GALENI

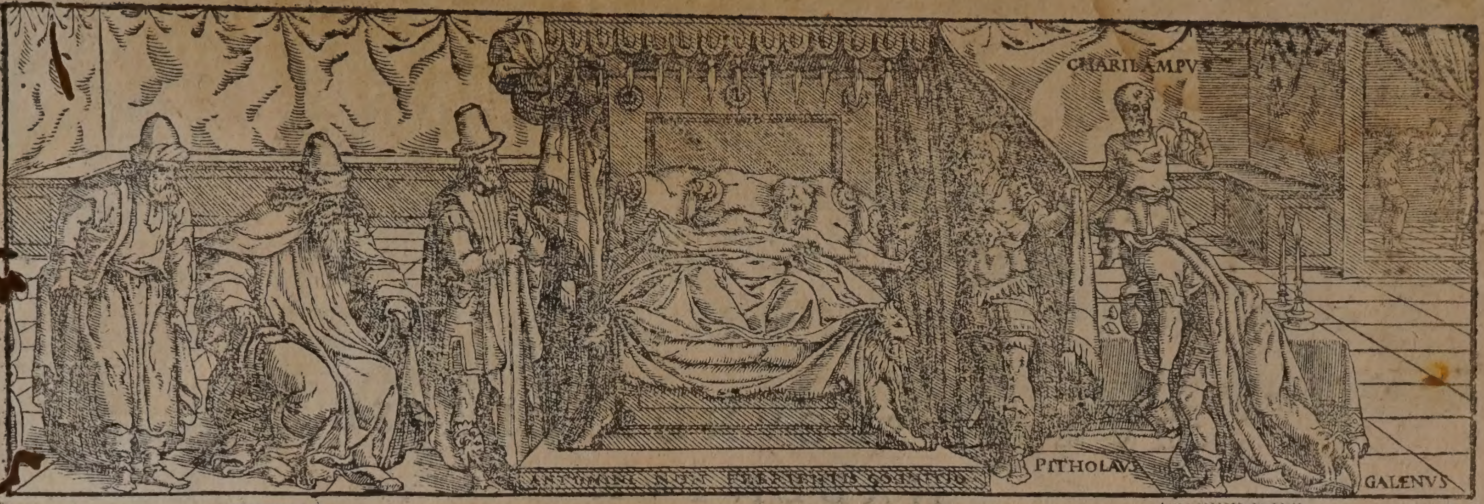
SECVNDA – TERTIA

CLASSIS

VENETIIS

1576

7051

GALENI
LIBRORVM
SECVNDA CLASSIS

MATERIAM SANITATIS conſeruatricem tradit: quæ circa aerem, cibum & potum, ſomnum & vigiliam, motum & quietem, inanitionem & repletionem, animi denique affectus verſatur.

QVINTA HAC NOSTRA EDITIONE, *non parum ornamenti adepta: locis pluribus quàm in aliis ſuperioribus editionibus, ad græcorum librorum fidem emendatis.*

Locis etiam nunc primum in margine indicatis, quos Galenus ſparſim ex Hippocrate affert.

Librorum Elenchus proximo ſolio continetur.

Τὸ ὑγιεινόν.

VENETIIS APVD IVNTAS M D LXXVI.

QVÆ IN SECVNDA CLASSE HABENTVR.

HIPPOCRATIS De Aere, Aquis, & Locis liber, Iano Cornario interprete, Nunc primum ad antiquiſſimi exemplaris fidem pluribus in locis ab Auguſtino Gadaldino emendatus. In quo alia etiam libri diſpoſitio, partim ex eodem vetuſto codice græco, partim ex coniectura, indicatur. folio. 2

GALENI De Alimentorum Facultatibus libri tres, Martino Gregorio interprete, ad exemplarium græcorum fidem ab Auguſtino Gadaldino, non paucis in locis ad exemplarium Græcorum veritatem, expurgati. 7

De Succorum Bonitate, & Vitio liber, à Iulio Alexandrino medico Tridentino olim translatus, & diligenter nunc recognitus. 33

In librum de Salubri Diæta commentarius, Hermanno Gruſerio Campenſi interprete, nuper recognitus. 39

De Attenuante Diæta liber, Martino Gregorio interprete. 43

De Ptiſſana liber, ab Hieronymo Donzellino in latinum verſus. 46

De Paruæ Pilæ Exercitio liber, Valerio Centannio Vicentino interprete, recognitus. 48

De Cognoſcendis, curandisq; animi morbis, quas perturbationes latini appellant liber, Bernardino Donato Veronenſi interprete. 50

De Cuiuſque animi peccatorum notitia, atque medela libellus, à Iunio Paulo Craſſo Patauino & translatus, & ab eo diligenter etiam recognitus. 56

De conſuetudine liber, ab Auguſtino Gadaldino ad verbum ferè latine expreſſus. 60

De Sanitate Tuenda libri ſex, Thoma Linacro Anglo interprete, ad antiquorum exemplarium Græcorum fidem aliquot in locis ab Auguſtino Gadaldino emendati. 62

Ars Tuendæ Sanitatis, num ad medicinalem artem ſpectet, an ad exercitatoriam, ad Thraſybulum liber, à Iunio Paulo Craſſo Patauino & conuerſus, & diligentiſſime nunc recognitus. 101

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY
308936

HIPPOCRATIS
DE AERE AQVIS ET LOCIS LIBELLVS.
IN QVEM GALENI COMMENTARIA DESIDERANTVR.

Ioanne Cornario interprete.

Nuperrime ab Auguſtino Gadaldino non paucis in locis ad antiquiſsimi exemplaris Græci fidem emendatus.

In noſtro codice græco vetuſtiſsimo, ex quo omnia ferè, quę in margine huius libri adnotauimus, excerpta ſunt, titulus eſt, περὶ ἀέρων, τόπων, ὑδάτων, καιρῶν, ἀνέμων, ἀςέρων. id eſt de Aeribus, Locis, Aquis, Temporibus, Ventis, Stellis. Et totus hic liber ita eſt diſpoſitus. In capite ſecundo poſt dictiones, *æſtate quidem calidæ, hyeme verò frigidæ*, ſequũtur ſtatim ea verba, quæ ſunt poſt quatuor verſus, videlicet, *hominesq́ capita humida, ac pituitoſa, &c.* vſq; ad finē capitis. Poſtea ſequitur. *Volo autem & de Europa, & de Aſia demonſtrare &c.* quod eſt principiũ capitis ſeptimi vſq; ad verba, *quantum ſaltem mihi in ea re eſt compertum*. Poſtea ſequitur. *De ÿs verò, qui ad dextram hyberni, &c.* quod eſt
C principium octaui capitis vſq; ad verba, *De natura ergo, ac diuerſitate, & forma eorum, qui Aſiam, & Europam incolunt, ita habeat:* quod eſt principiũ capitis noni. Poſtea ſequitur, *Aſiam plurimũ differre dico ab Europa ſecundum naturas, &c.* quod eſt poſitũ in capite ſeptimo, nō procul à principio vſq; ad finē illius capitis. Poſtea ſequitur: *Quod autem timidiores, effœminatiores, ac imbelles præ Europæis, &c.* quod eſt poſitũ in primo verſu cap. 9. vſq; ad finē libri. Deinde ſequitur, *De reliquis autem aquis deinceps narrare volo,* quod eſt principiũ cap. 3. vſq; ad finē quinti capitis. Deinde, *Et quæ quidem vrbes bene ſitæ ſunt*, quod eſt in quarto verſu cap. 2. vſq; ad verba. *Et phagædenas ex omni occaſione oboriri veriſimile eſt, ſi vlcus fiat,* quod eſt in ſeptimo verſu illius capitis. Deinde. *Et inteſtinorum læuitates, & aqua intercus ferè reliquis morbis, &c.* quod eſt in cap. 6. paulo poſt mediũ vſq; ad finē illius capitis. Ita vt nihil omittatur, niſi illa verba, quæ ſunt in octauo verſu ſecundi capitis, videlicet. *Si verò hyems frigida ſit.* quæ tamē verba re vera ſuperflua ſunt. Quin & in libro de vulneribus capitis, in quē neſcio quo modo magna huius libri pars irrepſit, legi debet, non τοῦ δὲ χειμῶνος ψυχροῦ, ſed τοῦ δὲ χειμῶνος ψυχρά, id eſt hyeme verò frigidæ, ſcilicet aquæ, vt indicetur poſt has tres dictiones, continuari, ac ſequi debere, *hominesq́ capita humida, ac pituitoſa, &c.* Sed quicquid ſit de reliquis capitibus, ſecundũ certe, & ſextũ videntur ſatis confuſa eſſe, ac meliorē ordinem requirere, aliqua etiā in ſexto ſu-
D perflua eſſe. Nunquid ergo nō eſſet mala horũ duorum capitũ diſpoſitio, ſi poſt verba, *æſtate quidem calidæ, hyeme verò frigidæ,* quæ, vt dixi, ſunt poſita in ſecundo capite, ſtatim ſequeretur in eodē capite, *hominesq́ capita humida, & pituitoſa, &c.* vſq; ad finē capitis, vt etiā eſt in meo antiquo codice? ſiq; in hoc etiā eodem capite, vel in fine ipſius poſt dictiones, *eo quòd multum temporis inter matutinum, ac veſpertinum intercedit*, vel in aliqua alia eiuſdem capitis parte, reponerentur ea verba, quæ ſunt in quarto verſu capitis, videlicet: *Et quæ quidem vrbes bene ſitæ ſunt ad Solem, & ad vētos, & bonis aquis vtuntur, hæ minus à talibus mutationibus afficiũtur; quæ verò aquis paluſtribus, ac lacuſtribus vtuntur, & non bene ſitæ ſunt ad ventos, & ad ſolem hæ minus.* Verba autē ſequentia, videlicet: *Et ſi quidē æſtas ſicca fuerit, citius ſedantur morbi: ſi verò pluuioſa, diuturni fiunt: & phagædenas ex omni occaſione oboriri veriſimile eſt, ſi vlcus fiat,* collocarētur in ſexto capite, poſt verba, *Quare derepente æſtate accedente, & ardore, ac mutatione contingente, hi morbi incidunt*. ita vt poſt verba, *ſi vlcus fiat,* ſtatim ſequeretur, *Et inteſtinorum læuitates, & aqua intercus, &c.* vt eſt in meo codice veteri? Ea autē verba, quæ ſunt prope finē capitis ſexti, videlicet, *Si verò hyems borealis ſit, & ſicca: ver autem aſtrinũ, & pluuioſum, æſtate lippitudines fient ſiccæ: pueris, & mulieribus febres,* quamuis in codicibus græcis habeātur, ſuperuacanea tamē eſſe videntur: noſterq; etiam interpres in poſtrema ſua editione conſultò ea omiſit, tanquam eorum ſenſus idem, clariorq; admodum, in eiuſdem capitis initio habeatur.

HIPPOCRATIS

ARGVMENTVM LIBRI

Quam vim aeris, aquarum, & regionum varietas ad mores, ac naturam hominum mutandam obtineat. E

Non nulla, quæ ad morbos dignoſcendos, & ad præſagiendum ſumme faciunt. CAP. 1.

QVicunq; artē medicā integre aſſequi velit, hæc illi omnino ſunt agenda. Primū quidem temporū" anni rationē habere debet, quantū potentia quodlibet eorum valeat: non enim ſimile quicquam in illis exiſtit, verū multū differunt cū ipſa à ſeipſis, tū propter varias, quæ in eis fiunt, mutationes. Deinde ventorum & calidorū, & frigidorū, maxime qui ex his, omnibus hominibus ſunt cōmunes, & mox, qui in vnaquaq; regione ſunt indigenæ, & proprij. Neq; verò negligentiorē ſe circa aquarum facultates cognoſcendas exhibere conuenit. Quemadmodū enim guſtu differunt, & pondere, ſic quoq; virtute aliæ ab alijs longe differre videntur. Quare, ſiquis ad vrbem" ſibi incognitam perueniat, circumſpicere oportet eius ſitum, quo modo, ſcilicet, ad ventos, & Solis exortus iaceat: Non enim æquales vires ſunt, ad Septentrionem ſitæ, & vergentis ad Auſtrum, neq; eius, quæ Solem exorientē, & quæ eundem occidentem ſpectat. F Hæc itaq; diligenter oportet perſcrutari: ac ſimul quo modo habeant circa eam aquæ: num'ne paluſtribus vtantur, & mollibus, aut duris, & ex ſublimi loco prolabentibus, & ſcaturientibus ex petris. ſiue ſalſis, & crudis. Terra etiam ipſa conſideranda, nuda'ne ſit, & aquis carens, aut denſa, & aquoſa, & an concaua ſit, & æſtuoſa: vel alta, & frigida. Hominum inſuper diæta perquirēda, qua maxime delectentur: an bibuli ſint, & lurcones, & ocio dediti, aut [a] † exercitijs varijs vtentes, & tolerantes laborum} [b] ciborum' que plus appetētes, quam poculorum.} Ex his enim ſingula ſint inueſtiganda. Nam, qui hæc omnia probe, quantū fieri poteſt, cognouerit, aut horū plurima, eū non latere poſſunt, cum in vrbem etiā ignotā ſibi peruenerit, neq; morbi regioni peculiares, & patrij, [c] † neq; cōmunis regionis natura, qualis' nā ea fuerit, vt nō poſsit [d] † {in cognoſcēdis morbis} dubius hærere, aut errare, ſicubi ad morborū medicationē adhibeatur. Quæ ambo illis euenire ſolent, qui nō prius prouidi hæc diligēter cognouerūt. Vniuſcuiuſq; præterea tēporis, ac anni futuri cōſtitutionē prædicere poterit, qui videlicet morbi [e] † cōi affectione} ciuitatē ſint inuaſuri, tū æſtate, tū hyeme, & quæcunq; pericula vnicuiq; ſint timenda ex diætæ immutatione. Cū enim temporū mutationes, & aſtrorū ortus, ac occaſus obſeruauerit, quēadmodū ſingula horū eueniāt, prænoſcet vtiq;, & de anno, qualis hic ſit futurus. G Hoc nanq; modo ſiquis rimatus fuerit, ac præcognouerit temporū occaſiones, maxime de ſingulis ſciet, vt plurimū' que ſanitatē aſſequetur; & recta via pcedet, nō minima artis ſuæ gloria. Quòd ſicui hæc ſublimiora videātur, is ſi ab hac ſentētia diſcedat, diſcet non minimā partē conferre ad rē medicā ipſam Aſtronomiā, ſed omnino plurimā, cū vnà cum tēporibus, [f] † & ventres in hominibus mutētur. Quo modo autem ſingula, quæ diximus, ſcrutari, ac explorare oporteat, deinceps dicam manifeſte.

A.l.1. f.2.d.2. c.3. fol.32.a

A.l.1. f.2.d.2. c.10. fol. 35.b

De ciuitatum natura pro ratione ſitus, & ventorum, quibus ipſæ perflantur. CAP. 2.

QVæcunq; quidem ciuitas, ad ventos ſita eſt calidos, [g] † puto autē eos tales eſſe, qui inter brumalem Solis exortū, itidem' que brumalē occaſum perflant} huic hi venti ſunt peculiares. A Septentrionalibus autē ventis tuta, ac protecta ea ciuitas exiſtit. Aquæ verò eius multæ, & ſubſalſæ ſunt, & neceſſario [h] † nōn ſublimes, æſtate quidē calidæ, hyeme frigidæ. Et quæ quidē vrbes bene ſitæ ſunt ad Solē, & ad ventos, & aquis bonis vtuntur, hæ minus à talibus mutationibus afficiūtur. Quæ verò aquis paluſtribus, ac lacuſtribus vtuntur, & non bene ſitæ ſunt ad ventos, & ad Solē, hæ magis. Et ſi quidē æſtas "ſicca fuerit, citius ſedātur morbi. Si verò pluuioſa, diuturni fiunt: & phagedænas ex omni occaſione oboriri [i] verìſimile eſt, ſi vlcus fiat. Si verò hyems frigida ſit, [k] homines capita humida, ac pituitoſa habere par eſt: & ventres ipſorū frequenter exturbari, pituita à capite influente: & formas ipſorū, vt plurimū, H debiliores eſſe: ipſos' que ad edendū, ac bibendū nō appoſitos eſſe. Nā, qui capita debilia habent, nō fuerint boni potores. Crapula enim magis grauat. Morbos verò hos ipſis vernaculos eſſe: Primū quidē mulieres morboſas, ac fluxionibus obnoxias eſſe: deinde multas ſteriles eſſe ex morbo, non à natura, & frequenter abortire: Pueris verò incidere cōuulſiones, ac anhelationes, quæ morbus puerorū, & ſacer eſſe putātur: Viris autē dyſenterias, & alui pfluuia, & febres lenes, diuturnas, hybernas, & puſtulas nocturnas multas, & hæmorrhoidas in ſede. Pleuritides autē, & peripneumoniæ, & febres ardētes, & quicunq; acuti morbi putantur, nō multū proueniunt. Non enim fieri poteſt, vt iſti morbi vigeāt, vbi alui liquidæ exiſtūt. Lippitudines vero oboriuntur humidæ, non graues, nec diuturnæ: ſi non ex mutatione magna temporū morbus aliquis omnibus cōmunis occupet. Et, vbi quinquageſimū annū trāſgreſſi fuerint, defluxiones ex cerebro accedentes, homines [l] ſemidſyderatos faciunt, vbi caput derepēte inſolatum, aut frigore correptū fuerit.

Atque

Vide annotationem noſtrā huic libro præfixam, in qua indicatur, quo modo: quę ī hoc capite habentur, melius diſponēda eſſent.

A.l.1. f.2.d.2. c.6. fol. 32.h

A † φιλογυμνασαὶ,

B † Cod. manuſcriptus hēt ſolū ἐδωδοὶ, i. & edaces.

C † ὅτε τῶν κοινῶν ἡ φύσις quæ verba alias verterat interpres, neq; communiū natura. cod. tamē antiquiſsimus habet ὅτε τῶν κοιλιῶν ἡ φύσις, i. neq; ventriculorū natura, & ita oīno uidetur legendum, vt mox infra in margine apparet.

D † Hæc verba non ſunt in cod. græcis.

E † πάγκοινα, quā dictionem ipſe īferius vertit, omnibus cōmunes.

F † In antiquiſſimo cod. græco additur καὶ αἱ νόσοι, i. & morbi: & oīno uidētur addenda hæc verba, vt paulo ſuperius viſum eſt.

G † ταῦτα δ' ἐστὰ, vel (vt in antiquo) ἐστὶ μεταξὺ τῆς, &c. i. Hi aūt erūt (vel ſunt) inter brumalē Solis exortum, & brumalem occaſum.

H * In antiquiſſimo cod. legitur καὶ μετέωρα, id eſt & ſublimes & ita omnino videtur legendum: vide etiam infra capite vltimo verſus finem.

I * Cod. ex Aldinus habet κοινῶς antiquus κίνδυνος, id eſt periculum eſt.

K * Vide noſtam annotationem libro præfixam.

L * παραπληκτικοὺς.

A *Atque hi quidẽ morbi ipſis vernaculi ſunt: præterquã ſi morbus aliquis omnibus cõis ex tẽporum mutatione oboriatur, nã & huius participes fiunt. Quæcunq; verò ciuitates his ex oppoſito ſitæ ſunt, ad ventos frigidos, inter occaſum ſolis æſtiuum, & orientẽ æſtiuũ: etiã ipſis hi venti vernaculi, ac indigenæ ſunt, ab auſtro verò, & calidis ventis protectæ ſunt. Et de his vrbibus ſic ſe res habet. Primũ quidẽ aquæ, & duræ, & frigidæ vt plurimũ dulceſcũt. Homines autẽ [a] vegetos, & ſiccos eſſe neceſſe eſt: & plures vẽtres infernos crudos, ac duros habere, ſupernos verò fluidiores: bilioſosq; magis, quàm pituitoſos, eſſe. Capita verò ſana, ac dura habent, & plerunq; [b] † vaſa ipſis rũpuntur. Morbi autẽ [c] populares ipſis hi ſunt, [d] pleuritides, & quos acutos eſſe morbos receptũ eſt. Neceſſe eſt autẽ ita habere, cũ alui duræ exiſtãt. Et ſuppurati multi ex oĩ occaſione fiunt. Huius autẽ cauſa eſt, corporis [e] extẽnſio, ac vẽtris duritia. Siccitas.n. & aquæ frigiditas facit, vt vaſa rũpãtur. Edaces autẽ tales naturas eſſe neceſſe eſt, & nõ multũ bibaces. [f] † Non.n. fieri poteſt, vt ſimul multũ edant, ac bibãt. } Lippitudinesq; his fieri ex tẽporis interuallo neceſſe eſt, duras autẽ, ac vehementes, et ſtatim oculos rũpi: Sanguinis itẽ ex naribus fluxiones vehemẽtes æſtate fieri iunioribus triginta annis: Morbos etiã ſacros appellatos paucos quidẽ, verũ vehementes. Longæ verò vitæ magis, q̃ alios, hos homines eſſe par eſt: & vlcera non pituitoſa oboriri, neq; efferari. Mores verò magis feros, q̃ manſuetos. Ac viris quidẽ hi morbi vernaculi ſunt: præterquã ſi quis oĩbus cõis ex tẽporũ mutatione

A.l.5.f.21.t.1. c.8.fol.382.g B ingruat. Ex mulieribus verò primũ quidẽ multæ ſteriles fiunt pp aquas, quæ duræ ſunt, ac crudæ, & frigidæ. Purgationes.n. menſiũ non contingunt cõmodæ, ſed paucæ, ac prauæ. Deinde pariunt difficulter, & nõ valde abortiũt. Vbi verò pepererint, pueros nutrire nõ poſſunt. Lac.n. ab aquarũ duritia, ac cruditate extinguitur: & tabes frequẽtes à partu fiunt. Præ violentia.n. ruptiones, ac vulſuras habent. Pueris autẽ hydropes in teſtibus fiunt, quandiu parui fuerint: deinde ætatis progreſſu euaneſcunt. Pubeſcunt autẽ ſerò in hac ciuitate. Et de calidis quidẽ ventis, ac frigidis, & vrbibus ad hos ſitis hoc modo, velut dictũ eſt, res ſe habet. Quæcunq; verò ciuitates ſitæ ſunt [g] † inter æſtiuos, ac hybernos Solis ortus, et quæcunq; ex oppoſito harũ, de his ita habet. Quæ quidẽ ad orientẽ Solẽ ſitæ ſunt, eas par eſt eſſe ſalubriores his, q̃ ad ſeptẽtrionẽ cõuerſæ ſunt, & his, q̃ ad calidos ventos ſitæ ſunt, etiãſi ſtadiũ ſolũ interſit. Primũ.n. moderatior eſt caliditas, ac frigiditas: deinde aquas, q̃ ad Solis ortus ſunt, oẽs ſplendidas eſſe neceſſe eſt, & odoratas, et molles, & amabiles oriri in hac ciuitate. Sol.n. emergẽs, ac illuſtrãs ipſas caſtigat. Matutinũ.n. tẽpus ipſe aer vt plurimũ ſemper occupat. Et hominũ formæ boni coloris ſunt, [h] † & magis floridæ, ſi non quis alius morbus prohibeat. Et clara voce præditi ſunt hoĩes, & ad irã, ac intelligentiã præſtãtiores ſeptentrionalibus, ſiquidẽ & alia, q̃ in ipſa naſcuntur meliora exiſtunt. Et ciuitas, q̃ hoc modo ſita eſt, veri maxime ſimilis eſt, iuxta caliditatis, ac frigiditatis moderationẽ. Et morbi pauciores fiũt, ac debiliores, ſimilesq; ſunt mor-

C bis, qui in ciuitatibus ad vẽtos calidos cõuerſis oriũtur. Et fœminæ iſthic valde fœcũdæ ſunt, ac facile pariũt. Et de his q̃dẽ ita habet. Quæ verò ad occaſus ſitæ sũt, et ipſæ à vẽtis ab oriẽte ſpirãtibus ptectæ ſunt, & tũ calidi vẽti leuiter afflant, tũ frigidi ab Vrſis præterflãt: eas vrbes neceſſe eſt ſitu morboſiſſimo poſitas eſſe. Primũ.n. aquæ nõ ſunt ſplendidæ. Cauſa verò eſt, ꝙ aer matutinũ tp̃s vt plurimũ occupat, q aquæ immiſtus claritatẽ eius diſperdit. Sol.n. prius, q̃ eleuetur, non illuſtrat. Aeſtate verò, mane quidẽ auræ frigidæ ſpirãt, & ros decidit: de cætero verò Sol {ad ipſas} occidens, q̃ maxime homines percoquit. Quapropter etiã decolores, ac infirmos ipſos eſſe par eſt, & ex omnibus prædictis morbis participare. Nulla.n. re ab ipſis ſeparantur. Veriſimileq; eſt ipſos graui voce præditos, ac raucoſos eſſe propter aerem, eo, ꝙ impurus plerunq; iſthic eſt, et morboſus. Neque.n. ab aquilonaribus valde expurgatur. Non.n. perſeuerãt venti. Qui verò perſeuerant, ac ipſis incumbunt, aquoſiſſimi exiſtunt. Nam venti occidentales, ſimiles potiſſimum ſunt autumno. Et huiuſmodi ciuitatis ſitus eſt ad diei mutationes, eo, quòd multũ temporis inter matutinum, ac veſpertinum intercedit. Et de ventis quidem, qui cõmodi ſunt, ac incõmodi, ita ſe res habet.

De natura paluſtrium & lacuſtrium aquarum, & earum, quæ è fontibus ſcaturiunt. CAP. 3.

D [i] † CAeterum de aquis deinceps narrare volo, quæ morboſæ ſint, & quæ ſaluberrimæ: & quæ mala ab aqua fieri veriſimile eſt, itemq; quæ bona. Plurimam enim partem conferunt ad ſanitatẽ. Quæcunq; igitur paluſtres ſunt, & ſtabiles, ac lacuſtres, eas neceſſe eſt æſtate eſſe calidas, ac craſſas, & olentes. (Cum enim non defluant, ſed aqua pluuia ſemper noua inferatur, et Sol vrat, neceſſe eſt ipſas decolores eſſe, & prauas, ac bilioſas.) hyeme verò glaciatas, et frigidas, ac turbatas præ niue, ac glacie, vt pituitoſiſſimæ, ac raucoſiſſimæ exiſtãt: Bibentibus autẽ ſplenes ſemper ſint magni, ac pleni: & ventres duri, tenues, ac calidi: Humeri verò, & clauiculæ, & facies attenuata. In ſplenẽ enim carnes colliquantur, quapropter graciles exiſtunt. Edaces autẽ eſſe tales, ac ſiticuloſos par eſt, ventresq; tum ſupernos, tũ infernos calidiſſimos habere, vt etiam fortioribus medicamentis opus habeant. Atque hic morbus ipſis, & æſtate, & hyeme familiaris eſt. Ad hæc etiam hydropes plurimi, ac lethaliſſimi fiunt. Aeſtate enim dyſenteriæ multæ, ac alui profluuia incidunt, & febres quartanæ diuturnæ. Hi autem morbi prolongati tales naturas ad hydropas deducunt, ac occidunt. Et hi quidem morbi ipſis æſtate fiunt. Hyeme verò iunioribus quidem peripneumoniæ, & inſaniæ, morbi: Senioribus verò febres ardentes propter ventris duritiem. Mulieribus autem, tumores oboriuntur, & pituita alba, & vix in ventre concipiunt, ac difficulter pariunt, & fœtus magnos, ac tumidos: deinde ex alimentis tabeſcentes, ac deprauati fiunt. Et purgatio commoda poſt partum mulieribus non contingit. Pueris verò herniæ accedunt, & viris varices, & vlcera in tibys: Quare fieri

A * ἐυτόνους.
B † ῥηγματίαι εἰσὶν. quæ dictio paulo ẽt inferius habetur & ita ẽt ab interprete verti tur. Gal. tamẽ in explanatiõe linguarũ Hippocratis in dictione ῥωγμετινς, ait, ῥωγματίνς, qui aliquid ex ĩternis ruptũ habet, quod ſanè & ῥηγματίαν, nominat.
C * ἐπιδημεῖ.
D * pleuritidesq; multæ.
E * ἔντασις.
F † Hæc verba non ſunt in antiquo codice græco, & uidẽtur eſſe gloſſema. Vide etiã ca.3. nõ procul à principio.
G † πρὸς τὰ πνεύματα τὰ μεταξὺ &c. id eſt ad vẽtos qui ſunt inter æſtiuos ac hybernos &c.
H † In antiquo cod. græco legitur καὶ ἀνθηρά ἐςι μᾶλλον ἤ ἄλλα, ἤν μή τις νοῦσος κωλύῃ, i. & floridæ magis quàm aliæ, niſi quis morbus prohibeat.
I † περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ὑδάτων, id eſt De reliquis autem aquis.
Tota ea tractatio de terræ hyemali calore, atq; de aquis libro de natura pueri inepte inſerta, ante hoc tertiũ caput reſtituenda eſſe uidetur, tamquam huic loco, & nõ illi accommodata.

re fieri non poteſt, vt tales naturæ longæuæ ſint, ſed ante temporis aduentum ſeneſcunt. Præterea fœminæ ſe in vtero habere putant, & vbi partus tempus adeſt, ventris moles illa, ac plenitudo euaneſcit. [a] † Hoc autem contingit ex aqua, cum vteri ex aqua concepta laborant. Atque has quidem aquas ad omnem rem improbas eſſe cenſeo: ſecundo verò loco eas, quarum fontes è petris ſcaturiunt: duras enim eſſe neceſſe eſt: [b] † aut iſthic, vbi calidæ aquæ exiſtunt: aut ferrum naſcitur, aut æs, aut argentũ, aut aurum, aut ſulphur, aut alumen, aut bitumen, aut nitrum. Hæc enim omnia præ violentia caloris naſcuntur. Non itaque ex huiuſmodi terra aquæ bonæ prodeunt, ſed duræ, & æſtuoſæ, quæ & difficulter minguntur, & ad alui egeſtionem contrariæ ſunt. Optimæ verò ſunt, quæ ex ſublimibus locis, ac terreis collibus fluunt. Hæ enim & dulces ſunt, & albæ, & vinũ modicum ferre poſſunt: & hyeme calidæ fiunt, æſtate verò frigidæ. Tales enim fuerint ex profundiſsimis " fontibus. Maxime verò [c] † laudare eas oportet, quarum fluxiones ad Solis exortus erumpunt, & præſertim ad æſtiuos. Neceſſe eſt enim ſplendidiores eſſe, odoratas, ac leues. Quæcunque verò ſalſæ, & crudæ, ac duræ ſunt, ad hoc quidem, vt eas omnes bibant, non bonæ ſunt. Sunt tamẽ aliquæ naturæ, & morbi, quibus tales aquæ in potu commodæ ſunt, de quibus ſtatim dicam. Habet autem & de his hoc modo. Quæ quidem aquæ fontes ſuos ad orientes habent, hæ præ omnibus optimæ ſunt. Secundum ab his locum habent, quæ inter æſtiuos Solis exortus, ac occaſus emergunt, & magis hæ, quæ ad orientes. Tertio loco ſunt, quæ inter occaſus æſtiuos, ac hybernos ſcaturiunt. Peſsimæ verò, quæ ad auſtrum, & quæ inter [d] æſtiuum ortum, & occaſum. Et hæ quidem ad auſtrales partes valde prauæ ſunt, ad boreales verò meliores. His autem hoc modo vti conuenit. Quiſquis ſanus eſt, ac valet, is nullum diſcrimen faciat, ſed ſemper eam, quæ præſens eſt, bibat. Quicunque verò morbi gratia eam, quæ commodiſsima eſt, bibere volet, is, ſi ita fecerit, maxime ſanitatem aſſequi poterit. Quorum quidem ventres duri ſunt, et idonei ad hoc, vt amburantur, his dulciſsimæ, & leuiſsimæ, ac ſplendidiſsimæ conducunt: quorum verò molles ventres, & humidi ac pituitoſi ſunt, his duriſsimæ, & crudiſsimæ, ac ſubſalſæ aquæ conferunt: ſic enim maxime reſiccari poterunt. Quæcunq; enim aquæ optimæ coctu ſunt, ac facillime liqueſcunt, eas par eſt & ventrem maxime exoluere, ac eliquare. Quæ verò crudæ ſunt, & duræ, & minime coctu bonæ, hæ magis conſtringunt ventres, ac reſiccant. At enim mentiuntur homines de ſalſis aquis propter imperitiam, in eo, quòd per aluum ſecedere, eamq; ſoluere putantur. Maxime enim contrariæ ſunt ad alui egeſtionem, ac ſeceſſum. Sunt enim crudæ, & coqui non poſſunt. Quare venter magis ab ipſis adſtringitur, quàm eliquatur. Et de fontanis quidem aquis hoc modo res ſe habet.

A † Cod. impreſsi habent τοῦ δὲ γίγνεται, ὑπὸ ὕδερος ὁκόταν ὑδρωπιήσωσιν αἱ ὑςέραι, manuſcriptus, τοῦ δὲ γίγνεται ὁκόταν &c. i. hoc aũt cõtigit, cũ uteri hydrope laborarint.

B † ἢ εἴτε eſt in ĩpreſsis, manuſcript⁹ ἢ ἐκ γῆς, aut ex terra, vbi &c.

C † ἐπαινεῖν eſt in ĩpreſsis, manuſcriptus hẽt ἐπαινέω, id eſt laudo.

D * θερινῆς eſt ĩ impreſsis, vt uertit interp̃s: manuſcriptus habet χειμερινῆς, i. hybernum.

A.l.1.f.2.d.2. c.16. fol.37.f

De aquis pluuialibus, & de ijs, quæ è niue, aut è glacie factæ ſunt. CAP. 4.

DE pluuialibus autem, & quæ à niue fiunt, vt habeat, deinceps dicam. Aquæ igitur pluuiales leuiſsimæ, & dulciſsimæ, & tenuiſsimæ, ac ſplendidiſsimæ ſunt. Primum enim Sol, quod tenuiſsimum, ac leuiſsimum eſt in aqua, educit, ac ſurſum rapit. Clarum autem hoc, ipſum [e] mare facit. Quod enim ſalſum eſt, iſthic relinquitur præ craſsitudine, ac grauitate, & fit mare. Quod verò tenuiſsimum eſt, Sol ſurſum rapit præ leuitate. Rapit autem tale non ſolum ab aquis ſtagnantibus, ſed etiam ex ipſo mari, & ex omnibus, in quibus aliquid humoris ineſt: ineſt autem in omnibus rebus. Et ex ipſis hominibus tenuiſsimũ, ac leuiſsimum humorem ducit. Eius rei maximum ſignum inde ſumere licet, vbi homo veſtibus indutus in Sole iter fecerit, aut ſederit. Quaſcunq; enim corporis partes Sol aſpicit, hæ non exudant. Sol enim, quicquid cõparet ſudoris, ſurſum rapit. Quæ verò ſub veſte contectæ ſunt, aut ſub aliqua alia re, hæ exudant. Educitur enim, ac domatur à Sole ſudor. Seruatur autem ex tegmentis, vt ne diſperdatur à Sole. Cum verò in vmbram deuenerit, totum corpus ſimiliter ſudore perfluit: non enim amplius Sol affulget. Quapropter etiam ex omnibus aquis hæ citiſsime putreſcunt, " & odorem malum pluuialis aqua habet, eo, quòd ex plurimis congregata eſt, ac permiſta, vt citiſsime putreſcat. Ad hæc verò, vbi rapta eſt, & in ſublime eleuata, dum circunfertur, & ad aerem permiſcetur, &, quod turbidum eſt in ipſa, ac noctem refert, id excernitur, ac decedit, & fit aer, & nebula: quod verò [f] tenuiſsimum eſt, ac leuiſsimum in ipſa, hoc relinquitur ac dulceſcit, dum à Sole vritur, ac coquitur. Fiunt autem & alia omnia, quæ coquuntur, ſemper [g] dulcia. Quandiu igitur diſperſa fuerit, & nondum congregata, fertur ſublimis. Vbi verò coaceruata fuerit, ac ſimul congregata derepente à ventis inter ſe aduerſarijs, tunc deorſum prorumpit, qua parte plurima collecta fuerit. Tunc enim hoc magis fieri veriſimile eſt, cum nebulas à vento ſtabilitatem non habente concitatas, ac procedentes, derepente ventus contrarius, ac aliæ nebulæ reliſerint: atque tunc quidem prima ipſius pars congregatur, quæ verò à poſteriore parte ſunt, inſuper accedunt, & ſic craſſeſcunt, & nigreſcunt, ac ſimul congregantur, & præ grauitate deorſum prorumpunt, & pluuiæ fiunt. Atque hæ quidem aquæ optimæ ſunt ſecundum hanc rationem: verum opus habent, vt decoquantur, ac excolentur: ſin minus, odorem prauum habent, & raucedines [h] † & vocis grauitatem bibentibus inde accedere par eſt. At verò aquæ ex niue, ac glacie factæ, omnes malæ ſunt. Cum enim ſemel concretæ fuerint, non amplius in priſtinam naturam reſtituuntur: ſed, quod quidem in ipſa clarum, ac leue, & dulce eſt, excernitur, ac diſperditur: quod verò turbidiſsimum eſt, ac ponderoſiſsimum, relinquitur. Hoc verò cognoueris hoc modo. Si enim volueris hyemis tempore vaſculum certa aquæ menſura infuſa ſub Dio exponere, quo maxime congeletur: deinde poſtridie in locum calidum deportatum ſinere, quo maxime glacies liqueſcat, & vbi exoluta fuerit, aquam metiri, reperies aquam multo pauciorem. Atque hoc ſignum eſt, quòd à congelatione id, quod leuiſsimum, ac tenuiſsimum eſt, diſperditur, et non, quod grauiſsimum, ac

craſsiſsimum

E * Sal.

F * Siue λεπτότατον, i. tenuiſsimũ, vt ẽ ĩ impreſsis, ſiue λαμπρότατον, i. ſplendidiſsimũ, vt eſt in antiquo cod. vtrunq; probari poteſt.

G * Al. γλυκύτερα, id eſt dulciora.

H † καὶ βῆχες, id eſt et tuſſes, additur in antiquo cod.

A.l.1.f.2.d.4. c.16.fol.38.b

craſsiſsimum exiſtit: non enim hoc diſperdi poterit. Hac igitur de cauſa has aquas, quæ à niue, ac glacie A eliquantur, peſsimas eſſe puto ad omnes res: itemq́; eas, quæ ad has ſequuntur. Atque ſic quidem de pluuialibus, & niualibus, ac glacialibus aquis res ſe habet.

A * συμπέπρακται cum aſteriſco, eſt in Aldino codice: in manuſcripto ăt συμπέφρακται, i. obſtructum eſt.

De noxis, quæ ex malarum aquarum potu proueniunt. CAP. 5.

CAlculo verò maxime laborãt hoĩes, & ex renũ affectionibus, & vrinæ ſtillicidio, & coxẽdicum morbo corripiuntur: & herniæ fiunt, vbi aquas oĩgenas bibunt, & de magnis fluminibus, in quæ alia deferuntur: & de ſtagno, in quod fluxiones multæ, ac oĩs generis deueniunt: &, q aqs inuectitijs vtuntur, q̃ ex longo, & nõ breui locorum interuallo afferuntur. Non.n. fieri põt, vt alia aqua ſimilis ſit alij. Sed aliæ dulces ſunt, aliæ ſalſæ, & aluminoſæ, aliæ de calidis fluunt. Vbi verò hæ ſimul inter ſe miſcentur, diſsident: & q̃ⁿ fortiſsima eſt, ſemp ſuperat. Præualet aũt non ſemp eadem, ſed aliàs alia. Sed & ex vẽtis, alij quidẽ Boreas robur exhibet, alij verò Auſter: & de reliqs eadem rõ exiſtit. Talibus igitur neceſſe eſt limum, & arenã in vaſis ſubſidere: & ab his, ſi potẽtur, morbi p̃dicti fiũt. Quod aũt non oĩbus, conſequenter declarabo. Quorũ quidem aluus ſatis fluida eſt, ac ſana, & veſica non ardẽs, neq; ſtomachus veſicæ valde[a] cõardeſcit, hi facile vrinam eijciunt, & in veſica nihil ipſis congregatur. Quorũ verò aluus ardens, ac feruida fuerit, in his neceſſe eſt ẽt veſicã idẽ perpeti. Cum.n. magis, q̃ pro natura, fuerit calefacta, ſtomachus ipſius inflãmatur. Vbi verò hæc perpetitur, vrinam nõ dimittit, ſed in ipſa cõcoqt, & adurit, &, quod quidẽ tenuiſsimũ in ipſa eſt, excernitur: &, quod puriſsimum eſt, trãſit, et emingitur. Quod verò craſsiſsimũ, ac turbidiſsimũ eſt, coaceruatur, & cõcreſcit, primum quidẽ parũ, deinde maius ſit. Dum.n. voluitur ab vrina, quicqd craſſum cõpactum fuerit, ad ſeipſum adaptat, atq; ſic augeſcit, & in tofum cõcreſcit. Et, cũ vrinã emittit, ad veſicæ ſtomachum allabitur ab vrina impulſum, & vrinæ emiſsionẽ impedit, & dolorẽ vehementem exhibet. Quare pueri calculoſi, fricãt ac trahunt pudẽda. Videtur.n. ipſis cauſa mictionis eo loco eſſe. Signum aũt eius, q̃ hæc ita ſe habẽt, hoc eſt: vrinã ſplẽdidiſsimã calculoſi mingunt ad ſimilitudinẽ ſeri, eo q̃d id, quod craſsiſsimum eſt, ac[b] biliõſiſsimũ, iſthic manet, & coaceruatur, ac cõcreſcit. Et plerīq; ſanè hoc mõ lapidem, & calculũ cõtrahunt. Fit aũt pueris ẽt ex lacte, ſi non ſalubre id fuerit, ſed valde calidũ, ac bilioſum: vẽtrem.n. percalefacit, & veſicã. Quare vrina, dum aduritur, hæc patitur. Et ſanè ſentio melius eſſe pueris vinũ q̃ aquoſiſsimũ dare: minus.n. venas adurit, ac reſiccat.[c] † Muliebribus autem pudendis nõ ſimiliter cõtingit meatus.n. vrinæ in veſica breuis eſt, & amplus, vt facile vrina impellatur. Neq;.n. manu: pudẽdũ fricat, veluti maſculus: neq; vrinæ in veſica meatum cõtingit.[d] † Ad pudenda.n. p̃foratus eſt. Et, quia meatus ſunt ampli, ẽt plus bibunt, q̃ pueri. Et de his quidem ſic res ſe hẽt, aut his q̃ proxime.

A l.2.f.2.d.2. c.16. fol.38.g

B * χολωδέςατον, id eſt bilioſiſſimum, eſt in impreſſis: in manuſcripto autem θολωδέςατον, id eſt, turbidiſsimũ.

C † Codex manuſcriptus habet τοῖσι δὲ θήλεσι λίθοι ου γίνονται ὁμοίως, ὁ γὰρ ὀυρητὴρ βραχὺς, &c. id eſt Fœminis autem calculi non ſimiliter fiũt: Vreter enim, ſeu meatus veſicæ breuis ẽ, et latus, etc.

D † Locus hic obſcurus ſanè eſt, & in græcis codicibus varie legitur: impreſsi.n. habent, ἐς γὰρ τὰ αἰδοῖα ξυντέτρηνται, καὶ διότι οἱ ὀυρητῆρες ὀυκ ἐυρέες: καὶ πίνουσι πλέιον ἢ οἱ παῖδες. Manuſcript⁹ aũt: ἐς γὰρ τὰ αἰδοῖα ξυντετρηται, ὁι δ' ἄνδρες ὀυκ ἐυθὺ τέτρηνται, καὶ διότι οἱ, &c. i. In pudẽda.n. perforatus ẽ (ſi de vretere ĩtelligatur) vel perforata eſt (ſi de fœmina.) Mares ãt nõ recta perforati ſunt: & quia vreteres non ſunt lati, & bibũt plus, quàm pueri.

De morbis, qui ex mutatione temporum anni oriuntur, ac quæ tempora ad pharmaca exhibenda incommoda ſint. CAP. 6.

Vide noſtram annotationem libro huic præfixam: in qua melior huius capitis diſpoſitio oſtenditur.

C CAeterũ de[e] ãnnis hoc mõ cõſideratione facta qs cognoſcere poſsit, qualiſ'nam annus ſit futurus, ſalubriſ'ne, an morboſus. Si.n. ſcđm rõnem fiant ſigna in aſtris occidentibus, ac oriẽtibus: & in autũno aquæ fiãt: & hyems ſit moderata, & neq; valde[f] clẽmens, neq; modum excedens frigiditate: & in vere, ac in æſtate tẽpeſtiue pluat, ſic ſanè ſaluberrimũ eſſe annũ par eſt. Si verò hyems qdem ſicca ſit, & borealis, ver aũt pluuioſum, & auſtrale, neceſſe eſt æſtatem febriculoſam fieri, & lippitudines[g] † inducere. Cum.n. æſtus derepente accedat, terra humida exiſtente à vernis imbribus, & ab auſtro, neceſſe eſt æſtũ duplicatũ eſſe, et à terra irrigua, ac calida, & à Sole vrente: cum ventres in hoĩbus non dum conſtricti ſint, neq; cerebrum reſiccatũ. Non.n. fieri põt, cum ver tale exiſtat, vt corpus, & caro nõ humore fluida fiãt adeo, vt febres acutiſsimæ in oẽs irruãt, maxime autem in pituitoſos. At dyſenterias par eſt fieri & mulieribus, & viris humidioribus. Et ſi qdem circa canis exortum accedat aqua, ac tẽpeſtas, & Eteſiæ ſpirauerint, ſpes eſt ceſſationis, & vt autumnus ſalubris fiat: Sin minus, periculũ eſt, ne & pueri, & mulieres moriãtur, minime verò ſenes: & ne, qui ſuperſtites euadunt, in quartanas deſinant, & ex quartanis in hydropas. Si verò hyems auſtralis fiat, & pluuioſa, & clẽ-D mens, ver aũt boreale, & ſiccum, & tẽpeſtuoſum, primum qdẽ[h] mulieres, q̃ vterum geſtãt, & partus ipſis ad ver inſtat, abortum facturas eſſe veriſimile eſt: q̃ verò etiã pepererint, impotentes, ac morboſos pueros parere ita, vt aut ſtatim pereant, aut tenues, & debiles, ac morboſi viuãt. Atq; hæc quidem mulieribus. Reliquis verò dyſenterias, & lippitudines ſiccas, & aliquibus defluxiones à capite in pulmonem. Pituitoſis igitur dyſenterias fieri veriſimile eſt, & mulieribus pituita de cerebro defluente propter naturæ humiditatẽ. Bilioſis verò lippitudines ſiccas propter carnis caliditatem, ac ſiccitatem. Valde autẽ ſenibus defluxiones, pp raritatẽ, ac eliquationem venarum, adeo vt aliqui qdem derepente pereant, aliqui verò[h] ſemiſydẽrati, aut dextra, aut ſiniſtra parte fiant. Cum.n. hyems ſit auſtralis, & pluuioſa, ac calida, & corpus non aſtringatur, neq; venæ, vere accedente boreali, & ſicco, ac frigido [i] † cerebrũ, poſtquã ipſum diſſolui, ac purgari cõtigit, à grauedine, ac raucedine tũc ſimul cum vere ſtabilitur, ac cõſtringitur. Quare derepẽte æſtate accedente, & ardore, ac mutatione cõtingente, hi morbi incidunt. Et inteſtinorũ læuitates, & aqua intercus ferè reliqs morbis deſinẽtibus ſupueniunt, cum nõ queãt facile vẽtriculi à cõcepta humiditate exiccari. Si aũt æſtas pluuioſa ſit, et auſtro multũ perfle-tur,

A.li.1.f.2.d.2. c.7.fo.33.d

* E ὡρέων eſt in manuſcripto, i. temporibus anni.

F * ἔυδιος.

† G In manuſcripto etiã legitur: & dyſenterias, vt in 3. aph. 11.

H * παραπλῆκτες.

I † Mendoſa ſunt exemplaria impreſſa: habent.n. ὁ ἐγκέφαλος ὁπηνίκα ἀυτὸν ἔλη ἅμα τῷ ἦρι· &c. Manuſcriptus hẽt ὁ ἐγκέφαλος ὁπηνίκα ἀυτὸν ἔδει ἅμα τῷ ἦρι, i. cerebrum, cũ ipſum vnà cũ vere diſſolui, ac purgari oportebat à grauedine, & raucedine, tunc concreſcit, ac conſiſtit.

tur,ſimiliſq́; ſequatur autũnus,neceſſe ē hyemē morbidã eſſe & ijs,q pituita abundãt,& q quadrageſi- E
mum annum exceſſerunt,febres ardentes fieri veriſimile eſt:qui verò bile abundant,coſtarum abſceſ-
ſus, & pulmonis. Si verò æſtas ſicca exiſtat, & borealis, ſequens verò autumnus pluuioſus,ac ventis
ſeptentrionalibus agitatus,capitis" dolores ad hyemem expectare conuenit, & cerebri [a] † concuſſiones, Ibidem.e
ampliuſq́; raucedines,grauedines, & tuſſes,aliquibus etiam tales, Quòd ſi borealis ſit autũnus, ac ſic-
cus,ac neq; ſub cane , neq; ſub Arcturo pluuioſus, confert pituitoſis natura,et maxime qui natura ſunt
humida, & mulieribus : Bilioſis aũt infeſtiſſimum hoc tps exiſtit:valde.n.exiccantur: acciduntq́; eis
lippitudines aridæ, & febres acutæ , ac diuturnæ : non nullis ēt melancholia:ſiquidem,quod liquidiſſi-
mum, & aquoſiſſimum in bile eſt,conſumitur,denſiſſimum verò, & acerrimum relinquitur:quod idē
accidit ſecundum eandem rõnem , & circa ſanguinē,vnde & hi morbi his accidũt: pituitoſis aũt hæc
oĩa commoda ſunt. Exiccãtur.n. & in hyemē perducuntur,minime humecti,ſed reſiccati. [b] † Si verò
hyems Borealis ſit, & ſicca, ver aũt auſtrinum, & pluuioſum, æſtate lippitudines fient [c] fortes, pueris,
& mulieribus febres ⁆ Hæc igitur ſiqs mente concipiet, & conſiderabit, is præcognoſcet plurima oĩno,
quæ ex hmõi mutationibus ſint futura. Maxime aũt obſeruare oportet magnas tporum mutationes , vt
neque medicinas in illis libenter exhibeamus, neq; vramus, quæ circa ventrem , neq; ſecemus prius,
quàm prætereant dies decem , aut plures , & non pauciores. Periculoſiſſima ſunt etiam ambo ſolſtitia, F
maxime verò æſtiuum. Periculoſum etiam æquinoctium vtrunque , magis verò autumnale. Oportet
autem , & aſtrorum exortus conſiderare , præcipue Canis , deinde Arcturi , & Pleiadum occaſum.
Morbi enim in his maxime diebus iudicantur, alijq́; perimunt, alij verò deſinunt , reliqui verò oẽs in
aliam ſpeciem,aliumq́; ſtatum tranſmutantur. Et hæc quidem,ſicut dixi,ita ſe habent.

De Aegypti,& Lybiæ natura,ac eorum, qui eas regiones inhabitant. CAP. 7.

VOlo aũt, & de Aſia, & Europa demonſtrare, quantum differant inter ſe per oĩa, & degentiũ for-
mis,qd diſtēt, & nihil inuicem ſimile hēant. Verũ de oĩbus,ſiquis dicere velit,in immēſum ex-
creſceret ſermo: quare de maximis, & plurimum differentibus dicã,quantũ ſaltē mihi in ea re eſt cõ-
pertum. Aſiã plurimũ differre dico ab Europa ſecundũ naturas oĩum ex terra naſcētiũ, itemq́; hoĩum.
Longe.n. pulchriora , & maiora oĩa naſcuntur in Aſia. Eſtq́; regio ipſa,hac noſtra multo manſuetior:
ſunt ēt hoĩum mores benigniores, & [d] cultiores.Cauſa verò horum eſt tporum anni tēperatura. Siqui-
dem in" medio Solis exortu ſita eſt ad aurorã,à frigiditate oĩ remota.Incremētum autē, & benignitas A.li.1.f 2.d.2. c.11. fol.35. g
inde oĩum maxime pficiſcitur , cum nihil ſit pcellens, & cogens violēter,ſed per oĩa æqualitas vigeat:
quãquã non hēant vbiq; per oēm Aſiam oĩa ſecundum eundē modum. Quæcũque.n. in ea regio in me-
dio ſita eſt calidi , & frigidi , ea oĩum fertiliſſima exiſtit , & arboribus refertiſſima, & maxime [e] ſe- G
rena,aquiſq́; [f] maximè vtitur, & cœleſtibus, & ex terra promanantibus. Neque.n. à calore combuſta
eſt valde,neq; à ſquallore, & aquarum inopia exiccatur, neq; à frigore oblæditur: verũ auſtris perfla-
tur, & irrigua eſt,tum propter imbres multos,tum pp niues. Fructus autem ſuo tpe maturos,multos in
ea naſci par eſt,ſiue ex ſparſis ſeminibus hi proueniant,ſiue terra ipſa per ſe ſpõte producat eorum plan-
tas:quarum fructibus vtuntur hoĩes,eas ex agreſtibus cicures, & domeſticas facientes, & pro cõmo-
ditate ſua trãſplantãtes. Pecora ēt ipſa pleniora prouenire illic maxime eſt cõſentaneum , q̃ & pariunt
ſæpius, & pulcherrime educantur. Quin & hoĩes habitiores eſſe,ac ſpecie pulcherrimos, & magnitu-
dinis eximiæ, minimeq́; differētes, quantum ad formã,ac corporũ pceritatē attinet,cõſtat.Certũq́; eſt
hãc regionem [g] † pxime accedere ad naturã,ac mediocritatē anni tēporũ:verũ virilitatē,ærũnarum
ac laboris tolerantiã,ac audaciã nõ veriſimile eſt huic naturæ innaſci, Sicut neq; eiuſdem, neq; diuer-
ſi generis conſtantes , ac perpetui ſunt amatores. Vincit.n. in ipſis voluptas: quæ ratio eſt multiformes
generari partus,præcipuè in feris. Atque ſic quidem de Aegyptijs,ac Libycis mihi habere videtur.

De cæteris regionibus Aſiæ ab hyberno Sole ad Mæotidem paludem,ad Macrocephalis, ac de ijs, qui accolunt Phaſim. CAP. 8.

DE ijs verò,qui ad dexteram hyberni ortus Solis vſq; ad Mæotidem paludem habitant (Hic eſt.n. H
Europæ, & Aſiæ terminus) ſic habet. Multo maior diuerſitas eſt inter illas ipſas gentes , q̃ de
quibus iam dixi , cum propter varias temporum mutationes,tum ob regionis naturã.Habet aũt eodem
planè modo , quemadmodum, et circa aliorum hoĩum terras accidit.Vbi.n.tēpora magnas mutationes
faciunt, & frequentiſſimas , illic & regio agreſtis, & maxime inæqualis exiſtit,inueniaſq́; & mon-
tes plurimos, & denſos,itemq́; campos, & prata.Vbi autem non valde variant tempora, illic æqualiſſi-
ma regio eſt , quod idem , & de hoĩbus ipſis eſt intelligendum. Siquis.n. recte conſideret, videbit quo-
rundam naturam montibus ſyluoſis , ac [h] † aqua carentibus ⁆ ſimilem eſſe , aliorum verò [i] aquoſa , ac
exilia loca referre,ſicut quidam pratorum,ac paludum naturam præ ſe ferunt , atque alij, quorum pla-
nitiebus,nudiſq́;,ac ſiccis terris conſtitutio ſimilis exiſtit. Tempora.n. q̃ formarum naturam variãt,
ſunt diuerſa: cum ergo inter ſeſe ſint maxime diuerſa, varias, & multiplices formas producũt. Porrò,
q̃ parum inter ſe differunt, gentes relinquã, Quæ aũt plurimũ [k] † non natura ſolũ,ſed & legibus ⁆ di-
ſcrepãt,de illis referã,quo modo habeant. Ac primum oĩum de Macrocephalis,cum nulla oĩno alia gens
ſit,q̃ ſimilia capita hēat. A principio quidem [l] cõnſuetudo in cauſa fuit,vt tam lõgis capitibus eſſent.
Nunc aũt natura ipſa cum conſuetudine cõſpirauit. Siquidē generoſiſſimum apud eos putatur caput ha-
bere,quã maxime lõgum : cõſuetudinis aũt hoc initiũ fuit. Cũ recēs infans natus eſt, caput eius adhuc

teneru*m*

A † Græcus codex hēt σφακέλυς, q̃ vox Galeno teſte ĩ ſecũdo de locis affectis plurima hēt ſignificata:hic fortaſſis eos ſignificat morbos, q in cerebro à pituita oriuntur, apoplexia,&huiuſmodi.

B † *Hæc verba videntur ſuperflua, vt etiam in annotatione libro huic præfixa indicatũ eſt.*

C † *Al.* ξηραὶ, *id eſt ſiccæ.*

D * ἐνεργότερα, *i. magis operoſæ. Ant.codex habet* ἐυεργετικότερα *i. benificentiores.*

E * ἔυδιος.

F * μάλιςα, *eſt in impreſſis: in manuſcripto* καλλίςοις, *i. optimis.*

G † *Cod. impreſſi corrupti ſunt: manuſcriptus hēt* τῶ ἦρος ἐγγύτατα εἶναι κατὰ τὴν φύσιν, *i. ad Ver proxime accedere natura.*

H † *Eſt quidem* ἀφύδροισι: *ĩ cod. impreſſis: manuſcriptus tamē hēt* ἐφύδροίσι, *i. aquoſis.*

I * *Eſt in ĩpreſſis* ἐνύδροις, *in manuſcripto tamen* ἀνύδροις, *i. inaquoſis.*

K † ἢ φύσει, ἢ νόμῳ, *i. vel natura, vel lege.*

L * νόμος, *i. lex, & ita ſemper.*

A *tenerum, ac molle exiſtens, quàm celerrime conſtringunt manibus, coaptantesq́; cogunt in longitudinē augeri: quin & vinculis connectunt, ac aptis inſtrumentis colligant, quo rotunditas capitis prohibeatur, ac longitudo augeatur.*[a] † *Ea conſuetudo tantum effecit, vt eiuſmodi natura capitum exiſteret. Tēporis verò progreſſu*[b] † *natura quoq; tales produxit, vt non eſſet neceſſe conſuetudine priore cogere. Cum*[a] *enim ſemen genitale ab omnibus corporis membris procedat, à ſanis quidē ſanum, à morbidis morboſum, fiatq́; vt ex caluis calui gignantur, ex cæſiis cæſii, & vt plurimū diſtortus diſtortum generet, eademq́; ratio ſit circa reliquas formas, Quid prohiberet, vt non ex Macrocephalis Macrocephali gignerentur? Nunc aūt non naſcuntur ita {magnis capitibus,} quemadmodum prius, cum conſuetudo non amplius*[c] *duret*[*], [d] † *per incuriam hominū intercepta.} Et de his quidē hæc mea eſt ſententia. De illis aūt, qui Phaſim accolunt, adijciam. Regio eorum paluſtris eſt, calida, aquoſa, & denſa: imbresq́; in eam decidunt omnibus temporibus, & magni, & impetuoſi. Homines verò ipſi vitam agunt in paludibus, domosq́; ligneas, & ex arundinibus in ipſis aquis habent exſtructas: neq; multum inde prodeunt, vt adeant vel emporia, vel vrbes, verum nauiculis ex vno ligno fabrefactis permeant ſurſum, ac deorſum: habent enim foſſas, ac ductus aquarū plurimos. Bibunt aūt aquas calidas, & ſtagnantes, quæ & à Sole ſunt putrefactæ, & ab imbrium caſu auctæ. Ipſeq; fluuius Phaſis omnium fluuiorum ſtagnantiſſimus eſt, & qui lentiſſimo curſu profluat. Fructus au-*

B *tem, qui illic naſcuntur, omnes inſalubres ſunt, euirati, imperfectiq́; præ multitudine aquarum, propterea neq; vnquam matureſcunt. Atq; cum multus aer cum aquis regionem occupet, ob hanc ipſam cauſam, quod ad formam attinet, Phaſiani ſunt à reliquis hominibus longe diuerſi. Sunt enim magnitudine ingenti, ac corpulentia valde excellenti, neq; iuncturæ eorum vllæ, neq; venæ comparent, pallidumq́; præ ſe ferunt ſemper colorem, quemadmodum, qui regio tenentur morbo: loquuntur autem, vt ſiqui alij, oīum hominum grauiſſime, nimirum aere vtentes non ſereno,*[e] † *ſed obſcuro, & maxime humectato:} ſunt inſuper ad laborem à natura ipſa ſegniores. Annique tempora non*[f] *varias habent neq; ad æſtum neque ad frigus permutationes. Venti autem eis ſunt plurimi Auſtrini, præter vnum eius regionis proprium, et indigenā, qui aliquando violentior, ac moleſtior calidus exiſtens ſpirat, quem Cenchrona patrio vocabulo appellāt. Verum Boreas non valde ad eos pertranſit, q̄ ſi aliquando ſpiret, debilis tamen exiſtit, ac valde lenis.*

Cur Aſiani timidi ſint, & imbelles. CAP. 9.

DE *natura ergo, ac diuerſitate, & forma eorum, qui Aſiam, & Europam incolunt ita habet. Quòd autem timidiores, effœminatiores, ac imbelles præ Europæis Aſiani exiſtant, moribusq́; manſuetio-*

C *res, tempora ipſa anni in cauſa ſunt, quæ non magnas permutationes faciunt, neque caloris, neque frigoris, ſed ſemper æqualia permanent: vnde neque mentes ſtupore percelluntur, neque corpora fortem tranſmutationem incurrunt. A quibus veriſimile eſt iram exaſperari,*[g] † *cognitionemq́;, & calorem amplius excitari, quàm ſi ſemper in eodem ſtatu quis perſiſtat. Mutationes enim ſunt rerum omnium, quæ etiam hominis mentem ſemper excitant, neque ſinunt quieſcere. Propter quas ſanè cauſas imbelle vniuerſum Aſianorum genus exiſtit, atque adhuc amplius propter leges. Multo maxima enim Aſiæ pars ſub Regibus eſt. Vbi autē non in ſua poteſtate viuunt hoēs, neque ſui iuris ſunt, ſed dominis ſubiecti, ibi non multum curioſi ſunt, quo modo ſe ad bellum apparent, immo magis hoc curant, vt ne bellicoſi videantur. Pericula enim eis non æqualia inſtant: nam hi in militiā proficiſci, laboresq́; perferre, ac mortem oppetere pro dominis ſuis coguntur, relictis interim domi liberis, vxoribus, ac reliquis amicis: atque ſiquidem viriliter, & fœliciter bellum geſſerint, dominis inde cōmoda accedunt, eorumq́; facultates inde augentur. Verum ipſis præter pericula, & cædes, nihil demetitur. Proinde neq; horum hoīum regionem frequēter habitatam eſſe neceſſe eſt, immo eam propter inertiam bellicam, ac ocium à pleriſq; relinqui.*[h] † *Quo circa, & ſiquis à natura virilis, & magnanimus eſt, ita plurimum eius animus leges auerſatur: cuius rei magnum indiciū, vel inde haberi licet, q̄, quicunq; in Aſia Græci, itemq; Barbari dominis non ſubſunt, ſed iure ſuo*

D *degunt, ſibi, ipſisq́; oēs labores lucrifaciunt, illi bellicoſiſſimi oīum exiſtunt. Periclitantur enim ipſi ſibi, virilitatisq́; præmia ipſi reportant, ſicut timiditatis, ac ignauiæ pœnam luunt pariter. Inuenias autem & Aſianos ipſos inter ſe differentes, generoſiores alios, alios degeneres: quorum omnium cauſa ad temporum mutationes eſt referenda, quemadmodum & in præcedentibus dixi. Atq; ſic quidem habet in Aſia.*

De natura, moribus, victu, & forma Scitharum. CAP. 10

IN *Europa verò genus hoīum eſt Scythicū, circa paludem habitans Mæotim, quod à reliquis gētibus differt, Sauromatæ appellātur. Horū fœminæ equites ſunt, arcubus vtūtur, ac ſagittas iaculātur ex equis, cū hoſtibus cōgrediētes, dū virgines exiſtūt: neq; deuirginantur prius, q̄ hoſtium tres confecerint: neq; prius maritis cohabitāt, q̄ ſacra Deo patrio more fecerint. Quod ſiqua ſibi virū acceperit, ab equitatu libera eſt, niſi neceſſitas cogat cōmuni expeditione oēs arma ſumere. Dexterā aūt mămam nō habent. Nā puellis adhuc infantibus matres æreo inſtrumēto in hunc vſum parato, igneq; candefacto eā auferunt, ac exurūt, ne iterū ſuccreſcere contingat, atq; vt oīs vis, ac robur in dextrū humerum, & brachium deferatur. Cæterum reliqui Scythæ, quod ad formā attinet, ipſi ſibi ſimiles ſunt, alijs diſſimiles. Sicut quoq; Aegyptij ipſi inter ſe, præterquā q̄ hi in vehementi calore, illi ab intenſo frigore ſunt cōpreſſi. Verū ſolitudo, quæ Scythica dicitur, in planitie ſita eſt, pratis abundās, ſublimis, & mediocriter aquoſa. Sunt.n. fluuij in ea magni,*

A.l.3.f.21.t.1. c.8.f.382.g

A † Cod. impreſſi habent, ἀυτὸς τὴν ἀρχὴν ὁ νόμος κατειργάσατο, ὥστε τοιάυτην τὴν φύσιν γενέσθαι. *Manuſcriptus* ὅυτως τὴν ἀρχὴν ὁ νόμος κατειργάσατο, ὥστε ὑπὸ βίης τοιάυτην τὴν φύσιν γενέσθαι. *i. Ita à principio lex effecit, vt à uitalis natura genita ſit.*

B † ἐν φύσει ἐγένετο, ὥστε τὸν νόμον μηκέτι ἀναγκάζειν.

C * ἰσχύει.

D † διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν ἀνθρώπων, *eſt in īpreſſis cod. manuſcriptus* διὰ τὴν ὁμιλίαν τῶν ἀνθρώπων, *i. propter cōuerſationem hoīum: ac ſi diceret, quia cum hac gente aliæ gentes cō miſcentur.*

E † *Manuſcriptus habet* ἀλλὰ νοτώδει καὶ θολερῷ.

F * *multum.*

G † *Cod. manuſcriptus habet,* καὶ τοῦ ἀγνώμονος, καὶ θυμοειδέος μετέχειν μᾶλλον ἤ. *i. & de inhumanitate, ac iracundia participare magis, quā ſi, &c.*

H † *Al. ex antiquo. Ita ut ēt, ſi quis à natura virilis, et magnanimus ē, eius animus à legibus inuertatur: cuius rei &c.*

gni,in quos aqua ex campis per riuos deducitur. In hac itaq; Scythæ degunt,qui Nomades vocantur,pro- E
pterea ꝙ nullas habeant domos,ſed in curribus habitant. Sunt autem currus, ex quibus minimi quatuor
rotis,reliqui ſex circumaguntur, Sunt etiam luto obturati,ac inſtar domorum fabrefacti,aliqui ſimplici,
aliqui etiam triplici tabulato. Robur autem ipſis ineſt aduerſus omnes iniurias aquarum,niuis,ac vento-
rum propellendas. Trahunt currus aliquos quidem boum paria duo,aliquos tria, atq; hi cornibus carent,
cum præ frigore regionis cornua eis non enaſcantur. In his itaq; curribus degunt mulieres. In equis autem
vehuntur viri. Sequuntur autē ſimul oues,boues,& equi. Tandiu deinde in vno ſubſiſtunt loco, dum ſuf-
ficit ipſis pecoribus pabulum,quo deficiente in aliam regionem cōmigrant. Veſcuntur aūt ipſi carnibus eli
xis,bibuntq́; lac equinum,comedunt etiam hippacem, id aūt eſt caſeus equinus. Hactenus ergo de victu,
& moribus diximus,temporibusq́; anni,ac formis,quæ à reliquis hominibus longe ſunt Scythiæ genti di*
uerſæ. Ipſa enim ſibi inter ſe gens ſimilis exiſtit, quemadmodū & gens Aegyptiorum. Minime aūt fœcun-
da ea gens eſt,regioq́; ipſa minimas feras enutrit,neq; numero,neque magnitudine inſignes. Sub ipſis.n.
Vrſis, Rhiphæisq́; montibus ſita eſt,vnde Boreas ſpirat: Solq́; ipſe ſupremo æſtiuo ſolſtitio deficiēs proxime
accedit,ac tum quidē exiguo tempore calefacit. Neq; verò venti à calidis locis ſpirantes valde ad eam re-
gionem penetrant,niſi parumper, & debiles. Verum ab Vrſis venti procedentes ſunt illic perpetui frigidi
à niuibus,glacie,ac aquis multis. Qui nunquā à montibus decedūt,vt propterea etiam ægre habitari poſ- F
ſint. Aerq́; ipſe totum ferè diem nūbilus campos occupat. Ipſi vero† in humidis locis} degūt. Et ferè per-
petua eſt ipſis hyems,æſtas aūt paucisſimis diebus,atq; illis non valde multa. Sunt.n.planities eminentio-
res,& nudæ,neq; vllis montibus circumſeptæ,ſed ferè ſub ipſis Vrſis† accliues. Neq; feræ naſcuntur illic
magnæ,ſed quales poſſibile eſt ſub ipſa terra contegi. Prohibet.n.hyems,& nuditas terræ,quæ & diuerti
culis,& vmbraculis caret,propter temporū anni mutationes,neq; multas,neq; fortes,ſed ſimiles ſemper,
vel parum admodū diuariantes: vnde & formas corporū inter ſe ſimiles habent,cum eodē vtātur victu,
& amictu,æſtatis,& hyemis tpe,attrahuntq́; aerem aquoſum, condenſatum,aquam inſuper bibentes à ni
uibus,& glacie reſolutam,nullo etiā corporis exercitio accedente,cum non veriſimile ſit corpus, aut ani-
mum vllis exercitationibus apta fieri,vbi non mutationes tēporum fiunt fortes. Propter quas cauſas for-
mæ eorum ſunt craſſæ,& carnoſæ. Iuncturæ verò humectæ,& inefficaces: ventriculiq́; humidi oēs,maxi
me oīum tamē inferior aluus,nequit.n.ipſa exiccari in eiuſmodi & regione,& natura,& tēporis conſti-
tutione. Sed pinguedine,& nuditate carnis formæ inuicē ſunt ſimiles,maſculorum maſculis,& fœmina-
rum fœmellis. Tēpora.n.cum ſint inter ſe ſimilia,nullas corruptiones,neq; malignitates inferunt in ſemi
nis genitalis miſturā,ac cōpactionem,niſi quiddam aliud fortuito,vel caſu contingat, aut à morbo. Ma-
gnum aūt argumentum humiditatis corporum Scytharum hoc exhibebo. Multos.n. ipſorum, præcipue qui G
Nomades ſunt,reperias exuſtos humeros,ac brachia habentes, manuumq́; iuncturas, pectora, coxas, &
lumbos,nullā ſane aliā ob cauſam, niſi ob † humoris, & mollitiei naturæ detractionē. Nam neq; arcus in-
tendere,neq; telum torquere poſſunt †præ impotētia humiditatis} humerorum: cum aūt vruntur, humor
ipſe à iuncturis exoluitur,fiuntq́; corpora ipſorum validiora,melius nutriuntur , & magis redduntur ar-
ticulorum vſu potentia. Fluida verò fiunt,ac lata,primū propterea ꝙ faſcijs non colligātur, quemadmodū
fieri ſolet in Aegypto: deinde ꝙ non animaduertunt qūocunq; inter equitandum equis inſideant: poſtremū
etiam propter deſidiam perpetuam. Maſculi.n. eorum ante, ꝗ potentes fiant equos conſcendere,atq; in il-
lis vehi,plurimum temporis deſidēt in curribus,raroq́; prodeunt,vt inambulent,propter exilia,ac perpe-
tuas circulationes. Muliebrium autem corporum formæ ad miraculum vſque fluxæ exiſtūt†. Porrò Scy-
tharum gens fului valde coloris exiſtit propter frigus ingēs. Non enim vehemens accedit ad eos Sol,à fri-
gore verò albedo exuritur, & fit fulua. Neque verò poſſibile eſt fœcundam eſſe eorum naturam , cum viri
minime cupidi ſint cum fœminis commiſceri , ob nimiam corporis humiditatem , ventriſque mollitiem,
ac frigiditatem,quæ cauſæ apparent minime viros ad coitum incitari. Accedit his laſſitudo ex continua
equitatione contracta,quæ eos ad commiſtionem reddit impotentiores: atque hæ ſunt cauſæ, cur viri infœ
cundiores putentur. Mulieres aūt pinguedo carnis,& humiditas ſteriles facit,præ quibus vteri earū ge- H
nitale ſemen arripere nequeunt. Lunares nanq; purgationes eis nō eueniunt, quēadmodum eſt neceſſe,ſed
minus,& per longius tempus. Ipſumq; amplius vteri os præ pinguedine concluditur, vt nequeat ſemen ſu
ſcipere. Sunt.n.ocioſæ,& pingues,vētresq; earū frigidi,& molles. Vnde neceſſario ſequitur nō multū fœ-
cundā Scytharū gentē eſſe: cuius rei famulæ earū indiciū exhibent: ſtatim.n. vbi ad viros acceſſerint, ac
fuerint cū illis comiſtæ,in vētre cōcipiunt,propter corporis exercitiū frequens,carnisq; gracilitatem.

* νόμοις.

† ἐν νότοισι.

† Aliqui legūt ἀνάνθη, i.ſteriles, ac ſine floribus, non aūt ἀνάντη, i. accliues.

† *humiditatē naturæ, et mollitiem.*

† *præ humiditate, ac impotentia.*

† *καὶ βραδέα, id eſt & tardæ: additur in manuſcripto.*

Cur multi Scytharum Eunuchi,ac ad concumbendum impotentes. CAP. II.

AMplius aūt prӕterea plurimi Scythæ Eunuchi fiunt,& muliebria officia obeunt,inſtarq́; fœminarū
oīa faciunt,& loquuntur,vocanturq́; hi effœminati. Regionis quidem incolæ cauſam ad Deum re-
ferūt, coluntq; hos ipſos hoīes,& adorāt,ſibi ipſis timentes,nequid tale accidat. Mihi verò hi affectus di-
uini quidem eſſe videntur,ſicut & reliqui oēs,neq; vllum aliquem alio eſſe diuiniorē,aut humaniorē,† ſed
diuinos oēs,verū vnuſquiſq; eorum ſuam propriam habet naturam , neq; aliquis citra naturam naſcitur.
Quare,qūo hic affectus contingat,vt mihi videre videor,narrabo. Ab equitatione ipſa diuturni eos cor
ripiunt articulorū dolores,nimirū propendētibus ſemper ex equis eorū cruribus. Deinde claudi fiunt , cō-
trahunturq; coxendices,cū inualuerit morbus. Medicantur aūt ſibi ipſi hoc modo, A principio morbi ve-
nam

† *Manuſcriptus habet, ἀλλὰ πάντα ὅμοια, καὶ πάντα θεῖα, i. ſed oēs ſimiles,& oēs diuinos, verum,&c.*

A.l 3.f 21.t.1. c.8 fol.383.a

A *nam retro vtranque aurem incidunt, quo facto, ſanguine multo promanante ſomnus eos corripit præ imbecillitate, ſicq́; obdormiſcunt, quorum quidẽ aliqui depulſo ſomno ſani exurgunt, aliqui verò minime.† Atque mihi ſanè videntur ea medicatione ſe ipſos perdere. Venæ* enim retro aures ſunt, quas ſiquis ſecet, ſterilitatem inferat his, quibus ſecantur: quare id etiam ipſis ex earum inciſione accidere certum eſt. Quando igitur poſtea vxores adeunt, impotentesq́; ſe factos vident cum illis coire, primum quidem nihil moleſtius cogitantes quieſcunt: cum autem bis, aut ter, aut amplius fruſtra opus tentarũt, neque quicquam proficiunt, mox putant ſe Deum offendiſſe, in quem culpam reÿciunt. Induuntq́; ſe veſte muliebri, palàm ſe euiratos eſſe confitentes, ad mulierumq́; contubernia tranſeunt, & cum illis eadem, quæ illæ, agunt. Hoc itaque malo ditisſimi Scytharum afficiuntur, minime verò infimi. Immo, qui maxime, & genere, & potentia præualent, ex nulla alia, quàm continuæ equitationis cauſa, hoc perpetiuntur: Pauperes verò minus, cum non equitent. Vnde, ſi hæc affectio alÿs diuinior cenſenda eſſet, non nobilisſimis, non ditisſimis Scytharum ferè ſolis accideret, ſed eſſet omnibus æqualiter peculiaris. Immo magis inuaderet pauperes circa cultum deorum negligentiores, ſi ſaltem gaudent dÿ in hominum admiratione conſtitui, & pro hoc beneficia hominibus retribuunt. Diuites enim ſæpius dÿs ſacra facere par eſt, victimas* offerre, colereq́;, cùm pecunÿs abundent: Pauperes autem minus id facere, cum non habeant. Quin etiam aliquando deos deteB ſtantur, qui eis opes non ſuppeditent, vt veriſimilius eſſet, pauperes, ac parum abundantes, hoc malo propter crimina ſua puniri, quàm diuites, & qui opibus abundant. Verum, ſicut & prius dixi, diuinus quidẽ hic affectus eſt, ſecundumq́; naturam accidit, ſimiliter, vt alÿ omnes, neq; alia eius cauſa, quàm ea, quam dixi, Scythis exiſtit. Simili autem modo, & reliquis hominibus euenit. Vbi enim maxime, & frequentisſime homines equitant: ibi plurimi à diuturnis doloribus articulorum, coxendicumq́;, & maxime pedum corripiuntur, ad coitumq́; fiunt impotentes: quæ omnia mala Scytharum genti adſunt. Atque propterea Scythæ omnium hominum minime ſunt ad coitum valentes. Et quòd anaxyridas (braccharum, ſeu fœminalium id genus eſt) ſemper habent, & plurimum temporis in equis degunt, vt neque manu tractare pudenda liceat, atque præ frigore, & lasſitudine, voluptatis, ac iucunditatis coeundi obliuiſcantur, neque prius aliud ſibi faciendum putent, quàm vt euirati fiant.*

†Al. ex antiquo cod. græco. Atque mihi quidẽ videtur ea medicatiõe ſemẽ corrũpi: legitur enim διαφθείρεσϑαι ὁ γόνος.

*ἀναθήματα.

De reliquorum Europæ populorum natura, pro mutationis temporum, regionum, & aquarum varietate. CAP. 12.

C *HActenus ergo de Scytharum gente recenſui. Reliquum autem in Europa hominum genus valde inter ſe disſimile eſt, & diuerſum, tum quod ad magnitudinem attinet, tum quod ad formam: atque id propter temporum mutationes contingit, apud eos magnas, & frequentes. Sunt enim eis calores vehementes, & hyemes fortes, pluuiæ multæ, rurſumq́; ſiccitas diutina, & venti plurimi, ex quibus multæ, & omnimodæ fiunt tranſmutationes. Neque à vero diſcrepat circa generationem has ipſas mutationes ſentiri, inq́; ſeminis genitalis coactione aliam, neque ex eodem etiam eandem, æſtatis pariter, vt hyemis, pluuioſo, vt ſicco tempore, progigni. Eaq́; cauſa eſt, cur putem Europæos magis, quàm Aſianos, ſecundum corporum formas inter ſe diſcrepare, & magnitudines diuerſisſimas in ſingulis adeo vrbibus prouenire. Plures enim c*rruptiones contingunt in ſeminis coactione, cum tempora frequenter variant, quàm ſi eadem ſunt, & ſimilia. Eadem autem morum ratio in vtriſque exiſtit. Feritas, integritas, & *audacia à natura Europis innaſcitur. Frequentes enim mentis perculſiones feritatẽ inducunt, manſuetudinem contra, & benignitatem extirpant. Quare etiam magnanimos magis eos, qui Europam incolunt, Aſianis iudico. Siquidem ſimilitudo, & æqualitas perpetua ſegnitiem p[illegible]rit. Mutatio autem, & animum, & corpus ad exercitationem excitat. Augetur itaque à deſidia, & [illegible]cio timiditas. Ab exercitio verò, & laboribus creſcit virilitas. Vnde bellicoſiores quoque Europæi extant, non ob hanc ſolum cauſam, ſed & propter leges. Non enim regibus obediunt, quemadmodum Aſiani. Vbi enim ſub regibus viuitur, ibi neceſſe eſt hoD mines timidisſimos eſſe, quemadmodum & ſupra oſtendi: ſeruitute nanque animi eorum presſi non libenter, neque volentes, temere pro aliena poteſtate ſe periculis exponunt. Europæi autem ſuo iure viuẽtes, cum pro ſe ipſis, non pro alÿs, pericula belli ſubeant, magna cupiditate ferũtur, volentesq́;, ac alacres difficultates omnes aggrediuntur, ipſiq́; ſibi ex re ben[illegible] geſta præmia reportan[illegible], vt certum ſit leges plurimum ad magnanimitatem conferre. Tota itaque, & vniuerſa res de Europa, & Aſia, ſicut retuli, habet. Cæterum Europa ipſa adhuc habet gentes inuicem differentes, non magnitudine, & forma ſolum, ſed & fortitudine. Quæ vero in eis hanc diuerſitatem faciant, in præcedentibus dixi, dicamq́; amplius magis manifeſte. Quicunque regionem mõtanam, aſperam, nudam, & aquoſam incolunt, & quibus mutationes temporum contingunt magnæ, & diuerſæ, hic & hominum formas magnas progigni conuenit, qui & ad laborem, & ad viriliter agendum à natura præſtent, quibusq́; feritas, & immanitas non mediocriter â natura ſint congenita. Qui verò loca concaua, pratenſia, & æſtuoſa habitant, ventosq́; calidos plus ſentiunt, quàm frigidos, & aquis vtuntur calidis, hi magni quidem eſſe non poſſunt, neque † bene compoſiti, & longi, ſed in amplitudinem à natura producti carnoſi ſunt, & capillis nigris. Immo & ipſi toti nigri magis, quàm albi, & qui minus de pituita habeant, quàm de bile. Virilitas autẽ, & tolerantia laboris non æque ipſis à natura ineſt, niſi c*nſuetudo accedat, & hæc in eis efficiat. Quòd ſi flumina extẽt in ea regione, quæ ſtagnãtes,*

*φϑοραὶ eſt in impresſis. manuſcriptus μορφαὶ. i. formæ, & ita videtur legẽdum.

*θυμοειδὲς.

† κανονίαι. vide Gal. ĩ expl. ling. Hipp. in dictione κανονίαι ſeu κακονίαι.

&

& pluuias aquas euehant, homines ipſi incolumes, ac ſplendidi viuent. Si verò flumina deſint, aquasq́ pu E
teorum, & ſtagnantes, & [a] olentes bibant, neceſſe eſt ab illis ipſis aquis, [b] † & ventrem lædi & ſplenem.
Quicunq́ autem altam habitant regionem, planam, ventis expoſitam, & aquoſam, eorum formæ magnæ,
ac inuicem ſimiles, [c] † & erectæ. Animi quoq́ eorum exiſtunt manſuetiores. Qui verò macra, aquis ca
rentia, & nuda loca tenent, & quæ temporum mutationibus [d] † non ſunt permiſta, horum formas neceſſe *
eſt eſſe duras, & intentas, flauas magis, quàm nigras: iræ & mores etiam eorum rigidi ſunt, pertinaces,
& contumaces. Vbi enim mutationes temporum contingunt frequentes, & plurimum inter ſe diuerſæ, ibi
& formas, & mores, & naturas reperias plurimũ differẽtes. Temporum itaq́ varietates potiſſimæ ſunt,
quæ naturam ipſam permutant: deinde etiam regio, in qua vtiq́ quis enutritur: poſtremum aũt aquæ. In-
uenias enim ferè ſemper, & formas hominum, & mores, regionis naturæ compares. Nam, vbi terra pin-
guis, & mollis, & aquoſa, aquæ autem valde ſublimes, ita vt æſtate calidæ ſint, & hyeme frigidæ, & tem-
porum ratio aliàs probe conueniat: Ibi & homines carnoſi, [e] † articulis non apparentibus, humidi, laboris
intolerantes, & vt plurimum maligni naſcuntur. Segnitiesq́, & ſomnolentia eis ineſt multa. Suntq́ ad ar
tes tractandas craſſi, non acres, aut ſubtiles. Vbi autem regio eſt nuda, natura munita, & aſpera, quæq́ &
à frigore hyberno premature, & à Sole æſtiuo exuratur: Ibi duros, & [f] * graciles, & articulis probe compoſi-
tis, intentosq́, & hirſutos reperias homines, & in quibus à natura laboris tolerantia, & vigilan- F
tia inſit, quiq́ mores, & iras habeant pertinaces, & contumaces, magisq́ feritate participan
tes, quam manſuetudine: inſuper ad artes etiam acutiores, & plus ſolertes, & ad res
ellicas gerendas aptiores: Quin & omnia, quæ è terra proueniunt, terræ
ipſius naturam reſipiunt, & ſequuntur. Atque hactenus quidem
maxime contrarias corporum naturas, & formas dixi-
mus, è quibus coniectura facta, ſi quoque re-
liqua conſideraueris, nunquam
à vero aberrabis.

A* Al. ἑλώδεα id eſt paluſtres

B † Corrupti ſunt cod. impreſſi: manuſcriptus hẽt τὰ τοιάδε εἴδεα προγαστρότερα, καὶ σπληνώδεα εἶναι, i. eiuſmodi formas ventroſas eẽ, et lienoſas.

C † Codex manuſcriptus hẽt ἀνανδρώτεραι δὲ, καὶ ἡμερώτεραι αἱ γνῶμαι, i. effœminatiores aũt, & mãſuetiores eorũ animi exiſtunt.

D † οὐ κέκρηνται. manuſcriptus, οὐκ εὔκρατα. i. non bene temperata

E † Græca lectio habet ἄναρθροι, quæ ſignificat etiam articulorum imbecillitatem, & inconſtantiam.

F * Sunt qui legant, ἰσχυροὺς id eſt robuſtos.

GALENI
DE ALIMENTORVM FACVLTATIBVS LIBRI TRES

Martino Gregorio interprete.

Ab Auguſtino Gadaldino pleriſque in locis emendati.

ARGVMENTVM PRIMI LIBRI

Facultates in Alimentis Ratione ac Experientia compertas enarrat. Ac in primo quidem libro de Seminibus vniuerſis agit, quæ venerunt in vſum alimenti.

Cur Cibaria eadem Diuerſis hominibus exhibita Varia efficere videantur: ac de Communi ratione dignoſcendorum Alimentorum. CAP. I.

C DE facultatibus, quæ alimentis inſunt, pleriq; præſtantiſſimorum medicorum præcipuo ſtudio in eam ſpeculationem conuerſi conſcripſerũt, ꝙ omnium, quæ ſunt in medicina, ea propemodum ſit vtiliſſima: nam alijs præſidijs non omni tempore vtimur: ſine alimento autem ne viuere quidem, neq; ſecunda neq; aduerſa valetudine, poſſumus. Merito igitur præſtantiſſimorum medicorũ plurimi facultates, quæ ei inſunt, diligenter magnoq; ſtudio perueſtigarunt: & alij quidem ſola experiẽtia nobis illas innoteſcere contenderunt: alijs vero rationem quoq; vnà placuit adiungi: alij deniq; vel primas ipſi tribuerũt. Quòd ſi, vt inter Geometras & Arithmeticos, ita inter eos, qui de alimentis ſcripſerunt, omnino conueniſſet, nihil nunc oporteret nos denuo hanc de ijſdem, poſt tot ac tales viros, ſcribendi moleſtiam ſubire: verùm, cum mutuis diſſenſionibus ſuſpectos ſeſe reddiderint (fieri.n.nequit, vt omnes vera dixerint,) quę ab illis ſunt tradita, à ſeueris iudicibus examinari eſt neceſſe: iniquum.n.fuerit vni præ alijs abſque demonſtratione fidẽ adhibere. Porrò, cũ demonſtrationum duo genere ſint principia, aut.n. à ſenſu, aut à notione euidenti, demõſtratio omnis ac fides proficiſcitur, nos quoq; † ad præſentis commentationis cõſcriptionem neceſſe eſt aut altero horum, aut vtroq; vti. At, cum ratione iudicare non omnibus itidem ſit promptum (nam & natura ſagaces eſſe oportet, & à puero
D ingenium in mathematicis diſciplinis excoluiſſe atq; exercuiſſe,) ſatius eſt ab experientia auſpicari, eoq; maxime, ꝙ bona pars medicorum hac ſola alimentorum facultates inuentas eſſe pronunciarint. Ac empiricos quidem qui omne ſtudium operamq; eò conferunt, vt, quæ ratione ſunt inuenta, ambitioſis contentionibus oppugnent, fortaſſe quis contempſerit: verùm Diocles (tametſi profeſſione eſt dogmaticus) hęc ad Pliſtarchum in primo de ſanitate tuenda libro ſcripta reliquit. Qui
« ergo omnia ſapore eodem, odore, calore, aut alio id genus prædita, vires eaſdẽ obtinere exiſtimant,
« haud rectè opinantur, nã multa oſtendere quis poſſit diſſimilia fieri ab his, etiam ſi, quod ad prædi-
« cta attinet, inter ſe conueniant. Neq; ſanè, ſi quid aluum aut vrinam mouet, aut aliam quamlibet ha-
« bet facultatem, ideo tale eſſe quodq; eſt putandum, ꝙ vel calidum ſit, vel frigidum, vel ſalſum, quã-
« doquidem non dulcia omnia, aut acria, aut ſalſa, aut cætera id genus, eaſdem habent facultates: ſed, ſi
« quis actionis cuiuſq; ipſorum cauſam toti naturę retulerit acceptam, is minime à veritate aberrarit.
« Qui verò ſingulorum cauſas, cur videlicet nutriant, aut aluum aut vrinam cieant, vel aliud quidpiã
« eiuſmodi præſtent, reddendas autumant, ignorare videntur, primũ, ꝙ hæc inquirere, haud frequen-
« ter ad vſus ſit neceſſe: deinde, ꝙ multa ſint in rerum natura, quæ principijs quibuſdã ex natura ſua
« quodam modo ſunt ſimilia, vt nullam cauſæ rationem admittant: ad hæc non nunquàm hallucinan-
« tur, cum incognita & cõtrouerſia neq; admodum veriſimilia ſumendo, abundè cauſam ipſam cre-

A l. 2. ?. 1. c. 3. fol. 92. f

† Græce πρὸς τὴν τοῦ προκειμένου σκέμματος ἄθροισιν, ad præſentis ſpeculationis collectionẽ. Vetus interpres videt̃ legiſſe εὕρεσιν quod vertat inuentionem.

dunt ſe aſſignaſſe. Quo circa neq; ijs, qui cauſas eiuſmodi afferunt, neq; ijs, qui de omnibus cauſam E
putant eſſe reddendam, eſt attendendum, ſed potius ijs, quæ diuturna experientia fuerunt explora-
ta, credendum: quorum autem poſſumus, cauſa eſt inquirenda, quando, quod de ipſis dicimus, ſic
ſperamus fore notum magis ac magis credibile. Hęc ſunt Dioclis verba, ſola experientia alimento-
rum facultates nobis notas eſſe arbitrantis, non ex indicationibus, quæ cum à † temperamento tum
à ſaporibus ſumuntur: cum autem, quæ eſt in partibus plantarum, alia adhuc ineſſet indicatio, eius
non meminit. Dico autem partibus plantarum indicationem ineſſe, qua præter alias Mneſitheus
eſt vſus: per hanc enim in plantis alias quidem radicibus, alias caulibus, facultates ineſſe oſtendit,
quemadmodum certe & folijs & fructibus & ſeminibus alias. Quod igitur experientia, vt alia ple-
raque, ita & qui cibi facile aut ſecus concoquantur, quiq; ſtomachum iuuent aut offendant, deniq;
qui aluum laxent irritent aut ſiſtant, nos doceat, nemo eſt, cui vel tantillum eſt mentis, qui ignoret:
cæterum in his ipſis non parum falluntur, qui citra limitationem, faciunt de rebus periculum, vt in
commentarijs de ſimplicium pharmacorum facultate, atque in tertio de temperamentis, demon-
ſtrauimus: ac ſane, qui vtrobique committuntur errores, multum inter ſe ſunt ſimiles. Quapropter
hoc quoque loco ad viuum, vti illic, limitationes ſcribere, quibus quis intentus ſingulorum faculta-
tes citra errorem poſſit deprehendere, haudquaquam mei eſt inſtituti, qui ſemel duntaxat de qua F
que re ſcribere ſoleam, non eadem in multis commentarijs de ijſdem paſſim inculcare. Vſitatum
igitur mihi morem ne nunc quidem prætermittam, ſummas tantummodo limitationum, id'que ea
breuitate, quam orationis perſpicuitas patietur, complexurus. Incipiam autem ab eo, quod omni-
bus eſt in ore, quod'que Eraſiſtratus minus recte ſcripſit, melicratum videlicet aluum non cuiuis
ſubducere, neque lentem cohibere: ſed quoſdam eſſe, qui præter quàm quòd neutrum experiũtur
in contraria etiam incidant, vt ſiſtatur quidem eis aluus à melicrato, laxetur autem à lente: præterea
quoſdam inueniri, qui bubulam minori negocio, quàm piſces ſaxatiles, cõficiant Equidem ab iſtis
ſemper ſoleo ſciſcitari (nam à poſtremis exordiar) quod'nam ipſis ſymptoma accidat, quo iudicent
ſe ſaxatiles piſces non coxiſſe, vtrùm'ne pondus quoddam in ventriculo, vt inſtar plumbi, aut lapi-
dis, aut luti quiddam incumbere ipſis videatur, hoc nempe modo quidam, quem ex huiuſcemodi
cruditatibus ſenſum percipiunt, interpretantur: an mordicationem quandam manifeſto in ipſo,
an flatum, an ructum grauem ſentiant: tum alij nidorulentum magis ſibi ructum accidere, alij mor-
dicationem, non nulli vtrunque, reſponderunt. Horum igitur corporis habitum diligenter con-
templatus, deprehendi bilis flauæ copiam in ventriculo, vel ob prauam quampiam temperiem, vel
propter peculiarem conſtructionem, eſſe aceruatam: peculiarem autem dico cõſtructionem, quo- G
niam hominibus quibuſdam bilis ex iecore in inteſtina defluens, in ventriculum regurgitat: pra-
uam verò temperiem, cum calor natura ipſis ineſt acris ac mordax, & (vt ſic dicam) febriculoſus.
Proinde par eſt, vt iſti cibaria corruptu difficilia melius, quàm facilia, coquant: quando, quæ facile
concoquuntur, facile item alterantur ac corrumpuntur: contra, quæ concoctu ſunt difficilia, non
facile quoque tum alterantur tum corrumpuntur. Hæc certè, ſi in multum calorem inciderint, co-
quuntur magis, quàm ſi moderato occurrerint: atque hac profecto ratione accidit, vt non nulli bu-
bulam facilius, quàm piſces ſaxatiles, conficiant. Lens autem quibuſdam aluum mouet magis, quã
inhibeat, non alia ratione, quàm vt in commentarijs, quos de ſimplicium pharmacorum facultate
conſcripſimus, demonſtrauimus. Quemadmodum enim ex ijs, quæ à nobis præparantur, non nul-
la, quæ facultatem ac ſubſtantiam habent contrariam, componuntur, ita & natura ipſa permulta,
quæ ſenſui ſimplicia apparent, commiſcuit, quod in pleriſq; alimentis comperias. Etenim non lens
ſola, ſed & braſſica, atque adeo marina propemodum omnia, quibus teſta pro cute eſt, quæ Græci
ὀςρακόδερμα appellant, compoſitam ex pugnantibus facultatibus naturam ſunt ſortita: nam ſolidũ
cuiuſque corpus tarde permeat, aluumq; ſiſtit: humor vero ſtimulat ad excretionem. Huius porrò
rei ex coctione manifeſta ſumitur demonſtratio, cum aqua, in qua dictorum quod'que fuerit deco- H
ctum, aluum ſubducat, ipſa vero corpora inhibeant. Hinc non nullos audias, qui dicant, ſi braſſi-
cam leuiter coctam & vniuerſim ac repente ex lebete in vas aliquod, in quo ſit oleum ac garũ, trãſ-
fuſam, ante alios cibos ſumpſeris, aluum ſubducet. Alios autem videas braſſicam, quæ græcis dyſe-
phthos id eſt bis cocta, nũcupatur, ad ventris cohibitionem hoc modo apparare: Cum ipſam aquæ
prius incoxerint, aquam quidem totam ex lebete effundunt, aliam autem adfundunt puram & ca-
lidam, in qua rurſus braſſicam ſecundo coquũt, vt, ſi quid proprij ſucci poſt priorem decoctionem
habuit reliquum, in hac penitus deponat: omnibus enim, quæ in humore coquuntur, vſu venit,
vt quiddam ab eius facultate in ſe deriuent, ac de ſua viciſſim portionem aliquam ipſi impartian-
tur. Id quod in ijs, quæ in iure aliquo elixamus, ſiue legumen, ſiue animantis pars, ſiue olus id fue-
rit, quotidie tibi licet diſcere: res nanque elixa, tam guſtu quàm olfactu, ipſius iuris: ipſum autẽ ius,
rei, quæ in ſe eſt elixa, qualitatem ac facultatem repræſentat. Totius porrò, qui nunc nobis eſt pro-
poſitus, ſermonis veritatem poteris ſic explorare. Lentem, aut braſſicam, aut aliquod marinorum
memoratorum animalium decoquito, poſtea decoctum oleo garo pipereq; conditum, cui libuerit,
propinato: idem facito in braſſica bis cocta: videbis enim potione quidem aluum dilui, ſolidi au-
tem corporis eſu conſtipari. Quare non eſt, quòd miremur, ſi ab huiuſcemodi cibis, quando cum
ipſorum

† Antiquus & Aldinus legũt, κρῖσιν, i. iudicio, nos κρᾶσιν

A ipſorum ſucco ſolidum corpus ſumptum fuerit, tormina interdum & inflationes oriantur: pugna enim quædam inter vtrunque fit, cum ſolidum quidem corpus hęreat ſubinde ac tardet, ſuccus autem ad excretionē properet: quo caſu, ſi, quod mordicat, excretum fuerit, ceſſat ſymptoma: ſin moretur, ventrem torminibus ac flatibus infeſtari eſt neceſſe, quibus ſola pugnantium excretio finem imponet. At, cum non nullis venter ad egerendum natura ſit propenſus: alijs autem ſit ſiccus & ad egerendum difficilis, vtriq; pro ſua natura ſymptomatis, quæ ab huiuſmodi cibis fiunt, afficientur, cū venter interdū quidem ſucci, interdū vero ſolidi corporis facultati opituletur: duabus nanq; contrarijs cauſis ſimul cōmiſſis, vnam ſuperare, alteram ſuccumbere alteri eſt neceſſe. Idipſum autem propter ventris affectus quoſdam accidit, non natiuos quidem illos, ſed aliquo tempore ſubortos. Nunc enim pituitoſum in eo humorem, nunc bilioſum, aceruari contingit: atque ipſius ‖ pituitoſi, alius quidem eſt acidus, alius ſalſus, alius dulcis, alius deniq; ſenſibilis qualitatis eſt expers: rurſum alius eſt liquidus, alius craſſus, alius viſcidus, alius diſſipatu facilis: Ad hæc humoris bilioſi, alius eſt flauus, alius pallidus: in quorum vtroq; maximum eſt pro maioris & minoris ratione diſcrimen, vt interim alias eius ſpecies prætermittam, quæ in corporibus ægrotantibus apparent. Singuli igitur memorati humores, cum aut ad alui excretionem, aut eiuſdem cohibitionem, plurimum habeant B momenti, poſtea, quàm integra ciborum memoratorum corpora cū ſuis ſuccis in ventrem peruenerint, ijs quidem, quæ eiuſdem ſecum ſunt facultatis, ferunt ſuppetias: aduerſantur autem ijs, quæ ſunt contrariæ. Supra igitur duas genere cauſas recenſuimus, propter quas ijſdem ſumptis cibis diuerſi in ventre effectus ſequerentur: nunc verò præter naturalē conſtitutionē, & liquidas ſolidasq; τῶν ἐσθιομένων id eſt ciborum partes tertia quoq; adinuenta eſt. Nec verò, ſiue ἐσθιόμενα, ſiue ἐδεστὰ, ſiue τροφὰς appelles, quicquam intererit: ſiquidem tum ijs nominibus, tum etiam his nihilominus, cibos σιτία & βρώματα appellant. Cui rei teſtis eſt Hippocrates in opere de morbis populariter graſſantibus ſcribens ad hunc modum: ‖ Τὰ βρώματα id eſt eſcas ac potus, experiri oportet, an æque diu morētur. Ac rurſus alio loco: Labōr, σιτίον, hoc eſt cibus, potus, ſomnus, venus, omnia mediocria. De nominibus quidem certe (quod ſemper prædicamus) non oportet nos eſſe ſolicitos: nec, quo pacto quis ipſis vtatur, laborare, cum ea præſertim omnia Græcis ſint vſitata: ſed rerū ipſarum ſcientiam conſectari. Alimenta ergo citi tardi'ue tranſitus eſſe comperiuntur, aliàs ob naturalem noſtram ab initio conſtitutionem, aliàs ob ventris diſpoſitionem acquiſititiam, non nunquam ob peculiarem aliquam eſculentorum ac poculentorum ſubſtantiam: quandoquidem ex ijs quædam humida, quædam ſicca dura'ue ſunt: ceu alia viſcida, alia friabilia ac diuiſu facilia: non C nulla denique acrimoniam in ſeſe habent, alia acorem, aut amarorem, aut dulcedinem, aut ſalſuginem, aut auſteritatem, aut acerbitatem, aut alias, extra has, facultates medicamentoſas eiuſdem generis cum ijs, quæ purgantibus medicamentis inſunt. Siquidem atriplex, blitum, malua, cucurbita, quia ſunt lenta ac perhumida, alijs quæ talia non ſunt, celerius ſubſidunt, potiſſimum ijs, qui ſumptis illis in ſolo leniter obambulant, ſenſim modice cedentia: lubricant enim, ſi quis concutiatur, promptius, quàm ſi quietus iaceat. Eodem in genere ponere quis poſſit mora, dulcia ceraſia, & ex vinis quæ dulcia ſimul ſunt ac craſſa. Pepones quoque, & quos melopepones vocant, quòd humidi ſint ac lenti, ventri ſubducendo ſunt idonei, facultatemq; mediocriter abſtergendi habent, & horum maxime pepones: quam facile, ſi ſordidam aliquam partem ijs confricueris, perceperis, protinus nanque cernes, quicquid in ipſa eſt ſordium, abſtergi: ideoq; inter ea, quæ vrinam mouent, connumerantur. Porrò inter humida corpora & [illegible]uoſa, ſunt, quæ præcocia vocitant, & perſica, & omnino quæcunque nullam guſtantibus ea [illegible]facientibus, qualitatem vehementem repræſentant: quæ, ſi quidem venter ad deijciendum eſt propenſus, non ægre ſubſidunt: ſin minus, hærent & ipſa ſublimia, nihil ad ipſam excretionem conferentia. Etenim huiuſcemodi ciborum materia medium quodammodo inter aluum ſiſtentia & proritantia locum ſortita, exiguum quid D in alteram partem affert momenti, ſi in ventrem incidat nec ad excernendum valde ſocordem, nec ad diſtributionem alacrem ac robuſtum: interdum enim hæc quoque aluum cohibent. Quin & melicratum, in quibus celeriter diſtribui occupat, nihil aluo ad excretionem confert: quinimmo cibis ſecum commiſtis, ad diſtributionem præit: quòd, ſi diſtribui celeriter non anteuertat, ad excretionem, non ſecus ac flaua bilis ſua acrimonia ac mordacitate, irritat. Hoc ergo cibariorum atque potionum genus duntaxat mordicatione ſua, ventris partes ad expulſionem exuſcitat: perſpicuum autem eſt, quod etiam inteſtinorum ſubſtantiam nomine ventris complectimur, ſic nempe vulgus προγάστορας & μεγαλοκοίλους, id eſt ventre prominulo & ventricoſos appellat. Alia autem ſunt, quæ ventrem ſubducunt, quòd facultates in ſe medicamentoſas habeant commiſtas, ſimiles ei, quæ in ſcammonia, colocynthide, helleboro, & id genus alijs conſpicitur: horum enim ſubſtantia ex cibo & pharmaco eſt commiſta, vt ſi ipſe in ptiſanæ cremorem ſucci ſcammonij paululum quid inijcias: qui ſuccus, etiam ſi ſenſum quidem ſic effugerit, ſua tamen actione minime latebit, ſed aluum palàm ſubducet. Atq; hoc eſſe videtur quibuſdam, quod ab Hippocrate[a] ‖ dictum eſt, In cibo medicamentum. Alij verò non ſic modo, ſed de illis quoque[b] † cibarijs intelligi poſſe dictum eius voluerunt, quæ neque alendi neque purgandi animalis vllam habent facultatem: Hæc enim inquiunt non modo vt alimenta, verum etiam vt medicamenta, ſæpenumero agere, cum ma-

A.l.1.f. 1.d.4. c.1.fol 7 abc.

2.Epi.Sect.2ª. haud longe à principio.

6.Epi.com.6. t.3.3ª.195.e

A In lib de Aliment. ad initiū.

B † *Al. traſlator nō habet illam dictionē cibarijs.*

niſeſte nos calfaciant, refrigerent, ſiccent, aut humectent: veluti, dum horum nihil in hominis cor- E
pore efficiant, ſed ipſum tantummodo alant, tum medicamenti rationem haudquaquã habere. Sũt
autem ſanè pauciſſima id genus edulia: quotquot verò ea fuerint, alimenti duntaxat rationem pla-
nè habent, corpus eius, qui ſumpſit, in qualitate non immutantia: etenim, quod refrigeratum eſt aut
calfactum, humectatum aut ſiccatum, ſecundũ qualitatem eſt mutatũ: quod vero ex cibo ad molem
diſſipatæ ſubſtantiæ ſarciendam animal ſibi aſſumpſit, ab illo duntaxat, vt alimento, iuuatur. Quã
ob rem, quæ medij ſunt temperamenti, nulla'que vincenti qualitate ſunt prædita, ea ſolum ſunt ali-
menta, non etiam medicamenta: ventremq; nec ſoluunt, nec cohibent: ſtomacho nec robur, nec
imbecillitatem inducunt: ſicuti ſudores vrinam've nec prouocant, nec coercent: nec aliam quamuis
diſpoſitionem calidam, frigidam, humidam, aut ſiccam in animantis corpore ingenerant, ſed, qua-
le animantis, quod nutritur, corpus aſſumpſerant, tale prorſus conſeruant. Verum hoc quoq; loco
limitatio quædam eſt vtiliſſima, quæ ne ipſa quidem à Diocle eſt poſita, vt nec ab alio quouis, quos
mihi adhuc perlegere contigit. Si enim hominis corpus medij planè ſit temperamenti, per alimẽta
medij temperamenti eo in ſtatu ſeruabitur: verum, ſi id frigidius, vel calidius, ſiccius, aut humidius
fuerit, medij temperamenti cibum & potum perperam exhibueris: quippe huiuſcemodi corpus
quatenus ab exacte media conſtitutione receſſit, eatenus in diuerſum ſtatum traducatur, eſt neceſ- F
ſe: fiet autem id per præſentis diſtemperantiæ contraria. Contraria autem pari interuallo in vtraq;
oppoſitione à medio in vtranque partem ſecedunt: vt, ſi corpus tribus (verbi gratia) numeris à
temperata ac media conſtitutione ad calidiorem ſeceſſerit, totidem cibum quoque à medij tem-
peramenti cibo ad frigidiorem ſecedere erit neceſſe: ſin vero quatuor numeris ad humiditatem
diſceſſerit, totidem cibum mediocri ſicciorem eſſe conueniet. Atque in hoc certe permultos eſt
inuenire, qui de iiſdem cibis ex diametro pugnantia pronuncient. Nuper enim duo inter ſe con-
certabant, quorum alter ſalubre, alter inſalubre mel eſſe affirmabat, vterq; ex illato ſibi à melle affe-
ctu coniectans, non dum illud intelligentes, quòd omnes homines non vnum ab initio habue-
runt temperamentum: neque, ſi habuiſſent, immutabile ipſum ætatis curſu, aut in temporum an-
ni ac locorum commutationibus tueri potuiſſent: vt nunc omittam, ꝙ iidem homines vitæ inſti-
tutis, ac victus ratione natiuum corporis habitum immutant. Ne igitur longe abeam, eorum, qui
de melle inter ſe diſceptabant, aliter quidem erat ætate ſenex, & natura pituitoſior, vitaq; ocioſa, &
cum ad alias omnes actiones, tum autem ad eas exercitationes, quæ balneum præcedunt, ignauus:
ob eam'que cauſam mel ei erat vtile. alter vero natura erat bilioſus, & annos natus triginta, in
quotidianis'que operibus multum ſeſe fatigabat: non ab re igitur in eo mel celeriter in bilem ver- G
tebatur, eaq; ratione ſibi erat nocentius. Noui autem & ipſequendam, qui de ore ventriculi quæ-
rebatur: quod cum ab aceruata in eo pituita prouenire, ex ipſius ſermone coniectaſſem, conſuluiſ-
ſemq;, vt cum " ſinapi betam & porrum ſumeret, eorum ope inciſam pituitam, largiter per aluum A.l.3.f.13.t.1.
excreuit, omnibusq; ſymptomatibus eſt liberatus. Idem poſtea, cum poſt eſum ciborum acriũ non c 33.fol.291.e
coxiſſet, mordicationemq; in ventriculo ſentiret, ſumpto rurſus cum beta ſinapi, non modo à mor-
dicatione non fuit leuatus, verum etiam longe deterius habuit: tum protinus admiratus, quid eſ-
ſet, ꝙ ab iis, quæ ante ſummopere iuuiſſent, nunc grauiter læderetur, cauſam ſciſcitaturus ad me ac-
ceſſit. Eos porrò, qui rei medicæ ſunt imperiti, in his falli non eſt abſurdum: verum medicos, qui
pleraque & eadem vtiliſſima theoremata prætereunt indiſtincta, quis ferat? Non enim ipſos ſim-
pliciter pronunciare conuenit piſces ſaxa[illegible]les permultis quidem concoctu eſſe faciles, non nul-
los vero reperiri, qui bubulam facilius con[illegible]ciant, ſed vtroſque diſtinguere: quemadmodum de
melle non ſimpliciter pronunciare, ſed ſimul adiicere, quibuſnam ætatibus, naturis, anni tempo-
ribus, regionibus, ac vitæ rationibus vtile ſit, aut noxium: verbi gratia, ꝙ calidis & ſiccis ſit aduer-
ſiſſimum: frigidis vero ac humidis vtiliſſimum, ſiue ea temperies eis ſit naturalis, ſiue acceſſerit
propter ætatem, ſiue propter regionem, aut anni tempus, aut vitæ conditionem. Itaque ad præ- H
ſentem ſpeculationem ſumme neceſſarium eſſe videtur hominum pariter ac ciborum tempera-
menta conſideraſſe. Porrò qualia'nam hominum [illegible]nt temperamenta, & qua ratione ea dignoſce-
re conueniat, in commen[illegible]riis, quos de temperamentis ſcripſimus, ceu vtique & de medicamento-
rum temperamentis, in iis, quæ de illorum facultatibus prodidimus, abunde diximus: in præſen-
tia vero tempus expoſcit, vt alimentorum temperamenta exequamur, ea methodo, qua libro de
victus ratione ſunt ſcripta, qui eſt, vt non nullis placet, Hippocratis: vt aliis, Philiſtionis, aut Ari-
ſtonis, aut Euriphontis, aut Philitæ, omnium antiquorum virorum. Initium autem ipſius in non
Principium ſecundi libri de Diæta. nullis quidem exemplaribus eſt: ‖ Ciborum omnium ac potuum facultates, tum naturales tum ar- "
te accitas, ſic dignoſcere oportet: in aliis autem hoc. Locorum autem omnium ſitum ac naturam ſic "
oportet dignoſcere. Cum ergo ſeorſum libellus hic circunfertur, de ratione victus inſcribitur, eſtq; "
ſecunda pars, cum opus totum in partes tres ſit diuiſum: cum vero totus vnicus & non diuiſus,
ex tribus conflatus inuenitur, de natura humana & victus ratione inſcribitur. Secunda igitur
pars, in qua agitur de cibis, non ab re forte Hippocrate digna putabitur: ſed prima quàm pluri-
mum ab Hippocratica ſententia recedit: verum id quidem præter inſtitutum obiterq; ſit dictum.
Cuiuſcunque autem memoratorum virorum fuerit, omnem in cibis victus rationem ad vniuerſa-
lem

A lem quandam methodum videtur reuocare. Qui enim hordeum natura frigidum, & elixatione humidum eſſe didicerit, ſciueritq́ corporum temperamenta, tum naturalia tum alicuius affectus occaſione acquiſita, diiudicare, is rite non tantum ſanis corporibus, verum etiam ægrotantibus, hordeum edendum exhibebit: præterea & cataplaſmatibus ex hordeacea farina percommode vtetur, qui & corporis & hordei temperamentum tenuerit. Nec vero ſatis fuerit principaliſſimam ac primam cuiuſque cibi temperiem nouiſſe, ſed (vt in libris de medicamentis monſtratum eſt) eas quoque, quæ hanc ſequuntur qualitates callere oportet, vt quæ & ipſæ ſunt vtiliſſimæ, multæ quidem, ſi non omnes, in ſaporibus, quædam autem etiam in odoribus. Quòd enim vnumquodque ex tanto calido, frigido, humido, & ſicco, quodammodo eſt temperatum, idcirco hoc dulce, illud amarum, ſalſum, acerbum, auſterum, acre've apparet: ἁλυκὸν autem nihil aliud eſt, quàm ἁλμυρὸν id eſt ſalſum: nam vtraq́ voce res vna declaratur. Item acerbi & auſteri commune genus eſt, quod Græci ςύφον hoc eſt adſtringens, appellamus. Cæterum in quarto libro de ſimplicium medicamentorum facultate, de omni ſaporum genere copioſiſſime diſſeruimus: quem certe librū neceſſe omnino eſt eum perlegiſſe, qui ea, quæ in præſentia à nobis dicuntur, eſt aſſecuturus, vt ne, quæ ſemel de iis dicta ſunt, in hiſce libris identidem repetere cogamur. Ergo ciborum non nulli quidem (quē-

B admodum haud ita pridem commemorauimus) ſi quis eos guſtauerit aut olfecerit, nullam inſignem ac manifeſtam qualitatem præ ſe ferunt, quos ſanè ἀποίους & ὑδατώδεις, id eſt qualitatis expertes & aquoſos nominant: alij autem manifeſtiſſimam habent aſtrictionem, aut congenitam dulcedinem, aut acrimoniam: ſicut non nulli quoque ſalſiores, aut amaritudinis quidpiam habere, perſpicue cernuntur. Quare perſpicuum eſt cibos eiuſmodi eandem cum iis medicamentis habere facultatem, quibus cum ſapore conueniunt. Cæterum in commentarijs de medicamentis, cauſam explicuimus, quamobrem adſtringentia quædam non eadem cum alijs adſtringentibus in corporibus agant, vt aloe, æs vſtum, atramentum ſutorium, flos æris, ſquamaq́, & chalcitis. Etenim, q́ in quoque iſtorum adſtringenti facultati ac ſubſtantiæ alia quæpiam eſt admiſta, euenit, vt opera, quæ ſigillatim edunt, immutentur: perinde, ac ſi malo cydonio ſcammoniam "intus miſcueris: quod vtique interdum facimus, partes mali, quæ circum ſemen ſunt, exculpentes, deinde cauitatem ſcammonia implentes, deinde circumlinentes ac aſſantes, atq́ ita malum mandendum exhibētes. Quod nanque hunc in modum præparatum eſt, abſque ſtomachi ſubuerſione aluum ſubducit, facultate nimirum purgatrice, quam malum ipſum à ſcammonia acquiſiuit, in ipſo vincente, propria autem ipſius mali manente: alioqui nec iucundum, nec adſtringens, nec ſtomacho eſſet vti-

A l. 3. ſ. 13. t. 2. c. 9. fol. 295. a

C le. Ad eum igitur modum cibaria quædam facultatem quampiam habent in ſe ipſis admiſtam, cui aut purgare, aut aliud quippiam agere, ſit naturale: in quibus non eſt dubitandum, quin ſaporum facultates actionem ſuam, quam à natura habent, efficiant: in quo enim qualitas ineſt aſtringens, ipſa, quantum in ſe ipſa eſt, vicina corpora cogit, conſtringit, ac refrigerat, Idem autem corpus non nunquā alias ſui partes calfacientes, alias refrigerantes, habere poteſt (vt in libris de ſimpliciū pharmacorum facultatibus demonſtrauimus) natura ſcilicet eas ita permiſcente, vt medici quidem frigido cuipiam pyrethrum aut piper interdum commiſcent. Hæc certe (vti diximus) in commentarijs de medicamentis copioſiſſime pertractata, his, quæ nunc à me docentur, ſunt vtiliſſima: nam, qui hæc ante didicerit, modum reperiet, quo cibos omnes ſigillatim apparare queat. Nam nos quoq́ τευτλοφακῆν, id eſt ex beta & lente edulium, non nunquā damus: atq́ ante nos Heraclides Tarentinus multis non tantum inculpata valetudine fruentibus, verum etiam malo aliquo affectis, ſæpe exhibebat. Primum ergo betarum copiam, deinde, cum condimus, aut ſalis pluſculum aut dulcem garum ei inijcimus: † [a] ſic nempe aluum magis ſubducit. Sin minus vis ſubducere, lentē ex corticatam bis decoquito, aqua videlicet priore effuſa, dein ſalis aut gari portiuncula addita aliquod eorum, quæ aluum modice ſiſtunt, inijcito (puta acetum,) ea menſura, vt guſtum non offen-

D dat: ita enim iucundiſſimum atq́ vtiliſſimum effeceris pharmacum & cibum non paucis eorum, qui diuturna diarrhœa conflictantur. Porrò dixi, non paucis, non omnes complecti volens: nam hic quoque limitationum eſt vſus, per quas eorum, qui diarrhœa iampridem laborant, affectus inuenientur. Omnino enim nullius rei vires experientia commodè explorabis, niſi prius per rationem ad vnguem compertum habueris affectum, cui applicatur, id quod exploras, ſiue ſit cibus, ſiue potus, ſiue medicamentum: † [b] quippe affectuum cognitio, eſt materia remediorum, non ipſorum remediorum cognitio. Aт, quoniam fieri non poteſt, vt, niſi quis materiarum, quibus vtimur, facultates exacte calleat, illarum ope egentibus ſuccurrat, neceſſe eſt, vt alibi de pharmacorum, ita hoc quoque loco de alimentorum facultatibus, diſſeramus. Cognitio autem horum vix tandem longo tempore recta nobis accedit: quam conſequimur cum ex certa definitaq́ experientia, tum ex halituum ſaporumq́ natura † [c] quæ duo rebus, quas examinamus, inſunt: ad hæc ex conſiſtentia, quam habent ſecundum lentorem aut friabilitatem, aut laxitatem & denſitatem, aut leuitatem & grauitatem: hæc enim omnia ad ipſarum inuentionem adeo conferunt, vt, cum in peregrinam regionem perueneris, ſi quid eſculenti nunquā prius tibi conſpecti offenderis, permultas ſis occaſiones atque adiumenta ad eius facultatem pernoſcendam habiturus. Cæterum, quæ Mneſitheus de radicibus, caulibus, folijs, fructibus, ſeminibusq́ prodidit, non certam valde ha-

A † Ant. interpres. magis .n. ſubductium eſt iſte videtur autē legiſſe ὑπακτικότερος γὰρ οὗτος hic .n. garus magis ſubducit aluum.

B † Locus hic ex vetuſto cod. græco reſtituēdus eſt, in quo legit' ὕλης γάρ ἐςιν βοηθημάτων, ἡ τῶν τοιούτων γνῶσις οὐκ αὐτῶν τῶν βοηθημάτων. i. materiæ .n. auxiliorū, non ipſorū auxiliorū ē taliū rerū cognitio. Senſus aūt ē, q́ cibi potus & medicamenti notitia nō ē cognitio remedij, ſed materiæ remedij: tunc enim illa materia efficit remediū, cum opportune adhibetur, q́ ſnſa Gale. eſt familiariſſima.

C † *Quos habere videntur ea quæ examinantur.*

bent dignotionem, ſi experientia definita ipſa exploraris: quod ex iјs, quæ ſequentur, fiet manifeſtum: ſtatui enim de cibis ſingulis ſeorſum pertractare. Quòd ſi tractatus ipſe longior erit, poterimus ipſum poſtea alio quodam minore libello perſtringere, qui iјs, qui artem callent, vtilis erit: quandoquidem exercitatio ſola ac doctrina, quæ per diffuſam enarrationem traditur, nos artifices reddit. Ideoque non inſcite illud mihi vulgo dici videtur, optimam eſſe doctrinam, quæ viua voce traditur, neque enim quenquam ex libro nauclerum, aut alterius artis opificẽ euadere: libri enim ſunt iјs, qui ante eruditi fuerunt, monimenta, non rudium & indoctorum doctrina perfecta. Quòd, ſi qui ſint, qui præceptoribus careant, velintq; iјs, quæ plane ac *copioſe ſunt ſcripta, (qui nobis ſcribendi mos eſt) diligenter incumbere, magnum iј fructum capient, potiſſimum ſi ea relegere identidem non grauentur. E

*κατὰ διέξοδον.

De Tritico, & Panis ſpeciebus. CAP. 2.

HAud iniuria medicorum plurimi præſentem doctrinam à tritico mihi videntur auſpicati, quando cum apud Græcos omnes, tum barbarorum plurimos, ſemen hoc & frequentiſſime & ſumma cum vtilitate vſurpatur. Inter " tritica autem plurimum habent alimenti, quæ denſa ſunt, totamq; ſubſtantiam habent adeo compactam, vt dentibus vix diuidi queant, talia enim exigua mole, corpora plurimum nutriunt: quæ vero iјs ſunt contraria, quæ'que dentibus quidem facile franguntur, fractaq; rara ac laxa apparent, magna mole exiguum reddunt alimentum. Quòd, ſi vtrorumq; parem modum pendere libuerit, quæ denſa ſunt, multo grauiora eſſe comperies: hæc autem ſunt colore etiam laxis flauiora. Explorare autem horum naturam non ſimpliciter oportet, ſuperficiem externam duntaxat contemplando, ſed diuidendo quoque, vt diximus, ac frangendo: multa enim, quæ extrinſecus flaua ac denſa fuerunt viſa, rara intus ac laxa alba'que apparuerunt. Hæc ſanè furfuris habent plurimum: &, ſi quis poſtea, quàm molita ſunt, tenuiſſima farina excuſſa, ex reliquo panes, quos πιτυρίας id eſt furfuraceos appellant, fecerit, parum quidem ipſos alere, ventrem vero multis excrementis implere experietur, ob eam'que cauſam facile etiam ſubſidere: præterea, quod furfur non nihil facultatis habet deterſoriæ, merito inteſtinis irritatis celeris eorum fit deiectio. His autem contrarij quidem ſunt panes puriſſimi, plurimum ponderis exigua mole habentes: omnium vero panum tardiſſime deijciuntur. Videbis ſanè illorum maſſam admodum lentam, ita, vt quàm longiſſime indiuulſa trahatur: quod corporis lenti eſt proprium. Meritò igitur iј quidem & fermento copioſiore indigent: omnium'que maxime ſubigere eos oportet, nec ſtatim poſt fermentum & ſubactionem aſſare: furfuraceis vero paucum fermentum, & lenis ſubactio, breue'que interuallum ſufficit. Pari modo, qui puri ſunt, aſſationem diuturniorem, furfuracei breuiorem poſtulant. Porrò non pauca eſt inter puriſſimos ac ſordidiſſimos, minoris maioris'que ratione latitudo, cum alios quidem puros, alios ſordidos, & vocemus, & re vera ſint. Eſt autem & alia panum ſpecies inter hos planè media, quos αὐτοπύρους appellant: medici autem veteres ipſos nominabant συγκομιστούς. Cæterum, quod hi fiant ex farina ſecretionis experte, furfure ſcilicet à pura farina non ſeparato, omnibus id eſt perſpicuum: illinc enim nomina ipſis indiderunt, αὐτοπύροις quidem, quod ὅλος αὐτὸς ὁ πυρὸς, id eſt totum ipſum triticum nulla ſui parte adempta in panificium cedat: συγκομιστοῖς autem, quod ad ipſos conficiendos tota farina nuſquã à furfure ſeiuncta συγκομίζηται, hoc eſt, comportetur. Verum & inter hos ipſos, qui ad vnguem medij inter furfuraceos & quã puriſſimos panes eſſe videntur, non parua eſt pro tritici natura differentia: ſiquidem ex denſo ac graui tritico præſtantiores, ex laxo autem ac leui panes fiunt deteriores. Et apud Romanos quidem, vt & apud alios propemodum omnes, quibus ipſi imperant, panis quidem puriſſimus σιλιγνίτης id eſt ſiligineus: qui autem huic eſt proximus, σεμιδαλίτης id eſt ſimilaceus, nuncupatur: verum σεμίδαλις quidem græcum nomen eſt & antiquum: σιλίγνις vero neque græcum eſt, neq; ipſam aliter poſſum exprimere. Inter panes igitur, ſiligineus plurimum alimentum præſtat: poſt ipſum autem ſimilaceus: tertio loco medius, qui & συγκομιστὸς & αὐτόπυρος dicitur: quartum poſt hunc eſt ſordidorum genus, in quibus furfuraceus eſt poſtremus, minimumq; omnium nutrit, & omnium maxime per aluum ſubſidet. Concoctu autem inter panes ſunt facillimi, qui plurimum ſunt fermentati, & pulcherrime ſubacti, quiq; in clibano igne moderato fuerunt aſſati: nam ignis ardentior primo ſtatim occurſu ſuperficiem externam circumurens in teſtæ modum indurat, accidítq; duplici nomine, prauum panem fieri: priori quidem, quod partem internam habeat crudam atque illaboratam: poſteriori vero, quod externam ſiccam habeat, ac præaſſatam, & teſtaceã. Porrò ignis moderato remiſſior panem minus belle elaborat, ſed ipſum crudiorem relinquit, & maxime partem omnem eius internam. Qui autem in igne moderato, longiore ſpatio per totos ſe ipſos æquabiliter aſſati fuerint, iј tum belliſſime in ventriculo concoquentur, tum ad cæteras actiones, quę coctionem conſequuntur, erunt accommodatiſſimi. Peſſimi autem panes iј ſunt habendi, quibus nihil memoratorum ante, adeſt. Cum autem iam fines probitatis & prauitatis in panibus conſtituerimus, nemo iam eſt, qui nõ vel tacentibus nobis facile intelligat alios eſſe panes, qui aut optimis, aut deterrimis ſint propinqui, alios porrò ab illis longe diſcedere, tũ alios quoſdam inter vtroſq; hos locum medium obtinere. Proinde, quemadmodum prius de melle admonuimus nõ ſimpliciter eſſe pronunciandum ipſum ſalubre eſſe aut inſalubre, ſed pituitoſæ quidem naturæ, hoc eſt humidiori ac fri-

A.l.1.f.3.d 2. c.7.fol.61.g

F G H

A ac frigidiori, quàm ſit tẽperata, ipſum eſſe ſalubre: nec minus etiã, ſi ea natura tantũ fuerit frigidior ſine multa humiditate, aut humidior ſine multa frigiditate: calidis autem tẽperamẽtis, ac his etiã multo magis calidis & ſiccis haudquaquã ipſum conuenire: ita panum quoq; is athletæ quidem eſt accõmodus, qui neq; belliſſime eſt aſſatus, neq; multũ habet fermẽti: priuato autem & ſeni, qui belliſſime quidem in clibano eſt aſſatus, fermenti autem habet multum: porrò qui fermento omnino caret, nemini prorſus eſt accommodus. Quòd, ſi caſei aliquid inſuper addatur (vt ruſtici apud nos feſtis diebus ſolent apparare, eosq; panes ipſi vocant ἀζύμους, id eſt fermẽti expertes) eiuſmodi prõpte omnes læduntur, etiam ſi qui fortiſſimo ſint corporis habitu, cuiuſmodi ſunt meſſorum ac foſſorum robuſtiſſimi: ab his nanque facilius confici videas panes ἀζύμους, vt bubulam etiam ac hircinam, quàm à grauibus athletis: quid.n. iam loquar de ouilla aut caprina? In Alexandria vero aſinina quoq; veſcuntur: ſunt, qui & camelina: ad ipſarum enim coctionem non nihil confert tũ conſuetudo, tũ vero non minimũ earũ carniũ, quæ ſumuntur, parſimonia, ac deniq; ipſa totius corporis inanitio, quæ illis neceſſario accidit, qui toto die in priuatis operibus ſeſe conficiunt. Carnes enim inanitæ rapiunt ex ventre ſuccum non modo ſemicoctum, ſed non nunquã etiam omnino crudum atque incoctum, cum cibo ſumpto operibus ſeſe reddiderint: ob eamq; cauſam ij grauiſſimis morB bis poſtea prehenduntur, & ante ſenectam intereunt. Quæ cum vulgus ignoret, illos ob corporis robur beatos prædicat, cum ea eſſe & concoquere ipſos videat, quæ nemo noſtrum neque edere queat neq; coquere. Quòd autem eorum pleriq;, qui laboribus ſeſe cõ fecerunt, à prauis cibis minus læduntur, in cauſa eſt, quòd ijs ſomni ſint profundiores, quæ res ad coctiones multum ipſis adfert momenti: quòd, ſi ipſos plures ordine noctes inſomnes ducere coegeris, morbo ſtatim corripiẽtur. Illi igitur vnicum hoc ad prauos cibos coquendos habent commodum: athletæ vero alimentis quidem vtuntur optimi ſucci, ſed craſſi ac viſcoſi, illi ſane qui inter ipſos ſunt graues: quo nomine palæſtritæ potiſſimum, nunc vero & pancratiaſtæ & pugiles, ita appellantur. Cum enim id ſolum eis ſit propoſitum, vt ad certamina ſeſe comparent, in quibus interdum totum diem aut luctari aut παγκρατιάζειν coguntur, idcirco cibo indigent corruptu ac euaporatu difficili: talis autem eſt, qui ſuccum habet craſſum ac viſcoſum, cuiuſmodi potiſſimum eſt cibus ex carnibus ſuillis & panibus (vt diximus) apparatis, quibus ſoli vere athletæ veſcuntur. Quòd, ſi quis priuatus & ab exercitatione alienus eodem cibo vti voluerit, celerrime in morbum plenitudinis incurret, Græci vocant πληθωρικόν: quemadmodum, ſi homo vtens exercitationibus, oleribus ac ptiſanæ ſucco aleretur, totum ſuum corpus celeriter labefactarit ac confecerit. Porrò, ſi quis noſtrum panibus illis vta-C tur, quibus dixi athletas vti, ſuccus ex eis abundabit craſſus ac frigidus, qualem propriè crudum ſuccum nominare conſueuimus. Eſt ſanè & pituitæ ſuccus crudus & frigidus, non tamen craſſus, vt qui humiditatem multam habeat & ſpiritum flatulentum: crudus autem ſuccus propriè nuncupatus, talis eſt, quale id apparet, quod in vrinis ſubſidet quandoque puri adſimile: verum pus & graueolens eſt & lentum, crudus vero ſuccus craſſitie & colore illi duntaxat eſt ſimilis, vt qui neque graueolens eſt neque lentus. Non tamen febricitantibus quidem ex crudorum humorum copia ſolis in vrinis ſubſidet, cuiuſmodi dixi, ſed & ſanis, qui poſt multos exanclatos labores cibos duros ac confectu difficiles eſitant. Verum de alijs quidem poſtea tractabimus: nunc vero, quoniam de panibus primo ſtatuimus diſſerere, ijs, quæ à nobis dicta iam fuerunt, hæc adijciamus. Omnium quidem optimi ſunt clibanitæ, ad eum, quem præſcripſi, modum tum aſſati tum ad aſſationem præparati. Proximi autem ipſis ſunt, qui † in minori furno aſſantur, ἰπνῖται nuncupati, eodem videlicet, quo prædicti, modo præparati: ſed, quia in profundo nõ ſimiliter aſſantur, ob id ab ipſis bonitate ſuperãtur. At, qui ſuper craticulam, aut cineres calidos, aut foci pauimentũ ceu clibanũ aſſantur, praui omnes ſunt, vt qui inæqualiter ſe habeant: nam partes ipſorum extimæ ſupra modũ ſunt aſſatæ, intimæ autem crudæ. Cæterum ijs, quos, propterea, quòd cineribus tecti aſſantur, ſubcinericios nuncupant, cineres ipſi prauitatem aliquam aſpergunt: quapropter omnium panum hos (ſi D ipſis cætera omnia ante pariter adfuerint) quod ad aſſandi ſaltem modum attinet, propemodum dixerim eſſe deterrimos. Oportet enim ſemper ea, de quibus agitur, accipere, vt, quę inter ſe comparantur, in illis duntaxat, de quibus agitur, mutuo diſſideant: quando quidem, ſi, quæ pluribus inter ſe modis diſcrepant, contuleris, quæ de ſingulis ipſis membratim & ſeorſum dixeris, ea omnia collecta habebunt. De panum igitur differentia abunde dictum eſt.

A.l.1.f. 3.d.2. c.7. fol. 63.d

Aui l.2.t.2.ca. 365.fol.159.d

† *Furnacei, melius ſic Plinius, et Athenæus. Nam clibanitæ in minori furno, ἰπνῖται in maiori cocti nuncupantur.*

De Placentis, quæ ex Farina triticea fiunt, Græci Πέμματα *vocant.* CAP. 3.

DE alijs autem placentis, quæ ex triticea farina parantur, dicere nunc fuerit opportunũ. Ergo quos Attici quidem ταγηνίτας, nos autem Græci, qui Aſiam colimus, τηγανίτας appellamus, parantur ex ſolo oleo. Oleum quidem ſolum in ſartaginem igni fumi experti impoſitam inijcitur: quod vbi incaluerit, triticea farina multa aqua imbuta ei adfunditur: quæ celeriter, dum cum ipſo oleo coquitur, cogitur ac denſatur inſtar caſei teneri in calatho concreſcentis: tunc autem iam ipſam vertunt, ſuperficiem quidem ipſius ſuperiorem infra conſtituentes, vt ipſa ſartaginem etiam tangat, quòd vero prius erat inferius, quod que abunde iam eſt coctum, ſurſum in ſublime tollentes, vt iam ſit in ſuperficie: &, cum iam, quod modo infra eſt, concreuerit, poſtea vertunt ipſam bis forte aut ter, quoad tota placenta æqualiter ipſis cocta videatur. Perſpicuum ſanè eſt,

quòd ipſa quidem ″ craſſi eſt ſucci, quodq́ꝫ ventrem cohibet, & ſuccos crudos gignit: quapropter E A. ibidem. f
& à quibuſdam mellis quidpiam ei admiſcetur:ſunt,qui & ſalem marinum miſcent.Fuerit autem iam id quidem placentæ genus quoddam,aut ſpecies,aut quocunque modo appellare libeat: quē admodum & alias quaſdam placentarum ſpecies,tum ruſtici homines, tum vrbanorum pauperrimi,ex tempore componunt. Itaque, quæ πέμματα ἄζυμα in clibano aſſant, atque mox, quàm extracta ſunt,in mel calidum,vt id in tota ſeſe recipiant, inijciunt, placentæ etiā ſunt genus quoddam: præterea omnia,quæ cum melle ex itrijs apparantur.

De varia Itriorum compoſitione. *CAP.* 4.

DVplex autem eſt Itriorum ſpecies,præſtantior quidem,quam rhyemata: deterior vero, quā lagana appellant. Igitur omnia,quæ ex his ac ſimilagine componuntur, craſſi ſunt ſucci, & tarde permeant,iecorisq́ꝫ meatus, per quos fertur alimentum, obſtruunt, lienis imbecillitatem augent,calculos deniq́ꝫ in renibus gignunt:quòd ſi cocta belle fuerint, atq́ꝫ in ſanguinem mutata, admodum nutrient. Quæ vero cum melle parantur,miſtam habent facultatem:cum.n.mel ipſum ſuccum habeat tenuem,& ea,quibus cum miſcetur, tenuet,factum meritò eſt, vt, quæ mel copioſius, dum parantur,aſſumpſerint,quæq́ꝫ diutius cocta fuerint,& minus tarde permeent,ſuccumq́ꝫ ex tenui & craſſo miſtum generent: iecori vero,renibus, & lieni, in recte quidem habentibus, magis, q̃ꝫ F
ea quę ſine melle parata ſunt,conducant:in ijs vero,qui obſtructionis principiū habent, aut inflammatione,aut ſcirrho ſunt obſeſſi,nihil minus, quā illa noceant:non nunquam etiam longe grauius: & multo omnium maxime,quorum farina fuerit admodum lenta:ſuccus nanque,qui ex ijs prouenit,non modo propter craſſitiem ferri prorſum inhibetur,verum etiam intrinſecus anguſtis vaſorum finibus circunfixus adeo impingitur,vt haud facile ſolui queat:atq́ꝫ ita viſcus læſum ijs, qui ita ſunt affecti,ſenſum ponderis exhibet, ciborum ac potuum tenuantium ope indigens. Scripſimus autem alibi vno libro de victu attenuante.Nihil tamen eorum,quę ita ſunt parata,neque thoracem neq́ꝫ pulmonem offendunt. Verum de edulijs quidem, quæ craſſum ac lentum ſuccum generant, alio loco poſtea differemus:ſermo autem,qui nunc in manibus eſt, poſtulat, vt cùm alia,quæ hactenus expoſuimus,memoria teneas,tum inter ea omnia potiſſimum,panum facultatem,ꝙ eis aſſidue vtamur:nec ſanè obfuerit,quæ de ipſis diximus,ſummatim repetere. Optimus certe panis ac ſaluberrimus fuerit homini,neque iuueni,neq́ꝫ exercitationibus dedito,qui tum ſalis tum fermenti habet plurimum,quiq́ꝫ plurimum ab artifice ante,quàm formetur & aſſetur,ſit ſubactus,& (vt ſupra diximus) in clibano mediocriter calido aſſatus. Modum vero fermēti ac ſalis guſtu iudicato, quod nanq́ꝫ in largiori horum miſtura iam offendit,prauum. Quatenus igitur guſtus, nullum adhuc ſen G
ſum triſtem ex ea miſtura percipit,eatenus ipſorum copiam augere præſtiterit.

De Pane Loto. *CAP.* 5.

POrrò,qui ″ panis abluendi rationem excogitarunt,minoris ſanè alimenti cibum,ſed qui ab ob A.l.2. t.2.cap.
ſtructionis noxa abſit,quoad licet,longiſſime,inuenerunt: ſiquidem panis hic ſuccum habet 565.fol. 159.e
minimum craſſum ac lentum,vt qui ex terreſtri aereus ſit factus.Eius porrò leuitas apparet, cū per ſtateram,tum ꝙ in aqua non ſubmergatur,ſed inſtar ſuberis ſupernatet. Cæterum id eduliū, quod ruri apud nos coquunt,quòd ex multa triticea farina lacti miſta cōſtat,ſcito ex ijs eſſe,quæ intus obſtruunt. Vt igitur cibi huiuſmodi omnes boni ſunt ſucci, & multi alimēti, ita eos, qui ipſis aſſidue vtuntur,lædunt,obſtructiones in hepate parientes,& in renibus calculos gignētes. Cum.n.humor crudus lentorem aſſumpſit,& tranſitus per renes quibuſdam natura ſunt anguſti, ibi, quod craſſiſſimum eſt ac maxime lentum,diutius moratum, πῶρον,id eſt tophum,prompte gignit:cuiuſmodi in vaſis, in quibus aquam calfacimus, accreſcit, aut ad ſaxa affigitur in pleriſq́ꝫ aquis calidis ſponte naſcentibus: confert autem ad id maxime renum ipſorum temperamentum, quādo ipſorum calor acris fuerit ac velut igneus.Ex eo autē genere ſunt & πῶροι,qui in arthriticis generātur:fluit enim ſemper,quod in corpore redundat,in partes imbecillimas, pro ſuaq́ꝫ ipſius natura in ipſis affectum H
excitat.Cæterum,cum poſtea de lacte agemus,de omni ipſius vſu trademus, quemadmodum certe & de cibis incraſſantibus:quandoquidem & alia quædam ſunt,quæ eam habent facultatem.

De Alica ſeu chondro. *CAP.* 6.

ALica ″ ex genere eſt tritici,valenterq́ꝫ nutrit,ſuccumq́ꝫ lentum habet, ſiue in aqua duntaxat co A.l.2.t.2. cap.
ctam,cum mulſo, aut vino dulci,aut etiam adſtringente (nam his quoque ſuo proprio tem- 196. fol.122.a
pore vtimur) ſiue cum oleo,ſaleq́ꝫ frixam ſumas. Nonnunquam autem & acetum illi inijcitur:atq́ꝫ præparatam eo modo alicam, medici ptiſſanæ confectionem fuiſſe dictitant: quidam autem dicūt ex alicæ ptiſſana ægrotum fuiſſe cibatum: veterum vero nonnulli, vt Diocles & Philotinus, ptiſſanam triticeam, alicam hoc modo ſtructam appellitant. Quapropter eius nomen apud antiquos eſt rarum,quemadmodum & nomen ſitanij:ipſum enim communi appellatione triticum nuncupāt.
lib.2.de Dięta. Dictum porrò eſt in libro Hippocratis de ratione victus pānes ex alica factos plurimi eſſe alimēti, ſed minus ſubſidere:præterea ſimilaginem & alicam coctam valentis ac multi eſſe alimenti: proinde vſum huius multum vitare conuenit,eisq́ꝫ potiſſimum, quibus iecur facile obſtruitur,aut renes calculis gignendis ſunt appoſiti. Maxime præterea intentos eſſe conuenit de ijs ſorbitionibus, quæ ex alica lota nuncupata parantur: ſuccus nanq́ꝫ ipſius hic eſt aquæ commiſtus, qui, cum coctionem

postulet

A poſtulet plurimam, præparantibus quidem ipſum, quaſi ſatis coctus ſit, imponit: ægrotos vero quibus ipſum parant, lædit non minimum, celeriter enim, ꝙ inſtar glutinis ſit lentus, concreſcit ac denſatur. Oportet igitur ipſum multa aqua admiſtum ſuper carbones coquere, plurimum mouendo, quoad exacte coctus fuerit: tum vero ſalis quidpiam etiam inijcere: oleum autem etiã ſi initio ſtatim immiſcueris, nihil fuerit incommodi. Sed id quidem obiter ſit dictum: ad medendi enim rationem, non ad præſens inſtitutum, pertinet. Quòd ſi quando ſani ob vehementem ventris mordicationem: ſiue ob bilioſi humoris multi trãſitum, ſiue ob aliud id genus, ſorbitione eguerint, ijs alicam plurimum coctam, vſque dum extabuerit, deinde colatam, atq; ita comparatam, vt ptiſſanæ ſucco colato ſit perſimilis, ſorbendam tunc exhibeto. Eadem autem lotæ alicæ parandæ eſt ratio.

De Tritico in aqua elixo. CAP. 7.

NIſi ipſe aliquando triticum in aqua elixum comediſſem, nunꝗ aliquem eius vſum in cibo eſſe credidiſſem: neque enim fame graſſante ad hunc vtendi modum quis acceſſerit, cum ſuppetente tritico panem ex eo facere poſſit: in cœna vero, quemadmodum elixum frixum've cicer, & alia quædam ſemina ſimiliter parata, pro tragematibus, quæ vocant, ſumuntur, ita triticum elixum à nemine ſumitur: ob eas ſanè cauſas nunquam credidiſſem quempiam triticum elixum eſi-
B taſſe. Cum autem & ipſe aliquando rus procul ab vrbe cum duobus adoleſcentibus meis æqualibus profectus ruſticos iam cœnatos deprehendiſſem, & mulieres ſeſe, vt panem facerent, accingere, (pane enim carebant,) vnusq; ex ipſis repente triticum in ollam coniectum coxiſſet, deinde ſale mediocri conditum, vt ederemus, eſſet hortatus, (cogebamur autem id facere, vt par eſt, qui nimirum iter confeceramus atq; eſuriebamus,) abunde certe comedimus, pondus tamen in ventriculo ſenſimus, vt lutum ipſi incumbere videretur. Et, cum poſtero die non coxiſſemus, totum diem cibum ita faſtidiuimus, vt nihil edere potuerimus: præterea flatulento ſpiritu eramus pleni, caputq; dolebat, & oculi caligabant: neq; enim per aluum quidquam excreueramus, quod vnicum in cruditatibus eſt remedium. Rogabam igitur ruſticos, num & ipſi aliquando elixum triticum ediſſent, tum quo'nam pacto fuiſſent ab illo affecti: illi verò & eſitaſſe ſe frequenter, eádem, qua nos, neceſ-
A.l.3.f.14.t.2. c.19.fol.309.g
ſitate compulſos reſponderunt, triticumq; ita præparatum graue" & concoctu difficile eſſe edulium: quod ſanè vel citra experimentum colligi facile poterat. Quando enim ne ipſius quidẽ ſumpta farina (vt ante retulimus) concoctu ſit facilis, niſi per ſalem, fermentum, miſturam, triturationem, clibanumq; elaborata fuerit, quis non intelligat illaboratum triticum eſſe contumaciſſimum? Vires tamen triticum habet magnas, ſi ſic ſumptum concoquatur, nutritq; valide corpus, ac robur
C inſigne ijs, qui ipſo vſi fuerint, conciliat.

De Amylo. CAP. 8.

A.l.2.t.2.cap. 59.fol.105.d

AMylum ex tritico conficitur, partes exaſperatas læuigandi vim obtinens, quæ ſubſtantijs omnibus conſiſtentia ſiccis eſt communis, quæ neq;" aſtrictionem, neq; acrimoniam, neq; aliam quamuis facultatem habent inſignem: quas ſubſtantias iure ἀποίως, i. qualitatis, quæ ſenſu deprehendi queat, expertes, appellant, qualis inter humidas ſubſtantias eſt aqua. Cæterum amylum ſimilem panibus lotis habet facultatem: minus enim his non lotis corpori præbet alimentum & non calefaciens, veluti neq; calefaciunt etiam illi, cum cæteri panes calefaciant. Quod vero ad triticum in aqua elixum attinet, cum eo amylum ne conferendum quidem eſt, cum palàm id tum calfaciat, tum valenter nutriat, ſi concoctum fuerit: id quod factu (vt diximus) eſt difficile.

De Hordeo, & quomodo optima ptiſana paretur. CAP. 9.

HOc item ſemen in vſu frequenti apud homines eſt, quod non eandem cum tritico habet facultatem: ſiquidem illud palàm calefacit: hoc vero non modo non calefacit (quo modo non nulla, quæ in medio ſunt calefacientium & refrigerantium, vt amylum & panis lotus) ſed, quoquo modo ipſo vtare, ſiue panes ex ipſo feceris, ſiue ptiſſanam coxeris, ſiue ἄλφιτα, i. polentam feceris,
A.l.2.t.2.cap. 530.fol.155.b
D vim quandam" refrigerandi habere cernitur. Diſſidet præterea à tritici natura, ſucci ſpecie, quam vtrunq; ipſorum gignere conſueuit: ſiquidem triticum, craſſum ac lentum: hordeum autem, tenuem & non nihil deterſorium ſuccum in nobis gignit. Quoquo igitur modo hordeum paraueris, nunquam corpus calfacit, ſed varie pro modo præparationis humectat ac ſiccat: quandoquidem polenta, quæ ex frixo hordeo eſt facta, ſiccare perſpicue cernitur: ptiſſana autem humectat, cum ſaltem, vt decet, fuerit parata, hoc eſt cum in coctione quàm plurimum intumuerit, poſtea igne lento per multum ocium in chylum fuerit redacta: acetum autem ei tunc admiſcetur, cum planè intumuerit: cum vero cocta exactè fuerit, ſub edendi tempus ſalem tenuem inijcere oportet: oleum autem ſi initio ſtatim inieceris, coctioni nil nocueris: aliud tamen nihil eſt miſcendum: niſi velis anethi aut porri quidpiam, idq; initio ſtatim, immiſcere. Video autem à cocis omnibus ptiſſanam peſſime parari: in mortario nanq; crudam ipſam tundentes, non ad ignem coquentes, diſſoluunt: ſunt, qui amylum etiam inijciant, vt per coctionem in chylum copioſum videatur eſſe redacta. Talis certe ptiſſana merito maxime eſt flatulenta, & concoctu admodum difficilis. Quæ vero in ptiſſana recte paranda prætermiſi, ea adijcere oportet. Crudam ptiſſanam aliquandiu in aqua præmaceratam, deinde in mortarium iniectam manibus terere conuenit aſperam quampiam rem in ſe habentibus, cuiuſmodi eſt, quod vocant ſpartum, ex quo iumentis ſoleæ nectuntur: vſque

eò

eò autem terendum, dum præpoſitus ac qui in ſuperficie eſt, cortex ſit abiectus: is enim, quo veſti E tur ceu tenui tunica, non totus inter pinſendum abijcitur: quapropter & præmaceratur, & in mortario tunditur. Quòd, ſi nõ quicquid eſt aceris, deciderit, elixa ptiſſana magis quidem deterget, nullam autem aliam noxam accipit. Peſſima autem eſt ptiſſanæ præparatio, cum, vbi coci crudam ipſam in mortario cum aqua contuderint, deinde parumper coxerint, ἕψημα καὶ σίρεον id eſt ſapam
χυκεῶνα. inijciunt: quidam autem cum his mel quoq; & cuminum inijciunt, cinnũ quendam verius, q̃ ptiſſanam, comparantes. Verum, quæ probe parata fuerit, vtilitates, quas memorat Hippocrates, tum ſanis tum ægrotis hominibus præſtabit: ſiquidem lentor eius (vt inquit) leuis, & continuus, & blandus eſt, & lubricus, & humidus moderate, ſitimq; arcet: & ad abluendum, ſiquid opus erit, eſt idoneus: neq; adſtrictionem habet, neq; tormina gignit: deniq; in ventriculo non exturgeſcit, ſiquidem inter coquendum intumuit, quantum plurimum intumeſcere poterat. Hæc certe nobis in præſentia de ptiſſanæ facultate ſuffecerint, non medendi rationem tradentibus, ſed alimentorum duntaxat vires explicantibus, quanquam in ſermonis tranſcurſu ipſorum vſum quoq; attingimus.

De Panibus Hordeaceis. CAP. 10.

NVnc certe ad hordeaceos panes tranſire fuerit tempeſtiuum, quos homines eodem, quo triticeos, modo parant: ſunt autem non modo triticeis, verum etiam olyrinis, & multo adhuc F magis typhinis, friabiliores, nihil in ſe lentoris, vt illi, habentes. Ex quo perſpicuum eſt, ꝙ exiguũ corpori præbent alimentum, & potiſſimum ſi facti ex peiore hordeo fuerint, ex quo Hippocrates ne ptiſſanam quidem fieri voluit: neque enim dum coquitur, ſuccum copioſum ex ſe ipſo emittit. Laudatiſſimum autem eſt, quod candidum, vbi pinſitum eſt, apparet, non nihilq; denſitatis ac ponderis (quantum hordeo datum eſt) habet. Porrò, quod totum plenum eſt, & circunſcriptionem externam habet tenſam, melius eo eſt, quod gracile eſt ac rugoſum. Verum hoc quidem ſeminum omnium commune tibi eſto indicium: niſi forte aliquando molem multo, q̃ pro ſua natura, habeant maiorem, ſintq; molliora ac laxiora: ſcito enim ea humiditatem habere ſuperfluam, prædictisq; eſſe deteriora. Ob eamq; cauſam non conuenit ijs poſt collectionem vti: ſed, vbi ea in locis ſiccis repoſueris, diu ab eis abſtinere, quò interea pars quidẽ humoris ſuperflui exhalet, pars aũt etiam coquatur, quoad ſiccata mediocriter contrahantur. Defluit.n.à plantis, ſeminibus, & fructibus, poſt, q̃ collecta fuerint ac repoſita, primum quidem quicquid in ipſis aquoſum eſt ac tenue, poſt aũt & nõ nihil humidi naturalis. Cum.n. ſubſtantiam habent iuſto ſicciorem, ſunt ijs deteriora, quæ ad ſummũ bonæ habitudinis peruenerunt, non tamen iam omnino ſunt praua: quinimmo ijs affectibus, quos ſiccando corrigere oportet, ſunt vtiliora. Quæ aũt diutiſſime fuerunt repoſita, vires habent imbecilliores. G Huius porrò terminus ſit, cum ab ipſis diuiſis quaſi puluis quidam tenuis excidit. Hęc itaque ſemel nunc dicta, in omnibus memoria teneto: non.n. libenter de ijſdem ſæpe eadẽ repeto, niſi qñ neceſſe videtur nudum duntaxat caput memoriæ cauſa repetere. Ad panes aũt hordeaceos, de quibus dicere inſtitueramus, reuerſi, dicamus in ijs quoq; quaſdam eſſe differentias, illis, quas paulo ante in triticeis recenſuimus, reſpondentes: omnes nanq; triticeis multo minus alunt: qui tamen ex præſtantiſſimo hordeo conficiuntur, minus à triticeis in eo ſuperantur: qui vero ex laxo ac leui, panibus furfuraceis reſpondent: panes aũt ex hordeo huiuſmodi ciuiſſime per aluum ſubducuntur, quod & reliquis non minimum accidit, ſi triticeis eos contuleris. Quæ porrò inter hos mediæ panum hordeaceorum ſunt præparationes, ſimiles ſunt ijs, quas in triticeis retulimus.

De Polenta, quæ Græce ΑΛΦΙΤΟΝ *dicitur.* CAP. 11.

EX recenti hordeo mediocriter frixo laudatiſſima fit polenta, cuius ſi copia non ſit, non nunquam & ex alijs ipſam conficimus. Cùm autem polenta omnis, quæ recte ſit facta, boni ſit
ςάχυν. odoris, ea eſt ſuaueolentiſſima, quæ ex optimo ac recenti hordeo, & quod ariſtã non admodum habeat ſiccam, eſt confecta. Compluribus autem per ſanitatem mos eſt eam ſapa, & vino dulci mulſoq; commiſtis, non nunquam ſola etiam aqua conſperſam, æſtate duabus tribus've ante bal- H neum horis bibere: aiuntq; ſentire ſe hoc potu ſiti liberari. Si tamen cum vino auſtero fuerit epota, ventrem deſiccat. Polenta autem gentes quædam pro pane vtuntur: quod ego ruſticos in Cypro facere ſum conſpicatus, tametſi ij frumenti plurimum metant. Veteres autem militibus etiam polentam præbebant: Romani tamen milites ipſius imbecillitatem damnantes, ea non amplius nunc vtuntur: exiguum enim corpori alimentum dat, priuatis quidem & omni exercitatione abſtinentibus, ſatis multum: ijs autem, qui quoquo modo exercentur, minus, quàm ſat eſt. Porrò ex
φυραθέντων ijs humidis frixis fiunt mazæ, de quibus deinceps diſſeremus: præſertim cum Philotimus in primo libro de alimentis de ipſis copioſius diſputans, quod in eis tamen erat vtiliſſimum, indeterminatum reliquerit.

De Maza. CAP. 12.

CViuſque eduliorum vires potes, vel ante certam experientiam, ex ipſius natura conijcere. Etenim perſpicacis ingenij viro farina, quæ planè tenuis eſt & alba & ab omni furfurea ſubſtantia pura, ſatis intelligetur in ventriculo quoque citius ac magis alterari, eoq; probius concoqui, & facilius in corpus diſtribui, promptiusq; nutrire, vt quæ tota corporibus alendis aſſimiletur atque apponatur: quod autem in ipſa ſurfureum eſt ac durum, vt extrinſecus in aqua diſſolui

non

A non cernitur, eadem ratione ne in ventriculo quidem madefactum diſſoluitur, ſed totum, vt ſum-
ptum fuerat, indiuiduum permanet atq; inconfectum. Hoc igitur non poteſt nec probe concoqui,
nec diſtribui, propterea, ꝙ venarum orificijs, quæ ad ventriculum & ad inteſtina pertinent, nihil
prorſus congruit, neq; illabitur: quas res neceſſario ſequitur, tum vt maior ſtercoris vis ex ipſo acer
uetur, tum vt citius ſubſideat, partim propter ipſius copiæ pondus, partim etiam ꝙ furfureum om-
ne qualitatem habet deterſoriam. Quæ omnia ſiquis reputet, intelliget tantum mazam in alendo
corpore ab hordeaceis panibus relinqui, quantum hi à triticeis relinquuntur: quippe, cum hor-
deum initio ſuapte natura furfureum habeat non paucum, frixum iam illud ipſum habet tum ſic-
cius, tum fractu ac comminutu difficilius: ſiccius autem eſt id, quod in hoc eſt præſtantius, ex quo
corpus ſumebat alimentum. Quo fit, vt maza panibus hordeaceis ægrius coquatur, magisq; ven-
triculum flatu impleat: in quo etiam, ſi diutius manſerit, turbationem excitat: citius autem ſubdu-
citur † ſi commiſta diutius fuerit ac ſubacta: quòd, ſi mel quoq; addatur, citius etiam ob id ventrē
ad excretionem incitabit. Cæterum, quod Philotimus opinatur, ſuccum craſſum glutinoſum ac fri-
gidum ex omni maza generari (quem ipſe cum præceptore ſuo Praxagora vitreum appellat) ſecus
profecto habet, cum polenta neq; lentorem habeat, quod alicæ ineſt maxime, nec multum nutriat.
B At illum fefellit maza copioſior, ac diutius in vino dulci & ſapa mǎcerata (quam ipſe, quemadmo-
dum Athenienſes, τριπτὴν, i. tritam appellauit,) quod enim in ea triticeæ maſſæ reſpondet, ductile
eſt ac glutinoſum, cum ob diuturnam macěrationem, tum ob humoris polētæ cōmmiſti craſſitiem.
Quemadmodum autem tritura multa cum craſſo liquore facit, vt trita farina, lenta appareat, etiam
ſi ea ex milio ſit, ad eundem modum ſuccus ptiſſanæ apparet lentus, tametſi nihil in ſeſe habeat glu
tinoſum neq; emplaſticum, ſed contra deterſorium atq; inciſorium: quod in cute noſtra indicat, ip
ſius ſordes eluens. Quòd, ſi paulo poſt, ꝙ̃ cuipiam ſorbendam ipſam exhibueris, vomere ipſum fe-
ceris, pituitam, quæ in ventriculo continebatur, detergebit, & omnia vomitu ſimul cum ea eijciet.

† φυραθεῖσα ἢ τριφθεῖσα μέχρι πλείονος.
*φυραθεῖσα.
*μεμαλάχθαι.
*μέχθιντος.

De Typha, Olyra, & Zeia. CAP. 13.

MNeſitheus quidem typhas tertio loco poſt triticum & hordeum numerat: Diocles autem de
ipſis tradit negligentius, compendioſum ſcribendi genus diffuſæ accurataéq; explanationi
præponens: eodem certe compendio de tritico, hordeo, alijsq; multis tradidit. Paulo autem de his
Praxagoras, ac Mneſitheus, quàm Diocles, copioſius ſcripſerunt: attamen ne ipſi quidem ſatiſ-
faciunt. Philotimus vero de quibuſdam admodum copioſe, de alijs autem egit ieiune: ſunt &,
quorum ne meminit quidem, quemadmodum nec zeiæ: perſpicuum autem eſt, quòd nec præce-
C ptor eius Praxagoras, quandoquidem Philotimus non modo eorum, quæ ille ſcripſiſſet, nihil præ-
termiſit, ſed pleraque etiam perpoliuit, atque adiunxit. Illud vero mirum videri debet, quòd ne
is quidem, qui librum de ratione victus compoſuit, qui Hippocrati eſt adſcriptus (quiſquis is vir
antiquus fuerit) nominis zeiæ mentionem vnquam fecerit: quòd, ſi typhas à non nullis putabat ap
pellari zeias, id ipſum ſignificaſſe opportuit. Verum ſatius forte fuerit ipſorum verba adſcripſiſ-
ſe. Diocles ergo in primo libro de ſanitate tuenda ad Pliſtarchum (in quo ciborum facultates ex-
“ plicat) ſic ſcribit: Poſt hordeum autem ac triticum facultatibus ſequuntur omnium maxime oly-
“ ræ, typhæ, zeiæ, panicum, milium. In quibuſdam autem exemplaribus zeiæ nomen omnino
“ non eſt: quin & in quibuſdam, non facultatibus, ſed vtilitatibus, ſcriptum eſt hoc modo: Poſt hor-
“ deum ac triticum vtilitatibus ſequuntur omnium m[illegible]ime olyræ, typhæ, panicum, & milium.
“ perinde, ac ſi olyra ſemen eſſet à typha diuerſum. [illegible]neſitheus autem vno ſemine duo nomina
“ [illegible]contineri, ſcribens ad hunc modum: Ex ſem[illegible]us ad nutritionem ſunt appoſitiſſima triti-
“ cum & hordeum: quod autem hæc deinceps ſequitur, duplici quidem nomine nuncupatur, ea-
“ dem tamen res eſt, alij enim typham, alij olyram nominant. Deinceps iſta adiungit: Poſt hæc au-
tem ſunt zeia, milium, & panicum. Diocli certe ea de typha & olyra ſcribere, quæ modo adſcri-
D pſi, ſatis viſum fuit: Mneſitheus vero partic[illegible]atim quoque de ijs poſtea tractauit, primum qui-
dem de tritico & hordeo, mox de typhis, [illegible] his verbis: R[illegible]rum vero ſeminum typha
“ quidem eſt optima, nam & nutrit admod[illegible]que magno negoci[illegible]citur. Panem autem ex
“ zeia nemo affatim citra ſanitatis diſpendi[illegible] mandit: quòd, ſiquis e[illegible] non aſſuerit, etiam ſi
“ minimum ſumpſerit, ægrotabit, eſt enim grauis & concoctu difficilis: qui vero regionem colunt
“ vehementer frigidam, eo ſemine coguntur nutriri, ipſumq; ſerere, quòd frigoribus perſtrenue re
“ ſiſtat: Atque hi principio quidem paulatim edere aſſueſcunt, tum quia ingrati odoris eſt cibus, tum
“ quia rarus eſt in eiuſmodi regionibus frugum prouentus: poſt autem, quòd familiare ſit edulium,
A.l. 1. t. 2. cap. 323. fol. 134. e accidit, vt facillime in corporibus conficiatur. In ſumma autem ſtatuere oportet zeiam ″ grauem
eſſe ac concoctu difficilem, firmam ac membranoſam. Ex his Mneſitheus apertiſſime indicauit,
“ cuiuſmodi ſemen vocare velit zeiam, quæ in frigidis regionibus colitur. Equidem nec ipſe re-
giones omnes hybernas peragraui: nec ab alijs audiui, qui eas perluſtraſſent, ſemen aliquod
eſſe frumentaceum, quod incolæ zeiam aut zeam appellarent: vtroque enim modo ſcriptum
inuenitur, in aliis priore ſyllaba in ε & ι, in alijs autem in ε tantum deſinente. Credere tamen
poſſum fieri potuiſſe, vt Græci ſemen id ſic appellarint, barbari autem proprium ipſi nomen
indiderint. Conſpicatus autem in multis Thraciæ, & Macedoniæ agris non ǎriſtam modo, ſed

*στάχυν.

&

& plantam totam noſtræ typhæ in Aſia ſimillimam, interrogaui, quod'nam apud illos homines ha- E beret nomen: qui mihi omnes reſponderunt plantam totam & eius ſemen βρίζαν appellari, priore ſyllaba tribus his litteris ſcripta, β ρ ι, ſequente ζ & α, in recto ſaltem caſu, in accuſatiuo aũt cum litera ν. Ex hoc porrò ſemine panis fit grauis odoris, & ater, mẽbranoſam (vt Mneſitheus ſcripſit) ſubſtantiam habens: quòd ſi nigrum quoq; panem, qui ex zeia fit, eſſe adſcripſiſſet, facilius crederem id eſſe ſemen, quod ab eo zeia nominatur. Eſt itẽ in frigidiſſimis Bithyniæ locis ſemen quoddam, quod zeopyrum nominatur, prima ſyllaba ι non habente, vt apud Homerum habet, cum ait: Et zeia & triticum cum ſœcundo hordeo & albo.

Ex eo autem panis fit præſtantior, quàm qui in Macedonia aut Thracia ex briza conficitur. Ac ferè, quemadmodum nomen ipſum zeopyrum ex vtroque nomine, zea ſcilicet, & pyro, ideſt tritico componitur, ſic & ſubſtantia eius inter vtrunque media quodammodo eſt, vt ſi ex vtroq; eſſet commiſta: proinde quanto tritico eſt deterius, tanto thracia briza eſt præſtantius. Porrò vrbium nomina, in quibus ſemen id prouenit, ſunt Nicea, Pruſa, Craſſopolis, Claudiopolis, Helio*polis, & Doryle, quod quidem extremum eſt Phrygiæ aſiaticæ oppidum: habet autem & Phrygia ipſa ſemen eiuſmodi in agro proueniens, quemadmodum & aliæ quædam vrbes finitimæ. Videre autem eſt panem, qui ex hoc ſemine conficitur, tanto eo, qui ex briza in Thracia & Macedonia fit, F eſſe meliorem, quanto triticeo eſt deterior. Meminit zeæ & Theophraſtus libro ſeptimo de plantis, ſic ſcribens: Inter ea, quæ tritico hordeoq; ſunt ſimilia, vt zeia, olyra, typha, auena, & ægilops, zeia eſt firmiſſima, copioſiſſimeq; fructificat, multiplicem altamq; radicem effundit, culmo multiplici & craſſo aſſurgens, fructus autem eſt leuiſſimus, & cunctis animalibus admodum iucundus. Deinde ſubdit: Typha autem omnium eſt leuiſſima: nam calamum vnicum, eumq; tenuem habet: quare ſolum gracilius, nec, vti zeia, pingue ac fertile expoſcit. Poſt hæc ſubiungit: Sunt autem hæc duo, zeia ſcilicet & typha tritico ſimillima. Hæc quidem de zeia Teophraſtus: Herodotus autem libro ſecundo ad verbum hæc ſcribit: Tritico hordeoq; pleriq; victitant: apud Ægyptios vero his in victu vti, ſummum dedecus putatur, vtuntur autem olyris, quas alij zeias cum z nominant. Dioſcorides quoque in ſecundo de medica materia, hæc ſcribit: Zeiæ duplex eſt genus, quorum alterum ſimplex, alterum δίκοκκον nominatur, quòd ſemen duabus membranis concluſum gerat: nutrit autem hordeo valentius, tum ſtomachum iuuat. Panis ex ea fit, qui minus tritico nutrit. Crimnon autem, quod ex zeia & tritico fit, eſtq; in tritura craſſior farinæ pars, ex qua fit puls, nutrit abunde, & facile conficitur: quod vero ex zeia fit, ventrem magis cohibet, potiſſimum ſi torrefacta prius fuerit. Præterea olyra eiuſdem cum zeia eſt generis, ſed minus aliquanto nutrit: panis quoque ex hac fit, & crimnon. Athera autem fit ex zeia trita tenuiter ſub mola: ſorbetur autem non ſecus ac liquida pulticula: puerisq; eſt accommoda: in cataplaſmatisq; ea vtimur. Tragi ſemen, alicæ eſt quidem ſimile, nutrit autem multo minus, quàm zeia, quod multum aceris habeat: ob id & concoctu eſt difficilior, & aluum magis mollit. De zeia igitur hæc ſufficiant. Mneſitheum profecto iure quis demiretur, quòd diſcrimen inter olyram ac typham nõ nouerit: vtrunque enim in Aſia eſt frequens, & potiſſimum in regione, quæ eſt ſupra Pergamum, adeo, vt ruſtici ipſi panibus ex ipſis factis ſemper vtantur propterea, quòd triticum omne in oppida comportent. Olyrini ſanè, ſi modo ex bona olyra fiant, poſt triticeos ſaltem ſunt præſtantiſſimi, ſecundi autem ab his ſunt typhini: quòd, ſi olyrini ex vitioſo ſemine ſint facti, typhini non erunt eis inferiores. Calidi vero panes ex laudatiſſima typha facti, olyrinis longe ſunt præſtantiores, aſſeruati vero deteriores ſeipſis euadunt: cum enim maſſa illorum ſit tenax ac ductilis, denſatur maiorem in modum, & maxime cum negligenter parati fuerint, adeo, vt qui panem huiuſcemodi poſt vnum aut duos dies, ac multo magis ſequentes aliquot comederit, putaturus ſit lutum ventriculo ſuo ineſſe: at, calidus adhuc cum eſt, ab ipſis etiam vrbanis expetitur, ipſumq; cum caſeo quodam mandunt, quem vernaculo nomine oxygalactinon appellant: porrò hunc quoque tenerum eſ- H ſe oportet, & ipſum panem calorem clibani adhuc retinere. Qui certe in hunc modum eſt aſſatus, non ruſticis modo, ſed vrbanis quoque hominibus, in delicijs habetur: qui vero trium quatuor'ue dierum eſt, vel ipſis ruſticis manditur inſuauius: præterea concoctu eſt difficilior, ac tardius per aluum ſubducitur, quæ calido minime accidunt: qui, tametſi hordaceo, quod ad deiectationem pertinet, multum relinquitur, non tamen in eo adeo, vt miliaceus, eſt vituperandus: quin etiam corpus admodum, dum calidus eſt, nutrit, vt penè triticeo ſyncomiſto par ſit. Habet autem typhæ ſemen extrinſecus corticem veluti olyra, & hordeum: verum decorticatum, in panes congeritur, omninoq; vſui accommodatur: nam & ex aqua manditur elixum, haud aliter, ac vocatus à ruſticis apothermus, ſapa (quam alij σίραιον, nos ἕψημα vocamus) iniecta: non nunquam etiam cum ſale elitatur, quo modo me triticum ipſum retuli comediſſe. Ex nobiliſſima autem olyra, cum, vt decet, fuerit decorticata, nominatum tragum conficiunt, quo plerique vtuntur primum in aqua decoquentes, deinde ea effuſa, ſapam aut vinum dulce aut mulſum infundentes: ſuperinijciunt & pineas nuces aqua præmaceratas, donec plurimum intumuerint. Quidam autem ſemen hoc, genere quidem: non tamen ſpecie, cum olyris idem eſſe affirmant.

*Alij legũt Iuliopolis.

Sunt autem & alia permulta ſemina prædictis quidem adſimilia, non tamen eadem penitus ſpe-

cie,

A ciæ, quæ partim in hordei ac typhæ, partim in typhæ olyræq;, aut olyræ & tritici medio ſunt loco: quædam verò ad olyræ, alia ad hordei aut typhæ, alia ad tritici: ceu alia ad panaci, alia ad milij naturam, proximè accedunt: quæ, nomina habent, alia ſimplicia, vt in Italia ex quo alicam faciunt, alia cõpoſita, vt in Capadocia quod vocatur gymnocrithon id eſt hordeum nudum ac corticis expers, in Bithynia autem zeopyron. Verum ſatius fuerit eiuſmodi nominum, ac ſeminum diſquiſitione omiſſa, de omnibus cõmuni quodam ſermone tractare. Quæ igitur parua mole multam reddunt ſubſtantiam, eamq; craſſam ac viſcidam, optimi ſunt ſucci, ac multi alimenti, non tamen facile per aluum ſecedunt: quæ vero his ſunt contraria, mollem quidem ac laxam habent ſubſtantiam, partes autem ipſorum furfureæ citius quidem ſubducuntur, ſed alunt minus. In his ipſis, quæ graueolentia ſunt, & guſtum quendam habent iniucundum, perſpicuum eſt, ꝙ omnia & praui ſucci ſunt, & coctu difficilia. Qm̃ aũt exiguæ moli permultum inſit ſubſtãtiæ, tum ex pondere, cum in ſtatera appenduntur, tum ex farinæ copia cognoſces: ea nanq; copioſa in ijs ſeminibus, quæ cõpacta denſaq; ſunt ſubſtantia, ab exigua mole redditur. Porrò caliditatis & frigiditatis diſcrimen, ante quidem, ꝙ̃ edantur, atq; intrò in corpus ſumãtur, cum ex colore & guſtu facile tibi erit colligere, tum etiam ex vſu, quem nobis foris applicata adferunt: poſtea autem, ꝙ̃ eſitata atque intrò in corpus ſumpta fue-
B rint, exactam ſui dignotionem ac ſenſum, dum in ventre ſunt, ijs, qui ſumpſerint, adferunt, ꝙ calfaciant aut refrigerent, aut neutrum horum manifeſte efficiant. Quòd vero ad colorem naturalem attinet, in hordeis quidem & olyris eſt albus, in triticis autem ſubflauus, typhæ autem vel triticis ſunt flauiores. Quin & harum corpus coactum eſt ac denſum, quod fortaſſis ad ſeminis paruitatem non nihil adfert momenti: eſt enim id tritico longe exilius: quanquam non deſint, qui ipſum quoq; in tritici numero ponant, & quod apud Homerum equis dicitur, vbi illos Hector ita affatur,

Triticum enim vobis primum prædulce ferebam,

de typhæ ſemine dictum eſſe aiunt, eſſe enim illam equis paruum triticum eamq; ipſos ſine noxa mandere, verum autem triticum non ſine noxa. Nec abſurde certe typham quis triticum exile vocauerit, cum ei & colore & denſitate & caliditate ſit adſimilis.

De Auena, quæ Bromus dicitur. CAP. 14.

HOc ſemen in Aſia eſt frequentiſſimum, & potiſſimum in Myſia, quæ eſt ſupra Pergamum, vbi & typhæ & olyræ vberrimus eſt prouentus. Iumentorum autem eſt alimentum, non hominum, niſi vtiq; aliquando extrema fame ad panes ex eo quoq; ſemine conficiendos compellantur: citra famem autem coctum ex aqua manditur cum vino dulci, aut ſapa, aut mulſo non aliter,
C quàm typha. † Calidum autem eſt admodum, non ſecus ac illa: quanquam non æque eſt durum, ex quo minus quoque corpus nutrit: & panis, qui ex eo fit, alioqui eſt inſuauis, non tamen aluum aut ſiſtit, aut proritat, ſed, quod ad id ſaltem pertinet, medium locum obtinet.

† *Suſpicandũ eſſet hoc in loco mendũ latere eũ Gale. 6. de ſimpl. med. ſcribat bromũ paulo frigidiorem tẽperiem habere atq; nõ nihil adſtringere, ita vt vẽtris profluuia iuuet, niſi etiã interpres antiquus huic concors inueniretur, quare potius dubitandũ eſt in 6. de ſimpl. med. nõ legendum eſſe bromum, quod antiquus interpres qui hoc in loco auenã ibi certumen trãſtulerit.*

De Milio & Panico, quod Elymon & Milinen vocant. CAP. 15.

A.l.2.t.2.cap. 288.fo.131.f g

HIs item in pane non nunquam vtuntur vrgente dictarum frugum penuria: panis tamen, qui es eis fit, exigui "eſt alimenti, ac frigidus: perſpicuumq; eſt, ꝙ præaridus eſt ac friabilis, nihil enim in ſe habet neq; lentoris neq; pinguitudinis: iure ergo aluum humentem deſiccat. Agricolæ autem horum farinam coquentes, deinde adipem ſuillam aut oleum miſcentes, eſitant. Porrò milium ad omnia panico eſt præſtantius, ſuauiuſq; editur, faciliùs concoquitur, ventrem minus ſiſtit, magis nutrit. Non nunquam autem ruſtici farinam ipſorum lacti incoctam mandunt, non aliter, quàm tritici: & liquet, quòd id edulium, ipſum per ſe ſumptum, tanto eſt præſtantius, quanto lac vtriuſq; ſeminis naturam ad boni ſucci procreationem, aliaq; omnia excellit: dico autem alia omnia, concoctionem, ventris ſubductionem, diſtributionem, & ipſam in edendo dulcedinem ac voluptatem. Nihil enim ſuauitatis ſeminibus ineſt, præſertim panico, quod in noſtra Aſia naſcitur: nam apud alias gentes, vt in Italia, multo melius prouenit.

*facile

D

De Legvminibvs CAP. 16.

LEgumina appellant ea cerealia ſemina, ex quibus panis non fit, vt puta fabas, piſa, cicera, lentes, lupinos, oryzam, eruum, cicerculas, aracos, eruilia, phaſelos, fœnum græcum, aphacen, & ſiqua ſunt ſimilia. De quorum omnium facultate deinceps tractabimus, vt, cum ea nota fuerint, vſus ipſorum minus ſit noxius.

De Oryza. CAP. 17

A.l.2 t.2.cap. 560.fol.159.g

SEmine " hoc omnes in ſiſtenda aluo vtuntur, ipſum eodem modo, quo alicam, coquentes: difficilius tamen, quàm alica, conficitur, & minus alit, ceu vtique & in edendi ſuauitate ab ea quam plurimum relinquitur.

De Lentibus. CAP. 18.

NEque ex his panem quis facit, aridæ enim ſunt ac friabiles: corticemq; habent adſtringentem: &, quæ ipſorum eſt velut caro, craſſi eſt ſucci ac terrei, auſteram qualitatem habens exiguam, cuius cortex multæ eſt particeps. Succus porrò in ipſis eſt, vt ante retulimus, adſtringenti contrarius: quocirca, ſiquis in aqua ipſas coxerit, & deinde aquam ſale, aut garo, aut cum ipſis oleo cõdiẽs ſumpſerit, potus is aluum deijcit. At ex bis decoctis lentibus, ad eum modum, quem retulimus, lens

*et

lens apparata, facultatem habet ſucco contrariam, vt quæ ventris fluxus ſiccet, ſtomachum, inteſtina E
& totum denique ventrem corroboret: quam ob rem cœliacis & dyſentericis cibus eſt accommo-
dus. Lens verò decorticata, vt illam adſtringendi vehementiam, & ea, quæ ipſam conſequuntur,
amittit, ita magis nutrit, quàm quæ cortice ſpoliata non eſt: ſuccum ″ craſſum prauumq; gignit, tardeq; A.l.2.t.2.cap. 438.fol.143.h
commeat, non tamen alui fluxus deſiccat, vti ea, cui cortex non eſt ademptus. Iure igitur, qui largius
hoc edulio vtuntur, elephantiaſim, quam vocant, & cancros incurrunt: ſiquidem craſſa ſiccaq; ci-
baria ſucco melancholico generando ſunt idonea. Quare ijs duntaxat, quibus aquea in carnibus eſt
cachexia, lens in cibo vtiliter præbetur, ſicuti aridis & ſquallentibus admodum damnoſe. Eandem
ob cauſam viſum integrum & inculpatum hebetat, ipſum immoderate exiccans: ei verò, qui con-
trario modo ſe habet confert. Menſtruis autem purgationibus non eſt accommoda, craſſum enim
& tardifluum ſanguinem reddit: at muliebri nuncupato profluuio eſt vtiliſſima. Cum autem pti-
ſana in eo ſaltem contrariam ipſi habet facultatem, ex amborum miſtione præſtantiſſimum edu-
lium componitur, quod homines noſtrates phacoptiſſanam nuncupant, vtrunque haud æquali
portione miſcentes, ſed ptiſſanæ minus iniicientes, vt quæ in ſuccum vertatur, & in molem ma-
gnam attollatur, lens autem cocta exiguum quendam tumorem aſciſcat: hoc tamen edulium eodẽ,
quo ptiſana, modo paratur, præterquàm quòd ſatureia aut pulegium adiicitur: quo fit, vt ſuauius ſimul & F
concoctu facilius reddatur, cum ptiſſana illis minime gaudeat, ſed ſolo anetho porroq; ſit contenta.
Peſſime autem coqui diuitibus lentem ſapa adparant, quãdoquidem lens haudquaquã incraſſantium
miſtionem poſtulat, ſed humidorum potius, & quæ ſuam ipſius craſſitiem incidant: cui verò ſa-
pa commiſcetur, iecoris obſtructiones ſolet gignere viſcerisq; huius ac lienis inflammationes in-
auget, niſi melle addito melior fiat: perſpicuum autem eſt, quòd & ſcirrhoſos viſceris vtriuſq; affectus
exacerbat. Quòd, ſi ſuillam ſimul libeat coquere, ptiſſanæ quidem recentem: lenti autem ſale iam
diu conditam reperies accommodam: veluti ſanè, quæ inter eas eſt media, quam νεαλῆ id eſt nuper
ſalſam, appellant, phacoptiſſanę eſt accommoda, tum ſi ſuauitatem, tum etiam ſi coctionem ſpectes.
Magis tamen lens cum ſalſis carnibus eſitata craſſos humores augebit: nam hæ quoque ſanguinem
craſſiorem & melancholicum magis generant: quapropter non eſt his copioſius vtendum, & ma-
xime ſi cui corpus ſit aut melancholicum, aut craſſo, aut (vt omnia complectar) prauo ſucco abun-
det. Hæc eadem & de regionibus, anni temporibus, & aeris conſtitutionibus, in quoque edulio in-
telligere oportet, ac autumno quidem melancholicis cibis ac ſiccantibus abſtinere, hyeme verò eis
vti, quemadmodum ſanè æſtate humectantibus & refrigerantibus, vere autem, quòd medij ſit tem
peramenti, mediæ facultatis cibos edere. Eſt porrò mediorum non vna ſpecies: quædam enim ſunt G
huiuſmodi, quòd extremorum omnino ſint expertia: quædam autem, ex amborum æquè pol-
lentium miſtione mediocritatem ſunt adepta: quod paulo ante dixi, cum quis ptiſanæ lentem cõ-
miſcuerit. Sic & teutlophacen { quæ ex beta & lente miſtis ita nominatur } Heraclides Tarenti-
nus non ſanis modo, verum etiam ægrotantibus exhibebat: eſt enim id edulium medium ex pu-
gnantibus compoſitum, quare beta quidem minus ſubſidet, lens autem magis ſubducitur. Perſpi-
cuum autem eſt, quòd ſuccus teutlophaces, qui in corpus diſtribuitur, ex amborum facultate, len-
tis videlicet ac betæ, eſt miſtus.

De Fabis. CAP. 19.

FAbarum quoque vſus eſt multiplex, quippe ex ijs conficitur puls, Græcis ἔτνος, tum liquida in
ollis, tum ſpiſſa in patinis. Tertius pra erea ipſam præparandi eſt modus, qui fit cum ptiſſana:
& plurimo ſanè hoc edulio gladiatores qu idię apud nos vtuntur, corporis habitum carne non
denſa nec conſtricta (cuiuſmodi eſt ſuilla) implentes, ſed quodam modo fungoſiore. Flatulentus
autem eſt is cibus, etiam ſi elixatus diutiſſime fuerit, ac quouis modo paratus, cum tamen ″ ptiſſa- A.l.4.f.1.t.2 c.8.fol.419.g
na tempore, quo coquitur, flatum omnem deponat: qui autem animum attendunt, eosq; affectus,
qui cibos ſingulos manent, animo adſequuntur, ſentiunt in toto corpore velut à ſpiritu flatulen- H
to tenſionem quandam, potiſſimum ſi quis huic cibo non eſt aſſuetus, aut ipſum non belle perco-
ctum ſumpſerit. Habent utem fabæ ſubſtantiam on denſam nec grauem, ſed fungoſam ac leuẽ,
quæ vim quandam, qu modo ptiſſana, habet detergendi: apparet enim perſpicue ipſarum farinã,
ſordes à cute detergere, quod mangones ac mulieres intelligentes, in balneis quotidie fabarum fa-
rina vtuntur, quemadmodum alij nitro, atque aphronitro, & in ſumma detergentibus: hac præ-
terea & faciem inungunt, quemadmodum ptiſana, tollit enim lentes, quæ in ſumma cute apparẽt,
& quam vocant ἐφῆλιν. Ob hanc ſanè facultatem ventrem non cunctanter permeat, vt quæ craſſi
ſunt ſucci ac lenti, quæq; nullam detergendi habent facultatem, cuiuſmodi eſſe diximus alicam,
tragum, ſimilaginem, & amylum. Cum autem fabarum puls ſit flatulenta, multo adhuc magis erũt
flatulentæ, ſi quis integris ipſis coctis vtatur. Si tamen frixæ fuerint (quidam enim hoc modo trage-
matum vice vtuntur) flatum quidem deponunt, ſed concoctu ſunt difficillimæ, tardeq; prætereũt,
& craſſi ſucci alimentum corpori exhibent. Quòd ſi virides, prius, quàm maturæ ſint atque exiccatæ,
edantur, idem eis accidet, quod fructibus omnibus, quos ante perfectam maturitatem mandimus:
humidius, ſ. alimentum corpori præbebunt, ob idq; excrementoſius non in inteſtinis modo, ſed in
toto etiam habitu: merito igitur fabę huiuſmodi minus quidẽ nutriunt, ſed promptius deiiciuntur.

Pleriq;

A Pleriq́ʒ aũt hominum non crudas modo fabas virides comedunt, verum etiã cum ſuilla eas elixant veluti olera, ruri verò cum caprina & ouilla. Alij fabas inflare ſentientes, cæpas admiſcent, cum pultem in patinis ex ipſis ſtruunt. Sunt, qui cæpas crudas nec ſimul elixas cum ipſa mandant: quidquid enim omnibus cibarijs ineſt flatulentum, id per calfacientia & tenuantia corrigitur.

A.l.2. t.2.cap. 240. fol.126.d

De Faba Aegyptia. CAP. 20.

FAba Ægyptia, ſicuti noſtram magnitudine longè ſuperat, ita & naturam habet ″ humidiorem magisq́ʒ excrementitiam. Quòd, ſi memoria tenes, quæ de eiuſdem quidem generis leguminibus, verum temperamento humidioribus, & ob id magis, q̃ prædicta, in coctione excretione diſtributione & nutritione excrementoſis dicta ſunt, non eſt, quòd plura nunc de hac faba audire deſideres, cum poſſis ex ijs, quæ de ea, quæ apud nos eſt, didiciſti, ad illam tranſire.

A.l.2.t.2.cap. 481.fo. 149.a

De Piſis. CAP. 21.

PIſa tota ″ ſubſtantia cum fabis quandam habent ſimilitudinem: eodemq́ʒ cum fabis modo ſumuntur. His duabus tñ rebus ab eis diſcrepant, tum q non æquè, ac fabæ, ſunt flatulenta, tum etiam q detergendi facultatem non habent: ideoq́ʒ ſegnius, q̃ illæ, per aluum ſecedunt.

De Ciceribus. CAP 22.

B NOn admodum conſuetum eſt vrbanis hominibus ex ciceribus pultem conficere: à ruſticis vero non nunq̃ vidi parari, quemadmodum & ipſorum farinam cum lacte elixari: non enim vt fabæ & piſa, poſſunt comminui, vt ex ipſo fracto pulmentum, quod ἐρυγμὸς dicitur, fiat. Apud multas aũt gentes mos eſt cicera in aqua elixa mandere: non nulli verò nuda ipſa ſola, alij ſale modico condientes eſitant: noſtrates verò ex ſiccis caſeis quiddã farinæ ſimile facientes, id ipſis aſpergunt. Eſt aũt ″ cicer edulium non minus, q̃ faba, flatulentum, ſed valentius nutrit, q̃ illa: ad venerem aũt incitat, creditumq́ʒ etiam eſt ſemen generare: vnde quidam equis admiſſarijs ipſum exhibent. Ineſt præterea ciceribus facultas abſtergendi maior, q̃ fabis, adeo, vt quidã* ex ipſis calculos in renibus conſtantes manifeſte comminuant: nigra autem ſunt ea atque exigua, in Bithynia maximè prouenientia, arietinaq́ʒ ipſa nuncupant: ſatius autem eſt ſuccum ipſorum in aqua coctum bibere. Vtuntur aũt hoïes & ciceribus adhuc virentibus, ante, q̃ ſint matura, quo modo & fabis: nuper aũt, cum de fabis ageremus, ſermonẽ fecimus oĩbus immaturis fructibus cõem. Eadẽ porrò & de frixis ciceribus audiuiſſe exiſtima, quæ de fabis frixis diximus: qñ quidẽ frixa oĩa flatum quidẽ deponũt, verũ difficilius coquuntur, & ventrẽ magis ſiſtunt, craſſiorisq́ʒ ſucci alimentum corpori exhibent.

Al.2.t.2.cap. 128. fol.114.e

*quedam.

De Lupinis: & , quæ humida conſiſtentia, quæq́ dura ſunt, quod Alimentum corpori præbeant. CAP. 23.

C HOc quoq́ʒ ſemen πολύχρηστον id eſt frequentis vſus, eſſe nouimus, ſecundum alteram eius vocabuli πολυχρήστου ſignificationem: quãdoquidem rem aliquam ita appellant, tum quæ multis corporis affectibus conuenit, tum quæ omnibus aut plurimis hominibus eſt in vſu, etiam ſi vtendi ipſa omnibus vnica ſit neceſſitas. Secundum igitur hanc ſecundam ſignificationem lupinus legumen eſt multi vſus: elixus enim deinde in aqua dulci maceratus tantiſper, donec in ea omnem ſibi ingenitam exuerit inſuauitatem, ita demum manditur cum garo ac oxygaro, vel etiam ſine his, ſale mediocri conditus, non quo modo hordeum, & alia, quæ variè apparantur. Eſt autem duræ ac terreſtris ſubſtantiæ: quocirca, concoctu ſit difficilis, ſuccumq́ʒ craſſum gignat, eſt neceſſe, ex quo non probè in venis confecto crudus propriè appellatus ſuccus aceruatur. † Cæterùm, cum inter parandum, quicquid habuit ″ amaritudinis, deponat, τοῖς ἀποίοις ἐς πρὸς τὴν αἴσθησιν, id eſt qualitatis, quæ ſenſu deprehendatur, expertibus, ſimilis euadit. P[illegible] igitur eſt ipſum neq́ʒ ad deiectionẽ, neq́ʒ, vt adſtringentia, ad fluentis ventris cohibitionẽ, eſſe accommodum, ſed tardè permeare, & difficulter deijci ac pertrãſire: quandoquidem medici cibos eius generis ſic appellant, qui nullam eminentem habent qualitatem, quæ aluum ad excernendum incitet, aut ipſum excernere prohibeat. Illæ

A.l.2.t.2.cap. 470. fol.144.c

D quidem qualitates alimentis inſunt, non tanq̃ alimentis, ſed tanq̃ medicamentis. Quæ vero nullam eiuſmodi qualitatem habent manifeſtam, à medicis quidem iure ἄποια appellantur: ſecundum autem differentiam, quæ in humiditate & ſiccitate, craſſitie ac lentore, ſpectatur, accidit ipſis, vt tardè aut celeriter tranſeant, aut medio modo inter hæc duo ſe habeant: humidis quidem ac lubricis, vt celeriter: duris autem & ſiccis, veluti lupino, tardè tranſeant: quæ verò in memoratis differentijs medium inter hæc locum obtinent, nec celeritatem inſignem nec tarditatem in deijciendo efficiant. Hæc ergo quemadmodum de omnibus communiter, ita & hæc noſſe item oportet, q omnia ſcilicet quæ conſiſtentia ſunt humidiora, exiguum corpori dant alimentum, quod celeriter in halitus exhauritur ac digeritur, vt rurſus alio non multo poſt ſit opus: contra dura & terreſtria, perdurabile, copioſum, & quod ægre digeratur, corpori dant alimentum: quòd, ſi glutinis quoq́ʒ non nihil habeant, multo hæc omnia euidentius efficient. Conſtat item hæc non facile concoqui, ceu vtique nec facile in ſanguinem verti, nec ſolidis animalis partibus aſſimilari: quod ſi ita eſt, nec celeriter nutrient: cum tamen victa fuerint, alimentum corpori dant copioſum.

† Ioachinus Martinius, qui hunc librũ trãſtulit, totũ hunc ordinem ĩmutauit. ita enim tranſtulit. Cæterum quũ inter parãdũ quicquid habuit amaritudinis, amiſerit, τοῖς ἀποίοις, id eſt qualitatis expertibus inſipidis ve ſimilis euadit. Sic.n. edulia quedã medici appellãt nulla præpollenti qualitate duntaxat quæ ſenſu percipiatur p̃dita, quæ vel aluũ ad excretionẽ irritare, vel ab excretione coercere queant. proinde cõſentaneũ eſt lupinũ nec deiectioni, nec alui fluẽtis retẽtioni, vt adſtringẽtia, appoſitum eſſe: haud tamen ſine ratione tardus & egeſtu tranſituq́ difficilis efficitur. Illæ quidem &c.

De Fæno Græco. CAP. 24.

A.l 2.t.2.cap. 246.fol.127.e

SEmen hoc non τῆλις modo, ſed & βούκερας id eſt bouis cornu: à non nullis autem αἰγόκερας id eſt capræ cornu, appellatur. Inter manifeſto autem calfacientia ″ cenſetur, eundẽq́ʒ hominibus

in cibo

in cibo vſum præſtat,quem lupini. Præſumitur enim ipſum cū garo,alui ſubducendæ gratia : eſtq; E
huic rei multo,quàm lupini,accommodatius, cum nihil ex propria ſubſtantia habeat, quod tranſi-
tum remoretur. Manditur autem & cum aceto & garo,ſicut lupini. Multi præterea & fœnū græ-
cum & lupinos, ex vino garo & oleo ſumunt : alij etiam panem addunt, eoq; obſonio ſunt conten-
ti,quod quidem ventrem minus ſubducit,caput tamen(ceu non nullis fœnum græcum ex garo fa- A.l.3.f.13,t.1.
cere ſolet) non ferit,neq; ſtomachum ſubuertit, nam hoc quoq; fœnum gręcum in quibuſdam ef- c.36.fo.292.d
ficit.Ad eundem autem modum quidam phaſelis & eruilijs in cibo vtuntur, de quibus mox com-
munem omnium eiuſmodi ſermonem adſcribam. Veſcuntur autem non nulli fœno græco prius,
quàm ipſius planta ſemen produxerit, aceto ac garo intingentes : quidam autem oleum adfunden-
tes,eo obſonij vice cum pane vtuntur: ſunt,qui cum aceto quoq; & garo ipſum mandunt. Caput
autem,hoc quoq; ſumptum copioſius,ferit : quod faciet impenſius,ſiquis ipſum ſine pane ſumpſe
rit: quibuſdam item ſtomachum ſubuertit. Succus autem elixi fœni græci cum melle ſumptus,ad
omnes prauos humores,qui in inteſtinis habentur,ſubducendos eſt accōmodus,ſuo quidem lento-
re leniens, calore autem dolorem mitigans : quòd autem abſterſoriæ facultatis quoq; ſit particeps,
inteſtina etiam ad excretionem inſtigat : ſed parcius mel ei eſt admiſcendum,ne mordacitas exupe
ret. In diuturnis verò thoracis citra febrem affectibus pingues cum eo palmulas elixare quidem F
oportet,vbi autem ſuccum ipſum expreſſum copioſo melli miſcueris,ac rurſum ſuper carbones ad
mediocrem craſſitiem coxeris,tum demum longè ante cibum vti.

De Phaſelis & Eruilia, quam ὤχρον appellant. CAP 25.

HÆc quoq; ſemina homines,quo modo & fœnum græcum,prius in aqua,quoad radicem pro
duxerint,macerantes,ventris ſubducendi gratia mandunt ante alios cibos, garo intingentes.
Succum autem, cùm coctus eſt, atq; in corpus diſtributus, habent copioſioris alimenti, q; fœnum
græcum. Atque in Alexandria iuuenem quendam noui arti medicæ deditum,qui per annos qua-
tuor ſingulis diebus,ſolis his pro obſonio vtebatur,phaſelos dico,fœnum græcum, eruiliam,& lu-
pinos : attigit autem interdum & oliuas ex Memphide,& olera,& paucos fructus,eos,qui citra co-
ctionem manduntur:propoſitum enim ei erat ignem nunq̄ accendere : omnibus certè illis annis ſa-
nus fuit, nec vlla in re habitu corporis fuit deteriore,q̄ ab initio. Mandebat autem fructus huiuſce-
modi cum garo ſcilicet oleum aliquando ſolum ei adijciens, non nunq; etiam vinum, aliàs acetum,
interdum verò ſalem tantùm, ſicut & lupinos. At de ſalubris quidem victus ratione in libris de
tuenda ſanitate copioſe tractauimus : tractabimus autem rurſus & in hoc opere ſummatim. Nunc
autem ijs, quæ de eruilijs ac phaſelis dicta ſunt, id quoque addatur, hæc edulia medium quodam- G
modo locum obtinere inter ea, quæ ſuccum bonum & prauum generant inter concoctu facilia &
difficilia, tardè & celeriter tranſeuntia, flatulenta & flatus expertia, parum & multum nutrientia:
nullam enim efficacem habent qualitatem inſtar quorundam,quæ acres, aut auſteros, aut acerbos,
aut ſalſos, aut amaros, aut dulces habent ſapores.

De Cicercula. CAP. 26.

CIcercula ſubſtantia quidem eruilijs & phaſelis eſt adſimilis. Vtuntur autem his plurimùm in
noſtra Aſia ruſtici,& potiſſimum in Myſia & Phrygia, non modo quemadmodum in Ale-
xandria & alijs pleriſq; vrbibus, eruilijs & phaſelis,ſed etiam vt phacoptiſſanam parantes.Succum
autem habent phaſelis & eruilijs,facultatibus quidem conſimilem, ſed conſiſtentia craſſiorem : ob
eamq; ipſam cauſam plus aliquanto, qua illa, nutriunt.

De Aracis. CAP. 27.

POſtremam nominis aracorum ſyllabam ſcriptam per c in Ariſtophanis holcadibus inueni-
mus,vbi inquit: Aracos, triticum,ptiſſanam,alicam,zeiam,lolium, ſimilaginem. Semen hoc
cicerculæ ſemini eſt adſimile : fueruntq; non nulli, qui putarunt ipſum non eſſe generis à cicercula
diuerſi,quandoquidem & vſus ipſius omnis & facultatis cicerculæ facultati eſt adſimilis, niſi quòd H
araci ſunt duriores,minuſq; facilè elixantur : quæ cauſa etiam eſt, cur cicerculis concoctu ſint diffi-
ciliores. Apud nos autem ſy ueſtre quoddam rotu dum ac durum, eruoq; exilius, in fructibus ce-
realibus repertum, quo arachum nominant,non per c, ſed per ch vltimam ſyllabam proferentes,
abijciunt,ipſum,vti & ſemen ſecuridacæ,ſeligentes.

De Dolichis. CAP. 28.

DOlichorum nomen à Diocle quidem ſcriptum eſt, vnà cum aliorū quoq; ſeminum nos alen-
tium nominibus: ſcriptum autem etiam eſt in libro Hippocratis de rōne victus, cuius etiā li-
bri antea abundè memini. Exiſtimo autē ipſos ſic appellare ſemen plantæ hortēſis,quam nunc vul-
go numero multitudinis bifariā nomināt,quidam.n. λοβοὺς id eſt ſiliquas: alij φασιόλους nuncupant, A.l.3.f.13.t.1. c.36.fol.295.d
vocem ipſam quatuor ſyllabis proferentes, eoq; modo nomen diuerſum ab eo, quod tribus ſylla-
bis pronunciatur, φασήλου ſcilicet, efficientes. Sunt, qui phaſelum eundē cum cicercula eſſe dicant:
alij ipſius ſpeciem. Quòd tñ ad dolichos attinet, coniectare quis poſſit eos nominari plantas has
hortenſes vel ex ijs, quæ Theophraſtus in octauo de plantarum hiſtoria ſcripſit ad hunc modum:
Et alijs quidem caulis eſt erectus,vt tritico,hordeo,& omnino frumentaceis, atque æſtiuis : alijs au
tem tendēs in latus potius, vt ciceri,eruo, lenti: alijs humi procidens,vt eruiliæ,piſo,cicerculæ: do-
lichus

A lichus vero, ſi ligna longa affixeris, aſcendet, & frugifer fiet, alioqui vitioſus atque rubiginoſus reddetur. Ex eo autē, quod ligna lōga iubet affigi, affirmatq́ꝫ, niſi id fiat, rubiginoſos ipſos reddi, poſſet quis coniectare ipſum verba facere de ijs, quos nunc phaſeolos ſeu ſiliquas appellant: ipſe autem ſiliquas ea appellat, quæ ſemen eorum leguminum, cuiuſmodi eſt lens, eruum, piſum, faba, ac lupinus, continent. Quemadmodum.n. frumentacea ſemina ſpicis, ita memorata iam ſiliquis continentur: atque ipſos quidem dolichos ſiliquæ continent: ob eamq́ꝫ, opinor, cauſam fructum totum vulgo nunc ſiliquas nominant, quo modo totos frumentaceos fructus, ſpicas. Non me autem fugit alia quoqꝫ multa eſſe, quibus homines multū vtuntur, quæ generis totius nomen ſibi aſſumpſerint, vt calamus, quo ſcribimus, & atramentum. In libro aūt de ratione victus Hippocrates ſcriptum ſic reliquit: ‖ Piſa minus quidem inflant, ſed magis per aluum ſecedūt: eruiliæ aūt & dolichi his quidē ſecedunt celerius, verum minus ſunt flatulenti, & nutriunt affluentius. Cum enim Hippocrates his verbis piſa fabis cōparet, quarum prius, vt cibi flatulēti, meminerat, deinde eruilias & dolichos adſcribat, in eo ſignificat dolichon eiuſdem eſſe generis cum prædictis ſeminibus, & potiſſimum cum eruilijs. Verum: cum nullam prorſus cicerculæ aut phaſeli mentionem fecerit, ſuſpicari quodammodo poſſumus illorum ſeminum quoddam licere appellare dolichon. Quòd, ſiquis phaſelos

Lib. 2 de Diæta, poſt initia non longe.

B quoqꝫ in cicercularum genere reponat, negare ſaltem non poterit, quin cicerculæ in prædicta oratione dolichi appellari queant. Nam & Diocles in leguminum catalogo, vt fabas primas recenſuit, mox ipſa, deinceps ad verbum ſic ſcribit. Dolichi vero non minus, ꝙ̄ piſa, nutriunt: præterea flatu ſimiliter carent: quod vero ad ſuauitatem pertinet ac deiectionem, vincuntur. Verum is quoqꝫ deinceps eruiliæ quidem, & lentis, & ciceris, & orobi mentionem faciens, cicerculæ autem nomen prætermittens, eandem præbet dubitationem. Dicere tamen quis poſſit omnia hæc, eruilias, cicercula, phaſelos, vnum eſſe genus, verum pluribus nominibus appellari, vt κίωνα καὶ ϛύλον {nam vtrunque nomen columnam ſignificat:} fortaſſe autem propter quaſdam differentias, quæ in ipſis apparent. Veruntamen, ꝙ dolichi non minus piſis nutriant, tum ꝙ æque, ac piſa, flatu careant, indicio eſſe debet, Dioclem dolichos appellaſſe, quos nunc phaſeolos nominant: ſiquidem circercula non magis, quàm piſa, flatu carent, quemadmodum nec eruilia, nec phaſelus, ſiue hæc (vt dixi) vnum genus, ſiue vnius generis ſint differentiæ. Philotimus autem & Praxagoras nullius ciborum huiuſmodi meminerunt, niſi fabarum dūtaxat, & piſorum: quamobrem nihil ex illis, quid'nā dolichorum nomine ſignificetur, poſſumus colligere. Itaqꝫ vocet quiſqꝫ, quo libeat, nomine, quos nunc vulgo phaſeolos & ſiliquas appellant, dum ſciat ea talem obtinere facultatem, cuiuſmodi

C Diocles dolichis attribuit. Ad cuius ſententiam Hippocrates in libro de ratione victus propè accedit, cum inquit ‖ Eruilias & dolichos facilius deijci, quàm piſa, ac minus inflare: præterea alere ipſos teſtatur: nam ita res habet, niſi quòd integros & etiamnum virides vnà cum ſuis ſiliquis ex oleo & garo vt plurimum homines mandunt: non nulli autem vinum etiam adijciunt. Sed eos, vt piſa, non reponunt propter humiditatem copioſiorem, cuius occaſione ſolent corrumpi: quòd, ſi quis eos quoque ſecure velit reponere, ſicuti pater meus factitabat, ſiccare ipſos penitus oportet: ſic enim hyeme tota manent imputres & incorrupti, eundem nobis vſum, quem piſa, præſtantes. Quidam meorum amicorum Romæ agens mihi narrauit in Caria in patria ſua, quam Ceramum appellabat, in agris dolichos non aliter, quàm alia legumina, ſeri, figuramq́ꝫ eos habere cicerculis longiorem.

ibidem.

De Orobo, ideſt Eruo. CAP. 29.

A.l.2.c.2.cap. 342.fol.135.e

BOues tum apud nos, tum apud alias pleraſque gentes eruum prius in aqua dulcoratum paſcuntur: homines vero ab hoc ſemine prorſus abſtinent, eſt enim inſuauiſſimum, & praui ſucci: in magna tamen fame (quemadmodum Hippocrates quoque ‖ ſcripſit) neceſſitate coacti ad ipſum non nunꝗ̄ accedunt. Nos vero ad eundem modum, quo lupinos, præparantes, orobis cum

2. Epid. ſect. 4a. ppe ad finem. Et 6. Epid. cō. 4. t. 13. 3a. 183. c

D melle vtimur, ceu medicamentis, craſſos thoracis ac pulmonis humores expurgantibus. Porrò inter orobos albi minus ſunt medicamentoſi ijs, qui ad flauitiem aut pallorem recedunt. Qui vero cocti bis fuerint, & in aqua identidem dulcorati, inſuauitatem quidem deponunt, ſed vnà etiam cū ea abſtergendi & incidendi facultatem, vt ſola in eis relinquatur terreſtris ſubſtantia: quæ ſubſtantia alimentum fit, quod citra inſignem amarorem deſiccandi vim habet.

De Seſamo & Eryſimo. CAP. 30.

SEſami ſemen pingue eſt, ideoq́ꝫ repoſitum celerrime fit oleoſum: quam obrem eos, qui ipſo veſcuntur, celeriter implet, ſtomachumq́ꝫ ſubuertit, ac tarde concoquitur, pingueq́ꝫ corpori præbet alimentum. Liquet ergo, ꝙ ventriculi partibus vigorem ac robur addere nequit, quemadmodum neqꝫ aliud quoduis pingue. Eſt autem craſſi ſucci, ideoq́ꝫ non propere peruadit. Ipſo autē ſolo non admodum veſcuntur, ſed cum melle crudo, quas vulgo σησαμίδας vocant, effingentes. Panibus etiam inſpergitur. Porrò, quemadmodum milio panicum (quod etiam μελίνην diximus appellari) adſimile quidem quodammodo eſt, verum vndequaque deterius: ad eundem modum & ſeſamo eryſimum corporis ſubſtantia quodam pacto eſt affine, ſed in cibo eſt inſuauius, corporiq́ꝫ alimentum parcius exhibet, prædictoq́ꝫ omnino eſt deterius. Cæterum vtrunqꝫ temperamento eſt calidum, ob eamq́ꝫ cauſam ſitim etiam excitat.

A.l.3.f.13.t.2. c.9.fol.295.d

De Papaueris Semine. CAP. 31. E

SAtiui papaueris ſemen panibus vtiliter, ceu condimentum, inſpergitur nō ſecus, ac ſeſamum: verum album nigro præſtat. Refrigerandi″autem habet facultatem, ideoq; ſomniferum etiam eſt: quòd, ſi ſumptum liberalius fuerit, non ſomnum modo, ſed ſoporem etiam (quem Græci cataphoran nominant) inducet, ægreq; cōcoquetur. Inhibet præterea, quæ ex thorace ac pulmone tuſſi expuuntur. Confert vero ijs, qui catarrhis fluxu tenui à capite defluentibus infeſtantur. Corpori autem nullum commemorabile præſtat alimentum.

A.l.2.t.2.cap. 563. fol.159.a

De Lini Semine, quod etiam compoſito nomine Linoſpermon dicitur. CAP. 32.

NOn nulli frixo quidem ipſo, vt obſonio, cum garo non ſecus, ac factitio ſale, vtuntur: vtuntur autem & melli permiſcentes: quidam panibus quoque ipſum aſpergunt. Stomacho″autem noxium eſt & coctu difficile, exiguumq; alimentum corpori exhibet. Quod vero ad ventris deiectionem pertinet, ipſum nec probaueris, nec vituperaris: exiguam tamen mouendæ vrinæ habet facultatem, quæ magis apparet. cum frixum ſumitur: tunc autem aluum quoque magis ſiſtit. Ruſtici autem homines eo vtuntur ſæpenumero, frixo tuſoq; mel admiſcentes.

A.l.2.t.2.cap. 598. fol.163.d

De Ormino. CAP. 33.

HOc quoq; frixo vtuntur, deinde eatenus læuigant, vt farina euadat: mel quoq; ei admiſcent. F Parum in ſe ipſo habet alimenti, vt quod mediæ inter eryſimum & cuminum ſit naturæ.

De Cannabis Semine. CAP. 34.

NOn, quemadmodum planta ipſa cannabis vitici quodammodo eſt ſimilis, ita ſemen ſemini facultate eſt ſimile, ſed plurimū ab eo diſſidet, vt quod″concoctu ſit difficile, ſtomachoq; ac capiti noceat, prauiq; ſit ſucci. Sunt tamen, qui eo quoq; frixo cum alijs tragematibus veſcantur: tragemata autem voco ea, quæ poſt cœnam, voluptatis inter bibendum excitandæ gratia manduntur. Multum autem calefacit, ideoq; ſumptum paulo largius, caput ferit, vaporem ſurſum ad ipſum mittens calidum ſimul ac medicamentoſum.

A.l.2.t.2.cap. 656. f.169.a.b

De Agni, ideſt Viticis Semine. CAP. 35.

† Aetius legit calefaciens.

ID ſemen etiam ipſum per ſe frixum manditur, crediturq; appetitus″venereos inhibere: alimentum autem corpori præbet exiguum, idq; ſiccans ac refrige†rans: flatus autem valde diſſipat: quorum omnium occaſione ijs, qui caſtos ſe ſeruare volunt, eſt accōmodum, vnde & nomen agni ideſt caſti aiunt ipſi fuiſſe impoſitum. Cæterum caput non ferit, quo modo cannabis.

A.l.2.t.2.c.43 fol.102.b

De Aphace & Vicia. CAP. 36.

HOrum ſeminum figura non eſt rotunda, veluti fabarum, ſed aliquanto latior, quo modo len G tium. Hæc quoque cum ipſis ſiliquis atq; integra planta ruſtici reponūt, vt brutis pecudibus ſint pabulo: per famem tamen quoſdam noui, qui hæc quoq; comederint, potiſſimum vere, cum etiamnum virent, quemadmodum fabas & cicera eſitare conſueuerunt. Sunt autem non inſuauia modo, ſed concoctu etiam difficilia, aluumq; inhibent. Perſpicuū ergo eſt, ꝙ, cū natura ſint eiuſmodi, alimentum, quod ex ipſis diſtribuitur, habent haudquaq̃ boni ſucci, & craſſum, ad ſuccum melancholicum gignendum idoneum, ceu prius de lente diximus: verum illi quidem multa bona inſunt, his autem nihil bonorum illius adeſt. Cęterum vicię nomen apud nos quidem eſt tritum, eoq; ſolo nominatur: Attici vero σάϱακον aut fabam appellant.

De Seminibus Alienigenis, quæ in quoq; genere permiſta reperiuntur. CAP. 37.

IN tritico quidē frequens loliū ſępe inu[e]nitur: in hordeis vero naſcitur quidē, ſed paucum: quam autem ęgilopem appellant, ea in hordei[s] frequens inuenitur, cum prima generatio vel incrementum ipſis nō recte ſucceſſerit. Porrò pater meus, ætate iam declinante agriculturæ ſtudioſus factus, triticum ac hordeum aliquando ſeminauit, omnibus diuerſi generis ſeminibus quæ ipſis erant admiſta, diligenter ſelectis, quò certo cognoſceret, num ex ipſorum mutatione lolium & ægilops naſcerentur, an propriā hæc quoq; ſemina naturā haberēt. Cum autē forte vnà cū puris ſeminibus in H tritico quidem frequens lolium, in hordeo aūt parum, ſed magnam ægilopis vim enatam conſpiceret, in alijs quoq; ſeminibus [q]uidem experiri eſt agg[r]eſſus. Reperit igit̃ in lente quoq; ex mutatione ipſius durum rotundum[q;] aracum, & ſecurinum, ſemina non veſca enata: præterea aparinen, quæ non modo nō eſculen[t]a eſt, ſed plantæ lentis, dum aſſurgit, vndiq; implexa ipſam ſtrangulat, ac ſuffocat, & detrahit non aliter, q̃ eruangina eruum. Atq; hæc quidē praua admodū ſunt ſemina. Melāpyron autē ideſt nigrū triticū nuncupatū, ex tritici quoq; mutatione generat̃, ſed prauitate q̃ plurimū à lolio relinquitur. Deprehendit autem alia quoq; ſemina ſimiliter immutari: proinde ijs, q ſeminibus ijs ſalubriter vti vellent, præcepit, omne, quod prauū eſſet, ſeligerent: neq; id pro nihilo ducerent, vt piſtores, qui populo publice inſeruiunt. Etenim, cū anni conſtitutio praua aliquādo fuiſſet, loliū affatim tritico innaſci contigit: quod cū neq; agricolæ accōmodatis ad eā rem cribris exacte purgaſſent, neq; piſtores, quod paucus eſſet tritici prouentus, ſtatim quidem multis caput dolere cœpit: ineunte vero ęſtate in cute multorū, qui comederant, vlcera aut aliud quoddā ſymptoma, quod ſuccorum prauitatem indicaret, eſt ſubnatum. Non igitur oportet nos in purgandis ſeminibus, quæ ad eſum comparantur, eſſe negligentes, perſuaſos, etiam ſi noxam, quę quotidie fit, ob exiguitatem ſenſu nō percipimus, quod tamen longo tempore ex ipſa aceruatur, tandem erupturum.

Galeni

GALENI DE ALIMENTORVM FACVLTATIBVS LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

De Fructibus agit, qui vel ex Arboribus, vel ex Oleribus proueniunt: de ipſis quoque Oleribus, quæ ad Alendum corpus ſumuntur.

Quid Actum ſuperiore libro, quid Deinceps agendum: ac de differentia Seminis & Fructus. CAP. I.

CVm à plantis & animalibus ſumamus alimenta, qui autē ante me fuerunt oēs, in ijs, quæ de alimentis ſcripſerunt, à cerealibus nuncupatis ſeminibus initiū ſumpſere, propterea, ꝙ panū eſus inter ipſa eſt vtiliſſimus, ob eā cauſam ego quoq; de tritico, hordeo, typha, olyra, ad hæc de ijs, q̄ legumina ac chedropa appellant, primo libro tractaui. Deinceps autē hoc libro ad alia alimenta, quę
B à plantis: poſt autē ad ea, quæ ab animalibus ſumuntur, quæcunque hominibus ſunt vtiliora, eſt tranſeūdum, nam id æquum mihi eſſe videtur: fueruntq; nonnulli, qui haudquaq̄ oībus congeneribus prius explicatis, neq; alimentsi oībus, quę à plantis ſumuntur, poſt cerealia ſemina ſubditis, de illis prius ſemper tractarunt, q̄ maiorem hominibus afferūt vtilitatem. Suilla certe, & hœdina, & caprina, & vitulina, & bubula, & ouilla, & his nihilominus, quæ venatores in montibus aucupantur, magnum vſum pręſtare hominibus cernuntur, quemadmodum certe & volucria pleraque & aquatilia. Verum, cum reputaſſem genera omnia vno libro comprehendi non poſſe, nihil magnopere intereſſe ſum arbitratus ex ijs alimētis, quæ prædictis ſuperſunt, in ſecundo quidem volumine ea, quæ à plantis: in tertio autē ea, q̄ ab animalibus ſumuntur, perſequi. Licebit.n. cuiuis, qui opuſculum, in quo alimentorum facultates, quibus maxime vti velit, ſunt traditæ, ad manus habebit, nunc primum, nunc ſecūdum, tertium've librum euoluere. Vt igitur ſermo oīs de plātis primis duobus libris abſoluat, ad ea, quę dictis ante ſuperſunt, aggrediens, hinc auſpicabor. Omnia edulia, q̄ primo libro fuerunt memorata, plantarum erant ſemina: nunc verò à fructibus exordiens, in primis à ſeminibus eos diſtinguā, eoq; ma-
C gis, ꝙ pleriq; crediderunt nihil intereſſe, ſiue ſemen dicas, ſiue fructum. Quæ igitur ſemina modo retulimus, exiguum quiddam à fructibus diſcrepant: ab ijs vero, quæ nunc memorabimus, non mediocriter diſſident. Etenim fici fructus, ſunt ipſæ ficus, quod vero in ipſo eſt, κεγχραμίς Græcis dictum, ſemen eſt fici: ſicut & acinus, totius vitis eſt fructus, ſolum autem γίγαρτον, vitis eſt ſemen: pari modo & piri & mali fructus eſt pirum ac malum, ſemen autem tria aut quatuor grana, quæ in ipſis medijs habētur. Quid iam loquar de cucurbitis, & cucumeribus, & ijs ipſis[a] †maturis, aut immaturis? aut quid reliqua huiuſcemodi omnia commemorem? quamplurimum enim totus fructus à ſemine diſcrepat. Cæterum in fabis, lupinis, dolichis, lente, & alijs id genus ſeminibus, quæ ſiliquis obuoluuntur, quod quidē ex ſiliqua ſemineq; eſt cōpoſitum, eſt fructus: plurima tñ ſubſtātiæ pars in ſeminibus ineſt. Porrò aliorum propemodū omnium, quæ primo libro memorauimus, ſemen ſolum manditur: ſolius autē dolichi, dum adhuc vireſcit, fructus integer eſtur, vbi.n. exaruerunt ſiliquæ, quę ſemina ipſa continent, hominibus ſunt inutiles: fabarum autē viridium ſiliqua nō eſt eſculenta, quemadmodum neq; ciceris, neq; aliorum, quæ Theophraſtus vocare ſolet elloba, id eſt ſiliquata. Iure igitur dixi vulgo lobos, id eſt ſiliquas nominari, quos non nulli phaſeolos nuncupant, ꝙ ſola ipſorum ſiliqua ſit veſca: verum de horum quidem facultate prius diximus: veluti etiā,
D ꝙ veterum non nullos exiſtimo phaſeolorum nomine dolichos comprehendiſſe. Cæterum plantarum fructus ab arboribus ſumuntur & oleribus hortenſibus, inter quæ quidam medicorum pepones, melopepones, & cucurbitas recenſent: à quibus hoc libro docere incipiam.

A †interpres videtur ſequutus eſſe tralationem veterē quæ habet. quicunque maturi ipſorū ſunt, & quicūq; nō. Cod. græcus. quicūque ipſorum ſunt pepones, aut nō: & quicunque melopepones. Ioachinus Martinius. Quid itē de peponibus & melopeponibus.

B † Cod. græci manuſcripti habent. χρῶνται δ' αὐτῷ πάντες μᾶλλον ἢ ὡς κολοκύνθαις αὐταῖς. ἄχυλοί τε γὰρ γίνονται καὶ ξηραὶ, καττύμασι παραπλήσιαι μᾶλλον ἤ τινες τ. ἐδωδίμων, id eſt Vetus interpres. vtūtur autē ipſo oēs magis quā vt cucurbitis ipſis: aridæ enim fiūt, & ſiccæ, & cōdituris cōſimiles, magis q̄ aliqui eſibiliū fructuum. Ioachin⁹. quo oēs magis q̄ (ipſis cucurbitis vtū tur: fiunt.n. aridæ exuccæ lignoſæ, & ſalgamarijs vaſculis ſimiles,) ſupra quàm ali⁹ quiſpiam eſculētorū fructuū.

De Fructibus Fugacibus, quos Græci ὡραίους nuncupant. CAP. 2.

HOram anni, Græci id tempus appellant, in cuius medio caniculam exoriri contingit: tēpus autem id dierum eſt quadraginta. Hoc quidē tempore oēs horarij, quos vocant, fructus cōſtant, nonnulli iam declinantes, alij incipientes, alij in ſuo vigore, aut vltra vigorem, aut citra, conſiſtentes. Vocant autem ipſos ὡραίους, non ꝙ id ſolum temporis ſint, ſed (vt mea fert opinio) quò ipſos ab ijs, qui ad reponendum ſunt idonei, diſtinguant: quū & triticum, & hordeum, & omnia, quæ primo libro explicui, anniuerſariam atq; æſtiuam habent generationem, ſed non cito corrumpuntur. quo modo cucurbitę, mora, pepones, melopepones, perſica, & alia id genus: quæ ſi quis in hyemem ſeruare volens, exiccata repoſuerit, eo modo veterem naturam in contrarium immutabit. Nonnulli certe è cucurbitis ſemen vacuantes, deinde ipſarum velut carnem ſiccantes, in hyemem quidem reponunt: †[b] vtuntur autem omnes ipſo magis, q̄ alio quouis fructuū eſculentorum, quòd cæteris fructibus ſint aridiores ac ſicciores. Non tamen tritici, neq; hordei, neque aliorum eiuſmodi cerealium ſeminum, cum ſunt repoſita, natura in contrarium cedit: manent enim ſuis ſubſtan-

ijs talia,qualia erant,cum iam inde ab initio ęſtate fuerunt perfecta. Illud autem perſpicuum eſt,ꝙ E
quæ corpus habent compactum,quemadmodum habitum ipſius habēt perdurantem,ita ſolidum
ac terreum,& ob id multum nutrientem. Quæ vero conſiſtentia ſunt humida,corrumpuntur, exi-
guumq́ꝫ habent alimentum,& quod facile è corpore excernatur:quæ cauſa etiam eſt,cur eiuſmodi
promptius,q̃ ſolida,per aluum deijciatur:& potiſſimū, cum nitroſum quippiam ipſis ineſt, ac ab-
ſterſorium:ſicuti quædam ex fugacibus hanc ipſam facultatem habere oſtendimus cõmemorabilẽ:
quæ prauioris etiā ſucci eſſe perhibemus ijs,quæ nullam ſaporis qualitatem habent ſenſibilẽ,quo-
modo aqua optima nullam habet. Hæc igitur omnia,& ijs multo magis,quæ ante exactam matu-
ritatem mandimus,flatulenta quidē ſunt,verum ſubducuntur celerius:quemadmodū etiam, q̃ ſuc-
cum habent tenuem,citius diſtribuunt. Sunt aūt omnia hæc praui ſucci:ſolusq́ꝫ is vtiliter ipſis vte-
tur,qui æſtu vehementiore & longiore itinere ſeſe confecerit: tunc.n.iuuant, corporis ſquallorem
humectantia:&,ſi frigida ſumantur, moderate refrigerantia. Ac humectandi quidem ſemper ha-
bent facultatem,refrigerandi vero haudquaq̃ habebunt, ſi calida, ſic,vt dixi,affectis fuerint eſitata:
non.n.proprio temperamento adeo ſunt frigida,vt, etiam ſi calida ſumpta fuerint,ventriculum re-
frigerent:quare adſcititia egent refrigeratione,quæ partium,quæ tum ad ventriculum, tum ad he-
par pertinent(quibus primis occurrunt) calori aduerſetur.His itaqꝫ de omnibus eiuſmodi edulijs, F
prius in vniuerſum conſtitutis,nunc ad proprias cuiusq́ꝫ facultates tranſibimus.

De Cucurbita. *CAP. 3.*

CRuda" quidem inſuauis eſt,ſtomachumq́ꝫ lædit, & concoctu eſt difficillima,adeo,vt,ſi quis al- A.l.2.t.2.c.175 fol.120.d
terius cibi inopia cucurbitam mandere coactus fuerit(vt quidam iam eſt auſus) pondus frigi-
dum ventriculo incumbere ſentiat,ſtomachumq́ꝫ habeat euerſum,ac vomituriat:quo ſolo vomitu
à prementibus ſymptomatibus poterit vindicari. Hanc igitur,& alia fugacium pleraqꝫ,poſtq̃ eli-
xa fuerint, aut ſtatim certe, aut in ſartagine frixa, aut aſſa, omnes homines eſſe conſueuerunt. Atqꝫ
ſermonem hunc perpetuo memoria teneto: eſt enim omnibus communis, quæ per ignem alterare
eſt neceſſe. Cucurbita autem (de qua dicere inſtitueram) elixa nullam euidentem ſaporis habet
qualitatem:niſi quis dicat quēdam etiam hunc eſſe ſaporem,qui neque acris eſt,neqꝫ ſalſus,neque
acerbus, neqꝫ amarus, neqꝫ aliud quidquam eiuſmodi manifeſte repræſentat,veluti nec ipſa aqua.
Verum huiuſmodi omnia communi nomine vocare conſueuerūt ἄποια id eſt qualitatis expertia,
vocenturq́ꝫ nobis ſic, clarioris doctrinæ gratia. Cum ergo talis ſit cucurbita,non immerito multos
apparandi modos admittit, vt quæ in medio ſit omnis exceſſus, ob idq́ꝫ ad quemuis exceſſum ex
æquo duci queat: quandoquidem nihil eorum, quæ congenitum quempiam habent exceſſum,in G
contrariam exceſſui parandi rationem facile ducitur. Proinde cucurbita,quantum in ſe eſt, humi-
dum frigidumqꝫ, & ob id exiguum,corpori præbet alimentum, vt paulo ante de ijs omnibus, quæ
ſuccum habent aqueum ac tenuem,præcepimus.Facile autem ſubſidet,cum ob ſuæ ſubſtantiæ lu-
bricitatem, tum ob cõmunem omnium ciborum humidorum rationē, qui ſcilicet citra adſtrictio-
nem ſunt humidi. Ad hæc coquitur non ægre, ſi modo prius corrupta non fuerit: id verò illi acci-
dit,cum parata vitioſe fuerit, aut ſuccus prauus in ventriculo fuerit aceruatus: interdum autem,ꝙ
in ipſo ceſſauerit. Quod alijs quoqꝫ omnibus fugacibus,quæ humido ſunt temperamento,ſolet ac-
cidere:corrumpuntur enim in ventriculo,ni celeriter occupent ſubſidere. Quemadmodum igitur
cucurbita,quantum in ſe ipſa eſt,ſuccum, qui in totū corpus alendi gratia diſtribuitur,habet quali-
tatis,ad ſenſum,expertem,ita,cum alicui eorum,quæ vehementem habent facultatem,miſta fuerit,
facile illi aſſimilatur. Vt,ſi cum ſinapi ſumpta fuerit,ſuccus,qui ex vtroque in corpus diſtribuetur,
acris cum manifeſta caliditate erit. Eadem ratione, ſi cum ſalſo quopiam manſa fuerit (vt quidam
in patinis cum ſalſamento ſtruunt) ſuccum in corpore ſalſum generabit: eſt autem ſic apparata, ci-
bus ſuauiſſimus,ſi ſalſamentum ex ponticis illis fuerit,quæ μῆλα appellant. Quòd ſi cum malis cy
donijs elixa, conditaq́ꝫ, vt decet, fuerit, ſuccum auſterum in diſtributione habebit præpollentem. H
Aſſa autem, vel frixa in ſartagine quàm plurimum quidem de propria humiditate deponit, reli-
quum autem ipſius nullam inſignem obtinet facultatem:vti nec cum in iure ſimplici parata fuerit.
Cæterum ob aqueam qualitatem ſibi innatam merito gaudet origano: omnia.n.eiuſmodi ſuccis
acribus,vel acidis, vel auſteris, vel ſalſis admiſceri poſtulant, ſi modo in cibo ſuauia ſunt futura, &
ijs,qui vſi fuerint,nauſeam non ſunt paritura.

De Peponibus. *CAP. 4.*

VNiuerſa" peponum natura frigidior eſt cum humiditate copioſa: habent autem quid abſter- A.l.2.t.2.c.89. fol.109.f
ſorium,propter quod vrinam ciēt,& deorſum expeditius,quàm cucurbita, melopeponesq́ꝫ,
permeant. Quòd porrò abſtergeant, intelliges, ſi ſordidam cutem ipſis fricueris. Quam ob
rem, ſi quis ἔφηλιν aut lentes in facie habeat, aut ἀλφοὺς extimos & in ſuperficie, hos quoque de-
tergent: ſemen tamen potentius, q̃ ipſorum velut caro, deterget, adeo, vt vel aduerſus renes cal-
culo infeſtatos conueniat. Succum autem in corpore gignit vitioſum, idq́ꝫ potiſſimum,cum con-
coctus probe non fuerit: quo caſu choleræ morbo obnoxios efficere conſueuit: nam & prius, q̃
corruptus fuerit, ad vomitum quoque eſt idoneus: largius'que ſumptus (niſi quis poſt ipſum ali-
quid eorum, quæ probi ſunt ſucci, ſupermandat) omnino vomitum excitabit. Illud porrò per-
ſpicuum

A ſpicuum eſt homines in hoc quoq; fructu appellationem feciſſe, quo modo in atramento quo ſcribitur, quod μέλαν, appellant: nam vox hæc πέπων, velut τὸ πέπανον hoc eſt maturum, ſignificat: quod alijs quoque, quæ matureſcunt, conuenit. Nam & racemus, cum exacte eſt maturus, dici poteſt πέπων: quemadmodum certe, & cum non dummaturuit, non poteſt nominari πέπων, nimirum qui crudus eſt & immaturus. Ad eundem modum & fructus omnes autumnales, & pira, & cucurbitæ πέπειρα id eſt matura, vocari conſueuerunt, quemadmodum & melopepon, qui in ſeipſo πέπονα id eſt maturum, continet: vnde medici quidam non ſimpliciter nominare voluerunt peponas, ſed totum id, σικυοπέπονα, id eſt cucumerem maturum, aut peponem cucumeralem nominari oportere contenderunt. Nos vero in præſenti ſermone de eiuſmodi non laboramus, vt quæ ad medicinam nihil conferant: multo enim ſatius eſt rem dilucide interpretari, quam huiuſmodi anxia diſquiſitione doctrinā obſcurare. Tum porrò clariſſime explicabimus, cum vocabula vulgo maxime vſitata eligentes, ipſorum ſignificationes ſeruauerimus.

De Melopeponibus. CAP. 5.

A.ibi. g MElopepones" minus, quam pepones, ſunt humidi, nec adeo praui ſunt ſucci. minus item vrinas mouent, tardiusq; deorſum deſcendunt. Ad vomitum præterea excitandum, non tantum,
B quantum pepones, habent momenti: ſicut nec celeriter adeo, vt illi, in ventriculo corrumpuntur, cum prauus humor in eo collectus fuerit, aut alia quæpiam corruptionis cauſa ipſum prehenderit. Cæterum, tametſi in iuuando ſtomacho autumnalibus fructibus longe ſunt inferiores, haudquaquam tamen ei, vt pepones, ſunt noxij: neq; enim vomitum, vt illi, excitant. Huc accedit, quòd in peponibus homines à carne intima, in qua ſemen habetur, abſtinent: in melopeponibus autem mandunt, idq; ipſis ad deiectionem confert. Qui vero eorum quaſi carne tantum veſcuntur, non tam cito eam, ac peponum, excernunt.

De Cucumeribus. CAP. 6.

VRinam quidem & ipſi, quo modo pepones, cient, ſed minus, quàm illi, quod ipſorum ſubſtantia minus eſt humida: ideoq; non facile, vt illi, in ventriculo corrumpuntur. Inuenias autem, qui ipſos (ceu alia multa, quæ homines pleriq; coquere nequeunt) concoquāt, ob naturæ ſcilicet cum eis familiaritatem, quam nos tum in cōmentarijs de temperamentis, tum autem in libris de medicamentorum facultatibus, copioſiſſime expoſuimus, demonſtrantes à totius ſubſtantiæ proprietate, ſuum cuiq; animantium generi cibum eſſe familiarem. Aſinis quidē & equis paleam, fœnum, hordeum, ac id genus alia: Leoni autem crudas animalium carnes. Homini tū has omnes coctas,
C tum panes ex frumentaceis ſeminibus, vt diximus, confectos: atqui & elleboro Coturnices: & cicuta Sturni citra noxam veſcuntur: ceu vtiq; eruo Boues. Quę igitur cuiq; coctu facilia, aut difficilia ſint alimenta, aut ex ſubſtantiæ proprietate, aut aliquo ſymptomate, per experientiam ſunt diſcernenda. Quid aūt ſibi velit, quod dico, ex aliquo ſymptomate, primo libro id expoſui. Quandoquidem, quibus bilioſus humor, aut omnino prauum excrementum quoduis in ventriculo ſæpe congeritur, in ijs, quæ natura coctu ſunt facilia, celeriter corrumpūtur: Veluti hominibus quibuſdā, qui calorem natiuum habēt non humidum neq; bene temperatum, ſed ſqualidum atq; igneū: hi enim, quæ alij facillime concoquunt, facile alterata ea corrumpunt, ructus'que eis accidunt omnino nidorulenti. Cæterum illud perpetuo memoria teneto, quod ētſi quis eorū quiduis, quàm alijs concoctu ſunt difficilia, coxerit, ſuccus tamē, qui ex eo in corpus diſtribuitur, eandē retinet naturam. Nā fieri non poteſt, vt ſuccus, qui ex pepone diſtribuitur, craſſus ac terreus fiat, etiā ſi is coctus pulcherrime fuerit: quemadmodum nec qui ex lente, aut bubula diſtribuitur, euadet vnquā aquoſus ac humidus, quem ſane & conſiſtentia tenuem appellant. Id autem plurimum habet momenti non modo ad ſanitatis cuſtodiam, ſed etiam ad morbi declinationem, vt alibi demonſtratum nobis eſt, & nunc rurſus ſummatim procedente ſermone repetemus. Ergo, qui cucumeres belle concoquūt,
D cum eo ipſo ſibi affatim ijs ſe impleuerint, ijs tandem longo temporis tractu accidit, vt ſuccus frigidus ac mediocriter craſſus in venis coaceruetur, qui in ea coctione, quæ fit in venis, haud facile mutationem in probum ſanguinem recipiat. Ob eam igitur cauſam omnibus praui ſucci edulijs cenſeo abſtinendum, etiam ſi ea quibuſdam concoctu ſint facilia: nobis enim non aduertentibus, prauus ſuccus ex ipſis poſt longum tempus in venis colligitur, qui poſtea exiguam ad putrēdum occaſionem nactus, febres malignas accendit.

De Fructibus, qui ex Arboribus colliguntur. CAP. 7.

A.l.2.t.2.cap. 176.fo.110.e.f PIra ſanè, & Poma, & Ficus, Perſica, Punica, & id genus alia, fructus ſunt arborum, quibus homines {vtiliter} veſcuntur: cum" & alij præter hoc ſint, quibus homines non veſcunt, de quibus in præſentia dicere, non eſt inſtitutum. In vniuerſum autem ac communi ratione, de fructibus, quibus homines veſcuntur, ſcire oportet, humidos quidem tenue, humidumq; ex ſe diſtributū alimentum corpori præbere. Quam rem omnino conſequitur, vt eiuſmodi alimentum celeriter corpus totum permeet ac peruadat, excernaturq; tum per cutim, tum per vrinas. Proinde omnia eiuſmodi cibaria medici rite affirmant pauci eſſe alimenti. Contra autem habet in ſolidis fructibus cōſiſtentia: ex ipſis enim alimentum copioſius corpori apponitur, tardiusq; permeat, maxime cum ſuccum in ſeipſis habent craſſum, aut lentum, aut adſtringentem.

De Ficubus. *CAP. 8.* E

A.l.2.t.2.cap. 276. fol.130.a

QVod* omnibus quidem non modo autumnalibus fructibus, ſed & ijs, quos fugaces appellant, eſt commune, id ficus quoque habent: non enim potuerunt ſucci prauitatem effugere, tametſi minus, quàm cæteri fugaces omnes, ipſius ſunt participes. Verum hæc ipſis inſunt bona, quòd ventrem prompte permeent, & quòd facilè totum corpus peruadant: nam & abſtergendi quoque inſignem habent facultatem: quo fit, vt poſt ipſarum eſum Nephretici multas arenulas excernant. Præterea, cum omnes autumnales fructus exiguum corpori præbeant alimentum, id omnium minimum ficubus vſu venit: carnem tamen non compactam, neque firmam generant, ceu panis & ſuilla, ſed ſublaxam ac ſubinanem, vt fabæ. Flatibus tamen hæ quoque vẽtrem implent, eſſentq; eo nomine admodum dolorificæ, ni etiam celerem deſcenſum eſſent adeptæ: cuius beneficio celeriter peruadentibus, flatus, quem excitant, non diu manet: atq; in eo minus cæteris fructibus autumnalibus lædere conſueuerunt. Cæterum maturæ ficus immaturas non mediocriter antecellunt: quod & in alijs quidem omnibus fructibus cernitur, non tantum tamen in eis eſt diſcrimen: nam, quæ ficus prorſus ſunt maturæ, nihil propemodum omnino lædunt. Quò modo nec Caricæ, quæ multiplicem quidem habẽt vtilitatem: ſi quis tamen largius eſitauerit, ab eis offendetur, quandoquidem ſanguinem non admodum probum gignunt: quo fit, vt ex ipſarum vſu Pediculorũ multitudo proueniat. F Habent etiam tenuandi facultatem & incidendi, qua ventrem quoq; ad excretionem irritãt, reneſq; expurgant. Iecori autem lieniq; inflammatione obſeſſis ſunt noxię, quemadmodum & ficus, non peculiari quadam & eximia facultate, ſed communi ratione dulcium omnium ciborum ac potuum: obſtructis autem illis, aut ſcirrho affectis, ipſæ ex ſeſe non magnopere commodant, aut officiunt: ſed medicamentis incidentibus ac extenuantibus & abſtergentibus miſtæ, non mediocriter iuuãt. Proinde nonnulli medicorum in dictis Lienis, ac Hepatis affectibus exhibẽt ipſas longe ante cibum cum thymo, aut pipere, aut zingibere, aut pulegio, aut ſatureia, aut calaminthe, aut origano, aut hyſſopo. Ad eundem autem modum, ſi Caricæ cum alio quopiam eorum, quæ facultatem habent acrem, aut omnino incidendi ac extenuandi, aſſumantur, iuuabunt nõ ſolum ſic affectos, ſed etiam ſanos: ſi quidem iecoris meatus, per quos fertur alimentum, apertos eſſe, non ægrotis modo, ſed ſanis etiam, eſt tutiſſimum. Ad eum igitur modum vulgo ficubus cum ſale tenuato*, aceto, & garo præparatis, veſcuntur, ꝙ ipſas vtiles eſſe experientia didicerint. Veriſimile autem eſt ipſorum non nullos medici cuiuſdam conſilio impulſos, ad edendas ipſas acceſſiſſe, deinde eam notitiam ad vulgus dimanaſſe. Qui vero cum cibo aliquo craſſi ſucci caricas, ficuſve mandunt, non mediocriter offenduntur. G

* Al. tenuãte.

De Vuis. *CAP. 9.*

A.l.1.f.3.d.2. c.7.fol.61.g

FIcus &* vuæ, quemadmodum inter fructus autumnales principatum obtinent, ita fugacibus omnibus magis nutriunt, minimumq; praui ſucci habent, præſertim cum exactam maturitatem fuerint adepta. Porrò, quòd ipſa nutriant, maximo argumento ſunt ij, qui vinearum fructum cuſtodiunt: qui, cum duos menſes ſolis vuis ac ficubus, quorum cuſtodiæ præſunt, veſcantur (niſi forte panis quidpiam cum illis addant) corpulenti tamen admodum fiunt: at caro, quæ ex ipſis gignitur, haudquaquam eſt firma ac denſa, quemadmodum ea, quæ ex carnibus fit; ſed laxa eſt ac flacida: ob id celeriter etiam, cum veſci ipſis deſierint, conſtringitur ac conſidet. Verum* vuæ minus alunt, quàm ficus, maximumq; id ipſis ineſt commodum, quòd velociter ſubſideant. Quocirca, ſi quando hæſerint, grauiter lædunt, cum id maturis ficubus non inſit: hæ enim, etiam ſi non magnopere deorſum concedãt, modo probe in ventriculo coctæ fuerint, alimentum corpori dant innoxium. Quorum neutrum vuis adeſt, neque enim retentæ belle coquuntur: &, dum in iecur ac venas diſtribuuntur, ſuccum crudum generant, qui non facile in probum ſanguinem mutetur. Nam acinorum ſubſtantia compoſita eſt ex ipſarum velut carne: & humore, qui per carnem eſt diſperſus, ex quo fit vinum: præterea, ex ſeminibus, atque ex membranoſo tegumento, quod omnia hæc extrinſecus circumambit. H Cæterum ſeminum quidem ſubſtantia ſicca eſt, & quodammodo adſtringens: omniaque inteſtina peruadit, nihil, quod ſenſu deprehendi queat, à ſeſe mutata, non ſecus ac in ficubus κεγχραμίδες: hæc enim in vtroque fructu proportione inter ſe reſpondent, cum vtrunq; totius plantæ ſit ſemen, permeetq; non alteratum, non in chylum verſum, nulla deniq; in re immutatum. Eſt & proportio quædam in tegumentis vtrunq; fructum continentibus, quæ ipſis eum vſum præſtant, quem cutis animalibus. Exiguam autem tegumentum id recipit in ventriculo mutationem: quo fit, vt quidam, cum ipſum & omne id, quod intus habetur, ſuxerint, vnà cum ſeminibus expuant: quæ & ipſa non nulli conantur expuere, potiſſimum cum acini grandes fuerint, nam in exilibus id factu eſt difficile. Liquet porrò, quòd aluus magis laxatur, ſi ſola acinorum caro cum ſucco fuerit tranſglutita ſine ſeminibus ac membrana extrinſecus ambiente. Laxatur autem impenſius, cum ſolus ipſe Succus expreſſus (Muſtum vulgo appellant) fuerit tranſglutitus: qui ventrem, ni velociter pertranſeat, flatibus non nihil implet. Ex hoc ſanè alimenti non nihil corpori accedit, copioſius tamen ex carnea ſubſtantia: eóque accidit vuas quaſdam nutrire magis, quàm deijci: contra, aliàs promptius deijci, ꝗ̃ nutrire. Ergo, quibus exiguus eſt ſuccus, magis nutriunt: quibus vero eſt vberior, minus quidem nutriunt, ſed

A.l.2.t.2.cap. 726. f.175.a

promptius

A promptius ſubſident. Vocant autem vuas eiuſmodi,generoſas,in quibus acini humidam quidem ſubſtantiam habent exiguam, ſolidiorem autem non paucam, quam ceu carnem acini eſſe diximus. Atque ijs vtuntur,eas varijs modis autumno reponentes:etenim in muſtum ipſas conijciunt, impletasq́ȝ ijs nouas ollas in vinaceis recondunt. Voco autem vinaceos,ſolidas vuæ reliquias,cum in torculari ſuccus ipſius omnis prorſus expreſſus fuerit: quas etiam homines in dolijs componunt, ſtipantes ipſas valide ac conſtringentes,: appellantq́ȝ idipſum τρύγα id eſt fæcem, quod ego vinaceos appellaui: nomine autem ϛεμφύλου id eſt vinaceorum, acinorum radicem, quæ ex palmite enaſcitur, appellant, quam nos βότρυχον nominamus, vnde acini ipſi pendent: in hanc igitur τρύγα ollas nouas vuis refertas condunt,operculis exacte obturantes,ne alicunde diffluentur, & quà operculum cum olla committitur, pice illinunt, perſpiratus omnes obſtruentes. Ipſam autem ollam eſſe oportet ex luto ſuaueolente & perfecte aſſato. Huiuſcemodi certe vua ventriculum diſſolutum roborans hominibus cibum faſtidientibus appetentiam excitat,nō tamen per aluum ſubſidet:&,ſi ſumpta largius fuerit,caput ferit: quæ in muſto conditur,magis adhuc, quàm hæc, caput infeſtat: penſilis vero nihil prorſus caput lædit, ventrem autem nec ſiſtit, nec ad deiectionem irritat: eodem autem modo ſe habet & ad appetentiam, vt quæ nec imbecillam excitat, nec fortem B diſſoluit. Porrò aliarum vuarum ea concoctu eſt facillima, quam dixi homines in muſto & vinacijs in totum ſequentem annum vſque ad ſecundam vindemiam reponere. Quæ autem ex ipſis ſuſpenduntur, cum inaruerint, ſunt inutiles, aliæ quidem ſtatim ipſo vere, aliæ vero omnino ſaltem æſtate. Non parua autem eſt inter vuas differentia, quòd aliæ ſint dulces, aliæ acidæ, aliæ auſteræ, aliæ denique quæ nullam vehementem habeant qualitatem: vocant autem ipſas vinoſas. Cæterum,quæ Dulces ſunt,ſuccum habent calidiorem,ob id ſunt ſitibundæ. Auſteræ vero & acidæ frigidiorem: Vinoſæ autem locum inter calidum ac frigidum medium obtinent. Dulces item aluum ſubducunt,& maxime ſi ſint humidæ: acidæ,auſteræq́ȝ non huic modo rei, verumetiam coctioni in ventriculo, diſtributioni, ac nutritioni, ſunt noxiæ. Acidæ certe, etiamſi exactam in ipſa vite maturitatem adeptæ, ſuſpendantur, ne ſic quidem dulceſcunt: auſterarum autem quædam, ſi ſuſpenſæ diutius fuerint,dulciores redduntur:acerbæ vero,vt,acidæ, etiam ſi ſuſpenſæ fuerint diutius mutationem in dulcius nunq̄ poterunt aſſequi: quocirca ipſarum eſus perpetuo eſt cauendus. †Omnium quidem certe vſus (ſi quis moderate ſumat) eſt tutiſſimus,cum vuę natura fuerint carnoſæ, ac maturæ: quæ vero nullam auſteram qualitatem, vel acidam præ ſe ferunt, ſiue in vite ſummam maturitatem obtinuerunt, ſiue quod maturitati deerat, ex conſequenti ſuſpenſione ſint C adeptæ, eas humidas, affatim ventris deijciendi gratia licet ingerere. Quidam autem in eundem vſum, muſtum quoque, idq́ȝ dulciſſimum, bibunt, id enim maxime ſubducit: quod vero ab vuis auſteris aut acidis eſt expreſſum,ad omnia eſt peſſimum.Equidem nominibus ſic ſum vſus,quemadmodum homines huius ſęculi vtuntur, ſatius eſſe ratus, res dilucide docere, quàm vetere lingua Atticorum vti. Quibus vero antiquius id, doctrinæ perſpicuitate fuerit, vuarum partes ſolidas, quæ muſto expreſſo ſuperſunt, βρύτια appellant: ϛέμφυλα autem,oliuarum, cum oleum fuerit expreſſum: quod vero craſſum in vuis ſubſidet, vulgus Atticorum τρύγα id eſt fæcem, nominat: proinde nulla apud eos in vocibus eſt homonymia, vt apud alios homines, qui βρύτια etiam τρύγα nuncupant. Quin & tertia quædam huius nominis τρυγός, eſt ſignificatio, Græcis huius memoriæ vſitata:nam vinaceorum dilutum, τρύγα vocitant: quod rurſus ab Atticis δευτερία, à noſtratibus ϛεμφυλίτις idest Lora, appellatur. Coniectis namque in parua dolia vinaceis tantum aquæ ſuperaffundunt, quoad omnia permadeant. Quod vbi ſatis factum videtur,in dolij fundo foramen aperiunt,vt dilutum effluat: idq́ȝ pro vino bibunt. Perſpicuum autem eſt, quòd pro vinaceorum copia aquam,experientia docti, affundunt:quò videlicet lora neque aquoſior ſit, neque meracior. Deinde rurſum aliam aquam, parciorem tamen priori, vinaceis affundunt ita, vt id D quoque in potu ſit tolerabile: quod quidam Attici proprie,non vt prius, δευθερίαν nominari volunt. Vtraq́ȝ lora capiti dolorem affert, niſi quis dilutiores ipſas bibat, ſed prior magis caput ferit. Commodum autem huic potui id ineſt, quod ocyus per vrinas reddatur: qua in re magnum eſt pro varia vuarum (ex quibus ſunt vinacei) ſpeciei diſcrimen. Quandoquidem, ſi dulces fuerint, potus multo erit ſuauior citiusq́ȝ per vrinas reddetur: ſin vero acerbæ aut acidæ fuerint, inſuauior longe ac minus ciens vrinas. Id autem dilutum valentius multo fit ac vinoſius, cum τρὺξ id eſt vinaceus, ad ver aut æſtatem fuerit aſſeruatus. Hyeme vero ſi quis vtatur,vt caput minus ferit,ſic & per vrinas minus ſecedit.

†Omnium quidem certe vſus (ſi quis moderate ſumat) eſt tutiſſimus, cū vuæ natura fuerint carnoſæ ac maturæ, ſiue in vite ſūmā maturitatē obtinuerit, ſiue quod maturitati deerat,ex ſuſpenſione ſint adeptæ. Poſt pēſiles aūt, eas q̄ nullā auſterā vel acidam qualitatem præſeſe runt, affatim ventris deijciēdi gratia licet ingerere.

De Vuis paſſis CAP. 10.

VVæ paſſæ cum alijs vuis eandem habent rationem, quam caricæ cum ficubus. Multæ enim fiunt dulces, acerbæ autem omnino paucæ: plurimæ vero ex dulci & auſtera qualitate ſunt miſtæ:quanquàm dulces non nihil quoque auſteræ qualitatis habent:& auſteræ,dulcedinis.Cæterum, vt dulces temperamento ſunt calidiore, ita auſteræ frigidiore. Ad hoc auſteræ ſtomachum roborant, & ventrem conſtipant, & his multo magis acerbæ: mediam autem quodammodo inter ipſas conſtitutionem dulces obtinent, vt quæ nec ſtomachum diſſoluant, nec aluum ſubducant. Dulcibus tamen vt vis quædam ſemper ineſt contemperandi, ita & mediocriter detergendi:

quibus duabus facultatibus exiguas mordicationes, quæ os ventriculi infeſtant (quod & ſtoma- E
chum appellamus) obtundunt. Perſpicuum enim eſt, ꝙ mordicationes maiores valentiora poſtu-
lant remedia: inter paſſas autem præſtantiores ſunt, quæ tum pingues ſunt, tum corticem habent
tenuem. Non nulli autem, & recte ſanè, è dulcibus grandibusq́ꝫ (quales ſunt Scybelitides) prius,
ꝗ mandant, ſemina eximunt: quæ & ipſæ inueteratæ, cutim duram craſſamq́ꝫ habent: easq́ꝫ prius
in aqua coguntur macerare, nam & ſemen ipſum facilius ſic eximitur. Aliæ quædam ſunt his con-
trariæ, ſolidæ & craſſæ, quæ nullum prorſus ſemen habent: creſcunt hæ in Cilicia, colore ſubflauo:
In Pamphylia autem Scybeliticæ, & colore nigræ, quæ, vt dixi, ſunt maximæ: minimæ autem in
Cilicia, fuluæ proueniunt. Aliæ præter has in Cilicia naſcuntur, colore nigro, magnitudine me-
diæ: quemadmodum & apud alias pleraſq́ꝫ gentes, potiſſimum in Lybia. In Aſia autem variæ paſ-
ſarum ſpecies, mediocri magnitudine proueniunt: etenim quædam ſubflauæ, aliæ nigræ, aliæ dul-
ces, & aliæ ſubauſteræ, cernuntur. Porrò in frigidis regionibus ne vuæ quidem ipſæ maturari ex-
quiſite queunt, nedum paſſarum quæpiam: quapropter reſinam vinis immittunt, ne celeriter
aceſcant. Porrò, quemadmodum paſſarum differentia, quæ à colore ſumitur, nihil ad paſſarum fa
cultatem cõfert, ita nec magnitudo: ſola autem qualitatis, quæ guſtui ineſt, differentia poteſt omnia:
cui ſoli intentus, inuenies (vt ante diximus) & in quibus, & quo tempore vti conueniat. Alimen- F
tum ex paſſis tale qualitate in corpus diſtribuitur, qualis ipſarum natura fuerit: dulce ex dulcibus,
auſterum ex auſteris, miſtum ex ijs, quæ vtriuſque qualitatis ſunt participes: quantitate vero copio
ſius ex pinguibus ac dulcibus: parcius ex auſteris & macris. Quòd ſi paſſarum pinguium ac dul-
cium, à quibus ſemina fuerint exempta, parem molem cum pari vuarum mole contuleris, paſſas
valentius nutrire deprehendes. Huiuſmodi ſanè, vt minus, ꝗ caricæ, ſubducant abſtergeantq́ꝫ, ma-
gis tamen, quàm illæ, ſtomachum iuuant. A.l.2.t.2.cap. 726.fol.175.b

De Sycaminis, quæ & Mora appellant. CAP. II.

NOn hæc Attici ſermonis affectatoribus ſcribimus (fortaſſe enim ne legere quidem ipſa di-
gnarentur, corporis ſimul & animi ſanitatem pro nihilo ducentes) { ſed medicis quidem,
qui de Atticiſmo non magnopere laborant: tum autem & alijs, qui, vt animalia ratione prædi-
ta, honorem, gloriam, diuitias, & authoritatem inter ciues, corporis & animi valetudini poſtpo-
nunt.} Certo enim ſcio hos linguam Atticorum nihilo pluris, quàm cæterorum hominum, æſti-
mare: corporis vero ſanitatem præſtantius quiddam ducere ac dignius ei homini, qui viuere ſe-
cundum naturam ſtuduerit. Cum igitur intelligam ſermonem ſimpliciorem ijs eſſe vtiliorem,
nominibus vtar, quæ ipſi intelligant, etiam ſi vetuſtis Græcis non ſint conſueta. Mororum igi- G
tur nomen vulgo eſt cognitum, ſi non alia de cauſa, ſaltem ob medicamentum ςομαтιχὸν id eſt
ori gratum, quod διὰ μόρων appellatur, quòd eorum ſuccum recipit. Quoſdam autem ex fru-
ctibus autumnalibus, quos deinceps recenſebimus, plerique homines ignorant, quo nomine ante
annos ſexcentos ab Athenienſibus fuerint appellati. Animaduertunt enim huius tempeſtatis
Athenienſes, fructus omnes non alio nomine appellare, quàm quo reliqui Græci appellant: ſed
& mora ipſa ſycamina nihilo minus, quàm mora, nominare, item perſica, nuces, præcocia, ac in
ſumma, reliqua omnia pro aliorum Græcorum conſuetudine. Neque enim detrimenti quidquam
ipſis ex vetuſtarum appellationum ignoratione accidet, ſi facultates ipſorum exploratas habuerint.
Satius enim fuerit ſcire, ex ijs cibis, qui ad excretionem incitant, poſteriores quidem ſumẽdos, qui
tarde permeant: omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamen,
ſi in ventriculo morentur diutius: quàm ipſorum nomenclaturas noſſe. Non tamen omnino igno-
rare homines mihi videntur, qui ordo in ijs, quæ mandunt, ſibi ſit ſeruandus: quandoquidem
ipſos videas in plurimis cibarijs eum ſeruare. Præſumunt enim radiculas, oliuas, & fœnum græ-
cum ex garo: poſt hęc, maluas, betam, & alia id genus olera cum oleo & garo. Etenim, ſi vel tan-
tillum mentis habeant, diuturna experientia docet eos facultates eorum, quæ quotidie cibi gra- H
tia ſibi pręparant: quorum vero multo interuallo vſus atque experientia incidit, ea ſoli homi-
nes ſolertes obſeruant, ac memorię mandant. Sycamina igitur celerrime pertranſeunt, cibisq́ꝫ
alijs pręeunt, ſi in ventriculum purum inciderint, & ſumpta primis epulis fuerint. Quòd ſi ſum-
pta poſt alios cibos fuerint, aut etiam prauum ſuccum in ventriculo offenderint, celerrime vnà
cum alijs cibis corrumpuntur nouo quodam corruptionis genere, & quod verbis explicari ne-
queat, vt in cucurbitis accidit. Omnia enim hęc, ſi modo celeriter incorrupta ſubſederint, cibis fu
gacibus minus ſunt noxia: ſin minus, corrumpuntur non aliter, quàm pepones: quanquam hi
quoque, ſi celeriter ſubducantur, nullam magnam noxam afferunt. Tempus autem vtendi, vt
peponibus, ita & moris eſt, cum corpus ventriculi ſquallore ęſtuat, quo tempore neceſſe quodam-
modo eſt hepati quoque idem accidere. Cucurbitę quidem & cucumeri tum maturo, tum ante
maturitatem, ad hęc & melopeponi, nulla adſtringens qualitas ineſt: ſycaminis vero, & potiſſi-
mum cum non dum admodum maturuerint, qualitas eiuſmodi conſpicuè ineſt: immaturioribus
autem ineſt ſimul & acida. Proinde non nulli ab arbore ipſa detrahentes ac ſiccantes reponunt,
medicamentũ ad dyſenterię, ac diuturnę diarrhϾ curationem, vtile ſibi futurum. At nunc nobis
non eſt propoſitum medicamentorum facultates exponere. Rurſus igitur ea repetamus, quę ſyca- A.l.2.t.2.cap. 491.fol.150.b

mina

A mina ipſa, vt alimentum, poſſunt agere. Quòd quidem celeriter ſubducantur, dictum nobis prius fuit: quod eis accidit forte propter ſolam ſubſtantiæ humiditatem ac lubricitatem: forte etiam propter admiſtam qualitatem quandam acriorem, quæ deiectioni excitandæ ſatis eſſe poſſit: quandoquidem qualitas adſtringens, non modo ad ſubductionem nihil confert, verum etiam ſuapte natura ventrem conſtipat. Didiciſti autem ex commentarijs de ſimplicium medicamentorum facultate pleraq; eſſe corpora, quæ facultates habeant contrarias. Coniector igitur mora exiguam in ſe ipſis habere facultatem eiuſmodi, qualis magna medicamentis purgantibus ineſt: cuius beneficio non modo facile ſecedunt, ſed corrumpuntur etiam, ſi diu in ventre manſerint. Quòd ſi corrupta (vt dixi) non fuerint, omnino quidem humectant, non tamen omnino refrigerant, niſi ſumpta fuerint frigida. Alimentum autem corpori præbent minimum, quo modo pepones: non tamen, vt ij, vomitum excitant, neq; ſtomachum lædunt.

De Ceraſiis. CAP. 12.

EX Ceraſiis quædam ſunt, quæ moris ſunt ſimilia, cuiuſmodi ſunt ea, quæ minimam habent adſtrictionem: alia ruborum fructui, vt ea, quæ euidentius adſtringunt: quædam autem ſunt, q̃ vel valentius ijs adſtringant. Proinde memoratæ cuiuſq; ſpeciei facultatem, ex ijs, quæ de ſycami-
B nis & rubi fructibus diximus, potes colligere.

De Rubi Fructibus. CAP. 13.

RVborum fructum homines apud nos βάτινον appellant, quemadmodum mora & ſycamina: vtroq; enim modo ipſa nominant. Sunt autẽ βάτινα, q̃ mora, magis adſtringentia: &, ſiquis largius ijs veſcatur, capitis dolorem ſentiet: alij vero & ſtomacho anguntur. Proinde fructum hunc abluamus, oportet, prius, q̃ mãdere ipſum aggrediamur: qđ maxime in ſycaminis quoq; eſt faciendum. Non tamen ventrem ſubducunt, ſed potius cohibent: &, ſiquis immatura ipſa prius ſiccata repoſuerit, multo etiam magis cohibebunt. Omnia tamen medicamenta, quæ ex mororum ſucco parantur, ſi facta ex ijs quoq; fuerint, facultatem habebunt efficaciorem.

De Fructibus Canirubi. CAP. 14.

FRuctus canirubi multo magis, quàm ruborum, adſtringit: ob eam'que cauſam ventrem magis cohibet. Veſcuntur autem ipſo frequenter ruſtici, exiguum alimentum corpori ſuggerente: vocantq; κυνόσβατον id eſt canirubum.

De Fructibus Iuniperi. CAP. 15.

A.l.2.t.2.cap. 359.fol.137.c C FRuctus "iuniperi, qui ἀρκευθὶς dicitur, acris eſt admodũ cum exigua dulcedine, & minori pręterea adſtrictione: habet autẽ & aromaticũ quiddam. Perſpicuum igitur eſt, ꝙ calefacit quidem tum propter acrimoniam (demonſtratum enim eſt acria omnia calefacere) tum autẽ maxime propter odorem ac guſtum aromatibus adſimiles: omne enim ἄρωμα, calidum. Hepar autem & Renes purgat, & ſuccos craſſos ac lentos videlicet tenuat: vnde medicamentis ſalubribus admiſcetur. Alimentum autem ex ipſo exiguum corpori hominũ accedit. Quòd ſiquis ipſum largius ſumpſerit, ſtomachum mordet, & caput calfacit, ob idq; ipſum nõnunquam replet, doloribusq; infeſtat. Ventrem, nec proritat, nec cohibet: vrinas tamen mediocriter ciet.

De Fructibus Cedri. CAP. 16.

FRuctus cedri, qui κεδρὶς dicitur, colore quidem & figura fructui iuniperi eſt ſimilis, ſubflauus enim eſt ac rotundus: diſſidet autem ab eo acrimonia. Nec multum abeſt, quin fructus hic ex genere ſit medicamentorum, cum nullum præbeat corpori alimentum, niſi quis aqua ipſum macerarit. Omnibus enim Acribus id eſt commune, vt ſcilicet ipſorum acrimonia exiguum alimentũ corpori præbeant. Quin etiam cedrorum fructus, vt fructu iuniperi durior eſt ac ſiccior, ita profe-
A.l.2.t.2.cap. 160.fol.119.b cto exilior, nihil, vt ille, habens aromaticon. Perſpicuum autem eſt, ꝙ & ſtomachum "valde mordicat, & capiti dolorem infert, niſi quis ipſum parciſſime ſumpſerit.

De Nuce Pinea. CAP. 17.

A.l.2.t.2.cap. 301.fol.132.d D NVx "pinea boni ac craſſi eſt ſucci, multumq; nutrit, non tamen facile coquitur. Appellãt autem nunc Græci ipſam non κῶνον, ſed στρόβιλον.

De Fructu Myrti. CAP. 18.

A.l.2.t.2.cap. 446.fo.145.d GRæci "fructum hunc μύρτα nominant. Nutritq; tenuiter ęque, ac fructus iuniperi: facultatem tamen habet contrariam, quandoquidem valenter adſtringit, & ob id ipſum aluum ſiſtit. Nõ tamen pro ratione adſtrictionis, frigidus facultate eſt, propterea, quòd adſtrictionem habet non ſolam, ſed acrimonia etiam quadam admiſtam. Porrò Cibis omnibus, qui qualitatem medicamentoſam habent vehementem, eſt commune, vt, cum eam qualitatem elixatione aut aſſatione, aut maceratione depoſuerint, exiguum corpori dent alimentum, prius autem prorſus non nutriant: Id enim ipſum & Cępis & Porris accidit.

De Perſicis. CAP. 19.

FRuctum hunc, ſiue mala perſica, ſiue (vt Græcis nunc mos eſt) ſimpliciter perſica appellare velis, ſiue aliud quoddam vetus nomen præter hæc veſtigare, potes id per magnum ocium fa-
A.l.2.t.2.cap. 564.fol.159.d cere. Nunc autem diſcas (quod nominibus ipſis erit vtilius) quòd ſcilicet ipſorum "ſuccus & veluti caro facile corrumpitur, prauaq; omnino eſt. Quocirca (quod quidam facere ſolent) non ſunt
poſt

poſt alios cibos mandenda,corrumpuntur enim in ſuperficie natantia: ſed in omnibus, quæ praui E
quidem ſunt ſucci,verùm humida ſunt ac lubrica,& quæ ſubduci facile queant,id communiter tenendum, ea ob id ipſum ante alios cibos eſſe ſumenda.Ita.n.fiet, vt & citius ſubducantur, & alijs cibis viam muniant: quæ,ſi ſumpta poſtrema fuerint,vnà ſecum alia quoq; corrumpent.

De Armeniacis ac Præcocibus. CAP. 20.

HÆc quoq; ex genere ſunt perſicorum,bonitate non nihil illa ſuperantia: neq; enim in ventriculo,vt illa,corrumpuntur,neq; aceſcunt. Vulgò autem ſuauiora apparent: vnde etiã ſtomacho ſunt gratiora (cætera enim illis ſunt ſimilia) ſuauibus autem omnibus id ineſt: quemadmodum inſuauibus,vt ventriculum reſupinent ac ſubuertant, & ad vomendum incitent, cupientem quàm celerrime,quod infeſtat,abijcere:id quod facit pro momẽto eorum, quæ infeſtãt: quæ enim vergunt deorſum,ea ipſa expellit: quæ vero ſupernatant,per vomitus eijcit.Idem facit,& cũ ſucci praui ex toto corpore in ſeſe defluunt: etenim,qui ex ijs in partem ventriculi ſuperiorem cõfluũt, vomitu vacuantur:qui vero in inferiorem,pariunt diarrhœam. Porrò,ꝙ fuctus omnes autumnales exigui ſint alimenti,dictum id nobis prius fuit. Præcocia tamen,quæ vocant, armeniacis ſunt præſtantiora.Qui tamen præcocium nomen fugitant, vtraq; mala armeniaca appellant: alij vero armenia,per quatuor ſyllabas,non quinque. F

A.l.2.t.2.c. 143.fol.116.h

De Malis,& Saporibus,qui in eis inſunt. CAP. 21.

GEnus horum non eſt ſimplex,quo modo neq; pyrorum, neque punicorum. Quædam enim ſunt,quæ ſaporem habent auſterum:alia acidum,aut dulcem: non nulla etiam ex ijs miſtum, apparentq; & dulcia ſimul & adſtringentia. Præterea alia quædã cum dulcedine manifeſtum habent acorem.Ad hæc,alia cum acore acerbitatem.Inuenias autem interdum, & quæ hos tres ſapores ſimul habeant euidentes adeo,vt acida appareant & dulcia, acerbitatiſq; habeant nõ nihil. Perſpicuum autem eſt,ꝙ adſtringens,auſterum,& acerbum,tria hęc nomina ſaporis,qualitatẽ vnicam ſignificant.Quòd vero acerba quidem in eo ab auſteris differant,ꝙ valentius adſtringant, (commune autem ipſorum genus eſt adſtringens) ex quarto libro de ſimplicium pharmacorũ facultate didiciſti,in quo de ſaporum ſubſtantia ac facultate tractauimus.Memor igitur illorum ſcito mala quidem,quæ adſtringunt,ſuccum habere frigidum ac terreum:quæ vero acida apparent, frigidũ quidem,verum tenuium eſſe partium:mediæ autem temperaturæ eſſe dulcia, quæ tamen ad calidius vergunt:quemadmodum,quæ omnis qualitatis ſunt expertia, ac veluti aquoſa, ad frigidius inclinant. His igitur vtèris pro vincenti in ſaporibus facultate,auſteris quidem pomis, cum ventriculus vel propter calidam intemperiem,vel multam humiditatem fuerit imbecillus: acerbis autem, G
cum duo hæc aucta admodum fuerint:acidis,quando ſuccum craſſum, qui non magnopere frigidus ſit,ſuſpicaberis in ipſo eſſe collectum: quandoquidem ſuccus frigidus non acida, ſed acria poſtulat. Vtraque certe & acida & acria ſuccos craſſos incidunt: in eo tamen differunt, ꝙ hæc quidẽ cum calfactione:illa autem cum refrigeratione id præſtent. Perſpicuum porrò ex ijs, quæ ſæpe iã diximus,eſt,ꝙ adſtringentia quidem,quantum in ipſis eſt,alui deiectiones ſemper cohibent: acida vero,cum ſuccum craſſum in ventre inuenerint,ipſum incidunt,ac deorſum ſubducũt, ob idq; deiectiones humectant: quòd ſi ventrem purum inuenerint,ipſum magis ſiſtunt. Porrò ſuccus dulcis,cum ſine acrimonia & craſſitie,hoc eſt,cum ſolus planè fuerit,aptius,quantum in ipſo eſt, diſtribuitur:ꝙ ſi acrimoniam,aut craſſitiem habuerit,facilius ſubducitur. Eſt autẽ & aliud ſucci genus, non in pomis modo, verũetiam in alijs omnibus,quod aqueũ & qualitatis expers appellãt, vt antea quoq; diximus:quod ſtomachum quidem minimum iuuat, in medio autem eſt memoratarum facultatum,quemadmodum & aqua ipſa.Inest autem pomo eiuſmodi id vitiũ, ꝙ, cum ad mãdendũ ipſum aut voluptate aut vtilitate adducantur,qñ neq; guſtu iucundũ ipſum,neq;,quemadmodum adſtringentia,robur ventri inducere,neq; fluentem ipſum ſiſtere comperiunt, merito contemnũt: quemadmodum & apud nos quidem in multis Aſiæ locis,ſuibus ipſum proijcimus,πλατανίσιον H
appellantes,ꝙ tenera platanorũ folia guſtu quodammodo repræſentet. Cæterum ab optimis etiã in toto genere malis,priusq̃ in arboribus maturuerint,cauendum eſt:concoctu enim ſunt difficilia, & frigida,tardeq; permeant,& praui ſunt ſucci vt interim omittam, ꝙ ſuccum etiam habent frigidum,ac leuiter craſſum. Quæ vero belle matura in hyemem & ver proximũ aſſeruant, ea ſæpe in morbis maximum afferunt pręſidiũ,vel cataplaſmatis modo cũ farina admota,aut in calidis cineribus mediocriter aſſata,aut pulchre in aquæ bullientis vaporibus percocta. Cæterum poſt cibũ ſtatim dare ipſa conueniet:non nunquam autem & cum pane ad ventriculum & ſtomachũ roborandum ijs,qui deiecta ſunt appetentia,tardeq; concoquunt:quiq; vomitu, diarrhœa,ac dyſenteria infeſtantur.In hunc vſum acerba ſunt apta:parata enim,vt iamiam præcepi, mediocrem retinent adſtrictionem,cum,ſi mediocriter auſtera fuiſſent, in eiuſmodi apparatu adſtrictionẽ omnem depoſuiſſent:ob idq; ſimilia ijs euadunt, quæ ab initio ſunt aquea.

A.l.2.t.2. cap. 562.fol.159.h

Qui Fiat,vt Eſus Pomorum aut pyrorum Adſtringentium,Ventrem quibuſdam deyciat. CAP. 22.

CVm autem quoſdam audiuiſſem,qui dicerent ventrem ſibi ab eſu adſtringentium ſubduci, ſatius eſſe putaui, quæ de eo ratione atque experientia ſæpe cognouiſſem, hoc loco ſemel

fuſius

A fuſius explicare. Cum Protas rhetor quidam, ciuis noſter narraret ventrem ſibi poſt eſum pomorum ac pyrorum auſterorum deijci, re intellecta atq; in ipſo per experientiam comprobata, audacius poſtea in alijs id ipſum ſum expertus. Rogaui.n. hominem, vt mecũ vel vnum diem viueret, vt ſcirem, quo tempore, & quàm multis veſceretur adſtringentibus: ac primum hominem ſtatim ſum hortatus, vt more ſuo viueret, ne've vlla in re conſuetam ſibi victus rationem immutaret. Ipſe autem, cum poſt balneum, paucula aqua præbibita, fœnum græcum, radiculã, & id genus alia (quę ante alios cibos omnes fere ſumere cõſueuerunt) ſimiliter & ipſe ſumpſiſſet, vinumq; dulce, quantitate mediocri, adbibiſſet, comedit deinceps maluas cum oleo & garo & pauco vini: & poſt illa piſcis quidpiam, ſuillæ, & auis. Deinde, cum ſecundo bibiſſet, pauco tempore intermiſſo ſumpſit pyra auſtera: poſtea deambulatum progreſſi, non multum deambulauimus, cum venter illi maiorem in modum eſt ſolutus. Quæ cum eſſem conſpicatus, pactus ſum amico, vt poſtridie, quæ ad ſuam victus rationem pertinerent, mihi committeret. Qui cum mihi prompte eſſet aſſenſus, prima omnium, poſt balneum, pyra exhibui: deinde alia deinceps, vt conſueuerat: quibus peractis, non modo non vehementer, ſed ne mediocriter quidem aluum deiecit. Mirabatur ſane (vt par eſt) rei euentum, cauſamq; eius a me ſciſcitabatur: cui ego hæc, quæ nunc referam, expoſui. Nam cum
B garum, inquam, vnà cum ijs, quæ cum eo ſumpſeras, aluum ſuapte natura ſubducat, idq; iam ante fecerit, adſtringentia poſtremo loco ſumpta ijs potiſſimum, qui ſtomachum habẽt imbecillum, deiectionis ſunt cauſa, ventriculum roborantia, & ad expellendum deorſum, quæ in ſeſe continet, incitantia: quod magis (inquam) fatebere, ſi cras prima omnium adſtringentia ſumpſeris: ſecunda autem poſt illa, carnoſa: omnium poſtrema, quæ cum oleo & garo mãduntur. Minime, inquit, repente enim vomerem, ſi maluas vltimas cum oleo & garo manderem. Optime, inquam, reſpondiſti: illa enim ventriculum ſubuertunt, & potiſſimum os ipſius, quod iam omnes ſtomachum vocare conſueuerunt: adſtringentia vero roborant, ac firmant: quo fit, vt, ſiquis alius ſuccus ventriculum ſubuerterit (quod ſolet bilis pallida efficere, in quibus copioſior eſt aceruata) qui ſic eſt affectus, ſiquod adſtringentium guſtarit, ſuccum infeſtantẽ repente deorſum excernet. Deinde oſtendi ei iuuenem quendam, qui narrabat, cum paucis diebus ante, purgandi gratia, ſuccum ſcammoniæ ſumpſiſſet, & horis quinq; poſt ſumptum medicamentum iam præterlapſis nulla ſecuta eſſet excretio, ſtomachum quidem ſibi premi, ventriculum autem intumeſcere ac grauari cępiſſe, quas ob res pallidum ſe attonitumq;, atq; animi incertum, ſymptomata, quibus infeſtabatur, mihi communicaſſe. Quo'nam igitur modo hominem ſanauerim, audi, inquam, iuuenẽ ipſum. Tum pro-
C tinus præſentem ei exhibui, ac narrantem, vt ego imperarim ſibi, exiguum quiddam mali adſtringentis, aut punici, aut pyri manderet: ipſe autem ſimul atq; comediſſet, malis ſtatim fuerit liberatus copioſiſſima ac conferta ex ipſius ventre facta excretione. Scito igitur (dixi rhetori) tibi quoque idem contingere, cum propter ventriculi totius ac ſtomachi imbecillitatem, adſtringentia poſtremo loco ſumpſeris. Tum ille, veriſſimum, inquit, eſt, quod dixiſti: talis enim mihi natura eſt ſtomachus, facileq; a quibuſuis ſubuertitur: ego vero poſt cibum ſtudioſius auſterum quidpiam eſito, tunc, cum ipſum ſupinum admodum eſſe ſentio, adeo, vt prope iam nauſeet. Ex hac de rhetore narratione ſatis intelligere poteris, ijs, qui ſtomachum habent imbecillum, ventrem deijci, cum poſtremis epulis adſtringentium quidpiam ſumpſerint.

De Cydonijs & Struthiomelis. CAP. 23.

HIs pomis eximium quiddam, quod in alijs non inuenitur, ineſt. Nam præterq̃, ꝙ adſtrictionem habent copioſiorem, ſuccus etiam eorũ diu durat ac permanet, ſiquis ipſum cum melle coctum aſſeruare velit: cum aliorum pomorum ſuccus, ſi reponatur, aceſcat, propterea ꝙ multam habet humiditatem frigidã. Nos aũt & medicamentum, quod ex ſucco ſtruthiomelorum cõficitur, quodq; ijs, qui deiectam habent appetentiam, eſt accommodatiſſimum, cum forte in loco conſpi-
D cuo non eſſet poſitum, tandem poſt annos ſeptem inuenimus, nihil in qualitate immutatum: cruſtam.n. in ore vaſculi dẽſam fecerat, cuiuſmodi in melle ſæpenumero & alijs quibuſdam adcreſcit: quam ſeruare incumbentem conueniet, ſi vel pharmacum aut mel diutiſſime citra mutationem ſeruare. Atque id mihi obiter ſit dictum: cuius autem rei gratia, medicamenti, quod longiore tempore manſit incorruptum, memini, denuo id reſumam. Permanens eſt ſtruthiorum malorum ſuccus, quando paratus recte fuerit, quemadmodum & cydoniorum: verum hic minus eſt ſuauis, & maxime adſtringens: quocirca ad ventriculi admodum exoluti robur vti eo aliquando poſſumus. In Iberia autem edulium componunt, quod μηλοπλακοῦντα appellant, quod adeo durat, vt patinæ recentes ipſo refertæ Romam afferantur. Componitur autem ex melle & carne læuigata, cocta cũ melle. Noſtrum vero medicamentum, quod ijs, qui deiectam habent appetentiam, comparatur, non ex melle ſolo & malorum ſucco, ſed piperis albi habet quidpiam & zingiberis & aceti, Non tamen iam plura de eo verba facere conuenit, cum alibi de eo, abſolute tractauerimus.

De Pyris & Punicis. CAP. 24.

QVæ de malis diximus, ſi ad pyra & punica tranſtuleris, nihil erit, quod nos de ipſis nouum dicere oporteat. Etenim in his quoque alia ſunt auſtera tantum, vel acerba: alia acida; alia dulcia: alia ex horum miſtione compoſita: & alia, quæ nullam penitus huiuſcemodi qualitatem

litatem habent exuperantem:quo fit,vt,cum aquea ſint ac hebetia, omnis facultatis roborãdi ſint E
expertia. Pirorum igitur vſus pomorum vſui omnino eſt ſimilis. Punica vero cætera quidem
ſunt ſimilia, in eo tamen diſcrepant, quòd nunquam cum farina macerata aſſentur,neque in aqua
aut vapore elixentur.Succum autem habẽt piris & pomis copioſiorem, & præterea guſtu ſuauio-
rem eo, qui eſt in illis,ſucco.Sunt autem interdũ prædictis duobus fructibus vtiliora, tum ad alios
affectus, tum ad eum, cuius Hippocrates libro ſecundo de morbis populariter graſſantibus me-
2.Epid.ſect.2* principium. minit,his verbis:‖Mulier cardialgia torquebatur,nec prius malum e[illegible]ſedatum, quàm polẽta"ſuc- A.l.3.f.13.t.5. c.16.fol.306.a
co punici aſperſa,ſemel in die vteretur,reliquis cibis abſtinens: neque amplius vomitu reijciebat,
qualia Cherion Charitonis filius. Perſpicuum certe eſt, quòd vitioſo humore partes ad os ventri-
culi (quod certe καρδίαν etiam appellant) attinentes imbuente, mulier erat nauſeabunda, cardial-
giaq; torquebatur.Nam verbum καρδιώσσειν nil aliud ſignificat,quàm ſymptoma, quod mordi-
cationi ſtomachi ſuccedit. Hunc certe humorem polenta quidem exiccauit: ſuccus autem punici
cum ea ſumptus ventriculum roborauit adeo, vt humorem in tunicis ipſis cõtentum expellere po
tuerit. Punica quidem quàm minimum corpori præbent alimentum, vt ipſis nunquam ceu ali-
mento,ſed tantum vt medicamento,egeamus: Pira vero, & potiſſimum,quæ magna ſunt (vocant
autem ipſa apud nos fœminino genere μνάτας) aliquantum nutriunt.Proinde in tenues orbes ip- F
ſa ſecantes,& poſtea exiccantes reponunt: quæ elixa,vice ciborum parum nutrientium,hyeme &
vere,cum fames eſt,mandunt. Attici quidem priorem ſyllabam ῥοιῶν ſcribunt ſine ἰῶτα, Iones ve-
ro cum ἰῶτα: verum id nihil ad hominum vitam affert commodi: quemadmodum neque in ὄων
id eſt ſorbis, quæ Græci quidem omnes huius noſtræ memoriæ ſic nominant: Attici autem cum
υ pronunciare ipſa non permittunt.Speculationem igitur de nominibus, illis relinquentes, de fa-
cultate ipſius fructus diſputabimus.

De Meſpilis, & Sorbis. CAP. 25.

QVæ de prædictis diximus,eadem de his quoq; ſunt dicenda. Ambo " enim adſtringunt:ve- A.l.2.t.2.cap. 315.fol.133.f
rum meſpila multo valentius,quàm ſorba: proinde ventri fluenti cibus eſt vtiliſſimus. Sorba ta-
men in cibo ipſis ſunt ſuauiora: omnino enim nihil habẽt adſtringens æque, ac meſpila,
ſed ipſorum ſuccus eſt auſterus ſine vlla acerbitate. Liquet autem,quod omnibus huiuſcemodi parce
eſt veſcendum, non autem affluenter,vt vuis ac ficubus: nullo enim ipſorum, vt alimento, ſed vt
medicamento potius,indigemus. Hæc tibi ſunt vtiliora, quàm ſcire priorem ſyllabam nominis ὄων à
veteribus Athenienſibus per literam o tantum ſcribi & pronunciari.

De Fructu Palmæ. CAP. 26. G

FRuctum palmæ,ſiue glandes appellare velis,ſiue palmas,eodem cum tota arbore nomine (vt
iam Græcis omnibus mos eſt) neutro modo aut incommodaueris, aut ipſius facultatis cogni-
tionem promoueris. Non parua autem in ipſis eſt differentia: quædã enim ſunt ſiccæ & adſtrin-
gentes,vt Ægyptiæ:aliæ molles & humidæ & dulces, vt quæ καρυωτοὶ appellantur: præſtãtiſſimæ
autem hæ in Syria paleſtina naſcuntur in Hierichonte.Reliquæ omnes palmæ inter dicta duo ge-
nera ſunt mediæ. Difficiles autem ſunt cõcoctu,capitiq; dolorem inferunt: quarum aliæ quidem
magis,aliæ minus ſunt humidæ ac dulces, ſiccæ atque adſtringentes. Verum conſtitutis extremis,
iam omne,quod in medio eſt,facillime deprehendes. Nulla certe ex ipſis eſt,quæ non dulcedinem
quandam & adſtrictionem habeat:ſiquidem καρυωτοὶ, exiguæ adſtrictionis: Thebaicæ, obſcuræ
dulcedinis ſunt participes: At ſuccum quidem dulcem,nutrire: auſterum autem, gratum eſſe ſto-
macho, & ventrem ſiſtere oſtendimus. Palmæ autem, ſi largius ſumantur, omnes concoctu ſunt
difficiles,& capiti dolorem afferunt.quædam autem & morſus cuiuſdam ſenſum ori ventriculi in
ducunt,quod medici ſtomachum appellant. Succus autem,qui ab ipſis in corpus diſtribuitur,craſ
ſus quidem omnino eſt:habet aũt & lentoris quidpiã,cũ palma ipſa pinguis fuerit, ſicuti καρυωτὴ:
cũ aũt dulcedo tali ſucco miſta fuerit,celerrime quidem hepar ab ipſa obſtruitur: læditur aũt maxi- H
me ab ipſorum eſu,quando aut inflammatione,aut ſcirrho obſidetur: poſt hepar autem,& lien ob
ſtruitur ac læditur.Multo autem maxime palmæ virides,ſi paulo largius ſumantur,ad omnia ſunt
noxiæ.Perſpicuum porrò eſt,quòd dulces quidem ſuccum habent calidiorem: aſtringentes autem
frigidiorem. Quin & palmæ virides,quemadmodum & ficus, flatus gignunt:nam palmæ virides
eandem habent ad alias palmas proportionem,quam ficus habent ad caricas. In regionibus autem
non admodum calidis palmæ non perfecte matureſcunt adeo,vt reponi queant:quo fit,vt,cũ homi-
nes cogantur ipſis viridibus veſci,crudis ſuccis impleantur, rigoribusq;, qui ægre caleſiant,& he-
patis obſtructionibus prehendantur.

De Oliuis. CAP. 27.

PErexiguum quidem & ipſæ corpori præbent alimentum, & potiſſimum caducæ, quas vul-
go fere cum pane: ſine pane autem mandunt cum garo ante alios cibos, ventris ſubducendi
gratia,quas ἁλμάδας & κολυμβάδας appellant. Porrò, quemadmodum caducæ pinguedinis ha-
bent plurimum,ita hæ ſuccum adſtringentem: proinde ſtomachum " roborant,& appetentiã exci- A.l.3.f.13.t.5. c.8.fol.294.g
tant. Aptæ autem ad hanc rem ſunt,quæ cum aceto reponuntur: quas artis obſonatricis periti va-
rie præparant:Cuius artis nolim medicum omnino eſſe ignarũ, nam, quod ſuauius eſt, facilius ijs,
quæ

A quæ ex æquo ſunt ſalubria, concoquitur: verum non eſt nunc dicendi locus, neque de obſonatricis ſpeculationis peritia, neque de arte ipſa: alius enim locus ipſis eſt proprius.

De Nucibus. CAP. 28.

QVidam nuces regias appellant eas, quæ nunc nuces ab omnibus nominantur. Sunt & aliæ quædam, quæ λεπτοκάρυα appellantur, prædictis multo minores, quas nō nulli ποντικὰ i. ponticas, ſeu auellanas vocitant. Multus autem ambarum eſt vſus. Alimentum corpori præbet exiguum, copioſius tamen pontica nuncupata, q̃ nux regia, ꝙ ipſius ſubſtantia ſit coactior ac minus oleoſa: regiæ autem laxior eſt, continetq́ʒ in ſe ipſa plus pinguitudinis. Habet tamen & adſtringentis qualitatis non exiguum, quæ tandem procedente tēpore marceſcit, tota ipſius ſubſtantia in ſuccum pinguem tranſmutata adeo, vt cibo prorſus ſit inepta, ꝙ ſua pinguitudine, oleo veteri aſſimilis appareat. Cæterum, quæ" viridis adhuc eſt ac humida, neqʒ adſtringentis qualitatis neqʒ oleoſæ conſpicue eſt particeps, ſed magis quodammodo eſt ἄποια i. qualitatis expers: quod ſaporis genus aqueum (vt dixi) vocare conſueuimus. Coquitur tamē hæc nux facilius, q̃ pontica: ſtomachoq́ʒ eſt gratior, & multo magis, quando cum caricis manditur. Traditum autem à pleriſq́ʒ medicis eſt hominem à pharmacis lethalibus nihil magnopere læſum iri, ſi vtraſq́ʒ has ante alios cibos cum ruta

A.l.2.t.2. cap. 494.fol.150.d

B ſumpſerit. Liquet præterea, ꝙ humida quidem apta ad deiectionem eſt: ſicca vero minus. Pleriqʒ autem ventris ſubducendi gratia cum garo etiam ipſam præſumunt: in quem vſum viridis eſt accommodatior, vt quę adſtringentis qualitatis minus ſit particeps. Quin & ſiccarum quoqʒ, ſi prius (quod non nulli faciunt) in aqua fuerint maceratæ, facultas viridibus eſt aſſimilis.

De Amygdalis. CAP. 29.

A.l.2.t.2. cap. 57.fo.104.g h

AMygdalæ" nihil prorſus habent facultatis adſtringentis: ſola enim tenuandi facultas ac detergendi in eis præpollet, qua tum viſcera purgāt, tum humores è pulmonibus ac thorace, ſputis expectorant. Quædam autem ipſarum facultatem habent ſuccos craſſos ac lentos incidendi adeo exuperantem, vt mandi præ amarore nequeant: oleoſæ tamen ac pinguis qualitatis, vt nuces, ſunt participes: cuius cauſa & ipſæ procedente tempore fiunt, vt illæ, oleoſæ: minor tamen eis ineſt hæc qualitas, q̃ in nucibus, quo fit, vt tardius q̃ nuces, oleoſæ fieri cernātur. Ex his ſane intelligi poteſt, ꝙ neqʒ ventri ſubducendo conferunt, neqʒ corpus multum nutriunt. Quæ vero qualitatē amaram habent præpollentem, eæ ad pus & ſuccos craſſos ac lentos ex thorace & pulmonibus expuendos plurimum conferunt. Eorum vero, qui nullam artem ad vitam vtilem excoluerunt, ſed ſe ipſos appellant Atticos, alij fructum hunc genere fœminino amygdalas enunciari oportere conten-

C dunt: alij neutro amygdala: ne id ipſum quidem, de quo tantopere contendunt, intelligentes, vtroque nomine apud viros Atticos ſcriptum eſſe.

De Piſtacijs. CAP. 30.

A.l 2.t.2.cap. 369.fol.129.c

HÆc quidem ad magnā Alexandriam proueniunt, ſed multo vberiora in Berrhœa vrbe Syriæ: parum quidem nutrientia, verum ad" hepar roborandum, & ſuccos in ipſius vijs infarctos purgandos vtilia: qualitatem enim habent aromaticam, ſubamarā, & ſubaſtringentem. Scio autem & alia huiuſcemodi pleraque hepati eſſe vtiliſſima, quemadmodum in opere de ſimplicibus medicamentis eſt demonſtratum. Porrò non auſim affirmare vllam ex ipſis ſtomacho accedere vtilitatem aut læſionem inſignem: quemadmodum neqʒ ꝙ aluum deijciant, aut ſiſtant.

De Prunis. CAP. 31.

A.l.2.t.2. cap. 532.fol.155.d

RAro inuenias hunc fructum auſterum, aut acidum, aut in ſumma inſuauitatem aliquam habere, cum maturus exacte fuerit: prius enim, quam pruna eo maturitatis peruenerint, omnia propemodum aut acorem, aut acerbitatem, alia amarorem repræſentant. Corpori" itaque ex hoc fructu minimum alimenti accedit: vtilis tamen eſt ijs, quibus propoſitum eſt ventrem mediocriter humectare ac refrigerare: ipſum autem non aliter q̃ prędictorum quędam, ſubducit tum humiditate ſua, tum lentore. Siccatus vero & ipſe poteſt eſſe vſui, quemadmodum & ficus. Fama eſt ea

D pruna omnium eſſe præſtantiſſima, quæ in Damaſco vrbe Syriæ naſcuntur: ſecunda autem poſt illa eſſe, quæ in ea regione, quam Iberiam ac Hiſpaniam nominant, proueniunt: verum hæc quidem nihil adſtrictionis præ ſe ferunt, non nulla vero Damaſcenorum vel plurimum. Optima autē inter ipſa ſunt, quæ cum mediocri adſtrictione magna ſunt & laxa: quæ autem exigua ſunt & dura & acerba, praua ſunt, tum ſi eſum ſpectes, tum ſi alui deiectionem, quæ maxime ſequitur ea, quæ ex Iberia afferuntur. Cocta autem in melicrato, in quo pluſculum ſit mellis, aluum admodum deijciunt, etiam ſi quis ſola ipſa ſumpſerit, & multo magis, ſi poſt ipſa melicratum ſorpſerit. Perſpicuum autem eſt, quòd ad aluum deijciendam confert poſt ſumpta ipſa vinum dulce adhibere, temporiſq́ʒ aliquid interponere, non autem ſtatim poſt prandere. Atque etiam id omnibus, quæ aluū deijciunt, commune memoria eſt tenendum, quemadmodum & alia, quæ pluribus ſpeciebus ſunt communia, ne de iiſdem ſæpe audire poſtules.

De Fructu, quem Serica appellant. CAP. 32.

A.l.2.t.2.cap. 360. fol. 137.d

NE hæc quidem auſim affirmare, quidquam ad ſanitatis tutelam, aut morborum profligationem, pertinere. Mulierum.n. atqʒ infantium effrenatorum eſt edulium. Quod exigui" eſt alimenti ac concoctu difficilis: &, præterq̃ ꝙ ſtomachū non iuuat, paucū etiā alimēti corpori exhibet.

De Ceratijs,

De Ceratijs, id eſt Siliquis. CAP. 33. E

CEratia, quorum tertia ſyllaba per litteram t & ſcribitur & pronunciatur, nihil habet cum ce-
raſijs per s ſcriptis, ſimilitudinis. Eſt autem praui ſucci edulium ac lignoſum: quã rem neceſ-
ſario ſequitur, vt concoctu ſit difficile: nihil enim, quod lignoſum eſt, facile coquitur. Quin etiam
incommodum id ipſis ineſt haudquaquam aſpernandum, quòd non celeriter deijciantur. Proinde
″ ſatius eſt à regionibus orientalibus, in quibus naſcitur, ad nos non importari. A.l.2.t.1. cap. 193. fol.12 e

De Cappare. CAP. 34.

CApparis planta eſt fruticoſa, plurima in Cypro proueniens. Facultas autẽ ipſi ineſt tenuium
admodum partium: quo fit, vt, quemadmodum & alia omnia, quæ tenuiũ ſunt partiũ, ″ mini- A. l. 2. t. 2. c. 138. fol. 115. e
mũ alimenti in corpus eorũ, qui ipſis veſcuntur, diſtribuat. Vtimur autẽ fructu huius plãtæ magis
vt medicamento, q̃ vt alimento. Sale etiã conſperſus ad nos importatur propterea, ꝙ putreſcit, ſi ſo
lus reponatur. Perſpicuũ ſane eſt, ꝙ capparis adhuc viridis quidem prius q̃ ſaliatur, plus habet ali-
menti, ex ſalitura aũt amittit q̃ plurimum, omniq́; alimento, niſi ſal eluatur, prorſus quidem deſti-
tuitur: aluũ tñ ſubducit. Quòd ſi abluatur, & quoad facultatẽ oẽm ex ſale depoſuerit, maceret̃, mi-
nimi quidem alimenti fiet edulium: erit tñ ceu obſonium ac medicamentum ad appetentiam, quę
collapſa fuerit, excitandam accõmodatum: præterea ad pituitam, quæ in ventre habetur, detergen- F
dam ac ſubducendam, expurgãdaſq́; lienis & hepatis obſtructiones. Vti aũt ad eas res oportet an-
te alios oẽs cibos ex oxymelite vel oxelæo. Huius etiam plantæ teneros ſurculos non aliter, q̃ tere-
binthi, mandunt, virides adhuc, vt huius, in aceto ſimul & muria aut aceto ſolo condentes.

De Sycomoris. CAP. 35.

PLantam ſycomori vidi in Alexãdria vna cum fructu, paruæ ficui albæ adſimilem. Is fructus
nullã habet acrimoniam: exiguæ tñ dulcedinis eſt particeps, eſtq́; facultate, vt mora, humidior
quodãmodo, ac frigidior. Quin potius in medio mororũ ac ficuum iure quis ipſum collocarit, in-
deq́; nomen ipſi arbitror eſſe poſitũ: ridiculi.n. ſunt, qui fructum hunc ob id aiunt ſycomora fuiſſe
nominatum, ꝙ paruis ficubus ſit adſimilis. Ipſius autem generatio ab alijs arborum fructibus quo-
dammodo eſt diuerſa: non.n. ex ſurculis ac germinibus, ſed ex ipſis ramis ac ſtipitibus enaſcitur.

De Perſio. CAP. 36.

HAnc″ etiam plantam vidi in Alexandria, ex magniſq́; & ipſa eſt arboribus. Narrant autem A.l.2.t.2. cap. 22. fol. 101. b
fructum huius apud Perſas adeo eſſe noxium, vt, qui ipſum comederint, interimat: qui ta-
men, ſi in Ægyptum transferatur, fit eſculentus, manditurq́; non aliter, quàm pira & mala: qui-
bus etiam magnitudine conuenit. G

De Citrio. CAP. 37.

ID quoq́; malum Medicum appellant, qui id agunt, vt quæ loquuntur, nemo intelligat, quãuis
inter virtutes orationis perſpicuitatem numerent. Satius autem fuiſſet, quam'nam partes citrij
habeant facultatem, & quod'nam commodum ex ipſo hominibus accedat, inueſtigaſſe, quã anxie
huiuſcemodi inquirere. Quam ego nũc veſtigationem ingrediar, dicamq́; huius fructus ″tres eſſe A.l.2.t.2. cap. 116. g. h
partes, acidam, quæ in medio ipſius ſita eſt: tum autem fructus ipſius velut carnẽ, quæ medium ip-
ſum ambit: & tertiam, quæ eſt tegumentum extrinſecus circundatum, quod ſuaueolens eſt & aro-
maticum, non odore modo, verum etiam guſtu. Iure igitur concoctu eſt difficile, vt quod durum
eſt ac calloſum. Quòd ſiquis ipſo, vt medicamento, vtatur, coctioni non nihil conferet, quo modo
& alia omnia, quæ acrem habent qualitatem. Eadem autem ratione, ſi ſumptum parce fuerit, ſto-
macho robur inducit: proinde ipſum com[minuentes], ſuccumq́; {totum} exprimentes, ſolent me-
† καταποτοῖς. dicamentis immiſcere, † quæ per os ſumun[tur,]} quæq́; ventrem deijciunt, aut totum corpus pur-
gant. Parte autem fructus acida & non veſca, qua ſemen continetur, cum ad alia quędam vtuntur:
tum ſæpe, in acetum imbecillum conijciunt q[u]o ipſum reddant acrius. Pars autem inter duas iam
dictas media, quæ ſane corpus etiam nutrit, qu[æ]q́; neq́; acidam, neq́; acrem habet qualitatem, pro- H
pter duritiem concoctu eſt difficilis. Ob eam ca[u]ſam omnes ipſam mandunt cum aceto & garo,
vt ſaporis hebetudinem acuant: fortaſſe autem, quòd experientia didicerunt, aut à medicis accepe-
runt, ipſam coqui facilius, ſi manſa eo modo fuerit.

De Fructibus Plantarum Agreſtium, inter quos ſunt Quercuum Glandes. CAP. 38.

OMnibus hominibus mos eſt eas plantas vocare agreſtes, quæ ſine vlla agricolæ induſtria in
agro proueniunt. Siquidem & vites appellant agreſtes, quas nullus vinitor procurat, ipſas
ablaqueans, aut circunfodiens, aut pullulantia germina extirpans, aut eiuſmodi aliquid ſatagens,
Ex quo plantarum genere eſt fagus, quercus, ilex, cornus, comarus, & aliæ id genus arbores:
quemadmodum & frutices quidam, vt rubus, canirubus, acherdus, pirus, & prunus ſylueſtris,
quam πρε̃μνον apud nos appellant, & qui frutex ἐτιμηλίδας fert. Appellatur autem is fructus in
Italia vnedo, ſtomachoq́; nocet, & capiti dolorem affert, acerbuſq́; eſt admodum cum exigua qua-
dam dulcedine. Cornis quidem, & caniubi fructu, & glandibus, & μεμηκύλοις (ſic autem comari
fructus appellatur) ruſtici paſſim veſcuntur: reliquarum vero arborum aut fruticũ fructibus non
admodum vtuntur. Cum tamen fames regionem noſtram aliquando inuaſiſſet, eſſetq́; magnus
glandium ac meſpilorum prouentus, ruſtici in foſſis ipſa condentes, hyeme tota & vere primo,

pro

A pro frumentaceis eduliȷs ſunt vſi. Prius autem glandes huiuſcemodi, ſuibus erant pabulum: Tunc vero, cum eos hyeme nutrire, vt ante conſueuerant, non poſſent, initio quidem mactantes ipſis in cibo ſunt vſi: poſt autem apertis foſſis, glandibus veſci cœperunt, varie ipſas ad eſum comparantes. Interdum enim in aqua elixabant: & in calidis cineribus celantes, mediocriter aſſabant: poſt autem non nunquam comminuentes, pultarium ex ipſis conficiebant: alias aqua ſola conſpergentes, ſed condimentum aliquod immittentes: alias mel affundentes, aut lacti incoquentes. Ab his autem copioſum eſt nutrimentum, neq; quicquam eſt eorum, quæ hactenus hoc ſecundo libro expoſui, ei ſimile: quandoquidem glandes ″æque nutriunt, ac frumentaceorum eduliorum pleraque. Atq; olim quidem (vt aiunt) homines ex ipſis dũtaxat viuebant: Arcades autem, cum reliqui Græci fructibus cerealibus vterentur, eas diu in cibo retinuerunt. Alimentum autem, quod ex glandibus corpori accidit, tardi eſt tranſitus, ac craſſi ſucci: quas res conſequitur, vt ipſæ concoctu ſint difficiles. Cæterum μεμήκυλος glande querna ad omnia eſt deterior, queamodum hæc glande caſtanearum, quas vocant: Omnium enim glandium hæ ſunt præſtantiſſimæ. Sunt, qui hos fructus λοπίμυς appellent: hi nanq; inter fructus agreſtes & ſoli alimentũ corpori dant memorabile. Corna enim, & iligna glans, & rubi, & canirubi fructus, brabyla, μεμήκυλα, xinzypha, dioſphyra, alycacaba, terebinthi & acherdi fructus, & quæ eiuſdem ſunt generis, exiguum quidem habent alimentũ, verum praui ſucci ſunt omnia: præterea non nulla ex ipſis ſunt, quæ & ſtomachum lædant, & cibo ſunt iniucunda: Ob id, ſuum ſunt pabulum, & eorum quidem non domeſticorum, ſed qui vitam in montibus degunt: his enim nutrimentum ab ȷs fructibus plurimum accedit.

A.l.2.t.2.cap. 279.fol.130.h

B

De Alimento, quod à Plantis ipſis ſumitur. *CAP. 39.*

NOn modo plantarum ſemina ac fructus, ſed etiam integras ipſas ſæpenumero mandimus: ſæpe autẽ, cum interdum vrget neceſſitas, radices tãtum, aut ſurculos, aut nouella germina. Noſtrates certe homines, quanquam raparum (quas & buniadas nominant) folia & caulẽ abȷcere ſunt ſoliti, non nũquam tamen penuria melioris cibariȷ ipſa quoq; mandũt. Pari modo in radiculis, & ȷs, quæ apud nos nomine vernaculo rhapia appellant: eſt autem hæc planta (vt ſic dicam) agreſtis radicula. Ad hæc pyrethron, ſion, equapium, fœniculum, ſcandicen, cichorion, chondrillam, gingidion, daucon, & plurimarũ arborum ac fruticum tenera germina cocta, homines fame adacti ſæpe mandunt: quædam etiam nulla vrgente fame, vt qui palmæ verticem mandunt, quem ipſius cerebrum appellant. Quid iam loquar de teneris ſpinis? manduntur.n. & ipſę cum aceto & garo, nulla cogente fame, eſtq; cibus hic tolerabilis. Sunt, qui oleum etiã ipſis adȷciant, præſertim cum prius in aqua ferbuerint. Vtuntur.n. ipſis bifariam, ſępe quidem crudis, interdum autem & elixis. Porro ſpinoſas plantas appello, ſcolimon, atractylida, eringion, cnicon, atragida, & quam ſpinam albam nominant, præterea ſpeciem alteram chamæleontis: quorum nonnulla ruſtici qdã in acetum muriam′ve immittentes reponunt, eodem modo, quo rapas, cæpas, & quæ vocant ampeloprasa, pyrethron, & alia eiuſmodi. Huius autẽ generis ſunt cib*aria, colocaſia, & quod abaton nuncupatur. Manifeſtiſſimũ autem eſt, ꝙ omnia hæc, præterq̃ ꝙ exiguum corpori dant alimentum, ſuccum ẽt prauum generant. Ad hæc quædam ex ipſis noxam ſtomacho adferunt, præter (vt dixi) ſpinas, quæ nunc nuper è terra emerſerint. Quæ vero ex ipſis in muriam acetum′ve inȷcientes reponunt, & in totum annum ſequentem aſſeruant, ab ipſa præparatione vim quandam prouocandæ appetentiæ acquirunt, ſi quis ipſis moderate vtatur: cuiuſmodi ſunt viticis turiones, & terebinthi. Hæc itaq; in plantis agreſtibus numerant: de quibus id communiter noſſe ſufficiat, ꝙ omnes praui ſunt ſucci. Quod vero ad domeſtica attinet, non communiter, ſed priuatim cuiuſq; facultatem noſſe longe præſtantiſſimum fuerit, & earum potiſſimum, quibus aſſidue vtimur: quæ etiam ob id ipſum à nobis expetuntur, quòd ea longa experiẽtia comprobata ſunt cæteris eſſe præſtantiora. De ȷs igitur deinceps verba faciemus, ſumpto ab oleribus initio.

C

* Græcorũ codicũ hoc in loco aliq habent κιφόρια, aliq vero κιβύρια: ex ſcdo tamen Dioſcoridis libro, capite de faba ægyptia vr̃ legendum eſſe κιβώτια, ideſt arculæ.

D

De Lactuca. *CAP. 40.*

MVlti medici, quemadmodũ fructibus autumnalibus ficus, ita hoc olus aliȷs omnibus antepoſuerunt: ſucci.n. ″eſt, q̃ alia omnia, laudabilioris. Quod aũt in eo non nulli reprehẽdunt, id maxime eſt laudandũ: quod ſi re vera ei ineſſet, nulli non olerum modo, ſed ne optimi quidem ac nutrientiſſimi ſucci eduliorum, eſſet ſecũdum. Sanguinem.n. aiunt lactucam generare. Aliȷ vero non ſimpliciter ſanguinẽ dicunt, ſed multum adiungunt, lactucam ſanguinem multum generare affirmãtes. At hi, ẽt ſi prædictis prudentius ipſam accuſant, magis tñ mentiũtur: tametſi id ipſum, quod multum ſanguinem generat, nemo poteſt in ea iure reprehendere: perſpicuum.n. eſt, ꝙ cibus is ſuccum haberet omnium ciborum pręſtantiſſimum, ſi quidẽ ſuapte natura ſanguinem quidem plurimum, aliorum autem ſuccorũ nullum generaret. Quòd ſi dixerint ex lactuca plurimũ ſanguinis aceruari, in eoq; ipſam accuſent, facillimum erit, quod obȷciũt, emendare: cum poſſint, qui lactucis veſcuntur, laborem quidem augere, ipſarum autem eſum minuere. Verũ hæc dixiſſe ſufficiat aduerſus eos, qui olus hoc non recte vituperant. Scire autem conuenit, quòd, cum olera omnia ſanguinem gignant pauciſſimum ac praui ſucci, lactuca non multum quidem generat, neque mali ſucci, non tamen omnino laudabilis. Mandunt autem ipſam, vt plurimum quidem

A.l.2.t.2.cap. 441. fol.144. e

crudam.

crudam:cum aũt æſtatis tempore accingere ſeſe ad ſemen producendũ cœperit, in aqua dulci præ E
† ἢ διά τινος τῶν ὑποτριμμάτων.
coctam ſumunt cum oleo,garo,& aceto, † aut cum aliquo ſalſamentorum,cõdimentorum've, } &
eorum potiſſimum,quæ cum caſeo parantur.Pleriq; autem prius,q̃ in caulem aſſurgat, ipſa vtun-
tur,aquæ incoquentes:quod ego nunc,ex quo dentes mihi male habent, cœpi facere. Quidam.n.
meorum ſodalium conſpicatus olus id iam olim quidem mihi eſſe conſuetum, nunc vero difficilẽ
habere manducationem,author mihi fuit,vt ipſum coquerem.Ætate autem iuuenili, cũ mihi ve*n-
* ἢ ἀνωγαστὴρ
triculus bili aſſidue infeſtaretur, lactuca,quo ipſum refrigerarem,vtebar: cum vero ad ætatem de-
clinantem perueni,hoc olus fuit mihi aduerſus vigilias remedio:tũc.n.contra,ac in iuuentute, ſom
num mihi dedita opera conciliabam:graue.n.mihi erat præter voluntatem vigilare,quod mihi ac-
cidebat,partim,ꝙ in iuuentute meapte ſponte vigilijs aſſueueram,partim, ꝙ declinantium ætas ad
inſomniam admodum eſt propenſa.Itaque lactuca veſpere commanſa vnicum mihi inſomniꝫ erat
ἀλεξιφάρμακον. Cæterum θριδακίνην nil aliud voco, q̃ quod nunc homines θρίδακα appellant:
quandoquidem apud nos aliud quoddam eſt olus agreſte,quod θριδακίνη nũcupatur, quod in vijs
ipſis naſcitur, & locis foſſarum eminentioribus,& præterea herboſis aquoſis've(quæ λιβάδας ap-
pellant) ac pleriſq; incultis.Exiguum autem eſt id olus,inſtar lactucæ hortenſis nunc nuper enatę,
amaroriſq; quidpiam præ ſe fert, & multo adhuc magis, dum adoleſcit: vbi autem caulem iã pro- F
duxerit,ſaporem amarum habet vel manifeſtiſſimum. Porrò huic lactucæ aliud præterea olus eſt
ſimile, quam Chondrillam appellant, quæ citius in caulem aſſurgit, amaritudinemq; habet ma-
gis perſpicuam,& lentum quendam ſuccum albumq;, cuiuſmodi eſt tithymallorum ſuccus, non
tamen acer perinde,vt ille: vtimurq; interdum ipſo ad pilos in palpebris reglutinandos. Hæc igi-
tur olera, quo ab hortenſibus ſecernantur, agreſtia nuncupantur:de quibus paulo ante communi-
ter tradidimus. De lactuca autem hortenſi,quam omnes mandere,& θρίδακα nominare, conſue-
uerunt,ſummatim rurſum memoriæ cauſa repetens,dicam ipſam ſuccum quidem habere frigidũ
& humidum,non tamen praui eſſe ſucci:quo fit,vt neq; coctione penitus excidat, quo modo reli-
qua olera: neq; ventrem ſiſtat, quemadmodum etiam non proritat:quæ ipſi iure accidunt, vt quæ
nihil habeat neq; auſteri,neq; acerbi, a quibus in vniuerſum venter ſiſtitur: quemadmodum a ſal-
ſis & acribus,& omnino ab ijs, quæ vim quandam habent detergendi, ad excretionem incitatur:
quorum etiam nihil lactucæ ineſt.

De Seri. *CAP. 41.*

NVm,"quos Romani intybos appellãt,veteres Athenięſes Seres dũtaxat nominarint, an & A. l. 2. t. 2. c. 229. fol. 124. d
alia quædã olera agreſtia,nequeo certo affirmare.Cæterũ intybi facultatẽ habẽt lactucis adſi G
milem: ſuauitate tñ,& alijs,quæ ſupra de lactucis fuerunt comprehenſa, ab ipſis relinquuntur.

De Malua. *CAP. 42.*

QVemadmodum θριδακίνη,quæ eſt lactuca agreſtis,ab hortenſi,ita malua"agreſtis a ſatiua,eſt A. l. 2 t. 1. cap. 194. fol. 121. c
diuerſa.Plantæ enim congeneres in eo inter ſe diſſident, quòd agreſtis quidem ſiccitate,ſati-
ua vero humiditate,ſuperat. Porrò ſucco maluæ lentor quidem ineſt,quod lactucæ nõ in-
eſt,a refrigerandoq; abeſt perſpicue: id quod etiam ante, quàm edas,intelliges, ſi vtrunq; olus vi-
ciſſim calido cuipiam affectui,vt eryſipelati, cataplaſmatis modo applicueris: quod etiam vulgo
faciunt,tenera folia diligenter ad exactum læuorem conterentes. Senties enim in hoc cataplaſma-
te lactucam quidem manifeſte refrigerare: maluam autem calorem quendam habere moderatum
ac veluti tepidum. Cæterum hoc olus facile ſubducitur, non modo propter humiditatem,verum
etiam propter lentorem,& potiſſimum q̃ãdo quis cum oleo & garo copioſam ipſam ſumpſerit.
Nutrit autem & ipſa mediocriter. Verũ ſi trium horum olerum ſuccum compararis,betę qui-
dem,tenuium eſt partium,tergendiq; facultate eſt prędictus:maluę autem, craſſus magis eſt & len-
tus:lactucæ,inter vtrunq; eſt medius.

De Beta. *CAP. 43.* H

MAluam quidem,vt lactucam,diximus nõ modo eſſe ſatiuam, ſed aliam etiam quandam eſſe
agreſtem:nulla autem beta eſt agreſtis,niſi quis lapathon ita nominare velit. "Succus autẽ A. l. 2. t. 2. cap. 636. fol. 167. c
betarum tergendi vim habet manifeſtam adeo,vt ventrem ad excernẽdum excitet: & ſtomachum
interdum mordicet,præſertim quibus natura ſenſu exactiore eſt præditus: ob idq; edulium id ſto-
macho eſt noxium,ſi largius ſumatur.Corpori autem ab ipſa,vt ab alijs oleribus, paucum alimen-
tum accedit. Verum obſtructum hepar beta magis,quàm malua,aperit,& multo magis, ſi cum ſi-
napi,aut omnino ſaltem cum aceto,mandatur. Lienoſis item eodem modo ſumpta vtile eſt medi-
camentum. Iure enim quis ipſam ita manſam medicamentum potius, quàm alimentum dixerit.
Videmusq; homines fere omnia eiuſmodi,obſoniorum non alimentorum vice eſitare: quemad-
modum etiam interdum porrum mandunt,& pulegium,thymum, origanum,cępam, præterea &
allium,& cardamum,& alia id genus.

De Braſsica. *CAP. 44.*

HAnc quoq; plerique,vt obſonium,mandunt:medici autem, vt ſiccante medicamento, vtun-
tur. Dicta autem iam quædam de hac fuerunt in libris de medicamentorum facultatibus,
tum etiam libro ſuperiore. Nunc autem ſummatim dicemus ipſius quidem ſuccum facultatem
habere

A habere purgatricem: corpus autem ipſum, cõmuni ſiccantium ratione ſiſtere magis, quam ad deijciendũ incitare. Cum igitur, quę in vẽtre cõtinentur, excernere voluerimus, è propinquo caccabo, in quo cocta cum aqua fuerit, extractam ipſam protinus in vaſa, in quibus oleum cum garo paratũ fuerit, conijcere conueniet: nihil autem retulerit, ſi ſalem loco gari ſumpſeris. Quòd ſi humentem aluum ſiccare voluerimus, priorem aquam, vbi braſſica mediocriter cocta videbitur, effundentes, aliam calidam mox inijciemus, ac deinde rurſum braſſicam, quoad contabuerit, ei incoquemus: quod non facimus, cum ventris deijciendi gratia ſumitur: volumus enim hoc caſu proprium ipſius ſuccum omnem non deponere, ſed, quoad fieri maxime licet, retinere. Porrò nihil, quod coquitur, proprium ſuccum ſeruare omnino poteſt: quin potius omnem abijciat, ſi coctum diutius fuerit. Quin & lenticulam diximus eodem, quo braſſicam, modo oportere parare, vt quæ vtrunq; poſſit efficere, ventris ſubductionem ſcilicet, & cohibitionem. Vocatur autem, quæ ſic paratur, bis cocta & lens & braſſica. Sed & cæpam & porrum, & multo magis ampeloprasũ, & allium, & ſi quid à veteri natura ad contrariam velis traducere, ſic parabis, huius ante omnia memor, nihil, quod bis coquitur, oportere neque aerem, neque aquam frigidam, contingere: non enim poterit amplius, etiam ſi diutiſſime coxeris, planè tabeſcere: ſed oportet, vt paulo ante diximus, aquam calidam habe-
B re paratam, vt, cum ex priore extraxeris, in illam protinus conijcias. Lens itaque & braſſica æquali

A.l.2.t.2.c.139 fol.115.g

inter ſe menſura ſiccant, ob idq; " viſum hebetant, niſi forte totus oculus humidior fuerit, quàm naturalis habitus poſtulet. At lens quidem non exiguum corpori dat alimentum, idq; craſſum ac melancholicum, braſſica vero paucum habet alimentum, idq;, quã lens, humidius, vt quæ edulium eſt non firmum, ſed laxum: ſuccum tamen habet non probum vt lactuca, ſed prauum & graueolẽtem. Quòd vero ad vrinas attinet, nihil ipſas (quod ſciam) inſigniter neq; prouocant, neque morantur. Qui perditiſſimam ac falſam doctrinam confectantur, olus hoc ῥάφανον cõtendunt appellari: perinde ac ſi iam cum ijs Athenienſibus, qui ante ſexcentos annos fuerunt, nobis eſſet ſermo, non cum Græcis, qui nunc ſunt, quibus omnibus mos eſt in nulla alia planta braſſicæ nomine vti.

De Atriplice & Blito. CAP. 45.

A.l.2.t.2.cap. 518.fol.152.e

HÆc " ſunt alijs oleribus aquoſiora, &, vt ſic dicam, ἄποια, id eſt qualitatis expertia, magis q̃ cucurbita, aut ſaltem non minus, cum cocta videlicet fuerint. Sola.n. inter eiuſmodi olera, lactuca vtroq; modo manditur. Quòd ſi quis atriplicis & bliti qualitatem guſtu aſſecutus, braſſicæ deinde recordetur, fatebitur lactucam eſſe in medio horum olerum & braſſicæ, quando hæc quidem ſiccat admodum, illa autem omnino ſunt aquea: quo fit, vt non ex ſolo oleo & garo ipſa mandant, ſed
C acetum etiam inijciant: alioquin enim ſtomacho ſunt noxia. Dictum autem nobis fuit, ꝙ olera huiuſcemodi ad facilem deiectionem quodammodo ſunt propenſa, & potiſſimum, ſi cum humiditate lubricum quiddam habeant: propenſionem tamen, ac momentum ad inferiorem excretionẽ habent non forte, ſed exiguum, propterea, ꝙ nulla qualitas ipſis ineſt acris aut nitroſa, quæ ventrem ad excernendum excitet. Manifeſtum porrò eſt, ꝙ alimentum à ſe ipſis corpori præbent exiguum.

De Portulaca. CAP. 46.

A.l.2.t.2.cap. 534.fol.105.f

QVidam portulaca vtuntur, vt cibo: Nutrimentum " autem habet exile, idq; humidum & frigidum & lentum: Vt medicamentum autem, ſtuporem dentium ſanat ſuo lentore morſus experte: De qua fuſius in opere de medicamentis paratu facilibus tradimus.

De Lapatho. CAP. 47.

A.l.2.t.2.cap. 53 fol.104.a

LIcet cuiuis, vt ante diximus, lapathum appellare betam agreſtem, vt quod non guſtu modo, ſed viribus etiam betæ hortenſi eſt adſimile. Verum cum beta lapatho ſit ſuauior, idcirco nemo eſt, qui non ipſa libentius veſcatur. Proinde nihil eſt, ꝙ ego plura de lapatho commemorem, cum omnia, quæ opus erant, in beta expoſuerim.

De Oxylapatho. CAP. 48.

D VEl nomen ipſum, plãtæ huius qualitatem ac[illegible]res indicat: eſt enim lapathum acidum. Quòd autem ad lapathum attinet, nemo eſt, qui crudum ipſum mandat, quemadmodum neq; betam: oxylapathum tamen mulieres ruſticæ pica laborantes, interdum & pueri quidam guloſi crudum manducant. Perſpicuum autem eſt, ꝙ olus hoc ex eorum eſt genere, quæ non nutriunt multo magis, quàm lapathum.

De Solano. CAP. 49.

A.l.2.t.2.cap. 646.fol.168.c

INter " ea olera, quibus veſcimur, nullum noui, quod tantam habeat adſtrictionem, quantam ſolanum. Merito igitur raro quidem ipſo vtimur, vt alimento, vt medicamẽto autẽ, aſſidue. Efficax enim eſt in ijs, in quibus refrigerationis adſtringentis vſus incidit. Minimi autem eſt alimenti.

De Plantis Spinoſis. CAP. 50.

PLeriq; ruſticorum plantis huiuſcemodi è terra nũc nuper emerſis, prius, q̃ ipſarum folia in ſpinas deſinant, veſcuntur, non crudis modo, ſed in aqua etiam elixis: crudas quidem aceto & garo intingentes, coctis vero præter hæc oleum affundentes. Quòd autem olera omnia nutrimentum habeant pauciſſimum, & ipſum quidẽ tenue & aquoſum, dictũ ſupra nobis fuit. Spinoſa vero ſtomachum mediocriter iuuant. Inter has plantas ſunt ſcolimos, atractylis, & quam ſpinam albam appellant, dipſacus, cnicus, tragacantha, atragis, & quam pluris, quàm conueniat, æſtimant, cinara.

De Cinara. *CAP. 51.* E.

OMnes, qui vulgarem conſuetudinem fugitant, plantam hanc κύναραν appellant, non per κ & ι, & ſed per κ & υ, primam ſyllabam pronunciantes. Praui autem ſucci eſt edulium, & maxime cum pluſculum iam obduruerit: Etenim tunc ſuccum bilioſum in ſe ipſa continet copioſiorem, totamq́; ſubſtantiam habet lignoſiorem: adeo, vt ex ea quidem ſuccus melancholicus: ex ipſo autem ſucco tenuis ac bilioſiſſimus gignatur. Satius igitur fuerit ipſam elixam mandere, ſic, vt, ſi quis cum oleo, garo, & vino ipſam ſumat, coriandrum inijciat: ſin vero in patina paret, aut frigat in ſartagine, hæc ſemoueat. Multi enim eo modo ipſarum velut capita, quæ ſpondylos nominant, mandunt.

De Apio, Equapio, Sio, & Smyrnio. *CAP. 52.*

A.l. 2.t.2.cap. 55.fol. 104.d

† *Al. inſuauiora.*

HÆc ″ omnia vrinas cient: inter quæ apium eſt vſitatiſſimum & ſuauius, & ſtomacho gratius. Equapium autem, & ſion, † minus in vſu. Smyrnium vero non eſt inuſitatum, ſiquidem Romæ maxima copia venditur, acriusq́; multo eſt, quàm apium, & calidius, præterea aromaticum etiam habet quidpiam. Proinde vrinas prouocat valentius, quàm apium, equapium, & ſion, menſesq́; mulieribus mouet. Vere autem caulem producit, qui crudus veſcus eſt non aliter, quàm folia, quæ hyeme ſola plantæ inerant caulem non dum habenti, vt neque tum apium habet. Poſtea vero F accedente caule, tota planta iucundior redditur, ſiue quis crudam ipſam, ſiue elixam mandat, ſiue cum oleo & garo, ſiue vinum velit* adijcere, ſiue acetum. Sunt, qui cum aceto ſolo & garo mandãt, quo modo & apium: alij autem olei non nihil ijs adijciunt. Cæterum equapium & ſion cocta manducant: vtrunque enim ipſorum crudum, eſt inſuaue. Sunt, qui apium & ſmyrnium folijs lactucæ miſta manducent: nam, cum lactuca olus ſit inſipidum, ſuccumq́; præterea habeat frigidum, non modo ſuauior ſed vtilior etiam redditur, ſi acrium olerum quoddam aſſumpſerit: ob eam certe cauſam non nulli erucæ ac porri folia, alij ocimi, ipſis admiſcent. Romæ autem vulgo iam omnes homines olus id non ſmyrnium, ſed olus atrum nominant: quod forte aliquis omnino ne inter alimenta quidem numerare dignabitur, quemadmodum neq; ſion, neq; equapium: ſed omnia huiuſcemodi ſtatuet ciborum eſſe opſonia, quemadmodum & cæpas, & allia, & porra, & ampeloprafa, & (vt in ſumma dicam) omnia acria. Huius autem generis eſt ruta, hyſſopus, origanum, fœniculus, coriandrum, de quibus in commentarijs de opſonijs diſputatur; qui medicis quidem & coquis quodammodo ſunt communes, finis tamen vtrorunque ac ſcopus eſt peculiaris: quandoquidem nos vtilitatem, quæ ex cibis prouenit, ſpectamus, non voluptatem: quibuſdam tamen cibi inſuauitas, magna ex parte cauſa eſt, quò minus ipſum cõficiant: ob eam igitur cauſam ſatius fuerit cibos mediocriter G condire. Coquorum autem ſuauitas condimentis vt plurimum vti conſueuit adeo prauis, vt ipſa coctioni plus noceant, quàm commodent.

De Eruca. *CAP. 53.*

A.l.2.t. 2. cap. 227.fol. 124.

HOc olus manifeſtiſſime calfacit: proinde ſolum ipſum ″ mandere, niſi lactucæ folijs miſceatur non eſt facile. Semen autem generare creditur, & coeundi appetitum excitare. Capiti etiam dolorem infert, præſertim ſi quis ipſo ſolo veſcatur.

De Acaliphe, id eſt Vrtica, quam & Cniden nominant. *CAP. 54.*

A.l. 2.t.2. cap. 714.fol.174 f

HErbarum ″ agreſtium vna hæc eſt. Tenuiumq́; eſt partium ac virium, vnde nemo ipſa, vt alimento, iure vtitur, niſi fame maxima prematur. Vtilis autem eſt, vt obſonium ac medicamentum, quod aluum deijcit.

De Gingidio, & Scandice. *CAP. 55.*

† Simile ſcandici, qui eſt apud nos.

GIngidij maximus eſt in Syria proue[illegible]tus: manditurq́; † non aliter, quàm ſcandix, apud nos: ſtomachumq́; admodum iuuat, ſiue crudum, ſiue elixum ipſum mandere velis: elixationem autem diuturniorem nõ tolerat. Sunt, qui ipſum mandant cum oleo & garo, alij autem vinũ etiam vel acetum inijciunt, multoq́; magis ita ſtomachum iuuat: collapſamq́; appetentiam, ſi cum aceto ſumatur, excitat. Perſpicuum porrò eſt, ꝙ hæc herba medicamentum potius eſt, quam alimentum: H habet enim perſpicue adſtrictionem, & amarorem non mediocrem.

De Ocimo. *CAP. 56.*

PLeriq; hoc quoq; vtuntur, vt opſonio, cũ oleo & garo ipſum mandentes. prauioris autem eſt ſucci: quæ res impulit quoſdam, vt falſa de eo prodiderint, affirmantes ipſum celerrime paucis diebus ſcorpiones generare, ſi tritum in ollam inanem immitteretur, & potiſſimum, ſi quis quotidie ollam ad Solem calfecerit. Verum id quidem falſum eſt: vere autem ipſum dixeris olus ″ ſtomacho eſſe noxium, prauiq́; ſucci, & concoctu difficile.

**Al. καινὸν, i. nouã, vt vertit etiam Ioachinus Gandauus.*

A.l.2.t.2. cap. 10.fol. 160 a

De Fœniculo. *CAP. 57.*

A.l.2.t. 2.cap 274.fol. 129 p

QVemadmodum anethum, ita ″ fœniculus interdum ſua ſponte naſcitur: ferunt tamen & ipſum in hortis. Vtunturq́; aſſidue anetho quidem in condimentis, fœniculo autem etiam, vt obſonio: nam apud nos reponunt ipſum eodem modo, quo pyrethrum & terebinthum, componentes, adeo, vt in totum annum ſit vtilis: quemadmodum cæpas componunt, & rapas, & alia id genus quorum alia quidem cum aceto ſolo, alia cum aceto & muria ſimul componunt.

A *De Aſparagis.* *CAP.* 58.

VTrum ſyllaba ſecunda nominis aſparagi per ph ſit pronuncianda, an per p, vt omnes nunc proferunt, diſquirere nunc non eſt propoſitum: hæc.n.ſcribimus ijs, quibus ſanitatem tueri eſt propoſitum, non ſermonis Attici affectatoribus: qui ſanè in eo videntur neque Platonis ſcripta, neq; ipſius mentem intelligere. Cum igitur Græci propemodum omnes, teneros caules, quo tempore ad fructus ac ſeminis productionem augeſcunt, aſparagos per p appellent, ipſorum facultatem exponemus, ijs, qui ipſis vtuntur, quo lubet nomine, appellare permittentes. Multa ſanè olera, & in ſumma plantæ multæ ſuapte natura huiuſcemodi germina producunt quidem, non omnia tamen manduntur: ob eam cauſam (vt in alijs antea fecimus) de vſitatioribus verba faciemus. Braſſicæ igitur germen (quod non nulli, κῦμα etiam nominant, arbitror, per cõtractionem nominis triſyllabi κυήματος) minus, quàm braſſica ipſa, ſiccat, tametſi aliorum olerum caulis tẽperatura eſt vt plurimum, quàm folia, ſicciore, potiſſimum cum iam propè eſt, vt ſemen profundant. Dico autem alia olera eſſe hæc, lactucam, atriplicem, blitum, betam, maluam. Contra vero accidit, vt radiculæ aſparagus, & rapæ, ſinapi, cardami, pyrethri, & omnium propemodum acrium & calidorũ, ſit humidior. Bulbus autem, & apium, ſion, eruca, ocimum, oxylapathum, lapathum, & omnes oleracei generis B herbę ante, quàm ſemen effundant, eiuſmodi caulem quendam producunt, qui poſt ſemen effuſum ſiccatur, fitq; ad cibum hominibus inutilis. Hæc autem omnia aquæ incocta mandunt cum oleo & garo, pauco aceto adiecto, ita enim iucundiora ſunt, ſtomachumq; magis iuuant. Alimentum tamẽ paucum dant corpori, & id non boni ſucci.

De Alio Genere Aſparagorum. *CAP.* 59.

ALiud autem aſparagorum eſt genus, quod in plantis fruticoſis prouenit, oxymyrſine, chamędaphne, & oxyacantha. Ab his præterea alij ſunt diuerſi, quorum alius regius, alius ἕλειος, i. paluſtris, nominatur: quemadmodum & alius eſt bryoniæ, ab his diuerſus. Omnes autem ſtomachum iuuant, vrinasq; cient, & parum nutriunt. Si tamen ij belle conficiantur, tanto firmius alunt, quàm olerum aſparagi, quo ipſi ſunt ſicciores. Porrò arborum ac fruticum germina inter ſe quodammodo ſunt ſimilia, non tamen omnino eadem: arborum enim germina ſunt lignoſiora. Proinde de ipſis quoque ſeorſum nobis deinceps eſt dicendum.

De Germinibus. *CAP.* 60.

ARborum ac fruticum germina, olerum aſparagis proportione reſpondent. Sunt enim hæc quoque productiones quædam, cum planta ipſa fructum parat producere: in eo tamen diffe C runt, quòd arborum quidem ſtipes (qui cauli oleraceorum & herbaceorum proportione reſpondet) perpetuo manet: in illis autem caulis eſt annuus. Omnia igitur arborum ac fruticum germina, aquæ incocta, mandi poſſunt, præter inſuauia quædam ac medicamentoſa: cum tamen vulgo alijs cibis præſtantioribus affluunt, illis abſtinent: veſcuntur tamen vrgente fame, nam nutriunt & ipſa aliquantum, ſi confecta probe fuerint. Omnium autem præſtantiſſima ſunt, terebinthi, & viticis, vitis, iunci, rubi, & canirubi, germina. Noſtrates autem terebinthi germina in aceto vel muria condentes reponunt.

De Diſcrimine, quod Partibus Plantarum Eſculentarum ineſt. *CAP.* 61.

OPtarem vera eſſe, quæ Mneſitheus in opere de alimẽtis conſcripſit. Vniuerſalia enim præcepta, ſi vera ſunt, multa paucis verbis docent: quemadmodum, ſi falſa ſunt, multum ſunt nocua. Quæ igitur Mneſitheus de partibus plantarum in vniuerſum præcipit, hæc ſunt: Primum igitur radices omnes concoctu ſunt difficiles, turbamq; inferunt: verbi gratia, radiculæ, allia, cæpæ, rapa, & reliqua eiuſdem generis. Quorum enim radix, ſeu quod intra terram prouenit, ſed eſculentum, omnia hæc inter ea, quæ concoctu ſunt difficilia, numerãtur. Nam, cùm radices, ſurſum omnibus plantarum partibus mittant alimentum, accidit, vt humorem multũ in ſe ipſis colligant, eumq; crudum habeant plurimũ: neq; enim fieri poteſt, vt ipſe totus ſit concoctus, quãdo, quod coctũ eſt, D id perfectum eſſe videtur. Atqui humor, qui radicibus ineſt, alibi in partes plantæ diſtributus coctionem perfectam acquirat, neceſſe eſt: partes enim omnes à radicibus alimentũ recipiunt: neceſſe igitur eſt ibidẽ humores crudos aceruari: quo loco collecti, coctionem abſolutã, quæ fit in partibus ſupernis, expectant. Non ab re igitur in radicibus plurimũ humoris incõfecti cõtinetur. Merito ſanè & corporibus noſtris alimentũ ab ijs relinquitur humidũ ac turbationis plenũ. Hæc tibi Mneſithei eſt ſententia, quę verbis quidẽ videtur probabilis, experientia autẽ falſa eſſe cõuincitur. Siquidem radiculæ radicem habent caule ipſo ac folijs multo acriorem, ſimiliter & cæpa, ampeloprasſum, porrum, & allium. Quòd ſi betæ quoq;, & maluæ, & rapę, radicem cõparare ad folia volueris, plus virium in ea inuenies: Quemadmodũ & in althææ, quæ agreſtis quædam malua eſſe videtur: nam radix ipſius, vt & betæ, cũ tumores multos inflammatos diſcutiat, facultatem ſuam indicat: id quod ipſorum folia nequeunt efficere. Quin & plantarũ medicamentoſarum, quibus radices prædictis ſunt ſimiles, folia ſunt imbecilliora, vt cyclamini, ſcillæ, ari, dracontij, ac compluriũ aliorum: vt enim in alijs plantis ſubſtantiæ pars maxima in caule eſt ac ſtipite, ita in his in radice: quam radicem ipſarum natura auget maxime, ac nutrit, &, quod in ea probe confectum non fuerit, in folia & caulem excernit. Hæc igitur hyeme radicem habent magnam: vere autem, cum ſemen parant

producere, caulem proferunt. Videtur autem natura in animalibus quoque interdum totius ſub- E ſtantiæ animalis excremento (quemadmodum & Ariſtoteles prodidit) ad partium quarundã non neceſſariarũ procreationem abuti: vt in ceruis quidem ad cornua, in alijs autem animalibus ad pilos ac ſpinas multas & magnas producendas. Tutius itaq; eſt guſtantem prius atq; olfacientem, ſingulas plantarum partes, ipſas per ſe explorare, poſt autem mandentem experiri: quandoquidem olfactus ac guſtus, cuiuſmodi ſaporem ac odorem pars plantæ habeat, edocentes, cum ijs etiam temperamentum omne ſtatim oſtendunt. Experientia autem, ſi modo quis ipſam cum proprijs limitationibus fecerit, facultas ipſa plane inuenitur. Interdum etiam cum ijs, ipſius plantæ conſiſtentia cum ſucco, qui ipſi ineſt, indicat: quædam enim ſuccum habent humidum quendam & aqueum, aliæ craſſum vel lentum. Quos etiam ſuccos priuatim rurſum guſtare conueniet: quidam enim ex ipſis ſunt acres, aut acidi, aut amari, alij ſalſi: quemadmodum & quidã ipſorum ſunt auſteri, alij acerbi, alij aquei, aut dulces. Non eſt igitur audiendus Mneſitheus, tanquam verum in vniuerſum dicat, ſed potius ſingulæ plantarum partes, ipſæ per ſe experientia examinandæ.

De Rapis. CAP. 62.

HVius plantæ (quam γογγυλίδα aut βουνιάδα appelles, licet) oleraceum quidem eſt, quod terra extat: Radix autem, quæ terra continetur, dura quidem eſt, niſi coquatur, & non eſculẽta: F aquę autem incocta, nulla plantarum congenerum minus nutrit. Hanc quoq; varie vulgo apparãt, adeo, vt in muria vel aceto condentes, in totum annum ipſa vtantur. Succum autem in corpus diſtribuit mediocri craſſiorem: proinde, ſi quis ipſa liberalius veſcatur, ſuccum crudum, quem vocãt, aceruabit, potiſſimum ſi ipſam minus iuſto in ventriculo confecerit. Quod vero ad ventrem attinet, nemo ipſam neq; deijcere, neq; ſiſtere dixerit, præſertim cũ cocta belle fuerit. Coctionem enim diuturniorem poſtulat: eaq; eſt laudatiſſima, quæ cocta bis fuerit, quemadmodum prius de eiuſmodi præparatione docuimus. Quòd ſi ſumpta crudior fuerit, concoctu eſt difficilior ac flatulenta, ſtomachoq; noxia: non nunquam autem & ventrem mordicat.

De Aro. CAP. 63.

MAnditur & huius plantę radix eodem modo, quo rapi. In quibuſdam autẽ regionibus acrior quodammodo prouenit, vt propè ad dracontij radicem accedat. Et dum ipſam coquis, priore aqua effuſa, in aliam calidam conuenit conijcere: quemadmodum in braſſica ac lentẽ diximus: ad Cyrenen autem planta hæc à noſtrate eſt diuerſa. Nam in illis locis Arum minime eſt medicamentoſum & acre, vt rapis etiam ſit vtilius: idcirco hanc quoque radicem in Italiam aduehunt, vt quæ longiori tempore imputris & ſine germine poſſit perdurare. Perſpicuum autem eſt, ꝙ talis in cibo G quidem eſt præſtantior: ſi quis tamẽ humores craſſos vel lentos in thorace & pulmonibus collectos tuſſi velit eijcere, acrior ac medicamentoſa magis, eſt præferenda. Manditur autem & aquæ cum ſinapi vel aceto incocta, cum oleo & garo, atq; etiam cum condimentis, quæ Græci ὑποτρίμματα nominant, ſaleq; & ijs, quæ ex caſeo parantur. Non obſcurum etiam eſt, ꝙ ſuccus, qui ex ipſa in hepar & totum corpus diſtribuitur, ex quo animalia aluntur, craſſior quodammodo eſt, quemadmodum de rapis diximus: potiſſimum cum radices ipſæ qualitatis medicamentoſæ fuerint expertes: cuiuſmodi ſunt, quæ Cyrenis afferunt. Quãdoquidem apud nos in Aſia Arum magna ex parte eſt acrius, facultatemq; habet iam medicamentoſam.

De Dracontio. CAP. 64.

HVius quoq; radicem bis ter've elixantes, quoad medicamentoſum omne depoſuerit, nõ nunquam exhibemus mandendam, quẽadmodum & ari, quando humores " craſſi & lenti, qui in thorace ac pulmonibus habentur, vi maiore indigent. Commune autem id in omnibus cibarijs memoria eſt tenendum, ꝙ acria quidem & amara, ſi edantur, corpus parcius nutriunt: inſipida autem & ijs adhuc magis dulcia, multum: & multo magis, ſi compactam habeant ſubſtantiam, vt neq; humida ſint conſiſtentia, neq; craſſa, neq; laxa. Hæc certe ſi perpetuo memoria tenueris: & præterea attenderis, num ſingula quę explorantur, dum elixantur, aut aſſantur, aut in ſartagine parantur, ſuæ qualitatis vehementiam deponant: nihil erit, quod à me de omnibus ſpeciatim audire deſideres: ſed (quod in alijs feci) ea potiſſimum exponam, quibus aſſidue veſcimur. H

A.l.2.t.2.cap.432.fol.147.c

De Aſphodelo. CAP. 65.

RAdix " aſphodeli & magnitudine & figura & amarore ſcillæ radici quodãmodo eſt ſimilis. Si tamen, vt lupini, paretur, maximã partem ſui amaroris deponit: in eoq; à ſcilla diſcrepat. nam ſcillæ qualitas difficillime eluitur. Heſiodus certe aſphodelũ laudat, cum ſic ait. Nec quanta in malua atq; aſphodelo ſint bona, norunt. Equidem noui quoſdam ruſticos, qui graſſante fame vix tandem compluribus elixationibus lotionibus macerationibusq; in aqua dulci eſculentam ipſam reddiderint. Porrò hæc quoq; radix, quemadmodũ & dracontij, facultatẽ habet tenuandi atq; aperiendi. Proinde quidam pro ſummo remedio ipſius aſparagum ictero laborantibus exhibent.

A.l.2.t.2.cap.73.fol.107.d

De Bulbis. CAP. 66.

BVlbi quoque eiuſdem cum prædictis ſunt generis. Manditur enim ipſorum radix ſine folijs, vere autem interdum & aſparagus. Facultatem autem habet in ſe amaram & auſteram, eamq; inſignem: vnde etiam " ſtomachum exolutum, ad appetendum quodammodo excitat. Et

Aui.l.2.t.2.ca 85.fol.109.d

quanquam

A quanquam corporis ſubſtantiam habeat craſſiorem ac lentam magis, non tamen aduerſatur ne ijs quidem, quibus ex thorace ac pulmonibus aliquid conuenit expuere: ſed, cũ amaritudo ipſa ſuapte natura, craſſa ac lenta incidat, craſſitiei aduerſatur, quẽadmodum in commentarijs de medicamentis docuimus. Quapropter, ſi elixi bis fuerint, magis quidem nutriẽt: verum, cum amarorem omnẽ iam depoſuerint, aduerſabuntur ijs, quæ ſputo ſunt eijcienda. Melius autẽ tunc fuerit ipſos ex aceto oleo, & garo miſtis, mandere: ſuauiores enim ſic quidem fiunt, & magis nutriẽtes, flatusq́ue magis expertes, ac concoctu faciliores. Quidam autem ex ipſorum eſu liberaliore ſemen ſibi inauctum, ſeq́ue ad venerem alacriores redditos manifeſte ſenſerunt. Varie autem ipſos vulgo apparant: nam non modo in aqua elixos, vt dixi, mandunt, verum etiam patinas ex ipſis varie condiunt. Sunt, qui & frixos, alij aſſos ſuper prunas, mandunt. Verum hi quidem diuturnam elixationẽ non ſuſtinent, ſed exigua admodum ſunt contenti. Quidam autem auſteritate ipſorum atq́ue amarore ſeruatis delectati, omnino non elixant: incitant enim ipſos magis ad cibum capeſſendum: iuuabuntur tamen, ſi duos aut tres dies ipſis, vt appetentiam excitantibus, vſi fuerint: quòd ſi ijs ita paratis largius vtantur, & potiſſimum, ſi (vt ſolent) crudiores ſumant, in cruditatem rurſus incident. Sunt, qui flatus etiam & tormina, niſi belle fuerint concocti, inferant. Cæterum alimentum, quod ex ijs ita manſis B fit, non boni eſt ſucci: ex ijs autem, qui plurimum, aut, vt diximus, bis elixi fuerint, ſuccus gignitur craſſior quidem, verum præſtantior alioqui, & qui valentius nutriat.

De Paſtinaca, Dauco, & Caro. CAP. 67.

HOrum quoq́ue radices manduntur: minus tamen, quàm rapæ & arum Cyrenaicum, nutriunt. Calfaciunt autem inſigniter, & aromaticon quiddam oſtentant: cæterum, quo modo & alijs radicibus, conficiendi difficultas ipſis ineſt. Vrinam autem ″ cient: &, ſi quis ipſis copioſius vtatur, vitioſum ſuccum, mediocriter gignent. Cari tamen radix melioris eſt ſucci, quàm paſtinacæ. Quidam autem paſtinacam agreſtem, vocant daucum: qui vrinam quidem mouet potentius, medicamentoſior tamen iam eſt, multumq́ue, ſi quis eo veſci velit, eſt elixandus.

A.l.2.t.2.cap. 287.fol.131.f

De Tuberibus. CAP. 68.

HÆc ″ quoq́ue radicibus aut bulbis ſunt annumeranda, vt quæ nullam qualitatem habeant inſignem. Proinde, qui ipſis vtuntur, vtuntur ad condimenta excipienda, quemadmodũ & alijs quæ vocant inſipida, & innoxia, & ad guſtum aquoſa. Quibus omnibus eſt commune, vt alimentum, quod ab ipſis in corpus diſtribuitur, nullam inſignem habeat facultatem, ſed ſubfrigidũ quidem ſit, craſſitie vero quale id ipſum eſt, quod ſumptum fuerit. Craſſius quidem eſt, quòd ex tuberibus: humidius autem ac tenuius, quod ex cucurbita: atq́ue in alijs proportione. C

A.l.2.t.2. cap. 688.fol.171.f

* Oribaſius 2 collect.24.habet, μὴ θερμαί νειν, i. non calfaciat.

De Fungis. CAP. 69.

EX fungis ″ boleti, ſi belle in aqua elixi fuerint, propè accedunt ad cibos inſipidos: non tamẽ ſic ſolis ipſis vt vulgo vtuntur, ſed apparant varie, & condiunt, vt alia omnia, quæ nulla inſigni qualitate ſunt prædita. Alimentum autem ex ipſis eſt pituitoſum, & frigidum videlicet, prauiq́ue eſt ſucci, ſi quis ipſis largius vtatur. Omnium igitur fungorum hi minimum ſunt noxij. Secũdi autem poſt hos ſunt amanitæ. Reliquos vero tutius eſt omnino ne attingere quidem, multi enim ex ipſorum eſu interierunt. Equidem noui quendam, cui poſt boletorum non ſatis elixorum (qui innocentiſſimi eſſe putantur) vſum largiorem, os ventriculi ″ preſſum ac grauatum coarctatumq́ue fuit, difficilemq́ue habuit reſpirationem, & in animi deliquium incidit, ſudoremq́ue frigidum ſudauit: ac demum ſeruari ægre, ſumptis ijs, quæ humores craſſos incidunt, potuit: cuius generis eſt oxymeli ipſum per ſe, & cum hyſſopo & origano ipſi mediocriter incoctis. Is enim, tum hoc à quodam acceptum, cum nitri ſpumam ipſis inſperſam: poſt quæ fungos, quos comederat, vomuit, qui iam quodam modo in ſuccum pituitoſum frigidumq́ue admodum & craſſum erant mutati.

A.l.2.t.2. cap. 268. fol. 129 b

A.l.4.f.6 t.1.c. 10.fol.494.f

De Radicula. CAP. 70.

D VRbani quidem homines ſolam ipſam crudam vt plurimum, ante alios ſanè cibos, cum garo alui deijciendæ gratia mandunt: quidam autem aceti quidpiam admiſcẽt. Ruſtici vero cum pane ſæpenumero veſcuntur, vt alijs opſonijs, quæ ſua ſponte proueniunt: in quibus eſt origanum viride, & cardamum, thymus, ſatureia, pulegium, ſerpyllum, menta, calaminthe, pyrethrum, & eruca. Omnia enim hæc viridia, opſonia ſunt eſculenta, manduntur q́ue cum alimentis, ſuntq́ue ex genere plantarum herbacearum. Radiculæ autem caulem etiam ac folia mandunt, ſed coacti potius, quàm voluntarij. Radix ″ autem ex ijs eſt, quibus aſſidue veſcimur, eſtq́ue opſonium magis, quàm alimentum: nimirum quæ & ipſa cum manifeſta calfactione attenuandi habet facultatem: nam qualitas acris in ipſa ſuperat. Vere autem caulem quendam, qui in altum aſſurgit, gignere conſueuit, quẽadmodum & alia omnia, quæ caulem ſunt productura. Quem caulem elixantes mandunt cũ oleo & garo & aceto, vt rapæ caulem, ac ſinapi, & lactucæ: nutritq́ue magis caulis iſte, quàm cruda radicula, vt qui in aqua acrimoniam omnem deponat: pauciſſimum tamen & ipſe habet alimẽtum. Quidam autem non caulem modo, ſed & radiculas ipſas, elixantes mandunt non aliter, ac rapas. Miraríq́ue ſubit eos medicos, atq́ue idiotas, qui poſt cœnam, coctionis iuuandæ gratia, crudas ipſas eſitant: ipſi quidem hanc rem experientia ſatis ſibi exploratam eſſe affirmant, qui tamen ipſos ſunt imitati, omnes læſi fuerunt.

A.l.2.t.1.c.574 fol.160.g h.

De Cæpis, Allijs, Porris, & Ampeloprasis. CAP. 71. E

HArum quoque plantarum radices quidem vulgo frequentiſſime eſitant, caulem autem raro & folia, quæ & ipſa proportione radicum acrem " admodum habẽt facultatem. Corpus calfaciunt: &, qui in ipſo ſunt, humores craſſos tenuant, lentosq; incidunt. Si tamen bis ter' ve fuerint elixa, acrimoniam quidem deponunt, tenuant tamen adhuc, & alimentum corpori dant pauciſſimum, quod certe prius, quàm elixa eſſent, omnino non dabant. Cæterum allium quidem mandũt, non vt opſonium, ſed vt ſalubre medicamentum, quod digerendi, & obſtructiones aperiendi habet facultatem. Quod ſi elixum paulum fuerit, adeo vt acrimoniam depoſuerit, vires quidem habet imbecilliores, ſucci autem prauitatem non amplius retinet. Quemadmodum nec porra quidem, nec cæpæ, cum elixa bis fuerint. Ampelopraſa vero tantum à porris diſſident, quantum in alijs omnibus congeneribus agreſtia à domeſticis differunt. Quidam autem in totum annum ſequentem, vt cæpas aceto condientes, ſic & ampelopraſa reponunt: fiuntq; in cibo præſtantiora, ac minus habent vitioſi ſucci. Abſtinendum tamen ab aſſiduo vſu omnium acrium: & potiſſimum cum is, qui ipſis veſcitur, natura fuerit bilioſus. Solis enim, qui vel ſuccum pituitoſum, vel crudum & craſſum ac lentum aceruarint, cibi eiuſmodi ſunt accommodati.

A.l.2.t.2.c.119 fol. 112. c d

F

GALENI DE ALIMENTORVM FACVLTATIBVS

LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

De Alimentis, quæ ex Animalibus parantur: Ac poſtremo de Melle, de Vino, de Sale condiendis, ac Medijs edulijs, pertractat.

Propoſitum Libri. CAP. 1.

REliquum autem fuerit, de alimento, quod ab animalibus ſumitur, pertractare: Quod non paucas habet facultatum differentias, tum in partibus: tum in quibuſdam, quæ in partibus ipſis continentur, aut generantur: cuius generis ſunt oua, lac, caſeus, butyrum, & ſanguis.

De Alimento, quod à Greſſilibus Animalibus ſumitur. CAP. 2. G

PArtes animalium omnes non eadem facultate ſunt præditæ: ſed Carnes quidẽ, cum probe cõcoctæ fuerint, optimũ gignunt ſanguinẽ, & potiſſimum, ſi eæ animaliũ boni ſucci fuerint, cuiuſmodi eſt ſuũ genus: nã Partes neruoſæ iuſto ſunt pituitoſiores. Omniũ itaq; ciborũ, ſuũ caro * potẽtiſſime nutrit. Cuius rei athletę certiſſimũ tibi præbent indiciũ. Si.n. paribus exercitationibus parẽ molem alterius cibi diẽ vnã; comederint, poſtero die ſtatim ſentiẽt ſeſe redditos imbecilliores: quòd ſi pluribus deinceps diebus id fecerint, non imbecilliores modo, verũ etiam alimenti penuria macilentiores palàm cõſpiciuntur. Idem etiam de eo, quod dicimus, potes in pueris, qui in paleſtra ſeſe exercẽt experiri: & in alijs, qui quãlibet actionẽ fortem ac vehementẽ (cuiuſmodi eſt fodientium) obeunt. Porrò " carnes Bubulæ alimentum quidem & ipſæ corpori ſuggerunt non mediocre, neq; diſſipatu facile: ſanguinẽ tamen generant, quàm conueniat, craſſiorẽ. Quòd ſi quis tẽperamento naturali melancholicus magis fuerit, affectu aliquo, melancholico prehendetur, ſi largius his veſcatur. Affectus autem melancholici ſunt, cancer, elephas, ſcabies, lepra, febris quartana, & quæ peculiari nomine, melancholia nominatur. Lien autem quibuſdam à tali ſucco intumuit: quã rem καχεξία id eſt prauus habitus, & hydropes ſæpenumero ſunt conſecuti. Cæterum, quantum carnes bubulæ totius ſuæ ſubſtantiæ craſſitie H ſuillam ſuperant, tanto ſuillæ bubulas lentore antecedunt. Cæterum ex ſuum carnibus, hominibus quidem ætate florentibus, fortibus, & qui ſeſe multũ exercent, ſuũ ætate florentiũ carnes ad coquẽdum ſunt præſtantiores, quàm bubulæ: alijs vero ſuũ adhuc increſcentiũ. Porrò, quemadmodũ ex ſuibus, qui ætate ſunt florenti, ijs iuuenibus, qui bono corporis ſunt habitu, conueniunt, ſic & boũ, qui nondum florentẽ ætatem attigerunt: Bos.n. temperamento eſt, quàm ſus, multo ſicciore: quemadmodum & vir ætate florens, quàm puer. Iure igitur ijs animalibus, quę natura tẽperamento ſunt ſicciore, adoleſcens ætas ad mediocritatem ipſam confert: humidiorũ vero natura, quod ſibi ad probam ac conuenientẽ temperiem deeſt, ab ætate florenti aſſumit. Non modo itaq; Vituli carnes habent ad conficiendũ perfectis bobus præſtantiores, ſed etiam Hœdi capris. Capra nanq; temperamento minus, quàm bos, eſt ſicca: ſi tamen {homini &} ſui cõparetur, multum ſuperat. Suillæ autẽ carnis ſimilitudinẽ cum humana ex eo poteris intelligere, ꝙ quidã carnes humanas pro ſuillis ſine vlla in guſtu vel olfactu ſuſpicione comederunt: id enim ab improbis hoſpitibus, & alijs quibuſdã factum fuiſſe iã compertum eſt. Merito igitur porcelli alimẽtum nobis præbent tanto magnis ſuibus excrementoſius, quãto ipſis ſunt humidiores: merito minus etiam nutriunt: nam alimentũ humidius, vt diſtribuitur, ita etiam diſcutitur celerius. Cæterum Agni carnem habẽt humidiſſimam,

A.l.2.t.2. cap. 145. fol. 116. d

A. ibidem.

* Non ſunt in græcis exemplaribus nec in alijs interpretibus. & omnino tollenda hæc verba.

* Cod. quidam græcus vetuſtus non habet hæc verba.

ac

A. ibidem. c

A. ibidem.

A ac pituitoſam: Ouium vero excrementoſior eſt, ac ſucci deterioris. Caprarum ' quoq; caro præter ſuccum vitioſum, acrimoniam etiam habet. Hircorum autem tum ad coquendum, tum ad ſuccum bonum generādum eſt deterrima: hanc ſequitur, Arietum: poſt, Taurorum. Porrò in his omnibus carnes caſtratorum " ſunt præſtantiores: Senum autem peſſimæ tum ad coquendum, tum ad ſuccū bonum generandum, tum ad nutriendum: quemadmodum & ſues ipſi, qui, quanquam temperamento ſunt humidi, cum tamen iam ſenuerint, carnem habent, non nunquam ſiccam, ac concoctu difficilem. Ad hæc caro leporum ſanguinem quidem gignit craſſiorem, ſed melioris ſucci, quam bubula & ouilla. Ceruina autem non minus ijs ſuccum vitioſum generat, ac concoctu difficilem. His agreſtiū Aſinorum bene habitorum ac iuuenum caro eſt propinqua. Sunt tamē, qui & aſinorum domeſticorum, vbi ſenuerint, carnes mandant: quæ peſſimi ſunt ſucci, ac cōcoctu difficillimæ, ſtomachumq; lædunt: & præterea inter edendum ſunt inſuaues, quemadmodum Equorum ac Camelorum carnes, quibus & ipſis homines animo & corpore aſinini ac camelini veſcūtur. Sunt, qui & Vrſis, & ijs adhuc deterioribus, Leonibus, ac Pardis veſcantur, ſemel aut bis elixantes. Quid autem ſit bis elixare, dictum nobis ante fuit. Quid iam loquar de Canibus (quos & ipſos iuuenes, ac pingues, & potiſſimum cum fuerint caſtrati, apud quaſdam gentes frequentiſſime mandunt) cum B multi ſint, qui Pantheris, vt & Aſinis bene habitis, cuiuſmodi ſunt agreſtes, veſcantur: Hæc quidē non manduntur modo, ſed à quibuſdam etiam medicis laudantur. Vulpiū autem carnibus autumno venatores apud nos veſcuntur, tunc enim vuarum eſu pingueſcunt. Porrò animalia omnia, quibus alimenta propria affatim ſuppetunt, longe ſeipſis in cibo euadunt præſtantiora: quemadmodū deteriora fiunt, quibus ea minus adſunt. Proinde, quæ herbas è terra emergentes, aut arborum ſurculos, aut germina depaſcuntur, ea omnia, cum his abundant, habitiora ſunt, ac pinguia, nobiſq; alendis accommodatiora. Ea'que de cauſa, quibus herbas altiores paſci eſt naturale, hyeme, vere primo ac medio fiunt gracilia, ac praui ſucci. Vt boues, qui procedente tempore manifeſto fiunt obeſiores ſucciq; melioris, cum herbæ augentur, ac denſeſcunt, & ad ſemen producendum feſtinant. Quæ vero animalia humili herba nutriri queunt, ea primo ac medio vere ſunt præſtantiora, vt oues: æſtate autem prima ac media capræ, cum ſcilicet fruticum germina (quibus capræ veſci ſolent) ſunt frequentiſſima. Cum igitur me animalium ſpecies inter ſe comparantem audiueris, dictum meum experientia examina ac diiudica atque expende, non animal quod bene nutritum fuerit ac pingue, gracili ac penuria alimenti extenuato comparans, neq; adoleſcēs ſeni, iniquum enim ac malum eſt id iudicium: ſed, quod in vnaquaque ſpecie ac genere, aut quocunq; modo appellare C velis, optime eſt diſpoſitum, alteri, quod ſit eiuſmodi, conferens. Non igitur amplius opus erit pluribus exequi animalia omnia, quæ apud ſingulas gentes proprie naſcuntur. Cuius generis eſt in Iberia animalculum, quod lepori eſt ſimile, quodq; Cuniculum nominant. In Lucania autem Italiæ regione, quod inter vrſum ac ſuem quodammodo eſt medium. Ceu aliud quoddam inter agreſtes mures, & quos glires nominant, eſt medium † quod in eadem Italiæ regione, & alijs pleriſque locis manditur. Quæ.n.ex eiuſmodi animalibus bene ſunt nutrita, ac plane pinguia, ea, experientia explora, præparandorum ipſorum rationem, quam incolæ experientia didicerunt, ab ipſis audiens ac diſcens. Qualis autem ſingularum præparationum ſit facultas, iam à nobis diſcas, licet. Quæ nanque aſſantes, aut in ſartagine frigentes mandunt, ea corpori ſiccius dant alimentum. Quæ vero in aqua præcoquunt, humidius. Quæ in patinis condiuntur, inter hæc media ſunt, quanquam & illa ipſa pro modo conditura, inter ſe multum diſcrepant. Siquidem, quæ vinum, aut garum habent copioſum, ea ſunt alijs, quæ ea non habent, ſicciora. Rurſus, quæ exiguam quidem illorū portionem, aut ſapæ (quam hepſema quidam nuncupant) ampliorem habēt: aut in ſimplici, ac plebeio alboq; appellato iure elixa ſunt: ea prędictis longe ſunt humidiora. Quæ autē in ſola aqua coquuntur, ijs quoque adhuc ſunt humidiora. Maximum præterea in præparatione diſcrimen accidit pro eorum, quæ inijciuntur, facultate, vt cum omnia ſiccant quidem, ſed alia magis, alia minus. Sunt D porrò hæc, ex ſeminibus quidem anethum, apium, carum, lybiſticum, cuminum, & alia quædam id genus. Ex plantis vero ipſis porrum, cæpa, anethum, thymus, ſatureia, pulegium, mentha odorata, origanum, & alia huiuſmodi ad obſonatricem commentationem pertinētia, de qua nunc diſſerere non eſt propoſitum. Quemadmodum autem modo præcepimus, cum animaliū differentia inquiritur, quæ optimo ſunt habitu, eſſe comparanda, ita nunc quoq;, quæ pulcherrime ſunt præparata, conferantur. Hæc itaq; de pedeſtrium animalium carne audiuiſſe ſufficiat: de aliarum autem partium facultate deinceps, cum ſermonem de limacibus abſoluerimus, ſumus tractaturi.

† μύοξος vocatum, hæc addēda ex Græc. codic.

De Limacibus. CAP. 3.

PErſpicuum quidem eſt, ꝙ neq; inter volatilia, neque inter aquatilia hoc animal eſt numerandum. Quòd ſi inter pedeſtria ipſius non meminerimus, nihil prorſus de limacium alimento dicturi ſumus: quod iniquum fuerit ſilentio prætermittere, quemadmodum vermes, qui in lignis naſcuntur, viperas alioſq; ſerpentes, quibus in Ægypto & apud alias quaſdam gentes veſcuntur: neq; enim illorum quiſquā hæc noſtra lecturus eſt: neq; nos, quę apud illos ſunt eſculenta, vnquam comedemus. Limaces vero Græci omnes quotidie mandunt, carnem quidem duram habentes, eoq; concoctu difficilem, ſed quæ confecta, potentiſſime nutriat. Succus autem ipſis ineſt, qui

ventrem ſubducit;quemadmodum & ijs,quibus teſta pro cute eſt:Quapropter quidam oleo,garo vinoq́ʒ ipſas condientes, eo iuſculo ad aluum deijciendam vtuntur. Quòd ſi huius animalis carne, vt cibo ſolo eſculento, vti velis, vbi prius in aqua elixaris, in aliam aquam transferas, in qua rurſus elixabis:tum demum condies,ac tertio elixabis, vſque dum caro tota intabeſcat. Hoc enim modo præparata aluum quidem ſiſtet,ſed alimentum corpori dabit non contemnendum. E

De Animalium Pedeſtrium Partibus Excarnibus. CAP. 4.

PEdeſtrium animalium partes excarnes homines mandunt,pedes,roſtra,& aures:Easq́ʒ vt plurimum in aqua elixas mandunt cum aceto & garo: non nunquàm autem & ſinapi: quidam autem ex oleo & garo,vinum affundentes: ſunt, qui cum oleribus, aut in aqua elixis, aut in patinis conditis.Porcellorum autem pedes ptiſſanæ elixæ iniecti,aptiſſimi ſunt,tum vt illam meliorem efficiant:tum vt ipſi molliores reddantur,& ob id ad elaborationem,quæ in ore fit ac ventriculo, meliores. Non parua tamen eſt & in præparationis modo differentia, non modo in partibus animalium excarnibus, ſed in alijs etiam omnibus: quam fuſius in opere de Arte Obſônandi explicabimus. In hoc autem opere, tantum vniuerſales partium ipſarum differentias exponimus, ipſas inter ſe (vt diximus) ita comparantes, vt ſi omnes ad eundem modum paratæ eſſent: iuſta enim eſt hæc comparatio. Partes igitur corporis *extremæ, vt pinguedinis, ita ſubſtantiæ carnoſæ, habent minimum:neruoſa enim ac cutacea natura in ipſis præpollet:non tamen tales hi nerui cutis've ſunt, F
* ἄκρεα.
quales in reliquo ſunt corpore,nam in ex*carnibus magis ſunt exercitata, eo'que etiam magis lenta. Etenim neruus omnis ac cutis,dum elixantur,ad huiuſcemodi naturam deueniunt. Quare merito corpus quidem minus alunt, ob lentorem tamen per aluum facilius deijciuntur. Meliores autem ſunt ſuum pedes,quàm roſtrum:quemadmodum hoc auribus eſt præſtantius,hæ enim conſtant ſola cute ac chartilagine. Chartilago porrò in perfectis quidem animalibus omnino confici non poteſt: in ijs vero,quæ adhuc augeſcunt,ſi in ore bene læuigata, & in ventriculo confecta fuerit, paucum alimentum corpori dabit Eadem autem eſt eius,quod dicimus,in alijs animalibus proportio. Quanto enim eorum carnes alimenti bonitate, ſuilla ſunt inferiores, tanto illorum partes exca*rnes partibus ſuum ex*carnibus ſunt deteriores. Cæterum illud nequaquam arbitror quenquam latere, quòd partes neruoſas voco eas, quæ pedibus inſunt,ad ſimilitudinem eius, qui proprie neruus nominatur, quiq́ʒ ex cerebro ac ſpinali medulla originem ducit. Quæ autem in partibus ex*carnibus neruoſa ſunt corpora,ad ſimilitudinem quidem ita nominantur: ſunt autem oſſium ligamenta, ſenſus expertia,& præterea tendones quidam.
* ἀκρέοις.

De Animalium Pedeſtrium Lingua. CAP. 5. G

PEculiaris" quædam huic parti ineſt ſubſtantia:carnem enim habet fungoſiorem,ac ſanguineã magis. Muſculi enim carnes ſunt exactæ,& potiſſimum ipſorum partes mediæ: nam multi in ſuis ipſorum finibus in magnos tendones deſinunt,quos plerique medicorum aponeuroſes muſculorum nominant:quos longe maximos muſculi generant,qui ad artuum fines pertinẽt: quin & muſculi quidam capita habent neruoſa.Et ipſius linguę,quam coci è ſuibus eximentes elixant,corpus quidem proprium caro quædam eſt fungoſa,vti diximus:non tamen eam eximunt ſolam,neqʒ elixant,ſed ſimul cum muſculis,qui in ipſam inſerũtur: vt plurimum vero etiam cum epiglottide, & larynge,& glandulis quæ illic ſunt,tum ijs quæ linguę ſunt propriæ ſaliuamq́ʒ generant, tum ijs quæ ſunt ad pariſthmia ac laryngem. Præterea venæ & arteriæ & nerui, linguæ cum alijs carnibus ſunt communia: illa enim vnà cum carnibus manduntur, niſi ꝙ in hac parucula tria hæc vaſorum genera plura ſunt ac maiora, quàm pro portione magnitudinis. Quæ porrò facultas ſit alimenti, quod à glandoloſis corporibus ſumitur,deinceps audito.
A.l.3.f.6.c.1. fol.244.c

De Glandulis. CAP. 6.

QVantum lingua à carnis ſubſtantia, tantum glandulæ à linguæ ſubſtantia, receſſerunt: non tamen omnes æquali omnino ab ea diſtant interuallo. Sed,quæ illi adiacent ac contingunt, ijs quadantenus ſunt ſimiles, quæ in mammis habentur, quando ſaltem eæ lacte non dum refertæ fuerint. Non enim glandulæ mammillares perpetuo ſuo munere funguntur, vt cùm aliæ propemodum omnes, tum autem eæ quæ ſunt ad linguam: natura enim eas linguæ comparauit ad ſaliuam generandam:mammillares vero poſt fœtum conceptum fiunt raræ ac laxæ,& lacte plenæ. At, quo tempore lacte carent, contrahuntur ac denſantur, tantum à ſe ipſis differentes, quantum permadidæ ſpongiæ ἀπὸ τῶν σκελετευομένων: ſic enim ſpongias appellant, à quibus cum humorem omnem expreſſerint, circundatis vinculis ipſas conſtringunt, totumq́ʒ ipſarum corpus cogũt. Sunt autem & circa larynga ac pharynga huiuſmodi quædam glandulæ, ſicut & in meſenterio: verum hę quidem ſunt exiles,eoq́ʒ vulgus ipſum latent:Quæ vero ſunt ad pariſthmia ac larynga,magnæ ſunt ac conſpicuæ. Sunt & aliæ exiguæ in multis corporis partibus, vaſorũ diuiſiones firmantes ac fulcientes. At glandula illa,cui thymo nomen eſt,haudquaquam eſt exigua, ſed in nuper natis animantibus eſt quàm maxima,increſcentibus autem illis ipſa decreſcit. Omnibus autem ipſis illud eſt commune, vt ſuaues in cibo ac friabiles appareant. Mammillares vero, cum lac habent, de ipſius etiam dulcedine quidpiam præ ſe ferunt: quapropter hæ glandulę, cum lacte ſunt plenæ, ſummopere à guloſis expetuntur,præcipue ſuillæ. Alimentum autẽ,quod ex ijs probe quidem in H

ventriculo

A ventriculo concoctis, prouenit, propè ſanè ad carnium alimentum accedit: Quòd ſi minus, q̃ ſat eſt, ſint confectæ, ſuccum crudum aut pituitoſum generant: humidiores quidem pituitoſum, duriores vero crudum: de quo ante diximus. Teſtes autem, cum ex genere ſint glandularum, non perinde tamen laudabilis ſunt ſucci, vt mammillares: ſed habent viroſum quiddam, ſeminis quod generãt, naturam referentes, ceu renes, vrinæ. Atq; etiã animalium greſſilium teſtes ad coquendum longe ſunt difficiliores. Nam gallorum gallinaceorum altilium teſtes & ſuauiſſimi ſunt, & laudabile corpori præbent alimentum. Glandulæ item collo veſicæ adiacentes, propè ad teſtium naturam accedunt. Sunt, qui renes quoq; inter glandulas annumerent: hi nanq; glanduloſum quiddam habere ipſis videntur. Verum″ praui admodum ſunt ſucci, & concoctu difficiles, vt adultiorum animaliũ teſtes, cum exectos ipſos mandunt: iuniorum enim ſunt præſtantiores. Taurorum autem, & hircorum, & arietum, inſuaues ſunt, ac ad coquendum difficiles, & mali ſucci.

A.l.2.f.2.c.9. fol.160.e

De Teſtibus. CAP. 7.

IVuenibus ſuibus ac bubus apud nos teſtes execãt, ſed propter vſum diuerſum. Nam Suum quidem teſtes cibi cauſa ſecantur: ſuum enim caſtratorum caro ſuauior fit, & plenioris alimenti, & ad coquendum facilior: Boum vero, vt ad agriculturam ſint meliores: tauri enim non facile ab ho-
B minibus domantur. Capræ autem & oues propter vtrunque vſum caſtrantur. Porrò omnes memoratorum animalium teſtes ad coquendum ſunt difficiles, ac mali ſucci: nutriunt tamen, ſi belle conficiantur, alij magis, alij minus, pro ea proportione, quam in carnibus ineſſe diximus. Nam, quanto ſuum caro alijs eſt præſtantior, tanto horum quoque teſtes aliorum animantium teſtibus ſunt meliores. Soli autem″ gallorum gallinaceorum vndequaque ſunt præſtantiſſimi, & potiſſimum eorum, qui ſaginati fuerint.

A.l.2.t.2.cap. 284 fol.131.h

De Cerebro. CAP. 8.

CErebrum″ omne cibus eſt pituitoſior, craſſiq; ſucci, & tarde permeans, ac ad coquendũ difficilis. Non minimum etiam cerebrum omne ſtomacho nocet. Quidam autem ipſius mollitie decepti ipſum ægrotis exhibent, cum præter alia nauſeam etiam cõcitet. Quinimmo, cum cuipiam à cibo vomitum mouere vis, huius partem pinguiter conditam, poſtremis epulis edendam exhibe. Illis vero, caue, exhibeas qui non appetunt, quos veteres ἀποσίτυς appellabant. Merito igitur nemo cerebrum ſummis epulis mandit, cum omnes ipſa experientia docti ſciant ipſum nauſeam excitare. Iure etiam pleriq; cum origano mandunt, vti non nulli cum ſale varijs modis apparato: quippe cum craſſi ſit ſucci & excrementitium, omnino vomitioni fit accommodatius, quando cum in-
C cidentibus & calfacientibus fuerit paratum. Si tamen recte confici poſſit, alimentum corpori præſtabit non contemnendum.

A.l.2.t.2.cap. 125.fol.113.f

De Oſſium Medulla. CAP. 9.

MEdulla, quæ in oſſibus inuenitur, cerebro eſt dulcior iucundior ac pinguior, adeo, vt, ſi ea inter ſe comparando guſtes, putaturus ſis cerebrum auſterum etiam aliquid in ſe habere. Porrò medulla nauſeam prouocat, ſi liberalius ſumatur, quemadmodum & cerebrum: Nutrit tamen & ipſa, ſi probe conficiatur.

De Spinali Medulla. CAP. 10.

SPinalis medulla eiuſdem quidem cum cerebro eſt generis: eam tamen perperam medullam appellarunt, cum medulla ipſa non modo ſpinali hac, verum etiam cerebro ipſo, ſit humidior ac mollior & pinguior. Quòd vero in ſpinæ oſſibus contineatur, coloremq; habeat medullæ aſſimilem, ob id ipſam medullam nominant: quo nomine quidam ipſum quoque cerebrum vocitarunt. Eſt porrò ſpinalis medulla cerebro continua, ac eiuſdem cum eo naturæ, niſi ꝙ ipſo multo eſt durior, potiſſimum in infernis ſpinę finibus: quantum enim à cerebro abſcedit, tanto magis dureſcit. Pinguitudinis ſanè habet minimum: quo fit, vt nauſeam non prouocet. Et, ſi probe conficiatur, non
D exiguum corpori dat alimentum.

De Pinguedine & Adipe. CAP. 11.

VTrunq; quidem eſt oleoſum, humiditate tamen & ſiccitate inter ſe differunt. Pinguedo nãq; humida quæpiam res eſt, oleo longa vetuſtate incraſſato aſſimilis. Adeps vero pinguedine multo eſt ſiccior: ideoq; ſi calfactum ipſum fundas, coit facile ac concreſcit. Pauci ″vtraque eſt nutrimenti: potiusq; carnium nos alentium ſunt condimenta, quàm alimenta.

A.l.2.t.2.cap. 145.fol.116.d

De Pedeſtrium Animalium Viſceribus. CAP. 12.

A.ibidem 4.

OMnium ′ quidem animalium Iecur craſſi eſt ſucci, ac ad coquendum difficile, tardeq; permeat. Omnium autem eſt præſtantiſſimum, non modo ad voluptatem, ſed ad alia etiam omnia, quod συκωτὸν ideſt ficatum appellatur: quam appellationem inde habuit, quòd animalis mactandi iecur multarum ficuum ſiccarũ eſu ſic præparent. Quod maxime faciunt in ſuibus propterea, ꝙ huius animalis viſcera, aliorum animalium viſceribus natura multo ſunt ſuauiora: euadunt tamen & illa ſe ipſis meliora, cũ animal ipſum caricas affatim comederit: verum minime conſentaneũ hominibus videtur, præteritis, quæ natura cæteris præſtant, deteriora conſectari. Reliquorum autem viſcerum Lien quidem guſtu eſt non exacte ſuauis, eſt.n. in eo perſpicua quædam acerbitas. Merito autem praui quoque ſucci eſſe creditur, vt qui ſanguinem melãcholicum generet. Vtroq;

vero

vero tanto Pulmo eſt ad coquendum facilior, quanto eſt rarior: multo tamen, quod ad nutriendum E attinet, hepate eſt inferior. Pituitoſius autem longe eſt id alimentũ, quod corpori prębet. † Cor, ſubſtantia quidem caro eſt fibroſa ac dura, ideoq; ad coquẽdum eſt difficile, & tarde permeat: Si tamen probe conficiatur, alimentum corpori exhibet non paucum, † neq; mali ſucci. De renibus autem (nam hos quoq; quidam inter viſcera connumerant) prius diximus.

† Aetius lib. 2 cap. 127. qui hæc omnia mutuatus ẽ addit διάτὸ χονδρώδες σῶμα τῆς τραχείας ἀρτηρίας, i. propter chartilagineũ tracheæ corpus, quod ipſi ineſt.

† Aetius hẽt κακόχυμον δὲ, i. at mali ſucci, quãquã ĩterpres Aetij Galeni tex. ſecutus particulã negatiuam addiderit.

De Quadrupedum Animalium Ventriculo, Vtero, & Inteſtinis. CAP. 13.

DVriores carnibus ſunt hæ partes: ob id, etiam ſi rite conficiantur, ſuccum tñ gignent non planẽ ſanguineum neq; inculpatum, ſed frigidiorem ac crudiorem. Proinde multum temporis requirunt prius, ꝗ̃ ſatis confici & in probum ſanguinem mutari queant.

De Agreſtium ac Domeſticorum Animalium Differentia. CAP. 14.

DOmeſtica animalia temperie humidiora ſunt, ꝗ̃ agręſtia, tum ob aeris, in quo degũt, humiditatem, tum vero ẽt ob vitæ ignauiam. Quę vero in montibus degũt, multũ exercentur ac fatigantur, præterea in aere ſicciore viuunt: quapropter eorum caro eſt durior nulliuſq; prorſus pinguedinis aut pauciſſimæ particeps: quæ cauſa eſt, cur pluribus diebus, ꝗ̃ domeſticorũ & ocioſe degentium animalium, ſeruetur imputris. Liquet item, ꝙ alimentum, quod ab ijs prouenit, minus habet excrementi: contra, excrementitium eſt, quod à domeſticis atq; ocioſis ſumitur. Neceſſe igitur F eſt alimentum eiuſmodi nutrire valentius, ꝗ̃ alterum, ſuccumq; gignere multo meliorem.

De Lacte. CAP. 15.

LAc quoq; inter cibos, qui ab animalibus ſumuntur, eſt numerandũ: in quo haud parua eſt pro anni temporibus differentia, & ea adhuc maior pro ipſorum animalium ſpecie. Siquidem vaccarum lac, ″craſſiſſimum eſt ac pinguiſſimum: liquidiſſimum autẽ ac minime pingue, camelarum: mox, equarum: deinde, aſinarum: mediæ aũt conſiſtentiæ, eſt caprarum: hoc craſſius, ouium. Secundum autẽ anni tempora, † lac poſt partum} eſt liquidiſſimum: temporis vero progreſſu, magis ſemper ac magis incraſſeſcit: Æſtate vero media, ipſum etiam in medio ſuæ naturę conſiſtit: poſt id autem tempus, ſenſim iam craſſeſcit, quoad penitus deficiat. Vere aũt vt liquidiſſimũ, ita etiam copioſiſſimum. Quòd aũt lac, vt prius diximus, pro animalium ſpecie differat, id vel intuenti quidem protinus apparet: manifeſtius autem fiet, ſi ex vnoquoq; lactis genere caſeus paretur. Etenim liquidiſſimum lac, ſerum: craſſiſſimum, caſeum habet plurimum. Merito igitur liquidius quidẽ lac, magis: craſſius aũt, minus aluum ſubducit. Contra aũt, craſſius quidem valentius nutrit: tenuius autem, minus. Quòd ſi quis lac prius elixando ſerum omne conſumpſerit, nihil prorſus ſubducet. Iniectis″ vero lapillis ignitis tantiſper, dum ſerum omne conſumatur, præterꝗ̃ ꝙ ſic paratum, G aluum non ſubducit, contrarium etiã efficit, ipſumq; ijs exhibemus, quibus venter acrium excrementorum demorſu infeſtatur: id ipſum autem efficiunt non minus, ꝗ̃ lapilli, aut etiam efficacius, ferrei orbiculi igniti. Facile tamen lac ſic paratum, in ventriculo in caſeum cogitur: ob id mel illi & ſalem admiſcemus. Quin & aquam etiam affundere ſecurius fuerit, vt pleriq; medicorum factitant. Neque mirum tibi videatur, quòd ſero conſumpto, rurſus aquam infundant: non enim ſeri humiditas eſt, quam fugiunt, ſed acrimoniam: cuius occaſione lac omne aluum ſubducit, ex ſubſtantijs contrarijs miſtum, ſero ſcilicet, & caſeo. Ad hæc tertium etiam pinguem ſuccum habet & ipſum quidem lac vaccarum, vt dictum eſt, plurimum: ideoq; Butyrum (quod vocant) ex eo conficiunt: quod guſtu ſolo viſuq;, quantum in ſe pinguitudinis habeat, facile cognoſcas. Quòd ſi partem aliquam corporis eo inunxeris ac fricueris, cernes cutim pinguem non aliter, ac ſi oleo fricuiſſes: Præterea, ſi mortui animalis corium aridum eo inunxeris, eundem cernes effectum: Quinimmo homines in pleriſq; frigidis regionibus, in quibus oleo carent, in balneo butyro vtuntur: Cernitur præterea, ſi ignitis carbonibus ipſum nfundas, non aliter, ac pinguedo, flãmam excitare: Denique vtimur ipſo in illis, in quibus vtimur, dipe, cataplaſmatibus alijſq; medicamẽtis ipſum permiſcentes. Pinguiſſimum itaq;, vt diximus, [illegible] lac Bubulum: Ouillum vero ac Caprinum habent H quidem & ipſa pinguedinis quidpiam, ſed mu o minus: Aſininum vero huius ſucci habet minimum: quocirca raro in ventriculo cuiuſquam cc gulatur, ſi ſtatim, vt mammis excidit, calidum fuerit epotum: quòd ſi ſal & mel adijciantur, fieri non poteſt, vt ipſum in ventriculo concreſcat, ac coaguletur. Eandem ob cauſam magis per aluum deijcitur, vt ꝙ ſerum multum habeat, à quo lac omne facultatem accipit deijciendi: vti à caſeoſa ſubſtantia, ſiſtendi. Quantum vero ſerum ab alia lactis natura ſucci bonitate ſuperatur, tanto alia omnia, quæ ventrem deijciunt, ſuperat: ob id veteres ad aluum ſubducendam hoc potu plurimo vſi videntur. Tantum autem mellis optimi ei eſt inijciendum, quantum ſuaue citra ſtomachi euerſionem ſentietur. Pari modo & ſalem ea menſura inijcies, quoad guſtum non offendat: quòd ſi ipſum magis ſubducere velis, ſalis quàm plurimum inijcies. Hæc certe diffuſius explicuimus, ꝗ̃ præſens inſtitutum poſtulet. Propoſitum enim fuerat ea commoda exponere, quæ lacti inſunt, vt alimento: quibus cum id commodum, quod nobis præſtat in aluo deijcienda, eſſet admiſtum, fecit rei affinitas, vt in hanc digreſſionem ſermo noſter deflexerit. Rurſus igitur ad propoſitum reuerſi, quæ de lactis facultate ſuperſunt, exequamur: quorum id omnium eſt maximum, quòd Omnium ferè, quæ mandimus, lac optimum, optimi eſt ſucci: verũ caue, male accipias, quod iam pronunciauimus. Non. n. ſimpliciter diximus lac omne

optimi

A. l. 3. f. 10 t 5. c. 5. fol. 275. b

A. l. 2. t. 2. cap. 434. fol. 143. d

† τὸ μετὰ τῶν ἀποκύησιν. quod Ioachinus vertit. Lac quod in vere ſtatim à partu editur.

A optimi eſſe ſucci.ſed præterea optimum adiunximus.Nam lac quidem, quod vitioſi eſt ſucci, tantum abeſt vt ad ſuccum probum gignendum conferat,vt qui eo vtuntur,cacochymos reddat. Cui rei argumento fuit is infans,qui,cum priore nutrice mortua,alterius praui ſucci lac ſuxiſſet, totum corpus multis vlceribus habuit refertum. Vtebatur autem ſecũda hæc nutrix in agro ſylueſtribus oleribus propter annonæ caritatem, quæ veris tempore acciderat: vnde & ipſa huiuſcemodi vlceribus ſcatuit,& alij quidam,qui in eodem agro ſimili victu ſunt vſi. Vidimus & alijs permultis mulieribus infantes nutrientibus id temporis idem accidere. Atq; etiã, ſi capræ aut alterius cuiuſpiam animalis ſcãmoniam aut tithymallum depaſti lac cibi loco quis ſumpſerit, omnino aluus illi fluet. Quemadmodum igitur de alijs omnibus, ita & de lactis facultatibus intelligere oportet, non tanq̃ ſimpliciter de quouis dicantur, ſed de optimo duntaxat: quantum autẽ in ſingulis generibus vnũquodq; ab optimo deficit,tanto cõmodis, quæ optimum id nobis præſtat, eſt inferius. Lac igitur, quod ſeri habet plurimum, etiam ſi ſemper eo vtare, nihil penitus afferet periculi: quod vero huiuſcemodi humiditatem habet exiguam, caſeoſam autem craſſitiem multam, omnibus, qui ipſo multum vtuntur, eſt periculoſum.Nam eos quidem renes offendet,qui calculis generandis ſunt ap-

A.ibidem.b poſiti: Iecur″item obſtruet iis,qui hoc affectu facile prehendi poſſunt: tales autem ſunt, quibus fi-

B nes eorum vaſorum,quæ cibum ex ſimis viſceris in gibba tranſſumunt, ſunt anguſti.Thoracis autem ac pulmonis partibus lac omne eſt vtile: Capiti vero, niſi quis ipſum habeat admodum firmũ, non eſt accõmodum,vt nec hypochondrijs,quæ leui de cauſa inflantur: in plurimis.n.in ventriculo vertitur in flatus,ſuntq; pauciſſimi,quibus id non accidat. Si vero cum aliquo eorum cibariorum, quæ craſſi ſunt ſucci,diutius elixum fuerit, flatuoſam quidem naturã deponit, ſed iecur magis obſtruit, & calculos in renibus promptius gignit. Huiuſmodi autẽ edulia libro primo eſſe diximus, amylum,ſimilaginem,alicam,tragum,oryzam,lagana, rhyemata, & panes non bene in clibano aſſos nec multa tritatione præelaboratos,nec multo ſale ac fermento mediocri ſaturatos. Cæterum,vt in ijs, ita in alijs,quæ nonnulli lacti admiſcentes mãdunt, miſtorum facultas aliquam ex lactis facultatibus augebit, aut imminuet.Nunc autem ipſius facultatem definiamus, illud boni eſſe ſucci & multi alimenti ſtatuentes, quod ex contrarijs ſubſtantijs ac facultatibus eſt conflatum, ſubducendi ſcilicet ac ſiſtendi, obſtruendiq́; ac tenuandi. Quod nanque eius ſeroſum eſt, ſuccos craſſos tenuat, & aluum ſubducit: quod vero caſeoſum eſt,aluum ſiſtit,& ſuccos craſſos gignit, ex quibus, vt dixi-

A.ibidem.a mus, in hepate obſtructiones,& in renibus calculi oriuntur.Nocet autem″ipſius vſus aſſiduus dentibus,& circundatis carnibus,quas gingiuas nominant:has enim,flaccidas:dentes vero putrefactio-

C ni & eroſioni admodum obnoxios reddit. Sumpto igitur lacte, os vino diluto colluere conueniet: ſatius autem fuerit, ſi mellis etiam quidpiam ipſi inieceris: ita nanq; omne caſeoſum,quod ex lacte dentibus ac gingiuis circunfixum fuerit, abſtergetur. Quod ſi etiam cuipiam tam robuſtum ſit caput,vt vini meri collutione non offendatur,melius is dentibus & gingiuis cõſuluerit: veruntamen & mel vino permiſtum,miſturam ex vtroq; reddit meliorem. Illud vero dentium incolumitati tutiſſimum aduerſus lactis iniurias fuerit præſidium, ſiquis poſt ſumptum ipſum primo, melicrato deinde vino adſtringente, os colluat.

De Oxygalacte,id eſt Acido Lacte. CAP. 16.

OXygala autẽ,quod vocãt,dentes quidem, qui ſaltem ſecundum naturã habent, nihil offendit: qui vero aut ob naturalem intemperiem, aut adſcititium quempiam affectũ, iuſto ſunt frigidiores,hi ſ[illegible], vt ab aliorum frigidorum occurſu, ita ab h[illegible] quoque offenduntur: acciditq; ijs non nunq̃ ſymptoma,quod αἱμωδίαν,i. ſtuporem nominant, quale poſt eſum mororum immaturorũ, & aliorũ omnium acerborum & acidorũ euenire conſueuit. Illud item perſpicuum eſt,ꝙ ventriculus,qui quauis de cauſa eſt frigidior,oxygala non belle conficit: temperatus vero,quamuis ęgre,cõ-

A.l.2.t.2.cap. ficit tamen aliquantum.Contra″ventriculi iuſto calidiores,ſiue ab initio tales fuerint, ſiue à quapiã

434.fol.143.c D cauſa poſtea in eam temperiem ſint adducti,præter[illegible]dam ꝙ nihil ab huiuſcemodi edulijs lęduntur, commodo etiam aliquo fruuntur. Quin hi quo[illegible] oxygala ipſum circundata niue prius refrigeratum, indolenter ferunt, quemadmodum & al[illegible] pleraque id genus edulia, atque adeo aquam ipſam niue ſic præparatam. Quocirca admirari ſubit pleroſque medicos, qui de ſingulis edulijs pronunciarunt, hoc quidem nobis eſſe vtile, aliud vero noxium: præterea ad coquendum facile, aut difficile: mali ſucci eſſe,aut boni: multi,aut pauci eſſe alimenti: ſtomacho conuenire, aut aduerſari: aluum ducere,aut ſiſtere: aut aliam q̃uis virtutem, vitium′ve obtinere. De quibuſdam certe licet pronunciare, hoc quoddam edulium omnibus hominibus praui eſſe ſucci,aut ad coquendum difficile, aut ſtomacho noxium: de plurimis tamen fieri non poteſt, vt vnico edicto citra vllam diſtinctionem vere pronuncies. Cæterum, cum neceſſario longa futura eſſet oratio, ſi in ſingulis edulijs,tam naturalium temperamentorum,quàm acquiſititiorum affectuum,diſtinctiones adſcripſiſſemus, ſatius fore exiſtimauimus (quemadmodum in primo horum commentariorum fecimus) ab initio vniuerſalem quidem totius doctrinæ methodum oſtendere: poſt autem in particularibus non nunq̃ eam ad memoriam reuocare,præſertim in ijs,quæ non ſimplicis ſunt naturæ, quale vtiq; eſt lac,de quo nunc agimus: quod,tametſi ſenſui quidẽ ſimilare apparet,ex diuerſis tamen ſubſtantijs ac facultatibus eſt compoſitum. Huic nanq;, etiam ſi optimum fuerit, pro diuerſa tamen ventriculorum

triculorum natura accidit,vt interdum quidem {in hoc} aceſcat: aliàs vero fumoſum ac nidorulen E
tum ructum in altero ſurſum emittat. Etenim contrarij ſunt affectus,ſecundum quos,quod in ven-
triculo non fuit coctum,acidum aut fumoſum euadit: ſiquidem caloris inopia in acorem: eiuſdem
autem exceſſus,in nidorem ac fumum vertit: quæ duo lacti eueniunt,quia in ſe non modo ſeroſam
naturam,verum etiam pinguem & caſeoſam contineat. Hac certe de cauſa oxygala quidem, ſi in
ventriculo non coquatur,nunꝗ in nidorem vertitur,potiſſimum,ſi in bilioſiſſimum ac feruentiſſi-
mum ventriculum inciderit. Neque.n. amplius calidam acremq́3 qualitatem ac facultatem retinet,
quam lac à ſero habet: neq3 pinguem & mediocriter calidã,quam lac à pinguedine, quæ ſibi ineſt,
poſſidebat. In huiuſcemodi.n. præparatione, ſola relinquitur caſeoſa ſubſtantia,eaq́3 ipſa non eiuſ-
dem naturæ,cuius ab initio fuit,ſed ad frigidius conuerſa. Itaq3 de oxygalacte dixiſſe ſuffecerit,ꝙ fri
gidum eſt,ac craſſi ſucci: hæc enim ſequitur,vt ipſum non facile à corpore mediæ temperaturæ cõ-
ficiatur: ad eã enim in omnibus meis operibus,cũ aliquid ſimpliciter pronuncio, ſæpe iam monui
id eſſe referendum. Quin etiam ſuccum crudum,quem vocant (cuius naturam tum prius alibi ex-
poſui,tum etiam in libro ſuperiore de eo diſſerui) conſentaneum eſt ab iſtiuſmodi cibis abunde ge
nerari. Non ab re autem edulium hoc calidiſſimis ventriculis eſt vtile, quemadmodum frigidiori-
bus aduerſiſſimum. Id tñ in ſingulis cibarijs non conuenit adſcribere: ſed in quibuſdam meminiſ- F
ſe ſuffecerit,ꝙ ſuccus eiuſmodi,qualis ex oxygalacte,caſeo, & omnibus craſſi ſucci edulijs, proue-
nit,calculos in renibus ſolet gignere, cum hi calidiores iuſto fuerint ſiue ob naturalem intemperiẽ,
ſiue ob alium quendam affectum ipſis poſtea innatum,non tamen pro caloris modo meatuum tran
ſitus latos habeant. Corporum enim conſtructiones, quæ morbis maxime ſunt obnoxiæ, ex parti-
bus contrarij temperamenti componuntur: vt verbi gratia,ſi ventriculus admodum ſit calidus,ce- A.l.3.f.13.t.1 c.16.fo.287.
rebrum autem frigidum: pari modo & pulmo aliquando,ac totus thorax frigidus eſt, ventriculus
autem calidus. Frequenter vero contra euenit,vt omnia alia ſcilicet æquo ſint calidiora: ſolus autem
ventriculus frigidior ſit,† hepar vero calidius: atque in alijs partibus ſimiliter. Quapropter initio
etiam monuimus vtiliſſimam eſſe doctrinam,quæ de facultatibus,quę alimentis inſunt,tradit,cum
eas differentias explicat,quæ in humiditate ſpectantur,& ſiccitate,& caliditate,& frigiditate: præ-
terea ſubſtantiæ ipſorum lentore, aut craſſitie: ad hæc, quod aut ſimilare eſt, de quo agetur,vel ex
partibus temperamento contrarijs compoſitum, cuius generis eſt lac. Ad horum porro dignotio-
nem dixi nos manu duci, cum per olfactum ac guſtum,tum per alia ſymptomata, de quibus in ope
ris huius initio diſſerui: vti nunc quoque in lacte,eius naturam oſtendi ex ijs ſymptomatibus, quæ
ei accidunt, cum aut calefit, aut coagulo cogitur, aut alio quouis modo partes ipſius ſecernuntur: G
etenim vel citra coagulum ſciſſio, quam vocant, id efficit, cum lacti abunde calido oxymel frigi-
dum inſtillamus. Idem etiam mulſo efficimus. Interdum etiam citra vllam liquoris inſtillationẽ,
vaſe frigidiſſimam aquam cõtinente in lac demiſſo,ipſum ſcindimus. Præterea ſine coagulo id lac,
quod poſt editum fœtum emulſum fuerit,protinus concreſcit,ſi ſuper cineres calidos parumper ca
lefiat: videnturq́3 veteres Comici lac ita coactum,Pyriaſten appellaſſe. In Aſia autem apud nos Py-
riephthum ipſum nominant. Id quidem lac omnino ab alia ſubſtantia eſt purum: cum autem mel-
le ipſi admiſto per coagulum cogunt,hoc quidem opere, quod in eo eſt tenue & aquoſum, ſepara-
tur. Quidam autem ex ipſo duntaxat,quod coactũ eſt,mandunt: quod partim ex caſeoſa lactis ſub-
ſtantia,partim ex calida atq3 ignea coaguli facultate,partim ex melle ipſis admiſto,eſt compoſitum.
Alij vero vnà cum eo,quod concreuit,ſerum quoq3 tranſglutiunt,idq́3 aut pariter totum cum toto,
aut alterum altero copioſius: accidetq́3,vt alijs quidem largius, alijs vero minus, aluus ſubducatur,
proportione quantitatis ſeroſi humoris. Perſpicuum præterea eſt, ꝙ eorum corpus, qui ſolum id
quod concretum eſt,comederint,amplius nutritur: minus vero eorum, qui vnà cum ipſo ſeroſi hu
moris quidpiam tranſglutierint: & multo adhuc minus eorum,qui eius quidem, quod coactũ eſt,
parum,ſeroſi autem humoris plurimum,hauſerint. Simili modo & in eo, quod à partu, ſiue cum H
melle,ſiue abſq3 eo coijt,non paruam differentiam inuenies. Cum enim mel non accepit,ad coquen
dum eſt difficilius,& ſucci craſſioris: præterea per aluum tardius ſecedit: vtrunque tamen, corpus
abunde nutrit. Hæc de lactis facultate nouiſſe in præſenti opere ſuffecerit: eius nanque vtilitates,
quas in morbis præſtat,ijs, qui quauis ex cauſa tabe laborant,aut vlcus habent in pulmone,proprie
ad medendi rationem pertinent.

† *Additur in trãslatiõe Vet. & Rabbi Moſe prima particula aphoriſmorum 17. & quãdoque quidem totũ corpus frigidius.*

De Caſeo CAP. 17.

DE caſei quidem facultate iam diximus, cum de lacte ſermonem faceremus: ſatius tamen fue-
rit nunc rurſum particulatim de eo tractare. Nã dũ paratur,aſſumit ab iniecto coagulo acri- A l.2. t.2.cap 223.fol.113.
moniam,humiditatemq́3 oẽm deponit, & potiſſimũ, ſi inueterarit. Tum.n. ꝗ prius, acrior euadit,
& manifeſte calidior redditur, atque ardentior: ob id ipſum ſiticuloſior, & ad coquendum diffici-
lior, & peioris ſucci efficitur. Qua de cauſa nec id ipſum, quod craſſis cibis acres, ac tenuantes fa-
cultates admiſtas habentibus ineſt commodi, caſeus citra noxam poſſidet. Maior enim noxa ex
ſucci ipſius prauitate, & ardenti calore accidit, quàm craſſorum tenuatio conferre queat: quando
ad calculorum in renibus procreationem hic ſuccus non minus eſt noxius. Oſtendimus enim
calculos in illis corporibus naſci, in quibus ſuccorum craſſities cum igneo calore eſt coniuncta.

Fugiendus

A Fugiendus igitur eſt eiuſmodi caſeus, vt qui nihil conferat neque ad coctionem, neq; ad diſtributionem, neq; ad mouendam vrinam, neq; ad ventris deiectionem, ceu vtique nec ad ſucci probitatem. Deinceps autem malus quidem, ſed prædicto minus eſt putandus, qui neq; eſt vetus, neque acris. Omnium autem caſeorum recentium is eſt præſtantiſſimus: qualis apud nos Pergami, & in Myſia, quæ eſt ſupra Pergamum, fit, qui ab incolis oxygalactinus appellatur, ſuauiſſimus quidem in cibo, ſtomacho autem minimum noxius, alijsq; omnibus caſeis concoctu tranſituq; facilior, ſuccum habens non vitioſum, neq; vſq; adeo craſſum: quod vitium omnium caſeorum eſt commune. Præſtantiſſimus etiam eſt is, qui Romæ apud diuites celebratur, † βαθὺν appellant: & præterea alij quidam in alijs regionibus. Cum autem ſingulatim permagna ſit in ipſis differentia, tum pro animalium natura, tum pro præparandi modis, & præterea ipſorum caſeorum ætate, conabimur hoc in loco ipſorum facultatem paucis ſcopis circumſcribere, quibus quis intentus meliorem à deteriore facillime diſcernet. Scopi quidem in genere ſunt duo, quorum Alter in certa ſubſtantiæ caſei conſiſtentia verſatur, ſecundum quam mollior eſt aut durior, denſior aut laxior, glutinoſior aut friabilior: Alter in guſtabili qualitate conſiſtit, ſecundum quam in quibuſdam ipſorum acor ſuperat, in alijs acrimonia, aut pinguitudo, aut dulcedo, aut aliud quidpiam id genus, aut omniũ eſt velut æqua-
B bilitas. Porrò ſecundum ſpeciales differentias prædictorum generum, mollior quidem duriore eſt præſtantior: rarus vero ac laxus, denſo admodum ac compacto. Iam vero cum glutinoſus valde, & is qui ad aſperitatem vſque eſt friabilis, ſint vitioſi, præſtantior eſt, qui inter hos duos eſt medius. Quod autem ad eam dignotionem, quæ fit guſtu, pertinet, is omnium eſt præſtantiſſimus, qui nullam vehementem habet qualitatem, ſed dulcem habet ſupra alias parum eminentem. Suauis item inſuaui eſt præſtantior: & mediocriter ſalitus, eo qui eſt permultum, & eo qui omnino ſalis eſt expers. Poſtea tamen, quàm caſeum ſic examinatum ſumpſeris, licebit etiam ex ructu cognoſcere, qualis inter caſeos ſit melior, aut deterior. Cuius nanque qualitas paulatim marceſcit, præſtantior: cuius contra perdurat, non bonus: iſte enim perſpicue ægre mutatur, atque alteratur, & ob id ipſum ægre conficitur. Omnium enim qualitatum, quarum ante meminimus, alteratio neceſſario ſequitur alimentorum coctionem.

† Forſan βαθύτυρον. ex Plinio qui lib. xi. cap. 42. Vatuſicu Romæ celebrata perhibet.

De Pedeſtrium Animalium Sanguine. CAP. 18.

SAnguis {omnis} ad coquendum eſt difficilis, præcipue craſſus, & melancholicus, qualis eſt bubulus: Leporinus autem, vt ſuauiſſimus, celebratur, multiq; ipſum cum iecore ſolent elixare: quidam autem cum alijs etiam viſceribus. Sunt, qui Suum quoque iuniorum ſanguinem edãt, ceu
C alij etiam grãdiorum, cum caſtrati fuerint. Aprorum vero nemo ne guſtare quidem tentauerit propterea, ꝙ inſuauis eſt, & ad coquendum difficilis. Homerus quoque Caprarum ſanguinem in cibo iucundum eſſe non ignorauit.

De Alimento, quod à Volucribus Animalibus ſumitur. CAP. 19.

VEteres oẽs animalia volucria ac bipeda ὄρνιθας nominabant: Nunc aũt apud Græcos conſuetudo inualuit, vt, quas illi ἀλεκτορίδας, i. gallinas vocabant, nũc ſolas eas ὄρνιθας appellẽt, quẽadmodum & maſculos ipſos ἀλεκτρυόνας. Auium porrò omnium volucrium genus, pauciſſimũ præſtat alimentum, ſi ad genus greſſilium conferatur, potiſſimum ſi ad ſuillam, qua non aliud inuenias, quod copioſioris ſit nutrimenti: Volucrium tñ caro ad coquendũ eſt facilior, præcipue perdicis, atagenis, columbæ, galli gallinacei, & gallinæ: Turdorum vero, & merularũ, paruorũq; paſſerum (inter quos ẽt ſunt, quos turricolas vocãt) caro, ꝙ prædictorum, eſt durior: His aũt ipſis turturis, palumbi, anatiſq; caro eſt durior: Phaſianorum, quod ad concoctionem, & nutrimentum attinet, gallinis eſt ſimilis, voluptate tñ in edendo ſuperat: His durior eſt pauonis caro, & fibroſior, &

A. l. 2. t. 2. cap. 145. fol. 116. b

ad coquendum difficilior. Porrò in omnibus volucribus animalibus, vt & in quadrupedibus, ſcire in vniuerſum oportet, ꝙ augeſcentium caro multo eſt præſtantior, q̃ ætate declinantium: media
D autẽ eſt inter vtranq;, florentium. Praua autem admodum eſt valde nouellorum, ſed diuerſa ratione ac ſenum: Siquidem horum caro dura eſt, & ſicca, ac neruoſa, ideoq; praua ad coquendum, & exigui nutrimenti: Contra animalium nuperrime editorum corpora mucoſa ſunt ac humida, eoq; excrementis plena, facilius tñ per aluum ſecedunt. Hæc in cunctis animalibus memoria teneto: id. n. omnibus ipſis ex æquo ineſt ſecundum differentias, quæ ab ætate ſumuntur. Communis etiã eſt, ſi ſanitatem ſpectes, præparationis modus, quem antea expoſuimus, & nunc rurſum ſummatim repetemus, facultates duntaxat in memoriam reuocantes, ꝙ, quæ aſſa ſunt, & frixa in ſartagine, ea ſunt ſicciora: Quæ vero in aqua dulci ſunt elixa, alimentum corpori præbent humidius. De ijs porrò, quæ ex albo iure, varijsq; patinarũ condimentis eſitantur, antea abunde diſſeruimus, ceu de domeſticis quoq;, & agreſtibus. Non mediocris vero eſt differentia eorum quæ in ſtagnis, aut paludibus, aut lacuſtribus locis viuunt, cum ijs, quæ in montibus, aut locis ſiccis degunt. Nam pro locorum natura ac proportione, animalium carnes fiunt ſiccæ, & excrementis vacuæ, & ad coquendum faciliores: aut humidæ, & excrementitiæ, & concoctu difficiliores.

A. l. 2. t. 2. cap. 147. fol. 116. d

De Anſeribus & Struthocamelis. CAP. 20.

XHνῶν nomen veteribus etiam eſt cõſuetum ϛρουθοκαμήλων vero inſolens: nominant enim eas μεγάλας ϛρουθὀς. Ego vero etiamnum adoleſcentulus audiui ſophiſtam quendam ex eorum

numero,

numero,qui de eiuſmodi problematibus diſſerunt,in vtranq; partem diſceptantem, ac probantem E
huiuſcemodi animalia nunc aues eſſe,nunc vero non eſſe. Longe autem præſtiterit non id,ſed qua-
lem'nam alimentum,quod ab ipſis ſumitur, habeat facultatem, inquirere: id autem vbi ex me au-
dieris,per ocium ab alio diſces,vtrum oporteat animalia hæc aues nominare, nec'ne. Ipſorum igi-
tur caro eſt excrementitia, multoq; ad "coquendum eſt difficilior, q̃ prædictorum volucrium ani- A.l.2.t.2.cap 515.fol.152
malium: ipſorum tamen alæ non ſunt cæterorum alis deteriores: quandoquidem in multis vola-
tilibus, potiſſimum quæ parua ſunt, & carne dura prædita, alarum ſubſtantia eſt fibroſa, ac dura.
Quarundam autem caro tota eſt eiuſmodi,cuiuſmodi Gruum: quas tamen & ipſas mandunt,plu-
rimis ante diebus macerantes,& (vt ſic dicam)mortificantes.Inter grues autem & anſeres caro Tar
darum,quas vocant,quodammodo eſt media,quę οὐτίδες vel ὠτίδες appellantur: vtroque enim mo
do prima ſyllaba profertur & ſcribitur,per ου ſcilicet,& per ω.

De Differentia, quæ eſt in Partibus Animalium Volucrium CAP. 21.

VIſcera quidem in volucribus animalibus eãdem habent ad carnes proportionem,quam in pe-
deſtribus habere memorauimus.Inteſtina vero horum omnium omnino non manduntur: in
eorum tamen Ventriculis non ita habet, veſci enim ſunt, & nutriunt: quidam autem ipſorum val-
de etiam ſunt iucundi,ceu anſerum,poſt quos ſunt altilium gallinarum.Quemadmodum autem in F
ſuibus, dum adhuc viuunt, Hepar ex caricarum paſtu ad voluptatem præparatur, ita in anſeribus
video ipſorum alimenta lacte imbui, vt non modo eorum iecur ſit iucundiſſimum, ſed potenter
etiam nutriat, ac optimi ſit ſucci, & deiectu minime difficile, probeq; ſimiliter in ventriculo confi-
ciatur. Ad hæc Alæ anſerum ad concoquendum ac nutriendum ſunt accommodæ,& ijs adhuc ma
gis gallinarum. Cæterum,cum iuniorum animalium carnes ab annoſorum multum diſſideãt, ala-
rum quoque natura multo euidentius diſſidet.Pari modo gracilia ab obeſis diſcrepant: nam iunio-
rum ac probe nutritorum præſtantiſſimæ, peſſimæ autem gracilium & annoſorum. Pedes autem
paulo minus omnium,cibo ſunt inepti. Gallorum autem gallinaceorum Criſtas ac palearia nemo
nec probarit, nec etiam damnarit: horum vero Teſtes ſunt præſtantiſſimi, præcipue altilium, &
multo magis ſi cibus eorum, quo ſunt nutriti, ſeroſo lacte fuerit imbutus: nam & boni ſunt ſucci,
& valide nutriunt,& ad coquendum ſunt facillimi: deiectionem tamen nec iuuant, nec morantur.
Cæterum animalia volucria exiguum quidem habent Cerebrum, ſed ipſum tamen tanto pede-
ſtrium cerebro eſt præſtantius,quanto eſt durius: volucrium autem ipſorum, montana cerebrum
habent,q̃ paluſtria,præſtantius,pro aliarum omnium partium proportione. Quidam autem falſo
ſtruthocameli Ventriculum laudant,ceu medicamentum quoddam,quod coctionem iuuat: alij ve G
ro longe magis Mergi ventriculum laudant. Verum hęc neque ipſa facile concoquuntur,neq; alijs
in eo ipſo,ceu medicamenta, auxiliantur, veluti zingiber & piper: & præterea alia ratione vinum
& acetum. Quòd ſi de volucrium animaliũ lingua ac roſtro dicere aggrediar, cum ea nemo igno-
ret, garrire merito exiſtimabor.

De Ouis. CAP. 22.

OVa quoq; inter alimenta, quæ ab animantibus ſumuntur, ſunt numeranda: quorum Tres in-
ter ſe ſunt differentiæ: Prima quidem penes propriam ſubſtantiam: gallinarum enim ac "pha A.l.2.t.2.cap 520.fol.152.
ſianarum ſunt præſtantiora, deteriora vero anſerum ac ſtruthocamelorum: Secunda autem penes
tempus: aut enim longo ante tempore, aut breui ſunt edita: Tertia penes cocturæ rationem:nã quę-
dam diutius cocta fuerunt, alia ad mediocrem* vſq; conſiſtentiam, alia duntaxat excalfacta fuerunt.
ἑφθά. Secundum quas differentias, alia quidem cocta vocãtur, alia tremula,alia ſorbilia. Tremula igitur
ad nutriendum omnium ſunt præſtantiſſima. Sorbilia aũt minus quidẽ nutriunt, ſed facilius ſub
ἑφθά. ducuntur,& faucium aſperitates læuigant. Elixa vero & ad coquendum ſunt difficilia,& tardi tran
ſitus,craſſiusq; alimentum corpori tribuunt. His vero adhuc tardius permeant,ac peioris ſunt ſuc-
ci,quæ in calidis cineribus aſſantur. Quæ vero ἀπὸ τῶν ταγήνων,i. in ſartagine, ſunt inſpiſſata, atq; H
ob id ipſum ταγηνιστὰ nuncupantur, peſſimum habent omnibus modis alimentum: nam interim,
dum coquuntur,in nidorem vertuntur: &, præterq̃ q̧ ſuccum craſſum gignunt, ipſum etiã prauũ
gignunt, atq; excrementitium.Porrò quæ πνικτὰ,i. ſuffocata,appellant,elixis & aſſis ſunt meliora:
parantur aũt ad hunc modum: Vbi ipſa oleo & garo & pauco vini conſperſa fuerint,vas,quo con-
tinentur,caccabo aquã calidã habenti indunt: deinde, vbi ipſum totũ ſuperne obturarint,ignẽ ſub-
ſtruũt,quoad oua mediocrẽ habeant conſiſtentiã. Quæ.n.ſupra modũ ſunt incraſſata,elixis & aſſis
fiunt ſimilia: quæ vero ad mediocrem craſſitiem peruenerunt,& melius q̃ dura, concoquuntur, &
alimentum corpori dant præſtantius. Eidẽ etiam conſiſtentiæ mediocritati intentos nos eſſe opor-
tet in ijs ouis,quæ ſuperne caldarijs infunduntur,non permittentes neq; ipſa omnino incraſſari,ſed,
cum adhuc ſuccum ſuum retinent, vas ab igne ſubmouentes. Oua autem recentia veteribus plu-
rimum præſtant: quippe optima ſunt recentiſſima,vetuſtiſſima autem peſſima. Quæ vero in ho-
rum medio ſunt,proportione receſſus ab extremis,bonitate aut prauitate inter ſe differunt.

De Volucrium Animalium Sanguine. CAP. 23.

GAllinarum ac columbarum ſanguine nonnulli veſcuntur, maxime altilium, qui ſuum ſan-
guine haudquaquam eſt inferior,neque voluptate neque concoctionis facultate: plurimum
tamen

A tamen relinquitur à leporino. Sanguis autem omnis, quocunque modo ipſum parueris, ad coquendum eſt difficilis, & excrementitius.

De Nutrimento, quod ab aquatilibus Animantibus ſumitur. CAP. 24.

A.l.1.t.1.ca 515.fol.151

ANimalium in aquis degentium permulta ſunt genera: differentiæq; in ijs ſunt, ac ſpecies. Nũc vero ſimilitudines inter ipſa, quæ ad vſum medicinę pertinent, vt in prioribus fecimus, referemus: medicinam autẽ, aut artem ſanitatis tuendæ dicere, nihil ad pręſens propoſitum interfuerit. De omnibus igitur dicemus, quemadmodũ in alijs ante fecimus, quibus vulgo aſſidue veſcuntur.

De Mugile. CAP. 25.

MVgil ex ſquamatorum piſcium eſt genere: naſciturq; non in mari modo, verùm etiam in ſtagnis ac fluuijs. Proinde particulares mugiles magnum inter ſe habent diſcrimen, adeo, vt pelagici mugilis genus diuerſum eſſe videatur ab eo, quod in fluminibus, ſtagnis, lacubus, aut riuulis vrbium latrinas purgantibus prouenit. Eorum ″ ſanè caro, qui in aquis limoſis ac ſordidis degunt, excrementitia eſt admodum ac mucoſa: optima autem eorum eſt, qui in puro mari viuunt, præcipue cum ventorum procellis agitatur: nam in quieto, nulliſq; agitato fluctibus, tanto piſciũ caro fit deterior, quanto minus exercitatur. In ſtagnis autem maritimis (quæ λιμνοθαλάττας ap-

l.2.t.2.cap. 6.fol.157.c

B pellant) adhuc eſt deterior: & hac adhuc magis in ſtagnis: quæ ſi parua ſint, nec magnos fluuios recipiant, neque fontes habeant, nec largum effluuium, multo profectò eſt deterior. Peſſima autẽ ſunt ſtagna, ex quibus nihil aquæ omnino effluit, ſed ſtabilis eſt ac planè immota. De ijs porrò, qui in paludibus, lacubuſq;, atque id genus locis degunt, initio diximus: peſſimam enim habent carnem, qui in eiuſmodi locis degunt. Eorum autem, qui in fluuijs gignuntur, præſtantiores ſunt, qui in ijs gignuntur, in quibus aqua rapidè fluit, ac copioſa eſt: qui vero in ſtagnantibus, non boni. Præterea penes alimenta piſces meliores peiores've euadunt. Nam quibuſdam herbarum ac bonarum radicum copia ſuppetit, ijq; eam ob cauſam ſunt præſtantiores. Alij herbas paſcuntur limoſas, & radices mali ſucci. Præterea, qui in fluminibus vrbem magnam præterfluẽtibus, hominum ſtercoribus & prauis id genus eſcis victitant, omnium, vt diximus, ſunt deterrimi, adeo, vt, ſi paulo diutius mortui permanſerint, ſtatim putreſcant, & peſſime oleant: iſti autem in cibo ſunt prorſus iniucundi, & ad coquendum difficiles, exiguumq; boni quidem alimenti, excrementi autem plurimum reddunt. Quare mirum non eſt, ſi prauum ſuccum in eorum corporibus, qui quotidie illis veſcuntur, congerant. Qui cum ſint deterrimi, omnium contra ſunt præſtantiſſimi, qui (vt diximus) in puriſſimo mari degunt, maxime vbi littora, quæ aquam in orbem ambiunt, terra non

C abundant: nec leuia, ſed aut arenoſa ſunt, aut aſpera. Quòd ſi præterea ad boream ſpectent, longe erunt meliores. Cum enim exercitationes propriæ non parum ad ſucci probitatem omni animanti conferant, puritas adhuc eius venti, qui aquæ miſcetur, ſubſtantiæ ipſorum bonitatem auget. Perſpicuum igitur ex ijs, quæ diximus, eſt mare alterum alteri in eo præſtare, quòd aut purum planè eſt, aut fluuios multos & magnos excipit, vt Pontus. Piſces enim qui in eiuſmodi degunt, quanto ſtagnales antecellunt, tanto ijs, qui in puro mari degunt, ſunt inferiores. Sunt autem & ſtagna quædam huiuſmodi, quorum quædam λιμνοθαλάττας appellant, vbi videlicet fluuius magnus ſtagnum efficit, quod mari coniungitur. Et, vt fluuius non ſtagnet, vbi primum mari commiſcetur, aqua ex ſalſa ac dulci eſt miſta, & piſcium caro, qui in ea aqua degunt, media eſt inter fluuialium & marinorum piſcium carnem. Communis autem tibi ſit hæc oratio alijs quoque piſcibus, qui in fluminibus, & ſtagnis, & mari gignuntur: nam bona eorum pars non ambigit: cum marini fluuialem aquam fugiant, fluuiales autem ac ſtagnales marinam. Mugilis vero omnium maxime aquis vtriſq; vtitur: eaq; ipſius natura eſt, vt à mari longiſſime diſcedens, aduerſo flumine natet. Hic quidem mugilis numeroſas ac paruas ſpinas non habet, vti nec alius quiſq; marinorum: qui vero è fluuijs, aut ſtagnis mare ingreditur, non ſecus ac congeneres, plenus eſt huiuſmodi ſpinarum: nam

A.l.1.t.1.c 510.fol.15

D omnium ferè piſcium caro, qui in ſtagnis aut fluminibus gignuntur, tenuibus ſpinis plena inuenitur, quas nullus marinorum habet. Nam, quo loco magni fluuij oſtium mari committitur, nõ nulli quidem piſcium fluuialium in mari: quemadmodum & marini quidã in flumine capiuntur: quos diſcernas eo, ꝙ prædictas ſpinas, aut numeroſas, aut prorſus nullas habeant. Pauci ſanè fluuialium mare ingrediuntur: at marini omnes fluuijs gaudent. Còntinuò autem & guſtus mandenti tibi, præſtantiorem mugilẽ indicabit. Iucundior nanq; ipſius eſt caro, & acrior, pinguedinìſq; expers: pingues contra, & ſoluti ſaporis, tum cibo, tum ad concoquendum ſunt deteriores: præterea ſtomacho ſunt noxij, & vitioſi ſucci: quapropter cum origano ipſos parant. Quidam vero noſtrates, piſces quoſdam in fluuijs genitos λευκίσκυς nominant, rati diuerſos eſſe à mugilum genere: cætera tamen oĩno animal aĩali eſt ſimile, niſi ꝙ λευκίσκος paulo eſt candidior, caputq; habet minus, & a † ſaporem acidiorem: Alimenti autem, quod ab eo ſumitur, facultas eſt, qualem prius fluuiali mugili ineſſe diximus: proinde de nomine, non de re eſt controuerſia. Quod autem nouiſſe magis retulerit, id iam dicam. Hic piſcis vnus eorum eſt, qui ſale conditi aſſeruantur. Atque ſtagnalis ſic conditus multo, ꝗ̃ ante, præſtantior euadit: quicquid enim muſcoſum aut viroſum guſtu refert, id totum deponit: verum recens ſalitus, iamdiu ſalito eſt melior. Sed de ſalitis quidem piſcibus paulò poſt ſermo communis habebitur, b † ſicut de ijs, qui hyeme (vt ſic dicam) mortificantur.

De

A † Gulielmus Rondelletius medicus egregius rectè meo iudicio arbitratur hoc in loco eſſe mendum, ac per γεῦσιν ὀξυτέραν, legendum eſſe ex Atheneo ὀξυρυγχοτέραν id eſt roſtro acutiore.

B † Græci cod. habẽt. καθάπερ γε καὶ περὶ τῶν ἐωλυζωμένων ἐν χειμῶνι. Vetus interpres habet ſicuti de cõſeruatis in niue quẽ ſequtus eſt Ioachinus. Non video tamen quo in loco inferius Galenus eruptet de piſcibus vel alijs cibis, qui vel mortificẽtur in hyeme, vel cõſeruẽtur in niue. Scio quidem ipſum dicere in cap. quadrageſimo primo ſe diſtuliſſe in fine libri ſcribere de cibis ſale conditis & de medijs.

De Lupo ſeu Laurace. CAP. 26. E

HVnc piſcem in aquis dulcibus natum non vidimus, ſed è mari in flumina aut ſtagna aſcendiſſe conſpeximus. Ideoq; paruus, raro, quemadmodum mugilis, ſæpe, inuenitur. Et q̃q̃ pelagius ſit, ſtagna tñ maritima non fugit, nec fluuiorum oſtia: Pelagij.n.vocantur, qui in mare profundum ſecedunt. Alimentum ſanè, quod tum ex hoc, tum ex alijs piſcibus prouenit, ſanguinem gignit conſiſtentia tenuiorem, q̃ quod ex pedeſtribus animalibus ſumitur, adeo, vt non affluenter nutriat, & celerius diſcutiatur. Cum aũt nomen hoc tenuius, nunc in duabus rebus inter ſe collatis, nũc citra collationem enunciemus, ſciendum nos, cum ipſum ſimpliciter pronunciamus, ad ſanguinem medium inter extrema comparare. Extremæ autem prauitatis, ſecundum conſiſtentiam, ſanguis eſt tum craſſus, vt pix liquida: tum ſeroſus adeo, vt poſtea, q̃ è vena effuſus concreuerit, plurimum habeat aquoſæ humiditatis ſupernatantis. Laudatiſſimus vero eſt, qui inter hos exacte eſt medius; qui fit ex pane optime præparato (de quo primo libro egimus) & animalibus volucribus, de quibus diximus, perdice.ſ. alijsq; id genus: quibus ex marinis piſcibus pelagij ſunt propinqui.

De Mullo ſeu Trigla. CAP. 27.

HIc quoq; pelagicis piſcibus annumeratur. Celebratur autem apud homines, tanq̃ voluptate cibos reliquos ſuperet. Omnium fermè aliorum carnem habet duriſſimam, & valde friabilẽ: F quod idem ſignificat, ac ſi dicas nihil in eo eſſe lentoris, neq; pinguedinis Nutrit certe, cum probe confectus fuerit, omnibus alijs piſcibus copioſius. Diximus autem antea, ꝙ cibus durior, ac craſſiorum partium, & (vt ſic dicam) terreſtris magis, alimentum corpori præſtat copioſius, quàm humidior ac mollior, præſertim quando præter id ſubſtantiam habet corpori alendo accõmodatam ac familiarem: quæ ſubſtantia voluptate iudicatur. Nam alimenta, quæ tota ſubſtantia ab alendis animalibus ſunt aliena, ea aut non prorſus, aut inſuauiter manduntur: ex familiaribus vero, quemadmodum humidius minus nutrit, ita coquitur facilius ac diſtribuitur. Ergo mulli caro iucunda quidem eſt, vt quæ alimentum eſt hominum naturæ accõmodum: &, quamuis alijs piſcibus ſit durior, mandi tamen quotidie poteſt, propterea, ꝙ friabilis eſt, & pinguedinis expers cum quadam acrimonia. Nam pinguia & lenta cibaria ſtatim, vt ſumpta fuerint, celeriter implent, & appetentiam euertunt: præterea, quod maius eſt, compluribus deinceps diebus ipſorum eſum non ſuſtinemus. Verum mulli hepar propter voluptatẽ à guloſis ſummopere expetitur. Quidam vero ne ipſum quidẽ per ſe mandere volunt, ſed garelæum, quod vocant, in vaſe cum pauxillo vini præparantes, in eo viſcus ipſum tantiſper cõminuunt, quoad totum ſimul ex ipſo & humidis præparatis ſuccus vnus fiat ſimplex ad ſenſum ac ſimilaris, in quo mulli carnes intinctas mãdunt. At mihi profecto nequa- G q̃ tantæ ſuauitatis eſſe videtur, neq; tantam corpori vtilitatem afferre, vt tantopere ſit concupiſcendum, vti nec ipſum caput: q̃q̃ guloſi hoc quoq; laudant, ac ſecundas poſt iecur ferre prædicant. Cæterum neq; id intelligere queo, cur permulti grandiſſimos mullos emptitent, cum nec adeo ſuaui ſint carne, vt minores, nec ad coquendum facili, vt quæ dura admodum eſt. Ob eam igitur cauſam, cum quendam aliquando interrogaſſem, qui ingenti pecunia prægrandes mullos emerat, quid eſſet, ꝙ illos tantopere expeteret, reſpondit ſe primum propter hepar illos tanti emiſſe, tum autem & propter caput. Verum hactenus de mullis hæc dixiſſe huic ſermoni, in quo vtilitatem inquirere inſtituimus, ſatis fuerit. Porrò optimi mulli fiunt, vt alij etiam omnes piſces, tum penes mare purum, tum maxime propter alimenta. Nam, qui cancellos vorant, & grauiter olent, & inſuaues ſunt, ac ad coquendum difficiles, & mali ſucci. Hos porrò dignoſces, ſi prius quidem, quàm veſcare, ventrem reſeraris: inter veſcendum vero ipſe ſtatim guſtus ac olfactus iudicium afferet.

De Piſcibus Saxatilibus. CAP. 28.

SCarum, merulam, turdum, iuliam, fucam, percam, à locis, in quibus verſari comperiuntur, piſces ſaxatiles appellant. Non enim in læuibus, aut arenoſis, aut terreis littoribus, ſed in petroſis promontorijs, & vbi ſaxa ſunt, deliteſcunt, ac pariunt. Inter hos autem ſcarus excellere ſuauitate H creditur: ſecundum hunc, merulæ, ac turdi: tertio loco, iuliæ, fucæ, ac percæ. Porrò alimẽtum, quod ex eis ſumitur, non modo ad coquendum eſt facile, ſed hominum etiam corporibus eſt ſaluberrimum, vt quod ſanguinem medium conſiſtentia generet. Medium autem voco, qui neq; admodum tenuis eſt, neq; aquoſus, neq; vehementer craſſus. At cum magna huius medij ſit latitudo, de ipſius differentijs procedente ſermone diſſeremus.

De Gobione. CAP. 29.

GObio littoralis eſt piſcis, ex eorum etiam numero, qui parui perpetuo manent. Præſtantiſſimus autem ad voluptatem, coctionem ſimul, ac diſtributionem, & ſucci bonitatem eſt is, qui in arenoſis littoribus, aut ſaxoſis promontorijs viuit. Non autem æque eſt iucundus, neque boni ſucci, neque ad coquendum facilis, qui in fluminum oſtijs aut ſtagnis, aut ſtagnis maritimis verſatur. Quòd ſi aqua limoſa quoq; fuerit, aut fluuius vrbem expurget, gobio, qui in eis gignetur, erit deterrimus, ceu alij omnes piſces, qui in aquis huiuſcemodi verſantur. Meritò igitur in ſaxatilibus piſcibus nullum eſt inter congeneres diſcrimen manifeſtum, vt qui perpetuo in puriſſimo mari degant, aquamq; dulciſſimam, & eam, quæ ex eiuſmodi & marina eſt miſta, fugitent. Secundis autem poſt hos pelagicis idem accidit: neq; enim hi tantum inter ſe diſſident, quantum qui in

vtriſq;

A vtriſque aquis verſantur. Horum nãque, qui in puriſſimo mari degunt, ſuorum congenerum ſunt
præſtantiſſimi: contra, omnium ſunt peſſimi, qui in fluminibus vrbes expurgantibus victitant: me
dij vero inter hos ſunt, qui in medijs locis verſantur. Diximus autem hæc ſupra, cum de mugile
agebamus. Cæterum gobionum caro, vt carne ſaxatilium eſt durior, ita mollior, quàm mullorum. Ipſa
igitur pro portione veſcentium corpus nutrit.

De Piſcibus Molli carne præditis: & quomodo Ius Album conficiatur. CAP. 30.

« PHilotimus in tertio de alimentis, de piſcibus carne molli præditis ad verbum ſic ſcripſit. Go-
« biones autẽ, & fucę, iulię, percę, muręnę, turdi, merulę, lacerti, ad hæc aſini, hamyæ, paſſeres, ie-
« corarij, cithari, vmbrę, atq; mollium carnium genus vniuerſum, facilius, quàm alij piſces, conficiuntur.
Ipſum ſanè iure quis demiretur, quonã pacto Scarum prçterierit, cũ is inter piſces ſaxatiles primas
teneat, quibus oĩbus caro ineſt, quàm alijs piſcibus, mollior ac friabilior. Quidam enim ipſorum molli
quidẽ ſunt carne, ſed nullam habent friabilitatẽ, vt quibus ſuccus quidã lentus ac pinguis innatet:
Alij nihil lentoris, nec pinguedinis habentes, in eo quidẽ ſaxatilibus ſunt ſimiles, carnis tñ duritie
ab eis diſcrepant, cuiuſmodi ſunt pelagici propemodũ oẽs, niſi ſiqui ipſorũ prauo alimẽto propriã
carnẽ corrũpant, vt mulli, qui cancellos mandunt. Cancelli autẽ parua ſunt animalia flauo colore,
B minimis cancris ſimilia. Saxatiles vero nec alimenta, nec loca mutant, nec dulcibus aquis vtuntur,
ob eamq; cauſam oẽs perpetuo ſunt inculpati. Quos Philotimus quidem Aſinos nominauit, alij
autem aſellos nominãt, ſi quidẽ probo vtantur alimẽto, & mari puro, carnis bonitate cũ ſaxatilibus
cõtendent: qui vero prauo alimento vtuntur, aut in aquis miſtis, & potiſſimũ ſi eæ vitioſæ fuerint,
degunt, carnis quidẽ mollitiem non abijciunt, ſed pinguitudinẽ ac lentorẽ acquirunt, propter quã
neq; ſuaues amplius, vt ante, manent, ſed alimentũ ex ſe ipſis excrementitiũ reddũt. In oĩbus por-
rò piſcibus id cõiter, vt diximus, memoria tenere oportet, peſſimos gigni in eorũ fluuiorum oſtijs,
qui latrinas expurgãt, aut culinas, aut balneas, aut veſtiũ ac linteorũ ſordes, aut ſi qua ſunt alia in vr-
bibus, per quas medias fluunt, expurganda: & potiſſimum, ſi populoſa vrbs fuerit. Quin & ipſius
Murçnç, quç in eiuſmodi aqua degit, caro deterrima inuenitur: quanq̃ certe neque flumina ipſam
ſubire inuenias, aut in ſtagnis gigni: peſſima tñ in huiuſmodi fluuiorum oſtijs, qualis eſt Tyberis
Romã præterfluens, gignitur: eoq; in ea vrbe omniũ ferè marinorũ piſciũ minimo emitur, quem-
admodũ & qui piſces eodẽ in flumine naſcuntur, quos non nulli Tyberinos appellant, tanquàm ſpeciẽ
habeant propriã, nulli marinorũ ſimilẽ. Quòd aũt miſtione eorũ, quæ ex vrbe in fluuium influunt,
fiant deterrimi, ex eo intelligere poteris, quod meliores ſunt, qui in eodẽ fluuio naſcuntur prius, q̃ is ad
C vrbẽ perueniat. Quin & alius quidam eſt fluuius in Tyberim trecentis & quinquaginta ſtadijs ab
vrbe prorũpens, quẽ Nar appellant, qui piſcẽ habet ante, quàm ad Tyberim perueniat, longe præſtan-
tiorem. Nam & ab ipſis ſtatim fontibus magnus oritur, & purus perpetuo decliui rapidoq; fluxu,
in ipſum vſq; Tyberim profluit, nuſquàm prorſus ne tantillum quidẽ reſtagnans. Porrò, qui propter
cõſuetudinem vernaculos piſces experiẽtia habẽt exploratos, ijs memoratis paulo ante indicijs ad
ipſos dignoſcendos nihil opus fuerit: quibus vero eorum vſus eſt inſolitus, ſiue ex alia ciuitate eò
migrarint, ſiue ſint incolæ, hæc omnia ſtatim initio expendat prius, quàm à propria experientia ad co-
gnitionẽ naturæ ſingulorum piſciũ adducantur. Non igitur oportebat Philotimum ſimpliciter de
omnibus tenera carne præditis piſcibus ſimul tractare, neq; ſaxatiles alijs indiſcriminatim permi-
ſcere. Hi nanq; ſemper ſunt optimi, quod aſellis minime contingit, nec murænis, vt ne gobionibus
quidẽ. Etenim quidam ex his in fluuijs & ſtagnis: alij autẽ in mari naſcuntur: alij in ſtagnis mariti-
mis, quç vocãt, aut omnino in aquis permiſtis, vbi magni fluuij oſtiũ mari cõmittitur. Plurimum
certe particulatim inter ſe diſſident, vt mugilis & muræna: Aſelli vero his quidem minus, veruntа-
men hi quoq; inter ſe nõ mediocriter diſcrepant. Cæterũ Gobiones non perinde mollẽ, ac iſti & ſa
xatiles piſces, carnẽ habent, veluti nec Vmbrç, qu[illegible] κινίδες aut σκιαίναι duplici noĩe appellantur.
D Quod vero ad Citharos attinet, Philotimũ vehementer miror: quibus cũ rhombus ſit adſimilis,
carnem tñ habet ipſis molliorem, cum interim aſellis longe ſit inferior. Et hos igitur, & alios, quos
vocant iecorarios: atque alios, quos Philotimus ſaxatilibus & aſellis permiſcuit: ſcito in medio eſſe
piſciũ duræ carnis ac mollis: nam non dum duræ quidem carnis ſunt, & ab ijs, qui exacte ſunt mol-
les, relinquuntur: quibus & Soleam Philotimus non annumerauit: vt nec ſaxatilibus Scarum, niſi
ſanè Paſſeris nomine ſoleam intelligat. Similes enim quodammodo inter ſe ſunt paſſer & ſolea, nõ
tamen omnino eiuſdem ſunt ſpeciei: ſolea enim mollior eſt, & cibo ſuauior, ac in totum præſtan-
tior, quàm paſſer. Quin & Lacerti medij quodammodo ſunt inter piſces carnis mollis ac durç. Nul-
lus tamen memoratorũ piſcium aceto, aut ſinapi, aut origano indiget, veluti pingues, lenti, ac duri.
A.l.2.t.2.cap. 546 fol.157.d Quidã" etiã frixis iis in ſartagine veſcuntur: alij aſſant, aut in patinis condiunt, vt Rhombos & Ci-
tharos. Verum hi coquorum in patinis apparatus, cruditatis in totum ſunt cauſç. Ad coquendum
autem ſunt prçſtantiſſimi, qui ex albo iure fiunt, quod ad hunc modũ fit. Copioſam aquã primum
inijce: deinde olei, quod ſatis ſit, adfundito, cum pauco anethi & porri: deinde cum piſces ſemicocti
fuerint, ſalis tantum inſpergito, quoad totum ius ſalſum non dum appareat. Hçc prçparatio vel
çgrotis* ipſis eſt accommoda. Quibus vero inculpata eſt ſanitas, ijs piſcium in ſartagine frixorum, *νοσηλευομέ-
ſecundo loco ſuper craticula aſſorum, prçparatio eſt accommoda: verum hæc ſanè oleum garumq; νοις

cum pauco vino expoſcit: frixis vero plus vini garíq; addere conuenit, minus olei. Quòd ſiqui- E bus id ſtomachum ſubuertat, paratum habeant acetum, modicum in ſe gari piperiſq; continens. Qui enim ad id condimentum tranſeunt, melius concoquunt, & deiectio nihil eis deterius procedit: cuius potiſſimum gratia ex vino & garo quidam frixos piſces mandunt, pleriſq; piper immittentibus, paucis oleum. Non nulli autem ex memoratis piſcibus, cum frixi fuerint, pauco ſale inſperſi, in cibo ſimul ſunt ſuauiſſimi: præterea ad coquendum fiunt meliores, ac ſtomacho vtiliores, ꝙ ſi alio quouis modo eſſent apparati. Omnium autem memoratorum piſcium alimentum hominibus ocioſis, ſenibus, imbecillibus, & ægrõ*tis, eſt accommodatiſſimum: qui vero corpus exercent, cibos poſtulant firmiores, de quibus ſupra diſſeruimus. Diximus autẽ ſæpenumero molles & friabiles cibos ad ſanitatem maxime conferre, ꝙ ij omnium optimi ſint ſucci: nihil enim eſt, quod ad firmam valetudinem tuendam adeo conferat, ꝙ ſuccus bonus.

* νοσηλευομένοις.

De Piſcibus Duræ Carnis. *CAP. 31.*

DE his quoque in ſecundo de alimentis Philotimus ad verbum ſic ſcripſit: Dracones, cuculi, »
muſteli, ſcorpij, pagri, ad hæc trachuri, & mulli, ac rurſum cernuæ, glauci, ſcari, canes, congri, »
hãmiæ*, libellæ, omneſq; duræ carnis piſces, ægre conficiuntur, ſuccoſq; craſſos & ſalſos in corpus di »
ſtribuunt. Hæc quidẽ Philotimi ſunt verba: nos vero ſingula eius dicta ab ipſo initio expendamus. F »

* *ſuperius tamen hac eadẽ pag. A, dixerat ex Philotimo eſſe carne molli ꝑditas. & ob id Guilelmus Rõdelletius & Hippolytus Saluianus medici celeberrimi arbitrantur et hic & paulo inferiꝰ pro hamiæ legendum eſſe Lamiæ.*

Dracones quidẽ ac Cuculi omnibus ijs, qui ipſis veſcuntur, durã habere carnem manifeſte apparent. Muſtelorum vero non vna eſt ſpecies. Nam, qui piſcis apud Romanos in maximo eſt pretio, quẽ Galexiam appellant, ex genere eſt muſtelorũ: qui ne in Græco quidẽ mari vſquã naſci videt: quæ cauſa eſt, cur Philotimus ipſum ignoraſſe videatur: id tamẽ nomen in exemplaribus dupliciter ſcriptũ inuenitur, in quibuſdam enim γαλεοὶ per tres ſyllabas, in alijs γαλεώνυμοι per quinque. Et liquet ſanè celebrem illũ apud Romanos galexiã, in eorũ numero, qui molli carne conſtant, eſſe habendum: reliqui vero muſteli dura magis carne ſunt præditi. Deinceps aũt Philotimus Scorpium, Trachurũ, Mullum, Cernuam, Glaucũ, inter duræ carnis piſces recte connumerat: in eo aũt peccat, ꝙ ſcarũ (qui piſcis eſt ſaxatilis) illis accenſet. Poſt hæc autem Canem adſcribit; quẽ in cetaceorum genere numerare oportebat, vt qui carnem duram habeat, atq; excrementitiam. Quapropter ipſo in partes ſecto ac ſallito vulgares hoĩes veſcuntur. Ingrati enim eſt ſaporis, ac muccoſus: ideoq; cum ſinapi & oxelæo, atq; id genus acribus condimentis eum mandunt. Ex hoc item genere ſunt Balenæ, & Delphini, & Phocæ. Ad quos proxime magni Thunni accedunt: quanꝗ non æque, ac prædicti, in cibo ſunt iucundi: inſuaues enim ſunt hi, & præſertim recentes, nam ſalſi euadunt meliores, Thunnorum autem caro, qui & ætate & corporis mole ſunt minores, non perinde dura eſt, eoq; hi G facilius quoque concoquuntur: & iis adhuc magis Pelamides, quæ ſale conditæ laudatiſſimis ſalſamentis non cedunt. Plurimæ hæ ex Ponto aduehuntur, iis dũtaxat, quæ ex Sardinia atque Iberia importantur, inferiores. Hoc nanq; ſalſamentum iure in ſummo precio habetur tũ propter voluptatem, tũ propter carnis mollitiẽ: vocatur autẽ paſſim vſitato nomine ſalſamentũ Sardicum. Poſt ſardas autẽ ac pelamides, Myli, qui ex Ponto afferunt, præcipue cõmendant. Poſt ipſos ſunt Graculi.

Hæc itaq; velut obiter, de ſallitis piſcibus ſint dicta. Libellarũ porrò haud perperam Philotimus inter piſces duræ carnis meminit: verũ vnà etiam earum inſuauitatis mentionem facere oportebat, ceu aliorũ quoq;, quos oĩno prætermiſit. Congrum vero, Pagrũ, Hãmiam, & Aquilã, recte duram carnem habentibus annumerauit. Suntq; alij quidam piſces, vt ipſe inquit, duræ carnis, quorũ nomina ſuppreſſit, ꝙ eis hoĩes raro vtantur. Quare ſatius eſt nos quoq; omiſſis nominibus, ipſorum facultates inquirere. Haud ergo male cenſuit Philotimus duræ carnis piſces ægrius, ꝗ mollis, confici. Siquidem tum concoctio, quæ in ventriculo fit, tum in ſingulis corporis partibus alendis aſſimilatio, in mollioribus quidẽ, facilius: in durioribus vero, ægrius fit. Illa nãque fiunt, cũ hæc alterantur: porrò, quæ molliora ſunt, ea facilius alterantur, ꝙ facilius etiã patiantur: eorum autem, quæ alterantur, paſſio eſt alteratio. Proinde recte dixit piſces duræ carnis ægre confici: recte etiam craſſum ſuc- H cum gignere: durior nãque cibus craſſiorem habet ſubſtantiam, vt mollior tenuiorem. An vero ſalſum quoq; ſuccum dura cibaria procreent, deinceps erit conſiderandum. Philotimus nãque, vt & eius præceptor Praxagoras, ſalſum ſuccum ex ijs, quæ ſupra modum calefiũt, generari tradit. Mihi vero non ſimpliciter, ſed cum limitatione id pronunciandum videtur. Quoniam vero ſermo hic ad omnia dura cibaria cõiter pertinet, proprio illum capite ſeorſum deinceps diſcutiemus.

An Dura omnia per decoctionem Salſos Succos gignant. *CAP. 32.*

NOn ſolum in piſcibus duræ carnis, ſed in alijs etiam omnibus duris cibis, Praxagoras & Philotimus ſalſum humorẽ ex diuturniori decoctione gigni arbitrantur: quem non ſalſum modo, ſed etiam nitroſum appellant. Equidem comperio plurimorum, aut, ſi vis, etiam omnium decoctum, quãdiu coquitur, ſalſius ſemper euadere: poſt autem aliqñ (vt & ipſi volunt) amarum. Nam corpus ipſum ſolidum, quod in aqua elixatur, qualitates, quæ initio ſibi inerant, in ea deponit ita, vt tandem ἄποιον, quod vocant, & aquoſum euadat, neq; quidquam ſalſedinis, aut amaritudinis, aut acrimoniæ, aut adſtrictionis habeat. Clarius autem huiuſce rei veritatem intelliges, ſiquando, quod elixas, in aliam aquam transfuſum, rurſus elixaris. Inuenies nanque id, quod decoquitur, propriam amiſiſſe qualitatem, aquam autem eam in ſe recepiſſe. Quamobrem lupini, qui

A ex cerealibus ſunt cibis, aquam amaram efficiunt, quòd & ipſi qualitatem amaram habeant congenitam: ſic & eruum, & abſinthium, abrotonum, polium, & alia omnia amara: At ſolidũ corpus, quod decoquitur, minus amarum apparet. Quòd ſi in aliam aquam transfundens, rurſus (vt paulo ante dixi) decoxeris, magis etiam, ꝙ ante, amarorem abieciſſe deprehẽdes. Quòd ſi tertio, aut quarto in aliam aquam transfuderis, magis adhuc id accidet, ꝙ prius, adeo, vt tandem omni prorſus amaritudine ſit cariturum. Ad eundem modum, quæ acria ſunt, vt allium, cepa, porrum, aquam, in qua elixa fuerint, manifeſte acrem efficiunt, ſuum autem proprium corpus minus acre habent. Quòd ſi ſubinde in aliam aquam tranſmutaris, omnem prorſus acrimoniam deponent. Quin etiam mala acerba, meſpila, & pyra ſylueſtria, quanto magis coquas, tanto dulciora ipſa efficias, ipſum vero decoctum, acerbum efficitur. Si vero ſuccos ipſos ſolos per ſe coxeris, primum quidem ſalſiores, poſtea autem amari etiam fiẽt. Quamobrem, quod ad ſuccos attinet, Praxagoram ac Philotimum recte ſenſiſſe (vt diximus) eſt concedendum: de ſolidis vero corporibus res aliter habent, ac cenſuerunt. Nam ſi, vt paulo ante diximus, ex prima aqua in ſecundam ipſa transferas, & poſt illam rurſus in tertiam, aut etiam quartam, comperies ea prorſus priorem ſuccum depoſuiſſe adeo, vt deguſtantibus aquea inſipidaq; appareant. Quòd ſi aquam non mutes, primo quidem decoctum neceſ- B ſario ſalſius apparebit, poſtea vero amarum. Verum ius ipſum in primis Praxagoram fefelliſſe videtur, quod per elixationem ſalſius redditur, non intelligentem, quòd ſale aut garo ſtatim initio condituræ in aquam iniecto, neceſſario procedente coctione ſuccus ſalſior, ꝙ ante, efficitur: Quemadmodum etiam ſi nulla alia re immiſſa, puræ ac dulciſſimæ aquæ ſalis minimum permiſceas: nam ea quoque feruefacta ſalſior redditur: nec mirum, cum ipſa aqua optima diutius decocta ſalſam qualitatem tandem aſſumat.

De Animalibus, Quibus Teſta pro Cute eſt. CAP. 33.

CVm id, quod totum corpus, ceu veſtimentum quoddam cuiq; natiuum, ambit, cutis appelletur, eiq; buccinarum, purpurarum, oſtreorum, hiatu̇larum, & aliorum id genus, tegumentum proportione reſpondeat, idcirco hæc animalia oſtracoderma appellant. Tegumentum enim, quod extrinſecus ipſis eſt circundatum, teſtæ aut lapidi palàm eſt ſimile. Omnibus porrò eiuſmodi eſt commune, vt ſalſum in carne ſuccum contineant, qui aluum ſubducit: quod ſeorſum vnicuique magis minus've ineſt, pro qualitatis ac quantitatis ratione. Siquidem Oſtrea inter alia teſtacea carnem habent molliſſimam: paruæ autem Hiatu̇læ, Vertebræ, Vngues, Purpureæ, Buccinæ, omniaq; huiuſmodi, duram. Non ab re igitur oſtrea quidem aluum valentius ſubducunt, corpus autem imbe- C cillius nutriunt: duriora vero difficilius quidem concoquuntur, ſed firmioris ſunt nutrimẽti. Verũ hæc quidẽ omnia elixantur: oſtrea vero citra elixationẽ mandunt: quidam autem etiam in ſartagine frigunt. Quemadmodum autem ex teſtaceis animalibus, quæ dura carne ſunt, carnem ad coquendum, ita etiam ad corrumpẽdum habent difficilem: Ob eamq; cauſam ea ſæpe ijs exhibemus, quibus cibi in ventriculo ob prauos ſuccos corrũpuntur, ſiue ex iecore in eum confluant, ſiue in ipſius tunicis contineantur. Habent autẽ omnia, vt diximus, ſuccum ſalſum ventri deijciendo idoneum: ſeu minus, quæ dura carne ſunt, ꝙ oſtrea. Proinde cibum corrumpentibus ea exhibemus, bis ter've in optima aqua elixantes, &, cum prior ſalſa iam apparuerit, in aliam puram transferentes. Gignitur autem ex ipſis ſuccus crudus, quem vocant, plurimus: vt ex ijs, quæ molli ſunt carne, pituita. Quemadmodum igitur (cum ſuccum ſalſum exuerint) caro ipſorum corruptu eſt difficilis, & aluum ſiſtit, ita, ſi quis ipſa ſale aut garo condierit (quo modo hiatu̇las ſolent) & ſuccum ex ipſis genitum ebiberit, venter quidem ei abunde deijcietur, corpus tamen nihil ex eo ſumet alimenti.

*χήμας. quã dictionem alij vertunt chamas ad differentiã channarũ quas ẽt hiatulas vertunt, quæ maxime differũt a chamis.

*χήμια

*χήμας

De Cruſtatis. CAP. 34.

AStaci, Paguri, Cancri, Locuſtæ, Carides, Gammari, ac id genus alia, tenui teſta cõcluduntur, duritieq; teſtaceis ſunt ſimilia, ſed minus, ꝙ illa ſalſi humoris continent, quanquam eum ha- D bent ſatis multum. Dura in totum carne conſtant; ideoq; & ad coquendum ſunt difficilia, & firmi alimenti, cum ſcilicet in aqua potulenta præcocta fuerint. Horum quoque caro, vt oſtreorum, cum præcocta, vt dictum eſt, ſuccum ſalſum in aqua depoſuerit, aluum ſiſtit. Ægre etiam corrumpuntur, non ſecus ac teſtacea, quæ duram habent carnem.

De Mollibus. CAP. 35.

MOllia vocantur, quæ neque ſquamas, neque aſperam cutim, aut teſtaceam habent, ſed mollem, inſtar humanæ: cuius generis ſunt Polypi, Sepiæ, Loligines, & alia, quæ his ſunt ſimilia. Hæc certe, quoniam neq; ſquameum, neq; aſperum, neq; teſtaceum, tegmen gerunt, mollia tangenti apparent: duræ tamen ſunt carnis, & ad coquendum difficilia, exiguum'que in ſe ſuccum ſalſum continentia. Si tamen concoquantur, alimentum non paucum corpori exhibebunt. Cæterum hæc quoque ſucci crudi plurimum gignunt.

De Chartilagineis. CAP. 36.

HOrum animalium cutis eſt aſpera, ac noctu ſplendicans, ideoq; non nulli ἀπὸ τοῦ σέλας ἔχειν, hoc eſt quia ſplendorem habeant, σελάχια ipſa aiunt fuiſſe nominata. Inter ipſa autem Torpedo & Paſtinaca carnem habent mollem, ac iucundam, ceu & mediocriter per ventrem ſubeuntem, nec concoctu difficilem. Nutriunt item mediocriter, ceu alia quoq; omnia, quæ c*arne molli

*Al. teſta.

ſunt prædita. Cunctis porrò id eſt commune, vt, quæ partes ad caudam ſunt, medijs partibus ſint E corpulentiores: id quod in torpedinibus præcipue ineſt. Nam horũ animaliũ partes mediæ videntur in ſeipſis habere velut chartilaginẽ quandam tabidam. Raia autẽ, Leuiraia, Squatina, omniaq́ꝫ huiuſmodi duriora ſunt, & concoctu difficiliora, alimentiq́ꝫ copioſioris, ꝙ torpedo & paſtinaca,

De Cetaceis Animalibus. CAP. 37.

DIximus quidem iam ante de cetaceis animalibus, quæ marina ſunt: In quo numero ſunt Phocæ, Balenæ, Delphini, & Libellæ, ac grandiores Thunni, & præter illa Canes, quæ'que his ſunt ſimilia: Nunc autem de ipſis quoque in ſumma dicẽdum, ꝙ omnia eiuſmodi duram, & praui ſucci, atque excrementitiam habent carnem. Quapropter ſale prius condientes, ipſis vt plurimum vtuntur, alimentum, quod ex ipſis in corpus diſtribuitur, ea ſalitura tenuius efficientes, eoq́ꝫ coctioni, & ſanguini faciendo accommodatius. Nam recens horum caro, ni valde probe concoquatur, crudorum ſuccorum copiam magnam in venis congerit.

De Echinis Marinis. CAP. 38.

EX mulſo eduntur hi & garo, alui ſubducendæ gratia. Paranturq́ꝫ in patinis, ouis, pipere, melleq́ꝫ iniectis. Imbecillis ſunt alimenti, ac medij inter ea, quæ humores extenuant ac denſant.

De Melle. CAP. 39. F

OMnis alimentorum materia hactenus duobus generibus eſt comprehenſa: quorum alterum quidem ipſorum à plantis: alterum vero ab animalibus ſumebatur: ab vtroque vero ipſorum mel eſt ſecretum. Oritur enim in plantarum folijs: eſt autem neque ſuccus earum, neque fructus, neque pars, ſed eiuſdem eſt cum rore generis: non tamen aſſidue, nec copioſe, vt ille, prouenit. Memini aliquando, cum æſtate ſuper arborum, ac fruticum, herbarumq́ꝫ folia mel quàm plurimum fuiſſet repertum, agricolas velut ludentes ceciniſſe, Iuppiter″ melle pluit. Præceſſerat autem nox, vt per æſtatem, bene frigida (nam tum tempus anni æſtiuum erat) pridie'que calida & ſicca fuerat aeris temperies. Peritis quidem naturæ interpretibus videbatur halitus è terra & aquis à Solis calore ſublatos: ac deinde exacte tenuatos ac coctos, à frigore ſecutæ noctis concretos coaluiſſe. Apud nos vero raro id accidit, in monte autem Libano quotannis perſæpe. Itaque coria ſuper terram extendentes, & arbores excutientes, quod ab eis defluit, excipiunt, & ollas ac fictilia melle implent: vocant'que id droſomeli & acromeli, id eſt Mel Roſcidum & aerium. Proinde conſtat materiam, ex qua mel generatur, rori eſſe congenerem. Videtur autem & ex plantis, in quarum folijs colligitur, boni mali've quidpiam ipſi accedere. Ideoq́ꝫ laudatiſſimum in locis mel gignitur, in quibus thymus, & aliæ quædam herbæ ac frutices temperamento calidę & ſic- G cæ affatim proueniunt: tenuiorum enim eſt partium id mel, quod in huiuſmodi plantis generatur: Ideo'que in calidis corporibus prompte in bilem vertitur: frigidis vero, ſiue per ætatem, ſiue per morbum, ſiue natura talia fuerint, eſt accommodatiſſimum: ob id in ſanguinem mutatum nutrire ipſa poteſt: in calidis vero prius in bilem, quàm in ſanguinem, mutatur. Cum autem tenuium ſit partium, acrimoniæ quiddam habeat, eſt neceſſe, qua aluum ad excretionem proritet: quam certe adimentes, ipſum efficimus ad diſtributionem & coctionem accommodatius. Commodiſſime autem ipſam adimemus, ſi primum multum illi aquæ admiſcuerimus: ac deinde tantiſper coxerimus, quoad ſpumare deſinat: oportet autem ſpumam ſtatim, vt emerſerit, continenter ab ipſo tollere. Cum enim hac parandi ratione acrimoniam depoſuerit, neque amplius aluum ad excretionem irritet, haud cunctanter in corpus diſtribuetur. Melicratum vero, quod pauliſper, aut nihil omnino coctum fuerit, prius deijcitur, quàm concoqui, & in corpus diſtribui, & nutrire poſſit. Præterea in eo differunt, quòd mel non plenè coctum, in ventriculo atque inteſtinis flatus quoſdam gignat: contra, quod in decoctione ſpumam omnem abiecerit, flatus eſt expers, & vrinam mouet. Quòd ſi quis citra aquæ admiſtionem mel ſolum delingat, nutriet quidem infirmius, ſed aluum promptius deijciet. Largius vero ſumptum, ventrem ſuperiorem ad vomitum ſolet con- H citare. Elixum autem ſine aqua, neque vomitum ſimiliter mouet, neque aluum ſubducit, verum diſtribuitur, & nutrit magis: vrinam autem minus eo, quod cum aqua eſt elixum, ciet. Quanquam ne tum quidem, cum nutrit, alimenti multum corpori exhibet, adeo, vt non defuerint, quibus

De Vict. rat. in morb. acut. cõ. 3. t. 17. & deinceps. 7ª. 128. e ‖nihil prorſus alere videretur: qui abunde confutantur in tertio de victus ratione in morbis acutis, qui Hippocratis eſt liber, à non nullis quidem Contra Cnidias ſententias inſcriptus, ab alijs De ptiſſana: vtriſque in hoc delinquentibus, vt in commentarijs in eum librum ſcriptis oſtendimus: In præſentia vero ſatius erat ea de melle dixiſſe, quæ diximus, quorum ſumma eſt: Senibus quidem ac in vniuerſum frigidi temperamenti corporibus mel eſſe accommodum: Ætate autem florentibus & calidis in bilem verti. Præterea exiguum nobis alimentum ex ipſo accedere, niſi verti in bilem occupet: quod ſi ei id accidat, tunc nihil prorſus nutrire poſſe. Clarum autem eſt, quòd pallidam & flauam bilem ex eo gigni dicimus, non atram. Diximus enim iam ſæpe numero medicos ſolere bilem eiuſmodi ſimpliciter citra coloris adiectionem nominare: reliquas vero biles omnes, cum coloris ſui nomine explicare. Alias autem omnes, porracea excepta, cum corpus grauiter ægrotat, excerni videmus. Flaua vero, & pallida, & porracea etiam ſine morbis euomuntur ſæpenumero, ac deijciuntur.

De

A *De Vino.* *CAP. 40.*

VInum quidem ex eorum eſſe numero, quæ noſtrum corpus alunt, omnes fatentur: modo ſi, quicquid alit, cibus eſt, vinũ etiam in genere ciborum eſt ponendum. Quidam tñ medici negant id cibum eſſe appellandum, quòd potus in ſermone quotidiano, cibo ſit oppoſitus, qui potio etiam appellatur, vt cibus eſca & edulium. Ob eamq́ cauſam vinum nolunt vocare alimentum, quanq́ alere ipſum nõ diffiteantur: quod vnum in præſentia requirimus. Quòd ſi alias quaſdã materias alere quidẽ concederẽt, alimenta tñ nominare vetarent, omnium earum doctrinam in vnum volumen conferremus: Cum autẽ ſolum vinum nolint appellare alimẽtum, tametſi ipſum nutriat, permittant nobis tractatui de alimentis breuem de vino ſermonem adiungere: ‖ quas enim vires Hippocrates in libro de victus ratione in morbis acutis enumerat, non vt alimenti ſunt, ſed magis vt medicamenti. Illas quidem & in tertio commentariorum in illum librũ, & in methodo medendi, ac ſanitatis tuendæ libris expoſuimus: in præſentia vero ipſius differentias in alendo ſumus tradituri, ſumpto hinc initio. Vinorum omniũ rubra ſimul & craſſa ſanguini generando ſunt accommodatiſſima, vt quæ minima egeant mutatione, vt ſanguis fiat. Poſt ipſa ſunt nigra craſſaq́ & dulcia: Tum quæ colore quidẽ rubra ſunt & nigra, conſiſtentia autẽ craſſa vnà cum adſtringendi qua- De Victus rat. in morb. acut. cõ.3.t.1.& deinceps. 7ª.125.d

B litate. His aũt minus ſua natura alunt, quæ alba ſunt ſimul ac craſſa & acerba. Omniũ autem minimũ nutriunt, quæ colore quidẽ ſunt alba: conſiſtentia autem tenuia, & aquis hydromeliti faciendo appoſitis quodammodo ſimilia. Quòd vero vina craſſa magis, q̃ tenuia, alant, declarat ipſorum natura: præterea experientia id ipſum comprobat. Dulcia vero conficiuntur in ventriculo, ac diſtribuuntur facilius, q̃ auſtera, vt quæ facultate ſunt calidiora. Quæ autem admodũ ſunt craſſa, tardius quidẽ perficiuntur, ac diſtribuuntur: ſi tñ in ventriculum adeo robuſtum incidant, vt confici recte ab eo poſſint, alimentum copioſius corpori exhibebunt. Conſtat præterea, ꝙ, quemadmodum hæc corpori alendo tenuioribus ſunt præſtantiora, ita ad vrinam ciendam ſunt deteriora.

De Cibis Sale conditis. *CAP. 41.*

DE cibis ſale conditis, & medijs, ad finem operis ſcribere diſtulimus. Ne hæc igitur deſiderentur, tempeſtiuum iam fuerit vtrorũq́ vires explicare. Animalium corpora, quorum carnes duræ ſimul ſunt ac excremẽtitiæ, ad ſaliendum ſunt accommoda: voco aũt excrementitias (vt ſuperiori ſermone) quæ per totas ſeſe diffuſum habent humorem pituitoſiorem: qui quanto copioſior fuerit ac craſſior, tanto caro ſi ſaliatur, melior euadet. Quæ vero aut admodum mollem, aut valde ſiccum, & minime excrementoſum, habent corporis habitũ, ad ſaliendum ſunt inepta. Salis nãque

C facultas (vt in opere de ſimplicibus medicamentis demonſtrauimus) eſt cõpoſita: nam corporum, quibus admouetur, humores ſuperfluos tenuat ac digerit, & præterea corpora ipſa cogit in ſeſe ac condenſat: cum nitri ſpuma & laxum aphonitrũ tenuare quidẽ & diſcutere poſſint, cogere vero & condenſare non poſſint. Corpora igitͣ, quę natura ſunt ſicca, ſalis conſperſu exarefacta, cibo fiunt inepta. Quidã autẽ Leporem ſalire aggreſſus, muſtelis exiccatis ſimilem reddidit. Suum vero obeſorũ ac ætate florentium carnes ad ſaliendum ſunt appoſitæ, vt quæ vtriuſq́ exceſſus ſint expertes, annoſorum videlicet ſiccitatis, & nouellorum porcellorum immodicæ humiditatis. Quemadmodum enim corpora ſicca, ſalita, corijs euadunt ſimilia: ſic contra, quę immodica humiditate diffluũt, ſalis commercio liquantur. Ob eam cauſam nec piſces mollis carnis, & excrementis vacui, vt quos ſaxatiles vocant, & aſelli, qui in puro mari degunt, ad ſaliendum ſunt accommodi. Graculi vero, & pelamides, & myli, ſardæ, & ſardenæ, quæq́ ſaxatina vocant, & ſalſamenta, ad ſaliendum ſunt appoſiti: præterea ex marinis belluis cetacea, ſalita, euadunt meliora: habent enim & ipſa carnem excrementoſam. Mulli vero, ꝙ ſicca eorum caro ſit, & ab excrementis pura, non ſunt ad ſaliendum accommodi. Ex his autem perſpicuum eſt ea ad coquendum eſſe difficillima, quæ ſale condita, dura euadunt ac neruoſa, & veluti cutacea ac coriacea: quæ vero contra habent, tenuia quidem ipſa

D redduntur: manſa autem humores craſſos ac glutinoſos tenuant. Præſtantiſſima autem omniũ, quæ mihi experientia cognoſcere licuit, ſunt, quæ à veteribus medicis Sardica ſalſamenta nũcupantur, hodie Sardas vocant: & Myli, qui ex Ponto aduehuntur. Secundum autem poſt illa locum habent Graculi, & Pelamides, & quæ Saxatina appellant.

De Medijs Edulijs. *CAP. 42.*

IN ſingulis differentijs, eorum, quæ alimentis ineſſe diximus, quædam ſunt media. Etenim inter ea, quæ molli ſunt carne, & quæ dura, medium quiddam reperias, quod nec molli nec dura ſit carne: ſimiliter inter tenuantia & incraſſantia, calfacientia & refrigerantia, ſiccantia & humectãtia. Atq́ animalibus naturalem temperiem inculpatam quidem ſeruantibus, ſimilia ſuis naturis cibaria conueniunt: ijs vero, quæ prauam temperiem aut ab initio ſunt ſortita, aut poſt acquiſiuerunt, non ſimilium ſibi ipſis eſus, ſed contrariorũ eſt vtilis. Seruatur enim ſimilibus, quod probe ſecundum naturam eſt temperatum: quemadmodum, quod male eſt temperatum, à contrarijs ad proprium temperamentum adducitur. Itaque ſingulæ animalium naturæ ſuum proprium medium habebunt, vt homo quidem tale, canis autem tale, atque ita in alijs omnibus: Præterea huic homini ſigillatim tale ſecundum hanc & illam ætatem: ad hæc etiam ſecundum vitæ conditionem: atque inſtitutorum, & regionum in quibus iamdiu habitant, differentias.

GALENI DE SVCCORVM BONITATE ET VITIO

A Iulio Alexandrino medico Tridentino olim translatus, & nunc ab eodem diligenter recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

Quo quis pacto Bonos Succos procreare, & Malos ac vitioſos deuitare poſsit.

Hiſtoria Morborum quorundam ob Mali ſucci Alimenta, tum De ſe argumentum rei eiuſdem. CAP. I.

QVantum ſit in mali ſucci cibis virium ad procreandos morbos, facile nõ omnino mente captis declarauit † fames, quæ per plurimas Romano imperio ſubditas gentes ſæuijt multis deinceps annis continue. Quum enim ciues pro more ſuo (quo æſtate quàm primum ſolent frumenti, quod ſatis ſit in reliquum anni tempus, parare) quicquid in agris tritici fuerat, abſtuliſſent vnà cum hordeis fabiſq; ac lentibus, reliquos agreſtibus fecere cereales fructus, ὄσπρεια & χέδρωπα græci vocant, i. legumina, ſimul etiã non ſanè paucis ex his in vrbẽ aſportatis. Conſumptis itaq; hyeme ijs, quæ facta reliqua fuerant, agreſtes neceſſariò vere toto ſucci praui alimentis veſcebantur, adhibitis ad cibi vſum, arborum fruticumq; germinibus ac turionibus, bulbiſq;, & ſtirpium ſucco malo præditarum radicibus: pleraque præterea, agreſtia quæ vocant olera, prout cuique horum ſe copia ſuggerebat abunde ad ſaturitatem vſq; ingurgitantes, ſimul herbas virentes totas edebant elixas, quas antea nunq̃, ne periculi quidem faciundi gratia, deguſtauerant. Itaque videre erat ex his quoſdam deſinente vere, pleroſq; certe omnes ineunte æſtate, vlceribus in cute q̃ plurimis correptos, quorum non vnica eſſet in omnibus facies: ſiquidem eryſipelas alia, phlegmonen alia referebant, atq; alia herpetem, ſicuti impetiginem alia, & pſoram & lepram alia. Atq; hæc quidem fuere ea quæ per cutim effloreſcentia, placidiſſime vitioſum ſuccum è viſceribus profundoq; corporis euacuarent: alijs vero quibuſdam carbunculi & phagedænæ, ſpecie, quum apparuiſſent cum febri, plurimos interfecere, pauciſſimis ægre poſt multum temporis ſeruatis. At ſine cutaneis affectibus febres plurimæ viguere. Quas ipſas tum alui recrementa ſequebantur graueolentia, & mordacia, inteſtinorumq; difficultates & tenaſmos poſtremo afferentia, tum acres vrinas, atque eas grauiter olentes, quæ quorundam veſicam exulcerarunt. Iam non nulli diiudicati ſudoribus ſunt, iiſque ipſis male olentibus, abſceſſibuſue putredinoſis. Quibus nihil horum accidit, interiere omnes aut cum manifeſta viſceris vnius alicuius phlegmone, aut ob vehemẽtem & malignam febrem. Quumq; medici nonnulli paucis omnino quibuſdam ſanguinem mittere auderent morbi initio (ſiquidem non iniuria remedij huiuſce vſum reformidabant ob virium iam tum antea imbecillitatem) nulli eorum animaduerti ſanguinem profluxiſſe probum, qualem videmus de ſanorum corporibus profluere, ſed aut plus iuſto ruffum, aut nigriorem, aut ſeroſum nimis, aut acrem, ac venam diſſectam ipſam inter fluendum vellicantem mordicus, ſic, vt ægre inde ad cicatricem duci vulnus poſſet. Quoſdã vero, præſertim moribundos, etiam cum febribus ſymptomata inuaſerunt mentem affligentia, cũ vigilijs vnà altoq; ſopore, quem cataphoram nominant. Atq; nil ſanè mirum videri debet, ſi quidem contrarijs inter ſe cum morbis tum ſymptomatis correpti fuere, qui tunc ægrotarunt, vt qui non ſolum natura inuicem, aut ætate, ſed etiam anteacta victus ratione differrent, alimentiſq; vſi eſſent in fame, pugnantibus inter ſe facultatibus præditis. Sanè vnuſquiſq;, vt cuiq; ſe quid ſuggereret, edebat. In diuerſa porrò rerum copia alij cibos adhibuere ſucci acidi, acriſue, aut ſalſi, aut amari: ſicuti auſteris alij, aut acerbis vſi ſunt, aut qui euidenter refrigerarent, aut immodice humidi

G H

† Melius, peſtis, vt antiquus ĩterpres, Græce.n. λοιμοὶ, non λιμοὶ legendum.

eſſent,

Aeſſent, aut viſcidi, aut medicamentoſi. Ipſe quoſdam noui ex fungorum eſuperijſſe ſtatim: quoſdam ex cicutæ aut ferulæ:nec ſanè paucos ex his vix ſeruatos. Ac cæteris quidem omnibus,qui ratione niterentur, facile fieri poſſe videbatur, vt, quemadmodum foriſecus exulcerationes ac variæ apparebant tumorum facies, phlegmonoſorum, & œdematoſorum, eorumq; ad hæc,qui eryſipelas & ſcirrhum referrent, ſic partibus intimis, quæcunq; principales magis eſſent, totidem accidere affectus potuiſſe.Soli ſunt,qui quiduis aliud potius,quàm ſuccos,cauſentur,quicunq; rationis expertes ab hippocratica de ſuccis doctrina deſciuere: quorum apud me nonnulli clam confeſſi ſunt, manifeſto ſe quidem contendendi cernere cupiditatem aduerſus Hippocratem, exiſtimantium nihil eſſe in ſuccis ad ſanitatem aut morbum vſus aut detrimenti, pudore tamen interim affici, ſi poſt quinquageſimum demum ætatis annum ad Hippocratem deficiant: ſic enim videri poterimus(dicebant)non ſolum diſcipulis, ſed etiam ijs, qui præterito aſſidue tempore nobis vſi eſſent,obfuiſſe. Quin in honore ſe quoq; apud mortalium multos eſſe aiebant,quo nomine placita ſequi crederent vera: quæ ſi ipſa quoq; praua eſſe faterentur,cũ indoctiores alijs viſum iri ſe,tũ vero futurum,vt eorum,qui antea ipſorum opera vtebãtur,nullus in poſterũ eſſet vſurus. His itaq; multum veniæ condonemus, par eſt, non quidem culpato eorum inſtituto, ſed de illorum vnà in-B fortunio miſerti,qui ante, q̃ iudicium ferre de doctrinis poſſent, magiſtros nacti ſint improbos: illi contrà odio meritò habendi ſunt, qui ob honoris contentionem primi placitorum ſectas erigunt, quippe qui volentes ſcientesq;,impoſturam facere hominibus velle videantur, non autem per imprudentiam labantur: quum nullus ad tantum vnq̃ dementiæ veniat,vt ignoret, quantum inſit in eo mali, ſi contenti in corpore humores in medicamentoſas qualitates degenerent. Iſti ipſi, quibus cum inſtitutus nobis eſt ſermo, haud ſanè facile vel etiam neutiq̃ fieri poſſe rentur,vt inter eos, qui ex lethalis medicamenti aſſumptione, & morboſo corporis ipſius affectu,periclitanť,interſtinguatur. Neq; vero illud non apertiſſime videmus, vt negare nemo audeat, animalium venenum eiaculantium ſuccos, quos in morſu reponunt, alios demorſam partem celeriter mortificare, alios putrefacere, aut phlegmonen aut dolores vehementiſſimos ciere: veluti & ſcorpionem, ſi quis in eũ bis ter'ue ieiunus conſpuat,ſtatim perire:nam,ſicuti naturæ affines aliæ alijs ſunt,ſic quędam inimicantur quibuſdã, easq; perimunt. Vſu porrò venit,vt affinibus nutriamur, contrarijs vero perdamur: eſtq; de his tractatum fuſius in commentarijs de naturalibus facultatibus, tum de ſimplicibus medicamentis:in præſentiarum autem ſatis ſit enarraſſe etiam, quæ comperta vidimus in fame. Quòd ſi fidem mihi adhibueris (cui,quamobrẽ mentiri debeam, cauſæ nihil ſit, contraq; per C moleſte feram, quòd auctores multi ſuis in libris egregie mentiti ſint) explicabo, quæ in vniuerſa vita mea experientia longa didici,idq; dijs ipſis teſtibus inuocatis. Ego ſanè patrem habui,qui ad ſummum geometriæ,architecturæ,logiſtices, arithmetices, atq; aſtronomiæ peruenit: fuitq; ab ijs, qui illum norant, æquitate,probitate, & temperantia ſupra philoſophos omnes commendatus. Is me puerum etiamnum morbis intactum ſeruauerat præſcripta victus ratione. Adoleſcens deinde factus quum eſſem, ſeceſſuq; in agrum vteretur genitor, agricolationis ſtudioſus, vrgebã ego quidem ſtudia ſupra condiſcipulos omnes,non interdiu ſolum,ſed etiam noctu:toto vero caniculę tempore, quæ græcis ὀπώϱα eſt,quum omnibus fugacibus fructibus me expleſſem cum ęqualibus vnâ meis,autumno in morbum incidi acutum,ſic,vt ſanguinem mittere neceſſe habuerim.Reuerſo deinde in vrbem patre,meq; increpito, tum reuocata in memoriã priore victus ratione, qua ſub ipſo vſus eſſem, præcepit, vti de cætero hanc ſeruarem, æqualium meorum intemperantiæ nuncio remiſſo. Quin in ſequenti quoq; anno ſtudioſe egit, vt viuendi rationem meam obſeruaret,ne quid de fugacibus fructibus,niſi modice,attingerem. Agebam tunc temporis ætatis annum vndeuigeſimũ:quo anno quum incolumis euaſiſſem, ſequenti deinde mortem obiiſſet pater, liberaliter cũ æqualibus vnà in victu fructibus vſus,qui ſub caniculæ tempus proueniũt,morbum incurri prio-D ri non diſſimilem, vti tunc quoque vena mihi neceſſario ſecanda fuerit. Ex eo tempore aliquando ſingulo quoque deinceps anno ſemper ægrotaui, aliquando intermiſſo vno, ad annum vſq; vigeſimumoctauum:quo tempore, quum periculum adiiſſem, ne,qua parte ſepto tranſuerſo iecur adhæret,abſceſſus eſſet,mihi ipſi vſum interdixi fugacium omnium, præterq̃ ficuum vuarumq; exacte maturarum, hisq; ipſis non immodice, ſicuti antea, ſed moderate, adhibitis: habebamq; alium quendam biennio maiorem ſodalem eiuſdem mecum inſtituti. Adhibita itaq; diligenti de exercitatione cura,tum ne quid cruditate laboraremus, immunes hactenus à morbis perſeuerauimus annorum multorum ſpacio. Iam,quoſcunq; ex amicis alijs perſuaſos habui,vt ſe exercerent,viuẽdiq; ſeruarent ordinem,animaduerti ad hanc vſq; diem incolumes perſtitiſſe,quoſdam annorum viginti quinque interuallo,quoſdam non totidem quidem annis, ſed ſatis tamen multis, prout perſuaſus quiſque fuerat, vti ſeſe à fugacibus fructibus abſtineret reliquis'que præterea vitioſi ſucci edulijs: de quibus propoſitum nobis ſit hoc libro pertractare.

Varia Hominum Conditio: tum de Boni Glutinoſiq; Succi Cibis quibuſdam: & de Attenuantium Medicamentorum vſu. CAP. 2.

ERgo, qui exercitatione vti ante cibum poſſunt, ijs exquiſita prorſus vitæ ratione fuerit quidem neceſſaria: alijs vero, qui ob negociorum molem hoc facere prohibentur, non ſolum

diligentiore victu, verum etiam medicamentis ſalubribus opus fuerit. Plurimi quoque eo rerum E
ſtatu degunt mortales, vti his neque ante cibum recte exercere ſe liceat, neque opportune ſatis ci-
bum capere, neque vero probe alimoniam conficere: hoſce intactos morbis perdurare diutius im-
poſſibile fuerit, niſi conſulant ſubducta ſibi aluo per interualla, interdum purgatione etiam vali-
diore, ac tempeſtiua ſanguinis miſſione, ſalubribus'que quibuſdam ad hæc medicamentis oppor-
tuno tempore epotis. Quicunq; vero quietioris vitæ inſtitutum ingreſſi ſunt, nec coguntur prius,
quàm luceſcat, viſitare potentium limina: nec poſt, quàm crebro ſudarint operibus neceſſarijs fa-
ctitandis, refrigeſcere: neque aliquibus, dum lauantur, aſſiſtere: neque alios, quum ſe domum ite-
rum conferunt, reducere, ipſi poſtea ingenti feſtinatione loti cœnatum properare, hiſce nos prius
victus rationem præſcribemus, vnde ſanguinem in primis probum obtineant: alijs'que deinde
conſulere conabimur, qui negocioſam vitam ducunt: fuerit'que neceſſe, vt in memoriam reuo-
centur, quæ in tribus commentarijs diſſeruimus, de alimentorum facultatibus conſcriptis. Igitur
inter frumentacea cibum exhibent ſucci boni panes" puri rite confecti, quorum & in textu coctu- A.l.2.t.2.cap. 565.fol.159.d
ra ſit, & ante id ſubactio, tum fermento conſtent modico, ſalis'que miſtura: ſecundas ab his obti-
nent furnacei. Nec ſanè minus alica inter ea, quæ optimi ſucci ſunt, cenſetur, ſicuti ſuilla quoque
caro, ſi quidem iſta ventriculus exquiſite concoquat, & in ſanguinem vertat iecur: viſcidi nihilo F
minus, neſcio quid, retinent, quod'que ideo iecoris, renum'que meatus obducat, quibus adſtri-
ctiores hi natura fuerint. Si quis igitur crebrius his vtatur, grauitatis ſecundum prædictas iam par-
tes ſenſum quendam, aut dolorem etiam nonnunquam perſentiet. Iecinoris porrò obſtructio-
nem comitatur diſtributionis impedimentum, ac plenitudinis collectio in meſaræi, ſimarum'que
viſceris partium venis: Quo caſu periculum rurſus ſit, ne aut phlegmone inſequatur partium, in
quibus facta collectio fuerit: at redundantium humorum ipſorum putredo: quandoquidem al-
terutrum ſequi neceſſe ſit crudos, craſſos'que humores, vt aut in ſanguinem conuertantur conco-
cti, aut putreſcant, ſicuti reliquis quoque omnibus accidit, quæcunq; locis calentibus diutius mo-
ram trahunt. Proinde inuenta medicamenta ſunt, ſic à medicis ſalubria appellata, quæ attenuandi
omnia facultate conſtant: horum ſiquidem officium eſt anguſtiores vias expedire, tum abſterge-
re, ſiquid ex humoribus glutinoſi vaſis adhæſerit, humorumq; craſſitiem incidere, & extenuare.
Cæterum frequens horum vſus ſanguinem ſeroſum, aut bilioſum, aut atrabilarium temporis tra-
ctu reddiderit: ſiquidem ſolita ſint medicamenta hæc vniuerſa propè, præter id, quòd attenuent
& incidant, etiam vehementius excalfacere: à ſic autem excalfacientibus ſolidiores partes exiccan-
tur, humores'que redduntur craſſi, vnde renum calculi exiſtant tophacei. Ergo, quum corporis G
conſtitutio probatiſſima ea habeatur, quæ ſimul & attemperatiſſima ſit, ſimul humorum tranſi-
tum expeditum teneat, hac natura præditum poſſibile ſit, ſi quidem ſe ante cibos, quod ſatis ſit,
exerceat, incolumen aſſidue perſtare, etiam aliquando ſucci craſſioris cibis pluſculum vſum: quod
genus, ſicuti diximus, alica eſt, & ſuilla caro, panes'que furnacei, & textuacei, quibus quidem nec
exacta adhibita fuerit præparatio, qualem paulo ſupra retulimus, & imperfecte ſub textu decocti
ſint. Eiuſdem cum alica naturæ eſt tragus quoque, quem vocant, qui ipſe quoque inter frumenta-
cea alimenta connumeratur, atque is tamen alica ipſa ægrius in ventriculo concoquitur. Nec diſ-
ſimilem ab his planè facultatem obtinet ouorum natura: de quibus diſtinguendum tamen ple-
nius ſit, quemadmodum de lacte quoq;: docebuntur hæc adamuſſim in ſermonis progreſſu haud
ita multo poſt. Prius nanque, quemadmodum horum ipſorum memini, vt alimentorum veluti
formulam quandam exprimerem, in quibus cum viſciditate vnà ſuccorum bonitas, & craſſities
ineſt, ad eundem modum de ijs quoque mentionem faciam, quæ mediocriter ſe habent, & natu-
ra conſtant inter incraſſantes cibos, & atten[illegible]ntes, media: de quibus alibi vnico libro diſſerui, qui
eſt de attenuante victus ratione. Huiuſmodi [illegible]men plurima medicamenti potius, quàm alimenti,
nomine vocentur: at, quæ craſſos, glutinoſos'que ſuccos progignunt, edulia, hæc fuerint, quæ cum H
valentiſſime alant, tum bonum procreare ſanguinem conſueuerint, ſiquidem ea ventriculus ac ie-
cur probe conficiat.

De Cibis Inter Attenuantes, atque Incraſſantes medijs: tum quibus Innoxius eſſe Glutinoſus ſuccus poſſit, quibus item non conueniat. CAP. 3.

OMnium tñ minime improbantur edulia, quæ tenuantium, craſſumq; facientium, in confinio
ſunt, vt quæ in exceſſuum meditullio, & attemperantia quadam locẽtur. Huiuſce generis pa-
nes optimi ſunt, qui q̃uo parentur, fuſius dictũ à nobis eſt in primo de alimentorum facultatibus li-
bro: gallinarũq; præterea carnes, gallorũq; gallinaceorũ, tum phaſianarũ auium, perdicum, colum-
barũ, attagenum, turturũ, turdorum, merularũ, & paſſerculorum omniũ, piſciumq; ad hæc ſaxati-
lium, littoraliũq;, & pelagiorum, & gobiorũ, & murenæ, & bugloſſæ, & aſellorũ, breuiterq; piſciũ
omniũ, quicũq; nullam inter edendum nec viſciditatem, nec ſaporis fœditatẽ, nec inſuauitatem re-
præſentant. Nec ſanè paucas diſtinctiones requirit horum omnium natura: quam tractaturus de-
inceps ſim, quum de mali ſucci cibis dicemus, additis prius hoc loco, quæ deſunt. Etenim, qui-
cunque plurimum exercere ſe poſſunt, ſomnumq; pro eo, ac lubet, producere, vitamq; delegerunt
à ciuilibus negocijs procul, poſſint ſanè hi craſſi, glutinoſiq; ſucci cibos capere, præſertim ſi cui poſt

largum

A largum horum eſum nullus vnq̃ in dextro hypochondrio, aut ponderis, aut tenſionis ſenſus oboriatur: quibus vero non licet aut per ætatem, aut ob conſuetudinem aliq̃, exercere ſe ante cibum, abſtineant ab edulijs id genus omnibus. Omnino vero vrbãni, ne ipſi quidem admittere alimenta huiuſmodi debuerint, ſed vel geſtationibus, vel deambulationibus vtãtur validioris exercitationis vice: ſicuti nanque quies corporis deſes prorſus, maximum eſt ad tuendam ſanitatem incommodum, ſic plane maximus fuerit in mediocri motione vſus: quando ne ægrotaturus quidem omnino aliquis ſit, qui, ne quando cruditate laboret, curam geſſerit, nec commotionem à cibo vehementiorem aliq̃ aggrediatur. Quemadmodum enim omnium maxime commendatur ad ſanitatem exercitatio ante cibos, ſic a cibis motus vnuſquiſque vel in primis damnatur eo, q̃ a ventre alimentum ante concoctionem diſtribuatur, crudiorumq̃ ita humorum vis colligatur in venis, vnde morborum genus omne progigni ſoleat, niſi prius aut laboribus pluribus diſſipentur ipſi, aut concoquantur, inq̃ ſanguinem vertantur à iecoris, venarumq̃ facultate. Itaq̃ ſecuriſſimum fuerit cibos cauiſſe craſſi, glutinoſiq̃ ſucci, quibus quidem valetudinis ſolius bonæ cura ſit, nõ autem bene habiti corpore eſſe ſtudent, quod gymnaſtici faciunt. * *al. ocioſi.*

De Craſſi Succi Cibis, Pane, Caſeo, Lacte, Placentis, Laganis, Cochleis, Ouis, Mollibus piſcibus, Cetaceis, Oſtreis, Teſtaceis, Braſſica, Lente, Fungis, Tubere, Amylo, Pineo, Nucleo, Animalium Partibus quibuſdam, Glandibus, Palmulis, deq́. Horum Differentijs, & Dulcis, Craſſiq́, Succi Edulijs. CAP. 4.

B

CIbos igitur craſſi ſucci enumerabo deinceps, quos hactenus ſermone non retulimus, initio à pane ſumpto: Ex quibus, qui neq̃ fermenti, quod ſatis ſit, neq̃ ſalis accepere, neq̃ ſubacti ad plenum, ſed nec in textu probe cocti fuerunt, craſſo ſupra omnes ſucco conſtant, præter id, q̃ viſcidi etiam non nihil participant: quod ſucci genus Praxagoras, & Philotimus κολλῶδη appellant, i. glutinoſum. Craſſi præterea ſucci eſt caſeus omnis, ſed recens ſuccum vitioſum non obtinet, qui inueteratis adeſt: glutinoſitas in eorũ quibuſdam craſſitiei accedit, non tñ in omnibus, idq̃ ob lactis, vnde conficiuntur, naturam: cuius non pauca ſunt diſcrimina pro aĩantium diuerſitate, & alimentorum, quæ alibi alia capiunt. Ac plurimus quidem apud nos eſt caprini lactis vſus, ſicuti bubuli apud alias nationes: quin & frequenter ouillo vtuntur, craſſum tñ hoc eſt, aſinarum lacti ex aduerſo, hoc nomine: pingue bubulum: omnium in medio caprinũ, quippe quod nec immodice pingue, neque vero craſſum ſit, ideoq̃ etiam operibus mediocre habetur, quæ in humano corpore edit: quum tenue, ſeroſumq̃ lac, ſicuti minus alit, ita ventrem ſubducat magis: craſſum contra, minus quidẽ aluum emolliat, at magis interim nutriat. Ex tribus nanq̃ ſubſtãtijs conſtat lac quodq̃,
C diſſimilium inter ſe partium: quarũ vna ſeroſa eſt, tenuiſq̃, craſſa altera, ac caſeoſa, tertia vero pinguis, atq̃ oleoſa. Neque in omnibus tamen animantibus æqua harum portio eſt, ſed in camelarum, atque aſinarum lacte ſeroſæ humiditatis plurimum, caſeoſæ in ouillo, pinguis in bubulo. Capræ pro reliquis animalium generibus intra exceſſum oẽm mediocriter ſe habent: illæ.n. ipſæ, ſi quidẽ inuicem rurſus conferantur, in iam dictas differentias cadunt: qñ non ſanè parua ea ſit, quæ ab ætate ſumitur, ſicuti nec, quæ ex paſcuis ducitur, atq̃ anni tẽpore, interualloq̃ inſuper à partu: de quibus ipſis plenius in tertio de alimentorum facultate libro tractauimus. Illud hoc loco dixiſſe ſatis ſit minime tuto ſumi caprarum lac abſq̃ melle: multis nanq̃, qui ſolũ id ſumpſiſſent, in caſeũ coactum fuit in ventre: quod quũ contingit, mirum, q̃ hominem degrauet, ac ſuffocet. Hoc ipſo admirationẽ dignius, quod in concreto in grumos ſanguine fit, ſi vel in vulnus defluat, vel ventrem, vel inteſtinorum aliquod: inde.n. & exoluuntur, & refrigeſcunt, pulſuſ'que tum parui, tum mali euadunt. Quin etiam concretus ad hunc modũ in vulneribus ſanguis cauſa eſt, vt putredo celeriter vicinas partes ſanas corripiat. Vnde igitur fiat, vt humorum noſtrorum omniũ maxime proprius, poſtq̃ refrixerit, affectus afferat ingentes adeo, diſquirendum ſanè non parum fuerit: inde tñ aperte colligas, quanta ſit prauorum humorum qualitatis facultas, quorũ rationem nullam du-
D cunt, vt rei vilis, medici quidã hoc tẽpore, illos ſequuti, qui ſe primum ad ita arbitrandum finxere. Lac certe, ne coaguletur in ventre, epotant non nulli addito melle, & aqua, tertio'que ad hæc ſale.

Optimi ſucci eſt lac, quod bene habitorum animalium ſit, ac poſt emulſionem ſtatim bibatur: at, quod decoctum plus iuſto fuerit, ſucci nimis craſſi euadit, potiſſimum, ſi triticeam farinam, milium've, aut amylum vnà decoquas. Caſeus craſſo ſucco omnis conſtat, inueteratus etiã malo: poſſis tñ ſubducendæ alui gratia ante cibum recens coagulatos eſſe cum melle: nam & vetuſtis hi craſſum minus ſuccum obtinent, ac nequaq̃ prauum: quod ex coactis defluit ſerum, ſatis quidem aluum emollit. Cibus etiã fuerit craſſus, quiq̃ eam ob rem iecoris meatus infarciat, placẽta, quam ex lacte & caſeo, quamq̃ ex ſimila & lacte parant, aut ſi qua lagana, aut rhyemata addantur. Nec minus craſſi ſucci ſunt, quæcunque ex muſto, & ſimila parantur, aut in vniuerſum triticea farina. Ipſa quin etiam per ſe lagana, & rhyemata, omniaq̃ ex tritico bellaria ſine fermento, quoties caſei etiã aliquid adijcitur, craſſi valde ſucci ſunt: videnturq̃ mihi veteres, quæ nũc lagana, & rhyemata vocamus, cõi itriorum nomine appellaſſe. Craſſo ſucco conſtant cochleæ etiã, ouaq̃ elixatione, aut aſſatione ad ſummũ durata: nã, quæ ſartagine friguntur, etiam mali ſucci fiunt, ac ventriculi concoctionem ſortiuntur nidoroſam, & quæ reliquos ſecum cibos in corruptelam trahat, proinde

inter ea,quæ concoctionem fugiunt,omnium peſſima ſunt:quæ mediocriter elixa fuerint, eo'que E
vocantur tremula,præſtabiliora ſunt & ad concoquendum, & ad diſtributionem in corpus, & ad
nutritionem,& ad ſucci bonitatem: quemadmodum ſanè & quæ ſorbilia vocantur, mediocriter
elixa, eam ob rem gutturis aſperitates lenientia, ꝙ non dum ſpiſſatus eorum humor concreuerit.
Ex aquatilibus etiam mollia,quæ vocant,loligines, ſepiæ, polypodes, aliaq́ʒ id genus, craſſo glu-
tinoſoq́ʒ ſucco conſtant, ſicuti & cetacei piſces, de quorum genere habentur thunni:his ipſis mo-
deratiores pelamides. Craſſi valde ſucci ſunt oſtrea quoque,buccinæ,& purpuræ,ac breuiter quę-
cunque Ariſtoteles ὀςρακόδερμα,i.teſtacea appellat, hiatulæ, lopades, pectines, pinæ, & id genus.
Inter hæc purpuræ & buccinæ carnem habēt duriorem cæteris,ac ſucci craſſioris:reliqua vero hu-
midiorem,& viſcidiorem,omnium'que maxime oſtrea.Illud expedit ſcire,horum omnium ſucco
ventrem ſubduci,vt & lactis ſero: ſolido autem eorum corpore, ꝙ & difficilius concoquatur, &
craſſi ſucci ſit,crudum progigni ſuccum,craſſumq́ʒ, ac frigidum. Braſſicæ ac lenti idem contingit
manifeſto,ſicuti permultis alijs obſcure: de quibus prolixius diſſeruimus commentarijs tribus, de
alimentorum facultate inſcriptis. Atqʒ alia quidem, quorũ craſſum eſſe ſuccum pronunciauimus,
glutinoſa omnia & viſcida ſunt exceptis teſtaceis, quæ diximus. Braſſica ac lens non eandem ſucci
naturam ſortitæ ſunt,ſed nitroſum, &,quo aluus ſubducatur,ſicuti dracunculus, acrem & inſigni- F
ter amarum:arum aũt vtrũqʒ quidem,ſed obſcurius: auſterum & amarum bulbi, quos ſi elixatio-
ne plurima eluas,ſolidum relinquitur,quod craſſi ſucci ſit. Ex edulijs his omnibus, fungis frigi-
diſſimus & glutinoſiſſimus craſſusq́ʒ ſimul ſuccus ineſt: atque inter hos ex ſolis boletis nullus fert̃
interijſſe,qui tñ ipſi choleram ẽt non nullis attulerunt inconcocti: at reliquorum fungorum eſus
quibuſdam mortem intulit:non nulli mortis inde adiere diſcrimen diarrhoeis correpti aut chole-
ris, aut ſtrangulatu periclitantes. Tuber, quod vocant, craſſo modice ſucco præditum eſt, non tñ
malo: eiuſdem modi eſt amylum quoque. His ipſis craſſioris ſucci plus habet nucleus pineus, quẽ
κῶνον vocant: qui tñ ne ipſe quidẽ malus ſit:veteres hunc etiam ςρόβιλον appellant. Inter ea, quæ
craſſi ſucci ſunt, iecur quoque,& renes,& teſtes cenſentur:iecur tñ mali ſucci non eſt: renes, ac te-
ſtes non ſanè boni, niſi gallinaceorum, præſertim altilium: quod genus ſuillum quoque iecur eſt,
quum caricas ederint: ficatum vocant. Animalium aliorum lieni ſatis malus ſuccus ineſt & me-
lancholicus,in ſuibus non perinde talis. Cor certe ſubſtantia conſtat, viſceribus cæteris,& duriore
& fibroſiore: in illis nanque, vaſorum in medio, ſubſtantia quædam cernitur concreti ſanguinis,
at in corde fibræ viſuntur ſolidæ,multæ,longæ,quemadmodũ in muſculis, circa quas carnoſa ſub-
ſtantia concreuit: proinde ſunt,qui cor in muſculorum genere reponant: quorum ſubſtantia mo- G
lem conſtituit corporis noſtri vniuerſam,eam'que,quæ proprie caro vocatur, quã in victimis edi-
mus. Cæterum muſculorum principia,quæ capita quoque vocant,quadantenus neruorum plus
habent, diſperſis per hæc ligamentis,ex oſſibus,vnde initium ſumunt,ortis:ſub extremum tendi-
nes exoriuntur,quos vocant: eam'que ob rem extremę muſculorum partes vtrinque neruoſiores
ſunt, ſicuti carnoſum, quod medium eſt, totum, quod & nutrientiſſimum eſt: vocatur'que ab
hominibus caro,qui fibras præ tenuitate inſpicere nequeunt ex ligamentis neruis'que per hanc di
ſperſis enatas: ſic'que attributo iam antea huic carnis nomine, iure muſculum vocant principium
huius extremum'que tantum. Atqui non ita ſe habet res: verum muſculus quidem totus, circun-
ſcriptione propria quadam ſeparatus cernitur ab alijs, ipſe tñ ſuam quãdam actionem obit ex mo-
tionibus voluntarijs (ſic.n.vocant has,à naturalibus & inuoluntarijs diuiſas:) partes autem ipſius
prædictas differentias ſortiuntur. Porrò extremis animalium partibus minimum ineſt carnis, oſ-
ſei vero ac neruoſi plurimum: neqʒ id tñ ob neruum volũtarij motus auctorẽ (paruus enim i[s] eſt)
ſed ob eum,qui colligat,tendinem'que pra[e]terea,ſic à veteribus medicis vocatum, à recentioribus
autem ἀπονευρώσεως nomine. Viſcida ha[æc] immodice & glutinoſa ſunt, vbi elixa fuerint, atque
ideo horũ etiam alimentum: neqʒ abſimilis naturæ ſunt pedeſtrium animalium labra,atqʒ his pro- H
pinqua,vt quæ viſcidum,minus licet craſſum,ſuccum generent:id quod vel elixatio ipſa declaret,
qua huiuſcemodi corpora plurimũ intumeſcunt & diſſoluuntur. Concoctioni tamen hæc quo-
que accommoda ſunt,animalium'que,quæ volatu fidunt, alæ, cõi exercitatorum corporum ratio-
ne:quippe quæ excrementis vacent omnia,ſicuti his abundãt,quæ ocioſa ſunt. Pinguium tñ por-
cellorum cutis probe elixa, habet illa quidem glutinoſum pinguem'que ſuccum,at non valde craſ-
ſum, nec qui, vt extremæ partes,ſimiliter concoquatur,quemadmodũ planè nec æque bonum, at-
que harum, ſed excrementitium magis. Pars eſt in animali craſſi ſucci cerebrum quoque, & ſpi-
nalis medulla: tales mediocriter ſunt glandulæ,atque ob idem victimarum quoqʒ nouellarum te-
ſtes. Illud.n.in cõe de vniuerſis animantiũ partibus meminiſſe cõuenit, duras ſiccasq́ʒ euadere ac
concoctioni rebelles,ætate confectorum: humidas contra ac molles, eo'que concoctibiles magis,
iuniorum, niſi ab edito ſtatim partu edantur:vt quæ mucoſæ oẽs ſint, præſertim animalium, quæ
humidiore carne prædita ſunt natura, cuiuſmodi agnorum caro eſt ac porcellorum: nam hœdo-
rum & vitulorum, ꝙ animalia hæc ſicciora natura ſint, longe magis & concoctioni accommoda
eſt, & alimento exhibendo. Ad eundem modum ſe res habet in teſtibus & glandulis, nec minus
in lingua: nam & huius natura aliquo pacto glandulоſa eſt. Mammarum vero glandulę, quum lac
in ſe

A.l.3. f.10.t.5. [illegible].5. fol.275.b

A in ſe continent, ὕθατα vocantur, cibū autem præſtant craſſum: &, ſi quidem bene habitum animal fuerit, multum inde ac boni ſucci alimentum exiſtit: etenim hoc quoque, quum ex ijs ſit, quæ in vniuerſum pronūciantur, præſtat ſemel auditum, promptum habere memoria. Lac quidem optimi eſſe ſucci ab omnibus medicis ſcriptum reperitur: atq; ideo ſunt, qui exiſtiment, quibus vlcus in pulmone fuerit, poſſe ſolo huius vſu ſanari, duntaxat ante, ꝙ magnum id & calloſum fiat. Muliebre porrò lac, vt familiare eiuſdem'que nobiſcum naturæ, cæteris præferunt ad tabificos affectus cum alij quidā medici, tum vero Euryphon in primis, & Herodotus: atq; ita affectos præcipiunt, mulieris mammam infantium ritu exugant, qm̄, vt mammis primū excidit, propriæ facultatis non nihil deperdat. Eſt itaque manifeſtum lac cibis reliquis, vt optimi omniū ſucci, prælatum fuiſſe horum quidem præcipue, nec minus tamen aliorum quoq; medicorum iudicio. Cæterum, quod dicebamus ſciri oportere non de his ſolum, ſed etiam de edulijs alijs multis, in vniuerſum, iam accipe. Animalium bene quidem habitorum lac boni ſucci eſt: at male habitorum non aliter, atq; animalis ſanguis, mali: neque.n. fieri poteſt, vt, quum mali ſucci corpus totū fuerit, boni ſucci reperiatur lac: eam ob rem diximus in bene habitis animalibus optimum eſſe ad ſucci bonitatem lac: Eodemq; modo glandulas ſucci boni eſſe, cum eas ipſas, quæ lac continent, tum alias, quæ animalium B ſanorum ſunt. Eadem ratione ſe habent iecur, ac teſtes: nam ne hæc quidem in mali ſucci animalibus bono conſtant ſucco, ideoq; nec in ætate prouectis, quorum nullum boni ſucci ſit: animalia autem, quæcūq; etiamnum lactentia, ſiquidem boni ſucci parentis lac ſit, ipſa, cum alias partes omnes ſi qn̄ alias, affectas optime habent, tum vero iecur boni ſucci. Animalium porrò partes reliquæ cuiuſmodi ſuccum progignant, paulo poſt dicetur: nunc.n. poſtꝗ̄ cœpi de craſſi ſucci cibis diſſerere, ſatius fuerit impoſito prius orationi huic fine ſic demum alia aggredi. Pauca igitur quum reliqua ſint huiuſmodi, iam me ad ea conferam: atq; ea hic ſegregabo, quæ mali ſucci ſunt, ab ijs, quæ boni: ſiquidem is ſit orationis, quam nunc molimur, vſus propoſito ſibi hoc ſcopo, vt ſucci bonitatem inuehat, vitet malitiam. Qm̄ autem, ſicuti initio dixi, eſculentorū ſubſtantia, quæ craſſi ſucci ſunt, corpus ægre tranſpirabile reddit, & obſtructiones aliquas facit, potiſſimum iecinoris ac renum, iccirco conſulebam, ne aſſiduus eſſet eorum vſus, etiam ſi bono eſſent ſucco prædita: nam, quæ mali ſucci ſunt, fugienda prorſus, craſſos ea tenues've ſuccos noſtros faciant. Iam illud quoq; diximus, his, qui ſe vehementer exercent, licere citra noxam, ſi viſcera præterea habuerint bene natura cōſtituta, craſſis viſcidiſq; cibis frequēter vti, cæterorum autem nulli. Igitur inter craſſi ſucci cibos glandium genus vtrunq; eſt, tam quas robur producit, ꝗ̄ quæ palmarum fructus ſunt: vo- C cantq; palmarum glandes eodem, quo arborem, nomine palmas: quas vero robur fert, cibum hominibus ſuauem præbentes, caſtaneas: quidam caſtanea neutro genere, vt vocāt: ciues tn̄, ſicut alij quoque Aſiæ incolæ ſardianas eas appellant, & leucenas, à regionibus, in quibus multæ illæ proueniunt. Atque alterum quidem vocabulorum, non obſcurum eſt, vnde profectum ſit: at leucenæ à loco quodam montis Idæ nomenclaturam ſortitæ ſunt, quem multitudinis numero vocant, vt Thebæ. Ergo glandes, ſicuti diximus, huiuſmodi nunc crudas edūt homines, nunc aſſas, interdum elixas: aliæ vero, quæ figura, vt in palmulis, oblonga cernuntur, cibus ſunt ſuibus magis, ꝗ̄ hominibus, accommodus, niſi ſi qn̄ harum vſus ingruat neceſſarius valde: id quod in maxima fame vſu venit. Ilicum porrò glandes (Græci ἀκύλους vocāt) quæ auſteræ ac duræ, ideoq; inſuaues ſunt, vitare expedit, vt concoctioni aduerſantes ac craſſi ſucci, etiam ſi quis elixas ſumat. Quòd autem adſtringentis ſucci differentiæ quædam ſint auſterus & acerbus, maioris minoriſq; ratione, perſpicuū eſt, adſtringente qualitate remiſſiore in auſtero, ſicuti in acerbo intenſiore inuenta. Sed quanto glandibus acerbæ magis ſunt acyli, tanto ſane magis glandes caſtaneis: hæ nanque adſtringentē qualitatem imbecillam valde poſſident, quum inter craſſi ſucci cibos ſint non aliter, atq; aliæ glandes: ventrem tn̄ minus adſtringunt, &, ꝗ̄ alteræ illæ, facilius concoquuntur, nec mali ſucci quicꝗ̄ D obtinent: atque harum tn̄ quoq; fugienda copia, non eo ſolum, ꝙ æque, ac dictorum pleraq;, craſſi ſucci ſint, ſed etiam, ꝙ ventrem ſupprimant & ægre concoquantur, flatumq; procreent. Cæterum palmarum fructus, quem oēs (vti diximus) ducto ex arbore nomine palmulas vocant, adſtringentis dulciſq; ſucci particeps eſt. Sunt ex recentioribus medicis, qui eas græce φοινικοβαλάνυς appellent, voce compoſita: neq; tamen veteres Græcos ita nominaſſe inuenio, illi.n. fructum hunc palmarum glandes vocarunt, non φοίνικας, aut φοινικοβαλάνυς. Verum propoſita nobis hoc tempore non eſt nominum diſtinctio, quæ hominibus in otio degentibus ſtudio ſit, neque his omnibus, ſed quibus ſtatutum eſt, vt veteribus Atticorum vocabulis vtantur: incolumitate vero omnes quidem opus habent, neque tamen omnes, qualem deberent, ſeruare victus rationem poſſunt ob intemperantiam, aut negocia, aut eorum, quæ peragenda eſſent, ignorantiam: quicunque vero ſalubrem victus rationem intelligere queunt, huius'que legibus viuendum ſibi eſſe ſtatuerunt, his liber hic componitur. In acylis igitur, & roborum glādibus, & caſtaneis, priuatim pro arborum diuerſitate non multum ineſt in fructu diſcriminis: at in palmulis ineſt, quod merito notetur. Nam, ſi Ægyptias palmulas, quæ duræ auſteræ ac ſiccæ habentur, ijs, quas patetas vocant, contuleris, quæ præ dulces ſunt, ac modice præterea adſtringunt, videri poſſint contraria inter ſe eſſe natura præditæ: aliæ autem harum in medio locantur, quæ maiorem minorem've auſteritatem aut dul-

cedinem

cedinem participent,harumq́ſ ſuccus craſſus eſt, & qui facile iecur obſtruat. Illud.n.de dulcibus E ac craſſi ſucci cibis ſciendum,ac memoria ſeruãdum, horum ſcilicet ſucco iecoris ac lienis vias impediri:ꝙ ſi viſcera phlegmone præterea laborare paululum cœperint,hanc ipſam valde adaugent, ſicuti ſanè flatuoſitates affectusq; ſcirrhoſos & abſceſſuum exortus iritant. Atque hæc longius forſaſſe à ſalubri victu receſſerint,cuius partem inſtitutus nobis ſermo edocet. Rurſus igitur ea aggrediamur, addamus'que reliquos craſſi dulcis'que ſucci cibos. Sunt enim quidam ex ijs, quibus craſſus tantummodo ſuccus inſit,vt lenti:quidam autem viſcidi ſunt,vt malua: quibuſdam vtrũq; ineſt,quod genus ſunt,quæ Ariſtoteles ὀςρακόδερμα appellat,id eſt teſtacea,& mollia.

Cibi Nec craſſi nec glutinoſi neq; etiam tenues ſint: tum de Friabilium Vſu, ac multorum Maceratione & præparatione: & Fructibus,qui reponi poſſint. *CAP. 5.*

OPtimum conciliatur alimentum corpori noſtro ex ijs,quæ neque craſſi neque vero glutinoſi ſucci ſunt,vnde ſanguis generetur ſtatus mediocris: nam, qui tenuis valde ſit, vitioſus certe fuerit: quum.n.exiguum ex hoc alimentum conſtet,imbecilla ac macilenta fiunt corpora, quæ ſic nutriuntur.Optime igitur ad incolumitatem faciunt cibi, qui mediam inter prædictos naturã ſortiti ſunt,vt nihil in ijs viſcidi valde aut glutinoſi exuperet: ſed & ſumme friabile, ſic, vt nihil retineat glutinoſi ſucci,prauũ fuerit. Panes certe,qui ex panico & milio conficiuntur, quũ edit quis, F harenam propemodum aut cinerem mandere ſibi videtur: quamobrem neceſſario cõfectæ ex his pulticulæ (ſiue ea ἔτνος ſiue λέκυθος ſit) additur, pingue quicquid eſt & viſcidum. Ruſtici ſane adiecta ſuis pinguedine,& caprarum adipe, edunt hæc, tum ouillo bubulo've lacte. Ἔτνος appello,quod ex deglubitis freſisq; leguminibus paratur: λέκυθον molitorum farinam aqua elixã addito pingui aliquo. Porrò cibos quoſdam ſi conſideres, anteꝗ̃ legitimam præparationem acquirãt, ſiue ea,elixando, ſiue aſſando, ſiue frigendo, ſiue ſola maceratione contingat, terrei illi ac duri apparent: ſi vero macerentur aut decoquantur,molles:cuiuſmodi inter frumẽtaceas fruges hordeum eſt,& triticũ: inter arboreos vero fructus nuclei pinei. Eſt igitur animus tibi rei quoq; huic adhibendus, non ſolum quum in alienam regionem delatus cibum inſuetum aliquem ſumpturus es, verũ etiam apud nos ipſos, vt rei cuiuſque naturam prius tentes aquæ ſolius maceratione citra decoctionem,aut cum decoctione etiam vnà & aſſatione. Semina.n.quæ intumeſcunt fructusq;, ſi quidem priſtinam duritiem & ſiccitatem cito exuant, ac mollitudinem & humiditatem acquirãt, meliora omnia habentur: deteriora vero,quæ tumorem ſuum & duritiem retinent, vt quæ difficulter concoquantur,& ſubſtantia terrea conſtent,ſic,vt ægre in ſanguinem vertantur,viribus'que egeant præualidis,vt in corpore conficiantur,dum ea venter concoquit, & a iecore venisq; in ſan- G guinem vertuntur. Opere itaque vtroq; fruſtrantur in imbecillo corpore: ſuccus.n.ex huiuſmodi cibis prouenit,crudum quem vocant,vnde morbi genus omne exiſtant. Quoniam itaque in vnaquaq; fructus ſpecie multiplex ineſt diſcrimen, prius macerentur quædam, & interdũ decoquantur, conſulo, eorum,quæ edenda ſint,vt certum fiat de ipſorum natura periculum. Pater quidem meus rerum harum ſtudioſus,hoc pacto amygdalas quoque probabat, nucesq; tum magnas, tum paruas,ponticas ſcilicet, quas λεπτοκάρυα vocant. Idem adhibebat *oleribus quoque experimentum,fabis,piſis,cicerculis,lupinis, ochris, dolichis, & reliquis id genus omnibus, maceratis prius illis,aut elixis: deinde,quantum tumeſcerent, inſpecto. Iam quorſum attinet ptiſſanæ meminiſſe? id enim ne pueri quidem ignorant,omnium maxime commendari, quæ ſtatim intumeſcit: contra improbari, quæ longo tempore exiguum tumorem acquirit: prior.n.illa liqueſcit, & in ſuccum abit:altera vix colliquabilis eſt,&,quum in duritie perſtet, pauxillulum omnino quid ſucci remittit. Sunt tñ in ſeminibus cerealibus quædam, quæ natura minime intumeſcunt: Græci ex veteribus quidam vocarũt hæc ἀτέραμνα,quaſi indomita. Ad hunc planè modũ triticum quoq; explorabat genitor,farinæq; ad hæc copia: bonum.n.quod eſt, farinæ vim multam edit: quod vero malum,paucã.Quamobrem diligenter ipſe quoq;, quæ dicimus, auſculta: cõiter.n.ad ſemina omnia H ratio hæc pertinet,fructusq;,quoſcũq; tandem reponere poſſis: quam ego paterq; tempore multo ac diutina experientia exploratam habuimus & ſtatutam. Porrò clarum eſt fructus,vt reponi poſſint,idoneos me eos eſſe dicere,qui ante,ꝗ̃ putreſcant, ſiccantur: ſunt nanq;,qui hoc ferre non poſſint,vt mora,& qui pepones & melopepones vocantur, tum perſica, & quæcunque eiuſdem farinæ ſunt,quæ prius,ꝗ̃ ſicceſcant,putreſcunt. Sunt tamen, qui cucurbitas in minuta fruſta conciſas exiccent, ſicut alij ventres. Fungos quidem malos eſſe indicium inde ſumi maximum cenſent, ꝙ ſiccari nequeant. Nam de prunis quid attinet dicere? quæ non modo Damaſci, aut in Hiſpania, verũ etiam apud nos reponi, nullus eſt, qui ignoret, ſic, vt in fructibus pauciſſimi ſint,qui ſiccari non poſſint, exceptis peponibus (vti diximus) & melopeponibus, & armeniacis, & perſicis, & ijs,quæ Romani præcocia vocant.Ficus nanque ipſæ quoque ſiccatæ perdurant, & cucumeres nõ aliter,ac cucurbitæ. Cæterum hæc quoque hyeme,quum vſui adhibentur, ad eundem modũ exploranda veniunt: quæ.n.cito ex aqua macerationem capiunt, ſiue ea elixes, ſiue minime, bonitate eiuſdem ſpeciei cætera vincunt: vitioſa vero ſunt,quibus longo tempore id contingit, tum tumoris minimũ acquirunt. Scito igiť cibos, qui citò intumeſcunt, non ſolum ad concoquendum, potiores eſſe, ſed ad ſucci etiam bonitatem, cuius gratia ſingula tractantur hoc libro: eſt.n.eorum,

*Al. glandibus.

quæ

A quæ ſtatim in tumorem aſſurgunt,natura melior, ꝙ & facilius concoquantur, & laudatiores ſuccos procreent.Nihil enim æque ad ſucci bonitatem facit in cibis omnibus,q̃ ſi probe in ventriculo concoquantur,vt qui ſecundam & tertiam concoctionem facilius admittant. Noſti autem ſecundam concoctionem in iecore ac venis abſolui: tertiam vero in partibus ſingulis, quæ nutriuntur, cuius cauſa duabus illis prioribus egemus.Quæcunq; enim nutriuntur, ita demum nutrientur, ſi, quæ illa nutriunt,qualitate immutētur,& ijs,quæ nutriuntur,aſſimilentur: porrò, quæ præparata atq; ante concocta fuerint, crudis promptius immutantur: etenim mutuo ſe concoctiones excipiunt,eam,quæ ventriculi eſt,iecur:atq; huius ipſius concoctionem partes,quę nutriuntur. Atque ita ″ corporis quidem partibus omnibus alimentum præparat iecur:huic ventriculus: vētriculo os: ori quædam aſſatio,quædam elixatio,quædam frictio in ſartagine, aut ſimplex aliqua maceratio: omnibus autem his natura gubernatrix plantas fructus ferentes præparat: ſuntq; eorum aliqua, q̃ ipſa profert,quibus nec elixatione,nec aſſatione,nec maceratione,neque vero p̃paratione alia opus ſit. Atq; hæc in vniuerſum meminiſſe expedit cibis omnibus communia.

A.1.1.f.1.d.6. 1.1.fol.16.c

Animalium Partes quædam Quo Succo conſtent, Inteſtina, Ventriculus, Vterus, Caudæ, Colla, Alæ, Auriculæ, Oculi, Suilla caro, Hædina, Agnina. *CAP. 6.*

B IAm ad alia priuatim tranſeundum,ſiqua dicendo prætermiſimus. Sunt hæc in animalium quidem partibus inteſtina,ventriculus,vterus,auriculæ, oculi,caudæ:in ſeminibus cerealibus, maxima horum ipſorum pars,ſicuti ſanè olerum quoq;,ac†ſtirpium,quas fugaces vocant. Itaq; inteſtina,& ventriculus,& vterus duriore ſubſtantia conſtat,q̃ caro:& quo duriore, eo etiam concoctu difficiliore:minus præterea,q̃ carnes,alunt,minusq; ſucci boni ſunt. Caudæ his etiam ipſis duriores habentur: tum reliqua in his pro duritie proportione reſpondent in concoctione & nutritione,niſi ꝙ excrementis vacant ob cōmotionem. Sunt his non diſſimilia volucrium colla. Auium & pedeſtrium animalium ventri nihil conuenit:{eſt* enim auium venter craſſus,durus, & qui ob id ægre concoquatur,quiq; concoctus multum præſtet alimenti:} † optimus habetur gallinarū atq; anſerum,quum tñ reliquæ anſeris partes duræ ſint, & cōcoctioni aduerſentur, & excrementis redundent præter alas. In magnis vero ſtruthis, quas nunc ſtruthocamelos appellant, ſingulæ ſunt partes duræ,ægre concoctibiles,& excrementitiæ. In auribus chartilago pars eſt,quæ neq; alat,& ſicca ſit:obducta his cutis tenuis eſt & ſicca, tum quæ haud facile concoquatur, & alimenti parum ſubminiſtret. Oculos pauci edunt: conſtant hi ex ſubſtātijs inæqualibus, ſiquidem alia ſunt natura præditæ tunicæ, alia muſculi, atq; alia cryſtallinus humor & vitreus: ex his muſculi ſoli conco-
C ctioni maxime accommodi ſunt in animalibus, q̃bus natura ſit ſucci bonitati idonea: quod genus ſunt porcelli ætate conuenienti. Fuerint autem hi hominibus,q̃ quidem ætate vigent atq; exercentur,adulti:ætate autem inclinantibus,ij,qui etiamnum creſcunt:nā tenellorum adhuc porcellorum caro excrementitia eſt.[a] † Quum autem inter animalia pedeſtria optimi ſint ſucci ſues, proxima ab his habentur hœdi,deinde vituli: agnina vero caro humida,glutinoſa,mucoſa'que eſt. A cæterorū vero animalium,quæ pedeſtria ſunt,eſu abſtineant,cenſeo,qui ſucci bonitatis curam gerūt: ſpeciatim horum differentias tractauimus tertio de alimentorum facultatibus libro.

†*Interpres antiquus ita legit & plātarum, & horariorum videtur. n. Græce legiſſe, καὶ φυτῶν, καὶ τ̃ καλυμένων ὡραίων.*
* *Hæc in antiquo deſunt.*
† *Antiquus interpres plane melius habetur. Optimæ vero ſunt gallinarum, & anſerum alæ.*
A † *Hæc adduntur in antiquo interprete: praua etiā præ duritie et ſiccitate eſt caro ſenum.*

Seminum Cerealium enumeratio, Ptiſſanæ, Fabæ, Lentis, Ochrorum, Dolichorum, Cicercularum, Olyræ, Typhæ, Panici, Milij, Ciceris, Lupini. *CAP. 7.*

IIn ſeminibus cerealibus optimi ſucci cibus ptiſſana eſt probe decocta:intelligimus ſanè ſermone hoc vnà optimum quoq; debere eſſe hordeum:quod niſi tale ſit, bene decoqui ptiſſana non poterit ideo,ꝙ nec maceratione plurimum intumeſcat,nec cremorem reddat colliquatione. Verum de ptiſſana prolixius diximus in libris de alimētorum facultatibus,[b] † deq; curandi ratione, iam vero in cōmentarijs, in Hippocratis librum de victu acutorum conſcriptis: nunc aūt rei totius caput indicaſſe ſatis ſit præſenti orationi neceſſarium, Ptiſſanam ſ.bene præparatam cibū eſſe omniū minime improbandum tum ad ſucci bonitatem,tum ad ſanitatis tutelam: ipſa tñ, etiam optima quæ
D ſit,minus alit,q̃ panis: de quo libro primo de alimentorum facultatibus diximus. Et fœnum græcum quidem,ſiquis frequenter eo vtatur,ſucci boni non ſit:ptiſſanam vero, etiam ſi ad ſaturitatem vſq; quotidie ea vtaris,nihil ſuccorum bonitati offeceris. Affirmarē idem de faba, niſi flatuoſa eſſet: nam nec ſuccum malum procreat, nec meatus infarcit, in quibus ſalubrium ciborum ſumma verſatur:ineſt hoc illi propterea,ꝙ qualitate,ac facultate prædita ſit abſterſoria, vt hordeum. Piſum flatuoſitate quidem caret: non æque tamen, vt faba, abſtergit. De lente, ꝙ & malum & melancholicum ſuccum gignat,nemo fere neſcit: ea, vt medicamento, vtimur plerunq; in affectibus plurimis: ſed non eſt nunc tractandi iſta locus. Ochri, & dolichi, ſicuti iam dictis bonitate inferiores ſunt,ſic cicerculis præſtant. Olyra proxime ab hordeo locat̃: ab hac aūt typha. Panicū vitare perpetuo debes, μελίνην vocant veterum non nulli. Milium eſt quidem ſemini huic affine, at minus tamen prauum. Cicer, vt alat ſatis, mali certe ſucci eſt,& nihilo ſecius, q̃ faba, inflat, coeundi deſyderium auget,ſeminis'que vnà multum gignit, Lupinus ſucci bene craſſi eſt:idem, ꝙ ſatis alat, liquet,ſiquidem craſſo conſtat ſucco, neq; tñ ſucci mali habetur. Leguminum aliorū ne meminiſſe quidem conuenit in ſuccorum bonitatis cenſu, vt quæ mortales, niſi annonę caritas vrgeat, ne ad cibi quidem vſum adhibeant. Satisq; de leguminibus dictum: deinceps de fructibus dicamus.

B † *Hæc etiā adſunt in veteri interprete. vbi de ptiſſana & de alphitis amplius pertrāſiui: ſed non eandē habent alphita ptiſſanæ bonitatem ad euchymiā uel ſanitatis cuſtodiam,neq; maζa: cōmaſſatū enim eſt in alphitis hordeū, & propterea ſiccat ptiſſana humiditatē. eſt aūt & viſcoſus humor eius, ſicut & fœnugræci,nō habēs obſtruere, ſicut et colloſi proprie à Praxagora et Philotimo vocati humores.*

Fructuum

Fructuum Natura In ciborum cenſu, Caſtanearum, Fugacium, Mororum, Ficuum, Vuarum, Caricarũ, E
Cotoneorum, Punicorum, Pyrorum, Meſpilorum, Cucumerum, Peponum, Melopeponum,
Cucurbitæ, ad hæc Olerum quorundam, ac Radicum. CAP. 8.

SVnt autẽ ex ijs, quos quercus ferunt, omnes fere ſucci mali exceptis caſtaneis glandibus, quas
vocant: quæ, ſi recte eas conficiat ventriculus, alibiles fiunt, ac craſſi ſucci, minime tamen mali.
In cæteris fructibus ij, qui fugaces vocantur, mali omnes ſucci ſunt: quòd ſi in ventriculo præterea
corrumpantur, non longe a venenoſa materia abſunt, quemadmodum mora quoque: quę ipſa, etiã
ſi perſicis ac prunis minus mala ſint, corruptelam tamen nihilo minus ijs malam experiunt. Opo-
ra, ſic priuatim a græcis vocata, qua ficus & vuæ continentur, his quidem melior eſt: non parum ta-
men diſcriminis ſortitur, ꝙ vel exacte maturus fructus ſit, vel non dum talis. Exacte enim maturæ
ficus prope innoxiæ ſunt, deincepsq; ab his matura vua: hæc porrò, ſi ſuſpendatur, flatuoſitatẽ om-
nem abijcit, prorſusq; inculpabilis euadit. De caricis ſiquis contraria pronunciet, vera dixiſſe vide-
ri poſſit, eſſe eas tum mali tum boni vnà ſucci, morbificas & ſalubres: ſalubres quidem & boni ſuc-
ci, ſi ventriculum pertranſeant, diſtributumq; inde alimentum iecur permeet, ac renes: mali vero
ſucci, ſi diutius morentur, & quæ pediculorum vim gignant. Eædem, ſi cum nucibus, aut eodem
etiam modo cum amygdalis, mandantur, cibum optimum exhibent: & cum amygdalis quidem, F
quaſi quæ deobſtruendi & abſtergendi vi polleant: at non perinde tamen, ac nuces, ſucci boni ſint,
nec æque alant: cum nucibus autem vnà omnino meliores ſunt. Atque ex ijs, qui venenorum cõ-
poſitionem tractarunt, non nulli omnibus alexeterium eſſe affirmarunt, ſiquis caricas prius cum
nucibus vnà ac ruta aſſumat. Reliqua fructuũ genera, quæ græci ἀκρόδρυα vocant, ſucci mali ſunt,
maximeq;, ſi fructus ſint agreſtium arborum, fruticumq;: de quibus copioſius tractauimus in ſe-
cundo de facultatibus alimentorum libro. In pomis autem, & punicis, pyriſque, & meſpilis, A.li.4.f.1.t.2
vſus vt medicamenti eſt potius, quàm alimenti, ſtomacho ventrique corroborandis. Inter fructus c.1.fol.416.
cenſentur cucumeres quoque, & pepones, & melopepones, quorum nulli ſuccus bonus inſit, eo,
quòd, niſi aluum ſtatim ſubeant, corrumpantur ibi, humoremq; ex corruptela hac faciant qui non
longe à mortiferis venenis abſit. In fructibus huiuſmodi ſola eſt cucurbita, quæ culpa vacet: eiuſ-
dem tamen, ſi in ventre corrumpatur, ſuccus valde malus eſt: quod in moris quoque euenit, quæ
ipſa etiam, ſi quidem ante, quàm corrumpantur, ſtatim deſcenderint, nihil incommodi afferũt, niſi
quis aſſidue ijs vtatur: quod in vniuerſum de fugacibus omnibus ſcire, ac meminiſſe conuenit.
Olerum nullum quidem boni ſucci eſt, boni tamen malique ſucci in medio lactuca fuerit, deinde
malua, ab hac deinceps atriplex, & portulaca, & blitum, & rumex. Succi ſumme omnino mali ſunt G
olera omnia, ągreſtia quæ vocant: lactucæ id genus, chondrilla, ſcandix, gingidium, ſeris, cichoriũ.
Stirpium radices, quæ oleraceæ ſunt, ſi quæ acres fuerint, vt cæparum, porri, allij, radiculæ, dauci,
malę omnes: boni maliq; in confinio ari radices ſunt & raporum, quæ βουνιάδας etiã vocant, eiuſq;,
quod caron appellant.

Differentiæ Auium Piſciumq;, ex Paſtu, ad ſucci bonitatem & vitium. CAP. 9.

AVium piſciumque vniuerſorũ propemodum ſuccus bonus eſt, præterq̃ eorum, qui ex ſta-
gnis, & paludibus, cœnoſiſque ac turbulentis fluminibus victũ capiunt: aere enim vtuntur
deteriore, minoreque natatione, & alimento peiore, maximeque, ſi ex magna vrbe profluat aqua,
qua cloacæ, balnea, ac culinæ repurgent[illegible], veſteſq; ac lintea eluentium ſordes. Caro nanq; anima-
lium in aquis eiuſmodi degentium deterrima omnium fit, potiſſimum quidem quum in aqua ea
tantum victitant: quæ ſi meliori etiam admiſceatur, ſic quoq; tamen deteriores ſunt piſcibus in pu-
ro mari degentibus. Culpa enim propè omni vacant, quicunque in mari verſantur dulcis aquę ex-
perti, cuiuſmodi ſunt, quos pelagios vocam[illegible]s, & ſaxatiles, qui cæteros ſucci bonitate, ac cibi ſua-
uitate longe antecellunt: tales igitur ſumpſiſſe perpetuo tutiſſimum fuerit. Quòd ſi aliquis ex il-
lis ſit, qui ex aquis vtriſq; victum capiunt, vt capito, lupus, gobius, murena, cancri, anguillæ, quæ- H
rendum prius, vbi nam cap[illegible]s ſit: tum iudicandum de hoc ex odoratu & guſtu. Nam, qui in aqua
degunt vitioſa, grauiter olent, inſuaueſque ſunt, ac mucoſi, pinguiſque ad hæc plus alijs habent,
ac cito putreſcunt: at, qui in mari verſantur puro, cum odore inculpato ſunt, tum guſtu ſuaues,
pinguedineque aut minima, aut nulla, ac longiſſime perdurant citra putrefactionem, præcipue,
ſiquis eos niue circundet. Hoc planè nomine commendantur etiam magis, qui duriores haben-
tur, vt qui carne conſtent friabili magis, æque ac ſaxatiles & aſelli: quod enim natura his adeſt,
id dura carne præditis conciliat nix. Atque hoc cauſæ eſt, cur contrarijſſimam carnis ſubſtantiam
habeant capitones, qui ex puro mari petuntur, & qui in vitioſa aqua diuerſantur. Nec diſſimiliter
ſe habent gobij, lupique, hiſque adhuc etiã magis reliqui. Quin murenæ quoq; ipſæ in huiuſmo-
di aquis deterrimæ. Anguilla porrò, etiam ſi ex aqua ſit pura, nedum ex ea, quæ ciuitatem, vti di-
ximus, expurgat, nequaquam ſucci boni edulium fuerit. Pro alimenti etiam diuerſorum locorum
differentia ipſi ſe ipſis piſces meliores deterioreſque reddũtur, qui guſtu facile atque odore depre
henduntur, ſicuti mulli: in his enim peiores ſunt, qui carcinade veſcuntur. Reliquorum caro ma-
teria conſtat duriore non modo quàm ſaxatilium & aſellorum caro, ſed etiam capitonum, lupo-
rumq;, & aliorũ pelagiorum: ideoq;, quum & ægrius concoquatur, & alimenti plus præſtet, ſucci
mali

A mali nihil interim obtinet. Tractatumq; a nobis eſt prolixius de alimentis omnibus, commentarijs tribus, de alimẽtorum facultatibus, inſcriptis: & oportet ſanè eum, cui ſalubris victus cura ſit, tum illa in memoriam diligenter reuocare, tum omnino opus de tuenda ſanitate non negligere, cuius pars eſt de alimentorum facultate liber: Verum de attenuante quoque victus ratione, quę craſſum facienti contraria ſit, conſcriptus eſt liber alius, ſanitatis ſtudioſis in primis vtilis.

Communis Alendi Corpora Methodus pro horum ipſorum diuerſitate. CAP. 10.

CÆterum illud de operibus his memineris, velim ante omnia, Qui alimentorum materiæ facultates exacte teneat, niſi idem corporũ naturas cognitas habeat, quibus adhibenda ea ſint, eum non dum neq; auxiliorum, neq; vero ſalubris victus rationis, ſcientiam aſſecutum: ſunt enim corporum quædam denſa nec perſpirabilia: quædam rara, & quæ facile difflentur. Ac prima quidem alimento opus habent humidiore, altera vero ſicciore: & hæc quidẽ glutinoſiore, illa tenuiore: hæc minore, illa vberiore. Ad eundem planè modum, quicunque ſanguinem habent plus iuſto

li.1.f.3 c.7. .62.c

" melancholicum, his alimentis opus eſt temperamento calidis & humidis: ſicuti frigidis & humidis, ijs, qui bilioſiorem: qui pituitoſum, calidis & ſiccis. Quibuſcunque vero ſanguis bonus multitudine excedit, ijs alimenta ex vſu fuerint pauciora illa quidem, ſed quæ facultate nulla prædita ſint

B manifeſta, quæq; medium teneant, vt nec euidenter calefaciant nec frigefaciant, neque vero humectent aut exiccent: eodemq; modo craſſitiei ac tenuitatis in medio conſiſtant, nec non glutinoſitatis, qualitatum que huic ipſi contrariarum, fragilitatis ſcilicet & friabilitatis. Ineſt fragilitas, græce κραυρότης, ſiccis & duris valde: friabilitas, græce ψαθυρότης, mollibus, & inter humiditatem & ſiccitatem medijs: vtriſq; commune, vt nihil habeant glutinoſi. Cui igitur rectus alimentorum conſtare vſus debet, is dignoſcat, oportet, principio raræ denſæq; hominũ cutis differentias, deincepsq; ab his vniuerſam corporis temperaturam, poſtremo num partes corporis ſingulæ temperaturam

.3.f.13.t.1. 6.fo.287.a

propriam ſeruent. Contingit.n. aliquando, vt caput " iuſto calidius ſit, ventriculus autem frigidior: atque etiam è diuerſo ſæpenumero vt calidior vẽtriculus, caput frigidius reperiatur: idemq; in partibus alijs accidit. At curandi quidem, & incolumitatis tuendæ reliqua ratio omnis ſcopum æque in omnia dirigit: quæ vero alimenta tractat, peculiarem hunc habet, quem primo intueatur, vt optime ea concoquantur: proximeq;, vt diductus concocti alimenti ſuccus, cęterarum partium temperaturæ accommodus ſit. Videri itaq; ob hæc neceſſarium poſſit opus de temperamentis, ijs, qui recte vſuri ſint alimentis: tibi igitur, vt in opere hoc exercitato, addã, quæcunque reſtãt de ſuccorum bonitate & vitio neceſſario ſcienda, ſumpto a vinis exordio.

C *Vini Diſcrimina ex Colore, Aetate, Sapore, eorumq; Natalibus, & reliquis id genus: tum Quæ cuiq; Temperaturæ conueniant.* CAP. 11.

ERgo, quæcunq; in his aquoſa ſunt, ac ſubſtantia tenui, vrinamq; cient, corpori alimentũ ſuggerunt pauciſſimum: craſſa vero, vt therçum, & ſybelites, valde nutriunt: diſtant tamen inuicẽ maioris minoriſq; ratione, pro craſſitatis modo: tale reperitur apud nos vinum Ægis, & Perperine, illis Myrinæ finitimis, hac Pergamo. Summe igitur dulcia ſunt theræum, & ſcybelites: auſterum vnà ac dulce cilicium abates, ſic ex loco vocatum: medium inter hæc locum tenet, quod ex Ægis eſt, & Perperine, vt quod neque exquiſite dulce ſit, neque vero euidenti vſq; adeo, vt ciliciũ, adſtringendi vi polleat. Nullum eſt horum non nigrum: neque enim vinum reperias craſſum vnà, ac dulce, quod non idẽ nigrum quoque ſit. Certe, ſi muſtum ex omnium maxime albo vino decoquas, vſque eo, vt ſapa inde exiſtat, quod nos ἕψημα, i. defrutum, vocamus, colorem nigrum acquirit ad theræi inſtar. Color eſt caryino etiam, quod ipſum quoque dulce, niger: niger & therino, ſed non vſq; eò, vt caryino, à quo dulcedine quoque degenerat. Inter alba vina dulce nullũ, ſed ſunt ex his quædam auſtera & craſſa, quædam aquoſa & tenuia. Fulua flauaq;, alia mediocriter dulcia, vt hippodamantium eſt, & phauſtianum phalernum: alia neutiq̃ dulcia ſunt. His craſſiora habentur

D rubra: rubris alia, quæ iam colore proxime ad nigra accedãt. Ineſt alimentum oĩbus pro craſſitiei ratione, ideoq; ijs, qui recreatione opus habent, concedendus eſt vini dulcis vſus, præcipue vero ſi nihil his vitij fuerit in iecore, liene ac renibus: quibus vero craſſus in venis humor redundat, ijs ſubſtantia tenue ex vſu eſt: acre quidem, ac vetuſtum, ſi frigidus collectus in venis humor fuerit: qui ſi frigidus non ſit, tum, cui neutrum horum adeſt, conuenit. Ac odorum quidem ad ſucci bonitatem præſtat, cæterum caput ferit: tenue ciundæ vrinæ melius, nec quicq̃ caput tentat. Vitanda ſunt, quæ craſſa ſimul & graueolentia, inſuauiaq; & auſtera fuerint, cuiuſmodi habetur vile bicyũ, quod in magnis lagenis adſeruatur: in paruis enim ſeruatum neq; inſuaue neque graueodorũ eſt, nec craſſum valde: ſed nec adſtringendi facultate præditum eſt acerba: verum ne ipſum quidẽ boni ſucci fuerit, ſicuti ſanè nec mali, ſed inter ea, quæ malo bono que ſucco conſtant, medium. Ex ijs, quæ optimi ſucci ſunt, phalernum eſt, dulce præſertim: eiuſdem generis eſt fuluum tmolites, quod dulce ſit: nam alterum huius genus reperitur auſteri, quod ſucci non perinde boni ſit, quemadmodum ne aliud quidẽ vllum fuerit, quod ſupra modũ auſterum ſit, ẽt ſi ſtomacho reſoluto robur addat ventriq;, maxime calida intemperatura laborantibus. Hac.n. gratia vinis vtimur auſteris, vt citam aluum ſiſtamus, alioqui non vſuri, ꝙ ea neque alimento diducendo conferant, nec gignendo ſanguini, nec ſucci bonitati, nec ciundis vrinis, nec ſudoribus promouendis, neque vero ſubdu-

ſubducendæ aluo. Sed non eſt præſentis inſtituti vini virtutes aut vitia omnia exequi, præſertim E
quæ ad morbos faciũt:quod igit̃ propoſuerã,breuibus ſummis cõprehenſum explicabitur. Cor-
poribus bilioſioribus,ſiue naturalis intẽperatura ea fuerit, ſiue qualitercunq; tandẽ acqſititia, nec
phalernũ,nec tmolites fuluum dulceq́;,neq; ariuſiũ,nec lesbiũ fuluum illud & odorum, prædictis
haud abſimile,vtiliter bibunt̃, ſunt enim hmõi calida omnia. Nec bilioſis igit̃ vinũ tale conceden-
dũ eſt,nec peruſtis,neq; in labore multo, aut inedia,aut mœrore,aut anni tẽpore,regionibus,vel cę
li ſtatu calido.Idẽ è diuerſo in ijs probatur,qui excalfactione opus habent,ac pituitoſis frigidisq; in-
temperaturis,crudiorũq; humorũ copiam colligẽtibus, vitã ducentibus otioſam , in regione frigi-
da,hyemis tpe,cœli ſtatu frigido atq; humido.his oĩbus fuluum vinũ dulceq́; bonũ eſt, malum ve-
ro ijs,qui contrario mõ ſe habent,non quatenus ſuccos vitioſos creet,ſed ꝙ calefaciat, quos refrige-
rare cõueniebat:facile nãq; hi,ſi tale biberint,& caput dolent,& febricitant, & neruis aliquo pacto
tentant̃.In fuluis vero, ac mediocriter dulcibus (qñ fuluum nullum ad ſummũ dulce ſit) quę ad ni
gredinẽ magis ac dulcedinem vergũt,perinde calida non ſunt,atq; fulua:ergo merito nec capiti no
cumentum inferũt nec neruis,neq;,vt fulua,febres accendunt. Dulcia autẽ vina craſſaq́; ꝙ aluum
ſubducant,nullus fere eſt,q ignoret:ſicuti muſtũ quoq; ꝙ ſ.& flatuoſum ſit,& concoctu difficile,&
craſſi ſucci,id vnũ in ſe boni cõtinens,ꝙ aluum emolliat:quo ſi fruſtretur interdũ,noxiũ adhuc ma F
gis euadit. Vinis oĩbus(quæ quidem nec craſſa valde nec dulcia nimium ſint, vt theræum eſt & ſcy
belites) cõe id eſt,vt tpis tractu colorem flauũ acquirãt,& ſplendeſcẽtis non nihil habeant,ignis in-
ſtar:nam nigra quoq; (cuiuſmodi eſt apud nos,quod Perperine prouenit)veteraſcentia, in rubram
prius aut fuluã qualitatẽ,deinde in flauũ quoq; colorẽ abeunt:ſic albũ quoq;,quale eſt bithynũ ami
næum.Inueteratum ita vinum,cecubũ Romani vocant,cuius tu deinde genus non facile deprehẽ-
das.Iam hmõi vinum amarũ quoq; fuerit,ideoq́; non perinde potui accõmodum. Vina huiuſce-
modi eorũ mangones nouellis admixtis,vt veruſta, diuendunt, impoſtura facta ex amaritudine ijs,
qui vini guſtum non exacte aſſequuntur.Ergo adeo vetuſtorũ potus fugiendus,ſicuti nouellorum
nimium:hæc.n.plus iuſto,iſta neutiq; excalfaciunt{maxime aũt à vinis natura craſſis abſtinere cõ-
uenit,}donec nouella ſint:ſiquidem tm̃ abeſt,vt ad ciborum concoctionem conducant, vt vel ipſa
ęgre concoquantur:præterea nec aluum ſubeunt,nec facile diſtribuuntur,neque vrinas mouẽt,nec
ſanguificationi nec nutricationi conferunt:tum in ventre diutius moram trahunt ſuſpenſa,vt aqua:
ſiq; de his paululum quis biberit,prompte id acceſcit.Sola ea bona eſſe poſſunt,ſi bibantur,nouella,
quæ ſubſtantia tenuia ſunt,quod genus in Italia eſt,quod gaurium vocant,& albanum,eorumq́;, q̃
in Sabinis & Thuſcis naſcuntur,quædam,neq;.n.cuncta hmõi ſunt: ſed circa Neapolim quoque G
in imminenti huic colle natũ Aminæũ,q̃ primum bibi põt: tale eſt in Aſia apud nos tibenum , &
arſyinum,deinde ẽt titacazenum.Atq; hæc ego exẽpli cauſa retuli. Cæterum hmõi vina vbiq; fe-
re gentium repperi,ſed quæ aduenæ ignorent duplici de cauſa, cum ꝙ pauciſſima omnino proue-
niunt:tum vero ꝙ longã nauigationẽ nõ ſuſtineant,nec poſſint propterea à mercatoribus in alienas
regiones tranſuehi.Promptum tñ fuerit talia vina dignouiſſe, omnium quidem in primis ꝙ ea te-
nuitate ad aquam proxime accedant:deinde albedine quoq;:quin guſtata videri etiam aquoſa poſ-
ſint,quæq́; adſtringendi vim euidentẽ nullam obtineant,interq́; diluendũ, aquæ multæ mixturam
non ferant:vnde ea veteres medici paucifera vocarunt. Quin immo quemadmodũ fulua,quæ potẽ
tia calida ſunt,ſtatim caput replẽt,ſic hæc præter id,ꝙ nihil vnq̃ noxæ afferunt, ẽt iuuant,ſedatis in-
terdum doloribus paruis quibuſdã,quos contenti in ventre humores procreare ſolent. Nã, quum
caput non ſolum tunc doleat,quũ ipſum affectu proprio laborat,ſed ẽt ob ventriculum,qui humo-
rum vitioſorum vapores tranſmittat,hmõi dolor vini pauciferi potione ſanatur,cui pauca inſit ad-
ſtringendi vis: nã,quæ oĩno exolutione languent,vt tibenum apud nos, in Italia aũt non nulla ex ſa
binis,tanto ſunt ijs,quæ modice adſtringunt deteriora, quanto aquam bonitate vincunt. Inuenias
certe quoſdam,quibus ex aquæ potu dolore caput corripiatur,p̃ſertim vero, quum ea vitioſa fue- H
rit,quippe quæ cum ipſa corrũpatur,tum natiuum ventriculi robur exoluat: qui quum imbecillus
fuerit,ſolent eo ex corpore deferri humores ex bile tenues quidam,id quod ieiunantibus etiam vſu
venit:a quibus noxis malisq́; vinum,quale modo diximus,hominem liberum facit,primum quidẽ
ſtatimq́; contemperamenti ratione,tum paulo poſt ꝙ addito robore ventriculo nocumẽtum is à ſe
deorſum propellat. Nihilo tñ ſecius homini temperatura calidiſſima prædito, vel naturali, vel ex
ætate,vtilius aqua bibitur,q̃ vinum:ꝙ ſi quando vino indigeat,dandum, quod tenue ſit & medio-
criter auſterum.Ad eundem plane modum in cibo omni ac potu p̃ſtiterit, non ſimpliciter ita vno-
quoque vti,niſi diſtinctis vtentium prius naturis.Maxima porrò vini diſcrimina ſunt,ſi quidẽ ſpe-
ciatim,ſicuti diſtinximus,conſiderentur, pauca in alijs: neque enim lentem aut braſſicam reperias,
quæ humectet,ſed aliam quidem alia ſiccantem minus,quæ vero humectet,nullam:longeq́; adhuc
minus cęparum genus aliquod,aut porri,aut allij reperias,quod refrigeret, ſed magis minusq́; cun
cta calefaciunt:neq; etiam lactucam,quæ calefaciat,aut atriplicem,aut blitum,aut maluam. Neque
tamen magis minusq́; in his permagno diſcrimine diſtant:at in vinis vetuſtiſſimum,quod Roma-
ni,ſicuti diximus,cecubum vocant,ab albo & auſtero,& nouello craſſoq́; vino, tantum diſtat,vt al-
terum vehementiſſime calefaciat,alterum ſenſibiliter refrigeret.

Hæc erant in antiquis codi.

De Melle

A *De Melle, & Aceto mulſo, huiusq; in quibuſdam vſu.* CAP. 12.

NEc parua ſanè eſt in melle differentia. Prauum certe, quod aut male olet, aut guſtatũ extraneæ cuiuſdam qualitatis admixtionẽ detegit, nec mel quidẽ cenſendũ. Inculpati vero mellis differentiæ in eo verſantur, ꝙ magis minusq; aliud alio dulce atq; acre ſit: in quo, quod dulciſſimum ſimul atq; acerrimũ fuerit, primas virtutis partes obtinet. Mel quidẽ omne, eo, ꝙ potentia calidum ſit, id cõmune habet, vt facile in bilem vertatur in corporibus calidis: ideoq; naturis, quæ pituitoſiores ſunt, cibus eſt in primis accõmodus, ſeniliq; ætati, ſicuti frigidis quoq; morbis. Acetũ mulſum ætati quidẽ omni & naturæ vtiliſſimũ ad incolumitatẽ tutò ſeruandã: quo viæ omnes anguſtę expediuntur, vt nuſquã craſſus glutinoſusq; humor hæreat. Eam itidẽ ob rem, quæ medici ſalubria medicamenta vocant, ea ſunt omnia attenuandi vi prædita: atq; hęc, vti ad ſanitatis tutelam tutior eſt ea, quæ craſſum facit, ſic certè habitum bonum roburq; præſtare non poteſt. Sunt autẽ, qui malint nõ admodum tuta valetudine frui, dum bene habiti ſint, quàm integrã ſanitatẽ poſſidere, ipſi interim tenues perpetuo atque imbecilles. Ex ijs, qui cum bona vnà habitudine ac robore ſani eſſe ſtudent, alij ſibi ipſis viuunt: alij militarem aut ciuilẽ vitã ingreſſi, noctu ſurgere coguntur, totamq; diẽ neceſſarijs negocijs obeundis defatigari: qui, ſi modo poſſint, ante balneum exercere ſe debẽt, tuncq;
B exercitationis parte ea vti, quam gymnaſtici ἀποθεραπευτικὴν nominant: multis tamen ob negotia ne hanc quidem adhibuiſſe vacat, qui, vt perpetuo incolumes perſtent, fieri non poteſt, quãtumuis frugali victu vtantur. Qui vero, quæ debent, quoad eius fieri poteſt, exequuntur, rarenter ægrotãt: hi planè cibos attingant, neceſſe eſt, alimento multo præditos, qui humores craſſos gignunt: id quod moderate certe faciendum, eo'que tempore opportune, quum manifeſto inediam ſentiunt, reliquo tempore vniuerſo cibis vtendum inter eos, qui valenter parum'que nutriunt, medijs.

Quomodo in corporis ſquallore diuerſis refrigeratio quærẽda, deq; niuis ad rẽ hãc vſu. CAP. 13.

SEmper tamen ab ijs abſtinendum, qui ſucci mali ſunt, niſi ſi qñ tamen neceſſe ſit æſtatis tẽpore laborantibus corporis totius ſqualłorẽ calorẽq; curare. Quo planè tẽpore cõmode ſumi prius poma poſſunt, & pruna, & mora, & ceraſa: quin & cucumeris tũc, & peponis, & melopeponis, paululum aſſumi poteſt: deq; præcocijs, quæ vocant, aut perſicis: tum ex melca, quã ſic Romani vocãt, refrigerata, & aphrogalacte, lactarijsq; edulijs, cuiuſmodi eſt, quod ἀργυροτεόφημα vocãt: eodemq; modo ficus frigidæ & cucurbitæ accõmodæ ſic affectis. Atqui tẽperatus homo aliter omnino poſſit contractum ex prædictis laboribus corporis ſquallorẽ refrigerare atq; humectare: is enim à balneo epota prius aqua, deinde etiam vino mediocriter aquoſo, tum potione hac omni vomitione re-
C iecta, aſſumere prius lactucam poterit, olus innoxium iuxta ac refrigerans: tum deinde ſuillum pedem ex aceto & garo bene elixum, gallinarumq; alas aut anſeris, huiusq; etiam ventrem, piſciumq; molli carne præditorum frictum aliquem. Poſſit idem, ſi velit, ex oleraceis quoq; non nulla attingere, quæ ſucci non mali ſint, qualis eſt malua, & cucurbita: mox vinum bibere frigida valde dilutum: atque etiam antea ſalſamentum deguſtare, ouaq; tremula, quæ vocant, ac piſces, ex oleo & garo qui ſumuntur: præſtat enim (ſicuti diximus) aridam corporis caliditatẽ frigida aqua curare vitatis ſubinde cibis ſucco malo præditis. Etiam frigida alica ex mulſo & frigido vino eidẽ corporis affectui remedio eſt, abſque mali ſucci nota. Mihi certe ipſi ſatis plerunque fecit in affectu huiuſmodi, ptiſſanæ cremoris bene refrigerati vſus: quo tempore paulo ante dicebam frigidã potari cõmode poſſe. Neq; vnus tamen ſit vnicuiq; refrigerantis cibi potusq; modus: qui quidẽ niue vti cõſueuerunt, hac ipſa refrigerent ante: qui vero fontana, eadẽ hac recen[illegible]aqua vtãtur, nulla niuis neceſſitate. Sit porrò dilutũ quoq; vinum ad hunc modũ ante refrigeratum, ſic nanq; vocare medici ſolent vina ante [illegible]gelidiſſima aqua refrigerata, vaſe videlicet, quo vinũ continetur, aquæ indito. Atq; hæc ego ijs conſulo, qui vitã negocijs plenã degunt, cuiuſmodi ſunt, qui gentibus ac ciuitatibus regendis præſunt, horumq; in primis miniſtri: nec ſanè minus, qui militiam exercent, aut iter longinquũ ingre-
D diuntur. At, quicunq; negocijs his ſoluti degunt, ijs, ſi quidẽ, vt ſoliti ſunt, ſe exerceant, perquã raro frigidę vſus neceſſarius fuerit: ꝙ ſi non exerceant, ac caloris multũ perſentiant æſtate vigente, tutò ij fontanã biberint repudiata niue. Nã, tametſi ipſa ſtatim [illegible] noxa [illegible]li non videatur iuuenũ corporibus officere, increſcente tamen tẽporis proceſſu occulto paulatim noxa, vergente nempe ętate, articuli his neruiq; ac viſcera morbis corripiuntur, vix aut nunquàm ſanãdis: ac veriſimile certè ſit, vt vnicuique ea potiſſimum corporis pars afficiatur, quę natura omnium maxime infirma fuerit.

Cruditatis Incommoda: Quiq; ex varijs ſuccis Affectus gignantur. CAP. 14.

MAxime autẽ ad ſucci mali morborumq; generationẽ facit cruditas aſſidua, ſiue ea boni, ſiue mali ſucci cibos ſequatur: liquet tñ deteriorẽ eſſe in mali ſucci cibis. Qui, quũ bipartiti ſint, in ijs, qui ſuccũ gignunt tenuẽ, morbi fiunt acuti cũ malignis vnà febribus: ſiq; in partẽ vnã aliquã decũbat ſuccus malus, tũ eryſipelata, tum herpetes, & ſi quis alius pręterea eſt calidus ita affectus: in ijs vero, qui craſſum ſuccũ creant, articulares morbi, podagrę, nephritides, aſthmata, lienisq; ac iecoris ſcirrhoſi affectus. At, quorum ſuccus malus melancholicus fuerit, cancri his, & leprę, & pſoræ, & quartanæ febres, & melancholię, & decolorationes accidunt nigræ cum lienis vnà tumore non diſſimili: quin & nigras pleriſq; varices, & hęmorrhoidas, attulit huiuſcemodi ſuccus. Affectus vero ex ſuccorum variorum commixtione herpetas faciunt, vlceraq; quæ φαγεδαινικὰ vocant, malignaq; omnia, acutas febres, quæ ab intermiſſione reuertuntur, ſic, vt iterum tempore producantur.

GALENI IN LIBRVM HIPPOCRATIS DE SALVBRI DIAETA COMMENTARIVS

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Rationem Victus ijs, Qui ſibi viuunt, Inſtituit, Pro temporis, habitus ætatis, affectuum, ſexus, & conſuetudinis ratione.

VNus eſt hic liber peculiarem habens pollicitationem, vt totius præcedentis libri pars prima, vbi de natura humana ſermo habetur. Nam in illo, quod receperat, præſtitit, omnibusq; numeris abſoluit: Et hic quæ inſtituit, toto opere tradit. Vnde vniuerſus liber, exceptis illis, quæ his duobus libris interpoſita ſunt, conuenientem ſibi inſcriptionem ſortitus eſt, quam quidam de Natura humana, & Diæta fecerunt. Atque vt eſt prorſus liber de humana natura inculpatus, omnino autem, quæ inter duo hæc volumina irrepſerunt, culpata, ita liber de ſalubri diæta, ferè caret, vitio, vbique cum Hippocratica elementorum inſtitutione coniunctus. Sunt tamen eius loca, cæterum admodum pauca, quæ non abſunt à vitio. At eſto, qnod multis probatum eſt, Polybi. G

1 *Idiotæ Hac debent Diæta viuere.*

Ecquos idiotas appellat, huius libri interpretes, in quorum quidem incidi commentaria, præterierunt: nec vnquam ex præceptoribus meis, cum librum prælegerent, quæſiui. Nunc, quando commentarium in ipſum ſtatui ſcribere, male prætermiſſum à meis præceptoribus iuxta atque interpretibus, quos nam dicit idiotas, animaduerti. Nempe hoc in confeſſo eſt, quam infra diætam tradit, hanc Polybum non omnibus hominibus, ſed ſolis præſcripſiſſe idiotis. Atqui hoc libro ſi ſolis idiotis conſuluit, parum recte interpretes libri indiſtincte acceperunt, quaſi ad omnes in communi homines ſit habitus ſermo. Inuenimus enim ἰδιώτας à Græcis appellari non ſimpliciter, ſed in relatione ad aliquid. Nam hunc eſſe huius idiotam artis aiunt, illum illius exercitij. Eſt, cum hos opponant illis, qui genti aut oppido præſunt, aut omnino publicum aliquod munus obeunt: itaq; H qui veluti priuatam vitam agunt, idiotas hos, id eſt priuatos, appellant. Equidem, cum mecum conſiderarem, ecquos de his Polybus voce hoc loco idiotas, Athletas illum exiſtimaui à cæteris hominibus aperte ſeparare: quandoquidem vnam illi diætam in pane conſtitutam & carnium eſu habent. Poſt iſtos vero, qui militant, aut peregrinantur, aut etiam pugnant, his enim non eſt delectus habendus, quibus cibis veſci aut non veſci oporteat: his enim vti cogitur quiſque, quorum datur facultas. Forte autem, qui quoquo modo feſtinanter faciunt iter, nequeunt vllo modo, vt dictat Polybus, rationem habere victus. Et omnino, quicunque negocijs publicis diſtinentur, aut vitam degunt, quam vocant περιστατικὸν, id eſt afflictum & calamitoſum vitæ genus. Quare ad hos ſola, qui propria priuataq; negocia agunt, quos græci ἰδιοπραγοῦντας vocant, diæta, quam tradet, ſpectat.

2 *Hyeme Plurimum Comedendum, Bibendum quàm parciſſime. Et potus eſſe Vinum debet quàm meraciſſimum, Cibus panis, Obſonia aſſa omnia. Oleribus hac tempeſtate Pauciſſimis vtendum. Nam hac potiſſimum ratione Corpus Calidum & Siccum fuerit.*

Summa totius diætę commemorata, recte ad finem orationis adſcripſit, qua de cauſa ſingula

quæ

A quæ dicta ſunt, preſcribat: etenim calfacere corpus & ſiccare inſtituit, adductus temporis immoderato temperamento. Quòd ſi moderatum fuiſſet, vt vere eſt, moderatam ſeruare diætam mandaſſet: conſeruanda ſiquidem moderata ſunt: quę modum excedunt, immutanda. Iam mutatio non niſi ex contrarijs fiat immoderatis: nã, quod vltra modũ corpus, aut iam eſt calfactum, aut calfit, refrigerari quærit: quod vero eſt refrigeratũ, vel refrigeratur, calfieri. Simili ratione in immoderata humiditate & ſiccitate morbiferas excellentias contrarijs admotis repellere oportet. Ac contrariam immoderationem applicare debemus, quę hactenus à tergo medium & mediocre relinquat, quatenus ab illo receſſit morbifera. Quocirca bruma, quia tẽperamento eſt frigido & humido, conducit, quàm plurimum cibi ſumere: bibere autẽ quàm parciſſime. Plurimum hic non ad facultatem referes, ſed ad cætera tempora: itidẽ bibere quàm parciſſime, compones cum reliquis temporibus. Eodem eſt modo dictum, eſſe vinum meraciſſimũ debere, præ eius alijs temporibus miſtione. Verumtamen ad virium modum, pręſentemq; vſum adhibens mentem, ſemper moderaberis vinum & cibũ offerẽdum: ſic etiam ſomnum, gymnaſia, & in ſumma, quęcunq; à medicis exercitia appellãtur. Nam vinum quidem meraciſſimum & aſſas carnes calfacere ſimul & exiccare, ſi cum maza & oleribus conferantur, quis eſt qui ignorat? Et panem item præ maza calfacere dixeris & ſiccare. Atq; hęc

B quidem auctorem attuliſſe veluti exẽpla duces. Tu porrò legumina deliges, quę calfaciunt & exiccant, vt lenticulam: pręterea de oleribus, quę hac ſunt facultate prędita, vt braſſicam: ſic ex carnibus, quę ſylueſtrium ſunt animantium, & quę ſale conditæ. Sed & mihi quoq; hęc ſunt pro exemplis dicta: nam tota ſingulatim alimentorum ſylua tribus cõmentarijs, qui de facultate alimentorum inſcripti ſunt, conſtat. Itaq; quemadmodum recte ſunt hęc de cibis in qualitatibus deligendis & vitandis dicta, ſic quę de quantitate tradidit. Nam cibi, præ alijs temporibus, plurimum hyeme concedemus, memores probe in Aphoriſmis eſſe dictum, Æſtate & autumno cibos difficillime ferũt, hyeme facillime, ſecundum locum ver tenet. Quòd ſi cui, qua de re hæc fiãt, cognoſcere cordi ſit, docuit & hoc in Aphoriſmis, his verbis: Ventres hyeme & vere calidiſſimi ſunt natura, quòd aer id temporis frigidus intrò arceat denſando, & in penetralibus corporis concludat naturalem calorem: qui æſtate perſpiratione digeritur: at reſpiratione aer attrahitur calidus. Reſpirationem voco, cum ſpiritus intrò & foras per os fertur. Perſpirationem, quæ per totum corpus ſimiliter fit.

3 *At vere ineunte Amplius Potandum & dilutius eſt, ac paulatim. Sunt præterea ſumẽdi molliores Cibi, paucioresq́, atq́. Panis ſubtrahendus, Mazaq́, exhibenda, tum Obſonia eadem ratione ſubtrahenda,*

C *& Aſſa elixis commutanda: ac Oleribus iam vere paucis vtendum. Dum Aeſtatem homo attigerit, tũ Cibis omnibus vtendum mollibus, Obſonijs elixis, Oleribus iuxta & crudis & elixis, Poculis multo dilutiſſimis, & plurimis, & vt Ne magna mutatio ſit, paulatim fiet non ſubito vtenti.*

Ampliorem dixit & dilutiorem, non plurimum & dilutiſſimum, vere potum eſſe offerendum. Nam plurimum & dilutiſſimum æſtate iubet, quæ contrarium hyemi temperamentum habet, bibere. At ver, vt medio eſt inter extrema temperamento, ita mediam requirit diætam, frigidiorem illam quidem & humidiorem, vt ad hyemem: calidiorem & ſicciorem, vt ad ęſtatem. Proinde ex his planum eſt, quomodo, quam tradidit ſeruãdam æſtate & autumno dięetam, interpretari debeamus. Quare id quidem mihi pręetereundum eſt: & legentibus ſęepius ſeduloq; attendentibus dicta omnia clara ſunt, vt, hactenus quę habita ſunt, nullum deſiderent interpretem.

4 *Aeſtate Maza molli nutriri, & Potu diluto ſimulq́, multo, tũ Obſonijs omnibus elixis oportet. Atq́, His ita, vbi ſit Aeſtas, vti debemus, quo frigidũ ſit & molle corpus. Siquidem tẽpeſtas calida eſt & ſicca, Corporaq́, reddit & aduſta & ſquallida. Quare his rationibus obuiandũ eſt. Eodẽ modo, Vt ex hyeme in ver. Ita ex vere in æſtatẽ cum deuenitur, Cibum deducere, Potũ autem augmentare oportet, atq́, in eũ modum annum cõplendo, ex æſtate in hyemem peruenire. In Autumno contra, Cibi maiori copia & ſicciores exhibẽdi, & Obſonia eadem ratione, Pocula pauciora, ita, vt meraciora. Vt, cum Hyems commoda ſit,*

D *homo perpetuò Potu vtatur meraciori & pauciori, & Cibo quàm plurimo & ſicciſſimo. Nam ita in primis valebit, minimeq́, rigebit: tempus enim hoc magnopere frigidum & humidum eſt.*

Quę in pręſentia tractantur, ita ſunt diſſecta, nec vllum deſiderant, qui ipſa interpretetur: ꝙ omnibus plana fecit Polybus, nec vllam quęſiuerit puram methodum: cęterum, vt ſunt ſcripta, ipſa ſola ac per ſe manifeſta ſunt.

5 *Habitibus Corpulentis & multum Mollibus & Rubicundis, toto ferè anni tempore vti Victu Sicciori ex vſu eſt: humida enim eſt illorum natura.*

Quemadmodũ temporũ differentię aliã atq; aliam rationẽ victus denunciant, ſic habitus corporis: ad quos nunc, abſoluto de tẽporibus ſermone, deſcendit. Et, vt accõmodatam dięetã demonſtrauit in tẽporibus, ſic in corporũ formis. Nam corpulẽti, molles, & rubicundi, tales ex tẽperamẽti humiditate euaſerũt: qui cõtra, ac hi, conſtituti ſunt, de quibus mox aget, ex ſiccitate. Quãobrẽ conuenit humidis ſiccior victus, ſiccis humidior. Quę ſi recte ſunt dicta, neminẽ latet, temperatos decere dięetã temperatã. Atq; tẽperatos voco, quos nec corpulentos, nec graciles, ſed appellant quadratos.

6 *Duri, Graciles, Rufi, & Nigri, ferè ſemper Victu debent vti Humidiori : Siquidem Corpora horum* E *Sicca ſunt.*

Temperamentorum notas in cōmentarijs de tēperamentis omnes ſcripſi, vbi τοὺς ϛρυφνοὺς id eſt duros, & τοὺς προσεϛαλμένους hoc eſt graciles, eſſe tēperamenti ſiccioris docuimus, ſic nigros quoque. At rufos non diximus ſicco temperamēto eſſe, cæterum hos, qui illis ſunt colore finitimi, quos flauos nuncupant, quando & flaua bilis eſt temperamento ſicco. Verum quidam ſcriptores minorem in vocabulis vſurpandis diligentiam adhibentes, committunt, vt rerum doctrinam confundāt. Atque ſic non nulli Germanos flauos vocant, qui flaui tamen non ſunt, ſi de nomine exactam rationem ineas, ſed rufi. Quod eſt huius reliquum orationis, tum vere, tum clare eſt dictum.

7 *Corporibus Iunioribus vtilis Victus eſt mollior & humidior, Nam Hæc Aetas ſicca eſt, & Corpora etiamnum ſunt concreta. Senes vero ſiccior Victus maiore temporis parte decet, quòd Id ætatis Corpora humida ſint, mollia, & frigida.*

Hic ad ætates tranſit, vbi diuiſionem non plenam fecit, qui eas non in quatuor differentias ſecauerit, ſed in duas tantum. Cum deceret, ſi quidem ætatum temperamenta rationis victus ſtudebat F indices habere, ſicut temperamenta quatuor ſunt, ſic diſſecare ætates in quatuor: ac humidam & calidam ſtatuere puerorum, ſiccam & calidam adultorum, ſiccam & frigidam eorum, qui ætate inclinante ſunt, humidam & frigidam ſenum. Sed puerorum ætatem merito eſt par eſſe humidā, ꝙ incrementum incidere in aliud temperamentum poſſit nullum. At ætati adultorum, quandoquidem plus iuſto calida eſt & ſicca, vtilis eſt contrariæ diætę vſus: id quod etiam ad ætatem ſpectat inclinātem & vergentem. Verum de ætate ſenum magna eſt quæſtio, quam neglexerunt propè omnes: de qua paulo inferius, poſteaquam ætates præcedentes ſatis expoſuero, verba faciam. Si nanq; pueri plus habent citra controuerſiā, vt humiditatis, quàm eſt ex vſu inculpate valentibus, ita caloris (neq; enim ſimpliciter ſunt, vt adulti, calidi, ſed natiuo calore, qui temperatus eſt, qui in bono ſanguine conſiſtit) ætas, quæ inter pueros intercedit & adultos, quæ epheborum eſt adoleſcētulorumq;, optimo fuerit temperamento. Atqui optimum quando medium eſt, victus etiam medio eſſe temperamento debet, vt neq; humidius eorum corpus, neq; ſiccius, neque calidius, vel frigidius reddamus. Verumtamen corpus puerorū, quanquā habeat plus humiditatis, quàm ſalubris habitus poſtulat, nihilo magis eſt ſiccandum: alioqui incremento prohibeas illos. Sed iam, quia ſenes non nulli eſſe humidos volunt, alij ſiccos, atq; id vtriq; indefinite, faciendum nobis eſt, vt partim illos eſſe ſiccos, G partim humidos declaremus: quod in commētarijs oſtendimus de temperamentis, vbi ſolidis corporis partibus eſſe declarauimus ſiccos, ſed, quia excrementorū tēperamenti frigiditate copia abundant, hactenus dicuntur humidi. Vnde, ſi ſpectes vtrunq;, contraria & duplex ab hac ætate indicatio exiſtit medicis, ꝙ ob ſolidarum partium ſiccum temperamentum humectari deſiderent, rurſus propter affluentiam humidi excrementi deſiccari. Itaq;, quo'nam modo vtriuſq; poſſis rationem habere, abunde in opere de tuenda ſanitate diximus. Hoc loco ſatis ſit ſummam illorum, quæ illic ſcripſimus, retuliſſe. Cibus, potus, & quæ reliqua ſunt, ſpectent humidum & calidum, quaſi ſenum ſolidæ partes corporis, quæ ſolæ recte partes vocantur, humectandæ & calfaciendæ ſint. Rurſus reſpicienda eſt vacuatio pituitoſorum excrementorum. Quare, ſi ex opere de temperamentis colligas, & via ſcientiæ diſcas, proprium ſenum temperamentum eſſe frigidum & ſiccum: acquiſititia autē humiditate eſſe præditos eos, ꝙ multa illis excrementa pituitoſa generantur: deinde illinc profectus ad commentarios de ſanitate tuenda, diſcas quoque, qua ſint victus ratione nutriendi ſenes: clare perſpicies, quod hoc loco eſt obſcurum. Neque enim in duo erat humana vita diuidunda, neque ſenum dicenda corpora humida & mollia, neq; victus eis ſicco temperamento imperādus. At vero iuuenes cum dicat corpore eſſe concreto, & temperamento ſicco, conſtat ſolos adultos eum di- H cere, hosq; appellare iuuen[illegible] puerorum præterijt, & inclinantem ætatem: atque, vt equidem dico, præterea temperatiſſimam, quæ media eſt inter pu[illegible]tos. Atque adeo deprehēdimus ſuum ſibi ipſi eſſe ſuſpectum ſermonem: neque enim vno verbo dixit, eſſe ſenes ſicco victu nutriendos, ſed addidit, plerunque, quod eſt perinde, ac non ſemper: id, quod nec habitui corporis nec alteri adiecit ætati, nam ſuus cuique corpori eſt victus ſemper deligendus.

8 *Quare pro Aetate, Tempore, & Habitu eſt Victus nobis ineunda ratio: Obuiandumq; Conſtitutionibus, Aeſtibus, & Hyemibus: Nam Ita demum optima Sanitate degemus.*

Hæc in ſumma dixit auctor cum clare, tum vere: quæ ſæpe nos, & multis locis explicauimus.

9 *Et Iter facere Hyeme velociter debemus: Aeſtate lento gradu, niſi ſub Sole Iter faciendum eſt.*

Quo pacto iter faciendum ſit ſingulis temporibus, docet. Nam eſſe hyeme eligendam ambulationem ſiccantem & calfacientem: æſtate contrariam ſpectandam, niſi ſub Sole, inquit, iter faciendum eſt. Tum enim feſtinato opus eſt, quò liberemur ocyus ſiccitate & calore, quæ corpori in itinere eiuſmodi comparantur.

10 A *Corpulentis ocyus eſt Iter faciendum, Gracilibus lentius: {multis Lauacris æſtate vtendum, hyeme minus multis. Gracilibus conuenit plus Balneum, quàm Corpulentis.}*

Celer motus augendo plurimùm calorem corpus colliquat. In motibus vero remiſſioribus calor mediocris ſanguificationi & nutritioni prodeſt: quamobrem animantibus, vt bene nutriantur, adiumento eſt.

11 *Veſtes Hyeme Mundæ ſunt induendæ, Aeſtate Oleo infectæ.*

Quid ſcriptor magis congruum, quàm quod omnes attulerunt interpretes, intellexerit, ipſe viderit. Quòd ſi mundas, quia magis calfaciunt, aut halitus non interpellant, ideo vult hyeme indui: & infectas oleo in æſtate, quòd aut refrigerant, aut halitum obſtruunt: non probo orationem. Nam mundæ veſtes, quæ denſo contextu ſunt, maxime ſi lacernæ ſint, refrigerant: quo eſt harum commodior vſus: nam oleo quidem infectæ, planè ſordidæ ſunt. Neque eſt quiſquam hominum elegantium, qui veſtiri tam ſpurce ſuſtineat, idq́; æſtate: cum etiam temporis diuturnitate plus calfaciant oleo infectæ, quam mundæ, licet primo occurſu ſint frigidiſſimæ.

B

12 *Craſſi, Qui tenues eſſe volũt, Ieiuni Exercitationes cũctas ſubire debent: & Cibũ adhuc anhelãtes ſumere, haud dũ refrigerati, & prius Vinũ bibere dilutũ, non admodũ frigidũ: præterea Obſonia ſeſamis parare, & condimentis, alijsq́; id genus. At Obſonia maiori copia ſumãtur: nã ita pauciſſimis ſaturabuntur.*

Quod poſtremo loco orationis eſt dictum/nam ita pauciſſimis ſaturabuntur/quidã de omnibus prædictis pronunciari volunt: quidã de obſonijs tantũ, quę ſeſamis, & ſimilibus vult condiri, alijsq́; multis. At, quæ prædicta ſunt, hęc ſunt, ieiunũ exercitari: quod quidem aperte vacuat, vt replet à cibo exercitatio: Ad hæc ab exercitationibus anhelantes cibum ſumere, non dũ per halitum eorũ calore digeſto, aut refrigerato corpore: quam cauſam eſſe, quò quis celeriter impleatur, liquet. Si vero alia ratione id huius libri auctor vult extenuare, nos præterit. Hoc certe noui, iſtud in cauſa fuiſſe, cur multis viſcera ſint oppilata, in primis iecur: vt etiam à cibo vehementes exercitationes. Præterea ijs, qui habent in iecinore arctos tranſitus alimenti, lauacra obſtructiones creãt. Sed hæc omnia vnà cum diſtinctis priuatim explicationibus in opere de ſanitate tuenda ſum perſecutus. Reſtat, vt dictionem ipſam conſideremus, in qua ait/& prius vinum bibere non admodum frigidum/atq; ita orationem inſtituit, quaſi frigidum eſſe illud, non admodũ tamen frigidum, iubeat. Cæterum non C ita ſtatim vult ab exercitationibus bibi vinum, ſed prius aquam, quemadmodum athletæ docti experientia faciunt: quippe vinum caput tẽtat, ſi vel mox à balneo præ omnibus alijs cibis & potibus bibatur. Non tamen frigidæ poſt exercitationes potio, niſi calidam præbibas, noxa vacat: offendit enim & hæc non obſcure ventrem ac iecur: non nullis etiam neruos. Iam corpus etiam roborat frigidum vinum, ſed auctor id reſoluere vult. Niſi forte aliter erat ſcriptum, & ſit lapſus, qui deſcripſit (nam talia etiam hodie multa cernuntur) qui pro, non omnino calidum, ſcripſerit, non admodum frigidum. Etenim, qui anhelantibus adhuc præbere alimẽtum vult, corpore multis vaporibus oppleto, cum vini potione calidi magis illos replere vult: quòd magnopere calidum non ſecus ac frigidum cogendo ventri atque roborando comparatum ſit: non committet, vt iſtud faciat.

13 *Et Semel tantum Cibum ſumere, Superſedere balneis, Duriter cubare, Nudusq́; obambulare, quoad eius fieri poteſt.*

Rectius diceret parum cibi ſumere, quàm ſemel tantum cibũ ſumere: ſunt enim, qui ſemel duntaxat cibum ſumunt, & longe plus comedunt ijs, qui bis. At vero vt balneum corpus calfaciendo, maxime foris, ad digeſtionem refert, & digeſtorum appoſitionem: ſic, ſi non laues, contrarijs com-D modes. Iam durum cubile ſolicitat corpus, comprimit, conſtringitq́;: itaque eius in omnem partem incrementum interpellat. Eadem ratione nudum obambulare [illegible] ad cutem attinẽtes partes refrigerat, tum vero in altum & viſcera calorem impellit, vt probe quidem coquantur, cibi: cæterum quò minus quoquouerſum permeent, obſtat.

14 *E diuerſo, Qui ex tenuibus Craſſiores volunt euadere, Omnia hi contra, ac illi, inſtituere debent, Nec ieiuni quenquam laborem ſubire.*

Contraria ijs, quæ obeſis præſcribebantur, hæc ſunt: Anhelantes non ſumere cibum, ſed vbi iam naturaliter reſpirauerint. Neq; ſemel tantum cibum ſumere, verum iterum aut ter comedere. Qui vero contra facit, ac illi qui balneis abſtinent, lauabit bis: vt tamen ſemper in primis tempus à cibo, ſecundo balneo tribuat, interim etiam primo. Ita exercitationes quoq; breues & remiſſas obibit, easq́; à cibo. Eadem ratione molliter cubare, nec nudos in aere verſari, his conducit. Quæ cauſa eſt, cur † athletæ quaſdam ſtatuunt exercitationes, quæ conſiſtunt in hoc, vbi complexibus, vel toto corpore pugnatur, προσάπτεσθαι & σωματομαχεῖν ipſi vocant, in ijs, quibus parare carnem ſtudent, vitantes, ne nudo eos corpore exercitent, nec complexu: Contra, quos extenuatos volunt, celeri exercitatione, ac citra primum complexum exercitant.

† Gymnaſtæ: etenĩ ad gymnaſtas non ad athletas id pertinebat.

15 *Vomitus oportet & ventris Catacly ſmata in hunc modum vſurpare. Sex Brumalibus menſibus Vomere: quia id tempus æſtiuo eſt pituitoſius, & morbi caput tentant, & regionem ſupra ſeptum tranſuerſum. At, Aeſtus vbi vigeat, vti Catacly ſmatis: quippe hoc tempus torridum eſt, & corpus bilioſius, & grauitates lumbos & genua afficiunt, calorq́, vrget, præterea fiunt in ventre tormina. Quare corpus oportet refrigerare, &, quæ eleuantur, deorſum ab his locis ſubducere.* E

Ecquæ vocet cataclyſmata, ex ĳs, quæ ſequuntur, auctor oſtendit: hæc enim dicit, quæ lacte conſtant, & ex ciceribus elixam aquam, ſalſuginem, & aquam marinam. Nam alia ab his ſunt purgantia medicamenta, quæ totum corpus vacuant. Quare, vt balneatores purgare ſe balnea dicunt, cum ab illorum lapidibus cœnum abſtergunt, & ſordes, ita ventris, & inteſtinorum cataclyſmata pituitam eis & bilem abluunt. Quando igitur hyeme generatur in ventre pituita, auctor nobis eſt, vt pituitam vomitibus expurgemus, & bilem æſtate innatantem retrahamus deorſum. Verumtamen vniuerſum corpus ſi purgare inſtitutas, Æſtate per ventrem ſuperiorē, Hyeme per inferiorem purgabis, vt eſt in Aphoriſmis relatum. Nam, quæ in præſenti abundant, his medeberis purgatione, vt tamen per loca, quò vergunt, purgationem inſtituas: ſiquidem ducenda ſunt, quo tendunt, per loca accommodata: at quibus, ne augeantur, velis obſiſtere, per contraria loca retrahere debes. F

16 *Adminiſtrentur Catacly ſmata Corpulentioribus, & humidioribus ſalſiora, et tenuiora: Siccioribus, gracilioribus, & imbecillioribus pinguiora, & craſſiora. Catacly ſmata Pinguia & craſſa ſunt, quæ lacte conficiuntur, & ex ciceribus aqua elixa, & id genus alĳs: Tenuia vero, & ſalſa, ſalſugine, & aqua marina, & quæ eiuſmodi ſunt.*

Quæ magis incidunt corpulentioribus iubet præberi, ꝙ pituitoſiores hi ſint: leniora vero gracilibus, nam ſunt hi bilioſiores. At vero, quæ ſint materiæ vtrorunque, ipſe ſubĳcit. Quæ quia interpretem non requirunt, ideo his prætentis ad proxima me conuerto.

17 *Vomitus autē hoc modo irritare oportet, hoīes obeſi, ieiuni vomāt, currēdo, aut celeriter eūdo meridie.*

Vult craſſis, qui vomituri ſunt, corpus excalfactum, quò ſucci pituitoſi, quo plurimo craſſi abūdant, liqueſcant. Quinetiam omnium apertio vaſorum, & anguſtorum meatuum raritas hac maxime ratione paretur. Faciunt autem hæc omnia ad facilem, & minime moleſtum vomitum.

18 *Sit hiſſopi quā*drans contriti in congio aquæ, quem ebibat, acetum affundens, & ſal aſpergens, quo ſit iucundiſſimum.* G

* Græce ē ἡμικοτύλιον, i. ſemicotyle, quæ capit vncias quatuor cum dimidia.

Incidentem eſſe potionē velle illū, & qua de cauſa, non eſt obſcurū. Nanq; homines craſſi, quandoquidem humoribus ſunt præditi prorſus craſſis, & frigidis, ac non nulli etiā lentis, ideo potionē eorum incidentē vult eſſe. Cæterū, quantā potionis, quā præſcribit, copiā porrigat, non habeo exacte dicere, ꝙ menſura, quē congium vocant, non ſit apud omnes eiuſdē capacitatis. Si atticū congiū imperat bibere, non mihi ille mos placet, multum enim eſſe videtur mihi. Erat tamen maioribus in vſu, ſiquando vel lactis ſero, vel eiuſmodi aliqua ablutione, vtendū ſtatuiſſent, magna copia offerre.

19 *Bibat tardius primum, deinde velocius.*

Nam, à principio ſi affatim bibiſſet, cōtinuo vomeret, prius, quàm omne ebibiſſet, atque ſuccos in ventre contentos abſterſiſſet, queis cum vnà effunderentur, quos primæ venæ habent. Sin autem primo lentius, poſtea omnino bibat largius, ea ratione fiet, vt mediocri tempore cōtinere poſſit, atque in tempore impetum ad vomitum capiet, quòd tandem magis affatim bibat.

20 *Graciliores, & imbecilliores à cibo vomitū prouocent hunc in modū. Calida loti præbibant meri heminam, mox omnis generis cibos ing[illegible] nec in comedendo bibant, nec à cibo, ſed contineant ſe, dum quatuor ſtadia quis progrediatur. [illegible] idum. primum meracius, & paulatim [illegible] celerius, [illegible]* H

Calida lotū, prębibere mandat poculū meracius, hac, vt conĳcimus, inductus ratione. Calido balneo totū corpus calfit, humores colliquantur, vaſa euadunt laxa: quę & ipſa vinū meracius præſtat, eademq; opera viribus robur conciliat, cuius habere maximā rationē in gracilibus videtur. Mox, inquit, omnis generis cibos ingerant: cuius non eandē omnes rationē, qui hunc librū enarrauerunt, ſcripſerunt. Nā quibuſdā de illis varios cibos offerre videtur, ꝙ inter ſeſe mutuo diſſidentes minori negocio vomitū cieant. Alĳs, quo plus ingerant: quippe ſimplices, & vnius ſpeciei, mox ſaturant. Præterea non illis concedit ſtatim bibere, vt cibi ſtatim non ſupernatent, quod cauet. Et ne iſtud accidat, tempus etiā conſtituit interea, quod cōmorentur, nutritioni ſufficiens. Ipſumq; adeo tempus pronunciauit, dum quatuor ſtadia quis progrediatur. Quę poſtquā ita pręceſſerint, dat bibere vina tria, quæ inter ſe ſunt diuerſis qualitatibus. Nam ex his vinis hoc eſſe auſterū vult, illud dulce, aliud acidum. Sed hoc etiā loco cauſam reticuit, quamobrem id præſcribat. Qui vero ad eius ſenſum diuinationibus aſpirant, dicūt auſterum ipſum adminiſtrare ob inſtrumentorū, per quæ vometur, robur: dulce, vt vomitum concitet, ad hæc, ꝙ fundat humores dulce vinum: acidum, vt abſtergat, quæ

A ventri ſunt infixa. Forte vero & cibos illis præſcripſit diuerſis qualitatibus, vt hi ventrem confirment, illi vomitum irritent, alij ſuccos abſtergant impactos. Verum, quod frequenter in ſodalium meorum & amicorum cæterorum congreſſibus dico, non tacebo in pręſenti. Non parum eſſe iſtorum delictum cenſeo, qui rationalem ſectam venditant, qui ea, quæ dictant, pronunciant, tanquàm edicta regia, omiſſa eorũ ratione. Nam multo erat ſatius ipſum libri ſcriptorẽ, ſingulorũ præceptorum vim exprimere: vt fecit Hippocrates in libro de ratione victus in morbis acutis, vbi de ptiſſana refert. Nam viſcõſitas eius lenis, continua, iucunda, lubrica, & modice laxa eſt, ſitim arcet, &, vbi ablutione opus eſt, facile deſcendit, non aſtringit, non vellicat grauiter, neque in ventre intumeſcit. Similiter de aqua mulſa, vino, oxymelle, & lauacris ſcribit: vt initium habeamus viæ, qua non nulla ab ſcriptore omiſſa, quæ cum eius ſententia ſunt coniuncta, adijciamus. Et nunc quidem cũ alia protulit non àddita cauſæ ratione, tum ꝙ bibendum eſt vinum primum quidem meracius, & paulatim, & tractim, deinde dilutius, celerius, atq; affatim, cogimur nos mentem cõiectare, qua ſcripſit. Eſt vero cum omnis alioqui ambigua coniectura, tum ſanè maxime, vbi hominis ſententia etiamnum ignoratur. Proinde dilutius bibere vinum, celerius, & affatim de his, qui cupiunt vomitum, non abſonum videatur dictum eſſe, quandoquidem his, qui retinere volunt, & concoquere alimen-

de Victus rat. in morb. acut. com.1.t.18.7ᵉ. 110.h

B tum, contraria conferunt, meracius, paulatim, ac tractim. Quare autem, quæ omnino retẽtioni ſunt congrua, hæc offerat prima iamiam vomituris, nõ habeo, quod probabile afferam. Fortaſſis horum auctori non alienum videbatur, quod interpreubus non nullis probatur: quando hoc illi propoſitũ eſt, vt vires hominum gracilium, quibus hæc dictat, ne proſternat: ideo primum eas confirmat, ac mox ad cientia vomitum progreditur. Verumtamen ad vires conſtituendas tempus, quod à cibo ſumpto dabatur, ſatis erat. Alijs item aliud, vt dixi, videtur, non tamen numerandum vt neceſſarium, quod demonſtrationibus ſtabilitur ex ſcientia profectis.

21 *Qui conſueuit bis menſibus ſingulis vomere, rectius ille duobus deinceps diebus vomat, quam quintodecimo quoque die: alij planè contra faciunt.*

Et huius quoque oportebat rationem ſcriptorem cum primis apponere, quando præter diſtinctam vllam declarationem dixit de vomentibus bis quoque menſe. Video enim eſſe, qui vacuationis gratia vomunt: vt alios, qui vnum diem in menſe ieiunant: & quoſdam, qui humorem hunc ventri impactum, aut viſcidum, aut craſſum expurgant, Sed nihil tamen cauſæ eſt, quin per interualla iſta faciamus, non continuis duobus diebus.

C

22 *Quibus vtile eſt cibos reuomere, aut quibus ſunt alui aſtrictæ, omnibus conuenit his crebro in die cibum ſumere, & eſculentis vti varijs, ac obſonijs varie paratis, vina item bina bibere, vel terna. At, qui cibos non reijciunt vomitu, vel aluis ſunt præditi ſa*nis, his ex vſu eſt, vt faciant illi modo contraria.*

* In aliquibus græcis codicibus legitur nõ ὑγιέας, i. ſanis ſed ὑγρὰς, i. humidis. ac fortaſſis meli⁹, vt opponatᶜ aſtrictæ aluo, cuius paulo ante meminit.

Qui ventrem purgare, aut corpus vacuare modice volunt, his confert ciborum vomitus. Atq; hos ſæpius vult cibum ſumere, eumq; varium, & diuerſa vina bibere. Contra eos, qui nolunt vomere, ventresq; habent plus æquo humidos, vt quærant ſiſti, hos nec frequenter comedere, & varijs cibis & vinis abſtinere. Nam ſemel cibum capere, & eum vnicum, vinum itẽ vnum bibere, intereſt ad hoc, vt venter illa & retineat, & coquat. Contraria vero ægrius tum concoquuntur, tum in ventre commorantur. Et pro ciborum qualitate, & ordine ſumptionis, aut innatare illos, aut excerni per aluum contingit.

23 *Pueri infantes diu ſunt calida rigandi, ijsq; vinum dilutum exhibendum, quod prorſus tamen frigidum non ſit, idq; offerendum, quod minime ventrem attollit, & flatum creat. Atque hæc facienda ſunt, quo minus tentent conuulſiones, ipſiq; creſcant, & melioris coloris fiant.*

D Quò hæc dicta diæta ſpectet, ipſe enarrauit, nempe enim, vt minus tentent conuulſiones, ipſiq; creſcant, & melioris coloris fiant. Nam calida qui multo pueri tempore rigantur, molles permanẽt: id quod conuulſionibus reſiſtit. Nam conuulſiones inſæ Hippocrates frequentiores eſſe dicit corporibus contentis, quàm remiſſis & laxis: tum mollia corpora facilius augentur, ꝙ in omnem partẽ facilius intendantur. Atqui, quæ à conuulſionibus libera ſunt, probeq; creſcunt, his totum eſſe habitum ſalubrem id latet neminem. Ergo id ipſe vno inſigni prodidit non contemnendo, boni coloris. Et vero etiam vinum hos dilutum iubet bibere, nolens eos nimium caleſcere, idq;, ꝙ non raro laborent conuulſione, quod quidem neruorum imbecillitati, & voracitati acceptum referunt. Ideoq; vinum eos non frigidum bibere imperat. Atque vinum, quod eſſe eiuſmodi debet, vt minime ſit flatuoſum, omnibus iuxta, nedum ſolis infantibus commodat.

24 *Mulieribus ratio victus eſſe ſiccior debet, commodiores enim ſunt cibi ſicci mollitiei carnis: vt item pocula meraciora referunt plus ad ſecundas, & fœtus nutriendos.*

Mulieribus ſicciorem rationem victus præſcripſit, quæ qualis eſt, ipſe ſubijcit. Cæterum hæc opinio auctoris controuerſa eſt. Etenim, ſi mulieribus eſſe humidis præter naturam ſit, vt in intemperatis naturis, & ægrotantibus humido morbo, recte illas ſiccaret. Iam, cũ eis hoc ſit naturale,

tuendum eſt:niſi ſalubrem mediocritatem excedat. Sed illud nos etiam in viris ſpectamus. Nanq; E
& his natura comparatum eſt mulieribus eſſe ſiccioribus: qui vbi iuſtam ſiccitatem ſuperent, ibi eorum intemperiem contrarijs corrigimus.

25 *Qui exercitantur, his hyeme conuenit currere, & luctari: æſtate luctari quidem parum, currere vero haudquaquam: ſed deambulare multum in frigore.*

Exercitationum differentias, quæ anni temporibus ſunt peculiares, docet, quæ hyeme calfacere valent & exiccare: æſtate contra.

26 *Qui curſu defatigantur, hos oportet luctari. Qui vero defatigantur luctãdo, currendum his eſt. Nam ita laborans partem corporis defatigationi obnoxiam, calidam cõſeruet, roboret, ſimulq; maxime recreet.*

Si ita omnia medici rationales conſcripſiſſent, non fuiſſet verborum fundendorum locus interpretibus relictus. Id autem dico, vt addatur cauſa, cur ita nos agere iubet: id quod fecit hoc loco Polybus.

27 *Si hos, qui exercitantur, maxime alui profluuia arripiunt, ac excrementa cibum referunt, ſuntq; cruda, de exercitationibus detrahere debent, non minus tertiam partem, & de cibis dimidiam. Cõſtat enim non valere ventriculum aceruum ingeſtorum ciborum omnem calfacere. Sit his cibus panis, quàm poteſt fieri maxime, coctus, in vino intritus, potus quàm pauciſſimus & temperatiſſimus, caueantq; à cibo deambulare. Hoc autem tempore ſemel tantum oportet illos cibum ſumere: nam hoc modo ventriculus maxime calfiat, ciboſq; vincat. Porrò modus hic alui profluuij corpora, quæ carne ſunt denſiore, frequentior exercitat, vbi compellatur homo, quando ita eſt natura comparatum, veſci carnibus. Venæ ſiquidem conſtipatæ, cibos non ſuſcipiunt comeſos.* F

Non videtur hic de exercitantibus ſeſe gratia ſanitatis loqui, ſed de his, qui munus aliquod obeunt gymnaſticum, vt non detur illis eius omnino dimittendi facultas, aut admodum multum remittendi. Propterea de illis detrahit, de exercitio tertiam partem, de cibis dimidiam. Nam hactenus ſperat cibum ſuperaturos, vt non iam aut cruditate laborent, aut alui profluuio. Ceterum hic quoq; ſuo officio functus eſt, quòd eorum adſcripſerit rationem, qua adductus, hæc ipſa, & quæ hic ſunt dicta, præſcripſerit. Nam modus, inquit, hic alui profluuij hos, qui carne ſunt compactiore, capit, vbi carnes comedere cogantur. Vbi de gymnaſticis verba ſe facere ſignificauit: hos etenim comedere carnes cogunt. Ac ſubiungit. Venæ conſtipatæ cibos non ſuſcipiunt comeſos. Quod obſcure dixit. G
quare interpretes putare compulſi ſunt, conſtipatas eum dicere pro induratis, & quæ ægre intenduntur, vt non excipiant alimentum: quod denotari aiunt ex hoc; Cibos non ſuſcipiunt. Sed iſtud digeſtionem citius, quàm lædere concoctionem conſueuit, vt excernant illi humida quidem, at non cruda tamen. Atqui dixit ante, cruda hos, & quæ cibum referent, deijcere. Verum, quando adſcripſerit rationem, qua fretus ea conſuluit, quæ conſuluit, & etiam num tenemur implicati, quid in his orationibus fieri exiſtimabimus, quibus cauſam, quare facere illa nos iubeat, non adſcripſit? Equidem niſi de his, Carne qui ſunt compacta, adſcripſiſſet, hærere me ingenue faterer, vt in multis alijs: in quibus cum nihil eiuſmodi appoſuerit autor, audaciſſimi iſti interpretes, quod in mẽtem venit, pronunciant. Iam, quia præditorum compacta carne meminit, quo commentarentur illi quoque, quod vtile eſſet de his naturis, anſam præbuit. Hi enim citiſſime plenitudinem aceruant, quòd non ſatis perſpirationis habent. Vnde fit, vt, cum cohibeatur diſtributio, prorſus humida euadant excrementa: interdum non humida ſolum, ſed & tenuia, & præter cæteros voracibus. Nam, cum ex deglutitis aliquid in corpus digeritur, reſidua promptius venter concoquit. At vero, cum ciborum in eo permaneat aceruus, ſiquando eum degrauent, ſemel deijcit prius vniuerſos, quàm ſint concocti. Potuit etiam per venarum duritiem, quia intendi multum non poterant, digeſtio impediri alimenti. Verum talium naturarum quo pacto haberi potuit ratio, ſcribere ipſum oportebat, inſtituto cõtrario. Siquidẽ totius habi[illegible] mollit[illegible] edi- H
ne † in ſolijs fiunt. Hic ve[illegible]ptoma[illegible] g[illegible] cia reſecare. Iam in præſenti oratione iſtud quoque dicit: conſtat enim non valere ventriculum aceruũ ingeſtorum ciborum omnem calfacere. Atqui, ſi vere incuſauit habitus dẽſitatem, & venas cibum non ſuſcipientes, iniuſte de ventriculo conqueritur. Quòd ſi hic eum quis vera dicere admittat, ſequentem etiam diætam recte eſſe dictam concedet; Panem percoctum, potum temperatum & pauciorem, ſemel cibum ſumendum, nec à cibo deambulandum.

† Ex antiquis codi. ita legẽdũ. lõgioreq; in ſolijs mora fiũt.

28 *Eſt hæc quidem præceps natura, & ad partem vertitur vtranque, parumq; viget bonus habitus in eiuſmodi corporibus.*

Bonum habitum appellauit, compacta carne præditorum naturam, æque, ac ſi dixiſſet, celeriter facientem mutationes. Itaque ſubnectit. Et ad partem vertitur vtranq; hoc eſt, ad bonum habitum, & contrarium. Præterea addit: Parumque viget bonus habitus in eiuſmodi corporibus. Nam in commentarijs in Aphoriſmos oſtendimus bonum exercitatorum habitum præter ſanguinis repletionem

A tionem & carnis,robur conſeruare naturalium facultatum. Sed, vt illic ſummam habitus bonitatem eſſe periculo oſtendimus obnoxiam, quam non cito rara corpora conſequuntur, ita vſu venit his, qui corpore ſunt compacto, poſtea quàm velociſſime propter difficilem per halitum digeſtionem his generatur, cogiturq́ʒ ſcilicet eueſtigio euerti,celerem obtinent generationem, & diſſolutionem.

29 *Habitus vero rariores, & hirſutiores, carnium eſum magis admittunt, & labores. Suntq́ʒ his boni habitus diuturniores.*

Quòd corpora hirſutiora cutem obtinent rariorem,itemq́ʒ genus carnoſum, in libris de temperamentis didicimus. Quare hæc merito ſanè commodius ait eſum carnium ferre,nempe,quæ tranſpirantur: & labores, quòd minus ſint laſſitudinibus obnoxia, id quod etiam in libris de tuenda ſanitate traditum eſt. Quòd ſi hæc,& bonos habitus habent conſtantiores,vt quæ non attingant continuo extremum.

30 *Ac, qui cibos poſtridie eructant, & ſi præcordia eleuantur, his tanquam cibis non percoctis diuturnior ſomnus prodeſt, nihilominus horum corpora ad alium laborem ſunt adigenda. Vinum bibant meracius, & largius, cibi vero minus ſumant hoc tempore. Liquet enim præ imbecillitate, & frigiditate ventrem non eſſe ciborum multitudini parem concoquendæ.*

B

Laudo hic eum, quòd fini adiecerit: Liquet enim præ imbecillitate, & frigiditate ventrem non eſſe ciborum multitudini parem concoquendæ. Nam quaſi ad id reſpiciens, eum ſtudet calfacere, eaq́ʒ gratia longiorem ſomnum eis conſulit, item exercitationem,atque vinum bibere & meracius, & copioſius, præterea id temporis minus comedere, quo ipſis contigit cruditate laborare. Nam reliquo tempore exercitantes ſeſe, & mouentes, vinumq́ʒ, vt diximus, bibentes, nihil eſt,quòd ciborum mediocrem copiam imminuant.

31 *Quos ſitis infeſtat, cibos hi & labores minuant, ac vinum dilutum bibant, idq́ʒ quàm frigidiſſimum.*

Hic expreſſa eſt eo modo calidarum naturarum nota. In ſexto libro Epidemiωn his verbis:‖ Calido naturaliter frigidæ potio conuenit, & quieſcere. Vt enim appellauit corporis temperamentum,ſubiunxit diætam,quam,qui ita ſunt affecti,requirunt. Caput autem eius eſt,refrigeratio. Potiſſima in hac diætæ ſumma ſunt,aquę potio,& vacatio exercitationis. Hoc loco quieſcere aliter expreſſit, nempe. Labores minuant. Et pro frigidæ potione ſcripſit: Ac vinum dilutum bibant, & quam frigidiſſimum. Mihi vero rectius hic præcipere videtur, quòd potio diluta, & frigida cum refrigerat, tum præterea vini obtinet commoditates. 6. Epid. cō. 4. t. 15. 3ª. 183. c

C

32 *Quibus viſcera ab exercitatione, vel alio itinere dolent, his requieſcere ieiunis confert. Potus ſit parciſſimus, qui corpus ingreſſus multam cieat vrinam: vt ne venæ, quæ viſceribus ſunt innatæ, contendantur plenæ. Quippe inflationes hinc, & febres generantur.*

Omnia hæc præcepta in lucubratione de ſanitate tuenda abunde tradidimus: & nunc memoriæ cauſa, vt in ſuperioribus, ita hoc loco exponemus. Multis enim, tametſi febri liberis, dolores in viſceribus oboriuntur, potiſſimum in iecinore, vbi à cibo ſe exercitauerint, vel lauerint. Cuius quidem cauſa anguſtia eſt viſceris tranſitus, aſcendentiumq́ʒ craſſitudo humorum. Etenim occluſi, & reſiſtentes in venarum ſtrictis finibus, qua ſanguis ex ſimis iecinoris partibus tranſſumitur in curuas, tum tranſitum obſepiunt, tum venas intendunt, quæ in ſima ſunt iecinoris regione. Quas ita affectas dolores citra febrem excipiunt. Hos ſopire eo tempore oportet, quo infeſtant, ac potare aliquid, vrinam quod moueat, & iecur reſeret. Qui niſi minxerint, his occaſionibus ſuccedunt

* Græcus codex habet φύματα i. tumidi abſceſſus: interpres fortaſſis habuit φυσήματα.

D flatus, & febres.

33 *Quem mor[illegible] ...cti, h[illegible] meytq́ʒ frequenter, ac aliq́ʒ p[illegible] ...t euenire. Hunc illud ait[illegible] ...oleſtat. Et de naribus ſi fluat, [illegible] aqua vel muccus, à morbo vendicatur, & vrinæ quieſc[illegible] ſtillicidium. Meyt autem abſq́ʒ dolore multum, & album, dum diem vigeſimum tranſierit, & capitis dolor relinquit hominem, cæterum oculos intendentem ſplendor illum fugit. At viri eſt, qui facultate eſt præditus ratiocinandi (quia homini tanti nihil, atq́ʒ ſanitas eſt) noſſe de ſuo conſilio in morbis eſſe praſto.*

† Græc. ἐννέα i. nouem.

Merito habuerunt hanc orationem ſuſpectam: non nulli etiam ſemel damnarunt, non eſſe Polybi, & multo minus Hippocratis. Nam orationis omnino non conſtat initium, cum velit cerebri morbos torpedinem inducere, & vrinæ ſtillicidium. Quæ tamen oratio, vel ſi putet quis non cunctos eum cerebri tales eſſe morbos conſtituere, ſed eos ſolos, quos fluens de naribus, & auribus muccus & aqua depellit, haud eſt vera. Neque enim ſemper ita rem ſe habere, neque frequenter apparet.

Galeni

GAL. DE ATTENVANTE VICTVS RATIONE LIBER VNVS

Martino Gregorio interprete. F

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de edulijs quibus tenues ac ſalubres humores in corpore redduntur.

Quæ ſit rationis victus attenuantis vtilitas. CAP. I.

CVm victus ratio attenuans pleriſque diuturnis morbis adeo conferat, vt ſola ea, ſine vllo alio medicamento, ſublati ſæpe fuerint, operæprecium fuerit aliquid de ea diſtinctius perſcribere. Sunt enim quos præſtiterit ſola victus ratione, ſine medicamentis perſanare. Vidi equidem non paucas arthritidas, quæ iam articulorum oſſa nudarant, alias quidẽ hac victus ratione in totum perſanatas, alias mitiores fuiſſe redditas. Vidi prȩterea & eorum pleroſque, qui ſpirandi difficultate (quam δύσπνοιαν vocant) ſæpe prehenduntur, adeo leuatos, vt aut prorſus reualerent, aut longo ſaltem interuallo leuiter affligerentur. Eadem etiam hæc tenuans G victus ratio magnos lienis tumores, & hepatis ſcirrhum colliquat. At hæc epilepſias paruas quidem & etiamnum incipientes penitus ſanat: inueteratas vero ac conſummatas iuuat non mediocriter. Hanc victus rationem medici tenuantem appellarunt, quemadmodum aliam ei contrariam, incraſſantem, pro eo humore ſcilicet quem in corporibus noſtris gignit: Nota autem longa experientia nobis eſt, & ratione explorata: nam olfactus ac guſtus mentem noſtram ad oẽs eiuſmodi cibos diſcernendos ſatis inſtruunt. Quæ enim ſenſus noſtros pungunt, ac mordicant, ea omnia palàm eſt acria eſſe, & quæ ſuccos craſſos tenuare queant: quæ etiam, ſi largius æquo ſumpta fuerint, ventriculum mordicant, ciborumq́ue nauſeam magnam inducunt, & halitus acres emittunt, non modo dum manduntur, ſed etiam poſtquam è corpore fuerint egeſta. Plurima autem eorum vrinas & ſudores graue olentes & acres promouent: phymatibus prȩterea, ac furunculis ſunt accommoda: quȩdam aũt ex ipſis cutim diuellunt facile, atque erodunt: alia vero pertundunt: alia ipſius partem aliquam in pus vertunt: vlceraq́ue magna, & quas vocant eſcharas, efficiunt. Hæc omnia ſatis probant ea acrem quandam, atque incidentem habere facultatem: cui rei euidentiſſimo etiam ſunt argumento humores in corpore noſtro ab eis extenuati. Quin & experientia ipſa rationem confirmat: videmus enim corpora omnia, in quibus humores frigidi, craſſi, ac lenti abun- H dant, huiuſmodi ciborum vſu maiorem in modum alleuari.

Quæ ſint oleracea attenuantia, ac de diligentia in eorum vſu adhibenda. CAP. 2.

VT in alijs, ita in his quoque oportet medicum tẽpori, ac mẽſuræ vſus diligenter eſſe attẽtum: periculum enim eſt, ſi quis nõ recte ijs vtatur, ne tandem prauo ſucco impleatur. Verum de omnibus in præſentia tradere non eſt inſtitutum, ſed de edulijs duntaxat pertractare. Nemo igitur eſt, qui "allium, cæpam, naſturtium, porrum, & ſinapi propter facultatis ipſorum vehementiã ignoret in genere eſſe tenuantium: poſt illa autem ſmyrnium, pyrethrum, origanum, calaminthen, ſiſymbrium, pulegium, ſatureiam, thymum: quæ omnia viridia quidem, & prius, quam exiccẽtur, manduntur: exiccata vero, iam non amplius ſunt cibi, ſed medicamenta. In ſumma omne, quod ſiccum eſt, viridi eſt valentius: eorum vero, quæ ſicca non ſunt, maturiora minus maturis: & quæ in montibus ac locis ſiccis proueniunt, ijs, quæ in campeſtribus ac planis & hortis, ac paludibus creſcunt, ſunt fortiora: hæc ſanè ſunt, quæ de ijs cõ.ter ſcire conuenit. Prædictis aũt ordine proxima eſt capparis, & terebinthi fructus: his aũt eruca, ſium, apium, petroſelinum, orminum*, rhaphanis, braſſica, & beta. Malua vero, & blitum, & atriplex, tametſi ijs ſpecie ſunt proxima, facultatibus tñ diſſident:

A.l.3.f.13.1 c.3.fol.291

*ozimum.

A dent,aquea.n.ſunt,minimumq; acris facultatis habent, quo modo cucurbitæ, & citrulli, melones, melopepones,& pruna: humida.n.ſunt hæc omnia,ac frigida,& pituitoſa,potiſſimum ſi cruda, & non elixa mandantur. Atq; hinc adeo fit,vt quidam citrullos,ac cucurbitas duriores elixent.Ex pomis præterea,ac pyris ea minus nocebunt,quæ cocta fuerint. Ad hæc ex ijs,quæ cruda manduntur, ea prædictis minus ſunt noxia,quæ ad reponendū ſunt apta. Sed de his non eſt nunc dicendi locus.

De differentia attenuantium oleraceorum ex ætate,ac communis ratio ipſorum dignoſcendorum. CAP. 3.

RVrſus igitur ad eos cibos, qui ſuccos craſſos in corpore tenuant, reuertamur, ab ijs vnde ſumus digreſſi,auſpicantes: exactius.n.de ipſis determinare eſt neceſſe. Omnia igitur tenera, & increſcentia propter humiditatē,qua adhuc toto incrementi tēpore affluunt,facultatibus(vt paulo ante diximus)ſunt moderata. Quo fit,vt pleraq; medicamenta,dum oriuntur,& adoleſcunt,non aliter,ac cibi,mandantur,vt ſilphij,ac ſinapis ſtolones,pyrethri,iringij, & multorum aliorum, quæ olera ſylueſtria vocare conſueuerunt: quæ haud ita multo poſt ſpinis adeo horreſcunt, vt ne pecoribus quidem ſint veſca. Hæc aūt omnia,vbi cōmaturuerint,magnam quidem habent incidendi facultatem: tenuant vero admodū,dum oriuntur adhuc, atque adoleſcunt. Pari modo & vrtica,prius,
B quàm exiccetur,eſt eſculenta: præterea fœniculus,ruta,coriandrum,anethum eiuſdē cum illis ſunt ſpeciei,euidenterq; etiam calfaciunt. Aliud autem eſt olerum agreſtium genus,quæ memoratis minus incidunt,vt mediocris non ſecundæ ſint naturæ,quippe quæ neq; incidant manifeſte,neq; denſent. Olera aūt cōi nomine hmōi omnia {ſerides} nominantur, ſingulis tn̄ ſpeciebus ſingula nomina à ruſticis fuerunt impoſita, vt lactucæ,condrillæ,tum ijs,quæ Syrij gingidia vocant,tum alijs id genus pleriſq; apud ſingulas gentes: Athenienſes tn̄ omnia cōmuni nomine appellant:veteres autē ipſorū ſpeciebus nullum nomen indiderunt. Cum igitur plures horum ſint ſpecies, & earum pleræq; propterea φ non vtiq; proueniunt,multis ſint ignotæ,vbi eorum facultatem in genere didiceris,nihil erit, φ ea oculis ſingulatim inſpicere,ac dignoſcere deſideres, ſed ipſorum duntaxat enarratio tibi ſatisfecerit. Siquid igitur olfactui,aut guſtui,aut vtriq; ſimul,acre,& mordicans, & calidū apparebit,ſcito id facultatem habere tenuandi,atque incidendi. At hæc ſiquid olfactui odorem bonū inferens,aromatis ſpeciem guſtui repræſentet,id quoq; viribus calidū eſſe oportet,ſed nō æque ac mordicantia,& rodentia, & inſigniter calfacientia. Incidunt præterea & quæ ſaporem quendā habent nitroſum,aut ſalſum,quorum etiam plurima aluum deijciunt: nec minus ijs amara tenuandi facultate ſunt prædita: atque hinc adeo fit, vt plurimis huiuſmodi vulgo veſcantur: differunt ta-
C men in eo plurimum,ſi vnà cum eis oxymel,aut acetum,aut ſal,aut oleum,aut aliud id genus ſumatur: eorum enim facultas aceto,& melle intenditur,oleo autē minuitur. Siquidē oleum ipſum,prę ter quàm φ ſuccos craſſos non incidit,eorum etiam omnium,quę id præſtare poſſunt,robur imminuit. Huius ēt generis ſunt cibi oēs aquei ac mucoſi,præterea olera plurima, potiſſimum hortenſia propter ſuperfluam humiditatem: quibus omnibus cum aceto veſcuntur, eis quidem, quæ cruda libenter mandunt, id non permiſcentes, his vero, quæ elixant, oleum infundentes. Quidam autem pro delitijs acetum omnibus permiſcent, ſed cum melle, vel ſinapi, vel libyſtico, vel cumino, vel apio,vel id genus aliquo commiſcentes. Natura.n.ipſa ſuggerit, quid ſit faciendum, ac docet non eos modo,qui hoc apertius norunt, ſed etiam imperitos,atque idiotas. Quin & ipſe ijs,quibus victus ratione tenuante opus erat, delitijs eiuſmodi vti iubebam, præter φ carne dactylorum, quam multam pulmentis plurimis commiſcebant. In ſumma autem de ijs delitijs eſt habendum, omnes eas tenuantibus eſſe accenſendas, quæ tum cum multis acribus, & calidis (cuiuſmodi ſunt ea, quæ nuper memorauimus)tum cum cępis,allijs,& coriandro præparantur: quibus vero ea parcius fuerint permiſta, ſubſtantiam incraſſantem habent copioſiorem.

De olerum,& arborum [illegible]minibus attenuantibus. CAP. 4.

D Q[illegible]a ſunt, quæ tenuant) [illegible]um ſane fuerit de aſparagis, [illegible] [illegible]xacantho, chamædaphne, vite alba,vitice,ſpina,& alijs eiuſmodi. Eodem in genere ſunt vitium germina, & rubi, & omnia deniq; arborum germina,quibus veſci conſueuerunt. Mixacānthus igitur, quem vocant, medię quodammodo eſt facultatis,ab eo autem elij,& camædaphne vtrinq; non multum differunt. Stomacho autem nō minus prædictis commodant vitis albæ,& viticis, & ſpinæ aſparagi:omnium autem maxime auſteri, atq; adſtringentes, quales ſunt vitis, ac rubi. Spinæ vero aſparagus aluum deijcit. Sed,quæ purgant quidem, non poſſis ante experiētiam cognoſcere, quæ vero ventriculum roborant, coniectura poſſis aſſequi. Omnia enim ſtomachum iuuant, facultatiſq; ſunt mediocris, quo in genere eſt palmæ cerebrum: ſic enim nominatur tenerum germen, quod è ſumma ipſa planta producitur, vt elate in oleribus. Qui autem amaroris quidpiam præferunt, quanto amariores, tanto ijs ſunt ſicciores, & incidentes magis. Quòd ſi linguam euidenter mordeant, ac calfaciant, in tenuantibus erunt numerandi. Verum de oleraceis quidem edulijs hæc ſufficiant.

*μυακανθίνω

* μυακάνθινος i. ſoricatis ſpina.

De ſeminibus olerum. CAP. 5.

DE ſeminibus autē deinceps tractabo. Vt autē de his in vniuerſum dicam,facultate plantæ ſuæ ſunt ſimilia, niſi φ illis prorſus ſunt ſicciora, eoq; magis tenuantia: non omnia tn̄ ſunt veſca,

vt ne

vtne herbæ quidem ipſæ,quarum ſemina manduntur,omnes ſunt eſculentæ. Omnia tamen ſemi- E
na,quibus veſcuntur,ſua natura ad ſiccius & calidius magis,q̃ herbæ ipſæ, ſemper ſunt propenſa.
Proinde & papaueris ſemen herba ipſa eſt melius,adeo, vt tanq̃ innoxiũ panibus ipſum miſceant,
& placentis.Quòd tñ & ipſum palàm refrigerat, ex eo intelliges, ꝙ caput grauat, & ſoporiferum
eſt,non tñ æque, ac eius ſuccus: ſed, quanto is magis refrigerat, tanto eſt ſemine magis ſoporifer.
Soporiferum eſt & lactucæ ſemen: quandoquidem & olus ipſum frigidum eſt & humidũ. Ab his
igitur frigidis & humidis ſeminibus ei eſt cauendum, qui tenuante diæta vti volet. Nam ſiſami ſe-
men ſuccum craſſum ac lentum in corpore gignit: apij vero,& petroſelini,cumini,carui,aniſi,præ-
terea libyſtici,ſinapis,ameos,dauci,ſeſeleos,& omnium deniq; odoratorũ, & acrium, & euidenter
calfacientium ſemen tenuante diæta vtentibus conuenit. Quorum quædã adeo ſunt fortia, vt nihil
à fortiſſimis medicamentis diſſideant: cuiuſmodi eſt rutæ ſemen, quod validum admodum eſt ac
tenuans. Pari modo & lini & cãnabis ſemina: hæc enim non modo ſunt medicamentoſa,ſed caput
etiam tentant.Quocirca vnicum eſt tempus,quo quis recte ijs vtatur, cum ſ.ſanguinem per vrinas
purgare volet. Verum de medicamentis dicere nunc non eſt propoſitum, vt quorum vis & actio
eſt magna, eoq; non eſt eis inſiſtendum.

De Frumentaceis,ac Edulijs,quæ ex eis parantur. CAP. 6. F

AD aliud ſeminum genus eſt tranſeundum,quæ cerealia appellant: hæc autẽ appellatio in toto
eorum genere Græcis eſt vſitatior,q̃ leguminum nomen,quæ non nulli chedropa etiam nun
cupat. Omnia autẽ generaliter vocantur legumina: ſpeciatim vero ea ſola ex eis appellantur che-
dropa,quæ manu carpuntur: alia cuncta, quæ falce putantur,frumenta: quidam autem ſolum triti-
cum,frumentum vocant: alij hordeum quoq; ei adiungunt.Sed vocet quiſq;, quo libeat, nomine:
ipſe vero de eorum omnium facultatibus deinceps pertractabo. Triticum ergo firmiſſimi eſt ali-
menti, ſuccumq; craſſum admodum gignit ac lentum. Proinde, niſi quis ipſum, quo modo nunc
præparatur, exhibeat præparatum, ſuccus ex eo ſuccreſcet vehementer craſſus ac lentus. Tritico
igitur ſimpliciter elixo non eſt veſcendum,vt in Aſia pleroſq; ruſticos eſitare obſeruaui.Nam con-
diunt id pauco ſale,nec ipſum in farinam redactum,vt ἔτνος i.pulticulam,aqua vel lacte perfunden
tes,elixant.Cæterum quod eo modo eſt paratum ad coquendum eſt difficile,& craſſi ſucci:ſola au-
tem ea præparatio eſt probanda,quæ fermento conſtat,ſale,& clibano: paulo deterior, quæ minore
furno: ex reliquis vero nulla eſt, de qua verba facere ſit neceſſe. Eſt & in tritico non parua ſpecia-
tim differentia: quippe quod graue eſt ac denſum & in profundo flauum,copioſiſſimi id alimenti
eſt, craſſiq; ſucci ac lenti: contra quod leue eſt & rarum & album, minus nutrit, ſuccumq; gignit G
craſſum minus ac lentum. Similago autem & alica multum alunt, craſſiq; ſunt ſucci ac lenti. Ve-
rum ſimilaginem quidem non conuenit eos attingere, qui extenuante victu vtuntur: Alica vero
poſſunt veſci moderate,tum ſola aquæ incocta,tum vero cum mulſo, aut vino, & eo quidem dulci,
ſed flauo ac tenui, & quod viribus falerno ſit proximum. Poſſunt & alijs multis cibarijs permiſce-
re, & maxime betis tritis, & iuſculis accommodatis. Quòd ſiquis pultem aut ſorbitionem ex alica
parare volet, conueniet non anethi modo, ſed & porri quidpiam, vel pulegij, vel calaminthes, vel
hyſſopi immittere. Piper præterea ſi miſceatur, non ſolum elixationibus eiuſmodi, ſed alijs etiam
propemodum omnibus,quæ ad tenuantem diætam conferuntur, non mediocriter iuuabit. Ptiſſa-
na autem ipſa quidẽ per ſe non nihil abſterget,vt hyſſopo non magnopere egeat.Siquãdo tñ ipſius
vim inaugere velis, piperis aliquid ei permiſcuiſſe ſuffecerit. Mel vero ptiſſanæ immiſcere non eſt
opus,niſi quis ea,quæ thorace ac pulmonibus continentur, ſtudeat expectorare. In hepatis vero ac
lienis affectibus ipſum admiſcere non conuenit: nam horum viſcerum tumores à ſorbitionibus ip-
ſis ſolis ex alica adaugentur,& multo magis,ſi cum melle eas paraueris: at de mellis quidem vſu om
ni paulo poſt dicemus. Nunc autem ad hordeum redeundum: non enim in ptiſſana tm̃ eo veſci-
mur,ſed & panes hordeaceos conficimus.& eius farinam cum lacte elixamus: preterea ex eo frixo H
polentam conficimus: deniq; non ſecus, ac alicam, coctum ipſum in aqua cum vino dulci aut ſapa
exhibemus. Verum,quod ad panes quidem pertinet,ſcire oportet omnes,quoquo modo parentur,
exigui eſſe alimenti, ſuccumq; craſſum, ac flatus minimum generare: Polentam vero omnem ſi-
militer, ac panes,nutrire,niſi ꝙ ſiccat magis, propterea ꝙ frixa eſt: farinam ipſam vtriſque eſſe hu-
midiorem,excrementoſamq; magis ac flatulentam,& potiſſimum ſi cum lacte coquatur.Quod ve
ro hordeum, vt alica, ex dulcibus quibuſdam ſumitur, propoſitæ victus rationi multo minus con-
fert: ſuccum enim craſſum ac lentum, vt alica,gignit. Sumenda igitur hæc ſunt non cum ſapa,neq;
cum vino aliquo vehementer craſſo,ſed cum mulſo,aut vino quopiam falerno ſimili. Eodem autẽ
modo & typha vti licet & auena: ſunt tñ hæc,q̃ ptiſſana & alica,concoctu faciliora,& excremento-
ſiora. Porrò horum ſeminum pleraque in Aſia ac Myſia proueniunt, adeo, vt panes ex eis confi-
ciant,qui vtiq; & ipſi ad coquendum ſunt difficiles & ſucci non boni.Olyra etiam,quam vocãt,fre
quens in Aſia viſitur, mediumq; inter hæc & triticum, locum obtinet: ſiquidem tritico tanto eſt
deterior, quanto his melior: vtuntur autem & ipſa eodẽ modo,quo prædictis. Quod vero ad zeam
attinet,nulla alia eſt inueſtiganda præter olyras & typhas,quæ ſunt eſculentæ: &,vt ingenue fatear,
non mihi conſtat, de vtris harum antiqui nomen zeæ enunciarint. Tertium enim præter illas

genus

A genus non viſitur. quod eis ſit ſimile, ſed typhas & olyras ſic vocitabant. Cum autẽ Mneſitheus de ijſdem ſeminibus vtrunque nomen enunciet, typhas & olyras nominans, in eo declarat ſe ſuſpicari zeam quoddam aliud eſſe prauum edulium: ipſumq; exiſtimo zeam appellare, quod nos typhas nominamus, aut aliquid his deterius. Cæterum ſemen id, vt hordeum, & olyra, & auena, eſt mundandum, ac cortice ſpoliandum. Quod cum factum fuerit, tritico, hordeo, & olyra longe eſt tenuius atque exilius: flauum præterea eſt, vt triticum, nõ album, vt hordeum. Porrò hordeum apud quaſdam gentes nudum prouenit, vt in Cappadocia, vocaturq; ita, vt iamiam dixi. Quod ſi aquæ incoctum, vt alica, cum aliquo vino dulci ſumatur, nullis alijs bonitate cedet.

De reliquis Leguminibus. CAP. 7.

FAbæ aũt minus quidẽ, q̃ hordeum, tergent: verum & ad coquendum ſunt difficiles, & multum flatulentæ. Proinde ſatius fuerit piſis veſci, fabis.n. ad oĩa ſunt præſtantiora. Eruilиæ vero, & dolichi, & phaſeoli, multo fabis ſunt deteriores. Lentes aũt, tametſi ſuccum craſſum generent, non tamen omnino ſunt aſpernandæ, ſed, cum aliorum meliorum ciborum copia nõ ſuppetit, eis eſt vtendum. Lupini ſimiles ſunt lentibus, niſi ꝙ minus ſiccant. Cicer autem cibus eſt flatulentus, & concoctu difficilis, atq; excrementitius: ad mouendas tñ vrinas eſt accommodus, terget præterea non ni-

B hil. Eruum vero, boum magis, q̃ hominum, eſt alimentum: incidendi tamen facultate pollet, vnde & ex eo medicamentum paratur, quod in ijs, quę thorace cõtinentur expectorandis nulli eſt ſecundum. Βούκερας aũt ſeu fœnumgræcum (vtroque.n. modo appellant) non incõmode alui deijciendæ gratia ante alios cibos ſumitur: cum melle quoq; eius ſuccum exhibent, vt qui calfaciendi vim habeat ac detergendi: eſtq; ad vtrunq; hoc valde accõmodum: ꝙ tñ caput tentet, vſus eius multus eſt cauendus, vt & aliorum omnium, quæ alui ſubducendæ gratia prima menſa ſumuntur. Nam bona pars eorum flatulenta eſt, & ad coquendum difficilis, in quibus eſt lupinus, eruilia, & phaſeolus. Pruna etiam Damaſcena hydromeliti incocta præmandunt ij, quibus extenuante diæta eſt vtendũ: verum his aluum magis deijciunt, quæ ex Iberia importantur. Ventrem præterea ſubducunt echini marini, & concharum omnium, atque annoſorum gallinaceorum iuſcula, neque quidq̃ ijs officiunt, quibus tenuante victu vti eſt propoſitum. Meline vero ſeu panicum, & milium, praui ſunt ſucci, & flatulenta, ac concoctu difficilia: nam alui fluxum vehementer ſiccant. Lobi etiam hortenſes cibo adaptantur, craſſi tñ ſunt ſucci, & pituitoſi, cęterum fabis minus inflant, nec, vt hæ, detergendi facultate ſunt præditi. Quid iam loquar de alijs prauis ſeminibus, quæ omnes, etiam ſi non moneam, fugitant: de ipſis tm̃ dixiſſe ſuffecerit, ſolum hordeum ex cibis frumentaceis, tenuanti victui

C eſſe innoxium. Secundum hoc ſunt panes clibanitæ, qui ex tritico fiunt. A reliquis vero eſt abſtinendum, niſi quis forte piſum, vel lentem, aut alicam, per magna interualla guſtare velit.

De Auibus, Piſcibus, ac Pedeſtribus animalibus. CAP. 8.

EX piſcibus ſaxatilibus, montaniſq; auiculis multum, ac copioſum potes alimentum ad tenuantem victum accommodare. Animalia.n. quæ in ſtagnis, ac locis aquoſis, & campeſtribus degunt, humidiora ſunt, atq; excrementoſa: quę vero in montibus viuunt, oĩa temperatura ſunt ſicciora, ac calidiora, eorumq; caro minimum eſt pituitoſa, ac lenta. Ex quibus intelligi poteſt animalia omnia, quæ in montibus naſcuntur, multo ijs, quæ in locis planis oriuntur, eſſe præſtantiora. Et, vt ego iudico, aues monticolæ, †non modo ꝙ aeris ſed etiã alimenti, quod nobis præſtant, tenuitate antecedant, alijs auibus, quæ in locis aquoſis ac campeſtribus degunt, ſunt præferendæ. Paſſeres igitur, turdos, merulas, perdices, & reliquas id genus aues monticolas, mandas, licet. Abſtinendum autem ei, qui tenuãte victu vti volet, alijs auibus, quæ in locis aquoſis viuunt, vt tardis, quas ὠτίδας vocant, anſeribus, & magnis auibus, quas ſanè & ſtruthocamelos nominant, & alijs id genus: nam omnia hæc carnem habent excrementitiam. Mandendæ etiam ſunt aues eæ, quæ tum in turribus, tum in vineis, vitam agunt. Ad hæc columbæ turricolæ domeſticis ſunt meliores: tum etiam pari

D modo & apri ſuibus domeſticis in cibo ſunt anteponendi: ac, vt in ſumma dicam, omnia, quæ exercentur [illegible] ſa: & quæ [illegible] ribus, ijs [illegible] vtuntur: deniq;, quę purum [illegible] ſidem ſuum domeſticorum caro, oĩum aliorum ciborum firmiſſime nutrit: multum.n. in ſe [illegible] habet lentorem, tum propter vitam deſidioſam, tum propter cibi humidioris afflu ẽtiam. Verum ab his prorſus abſtinebit, cui propoſitum erit victu extenuante vti. Quod vero ad reliquas carnes attinet, non quibuſuis ſimpliciter veſcetur, ſed, ſi multum ſeſe exerceat, licebit ei & auribus, & roſtris, & pedibus ſuillis veſci, ventre præterea, & matrice, ſi modo ea elixa belle fuerint. Qui autem vitam in maiore ocio ac quiete degunt, ijs non modo eiuſmodi ſuum eſu eſt temperandum, verum etiam ſylueſtribus. Abunde enim fuerit eis auibus montanis veſci, & piſcibus ſaxatilibus, vt puta iulide, ſuca, merula, turdo, ſcaro, & in ſummã, omnibus, quæ carnem habent mollem ſimul ac friabilem: ab ijs vero, quæ duram habent vel lentam, omnino eis eſt abſtinendum. Aſellorum autem caro mollis quidẽ, ſed non æque ac ſaxatilium eſt friabilis: Mullorum autem friabilis quidem eſt, non tamen mollis. Hæ itaq; duæ tibi ſint notæ, de cuiuſuis animalis carne mollities, ſ. & friabilitas: quibus attentus eam animalis carnem, cui vtrunq; adeſt, quantum vis, mandas, licet: cui autem neutrum ineſt, abijcias: cui alterutrũ, interdum, cum alijs cares, mandas, modo ea ad ſaturitatem vſque non vtare. Cum igitur ſaxatiles deſunt,

† *nõ modo aeris tenuitate, ſed etiam ciborũ quibus veſcuntur, bonitate, alijs auibus, &c.*

deſunt, aſellos, mullos, & alios eiuſdem generis pelagicos poſſumus exhibere, & eos potiſſimum, E
qui cum ſinapi manduntur, cuius generis eſt ſcorpius. Sunt & alia quidem animalium genera, qui-
bus altera memoratarum notarum ineſt: verum propter alterius exuperãtiam, in cibo ſunt fugien-
da. Nam anguillæ, & mollium pars maxima, tametſi carnem habent mollem, ꝙ tamen ſucco lento
ac pituitoſo abundat, ijs, qui tenuante diæta vti volunt, plurimum eſt noxia: idem accidit & pluri-
mis oſtreorum. Hirci autem, & boues, carnem quidem habent minimum humidam, pituitoſam, ac
lentam: nocent tamen admodum ob duritiem, & in alterando difficultatem. Ad hęc plurima oſtra-
coderma & cruſtata vel propter vtrunq;, vel propter carnis duritiem, ſunt vitanda. Sola autem char
tilagineorum torpedo & turtur laudantur, poſſisq; non nunq̃ in ſaxatilium penuria ijs vti. Satius
tñ fuerit piſces eos præparari cum beta trita, aut albo iure, porrum prolixius miſcendo, & piperis
portiunculam. Dictis piſcibus, viribus propinquum eſt † bugloſſum, & ſaxatiles piſces. Ex terre-
ſtribus vero animalibus hirci, & arietes, & genus omne ouium, ac caprarum, non vndequaq; lauda-
bilis ſunt alimenti. Solis autem hœdis innoxiè vtare. Agnorum eſus propter inſignem humidita-
tem eſt fugiendus. Equorum & aſinorum eſum hominibus aſininis, vt pardorum vrſorum & leo-
num hominibus feris, permitto. Proximi aſinis ſunt cerui, eoq; ab eorum eſu eſt abſtinendum. Ca-
ro aũt leporum ad aliam victus rationem ſiccantem eſt accommoda, ad propoſitam vero non admo F
dum confert: ſanguinem.n. vehementer craſſum gignit. Ad hęc ſanguis omnium animalium in ci-
bo eſt vitandus, & multo adhuc magis in tenuante diæta. Pari modo & viſceribus eſt abſtinendum:
ſunt enim excremẽtitia, & ad coquendum difficilia, & craſſi ſucci. Canum vero & vulpium carnẽ
nunq̃ equidem guſtaui, nec ſanè guſtare vnq̃ fui adactus, neq; in Aſia, neq; in Græcia, neque in Ita-
lia: aiunt tñ hanc quoq; mandi: coniectare tñ poſſum vim ei ineſſe carni leporum ſimilem. Nam ca
nis, & vulpes, vt ſummatim dicam, temperamento ſunt ſicco. Porrò, quemadmodum partibus por-
corum extremis veſci conceſſimus, ita & gallinarum alis vti concedimus, teſtes tamen, & viſcera
tenuanti diętæ non competunt. Corporum autem gallinarum eſum, ſiquis exerceatur, non veto, &
potiſſimum earum, quæ in montibus fuerunt enutritæ: qui vero non exercetur, mandendæ ei erunt
modice, non modo gallinæ, ſed columbæ etiam, ac turtures, tametſi turtur temperamento eſt ſicca,
& potiſſimum quæ in montibus degit: itaq; veſci quis poterit ijs innoxiè: recens tamen non tur-
tur modo non eſt mandenda, ſed nec perdix, nec alia omnia, quæ carnem habent moderate ſiccam,
ſed, vbi vnum diem ad minus ſuſpenderis, ita demum mandas, licet. Porrò palumbes, præterquam
ꝙ carnem habent columbis, & perdicibus, & turturibus duriorem, difficilem etiam ad coquendũ
& excrementitiam habent. Perdices vero, ac turtures, neque duriſſimas habent carnes, neque cõco- G
ctu difficiles, neque prauo ſucco vitioſas: ſed & ipſarũ durities, ſi mortuæ vno die aſſeruentur, faci-
le vincitur, fiuntq; friabiles omnino atque inculpatæ: alimentum enim corpori dant laudabile, ſan-
guinemq; minimum viſcoſum generant, & craſſi ac tenuis medium. Proinde, quibus ſalubris ci-
bus curæ eſt, eos, vt arbitror, vti his conueniet.

De Radicibus. *CAP. 9.*

VErum de ijs quidem dictum abunde eſt: ad ea, quæ reſtant, eſt tranſeundum. Olerum omniũ
radices (vt generatim dicam) excrementitiæ ſunt, & concoctu difficiles. Solius autem dauci
ac paſtinacæ radix propoſitæ diætæ vt nihil incõmodat, ita nihil confert. Aduerſiſſimæ autem ſunt
rapæ. His paulo minus aduerſi ſunt bulbi. Omnium autem peſſimi ſunt fungi. Itaque eorum om-
nium quæ guſtu nullum morſum, nec acrimoniam, nec calorem referunt, radices ſuſpectas habere
oportet: vnde & bliti radix vitanda, tametſi olus hoc minime ſit pituitoſum. Quid iam olera me-
morem, quorum non ſolum radices, ſed germina etiam, & ſtipites, ac folia ſuccum gignunt pituito-
ſum? Vt autem paucis rem omnem finiam, omnes quidem radices, tanq̃ ad coquendum difficiles,
habere ſuſpectas oportet: ſolæ autem acres ac calidæ guſtandæ, vt ſunt allij, cæpę, & radiculæ, eæq; H
pro pharmacis potius, quàm pro alimentis, ſunt habendæ.

De Fructibus arborum. *CAP. 10.*

ATque de radicibus hæc dixiſſe ſufficiat: tempeſtiuum.n. iam fuerit ad fructus arborum tran-
ſire, quorum pleriq; ſunt humidi ſine vlla ſiccitate, & potiſſimum qui nõ reponuntur. In qui
bus ij minus ſunt noxij, qui ventrem lubricant, cuiuſmodi ſunt mora, & poſt ea, pruna, & ceraſia, ac
ficus. Deteriores autem ſunt, qui tarde permeant, & maxime ſi conſiſtentia ſint duri: ab eis enim
prorſus eſt temperandum. Mandendi autem, qui ad reponendum ſunt apti, qualia ſunt pyra, cydo-
nia, & pleraq; vuarum genera, in quibus molliora potius, q̃ duriora, ſunt edenda: nemo tamen vllo
horum ad ſaturitatem vtetur, quemadmodum neque pomis, neq; perſicis, neque armeniacis, quæ
Latini præcocia appellant: & ijs multo adhuc minus ſericis, quæ vocant, & myrtis, & alijs eiuſmo-
di: pari modo nec meſpilis, nec ſorbis: quibus tñ rectè quis ad alia vtetur, ad victũ autem extenuan-
tem non ſunt accõmoda, & potiſſimum meſpila. Vt autem ſummatim perſtringam, quę vehemen
ter ſunt auſtera ac pontica, huic victus rationi ſunt aduerſa. Soli autẽ ventris fluxui, aut ventriculo
ſtomachóve imbecillis, conferunt. Porrò inter ea, quæ in hyemem ſeruari poſſunt, caricæ ac nuces
tum ad id ſunt accommodatiſſimæ, tum etiam nihilo minus ad propoſitam nobis victus rationem.
Piſtacia præterea, & amaræ amygdalæ haudquaq̃ ſunt improbanda: his duriores ſunt nuces pon-

ticæ,

* Al. σαλαχίων.

† Al. Bugloſsõ & pſitta, i. ſolea & paſſer.

A ticæ,nullamq; abſtergendi ex viſceribus excrementa habent facultatem. Caſtaneæ vero,ſiue elixentur, ſiue aſſentur, ſiue deniq; frigantur, ſemper ſunt prauæ, & multo magis, ſi crudæ mandantur. Oliuæ autem,quod ad propoſitam diætam attinet,medium quodammodo ſunt edulium. Proinde neq; eas magnopere commendare poſſim,neq; damnare,quemadmodum nec vuas penſiles. Quæ vero in vinaceis ſeu βρυτίοις reponuntur, ventriculi quidem imbecillitati conferunt, præſenti autē ſcopo haud quaq̄,& his adhuc minus,quæ in vinis ponuntur. Vuæ paſſæ,ſi non ſint adſtringentes, lieni quidē & hepati tumentibus non conducunt,thoracis tamen ac pulmonis affectibus cōducunt: noxia ēt ſunt mala punica,ſi fuerint pontica,imbecillum tñ ventriculū iuuant. Atq; ēt de alijs arborum fructibus,ſi ad memoratos iam contuleris,licebit ſimiliter pronunciare,ſiquidem duri omnes ac pontici,ſunt praui,reliquis vero moderate vti poteris. Quòd ſi quis exiſtat, qui in varijs ſui partibus ſapores habeat diuerſos, partes quidem acidæ & acres ſumendæ, alijs autem temperandum. Multos ſanè eiuſmodi reperias,vt malum medicum, quod etiam citrium nominamus: quippe cuius cortex eſt acris, acida autem pars intima,eius caro pituitoſa ac craſſi ſucci.

De ijs,quæ aceto & muria conduntur. CAP. 11.

QVæ in aceto & muria conduntur, ea tantum à priſtinis viribus eſſe immutata ſunt putanda, B quantum à conditura fuerint alterata.Quo fit,vt,cum acetum & muria ex eorum numero palàm ſint,quæ incidunt ac tenuant,piſces aridi atque exucci,humores craſſos ac lentos vehementer attenuent.Eligendi tamen ſunt, qui natura carnem habent mollem: fugiendi vero cetacei, & eis adhuc magis ipſa cete. Quòd ſiquis penuria melioris veſci his velit,vel alioqui appetat, ἀποθέρμῳ i. condimento aliquo acri (cuiuſmodi eſt, quod ex ſinapi, vel oleo & aceto ſolo fit)erit vtendum. In ſumma autem ciborum omnium id eſt commune,vt,qui in memoratorum quopiam conduntur,aut parantur,extenuanti victui maxime conferant. Proinde, qui hoc victu vti volet, licebit ei ijs omnibus veſci, ſi ex aceto aut oxymelite fuerint præparata, tum alijs etiam plurimis eorum, quæ ſucco omni exhauriri queunt. Quin & ſuilla ipſa exucca tuto veſcetur, quæ vtiq; alioqui eſſet vitanda, vt quæ ſuccum craſſum ac lentum generet.

De melle & vino. CAP. 12.

CVm de ijs abūde tractauerimus,reliquum eſt,vt de melle ac vino diſſeramus,& prius de melle,quod vtique non modo reuera ciborum eſt dulciſſimum, ſed ſuccum etiam conſiſtentia tenuiſſimum gignit. Quod vero ad vina pertinet,quę dulcia admodum ſunt,omnia ſanguinem craſſum gignunt, nigra nanque hæc ſunt, & conſiſtentia craſſa, & ijs adhuc magis ſireon quod vocant C id eſt ſapa:eſt autem id muſtum plurimum coctum. Sunt, qui & ficuum ſiccarum decoctum ita nominent.Eſt autem decoctum id prauo melli adſimile,habetq; & ipſum incidendi vim quandam,in eo tamen à melle plurimum ſuperatur, vt parum abſit, quin tenuantium ſpecie excludatur. Porrò ficus exacte maturæ ex medio ciborum ſunt genere, quod genus ſuccos neq; condenſat, euidenter, neq; tenuat. Aliæ vero omnes hoc genere ſunt inferiores, quippe quæ nondum ſatis maturuerint, vt vinum muſteum,craſſi ſunt ſucci ac frigidæ,præterea ad concoquendum difficiles & flatulentæ. Id tamen eis ineſt commodi,vt celeriter permeent,ob idq; ipſum haud multum officiant. Eiuſdem ſunt naturæ vuæ dulces, & his adhuc magis palmulæ, quarum quæ in Alexandria, Cypro, Lycia, & Cilicia proueniunt,reponi omnino nequeunt,ſed,vt ſunt,manduntur,ꝙ propter ſuperfluam humiditatem celeriter putreſcant. Aliæ vero, quæ reponi poſſunt, minus ſunt noxiæ, craſſum tamen & ipſæ ſuccum gignunt. Proinde ipſarum eſus in propoſita victus ſpecie eſt fugiendus. Quòd vero ad vina attinet,quæ clara ſunt ac pellucida,coloreq; pallida ac flaua,ea forte minimum dulcia inuenies. Præterea nullum album dulce comperies, quemadmodum nec flauum quoduis admodum eſt dulce. Cæterum eiuſmodi omnia ſanguinem conſiſtentia gignunt mediocrem. Quæ vero craſſa ſimul ſunt & nigra & dulcia, craſſo ſanguine venas referciunt: at alba ſimul & tenuia humores D craſſos incidunt, & ſanguinem per renes purgant. Quæ vero inter hæc conſiſtentia ſunt media, vt ſunt flaua ſimul ac dulcia & ſplen[illegible]da, viribus etiam quodammodo ſunt ſimilia, vt quæ neque, v[illegible] tautem vina apud omnes gentes plurima,celebrantur [illegible] um, & Tmolites: quibus ſemper intentus,media deliges,quod omnia ſanguinem bonum & conſiſtentia mediocrem generent. At,quæ odora ſunt,& alijs vinis calidiora, ea merito caput tentant. Quocirca vitanda eiuſmodi ijs erunt,qui cephalæa,aut hemicrania,aut alia cephalalgia laborant, vt epilepticis, & maniacis,&,vt in ſumma dicam,omnibus,quibus caput infeſtatur, ſunt fugienda. Affectus vero omnes thoracis ac pulmonis,qui diuturni ſunt & ſine febre,à vinis eiuſmodi multum iuuantur,& potiſſimum,qui humoris per ſputa expectoratione purgantur. Non enim incidenda tantum ſunt, aut calefacienda,quæ belle ſputis ſunt expectoranda,ſed moderate etiam humectanda, ne tandem ſiccata ſputa,ac lenta reddita tuſſes excitent, exituſq; violentia vas aliquod in ruptionis diſcrimen adducatur. Quamobrem, quæ vina ſunt craſſa & dulcia, propterea, ꝙ humiditatem habent craſſam,& ob id ipſum perdurantem,in thoracis ac pulmonum affectibus, ſi cum tenuantibus medicamentis adhibeantur,multum afferent cōmodi:verum nec acerbam,nec auſteram,nec omnino adſtringentem vim eis ineſſe,ſed ad melleā magis odore ac guſtu & viribus oībus ſpectare ipſa cōueniet. Eius generis

neris eſt,quod in Pamphilia prouenit,tum quod Tmolites appellant (abunde enim fuerit eorum, E quæ dicimus, velut normam & ſcopum ſubiecisſe, in quem intentus omnia ſimilia ex eo inuenias ac dijudices) optimum ſanè ſuorum congenerum id eſt: cuius tamen ſi copia nō ſit,vti licebit Thereo,& Protropo,& Thyrino, & Caryino. Nigri autem dulcis ſimul & auſteri exemplum petes ab eo vino,quod fert Cilicia: quippe quod Ægeates nominant, omnibus vtiq; thoracis affectibus, de quibus nunc agimus,eſt noxium,& eo etiam magis,quæ vehementer ſunt acerba.Porrò nō omnia dulcia,nec ea,quæ exiguam habent dulcedinem,ſunt aſpernanda, quæ, tametſi multis in locis proueniunt, pleriſq; tamen ſunt incognita adeo, vt neque mercatores ipſa ſtudioſe coemant,nec apud profeſſores magno in pretio ſint. Solum autem vinum ponticum in conuiuijs, aut nuptijs, aut ſacrificijs,aut alijs celebritatibus adhibebant:multum enim implent:& tarde permeant,ambasq; excretiones morantur,tum eam,quæ fit per anum, tum quæ per veſicam : hærentq; in hypochondrijs diutiſſime,& facile aceſcunt,nauſeamq; prouocant.Soli autem ventri fluenti conferunt,idq;,ſi moderatè ſumantur. Eiuſmodi vini in locis Ægiſoliæ campeſtribus magnus eſt prouentus, cui ſimile aliud eſt,quod iuxta vrbem quâdam Pergamo vicinam habetur, quo vtiq; omnes eius regionis incolę propter conſuetudinem citra moleſtiam vtuntur:nam debito modo ſumptum ſitim extinguit: lædit autem omnes,qui ei non aſſueuerint: corpora tamen bibentium euidenter nutrit: cui rei argu F mento ſunt incolæ iuuenes, qui in palæſtra, bonæ habitudinis comparandæ gratia, ſeſe exercent: vtuntur enim hoc vino in potu non aliter,quàm ſuilla in cibo.

GALENI DE PTISSANA LIBER

Ex antiquiſſimi græci exemplaris fide, ab Hieronymo Donzellino Medico Veronenſi in latinum verſus, ac ad priſtinam integritatem reſtitutus : cum prius in græcis etiam codicibus mutilus haberetur.

ARGVMENTVM LIBRI

Docet, quî optime ptiſſana conficiatur : ac de viribus, menſura, & idoneo eius vſu.

Qua de cauſa hic conſcriptus ſit liber : & quod in eo propoſitum. CAP. I.

QVoniam paulo ante quoſdam ex medicis inueni, qui in ægrotantis cuiuſdam curatione ptiſſanæ quidem cremore vtebantur, nullam tamen adhibebant prius diſtinctam explicationem, quibus nam morbis vtilis H illa aut inutilis exiſtat: præterea neq; de exhibitionis modo & quantitate,neq; de tempore ſorbitioni aſſumendæ opportuno quicquam determinabant: verum (vt videtur) quando ipſi voluerint, vſum ptiſanæ accōmodaturum arbitrabantur,operęprecium fore putaui, ſi de illius vſu quæcunq; ſunt ab Hippocrate obſcurius explicata, hoc in loco enarrarem, † ob multorum notitiam,quę in exacta huiuſce rei tractatione,per ordinē à nobis ſunt recenſenda,} videlicet coctionis modus, vires ipſius, actio, tempus opportunum, exhibitionis quantitas & modus: quot præterea emolumenta ægrotantium corporibus afferat,ſi rite propinetur: & rurſum quot inde incōmoda proueniant, ſi fuerit importune adminiſtrata : ad hæc quibus nam corporibus illius vſus expediat, & quibus etiam minime conducat,ſimul erit à nobis explicandum.Sed,quoniam compoſita quædam res eſt ptiſſana, & eius cremor : paratur enim ex ordeo, quod pinſendo fuerit probe purgatum, & expolitum, cui ſcilicet cortex detractus eſt,ex aqua præterea,ac tali quapiam coctione,primum illius partes per capita tractare decreui : quæ niſi fuerint prius determinatæ,totam ſermonis ſeriem plurimum lædēt, & ſi relidau q einceps omnia exactiſſime abſoluantur.

† Grecus codex hoc in loco videt' habere ſenſum ambiguū, greca enim verba ita ſe habēt, διὰ τὴν τῶν πολλῶν παρακολουθησιν quę melius fortaſſis ita verti poſſūt: vt multi aſſequerent.

De

A *De optima aqua eligenda.* CAP. 2.

A.l.1. f.2. d.2. c.16.fo.37.fg

QVod igitur optimam aquam eligere oporteat ad ptiſſanæ præparationem, neminem eſſe puto, qui audeat dubitare. Optima autem aqua, ſubſtantia, & guſtu, & olfactu, & etiam colore probatur: guſtu quidem, & olfactu, vt alienam qualitatem nullam præ ſe ferat, ſcilicet, vt neque dulcis, non ſalſa, non acida, non acris, non male olens, aut putrida exiſtat, vel omnino aliam aliquam adſcititiam qualitatem poſſideat: ſed omnis penitus expers ſit qualitatis, quod græci ἄποιον dicunt: atq; omni prorſus aduentitia careat qualitate, necnon cuiuſcunq; rei miſtione, quæ guſtu, aut olfactu, deprehendi poſſit. Oportet quin etiam, vt pellucida ſit, ac pura, minimeq; cœnoſa, ſed veluti diligentiſſime colata, & ab omnibus, quæ ipſam innatare ſolent, ramentis liberata. Huiuſcemodi igitur aqua vſui quidem valde eſt accommodata, natura tamen non eſt ita ſyncera: quemadmodum ne vllum quidem aliud ex ſenſilibus hiſce elementis. Cum itaq; talis fuerit aqua, qualem iam deſcripſi, ſtatim etiam erit partium valde tenuium, & facile coquetur, ac in vniuerſum corpus diſtribuetur, hypochondria'que celerrime pertranſibit: & non modo naturali calori admota cito alterabitur, verum etiam igni extrinſecus propinquior facta, compendio calefiet. Cuius rei teſtis nobis erit Hippocrates, aquam enim, quæ cito calefit, & rurſum cito refrigeratur, putat 5.Aph.26.Ext. ord.30.h. Et 2. Epi.ſect.2^a^. nō lōge ab initio.
B eſſe leuiſſimam: leuitatem certe non pondere æſtimans, ſed partium potius tenuitate, & etiam, quod in ſe ipſam contrarias qualitates facile recipiat. Talem igitur aquam, frigidam, & humidam, ac proprie aquam, merito nuncuparis: quæ vero mixtione alicuius alterius extrinſecæ, aut ſubſtantiæ, aut qualitatis fuerint adulteratæ, quales ſunt bituminoſæ, & ſulfureæ, atq; aluminoſæ, tantum à propria aquæ natura recedunt, quantum fuerint adulteratæ. Quòd ſi demonſtrationem quæris, quod aqua refrigeret & humectet, à noſtro inſtituto alienum hoc eſſe dicimus, qui de ptiſſana diſputare dudum decreuimus. Antiquorum tamen omnium authoritas, atq; conſenſus indubiam nobis faciet fidem, frigidam, & humidam eſſe aquam, quum apertiſſimis demōſtrationibus id comprobarint: id quod etiam experientia teſtatur. Propterea nos id tanquam conceſſum ab omnibus accipientes, ad hordei diſputationem diuertemus.

Hordei vis atque electio. CAP. 3.

A.lib.2. f.2. c. 30.fol.155.b

HOrdeum igitur, ſi in vniuerſum de eo loqui velimus, frigefacit & exiccat: habet quin etiam non nihil abſtergentis, & flatuoſi: quod ſi ad illius partes examinandas deſcendamus, exterior illius cortex, qui furfuraceus eſt, ſiccior exiſtit, & efficacius abſtergit: quæ vero intus pars eſt veluti eius caro, & quæ nutritioni eſt accommoda, abſtergit quidem & ipſa, verum furfure minus: ha-
C bet autem in ſe ipſa, vnde poſſit flatum excitare. Cæterum altera membrana, quæ tenuis eſt, ſub furfure quidem poſita, ipſum vero hordeum amplectens, vt ſitum, ita etiam vires habet inter hæc medias: ideo abſtergit furfure quidem minus, hordeo autem magis. Illud porrò nequaquàm hoc in loco prætermittendum duximus, non de quocunque, ſed optimo tantum hordeo hæc omnia à nobis enarrari, quod ſcilicet nullam ſibi ex putredine prauam qualitatem adſciuerit, aut excrementitiam humiditatem, quod'que nec nimis ſit recens, aut nimis vetuſtum. Siquidem, quod fuerit recens, excrementitia plenum eſt humiditate, quam à regione contraxit, vt tum humore refertum, tum flatu diſtentum ſit: quod vero vetuſtum eſt, longo tempore exhauſtum, ac imbecillum eſt redditum, propriaſq; vires iam amiſit. Cuius rei indicium eſt corrugatio, quæ huic ineſt, & magnitudinis imminutio: illud'que præterea, quod, dum contunditur, tenuem quendam ex ſe puluerem emittit. Plenum itaq; hordeum eliges in ptiſſana conficienda, non admodum recens, aut vetuſtum nimis: necnon aduentitiæ omnis qualitatis expers. Sed ne iſta quidem ſatis eſſe videntur, verum hoc etiam experimento à nobis probandum erit. Si nanque præter iam enarrata hoc etiam habuerit, vt inter coquendum in magnam molem attollatur, illud certe ad parandam ptiſſanam merito aſſumetur: ſiquidem recta ratione, vt par eſt, decreuerit aliquis illam conficere. Iam igitur, quæ
D optima ſit aqua, & quomodo probetur, quod etiam optimum ſit hordeum, & quibus indicijs cognoſcatur, per capita recenſuimus.

Ratio ptiſſanæ conficiendæ. CAP. 4.

A.lib.4.f.1.t.2. c.9.fol.420.e

REliquum modo eſt, vt tertio loco coctionem exponamus. Hunc enim in modum quidam hanc parant. Primum in mortario cum hordeum in minutas partes confregerint, illudq; celeriter elixarint, hi quidem ſapam, alij autem amylum, non nulli etiam cyminum, & mel inijciunt: ſed talis praua eſt omnino confectio. Optima vero, probeq; apparata, huiuſcemodi certe fuerit. Hordeum adhuc crudum oportet primum in aqua macerare, deinde manibus ipſum conterere, donec tenuis eius membrana excutiatur, poſtea validius rurſum manibus confricare, quouſq; totum id, quod paleaceum eſt, auferatur: niſi quis ptiſſanam ipſam voluerit magis abſtergentem efficere, tunc enim melius eſt hordeum cum ipſa membrana coquere. Porrò ipſa coctio hunc in modum fieri debet, vt primum quidem multum ebulliat, poſtea vero molli igni, quouſque in cremorem vertatur.

De Ptiſſanæ Viribus. CAP. 5.

A.ibidem.

HAc enim ratione ptiſſana decocta totum id, quod inerat, flatulentum amittit: omnia vero, quæ illi adſcribit Hippocrates, bona adipiſcitur. Illius enim viſcidum (inquit) læue, & con- de Victus rat. in mor. acu.cō.1. t.18.7^a^.110.h

tinuum, & blandum, & lubricum, & humidum moderate: ſitimq́ arcet, & ad abluendum ſiquid E
opus eſt, idoneum: neq́ adſtrictionem habet, neq́ vllam, dum in ventriculo coquitur, perturbatio-
nem facit: deniq́ non exturgeſcit: ſi quidem in coctione intumuit, quantũ plurimum intumeſcere
poterat. Quod igitur ptiſſana nihil habeat glutinoſi*, aut emplaſtici, quemadmodum reliqua ferè
oĩa viſcida, manifeſtum eſt. Neq́.n. corporis tantummodo ſordem abſtergit, verum etiam pituito-
ſum humorẽ in ventriculo exiſtentem exhibita quadantenus expurgat. Plurima vero decoctio, eo-
rũq́, quæ miſcentur, exacta vnio, apparentẽ hunc lentorem efficiunt, qui certe nullam habet aſperi
tatem, ſed vndequaq́ leuis eſt, æqualis, permanens, atq́ continuus. Cum.n. nullius aut adſtrictio-
nis, aut acrimoniæ particeps ſit, ex quibus ortũ habet aſperitas, læuis neceſſario non ad tactum mo-
do, verum etiam viribus exiſtet. Quippe viſcida alia, vt oleum, mel, reliquaq́ huiuſmodi, tangenti
tibi læuia quidem æqualiaq́ apparent, cum nihil in ſeipſis habeant inæqualitatis, ſ. vt vna pars te-
nuis, altera craſſior, diuulſa, aut diſtracta ſit: proptereaq́ tactui læuorem ſuum oſtendunt: in actio-
nibus autẽ ſuis, ac facultatibus, quorundam aliorum reſpectu nequaq́. Non.n. æqualiter, atq́ conti
nue madefaciunt oẽs partes corporis, cui admouentur, ſed in hoc diſſident à ſe inuicem viſcidorum
omniũ partes, ptiſſana excepta: hæc enim ad tactũ læuis exiſtẽs, & continua, atq́ indiuulſa, ſimilem
etiam habet facultatem. Quin illa quidẽ guſtui nullam præ ſe ferũt voluptatem: at hæc præter alias F
ſui dotes, guſtum ſuauitate, ac iucunditate delectat: idq́ potiſſimum ægrotantibus præſtat. Porrò,
licet panis, virtute reliquis cibarĳs antecellat, tñ multam ipſe etiã habet inſuauitatem, ꝙ, quamuis ĩ
aqua ſit maceratus, dentibus nihilo minus à nobis ſit conficiendus. Vt rurſum hac in re ptiſſana
reliquis ſuperior exiſtat, ꝙ nullam, dum manditur, parit inſuauitatem. Habet quin etiam lubrici-
tatem, eius præcipue cremor, ſed quæ in tranſitu non adhæreat membris: id quod reliquis ferè om-
nibus viſcidis ſolet contingere, vna ptiſſana excepta: ipſa enim in partes thoraci adiacentes facile
deſcendit ob eius vim deterſoriam. Deiectioni præterea valde eſt idonea, quemadmodum etiam fa
cilem habet diſtributionem, in hisq́ potiſſimum, quibus in hepatis conuexa cibi haud facile ſub-
mittuntur. Eſt etiam moderate flaccida, i. humida, ac ſitim ſedans: humiditatem quoque nanciſci-
tur ab aqua, licet refractam ob hordei naturam mediocriter exiccantem: quod enim ex cõtrarĳs fa-
cultatibus conſtat, aliam quandã aduentitiam naturã acquirens, ipſa fugit extrema. Sitim autẽ ideo
abigit, quod humida exiſtit: magis etiam, ꝙ̃ aqua, ſitim arcet, quamuis ab ea vincatur humiditate,
qm̃ velocius diſtribuitur, quodq́ humorẽ habet ob viſciditatem magis permanentem, & quia pol
let etiã frigiditate: quarũ certe qualitatũ nomine ardentibus febribus eſt accommodatiſſima: nimi-
rum ꝙ in omnibus, his opponatur, non modo refrigerans, & humectans, verum etiam putridos hu G
mores abſtergens, corporiq́ non paruũ afferens alimentum, humores vero iam ſemiputres conco-
quens, & in bonum ſuccum tranſmutans. Hæc igitur omnia cõmoda ſecum fert ptiſſana, cum inte
rim nullam habeat aut adſtrictionẽ, aut ſtomachi ſubuerſionẽ: †nam quantum ventriculo roboran
do confert adſtrictio, tm̃ addit humorũ craſſefactioni: is vero humor, qui craſſeſcere non poteſt, ſto-
machum ſubuertendo conturbat: quorum omniũ incommodorum expers eſt ptiſſana, quod oẽm
effugiat exceſſum, qui ſaltem aliqua dignus ſit animaduerſione. Sed neq́ tumultu aliquo, aut per-
turbatione ventriculum percellit, quod acrimoniæ, aut flatuoſi halitus minimũ in ſe contineat: qm̃
inter coquendum amittitur. Hęc itaq́ omnia ſunt commoda, quę ptiſſana, dum probe decoquitur,
acquirit: ea cum nuper à nobis ſint enarrata, rurſum ſummatim non grauabimur recenſere. Nem-
pe hunc in modum parata ptiſſana læues habebit quaslibet ſui particulas, æquales, continuas, ac ſibi
coniunctas, vt nullius aut tenuitatis, aut craſſitudinis ratione partes inter ſe diſſideant: quin omni
prorſus carebunt inæqualitate: †id'que non ipſius ſolum tactus iudicio illi ineſt: verum etiam viri-
bus, & actione, omnino ſe talem eſſe declarat. Guſtui quoq́ nec minus erit iucunda, nullam ſcilicet
habens inſuauitatem, & humida, ſitimq́ ob illi inexiſtentem lentorem extinguens. Quoniam ve-
ro læuis eſt, & humida, atque ſuauis, non modo adſtrictione, ſed alia quacunq́ potentiori caret qua H
litate. Habet præterea [illegible] ne, vnde [illegible] me-
rito acutis febribus con[illegible] tantu[illegible] etur,
verum etiam quod facil[illegible]mæ ſit concoctionis, ſuas'que omnes qualitates habeat imbecillimas, & in
vniuerſum corpus promptiſſime digeratur, & putrefactos humores ob deterſoriam qualitatem
expurget, eos vero concoquat, qui ſemiputres iam euaſerunt.

Quando & qua menſura ptiſſana vtendum. CAP. 6.

CÆterum in morbis non temere eſt exhibenda: nam multis opus eſt diſtinctionibus ante, ꝙ̃
porrigatur. Neque enim illis eſt adminiſtranda, qui cum periculo laborant: aut ſanguinis miſ-
ſione purgatione'ue indigent, aut aliquo clyſteri: minus etiam his, qui ventriculum habent ex-
crementoſis humoribus refertum, aut à magno aliquo dolore vexantur, atque omnium minime
his, qui aut medicis fomentis, aut venæ ſectione, aut purgationibus egent. Sed neque ſicciſſimis il-
lam morbis conuenit exhibere: præter hæc etiam opportunum exhibitionis tempus, eiusq́ men-
ſuram, † & ægrotantis conſuetudinem conſiderare oportet: adde etiam, illius'ne cremorem ſo-
lum, an ptiſſanam integram, vel potius vtraque, an etiam neutra propinare conueniat. Ea igitur
ſorbitioni hora fuerit opportuna, (iam enim ſine diſtinctione illam adminiſtrare vetauimus)

cum

* κολλῶδες,

†Quæ duabus his notis ſunt intercepta, oĩa ex antiqſſimo græco exẽplari à nobis reſtituta ſunt.

†Ex ꝓxime ꝓcedẽti textu apparet in græco legẽdũ eſſe, nõ ἄδιψον, ſed ἄφυσον: vt ſenſus ſit ptiſſanã ex optima coctione omnem inflationẽ depoſuiſſe.

†Quę iterũ his notis claudun tur, ex eodẽ veteri gręco cod. à nobis hu: ſũt deſumpta.

A cum vniuerſum corpus æqualiter diſpoſitum fuerit, vt nullius aut caloris, aut frigoris ratione inter
ſe corporis partes diſſentiant: quæ certe occaſio tunc præſto nobis aderit, cum iam morbum vide-
bimus inclinare, in reliquis vero morbi temporibus nequaquam: poſt illa enim, quicquid habet cor
pus in ſe caloris, in omnes æqualiter ſui partes diffundit. Sed neq; multa adſit plenitudo, aut humo
rum craſſitudo: ‖ periculoſum enim, vel Hippocrate teſte, ſubito confertim'que repleri. Præſtat igi- 2. Aph. 51. Ext. ord. 19. c
tur paulatim aliquid cibo adijcere} qui certe iuxta ægrotantis conſuetudinem nobis ſemper eſt me
tiendus. Si quidem cibum aſſumere ſemel tantum aſſueuerat, tu quoq; potionem illi ſemel tantum
offerendam curabis: verum, ſi bis in die antea veſcebatur, bis itidem cibum tu etiam propinabis.
Porrò augmẽtum ſorbitionis huius, & additionem in ſiccioribus quidem morbis fieri nequaquam
oportet: validioribus enim tales morbi potionibus egere videntur, q̃ ptiſſana exiſtat, quo magis
poſſint humectari. Sicci autem morbi ſunt pleuritis, & peripneumonia, omnesq; alij, qui in pecto-
re conſiſtunt, morbi: cum ſcilicet nulla adhuc ab eis ſputa proueniunt. Illi quin etiam morbi, qui ie-
cur, ventriculum, & inteſtina occupant, ſicci dicuntur, quando nihil excernitur: aut, ſiquid exit, id
durum eſt, non quantum par eſt, aut alicuius etiam momenti. Cæterum ſiccitates, quæ in arterijs,
ac venis oriuntur, ex lingua, & extima cute deprehenduntur: quemadmodum capitis affectus, cum
B per palatum, aut nares nihil expurgatur. Qua etiam ratione inflammationes, & vlcera, ſicca eſſe
pronunciamus, à quibus nihil per ſaniem exire animaduertimus. Quippe talibus morbis ptiſſa-
nam parare opus non fuerit, q̀ illos ſatis nequaquam poſſit humectare: vt quæ non admodum hu-
mectet ea, quæ magna, ac validiori egent virtute humectante, nec non repletionis noxam corpori-
bus præbeat. Quòd ſi corpus humidius fuerit, aliquidq; iam è pulmone expuatur, tunc eius po-
tionem augere ſemper, atq; addere oportet: humectans enim, ſimul & incidens eos, qui in corpore,
humores, & in membris per nutritionem robur efficiens, ab ea, quæ animalis corpus infeſtat, caco-
chymia cito liberum reddit. Cum enim duo hæc in vnum conuenerint, praua omnia excrementa
facile expurgantur. Atqui præter hanc aliorum nullum eſt ex his, quæ ſiue vt medicamenta, ſiue
vt alimenta offeruntur, quod vtraque hæc poſſideat: ſed aut parum incidens, abunde humectabit,
& nutriet, quemadmodum panis, & alica, & oua, & piſces: aut incidendi vires habens, humectare
ac nutrire non admodum poterit, vt oxymel, & ſiquid huiuſmodi alterum eſt: quæ tamen omnia
bona vni adſunt ptiſſanæ, ita nihilo minus, vt nullam vtilitatem ſit allatura, ſi abſque conuenienti
determinatione adminiſtretur, cum aliquando exhibita mortis potius eſſe poſſit occaſio. Quum
enim laboranti opus fuerit clyſteri ad expurganda excremẽta, aut venæ ſectione ob ſanguinis abũ-
C dantiam, aut etiam doloris vehementiam, dolore ſcilicet plenitudinis cauſam minime tolerante, por
recta tunc ptiſſana mortis cauſa effecta eſt, plenitudinem duplo maiorem forte tum reddens. Pro-
pterea, quum febris infeſtat, illam propinare minime expediet, ſiue cum dolore, ſiue etiam citra do
lorem ea exiſtat, aut ſi paulo poſt cibum febrire homo inceperit, necdum ille deiectus fuerit. Porrò
eædem hæ diſtinctiones non ſolum in cremore, verum in ipſa etiam ptiſſana ſunt adhibendę, in his
ſcilicet, quibus vtilis illa futura eſt: quam tamen non ſtatim illis miniſtrare conueniet, ſed primum
quidem cremorem ſolum, aut ſaltem cremoris portionem maiorem, ptiſſanæ autem minorem: de-
inde æquales vtriuſque partes: tandem etiam ſolam ipſam ptiſſanam. Illud enim omnino
ſciendum eſt, ad corporis tum robur, tum nutritionem ptiſſanam ipſam valere q̃
plurimum: ad facilem vero confectionem, concoctionem, ac in cor-
pus digeſtionem, cremorem eſſe magis accommodatum.
De ptiſſana igitur ſummatim à nobis hæc dicta
ſint, vt cum temperatum illius vſum,
tum in ea exhibenda neceſſa-
rias diſtinctiones per-
D ſpectas habere
poſſis.

GALENI DE PARVAE PILAE EXERCITIO

Valeriano Centannio Vicentino interprete. F

ARGVMENTVM LIBRI

Paruæ Pilæ exercitationem cæterarum omnium ſaluberrimam ac præſtantiſsimam eſſe.

Optimam eſſe exercitationem corporis, quæ animi oblectationem coniunctam habet. CAP. I.

QVam quidem ad bonam valetudinem conferant exercitia, ò Epigenes, quam' que ipſa opus ſit cibaria antecedere, ab antiquis præſtantiſſimis, tum philoſophis, tum medicis ſufficienter traditum eſt: quàm vero illa, quæ ex parua pila habetur, exercitatio alias omnes excellat, hoc nondum ſatis priorum quiſpiam explicauit. Æquum igitur eſt, vt, quod hac in re ſentimus, id nos in medium afferamus: tu autem dictorum eris iudex, quippe qui omnium optime eius artem exercueris: at vero ijs G ſanè vtilia dicta eſſe videbuntur, quibus vel tu commentariorum hunc fueris impertitus. Ea nanq; (vt arbitror) omnium conducentiſſima eſt exercitatio, quæ non modo corpus fatigare, verum etiã animam oblectare poſſit: & profectò, qui leporum, ceruorum, aprorum, cæterorumq; id genus inſectationem, nec non aliam quamlibet venationis formam adinuenerunt, voluptate, oblectamento, & cupiditate laudis, horum laborem temperantes, illi ſapientes, & humanæ naturæ peritiſſimi extitere: tãtum enim in ipſa poteſt motio animæ, vt & multi præ ſola lætitia morbos euaſerint, multi etiam p̃ mœrore ægrotauerint. Neq; vlla eſt tam vehemens corporis paſſio, vt affectiones animæ vincat: nõ igitur paruipendere oportet huius motiones, quales nam ſint: immo vero lõge magis, q̃ corporis motus obſeruare, tum alijs de cauſis, tum q̃ corpore dignior ſit anima. Hoc igitur omnium, quæ cum voluptate coniunctæ ſunt, exercitationum commune: alia vero earum ſunt propria, quas nobis ex parua pila comparamus: quæ nos nunc exponemus.

A.li.3.f.11.t.2 c.10.fol.282.c

Pilæ exercitationem apparatus facilitate, ac motuum varietate cæteris omnibus præſtare. CAP. 2. H

PRincipio quidem ad [illegible] ſi igitur conſideraueris, quanto egeant [illegible]o, tum cætera omnia [illegible] quæ lepores, ceruos, apros, atq; [illegible] nibus inſectando fiunt, tibi manifeſte conſtabit neque ciuilibus addictos negocijs, neque artifices ipſos ad huiuſcemodi exercitia accedere poſſe. Multa enim hæc, atque admodum liberum hominem expoſcunt: hoc autem ſolum adeo familiare eſt, vt ne quidem infimus eius indigeat apparatu: non enim retibus, non armis, non equis, non venatorijs canibus, ſed pila ſola, & quidem parua opus eſt. Adeo vero actionum aliarum rationem habet, vt earum nullam ſua cauſa nos deſerere cogat: quid vero vnquam commodius eſſe poſſit, quàm quod & humanam fortunam omnem, atque actionem admittat? Vti nanque venandi exercitijs nobis non adeſt facilitas: diuitias enim inſtrumentorum apparatum ſuppeditantes, ociumq; liberum opportunitatem attendens exigunt: paruæ autem pilæ exercitationis inſtrumentorum apparatus vel infimis (vt dictum eſt) facilis exiſtit: atque vtendi occaſio vel plurimum negocijs addictos expectat. Commodum igitur, quod in huiuſcemodi exercitationis facilitate conſiſtit, tale eſt. Eam vero aliarum omnium q̃ integerrimam eſſe, hinc potiſſimum cognoueris, ſi quidem ipſarum vniuſcuiuſque vim, & naturam intueberis: alias enim ſingulas inuenies, vel vehementes, vel mites, vel corporis inferiora

magis,

A magis,vel ſuperiora,vel pręter cęteras partem aliquam,vt lumbos,caput,manus,aut thoracem mouentes. Quæ autem omnes corporis partes æqualiter moueat, poſſitq; & in ſummam vehementiã tolli, & in minimam motionem deprimi, aliarum nullam inuenies, illa excepta, quæ ex parua pila habetur exercitatio. Hæc inquam concitatiſſima viciſſim, & tardiſſima, & ad placitum, vt'que corpus tolerare viſum fuerit, vehementiſſima, & remiſſiſſima fieri conſueuit: ſic vero & ſimul omnes corporis partes, cum hoc præſtare viſum ſit, & quaſdam præter cæteras, cum hoc itidem videatur, mouere licet. Cum enim inuicem congredientes, ſe'que, ne cõſtitutus in medio pilam excipiat, mutuo vetantes laborauerint, maximum id, vehementiſſimum'que eſt, multis vtpote colli obuerſionibus, multis'que palæſtricis complexibus commiſtum, adeo, vt & caput, & ceruix, colli obuerſionibus: latera vero, thorax'que, & venter, faciei elationibus, ac depreſſionibus, expulſionibus'que, ac obnixibus, alijs'que palæſtricis prehenſionibus fatigentur. †Eodem autem exercitationis genere, lumbi'que vehementer, ac inceſſus fundamenta crura tenduntur:} progreſſus vero, & in obliquam ſaltitatio non paruum eſt crurum exercitium.

† Antiqua verſio vr̃ nõ parũ ab eo variare, qđ nunc habet̃ in græca lectione, ita.n.hẽt. Huic aũt & coxa tendit̃ fortiter & crura firmant̃ in huiuſcemodi labore. Vbi apparet locus eius, qđ nũc habet̃ in gręco ὀσφυς.i.lũbus, antiquũ interpretẽ habuiſſe ἰσχιον,i.coxa.

Pilæ ludum omnes corporis partes exercere, imperatoriæ'que arti maxime aſsimilari. CAP. 3.

B IMmo re vera id ſolum eſt, quod omnes eorum particulas ſumma cum iuſtitia moueat: dum enim procedimus, aut recedimus, aut nos in obliquum transferimus, alij, atque alij nerui, ac muſculi plus fatigantur. Quicunq; etiam vno motionis genere crura mouet, quemadmodum qui ſine ratione curſitant, ſic quoq; non ſecus, quàm qui crebro ſe ſe in obliquum transferunt, partes inæqualiter exercet: verum quemadmodum cruribus, ſic & brachijs, exercitatio hæc ſumma cum iuſtitia proprium partitur opus: ſiquidem in omni figura pilam excipere conſueuerunt. Hic enim neceſſe eſt figurarum varietatem alios atq; alios muſculos vehementius tendere, adeo, vt omnes viciſſim laborantes, intermiſſionem his habeant æqualem, qui, dum alij operantur, quieſcunt: atque ita viciſſim omnes operantes, & quieſcentes, neq; ſegnes omnino relinquantur, neq; ſoli laborantes laſſitudine corripiantur. Quòd autem & oculos exercere oporteat, hinc videre licet, ſi animaduertimus, q, niſi quis, quò vergat pila, diligenter præuiderit, quò minus eam attingat, ipſum aberrare neceſſe eſt. In hoc autem & conſilium æquale ſolicitudini paret, opus eſt tum illam ne humi incaſſum deijciat, tum vt verſantem in medio eandem aſſequi prohibeat, vel ipſe tranſmiſſam rurſus excipiat. Atqui ſolicitudo corpus ſola quidem extenuat, cuipiam vero exercitio, ac laudis deſi-
C derio commiſſa, vtpote in lætitiam deſinens, ad bonam corporis valetudinem, atq; animi prudentiam plurimum confert. Illud autem exercitium non modicum præſtiterit vſum, quod ambo, corpus videlicet, atque animum, pro ſua vtriuſq; virtute iuuare poſſit. Quòd autem maximis ambo exercitijs afficere poſſit, ad quæ militum imperatores potiſſimum accedere ciuitatis reginæ leges iubent, videre non eſt difficile. Hoſtem etenim opportune inuadere, atque inuadendo latere, †nauiterq; prouinciam ſuſcipere, aduerſariorum'que res, vel vi, vel extemporario aggreſſu ſibi ſuas facere, ac parta tueri optimi eſt imperatoris: atq;, vt ſimpliciter dicam, exercitus imperator, & cuſtos & fur egregius eſſe debet: artis enim illius vniuerſæ hæc eſt ſumma. Nunquid igitur aliud quodpiam exercitium æque idoneum ſit, hominem vt inſtituat aut parta defendere, †aut præcipitantia reſtituere, aut propoſitum aduerſarij præuidere? mirum profectò, ſi quis dixerit aliud quodpiam inueniri. Multa nanq; ipſorum contrarium efficiunt: ignauos ſiquidem, & ſomnolentos, ac ſenſu hebetes reddunt: etenim, quicunq; in palæſtra laborant, ad craſſitudinem potius, quàm ad virtutis ſtudium excitantur: multi ſiquidem craſſitiem adeo contraxerunt, vt vix reſpirare poſſint. Huiuſmodi ſanè homines nec militiæ, nec regijs negocijs, aut ciuilibus vtiliter præfici poſſent: ſuibus potius, quàm illis, rem quamlibet mandare quis poſſit. Forſitan autem exiſtimaueris
D me curſum, & quæcunque corpus extenuant, exercitia probare: verum hoc ſecus habet: ego enim, quod immodicum eſt, vbique damno, artem'que omnem modice tractandam cenſeo: quod ſiquid menſura caruerit, pulchrum illud haudquaquã fatebor. Curſum igitur minime laudauerim: quippe qui corporis habitum extenuent, hominem'que ad fortitudinem nullatenus aſſuefaciant: non enim celeriter fugientibus victoria debetur, †ſed ijs, qui comminus valeant obdurare: neque, quòd celerrime currerent, Lacedæmonij plurimum potuerunt, ſed quòd hoſtes perſiſtendo trucidarent. Quòd ſi curſus, quàm bonæ proſit valetudini, quęſieris: quatenus corporis partes inęqualiter exercet, eatenus ſalubris non eſt cenſendus. Neceſſe eſt enim in hoc alia quidem nimis fatigari, alia vero penitus torpere, quorum neutrum conducit, immo vero ambo morborum gignunt ſemina, vires'que imbecillas reddunt.

† Græca lectio habet ϗ ὀξυλαβῆσθαι τὴν πρᾶξιν, q̃ ita meli⁹ verti poſſe vr̃. Et datam occaſionẽ momẽto arripere.

†Græca verba q̃ ſunt ἢ ἀνασώζειν τὸ μεθιστάμενον, clarius reddunt̃ ſi dicamus: Erepta recuperare

†Galeni verba, q̃ græce ita ſe habent, ἀλλὰ τῶν συστάδην κρατεῖν δυναμένων, melius ita verti poſsẽt. Sed his, q ſtando fortiter pugnant.

Pilæ ludum temperatam reddere naturam, ac de varia ludendi ratione. CAP. 4.

EXercitium igitur id potiſſimum commendauerim, quod bonam corporis valetudinem, ac partium concinnitatem, vnáque animi virtutem præſtare poſſit: quale illud eſt, quod in parua pila conſiſtit. Animum etenim vndiq; iuuare poteſt, omneſq; corporis partes pari modo ma-

xime exercet: id quod & ad bonam valetudinem plurimum confert, & corporei habitus commen- E
ſurationem efficit: vtpote quod craſſitiem nullam immodicam, aut gracilitatem afferat, quin po-
tius actionibus robore, aut celeritate indigentibus ſufficiens ſit, atque idoneum. Quantum igitur
ad vehementiam attinet, nullo omnium eſt inferius. Molliciem autem deinceps videamus: hac
enim aliquando indigemus aut propter ætatem, quæ maximos labores, vel iunior non dum ferre,
vel antiquior iam facta non etiam ſuſtinere valeat: aut φ laſſitudini conſulere velimus: aut quòd à
morbo conualeſcamus: in ea quoque (vt mihi quidem videtur) reliqua cuncta excellit: nullum eſt
enim adeo lene, modo leniter ipſum tractaueris. Oportet autem ipſo medium te locum obtinen-
tem, nullaq; ex parte ab eo, quod modicum ſit, declinantem, nunc quidem ſenſim procedendo,
nunc vero loco ſtando, ac denique membra non admodum agitando vti: mollibus poſtea ex oleo
frictionibus, calidiſq; balneis vteris. Hoc equidem omnium eſt remiſſiſſimum, adeo, vt & quie-
te indigentibus vtiliſſimum, atque ad imbecillas vires reuocandas valentiſſimum, ſeniq;, ac puero
ſit conducentiſſimum. Quæ vero hoc quidem laborioſius, mitius vero, quàm quod vehementiſ-
ſimum ſit, in paruæ pilæ exercitio fieri ſolent, ea quoq; cognoſcat, opus eſt, quicunque ipſa recte
ſemper tractare voluerit. Etenim, ſiquando ob neceſſaria negocia, quibus perſæpe detinemur,
aut ſupernas partes omnes, aut infernas, aut manus duntaxat, aut pedes immodice fatigaueris, ti- F
bi licet exercitatione huiuſcemodi partim quidem ſiſtere, quæ prius laborarunt, partim vero, quæ
antea penitus torpuerunt, ad parem illis motionem ducere. Si quis enim è multo interuallo cru-
rum opus, aut nihil, aut omnino parum admittens, magno cum conatu proijciat, inferna quidem
ſiſtit, ſuperna vero vehementius mouet. Quòd ſi plerunq;, ac celeriter curſitans, è multo interuallo
perraro pilam proiecerit, inferna magis fatigabit: feſtinatio inſuper, ac celeritas in ea reperta
abſque graui conatu, anhelitum magis exercet: † alterum vero, receptio videlicet, ac tranſmiſſio,
exceptio que abſque celeritate, corpus magis intendit, ac roborat: at, ſi vehemens conatus, vnáque
feſtinatio fuerit, hoc & corpus, & anhelitum magnopere fatigabit, eritq; omnium exercitiorum ve
hementiſſimum. Quouſque autem pro ſingulo quoq; vſu intendenda, aut remittenda ſit exer-
citatio, ſcribere quidem impoſſibile: neque enim fieri poteſt, vt vniuſcuiuſq; quantitas explicetur,
in opere tamen ipſo adinuenire, atque oſtendere poſſumus: in qua ſanè vis tota maxime conſiſtit:
nihil enim prodeſt qualitas, vbi quantitate labefactetur: hoc igitur ſit curæ pædotribæ, qui exerci-
tationi ſit præfuturus.

† Al. ex ant. græcis. fortitu do aũt in rece- ptione ac tranſ miſſione exce- ptioneq; abſq; celeritate.

Pilæ ludum periculo maxime vacare. *CAP. 5.*

RElíquum autem ſermonis noſtri abſoluatur. Animo eſt enim præter bona, quæ mihi dicta G
ſunt, huic exercitio non nihil etiam addere, neque vllo pacto, quòd citra pericula ſit, quibus
aliorum plurima ſunt obnoxia, miſſum facere. Curſus enim celeres rupto vaſe præcipuo multos
iamdudum perdidere: itidem & voces magnæ pariter, ac vehementes, vno tempore affatim emiſ-
ſæ maxima detrimenta non paucis attulere: violenti quin etiam equitatus circa renes, ſępe quoque
circa thoracem aliquid fregere: non nunquam etiam ſeminarijs meatibus noxam intulere: taceo
equorum delicta: quibus ſæpe à ſella delapſi equites ilico ſunt pernecati: eodem pacto & ſaltus, &
diſcus, & quæ per flexiones fiunt, exercitia ſe ſe habent. Quid autem de ijs dicendum, qui
in palæſtra verſantur? quàm omni ex parte, non minus quam Liti illi apud Ho-
merum, lęſi ſint. Quemadmodum enim ille inquit poeta, claudas, rugoſas,
atq; oculos diſtortas eſſe, ſic eos, qui in palęſtra verſantur, vel clau-
dos, vel diſtortos, vel fractos, vel omnino mutilos videris.
Cum igitur pręter bona, quæ dixi, id quoque ac-
cedat paruæ pilæ exercitio, vt ſcilicet neq;
periculo ſit obnoxium, aliorum om-
nium ad vſum opti- H
me patebit.

Galeni

GALENI LIBELLVS
DE DIGNOSCENDIS CVRANDISQVE ANIMI MORBIS,
{QVAS PERTVRBATIONES LATINI APPELLANT}

Bernardino Donato Veronenſi interprete.

Nunc diligenter recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

Quo quis pacto ſua ipſius & aliorum vitia cognoſcat, & emendet.

Quæ ſunt peccata, quiq́, de ipſis corrigendis ſcripſerint. CAP. I.

C POſtquam etiam in cõmentarium redacta tibi habere vis ea, quæ olim tibi reſpondi, cum interrogaſſes nos de libello, quem Antonius Epicureus ſcripſit de ſubſidio aduerſus proprios affectus, hinc iam hoc ipſum agam, hincq; initium ſumam. Optimum quidẽ factu fuiſſet, ſi ipſe Antonius aperte explicaſſet, quid tandem ſubſidij nomine vellet ſignificari: vt vero ex ijs coniecturam facere licet, quæ in ipſo libro memorat, videtur mihi eo verbo aut obſeruationem, aut diiudicationem intelligere, aut etiam correctionem. Siquidem ille, vt noſti, pleraq; eorũ, quæ dixit, ita obſcure elocutus eſt, vt conijcere longe facilius ſit, quid dicat, q̃ plane percipere: modo enim nos hortari videbitur, vt cogitemus nos quoq; ipſos ſimiliter ac cæteros peccare: modo autem, quo pacto ſingula, quæ ab vnoquoque peccentur, vnuſquiſque diiudicet ac dignoſcat: modo qua ratione quis ſe ipſum à peccatis abducat. Quod quidẽ mihi eiuſmodi orationis vniuerſæ caput eſſe videtur: cætera enim omnia inutilia plane ac ſuperuacanea ſint, niſi ad hoc ipſum referantur: oportet autem in ijs maxime infortunijs, quæ propter peccata eueniunt, ſe ipſum corrigere. Nam illius interdum quaſi de ſolis affectibus oratiõ eſt: plerũq; tanquam de peccatis: non nunq̃ de vtriſq; tibi diſputare videbitur. Ego vero hoc ipſum primum, vt noſti, iampridem diſtinxi, cum peccata quidem ex falſa opinione committi affirmaui: affectum vero ſeu perturbationem ex quadam expertæ rationis vi fieri, quæ ipſi rationi mi-
D nime obtemperans ſit: communi autem vocabulo (quod quidem ad ſignificatum ampliorem pertineat, qui genus ipſum magis attingit) vtraq; peccata appellari. Dico autem illum peccare, & qui, exempli gratia, aut immodeſtius, aut animo concitatiore aliquid agat, aut calumniæ credat. Scripſere igitur & alij ex philoſophis pleriq;, & Chryſippus præterea, quæ ad remedia pertinerent animi perturbationum: tractauit etiam Ariſtoteles eandem materiam, & eiuſdem philoſophi ſectatores: ante hos vero etiam Plato. Et ſatius forſitan fuiſſet ita ab illis viris hæc diſcere, quemadmodum ipſe quoq; didici: verũtamen hoc priore libro capita tibi omnia, quoniam ita iubes, breuiter exponã, eo plane ordine, quo me reſpondentem audiuiſti, cum de Antonij libello interrogaſti.

Peccare nos plurimum, tametſi nos errare non putemus. CAP. 2.

QVod igitur peccare nos probabile ſit, tametſi nihil prorſus ipſi noſmet aberrare exiſtimemus, ex ijs, quæ dicam, argumentari facile fuerit. Cernimus cunctos homines exiſtimare ſe ipſos aut eſſe omnino ſine omni peccato, aut in paucis exiguiſ'que rebus rectam rationem oſtendere: hoc'que ipſum illis maxime accidere ſolere, quos alij plurimum peccare arbitrantur: quam ſane rem ego, ſi quam aliam præterea, plurimis notam habeo experimentis. Ergo, quicunque alijs permiſerunt, vt de ſe ipſis ferrent ſententiam ac iudicarent, quales'nam ſint, hos in pauciſſimis aberrare ſolitos animaduerti: at, quicunque ſe ipſos eſſe optimos exiſtima-

runt,nec alijs iudicium ſui ipſorum facere permiſerunt,hos contra, & in maximis rebus, & in plu- E
rimis offendentes inſpexi. Quocirca,quod ipſe quondam adhuc puer temere laudari putabam,(id
aũt erat Pythium illud,quo iubetur vnuſquiſque ſe ipſum cognoſcere) propterea ꝙ magnum non
eſſet præceptum,hoc poſtea deprehendi merito admodum cõmendari ſolere.Nam is ſolus, qui ſa-
pientiſſimus eſt,perfecte ſe ipſum cognoſcit:reliquorum autem omnium,perfecte quidem nullus:
alius autem alio & magis, & minus. Quod enim ĩ vita vniuerſa,& in artibus omnibus videmus, vt
magnas quidem , atq; inſignes rerum eminentias, differentiaſ'que quiuis vnus è multis facile poſ-
ſit diſcernere,exiguas autem,ac tenues ij duntaxat, qui & prudentes ſint,& ipſarum artium periti,
idem in peccatis quoq; atque affectibus vſu ſolet venire. Si quis enim,exempli gratia, minima de
cauſa vehementer iratus mordeat, ac vexet ſeruos domeſticos, tum is tibi planè videbiť malo quo-
dam affectu teneri:item,ſiquis ebrius inter ſcorta,& laſciuos cœtus diuerſetur. At mediocriter ani
mo commoueri ob magnam amiſſam pecuniam,aut ob repulſam,atque ignominiam, quamuis in
genere affectuum contineatur,non tamen æque, vt illud ſuperius, perſpicuum eſt:ſicut ne placen-
tam quidem exedere auidius. Verum tamen hæc quoque emendationis indigere, ei,qui animum
ſuum exercuerit, & à cunctis affectibus vindicauerit, haud dubium eſt, quamuis eadem euitare,
propterea, ꝙ parua ſunt,magis arduum ſit. Quiſquis igitur volet ſe & honeſtum , & probum fie- F
ri,is neceſſe eſſe cogitabit multa à ſe peccata ſua ignorari, quæ vt cuncta deprehendat, cum poſſim
ego dicere, quo pacto ipſe deprehenderim, non dum tamen id dico, propterea, ꝙ fieri poteſt, vt
hic libellus etiam in aliorum manus aliquando perueniat: quos ipſos quoq; exerceri volo, quoad
rationem inueniant, qua peccata ſua agnoſcant: quemadmodum olim, cum eadem de re loquere-
mur, te itidem mihi dicere poſtulaui, & quam diu illa ipſa tibi videri ſignificaſti,conticui. Quare
etiam nunc eodem modo agam:& exhortabor eum,qui hoc ſcriptum noſtrum legerit,vt,quod ipſi
permiſſum,ſit ac relictum,id quærat: quomodo videlicet vnuſquiſque poſſit ſe ipſum peccantem
agnoſcere. Duplicem enim,vt Æſopus aiebat, manticam è collo ſuſpenſam gerimus, alteram qui-
dem ante pectus alienorum, alteram vero à tergo noſtrorum. Ex quo fit,vt aliena ſpectemus ſem-
per,propria autem nunquam intueri poſſimus. Quam quidem narrationem cum omnes probẽt,
vt veram, Plato etiam cauſam,cur id fiat, nobis exponit: Quidquid enim amat, inquit, cæcum eſt »
erga eam rem,quam amat.Itaq;,ſi noſtrum quiuis ſe ipſum maxime omnium diligit,vnuſquiſque »
noſtrum ad ſe ipſum maxime cæcus ſit, neceſſe eſt. Quomodo igitur propria mala inſpiciet? aut
quomodo ſe peccantem intelliget? Multo enim magis etiam nunc, ꝗ̃ res ipſa fert, tam Æſopi apo-
logus, ꝗ̃ Platonis ratio videtur nobis noſtrorum peccatorum inuentionem deſperabilem conſti- G
tuere: ſiquidem neque quis facere poteſt, quin ſe ipſum amet,& quod amat,erga eam rem, quam
amat,cæcum ſit, neceſſe eſt. Nec vero ipſe poſtulaſſem, vt, qui hunc librum legere inſtituerit, cu-
ret per ſe,vt ſibi viam inueniat,qua peccatorum ſuorum cognitionem accipiat, niſi res ipſa diffici-
lis admodum foret,quamuis quis vel ꝗ̃ plurimum eam rem apud ſe ipſum tractauerit.Proinde ego
hic meam enuncio ſententiam, vt, ſi quam aliam quiſq; præterea rationem per ſe ipſum inuenerit,
mea quoque ſibi aſſumpta liberalius adiuuetur, quippe qui duas ſalutis vias pro vna ſit nactus: ſin
minus, at hac noſtra ſaltem vti poſſit, donec aliam meliorem offenderit. Sed iam videtur eſſe tem-
pus,vt quæ'nam hæc ſit mea,in medium proferam,hinc ſumpto initio.

Qui vir ſit aptus noſtra nos peccata perdocere: quando, & quo modo, calumnijs reſpondendum, & præclara Zenonis ſententia. CAP. 3.

QVoniam peccata ob falſam opinionem cõmitti ſolent, affectus aũt ſeu perturbationes ob ex-
pertem rationis appetitum, placuit mihi prius ipſum liberare ab affectibus. Par enim eſt
nos ab his detentos falſa opinari. Sunt autẽ animi vel affectus,vel perturbationes,quæ omnes
nouimus,impetus,ira, timor,mœror, inuidia,vehemens cupiditas:mea vero ſententia etiam nimio
alicuius rei, qualiſcunq; ea ſit,vel amore vel odio occupari,in genere affectuum eſt habendũ. Pro- H
be.n.dictum eſſe videtur,mẽſuram eſſe optimam:tanq̃ nihil bene,egregie'ue fieri poſſit ſine men-
ſura. Quo modo igiť quis iſta vnq̃ eijciet, niſi prius ea ſe habere cognouerit? At vero, vt quis co-
gnoſcat,fieri non poteſt,quemadmodum iam dictum eſt,quandoquidem nos ipſos amamus vehe-
menter.Cæterum,& ſi ratio hæc tibi non permittit, vt de te ipſo iudices, at ſaltem,vt de alio, quem
neq; ames,neq; oderis,iudicium feras, tibi nõ adimit poteſtatem.Cum igitur audieris in vrbe quẽ-
piam ex ijs, quos tibi neq; amore vllo, neq; odio proſequendos intelligis, laudari à multis, ꝙ nullis
hominibus aduletur, tum tu, vbi ad illum propius acceſſeris, ꝙ de illo poſſis ferre iudicium, num
ſit talis,qualis eſſe perhibetur,huiuſmodi periculum fac. Primum,ſi videas ab homine & diuitum
& apprime potentum, aut etiam principum, ac tyrannorũ ædes frequentari, pro comperto habe,
te fruſtra audiuiſſe hominem omnia vera dicere ſolere (obſequia quippe iſtiuſmodi mendaciũ ſe-
qui conſueuit:) deinde ſiue id genus hominum ſalutantem, ſiue illis ſe ipſum comitem exhiben-
tem, conuiuijs'ue illorum, ac cœnis inferentem conſpicias. Quiſquis enim huiuſce generis vitam
ſibi ipſi ſequendam propoſuit, non ſolum non verax eſſe conſueuit, ſed etiam omnem malitiam
habere neceſſario: quippe qui aut pecuniarum, aut principatus, aut gloriæ, aut honorum ſit cupi-
dus,& vel aliquibus horum ſeorſum,vel omnibus ſimul inſidietur. Quem vero neq; ſalutare,neq;
comitari

A comitari id genus hominum, neq; cum valde potentibus ac diuitibus cœnitare, ſed frugi ac tem-
perato victu vti ſolitum compereris, ſperauerisq; veridicum, conare hunc quoque profundius al-
tius'que cognoſcere, vt ſcias, cuiuſmodi tandem ſit vita. Talem porrò cognitionem ſingulorum
ex longiore cũ ſingulis conſuetudine comparare ſolemus. Quòd ſi talem offenderis, qualem ſpe-
raſti, ſeuoca aliquando hominem, & cum ſolo ſermonem confer, roga'que, vt, ſi quem tibi ex illis
animi affectibus turbulentis inhærere notauerit, eum continuo indicare ne grauetur, teq; illi maxi-
mam habiturum gratiam pollicere, exiſtimaturum'que te ab ipſo magis ſeruatum, quam ſi corpo-
re ægrotantẽ ſanaſſet. Quòd ſi ille recipiat ſe facturum, cum primum te aliquo tali vitio laborãtem
inſpexerit, deinde longo dierum interuallo interiecto nihil dixerit, interim videlicet tecum aſſidue
verſans, accuſa hominem, rogaq; iterum aliquanto blandius, quàm prius, vt, quidquid talium per-
turbationum in te reſidere animaduerterit, ilico tibi ſignificet. Qui ſi tibi reſpondeat propterea
ſe nihil tibi dixiſſe, quòd tali tempore nihil in te iſtiuſmodi deprehenderit, ne continuo illi fidem
adhibeas, ne've exiſtimes te repente omnino inculpabilem euaſiſſe, ſed duorum alterum in cau-
ſa eſſe, aut propter negligentiam inconſideratiorem amicum fuiſſe, nec animaduertiſſe: aut redar-
guendi verecundia impeditum tacere: aut etiam nolle tibi in odium venire, cum haud ignarus
B ſit omnibus, vt ita dicam, hominibus hunc morem eſſe, vt eos oderint, qui vera loquantur: aut ſi
nihil horum eſt, ſcito hominem propterea tacere, quòd nolit ipſe tibi prodeſſe: aut etiam propter
aliud quidpiam, quod à nobis neutiquam probatur. Nam, ſi mihi hoc credideris nunc, fortaſſe
fieri non poſſe, vt tu nihil peccaueris, laudabis poſt, vbi videris omnes homines ſingulis diebus
innumerabilia peccata committere, & affectibus ductos agere, quæ agant, neque tamen agnoſcere
ſe ipſos tales. Quare neque tu quidem arbitrare te ipſum aliud potius eſſe, quàm hominem. Id por
rò arbitraberis, ſi perſuaſum habeas perpulchre à te acta omnia, quæcunque non vno tantum men
ſe, ſed etiam vno die egeris. Verum forſitan dices, ſiquidem litigioſus propterea es, quòd vel ex
animi propoſito, vel ex prauo quodam more talis euaſeris, vel etiam rixarum amator ſis natura,
quantum ex ijs verbis, quibus ego nuper vſus ſum, conijcere licet, viros ſapientes aliud eſſe po-
tius, quàm homines. At tu iſti rationi, quæ vna eſt, noſtram, quæ eſt duplex, opponito: vnam
quidem, quod omnino ſine peccato ſit ſapiens: alteram vero (quod ad eum, qui illam priorem
conceſſerit, ſpectet) ſiquidem ſine peccato ſit ſapiens, eum ne hominem quidem eſſe: quod vero
ad ea pertinet, quæ de hac ipſa & propter hoc ipſum dicta ab antiquiſſimis philoſophis audiſti, ſa-
nè Deo ſimilem eſſe ſapientem: at te tamen Deo ſimilem repente fieri nunquam potuiſſe. Quan-
C do enim, qui totam vitam exercuerunt, vt ſe ab affectibus liberarent, non credunt id ſe perfecte
atque omni ex parte conſecutos, nimirum tu id multo minus, qui nunquam exercuiſti. Ne cre-
dito igitur illi, qui dicit nihil à ſe animaduerſum, quod à te ex perturbatione ſit geſtum: verum,
aut quòd tibi nolit prodeſſe, idcirco ſic locutum exiſtima: aut quòd non ſibi obſeruanda putaue-
rit, quæ à te perperam agantur: aut quôd odium tuum timuerit, ac vitauerit. Fortaſſe etiam vidit
te aliquando ægre tuliſſe eum, qui tua peccata tuosq; affectus malos reprehenderit: quamobrem
ſibi tum tacendum putauerit: aut non credit, cum dicis te velle ſingula peccata tua inſpicere, te id
ipſum agere re vera. Quòd ſi tu cum præcedentium actionum mutatione ſilentio abeas, haud ita
multo poſt inuenies non paucos, qui te non ſimulate, ſed vere corrigant, longeq; etiam magis, ſi
ei, qui te reprehenderit, egeris gratias, quando hac ratione fieri poteſt, vt à te tuum malum recedat.
Poſt autẽ, ſi diligenter conſideraueris, vere'ne te ille, an falsô increpauerit, ex ea re ſenties te magnã
percipere vtilitatem: ſi vero idem aſſidue egeris, propoſitumq; tibi ſit in virum euadere honeſtum
& probum, facile talis fies. Nam in priore quidem tẽpore, ne ſi omnem quidem conſiderandi dili
gentiam adhibeas, poteris deprehendere te per calumniam & mendacium iudicare, tibiq; ipſi per
imperitiam perſuadere, nihil à te eſſe omnino peccatũ. Cæterum hoc ipſum potius tibi ſit ſtudiũ,
hæc exercitatio, vt calumnias & conuitia æquo animo feras. Quod vbi feceris, & ſatis moratus
D ſatisq; ſedatus fueris, iamq; tuas ipſius perturbationes animo perſpectas habueris, tum aggreditor
reſpondere calumniantibus: ſed neq; acerbe vnquam id facias, neq; redarguendi conuincendi've
aut etiã altercandi ſtudio, nec vero te illum alterum velle deijcere ac proſternere ſignifices, ſed om-
ne id tuæ ipſius vtilitatis cauſa moliri. Vt, ſi ille quoq;, dum contradicit, probabile quidpiam obij-
ciat, credas illum melius noſſe, ſi modo illum, vbi ſatis longa inquiſitione exploraueris, extra cul-
pam crimenq; reperias. Hac ratione volebat Zeno omnia nos agere, ita q; tutos nos dicebat fore,
ſi ageremus, tanq̃ paulo poſt pædagogis rationem reddituri. Sic enim ille vir appellabat iſtos, quo
rum non paruus eſt numerus: qui licet à nemine vſquã inuitentur, ad increpandos tñ amicos &
propinquos ſuos promptiſſimi ſunt. Oportet autẽ eum, qui talia ab amico ſit auditurus, neq; diui-
tem eſſe, neque cultu & reuerentia quadã apud ciues ſuos conſpicuum. Nam, ſi iſtiuſmodi reueren
tia inſignis fuerit, nemo planè illi volet vera dicere ob timorem, quemadmodum ne locupletibus
quidem ſolent adulatores lucri gratia. Quin etiã, ſi quem iſtis veridicum aliquis caſus obtulerit, ad
ſe hunc ilico ſuos'que mores diſtrahere cõſueuerunt. Siquis igitur ſit vel apprime potens, vel opu-
lentus, qui velit in virum egregium ac frugi euadere, ab hoc deponi ſe ipſum neceſſe erit, atque his
præſertim tẽpibus, in quibus nullus ſit inueniẽdus Diogenes, qui vel opulentiſſimo ac monarchæ
cuipiam

cuipiam ſit dicturus veritatẽ.Illi igit̃,quid ſibi facto opus ſit,viderint:tu vero, qui neq; ex potenti- E
bus ciuitatis,neque ex opulentis es vnus,permitte omnibus,vt quicquid damnãt in te, libere aduer
ſum te dicant,neq; ipſe aduerſus quẽpiã indignare:ſic vero tibi ſint oẽs,vt Zeno dicebat, pædago-
gi videlicet. Neq; tñ par eſſe arbitrare oẽs æque,atque indifferenter attendere,quid dicant,ſed eos
tm̃,quos & optime vitã egiſſe,& prouectiori ætate iam eſſe perſpexeris. Qui autẽ ſint, qui optime
viuãt,paulo ante à nobis dictũ eſt.Progreſſu vero temporis ipſe per te facile aſſequeris, atq; intelli-
ges,quanta,& qualia eſſent,quæ à te peccabantur: tibiq; tunc ſcilicet ego maxime videbor veridi-
cus,qui nego quempiam ſine affectibus, aut ſine peccatis inueniri, ẽt ſi optima quis natura ſit præ
ditus,aut etiã ſi apud gentes vixerit,quæ optimis educationibus vtãtur, omnino autem neceſſe eſſe
vnumquenque labi,& errare in aliquibus,eóq; etiam magis,quo quiſpiam iunior fuerit.

Neque ætatem, neque ſi nos optimos euaſuros non ſperemus,correctioni noſtræ obeſſe debere,ac de ratione iræ,& furoris coercendæ. CAP. 4.

EXercitationis enim vnuſquiſq; noſtrũ per totam fermè indiget vitam, vt in virum perfectum
euadat: neque tñ deterreri quẽpiã oportet,ne ſe ipſum conetur meliorẽ efficere,ẽt ſi iã factus
quinquagenarius ſentiat ſibi animũ vitio nec inſanabili,nec irreparabili deformatum.Nam ne cór
pore quidẽ male quiſpiam habens,malæ itẽ habitudini ſe vt victum dediderit, ẽt ſi quinquagena- F
rius ſit: quin potius omni ratione conabitur ipſum corpus in melius reſtituere, quãuis cõpertum
habeat ſe nunq̃ Herculeam valetudinẽ conſecuturũ.Ne igitur nos quoque deterreamur,ne melio
res nos ipſos animo reddamus,quamuis compertum nobis ſit animum nos non poſſe conſequi ſa-
pientis: verũ maxime quidem etiã illum ſperemus nos habituros,ſi à teneris vſq; ipſum hunc no-
ſtrum curare cœperimus: ſin minus hoc obtinere poſſumus, at ſaltem ne totum omnino deformẽ
illum geramus,vt Therſites corpus,ſolicite curemus.Etenim,ſi ante,q̃ exiſteremus, fuiſſet in no-
ſtra poteſtate conuenire illũ,qui prouidebat,vt naſceremur, & primo quidem orantibus nobis, vt
corpus ſtrenuiſſimum,generoſiſſimumq; ab illo liceret accipere, ille denegaſſet,tum profecto pre
cati eſſemus,vt ſecundo ſaltẽ gradu,aut tertio,aut etiam quarto proximũ primo bonæ habitudinis
corpus nobis concederet.Itaq; ſi Herculis non potuiſſemus, at Achillis accipere præclarum quid-
dam nobis viſum eſſet: quod ſi non huius,at Aiacis,at Diomedis,at Agamemnonis,at Patrocli:ſin
ne horum quidem,at ſaltem aliorum quorumpiam heroum præſtantium. Eadem,vt arbitror,ra-
tione,ſiquis ſupremam nequeat animi excellentiam obtinere,at ſaltem poſt ſupremos illos ſapien-
tes in ſecundis,aut tertijs,aut etiã quartis ſe haberi non recuſet: hoc autẽ, quod dico, non eiuſmodi
eſt,vt fieri non poſſit,ſi modo quis exercere ſe ipſum velit,& longiori tempore aſſidua exercitatio- G
ne periculum facere. Ego autem,cum adhuc puer hæc audiuiſſem, & quodam tẽpore hominem
vidiſſem,cui nimia feſtinatione conanti aperire hoſtium,res ex ſententia nõ ſucceſſerat, & ob eam
rem iratus clauem mordebat,calcibusq; fores percutiebat,atque in Deos conuicia iactabat, oculis
inſtar eorũ efferatis,qui in furias euaſerunt,ac propemodum ex ore ſpumam emittebat, vt apri ſo-
lent,tum eiuſmodi odium aduerſus iracundiam concepi,vt nunq̃ poſtea quiſquã me ob talẽ affe-
ctum triſtiorem viderit.Et ſanè hoc ipſum primo quoq; tempore erit ſatis, ſi neq; in Deos maledi-
cta iactabis,neq; calcibus feries,aut dentibus aggredieris lapides ac ligna, neque efferato vultu in
tueberis,ſed intra te ipſum continebis,atq; occultabis iracundiam. Nam ab ira prorſus liberari ſi-
mul,ac quis velit,non continuo quis poteſt:comprimere autem illius perturbationis intemperan-
tiam,atque inſolẽtiam poteſt.Quod remedium ſi ſæpius vſurpauerit,agnoſcet tandem aliquando
ipſe ſe ipſum minus nũc propenſum ad iram,quàm ante, vſq; adeò,vt neq; ob paruas, neq; ob ma-
gnas cauſas in furorem ſe agi animaduertat,ſed magnis tantummodo iraſci ſceleribus. Quin etiam
ne hoc ipſum quidem,quod dico,iraſci magnis ſceleribus,poſt eidem vltra eueniet, ſi id obſerua-
bit,quod ego,cum mihi ipſi adhuc puer imperaſſem, in omni reliqua vita obſeruaui. Id porrò eſt,
nunq̃ à me ſeruum mea manu verberatum fuiſſe:quod ipſum patri quoq; meo vſurpatũ memini. H
Qui etiam complures amicos increpare ſolitus erat,quos,in percutiendo, famulis dentes confrin-
gere deprehendebat,eos dignos eſſe affirmans, quibus ſerui illi in ipſa vulneris inflammatione,
conuulſione tentarentur, ac ſic interirent. Quid'ni enim? quando eis licitum fuerat paulo poſt
& ferula, & loris,quotquot libuiſſet, verbera infligere, & conſilio, quod ad illos negocium perti-
nebàt,abſoluere? Porrò alij ſunt,qui non pugnis ſolum, ſed etiam calcibus feriant, & oculos effo-
diant, & ſtylo vulnerent, ſi quando ſtylum manu teneant. Vidi etiam quendam,qui ira percitus,
calamum, quo ſcribimus, in oculum ſerui inflixerit. Adrianus quidem imperator,vt aiunt, cum
ſtylo ſerui cuiuſdam ſui oculum vulneraſſet, atque eruiſſet, ac poſt illum vidiſſet ex eo vulnere fa-
ctum vnoculum, ad ſe vocauit, fecit'que ei poteſtatem, vt pro illa calamitate munus à ſe peteret.
Cum autem ille miſer taceret, rurſus hortatus eſt Adrianus, vt quidquid vellet peteret. At ille
negauit ſe aliud quidquam petere,optare vero ſe oculum quem amiſiſſet. Enim vero quod tan-
dem munus inueniri poſſit, quo oculus amiſſus rependatur? Cæterum, quæ mihi quoque olim
acciderint, hic tibi narrare volo, quamuis eadem de re me ſæpius tibi dixiſſe meminerim. Ro-
ma redeunti mihi factus eſt itineris comes amicus quidam patria Gortinenſis ex Creta, vir cæ-
teris quidem rebus non contemnendus, quippe qui & ſimplex moribus, & in amicitiam pro-
penſus,

A penſus,& frugi,& in ijs,quæ ad quotidianos ſumptus pertinent,liberalis eſſet,ſed vſq; adeo iracun-
dus,vt ſuis ipſius manibus aduerſus ſeruos vteretur,interdumq; etiam cruribus,loro aũt, ac ligno,
quodcunq; iraſcenti occurriſſet,multo libentius.Cum ergo iam eſſemus Corinthi, omnia,quæ ſe-
cum vehebat,ſupellectilia vnà cum ipſis ſeruis naui tradidit vehenda à Cenchreis Athenas vſque,
ipſe mercede conducto vehiculo terreſtre iter Megaris facere inſtituit.Itaque cum iam Eleuſinem
præterijſſemus, ac Thriaſium attingeremus, ſeruos, quos ſecum habebat,interrogauit de quadam
ſupellectili. At illi caſu,quid reſponderent, non habuerunt. Furore ergo percitus, vbi nihil aliud
habuit,quo adoleſcentulos percuteret,gladium magnum qui intra vaginã conditus erat, vna cum
ipſa vagina arreptum in caput infligit,non illum quidẽ,qua latior planiorq; eſt,inferens, (ſic enim
nihil grauius accidiſſet,) ſed qua ſecandi vim gladius habet. Vagina igitur ilico diſſecta eſt,atque
ingens vulnus in capite vtriuſq; effectum eſt duplex: bis enim vtrunq; percuſſit. Vbi vero pluri-
mum ſanguinis effluere de vulneribus animaduertit, nobis eo in loco relictis, ipſe Athenas ilico
pedibus iter ingreſſus eſt,ne ipſo adhuc præſente aliquis ſeruorum interiret. Nos tñ poſtea ſerua-
tos illos Athenas pduximus. Amicus aũt ille Cretenſis,cũ ipſum facti pœnituiſſet, me manu arre-
ptum Megara introducit in domum quandã: deinde lorũ porrigẽs,vbi ſe ipſum exuit, iubet ver-
B berare pro ijs,quæ furore nefario coactus patrauerat. Sic enim ipſe vocabat. Cum aũt ego, vt par
eſt,in riſum prorumperem,ille ad genua procumbens inſtabat,obſecrabatq;, vt ne aliter facerem.
Hic porrò haud obſcurum eſt,me tanto maiore riſu commotum fuiſſe, quanto illum diutius in eo
perſeuerantem viderim,vt cęderetur. Cæterum,poſtq́ ſatis diu in hoc ipſo perſtitimus, recepi me
illi facturũ quod petebat,hoc eſt, verbera illaturum,ſi ipſe quoq; valde exiguũ quiddam,quod ego
peterẽ,mihi viciſſim præſtaret. Qui vbi recepit,tum ego rogaui hominẽ, vt mihi ſermonem quen
dam recenſenti aures accommodaret:hocq; eſſe illud ipſum,quod ego peterem. Quod ille cũ ſe fa-
cturum recepiſſet,longiori ſermone illum docui,quemadmodum id, quod in nobis eſt iracundiæ
ac furoris,coercere erudire'que oporteat, ratione videlicet. Quod enim non verberibus, ſed alio
quodã modo ſit corrigendum,illi latius expoſui. At ille cũ ad ſe ipſum redijſſet, ſibiq; prouidiſſet,
longe poſthac ſe ipſo melior effectus eſt. Tu vero quãuis non multo fias melior, at ſatis fuerit anno
vno in melius ſaltẽ paululo eſſe prouectũ. Nam,ſi perges cõſtanter reſiſtere affectui,iracundiamq;
mitigare,tum altero anno te multo euidentius profeciſſe animaduertes. Quòd ſi in eo diutius per-
ſeueraueris,vt tibi ipſi prouideas,longe propius tertio,& poſt hunc quarto,atq; itẽ quinto ad hone-
ſtius grauiusq; vitæ genus acceſſiſſe te ſenties. Turpe enim eſt quempiã multos annos continenter
C laborare atq; exerceri,vt vel bonus medicus,vel grãmaticus,vel rhetor fiat, vel geometra, vt autem
in virum bonum euadat,in tanto ſpatio temporis nunquam ſibi quidquam laboris aſſumere.

De corrigendis ſeruis, qui peccant, ac de perturbationibus deuitandis. CAP. 5.

QVod'nam igitur ſit huiuſce exercitationis initiũ,rurſus repetamus. Pro rebus enim maximi
momenti nihil incõmodi fuerit bis terq; eadem cõmemorare. Nunq́ igitur quẽpiam ſeruo-
rum tuorum peccantem tuis ipſius manibus corriges: ſed,quemadmodum ego,quod olim
Platonem audiuiſſem aduerſus quẽdam ſeruum maluiſſe agere,id in tota vita vſurpaui, pulchrum
eſſe genus officij ratus. Ita tu quoq; tibi ipſi præcipito,neq; te tuis ipſius manibus ſeruum cædere,
neque,quandiu iratus ſis,alij imperare,ſed in poſterũ differre. Poſtq́ enim furor abierit, prudẽtius
tẽperatiusq; diſpicies,quot verbera infligere ei,qui puniendus ſit,oporteat, {nec tñ illud dixerim, †Alias, niſi me lius ſit.
melius eſſe} initio ſtatim cõceſſa venia rẽ tranſigere,& vbi lorum tibi afferri iuſſeris,tũ verbis dun
taxat corrigere,ac minitari te non amplius idem cõceſſurũ,ſi iterum ille idem peccatum cõmiſerit.
Multo enim præſtat te facere ea,quæ facis,ſed poſtq́ impetus ille animi deferbuerit, tuq; iam furo-
rem illum omni rationi inimicũ depoſueris: quo tempore videlicet iam ratione opitulante inuen-
turus ſis,cuiuſmodi ille pugno ſit feriendus. Nam,ꝙ impetus iraſcentis nihil ab inſania & furore
D differat,ex ijs,quæ faciũt,qui eo genere affectus perciti ſunt,facile intelligere licet: pulſantes enim
& ferientes calcibus,& veſtimenta ſcindentes,& toruum quiddam intuentes omnia peragũt, vſq;
adèo,vt,quemadmodum dictum eſt,& foribus,& ſaxis,& clauibus iraſcantur:& alia quidem lace-
rent,alia mordeant,alia calcibus petãt. Sed forſitan dicturi ſunt hæc fieri ſolere ab ijs duntaxat, qui
re vera inſaniunt,quæ autem tu facis,etiam à prudentibus. Ego vero,ꝙ minus peccent, qui ſuis ip-
ſorum manibus ſeruos cędunt,q̃ ij,qui lapides,& ianuas,& claues morſu petunt,calcibusq; feriũt,
planè fateor:ſed illud itẽ perſuaſum habeo,aduerſus hominem, ſimul atq; aliquid deliquerit, ſæui-
re,exigui cuiuſdam furoris indicium efficaciamq; eſſe,aut animalis ratione carentis atque agreſtis.
Quid enim? an non ſolus homo hanc habet excellentiã præter cætera animalia, vt rõne vtatur? ꝙ
ſi illa furorẽ iracundiamq; abiecerint,vt vitã condonẽt,non'ne hominis ritu id facient? Noli igitur
exiſtimare hominẽ illum prudentẽ eſſe,qui vnum hoc duntaxat cauerit, ne calcibus feriat, ne mor
deat,ne ſtimulis configat proximos. Qui enim iã talis euaſit, non eſt ille quidem amplius fera, non
tamen protinus ẽt homo prudens:ſed inter vtranq; naturam medius, hominis videlicet prudentis
ac ferę. Nunquid igitur meditaberis te deſinere ferã eſſe,ſi non curabis, vt in virum & honeſtum
& probum euadas? an ſatius fuerit vt non amplius inter feras,ſic ne inter imprudentes quidem aut
rationis expertes manere? Eris vero talis,ſi nunq́ iræ inſeruiens,ſed ſemper rationi obtemperans.

omnia

omnia ages: nam ſi cuncta nulla cũ perturbatione aut affectu animi conſideraueris, profecto cun- E
cta tibi optima videbũtur. Qui igitur hoc tandẽ fiet? nẽpe ſi tu ipſe te ipſum maximi precij homi-
nem declaraueris: quo videlicet precio nullũ aliud ne cogitatione quidem fieri poteſt, vt quis aſſe-
quatur maius. Nam, dum oẽs omnino homines iræ obnoxij ſunt, te interim omnis iræ expertẽ eſſe,
quid aliud tandem eſt, ꝙ ſeipſum omnibus hominibus præſtantiorem oſtendere? Quòd ſi forte tu
ipſe te ipſum exiſtimes, quid aliud quam te ipſum oſtẽdis velle quidem haberi præſtantiorem, eſſe
autem præſtantiorem nolle non ſecus, ac ſi quis cupiat putari ſe quidem corpore valentem eſſe, re
autem vera ægrotet? An non putas animi eſſe vel ægritudinem vel morbum excandeſcentiã, quæ
& furor dici poteſt? An temere arbitraris veteribus haſce animi perturbationes quinque appellari
ſolitas, mœrorem, iram, excandeſcentiam, cupiditatem, metum? Enimuero longe mihi melius vi-
detur eſſe, primum quidem in longius ſpatium perturbationes eiuſmodi cohibere, ac, dum ſurgis
de lectulo, ſingillatim, quæcunq; acturus ſis, inſpicere, conſiderantem, num præſtet eiuſmodi affe-
ctibus inſeruiendo viuere, an ratione & cõſilio vti in omnibus, quæ agas: deinde vnicuiq; volenti
ſe virum fieri egregium ac frugi, aduocandum eſſe aliquem, qui ſibi ea, quæ non recte a ſe agãtur,
ſingula indicet: tum ſingulis diebus ſingulisq; horis habere hanc opinionem in promptu, ꝙ præ-
ſtet quidem ſe ipſum dignum exhibere, qui egregius ac frugi appelletur: hoc autẽ fieri non poſſe, F
vt nobis contingat, niſi eum, qui ſingula errata noſtra nobis indicet, habuerimus. Quin etiã illum
ipſum noſtrorum peccatorum indicem, & ſeruatorem noſtrum, & amicum maximum putare.
Deinde, quamuis tibi ille viſus fuerit falſa crimina obijcere, te tamen iratum videri minime opor-
tere: primũ quidem idcirco, quòd facile fieri poteſt, vt ille ita melius, quàm tu, ſingula peccata tua
perſpiciat, quemadmodum viciſſim tu quoq; eorum, quæ ab illo peccantur, non nihil: deinde ꝙ,
licet falſum quandoque tibi crimen obiecerit, at in eo tamen tibi vtilis fuit, quòd te ad eorum, quæ
agis, diligentiorem inſpectionem excitauit. Quod autem in hoc ipſo maximũ eſt, id præter cæte-
ra cuſtodi ſemper, vt ꝙ dignus ſis, quantiq; faciendus, a te ipſo non ab alio accipias. Id porrò ipſum
eſt, promptum ſemper habere in memoria, quanta ſit eorum, qui iraſcũtur, animi deformitas, quã-
tusq; rurſus eorum, qui ſine ira viuunt, decor, quanta gratia. Quemadmodum enim, qui longiore
temporis ſpatio peccare conſueuit, cum magna difficultate affectuum ſuorum clauem obtinet, ita
conuenit te multo tempore vnumquodq; eorum pręceptorum exercere, quibus ſi pareas, vir egre-
gius ac frugi efficiaris. Nam eius rei facile obliuiſcimur, dum animus noſter decidit, propterea, ꝙ
ante hac totus ſit impletus affectibus. Conſequens ergo illud fuerit, vt, quicunq; ſeruari velit, nullã
omnino horam ceſſet: omnibusq; accuſandi ſeipſum faciat poteſtatem, omnesq; æquo animo au- G
diat accuſantes: gratiamq; non adulantibus habeat, ſed obiurgantibus: pateant ſemp domicilij tui
fores: liceat notis ac familiaribus omni tempore ingredi, ſi quando teipſum ita comparaueris. Itaq;
etiam confidere oportet vſq; adeo, vt ab ingredientibus deprehendaris nulli maiori peccato vehe-
menter obnoxius. Porrò, quemadmodũ omnia prorſus excindere atq; euellere inuito difficile eſt,
ita volenti, quæ maiora ſunt, facile. Si tuæ ergo ſemper fores, vt dixi, patebunt, licebit ſanè familiari-
bus omni tempore ingredi: vtq; alij omnes, ſi quando in publicum proceſſere, omnia conantur fa-
cere, vt decet, ſic tu domi tuæ omnia facies. Atqui illi quidem, cum reliquos omnes vereantur, ne ſe
in aliquo peccantes deprehendant, vnos ſeipſos non verentur: tu vero teipſum in primis verere,
atq; illi auſculta, qui dixit, Omnium autem maxime tui ipſius te pudeat.

De concupiſcentia & libidine frenanda. CAP. 6.

QVod quidem ſi feceris, poteris quandoque expertem illam rationis vim, qua excãdeſcimus,
quaſi feram quandam mitigare ac manſuefacere. Alioqui abſurdum admodum ſit viros
equitandi peritos, vbi equos acceperint, breui eos ad parendum idoneos reddere, te au-
tem, qui non aliquod extrinſecus animal acceperis, ſed rationis illam expertem vim, quæ in tuo ip-
ſius animo eſt, & cum qua ſemper meditans ratio ſimul habitat, non poſſe itidem mitiorem redde- H
re, &, quamuis non ita continuo, at longiori ſaltem ſpatio. Latius autem de ijſdem rebus diſſeritur
in ijs commentarijs, in quibus mores tractantur, quo pacto videlicet eam vim quis optimam ſibi
& commodiſſimam reddat: item quemadmodum vires ac robur illius non oportet proſternere,
ſicut ne equorum quidem, aut canum, quibus vtimur, ſed illud ipſum potius robur exercere, ſi-
cut & in illis, ad obedientiam. Tibi vero in ijſdem commentarijs maxime oſtenſum eſt, quo pa-
cto rurſus ea ipſa iraſcendi excandeſcendiq; vi opitulatrice vtaris aduerſus alteram, quam libidi-
nis nomine philoſophi veteres appellarunt, quæ temere & ſeorſum à ratione, fertur ad corporis
voluptates. Vt igitur turpe eſt hominem iracundia percitum, intemperanter aliquid agere, ſic
item ob amorem, ventrem, vini appetentiam, edacitatem, quæ omnia concupiſcendi illa vis, de
qua dictum eſt, & facit ſimul & patitur. Ob quæ homo non iam equo aut cani ſimilis ſit, veluti
ob illa priora, ſed vel petulanti apro, vel hirco, vel cuipiam agreſti belluæ, quæ manſuefieri non
poſſit. Quo circa huius quidem nulla talis inuenitur correctio, qualis alterius, ea, quam obedien-
tiam diximus. Sed quod veteres caſtigare dicebant, huic ipſi quadam proportione reſpondet.
fit autem hæc ipſa libidinis caſtigatio, dum rebus potiri ac frui prohibetur, quarum appetens eſt.
Nam, ſi potiatur, creſcit, maiorq; ac vehementior fit: ſin caſtigetur, tenuis fit atque imbecilla, vt hoc

pacto

A pacto imbecillitate coacta ſequatur rationem, non autem quòd obſequens ſiue obediens facta ſit,
ſanè quemadmodum in ipſis quoque hominibus videmus contingere: nam in ijs plerunque ij,
qui deteriores ſunt, ſequuntur eos, qui ſunt præſtantiores, vel inuiti & coacti, vt pueri ac manci-
pia, vel volentes & perſuaſi, vt ij, qui ſuapte natura boni ſunt. Etenim, ſi quis erat apud antiquos,
quem obiurgationes ac verba caſtigare non poſſent, de eo ita loqui conſueuerant: quàm incaſti-
gatus neſcio quis iſte homo eſt: in quo videlicet libidinem ratio non caſtigauerat. Duplex enim
in nobis eſt animi vis rationis expers: vna, cuius & cito excandeſcere & iraſci ijs, qui aduerſum nos
peccare viſi ſint, officium eſt: cuius ipſius etiam eſt in longius amplius'que implacabilem ſe præ-
ſtare: quod quidem tanto eſt amplius excandeſcentis animi vitium, quanto magis diuturnum: al-
tera eſt, quæ ad id, quod ipſi iucundum ſuaue'que viſum ſit, præceps fertur ante, quàm vtile'ne ſit
atque honeſtum, an noxium & turpe, cognouerit. Hanc igitur, quæ vehementiſſima eſt, cohi-
bere prius oportet, quàm, vbi incrementum acceperit, viribus inuictam inexpugnabilem'que ſe
præbeat: tunc enim, etiam ſi volueris, eam vltra compeſcere non poteris. Ac tum demum id di-
ces, quod olim quendam amantem audiui dicere, velle te quidem deſinere, ſed non poſſe: fruſtraq;
nos aduocabis, (quemadmodum & ille quondam,) vt tibi ſupplicanti opem feramus, vitiumq;
B eiuſmodi excindamus. Nam corporis etiam non nulla vitia propter magnitudinem inſanabilia
ſunt: quod ipſum fortaſſe tu ne cogitaſti quidem vnquam ante hac. Multo autem ſatius fuerit te
nunc ſaltem id cogitare, atque inſpicere, vtrum ego veridicus ſim, cùm dico vim animæ illam, cu-
ius eſt munus temere concupiſcere, ſi quid placeat, plerunque in amorem euadere inſanabilem;
non corporum modo, quæ formoſa ſint, ſiue rerum, quæ ad venerem pertineant, ſed etiam edacita-
tis, explendiq; ventris, ac vinolentiæ, itemq; obſcœnitatum, quæ præter naturam patrantur: an &
hæc & alia multa ex ijs, quæ hactenus a me dicta ſunt, mentiar: etenim, quæ adhuc de ira atq; excan
deſcentia dixi, eadem puta & de alijs affectibus me dixiſſe, Primum quidem alij cuipiam permit-
tendum eſſe, vt de ijs cognoſcat & iudicet, non aũt nobis ipſis: deinde non quoslibet eidem rei eſſe
præficiendos, ſed ſeniores quoſpiã, quos vniuerſi planè egregios ac frugi eſſe fateantur: qui etiam
propterea, quòd ab affectibus liberi ſint, & interpretandi iuris & iudicandi munus ante nos ipſos
diutius, illis videlicet temporibus, quibus ipſi non dum eramus, obtinuerint: deinde non oportere
nos aduerſus eiuſmodi homines, quoties aliquod noſtrũ peccatũ protulerint, indignationis quidq;
præ nobis ferre, ſed contra, agere potius gratias: poſtremo ſingulis diebus ea, quæ ſuperius dicta
ſunt, tibi ipſi reuocare in memoriam: atq; hoc quidem præſtabit te ſæpius facere: quod ſi nõ poſſis
C tam ſæpe, at ſaltem matutinis horis ſemper ante, q̃ quidq; eorum, quæ acturus ſis, aggrediaris, &
veſpertinis ante, q̃ cubitum eas. Ego ſanè olim monita hæc, quæ quaſi Pythagora authore circum-
ferebantur, conſueui primum quidem legere bis ſingulis diebus, poſt vero etiam ore enunciare.
neq; enim ſatis eſt ab vna ira duntaxat liberum ſe præſtare, niſi etiam ſine omni edacitate, & nequi
tia, & vinolentia, & curioſitate, & inuidia purum te conſeruaueris. Alius igitur erat, qui noſtri pe-
riculum faceret ac percontaretur, nuncubi, vt canes ſolent, viſi eſſemus immoderatiſſime imple-
ri cibis, vel more eorũ, qui perpetuum febris ardorem patiuntur, frigidam potionem inſatiabili aui
ditate exhaurire: an vero quemadmodum viros & graues & cultu ac reuerentia dignos deceat.
Nam neq; propter famem decet vehementer inſatiabiliterq; impleri, neq; propter ſitim inſtar ſor-
bentium exhaurire totum calicem, multo'que minus ob edacitatem in conſpectu omnium auidius
vel placentam, vel aliud quidpiam ex delicatioribus obſonijs deuorare. Sed in omnibus ijs item
alij ſunt aduocandi, qui opẽ ferant, &, quidquid peccamus, obſeruent atque indicent: deinde vero
etiam ſine pædagogis ipſi nos ſeruemus, demusq; operam, vt omnibus vnà cœnantibus obſonij
minus adſumamus, & à cibis gulam nimium irritantibus abſtineamus, moderate interim veſcẽtes
ijs, quæ ſalubria ſunt. Progreſſu vero temporis ne reſpicere quidem te ad conuiuantes velim,
quippe magnum non fuerit temperantius, quàm illos, comedere ac bibere: ſed, ſi te ipſum hoc
D honore afficere decreuiſti, proſpice & cura, vt aliquando continentius hodie viuas, quàm heri.
Hoc enim ſi feceris, ſenties te in dies ab ijs, quæ dixi, facilius abſtinere, ſenties etiam magnas animi
tui lætitias, ſi quando re vera amator modeſtiæ temperantiæ'que extiteris: ſic enim gaudet, qui-
cunq; in ea re proficit, cuius eſt amator. Ex quo fit, vt eos, qui compotationibus delectantur, tum
ingenti voluptate affici videamus, cum ſuos bibendo ſuperant compotores, & eos, qui ventri ſtu-
dent, multitudine ferculorum gaudere, quicunque autem edaces ſunt ac palatum explere cupiunt,
hos placentis, & edulijs, tum quæ ad ſartaginem, tum quæ ad ollas pertinent, alijs'que item condi-
mentis ſuauioribus lætari. Noui etiam quoſdam, qui rei venereæ copia exultarent, ſuperbius'que
ſe extollerent. Vt ergo illi & exercent & ſectantur id, quod in ijs rebus ſummum eſt, quibus ſtu-
dent, ſic nos item id ſtudere oportet, quod in modeſtia ſit ſummum. Porrò autem, ſi hoc faciemus,
non incaſtigatos quoſpiam ac diſſolutos nobis conferemus: nec ſatis eſſe putabimus, ſi plus, quam
illi, & continentiæ & modeſtiæ adepti ſimus: ſed primum quidem eos, qui ijſdem rebus ſtudeant
ſuperare conabimur, (pulcherrima enim hæc eſt concertatio atque æmulatio) poſt vero etiam
nos ipſos: vt videlicet ex diuturna conſuetudine ad hæc ipſa, quæ & ſaluberrima ſunt, & adie-
ctu facillima, cum voluptate feramur, memores ſemper pulcherrimorum dictorum, quorum

vel

vel hoc eſt in primis vnum: delige optimum vitæ genus: id iucundum efficiet conſuetudo: quem E admodum ergo,cum te aduerſus iracundiã exerceri iubebam, tum argumento vti poteras te profeciſſe,quòd non amplius te excandeſcentem cerneres,ita in ijs,quæ ad modeſtiam pertinent, hoc indicio intellige,quantum profeceris,quòd ne cupiditate quidem amplius rerum ſuauiſſimarum tangaris: ad modeſtiam autem vna eſt via per continentiam: hoc enim modeſtus ſuperat continentem,ꝙ ille ne cupit quidem amplius titillantes palatum cibos ſiue ob longam conſuetudinem, ſiue ob continentiam: veluti ipſum quoque rei nomen indicat: quod deductum eſſe videtur a continendis in ſe ipſo, nec permittendis longius abire cupiditatibus. Laborioſa autem ab initio via hæc eſt atque aſpera,quemadmodum cæteræ item omnes honeſtorum ſtudiorum exercitationes. Itaq; ſiue pro vitio virtutem vis habere,ſiue pro titillationibus corporis, animi tranquillitatem, hac ratione te ipſum exercere oportebit, vt per continentiam ad modeſtiam contendas: ſin autem vel virtutem deſpicere,vel titillari vis toto corpore, ratio tibi erit deſerenda: quæ, quamuis ad virtutem non hortetur, eſt tamen dux itineris ijs, qui aliqua exhortatione commoti ire ad illam cœperint, quo videlicet itinere quis conſequi illam poſſit. Cum autem ratio hæc noſtra ſit duplex, vna,qua ſe ipſum quiſque poſſit cognoſcere, altera, qua peccata, quæ cognouerimus, corrigamus, nobis, vt de hac poſteriore diceremus, minime ab initio propoſitum eſt, ſed de priore, qua poſſimus no- F ſtra peccata cognoſcere. Quoniam vero, qui illam ingrediuntur, ipſi dignoſcere non poſſunt,incipientibus quidem alios adhibemus inſpectores: eos vero ipſos, qui hanc rationem exerceant, quamuis iam poſſint cognoſcere, a quibus & vitijs & affectibus liberati ſint, ignorare tamen non oportet procul adhuc ab extremo illo ac fine,quem petunt,abeſſe. Siquidem, quod in vniuerſo dicere conſueui,etiam hic dicam, cognitionem videlicet ſui ipſius vno quidem modo eſſe omnium rerum difficillimam,altero autem facillimam: nam,ſi quis intus velit cognoſcere, difficillimum id ſane eſt,at ſi foris,non item.

De morum in pueris differentia,ac de bona ipſorum educatione. CAP. 7.

CÆterum ego omnia hæc,& quæcunque hactenus dicta ſunt,& quæcunque poſthac dicenda, volentibus non grauatim impertio: &, cum alia quædam fortaſſe ſit via, qua quis inſiſtens & honeſtus & probus euadere queat, ego tamen, vbi nam illa ſit,ignorans,hac ipſa, ex quo & viuo & ſapio,ſum vſus, eandem'que alijs abunde indicare non deſtiti, hortariq; vt contra ipſi quoq; aliquid afferrent ac reponerent,viciſſimq; ſi quam aliam honeſtatis probitatiſq; viam noſſent, docerent:nos autem,dum aliam illam deſideramus,per hanc ipſam incedimus, quæ cõmunis cunctis affectibus eſt, & ad cognoſcendum & ad medendum: etenim & contentionis,& gloriæ,& princi- G patus appetitio,animi plane eſt affectus illis quidem minor,attamen ipſe quoque affectus. De inuidia autem quid attinet dicere,cum omnium vitiorum ſit fœdiſſimum? dico autẽ inuidiam,cum quis ex alienis bonis triſtitia afficitur: & eſt omnis quidẽ triſtitia affectus,peſſima aũt omnium inuidia,ſiue ea ſit inter affectus numeranda, ſiue triſtitiæ ſpecies ſuo generi proxima: cõmune autẽ omnium remedium fuerit id,quod dictum eſt. Quod enim & mala ſint, & fugienda, perſpicere operæpretium eſt in ijs hominibus,qui vehementer ab illis detinentur. In talibus enim turpitudo ipſa admodum perſpicua eſt:cur aũt ipſi in nobis ipſis nihil tale prorſus cernamus, cauſam putare oportet eam cæcitatem,qua afficimur vel ad id,quod nos amat, vel ad id, quod ipſi amamus: non nulla ẽt eſſe,quæ nos fugiant propterea, ꝙ exigua ſint,& a nobis negligantur, quæ tñ propter magnitudinem in alijs negligi non poſſint. Inuenire ergo oportebit ſenem quempiam, qui illa poſſit inſpicere, rogareq; hunc, vt omnia nobis ſumma cum libertate indicet: deinde, vbi ille nobis aliquid dixerit,tum continuo illi magnas agere gratias: vbi vero ab illo abierimus, tum diſpicere & conſiderare diligenter,quid ſit,noſq; ipſos tũ,cum ſoli ſumus, increpare, conariq; affectum euellere,non vſq; adeo ſolum,vt ab alijs duntaxat videamur, ſed vt ne radicem quidem illius vllã in noſtro animo prorſus relinquamus: nam ex ijs, quæ ſic relinquuntur, ſolet aliquid rurſus pul- H lulare,dum id ipſum ab ipſa nequitia & prauitate irrigatur. Idcirco in nobis ipſis omnes ſingillatim affectus diligenter attendere ſcrutariq; oportet, quoſcunque in amicis neceſſarijſq; noſtris cernimus,num aliquid tale in noſtro item animo deprehendi queat:excidendũ quippe eſt,dum adhuc pullulat,nec expectandum,dum creſcat, & fiat inſanabile: nam cæteros quidem oẽs animi affectus pleriq; deſpiciunt,tametſi,cum alios vident ab ijſdem teneri, contemnunt: triſtitia vero ac mœror omnibus plane eſſe malum videtur,veluti labor in corpore. Cæterũ olim quidã ex ijs adoleſcentibus,qui mihi familiariſſimi erant,cum ſe in paruis commoueri negaſſet,poſtq; tñ id ſibi accidere animaduertiſſet, ſummo mane ad me venit, dicens ſe ſuper ea re totam illam noctem inſomnem duxiſſe,interimq; ſibi veniſſe in mentem ſe ne in maximis quidem rebus vnquam æque turbatum fuiſſe,ac in paruis eſſet.Itaq; voluiſſe diſcere, quo id ſibi pacto eueniſſet, vtrum ne ab aliquarum diſciplinarum vſu,an vero ab ipſa natura talis extitiſſet: cui ego id reſpondi, quod verum eſt, ſcilicet naturam quidem ipſam in puerili ætate ad vitam perficiendam in cunctis plurimum poſſe, ſecundo autem loco ſtudia exercitationeſq; diſciplinarum: nam quòd naturæ noſtræ, ſiue ingenia plurimum inter ſe differant,ex paſſim luſitantibus pueris facile intueri licet.Nam eorum alios ſemper hilares,alios ſemper triſtes inſpicimus:& alios quidem omnibus de rebus ad ridendum prom-

puſſimos,

* παραφερομένων, i. in mediũ adductis, aut comparatis inuicem.

A ptiſſimos,alios vero ex qualibet vel leuiſſima occaſione plorantes : ſunt item, quibus æqua omnia
& communia placeant:ſunt,quos contra,rapere ac prædari delectet : alij etiam minimis quibusq;
de cauſis vehementiſſime excandeſcunt, vt & mordeant, & calcibus feriant tum lapides, tũ ligna,
ſicq; proximos ſe vlciſci putent,ſi quando ab illis iniuriam accepiſſe arbitrentur : alij †ad ignoſcen-
dum faciles ac mites,neq; iraſcẽtes, neq; plorantes niſi poſt magnam aliquam acceptam iniuriam.
Hac de cauſa Eupolis Ariſtidem illum,qui dictus eſt iuſtus, Niciæ interroganti, quo'nã modo iu-
ſtus euaſiſſet,probe grauiterq; reſpondentem inducit, naturæ quidem primum maximumq; mu-
nus fuiſſe,deinde vero ſe quoque prompto animo naturam ſuam adiuuiſſe.Nõ ſolũ igitũ ad mœro-
rẽ atq; triſtitiã qualibet de cauſa propẽſæ ſunt adoleſcentiũ naturæ,ſed ẽt ad excandeſcẽtiam atque
ad ſuauiſſimorũ ciborum appetentiã:de quo quidem vitij genere,quod ad illos pertineat, ad hunc
vſque locũ,maxime ſum locutus.Cęterũ,præter illa,quæ iã dicta ſunt, licet aliquos puerorũ impu-
dentes intueri,aliquos aũt verecundos:item alios memori natura præditos, alios immemores, alios
præterea obliuioſos:nec nõ alij ſunt,qui prõpte ac libenter diſcendi cauſa laborem ferant:alij negli
gentes atque ignaui: porrò ex illis ipſis,qui labores facile tolerant, alij ſunt, qui cito efferant̃ lætitia,
ſi qñ laudent̃:alij qui afficiãtur pudore,ſimul atque à pceptore contẽni ſe videant: alij vero qui ter-
B reant̃ verberibus:idẽ aũt,ſed contraria rõne,de ignauis intellige.Itaque ex illis,quæ pueris vidẽt ac
cidere hoĩes vniuerſi,alios ſolent appellare pudentes, alios impudentes:& eadẽ rõne alios ambitio-
ſos & probos,alios improbos & honoris negligẽtes,alios timidos,& alios verberũ contemptores:
aliasq; item illis appellationes,quæ naturis ipſorũ conueniant, imponunt: ſic etiã ex ijſdem pueris
alios intuemur natura mendaces, alios veritatis amatores.multisq; præterea morũ differentijs inter
ſe diſtinctos : de quibus nunc dicendi locus non eſt, quod huic duntaxat inſtituto noſtro cõueniat:
nam eorum alij quidem bonã facillime diſciplinam recipiunt,in alijs ea nullius momenti eſſe ſolet:
neque tamẽ ob hanc cauſam negligendi ſunt pueri,ſed in optimis moribus nutriendi: nam,ſi natu-
ra illorum curationis ac diligentię bonitatem recipiet,in viros bonos opera noſtra euaſerint: ſin au-
tem contra,noſtræ ſedulitatis vtilitatẽ nullam perceperint,quod tamen ad nos attinet, culpa in hoc
noſtra nulla fuerit.Nã puerorum educatio ſimilis quodã modo eſt curæ ac ſedulitati,qua in plantis
arboribusq; alendis vtimur : ſiquidem quamuis bonus arborũ ac plantarum ſator & cultor, nunq̃
tamẽ efficiet,vt rubus vuã ferat:neque enim natura illius talẽ à principio ſuo pfectionẽ capere po-
teſt : rurſus vites,quæ,quod ad ipſas attinet,fructum ferre paratæ ſunt, ſi neglexeris, ſoliq; naturæ
curandas reliqueris,aut multo deteriorem,aut planè nullum edere fructũ animaduertes: idẽ in ani-
C malibus vſu ſolet venire:equum quippe ſi erudieris,ad multas res vtilem habebis:vrſum vero quã-
uis olim manſuefeceris,non tñ perpetuo habitu talem poſſidebis:vipera autẽ & ſcorpius ne eò q-
dem vſque progredientur,vt manſueſcere videantur.Ego igitur,cuiuſmodi ſim natura,non facile
dixerim,nam ſe ipſum cognoſcere vel ætatis maturæ viris difficile eſt,nedum pueris.

De Galeni educatione ac documentis, quæ illi à patre tradita ſunt. CAP. 8.

MIhi vero quadam ingenti fœlicitate contigit, vt patrem ab omni iracundia alienum, iuſtiſſi-
mum, frugaliſſimum,humaniſſimum haberem : at matrem vſq; adeo iracundam, vt etiam
morderet interdum ancillas, ſemper autem & vociferaretur & contenderet cum patre, & longe
quidem odioſius,quàm Xanthippe illa cum Socrate. Mihi itaque intuenti bonitatem honeſta-
temq; paternorum officiorum, quæ vitioſitatem maternorum affectuum in proximo collocatam
quaſi è regione reſpiceret, venit in mentem cum illam amplecti & amare, tum vero hanc alteram
fugerę odio'que proſequi. Vt autem in his ipſis maximam cernebam parentum meorum diſſimi-
litudinem,ſic item in hoc agnoſcebam patrem meum quidem ex nullo damno dolorem concipe-
re,matrem vero etiam ob res minimas oppido q̃ mœſtam euadere : porrô noſti tu quoque pueros,
quæ vehementer attenderint,ea imitari ſolitos : quæ autẽ iniucundè & cum moleſtia inſpexerint,
D ab his longe fugere conſueuiſſe. Diſciplina igitur, quæ mihi ſub patre contigit, huiuſmodi fuit fe-
re : vbi vero ætatis meæ annum quartum decimum compleui,tum philoſophos audire cœpi ciues
noſtros : è quibus Philopatoris Stoici diſcipulũ quendam ſatis diu, Caium autem, qui diſciplinam
Platonicam complexus fuerat,cum is ocio à ſuis ciuibus priuaretur, à quibus ad negocia ciuitatis
trahebatur,per exiguum quoddã tempus:vnus enim is putabatur in ciuitate & iuſtus, & qui nul-
lis pecunijs vinceretur,prętereą omnibus & aditu facilis & manſuetus:eodem verò tempore alius
quidam è ciuibus noſtris poſt longam peregrinationẽ domum redijt, Aſpaſij peripatetici diſcipu-
lus : & poſt hunc alius ab Athenis Epicureus: quorum omnium mea cauſa & vitam & diſciplinas
explorabat pater,vnà mecum ad illos aſſidue ventitans. Porròautem, quòd is plurimum ſe ipſum
exercuerat in Geometria, & Arithmetica, & Architectura, & Aſtronomia, volebat'que doctorẽ
ſimiliter linearibus illis uti demonſtrationibus, & per eas,quidquid doceret, oſtendere, idcirco in-
quit,oportet in tuis iſtis honeſtatis ſapientiæ'que pręceptis ne minimam quidem diſcrepantiam in
ueniri,qua ipſa à ſe ipſis diſcordent : quemadmodum veteres quoq; omnes in hiſce artibus ſerua-
uere,quarum Geometria Arithmeticaq; principẽ obtinẽt locum. Vt igitur non procacẽ aut præ-
cipitem eſſe oportet, vt te ipſum ab aliqua ſecta denomines, ſed longiſſimi temporis ſpatio & di-
ſcere illas & de illis ferre iudicium,ſic oẽs homines comprobant,confitentur'que etiam philoſophi

†ἀνεξίκακα, ideſt patientes aut tolerantes malorum, vel æquo animo ferentes mala.

magno

magno ſtudio quærenda eſſe hæc. Quare nunc iam tibi ea ſunt petenda æmulatione quadam, & E
diſcēda, & digna, quæ à te augeantur, exiſtimanda, vt & iuſtitiam, & modeſtiam, & animi magni-
tudinem, & prudentiā ex illis conſequare: laudant enim has virtutes cuncti, tametſi ſibi ipſis con-
ſcij ſunt nullam ſe earū habere: dant etiā operā pro viribus, vt alijs videantur & fortes, & modeſti,
& iuſti, & prudentes: vnū illud eſt, quod, & ſi alijs non videantur, tñ re vera eſſe ipſi magno ſtudio
contendunt, vt mœroris videlicet oīs ac triſtitiæ expertes ſint: quare huic à te rei in primis ſtuden-
dum eſt, cui oēs vtiq; homines ſtudent, præq; omnibus alijs virtutibus vnū hoc quærendum. Hæc
igitur ego, quæ à patre documenta accepi, in hunc vſq; diem ſeruaui, neque meipſum ab vlla ſecta
denominare adhuc volui: quæ ſanè cum omni ſtudio omniq; diligentia explorata habeam, imper-
territus atq; immotus ad ea omnia, quæ quotidie in vita accidūt, maneo, quēadmodū patrē quoque
manere tū intuebar: ita neq; iactura neq; interitus rei cuiuſpiam, perturbatione me vlla afficiet,
niſi forte id eueniat, vt oīa, quæcunq; poſſideo, amittā: hoc enim nondū expertus ſum. Aſſuefecit
porrò me pater ēt gloriam atq; honorem contemnere, vt vnā nudamq; veritatē haberem in precio
maximiq; facerē: video aūt quoſdā, cū ſe ab aliquo ſperni arbitrantur, aut cū pecunias aliquas ami-
ſerunt, magno ſolere confici dolore: qua ſanè de cauſa, inquibat ille, nullo tu me vnq̃ mœrore affe-
ctum vidiſti: porrò non dū mihi talis pecuniarū amiſſio euenit, vt ex eo, quod relictum foret, cor- F
poris bonā valetudinē curare non poſſem: neque ignominia aut contēptio, vt quiſpiā viderit me
de loco, qui mihi in meo ſenatu attributus eſt, deturbatū: ſin vero alios, qui vituperent, alios rur-
ſus, qui laudent, mihi contingit, vt audiam, his obiicere ſoleo, me putare eos, qui cupiunt omnes ho
mines habere, qui laudent, illis eſſe ſimiles, qui volunt oīa, quæcunq; ſunt, poſſidere. Itaque videor,
inquibat, mihi ipſi, forteq; tibi itē videbor nihil ad hunc vſque diē eſſe perpeſſus, quod magni ęſti-
mandū ſit, atq; ad hoc extremū ſine omni mœrore ac triſtitia perueniſſe: nam nec oībus vnq̃ ſpo-
liatus ſum fortunis, nec vlla ignominia ſum notatus: ꝙ ſi aut bos, aut equus, aut mancipiū interijt,
non tanti ſunt hæc, vt ad me perturbandū idonea ſint, vtpote cū egregie ſim memor eorū, quæ me
pater monere ſolitus erat: qui videlicet ſuadebat, ne ob vllā pecuniæ amiſſionē mœrore afficerer,
q̃diu, quæ reliqua eſſent, ad corpus curandum ſuppeterēt: hunc enim primū finē illis, quę poſſide-
rent, ſtatuebat, non eſurire, nō algere, non ſitim pati: ꝙ ſi cui plura, q̃ horum vſus poſtulat, fuerint,
ijs ſanè vtatur ad eas res agendas, quæ honeſtæ ſint: mihi igitur adhuc tantus pecuniarum ſupereſt
vſus, vt eę ēt ad eiuſmodi actiones ſuppetant. Porrò haud me latet, inquibat ille, te fortunarum plus
duplo, q̃ me, poſſidere, & in noſtra ciuitate nō mediocri honore prędituū, vſq; adeo, vt, quæ nā mœ-
roris tibi cauſa futura ſit, nullam videam præter cupiditatem inexplebilem. Ad hoc igitur vnum G
exercitationis genus ſpectabam, id ipſum in memoria habens, ſemperq; meditans, & conſiderans,
donec ita mihi perſuaſum eſt, quemadmodum ex duplicato binario confici quaternarium.

De vitanda inſatiabilitate, quæ omnis mæſtitiæ, & mæroris eſt cauſa. CAP. 9.

ET enim conſideremus, inquit, per ociū, cuiuſmodi vitiū ſit inſatiabilitas: huiuſce autē conſide-
rationis initiū præbeat ea, quæ in cibis ſumendis verſañ. Ipſum ergo hoc, quod eſt vltra, q̃ ſatis
ſit, progredi veſcendo, inſatiabilitatē appellari aiunt: Id aūt, quod ſit ſatis, ipſa cibi indigentia me-
tiūtur: cibo aūt nulla alia de cauſa indigemus, niſi vt alamus corpus: nutriet vero corpus, ſi bene cō
coctus fuerit: bene aūt concoquetur ſi modicus: nā eū, qui nimius ſit, crudum manere haud ignora-
mus: quod ipſum ſi vel ſemel eueniat, vſum eius corrūpi neceſſe eſt: nā, ſi ciborū crudorum mor-
* διάῤῥοια. dacitate aluus cita vniuerſum excreuerit, prōfuſio vocari id genus vitij ſolet: ex quo ſanè ipſius ci-
bi vſus corrūpitur: non enim ita illū ſumimus, vt per inteſtina deferatur, ſed vt ad oēs corporis par-
tes applicetñ: ſin aūt eius diſtributio fiat, nec tñ ſit bene concoctus, malū intra venas humorem crea
re ſolet. Qñ igitur in corpore noſtro didiciſti, cuiuſmodi res ſit inſatiabilitas, iam hoc relicto, ad ani
mum ipſum te confer, ibiq; illius naturā inſpice diligenter, atq; in vnoquoq; rerum genere cōtem-
plare, ſumpto ab ijs, quæ poſſidentur, initio. In his igitur multa ſunt, quæ non recte tanto cum ſtu- H
dio appetuntur, cuiuſmodi ſunt Vniones, & Sardonyches, itemq; lapides alij omnes: cuiuſmodi
item eſt ornatus, quem fœminæ, vt magnum quiddam, geſtant, ijs ancillis quæ ab ipſis dum ince-
dunt, pendent: huius generis ſunt veſtimenta aut ex auro contexta, aut ſuperuacuum aliquod opus
habentia, aut quæ, vt confici poſſint, materia indigent ex longinquis regionibus importata, qualia
ſunt, quæ Serica vocantur. Porrò alia ſunt ex ijs, quæ poſſidentur, quæ ad ſeruandam bonam cor-
poris valetudinem maxime conducunt: & hæc quidem ſatis decenter appetere parareq́ue poſſu-
mus: horū prima ſunt ea, quibus & alimur, & veſtimur, & calceamur: quibus adde illud, in quo
habitamus: in eodē genere habenñ, quæ ægrotantibus vtilia ſunt: verum non nulla etiā vtriſq; con-
ducunt, & bene videlicet valentibus, & ægrotātibus, cuiuſmodi eſt oleū: horumq́ue alia ſunt eiuſ-
modi, vt maiorē, alia, vt minorem corporibus hominū afferant vtilitatem: itaque iam nunc & mul-
titudinis & poſſeſſionis eorū finem ſeu modum te planiſſime inſpexiſſe arbitror: nam, quemadmo
dum vnius cubiti calceamentum, quatenus ad ipſum finem ſpectat, inutile eſt, ita & plura duobus
habere calceamenta, vt quinq; aut decem alienum ab vſu: alia enim illa omnino ſuperſunt: vſu au-
tem duorum contenti eſſe debemus: ſic duplicem quoq; veſtem habere ſit ſatis, & mancipia, & ſu-
pellectilem. Apud nos autem, inquibat ille, non ſolum veſtis eſt amplior, q̃ duplex, ſed & famuli,

A & vaſa:& omnia omnino,quę poſſidemus,ampliora duplicibus. Prouẽtum enim ex rebus noſtris multo maiorem capimus, quàm vt vni corporis valetudini inſeruiatur. At enim ex iſtis,qui voluptariũ vitæ genus,quod ſequerentur, elegerunt, non nullos video non duplo modo,aut triplo, quã nos,amplius impendentes, ſed & quinque,& decem, & triginta partibus ampliorem ſumptum facientes.Eſt porrò alius quidam,quem tali victu vtentem intueor,quali ego vtor, rurſusq; mœrentem ac dolentem,vt ego:cui tamen non ſingulis annis ſimiliter res familiaris augetur. Nam, quod ad nos attinet, decima fortaſſe prouentuum noſtrorum pars impenditur, reliquæ vero partes nouẽ ſubſtantiæ ipſi adijciuntur:attamen video te ne in res quidem egregias inſumere,quidquàm audere,non in coemptionem,comparationemq; librorum,non in eos, qui ſcribant, exercendos, ſiue notis,& ſignis id faciant,vt citius,ſiue exquiſitis figuris,vt pulchrius:ſicut ne in eos quidem,qui emẽdate,rectèq; legant. Ac ne impertientem quidem alijs quidquam te video, vti tu me videre potes, nunc ſeruis in veſtimẽta,nunc alijs quibuſpiam ad alimoniam,aut ad valetudinis curationem: ſunt etiam,qui me viderint quorundam æs alienum diſſoluere. Ego igitur,quæcunque mihi pater prouentum reliquit,eum omnem relinquo:qui ex eo neque quidquam,quod ſuperuacuum viſum ſit, repoſui,neque theſaurum vllum congeſſi,neq; multis partibus amplius,quàm impenderim,quid-

B quam recondidi: tamen remittentem me,ac relaxantem curas ſæpius haud negaueris, ſicut ipſe fateris nunquam me tibi viſum mœrore vllo affectum. Nunquid igitur potes triſtitię tuæ cauſam inſpicere, an & illius nomen audire à me cupis? iam'ne iſtud quoque tibi fieri vis? Scito igitur omnis triſtitiæ,ac mœroris vnam eſſe cauſam eam,quam modo inſatiabilitatem noſtri, modo auiditatem inexplebilem vocant ex eo, ꝙ cupiditates habeant homines, quæ neque ſatiari, neque expleri poſſint.Semper enim cõcupiſcunt ij,qui rerum præſentium inexplebiles ſunt. Proinde,ſi duplum quidpiam habent,triplum ilico ſtudẽt acquirere: ſin triplum habeant, quadruplum appetere incipiunt. Atque hoc pacto nunquam ad eos ſpectant,qui pauciora poſſidẽt,ſemper autem ad eos, qui plura,& hos ipſos ſuperare conantur, his' que ipſis plura habere cupiunt. Tu igitur,inquibat ille,ſi hoc modo ciues omnes noſtros conſideraueris,non multos te ipſo ditiores inuenies:quare facile cęteris,qui ſuperſunt,omnibus eris opulentior, enim vero, ꝙ ſeruis ipſis, haud dubium eſt: porrò his adde tam multas mulieres. Si igitur hi ciues nobis ſint numero quadraginta millia, atque ita tu additis illorum mulieribus,& ſeruis,ſummam feceris,inuenies te ipſum haud inficiantem, centum & viginti millibus hominum ditiorem, attamen hos quoque omnino omnes volentem ſuperare, ſtudentemq; in ipſis diuitijs fieri omni ratione ditiſſimum. Atqui multo ſatius eſt ciues in eo cæteris

C antecellere,ꝙ ijs,quæ nunc habeat,ſit contentus:quæ quidem res in te eſt. Diuitijs vero pręſtare nõ virtutis,ſed fortunæ eſt munus,quæ & ſeruos,& libertos facit plerunque nobis,qui generoſi,& nobiles appellamur,ditiores. At vero tu etiam,ſi,quantum optas,aſſequare, hoc eſt,vt plus vniuerſis ciuibus poſſideas, non tamen ſatis ſis babiturus: ſed ilico circunſpicies, num quis in alia ciuitate ſit ditior. Quòd ſi etiam in hoc fortunam tibi propitiam,obſequẽtemq; habueris, tum tu ad alias progredieris nationes,& ijs,quos apud illas opulentos offenderis,fieri ſtudebis opulẽtior. Quare nunquam tu ſanè omnibus ditior, ſed propter immenſas cupiditates ſemper futurus es pauper. Quòd ſi ipſo vſu rerum metieris id,quod menſuræ,moduloq; tuo reſpondeat, iam te ipſum vnum ex diuitibus numeraueris,aut ſaltem ex ijs,qui eo,quod opus eſt,abundent. Ego igitur in numero horũ meipſum colloco,licet,quàm tu,pauciora poſſideam. Quo[illegible]ca,ſ[illegible] hũc modum perſuaſeris,nulla te vnquàm triſtitia afficiet,ſiquid ex tuis rebus [illegible]erit:erisq;,quatenus ad rationem pecuniariam ſpectat,beatus,vtpote cum ob pecunias triſtior futurus nõ ſis. Quòd ſi etiam illam,quæ ad honores appetendos pertinet,inſatiabilitatem eieceris,hac quoque in parte iucunde,ac ſine moleſtia vitam deges: ſin autem tibi non ſatis fuerit honorari ab ijs, qui tua conſuetudine vtantur, ſed velis ab omnibus omnino,qui ſunt in ciuitate,laudari,etiam ab ijs ſcilicet, à quibus ignoraris pror-

D ſus,fortaſſe primum quidem ab ijs ipſis cognoſci voles,tum autem,vbi cognitus fueris, honorari:at hoc quidem velle cognoſci ab omnibus,ab immenſa quadam gloriæ cupiditate proficiſcitur: illud autem,quod eſt velle honorari,ab inani plane,ſtultaq; ambitione. Quocirca tibi neceſſe erit, vt nũc pecunijs quærendis inuigilanti,ita tunc ad gloriæ,honoriſq; ſtudium cupidinem intendenti, ob illos,qui cum plures ſint, te neque cognoſcent, neque honorabunt, maiore, quàm nunc, affici triſtitia. Si igitur hæc comperta habebimus,& in his nos ipſos aſſidue exercebimus,ſine omni moleſtia viuemus. At quo pacto exercebimus? nempe ſi cognitum habuerimus, vtrum recte ſit dictum inſatiabilitatem vitium eſſe animi peſſimum. Fundamentum enim quoddam hoc eſt omnium cupiditatum,pecuniæ,gloriæ,honorum,principatus,contentionis. Primum igitur ſemper in promptu habere oportet præceptum illud,atque inſtitutum,quo iubemur eo,quod adeſt,contenti eſſe,annexum ei videlicet,atque adhærens,quod de inſatiabilitate dictum eſt. Quicunque enim odio proſequetur animum inſatiabilem,is eum protinus diliget, atque amplexabitur,qui ſit paruo cõtentus. Si igitur hoc ſolo conſtat ipſum omni mœrore, ac triſtitia carere, iamq; hoc ipſum vniuerſum penes nos ipſos habetur,illud conſequens fuerit, vt penes nos ſit viuere ſine mœrore, ſi modo in prõptu habeamus, quod de animo tum inſatiabili, tum frugi præceptum eſt, ac per hoc ipſum præceptum ſingulis diebus in ſingulis huiuſce operis partibus nos ipſos exerceamus: quod quidem cum

cæteris ex puerili diſciplina contingat alijs, illis, quibus in hoc fortuna non fauerit, ſerò tandem ea E
ratione, quam expoſui, continget. Quis enim eſt, qui nolit omnem ætatem ducere ſine triſtitia?
aut quis non hoc omnibus diuitijs præpoſuerit, quæ & facile auferri poſſunt, & ſceleribus nō nun-
quam redundant?

De comparanda animi libertate, ac de gratia obiurgatoribus habenda. CAP. 10.

EGo igitur & hæc, & alia multa tum illi, tum alijs deinceps multis recenſebam: quibus omni-
bus ilico etiam perſuadebam. Vtilitatem tamen eam, quæ ex poſterioribus capitur, ſerò ca-
pientes pauciſſimos quoſdam vidi. Plerique enim vſque adeo animi ſui affectus auxerunt, vt iam
inde inſanabiles exiſtant. At ſi quis modicis adhuc perturbationibus inſeruit, poteſtq; aliquid eo-
rum, quæ prius dicta ſunt, intelligere, vbi ſibi inſpectorem quendam ac pædagogum appoſuerit,
qui ſe, vt antea dixi, in ſingulis rebus aliàs moneat, aliàs obiurget, aliàs etiam adhortetur & compel-
lat ad ea, quæ præclariora ſunt, capeſſenda, ac ſeipſum eorum, quæ & dicit & monet, prębeat exem-
plum, is ſanè poterit & liberum & egregium ſibi animum ratione comparare. Etenim turpe eſt li-
bertatem eam, quæ humanis legibus accepta refertur, maximi facere, eam autem, quę & vere, & na
tura ipſa eſt libertas, non omni ſtudio petere, ſed inhoneſtis atque impuris ac tyrannicis dominis ſer
uire, lucris videlicet, ac minutiſſimis quibuſq; pecuniarijs rationibus, & cupiditatibus tum princi- F
patus, tum gloriæ, tum honoris. Quorum ſanè omnium matrem ego haud dubitauerim dicere inſa
tiabilitatem habendi. Quis igitur talem in animo peſtem habens poſſit vnquam aut honeſtus aut
probus euadere? Aut cur non mille mortibus ſit dignus, qui nō toto animo oderit talem turpitudi-
nem? Porrò autē hanc ipſam multo magis & odiſſe & fugere debent adoleſcentes, qui ſe ſaluos eſſe
velint: qui ſi forte initio aſſueuerint pecuniā inſatiabiliter cupere, fieri iam vltra non poterit, vt, cum
ad annum quadrageſimum peruenerint, ſeipſos recuperent: ſed pone, ſi magis placet, quinquageſi-
mum, ne quis nos, vt inhumanos, redarguat, ſicuti quendam audiui dicere, qui aiebat homines qui-
dem non paucos vinci ſolere gula, venere, gloria, honore, ſe vero, qui diues eſſet, vna re tantum, ꝙ
nullius ſui voti compos fieret. Nam is, cum ſatis diu me ſingulis diebus lætum hilaremq; vidiſſet,
ipſe interim male animo affectus, rogauit, vt docerem, quid ſibi eſſet faciendum, ne tangeretur tri-
ſtitia. Cui cum ego reſpondiſſem longiore annorum ſpatio eſſe opus ad eorum vitiorum correctio-
nem, quę ipſe in animo ſuo adhunc vſque diem aluiſſet, vociferans, nihil te, inquit, vnquam vidi in-
humanius: quaſi ego videlicet, qui poſſem, ſi modo eniti vellem, ipſum quàm citiſſime ab omni tri-
ſtitia liberare, hoc ſic illi beneficium inuiderem. Cum tamen huic vni ex omnibus diſciplinis nemo
ex ijs, ad quos ipſa pertineat, inuidere poſſit. Nobis quippe expedit omnes homines, quibus cum G
conſueſcimus, omni animi perturbatione vacare: neque aut gloriæ, aut, ſi qua alia res eſt glorię ſimi-
lis, eius cupiditate animum gerere deformatum. Quanto enim hi meliores fuerint, tanto nobis ami
ci vtiliores exiſtent. Rurſus igitur ad eum reuerſus, qui ſe in verum ſtudeat virum euadere, viam
quandam communem ad omnia animi noſtri bona monſtrabo. Oportet enim eum, qui alteri præ-
ſit ad corrigendum, initio quidem intento eſſe animo ad ſingula, quæ ab illo gerentur, cui ſit indica-
turus, quid ab ipſo negligatur. Eſt enim interdum definitu difficile in ipſis actionibus id, quod in
re familiari ex minutiſſima quadam ratione geritur. Quare hoc ipſum nullo modo pręfiniri poteſt
ei, qui nunc primum incipiat auaritiæ morbum excidere. Porrò, quemadmodum in hoc virtus vi-
tio proxima eſt, ita, dum [illegible]tionē excidere volumus, virtuti ilico finitimum vitium offendimus.
Cæterum, quorum animi ſuapte natur[illegible] ad honeſtatem probitatemq; feruntur, hi neutiquam pudo
re affici ſolent, ſi, cum ipſi iuuenes ſint, ſeruariq; poſſint, alios habeant, qui ſua ipſorum peccata in-
ſpiciant, atque obſeruent, ætate ſcilicet prouectos homines, qui in omni vita ſua clariſſimum liberæ
mentis ſpecimen dederint: quibus quidem increpantibus neque reſiſtere, neque infenſos eſſe par
eſt, ſed habere gratiam: quin etiam eoſdem rogare oportet ſemper, vt vera dicāt: & id ipſum vbi co-
gnitum habuerint, tum conari, ſi non ingentes illas portiones, at ſaltem minutas atque exiguas de H
grandi illa ſumma affectuum ac vitiorum excidere: tametſi initio per quàm arduum hoc, & cum
magno labore magnaq; infœlicitate fieri videbitur. Scire enim eos oportet progreſſu temporis nō
ſimiliter idem habituros difficile. Quo.n. maius rationalis noſtri animi pars in huiuſcemodi exer-
citationibus ac ſtudijs incrementum accipiet, (quatenus videlicet ſuperabūtur minuenturq; vitia)
eo facilius obſequium ac perfectiorem obedientiam obtinebit. Nam, cum ea, quæ maxima ſunt, ra-
tio nondum exercitata ſuperauerit, haud dubium eſt, quin, vbi duplicem excellentiam ſpatio tem-
poris adepta ſit, facilius ſit ſuperatura: etenim ex ijs, in quibus ipſa ſe exercuerit, multo exiſtet gene-
roſior, quàm prius, ſicq; etiam illis, quæ minora aliquanto euaſerint, abunde ſufficiet. Porrò ad futu
ri temporis ſpem vel alterum horum duntaxat ſatis eſſe poterat. Quocirca ipſius exercitationis ini-
tio terreri non oportebat eum, qui in ipſa affectuum curatione parum ſe proficere ſentiret. Progre
diente enim tempore magis proficiet, ſi modo æquo animo pergat audire eum, à quo vere ametur,
dicentem ſibi, quæ ſint ea, in quibus peccet, velitq; non videri tantum, ſed etiam re ipſa exiſtere &
egregius & frugi. Hactenus igitur de ratione & cognoſcēdorum & curandorum animi affectuum
dictum ſit: deinceps autem ſequitur, vt de peccatis ipſis dicatur.

GALENI DE CVIVSQVE ANIMI PECCATORVM COGNITIONE ATQVE MEDELA LIBELLVS

Quem olim Iunius Paulus Craſſus Patauinus interpretatus eſt, & nunc denuo accuratiſsime recognouit.

Quid ſit & quotuplex peccatum, & quòd via aliqua, ac ratione corrigi peccata debeant, & emendari. CAP. 1.

CViuſq; animi perturbationũ cognitio, ac medicina ſecundũ traditam ſu
periori cõmentario rationẽ comprehẽſa eſt: deinceps de peccatis ſermo
inſtituẽdus eſt. Igitur optimũ & in præſentia initiũ ſumo, quod oẽs, &
ſi operibus non confirmant, ore tamen cõfitentur, ac illud, quid'nam ſit,
quod peccatũ vocãt, vt nobis procedẽti oratione ambiguitas nulla relin
quatur, ſermone explanabo, doceboq; vocabulũ hoc ἁμάρτημα, {quod
latinis peccatũ ſignificat,} ab omnibus gręcis ita accipi, vt modo ea, quę
ſecundũ iudicium non recte tamen cõmittantur, declaret, atq; ita ad ſo-
C lam rationabilem animæ partẽ pertineat: modo cõmunius latiusq; , vt
etiam, quæ ad irrationabilem facultatem ſpectent, complectatur.

Multa deſunt in codice græco.

quid'nã ſit peccati cõſenſus, oĩbus in aperto eſt: qd imbecillus cõſẽſus, nõ itẽ: ſiquidẽ nõ nullis titu
bantẽ hũc aſſenſum inter virtutẽ vitiũq; mediũ ponere ſatius eſſe viſum eſt: titubantẽ vero ſiue im-
becillũ eſſe cõſensũ prædicant, qñ nobis ipſis nondũ ita verã eſſe opinionẽ aliquã pſuaſerimus, ſicu
ti illa eſt, exẽpli cauſa, in vtraq; manu, quinos eſſe digitos, aut bis duo quatuor cõſtituere: forsã vtiq;
ſenẽ quẽpiã offenderis, qui in omni vita veris peccatis operã dederit, alicui ſcientificã oſtẽſionẽ ha-
benti infirme aſſentiri: ſciẽtia porrò geometræ de his, q̃ per Euclidis elementa oſtenſa ſunt, talis eſt,
qualis partiũ eſt, bis duo quatuor eſſe: eandẽ quoq; ſcientiã & dein[illegible]ditorũ de globis præce-
ptorũ habet, quẽadmodũ & omniũ ſecundũ hæc reſolutor[illegible] linear[illegible] figuris atq; gnomonicis.
Quamobrẽ, ſi vel parũ quis ambigat, neq; propriũ ipſis conſenſum præbeat, quẽ cõprehenſionem
nõ nulli appellant, hoc eſſe peccatũ, vt hominis videlicet geometræ, quiſpiã iure cõceſſerit. At eius,
qui in vita peccet, bonis maliſq; cognoſcendis, poſſidẽdis aut euitãdis improbæ opiniones falſæq;
cõſiſtunt: aſſenſus videlicet aut procliuis, aut titubãs & incertus. Hic iã igitur diſcrimẽ impẽdet, ne
D paruũ iuxta & maximũ peccatũ cõmittatur, ſi falſæ de bonis ac malis opinioni aſſentiamur. Secun-
dũ Academicos planè ac Pyronæos vocatos philoſophos, eorũ, q̃ à nobis inquirũtur, ſcientificã oſtẽ
ſionẽ haberi negantes, omnes, qui nunc habentur de re aliqua cõſenſus, neceſſario incõſiderati ſunt
ac temerarij, quin etiã & falſi eſſe poſſunt. Aiunt præterea, philoſophorũ de bonis maliſq; diſcor-
des inter ſe pugnanteſq; ſententiæ, vt veræ omnes ſint, neutiquã fieri poteſt: at oẽs forſan mendaces
eſſe nihil prohibet, vt neq; voluptas bonum ſit, neq; perturbationũ vacuitas, neq; virtus, neq; ab ip-
ſa prodiẽs actio, neq; aliud omnino quicquã eorũ, quæ à philoſophis enumerata ſunt. In primis ita-
que eũ, qui à peccatis mundus eſſe cupiat, rei illius ignotæ, quam inuenire ſatagit, demonſtratio ſit,
nec'ne, cõſiderare oportet: idq; non obiter modo, ſed longo etiã tẽpore inter veraciſſimos homines
verſantẽ, qui naturali quadã prudentia præditi ſint, atq; in rationalibus diſciplinis exercitati, qualis
eſt demonſtratiua methodus, ſpeculari conueniet. Deinde, cũ quis ipſam ſe inueniſſe ſibi perſuaſe-
rit, poſtea longo tẽporis interuallo iterum ſe ſe exercere debet ante, quàm ad maximarum rerũ in-
quiſitionem accedat: vt, exempli cauſa, quod'nam ſit illud bonum, (id ſanè & vitæ finem nuncupãt)
quod comparatum fœlices nos, aut beatos, aut quod quis aliter nominare velit, efficiat.

In quot abſurda incidere illos contingat, qui de vitæ bonis & malis nulla vera methodo ratiocinantur. CAP. 2.

NOn'ne igitur per deos illi, qui prius, q̃ demonſtratiuã methodũ ſe ſe inueniſſe credant, ad ma
ximarum rerum indagationem tranſeunt, euidenter temerarij ſunt? mihi quidẽ vel maxime

hmōi eſſe vidētur:perinde.n.iſti affecti ſunt,atq; illi,qui ante,ꝙ̄ ſatis ſe in numerorū ſciētia exercuiſ E
ſe ſibi pſuaſerint,aliqd de ſupputatorijs pceptis,atq; arithmeticis enūciare audēt.Igit̃,vt hos plerū-
que falli neceſſe eſt,ita & quicunq; prius aliqua demōſtrare conātur, ꝙ̄ in demōſtratoria methodo
verſati ſint,quin errores cōmittant,fieri nequit. Porrò,ꝙ nō nulli ex his, qui falſa edocēt, quibuſdā
perſuadeant,ſectarū multitudo teſtat̃:ſed neq; illos hæc, niſi aliqua ſimilitudo intercederet, perſua-
dere potuiſſe, cuiq; palàm eſt:neq; paruā hāc eſſe ſimilitudinē profectò exiſtimare cōuenit: nā alio
qui facillime deprehēſa foret,neq; longo tpis decurſu nedū à clariſſimis viris,ſed ēt à vulgaribus eā
argui,conuinciq; opus fuiſſet. Illud itaq;,qd in re medicinali Hippocrates vſuuenire aiebat, & in
6. Epid. ſect. 8. circa finem. philoſophia accidere vr̃:dicebat autē Hippocrates ‖ ſimilitudines vel bonos medicos in errores,dif
ficultatesq; cōijcere,vtpote nō vulgaribus dūtaxat medicis, verū etiā nobiliſſimis ob ſimilitudines
in errorē labētibus. Quare neq; alienū eſt & in philoſophia ſimilitudines pclaris philoſophis dubi
tationes,erroresq; faceſſere. Gemellorū ſimilitudines illi,qui cū ipſis verſari conſueuerūt, facile di-
gnoſcūt,nō aſſueti minime id facere queūt.Eadē ratione & illę,ꝙ̄ in rationibus ſunt,ſimilitudines,
eos,qui ſeſe nō diu,neq; quotidie in ſtruēdis rationibus attriuerūt,prętereūt, queadmodū & gemi-
ni fratres eos,qui nō vnà degāt,atq; verſent̃,deliteſcere ſolēt.Hoc vtiq; vnū primū eſt eorū peccatū
maximū,qui aliquid de humanæ vitæ bonis,maliſq; temere pronunciant,idq; aut ex amore ſui,aut F
apparentis ſapientiæ,aut iactātiæ,aut ambitionis cauſa exoritur: ſiquidē non nulli recte ſeſe opinari
ſibi perſuaſerūt, non nulli honoris,aut ſimulationis cauſa ea proximis,pbare conant̃,de quibus ipſi
dubitant,atq; animi pendēt:peccāt ſane vtriq;,ſecūdi ſciētes ac volētes, quorū vitiū ex perturbatio-
ne animi proficiſcit̃:primi vero neſciētes,ipſorūq; error peccatū,pprie dici merebit̃. Recte igit̃ iſti
fecerint,ſi Æſopi māticarū meminerint,ſuaſq; ipſorū opiniones alijs examinādas cōceſſerint, haud
per Iouē talibus,quales ipſi ſunt,nō ſolū in oſtenſorijs methodis minime verſati, ſed etiā aliarū diſci
plinarū, quæ Græci mathemata nominant,imperiti,quibus imbutus animus acuit̃, ac delimat̃, vt-
pote geometria,arithmetica ſupputatoria, ædificatoria, & aſtronomia. Ex his porrò non nulli neq;
rhetoris,neq; id,quod maxime præſtò eſt, grammatici doctrina eruditi, ſed adeo in ſermonibus in-
exercitati,ſunt,vt neq; ea,ꝙ̄ à me dicantur audientes intelligentia aſſequi valeāt. Quæ profectò ego
animaduertens,cū aliquē ſermonē feci,ipſis,vt dicta mea repetant,iubeo:tūc.n.re vera,queadmodū
aſini lyrā,ita & iſti ea,ꝙ̄ à me dicta ſunt,neutiꝙ̄ percepiſſe deprehenduntur: nihilominus tn̄ in tā au-
daces,vel temerarios potius euaſerūt,vt ab ijs,qui prima elemēta didicerint,eò ludibrio habiti, ꝙ,ꝙ̄
audiuerint,recitare nequeant,nihil propterea erubeſcant,ſe ipſos tm̄ veritatē agnoſcere, alios diſci-
plinis inſtructos tps fruſtra perdidiſſe opinent̃: verū non illis quicꝙ̄ me profuturū ſperans in hunc G
ſermonē diuerti.Plures.n.ipſorū,etiā ſi velint,nihil iuuamenti capere, poterūt, cū neq; ætatē ipſam
amplius diſciplinis percipiendis idoneā habeant. Quiſquis vero natura prudēs eſt,& eatenus pri-
mis rudimentis operā dedit,vt,quæ audiuerit,maxime quidem ore proferre ſtatim,ſin id minus,at
ſaltē ſcriptis mandare valeat,ſermonē hunc noſtrū,ſibi ſubſidio futurū ſcito, modo ſit ex toto verita
tis amator.In hoc enim præter illum vis tota conſiſtit, & primū quidē aptum ad veritatem natū eſ-
ſe: deinde optima ac liberali educatione vſum fuiſſe: at qui in veritatē explorandā minime natura
feratur,& in flagitioſis,inhoneſtiſq; ſtudijs altus fuerit,nequaꝙ̄ iſte aut ſponte cōmotus,aut ab alio
concitatus veritatem vnquam appetere valebit. Quocirca neq; ego vnquam id genus homini opē
ferre pollicitus ſum. Sed,vt modo retuli, veritatis amico iter illud oſtendere pro viribus conabor,
quod in omni vita perquiſiui:illudq; ſolum eſſe,quod proxime ſubijciam,mihi perſuaſi.

De adhibendo experimento in vera methodo dignoſcenda quid interſit inter eos,qui ea vtuntur, & inexercitatos,& falſis ſectis addictos. CAP. 3.

NAm dignū puto, vt dixi, illa edoctos, quæ de oſtenſoria methodo à maioribus noſtris tradita
ſunt,in alijs rebus ante periculū facere,nunquid re vera aliquod quæſitorū inueniant:eſſeq;
hmōi rerū naturā idoneā, vt ſuis inuentoribus teſtimoniū perhibeat: vt exempli cauſa, in hoc, datā H
† Al. impoſitas rectā,aut † præceptas partes diuidere,fortaſſis penitus rudes,quid'nam dicatur,non intelligūt.Ego
vero perinde,atq; ſi oēs ipſi adeſſent,clarius dicere incipiā.Rectā datam ſermo noſter intelligit, li-
neā aliquā rectam in ſuperficie exacte læui propoſitā, præceptas autem partes pro præſumētis ar-
bitrio,ſi quis propoſitā rectā in quinq; æquales partes, aut ſeptē, aut viginti, aut centum diuidi iu-
beat:nā,ſi tu per te methodū vnam nactus fueris,aut ab alio edoctus vſus fueris, in quot velis partes
* propoſitā rectā,partiri res ipſa tibi teſtis erit,omneſq; particulæ ita diuidentibus exquiſite cernen-
tur æquales,atq; id genus oīa problemata firme reperta ſunt per ipſa euidētia: vt, cū dato quadran-
gulo circulū circumſcribere, aut pariter & dato circulo quadrangulū circū, intus've ſcribere iube-
mur: itē,cū dato quinquangulo æquilatero,& æquiangulo circulum vt exterius circumſcribamus,
quis præcipit:ſi quis etenim ſingula hæc ea,quā didicit,methodo ſtatim circūſcribere poterit,res ip
ſa quæſitū iā inueniſſe teſtabitur. At non itidē,genitus'ne,an ingenitus ſit mundus,res ipſa teſtabi-
tur,queadmodū neq;,finitum'ne ſit, an infinitū vniuerſum, aut quantus ſit maris fluctuum nume-
rus:nulliū enim hmōi quęſitorū ex ipſa re,quæ inuenta eſſe videatur,dijudicari poteſt, quemadmo-
dū ſi circulo figurā duodecim laterum æqualiū,rectorumq; angulorū circū, intuſq; deſignare iuſ-
ſus id ſtatim feceris:intus nanq;,& circūſcripta figura euidenter cōſpicit̃,ſicut & circulus huic mul
tiangulæ figurę intus,circūq; deſignatus agnoſcit̃.Itaq;,cū demonſtratoriā methodū inuenerimus,
ad id,quod quærimus,nos ducit,ac teſtimonium ex ipſamet re haud obſcurum accipimus: & exin-

de

A de probationes haud paruas ipſius veritatis habebimus, vt aliqñ & in his, quæ id euidenter teſtari
queāt, ea vti audeamus. Neq; ſtatim in rebus maximis à quoq̄ periculū faciēdū eſſe exiſtimo: ſi ve-
ro ad felicitatē ducētia maxima ſunt, in aliqua prius materia exerceri cōuenit, quę illorū errorē, q ſe
quęſitū falſo inueniſſe autumāt, redarguat, & veri inuētoribus ſuo teſtimonio faueat. Hmōi metho
dus in geometria reperit̄, arithmetica, ſupputatoria, aſtronomia, & architectonica: nomine autē ar-
chitectonicæ, horologiorū, clepſydrarū, hydroſcopiarū, & machinamentorū omniū deſcriptiones
amplector, inter q̄ & pneumatica, hoc eſt ſpiritualia q̄ vocant̄, exiſtūt. Hęc profectò oīa inuētoribus
ſuis teſtimoniū perhibent haud ſecus, q̄ꝫ aſtronomiæ inuenta, q̄ & ipſa ex euidētibus dijudicantur,
examinantur, & teſtimonio confirmant̄. Solis nanq; & Lunæ defectus, & quæcunq; circa fixas, er-
rantesq́; ſtellas cōſpiciuntur, inter ea, q̄ manifeſte apparent, reponūtur. Manifeſtū pręterea eſt ſer-
mones noſtros omniū illorū animos percellere, quibus iā prouecta ætate nō amplius occaſio ſuper-
eſt, vt in rebus illis demonſtratoriā methodū longo tp̄e exerceant, q̄ ipſius veritatē perſpicue teſtari
valeant: aut. n. vt proxime dicebā, proprio amore decepti, aut ſapiētes videri volentes, aut honoris,
inaniſq́; glorię cupiditate, aut arrogāti iactātia, aut auaritia perciti, nō nulli ſibi ipſis, non nulli verò
alijs ſe aliquid firmi ſcire perſuadent. Quocirca nihil mirū fuerit in proprio vnūquenq; auditorio
B ſuis hæc diſcipulis probare: quorū aliqui aſinino ingenio ſūt, aliqui vero acri, ſed in primis diſcipli-
nis nequaquā exercitato: nā id genus ventoſis, atq; ineruditis præceptoribus expedit, arbitror, tales
habere diſcipulos: quicunq;. n. natura prudēs, & in diſciplinis antea verſatus fuerit, ipſos ilico floc-
cifecerit, ſicuti & ego, adhuc adoleſcentię annos nō egreſſus multos doctores contēpſi, qui nō nulla
demōſtratis ſciētifice in geometria repugnātia oſtēdere audebāt, neq; demōſtrationis ſimulachrū,
quod eſſet, vnquā cognouerāt. Siquis igitur veritatē exploraturus prius arrogantē iactantiā, nimiū
ſui amorē, honorū, & gloriæ immoderatā libidinē, apparentis ſapientiæ cupiditatē, atq; auaritiā ex
animo ſuo extirpauerit, iſte planè ad ipſam perueniet nō mēſibus modo, ſed aunis multis poſtea, cū
ante ſeſe exercuerit, atq; placita ad beatitudinē, & ad miſeriā ducere valentia indagauerit: illis vero,
quas dixi, perturbationibus furentē, ac debacchantē ad tā lōgū iter pigrū, atq; impeditū video: at il-
los quidē odio proſequor, qui inſidiatorē, calūniatoremq; efficiūt: hmōi. n. vitijs ſuos ipſorū diſci-
pulos præoccupare, ac inficere ſolēt, vt neq; id genus ſermonibus, quales nos hactenus fecimus, au-
res vnquā p̄bere æquo animo poſſint. Sanè oppido facile eſt præceptorē graui, ac ſeuera facie dicē-
tē imperitis adoleſcētibus perſuadere ſe pręeunte expeditiſſimū eſſe ad ſapientiā iter ſm Cynicos
vocatos philoſophos: ſiquidē & iſti placita ſua breuē eſſe ad virtutē viā cōtendūt: at ipſorū nō nulli
C ſententiā hāc dānantes nō ad virtutē, ſed per virtutē ad betā vitā cynicā philoſophiā iter eſſe confir
mant: cæterū nō nulli verius ipſam declarātes imperitā iſtorū hominū temeritatē ad inanē iactātiā
breuē eſſe viā teſtantur. Itaq;, vt Cynici oēs, quos vitæ noſtrę tp̄e cōſpeximus, ita & eorū quidā, qui
ſe philoſophos profitent̄, euitare ſe in rationali contēplatione exercitationē nō eunt inficias: deinde,
cū à nobis diſceſſerint, cū vulgaribus hoībus, caprarū videlicet, boumq; paſtoribus, foſſoribus, atq;
meſſoribus cōgredi indignū putāt, ꝙ ſcilicet ea, q̄ à ſe dicant̄, iſti, vtpote in ratione diſſerēdi nunquā
verſati, minime aſſequant̄: idq; nimirū inſolenter faciunt, perinde atq; ſi ipſi vnquā in primis ſe di-
ſciplinis exercuiſſent, ac nō repente de vitæ fine, de bona atq; aduerſa fortuna à pręceptore demon-
ſtratorios, vt ipſe credebat, ſermones audiuiſſent, ipſiſq; eo, ꝙ nō eſſ[illegible] exercitati, fidē adhibuiſſent:
q̄ planè ijs, vt dixi, ob falſarū, verarūq; rationū ſimilitudi[illegible] cauſę fal[illegible]etorū extiterūt. Simi-
litudines autē exacte illi dignoſcūt, qui ſingulas integras, comentationes diligētiſſime tractauerūt:
at, qui repente materiā aliquā nō exercitata ratione dijudicare aggreditur, nullo pacto falſas à veris
argumētationibus diſtinguere, ſeparareq; valebit. Huiuſce rei manifeſto indicio ſūt vocata ſophiſ-
mata, quæ rōnes quædā falſæ ſunt ad verarū imaginē doloſe conſtructæ. Harū mendaciū ex cōclu-
ſione, quæ vera non eſt, aperte deprehenditur. Qm̄ vero falſæ rationes, aut ſumptū aliquod falſum,
D aut concluſionē haud recte illatā habeant, neceſſe eſt, & hæc in ſophiſmatibus haud ita facile cōſpi-
cua ſunt, ab illis, qui in diſſerēdo ſe nō exercuerūt, vix vtiq; deprehendi poterunt. Igitur cū rationē
mendacē eſſe concedamus, ꝙ oībus concluſionis mendaciū euidenter pateat, nihilominus inexerci-
tatos nodi ſolutio pręterit: quocirca tutius iſti, cautiuſq; egerint, ſi rationes oēs ſuſpectas habuerint,
nulliq; prius aſſenſerint, q̄ꝫ ſe falſarū, verarūq; rationū ſimilitudines exquiſite diſtinguere poſſe ſibi
perſuaſerint, alioſq; ſibi q̄ſtiones proponere patiant̄, volentibus ipſorū eruditionis periculū facere
permittentes. Nū aliud igit̄ cōſulunt, q̄ꝫ ꝙ diſcipulis, vt ſe in ſophiſmatū diſſolutione exerceāt, p̄ci-
piūt? Quæ nihil aliud, vt antea dicebā, prorſus fuerit, q̄ꝫ inter verā, falſamq; rōnē ſimilitudinis agni-
tio. Neceſſum itaq; ſit verarū prius argumentationū naturā didiciſſe: in ijs nanq; verſatus, ipſarūq;
ſpeciē exacte iuxta, celeriterq; p̄cipere aſſuetus, haud ægre ēt falſas cognouerit. Ego nēpe id re cō-
monſtraui, cū adoleſcētes in diſciplinis verſatos veras rōnes cognoſcere edocui, & alicui ex pręſen-
tibus, cui libuiſſet, vt aliq̄d ipſis ſophiſma proponeret, iuſſi. Ipſi. n. ſophiſmatū abſurditatē deprehē
derūt, q̄ aut in figurę nō ſyllogiſticę incōcinnitate, aut in ſumptionū falſitate poſita eſſet: atq; ita iſtis
inanis ſapiētię noīe p̄ditis, iſtis, inq̄, ſenioribus ſophiſmata explicare nequeūtibus euidēter patuit id
ipſis incōmodi ex verarū rationū ignoratione prouenire. Quo fit, vt ſummopere dānari mereātur,
eo, ꝙ ex temerario aſſenſu miſerā degant vitā: falſam. n. de vitæ fine opinionē ad miſerias, calamita-
teſq; ducere oēs teſtant̄: iſti vero hoīes quidē ſunt in diſcernendis veris, falſiſq; rationibus nunquā † *Al. ignorare.*
exercitati, interdū non nulli opinionis alicuius veritatē † intelligere ſe credentes, cōtingentē quidē

rationẽ ſe dixiſſe ignorant, ac tanꝙ ſenſibus, quæ opinantur, euidenter appareãt, nos ſequi, & abſq; E demonſtrationibus credere iubent: interdũ vero, cũ ſola indicatione oratio egeat, demõſtratione ipſam cõfirmare nituntur, atq; ita ſanè, quo differat demõſtratione egẽs ab eo, quod primario, atq; ex ſe notũ eſt, ignorãtes, nihilominus tñ de rebus, quibus magna contẽplatione opus eſt, temere loqui aggrediunt. Atqui in his erroribus multi, qui iãdiu in philoſophia cõſenuerũt, inuoluti ſunt. Quid igitur, proh Iuppiter, iſtorũ ne inſcitia, apparensq; ſapiẽtia tibi facile curari poſſe vr: An & ille etiã, qui triennium, aut quadrienniũ præduro tumore doloris ſenſu carente laborauerit, vnꝙ ſanabitur? Nunꝙ profectò ſenũ iſtorũ animũ inſcitiæ, apparentiſq; ſapientiæ ſcirrho triginta iã, & quadraginta annos occupatũ ad ſanitatẽ redire poſſe crediderim: at, ſi velis, fac id poſſe fieri: deinde, dierum'ne ſpatio, an mẽſiũ, an annorũ hmõi ſcirrhi curatio egeat, æſtimato. Itaq; neq; amplius admirator, quã ob rẽ multos iſtorũ, q ſe philoſophari prędicãt, neq; alloqui, neq; cũ ipſis diſputare, dignũ exiſtimo: oẽs.n. priuatos hoĩes, natura prudẽtes, eaq; diſciplina inſtitutos, q̃ iãpridẽ à Græcis probata eſt, iſtis meliores, præſtãtioresq; cognoui. Facile.n. quæcunq; ſe euidẽter cõſequuntur, agnoſcũt: iſtos vero altercantes, aut, quæ placitis ipſorũ aduerſentur, percipere diſſimulãtes plerũq; expertus ſum. Porrò, cũ millies olim cũ pleriſq; philoſophorũ, quæ quenque propoſitũ finẽ vita cõſequatur, diſputauerim, alij quidẽ oẽs, ꝙ primis rudimentis optime inſtituti ſint, acutum ingeniũ habent, ipſiq; viuendi modũ concordẽ ſuis placitis dicebant, ſermonemq; noſtrum recte intelligebant, at reliqui in F quadam inani ſapientiæ opinione (vt ſupra poſui) ad ſenectam vſque verſati ſoli contraria ſentiebant: deinde, cum ab omnibus præſentibus deriderentur, ad conuitia, iurgiaq; ſe conuertebant.

Quid inter pęccatum, ac perturbationem interſit. CAP. 4.

VErũ, q̃ à nobis ſæpius vnà cũ multis viris de quoq; pro ſingulis finibus, vitæ genere explicata ſunt, in alijs habes cõmẽtarijs tradita: multaq; errorũ, quos iſti cõmittunt, exẽpla in illis ſcripta ſunt. Nã quæcunq; iſti diuerſis ſectis addicti † vitã corrũpẽtes inter ſe cõtraria faciunt, ac dicũt, ex falſo iudicio proueniunt, perſpicuũq; eſt oĩa & male fieri, & peccata eſſe, quæcunq; in qualibet ſecta errata cõmittunt: ſiquidẽ veridica ſecta non finẽ ſolũ, verũ ẽt genus vitæ fini illi conſentaneũ adinuenit. Quamobrẽ, quid inter peccatũ, perturbationẽq; interſit, hinc apertiſſime diſcere liceat. Aliquis, exẽpli cauſa placitũ hoc inſtituerit, hoĩes iuuare tanq̃ verũ, ac pfectũ, aliqbus bene facere, cęterũ iſte aut sõno, aut ſocordia, aut voluptatibus, aut aliquo id genus alio impeditus, ſubuenire afflictis neglexerit, ex quadã pturbatione errauit. Alius vero quiſpiã ſibi tm̃ voluptates, curarũq; vacuitatẽ cõparare ſtatuẽs, ac propterea ciuibus ſuis, aut domeſticis iniurijs affectis auxiliũ denegãs, ex praua opinione profectò, nõ ex aliqua perturbatione peccauit. † Multorũ ſanè peccatorũ falſa G de cuiuſq; vitæ fine opinio fons, & origo eſt: ex ea.n. tanq̃ ab radice quadã ſingula peccata exoriũtur: poteſt tñ aliquis de vitæ fine recte ſentiens in aliquo particulari conſecutionẽ haud intelligens aberrare: cæterũ tibi, (vt proxime dicebã) actiones vitæ ſingulis finibus cõgruentes in alijs cõmentarijs latius enumeraui: in præſentia peccatorũ ſola capita perſtringã, quæ & repetere ſatius eſſe duco, vt propoſitorũ cõpendium quoddã facile memoriæ mandandũ conficiã: quandoquidem.n. in finis contẽplatione fœlicitatis humanę pręcipuũ firmamentũ ponitur, haud ab re in ipſum inueſtigandũ oẽs incubuerũt: de quo, qui ſe ipſos magni fecerũt, prõpte ſententiã ſuã tulerunt: prõpte autẽ ſententiã tulerũt, aut oẽs, aut vno tm̃ excepto: quẽ ipſum neq; in confeſſo eſt id feciſſe, ante, q̃ de demonſtrationibus iudi[illegible]nt, ſint'ne re vera demõſtrationes, an illi ita eſſe viderentur. Hominẽ igitur propria peccata obſeruantẽ, atq; animaduertentẽ illud ipſum in primis cogitare oportet, iuſtũ eſſe oĩno, eos curioſe, diligẽter'q; audientẽ, q ſeſe quęſita oſtẽſione probauiſſe arbitrãtur, poſtea ipſa dijudicare conari: atq; iterũ hoc loco cũ ab ipſis acceperit, quẽ in orationibus iudicem veritatis ſtatuant, deinde iterũ hęc ipſa ſecum, vt ſeſe habere oporteat, reputans, conſiderans'q;, nunquid ipſi rurſum iudicandi inſtrumentũ altero egens inſtrumento intelligant: deinde poſt illud rurſum alio, id'q; ne in infinitũ protrahatur, ſuſpicatus valde caute longo tẽporis ſpatio vnà cũ viris, qui ipſi ma H xime veridici videantur, ita primũ omniũ iudicandi inſtrumentũ contẽpletur, quod ſcilicet altero inſtrumento non egens inuenire opus eſt, inuentum'q; omnibus hominibus oſtendere: id vero & abſque dijudicatione indicare poſſe palã eſt, eandemq;, quã omnis demõſtratio, vim poſſidet: atq; ita, quod ſupereſt, in ipſum reſpicientem omnia ad id particularia redigere conuenit, quod ſanè reſolutionẽ non nulli philoſophi vocauerunt, veluti aſcenſum quendã ab his, quæ media ſunt, ad primariũ iudicationis inſtrumentũ: vtpote autẽ in re valde difficili, quẽadmodũ opere plerunq; didiciſti in iſtis vano ſapientiæ nomine præditis, petulantibus, ac ludibrio habitis propterea, ꝙ neq; vulgaria quęſita ad primum illud inſtrumentũ iudicandi redigere valeant. Sibi ipſi eũ conſtare oportet, qui ſcientiæ capax eſſe velit, atq; in multis ſingularibus, quæ ipſam inuẽtam eſſe teſtari poſſint, vt antea dictum fuit, ſeſe exerceat: huiuſmodi ſunt autem ea, quæ in arithmetica, linearum'q; ſcientia habentur, quibus veluti fundamentis aſtronomia, & ars architecturæ nituntur.

†Al per totam vitam.

† *Quod de vitæ fine falſa opinio multorum peccatorum initiũ ſit.*

Declaratio veræ methodi per exẽpla mathematica, ac aduerſus eos, qui ab ea deficiebant. CAP. 5.

AGe enim, vt declarãdi cauſa ex architectura exemplũ aliquod promã: cũ vrbs cõditur ipſam habitaturis ꝓpoſitũ ſit nõ per cõiecturas, ſed exacte quotidie ſcire velle, quantũ diei tẽporis iã elapſum ſit, quantumq; vſq; ad ſolis occaſum ſuperſit: id problema ſanè in reſolutoria methodo ad princeps illud iudicatoriũ redigi opus eſt, ſi quis ipſum, quo dixi, modo in gnomonica tractatione inuenire debeat, rurſumq; ex illo per eandem viam, ſed contrario modo proficiſcendo compo-

nere:

A nere: quēadmodū & hoc in eadē tractatione didicimus. Porrò in hūc modū cōi generaliq́; via com-
perta, nobis ꝙ cognoſcētibus ex huiuſmodi lineis tpis partiū dimenſionē fieri neceſſum eſſe, ad cor
pora deinde trāſire cōuenit, linearū deſcriptionē, vocatumq́; gnomonē ſuſceptura, ac primū veſti-
gare, quæ corporū figuræ ad inuentā deſcriptionē idoneę ſint: deinde in illis ſingulis, qualis'nā hæc
deſcriptio fieri poſſit, ex reſolutione cōpoſitioneq́; inuenire. Ac poſtea, q̄ rōnalis methodus euidē-
tē nobis propoſitorū inuētionis cōfirmationē præſtiterit, mox ad ea exequēda, q̄ per ipſam inuenta
ſunt, accedentes, iterū conſiderabimus, quo modo depingēdi corporis ſuperficiē planā, ęquabilēq́;
reddemus: hoc deinde per reſolutionē, & cōpoſitionē adinuēto aliquod hmōi corpus fabricari per
inſtrumenta, ipſum lineis deſignare tentabimus: iterumq́; ex reſolutione ac cōpoſitione eo cōperto
eiuſdē ſpeciei corpora, qualia nos methodus edocuit, conſtruere enitemur: cumq́; poſtea in multis
deinceps figuris delineatio facta, hominibusq́;, vt re experiantur, diuulgata fuerit, iā id, quod à prin-
cipio propoſitū fuerat, factū eſt. Qn̄.n. prima linea primū ſolis radiū excipit, itidē & poſtremū vlti-
ma, atq́; hoc in oībus ſolaribus horologijs depictis apparet, iā profectò vnū quoddā euidens indi-
ciū, ꝙ res propoſita inuenta ſit, habebimus: item verū alterū, cum oīa delineata corpora inter ſe con-
cordant, nec nō, & tertiū inueniemus cū æqualis aquæ fluxus ipſis reſpondet. Hoc etenim depicto-
B rū horologiorū veritatis iudicatoriū futurū ratio adinuenit: quod dico autē huiuſmodi eſt. Vaſculū
ex quauis materia conflatū perforato, primūq́; ſolis radiū intuitus aquæ mundæ imponito, deinde,
tibi cū pictū horologiū primā horam pręterijſſe nunciauerit, tu, quanta vaſculi portio aqua impleta
fuerit, adnotato, eaq́; effuſa iterū vaſculū eidē aquæ ſtatim imponito, &, cū ſecundā horā ſolare ho-
rologiū ſignificauerit, vaſculū aſpicito: poſtea, cū aquā in ipſo ad eandē partē perueniſſe, ad quā &
prima hora peruenit, inueneris, adnotato celeriter, & exhauſtū vaſculū iterū in eandē aquā immit-
tito, ac rurſum obſeruato, nū, quoad tertiā horā horologiū indicauerit, ad eundē vaſculi locum aqua
perueniat, ad quē prima aut ſecunda hora peruenerat: quod ita factū eſſe inueniēs, exhaurito vaſcu
lū, & iterū ad quartā vſq; horā in aquā demittito, itemq́; ad eandē vaſis partē aquā aſcendiſſe cōſpi-
catus, ipſā ſtatim effundito, denuoq́; in aquā demiſſo vaſculo quintā ſimiliter horā explorato, cūq́;
& in hac ad eundē locū aquā perueniſſe cōpereris, deinde in ſexta & reliquis deinceps vſq; ad duo-
decimā, ſi prorſum ita fieri cognoueris, rectè depictū eſſe horologiū tibi perſuaſeris, qn̄ quidē pro-
poſitū demōſtrauit: ꝓpoſitū erat autē, in duodecim æquas portiones totius diei tp̄s eſſe diſtributū.
Porrò numerū hunc tanq̄ omniū vtiliſſimū delegerūt, dimidiū.n. continet, & duplū. & quartū, &
ſextū, & duodecimū, quæ nullus alius poſt ipſum numerus vſq; ad vigeſimūquartū continere vide
C tur. Hunc ſanè tanq̄ † exiguū repudiarunt, & duodenariū numerū veluti cōmoderatū iudicantes † Al. longum
in tot particulas totius diei tp̄s diuiſerūt. Hanc autē partitionē ex vſu eſſe alij multi & Romani ipſi *
experientia cōprobantes, atq́; vtentes oſtendunt: ſiquidē hęreditatē oēm, cū teſtamentū condunt, in
duodecim portiones diſtribuunt: & ponderū ac menſurarum, quibus in vita opus eſt, plurimas in
duodecim partes diuidūt. Tu vero, ſi iubeas, tibi per methodū horologiū depinxero, ac deinde, ſiue
in duodecim partes, ſiue in aliū quempiā ſequentē numerū integrū diē partiri volueris, in illo pro-
fecto id, quod propoſueras, itidē factū eſſe cōperies, qn̄ & perforatorū vaſculorū menſuræ rn̄deat,
& oīno inter ſe depicta horologia cōſentiāt eo, ꝙ vltimæ in ipſis lineæ diei fines cōcludant. Ad hūc
ſanè modū & vaſculi, quod græci clepſydrā vocant, fabricā ratio m[illegible]lutoria veſtigans in-
uenit, cuius iterū experimentū vel plebeijs hoībus euiden[illegible]ma.n.[illegible]nea duodecimā horā
ſignificans excelſiſſimū locū habet, qua parte clepſydra lōg[illegible]mū diē dimetitur: breuiſſimū vero,
vbi l[illegible]ea breuiſſima eſt: inter vtranq; media eſt, ęquinoctialē diē q̄ declarat: ac deinceps quartā per-
tranſiens perinde oēs anni dies metieris: quod in medio intereſt vſq; ad æquinoctialia foramina in
clepſydræ labro, tibi p̄dictos quatuor dies ſignificabit: à quibus foraminibus poſt id, quod longiſſi-
mū diē ſignificat, inuenire ſcilicet incipiā, vſq; ad quā partē altioris in clepſydra lineæ hora duodeci
D ma trāſacta, aqua perueniat: poſt illa vero itē tertia à duodecima cōuerſione dies tibi declarabit, de-
inceps & quartā percurrens eodē modo oēs anni dies vnā illā in clepſydra lineā, quā celliſſimā eſſe
dixi, dimetientē reperies: quinetiā & alias lineas, quæcunq; excelſiſſima inferiores ſunt, alias horas
metiētes inuenies, quartā quidē à duodecima: omnibus anni diebus vndecimā horā ſignificant ſ̄m
eius differētes partes, vt de ſuprema antedictū eſt: ſequentē autē quintā, aut ſextā horā ſ̄m diuerſas
partes ſignificātē, atq; itē ſequentē ſeptimā, octauā, aut nonā, ac reliquas vſq; ad imā lineā, horā pri-
mā te inueniſſe in ſolaribus horologijs clepſydra iā aquæ plena tibi patefit: quemadmodū & quar-
ta, & reliquæ vſq; ad duodecimā inter ſe quidē æquales ſingulis quibuſq; diebus apparent, ad alias
autē aut præteritas, aut futuras relatæ inæquales: deinde methodū hanc inueniēs nō cupiuiſti, heus
tu, quid ſit, cognoſcere? non'ne tuā inanē ſcientiæ perſuaſionē percepiſti, qui, propoſita hæc cū ne-
ſcias, nō per anni ſpatiū, aut, rectius vt dixerim, nō in omni vita inuenire valeas? Neq;.n. hæc vnius
hominis vita adinuenit, ſed paulatim linearū ſciētia prouecta eſt: primo quidē elemētaribus in ipſa
ſpeculamentis ab aliquo veſtigatis: poſtea, cū hæc inuenta ſunt, poſteris hominibus deinceps con-
templationē illā ſummopere admirabilem, quā reſolutoriā nominari dixi ad illa adijciētibus, ſeſeq́;
in ipſa & alios, qui voluerint, q̄ diutiſſime exercentibus: neq; tamen aliquod huiuſmodi manuariū
opus, qualia hactenus de ſolaribus horologijs, atq; clepſydris declarauimus, oſtendere potuerunt.
At neq; temerarij erant, neque arrogantes, qui huiuſcemodi res indagabant, quales iſti, qui ſapien-
tiam ſe quærere, aut inueniſſe gloriantur: illi autē veriſſimo ſeſe honore decorantes, facultatem, quā

in anima optimam habebant, exercere, & ad finẽ perducere cupiebant, rationabilem ſcilicet dico, E
qua exercitata,& bonum habitum ſibi congruentẽ adepta longe maiores voluptates,q̃ illi, qui cor
poris voluptatibus obſtricti ſunt,accipiunt. Nulla etenim alia facultate ab hircis, vermibus, porcis,
pecudibus,atq; aſinis diſtamus:neq; vlla alia contẽplatio ingenui viri animũ vehementius, q̃ hæc
reſolutoria facultas,oblectat,cũ præſertim in ipſa quiſpiã magnos progreſſus fecerit:inter initia ve
ro,quẽadmodũ & aliæ ferè oẽs diſciplinæ,laborioſa eſt. Quod ſi nihil etiã delectationis afferret, cũ
tñ in rebus maximis nobis vſui futura ſit,in ipſa exerceri optimũ fuerit: cũ illud præcipuũ (vt mo-
do diximus) habeat,vt,quantam voluptatẽ afferat,res per ipſam inuentæ declarẽt: quod in his,quę
à philoſophia indagata ſunt,neutiquam repertũ eſt. Quocirca eis,qui in ipſa temere nugant̃,impu
dentes eſſe licet: neq;.n.vt qui horologiũ, clepſydram've haud recte deſignauerit, à re ipſa euidẽter
coarguitur, ſic & philoſophiæ præcepta euidẽti argumento refutantur, verum, vt quis voluerit, ei
dicere licet,cũ ſemel impudens abſq; rationali methodo ab ipſis rebus ſeſe edoceri affirmat. Quòd
ſi eos ſolos res vocẽ adeptæ allocutæ forẽt,haud ab re ſeſe iactarent,ac gloriarentur:at,cũ res ſileant,
neq; nos,neq; illos alloquantur,iã ſatis patet ſolam,quæ in nobis eſt, rationabilẽ facultatẽ rerum na-
turam exploratũ ire. Res igitur inuenire potens,id prius in rebus euidenter hoc teſtantibus demon
ſtrato,& methodũ nobis dicito,cui omne problema reſolutorie ſubijciatur, ac verarum, falſarumq; F
rationum ſimilitudines prius diſtinguens oſtendito, vbi vitiũ deprehendere liceat, in rebus autem
obſcuris non amplius fide dignus fuerit. Omnia hæc homines recte dicta eſſe conſentiunt, præter
iſtos temerarios,& falſa doctrinę perſuaſione inflatos,quibus ad veritatẽ, via neq; lõga admodũ eſt,
neq; eiuſmodi,qualẽ Heſiodus ad virtutẽ eſſe cecinit,ſed breuis ac plana,aut potius nulla eſt. Nem
pe,ſi res ipſæ naturã ſuam oẽs homines edocent,nõ opus eſt in rationalibus methodis ſeſe exercen-
tes fruſtra operã,& oleum perdere. Non'ne igitur ò maxime cunctos ſapientia excellere vobis ipſi
perſuadentes, hoc ſaltẽ nobis alijs, qui nondum ſapientiã veſtram aſſecuti ſumus, eſſe perſpicuum
conceſſeritis, omnes homines oportere omniũ rerum veritatem cognoſcere, quandoquidem ipſa-
rum natura ſe ipſam patefacere abũde valet? Tergiuerſantur iterũ,cum ita fuerint interrogati: nõ
omnesq; aiunt à rebus edoceri. Qui'nam igitur ſint iſti,quos res ipſæ edoceant, nobis iterũ percon-
tantibus,ſe ipſos ſolos aiunt:quid.n.aliud reſpondere queant,iactantiã ſcilicet, quam initio profeſ-
ſi ſunt,tueri conſtituentes? At profectò nos iſtis de ſe,quicquid velint,pronunciantibus nequaquã
credimus:cur.n.proh dij immortales,ſolis his res ipſæ naturam propriam declarauerint? Num id-
circo,quia nihil ex primis diſciplinis perceperunt? Sed hoc merum mendacium eſt:alij etenim ple
* riq; ne illas quidẽ vlla ex parte delibarunt. Quòd ſi rationabilem animæ vim in diſciplinis exercuiſ G
ſent,effectus id eos poſſe facere teſtaretur:atqui nondum eiuſmodi contẽplationem attigerunt. Di-
cent autem forſan,ſolos ſe perſpicaces à natura creatos, atq; res congruenter cernere, quemadmodũ
Lynceus ſubterranea intuebatur. Quid igit̃,ſi adeo acri,admirabiliq; ingenio ſunt, in id genus pro-
poſitis excutiendis, quorũ inuentio veridicos eſſe inuentores manifeſtat, planè ridiculi conſpiciun-
tur? Nullum.n.eorum quiſquã ipſorũ vnq̃ inuenire potuit:quin & eorum inuentoribus declaran-
tibus,ac edocẽtibus alij ſanè diſcũt,iſti vero ſoli,& inexercitati, & ingenio tardi percipere nequeũt:
* deinde me prouocãt,atq; aliquis ex ipſis forte me intellexit,nõ tñ,quod dixi,recitare valet. Quę'nã
itaq; cæcitas in proprijs dignoſcendis vitijs hac iſtorũ ignoratione maior eſt, ꝙ vulgaribus homini-
bus ſeſe rudiores cũ videant,ad ea percipienda,memoriæq; mandanda,quę ab arithmetica,geome-
tria,architectonica, aſtronomiaq; reperta ſunt, poſtea philoſophiæ locos adeo facile exploratos ſeſe
habere cenſeant, vt res ipſas ſeſe oſtẽdere abſq; demõſtratione, rationaliq; methodo cõtendere au-
deant? Porrò,ꝙ ſponte inter ſe adulentur,neq; veritati inueniendæ operam nauent, ex eo ſcire licet,
ꝙ de re aliqua ſinguli inter ſuos tantum diſcipulos diſſerunt,omnesq; alios tanquam aberrantes ca-
lumniantur,atque vituperant. Ego vero,ſi in vnum eos locum cogere velim,id non ferunt, ſed ſta-
tim verecundiam prætexunt, neq; ſe coram hominum multitudine ſermonem facere poſſe confir- H
mant:nihilominus ſingulis diebus ipſorum alius viginti auditores habet,alius triginta,& non nun
quam plures,neq; inter illos dicere erubeſcunt. Verum ego,ſi tres aut quatuor eorum collegio in-
tereſſe voluerim,exẽpli cauſa Platonicos quatuor, tres aut quatuor Epicureos, totidẽ numero alios
Stoicos,& Peripateticos,ad hos,tres Academicos,aut vocatos Scepticos,hoc eſt, conſideratiuos, vt
omnes ex philoſophia viri vicenarium numerum expleãt,pręterea vltra enumeratos, ſi totidem ad-
ſint,qui rationalem potentiam in mathematicis exercuerint, ſed philoſophicos ſermones ignorent,
tunc nullus iſtorũ eiuſcemodi virorum conſpectum ſuſtineat. Quòd ſi non nunquam ab homini-
bus nulli ſectæ addictis, in dicendo autẽ exercitatis coacti eiuſmodi hominum cœtibus intereſſe nõ
recuſent,dũ iſti inter illos altercãtur, ſuasq; rationes conglomerant, multoties aliquis geometra ſu-
peruenit,acceſſerunt & medicorũ non nulli,& alij quidã dicendi ſtudioſi, & mathematicis diſcipli
nis inſtructi,eas quidẽ,vt quæſtũ facerent,exercentes,& nulli in philoſophia ſectæ inſeruientes: at-
que tunc,vt mihi moris erat,ab ijs petij,vt iſtorum philoſophorũ rationes dijudicarent:tum eorum
quidã optime controuerſiã ſedari poſſe,inquit,ſi in id,quod mundũ continere iſti aiunt,vacuũ pro-
fecti experiantur, nunquid in eo poſitũ corpus vna in ſede manere, an & ad alium quoque locum
transferri aptum ſit. Alijs quidem omnibus hæc dicta placuere, ſoli ipſi inter ſe nobiſcumq; rixari
non deſtiterunt, probabiles rationes à neceſſarijs diſtinguere nequeuntes. Poteſt enim corpus in
vacuo vno loco manere,poteſt & non manere,neutra ſecta neceſſariam oſtenſionem habente.

In

A *In eos, qui temere, & inconſiderate, nullaq́ adhibita methodo aliquid pronunciant.* CAP. 6.

SEd iã mihi tempus aduenitſſe videtur, vt & ego aliquid in medium afferã, parum ſanè ſperãs ab
illis ſuam inanẽ ſcientiæ perſuaſionem relictum iri: neq; tñ id ipſum exiguum eſſe duxi, ipſam
videlicet non intentatã relinquere. Id igitur ab oĩbus cõceditur, oẽm demonſtrationẽ ab euidentiſ-
ſimis inchoari, ſed ilico primus ab ipſis ad ignota tranſitus ab Academicis, & Cõſideratiuis appel-
latis philoſophis non concedit̃: inter nos vero id conuenit, ꝙ aliud inuenimus, quod illorum ambi-
guitatem auget. Cum.n.ex euidentibus aliqua intelligentiæ, aliqua ſenſui euidentia ſint, inter ſe nõ
nunquã hæc pugnare videntur, atq; in primis hoc ipſum hoĩe exercitato eget, hęc neutiquã inter ſe
diſſidere oſtenſuro. Secundũ ab hoc maximũ eſt, quæ euidẽter clara ſunt, à nõ euidẽtibus internoſ-
ſe, quidã.n.temere, non dũ clare apparentibus perinde, ac talia ſint, aſſentientes, fallunt̃. Sed quid mi
reris, inquies, id in rebus intellectui claris temerarijs hoĩbus accidere, id ipſum cernens & in ſingu-
lorum ſenſuum actionibus quoſdã cõmittere, cum ex longiore, ſ. interuallo, ꝗ̃ vidẽdi requirat po-
tentia, aliquem accedentẽ intuiti: Exempli cauſa, Dionem eſſe, qui accedat, tanquã exacte cõſpicati
affirmãt: atqui iſte propius accedẽs interdũ nõ Dion, ſed Theon eſſe viſus eſt. Itaq; ſi procul, & pro
pe viſorum imago nõ differret, minime de his, quæ procul aſpiciunt̃, inter ſe diſſidentes, neq; redar
B guerent vnquã, neq; redarguerent̃: ſin alia vero eſt prope viſorum, alia non prope viſorum actio, vt
illis, qui propius intuentur, notum eſt, haud iniuria non nunquã decipiunt̃. Hoc igitur ante oĩa me
moriæ mandato, ante, ꝗ̃ ad intellectui manifeſta pertranſeas: ne & tu incõſiderate qñq; pronũcies,
& aliquod viſibile procul accedẽs equũ eſſe, verbi cauſa, dicas, quod, propius cũ fuerit, Theodorus
eſſe cognoſcatur: aut potius te in omni vita ab hmõi tam facili aſſenſu abſtineto, quẽ procidentiam,
& temeritatem noĩant. Mihi ſanè id tm̃ de me tibi dicere liceat, nullus me vnquã ita deceptum eſſe
oſtendere poterit. Ab adoleſcẽtiæ nanq; tẽporibus ita me ſemp aſſuefeci, vt tam in his, quæ ſenſui,
ꝗ̃ in his, quæ rationi manifeſta vident̃, ab inconſulto & præcipiti aſſenſu cauerẽ: ad quæ trãſiens iã
tibi iterum in memoriã reuocare, hortariq́; decreui, vt nulli falſo fidẽ habeas, vt quotidie permultos
amicorũ alicui, quæuis loquenti aſſentiri, video: ꝙ ſi duo, tres, aut quatuor idem dixerint, non reni-
tuntur: ſed, cum vni aſſenſi planè fuerint, idẽ tribus, aut quatuor dicẽtibus temere aſſentiunt̃ neque
illud perpendunt, vtrum iſtos oẽs ex vna cõi cauſa verũ dicere, aut contra ex vna cõmuni cauſa mẽ-
tiri liceat. Satius igit̃ fuerit hic cunctari, quẽadmodũ & ego facere ſoleo, & ſi ꝗ maxime deriſorem
me, & incredulũ amici mei temere aſſentiẽtes noĩant. Igitur non nulli ſunt, qui, cum aliquem pere-
gre aduenitſſe de quopiam audiuerint, ſtatim mihi veniſſe hoĩem renunciant: ſed paulo poſt men-
C dacij conuicti, & à me reprehenſi, tm̃ abeſt, vt in poſterum ſeſe cautiores præſtent, vt etiã ęgre feren
tes mihi iraſcantur, dicantq́; ſe non eſſe mendacij authores, ſed cuidam illud dicẽti crediditſſe, eiuſq́;
peccatum eſſe non ſuum, propriã in aſſentiendo inconſultam temeritatẽ conſiderare nolẽtes. Nem
pẽ ſi, vt ego dicere cõſueui hoĩem hunc mihi hac de re hoc dixiſſe, hunc in modum, & ipſi ſermonẽ
facerent, haud profectò mentirentur. Nunc vero dum mẽdacium referenti credẽtes fallunt̃, non il-
lum modo, verum ẽt ſe ipſos mendaces eſſe demõſtrant: cum amicũ peregre in patriam redijſſe ip-
ſis non aſſerere, ſed ab alio id ſe audijſſe, dicere liceret. Qñquidem igitur huiuſmodi rebus ipſorũ
haud multo poſt mendacium declarãtibus, nõ deſiſtunt tñ propenſe nimis fidem adhibere, quid in
abſtruſis, atq; reconditis ipſis accidere putãdum ſit, quas perciper[illegible]ne, ꝗ difficile eſt: Facilius qui-
dem fuerit vnius rei ſemp meminiſſe, ꝗ in eius exacta co[illegible]nitione [illegible] perſiſtere: difficillimũ
aũt icci̇rco fuerit, qm̃ id ipſum facere pleriq; recuſant. [illegible]i vero huiuſce præcipitis audaciæ cau-
ſam quærẽti, oĩa hæc ipſi agere, vt reliquos ingenio præcel[illegible]e cẽſerent̃, viſi ſunt. Celeriter.n. quod-
uis aut ſenſu, aut intelligẽtia cõſequi laudabile eſt: quod ſolum iſti hoĩes intuẽtes ſeſe vicino appre-
henſionis celeritate meliores, probaturos eſſe confidunt, cum tñ ignorantiæ potius celeritatẽ oſten-
dant. Hæc itaq; à me generatim aduerſus oẽs temere aliquid pronunciantes inuenta dicere volui.

D *Refelluntur rurſus, qui de ignotis rebus apertas ſe rationes habere exiſtimant, & in his labuntur, quorum clara, & euidens eſt comprobatio.* CAP. 7.

CÆterũ ad iſtos rurſum philoſophos reuertamur, qui incõſiderate de corporibus in vacuo ſtan
tibus, aut deſcendentibus ſermocinãtur. Architectus nãq; ita nõ affirmaſſet prius, ꝗ in ipſum
vacuum ẽ mundo egreſſus rem experientia cõprobaſſet, atq; vnũquodq; in vacuo poſitum corpus
aut eundẽ locum obtinere, aut in aliũ trãſmutari apertiſſime cõſpexiſſet. Eiuſmodi nanq; ad oſten-
ſiones conſtituendas principijs euidentibus, ac ſine cõtrouerſia ab oĩbus cõceſſis ipſos vti cognoui-
mus: at vos de ijs philoſophantes, quorum nullam certam notitiã habetis, ea, ꝗ̃ clariſſime dignoſci
poſſe cõtenditis. Proxime duos altercantes philoſophos audiui: alteri.n. eorum aqua lignis grauior
eſſe videbat̃: cõtra, alter ligna grauiora eſſe defendebat: vterq; aũt ſurſum ac deorſum intuens lõgas
rõnes afferebat. Caput, præcipuumq́; alterius philoſophi argumentũ erat, cõſtrictã, denſamq́; ſub
ſtantiã grauiorem eſſe, quocirca ligna, ꝗ aqua, grauiora eſſe: Alterius ratio potiſſima fuit, aquæ mi-
nus vacui, ꝗ lignis, ineſſe, ideo ipſam quoq; grauiorem eſſe debere. Hæc vero dicebãt prolixis ſer-
monibus, non demõſtratiuis rationibus ſententiã ſuã roborantes, tanquã ipſis rem ſenſui dijudicare
(quẽadmodum & nos facere nouiſti) non liceret. Sed ipſum philoſophi adhuc dicere volẽtes inter-
rogauerunt, quis'nam eſſet modus, per quem euidẽter apprehendi poſſet, vtrum ipſorum grauius
eſſet, neque.n.in lancibus id fieri poſſe dicebant, quemadmodũ neq; ex vaſe pleno: etenim expen-
dere lignum poſſumus, non tamen vas aliquod ipſo replere, quod rurſum aqua implere valemus.

Hæc

Hæc igitur iſtis(vt ſoliti ſunt)garriẽtibus ridẽs architectus inquit, Nimirũ vos oẽs ſapientes videri E
volentes eiuſmodi ſemp eſtis,quæ extra mundũ ſunt, de quibus cõiectura notitiã accipere ſolũ cõ-
tingit,ſciẽtifice aũt cõprehendi nequeũt,cognoſcere vobis perſuadẽtes,hæc aũt,quæ ad manũ ſunt,
vel imperitis hoĩbus interdũ patentia,penitus ignorantes,quẽadmodũ & id ipſum in pſentia propo
ſitum,aquę,ſ.ac ligni ponderis exquiſitio.Oĩbus igitur,qui ibi aderãt,architectũ rogãtibus,vt,quo
pacto ligni,& aquæ grauitas inter ſe cõparari,dijudicariq; firma,ac certa ſciẽtia poſſet,edoceret,ip-
ſe quidẽ breui,& aperte,vt oẽs qui aderãt pter ſolos philoſophos,intelligerẽt,explanauit: ab illis ve
ro bis,& ter eundẽ ſermonẽ repetere coactus eſt,vixq; tandẽ ſic rem apprehendere potuerũt. Quo-
circa iure,inquit architectus,permulti nihil iſtis pter inanẽ ſciẽtiæ perſuaſionẽ ineſſe prædicãt:ſtul-
ti nãq;, & ingenio hebetes in rebus oĩbus obſcuris,& recõditis cõuincunt: at iſti vano ſapiẽtiæ noĩe
præditi in notis & apertiſſimis hærẽt,atq; hallucinant. Tunc ego hæc eius ſermoni ſubijciens haud
iniuria ab ipſis accidere dixi,qñquidẽ,vt à per ſe notis ad ignota trãſeundũ ſit, nunquã diſcere labo
rarunt,neq; in illis ſeſe rebus exercere,q̃ recte inuenientiũ veritatẽ cõprobare, non inuenientiũ aũt
errorem coarguere queãt. Cæterũ,vt rideatis,inquit,iſtorumq; faſtus, quantus ſit, cognoſcatis,vnũ
aut duo ex ijs,quæ hmõi hoĩes ſupercilia cõtrahentes inconſiderate proferunt,reciãre decreui,pri-
mumq; illud pcipue dixero. Poſteaquã Peripateticus quidã philoſophus acceſſit, vnicũ eſſe mun- F
dũ aſſerens,eumq; plenũ,extra quẽ nullum eſſet vacuum,quẽadmodũ neq; intus:duplici dr̃ia,dixi,
ab hoc philoſopho vterq; iſtorum diſcrepat,oſtẽdi aũt Stoicũ philoſophũ,& Epicureũ: Stoicus.n.
in mundo quidẽ nihil vacui,ſed extra mundũ vacuum eſſe locũ aſſerebat: ambo hęc Epicureus cõ-
cedens in alio quodã ab ipſo diſſentiebat: neq;.n. vnũ eſſe mundũ,quẽadmodũ Stoicus,in hoc ſanè
Peripateticis aſſentiens,opinat,ſed,quẽadmodũ vacuum magnitudine infinitũ, ita & mundos in ip
ſo multitudine infinitos eſſe cõtẽdit. Ego vero,q̃ iſti tres ſuis ſomnijs patrocinari volẽtes dicerẽt,au
diui, ipſosq; nulla rõne oſtẽſoria,ſed pbabili & cõiectrice muniri exactiſſime cognoui:interdũ ve-
ro neq; ſeſe, ꝙ mentiantur,aĩaduertere,cũ eos ſingulos,vt in hoc idẽ propoſitũ aliquã demõſtratio-
* nẽ afferrẽt, prouocaremus. Hoc mõ itaq; ea,quę in libris ipſorum ſcripta eſſe nouimus,diſſerebãt:
* oĩbus aũt præſentibus clariſſime nullus ipſorũ rõnem neceſſariã,aut linearũ demr̃oni conſimilem,
* ſed ex argumentatiunculis,quibus rhetores vti ſolent,cõpoſitã afferre viſus eſt. Sed hactenus de di-
uitibus ſermo habitus eſt. Ad nos igitur ipſos, quicunq; diuites non ſumus, reuertamur, iterumq;
aliquem ex ſapientibus percunctemur, num æquum ſit ſeipſos ſolos veritatẽ cognoſcentes prædi-
care ab omnibus alijs tum imperitis,tum philoſophis cognitam. Illud nãq; grauiſſimũ eſt (dicebã)
ſingulos videlicet philoſophos extra proprium gregem à nullo alio laudari. Quẽ igitur alium de- G
cet omnes philoſophos iudicem, quam ipſa ſenſibus euidentia expectare, atq; ex omnibus rationa-
libus artibus arithmeticos,ratiocinatores,geometras,aſtronomos,architectos,iuriſconſultos,rheto-
ras,grãmaticos,muſicos: etenim,qui ſe ipſum iudicat,atq; coronat, aliórũ iudicum ſi expectet ſen-
entiam,omnibus ſuffragijs condemnabitur. Hæc in præſentia de peccatis abunde dicta ſunto.

GALENI DE CONSVETVDINIBVS LIBER

ab Auguſtino Gadaldino è Græco,ad verbum ferè latine expreſſus. H

ARGVMENTVM LIBRI

Conſuetudinum vires, & cauſæ explicantur.

Improbatur eorum opinio, qui ſcopum à conſuetudine ſumptum abrogare conabantur: probaturq́; quantum conſuetudo poſſit, addito etiam Hippocratis, & Eraſiſtrati teſtimonio. CAP. I.

*A * βοείων. de carnibns aute bubulis ſemper loquitur. Vide cap.2.*

*B * Al. menſem.*

*C * Al. quam ante. Vide infra ca.2. nõ lõge a principio.*

D 2. Apho. 49. Ext. ord. 19.a

CVm ex curatiuis ſcopis vnum,& eum eſſe, qui à conſuetudinibus ſumi-
tur, non optimi ſolum medici, ſed omnes etiam homines cenſeant: non
nulli tamen ex ijs,qui bona omnia corrumpunt: deijcere eum conantur:
interrogantes nos,cur læſus quis,verbi gratia,in primo vſu à [a] bubularũ
carnium eſu,ac deinde coactus ſingulis diebus per totum [b] ãnnũ eas co-
medere,vel nihil amplius lædatur, vel [c] inſuetis minus: poſtea, quicqd
nos dixerimus,verbis illi euertentes,exiſtimant vnà cum ipſo,rei quoq;
eſſentiã ſuſtuliſſe: nõ ſecus,ac, ſi quis, vbi omnibus opinionibus de mo
do,quo videmus,contradixerit,minime etiã videre nos cõcedat. Quòd
igitur maxima portio ad remediorum inuentionem ſit ea quæ à conſue
tudinibus capitur,euidenter appareat: ob idq; etiã Hippocrates in Aphoriſmis ſcripſit. [d] ‖ Aſſueti »
ſolitos labores ferre,quamuis imbecilles ſint,vel ſenes,inſuetis fortibus,& iuuenibus facilius ferunt:

Fuſiusq;

A [a] ‖ Fuſiusq́ꝫ etiam in libro De diæta acutorum expoſuit, tum læſiones, quæ ex inſolita fiunt diæta, [b] † tum vtilitates, quæ ex ſolita. Eraſiſtratus itẽ in ſecundo De paralyſi libro, de oĩbus conſuetudinibus eo, quo Hippocrates, modo, ſentire videtur. Ac præter hos, antiquorũ medicorũ nullus eſt, qui cauſam cõfeſſam, indubitatãq́ꝫ, tum horũ, tum aliorũ dixiſſe nõ videaꝣ. Nam qui probabilẽ cauſam exiſtimanꝣ inueniſſe, [c] † in vna ſanè materia, alij aliã inuenere, nõ nulli quidẽ in cibarijs ſolis, nõ nulli vero in exercitationibus, vel vitæ inſtitutis: in omnibus aũt materijs nullus. Enimuero de frigidæ quoqꝫ exhibitione, quã in acute ægrotãtibus ſæpe numero facimus, nõ nulli nobis aduerſanꝣ, prohibẽtes ipſam dari febriẽtibus, ac iubentes nos illis indicationibus eſſe cõtentos, quæ ab alijs ſcopis ſumunꝣ, quas & à locis affectis, & ab eorũ affectione, ętateq́ꝫ, & regione, & anni tpe, & ab ipſius laborãtis tẽperamento, & facultate vſurpare cõſueuimus: ridiculũ eſſe aſſerẽtes, ſi, dũ phlegmone laborat iecur, vel pulmo, vel ventriculus, vel aliqua alia ex ita p̃cipuis particulis: ei qui frigidæ potator eſt, frigidũ offerri potũ nullã aliã ob cauſam, niſi ob cõſuetudinem, permiſerimus. Æque.n. hoc eſſe aiunt, ac ſi cõcedaꝣ, aqua frigida lauari eos, qui ita aſſueti ſunt, licet febricitent: Quaſi oĩbus quocunqꝫ modo ægrotãtibus, oĩa, quæ ipſis cõſueta ſunt, facere permittamus, nec vnà cũ alijs oĩbus ſcopis, eum quoqꝫ, qui à cõſuetudinibus eſt, admittamus. Ariſtoteles igiꝣ Mitylenæus, vir in ſpecula-

B tione peripatetica primatum tenens, cũ in morbum quendã incidiſſet, qui à frigidæ ſanè potione iuuari poterat, quia tñ talem potum nunq̃ ingeſſiſſet, medicis eum bibere cõſulentibus repugnabat, manifeſto ſe ſcire affirmãs, ſe, frigida guſtata, ſpaſmo correptum iri: nã & hoc ipſum aſſerebat ſe vidiſſe in alio, qui ſibi, & corporis habitu, & temperamẽto erat ſimilis, calidæq́ꝫ potioni erat aſſuetus. Quòd ſi tali potui, ſicuti nõ nulli, aſſueuiſſet, maxime quidem nec ipſe illius oblationem timuiſſet. tandem tñ medicis eum oĩno compellentibus, frigidam potauit. Ac ille quidem ita obijt, vt audiui. Cum aũt me interrogarent, qui illi morienti aderant, vtrũ, ſicut in alijs, aliqñ quidem per totũ morbum, aliqñ aũt in aliquo tpe, frigidã dare auſus ſum, q̃uis cęteri medici eam dare vererenꝣ: ita quoqꝫ & in illo auſus fuiſſem: & an recte ſuã ipſius naturam vir ille coniectaſſet: Reſpondi, eum ſanè exquiſite coniectaſſe: gracilis.n. admodum erat, osq́ꝫ ventriculi frigidiſſimum ab initio habebat, ita vt ſingultu ſtatim corriperetur, ſi qñ vel leuiter refrigeraretur. Verum, ſicuti hic frigidũ potum nõ ſuſtinuit, tum propter conſuetudinẽ, tum propter corporis naturam, licet morbus indicaret: ita alijs valde audens dedi, ſi febris cauſus exquiſitus eſſet, nullumq́ꝫ viſcus phlegmone tentari conſpicereꝣ, nec ſolum valde audens dedi, ſed vnà etiam familiaribus laborantis prædicens, niſi frigidã biberit, moriturum oĩno eſſe hoĩem: ſin biberit, multã ſpem ſalutis habiturum, & oẽs (quod cum Deo di-

C ctum ſit) ſuperſtites euaſere. Quare, poſtq̃ hoc remediũ diuturno experimento cõprobatum eſt, ad cauſæ inquiſitionẽ accedamus, in memoriã prius reuocãtes, tum quę Hippocrates in libro De diętaacutorum, tum quæ Eraſiſtratus in ſecundo De paralyſi ſcripſit. Ac ſeries quidẽ Hippocratis ita ſe habet. ‖ Atqui facile addiſci põt, ꝙ vitioſa diæta comeſtionis, & potionis, ipſa ſibi ipſi ſemper ſimilis, tutior vt plurimũ eſt ad ſanitatem, q̃, ſiquis repẽte magnã mutationem faciat ad aliud melius: qñquidem & ijs, qui bis cibum capiunt in die, & ijs, qui ſemel cibum capiunt, repentinæ mutationes noxas, infirmitatemq́ꝫ inferunt. Et ij ſanè, qui prandere non conſueuerunt, ſi pranſi fuerint, ſtatim infirmi fiunt, & toto corpore graues, & imbecilli, & tardi: ſi vero etiã ſupercęnauerint, acidum ructantes: quibuſdam aũt etiam ſpatile (hoc eſt humida deiectio) aduenit, qñ præter cõſuetudinem onere grauatus eſt ventriculus, ſolitus ſuperſiccari, & non bis intu[illegible]qꝫ bis * elixare cibaria. Deinceps, cum interim modũ tradidiſſet quo quis horu[illegible]m ſanet, ſermonẽ rurſus de ijs, qui conſuetudinem trãſgrediunꝣ copulans, ita ſcribit. ‖ Adhuc vero magis is laborauerit, ſi ter in die cibum capiat ad ſaturitatem: & adhuc etiam magis, ſi pluries: quãquam ſanè multi ſunt, qui facile ferunt, ter in die cibum capiẽtes ad ſatietatem, ſi ſanè ita fuerint aſſueti. ‖ Quin, & qui bis cibum in die capere cõſueuerunt, niſi pranſi fuerint, imbecilli, & infirmi fiũt, & ad omne opus timidi, & cardial-

D gici: pendere.n. videntur ipſis viſcera, & mingunt calidum, & viride, & ſtercus cõburitur, ſunt & quibus os amareſcit, & oculi cauantur, & tẽpora ſaliunt, & extrema refrigeſcunt, & plurimi quidẽ eorum, qui pranſi non ſunt, cęnã comedere nõ poſſunt: ſi vero cænauerint, ventriculum grauant, ac multo magis ægre cubãt, q̃ ſi pranſi fuiſſent. Cum ergo talia ſanis eueniãt ob dimidij diei mutationem diætæ pręter conſuetudinẽ, neqꝫ addere cõmodũ videtur, neqꝫ detrahere. Si igitur hic, qui pręter conſuetudinem ſemel cibum capit, tota die exinanitis vaſis, cænauerit quãtum ſolebat, veriſimile eſt ipſum (ſi cùm impranſus eſſet, laborauit, & infirmus redditus eſt, cum aũt cænaſſet, grauis effectus eſt) multo magis grauari. Si vero lõgiori adhuc tẽpore, exinanitis vaſis, derepente po*ſtcœnauerit, magis vtiqꝫ grauabitur. Poſt hęc aũt rurſus Hippocrates (quemadmodum etiam ſuperius) correctiones quaſdam genitæ læſionis in ijs, qui præter conſuetudinem vaſa exinanita habẽt, ſcribẽs, deinceps rurſus ita inquit. ‖ Multa vero ẽt alia his germana de vẽtriculo quis vtiqꝫ dicat, ꝙ facile ferũt eſculenta, quibus aſſueti ſunt, etiam ſi non ſint bona natura: ſimiliter aũt & poculenta. Et quæcũqꝫ ſanè multus carnium eſus præter conſuetudinẽ comeſtus facit, vel allia, vel ſilphium, vel ſuccus ipſius, aut caulis, vel alia quæcunqꝫ huiuſcemodi, magnas vires peculiares habentia, minus vtiqꝫ quis mirabitur, ſi talia labores ventriculis, magis q̃ alia, faciant. At {iuſte mirabitur} ſi didicerit, quãtam maza turbationẽ, & tumores, & flatum, & tortionem ventriculo inferat pręter conſuetudinẽ comeſta ei, qui panem comedere ſit ſolitus, vel qualem panis grauitatem, & tenſionẽ vẽtriculi ei, qui mazam comedere ſit ſolitus: vel ipſe quoqꝫ panis calidus comeſtus qualem ſitim inferat, & repentinã plethoram,

A Vide infra v erbppo. citata.

B † In codice græco καὶ τὰς ἐκ τῆς συνήθους ἀφελίας. & ẽino debẽt hæc verba adeſſe.

C † κατὰ μίαν ὕλην eſt in græco.

Cõm. 2. t. 21. 7 119. c

* ἕψειν. Vide Gal. ibi in fine commenti.

Ibidem. t. 23.

* Quidam cod. habet μεγαδειπνήσειεν, i. copioſe cænauerit.

Ibidem. t. 33. 131. a

Hæc erãt ĩ antiquis græcis.

plethorã,propterea ꝙ tum exiccatorius,tum tardi gradus ſit: & panes valde puri, & qui cõfuſanei E »
ſunt,(ſyncomiſtus appellant)præter conſuetudinẽ comeſti,ꝙ̃ diuerſa inter ſe faciãt: & maza etiam »
ſicca præter cõſuetudinẽ,aut humida,aut viſcida:& polentæ quale quid faciant recentes ijs, qui nõ »
ſint áſſueti,& aliæ ijs,qui recentibus ſint aſſueti:& vini potus, & aquæ potus pręter conſuetudinem »
in alterum repente permutata: & aquoſum vinum,& meracũ præter conſuetudinem repente pota »
tum: illud.n.pladon (id eſt humiditatem)in ſuperiori ventre infert,& flatum in inferiori:hoc autem »
venarum palpitationẽ,& capitis grauitatem,& ſitim.albũ item vinum,& nigrum ei,qui præter cõ- »
ſuetudinẽ permutat,licet ambo vinoſa ſint,multa tñ in corpore alterarint:vt minus mirũ quis vtiq; »
dixerit,dulce,vinoſumq; vinum non idẽ poſſe,repẽte permutata. Ex Hippocrate quidẽ ſatis ſint, »
quæ hucuſq; ſcripta ſunt exempla de conſuetudinum facultate, Eraſiſtratus autem in ſecundo De-
paralyſi in hunc modum ſcripſit. Oportet autem vt,qui ex ratione curaturus eſt,multam admodũ »
conſiderationem de conſuetudine,& inſuetudine faciat:dico ſanè hoc modo. Qui aſſueti ſunt labo »
ribus,etiam ſi multum laborauerint,non laſſantur:qui vero inſueti ſunt, etiam ſi parũ laborauerint, »
ſublaſſantur.Eduliaq; conſueta,licet concoctu difficilia ſint,non nulli facilius concoquunt,ꝙ̃ inſue- »
ta,licet faciliora ſint concoctu.Excretionesq; conſuetas,licet eæ incõmodæ ſint, quia tñ in conſuetu »
dinem venerunt,requirit corpus,atq; his priuatũ,in morbos incidit.Quale euenit & circa hæmor- F »
rhoidum fluores,& purgationes,quas non nulli ſibi ipſis conſuetas faciunt. Quale etiam & ijs,qui- »
bus vlcera per tẽpus erumpunt,ichoremq; fundunt.Quale item ijs, quibus per quædã tẽpora cho- »
leræ fiunt.Omnes.n.tales excretiones,licet incõmodæ ſint,requirit corpus:& vbi ipſę conſuetis tẽ- »
poribus non fiant,in affectus non exiguos incidunt ij,q̃bus talia erant conſueta. Conſpiciuntur etiã »
& talia quædam euenire per cõſuetudines in verſibus iambicis,quos ſciamus:ſi quis enim nos iuſ- »
ſerit ex medio verſu duos,vel tres verſus recitare,nosq; huic rei inſueti ſimus, id haud prõpte face- »
re poſſumus: per continuatam aũt numerationẽ,vbi ad eoſdẽ verſus peruenerimus, ex parato faci- »
leq; recitamus: aſſueſcentes aũt,tandem etiã id prompte facimus, quod prius difficulter præſtaba- »
mus.Accidit etiam & tale quicpiam.Nã qui ad diſcendum ſunt inſueti,tarde & pauca diſcunt:qui »
autem ſunt aſſueti, multo plura diſcunt, faciliusq;. Simile etiã & circa inquiſitiones euenit.qui.n. »
prorſus inſueti ſunt inquirere,in primis motionibus cogitatione occæcantur,obtenebrãturq;,ac ſta »
tim ab inquirendo deſiſtunt,cogitatione nimirum fatigati,ac præimpotentes redditi: nõ ſecus,ac il- »
li,qui cùm curſui ſint inſueti : ad currẽdum tñ accedunt. Qui vero inquirere eſt aſſuetus, cogitatio- »
ne per totum penetrans,inquirensq;,ac eam multos in locos transferens,ab inquiſitione nõ deſiſtit, »
ne dum in vna die,ſed neq; in tota vita ab inquirendo quieſcens: ac ad alias notiones à re,quę inqui- G »
ritur non alienas,cogitationem transferens,progreditur quo vſq; ad rem propoſitam perueniat.Ita »
ſanè videntur hucuſq; ea,quæ in conſuetudine ſunt,pollere in omnibus noſtris affectibus,tam ani- »
malibus,q̃ corporalibus.Ac de his quidẽ in pręſenti ſatis ſit dictũ. In vniuerſalibus aũt ſermonibus »
de medicina habitis,copioſius enumerata ſunt,quæ certe neceſſariã cõſiderationem ab eo expoſtu- »
lant,qui nolit in multis,quæ ad medicinam ſpectant,claudicare. Hæc quidem celeberrimi medico »
rum Hippocrates, & Eraſiſtratus dixerunt de facultate conſuetudinum, non rationi inuentionem
eorum attribuentes,ſed ex ijs,quæ manifeſte apparent,edocti: quemadmodum profecto,& alij ho-
mines,quicunq; nõ ſuum, aut aſinorum more viuunt, ſed mente aſſequuntur à quibus rebus ipſi,
vel iuuantur,vel lædu[illegible]icet enim ipſos quotidie audire dicentes,huic edulio, & huic potui aſ-
ſuetos eſſe: ideoq; non poſſe ipſa relinquere,propterea ꝙ in mutationibus læduntur.Eodẽ quoque
modo,& de vitę inſtitutis dicunt, verbi gratia,lotione,illotione,equitatione,venatione,curſu,lucta,
vigilijs,inſolatione,refrigeratione,& quæcunque ſunt eiuſmodi.

Cauſa cur multum poſſit conſuetudo in ijs, quæ comeduntur, & bibuntur, vbi pulcherrima de concoctione ciborum, & de familiaritate corporis nutriendi cum nutriente traduntur, CAP. 2.

IGitur,& nos quoque eos aſpernati, qui vel nihil, vel parũ exiſtimant ad curationẽ conferre ſco- H
pum,qui à conſuetudinibus ſumitur,cõſideremus quænam ſit cauſa,cur multum poſſit conſue-
tudo: & an vna quædam ſit {in omnibus,} an ſecundum vnamquãq; materiam alia {atque alia.}
dico autem materiam,ex qua cõſtitit cõſuetudo,verbi gratia(vt dixi)cibaria,vel potiones, vel exer-
citationes,vel aliud quicpiam tale. Etenim initium ab ijs,quæ comeduntur,& bibuntur, faciemus.
Cur igitur qui bubularũ carnium eſu aſſuete vtuntur, aliqui quidem nullo modo læduntur, aliqui
autem minus ꝙ̃ ante? Aut propter quid ſecundum naturam aliqui à principio (vt ipſe Eraſiſtratus
ſcripſit)facilius bubulas carnes concoquunt,q̃ ſaxatiles piſces? Sed huius quidem cauſa dicta eſt in
tractatione de *Naturalibus facultatibus:dicetur tñ & hoc in libro paulo inferius,in ſermonis cõmu-
nitate.Nunc autem ab ijs,quæ propter conſuetudinem, melius cõcoquunt quodcunq; ex cibarijs,
initium doctrinæ faciam,cõmunem hypotheſim ſumens,tum ad alia oĩa,tum ad ea, quæ naturaliter
quibuſdam familiaria ſunt,& non familiaria. Ac dictum quidẽ eſt fuſius de his in omnibus tracta-
tione de *Naturalibus facultatibus: de ijſdem tñ & nunc ſermonem habebimus: concoctionis notio
ne prius ob oculos poſita: Quemadmodum.n.piſtores panem coquere dicunt, nõ qñ triticum cri-
brauerint,aut molentes in minimas particulas contriuerint,ſed qñ, his peractis, & affuſa aqua, fer-
mentoq; admixto,pinſerint: {& panes effecerint} ac deinceps aliquo fouente cõtectos ſiuerint,do-
nec(vt ipſi vocant)fermentati fuerint,ac poſtea in clibano vel furno aſſauerint.Ita & ijs,quæ in ven-
trem deglutita ſunt, non poſtꝙ̃ in ipſo contrita ac ſoluta fuerint, concocta eſſe dicimus: ſed quando

** φυσικῶν eſt in græco codi. ſed arbitror legẽdũ τροφῶν, i. Alimentorum. Nam nõ in libris de facultatibus Naturalibus hoc tradit quòd ſciã, ſed in primo de Alimẽ. facult. cap. 1. et itẽ etiã paulo inferius.*

(veluti

A (veluti frumenta, quæ coquuntur) mutationem ſecundum qualitates adepta fuerint. Quemadmodum autem in pane frumentum quod coquitur, in qualitatem nobis veſcẽtibus familiarem redigi oportet: ita & in ventriculo, immo adhuc etiam magis, in familiariorem: nomino autẽ οἰκειοτέραν, i. familiariorem, alteram altera, ſecundum ſimilitudinem corporis, quod ex ipſa nutriri debet: aliud enim nutriens, alij corpori nutriendo familiare eſt: ideoq́ animantes ad familiaria nutrimẽta à nullo doctæ, ſed à natura impulſæ, accedunt: iumenta quidem ad herbas, paleam, fœnum, & hordeum: leones autem ad carnes, ſicuti etiam pardales, & lupi. Quemadmodum igitur in animalibus ſecundum genus non parua differentia familiarium vnicuique nutrimentorum eſt: ſic etiam & ſecundũ ſpeciem in generibus inueniuntur differentiæ magnæ, cum alij ne guſtare quidem vinum poſſint, alij autem quàmplurimum etiam innoxie bibant, & alij quidem, (vt dictum eſt) bouum, & hircorum, & arietum carnes cum delectatione comedant, innoxieq́ concoquant, alij nec odorem ipſorum ſuſtineant, nec eſum: ſiq́ per alterius eſcæ penuriam (vt in fame fit) eiuſmodi carnes ingerere cogantur, concoquere ipſas nequeunt citra nocumentum, ac appetitum ex oblatione ſubuertunt, grauanturq́ de repente: ſiq́ ructus aliquis ipſis ſuperueniat, nec ipſum quoque innoxie tolerant.

Quoniam autem hæc ita ſe habere conſpiciuntur, primum quidem illius meminiſſe oportet, homi-
B nes aſſumere, quæ ſuauiora ſunt, alios alia ſecundum naturæ familiaritatẽ, accedereq́ ad taliũ eſum libentius, tanquam ea ſibi ipſis concoctu faciliora viſa ſint eſſe: auerſari autem, & fugere, quæ inſuauia ſunt, concoctuq́ difficilia: Ita vt conſuetudo ſignum ſit familiaritatis naturalis. Quòd autem & vt cauſa ſæpenumero fiat, conſtat ex ijs, qui in principio quidem inſuauitate vel nocumento à quibuſdam ingeſtis afficiuntur: ſi autẽ ipſis paulatim aſſueſcere ſuſtinuerint, inſuauitate aut nocumento non amplius afficiuntur. Cauſa autem & huius rei talis eſt. Sicuti vnumquodq́ eorum, quæ comeduntur & bibuntur, ſecundum aliquãm qualitatem alteratur, ita & ipſum quodam modo afficit id quod alterat. Licet autem huic rei euidens capere argumentum ex humorum ab vnoquoq́ cibario genitorum differentia. Nam alia quidem melancholicum gignunt ſanguinem, alia pituitoſum, vel qui pallidam flauamq́ nominatam bilem non paucam habeat, ſicuti non nulla purum ſanguinem: Differentiam ergo aliquam particulis quæ nutriuntur inter ſe neceſſe eſt fieri ſecundum nutrientis ſanguinis ideam. Euidens autem argumentum aſſimilationis nutrientium ad id quod nutritur, eſt ipſa plantarum, & ſeminum tranſmutatio, eouſq́ ſæpenumero facta, vt quæ maxime nocua in alia terra erat, ſi in aliam tranſplantata fuerit, non ſolum innocua, ſed etiam vtilis fiat. Frequens enim, & horum eſt experientia apud eos, qui & de agricultura, & de plantis cõmentarios cõ-
C poſuerunt: quemadmodum & tranſmutationis ſecundum regiones factæ, apud eos, qui de animalium hiſtorijs ſcripſerunt. Quoniam ergo non ſolum alteratur id quod nutrit ab eo quod nutritur, ſed & ipſum aliquo modo exigua quadam alteratione alterat, neceſſe eſt exiguam hanc alterationẽ, tractu temporis, notabilem fieri: ita vt ad æqualem vim cum familiaritate naturali veniat ea, quæ ex diuturnis conſuetudinibus fit. Ac in ijs quidem, quæ comeduntur, & bibuntur, inuenta mihi eſſe videtur cauſa facultatis conſuetudinum.

De vi conſuetudinis ex alteratione externa. CAP. 3.

IN ijs autem quæ extrinſecus nobis occurrunt, deinceps inſpiciamus. videntur enim, & hæc eandem ſecundum genus habere cauſam cum prædictis. Alterationem igitur quandam efficiunt in corpore præcipue quidem earum particularum, quæ in ſuperficie ſ[illegible]o & earũ, quæ ſunt in profundo. Etenim primum quidem cutis ſtipatur, & c[illegible]tur, & denſatur à refrigerantibus: deinde vero, & quæ illi proxima ſunt. Siq́ longiori tempore eandem alterationem patiatur corpus: eis etiam, quæ in profundo ſunt, cõmunicatio fit trãſmutationis. † At per initia ſtatim, per accidens, non primo, mutatio alteratioq́, non minime ijs, quæ in profundo ſita ſunt, ab efficienti cauſa contingit: denſata enim cute, caliditas in profundo corporis colligitur. Sicuti autem re-
D frigerans cauſa prędictas alterationes efficit, eadem etiam ratione contrarias iſtis, calefaciẽs. Etenim natura comparatum eſt, vt à contrarijs contraria fiant, hæc quidem primo, hæc autem per accidens. In qua ſanè re etiam, potiſſimũ falluntur multi, videntes aliqua per accidens ſimiliter effici à cõtrarijs: ſicuti ſanè rurſus contraria ſæpenumero ab eiſdem cauſis fieri. Enim vero, & in calefacientibus ſimiliter decipi contingit: calida enim cauſa, verbi gratia, Sol, cum alicui corpori diutius inhæſerit, cõtrariam affectionem ei, quæ à principio fuerat inducta, circa ipſum efficit. In principio enim nos tepefaciens, humida fundit, cutim laxat, ac molliores efficit carnes. Si vero pluribus diebus æſtatis tempore in ipſo quis nudus verſatus fuerit, ſquallida certe huic duraq́ fit cutis, ſiccæ itẽ carnes. Sed hoc in talibus non ſolius diuturnæ caliditatis eſt opus, ſed & ſiccitatis ipſi coniunctæ. Ac ſæpenumero ſanè in ratiocinationibus, quæ de cauſis habentur, hoc nos fallit, ꝙ cauſa complicata deſpecta ſit. oportebat enim nos animaduertere, aliud quidem agere humidam caliditatem, aliud autem ſiccam: quod certe interdum non facimus: ideoq́ fallimur, dum familiarem actionem vtrarumq́ non perſpicimus. Si vero quis animum adhibuerit, vtramq́ ſciet diſcernere. Quemadmodum enim humiditas ſola ſine caliditate vel frigiditate inſigni, humectat corpus, caliditate calefaciẽte: ita vtrarumq́ coitus vtraque facere conſpicitur. Ac in dulcium quidem aquarum lauacris hoc accidit: in ſolaribus autem æſtibus ſiccans cauſa calefacienti complicatur, talis enim eſt æſtiuus Sol: ita vt æquum ſit, vt, qui nudi diutiſſime in ipſo verſanſ, veluti meſſores & nautæ, dura illis, & ſicca fiat cutis, qualis eſt animalium, quæ in latibulis degunt. Sicuti igitur naturales corporũ, & totius ſubſtantiæ pro-

prietates,

† Calaber videtur habuiſſe aliam lectionẽ cũ habeat: Et ſecũdum principia, vel per ſe cõfeſtim, uel ſecũdum accidens non primo &c.

prietates,diuerſitateſq́ cutis in duritie,& mollitie,denſitate,& raritate,diuerſis quidē tum cibarijs, E tum potibus indigent,non æque autem inter ſe mutuo omnes afficiuntur incaleſcētes, & frigeſcentes: eodem modo,quæ propter conſuetudinem fiunt naturalibus ſimiles, idem cum illis habet tum iuuamentum tum nocumentum ex comeſtorum, & bibitorum refrigerantium & calefacientiū alteratione. Rarum etenim & molle corpus facile patitur, incaleſcens & frigeſcēs: denſum autem & durum tolerat,ſpernitq́ omnia,quæ ipſi extrinſecus occurrunt, non ſolum ſi calefaciant vel refrigerent,ſed etiam ſi durum quicpiam ſit & aſperum. Ideoq́ eiuſmodi corpora cubationes humi factas tolerant: cum quæ contrario modo ſunt affecta, has non ferant: facile enim,& contunduntur, & refrigerantur,& quodcunque aliud patiuntur.

De vi conſuetudinis exercitationum corpus, & animi, ex Platone, & Hippocrate. CAP. 4.

TAlis quidem eſt & qui de his habitus eſt ſermo: de exercitationibus autem,talis.Particulæ corporis,quæ exercentur,robuſtiores ſimul ac ſolidiores fiunt: & ob id familiares motiones ferre poſſunt magis,ꝙ aliæ,quæcunq́ ob inexercitationem molliores ſunt,& imbecilliores.Cōmunis autem eſt hic ſermo & ad animi exercitationes. Exercemur enim primum quidem in grāmaticis, cū adhuc pueri ſumus: deinde vero in rhetoricis,& arithmeticis, & geometricis, & logiſticis diſciplinis.Cum.n.ſint facultates in principe animæ vi ad oēs artes neceſſariæ: altera, per quā conſequēs & F repugnans cognoſcimus: altera, per quam meminimus: ſapientiores quidem per priorē {ſi excolatur:} memores aūt magis, per poſteriorē reddimur: qñquidem eam vniuerſæ facultates naturā habent,vt ab exercitationibus augeātur roborēturq́,ab ocio aūt lædantur: ſicuti & Plato in Timęo per hanc ſeriē oſtendit nominibus, ita inquiēs. Sicuti diximus multoties, ꝙ tres aīæ ſpecies [a] triſariam in nobis inhabitāt, ac vnaquæq́ proprias motiones habet: ita & ſm eadem nunc breuiſſimis dicēdum eſt:ꝙ quę ex ipſis in ocio degit,ac ſuarū ipſius motionū quietē agit,imbecilliſſimā neceſſe eſt fieri: quæ vero in exercitationibus, robuſtiſſimam. Quare curandū eſt, vt habeant motiones inter ſe cōmoderatas.Hæc cū dixiſſet,deinceps inquit: Enim vero de principaliſſima apud nos aīæ ſpecie cogitare oportet hoc modo: ꝙ videlicet [b] ipſā* Dęmonem} Deus vnicuiq́ dedit hāc,quam certe dicimus habitare in ſummo noſtro corpore,ac ad cognationē in cœlo à terra nos attollere,tanꝗ ſimus planta nō terreſtris,ſed cœleſtis,rectiſſime dicētes.Illinc.n.vnde prima animę generatio prodijt,diuinū numē,caput & radicē noſtrā ſuſpendēs,erigit totum corpus. Ac ei quidē,qui circa cōcupiſcentias,& cōtentiones incubuerit, & in his elaborat [c] vehementer, oīa dogmata mortalia neceſſe eſt inſerta eſſe,ac oīno,(quantū maxime ipſi poſſibile eſt mortale fieri)huius ne exiguū deeſſe;vt pote qui [d] tale auxerit. Et vero,qui circa amorē diſciplinarū, ac veritatis ſapientias ſtuduerit, & in his G præcipue præ oībus,quæ in ipſo ſunt,ſe exercuerit,ſapere quidē immortalia & diuina, ſi ſane veritatē attingat,neceſſe oīno eſt: quatenus aūt rurſus particeps fieri humana natura immortalitatis pōt, huius nullā partē deeſſe:vt qui aūt ſemper colat diuinū numē, habeatq́ valde admodum ornatū ipſum Dæmonē cohabitatorem in ſe ipſo inſigniter eudæmonē eſſe.Cultura aūt cuiuſq́ oīno vna eſt, proprias vnicuiq́ eſcas, & motiones attribuere. In his verbis Plato de tribus animæ ſpeciebus nos docuit nō ſolū ad philoſophiā quid vtile,ſed & ad corporis ſanitatē, Hippocratem & in hoc ſequutus,qui vniuerſaliter quidē dixerat, [e] ‖ [f] Motus roborat,ocium tabefacit:ſecundum ſpeciem vero in exercitationibus rurſus, [g] ‖ Labores cibos præcedāt:de oībus aūt particularibus ſpeciebus: [h] ‖ Labores,cibi,potus,ſomnus [illegible],oīa moderata. Quare & hoc loco accurate animaduertere ea, quæ dicuntur,oportet: obauditionem.n.qu[illegible]ndam habēt,æque ac aliæ oēs orationes, ſiquis negligenter (quemadmodū non nulli faciunt)audiuerit.Exerceri.n.vnūcunq́ volumus,nō vtiq́ ſine terminis, menſuriſq́ congruis, exercitationibus eouſq́ extenſis, vt facultatem diſſoluant: ita quoq́ & cibis, & potibus,& ſomnis,& venereis in cōgrua menſura vti,hoc eſt,quæ nec deficiat, nec ſuperflua ſit. Exceſſus.n.facultates diſſoluit,defectus aūt in vnaquaq́ re,tantum perfectā vtilitatē impedit,quantum ipſe à mediocritate abeſt. Enunciatum aūt & hoc ab Hippocrate eſt in vno tanꝗ in exemplo, H vbi inquit. [i] ‖ [k] In exercitationibus,qñ quis laborare cęperit,ſi ſtatim requieſcat, laſſitudo tollit. Et ſane ſermo quodā modo iam ex rerum affinitate, aliquid etiam docuit de animæ conſuetudinibus, quæ fiunt in memorijs,& meditationibus,& inquiſitionibus logicis,de quibus & ipſe Eraſiſtratus in [l] ſermone de cōſuetudinibus meminit,cauſam non addens: quāuis non ſolum Hippocrates, ſed etiam Plato ipſam dixerint.Nam vbi in congruis cōmoderatiſq́ exercitationibus ſingulæ facultates agunt, εὐρρωστία, id eſt bonum robur ipſis comparatur.

Quod corpus euacuationibus aſſuetum euacuationes non requirat ob conſuetudinem, vt volebat Eraſiſtratus, ſed ob multitudinem, vel cacochymiam in corpore aceruatam. Et quo modo conſuetudo illi innoxie mutari poſſit. CAP. 5.

AC hæ quidem ſunt differentię conſuetudinum ſm materiarū,in quibus conſiſtunt,& ſm cauſarum,à qbus fiunt,facultatem. [m] * Qm̄ aūt Eraſiſtratus dixit,corpus etiā euacuationes requirere,vbi quis ipſis aſſuetus fuerit,de his quoq́ eſt conſiderandum. Scimus.n.quoſdā ſanguinis eruptione per nares, vel per hæmorrhoidas tentatos, idq́ vel circuitibus quibuſdā tpe æqualibus, vel inordinate: alios vomitibus,aut diarrhæis,aut choleris captos: aliquos aūt dedita opera ſanguinē ſibi effundentes,vel per venæ ſectionem,vel per ſcarificationem in malleolis factam,vel ēt per nares: ſicuti etiam alios purgantibus medicamentis,tum vomitorijs,tum deiectorijs vſos. de quibus ipſis aliquid ſcrutari eſt vtile. Mihi.n.non videtur corpora propter cōſuetudinē talibus euacuationibus indigere.

A * τρίχῃ quæ tamen dictio nec in manuſcripto codice græco, quē habemus, nec in Calabri verſione reperitur.

B * αὐτὸ δαίμονα eſt ī impreſſis: in manuſcrip. tamē legitur αὐτοδαίμονα, id ē per ſe dæmonem.

C * σφόδρα, eſt in īpreſſis, & ī manuſcripto. Calaber uidetur legiſſe σφαλερὰ, ac cū ſequētibus verbis dictionē hanc cōnexuiſſe hoc mō, σφαλερὰ πάντα τὰ δόγματα ἀνάγκη, καὶ θνητὰ γεγονέναι, quod vertat. fallacia oīa dogmata neceſſe eſt, et mortalia fieri. quā lectionē non īprobo.

D * τοιοῦτον eſt in īpreſſis, hoc ē, hoc mortale, ſeu mortalē hāc naturā. manuſcrip. tamē cod. hēt. τοσοῦτον. vt qui tantopere hāc mortalem naturam auxerit.

E De ijs q̃ in Med. fiunt cō. 3. t. 28. 7ª 219. a

F * Al. vſus.

G 6. Epi. cō. 4 t. 31. 3ª 187. e

H 6. Epi. cō. 6 t. 3. 3ª. 195. e

I 2. Apho. 48. Ext. ord. 19. a

K * Al. in oī corporis motu.

L * Supra in cap. primo.

M * vide verba Eraſiſtrati ſuperius a Gale. poſita ca. 1.

A indigere.Sed propter quã cauſam prima indiguerũt euacuatione, vel natura molliente ipſam , vel aliquo hoĩe per ſyllogiſmum medicum:ita rurſus ẽt pluries eiſdem ob eadẽ indigere. Non nulli.n. ob prauas diætas,non nulli ob prauã corporis conſtructionẽ,aceruãtes ſanguinis copiam, vel cacochymiã,à prædictis vacuationibus iuuanẽ,natura,vel medico aliquo id, quod ſuperfluũ eſt, ante q̃ ægrotet homo effundẽte.Aliquibus ẽt,dum ęgrotarẽt,tum criſis per eiuſmodi excretiones,tũ morbi ſanatio facta eſt.Quidam autẽ à medico curati ſunt, ſimilibus remedijs vſo: deinde rurſus ſimili morbo correpti,eiſdemq; remedijs curati, ſi qñ rurſus ipſis vel totius corporis grauitas, vel capitis ſolius inæqualitas aliqua, vel q̃d aliud p̃ter naturã ſupappareat de ipſis medicos cõſulunt, ſe vereri aſſerentes,ne eiſdẽ morbis corripianẽ, quibus antea correpti fuerũt,vbi ſimilia ſymptomata p̃ceſſiſſent.Deinde vbi,pręmiſſa vel purgatione aliqua,vel ſanguinis detractione,imminentẽ morbũ euitarint,prõptius ad idem remediũ accedũt,quotieſcunq; aliquod ſimile ſymptoma deinceps ſibi ipſis euenire ſentiãt.Quidam ẽt anteq̃ ſentiãt,pręfinitionẽ præuidẽtes tp̃is,in quo in determinato circuitu tale quicpiã paſſi ſunt,euacuatione præueniũt:eamq; euacuationẽ,prophylacticẽ,i.præſeruatiuam noĩant: in cõſuetudine ipſis factã, nullã immutationẽ corpore ex hmõi euacuationibus ſuſcipiẽte,qualẽ oſtenſum eſt ſuſcipere poſt p̃dicta, ſed ab eadẽ cauſa eadẽ patiẽte. Si ergo diætã immu-
B tarint,paucioribus cibis vtẽtes,exercitationibusq; addẽtes,morborũ expertes permanẽt, ex cõſuetudinum immutatione adiuti: non,ſicut ſuperiores,lęſi.Non.n.cõſuetudinis rõne eueniebat,vt per euacuationes adiuuarẽtur,ſed quia ex praua diæta & cacochymiã, & multitudinem cõgeſſiſſent.

C GALENI DE SANITATE TVENDA LIBRI SEX

Thoma Linacro Anglo interprete

Poſt diligentiſſimam Hieronymi DonZellini recognitionem, Ab Auguſtino Gadaldino, aliquot in locis, veterum exemplarium græcorum ope, emendati.

ARGVMENTVM LIBRI

Inſtituit rationem tuendæ ſanitatis in tota hominis vita, ac in prin[illegible] nam quandam proponit earum rerum, quibus hæc ipſa ars tuendæ [illegible] netur, & vitæ rationem vſque ad tertium ſeptennium aliqua ex parte perſcribit.

Quæ præcipuæ medicinæ partes, quid ſanitas. CAP. 1.

[a]† CVm vna ſit ars,q̃ corpori hoĩs tuendo dicata ſit,vt alibi à nobis oſtenſum eſt,eius primæ ac maximæ partes ſunt duæ:quarũ alterã [b]† ſanitatis tuẽdæ,alterã [c]† morbi profligandi facultatẽ appelles. Earũ cõtraria inter ſe officia ſunt: ſiquidẽ illi tueri,huic immutare ſtatũ corporis eſt propoſitũ. Qm̃ aũt & dignitate, & tp̃e ſanitas morbũ præcedit, vtiq; & nobis, quẽadmodũ hæc ſeruãda ſit, prius tractare cõueniet: poſt autẽ quo pacto cõmodiſſime morbus ſit abigẽdus. Vtriuſq; facultatis inueniendæ cõis [d]ratio eſt,vt,quid nã ea corporis affectio ſit,quæ ſanitas dr̃,liquido cõſtet: qñ quidẽ nec præſentẽ ſeruare,nec amiſſam reſtituere,ſi, quę nã ea ſit,penitus ignores,licet.Scripſimus de hoc alibi, oſtẽdimuſq; ſimilarium,quas vocant,partiũ ſanitatẽ,calidi,frigidi,humidi, & ſicci ſymmetriã,i. cõuenientiã inter ſe quandã eſſe:inſtr̃alium vero,ex ſimilariũ ipſarũ cõpoſitione,numero,magnitudine,figuraq; conſtare. Quare,quiſquis hæc cõmode tueri poſſit,is optimus ſanitatis cuſtos fuerit. Tuebit̃ hæc,qui modos oẽs,q̃bus vitianẽ,cõpertos prius habuerit.Sicuti.n.ſi impatibile nobis,nec vlli affectioni obnoxiũ corpus eſſet,nullã deſideraret artẽ,q̃ eius tutelæ præeſſet,ita nunc,cũ numeroſiſſimis affectibus expoſitũ ſit,certã ſibi depoſcit artẽ,quæ & oĩa eius incõmoda p̃ſpicere, & ipſum ab ijs tueri poſſit.

D

A† τῆς περὶ τὸ σῶμα τέχνης μίος οὔσης Vide pag.63.a

B† ὑγιεινόν.

C† θεραπευτικόν.

D* ὁδὸς.

De nutrimenti neceſſitate ex duplici cauſa noſtræ corruptionis. CAP. 2.

SAnè,quæ corpus noſtrũ lædunt, corrũpuntq;, ea ſunt genere duplicia: altera nobiſcũ congenita, & quæ vitare nequeas, quæq; ex ipſis generationis principijs veluti radice oriuntur: altera,

quæ

quæ & declinare poſſis, & orta à nobis non ſunt: quæ tñ non minus, q̃ illa, corpus noſtrũ cõficiunt: E
quorum vtraq; iam ſeorſum diſtinguemus. Sanguis, ſemenq; genitale, generationis noſtræ pri-
mordia ſunt: ille, ceu materies quædam apta, concinnaq;, & opifici ad quiduis ſequax: hoc, opificis
rationem obtinens. Conſtat horum vtrunque ex eiſdem genere elementis, humido, ſicco, calido, &
frigido: aut, ſi mauis ab eſſentia ſumptis nominibus, quàm à qualitate, nominaſſe, aqua, terra, igni,
& aere. Sic enim demonſtratum nobis eſt in eo libro, quem de elementis ex Hippocratis ſententia

*μίξεως.

ſcripſimus. Diſſident hæc inter ſe ipſa tẽmperamenti menſura. Siquidem in ſemine plus eſt igneę
ſubſtantiæ, atque aereæ: in ſanguine, aqueæ, terreæq;: quãquam præpollet in hoc quoque, & cali-
dum frigido, & humidum ſicco, & ob eam exuperantiam fit, vt non ſiccus, ſicut oſſa, vnguis, pi-
lus've, ſed humidus merito dicatur. At ſemen ſanguine ſiccius quidem eſt: cæterum ipſum quoq;
humidum fluxileq; eſt. Atq; ita nobis vtrinq; ex humida ſubſtantia genituræ origo proficiſcitur:
Hanc tamen humidam ſeruari conuenſens non erat, ſi modo ex ea nerui, arteriæ, venæ, oſſa, char-
tilagines, membranulæ, & alia id genus fieri deberent. Ergo ſtatim in generationis initio coniectũ

*ἰσχυρότερον ἐν τῇ κράσει, i. validius aut efficacius in tẽperamento.

cõpioſius oportuit elementum id, quod ſiccandi vim haberet. Eſt vero id natura, quidem maxime
ignis, ſed tamen & terra: eſt enim ea quoque res ſicca. Verum huius plus immiſceri principijs cõ-
modum non erat, quod hæc magis humida erant futura. Ignis certe quò minus plus ſit admiſtum, F
nec obſtat quicq̃: & ſanè admiſtum eſt tanto planè plus in vtroque principio, quantum nec iam tor
reat vrat've, & tñ abunde ſiccet. Quippe etiam tantus calor adhibitus agilitatem præſtare ad mo-
tiones ſat erat. Ab hoc igitur primum cogitur, paulumq; concreſcit, quod in vtero conceptum eſt:
mox ſiccius redditum, veluti lineamenta quædam, & rudimenta cuiuſq; membri obtinet. Vlterius
vero etiam ſicceſcens, non lineamenta, rudimenta'ue modo, ſed etiam exactam vniuſcuiuſque ſpe-

A † Tria hæc verba in græcis codicib⁹ nõ reperiuntur.

B † καὶ τῶν ἀγγείων δὲ ἕκαστον εἰς εὖρος διαφυσᾶται, i. & vas vnumquodq; in latum extẽditur.

C * ὀργάνων, i. inſtrumẽtis.

ciem oſtendit. Iam vero in lucẽ editum,[a] † & magnitudine proficit, } & tum ſiccius, tum valentius
ſe ipſo ſemper efficitur, donec ad ſummum incrementum (ἀκμὴν Græci vocant) ſit peruentum.
Tum vero & incrementum omne ſiſtitur, oſſibus nimirũ ipſis per ſiccitatem non vltra ſequacibus:
[b] † & ſanguinis ſpiritusq; vaſa, ſpiritus ipſius flatu in latum aguntur:) cuncta deniq; membra non
ſolum robuſta fiunt, ſed etiam vires ſuas ſummas obtinent. In eo vero, quod ſequitur, tempore om-
nibus iam [c] pãrtibus ſupra iuſtum ſicceſcentibus, non ſolum cuiuſq; officium minus probe admi-
niſtratur, ſed etiã corpus ipſum macilentius, graciliuſq;, q̃ ante, redditur. Ergo vltra ſiccatum, non
macilẽtius modo, verũ etiam rugoſum efficitur. Artus quoq; ipſi inualidi, atq; ad motus ſuos incer
ti, inconſtanteſq; probãtur. Affectio hæc {in aĩalibus} ſeniũ appellatur, ei, quę in ſtirpibus αὔανσις
græce dicitur, proportione reſpondens. Eſt enim & illa ſtirpis ſenium, ſiccitatis exceſſu proueniẽs. G
Vna igitur hæc eſt omni genito corpori corruptelæ, interituſq; cõnata neceſſitas. Altera eſt, quæ
etiam in animalibus præcipue cernitur, totius ſubſtantiæ fluor, quẽ inſitus calor excitat. Hæc itaq;
incommoda nullum, quod genitum ſit, corpus effugere poteſt: reliqua, quæ hæc ſequuntur, proui-
dentia, conſilioq; certe poteſt. Porrò bis quoq; non aliunde origo eſt, q̃ ex ipſis iam dictis neceſſa-
rijs incõmodis corrigendis, atq; farciendis. Nam, cum tota moles aĩalium in perpetuo fluore ſit, ni
ſimilis altera ſubſtantia pro ea, quæ defluxit, reſtituta ſit, euaporabitur certe, atq; diſſipabitur vni-
uerſum corpus. Quo factum arbitror, vt natura non aĩalibus modo, verum etiam ſtirpibus inſitas
quaſdam vires deficientis ac deſiderati ſemper appetentes, ab initio ſtatim dederit. Non enim ve-
ſci, bibere, aut reſpirare, a quoquam vſquam diſcimus, ſed ſtatim à principio facultates in nobis ha-
bemus, quæ hæc omnia citra docentem perficiant. Cibo igitur, quicquid ſiccioris ſubſtantiæ efflu-
xit, reſtituimus: potione, quicquid humidioris: atque ad priſtinam ita ſymmetriam ambo reduci-
mus. Ita vero & aereę, & igneęq; ſubſtantiæ modum reſpiratu, arteriarum pulſu tuemur. De qui-
bus omnibus etiam ſingulatim dictum nobis in alijs voluminibus eſt: nec à præſenti diſputatione
alienum cenſemus, vt, quæ ibi demonſtrata ſunt ad ſanitatis tuendæ artem hypotheſeos loco poſi-
tis, ſic, quæ deinceps ſunt, aggrediamur. H

De neceſſitate generationis excrementorum. CAP. 3.

CVm enim, quotidie propter inſitum ipſis calorem, cunctis animalibus multa ſubſtantiæ por-
tio defluat, nec ſit aliter huius iuſtum ſeruaſſe modum, quàm cibi, potionis, reſpirationis, & ar
teriarum motus ope, neceſſe eſt ex ijs contrahi excrementorum prouentum. Nam, ſi, quale erat ip-
ſum, quod effluxit, tale prorſus adiungere agglutinareq; ei per totum liceret: optimum id, ſaluber-
rimumq; planè eſſet. Verum, vbi, quod ſingulis particulis defluit, tale natura eſt, qualis ipſa eſt par-
ticula, nihil autem eorum, quæ eduntur bibuntur've, eiuſmodi prorſus eſt, neceſſarium naturæ fuit
prius ea mutare, & concoquere, &, quàm fieri maxime potuit, efficere corpori alendo, reſtituen-
doq; ſimilia. In quo opere ſiquid nec confectum, nec prorſus aſſimilatum eſt, id corpori nec ad-
naſcitur, accreſcit'ue, & per ipſius laxiora intus ſpatia tanquam ſuperuacaneum errat: vnde no-
men quoque recte à maioribus ei rei περίττωμα græce eſt inditum. Cum igitur eſſe, bibereq; ne-
ceſſaria animantibus ſint, has autem res ſubſequatur excrementorum generatio, natura non ſolum
ipſis excernendis, excludendiſq; inſtrumenta inſtituit, verũ etiam inſtrumentis ipſis facultates in-
ſeruit, quibus incitata, quædam ad ſe trahunt, quædam alijs tranſmittunt, quædam excrementa ex-
pellunt. Porrò, hæc, quò corpus ſemper mundum, atque excrementis vacuum ſeruetur, nec obſtrui
aliquatenus, nec ad proprias functiones imbecilla eſſe oportet. Atque ita geminum iam ſcopum

ſalubris

A ſalubris victus ſermo noſter expoſuit:alterum,eius,quod exhauſtum eſt,reficiendi: alterum, excrementa expellendi. Tertius nanq;,qui huc ſpectat, ne animal præpropere ſeneſcat, duos iam dictos neceſſario comitatur. Si enim in neutro ſit erratum:nec,quod exhauſtum eſt,reſtituendo,nec excrementis expellendis, & ſanitate interim corpus fruetur, & vigoris tenorem ꝙ longiſſime ſeruabit. Verum de hoc poſtea procedente ſermone dicetur.

Fundamenta & hypotheſes pro conſtituenda Arte ſanitatis tuendæ. CAP. 4.

NVnc,quod reliquum eſt eorum, quæ ab initio differere propoſuimus,adijciam, quò ſanitatis tuendæ ſcopos,quot,qualesq; ſint,clarius diſtinguam. Illud (arbitror) iam diximus. Si corpus noſtrum impatibile,omniſq; affectionis expers eſſet,ſicut adamas,aut quiduis id genus,minime artem vllam requireret,quæ ei tuendo præſideret: ſed,qm̃ duplices corruptionis cauſas,alteras internas & à ſe,alteras extrinſecus incidentes habet, neceſſe eſt, curã prouidentiamq; non paruam deſideret. Et ex ſe q̃dem duplici primo modo conſumi corpus indicauimus: vno, ꝙ vel ætatis curſu,vel aſſiduo ſubſtantiæ fluore,ad interitum tendat: altero, qui vtiq; eſum potionemq; conſequitur,ipſo excrementorum prouentu. Atq; ex ſe quidem ita corrumpitur. Eorum vero,quæ extrinſecus incidunt,vnum certe eſt, quod ſeparari ab eo non poteſt,quodq; illi ꝑpetuo, & (vt ita dicam)
B veluti connatum adhæret,aer ipſe ambiens. Alia nec neceſſario,& incertis temporibus,nobis accedunt. Ille,nempe,qui circũfunditur,aer nos lædit,vel ꝙ calidos immodice, vel ꝙ frigidos,vel ꝙ ſiccos, vel ꝙ humidos efficit. Hæc,ꝙ contundunt, ꝙ diuellunt,ꝙ vulnerant,vel ꝙ articulum aliquem loco mouent. Oritur hoc loco logica quædam diſputatio, quæ in vtranq; partem rationes habet, alijs horum omniũ curam †ad ſanitatis tuendæ artẽ pertinere} affirmantibus, alijs eorũ tantũ,quæ calfaciant,refrigerent,humectent,aut ſiccent: non.n.ſiquid colliſu,vulnere,aut ſimili quopiam affectu,à naturali habitu ſit emotũ,id aut noſſe,aut declinaſſe,vllius eſſe artis munus. Ego vero de ꝓblematis id genus agendum mihi non ſtatui:ſed, quod vtraq; pars vltro concedit, eo accepto, ad ꝓpoſitum reuertar. Illud ergo confeſſum vtriq; arbitror, quæ vulnere, vel illiſu, vel ſimili aliqua ratione,lædunt aut corrumpunt ſanitatẽ, omnibus hominibus eſſe nota, quæ calfaciendo, vel refrigerando,vel madefaciendo,vel ſiccando, non omnibus. Ergo ne nos quidem quicq̃ ab officio alienũ feciſſe videbimur,ſi,quæ oĩbus nota ſunt, prætermiſſis,ad ea, q̃ parum nota ſunt, potius vertamur: qñ minime propoſitũ eſt, hoc ſaltem opere, ſophiſticos cauillos diluere, ſed potius quo pacto quis in inualetudinem minime incidat, docere. Rurſus igitur ad proprium initium ſermonem reuocemus,ac diligentius adhuc,quæ pro hypotheſi ſunt habenda,commemoremus. Primum ergo ad ꝓ- † τῆς περὶ το σῶμα τέχνης. vide pag. 62.c
C ſentium contemplationem pro hypotheſi præſumptum eſto, ſanitatem non eſſe abſolute elementorum,ex quibus conſtamus,aut medium temperamentum (quam eucraſian vocant,) aut debitam conuenientiã (quã ſymmetrian appellãt,) quemadmodũ oĩbus ferẽ, qui ante nos ſcripſerunt,viſum eſt:ſed eam dũtaxat,quæ ſimilariũ eſt partium,vt alibi demonſtrauimus. Secundo loco illud quoq;, quod alibi non minus demonſtrauimus, præſumptum pro hypotheſi eſto, nẽpe inſtrumentalium ſanitatẽ in figura,numero, magnitudine, ac cõpoſitione ſimilariũ conſiſtere. Tertio, functionibus ſecundum naturam obeũdis, ſanitatis habitũ diſcerni: Poſtremo ſanitatem quãdam optimam eſſe, &(vt ſic dicam)conſummatam atq; ſummam:quandam ceu deficientẽ ab hac,nec planè abſolutam perfectam've:atq; hanc etiam latitudinem habere non paruam: h[illegible] pro hypotheſi hoc loco ſint,quæ alibi nobis certiſſimis rationibus iam firmata,nu[illegible] quoq; nihilo ſecius ſunt demonſtranda. Maxime vero velim,qui his ſtudere voluerit,eum librũ legat, in quo illud inueſtigamus, cuius artis pars ſit ea,quæ ſanitatis tuendæ curã ꝓfitetur:is liber inſcriptus Thraſybulus eſt: Præterea eũ, quẽ de optimo corporis noſtri ſtatu ſcripſimus: Item, quem de euexia, id eſt bono corporis habitu. Sunt hi breues ambo libelli:quos ſi perlegerit,qui ad hæc accedet,facillime conſequetur,quæ mox dicentur. Dictum iam antea nobis eſt etiam eum librum, qui de elementis ſecundum Hippocra-
D tem ſcriptus eſt,neceſſarium ad præſentem diſputationem eſſe. Quod opus ſequũtur,tum id,quod de optima corporis conſtitutione,tum id,quod de euexia conſcripſimus.

Sanitatem magnam habere Latitudinem:ac vnde ipſa & morbus dignoſcatur. CAP. 5.

AB his hypotheſibus veluti fundamentis operis iactis, hinc alicunde ſanitatis tuendæ tractatio incipienda erit. Cum ſanitas ſymmetria quædam ſit, ſymmetria vero omnis duplici ratione non ſolum perficiatur,ſed etiam dicatur,aliàs quęad ſummum peruenit,& vere prorſusq; ſymmetria eſt: aliàs quæ ab huius abſolutione perfectioneq; paulum deficit: Vtiq; & ſanitatis ſymmetria duplex quædam fuerit,hæc quidem exacta,optima,abſoluta,& ſumma:illa paulo ab hac deficiens, non tamen eatenus, vt animali ſit grauis. Exiſtit & hoc loco logica potius, ꝙ ex vſu artis dubitatio quædam,negantibus quibuſdã alium alio magis eſſe ſanum,aut eſſe eius affectus corporis,quam ſanitatem dicimus,notabilem vllam latitudinem,ſed vnicam eſſe eã affirmantibus, & quæ ad vnguẽ ſit exacta,nec maioris minoriſq; ratione diuidua. Mihi vero, ſicuti albũ corpus aliud magis,aliud minus album cernitur,ita & quod ſanum dicimus,magis minusq; tale eſſe videtur. Cuius rei duplex demonſtratio eſt, Vna,quæ ex ea mutatione accipitur,quæ per ætatum vices cernitur. Poſtea nanq;, ꝙ editum animal in lucem eſt,perpetuo mutari eius temperamẽtum(vt ante propoſuimus) eſt neceſſe. Quare, ſi in temperamenti qualitate ſanitas conſtituitur, qualitas autem ipſa non per-

manet eadem,nec ipſam ſanitatem eandem ſeruari eſt poſſibile. Altera non minus euidens demõ- E
ſtratio ab ipſa ſumitur actionis differentia. Siquidem nec,qui ſani ſunt omnes oculis,æque cernũt, ſed alij perſpicacius,alij obtuſius: nec auribus pari modo audiũt, immo hic quoq; magna eſt in exceſſu defectuq; diuerſitas. Sed nec pedibus ſimiliter currunt: nec manibus apprehendunt:nec reliquorum deniq; inſtrumẽtorũ munia ſimiliter obeunt,ſed hic probius,ille deterius. Si itaq; actionum diuerſitas pro temperamenti modo reſpondet,cogit plane ratio,vt totidem ſint temperamentorum diuerſitates,quot ſunt functionum differentiæ. Quòd ſiquis κατασκευῶν, ideſt conſtitutionum vel ſtatuum potius,quàm temperamentorũ,dicendũ putat,quò vtiq; in omnem ſectam ratio quadret,ita nimirum colligat,licet. Sanitas omni ſectæ ſymmetria quædam eſt. Nobis,calidi,frigidi, humidi,ſicci: Alijs,corpuſculorũ, & meatuum, quos ὄγκους καὶ πόρους græce vocant: Alijs, inſectilium, vel incompactilium, vel minimorũ, ſimilarium've, vel deniq; primorum elementorum cuiuſcũq;. Sed ſecundũ cuiuſq; ſectæ opinionẽ, pro ipſorum modo,membrorũ noſtrorum actiones reddimus. Si itaq; varia eduntur opera, vtiq; varia eſt & elementorum in ſingulis ſymmetria, quã eſſe ſanitatẽ ſupra propoſuimus. Quin & citra omnẽ elemẽti mentionem hoc pacto colligas,licet. Si mẽbrorum conſtitutioni functiones ſuæ reſpondent,quotquot harum varietates dabuntur,totidem nimirum & conſtitutiones erunt:atqui reſpondent conſtitutionibus opera:erunt ergo,neceſſe F
eſt,tot conſtitutionũ diſcrimina,quot ſunt functionum differentiæ. Sunt vero hæ numeroſæ:quare erunt & conſtitutiones {æque multæ.} Si ergo omnium,qui ſani ſunt,membrorum conſtitutio in ſymmetria conſiſtit:conſtitutiones autẽ ipſę variæ ſunt,quandoquidem functiones ſunt varię:vtiq; multæ variæq; ipſarum conſtitutionum ſymmetriæ erunt. † Quare etiam ſanitates multæ variæq;, non ipſa communi omniũ forma, vnde dictæ ſanitates ſunt, ſed maioris minoriſq; ratione inter ſe diſſidentes. Sicuti.n.niuis candor ab eo,qui in lacte viſitur,quatenus cãdor eſt,non diſſidet,ſed maioris minoriſq; ratione diſſidet,ita & Achillis,verbi gratia,ſanitas ab ipſa quæ in Therſite eſt,quatenus ſanitas, non differt, ſed eſt cum ipſa eadẽ: at altero quopiam ab ea differt, id vero alterũ aliud plane nihil eſt,quàm maioris minoriſq; ratio. Neq;.n.eſt quod quiſquàm dicat nõ edi ab omnibus hominibus varias actiones,neq; aliũde diſſimilitudinẽ hanc naſci, quàm ex ipſa conſtitutione, vnde actio proficiſcitur. Quòd ſiquis eos duntaxat ſanos eſſe contendat,quorum ſingula membra functiones ſuas obeunt abſolutiſſime:nos vero cæteros,qui minus probe ſumus affecti, non eſſe ſanos: ſciat is ſe vniuerſæ tractationis,quę de ſanitate tuẽda inſtituitur,fundamẽtum ſubuertere. Si.n.huic propoſitum eſt ſeruare tueriq; eam,quam ab initio accepit ſanitatem:nemo autẽ noſtrum ſanus eſt: luce clarius fit inutilem irritamq; fore, quã nunc de ſanitate tuenda artem inſtituimus. Itaq; nec quærenda no- G
bis talis vlla eſt, ſed plane ſilentio prætereunda, ſermoq; iamiam finiendus. Omnes ergo eiuſmodi difficultates ſubmouet ipſius veritatis cognitio. Non.n.abſoluta ipſa tñ,quæ inſectilis eſt,ſimul eſt & dicitur ſanitas,verum etiam quæ ab hac deficit,modo tamen vſibus noſtris adhuc non ſit inepta. Quippe ſanitatem omnes requirimus, tũ ad vitæ functiones, quas plane morbi impediunt, aut interrumpunt,atq; auferunt:tum vero vt moleſtia careamus. Vexamur enim in doloribus non leuiter:eam vero corporis conſtitutionem , in qua nec doloribus cruciamur, nec in vitæ actionibus impedimur,ſanitatem appellamus. Quã ſiquis alio nomine appellare malit,nihilo plus ex ea re cõſequetur:ſicut nec qui [illegible]ν, id eſt perpetuã inualetudinem,inuehunt. Quippe ſi hanc,propterea inueherent,quod omne genitũ corpus,ſi[illegible]uti genituræ,ſic etiam interitus,cauſas ab initio ſecum natas habet,ſicuti à nobis ante demonſtratũ eſt,vtiq; laudati à nobis eſſent,tanquàm & vera ſimul & antiqua dogmata profeſſi: nunc, cũ iuxta ſanorum ægrotantiumq; corporũ conſtitutiones eaſdẽ eſſe ſpecie decernunt, nec authores laudo , nec placitum probo:cum longe melius exiſtimẽ ſatis amplam latitudinẽ ſanitati tribuere,quàm nos oẽs homines perpetuo vrgentibus morbis premi. Qui,etſi eſſe in nobis omniũ morborum ſemina dicant, tñ fatentur ipſi ea tam eſſe parua,vt ſenſum noſtrum omnino effugiant. Eſto igitur (ſi velint) doloris quiſpiã in nobis affectus, verũ tã exiguus, inſenſibiliſq;, vt H
minime officiat ei, quẽ corripuit hominem. Sunto,ſi libet,& febres,ſed adeo leues, vt neq; ſenſum ſui vllũ afferant,liceatq; per eas & negocijs publicis priuatiſq; perfungi,& balneo vti, eſſeq; & bibere,ac reliqua,quæ opus ſunt, peragere. Quippe facultas ad neceſſarios vſus minime impedita ſanitatẽ potius determinat. Non.n.functionum imbecillitas, morbi ſtatim nota eſt, abſolute ita citraq; exceptionem loquenti, niſi adiectum ſit, quæ præter naturam cuiuſq; ſit. Siquidem oẽs (arbitror) & cernimus male,ſi cũ aquilis & lynce comparemur:& confuſe obleſeq; audimus,ſi cum Melampode:& pedibus parum valemus,ſi cum Iphiclo:& manibus,ſi cum Milone conferamur. Quouis deniq; membro prope mutili videamur,ſi cum ijs,qui hoc ipſo maxime valẽt,comparemur. Quis igitur noſtrum ſe non probe oculatum exiſtimet , ſi formicas duum ſtadiorum interuallo non cernat? Aut quis auritum ſe parum recte putet,ſi quod ſexaginta ſtadijs abeſt,non exaudiat? At,ſiquis literas hac pagella deſcriptas recte non cernat,is iam oculos merito accuſet: non tamen, ſi quatuor has ipſas cubitis abiunctas non peruideat: niſi forte ea prius oculorum acie fuit, qua vel has cerneret. Sic enim (arbitror) accuſet, dicatq; merito,quod omnibus hominibus dici aſſolet, nempe hoc prius feciſſe, nunc idem facere non poſſe. Hunc enim morbo aliquo teneri dicemus , ſiquidem ſenectutis vitio imbecillitas ea non incidit:quamuis ſunt,qui ſenectutem quoq; ipſam morbum eſſe

† Cod. manuſcriptus vetuſtiſſimus hoc ĩ loco habet, καὶ μὴν εἰ διαφέρουσιν ἀλλήλων αἱ κατὰ μέρος ὑγίειαι ἤτοι κατὰ τὸ κοινὸν ἐν ἁπάσαις εἶδος, ἀφ' οὗπερ ὑγίειαι λέγονται, διοίσουσιν, ἢ κατὰ τὸ μᾶλλόν τε καὶ ἧττον ἀλλήλων διαφέρουσιν, ἀλλὰ μὴν οὐ κατὰ τὸ κοινόν, ἀδιάφοροι γάρ εἰσιν αἱ ὑγίειαι· κατὰ τὸ μᾶλλον ἄρα καὶ ἧττον ἀλλήλων διαφέρουσιν, i. & ſane, ſi inter ſe differunt particulares ſanitates, vel ſecũdũ cõmunem ĩ oĩbus formam differẽt, à qua ſane ſanitates dicũtur: vel ſecundum magis & minus inter ſe differunt: at non ſecundum cõem formã, indifferentes.n. ſunt ipſæ ſanitates: ſecundum ergo magis & minus inter ſe differunt.

velint

A velint. Cæteros, quibus natura non dedit, vt acute videant aut audiant, aut celeriter currant, aut alia id genus valide ſtrenueq́ obeant, neq́ morbo teneri, neque in totum præter naturam ſe habere cenſebimus. Omnis ſiquidem morbus præter naturam eſt, hi ſe præter naturam planè non habent, ſicuti nec ſenes. Non igitur abſolute citraq́ exceptionem ſanos, ægrosq́ functionum firmitate infirmitateq́ iudicandum: ſed ſanis verba illa, ſecundum naturam: ægris illa, præter naturam, adijci oportebit: vt ſit nimirum *ſanitas, affectio naturalis actionem perficiens: contra, morbus, affectio præter naturam actionem impediens. Neque enim, ſi affectus ſecundum naturam ſe habeat, continuo etiam ſanitas exiſtit. Eſt enim affectus ſecundum naturam tum Ægyptiorum nigritia, tum Gallorum candor, tum Scytharum ruffus color, quorum tamen nullum eſt ſanitas, cum ea omnino in colore non conſiſtat. Neque, ſi præter naturam ſe habeat, protinus morbus eſt: quando ita vel ex Sole nigritia, vel diutina vmbratili conſuetudine contractus candor, morbus ſit. Sed adieciſſe oportet ſanitatis notioni, quòd cauſæ rationem ad opus edendum obtineat: morbi vero notioni, quòd actioni incommodet. Verum de his alibi dictum à nobis locupletius eſt. Ad præſentem diſputationem illud ſolum ſumpſiſſe ſufficiat, permagnam ſanitatis latitudinem eſſe, nec eam in omnibus nobis æqualiter prorſus ineſſe. Quòd ſicui violentum appareat εὐκρασίας, id eſt

.l.1.f.1.d.1. 1.fol.5.c

B medij temperamenti nomine cenſeri, quod medio ad vnguem temperamento non ſit, is, quæſo, reliquorum in vita nominum vſum ad memoriam reuocet: vbi & potionem, & balneum εὔκρατον, hoc eſt, temperatum dicimus, non ſolum cum alterum huic, alterum illi tale eſt, ſed etiam cum ad eundem hominem in latitudine tale eſt. Nam ſi auerſo paulułum qui biberit, iniecerit quis in calicem calidæ frigidæ've exiguum, nullam mediocris temperamenti mutationem deprehendet. Atqui, ſi, quod temperatum eſt, ita exigis ad vnguem, vt omnino indiuiſibile inſectileq́ ſit, haudquaquam iniecto vel calidæ vel gelidæ minimo temperatum adhuc eſſe videbitur. Ad eundem modum neque, ſiquis in natationem temperatam, frigidæ puſillum iniecerit, vtilitatem eius protinus corruperit. Quin ambientem quoq́ nos aerem temperatum dicimus, etiam ſi in alterutram partem paululum ſit propenſus. Denique quid miri, ſi eucraſian in ſatis amplam latitudinem extẽdunt vniuerſi, quando & in lyris conſonantiam ipſam, quæ ſumma exactiſſimaq́ ſit, vnicam, atq́ inſectilem eſſe probabile ſit: quæ in vſus hominum veniat, certe latitudinem habeat? Sæpe nanq́, quam percommode temperaſſe videaris lyram, alter ſuperueniens muſicus exactius temperauit. Siquidem nobis ad omnia vitæ munera ſenſus vbique iudex eſt. Quare ipſo etiam eucraſian dyſcraſianq́ iudicabimus. Pari modo actionis vitium cuiuſque præter naturam ſuam male habentis

*Aliqui legunt non χρείαν, i. vſũ, ſed εὐκρασίαν, i. tẽperiẽ ſeu mediocritatem.

C membri, non ante morbum decernemus, ꝗ̃ ad ſenſibilem magnitudinem peruenerit. Nec quicꝗ̃, vt ad rem propoſitam, ne hic quidem referat, ipſam'ne læſam actionem, an affectum, cuius vitio læditur, morbum dixeris: ſicuti nec, ſiue quis affectionem, ſiue conſtitutionem appellaſſe malit. Dictum à nobis alibi & de his eſt, & ſimul euidentibus rationibus confirmatum tum morbum, tum ſanitatem in corporis affectione conſtitutioneq́ conſiſtere, minime in actione, actionis've læſione. Cæterum ex horum moroſa perpenſione diſcuſſioneq́ parum vel ad valetudinem tuendam, vel ad morbum ſummouendum iuuamur: cum illud modo nouiſſe ſatis ſit, corporis conſtitutionem, quæ cauſæ rationem reſpectu actionis obtinet, vtriuſque facultatis ſcopum eſſe, & eius, quæ ſanitatem tuendam, & eius, quæ morbum profligandum pr[illegible]ppe cum hanc & præſentem ſeruare, & amiſſam reſtituere propoſitum nobis [illegible]ctione[illegible] conſtitutionem corporis neceſſario ſequuntur: eam, quæ proba eſt, inculpatæ probæq́: quæ contra eſt, culpabiles ac vitioſ[illegible]. Quare, quoniam id, quod ope noſtra ſeruatur reſtituiturq́, affectio quædam corporis conſtitutioq́ eſt, eam vero ex neceſſitate functionum ſequitur {bonitas,} ad præſentem certe diſputationem parum attinet, functionum'ne, an conſtitutionum in genere morbus ſanitasq́ collocanda ſit, inquiras: id potius attinet, vt illud pro hypoteſi ſumentes, quod in naturali corporis noſtri

D conſtitutione illa ſeruanda maxime ſunt, quorum beneficio functiones obeamus: ac illud memoria repetentes, ꝙ ſimilarium quidem partium eucraſia, † {inſtrumentalium} forma, poſitura, numerus, & magnitudo, functionum ſunt cauſæ: præterea ꝙ hæc omnia in latitudine quadam ſpectantur etiam in ſingulis hominibus ſeorſum: quæ reliqua ſunt, perſequamur. Ad quæ ſanè non paruam cõmoditatem affert latitudo horũ perſpecta. Nam, cum eucraſia duplex omnino ſit, altera, quæ in animantium ſaltem corpore cogitatione potius vſurpetur, ꝗ̃ ſolide ſubſiſtat: altera, quæ in ſanis omnibus ſubſiſtit atq́ apparet, hanc rurſus conſpicuam à nobis diuidi par eſt, quippe in qua non parua diuerſitas inuenietur. Id ꝗ̃ ſit verũ, vel ex ipſis ætatibus maxime deprehendas. Cũ.n. ad omnẽ voluntate ſuſceptã actionẽ adoleſcentiũ ætas ſit aptiſſima, infantium certe, ſenumq́ minus ad hanc eſt apta propterea, ꝙ illis humor, his ſiccitas frigiditasq́ nimis abundat. In alijs tñ functionibus, quas naturales appellamus, veluti auctione, concoctione, diſtributione, & nutritione, infantes plane cæteris ætatibus longe præſtant. Neq́ tamẽ eo ſecius omnibus per omnes ætates licet eſſe ſanis. Ergo, quemadmodum in ætatibus ſe habet, ita etiam in naturis immenſum eſſe temperamentorum diſcrimen inuenies: vt duorum, exempli gratia, ſimilis ætatis puerorum, hunc altero longe humidiorem, illum ſicciorem: pari modo hunc calidiorem, illum frigidiorem. Quibuſcunque igitur corporibus multo ſupra iuſtum calidis, frigidis, humidis, aut ſiccis eſſe contingit, ijs plane

† Videtur hæc vox temere hoc in loco addita fuiſſe, repetere.n.ſe dicit. quę iã ſuperiꝰ ſunt explicata, videlicet circa finẽ quarti capitis, vbi dicit, inſtrumẽtaliũ ſanitatẽ in figura, numero, magnitudine, & cõpoſitione ſimilariũ cõſiſtere. vbi apparet quatuor illa nõ inſtrumẽtis, ſed ſimplicibus partibus adſcribi, quo ex illis poſſint organa componi.

optima temperies non eſt. In quibus autem ab eo, quod abſolutiſſime temperatum eſt, diuerſitas E
quædam intelligitur, minor tamen, q̃ quæ ſenſu diſcerni poſſit, hæc certe, quod ad vſum pertinet,
pro abſolutiſſimis accipimus: ita, vt ſanitatis, quam in latitudine contemplamur, hæc quidem medij ſit temperamenti, nec vlli vitio obnoxia, quod ſaltem ſenſu percipiatur: hæc, ceu intemperata,
vitioq; expoſita. Huius ſententiæ euidentiſſima indicia ſunt diſcrimina, quæ in gracilibus corpulentiſq; notantur: quippe quorum contrarias habitudines ex contrarijs temperamentis ortas eſſe
neceſſe eſt. Sicuti igitur nec nimium gracile corpus probamus, nec quod valde eſt obeſum, ita nec
temperamenta eorum plane laudabimus, tametſi vtrunq; q; maxime ſanum eſſe conſpicimus. Sed,

*συμμετρίαν.

quæ in medio horum* habitudines ſunt, ἔυσαρκοι græcis dictæ, ſicuti ipſæ debitam partium cōnuenientiam, ſpeciemq; inculpatam habent, ita ſequuntur mediocria & nulli vitio obnoxia temperamenta. Tales ergo corporum habitus, ſi veritatem ipſam ad vnguem exigas, abſoluta ſaltem exactaq; temperie ne ipſos quidem temperatos dixeris: verum, quod ſenſu iudicetur, atq; ad vſum ſit
ſatis, non inculpabiles ſolum, ſed etiam optimos cenſueris. Sane indicium euidentiſſimum eſt ne
ipſos quidem exactiſſimum temperamentum conſecutos, ex eo, q nunq; eodem ſtatu permaneāt,
ſed primum ætatum ipſarum mutationem recipiunt, nulla harum eundem perpetuo tenorem ſer-

*γηραίτερον. hoc eſt ſenilē magis ætatem. *φροντίδες, i. curarum. *λύπαι, i. triſtitiæ aut moleſtiæ.

uante, ſed ſemper ad ſiccius* tendente. Deinde eam, quæ ſomni ac vigiliarum, quietis & motus, tum F
motus ipſius differentiarum, ad hæc bibendi ſitiendi, edendi eſuriendi, ciborum potioniſq; copiæ
aut inopiæ, præterea balnei, iracundiæ, ſtudij, do*loris, omniumq; talium occaſione prouenit, quæ
tantum non omni momento temperamentum immutant. Quis igitur in tanta mutatione optimum vndecunq; temperamentum inuenire ſperet? quippe quod, ſicui vnq; optima natura prædito contigit, certe ne momento quidem durauit. Adeo mihi ſane admirari ſubit eorum opinionem,
qui ſanitatem eucraſiamq; citra omnem latitudinem, vnicamq;, eſſe contendunt, nec, ſi quid ab hac
paulo diſceſſit, vtiq; ſanitatem eſſe. Qua nimirum ſententia ἀειπάθειαν obiter imprudentes inuehunt: diſputantq; de re aut nunquam plane viſa in animalis corpore: aut, ſi quando viſa eſt, ne minimum quidem tempus durante.

Quæ ſit Optima corporis Conſtitutio. CAP. 6.

HIs ergo quam ſomniant ſanitatem, ipſis ſeruandā linquimus: nos interim ad eas, quæ in aperto ſunt, reuertimur. Quarum cum duplicem ſtatuamus ſubſtantiā, {vnam, de qua plane queri non ſit, alteram de qua queri liceat} de qua modo verba fecimus, ſuum vtriq; ſcopum reddamus:
nempe ei, quam inculpatam diximus, exactam abſolutamq; plane, quod vtique ſenſu aduerti poſſit, cuſtodiam: alteri, de qua conquerare, non exactam. Quippe intemperies, quę intra ſanitatis ſunt G
terminos, corrigere oportebit ita, vt, quæ iuſto ſicciores naturæ ſunt, humidiores reddas: quæ humidiores ſunt, ſicciores: pari modo quæ frigidiores ſunt, vt harum exceſſum caſtiges: quæ calidiores,
earum ſuperantiam ad moderatius reuoces. Hæc qua ſalubris victus ratione fiant, procedente ſermone docebimus. Prius.n. tradendū arbitror, quemadmodū optimæ naturæ conſeruanda ſit ſanitas. Ante id vero, quę nam ſit optima corporis conſtitutio, exponemus. Eſt igitur ea ſecundū ſubſtantiam ipſam rei enarrantibus, & quæ optimo temperamento ſit, & quæ figuram partium egregie ad functiones comparatam habet: ad hæc, quæ omnem tum numerum, tum magnitudinem, tū
omnium earū inter ſe contextum ad actiones idoneū exhibet: ſi vero indicia notaſq; reſpicias, cuius corpus carnis exquiſitā mediocritatem præfert: tale eſt, quod inter gracile & obeſum, medium

*πολύσαρκον i. multa carne prædito.

eſſe docuimus. Nec refert, ſi pro obeſo* corpulento've craſſum dixeris. Idem reliquorum quoq; exceſſuum in medio plane eſt ſitum ita, vt nec hirſutum id merito dixeris, nec glabrum: ſed nec molle,
nec durum: nec nigrum, nec candidum: adde etiā nec venis amplis, nec obſcuris: nec iracūdum, nec
ignauū: nec ſomnolentum, nec peruigilē: nec hebetem, nec calidū: nec in venerē pronū, nec à venere alienum. Quòd ſi omnibus quoq; corporis partibus plane mediū omnis exceſſus teneat, pulcherrimum id viſu nimirum fuerit, vtpote ſymmetron. Erit nō minus ad labores omnes plane idoneū, H
nec reliquis eucraſiæ, id eſt boni temperamenti, cuiuſque membri notis, quas in ſecundo de temperamentis retulimus, deſtitutum. Nam multos videas, verbi gratia, quibus caput attemperatum cōmode ſit: thorax, venter've, & quæ gignendo tributæ partes ſunt, parum proſpera temperie ſint.
Quorundā vero in artubus intēperies eſt. Non deſunt &, quorū vnum aliquod viſcerum, aut alia
quępiam particula vna, plures've, interim vero plura aliqua viſcera, parum ſalubri ſint tēperamen-

*Multi codices gręci habēt δύο κράσεις, i. duo temperamenta.

to. Ego vero in vnica inſtrumentaliū partium intē*mperiem, idq; in non paucis notaui ita, vt, verbi
gratia, reliqua omnis ventriculi concauitas vno temperamento cōmodo incōmodo've eſſet, alio ipſum duntaxat ventriculi os. Cæterū de his, vbi de vitioſis corporū ſtatibus diſceptabimus, agetur.

Ratio Tuendæ valetudinis Infantis temperati: ac aduerſus eos, qui infantes ſiccandos aſſerebant. CAP. 7.

DE optima vero, cuius ſingulæ particulæ vniuerſam ſubſtantiam inculpatam habent, nunc dicetur. Huius ergo ſortis homo, cum arti ſanitatis tuendæ traditur educandus, fortunatus
vtiq; ſit, ſi ſtatim editus in lucem ei committatur. Ita nāque ad animi quoq; affectus non nihil lucrifaciet, ipſa nimirum recta victus ratione mores quoque probos reddente. Cæterum, ſi qua etiam
ſequentium ætatum eius ſe moderationi ſummittat, ſic quoque commoda ſentiet non mediocria.

Sane

A Sanè primum dicetur, quemadmodum, ſi huiuſcemodi hominem ab initio ſuſceperis, eũdem per omnem vitæ curſum ſanum cuſtodias: modo nequid violentum extrinſecus illi incidat: id quod vtique ad ſanitatis tuendæ artificem nihil attinet. Secundo loco, quemadmodum, ſi non recens natum puellum acceperis, ſed qui iam præceptoribus dari ſit habilis, eius quoq; curã agas. Poſtremo, quemadmodum reliquarum ætatum cuiuslibet. Ergo recens is natus infantulus, cuius corporis conſtitutio omni nota vacat, primum quidem faſcijs deligetur, ſed corpori″ prius toti ſale modice inſperſo, quo cutis eius denſior ſolidiorq; ijs, quæ intus ſunt partibus, reddatur. In vtero enim æque cum reliquis mollis erat, cum nec durius vllum externũ corpus inibi cõtigerit, nec aer illi vſquam frigidus inciderit, quorum commercio contracta denſataq;, & ꝗ ipſamet prius, & quàm reliqua membra, denſior duriorq; fieret. At, quoniam iam editus infans, in frigore, calore, atq; inter corpora multo ſe duriora verſetur, neceſſe eſt, ob hæc ipſa nimirum naturale eius tegmen præparari quodammodo à nobis, reddiq; ad indolentiam & tolerantiam ꝗ aptiſſimum par eſt. Ita vero, qui ſecundum naturam ſe habent infantes, vel ſolo ſale præparati munitiq; abunde fuerint: quando, qui ſiccorum myrti foliorum, aut aliorum id genus inſperſione egent, ijs plane vitioſus ſtatus ſit. Nobis vero ad præſens de ijs, qui optimo ſtatu ſunt, diſſerere propoſitum eſt. Ergo hi faſcijs (vt dictum B eſt) inuoluti, lacte pro alimento vtantur, & balneis ſalubrium aquarum. Vniuerſam″ nãque victus rationem humidam ſibi adhiberi poſtulant, vt qui cæteris ætatibus temperamento ſint humidiore. Atque ex ijs, quæ ad ſanorum victus rationem ſunt neceſſaria, primum hoc ſe ad diſquiſitionem ſtatim offert. Nam ſunt, qui humidiores naturas ſiccandas ſemper putent: ſicuti è diuerſo, quæ frigidiores ſunt, calefieri debere: madefieri, quæ ſicciores: frigefieri, quæ calidiores. Quippe ſimilibus quemlibet exceſſum augeſcere, contrarijs remitti ac minui: vnoq; verbo, contraria contrariorum eſſe remedia. Oportuit vero non id modo Hippocratis legiſſe eos, meminiſſeq; quòd ‖ contraria ſint contrariorum remedia, ſed & illa quoque, in quibus ait ‖ humidam omnem victus rationem febricitantibus eſſe vtilem, præcipue vero puellis, & ijs, qui tali refici victu ſunt aſſueti. Videtur enim in his tria deinceps pari inter ſe iure poſuiſſe, morbum, ætatem, cõſuetudinem. Atq; à morbo quidem contrarij adhibendi indicationem accipit, ab ætate & conſuetudine ſimilium. Febri nanque, ceu morbo calido & ſicco, humida conueniunt. Puellis, vt quibus ea ætas non morbus, ſed ſecundum naturam ſit, id maxime eſt vtile, quod plane eſt ſimillimum. Pari modo conſuetudini, vtpote quæ adſcititiam acquiſititiamq; naturam in corporibus gignit, contraria dediſſe in primis eſt noxium: atq; hæc merito. Quæ enim corpora ſecundum naturam ſe habent, ijs ſeruari cuſtodiriq; C ſuum habitum decet: quæ morbo aliquo premuntur, ijs contra alterari, & ad contrarium habitum trahi expedit. Ac ſeruatur quidem ſimilibus vnumquodq;: alteratur contrarijs. Haudquaꝗ itaque ſiccandi pueri ſunt, ſi modo in his nulla præter naturam humiditas ſubeſt, qualis in raucedine, grauedine, catarrhoq; conſpicitur, ſed pro naturæ ratione alendi, ac dulcium aquarum balneis humectandi: (quæ enim medicam vim aliquam præ ſe ferunt, omnes planè ſiccant, veluti quæ ſulphuris aliquid, bituminis, aluminis've repræſentant) tum cibo eo potioneq; nutriendi, qui humidæ quàm maxime naturæ ſint. Ad hunc modum & natura ipſa pueris conſuluit, & lac matris in humentis alimenti vſum præparauit. Atq; optimum quidem eſt etiam [illegible] reliq[illegible] fortaſſe omnibus infantibus ipſum″ lac matris, modo nullo morbo ſit corruptu[illegible] qui optimo eſt tempe[illegible]mento, de quo nunc ſermo inſtituitur, quippe cuius [illegible]ternum no[illegible]pus modo totum, ſed eti[illegible] lac à vitio eſſe alienum non ſit abſimile. Ac ſanguine quidem, dũ adhuc in vtero geſtamur, ali[illegible]s cõſtat: ex ſanguine vero lac gignitur, † exiguam in mammillis mutationem adepto. Quare, qui matris lacte pueri aluntur, ij iam non ſolum conſueto, verumetiam maxime proprio vtuntur alimento. Videtur autem non modo nutrimentum id natura infantibus præparaſſe, verumetiam facultates quaſdam naturales, quibus eo vtantur, ab initio protinus contuliſſe: quando, ſi modo natis D papillam ſtatim in os inſeras, & ſugunt lac ipſum, & deglutiunt promptiſſime. Quin, ſicubi forte offenduntur, plorant've, non minimum ijs doloris lenimen eſt nutricis papilla ori indita: quippe tria hæc doloris infantium remedia nutricibus ipſo vſu edoctis inuenta videmus: vnum quod modo retulimus: & altera duo, motum mediocrem, & vocis modulationem. Quibus perpetuo vſe nõ ſolum mitigant, ſed etiam ſomnum conciliant, vel hoc ipſo teſtificante natura, ad muſicam eos & exercitia ſuopte ingenio eſſe propenſos. Adeo, quiſquis his artibus probe vti ſciet, is nimirum & corpus & animum optime inſtituet.

l.1.f.3.d.1. 1.fol.56.h

l.1.f.3.d.1. 2.fol.58.c

l.1.f.3.d.1.c. fol.57.c

* Συμπάθειαν

In lib. de Flatibus nõ lõge à principio.
1ª. Aph.16. Ext. ord.8.h

† Græc. ὀλιγίστην .i. pauciſſimam.

De infantum exercitatione, ac de cura, quæ circa eorum mores, ac animi motus adhibenda eſt. CAP. 8.

NVtricibus igitur triplex puellis excogitata dimotio eſt in cunis, in lectulis pendentibus, in ſuis ipſarum vlnis: vbi iam hoc aliud quoque nobis æſtimandum oritur, ad ſanitatis tutelam vel in primis neceſſarium: cũ Aſclepiades planè aperteq; exercitationes damnet: Eraſiſtratus verecundius timidiusq; decernat, cæterum idem cum Aſclepiade ſentiat: reliqui fere medici nõ ſolum ad euexian, id eſt bonam corporis habitudinem, ſed etiam ad ſanitatem eas prædicent. Porrò exercitationum tria ſaltem prima notantur genera, vtiq; quot motionum differentiæ: quippe aut à nobis ipſis mouemur, aut ab alijs, aut medicamento. Horum tamen tertia ſpecies ad ſanos nequaꝗ pertinet.

tinet. Sed, qui ab altero præſtatur motus, nauigando, equitando, vehendo, atque, vt paulo ante di- E
ctum eſt, in cunis, lectulis, vlnisq́; obitur. Recens tamen nati puelli tam valentem motum, q̃ eſt, qui
vehiculis, nauigijs, equis'ue præſtatur, adhuc non deſiderant. Atqui iam tertium aut quartum an-
num à natali agunt, his vehiculo nauigioq́; modice agitari licet. Septennes vero etiam valentio-
res motus tolerant, ita vt equitare iam aſſueſcant. Per ſe vero moueri tum primum pueris licet,
cum iam repere cœperunt, magisq́; etiam, cum ingredi. Immature vero cogendi omnino nõ ſunt,
ne eorũ artus diſtorqueantur. Sanè vel hac ætate facile declaratur, quãta ſit naturæ noſtræ cũ exerci
tijs ſocietas, cum pueros, nec ſi concluſeris loco aliquo, prohibeas, quo minus diſcurrant, ac pul-
lorum vitulorumq́; ritu laſciuiant. Quippe ſua cuiq; animanti natura ſatis eſt ad proprias conue-
nientesq́; excitandas appetitiones, quibus ſanitatem ſalutemq́; tueatur. Verum Aſclepiades nihil
horum cogitans, per magnum ocium captiunculas texit, quibus docere conetur nihil ad bonam
valetudinem exercitia conferre. Verum huic poſtea, quod par eſt, reſpondebitur, ceu garrulitate
ad finem potiſſimum taxanda. Eſt enim nobis hoc loco propoſitum non ſophiſtarum nugas refel-
lere, ſed, quod ad ſanitatem tuendam conducat, præcipere. Itaq; ad infantes redeo, qui optimo cor-
poris habitu ſunt. Porrò his animi quoq; mores citra vitium eſſe par eſt. † Qui enim iuſto ſunt ad
iram magis" procliues, aut animo planè demiſſo, aut ſenſiles magis, aut inſenſiles, aut præter modũ F A.li.1. f.3. c.4. fol. 59
guloſi, hos parum idoneo temperamento eſſe ijs partibus, quibus prædictorum ſingula admini-
ſtrant, neceſſe eſt. Proditum vero de his fuſius eſt in ijs libris, quos de Hippocratis Platonisq́; pla-
citis ſcripſimus. Verum, qui nunc in noſtra diſputatione, propoſitus infans eſt, vndecunque abſo-
lutus eſt. Huius ergo ſicut nullum ex animi moribus corrigere, ſic eoſdem ſeruare, ne quo vitien-
tur, oportet. Seruatur vero quidq; ijſdem planè gen*eribus, quibus corrumpitur. Corrumpuntur *genere.
autem animi mores praua conſuetudine cuiuſq; horum, cibi, potionis, exercitationis, videndi, au-
diendi, totius denique muſices. Itaq; peritum horum omnium eſſe eum medicum oportet, qui ſa-
nitatis tuẽdæ curam ſuſcipiet, nec ea opinione eſſe, quaſi ad ſolum ſpectet philoſophum animi mo-
res effingere. Quippe huic ob aliud omnino maius id muneris tribuitur, nempe animi ſanitatem:
medico vero, ne corpus facilius in morbos dilabatur, q̃n iracundia, fletus, ira, triſtitia, cura immodi-
ca, & multæ ſuper his vigiliæ, febres accendunt, ac grauiſſimis valetudinibus initia præbent: ve-
luti ediuerſo cogitationis mentisq́; ſegnitia, ac animus omnino deſes, decoloratos, ac ſæpe ex atro-
phia, id eſt nutriendi defectu, graciles, ob naturalis caloris imbecillitatem reddunt. Hunc enim ca-
lorem præter cætera intra ſanitatis fines cuſtodire oportet: cuſtoditur autem modicis tum corpo-
ris, tum animi exercitijs. Qui nanque motus modum non ſeruant, ſiue ij ex rationali, ſiue ex appe- G
titoria, ſiue ex animoſa animi parte cientur, ſi modum nimium exceſſerunt, bilioſum animans red-
dunt: Si intra modum nimium ſubſiſtunt, pituitoſum frigidumq́; efficiunt. Quinetiam priorem
habitudinem febres, & qui calidiores *affectus ſunt: poſteriorem iecinoris & viſcerum obſtructio-
nes, comitiales morbi, apoplexiæ, in ſumma, deſtillationum fluxionumq́; morbi plerunq; excipiũt.
Et nos ob animi mores ægros qu*otannis non paucos perſanauimus, ſolis animi motibus ad debi-
tum modum reuocatis. Eſt vero non ſpernendus huius ſententiæ teſtis, ipſum patriũ nobis numen
Æſculapius, qui multas ſcribi cantilenas, mimosq́; ridicularũ rerum fieri, & melodias quaſdam in-
ſtituit ijs, quibus veh[illegible]res animoſæ partis motus, corporis temperamentũ iuſto calidius effi-
cerent. Alijs quibuſdam, neq; ijs pau[illegible]s, venari, æquitare, atq; armatos exercitari iuſſit, ijſdemq́; ſta
tim tum motuum ipſorũ ſpeciem, vtiq; quibus motus iniũxit: tum armorum, quibus armatis exer-
ceri præcepit, definiuit. Nõ.n. quo pacto excitetur erigaturq́; animoſa pars, cum imbecilla ſit, præ-
cipere ſat habuit, niſi etiam menſuram eius ab exercitationum idea definiret. Non enim pari modo
excitatur ea animi portio, vbi cum apris, vrſis, tauris, & alijs id genus præualentibus robore bel-
luis agitandis ſumus attenti: & cum leporem, capream, & id genus fugacia ac timida ſectamur: Nec
ſimiliter, cum in leui armatura, & graui exercemur: Nec pariter, cũ citato curſu dimouemur, & cũ H
mediocri motu agimur: Nec, vbi cũ alijs contendimus, & vbi ſoli agimus: Iam, clamore, an tacitus
ad labores inhorteris irritesq́;, non parum ſanè intereſt. Verum de his latius dicetur in ſequenti-
bus. Sed infantes, qui optimum ſortiti ſunt temperamentum, (de his enim ſermo erat) non leui cu-
ra egent, ne quos animi motus immodicos incurrant. Quippe loquelæ adhuc expertes, ploratu,
clamore, iracundia, & inordinato ſui motu dolorem indicant. Noſtrum igitur officium ſit, conie-
ctantes, quid deſiderent, aſſidue id ſuppeditare prius, q̃ auctus dolor in nimium atq; inordinatum A. ibidem.
motum vnà cum corpore etiam animum ipſum vniuerſum conijciat: ſiquidem dentientes, aut ab
externo quopiam offenſi, aut aluum exonerare, aut meiere, aut eſſe bibere've cupientes perinde,
ac diſcruciati, plorant, atq; enormiter mouentur. Fieri etiam poteſt, vt frigore offenſi teporem de-
ſiderent: ſicuti contra æſtu immodico afflicti refrigerationem. Eſt, quando multitudinem inſtra-
tarum veſtium non tolerant. Quippe m*ultos offendit id quoq; non minimum, maxime vero cum
aut totũ corpus vertere, aut etiã artus mouere cupiunt. Quinetiam ipſa quies, ſi ſit diuturnior, non
parum moleſta eſſe ſolet: quando nulla animans immodico vllo delectatur, ſed ſemper medium mo
dum expetit. Porro medius ipſe modus non vnus omnibus eſt, ſed omnis mediocritas ex eorum
ſemper eſt numero, quæ in collatione ad aliud ſpectantur. Quocirca, qui curam infantis educan-
di ſuſcipiet,

† Cũ hoc in loco triũ animarũ, quæ in corde, cerebro, & hepate locant, Galenus afferat exẽpla, non inepte quidam putãt voces illas ſenſiles, & ĩſenſiles, & guloſi, aliter vertendas eſſe, vt dicat, ĩtelligẽtes, & ſtupidi, & cupidi, quæ ad animã, non ad corpus referũtur: huic aũt verſioni græca etiã lectio ſubſcribit, & Galeni verba inferius circa mediũ iſtius capitis id palã oſtẽdunt.

* παθήματα.

* *In Aldino codice legitur* πολλά. *in manuſcriptis* πολλάκις, *i. multoties.*

A di ſuſcipiet, hunc planè vt acrem mediocritatis conuenientiſq́; coniectorem eſſe, ita hæc ſemper pꝑbere oportet prius, quàm ex deſiderio cuiuſuis auctus dolor ſimul cum corpore animum quoq; in motus immodicos conijciat. Quòd ſiqñ, quod infeſtat, imprudentibus inſciẽtibusq́; nobis auctum eſſe contigerit, corrigere moleſtiam tentabimus ilico vel præbito, quod expetit, vel ſublato, quod offendit, etiam"motu per vlnas nutricis adhibito, ac vocis modulamine, quibus vti prudẽtiores nutricum conſueuerunt. Ego nanq; puello quodam totum diẽ irato, plorantéq;, ac immodice ſe inordinatéq; iactante, nutrice ipſa omnis conſilij inope, deprehendi quod offendit. Quippe vt neq; papilla in os immiſſa, neq; à nutrice prolatus, ſi forte meiere, aut aluũ exonerare vellet lenitus eſt, ſed nec cũ ab vlnarũ agitatu reclinari eſt cœptus: aduerti aũt tum lectũ, tum inuolucra, tum veſtes ipſas ſordidiores, ꝑterea puellum ipſum immundum, atq; illotum: lauare detergereq́; iuſſi, tum lectulũ mutare, ac veſtẽ omnem terſam mundamq́; ꝑbere. Quibus peractis, protinus ab immodico agitatu cõquieuit, ilicoq́; dormiuit nõ ſuauiſſimũ modo verumetiam longiſſimum ſomnũ. Vt vero recte conijcias, q̃ puello officiãt, nõ modo ſolertia eſt opus, ſed etiã aſſidua de ipſo, q nutrit̃, experiẽtia.

.l.1.f.3.d.1. 2.fo.57.d

Quales oporteat Nutrices eſſe. CAP. 9.

B HÆc igitur omnia vſq; in tertium à natali annũ circa puellum peragenda cenſeo. In primiſq; de nutrice ipſa non minimã habendam eſſe curã, quid edat, quid bibat, quo pacto in ſomno, venere, exercitatione ſe habeat: vt videlicet lac eius egregie ſit temperatũ, quale certe erit, ſi ſanguis eius quam optimus ſit: porrò is talis eſt, qui nec flaua abundat bile, nec atra, nec pituitoſus eſt, nec ſeroſus, nec aquoſo liquore permiſtus. Naſcitur aũt eiuſmodi ſanguis ab exercitatione moderata, & cibis tum boni ſucci, tum iuſto tempore modoq́; aſſumptis, preterea potione tempeſtiua modiceq; ſumpta. De quibus omnibus in ijs, quæ poſt dicentur, diligẽter aget. A venere"omnino abſtinendã eſſe, quæcũq; lac præbebit, moneo. Nam & menſes viri cõſuetudine prouocantur, & lac odoris gratiã in deterius mutat. Quinetiam aliquæ in vtero concipiunt, quo nocẽtius puello adhuc lactẽti nihil eſt. Interim enim, quicquid ſanguinis eſt optimum, in fœtum abſumitur. Quippe is, cum proprium in ſe vitæ principium contineat, & huius moderamine agitur, & aſſidue conueniens ſibi alimentum trahit, † vtero ipſi veluti radici adhærens, nec vſquam ab eo nocte die've diſcedens. Interim vero non minor modo, verumetiam deterior rationabiliter redditur ipſius grauidæ ſanguis. Quo fit vt lac ipſum tum peius, tum vero exiguũ in mammillas colligatur. Quare ſi, quæ infantem lactat, vterum gerit, ego magnopere ſuaſerim aliam inueniẽdam nutricem. Cuius etiam lac guſtu, odoratu, viſu conſiderandum explorandum'que diligẽter ſit. Siquidem, quod optimum eſt, id gu-
C ſtãti olfaciẽti'que planè ſuaue, intuẽti cãdidum, æquabile, ac liquidi craſſi'que medium apparebit. Quod vitioſum eſt, ediuerſo aut craſſum & caſeoſum, aut liquidum & ſeroſum, ac liuidum, tum, conſiſtentia ipſa coloreq́; inæquabile videbitur. Idem guſtantibus amarorem, aut ſalſedinem, aut qualitatem quampiam extraneam exhibebit: tale vero nec olfacienti ſuaue erit. Atque lactis probi improbiq́; hæc ſunto indicia, quæ coniectans, cum mâter aut iam concepit, aut morbo aliquo eſt affecta, ad aliamq́; nutricẽ tranſire eſt neceſſariũ, lactis iudicium atq; electionẽ facere quis poſſet.

F A.li.1.c.4.fol.59. — .l.1.f.3.d.1. 2.fol.58.a — *genere.

† ἐῤῥιζωμένων τε τῇ μήτρᾳ. i. inſertis in vtero radicib' adnexum.

De Cibo, frictione, & balneis, quæ puello poſt lactis vſum conueniunt. CAP. 10.

TVm vero puellum, quoad"primores dentes emiſerit, ſolo lacte alendum. Quo tempore eum ſolidiori quodammodo iam cibo aſſuefacere conueniet, quod etiam [illegible]perientia planè doctæ mulieres faciunt: primum panem, mox legumina, ac carn[illegible]nia prius commanſa p[illegible]lorum oſculis immittentes. Corpus autem infantiu[illegible] confricare oportet oleo dulci: ſicuti idipſum recte peragunt nutrices pleræque, ſtatim ipſas corporis partes modulantes atque fingentes. Verum in eo, quem propoſuimus, puero, qui corporis ſtatu eſt optimo, quod ad membrorum mo*dulum ſaltem attinet, nihil eſt, ꝙ curioſa nutrix ſit, ſed tm̃ fricet quotidie mediocriter, ac lauet: idq;, quàm fieri maxime poteſt, lacte in ventriculo minime adhuc hærente crudo, quippe ꝙ peri-
D culum eſt, ne prius, quàm probe ſit concoctum, in totum corpus infantis digeratur. Multo vero maxime ſiquis ventriculum ipſum adhuc lactis plenum infricet, tum corpus crudo alimento implebit, tum caput onerabit. Quo magis proſpiciendum in primis eſt, nequid nutrimenti néq; ante balneum, neq; ante frictionem puerulo præbeatur. Id fiet, ſi ad hæc adminiſtranda nutrix poſt longiſſimum ſomnum diligenter tp̃s obſeruet. Id enim maxime temporis eſt, in quo vel inanẽ planè ventriculum inuenias, vel certe concoctum iam alimentũ in ſe continentẽ. Quæ autẽ, vt hodie fit, faciunt, ſanè lædunt, aliæ vnum & certum diei tp̃s præſcribentes, aliæ, cum ipſæ à negocijs vacent, tum demum curantes. Quo fit, vt ſæpius lædi, q̃ꝫ iuuari, puellos neceſſe ſit: Quippe quod à nobis præſcriptum tp̃s eſt, aliâs in aliud diei noctis've tempus incidit. Maiorum tamen puerorum, qui videlicet plagis, minis, obiurgationi, monitis parere norunt, ijs duplex cum fricandi, tum lauandi temporis occaſio eſt: prior ac commodiſſima, cum"à matutino ſomno ſurrexerint, deinde luſerint, ac iam cibum petant. Tum enim maxime vocandi ad hæc ſunt, ac corpus quidem ad ſanitatem pariter & bonam habitudinem, animus ad obſequelam & temperantiam exercendus. Interminandumq́; non aliter nos cibum præbituros, niſi, quantum ipſi velimus, frictioni balneoq́; ſe permiſerint. Atq; optimum quidem tempus hoc fuerit. Quòd ſiqua occupatione, qui puellum alit, auocetur, modico pane præbito ludere permittat, quantum velit: dein, cum ruſus cibum petierit, tum

.ibidem.g — *εὐρυθμίαν. i. cõcinnitatem. — A.ibidem. — .l.1.f.3.d.1. 4.fo.51.f

fricet,lauetq́ȝ.Minime tamen bibere ei permittendum poſt cibum eſt, quem balneum excipit: qñ E
ita præcipitatior eorum, quæ ventriculus continet, diſtributio in corpus fiet. Id vero in corpori-
bus prorſus ſanis cauere oportet. Quippe quibus vtilius ſit ante balneum cibum dediſſe, horum
planè improbandi tum affectus ſunt, tum corporum ſtatus. De his vero in ſequentibus dicemus.
nunc premendum nobis propoſitũ eſt:nempe vt puellum,cui optime affectũ corpus ſit, ſic educe-
mus,vt talis perpetuo ſeruetur:huic expedit,vt cibus balneum ſequatur. Quòd ſi,quo loco puellus
alitur, balnei copia non ſit, (fortaſſe vero nec iſta vnꝗ legent, qui ibi habitant) in concha pueros la-
uant,donec alterum iam tertium've ætatis annum attigerint. Qui vero hos annos exceſſerint,eos,ſi
non quotidie,at certe tertio quoqȝ die quarto've vngunt atque infricant. Quòd ſi anni tempus non
prohibeat, ſtagna amnesq́ȝ his lauacra ſunt, veluti nobis balneum. Apud Germanos enim planè
*Aliqui legunt nõ οὐδαμῶς, i. nequaꝗ, ſed οὐκαλῶς, id eſt non bene.
nẽ nutriri quidem infantes contenderim. Verum nos neqȝ Germanis,neqȝ alijs agreſtibus aut Bar
baris hominibus hæc ꝓdimus, non magis equidem ꝗ vrſis, apris, leonibus, aut alijs id genus feris,
ſed Græcis,& ijs,qui,tametſi genere ſunt Barbari, Græcorum tamẽ æmulantur ſtudia. Nam quis,
quæſo, eorum hominum, qui apud nos degunt, tulerit modo editum infantulum, etiam ab vtero
calentem,ad flumen deferre,ibiq́ȝ (ſicuti Germanos aiunt) ceu candens ſit ferrum,in frigidum hu-
morem mergendo,ſimul de naturę vigore periculum facere,ſimul corpus ipſum roborare? Quip- F
pe,ſi citra noxam id tolerauit,&,ꝙ proprię naturæ robur oſtendit,& nouum præterea robur ex fri
gidæ commercio comparauit,nulli non patet. Cæterum, ſi ab externo frigore naturalis calor ſit vi-
ctus,ꝙ protinus interire neceſſe ſit,id quoqȝ neminem latet. Quis igitur mentis cõpos,nec omnino
* πεῖραν, i. experientiam.
ferus, Scytha've proprium pignus in id agere diſcrimẽ ſuſtineat, in quo errorem mors ſequitur,
potiſſimum cum ex eo periculo non magnum ſit futurum, quod lucrifaciet? Aſino enim fortaſſis,
aut id genus experti rationis animanti vtiliſſimum fuerit denſum ita tergus durumq́ȝ effici, vt ci-
tra dolorem frigus toleret, homini vero ratione prædito, cuinam, quæſo,tam magno ſit vſui? Non
enim, ſi quis abſolute, citraq́ȝ exceptionem pronũciet cutem denſiſſimam duriſſimamq́ȝ vtilem ad
ſanitatem eſſe,is recte dicat. Cum nanqȝ animalis corpori duplex inſtet incommodum,alterum ab
externis, alterum ab internis occaſionibus, quorum certe rara molliſq́ȝ cutis eſt, ij ab extrinſecus
imminentibus malis facile tentantur: quorum denſa ac dura,ab internis. Itaqȝ etiam Hippocrates,
vbi de ijs pręcipit,quæ in nobis ab alimento ad commodum incõmodum've cedunt,poſt alia mul-
In lib. de Aliment. ad med.
ta,hæc ſcripſit: ‖Raritas corporis ad tranſpiratum ijs,quibus plurimũ aufertur,ſalubrius: ꝗbus mi- „
nus, inſalubrius. Præſtat ergo vtrunqȝ declinaſſe exceſſum, nec adeo aut denſam reddidiſſe cutem, „
vt corporis tranſpiratum prohibeat: aut raram, vt facile à qualibet extrinſecus incidenti occaſione G
lædatur. Tale porrò natura eſt propoſiti nobis hoc loco puelli corpus, cum ſit medium omnis ex-
* ἀρετὴν.
ceſſus. Eſt ergo id ea ratione alendum, vt ſtatus ſui gra*tiam perpetuo ſeruet. Seruabit aũt,ſi primis
quidem annis ſolo lacte nutrias, ac balneo dulcis aquæ & calentis vtare: quò videlicet corpus eius
molle,ꝗ diutiſſime ſeruatum,ad plurimũ augmenti ꝑueniat. Ab his annis,cũ iam mitti″in ludũ eſt A. l. 1. f. 3. 1.
habilis, nõ neceſſe erit aſſiduis præterea balneis vti, ſed interim,dum luctari condiſcit, mediocriter c. 4. fol. 59.
inibi ante cibum exercitari ſat erit, ac balneo plerũqȝ abſtinere. Modum vero in labore exceſſiſſe,
quod non nulli pædotribæ pueros cogunt, prorſus alienum eſt: ſi quidem intempeſtiua duritie cor-
poris inhibetur auctio, etiam ſi natura ſit ad auctum quàm maximę comparatum.

De vino p[illegible]do, ac de aqua & aere optimo comparando. CAP. II.

SAnè vinum″ꝗ diutiſſime, qui ea natura puer eſt, ne guſtare quidẽ ſuaſerim: quippe quod hau- A. ibidem.
ſtum & humectat nimiũ, & calfacit corpus, tum caput halitu replet ijs, qui humido calidoq́ȝ tẽ
peramẽto ſunt, quale eſt eiuſmodi puerorum. Atqui nec repleri his caput eſt vtile, nec ipſos ſupra,
ꝗ par eſt, humidos calidosq́ȝ fieri: qm̃ eò iam caloris humoriſq́ȝ peruenerunt, vt, ſi paululum vtrã-
uis qualitatem auxeris, iam modum exceſſerint. Cum aũt ſit oĩs exceſſus fugiendus, maxime hunc
fugere expedit, ex quo non corpori modo, verũetiam animo damnum accedit. Quare neqȝ iã adul-
tis vinum, niſi modice ſumptum, exiſtimandũ eſt vtile eſſe: ꝙ videlicet ad iram præcipites, & ad in-
iuriam incontinentes facit, & partem animi rationalem hebetem turbidamq́ȝ reddit. Cæterum his H
ipſis ad bilis excrementa vel mitiganda, vel expellenda eſt ſanè non inutile: non minime vero ad
eam ſiccitatem, quæ in ſolidis partibus aut ex immodicis laboribus, aut ex proprio ætatis tempera-
mento prouenit, idoneum eſt vinum. Humectat nanqȝ ac nutrit, quicquid immodice ſiccatum eſt:
tum bilis amaræ acrimoniã mitigat ac frangit: ꝓterea ꝑ ſudores vrinasq́ȝ vacuat. Pueri vero, ceu qui
†Aliqui in codice græco legũt non ἕξουσιν αὐτοὶ πρὸς τὸ ψυχρὸν, i. affecti fuerint ipſi erga frigidã, ſed ἥξωσιν &c. id eſt venerint ipſi ad aquam frigidam.
talem ſuccum minime colligunt, quiq́ȝ naturalem humiditatẽ plurimã obtinent, vt commodorũ,
quæ vini potio largitur, planè non egent, ita incõmoda, quæ affert, tm̃ ſentiunt. Nemo itaqȝ rationis
cõpos ea vti potione pueros ſinet, quam, præterꝗ ꝙ nullum affert commodum, immenſum etiam
ſequitur incommodum. A frigidæ potione oĩno prohibendos huiuſmodi pueros non cenſeo, quod
tñ aliqui faciunt: verum à cibo plerunqȝ, & per calores, † cum ipſis cordi erit, vti permitto, potiſſi-
mum vero (ſi copia eius ſit) fontanæ recentis, cui nulla qualitas vitioſa aliunde ſit contracta: ea ſi nõ
eſt, reliquarum. Cauendæ vero ſunt, quæ ex ſtagnis hauriuntur, & quæ turbidæ, & quæ male olen-
tes, & quæ ſalſæ, deniqȝ in quibus qualitas aliqua guſtu deprehenditur: quando quæ optima eſt, ea
penitus non guſtui modo horum, verumetiam olfactui omnis qualitatis expers videbitur. Eadem
quoqȝ

A quoque tū potui iucundiſſima erit,tum planè pura. Quod ſi præcordia quoq; celeriter trāſit, nihil eſt,ꝙ magis idoneam requiras: quando,ſiqua pura lympidaq́; eſt, nec potu inſuauis, nihilo ſecius tamen circa præcordia hæret,hæc † vitio non caret: atq; abſtinendum ab ea cenſeo vtiq;, cum prorſus eſt frigida: cæterum à calefacta non deterreo. Ac tutiſſimum quidem ſit experientia ipſa de huiuſmodi aqua iudicium fieri. Quòd ſiquis eſt,qui ex notis potius vim eius prænoſſe malit: Cuius fons è petra ſcaturiens,contra Septentriones fluit,Solemq́; auerſum habet, hanc ægre concoctum iri, tardiq́; tranſitus eſſe putandum eſt: eadem nimirum calefiet frigeſietq́; tarde. Contra,cuius ad orientem Solem fons erumpit,quæq́; per meatum aliquem mundum, aut puram colatur terram, eademq́; calefit ac refrigeratur ocyſſime, hanc omni ætati vtiliſſimam eſſe exiſtimandum eſt. Non enim,ſicuti vino,eſcis,exercitatione,vigilijs,ſomno,ac venere,alijs alias vti pro ratione ętatis expedit,ita de aqua quoque ſtatuendum eſt,ſed quam nunc optimam indicauimus,hac vti puero,iuueni,ſeni,conducet. Idem de aere iudicandum, quem optimum in pulmones trahere omnibus iuxta ſalubre eſt. Optimum aerem cenſeo,qui prorſus ſit purus. Eiuſmodi vero fuerit,qui nec ſtagni, nec paludis halitu ſit perturbatus,nec ex profundo ſpecu peſtilentem auram ſpirāte infectus, qualis circa Sardeis,& Hierapolin,aliubiq́; terrarum ſæpenumero viſitur. Nec,qui ex cloacis,quæ magnam aliquam vrbem aut numeroſum exercitum purgent,vitium contraxit. Nec, qui ex animalium,olerum,aut leguminum putredine,aut fimo coinquinatur. Nec, qui ob ſtagnum vel flumen vicinum nebuloſus eſt. Nec,qui editis vndiq; montibus in cauo loco cluſus nullum recipit perflatum. Suffocans.n. putriſq; eſt,ſimilis ei,qui in domibus quibuſdam eſt incluſus,in quibus ob putredinem,& perflatus defectum plurimus aceruatur ſitus. Huiuſcemodi ergo aer omni planè ætati eſt noxius: ſicut ediuerſo,qui purus omnino eſt,nulli non ætati eſt vtilis. At vero, quę ex calore, frigore, ſiccitate, humiditate diuerſitas aeris contingit, non perinde ſe ad omnes homines habet. Sed corporibus,quæ optimo temperamento ſunt,etiam optime temperatus aer eſt ſaluberrimus. In quibus vero aliqua exuperans qualitas dominatur,ijs vtiliſſimus aer eſt, qui ei qualitati maxime eſt aduerſus,frigidus calidæ,calidus frigidæ,humidiori ſiccus,ſicciori,ꝗ par eſt,tāto humidior, quanto ſiccitas ipſa modum exceſſit. Atq; hęc quidem hoc loco intellexiſſe ſat eſt. Quemadmodū vero incommoda,quæ ex vitioſis aere aquiſq; proueniunt,corrigas,alio volumine dicetur. Nunc enim optimum corporis ſtatum, ſimul cum optima victus ratione, ceu ſcopum ac regulam quandam tractare conſtitui. Quæ enim vitioſa in aliquo corpora ſunt, horum varietates omnes vnà cum idonei ipſis victus ratione in ſequentibus libris proſequemur.

* ὑποχονδρίων.

† ἡμιμοχθηράν i. ſemiuitioſam.

Ratio tuendæ ſanitatis ſecundi & tertij ſeptēnarij, ac de vijs ſingulorum corporis excrementorum. CAP. 12.

C QVare rurſus ad optimi ſtatus puerum reuerſi,ſecundum ſeptennium eius explicemus,& cuius temperamenti ſit, & quod'nam poſtulet victus genus. Ergo temperamentum eius (vt in libris, quos de temperamentis ſcripſimus, euidenter oſtendimus) calidum eſt eodem gradu,quo prius, humidum vero non eodem. Qñquidem omne animans ab ipſo ſtatim ortu ſiccius in dies efficitur: minime tñ per oēs ætates aut calidius aut frigidius euadit. Sed, quorum optime ſe habent corpora,ijs calor ſimilis quodammodo vſq; ad ſummum incrementum manet: quorum vero humida frigidaq́; ſupra optimæ cōditionis corpus ſunt, h[illegible] augetur. Sed non e[illegible] nunc de his ſermo. Cui vero optimi ſtatus corpus cōtigit, [illegible]cimum vſq; annum ia[illegible]raditam victus rationem obſeruet,illo tñ in exercitat[illegible]e ſeruato modo, vt neq; immodice ſe, ne[illegible]violenter exercitet: ne corporis id incremento ſit in mora. Lauetur autē calida potius, quàm gelida: vt qui nondum hanc citra noxam tolerauerit. Hoc ætatis, animum quoq; finxiſſe aptiſſimum eſt, idq́; potiſſimū probis conſuetudinibus, & grauibus,& diſciplinis, quæ animo modeſtiā pariant. Quippe ad ea,quæ ſequente ætate circa corpus eius moliri oportebit, maximo compendio ſit animi modeſtia,& ad parendum facilitas. A ſecundo vero ſeptennio vſq; ad expletum tertium,ſi quidem ad robuſtiſſimum corporis habitum prouehere hominem cupis,aut militem eum ſtrenuum,aut luctatorem,aut alias viribus inſignem deſtinans, vtiq; de ijs animi dotibus, quæ ad ſcientiam ſapientiam'que pertinent,minus laborabis. Quæ.n.ad mores ſpectant,hac maxime ętate perfici abſoluiq́; conuenit. Sin corporis membra roborare hactenus cupis, dum ſanum quendam habitum & incrementum ijs compares, animi vero rationalem partem ornare adoleſcentis ſtudes,non eſt vtrobiq; eadē victus ratio ex vſu. Quanꝗ etiam tertiam quartamq́; vitæ formulam licet inuenire: alijs ſordidarum cuilibet artium deditis,idq́; vel ei,quæ corpus exerceat, vel alienū ab exercitio id teneat: alijs ad agriculturam, vel mercaturam, vel tale quippiam ſe conferentibus: quæ genera tot numero ſunt,vt difficile certe videatur omnes vitæ ſpecies certo numero complecti. Ac ars quidem, quæ ſanitatem tuendam profitetur, omnibus profecto hominibus ſanitatis tuendæ documenta pollicetur,aut ſingulorum propria, aut omnium communia: aut hæc quidem propria,illa vero communia. Veruntamen fieri nequit,vt de omnibus ſimul diſſeratur, ſed vt primo loco quemadmodum quis ad longiſsimum prolata vita, ēt bona valetudine perpetuo vtatur. (Sanè hanc vitam ab omni, quod neceſſitate ſe ingerit, negocio liberam eſſe oportet, ac ſoli corpori vacare.) Secundo loco, vt de ijs quæ cum arte aliqua, aut opere, aut ēxercitio, aut miniſterio

l.1.f.3.d.1. 4.fol.59.g

* ἐπιτηδεύματος i. vitæ inſtituto, aut viuendi ratione.

rio

rio priuato publico'ue, in ſumma, quæ cum premente aliquo negocio coniunctæ ſunt. Sic vtique E
fieri poteſt, vt de omnibus diſſeratur. Neque.n. aliter aut dilucidus, aut memoratu facilis, aut certa
methodo traditus ſermo noſter videatur, niſi hunc ordinem ſequatur. Sed ad id, quod primo loco
propoſitum eſt, reuertendum, docendumq́; quemadmodum, qui optimum corporis habitum eſt
nactus, ab omnibus, quæ ad publicum in vita ſpectant, ſecedens, ac ſibi ſoli viuens, nec morbo vllo,
quoad fieri poteſt, vnquam tentetur, nec ante longiſſimum vitæ tp̃s morte occupetur. Immortale
nanque fieri, quod genitum eſt, planè non poteſt: tametſi noſtri temporis philoſophus quidam
† Al. clarius ex antiquis: id vero fieri pro fecto poteſt. in egregio. ſ. opere illo, in quo immortalitatis viam docet, id oſtendere ſit aggreſſus. † Vt vero cor-
pus in plurimum perduret tempus, id vero fieri poſſe profecto conuenit, præſertim eius, qui op-
tima ſit natura. Sunt enim, qui ab ipſo ortu adeo improſpero corporis ſint ſtatu, vt, ne ſi Æſcula-
pium quidem ipſum ijs præfeceris, vel ſexageſimum annum videant. Sed non eſt nunc de his lo-
cus. Quare ad illum hominem potius, qui optimo eſt habitu, reuerſi, repetamus ea, quæ inter ini-
tia præmonſtrauimus: nempe ꝙ comeſſe bibereq́; nobis neceſſe eſt propterea, ꝙ è corpore noſtro
aliquid ſemper defluit. Cum vero edendum nobis bibendumq́; ſit, neceſſe rurſus eſt excremento-
rum excernendorum curam rationemq́; haberi. Horum vero cum variæ ſint ſpecies, aliæ eorum,
quæ in ventriculo perficiuntur, aliæ eorum, quæ in iecinore, arterijs & venis, aliæ eius, quod per F
ſingula membra diſtribuitur, alimenti, ſanè cuiuſq; ſuam eſſe vacuationem oportet: ſicuti idipſum
ab initio inſtituiſſe natura videtur, quæ inſtrumenta animalibus contulit, alia, quæ excrementa ip-
ſa expurgent ac ſeparent, alia, quæ deducant, alia, quæ in vnum colligant, alia, quæ excernant. De
quibus omnibus tractatum nobis fuſius eſt in ijs commentarijs, quos de naturalibus facultatibus,
& quos de particularum animalis vſu inſcripſimus. Nunc hypotheſeos loco hæc præſumenda
ſunt ad ea, quæ paramus. Primum "nanque excrementum & à ſyncero ſeparatur, & paulatim A.l.1. f.1. d
impellitur per omnia inteſtina vſq; ad ſatis capax ſpatium, quod in eo inteſtino viſitur quod ab ar- c.2. fol. 8. f.
gumento rectum vocant: ad cuius exitum muſculi quidam ſunt inſerti, qui ipſum coerceant, in-
tuſq́; detineant ac ne immature effluat, vetent. Poſtea vero, quàm plurimum congeſtum iam gra-
ue animali fuerit, tum foras agi ſinunt, ad celeritatem emiſſionis etiã abdominis muſculis vna cum
tranſuerſo ſepto adiuuantibus. Iecinoris excrementorum aliud eſt, quale quod florem in vino ap-
pellant, aliud, quale quod fex dicitur. Attrahitur alterum à veſicula, quæ iecinori ſubijcitur, alterũ
à liene. In his collecta, excernuntur, alterum in priorem tenuis inteſtini partem, alterum in ventri-
culum: ab hiſq́; iam per omnia inteſtina vnaq́; cum ſicciori alimenti excremento permeãt. Quod
autẽ in venis & arterijs excrementum aceruatur, eiuſmodi planè eſt, quale in lacte concreto ſerum. G
Hoc renes à ſanguine ſecernentes, ad veſicam tranſmittunt. Ea porro id colligit, ſeruatq́; ad eundẽ
** ἐπίκειται.* fermè modum, quem de ſicco excremento ſupra retulimus. Quippe adna*ſcitur hic quoq; ad exi-
tum ipſum muſculus quidam tranſuerſus, qui oſculum veſicæ ita ad vnguem comprimit, vt inde
nihil effluat. Poſtq̃ vero huius quoq; collecta iam copia animal vrget, ilico ſe remittens laxanſq́;
ſtatione cedit. Veſica vero omne excrementum excernit, rurſus hic quoque, vt ad celeritatem exi-
tus ſiccorum excrementorum, auxiliantibus muſculis ijs, qui in abdomine ſunt ſiti. Reliquum ex-
crementorum genus in ſingulis animalis naſcitur particulis ex ipſo vnde aluntur ſucco: aliud qdẽ
ceu ſemicoctæ quæpiam reliquiæ, quæ aſſimilari nutriendæ parti nequiuerunt: aliud quod prius
tranſmittendi alimen[...] vehiculũ, nunc functum officio humidũ tenueq́; ſupereſt: quale nimi-
rum ſeroſum illud iam dictũ, quod ex vaſis (i. venis & arterijs) in veſicam defluit. Huic excremẽto
nullus certus à natura præſcriptus meatus eſt: expellitur tñ partim actũ per ipſa molliora corpora,
quæ fluentis eius violentiæ cedunt, potiſſimum cum à ſpiritu maiore impetu irruente impellitur:
partim ẽt per exiguos oẽs corporeæ molis meatus, πόρους Græci vocant: quorũ non modo reliquũ
corpus vniuerſum, ſed, etiã tota cutis plena eſt. Dictũ autem nobis de generatione horum eſt in li-
bris, quos de temperamentis edidimus. Ergo tenuiſſimum huius generis excrementum facile ſa- H
nè eijcitur, partim in ſpeciem halitus ab inſito calore ſolutum, partim violento motu confertim
erumpens. Appellant vero, quod ita excernitur, ſudorem. Alterum vero, cui nullum publice no-
men eſt, quod videlicet nec vulgo eſt cognitum, vt quod conſpectum præ tenuitate effugiat, ab ijs,
qui id ratione contemplati ſunt, ἄδηλος αἰσθήσει διαπνοὴ Græce, id eſt trãſpiratio, vel perſpiratio,
vel perflatus ſenſum latens vocatur. In hoc inſenſibili perflatu ẽt craſſioris excrementi non nihil
excernitur. Huic autẽ & vehementiore deducente calore, & impetu impellente maiore opus eſt:
cum alioqui periculum ſit, ne ante itineris finem ſiſtatur, ſaltem ad cutim. Ab hoc excremento tũ
pilis originem eſſe oſtenſum nobis eſt: tum vero ijs, quæ circa oĩum cutim ſemper aceruãtur, ſordi
bus. Ac dicta ferme nobis vniuerſa ſunt tum generationis, tũ etiam expulſionis excrementorum
neceſſaria capita: q̃ in alijs noſtris operibus, quorum proxime meminimus, euidenti demonſtra-
tione aſſerta, hypotheſes opportunæ ſunt ijs, quæ nunc molimur. Nam, qm̃ eijci hæc oportet, vt po
té q̃ vitioſa qualitate ſint, tametſi Aſclepiades reclamet, conuenit (arbitror) primum nouiſſe, qui-
bus maxime cauſis remorentur: dein rõnem inire, qua nec in ipſas incidatur: ac, ſiqñ inciditur, q̃
primũ error corrigatur. Atq;, ne incidatur quidẽ, hinc, licet, aſſequamur, vtiq; ſi, excreta abũde ſint
nec'ne, compertum habuerimus: vt vero erratum iam corrigatur, alia quadam methodo eſt opus.

Cauſæ

A *Cauſæ retentionis ſingulorum corporis excrementorum.* CAP. 13.

DIcamus itaq; primum, à quibus maxime remorentur memoratorum excrementorum ſingu
la: mox quo pacto, quod retentum eſt, expediatur. Ergo ijs, quæ in ventriculo continentur,
excrementis mora contingit, aut ipſius cibi potioniſq; culpa, aut ipſius ventriculi vnà cum inte-
ſtinis. Et cibi quidem potioniſq; vitio, aut propter qualitatem eorum, aut quantitatem: ad hæc or-
dinem, vtendiq; modum. Et propter qualitatem quidem, ſi acerba, auſtera, aut ſiccæ naturæ fue-
runt. Propter quantitatem, ſi iuſto plura aut pauciora ſunt aſſumpta. Ordinis culpa, ſi, quæ ſicca
adſtringentiáve ſunt, primo: quæ humida, pinguia, & dulcia, ſecũdo loco ſunt ſumpta. Modi vſus
ratione, ſi, cum bis fuit edendum, totum ſemel ſumpſerit alimentum. Quæ vero ventriculi inteſti
norúmve vitium ſequitur excrementi mora, vel ob naturalem eorum affectum accidit, vel certe
acquiſititium. Ac, quæ quidem naturæ eorum vitio cauſæ proueniunt, ex prauis corporis habiti-
bus ſunt: ſicuti, vbi de his agemus, dicetur. De acquiſititijs hoc loco agemus. Recentium ventris
affectionum octo ſunt differẽtiæ, ſingulæ ipſo genere intemperies: & quatuor quidem ſimplices,
calor, frigiditas, ſiccitas, humiditas: quatuor compoſitæ, calor vnà cum ſiccitate, idem cum humi-
ditate: frigus adiunctum ſiccitati, idem cum humiditate. Sanè eò creuiſſe magnitudinis harum
B quamlibet oportet, vt iam inualidam reddiderit impultricem vim, aut ventriculi tantum, aut graci-
lium inteſtinorum, aut craſſiorum, aut etiam omnium ſimul, aut ex his quorundam. Creantur por-
rò eiuſmodi intemperies modo ab ijs, quæ intrò in corpus ſumuntur: modo ab ijs, quæ foris inci-
dunt. Et ab ijs, quæ in corpus ſumũtur, cum in cibo vel potione vis quæpiã medicinalis eſt immi-
ſta ex earum genere, quæ vel calfaciunt, vel refrigerant, vel ſiccant, vel humectant, vel vna calfaciũt
& ſiccant, aliáve quapiam connexione harum qualitatum afficiunt. Ab ijs, quæ foris incidunt,
vel ambientis nos aeris vitio, (cum is immodice calfacit, aut refrigerat: aut ſiccat, aut humectat: aut
copula quauis harum qualitatum afficit) vel aquæ, qua lauerimus, vel vnctionis, qua vncti ſimus,
vel denique alterius cuiuſquam, quod, cum foris ventriculo adhæſerit, aut calfaciendi immodice
hunc, aut refrigerandi, aut ſiccandi, aut humectandi vim habuit. His igitur de cauſis ſupprimitur
excrementũ ventris. At flauæ bilis excrementum moratur, aut propter attrahentis expellentíſve
facultatis infirmitatem, aut propter vaſorum, quibus deducitur atque excernitur, anguſtiam. Por-
rò infirmitas tum veſiculæ totius, quæ iecinori ſubijcitur, tum eorum meatuum, qui ab ea in iecur
ſubeunt, tum eorum quibus in inteſtinum bilis euomitur, ex recenti intemperantia prouenire po-
teſt, tali vtique, quali inteſtinorum ventriſq; impultricem vim lædi diximus. Anguſtia vero vaſo
C rum aut phlegmones vitio fit, aut propter ſcirrhos, (hi ſunt durities quædam non ſenſiles) aut ob-
ſtructionem, aut circumiacentium partium innixum, aut oſculorum cõniuentiam. Iam ipſa à pro
ximis partibus compreſſio, aut propter immodicam copiam eorum, quæ in ſe continent, aut pro-
pter phlegmonẽ, aut ſcirrhũ accidit. Æque & oſcillorum conniuentia, aut propter horũ quippiã,
aut etiã ſiccitatem. Porrò ſiccitatem accidere faciunt, & quæ valenter aſtringunt, & q̃ pariter calfa-
ciunt & ſiccant. Illa nanq; humorẽ exprimendo, & quæ patebant, contrahendo conſtringendoq;
ac denſando: hæc eliciendo per halitum humore ſiccitatem inducunt. Phlegmone nanque & ſcir
rhus, qm̃ morbi planè ſunt, ad præſentem diſputationem non pertinen[illegible] & alioqui de ipſis commo-
dius agetur in ſequentibus. Pari ratione atræ bilis excrementum a[illegible] ſi lienis ad amaræ bi
lis [illegible]ſicam: vena vero, quæ ad illum à porta iecinoris pert[illegible] vaſcula illa, quæ amarum excre-
men[illegible]m attrahunt: quæ vero ex liene in vẽtriculum fertur, ad meatum illum, qui amaram egerit,
proportione ſit affecta. At excrementum, quod per ſingulas animalis, quæ nutriuntur, particulas
congeritur, & copia ſua, & craſſitudine, & præterea lentore remoratur: ad hæc, ob imbecillitatem
caloris, qui id diſſecet ſoluatq;: præterea tranſitus anguſtiam. Ac copia quidem, craſſitudo, & lẽtor
vel ex cibi potioniſq; natura prouenit, vel ex recenti quapiam alteratricis facultatis in ea parte, q̃
D nutritur, infirmitate. Imbecillitas vero caloris, non qui id excremẽtum reſoluat ac tenuet, ab exer-
citandi defectu prouenit. Anguſtia tranſitus aut ob ſcirrhum, aut phlegmonẽ, aut obſtructionẽ,
aũt compreſſum alicuius, aut conniuentiam euenit. Quorum cuiuſque originis rationem paulo
ante retulimus. Sunt tñ partes, quæ præter latentes hos meatus, alios quoſdam apertos & conſpi-
cuos obtinent, ſicuti cerebrum, & oculus. Id autem inſtitutum à natura eſt, aut propter *ẽminẽtiam * κύριον.
particulæ, aut propter actionem exquiſitius obeundam, aut propter continentiũ corporum ſpiſſi-
tudinem. Eſt nanq; cerebrum rationalis animæ ceu domicilium: quod, cum oſſe ſolido vndiq; ſit
ſeptum, plurimis maximiſq; canalibus expurgatur: primũ per nares, & palatũ: ſecundo per vtran-
que aurem: tertio per caluæ commiſſuras. Nec abſimile eſt etiam aliquid ab eo confluere ad ocu-
los. Oculus vero ipſe non tanq̃ prima*tum aliquem inter partes obtinens, ſed velut qui purus eſſe * κύριον.
omnino poſtulet, quo videlicet probe munus ſuum obeat, per euidentes meatus eijcit, quicquid in
eo excrementi gignitur, nempe per nares gẽ*naſq;. * βλέφαρα i. palpebras.

Quo pacto educenda ſint ſingula corporis excrementa. CAP. 14.

ERgo excrementorum tum cauſas, tum inſtrumenta iam diximus. Quæ quemadmodum quis
retenta expediat atque euocet, deinceps docendum, initio rurſus à ventre ſumpto. Ergo illud
cõe omnium excremẽtorum documentum ſit, vt retentionis cauſæ contrariam cauſam ſemper ad-
moueas.

moueas. Speciale vero per ſingulas,hoc, ſi comeſtorum paucitate & ſiccitate reſtricta aluus ſit, vt E tum plura, tum humidiora exhibeas. Si ſiccitate,plura quidem non offeras,ſed humidiora.Si auſteritate & acerbitate,dulcibus & pinguibus cibes. Quòd ſi in ordine ſumptorũ erratũ ſit, vt eum errorem corrigas. Si cum bis edendum erat,ſemel comedit,vt nõ bis modo,ſed etiã ſæpius paſcas. Eodem planè modo & recens contractas intemperies contrarijs remedijs ſarcias: nempe,quod ſiccatum eſt,humectans,quod refrigeratũ eſt,calfaciens,ac reliquos affectus ſimili ratione corrigens. Quibus vero hæc fiant,in ijs,quæ de medicamentis ſcripſimus,proditæ materiæ ſunt. At flaua bile retenta,ſi quidem obſtructionis culpa id accidat, eo qui extenuet victu vtendum: cuius materia ſingulari volumine à nobis eſt tradita. Sin ex compreſſu id eueniat corporũ,quę & eius bilis meatibus vicina ſunt,& immodice ſunt referta:ſiquidem ex craſſitudine ſucci id incidit, extenuante victu eſt vtendum: Sin ex multitudine,præſidijs,quæ vacuent. Quòd ſi ob phlegmonẽ ſcirrhum've id contigit,iam res ſanitatis tuendæ profeſſionem exceſſit. Sin propter recens contractam intemperiem,quæcunque victa qualitas eſt,hanc reſtituere tentandum. Ad eandem formulam, & conniuentiam oſcillorum aperire conueniet. Si ab auſteris facta eſt,pinguibus & dulcibus aſſumi iuſſis. Sin ijs,quæ calfaciunt & ſiccant,ſucceſſit, adhibitis,quæ refrigerent & humectent. Dicetur & talium materia in ſequentibus libris. Idem expurgandi modus etiam tertio excrementorum ge- F nere retento, quod per ſingulas animalis partes colligi diximus, conueniat. Nam ſi contracta ſint, & tanquam conniueant meatuum ora,per aduerſa ijs,quæ ſic affecerunt,ſuccurrendum eſt: nempe quæ ex frigidis cauſis ortæ coarctationes conſtipationesq; carneæ molis ſunt,veluti quæ ex ambientis frigore corporibus noſtris inciderunt,eas calfaciendo. Rurſus eas,quæ calori ſiccitatiq; ſuperuenerunt,veluti quæ feruoribus ſolis euenerunt, refrigerando & humectando. Pari modo, & quæ aſtringentium vitio prouenere, cuius generis ſunt aluminoſæ aquæ, has pingui ac molli frictione vna cum dulcis aquæ balneo reparando. Quòd ſi vel craſſitudinis, vel abundantiæ, vel lentoris excrementorum vitio obſtructi meatus ſunt, tenuatoria victus ratio his apta erit, prætereа medicamenta, quæ calfaciunt ac diſſecant, quædam intro deuorata, quædam foris admota: anteq; hæc omnia exercitatio. Nam ea quoque tum ſoluere excrementa poteſt, tum per ſudoris meatus eijcere, tantoq; tam cibis, quàm medicamentis tenuantibus præſtat, quanto ſatius eſt nullo corporis noſtri habitus incommodo exigi, quæ redundant, q; pariter & carne liquanda, & ſolidis extenuandis. Hæc nanq; incommoda calidis attenuantibusq; medicamentis ſuccedunt. Exercitationibus vero adeo nihil tale ſuccedit, vt etiam firmitas quædam membris accedat, cum & naturalis ipſe calor accẽditur, & ex *partium inter ſe attritu duritia quædam indolentiaq; comparatur. Quem- G admodum vero ſe aliquis debito tempore menſura'que exercitet, ac ſingularum actionum ordine decenti qualitateq; vtatur, nunc equidem exequi non ſtatui: ſicut nec de alimenti ipſius tempore, *modo, ordine, qualitate: ſed nec de tenuantibus cibis ac potionibus, nec de ijs medicamentis, quæ qualitate immutant. Nullius enim horum hactenus particularem vſum diximus, contenti ſummatim & per capita tantum attigiſſe. Verum in ſequentibus libris de omnibus fuſius agetur.

*ſυσπαθείας

* μέτρȣ.

Compendium primorum generum, quibus ars ſanitatis tuendæ continetur. CAP. 15.

NVnc enim in compendium redigere totum opus placuit, quatenus nulla materia lateret, cuius eſſe peritu[illegible] qui omnem ſanitatis tuendæ artem profitetur: hunc ὑγιεινὸν Græcè voces, ſicuti gymnaſten, qui tantum, quæ ad exercitationes pertinent, callet: quin Eraſiſtratus quoque ita eum appellauit. In ſequentibus vero voluminibus dictarum iam materiarum cuiuſque tum tempus quo exhibebitur, tum qualitatem, † tum vſus rationem trademus, ita vt non iam materia tantum ſit, ſed ſanitatis conſeruandæ cauſa. Etenim in tribus hiſce primis generibus conſiſtit ſanitatis tuendæ ſtudium æque, ac medendi methodus, nempe corporibus, cauſis, ſignis. Corporibus quidem ijs, quæ & ſana iam ſunt, & eo ſtatu ſeruari debent. Signis vero, quæ ipſis accidunt, ex quibus corpora ipſa dignoſcuntur. Cauſis autem, ex quibus cuſtodia ſanitatis perficitur. Ha- H rum materiam quatuor generibus iuniorum probatiſſimi ſunt complexi, admouendis, educendis, faciendis, extrinſecus incidentibus. Et admouendorum quidem nomine, cibus, potio, † & ſiquid medicamentorum intrò ſumitur, etiam aer attractus intelligitur. Faciendorum vero, frictio, ambulatio, vectio, equitatio, deniq; omnis motus. Quòd ſi non quiuis motus exercitatio eſt, ſed ſolum, qui valentior eſt, adijciatur motui exercitatio, vt ſint facienda tum motus, tum exercitatio. Referuntur ad hoc cauſæ genus, ſomnus, vigilia, & venus. Ex foris incidentibus primus eſt circundatus nobis aer, deinde quęcunque lauantiũ vngentium've † cuti propinquant, etiam ſiquod medicamentum ſanitatis tuendæ fines non exceſſit, veluti ſal, myrta, nitrum, aphronitrum, & aquarum aliquæ ſponte natarum, & calentium. Educendorum vero materia prædicta paulo ſupra eſt. An vero recte tribus prædictis cauſarum generibus ſimul diuiſa ſit, non facile dixerim; cum melius fortaſſe ſit admouendis, faciendis, & foris incidentibus alterari immutari'que corpus dicere: mutationem vero aut in qualitate fieri, aut quantitate. In qualitate, dum aut incaleſcit, aut refrigeratur, aut ſicceſcit, aut humectum redditur. In quantitate, dum alitur, aut inanitur. Iam inanitionem ipſam duplicem quoque eſſe, alteram excrementorum, de quibus paulo ante diximus: alteram naturalis ſubſtantiæ noſtræ aſſidue defluentis, quæ nutritioni ex aduerſo opponitur.

† Addẽdum ex antiquis codi. tũ quantitatẽ.

† καὶ εἴδη τινὰ τῶν φαρμάκων i. & aliqua genera medicamẽtorũ: intelligit aũt ea, quæ cibi ſimul rõnem habent.

† Quidã Gręci codices addũt ἢ διαπαλαίουσιν κόνει i. aut exercentiũ ſe in puluere.

A ponitur. Notaſſe hoc loco operæprecium fuerit homonymiam, quam Hippocrates in opuſculo de
« alimento diſtinxit his verbis: ‖ Alimentum aliud eſt, quod nutrit: aliud, quod quaſi eſt nutriens:
« aliud, quod nutriturum eſt. Quippe ei, quod prima ſignificatione alimentum ſiue nutritio eſt, ſubſtantiæ ipſius fluorem recte opponas: ei vero, quod in ſecunda ſignificatione accipitur, tum hæmorrhagian ideſt ſanguinis profluuium, tum vno verbo omnem ſanguinis inanitionem: ei vero, quod tertio ſignificato dicitur, vomitum, & lienteriam i. inteſtinorum læuitatem. Verum de talibus diuiſionibus ſtatuere pro arbitrio cuiuis liceat. Quiſquis autẽ propoſitam artem rite adminiſtrabit, hunc omnis materiæ, quæ ad ſalubrem victus rationem pertinet, vires habere compertas eſt neceſſe: qñ hinc demum dexter eius oritur vſus. Contingit autẽ dexter eius vſus, vbi opportunum cuiuſq; tempus ac mo*dum quis inuenerit. Quare huc potius cenſeo properandum, q̃ prauis opinionibus refellendis immorandum. Sed, qm̃ ſatis verborum primum hoc volumen continet, claudetur hoc loco. Quod reliquum operis eſt, in cæteris exequemur.

in lib. de Alimento haud longe a principio.

*μέτρον

GALENI DE SANITATE TVENDA

B
LIBER SECVNDVS

ARGVMENTVM LIBRI

Differentias omnes ac vires Frictionis, & Exercitationis explicat, ac docet, quo pacto Sanitatem in tertio Septennio tueamur.

Præſcribi hæc præcepta homini, qui animo & optione ſit liber. CAP. 1.

ARtis, quæ de ſanitate tuenda inſtituitur, ſummas ſcopoſq; proximũ volumẽ edocuit. Nunc ſingula membratim diſtinguere tentandum, initio rurſus ab ijs ſumpto, in quibus proximus liber eſt finitus. Proponatur itaq; nobis in hoc libro ſaluberrimæ naturæ puer, qui iam tertium ætatis ſuę ſeptenniũ ingreditur: cuius corpus effingere cõponereq;, quoad fieri poteſt, q̃ optime, propoſitũ ſit. Ac primum hoc ipſum definiẽdũ, quid ſibi velit, q adiecimus, optime: vult autẽ nimirum illud. Veluti corporũ ipſorũ numeroſa ſanè di-
C uerſitas tradita eſt, ita vitæ rationum, quibus viuimus, ſpecies ſunt diuerſæ. Ergo fieri nequit, vt in qualibet propoſita vita optimam corporis noſtri curã adminiſtres: ſed, quæ cuiq; optima ſit, hanc vtiq; licet. Quæ abſoluto ſermone optima ſit, in omni exequi vita non eſt: nã maxima hominũ pars implicitã negocijs vitam agit, quos etiã lædi ab ijs, quæ tractant, eſt neceſſe: nec tamen mutare conditionem licet. Alij enim per inopiam in eiuſmodi vitæ ſortem incidũt: alij ſeruitute, quam aut à parentibus hæreditariam acceperunt, aut aliàs per vim aliquã capti raptíve: quas etiã ſolas ſeruitutes vulgus exiſtimat. Mihi vero, & qui ambitionis, aut cuiuſuis cupiditatis *gratia negocijs impeditam vitam delegerunt, quo minus corpori curando vacare queant, ij quoq; ſeruire vltro dominis, & quidem peſſimis, videntur. Quare his op[illegible]s corporis curam ſcripſiſſe ſuperuacuũ ſit. Verum, ſiquis planè tum animo*, t[illegible]ero [illegible] it liber, huic præcepiſſ[illegible]eſt, quemadmodum & ſanitate plurimum fruatur, & morbis minime tentetur, & commodiſſ[illegible] citraq; moleſtiam ſeneſcat. Quin etiam ſanitatis tuẽdæ methodus, ſicut alia planè quelibet ratio viaq;, eiuſmodi docendi initium poſtulat. Siquidem, quod ſimplex inculpatumq; eſt in omni genere, id cæteris omnibus, quæ nec ſimplicia ſunt, nec culpa vacãt, ceu regula quędam, præponi poſtulat. Sanè ſimplex inculpatumq; in corporibus quidẽ eſt, quod optimo eſt habitu: in vitæ generibus, quod omnino liberum eſt. Primum igitur hoc libro duo hæc cõiuncta tractemus. Dein-
D de cuiq; vitioſo corporis ſtatui vita libera ſit adiuncta. Mox optimæ corporis conſtitutioni, ſingulæ ſeruilis vitæ ſpecies copulentur. Poſtremo vitioſos corporum habitus cum ſeru*ilibus viuendi generibus maritabimus: ſiquidem plenus nobis abſolutuſq; ſermo futurus eſt.

*Intetp̃s videt legiſſe ψυχῇ, verũ emẽdatiora exemplaria hñt τύχῃ i. caſu, fortuna, ſorte, aut euentu. opponit autẽ Galenus duplicẽ hanc libertatem duplici ſeruituti paulo ante poſitę.

* μοχθηροῖς i. prauis.

Qui differat à labore & motu Exercitatio, tum de eius vſu & tempore, ac præparatoria Frictione. CAP. 2.

QVod nam igitur propoſitæ artis initium cœperimus ad eius tutelam corporis, quod & optimæ ſit notæ, & tertium ætatis ſeptennium iam ingreſſum, & cæteris poſthabitis omnibus vni corporis curæ vacet? Mihi ſanè videtur id, quod ab Hippocrate traditum eſt tum in
« Aphoriſmis, cum ait: ‖ Labor cibum præcedat. tũ in popularium morborum ſexto volumine,
« vbi ita ad verbum præcipit: ‖ Labor, cibus, potio, ſomnus, venus, omnia mediocria. Nam & modum ipſum ſingulorum definiuit addito ad finem dictionis epitheto, mediocria: & tempus æque ſignauit ipſo ſermonis ordine. Quippe ſanitatis tutelam à labore eſt auſpicandum, quem excipere debent cibus, potio, deinde ſomnus, mox venus, in ijs videlicet, quibus venere eſt vtendum. Nam reliqua certę omnia cuiuſque ætatis ſunt communia: Venus ætate tantum florentium eſt, vtique quo tempore etiam eius vſus eſt. Quæ enim hanc vel præcedunt ætates, vel ſequuntur, aut

Hanc ſententiam non legi in lib. Aph. ſed 6. Epid. cõ. 4. t. 31. 3ª. 187.e

6. Epid. com. 6 t. 3. 3ª. 195.e

plane

planè ſemen non effundunt, aut certe infœcundum,aut male fœcundum effundunt. Verum di- E
ſceptatio de venere in ſuum locum differatur. A laboribus vero ordiendum, illo ante omnia di-
ſcuſſo, an idem ſint labor,motus,& exercitatio : an labor & motus idem, aliud vero ab his exerci-
tatio : an motus res diuerſa, labor & exercitatio neutiquam differant. Ac mihi quidem non quiuis
motus exercitatio videtur, ſed tantum, ſiquis vehementior eſt. Quoniam autem eorum, quæ ad
aliquid dicuntur,eſt, quod vehementius dicitur, fieri poteſt,vt idem motus alteri ſit exercitatio,al-
teri non ſit. Terminus igitur vehementiæ eſto anhelitus alteratio : quando, in quibus motibus
nulla fit anhelitus mutatio, hos nondum exercitationes vocamus. Quòd ſiquis maius minus've,
celerius aut crebrius iam ex motu aliquo reſpirare cogitur,huic certe tantus motus exercitatio fue-
rit. Ea igitur communiter exercitatio vocatur. Proprie vero à loco Græce denominatur, quem
gymnaſion ipſi appellant. Is locus eſt in publica aliqua vrbis regione extructus, quo vngendi,fri-
candi,luctaturi,diſcum iacturi,aut tale quippiam facturi confluunt. Laboris appellatio idem mihi
ſignificare videtur cum priore ſignificatione nominis gymnaſij : ſiue exercitationis, nempe com-
muni illo,quod prædiximus:quippe cum,& qui fodiunt,& qui metunt,& qui equitant, non labo-
rent modo,ſed etiam exercitentur, communi ſaltem exercitationis appellatione. Et de nomini-
bus quidem ita nobis determinatum ſit : atque ad hæc ſignificata omnis mihi deinceps ſermo in- F
audiatur. Nec tamen,ſi quis eſt, qui aliter vti velit,prohibeo:quando non huc de recto nominum
vſu diſputaturus acceſſi,ſed,quemadmodum ſanitas cuſtodiri maxime poſſit.Ad id vero,cum per
commodum erat de exercitatione,labore,omni denique motu diſtinguere, nominum ſignificatus
definire ſum coactus. Atq; exercitationis commoda & ſi in priore volumine tradita ſunt, non in-
utile tamen ſit hic quoque paucis ea denuo repetere : quando ea non ſolum ſcopus, ſed etiam velu-
ti iudices ſunt omnium,quæ ſingillatim in exercitationis arte geruntur. Fuere autem (arbitror)
genere duplicia, hæc quidem ad excrementorum inanitionem, illa vero ad euexian, id eſt com-
modam † corporis habitudinem efficacia. Nam,quoniam vehementior motus exercitatio eſt, ne-
ceſſe quidem eſt tria hæc ab ea perfici in corpore exercitando, membrorum duritiem ex mutuo
ipſorum attritu, genuini caloris augmentum, & ſpiritus citatiorem motum. Sequi vero hæc reli-
qua omnia priuatim commoda, quæ corpus exercitijs accepta refert : Vtiq; ex membrorum duri-
tia,tum vt minus ex labore afficiantur, tum ad actiones robur : Ex calore, tum deducendorum in
corpus validum attractum, tum immutationem magis expeditam, tum nutritionem magis fœli-
cem, tum vt ſingulæ corporis partes ſint (vt ita dicam) perfuſæ. Cuius fuſionis beneficio & ſoli-
da molleſcere,& humida tenuari,& exiguos corporeæ molis meatus laxiores fieri accidit. At ex G
ſpiritus valentiore impetu & purgari hos omnes meatus neceſſe eſt, & excrementa expelli. At-
qui,ſi exercitatio " hæc præſtat,haud difficile ſanè ſit tempus vtendæ eius ſtatuiſſe. Nam, quoniam
digeſtionem in corpus adiuuat,non debet, cum adminiſtratur, crudi incoctiq; cibi aut ſucci multi-
tudo vel in ventriculo vel in vaſis contineri, vnde periculum ſit, ne prius, quàm per maturam
concoctionem vtilis ſit, in omnes animalis partes rapiatur. Quoniam vero & exiguos meatus
expurgat,& excrementa expellit,vtilius eſt ante comedendum eam adhiberi. Siquidem,quę im-
pura corpora ſunt, atque ab excrementis parum purgata,hæc quo magis nutries,magis lædes. Ex
his itaque patere arbitror tum eſſe ad exercitationem commodiſſimum tempus,cum heſternus ci-
bus duplici concoctione iam prorſus ſit confectus,& ea,quæ in ventriculo, & ea, quæ in vaſis ſan-
guinis agitur,ac iam denuo cibandi tempus inſtet. Quòd ſi aut prius aut poſterius exercitatione
vtere,aut crudis humoribus hominem impleueris, aut pallidæ bilis prouentum auxeris. Sanè hu-
iuſce temporis nota, color eſt vrinæ. Quæ enim aquæ ſpeciem præfert, crudum adhuc in venis
eſſe indicat ſuccum eum, qui à ventriculo ſubmittitur : Quæ vero rufa bilioſaq; eſt, iam dudum
concoctum eſſe huiuſmodi ſuccum : Quæ modice pallet, peractæ modo ſecundæ concoctionis eſt
ſignum. Cum nanque bili infecta vrina nondum eſt,aquæ ſpeciem alboremq; præfert. Cum ve- H
ro plus iuſto eius bilis acceperit, ruffa cernitur. Ergo,cum mediocriter eſt ruffa, mediocriter've
pallens, tum eſt exercitatio adeunda, ſed expulſis prius excrementis, quæ vel in veſica vel infe-
rioribus inteſtinis continentur. Verendum enim, ne quid ex his in habitum corporis rapia-
tur,correptum videlicet caloris vi, qui per exercitationem accenditur. Ergo ſiquis poſita iam ve-
ſte protinus ad valentiores motus accedat prius, quàm totum corpus molliatur, & excrementa
extenuentur, & exigui carnis meatus laxentur, timor eſt ſolidarum partium quampiam ruptum
aut conuulſum iri. Timendum præterea eſt, ne excrementa ſpiritus impetu impulſa prædictos
meatus obturent. Sin ſenſim prius calefaciendo & ſolidas ipſas præmollieris, & humores tenua-
ueris,& exiguos meatus laxaueris,nullum periculum nec rumpendi alicuius,nec obſtruendi, exer-
citato impendebit. Vt ergo hæc fiant,oportet linteolo totum corpus mediocriter fricando prius
calfacere,mox oleo fricare. Neque enim protinus accedendum ad pingue cenſeo,ante videlicet,q̃
cutis incaluerit, & meatus laxentur, &, vt ſemel dicam, quàm præparatum aptumq; corpus ſit ad
oleum capiendum. Ei rei ſatis omnino ſunt pauci manuum circumactus, qui nullo compreſſu ſint
graues, & modice celeres, huc demum veluti ad metam directi,vt corpus citra compreſſum cale-
faciant. Siquidem peractis his cernere licebit floridum ruborem per totam diffundi cutem. Tum

igitur

† Al. ſolidarũ partium.

" A.l.1.f.3.d. c.3.fol.60.

A igitur pingue inducẽdum, & nudis manibus, quæ medium inter molle durumq́ʒ modum ſeruent, infricandum, quatenus neque coactum cõſtrictumq́ʒ corpus ſit, neqʒ vltra, quàm par eſt, laxum reſolutumq́ʒ fiat, ſed legitimum naturæ modum ſeruet. Infricandum vero primo contrectatu blandius, inde ſenſim paulo fortius, eatenus aucta ſemper ad valentius frictione, quoad iam carnem manifeſte premat, citra tamen læſionem: haudquaquam tamen tam valida frictione diu vtendum, ſed ſemel aut bis in quaque parte: quandoquidem non eò ad hũc modum fricatur huius pueri corpus, vt iam duretur, cum id iam ad exercitationem producimus, ſed potius quò tum promptitudo ad actiones excitetur, tum robur colligatur, ac raritas laxitasq́ʒ, quæ mollem frictionem cõſecuta eſt, conſtringatur ac cogatur. Quippe medio temperamento ſeruari huius pueri corpus oportet, nec vſquam durum mollè ve effici, necubi naturale eius incrementum inhibeatur. At procedente tẽpore, quando iam nobis fit adoleſcens, tum vero duriore frictione vtemur, præterea frigida ab exercitando lauatione. Verum de his poſt agendum. *Impreßi habent ξηρὸν id eſt ſiccum.

De Proprijs frictionum differentijs & viribus, ac longe melius de his tractatum fuiſſe ab Hippocrate, quàm à Theone Alexandrino. CAP. 3.

IN præparatoria vero ante exercendum frictione, quæ huc ſpectat, vt corpus molliat, mollis duB ræq́ʒ mediam qualitatem dominari oportet, ac pro eiuſdem qualitatis ratione, quicquid reliquum eſt, exigi. Variæ autem quàm maxime ex manuum iniectu circumactuq́ʒ frictiones eſſe debebunt: nec ſuperne modo deorſum, aut inferne ſurſum adhibitæ, ſed etiam tũ in ſubrectũ, tum in obliquum, tum in tranſuerſum, tum in ſubtranſuerſum. Voco tranſuerſum, quod recto eſt contrarium. Id græce ἐγκάρσιον appello. Subtranſuerſum vero, quod paululum ab hoc in vtranque partem declinat, quod σιμὸν dico. Rurſus ſubrectum, quod a recto paululum vtroque verſus recedit. Obliquum, quod recti tranſuerſiq́ʒ planè eſt mediũ. Illud πλάγιον, hoc λοξὸν greçe nomino.

C

Quinetiam τρῖψιν aut ἀνάτριψιν græce dicere, nullum diſcrimen faciet, modo ne lateat ἀνατρίψεως D nomen veteribus vſitatius, τρίψεως recentioribus magis vſurpari. {Nos latine frictione, frictu, perfrictione, promiſcue legentium venia vtemur.} Varium autem fieri manuum tum iniectum, tum circumactum velim, quò videlicet vniuerſæ, quoad fieri poteſt, muſculorum fibræ omni ex parte fricentur. Siquidem eius ſententiæ eſſe, quaſi tranſuerſa frictio (quam etiam rotundam aliqui vocant) duret, denſet, contrahat, & conſtringat: recta contra rarefaciat, laxet, molliat, & reſoluat corpora, eiuſdem planè inſcitiæ eſt, cuius cætera, quæ pleriſque gymnaſtarum de frictione traduntur. Nam, qui plus de frictionum virtute afferat, quàm quæ Hippocrates in eo libro prodidit, “ quem κατ᾽ ἰητρεῖον inſcripſit, nemo planè eſt. Ait enim ‖ dura frictione ligari corpus, molli ſolui, “ multa extenuari, mediocri craſſeſcere. Habent vero ſe eius verba ad hunc modum: Frictio vim habet ſoluendi, ligandi, carnem augendi, minuendi. Nempe dura ligandi, mollis ſoluendi, multa minuendi, mediocris carnem augendi. Quatuor enim hæ genere differentiæ in quadruplici omnis frictionis tum virtute, tum vſu ſunt. Quòd ſi medias quoque harum, quæ vna cum his intelligendas ſe exhibent, annumeres, ſex in vniuerſum differentiæ exiſtent. Vnde nam igitur plurimis neotericorum gymnaſtarum ſuccurrit tam numeroſas frictionum differentias prodere, quas vel numero comprehendere facile non eſt? Non aliunde certe, quàm quòd logicæ contemplationis planè expertes, cum proprijs frictionum differentijs externa aliena que imprudentes nonnunquam

de Iis quæ in medicatr. fiũt cõ. 3. t.25. 7ᵃ. 218.d

nunquam confundunt. Interim etiã quod cauſas frictiones ſingulas efficientes, adijciunt. Interim E
tum iuſtas ipſas inter ſe frictionũ differẽtias connectunt, tum vero cum his ẽt, quas ipſi perperã ex
cogitarunt. Cum.n.dicant frictiones inter ſe diſtare, ꝙ aliæ ſub dio fiant, aliæ ſub tecto, aliæ in ad-
mita vmbra: rurſus aliæ in perflato loco, aliæ in tranquillo: item aliæ in calido, aliæ in frigido, aliæ
in Sole, aliæ in balneo, aliæ ante balneum, aliæ in paleſtra, talemq; catalogum faciant: ſane non pro-
prias frictionum differentias afferunt, † ſed ea ſine quibus, qui fricatur, eſſe non poteſt, inculcant:
quippe quẽ neceſſe omnino eſt in aliquo terrarum loco eſſe: præterq; locum, vel æſtate, vel hyeme,
vel alio anni tempore. Cum vero ita diſſidere dicant inter ſe frictiones, ꝙ aliꝫ cum copioſo oleo, aliꝫ
exiguo fiant: aut prorſus ſine oleo, idq; vel manibus tm̃, vel etiã cum puluere: vel per linteum, atq;
hoc vel aſperum, vel lene: cauſarũ plane, quibus frictio dura mollis've efficitur, enumerationem fa
ciunt. Ex quo nimirum cauſarũ eſt genere, & ꝙ ipſæ fricantium manus duræ aut molles ſint: item
valide premant, blande've ſint admotæ. Tertia ſpecies, quã afferunt ij, qui multas frictionum diffe
rentias autumant, inde naſcitur, ꝙ omnia iam dicta inter ſe per coniugationes quaſdam copulant.
Qui itaq; ex his aut externas rerum circunſtantias, aut verarum differentiarum cauſas, inter ſe co-
pulant, facile deprehenduntur parum recte ſentire. Qui vero ex proprijs & ſynceris differentijs
coniugationes nectunt, horum non adeo facile deprehenditur error: immo non nulli ſapientiæ F
quoque laudem retulerunt, Hippocrate ipſo plus aliquid inueniſſe crediti: quorum eſt Theon
gymnaſtes, qui rectius, quàm Hippocrates, ſenſiſſe de frictione eſt viſus. Nam, cum is in mo-
do comprehenſis verbis in ea differentia, quæ ex qualitate ſpectatur, mollem & duram: in ea ve-
ro, quæ ex quantitate, multam & mediocrem collocet: Theon qualitatis quantitatis've minime
faciendam mentionem ſeorſum cenſet, ſcribens cum alibi, tum vero in tertio Gymnaſticorum, »
hunc in modum: De frictione præcipientes placet quantitates ſemper cum qualitatibus coaptan- »
das eſſe: per ſe nanque imperfectiores ſunt, quàm vt aliquis ſucceſſus ex ipſis proueniat. Quip- »
pe mollis frictio pro quantitatis modo triplex opus efficit. Pauca enim leuiter* carnem remittit, »
ac facile contrectabilem ſiue tactu mollem reddit: multa euaporat, & liquat: mediocris laxa & »
fluida carne implet. Simili modo dura pro quantitatis ratione totidem numero effectus reddit. »
Multa nanque adhibita contrahit conſtringit'que corpora, & phlegmonæ perſimile quippiam »
relinquit: mediocris implet imminuta, & euidenter circunſcripta, expreſſa'que carne: exigua ve- »
ro in ſumma cute ruborem ad tempus excitat. Non cenſet autem de dura per ſe & ſeorſum quic-
quam gymnaſtæ præcipiendum, ſed ei quantitatem adiungi debere, ſiquis paulo commodior ex
artis opere ſucceſſus ſit futurus. Pari modo nec de molli per ſe & ſeorſum quicquam nunc tra- G
dendum exiſtimat: neque enim adhiberi vſquam poſſe mollem frictionem tantum, & quæ nec
multa, nec exigua, nec mediocris ſit. Deinde memorat, quæcunque per coniugationem in cor-
poribus noſtris naturaliter efficiunt: vtique paucam cum molli carnem remittere leuiter*, & ta-
ctu mollem reddere pronuncians. Vbi aliud plane nihil, quàm quod Hippocrates verbo ſolue-
re ſignificauit, alijs verbis interpretatur. Quippe laxare carnem, & mollem tactu reddere, quid
aliud eſt, quàm, ſoluere, quæ colligata & coacta fuere? Adiecit vero ſermoni, leuiter*, ſiue quo-
dammodo, non genus actionis immutans, ſed quantitatem eius definiens. Mollit enim exigue,
cum adhibetur, eiuſmodi frictio: quandoquidem, ſi amplius ſit adhibita, mollit quidem & tunc,
cæterum largius, quàm antea. Quod ergo nec magnopere nec mediocriter, ſed exigue, remittit
mollit'que corpora exigua ac mollis frictio, per verbum illud, leuiter, quod adiecit, declarat: ne hic
quidem per hoc ſaltem, ijs, quæ Hippocrates præcipit, quicquam tradens magis amplum: æque
nec, cum mediocrem & mollem addere corpori inquit laxam & fluidam carnem. Nam, quoniam
mediocris, idcirco carnem augebit: quoniam mollis, ſoluet, hoc eſt molliet. Id quod tantundem
eſt, ac laxam & fluidam carnem efficere. Erat autem huius officium, ſicuti de his recte præcipit,
& ſic cum de multa ſimul & molli diſputat, nõ id modo dicere, ꝙ halitu digerere ac liquare poteſt, H
ſed qualem etiam carnem relinquat, apponere. Non enim ritu ignis vniuerſam ſubſtantiam exhau
rit liquat'que, ſed aliquid omnino relinquit. Id igitur, quod relictum eſt, quale'nam demum ſpe-
cie ſit, adiectum (arbitror) ſermoni oportuit, neque tantum multæ frictionis proprio effectu poſi-
to, mollis opus omiſſum. Quòd igitur ‖ multa euaporat, etiam ab Hippocrate prius dictum eſt.
Verum non abſolute de multa Theon ſermonem inſtituit, ſed per coniungationem docendum eſ-
ſe cenſuit, vtique à prima auſpicatus, nempe exigua & molli: poſt ſecundam aggreſſus, mollem &
multam: inde tertiam memorans, mollem ſcilicet & mediocrem. Sicuti igitur in prima coniuga-
tione & tertia proprium qualitatis effectum non diſſimulauit, ita nec in ſecunda ſuppreſſiſſe eum
decuit: quin hic quoque docuiſſet multam ſimul & mollem frictionem non modo euaporare, ſed
etiam mollem carnem reddere: niſi forte id, quod liquare dixit, pro mollire audiendum eſt. Atque
ita quidem verum ſit, quod dicit. Cæterum ſic non modo Hippocratis doctrinam non accuſat, ſed
multo maxime confirmat. Etenim, ſi mollis frictio ſemper molle tenerumq; corpus reddit, ſiue ea
exigua, ſiue multa, ſiue mediocris ſit, † tum illi ex quantitate aliquid accedit diuerſum, } inſepara-
bilis plane à molli frictione erit molliendi facultas: ſicuti à dura certe vis durandi, cogendi, conſtrin
gendi, ligandi, denſandi, aut tactu duram carnem reddendi, aut quomodocunq; aliter eandem rem
inter-

γνησίας, i. legitimas aut veras.

† ſed eas ſine quarũ aliqua.

* πόσως.

‖ de Iis quæ in medicat. fiunt com. 3. t. 25. 7°.218.d

† Locũ hũc de prauatum eſſe oportet, qui tñ facile reſtituit, ſi ὐδὲν dictio addatᷣ in eũ q- dẽ modũ, προσέρχεται δὲ αὐτῇ ὐδὲν τὶ παρὰ τῆς ποσότητος ἕτερον, i. accedit vero illi ex quãtitate nihil diuerſum.

« A interpretari malis. Quippe primum & proprium nomen ita affectæ carnis eſt duritia, vt eius, quæ
« diuerſe afficitur, mollities: quanquàm etiam reliquorum, quæ dixi, nominum quolibet vti licet. Et
« rationem quidem, cur tam varijs nominibus vnam interpretari rem liceat, paulo poſt apponemus.
Nunc, quoniam controuerſa res non eſt, cauſam eius ad præſens ſaltem differamus. Quòd autem
mollem frictionem neceſſario conſequitur, vt corpora molliat, id planè clarum ex iam dictis eſt.
Nam, ſi nec qui multa ea, nec qui exigua, nec qui mediocri vſus fuerit, durũ vnquã corpus reddide
rit, perſpicuum eſt molliendi vim nuſquam ab ea ſeiungi: ſicuti nec à dura colligandi & durandi.
quippe cum hanc quoque ſiue paucam, ſiue multam, ſiue mediocrem adhibeas, nunquã quantita-
tis vllius ratione corpus mollias, ſed ſemper duritati plus minus've adijcias: ſcilicet vberius perfri-
cans, plus: parcius vero, minus. Quòd ſi paucis omnino durisq; manuum iniectionibus contentus
fueris, duritia quoque proportione reſpondebit. Sicuti enim, qui igni ſe admouit, ſemper calefit, ſi-
ue exiguo tempore id facit, ſiue diu, ſed magis, qui diutius appropinquat, minus qui breui ſpatio,
minime vero, qui tantũ acceſſit, ita in frictione quoq; corpus ſemper pro ratione afficitur, à molli
emollitum, à dura duratũ, non tamẽ pari ſemper menſura, ſed à pluſcula magis: à parciore minus: à
plurima maxime: à minima minime. Theon ergo, cũ de molli ſimul & copioſa frictione diſputans,
B euaporare, liquareq; eam dixit, ſi quidẽ per liquare verbũ, inanire intelligit, aliud planè nihil ſigni-
ficauerit, quàm euaporare: quare bis idẽ dixerit, prætermiſerit autem, quod neceſſario fuerat adden
dum, nempe eum affectum, qui ex molli frictione in corpore relinquitur. Sin mollire, ſoluere, re-
mittere, aut aliud quippiam eiuſmodi dicere velit, ſic ſanè reliquerit quidem nihil, cæterum, cũ ea,
quæ Hippocratis ſunt, dicit, ob minus idoneã docendi rationẽ in furto deprehendetur. Quòd itaq;
eiuſmodi docendi modus deterior ſit eo, quo vſus Hippocrates eſt, paulo poſt oſtẽdam. Quòd ve-
ro, ſi liquare pro eo, quod eſt mollire, accipit, nihil ijs, quæ Hippocrates ante prædixit, amplius
prodidit, planè manifeſtum eſt. Nam, cum ille dicat mollem ſoluere, multam extenuare, quis non
facile colligat, qui præſertim mẽtis ſit compos, eam, quæ ex molli multaq; pariter compoſita ſit, ex-
tenuare ſimul ac mollire? Verum non videtur ita ſenſiſſe Theon: ſed quod in primo Gymnaſtico-
rum vnico verbo extenuare dixit, id in tertio duobus extulit, nempe euaporare, ac liquare. Habent
« vero ſe eius verba in primo ad hunc modum: Contrariarũ vero mollem quidem, ſi multa ſit, exte-
« nuare corpora: ſin mediocris, carne implere, vtique delicata & fluida. Aperte enim hoc loco mollẽ
ſimul & multam frictionem extenuare corpora confirmat. Quòd autem neceſſe fuerat non ſolum
multæ frictionis proprium effectum, ſed etiam mollis tradere, ipſe quoque Theon per ea, quę ſub-
C iecit, oſtendit: in quibus, cum de dura præcipit, conſtringere multam, coarctareq;, & phlegmone ſi-
mile quippiam parere ait. Quippe quod moderata quantitate adhibita poſſedit, id copioſius adau-
cta, magis obtinuit. Omnes ergo duram mediocriter adhibitam, dura carne implere fatentur ita, vt
ediuerſo mollem mediocriter adhibitam, ipſam quoque carne implere, ſed ea molli. * Accidit vero
Theoni, cum de molli ſimul & multa frictione ſermonem faceret, nullum mollis effectum prodi-
diſſe: rurſus, cum de multa ſimul & dura, nullum duræ expoſuiſſe. Nam, ſi liquare pro eodẽ, quod
eſt inanire, & digerere, acceperimus, de multa quidem aliquid dixerit, de molli planè nihil: quem-
admodum etiam in eo, quod de dura multaq; ſcribit, duram quidem conſtringere, ligare, & phleg-
mone aliquid perſimile facere affirmat, quantitatis vero planè nihil meminit: tametſi par fuerat de
hac quoq; aliquid dixiſſe: nam illud cõfeſſus eſt, ſi mediocriter ſit adhi[illegible]tem facere. Quid
igitur efficiet multa, ſi ſupra mediocrem ſit adhibita? prorſus, enim aut illius e[illegible]tum tuebitur, aut
alteraby. Sed, ſi quidem ſeruabit, certe multa frictio ſupra mediocritatem adhibita nihil plus adij-
ciet. Sin plus aliquid efficiet, aut minuet carnem, aut adijciet. Verum, ſi minuet, extenuabit. Si ad-
ijciet, carne implebit. Atqui non adijcit carnem: extenuet ergo, neceſſe eſt. Verum Theon de hac
differentia nihil meminit, ſed omnino ſubticuit, minime planè definiens, extenuet'ne dura copioſe
D adhibita, an carnem augeat, an ſeruet eundem, quem ex mediocri accepit, carnis modum, ſed tan-
tum, quod conſtringit coarctatq;, & phlegmone ſimile quid faciat, confirmans. Conueniebat autem
non hoc modo dicere, ſed etiam quod emaciat.

Quo pacto Hippocrates, nihil omiſerit in recenſendis differentijs, & viribus frictionum, quas Theon & reliqui gymnaſtici imperfecte tradiderunt. CAP. 4.

APparet ergo Theonem aut Hippocratis artem hoc loco non intellexiſſe, aut hominẽ laudare
noluiſſe, qui tã breui ſermone omnes non ſolũ differentias frictionum dixerit, ſed etiã vniuſ-
cuiuſq; opus & vires. Nã, qui trãſeunter (veluti canis Nilum) verba eius delibat, quatuor eũ dun-
taxat meminiſſe arbitretur. Verum nõ ita ſe res habet: immo alias duas neceſſario in ijs, quas dixit,
ſubauditas inſinuauit: in qualitatis differentia, duræ mollisq; mediam, quæ nimirũ mediocris eſt: in
ea verò, quæ à quantitate accipitur, exiguã: quando exiguam aliquam neceſſe eſt copioſæ eſſe con-
trariã. Porrò antiquæ interpretationis formula ita eſt breuis, vt non pauca ſæpe ipſa ſaltem dictio-
ne præterire videatur, quæ tñ neceſſario dicta ipſa ſequuntur. Quamobrem (arbitror) etiam enar-
rationes ſcribimus, quæ veluti præeãt ijs, qui parum exercitati antiquæ dictionis celeritatẽ aſſequi
non valent: veluti in hoc ipſo loco facimus. Si nanq; dura ligandi, mollis ſoluendi vim habet, quę ſu
pra modum ſoluta corpora ſunt, ea duriter planè fricanda ſunt: contra quæ conſtricta ſunt, molli-

* κινδυνεύει δὲ ὁ θέων.

* Al's. τῆς πολλῆς, i. multæ, & melius, vt ſequentia mox verba indicãt.

* Verba hæc nõ ſunt in codic. græcis. ſed ab interprete addita.

* earum.

ter:quæ modice ſe habent,nec molliter nec duriter,ſed,quatenus fieri poteſt, vtroque declinato ex- E
tremo. Egregius vero videlicet Theon primum in eo fallitur, quòd neque mediocris qualitate fri-
ctionis vires tradidit, neque vſum: ſed ſemper ita præterit, tanquam nulla ſit. verum de hoc paulo
poſt agemus. Sicuti vero in ijs differentijs, quæ in qualitate ſpectantur, non ſolum dura mollisq́;
conſiſtunt,ſed etiam media,ita & in ijs,quæ ex quantitate dicuntur,non ſolum multa & pauca, ſed
etiam media noſcitur. Cur igitur in ijs,quæ ex qualitate trahuntur, mediam omiſit Hippocrates:
in ijs,quæ ex quantitate, exiguam? Temere id feciſſe videri fortaſſe cuipiam poteſt:oportere enim
in ijs, quæ compendio tradantur, ſummis inter ſe contrarijs res definire: quod horum medium ſit
atque mediocre, tranſire: vtpote quod ex ſummis ipſis vltro ſit noſcendum. Ipſe igitur tum hoc
docere,tum ſenis ſententiam clariorem reddere conabor,rem planè hoc loco non neceſſariam:cum
quæſtiones id genus in enarratorijs libris ſoluere ſoleam. Sed,quoniam ſemel huc deſcendi, vt pro
Hippocrate imperitis iſtis reſpondeam,in quibus ipſi falſi recte præcipientem calumniantur, non
pigebit hoc quoque adieciſſe. Cum igitur duo ſint toto genere inter ſe diuerſa atque diſiuncta,
ſi modo id, quód facit,ab eo,quod fit,genere diſpeſcitur, frictiones quidem ex eorum numero ſunt,
quæ faciunt, qui vero ab his in corpore relinquuntur affectus, ex ijs, quæ fiunt. Quare contrarie-
tates quoque alias in frictionum genere, alias in affectuum, qui ab his proueniunt, neceſſe eſt ſta- F
tui. In frictionum genere tum duram & mollem, tum multam & paucam. In affectibus vero &
eam,quæ veluti colligatio & ſolutio corporum eſt,& gracilitatem ac craſſitudinem. Ac prior qui-
dem affectuum contrarietas ex priore frictionum contrarietate naſcitur, ſecunda non item. Eue-
nit enim in hac, vt gracilitas proueniat ex multa, carnis incrementum ex mediocri: quippe pauca
augendæ carni nondum ſufficit, quòd videlicet id, quod carnis incrementum accipiet, & ſangui-
nis moderato acceſſu, & valida virtute eget. Quorum vtrunque mediocris frictio commode præ-
ſtat: pauca neutrum, nec abunde, nec ſatis. Quoniam igitur non in idem coibant frictionum affe-
ctionumq́; contrarietates, coegit vero eum compendiaria docendi ratio per contrarietates poſi-
tas ſermonem abſoluere, vtiliore contrarietate accepta, minus vtilem conſulto omiſit. Porrò vti-
lior ea eſt,quæ in affectibus, quàm quæ in frictionibus ſpectatur. Id'que duplici ratione aſſeritur,
vna quidem & prima,quæ ab artis fine ſumitur: quippe frictiones ad corporis affectum ceu finem
diriguntur: finis enim ijs,quæ præ ſe,ſemper eſt præſtantior:quanto nimirum id, cuius gratia, ijs,
quæ ipſius gratia fiunt. Altera, quæ à claritatis ratione accipitur: intellectis nanque multæ & me-
diocris effectibus facillimum eſt exiguæ opus contueri: non perinde tamen mediocris frictionis
perſpicua vis eſt. Quinetiam tertium hoc ipſo de frictionibus ſermone belliſſime docuiſſe Hip- G
pocratem inuenias. Præcedere nanque eorum doctrinam oportet, quæ liquido peragi cernun-
tur, ſequi vero eorum,quæ minus liquido & obſcure:id'que ſiue de his expreſſis verbis ſcripſeris,
ſiue lecturis ea intelligenda relinquas. Eſt vero euidens atque in aperto mediocris frictionis
opus, ipſum ſcilicet carnis incrementum: obſcurum vero paucæ, quippe quæ nec *auget, nec mi-
*nuit carnem, nec omnino euidens aliquid videtur efficere, † niſi quòd parum calfacit: at id omnis
frictionis commune opus eſt. Quare,cum neq; euidens aliquid efficit,& quod facere videtur, pro-
prium eius non eſt, ſed omnis frictionis commune, non ſine cauſa eſt (vt arbitror) omiſſa. Quòd
igitur omnis frictionis calorem accendere commune opus ſit, non ſatis, quod ab Hippocrate pro-
datur,dignum pr[illegible]tum eſt. Quid vero quæque frictio proprium efficiat,id vt Hippocrati ne-
ceſſe tradere, ita nobis certe vtile era[illegible] diſcere. Reductis enim,veluti in elementa, ſimplicibus dif-
ferentijs vniuerſam frictionum rationem abſoluit, quemadmodum carnem adijcias, quemadmo-
dum detrahas, quemadmodum corpus mollias, quemadmodum conſtringas. Cum his vnà pro-
tinus ſe promunt tum media earum opera, tum ea, quæ per coniugationem faciunt. Media qui-
dem,cum neque ligare corpus, nec ſoluere, nec carnem augere, nec minuere ſtudemus: quæ vero
per coniugationem,cum,verbi gratia,pariter colligare,& carnem addere. Quis enim non videat, H
cum duram carnem adijcere corpori volumus, frictionem duram, vnà cum mediocri modo eſſe
petendam: veluti cum mollem addere ſtudemus, frictionem mollem & quantitate mediocrem
adhibendam,& per alias coniugationes ad proportionem? Quas non nulli gymnaſtarum, tanquã
ſua ipſorum inuenta,tradentes,dum Hippocratem accuſant, ipſi vehementer delinquunt,& quòd
eum,qui de his primum præcepit,merita laude fraudant:& quod cum eius inuenta ſibi tribuant,etiam
(quod atrocius multo eſt) calumniari hominem non dubitant. Accedit, quod nec ſimplices differen-
tias apte inter ſe alternant. Decuerat enim (arbitror) eum, qui recte ad particulares complexiones
deſcendere voluit,nec vniuerſas ſenario numero comprehendere, veluti Theon facit, nec aliquod
earum proprium vel quantitatis vel qualitatis opus omittere, quemadmodum in mollis ſimul &
multæ, opus mollis: in duræ ſimul & multæ, effectum multæ prætermiſiſſe eum offendimus: ſed
has quoque adieciſſe, & particulares coniugationes nouem feciſſe. Quippe tres, quæ à qualitate
frictionum ſumuntur differentiæ, ſi eas tribus, quę à quantitate ducuntur, iunxeris, nouem con-
iugationes effeceris, ſex, quæ à Theone ſunt poſitæ in ijs, quæ paulo ſupra memoraui, verbis, &
tres, quæ ab eo ſunt prætermiſſæ, dum mediam mollis duræ'que omiſit: quanquam ne intelligere
quidem neque mollem frictionem neque duram fas eſt, vt non ſimul intelligatur & mediocris.

*augere.
*minuere.
† Niſi parum calefacere.

A Cui ſi tres quantitatis differentias iunxiſſet, nouem ita vniuerſas frictionum differentias effeciſſet, non ſex. Eas ipſe nunc in deſcriptione exponam, in qua duorum verſuum, qui ſuperne deorſum pinguntur, priorem qualitatum intelligi volo: ſecundum quantitatum. *ἐπὶ διαγράμματος, i. in tabella.

*Qualitates.	Quantitates.
Dura	Pauca
	Multa
	Mediocris.
Mollis	Pauca
	Multa
	Mediocris.
Mediocris.	Pauca
	Multa
	Mediocris.

Nouem harum, quas deſcriptio cõplectitur, coniugationum, cum Theon ſex primas tradidiſſet, reliquarum trium certe non meminit, ipſe ſecum manifeſtiſſime pugnans. Si.n. exiguæ ac multæ B media quædam eſt, quam mediocrem vocamus, etiã mollis duræq; altera certe media erit, quã mediocrem moderatamq; appelles. Sanè meminiſſe per omnem ſermonem cõuenit, hæc omnia in reſpectu collationeq; dici: qñ, quæ huic dura eſt, alteri pro molli ſit: &, quæ mediocris, immodica: &, quæ pauca, multa: &, quæ alij multa eſt, aliter quodammodo affecto ſit pauca. Hoc vero & Theon fatetur: nec fieri ſanè poteſt, vt, qui mediocrem in qualitate frictionem præterit, non longe aberret. Ac mihi quidem videtur Theon inde adeo in hunc errorem lapſus, ꝙ Hippocrates de ea frictione ſubticuit: adeo vt hinc deprehendatur nihil proprium & ſuum de frictione Theon protuliſſe, ſed perperam Hippocratis inuenta tractaſſe. Non enim à pueris ſtatim orſus, & ſub præceptore, ſenis ſcripta perlegit: cum fateatur ipſe primum athleta fuiſſe, deinde hoc exercitio depoſito ad Gymnaſticen ſe contuliſſe. Atq; hæc medius fidius non, quò hominem vituperem, appoſui, quem alioqui inter primos gymnaſtas cenſeo, ſed quò iſta lecturos doceam haud facile eſſe veterum libros intelligentia conſequi, ſi deſint, qui ea curioſe enarrent. Nam, ꝙ ex priſcæ breuitatis dignitate fuerit duræ molliſq; frictionis mediam ſilentio præterire in ipſa enarrationis ſerie, id ante à nobis iam dictũ eſt. Quòd autem talia à nobis præteriri non debeant, id quoq; & oſtenſum prius eſt, & nunc nihilo ſecius oſtendetur. Si.n. tàm mollis frictio, quàm dura, in reſpectu collationeq; non ſolũ ſubſiſten- C tiam, ſed etiam intelligentiam ſui habet, etiam mediocrem in ſimili reſpectu collationeq; conſtitui neceſſe eſt. Finge ergo tale eſſe corpus, quale propoſiti nobis in hoc libro pueri eſſe præſumpſimus, ſanum prorſus, & omnis exceſſus medium, ita vt neq; molliorem hunc effectũ velimus, neq; duriorem, ſed nec carnis eius modo adiectum quicquã, detractum ve: num igitur ita ſe habenti corpori aut duram aut mollem frictionem admouebimus, aut etiam multam aut mediocrem? Ego planè quamlibet harum inutilem cenſeo: quippe cum à dura durius, à molli mollius, à multa gracilius, à mediocri craſſius reddetur: quorum nullo ei eſt opus, immo priſtinam potius mediocritatem ad vnguẽ ſeruari. [a] † Quare neq; duriter id, neq; molliter (neq; multis frictionibus, neq; quãtitate mediocribus, ſed paucis & qualitate mediocribus) infricabimus, nihil vltra moliti, quã vt ad exercitandum præparemus, ac rurſus, cum iam ſatis exercitatum ſit, [illegible]otherapia curemus. Vocetur, autem nobis, ſicuti recentioribus gymnaſtarum, Apother[illegible]portio, quę poſt exercitationem adhibetur. Sanè Theon nullam ex ijs, quas protu[illegible] coniugationibus, eiuſmodi corporis natu[illegible]æ accõmodare poteſt, cum ſex in vniuerſum nominauit, priores tres, mollis: reliquas, duræ: & neq; mollium cuiuſquã eiuſmodi corpus egeat, neq; durarum, ſed eius, quę harum media ſit, quam ſcilicet mediocrem in qualitate dixiſſe par eſt. Liquidoq; patere iam arbitror, quantopere lapſus D Theon ſit, mediam, duræ molliſq; præteriens: Siquidem ad optimum ſtatum corporis nullam harum, quas protulit, coniugationum, accommodare fas eſt, nec cum integra planè valetudine corpus fruitur, nec etiam, ſicubi corrigi poſtulat. Quippe, vbi planè valet, ſola præparatoria frictione eget: quam exiguam, ac mollis duræq; mediam eſſe oſtendimus. Vbi iuſto gracilius craſſius ve effectũ eſt, non tñ in qualitate alterata caro quicquã eſt, ſed planè mollis ac duræ medium modum ſeruat, ſi quidem emaciare ſtudemus, & multam & qualitate mediocrem adhibebimus: [b] † ſin reficere, tum qualitatis tum quantitatis ratione mediocrẽ. Has tres coniugationes vltimo loco poſt ſex in deſcriptione expoſui, hoc conſilio, vt omnes eas à Theone prætermiſſas, indicarẽ. Qm̃ igitur nõ ſolũ prętermiſſas ab eo, ſed etiam vtiliſſimas eaſdem prætermiſſas, diſputatio noſtra docuit, deinceps tẽpeſtiuum arbitror ad ea, quæ paulo ante diſtulimus, reuerti: ac primum illud, ꝙ doctrina ea, quæ per rerum elementa traditur, cæteris ſit vtilior: quippe quæ & ſub compendium rẽ omnẽ cogit, & memoriæ affigit, & reminiſcentiæ facile ſuggerit, ac omniũ, quæ ſingulatim agentur, rectũ vſum prõpte ſuppeditat, ceu ad pauca & certa elementa referens. Quis enim non facile membratim frictionum differentias, vſum, ac vires inueniat, ſi ſemel intellecta ſenis ſententia, poſtea dictionẽ eius memoriter teneat, qua videlicet docet conſtringere quidem frictionem duram, ſoluere mollem, corpus adimere multam, augere mediocrem poſſe? Ex horum nanq; notitia ac memoria, primũ ſanè, quæ

A † Ex Græcis oĩbus, quos viderim, legẽdũ, Quare neque duriter id neq; molliter, neq; multis neq; paucis, ſed mediocrib⁹ frictionibus infricabimus. Linacer tamen videtur conſulto ita vertiſſe.

B † Additur in manuſcriptis quibuſdã exemplaribus σαρκοῦν δὲ, τὴν ὀλίγην τε, ἅμα καὶ σύμμετρον κατὰ ποιότητα. i. ſi carnẽ augere, pauca ſimul & mediocre, in qualitate. Quæ verba omnino debẽt addi, cũ mox dicat has tres cõiugationes vltimo loco et c. eſſet.n. duæ dũtaxat.

quæ omiſſæ in verborum contextu ſunt, differentias inuenies: mox omnibus inter ſe complicatis, E nouem coniugationes efficies, quas paulo ſupra deſcriptione ſumus complexi: quas neq; inueniſſe, neque memoria tenuiſſe promptum ſit, niſi, quam Hippocrates tradidit, elementaris doctrina præceſſerit, omnium frictionum ratione in prima principia reducta. Ex quibus prorſus inuentis non ea modo, quæ nunc ſunt inuenta, nobis ſuppeterent, ſed etiam omnem corruptam doctrinam iudicandi facultas ſupereſſet. Quippe id methodi, id eſt (ſicuti veteres interpretantur) viæ & rationis proprium maxime eſt, vt ex paruo elemẽtari principio ad ſingula membratim peruenire poſſis: tum, quicquid perperam eſt dictum, ſciẽtificis id theorematis, veluti regula quapiam, poſſis iudicare, peruerſas opiniones examinans. Quòd igitur neque alius quiſquam recte de frictione ſenſit, neque Theon ipſe gymnaſtes (tametſi eruditius cæteris de ea locutus,) ſed Hippocrates, & qui eum ſunt ſecuti, ſatis hæc ſunto.

De Nominum ſignificatione, quibus Frictionum differentiæ & affectus, qui ab eis fiunt, explicantur. CAP. 5.

SVpereſt ex ijs, quæ ad hunc locũ diſtulimus, vt de nominibus ipſis diſſeramus, nequis eorũ numero deceptus pares numero affectus cũ ipſis appellationibus exiſtimet. Duri.n. vocabulum de quadam corporis affectione proprie dicitur, quam nec interpretari quidem, qualis ſit, pluribus F eſt opus, nemine vel ex voce ipſa non ad rei notitiam perducto. Ad eundem modũ & mollis vocabulum. At rari & denſi vocabula non perinde euidenter ipſos corporis affectus ſignificant propterea, ꝙ duplex eorũ nominum vſus obſeruatur, alter eorum qui proprie loquũtur, alter abutentium. Ac proprie quidem rarũ accipimus, quod meatus, quos græci πόρους vocãt, magnos per totũ obtinet: ſicuti e diuerſo denſum, quod eoſdem paruos. At per metaphoram, ſiue abuſum, ſiue quocunq; alio genere appellaſſe libet, de laxo coactoq; hæc ipſa vocabula dici audias: hac enim ratione & aerem & ignem aliquando raros dicimus, aquam & terram denſas, ſcilicet ad elementa ipſa translatis appellationibus: quæ tñ & vnita ſunt, & ex ſimilaribus natura partibus conſtant, nec vllos eiuſmodi meatus obtinent. Multo his longius à proprietate receſſerunt illa, quæ per metaphoram ambo ſunt dicta, nẽpe conſtrictũ, & colligatum. Illud de denſo & duro, modo quidem vtroq; ſeorſum exiſtente, modo in idem conueniente: hoc rurſus de ijſdem dicimus, non tamen eadẽ metaphora. Nam quoniã omnia, quæ colligata ſunt, eadem ad motũ impedita ſunt: ita nimirũ nominarunt & quæ ob ſiccitatẽ aliquam, frigus, phlegmonẽ, ſcirrhum, tenſionem, repletionẽ, aut pondus, ægre mouentur. Eandẽ ob cauſam & contrarijs nominibus in contrarijs affectibus vtũtur, remitti, aut reſolui, aut laxari dicẽtes. Oportet autẽ non nominũ inſpicere numerũ, ſed affectuum genera duplicia in totum G eſſe exiſtimare, alterum, quod in ſimilaribus ipſis obſeruatur, de quo molle durum've dicitur: alterum, quod in inſtru*mentalibus meatuum ratione conſiſtit, quod denſum eſſe vel rarum dicitur. Hi nanq; corporum ipſorũ proprij affectus ſunt: accerſiti vero, & (vt ita dicam) tẽporarij, ꝙ alias meatus ipſi ſuperuacuo humore impleantur, aliàs ſint mundi: & modo patentes, modo conniuentes.

* Quidã volũt τῶν ὀργάνων f. ſ[illegible]o additum fuiſſe.

Qualis debeat eſſe Frictio pueri temperati. CAP. 6.

VErum de his affectibus in ſequentibus libris agemus. Nunc ad propoſitum redeundũ: ac primum clarius adhuc de frictione ipſa diſſerẽdũ: nempe ꝙ hęc ipſa interdũ per ſe corporibus noſtris cõmodum affert: interdum ijs, quæ cõmodũ afferũt, ad eum ſanè modum ſubminiſtrat, quẽ Hippocrates de deligando tradidit his verbis: "Deligatio partim ipſa ſanat, partim ſanantibus ſub-" ſeruit. Ipſius igitur "frictionis effectus ſunt, & ꝙ rara dẽſat, & mollia durat, dura vero hæc eſſe oĩno poſtulat: præterea, ꝙ dura mollit, & denſa laxat, hæc cõtra mollis ſit oportet. Pari modo, & quæ carnis augendæ minuendæ've cauſa ſuſcepta eſt, vtraq; per ſe vtile aliquid corpori confert. Quæ tamẽ ad exercendum corpora præparat, item quæ poſt exercitationem adhibetur, hæ exercitationibus ſubſeruiunt. Illa modice calfaciendo tenues meatus recludit, ſimul excrementa, quæ caro continet, fluxilia reddens, & ſolidas emolliens: appellant autem hi huiuſmodi frictionem, præparatoriam: H Altera ἀποθεραπευτικὴ grȩce dicitur, {latine recuratoriã ad verbũ appelles:} hȩc cũ pluſculo oleo adminiſtrata, ſimul pinguitudine humectat, & ſolidas emollit, † &, quæ in halitus meatibus continentur, euaporat. Verum de hac poſt dicemus, cũ de exercitatione egerimus. Sed prȩparatoria frictio in optimi ſtatus natura calfaciendi corporis cauſa ſuſcepta, prout ſupra traditum eſt, fiat mollis primũ, mox vero exercitationẽ aggreſſuro, dura: ita nanq; maxime & mollire poterit, & ad exercitationes excitare, & corporis naturã, qualẽ ab initio accepit, ſeruare. Quòd ſi quid aberratum ſit, ad durũ id potius ſpectet. Nã, qui breues à modo receſſus ſunt, ij cute tenus finiẽtur, nullo interiorum alterato. Minus vero lædetur ipſa cutis, ſi ad durum ſimul & denſum receſſus à modo ſint propenſi: quippe ita iniuriæ minus opportuna fiet. Adeo, ſi traſpiratio per huiuſmodi cutim facilis eſſet, denſiſſimã eam duriſſimamq; efficeremus: nunc, qm̃ ad vtrũq; munus probe eſſe cõparatã oportet, & excremẽta, quȩ intus cõdunt, ꝑ halitũ emittẽda, & foris propinquantiũ violentiã tolerandã, vtiliſſimus ſanè fuerit medius inter vtrũq; exceſſum modus. Qui ſi qñ fortaſſe nõ ſeruabitur, melior vtiq; fuerit, qui ad durius denſiusq; pertinebit, quã qui ad mollius laxiusq;. Nam tranſpirandi defectum exercitio ſarcire licebit: alterius vero affectus vitium, quod eſt ad externorũ iniuriam opportunitas, neq; aliàs corrigi facile poteſt; affertq; prȩterea coniunctũ incommodum nõ paruum, euaporato ſubinde

De ijs, quæ in Medicatr. fiũt, com. 2. t. 4. 7ª. 206. f

A.l.1.f.13.d c.4.fol.61.a

† *In aliquibus cod. manuſcriptis legit̃ καὶ τι τῶν ἐν τοῖς &c. id eſt & aliquid eorum quæ &c.*

A to ſubinde non excremento modo, verumetiam ipſius corporis nutrimento. Ergo in ijs differen-
tijs, quæ à qualitate ſumuntur, aberrare ſatius eſt verſus eam, quæ durior eſt, quàm eam quæ mol-
lior. In ijs tamen quæ à quantitate ducuntur, in propoſita ſaltem natura & ętate ſi quid delinquitur,
verſus id, quod minus eſt, id eſto. Semper enim eius in præſenti diſputatione meminiſſe oportet,
augendi eiuſmodi corpus, haudquaquàm ſiccãdi ſtudium eſſe propoſitum. Quas vero corporum
naturas, & quomodo affectas amplius fricandum ſit, poſtea dicemus.

De regione & tempore, fricando & exercitando puero accommodatis, ac de menſura frictionis & exercitij. CAP. 7.

NVnc ad propoſitam materiam reuerſi, de menſura ipſa frictionum agamus ad eundem mo-
dum, quo pauloante de qualitate egimus. Cõuenit autem hoc loco, vt priuſquàm menſurã
definio, alterius cuiuſdam æſtimãndi mentionem faciam, ſine cuius notitia menſuram ipſam nec
definiuiſſe rectè licet, nec nouiſſe. Eſt vero quod æſtimandum cenſeo, aeris, qui fricandum cor-
pus continebit, temperies: quam vtique in re ipſa monſtrare licet, explicare oratione aperte, ita vt
interpretationis euidentiæ nihil deſit, planè non licet, ſed eſt prorſus inexplicabilis. Verum, ſi non
adeo multum orationi de rei euidentia deſit, abunde fuerit. Præcedit vero hanc & alia quædam
B conſideratio: nempe quo anni tempore, & in quo'nam orbis loco exercitandum ſtatuemus. Duo
enim hactenus de eo tantum definita ſunt, corporis ſtatus, & ætas. In qua vero terræ parte aut al-
tus hactenus fuerit, aut exercitandus nunc ſit, aut quo anni diei've tempore, nihil ſanè conſtitutum
eſt: quanquàm pro harum certe cuiuſque ratione, mediócritas frictionis eſt varianda. Ergo ad
ea, quæ hactenus ſtatuta ſunt, hæc quoque deficienda ſunt, vtique poteſtate inter initia operis iam
tradita, non tamen interpretationis luce clare explicata. Dicens enim veluti regulam quandam
omnium, quę poſt dicenda erant, poſiturum me hominem eo corporis ſtatu, de quo queri non poſ-
ſit, obiter nimirum etiam regionem hominis poteſtate definiui: cum nec optimo temperamẽto, nec
irreprehenſibili omnino membrorum modulo corpus vllum in ijs regionibus, quæ à temperamen
ti modo receſſerunt, gigni poſſit: ſicuti tum ratio docet, tum experientia commonſtrat. Quippe ſic-
ci, graciles, & veluti torrefacti in æſtuoſis tractibus homines fiunt. Rurſus frigidioris plagæ inco-
læ, inæquali temperamento viſuntur, vt quibus exteriora frigeant: interiora, atque in his viſcera,
immodice caleant. Sanè optimum corpus, de quo nunc ſermo proponitur, veluti Polycleti regula
eſt: cui in noſtro ſitũ, vtpote probe temperato, non pauca ſimilia videas. Apud Gallos vero, Scy-
thas, Ægyptios, Arabas, ne per ſomnium quidem tale vſquam eſt vidiſſe. Noſtræ autem regionis,
C quæ in latitudinem non paruam extenditur, id quod in medio habetur, optime ſanè temperatum
eſt: cuiuſmodi patria Hippocratis eſt. Etenim ea tum hyeme tum æſtate mediocrem temperiẽ ex-
hibet: vere autem & autumno multo magis. Eiuſmodi igitur locum cum corpori propoſito dede
ris, anni quoque tempus "veris medium ipſi dabis. Eſto vero & diei, in qua nobis exercitandus pri-
mum eſt, maxime, quoad fieri poteſt, ipſe meridies: quò videlicet naturalis temperamenti eius vis
ab ambiente nullo pacto mutetur. Eadem exigit ratio, vt ne domus quidem, in qua exercitandus
eſt, ipſo præſertim die calidior frigidior've ſit, quàm publicus totius vrbis aer. At ęſtate atque hye-
me talis vel arte præparandus eſt, nempe hyeme calidior, æſtate frigidior: quò videlicet exacta tem-
perie corpus frictionis tempore fruatur: quando, ſi iuſto calidior fr[illegible]id[illegible] domus fuerit, in cali-
d[illegible]ore quidem ſudabit prius, quàm abunde molliatur, in frig[illegible]diore neque calefiet prorſus, nec mol-
lietur [illegible]nquàm, nec floridum ruborem oſtendet, nec in tumorem attolletur. Sunt nanque duo hæc,
rubo[illegible] & tumor, in aeris temperie & corporis ſtatu temperato, mediæ frictionis notę. Veluti enim,
ſi calidam infundas, primum quidem corpus intumeſcit: ſi largius infundas, dècumbit, (ideoq; &
Hippocrates de his aiebat: Primùm quidem attollitur, deinde fit gracile:) ita frictio quoque attollit
quidem primum, poſtea contrahit, ac molem deponit. Ijs ergo, qui carnis augendæ cauſa frican-
D tur, tunc planè finienda frictio eſt, cum corpus & intumuit, & prope eſt, vt contrahatur ſubmitta-
tur've. Qui autem ad exercitandum iam præparantur, ijs minime id tempus opperiendum, ſed lon
gè prius deſiſtendum à frictione eſt, potiſſimum cum optimi temperamenti ſunt, & ætate adhuc
pueri: horum nanque tum humidum corpus eſt, tum tenerum, ac paucis frictionibus molleſcens.
Præparatoriæ vero frictionis meta finis'que eſt, vt ſolidæ partes molliantur, humida ſoluantur, &
corporis exigui meatus laxentur, (Quis vero frictionum eſſe debeat numerus, definire ſanè ora-
tione non eſt: cæterum qui his præficitur harum rerum peritus, hic primo quidem die minus exa-
cta exquiſita'que coniectura vtetur: ſequenti vero die, vbi iam experientiam aliquam naturæ il-
lius corporis eſt adeptus, magis exactam certamq; habebit.) Quinetiam de exercitatione ipſa pri-
mo certe die menſuram ad vnguẽ definire non poteſt, ſequentibus deinceps omnino poteſt. Sunto
igitur hic quoque notæ: Primo quidem die cum adhortanti incitanti'que ad exercitandum, non
perinde obſequitur, ſed ſegniores, & minus tum frequentes, tum decentes, ac (vt ſemel dicam)
minus valentes tum colluctatoris ſui apprehenſus, tum motus obit. Porrò expedit neque paulo
animoſiorem eſſe, qui exercitatur, vt laſſis iam viribus etiam exercitari aueat: neq; ignauũ, qui in-
tegris adhuc viribus laborem tamen detrectet. Eſt vero profectò talis nõ corpore modo, ſed etiam
animo, quem nunc educandum ſuſcepimus: quandoquidem quibus frigidus ſuccus in ventre, aut

* σκέμματος, id eſt conſiderationis.

* μέσον quidẽ eſt ĩ impreſſis, at ĩ manuſcriptis μέτρον, i. menſura.

* χώραν, i. regione.

.1. f.3.d.2. .fol.60.h

† καθίσταται. i. contrahit aut ſubmittitur, id qđ paulo poſt effert per hanc vocem συςέλλει.

De ijs, quæ in medicatr. fiunt com.3.t.16.7ª. 215.h

in toto corporis habitu collectus eſt, ij ſegniores ad motionem ſunt. Pari modo & qui plethorici, E id eſt, qui ſuccis æquabiliter ſe habentibus nimium abundant, & quos recens frigus afflixit, ij & ignaui ſunt,& ad mouendum pigri. Iam his etiam magis ita ſunt affecti,quicunq; natura frigidiores ſunt:ſicuti etiam his ipſis longe magis,quorum frigiditati etiam humor eſt adiunctus, hi nanq; menſuræ exercitandi notas corrumpunt. Sicuti è diuerſo,qui calidiori temperamento ſunt,ſiue id propriæ naturæ ſponte eueniat,ſiue ab accerſito quopiam affectu,hi & animoſi ſunt, & certaminis auidi,& ad actionem plus,quàm expedit,prompti. At,quibus nec corpus calidius frigidius've eſt, nec animus omnino iacens ac demiſſus,aut contentionis gloriæ've præcupidus,& ad actionem pręceps ijs modi exercitationũ indicia integra manent, illæſaq; ſeruantur & primo ſtatim die, & multo magis procedente tempore. Si enim quid inter initia ſuffugit, id experientia ipſa edoctum,ad exactam,notitiam perueniet. Non aliter & cibi modus ad certam coniecturam perducitur: qui tamen ab initio definiri nullo pacto poteſt:verum quotidiana experientia,cum recordatione quantitatis tum cibi,tum exercitationum,eo etiam,qui huic præficitur, nihil non ſolicite obſeruante, ſed ſemper vt tantum ciborum poſt tantam exercitationem concoxit,recordãte, propemodum ad exactam ſcientiam intellectum tempore perducit. Hæc igitur omnia etiam deficientibus ab optimo ſtatibus communia ſunt:de quibus agere nondũ ſtatuimus. Cæterum optima natura, quę hic nobis F eſt propoſita,menſuras omniũ manifeſtas obtinet: vt quæ nec animi moribus, nec corporis intẽperie,dictorũ quicquàm obturbet immutet've,ſed frictionis,exercitationis,ciborum,ac ſomni menſuras aperte indicet,ac tum primum quodlibet horum reſpuat,cum eius vltra non egeat. Quare fuerit hoc quoque ei,qui tali corpori præficitur,non minimus mo*di index: dico autem ipſam ad ſingula,quæ agi debent,alacritatem,ipſa nimirum natura in optimo corporis ſtatu mo*dum ſibimet pręſcribente. Etenim, qui optima natura ſunt,& iam ad exercitationem frictione præparantur, tũ demum ad exercitandum prodibunt,cum toto iam corpore abunde emolliti excalfactiq; ſunt. Exercitando quoq; tum primum grauatius mouebuntur,cum ſatis exercitati iam fuerint. Iam à cibo & potu tum primum abſiſtent,cũ ſatis ſe impleuerint. Quare nullus in hoc homine metus eſt, nequãdo aut iuſto plus laboret,aut iuſto plus cibis ſe ingurgitet, ſi naturæ ſuæ impetus ſequatur: quo fit, vt neq; prorſus peritiſſimum ſibi præfici is poſtulet,ſicuti omnes,de quibus poſtea ſermo erit, deterioris notæ homines: quippe ſanum corpus ipſum ſibi ipſi omnia inuenit proprio naturæ ſuæ impetu directum:maxime ſi in ijs,quæ ad animum pertinent,recte ſit educatum. Nam multi in malis moribus à pueris educati, in deſidia & intemperantia viuentes, bonitatem naturæ corrumpunt, ſicuti contra nonnulli vitioſam corporis naturam ſortiti, temperantia vitæ & appoſitis exercitijs na- G turæ vitia mutarunt in melius. Sed de horum quidem {ſiue exercitationibus} ſiue etiam operibus ſequens liber totus componitur. De ijs autem,qui optimo corporis ſtatu ſunt, & qui ſanitatis tutori auſcultabunt,in hoc libro agere ſtatuimus. Ac præcedens quidẽ de his ſermo ad exercitationum menſuram vſque eſt progreſſus. Supereſt ergo,vt de generibus eius diſſeramus.

*μέτρου.

De generibus exercitationum. CAP. 8.

GEnera" exercitationum voco luctam,pancration,pugillatũ, curſum, & alia id genus: quorũ alia tantũ exercitationes ſunt,alia non exercitationes ſolum,ſed etiam opera. Exercitationes ſunt tum hæc ipſa,quæ dicta modo ſunt, tum præter hæc quæ græce dicuntur τὸ πιτυλίζειν, τὸ ἐκπλεθρίζειν, τὸ σκιομαχεῖν, τὸ ἀκροχειρίζεσθαι. {Atq; hæc mox deſcriptione exponentur.} Pręterea ſaltus,diſci iactus,tum coryco,† id eſt folle,pila vel parua vel magna,& per alteres corpus fatigare. Exercitia ſimul & opera ſunt,cum fodit quis,cum remigat,cum arat,cum vites putat,cum onus geſtat,cum metit, cum equitat, cũ armatus pugnat, cũ iter facit, cum venatur,cum piſcatur, cum alia, quæcunq; homines vel opifices vel non opifices in vita vſus cauſa exercent, facit, ſeu domos ædificent,ſeu naues,ſeu ferrariam ærariam've factitent,ſeu aratra pangant, ſeu tale aliquid pacis belli've inſtrumẽtum fabricent. Horũ autẽ pleriſq; eſt,qñ veluti pro exercitatione tantũ vtare. Quippe tri- H plex in vniuerſum ipſorũ vſus eſt,cum interim operis tantũ cauſa vſurpẽtur:interim meditationis, ſed quæ ad vſum futuri ſit operis:interim pro exercitatione tantũ. Quippe ipſe aliqñ hyeme deprẽhenſus in agro,tum ligna findere,tum hordeum in pila contundere ac deglubere: exercendi corporis cauſa ſum coactus: quæ nimirum agreſtes quotidie pro opere faciebant. De horum igitur ceu operum vſu,in ſequentibus: ceu exercitationũ,nunc tractabimus. Nullum nanq; id genus exercitium aut perpetuum diẽ obitur,aut alio tempore,quã ante cibum. Seruari vero tum modum exercitationum in his oportet, tum vocatam apotherapian. Quòd ſi etiam idonea frictione vſus ad ea quis accedet,iã omnes exercitationis numeros impleuerit. De his igitur omnibus ſcientem eſſe cõuenit eum,qui ſanitatis tuendæ officio vtetur,quem ὑγιεινὸν græce vocant. Licet enim eũ (vt ante dictum eſt) aut ſic græce,aut gymnaſten,aut medicum voces: prima tñ appellatio maxime propria eſt,reliquæ per abuſum. Nam,ſi artifex quiſq; ab arte, quam tractat,deflexum ſortitur nomen, patet eum,qui ὑγίειαν,id eſt ſanitatem tuendã profitetur,merito ὑγιεινὸν appellãdum: ita nimirum, vt qui γυμνασίοις, id eſt exercitationi tantum præeſt, gymnaſten: & qui morbis medetur,medicum. Quòd ſi quis hunc ipſum vel gymnaſten vel medicũ pro ὑγιεινῷ appellaſſe volet, tũ à parte totũ, tũ vero nec proprie nominabit,ſed abuſiue,vel ambigue, vel quomodocũq; aliter dixiſſe velis,appellationem

"A.l.1.f.3. c.2. fol. 60

† *Malè, tum alius erat Corycus à folle, vt ex Oribaſio conſtat.*

A lationem faciet. Huius rei cauſa eſt, ꝙ cum vna ſit ars, quæ corpori tuendo præſideat, vnicũ ei proprium nomen inditum non eſt. De quibus oĩbus vberius ſingulari libro egimus, quem Thraſybulum inſcripſimus. Ac genera quidē exercitationũ ſunt ea, quæ diximus: qualitas vero, ſeu differentia (nam & hanc quoq; vtroq; modo appellare licet) velocitas, tarditasq; mouendi ſunt: præterea ꝙ aliud ″ robuſtum, aliud (vt ita dicam) imbecillum eſt: ad hæc, vehementia, & leuitas. Vtendi vero rationes omniũ prædictorũ generum vnà cum differentijs proprijs huiuſmodi ſunt. Nam aut perpetuus motus eſt, aut interciſus: & ſi perpetuus, æquabilis, aut inæquabilis: ſin interciſus, aut certo ordine, aut citra ordinem. Hæ igitur vtendi rationes ab ipſo negocio capiuntur. Quæ vero ab ijs, quæ extrinſecus ſunt poſita, ducuntur, eiuſmodi ſunt, ꝙ aut ſub dio exercitatio fit, aut ſub tecto, aut in miſta vmbra, quam ὑποσυμμιγῆ græci vocant. Itemq; ꝙ aut calens locus eſt, aut frigidus, aut media temperie: præterea aut planè ſiccus, aut humidus, aut medio modo attemperatus. Similiter illæ quoque vtendarum exercitationum rationes quædam ſunt, ꝙ cum puluere exiguo multo've vſurpentur: item ꝙ cum oleo exiguo multo've, aut etiam ſine vtroque, adminiſtrentur.

.ibidem.

Quid omnibus exercitationibus ſit commune, quid proprium ſingulis: ac de eis, quæ robuſtæ & violentæ appellantur. CAP. 9.

B QVoniam ergo enumerata à nobis vniuerſa ſunt, quorum peritum eſſe oportet, qui ſanitatem tuendam profitetur, ad ipſa nunc exercitationum genera non intempeſtiue redibimus. Ac primũ docebimus, tum quid omnibus ſit commune, tum quid ſingulis proprium: hinc frictionis ipſius tempora definiemus. Ergo omnis exercitationis cõmune illud eſt, ꝙ animali ipſi ex ipſa caloris augmentum excitatur. Quippe ″ caleſiunt corpora noſtra & balneis, & calidarũ aquarum lauacris, & cum per calidiores tempeſtates inſolamur, & cum igni fouemur, & cũ calidis medicamentis perfricamur. Cæterũ ab externo eſt omnis eiuſmodi calor adſcitus, nec de proprio principio, ſed aliunde accenſus auctusq;. Exercitando vero, inſiti caloris augmentũ animalibus ex ipſorum corporibus excitatur. Atq; is omnium exercitationũ communis effectus eſt, proprius tamen earum effectus non eſt, ſi modo & iratis, & perturbatis, & pudore affectis, naturalis etiam calor augetur: quanquã ira haudquaquàm auctus, ſed veluti feruor eſt caloris in corde. Itaq; etiam eſſentiã eius vel probatiſſimi philoſophorum talem eſſe affirmant: quippe acceſſorium iræ eſt, non eius eſſentia, vltionis appetentia. Verecundis autē augetur inſitus calor, dum primum intro ſe recipit vniuerſus: deinde poſtquã in alto corporis eſt collectus, & ex ipſo inibi congeſtu, & ex aſſiduo motu incrementum capit. Non enim quieſcit pudore affectorum ſpiritus, ſed tum ab interno, tum circa C ſe, vnà cum toto ſanguine, varie circumagitur, ita planè, vt ſpiritus eorum, qui perturbantur. Dicetur autem in progreſſu latius de omnibus eiuſmodi animi affectibus. Ad præſens enim, propterea ꝙ cõmune ſymptoma tum hos ipſos affectus, tum exercitationes excipit, dum omnis exercitij cõmunem eſſe natiui caloris auctum oſtenderem: idq; de interno, & à ſe, non tamen ſolis exercitationibus ineſſe, ſed pariter dictis modo affectibus: coactus ſum obiter & de his meminiſſe. Iam ſingulas exercitationum ſeorſum perſequi tempeſtiuum videtur, illo præſertim prius ſignificato, quòd in his quoq; complures differentiæ inueniantur. Quippe interim aliam partem aliud alio magis exercitium fatigat. Et quædam lente motis fiunt, quædam ocyſſime agitatis, & quædam robore ac nixu adhibitis, quædam ſine his: ad hæc, quędam cum robore pariter & [illegible], quędam langui[illegible]. Ac, quod violenter quidem ſine velocitate exercetur, [illegible] id eſt valens voco: quod violenter & [illegible] celeritate, σφοδρὸν id eſt vehemens. Violenter autem, robuſte've dicere, nihil referat. Fodere [illegible]go, valens robuſtaq; exercitatio eſt. Simili modo & ſiquis quatuor ſimul equos habens coerceat, impenſe robuſta exercitatio eſt, non tamen celeris. Tum ſiquis maximo onere ſublato aut eodem loco maneat, aut paululum procedat. Iam accliuis inambulatio huius quoque generis eſt. Attolluntur enim eo motus genere, & veluti onus ſuſtinentur ab ijs, quæ primum mouentur, inſtru-D mentis, reliqua corporis membra vniuerſa. Præterea, ſiquis per funē manibus apprehenſum ſcandat, ſicuti in palæſtra pueros exercent, qui eos ad robur præparãt. Quin etiam, ſiquis fune arrepto, aut etiam pertica, ſublimis ex ea pendeat, ac diu teneat, robuſtum is validumq; laborem exercet, citra tamen celeritatem. Ita vero, & ſiquis manibus in pugnum reductis, ijſdem prolatis, vel in altum ſublatis, diutiſſime eodē habitu cõſiſtat. Quòd ſi adhibitũ quempiam deducere ſibi manus iubeat, nec tñ ipſe remittat, adhuc ſanè impenſius hic tum muſculos omnes tum neruos ad robur comparat, vt quorũ maxime propria ſunt oĩa id genus exercitia. Idq; multo certe magis fiet, ſiquis ſummis manibus, vtraque ſeorſum, apprehenſo pondere (cuiuſmodi ſunt, qui in palæſtra alteres dicuntur) porrectis his, aut in ſublime erectis, eodem habitu perſiſtat. Iam ſi etiam cuipiam iuſſeris, vt te violenter detrahat, inflectatq;, dum ipſe nõ manibus modo, verũ, etiã cruribus ſpinaq; conſtans inflexusq; reſiſtas, nõ leuem ad membrorũ robur exercitationem obieris. Sanè hoc genere Milonem ipſum exercitaſſe ſe ferunt, dum aliàs conuellere ſe mouereq; de loco volenti permitteret, verũ hæc crurum maxime exercitatio fuerit: aliàs vtiq;, ſi manus exercitãdas curabat, pugnũ aperire iuberet. Idem (vt aiunt) malum punicum, aut tale quippiam, manibus complexus, auferendũ cuiuis præbebat. Hæc igitur exercitia maximi roboris tum oſtentationem tum exercitationē continent. Robur autem partium tum exercet, tum vero firmat, & ſi quis alterum complexus medium, aut etiam ipſe

.ibidem.b c.

A.1.f. c.1.fol.

* ἀγωνιῶσι, i. ante certamen trepidantibus.

* Impreßi habēt οὐδαμῶς αὔξησις, ut Linacer vertit. aliqui cod. habent οὐχ ἁπλῶς αὔξησις idest haud simpliciter auctꝰ, ſeu auctio.

medio comprehenſus, manibus, digitiſq́ pectinatim iunctis, aut quem complectitur, abſoluere ſe E iubeat, aut ipſe ſe à complectente ſoluat. Ita etiam, & ſiquis alterum, qui verſus ipſum ſe inclinet à latere aggreſſus, ilia manibus complexus, ceu onus aliquod ſublatum inuicẽ protendat, reducatq́: ac magis, ſi, dum geſtat, ipſe nutu renutuq́ corporis vtatur: ſic nanq́ ſpinam vniuerſam ad robur comparauerit. Æque vero, qui pectoribus ex aduerſo innixi, magno ſe conatu inuicem retrudunt. Etiam, qui à ceruicibus pendentes deorſum trahunt, ad robur pręparant. Cæterũ talia omnia exerceri citra palæſtram aut copioſum puluerem queunt, quocunq́ conculcato loco, erectis ac ſtãtibus. Quæ vero luctantes inter ſe moliuntur, cum robori augendo ſtudent, hæc aut puluerem altum, aut palæſtram deſiderant. Ea ſunt eiuſmodi: Cum vterq́ luctantium ambobus cruribus alterũ alterius crus complectitur, deinde manibus inter ſe collatis, altera ceruici violenter incumbat, vtiq́ quę è regione impediti cruris eſt, altera brachio. Licebit & circa ſummum caput manu altera tanquã funiculo iniecta violenter retrorsũ reclinare ac reuellere. Eiuſmodi lucta, vtriuſq́ luctatoris robur exercet: quemadmodum & ea, quæ altero alterũ cruribus cingente, vel ambo per ambo mittente, fiunt: nam hæc quoque vtrunq́ ad robur pręparant. Infinitæ aliæ eiuſmodi robuſtę exercitationes in palæſtra ſunt. Quorum nimirum omnium peritiam vſumq́ pædotriba callet, ipſe ſanè ſic à gymnaſte diuerſus, vt à medico coquus: quod ipſum quoque ad perpenſionem æſtimationemq́ ſe offert. At F dictum quidem iam de hoc eſt in eo libro, qui Thraſybulus inſcribitur: cæterum dicemus & nunc, quod ſatis ad præſentem ſit diſputationem, verum ſi prius exercitationũ varietates abſoluero: quarum quæ robuſtæ ſunt, quaſq́ εὐτόνους, græci vocant, dictæ iam ſunt.

Quæ ſint Exercitationes celeres, quæ vehementes. CAP. 10.

SVpereſt vt de iis dicamus, quæ celeritate peragũtur, citraq́ robur & violentiã. Id genus ſunt curſus, & vmbratilis armorum meditatio, & cum duo ſummis manibus cõcertant, ἀκροχειρισμοὺς, græci vocant: tum quæ per corycum & paruam pilam exercitatio fit, vtiq́ cum à diſtantibus & currentibus adminiſtratur. Eius generis eſt & quod ἐκπλεθρίζειν græci dicunt, & quod πιτυλίζειν. Eſt autẽ ἐκπλεθρίζειν, cũ in plethro, id eſt in ſexta parte ſtadij, quis prorſum retrorſumq́ viciſſim, idq́ ſæpe, in vtranq́ partem ſine flexu curſitãs, vnoquoq́ curſu breue quiddã de ſpatio demit, quoad deniq́ in vnico greſſu conſtiterit: πιτυλίζειν vero, ſiquis ſummis pedibus ingrediens, tenſas in ſublime manus, hanc antrorſum, illam retrorſum, celerrime moueat. Hoc vero exercitamento maxime ante parietem ſtantes vti ſolent, quò, ſi quando aberrent, facile pariete apprehenſo erigantur. Sed ſic exercitatorum vt error magis latet, ita exercitium ipſum fit imbecillius. Celeres vero motus ſunt, citra tamen violentiam, & qui in palæſtra eduntur, circumuolutis celeriter humi no G bis vel ſolis, vel cum aliis. Licet autem & erectis, tum circumactis, ac velociter prope adſtantem mutantibus, celerem exercitationem peragere. Poteſt & ſolis cruribus, idq́ erectus, ac vno loco conſiſtens, celeriter exerceri, ſubinde quidẽ retro tantũ reſiliens, interim vero in anteriora referens crurum vtrunq́ viciſſim. Quin & per manus exercitatione celeri tantundem valente vti datur, idq́ citra vllos alteres vtique, ſi frequentiæ celeritatiq́ motus earum impenſe incumbas, ſiue has in pugnum ductas, ſiue explicatas mauis. Ac eiuſmodi quidem celeris exercitatio eſt, in quibus dixi ſpeciebus comprehenſa. Reliquum eſt, vt ad vehementem veniamus. Ea vero, ſicuti prædictum iam eſt, ex robuſta celeriq́ compoſita eſt: quando, quas robuſtas diximus, iis omnibus vt vehemẽtibus vti licet, motus modo celeritatẽ adiiciat. Non in poſtremis vero vehementes hæ ſunt, fodere, diſcũ mittere, moueri, ſaltare, idq́ continuato ſine intermiſſione opere: ſimiliter graue quoduis telum iaculari, continuatis ſibi quàm maxime iactibus: aut graui armatura tectum celeriter agitari. Et qui aliquo quidem talium exercentur, intermittere paululum ſolent. Atq́ hoc loco inter aſſiduam interpolatamq́ exercitationem differentiam noſcas, licet. Quas enim modo retulimus, vniuerſę morula interpoſita magis vſurpari ſolent, ac potiſſimum quæ labores operaq́ ſunt, nedum exercitia, vt foſſio, & remigatio. Quæ vero remiſſiores exercitationes ſunt, eæ ſine interpoſita quiete magis H fiunt, veluti continuatus diu curſus, quem græci dolichon vocant, & iter facere.

A.l.1 f.3 d. c.2.fol.60.c

Quæ Exercitationes quas partes exerceant: ac de ſingulis Motibus, qui humano corpori conueniunt. CAP. 11.

HÆc igitur omnia exercitationũ genera ſunt, quæ & modo dictas differentias habent, & ſupra has, ꝙ alia lũbos magis, ꝗ brachia crura've, exercẽt: alia ſpinam totam, aut pulmonem tantum aut thoracem tantum. Quippe ſtatio, curſuſq́, crurũ exercitationes ſunt: acrochiriſmi, & ſciamachiæ, brachiorum ac manuũ propria. Lumborum autẽ, aſſidue ſe inclinare, ac rurſus reuocare: idq́ aut pondus aliquod à terra tollentẽ, aut aſſidue in manibus ſuſtinentem. Sunt & qui depoſitis ante ſe alteribus, vlnæ interuallo diſtantibus, poſtea medii ipſi ſtantes inclinant ſe, atque attollunt dextra quidem eum, qui ad ſiniſtram iacet, ſiniſtra, qui ad dextram: tum rurſum vtrunq́ in ſuum locum referunt: atque hoc identidem deinceps faciunt iiſdem veſtigiis inſiſtentes. Hic vero motus tranſuerſas ſpinæ partes magis exercet, ſicuti prior ille rectas. Thoracis vero & pulmonis maximæ reſpirationes propriæ exercitationes ſunt. Maxima vero vox præter iam dicta, vocis quoque inſtrumenta omnia permouet: quorum enumeratio in iis, quæ de voce edidimus, habetur. Quoniam autem huc producti ſumus, non alienum ſit de omnibus animalis partibus tradere, & quæ

A.l.1.f.3.d c.2.fol.60.f

motus

A motus euidentes, & quæ leues & obſcuros obtineant: quæ rurſus à ſe moueantur, quæq; ab alijs. *
Quippe eiuſmodi diſcretio non paruam commoditatem gymnaſtę afferet ad omnia animalis mem
bra mouenda, aliàs à ſe, & propria virtute: aliàs ab alijs, & per alienam. Quæcunque enim volunta-
te ſuſcipiuntur actiones, eæ muſculorum neruorumq;, & quos aliqui tendones, Græci τένοντας vo-
cant, propriæ ſunt. Eædem tamen, ſi maiore vi & celeritate fiunt, primum quidem & maxime di-
ctas iam partes, ex accidenti vero etiam arterias exercent: cum prædictis vero oſſa, venæ, carnes, li-
gamenta, & cæteræ omnes animalis partes vnà mouentur. Reliquorum vero motuum, qui in ani-
maliũ corporibus noſcuntur, quicunq; non cõmuni voluntate ſuſcipiunt, ſed vel naturales ſunt, vel
pro animi affectibus eduntur, duplices hi genere ſunt: alij.n. cordis & arteriarum, alij venarum &
iecinoris actiones ſunt, atque horum quidem primum & maxime: ſecundo loco reliquarum om-
nium partium: q̃nquidem quatuor naturalibus facultatibus oẽs gubernantur. Ac arteriarum qui-
dem cordiſq; motus nunq̃ ſanè omnino intermittitur, cæterum magnitudine, paruitate, velocitate,
tarditate, & vehemẽtia {& imbecillitate} varie intenditur atq; remittitur, idq; multis ex cauſis: quas
omnes in opere quod de pulſuum cauſis cõſcripſimus, percenſui: nunc ſumma tm̃ capita delibaſſe
ſat erit. Vna igitur mutandi pulſus cauſa eſt naturalis caloris auctio, diminutioq;. Altera cauſa eſt,
B quæ ex animalis ſpiritus mutata quãtitate ſpectatur. Tertia, quæ ex firmitate infirmateq; virtutis
accipitur. Quarta, quæ ex inſtrumenti ipſius malo affectu æſtimatur. Verum de hac diſſerere non
eſt huius loci. Iam.n. ægrotet animal, neceſſe eſt, in eiuſmodi affectibus: cum reliquæ oẽs pulſus
mutationes etiam in ſanis ſpectentur. Quæ igitur ex aucto diminutoq; naturali calore mutatio ori-
tur, ea pro anni tempore, nutrimento, potione, balneo, frictione, ſomno, & vigilia, itemq; animi af-
fectibus, & actionibus voluntate ſuſceptis incidit. Quæ vero ex animalis ſpiritus alteratione naſci-
tur, ea pro motus, qui voluptate conſilioq; initur (καθ' ὁρμὴν Græce vocant,) differentijs variatur.
Quæ ex virium firmitate infirmitateq; oritur, pro ſubſtantiæ ipſius cordis & arteriarum bono con-
trario've temperamento contingit. Porrò venarum opus vnà cum alijs inſtrumentis vniuerſis, quę-
cunq; natura ad alimenti diſpenſationem excogitauit, pro cibo potioneq;, tum vero pro diſtribu-
tionis in corpus, & concoctionis, & nutricationis ratione variatur. Huius vero mutationis arteriæ
quoque participes ſunt. Qui vero motus, actiones non ſunt, horum triplex diuerſitas intelligitur.
Alij nanque animantibus ex ſeipſis inſunt: alij extrinſecus adueniunt: alios medicamenta prori-
tant. Et ex ſe quidem animalibus inſunt ij, quos ante memoraui. Extrinſecus vero accedunt, qui
nauigando, equitando, aut geſtando ſiue vehiculo, ſiue lectulo pendente, ſiue cunis agitatis præſtan
C tur, ſiue per nutricum vlnas, vt infantibus: extrinſecus præterea aduenientium & frictio ſit. Non
nulli tamen motus miſti planè ſunt, veluti equitatio. Non enim vt in vehiculis, præſertim in qui-
bus ſtratus quieſcas, ita etiã, cum equo inſideas, accidit, vt à geſtante tantum agiteris, ipſe nihil agas:
quin ſpinam erectam ſuſtinere, tum vtriſq; fęminibus equi coſtis firmiter hærere, & crura extende
re oportet, etiam ante proſpicere. In quo non modo viſus exercetur, ſed etiam collum laborat, præ-
cipue tamen viſcera hoc genere agitantur. Porrò ea ſalientibus quoq; æque dimouentur, verum ijs
qui vehiculo geſtantur, non æque. Quare, ſi quis viſcera, quæ ſub ſepto ſunt, mouere violentius
velit, & prædictos labores adeat, & præterea ad frictionem, quæ per circuniectam faſciam admini-
ſtratur, accedat. Statuatur aũt, oportet, is, qui fricat, à tergo: qui modo in dextram, modo in ſiniſtram
manum iniiciat, acclinante apprimenteq; has ipſas partes ipſo, qui fricatur. Sanè concutiunt non
omnia ea, quæ ſub ſepto viſcera ſunt, & maximæ tum reſpirationes, tum voces: pari modo efflatus
& qui per ſe fiunt, & qui cum cohibito compreſſoq; ſpiritu tum in tibiarum ſono tum voce adhi-
bentur. Iam ipſa ſpiritus cohibitio, exercitatio quędam muſculorum eſt, non minus certe eorũ, qui
in abdomine, quàm qui in thorace inſunt. Verum de hac poſt agetur, vtpote quæ ſupra alia, quæ
modo retulimus, commoda etiam aliam gratiam non leuem pręſtat, cuius nimirum cauſa ad finem
D exercitationis eam adhibemus. Verum ad propoſitum redeundum, nempe ꝙ nõ pauci ex ijs mo-
tibus, qui partibus animalium accedunt, nec partium ipſarum actiones ſunt, nec earum actiones ſe
quuntur, ſed ab alijs & per alia perficiuntur: veluti in his, qui vehuntur, nauigant, fricantur, & pur
gantur per medicamenta tum vomitoria, tum aluum ducentia fit. Verum eiuſmodi motus, hu-
ius de tuenda ſanitate artis non eſt. Reliqui omnes & potiſſimum ij, qui ex frictione fiunt, impri-
mis neceſſarij cognitu huius artis præſidi ſunt: quippe ad cuius profeſſionẽ ſpectat omnium mo-
tuum vires nouiſſe: Sicuti, reor, ad opifices ipſos ſpectat ſingulos particulares motus noſſe. Hi
nanque varietatem, quæ in materia eſt, norunt: Gymnaſtes virtutis ſingulorum ſcientiam habet.
Etenim, ſi quis me iubeat, vt hoplimachicos, i. armorum meditationis motus, vel alium doceam,
vel ipſe concinne peragam, ſanè vnumquemlibet eorum obire commode nequeam. At, ſi cui me-
hoplomachicorum, cum agit, adhibeas, non modo quam vim obtineat actionum quælibet, ſed etiã
quam maxime partem exercitet, omnibus illis certius norim. Immo vero (ſi verum ingenue fate-
ri oportet) hoplomachicus nullius earum vim reddat. Qui exercitationum artem probe callet, is,
omnes nouerit, ſingulas ad certos referens fines. Nanq; aut violentæ quædam ſunt, graueſq;, ac ro-
buſtæ: aut leues, celeres, & concitatæ: aut pariter violentæ & celeres. Has igitur obiter dum agi cõ-
ſpicit, ſtatim viſas facile dignoſcit: atque hoc amplius, quæ'nam crura, brachia, vel thoracem actio
exerceat:

* βραχείας. i. exiguos vel paruos.

exerceat, quæ lumbos, caput, ſpinam, vel ventrem: quæ demum aliam quis partem egregie præter E cætera fatiget. Hoplomachicus enim apte numeroſeq; motus peraget celeres fortaſſe, robuſtos, ac graues: cæterum, qꝑ denſent aut emacient eiuſmodi motus, parum nouerit: pari modo nec qꝑ carnem augent & rarefaciunt motus tardi. Iam idem robuſte ſimul & tarde & grauiter mouebitur: nec tamen, qꝑ iſtiuſmodi motibus corpori robur & grauitatem acquirit, intelligit. Aurigandi quoque peritus omnes motus particulares numeroſe apteq; & ad vſum commodiſſime efficiet: ſed, qui horum corpus emacient, aut carne impleant, robuſtum, vegetum, molle, durum, denſum, rarum've efficiant, omnino ignorat. Ita & qui pila exercere inſtituit, (σφαιριστικὸν vocant) omnem pilæ iactum exceptumq; callet: minime tamen, quem corpori affectum hi comparent, nouit. Pædotriba quoq;, quicquid in palæſtra motuum geritur, pernouit: quid quiſque motus efficere queat, ignorat. Et (vt ſemel dicam) omnes homines, artifices iuxta inerteſq;, quos corpore motus exercent, eorũ ignorant vires, ſalutatores, nautæ, fabri tum materiarij tum ferrarij, piſcatores, agricolæ, ædificatores, ſutores, oẽs denique qui quiduis moliuntur. At gymnaſticus ex ijs, quæ ante retuli, principijs, cuiuſuis actionis, etiam eius, quam nunc primum, nec ante conſpexit, vim tenebit: veluti ſtatim ſaltantium præuegeti motus, in quibus nimirum, quàm maxime ſaliunt, ac celerrime circumacti vertuntur, & genu prius poſito mox emicant, & crura tum attrahunt, tum maxime diuaricãt. Et ſummatim, in quibus ocyſſime mouentur, gracile, muſculoſum, durum, compactum, præterea vegetum, F corpus reddunt: at remiſſi tardi & languidi motus, non ſolum non eiuſmodi corpus, quale nunc diximus faciunt, ſed contra, ſi natura muſculoſum & vegetum ſit, diuerſam omnino affectionem inducunt. Quod igitur paulo ante diximus pædotribam ita eſſe gymnaſtæ miniſtrum, vt medici coquum, id nunc quoq; oſtenſum eſt. Quippe coquus betam lentem aut ptiſſanam aliàs alia ratione præparat: nec tamen, quod præparauit, quam vim obtineat intelligit, aut quæ'nam præparandi ratio cenſenda ſit optima. At medicus nihil horum ita, vt coquus, parare eſt potis: verum quicquid præparatum ſit, eius vires probe callet.

Frictionem, exercitationem, ſomnum, cibum, balneum, & cætera, quæ propoſito adoleſcenti adhibentur, moderata conuenire. CAP. 12.

ERgo gymnaſtes propoſiti nobis adoleſcentis, vtiq; qui optimum corporis ſtatum eſt ſortitus, omnium quidem exercitationum vires pernouit: deligit vero ex omni genere, quod moderatum mediumq; inter vtrunq; exceſſum eſt. Nam neq; celeris tardæ'ue exercitationis optimus ſtatus eget, ſed planè mediocris ac mediæ: nec rurſus violentæ & vehementis, nec remiſſæ & languidę, immo in his quoq; mediocre optimum eſt: quando non alterare, ſed planè ſeruare optimum corpo- G ris ſtatum conuenit. Siue igitur armis eiuſmodi adoleſcentem exercitare gymnaſtes velit, † peritiſſimo totius meditationis armorum adſcito, eum oẽs ſibi promere actiones iubebit: mox ipſe eliget, ac diſcernet, imperabitq;, quibus earum ſæpe, quibus raro, quibus mediocriter, quibus aut nunquam aut ſemper, exercitari eum velit: quippe quem latere non poteſt, quæ quodq; membrum exercitatio magis agitet, quæ've cuiuſque exercitationis qualitas facultas've ſit. Siue folli pila've exercitare ſtudet, hic quoq; rurſus tum genus, tum qualitatem, tum mo*dum, actionis inueniet, ipſo follis pilæ've perito, pro miniſtro adhibito, quò illi omnem eius generis actionum materiam indicet. Nam ipſius propriæ cuiuſq; artis materiæ, gymnaſtes, qua gymnaſtes, omnino eſt ignarus: verum, vbi ſemel inſpe[illegible], non ſolum qualitatem, ſed etiam vim eius, protinus intelligit. Quàm pluri mos enim ipſi ex ijs, quibus imbecilliores quædam corporis particulæ erant, vnde crebris in his vrgebantur morbis, vnius gymnaſticæ ope reſtituimus: † neque tamen omnes proprijs exercitationibus, ſed, ſiue quis ſaltator erat, ſiue hoplomachicus, ſiue pancratiaſtes: ſiue luctator, ſiue alio quouis genere exercitatus, iuſſo eo nobis præſentibus artis ſuæ omnes motus promere: mox appoſitiſſimis vnà cum tempore & modo delectis. Verum de correctione id genus, procedente tractatu agemus, ea ſcilicet operis parte, in qua de vitioſis corporum ſtatibus diſceptabitur. Nunc optime com H parato corpori ſuum ſtatum tueri propoſuimus. Porrò huic ex omni genere mediocritas adhibenda eſt ex frictione, exercitatione, balneo, cibo, ſomno, ita vt nec durior illi, nec mollior, habitus corporis reddatur. Quippe hic ab extrinſecus imminentibus facile offenditur: ille corporis inhibet auctum. Præterea nec denſior, ne videlicet in carne excrementorum aliquid hæreat: nec rarior, ne quod eſt ſalubre, effluat. Simili modo, ſi quidem optimo habitu erat, nec ſolito gracilior, nec craſſior: cum conſtet gracilitatem externis iniurijs, craſſitudinem ijs, quæ internæ ab ipſo corpore proueniunt, eſſe obnoxiam. Pari modo neque calidius, frigidius, ſiccius, vel humidius, efficere eiuſmodi corpus expedit, ſiquidem inculpato temperamento erat. Vnum igitur eſt, quod in ita ſe habente corpore eſt ſpectandum, nempe in omni tuendæ ſanitatis materia quod conueniens mediocreq; eſt. Porrò id eſt inter vtrunque exceſſum planè medium. Quemadmodum autem huius maxime ſis compos, ſupra iam dictum eſt. Cæterum de ijs, quæ maxime neceſſaria ſunt, vel ſępius meminiſſe non ſit profectò inutile. Prima ergo dies craſſiorem coniecturam præbebit, ſecunda vero, tertia, quarta, & reliquarum quælibet, pro ratione magis exactam. Quippe in prima die oĩa tibi pro dictis iam ſcopis ſunt peragenda. Exuat ſe, ſicut Ægimius præcepit, vbi in lotio iam perfecta concoctio cernitur. Mox frictionis ratio huc ſpectet, vt membra molliantur. Docebit id

tum

† Ad verbũ ferè: peritiſſimum materiæ hoplomachicarum actionum aſſumes, eum & cæt.

** μέτρον.*

† impſſi [illegible] habet οὐχ' ἅπαντας ἀπὸ τῶν οἰκείων γυμνασίων. Manuſcripti tamẽ oẽs, quos viderim habẽt οὐκ ἀπαγαγόντες ἀπὸ τῶν &c. i. non abducẽtes: ſeu nõ remouentes à proprijs exercitationibus: & ita omnino videtur legendum.

l.1.f.3.d.2. c.fol.60.h

A tum floridus" color,qui in ſumma cute reſidebit, tum artuum flexibilitas, habilitasq; ad oẽm motum.Poſt hæc exercitetur,dum & corpus intumeſcit,& color illi floridus apparet,& motus promptè, æquabiliter,& concinne edit. Inter hæc vero ſudorem cum calido vapore miſtum cernes. Inhibenda vero exercitatio tum primum eſt,cum aliquod horum fuerit mutatum. Quippe, ſi cõtractior paulo corporis moles videbitur,deſiſtendum ilico eſt: ſi.n.vltra quid pergat, etiam boni ſucci non nihil educetur: atque ita tum gracilius corpus fiet,tum aridius,atq; ad incrementum minus habile.Non minus profectò,& ſi coloris gratia vaneſcat,ceſſandum eſt,quãdo, ſi exercitationẽ continues,frigidum corpus efficies,& nimium exhauries.Iam motuum alacritas,æquabilitas,vel cõcinnitas ſi remitti quippiam collabiq; cernitur,vtiq; ſtatim deſinere conueniet.Itidem, ſi in ſudore accidat vlla qualitatis eius quantitatis've mutatio, quippe quem & copioſum magis, & magis incalentem edi par eſt,prout motibus vehementiæ plus acceſſerit. Cum igitur is aut minor intelligitur, aut frigidior,tum ſcias digeri exhaurïriq; corpus, præterea refrigerari ac ſiccari plus iuſto. Quo magis ſolicite attendendum exercitando corpori eſt,vt cum dictarum iam notarum quælibet apparet, protinus ceſſet. Nec tñ protinus lauatum ablegandum eſt, † ſed ſummam exercitationis intenſionem,quam ἀκμὴν Græce vocant,remittere ſiſtereq; iubebitur. Quòd ſi ilia cohibendo anhelitu im-

B plere velit, perfundi oleo,atq; apotherapia vti deinceps debebit. Porrò, ea cuiuſmodi res ſit, ſimul qui ſint in ea ſcopi, & quæ menſura, præterea quibus abſoluatur tum motibus, tum frictionibus, ſequenti libro monſtrabitur: præſentem enim vtpote ſatis verborum habentem, iam commode videor finiturus: ſi modo illud vnum adiecero, lauacrum, quod omnino medio temperamento ſit, ad propoſitam ætatem naturamq; eſſe eligendum. Propoſitum nanq; eſt,ſi recte meminimus, tertium à natiuitate ſeptẽnium id eſt quod inter quartumdecimum ac vnum & vigeſimum annos interuenit. Quo vtique frigida lauari adoleſcentem adhuc nolim,ne incremento eius (cui plurimum eſt conſulendum) ſit in mora. Vbi vero iuſtam magnitudinem impleuit,etiam de frigida lauatione aliquid diſpiciemus. Simili ratione & de exercitationibus,quę in puluere obeuntur,exquiſitius in ſequenti ſermone agemus.In præſenti illud nouiſſe ſatis erit,ne puluere quidem huic adoleſcenti opus eſſe: modo illi,in qua exercitabitur,domus ad eum modum,quem inter initia præcepimus, præparata ſit. Verum,ſi calidior ſit,tum puluere vtendum. At eo ſi vtetur,omnino erit lauandum. Sin non vtetur,liceat & illotum dimittere, præſertim hyeme. Poſt hæc vero & quæ ad cibum, potionem,ſomnum,ambulationemq; pertinent, coniectanda huic ſunt,qui adoleſcenti præficitur: & in ſequentibus à nobis dicentur. Verum fieri non poteſt, vt modi horum primo ſaltem die ratio illi

C exacta conſtet,ſecundo,vbi exploratum habuerit,qũo poſt quot exercitationes nutritus adoleſcens ſit,ſi proprium naturæ habitum prorſus ſeruare viderit,eodẽ ſeruato modo tum nutriet adoleſcentem,tum exercitabit.Sin nõ ſeruauerit,quacunq; ratione à priſtino habitu eſt lapſus,reducere eum mutata menſura tentabit: itaq; facere non deſiſtet, quoad in ſingulis peragendis exactum modum definierit.Quot vero,& qui ſint præter naturam lapſus, ac quemadmodum quemlibet tum agnoſcere,tum reparare conueniat,in ſequenti opere docebitur.

† *Græci cod. oẽs,quos vide-rius, et Oribaſius 6.Collect. med. cap. 15. habent, ἀλλὰ τῆς μὲν ἀκμῆς τῶν γυμνασίων ἐπισχεῖν, καὶ στῆναι κελεῦσαι. Antiqua aũt translatio hoc in loco habet, Quieſcendũ ergo à ſtatu exercitiorũ, & ſtare iubendũ.*

GALENI DE SANITATE TVENDA

LIBER TERTIVS

ARGVMENTVM LIBRI

Plenam Laſſitudinum & cæterorum affectuum dignotionem ac curationem exhibet,quatenus exercitationes ſequuntur, & ſunt ſanorum hominum ſymptomata.

D *Quid actum ſuperioribus libris, quid hoc agendum.* *CAP. I.*

MEdicorũ gymnaſtarumq;,qui de ſanitate tuenda prodiderunt,alij oĩum hominum cõia præcepta tradiderunt, nihil vſquã cogitantes de corporũ noſtrorũ per ſpecies differentia. Alijs diſſidere inter ſe corpora noſtra nõ paruo diſcrimine placuit, eorum tñ differentias, ceu cõprehendi planè vniuerſæ nequeãt conſultò omiſerunt. Pauci oĩno,qui per ſpecies & genera diſcernere ſunt aggreſſi,plura perperam,q̃ recte,ſcripſerũt. Nos primo ſtatim volumine, quot numero ſpecies humanorũ corporũ ſint, indicauimus, promiſimusq; ſingulis propria tuendæ ſanitatis præcepta ſeorſum traditurós. Orſi aũt ſumus ab eo corporis ſtatu,in quo queri de vllo naturæ vitio non poſſis. Qm̃ aũt is homo negociorum interdum occaſione, vel ſponte, vel inuitus pro ſecundæ valetudinis præceptis viuere prohibetur, ſatius viſum eſt primum eum liberum, ſuæq; planè ſpontis, ac vni corporis valetudini vacantem proponere. Ac, quemadmodum quidem educari eiuſmodi hominem conueniat, primo libro docuimus, ad quartumdecimum vſque annum curam eius perſecuti. Secundo, qua ratione ad virilem ætatem duci debeat,indicauimus:vbi longior ſermo incidit, poſtquam in cõmunia ſalubris ar-

tis capita deuenit', ſine quibus ne de ꝓpoſita quidē ætate naturaq; exacte differere licebat. Oēs.n. E
tum frictionis,tum exercitationis differētias enumerauimus,nō mehercle particulares, (niſi ſicubi **has obiter** exēpli cauſa,non neceſſitatis referre ex vſu fuit) ſed quæ genere ac ſpecie ſunt diſtinctæ. **Ergo in** frictionibus quidē quā mollis duraq;,& ante has mediocris,facultatem obtineant, interpre **tati** ſumus. Adiecimus & differētias,quæ à quantitate ſumuntur,numero tres: mox quæ ex cōiuga **tione** harū oriuntur: oēs in totum numero nouem,etiam poteſtate ſingularum expoſita. In exercitationibus vero enarratis,quæ'nam acuta veloxq; vocetur, quæ'nam hebes tardaq;, ac quæ harum **mediæ** primæq; natura ſaltem ſint,itemq; quæ valens ac mollis, præterea grauis leuisq;, quæq; harum ſint mediæ, ſimili modo tractatis, docuimus optimū corporis ſtatum per omnia, quæ mediocria conuenientiaq; ſunt,quę eadem media planè exceſſuum ſunt,agi debere, idq; tum in frictione, tum exercitatione, tum balneo,tum alimento,omnibus deniq;,quæ ſalubrem victus rationem com plent: pollicitiq; ſumus,ſicuti de frictione exercitationeq; fecimus, vbi in genera quædam commu nia ſpeculationem reuocauimus,quò ſimul recordatu facilis,ſimul certa ratione viaq; tradita doctri na eſſet,ita & in reliquis omnibus facturos: ac primum quidem de ea,quam apotherapian vocant, acturos: quandoquidē ea proximo loco tractanda in ſuperioribus eſt propoſita. Quippe vbi,quouſque intendere augereq; exercitationem oporteat, quod ad ſanitatis rationem pertinet, præcepi- F mus,finem quoque ſequi debere diximus apotherapian,de qua nunc agemus.

De apotherapia, quæ poſt exercitationes tum frictione, tum alijs ingenijs adhibetur. CAP. 2.

ESt igitur vnum quidem primum, quòd ea genere duplex eſt. Altera quidem exercitationis ceu pars,altera eius ceu ſpecies. Ac de ea quidem, quæ ceu ſpecies cenſetur, poſt dicemus: de ea vero,quæ vt pars habetur, nunc agendum. Omnis exercitationis probe peractæ poſtrema pars apotherapia dicitur.Et duplici conſilio ſuſcipitur,& vt excrementa expurget, & vt corpus à laſſitu dine tutum reddat. †Prior cauſa etiam exercitationi communis eſt: ⌐ quando eius quoque duplex omnino propoſitum eſt,& vt ſolidas animalis partes firmet,& excrementa expurget. Proprius tamen apotherapiæ ſcopus eſt,vt laſſitudinem quæ ſuccedere immodico exercitio ſolet, ſummoueat atque prohibeat. Ac athletis quidem, ⌐ & alijs qui opere corpus fatigant, ⌐ ſicuti qui vel fodiunt, vel iter agunt,vel remigant, vel tale quippiam opus vitæ neceſſarium obeunt: præſtò laſſitudines adſunt,niſi apotherapia deuitētur. Verū,de quo hoc loco agimus,optime cōparatum corpus,quod ab omni ſeruitute eſt liberum,& vni ſanitati vacat: raro laſſitudine tentatur. Sicuti enim athletæ, quos labor maximus exercet, nullo alio exercitandi genere obnoxij laſſitudini ſunt, præterquam G eo,quod ab ipſis ſolutum dicitur,ita nec qui vitam degunt liberam, & qui tantum valetudinis tuendæ gratia exercitantur, vſquam laſſabuntur, propterea quòd huiuſmodi exercitium adire nulla neceſſitate coguntur. Athletis enim neceſſe eſt (quò videlicet ad immodicos in certaminibus labores etiam totum diem aliquando continuatos præparato iam corpore ſint) abſolutiſſimum illud exercitium (ipſi κατασκευὴν vocant) aliquando obeant. Verum, qui tantum tuendæ bonæ valetudinis cauſa exercitantur, ijs nec neceſſum, nec vtile planè eſt immodicos labores adire: itaque his nullus inſtat laſſitudinis metus. Nihilo ſecius tamen ijdem apotherapia vtentur, etſi nullo laſſitudinis timore, at certe excrementorum purgandi cauſa: cui ex † pleniore (vt Græci loquuntur) menſura, etiam laſſitudinis ſecur..as accedit. Nam & ſi ipſe exercitationis modus his eſt à laſſitudine quàm maxime alienus, actioniſq; omnis ratio planè citra violentiam, fieri tamen aliquando poteſt, vt gymnaſten in vtroque paulum quid ſubterfugiat: quod neglectum, ſi non magnam, certe leuem exercitato laſſitudinem concitet. Cæterum non conuenit, qui ſibi viuat, & vni corporis ſanitati vacet, vt vel minimum lædatur vſquam. Tutiſſimum itaque ſit apotherapia ſemper vti. Quæ qualis adhibenda ſit, ipſa finium, ad quos tendimus, demonſtrabit natura. Nam, quoniam id petimus, vt ſolidarum animalis partium excrementa, quæcunque H excalfacta extenuataq; per exercitationem in corpore adhuc manent, prorſus eijciantur, & frictiones, quæ per alios adminiſtrentur, adhiberi oportebit, & cum his vnâ tum ipſarum, quæ fricantur, partium tenſionem, tum etiam ſpiritus cohibitionem. At quoniam nec frictionum vnica ratio eſt, nec ſpiritus cohibendi, deligendum ex vtroque genere eſt, quod vtiliſſimum eſt. Atque ex frictionibus quidem, quæ dura eſt, cogere corpora,hoc eſt denſiora ſimul del durioraq; reddere traditum iam eſt. Itaque hæc ad res propoſitas parum eſt accommoda: ſiquidem quod denſatur,intra ſe cludit: quod laxum fit, liberum excrementis exitum præbet. Ad eundem modum quod durat, ijs, quæ tenſa ſunt, maxime eſt aduerſum, vt quod eorum affectum magis adaugeat: contra quod mollit,id eſt vtiliſſimum. Si igitur ſimul & excrementa digeri, & quæ tenſa ſunt, molliri conuenit, duræ certe frictiones omnino ſunt fugiendæ: nec his minus à lentis cauendum arbitror. Nam poſt quàm à ſe corpus non amplius dimouetur, periculum eſt,ne frigeſcat, ac denſeſcat,dum nulla ope externa calfit. Hac " igitur de cauſa non ſolum cum celeritate eſt fricandum, ſed etiam, quoad fieri poteſt, plurium manibus: quò nulla corporis pars nuda maneat. At ſi nec tardam eſſe frictionem oportet, nec duram, oleum nimirum fricando corpori largiter circunfundi debebit: id enim ad velocitatem ſimul & mollitiem frictionis multum conducet: & alioqui aliud ſecundum nō mediocre

† Locus hic & in Greco mutilus videtur. ex antiquo igitur codice reſtitui debet hunc in modū, κοινὸς μὲν οὖν ὁ πρότερος σκοπὸς ὅλῳ τῷ γυμνασίῳ τῶν ἀθλητῶν τε καὶ τῶν ὅτιοῦν ἔργον ἀναγκαῖον ἐν τῷ βίῳ διαπραττομένων, οἷον ἤτι σκαπτόντων id eſt cōis igitr prior ſcopus ē omni exercitationi cū athletarū, tū eorū, qui opus à..qd vitę neceſſariū exercent, vt fodientium.

† ἐξ ἐπιμέτρου

" A.l. 1. f. 3 d. c. 4. fol. 61. b

A commodum affert: qñ & quæ tenſa ſunt, remittit, & quæ inter vehementius laborandum fatigata ſunt, emollit. Atq; his quidem de cauſis dura vitanda eſt frictio, ob alias vero mollis: quippe ea nec alte demittitur, ſed circa cutem ipſam & ei vicinas carnes deficit: nec ea, quæ in anguſtis meatibus contenta excrementa ſunt, elidit. Cuius profectò cauſa tum ipſam fricãdarum partium tenſionem, tum ſpiritus cohibitionem iniungimus. Media igitur mollis duræq;, quæ eadem mediocris eſt, ab vtriuſq; incommodo abeſſe videtur, & mollis inefficacia, & duræ violentia noxaq;. Ea vero perficietur fricãtis quidem manibus valenter iniectis ita, vt earum impreſſio ad duram frictionem proxime accedat, cæterum pinguitudinis copia, & velocitate mouendi eatenus remiſſis, vt planè euadat mediocris. Nam & pinguitudo ipſa valentioris manuum iniectionis non leue præſidium eſt, & breuitas ipſa contactus tñ demit de violentia, quantum etiam de tempore. Porrò tendendas obiter, dum fricantur, partes cenſemus, quò, quicquid inter cutem & ſubiectam carnem excrementorum reſidet, per cutem expellatur. Quippe ambabus ijs laxis non magis foras, q̃ intro ferri excrementa continget. Diſtentis vero ijs, quæ ſub cute ſunt, omnia foras eliduntur, ceu gemina manu expreſſa: vna foris, eius vtiq;, qui fricat: altera intus, ipſis.ſ. quæ tenduntur, particulis, manus vicem ſupplentibus. Ac propter hæc quidem non exigua portio apotherapiæ eſt ſpiritus detẽtio & cohibitio. Appellant vero ita, vbi omnibus thoracis muſculis, qui circa coſtas habentur, intentis coactisq; expirationem continemus.

B Accidit nanq; obiter, vt ſpiritus, qui à coſtis premitur, dum efflari, quòd clauſum ſit guttur (λάρυγγα Græci vocant) prohibetur, vniuerſus peſſum ad trãſuerſum ſeptum (quod Græce dicitur διάφραγμα) detur: atq; vt cum hoc, quæ ipſi ſubſunt, omnia ſimul attollantur, iecur, lien, ventriculus, & quædam alia. Oportebit autem interim muſculos quoque, qui in abdomine ſunt (ἐπιγάστριον Græci appellant) leuiter intendi, vt ab his vnà cum ſepto, ceu gemina manu preſſis, quæ interſunt partibus, excrementum, ſiquod intra ſe habent, foras elidant. Porrò mediç inter hæc partes continentur, iecur, lien, vẽtriculus, craſſi ac tenuis inteſtini partes, quæ prominẽt. Loca vero ad excipienda, quæ expelluntur, excremẽta patent, tum vẽtris tota capacitas, tum iſthic conſiſtentium inteſtinorum concauitas. Si vero feriari planè abdominis muſculos patieris, nullius prædictorũ excrementa vacuabis: quæ vero in thorace ac pulmonibus habentur, ea deorſum transferes. Expedit vero, huc potius transferantur, q̃ in illis maneant: tanto profectò magis, quanto etiam eorum, quæ in ventre, q̃; quæ in pulmonibus & pectore continentur, promptior exitus patet. Hæc enim (nempe quæ in ventre & inteſtinis ſunt) vel euomuntur facile, vel excernuntur: Illa cum conatu & vi per tuſſes eijciuntur. Verum, ſi quis, perinde vt ſeptum, ita abdominis quoque muſculos

C anhelitus cohibitione intendat, exquiſitius planè expurgabit ea, quæ ſub ſepto ſunt, viſcera: nõ trãſferetur tamen quicq̃ à ſpiritus inſtrumentis ad ea, quæ nutrimento ſunt delegata, ſed totum in ipſo thorace & pulmonibus excrementum manebit. Quare cohibitionem anhelitus id genus nunc non probo: multoq; minus, ſi quis omnino non diſtento ſepto valide, ac vehementer contrahat muſculos abdominis: quando ita neceſſe eſt venas omnes parteſq;, quæ circa collum ſunt, ſpiritu ac ſanguine impleri: excrementa vero ſurſum atque ad caput, non deorſum & ad ventrem ferri. Intueri.n. id tum in ijs, qui tibia inflant, licet, tum qui maximam acutiſſimamq; vocem edunt. Siquidem his collum omne dilatari, faciẽ vero intumeſcere, & caput validiſſime impleri videas propterea, q̧ in hoc opere, qui in abdomine muſculi ſunt, tenduntur, diaphragmate his cedẽte. Eſt enim quicquid eiuſmodi operis eſt, veluti in ijs demonſtratum eſt, quæ de voce edidimus, miſtum ac compoſitum ex maxima expiratione & ſpiritus cohibitione: vtiq; cum ſimul omnis ſpiritus e[illegible] maximo nimirũ facto [illegible]piratu, idq; cum validiſſima muſculorum, tum q[illegible] coſtis inſident, tum qui in abdomine ſunt [illegible]enſione: In ſpiritus aũt cohibitione, eadem vtrorumq; muſculorũ facta tenſione nullo tñ ſpiritũ elabi permiſſo: In ijs, qui tibia ſonant, aut acutam vocem edunt, muſculis pari modo tenſis: expiratione tñ nec penitus cohibita, nec tota ſimul emiſſa, ſed mediã rationẽ ſeruante. Ita nimirũ fit,

D vt trium operum cõis ſit muſculorum tẽſio, propria vero in totius ſimul ſpiritus efflatu: velox, eius foras expulſio: in anhelitu cohibendo ipſa eius retentio: in tibiarum opere & voce mediocris emiſſio. Cauſa vero triplicis huiuſce operis in exitu arteriæ eſt: quippe qui in totius ſimul ſpiritus efflatu latiſſime ſe pandit: in ſpiritus cohibitione prorſus clauditur: in ijs, qui tibia ſonant, aut qui voce acuta ſimul & magna vtuntur, medium quendam habitum ſeruat. Ac de his quidem poſt hac aliquando agere neceſſe erit in ijs, quibus de vociferatione agemus. Cæterum ſpiritus cohibitio, quæ ad apotherapian eſt {maxime} idonea, {iecur, lienem} & ventriculum attollit, tenſis qui in thorace ſunt, muſculis vniuerſis: remiſſis, qui ſunt in ſepto & abdomine: ita nanque deorſum feruntur excrementa: Secundo autem loco habẽda eſt, quæ mediocriter eos, qui in abdomine ſunt, muſculos tendit, quò videlicet ea, quæ ſub ſepto ſunt, viſcera apotherapiæ fructum ſentiant. His ipſis de cauſis etiam faſciarum (quæ ἅμματα Græci vocant) circumactus fieri conueniet: quos fricantes ipſi, cum à tergo fricandorum conſtituerint, circa totum ventrem adhibent: † cum ex aduerſo ſe collocarint, ceruicibus: alios vero coſtis, & ſpinæ, & pectori accommodant, idq; conuerſo pariter cum his quodammodo eo, qui fricatur. Circa lumbos vero ſimilis faſciarum circumiectio circumactioq; fiet, tendente ſe ad ſingulas eo, qui fricatur, non tamen cum omnibus pariter ſe vertente: cum neque continuos motus nec vehementes contingere ei ex apotherapia conueniat,

A. 1. t. 3. d. 2. c fol. 61. b

† *Alij vertũt ex græco. Alios vero, cum à fronte conſiſtẽtes, faſciarum circa dorſum circũiectionibus vtũtur, duabus manibus circũagẽtes: alios autem coſtis, & ſpinæ & pectori, idq; conuerſo &c.*

conueniat,ſed certe aliquos,& quibus ex interuallo frictiones ſint interpoſitæ. Quæ nanq; & continuæ & vehementes frictiones ſunt,hæ exercitationis, quam præparatoriam vocant,ſunt propriæ: quæ vero non continuæ,nec vehementes,apotherapiæ. Itaq; ſæpe quidem reuoluatur,ſubinde vero etiam repellat: ſæpe etiam hoc ipſo tpe progymnaſten mutet: ſæpe ipſe à tergo gymnaſtæ incumbens,ac crurum vtrunq; per vices ipſi circumplectens, idq; cum tenſione aliqua haudquaquã vrgente,ab alijs,qui cõmode contrectent,fricetur: hac.n.vel maxime ratione & calorem,qui exercitando eſt adauctus, ſeruauerit, & ſimul excrementa proprijs ipſius tum tenſionibus tum motibus eiecerit. Ad quod ſane opus ſpiritus quoque cohibitio non parum mihi conducere videtur: quippe qui vndiq; compulſus, in anguſtos ſe recipere meatus cogitur, eosq; ſi amplius truſus propulſusq; fuerit,etiã penitus tranſire,atque extenuati iam excrementi ſecum non nihil arripere. Ad hũc ſane modum exilia inſtrumentorum foramina,vehementiore ſpiritus inflatu, expurgantes opifices videas. Nam,quantum is vlterius per vim coactus impellitur, tantũ ab ipſo quædam impelluntur, quædam trahuntur, totamq; viam peregiſſe properant. Et truduntur quidem, quæ ante occurrunt,attrahuntur, quæ ad latus ſunt poſita, impetu ipſo motus vtraq; coacta. Quin etiam inter ipſam exercitationem,ſpiritus cohibitionem interponunt optimi gymnaſtæ, atq; etiam, quam ſupra comprehendimus, ipſam, quæ apotherapiæ debetur, frictionem: ſimul hominem, cum laſſitudo incipit, recreantes: ſimul cutis meatus paulatim expurgantes, quo videlicet perſpirabile ſimul purumq; corpus ad ſubſequentes labores ſit. Cum alioqui verendum ſit,ne,ſi nihil tale gymnaſta prouiderit,obſtruat potius prædictos meatus,q̃ expurget,propterea ꝙ vehementiſſimi materiæ impetus diuerſis temporibus ac rationibus contrarios edere effectus poſſunt, obſtruere quidem, cum craſſum ſimul ac multum fuerit, quod confertim ac præceps agitur: purgare, cum exiguum tenueq; eſt,nec præpropere nec violenter cogitur ſimul omne expelli. Apparet enim ita accidere in omnibus tum externis inſtrumentis,tum vero calathorum plexibus. Quippe eluitur extergiturq; ex his omne ſuperuacuum, non cùm egredientibus adhuc paulatim prioribus alia violenter à tergo irrunt (verendum.n. interim eſt, ne, quæ in tranſitu ſunt impacta innixaq;, inuicem viam obſtruant) ſed cùm prioribus, {vel iam exeuntibus,} vel plane vacuatis alia poſtmodum vacuantur. Et quid de exiguis meatibus miremur, cum etiam è theatris multitudo, quæ confertim egredi conatur, in exitu hæret? Ob hæc itaq;,qui etiam in medijs laboribus apotherapia vtuntur, gymnaſtas laudo, potiſſimumq; in ijs, quos grauia (quæ vocant) certamina exercent. Verum de his poſtea. Qui autem nunc nobis propoſitus iuuenis eſt, non athleticum habitum, ſed ſimpliciter ſanitatem ſcopum habet, quo minus aut multis exercitationibus, aut coacta comeſtione eſt opus, aut etiam ſuillæ carnis copia,aut pane id genus,quo graues athletę vtuntur. Atq; his omnibus de cauſis timendum huic non eſt, ne exiles eius meatus obſtruantur, ſi modo probe eſt præparatus, ſcilicet idonea frictione,ac laboribus qui ex paruis paulatim creſcant. Graui vero athletæ,niſi omnia probe adminiſtrentur,ob ciborum tum qualitatem tum quantitatem verendum in exercitationibus eſt, ne obſtruantur potius,quàm expurgentur meatus.

A.ibidem

E F G

Galeni excuſatio,ſi forte in docenda Apotherapia breuior fuiſſe videatur. CAP. 3.

AC de apotherapia quidem abunde mihi dictum iam eſt. Deinceps ad balnea veniamus, illud modo de propoſitis præfati, ꝙ ſi quis hæc paucioribus interpretabitur, is merito prolixitatem ſermonis noſtri accuſet. Verum,ſi quis aut neceſſarium aliquod theorema,aut,quæ id confirment, euidentes demonſtr[illegible]ones prætereiens, breuitate ſe vſum putat, hunc non tam de tali breuitate ſibi placere,q̃ certe pudore affici,par eſt. Ego vero,& ſi iſtũ volumen ſcribere de ea, quæ vocatur apotherapia,potuiſſem,tamen id faciendum non cenſui, vt qui longitudinem huius operis contrahere maxime ſtudui. Si.n. ad ea refellẽda, quæ perperã à pleriſq; ſunt ſcripta, me conuertere voluiſſem, nec paruã nec certe leuẽ materiã longioris ſermonis habuiſſem. Verũ arbitror ex ijs, quæ demonſtraui, ſatis me ſeminum dediſſe ijs,qui ſaltem non plane hebetes ſunt,eiuſmodi omnia refellendi. H Cum enim dicat Aſclepiades ſpiritus cohibitionem caput opplere,ex ijs,quæ ipſe paulo ante definiui,cum differentias eius traderem,poteſt,qui volet,hominis ſententiam refellere. Similiter in ſecundo quoq; volumine licuit etiam mihi omnibus exercitationibus ſingillatim percenſitis, librum producere: ſicuti cùm alij non nulli fecerunt, tum, qui belliſſime totam materiam eſt executus, Theon Alexandrinus. Is enim quatuor libros non alia de re, q̃ de particularibus exercitijs ſcripſit. Quæ & mihi dixiſſe licuit,vt qui tum melius, q̃ ille, interpretari potuerim, tum vero aliarum meminiſſe non paucarum exercitationum, quæ ſunt operibus communia. Is.n.cum illud ſibi propoſuiſſet, vt, quemadmodum athletæ maxime exercitarẽtur, doceret, in his multum verborum abſumpſit. Poteſt aũt,qui volet, & de ijs, quas ſingulæ artes præſtant, exercitationibus diſſerere. Atque hæc quidem ijs, qui longitudinem operis parum æquo animo ferunt, dicta ſint.

De Balneis calidarum & frigidarum aquarum, quatenus ad tuendam ſanitatem comparantur. CAP. 4.

NVnc de balneis agere tempeſtiuum videtur, Ac primum quidem de aquis dulcibus calfactis,vt quarum crebrior ſit vſus: mox de frigidis: poſtremo de ijs, quas ſponte natas appellant: † quarum aliæ media temperie,aliæ feruentes,aliæ tepidæ, aliæ omnino frigidæ ſunt. Dulciũ calfactarum

† Quidã putãt vocẽ illã, quarum,nõ ad ſpõte natas aquas tãtũ referri debere,ſed ad oẽs ſupra enumeratas aquas, vł ad balnea, eſt enim in Gręco αὐτῶν generis omnis.

A calfactarum aquarum, ſi media temperie ſint, vis calida & humida eſt: ſin tepidiores ſint, humida & frigida: quod ſi iuſto calidiores fiant, calida quidem, ſed non perinde humida. Quippe horrere corpora, contrahiq́ exiles eorum meatus ſubigunt, ita vt nec madeſcere ab extrinſecus accedente humore poſſint, nec excrementi, quod intus latet, quicq̄ emittere. Cæterum ab ijs incipiendum, quę medium temperamentum obtinent, quæ per ſe ſemper calfaciunt & humectant: euenit tñ ex accidente, vt aut per halitum digerant humores, aut ſuperuacua fluxione (ῥεῦμα Græci vocant) corporis particulas impleant, aut molliant, aut concoquant, aut vires firment vel infirment: ſiquidem ad hæc quantitas quoq; earum non minimum confert. Quin alios quoq; multos lauationis aquæ temperatæ & potabilis effectus, qui iam comprehenſis ſuperueniãt, enumerare licet: quorum qui propoſito nunc operi ſunt accommodi, dicentur, q̄ fieri poteſt, pauciſſimis, dilato videlicet in aliud tempus eo, quem in morbis præſtant vſu. Sed, quod ad ſanitatis tuendæ ſpectat vſum, iuuenis in ſermone propoſitus, iam exercitatus redeat, vt prius eſt comprehenſum. Huic igitur prædicti balnei perexiguus eſt vſus: vt qui omnia iam ex mediocri exercitatione, & iam dicta apotherapia eſt conſecutus. Nihilo ſecius tamen, ſi probe balneum adhibeas, ipſum quoq; apotherapiæ pars aliqua fit: ſiquidem duras tenſasq́ partes emollit: excrementum, pútreq́, ſi quod intus ad cutim hæret, euocat: *σύντηγμα.i. liquamẽtum.

B verum neutrius horum egere videtur propoſitus iuuenis: nec vllum aut mollioris carnis aut adipis liquamentum credibile eſt illi inter exercitandum euenire: cum & immodicos & vehementes motus talia ſequebantur: huic vero non ſolum expulſa omnia excrementa, ſed etiam emollitæ ſolidæ partes ſunt, obiter dum apotherapia eſt vſus. Quare elui ſibi in balneo ſudorem & puluerẽ, ſi quando hoc vtitur, magis poſtulat, q̄ calefieri. Ergo tranſire tm̄ ad ſolium vſq;, non in laconico immorari is debebit, ſicuti qui citra exercitationẽ ſeipſos elixant. Sed nec morari in piſcina huic eſt opus: *βαλανείῳ. immo lotus, vt comprehenſum eſt, ad frigidam feſtinet: atque ipſa quoq; mediocris eſto, vtpote ad medij temperamenti corpus. Quibus enim aut vehementer frigida opus ſit, aut molli, & veluti inſolata, poſt dicemus. Cæterum optimum corpus, quoad augeſcit, dictum ſupra eſt non eſſe frigida lauandum, ne eius incrementum moretur. Vbi vero abunde eſt auctus, iam frigidæ quoque aſſuefaciendus: vt quæ tum corpus vniuerſum roboret, tum cutem denſam duramq́ efficiat: quod ſane tutiſſimum eſt aduerſus noxas, quæ extrinſecus imminent. Quemadmodum vero quiſpiam frigida lauari primum incipiet, ſic vt nullam ex ſubitaria mutatione noxam ſentiat, id vtiq; ante omnia ſciri conuenit. Multi enim cum parum recte incepiſſent, adeo in frigidam lauationem male fuere affecti, vt nec ijs, qui tutiſſime eam adminiſtrare potuiſſent, ſe permitterent. Eſto igitur anni tem-

C pus æſtatis initium: quò videlicet ante hyemem in toto interpoſito tempore non ſpernenda conſuetudo, pariatur. Eſto præterea dies, quo auſpicabimur, q̄ maxime tranquillus: &, quod id tempus feret, calidiſſimus: cuius etiam calidiſſimam deligendam eſſe partem nemo dubitet: ſicuti etiam gymnaſterium, quod mediocri maxime ſit temperamento. Et externa quidem præparatio talis eſt. Corpus" ipſum, quod vti frigida debebit, ad hunc modũ præparabitur. Eſto illi ætas quarti maxime ſeptennij medium, nulla nec ipſo die, nec, quæ eam præceſſit, nocte, noua re alterato, ſed priſtinam ſalubritatem ad vnguem ſeruanti. Eſto vero, qui frigida vtetur, iuuenis, & animo tum præſente, tum planè hilare, ſi quando aliàs, etiam tunc præcipue: ac primũ quidem fricetur linteis vberius. Sunto aũt frictiones magis nunc, q̄ ante, vehementes, atq; etiam linteis durioribus adminiſtratæ. Quòd ſi manicas conſutas manibus progymnaſta circun[illegible]bit, quo fiat opus [illegible]ilius, non minime ad rem pertinebit. Dehinc oleo [illegible] aſſueuit, [illegible]inde exercitetu[illegible] [illegible]itationibus multitudine quidem paribus, ſed citatioribus, q̄ ante. Ab his in frigidam deſcendat, non tamen cunctanter, ſed celeriter, vel etiam ſemel totus inſiliat, huc vtrobiq; ſpectans, vt vno maxime tempore omnibus corporis partibus humor circunfundatur: quippe cum, ſi ſenſim his accedet, horrorem concitaturus ſit. Eſto vero & aqua ipſa nec tepida, nec planè cruda & glacialis, alte-

D ra nanque repercuſſum caloris {non} efficit: altera ferit inſuetos, ac refrigerat. Siquidem procedente tpe, tali quoq; aqua vtatur iuuenis, ſi neceſſitas exigat: verum primo ſaltem die omnino cauenda eſt admodum frigida. Exeunti vero ab aqua, fricari oleo, idq́ à pluribus expedit, quoad cutis ipſa incaleat. Poſt hæc cibum plus, q̄ conſuetum, potionem infra conſuetudinẽ capiat: quæ ipſemet vel iniuſſus faciet, rite modo omnia ſint peracta. Nam à frigida lauatione & plus appetunt, & melius concoquunt, ac minus ſitiunt, veniuntq́ ad exercitationes poſtridie planè meliore habitu corporis, mole quidem pari ei, quæ ante, cæterum compacta, & muſculoſiore, ac vegetiore: cute vero duriore ac denſiore. In hoc ergo ſecundo præterea die ſimiliter omnia ſunt peragenda, etiam tertio, & quarto. Poſtea vero procedente tempore ad eundem modum frigidam iterum ingredi iubebimus, videlicet poſt eam, quę priori ingreſſui ſucceſſit, frictionem, vt prius eſt comprehenſum. Verum tertio eam ingredi, quod nõ nullis placuit, non laudo. Nam & iterum id feciſſe, abunde ſatis mihi eſſe videtur: præſertim cum pro arbitrio noſtro immorari hominem iubere liceat: ipſum vero immorandi tempus, hic quoque à quotidiana ipſius experientia eſt coniectandum. Nam, ſi egreſſus frigidam coloratior ex frictione cito redditur, mediocriter moratum indicat: ſin & tardius ei calor redeat, & decolor diutius maneat, plus æquo moratum docet. Si ergo cutis notis intentus ſis, facile intelliges, an par tempus poſtea in frigida morari conueniat, an potius ad maius minus'ue

l.1.f.3.d.2. 6.fol.61.f

nus've

nus've aliquid ſit mutandum. Et de frigida lauatione, quod ad optimam naturam ſpectet, abunde E dictum arbitror.

De Laſſitudinibus & earum cauſis. CAP. 5.

SVpereſt, quemadmodum peccata, ſiqua inciderint, cõmodiſſime corrigas, differere. Vt enim q̃ maxime ſtatum corporis irreprehenſibilem ſortitus quiſpiam ſit: ac ab omnibus, quæ in vita contingunt, negocijs liber ſit, & ſibi vni viuens: fieri tamen nequit, vt non aliquando vel ipſe, vel is qui ei præficitur, aberret. Primum igitur non abſimile eſt in id maxime & frequentiſſime peccatum incidere iuuenem exercitationibus deditum, quæ laſſitudo appellatur: de qua multis iam non ſolum medicis, aut gymnaſtis, ſed etiam philoſophis eſt proditum, veluti Theophraſto, qui integrum de ea volumen ſcripſit. Ego vero hic quoque longitudini parcens, quæ non nullis parum recte de ea ſunt tradita, ea tranſire ſtatui: quæ vero maxime ſunt neceſſaria ijs, qui ſanitatem tuendam profitentur, hæc vnà cum accommodatis demonſtrationibns explicare: ac primum de notione eius agere, quippe recte ſe habet ab hac orſos, ſic ad eſſentiam eius explicandam accedere. Ergo" laſſitudinis notionem intelligentiamq;, ſunt, qui accipiant, dum *vſti extentiq; ſibi eſſe videntur, idq; aut omnibus corporis partibus, aut ijs tantum, quibus laborarint: quidam dum triſti moleſtoq; ſenſu inter mouendum afficiuntur, hunc alij indicibilem dixere, alij vlceroſum appellauere: non F nulli, cum membra ceu contuſa & phlegmone obſeſſa ſentiunt. Non deſunt, & qui ſimplices hos affectus inter ſe miſcent, & qui tenſionis eſt, & qui vlceroſus, & qui phlegmones ſpeciem præfert. Alij duos ex his miſcent, aut eum, qui vlceris emphaſin exhibet, ei, qui tenſioni aſſimilatur: aut eũ, qui phlegmones ſenſum affert, ſeorſum cum vtroque: ita vt ſint in vniuerſum ſententiæ de laſſitudinis notione ſeptem. Quæ ſanè omnes vt veræ ex parte ſunt, ita in totum ſimplici abſolutoq; ſermone non ſunt. Nam, ſiue vlceris ſenſus, cum mouentur, ſe exhibet, ſiue phlegmones, ſiue incendi tendiq; videntur, ſiue duo quilibet horum, ſiue etiam omnes coeant, κόπος Græce dicitur, id eſt laſſitudo, eorum affectuum vnuſquiſque. Quo fit, vt ſeptem eius in vniuerſum differentiæ ſint, ſimplices tres, compoſitæ quatuor. Corporis vero, quod his ſit affectum, remedia, quædam propria cuiuſque laſſitudinis ſunt, quædam omnibus communia. De his mox dicetur, ſi prius de affectu quodam, qui laſſitudini proximus eſt, dixero, quem decepti non nulli praue laſſitudinem nominant: is qualis ſit, & quas notas habeat, illuſtrius apparebit, ſi cuiuſque laſſitudinis eſſentiam prius diſquiſiuerimus. Hactenus enim ipſa ſymptomata dicta ſunt. Illa enim, quòd incendi tendiq; corpus videatur, & quòd mouenti ſe vel vlceris vel phlegmones ſenſus oboriatur, affectiones non ſunt, ſed ſymptomata. Affectiones vero corporum, quibus hæc ſuperuenire ſolent, tres ſim- G plices ſunt, quatuor compoſitæ. Et vlceroſus quidem affectus oritur ab excrementorum copia tenuium ſimul & acrium. Quæ nimirum inter exercitandum proueniunt duplici ex cauſa, aut eo excremento, quod craſſius erat, fuſo & attenuato, non tamen toto expulſo: aut adipe, molli've carne liquata. Neceſſe enim eſt abs" tali humore, ceu tenui atque acri, pungi & quaſi vulnerari tum cutem, tum ipſam carnem ſic, vt etiam horror interim oboriatur, immo etiam quadantenus concuſſio commotioq; totius corporis inæqualis, quod Græci ῥῖγος vocant: ſi modo admodum tum copioſus humor is, tum acer ſit. Ac talis quidem eſt vlceroſa laſſitudo. Vbi autem tendi ſolum membra videntur, vlceris vero ſenſus non eſt, in hac certe laſſitudine nullum excrementum, de quo ratio vlla ſit habenda, in corpore continetur, ſed reſidet in muſculis & neruis ex nimia tenſione, quam exercitando admiſerunt, affectus quidam effectricis cauſæ poteſtatem teſtificans. Accidit nanque in vehementi tenſione omnes muſculorum fibras tendi, non tamen ſimiliter omnes laſſari, ſed eas maxime, quæ per longitudinem tenſionis porriguntur. Quippe quæ obliquiores quodammodo iacent, minus in directum aguntur: quare his nullum inſtat periculum. In ijs vero, quæ immoderatius ſunt extentæ ita, vt parum à rumpendo abſint, relinquitur affectio quædam ſimilis ei, quæ inter agendum fiebat: quippe tendi adhuc videntur, cum tamen nulla iam tenſio- H ne vrgeantur. Tertia vero laſſitudinum differentia, qua nimirum ceu contuſas aut phlegmone obſeſſas partes ſentimus, tum maxime ſolet incidere, cum muſculi nimium excalfacti attraxere quippiam ex circunfuſis ſibi excrementis. Quòd ſi etiam tum tendonibus, tum neruis idem affectus incidit, ὀστόκοπον Græce, quaſi oſſium dolorem, eum affectum nominant, ob penitiorem ſcilicet ſenſum, partibus, quæ in alto maxime corpore ſunt poſitæ, nomen tribuentes: quippe ſummum locum cutis occupat: ſecundum ab ea poſitus ordinem muſculi habent, vtique circum oſſa poſiti: at tendones ipſis oſſibus adhærent. Quo magis rationabile eſt, cum hi quicquam prædictorum patiuntur, videri in imo ac circa ipſa oſſa affectionem hærere. Atque hæ quidem ſolæ tres ſimplices laſſitudinum differentiæ ſunt: compoſitæ vero ex his, vt iam dictum eſt, quatuor ſunt: de quibus mox agendum, ſi tamen prius ſimplices vniuerſas abſoluero. Eſt nanque affectio alia quoque, quæ, ceu laſſitudo ſit, non nullis imponit: hæc incidit, cum ſupra iuſtum muſculi ſiccantur ſic, vt ſquallens contractumq; corpus appareat, atque ad motus quodãmodo pigrum: non tamen ei quicquam eorum, quæ modo diximus, ineſt: neque is, qui veluti vlceris aut tenſionis eſt, multoq; minus, qui veluti phlegmones eſt ſenſus. Quippe diuerſiſſimus aſpectus eiuſmodi affectionis eſt, & eius, quam vltimo loco retulimus. Hæc nanq; ſquallens & contractius corpus efficit: at quæ

A.l.1.f.3.c.12.fol.6

* πεπρῆσθαι. *Veteres codices habent* ἐμπίμπρασθαι, *& ita ĩferius. quam dictionẽ quidã vertũt vri, ſeu aduri: alij impleri. Vide lib. de venæ ſect. aduerſus Eraſiſtrateos cap. 8. bis & libro de curandi ratione per phlebotomiam cap. 4.*

A.l.4.f.1.c.6.fol.41

A at quæ phlegmones ſenſum præfert, mole etiam, quàm pro natura, ampliore. Quare quatuor in vniuerſum ſimplices affectiones ſunt: quarum ſingulis ſua ſunt remedia.

De remedijs laßitudinis quæ vlceris & quæ tenſionis ſenſum repræſentat. CAP. 6.

ORdiendum vero ab ea, quæ vlceris ſenſum inuehit: quam etiam ab excrementorum acrimonia ortam diximus: hæc maxime in ea incidit corpora, quæ & mali ſucci ſunt, & excrementis abundant. Succedit vero recentibus cruditatibus, cum aut exercitantur immoderatius, aut in ſole ſunt morati. Cæterum nihil obſtat, quin in corpore boni ſucci citra cruditatem proueniat, vtiq; ob exercitationis nimium exceſſum. Sanè excitare eam ſolent celeres, ac multi motus. In hac vero laſſitudine etiam denſa eſſe horrereq; cutis videtur. Fatenturq; qui ea ſunt affecti, inter mouendum dolere ſibi vlceris ritu alij cutim tantum, alij ſubiectam etiam carnem. Remedium huius ex ijs, quæ affectioni ſunt contraria, comparatur. Quippe ſi quæ redundant, euapores, malum ceſſabit. Sanè euaporabuntur frictione multa molliq; cum oleo, à quo omnis adſtringendi vis abeſt: quod genus maxime Sabinum eſt. Aduerſiſſimum vero huic affectioni eſt, quod ex Hiſpania portatur, & ex Iberia: vocant autem Hiſpanum: tum quod omphacinum vocant, vel ὠμοτριϐὲς,
B id eſt crudum. Et, vt ſemel dicam, quod auſterum eſt, omne id alienum eſt. Adeo guſtu ipſo vim eorum diſcernere licet, etiam ſi de ipſis ante periculum non feceris. Sic nanq; & nos quondam in Macedonia deguſtato oleo, quod fit circa Aulonem, qui eſt ſuper Strimonem, deprehendimus eandem cum Hiſpano vim habere. Quin & reliquorum omnium olei generum ita deprehendas vires, etiam quæcunq; per abuſionem nominant, & quæ ex ſale, ex radicibus, ex herbis, ex germinibus, ex folijs, vel fructibus præparantur. Dictum vero abunde de his omnibus eſt in operibus ijs, quæ de medicamentis inſcripſimus: nihilo tamen minus etiam in propoſito opere dicetur ſuo loco. Illud tantum in præſentia dixiſſe ſatis ſit, quod planè dulciſſimum oleum eſt, id eſſe ad propoſitam affectionem maxime accommodatum. Hoc igitur copioſo cum multa frictione vtendum: primo quidem die, quò ſuſpectam forte laſſitudinem omnino declines: ſecundo vero, vt ſi qua incidit, diſcutiatur. Diſcutit porrò eam exercitatio, quæ apotherapia dicitur: in qua ſcilicet motus adhibeas quantitate mediocres, qualitate tardiores, idq; cum frequenti interpoſita his quiete: qua vtique fricare hominem oportet pluribus ſimul contrectantibus, quò nec refrigeſcat pars vlla, & ocyſſime excrementa digerantur. Porrò frictionum plus adhibebitur in ijs, qui in cute & ſub cute excrementorum collectam vim habent: motuum vero, quos ipſemet edat, in altera laſſitu-
C dine: ſcilicet in qua plus eſt in ipſis muſculis congeſtum. Quæ enim in his coacta excrementa ſunt, ſola frictio educere non poteſt: his enim opus eſt non ſolum ab aliquo foris attrahi, verumetiam ab altero quopiam intrinſecus impelli. Impellit ea partim calor ipſe, qui per motum accenditur, partim ſpiritus, qui vnà emittitur, partim ipſa muſculorum tenſio: ſuper hæc vero ipſa ſingularum partium excretoria alieni vis. Altera vero laſſitudo, in qua tenſio ſentitur, illud pro remedio poſtulat, quod Hippocrati græce* χάλασις, id eſt relaxatio dicitur. Ea nanque tenſioni cõtraria eſt ad eum modum, quo duritati mollities. Ait enim ita: Cutis duræ mollitio, diſtentæ remiſſio. Ceu duro molle, diſtento remiſſum laxumq; contrarium ſit. Sanè remittitur quod diſtentum eſt, in alijs quidem affectibus, quos in quinto de ſimplicium medicamentorum viribus diximus, alia ratione. Quod vero per exercitationem incidit, tum pauca mol... fric...ne, eaq... oleo dulci, atque egelido ...m intermiſſione omnino, aut etiam quiete, præterea lauatione me...j temperamenti, atqu... ...lida pluſcula mora: adeo ſi bis ter've lauabis, plus proderis. Hi vero & poſt balneum vngi deſiderant prius, quàm veſtiantur. Quòd ſi propter ſudorem forte aliquem pingue deterſerint, rurſus vngi deſiderant. Quinetiam poſtero die, cum è cubili ſurgunt, vngi his expedit: nunquam tamen oleo vltime frigido, nec dura frictione. Incidit certe huiuſmodi laſſitudo ijs, qui-
D bus ſalubris ſuccus eſt poſt robuſtas potius, quàm celeres exercitationes: redditq; laſſatos ipſos pigros admodum, ægreq; flexibiles. Non tamen hi denſi horrenteſq; apparẽt, quemadmodum quos paulo ante comprehendimus, cæterum contracti aridiq; non minus ipſis apparent: tangentibus vero calidiores videntur non ſolum ijs, quos vlceroſa laſſitudo vrget, ſed etiam quàm ipſimet, cum ſani eſſent.

De remedijs laßitudinis, quæ inflammationi ſimilis eſt, & gracilitatis quæ à laßitudinibus ſeparatur. CAP. 7.

TErtia laſſitudo ex vehementiſſimis naſcitur motibus: ſolaq; ſupra naturalem habitum muſculos attollit ſic, vt phlegmone perſimilis affectio ſit. Itaque & leui tactu offenduntur, & calidiores apparent. Dolent vero etiam, ſi ipſi per ſe moueri conentur. Incidit hæc laſſitudo ijs plurimum, qui aſſueti exercitationibus non ſunt, nam exercitari aſſuetis raro incidit vtique ex vehementiſſimis plurimiſq; motibus. Sanationis vero eius conſilium ad tria dirigitur, eadem ferè, ad quæ omnium phlegmone obſeſſorum, nempe ſuperuacanei vacuationem, extenti requiem, & inflammationis refrigerationem. Ergo & oleum copioſum ac tepidum cum frictione molliſſima, & longiſſima in medij temperamenti aquis mora, huiuſmodi laſſitudines emendat.

Margin notes: 1.f.3.d.2. fol.65.6 — A.l.1.f.3.d. c.12.fol.65 — A.l.4.f.3. c.6.fol.41 — In li. d vſu Humidorũ. iuxta principium. — Ibidem. — * χάλασις. — * ...θερμοῦς. — idem.f

Quòd ſi paulo tepidior aqua ſit, plus proderit. Ad eundem modum multa quies, & vnctio aſſidua, E deniq; omnia quæ id, quod laſſatum eſt, quiete lenimentóq; recreet, ac quod ſuperuacuum eſt, per halitum digerant. Sed putet fortaſſe quiſpiam laſſitudinem hanc nec ſimplicem eſſe, nec à duabus iam traditis tertiam, ſed ex his compoſitam, nec aliunde conſtantem, q̃ ex neruoſarum partium tenſione, & vlceris ſenſu:[a] † calorem nãq;, qui in huiuſmodi laſſitudine ſentitur, in alijs quoq; naturaliter ineſſe, veluti in memoratarum vtraq;: nec tamen cõplendæ notionis ſubſtantiæ've partem eſſe vllam. Verũ illud huic vni egregie præter cæteras ineſt, nẽpe maior, q̃ pro naturali habitu, tumor, tum ꝙ nec[b] grauitas ſenſus ſimilis in hac & tenſionis laſſitudine habet: quippe in illa tendi, in hac contuſos eſſe vſq; ad oſſa neruos vniuerſos putant, qui ipſa laborant. Quare in his ſaltem propriũ à reliquis duabus diſcrimen habet, nec eſt cõpoſita tm̃. Tres igitur ſiue corporis ſtatus, ſiue affectus, ſiue quid aliud dixiſſe velis, hi ſunt. Eſt alia quædam ſuper has quarta, ſimilis quidem laſſitudini, non tñ laſſitudo, ꝙ neq; vlceris, neq; tenſionis, neq; phlegmones, affectum præ ſe ferat: ſed nec horrorem vllum dolorem've, nec pigritiã ad motus, quemadmodum laſſitudines, infert, ſed gracilitatẽ tm̃ ariditatemq́; facit. Incidit quidem hæc in corporibus boni ſucci, & exercitationi aſſuetis, vbi immodice exercitata, parum rite apotherapia ſunt vſa. Quippe ita & digeruntur excrementa, & quæ tenſa fuerant, laxantur: nec aliud in corpore relinquitur præter ſiccitatem, quam ex immodico motu contraxerunt. F Poſtulat aũt primo die nihil ſanè diuerſum ab ijs, quæ prius dicta ſunt, præter calidiorem aquã, quæ ſenſim contrahat, & calfaciat, & roboret cutem: ſecundo apotherapiæ exercitationem, quæ tum in motu tum frictione & pauca & mollis & tarda ſit: præterea ſolium ſimiliter calidum. Verum protinus in frigidam exiliant: quò videlicet ipſis robur in cute vnà cum calore conſtet. Nam & minus in ſequenti tempore per halitum amittunt, & facile in carnem cutemq́; nutrimentum reſumunt: quo maius his commodum nullum profectò inuenias, vt qui nullum notabilẽ affectum, præter carnis gracilitatem ariditatemq́; habeant. Quippe poſtulat (arbitror) tale ſaltem corpus nutriri ſimul ac madefieri: quorũ vtrunq; ex humido nutrimento optime aſſequetur.

A † Ex antiquis Græcis vertendum, calorem nanque in huiuſmodi laßitudine, alioqui quidem naturaliter ineſſe veluti &c. Nam non ἄλλοις ἄν, ſed ἄλλοις μὲν habent.

B* Græci omnes codic. quos viderĩ habent ἀλγηνῆς, i. doloris, & ita videtur legẽdũ.

De Nutrimento illorum, qui laßitudine correpti ſunt: ac de veterum Gymnaſtarum erroribus in laßitudinibus emendandis. *CAP. 8.*

QVoniam vero facta ſemel mentio de victu poſt balneum eſt, non alienum fuerit & de eo, quòd ad laſſitu*dines pertinet, præcipere. Vlceroſa" igitur laſſitudo poſt legitimam apotherapian conſuetum nutrimentum deſiderat, aut etiam parcius, præterea humidius. Quòd ſi in ipſa apotherapia in quartum migrauerit affectum, (aſſolet enim ita plerunq; fieri) pro ipſius ratione tum lauetur, tum nutriatur. At quæ tenſionem laſſitudo præfert, ea etiam magis, quàm G vlceroſa, parce nutriri poſtulat. Quæ vero phlegmones ſenſum affert, ea ſupra reliquas omnes tum humidiſſimum, tum minimum, tum vero, quod refrigerans quippiam habeat, requirit. Boni ſucci tamen nutrimentum omnes, qui laſſitudine grauantur, iuxta poſtulant: quali nimirum propoſitus nobis iuuenis adhuc integer vtebatur. Cauendus tamen in vlceroſa, & ea, quæ phlegmones ſenſum exhibet, glutinoſus cibus eſt, ceu qui excrementorum digeſtionem moretur. At in tenſionis laſſitudine etiam exhibendum eiuſmodi nutrimentum eſt, ſed minuto eius modo. Quo minus mirum eſt, ſi multiplex pugna non plebeijs modo inter ſe, ſed etiam do*ctis & inter ſe & cum plebeijs oritur, dum neq; de exercitationibus, neq; frictionibus, neq; balneis, neque victu laſſatorum conſentiunt. Quippe alios affirmare audias laſſitudinem laſſitudine eſſe abolendam: alios laborem quiete ſanari: alios parcius nutriendos, qui laſſitudine premuntur: alios contra non modo de conſueto nutrimento non demendum quicquam, ſed etiam tanto plus adijciendum, quanto plus ſe fatigauerint, ad portionem enim laborum, nutrimentum exhibendum: alios rurſus nec adijciendum quicquam nutrimenti modo, nec etiam demendum. Ad eundem modum balneo quoque vtuntur, alij ex aquis medij temperamenti, alij calidioribus, alij tepidioribus. Nam & experientia ad id tantum probandum, quod vſu ſæpe vſurpauit, quemlibet impellit: & præ- H terea ratio, † vtpote quam quiſque abſolutam ſe habere putauit, vt ſupra dictum eſt. Verum, cum vnum tantum laſſitudinis ſenſum traderet, reliquis, ceu non ſint, præteritis, eius tantummodo, quam nouit, remedium docuit. Ergo verum eſt, & quòd laſſitudine laſſitudo ſoluitur, cum videlicet heſternis exercitationibus pares poſtridie adhibendas videtur expediens, & laſſitudinis medelam eſſe quietem. Horum enim duorum primum quidem in ijs, quæ ex congeſtis excrementis laſſitudines conſiſtunt, ac præcipue vbi in muſculis excrementa hæſerunt: ſecundum vero in ijs, quæ tenſionis & phlegmones emphaſim præbent, vtile videtur. Iam illud quoq; verum eſt, qui laſſitudine grauantur, eos parcius eſſe nutriendos: id enim conducere videtur ei, qui phlegmones ſenſum præfert. Verum præterea eſt, & ex conſuetudine eſſe nutriendum: id nanq; in vlceroſa laſſitudine, vbi recte apotherapia ſunt vſi, fieri obſeruatum eſt: ſicut etiam vberius cibandum in eo affectu: quem ſimilem laſſitudinibus diximus: in quem ex vlceroſa quoque non nulli tranſeunt. Simili ratione & medij temperamenti aquis eſſe lauandum in ijs, quæ ex redundantia ſuperuacuorum natæ ſunt, verum fateor: ſed nec illud verum negem, eiuſmodi aquis non eſſe vtendum nec in ea, quæ phlegmones ſenſum præfert, cum tepidiores hæc deſideret: nec in ijs, qui ſimilem laſſitudini affectum ſentiunt, hi nanq; calidiores volunt. Sunt & qui eum affectum laſſitudinem eſſe putent.

" κοπώδεις διαθέσεις.

A. li. 1. f. 3. c. 14. f. 65 b.

* Artificibus.

† Antiquus quidam codex græcus habet ὡς ἄν μὴ τέλειος ὑπάρχων ἑκάστῳ. vt ſic poſtea vertatur, vtpote quæ non abſoluta ſit vnicuique, vt ſupra oſtenſum eſt ſed vnam quandam affectionẽ laßitudinem docens, alias vero tanquam nõ ſint, prætermittẽs, eius tantummodo &c. cõſidera.

A putent. Alij, qui'nam affectus ſit, non dixerunt. In quibuſcunq; vero ſuſpicio futuræ laſſitudinis ſubeſt, ſuadent calidiore aqua in balneo vti: cauſamq; aſſignant, ſicut ipſi ſupra retulimus, alij diſtributioni in corpus, alij nutritioni, id genus balnei conducere dicentes. Non tamen rationem vllā afferunt, cuius gratia eiuſmodi diſtributione & nutrimēto prohiberi laſſitudo poſſit. Sed nec omnino, qualis ſit ipſe laſſitudinis affectus, ſcribunt. Nam maior eorum pars nihil dixit: qui vero dicere auſi ſunt, ſiccitatem eſſe definiuerunt. Ac ꝙ nutrimentum ſiccitati medetur, præſertimq; humectans (quam tñ conditionem maior eorum pars non adiecit) eſt ſane veriſſimum: cæterum nec remedium id nec cautio laſſitudinum eſt. Sed cum (vti dictum eſt) membra ſicciora ſunt facta, nulla tamen nec tenſio ſubeſt, nec tenue acreq; excrementum, nec phlegmone ſimilis affectus, reficere nutrimento humectante expedit, quæ exhauſto humore ſunt ſiccata: qñ, niſi abunde nutrias, & gracilius & aridius, ꝗ fuerat, poſtero die corpus cernes. Atque hunc affectum non nulli laſſitudinem rati, eum exiſtimant calidiore balneo, & pleniore cibo, ne incidat, prohiberi. Illud tamen quorundam, ſicuti etiam Theonis, demiror, ſi iam factam laſſitudinem ſimiliter ſanari non putant. Nam ſiue, quem modo memorauimus affectum, velit quis eſſe laſſitudinem, nutrimento illum & ſoluere debet, & ne fiat prohibere: ſiue reliquorum quemuis eorum, qui veræ laſſitudines ſunt,
B vtique parcius in omnibus hominem nutrire, & cum adhuc inſtant, & cum iam occuparunt. Illud enim dici non poteſt, tālem ſaltem affectū, qui laſſitudini ſimilis eſt, niſi primo die per nutrimentum plenius corrigatur, in trium aliquam migrare ſolere. Nam, ſi ipſa ſolum ſiccitas in eo viſitur, præter gracilitatem nihil ſequetur amplius: ſi vero caloris quoq; quippiam ſimul adſit, iam febricitare metus eſt. Verum non idem ſunt laſſitudo & febris: tametſi maxime eorum, qui laſſitudinem ſenſerunt, non nullos febris male habuit. Sanè Theonem mirari ſubit, hæc in quarto de par-
" ticularibus exercitijs, vbi de abſoluto exercitio agit, ſcribentem: Cum laſſitudo aliqua eos, qui ita
" exercitati ſunt, poſtero deinceps die ferè ſequatur, ζεϛολουσία, id eſt feruentis aquæ lauatio, minus
" laſſitudini obnoxios reddit, ſumma corporis accendens. Deinde ſic græce ſubijcit: Ινα ἄυτη σικυίας
" τϱόπον τὴν λαμβανομένην τϱοφὴν ἐπισπωμένη τοῖς κεκμηκόσιν ἀντιδιέλνται νεύϱοις. Is.n. preter alia, veluti ænigma quoddam, verbum ἀντιδιέλνται in contextu appoſuit: poſsis.n. ita intelligere, quā̆ſi ſumma corporis, cucurbitæ more nutrimentum trahentia, partem aliquam eius neruis quoque diſpenſent: poſsis & contra, quā̆ſi ſumma corporis cucurbitæ modo id, quod ad neruos ferebatur, alimentum ad ſe trahentia participent. Ita nimirum, vt priore intellectu ad eutrophian, id eſt nutritionem vberiorem refectionemq; neruorum conducat excalfacta cutis, quippe hanc arbitror
C eum per ἐπιφάνειαν, id eſt ſumma corporis, ſignificare: poſteriore vero ad ὀλιγοτϱοφίαν, id eſt parciorem nutritionem. Quantum itaque ex ipſis verbis licet accipere, mentem Theonis non comperias. Ex ijs vero, quæ tum alibi, tum in ſextodecimo Gymnaſticon ſcribit, minus nutrimēti poſt abſolutum illud exercitium dari cenſet: quanquam ne id quidem, qua ratione inductus ſuadeat, vſquam docuit. Datur enim minus, ꝗ ex conſuetudine, nutrimentum, aut propterea, ꝙ pari opus non eſt, aut ꝙ concoqui id non poſſit. Ac prius quidem in ijs, qui plurimum ſe exercitarunt, verum non eſt: poſterius alibi verum, alibi certe falſum eſt. Sicui enim imbecillior concoquendi vis eſt, verum: ſin ſecus, falſum. Inaudienda vero concoquendi facultas eſt nō ea modo, quæ in ventriculo, aut venis, aut iecinore exiſtit, ſed etiam, quæ in ſingulis parti[illegible]is: veluti in ijs, de quibus ſermo h[illegible]betur, muſculis, in quibus vtique vel maxime affec[illegible]s is, [illegible] quo [illegible]o, continet: quippe lar[illegible]s inter exercitandum exhauſti, aridiores, & graciliores redduntu[illegible]. Ergo, ſi hæc leuiter his c[illegible]tingant, vtiq; conficere, cuius indigent, nutrimentum poterunt: ſin multum à natura receſſerint, non poterunt. Quorum Theon nullum omnino neque intellexit, neque diſtinxit. Omnino enim non ratione aliqua, ſed experientia (ſicut ipſe fatetur) poſt abſolutum illud exercitium calidiorem aquam vtilem eſſe obſeruauit. Sic enim deinceps ſcribit: Illud vero, ſi quidem rationē ha-
D bet in promptu, fortunæ beneficio ferendum acceptum eſt: ſin minus, quod effecta teſtantur, id non admittendum, niſi quis † certam exactam'que rationem ſimul ſe ſubijcientem habeat. Ergo ſi plane explorato affectu, in quo calidam laudat, cauſam fateretur ignorare, merito dignus venia eſſet: verum, cum citra exceptionem, vtilem eſſe abſoluto exercitio ζεϛολουσίαν pronunciat, ita
" enim hanc appellat, poſſunt autem alij quoque complures affectus id genus exercitationis ſequi: accuſandus merito eſt, ꝙ deinceps ſingulos non diſcreuerit. Ipſe nanque nouit etiam laſſitudinem, quæ phlegmones ſenſum exhibet, huic exercitationi ſuperuenire, ſub qua nimirum in maiorem,
" quàm pro natura, molem attolluntur fatigatæ partes: Etiam alteram, quam vnam ſcribit, vtique generali ſymptomati attentus, quæ moli, quæ eſt præter naturam, contraria exiſtit: quippe graciliores in reliquis duabus laſſitudinibus redduntur, atque etiam in eo † affectu, de quo agitur. Cæterum non quemadmodum trium affectuum vnum ſymptoma commune eſt, ita & affectus vnus eſt. Ac in eo quidem, qui ex neruoſarum partium tenſione conſiſtit, calidiore, quàm ex conſuetudine, lauari non oportet. Simili ratione nec in ijs, quos excrementa excitarunt. In gracilitate vero, quæ ſine his conſiſtit, expedit calidiore aqua, quàm quæ mediocriter ſe habeat, lauari. Contrahitur nanque hic affectus exhauſto vehementius inter exercitandum corpore, eo modo, quo in diutina fame accidere ſolet. Itaque etiam ſic affectorum refectio, in appoſitione, &

*ἡ τε τοιαύτη, eſt in īpreſſis: manuſcripti tamē aliqui habent ἡ τετάρτη, id eſt quartum hunc affectum, qui &c.

*Manuſcripti habent ἵνα ἡ ἐπιφάνεια, i. vt ſumma corporis.

*In antiquis legitur non ſexto decimo ſed tertio.

l.1. f.3.d.2. 14.fo.66.2

† ἀύκειρου i. opportunā, habet antiqu. codex græcus.

† Græcus qdā codex ātiquus habet non δὲ ſed ſimplex. δ. pūctis clauſū: quę litera cum apud græcos ſignificet quatuor, æqpollet huic voci τετάρτῃ, i. quarto.

quod detractum eſt,reponendo conſiſtit.Id quod certe accidere cute adhuc rara nequit. Cogere er- E go hanc denſareq́ꝫ ac adſtringere prius oportebit, ſi qua plenioris nutrimenti expectanda eſt vtilitas.Sane cogit clauditq́ꝫ tum frigida tum feruens aqua. Verum à frigida lædi hominem metus eſt: vtpote qui iam ex multa exercitatione & rarior eſt redditus, & vacuus. Ex feruenti vt noxa certe nulla, ita ſecura in cute denſitas paritur, ipſo, qui in ea derelinquitur, calore non nihil etiam conferente. Vnde nec immorari in frigida nimium debet, qui ita eſt lauatus, ſed, veluti id ſaltem recte à Theone obſeruatum eſt,cauere in frigida moram,vt quę feruentis lauationis commoda fruſtretur. Sane ita errare Theonem, vt, quod vni affectioni conueniebat, omnibus quadrare præciperet, in cauſa erat corporum,quæ exercitabat,habitus. Siquidē athletas exercuit,qui ex abſoluto illo exercitio ad quartum erant affectum opportuni, in tertium raro incidebant. Itaque, quod ſæpe obſeruauerat,ceu perpetuum prodidit. Quòd ſi aut vitioſi ſucci homines,aut mali habitus,aut laborum inſuetos,aut imbecillos,aut minime iuuenes,exercuiſſet,in eiuſmodi quidem raro, in reliquos vero affectus ſæpiſſime,incidere vidiſſet. An & hoc quoque dicere fortaſſe eſt ſuperuacuum, cum ipſe quoque fateatur poſt præparatorium exercitium feruenti eſſe balneo vtendum? Id vero exercitationis genus ſolis athletis in vſu eſt. Atqui dicat aliquis illos ſponte,& quodam circuitu: alios vero multos vel neceſſitate,vel vincendi ſtudio,vel propter alia id genus,eiuſmodi exercitationem ſuſci- F pere. Verum hi ſaltem poſt immodicos labores neceſſe eſt,vel vnum,vel plures laſſitudinum affectus,prius contrahant.Itaq; iis duntaxat corporibus,quę bona habitudine ſunt,quartus affectus incidit:cuiuſmodi ſunt tum athletarum, qui bene ſunt nutriti,tum propoſiti nunc in diſputatione iuuenis.Et quiſquis abſolute pronunciabit, poſt vehemētiſſimas exercitationes calidioris ſolij vſum eſſe idoneum, is vt in vno certe ſtatu verum affirmabit, ita in tribus planè falletur. Sunt vero per vniuerſam tuendæ valetudinis artem & alia non pauca, quæ tum medici tum gymnaſtæ falſo prodiderunt: quorum vnum omnium caput eſt confuſa indiſcretaq́ꝫ obſeruatio, dum, quod in vnico quiſque notauit affectu,id multis tribuit.

A † καὶ μὴν δὴ καὶ ἔτι τίς ἐστί διάθεσις &c. Sed manuſcriptus quidam habet καὶ μὴν δὴ καὶ πέμπτη τίς ἐστί διάθεσις, i. Quinetiā quīta quædam eſt affectio prædictis proxima.

B†Interp̄s hic omiſit aliquot verba q̄ in græcis codicib. habent, ſcilicet, ἡ μὴν διάγνωσις αὐτῶν ἐστὶν ἀπὸ τοῦ συνδυάζεσθαι τὰ γνωρίσματα, i.cognitio aūt ipſarum ab indiciorum coniunctione pendet.

C†Manuſcripti cod.habent ἐπὶ μιᾶς ὡς παραδείγματος, i. in vna cōiugatione tā quā exemplo.

D†Cod. antiquiſsimus habet ἡ φλεγμονώδης, i. phlegmones. et ita videtur legendum omnino.

E † Methodus communis.

*λύπαις, i. triſtitia.

De Ratione curandi, cum Plures affectus inuicem complicantur. CAP. 9.

QVin etiam [a]†affectio quædam eſt prædictis proxima, quam ipſe græce στέγνωσιν appello, de qua, cum de laſſitudinibus diſputationem abſoluero, mox dicam. ¦Simplices enim earum differentiæ tres ſunt, de quibus iam egimus: poſt has ex binis copulatis aliæ fiunt tres. Ab iis vero ſeptima eſt, vbi tres ſimul in vnum coeunt. [b]† Remedij vero commune in omnibus cōſilium eſt, vt ei, quod ſuperatſis intentus, nec tamen quod reliquum eſt, plane contem- G nas. Proprium vero cum eo, quod commune eſt,ab ipſis membratim affectibus accipiendum eſt. Ac vniuerſas quidem coniugationes percurrere longum ſit, ſed, quod ad claritatem ſit ſatis, [c]vnico exemplo res peragetur. Si igitur & intumuiſſe muſculi cernuntur, & contuſi putantur, præterea vel vlceris ſenſus, vel [d]tēnſionis laſſitudo vnà cum excrementoſa hominem male habet, apotherapia vtendum, quæ vtrunque reſpiciat,magis tamen id, quod eſt maius. Non eſt autem in omnibus rebus vnius rationis ipſius maioris natura, ſed alibi pro viribus & quaſi dignitate rei,alibi pro ipſius propria eſſentia, ſpectanda. Ac dignitate quidem & viribus maior laſſitudo eſt,quæ phlegmones ſenſum præfert, q̄ excrementoſa: vtraque tamen ipſarum ſic propriæ ratione eſſentiæ magna paruaq́ꝫ eſſe p[illegible]t, vt ſi vtraque ſola ſeorſum conſiſteret. Si igitur vtraque pari interuallo à naturali habitu receſſit, quæ phlegmones ſimilis eſt, præcipuam curationis ſolicitudinem ad ſe cōuertet, vtpote dignitate pollens. Sin exigue,quæ phlegmonen:plurimum,quæ vlceris ſenſ[illegible]m repræſentat: à naturali habitu receſſit, æſtimandum, num tantum ſuperet magnitudine vlceroſa, quantum,quæ phlegmonæ ſimilis eſt,viribus,an minus,an magis: atque ita,quod pollet, explorare. Quòd ſi æqualiter pollentes videris, pari ſtudio eſt vtrique conſulendum. Atq; hæc [e]† ratio perpetua} ſit omnium coniugatorum affectuum. Sicuti vero laſſitudines ipſæ numero tres, ſi inuicem H coniungas, quatuor coniugationes efficiunt, ita ſanè, ſi quartum his affectum adiungas, multo plures exiſtent. Quod dicimus, ex deſcriptione, licet, clarius intelligas. In ea primum locum vlceroſus habeto: Secundum, in quo tenſio eſt moleſta: Tertium, qui plegmonæ ſimilis eſt: Quartum gracilitatis, ideſt in quo corpus emacuit. Ex his igitur aut primus cum ſecundo coniungetur, aut cum tertio, aut cum quarto: aut rurſus ſecundus cum tertio, vel quarto: aut denique tertius cum quarto: ita nimirum, vt ex binis coniunctis affectibus ſex in vniuerſum complexiones oriantur. Rurſus, cum tres vnà miſcueris, quatuor aliæ fiunt. Nam aut primum iunxeris cum ſecundo & tertio, aut cum ſecundo & quarto, aut cum tertio, & quarto: aut rurſus ſecundum cum tertio & quarto. Poſtrema omnium complexionum erit, vbi quatuor ſimul coierint ita, vt vndecim numero in totum fiant. Erant vero & ſimplices quatuor. Efficiuntur itaque in vniuerſum quindecim. Simplices affectus, vlceroſus, A: tenſionis, B: in quo phlegmones ſenſus eſt, C: gracilitatis, D: Compoſiti, AB; AC, AD, BC, BD, CD, ABC, ABD, ACD, BCD, ABCD. Quòd ſi præterea occluſæ cutis, (στέγνωσιν Græce voco,) differentias tum inuicem, tum vero cum his quindecim, complicueris, alias rurſus complexiones effeceris plurimas. Si vero eos quoque corporis ſtatus, qui aut à cruditate, aut venere, aut deuſtione Solis, aut vigilia, aut dolore incidunt, adiunxeris,

A.l.1.f.3.d. c.12.fol.65

A adiunxeris, ne numero quidem vniuerſas facile complectare. Præterco nunc corporis conſtitutiones illas, quæ ſecum vehunt vel πληθώρας, id eſt ſuccorum æquabiliter ſe habentium redundantiam, vel κακοχυμίας, id eſt vitioſi ſucci copiam, vel adſtricti vel lubrici ventris, vel vomitus, vel grauati capitis, vel partis cuiuſquam alterius affectum, vel in ſumma quæcunq; in ſimptomate aliquo conſiſtunt: dicetur enim poſt de eiuſmodi omnibus. Nunc vero idcirco eorum maxime meminí, vt complexionum multitudinem, quanta eſſet, indicarem. Mirari enim licet eos, q uide concurſu horum, quem ſyndromē vocant, vel curationem, vel euentorum prædictionem obſeruaſſe ſe prædicant. Vnica nanque ratione & præſagire & commode mederi fas eſt: vtique ſicut Hippocrates docuit, vbi ſimplicis cuiuſque negocij ſciendam vim eſſe cenſebat: veluti ipſe nunc in quatuor affectibus præmonſtraui. Vnuſquiſque enim, ſi per ſe conſiſtat, ſimplex remedium exiget: ſin alteri ſit coniunctus, pro ea methodo, quam paulo ſupra de omnibus coniunctis affectibus præſcripſimus, {corrigetur.}

In lib. de Natura humana. lege Galeni explanationē cōtex. 43. cōm 1. 1ª. 33. e f g. & contex. 69. 1. Prorrhet. com. 3. 4. 187. h

De curanda cutis obſtructione, quam ϛέγνωσιν græci appellant. CAP. 10.

ERgo, cum hæc ita ſe habeant, redeundum rurſus ad ſimplices affectus eſt: quorum â iam dictis proximi erant, quos ſtegnoſis excitabat: (voco ita meatuum cutis vitium, quo tranſmit-
l. 1 1. f. 3. d. 2. .15. fol. 66. c B tere ſuperuacua prohibetur.) Incidit hic affectus aut obſtructis meatibus, aut denſatis. Sanè denſationem eiuſmodi μύσιν græci, id eſt conniuentiam, appellant. Ac obſtructio quidem ex lentis craſſisq; excrementis oritur, cum confertim ad cutim ruunt: denſitas tum ab ijs, quæ adſtringunt, tum quæ refrigerant. Verum obſtrui propoſiti nobis corporis cutis, ſi ad præſcriptam rationem rite agatur, non poteſt, denſari certe aliquando poteſt tum ex valido frigore, tum aluminoſo balneo. Fieri autem poteſt, vt & poſt balneum ſudorem've, atq; aliam alioqui ob cauſam laxatæ prius cuti, auræ flatus incidens obſtructionem quampiam denſationemq; efficiat. Ac deprehenditur quidem iam dictus affectus protinus, vbi ſe exuerint, ex colore albo, & cutis tum duritie, tum denſitate. In ipſa vero exercitatione ex eo, ꝙ ægre incaleſcant: quando nec, vt prius, æque ſudant, nec bonum colorem in ſumma cute oſtendunt: immo, ſiquis eos valentiore exercitatione iuncta ſudoris quippiam emittere cogat, & minor hic, quam ex conſuetudine, & frigidior exit, minusq; halitui ſimilis. Remedium huius affectus calefactio eſt: quippe ea frigiditati contraria eſt. Valentiore ergo exercitatione, ac balneo calidiore vtendum. Magis quoq; ad rem pertinebit, ſi in prima domo pinguiter in oleo volutetur. Eſto vero oleum ex eo genere, quod relaxet, cuiuſmodi eſt in Italia Sabinum: quod vtique ad eiuſmodi affectus etiam eſt vtilius, ſi bimum trimum've ſit. Id nanq;
C tum tenuius, tum calidius fuerit. Mora vero in frigido ſolio diuturna ne ſit: ſed nec aqua ipſa † frigida. Induendi vero vngantur aliquo, quod mediocriter calfaciat: oleis quidem, ex ijs, quæ in Ægypto habentur, cicino, & raphanino: in reliquo vero orbe, dulci, tenui, ac modice antiquo: vnguentis vero, ſuſino, gleucino, irino, amaracino, & co*macino. Atque ex his gleucinum quidem prorſus acopum eſt, ac relaxans: itaque etiam ijs, quos vehemens laſſitudo infeſtat, eſt vtile: paulo hoc calidius, magisq; relaxans ſuſinum eſt. Irinum vero, & amaracinum, & commacinum, etiam ſuſino calefacere potentiora, ijs affectibus, qui proprie frigiditates dicuntur, ſunt idonea. Cutis tamen denſitati ſanandæ etiam anethinum oleum eſt ſatis: maxime ſi ex viridi anetho fiat. Facit autem & ad tales affectus, ſicuti etiam ad vehementes laſſitudines, & acopum, quod ex anethi ſemine componitur: id quemadmodum præparandum ſit, poſt dicetur. Nec enim vel hæc mihi ſupra iuſtum appoſuiſſe videor: ſiquidem qui optimo eſt corporis ſtatu, & liberam delegit vitam, nec in ea quicq; delinquit, & cui peritiſſimus tuendæ ſanitatis artifex præficitur, in hunc veriſimile eſt morboſos affectus non admodum incidere.

† *Additur in antiquo codice ἄγαν, i. admodum.*

*Commageno legēdū videtur ex alijs Galeni locis

De exercitatione & victus ratione poſt Venerem. CAP. 11.

REdeamus itaque ad penſum denuo: relictisq; vſtione, refrigeratione, cruditate, ventris pro-
D fluuio, reliquis id genus, (ſatius enim eſt in vnum ea volumen conijcere, quod de morboſis ſymptomatis inſcribemus) in præſenti de ijs, quæ poſt venerem adhibentur, exercitijs diſſeramus: quippe cum de his parum conueniat, alijs ita exercitandum ab hac putantibus, vt in exercitatione, quæ apotherapia dicitur: alijs vt in præparatoria. Eſto vero præparatoria exercitatio in quantitate laborum intra modum, & in qualitate ipſa incitatior ac celerior. Ac, qui apotherapeutica quidem vtendum cenſent, ſicuti in fatigatis, ij, tum vires diminutas, tum corporis ſiccitatem ſuſpectas habent: quorum vtrunque & â concubitu, & ab immodica exercitatione pati conſueuimus. Qui vero preparatoriam adhibendam volunt, ij raritatem atque ad ſudores promptitudinem præcauent, quæ apotherapeutica intendi, e diuerſo præparatoria emendari putant. Ipſe laudatis vtriſq; propterea, ꝙ veritatem ex parte viderunt, ſententias eorum in idem conferam. Nam & inſtaurandas vires eſſe, & laxitatem cogendam, nec ſiccitatem adaugendam fatentur vtriq;. Vna diſcretio deſideratur i vtriſque, veluti & in compoſitis omnibus affectibus ſupra à nobis eſt dictum, & nunc nihilominus dicetur. Cum enim in idem varij affectus coierunt, hi ſi vnam medendi rationem indicent, vtique intendi magis rationem eam conueniet, ꝗ ſi ſinguli ſeorſum conſiſterent. Sin contrarij ſint, is, qui vincit, affectus prius eſt corrigendus, ita tamen, ne reliquum omnino negligas. Ac, qui vel propter ætatem, vel etiā alia ratione imbecilles cōcubuere, in ijs virium infirmitas,

neceſſe eſt, ſuperet. Qui vero firmiores & iuuenes, veluti qui nunc eſt propoſitus, horum habitus E
corporis in raritatem magis, quam vires in imbecillitatem, mutatur. Itaq; etiam corriguntur hi non per ea, quæ corpus relaxant, qualis eſt exercitatio, quæ apotherapia dicitur, ſed per ea, quæ cogunt ac contrahunt, qualis eſt præparatoria: [a] † proindeq; hac vtendum, } quandoquidē ea non ſolum motus tum celeritate tum robore calorem excitat, ſed etiam habitum cogens ac conſtringens. Illud quoq; fatentur gymnaſtæ omnes, ipſa profectò experientia edocti, hanc vnam exercitationem mederi raritati poſſe. Itaque nulla planè ad propoſitum affectum vtilior eſt. Si vero anni tempus non diſſuadeat, nec à frigido balneo abſtinendum eſſe cenſeo. Cibus copia quidem dabitur minor, in qualitate vero humidior, vt tum probe concoquatur, tum ſiccitas, quæ ex venere contracta eſt, corrigatur. Debet vero nec frigido tēperamento eſſe, ſed vel medio, vel calidiore. Nam, quoniā corpus à venere & laxius, & frigidius, & imbecillius, & ſiccius eſt effectum, debent planè, quæ denſent, & calfaciant, & vires reparent, adhiberi, atq; ad hæc ſtudiū omne impēdi. [b] † Cæterum, quòd efficere hæc venus poſſit, id docere ad præſentem diſputationem non pertinet: in qua propoſitū eſt, quemadmodum optimum corpus quàm cōmodiſſime poſt veneris vſum exercitetur, oſtendere. Quod ſanè cōmode fieri non potuit, niſi prius pro hypotheſi ſumpto, cuiuſmodi affectus ſit, qui ſuccedere in corpore à venere ſolet. Verum nunc id concedi nobis poſtulamus. In ſequentibus cum euidenti F
demonſtratione dicetur, tum quæ veneris facultas ſit: tum prorſus vtenda ſit nec'ne: tum quæ'nam ex ea commoda incommodaq; pro corporum ſtatu, & temporis anni ratione, & loco, & alijs id genus, quæ vtique determinare præterea oportebit, eueniunt.

De ratione Siccitatis & Humiditatis ſuperfluæ emendandæ. CAP. 12.

POſt venerem ergo ſpecies exercitationis ea eſto, quam præparatoriam vocant. Poſt vigilias autem, vel triſtitiam, vel ambas, quæ apotherapia dicitur, exercitatio idonea eſt, ſi tamen cruditas abſit: nam, ſi qua cruditas ſubeſt, omnino exercitandum non eſt. Quòd autem poſt triſtitiam & vigilias iam dicta exercitatio ad rem pertineat, etiam experientia ipſa oſtendit: cum ab alia qualibet non ſolum lædi cernantur, ſed etiam imperantes, ſi forte dolor adhuc angit, parum æquo animo ferre. Idem ratio ipſa confirmat non minus, quàm experientia. Nam', quoniam à vigilijs & triſtitia magis graciles, magiſq; aridi, ac minus dicto audientes planè cernuntur, ſiccius exiſtimandum eſt his redditum eſſe corpus. Eiuſmodi vero affectus partim molli frictione cum multo oleo, partim temperato balneo ſanantur, partim motu, ſed qui & tardus ſit, & citra valentiorem nixum, ac qui ſubinde quietem interponat. Is vero apotherapeutici exercitij [c] modus erat. Ad eundem modum eæ, quæ ab ira vel [d] † potionis penuria ſiccitates fiunt, corrigendæ ſunt. Contraria prorſus à iam dictis ratione [e] † humiditates emendare conueniet, ſiue hæ nimiæ potionis, ſiue alia quauis occaſione, G
inciderint, quippe [f] ſtudium in his ad ſiccationem dirigitur. Verum ea communis omnium ratio eſt, membratim enim vnicuiq; differentiæ ſua eſt. Igitur, ſi ex longiore deſidia, & humectantis alimenti immodico intempeſtiuo'que vſu contracta humiditas eſt, longiore correctione eſt opus: ſin ex liberaliore potione, quæ pridie ſit hauſta, citra vllum capitis aut oris ventris affectum conſtiterit, eam vel vnico die perſanes, licet, ſi ſicca frictione largius, & exercitatione veloci, & parciori potione, & ſicciore cibo vtare. Quippe, quæ immodicæ ex vini potione humiditates conſiſtunt, ſi ex ea re noxa capiti aut ori ventris communicata eſt, de his agi hoc loco opus non eſt: dicetur enim de ipſis, cum de morboſis ſymptomatis tractabitur. Quæ vero humiditas ex diutina admodum deſidia naſcitur, hæc in propoſitum corporis ſtatum omnino non cadat æque, vt nec ea, quæ ex humectantis natura cibi copia gignitur, quales fructuum plurimi ſunt, itemq; olerum, quæ vtique acria non ſunt: ſi quando tamen acciderint, ſemel & confertim corrigi non poſſunt. Nam, ſi eatenus ſe fatigabit homo, dum habitum abunde ſiccet, in laſſitudinem incidet, ac febricitabit omnino diaria febri: quòd ſi vitioſæ præterea humiditates fuerint, etiam febri, quæ in plures extēdatur dies. Tempore vero ſanari poſſunt, vt poſt dicemus, vbi vitioſas intemperies vertere in melius docebimus: quippe ſimilis prouidentia acquiſititij affectus eſt, & naturalis intemperamenti: quare nunc de ipſis differere non oportet. H

De matutina & veſpertina Frictione, quæ propoſito iuueni adhibenda eſt. CAP. 13.

REliquum igitur eſt, vt de matutina veſpertinaq; frictione agamus, non ad eum tamen modū, quo Quintum reſpondiſſe dicunt, cum percontanti gymnaſtæ, quam vnctio vim haberet, reſpondit, Veſtis ſubmouendæ: iiſdem enim, quibus nūc vſus ſum verbis, tum gymnaſten rogaſſe, tum Quintum reſpondiſſe ferunt. [g] † Simile Quinti apophthegma eſt, & quod de vrinis circūfertur, nempe eas noſſe, ad pictorem pertinere. Etiam illud, quod de calido, frigido, humido, & ſicco aiunt, vtiq; balnearum ea eſſe nomina: quæ ipſe ſanè nemini vel Theſſali aſſectatorum impune dicere, nedū Quinto, permiſerim: quippe ſcurrarum eiuſmodi facetiæ ſunt, haudquaquàm hominis tam grauem artē profitentis. Satius igitur ſit in propoſito iuuene ad hunc modū de matutina frictione differere. Is nanq; aut ex ſomno aliquid, de quo queri poſſit, nō ſentit: aut [h] laſſitudine grauatur aliqua: aut alia quapiam affectione offenditur earū, de quibus paulo ante ſtatim poſt laſſitudinis affectus hactenus differui. Ac, ſi de nulla quidem re conqueritur, ſuperuacuum eſt eum aut fricare, aut vngere: niſi ſi quando ingenti frigori occurrendum videtur. Tum nanque, veluti qui frigida ſunt

vſuri

A † Hoc ī loco tā in græcis q̄ in latinis codicib⁹ deſunt aliquot verba, nēpe εἰδὲ δὴ καὶ ψύξις τὶς ἐπὶ τοῖς ἀφροδισίοις ἐγγίνεται τοῖς σώμασι. i. ſi vero aliqua ēt refrigeratio poſt venerem corporibus aduenit, & pp hoc quoq; præparatoria exercitatione vtendum erit.

B † Ex ātiquis ita uertēdum. Quæ'nam uero ſit venereorū uis, docere etc.

C * τρόπος. *aliter* τύπος, *i. typus ſeu forma.*

D † Græci aliq codi. habēt nō ποτοῦ, ſed ποτὲ γιγνομένας i. q̄ ob inediam aliquando ſiccitates fiunt.

E † Hic addēdū eſt, q̄ ſunt ī habitu corpis, & græce legendū eſt non κατὰ ταύτην ſed κατὰ τὴν ἕξιν.

F * σκοπός.

G † Cl[illegible] ex ātiquis. Simile q̄d Quinti circūfertur apophthegma, tum de vrinis, nēpe eas noſſe ad fullonem pertinere: tum de calido frigido humido & ſicco, balneatorū eſſe noīa. Quæ quidē uerba nequaquā ego mihi perſuadere poſſū, nedū Quintū, ſed nec vllum Theſſali ſectatorū protuliſſe.

*H * Laſſitudinis affectione.*

A vſuri,ſic eos quoq; frictione præparabimus. Si vero laſſitudinis ſenſus vllus appareat, iam dictum
eſt hominem tum & vngendum eſſe,& molliter fricandũ. Simili ratione,ſi ſiccior iuſto ſit, vngen-
dus dulci oleo eſt,nam id ſicca corpora humectat: fricãdusq; vt omnino parciſſime,ita nec duriter,
nec molliter eſt. Quippe ſuccurrere digeſtioni in corpus oportet, non cutis carniſve habitũ muta-
re,neq; etiam quod in his continetur,quicq; educere:quorum mollis vtrunque, dura alterum facit:
ſiquidem hæc cutem denſat duratq;:mollis per halitum euocat,ac corpus laxũ molleq; efficit. Ve-
rum,cutis denſitatẽ corrigere ſi ſtudes,vtiq; ei,quæ ex duris tum frictione,tum pertrectatione, præ-
terea vehementi exercitatione,& multo puluere orta eſt,mollis frictio cũ copioſo & dulci oleo me-
detur. Quæ vero contracta ex frigore eſt,eam primum frictione ſicca ac celeri,deinde cum oleo ad-
hibito calfacientes,naturæ ſuæ reſtituemus. Laxitatem vero, quæ & frequens balneum, & mollem
frictionem,& veneris vſum conſecuta eſt,paucula frictione,primum quidem ſicca, deinde cũ oleo
quopiam eorum,quæ adſtringant,ſanaueris. Humiditatem vero,quæ nimiæ potioni ſucceſſit, ſic-
ca frictio,& cum linteo adminiſtrata,vel cum manica,quam χειρίδα græce vocant, interdum etiam
ſolis manibus,idq; vel citra omne pingue,vel cum eo* plane exiguo,corrigit. Sit autem, & quò per
halitum euocet,oleum ipſum dulce,omniſq; adſtringentis facultatis expers. Atq; ita quidem ſe ha-
B bet matutina frictio. Veſpertina vero ijs vtilis eſt,quos vel laſſitudo valida præmit, vel ſiccitas ma-
le habet, vel atrophia macerat: {ita vocant græci cum corpus ex alimento fructum non ſentit.}
Verum atrophias ſymptoma nunc præſertim ſeponatur vnà cum reliquis morboſis ſymptomatis:
quæ poſt tractabuntur. In propoſita vero natura,cũ vel valida laſſitudo, vel immodica ſiccitas,cor-
pus afficit, prandium minus eſto: tum ab eo ad cœnam longius interponatur tempus: plurimum
.l.1.f.3.d.2. 7.fol.62.a quieſcat:exiguum ″ tamen quippiam inambulet, quò cibus per erectam agitationẽ concuſſus ſub-
ſidat:vtilius etiã ſit,ſi & aluum exonerare poſſit. His etenim probe peractis ſecurus oleo dulci fri-
ces:ventrem tamen *omnino non continges,cum alioqui periculum ſit, ne & cibum deterius conco
quat,& ſuccus quiſpiã ex eo ſemicrudus in corpus digeratur, & caput turbetur, & ſtomachus ſub-
uertatur. Optimum igitur fuerit omnino ventrem nõ attingere. Quod ſi in muſculis ei vicinis vel
laſſitudinis ſenſus aliquis,vel ſiccitas appareat maior,vngi debebunt mediocriter, & blande & ſu-
ſpenſa manu. Ac,ſi cauſas quiſpiam eorum,quę diximus,reddi ſibi cupit,proximum librum legat,
in quo de morboſis ſymptomatis agemus. Nam hunc mihi videor ſatis hactenus extendiſſe.

* Græci aliqui codices habẽt ἐλαίῳ, i. oleo.

*Græci cod. impreſſi, & multi ex manuſcriptis, habent μὴ πάντη, vt vertit et uetus interpres & Linacer. aliqui vero μὴ πάνυ τι, i. nõ admodum: paulo tamẽ infra ẽt dicit nõ oĩno attingẽdum eſſe ventrem.

C

GALENI DE SANITATE TVENDA

LIBER QVARTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Docet, quo pacto Laſsitudines perſanandæ ſint, cum aliunde, quàm ab exercitatione, oriuntur.

Quid differat hæc à ſuperioris libri tractatione. CAP. I.

QVod pleriq; omnes recentiũ medico[illegible]ciunt, qui du[illegible] tempus ſophiſta-
rum cauillationibus terũt,quod maxime neceſſarium eſt, aut leuiter tantũ at-
tingunt,aut prorſus omittunt,id ipſe non faciã:ſed (quod ab initio inſtitui) ei
quod neceſſarium duxi,inſiſtens, quę logicam magis ſpeculationẽ habent,in
aliud tẽpus differã. Statim.n.de morboſis ſymptomatis, de quibus hoc libro
D diſſerere ſtatui,non leuis quęſtio oritur, ea'ne ad valetudinis tuendæ artẽ ſpe-
ctent:an ad eam,quæ medendi rationẽ præſcribit:an harum neutrã,ſed tertiã
quandã, quam non nulli mediam ſanitatis & morbi ſtatuunt, neutramq; ap-
pellant. Ego haud ignarus,ſiue quis in ſanitatis tuendæ, ſiue etiam medendi arte, eorum memine-
rit,fore,vt æque à cauillatoribus ſugilletur:illud quoq; intelligens,etiam ſi quis tertiam tractationẽ
his dicet,de neutris eam affectionibus inſcribens,vel magis irriſuros,contumelioſoſq; futuros,præ-
terea quæſituros, de † maribus & fœminis in quo'nam opere præcipiam: in hoc volumine de his
agere potiſſimum elegi. Si enim fieri nequit,vt ſophiſtarum nugamenta deuitem, atque hac ratio-
ne minus erunt importuni,vtiq; ſic faciens melius conſuluiſſe videbor. Huc accedit, quod ex ſpecula-
tione ipſa magis intelligetur ipſa doctrinæ communio,ſi quis illa,quæ dicentur,attentius leget. Ea
hinc ingrediar. Artis,quæ valetudinem tuetur, non leuis portio eſt ea, quæ de exercitatione præci-
pit: huius rurſus non exigua pars eſt,quæ laſſitudines præcauet. Porrò mõſtratum in ſuperioribus
eſt ſimilem rationem eſſe inſtantis laſſitudinis cauendæ, & eius,quæ iam occupauit,ſummouendæ.
Ergo non alibi, quemadmodum hanc futuram vites,alibi quemadmodum iam vrgẽtem corrigas,
tractandum eſt. Atque hac quidem de cauſa in proximo libro, qui totius operis tertius eſt, de laſ-
ſitudine, quæ exercitationi ſuperuenit, diſputatum erat, ſimul habita mentione de ſimilibus affe-

†Cũ in hoc loco Galenus nõ ſubſtãtiue, ſed adiectiue, dicat περὶ τῶν ἀρρενικῶν καὶ θηλυκῶν, videtur potius intelligere de morbis aut ſymptomatis ad mares aut fœminas pertinẽtibus, nõ de ipſis marib⁹ aut fœminis.

ctibus,quorũ aliqui exercitationes maxime ſequebantur. Nũc primum quidem de his,prout citra E
exercitationem incidunt,agemus:ſecundo loco de illis, quę ſimilitudinem quandam cũ his habent.

De affectu,ſymptomatis,& cauſis Laßitudinum:ac de eorum differentÿs. *CAP. 2.*

AC,quæ immodicas quidem exercitationes laſſitudo excipit,ſanorum ſymptoma eſt: quæ vero ſine his conſiſtit, morboſum. Itaque & ab Hippocrate dictum commodiſſime videtur,
2. Aph. 5. Ext. ord. 11. f
Laſſitudines ſponte natæ,morbos nunciant. Atque vlceroſus quidem ſenſus,ſymptoma laſſitudinis eſt. Cauſa vero, vnde ea naſcitur, affectus laſſitudinis eſt. Porrò huius rurſum ipſius cauſa bifariam ſcinditur: aut enim intra ipſum animalis continetur corpus, vocantq́; græce προηγουμένην: aut omnino non ineſt,vocantq́; προκαταρκτικὴν: {nos illam internam, hanc externam non incommode vocemus.} Itaq; tria in vniuerſum genera ſunt,de quibus habendus ſermo eſt,ipſius laſſitudinis,ſymptoma: affectus,vnde hoc oritur: & affectus ipſius cauſa. Cuiuſque vero horum ſpecies quædam differentes ſunt. Cauſarum (vt modo diximus) externa,& interna. Affectus (vt in præcedente libro docuimus) is,qui vlceris,& qui tenſionis,& qui phlegmones,ſenſum inuehit. Symptomatis vero hæ ipſæ ſcilicet tres differentiæ: aliter tñ,ſi cui placuerit,nominare licet: non licet autem, ſi vera ſaltẽ dicere velit,iam dictis plura tum aſtruere,tũ facere,neq; etiã plures,q̃ dictæ ſunt, differentias. Quæ igitur vlceris* ſenſum facit laſſitudo (incipiendũ enim ab hac eſt) motis quidẽ grauẽ F
A l.1.f.3.d. c.12.fol.65
excitat ſenſum, ceu corpus vlceretur, idq́; vel circa cutim tantum, vtiq; cũ eſt moderatior: vel circa ſubiectam illi carnem,cum eſt valentior: vel circa vtranq;, cum adhuc eſt atrocior. Atq; hoc quidẽ eſt laſſitudinis ſymptoma: affectio vero, ex qua id naſcitur, acrimonia eſt tenuis & calidi humoris, qui corpus erodit,ſtimulat,ac pungit. Oritur hæc aliquando ex immodico motu,vt in proximo libro oſtendimus: aliqñ ex vitioſo ſucco, qui imprudentibus nobis in corpore ſuccreuit. Tales vero laſſitudines, ſpontaneas Hippocrates appellat. Alterum vero laſſitudinis genus (nempe in quo tenſio ſentitur) quoties ſua ſpõte incidit,plethoris ſuperuenit. Quippe tenduntur[a] † ex hac ſolidæ animalis partes,præcipue in quibus ſucci continẽtur. Tertium laſſitudinis genus, quod phlegmones ſenſum affert,ex ambobus oritur,tum nimia boni ſucci abũdantia, tum prædicto vitioſo ſucco. Non enim quæuis mali ſucci ſpecies, ſed tñ, in qua rodens acrimonia continetur, vlceroſam laſſitudinem creat: ſed nec eiuſmodi quidem ſuccus, dum in venis cum ſanguine miſcetur, latet enim tum eius vis,vtpote transfluentis,& à ſanguinis bonitate ſuperatis: verum, cum ab his translatus,in carnibus,& ad cutem ſolus hæret, vlceroſum[b] † ſenſum tunc ingerit. Qui vero ex abundantia naſci hanc laſſitudinem putant,ſanè falluntur: nam neque ex ea copia,quam plethoran dicimus, (hæc enim eam,quæ de tenſione quæritur,gignit) neque ex ea,quæ vires prægrauat. Non enim eroſio, G
aut vlceris phantaſia, ſed vel grauitas, & ad motiones ſegnitia, talis ſunt abundantiæ ſymptomata,vtiq; dum ad animales collata vires, eas ſuperans premit: vel pulſus quædam vitia,ſi quando vitalem vrgeti: de quibus dictum abunde eſt in ijs, quæ de pulſu ſcripſimus: atque vt in libro, quem [c] † de abundantia ſcripſimus,etiã notas & naturaliũ virium,cum premuntur, & reliquarum ambarum,tradidimus. Non eſt igitur abundantia, eius laſſitudinis, quæ vlceris ſenſum præfert, cauſa, immo humorum,qui in cute & carne continentur, acrimonia. Hæc enim, vt quieta ſenſum latet, ſic agitata protinus ſentitur. Motus huic acrimoniæ primus ac plurimus proprijs quibuſdam rationibus accedit, quas mox dicemus: Alter ex incidenti, ſcilicet cum nobis partem aliquam, aut etiam totum corpus, mouere volentibus, cum hoc humores, qui in ipſo continentur, ſimul mouemus. Verum hic minimus eſt, & laſſitudinis duntaxat ſenſum infert: vehementior rigorem excitat: {appello nunc rigorem, nec illum vehementis frigoris ſenſum, nec duritiem, ſed inæqualem totius corporis concuſſum & turbationem:} medius inter vtrunq;, horrorem. Quòd autem nihil obſtet,etiam ſi calida cauſa ſit,quo minus rigorem horroremq́ue excitet,in ijs, quæ de ſymptomatum cauſis ſcripſimus, oſtenſum eſt. Nunc ſatis fuerit ſummas tantum eorum, quæ illic prodidimus,ad præſentem diſputationem quaſi[d] baſim ſubijcere. Cũ in ſenſibili corpore ſuccreuit excre- H
mentum mordax,duplici id ratione ad motum incitatur: Vna,cum à ſenſibili ipſo corpore impellitur,vtpote quod repellendi alieni vim obtinet: Altera, cum vehementiore[e] momento agitur: id quod tum ab exercitando conquirit,[f] tum frictione, tum balneo.} Ergo, quæ ſubcalida & putrida excrementa ſunt, vbi vehementius mouentur, non horrorem modo rigoremq́ve, qualem diximus afferunt,ſed etiam febrem accendunt. At,quæ frigida ſunt, & ex partibus tenuibus conſtant, ea horrorem quidem rigoremq́; creant,non tamen febrem excitant. Porrò effatu dignam aliquam copiam vtriſq; accedere oportet,ſi hæc efficere debent. Quæ vero aut planè exigua in ſenſibilibus corporibus excrementa mordacia, aut multa illa quidem, ſed tamen non planè adhuc mordacia: ſubhæſerunt, hæc vlceroſam laſſitudinem faciunt, de quibus vtique hoc libro nobis eſt agendum: quando,quæ febrem accendunt,ea ad medendi artem ſpectant.[g]

Communis ratio omnium Euacuationum,quæ à medico fiunt. *CAP. 3.*

SAnatio vtriuſq; generis partim cõmunia curationis amborũ[h] cõnſilia recipit,partim vtriuſq; propria. Dicetur vero prius, quæ communis ſanatio eſt. Oportet igitur excrementum, ſiue calidum id ſit, ſiue frigidum,ipſum aut expellas,aut certe alteres. Recipit vero non omne excrementum alterationem à natura. Siquidem nec omnis cibus in cuiuſuis animantis ventriculo

concoquitur:

A† Al. ἐν ταύταις, i. in his.

B† Al. διάθεσιν τε καὶ αἴσθησιν, i. affectũ & ſenſum.

C† περὶ πλήθους, i. de plenitudine.

D* ὑπόθεσιν.

E* κινήσεως.

F† *Interpres addit hæc verba. in antiquo tamen codice græco hæc habetur.* καὶ θυμοῦ, ἢ καὶ τῆς ἐκ τοῦ περιέχοντος θερμασίας, *i. & ab ira, & ab ambientis caliditate.*

G† *Hæc præterea additur in veteri exẽplari,* οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ σαφρίκην μὲν ἐργάζεται, πυρετὰς δ' οὐκ ἐξάπτει, καὶ ταῦτα τῆς ἐνεστώσης ἐστὶ πραγματείας *i. Verũtamẽ et quæcunq; horrorem quidem faciũt, febrem vero nõ accendunt, & hæc præſentis ſunt tractationis.*

* Η σκοπὸς.

A concoquitur: ſed cognatio quædam ei, quod concoquit, cum eo, quod concoquitur, eſſe debet. Quod igitur omnino alienum eſt, nulla fieri ratione poteſt, vt id naturæ ſuæ gratiam recipiat, ſed educere id, quàm primum eſt tentandum, æque certe, vt, quæ in ventre corrupta prorſus ſunt, ea vel vomitione vel deiectione expelli profectò eſt optimum. Non tamen perinde promptum eſt in carne, atq; alijs corporibus, imbibitum vitioſum ſuccum educere, vt qui in ijs, quorum ſenſibilis capacitas eſt, continetur. Interdum nec ipſa laborantis natura medicamẽtum, quod malum ſuccum mature vacuet, admittit: ſicuti interdum & alius quiſpiam affectus obſtat, qui talem educendi rationem reſpuat. De quibus mox dicam, ſi prius, quod reliquum erat in ſuperius poſita diuiſione, adiecero. Quippe communes ſcopos qui excrementorum vitijs medentur, iam diximus vacuationem alterationemq; eſſe. Proprios vero vtriuſque generis nunc adijciamus. Neque enim vna tantum ratione educendum alterandum've eſt, ſed explorata, quæ ei, quod affligit, maxime ſit accommodata, ei eſt inſiſtendum. Ea vero, vt in ſumma complectar, ratio eſt, quæ ex contrario opem molitur: priuatim vero, quæ ex cuiuſque contrario. Et ſummæ quidem totius rei hæ ſunt, quæ latius tamen nobis nunc explicandæ ſunt vnà cum ſua cuiuſque euidenti demonſtratione, idq; ab vlceroſo affectu orſis.

B *De Curatione affectus vlceroſi, ac de dignotione vitioſorum ſuccorum.* CAP. 4.

QVoniam igitur eiuſmodi laſſitudo vitio acrium excrementorum oritur, ante omnia conſiderandum eſt, in ſolidis'ne tantum corporibus, an intra venarum ſinus, malus ſuccus cõtineatur. De ijs vero, quæ intra venas ſunt, excrementis nullum planè nec manifeſtum nec euidens ſignum habemus præter ſolam vrinam: conijcere tamen ex his licet. Primum æſtimabimus, quo'nam, qui affligitur, vſus ſit victu. Secundo, ſolitus'ne ſit malum ſuccum naturæ ſponte congerere. Ad hæc, an naturalis aliqua & conſueta excretio iam deſierit. Quarto, an exercitatione, purgatione per vomitum aluum've, geſtationibus, aut vſu aquarũ ſponte naſcentium, ſoliti ſuperuacua expellere, id intermiſerint. Atque in victu quidem videndum, an cruditas & crebrior & maior, quàm ex conſuetudine, præceſſerit: an mali ſucci cibis copioſe ſe impleuerint: an vinum pro antiquo muſtum, pro tenui craſſum, an [a] † aqua marina miſtum, } biberint: an etiam prorſus à vino ſe ad aquæ potionem tranſtulerint: nec ſemel bis've in quolibet horum peccauerint, ſed aſſidue, bonoq; tempore. Secũdo (ſicuti diximus) æſtimandum, num homo is, qui male habet, ex eorum numero ſit, qui facile malum ſuccum congerunt. Deprehendas id percontatus, an ſcabie, aut lepra, aut vitiligine, aut prurit u crebro ſit affectus. Item an eryſipelas, aut herpes, aut elephantiaſis, aut ophiaſis, aut C alopecialis, aut puſtulæ crebræ, aut [b] vlcẽra, aut epinyctides, aut deniq; vllum ſymptoma, quod ex vitioſo ſucco & natum & auctum eſt, illum male habuerit. Ab his conſideranda diximus, conſueta'ne vlla excretio retenta ſit per vomitum, vel hæmorrhoidas, vel fiſtulam aliquam, vel dyſenteriam: vel, ſi mulier eſt, per menſtruum [c] profluuium. Deinde num ipſe medicamento ſe purgare ſemper ſolitus, id intermiſerit. Non nulli enim ſunt, qui deiectorijs medicamentis, alij vomitorijs, aut vrinam ſudorem've cientibus, aut vſu ſponte naſcentium aquarum, vtique quibus aut ſulfuris, aut bituminis, aut nitri vis ineſt, vere vel autumno quotannis ſoliti excrementa vacuare, aliquando id negligunt. Multi (vt dictum eſt) exercitationum conſuetudinem dimiſerunt. Alij rurſus omnis frictionis, aut balnei, aut à vino dulci poſt balneum vomitionis, morem prætermiſerunt. Sanè cõſtat non illorum modo nos, qui optimo ſunt corporis temperamen[illegible] feciſſe menti[illegible]m, ſed, quò nihil in mali ſucci cauſarum catalogo ſit prætermiſſum, etiam eos qui vitioſum [illegible] natura prompte congerunt, ſermone comprehendiſſe: de quibus fuſius inter vitioſos corporum ſtatus proximis voluminibus agemus. Atque ex his quidem de mali ſucci quantitate coniecturam facere oportebit, ac remedium ad menſuræ eius quantitatem proportione inuenire, mediocrius, ſi omnino ſit exiguus, & ad cutem tantum collectus: valentius, ſi multus, & in profundo. Prius vero eius, qui D exiguus, & iuxta cutem eſt, curatio dicetur: deinde eius, qui in carne reſidet: tertio ab his loco, eius, cui totus ſanguis impurus excrementoſusq; eſt. Sed, ſiquis iam inſtitutum mihi ab initio repetens, boni ſucci iuuenem dederit, qui prius ſalubri omnino victus ratione ſit vſus, nunc neceſſitate quapiam vrgente longi temporis iter confecerit, in quo nec exercitatus, nec lauatus pro conſuetudine fuerit, cibis potioneq; mali ſucci vſus ſit, tum à prandio, vel cœna, vel etiam toto die vehiculo ſit vectus, nec bene plerunq; dormierit: illud tamen addatur, nihil huic in modo aſſumptorum erratum eſſe, proindeq; nec in cruditatem vllam incidiſſe: talis multum mali ſucci congeſſiſſe profecto nequiuerit: itaque etiam nec correctionem prolixam requirit, immo exercitationem tantum, quæ apotherapia dicitur: quam in proximo ante hunc libro docuimus, vbi pariter de accommodata ei rei victus ratione præcepimus: quò minus eſt hic multis morandum. Tantum eius meminiſſe conueniet, huc omne conſilium dirigere, qui corpora ſic affecta curat, vt excrementa, quæ circa cutem ſunt, educat propterea, quòd affectus in hac vna conſiſtit. Itaque rurſus detur eundem iuuenem præter alia, quæ eadem ſint, etiam in cruditates ſæpe incidiſſe: detur & vlceris ſenſum habere, non cute tenus modo, verum etiam altius in corpore ſic, vt totum id malis ſuccis refertum ſuſpicere: huic nec exercitationem, nec vllum omnino motum iniungemus, ſed quieſcere ac dormire iuſſum, in abſtinentia totum diem exigere cogemus: dein veſperi pinguiter vnctio, & temperato balneo

A † τεθαλαττώμενον vt & vetus interpres, & Linacer verterunt: quanquã cod. quidã hẽt τεθωλόμενον i. turbidum.

B * In Aldino cod. legitur ἢ ἑλκώδης ἐξ ἀνάγκης. manuſcriptus autem ἢ ἑλκώδης ἐξανθήσεις i. vel vl[illegible] efflore[illegible]ſc[illegible]tia.

C * muliebre.

l.1.f.3.d.2. 14.fol.66.b

balneo mediocriter lauato, pro cibo dabimus ſorbitionem aliquā boni ſucci, ſed planè ꝙ minImā. E nec tñ à vino eum abſtinebimus: cōcoquit enim id ſemicrudos humores, quantum aliud quiduis: tum ſudorem vrinamq; promouet, ac ſomnum conciliat. In ijs autē, qui ita ſe habent, id agendum nobis eſt, vt, quod mali ſucci iam planè corruptum eſt, nec concoqui etiā poteſt, id ſudore vrinaq; expellatur: quod ſemicoctum adhuc eſt, concoquatur, atq; vtile reddatur. Id autem optime quiete ſomnoq; confiet. Si ergo his peractis malum conſtiterit, ad conſuetudinem rurſus paulatim reducendus homo eſt. Sin in poſterum ēt diem duret, de valentiore iam remedio eſt cogitandum, maxime ſi per noctem vel laſſitudo magis, ꝙ ante, vel faſtidiū infeſtet, vel peruigilet, vel ſomnos turbatos & imaginationibus inquietos habeat: his enim, ſi vires non diſſuadēt, duorum alterum, aut ſanguis mittendus eſt, aut purgatio exhibenda, ſed diſcernētibus nobis, vtrum magis expediat, vt mox dicetur. Sin vires imbecilliores dehortantur, ſanguis mittendus haudquaꝗ eſt, ſed deiectio mediocris adhibenda. Cuiuſmodi autem deiectio mediocris ſit, in ſequentibus, docebimus, ſed ſi prius, quæ priora ſunt, definiuerimus. Nam, virium robore conſtante ſi laſſitudo adhuc infeſtat, æſtimandum eſt, cum ſanguinis'ne copia, an cum crudis ac minime concoctis humoribus, an per ſe ſolus conſiſtat vitioſus humor, qui laſſitudinem creat. Nam, ſi cum ſanguinis copia, aut vena incidenda, aut aliquid, quod tantundem valet, agendum. Sanè tantundem poſſunt hæc: Quibus hæmorrhoi- F des ſunt retentæ, ſi has aperueris. Si mulieri menſtrua conſuetudo ceſſauit, hanc ſi prouoces. Si quibus horum nihil eſt, ſi malleolos ſcalpello incidas. Poſt hæc aluus eo medicamento deijcienda eſt, quod maxime accommodatum malo ſucco ſit. Quòd ſi vitioſi tantum ſucci, hiq; citra ſanguinis copiam ſubſint, purgatio petenda eſt, quæ infeſtanti excremento ſit accōmoda. Infeſtat vero aliàs bilioſum, aliàs † atræ bilis, aliàs pituitoſum, ſed quod vel ſalſum vel acidum ſit: atq; horum quodlibet aut craſſius, aut ſero propius, aut media quapiam conſiſtentia. De quorum diſcernendorum notis nunc agamus. Si cum puſtulis (quæ Græci ἐξανθήματα vocant) laſſitudinis affectus conſiſtat, ex his facilis inuentu erit excrementi ſpecies. Sin abſq; his, in boni quidem ſucci corporibus tum ex ijs, qui præceſſerunt, cibis, tum reliquis, quæ ipſis corporibus inciderunt. In ijs vero, qui malos ſuccos natura colligunt, hinc quoq; non nihil capiendum. Sed de eiuſmodi temperamentis vberius poſt agetur: nunc de reliquis agamus, ex quibus licet de mali ſucci ſpecie coniecturam accipere. Qui in ocio degunt, ij pituitoſum aceruare ſuccum ſolent. Quos multus labor exercet, ij bilioſum vel melancholicum: illum æſtate, hunc autumno gignunt. Quin etiam, an diuturni labores fuerint, inſpiciendum eſt. Quanto enim fuerint longiores, tanto ſunt ad atram generandam bilem magis procliues. Præterea, qui cum multo ſudore obeuntur, ij craſſius excrementum faciunt. Qui ſine ſu- G dore peraguntur, magis tenue, veluti qui hyeme & frigido aeris ſtatu ſuſcipiuntur. Cōſiderandum ad hæc eſt non ſolum de vrinæ multitudine, & {qualitate} ſed etiam de ſudoris qualitate: hic" nan- A.l.4.f.2.1. c.70.fo.445 que partim acidus, partim ſalſus eſt, partim veluti lutum aut virus planè olet: licet autem hoc eſt ſtrigili deprehendere, cum lauantur. Sæpe nanq; amarus* planè apparet, qualis vtique morbo regio laborantibus emittitur. Eius vero dignotio etiam citra guſtum facilis eſt ex ſolo colore. Quippe pallidus pro eiuſmodi bilis ratione apparet. Sæpe tamen poſt validiſſimos labores, & vehementem æſtum planè flauus conſpicitur. Aliquando medius, atq; ex ambobus miſtus cernitur, veluti quodammodo ex pallido flauus, ὠχρόξανθον Græce dicunt. Ad eundem modum & ipſe bilis humor ſe habet: quando hunc quoq; in vomitu deiectioneq; aut pallidum, aut flauum, aut ex vtroq; compoſitum licet intueri. Qualiſcunq; vero is in corpore habetur, tale neceſſe eſt eius appareat ſerum. Ac ſudor quidem, ſuccorum, qui in vniuerſo corpore abundant, nota eſt: vrina, eorum tantum, qui vaſis continentur. Omnino ergo nihil omittendum: ſed ſudor quoq; ipſe, vt modo diximus, inſpiciendus. Aliquando vero ipſum, qui afficitur, guſtare ſudorem ſuum, quò certius internoſcatur, iubemus. Id quod aliquando ſua ſponte accidere ſolet, dum ex fronte & eius partibus in os ſæpe delabitur. Æſtimare præterea vrinæ tum conſiſtentiam, tum colorem oportebit. Sed nec, quæ in H ea pendent, aut ſidunt, prætermittere conueniet, ſed omnia perpendere. Cuiuſmodi.n. ſanguis ſit, qui in vaſis continetur, ea planè oſtendunt: quando, ſi is bilioſus ſit, ſerum quoq; eius bilioſum eſſe neceſſe eſt, idq; pro vtriuſuis bilis ratione. Simili modo pituitoſum, ſi is ſit pituitoſus. Ergo, vbi crudus planè is eſt, vtiq; tenuis aquoſaq; vrina cernitur, nihil, nec quod ſidat, nec quod pēdeat, in ſe habens. At, vbi is concoctus eſt, hæc in vrina apparent, atq; etiam nubeculæ quædam deſuper tenues ſuperſtant, veluti quod in ſummo lacte colligitur, (Græce γραῦς dicitur) & quod in ſummo refrigerati iuſculi concreuit. Quòd ſi turbida ſit, qualis veterinorum viſitur, crudis vocatis humoribus refertas venas indicat, non tñ ceſſare naturā ſed eos valenter concoquere. Si vero celeris ſeparatio craſſi à liquido in ea cernitur, ſitq; quod ſubſidit, album, leue, & æquale, iam iam ſuperaturam eos omnes naturam indicat. Sin, cum emingitur, pura ſit, protinus vero turbetur, iam crudi ſucci concoctionem aggredi naturam docet. At, ſi interpoſito tempore turbetur, non protinus, ſed poſt aggreſſuram inſinuat. Verum omnium † quæ turbant } vrinarum generalis nota eſto ipſius craſſi à liquidiore ſeparatio aut propere aut tarde facta, aut omnino nulla. Ergo, ſi protinus fiat, & quod ſubſidit ſit album, leue, & æquale, ſuperiorem longe naturam ſuccis, quos concoquit, oſtendit. Sin bonum ſit, quod ſubſidit, ſed quod poſt longius interpolitum tempus colligatur, etiam naturam

temporis

† Cum Galen⁹ multis in locis diſcrimen ponat inter atrā bilē & melancholicū humorē, huius vero poſterioris tantū mētionē hic faciat, tñ interpres atram bilē, humoris melancholici loco, cōuertit, id qđ in pluribus huius paginæ locis illū feciſſe ē adnotādum.

* πικρόχολος.

* θολερῶν. i. turbidarum.

A temporis ſpatio ſuperaturam ſuccos nunciat. Si vero vel omnino nulla ſeparatio, vel id, quod ſubſi-
dit, malum ſit, imbecillitas naturæ ſignificatur, egetq́ꝫ ope aliqua ad ſuccos percoquendos. Sicuti
vero vrina, ſuccorum, qui in vaſis ſunt, qualitatem prodit, ita ſudor, aliaq́ꝫ, quæ per vniuerſum ani-
malis habitum apparent, eos, qui illic ſunt, affectus demonſtrant. Quippe ſuperantibus in eo cali-
dis ſuccis, inſolito caloris ſenſu vrgetur: frigoris vero, cum frigidi dominantur. Iam albiores pitui-
ta ſuperante, pallidiores bili abundante cernuntur. Quòd ſi meracior bilis ſit, etiam planè flauiores.
Siquidem color à ſuccis prouenit, non ex ſolidis animalis partibus, vtique cum ſe ſucci in altum nõ
receperunt. Accidit vero id illis propter frigora, rigores, vel animi affectus, veluti timorem, vel in
gentem triſtitiam, vel incipientem verecundiam: quorum nullum ſi adſit, nunquam ſe in altum re-
cipient ſucci. Æque nec in cutem violentius irruentes, hanc adurent vnquam, niſi animus aliquo
modo affectus ſit, aut æſtu immodico animal extrinſecus obſeſſum. Ergo vehementer commotis,
aut iratis, aut in pudore veluti reciprocantibus ſe humoribus inſpicere colorem non oportet. At, ſi
nec ambientis violentia calidi frigidi've, nec vllus animi affectus, cuiuſmodi iam dictus eſt, ſubſit,
certiſſima ſucci animalis cognitio ex colore datur. Tanquam igitur corpus, ſicubi albius ſolito eſt
effectum, pituitoſum abundare ſuccum indicat: ſicubi pallidius aut flauius, bilioſum: ita, ſicubi ad
B rubicundius, quàm pro natura, eſt mutatum, ſanguinis abundantiam ſubeſſe ſignificat: ſicubi ad
nigrius, nigram ſupereſſe bilem oſtendit. Videas præterea ceu plumbi colorem aliquando non-
nullos habere: rurſus aliquando ceu miſturam eſſe albi, liuidiq́ꝫ: aliquando liuorem ſolum ſine al-
bo conſiſtere. Ergo eiuſmodi colores, crudum dominari ſuccum indicant: qui, cum de genere ſit pi
tuitæ, minus tamen humiditatis habet, q̃ ea, quæ publice vocatur pituita: plerunq́ꝫ vero huic nec len
tor ineſt. Nam, is, ſi adſit, Praxagoras eiuſmodi ſuccum vitreum appellat, egregie quidem frigidũ,
craſſum tamen eo, quem crudum per eminentiam vocant, certe minus. Generaliter igitur eiuſmo-
di ſucci omnes albi crudiq́ꝫ ſunt, nomenclaturam vero alius aliam ſortitur. Nec attinet ad præſen-
tem diſputationem eos omnes diſtinguere, quippe ad quam illud tantum commune omnium acci-
dens pertinet, quòd hi ſucci percocti à natura non ſunt, ſed crudi adhuc manent. Siquidem ſanguis
in medio eſt bilioſorum, atque horum, quorum vtiq́ꝫ genus vno vocabulo appellare licet, vel cru-
dum ſuccum, vel pituitam. Illi nanq́ꝫ ex ſanguine fiunt, vbi ſupra iuſtum modum eſt percoctus: hi
vero eo nondum perfecto. Sunt autem vtriuſque generis innumeræ particulares differentiæ, cæte-
rum quæ ab ijs, qui in talibus ſunt periti, in numeratas ſpecies ſunt iam deſcriptæ: quarum tamen
ipſarum adeo hic omnium meminiſſe neceſſe non eſt, vt etiam ſatis ſit eas ad vnum caput redige-
C re, quod tibi veluti ſcopum agendorum proponas. Nam, quoniam alij prius, quàm ad exactum ſan-
guinem nutrimentum peruenit, veluti ſemicocti ſunt, alij prorſus incocti crudiq́ꝫ, alij paulo abſunt
à ſanguinis forma, rurſus alij ſanguinis faciendi, ſiue (vt ita dicam) ſanguificationis veluti vltima
pars, qui vtique exceſſu caloris proueniunt, (quorum alij paululum, alij plus, alij plurimum à ſan-
guine receſſerunt) vbi paululum vel citra ſanguinem reſtitum, vel vltra proceſſum eſt, audacter
mittendus ſanguis eſt: vbi plus, conſideratius agendum: vbi plurimum, in his nullus omnino mit-
tendus eſt. Inſpicere vero & quantitatem conuenit, vt, verbi gratia, ſi bonus ſanguis exiguus ſit, re-
liquus vero ſuccus plurimus: vtique in his abſtinendum à detractione ſanguinis eſt. Sin is quidem
exiguus, ſanguis vero copioſus, audacter incidenda vena eſt. Deind[illegible] deijcer[illegible] dictum eſt) aluum
oportet, ratione habita de abundantis ſucci copia pariter [illegible] ſpecie. Quòd ſi quis vel propter æta-
tem v[illegible] timiditatem permittere ſe medico ad ſanguinem vllo modo detrahendum nolit, huic deij-
cienda largius aluus eſt: aut, ſi id quoque ſuſpectum habet, alia ratione educendum ſuperuacuum
eſt. Ac in propoſita nobis hactenus natura alias vacuandi rationes inuenire difficile non eſt: in
alijs cum diſcretione & diligenti examine diſquiri eas conueniet. Eam diſcretionem poſt trade-
mus, vbi de propoſita boni ſucci natura tractationem abſoluerimus. Pone enim talem hominem
D ex mala victus ratione laſſitudine affectum, deinde ex ijs, quas retulimus, notis, in venoſo vaſo-
rum genere apparere ſubeſſe illi copiam ſemicrudorum ſuccorum, in reliquo vero corpore toto
multitudinem horum ſanè mordacium, quos laſſitudo ſecuta eſt, auctus præterea illi quodammo-
do & ſanguis eſto, maxime ergo (vt dictum eſt) detrahere primo de ſanguine oportet, deinde ſuc-
cum illum educere, qui ſuperare videtur: Non ſuſtinente autem homine ſanguinem ſibi detrahi,
augere deiectionem: Si vero neutrum admittat, aliam quampiam rationem iniri, qua maxime ſi
non breui, at longiore tempore priſtinam corporis habitudinem homo recipiat. Quoniam ergo
duo prima ſunt, quibus primum intentus ſit, oportet, qui eiuſmodi affectibus medebitur, crudo-
rum ſiue etiam ſemicoctorum, qui ante ſanguinis perfectionẽ fuerunt, percoctio & acrium ac mor-
dacium, qui ſecundi ſunt, & ſanguine poſteriores, eductio, abſtinere eos conuenit ab omni valido
motu: Blande vero vnctos, atq́ꝫ oleo perfrictos, perquam ſuaui lauare balneo: inde in ocio abſtinen
tiaq́ꝫ habere, atq́ꝫ etiam ſomno, ſi fieri poteſt, minime ignorantibus nihil eſſe, quod ęque concoquat
ea, quæ concoqui poſſunt, & malos ſuccos per halitum digerat, vt ſomnus à balneo. Cum igitur (vt
paulo ante diximus) primo die experti, an facile finita laſſitudo ſit, ſimiliter grauatum hominem
cernimus, tum mittendus in balneum ſecundo etiam die eſt, tum in quiete abſtinentiaq́ꝫ haben-
dus: æque vero, & ſi iterum & tertio {oportere videris, itidem} ieiunum lauabis, quietem ac ſom-

num

num ipſis lauationibus interponens. Cõducit ad ſomnũ non in poſtremis ipſum quoq; balneum: E
ſunt enim, qui eo ſunt vſi, oẽs magis ad ſomnũ propenſi, modo maioris momenti nihil obſtiterit. Adeo tibi ſomnus & cauſa & ſignũ percommodũ ſperatæ vtilitatis ſit: velut ediuerſo non poſſe à balneo dormire, nec cauſa nec ſignũ eſt cõmodum. Quippe plerunq; redundantis ſucci indicia ex ſomno vigilijsq; ceperis: frigidi nanq; ſucci † marcorẽ, quod κῶμα græce vocant, & lõgiores ſomnos inducunt: calidi & mordaces, vigilias: &, ſiqñ dormitur, varijs imaginibus inquietos & turbatos ſomnos efficiunt ſic, vt ſtatim excitent. Sicuti aũt in primo die, ita ẽt in ſecundo ſorbitionem & minimã & ſimplicem illis exhibebimus: quippe large ijs apponere, quibus auferri potius aliquid debeat, planè eſt contrariũ: ſicut rurſus oĩno nõ nutrire, & faſtidia ſtomachi (quas græci ἄσσας vocant) creat, & eundẽ lædit, & vires labefactat, & malũ ſuccũ adauget. Ergo exiguũ his dandum, ac potiſſimũ, ſi fieri poteſt, ptiſſanæ cremor ſimpliciter cõditus, ſi minus, fãrris eodem, quo ptiſſana, modo præparatus, cum paulo aceti adiecto: præſertim ſi cruditatis abundantiã vel in venis, vel in toto corporis habitu ſubeſſe ſuſpicamur. Quippe, ſi nihil prſus aceti ſit alicæ admiſtũ, glutinoſior erit, q̃ vt propoſitis cõducat: itaq; obſtruet magis, q̃ detergebit, halitus meatus: quod tñ maxime petitur in craſſis ac glutinoſis ſuccis, cuiuſmodi planè oẽs pituitoſi ſunt. Ac boni quidem ſucci far ipſum eſt, & propterea eiuſmodi, qui [a] † à vitioſo facile ſecuros præſtet. Cæterũ, niſi lentor eius corrigatur adiectis aceto & porri modico, non ſolũ obſtruet, ſed etiã nutriet plenius, q̃ propoſitis ſit ex vſu. F Hac itaq; de cauſa ptiſſanæ cremor in hoc caſu tutior eſt, vt qui tũ modice nutriat, tum nuſquã per anguſtos meatus hæreat, [b] † ſed & permeet ipſe, & meatus ꝑ totũ detergeat, &, quicquid in ſemicoctis crudis've ſuccis continetur craſſi, id diſſecet ac reſoluat. Horũ ipſorum gratia & mulſa his idonea eſt, & oxymeli, & apomeli, & piper, & zingiber, poſtremo oĩa quæ citra vitioſi generationem ſucci, humorẽ craſſum diſſecant ſoluuntq;: quorũ materiam latius in ſequentibus proſequemur. Ad inſtitutũ vero nunc ſermonẽ exempli loco poſita ſint, & quæ iã ſunt dicta, & quæ nũc dicenda. Frugũ nanq; maxime apta eſt ptiſſana: Olerũ, ſola lactuca: Piſcium, qui ſaxatiles dicuntur: Panis, qui & [c] † furno coctus, & fermentatus, & modice purus eſt: Aues mõticolę: Potio oxymeli, mulſa, vinũ tenue, & album, ſemelq; quæ boni ſunt ſucci, eademq; detergent, nec glutinoſa ſunt, nec craſſum ſuccũ efficiunt, nec valenter nutriunt. Quæ vero vrinã cient, hoc caſu non probo, maxime quæ præualentia ex his ſunt, & ſanguinem calfaciunt ac liquant: quippe, quod concoquendum probe eſt, huic tanta adhuc vexatio non conuenit. Hæc itaq; oĩa ſecundo die facienda ad hunc modũ ſunt, atq; ẽt tertio, quartoq;. Ad hæc præterea, ſi tum laſſitudinis [d] ſenſus leuetur, tum corpus coloratius appareat, tum ſomni quieti, & vrinæ cõcoctæ ſint, fricare quidem liberalius, exercitare G
vero parce hominem audebis. His ita peractis, ſi nullus laſſitudinis ſenſus præterea ſuperſit, ad conſuetas ſtatim exercitationes hominẽ reduces: ſin quicquam appareat priorum aut ſymptomatum, aut notarum, rurſus tu quoq; in id intentus, mutare tentabis ea, quæ particulatim nõ recte habent. Si itaq; ſolius laſſitudinis ſenſus recordatio ſupereſt, cæteris notis omnibus bene ſe habentibus, vtique apotherapiæ munere laſſitudinem ſubmouebis: ſin autẽ turbatæ notæ ſunt, & veluti confuſæ, cæterum laſſitudo abeſt, in quiete maiore ſeruare hominem oportebit. Si vero ambo coierunt, eadem ratione hominis curam ages, qua prius vſus in eum ſtatum duxiſti, quo etiam exercitationis aliquid tentare auderes. Atq; [illegible] quidem iam comprehenſo affectui medendum cenſeo.

† *Soporem melius, Eſt enim proprie marcor ea putredinis ſpecies, q̃ ab Ariſtotele αὔανσις dicitur. l3. Celſus vtatur pro lãguore, vt in c. de lethargo.*

* ἠρτυμένον i. paratus.

* χόνδρον.

A † ἐπικεραστικὸς in græco legendũ eſt, non aũt ἐπικρατητικὸς aut ἐπικεκρατητικὸς, ẽ aũt ἐπικεραστικὸν cõtemperans, aut mordaciũ humorũ acrimoniã retundens.

B † Græci qdã codices addũt ὥσπερ ὁ χόνδρος, i. queadmodum alica.

C † κλιβανίται i. clibano ſeu teſtu coct⁹ qui teſtuaceus dicitur.

D * *Al.* διάθεσις

De affectu Vlceroſo, cui coni[illegible]ncta ſit cruditas primarum venarum, ac Dioſpolitico & medicamento Trium piperum parando. CAP. 5.

AT, ſi in eodem homine reliqua eadem ſint, cæterum in laſſo corpore ſanguis bonus exiguus ſit, crudi humores plurimi, huic nec ſanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibendum: quippe inciſa vena bonum ſanguinem emittit: malum, qui in primis maxime venis circa iecur, & quod meſenterium vocant, colligitur, in totum attrahit corpus. Deiectio vero in talibus tormina & roſiones creat, animiq; deliquia, cum eo, q̃ nec notatu H
quippiam dignum educit: quando crudi omnes ſucci, pigri, atque ad motum inepti propter craſſitudinem frigiditatemq; ſunt. Quo fit, vt etiam omnes anguſtas vias obſtruant, per quas id, quod medicamentum deijcit, ferri ad aluum debeat: itaque nec ipſi educãtur, & alijs ſint impedimento. Id quod ſane Hippocrates illo oraculo præcauit, quo breuiſſime præcipit, ‖ Concocta medicamento tentanda eſſe, non cruda. Eadem de cauſa nec exercitare, nec omnino mouere, ſed nec lauare expedit eos, qui in primis venis crudorum copiam habent: ſiquidem omnes id genus motus, ſuccos illos in totum corpus agunt. Seruandi igitur hi ſunt in omni quiete, dandaq; ipſis cibus, potio, medicamentaq; ſunt ſingula eius generis, quæ " attenuent, diſſecent, & conficiant ſuccorũ craſsitudinem, idq; citra manifeſtũ calorem: nam, qui excalfacti vehementius ſucci ſunt, ij in omnẽ corporis partẽ ferũtur. Ergo nutries hos maxime oxymelite, aliqñ etiam ptiſſanæ & mulſæ exiguo quopiam: ſuſtinẽt enim hi victũ, ſi modo alij vlli, tenuem, ipſa nimirũ crudorum copia, quos paulatim concoquunt, ad corporis alimentũ abutentes. Quoniam aũt præcordia iſtiuſmodi omnibus turgida inflataq; ſunt, ac facile, quicquid aſſumpſerint, in flatum vertitur, non inutile fuerit longi piperis aliquid cum cibo dare: quippe quod flatuoſi ſpiritus craſsitudinem ſoluit: &, quæ in præcordijs pigra ceſſant, ad ventrem inferiorem depellit: & cõcoquendis, quæ ſumpſeris, ſubuenit, pro communi

1[a]. Aphor. 22. Ext. ord. 10.b

A.l 1. f 3 c. 14. [illegible]

* τὸ ὑποχόνδριον.

A muni piperum ratione. Quòd ſi huius copia non eſt, vtiq; albo vtendum, quippe quod ſupra duo
reliqua gñā ventriculum roborat. Sin hoc non adeſt, optimũ nigrum petendum eſt: id vero fuerit,
quod pondere præcellit. Sanè vtilius ſit & dioſpolitico vocato medicamento vti, cuius compoſitio
duplex eſt: Aliàs ex partibus oĩbus, cumino, pipere, ruta, nitro: põtq; ita magis ventrem ſoluere:
Aliàs, cum reliquorum pari pondere miſcetur nitri dimidium. Præſtiterit aũt cuminum eſſe, quod
vocãt æthiopicum, piper vero vel longũ, vel album. Macerabitur cuminũ in aceto maxime acri:
dein continuo id tunditur, aut ẽt prius modice frigitur in vaſe fictili, quod coctum in camino q̃ op-
time ſit. Quæ.n. exacte penitusq; cocta non ſunt, hæc lutoſa potius, q̃ figulina ſunt, & qualitatum
ſuarũ non nihil medicamentis remittunt. Sunto vero & rutæ folia modice ſiccata. Vt.n. ſi pluſcu-
lũ ſiccentur, acria amaraq; redduntur, & ſupra, q̃ par eſt, calida, ſic, ſi prorſus non ſicces, excremen-
titium quendã humorẽ retinent, non dũ ex toto concoctũ, cuius vitio flatum diſcutere minus pñt.
Quatuor his aliqñ deſpumatum mel additur, aliqñ nihil, ſed ſola ſine melle reponuntur: ac ptiſſa-
næ cremori, & alijs, quibus maxime conuenire videntur, cibis inijciuntur. Sumitur & per ſe medi-
camentũ hoc & ante & poſt cibũ. Porrò ad eũ vſum optimum eſt, quod mel admiſtũ habet, quod
vtiq; curioſe ſit deſpumatũ: id.n. fla*tũ maxime diſcutit: ſit aũt, oportet, & mel optimũ, ſi modo, qđ *ἀφυσώτατον i. flatum minime generans, q̃ vox bis hoc in loco ponit.
B flatum diſcutiat, quodq; maxime diſſecet, futurũ medicamentum eſt. Appoſitũ ſanè remedium ſic
affectis eſt, & quod ex tribus piperibus cõficitur, (διὰ τριῶν πεπέρεων græci vocãt) vtiq; cũ nõ ad-
modũ medicamentoſum fuerit, ex varijsq; cõfectum, ſicuti à pleriſq; medicorũ cõponitur, miſtu-
ræ cuiuſdã ritu, quam χαρυκείαν vocant, aut apri à mirificis iſtis coquis cõditi: adeo vt non minimũ
medicis, aut ijs, qui ſu*mpſerint, negociũ ſit immiſta illi medicamenta conco*quere, ami, ſeſeli, liby- *Al. apparãt.
ſticum, & alia id genus: cruda.n. minimeq; mutata ab ijs, qui ea ſumpſerint, longo tempore durare *Al. pinſere.
in ventriculo intelliguntur. Hæc igitur ſubtrahenda medicamento ſunt: præterq; hæc helenium,
& nardi ſpica: ceu vero nõ nulli cõponunt, ẽt caſia. Expedit aũt præparatũ habere ad manum du
pliciter, ſicut ipſe ſoleo: Alterũ ſimplex, quod vtiq; ijs dandum eſt, qui minime cõcoxerunt, & qui
recens frigus in ventriculo habẽt, & pituitoſum ſuccum: Alterum, quod medicamentoſum ma-
gis eſt, quo maxime vtimur in ijs fluxionibus, quæ a capite deſcendunt ad pectus. Verum, hoc
quo pacto ſit præparandum, alibi dicetur. Simplex illud, quo ad cruditatis abundãtiam, quę in pri
mis eſt venis, vtimur, hmõi eſt: Ad cuiuſq; triũ piperum ℥ quinquaginta, abunde addũtur aniſi, &
thymi, & zingiberis, ſingulorum ℥ viij: & ſimpliciſſimum quidem hoc eſt. Etiam hoc ipſo magis
ſimplex, à quo detractum zingiber eſt. Alterum vero eſt, quod ex ijſdẽ conficitur: verũ ad cuiuſq;
C trium piperum ℥ quinquaginta, reliquorũ cuiuſq; ſedecim drachmarum inijcitur pondus, nempe
aniſi, thymi, & zingiberis: quo etiam ad propoſita vtimur commodiſſime. Debet autẽ, ſi haberi
poteſt, aniſum Cretenſe eſſe: thymum aut Atticum, aut planè ex editis locis, & ſiccis: cuius quic-
q̃d lignoſum eſt circũciſo, coma ipſa vnà cũ floribus inijcietur. Eſto vero et piper, quod longũ qui-
dẽ eſt, integrũ, minimeq; foratum: æque vero & zingiber: nam ambo perforari facile ſolẽt. Quin
etiam nõ ſolum non perforatum, ſed & verum illud, quod ex barbaris affertur, piper eſto: hic nan-
que, quod adulteratur, duplex eſt, alterũ, quod in Alexandria maxime præparatur: alterum, quod
herbæ cuiuſdã germen eſt. Qua vero maxime rõne internoſci, quod adulterinũ eſt, poſſit, ipſe do-
cebo, tantiſper præfatus, nequis aut miretur, aut cauſam requirat, quamobrem vel cõponendi, vel
prob[illegible]li medicamenti, hic tradere rationem ſubijt, qui in me[illegible]ndi libris n[illegible]mere id facere ſo-
leam. [illegible]quidem in illis, cũ medicis ipſis duntaxat ago: hic vero etiam cum alijs vniuerſis, quos al[illegible]
qui cũ nomine φιλιατρὓς i. medicorum ſtudioſos vocant, qui ſcilicet in primis diſciplinis verſan-
tur, quo intelligentiam ſuam exerceant. Porrò his neceſſe non eſt nec in libris de ſimplicibus me-
dicamentis, nec in opere de medicamentorum compoſitione, eſſe exercitatis, multoq; minus ex-
plorandi cuiuſq; medicamenti, peritiam habere. His itaque perſcribi in plenum talia omnia ſatius
eſt, ſicut paulo ante de longo pipere tradere occępi. Principio enim experiendũ guſtu eſt, diligen-
D terq; æſtimandum, an piperis qualitates ſeruet: poſtea in aquam mittendum, nam, quod factitium
eſt, ſi per diem totum in humore maceretur, ilico liquatur, ac ſoluitur. Si ergo tum piperis ei qua-
litas planè ineſt, nec maceratum reſoluitur, ſitq; (vt dictum eſt) minime foraminibus pertuſum,
piper id lõgum idoneum iudicabis. Nigrum vero nec exile, nec rugoſum, nec craſſi corticis eſt, ſed
ex eo, quod ponderoſum vocant, id, quod tum maximum, tum pleniſſimum eſt. Item'que de albo
ſimili modo eligatur, quod maximum eſt atque pleniſſimum. Deinde omnibus ſimul tuſis, & per
tenue cribrum tranſmiſſis, mel optimum curioſe deſpumatum admiſcetor. Sanè id odorum fla-
uum'que præterea acerrimum dulciſſimumq; fuerit: tum cra*ſſitudine nec planè craſſa, nec liqui- *συςάσει i. cõſiſtentia.
da, ſed, quæ, ita continuitatem ſuam tueatur, vt, ſi digitum in id demiſeris, poſt in ſublime attollas,
quod mellis ab eo defluit, longiſſima quaſi linea ſibi continuatum videas. Coquitur hoc recte, aut
ſuper carbones, aut ligna omnino arida, quæ etiam ἄκαπνα græci vocant. Hoc igitur medicamen-
tum dare conueniet non ſemel bis've quotidie, ſed etiam ſæpe: ſiquidem mane, & ante cibum, &
poſt: etiam cubitum euntibus recte datur cochlearij pleni menſura, atque huius quidem, vt par-
uis corporibus parui, & maximis maximi, ita medijs ad portionem. Præterea etiam zingiber,
quod ex barbaris affertur, aceto maceratũ aſſumere confert. Eſt id virentis herbæ radix, a collectu
ſtatim

ſtatim in acetũ coniecta. Extinguitur.n.eiuſmodi medicamẽtorum calor circa ipſas primas venas, E
nec in totum perfertur corpus, veluti aliorum quorundam, cuiuſmodi id medicamentũ eſt, quod
diacalaminthes,propterea ꝙ calaminthen recipit,vocant: de quo mox vberius agemus.

De Parando Oxymelite, ac de Apomelite, & vino, quæ propoſito affectui conducunt. CAP. 6.

IDcirco etiam oxymeli his vtiliſſimum eſt, vt prius diximus. Id ita præparari debebit. Cum
melli optimo ſuper carbones ſpumam abſtuleris, conijcies in ipſum aceti tantum, vnde guſtan-
ti nec acidum nimis,nec dulce videbitur:ac denuo ſuper prunas coques, quoad plane vnitæ ambo-
rum qualitates ſint,nec appareat guſtanti acetum adhuc crudum: hinc ab igni depones.Cum'que
vti voles,aquam ei miſcebis,ita nimirum temperans,vt vinum.Ergo qui bibet,ſi nec de acore eius
queritur,nec dulcedine, aſſidue eo vtatur: ſin alterutro offenditur,adiecto quod deſideratur, rur-
ſus id coques. Neq; enim eos probo,qui ſub vna quapiam menſura id conficiunt,qui mihi ſimili-
ter ijs affecti videntur,qui bibentes omnes ſimiliter aquam vino miſcere cenſent, non aduertentes
quibuſdam vtique, qui dilutiori inſueuerunt,caput ſtatim, ſi vel puſillo meracius hauſerint, ten-
tari: quibuſdam,qui meraciore delectantur, ſtomachum, ſi dilutius biberint, ſubuerti. Cum igi-
tur in vino tam familiari potione iſta incidant, multo ſanè magis in oxymelite, vtpote, quam vi-
num, tum minus familiari, tum magis forti, ipſa ſequi par eſt. Satius ergo ſit ex ſumentis guſtu, F
non noſtro,iudicium de mo*do facere,id eſſe ſumentis naturæ conuenientiſſimum oxymeli ratos,
quod vtiq; eſt iucundiſſimum, proindeq; etiam vtile: contra aduerſiſſimum eſſe, quod iniucun-
dum. Ipſam tamen primam ipſorum miſtionem,quo plurimis conueniat,talem eſſe oportet. Vni
aceti parti,mellis, à quo detracta ſpuma ſit,duplũ eſt miſcendum,deinde ambo in leni igni coquen
da, donec eorum qualitates in vnum coierint: ita enim nec acetum amplius crudum apparebit.
Cum aqua vero ſtatim ita facies oxymeli. Melli quadruplum optimæ aquæ miſcebis, dein co-
ques modico igni, quoad ſpumare deſinat. Ac malum quidem mel multam egerit ſpumam, quo
etiam diutius coqui debebit. Optimum vero vt breuiſſimo tempore coquitur, ita minimum ſpu
mæ euomit,vnde nec pari ei coctione eſt opus:plurimum certe quartam partem eius quod ab ini-
tio eſt inditum, amittit:poſt vero dimidio aceti adiecto, rurſus coquendum, donec qualitatũ om-
nino ſit vnitas,nec acetum crudum etiam appareat. Conficitur ſanè oxymeli etiam tribus ſtatim
ab initio miſtis,ad hunc modum. Aceti vni parti additur mellis duplũ,& aquæ quadruplum, atq;
hæc ad tertiam partem coquuntur {vel etiam quartam,} ſpuma interim detracta. Quòd ſi valen-
tius id facere ſtudes,tantundem inijcies aceti,quantum mellis. Apomeli vero optimũ aqua confi-
citur,bibiturq; tota æſtate refrigerantis vice.Poteſt vero,cui id libet, & ad quam propoſuimus affe G
* ὠφελίμως. ctionem,eo co*mmode vti,potiſſimum vbi coacuit:id quod ei ſæpe contingit,alias magis,alias mi-
nus,vtpote ex aqua confecto non pluuia,ſicut mulſa,ſed qualibet: quanꝗ poteſt, qui volet, & ex
pluuia aqua id conficere,ipſeq;,ſi pluuiam aquam probarem,id ſuaderem. Verum nec ipſam pro
bo, & nihilo eſt deterius,ſi aceſcit,potiſſimum ad ea,quæ nunc ſunt propoſita.Quinimmo medio-
criter etiam acet, quod ſaltem non omnino incurioſe eſt confectum. Sanè cura conficiendi in eo
eſt,vt nec fauus admodũ ſit vitioſus,coquaturq; bene in fontana aqua, quæ & pura ſit, & dulcis.
Oportet enim expreſſum à fauis mel eatenus in aqua coquere, quoad nulla inde ſpuma exiſtat.
Ego tum hac vtendum potione eſt,tum vero è vinis ijs,quæ leuiter aceſcunt. Nutriendum præte-
rea cibis eſt, qui c...a calorem exten...ent, cuiuſmodi " capparis eſt ex oxymelite, vel aceto & oleo A.l.1.f.3. c.14.fol.66
ſumpta ad duos vel tres dies, vt dictum eſt. Quòd ſi crudos iam ſuccos ſatis attenuatos ſperas, vi-
num dabis,quod & ſubſtantia ſit tenue,& colore fuluum,album've: hoc enim &, ad ſucci bonita-
tem,& concoctionem facit: illud vrinam mouet.Sunt vero in Italia prioris generis Falernum, &
Surrentinum:poſterioris Sabinum,& Albanum,& Adrianum.In Aſia vero prioris generis Leſ-
bium,& Ariuſium: ſecundi Titacazenum,& Arſyinum.Atq; hæc exempli tantum gratia protu
limus.Sunt autem & alia multa tum in Italia,tum in Aſia,& cæteris nationibus,quæ his ſunt ſimi- H
* σκοτὼς. lia, ex quibus facere delectum conueniet ad eas, quas diximus, no*tas reſpicientem, nempe colo-
rem ac ſubſtantiam, craſſa vero & nigra reijcere, vt quæ tum malum ſuccum gignant, tum tarde
penetrent. Quòd ſi his adhibitis melius habere ſe ſenſerit, etiam lauare tum hominem debebis,
vngereq;,ac molliter fricare. Vt vero primum in vrina ſubſidentia viſuntur (ὑπόστασιν vocant) tũ
frictiones augere, tum ad conſuetas exercitationes paulatim reducere. Hoc tempore vnguentis
ijs quoque vtendum,quæ per halitum euocent, de quibus & ante mentionem feci, & in ſequenti-
bus faciam. Haudquaquam tamen in eiuſmodi affectibus vomitu vtendum ſuaſerim, ſicut non
nullis eſt viſum tum medicis,tum gymnaſtis,falſis (vt opinor) ex ijs,quæ à Philotimo & Praxago-
ra de eiuſmodi ſuccorum curatione ſunt ſcripta. Non enim cum laſſitudinum affectus abundant,
ſed cum ſoli infeſtant,vomitus eos expellunt: quippe,cum nullum periculum ſit, ne intro violen-
tius reuellatur aliquid eorum excrementorum, quæ in carne conſtitere:quemadmodum certe eſt,
cum ambo redundant, & in primis venis cruda, & in ſolidis mordacia. Caueri enim in talibus
ſatius eſt vtrunque reuulſum, & foras crudorum, & intro mordacium. Sicuti igitur in ſuperio-
ribus cauimus,ne crudi ſucci foras traherentur, ita ne mordaces reuocentur intro, eſt vtiq; cauen-
dum. Summæ vero eorum, quorum occaſione foras ferantur,hæ ſunt, exercitatio, & frictio, &
balneum,

A balneum,& fomenta calida,& vnctio calfaciens, tum ex animi affectibus iracundia, & vno verbo omnia, quæ ſuccos, qui alte in animantis corpore ſunt merſi, ad motum quoquo verſus irritant. Quorum vero occaſione intrò ferantur,ea ſunt, quæ vtique prohibent foras ferri: talia ſunt ex ijs, quæ cuti propinquant,& quæ frigida ſunt,& quæ adſtringunt: ad hæc,quæcunq; ſuccos {intrors*us*}attrahunt, aut aliàs quoquo modo ipſorum intrò motum excitant: quorum ſunt triſtitia, & horror quacunque de cauſa ortus,quippe cum & ex calida cauſa & frigida tum horrorē gigni,tum etiam rigorem, qualem ſupra deſcripſimus,eſt oſtenſum: præterea quæ auditu viſu'ue animo aut ſtuporem aut horrorem incutiunt.Hæc itaq; omnia deuitanda tum ſunt, cum idem homo pariter & laſſitudinem ſentit, & venas habet crudis ſuccis refertas. Nam neq;, qui extra ſunt, recte intro reuocantur: neq; qui intus ſunt,foras: immo qui foris ſunt,leuiter educendi per halitū ſunt: ſi quidem quæ vehementius id faciunt,etiam eorum, quæ intus ſunt,aliquid attrahunt. Qui vero intus ſunt,ij attenuandi coquendiq; ſunt. Quòd ſi vel vomitu cos vel alui deiectione educere violentius tentes,vtiq; eorū,qui foris ſunt,aliquid intro rapueris.Neq; accuſandus Philotimus eſt, ſi tali vſus expulſione eſt,vbi citra vllum alium affectū crudorum abundantia in primis venis conſtitit: quin potius nos ipſos aſſueſacere par eſt,vt veterum ſcripta diligentius inſpiciamus. Ergo,quibus intus B crudi ſucci copia eſt,& foris laſſitudinis ſenſus,ijs hyſſopum in mulſo coquens,non ſtatim,nec primo die,ſed in ſequentibus dabis: vomitu vero abſtinebis,veritus (vt diximus) nequid excrementi externi intro rurſum reuocetur.Praxagoras vero ac Philotimus rationabiliter poſt eiuſmodi mulſum,vomitum probant,propterea ꝙ crudos citra laſſitudinem ſuccos curant.

De Vlceroſo affectu,cui cruditas in extremo corporis habitu ſit coniuncta: ac de parando medicamento Diacalaminthes. CAP. 7.

CÆterum quoniam de his abunde dictum eſt, tempus monet reliquum aggrediamur affectum, † in quo cum vlceroſo ſenſu etiam crudorum copia in corporis habitum eſt recepta. Accidunt hæc in ijs maxime negociorum circunſtantijs,in quibus aut calor,aut immodicus labor, crudos ſuccos à venis in carnem rapit: id'que ijs,qui nullam ad præſens recentem cruditatem contraxerunt. Quippe hæc ſi adſit,vniuerſum ita corpus crudis ſuccis occupabitur. Cuiuſmodi affectus curatio etiam poſt à nobis dicetur. Verum,quoniam compoſitum omne poſterius ſimplici eſt,præſtat (arbitror) reliquum ſimplicem affectum prius expedire,ac deinde ad compoſitos venire: quanquam ne hunc quidem omnino ſimplicem eſt arbitrandum, ſed vt inter laſſitudines ſua ſponte ortas ſimplicem.Propoſito nanq; nobis affectu, qui laſſitudinem excitat,adijcimus illi reli- C quos: ſed,quia in miſtione aliàs ſimplex vnaq; affectio additur,aliàs compoſita, ita ſimplicem appellauimus hanc, de qua nunc agimus. Eſto igitur crudi ſucci copia in ſolidis animalis partibus, non in venis: cui accedat vlceroſæ laſſitudinis in his ipſis affectus: quippe talis erat ea hypotheſis, de qua inter initia ſermonis loqui inſtitueramus. Sicuti igitur, in quorum venis, & præcipue in primis, crudorum copia erat, ijs eſſe à calidis cauendum cenſuimus, veriti, ne eiuſmodi ſucci in habitum corporis pertraherentur,ita nunc id timere non oportet. Ergo danda his ſunt,quę vel ad cutim vſque calorem ſuum tranſmittant:fricandumq; largiter oleo, quod relaxandi vim habet, ac potiſſimum mane,cum ſurgunt à ſomno: nam ea frictio ſimul concoquit crudum ſuccum, ſimul corpoream molem animantis nutrit. Quieſcendum vero [illegible] quidem probe ſint ce[illegible]ra. Sanè multo euidentius efficiant,cuius gratia fiu[illegible] ho[illegible]no exigu[illegible] cibū pridie ſumpſerit, nec aliud à cœna bibat, quàm vinum, quod fuluum ſit ac tenue. Nec vero ilico exercitandum aſſidue & vehementer eſt,necubi imprudentes crudo adhuc ſucco nutriri corpus cogamus. Vtiliſus itaque fuerit mane largius fricare, & poſt id diu quieſcere, ac modice inambulare: tum denuo multa vti frictione,& balneo modice calido,præterea alimentis,quæ & boni ſint ſucci, & minime glutinoſa.Eorum materia ſupra iam dicta eſt,vbi ptiſſanam ad talia laudaui, & piſces ſaxati- D les,& aues monticolas. Apti cibi ſunt & qui attenuant, de quibus ſcripſimus vno libro. Nec eſt ꝙ verearis, ne calorem vehementer accendas: quinimmo medicamen, quod diacalaminthen vocant, audacter dabis. Eſt vero compoſitio eius huiuſmodi.Accipe calaminthes,& pulegij, & petroſelini, & ſeſeleos, cuiuſq; [a] † vncias duas:ſeminis apij,cacuminū thymi,vtriuſq; [b] † vncias quatuor: ad hæc lybiſtici [c] vncias xvj,piperis vero octo,& quadraginta. Ac piper quidem grauis eſto ponderis: quod βαρύςαθμον vocāt.Seſeli vero Maſſilienſe:petroſelinum Macedonicum,huiusq; præcipue Aſtreoticum: calaminthe & pulegium potiſſimum ex Creta,ſin minus, certe ex regionibus editis & ſiccis: ſimili ratione & thymum. Atq; herbarum quidem,quicquid lignōſum durumq; eſt,id abijciendum: accipienda vero ad medicamentum folia,atq; ex his maxime, quæ ſubtiliſſima virentiſſimaq; ſunt,atq; in ſummis herbis nata:ad hæc flores,&,quæ cum ijs ſunt vna,minutiſſimas tenuiſſimasq; feſtucas.Hæc omnia ſimul tundēda cribrandaq; ſunt tenui cribro: quippe eiuſmodi medicamenta in totum corporis habitum maxime digeruntur: veluti ediuerſo craſſiora in ventre hærent,vt quæ anguſta venarum oſcula ſubire nequeant. Quam obrem etiam medicamentum,quod dioſpoliticon" vocant,cuius in hoc libro antea mentionem feci, craſſius facere ſoleo,quoties deijcere aluum per id ſtudeo. Quidam vero id non intelligens, cum tenuiſſimum minutiſſimum'que inſtar pollinis feciſſet,vt aluo deijciendæ nihil contulit, ſed vrinam planè multam

l.2.t.1.cap. ol.96.f

† Aliq grçci codices habent καθ' ἣν αἱ μὲν φλέβες αἷμα χρηςὸν περιέχουσι σύμμετρον τῇ ποσότητι, τὸ δὲ τῶν ὠμῶν πλῆθος i. in quo venæ quidē bonum ſanguinē continēt quantitate qdē mediocrē, crudorum vero humorū copia &c.

* διαθέσει.

A † In græcis codicib. variāt notæ pōderū, aliqui. n. hñt drachmas loco vnciarū, ∠. ſ. loco Γο:& vbi legit' Γο β, habent ιβ, i. non duas vnc. ſed xij.

B † *Al. drachm. xvi.*

C † *Al. drachmas.*

tam

tam mouit: mecum rem communicauit, mirans ac ſciſcitans euētus eius veram cauſam. Ipſe enim E
arbitrari ſe aiebat hominis intẽmperātiam, (nam ita appellabat) eius quod inciderat, cauſam eſſe:
vt vero propriam cauſam didicit eſſe compoſitionis rationem, poſtmodum aliter compoſuit, me-
liore ſucceſſu. Ac huius quidem præcepti in omnium medicamentorum compoſitione meminiſ-
ſe expedit: propoſitum vero in præſenti medicamentum, omnia prorſus ſubtilia poſtulat, quo fa-
cile in omnem corporis partem digerantur ferantur'que. Miſcendum vero his ita præparatis eſt
mel optimum curioſe deſpumatum. Porrò vſus eius erit poſt matutinam frictionem, anteq́ȝ exer-
citationem & balneum. Licet & ſine admiſto melle ſiccum medicamentum reponere, eoq́ȝ ſalis vi
ce ad obſonia præparati vti. Licet & in ptiſſanā veluti acetum inijcere, vel in eiuſmodi aliquid pro
pipere. Non modo autem ſiccum ipſum medicamentum, ſalis ritu in vario eſt vſu, ſed etiam cum
melli eſt admiſtum: ſiquidem id quoqȝ poteſt cum aliquo cibo miſtum ſumi, ita, vt iucūdum vten-
ti ſit. Poſt cibum tamen nunquam nec hoc medicamentum, nec aliud vllum, quod ad diſtributio-
nem vehementiorem facit, ſumendum eſt: non enim diſtribui tunc, ſed concoqui quæ ſumpta
ſunt, eſt vtilius. Melius itaqȝ ſit ijs, qui externo aliquo præſidio ad concoctionem egent, hoc tempo
re exhiberi dia trion pipereon ſimplex: cuius compoſitionem ante expoſui. Quin etiam ipſum
piper potioni inſperſum, percommodum eſt ad ea, de quibus agimus: quòd ſiqua fortaſſe maior F
neceſſitas inciderit, etiam quod ex ſucco mali cydonij conficitur: cuius omnem compoſitionem vi-
resq́ȝ diligenter in ſequentibus explicabimus. Verum ad ea quæ nunc agimus, omnium quę mi-
hi cognita ſunt, optimum medicamentum eſt diacalaminthes: nam & craſſa lentaq́ȝ attenuat, &
per halitum educit, & vrinas mouet, & mulieribus menſes. Eſt autem vſu quoque iucundiſſimū,
præſertim cum liberalius mel accepit: quo tempore coqui largius poſtulat. Qui vero auerſantur
dulcia, & mel fugiunt (nam eiuſmodi quoqȝ naturas inuenias) ijs parum in cōpoſitione miſcebis.
Sanè melius his quoque fuerit, ſi largius coquatur: nam & minus eſt eo pacto dulce, & minus ſto-
machum eorum, qui à melle naturaliter abhorrent, ſubuertit. Atque omnia quidẽ huiuſmodi vel
ante noſtram admonitionem ſibi ipſi quis excogitabit, vnum ſcilicet vbique deſtinans, nempe vt,
quoad fieri licet, iucundiſſimum fiat medicamentum, ſed tamen virium eius vtilitate ſeruata: non
enim hanc, dum du*lcedini ſtudetur, ſolui iubeo. Vbi igitur circiter duos vel tres primos dies ita
præparatus homo eſt, non incommodum fuerit etiam conſuetis eum exercitationibus admouere,
animaduerſis prius tum coloris bonitate, tum alijs notis, quæ in præcedentibus ſunt comprehen-
ſæ. Nam ſi omnia commode ſe habere videntur, plene exercitandus eſt: ſin minus, etiam ante me-
diocritatem deſiſtet: ac in prius dictis tum victu tum medicamentis eo die habendus: poſtridie rur G
ſus exercitationi dandus, ſuper ijſdem tum notis, tum ſcopis, vt cum omnia ex ſententia, commo-
daq́ȝ appareant, ad eandem victus rationem reuoces, cui ante inſueuit, quàm laſſitudinis ſympto-
mate vrgeretur.

* *ἀκρασίαν eſt in multis codici. græcis, vt vertit interpres. ἰδιοσυγκρασίαν eſt in vetuſtiſſimo optimoq́ȝ exemplari, & videtur eſſe melior lectio. quid autẽ ſit idioſyncraſia, vide 3 Meth. med. cap. 2. et cap. 7.*

* ἡδονῆς i. iucunditati.

De Acopis ex ſemine abietino, & populi floribus: ac de reliquis medicamentis parandis, quæ propoſito affectui conueniunt. CAP. 8.

QVoniam vero & acopo, quod ex abiete fit, vti expedit ijs, qui in carne & tota corporis mo-
le ſuccos congeſſerunt; qui aut concoqui deſiderent, aut per halitum digeri, non ab re fue-
rit eius quoque compoſitionem apponere. Eſt igitur abietis* pulcherrimum ſemen cir-
ca Arcturi emerſum, quo tempore Romæ September menſis eſt, apud nos vero Pergami Hyper-
bertæus, Athenis Myſteria. Id ſemen conijcere oportet in oleum quolibet anni tempore: nullum
enim in ea re diſcrimen eſt. Melius tamen fuerit, ſi id contundas prius, quàm inijcias: quando ita
citius oleum ſua qualitate viq́ȝ inficiet. Erit id ſpatium dierum minimum quadraginta. Nos vero
ſæpe & tres, & quatuor, etiam multo plures menſes, macerari permiſimus: † ſic deinde ſemen abie-
cimus, humidum vero linteo percolauimus. Eſto vero eius generis oleum, cui relaxandi vis inſit:
cuiuſmodi in Italia Sabinum eſt. Conijcies autem in quinque & viginti heminas eius, ſeminis abie H
tis modium Italicum. Eſto autem & hemina ipſa Italica: quam vtique & libram nominant. Vbi
vero maceratum in eo ſemen fuerit, multo planè minus redditur. Ei igitur quod reliquum eſt, ido-
neus ceræ modus erit, ſi quatuor libras immiſeris, reſinę vero abietinæ libræ vnius partem tertiam:
id æquat drachmas trigintaduas. Inijcies vero & pine*æ reſinæ tantundem. Quòd ſi harum copia
non ſit, earum loco terebinthina vtendum. Coques vero commodius hæc in vaſe duplici, aut certe
igni lento, qualis prunarum eſt: quæ tamen nec ipſæ multæ eſſe debent. Medicamen hoc aptiſ-
ſimum eſt ad omnem laſſitudinem, ſeu ſponte ortam, ſeu alia quauis ratione contractam. Vtile ſa-
nè medicamentum eſt & quod ex populi floribus fit. Id tale eſt: Ex floribus populi adhuc cōniuen-
tibus modius Italicus in quindecim aut viginti libras Sabini olei immittitur. Si id præſto non
eſt, ſimile aliquod præparandum oleum eſt. Dictum vero in præcedentibus eſt ſimile eſſe, quod-
cunque tenue eſt, nec vllam adſtringendi vim habet. Magis vero ad rem pertinebit, & ſi modice
contritum ipſum florem in oleum conijcies. Quòd ſi quotidie medicamentum dimouebis, id'que
potiſſimum cum Sol feruebit, ac in domo calida repones, celerius ita magisq́ȝ tum qualitas popu-
li tum vis in oleum migrabit. Itaqȝ poſt binos ternos've menſes potes flore expreſſo atque abiecto
habere oleum, quod ſine vlla morſione per halitum digerat, idq́ȝ nihilo minus, quàm abietinum.

* ὡραιότατον

† Græci quidā codices a vulgatis hoc in loco plurimū variāt, habēt enī κἄπειθ' οὕτω λαβόντες, εἶτα τὴν ὑγρότητα τοῦ σπέρματος ἐκθλίψαντες, αὐτὸ μὲν ἀπερρίψαμεν τὸ σπέρμα, i. vbi deinde ſic accepimus, ac poſtea ſeminis humiditatẽ expreſſimus, ipſum quidẽ ſemen abiecimus.

* ſtrobilinæ.

Quin etiam

A Quin etiam ceræ & reſinæ tantundem inijcere licet, quantum paulo ante in id, quod ex abiete confici diximus. Si quãdo vero humidũ id, quod expreſſum eſt, craſſius videbitur, ſat fuerit vel quintam partem ceræ adijci, nedum quartam. Ego vero etiam ſextam me addidiſſe ſcio, vbi & oleum craſſum erat effectum, &, qui vſurus erat, liquidiore medicamento delectabatur. Non nulli diu macerari tum flores, tum ſemina non ferentes, partim ea percoquere in oleo cogũtur, partim aquã inijcere: vtique qui cautiores ſunt: quò videlicet nec torreantur, quæ ſunt iniecta, nec oleum vſtionem odore referat. Qui vero his magis ſunt curioſi, in duplicibus ij vaſis coquunt: hoc fit, cum in lebete, in quo ſit aqua feruens, inſeritur exiguum vaſculum, in quod fundi oleum debet. Id quod ſanè nos facimus, nõ tamen ad ſemina flores´ve coquendos, (quippe hac coctione minime egemus, propterea quòd ea diu maceramus) ſed tum, cum in conficiendo medicamento ceram & reſinas liquare in lebete paramus. Qui vero celerius ea præparare cogitur, hũc neceſſe eſt, &, vt prædictum eſt, præcoquere, &, ne torreantur, aquam vinum´ve inijcere. Atque ad ea quidem, de quibus nunc agitur, vtilior aqua eſt: vinum vero ad podagricos affectus, &, vno verbo, articulares. Porrò ſufficit tantulum aquæ admiſceri, quantum coquendo totum vaneſcet. Is modus erit, ſi quadruplum eius aut quintuplum oleum ſit. Ergo & hæc medicamenta ſuccos, quicunque non admodum craſſi

1.ſt.3. d.2. ſ.fol.66.g B nec lenti in carne cute´que reſident, euaporant: & ad hæc, quod ex ″ chamæmelo fit, oleum, tum ipſum ſolum, tum vero cera reſina´que adiectis. Quorum modus hic quoque ſatis erit idoneus, ſi ceræ pars quarta, reſinæ duodecima ſit immiſta. Sicui vero nullius horum, quæ memorauimus, oleorum copia ſit, huic anethinum pręparaſſe eſt facillimum. Poteſt vero & id medicamentum per halitum digerere, ſiue ſolo eo, ſiue cum cera reſinaq; vtare. Danda vero opera eſt, vt in vaſe duplici & anethinum coquatur: vtilius´que fuerit, ſi anethum viride ſit. Quod vtique, ſi, quo tempore requiris, competet, maturum id eſto. Iam ſampſychinum oleum hyeme, & regione frigida, ac tempeſtate ſimili, idoneum medicamentum eſt. Habeto vero ceram ac reſinam id quoque, ſi præſertim manere id ſuper vncto corpore diutius ſtudes. Simili ratione ros maris herba oleo incoquenda. Quòd ſi nec ea ſit ad manum, betæ albæ radix, & cu*curbitæ agreſtis, & althæę, & vitis albæ efficaciter euaporant, vbi ſuam ipſæ qualitatem vires´que in oleo aliquo ſimilis facultatis dimiſerunt. Quodcunque vero ſic præparatum oleum eſt, in id ſi vel ceram ſolam, vel cum ea reſinam inijcere voles, non ſolum pulcherrimum, ſed etiam, quod in loco bene hærebit, vnguentum facies. Abunde autẽ omnino erit, ſi ceræ quartam partem, reſinæ duodecimam inieceris. Si vero etiam duas reſinas inijcies, nempe abietinam, ac pineam, quam ϛϱοβιλίνην gręce vocant, aut tertiam ſuper has terebinthi-

C nam, aut etiam, hæ ſi deſint, liquidam piceam reſinam, ſic quoque medicamentũ feceris, quod euaporandi vim habet: iam, hæ ſi deſint, aut ea, quæ in fictilibus habetur, rẽ*ſina miſcenda, aut quam φρυκτὴν græci dicunt, id eſt frixam. Nec ignoro tamen has ſupradictis imbecilliores, cæterum non omnino contemnendas.

*σικύς ἀγρίς, id eſt cucumeris agreſtis.

*In græcis legitur nõ ῥητίνη ideſt reſina, ſed πιτυίνη, ideſt picea.

De Vlceroſo affectu, cui crudorum ſuccorum copia in corpore vniuerſo coniungatur. CAP. 9.

CVm vero reliquus laſſitudinis affectus ſit, in quo ſupra vlceroſum ſenſum copia crudorum in toto corpore congeſta eſt, de hoc quoq; dicendum eſt. Nec eſt inuentu difficile, quemad-

.f.1.t.1. ol.418 c modum emendetur, ſi quis ea, quæ dicta ſunt, ſequatur. Si enim, vbi in primis ″ venis crudi ſucci copia eſt, diſſecandum nobis eum eſſe, concoquendumq; diximus, cau[illegible]bus ſe[illegible], ne in habitum corpori[illegible]ducatur: vbi vero in extremis venis & corporis ha[illegible] releuit, & co[illegible]quendum pariter [illegible]halitum reſoluendum: nimirũ quibus ambo inciderunt, in ijs ambę rationes ſunt miſcen-

.f.3.d.1. fol.65.f dæ: at[illegible]e id, ſi quidem pari noxa vrgere videbuntur, æquali vtriuſque reſpectu: ſin alterum ″ prægrauat, vtique totius curationis ſtudio in id propenſo, nec tamen altero, quod minus eſt, neglecto. Miſcebis autem vtriuſque curationem ad hunc modum. Non enim ab re fuerit exemplo aliquid

D de hoc egiſſe. Suaſimus ijs, quibus in primis maxime venis crudi ſucci congeſta copia eſt, ſimplici dia trion pipereon medicamento vti. Ergo, ſi non modo in his, ſed etiam in omnibus venis ſit, ſuperq; in ipſa carne, in principio curationis ipſo dia trion pipereon vtendum, ſed cui admiſtum petroſelini tantum ſit, quantum aniſi, & thymi, & zingiberis habebat: poſt primum vero diem, magiſq; etiam poſt ſecundum, miſcendum eidem eſt aliquid dia calaminthes: mox vero partes æque miſcendæ: procedente deinde tempore, ipſius dia calaminthes plus addendum: ad extremum vero etiam ſolum exhibebitur. Ad eundem modum & in reliqua omni victus ratione, quoties pares affectus ſunt, miſcendæ eorum medendi rationes ſunt, ſed ita tamen, vt inter initia potiores medendi partes ijs præſtentur, quæ in primis continentur venis: in fine vero ijs, quæ in carne: medio inter hæc tempore ambæ rationes æquabiliter miſcebuntur. Hæc igitur dicta à me ſunt, & patere iam arbitror, qua ratione corrigere oportet, quod peccatum in ſuccis eſt, prius, quam hominem morbuş occupet. Ex ijs enim, quæ in vlceroſo affectu retulimus, cum adiunctus vitioſo ſucco eſt, ratiocinari licet & de alio quouis, cum ſolus conſtiterit.

De curatione Affectus, qui tenſionem, & qui inflammationem refert. CAP. 10.

AC de primo quidem laſſitudinum genere, in quo punctionis quidem ſenſus † omnes animalis partes infeſtat, ac cæteris vitioſi ſucci redundantijs, quę corpori vel ſolæ, vel cũ laſſitudine

† *Clarius legitur in antiquis græcis,* κατὰ πάντα τοῦ ζώυ τὸν ὄγκον, *i. vniuerſam animalis molem.*

accedunt, fermè diximus vniuerſa. De ea vero laſſitudine, quæ à nobis tenſionis eſt appellata, de- E
inceps agamus. Atque " hanc quidem, cum citra exercitationem conſtiterit, abundantiam indicare A.l.1. f.3 c.16. fol.6
aliquam, quæ ſolidas animalis partes diſtendat, tum alijs quibuſdam probatis viſum eſt medicis,
tum non in poſtremis Eraſiſtrato. Vbi vero ſanguinis redundantia grauat, dictum (puto) ſupra
eſt optimum eſſe vel venam incidere, vel malleolum ſcarificare. Reſumendus vero idem & nunc
ſermo eſt vel Eraſiſtrati cauſa, qui nec in alio quouis, neq; vero in hoc affectu, ſanguinis detractio-
ne eſt vſus. Ac, quod in ſaluberrima quidē natura, de qua ſermo habetur, licet alia quoq; ratione eiuſ-
modi redundantiam emittere, dictum ſupra eſt. In vitioſis nanq; in quibus videlicet vel cerebro,
vel in ſpiritus inſtrumentis, excrementum ſubſtitit, quantum diſcrimen aditur, ſi ſanguinis detra-
ctione omiſſa, alia vacuandi ratione vtare, dicetur alicubi in ſequentibus libris, vbi de vitioſis cor-
porum ſtatibus agemus. Sed & dictum iam eſt in libro, quē de ſanguinis miſſione ſcripſimus con-
tra Eraſiſtratum: quo minus hoc loco longior de his habendus ſermo eſt, ſed ad reliquum & tertiū
laſſitudinis genus, cum ſponte oritur, tranſeundum: quod in ſuperioribus, phlegmones ſimilitudi-
nem repręſentare diximus & propter doloris magnitudinem, & quod cum euidenti calore etiam mu-
ſculos in maiorem molem attollat. Hęc laſſitudo ne paucis quidem horis, nedum duobus tribuſ've
diebus, eodem tenore conſiſtit, prout Eraſiſtrato placet, ſed ſtatim febrem accendit vehementiſſi- F
mam, niſi ſanguinis " detractione malo prius ſit occurſum. Quin etiā calidiſſimus eſt in huiuſmodi A. ibidem
laſſitudine ſanguis: eiuſq; plurimum detrahi poſtulant, qui ea premuntur ferè omnes. Non pauci
vero eorum febricitant, etiam ſi ſanguinem detraxeris. Itaque nec cunctari, nec parū detrahere cō-
uenit, ſed & mature educere, &, niſi quid aliud vetat, ad animi defectum vſque. Optimum vero
fuerit bis eodem die, ſi fieri poteſt, detrahere. Ac primum quidem ita mittere expedit, vt *animi de-
fectum homo non adeat: ſecundo vero ne *defectus quidē ipſe eſt formidandus. Quippe, qui prio-
re detractione reſolutus eſt, ſecundam ſuſtinere haud poterit: in hac vero, ſi quid tale homini inci-
dit, facile reuocabitur. Qui vero ſic affecti ſanguinem non miſerint, hi ſi euaſerint, vtique fortunæ
beneficio id acceptum ferent: ſed nec euadent, niſi alia quapiam ratione leuentur, aut ſanguinis è na
ribus profluuio, aut largo ſudore effuſo. Porrò æſtimare diligēter oportet, qui ſanguinem ſunt miſ-
ſuri, in thorace'ne, dorſo, & lumbis, tenſio *pulſanſq; dolor figatur, an in capite potius & collo. His
enim affectis humeralem venam diuides, maxime ſi repletum caput & calidum ſentiunt: illis vero
internam: ſi vero omnino æquabiliter laſſitudo corpus occupat, ambarum mediam. Ac, ſi ab inciſa
quidem vena febrire cœperint, curandi iam methodi opus eſt his proſpicere: ſin autem tum nō fe-
bricitent, primo die poſt inciſam venam aut ptiſſanæ cremorem, aut ſorbitionem ex *alica, ſolum da G
bis. Secundo vero etiam lauare licet cum copioſo oleo: nutrire vero, tametſi laueris, planè modera-
tiſſime debebis, lactucæ, " ſi placet, aliquid offerens, vel (ſi ſit) cucurbitæ & ptiſſanæ. Eſt & alica nō A. ibidem
inutilis, ſiue hanc aceto, vt ptiſſanam, condias, ſiue etiam ſine aceto. Si cucurbitæ copia non ſit, mal-
ua betaq; & lapatho & atriplice eſt vtendum. Quòd ſi carnem quoq; guſtare velit, ſaxatiles piſces
vel oniſcos in albo iure bene elixos dabis. Voco ius album, cum ſine garo, magiſq; etiā ſine ſuper-
uacua conditura, cuiuſmodi καρύκεαν græci vocant, præparatur, anetho ſaleq; cum oleo & porri exi
guo in aquam coniectis. Vino autem vtiliter etiam ipſo ſecundo die parcet: tertio vero, ſi quidem
aquę potionem facile toleret, tunc quoq; vino abſtinebit: ſi non ferat, potiſſimum quidem apomeli
dabis, quippe lev[illegible]r refrig[illegible]at ea quoq; potio, quo vtique indigent, quæ phlegmones ſenſum ha-
bent, laſſitudines. Hoc ſi non ſit, album & tenue vinum offeres: † aliaq; pro ratione exhibebis, quæ
vt boni ſint ſucci, ita minime calfaciant. Cauendum vero præter cætera eſt, ne propere & [illegible]ultum,
{ſed ſenſim & paulatim,} renutrias. Quippe qui poſt huiuſmodi exinanitionē ad priſtinam diæ-
tam protinus redeunt, ijs corporis habitus crudis ſuccis impletur: quos nimirum ante, quàm conco
cti commode in ventriculo veniſq; ſunt, corporis moles ad ſe rapit. Et hæc quidem laſſitudo com-
modiſſime ad hunc modū curatur. Quam autem ob rem in ijs, qui hac premuntur, iterari ſangui- H
nis detractionem iubeam, nec hos multum ac ſimul reficere, ſatis profectò fuerit vel Empiricorum
cauſam reddere: nēpe quod & magis iuuantur, quibus ſic eſt emiſſus, & bona valetudine diutius fruū-
tur, qui, ſicut comprehenſum eſt, ſunt tractati. Cæterum, & quæ ex natura rei ducitur, rationem *ap
poſuiſſe non ſit alienum. Quoniam igitur in hac, quæ veluti phlegmone fatigat, laſſitudine vis ca-
lidi ſanguinis congeſta in corporis mole eſt, venæ autem ſectio ſuccos è vaſis emittit, vtile eſt poſt
priorem detractionem tātiſper intermittere, dum aliquid eorum, qui in corpore ſunt humores, re-
migret ad venas. Quod tamen, quoniam committendum non eſt, vt in his maneat, vtpote ex dimi-
dio corruptum, ſed potius plurimum eius expellatur, idcirco detractionem ſanguinis etiam ſecun-
do die iteramus: aliquando vero & in tertio, vbi videlicet & reuellere, & ex alijs in alia transferre,
viſum eſt conducere. Dictum vero de omni eiuſmodi *ratione exactius eſt in ijs, quæ de ſanguinis
detractione ſcripſimus: quæ nunc ideo recenſendi locus non eſt, quod & ad medendi artem magis per-
tinet, & in hoc ipſo fortaſſis opere plenius de ſanguinis miſſione ſumus acturi.

* λειποθυμῆσαι,

* λειποψυχίαν.

* Græca lectio hēt νυγματώδεις, i. pungēs, non σφυγματώδης.

* χόνδρυ.

† καὶ τ' [illegible] κατὰ λόγον ἀνακομίζειν, id eſt alijs'que pro ratione reſtaurabis. vt vertit vetus interpres.

* διοριςμῶν, id eſt diſtinctionibus.

A ſanguinis detractione non eſſe ſtatim nutriendum. CAP. 11.

* πληρῦν.

RELiquum ergo eſt, vbi docuerimus nō eſſe à ſanguinis miſſione feſtinanter reficiēndum, hic
librum hunc finiamus. Præſumetur autē & ad huius ſermonis fidē quiddam, quod in opere
de

A de naturalibus potentijs eſt demonſtratum. Ibi enim oſtendimus omnibus ijs, quæ propria natura reguntur, vim quandã eſſe inſitam, qua ſimiles*, quibus alantur, ſuccos poſſint attrahere. Demonſtratum præterea eſt, vbi proprio & commodo nutrimento deſtituuntur, vrgeri vel eius, quod non commodum eſt, aliquid rapere: tale porrò eſt, quod non dum in ventriculo venisq́; concoctũ eſt.

idem.b Ergo neceſſum eſt, cum homo * largius ſe cibis per hoc tempus impleuerit, eo caſu crudi ſucci plurimum in corpus animalis rapi, idq́; multis de cauſis, & ꝙ deterius in ventre venisq́; concoquitur, quod copioſius eſt: & ꝙ multum in corporis molem ideo ſubit, quia multum ſupereſt: & ꝙ citius etiam, q̃ par eſt, propterea ꝙ venter venis, venæ reliquis omnibus animalis partibus, rapi, quod nõ dum confectum eſt, permittunt. Quod adeo non facerent, ſi id exiguum eſſet, quod ipſæ haberent: demonſtratum eſt enim partes ipſas ex alimento primum ſua portione frui, mox cæteris tranſmittere. Ergo vltima præcipuaq́; noxę cauſa eſt ijs, qui ſic ſunt affecti, ꝙ, quæ in corporea animalis mole habentur, partes, vbi multum ſemicoctumq́; attraxerunt nutrimentum, non paruam excrementorum vim ex ea re congerunt: cum neq; perinde, ac ſi bonum eſſet, concoquere id omne valeant, neque etiam vt cum corpore coaleſcat & aſſimiletur, efficere: immo parum proſpere ſingulas functiones obire poſt vitioſum multumq́; nutrimẽtum par eſt. Similiter enim his euenire neceſſe eſt,

B vt ventri, cum abundantia male præparati cibi eſt refertus. Male præparata voco, quæ elixari torreri've debentia iuſtum in his finem non ſunt conſecuta. Ergo, ſiue panis non ſatis eſt coctus, ſiue caro legumen've intra modum elixum, fieri nequit, vt hæc venter probe concoquat. Eadem vero ratione ſe habent, & quæ in ventre male ſunt confecta, ad ſecundam concoctionem, quæ agitur in venis, qua male præparati cibi ad concoctionem, quæ eſt in ventre. Quin etiam, quæ in venis male ſunt concocta, ſic ſe habent ad concoctionem, quæ agitur in carne, quemadmodum ſe habebant cibi ad eam, quæ eſt in ventre: &, quæ ex hoc ſubeuntia, ad eam, quæ eſt in venis. Ergo nec venter externa, quæ ſumpſit, exacte concoquit, nec venæ hæc, quæ à ventre excipiunt: ſed nec carnes, quæ ex venis, vbi probe ante non ſunt confecta. Atque interim excrementi copiam in corpore prouenire eſt neceſſe. Ac rem quidem omnem, vt breuiſſime licuit, iam diximus. Quòd ſi quis dictorum cuiuſque certam ex demonſtratione ſcientiam cepiſſe velit, is librum de naturalibus virtutibus legat: in quo primum illud liquido demonſtratum eſt, ventrem ſua ipſius cauſa nutrimentum ſuſcipere, vt eo tum fruatur, tum, quod ſibi deſit, ſuppleat, eoq́; amplecti id vndique, ac retinere totum, quoad ſe ſatiauerit. Secundo illud, eundem, vbi ali præterea non deſiderat, imam ſui partem (πυλωρὸν gręci vocant, id eſt portam) recludere: ac, quod ciborum ſuperfuit, exprimere, peſſumq́; ceu alienum

C onus trudere. Deinde, ꝙ in ipſo tranſitu per inteſtina, ac potiſſimum tenuia venę, quę huc pertinẽt, alimentum ad ſe rapiunt, quod ex mora, quam in ventre habuit, & alteratum, & animali magis idoneum, eſt effectum: mox in ipſis venis quoque ab alia in aliam traditur ad eundem modum, quo ex ventre in venas: hinc vero iam planè confectum in ſingulas pertrahitur animalis partes: vbi tertiam concoctionem nactum, ipſi alendo corpori aſſimilatur. Hæc ſi quis ex eo libro colligat, nihil eſt, ꝙ cauſam amplius requirat, cur multi habitu corporis exinanito, niſi ſenſim renutriantur, plurimum excrementorum in toto eo congerant, atque ex his non leuiter ægrotent.

* Siue ὁμοίων legas, vt impreſſi habent, ſiue οἰκείων, id eſt familiares, vt manuſcripti, vtraq; lectio bona.

* ἀνέρχεται. aliqui tamẽ codices habent ἀνέλκεται, i. attrahitur.

GALENI DE SANITATE TVENDA
LIBER QVINTVS

ARGVMENTVM LIBRI

D Omnem Senum victus rationem abſoluit: ac communia Præcepta docet, quibus affectus morboſi omnes emendantur, & intemperies corriguntur.

Medicorum Negligentiam tum in alijs inſtituendis, tum in ſe ipſis regendis, huius operis prolixitatis cauſam fuiſſe. CAP. I.

QVintum de ſanitate tuenda librum ingrediens, ſi qui forte erunt, qui prolixitate operis noſtri grauabuntur, hos primum ſolari volo. Non enim noſtra id culpa euenit, ſed propoſitæ rei natura. Si enim fieri poteſt, vt, qui breuibus lõgam contemplationẽ abſoluit, nihil neceſſarium omittat, fateor errorẽ meũ, ceu nulla neceſſitate ambages ſecutus ſim. Sin clarius ſimul breuiusq́; diſſeri de ijſdem non poteſt, nemo nos merito accuſet, ſed ipſos potius, qui eorum, quæ neceſſaria ſunt, non pauca prætereunt. Eſt vero illud ſimul ex maxime neceſſarijs, ſimul veluti elementum totius artis, quæ valetudinẽ tuetur, ꝙ numeroſæ hominum ſunt naturæ, prout in confeſſo eſt omnibus tum medicis, tum gymnaſtis. Quorum tñ plurimi ita de valetudine tuenda ſcribunt, quaſi de vno homine agant, idq́; ne vno quidem oſtenſo, quem prius iuuerint: quanquã non vnum, ſed multos, quos morbis prius aſſiduis implica-

tos ipſi poſtea multis annis in ſanitate ſua opera ſeruaſſent, indicaſſe, ac ſic ad ſcribendum acceſſiſſe par erat. At nos ipſis rerum effectis id oſtendimus: & ijs, qui prius aſſiduis premebantur morbis, inde adeo, ꝙ ſanitatis præceptis paruiſſent, in omni integritate ſeruatis, ſic demum de ipſis ſcribere ſumus aggreſſi. Quippe alios exercitari in totum vetuimus, iſtis videlicet exercendi corporis cauſa ſuſceptis, ac ſolis vitæ actionibus contentos eſſe ſuaſimus. Alijs de multitudine exercitationũ demere aliquid iuſſimus, vt totum ad minimum contraheretur: alijs qualitatem tantum, aut ordinem, aut tempus: alijs vniuerſam earũ mutare ſpeciem iniunximus. Æque vero de balneis præcipientes, vtique quòd aut omnino his ſuperſedendum eſſet, aut ſæpius, quàm ante, vtendum, aut rarius, aut ante cibum tantum, aut etiam poſt cibum, aut calidioribus, quàm ante, aut magis tepidis, aut frigidioribus, prorſus omnis morbi expertes multis annis reddidimus. At nihil horum facere licuiſſet, ſi neq; naturales corporum differentias compertas habuiſſem, neq; debitam cuiq; ſalubrem victus rationem. Non nulli vero ex ijs, qui de ſanitate tuenda literis produnt, aut etiam ſine ſcriptis de ea præcipiunt, ne ſeipſos quidem defendere à morbis perpetuo potuerunt. Itaq; cum à cauillantibus, tum alia quædam, tũ vero verſus ille obijcitur, ἄλλων ἰατρός, αὐτός ἕλκεσι βρύων, (id eſt, Alijs medens, at ipſe vlceribus ſcatens) alij id negocijs imputant, alij ob intemperantiam ſe ęgrotare fatẽtur: ſed horum magis improba me iudice defenſio eſt, quàm ipſum, quod obijcitur, crimen. Qui vero F ijs, quæ in vita incidunt, cauſam tribuunt, ſi quidem diaria febri laborant, ex æſtu, frigoribus, laſſitudine, alijsq; id genus occaſionibus, hos vindicare à culpa decet: ſin alia qualibet, minime. Quippe nec ipſi omnino ſine febri exegimus, immo ex laſſitudine non nunquam febricitauimus, nullũ aliàs morbum multis iam annis experti. Quin etiam percuſſus certis corporis partibus, vnde alij phlegmonis bubonibusq; contractis febricitarunt, ipſe nunquam phlegmonen bubonem've ſenſi, nec febri laboraui non aliunde certe, quàm ex ſeruandæ ſanitatis arte tanta commoda conſecutus: cũ alioqui nec ſalubrem corporis ſtatum ab ortu ipſo ſim nactus, nec vitam plane liberam ſortitus, ſed in qua tum artis officijs ſeruierim: tum amicis, cognatis, & ciuibus, in pluribus inſeruierim: tum plurimam noctium partem, non nunquam ęgrotantium ipſorum cauſa, ſemper autem dulcedinis ſtudiorum gratia peruigilauerim: nec tamen vllo ſenſi me eorum, qui è corpore originẽ ducunt, morbo tentatum multis iam annis, excepta (vt dixi) diaria quandoq; febri: quæ tamen & rariſſime, nec niſi ex laſſitudine incidit: quamuis in puerili ætate, atque etiam tum in ephebia, tum adoleſcentia, morbis nec paucis, neq; his leuibus premerer. Sed poſt octauum & vigeſimum annum, cum perſuaſiſſem mihi eſſe cõſeruandæ ſanitatis rationem quandam, præceptis eius per totam deinceps vitam parui ita, vt nec minimo morbo poſt laborarim, niſi forte (quæ tamen rarius incidit) diaria febri: cum alioqui liceat hanc quoque in totum effugere, ſi quis liberam vitam ſit nactus, veluti in ſuperioribus iam oſtendi, fietq;, ſi quis animum aduertat, etiam clarius in ijs, quæ mox dicam. Illud G enim affirmare auſim, ne bubone quidem laboraturos eos, qui præparati ad ſanitatem ad vnguem ſint, ſi modo eorum corpus ab vtroq; excrementorum genere vacet, & eo, quod in quantitate conſiſtit, & eo, quod in qualitate. Atque ad eos quidem, qui nunc ſanitatis tuendæ præcepta dicto ſcripto've profitentur, vel hæc ſatis arbitror. Prioribus vero, quosq; nec ſeipſos extra morbum perpetuò, nec eos, qui ipſis paruiſſent, ſeruaſſe aut aliorum relatu audiuimus, aut ipſos in ſcriptis ſuis tale quippiam iactare auſos, ne contradicendum quidem cenſeo. Mirandum certe potius arbitror, ſi quis eorum vniuerſam ſanitatis tuendæ artem vno libro complecti eſt pollicitus, præſertim non (ſicut Hippocrates) in primis & ſummis capitibus methodum indicans, ſed ſicut nos † omnia rationibus firmans. Ac prolixitatis quidem ſermonum noſtrorum cauſa iam dicta eſt. Quiſquis autem honeſti probiq; ſtudioſus eſt, ac pro ijs, quę optima ſunt, diligens, hunc decet non tam artiſ huius longitudine grauari, quàm magnitudinem eorum, quæ promittit, ſuſpicere. Nam qui, quæſo, non magna illa miranda'que artis opera ſunt, ſicui non ab ipſo ortu imbecillum corpus fuit, hunc & ad plurimam perduxiſſe ſenectutem, & ſenſibus illæſis, ab omni prorſus morbo doloreq; alienum atque integrum perpetuo ſeruaſſe? Ego vero etiam non nullos, quibus ſalubre admodum firmumq; natura corpus erat, vidiſſe mihi videor permultis morbis afflictos, ac poſtremo immedicabilibus malis in ſenectute ſaltem oppreſſos: quos tamen fas erat, quod ex naturali habitu fuit, tùm ſenſibus omnibus illæſos, tum reliquis corporis partibus ſanos ad vltimam vſque duraſſe ſenectutem. Quo'nam igitur pacto turpe non ſit, qui optima natura ſit præditus, hunc ob podagram ab alijs geſtari, aut calculo iam cruciatum, & colo, & vlcere in veſica ex cibis mali ſucci contracto, doloribus contabeſcere? Quomodo rurſus non turpe ſit propter † articularem morbum ſuis ipſius manibus vti non valentem, alienis egere, quibus ori cibos admoueat? † cuiq; ſedes infirma eſt, eo qui in deiectionibus {ſubminiſtret.} Satius enim ſit, ſicui vllum omnino pectus eſt, ſexcenties mal le mori, quàm tali vita viuere. Quod ſi quis tam impudens ſimul delicatusq; eſt, vt turpitudinem ſuam negligat, at dolores, quos noctes dies'que ex vitijs ſuis ſuſtinet, non aliter, quàm, qui à carnificibus torquentur, certe contemnendi non ſunt: tametſi certe hæc omnia vel intẽperantiæ, vel ignorantiæ, vel vtrique imputent, oportet. Verum intemperantiæ corrigendæ hic locus non eſt. Ignorationi eorum, quæ agenda ſunt, hoc opere (vt ſpero) medebimur, ſcilicet pro quauis corporum natura, propria ſanitatis tuendæ ratione appoſita.

[margin: † ἐξεργαζόμενοι πᾶν ἀκριβῶς]

[margin: * νοσῶδες, i. morboſum.]

[margin: † Interpres omiſit vocem θαυμαστὸν, ꝙ hic ſignificat deteſtandum.]

[margin: † *& eo qui ſedẽ abſtergat ĩ deiectionibus.*]

Summa

A *Summa earum rerum, quæ ad optimi corporis Lapſus cognoſcendos & emendandos faciunt.* CAP. 2.

INitium vero mihi ab optima natura iuſtum erat, ad cuius curationem omne conſilium dirigitur, non eò, vt corrigatur, ſed vt in ſtatu ſuo ſeruetur. Id quod ipſi hactenus fecimus, qui de ea hucuſq; per ſingulas ætates præter inclinantẽ (παραχμαστικὴν græci vocant) egimus: cuius extrema pars ſenium proprie dicitur, ipſum quoq; in ſuas partes diductum, vt poſt dicemus, vbi ea pars artis tradetur, quæ de ſenibus curandis agit, γηροκομικὴν græci vocant. Verum nunc ſaltem præcipuis eorum, quæ dicta ſunt, repetitis ad vitioſas corporũ naturas tranſibimus, ac, quemadmodum cuiuſq; earum ſeruari valetudo poſſit, trademus. Ergo optimum corpus ſcopos habet ad ſui cuſtodiam in qualitate, quantitate, & facultate: In exercitationibus, quæ moderatæ mediocres'que ſunt, quæq; ſingulis corporis partibus æquabiliter ſint adhibitæ, idq; omni vitato exceſſu: aut ſicubi in quoquam dictorũ ſit erratum, errore correcto. In edendorũ vero bibendorumq; natura, ſimiliter in qualitate, quantitate, & facultate, hic quoq; ſcopus eſto ipſa mediocritas, vt nec plura nec pauciora capiat, ꝗ quæ, vbi concocta diſtributaq; in corpus ſint, idem bene nutriant: ac, ſi opus ſit creſcentibus adhuc, mediocre quippiam adijcere, nihil relinquant, quod vel ſuperuacuum ſit, vel deficiens.

B Ad eundem modum in ſomno, vigilijs, balneis, animi actionibus, & alijs id genus, medium omnis exceſſus ſeruari debebit: quòd ſi in aliquo ſit erratum, corrigendus error eſt. Porrò omnis corrigendi erroris communis eſto ſcopus, contrarij exceſſus vſurpatio ita, vt, ſi pluſculum pridie fatigatum corpus eſt, demas aliquid de exercitationum modo: ſin minus iuſto ſe exercitauit, vt exercitij modum augeas. Eodem pacto, ſi concitatiore motu eſt vſum, vt hunc modice remittas: ſin remiſſiore, vt intendas. Simili modo, ſi robuſtior motus præceſſit, vt pro hoc mitiorem iniungas: pro leuiore contra, qui valentior ſit, & pro languido vehementem, & pro vehementi contrarium: & vno verbo, vt omnem exceſſum contrario exceſſu corrigẽs, in ſanitate hominem cuſtodias. Vt autem corrigendo non erres, primum corporis affectus ad vnguem ſcire oportet, deinde omniũ eorum, quæ priore die facta videris, meminiſſe. Nam affectus quidem, quod delictum ſit docebunt: recordatio eorum, quæ pridie ſunt acta, quantum tibi à conſuetis recedẽdum ſit, inſinuat. Atque in affectibus quidem eiuſmodi exceſſus videas, ꝙ aut gracilius aut obeſius, aut durius aut mollius, aut ſiccius aut humidius, aut rarius aut denſius corpus, quàm ante, apparet, cum eo etiam, ꝙ nec naturalem coloris gratiam ad vnguem ſeruat. Memoria vero factorum, & quod peccatum eſt, oſtendet, &, prout corrigetur, ex præſentium collatione docebit. Nam, " ſi gracilius redditum corpus ſit, æſtimare opor-

4 f.7.t.4.c. ...l.518.c.f

C tebit, atque ad memoriam reuocare, plus'ne, quàm par erat, exercitando fatigatus homo ſit, aut cõcitatiore motu vſus, aut fricando lauando'ue modum exceſſerit. Ab his mox conſiderare, nimia'ne cogitatione ſit vſus, aut nimium vigilauerit, aut per aluum longe plura iuſto deiecerit. Expendi etiam debebit, num domus, in qua verſatus ſit, calidior fuerit, aut parcius comederit vel biberit, aut veneri liberius indulſerit. Sin obeſius viſum corpus ſit, num frictio mollior, aut exercitium parcius, aut tardius, aut ſomnus longior, aut venter adſtrictus, aut ciborum copia optime cõcoctorum, præceſſerit. Si vero durius, quàm ante, corpus apparet, primum frictionũ meminiſſe oportet, mox exercitationum, an hæ robuſtæ, & cum concertatore duro denſanteq;, præierint: ad hæc, an in puluere, eoq; duro ac frigido, & an citra apotherapiam: Dein balnei, an videlicet hoc planè frigidum fuerit, an nimium calens: Præterea domus, in qua dormien[illegible]gilan[illegible]ve verſ[illegible]s eſt, num frigida: Itemq[illegible]borum ſiccitatis, & potionis, penuriç. Sin mollius, q[illegible] prius, poſt[illegible] [illegible]orpus videatur prim[illegible] quidem frictionum meminiſſe conueniet, an molles, & cum pinguitudine, & balneis lenite[illegible]epidis, ſint adhibitæ. Ab his reuocari ad memoriam debebit, an exercitationes tardæ & exiguæ, cum concertatore immodice molli, præceſſerint: Dein an potio vberior fuerit: Mox an cibos plures, aut natura humidiores acceperit: Poſtremo an multum dormierit. Proximus molli corporis

D affectui eſt humidus, hoc differens, ꝙ mollis ipſorum corporum propria qualitas eſt, humidus, qui in eo continentur, humorum. Diſcernuntur hi tactu. Nam humidus affectus cum madore cutis eſt, mollis ſine hoc: quanquam eſt profectò & molle corpus humidum ſuis ipſius partibus. Cæterum pro doctrinæ claritate hoc molle vocetur, alterum humidum. Ac ſiccus quidem immodice corporis affectus habitum ſtatim durum reddit: non tamen cum mollitie neceſſario coniunctus eſt humidus affectus: poteſt nanque durata caro eſſe, & tamen mador ſudor've è corpore emitti. Atque in humecto quidem corporis habitu, vel ex intempeſtiuo veneris vſu, vel alia quapiam ex cauſa, de virium imbecillitate ſuſpicio eſt, vel corporis raritate ex immodice molli frictione, vel nimio balnei vſu, vel aere domus, vbi verſatus eſt, quàm par erat, calidiore. Habenda præterea eſt & de potione conſideratio, an ea vberior fuerit: Et de ſomno, an is maior, quàm pro naturæ ratione: Et de aere ambiente, num ſe non ſenſim, ſed ſimul totum in humidum calidumq; mutauit: Et de cibis pari modo. In teneritudine vero ſiue mollitudine (vtroque enim modo conſuetudo appellat) cum vtique ſine humiditate fuerit, concoctum probe nutrimentum eſſe, & corpus nutritum, ſed exercitatum diminutius eſſe, putandum eſt. Contra in duritie, aut duriter perfrictum eſſe, aut nimium exercitatum, idq; cum duro concertatore, & in puluere iudicãdum. Siccitas vero habitus penuriam potionis cibi've, aut vigilias, aut vitæ ſolicitudinem, aut multam frictionem, aut exercitationem im-

modicam indicat. Hæc itaq; conſiderans corrigere errorem quotidie poteris prius, quàm inauctus error curatu difficilior euadat. Semper autem memineris exceſſum omnem contrario exceſſu eſſe emendandum: quippe omnium, quæ præter naturam incidunt, omne huc conſilium curationis dirigitur. Quare, ſi huic præcepto etiam corporum, quibus præficeris, dignoſcendorum peritiam adieceris, & ſingulorum remediorum facultates adiunxeris, vniuerſæ iam artis, quæ corpori hominis tuendo dicata eſt, peritus fueris: cuius ope non ſanis modo ſuam valetudinem tueberis, ſed etiam ijs, qui ægrotant, priſtinum ſtatum reſtitues. E

De ratione Fricandi & exercendi Senes, tum qui validas & firmas partes, tum qui imbecilliores ſunt nacti. CAP. 3.

A Tque optimum quidem corpus cuiuſmodi ſit, dictum iam eſt. Quod ab huius perfectione defecit, ſcire licet tribus id de cauſis defeciſſe, aut quòd ſtatim ″ in vtero † vitioſo ſtatu fuit: aut quòd qualibet de cauſa † in non naturalem affectum poſt conceſſit: aut ætatis ratione. Omnia vero corrigenda per contrarium exceſſum ſunt. Senium enim, vt de hoc primùm agam, frigidum ſiccum'que eſt, veluti in libro de temperamentis eſt oſtenſum. Corrigitur id per ea, quæ calfaciunt & humectant. Talia ſunt balneum dulcis & calidæ aquæ, & vini potio, præterea ex cibis quicũq; humectare & calfacere natura poſſunt. De exercitatione vero, frictione, & omni motu (ab his enim cœpiſſe eſt ſatius: nam rectè illud dictum arbitror, ‖ Labor cibum præcedat) hæc ſcire licet, poetam ex parte verum dixiſſe, F

† καλῶς κατεσκευάσθη.

† εἰς τὴν παρὰ φύσιν διάθεσιν, id eſt in *affectũ præter naturam.*

A. l. 1. f. 3. c. c. 17. fol. 67

6. Epi. com. 4. t. 31. 3ª. 187. c

» Vt lauit, ſumpſitq; cibum, det membra ſopori,
» Nanque hæc iuſta ſeni.

non tamen in hoc totum eſſe poſitum. Poſtulat enim ſenum non ſecus quàm iuuenum corpus dimoueri, cum inſitus alioqui calor extingui in his periclitetur. ‖ Nam corporum, quæ in florente ætate ſunt, non deſunt, quæ quietem poſtulant, de quibus Hippocrates prodidit: Senum vero nemo quietem ex toto poſtulat, ſed nec exercitium vehemens. Ceu enim ventulo quodam excitari accendi'que calor eorum deſiderat: vehementiore autem motu deijcitur. Ac magnæ quidem flammæ, eius, quod ita accendat, minime egent, cum ſatis ipſæ ſibi & ad tutelam ſint, & vt materiæ dominentur. Ergo nec à ſomno mane fricari deſiderant omnes, † qui ægrotant, ſicuti ſenes: cum eiuſmodi frictionis, quæ cum pinguitudine adhibetur, duplex ſcopus ſit: nempe vt vel laſſitudinis affectum ſanet prius, quàm inauctus febrem accendat, vel imbecillam diſtributionis vim excitet. Nam multos, quorum corpori longo tempore nihil ex alimento acceſſit, (ἀτροφοῦντας græci vocant) eiuſmodi frictione adhibita facile paucis diebus carne impleuimus. Verum, quod alijs ex affectu certo in tempore incidit, id ſenibus adeſt perpetuo, quippe quorum omne corpus frigidum eſt, nec potens alimentum ad ſe trahere, atque id probe conficere, ex eóq; nutriri. Sed frictio, cum & vitale robur excitet, & modice calfaciat, efficit, vt & diſtributio nutrimenti ſit facilior, & nutritio promptior. Hac victus ratione & iuuenes non pauci, qui ex eo, quòd alimentum his diſtributum in corpus non eſt, emaciati ſunt, carnis incrementum receperunt: & ſenes planè omnes fructum non paruum ſenſerunt. Atque hæc quidem ″ vna ſenibus veluti exercitatio ſit mane adminiſtrata, nempe fricatio cum oleo: poſt hanc inambulatio geſtatio'que, quæ tamen ſint intra laſſitudinem, & ex ſenis viribus coniectatæ: quarum cauſa de cibis potione'que non pauca prius diximus: nunc de exercitationibus quoque exempli cauſa quædam ponemus, de quibus hæc in ſuperioribus didicimus: Quòd acuta exercitatio (ſic enim vocant, cuius celeres motus ſunt) corpus tenuat, contraria craſſum reddit, multa corpus ſiccat, mediocris obeſum præſtat. Dictum eſt & de cæteris omnibus exercitationum atque etiam frictionum differentijs. Verum exercitationis formæ, quæ ſenibus vtiles alienæ've ſint, tum ex corporis totius affectu, & conſuetudine, tum vitijs ipſis quæ infeſtant, intelligentur. Ex totius corporis affectu, ad hunc modum. Nam optimi ſtatus corpus, de quo hactenus ſermonem fecimus, ſicut in iuuentute ad vehementiſſimos quoſque labores idoneum maxime eſt, ita in ſenecta ſe habet ad omnes mediocres. Quod vero aut craſſis cruribus eſt, aut lato pectore, aut cruribus vltra, quàm par eſt, gracilibus, aut quod exiguo eſt thorace, aut admodum anguſto, aut valgum eſt varum've, aut alio quouis pacto à mediocritate recedens, id ad pleraſque exercitationũ ineptum eſt. Quippe vitioſæ figuræ thorax in ijs, quæ per vocem adminiſtrantur, offenditur. Crura vero per inambulationem læduntur. Ad eundem modum de manibus, collo, humero, lumbis, coxis, & tota ſpina, mihi dictum intellige. Quicquid enim ex his parum rite ab initio conditum eſt, id ſanè exercitando imbecillum potius, quàm firmum redditur: niſi ſi cui moderatos motus, imbecillis membris modicas exercitationes nominare placet: verum ita de nomine magis, quàm de re, lis fuerit. Senibus vero, quę præcipua ad ſanitatem exercitia ſunt, hęc per valentiores corporis partes ſunt obeunda, quippe cum quibus reliquæ ſimul mouentur exerceanturq;. Quin etiam *conſuetudo maximam vendicat partem ad exercitationis ſpeciem deligendam. Nam, quæ conſueta ſunt, vt minime laſſantia, quos exercent, etiam delectant: ſicuti ediuerſo, quæ inſueta ſunt, tum diſplicent, tum vero laſſant. Porrò quibus operibus arte opus eſt, ea ne attingere quidem ſenes debebunt: non tibia, non tuba ſonare, non cithara: non magis, quàm, quæ in palæſtra geruntur, qui luctæ ſunt ignari. Senes igitur

Ibidem. t. 15. 183. c

† Præter fidem antiqſsimi codicis ex ipſo cõtextu apparet nõ legẽdũ eſſe κάμνοντες, ſed ἀκμάζοντες, id eſt iuuenes ſeu ætate florentes. G

A. ibidẽ. c. g

* βλαβεραί, i. noxiæ. H

* *poterunt*

A tur omnes conſuetis laboribus ſunt exercendi, ſed tamen vehementia eorum remiſſa. Tertium, quo dirigit, qui exercitationis formam præſcribit, ab affectione ſumitur, omnis quidem ætatis com mune, non tamen parem vbique vim obtinens, cum nec parem vbique noxam neglectum inferat. [.1.f.3.d.2. c.fol.60.f] Quos″ enim ex leui cauſa vertigines, (σκοτώματα græci vocant) comitiales morbi, grauis ophthal mia, vel aurium dolores male habent, ijs inclinato capite dorſo'ue, aut humi volutatis exercitari non expedit, immo tum ambulatione ſæpe, tum curſu mediocri, tum geſtatione in vehiculis, citra fatigationem vti. Simili modo, nec quibus tonſillæ, quas παρίσθμια græci vocant, aut vitia, quas antiades appellant, aut anginæ facile incidunt. Nec quibus prompte in columellam, gingiuas, dentes, denique partem aliquam ex ijs, quæ circa collum aut totum caput habentur, fluxiones procumbunt. Quippe non nulli dimidio capite infeſtantur, græci ἡμίκρανα vocant. Alijs tendones, quos græci τένοντας vocant, ex leui qualibet cauſa dolent. Quorum nemo exercitationum ſuſtinet, quæ caput impleat, ſed ſunt his omnibus, quæ per crura geruntur, vtilia: ſicut ediuerſo, qui imbecillis ſunt cruribus, his ſuperioribus partibus exercitari eſt ſatius, chironomijs, acrochiriſmis, diſci iactu, alterum vſu: præterea his omnibus, quæ in palæſtra humi exercent. At, quorum mediæ crurum brachiorum'que partes opportunæ offenſionibus ſunt, ijs quoduis exer-

B citationum genus idoneum fuerit, modo ne reliquarum conſiderationum vlla prohibeat. Quæ tamen circa thoracem partes ſunt, magis inferiorum exercitatione iuuantur: quæ circa veſicam & renes, ſuperiorum: lienis, ventriculus, iecur, inteſtina, & colon, ſicuti in medio ſuperiorum in- [.1.f.3.d.3. c.fol.67.g] feriorum'que ſunt, ita ſe ad exercitationes habent. Frictiones″ tamen partibus infirmis, quo tempore laborant, admouere non conuenit: vbi ſanæ ſunt, conuenit vel magis, quàm alijs, & potiſſimum ſiccas: quas & per linteum, & ſolis manibus liberaliter adhiberi expedit. Quin etiam, qui certa periodo redeunt quibuſdam partibus dolores, hi ne fiant, non parua ex eiuſmodi frictione cautio eſt, ſi medio tempore, præcipue'que ſi duas vel tres horas ante acceſſionem adhibita ſit: firmantur enim eæ partes, & conſuetas fluxiones minus admittunt. Atque hæc quidem non ſenum modo, ſed & qui aliam quamlibet ætatem agunt, omnia ſunt communia. Non exercitari vero imbecillis partibus, ſolis ſenibus ſuadeo: ex cæteris, quanto quiſque remotior à ſenio fuerit, tanto illi magis exercitanda pars infirma eſt. Quod vtique, & quo clariora, quæ dicimus, ſint, exemplo proſequi non grauabor. Finge corpus aliquod ex ijs, quæ adhuc augeſcunt, gracilibus eſſe cruribus, huic picari crura conducet, & modice fricari, & curſu vti potius, quàm alia quauis exercitatione: porrò præfici ei quempiam oportet, qui modum in motu præſcribat, quò neque intra, quã

C expedit, exercitetur, neque adeo vltra, vt laſſitudinem ſentiat. Id, tametſi non in exercitationibus modo, verumetiam in alijs omnibus difficile intellectu ſit, nos certe facile eſſe oſtendimus in ijs ſaltem, quæ ad ſalubrem victus rationem pertinent. Neque enim in his præceps occaſio eſt, ſicuti in morbis: immo, vbi à tutiſſima in ſingulis menſura inceperis, & ſimul, quod ex ea ſecutum eſt, æſtimaueris, licet, vel addas aliquid quotidie, vel detrahas, ac, quod omiſſum eſt, corrigas: veluti ſtatim de ijs, quibus gracilia ſunt crura. Ipſe nanque, cum aliquando traditum mihi tredecim annorum puerum, toto augmenti tempore ad ea, quæ prædixi, præcepta curaſſem, reddidi iuuenem concinnum, legitimi'que modi. Nam primo die illitum prius † bis deinceps, vt ſoleo, pice, iuſſi currere, nec celeriter, nec multum. Secundo die frictione, quæ [illegible] qualitate quidem eſſet duræ mollis'que media, in quantitate vero exigua, atque hac cum [illegible] ad [illegible] præmollitum iuſſi pa[illegible] plus currere, quàm prius, non tamen celerius. A[illegible] vero curſu ea, [illegible] apotherapiæ debe[illegible], frictione ſum vſus. Iuſſi vero quotidie ambulare, ſed inter initia modice, poſt vero modum [illegible]gere. Æſtimabam quoque in cruribus tum alia, tum præcipue venas, num amplius increuiſſent, quàm pro crurum bene alendorum ratione. Quippe id graue eſt, & quod tempore tum fluxiones humorum adſciſcit, tum valgos facit, haudquaquam bonum habitum crurum: } Ergo

D non huic modo notæ te eſſe attentum conuenit, ſed & illud obſeruare, num calidiora iuſto reddita crura ſint: num laſſitudinis quippiam ſentiant. Nam, ſi nihil horum apparuerit, augeri tum ambulationis modum, tum curſus oportebit, atque etiam alternis diebus picari. Sin aliquid eorũm cernitur, tum & crura non pro conſuetudine deorſum ac prona, ſed cõtrario ſitu, id eſt ſurſum habita in lecto collocare conueniet, & copiam omnium, quæ dixi, minuere, minus inambulare, minus currere iubere, frictione inferne ſurſum vti. Hæc faciens, vbi naturalem planè habitum crura receperunt, rurſus ad eum, quem cœpiſti, remediorum vſum redibis, aut exiguis eorum incrementis vſus, aut etiam eundem perpetuo modum ſeruans: adhibebis & quas rotundas frictiones vocant (hæ mediæ ſunt durarum ac mollium) aliàs à ſuperioribus, aliàs ab inferioribus partibus incipiens. Aliquando vero & puluere prius inſperſis cruribus oleum infundes, mox fricabis. Eſto vero puluis, qui appellatur pinguis. Sanè ita appellant, in quo nec aſperum quippiam nec acre ſubeſt: quippe extenuat potius, quàm carnem auget, quiſquis aut pumicoſam aſperitatem, aut nitroſam ſalſam've acrimoniam in ſe habet. Sicui vero craſſiora quidem crura ſunt, brachia vero cubiti'que gracilia, huic omnia quæ per manus fiunt, exercitia ſunt petenda: fugienda vero, quæ cruribus obeuntur: frictiones tamẽ & picationes ſimili modo fiant, aliaq́; quę de exercitijs crurum iam diximus. Neq; enim parua in ipſis differentia eſt, alijs omnino ad motum inualidis, etiamſi

† In ueteribus codicibus legit δὶς ἐφεξῆς [illegible] tres uer[illegible] [illegible]nĩpreſſis δὶς ἐφεξῆς ut ſic poſtea uertatur. Nã primo die illũ pice inũxi: deinde, ut ſolitus eram, curari etiam iuſſi.

ſeptuageſimum ætatis annum non dum attigerint: alijs multo his robuſtioribus, qui etiam ſupra octogeſimum ſunt nati. Ergo, qui imbecilliores ſunt, hos geſtatione potius, q̃ inambulatione, dimouebis: validiores vtroque genere exercitabis: agesq; ad ſecundam frictionem vtroſque, non tamen ſimiliter, ſed ſemper imbecilliorem citius. Nam id quoq; ex maxime communibus præceptis eſto, Vbi imbecillæ vires ſunt, crebra exiguaq; frictione vtendum: vbi validæ, rara multaq;. E

De Cibandis ſenibus: ac de ratione victus, qua Antiochus medicus, & Thelephus grammaticus, qui longiſsime vixerunt, vtebantur. *CAP. 4.*

SEd hæc atque alia vt dixiſſe quidem eſt facillimum, ita præeſſe ſenis ſanitati tuẽdæ, ſanè eſt difficillimum æque, vt eorum, qui ex morbo conualeſcunt. Porrò hanc artis partem appellant iuniores medici græce Analepticen, quaſi refectricem dicas: illam, quæ ſenum ſanitati proſpicit, Gerocomicen. Videnturq; hi ambo affectus nõ eſſe exacta planè ſanitas, ſed vel morbi & ſanitatis affectus quidam medij: vel omnino eius ſanitatis non eſſe quæ firma conſtans'que ſit, quam καθ' ἕξιν appellant, ſed eius potius, quæ fallax incertaq; ſit, quam iſti κατὰ σχέσιν nominant. Ergo, ſiue morbum, ſiue morboſum quendam affectum, ſiue mediũ quiddam ſanitatis morbiq;, ſiue κατὰ σχέσιν ſanitatem, ſenium appelles, huiuſmodi quæſtionibus, cum his nos leuiſſimi homines petunt, pro nihilo habitis, ſcire licet ſenilis corporis ſtatum, quoniam ex leui momẽto in morbum decidit, ſimili F ratione ijs, qui ex morbo conualeſcunt, in victu eſſe curandum. Quare dictu quidẽ facile eſt, ſeni expedire mane oleo vngi, ac fricari: cæterum apte hæc opere peregiſſe omnino difficillimum eſt. Nam durior paulo frictio laſſitudinem affert: præmollis vero inefficax eſt: ſicut etiam, quæ exigua omnino eſt: at multa magis per halitum digerit, quàm ad nutritionem conducit. Iam locus ipſe, vbi corpus ſenis nudatur, ſi frigidior eſt, non ſolum nihil affert commodi, ſed etiam denſat & refrigerat. Sin iuſto calidior eſt, hyeme quidem, vbi rarius corpus effecit, frigori obnoxium reddidit: æſtate vero & per halitum exhaurit, & vires deijcit. Qui enim καθ' ἕξιν ſani ſunt, ijs ne vehemens quidem cauſa corpus alterat: ſeni vero vel minima cauſa maxime mutationis occaſio eſt. Similiter igitur ſe habet in cibi tum qualitate, tum mo*do, quippe in quibus ſenes, ſi breue quippiam tranſgreſſi limites ſint, non leuiter læduntur: cum iuuenes vel ex maximis erroribus minimum noxæ ſentiant. Ergo tutius eſt imbecillo ſeni exiguum dare ter die, ſicut Antiochus medicus ſolitus eſt ſe cibare, iam quidem annos natus plus q̃ octoginta, ac quotidie ad forum progrediens in eum locum, vbi concilium ciuium conuenerat, interim etiam longa via ad ægros inuiſendos pergens. Cæterum domo in forum quaſi trium ſtadiorum ſpatium pedibus confecit. Quo etiam modo infirmos, ſi quos propè habebat, inuiſit. Longius vero ſi quò erat eundum, partim geſtatus G in ſella, partim vehiculo, vehebatur. Erat autem ei domi domuncula quædam, quæ hyeme calebat camino: æſtate citra ignem bene attemperatum aerem habebat. In hac mane omnino fricabatur tam æſtate, quam hyeme, vtiq; deiecta prius aluo. In foro autem loco aliquo circiter horam diei tertiam, vel ad ſummum quartam, ſumpſit panem cum attico melle plerunque cocto, rarius crudo. Poſtea partim cum alijs commentans, partim ipſe ſolus aliquid legens, ad ſextã* vſq; horam perſeuerabat. Ab hac tum in publico balneo fricabatur: tum vero exercitabatur, aptis ſcilicet ſeni exercitationibus: de quarum forma paulo poſt agemus. Mox lotus prandebat mediocriter, primum ijs ſumptis, quæ aluum deijciunt: poſt hæc maxime piſcibus, vel quos ſaxatiles vocant, vel † qui in alto mari degunt. Rurſus in cœna à piſcium eſu abſtinuit, ſed boni ſucci aliquid, ac quod non facile putreſceret, ſumpſit: vtiq; aut fãr* cum mulſo, aut auem ex iure ſimplici. Atq; hac quidem victus ratione Antiochus in ſenio vſus, ſenſibus illæſis, membriſq; omnibus integris, ad extremum durauit. Telephus autem grammaticus prouectiore, quàm Antiochus, ætate fuit, vt qui centum ferè annos vixerit. Is vero hyeme bis menſe lauabatur, æſtate quater, medijs harum temporibus ter. Quibus vero diebus non lauabatur, ijs circa tertiam horam vnctus eſt cum exigua frictione: mox mel optimum crudum alicæ in aqua coctæ permiſtum eſitabat, eoq; ſolo contentus pro ientaculo fuit. H Prandebat ſeptima hora, aut paulo citius, primum oleribus ſumptis, deinde piſcibus guſtatis, aut auibus: veſpere autem tantum panem ex vino miſto* edebat.

* ποσότητος, i. quantitate.

* Al. ſeptimã

† πελάγιοι.

* χόνδρον.

* κεκραμμένῳ

De Vinorum natura, ac qualia ſenibus accommoda ſint. *CAP. 5.*

SAnè vinum, ſicuti pueris eſt alieniſſimum, ita ſenibus eſt aptiſſimum. Eſto autem id ex ijs, quę calidioris naturæ ſunt, qualia ſunt in Gręcia quidem Ariuſium, & Lesbium, & quod Myſiũ vocant, non ex ea Myſia, quæ ad Iſtrum eſt, ſed ex ea, quæ Helleſpontia dicitur, quæ nimirum in noſtra eſt Aſia, Pergamo vicina: ex Italicis vero Falernum, & Surrentinum. Proxima his ſunt in Italia quidem Tiburtinum, & Signinum, ambo vetera, quando nouella nec deductionem nutrimenti in corpus adiuuant, nec vrinas promouent, ſed diu in ventre fluctuantia permanent. Secundo ab his loco ſunt Adrianum, & Sabinum, & Albanum, & Gãbrianum*, & Triphylinũ: pręterea omnia Aminæa, quæ in Italia naſcũtur, & circa Neapolin, & in Thuſcia. Cæterũ Myſiũ Surrentino ſimiles vires habet: Falerno vero, quod è Tmolitis eſt optimum. At Sabino & Adriano Titacazenũ & Ariuſium* ſunt ſimilia. Ergo de his modice antiquatis bibendum ſenibus eſt, vtiq; quibus valentius caput non eſt: quibus autem eſt, ijs & Falernum, & Surrentinum, & Ariuſium & Lesbium, & Myſium, & Tmolites idonea ſunt. Ergo in omni regione ad prædicta exempla,

A.l.1.f.3.d. c.3.fol. 67.

* Gabianũ potius videt' legẽdũ à Gabijs oppido Latinorũ, vel à Gabinis populis Italię.

* Al. Arſyinũ

deligere

A deligere ſibi quiſque idoneum poterit, huc videlicet omni conſilio vini pro ſenibus deligendi directo, vt in ſubſtantia ſit tenuiſſimum, colore, quod Hippocrates || κιῤῥὸν, i. fuluum, appellare ſolet: poterat autem & ξανθὸν, id eſt flauum, id appellare. Cōmodum vero vinum eſt, & quod ὠχρὸν græce, id eſt pallidum, dicitur, vtiq; quod medio colore eſt inter flauum & album. Quippe, ſi flauum albo miſcere libeat, quod ex ambobus conſit, pallidum euadet. Etiam aquæ admiſtum flauum, eiuſmodi colorem reddit: verum pro maiore minore've aquæ modo alias pallidum, aliàs veluti quod græce ὠχρόλευκον, id eſt ex pallido albicans, vel quod ὠχρόξανθον, id eſt ex pallido flauum, apparet. Calidiſſimum ergo ex iam dictis, ſi colorem ſpectes, flauum eſt: minime vero calidum, album: quæ media inter hæc ſunt, prout alterutri magis accedunt, ita vim eius exhibent. Vnum igitur illud maximum ſenibus commodum ex vino accedit, quod omnia eorum membra calfacit: alterum, quòd per vrinas ſerum ſanguinis expurgat. Itaque etiam optimum id ſenibus eſt, quod hęc maxime præſtat: porrò id eſt, quod ſubſtantia quidem tenue eſt, (quippe vrinas mouet) colore autem flauum: proprius enim is eſt præcalidorum vinorum color. Itaque, etiam quæ valde ab initio alba ſunt, ſi inueterauerint, flauitiem quandam contrahunt: vnde primum pallidula, mox vero planè pallida fiunt. Quòd ſi longiſſimo tempore feruentur, ex pallido flauentia cernuntur: nam, vt

B omnino flaua fiant, quæ alba vina ſunt, fieri certe nequit. Quæ vero ex pallidis aut flauis vinis ſubſtantiæ [a] pinguis ſunt, hæc & ſanguinem augent, & corpus nutriunt: quo fit, vt ea vtilia ſenibus interdum ſint, vtique quo tempore nec ſeroſam humiditatem in venis habent, & ali liberalius deſiderant. Plurimum tamen, qui hac ſunt ætate, ijs vinis indigent, quæ vrinas cient, propterea, quod aquoſum excrementum in ipſis abundat. Quæ vero diu in ventre morantur, eorum ſanè nullum aptum ſeni eſt. Eius generis ſunt & Aminæum à Bithynia, & ex Italicis [b] Murſum, & Signinum, & Tiburtinum: quoad videlicet ſunt nouella. Verum hæc omnia alba ſunt, nigra vero reliqua: quorum craſſa, quæ quidem adſtringunt, ea longo tempore in ventre manent, & fluctuationes in eo excitant, veluti, quod in Cilicia naſcitur, Sybates, & quod in Aſia natum [c] Ægauſien vocant, & Perperinium. Quæ vero citra adſtrictionem nigra craſſaq; ſunt, quod genus ſunt Scibellites & Theræum, ea minus in ventre morantur, vrinas tamen nec ipſa mouent, ſed deorſum properant. Itaque etiam ante cibum illa ſumunt. Cæterum ea ſenibus vtilia non ſunt, nec cum præbibuntur, nec multo magis alio quouis tempore ſumpta, veluti nec aliud quicquam, quod craſſum efficiat ſuccum: quippe obſtruuntur his iecur, lienis, & renes. Vnde, fit vt ſenum, qui his liberalius vtūtur, alij aqua intercute, alij calculo laborent. Si quis ergo ſenum dulci vino vti à balneo velit, vbi mane comede-

C rit, ſicuti Antiochum ſolere diximus, huic optimum Fauſtianum Falernum fuerit: aut, ſi eius copia non eſt, ſimile aliquod. Porrò ſimilia fuerint, quæ dulcia ſimul & pallida ſunt: proxima his ſunt Therenum, & Cyrienum. Non vetem etiam nec ijs vinis, quæ melle condiantur, ſenes vti, maxime quibus ſuſpicio eſt calculi in renibus gignendi, aut podagræ alicuius, articularis've morbi impetus futuri. Porrò vinum huiuſcemodi compoſitioni aptiſſimum fuerit Sabinum, aut ſimile aliquod. Conijcitur autem in id petroſelinum. Atque id ſolum articularibus ſatisfaciat: ijs vero, qui calculo laborant, etiam aliquid Betonicæ, & [d] Ceſtri, qui in Gallijs naſcitur, eſt immiſcendum: vocant autem herbam eam [e] ſaxiphagon. Qui vero curioſius id medicamentum componūt, etiam ſpicæ nardi aliquid inijciunt. Sunt vero & alia quædam, quibus vrinas mouendi vis ineſt. Verum ſimplicem potionem pleriq; ex vino melleq; confic[illegible]cto rutæ [illegible] exiguo. Si vero [illegible]rius, quàm lotus eſt, comedit quippiam, nec venter [illegible]uxilio eget, [illegible] quod [illegible]m aquæ tolerat, à balneo bibat. At, quæ craſſa, dulcia, & nigra vina ſunt, ea omnia propterea, quòd obſtruunt viſcera, ſunt fugienda.

Quos vitare, quos ſumere Cibos ſenes oporteat, ne obſtructionibus corripiantur. CAP. 6.

D VErum obſtructio, quæ ex vino incidit, mediocris eſt: quæ vero ex cibis ijs naſcitur, qui ſuccum craſſum lentumq; creant, huic non facile ſuccurritur. Quo magis cauendum ſenibus eſt à multo [f] farris, aut [g] caſei, aut [h] ouorum, aut cochlearum, aut bulborum, aut lentis, aut ſuillæ carnis eſu: multoq; magis, ne anguillarum, aut oſtrearum, aut denique eorum, quorum dura caro difficiliſq; concoctu eſt, vſum frequentent. Ob eandem rationem nec eorum, quæ teſta integuntur, (oſtracoderma græci vocant) aut chartilagineorum, aut thynnorum, aut denique cetarij generis vllum vtile his eſt. Sed nec ex carnibus ceruina, caprina've, aut bubula. An hæ potius nec alij vlli ſunt vtiles? Ouilla vero iuuenibus quidem non malus eſt cibus: ſenibus vero nec ea eſt commoda: atq; etiam hac multo minus agnina, quippe quæ humida, & muccoſa, & glutinoſa, & pituitoſa eſt. Hœdina vero ſanè non incommoda ſeni eſt. Præterea aues eæ, quæ extra paludes ac flumina ſtagnaq; degunt. Salita vero omnia, meliora recentibus ſunt. Ergo, ſicuti diximus, ante omnia cauendum ab ijs, qui obſtruant, cibis eſt. Quòd ſi res cogat aliquando copioſius his vti, protinus ſumendum medicamentum diacalaminthes eſt: cuius compoſitionem ſupra in quarto poſui. Eius ſi copia non eſt, dia trion pipereon petendum. Sin ne id quidem ad manum eſt, piper album tuſum cribratumq; diligenter, ac in pollinem redactum, & cum cibis eſſe, & potioni inſpergere, ſed & cępas eſitare, tum expediet: quin etiam allium, ſi huic aſſueuerit. Antidotus quoq; ex viperis, quam Theriacen vocant, non incommode ſenibus datur, potiſſimum vbi poſt obſtruentes cibos,

ea,

Margin notes:

|| de Victus ra in morb. acu cō. 3. t. 7. 7ª. 126. h

A* παχεῖς, i. craſſæ.

B* Al. Marſum.

C* Al. Aegæſiē. ī 12. meth. cap. 4. legitur Aegeate, & alibi.

D* Galenus lib. 7 de ſimpl. med. fac. cap. de Ceſtro dicit Ceſtrū latine vocari Betonica, hic tamen videtur facere differentiā inter Betonica & Ceſtrō: & ita ēt in cod. græcis Aetij: Germanus nāque Interpres Aetij dicit, Betonica quæ & Ceſtrō appellatur & ſaxifraga.

E* In īpreſſis græ. eſt ſaxipha[illegible] in ma[illegible], ſe[illegible]ragō, hoc eſt ſaxifraga.

F* χόνδρου.

G* πυρῶν, i. tritici: īterpſ aūt legit τυρῶν.

H* Aetius libro 4 ca. 3, ubi tractat. de Dięta ſenum, totā hāc Galeni ſententiam ponēs, habet ὠῶν ἑφθῶν, et ita omnino videtur legendū. Qualia aūt ſūt ova ἑφθὰ, vide potiſſimū lib. 3. de Alimētorū facul. cā. de Ouis.

li. 1. f. 3. d. 3. fol. 67. c

ea, quæ obſtructiones liberent, ante hanc exhibueris: tunc enim efficaciſſimum ex Theriace præ- E ſidiũ expectes. Quòd ſi ab iſtiuſmodi ſubducta aluus ſit, vtiliſſime Theriacen poſtridie dederis. Æquè vero, & quam Ambroſiam, & quam Athanaſiam vocant, aliaq́ʒ id genus medicamenta, quæcunque ex prædictis aromatis ſunt compoſita. Seni tamen, qui accurate ſibi proſpexerit, nuſquam tali medicamento opus erit: ſed, ſiquando extenuante victus ratione egebit: ſatisfacient, quę alio opere ſeorſum ſcripſimus, in quo de extenuante victu diſſeruimus.

De Pane, & optimo ſenibus Lacte comparando. CAP. 7.

A.l.1.f.3.d. c.2. fol.67.c

IAm illud patere arbitror, panem" quoque his exhibendum, qui nec ſalem, nec fermentum, nec ſubactionem, nec iuſtam coctionem deſideret, non autem aut iſtam publice laudatam ſimilaginem, aut, quæ ex ea fiunt, bellaria: quippe omnia talia non ſolum coctu difficilia, ſed etiam mali ſucci ſunt, viſceraq́ʒ obſtruunt. Ac niſi placentis, quæ ex butyro & ſimilagine fiunt, mel affatim eſſet admiſtum, nullus cibus omnibus hominibus, nedum ſenibus, magis erat aduerſus. Cæterum quid noxijs ſalubria miſceas, cum liceat melle per ſe vti, partim cocto, partim crudo, cum pane? Cura vero maior habenda eſt de panis bonitate, quàm mellis. Nam mel profectò melius fuerit, quod ſpecie ac viribus Attico ſit ſimile: quòd ſi tale non datur, quolibet vtare, modo ne mali odoris ſit, ne've ceræ qualitates aperte præferat, ne've præſertim qualitatem quampiam extraneam. Adeo vero F panes id genus, quale modo retuli, vtile quicquam ſenis corpori non conferunt, vt etiam ſint alieniſſimi: atque hoc amplius, quò ſint magis puri. Video autem athletis id genus ſtudio præparari, verum his ad ea, quæ moliuntur, aptum eſt. Seni, niſi multum admiſtum ſit ſalis, niſi multum fermenti, niſi diligentiſſime ſit coctum, craſſum efficit ac glutinoſum ſuccum, qui nec vlli alij eſt vtilis copioſius inauctus. Ergo & obſtructiones in iecinore, liene, & renibus facit, maxime quibus in his viſceribus vaſorum exitus anguſtiores natura ſunt. Nam, ſicut in ijs venis, quæ palàm oculis ſubijciuntur, non parua amplitudinis diuerſitas cernitur tum alterius hominis ad alterum, tum in vnius cuiuslibet partibus, ſic in ijs, quæ intus latent, ſe habere putandum: hanc tamen differentiam prius, quàm experimento ſit explorata, internoſcere non eſt. Experientiam intelligo, quam ex eorum, quæ ſumuntur, ſingulis facere licet {ita, vt, ſiquis hæc craſſa ſumere ſit aſſuetus, nec tamen offenditur, latas habere prædictorum viſcerum venas ſit putandus: ſin facile offenditur, anguſtas.} Nouimus enim ſenem quendam agricolam, qui amplius, quàm centum annos, ruri vitam egerat: huic plurimum nutrimenti caprinum lac erat: quod aliàs cum mica panis in eo macerata ſtatim ſumpſit: aliàs mel immiſcuit: aliàs coxit, etiam thymi cacumina vnà cum pane inijciens. Hunc quidam imitatus, videlicet tam longæ vitæ cauſam ratus in lacte ſubeſſe, perpetuo lædebatur, quo- G cunque in modo ſumpſiſſet: nam primum illi grauabatur os ventriculi: mox tendebantur in dextro præcordia.

* ὑποχόνδρια

Alius quoque, ſimili modo cum lacte vti cœpiſſet, de reliquis nihil eſt queſtus, quippe qui & probe id concoxit, nec acidum aut fumidum ructum ex eo ſenſit, nec flatum aut grauitatem in præcordijs: ſeptimo tamen † quàm ſumpſerat } die iecur ſe ſentire manifeſte grauatum dixit, quippe videri ſibi quiddam in dextris præcordijs, ceu lapidem, iacere, ſic vt & deorſum traherentur, quæ ſupra eſſent, & tenſio ad iugulum vſque pertingeret. Conſtat itaque huic obſtructum iecur fuiſſe, illi flatu intumuiſſe. Quin etiam noui, cui ex diuturno " lactis vſu calculus in renibus eſt natus: ſicuti alium quendam, qui omnes dentes amiſit, læſitq́ʒ: id vero alijs quoque multis contigit ex diutino lactis vſu. Alij rurſus citra noxam lacte perpetuo ſunt vſi, immo etiam cum maximo fructu, veluti agricola, quem ſupra centum annos vixiſſe diximus. Vbi enim nec lactis qualitas vtentis naturæ quicquam eſt aduerſa, & viſcerum tranſitus faciles propter venarum amplitudinem ſunt, qui ita ſunt affecti, ij commodis lactis fruuntur, omnis eius incommodi expertes. Porrò commoda lactis iam alijs ante me medicis dicta ſunt: nempe ventris moderata deiectio, ſucci bonitas, & nutritio, paſcuis quoque ipſis animalium, quorum lacte vtendum eſt, non parum ad hæc conferentibus: quanquam ſunt, qui paſcuorum rationem planè pro nihilo habeant, qua- H ſi nihil parum've ad lactis bonitatem conferant. Cæterum haud dubie videmus animalium, quorum vſuri lacte ſumus, ſi ſcammonia, aut † marinarum lactucarum } quapiam, veſcantur, in lacte quoque laxandi vires ineſſe. Ex quo patet, quòd ex vitioſo paſcuo acre, acutum, & auſterum reddetur, naturam videlicet herbarum imitatum. Itaque etiam, qui ante nos medici fuerunt, ipſo rei vſu docti, quædam paſcua, vtique quæ lacti eſſent inepta, ἀγάλακτα dixerunt, ita enim græce appellant: de quibus ipſi quoque alibi tractauimus. Nunc hactenus ſaltem de his intellexiſſe abunde eſt, animalium, quorum veluti optimi ſucci lacte ſis vſurus, neq́ʒ acria, neq́ʒ acuta, neq́ʒ admodum auſtera, debere eſſe nutrimenta. Illud vero, vel me tacente, conſtare arbitror, animal ipſum & florente ætate eſſe, & corporis habitu planè inculpato, debere. Satiusq́ʒ fuerit alterum capram, alterum aſinam eſſe, earumq́ʒ lacte vicibus vti: quippe aſinæ lac, tenue ſeroſumq́ʒ eſt: capræ, mediocris ſubſtantiæ eſt. Itaque hoc nutriet magis, vbi videlicet nutritione eſt opus: illud omnino tutius eſt. Nam, & ſiquando ſolum † cum pane ſumitur, tum citius ſubducitur, tum minime eſt flatulentum: ſed nec in ventre cogitur, potiſſimum ſi prius ſalis aliquid & mellis immiſeris. Oportet autem non huius modo, ſed etiam reliquæ omnis auxiliorum materiæ, vires ſeorſum prædidiciſſe, qui ipſis recte ſit vſurus, ne ſæpe nobis de ipſis eadem repetere ſit neceſſe. Ac nunc certe mihi videor

longius

† μετὰ τὴν ἀρχὴν, i. poſtquam co vti cœpiſſet.

A. ibidem.

† τιθυμάλλων ὀξὺ, i. acidum

† Aliq codices græci non hñt σὺν ἄρτῳ, ſed χωρὶς ἄρτου, i. ſine pane: quæ lectio videt' melior, cum prius dixerit ſolum.

A longius quàm pro re propoſita, de lacte vinoq́ꝫ diſputaſſe. Siquidem præſtitiſſet commoditate eo- rum in ſenes explicata, qui iam tum facultates vtriuſque publicas, tum priuatas differentias didi- ciſſet, hunc ad materiæ delectum remittere, vtique de vino tantiſper præfatos, quòd quæ calidiora ſunt, quæq́ꝫ vrinas mouent, ea ſenibus magis conducant. De lacte vero, ꝙ non omnibus ſit exhi- bendum, ſed ijs ſolis, qui id probe concoquant, nec vllum ex eo ſymptoma in dextra præcordio- rum parte ſentiant. Sed, quoniam interim propter multorum ad legendos eos libros, in quibus prolixius de præſidiorum materia differitur, faſtidium, longiores eſſe ſubinde cogimur, merito (vt arbitror) nunc quoque condonabitur nobis tractationis modus, ſi exacta breuitate in vniuerſa- li methodo minime vtimur. Illud tamen non ignorandum, fieri non poſſe, vt tuto quis compre- henſis materijs ex huiuſmodi ſolum doctrina vtatur, qualem modo de lacte vinoq́ꝫ tradidimus. Immo, qui his optime vti volet, didiciſſe hunc pr[i]us oportet propriam de omni materia tractatio- nem: in qua tum publicas materiæ vires æſtimauimus, tum priuatas eius differentias vſque ad vl- timas ſpecies. Neque enim de cæteris omnibus, quæ ſcire opus eſt ei, qui ſenis ſanitatem tutabitur, expedit hoc opere fuſe tractare, ſed ſatis eſt de quibuſdam, ſcilicet quæ ſenibus maxime ſunt neceſ- ſaria, ita determinaſſe, quemadmodum paulo ante de lacte vinoq́ꝫ egimus, de quibuſdam etiam

B breuius, quàm de his fecimus, ſicuti rurſus de alijs in totum nihil dixiſſe: quanquam, cui extende- re ſermonem cordi eſt, poteſt omnium, quæ in ſenibus abundare ſolent, meminiſſe, atque ad hunc modum dicere.

*κοινὰς, i. cõ- munes.

De Victu ſenum pro ratione affectuum, quibus infeſtantur. CAP. 8.

CÆterum ſatius eſt & de reliquis dicere, quæ ſenum pleriſque incidunt: vt ſunt raucedines, quos branchos, & deſtillatiõnes, quas κόρυζας græce vocant, & calculus in renibus, & articu- lares morbi, & podagræ, & aſthmata, aliaq́ꝫ id genus. Atque ad raucedines quidem & deſtillatio- nes, victus rationem hanc, medicamenta vero hæc comparare oportere: ad calculum vero, & re- liquorum ſingula, hæc. Atque ad eum modum de reliquis differens, nõ diligens modo videbitur, ſed etiam in ſenum curandorum ſcientia doctus. Verum, ſicuti nec horum quicquam ſcribi in tra- ctatione de ſenum curatione conuenit, cum præſertim ex morborum curandorum methodo, quiſ- quis in hac ſit exercitatus, ea liceat ſumere, ita rurſus nec, cum ſola communia dixeris, ibi deſiſte- re, ſed ipſis propoſitis aliqua mox ex particularibus ſubijcere, quæ maxime propoſitæ diſputatio- ni ſunt accommoda: ceu ipſi fecimus. Nam, quoniam in ijs commentarijs, quos de temperamen- tis ſcripſimus, indicatum eſt ſenium indubitato frigidum eſſe, non tamen indubitato ſiccum, vtpo-

*Grauedines' ſic.n.latini κο- ρυζας vocant.

C te non nullis id humidum eſſe affirmantibus, conuenit ſanè, vt ijs, quę de ſenum temperamento de- monſtrata ſunt, ad hanc artis partem, quam de ipſorum ductu nunc inſtituimus, hypotheſeos lo- co acceptis, ipſarum rerum ſcopum ab illa ſumamus, ac non nulla particularium tractemus, par- tim exercendi diſcentis cauſa, partim ad inuentionem eorum, quæ conſulto omiſſa ſunt, futura ve- luti exempla propterea, ꝙ non omnes ita ſunt ſolertes, vt ex ſolo vniuerſali præcepto ipſi particula- ria inueniant, ſed, qui ad ea veluti manu ducat, deſiderent. Quippe quibus exercitata ratiocinatio eſt, vbi ſenis corpus, quantum ad ipſas partes attinet, frigidum ſiccumq́ꝫ eſſe audierint, facile au- tem ſeroſis & pituitoſis excrementis ob virium infirmitatem impleri, hæc quidem conabuntur èmittere, ſolidas autem ipſas calfacere atque humectare. Verum, qui excrementorum copia de- cepti, indefinite pronunciarunt ſenum temperamentum eſſe hum[illegible], ij [illegible]nus in ipſo primo agendorum conſilio falluntur, dum ſenum corpora ſiccanda [illegible] aque ex[illegible]tius, qui ſiccar[illegible]hibent, veluti ex oleribus "braſſicam potius, quàm maluam, aut blitum, aut lapathum, au[t] atriplicem, aut lactucam. Ex leguminibus præ ptiſſana lentem, & præ faba milium, & præ zea pa- nicũm. Ex fructibus amigdalas, & terebinthi ſemen potius, quàm cucurbitas, & cucumeres ma- turos, & pruna, & mora. Iam ex carnibus eas, quæ ferarum ſunt potius, quàm cicurum: & ſalitas

A. ibidem.

1.f.3.d.3. ...l,67.d

D potius, quàm recentes. In tota denique victus ratione, quorum vis humida eſt, hæc fugiunt: quo- rum ſicca eſt, hæc amplectuntur, quanquam contra prorſus res ipſa poſtulat, cum proſint his mà- xime, humectantes cibi. Verum quoniam horum etiam frigidi quidam temperamenti ſunt, pro- indeq́ꝫ pituitam in ventre ilico gignunt, ac primis venis, hinc videlicet noxij ſunt viſi ijs, qui nec vniuerſum ſenum temperamentum nouerunt, nec caput victus eorum ordinandi vident. Quip- pe nec oleum, nec dulcis aquæ calens balneum, nec vini potio his proſit, ſi humectationis non in- digent. Iam, quòd moderato motu & ſomno indigeant, ſatis magna documenta ſunt, quò victus eo- rum dirigi conſilium debeat. Quare, ſiquando propter pituitam genitam cogimur aliquid ex ijs, quæ ipſam incidant ac diſſecent, petere, reuertendum ſine mora ad humectantem victum eſt. Pari modo, ſiquãdo propter obſtructionis ſuſpicionem ad cibos medicamenta've, quæ obſtructos mea- tus liberent, conuertimur: quo minus tñ humidi temperamenti cibi ſint, nec illo ipſo die cõmitten dum, multoq́ꝫ magis poſtero die eidem propoſito hærendum, ac fãr cum melle exhibẽdum, acetiq́ꝫ aliquid ei miſcendum, vtiq́ꝫ cum ptiſſanæ ritu pręparamus, ex mulſo vino've falerno ſumere iuben dum, aut lacte, vt prædixi, vtendum, aut ptiſſana bene cocta, quæ piperis pollinem accepit. Ita vero & maturi fici præ cæteris fructibus autumnalibus ſunt eligendi: hyeme vero caricæ. Panis quoque ita, vt dixi, præparatus, aut cum melle, aut cum mulſo, aut cum vino aliquo idoneo. Ve-

*ἐναργῶς, i. euidenter.

*χόνδρον.

luti

luti enim exempla claritatis cauſa hæc apponimus, vt, qui perlegerit, ad vniuerſalem ſcopum, quo calor humectatioq́; petuntur, intentus iudicare de materia ſimili modo queat. E

Quibus Senes vti debeant ad aluum ciendam. CAP. 9.

QVoniam autem tum pituitoſum, tum ſeroſum excrementum, in ſenum corporibus colligitur, & vrinas moueri quotidie conuenit, non tamen per pharmaca, ſed apio, & melle, & vinis, quæ id præſtare valeant: & aluum ſoluere, potiſſimum oleo ante cibum abſorpto, ſed & oleribus ex oleo garoq́; ante cibum aſſumptis. Ac quotidie quidem tum per hæc abunde aluus quibuſdam ſoluitur, tum ″ ex ficis, vtiq; cum hi habentur, & prunis, ac aliįs id genus, quæ æſtate autumnoq́; vigent: hyeme vero & caricis, & prunis damaſcenis, iįsq́; aut elixis, aut in mulſo, cui pluſculum inſit mellis, maceratis. Eritq́; id melius, ſi mel atticum ſit. Longe autem ad deiįciendam aluum damaſcenis hiſpana præſtant. Quin oliuas ex muria præſumere aliquando licet. Aloen vero, quod multos ſenum, quibus ſiccus venter eſt, facere video, haudquaquam ſumi ſuaſerim: hãc aliį in pilulas fingunt cum braſſicæ ſucco, aliį tantum puluerem eius alicui inſpergunt liquori, qui aliįs aqua eſt, aliįs mulſum. Diuites eam, quæ cum cinnamomo conficitur, accipiunt: medicamentum id aliį hieram dialoes, aliį amaram vocant. Habent vero id aliį ſiccum, quò potioni inſpergant, aliį melle modice exceptum non cocto. Verum nullo horum ſenibus eſt opus, niſi maior aliqua neceſſitas vrgeat: quippe, ſi iam comprehenſis aluus ſoluitur, etſi non quotidie, ſaltem alternis diebus, nullum planè medicamentoſum dari debebit. Quòd ſi biduo adſtrictus ″ venter, tertio die non ſoluitur, ſat eo tempore fuerit mercurialem herbam, & marinam braſſicam (græci thalaſſocrambẽ vocant) & cnicum in ptiſana, aliaq́;, quæ modice medicamentorum vim obtinent, dediſſe: ſimiliter & terebinthi reſinam, Sumitur autem ea aliquando nucis ponticæ magnitudine, aliquãdo duarum, trium've: quippe non modo aluum ſoluere citra noxam poteſt, ſed etiam viſcera omnia, iecur, lienem, renes, pulmonemq́; abſtergere. Porrò iįs, quæ prædiximus, varie vti expediet, neque vno tantum delecto, id perpetuo exhibere: cui nanq́; aſſuefacta ſpatio ſumentis natura erit, eius vim contemnet. Ergo variare vices tum prædictis oportet, tum vero eo medicamento, quod ex caricis conficitur. Sunto autem hæ pingues, auferaturq́; ipſis ea, quæ foris circuit pellis: pari modo & cnico: mox ambo ſimul tundantur. Eſto autem & carica cum cnico pari pondere. Licebit verò hic quoq; medicamentũ experiri, ac prout ſe ad ſumentis naturã hẽt, aliàs plus aliàs minus cnici immittere: ſumere vero duarum trium've caricarum magnitudinis modum. Ex ipſa vero (vt dixi) experientia inueniet ſibi ipſi quis talium omnium legitimum modum, cum venter aliįs magis, aliįs minus, medicamentis ſit obediens. Cæterum nullum eorum, quæ dicta ſunt, medicamentorum exhiberi admodum copioſe debebit. Siquidem non nulli in præſens gaudent, ſi copioſius deſederint: verum, quanto magis ſunt vacuati, tanto his venter ſequentibus diebus magis adſtringitur. Quo fit, vt ipſe, ſi qui ſunt, quibus in diuturnis morbis venter ſiſtitur, (quales potiſſimum hyeme contingunt, quibusq́; poſt longam infirmitatem in conualeſcẽtia ſimilis affectus incidit) iįs aluum ducò non ″ acribus per inferiora infuſis, ſed tantum oleo. Quod etiam ſanis quoque, vbi venter adſtringitur, ſecurus interdum infundas: quippe quo & ſiccius excrementum madeſcit, & tranſitus efficitur lubricus, & corpus ipſum ſenis emollitur, duris aliàs pellibus ſimiliter rigens. Non tamen ſunt hæc ſenis, qua ſenex eſt, propria: quippe cum etiam ſint iįs, qui à longis morbis conualeſcunt, vtilia. Quid igitur proprium eſt ſenis, qua ſenex eſt? nempe, quod temperamento eius cõducit. [illegible], cuius culpa ſeneſcimus, alius alio tempore citius ſerius've, prout vel natura ab initio ſumus comparati, vel ex vitæ exercitio, vel ex victus ratione, vel morbo, vel ſolicitudine, vel alio id genus, immoderatius ſiccati. Eſt enim id, quod omnes homines proprie ſenectutem appellant, non aliud, q̃ ſiccum & frigidum corporis temperamentum, annorum multitudinis ratione proueniens. Accidit autem interdum & ex febrili morbo: atque id etiam ex morbo ſenium appellamus, ſicuti in libro de maraſmo diximus: quippe cum eiuſmodi affectus, maraſmus quidam ſit: qui non in animalibus modo, verum etiam ſtirpibus viſitur. Tradita vero iam eſt in primo huius operis volumine prouenientis in nobis ſenectutis neceſſitas. Ergo tum ex illo, tum ex iįs, quæ de temperamentis, atq; etiam ex libello, quem de maraſmo ſcripſimus, inſtructior quiſpiam ad eam artis partem, quæ de ſenum ductu agit, reddi poterit.

A. li.1. f.3 d c.2. fol. 67.

F

A. ibidem.

G

A. ibidem.

H

Ratio Dignoſcendi & curandi omnes Affectus, qui in ſenum & reliquorum hominum corporibus oriuntur. CAP. 10.

SIquidem omnis affectionis corporalis prouidentia in duobus conſiſtit, nempe propria eius internoſcenda eſſentia, & materiæ præſidiorum viribus: vt ſtatim in propoſito nunc nobis ſenio, qui ſcienter pernouit affectum eum ſiccitatem quandam cum frigiditate eſſe, ſi quidem, quæ humectent pariter & calfaciant, præſidiorum materias norit, is idoneus ſenum medicus fuerit. Quadruplex vero materiæ genus cum ſit, quæ ſumuntur, quæ geruntur, quæ educuntur, quæ foris admouentur, vtique ex ſingulis eligere oportebit, quæ calfacere humectareq́; poſſint. Sed ad horum cuiuſque commodum vſum, exercitatio, quæ per exempla fit, maxime eſt vtilis. Scio ergo aliquando me pueri thoracem, qui ab reliquarum partium ſymmetria, id eſt debita conuenientia, non parum aberat, eiuſmodi remediįs genere ad iuſtam perduxiſſe menſuram. Cinxi illi lato modice

A dice cinctu omnia, quæ ſub thorace ad coxas vſq; ſunt, ita temperans, vt tum citra offenſionem hæreret, tum nec laxum quicquam relinqueret, nec etiam premeret. Exercitationes vero iniunxi, & quæ per tota obeuntur brachia, & vociferationes, quas phonaſci ἀναφωνήσεις appellant. In vtriſq; vero cohiberi anhelitum iuſſi. Id fit, cum thoracem ipſum vndiq; valenter impuleris: *anhelitum autem ſic compreſſeris, vt, quem prius attraxeris ſpiritum, totum intus retineas. Itaque etiam amplius inſpirauerit, oportet, qui hoc cõmode faciet: quandoquidem, quo amplius ſit aeris, qui compellitur, hoc magis thorax diſtentus dilatabitur. Quòd autem ipſæ quoque vociferationes tum magnifaciendæ, tum in acumen tendendæ ſint, id minime eſt obſcurum, ſi modo vniuerſas thoracis partes valenter exercitari in animo eſt. Atq; hæc quidem gliſcentium adhuc corporum ea, quæ natura male condita ſunt, ad iuſtam conuenientiam ſymmetriamq; reſtituent. Eadem modice etiam ijs, qui perfectam iam magnitudinem conſecuti ſunt, proderunt: verum in ſene nihil tale moliendum, vtpote cui feriari infirmas partes vtilius eſſe diximus. Vtilius vero his eſt & conſueto opere* exercitari, etiam ſi modice noxium ſit. Contra iuuenibus ea mutare, quæ nocent, tentandum eſt, etiam ſi à pueris his maxime inſueuerint: poſſunt enim eorum vires moderate factam mutationem ſuſtinere, ſperariq; poteſt in reliquo vitæ tempore fructum aliquem eos ex meliore conſuetudine

* θλιβόντων.
* ἐκπνοὴν.
* ἐπιτηδεύματι.

B percepturos. At ſenex, ſi poſſet longo tempore ſenſim malam conſuetudinem mutare, propterea quòd, quo tempore meliore frueretur, habiturus non eſſet, fruſtra laborem inſumeret: non aliter, quàm ſiquis artem diſcere quampiam octogenarius inciperet. Sicuti vero ſenum ipſorum inter ſe non parua differentia eſt, ſiue id ex ætate ſpectes, ſiue ex corporis affectu: ita & eorum, qui natura ſicciore frigidioreq; ſunt, ſi ad mediocrem ſtatum compares, non paruum intemperiei diſcrimen inuenies tum ipſorum inter ſe, tum vero ad ſenes. Atque humectare quidem hos profectò calfacereq; conueniet, cæterum audacius hæc facere in ijs, qui per ætatem maiori exercitio ſunt ferundo, ceu quorum validæ adhuc vires ſunt. Quippe primum, quò omne remediorum conſilium dirigitur, eiuſmodi intemperies corporis eſt, non ſenium, aut ætas aliqua. Verum, quoniam affectuum *naturam per coniecturam accipimus, idcirco ætatem quoque conſideramus. Porrò eadem vtilitas & conſuetudinis noſcendæ eſt, præterea extrinſecus incidentium cauſarum, quas procatarcticas græce vocant: quippe ad certiorem affectuum notitiam talia omnia nobis conducunt: remediorum tamen inſinu*atio ex his non præſtatur. At empiricis talia totius concurſus, quam συνδρομὴν vocãt, pars eſſe cenſentur: quæ ſyndrome in ipſa curatione eſt obſeruata, haudquaquam ex ijs, quæ fieri affectus poſtulat, inuenta. Quo rationabilius Hippocrates de agnoſcendo præſagiendoq; plurima

* μέτρον, i. menſuram.
* ἔνδειξις, i. indicatio.

C ſcripſit, vtique in particularibus nos exercens: quod etiam optimi medicorum poſt eum fecerunt, non ignari huic nullo negocio inuentum iri remedia, qui eius, quod curat, corporis ægri ſani'ue affectum exacte norit. Siquidem, vt ſæpe teſtati ſumus, incipiendum ab illo medendi præcepto eſt, ‖ Contraria eſſe contrariorum remedia: vbi vero remediorum materiam compertam habueris, ac ſimul vires eius intellexeris, male affecto corpori, ſemper contraria: optime ſe habenti, ſimilia viribus eſſe adhibenda. Quin etiam intemperies ipſas, quæcunque adhuc intra ſanitatis fines ſubſiſtũt, ſi corrigere ſtudebis, contraria quodammodo victus ratione curabis: quod tamen per multum fit ocium. Nam, ſi in negocio ſint, ſimilibus vteris: potiſſimum cum ita fuerint corpora aſſueta. Porrò accidit alterum horum plerunque magis, ceu naturis ipſis ea, quæ ſibi ſunt accommoda, ſua ſponte citraq; doctorem eligentibus. Atque hactenus male affec[illegible] p[illegible] contra[illegible] [illegible] quoad pri[illegible] ſtatum conſecutum ſit.

In lib. de Flatibus, haud lõge à principio.

De Victus ratione, quæ intemperies corrigat, inſtituenda. CAP. II.

CÆterum ea victus ratio, quæ intemperies corrigit, longius plerunque procedit propterea, ꝙ ſimilibus maiore ex parte morbis tentamur, qui calidiore natura eſt, calidos morbos facile incurrente: qui frigidiore, frigidos: & reliquis pro ratione. Facilius itaque, quicquid intemperatum eſt,
D ad propriam naturam redit, quàm ad optimum temperamentum venit: quippe id cum in medio omnis intemperantiæ ſit, quiſquis conueniente naturæ ſuæ morbo laborat, ab eo longius abeſt: qui diſſimili, minus. Ergo nec aſſuetudines ipſæ, tametſi prauæ ſunt, diſplicentibus adhuc ſibi corporibus mutandæ ſunt. Quin nec per ſummam ſanitatem ſemper id tentandum, ſed tum, cum is, cui mutandæ ſunt, à ciuilibus negocijs maxime vacat. Hæc itaque communia omnium temperamentorum præcepta particulatim variantur, prout intemperantia quæuis ab optimo temperamento receſſit. Nec mirum ſanè eſt, ſi intemperatæ naturæ, quæ in medio exactæ ſanitatis & morbi ſenſibilis conſiſtunt, etiam ad ordinandi victus modum ſint ancipites. Sed nec illud mirandum, ab ijſdem adiuuari lædiq; homines videri. Nam contra, ſi omnes inter ſe ſimilem corporis ſtatum obtinerent, vtique mirandum tum eſſet aliquos † iuuari lædiq; ab ijſdem: ſed, quoniam contrarij inter ſe multorum hominum corporis ſtatus ſunt, ratione non caret, quòd ex contrarijs etiam vtilitatem percipiant. Quo magis de medicis omnibus mirari cuipiam licet, quicunque nullo prius naturarum facto diſcrimine, de ſanitate tuenda ſcribere ſunt aggreſſi. Sicuti enim fieri non poteſt, vt vnum calopodium ad omnes homines ſutor accommodet, ita nec medicus vnam omnibus vitæ ſpeciem, quæ conducat. Hac igitur de cauſa quidam ſaluberrimum eſſe affirmant abunde quotidie exercitari: quidam nihil obſtare, quo minus in quiete prorſus degatur. Et ſunt, quibus lauari

† *Additur in codic. græcis,* ὑπὸ τῶν ἐναντίων, *id eſt à contrarijs.*

maxime

maxime ſalutare videtur: alijs minime. Quin etiam de vini aquæq́ꝫ potione, itemq́ꝫ de alijs ad eundem modum, non ijs modo quæ ad ſalubrem victus rationem pertinent, ſed etiam morborum remedijs, pugnantiſſima inter ſe ſcribunt adeo, vt vel vnum quippiam, quod omnibus his inter ipſos conueniat, rarum inuentu ſit. Cæterum vſus ipſe docet tum ab ijſdem ipſis aliquos lædi iuuariq́ꝫ, tum à contrarijs pari modo. Equidem quoſdam noui, qui, ſi triduo ſe ab exercitatione abſtinerent, protinus ægrotabant. Alios in perpetua quiete degentes, tamen ſecundam valetudinem tueri. Atqꝫ horum ipſorum alios minime lauare: alios, niſi lauiſſent, illico febricitare: ſicut Premigenes Mitylenæus. Atqꝫ, ꝙ hæc quidem ita fieri cernantur, etiam ij, qui ſolo *uſu artem colligunt, nouere. Nemo tamen eorum ita, vt in morbis, notas prodidit, quibus quis intentus, quam quiſqꝫ victus rationē poſtulet, inuenire poſſet. Quippe in pauciſſimis inuenias exacte traditas, quas empirici ſyndromas, id eſt concurſus, vocant, quemadmodum in peripneumonia, & † laterum cōpunctione: ſed pleriqꝫ morborum coniecturalem habent dignotionem, vt qui non ex certorum incidentiu*m collectu noſcantur, ſed hominem deſiderent, qui exquiſite corporis affectum calleat, quiq́ꝫ omnia, quæ eiuſmodi affectui conſonent, inuenire ſingulatim queat. Quippe, quod propoſitum eſt, nos ipſa ratione ducti adhuc iuuenes inuenimus. Vnde etiam manifeſtum eſt vſum quantumuis longum ſine ratione talia inuenire non poſſe. Nam, de Premigene cum audirem, niſi lauaret, F

* πείρᾳ.
† pleuritide.
* ſymptomatū.

omnino febricitare, collegi ratione eum fumida excrementa gignere, quæ tranſpiratu emitti poſtularent: cæterum, cum denſior cutis eſſet, quâm vt ea tranſmitti omnia ſineret, collecta ſub cute calorem excitare: Itaqꝫ etiam balneum eiuſmodi naturis vtiliſſimum eſſe non ob id modo, ꝙ fumidum euocet, ſed etiam ꝙ humectet, idq́ꝫ dulci humore. Ergo placuit explicata quoque manu Premigenis thoraci iniecta, cuiuſmodi eſſet caloris qualitas, explorare. Vt vero acrem mordacemq́ꝫ comperi, non diſſimilem calori eorum, qui cæpas ampliter comediſſent, multo adhuc magis euentus cauſam probe coniectaſſe mihi perſuadens percontabar, ecquid ſudoris illi citra balneum incideret, neganteq́ꝫ id, iam firmiorem habere me affectus eius notitiam mihi perſuaſi. Quin etiam alios quoſdam vidimus, quibus mordax calor erat ſimiliter, vt huic, non tamen hi vna balnei intermiſſione febricitabant, propterea, ꝙ per ſudores excrementa his vacuabantur. Premigeni præter naturalem habitum etiam victus ratio vel ſemel intermiſſo balneo febricitandi occaſio erat. Nam plurimum domi verſabatur, ibiq́ꝫ ſcribens vel legens perſeuerabat propterea, quòd Peripateticæ diſciplinæ incumbebat: in qua nemini ſuæ ætatis erat ſecundus. Scimus & ijs, qui minime natura tale excrementum aceruant, inſtantem laborum diligentiam, cu*ramq́ꝫ, gignendi eius cauſam eſſe. Itaque etiam alteri cuidam, cui æque, atque illi, mordax calor erat, tametſi balneum vno die intermitteret, contigit non febrire propterea, quòd nec † ſtudijs deditus erat, & negocia ſua per vrbem inambulans obibat, emens vendensq́ꝫ multa, etiam pugnans ſubinde: in quibus ſudare coactus eſt. G

* φροντίδα.
† φροντιστὴς ἦν.

Ideoq́ꝫ etiam alterum quendam ex ijs, qui æſtate quotannis acuto building bilioſoq́ꝫ morbo laborant, multos iam annos † ſeruaui, exercitari vetans. Nā, cū calido ſiccoq́ꝫ tēperamento eſſet, ſicuti Premigenes, etiam exercitatione vtebatur præce*leri, tum vero Sole, ac puluere. Contigit ergo ei & calorem immodice augeri, & cutem denſari, atque ad tranſpiratum ineptam reddi: quæ ambo vbi concurrerunt, nimirum corpus, cui acciderunt, paratum ad febrem reddunt. Ergo, quod in medendi arte ſemper vſurpare ſoleo, id nunc dicam. Faciliime quidem, quod quæritur ratiocinatio inuenit, fidem verius experientia comprobat. Quanquam illud multo maxime mirandum eſt, cum Hippocrates moneat ‖ calidis naturis vtilius eſſe in ocio agere, quàm exercitari: non paucos tamen medicos eſſe, qui ne norunt quidem, cuiuſmodi tales homines ſint, ſed iuxta omnibus exercitationes iniungant: E diuerſo non nullos eſſe, quibus nihil ad ſanitatem conducere exercitationem placeat: Sed & tertium ab his genus eſſe, qui aſſuetis exercitari, id permittant: non aſſuetis interdicant. Quorum nemo planè non errat: minus tamen ij, qui tertio loco dicti ſunt. Quippe, qui cuilibet rei inſueſcunt, magna ex parte naturæ ſuæ conuenientem conſuetudinem deligunt propterea, quòd ab ijs, quæ non conueniunt, ſubinde læſi, ipſa repudient. Aliqui tamen vel dulcedine victi, vel præ nimia dementia ſe lædi non ſentientes, in malis conſuetudinibus perſiſtunt: verum hi pauci: plures, qui non perſiſtunt. Quo magis rationabile eſt minus errare medicos eos, qui omnem conſuetudinem ſeruandam cenſent: qui vero nihil ad ſanitatem intereſſe putant, exercitatus quis cibum ſumat, an contra: item qui omnes exercitandos putant: hos peius conſulere, quàm qui prædicti ſunt. Horum vero ipſorum, ſi inter ſe comparentur, minus incommodi ſunt, qui ante cibum perpetuo exercitandum eſſe putant: quod & Hippocratem præcipere aliqui ſunt rati (labores[a] ‖ enim cibos præcedere, in Aphoriſmis legi) non videntes hoc loco de ordine eum locutum exercitationis, & cibi, nequaquam illud affirmare, quòd omnibus hominibus hæc ambo conducant, immo quibus exercitari expedit, præcedere exercitium cibos debere. Quòd autem non omnibus proſit, & in libro de vulgo graſſantibus morbis aperte teſtatus eſt, vbi[b] ‖ calidas naturas quieſcere cenſet: & in Aphoriſmis[c] te*ctius ſub vniuerſali præcepto, vbi[d] ‖ contrariorum contraria eſſe remedia proponit. Porrò fieri poteſt, vt pugnare aliquando videantur huiuſcemodi præcepta, non deficientibus, qui omnem motum ipſi moto corpori conuenientem, exercitationem nominent: alijs tantum eum, qui vehementior ſit: ita vt priore ſignificato omnes homines exercitationem H

† τελέως ἄνοσον ἐφύλαξα, id eſt ſine morbo ſeu ſanum prorſus ſeruaui.
* συντόνῳ.
6. Ep d. cō. 4. t. 15. 3ᵃ. 183. e
A In Aph. nō legi hāc ſentētiā, vt ſuperius etiā admonui pa. 69, lit. d, ſed Epid. 6. cō. 4. t. 31. 3ᵃ. 187. f
B Ibidem, t. 15. 183. e
* C δυνάμει. id eſt potentia.
D Et hāc quoque ſentētiam non legi in libro Apho. qui editi ſunt, ſed in lib. de Flatib⁹.

A tionem deſiderare neminem lateat: ſecundo vero ſignificato non ita ſe habere. Eorum nanque qui in carcere ſanitatem ſuam tuentur, parum apte mihi mentionem facere quidam videntur, quippe qui ſpatio prorſus pereunt, ſi omnino tum vngi, tum lauari prohibentur. Quòd vero ad paucos dies inſalubri victus rationi reſiſtunt, nihil ſanè miri. Si igitur exercitationis vocabulo omnis venit motus, & qui inambulauit, & qui perfrictus, & qui lotus eſt, exercitatus dicetur, dummodo conueniente modo, præſenti corporis ſtatui ſit motus. Quòd ſiquis etiam ab his ſit prohibitus, omnino ægrotabit. Qui enim ab his in carcere prohibentur, eos nunc non modo ægrotare, ſed etiam mori videmus, ſi diu ſint incluſi. Sin vehementiores tantum motus exercitationes vocantur, eo pacto verum ſit non egere omnes homines exercitatione. Statim enim Premigenes ille nullum requirebat violentum motum, ſed nec in porticu, quæ eſt ante balneum, exiguam ante lauandum inambulationem: immo vnctum eſſe ex oleo, & à balneo aquam deterſiſſe, ſatis magni motus ſunt talis temperamenti homini. Hic vero & ante cœnam ambulabat, & cum amicis diſputabat: ſimiliter manè quoque domi. Nuſquam igitur ex ipſa in totum deſidia adiutus quiſquam eſt. Sed, cum quietem agere calidis naturis Hippocrates ſuadet, ‖ vehementi motione vti vetat. Porrò ipſe multos, qui propter eos motus, quos per totam æſtatem exercebant, in principio autumni quotannis ægrotabant,

*τρίψαντα, i. frictum eſſe.

6. Epid. cō. 4. t. 15. 3ª. 183. e

B ipſis vetitis ſanos reddidi: quemadmodum rurſus alios à vehementi exercitatione prohibui: alios à quiete ad exercitia traducens, cum ſæpe ante ægrotaſſent, in ſanitate ſeruaui. Porrò hi frigidiores ſunt ijs, qui temperati & mediocres ſunt, & affectu planè cōtrario ijs, qui calidiores ſicciores'que ſunt. Diximus autem temperamentorum notas non ſolum in libro de temperamentis, ſed etiam in libro de arte medica. Is enim vni ex libris noſtris eſt titulus. Mirandum vero de ijs medicis eſt, qui ne ea quidem, quæ ſenſui euidenter apparent, agnoſcunt. Quis enim latiſſimum eſſe hominum diſcrimen nunc non videt, adeo vt eadem exercitia, ijdemq́ cibi alios bene, alios male habeant non ſecus, ꝗ in morbis? Quare, ſicuti, ꝙ non omnes eadem requirant, eos ſcire decuerat, ceu manifeſte *apparens, ita, cum commentarios ſcriberent, determinare ac docere, quæ quibus vel conducerent vel officerent, par erat. Quid igitur cauſæ fuit, cur eiuſmodi determinationes, tametſi ab Hippocrate proditas omiſerunt? Nempe quid aliud, ꝗ perdita ambitio, dum dogmatum principes nominari, atq; inde gloriam conſequi inter homines ſtudebant? Cuius cauſa illi non ea quidem, quæ manifeſte apparent, ſed opiniones, quas ipſi vltro ponebant, ſequi voluerunt. Poſteri vero, qui in hos inciderunt, perſuaſi pleriq; ſunt propterea, ꝙ nec quicquā didiciſſent melius, & ſimul rudes imperitiq; demonſtratiuæ ſcientiæ omnino eſſent. Qui nanq; hanc ſequetur, facile tum vera dogmata à

*ὅπῃ τῇ δ' ἄμα τα.

C falſis diſcernet: tum, quæ certis determinationibus ſcripta ſunt, ab ijs, quæ non ita. Idem nimirum inſcitiā eorum oīum damnabit, qui citra determinationem {de diſſidentibus} aliquid ſcripſerunt.

Duo hæc verba non ſunt in græco.

De exercitatione, balneo, & vini vſu pro naturarum ratione, ac de triplici parte ſenectutis. CAP. 12.

QVo magis, quæ'nam eſſe determinationes debeant, altius repetentem, ſed breuibus, diligenter audies. Quibus mordax calor natura eſt adeo, vt fumida gignat excrementa, ijs balneum ſalubre eſt, tum motus, qui & exiguus & lentus ſit, multus autem & celer aduerſiſſimus eſt. Itaque iſtis non ſemel modo, verum etiam bis die lauari conducet, potiſſimum æſtate: Eſſe quoque boni ſucci nutrimentum, in quo nihil inſit acre: In ſole au[illegible]ſari, & iraſci, & multum cogitare, his inimica ſunt. Qui diuerſæ ab his naturæ ſunt [illegible] mido [illegible] ſunt) valentiores motus deſiderant, ac victum, in quo [illegible] ſuccu[illegible] cuiuſmodi ſit, diximus ſingulari libro. Hi vero, nec ſi in ſole exercites, læduntur: nec etiam, ſi balneo abſtineant. Ac maxima quidem eſt dictarum inter ſe naturarum differentia. Aduerſiſſimum enim eſt humidum & frigidum temperamentum ei, quod calidum eſt & ſiccum. Maxima rurſus eſt & calidi ad frigidum, & humidi ad ſiccum. Porrò frigidum & ſiccum ſenum

D temperamento ꝗ ſimillimum eſt: itaque etiam celeriter ſeneſcunt eiuſmodi corpora: dictumq́; de hoc temperamento ſupra abunde eſt. Humidum vero & calidum fluxionum vitijs obnoxium eſt. Cæterum, quod omnibus intemperatis naturis commune præceptum eſt, id expedit in hac quoque ſeruari. Eſt autem id, vt eas corrigas quidem contrarijs, ſed dum planè in ocio ſunt: ferues autem ſimilibus, cum per negocia ſibi vacare non poſſunt. De exercitationibus huiuſmodi corporum ita ſtatuendum eſt, plus quidem his laborandum eſſe propter corporis humiditatem: præcē*leri motu non vtendum propter calorem. Porrò attendendum diligenter eſt, cum ex ſegniore vitæ ratione ad exercitationes ſe transferunt: ilico enim fluxionum tentantur morbis, niſi prius ſint vacuati, quàm exercitationes adeant. Quicquid enim in corpore concretum, & craſſum in humoribus fuerit, aut etiam modice frigidum, id ſtatim in ſpiritum vertitur, ac funditur. Itaque etiam vere tales naturæ maxime ijs morbis patent, qui ex plenitudine oriuntur: quales ſunt ſynanchæ, cynanchæ, deſtillationes, quos catarrhos vocant, hæmorrhoides, ſanguinis profluuia, articulares morbi, opthalmiæ, peripneumoniæ, † laterum compunctiones, reliqui denique omnes, quorum genus eſt phlegmone. Quare etiam *occupare per veris initium ſanguinis detractione oportet, aut per inciſam venam, aut ſcarificandis malleolis. Quòd ſi ita inaniri recuſent, purgandi medicamento ſunt non ſimplicis facultatis, ſed quod trahere & flauam bilem & pituitam, & ſe-

*συντόνῳ.

† pleuritides.

*φθάνειν, i. anteuertere, præuenire, vel præoccupare.

roſa

roſa excrementa poſſit. Quæ vero de exercitationum ratione diximus, eadem & de balneo dicta E eſſe putandum: quippe quod ipſum quoque non tutum eſt, niſi prius inanitum corpus ſit. Inanito vero vtile eſt potiſſimum, cuius lauacri aqua potabilis nō eſt, ſed in qua vis aliqua per halitum digerendi ſubeſt. Vinum autem frigidis ſiccisq; naturis vtiliſſimum eſſe prius dictum eſt. An vero calidis omnibus idoneum non ſit, ſed vtilior his ‖ aquæ potio ſit, ſicuti in libro de popularibus morbis ſiue Epidemion legimus, nunc æſtimandum. Fortaſſis enim abſurdum omnino cuipiam videbitur iuuenem, qui athleticus, vel militaris ſit, aut etiam foſſor, meſſor've, aut arator, vel denique qui robuſtum aliquod opus exercet, aquæ tantum potione vti: atq; in hoc falli Hippocratem, cum calida temperamenta aquæ potionem poſcere, abſolute pronunciet. Mihi vero Hippocrates nō abſolute id, ſed de naturis ſumme calidis, quæ vtique propter intemperiem tales ſint, dixiſſe videtur, non ꝙ plurimum habeant naturalis caloris, quem ipſe augeri in athletarum exercitio cōfirmat. At, qui ex intemperie calidus eſt, is neq; athleta, neq; miles bonus, ſed neq; foſſor, meſſor, arator've, aut deniq; ad ruſtica vrbana've opera fortis, vnquam euadet. Quippe valentium hominum ea ſunt munera. Porrò tales nūquam fuerint, niſi mediocri ſint temperatura. Atqui, ſi media temperie ſint, vtiq; plurimus his fuerit naturalis calor. Ac tali quidem naturæ mediocre profectò dandum eſt vinum, ſicuti ipſa quoque mediocris eſt. Atque hactenus ſaltem mediocre, quoad ipſa mediocris eſt F temperamenti: quando hanc quoque neceſſe eſt non ſolum in ſenectute, ſed etiam in remiſſionis tempore, media temperatura frigidiorem euadere. Sicui ergo, vt in intemperie, quæ intra ſanitatem conſiſtat, calidiſſimum temperamentum ſit, huic omnino vinum circuncidiſſe prodeſt. Sed, cum triplex genere ſit calidi temperamenti differentia, vna, in qua reliqua contrarietas (nempe quę in humido ſiccoq; conſiſtit) mediam temperiem ſeruat: altera, in qua ſiccitas ſubſultat: & tertia, in qua vnà cum calido etiam humidum redundat: vtique in qua altera contrarietas medium temperamentum tenet, nunquam fuerit vltime calor immodicus, quandoquidem huic ſiccitas ſtatim ſuperuenit: iſta vero non ſemper iuncta eſt cum ſicca. At, in qua ſiccitas calori eſt adiuncta, in hac incidere aliquando plurimus, vt in intemperie, quæ cum ſanitate conſiſtat, præter naturam calor poteſt, idq; longo tempore. Plurimam vero breui ſpatio, etiam quæ cum humiditate coniuncta eſt, immoderatam caliditatem, vt in ſanitatis intemperie, fieri licet. Ac ei quidem, quam primo loco diximus, differentiæ tantum diluti vini, quod ὑδατῶδες vocant, exhiberi ſinemus, quantum à ſumma intemperie ipſa receſſit: reliquarum autem neutri, præſertim cum ſumma ſit, quemadmodum oſtenſum eſt. Quæ enim tales intemperies non ſunt, ijs dandum vinum eſt, ſed exiguum & dilutum, tale porrò eſt, quod colore quidem eſt album, ſubſtantia tenue: ſicut ediuerſo frigidis intem- G perantijs calidiora vina præbemus. At, quod calidiſſimum quidem vinum eſt, id frigidiſſimis intemperantijs eſt vtile: reliquis vero, quod portione reſpondet. Neque enim eius tantum meminiſſe oportet, ꝙ contraria contrariorum ſint remedia, ſed etiam quantitatis rationem in ſingulis contrarijs habere. Ergo, ſicuti de medicamentis oſtendimus, non ſolum æſtimandum eſſe, calidum'ne an frigidum quicquam ſit, ſed etiam quoti in his ordinis ſit: ita & de vinis eſt agendum, non ſolum dilutum aut calidum deligentibus nobis, ſed quod, vt ad intemperantiæ ſpeciem, calore frigore'ue ſuo conuenienter occurrit ac reſpondet. Hæc vero dicta mihi de ijs ſunt, qui mediam ſenectutis ætatem agunt, vtique nec ignoranti primam eius partem eſſe, quæ ὠμογερόντων, id eſt eorum, qui cruda viridiq; adhuc ſenecta ſunt, dicitur propterea, quòd adhuc obire ciuilia negocia poſſunt: ſecundam autem, cui apte nomen ipſum inditur eò, quod ipſa ſit, de qua dicitur,

V t lauit, ſumpſitq; cibum, det membra ſopori.

Quod tamen in tertiam non conuenit, in qua Telephum grammaticum bis ter've menſe lauari dixi Propter enim virium infirmitatem aſſiduum hi balnei vſum non ſuſtinent. Accedit, quòd per habitus frigiditatem mordacia hi excrementa non pariunt. Nominant eum, qui ad hanc partem peruenit, græce πέμπελον, ſicuti aiunt, H qui vocabulorum etymologijs gaudent, ab eo, quod eſt πέμπεσθαι τὴν εἰς ᾅδου πομπήν, id eſt mittendo in pompam, quæ ducit ad Manes.

6. Epid. cō. 4. t.15. ſ'.183.e

Galeni

GALENI DE SANITATE TVENDA LIBER SEXTVS

ARGVMENTVM LIBRI

Monſtrantur præcepta, quæ ad omnes lapſus remouendos & declinandos attinent in ijs corporibus, quæ ab optima labuntur ſanitate.

Summa earum rerum, quæ ſuperioribus quinque libris comprehenſæ ſunt, ac quod nam ſit huius ſexti inſtitutum. CAP. 1.

ALiud huius de ſanitate tuenda ſpeculationis argumētum hoc libro inchoaturus, repetenda cenſeo eorum, quæ hactenus tractata ſunt, capita: quę vtiq; dicendis ſunt neceſſaria. Igitur primum diximus, quid ſit ſanitas: ſecundo loco
B generalis eius deſcriptio poſita eſt: tertio quēadmodum ſeruari ea poſſit, eſt proditū. Ad hæc illud adiectum, animaliū corpora perpetuo mutari, indeq; adeo neceſſe eſt ſanitatem eorū, quæ aliàs corrūpi periclitetur, noſtræ procurationis indigere ante, quā tam notabilis mutatio fiat, vnde iā manifeſte ægrotent: procurationem vero non aliunde conſtare, q̄ ex cibo potioneq;, quibus quod de ſubſtantia corporis decidit, reficiatur. Altera incurabilis eſſe demonſtrata mutatio eſt, ſcilicet quæ pro ætatis ratione accedit, propterea, q̄, cuiuſq; animalis corpus à prima genitura ad exitum vſq; toto interueniente tempore ſicceſcat. Cæterum, qui ſalubrem viuendi rationē ignorant, credibile eſt hos citius, q̄ pro naturæ ratione, interire. Q̄m autem (vt diximus) neceſſe eſt omne genitum animal nutriri, ſubſtantia vero ciborum vniuerſa in nutrimentum non abit, ac proinde vitioſum quiddam ex ſuperuacuo eius relinquitur, quod proprie excrementum vocant, præparatæ à natura quædam corporis partes ſunt, quæ id ſecernant atque emittant. Plurima vero cum ſit in naturis corporum differentia, rationabile eſt ſuam eſſe cuique ſanitatis tuendæ prouidentiam. Primū igitur, hominem, qui optimo ſit ſtatu, pro materia tractationis propoſitum, quemadmodum quiſpiam in ſanitate cuſtodiat, tradere ſtuduimus. Cum autem variæ occaſiones ſint, quæ ſalubrem vi-
C uendi regulam pluribus modis intercipiant, eum, qui optimo corporis ſit ſtatu, {vni ſibi vacātem} ac ab omni ciuili negocio liberum, in ſanitate ſeruare propoſuimus. Atque hunc quidem, cum in primis quinque libris, quemadmodum quis à prima ineunte ætate ad vltimam vſque ſenectutem in ſanitate cuſtodiat, docuerimus, nunc ad eos veniemus, quibus per negociorum qualitates eſſe, bibere, atque exercitari debito tempore non licet: præterea ad eos, qui ſtatim ab ortu valetudinarium corporis ſtatum ſunt ſortiti. Sanè breuior erit de his ſermo, quàm prior, quamuis ſuapte natura longior ſit, propterea, quòd plurimarum materiarum vires, quibus ad ſecūdæ valetudinis tutelam vtimur, prædictæ iam ſunt. Nam, cum frictione, balneo, exercitatione, cibo, potione, calefactione & refrigeratione, veneris tum vſu tum abſtinentia & ſiquid aliud eiuſmodi eſt, mutationes fieri corporis cernamus, vtique horum omnium vires (vt dixi) prius ſunt proditæ.

[margin: …f 3. d. 2. …ol. 59. h]

De vitioſis corporum conſtitutionibus, ac de ea, quæ ex ætate peruenit, differentia. CAP. 2.

VItioſi autem corporum ſtatus genere duplices ſunt, cum elementares & primas corporis particulas, quas Ariſtoteles ὁμοιομερῆ, id eſt ſimilares vocat, alij ęquabiliter, alij inęquabiliter attemperatas habeant. Dico autem ęquabiliter temperari, cum ad aliquam intemperiem verſæ ęqua-
D biliter corporis particulæ omnes aut frigidiores iuſto, aut calidiores ſunt redditæ, aut ſicciores, aut humidiores: aut per coniugationem quædam calidiores ſimul, & ſicciores, quædam humidiores pariter & frigidiores, & quędam humidiores & calidiores quędam ſicciores & frigidiores. Quin etiā in inſtrumentalium partium compoſitione quædam æquabiliter, quædam inæquabiliter ſunt conditæ. Ac primum quidem dicam hic quoque, qui ſtatus corporum ſint maxime valetudinarij, ſicuti & prius † qui maxime ſanus eſſet} oſtendi. Verum is vnicus erat: etenim in omnium rerum genere, quod optimum eſt, id vnum eſt: vitioſa vero plurima ſunt. Duplex tamen eſt eorum ſecūdum genus diſcrimen, ceu paulo ante dixi, alijs ſimili intemperie omnes partes habentibus, alijs diſſimili. Atque eorum quidem, quæ ſimilem intemperantiam habent, ea peſſima eſſe conſtat, quæ has validas habent, ac potiſſimum frigidas ſimul & ſiccas. At, quibus inęqualiter ſe habent corporis conſtitutiones, horum numerare quidem varietates facile non eſt. Cæterum illa quoq; duplici genere ſpecie've, ſiue quouis alio modo nominare velis, variare licet. Nam maxime quidem ea morbis patent, quorum principes maxime partes contrarijs temperamentis ſunt affectæ. Minus obnoxia valetudini ſunt, quibus † diuerſę à principibus partes} ita ſe habent, Equidem aliquos iam vidi, quibus venter frigidus erat, caput calidum: ſicut contra, quibus caput frigidum erat, vēter calidus. Vidimus autem & ex accidenti, non primū nec propria temperamenti ratione aſſidue afflictum bili

[margin: *τοσῶδέσαται; †ὑγιεινὴν, i. ſalubrem.; † Græce clarius τὰ μὴ κύρια, i. partes non principes.]

ventrem,qui alioqui non erat natura calidus: æque vero & refrigeratum alterum, quãuis non eſſet E natura frigidus: ad eundem modum & caput,& iecur,& lienem, atque etiam alias partes, aliarum quandoq; intemperantijs affici,cum aut ipſæ haudquaquam læſæ in proprio temperamẽto eſſent, aut etiam contrarium planè quam aliæ,affectum haberent. Primum ergo de ijs verba faciam, qui æquali ſunt intemperie, idq; ab ijs, qui præcalidi ſunt,auſpicatus. Sanè dictum à nobis in libro de temperamentis eſt fieri non poſſe,vt intemperies quælibet ſola diu duret: quando ipſa ſibi ipſi alteram ex neceſſitate adſciſcit. Indeq; factum,vt pleriq; medicorum quatuor tantum eſſe intemperantias putarint, easq; compoſitas,ſimplices vero ne eſſe quidem. Nam " & calidam,dum humiditates A.l.1 f.1. c.1.fol.5.b ſemper conſumit,parere ſiccitatem: & frigidam, dum nihil abſumit, † humoris incremento quodammodo conferre. Eodem modo & ſiccam per eas ætates,quibus augeſcit animal,calidius ipſum ſemper efficere: quibus vero decreſcit,refrigerare & ſiccare quidẽ ſolidas corporis particulas, congerere vero abundantiam excrementorum. Simili modo,ſi humida cum modice calida coierit, exiſtere aliquando in vtraque oppoſitione mediam temperiem. Vtranque oppoſitionem intelligo, & quæ ex calido ac frigido conſiſtit,& quæ ex ſicco & humido. Erit autẽ medij temperamenti (quod εὔκρατον græci vocant) eiuſmodi intẽperantia in ipſo præcipui vigoris tempore (quam ἀκμὴν græci vocant) ſed & in remiſſionis tempore,prout ipſi conuenit. Optimam nanque temperiem in ado F leſcentia corpus obtinet: reliquæ omnes ætates deteriores hac ſunt,vt prius eſt oſtenſum. Atque hoc etiam meminiſſe conueniat,vnum id quoque ex ijs, quæ dicta ſunt. Cum enim duplices actiones in animalibus ſint, certe corporales pueri præcipuas obtinent: quæ animi ſunt,ea quæ à pueris ad remiſſionem vſque ſuccedit ætas. Nec tamen eſt has ætates annorũ numero circunſcribere, quemadmodum non nulli fecerunt: niſi forte in latitudine quadam. Ergo pubeſcere quidem incipiunt aliqui,vbi quartumdecimum annum expleuerunt: quidam vno poſt anno, aut etiam amplius. Initium præterea remiſſionis non nulli habent ſtatim à trigeſimo anno, non nulli poſt quintum & trigeſimum. Ac robur quidem omnibus minuitur poſt ipſam ſummi vigoris ætatem; non tamen hi ſanitatem amittunt,tametſi minus hanc,quàm ante,laudabilem habent. Cæterum hanc habent non ſolum vſque ad initium ſenectutis,verum etiam,in ipſa ſenectute tota: quæ ipſa quoque quibuſdã naturalis eſſe morbus videtur. Cum enim nec dolore anguntur vllo, nec vllam actionum earum, quibus ad vitę munera vtimur,aut penitus amiſerunt aut omnino imbecillã habent, vtiq; ſani ſunt, ſanitate,quæ ſenectuti ſit congrua. Meminiſſe enim profectò oportet eorũ,quę de ſanitate demonſtrata ſunt,nempe quod ampla ſit eius latitudo. Iam,ſi tertia quoq; corporis affectio eſt,quam neutram Herophilus appellat, quæ in ijs,qui è graui euaſerunt febri, conualeſcendi tempore cernitur, & ſe- G nili ætate,omnino extra morbum ſenes erunt: actiones tamen perinde, vt ij, qui in flore ætatis ſunt, firmas valentesq; non habebunt. Verum,ſi ad videndum,audiendum,ingrediendum, aliaq; facienda,quæ ſeni expediunt,nullo deficitur corpus, etiam hoc rationabiliter ſenis ſanitatẽ nomines, vtique totum hoc iungens,ſenis ſanitatem,non abſolute ſanitatem. Hæc enim propter ipſam actionũ virtutem integra eſt,& de qua queri non poſſit: ſenum ſanitas querimonijs non vacat: quãuis enim omnes actiones habet,nullam tamen validam habet. Atque adeo illa pars artis,quæ de ſenum ductu inſtituitur,huc tantum conſilia dirigit,vt ſanitatem eorum,quatenus fieri licet,tueatur. Corpora vero,quæ à prima ſtatim genitura † pronum ad morbos ſtatum ſortita ſunt,ea planè ad ſenectutem nunquam p[illegible]eniunt, aut, ſiquando peruenerunt, vno ſaltem diutino morbo penitus labo[illegible]sautem in hoc libro de ijs diſſerere, qui vitioſo corporis ſunt ſtatu; atque, hos [illegible]anos plurimum tueamur, diſquirere.

† ὑποτρέφειν ὑγρότητα, i. humiditatẽ ſubnutrire.

† νοσώδη.

De Regendis corporibus,quæ calidiorem naturam ſortita ſunt,humida ſiccá've, aut harum media adiuncta. CAP. 3.

ERgo initio ab ijs ſumpto,qui parẽ in omnibus corporis partibus intemperiem habent, primũ de ijs agamus, qui calidius " temperamentum ſortiti ſunt, cæterum in humiditate ac ſiccitate H A[...] c.[...]6 modice ſe habent. Ac talis quidem corporis natura ab initio ſtatim magis apparet ſana, quã ea,quæ in vtraq; oppoſitione vitioſa eſt: vtranq; oppoſitionem intelligo, & quæ ex calido & frigido conſiſtit,& quę ex humido & ſicco. Eadem dentes edet citius,& citius articulatam vocem proferet,& citius ingredietur,& ſingulis annis ad portionem increſcet: poſtea vero,quàm adoleſcentię annos cõpleuerit,exinde ad remiſſionem vſq; manifeſte calidior apparebit ſic,vt tum morbis, tum ſymptomatis,quæ à bili oriuntur,facile ſit obnoxia. Multus nanque calor,dum humorem abſumit,ſiccius temperamentum reddit. At,cum florens iam ætas item calida ſit,nimirum compoſita eorum temperies calida ſimul ſiccaq; erit. In talibus autem temperamentis bilis abundare tum pallida,tum flaua ſolet. Ergo,qui hac natura ſunt,ad ætatem vſq; adoleſcentię ſimiliter educandi ijs ſunt, qui optimæ ſunt naturæ: de quibus dictum in pręcedentibus eſt. Poſtea vero,quã abſolutum eorum corpus ſit,conſiderare oportet, vtrum'ne bilis excrementũ illis per aluũ vnà cum fęcibus expellatur, an ad ſuperiorem ventrẽ ſit propenſum. Si enim deorſum feratur,conſtat nõ debere eſſe ſolicitos. Sin ſuperiorem ventrẽ petat, per vomitũ eſt emittendum, ſcilicet longe valere iuſſis philoſophis ijs, qui vomere ex aqua tepida poſt exercitationes ante cibum vetant. Nam vino nec ipſe ſanè tũ eſſe vtendum ſuaſerim,niſi difficulter id faciãt ex aqua. Quippe eiuſmodi quædam corporum naturæ ſunt,

quibus

A quibus vtique vinum dulce,ſed vbi aquam præbiberint,eſt concedendum. Præterea etiam magis, vbi temperamentum eorum ab initio calidius ſicciusq́ʒ fuit, vomitio petenda eſt propterea, quod magis etiam hi biliosi ſunt in præcipui vigoris ætate. Quin & exercitari his vtilius eſt, non acutis exercitationibus & præuegetis, ſed potius tardis & mollibus. Sunt enim omnes, qui hoc ſtatu ſunt, graciliores. Acutæ vero exercitationes conſenſu gymnaſtarum omnium extenuant: ſed lentæ contra corpus implent. Sunt vero & ex ijs, qui impenſe calido temperamento ſunt, qui exercitari prorſus non deſiderant, ſed abunde his ſatisfaciant inambulatio, balneum, & mollis ex oleo frictio. Acre nanqʒ & mordax calidum id eſt, quod ab his exhalat, non humectans, quale ἀτμώδες græci vocant,nec ſuaue,citra'que morſum:hos vero à cibis quoque balneum iuuat. Quidam vero eorum, incredibile eſt, quàm etiam obeſi ſunt redditi ex tali victus ratione. Antiquum autem vinum inimicum his eſt: album vero ac tenue idoneum eſt. Æſtimandum autem in omnibus eſt, qui à cibo lauantur, num in dextra præcordiorum parte, vbi ſitum iecur eſt, dolorem aliquem, aut grauitatem, aut tenſionem ſentiant. Eiuſmodi nanque corporum ſtatus iecinoris vitijs tentari ſolet,ſi balneo poſt cibum vtantur. Ac, ſi quando eiuſmodi aliquod vitium ſentiunt, ilico dandum aliquid eſt eorum,quæ obſtructum iecur liberent, abſtinendum'que ab ijs cibis, qui craſ-

*συντόνοις.

*σαρκῶσιν.

B ſum efficiunt ſuccum, ac potiſſimum ſi ijdem glutinoſi ſint. De his dictum abunde nobis eſt in tribus libris, quos de alimentorum viribus ſcripſimus: præterea in eo libro, quem de euchymia & cacochymia, id eſt de cibis boni & mali ſucci, edidimus: item'que in libro de extenuante victus ratione. Quippe, qui dolorem in iecinore ſentiunt, ijs tali victus ratione vtendum omnino eſt, quoad dolor ſe remiſerit, & dextra præcordia leuia quodammodo ſentiant. Vtile ſanè fuerit & liquorem, in quo macerata ſit abſinthij coma, offerre: præterea, quod tum ex ea, tum ex aniſo & amaris amygdalis conficitur: quod etiam bibere ex oxymelite præſtat in eo tempore, quod inter ſurgendum à ſomno lauandumq́ʒ interuenit. Nam, & poſtquam confecta ſunt, quæ ex ventre ad iecur redduntur, talia exhiberi præſtat, & temporis aliquid eorum operi ante cibum ſumendum dari. Non inutile eſt & medicamentum, quod dia calaminthen vocant: cuius compoſitionem in quarto horum commētariorum ſcripſimus. Verum in biliosis temperamentis cauere oportet huius aſſiduum vſum. Sed, & ſi quando horum quiſpiam eo propter iecinoris obſtructiones vtitur, vtilius eſt ex oxymelite id bibat. Porrò alimenti ſpecies, ſi quis horum temperamentum vertere in melius ſtudet, contraria eſſe intemperantiæ debet. Senſim vero id fiet citra noxam, ſi & præſit

1.f.3.d 4. medicus:&,qui curatur,ita ſit" à negocijs liber,vt omnia ſuo tempore peragat. Nam, qui in rebus
f.l.68.d C ciuilibus verſatur, & multis negocijs diſtringitur, huic tutius eſt, vt nec tentet temperamentum ſuum mutare,ſed accommoda ſibi nutrimenta ſumat.Porrò apta ſunt humidis quidem humida, & ſiccis ſicca. Nutritio enim fit,cum is,qui nutrit, cibus corpori,quod alit,aſſimilatur. Citius autem aſſimilantur ſicca ſiccis,& humida humidis. Quibus vero æquale temperamentum eſt, ijs quanto iucundius fuerit,quod comedunt,tanto vtique fit magis nutriens. At, qui inæqualem temperiem ſunt ſortiti ita, vt his aliud iecinoris temperamentum ſit,aliud ventris,aut alicuius eorum,quæ circa iecur ſunt,ijs diuerſum eſt,quod aſſumptu iucundum eſt,ab eo,quod cuiqʒ particulæ eſt idoneū. Quoniam autem oſtenſum eſt duplex eſſe, quod ſingulis conueniens eſt,aliud, quod ſecundū ſimplices qualitates,aliud,quod ſecundum totam ſubſtantiam,quod ſimplicibus qualitatibus maxime aptum eſt,id quale'nam ſit,ſuperius paulo eſt comprehenſum, id'q[illegible] ſeu muta[illegible]intemperiem per ocium velis,ſeu cēdere cogaris propter negocia: quod ex tota ſubſtantia idoneum maxime eſt, ſo-la experientia diſcernitur. Ac maximam quidem vim habet ad ea,quæ eduntur bibuntur'que, non in ventre modo, ſed etiam toto corpore conficienda, totius ſubſtantiæ conuenientia: cuius ratione nutrimenta animalibus & varia, & ſpeciebus multum inter ſe diuerſa habentur: cū nulla ſimilitudo ſit eius,quod ex palea & herbis accedit, ei,quod ex oſſibus & carnibus: nulla ſocietas eius, quod

*ὑπηρετεῖν,i. ot ſeq,ſeu morem gerere.

D ex pane eſt,cum eo,quod ex cicuta & veratro:nam & hæc animantiū quibuſdam nutrimenta ſunt. Fiunt autem & qualitatibus conuenientiæ, vtiqʒ,ſi ſeruare temperamētum ſtudes, humidis naturis humectante cibo maxime quadrante: ſiccis vero eo, qui ſiccet: ſin alterare placet, contrarijs. In eo autem,qui eſt in calido frigido've ad intemperantiam lapſu,contraria dare ſemper expedit,cum & efficaciſſimæ eiuſmodi intemperies ſint,& (vt ita dicam) magis,quàm,quę ex ſiccitate & humiditate conſiſtunt, potentes, quippe cum facile ſimilibus nutrimentis in morboſam intemperantiam abeant. At,ſi ſiccius quoduis membrum efficias,nihil manifeſte lædes: pari modo nec ſi humidiori ſuam humiditatem ſerues. Euidenti vero argumento tibi & ætates ſint. Quæ enim à prima genitura adoleſcentiam vſque habentur, humidiſſima ijs caro eſt: ſenili ętati impenſe ſicca. Meminiſſe vero in huiuſmodi ſermone oportet eorum, quæ in opere de temperamentis ſunt ſcripta, ſcilicet nequis exiſtimet, qui ſuperuacuis excrementis onerantur, hos humido temperamento eſſe: quæ res eos, qui ſenectutem frigidam & humidam putarunt, falſos habuit. Non enim ipſæ particulæ ſenum humidiore temperamento ſunt, ſed ipſæ capacitates, quæ inter corpora patent tum ſenum, tum eorum,qui humidis morbis laborant, ſuperuacua humiditate implentur. Porrò cuiuſmodi ſiccus morbus ſit,certa ſcientia cognoſcet, qui librum, quem de maraſmo inſcripſimus, diligenter relegerit non ſemel bis've,nec tranſcurrens,ſed ſingulis inſiſtens atque intentus. Sanè, qui

hæc commode leget, hunc exercitari prius conuenit in ſecundo de temperamentis libro, in quo demonſtratum eſt ſenis temperamentum ſiccum eſſe. Verum, quod in præſentia nobis propoſitum eſt, calidius iuſto corpus, ſi quidem in prima conſtitutione medium humiditatis ſiccitatiſque habitum habuerit, omnino id in incrementi ſtatu (quam ἀκμὴν vocant) ſiccum efficitur, idq; tum magis, tum celerius, ſi etiam natura ſiccius erat. Sed & ſeneſcet idem citius, quanto vtique ad ſummũ incrementum peruenit citius. Nam, cum omnes in remiſſione ætatis ſicceſcamus, ratio eſt, vt qui natura ſit ſiccior, in ſenilis intemperantiæ ſiccitatem citius perueniat. Hi ergo in præcipui vigoris ætate potiſſimum humidam victus rationem poſtulant: cuius formulam proxime deſcripſimus: perficitur enim humectantibus cibis ac balneis, tum exercitationũ, & quæ præceleres, & quæ multæ ſunt, abſtinentia. Hi adeo æſtatis tempore & citius lauantur, & à cibo iterum: prodeſt his & frigidæ potio. At venus ſiccis temperamentis eſt inimiciſſima. Vitandæ quàm maxime his ſunt exuſtiones, & laſſitudines, & ſolicitudines, & vigiliæ, & motus omnis celer. Iracundia vero, cum bilioſas naturas maxime accendat, acutas febres parit. Itaque, quæ victus ratio ijs laudatur, qui ſtatus incrementi tempore temperie ſunt calida, humiditatem tamen ab ortu mediocrem habebant, hæc ijs, qui natura calidi ſunt & ſicci, magis conuenit. Nec dubium eſt, quin modus quoq; exceſſus ſuperantis elementi in primis conſiderandus ſit. Siquidem eatenus intendere, remittere, aut augere victus ſpeciem oportet, quatenus ſupra naturalem habitum aucta diminuta ve ſunt tẽperamenti elementa. Quapropter, ſi eorum, qui natura humidiores calidioreſq; ſunt, mutare temperamẽtum ad frigidiorem ſicciorem q; ſpeciem libet, contrariam his victus rationem exhibeas, oportet: ſin id cuſtodire placet, ſimilem. Sanè eiuſmodi naturæ in puerili ætate fluxionum & redundantiæ morbis maxime tentantur, itemque putredinis, quo magis & pluribus exercitationibus & exacta ventris concoctione indigent. Quicquid enim in hoc corrumpitur, id toti corpori morborum putredinis occaſio fit. Itaque & ante cibum bis terq; hi ſi lauent, ac calidis ſponte ortis vtantur, maximum inde commodum ſentiunt. Quippe huc dirigitur in his cõſilium, vt ipſas animalis particulas ſeruemus humidas. Quæ res omnis temperamenti communis eſt, ſi modo contraria ratio omnium animantium corpora citius ad ſenectutem perducit, ipſaq; eſt, cuius culpa omne genitum corpus mortale ſit. Quippe, ſi fieri poſſet, vt temperamentum corporis humidũ perpetuo ſeruaretur, verus ſophiſtæ, cuius inter initia operis memini, ſermo eſſet, qui ſibi auſcultantem promiſit immortalem fore. Sed, quoniam naturę progreſſum, qui eſt ad ſiccitatem, effugere corpori nõ licet, vt ante docuimus, idcirco ſeneſcere nobis corrumpiq; neceſſe eſt. Erit tamen id maxime diuturnum, quicquid minime ſiccatum. Verum, cum humida victus ratio excrementa & ſuccorum abundantiam pariat, difficile eſt ita mediocritatem ſeruare, vt neque morbi incidant, neque ſenectus maturetur. Quod tamen ad ipſius temperamenti rationem attinet, qui maxime ſunt humidi, ij maxime ſunt longæui. Ijdem & ſanitate, vbi corpus ad robur peruenit, plus cæteris fruuntur, & cæteris, qui parem ætatem agunt, valentiores ad extremum vſq; ſenium ſunt. Ideoq; ferme tum medicis omnibus, tum philoſophis, qui corporis elementa diligenter inueſtigarunt, temperamentum id laudatum eſt. Immo etiam vnum id proinde ſecundum naturam ſe habere quibuſdam eſt viſum. Nam, quanquam in principio ſit deterius, tempore tamen reliquis præſtantius euadit. Quo magis, qui tuendæ huius corporis ſan[illegible]ati præficitur, ijs, quæ ab ipſo defluunt, proſpicere debebit tum exercitatione (vt di- [illegible] alnei[illegible] bum pluribus, tum vero ijs, quæ per ventrem & vrinas redduntur, excernẽ- [illegible] præterea quicquam, quin & apophlegmatiſmis & purgationibus aliquando vta[illegible], anteq; omnia cibis boni ſucci, ac vini potione, quod vrinas promoueat.

De regendo corpore frigidiore, quod vel mediocriter ſe habeat, aut excellat altera contrarietate. CAP. 4.

ET de calidis quidem temperamentis abunde dictum eſt: de frigidis deinceps agendum. Sunt porrò & horum tres ſummæ differentiæ. Nam aut modice ſe habent in altero contrariorum pari ita, vt nec humidi ſint, nec ſicci: aut alterum in his redundat, vtique vel ſiccum, vel humidum: peſſima tñ merito ſicca tẽperatura eſt: quippe, quod tẽporis ſpatio ſeneſcentibus accidit, id his ſtatim ab initio contingit. Ergo iſtos humectare calfacereq; oportebit. Id fiet exercitatione modica, & nutrimento humectante ac calido, præterea vini calidi potione, & ſomno liberaliore, illud interim prouidentibus nobis, vt excrementa omnia, quæ vel ex cibis, vel potione proueniunt, quotidie expellantur. De veneris vſu dictum ſupra eſt, eam omnibus, qui ſicco tẽperamento ſunt, inimicã eſſe. Nunc vero etiã ex hoc numero potiſſimum aduerſa eſt ijs, qui ſupra ſiccitatem frigidi quoq; ſunt. Nã innoxia venus ijs tantũ eſt, qui calidi humidiq; ſunt: tũ vero, qui genitura naturaliter abundant: de quibus inter inæqualia tẽperamenta mox dicetur. Malum vero & illud frigidum tẽperamẽtum eſt, quod cũ humiditate cõiungitur, maximeq; id fluxionum morbis eſt obiectũ. Succurritur huic & balnei abſtinentia, & exercitio, & tenuiore victu, & vnctionibus, quæ modice calfaciant: quarũ forma narrata prius eſt, vbi de laſſitudine egimus. At, qui frigidi natura ſunt, cæterũ in ſicci humidiq; tẽperatura modice ſe habẽt, minus ij vel ad ſanitatẽ, vel ad corporis robur ſunt inepti, quàm qui in illis ſunt intẽperati: horũ igitur excitare firmareq; calorẽ expediet. In humiditatis vero ſiccitatiſq; ſpecie tota victus ratio media eſt exhibenda. Atq; hęc mihi oĩa de ijs dicta ſunt, quos æqualis intẽperies

Margin notes: * συντόνων. — * ὀξύς: — * ποσότης, i. quantitas. — A.l. 1. f. 3. c.7. fol. 6.

E F G H

A periespremit,hoc eſt quibus omnes corporis partes ad calidius,vel frigidius,humidius, vel ſiccius ſimiliter ſunt inclinatæ.

De Regendis ijs,qui ſunt inculpato corporis ſtatu, & vitam ſeruilem viuunt. CAP. 5.

DE ijs vero qui inæqualem corporis conſtitutionem habent, non poteſt paucis differi propterea,ꝙ numeroſæ horum varietates ſunt:cum alijs alia particula male temperata ſit. Sed,& ſi duas tantum quis intemperatas habeat,harum quoque varietates non paucæ ſunt. Proindeq́;,cum prius docuero,quę́nam ijs exhibenda ſint,quibus inculpatus quidem eſt corporis ſtatus,viuunt autem vitam ſeruilem,ſiue negocioſam,ſiue quouis modo aliter appellare placet:ab ijs vero,quę́nam ijs, qui æqualem intemperantiam habent in ſimili viuendi genere: tranſibimus dehinc ad eos, qui inæqualem in corporis partibus ſtatum habent. Ergo ſalubris & inculpatus corporis ſtatus in latitudine (vt ſæpe dictum eſt) intelligi debet:ſicuti etiam ipſa ſanitas. Nam neque ſanus eſſe quiſquã noſtrum videri poteſt, ea ſaltem, quæ omnino inoffenſa inculpataq́; ſit,ſanitate, neque inculpabili eſſe corporis ſtatu. At ſanos eſſe dicũt,qui nec parte aliqua corporis dolẽt, & ad vitæ munera haudquaquam ſunt impediti: pari modo & corporis ſtatu illæſo eſſe, cum nec ab externis occaſionibus facile in morbos incidunt,nec ab internis:Illo nimirum pro re certa prius definito, aſſidue ægrota-
B re aliquos non ob proprium corporis ſtatum,ſed propter vitioſam victus rationem,dum aut in deſidia vitam exigunt,aut nimium laborãt: aut in ciborum qualitate quantitate've, aut tempore, peccant:aut *exercitium aliquod noxium exercent: aut in ſomni modo, aut veneris immodico vſu, falluntur,aut etiam ægritudine animi,curiſq́; parum neceſſarijs,ſe macerant. Quippe non paucos nouimus eiuſmodi de cauſis quotannis ægrotare: quos tamen non dixeris vitioſo corporis eſſe ſtatu, ſicut eos,qui,cum nullo horum,quæ recenſui,deliquerunt,tamen perpetuo ægrotant. Ergo primũ propoſitus ſermoni is eſto,qui corporis ſtatum in latitudine inculpatum habet, quiq́; alteri viuens, toto die miniſtrat, aut maximo magiſtratui, aut monarchæ: cæterum ad extremum diei liber à domino diſcedit. Quo loco rurſus definiendum nobis eſt,quem finem diei dicimus, quãdo aliàs lectori ſermo noſter imponat, niſi certam limitationem aſſequatur. Si enim dixero diſſolui tum primũ hominem ad corporis ſui curam, cum Sol occidit, nec adiecero quo die id velim, circa'ne ſolſtitiũ æſtiuum an brumale,an circa æquinoctia,an alio quopiam tempore,quod dictis interuenit, nõ poſſunt cõmoda præcepta tradi. Romæ enim maximi dies ac noctes,paulo maiores quindecim æquinoctialibus horis ſunt: contra minimi, paulo intra nouem. In magna vero Alexandria maximus dies quatuordecim horarum eſt,minimus decem. Ergo, qui in breuiſſimis diebus,& longiſſimis
C noctibus à miniſterio occidente Sole redit, huic fricari per ocium, & lauari, & modice dormire licet. Porrò nemo eſt,cui nec in maximis,nec etiam his,non liceat aliquid mediocriter agere: nec ipſe profectò quenquam noui tam infœlici vitæ ſorte vſum. Antoninus enim, qui Imperatorum, quos ipſi vidimus, promptiſſimus ad curam corporis venit, breuiſſimis diebus Sole occidente in palæſtram ingreditur:longiſſimis autem hora nona,aut ad ſummum decima. Quare licet ijs,qui illi in diurnis officijs adſiſtunt,vbi diſceſſere,reliquo diei tempore corporis curam agere ita,vt Sole occidente ad ſomnum ſe conuertant. Nam,cum minima nox nouem horas æquinoctiales æquet,abunde † his fuerit,ſi id totum tempus in ſomno ſumpſerint. Ergo videndum eſt, aſſuetus'ne per anteactam vitam exercitationi talis miniſter fuerit,an citra exercitationem lauari. Nam ſunt,qui ne eouſque ſui curam habeant, vt frictionem quidem ſibi adhibeant, ſed protinus pe[illegible] balneum ingrediantur,aut etiam ſtrigili tantum arrepto,quo ſudorẽ in ipſo balneo deſtringant. Ac non nulli quidem hanc conſuetudinem modice ferunt ita,vt aliqui eorum nec aſſidue ægrotent, {nec longo tempore,} vtique quibus libera corporis tranſpiratio eſt: εὐδιαπνεύστους græci vocant: eoſdem aliqui tum medicorum,tum gymnaſtarum, ἀραιοσυγκρίτους græce appellant. Quin dictum & ab Hippocrate eſt huic generi hominum ſanitatem magis conſtare. Ait enim, ‖ Laxitas corporis ad
D tranſpiratũ,quibus plura per cutim feruntur,ſalubrius:quibus pauciora,minus ſalubre. Hanc corporis naturam ad aliam conſuetudinem transferre non oportet, ſed nec vllam omnino aliam naturam,niſi,quæ longo iam tempore ægrotat.

*ἐπιτηδευμάτων.

† αὐταρκὲς.

‖ in lib. d Alimẽ. circa medium.

Quo pacto Proſpiciendum ſit ijs corporibus, quæ in ſeruili vita in aliquam ægritudinem facile incurrunt. CAP. 6.

QVòd ſi qua aſſidue ægrotet, diſquirere in ea cauſam conueniet. Ea inuenietur, ſi initium inquiſitionis ab ægritudinis ſpecie ceperimus. Quicquid enim eorum, quæ in ipſo ſunt, corpus affligit, duplici id occaſione oritur, aut ″ redundantia, aut ſucci vitio. Ac, ſi quidem redundantiæ vitijs ægrotare videbitur, huc vniuerſa tendet victus eius ratio, vt ſuccos ad conuenientem modum reuocet: ſin ex ſuccorum vitio, vt *pares eos faciat. Prius autem ſpecialiter dicetur, quemadmodum proſpiciendum mediocritati ſit, quæ in quantitate ſpectatur: poſt, quemadmodum *æqualitati,quæ in qualitate conſiſtit. Itaque iam de priore agamus, ducto tandem ad principium ſermone. Vbi, quod ex corpore exhalat, minus eſt ijs, quæ accedit, redundantiæ oriri morbi ſolent. Ergo proſpiciendum eſt,vt eorum,quæ eduntur ac bibuntur, reſpectu eorum, quæ expelluntur, conueniens mediocritas ſeruetur. Sanè is modus ſeruabitur, ſi ponderabitur à nobis in vtriſque quantitas. Qui enim balneum ſtatim ingrediuntur, ijs poſtea frictione

″ 1. f. 3. d. 2. fol. 68. d

* ἀρτίως. aliter ἀρίστους, i. optimos.

* ſymmetria.

vti,atq; etiam prius paulum dimoueri:qui vero hęc prius obierint, paulũlum etiam hæc ipſa inau- E
gere ſuadebimus,detrahere vero de nutrimenti vel quantitate,vel qualitate, vel etiam vtraq; . Qui
enim celeriter notabilem abundantiam aceruant,ijs de vtraque: qui non celeriter aut non notabilẽ,
ijs de altera demptum eſſe ſat fuerit,vtra videlicet homo ipſe potius voluerit. Ac,quemadmodum
de quantitate dematur,notum eſt. De qualitate demitur, cum exigui nutrimenti cibus apponitur.
Siquidem non pauci ſuilla nutriti,celerrime copiam aceruant : cum aliàs requirat id nutrimentum
tum frictiones,tum exercitationes planè vehementes. His igitur olera & legumina, quæ non mul-
tum corpori adijciant,præterea piſces & aues,quæ multũ item non nutriant,exhibenda ſunt. Qui
vero vitioſos congerunt ſuccos,ij non perinde,vt qui redundantiam cogunt,vni tantum rei ſunt in-
tenti:quandoquidem nec vnica eſt vitioſi ſucci ſpecies. Alij enim magis frigidũ pituitoſumq; eiuſ-
modi ſuccum congerunt:alij magis calidum ac bilioſum:non nulli magis aquoſum : alij rurſus ma-
gis melancholicum,{id eſt qui magis atræ ſit bilis.} Horum ergo cuique abſtinendum ab ijs cibis
potionibusq; eſt,qui eum,quem colligunt,ſuccum facile gignant. Porrò dictum abunde de his eſt
in tribus libris,qui de ciborum viribus ſunt inſcripti:item in alio,quem de ijs, qui bonũ malum've
ſuccum gignunt,inſcripſimus. Eſt & præter hos alius de ijs,qui extenuant, cibis, vtilis profectò ijs,
qui crudum congerunt ſuccum,qui craſſus quidẽ omnino eſt,non tamen perpetuo glutinoſus. Sa- E
nè omnibus his commune auxilium eſt alui deiectio: potiſſimum vero quibus eſt naturaliter adſtri
ctior. Communis porrò eſt & veneris conueniens mediocritas.

De ratione Cibandi & Exercendi eos,qui vitam negocijs diſtrictam obtinent. CAP. 7.

QVibus enim inculpata corporis conſtitutio eſt, non debent ij (veluti ſiccis ſupra præceptum
eſt) à venere omnino abſtinere. Illud tamen conſideratione maxime deſiderat, ſemel'ne die,
an bis ſit ijs,qui eiuſmodi vitam agunt,comediſſe,ex vſu. Eius conſiderationis caput eſt &
corporis ipſorum natura:& ab hac,in victus ratione conſuetudo : & tertio ab his,ſi mutare victus ra
tionem videbitur,quo pacto eius mutationem homo ferat. Atque ab ipſa quidẽ natura,eius, quod
conducet, ſignifica*tio datur. Et eorum quidem, quibus bilioſus venter eſt (ſicuti dictum nobis in
quarto iam eſt, & nunc nihilo minus dicetur) primi ſemper ciborum ac potionum ſint, qui aluum
deijciant. Ex vinis quidem dulcia,&,quæ mollire ventrẽ poſſunt: non enim omnia eius ſunt gene-
ris. Ex cibis,olera cum oleo & garo. Vitanda vero ex vinis ſunt auſtera: ex cibis,qui adſtringunt,
niſi ſi firmandi oris ventris cauſa poſt totam comeſtionem exhibeantur. Id autẽ experientia quoq;
diſcernendum eſt: ſunt enim, quibus adſtringentium vſus † adeo aluum non comprimit, vt etiã ad
deijciendam conducat propterea, ꝙ os ventris roborat. Quod euidentiſſime in ijs,qui imbecillius G
id obtinent,cernitur. Quicunq; vero palæſtræ exercitijs ante balneum ſunt vſi prius, quã diſtrictæ
negocijs vitæ ſe addicerent,ijs vt ab ipſis abſtinuiſſe eſt incommodiſſimum; ita,vt ſimiliter vtantur,
præter incommodum etiam fieri omnino nequit. Ergo exercitatione, quæ apotherapia dicitur (de
qua ſupra egimus) iſtis vtendum cenſeo,& ſimul de ſuillæ carnis mo*do non nihil demendũ. Quo-
niã vero (vt ante dixi) ſunt,quibus ante balneum eſitaſſe aliquid eſt melius, dicendum deinceps eſt
tum de hora,qua facere id debent,tum quantitate eorum,quæ ſumẽt,ac qualitate. Ergo,quod ipſe
facere inſueui diebus ijs, quibus propter vel infirmos viſitandos, vel ciuilia negocia, putaui me ſe-
ri[illegible] balneum acceſſurum,id dicere non grauabor. Ponatur dies,quo id fit, tredecim horas æqui-
[illegible] decimam vero corporis curandi ſpem eſſe. Hoc caſu viſum mihi eſt circa" quar A.l.1. f.3
[illegible]ra [illegible]pliciſſimum ſumendum eſſe nutrimentum,qui vtiq; ſolus eſt panis. Atq; ipſe qui- c.3. fol. 6
dem ita feci. Quibuſdam vero pane ſolo veſci ſine obſonio non placet, ſed eum cum pa[illegible]lis, oli-
uis,melle,aut ſale ſumunt:ſunt etiam,qui poſt eum bibunt. Ego vero nec à tali cibo vnquã bibo,&
ſolum panẽ comedo. Sit autẽ cuiuſq; eorum mo*dus, qui decima hora concoctus eſſe poſſit: quip-
pe,ſi exercitari cupiant, eo maxime pacto citra noxam ſe exercitent: ſiquidem non leue incommo-
dum nonnullis accidit, cum repleti cibo ſe exercitant: non nullis enim & caput impletur vapori- H
bus:& in iecinore aut ponderis ſenſus,aut diſtẽtionis,aut vtriuſq; percipitur. Ergo,cum tale quip-
piam incidit,ſuccurrendum ei,quã primum eſt:ſi iecur obſtructum ſit, ijs, quæ in vijs eius hærẽtiã
impeditaq; expediant:ſi caput repletũ eſt,ambulationibus,ſed potiſſimum ante cibum: nihil tamẽ
vetat,quin & poſt cibum. Cæterum has quã maxime lentas eſſe expedit:illas,quę ante cibum ſunt,
magis his quidem cita*s,non tamẽ quales feſtinabundi vſurpamus opere aliquo vrgẽte. Quæ vero
iecinoris meatus obſtructos expediunt,eadem tarditati concoctionis conducunt: horũ optima ſunt
oxymeli,& dia trion pipereon, in quo nullum immiſtum ſit medicamentum nõ familiare : ad hæc
tenuatorius victus. Hæc enim tarditatem concoctionis corrigũt, & obſtructiones iecinoris liberãt.
Vbi vero corruptio ciborũ in ventre accidit,quibus id,quod corrũpitur,in aluum deſcẽdit, ijs ma-
ximum id cõpendium ad ſanitatem eſt:quibus vero non deſcendit,ij prouocandi ijs ſunt, quæ leui-
ter deijciunt: cuiuſmodi ſunt dioſpoliticon, vtiq; cum pari cum reliquis põdere nitrum immiſtum
habet,& quod ex ficis & cnico componitur,aliaq;,quæ ex cnico vel epithymo conficiuntur. Porrò
ijs,qui ita ſunt affecti,etiã vomitus ante cibum conducit, vomitus autẽ vini dulcis potione prouoca
tus. Conſulendũ vero his eſt,ne quid fumidum, aut male olens,aut deniq; facile corruptibile nutri-
mentũ accipiant,ſed,quæ boni ſucci ſint, (medici euchyma vocant) potius eligant. Scriptũ vero de
his

*ἔνδειξις, i. indicatio.

† οὐ μόνον ἄλυπός ἐστιν, i. nõ ſolũ iucũdus, aut moleſtia carens.

* πλῆθος, i. copia.

* πλῆθος.

* συντονωτέρας.

A his alibi eſt in ijs, quæ de boni maliq́ꝫ ſucci cibis prodidimus: præterea in illis tribus, quos de ciborũ facultatibus inſcripſimus. Percõmodum vero ijs, qui ita ſe habent, hominibus eſt, & ſi ex conueniẽte tẽporis interuallo aluum ſubducant per ea, quę modice purgent, cuiuſmodi eſt dialoes amarũ: ſic enim pleriq́ꝫ medicorum vocant, quemadmodũ aliqui in fœminino genere amaram, græce picrã. Si vero longo tẽpore vitioſum ſuccum augeri ſinas, grauis quiſpiã morbus ipſis incidet. Sanè poſſunt eiuſmodi ſibi curam impendere ijs diebus, quibus publicum aliquod feſtum celebratur, quo nimirum liberi à ſeruili miniſterio ſunt. Verum multi per intemperantiam adeo nihil agunt, quo, quod vitioſum in corpore collectũ eſt, corrigant, vt etiã magis ipſum accumulent, dum vitioſo victu in ipſis feſtis vtuntur. Quo fit, vt alijs eorũ diutini morbi incidant, à quibus tota vita explicare ſe nequeunt, cuius generis mala ſunt & podagra, & articularis morbus, & *calculus: alijs acuti, ſed qui vel ſingulis annis infeſtẽt, vel certe alternis oĩno: aliqui vero etiã bis ita in vno anno laborant. *νεφρίτις.

De Gracilitate remouenda & procuranda. CAP. 8.

ARs vero, quæ ſanitati tuendæ præſidet, ijs, qui ſibi paruerint, conſtaturam ſanitatẽ promittit: qui vero parere recuſant, ijs perinde eſt, ac ſi omnino non eſſet. Recuſant autẽ alij, ab ipſa in præſens voluptate victi, quos incontinentes intemperantesq́ꝫ nominant: alij ambitione, quam gręci hodie κενοδοξίαν, id eſt vanam gloriam, vocant: quorum is erat, qui quiduis potius ſuſtinuiſſet, q̃ pice "ſibi toto corpore cõtinenter illini, ſuadentibus id medicis pro gracilitatis remedio: hæc enim non nullis propter totius corporis in ſicci frigidiq́ꝫ exceſſu intemperiem oritur: nõ nullis vero propter digerentis in corpus, vel nutriẽtis, vel etiam ambarum facultatum naturalem imbecillitatem. Porrò omnibus, qui ita ſunt affecti, auxiliatur vnguenti genus, quod à gręcis hodie dropax dicitur, vtpote quod & diſtribuendo in corpus alimento, & nutritioni conducit. Et ſanè multos ex ijs, qui prius graciles fuere, videre licet hoc remedio obeſos redditos, potiſſimum quibus digerendi facultas infirma erat, nutriendi vero firma, ſed quæ per aptæ materiæ penuriam affatim nutrire non potuit: quod ei nimirum ex deducendi in corpus alimenti defectu incommodum accedit. Verum aliqui per ambitionem (vt dixi) ne, ſicut delicati, aut, qui formæ plus ſatis indulgent, pice vngi videantur, refugiũt eiuſmodi auxilium, atq́ꝫ aliud quippiam ſibi à nobis excogitari gracilitatis remedium iubent: cum tamen nullum ſit, quod huic poſſit æquari. Prodeſſe tamen poſſunt etiam hæc, ſi ante balneum manu nec adeo molli, nec rurſus aſpera, corpus perfrices, quoad ruborem contrahat, deinde dura frictione non multa cutem cogens, denſam eam duramq́ꝫ efficias: ab his, ſi mediocri exercitatione vſum, ac lotum, citra tamen longam in ſolio moram, hominem abſtergeas ad iam dictæ frictionis ſiccę formam: mox vngas oleo exiguo, ac cibum offeras. Quippe ſtudium in his eſt, vbi bonum ſanguinem in corporis molem attraxeris, vt tum nutricem vim firmes: tum ne, quod attractũ eſt, exhalet, proſpicias. Ac firmatur quidem nutriendi vis excitato in carnibus calore. Non exhalabit autem, qui attractus in has ſanguis eſt, ſi oleo vnxeris, vtpote, quod emplaſtici medicamenti vim habet. Quòd ſi ætas non reclamet, etiam ſi frigida lauatione vnà cum prædictis vtetur, magno fruetur cõmodo. Contra vero in ijs, qui immodice ſunt obeſi, minuenda digeſtio eſt: augenda vero corporis exhalatio. Porrò minuetur digeſtio aſſidua ventris deiectione, nempe aſſuefacientibus nobis nutrimenti inſtrumenta, quæcunque continent, ea ſtatim peſſum impellere. Corporis autem exhalatio inaugebitur celeri exercitatione, cuius generis curſus eſt: præterea vnguentis ijs, quæ euaporandi vim habent, fricando quàm plurimum. Sanè frictionem mollem eſſe conuenit, [illegible] corpus efficiat. Ipſe nanque prępinguem quendam paruo tempore ad mediocritatem carnis reduxi, celeri primum curſu vti cogens, dein ſudorem linteo vel molli admodum, vel admodum aſpero detergens: ab his, vnguentis euaporantibus, quæ hodie acopa medici iuniores vocare ſolent, largiſſime perfricui: ac poſt eiuſmodi frictionem ad balneum perduxi: à quo non protinus cibum dedi, ſed quieſcere interim iuſſum, aut etiam conſuetum aliquod munus obire, rurſus ad balneum ſecundo egi: poſtea ciborum multitudinem, qui parum nutrirent, appoſui, eo conſilio, vt ſaturarent illi quidem, cæterum exiguum nutrimenti in totum corpus ſubmitterent. Sed & alias, quæ totum occupant corpus, intemperies ſimili ratione corrigere conueniet, primum eorum, quæ agi oportebit, inuẽto ſcopo: mox materijs, quę ea præſtare queant. Nam nunc cõpendio ſermo omnis "ſemel peragatur ad eos, qui tum frictionum, tum exercitationum, tum balneorum, rationes memoria tenent: itemq́ꝫ ciborum, & medicamẽtorum. Ac de frictionibus exercitationibusq́ꝫ in hoc opere ſupra eſt dictum: de cibis vero alibi, atq́ꝫ etiam de medicamentis. Quippe doctrina, quæ methodo, (id eſt via rationeq́ꝫ) traditur, cum communia generalia´que complectitur, ad multa particularium tum facile recordabilis, tum vero compendiaria, efficitur. Ego vero, cum non tantum vniuerſalia ponam, ſed etiam particularium exempla his apponam, abſolutiſſimam me arbitror tradere doctrinam.

Margin notes (left): B; ...4. ſe7. t. 4. ...fol. 519. b; C; A. l. 1. f... c. 3. fol...; D; ...1. f. 3. d. 2. ...1. fol. 65. c

Quotuplices ſint Inæquales corporis Status: ac qua ratione, cum in capite fuerint, debeant emendari. CAP. 9.

IAm ad inæquales corporum ſtatus accingi tempeſtiuum videtur: hi porrò etiam *valetudinarij omnino ſunt. Sanè inæquales ſtatus trifariam fiunt, prouti compoſitio corporis noſtri triplex eſt, Vna ex primis elementis, ex quibus conſtant ea, quæ Ariſtoteles ὁμοιομερῆ, id eſt ſimilares partes, nominat: Secũda ex his ipſis ſimilaribus: quę ipſa quoq́ꝫ rurſus ſenſibilia diſſimilarium *νοσώδεις.

partium elementa ſunt:ex quibus inſtrumentalium compoſitio conſiſtit:Tertia ab his totius corporis compoſitio ex ipſis inſtrumentalibus eſt : ac facillima quidem tum ad diſcernendum , tum vero curandum tertia eſt:difficilior ſecunda:maxime lubrica prima eſt. Commodius ergo à tertia incipitur,quæ faciliorem ſe & ad cognoſcendum præbet, & ad cuſtodiam : vt ſtatim in capite (neq; enim alienum eſt ab eo cœpiſſe,) quod intemperatæ naturæ ſit adeo , vt multa excrementa gignat, vnde lædi ſubiecta membra contingat,in quodcunque excrementa procubuerint. Ac prōptiſſime quidem in os & nares impetum excrementa faciunt: decidunt vero & in oculos:non nullis etiam in aures. Sed excrementi in os decurſum tum gula excipit, tum aſpera arteria: appellant hanc græci & βρόγχον:cuius ſumma pars,quæ ori coniungitur, (λάρυγξ autem græce dicitur) inſtrumentum eſt vocis:vt in libro de voce eſt indicatum. Ergo is larynx ab ijs,quæ capite decidunt,madefactus,principio quidem raucam " vocem facit,procedente vero tempore paruam.Si vero longius etiam procedit malum,totam adimit.Quippe cum larynge arteria quoq; ipſa vnà humectatur.Quòd ſi acris fluxio ſit, non ſolum ad vocem ineptæ prædictæ partes fiunt, ſed etiam grauiſſima quædam eroſio his accedit, quæ talis eſt naturæ, qualis ſunt, quas ſubinde in cute citra externam cauſam læſa factas videmus.Id vero & pulmo his exulceratur,& morbus tabes dicitur, græce φθόη . At,ſi in gulam & ventriculum fluxio feratur,quæ quidem frigida eſt,in frigidam intemperiem corpora mutat : quæ calida,in calidam:hæc vero etiam exulcerat ſpatio, inter initia vero appetentiam & concoctionem labefactat. At frigida quidem fluxio tarditatem concoctionis,& cruditatem,& acidos ructus creat: ꝙ ſi etiam corrupta ſit,alimentum quoq; in corruptelam vertit,quę vel fumidos,vel acidos,vel alterius cuiuſquam dicibilis indicibilis've qualitatis ructus emittat.Si vero inferius ſe noxa recipiat,& ieiunum,& craſſius inteſtinum,quod colon vocant,affligit.Quin etiam vaſa,quæ ſunt in meſenterio,& per quæ fit in iecur cibi digeſtio,tangit.Ac non nullos quidē abolitio appetitus excipit: alios appetentiæ à natura alienæ,quas caninas appellant,aut etiam vitioſi cibi cupiditas, qualis grauidis, quas κιττώσας græci vocant,accidit.Sanè non latet vuam quoq;,& pariſtmia,& parulides,& antiades,& dentium eroſiones, & vlcera & putredines in ore, ſaniem hanc, quæ à capite in ipſa decidit, conſequi . Ac pleraq; medicorū pars aut columellam incidunt, aut medicamenta, quibus expui faciant,quod in pulmonem per aſperā arteriam defluxit,exhibent.Alij ventri proſpiciunt. Alij dentibus & ori,aut etiam ijs,quæ in naribus conſtitere,prouidēt:vt de oculis auribusq; taceam,qui ipſi quoq; in non paucis læduntur:cum ſatius (arbitror) eſſet ipſum mali ceu fontē tollere, caput ipſum firmando:aut,ſi hoc præ magnitudine naturalis intemperantiæ non liceret,ſaltem illi proſpicere,ab ipſa ſcilicet vitij ſpecie,prouidentiæ indicatione ſemper accepta:Nec cōmittere,vt, quod non nulli medicorum faciunt,qui omni capiti medicamentum,quod ex thapſia & ſinapi componitur,applicant,id ipſi quoq; faciant: quando, ſi ex calida intemperie caput male habet , talia medicamenta noceant.Expedit igitur hos frequenti balneo potabilis aquæ fouere,quo & calidos vapores,qui in capite ſunt,euocemus,& totum capitis temperamentum melius reddamus . Calidarum autem, quæ ſponte naſcuntur,noxius his vſus eſt: ſiquidem, quæ ex his ſulfuroſæ, bituminoſæ've ſunt, eæ propterea,ꝙ calfaciunt,inimiciſſimæ calido naturaliter capiti ſunt:aluminoſę vero, quoniam anguſtos habitus meatus claudunt. Solis autem ijs ſponte natis citra noxam vtantur (ſi tamen ipſis vtēdum,) quæ vtiq; dulces ſunt:ſic enim tuto dixeris:nam,ꝙ vtile etiam aliquid ex ipſis proueniat,id vero nō [illegible]ris:quando nec calidæ fortaſſe forent, ſi omnis calfacientis medicamentoſæ virtutis eſſent expertes. Satius autem ſit eiuſmodi aquas experientia diſcernere : quando etiam raræ inuentu ſunt:apud nos ſtadijs ab vrbe paulo plus centum:in Pruſa minus decem.Ergo,quæ apud nos eſt in Allianis, (ita enim locum appellant) vnius tota rationis eſt,atq; ex vno fonte manans:quæ vero in Pruſa eſt,diuerſæ.Item diuerſus medicamētoſæ aquæ fons,æque vt apud nos, in Licetis. Quibus vero caput vehementer calidū æſtuansq; eſt,ijs præſtat æſtatis tempore roſaceo perungi, quod ex roſis tantum ac ſine frondibus ſit confectum. Atq; in hoc ipſo genere illud præſtantius eſt, quod ex crudo oleo, (quod omphacinum & omotribes græce vocant,) iniectis roſis componitur : quod longe etiam melius eſt, ſi ſalis omnino ſit expers. Sunt capita, quæ propter arteriarum temperamentum in vertigines , (quæ græce ſcotomata vocant) & capitis dolores incidunt : in quibus etiam arterias incidere ſolemus.Sed hoc genus propoſitæ artis limites egreditur.

De inæquali Statu ventriculi curando, ſiue aliunde ſiue in ſe ipſo, cauſam contineat. CAP. 10.

QVæ tamen ex nimis acuto neruorum ſenſu aſſidue dolent, qui à capite orti plurima ſui parte os ventris texunt, pars etiam ad reliquum ventrem deſcendit, his ſanè mederi propoſitæ iam artis officium eſt : potius tamen conſilium eſt id agere, quò minus hæc vllo modo incidant, cauendo, ne aut bilioſus humor in ventrem prorſus confluat, aut quàm celerrime inde expellatur . Atque, vt ne prorſus quidem confluat, conſulueris,ſi citius cibum exhibeas. Vbi enim totius corporis bilioſius temperamentum eſt, venter autem imbecillus, vtique cibo, qui ventrem roboret (euſtomachum græce vocant) firmari poſtulat. Vbi enim ita non proſpicitur, defluunt in eum , quas corpus aceruat, ſuperuacuæ ſanies, quos græci ichores vocant. Ex quarum vapore non ſolum capitis dolores non nullis oboriuntur, ſed etiam ſuffuſorum, quos hypo-

* προνοίας τυχεῖν.

A.l.3.f.10. c.1.fol.26

A hypocheomenos vocant, ſymptomata: aliquibus vero & comitialis conuulſio. Horum itaque omnium vniuerſa victus ratio ad frigidius potius humidiusq́ mutanda eſt. Quod autem in ventrem confluit, id vomitione, ac ventris ſolutione expellendum eſt. Stomachus vero cibis quidem quotidie prius, quàm bilem contrahat, firmandus: purgetur vero medicamentis ex maiore interuallo, abſinthij coma, & compoſitione ex aloe, quam picran vocant: quippe hæc, quod altius in tunicas bilioſi ventris ſe recepit, expurgat, abſinthio parum id præſtare valente. Eſt enim abſinthio vis tantum detergendi, adſtringendiq́, ac talis, quæ (vt ſic dicam) ſordes tunicarum ventris detergeat, non, ſiquid altius in eo imbibitum eſt, foras extrahat atque expellat, ſicut aloe. Quæ autem poſt hanc ventri extrinſecus admouentur vnctiones, eæ modice adſtringentes ſunto, vt melinum, maſtichinum, & nardinum, & alia id genus. Ac æſtate quidem potius melinum: hyeme nardinum: vere maſtichinum, nam id medium eſt inter melinum & vnguentum nardinum: hoc enim calfacit, potiſſimum cum amomum liberalius immiſtum habet: illud refrigerat. Eſt autem opulentis mulieribus, & quod præſtantius nardino vnguentum ſit, nempe foliatum: præterea, quæ ſpicata vocant, quæ ventrem & roborare poſſunt, & calfacere. Si vero non modo caput calidam ſaniem ventris partibus tranſmittit, ſed etiam venter ipſe calidam intemperiem habeat, vtiq́,
B qui frigefaciant, tum cibo, tum potione ſemper vti conueniet, atque eam qualitatem in his pro temporum anni ratione intendere varie, ac remittere, nuſquam tamen ad contrariam peruenire: id quod in ijs, qui medij temperamenti erant, fecimus, hyeme calfacientes, æſtate refrigerantes. Ad eundem modum, ſi vtraque pars frigida intemperie ſit affecta, ſemper calfacientibus tum cibis, tum potione, tum vnctione vtendum eſt: varie tamen ea pro temporum ratione intendenda remittendaq́ ſunt. Porrò "difficilis connexio eſt, quoties vel in calidum ventrem frigida & pituitoſa ſanies ex capite defluit, vel in frigidum calida. Atque harum duarum alteram ſemper expertus ſum magis ad curandum rebellem, nempe in qua frigidi pituitoſiq́ ſucci in calidum decidunt ventrem. Peſſimus vero is ſtatus eſt, cum homo ea compoſitione naturaq́ eſt, vt nec ventrem facile ſolubilem habeat, nec vomere ex facili poſſit. Corrumpuntur enim pituitoſi humores, ſi diu ſint in ventre morati, adeo, vt & ipſum erodant, & ſimul vitioſos interim halitus ad caput ſubmittant. Nam, ſi pituitoſus ſuccus à capite in frigidum natura ventrem decurrat, facile his ſuccurritur, ſi mane aliquid ſimplicis medicamenti ſumpſerint, quod dia trion pipereon dicitur. Sed & piper ſolum ad exactum contritum lęuorem aquæ miſtum bibere his licet: ad quem vſum melius ſtomachoq́ aptius album piper eſt. Porrò abſinthij potio his eſt aduerſiſſima, vt quæ pituitoſum ſuccum ipſorum ventri affigat, cum detergendi vim non habeat, quæ adeo ſit æſtimanda. Sed nec
C aloe valde his conducit, cum ei bilioſi trahendi humoris facultas ſit: eoq́ excogitata ſalubriter eſt compoſitio, quam picran vocant, quæ acrimonia caloreq́ eorum, quæ in ſe habet, craſſos & lentos ſuccos diſſecat ac deterget, cuius generis cinnamomum eſt. Verum aſſidue vti hoc medicamento non licet, ſicut dia trion pipereon, aut dia calaminthes: quibus etiam ſi quotidie vtatur, quem frigidus venter infeſtat, nihil incommodi ex his ſentiet. In totum ergo ad aloes drachmas centum, reliquorum cuiuſque conijciuntur drachmæ ſex, quæ ipſa quoque ſex ſunt. Atque hæc *eſt picra, quam Romæ omnes præparant. Ego vero etiam alias duas compono, atque in altera, eorum, quæ calfaciunt, plus: in altera minus conijcio. At plus quidem reliquorum immiſcebimus, ſi de aloes ſolius pondere detrahemus ſic, vt in illius drachmas octoginta, reliq[illegible] addamus ſex: Minus vero, cum aloes modum augebimus, viginti drachmis adiectis ſic, vt centum viginti eius drachmis cæterorum cuiuſque adijciamus ſex. Minime vero latet, & quod in penuria cinamomi ponendum pro eo ſit optimæ caſiæ duplum, quam aliàs ea eſſe virtute non nulli putant, vt nihil ab inualido cinamomo abſit: nam à generoſo etiam talis caſia longe ſuperatur. Verum, ſicuti in boni panis inopia vel viliſſimo veſcimur, ſic in cinamomi penuria, exquiſitiſſima vtemur
D caſia. Ac, in quibus quidem venter aut frigidus eſt, aut etiam temperatus, cæterum ad frigus propenſior, ijs aptum medicamentum eſt, quod dioſpoliticon vocant. Quod ipſum quoque dupliciter confici aſſueuit, ijs, qui aluo ſunt adſtricta, nitro, quod Bernicarium vocant, cum cumino, ruta, & pipere, pari pondere admiſto: pro ijs, qui ſoluta ſunt, dimidio. Conuenit nanque inter omnes ab hoc medicamento & pituitam extenuari, & ſpiritum flatulentum expelli. Grauis "autem nec facile tractabilis complexio eſt ventris, qui intemperanter calidus ſit, cum frigido capite. Quæ enim in ventrem defluit pituita, dia trion pipereon ac dia calaminthes eget, etiam cuius modo mentionem fecimus dioſpolitici. Os autem ventris ab ijs, quæ calorem accendunt, offenditur. Ergo in ijs, qui ita ſunt affecti, id agendum, vt pituitam diſſeces detergeasq́ ijs, quæ haudquaquam calfaciunt: quod genus oxymeli eſſe nouimus. Iam lubrica atque ad curationem difficilis connexio eſt, vbi tales partium affectus coierint, in quibus os ventris (quem ſtomachum vocant) imbecillum eſt ac nauſeoſum, venter autem ipſe retinetur. Quippe, quæ hunc laceſſunt, ſtomachum omnia ſubuertunt ita, vt in ſummo eius cibi natent, & nauſeam ſubinde excitent. His neceſſario incidit, vt cibum parum belle concoquant. Quòd ſi contra illis ea, quæ ſtomachum firmant, exhibueris, etiam in tertium quartumq́ diem ipſis venter ſiſtitur. Huiuſcemodi igitur hominibus vnicam victus rationem cõuenire animaduerti, nempe vt primo loco olera cum oleo & garo, aliaq́, quæ ventrem mollire

Marginal notes:
A.l.3.f.1.t.2. fol.189.d
A.l.3.f.13.t.1. 13.fo.290.h
* βερενίκιον, aut βερενικάριον legēdū eſt

lire ſolent, ſumerent: poſt iuſtum autem cibi modum, aliquid eorum, quæ ſtomachum roborent, E accipereut. Ea ſunt mala cotonea, & pyra, & punica. Quippe aliqua ſunt horum generum, quæ citra acorem adſtringant. Ipſe autem, qui affligitur, omnibus ſeorſum vſu exploratis, quod minime noxium iucundiſſimumq́ inuenerit, eo vtitor. Non multum autem de horum ſingulis eſt ſumendum, ſed quantum (vt dixi) imbecillitatem ſtomachi reficiat: nam eiuſmodi horum vſum ventrem ſoluere experientia comperi. Atque in totum magis, qui ita ſunt affecti, deſident, ſi quid adſtringens poſt cibum ſumpſerint, quàm ſi eo prorſus caruerint, propterea, quòd os ventris iam roboratum & trudit deorſum, quæ in ſummo natant, & cum his vnà, quæ in toto ſuperiore ſunt ventre: tum vero ipſum ciborum momentum inteſtina quoque exceptum ſeruant, ipſa quoque impellentia, quæ à ſuperioribus acceperunt. Videtur enim ipſa tum impellendi, tum expellendi vis, etiam ſi à ſede ipſa aliquid ſurſum impulerit, ipſum motum longiſſime tueri, quamuis præter naturam ſit eiuſmodi in animalis corpore tranſitus. Cæterum ita ſe habere, vt dicimus, intelligere licet, ſi, quod ſæpe nobis accidit, ad memoriam reuocet. Nam mordax interim humor in locum aliquem ſedi vicinum receptus, ad expulſionem ſui nos iritat: quem tamen cohibere propter ciuilia negocia coacti, nec ab his expediti eum expellimus, [a] † & facta conuerſione eius, caput inde dolere ſæpenumero ſentimus. Optima igitur ratione, tametſi lubricantes cibi ſtomachum innatant, auſtera ſumpta, vbi ſuperioribus ventris partibus robur addiderint, principium deorſum ferendi ijs, F quæ in eo continentur, ſuppeditant. Id ferendi principium inteſtina tum excipere, tum ad imum vſque exitum ſeruare ſolent.

A† Locus certe in græco deprauatus: Interpres ſequutus eſt veterẽ trãslationem, quæ habet, & ſentimus ex hoc multoties capitis dolorẽ, recurſu fiente. Alij pro ἀνατρεπόμενοι, legũt ἀνατρεπομένης, dicuntq́ in antiquis addi τῆς γαστρὸς, vt poſtea ſenſus ſit, & ventriculo ſubuerſionẽ patiente, caput inde.

De Cuſtodiendis ijs, qui vel Renum calculo, vel Articulorum vitijs laborare ſolent. CAP. 11.

ATque, cum ſatis de his hactenus ſit dictum, ad aliam inæqualem compoſitionem tranſire par eſt, quæ nulli dictarum in malitia cedit: vtiq́ in qua renes calculum gignunt, aut tophos, quos græce πῶρυς, aut quomodocunque aliter vocant: totus vero corporis habitus gracilis eſt: hi nanque medicamenta victumq́, quæ extenuare poſſint, requirunt. At ea gracili corpori ſunt inimiciſſima adeo, vt quidam, qui propter renum vitium vſus his fuerat, vbi digitos deterius moueri ſentireq́ ſenſit, &, vt ipſe locutus eſt, veluti [b] † cauum quiddam ſonantes, communicauit rem medicis, primum in Campania, vbi ipſe agebat. Hi, tanquam eo affectu laboraret, qui paralyſin, id eſt reſolutionem neruorum, minaretur, medicamentis, quæ ex euphorbio & limneſi (quam etiã ἀδάρκην vel ἀδάρκον græci vocant) vtebantur. Vt autem affectus ei in deterius ceſſit, & ſymptomata cum vehementi dolore ad ſuperiores partes ſemper aſcenderent, mihi, qui id temporis in Campania forte eram, rem indicauit, opemq́ rogauit. Ego vero eum ex ijs medicamentis, quæ memorauit, ſic- G catum, in hunc affectum veniſſe intellexi: quærentiq́ qua maxime victus ratione ſiccitati ſuæ citra renum noxam mederi quis poſſet, ptiſſanæ cremorem excogitaui, & piſces tum ſaxatiles, tum qui in alto mari degunt, alioſq́, in quibus nihil eſſet glutinoſum. Simili modo & ex volatilibus, quæcunque ſimilem carnem habent. Porrò multæ ex montanis vocatis volucribus tali ſunt temperamento: quas nanque in vrbibus concluſas caupones, qui eas venditant, humido ac copioſo nutrimento impinguant, aduerſiſſimæ his ſunt. Optima vero ijs, qui ita ſunt affecti, caro eſt, vt ex auibus, perdicum: proxima attagenarum, & ſturnorum, & merularum, & turdorum. Quòd ſi montanarum auium copia non eſt, de ijs, quæ in agro victitant, & [c] * gregalibus columbis, qui in turribus [illegible] ere licebit: itemq́ paſſerculos, qui ſimiliter in turribus nidificant, Pyrgitas græci vocant: ſunto autem in editis locis eiuſmodi turres. Ita nanque & gallinis & gallinaceis, qui in corte aluntur, vti licet. Lac vero ſic affectis reliquorum quidem animalium eſt prohibendum, vnum vero aſininum concedendum propterea, quòd cæteris omnibus eſt tenuius. Ac, vt vno verbo dicam, mediam eſſe conuenit inter extenuantem impinguantemq́, victus eorum rationem. Particularem vero, quæ his conueniat, materiam tum in ijs libris ſcripſimus, qui ſunt de ciborum virtutibus editi: tum in eo, in quo de euchymia & cacochymia præcepimus. Adeo ſuperuacuum H eſt hoc loco pluribus morari, cum id tantum dixiſſe ſit ſatis, de toto horum corpore nutriendo curam habendam per eam, quam ſupra comprehendi victus rationem, vbi de eo ſermonem feci, qui quid vis potius ſufferre voluit, quàm pice illini. At, ſi obeſus ſit, quem calculus infeſtat, audacter huic tenuem victum iniungito. Eadem & ijs, qui articulorum vitijs laborant, conuenire præcepta cenſebis. Quippe ipſi quoque medicamentis arthriticis podagricisq́ ebibitis, ſi carnoſi, & craſſi, & pingues ſunt, nullum ſentiunt incommodum: ſin graciles, non modo totum corpus, ſed etiam pedes ipſos, interim vero & manus, ſi hæ quoque prius male habebant, in grauiſſimum ſtatum ſiccando perducunt. Scire tamen licet podagrica hæc antidota multum à nephriticis diſtare, non in eo modo, quòd craſſos glutinoſoſq́ ſuccos attenuent, verum etiam, quòd calfaciant & ſiccent: nam calculoſis, quæ valde calfaciant, dari nullo modo conuenit. Quoniam vero dictum abunde de talibus omnibus eſt in opere, quod de medendi ratione conſcripſimus: præterea in ijs libris, quos de medicamentis edidimus (qui ipſi duplices ſunt, qui priores ordine ſunt, de medicamentis ſimplicibus: qui poſteriores, de compoſitis:) profectò nec omnino nihil, nec prolixius, meminiſſe de his conueniebat propterea, quòd eiuſmodi corpora inter ea, quæ exactam ſanitatem habent, & quæ iam ægrotant, medium ſtatum obtinent: ſiquidem ea pars artis, quæ inſtantem

B† In græco codice legit̃ καπνιρὸν, vel vt alij putant καπνιστὸν, q̃ vox ſignificat ſuffumigatũ aut à fumo exiccatum.

C * νομάδων,

A ſtantem morbū declinat, (prophylactice græce dicitur) affectis ad hunc modum corporibus conſulit. Nemini enim ex ijs, qui corporis habitum inculpatum habent, aut medicamenta bibenda, aut tenuante victu vtendum, cenſemus. Sed, qui pro naturali imbecillitate, aut corporis totius, aut partium quarundam, ex leui cauſa læduntur, hos ad prædictæ proſpicientis partis victum traducendos cenſemus, atque à ſuſpecto ſubmouendos: quem tamen nemini eſſe noxium videmus eorum, qui naturali corporis bono ſunt habitu, & modice laborare non grauantur.

De Defluxione, quæ à capite fit in ſubiectas ei partes. CAP. 12.

VErum, qui ex leui cauſa male afficiuntur, vt magnis morbis aſſidue vexentur, veluti comitiali, vertigine. (quod ſcotoma græce dicitur) capitis doloribus: item alijs, in quibus caput ſubiectis partibus ſymptomatum occaſio eſt, quarum ſunt dentes, gingiuæ, columella, vno verbo omnes, quæ in ore & faucibus ſunt, partes: ad hæc aures, & oculi, & ſtomachus, & venter, & ſpirandi partes, nempe ſumma arteria, quæ larynx dicitur, & aſpera arteria, & pulmo, & thorax: his victus communis ſcopus eſt, caput ipſum ante omnia, & quàm accuratiſſime, minus opportunum ad vitia reddere: mox etiam afflictis partibus proſpicere: modo tamen ne ignoretur hoc ipſum quoque alia determinatione egere, vtique hac, Non omnes, quæ læſæ ſunt, partes eſſe roborandas.

i.3.f.5.t.1. c 1.fol.241.c

B Optima vero determinatio eſt, quæ ex vſu earum petitur: quippe oculorum & aurium permagnus eſt vſus. Iccirco decidentibus in has à capite excrementis, deriuatio {per vicinas partes} (parocheteuſin Hippocrates vocat) molienda eſt: ac ad naſum potiſſimum trahenda, quæ in has partes feruntur. Sin ad naſum non ſequuntur, in os ipſum, vtique per ea, quæ pituitam eliciūt, apophlegmatiſmata græci vocant: ſicuti ad naſum tum per ea, quæ ſternutamenta mouent, tum, quæ eius obſtructiones aperiunt. Oculis vero ipſis robur adijcies, ſi ſicco collyrio, quod ex phrygio lapide componitur, vtare, ac ſic palpebris ſpecillo inducas, ne oculi membranam intus contingas: ita nanque mulieres quotidie faciunt, cum ſtibio oculis gratiam conciliant. Ad aurium vero robur, vel glaucium ſolum ſuper cote tritum cum aceto, mox tepidum per ſpecillum blande infuſum, aut etiam per inſtrumentum illud, quod publice in vſu eſt, & oricularium clyſterem, græce ὠτεγχύτα vocant: vbi vero ſatis firmatæ ſunt, ita, vt nihil in has confluat, aſſidue inſtillandum optimi nardini vnguenti aliquid: id olim duntaxat Laodiceæ in Aſia præſtantiſſimum fiebat, nunc vero & in alijs fit vrbibus. Robur autem auribus vel magis afferet, ijſdemq; proficiet collyrium, quod diaglaucium propterea, quòd glaucium recipit, vocant: præterea dia rhodon, & crocodes, & nardinum, & quod δι᾽ οἴνου græce dicitur: præterea ex vnguentis ea, quæ Romæ opulentis mulieribus

In lib. de Humoribus iuxta principium.

C conficiuntur, quæ foliata & ſpicata vocant. Quòd ſi larga fluxio & ſanies aſſidue in aures à capite feratur, & exulceratio iam facta ſit, ſanè exulcerationi Andronis medicamento & ſimilibus medeberis. Inter autem id agendum auertere materiam ad naſum & os debebis: quo facto iam comprehenſis vteris.

De communi ratione Fluxionis ſedandæ, & Particulæ imbecillis roborandæ. CAP. 13.

VEluti autem ex ijs, quæ à capite defluunt, identidem læduntur aliqua eorum, quæ illi ſubiecta ſunt, ſic ex iecinore, & renibus, vel liene, in alias partes, quæ ipſis ſunt imbecilliores, morbi incidunt. Siquidem demonſtratum in ijs commentarijs eſt, qui ſunt de naturalibus facultatibus inſcripti, ſingulas partes trahendi facultatem habere proprij ſibi ac conuenientis ſucci: quem alterantes aſſimilanteſq; abutuntur ad nutrimentum: Rurſus aliam facultatem h[illegible] peruacuum eſt, expellere in vicinum deſiderent. Ac, ſi quidem ipſa, quæ vi[illegible] poris habitum firmum habeat, quod ſibi obtruditur, vtique non admittit, facitq; [illegible] in ipſa ſolum, quæ primum affecta particula eſt, dolor vſque ſubſiſtat. Sin imbecillior ſit, quàm illa, vnde excrementum mittitur, admittit illa quidem, cæterum ipſa quoq; ad imbecilliorem quampiam à ſe rurſus tranſmittit: atque hæc rurſus ad aliam, donec in eam procumbat, qua imbecillior nulla ſit reli-

D qua. Atque ad hunc quidem modum, quorum nulla victus ſui cura eſt, alius alia parte aſſidue vexatur. Qui nihil colligunt ſuperuacui, ijs manent imbecillæ partes ſemper in tuto. Cuius rei euidentiſſimum argumentum eſt, quòd aliqui ſex menſibus pluribus've infirmis partibus laborant: cum, ſi ſola imbecillitas ipſa id efficeret, perpetuo laboraret infirma pars, ceu cui ægrotationis cauſa nunquam abeſſet. Nunc, quoniam perpetuo non laborat, manifeſtum eſt aliud quippiam interuenire, quod eius affectus gignendi ſit occaſio. Quod certe aliud non eſt, quàm quod vel quantitate, vel qualitate redundat. Atque hoc ipſum, quod redundat, aut per totum colligitur corpus, vocantq; eum affectum græce plethoran: aut in parte aliqua principe, ſed quæ alioqui natura ſit imbecillior. Id vero aut in ipſa manens, aut ſe in imbecilliorem quampiam natura recipiens, noxam ingerit. Illud ergo ante omnia conſiderandum definiendumq; eſt, propter'ne ſemetipſum perpetuo laboret membrum, an propter aliud, quod prius ipſo ſit affectum. Atque extrinſecus quidem non nunquam imbecillæ parti noxa incidit ex eo, quòd refrigerata, aut contuſa, aut vulnerata, aut laſſata eſt, plurimum tamen ex victus ratione, quæ redundantiam vitioſum've ſuccum contrahit. Attendere itaque magnitudini naturalis infirmitatis membri conueniet, hac prius diſcretione vſum: ac tenuiorem quidem homini victum, quàm prius, exhibere: tum idoneam exercitationem iniungere: cauere vero, nequid ab externis cauſis noxæ incidat. Poſtea, ſi ab his nec ipſe gracilis

fiat,

fiat, nec imbecilla eius pars affligatur, inſiſtendum ″ eidem victus rationi eſt. Sin autem aut omni- E A.li.3.f.5 c.13.fol.24
bus membris fiat gracilis, aut male afficiatur, quod vitioſo eſt habitu, mutare talem victus rationem
debebis, vtiq; ſi affligitur, duorum alterum faciens, aut victum hominis in tenuiorem mutans, aut
certo anni tempore purgatione vtens. Ac aliis quidem vna quotannis purgatio vere incipiente ſa-
tisfacit: aliis altera quoq; poſt hanc autumno eſt opus. Ac, ſi ſanguinis quidem abundantiam cor-
pus accumulauit, mittendus is eſt: ſin vitioſum ſuccum, vacuandus hic medicamento eſt, quod ſu-
perantem humorem purget. Quòd ſi ex tenui victu pars afflicta leuatur, ſed corpus emaciatur,
picatione vtendum, ſicut antea eſt comprehenſum, ad extenuati habitus refectionem.

De iis, qui plurimum genitalis Seminis colligunt & excernunt. CAP. 14.

SAnè peſſimus corporis ſtatus eſt & ille. Sunt enim, qui genitale ſemen copioſum calidumq; gi-
gnunt, quod eos ad expulſionem ſui proritat, poſt quam & ventris os illis reſoluitur, (quod ſto
machus non à medicis modo, ſed etiam ab aliis hominibus vocatur ita, vt à veteribus græce καρδία)
& ipſi toto corpore non ſolum relaxantur, imbecilliq; fiunt, ſed etiam ſicci, graciles, pallidi, cauisq;
oculis cernuntur. Quòd ſi propterea, quòd ex concubitu ſic vexantur, ab hoc ſe retrahant, non mo-
do capitis moleſtiam, ſed etiam ſtomachi offenſionem faſtidiaq; ſentiunt. Sed nec ex continentia
magnopere iuuantur: accidunt enim ipſis per nocturnas imagines non minora incommoda iis, F
quæ à concubitu ſenſerunt. Horum cum quidam mordax præcalidumq; ſemen inter emitten-
dum ſentire non ſolum ſe, ſed etiam mulieres, cum quibus rem haberet, referret, ſuaſi homini ab-
ſtineret à cibis, qui ſemen genitale augerent: ſumeret ″ autem non cibos modo, verum etiam me- A.li.3.f.20. c.35.fol.37
dicamenta, quæ id extinguerent, (quorum tradita nobis materia eſt in iis libris, quos de alimentis,
itemq; quos de ſimplicibus medicamentis, conſcripſimus) tum vero exercitationibus vteretur,
quæ ſupernas partes potius exercerent, cuiuſmodi eſt, quæ parua pila, & quæ [a] † folle fit, & quæ
per alteres: à balneo vero lumbos totos vngeret vnctione quapiam frigida. Talia ſunt & crudum
& acerbum oleum, quod ὠμοτριβὲς & omphacinum vocant, & roſaceum, & melinum, vtiq; quod
ex eiuſmodi fit oleo. Ipſe vero craſſioris ſubſtantiæ vnctiones non nullis compono, ne facile à cor-
pore defluant. Eſt autem compoſitio earum ex cera, & aliquo eorum, quæ refrigerent. Primum
autem, vbi ceratum, quod à medicis græce κηρέλαιον dicitur, feceris, dein in mortario manibus af-
fatim ſubegeris, infundes refrigerantem ſuccum, quem etiam quàm maxime cum cera ſic permi-
ſcebis, vt vnitas fiat. Succorum vero id genus deſcriptam materiam habes in ſimplicium medica-
mentorum libris. Quorum obuii maxime facillimeq; parabiles ſunt & ſemperuiui, & ſolani, &
vmbilici veneris, & pſylii, & polygoni, & tribuli, & portulacæ: hæc vero ſuccum nō remittit, niſi, G
dum in mortario tunditur, affuſum ſit humoris quippiam, qui tenuis aquoſæq;, non lentæ & craſſę
ſubſtantiæ ſit, qualis vuæ immaturæ eſt, & roſarum. Verum hi æſtate, reliquorum non pauci
etiam aliis temporibus habentur, veluti lactucæ: qui ipſe quoq; ex refrigerantibus eſt. Quin etiam
lini ſemen, ſi in aqua coquas, refrigerantem cremorem efficit. Porrò gymnaſtarum quempiam vi-
dimus ex iis, qui athletis præfuerat, qui athletæ cuiuſdam renibus ″ plumbi laminam ſuperpoſuit, A.ibidē. c. fol.376.h
quò nocturnis veneris imaginibus careret. Idq; cum è plebe cuidam, qui ſic eſſet affectus, indica-
rem, adiutus gratias egit. Alter vero, cui carnis natura imbecillior erat, non tulit plumbi duritiam:
huic ergo ſuaſi earum, quas ſupra dixi, herbarum aliquas ſubſternere, ac cum ipſis molles ameri-
næ frondes, & rutæ: ſenſitq; i[illegible]o ex his fructum: itaq; vſus deinceps aſſidue eſt. Quin, vbi ameri-
[illegible] veſci ſuaſi, etiam ob id gratias egit, ſicuti etiam pro ruta. Ac talium quidem ma-
teria tum in opere de ſimplicibus medicamentis, tum in libris de ciborum viribus, tradita eſt. Nūc
illud viſum eſt ſermoni neceſſario adiiciendum, cauendas eſſe vnctiones frigidas, quæcunq; ex pa-
pauere mandragora've fiunt. Neq; enim horum quippiam admouendum: [b] † neque etiam, cum
in ſummo virium ſunt, herbæ ipſæ ſubſternendæ: nam, ſicuti prædictis, ita his quoq;, ſubſtratis vti
licet. ⊱ Quin roſas experiri cuidam ſuaſi: ſenſitq; ex his ſubſtratis leuamen citra vllam renum no- H
xam. Sed & aliud excogitaui iis, qui ita ſunt affecti non inſalubre, veluti ex ipſo vſu comperi.
Quippe experientia [c] normæ vice ſemper habenda eſt eorum, quę excogitaueris: nec ſcribendum
pro vtili quicquam eſt, quod non ſis expertus, niſi tamen hoc ipſum teſteris non eſſe tibi adhuc ex-
pertum. Quid ergo eſt, quod à me excogitatum magnæ eſſe vtilitatis ſum præfatus? Nempe ſer-
uare oportere, qui hoc corporis vitio vrgentur, quando maxime genitalis ſeminis abundantiam,
quod excerni poſtulet, collegerint, ac die quopiam, poſtquam boni ſucci cibis in cœna ſe modice
impleuerint, ad ſomnum conuerſos, concumbere: poſtero die, cum ſatis dormierint, ac ſurrexe-
rint, linteo fricari, quoad rubor per cutim appareat: mox aliqua ex oleo frictione modice vti: tum
exiguo interpoſito tempore, panis aliquid [d] † bene fermentati, & [e] † furno cocti, ac puri, ex vino
miſto guſtare, atq; ita ad opus conſuetum redire: medio tamen tempore frictionis ex oleo, & pa-
nis guſtandi, ſiquis locus in vicino ſit, in eo ambulare, excepto ſi hybernum frigus ſit, tum enim
intus manere ſatius duco. Non diſſimilem roborandi per cibum ſtomachi rationem & grammati-
co cuidam, quem comitialis ſpaſmus aſſidue vrgebat, ſuaſi: ac mirifice contulit. Maxime vero in
fiduciam veni hominis iuuandi, vbi didici tum ſpaſmos incidere, cum diutius à cibo abſtinuiſſet:
magisq;, ſi dolor interim ira've interueniſſet. Quin etiam habitum corporis eius cōtuebar [f] †: ſciſci-
tantiq;

A † διὰ τῆς μεγάλης σφαίρας, i. magna pila, quę inflat & follis à latinis dicitur.

B † Locus hic ī manuſcriptis codicibus gręcis ita legitur, μήτε ὅταν ἀκμάζει τὰ φυτὰ, καθάπερ τοῖς προειρημένοις, οὕτω καὶ τούτοις ἐςὶν ὑποςρώμασι χρῆσθαι αἱ γὰρ σφοδραὶ ψύξεις τῶν ἐπιθεμένων, τοῖς κατὰ τὴν ὀσφὺν χωρίοις ἀδικοῦσι τοὺς νεφρούς, id eſt Neq;, cū ī ſummo vigore conſiſtunt herbæ, quēadmodum p̄dictis, ita etiā iſtis, ſubſtratis eſt vtēdū, vehementes. n. refrigerationes eorū, q̄ ſup lumbos ī ponunt, renes offēdūt.

C * κριτήριον

D † Quidam legūt in græco textu nō ἔυζυμον, ſed ἄζυμον, i. minime fermētati.

E † κλιβανίτην id eſt in clibano. aut teſta cocti.

F † Manuſcripti codices addunt ἰσχνὴν, id eſt gracilē.

A tantiq́ȝ de hac ipſa re, ſtomachum aſſidue bili vrgeri eſt faſſus. Omnibus vero, qui hæc legent, communiter illud ſuaſum velim, præſertim, qui, tametſi medicinæ artis ſunt ignari, cogitationem tamen habent exercitatam, ne veluti vulgus, ita ipſi quoque pecorum ritu victus ratione vtantur: quin potius vſu explorent, qui'nam ipſis cibus potus've ſit noxius, quæ præterea quantaq́ȝ dimotio. Pari modo & de venere obſeruent, num noxia ſibi innoxia've ſit: tum ex quanto interuallo vtentibus noxia innoxia've ſit. Nam, ſicut retuli, non nulli immodice læduntur: alij citra noxam vſu eius ad ſenium vſque ſufficiunt. Verum hæc ambo genera rara: nempe eorum, qui magnopere læduntur, & qui nullum ſentiunt incommodum. Totum vero, quod in medio eſt, id cum maioris minoriſq́ȝ diſcrimine ad magnum hominum numerum ſe extendit: quorum, qui non rudes ſunt, ſed ratione probe exercitata, (non enim quorumlibet eſt hæc noſſe) ijs ſuadeo, obſeruent, ex quibus lædi ſe iuuari've ſentiant: ita enim fiet, vt in pauciſſimis medicorum opera indigeant, quouſque in ſanitate fuerint.

De medicamento ex malorum ſucco. CAP. 15.

HActenus quidem ſcripſeram, cum amicorum quiſpiam toto opere perlecto, vnum omnino reſtare dicebat, quod ſuperius à me relictum, poſt erat dicendum, nempe medicamentum, B quod ex malorum " cotoneorum ſucco conficitur: quod tum ad appetentiam excitandam ijs, quibus ea languet, eſt vtile: tum ad concoctionem ijs, qui parum fœliciter cibos concoquunt: & in ſumma ventri robur conciliat. Laudato igitur homine, quòd admonuit, appoſui & compoſitionem ipſius, quæ ad hunc modum ſe habet: Accipies ſucci malorum cotoneorum, quæ dulciora maioraq́ȝ ſunt, ac minus acerba, quæq́ȝ noſtrates in Aſia græce ſtruthia vocant, ſextarios romanos duos: quibus mellis optimi tantundem miſcebis, aceti ſextarium vnum & ſemiſſem: hæc cum ſuper prunas modice coxeris, & ſpumam detraxeris, immittes zinziberis vncias tres, piperis albi duas: dein rurſus in ſimile igni recoques, donec mellis craſſitudo exiſtat: qua vtique craſſitudine ſtomachica medicamenta præparari ſolent. Hoc vero medicamentum etiam ijs, quibus inualidum iecur eſt, ſalutare in primis eſt. Illud vero latere non debet, ieiunis id maxime dandum eſſe, mediocris myſtri modo: quanquam nec, ſi à cibo ſit ſumptum, quicquam lædit. Commode quoque dabitur etiam, ſi prius pranſus quiſpiam ante cœnam id ſumpſerit. Maxime tamen tempeſtiue id duabus horis aut tribus ante cibum obtuleris. Quòd ſi id adſtringere magis voles, etiam ex cotoneorum ſucco conficias. Cæterum, ſicui venter intemperie caloris laborat, aut etiam bili quouis modo abundat, huic auferri & piper & zinziber debebit, ac ſuccus malorum cum aceto, & C melle tantum ad præſcriptam craſſitudinem coctus dari. Qui vero medio temperamento ventres habent ita, vt nec bilioſum excrementum, nec pituitoſum congerant, ijs piperis & zinziberis dimidium eius, qui prædictus eſt, modi, ſat erit: ita nimirum, vt ſit piperis vncia vna, zinziberis vna & ſemis. At, quibus frigiditas temperiem vitiat, ijs quatuor zinziberis, piperis tres aut duas & ſemis vncias inijcies: licebit &, cum ad medium modum præparaueris, in ipſo vſu piper addere. Atque ad hunc modum ijs, quibus in diuerſis membris pugnantia temperamenta ſunt, conſulendum cenſemus. Quibus vero in vna qualibet ſimilari inſtrumentali've parte imparitas temperamenti viſitur, de his alio opere agetur.

l.3.t.13.t.2. fol.293.f

Galeni

GALENI ARS TVENDAE SANITATIS NVM AD MEDICINALEM ARTEM SPECTET AN AD EXERCITATORIAM LIBER AD THRASYBVLVM

Iunio Paulo Craſſo Patauino interprete.

Præfatio, & Quod nam ſit cuiuſque rei inueniendæ Principium. CAP. 1.

NOn alia quidem ò Thraſybule de propoſita à te quæſtione ex tempore
differui, alia vero in præſentia hiſce commentarijs traditurus ſum: id
enim prorſus haud ignoras, me ſemper eadem de iiſdem aſſerere, ne-
que quicquam tractandum ſuſcipere, cuius neque methodum didice-
rim, neque in ea me aliquandiu exercuerim. Inuentionis igitur ini-
tium non in hac ſola nunc propoſita contemplatione, ſed etiam in alijs
omnibus, fuerit, ante cognoſcere, quid nam eſt id, quod quæritur. Hu-
iuſmodi vero notitia gemina eſt, aut enim ſolam rei notionem, aut eſſen
tiam quoque percipimus. Sed quo hæ diſcrimine ſeparentur, ampliter
in libro de demonſtratione proditum eſt, vbi & alias omnes methodos G
explicauimus: quin & iam in præſentia ex ipſo vſu pateſcet.

Quomodo præſens quæſtio proponenda. CAP. 2.

HOc enim in dubium reuocato, vtrũ medicæ artis, an exercitatricis pars, ea facultas ſit, quæ ſalu
bris vocata eſt, teq; meã icçirco hac de re ſententiã efflagitante, cũ plerunq; ad medicos gym-
naſtasq; de hoc ambigentes te acceſſiſſe diceres, te mihi prius reſpondere dignũ cenſui, quã cuiuſq;
iſtorũ nominum, medicinæ videlicet, exercitatoriæ, & ſalubris, notionẽ habeas: ne forte de alijs re-
bus tu narrationẽ cupias, ego de alijs tibi ſermonẽ faciã, atq; ita ad nomen tñ, non ad rem ipſam, no
ſtra dirigat̃ oratio. Tu quidẽ ad hoc ſubticuiſti, me ipſum exiſtimans de oĩbus oĩa dicere debere: ſed
n[illegible]habet, multa enim, non vnum propoſuiſſes: primum quid ſit medicina, ſecundo
quid exercitatoria, tertio poſt hæc quid ſalutaris facultas, aut &, id ipſum, quod potiſſimũ quæritur,
ad vtram prædictarum artium iſta pertineat. Atqui iſtud ipſum quartum non ita ſimpliciter debe-
re proponi affirmabam, ad vtram duarum artium reduci deberet, ſed ita ſtatim addẽdo an propria,
an affinis, an pars eſſet, aut qũocunq; aliter quiſpiam dicere velit, futurum enim & inde aliquod in-
ueniendi quæſiti principium. Namq;, ſi ita perfecte proponatur, ac per Iouem interrogetur, Nun-
quid medicinæ, an gymnaſticæ, affinis ſit ſalubris: cum trium quoq; illorum nominum ſignificatũ H
expoſuerimus, medicinæ videlicet, gymnaſticæ, & ſalubris: poſt hæc etiã quartum explicare opor-
tebit, affine quid ſignificet, & quæ ſit eius dignoſcendi ratio. Sed hoc proprium quidem ipſius pro-
poſiti eſt: at medicina quid ſit, declarare, quid gymnaſtica, quid ſalubris, non eſt ipſius propoſiti
proprium, hæc tamen in confeſſo eſſe neceſſe eſt. Quare, cum vnum id, quod & tu propoſueras, ex-
plicare tunc velles, cumq; te in reſpondendo periclitantem hæſitantemq; viderem, virum quẽdam
inter philoſophos in rationali ſpeculatione verſatos non ignobilem ſermonibus noſtris fortuito oc-
currentem reſpondere mihi voluiſti: quod ille cum prompte feciſſet, & ad omnia probe reſpondiſ-
ſet, facile (vt noſti) propoſita quæſtio enucleata fuit.

Quomodo ad hunc librum ſcribendum acceſſerit. CAP. 3.

AT qui & tunc confeſtim ex ſermonum illorum artificio, magnam te voluptatem cæpiſſe præ-
ferebas, & expectatione celerius quæſitum inuentum eſt, & poſtea tu me ſemper magno-
pere precatus, tandem non admodum promptum ad hos ſermones ſcribendos impuliſti atque
coegiſti: neque enim vnum id propoſitum tantummodo exquiſite diſcuſſum literis commendan-
dum eſſe putabam: reliqua vero omnia perinde examinare tempus non ſupererat. Quamobrem,
quod ipſe in me ipſo facere conſueui, id ſatis erga vos amicos fore putaui, ſi viam oſtenderem,

quam

A quam quis ingrediens non id ſolum, ſed etiam reliqua omnia propoſita explicare valeat.

Quanta ſit rationalis facultatis neceſsitas. CAP. 4.

VOcatam enim à philoſophis rationalem contemplationem quicunque ſatis diligenter exercuerit, quodlibet iſte quæſitum æque diſcutere poterit: at ſine illa propoſitorum commentarios euoluere, nihil aliud eſt, quàm operam atque oleum perdere: cum neque diſtinguere ſciat, quæ vere in ipſis, quæ falſò dicta ſunt, neque omnia inibi ſcripta memoria complecti valeat. Cæterum quoniam ſemel propoſitum, cuius paulo ante mentionem fecit oratio, declarare aggreſſus ſum, iam incipiendi tempus aduenit.

Modum definiendæ Medicinæ examinat. CAP. 5.

SIquis à quopiam interrogatus, quid ſit medicina, artem eam eſſe ægrorum curatricem, ſanorumq́ꝫ conſeruatricem, reſpondeat, non'ne per Iouem iſte, quod controuerſum eſt, tanquam manifeſtum accepiſſe videatur, medicinæ partem, ſalubrem eſſe pronuncians? Quemadmodum rurſus, ſiquis medicinam laborantium tantum curam habere confirmet, alio modo & iſte id, quod in quæſtione verſatur, pro conceſſo accipiet, à medicina ſalubrem abſtrahens. Ita, & exercitatoriam ſi quiſpiam ſanitatis ſeruatricem ſtatuat, quæſitum pro comperto habuerit. Quemadmodum, &
B qui boni habitus eam opificem tradat, diuerſo modo & ille ambiguum pro certo aſſeueret: ſiue enim quis artis definitionem, ſiue deſcriptionem, reddere tentat, quod dubium eſt, neque confutare neque aſſerere ſine demonſtratione auſit, ſed aliunde ex conceſſis incipiens demonſtrare conetur. Nunquid igitur ita medicinam definire melius fuerat, eam videlicet eſſe, cuius finis eſt ſanitas: gymnaſticam vero, cuius finis eſt bonus habitus: atque huiuſmodi deſcriptiones principia inueſtigationis ſtatuere? At ſic etiam gymnaſticæ ſalubrem, tanquam nihil ſit dubium, detrahemus, in medicina vero adhuc obſcurum & quæſitum accipiemus. Nam, ſi ſanitas artis huius finis eſt, forſitan poterit ad diſtinctionem ſermo aſſumere, non præſentis cuſtodiam, ſed creationem adeptionemq́ꝫ abſentis, eius finem eſſe conſtituens: hinc enim inductionibus vtenti in vtranque partem argumentandi facultas ſuggeritur. Nam, ſi eiuſdem artis officium eſſe, quod prius non erat, efficere, incolumeq́ꝫ quod factum ſit, conſeruare, oſtendere voluerimus, ædificatoriam, naualem, fabrilem, atque ferrariam, memoria repetemus. Quòd ſi ad aliam opus facere, ad aliam id integrum ſeruare, pertinere declaremus, textoriam, ſutoriamq́ꝫ in exempla adducemus, & ad has coriorum diſſectoriam, cerdonicamq́ꝫ ſeu veteramentariam (ſic enim eam vocant, quæ fracta calciamenta reſtituit) adijciemus. Siquidem alterius eſſe videtur artificis veſtem facere, alterius eandem dilaceratam integrare: quemadmodum & calceum facere ad coriorum diſſectorem ſpectat, fractum au-
C tem emendare ad cerdonem veteramentarium've. Verum in libris meis de demonſtratione probatum eſt ad demonſtrationes ſcientiam gignentes inductiones adhiberi non oportere. Quare, quicunque in illis verſatus fuerit, huiuſmodi viam aſpernabitur, & alteram meliorem veſtigabit: qui vero in illis ſeſe non exercuerit, alterutram, quam voluerit, partem tuendam ſuſcipiens totum diem altercandi materiam habebit.

Quomodo Artes circa humanum corpus multiplicantur. CAP. 6.

MEdicæ nanq́ꝫ arti ſanitatis creationem, non ſeruationem cuſtodiamq́ꝫ, gymnaſticæ vero bonum habitum, finem eſſe ſtatuentibus, alia rurſum difficultas non exigua vltra prædictas exorietur: cogetur enim, puto, aliquis, quemadmodum ſanitatis, ita & boni hab[illegible] ar[illegible] ſeruatricem, alteram opificem, conſtituere. Id ſi fuerit, duas alias artes neceſſario d[illegible] medicina diuerſam, ſanitatis cõſeruatricem, alteram à gymnaſtica, boni habitus cuſtodem. C[illegible] duplex ſit bonus habitus, vt alibi oſtenſum eſt, vtrius ipſorum gymnaſtica effectrix erit, diſtinguere admodũ difficile fuerit, nunquid naturalis, an athletici, boni habitus. Non'ne iam conſtat & duas alias nobis artes quærendas eſſe? atque ita omnes ſex numero fuerint, tres finium effectrices, tresq́ꝫ
D ſeruatrices: tribus enim finibus poſitis ſanitate, bono habitu naturali, bono habitu athletico, ad tantum numerũ artes aſcendere neceſſe eſt. Verum enimuero, cum diuerſis artibus opus ſit, eo ꝙ boni habitus inter ſe, & à ſanitate differant: ita, & gemina ſanitas cum ſit, vna ſecundum habitum, altera ſecundum affectionem appellata: geminas & artes eſſe neceſſe fuerit: neq́ꝫ enim plus ſanitatem ſecundum habitum, minus ſanitatem ſecundum affectionem, bonus habitus excellit.

Exemplo declarat Sanitatem in habitu, in affectione, & bonum habitum eſſe. CAP. 7.

HVIuſce autem rei notitiam euidentem habueris, iſtorũ ſingulorum diligenter naturam contemplatus: contemplaberis autem ad hunc ſanè modum. Ægrotantium alicuius, eorũ, quos ſæpius videris, tibi in mentẽ veniat, qui grauiter morbo laborauerit, proxime vero conualuerit: iſte emaciatus conſumptusq́ꝫ eſto, & ad motiones imbecillus, vt alijs ipſum adiuuãtibus egeat: iſte medelam planè amplius morbo iam ſolutus non requirit, ſed refectione ipſi viribusq́ꝫ opus eſt, vt robuſtus pariter ad eas, quæ ſecundum naturam ſunt, actiones obeundas euadat, & externas iniurias illæſus ſuſtineat. Nihil enim dubij eſt, quin ita affectus, vt modo afficitur, nunc primum ægritudine liberatus æſtum, frigus, vigilias, cruditatem, aliud've quicquam ferre non valeat, ſed quantumuis leui noxa pulſatus, vtpote non dum tutum firmumq́ꝫ ſalubrem ſtatum adeptus, in ægritudinem ſit relapſurus. Cum vero ſtabilior atq́ꝫ in habitu fuerit, non dum tamen in bonum habitum

euaſit

euaſit (hanc enim particulã, bonus, accipiens, tunc bonus habitus efficietur) ſed iam mendoſa affe- E
ctio inutiliſq; eſſe deſijt: non poſſe.n.ſatis pro vitæ cõmodis agere, ac facile quibuſq; iniurijs viola-
ri, mendoſa inutiliſq; affectio eſt. Quòd ſi neq; actiones impediantur, neq; ſit iniurijs facile corpus obnoxium (talis vero eſt ſecundũ habitum ſanitas) nõ amplius mendoſa eſt, atq; ad humanas actiones inutilis, ſed illud laudabile atq; perfectũ non dum adepta: adepta vero tunc fuerit, cũ non ſolum haud debiliter operabitur, ſed "robur præterea quoddã inſigne acceperit. Sanitas nanq; ſecundum habitũ inter ſanitatem ſm affectionem, & bonũ habitum, actionibus media eſt: nam ſanitas in affectione debiles actiones producit: bonus habitus robuſtas: ſanitas autem in habitu non dum quidẽ robuſtas, nõ amplius autem debiles. Atq; ita manifeſtum eſt, cum media ſit in habitu ſanitas, ipſam ad oẽs vitæ actiones magis, q̃ ſanitatem in affectione, licet ſummam virtutẽ non habeat, conducere: ſoli enim bono habitui ea conceſſa eſt. Atq; tu ſecundum ordinẽ quendam iſta cogita, primũ actionis noxam, quod in morbo fit: alterũ extra noxam quidem poſitũ, ſed propter imbecillitatem inutile, quod in ſanitate ſecundum affectionẽ conſiſtit: tertium imbecillitate liberatũ, non tamen adhuc robuſtum, quod ſanitas in habitu poſſidet: poſt id quartum ceu quædam actionum virtus, bonus habitus, & ſummitas, ipſarumq; perfectio, exquiſite bonus habitus eſt. Ars igitur ad ſalubrem habitum hominem perducens altera vtiq; ab ea, quæ ipſum curauit, fuerit, ſemel ſcilicet hoc cõceſſo, F
diuerſorum finium artes eſſe diuerſas: & ſingulorũ geminam, effectricem vnam, alterã conſeruatricem. Ex quo patefactum eſt finis notione vniuerſam præſentem quæſtionem comprehendi: quocirca & quæcunq; definitiones à fine conſtituuntur, non exiguas ambiguitates pariunt.

A definitione per finem, præſentis quæſtionis difficultatem ſoluere tentat. CAP. 8.

ITaq; melius forſitan fuerit ad ipſam artis eſſentiam trãſeuntem, illam inquiſitionis principiũ facere. Quid igitur eſt medicina? ſalubrium inſalubriumq; ſcientiam quis eſſe reſponderit. Verũ & iſte nimis audacter ſalubre, tanquam.ſ.medicinæ partem accepiſſe videbitur: vnde contrariæ factionis non nullos ægrotabilium tantummodo ſcientiam medicinam eſſe dicturos exiſtimo. At iſti primũ ignorant contrariorum omniũ vnam eſſe ſcientiam: &, quicunq; ægrotabilia nouerit, hunc & ſalubria non latere neceſſe eſſe. Iſtud vero eorũ captu maius omittatur: & ſecundum eorum, quę ignorant, explicemus, ꝙ fortaſſe certe conſequitur intra medicinæ definitionẽ non neceſſario quæſitum includi: ſiquidem alicui æquiuocationẽ diſtinguenti, poſtea medicinam corporum ſanitate fruentium, notarum indicantium, cauſarũ facientium, ſcientiã eſſe demonſtranti, non tñ iccirco ipſam etiam conſeruantia tradere atq; complecti oſtendere licet, contra, atq; propoſitũ poſtulet. Quãobrem huiuſmodi ſophiſtica adducentes, neq;, quod quæritur, exacte percipere videntur: neque, G
quod nã ſalubre ſignũ appellemus, quod ſcilicet ægrotantibus adueniens futuram ſanitatem portendit: neq; cauſam, quæ corpori ægro adhibita ſanitatis eſt procreatrix, qualia nimirũ ſunt vniuerſa remedia: neq; ꝙ corpus ſanitate præditũ ſalubre vocamus: quorũ omnium nulla cum propoſito, præterq̃ nominis ſocietate iunctorũ, medicus ſciẽtiam habet. Etenim ſanorũ cuſtodiæ medicus ne, an dumtaxat gymnaſta præſideat, ab initio nobis propoſita quæſtio fuit, quod quẽadmodum pauloante declarauimus, iudicium in finis exploratione habere diximus. Sanitas enim an ſimpliciter medicinæ finis ſit ipſam abſentem acquirentis, an præſentem cõſeruantis, nihil refert, neq; ſi acquirere quidẽ medicinæ ſit, conſeruare autẽ gymnaſticæ: ſic & de gymnaſtica proponi in quæſtionem poterit, num bonus habitus, an ſanitas, eius finis ſit, aut horum alterutrius creatio, ſiue cuſtodia.

Quomodo Septem Artes circa humanum corpus reperiri poſſunt. CAP. 9.

PEriculum enim fuerit, vt proxima demonſtrauit oratio, ne, ſi vnam excedamus, ſeptem circa humanum corpus artes conſtituamus, primam & manifeſtiſſimam & penẽ ſolam controuerſia carentem, eam ſcilicet, quæ morbos expellit: duas alias, vnam à ſanitate ſecundum affectionem ad eam, quæ eſt in habitu, ducentem, alteram in ea conſeruantem: duas item alias circa bonum habitum pariter ſeſe habentes, effectricem vnam, alteram, quæ conſeruat: præter has, etiam duas circa H
bonum habitum athleticum verſantes, ſimpliciter enim alterum naturalem bonum habitum appellamus: non ſimpliciter autem eum, qui non naturalis eſt, athleticum inquam, ſed cum adiectione ſemper, quemadmodum & Hippocrates inquit non nunquam, ſic loquens: ‖ Affectus athleticus "
non naturalis, habitus ſalubris melior: interdum vero ſic: ‖ In his, qui corpora exercent, habitus ad "
ſummum boni, periculoſi, in athleticis videlicet, ac gymnaſticis corporibus. At de athleticis gymnaſticiſq; vocatis corporibus nunc te intelligere oportet, non de illis, qui quolibet exercentur, vt de fodientibus, remum pellentibus, metentibus, aut quippiam aliud ex naturalibus hominum officijs præſtantibus, ſed de illis, quibus id ipſum ſtudiũ eſt, vt contra athleticas aduerſariorũ vires exercendo ſeſe muniant. Quare autẽ huiuſcemodi affectio naturalis non ſit, alio loco expoſuimus. Ex hac igitur oratione, quod optime ad præſens negocium facit, id ipſum eſt, quod proxime diximus, circa humanum corpus ſeptem artes futuras, vnam prætereuntibus, vel per Iouem & nouem: cur.n.non conuenit duas alias artes ſtatuere, alteram quidem exquiſite boni habitus effectricem, alteram vero eius ipſius cuſtodem, quodq; altera eſt exquiſite bonum habitum efficiens, altera cõſeruans? Quòd vero gymnaſtici boni habitus ſummitatem fugere vererique oporteat, ab Hippocrate clariſſime teſtatum eſt: ſed ſimpliciter boni habitus appellati, qui ſecundũ naturam eſt, ſummum nõ ſolũ vitare

A.li.1.f.1.d. c. de def. me fol.3.c

In li. de Alimẽto, paulo poſt dimidium.

1. Apho.3. Ext. ord.3.e

A non conuenit,immo totis viribus ad ipſum niti decet. Itaque omnes circa corpus noſtrum artes nouem fuerint:quarum ſeptem quis laudare poterit, reliquas duas potius vitioſas artes appellauerit: qualis & illa eſt,quæ Commotica græce dicitur:Latini comptricem vocāt. Has igitur,ſi placet,dimittentes iterum ſeptem reliquas enumeremus, omnium primam, quam morbos pellere dicebamus:alias vero deinceps,duas circa ſanitatem in habitu,duas circa bonum habitum,duas circa ſumme bonum habitum. Iam ſanè & ex his patet, quod niſi quis circa corpus artem vnum habentē finē ſtatuat,eum ad ſeptem vſq; artes accedere neceſſe eſſe,nihil q; aliud hunc finem eſſe, quā ſanitatem.

De bonis malisq; Artibus. CAP. 10.

SEd melius forſitan fuerit exquiſitiorem ſermonem facere,illud in primis, quod nemo ignorat, memoria repetentem,improbas artes apparens bonum vnicuiq; eorum,quæ ſunt,artes autem verum ipſis inhęrens bonum comparare:ac deinceps dicentem,ſi vocata comptiua adulterinā pulchritudinem conciliat,hęc vtiq; ars vitioſa adulatrixq; fuerit:altera verò quædā ars circa legitimam veramq; prorſus pulchritudinem verſabitur, quæ in vegeto colore, carnis moderata copia,mēbrorumq; congrua proportione conſiſtit,quę naturalem bonum habitum conſequuntur. Sed de gymnaſtico bono habitu alibi ſeorſum verba feci:nunc autem & fortaſſe de eodem per capita loqui me-
B lius fuerit id ſermoni principium ſtatuentem.

Nullum membrum ignauum aut praue agens à nobis deſiderari. CAP. 11.

SIue enim ſecundū naturā operari vnicuiq; membrorū idē,quod bene valere,eſt: ſiue id neceſſario naturalē corporis apparatū cōſequitur,ipſumq; bene valere nihil eſt aliud, q; ſecūdū naturam in ſtructum eſſe:iſtorum vtrumuis ſanitatē conſtituens, (nihil enim noſtra intereſt) ſequentem orationem ita animū aduertens accipito. Nunquid naturali cuiuſq; membri apparatu, an eius opera,indigemus? Mihi profectò ita perſuadeo, neminē mēbrum ignauū officioq; proprio carens habere velle:neq; igitur cæcutientes oculos,neq; nares odorari nequeuntes,neq; crura torpentia, neq; aliud quodpiam membrorū,aut nihil penitus,aut deprauate agens,habere cupiat: nullo enim eorū omnium,quibus egemus,imperfecto egemus,neq; domo,neq; calceo,neq; ſcamno, neq; veſte, ſed ſimul egemus, & perfecto egemus. Itaq; infirme debiliterq; ambulare non petimus, neque obtuſe cernere,vel audire:neq; aliud quicquā deficiens mancūq; expetimus. Quis enim coloris bonitatē, carnis molem, aut abſolute corporis pulchritudinem, robur've, imperfectas diſcupiat? Quocirca, ſi actionem nō deprauatam,ſed perfectā requirimus,neq; corporis ſtructuram,vnde hæc profluit, mendoſam labantemq; votis expoſcemus:atq; ita,cum horum alterutrum ſanitas ſit,nullus procul-
C dubio mutilam ſanitatem,ſed,quàm fieri poteſt,abſolutiſſimam firmiſſimamq; exoptauerit.

Quòd perfecta ſanitas & bonus habitus idem ſunt. CAP. 12.

IGitur,ſi aliud quoppiam bonum habitum à perfecta ſanitate quis autumet,aliam ſanitati,aliam bono habitui artem præficito:ſin vnum atq; idem vtrunq; eſt, vnam & vtriq; artem præſidere neceſſe eſt. At quomodo vnum idemq; bonus habitus atq; abſoluta ſanitas fuerit? Primū, ſi apparatum huiuſce cauſam,eundem & boni habitus eſſe crediderimus, ambo idem erunt. Secundo ex ipſa eſſentia id percipiemus:bonus ſiquidem habitus nihil eſt aliud,quā bene ſe habens habitus: habitus autē affectio ſtabilis eſt:quare cuius eſt habitus,eius eſt etiā bonus habitus: ambo vero ad aliquid ſunt. Dicitur itaque aliquis in grammatica habitum habere,alius in arithmetica,in geometria alius,alius in aſtronomia: & in re qualibet, cum affectio bene adhær[illegible]ns altiusq; defixa fuerit,habitus nominatur. Nihil autē in præſentia referat affectionem aut habitudinē appellare. Qua ob re[illegible] ſi & eius eſt bonus habitus, cuius eſt habitus, alicuius autē habitus eſt, alicuius ergo & bonus habitus erit,& eiuſdem,cuius habitus. At nobis in præſentia non de geometrico, muſico, aut grammatico,ſed de ſalubri habitu,ſermo proponitur. Cum bonum igitur habitum dicemus,non grammaticū,muſicum,aut geometricum,ſed ſalubrem habitum dicemus. Atqui ſtatim id ipſum vulgares ne-
D gligunt,& boni habitus ſanitatisq; nomina idem ſignificare arbitrantur: cum tamē ſanitatis nomen affectionis cuiuſdam nomen ſit,boni vero habitus nomen nō affectionem ſimpliciter, ſed, quod in eą optimum permanensq; eſt,manifeſtat:quādoquidem eius affectionis, quam ſanitatem dicimus, præſtantiſſimus habitus eſt bonus habitus. Non igitur (idem enim iterū atq; iterum inculcare neceſſe eſt,cū quis multorū inueteratam ignorantiā ſtirpitus euellere cupiat) non,inquā affectionem, non ſtructuram,non actionem, boni habitus nomen ſignificat, quemadmodum neque ſimpliciter habitus,ſed habitus quidem ſolam ipſam permanentiam ſtabilitatemq; affectionis oſtendit: bonus vero habitus nihil ei plus,quā bonitatē adijcit. Igitur ex hoc nomine, habitus, & ex hac adiectione, bonus,cōponitur,quā omnibus,quæ laudamus,apponere conſueuimus, quæcunq; probe & ſecūdū propriā ſuā virtutē cōſtituta ſunt. Quid igitur appetimus, aut quid noſtro corpori prorſus ineſſe precamur. Nunquid ſalubrem affectionē id ipſum ſolū? An hoc idem eſt,ac ſi quæras,num infirmas ædes ac propediem ruituras expetimus? aut vltra vſum,cuius cauſa ſtructæ ſunt,elegantiſſime quoq; cōpoſitas, & quā longiſſimo tēpore duraturas? nemo profectò reperiatur,qui non integre, & non longi temporis ſpatio ſanitate frui percupiat. Quin etiam nulla omnino ars eſt,quæ ſibi id, quod deterius eſt,ac breuioris temporis,proponat, ſed quod in eadem materia eſt valde optimum, atq; lōgiſſimo temporis curriculo permanſurum. Id ſanè omnibus effectiuis artibus propoſitū eſt:

neq; etiam finis planè aliud quippiam, quàm propoſiti conſecutio fuerit. Atq; iam ex dictis aper- E
tum eſt artis circa corpus verſantis finem eſſe vnum, propoſitumq́; vnum: ſiue propoſitum hoc
quiſpiam integritatem nominet, ſiue bonum habitum, ſiue ſanitatem, ſiue naturalem corporis ſtru-
cturam, ſiue naturalem actionem, aut affectum, aut ſtructuram, per quam integre atque abſolute
has naturales functiones obimus, nihil in præſentia diſtinguere opus eſt.

Quis ſit omnium artium finis & propoſitum. CAP. 13.

SIquidem vnum mihi oſtendendum proponitur, oẽs videlicet artes propoſitum finemq́; appe-
tere, finem vero vniuſcuiuſque rei vnũ eſſe, qui nihil aliud ſit, q̄ ſm illam ſubſtantiam bonũ. In
vite igitur non aliud quidem perfectio eſt, aliud vero bonum, neq; aliud, præter id, quippiam ars vi
tium cultum tradens ſibi ſpeculandum proponit. Itidem & ars oleas excolere docens olearum natu
ræ perfectionem ſibi propoſitum ſtatuit. Verum enimuero vna quædam res eſt humanum corpus:
& quædam quoq; huiuſce omnino perfectio eſt, quam & præſentem cuſtodire, & abſentem reuo-
care alicuius artis officium eſt. Huius autem ſi alterum quendam inferiorem finem conſtituam, an-
tedictus nos excipiet ſermo: erit enim hæc boni habitus: illa ſumme boni habitus: alia ſalubris ha-
bitus: & quarta inſuper ars ſalutaris habitudinis opifex: & præter has athletici boni habitus effe-
ctrix quinta. Quòd ſi alijs quidem artibus fines inducere, alijs autem eos cõſeruare permiſerimus, F
non has modo, verum etiam alias totidem circa corpus artes veſtigabimus, conſtituemusq́;.

Vnum tantum eſſe corporis bonum, eandemq́; eſſe opificem artem & cuſtodem. CAP. 14.

EX quo efficitur neq; multa corporis bona eſſe ponenda, neque aliam eiuſdem opificem, aliam
vero cuſtodem artem eſſe ſtatuendam. Potenti ſanè omnia per capita cõtemplari non pluribus
opus eſt: qui vero id facere nequeat vel & omnia ex animo delere, quęcunque ex male ab ipſo per-
ceptis ſequuntur, opus habeat, longiore puto adhuc oratione indiget. Illa ſanè confutanda ſunt, ꝙ
non vnũ ſit corporis bonũ, ſed omnia hæc, ſanitas, robur, & pulchritudo quodq́; ars vna id procrea-
re poſſit, altera conſeruare, & quæcunq; alia ab his orientia non nulli perperam decreuerunt: atq; in
primis vnum eſſe corporis bonum primarie & proprie dictum, ad quod reliqua omnia referuntur,
explicare melius eſt: alia vero corporis bona vocata, non nulla, vt partes illius, dicuntur: alia vt cau-
ſæ: alia vt fructus quidam. Quemadmodum enim pulchritudinem iucundus color, congrua caro,
membrorum cõmoderatio, & alia quædam integrant, quidni & corporis bonum ex ſanitate, robo-
re, & pulchritudine conſletur? Item quid prohibet ipſius corporis bonum eſſe ſanitatem, ſed veluti
fructum quendam eius pulchritudinem & actionem? Quid obſtat præterea primum corporis bo-
num actionem eſſe, eius vero cauſam ſanitatem? Neque enim per alia exquiſite ſaneſcet corpus, G
per alia robuſtum aut pulchrum euadet: ſtatim vero id etiam exacte ſalubre eſt.

Vnam omnium corporis bonorum artem eſſe, vnumq́; eſſe princeps corporis bonum. CAP. 15.

QVare & ex hoc vnã circa corpus artem eſſe conuincitur; eadẽ enim facientes ſimul & robu-
ſti ad agendũ erimus, & viſu pulchriores, & ſalubriores, meliorisq; habitus efficiemur: quem
admodum cõtra, ſiqua in corpus noxa inciderit, & actionũ firmitas labaſcet, & pulchritudo
marceſcet, & bonus habitus tolletur, ſanitasq́; ipſa violabitur: hæc enim omnia merito ſimul augen
tur, ſimulq́; decreſcunt. Naturalis etenim actio naturali corporis eget appararu, à quo rõnem cauſæ,
erga ipſam habente producitur. Quocirca illud fieri non poteſt, vt iſtorum alterum adſit, alterum
vero abſit. ambo præterea hæc ſimul augentur atque decreſcunt: cumq́; in melius proficiunt, hic bo
[illegible]habitus, illa robur appellatur, eadem nanque ratione robur actioni, qua bonus habitus ſanitati
cõparatur: vtrunq; enim ab vtroq; producitur, ſicutq́; alicuius bonus habitus eſt, ita & robur: natu
ralis nanq; ſiue apparatus ſiue affectionis, vtcunq; vocare libet, virtus quædam eſt bonus habitus,
actionis vero naturalis virtus robur eſt, idem autem eſt virtus, perfectio, & cuiuſque rei bonũ, quod
illius primum atq; ſimpliciter bonũ nominatur. Ambo ſanè & propter eadem deteriores meliores
redduntur, bonus nanq; habitus ſalubris, vt ante dictum eſt, affectio nominatur. Siquis item mani- H
feſte debilis ſit, roboris infirmitas imbecillitasq́; dicetur: pulchritudo præterea priora, poſteriora
deformitas neceſſario comitatur. Hæc planè omnia ſimul creſcunt, ſimul minuuntur, & perficiun-
tur ſimul omnia, ſimulq́; delentur: quodq́; iſtorum vnum læſerit, quicquid fuerit, ſtatim & reliqua
omnia lædit: contra, quod iuuat, pariter & omnia iuuerit. Atqui ex dictis iam vnam circa hæc om-
nia artem neceſſario verſari eluceſcit: quod iſtorum autem princeps ſimpliciterq́; corporis bonum
ſit, nihil in præſentia attinet dicere. Sed tamen, ne id quoque ſermoni deficiat, ſubiungam. Corporis
bonum abſolutiſſimum atque primarium, quo egemus potiſſimum, actionum perfectio eſt, quod
ſanè robur vimq́; defectiue enunciantes nominant: ſiquidem eos oportebat non robur ſimpliciter,
ſed actionum robur, neque vim ſimpliciter, ſed actionum vim nuncupare. Deinceps verò poſt hoc
ſm non ſimpliciter, neque per ſe corporis bonum, ſed, quoniam primo & per ſe huiuſmodi bono
ad ſui creationem actionum robur indiget, ſanitatis eſt bonus habitus, quem & ipſum iterum curte
nominantes cauillationibus anſam præbuere: ſanitatis enim bonum habitum cum dicere debeant,
non ita, ſed abſolute bonum habitum vocant: hunc neceſſario pulchritudo ſequitur, aliud quoddam
ab illis & tertium corporis bonum. Quare corporis bona æque, ac animæ, neq; vnius generis ſunt,
neque ſimiliter omnia dicuntur, ſed vnum quidem, vt primum atq; per ſe, alterum tanquam illius

cauſa,

A cauſa,tertium vero,vt neceſſario conſequens. Igitur cuius horum trium ars corpus gubernans primarius opifex eſt? num ſanitatis,an actionis,an pulchritudinis? Supra enim iam patuit,etiã ſi iſtorum vni tantum,quodcunq; malis,profueris, neceſſario cunctis tribus profuturũ. Nam, ſi actionẽ iuuabis,& ſanitatem & pulchritudinem neceſſario iuuabis: quandoquidẽ ea ſine cauſa ipſam producente conſiſtere nequit, pulchritudo vero neceſſario ſubſequitur. Item ſi ſanitati proderis, ilico & actioni & pulchritudini proderis,etenim vtraq; ab ea profluit: qui vero pulchritudinem creat, iſte proculdubio & ſanitatem ante creauerat:ſi eam,itidem & actionem.

Quod inter corporis bona primum à medico expetatur. CAP. 16.

VErum,quod primum ab artifice fiat,ſermo noſter veſtigare cupiebat. Atquiiam ex ſupra poſitis manifeſte ars ſanitatẽ efficere videtur, hãc vero naturalis pulchritudo actioq; ſequatur, neceſſe eſt:quod enim primum artifex cum fecerit acquieſcit, id eius planè finis eſt:at naturali affectione,per quam agimus, reſtituta conquieſcit,ea vero ſanitas erat: quam cum induxit, nihil vltra circa actionem pulchritudinem've laborat,accedunt enim hæ vel inuito artifice, ipſisq; aditum intercludere,cum ſemel ſanitatem creauerit, prorſus nequit. Ipſam planè ſanitatem impedire in ipſo artifice poſitum eſt:quòd ſi ipſam corruperit,naturales actiones, aut pulchritudinem corpori adipi-
B ſci,nullo vnquã pacto valebit. Artem itaq; corpus tractantẽ, qualiſcunq; ſit, circa ſanitatem omniũ primam atq; per ſe negociari aſſerendum eſt, deinceps accidit, vt de actione pulchritudineq; curã habeat:neq; vero vllum iſtorũ imperfectum mancumq; eſt,ſed perfecta,cumulata, ac ſumma ſunt. Quomodo igitur plura ſint corporis bona, quomodo vnum, quodq; non omnium æque ars corporis curam habeat,ſed vnius per ſe,ex accidenti aliorum,abunde diſſertum eſt.

Quòd in nulla materia Ars vna finem efficiat,altera conſeruet. CAP. 17.

IAm vero & illa oſtendere conabor,quare in nulla materia ars vna finis effectrix, altera conſeruatrix reperiatur:ſtatimq; ab initio neq; illorũ exemplũ,qui in hac fuere ſentẽtia,neq; rerũ præterea ipſarũ naturam,ipſis fauere declarabo. Si alterius.n.artis eſt calceũ conficere,alterius labefactatum reſarcire,non dum tertiã hic artem conſeruatricem nobis oſtenderunt: pariter & in veſtibus, ſi alterius quidẽ artis eſt eas reſarcire, alterius autẽ cõficere, quæ'nã & in his tertia ſit ars cõſeruatrix, explicare non poterunt. In noſtris profecto corporibus,vniuerſimq; in his, quæ à natura reguntur, veluti effectrix vtiq; natura eſt, textoriç coriariæq; proportione reſpondens. Vitioſum autẽ corpus inſtaurant agricola & medicus,q & ipſi veſtes farciẽti,& veteres calceos inſtaurãti ſimiles ſunt. Veſtem autẽ calceum've in conclaui reponẽdo cuſtodire,ne aut à quopiam ſurripiatur, aut à muribus
C erodaẽ, id neq; vllius forſitã artis, ſed ſolius eſt diligẽtiæ. Quòd ſi horũ cõſeruatricẽ artẽ eſſe quidã velint,tales apud homines artes sũt imperatoria,reiq; publicæ gubernatoria,& præter has,ſi placet, oſtiariorũ,cæterorumq; cuſtodũ:vt enim ne inter hoſtes, aut prorſus ne inter ſceleratos homines feraſq; beſtias verſaremur,ædes ciuitateſq; conſtruximus, & muros circundedimus, imperatores ac principes creauimus. Sed non iſtarum ſimilem ſanitatis conſeruatricẽ artem conquiſiuimus,ſed eã, quæ (vt puto) in humanũ corpus aliquid agens nõ ex accidẽti, ſed per ſe incolume ipſum valenſq; præſtet:at proxime dictæ ſingulæ non ipſæ per ſe ſanitatẽ cuſtodiunt, ſed eo, quia homini nõ iugulato,neq; à fera diſcerpto,ſanitatem ſeruari,quemadmodum & totã vitam,contigit:idcirco ex quodam accidenti,non primo,neq; ex ſua ipſius ratione,harum vtraque artium ſanitatem conſeruat.

Quibus Ars tuendæ ſanitatis contineatur. CAP. 18.

f.3.d.1. l.56.fg. IGitur ſanitatem " præcipue ex ſui ratione conſeruans quibus cõtinebitur? V[illegible] fert ſententia,neq; illis,quæ non neceſſario corporibus noſtris adhærent,neq; illis,quę nullã in partem neceſſario corpora noſtra permutant,ſed illis,quibus,velimus nolimus,corpus noſtrũ omnino vtitur:& eorũ illis,quæ iuuare aut officere valeant:in ijs,inquam, & circa hæc tuendæ ſanitatis artẽ verſari arbitramur. In gladios enim,aut feras,aut laqueos,aut præcipitia,non neceſſario corpora no-
D ſtra incurrunt, ſed in ambiente aere duplici ratione verſanẽ, & q̃m corpori vndiq; circunfuſus eſt, & quoniã per inſpirationem ducitur. Atqui ſomnus & vigilia,quies itẽ & motio,in horũ numero ponitur:neceſſe nanq; eſt aut dormire aut vigilare, quieſcere aut motu exerceri. Perinde eſurimus & cibum capimus,ſitimus ac bibimus,aut inter hæc medij agimus. Cubilium autem diſcrimina ac veſtimentorum non omnia neceſſaria ſunt. Eburneis nanq; pedibus lectulus, aut grabatus ignobilis,nihil ſanitati prodeſt aut officit,neq; vilium aut ſumptoſarum veſtium vſus:non vitrea vaſa, aut aurea,aut argentea, aut lignea poſſidere: non formoſorum ſeruorum aut deformium turbæ dominari, aut ſeruis planè carentem ipſum ſibi ipſi miniſtrare. Iſta mehercule prodeſſe nobis vel obeſſe ipſorum ratione atq; primario,aut ex accidenti,neutiquã apta ſunt. At calidus aer aut frigidus, eſca & potus,requies & motio, vigiliæ ſomniq;, ſuis ipſorũ viribus neceſſario corporibus noſtris vtilitatem aut noxam afferunt. Veſtimentum autem lacerum ac leue hyeme, graue autem æſtuoſumq; æſtate,lædit quidem ex neceſſitate,ex accidenti vero frigore & calore diuexat.

Quid à ſanitatis cuſtode agendum ſit. CAP. 19.

idem. HÆc itaq;,quæcunq; " per ſe lædẽdi iuuandiq; poteſtatẽ habent, ſanitatis curã habens ſpeculatur. At quomodo,qua've ratione? Poſteaquã ſatis abunde corpus inanitum eſt, ſenſiliſq; nocumenti diſcrimen impendet,alimẽtum ſumere iubens. Poſtquam vltra modum exaruit, atq; hinc

iam noxæ periculum inſtat.potũ accipere præcipiens: item & corpus exercens, cũ noſtri modera- E
tricem facultatẽ robuſtam præſtare,excrementaq; anguſtis meatibus intruſa eruere voluerit: quie-
tem vero imperans,cũ exercitatione corpus laſſari,aut vltra,ꝗ conueniat,digeri ſenſerit:aluũ præte
rea ducens,cum ſuppreſſa eſt:nimis autẽ citatam cohibens:aliaq; in hunc modũ omnia agens, & in
ſumma id ante oculos habens,vt in corpore exacte ſano ac valido nihil nouare audeat. Cũ vero ali-
quantulũ exquiſitam moderationẽ tranſierit,continuo,quod deficit prius, ꝗ latius malũ ſerpat, re-
ſarciat,perinde,ac ſi ſubtegminis fila ex aliqua veſte nõ ſimul omnia,ſed ſingulis diebus ſingula ex-
cidentia,qui huic rei præeſt,aſſidens illico reponat adeo,vt huiuſmodi correctio atq; emẽdatio mul
torũ notitiam præ exiguitate ſubterfugiat. Talem mediusfidius & beneualentibus præfectũ artifi-
cẽ eſſe opus eſt minime cuiuſq; differentiæ ac noxæ obſeruatorẽ iuxta atq; emendatorẽ. Verum,ſi
ex toto integrũ illæſumq; corpus duraret, taleq;, quale ipſum ab initio creator fabricatus reliquit;
nequaquã correctore ſemper eguiſſet. At nunc, cũ diffluat ſemper, atq; diſpereat, aliquo præſente
obſeruatore indiget,qui &, quod diſſipatur, quantũ qualeq; ſit, cogniturus eſt, ilicoq; tale ac tantũ
viciſſim reponẽs inſtaurabit.Inſitũ humidũ dilabitur,tãtundẽ humoris,potũ exhibẽs,irrigato.Ca-
lidũ digeritur,tantundẽ caloris addito. Aridũ conſumitur,iã alẽdi inſtat occaſio.vt ſemel dicã quod
diſcutitur atq; euaneſcit,ingeri paulatim atq; reponi ante,quã in multorum notitiã veniat,opus eſt. F

Quo differat ars curatrix à conſeruatrice per pulchram doliorum comparationem declarat. CAP. 20.

IGitur,quẽadmodũ,ſi duo cogites dolia multis in locis foraminibus terebrata,ambo æque ab ini-
tio plena,pariterq; ꝑ illa ſpiramina hac atq; illac ꝑfluẽtia,horũq; alterius quidã curã gerẽs ſem-
perq; aſſidens tantũ viciſſim ingerat,quantũ elabitur,alterũ vero ante, ꝗ valde inanitum eſt, nemo
cuſtodiat, poſtea quiſpiã repente ſuperueniens ſemel totũ impleat, clariſſime cõſtat doliorũ iſtorũ
primũ neq; inaniri,neq; repleri vnquã,alterũ vero ambo hæc pati à multis inſpectantibus teſtatum
iri,ita quoq; in ſanis ægrotisq; corporibus res habet. Vtrunq; enim vitiũ ars vna modo vno emen-
dat,quod deficit ſcilicet,inſtaurans:in quanto vero, non in quali, emendationis differentia verſatur.

Quòd differentia in quanto ad vnam artem ſpectet,in quali ad diuerſas. CAP. 21.

AT qui ſecundum quantum in his,quæ fiunt,differentia ad vnam artem pertinet: ꝙ ſi alterius
artis eſſe debeat, prorſus qualitate differat, oportet: ꝙ ſi propterea geminum eſſe correctio-
nis modum arbitraris,ꝙ ab vno dolio multum prius effluxerit, quàm artifex cuſtos acceſſerit: alte-
rum,cuſtodem ſemper aſtantem,quæ ſua bona fortuna fuit,nactum plenum conſeruatur, haud re-
cte ſentis. Neque enim alia ars vnum ſubtegminis filum,quod exciderit,reponit: alia, tria aut qua- G
tuor aut quingenta. neq; alia ars parietis particulam ruentem fulcit communitq;:alia magnam eius
partem collapſam reſtituit: quo enim modo res vnaquæq; à principio conſtructa eſt, eodem etiam
corrupta inſtauratur.Subtegmen ſtamini intertextũ veſtem facit:num igitur præter hæc veſtis pa-
ti,aut præter hæc emendari poteſt? opus planè eſt,ſiquid veſtis damni faciat,aut ſtamen,aut ſubteg
men,aut vtrunque pati,vnam'que eſſe emendandi viam, quæ ſubtegmen ſemper ſtamini implicet,
quo eius ab initio compoſitionem imitetur.

Quàm errent logica methodo carentes. CAP. 22.

SEd ſingulares actiones multis imponunt vniuerſale contemplari nequeuntibus.Id enim ratio-
nalis methodi munus eſt,quam neq; didicerunt neq; pertractarunt iſti, qui quotidie de propo
ſitis [illegible] diſputare audent. Satius enim,ſi quidem eam nouiſſent, ipſis foret, eã ſemel diſci-
pulos docere:non infinita propoſita diſcutere,nã,qui eam rite percepit, non amplius infinitis eget,
ſibi ipſi omnia recte diuidere valens. At eã methodũ ignorans,præterꝗ ꝙ infinita,perperam'ne di-
cta ſint,haud dignoſcit,permultorũ adhuc propoſitorum,quæ non audiuit, inops eſt. Verum hæc
obiter aduerſus eos dicta ſint, qui quotidie in propoſita diſcipulis audientibus ediſſerũt, neque ip-
ſi,quid dicãt,intelligentes,quouſq; imperiti inexercitatiq; in iudicatorio inſtrumẽto fuerint.Nam H
& hoc loco,quo inter ſe artes diſtinguendę ſint,ſingularibus'ne actionibus,an vniuerſalibus,an nõ
ita,ſed propoſitis finibusq;,aut neque his,ſed materijs,inſtrumentis,principijs,& contemplatione,
minime conſiderantes de his nugantur,quæ ignorant.Igitur & nos forſan melius fuerit, poſtquam
ſemel id certamen conficere tibi polliciti ſumus,quam breuiſſime poterimus,aliquid & de ante di-
ctis omnibus diſputare,iterum à ſingularibus actionibus incipientes.

Quæ ſint ſingulares in medicina actiones. CAP. 23.

ESt igitur quædam ſingularis actio,qua vtentes oculorum palpebras cõſuimus:altera vero hu-
ius minime aſſimilis,per quã ſuffuſiones detrahimus:alię quoq; tertia & quarta, neq; inter ſe
vlla ex parte,neq; harũ ſimiles ſunt,per quas confractũ os de capite excindimus, ſed in alia corporis
parte,vtpote humero atq; cubito,in aduerſum tendentes atq; conformantes deligamus. Ab omni-
bus vero alijs actionibus longo interuallo ea diſſentit, quæ circa herniam fit, manuaria operatio: à
qua illa,quæ circa varices:ab omnibusq; ſimul antedictis veſicæ calculi extractio: atque horũ mul-
†Al. conformare aliquod mẽbrum. ta etiam ſcalpello abſoluimus:at oculum ſublinere, articulũ in proprium ſitum reponere, † aut ali-
cui membro propriã formam reddere,fiſtula,quam cathetera græci vocant,rite vti, cucurbitulã af-
figere, ſine ſcalpello quidẽ omnia præſtantur, ſed inter ſe longiſſime & à proxime dictis euariant:

quem-

A quemadmodum & venam ſoluere, & arteriam ſecare, cutem ſcarificare, & hydropicos perforare
inter ſe & ab omnibus antedictis diſtant. Atq; hæ quidem etiã ac præter has aliæ infinitæ manuarię
actiones per ſe fiunt: medicamẽtis autẽ vtentium porrò alterũ genus eſt, & ab ſeipſo, & ab his, quæ
manu fiunt, diſcrepans. Siquidẽ veratri potio, ciborumq; eſus nulla ſocietate participant: neque in-
edia clyſterisq; vſus, neq; frictio: & lauatio: ab his vero longius diſtant vlcus eluere ac purgare, &
medicamentũ liquidum, itẽ & aridũ imponere: geſtari præterea, deambulare, luctari, ſcammoniũ,
aut mulſam bibere. Quorum omnium neutiquã ſimilis eſt pulſatus arteriarum calorisq; dignotio,
quãuis extremis manibus agamus: quemadmodum (vt reor) & humorum abſcedentibus ſedibus
contentorum perceptio, aut tumorum hydropicorum, aut gangliorum, aut atheromatum, aut me-
liceridum, aut ſteatomatum {vt græcorum nominibus vtamur, quando latina deficiũt} neq; enim
eodem digitorum iniectu, aut eadem motione & traductione & preſſione, ſed non nunquam lon-
ge differente in modo enumeratis vtimur. Quamobrem periculum eſt, ne totum diẽ abſumamus,
nihil aliud, quàm actionum differentias recenſentes, adeo ipſarum numeroſa multitudo eſt.

Per ſingulas actiones Artes non diſtingui. CAP. 24.

B VErum iam & ex his abunde quis nouerit, quanta illi erroris nebula caligent, qui per ſingulas
actiones artes eſſe diſtinguendas arbitrẽtur. Nullus igit̃ adeo fatuus, adeoq; attonitus eſt, qui
à medicina modo propoſitas actiones diducat, & aliã quampiam artem ſingulis ipſis præficiat, aut
herniæ diſſectoriam (vt nunc quidam nominãt) aut calculi detractoriam, aut perforatoriam (quam
paracenteticen vocant:) etſi enim quã maxime hunc herniæ diſſectorẽ, illum perforatorem, alium
calculi detractorẽ eſſe dicant, omnes tamen iſtos cõmuni nomine medicos appellãt perinde, vt eos,
puto, qui à quibuſdam membris, quorum præcipue curam gerunt, vocitãtur: hos nanq; ocularios,
auricularios, dentarios (ita dicere liceat) medicos nominãt: nõ nullis vero à materia nomina indide
runt, diæteticos, & medicamentarios, aut per iouem, etiã herbarios vocantes: quidã præterea & nõ
nullos medicos vinidatores & veratridatores appellarunt, q eos crebro talibus remedijs vtentes cõ
ſpexerũt. Omnibus enim (vt reor) hominibus rationalis diſciplinæ principia naturaliter inſita ſunt:
cognoſcuntq; hi quidẽ magis, illi vero minus, in actionibus aliquid eſſe idem, aliquid diuerſum. Id
quidẽ, cuius cauſa fiunt, idem eſt, ſanitas videlicet apud omnes cõmune propoſitũ: modus autẽ non
omnium vnus, ſed in numerũ ingentem excreſcit. Verũ enimuero, ſi quiſpiã (vt facit Plato) vniuſ-
cuiuſq; modũ & vniuerſalem ſcopum vnam artem ſtatuens, deinde in ſpecies, differentiasq; ipſam
diducens, rurſus illas partes ſingulas artem appellet, perinde & ipſe aliquam diæteticã, & medica-
C mentariam, & manuariam velit artem appellare, nihil ſanè fuerit, quod ipſi vitio vertam. Ita etiam,
ſi modo propoſitas ſingulas partiens, vt diætam in ea, quæ aſſumuntur, euacuantur, & bibuntur, &
exterius incidunt, iſtorum ſingulis propriam quandam artem præficiat, neq; iſtũ accuſauerim. Ite-
rum, ſi hæc quoque eadem multiformiter vſq; ad particularia partiatur, minime ipſum impediam,
quin in his, quæ aſſumuntur, aliam medicamentorum artem eſſe dicat, aliam ciborum, aliam potio-
num: quin etiam in iſtis ſingulis huius illiusq; cibi, huius illiusq; potus, atque huius illiusq; medi-
camenti propriam eſſe artem dicere conceſſero. Verũ, ſi has inter ſe artes, quemadmodum arithme
ticam, exempli cauſa, ab oratoria, aut hanc ab ædificatoria & fabrili differre autumet, non amplius
iſtud conceſſero, cum iſtæ nullũ cõmune propoſitũ habeant: paulo ſupra vero enumeratis vnũ eſt
cõmune propoſitũ, ſanitas ſcilicet. Quemadmodũ igitur in oratoria, quæ vna eſt ars, aliquã qu[illegible]
exordij, narrationis aliam, argumentationum perorationumq; aliam eſſe artem dixero, ſi mihi ſo-
lum id vnum, vnius eſſe artis ea, ſiue ſpecies dixeris, ſiue partes conceſſum fuerit: Ad eundem, arbi-
tror, modum, & in medicina res habet, aliam enim artem manuariam dixero, aliam diæteticam, aliã
medicamentariam, vnũ id modo mihi ſeruetur, harum omnium vnũ eſſe propoſitũ, propter quod
vnius eſſe artis particulæ coguntur: res enim diſſimillimas iniungere, atq; connectere, cogereq;, vt
D in vnam omnes artem conſpirent, manifeſto videtur. Excindit aliquis, aut abſcindit putrem par-
ticulam, alius autem reficit, carnemq; in cauo vulnere procreat: contrarię quidem res, totaq;, vt aiũt,
diametro diſtare videbuntur, actiones enim longe differunt, ipſarumq; effectus contrarij ſunt: ille
enim eorum, quę ſunt, aliquid perdit, iſte vero nouam aliquam ſubſtantiam gignit: ſed neutri id ip-
ſum per ſe proponitur, aut illi quicquam deſtruere, aut huic generare: quemadmodum neq; vrere
aliquid, neq; ſecare, neq; aliud quicquam ipſum propter ſe facere quiſpiam aggreditur, ſed tanquã
ſine hoc ſanitatem aſſequi non valens, ad quã omnes diuerſis tñ itineribus ingredientes properant,
ob cõmune vtiq; propoſitũ omnes medici vocati, ſed propter actionis, aut materiæ, aut mẽbri diffe
rentiam, hic manuarius, iſte medicamentarius, ille ocularius appellatur, manuarius ab actione, me-
dicamentarius à materia, ocularius à membro. Cum enim, quę curantur membra, non parum inui-
cem differant, curatoresq; ipſi actionibus ac materijs diuerſis vtantur, ideo non nulli ab actionibus,
alij à membris, à materijs alij cognominantur, ocularij, manuarij, ac medicamentarij, vniuerſimq;
omnes à fine medici. Supra enim explicatum eſt omnes artes in ſubiectæ ſubſtantiæ bono verſari,
eiq; operam dare: & in ſingulis ipſarum vnum, quoddam primum bonum reperiri. Cæterum, q
quiſpiam palpebras, exempli cauſa, bene ſuens perperã medicamenta propinet, alius medicamen-
tis optime vtens rationem victus non rite præcipiat, in hoc alius egregie verſatus manus non bene

exerceat,ſi diuerſas propterea ac penitus ſeparatas artes opinemur,ſtatim ſanè non tres modo, verũ E
etiam trecentas ſic artes ſtatuemus. Iſte nanque fiſtula perite vtitur, ille clyſtere, alius venam ſecare
eſt idoneus,arteriam alius: deinde, cum aliquis hæc omnia inſigniter adminiſtrans inuentus fuerit,
rurſum omnes illę artes in vnam coibunt. Atqui vtrunque vitioſum eſt,aut propter artificum inſci
tiam artem vnam in multas diſcerpere, aut propter eorundem excellentiam multas in vnã coniun-
gere. Prior nanque ſermo neque orandi,neque numerorum,neque terræ metiendę, neque canẽdi,
neque aliam quampiam illuſtrem artem,vnam eſſe concedet, quas multi tractantes propter earum
magnitudinem totas complecti nequiuerunt. Secundus autem artes interdum nullius cognationis
participes in vnam aceruabit. Nam,ſi idem homo arithmeticus ſimul,grammaticus, atque philoſo
phus fuerit,poterit quiſpiam vnius artis has omnes eſſe particulas exiſtimare.

Quo Artes diſtinguendæ ſunt. CAP. 25.

ITaq; ne agentiũ multitudine,ſed propoſitis conſideratis,artes diſtinguamus, neque in ſingulas
actiones ſed in vniuerſas inſpiciamus. Cõmune.n.quoddam in ſingulis cuiuſque artis actioni-
bus inuenies,per quod,quãuis longo interuallo diſtare videantur, nihilo minus tñ eas vnius eſſe ar-
tis particulas nihil impedit. Veſtes igitur texere nihil aliud eſt, quã ſubtegmen ſtamini implicare:
num igitur,quã iſtud,aliud eſt ſuere? neutiquam,verum & in ſuendo ſubtegmina ſtaminibus inter F
texuntur: nam ſi & ab initio ſtatim quiſpiam ſine textorio opere aliter ſubtegmina ſtaminibus in-
nectere voluiſſet,aut eo modo,quo nunc lacera indumenta ſarciunt,aut quo ciſtas aut ſportulas aut
retia fabricantur,nihilo ſecius veſtimentum,ſed multo longiori tempore confeciſſet. Finẽ itaq; non
ſimpliciter collimantes,ſed celerius ad ipſum peruenire ſtudentes, hanc telas conficiẽtem artẽ, tex-
toriam ſcilicet excogitarũt,non vniuerſim,ſed ex parte à ſupra poſitis differentẽ:idem & in medici-
nali arte contingit. Innumera ſanè (vt ita dixerim) ſingularia ſunt, ſed generalẽ quoddam opus om-
nibus commune eſt:nam & corpori aliquid, vt ſuperuacuum, detrahens,aut aliquid, quod deficiat,
adijciens,vnum vterq; in vniuerſum præſtat,corpori ſcilicet naturalem modum comparans,qui ni
hil aliud eſt,quàm ſanitas,perinde vero & calfaciens,& refrigerans,& ſiccans,ac madefaciens.

Exemplo naturæ probat Artem,quod facit,etiam conſeruare. CAP. 26.

QVemadmodũ enim,ſi ab initio nos cõfeſtim animal creare potuiſſemus,nõ alia quidẽ vlla ra
tione eius primã formationẽ inſtituiſſemus,alia vero emẽdationẽ adhiberemus: haud ſecus
poſtea,ꝗ; neutrũ horũ nos primi efficimus, ſed natura eſt & primaria animalis opifex, & in
pręſentiã ægroto ſanitatẽ cõparat,nõ alia profectò ratione carnẽ prius generauit,alia vero nũc:neq;
alia quidẽ ratione fętui,alia in præſentia in lucẽ edito, alimẽtũ ſuppeditat, verũ etiã ſimiliter nunc G
operatur,alit,digerit,excernit,omniaq; (vt ſemel dicã) in pręſentia,vt prius, eadẽ ratione miniſtrat.
A 1.Epid.cõ.2. t 51.3ª.112.f — [a] Medicũ autẽ naturæ eſſe miniſtrũ, primariãq; eſſe illius artẽ quãdã,ac rite celebre eſſe dictũ illud,
[b] Natura in omnibus auxiliatur:quin etiã naturã morbos iudicare, [c] naturas morborũ eſſe medica-
B In lib.de Alimento. nõ longe à principio. — trices,à priſcis ſapiẽtibus abũde tradita,quid ego iterũ ſuperuacue repetã? quod.n. in præſentia vti-
le eſt,in memoriã tantũ reuoco,nõ alterius artis eſſe opus facere, alterius vitiatũ corrigere, ſed eiuſ-
C 6.Epid.cõ. 5.t.1.3ª.187.f — dẽ. Quòd ſi & nõ eiuſdẽ,at ſupra,medicinã oſtẽdimus nõ artis veſtes facientis, æmulã quicq; quod
prius nõ eſſet,procreare, ſed artis laceras tritasq; veſtes ſarcientis aſſimilẽ. Explicauimus itẽ cõſer-
uationẽ eſſe duplicẽ, alterumq; ipſius genus, ſub quo & præſens de tuenda ſanitate tractatio repo-
nitur,parum labefactata corrigere:idq; multos ſubterfugit, tanquam ſit à curatiuo differens genus.

Quis Finis effectiuarum artium,atque actiuarum. CAP. 27.

CÆterum id ipſum alicui finem eſſe putare, domũ extruere aut veſtem aut vas, aut ſanitatẽ fa-
cere,hominis eſt non potentis actionem fini præuiam ab ipſo fine diſtinguere: quandoquidẽ
non domũ extruere id ipſum ipſius ædificatoriæ finis eſt,ſed domus,quemadmodum neq;, veſtem
texere,aut nauẽ coagmentare,aut grabatũ aliorum've vnũquodque fabricari,ſed ipſum opus,quod
quieſcẽtibus iã à labore artificibus adhuc permaneat. Atq; ita effectiuę artes ab actiuis tantũ diſſen- H
tiunt:actiuæ nanq; cum ab agendo deſierint, finis quoq; vnà deſijt. Nihil itaque in ſaltatoria pręter
ipſam actionẽ oſtendere poſſumus,vt in fabrili grabatũ, in ædificatoria domũ, in medicina ſanitatẽ.
Non igitur ædificatio, quemadmodum ſaltatoriæ ſaltatio, ædificatoriæ finis eſt, ſed domus, res ab
actione diuerſa:itidem textoriæ neque textura,neque texere, neque veſtis confectio, aut generatio,
ſed veſtis. Pari ratione neq; productio,neq; generatio,neq; correctio ſanitatis,medicinæ finis eſt,ve
rum hæc omnia actio quædã artificis cõmunis eſt,quẽadmodũ particulares erant ſecare,vrere,arti-
culos & extrema,quæ græci cola vocant,in aduerſum trahere,effingere, deligare: & ſupra has etiã,
atque cõmuniores manu operari,medicamento vti,& rationẽ victus præcipere:verum ſanitas ipſa
finis eſt,quem iam quieſcente artifice demonſtrare valemus. Quare neque ſanitatẽ cuſtodire,aut vi
tiatam emẽdare,aut prorſus amiſſam recuperare,finis eſt,ſed omnia hæc actiones ſunt, finis autẽ eſt
ſanitas. At cõmunẽ generalemq; ſupra omnes haſce particulares actionẽ alius ſanè alio appellat no-
mine,omnes tamen vnũ idemq; ſignificãt:& qui ſanare dicit, & qui ſanitatẽ facere, & qui ſanitatis
effectionem,& qui ſanationem,hi quoque idem, quod proxime poſiti ſed alio modo dicunt:& me-
dicationem morborum dicentes,aut curationem,aut ægrorum medelam,aut mediusfidius mederi,
aut morbos extirpare, aut ſanitatem morbo pulſo inducere: item omnia, quæ conueniant, facere
dicentes,

A dicẽtes,& qui morbificas cauſas ſe expellere aiunt. Nemo.n.iſtorũ finem,ſed quæ finem præcedit,
actionẽ dicit, perinde atq; ſi circa corpus ars quædã actiua ſaltatoriæ hiſtrionicæq; ſimilis verſaret.

Non per materias, nec per præcepta Artes diſtingui. CAP. 28.

VErum enimuero poſteaquã multis rationibus artes non ex particularibus actionibus eſſe iudicandas aſſertum eſt,ſed in vniuerſales ac proxime ad finem eſſe recurrendum,deindeq; ab
illis ipſis fines diſtinguere eſſe tentandũ,in ſequenti diſputatione ea eſt difficultas excutienda, nunquid & de ipſarũ materijs eadem ſit ratio habẽda. Itaq; materia vna pluribus artibus ſubijci, vnaq;
ars permultis vti materijs videtur:quandoquidẽ lignum nauium artifici,& carpentario,& machinarũ ſtructori,& ædes fabricanti, infinitiſq; alijs cõmunis materia eſt: creta quoq; multarũ eſt artiũ
materia,& lapides,aliaq; vniuerſa.Itẽ verò medicæ artis,vna cum ſit, infinitæ materiæ ſunt, & corpus ipſum ſanitatem accipiens,& cibi ac potus,& medicamenta omnia,& vocata diætemata. Hæc
igitur mẽ*dicorum materiæ:corpus autẽ tanq̃ id,ex quo finis,aut in quo. Conſtat igitur non ex materijs artes eſſe iudicãdas:neq; enim,ſi quiſpiã alias cõmunes materias,vtq; aliquis dixerit,per acci- * Codex græc. habet αἰτιῶν i.cauſarum.
dens,alias vero proprias atq; propinquas ſingulis artibus ſubijciens, quatenus corpus noſtrum naturale eſt,phyſicæ ſcientiæ ſubiectum eſſe dicat, quatenus ſalubre, medicinæ, quatenus euecticum,
B id eſt bono habitu præditũ aut boni habitus capax exercitatoriæ,propterea alio quopiã, q̃ fine, artes diſtinguit.Nã corpus aliquod ſalubre dicere eius, q iã finẽ cognoſcat, officiũ eſt. Neq; etiã,ſiqs
præceptis artes diſiungat,aliunde,q̃ à fine poteſtate ſumit initiũ: propria nanq; cuiuſq; artis præcepta finis conſtituit atq; dijudicat: quippe hæc artis propria ſunt,quæ dignoſcens aliquis ad finẽ aſſequendũ proficit.Siquidẽ grammaticæ, muſicæ,fabrilis, & aliarum cuiuſq; artium quæcunq; præcepta aut finem ipſum euidenter, aut quod in ipſo melius, celerius've eſt, præbere valent, hæc artis
propria ſunt,quæ vero ad finẽ aſſequendum cõferunt nihil,ea nequaquã artis propria dicẽda ſunt.

A fine Artes omnes diſtingui atque conſtitui. CAP. 29.

ITaq; omni ex parte ad finem properare,ab eoq; artes iudicare præcipit ratio: propter hũc enim
& communibus actionibus,& proprijs præceptis atq; principijs differũt:nam hæc & ſecundũ
artium fines euariant. Quandoquidem ſanitas finis eſt:hæc vero in calidis,frigidis,humidis,ſiccisq;
conſiſtit. In iſtis planè & materiæ, & contemplationis circa huius cognitionem principium verſatur:ſed diſſimili ratione medicus phyſicusq; id tractat. Quod ipſum diſſimiliter ſcilicet à ſcientiarum fine cognitum eſt atque diſtinctum.Neque ab re ſemper finem ratio inuenit,omnium,quę in
artibus continentur,regulum atque iudicem.Nam cuiuſq; artis conſtitutio inde ſumit initiũ.Quis
C enim medicinam conſtituere properaſſet, niſi ſanitatis bonũ prius optauiſſet? aut ædificatoriã, niſi
& hic domum? aut textoriam,niſi veſtem prius expetiuiſſet? Quin & ars reliquas omnes conſtituẽs
hinc & ipſa accepit initium. Alibi vero à nobis oſtẽſum eſt,quo quiſpiam modo propoſito fine ſuã
ipſius artem per methodum comperiat. Eumq;, qui præſentem librum exacte intelligere cupiat,
in illo prius verſatum eſſe neceſſe eſt: ita enim euidenter cognouerit ſub vnam eandemq; contemplationem vtranque partem incidere,ſalubrẽ videlicet,atq; curatricem. Verum,ſi ego,quæ in alijs
voluminibus à me latiſſime diligenterq; explicata ſunt, in hunc omnia librum cõferre velim, Menemachi Menodotiq; libros me huius prolixitate ſuperaturum ignorarem.

Artem circa humanum corpus correctricem eſſe probat, eiusq; partes enumerat. CAP. 30.

CÆterum artem circa corporis bonum verſantem prorſum vnam eſſe ex antedictis (vt arbitror) ſatis declaratum eſt,atque ex dicendis in poſterum nihilo ſecius declarabitur,nõ ta[illegible]
quo ipſam nomine appellare oporteat, iam adhuc manifeſtum eſt. Neq; enim forſan medicatiua,
neque exercitatoria,ſed aliud quippiam appellanda eſt,forſan autem & in totum ars iſta, quemadmodũ & pleræque aliæ,nomine caret,ſed hoc quidem paulo poſterius ſpeculabimur. Verum vnũ
eſſe humani corporis bonum, quicquid illud ſit, ſicut aliarum etiam omnium ſubſtantiarum, eſſe
D autem & de ipſo artem vnam,ſiquid vnquam aliud,& id quoque verum eſſe confirmo, nec non &
eandem vtrique methodum ineſſe. Vna igitur circa humani corporis bonum arte verſante,in præſentia omnes eius particulas ſpeculemur:nã ſic & eius,quæ ſalubris vocatur,quæ ſit poteſtas,prorſũs dignoſcemus, vt in hac etiam parte methodo aliqua vtentes ſectionem faciamus, genus artis
corpus noſtrum tractantis contemplaturi: At non in ſola ipſa contemplatione finem eius ſitum eſſe,ſicut arithmeticæ,aſtronomiæ,ac phyſicæ,ſed quiddam etiam & circa corpus ipſum facere,neminem præterit:quòd neque verò in ipſa actione deſinat,quemadmodum ſaltatoria, poſtquam agere
deſijt,nihil oſtendere valens,& id quoque omnibus conſtare arbitror. Igitur in confeſſo eſt eam inter effectiuas aut acquiſitiuas eſſe collocandam,poſtquam neque inter contemplatiuas,neque inter
actiuas inuenta eſt:ſed neque inter acquiſitiuas numeratur, qualis eſt ars illa, quæ harũdine, & quæ
hamo piſces captat, vtq; in vniuerſum dicam,qualis eſt venatoria: aliquid enim eorum, quæ ſunt,
iſtæ capiunt,ac poſſident:nihil autem,quod prius non eſſet, ipſæ faciunt. Inter reliquas igitur effectrices humani corporis ars reponitur. Iſtarum vero duplex officium eſt: aut enim aliquod integrum, quod prius non erat, efficiunt, aut ex parte vitiatum corrigunt. At, quæ nunc quæritur,
ars totum hominis corpus moliri nequit, ſed per partes inſtaurare poteſt perinde, vt veſtium ars
ſarctoria,neque ad eundem,vt hæc,penitus modum. Natura nãque & corpus fabricatur,& ipſum

imbecillum rurſus confirmat, vt ars veſtiaria: ipſius vero naturæ miniſtra eſt ars, quæ in præſentia E
veſtigatur. Cõcedatur igitur, vt procedat oratio, nos ipſam correctiuam appellare: ſed aut multum
corrigit, aut pauxillum: quę eius pars multum ſemel corrigit, medicatiua curatiuaq; nuncupetur:
quæ vero pauxillum, conſeruatiua. Eius ipſius quoq;, quæ multum ſemel inſtaurat, permultæ ſunt
differentiæ: omnis enim quantitas in multitudinem innumerabilem ſecari poteſt. At, quia, de ipſis
dicere non eſt nobis in præſentia propoſitum, hæc ſanè pars dimittatur, illa vero, quæ pauxillum
emendat, diuidatur. At hęc quoq; inſignibus differentijs tripartito diſtingui videtur: aut enim exa-
ćte perfecteq; valentem accipiens in hoc ipſum gradu conſeruat: hanc autem partem euecticen, id
eſt boni habitus ſeruatricem, vocant: alteram eorum, qui iam morbum euaſerunt, refectricem, quã
ſanè & non nulli recentiorum medicorum analepticen, hoc eſt inſtauratricem, ſeu reſumptricem
appellant: inter vtrãque pars ea collocatur, quæ ab ipſis proprie ſalubris nominatur, nam vulgo &
conſeruatiua ſimul & ſalubris dicitur. Tres igitur hæ partes conſeruatiuæ modo enumeratæ, ana-
leptice, ſalubris: & euectice, ſunt quidem omnes ſub ea medicinę parte, quæ exigua vitia tollit: inter
ſe autem ratione maioris minoriſq; diſſentiunt, magis enim parua caſtigat euectice, minus vero ſa-
lubris, hac adhuc minus parua emendat analeptice. Quidam vero & quartam particulam adiece-
runt, in hac conſeruatiua, quæ ab ipſis proprie prophylactice, id eſt præſeruatoria, vocata fuit, facul- F
tatem ei oppoſitam habentẽ, quę à morbo proxime liberatos recreat. Haſce autem ambas ancipitis
quodam modo eſſe naturæ inter contrarias totius artis partes nemo ambigit, dico autem inter eam,
quæ magna vitia, & eam, quę parua diſſoluit. Curatiua ſanè pars ꝙ magna vitia, euectice autem atq;
ſalubris ꝙ parua diſcutiat, id quoq; perſpicuum eſt: in medio vero ambarum interſtitio inſtaurati-
ua nominata atq; præſeruatoria poſitæ ſunt, ſi ad ſalubrem euecticenq; comparentur, nõ exigua vi-
tia emendantes: ſi ad curatiuam, non magna. Propterea, & quicunque ambas has partes neutras ap-
pellauerunt, haud male mihi ſenſiſſe vſi ſunt. Sed de his alia eſt habenda oratio.

Ab initio poſitæ quæſtionis ſolutio. CAP. 31.

IN præſenti autem contemplatione de conſeruatrice artis humanum corpus gubernantis parte
tria diuiſionis membra ſupponantur, vnum de corporibus ſecũdum habitudinem valentibus:
alterum de ijs, quæ in habitu ſana ſunt: tertium de bono habitu præditis. Primumq; inſtauratiuum
appelletur, nihil enim in pręſentia cum illis de nomine digladiemur: ſecundũ ſalubre: tertiũ euecti-
cum, hoc eſt boni habitus conſeruatiuum: duo priora in melius ducentia, in optimo ſtatu tertium
conſeruans. Atq; his ita poſitis ab initio agitatæ quæſtionis meminerimus: erat autẽ (vt exiſtimo)
huiuſmodi, vtrum ad medicatiuã, an ad gymnaſticam, pars ſalubris vocata pertineret. Non abſq; ra G
tione igitur inter initia ſermonis noſtri diximus omnem quæſtionem ſub definitionẽ cadere: nam,
quid ſit medicina, quid gymnaſtica, cũ nouerimus, non amplius difficile fuerit inuenire, ad vtram
ipſarum ſalubris referatur. Ipſa quidẽ ſalubris quid' nam ſit, iã mihi manifeſte explicauiſſe videor:
aut enim tota pars conſeruatoria, aut ex illis tribus partibus vna, quę in medio verſatur inter euecti-
cen, ſ. vocatam, atq; analepticen, & eſt circa ſanitatem in habitu: mihi quidem reliquum nihil aliud,
quã de nomine, controuerſia eſſe videtur, res ipſa autẽ minime in obſcuro verſari tantiſper, dũ ſupe
rius declarata concedantur, ac fixa permaneant. Atqui cũ ipſa ſtrictim atq; per capita recenſuero,
mox ad nominũ interpretationẽ me conuertam. Quemadmodũ igitur bonorum veſtimentorum,
ædium, atq; calceorum, perinde & corporis vnã quandam artem eſſe conſtituo, cuius duas has eſſe
[illegible]s, vnam [illegible]cientem, corrigentem alteram, amboq; hæc naturæ prius ineſſe, ſed ipſarum alteri,
corrigenti ſcilicet, humanã artem opitulari: quæ & ipſa bipartito diuiditur, in curatricẽ partem ſeu
medicatricem, atq; in alteram conſeruatricem, quæ & ſalubris vocatur. Ipſius vero tres partes ſunt,
analeptice, euectice, ac toti generi cognominis ſalubris. Itaq;, ſiue de tota conſeruatrice parte, ſiue
de eius particula, quiſpiam quærat, ad vtram artem pertineat, ad medicatricem'ne, an ad corporis
exercitatoriam, totam rem prius (vt nunc ego feci) perſtringẽtem, ita deinde ipſum explicare opus H
eſt, Quòd, vna corporis ars cum ſit, licet volenti eam medicinam appellare: ſin hoc non placeat, exer
citatoriam: ſin id quoque diſpliceat, totam artem nomine carere dicens vnam eius partem medici-
nam, alteram exercitatoriam, appellato: ſi neque id probas, ſalubrem quandam artem curatiuæ ex
diuerſo oppoſitam, eiuſq; partes (ſi velis) diæteticam gymnaſticamq; dicito. Singula enim nomina
ſi interpretabere, ita vniuerſum, quod quærebas, indeptus fueris.

De Nominum ſignificatione. CAP. 32.

AT his auditis quidã, heus vir bone, dicẽt, nõ queãdmodũ tu ſtatuere volueris, diſtinguẽda sũt
noĩa: ſed vt recte habet, partitio faciẽda eſt. Iterũ igit̃ iſtis ita reſpõdẽdũ eſt: heus tu meminiſ-
ſe debes noſtrã non amplius de rebus eſſe contẽplationẽ, ſed nominũ explanationẽ nobis eſſe pro-
poſitã, neq; id nos etiã tergiuerſamur: ac de nominibus nõ his ſolũ, ſed & de alijs oĩbus illud in vni-
uerſum pronuncio, nihil eruditũ in mediũ adduci poſſe. Sed, ſiue Aſſyriorũ linguæ vocabulũ ſit,
ab ipſis Aſſyrijs res diſcenda eſt, cui nomen illud indiderunt: ſiue ſit Perſarum linguæ, aut Indorũ,
aut Arabũ, aut Æthiopũ, aut omnino aliorũ quorũcunq;, illos percunctari oportet: nomẽ enim ip-
ſum per ſe ſolum prolatum nihil indicat. Meam igitur ſententiã accepiſti. Ceterũ non nulli aſſerũt
ipſis nomen aliquid ſignificare, vnde huiuſce rei cauſa ego permulta Celtarũ, Thracum, Myſorũ,

Phrygumq;

A Phrygumq; nomina colligens iuſſi,vt à ſingulis rem ſignificatã manifeſtarent: illis aũt in ſola Græcorum lingua id ſe poſſe facere dicentibus,hoc vocabulum,λιμένα (latine portum dicas)propoſui: illis vero locũ,vbi naues in ſtatione quieſcunt,ſignificare affirmantibus,at Theſſali,reſpondi,quod à nobis forũ rerum venalium dicitur, ita nominãt. Sed iſti Theſſalicã linguã ſcire ſe negabãt, tanq̃ ſanè illud ipſum nõ confitẽtes,quod ab initio dicebatur,nullũ nomen,cui rei inditum ſit,aliter poſſe cognoſci, niſi ab ipſis impoſitoribus edoctus fueris. Cæterũ aduerſus ita dementes alia mihi oratio ſeparatim ſcripta eſt: res ipſas vero diſcere volenti,& præcipue ac maxime huic veluti optimo operi ſtudenti,rerũ præterea nomina mutuę locutionis cauſa percipere cupienti,vſum gręcorum interpretabor.Neq; id in horum oĩum nominibus oĩbus faciam: id nanq; enarratoriæ cuiuſdã, aut grãmaticæ peritiæ,munus eſt: ſed Attica potiſſimũ nomina,ſecundo & Ionica me cognoſcere fatebor, non nulla etiã Dorica atq; Æolica: ſed in hiſce linguis plura me ignorare,q̃ ſcire, in Attica vero plura me ſcire, q̃ ignorare concedam. Quòd ſi tu & de nominibus loqui velis, Homerus vtique canit,

Vir medicus multis alijs tibi dignior eſto,
Dira venena trahens,& pharmaca mitia fundens,
Multa ſalubria miſcens,& lætalia multa,
B Doctior eſt cunctis medicus mortalibus vnus:

Vtpote arte medica languida corpora medicamentis manuariaq; opera curante.

De Diætetica: & quo tempore gymnaſtica & athletica exortæ ſint. CAP. 33.

AN vero & alia tertia medicationis pars diætetica appellata Homeri temporibus extaret, ego nulla id coniectura aſſequi poſſum.Sed me vetuſtior, & quem magis græcorum res noſſe veriſimile eſt, Plato philoſophus antiquos Aſclepiadas hac medicinæ parte non admodum vſos eſſe aſſeuerat. Verum medicinæ tres has eſſe partes, artemq; male habentia corpora curantem ab vniuerſa græcia iatricen,hoc eſt medicinam,appellari,nemo ferè eſt, qui eat inficias. Gymnaſticæ autẽ artis nomen Homeri ſeculo non dum repertum erat,neque quiſq̃ omnino gymnaſta (ſicut medici nomen inuenies) vocabatur.Quemadmodum neq; etiam apud Platonem gymnaſticæ nomen frequenter reperire licet,ſed pædotribam magis,q̃ gymnaſtam,huiuſce artis profeſſorem appellat: nã paulo ante Platonis tempora gymnaſtarum ars exorta eſt, quo etiam tempore & athletarum exercitatio emerſit. Priſcorum enim ſeculis vir vnus operarius naturalia munia exequens, vere bono habitu robuſtus in certamen deſcendens nõ lucta modo, ſed etiam curſu certauit, atque etiam duobus his,& iaculo præterea, & arcu,& diſco, & curru, alios vnus ſuperauit: poſtea vero hæc diſiun-C cta ſunt, qualemq; Homerus vnum Epeum fecit ad cuncta quidem ſecundum naturam munia obeunda omnium ignauiſſimum,ſed ſtrenuum pugilem, cuius artis in ſolis certaminibus vſus eſt, tales omnes euaſerunt,neque arare,neque fodere,neque iter facere,neque aliud quicquam pacis,ac multo minus belli opus,egregie præſtare valentes.

De Bono habitu athletico & ſalubri,quatuorq̃ materijs corpus noſtrum alterantibus. CAP. 34.

HOrum hominum bonum habitum in ſuperioribus vituperauimus, artemq; pariter gymnaſticam ipſos inſtruentem: aliumq; bonum habitum laudauimus tutiſſimum iuxta, & ad omnes naturales actiones maxime idoneum: cuius materiæ effectiuæ ſimul & conſeruatiuæ duæ ſunt, & ſalubris vocata victus ratio, & exercitatio. Quatuor nanque genere cum ſint omnes materiæ, à quibus corpus noſtrum commutatur,manuaria functio, medicatio, exercitationes, ac victus ratio, vna eſt ægrotis inutilis, duæ vero ſecundum naturam ſeſe habentibus. Ægrotans nanque in multis medicamina, manuum operam,victuſq; rationem poſtulans, nulla ex parte exercitatione eget: exquiſite vero ſanus corpus exerceat, & certa quadam victus ratione vtatur, neceſſe eſt, ſed medicamenta, aut manus miniſterium, non requirit.

Salubris artis partem eſſe Gymnaſticam, & quid de ea Hippocrates & Plato ſcripſerit. CAP. 35.

D SAlubris igitur artis pars eſt gymnaſtica: abundeq; de vtroq; præcepit Hippocrates, quæcunq; de aeris natura, locorum, aquarum, ventorum, anniq; temporum noſcenda ſunt: item de cibis, potibus,atq; vitæ inſtitutis, accuratiſſime oĩa perſcribens: ex iſtis.n. victus ratio,quam diætam gręci vocant,integratur: haud ſecus & de idoneo tempore,magnitudine,ac qualitate nõ exercitationis tm̃,ſed ẽt frictionis, ſatis diſſeruit. Plato à parte totum cognominare viſus eſt, non ſalubrem artem, ſed exercitatoriam appellans,tum quia exercitatio beneualentium præcipua ac propria eſt,tanquã nullo pacto ipſa ægrotis vtentibus, tum ꝙ eam ſolam moderatore egere iudicauit: qñquidẽ exquiſita ſanitate fruens corpus naturalibus appetitionibus vtens, neq; in quali, neq; vſus tẽpore, quicq̃ ſumendis cibis erroris cõmittet: ſed de hoc alibi ſermo habẽdus eſt. Quòd aũt & Plato aliã gymnaſticam vt artis corpus regentis partem nouerit, aliam vero, quam nunc homines celebrant, ex his quiſpiam cõprehendere poterit: tibi.n. eius verba ſubijciam, primaq; ea,quæ in Gorgia ad hunc
« modum ſe habẽt. Duæ res cum ſint,duas eſſe artes dico,vnam animæ, quã ciuilem appello: alteram
« corporis, quã & ipſam vnam quo nomine appellem,non habeo: ſed, vna cum ſit corporis curatio,
« duas partes nomino,gymnaſticam vnam,medicatricem alteram.Hoc loco vnam eſſe artem corpus curantẽ,quę duas principes partes habeat,dilucide Plato monſtrauit: parteſq; ipſius eſſe noĩatas,totam vero noĩe carere,in optimumq; reſpicere,qui & bonus habitus dicit̃,ex hiſce declarat̃. Quorũ

ſingula

ſingula in eodem libro explicauit. Corpus ſanè vocas aliquid & animam? quidni igitur & iſtorum E amborum quendam eſſe bonum habitum non putas? Ego quidem. Quid vero, apparentem bonũ habitum, ſed non vere bonum? quod autem dico, tale eſt: Plerique corpore bene habere videntur, quos haud facile quiſpiam non bene habere ſentiat, niſi medicus, aut gymnaſticorũ aliquis fuerit. Et in ſequentibus, optimum iſtos intueri. Quòd vero ſit iucundiſſimum ab obſoniorum conditore eoq́ʒ, qui græce commotes, latine comptor dicitur, ſpectari, ipſe late declarat.

De vitioſa gymnaſtica, eiusq́ʒ bono habitu vocato Platonis Hippocratisq́ʒ ſententia. CAP. 36.

SEd gymnaſticam illã, qua inſtituuntur athletæ, graui quidẽ nomine decoratam, ſed flagitioſam artẽ, non dum eouſq́ʒ extra naturæ limites progreſſam, quouſq́ʒ eam nunc protulerunt, iam vero non optimum finem, ſed abſolute virium, quibus aduerſarij proſternantur, incrementũ ſibi proponere incipientẽ, in tertio de re publica libro vituperauit in hunc modum differens: Profectò per Iouem inquit ille omnium ferè potiſſimum, ſi quidem vltra gymnaſticam ſuperuacua iſta corporis diligentia producatur: nã & domui gubernandæ, & militiæ, & ſedentarijs magiſtratibus in ciuitate gerendis, incõmoda eſt: præcipuum vero ac maximum, ꝙ ad oẽs diſciplinas, cogitationes, ac meditationes capeſſendas, per ſe ipſam difficilis eſt, capitis ſemper aliquas diſtentiones atque vertigines reformidans, ſapientiæq́ʒ ſtudiũ eorum ortus cauſam aſſerens. Quare vbi ipſa adeſt in virtute exer- F ceri, atque probari, vndique impedimentum obijcit: efficit.n. vt homo ſemper ſe ægrotum opinetur, neque de corporis habitu queri vnq̃ deſinat. Adhuc inferius euidentius gymnaſticæ finem non vires aduerſarios proſternentes, ſed vſum ad naturales actiones, eſſe cõfirmauit ita dicens. Ipſas quidem exercitationes ac labores ad animoſam naturæ partem reſpiciens, illamq́ʒ excitans, ſubibit potius, quàm virium rationem habens, nec, quemadmodum alij athletæ roboris cauſa cibos potusq́ʒ adhibebit. Vndique igitur Platonis ſententia perſpicua eſt Hippocratis mentem de huiuſmodi arte gymnaſtica exquiſite obſeruantis, cuius finis eſt athletarum bonus habitus: ipſam enim tanquam ad omnia ciuilia negocia inutilem vituperat: quod breui oratione ille complexus ita pronunciauit.

in lib. de Alimento paulo poſt dimidiũ. ‖ Affectio athletica non naturalis ſalubris habitus melior eſt: ꝙ ipſorũ vero maxime excellens affectio, ad quam potiſſimum properant, ad ſanitatem periculoſa eſt, quodq́ʒ id Hippocrati Platoniq́ʒ ignotum non fuit, & alibi à nobis dictum eſt.

In gymnaſticam vitioſam rationibus Galenus inuehitur. CAP. 37.

CÆterum, qm̃ ſemel de hoc non vere bono habitu, deq́ʒ vitioſa gymnaſtica ſermonẽ inſtitui, & hæc de his q̃ pauciſſimis potero, perſtringã. Cum in quadam moderatione ſanitas ſita ſit, huiuſmodi gymnaſtica intemperiem exceſſumq́ʒ molitur, multam & ſolidam carnem procreans, ſan- G guinisq́ʒ copiam q̃ tenaciſſimi adaugens. Neque.n. vires tm̃, ſed etiam molem pondusq́ʒ corpori adijcere conatur, vt hac etiam ratione aduerſarius opprimi valeat. Neque igitur amplius reperire difficile eſt artem hanc omnibus naturalibus actionibus ideo eſſe inutilem, & alioqui periculis obnoxiam. Quod.n. in omnibus veris artibus maximum ſtudium eſt ad ſummum eius, quod appetitur, peruenire, id in iſta peſſimum eſt, cum eam affectionem, quæ ex ſententia Hippocratis præter naturam eſt, tanq̃ naturalem adipiſci cõtendat. Siquidẽ naturæ bona, quo procedunt magis, creſcũt, atque augentur, eò meliora euadunt: nõ naturalia vero omnia tanto deteriora ſunt, quanto maiora. Vnde iſtorum non nulli repente obmuteſcunt: alij ſenſum motumq́ʒ amittunt, ac penitus attoniti fiunt, mole iſta præter naturam ac multitudine inſitum calorẽ extinguente, liberumq́ʒ ſpiritui tranſitum intercludente: quicunque autem ex ipſis mitiora patiuntur, effracto conceptaculo ſanguinem vomunt aut expuunt. Huiuſce igitur boni habitus opifices, quorum hęc mirabilia ſunt volumina, quæ à corruptas aures habentibus in præſentia circũferuntur, iam prorſus ab hoc noſtro libro ablegemus, ſiquidem tu quoque chariſſime Thraſybule cognoſcis, iſtos neque dignos eſſe putari, vt à me reſponſionem accipiant. Quid enim iſtis plus erit, qui heri aut nudius tertius præter naturam crapulari atque dormire deſierunt: ad tantumq́ʒ audaciæ peruenerũt, vt de rebus illis temere impu- H denterq́ʒ contendant, de quibus neque illi facile pronunciare audent, qui iamdiu earum cohærentiam pugnantemq́ʒ naturã aſſequi ſtuduerunt? Quod'nam iſti profundũ eruditum graueq́ʒ præceptum audientes condiſcere poterunt? Mirãdum eſſet mediusfidius, ſi, cum neq́ʒ illi oẽs, qui à primis pueritiæ temporibus in optimis diſciplinis verſati ſunt, boni contẽplationis huiuſce iudices eſſe valeant, illi, qui ſeſe in certaminibus ad vincendum exercuerunt, degeneres aũt & ibi victoria caruerunt, ac repente gymnaſtæ effecti ſunt, ſoli mentis acumine præcellent. Atqui vigilia cogitatioq́ʒ nõ rudis, magis, q̃ ſomnus, perſpicax ingenium reddunt: idq́ʒ ab omnibus ferè hominibus, qm̃ omniũ veriſſimum eſt, adagium decantatur, Craſſus venter ſubtilem mentem non parit. Forſan igitur puluis adhuc ſolus ſapiẽtiam ipſis cõparauit, nam lutum, in quo crebrius volutati ſunt, quis ſapientiæ conditorem eſſe arbitretur, & ſues cernens in ipſo conuolui? at non in latrinis, inter quas quotidie vitam traduxerunt, par eſt ingenij ſolertiam procreari: atqui præter hæc nihil aliud ipſi prius agebant. Oẽm enim ipſorum vitam in hoc circo verſari cõſpeximus aut edentium, aut bibentium, aut dormientium, aut ventrem exonerantium, aut ſeſe in puluere lutoq́ʒ voluentium.

De veræ gymnaſticæ authoribus, & ſub qua parte medicinæ ſit. CAP. 38.

HIs itaque dimiſſis (veras.n. artes & non ſceleratas contẽplaturi in hunc ſermonem incidimus)

legitimæ

A legitimæ gymnaſticæ authores iam accerſamus Hippocratē, Dioclem, Praxagoram, Philotimum, Eraſiſtratum, atq; Herophilũ, & quicunq; alij totã artem ad corpus pertinentem didicerunt. Proxime vero Platonem loquentē audiuiſti, eius nullũ eſſe proprium nomen. Ne igitur totius artis corpus curãtis vnum nomen quærito: neque.n. inuenies. Verum, ſi forte de ipſa ſermonem habere inſtitueris, contentus ſis Platonem imitatus ita differere: Vna cum ſit corporis curatio, duas eius partes appello, vnam gymnaſticen, alteram curatricē: ſanorum quidem gymnaſticen, ægrorum vero curatricem. Sed illud magis conſideratione dignum, Platonem nõ ſalubrem artem curatrici in partitione oppoſuiſſe, quemadmodum antedicti oēs viri fecerunt: quorum vnius (ſi placet) meminero, qm̃ [a] eius volumina paſſim celebrantur. Inquit igitur Eraſiſtratus in primo de tuenda ſanitate: Neq;.n. medicus inueniri põt, qui ſeſe ad tractanda ſalubria contulerit. Deinde ſubiungit: Cruditates.n. ab aliquo affectu prouenië̃tes, & ipſarũ curationes, ad [b] † medicatiuorũ non ad ſalubriũ tractationē rediguntur. Deinde iterum progrediēs addit: Siquod vero in corpore vitiũ extiterit, propter quod aſſumpta ſemper corrumpentur, [c] † neq; in æque malos ſuccos, ac ſunt priores, conuertuntur, hmõi affectionē medici eſt, non tuendæ ſanitatis magiſtri, diſſoluere. Item paulo poſt: Præcipere de his, aut has diſcutere, medicos, nõ ſalubres decet. Videtur.n. iſte non artē quandã ſolum, perinde vt
B alij oēs, ſed ē̃t eius profeſſorē ſalubrē appellare: queādmodũ, vt cenſeo, & medicatiuæ profeſſorem medicũ vocat: vt artis corpus curantis, cuius nullum propriũ apud græcos nomen erat, in duas principes partes diſtributæ, ſicut ipſas partes medicatiuam ſalubremq;, ita & earum profeſſores medicum ſalubremq;, appellemus. Eodem modo autem & pleriq; alij medici nominibus vſi ſunt.

A * aliqui codices hñt αὐτῶν id eſt ipſorum, aliqui vero αὐτὰ id eſt ipſa.

B † *medicatiuam.*

C † In græco codice ea lectio videtur eſſe melior, quæ hēt ὄντως, non aũt ἐκ, vt legendũ ſit, atque ita in æque &c. & tñ codices manu ſcripti hñt ἐκ.

Cur Plato ſalubrem Medicinæ partem gymnaſticam dixerit. C A P. 39

CÆterum, vt videtur, Platonis temporibus non dum græci aut artem ipſam, aut eius profeſſorē ſalubrem appellare conſueuerunt. Neque.n. Hippocratis liber ſalubris, ſalubris inſcribitur, ſed alter de rõne victus, alter de aquis aere & locis inſcribitur. Forſitan aũt (vt proxime retuli) neq; ſanis opus eſſe rõne victus Plato opinabatur, ſed ipſis gymnaſticã ſolam ſufficere: neque.n. inſtauratiuam partem, aut præſeruatiuam, ad gymnaſticã fortaſſe pertinere exiſtimat: medias.n. ipſas (vt dixi) collocatas, vtri volueris, adijcere potes. Quòd ſi & ipſas medicatiuæ adiungas, exigua erit ſalubris portio de aere, aqua, locis, exercitationibus, cibiſq; tm̃ conſiderans: atqui neq; de cibis oĩbus, ſed de illis tantum, qui ad ſecunda fruentes valetudine pertinent. Quin etiam fortaſſe, cum aeris regionum aquarumq; notitiam medicus præoccupaſſet, vtpote curatiua parte ante conſtituta, nihil amplius de ipſis non ſolum medicis, ſed etiam ſalubribus inſtituendis, præter artem exercitationum
C rationem tradentem diſcendum ſupererat. Quamobrem neque abſurdum fuit & à parte nomen habente totum appellari. Verum hæc de nomine eſt, non de re, diſputatio.

Quomodo ſit recte Medicina partienda. C A P. 40.

AT ſi quiſpiam (quod & ſupra poſui) id ipſum perſpiciens non de re, ſed de vocabulo, inſtitutum eſſe ſermonem, me & de hoc aliquid dicere præcipiat, melius eos facere dixero, qui duas totius artis principes partes ſalubrem curatiuamq; appellant: quandoquidem in diuidendi methodis didicimus eiuſdem gñis res per oppoſita mēbra partiri. Exēpli nãq; gratia de aĩalibus dicēs alia eſſe aerea, alia aquatilia, ſi addat, alia rationalia, perabſurdũ euidēter faciet: nam prior partitio ignea terreſtriaq; adijci poſtulat, hæc.n. proportione aerijs aquatilibuſq; reſpondent: ſecunda vero in diuidendo rõnalibus irrationalia opponi requirit, ac eadem rõe mortali quidē im[illegible] ſuet[illegible]n, pedeſtri volucre natatileq;, opponitur: extremæ nãq; abſurditatis eſt aĩalium aliqua immortalia eſſe dicere, aliqua pedeſtria, aliqua bipeda: Ad eundem ſanè modũ in arte corporis prꝫſide ſiquis eã partiens inuenire partes quærat, & ægros curantē medicatiuã, ſanis conſulentē ſalubrē, appellabit. Quin immo ē̃t melius, vt & nos antea dicebamus: Ars corporis curã hñs emēdatrix cũ ſit, qua parte magna vitia corrigit, medicatiua ſeu medicatrix nominabitur: qua vero exiguas noxas
D tollit, ideoq; præ exiguitate, num ē̃t ab initio corrigat, ſenſum ſubterfugiens, cõſeruatrix dicet̃: quin ē̃t aptius à materijs has partes morbidã, ſiue ægritudinalē (vt ita dicã) vnã, ſalubrē alterã appellaueris. Quòd ſi rurſus velis ſalubrē ſeu cõſeruatiuã partiri (vtroq;.n. modo licere appellare dictũ eſt) à ſubiecta ipſã materia in tria diduces, vt ſupra retulimus, in refectricē vocatã, & in ſalubrē ſm ſpēm, prꝫterea & in boni habitus effectricē: nã ſingulis dictis partibus, ꝓpria materia ſubijcit̃, vni ſm habitudinē valens corpus, alteri ſm habitũ, tertiæ bono habitu præditũ: accidit.n. ipſa corpora eodem cum partibus artis noĩe appellari. Quòd ſi ſm auxiliorũ materias artē hanc ſalutarem, conſeruatricemq; diſtribues, in quatuor partes ſecabitur, vna ſiquidē in aſſumptis: altera in ijs, quæ fiunt: tertia in ijs, quæ euacuantur: quarta in forinſecus occurſantibus verſatur: per hꝫc enim ſanitas cuſtoditur. Pars igitur ſalubris artis in ijs, quæ aſſumuntur, verſans, ciborũ potionumq; ad ſanitatis cuſtodiam pertinentiũ ſcientia eſt: quæ vero in ijs, quæ euacuãtur, ſudores, deiectiones, vrinas, in vniuerſumq; omnia, quæ corpus noſtrum excernere debet, conſiderat: quæ exterius incidē̃tium eſt, aerem, aquã, ſalſuginem, mare, oleum, aliaq; huiuſmodi oĩa ſpeculatur. At quarta pars artis, quæ ſupereſt, in ijs, quæ aguntur, poſita, exercitationibus, appellatiſq; græce epitideumatis, hoc eſt ſtudijs, continetur: inſomnietas nanq;, & vigilia, ſomnus, venus, ira, curæ, lauatio, ex hoc genere ſunt. Atque ſingulorum enumeratorum ſalubrium quantitas, qualitas, occaſio, dignoſcenda eſt.

Quæ

Quænam vera ars gymnaſtica dicenda ſit, quæ vitioſa. CAP. 41. E

QVantula igitur ſalubris artis pars eſt de exercitationibus ſcientia: rectius.n. puto gymnaſtica ars appellabitur, quæ oĩum exercitationum facultatis cognitio eſt. Nam, quę ad palæſtram ſolum pertinent, cognoſcere, perquã exiguum eſt, oĩbusq; mortalibus minime vtile. Quandoquidem nauigare, fodere, metere, iaculari, currere, ſaltare, equitare, venari, armis certare, ligna findere, baiulare, & agrum colere, omniaq; alia ſm naturam facere, q̃ lucta exerceri, melius eſt. Vnde tibi iam intueri licet nõ modo ſalubris artis portiunculam eſſe gymnaſticã, ſed etiã gymnaſticæ minimam eſſe particulã luctandi ſtudiũ, huicq; cognata athletarũ profeſſio & affectionis cuiuſdã non naturalis effectiua, vitioſamq; artem ſibi propoſitam hñs, optimum quidẽ boni habitus finẽ præ ſe ferentem, ſed oĩa alia potius, q̃ bonum habitũ producentẽ. At huius improbæ artis iſti miſere luctati repente ſcientiſſimi euaſerunt: veræ aũt legitimæq; gymnaſticæ Hippocrates & nuper cum ipſo enumeratus illuſtriũ virorũ cœtus peritus eſt. Quẽadmodũ vero ad curatiuam partem pertinentia non rite omnia ab oĩbus ſimul tradita ſunt, perinde & de exercitationibus non vera omnia pręcepta tradidere: verum in præſentia perperam de ipſis locutos caſtigare propoſitum non eſt, ſed gymnaſticæ nomen declarare, qꝫ ſcilicet hęc facultatum in exercitationibus poſitarum, quemadmodum & medicamentaria facultatum in medicamentis repertarum, ſcientia quędam eſt: ambæ enim hæ partes à materijs denominationem ſortitæ ſunt, ſicut & aliæ, quas paulo ante recenſui. F

Reprehendit malam medicinæ diuiſionem. CAP. 42.

ATq; hinc eos male ſentire conſtat, qui in diuidenda tota arte gymnaſticam medicatiuæ opponunt: illa nanq; à materia, hæc à generali cõmuniq; actione appellationem habet: nam primæ actiones ſingulares ſunt, veratro aut ſcãmonio, exẽpli cauſa, purgare, venã ſoluere, os excidere, inediã indicere, cibũ exhibere: poſt has aliæ cõiores, ac iam vſes, medicari, manus opera vti, rõnem victus inſtituere, oĩbusq; iſtis cõe mederi. Quẽadmodũ, vt puto, iterũ actionibus circa ſana corpora accõmodatis oĩbus cõis eſt conſeruatio: ac, quiſquis per diuiſionẽ medicatiuo conſeruatiuum opponit, cognatorũ oppoſitionẽ facit: vtrũq;.n. ab actione noĩatum eſt: quẽadmodum rurſum à ſubiecta materia morboſum atq; ſalubre: ab auxiliorum aũt materia medicamẽtarium ac gymnaſticum, hoc eſt exercitatorium: illud enim morboſi & medicatiui pars eſt, hoc ſalubris & conſeruatiui.

De proportione artium ſeruientium & dominantium. CAP. 43.

CÆterum hoc loco diligenter mentis acies excitanda eſt, ne gymnaſticum palæſtræq; pręfectũ eundẽ nos efficere, totiusq; gymnaſticæ particulã quandã luctatoriã (vt ita dicam) conſtituere nos prætereat: quandoquidẽ, & qui luctas oẽs & frictionũ ſingillatim oẽs actiones rite obire valeat, iſte panifici, coquo, ædificatori proportione reſpondet, facere quidẽ panes, obſonia, ędes ſcientibus, minime tñ, quid in ipſis optimũ ſit, quid non optimũ intelligẽtibus, quam've facultatẽ ipſorũ vnũquodq; ad ſanitatẽ habeat, non dignoſcentibus. Nempe ars, quæ corpus humanum curat, vt crebro ante repetitũ fuit, vna eſt, aliæ vero huic materias cõparant: neq;.n. alutarij cerdones, quibus calceatis, quibus ſine calceis ambulare melius ſit, nouerunt, ſed neq;, quibus calceari quidẽ melius eſt, quo tñ calceorũ genere vti debeant, cõpertum hñt. Id aũt Hippocrati haud ignotũ eſt: cuidã.n. arbylis lutũ calcantibus calceari præcepit, nõ tñ ipſe arbylas cõficeret. Quẽadmodũ neq; imperator galeã, loricam, haſtã, clypeum, gladiũ, aut ochreas conderet. Præterea neq; ædificator de excelſa aut humili [illegible] quid[illegible] nouit, aut de conuerſa ad occidentẽ, aut orientẽ, aut ad aquilonẽ vergente & frigida, aut ad auſtrũ & calida, aut tenebricoſa, aut illuſtri, aut de humili eius parte, ſiue ſuperiore, aut [illegible] humida, vel ſicca, ſed quã vtilitatẽ iſta ſingula, quam've noxã afferãt, prorſus ignorat. Perinde vt panifex etiã, cuinã puriſſimus panis, cui furfuraceus, cui multus aut paucus, quo've tempore ſit dandus, ignorat, ipſos vero panes egregie conficit. Eadẽ rõne & coquus lentẽ, hordeũ, alicam, betã, aut aliorum aliquid, nullius ipſorũ vires cognoſcẽs, eſui tñ apta reddere peritus eſt. Id genus artes materias oẽs arti corporis curatrici ſubminiſtrant, quẽadmodũ his ipſis aliæ, panifici quidẽ frumentũ agricola, furnum furnifex, arborum ſucciſor ligna, carpentarius abacum, carpentario aũt ipſi rurſum alius aſciam, amuſſim alius, item alius ligna: at alutario cerdoni itidem cultrum fabrilis ars, coria pellium concinnatrix pedis effigiẽ (calopoda græci vocant) carpentaria: ædium quoq; ſtructori ſculptores, lapicidæ, laterũ figuli, & carpentarij, illi quidem lapides, iſti lateres, hi vero ligna idonea præparant. Omnes igitur id genus artes mutua ope indigẽt, & perfectioribus materias ipſas, ex quibus finem ſuum aſſequuntur, ſuppeditant: & inſtrumenta optima, per quæ illas adornant, efficiunt,

deArti.com.4. t.13.7ª.284.b

G

H

Quomodo alijs artibus Medicina præſit. CAP. 44.

OMnibus his aũt, ceu quædã architectonica ars, corporis curatiua præſidet: ſiquidem ædificatoriæ, vt tales quaſdã ædes extruat, præcipit, cerdonicæ calceũ, panifici panem, culinariæ obſoniũ, alijsq; ſingulis, vt quæq; apta eſt, quid actura ſit, imperat. Sed huiuſce artis corpus curantis, ſalubris appellata pars eſt, cuius quadripartito diuiſæ partis vnius gymnaſtica particula eſt. Ea igitur tot artium veluti quædã princeps habetur, equeſtri ſanè, qñ equitare oporteat, venatoriæ ſimiliter, & vniuerſim cuilibet alij aĩalia captanti, cum ipſarum vſus poſtulat, modũ, occaſionẽ, qualitatemq; demonſtrans: haud abſimili rõne & fodientibus, & metentibus, & ligna cædentibus, & nauigantibus, & ſaltantibus, & quodcunq; aliud agentibus præſidens ipſa dominatur atque imperat.

A *De arte Pædotribica.* CAP. 45.

VNa quædam inter id genus artes & illa eſt, quæ in luctationibus verſatur: appellemus autem eam, ſi lubet, græco vocabulo Pædotribicam. Hæc.n. eorum nihil intelligens, quæ ad vtilitatem noxamq́; corporis faciunt, decentes, varias, ſternendi vim habentes, facilesq́; ac minimo labore apprehenſiones ſimul ac motiones, haud minus, q̃ ſaltatoria, comperit. Verum hæc corporis curationē non vſurpat: at iſta pædotribica, neſcio quomodo, præ nimia ſenſus hebetudine, veluti ſeruus attonitus, in optimum herum, gymnaſticam ſcilicet, inſurgit. Quemadmodum ſiquis grauis armaturæ miles, aut eques, aut ſagittarius, aut funditor, aut iaculator, Imperatori aciem ſtruenti, armanti, & in prælium educenti, rurſumq́; receptui canenti, pertinax aduerſetur: inſaniret.n. & iſte, ſi Imperatorem ad priuatas actiones prouocans atque laceſſens, in iiſq́; præſtantior inuentus, aut communicari ſibi imperium dignum putaret, aut ſuam ipſius artem imperatoriæ partem exiſtimaret: nihilo ſecius, arbitror, & pædotriba inſaniat, aut gymnaſticam ſcire ſe, aut eius partem poſſidere perſuaſus, cum miniſter tantum ſit: vt enim miles artis imperatoriæ, ſic pædotriba gymnaſticæ miniſter eſt. Ipſe nanq;, quatenus exercet, exercitatoriæ: quatenus vero luctandi artem exercet, alterius cuiuſdam profeſſionis miniſter eſt, quam ego proſtratoriam {recenti vocabulo} appello. Non

B ſolum autem eos ita appellant, qui athletas exercent, ſed etiam gymnaſtas: nihilo minus ſecundum rei veritatem aliud eſt ars pædotribica, quemadmodum ſagittaria: proſtratoria vero, qualis eſt imperatoria: at gymnaſtica, qualis eſt medicina: duabusq́; artibus præpoſitis hæ ſingulæ deſeruiunt. Ita enim & alutaria, vt militi alicui optimum calceum paret, ab arte imperatoria docetur: vt ad ſanitatem vero idoneum ſtruat, ab arte corporis gubernatrice admonetur. Nec non & culinaria ſalutare obſonium medico ſalubriq́; concinnat: guſtatui vero iucundum ac voluptarium non amplius id arti cuipiam, ſed adulationi potius cuidam finem ſibi nō ſanitatem, ſed voluptatem proponenti. Igitur & luctatoria id, quod ſanitatem optimum eſt, ſalubribus & gymnaſtis vocatis adipiſcitur: quod autem ad affectionem athleticam pertinet, illi vitioſæ arti ſæpius à me repetitæ, ſe ipſam quidem gymnaſticam appellanti, rectius autem proſtratoriæ nuncupatæ nanciſcitur. Lacones vtique & ipſum Cabbalicen, id eſt vim ſternendi habentem, nominant: eumq́; magis cabbalicum, non qui robuſtior, ſed qui magis in hac arte verſatus fuerit, nominant.

In Vitioſam gymnaſticam inuehitur. CAP. 46.

VErum enimuero omnis bene inſtituta reſpublica hoc genus artis odit, ac deteſtatur, quę omne vitæ robur vimq́; proſternat haud in bonam affectionem corpora traducens. Ego vtique ple-

C runq; multis athletis, qui præſtantiſſimi eſſe videbantur, quiq́; multas in certaminibus coronas meriti ſunt, me ipſum valentiorem eſſe expertus ſum: quandoquidem in omnibus itineribus faciendis, in militaribus actionibus, magis præterea in ciuilibus atq; ruſticis negocijs inutiles prorſus reperiebantur. Siquando vero & amico ægrotanti aſſiſtere vſu veniret, in conſulendo, ſimul ſpeculando, auxiliando omnium erāt ignauiſſimi, atq; hac ratione à ſuibus quidem minime ingenio differunt. Nihilo minus tn̄ inter hos infœliciſſimi nullaq́; vnquam victoria inſignes repente ſe ipſos gymnaſtas nominant: deinde (vt arbitror) inconcinna barbaraq; voce non minus, quàm ſues, vociferantur. Non nulli autem ipſorum & de frictione, aut de bono habitu, aut de ſanitate, aut de exercitationibus volumina ſcribere aggrediuntur: deinde de illis agere contradicereq́; audent, quæ nullo vnquam tempore didicerunt, vt quidam proxime in Hippocratem inuectus, tanquam non recte de frictione tractantem. Verum non nulli, qui aderant, medici & philoſophi ad me venientes, vt totam ipſis huiuſce rei rationem explicarem, à me petiuerunt: quod cum feciſſem, omnium primus Hippocrates hunc locum optime tractaſſe viſus eſt. Tunc gymnaſta ille ſponte nullo docente eruditus in medium repente prodiens, puerumq́; exuens nos eum iuſſit fricare atq; exercere, aut de frictione exercitationibusq́; tacere: deinde clamans dixit, Quando enim vnq̄ Hippocrates in caueam

D ludorum, quando in palæſtram deſcendit, qui neq; forſan rite oleum infundere ſciebat? Ad hunc ſanè modum iſte vociferabatur, & alioqui neq; tacens audire, nec, quæ dicebantur, intelligere poterat. At nos præſentibus per ocium diſſerebamus improbum illum hominem perinde facere, vt coquus ac paniſex de ptiſſana ac pane diſputare audentes, deinde clamitantes, quando Hippocrates in culina aut piſtrino verſatus eſt? Paret igitur mihi placentam, aut panem, aut iuſculum in olla †condiat, atq; ita deinde de ipſis ſermonem faciat.

†*Aliter, aut oſtreum.*

Cur tota Ars humanum corpus regens Medicina, eiusq́; profeſſor Medicus vocati ſunt. CAP. 47.

IGitur fortaſſe dixeris, cur Hippocratem omnemq́; ab ipſo manantem ſectam medicos nominamus, ſi non vniuerſæ arti corporis gubernatrici, ſed ſoli eius parti, quæ laborantibus opitulantur, id nomen indidimus? Videtur enim totam artem complecti, vt neque eam partem, quę de exercitationibus eſt, negligat. Hanc huiuſce rei fuiſſe cauſam ſuſpicor, quoniam, cum prima totius artis pars curatiua, quod & maxime neceſſaria eſſet, conſtituta ſit, deinde per multum ocium conſeruatiua ſalubriſq; vocata ei adiecta fuerit, totam artem à parte denominari contigit; quemadmodum, & in alijs pleriſque fieri aſſolet. Quandoquidem & geometras appellamus non circa planas ſolum figuras, verum etiam circa ſolida verſantes: nulluſq; his temporibus inuenitur, qui, vt geometra, ſic & ſtereometra nominetur, ſed nomen defecit. Vt etiam ſalubrium non cor-

porum,

porum, non ciborum dico ſalubrium, ſed virorum iſta ſcientium ab Eraſiſtrato medicis ex aduer- E
ſo diſtinctorum. Pariter & trierarchas veteres græci triremium principes nuncupabant: nunc vero
iam omnes vtcunque naualis exercitus duces, etſi triremes non ſint naues illæ, eo nomine appellãt.
Huiuſce rei quoddam ſimile circa medicinam atque medicos euenit: à prima enim conſtituta par-
te, vt & ipſa tota corporis gubernatrix ars, medicina, ipſe artis profeſſor, medicus nominaretur, tem
pore procedente effectum eſt. Quamobrem neque ab re nunc quiſpiam interrogatus, cuiuſnam
artis pars ſit illa facultas, quæ tuendæ ſanitatis notitiam tradit, medicinæ reſpondere poterit: latius
nanque fuſo & amplificato vocabulo neque dum partem, ſed integram humani corporis artem ſi-
gnificante, Hippocrates, & omnes, qui hac tempeſtate florent, iure medici nomen inuenerunt, ar-
tiſq; ipſius duas maximas partes agnoſcunt, curatricem ſcilicet atq; ſalubrem: itemq; ſalubris ip-
ſius partem eſſe gymnaſticam ſciunt, quemadmodum à nobis ſupra diſſertum eſt. Itaque, ſicut Hip
pocrates, Diocles, Praxagoras, Philotimus, atque Herophilus totam corporis præſidem artem, vt
ipſorum teſtantur volumina, callebant, ita ſanè ediuerſo Theon, atq; Trypho vitioſam illam athle-
tarum artem tractantes, quemadmodum item & ipſorum libri declarant, preparationem quoddam
exercitium nominantes: rurſum aliud partitionem, aliud vero perfectum, item aliud apothera-
piam, quærenteſq;, num ſecundum talem circuitum fatigare, atque exercere athletam oporteat, F
aut ſecũdum alium modum: profectò & eorum me capit admiratio, qui hoc tempore athletas exer
cent, quando eos ſalubrem facultatem ſuæ ipſorum artis partem eſſe, dicere audio. Quando enim
hęc neque veræ gymnaſticæ pars, ſed contra ſalubris facultatis illa pars ſit, quid opus eſt de flagitio-
ſa iſtorum arte dubitare? Quæ cum neque artis corpus curantis vllo modo pars eſſe poſſit, cuidam
præterea exercitationi præſidet, quæ non ſolum à Platone atque Hippocrate, verum etiam ab alijs
omnibus medicis atque philoſophis contemnitur.

FINIS SECVNDÆ CLASSIS.

aa bb cc dd ee ff gg hh ii kk ll mm nn oo

Omnes ſunt quaterniones præter aa, qui eſt ternio.

VENETIIS, APVD IVNTAS

GALENI
LIBRORVM
TERTIA CLASSIS

MORBORVM AC SYMPTOMATVM differentias omnes & cauſas & tempora explicat.

QVINTA HAC NOSTRA EDITIONE, *non parum ornamenti adepta: locis pluribus quàm in aliis ſuperioribus editionibus, ad græcorum librorum fidem emendatis.*

Locis etiam Hippocratis in margine adnotatis, quos Galenus ſparſim in contextum inſerit.

Librorum catalogum & recognitionem ſequens folium commonſtrat.

Τὸ Αἰτιολογικόν.

VENETIIS APVD IVNTAS M D LXXVI.

IN TERTIA CLASSE HAEC LEGVNTVR

GALENI De Differentijs, & Cauſis Morborum, Symptomatumq́; libri ſex: quorū duo priores à Nicolao Leoniceno, quatuor poſteriores à Thoma Linacro olim ſunt verſi, & nunc denuo ab Auguſtino Gadaldino, ad græcorum exemplarium fidem aliquot in locis emendati. fol. 2
De Differentijs Febrium libri duo, Nicolao Leoniceno interprete, accuratius emendati. 30
De Inæquali Intemperie liber, Thoma Linacro interprete. 43
De Maraſmo, ſeu Marcore liber, Auguſtino Gadaldino interprete, 45
De Comate, ex Hippocratis ſententia libellus ab Auguſtino Gadaldino trāſlatus, & multis in locis emendatus. 48
De Palpitatione, Tremore, Rigore, & Conuulſione liber, Ioanne Guinterio Andernaco interprete, denuo aliquot in locis caſtigatus. 51
De Difficultate Reſpirationis libri tres, Iano Cornario interprete, ab Auguſtino Gadaldino aliquot in locis expurgati. 56
De Plenitudine liber Victore Trincauellio interprete. 76
De Tumoribus præter Naturam liber, ab Horatio Limano conuerſus. 82
De Morborum Temporibus liber, Iohanne Andernaco interprete, denuo aliquibus in locis emendatus. 85
De Totius Morbi Temporibus liber, eodem interprete, aliquot in locis correctus. 86
De Typis liber, ab Auguſtino Gadaldino antiquorum exemplarium græcorum, & veteris translationis ope, translatus. 90
Ad eos, qui de Typis ſcripſerunt, vel de Circuitibus liber, Victore Trincauellio interprete. 91
De Cauſis Procatarticis liber, Nicolao Rhegio Calabro interprete. græce deſideratur. 95
In primum Hippocratis de Morbis Vulgaribus librum Commentarij tres, Hermano Cruſerio Campenſi interprete, pluribus in locis ab Auguſtino Gadaldino nuper emendati. 100
In tertium Hippocratis librum de Morbis Vulgaribus Commentarij tres, eodem Cruſerio interprete, non paucis in locis ab Auguſtino Gadaldino expurgati. 127
In Sextum Hippocratis librum de Morbis Vulgaribus, Commentarij ſex, Iun. Paulo Craſſo Patauino īterprete, ex quarta interpretis recognitione. 152

GALENI
DE DIFFERENTIIS MORBORVM LIBER

Nicolao Leoniceno interprete.

Ab Auguſtino Gadaldino recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

Morborum ſingulorum qui Similares,& Inſtrumentales partes inuadunt, Differentiæ explicantur.

Propoſitum Libri. *CAP. 1.*

PRimum dicere oportet,quid morbum appellemus, vt libri intentio innoteſcat. Secundo loco,quot ſint vniuerſi primi & ſimplices morbi, & veluti aliorum elementa. Deinceps vero tertio, quot ſint ij, qui ex eorum compoſitione proueniunt.

C

Quid Sanitas, quid Morbus, ac quæ Communia Genera ſanitatis, & morbi. *CAP. 2.*

SVmendum vero & hic omnium conſenſu approbatũ principium, ꝙ omnes homines tunc ſe ſanos exiſtimãt, cum partium corporis miniſterio, ad eas quæ in vita neceſſariæ ſunt actiones, ſine aliquo vitio perfungi potuerint: quòd ſi cuiuſpiam partis operatio offenſa ſit, illam ægrotare arbitrantur. His igitur ita ſe habentibus, in duobus his ſanitatem quærere oportet, aut in operationibus naturalibus, aut in fabrica inſtrumentorum quibus operamur. Ex quo fit vt morbus ſit vel operationis vel ſtructuræ oblæſio. Sed quoniam & dormientes,aut alioquin in tenebris & ocio degentes,aut diſcũbentes ſæpe, neq; vlla corporis parte mouemur, neq; alicuius rei extrinſecæ ſenſum habemus(nihilo minus tamen ſani ſumus)hinc perſpicuũ exiſtit,ꝙ ſanitas nõ,operatione,ſed potentia,eſt diffinienda. Vt autem operari poſſimus,ſtructura efficit naturalis. In hac igitur conſiſtit ſanitas. Vnde & hæc ipſa ad operationem vim obtinet cauſæ. Siue igitur naturalem omnium partium corporis conſtitutionem, ſanitatem appellare libuerit, ſiue operationum cauſam,in idem vterq; incidit ſermo. At ſi hoc eſt ſanitas, eius profectò contrarium, erit morbus, vel
D conſtitutio præter naturam,aut læſæ operationis cauſa. Liquet autem,ꝙ etſi diſpoſitionem præter naturam dixeris,cum eo quòd nomine veteris antiquo,idem quoque ſignificabis. Quot vero modis exeuntia naturæ normã impediantur in naturæ operibus corpora,ſi inuenire potuerimus, hac vna via omnium ſimplicium morborũ numerum inueniemus. Sumatur vero & hic conſtans omnium confeſſione principium,Id quod naturale exiſtit,eſſe moderatũ non in animali ſolũ, ſed & in plantis & ſeminibus & omni organo: quod vero præter naturam eſt,immoderatum. Erit igitur ſanitas moderatio quædã,morbus autẽ immoderatio. Quarũ igitur rerum immoderatio morbus ſit,deinceps conſiderandum. An ſcilicet,quorum ſanitas moderatio eſt, eorundem morbus eſt immoderatio? Quapropter ſi moderatio meatuum ſanitas exiſtit, eorundem immoderatio morbus exiſtet. Quòd ſi ex temperantia,calidi,frigidi,humidi,& ſicci,ſanitas pendet, ex eius contrario neceſſario ægrotare continget. Eadem ratione ſi in aliquo alio quopiam genere ſanitas fuerit, in eiuſdem generis immoderatione erit ægritudo. Sed hoc ipſum ratio*nabilius conſideremus. Si quod ſit corpus maximè ſimplex atque vnum, id nunquam (quod dici ſolet) magis minuſ'que ſuſcipit: neq; in hoc genere alterum melius,alterum deterius reperitur. At ſi ex pluribus cõſtet, multi in eo compoſituræ modi, alij meliores, alij peiores contingent. Ex quo illud eueniet,vt ipſa compoſita, conditione meliora & deteriora inueniantur. Id vero quod optimè ſit conſtitutum, inter ea quæ ad

* λογικότερον. ideſt magis logice.

Tertia Claſſis. aaa ij idem

idem genus attinent, optimum exiſtet. Nunquid igitur corpora animalium, magis ac minus ad- E mittunt: tantaq; in ipſis varietas eſt, vt alia quidem optimi ſint habitus: alia ſimpliciter boni, non tamen optimi: alia, quæ etſi ſana dicantur, non tamen ſint boni habitus: quædam vero minus valeant: quædam autem iam ægrotent: atque horum quoque ægrotatio quandoque leuior, quandoque periculoſior: & hæc ipſa, quandoq; vehemens, non nunquam periculum mediocre affert? An omnes ſimiliter affecti ſumus tum ſani tum ægri? Hoc certe dicendum non eſt. Quare animalis corpus nõ erit vnum, veluti atomus Epicuri, aut Aſclepiades incompactorum quid corpuſculorum. Compoſitum igitur omnino. Quod ſi ex atomis, aut ex huiuſmodi corpuſculis incompactis impaſſibilibusq; conſtaret, in compoſitionis qualitate tantummodo, magis minusq; ſuſciperet, veluti domus ex impaſſibilibus conſtructa lapidibus, non tamen habentibus compoſitionem ex omni parte perfectam. Quòd ſi & lapides ipſos aliquo pacto pati contingeret, varios ſanè modos ac multiformes domus eadem in ſuſcipiendo magis ac minus admitteret. Si vero & corporum noſtrorum elementa eam naturam habent, vt & pati & alteraſcere poſſint, non in compoſitione & partium formatione tantum, ſed in totis ſe ipſis, magis minus've corpora ipſa recipient. Atq; ex eo ipſa per ſe tota, tot morborum genera contrahent prima atq; ſimplicia ac veluti aliorum elementa, quot fuerint componentia. Quod vero ſub his verbis per tota alterari ſignificamus, impaſſibilibus elementis nequit F accidere. Neque enim fieri poteſt vt inſectile corpus, quod atomum appellant, quicquam patiatur, ſed in compoſitione ac formatione duntaxat paſſio contingit.

Triplicem eſſe animantium Corporum Compoſitionem. CAP. 3.

Compoſitio" autem atq; formatio in corporibus animalium triplex reperitur. Prima quidem carum partium quæ ſimilares appellantur, veluti arteriarum, venarum, neruorũ, oſſium, cartilaginum, ligamentorum, membranarum, & carnium. Secunda inſtrumentalium, cerebri, cordis, pulmonis, hepatis, ventris, ſplenis, oculorum, & renum. Tertia vero totius corporis. Etenim harũ vnaquæq; partium inſtrumentaliũ, ex alijs quibuſdã ſimplicibus vt ad ſenſum eſt conſtituta: illarũ vero quælibet, ex primis conſtat elementis. Carnis igitur, quatenus caro eſt, in cõpoſitione tantum quatuor elementorum differentia cõſiſtit: at quatenus pars eſt inſtrumentorũ alicuius, in formatione & magnitudine. Et ipſorum itaq; inſtrumentorum, in eiſdem erunt diſcrimina. Vbi itaque dixerimus de partium ſimilarium morbis quot numero ſint, & qui nam iuxta ſuppoſitionẽ primã, veniemus ad ſecundã, ad eam ſcilicet quæ totam per totã ſubſtantiam alterari & trãſmutari ſupponit. A.l.1.f.1.d c.1.h

Quæ ſint Prima Genera ac Differentiæ morborum. CAP. 4.

Svnt autem duæ primæ paſſiones, altera ampliatio meatuum, altera anguſtatio. Nam ſi prima G elementa ſupponãtur impaſſibilia, nullæ erunt aliæ præterquam in compoſitione paſſiones. Sola autem compoſitio ea, quæ nuper diximus, diſcrimina recipit. Quare neceſſe eſt ſimilarium quamlibet partium tunc ſuum habere robur, cum meatuum moderationem obtinet: qua moderatione corrupta, à naturali diſpoſitione digrediatur oportet. Sed quoniam vnaquæq; mediocritas duplicem patitur corruptionem, alteram exuperantiam, alteram defectum, liquet ꝙ primæ paſſiones corporum ſimplicium duplices erunt, quarum alteræ ex ampliatione, alteræ ex anguſtatione meatuum conſiſtunt. Et os igitur & caro & aliarum vnaquæque partium, quæ ſi ad iudicium ſenſus referantur, ſimplices ſunt, cum aut denſitatem aut raritatem immodicam habuerint, malæ affectæ eſſe cenſentur. Quòd ſi in vtroq; exceſſu mediocritatem ſeruauerint, quantum vtique earum operationibus fuerit maximè opportunum, tunc vtiq; ſupremum ſanitatis gradum obtinere dicentur. Breues vero à medio ad vtrunque extremorum euerſiones, donec partis operatio omni noxã ſenſibili caruerit, nequaquam ægritudines appellabimus. Plurima vero in his maioris & minoris ratio inuenitur, † vtpotè inſalubri & morbida natura magnum occupante interuallum, cum ab exquiſitiſſimo ſanitatis modo & temperie receſſerit: vnde in hoc ſpatio omnes ſanorum differentiæ locabuntur. Secundum ab hoc quod ſequitur interſtitium, in quo ſenſibilis apparet à mediocritate H receſſus, obtinent morbi, donec ad tantam immoderationem natura peruenerit, quòd membro interitum afferat. Neque enim animalium corpora eam habent à natura proprietatem, vt, quomodocunque rareſcere aut denſeſcere poſſint, ſed & huic rei limites natura conſtituit, quos præterire citra diſſolutionem corruptionemq; ſit impoſſibile. Et corporum quidem impaſſibilium ſuppoſitio ita ſe habet. At qui elementa pati ſupponunt, mutuiſq; inter ſe actionibus per ſe tota commiſceri ac temperari, quocunque numero prima conſtare elementa ſupponant, totidem primas eſſe ægritudines neceſſario fatebuntur. Age igitur, ſint prima elementa, numero quatuor, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum, quibus inuicem moderatè confuſis ſanum ſit animal, immoderatè vero, ægrotum, erunt conſequio ægritudines quatuor. Prima, caliditas quæ naturalem exceſſerit ſymmetriam: ſecunda, frigiditas: tertia, humiditas: & quarta, ſiccitas. Hi ſunt iuxta ſecundam ſuppoſitionem morbi vniuerſi earum partium quæ ſimilares appellantur, qui ſanè & ſimplices omnino eſſe videntur. Compoſitorum" vero in nobis inſtrumentorum ægritudines, vtriq; ſuppoſitioni communes exiſtunt. Has igitur breui ſermone exequemur. Sed hoc ipſum præ omnibus, quemadmodum cõmunes ſunt, oſtendamus. Cum oporteat, membrum quodlibet ad ſenſum compoſitum (quod & diſſimilare appellant) ſi rectè opus ſuum perficere debeat, non ex qualibuſcũq; A.l.1.f.1.l. c.3.g

† Ex cod. græ. ĩpreſſis vertendum, vtpotè cũ magnũ ſit interuallũ ab immoderatione morbida ad moderationẽ exquiſite ſalubrem. Aliqui tñ antiqui codices habent, vtpote cũ magnum ſit interuallũ ab immoderatiõe ſalubri ad moderationẽ exquiſite ſalubrem. quæ videť eſſe melior lectio.

ſimplicibus

A ſimplicibus particulis,neque ex numero,aut magnitudine qualibet non ſatis opportuna, neque ex quouis modo cōpoſitionis,conſtare, in quatuor his generibus quæuis inſtrumentorū ægritudo cōſiſtet. Proprias autem vnumquodq; genus ſuſcipit differentias (id quod primo diximus loco) cum forma membro conueniens fuerit vitiata,quoniā ſcilicet vel figuram incōmodam,vel concauitatē, vel meatum acceperit, aut vnum aliquid horum amiſerit quod adeſſe oportuerat. Ex hoc genere etiā ſunt læuitas & aſperitas non cōmodè permutatæ. Secundi generis,quod ad numerum ſpectat, in primis ac ſimplicibus partibus duplex eſt morborum differentia, aut quia deficiat aliquid quod haberi erat opportunum,aut ſuperabundet quod minime ſit neceſſarium. Tertij quoque generis, quod cōſiſtit in magnitudine, duplex eſt morborū differentia, ſi quid aut nimium adoleuerit quod minus eſſe decuerat, aut minus ſit extenuatum quod maius eſſe expediebat: ex quo fit vt totum inſtrumentū non recte ſuum impleat officium. In reliquo autem genere morborum ſecundum compoſitionem,aut poſitu variato naturali,aut mutata partium cōmunicatione,differentię conſtituentur. Quemadmodum verò prima quæq; inſtrumenta, aut integram ex ſimplicibus corporibus cōpoſitionem,aut vitioſam ſortiuntur,atq; ex eadem cauſa vel ſana ſunt, vel morbida: ita rurſus ex his ipſis inſtrumentis primis, coagmentantur ſecunda. Muſculus enim & vena & arteria inter prima

B inſtrumenta connumerantur: digitus verò inter ſecunda: atque hoc magis, pes, & pede magis crus. Vniuerſaliter.n. quęcunq; ex ſimilaribus partibus coaleſcētibus vnius operationis gratia ſunt cōſtituta,inter prima inſtrumenta cenſentur: quæcunq; verò rurſus ex his componuntur, etſi vni totius inſtrumenti actui quàm maxime obſeruiunt,inter ſecunda connumerantur. Eædē verò & horum inſtrumentorum erunt ægritudines, quæ dicuntur eſſe primorum. Sed inſtrumentorū differentias alibi executi ſumus,quæ potiſſimum prima appellantur, & quæ ſecundo poſt hæc, & quæ tertio & quarto ordine collocentur: quippe ſunt aliqua quæ ambiguas vtrinq; habent notas, vt videantur,tum ad primū,tum ad ſecundum ordinem pertinere. Hoc verò in loco non adeo ad exactū eſt conſideratio redigenda. Id vnum tantū animaduertere oportet,ſimplex'ne ad ſenſum, an cōpoſita ſit animalis particula: ſimplicis enim, primæ (de quibus diximus) ægritudines naturalium elementorū differentia determinantur: ad compoſitam autē ſecundæ pertinēt, quæ vtriq; ſuppoſitioni cōmunes exiſtunt. Nullum verò ægritudinis genus,neq; in ſimplicibus, neq; in compoſitis corporibus inſu*per reperitur,quod vtriſq; ſit proprium: ſiquidem via diuiſionis id impoſſibile oſtenditur. Vnum tamen cōmune eſt omnium & ſimplicium & compoſitorū corporum, ſiue prima ſint inſtrumenta,ſiue ſecunda,ſiue tertia,quod nunc explicabimus. Ad huius verò inuentionem, viam *In ātiquis co. græcis additur ετι.ι. inſuper.

C nobis præſtat,quædam in omnibus dictis particulis natura cōmunis. Si quid enim cōmune omnibus inſit,quatenus ſecundū naturam ſe habere dicuntur, quod vel vſum aliquē, vel actum animalibus largiatur,omnino eo corrupto cōmunis quidam aſſidet morbus. Sed quid'nam hoc eſt quod omnibus commune exiſtat? Suarum vnicuiq; vnitas partium: quæ,cum affuerit,cauſa erit vt pars quęlibet vna eſſe dicatur,vnumq; actum vel vſum perficiat: quòd ſi qua ſolutio contingat,partis illius erit ægritudo. Quam verò appellationem in ſingulis partibus ægritudo ſortiatur, paulò inferius dicemus,quando dictorum generum differentias,in ſpecies ſecabimus particulares.

De Morbis Partium Similarium. CAP. 5.

ID igitur iam exequamur,rurſus à prima ſuppoſitione exordientes. Duæ,iuxta hanc,in ſimilaribus partibus erant ægritudines,quę meatuum immoderatione conſtabant,vel eorum ſcilicet ampliatione vel anguſtatione. Vtriuſq; verò earum eſt differentia duplex, Anguſtationis quidem, corporis vndiq; in ſe ipſum compreſſio, atq; ipſorum obſtructio meatuum: Ampliationis autem, eiuſdem corporis ad omnem partem extenſio, ac meatuum quædam veluti expanſio, contingens ex concurſu elementorum,quæ proprie corpora appellari aſſeuerant, cum prima ac ſimplicia ſint. Siquidem quæ ex ipſis fiunt compoſitiones,vocant ſyncrimata,id eſt concretiones. Iuxta verò ſup-

D poſitionem ſecundam duæ ſunt ægritudinum differentiæ, cum videlicet partes ſimilares non nunquàm ſolis qualitatibus alterantur, non nunquàm verò ad eaſdem partes aliqua confluente ſubſtantia in qua eædem ſunt qualitates. Et ſecundum quidem modum, ex quo tumor aliquis corporibus aduenit,nemo ferè medicus ignorat. Nam & eryſipelata, & inflammationes (quas gręci phlegmonas vocant) & tumorum genera, quæ ab eiſdem œdemata, phymata, & phygethla appellantur, & ſtrumæ, elephantiaſes, ſcabies, lepræ, vitiligines, tumores duri,in hoc genere comprehenduntur.

l.1.f.1.d.3. 1.fol.3.c Qui omnes morbi adeo ſunt euidentes,vt neminem poſſint latere. At quos "ſola intemperies primarum committit qualitatum, ij non omnibus ita patent, niſi cum plurimum à naturali habitu pars receſſerit: tunc enim facilè affectus ipſe ab omnibus deprehenditur, veluti qui ſuperante caliditate ac totum obſidente animalis corpus, febris nuncupatur. Eadem verò caliditas quandoque in ſingulis animalis partibus ſenſui ſubijcitur, veluti in cruribus cum quis nimium ea ambulando fatigauerit,aut in manibus cum remigando, aut agrum fodiendo, ſiue aliquid tale faciēdo ad laſſitudinem vſque peruenerit: tunc enim & ijs ipſis qui labore oppreſſi ſunt, & alijs tangentibus, feruidiores ſentiuntur. Quòd ſi ex alicuius humoris profluuio magnus quidam tumor parti adiectus ſit,erit ex ſecunda morborum differentia. Ex prima autem erunt, & illa quæ nuper conumerauimus, & ſi qua præterea diſpoſitio aut ex Solis aduſtione, aut ignis calefactione, quemad-

modum eæ, quæ ſquammeæ appellantur, in certa animalis parte, aut toto corpore contrahatur. Cũ E
verò morbus frigidus eſt, calido quidem contrarius, in extremis quandoque partibus vſqueadeo
patens diſpoſitio contingit, vt ipſæ emortuę decidãt: Nec minus vniuerſum aliquando patitur cor-
pus, ſicuti iter agentibus in valido frigore accidit: nam plerique ex his in ipſa via cõmoriuntur: ple-
rique verò antequàm domum perueniant, ad hoſpitium algidi ac ſemianimes deferuntur. In mor-
bo autem attonito, & comitiali (alterum apoplexiam, alterum epilepſiam græci appellant) & tre-
more, & diſtentione neruorum (quam græci ſpaſmum vocant) talis ſæpe accidit paſſio. Nam & ij
quos in itinere vſque ad mortem frigus oppreſſit, talibus rigoribus corripiuntur, quales græci em-
proſthotonos, opiſthotonos, ac tetanos appellant: {quoniam modo in anteriorem, modo in poſte-
riorem, modo in nullam flectitur partem, ſed rectum atq; immobile corpus intenditur:} Non nul-
li autem his paſſionibus quas congelationes nominant, affliguntur: Alij ſimile quid ijs qui morbo
attonito laborant, patiuntur. In " his verò paſſionibus omnibus in quibus ſuperuenit aliquod acci- A.l.4.f.1.c. fol. 42.b
dens, ipſum multorum diſtrahit intelligentiam, vt accidens ipſum putent ægritudinem, atq; ægritu
dinem accidentis cauſam. Nam qui operationum læſiones putant, ægritudines, hi non abſq; ratio-
ne, neruorum diſteliones, inſenſibilitates, torpores, & reliqua huiuſmodi, ęgritudines vocant. Nos
verò ab initio de nominibus edocuimus, ne quempiam fortè lateret in hiſce omnibus, non de rebus, F
ſed de vocabulis tantummodo diſceptari. Illos potius quiſpiam iurè meritoq; taxabit, qui ſuam nõ
ſeruant hypotheſin. Sed licet aberrẽt, plus ſe tamen cæteris ſapere exiſtimant; audire enim licet eos,
cum interdum diſtinguere conantur, dicentes: Si neruorum diſtenſio ſequatur inflammationem,
ipſam eſſe aduentitium quoddam, atq; accidens inflammationis: ſi vero ſolam intemperiem, ægri-
tudinem. Hæc de febre ipſa arbitrantur, nimirum, ſi poſt ſenſibilem alicuius membri aduenerit af-
fectum, accidens eſſe: alioquin ægritudinem ac paſſionem eſſe cenſendam. Qui quidem ob id ſunt
accuſandi, q non expectantes donec ab alijs confutentur, ipſi ſe ipſos reuinciunt. Qui verò ſuppo-
nunt operationum læſiones appellari morbos, neq; à primo diſcedunt inſtituto, vel etiã aliud quod-
dam ſimile parum aduertunt, in nominibus tantummodo decipi, res verò ipſas rectè aſſequi, ſunt
exiſtimandi. Sed de omnibus ad medicinam pertinentibus nominibus, eſt à nobis alibi plenius ex-
plicatum: & ſi quis rectè his vti cupiat, librum illum curioſius inſpiciat. Quoniam verò hic locus
rerum cognitionem præcipuè deſiderat, ea quæ deinceps ſequuntur (ſeruata quam diximus no-
minum ac vocabulorum proprietate) aggrediamur. Diximus de calidis & frigidis affectibus, qui
omnis ſubſtantiæ effluentia vacant. Eadem ratione & humidæ & ſiccæ conſiſtent ægritudines, tota
alteraſcente corporum natura, nullam extrinſecus materiam in ſeſe recipientium. Exiguæ itaque G
permutationes, non facile deprehendi poſſunt. Magnæ verò maniſeſtiſſimè patent, in membris
præſertim, quæ emoriuntur: nam quædam veluti ſalita ac valde exiccata apparent, id verò non ita
crebro euenire ſolet: quędam adeo muccoſa & relaxata viſu ac tactu ſentiuntur, vt ſi aliquam ex ip-
ſis partem manibus tractandam accipias, protinus effluat, atque inſtar aquæ excidat digitis: Hoc
idem in putridis oſſibus vſu contingit: alia enim non longè ab arena diſtare videntur, ſimilia his
lignis quæ ſunt vetuſtate corrupta: alia veluti mucida ſunt: Quæ omnia humiditatis vel ſiccitatis
immoderata intemperies ad mortem perduxit. Omnes verò alij exigui membrorum à naturali
temperamento receſſus à multis ignorantur, & ab eiſdem imbecillitates appellantur. Nam ſi in-
flammatio, aut vlcus, aut aliquid huiuſcemodi ventriculum infeſtet, nullam præterea cauſam cur
cibus non concoquatur exquirunt: ſi verò nihil horum ſit, aiunt eſſe ventriculi imbecillitatem, tan-
quàm aliquid dixerint præter id quod ſit euidentiſſimum, malam videlicet ciborum coctionem:
quid enim eos aliud dicere arbitrandum, niſi ventriculi in ſuo opere perficendo debilitatem? Hoc
autem non eſt quod quærebatur, ſed quæ cauſa ſit eiuſdem debilitatis: cur enim ventriculus ſuum
officium debiliter impleat, cum neque vlcere, neque inflammatione, neque tumore indurato, neq;
ſimili aliquo morbo afficiatur? neque enim illi ſine vlla omnino cauſa, concoquendi cibum facul- H
tas eripitur. Quare relinquitur, vt aut immodicos meatus, aut qualitatum intemperiem cauſari
ſit neceſſarium. Ex quo etiam illud facile intelligitur, nulli earum ægritudinum quæ partibus ſi-
milaribus accidunt, poſſe vnquàm rectam curationem adhiberi, niſi primorum elementorum ani-
maduerſio fuerit adiuncta. Sed aduerſus hos alibi, quemadmodũ expedire videbatur, diſſeruimus.
At quod præſentis intereſt loci, agnoſcere oportet ventriculi imbecillitatem, aut venæ, aut arteriæ,
aut muſculi, aut aliorum (vt ſimpliciter dicam) inſtrumentorũ, tum animalium, tum vitalium, vel
ob meatus immòdicos, vel ob qualitatum intemperiem, neceſſario prouenire. Quo pacto verò ta-
les eorum affectus ſint agnoſcendi, non eſt præſentis negocij: non enim indicia explicare, ſed ipſas
primas enumerare ægritudines in præſenti ſtatuimus. Ego verò iam videor eas omnes commemo-
raſſe, quæ partibus ſimilaribus tribuuntur.

De Morbis Partium Inſtrumentalium. CAP. 6.

PRoximum eſt vt eas iam exequamur, quæ inſtrumentalium ſunt propriæ. In his igitur ali-
quam omnino eſſe partẽ, operationis cauſam, reliquas verò ad vſum aliquem huic parti ſub-
miniſtrandum à natura creatas, alibi oſtendimus. Totius autem inſtrumenti operatio, tum maximè
atque præcipuè detrimentum patietur, cum pars illa ægrotauerit quæ operationis eſt cauſa. Sed &

aliarum

A aliarum immodici affectus impediant operationem. Quęcunq; igitur non per ſe ipſas impediunt, ſed ea ratione, ꝙ primo operationis inſtrumento officiunt, cauſæ morborum ſunt, non ipſæ morbi. Sed in aliquo non lædentes primum operationis inſtrumentum, ipſam operationem impediant, (l. c f. 2. d. 1. g) iam tum huiuſcemodi affectus, ægritudines ſunt appellandæ. Fiunt autem (vt diximus) vel naturali formatione permutata, vel non ſeruato numero partium opportuno, aut vnicuique parti conuenienti magnitudine, vel ꝙ non, vt naturalis poſitus expetebat, ipſę cohæreant. Cum enim (vt iam demonſtrauimus) illa animantium natura opifex, nullam partem corporis temere affinxerit atque formauerit, ſed ob eum finem omnes, vt vel melius, vel tutius, totum inſtrumentum, proprium exequatur officium, neceſſarium omnino earum oblæſiones, quæ vel penitus operationem prohibēt, vel ſaltem impediunt, ægritudines putari: quæ verò ad offenſionem tendunt primi inſtrumenti operationi accommodati, ægritudinis cauſas (vt nuper dicebamus) appellari.

De Morbis qui contingunt in Genere Confor mationis. CAP. 7.

(ibidem.) OB hoc igitur, qui & introrſum aut extrorſum ſunt cruribus, aut pedum plantis leuigatis, deterius ingrediuntur, quoniā in his vitiata eſt figura naturalis. Sicq; qui ex perfractis oſſibus B male conformati fuerunt, actionem membri probam nō habent. Neq; ij etiam rectè agere poſſunt, quibus ob morbi, qui arthritis appellatur, magnitudinem articuli ſuis ſedibus exciderunt: aut perfractis ſupercilijs quæ iuxta dearticulationes ſunt, facilè articuli ad ſuperiorem partem exiliunt ac dilabuntur: aut ſupra exreſcente callo, tota dearticulatio, ob loci anguſtiam, ad motum inhabilis redditur. Et hæc quidem figurarum vitia aduentitia exiſtunt. Natiua verò cum protinus in vtero matris formatio deprauatur, quod in quacunque corporis parte contigerit, ex ea infirmum atque imbecillum animal redditur. Oportet enim cordis, pulmonis, ventriculi, cerebri, linguæ, ſplenis, & renum, & aliorum omnium figuram conſeruari: nam, ſi aliqua noxa interuenerit, totum neceſſario inſtrumentum in ſuis deficiet operibus. Iam verò cauitatum omnium, quæ partibus debentur, tum magnitudo tum multitudo niſi ſeruetur, neceſſario earum occaſione læditur actio. Multæ verò huiuſmodi ægritudines, non nullæ coalitu quodam, non nullæ verò lentorum ac craſſorum humorum obſtructu conſiſtunt, aliæ verò ipſis corporibus nimium exiccatis, aut ab aliquo ex circunſtantibus ingruenti ac comprimenti, anguſtioribus effectis adueniunt. Ipſorum quoque corporum, quæ tales meatus ſortita ſunt, ſubſtantia eſt aliquando indurata vel inflammata, vel ſyderata, vel ſuppurata, aut inflata, aut quocunque modo aliam adiunctam atque aduentitiam adepta C magnitudinem: ac deinceps ad interiores cauernas tumorem refundens, cauſa eſt vt obſtruantur meatus: Qui quidem ab ijs plurimum differunt, quos prioris ſectæ auctores ſuppoſuerunt ex primorum atque impatibilium corporum fieri conuentu. Nam inteſtinorum, venarum, arteriarum, atq; omnium huiuſcemodi inſtrumentorum meatus, hos inquā meatus magnos ac manifeſtos omnes perſpicuo videmus. (l. 1. f. 2. d. 2. g) Quod ſi ex ipſis aliquis ob nimiam paruitatem ſenſum effugiat, non tamen propterea ex eodem genere cum illis exiſtit, quos prior ſecta ſuppoſuit. In omnibus verò huiuſcemodi affectibus in quibus corpora in tumorem attolluntur, atque ex eo meatus intercludi aut anguſtiores effici contingit, non nunquā vna tantū prouenit ægritudo (obſtructio ſcilicet) quæ lædit operationem, non nunquā præter hanc altera, corporis ſcilicet diſpoſitio, quæ obſtructionis eſt cauſa. Nam ſi id, cui tumor accidit, corpus, nullam propriam habeat actionem, vna tātum erit ægritudo obſtructio: eius verò cauſa, non tamen adhuc ægritudo erit corporis tumorem gerentis affectus. Si enim ita contigerit, vt patiente tunica venæ, quæ exempli gratia eſt in concauis hepatis partibus, is meatus, per quem ad ea quæ in gibbis receptacula mittitur ſanguis, reddatur anguſtior, duæ hac ratione erunt ægritudines, altera ipſius venæ affectus, altera meatus obſtructio. Impedit autem venæ quidem affectus, ſanguinis optimi generationem, obſtructio verò diſtribu- D tionem: vtraque verò operatio animali eſt neceſſaria. Nam pro confeſſo habetur, ꝙ quæcunq; diſpoſitiones primo lædunt operationes, ægritudines nuncupantur. Si verò nihil ipſa patiente vena, lenti tantummodo ac craſſi humores impacti meatibus diſtributionem impedierint, vna tantùm erit viſceris ægritudo, puta obſtructio. Idem euenit inteſtino, ſi ſola adſit obſtructio, vna tantum erit ægritudo: eodem verò inflammationem patiente, & propterea interioris ſpatij obſerante ſpatium, ita vt excrementorum deſcenſus prohibeatur, duæ erunt ægritudines. Sæpius enim ex morbo alter contrahitur morbus, vt in ijs quos nuper diximus facile conſtat: nec minus vbi inflammationi, eryſipelati, herpeti, carbunculo, vel tali cuipiam ægritudini, febris adiungitur. Non nunquā verò effectus ipſe, eſt operationis oblæſio, quā decet paſſionem & accidens appellare: eiuſdem autem cauſam, ipſam ægritudinem: Veluti obſtructio cauſa eſt ne alimentum digeratur: refrigeratio verò, vt quis ſenſum habeat difficilem in cauſa eſt: atque ita ægritudo accidenti originem præſtat. Cum verò ipſa diſpoſitio operationem primo impedierit, eiuſdem autem diſpoſitionis cauſa nullā attulerit primo offenſionem, diſpoſitionem quidem ægritudinem: quod autē ipſam facit, cauſam ęgritudinis dicere oportet: Veluti in lentis humoribus atq; obſtructione cōtingit: ipſa ſiquidē obſtructio eſt ægritudo, humores verò ægritudinis cauſa. Quæcunq; igitur ægritudines concauitatibus aduenniunt cū præter modum obſtruuntur vel laxantur, omnes ad formationis

genus referuntur: in his ſiquidem omnibus formatio naturalis quodammodo vitiatur. Atnec læ- E
uitatem nec aſperitatem fruſtrà partium opifex natura molitur. Quare & in hoc genere per omnes animalis partes morbi contrahuntur, cum id quod natura læue eſſe oportuerat, aſperum fit: aut è diuerſo, quod aſperum, læue. Euidentiſſima autem in hoc genere medicis ſunt, quæ aut læuigatis, aut exaſperatis oſſibus accidunt: quemadmodum etiam & faucium aſperitates, quæ tuſſes committunt, manifeſtiſſimè patent. Illud quoque hoc in loco agnoſcere oportet, ꝙ ſæpius figura particulæ oblæſa aliquem ſimul meatum offendit: Veluti in naſo aliquando vſu euenit, ꝙ ex ictu violento reſimatus, adeo internum compreſſit meatum, vt vel nullo modo, vel ægre per ipſum reſpiraret. Conſtat igitur ꝙ in huiuſmodi affectibus anguſtia meatus eſt ægritudo, nam primum ipſa ſpirandi officium impedit: cauſa verò præcedens, ſimitas naſi, quæ naturalem eiuſdem figuram deprauarit. In genere igitur formationis, cum tantum à naturæ modo diſceſſum fuerit vt operatio lædatur, quæ nuper dicta ſunt ægritudinum diſcrimina fient.

De Morbis qui ad Numerum Partium referuntur. CAP. 8.

IN ″numero vero partium ſimplicium ex quibus vnumquodq; conſtat inſtrumentũ, duæ erunt A. ibidem.
ægritudinum differentiæ, cũ ſcilicet pars aliqua deficit, aut ſuperabundat. In vtraq; verò ipſarũ aliæ differentiæ: nam ex iis quæ ſuperfluunt, Non nulla ſunt ex genere ſecundum naturam, vt ſicui F
ſextus adnaſcatur digitus, aut in oculo vnguis, Græci pterygion nominant, aut in naribus germen aliquod carnis, aut alio quopiam meatu aliud id genus conſtiterit. Ex his verò quædam erunt ęgritudines ipſæ, veluti vnguis: nam ſi multum augmentum ſuſceperit, intuitum impedit, cum pupillam obtenebret. Ægritudinum autem cauſæ, ſunt germina, quæ meatus interſerant: in primis enim obſtructio eſt ægritudo, quoniam & ipſa prima officit operationi. Non nulla verò ſunt quæ toto genere ſunt præter naturam, veluti lumbrici, & vermes quidam minuti quos græci aſcaridas vocant, & in veſica lapis, & in oculo grando, & ſuffuſio, & hypopia, & pus, & verrucarum genera, quas græci acrochordonas appellant, & faui, & atheromata, & ſteatomata, & vitiligines, lepræ, leucæ, & pori, & quæcunque in abſceſſibus reperiuntur. Quòd verò & ex his ipſis quæcunq; operationem primo impediunt, ægritudines à nobis dicantur, ſicuti ſuffuſio, quæ verò nõ ſunt eiuſmodi, ægritudinum cauſę, omnibus conſtare arbitramur. Deficientium autem partium, non nullę quidem funditus abolitæ ſunt, non nullæ verò ex dimidio præciſæ ac mutilatæ. Neque autem obſcurũ eſt multa talia animantibus in ipſo protinus vtero ſolere contingere. Iam verò in lucem æditis atq; perfectis, oſſa quidem ſæpius tota eximuntur è digitis, & artubus, & capite, & coſtis. Non nunquã verò & digitus aufertur, & pes, & extrema manus, & tibia, & cubitus. Extrahuntur etiam venę va- G
ricoſæ, & glandulæ induratæ, & dentes exeſi. Aufertur pariter & gurgulio, & omẽtum, & præputium, & aliqua verendorum particula, nõ nunquã verò & penis integer, quemadmodum & teſtes. Nuper vero quidam in magna neruorum diſtentione quæ totum corpus oppreſſerat, linguæ partem anteriorem mordicus abſcidit: qui demum ex ſpaſmo ſanitati reſtitutus, minus facile ſermonem potuit explicare. Huius generis ſunt ea omnia quæ mutilationes appellantur, labiorum, narium, aurium: & quęcunq; partes carnulentæ vel vi auulſæ, aut putrefactæ, ex toto refectæ ſunt. Nã in his calamitatibus omnibus numerus partium naturalis non impletur, ſiue vna, ſiue duæ, ſiue plures partes defecerint, ſiue integram paſſæ abolitionem, ſiue partim ſublatæ fuerint. Quæcunq; ″ſa- A l 1. f. 1. c. c. 1. fol. 28.
nè ex his operationem impediunt † ſimili ratione, inter ægritudines locabuntur: quęcunq; verò aliquam aliam partem operationis effe[ctricem] refrigerant, aut parce alimẽtum diſtribuũt, ſunt ęgritudinum cauſæ. Quædam verò vtranque rationem complectuntur, & ęgritudinis, & cauſæ: veluti vua cum radicitũs tollitur, & voci detrimentum affert, & pectus ac pulmonẽ refrigerat. Nam cum didiceris in iis, quæ de functionibus atque vſu membrorum ratiocinationes habentur, ꝙ ex omnibus animalis partibus non nullæ quidem operationem toti animali vtilem conferunt: non nullæ autem nihil ipſæ agunt, ſed vſum aliquem agentibus afferunt: liquet earum læſiones, quæ actio- H
nes immediate offendunt, ægritudines eſſe appellandas: earum verò, quæ ad vſum aliquem tendunt, ægritudinum cauſas. Quare, ſi quæ animalis particulæ duplicem actionem aut duplicem vſum habuerint, in vna ſæpe offenſione duplicem ſubibunt vel cauſæ vel ægritudinis rationem. Quòd ſi qua pars ſit, quæ ſimul & vſum & operationis præſtet officium, veluti quibuſdam eſſe videtur & ipſe gurgulio, huius partis amiſſio altera quidem ratione erit ægritudo, altera verò ægritudinis cauſa. Neque ambigitur quòd eius quæ ſupereſt partis, erit ægritudo, non eius quæ amplius non ſit. Nam ſi latius oris ſpatium in illa parte patiatur, vbi nunc eſt ægritudo, eiuſdem ſpatij vuam (quæ & gurgulio appellatur) dixeris eſſe particulam: quòd ſi hæc abolita fuerit, deficit aliquid ſpatio, atque ita totum hoc fit ægritudo, conſtante eo quod ab initio pro confeſſo habebatur, quòd omnis operatio ab aliqua ægritudine læditur. Vel igitur vocem ipſam, vel inſpirationem atque expirationem, actiones non eſſe animalis oſtendere oportet: aut ſi hoc ita ſe habet, pro manifeſto relinquitur, quòd vuæ abolitio palato ægritudinem affert. Simili ratione & dentis amiſſio erit oris ægritudo. Et, ſi quidem vnus fuerit ex iis, qui manducationi obſeruiunt, ea pars qua manducatur offenditur: ſi verò ex iis qui inciſorij appellantur, comeſtio, atque vnà ſermonis explicatio læditur. Eodem modo ſi linguæ dimidia pars abſcindatur, parti quæ ſuperfuerit,

†*Nicolaus Calaber, qui hos libros ad verbũ tranſtulit, ita vertit: ſecundum ſui ipſorum ratione. uidet.n. legiſſe nõ* κατὰ τ̃ ἑαυτὸν λόγον *ut ĩpreſſis, ſed* κατὰ τὸν ἑαυτῶν λόγον.

A rit,ea mutilatio erit ægritudo. Idem in obſcœnis,in omento,atq; omnibus partibus ita affectis eueniet. Et, ſi cui hoc ipſum non ægritudinem ſed paſſionem aut affectum appellare libuerit, non de re,ſed de nomine ſolo contendet. Liquet autẽ ꝙ in lingua,omento, obſcœnis, atque omnibus hmõi partibus hoc pacto mutilatis,erit aliqua magnitudinis diminutio , ipſum verò animal non adeo neceſſario diminuetur vt mutilatum eſſe dicatur,ſed aliquis numerus partium erit ablatus. Siquidem & arteriæ,& venæ, & nerui, & cutis non nunquam, & adeps, & membrana, & caro in talibus affectibus auferuntur: In vua aũt,& varicoſis vaſis excectis,ipſis etiã inſtrumentis aliquem partium numerum auferri continget. Atque hæc omnia ad id attinent genus, in quo membra numero euariãt. Quibuſcunque verò inſtrumentis ſi auferantur quædam,non tñ integræ partes eximuntur, hæc ad vtrunque quodam modo genus referuntur. Nam & particularum ſimplicium numerus,& magnitudo inſtrumenti compoſiti,deficit animali : ſiquidem totum mutilatum eſt. Neque alicui obſcurũ eſt,vtranque paſſionem tum eam quæ ad numerum , tum eam quæ ad magnitudinem pertinet, in ſuperiore genere prædicamenti, in quanto videlicet,poſſe locari. Siquidem quanti aliud continuũ, aliud diſcretum, quod & quantum priuatim , ſicuti & continuum, πηλίκον apud Græcos appellatur. Sed in hoc loco manifeſtioris doctrinæ gratia libuit hoc pacto diſtinguere, vt alteram quanti B differentiam ſub numero , alteram ſub magnitudine comprehendamus.

De Morbis in genere Magnitudinis. CAP. 9.

IAm verò qm̃ huius generis ægritudines explanauimus, nunc de ijs quæ ad magnitudinẽ pertinent,quocunque noĩe cenſeantur,diſſeramus. Differunt autẽ ab eo quod ſuprà diximus genere. A. ibidem. Nam,″ ſi naturali membrorum figura cõſtante,magnitudo deprauetur, cum ob hoc ipſum læditur operatio, parti ægritudo contingit: Veluti ſi in prima formatione animalis,tantam habuerit lingua magnitudinem,vt ad nullam oris partem deflecti poſſit: aut paruitatem tantam,vt omnes illius partes nequeat attingere. In perfectis verò , ſupra naturalem magnitudinem membra non admodum frequenter excreſcunt , frequentius vero minuuntur : atq; hanc ægritudinem non nulli atrophiam id eſt alimenti defectum,non nulli phthiſim.i.tabem nuncupãt membri. Augmẽta vero particularũ in vlceribus fiunt in quibus caro redundat, & in eo morbo qui à Græcis priapiſmus appellatur. A. ibidem. ″Nicomacho aũt Smyrnæo ad tantam molem corpus increuit, vt loco moueri non poſſet,ſed hunc aiunt ab Æſculapio curatũ. Nos aũt vidimus cuiuſdã linguã ſupra modum abſq; vllo doloris ſenſu excreuiſſe: vt neq; mollis tumor, quod Græci œdema appellant, neq; durus, quẽ ijdẽ ſcirrhon appellant,neq; inflãmatio eſſe videretᷣ: neq; enim prementi manui cedebat , neq; omni ſenſu carebat, C neq; dolore infeſtabatᷣ: ſed hoc ipſum, incrementũ duntaxat erat, nihil ipſa ſubſtãtia particulę vitiata. Sic & teſticuli & vbera,alijs vterq;,alijs alter tãtũmodo ſupra modũ increuit. Et q̃ ſtruma vocatᷣ, eſt ex hoc genere,q̃ vbi nimiũ exceſſerit,magnã operationibus affert incõmoditatẽ. Et ex eodẽ etiã ſunt genere, angulorũ in oculis immoderationes, ex quibus, immoderatũ quidẽ augmentũ, encanthida,diminutionẽ aũt,rhœada græci appellant. Tales ſunt in hoc genere ægritudinũ differentiæ.

De Morbis qui ad Compoſitionem Partium pertinent. CAP. 10.

A. ibidẽ. 29. a EVariante″ verò ea quæ ſecundum naturã cõpoſitura,fiunt ægritudines: In poſitu quidem, ſicuti cũ articuli ſuis ſedibus excidunt,aut loco tantũ mouentur: aut cũ omentũ,vel inteſtina ad inferiores teſticulorum tunicas deuoluuntur: alterũ morbũ Græci epiplocelen,alterum enterocelen appellant. In non naturali verò partium vicinis partibus copulatione, ſi ligamentũ aliquod aut relaxatum aut intenſum fuerit,aut diſruptũ,in ea parte dearticulationis motus offenditur. In hoc genere ſunt linguæ nexus immodici,& pudendorũ: quoniam & linguæ ad ſermonẽ explicandũ & nihil ducandũ non parum efficiunt: & pudẽda, quo minus procul & directo tramite in mulieris vterum ſemen emittatur,ob meatus inuerſionẽ,non minus impediunt. Ad hanc etiam attinent ægritudinis differentiam,ſi labia vlcerata,ſi palpebræ,vel ſedes,vel digiti,vel ſi quæ tales particulæ pręter natu- D ram coaluerint. Tales ſunt morborum ſpecies quæ in compoſitione exiſtunt.

De Morbis qui proueniunt ex Solutione Vnitatis. CAP. 11.

A. l. 1. f. 2. d. 1. c. 4. 29. b REliquum″ eſt quintum genus ægritudinis , continuitatis ſolutio , ſiue hæc alicui ex particulis ſimplicibus quæ ſimilares appellantur,ſiue compoſitæ adueniat. Quare inter cõmunes vtrunq; partium morbos,eam paulo ante cõmemorauimus. Cum enim diuellitur ligamẽtum,vel arteria,cõmunis eſt & totius inſtrumenti & diuulſæ particulæ ægritudo : nam vtriuſq; ſoluta eſt continuitas totius quidem inſtrumenti,cum partes non amplius cohærent, neque vniuntur : ipſius verò particulæ diuulſæ , quoniam non amplius eſt vna , ſed in duas diuiſas eſt partes. Quòd ſi non ex toto diuulſa fuerit,ſed parte aliqua tantum,non erit iam totius inſtrumenti ægritudo,niſi ex accidenti,quoniam videlicet aliqua ipſius particula patiatur: ſed ipſius tantum patientis particulæ propria ac peculiaris erit ægritudo. Vocatur autem continuitatis ſolutio, in oſſe quidem fractio. in omni genere carnoſo , communiter vlcus. Ruptio autem & cõuulſio ex eodem genere ſunt. Fit autem alterum quidem in carnoſis , alterum in neruoſis partibus, conuulſis quæ in ipſis ſunt fibris, cum ex ictu aliquo violentiam patiuntur , aut ſubito & affatim intenduntur. Quæ verò apoſpaſmata id eſt auulſiones appellantur,inſtrumentariarum tãtummodo partium propriæ ſunt paſſiones. Hæ quidem ſunt vniuerſæ ſimplicium morborum differentiæ. *σπάσμα græce non σπασμός.

De

De Compoſitis Morbis Partium Simplicium. CAP. 12. E

NVnc vero ſupereſt vt cõpoſita exequamur, initio iterũ à ſimilaribus ſumpto. Erit igitur iuxta priorẽ ſuppoſitionẽ, ex dilatatione & anguſtia meatuũ, ęgritudo cõpoſita, nõ particulatim ſingulis hæc vtraq; patiẽtibus meatibus, ſed viciſſim his quidẽ latioribus, illis vero anguſtioribus redditis, vt nõ magis laxitatem q̃ anguſtiã eorundẽ in tota ſimilari parte accuſes: nec vlla ſenſibilis particula eius poſſit oſtẽdi, cui alterum tantũmodo adſit, ſed quæcunq; ſumpta fuerit, vtriq; paſſioni reperietur obnoxia. In ſecunda aũt ſuppoſitione, in vnaquaq; ſimilari particula, qualitatibus ſolis naturæ modũ egreſſis, ſunt cõpoſitæ ægritudines numero quatuor, Calida ſimul & humida, calida & ſicca, frigida & ſicca, frigida & humida. Profluente vero ad ipſas aliqua ſubſtãtia, erunt pariter aliæ cõpoſitæ ægritudines quatuor, quæ ex earundẽ qualitatũ coniunctione proueniũt. Qm̃ vero continuitatis ſolutio, non in compoſitis tm̃ inſtrumentis, ſed in ſimplicibus quoq; particulis fit, implicabitur & hæc nuper dictis iuxta vtranque ſuppoſitionem, compoſitis ægritudinibus & ſimplicibus ijs, de quibus ſtatim ab initio ſermonem habuimus. Nam fieri poteſt vt idem membrum & vlcus patiatur ſimul & ſiccitatem habeat, aut humiditatem, vel frigiditatem, vel caliditatem præter naturam, aut vnà cum vlcere caliditatem ſimul atq; humiditatem. Exulcerata igitur atque vnà A.l.1.f.2.d.5.
inflãmata membra, tripliciter naturæ modũ egrediuntur, cum ob vlcus quidẽ vnitatem ſuarũ par- F c.5. 29.c
tiũ amittãt, ob inflãmationẽ vero calidiora atq; humidiora reddãtur plus q̃ naturalis exigit habitus. Nanq; qui in ipſis eſt tumor, ſi ad tantam magnitudinem attollitur, vt ob hoc ipſum operationem impediat, tunc iam morbus eſt exiſtimandus: ſi aũt membrum ex hoc nullam patiatur in operatione iacturam, accidens tantummodo & paſſio ipſe cenſebitur, veluti & dolor. Omnia igitur quæ ſimul inflãmata atq; vlcerata ſunt corpora, tres quidẽ neceſſario, nõ nunquam vero & quatuor ægritudines patiuntur. Hoc vero in loco inflãmationem appellamus, non vt antiqui cõſueuerunt, quẽdam veluti feruorem in corporis partibus accenſum, ſed rubeſcentem ac renitentem dolorificumq; tumorem. Ita & eryſipelata non nunquã vlcera comitantur. Nã carbunculi eam naturam habẽt, vt aliter conſiſtere nequeant. Mediã vero ſortiuntur naturã herpetes & cancri, qui maiori quidem ex parte cum vlceribus eueniunt, nõ nunquam vero ſeorſum. Omnes igitur huiuſmodi ægritudines, etiam ſi vlcere vacent, compoſitæ ſunt: Vna quidem rõne qm̃ omnes à ſuperfluo humore ſeu calido, ſeu frigido procreantur, à flaua quidem bile, eryſipelas: ab atra vero, cancer: à ſanguine autẽ, inflãmatio: à pituita tumor quidã laxus, œdema Græce dictus: Alia vero, qm̃ nunc dicti oẽs humores, etſi formã rei humeſcentis præ ſe ferant, vim tñ habent, atra quidem bilis, frigidã & ſiccã: flaua vero, calidã & ſiccã: pituita, frigidã & humidã: calidus autem & humidus eſt ſanguis: Tertia vero G
ratione, qm̃ ſimul commiſcentur omnes, & raro admodum ex ipſis vllus purus ſincerus ve cõſiſtit. Nam magna ex parte inflãmationes, aliquid ex eryſipelatis, vel laxi vel duri tumoris, natura complectuntur: aut eryſipelatibus aliquid quod inflammationis, vel laxi aut duri tumoris, ſpeciem referat admiſcetur. Ita ſimiliter in reliquis omnibus perpende. Multiformiter ergo omnes huiuſcemodi ægritudines compoſitæ fiunt, de quibus eo in libro in quo de cauſis morborum agemus, plenius diſſeremus: atq; etiam vberius, in eo qui de morborum accidentibus inſcribitur: ac præterea in ijs, in quibus curandi ratio tractatur, ad quam omnia quæ hîc ſcribimus diriguntur.

De Compoſitis Morbis Inſtrumentorum. CAP. 13.

NVnc vero, qm̃ quõ ſimplices ſe inuicem complectantur explanauimus, iam ad inſtrumentorum ægritudines veniamus, ac quo pacto & hæ compoſitæ fiant, aperiamus. Primum vero il- A.l.1.f.2 d.1.
lud meminiſſe oportet, ꝙ aliæ quidem primorum corporum, videlicet ſimilarium, ſunt ægritudi- c.2. 28.e.
nes: aliæ aũt inſtrumentariorum & compoſitorũ. Inflãmatio.n. primorũ eſt corporũ, exarticulatio vero inſtrumentariorũ. Qñ igitur aliquod membrum luxatur ſimulq; inflãmatur, totius quidẽ inſtrumenti primo ægritudo eſt exarticulatio: inflãmatio aũt non primo neq; proprie, ſed ex acciden ti tm̃. Qm̃.n. inflãmatio ſingularum eius partiũ ægritudo eſt, fit vt ex accidẽti totius etiã inſtrumẽti H
ſit ægritudo. Et lippitudo quidem eſt inflãmatio membranæ quæ adnata eſt corneæ, ex accidenti vero eſt totius oculi ægritudo. Contingit vero non nunquã vt tunica cornea appellata, profundum hẽat vlcus; qua deinceps exeſa tota, aliquid ex ea tunica procidat, quæ ſecundo poſt corneã ordine ſita eſt, vuea appellata: & ipſa pupilla vnà diuulſionẽ patiat. Atq; ex his tribus omnibus, quælibet paſſio oculi exiſtimatur, q̃uis vlcus & eroſio ad ſolã corneã pertineãt, procidentia ad vueã, & diuulſio ad pupillã. Sed, vt diximus, ſimilarium partium ægritudines, ex accidenti tóti inſtrumento attribuuntur. Igitur cum vna quæpiam ex ipſis morbo aliquo compoſito laborauerit, & hîc ex accidenti totius inſtrumenti erit ægritudo compoſita: cum vero plures quidem ſint affectæ, ſed vnaquæq; vno morbo laborauerit, ſic totius erit inſtrumenti ægritudo compoſita. Nã, vt in oculi exemplo perſiſtamus, fit ita vt eũdem oculum (neq;.n. impoſſibilis eſt ſuppoſitio) vnguis & lippitudo infeſtet, & eroſio corneæ, & procidentia vueæ, quibus ẽt malis accedat aliquod ſuffuſionis initium. Quòd non vna neq; ſimplex ſit ægritudo, oĩbus in propatulo eſt. Appellabit aũt hæc quiſpiã, cõpoſitum oculi morbum, alter vero non vnum cõpoſitum morbum, ſed plures dicet ægritudines, in diuerſis oculi partibus cõſtitutas. Nihil vero refert quãtum ad verã curandi rationem, ad quã hæc omnia diriguntur, ſiue vnus ſit morbus compoſitus ſiue plures, pugnãtibus remedijs indigentes. Pleniorem

vero

A vero de hiſce diſcuſſionẽ differimus ad eos libros, in quibus curandi præcepta tradenẽ. In p̃ſenti vero ſermone, hoc tm̃ cõmõſtraſſe ac indicaſſe ſufficiat, probabilẽ vtroſq; afferre ſnĩam, & qui plures in oculo morbos eſſe arbitranẽ, & qui, quemadmodũ vnũ eſt inſtrumentũ, ita & vnum cõpoſitum exiſtimant eſſe morbũ, qñ (vt ante diximus) plures in eodẽ particulæ laborauerint. Vt igit ex ſimplicibus morbis, vnus quidẽ erat primo totius inſtrumẽti ægritudo, veluti ſuffuſio, alius vero ex accidenti, veluti corneæ exulceratio: ita & ex morbis cõpoſitis, proprij quidẽ erunt totius inſtrumenti, qui plures ſimul eius partes occupauerint: ex accidẽti vero, quicunq; cõpoſiti vnã tantũmodo ipſius inſtrumenti obſederint partẽ, veluti lippitudo, quæ mẽbranæ adnatæ eſt inflãmatio: ſiquidem inflãmatio ẽ numero cõpoſitarum ægritudinũ fuit oſtenſa. Eidẽ vero mẽbranæ vlcere adueniente, multo ẽt magis cõpoſitam ægritudinẽ pati hanc particulã dicemus: ſed nec propterea minus oculus totus morbo cõpoſito laborare cenſebitur. Tales quidẽ ex accidenti totius inſtrumenti ægritudines eſſe putantur. At, cum plures eodem tpe particulæ aliquo malo afficiuntur, ipſorum inſtrumentorum primo cõpoſitæ ſunt ægritudines: atq; eo magis, ſi particulatim vnaquæq; ſimpliciũ, non ex accidenti, ſed primo, totius inſtrumenti fuerit ægritudo: Quemadmodũ in oculo vnguis, ſuffuſio, atq; ea paſſio quã à Græcis rhœada antea diximus appellari: nam ex ijs quælibet, propria eſt oculi
B ægritudo. Et, cũ ſimul oẽs cõiunguntur, oculo propriã ægritudinem cõpoſitam faciũt. Hac ſi quis ratiocinabitur via, oẽs inſtrumentorum cõpoſitos morbos facile inueniet. Mihi vero ſuperfluũ viſum eſt opus, oĩa complecti, & cõponere: qm̃ ſi quis omnium ſimplicium morborum fuerit ſcientiam conſecutus, atq; eorundem cõpoſituræ modos non ignorauerit, facilè in ſingulis per ſe ipſum poterit exerceri. Quare ſi quiſpiam ſemel tantũ quæ in hoc libro conſcripſimus legerit, is ſe parum profecturum intelligat, niſi poſtmodum plurimum quoq; exercitationis adiunxerit.

GAL. DE CAVSIS MORBORVM
LIBER VNVS
Nicolao Leoniceno interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Simplicium & Compoſitorum Morborum Cauſas perueſtigat, tum quæ in Similaribus, tum quæ in Inſtrumentalibus partibus, Morbos efficiunt.

Quorum Morborum Cauſæ Perueſtigandæ ſint. CAP. 1.

QVot quidem ſint & quæ'nam ægritudines omnes, in propria genera ac ſpecies diuiſæ, tum ſimplices tum cõpoſitæ, altero iam libro explanauimus. Reliquum eſt vt ſingularum cauſas explicemus, exordientes à ſimplicibus aĩalis partibus, quæ ſimilares appellantur: à quibus deinde ad cõpoſitas & diſſimilares veniemus. Qm̃ igitur oſtendimus iuxta illos qui arbitrantur ſubſtãtiam, quæ ortui atq; interitui ſubijcitur, ſimul miſceri atq; alterari, ꝙ omnis ęgritudo ſimilaris ac ſimplicis quo ad ſenſum *Al. vniri.*
D particulæ, vel intemperies quædam exiſtit, vel continuitatis partium diuiſio: Iuxta vero illos qui non vnionem ſtatuunt, ſed quia intercipiatur vacuum, omnium corporum conſtitutionem, concretionem putant, immoderatio meatuum, & eius, quæ ſenſu deprehenditur, continuitatis ſolutio: Incipiemus & nunc conſiderare cauſas morborum omnium qui ad primam attinent ſuppoſitionem, quam nos veram exiſtimamus. Erant autem (vt arbitror) quatuor ſimplices, quatuor vero compoſitæ. Cum aliquando quidem ſola ſupra modũ excreſcente caliditate, vel frigiditate, vel ex altera oppoſitione aliqua, veluti humiditate, vel ſiccitate: aliquando vero duabus ſimul ſupra modum auctis, vt morbus pariter calidus ac ſiccus, vel frigidus ac ſiccus, vel calidus ac humidus, vel frigidus ac humidus fiat.

De Cauſis Calidi Morbi. CAP. 2.

ITaq; quæ'nam ſint cuiuſq; prædictorum morborum procreationis cauſę iam inſpiciamus, ſumpto ab eo initio, qui in caliditatis immoderatæ intemperie conſiſtit. Apparet autẽ & in alijs corporibus oĩbus quæ ſe ipſis plus ſatis incaleſcunt, vel ex motu quodam augeri caliditatem, vel ex putredine, vel ex vicinia alterius corporis calidioris, vel ex ſtipatione, vel ex alimento ad calefaciendum accommodato. Ex motu quidem, veluti in ijs quæ quouis modo exercitantur, & in lapidibus inuicem colliſis, & lignis, & flamma ventilata. Ex putredine autem, tum reliquorum corporum

.t. 2. primæ
.r. ca. 569.
.l. 2. b

tum

tum præſertim ſeminũ ac ſtercoris. Mihi quidem non nunquam videre contigit in columbarum E
{agreſtium} excrementis,ex putrefactione ignem accenſum. Nec eſt quiſpiam,qui ambigat, quin
calidorum corporum vicinia,alia concaleſcant,ſi modò ad memoriam reuocet,& balneas,& Solem
æſtiuum, & omnem flammam. Ita quoque ſi hybernis temporibus in ampla domo ignem accen-
deris,atque omnes meatus ſtipaueris,per quos ſpirandi habeat facultatem,interius calorem acerua-
bis: quòd ſi quaque verſus patentes exitus liqueris, nihil amplius effeceris. Sed non aliter balneæ
atque fornaces, ſuum interius aceruant calorem. Ex quo euidens eſt, ſtipationem augendo calori
occaſionem præſtari. Sed nec in obſcuro eſt, quòd idem ex ipſa materia prouenit. Nam aridi cala-
mi, facilius in maximum flammam attollunt: ligna autem viridia, & præſertim ſi plura ſuper
ignem congeſſeris, diutius quidem aggrauant & veluti obruunt flammam, demum verò augent.

Quomodo igitur in animalium corpore ex iis vnumquodque perficitur? Cùm quiſpiam im- A.l.4. f. t.d. 1 c. 1. fol.42. b
moderata exercitatione vſus fuerit,laſſitudinem ſuſtinet corpus,hoc eſt,caliditatem immodicam in
muſculis atque articulis habet: hi enim ſunt, qui primo motum excipiunt. Quòd ſi non vltra pro-
grediatur calor, atque eum ſolui contigerit, antequam totum animalis corpus inuaſerit, nihil vltra
laſſitudinem conſequetur. At ſi in totum extenſum fuerit corpus,tunc huiuſcemodi affectus febris
nuncupatur, quæ eſt quædam totius corporis immoderata caliditas. Ita & ira, quæ feruor quidam F
eſt exiſtentis in corde caloris, ob immoderatum motum, per totum non nunquam diffuſa corpus,
ita febrem accendit. Iam ea quæ putreſcunt in animantis corpore, calorem quendam immodi-
cum in his partibus, in quibus putrent, efficiunt, ſicuti eryſipelata, & herpetes, & carbunculi, &
inflammationes, & phygethla. Hæc autem vbi totum concalefecerint corpus, excitant febrem.

Et quidem tertia cauſa immoderati caloris ex his fit manifeſta, quo nam modo animalibus adue-
niat, & ex iis quæ exuſtiones appellantur. Nam in bubonibus & inflammationibus, & eryſipela-
tis atque omnibus adeo calidis morbis, ſemper contingens pars atque continua, ipſa quidem pri-
mum caliditatem aſſumit, deinceps vero & partem vicinam afficit, & hæc deinceps ſibi proximã:
atque ita,vſq; ad principium inſiti caloris vbi peruenerit intemperies,totum celeriter corpus prin-
cipii ſentit affectum. Diuturnæ quoq; moræ in locis Soli expoſitis, nudis quidem, totam aliquan-
do cutem ſupremam calefaciunt: at iis qui veſtibus operti ſunt,ſolum caput: atque hæc exuſtio ap-
pellatur: Quòd ſi iam totum animalis corpus occupet, tunc ita febris accenditur. Quartum vero
cauſæ genus quod inſitum calorem immoderate ſuccendit, in adſtrictionibus & frigefactionibus
fieri videtur. Nam ſi quis vehementer riguerit,aut in aqua natauerit quæ aut alumen aut talem ali-
quam naturam acceperit, huic ſtipari cutem atq; denſari contingit,vt quę difflari conſueuerant in- G
tus cohibeantur: Quòd ſi fumoſa fuerint quæ intus collecta ſunt,febris inde generatur. Quinta ve-
ro ſpecies auctæ ſupra modum caliditatis,ſunt eſculentorum acres ac calidæ qualitates, veluti allio-
rum, porrorum,cæparum,atque huiuſcemodi omnium: nam & horum vſus immoderatus febrem
aliquando ſuſcitauit. Et quidem calidæ potationes immodicæ, veluti vini veteris & acris, imbecil-
lo corpori liberalius ingeſti, & medicamina acria, ſiue alexiteria ideſt amuleta fuerint, ſiue venena,
cauſam vt homines febricitarent,attulerunt. Sed cur (inquiunt) nõ ſemper ob quãlibet harũ cauſa-
rum febris accenditur? Quĩn cauſæ efficientis quantitas par non exiſtit: & quæ cõſtituta eſt ab eadẽ
cauſa in corpore diſpoſitio,magnã,in eo quod plus & minus, varietatem admittit: ac præterea ani-
mantium corpora plurimum alterũ ab altero differunt, in hoc vt aut facile aut ægre à naturali rece-
dant habitu. Quemadmodum igitur minime ambigis,cur non omnis motus laſſitudinem facit,ſed
pro confeſſo habes ꝙ, vbi non exceſſerit ac potentia ſuperauerit articulorum muſculorumq; natu-
ram,nunquam eos fatigari continget: ſic tibi erat cogitãdum,ꝙ nec talis affectus qui laſſitudo nun-
cupatur, niſi dignam effatu tum magnitudinem tum moram aſſumpſerit, nunquam vniuerſum
corpus afficiet. An motus quidem paruus,laſſitudinem nequit efficere: parua autem laſſitudo, om-
ninò febrem accendet? aut motus quidem effectus, in relatione conſiſtet, laſſitudinis autem mini- H
me? Ac quidẽ omnibus etiã vulgaribus ac rudibus in propatulo eſt, athletarũ corpora diuturnio-
res ac vehementiores motiones citra laſſitudinem perferre: & nos priuatos, ſi paulò ſupra conſue-
tudinem exerceamur, ſtatim moleſtia affici. Nil igitur mirum, ſi quiſpiam quãuis laſſitudinẽ ſen-
ſerit,non tñ febricitauit,vel enim parua eſt laſſitudo, vel exigui temporis,aut viribus corporis infe-
rior. An,ſi fuit exercitatio haudquaquam diuturna, nec vehemens, atq; etiam minus ꝙ pro natura
eius qui exercitatus eſt fortis, nunquam quidem laſſitudinem afferet: † [laſſitudo vero febrem ac-
cendet,etiamſi ea & breuis ſit,& exigui temporis,& languentis corporis robore inferior ſit?] Sed &
hoc ipſum in ea re quæ ad agendum potentiſſimam naturam habet,nimirum in igne,poſſumus in-
tueri. Nam frigefactos, non abſque tempore ac viribus calefacit: ſi quidem, cum aliquando è lo-
cis gelidis diſceſſerimus,manus per maximam flammam ignis ſine aliqua noxa transferimus. Ne-
que omnis materia æque facile ab eodem accenditur, ſed arentes quidem calami primo attactu in-
flammantur, ligna autem humida ac viridia vt accendantur, longo tempore vehementiq; flamma
indigent. Quo pacto igitur nihil horum in igne admirans, in laſſitudine admiraris quòd magni-
tudine egeat, ac tempore, ac corpore incendio opportuno? Satius itaque fuerit ſi nulla te huius rei
capiat admiratio, ſed potius animaduertas quale nam animalis corpus facile ſui natura calorem ad

† hæc antiquus interpres non habet, atq; etiam ſuperuacanea, & perperam interpoſita videntur.

mittit,

A mittit,& quale non facile.Sed de hoc quidem poſtea es auditurus. Nunc vero nihil tibi ſit mirum,
ſi vnumquodque quod aliquid ſit effecturum, & tempus & magnitudinem exigat, ac præterea vt
proximum ſit quod promptè patiendi habet naturam: quoniam & ſi hæc deſint, nec ignis combu-
rere,nec gladius abſcidere valet.Nec aliquid aliud,in efficiendo potentiſſimum, in aliud agere po-
teſt,quod ipſo validius extiterit,aut vbi non interuenerit tẽpus effatu dignum. Super lucernæ qui-
dem flammam,nunq̃ totum effunderes oleum, nedum aquam: & gladio incidere lapides nequaq̃
tentaueris,nedum adamantem. Vis autem vt laſſitudo, & calefactio, & frigefactio, & reliqua hu-
iuſcemodi,febrem ſemper accendant,q̃uis parua ſint,& exiguum tempus perdurent,ſiue etiam to-
tum corpus minimè idoneum ad ſuſcipiendum calorem extiterit. Quod enim iam calidum eſt,pa-
A.l.4.f... c.1.fol.4... ratius eſt ad hoc vt exceſſum caloris admittat, ſicuti & frigidum vt plus ſatis frigeſcat: quod vero
ediuerſo ſe habet,ad hoc minimè eſt aptum: vſque adeo cæca & rudis eſt eorum qui talia perquirũt
dubitatio. Qui vero nihil dubitant,ſed promptè ac temere enunciant,ꝙ nihil eorum quæ nuper di-
ximus excitat febrem,horum ſtupiditas quidem miſerationem,contentio vero odium meretur.So
luta quidem ſunt & horum ſophiſmata in altero volumine, quod ſeorſum de cauſis procatarcticis,
id eſt præincipientibus,ſcripſimus.Neque præſentis eſt negocij aliorum refellere errores, ſed vera
.l.1.f.2.d.2. B duntaxat docere inſtituimus. Rurſus igitur ad propoſiti noſtri ſeriem reuertamur. Erat autem
.1.fol.30.f (vt arbitror) omnium ſimplicium ægritudinum præcedentes cauſas, vſque ad præincipientes ex-
plicare. Non enim eſt fortaſſis inutile, eos qui ita earum appellationes manifeſtioris doctrinæ gra-
tia diſtinxerunt, imitari. Quaſcunque enim in ipſo animali vel diſpoſitiones, vel motus præter na-
turam, ægritudinum præcedentes cauſas nominant: quæ vero extrinſecus adueniunt, & alterant
corpus, atque tranſmutant naturam vehementer, præincipientes appellant.

De Cauſis Frigidi Morbi CAP. 3.

.T.2. primæ arti.can.569. ol.2.b.c CAlidæ quidem ægritudinis in vniuerſum diximus cauſas, nunc ad frigidam veniamus. Sunt
vero & huius plures numero cauſæ, veluti refrigerantium propinquitas, & ciborum po-
tuumq; quantitas ac qualitas, ſtipatioq; ac rarefactio, ac præterea ocium, & immodicus motus.
Quibus etiam occaſionibus ignis extinguitur. Nam ſi paruo carboni multum niuis aut glaciei ſu-
perimponas, aut plurimam aquam ſuperinfundas, continuo extinguitur. Sic, vbi circunſtans aer
ſit præter modum frigidus, veluti hyberno tempore iuxta Hiſtrum, non ſolum lucernam ſub dio
poſitam,ſed & quemcunque exiguum ignem videbis protinus extingui.Hoc quidem modo,ignis
C à rerum prægelidarum contactu ſuperatur. Ab ijs autem quæ natura apta ſunt vt ipſum enutriant,
ob exceſſum, vel defectum, vel ob alienam qualitatem hoc pacto corrumpitur. Si enim ligna vni-
uerſim & multa ſupra paruam coaceruaueris flammam, ob immodicæ quantitatis exceſſum ip-
ſam extingues. Quòd ſi nihil omnino, aut parum admodum adieceris, ob defectum aut paucita-
tem alimenti, videbis continuo marceſcere. Sic & lucernæ flammam comminui atque in periculo
eſſe ne propè extinguatur inſpicimus, vbi nutrimẽti proprij modus nõ ſeruetur. Siue enim oleum
liberaliter non adhibueris, aut multum vniuerſum ſuperinfundas, vtroque offendes modo. Quòd
ſi largam quidem exhibueris materiam, ſed quæ vel nullo modo apta ſit vt ardeat, vel cum magna
difficultate incendium ſuſcipiat, hanc etiam ſtatim minorem efficies. Veluti ſi oleum aquæ com-
miſtum ſupra ignem conieceris. Si etiam qui flammæ cir[illegible]ditur aerem ſtipaueris, aut ni-
mium rarefeceris, ſic quoque flammam decreſcere ac peric[illegible]tari ne penitus extinguatur,inſpicie[illegible].
Stipatur autem, ſi cucurbitam qua medici vtuntur,vel furnulum,aut tale aliquod aliud circumpo
nas. Quod etiam continget, ſi fornacum foramina clauſeris. Quòd ſi in multo Sole,& calido & apri
co loco,aut ad alteram maiorem flammam admoueris, tunc quoque minorem flammam marce-
ſcere videbis: quoniam exterior flamma,vt quæ præpotentior ſit, elaxat atque diſpergit minorem.
D Neque vero in obſcuro eſt,ꝙ ſi eas flabellans, hoc eſt mouens, ſi quidem modicè hoc feceris, auge-
bis: ſi vero immodice,diſſolues ac diſſipabis.Sic & ventos magnitudini flammæ reſpondere opor-
tet,ſiquid eius augmento conferre debuerint: qui vero maiores ſunt q̃ illa queat ſuſtinere, diſper-
gent, non flabellabunt. Ex quo manifeſtum fit, ꝙ flamma quidem ad ſui incrementum motu eget
aduentitio, non tamen immodico. Si enim nullo modo flabellatur, elanguet: vehementiore au-
tem motu extrinſecus vrgente, diſſoluitur ac diſſipatur. Secundum igitur primam cauſæ ſpeciem
cum omne frigidum forinſecus aduenerit, partim contactu tantum, partim potentia, frigida ægri-
tudo conſiſtet.Sic aliquis in frigida natans aqua læſus eſt & male lotus,& per gelida loca iter faciẽs.
Non nullos etiam vidi exanimatos, anteq̃ domum deferrentur. Iuxta vero ſecundam cauſam, aut
morbum attonitum, aut comitialem, aut motus ſenſus ve læſionẽ,ex ebrietate aliquis ſubijt: quan-
quam vinum modice hauſtum,vt quod maxime proprium alimentum ſit,natiuum calorem adau-
get. Sic & optimi cibi quiq; plurimum animali afferunt nutrimentum, ſupra modum aſſumpti,
morbos frigidos generant. Sic quæcunq; vel deuorantur vel bibuntur,ſi frigidiora natura ſint,mor
bos frigidos pariunt: ex horum numero eſt papauer,mandragora,hyoſcyamus,cicuta,quæ ſanè ni-
mia frigiditate etiã interimunt. Vltima autem ſtipatio,(hanc.n. tertiam frigidiorum morborũ cau-
ſam ſtatuimus)facit graues ſopores,& veternũ,& morbos attonitos.Et hoc eſt quod dicitur ab Hip

pocrate

de Vict. rat. in morb. acut, cō. 4.t.23.7ª.137.f

pocrate. ‖ Venarum interceptiones corpori officere, ꝙ ſtatim vocem eripiant. Ipſe nanque ſicuti & E alij vetuſtiores, duo genera vaſorum in quibus ſanguis continetur, venas appellat, non vti iuniores, alterum tantum quod non pulſat. Vbi vero intercipiuntur quæ ſunt in animali arteriæ, hoc eſt ita oppletę ſanguine fuerint vt nullus in ipſis vacuus relinquatur locus, in quē, dum attolluntur, aerem externum attrahere poſſint, tunc ſtrangulatur atq; extinguitur calor innatus: ac qui ita affecti ſunt, ſubito ſenſum & motum totius corporis amittunt. Oſtenſum enim à nobis eſt hoc, in eo volumine quod ſcripſimus de vſu pulſuum, ob eum finem arterias pulſare, vt calor naturalis in omnibus animalis partibus moderatus cōſeruetur. In libro autem de vtilitate reſpirationis ſcriptum à nobis eſt, ꝙ hæc quoque inſitum cordis calorem moderatum conſeruat. Sicuti igitur ſi extrinſecam flāmam à communicatu circumfuſi aeris ſepares, interiectu furnuli vel cucurbitę vel cuiuſpiam alterius rei ſimilis, ſtatim extinxeris: eodem modo ſi animalibus caliditatem cohibueris atque intercluſeris, ita vt nullum cum aere exteriori habeat communicatum, ſtatim exitium afferes. Caliditas igitur cordis per faucium meatum aeri extrinſeco communicat. Quòd ſi hunc interceperis, eueſtigio ſtrangulabis ipſam, atque animal enecabis. Calor vero qui omnibus eſt arterijs, quæ per totum animalis corpus diuiduntur, per cor quidem ipſum inquantum faucibus communicat, & per vniuerſam cutem, in ambientem nos aerem reſpirat, refrigerium quidem, cum illæ ſe attollunt, accipiens: cum F autem reſident, id quod fuliginoſum eſt, expellens: quorum vtrunque, natiuam eius mediocritatem conſeruat. Et ſi quidem ſtipatæ fuerint arteriæ, ſiuę (vt nuper dictum eſt) ob ſanguinis redundantiam, ſiue earum ora obſtructus aliquos patiantur, ita vt nullam habeant tranſpirandi viam, calorem extingui neceſſe eſt: quod vero ita affectum eſt corpus, emori. Quòd ſi fuerit ſtipatio modica, non adeo calorem naturalem pati eſt neceſſarium. At ſi quidem in animalis corpore veluti fuliginoſa quædam ac, fumida excrementa tunc conſtiterint, alius erit caloris naturalis affectus: alius vero, vbi ſolum vapor quidam ſuauis atque optimus exhalarit. Atque horum vtrunque bifariam hoc modo euariat. Cum enim ſanguis optimus in corpore fuerit nullo inquinatus humore ſuperfluo, vapor ex eo incaleſcente optimus exurgit, qui nihil aut igneum aut acre ſecum inuehit. Tale quidem corpus cum mediocriter ſtipari contigerit, breui aut erit plethoricum, aut ſupra modum calefiet: ijs quidem quibus deſes vita ſit ac minime laborioſa, plethoricum fiet, cum intus remanſerint quæ exercitatione excerni oportebat: ijs vero qui exercitantur, calefiet, cum motus occaſione calor augeatur naturalis, non tranſpiret autem ob id ꝙ denſatum ſit corpus. In corpore autem ſtipato quod à fumeo excremento obſidetur, aut febris accendetur ob intercluſam interius fuliginoſam euaporationem, aut ſtrangulabitur atque extinguetur calor inſitus atque natiuus. Vtrunque vero horum G accidet pro multitudine excrementorum, aut magnitudine ſtipationis. Nam ſi fumoſa ſuperfluitas quæ euacuari expetebat, plurima fuerit, atque ſtipatio vehemens, periculum imminet ne calor naturalis ſtrangulatus ab excrementis extinguatur: ſi vero ſuperfluitas pauca fuerit, & ſtipatio parua, febris accendetur. Non ergo dubium eſt ꝙ & naturales & aduentitias corporis diſpoſitiones cognoſcere oportet, in quibus aut fuliginoſum aut vaporoſum aut fumoſum eſt id quod exhalat. Sed hæc quidem in hiſce libris explicabuntur, in quibus curandi doctrinam exequemur. Nunc ad huius operis inſtitutum reuertamur. Sicuti enim ſtipatio ſæpius frigefactionis eſt cauſa, eo quo diximus modo: ſic & laxatio, quando plusq̄ ſit opportunum, diſpergit ac diſſipat inſitum & natiuum calorem, frigidius efficit corpus. Fiunt autem hæc tum in vniuerſo corpore, tum vero etiā in vnaquaq; particula, cum vel ſtipatur vel laxatur. Si enim quam vniuerſum corpus habuit diſpoſitionem in obſtructionibus & plenitudinibus arteriarum, hanc ipſam habeat particula ab ijs ſolum quæ in ipſa ſunt arterijs affectis, neceſſe eſt vt hæc ipſa particula ſimili modo quo totum corpus ægrotet. Et quidem quæ extrinſecus adhibentur medicamina, aut aquæ quæ vim medicaculam habent, & frigidæ, & aer ipſe circūfuſus, laxationem aut ſtipationē immodicam in ipſa parte cōmittere poſſunt. Et vincula quædam violenta, ipſi aliquando particulæ, aliquando vero ſuperiacentibus circūpoſi- H ta, corrumpent ipſam, ac frigefacient, ob id ꝙ eam ſeparāt atq; ſeiungunt à cōmunicatu membri in animali præcipui, à quo calor emanat naturalis, atq; vnde vim ſui motus recipiunt arteriæ.

De Cauſis Sicci Morbi. *CAP. 4.*

†Antiqui quidam co. habēt καὶ τοῦ ξηρότερος ὢν τὴν κρᾶσιν, i. ac præſertim cum ſiccioris ſit temperaturæ: impreſſi habēt, καὶ ταῦτα ξηρότερα τὴν δύναμιν, i. eaque ſ. cibaria, ſicciora ſint facultate.

DE calidis quidem ac frigidis affectibus abunde dictum eſt, de ſiccis vero deinceps dicetur. Si "quis magis quidē tranſpiret, minus aūt nutriatur, † cum eo ꝙ ſicci habitus exiſtit, } facile in ſiccam incidet ægritudinem, ac præſertim, ſi curis aut vigilijs immodicis occupatus fuerit. Et aeris quoque nobis circunfuſi temperaturæ cum ſiccæ fuerint, exiccant animalium corpora: & natationes præterea in aqua quæ nitri, aut ſulphuris, aut aluminis, aut bituminis, aut alterius huiuſcemodi qualitatis eſt particeps: & quæcunque medicamina vim habent exiccandi, ſiue intro aſſumantur, ſiue foris adhibeantur, hæc quoque ſiccum reddunt corpus. De quibus in eo volumine, in quo de ſimplicibus medicaminibus agitur, abunde dictum eſt.

A.T.2. prin parti.can.56 col.2.d.

De Cauſis Humidi Morbi. *CAP. 5.*

HÆc quidem ſiccarum ægritudinum cauſæ ſunt. Humidarum " autē ſunt oēs cauſæ contrarię, veluti ciborum qui humidiori natura conſtant copia, & potuum exceſſus, & omnis viuendi ratio delicatior, & animi ſecuritas, & balneorum ex aquis dulcibus plurimus vſus, præſertim

A.ibidem.

poſt

A poſt cibum: ſic & tota vita otioſa,atq; omni labore vacans,& pluuiarum abundantia, atque omnis ſtatus temporis humidus,& medicamina,quæ humectandi habent poteſtatem.

De cauſis compoſitorum morborum, qui ſimilares partes inuadunt. CAP. 6.

LIquet autem, ꝙ & compoſitarum ægritudinum cauſæ omnino ſunt compoſitæ. Si enim cauſa calida ſimul, & ſicca in vnum aliquando conueniant, neceſſario calidus quidem, atque ſiccus ſequetur morbus: ſi calida, & humida, pariter calidus, & humidus: idem euenit in reliquis duabus ſimul iunctis qualitatibus, humida ſcilicet & frigida, & ſicca & frigida. Quod verò huic ſermoni adiungere,ac ſimul diſtinguere oportet,iam aggrediamur,ꝙ videlicet corpus ſæpius alteratur,cum cauſæ omnes eiuſdem inter ſeſe ſpeciei exiſtunt: plerunque verò cum viribus contrariæ ſunt: & ꝙ non nunquam ſuperant,quæ ex ipſis ſunt vel numero plures, vel diuturniores, vel potentiores: interim verò ab vtriſque ex æquo læditur corpus. Et ſi verò nullo modo fieri poſſe videatur,vt vnum idemq; corpus calidum vna efficiatur ac frigidum,humidumq; ac ſiccum plus, quàm natura ſit opportunum: tamen & hoc ipſum vſu cõtingit,& merito diſtemperantia inæqualis appellatur: noſq; de hac ipſa alibi ſeorſum, vt oportuit,diſſeruimus: neq; nunc de eadem ipſa verba conſumere conuenit,ſed potius ad reliquarum ægritudinum cauſas explicandas veniendum. Hoc tamen in loco B prius ſunt repetenda,quæ in libro de morborum differentijs edocuimus,ꝙ videlicet aliquando quidem ob ſolas quatuor qualitates corpora ab habitu naturali recedunt, nulla extrinſecus confluente ſubſtantia: aliquando verò fluxionibus replentur,idea quidem omnino humidis, vi autem non humidis. Sed de horum humorum poteſtate dictum quidem eſt ab antiquis & medicis, & philoſophis, & à nobis etiam tum in alijs commẽtationibus,tum in his præſertim, quas de medicaminibus edidimus. Quantum verò huic loco expedire videbitur,in præſentia etiam dicetur,quòd flaua quidem bilis facultate calida eſt,& ſicca: nigra autem frigida, ac ſicca: ſanguis autem calidus, & humidus: pituita frigida, & humida: & ꝙ ex his ſinguli influunt aliquando ſynceri, aliquando alijs commiſti: & ꝙ particularum œdemate,vel ſcirrho,vel phlegmone laborãtium diſpoſitiones hac de cauſa plurimum variãtur. Nam & anthraces,& cancri,& herpetes,& eryſipelata,& phygethla, & gangrænæ,& phagedænæ,& ſatyriaſis ex hoc genere ſunt,& vitiligines, & atheromata, & acrochordones,& achores, & faui, & ganglia: & ſteatomata appellata, morbi ſunt, qui fluxionum ſunt partus. Hæc verò inuicem differunt,ac præterea ea omnia,de quibus prædiximus: quoniam non nulla quidem ex ſola ſunt pituita,non nulla autem ex ſanguine,quædam ex bile flaua,quædam ex nigra,quæ dam ex aliquo alio humore,qui non dum omnino ſit extra naturam. Sed hic ipſe, qualiſcunq; fuerit, C vnus omnino erit ex his,quos enumerauimus. Neq; enim fieri poteſt, quin ſit aut calidus & ſiccus,aut calidus & humidus,aut frigidus & ſiccus,aut frigidus & humidus. Sed,quando ad plurimũ craſſitiei,& frigiditatis peruenit,naturalis pituitæ formam amittit, atq; alius quidẽ humor eſſe exiſtimatur, qui ex toto genere ſit præter naturam: Non tamen ita ſe res habet: donec enim frigidus, atq; humidus ſit facultate, ex pituitæ genere erit. Eadem ratione, quicunq; calidus fuerit & ſiccus, idem cum flaua bile genus ſubibit. De his verò plenius alibi diſſeruimus. Quo fit, vt nunc de his breuius dicamus,quoniã & de his ipſis omnibus copioſius in ijs libris,quos de curandi ratione edituri ſumus,tractare ſtatuimus. Ad id verò, quod præſentis intereſt operis, redeamus. Omnes, quidem huiuſcemodi morbi fiunt ſubinde ad partes ignobiliores materiam inutilem deponente natura: quod etiam à multis alijs antea dictum eſt. Quis tamen ſit [illegible]tionis modus, non adhuc eſt dictum: rationem enim quandam,atq; mentem naturæ tribue[illegible]us, ſi ita ſimpliciter ipſam, quicquid inutile eſt,deponere affirmemus ex nobilibus partibus ad ignobiles. Sed, ꝙ quidem in morbis bonæ iudicationes ab aliqua huiuſcemodi facultate fiant,manifeſte apparet. Quis autem generationis modus his iudicationibus ſit,non dum maiores noſtri exacte docuerunt: quoniam neque potentias naturales,de quibus nos in alijs commentationibus egimus, quot numero, & quæ nam exiſtant, & D quod ſingularum ſit opus, ſatis explanare potuerunt. Sed nulla ſanè difficultas ſuppoſitionibus, quas in eiſdem commentationibus demonſtrauimus, vtentes nunc, de hiſce omnibus tranſigere. Cum quatuor ſint numero potentiæ, quarum quælibet ſiue animalis, ſiue plantæ particula particeps eſt: & cum vna quidem ex ijs attrahat id,quod ei conuenit,alia autem retineat,alia alteret,alia, quod ſuperfluit,excernat: & cum materia ipſa ſuperflua duplex genere exiſtat, aut enim quantitatis ratione, aut qualitatis: cum denique omnium corporis partium non æquale ſit robur, quippe principaliores partes ſtatim ab initio natura maiori robore dotauit: Nihil mirum, ſi in impuris corporibus,in quibus plurima inutilis materia redundat,ad ignobiliores partes aliquid confluat. Nam ſuperfluus humor,vt qui à partibus omnibus robuſtioribus expellatur, ac nullibi conſiſtere queat: tandem ad imbecilliſſimam omnium peruenit partem. Hæc verò alia, atque alia in diuerſis corporibus exiſtit: aut quia in prima animalis formatione eidem parti aliquis error obtigerit, aut poſtea aliquam ſuſceperit noxam: aut quia talis natura eſſe debeat, quemadmodum cutis: hæc enim (vt quæ nullam operationem habet,ſed vſus tantum gratia à natura inſtituta eſt) optima ratione partibus alijs,quæ aliquam habẽt operationem,imbecillior eſt facta: eſt enim quoddam veluti vclamentum,atque amictus animalis cognatus,cum neque coctionem,neque alimenti digeſtionem, neque ſanguinis generationem,neque pulſum,neque reſpirationem,neque voluntarium motum, neque omnino

li.1.f.1.d.4. 1.f.6.f

A.T.1. partic. col.1.d.

A.libro

omnino operationem aliquam afferat animali: ac præterea cum omnium aliarum partium extima ſit collocata, non abſque ratione totius corporis excipit excrementa. E Multa enim ab initio inſtrumenta, expurgandæ materiæ inutilis gratia, natura molita eſt: & hæc quidem ſola ad tuendam ſanitatem ſufficiunt, cum nullam corpori labem is, qui nobis circunfunditur, aer adiecerit, aut delinquens ratio victus humorum vitioſorum redundantiã immodicam in corpore non effecerit. Nam, cum talis acciderit error, non amplius naturalia ſufficiunt inſtrumenta ad excrementi multitudinem expurgandam. Ideoq́ʒ tunc accidit, vt fluxiones à valentioribus impulſæ partibus ad imbecilliores irruant. Illud quoque non nunquam vſu euenire ſolet, vt, cum ſtipati fuerint hi, per quos expurgantur, meatus, ad alia confluant loca. Hæc quidem principia ſunt gignendi omnes prædictas ægritudines. Malum verò in ipſis membris augetur, cum in eiſdem impactæ ſuperfluitates ac putreſcentes, atque ea ratione magis vitiatæ, influentem poſtea humorem, etiam ſi vtilis ſit, coinquinant atque corrumpunt.

De cauſis morborum in genere conformationis. CAP. 7.

SEd, quoniam ſimilarium partium proprios recenſuimus morbos, ſupereſt, vt de inſtrumentariorum morbis dicamus, exordium ab eo ſumentes, qui primum inter alios obtinet locum, qui videlicet in formatione conſiſtit. Hic autem fit naturali quidem figura non nunquam euariante: nõ F nunquam verò læuitate quadam aut aſperitate, aut meatu ipſo corrupto. Cauſa autem, ob quam figura naturalis permutatur, prima quidem eſt formatio conceptus in ipſo adhuc vtero matris vitiata vel ob materiæ multitudinem, aut ob qualitatem minime aptam: quæ naturales ſeminis motus impediat. Secunda verò, ſi, dum paritur, dumq́ʒ faſcijs infans inuoluitur, error aliquis committatur. Mollia ſiquidem ac penè fluxibilia cum ſint corpora infantium nuper in lucem venientium, facile inuertuntur, cum & in exitu à matris vtero non recte ab obſtetricibus excipiuntur, & non commode faſcijs inuoluuntur, ac deinceps à nutricibus ſine modo aut attolluntur, aut reponuntur, & dum præbetur lac, & dum lauantur, & dum faſcijs alligantur. In his ſiquidem omnibus, niſi quis infantes commode pertractauerit, facile vniuſcuiuſque membri figura naturalis euertitur, ac corrumpitur. Et quidem in omni ea, quæ ſequitur, educatione, partim ab immodica ſatietate, partim à motibus perperã factis, dum ante tempus aut ſtare, aut ingredi permittuntur, aut vehementioribus motibus exponuntur, plura in ipſis membra inuerti contingit. Siquidem nimia ſatietas operationes impedit naturales. Intempeſtiui autem & vehementiores motus labefactant artus, ac, in quam minime ſit opportunum, partem circumagunt. Crura etenim ex ipſa innitentium corporum grauitate aut ad exteriora, aut ad interiora vertuntur, vt magis ad hæc, quàm ad illa primum tibiæ mo- G mentum declinet. Quibus enim rectiora ſunt, quàm naturæ conueniat, blæſa fiunt magis. Quibus autem cauior, efficiuntur rhæba. Voco autem blæſum, quod ad exteriora conuertitur: rhæbum autem, quod in contrariam partem. Et thoracis quidem partes plerunque à nutricibus inuertuntur, dum ipſas in prima educatione nimium arcte extrinſecus vinciunt. Maxime verò hoc quotidie apud nos fieri intuemur in virginibus: quibus, dum ſtudent nutrices augere ea, quæ ſunt circa coxas ac ilia, vt hæc magnitudine thoracem exuperent, vittis quibuſdam totum circumprehendunt, atque omnes ſcapularum ac thoracis partes vehementius ſtringunt ac comprimunt. Quo fit, vt, cum ſæpe non æque omnes intendantur, aut pronum in partem anteriorem reddatur pectus, aut poſteriores partes, quæ ad ſpinam pertinent, gibbæ reddantur. Illud verò non nunquam accidere ſolet, vt veluti perfractum atque ad latus adductum fiat dorſum, ita vt altera quidem ſcapularum non aucta, ſed parua ac valde compreſſa appareat: altera verò prominens, tumidaq́ʒ ac omnino maior. Hæc quidem omnia figurarum exiſtunt vitia, quæ in thorace committuntur ob errorem imperitiamq́ʒ non æquo momento alligantium nutricum. Sic & medici plerunque male alligantes atque efformantes artus effractos, ipſos inuerterunt: non nunquam verò, vbi medicus recte ſuum opus impleuerit, ipſe, qui patitur, ſi, antequam callus ſatis inualuerit, mem- H brum exercere conetur, ſibi inuerſionis eſt cauſa. Sed & colliſæ partes ſicuti nares, & circunfractæ ſicuti ſupercilia cauitatum oſſium, quas cotylas græci vocant, & exciſa quandoque oſſa, aut magna portio carnis, cum deinceps non æqualiter ſupercreuerit, hæc omnia occaſionem afferunt, vt naturalis figura perdatur. Alius autem modus eſt figuræ deprauandæ, qui ob immodicam repletionem aut alimenti defectum contingit, ſicuti ijs, qui aut nimis craſſi facti ſunt, aut nimium contabuerunt, ſiue id in vna tantum corporis parte, ſiue in toto corpore eueniat. Nam & morbus, qui elephas appellatur, & tabes (græce phthoe) manifeſtiſſime figuram immutant. Reſimatur enim naſus, & labra craſſa fiunt, atque aures extenuatæ videntur his, qui elephantiaſim patiuntur: atque hi omnino ſatyrorum effigiem præ ſe ferunt. Nares autem acutæ, & collapſa tempora, & oculi concaui, & circa ſcapulas ac brachia veluti quædam alæ, his, quos tabes male habet, apparent. In his quidem omnibus prima ratione corrumpitur figura naturalis. Ex accidenti autem his, qui reſolutionem aut diſtentionem neruorum, aut inflammationem, aut duritiem patiuntur, aut quibus nerui diſſecti ſunt aut chordæ, aut duris cicatricibus aſtricti. In his ſiquidem omnibus aliàs ob aliam cauſam, ad alteram partem membrum declinat, tractum quidem à muſculis motum facientibus in his, qui altera tantummodo parte ſunt reſoluti: ſic & in neruorum diſten-

A. t. 2. prim part. can. 56 col. 3. e

tionibns

A tionibus quæ ad alteram contrahunt partem à muſculis diſtentis. Inflammationes etiam & duri
tumores atque indurate cicatrices & quicunque tales affectus partem ad ſe proximam tendunt, ea-
dem ratione membrum peruertunt. In eiſdem vero diſſectis neruis & tendinibus, ſicuti in reſolu-
tis, oppoſitorum & ſecundum naturam ſe habentium actio, membrum ad ſe attrahit: adeo q̃ hæ
plures numero cauſæ ad vnam reducuntur, quæ membrum vrgente ad alteram partem tenſione
peruertit. Et de figurarum quidem præter naturam differentia, hæc dixiſſe ſufficiat. Cauitates au-
tem quæ partibus corporis inſunt & earum meatus, ob eas quas ſubijciemus cauſas corrumpi vel
lædi contingit, coalitum ſcilicet, anguſtiam, obſtructionem, compreſſionem, ſubſidentiam, & eorũ
quæ ora appellantur patefactionem. Nam quum non nunquam exulcerata ſit cauitatis interior ſu-
perficies, ac deinceps ſimul coaleſcāt exulceratæ particulæ, formatio naturalis neceſſario deſtruitur.
Non nunquam vero vel carne adnata, vel aliquo alio germine præter naturam, vel duro quopiam
ſiue inflammato tumore, aut abſceſſu in ipſis corporibus inſtrumentorum, ac deinceps eodem tu-
more præter naturam, interiorem occupante cauitatem, loco anguſtia ſuperuenit. Et ſane obſtru-
ctio ob lentos ac craſſos humores, vel ob callos aliquos, vel ob grumos proueniens, cauitates ad ſi-
milem perducit affectum. Sic & ſi aliquid extrinſecus incidat, ac vehementius comprimat, neceſſa-
B rium eſt vt circum iacentia corpora ad interiorem cauitatem detrudantur. Quin & ſi ſubſideant in
ſeipſa corpora, veluti cum ab aſtringentibus coguntur, aut à frigidis denſantur, aut ab areſacienti-
bus marceſcunt, ipſos quidem meatus in primis, iam vero & ipſas etiam cauernas conſtipabunt.
Nam ora quidem meatuum non ſolum conſtipantur, ſed etiam penitus in huiuſcemodi affectibus
ſæpenumero occæcantur. Sed & eius virtutis quæ contentiua appellatur motus immodicus, cum
ora meatuum ſupra modum colligit & cohibet, conſtipationis eſt cauſa. Quemadmodũ & excreti-
uæ virtutis motus immodicus nimium laxat: hoc idem ſæpenumero faciunt & virtutis contenti-
uæ imbecillitas, & medicamen aliquod, aut aqua quæ aperiendi ora vim habeat, aut mollities im-
modica quæ ipſis accidit inſtrumentis, aut circunfuſi aeris temperatura, quę ad humiditatem & ca-
liditatem immodicam vergit. Hæ quidem ſunt & meatibus & ipſis præterea cauernis talium affe-
ctuum cauſæ. Atq; ex his intelligi poteſt quaſnam in corporibus ſimilaribus cauſas eſſe velint hi,
qui ex tumoribus atque meatibus eadem putant eſſe conſtructa. Sed cum tota ipſorum ſuppoſitio
ſit falſa, mihi ſuperuacaneum viſum eſt de ipſis priuatim facere mētionem. Quare ad id quod pro-
poſiti noſtri eſt inſtitutum, reuertamur, ac reliquorum morborum cauſas aſſignemus, ab eo rurſus
genere quod ad formationem attinet exordientes. Superant autem duo in eo modi, cum inſtrumen
C ta aut præter naturā læuia fiunt, aut aſpera. Exaſperantur autem quæ prius erant læuia, & læuigan-
tur quæ prius erant aſpera: illa quidem ab acritudine humorum aut medicaminum abſterſa, hæc
verò à pingui humiditate aut lento humore irrigata. Præcipue verò in oſſibus hæc euenire euiden-
ter conſpiciuntur, cum non recte à medicis curantur: ſed aliquando ex humorum natura qui in ani-
malium corporibus inueniuntur habent originem. Oculorum autem & gutturis aſperitates, nō ex
his tantum, ſed ex acribus vaporibus aut puluere vel fumo contingunt, ſicuti (vt arbitror) & ſtoma
cho & ventriculo & inteſtinis à materia inutili quæ in ipſo corpore gignitur, atque ex eorum quæ
eduntur & bibuntur qualitate: inter quæ etiam venena connumerantur. Liquet autem q̃ exaſpe-
rantium cauſarum ſingulæ cum inualuerint, vlcerationem quandam aliquam aut corroſionē in par-
tibus carnulentis afferunt, in oſſibus vero cariem inducunt. Hæ quidem ſunt primi generis ægri-
tudinum, quod in formatione conſiſtit, cauſæ.

De Cauſis Morborum in genere Numeri. CAP. 8.

idem.h SEcundi autem generis quod in numero conſiſtit, Vbi quidem aliqua ex partibus defuerit na-
turalibus, aut ſectio aut vſtio aut putrefactio aut valida frigefactio præceſſit. Et cauſæ quidem
frigefactionis prius ſunt explicatæ. Putreſcunt autem nō nulla quidem à medicaminibus quæ vim
D habent putrefaciendi, aut ab ijs quæ in ipſis animalibus oriuntur ſuperfluitates: non nulla verò
ob id quod minime tranſpirant. Cauſas etiam prohibitæ tranſpirationis præcedentes prius ape-
ruimus. Vbi verò aliquid ſupercreuerit quod non ſit ē numero partium natura conſtantium, hæc
quidem etiam ægritudo ad numerum partium ſpectabit: ſed cum id quod ſuperadditum fuerit,
formam obtinuerit ſecundum naturam, optimæ materiæ abundantia erit in cauſa: at ſi præter na-
turam, erit & materiæ qualitas præter naturam. Atqui vires vtrobique validas eſſe oportebat, alio-
quin neque quod vtile erat, natura afformaſſet, neque quod vitiatum, excreuiſſet. Format autem in
conceptibus, quando aut ſex digitos aut tale aliquid facit: in iam adultis autem, quando exulceratis
particulis validas carnes ſuperaluerit, aut in oculis vnguem. Deponit autem id quod eſt inutile in
his paſſionibus quas Græci ganglia, meliceridas, ſteatomata, atheromata appellant, ac in reliquis
eiuſdem generis affectibus.

De Cauſis Morborum in genere Magnitudinis. CAP. 9.

idem.e ET magnitudo quidem partium augetur ab optimæ materiæ multitudine, & à potentiæ robo-
re. Imminuitur autem à contrarijs cauſis, aut vbi ſectione aliqua, aut exuſtione, vel putrefa-
ctione, vel immodica frigefactione quę interitum affert, aliqua inſtrumenti corrumpitur pars, adeo
vt quæ remanet, mutilata reddatur.

De Cauſis Morborum in genere Poſitionis. CAP. 10. E

A.c.2. pri. cā.569.col

QVæ vero in compoſitionis genere ægritudines fiunt, Non nullæ quidem à repentinis ac vehementibus motibus præcedentibus ortum habent: Non nullæ autem ab articulorum immodica humiditate, quæ ligamenta madefacit atque laxat, totamq; dearticulationem ob lentitiam, lubricam reddit: Non nullis autem ob id ꝙ cotylarum ideſt cauitatum oſſium, ſupercilia circunfranguntur, aut quòd cotylæ ipſæ ſtatim à principio ſupinæ incontinentesq; ac penitus in ſuperficie factæ fuere, promptius artuum capita ex ſuis ſedibus excidunt. Hæc igitur omnia exarticulationum cauſæ ſunt. In his autem ægritudinibus quæ enterocelæ & epiplocelæ appellantur, laxari magna ex parte, non nunquam verò & abrumpi, eum meatum contingit, qui ab peritonæo ad teſticulos pertingit: Sic quoque deinde ad ipſum meatum, aut ad tunicam, quã Græci erythroeidem appellant, aut omentum, aut aliquod labitur inteſtinum. Mouentur præterea ſuis ſedibus inteſtina, cum diſſecto peritonæo deciderint. Et pulmonis quoque fibra ſæpius in vulneribus pectoris exit. Et tunica vuea vt plurimum relaxatur, cum corneam nimium erodi contigerit. Vbi etiam viſceris cuiuſpiam fibra aliqua nõ nunquam ob vehementiores caſus aut compreſſiones complicetur, hæc quoque ægritudo ad ſitus ſimul & figuræ euariationem pertinebit, facta ob illas quas commemorauimus cauſas. Ad vicinas autem partes communicatio deprauatur, cum aliqua non opportune F coaluerint, aut cum aliquod appendiculum aut vinculum relaxatur vel intenditur vel abrumpitur. Neque in obſcuro eſt ex quibuſnam occaſionibus horum ſingula eueniant.

De Cauſis Solutionis Vnitatis. CAP. 11.

A.l.1.f.2.c c.2.f

VNius'' vero adhuc generis ægritudinum quod commune omnibus exiſtit partibus, ſiue ſimilares ac omnino ſimplices ſiue compoſitæ exiſtant, cauſæ ſunt explicandæ. Ego verò hoc vniuerſum genus vnitatis ſolutionem appellare conſueui, aut vnitatis corruptionem, aut continuitatis ſolutionem, vel quomodolibet aliter, prout ſperauerim ſermonem auditoribus fore perſpicuum. Neque enim nomen aliquod ab ijs qui ante nos fuerunt, impoſitum accepimus, ſicuti non nullas eius ſpecies proprijs deſignauere vocabulis: Fractionem quidem & cariem, cum in oſſe ſoluitur continuitas: Vlcus autem ac Vulnus, cum in carne hoc fit, appellantes. In oſſibus autem capitis, plures etiã ſunt nũcupationes: Qualis enim eſt in reliquis oſſibus fractio, ruptio vel ruptura vocatur. Quæ verò ab aliquo acuto occurſante atque abſcindente fit, inciſio atque diſſectio appellatur & ſedes. Nomen autem teredonis apud Græcos, quod cariem ſignificat, videtur quodammodo (vt apparet) e, litera ſuperabundare: nam à tremate, id eſt foramine deriuatum eſſe creditur, veluti tredon quædam id eſt foratio exiſtens, quæ videlicet ab acutis humoribus erodentibus fit. Sub aliud G autem ab initio quidem cadit ægritudinis genus, & oſſis aſperitas potius quàm caries nuncupatur: maiori autem foramine facto, & quodam veluti ſinu apparente, caries dicitur. Et colliſio quidem ex hoc genere exiſtit, quæ magna ex parte in partibus fit carnulentis, non nunquam verò & in oſſibus capitis, in pueris præſertim: nam in ſe ipſum cedat oportet quicquid colliditur: hoc autem & molle eſſe expoſtulat ac non perfecte durum: quare aut ex carnoſis partibus, aut ex tenera oſſium natura exiſtet, quæ duri ac validi corporis extrinſecus occurſantis violentum ſuſtinet impetũ. Cum igitur exterior ſuperficies eius quod ita patitur corporis continuitatem ſeruauerit, multæ verô exiguæ diuiſiones in profundo conſtiterint, colliſio ac cõtuſio vocatur hoc ægritudinis genus: At, cum cauitas aliqua apparet, quam rei colliſæ percuſſor impreſſerit, tunc illiſio dicitur. Neceſſarium eſt igitur omnino vt ſub ipſo ictu, in ſe ipſum impellatur & cauũ fiat id quod colliditur, alioqui enim non collideretur: vt vero abeunte cauſa cauitatem retineat, non eſt neceſſarium, nam magna ex parte mollia omnia ad naturæ ſuæ locum regrediuntur, vbi percuſſor diſceſſerit. Si verò non ſolum introceſſerit capitis os, verum etiam ruptio aliqua in ſuperficie exteriore fuerit adiũcta, tunc eſt ægritudo compoſita: neque ei nomen aliquod inditum ab antiquis authoribus habemus: ſed potius eſt oratione explicanda, quàm nominibus extremè barbaris, quibus plerique iuuenes medici vti conſueuerunt. H Continuitatis verô ſolutio exiſtit & ruptio & † conuulſio, altera carnoſis partibus, altera neruoſis, adueniens. Horum vero generationis eſt cauſa, repentinus quidam ac inæqualis vehemensq; motus, ac tum præcipue cum neque perfricata neque calefacta neque ad æqualitatem ducta aut molliciem corpora, motibus exponuntur. Diuelluntur enim in huiuſmodi affectibus pluri-mæ eorum partes. Atque, vt'' ſummatim dicam, omnium huiuſce generis ægritudinum cauſę, non nullæ quidem extrinſecus adueniunt, non nullæ autem ex ipſo corpore ortum habent. Atq; extrinſecæ quidem ſunt ea omnia, quæ vulnerare ac collidere apta ſunt: Ex ipſo autem corpore cauſę ſunt immodici quidam ac ſine ordine motus animalis, & nõ nulla humorum vitia quæ corrodendi vim habent. Tales quidem ſunt cauſæ ægritudinis omnibus partibus communis, primis ſcilicet atque ſimplicibus quæ ſimilares appellantur, atque ijs quæ ex illis componuntur, quæ & inſtrumenta & inſtrumentariæ dicuntur. Compoſitarum verò ægritudinum cauſas nõ eſt admodum inuenire difficile, cum ex his quas commemorauimus componantur. Quare ſi quis hoc deſiderio tenetur, poteſt ſibi hanc parare facultatem. Nunc autem eſt tempus vt huic ſermoni finem faciamus, ac de accidentium differentia deinceps diſſeramus.

† σπάσμα.

A. ibidem f

GALENI

GALENI DE SYMPTOMATVM DIFFERENTIIS LIBER VNVS

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Ad quæ Capita Differentiæ omnes Symptomatum Reducendæ ſint.

Quid Sanitas, quid Morbus, Affectus, Pathos, Cauſa per ſe & per accidens, & Symptoma. CAP. 1.

C QVi nam & quot numero morbi in vniuerſum ſint, tam ſimplices quàm compoſiti, generatim membratimq́; diuidentibus, quot item cuiuſq; generandi ſint cauſę, alijs cōmentarijs prodidimus. Reliquum eſt de ſymptomatis diſſerere, quò de affectibus omnibus qui prętèr naturam ſunt, omnis nobis abſoluatur diſceptatio. Omnis igitur corporis affectus qui à naturali ſtatu receſſit, vel morbus eſt, vel morbi cauſa, vel morbi ſymptoma, quod etiam epigennema quibuſdam medicis nominare in vſu eſt: verum non admodum id vocabulum Græcis vſurpatū eſt, ſed ſymptoma & pathema & pathos omnia id genus nominare ſolent. Sanè nō idem omnino ſignificatur per iā dicta nomina, ſed ſicuti ipſe diſtinguā, de omnibus deinceps quæ propinqua inter ſe ſunt, ad hunc modum diſſerens. Ergo dictū eſt morbum eſſe corporis ſtatum quendam præter naturam, à quo functio læditur primum. Cōſtat autem, & ſi eum eſſe affectum quendam præter naturam dixerimus à quo actio læditur, idem dicturos: ſi quidem omne quod eſt, ſiue id ſanum ſit, ſiue ægrum, ſiue neutrum, quodammodo afficitur. Ab διακεῖσθαι verò ideſt affici, διάθεσις ideſt affectus nomen quodammodo eſt ortum, atque in hunc vſum non ab antiquis modo philoſophis, ſed etiam alijs Græcis tractum. Et affectus quidem tum eorum qui ſani, tum qui ægri ſunt, tum neutro modo ſe habentium omniū, eſt commune: etenim & cantus & harmoniæ & orationis & dictionis affectio quædam eſſe videtur: morbus autem ſanitati contrarium. Diſſidet autem ab vtriſque (veluti Plato ipſe definiens prodidit) quod græce pathos

D & pathema dicitur, latine paſſionem appelles: quicquid enim patitur quis, pathos ſiue paſſio eſt appellandum. Eoq́; arbitror ſenſuum quoq; alterationes, pathemata ſiue paſſiones appellauit, In viſu quidem eas quæ ab albo, nigro, flauo, & cæteris coloribus fiunt: In tactu, quæ à calido, frigido, humido, ſicco, molli, duro, cæteriſq́; id genus: Ad eundem modum & in ſingulis reliquorum ſenſuum. Nominat autem is & voluptatem paſſionem, omnemq́; in ſumma motum, quicunq; ab altero fiat in alterum: quippe agentis motus actio eſt: eius verò quod ab eo eſt quoddam modo affectum, paſſio: in ſummaq́;, ipſum affici, idem quodammodo quod pati eſt. Differtq́; paſſio ab affectu affectione've, motu. Quippe ceſſante eo quod alterabat, alteratio quæ in paſſo iam remanet, affectus eius eſt: ita ſcilicet vt in ipſo verti & mutari & alterari & moueri, paſſio generationem habeat: in eo verò quod manet, & in ſubiecto corpore reſeruatur, affectus conſtat. Iam ipſum quoq; permanentem affectum Gręci paſſionem nominant, veluti etiam quod iam fecit, nec etiamnū facit, cauſam. Quāquam neq; hoc abſoluto ſermone cauſa eſt, nec affectus qui manet, abſoluto ſermone paſſio: ſed exacte loquenti, affectus paſſio eſt iam facta, non autem quæ adhuc fit. Quòd autem Gręci ſic nominare conſueuere, in libro de medicis nominibus à nobis eſt monſtratum. Cuius memores, id agamus, vt (quod à nobis ſemper eſt dictum) de nominibus quàm primum inter nos conueniat, ad res autē ipſas properemus, in ijſq; moremur. Verum plerique eorum qui ſibi doctrinam vindicant, contra

faciunt:litigando enim de nominibus totam vitam conterunt. Quare ad finem artis attingere nunquam poſſunt. Quid'nam igitur eſt agendum ei qui veritatis eſt ſtudioſus? Nempe res ipſas quę inter ſe natura ſunt ſimiles, eoq́; minus aduertuntur, oſtendere: Dein nomina ĳs imponere, potiſſimum quidem ſi potis eſt, quæ maxime ſint in vſu: ſin hæc non nouit, apta fingere: Ante omnia verò ſingulis rebus ſingula nomina, ne qua in ſermone vel obſcuritas ex homonymia naſcatur inde'q́; ſophiſmata oriantur, vel res vlla omittatur: Illud verò recte'ne an non recte, & proprie an improprie, nomen ſit poſitum, per longius ocium æſtimare, cum res ipſas iam intellexerimus: quippe in harum cognitione ſucceſſus operis conſiſtit, non in nominibus. Ac nos quidem, ſicuti dixi, tum conſueta vulgo nomina rebus imponimus, tum res quæ inter ſe ſunt vicinæ, diſtinguimus: cæteris nominare quidem ſicuti libet permittimus, rem aliquam indefinitam relinquere nõ permittimus. In his nanq́; ipſis quæ propoſita nunc ſunt, quoniam id quod in ipſa corporis conuerſione & mutatione & qualicunque alteratione conſiſtit, diuerſum eſt ab eo quod iam factum eſt & ſubſiſtit: eius autem quod factum eſt, aliud naturalem actionem efficit, aliud eam lædit: Quod in ipſo (vt ſic loquar) fieri eſſentiam habet, actionem paſſionem've nominauimus: Quod in permanentia ad aliquod tempus, ſanitatem morbum've. Paſſionem verò ab actione diſcreuimus, tanquam quod fit ab eo quod facit: Sicuti morbum à ſanitate, veluti id quod præter naturam eſt, ab eo quod F
ſecundum naturam. Rurſus igitur integris horum orationibus poſitis, deinceps quę reliqua ſunt perſequamur. Sanitas eſt ſecundum naturam affectio, functionis effectrix. Nec intereſt, ſicuti diximus, an affectum ſtatum've qui actionem efficiat, dicas, an actionis cauſam: Simili modo nec ſi illud ſecundum naturam auferes, quicquam referet, adſignificatur enim in reliqua oratione. Ita ſane & Morbus, ſtatus corporis eſt extra naturam, vitiatæ actionis cauſa. Vel breuius ad hunc modum, Morbus eſt affectus præter naturam qui actionem impedit: Paſſio, motus in materia qui fit ab agente: ipſe verò agentis motus Actio: Quod autem ex ſua natura ei quod fit partem aliquam generationis confert, cauſa ipſius dicitur. Porrò huius multa ſunt genera, nam & materia & vtilitas, & ſcopus & inſtrumentum & vnde motus initium: ſingula enim horum, ei quod fit, perfectionis aliquid conferunt. Quæ verò nihil conferunt, ſed tamen ab ĳs quæ conferunt ſeiungi nõ poſſunt, hæc eius quod ſine quo non, rationem obtinent. Sanè hæc cum ita ſe habeant, fieri ſubinde poteſt, vt cauſarum quæ ſe deinceps excipiant, ſeries quædam exiſtat: non aliter quàm ſi calculis aliquot deinceps poſitis, primum eorum moueat quis, ac primus ſecundum, & ille tertium, atque ita deinceps vnuſquiſque eum qui ſibi ſuccedat. In talibus autem omnibus niſi quis id quod per ſe facit, ab eo quod ex accidenti facere dicitur diſtinguat, plurimi abſurdiſſimi'que errores in diſputatione G
contingent. Significat autem per ſe, idem quod primum, tametſi atticizantium quidam non ita particulam vſurpent: Ex accidenti verò, idem quod ſecundo loco. Igitur qui primo calculo digitum admouet, primum quidem hunc mouet: ex accidenti verò ac ſecundo loco eum qui illi ſuccedit, atque ad eum iam modum reliquos omnes. Pari modo primus quoque ſecundum quidem mouet per ſe, ex accidenti verò tertium, & qui reliqui ab hoc habentur. Iam ſecundus ipſe pro eadem ratione, primo ſiue per ſe mouet tertium, ſecundo loco quartum & quintum, & ſi qui ſunt deinceps. Quòd ſi diligentius adhuc diſtinguere libet (quippe ad exquiſitiorem rei notitiam ſic præſtat) quiſque calculus eum [illegible] deinceps habetur, primum mouet, ſecundo eum qui poſt hunc, & tertio adhuc eum qui poſt il[illegible] & quarto eum qui huic eſt deinceps. His ita ſe habentibus ac definitis, quoniam morbus affectus quidam eſt præter naturam qui actioni incommodet: morbum autem ipſum præcedere poteſt affectus alter, qui etiam præter naturam ſit, non tamen ſecundum ſuam ipſius finitionem actionem labefactet, ſed morbi interuentu: talem affectũ non morbum, ſed cauſam quę morbum præcedat appellauimus. Quo in loco diligenter animum ad eos aduertamus oportet, qui illum quoque affectum lædendæ actionis cauſam dicunt: Non enim per ſe aut primum, ſed ex accidenti & ſecundo, impediri offendiq́; per eum actionem dicemus: à morbo H
verò ipſo primum, & ſecundum ipſius ſubſtantiæ rationem. Itaque cum dicitur, morbus eſt corporis affectus qui actionem impediat, ĳs qui ſtatim ſubaudiunt quòd primum & ex ſe ipſo id facit, ſufficiens eſt definitio: Si qui verò vel minus dextere vel contentioſius inaudiunt, ĳs adĳciendum in oratione eſt, primum, quo talis ſit finitio: Morbus eſt affectus corporis, actionem aliquam impediens primum. Quotquot igitur affectus hunc præcedunt, ĳ morbi non ſunt. Quòd ſi vlli alĳ cum his affectus incidunt, qui ipſos veluti vmbræ ſequantur, nec hos morbos vocabimus, ſed ſymptomata. Ita non ſtatim quicquid eſt in corpore præter naturam, morbum vocabimus: ſed id: Quod primum actionem vitiat, morbum: Quod hunc præcedit, morbi cauſam, non dum autem morbum. Quòd ſi quis alius affectus in corpore morbum ſequitur, is ſymptoma duntaxat dicetur. Quin etiam actionis ipſius læſio, ſymptoma animalis eſt: Quicquid nanque animali pręter naturam accidit, Symptoma eſt. Ac nominum quidem vſus apud Græcos ita ſe habet: Quæ tamen mutare, dummodo res ipſæ (ſicut prędictum eſt) maneant immotæ, ei qui volet licebit: Verbi gratia, ſi cui non placet ſymptoma vocaſſe, ſed epigennema, quaſi ſuperueniens vel ſupergenitũ: Symptoma enim eſſe, quicquid præter naturam animali accidit: Epigennema verò non omne ſed quod ſolos morbos neceſſario ſequitur. Verum nos (ſicuti dixi) omnem alterationem quæ adhuc fiat,

A.l.1. f.1. c.1.28.d

passionem

A paſſionem: omnia verò quæ in corpore præter naturam ſubſiſtunt, nominauimus ſymptomata.
Accidet'que aliquoties eandem rem & paſſionem & ſymptoma nominari, quòd ſcilicet vtriuſque
ſignificatum (quanquam ſecundum aliam atq; aliam rationem) illi inſit. Verbi gratia, ipſum tre-
mere, pati eſt, propterea ꝙ tum alterari tum moueri particulam aliter, quàm pro ſuæ & naturalis
actionis ratione, contingit. Præterea tremor, paſſio, propterea quòd talis motus alteratio eſt. Idem
etiam tremor ſymptoma eſt, propterea ꝙ motus eſt præter naturam. Quòd ſi alteratio ſolum eſſet,
qualis in videndo, audiendo, odorando, guſtando, tãgendoq; intelligitur, paſſio tantũ nominaretur,
non etiam ſymptoma: Symptomatis enim id proprium eſt, vt ſit præter naturam. Quo fit, vt in for-
mis omnibus quæ à naturali ſtatu immutantur, conſiſtat: ſiquidem in figuris naturalibus, & colori-
bus, & magnitudinibus, & actionibus, & paſſionibus, vbi corrũpuntur, exiſtit. Eſtq; hæc eius ma-
xime propria finitio, mutatio à naturali ſtatu. Quid igitur? nũ & morbus mutatio naturalis eſt ſta-
tus? an non abſolute mutatio, ſed mutatio quædam: ſymptoma vero abſolute mutatio eſt? Quippe
naturali in affectibus ſtatu mutato, actionemq; lædente, morbus exiſtit: duoq; hæc quo morbus ſit
omnino exiguntur, vt in genere ſit affectus, & functionem lædat: Quorum neutrũ ſymptomati ne-
ceſſario adeſt: quippe quod, licet neq; affectus ſit, nec actionem aliquam lædat, tamen eo ſolo & prę-
B ter naturam ſit, abundè definietur. Atq; à morbo quidem ea ratione differt: A paſſione vero, ꝙ hæc
omnino ſit in motu, interim verò & ſecundum naturam: Symptoma non ſolum in motu, ſed etiam
in habitu quodam & permanentia, omnino autem præter naturam. Erit igitur Paſſio, alteratio mo-
tus've circa materiam, adhuc (vt ſic loquar) fiens: Affectus verò poſt manens: Symptoma, omne
quod animali præter naturam, incidit. Qua ratione morbus quoque ſub generali ſymptomatis ap-
pellatione veniet: eſt enim is quoque ad quendam modum ſymptoma. Quin etiam præcedentes
morbum in corpore animalis cauſæ, ſub generali ſymptomatis notione cadunt.

Trifariam eſſe Symptomata: ac Quæ Proprie ita appellentur. CAP. 2

A.1.pri.par. c.69.col.4.g

AC de ijs quidem iam dictum eſt: De proprie verò dictis ſymptomatis, in hoc opere diſputare
paramus. Eſt" porrò horum triplex differentia: Alia nanque ipſius corporis noſtri ſunt af-
fectus: Alia functionum offenſæ: Alia hæc ambo comitantia, id'que tum in excrementorum exceſ-
ſu eorum, quæ excernuntur & retinentur, tum in ijs qui in ipſo animali ędunt ſonitibus, tum etiã
in reliquis quæ ſenſibiles ſunt differentijs omnibus. Sub læſionis autem ſiue offenſæ nomine, nunc
[illegible] quoque mihi inaudiatur. Non enim difficultas modo motus quam Græci dyſcineſian vo-
C cant, neque difficultas ſenſus quam dyſæſtheſian appellant, vitia quædam actionum ſunt, ſed etiam
immobilitas & inſenſibilitas. Ad eundem modum nec dyſpepſia ideſt mala concoctio ſolum, ſed
etiam apepſia ideſt cruditas. Atque hæc quidem genera ſymptomatum ſunt, in quibus æſtimandæ
ſunt membratim differentiæ: quarum ſingulas proſequi ſermone deinceps cõueniet: Illo primum
admonito, quod in libro de morborum differentijs diximus, nempe qui ſanitatem non eſſe affectũ
corporis, vnde actio proficiſcatur, ſed ipſas actiones putarunt, hos vtiq; quam nos nunc doctrinam
in ſymptomatis de actionum læſione tradimus, in morborum eſſe doctrina tradituros. Conſtat'que
à nobis ſi modo nihil in ipſis rebus errabunt, de ſolis nominibus eſſe diſſenſuros. Oriuntur autem
(vt ſæpe dictum eſt) huiuſcemodi doctrinarum errores ex omittenda quapiam differentia. Itaque
ſi differentias omnes percenſentes, non eſſe eas ſymptomatum [illegible] ſed morborũ dicant, in nomine tan-
tum, non re, à nobis diſſentient. Ergo dicendæ differentię nobis iam ſunt, diſputatione ad principiũ
reuocata. Quoniam Symptoma generatim quidem appellatur quicquid animali præter naturam
contigit, ita vt tum morbi ipſi, tum morborum cauſæ quæ ſcilicet intra corpus ſubſiſtunt, non quæ
extra habentur, ſymptomata ſint: Altera verò ſignificatione ac veluti magis propria, detractis tum
morbis tum eorum cauſis, reliqua omnia quæ præter naturam ſunt, ſymptomata nominantur. De
D quibus nunc agere nobis eſt propoſitum.

De Symptomatis Actionis Animalis. CAP. 3.

ERgo repetita iam eorum triplici natura, deinceps omnia diuidemus, ab actionum læſione au-
ſpicati. Hæc ergo diuidenda eſt primum in duo genera, propterea nimirum quòd actionũ
ipſarum duæ ſunt primæ differẽtiæ, alteræ animæ, alteræ naturæ: Itaque etiam appellantur, illæ qui-
dem animales, hæ naturales. Rurſus igitur animales primum diuidentes, in ſenſibiles, motiuas, &
tertias hegemonicas id eſt rectrices (neque enim incommodum eſt ita clarioris doctrinæ cauſa eas
.1.f.1.d.1. .27.c nominaſſe) iterum earum quanque in ſuas differentias diducamus. Senſibilis" igitur animæ fun-
ctio, quinque in totum habet differentias, viſiuas, olfactorias, guſtatorias, auditorias, & tacto-
rias. Motiua verò actio, continuatum ſibi inſtrumentum vnum habet, motioniſq; eius rationem
A.1.f. c.1.l.d. vnam (demonſtratum enim id eſt in libris de muſculorum motu) variatur autem in particulari-
bus inſtrumentis, ita vt varias habere ſpecies videatur. Reliqua animalis actio quæ à rectrice par-
te procedit, in imaginatricem, ratiocinatricem, & recordatricem diducitur. Ergo etiam noxæ om-
nium ſentiendi actionum, communes quidem inſenſibilitas, & diſæſtheſia id eſt ſenſus vitioſus
ſunt: voco autem nunc ſenſum vitioſum omnem, qui perperam obitus eſt, ſenſum: In parte verò
ibidem. quæ in quoque ſunt ſenſu, In oculis" quidem cæcitates, & viſus obſcuritates, & deprauationes

quaſdam: In auribus ſurditates, & auditus grauitates, & obauditiones quaſdam: Simili modo in E lingua, naſo, & tactu, tametſi propria nomina ſortita non ſunt, tamen reſpondentia prædictis ad proportionem habentur: quando vel prorſus non ſentiunt propria ſenſibilia, vel cum vitio ſentiunt: Erit'que illud Cum vitio duplex, alterum diminute, alterum deprauate. Porrò tactus egregium præter cæteros ſenſus in actione ſua ſymptoma, poſſidet dolorem: qui etiam reliquis ſenſibus ſed tamen ab externis proprijs ſenſibilibus incidit: Huic verò non ſolum ab externis, ſed etiam multo magis ab affectibus qui intra corpus conſiſtunt: is'que ſubinde tam vehemens, vt non nulli cruciatu victi, ſibi ipſis mortem conſciſcant. Ac ſentiunt quidem & oculi ex lucis ſplendore dolorem quendam: & aures ex magno quopiam & aſpero ſono: Sic in guſtu quoque & odoratu alij tales incidunt dolores, à proprio ſcilicet ſenſibili vnoquoque ſenſu male affecto: Maximi verò dolores tactus ſenſui contingunt. Quippe, qui ex aurium phlegmone alio've affectu vehementer nos angunt, ij proprij auditus dolores non ſunt, ſed tactus: Eſt enim is ſenſus omnium ſenſoriorum communis, reliqui quatuor ſui quiſque ſolius. Ad eundem modum in oculis non raro dolores immodici vrgent, tangendi ſcilicet in his ſenſu cōtriſtato: Non minus etiam in dentibus & craſſo inteſtino. Iam pruritus quoque ex hoc genere ſymptomatum eſt. Non eſt igitur quòd per quod'que membrum proprium nomen quæras, qualia ſunt cephalalgia id eſt capitis dolor, & car- F dialgia id eſt cordis dolor, & otalgia id eſt aurium dolor, non enim inuenies poſitum: ſed oratione omnia talia explicaſſe contentus eris, veſicæ & renum & lienis dolores, item genuum & pedis cæterorum'que, ad ſimilem modum dolores appellans. Ac talia quidem & tot numero ſenſibilium actionum ſunt ſymptomata. Ad hæc etiam duo egregia, ſopor & peruigilium circa primum ſenſorium, quod omnium ſenſuum eſt commune, conſiſtunt. At motiuarum actionum prima ſymptomata ſunt immobilitas & vitioſa mobilitas: Huius autem alius diminutus infirmusq; motus eſt, alius prauus: Praui autem, alius tremulus, alius conuulſiuus, alius palpitans, alius vibrans. Horum ſymptomatum aliqua vbi in toto corpore conſtiterunt, diuerſam appellationem ſunt ſortita, veluti emproſthotonus & opiſthotonus & tetanus. Quòd ſi totius corporis non ſolum conuulſio ſit, ſed etiam rectricis partis actionum cohibitio, epilepſia dicitur: Sicut apoplexia cum eſt totius corporis reſolutio, vnà cum rectricis partis functionibus cohibitis. Atque hæ quidem motiuarum actionum ſunt læſiones: Quarum ſi quæ proprium præter cætera nomen non habet, non eſt quòd quiſquam eius occaſione deceptus, aliquod ſymptoma præteritum à nobis puter veluti nec vel apnœan & diſpnœan, vel iſchurian & dyſurian, vel aphonian & dyſphonian medico omnia talia in quaque animali actione ſunt exploranda: Non minus etiam cuiuſque eo- G rum differentiæ: Verbi gratia, cum dyſpnœa vnum ſit animalis operis, nempe reſpirationis ſymptoma, quot ſint in vniuerſum eius differentiæ, quemadmodum in libris de dyſpnœa eſt indicatum: Aut cacophoniæ, quot item membratim habeantur differentiæ, veluti in ijs quæ de voce ſcripſimus eſt traditum. Sanè non raro dubitauerit quiſpiam, cuius generis ſymptoma ſit, veluti de pandiculatione, & oſcitatione, ſternutatione'que, & tuſſi accidit. Verùm de eiuſmodi omnibus proximo libro, qui de ſymptomatum cauſis aget, diſſeretur. Proximum eſt, vt rectricis actionis offenſas narremus, ac primum imaginatricis. Eſt igitur huius quoque alia veluti paralyſis ſiue reſolutio quædam, quam G[illegible] & catalepſin nominant: Alia veluti prauus quidā erranſq; motus, quod vtique paraph[illegible]rium vocant: Alia veluti deficiens & imbecillus, qualis in comatis & lethargis cernitu[illegible] etiam ratiocinatricis functionis quæ veluti paralyſis eſt, anœa ſiue amentia dicitur: Quæ veluti deficiens motio eſt, moria & moroſis ſiue fatuitas: Quæ veluti errans eſt, delirium appellatur: plerunque enim in vtriſque ſimul delirium conſiſtit, tum parum probè imaginando, tum parum aptè ratiocinando: eſt autem aliquando in altero duntaxat: Quod genus Theophilo medico ægrotanti contigit, cui reliqua quidem prudentia ſupererat & diſputandi & præſentes exactè noſcendi, cæterum tibicines quoſdam angulum domus vbi decum- H bebat occupaſſe, aſſidue'que ſonare tum pulſare putabat: atque hos ſe intueri rebatur, partim illic ſtantes, partim ſedentes, adeo'que ſine intermiſſione ſonantes, vt neque nocte neque die vſquam vel minimum tempus quieſcerent: exclamare igitur non ceſſabat, ac iubere vt domo eijcerentur. Atque hæc illi erat delirij ratio. Idem, poſtquam planè conualuit à morboq; euaſit, tum reliqua omnia quæ ingredientium quiſque dixiſſet feciſſet've narrabat, tum imaginationis de tibicinum tædio meminerat. Quibuſdam verò nulla aliena imaginatio viſitur, ſed perperam ratiocinantur, ratiocinatrice animæ parte ijs affecta: Veluti phrenitico contigit qui fores ſibi intrinſecus occluſit, ac ſingula vaſa per feneſtram promens, accedentes rogabat, num proijcere iuberent. Hic enim ſingula vaſa rectiſſime nominabat: in quo ſe manifeſte declarabat, nec in imaginatione circa ea læſum eſſe, nec in nominum memoria. Quid igitur ſibi vult, quòd ab alto omnia proiecit ac perfregit: hoc ſcilicet intelligere non poterat, ſed opere ipſo delirare ſe declarabat. Quòd autem & circa memoratricem animæ partem ſymptomata eueniant, non ægrotantibus modo, ſed ijs etiam qui ęgrotare deſierunt, id didiciſſe de Thucydide licet: qui non nullos qui à magna illa Athenis peſte conualuiſſent, eatenus omnium quæ præceſſiſſent oblitos prodit, vt non ſolum propinquos ſed etiam ſe ipſos ignorarent.

Galenus primo Prorrhet. 27. hoc facit vitium auditoriæ facultatis.

De

A *De Symptomatis Functionis Naturalis.* CAP. 4.

A 2.pri.part. c. 69.col.4.g

QVoniam autem quæ rectrici animæ parti ſymptomata incidunt, dicta iam ſunt, tempeſti-
uum eſt vt ad alterum actionum genus, quas naturales vocant, tranſcamus. Fuerint igitur &
in harum ſingulis, vel non obitis, vel male obitis, ſymptomata. In appetitu quidem, tum in-
appetentia, tum difficilis appetentia, tum immodica cibi appetentia. In cõcoctione, cruditas, & cõ-
coquẽdi tarditas, & eiuſdem operis prauitas. Pari modo in digeſtione, & ſanguinis generatione, vel
non peracta, vel non rite peracta, ſymptomata incidunt: Cuius generis ſymptomatum, & hydro-
pum vitia ſunt. Iam in nutriendi actione atrophiæ quædam & tabes, fruſtrationes eius ſunt. Leu-
cæ verò & ophiaſis & alopecia & quicquid eiuſmodi ſymptomatum genus habetur, à vitioſa nu-
tritione prouenit. At aſphyxiæ id eſt pulſuum priuationes, & cacoſphyxiæ id eſt pulſus vitioſi, cir-
ca pulſuum actionem ſunt ſymptomata. In excrementorum quoque ſeparatione, vel omnino non
peracta, vel non rite peracta, ſymptomata fiunt, aliqua nomine proprio vacantia, veluti quæ circa
nigram bilem eueniunt: alia vulgo nominata, veluti icteros, ſiue regius morbus. Methodus verò
hic quoque omnium inuentionis eſt, naturalium facultatum cognitio. Eas in libris quos de ijs pro-
didimus, quatuor eſſe in quaque corporis particula indicauimus, Attractricem, Retentricem, Al-
B teratricem, & Excretricem. Erit igitur in harum vnaquaque duplex ſymptoma: alterum non rite
obitæ actionis, alterum prorſus non obitæ. Quare in quoque naturali inſtrumento, octo incident
in vniuerſum ſymptomata. Ergo ſi cui ex diſſectionibus exploratus eſt particularum animalis nu-
merus, hic breui immo verò facile ex ſeſe omnem ſymptomatum multitudinem inueniet. Quip-
pe quæ naturæ tantum ſunt inſtrumenta, octo ſolum ſymptomatis laborabunt: Quæ verò ſunt ani-
mæ, tum iſtis, tum his amplius alijs duobus. Monſtratum enim paulò ſupra eſt, cuiuſque anima-
lium actionum duplex eſſe ſymptomatum genus, vel prorſus nõ peractarum, vel parum rite acta-
rum. Dictum præterea eſt hoc, Non rite, duplex eſſe, aliud veluti ex defectu proueniens, aliud (vt
ſic dicam) ex vitio ſiue errore. Ita vtique vt ſi non duo tantum in quaque actione & facultate ſym-
ptomata eſſe dicas, ſed tria, alterum ſcilicet priorum duorum in duo ſecans, duodecim quidem in
quoque naturali inſtrumento ſymptomata inuenienda ſunt: quindecim verò in ijs quæ animæ ſub-
ſeruiunt. Porrò prior diuiſio, quæ in duas facta eſt differentias, octo quidem naturalium, decem
animalium actionum efficit. Si quod verò inſtrumentum duplici ratione animale ſit, vt tum ſen-
ſus ſimul particeps ſit, tum motiuum, huic ex ſecunda diuiſione decem & octo ſymptomata inci-
[illegible] priore duodecim. Monſtrato igitur quod dicimus in vna altera've particula, quod nos in
C ijs, id in omnibus [illegible] cenſemus eum, qui numerare ſymptomata ſtudebit, minime quidem no-
minibus attentum (neque enim vbiq; vſitatas appellationes inueniet) ſed ipſam rerum naturam
ſpectantem. Eſt igitur ventric[illegible]us concoctionis inſtrumentum, quod trahit in ſe, vti oſtendimus,
conueniens nutrimentum: excernit autem quicquid eſt alienum: præterea quod attraxit, id retinet:
& quod retinet, alterat. Cum igitur vel omnino non trahere vel vitioſe trahere illi cõtingit, duo mi-
hi ſymptomata circa tractricem potentiam intellige. Scindeq; alterum rurſum in duo, nẽpe Quod
vitioſe, oratione ſaltem quatenus vtique licet (tametſi nominibus clare non poſſis, quòd ſcilicet his
nullum impoſitum nomen eſt) interpretari conatus. Verbi gratia, quod etiam illud, Non rite, aliud ve-
luti imbecillum eſt, aliud veluti vitioſum: Imbecillum quidem, quod vix & ægre & longo tempo-
re fit: Vitioſum, quod veluti cum palpitando, tremendo, vel conuellendo, vel vibrando agitur. In
alteratrice verò ventriculi facultate, Aliud eſt vbi omnino alteratio non fit, cum ſcilicet quales aſ-
ſumpti cibi ſunt, tales in omni qualitate manent: Aliud vbi imbecilliter, quod proprium nomen
græce bradypepſian habet: Aliud vbi vitioſa eſt alteratio, cum in alienam qualitatem cibi mutan-
tur. Quare tria in totum ſymptomata circa vnam actionem fruſtratam habentur. Vocatur autem
ipſa actio, concoctio: ea eſt ciborum in conuenientem animali qualitatem alteratio. Bradypepſia
D verò ſiue concoctionis tarditas, mutatio in eam qualitatem eſt, ſed ægre & ſpatio longiore. Alte-
rationem autem in alteram qualitatem non tamen in eam quæ ſecundum naturam eſt, apepſian no-
minant: Priuatio quoque eius actionis æquiuoce cum ea nominatur: Quanquam vtiq; clarius fue-
rat, hanc ſolam apepſian nominaſſe: illam verò vitioſe factam, dyſpepſian: ſicut imbecillam altera-
tionem, bradypepſian. Cæterum vt Plato teſtatus eſt, veteres cum plurimas rerum ignorarent, alias
omnino non nominarunt, alias non recte. Non eſt igitur quòd nomina nobis imponant, ſed inſpi-
cienda nobis eſt ipſa rerum ſubſtantia. Quod ſi fiet, inueniemus retentricis quoque facultatis actio-
nem ſecundum naturam ſe habere, cum tempus complectendi cibi cum tempore concoquendi
exæquat, ac cibos vndique prorſus conſtringit: Priuationem verò omnimodam eius actionis, cum
prorſus nõ complectitur: accidit autem id in lienterijs, ſiue in inteſtinorum læuitate: Imbecillitatem
verò, cum vel non probe vndiq; amplectitur, vel non vſque ad conſummatam concoctionem, vel
cum ambo hæc ſimul incidunt. Cum enim retentricis & complectentis facultatis agendi probitas
in his duobus conſiſtat, vt tum nullum locum relinqueret inter ventrem & cibos vacuũ, tum cõple-
ctendi tempus cum concoquendi tempore exæquaret, vel altero tantum non probe actionẽ obibit,
vel vtroque: Symptomataq; conſequentur, Imbecillo quidem complexui, fluctuationes cũ ſonitu,

quas Græci clydonas vocant, & flatulentiæ: Iniuſto autem complectendi tempori, excretio celeris E & ciborum in inferiore ventre corruptela. Hoc loco illud aduertendum cenſeo, quòd alteri ſymptomati alterum non nunquam ſuccedit. Quippe imbecillum complexum, modo clydones excipiũt, modo flatulentiæ: Iniuſtum verò complectendi tempus, omnino diminuta concoctio: deinceps verò vel celer ciborum exitus, vel eorum in ventre corruptela. Ac celeris quidem exitus inſeparabilia ſymptomata ſunt deiectionis humiditas, & digeſtio in corpus diminuta: Corruptelæ autem in alui quidem deiectionibus graueolentia neceſſario, nõ neceſſario autem mordicationes aut inflationes: ſed interim neutrum eorum, interim alterũ, interim vtrunq;. Cur autem tum in iſtis, tum in ijs quæ prius ſunt dicta, quædã neceſſario ſequantur, quædã non neceſſario, proximo libro in quo de ſymptomatũ cauſis agemus, docebitur. In præſentia verò ad reliquam retentricis facultatis ſymptomatum differentiã eſt tranſeundum. Cũ igitur circũ cibos venter ſe conſtringit, cęterũ cum palpitatione quadam, vel tanquã conuulſione & tremore & vibratu, eiuſmodi conſtrictionis opus vitioſum fuerit. Ac palpitationem quidẽ ventris clare ſentimus, itemq; conuulſionẽ (ſingultum.n. hoc ſymptoma nominant) noxã verò eius quæ velut tremor ſit, non clare. Cæterum ſi ijs quæ dicemus animo eris attentus, id quoq; non magno negotio deprehendes. Ergo vbi à comedendo, nec clydon aliquis, ſiue fluctuatio cũ ſonitu te infeſtat, nec inflatio, nec palpitatio vlla, nec ſingultus, ſed difficultas F aliàs inſueta in vẽtre ſentitur, & veluti grauatur is, ac laborat, † ac magis deſiderat grauitatem infra deponi quã ſurſum ferri: } accedit præterea ructus quiſpiam, tũ diſplicentia quædam aliena † nec facilè interpretabilis} in anhelitu adſequitur: exiſtimabis ventriculũ circa cibos cõſtringi quidem, cæterum id veluti cum tremore fieri. At qui veluti vibrans motus eſt, in concutientibus rigoribus maxime eſt conſpicuus, omnes animalis particulas occupans. Ac de his quidem fuſius in libris qui hunc ſequuntur agemus. In præſens ad quartam ventris facultatẽ excretricem propultricemq; veniendum: Cuius quod quidem veluti priuatio eſt, in ilei quibuſdam generibus cernitur: Imbecillitas verò ſubinde in tardis excrementorũ deiectionibus incidit: Qui autem eius veluti vitioſus motus eſt, tum incidit, cum vel prius quã abſoluta concoctio eſt, ad actionẽ proruit: vel abſoluta ea ceſſat ac tardat: vel vnà cum aliquo iam dictorũ ſymptomatum fit, aliter'ue quouis modo inæqualiter: vel tanq̃ impos ſui venter in cibos irruit, minime tẽperato moderato'ue motu vtens; exẽplo eorum qui in decliui currunt, nec ſiſtere ſe valent. Ac ventris quidem, vt inſtrumentum cõcoctionis eſt, dicta ſymptomata ſunt: Vt autem tum nutriri poſtulat, tum quod nutriat, non ſolum trahit, ſed etiam eatenus retinet, quouſq; alterauerit & ſuperuacaneum excreuerit, alium parem ſym[illegible] merum ceu ſimilare corpus ſortietur. Fortaſſe igitur præſtiterit omnia quę ci[illegible] nem ſymptomata incidunt percurrere, & quæ ventris corpori & [illegible]s particulis omnibus, inſunt communia: quippe clarior ita legentibus diſputatio [illegible]q; docebit quod paulo ſupra eſt dictum, Symptoma ſymptomatis cauſam eſſe. A[illegible] enim, cum vnum ſymptoma ſit, ſiue in ea in toto fiat animali, ſiue in vna eius particul[illegible] præcedunt ſymptomata. Cum enim quod probè nutriendum eſt, & trahere ad ſe conuen[illegible]trimentum debeat: & id, quoad tum alterauerit tum aſſimilauerit, retinere: præterea [illegible]peruacuum eſt pellere, eſt autem id Duplex genere, aut enim quantitate ſuperuacane[illegible] eſt [illegible] qualitate: neceſſe omnino eſt particulam quæ atrophia laborat, vel vnius præc[illegible]ius occaſione id pati, vel plurium. Nam ſiue diminute trahat, quod nutriat, ſiue no[illegible]rperam trahat, atrophia particulam conſumet: Siue id quidem quod nutriet, & quantum [illegible] ſic oportet ſuppeditatur, cęterum ſymptoma aliquod in retentrice facultate incidet ſimile ijs quæ in ventre ſunt dicta, atrophia tentabitur ſic quoque. Quòd ſi hę facultates legitima fungantur actione, excretrix autem vis erret, plus ſcilicet quàm opus eſt vacuans, ſic quoque gracilis nutrimentoq; parum fruens, particula reddetur. Iam alteratricis virtutis ſymptoma, quod veluti priuatio eſt (eam autem apepſian ſiue cruditatem vocari diximus) liquido patet, ꝙ particulam gracilem efficiet. Quod verò eius veluti imbecillitas quædam eſt, quam H bradypepſian vocamus, ſpatio quidem longiore, ſed tamen luculenter ipſum quoque aliquando gracilitatem inducet. Tertium verò ſymptoma, quod dyſpepſiæ eſt ſimile, non gracilem modo nutritionis deſiderio, ſed etiam aliena ſpecie particulam reddet, veluti in vocatis leucis & elephantiaſi cernitur. Sanè aduertere hoc in loco animum, ac diſcernere conueniet, vtrum'ne ſucco aliquo affluente, an ſolidis ipſis ita affectis, mutatus color ſit. Quippe ſi ex affluẽte eſt mutatus ſucco, alterius generis ſymptoma eſt, nec alteratricis facultatis error: Si autem tota particula per totam, qualem eſſe oporteat, talis non ſit, alteratricis in eo virtutis id vitium eſt. Fit enim & in arquatis naturalis coloris mutatio, ſed ea, niſi alteratricis venarum virtutis vitium aliquando eſt, ſeparatricis actionis eſt ſymptoma. Vitioſus autem in ſingulis priuatim particulis color, ſi modo ex ſucco aliquo extrinſecus affluente non proueniat, ex alteratricis & concoctricis virtutis quam in ſe habent, vitioſa functione oritur. Ergo hanc atrophian, cum cacotrophia quędam id eſt vitioſa nutritio dicenda potius ſit, à præſenti diſputatione eximamus: Ad eam verò quæ nutritionis omnino eſt priuatio reuerſi, illud admoneamus, tum ipſam ſymptoma eſſe, tum ſymptomatis aliàs alijs, quæ vel in attractrice, vel retentrice, vel ſegregatrice, vel alteratrice facultate incidunt, ſuperuenire. Omnium verò horum

† Cop' ita hũc locũ vertit. cupitq; celeriter onus vel per īfernas vel per ſupnas partes abijcere, quem ſenſum et Leonicenus habet. Linacrus vr̃ loco ipſius θᾶττον, legiſſe μᾶλλον.

† Al. δύσφορος .i. nec facile tolerabilis.

**Hæ duæ voces non ſunt in græcis codicibus nec in vllo alio ĩterprete.*

rum

A rum ſymptomatum, morbi ſunt cauſæ. Finge enim diminute in aliquam particulam trahi alimentum, ideoq; eam non nutriri: omnino morbus aliquis diminutum hunc tractum præcedit. Siue enim particula ipſa imbecillius ad ſeipſam nutrimentum trahat, omnino ſanè intemperata exiſtit, morbus autem eſt intemperies: Siue bene temperata quidem ſit particula, obſtructio autem aliqua in digeſtionis inſtrumentis digeſtionem impediat, obſtructio ipſa morbus eſt: digeſtionis impedimentum eius ſymptoma. Non ſolum autem ſingula ſymptomata percurrens, quæ ſcilicet læſæ alicuius actionis culpa proueniunt, intelliges ꝙ ea omnino morbus præcedit, ſed etiam id ex ipſa rerum eſſentia licet, citra inductionē colligas. Quippe Sanitatem actionis cauſam poſuimus: Morbum autem læſionis quæ in actione eſt, cauſam: at vero Symptomata, de quibus nunc propoſita nobis diſputatio eſt, actionum eſſe læſiones diximus. Quare ex his propoſitis conſtat huius generis ſymptomatum morbos eſſe cauſas.

De Symptomatis, quæ in Affectibus Corporis conſiſtunt. CAP. 5.

QVod autem & duo quę reliqua ſunt genera, morbi præcedāt, & cauſę rōnem reſpectu eorum obtineant, id quoque paulo infra docebimus, ſed vbi totum de ipſis abſoluerimus ſermonem, auſpicati rurſus à ſymptomatis ijs quæ in corporis conſiſtunt affectibus. Sunt porrò eorum B primæ differentiæ numero quatuor: alia enim ſunt viſibilia, alia odorabilia, alia guſtu apprehenſa, alia tangibilia. Ac viſibilia quidem in coloribus qui præter naturam ſunt conſiſtunt, idq; vel totius corporis vel alicuius vel aliquarum eius partium. Ac totius quidem corporis, veluti in arquatis ſe habet, præterea in hepatitide & ſplenitide vocatis morbis: ad hęc hydropum generibus quibuſdam: Vnius vero particulæ, quemadmodum tum in lingua ſola alienus color ſubinde aſpicitur, tum in particulis quæ abſceſſuum vitio vel nigricant vel liuent. Pari modo in carbunculis, & eryſipelate, & ſerpentibus vlcerum, & gangrænis, naturales colores immutantur. Sanè huius generis ſunt vitiligo, leucæ, elephantiaſis, aliaq; id genus: quippe hæc quoque naturalem colorem mutant. Iam in compluribus ſimul particulis vitiatum eſſe colorem in multis morbis videas: idq; vel circa crura magis, vel circa faciem, vel circa totum ſupernum corpus, vel circa totum imum. Ac viſibiles quidem differentiæ in ijs ſunt contemplandæ. Odorabiles verò primum quidem in reſpiratu, ac difflatu: Voco autem quod circundantis nos aeris per fauces attrahitur & rurſus emittitur, reſpirātum: quod autem per totum corpus exhalat, difflatum ſiue perſpiratum. Ergo quæ his ac[illegible] graueolentiæ, in hoc ſymptomatum conſtituentur genere: Poſt has vero in auribus, nari[illegible]æcunque vitij cuiuſquam occaſione putreſcunt particulis. His amplius in ructu [illegible]us licet inuenire, ipſo ſcilicet vel fumoſam, vel acidam, vel viroſam, vel piſcoſam, vel aliam q[illegible]uſmodi referente qualitatem. In guſtabilibus verò qualitatibus laborantes ipſi ſymptomat[illegible]: Quippe ſudorem defluentem in os aliquando guſtant: præterea eius quæ circa linguam [illegible] mutatam qualitatem: æque vtique vt ſanguinem, quibus is quoque modo per os vacuatur, a[illegible]dem notabiliter dulcem, alij ſalſum, alij amarum ſentiunt. Ad eundem modum & quæ ex pulm[illegible]ciuntur, & quæ ex ventriculo euomuntur, alijs hæc acida, alijs ſalſa, alijs amara, alijs dulcia, a[illegible]ra, ſentiuntur. Porrò ſunt ex medicis non pauci, qui etiam ſudores atque aurium præterea ſorde[illegible]plorandam cenſent: quippe ex hoc quoque aliquid coniectari. Iam tangibiles differentiæ, [illegible] exceſſerunt, in eiuſmodi ſymptomatis numerandæ non minus ſunt: veluti cutis [illegible] præarida: ſimili modo præhumida, vel rugoſa, vel alia quapiam differentia tali pr[illegible]go ex his quæ iam dicta ſunt, manifeſtum eſt, hoc quoque ſymptomatum genus vniuerſum à morbis ortum habere. Quippe colorum, halituum, & ſaporum differentias omnes, ſolidorum ipſorum corporum temperamenta ſequi, in naturalibus libris didicimus: Ad eundem modum & tangibiles, multo etiam magis quàm omnes quæ ſunt prædictæ, propterea quòd cum actiuis qualitatibus congeneres eſſe dixi, vtpote D quæ ad eiuſdem ſenſus iudicium referantur: Etenim mollities duritiesq; tactu iudicantur, haud aliter quàm effectrices qualitates ipſis cognatæ. Quare quicquid in ijs alienum à naturali eſt, id intemperiei acceptum fertur: æque vt quod naturale eſt, ex commoda temperie prouenit. At eſt omnis intemperies morbus: Quare omnia id genus ſymptomata, à morbis ſunt oriunda. Quæ verò ex influente quopiam humore cognata prędictis ſymptomata in particulis excitantur, alia obſtructiones vel compreſſiones ſequentia, alia trahentium & ſegregantium virtutum functiones male obitas, neceſſe eſt hæc quoque veluti fontem ſuæ generationis morbos habere. Ac iecinoris quidem obſtructio, qui compoſiti & inſtrumentalis corporis eſt morbus, alieni coloris qui in arquatis viſitur eſt cauſa. Cuiuſque verò ſimilaris partis intemperies, quæ ipſa quoque eiuſmodi corporis morbus eſt, aliàs aliam eius facultatem impedit, vel eam quæ trahit, vel eam quæ excernit, vel aliam quampiam: quarum occaſione cum parum æqualiter riteq; humores in corpore fluant, particulæ aliàs aliæ in colore, halitu, ſapore, omnibusq; tangibilibus differentijs, alterātur. Quin etiam quodcunque reliquum eſt ſymptomatum genus, ſiue id in vocibus ſit & ſonis qui in animalibus exaudiuntur, ſiue in ijs quæ à corpore excernuntur in eo've detinentur, nihil non à morbis natum eſt, vel ab ipſis continenter, vel ſymptomate aliquo interueniente. In vocibus enim, morbi qui in ore, faucibus, arteria aſpera, pulm[illegible]race ſunt, ſymptomata faciunt: clangoribus ſcilicet quibuſdam

tremulisq;

A. t. 1. primæ part. can. 569. col. 4. h

tremuliſq; ac raucis edendis vocibus. In alijs vero quibuſdam animalis particulis ſonitus, & mur- E
mura & triſmi id eſt ſtridores aliaq; eiuſmodi, partim quidem ex inſtrumentorum anguſtia, vel in-
debito motu, partim ex flatuoſi ſpiritus abundantia, aliquando etiam ex horum aliquibus, omni-
bus've ſimul coeuntibus cientur. De quibus plenius inter ſymptomatum cauſas agetur.

De Symptomatis quæ conſiſtunt in Excrementorum Mutatione. CAP. 6.

QVæ vero vel à corpore excernuntur, vel in eo præter naturam detinentur, ea quoque in pri- A. t. 1. primæ part. can. 570. col. 1. a. b
mas treis diducuntur differentias: Vtique aut totis ſubſtantijs, aut qualitatibus, aut quantita-
tibus, à naturali ſtatu egreſſa. Succedunt autem omnino morbis, vel continenter, vel alijs
ſymptomatis intercedentibus. Siquidem ſanguinis profuſio toto excretæ ſubſtantiæ genere præ-
ter naturam eſt: Ea vero vel vulnerato, vel perrupto, vel ore tenus recluſo, vel eroſo ſanguinis vaſe
incidit. Porrò horum vulneratio, ruptio, & eroſio, proprij ſimilarium partium morbi ſunt: Reclu-
ſio, inſtrumentalium: quæ ipſa modo ex complectendi functione imbecilla, modo expultrice im-
modice concitata, modo ambabus ſimul læſis, ortum habet. Simili modo fluxus muliebris, vel
propter iam dictarum actionum ſymptomata fiet, vel ꝙ totus ſanguis tenuis ſeroſuſq; eſt redditus.
Eſt vero & id ſymptoma, cuius etiam multiplex habetur ortus: Eſt nanque vel ſanguificæ virtutis, F
vel eius quæ tenue & ſeroſum ſeparat, vel eius quæ excernit, operis fruſtratio: Incidere autem ali-
quando poteſt, & retentrice ipſa immodice opus ſuum vrgente, & cute ipſa ſpiſſata, & renibus oc-
cluſis. Ad eundem modum & ſudores immodice digeri vel indebite retineri, aut propter cutis aut
propter aliquem dictarum virtutum affectum, aut ipſam humorum naturam, neceſſario contin-
get. Sanè conſtat ꝙ in omni huiuſmodi ſermone, diſiunctiuis coniunctionibus vtimur. Omnino
enim cuique dictorum ſymptomatum, vna quæpiam eſt cauſæ ratio: nihil tamen prohibet duas, &
tres, & ſimul omnes vna concurrere. Non latet autem nec ꝙ dyſuria, & iſchuria, & ſtranguria, &
quem hydropen in vas vrinale, alij diabeten, aliqui diarrhœan in vrinam vocant, ex hoc genere
ſymptomatum ſint. Iam ꝙ eorum quæ præter naturam excernuntur, & colores, & odores, morbos
neceſſario ſequantur, nihil opus eſt oſtendamus: ſi modo nullum talium ſine intemperie prouenit.
Patet autem & quod propoſitum à nobis eſt, clare eſſe demonſtratum omnem ſymptomatum na-
turam morbos præcedere: fieriq; non nunquam ſymptomatum quæ deinceps ſibi ſuccedant, ve-
luti ſeriem quandam: A morbo quidem ipſo primum, ab hoc verò ſecundum, dein rurſus poſt
hoc tertium, ac ab iſto deinde quartum. Verum hîc attendendum diligenter eſt, vt accurate di-
ſtinguantur ab operibus ſymptomata: ſæpe enim ita ſimilia inter ſe ſunt, vt & ſymptoma putetur G
opus, & opus ſymptoma. Ac niſi quis in hoc ſano ſit iudicio, ex ijs in qu[illegible] ipſe fallitur, noſtram
diſputationem calumniabitur. Quippe ſi naturalium excretionum [illegible] autem vocant eas quæ ſa-
nis accidunt) vel quantitatem, vel qualitatem, vel genus ipſu[illegible] ſubſtantiæ, pro ſcopo ſibi propo-
nat, deinde huc intuens, ſymptomata iudicet, ſubinde falletu[illegible] Quippe ſudor aliquando multo am-
plior q̃ pro naturæ modo, vel alui deiectio, vel vrina, ægr[illegible]antibus incidit, non ſolum nulla actione
læſa, ſed etiam cum virtutis robore, & prouidentia de [illegible]nimalis ſalute. Aliqua enim quamuis etiam
toto genere præter naturam ſint, veluti ſanguinis [illegible] nares profuſio, vel vomitus, vel ſanguinis de-
iectio, vel hæmorrhois, vel aliud eiuſmo[illegible] [illegible]men præter naturam adhuc non ſunt, ſi modo tempe-
ſtiue fiant. Fiunt autem tempeſtiue, c[illegible]m id quod contriſtat, expellitur. Stante igitur de quo inter
initia conuenit (nempe ꝙ ſymptomata [illegible]ctionum læſiones ſint) nihil eorum quæ ad animalis com-
modum fiunt, ex hoc genere ſymptomatum eſt: opus nanque naturæ vnumquodq; eorum potius
eſt, q̃ læſio aliqua. At alteri fortaſſis ſymptomatum generi, quod ſcilicet præter naturam eſt affe-
ctuum, omnia talia ſubijciat quiſpiam: omnino enim diuiſam eſſe in quacunque animalis parte ve
nam aliquam, aut eatenus recluſam quoad ſanguinem quem prius retinuerat profundat, naturalem
affectum non eſſe. Quanquam hic quoque alui fluorem aut vrinæ copiam docere non poſſit H
affectibus præter naturam omnino ſuccedere: ſanguinis nanque profuſiones, & vomi-
tiones, toto genere præter naturam eſſe dicet quis: nõ tamen aut eam quæ per ven-
trem, aut veſicam, aut vterũ fit excretionem, toto genere pręter naturam eſſe.
Fortaſſe vero dubitauerit quiſpiam & de ſudore ceu nec ipſe naturæ le-
ge incidat: quippe quod Diocles etiam docere tentauit. Videtur
autem dura eſſe opinio & præter rerum euidentiam, tamet-
ſi eam maxime probabiliter confirmet. Ac de talibus
quidem poſthac aliquando fortaſſe agetur, per-
pauca.n. ſunt de quibus ambigitur. De reli-
quorũ vero ſymptomatum tota mul-
titudine abunde eſt diſputatũ: fi-
nie̅duſq; iam hic liber eſt.
Si quis enim exercitatus in ijs quæ confeſſa ſunt fuerit,
facilius de ijs quæ in dubio ſunt, iudi-
cium conſequetur.

GAL. DE SYMPTOMATVM CAVSIS LIBRI TRES

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENTVM LIBRI I

Symptomatum recenſet Cauſas, quæ in Senſuum Inſtrumentis, & in ipſo Fonte Senſus, conſiſtunt.

B *Quotuplicia ſint Symptomata.* CAP. 1.

CAuſas ſymptomatum in his libris contemplabimur, eundem ſequentes diſputationis ordinem quem de ipſorum differentijs propoſuimus. Sunt igitur ſymptomatum genera in totum tria. Quorum de eo primum diſputauimus, in quo læſam eſſe actionem diximus: ita nimirum intelligere lectorem cenſentes, etiam ſi prorſus perijt. Cum autem duplices genere actiones ſint, aliæ naturales, aliæ animales, ab animalibus incepimus: eaſq; trifariam diuiſimus, in ſentientes, motiuas, & quas appellauimus rectrices. Ergo in ſentiendi actionibus, triplex incidit ſymptomatum differentia: vna, cum ipſum primum ſenſus inſtrumentum eſt male affectum: altera, cum ſentiendi facultas: & tertia, cum aliquid eorum quæ primo ſentiendi inſtrumento ſubſeruiunt, male habet.

De Symptomatum Cauſis in ſenſu Viſus. CAP. 2.

VEl[illegible] in oculo primũ ſentiendi inſtr̃m, cryſtallinus eſt humor: quippe quem ſolum à colori[illegible]ſtratũ eſt. Sentiens vero facultas, quæ à cerebro per neruũ inde porrectum ad

C cryſtallinum p[illegible] ſubſeruiendum aũt huic, reliquæ oẽs quæ in oculo habentur particulæ ſunt cõditæ. Itaq; ẽt [illegible] prædictis male affecto, vel male videbit aĩal, vel prorſus nõ videbit. Ac cryſtallini quidẽ h[illegible] morbi in octo intẽperamentis cõliſtunt: Facultatis aũt morbi, in eo ꝙ vel neruus, vel cerebrũ [illegible]fectũ. Sunt porrò & horũ vtriuſq;, vt ſimilares particulæ ſunt, octo morborũ genera: vt inſi[illegible] ſunt, tum obſtructiones, tum alienorum innixus, ſiue compreſſiones, aliaq; quæcunq; ex [illegible] influxu molem præter naturam attollunt. Vnitatis vero diuiſio; ſuper oĩa quæ prædicta ſu[illegible]milarium tum inſtr̃alium particularum cõis eſt affectus: non cerebro modo aut neruo, ſed e[illegible] humori incidere potens. Huic aũt trãſferri ac ſede moueri, inſtr̃alis morbus incidit. Quanq[illegible]ea verſus angulum maiorem minorem'ue eſt facta, nihil quod æſtimandũ ſit, incom[illegible] ſurſum deorſum'ue inclinat, duplicia quæ vñr omnia apparere facit. Atq; hi quidem [illegible], tum primi viſus inſtrumenti, tum eorum quæ illi facultatem ſubminiſtrant, morbi. Eorum vero quæ vſum aliquem ei conferunt, hi: Si vel in foramine rhagoidis, vel ẽt eo qui inter hoc & cryſtallinũ eſt loco, humor ſpiritus've tantus cõſtiterit, q̃tus primo viſus inſtr̃o ad internoſcẽda ſenſibilia ſit impedimento. Ad eundem modũ corneæ quoq; tunicæ particula ea quæ pupillæ anteſtat, viſum impedit, ſiue ea per ſe, ſiue alia quapiã

D rõne à naturali habitu eſt remota. Ac foramen quidem rhagoidis, quatuor modis à naturali ſtatu mutatur: nempe vel ampliatũ, vel imminutũ, vel in aliquã partẽ detortum, vel ruptũ. Verũ ampliatio ſiue à natali ſit, ſiue poſt accedat, ſemp viſui incõmodat: Imminutio q̃ vtiq; à natiuitate incepit, acutiſſimi viſus eſt occaſio: q̃ vero poſt incidit, mali: Reliquorũ vitiorum neutrũ, neq; ſi à natiuitate, neq; ſi poſt incidit, quicq̃ quod æſtimatione dignum ſit, viſui officit. Iam.n. ſubinde vidimus ex parua rhagoidis procidentia, detortã pupillam, poſtq̃ cicatrice eſt incluſa, nec tñ hoĩs viſum fuiſſe impeditũ: vbi.ſ. ante ſe corneæ particulã ſplendidam inculpate habuit: atq; hæc quidẽ experientia ipſa docuit. Sanè cauſa ꝓpter quã amplitudo foraminis ad perſpicaciã viſus ſemper ſit noxia, anguſtia non ſemp, æſtimatione non indigna eſt. Videt̃ autẽ mihi neruus is qui à cerebro ad oculũ pertinet, quẽ ideo Porum ſiue meatum Herophilus appellat, ꝙ eius ſolius foramen clare cernitur, ſenſibilis eſſe ſpiritus via. Eoq; vbi altero oculo conniuemus, alterius pupillam dilatari contingit, tanq̃ in vnum ſolum commeante ſpiritu, qui prius in duos eſt diſpertitus. Itaq; etiam hoc maxime ſigno intelligitur, an ſuffuſi cõpuncta ſuffuſione viſum recepturi ſint, an non. Quippe quibus altero oculo conniuentibus, alterius pupillam dilatari contingit, ijs ſi cõpunctio adminiſtretur, recipiendi viſus fiducia eſt: Quibus nõ dilatatur, horũ nemo vnq̃ reuidit, neq; ſi minimo cũ dolore ac cõmodiſ-

l. 3. f. 3. t. 1. 1. 220. c. d ſime ijs eſt adminiſtrata co[illegible]punctio. [illegible] his oĩbus liquet, confluere ad oculos à cerebro ſpiritum

animalem,

animalem, tum in criſtallinum ipſum humorem, tum verò locum omnem qui illi anteſtat, quem E
ſcilicet rhagoidis foramen determinat. Vbi igitur amplior reddita eſt pupilla, ſiue id ex prima ſta-
tim formatione, ſiue poſtea contigit, parum commode tota animali ſpiritu impletur. Fundi igitur
diſſoluiq; ac diſſipari cogitur. Sicut contra in minore pupilla colligitur, cõſtringitur, ac denſatur ſpi
ritus. Atqui demonſtratum in libris de particularum vſu eſt eius collectionẽ ac conſtrictionem, ad
ſenſus bonitatem illi conducere: contra, diſſolutionem ac diſperſionem ad ſenſus noxã cedere. Quî
igitur fit ꝙ pupilla morbi vitio non naturâ minor reddita, multo deterior efficitur quàm medio-
cris? an quia vitioſos affectus ſequitur, quorum culpa neceſſario peius cernit oculus ſic affectus, nõ
propter pupillæ anguſtiam? Quínam igitur hi ſunt affectus? nam hoc etiam diſputatio requirit:
Vnus quidem ipſius rhagoidis tunicæ tantum: alter humoris tenuis, qui medio loco inter ipſam
rhagoidem & cryſtallinum humorem habetur, effuſi. Ac tunicæ quidem ſolius affectus, extenſio
relaxatioq; ſunt: qualis vtiq; in extrinſecus poſitis articulis ſubinde cernitur, cum ligamenta redun
danti humore ſunt perfuſa. Humorum vero vitium in defectu conſiſtit: cuius occaſione rhagoides
vacuato interno eius loco in ſe concidens, contrahitur ac rugatur, atq; idcirco pupillam imminuit.
Deterius ergo aut nihil omnino ex talibus affectibus cernere contingit, non vtiq; propter pupillæ
paruitatem, ſed propter humoris deſiderium. Monſtratum enim eſt in ijs quæ de viſu, tum in libris F
quos de vtilitate particularum, tum quos de Hippocratis & Platonis placitis ſcripſimus, cryſtalli-
num humorem munimento aliquo indigere, quo externum ſplendorem ſine offenſa ſuſtineat.
Vnum igitur munimentorum eius & is humor eſt, cum eo etiam ꝙ ſubſtantiæ cryſtallini humoris
non nihil conducit. Vbi igitur parcior redditus hic humor eſt, & cryſtallinus ipſe ſiccior efficitur,
vtpote iam humore à quo largiter imbuatur, defectus: & rhagoides tunica in ſe concidens, ſpatium
quod inter ipſam & cryſtallinum intereſt, anguſtius efficit. Itaque fit, vt cum cogatur cryſtallinus
humor paruo interſtitio cum externo ſplendore commercium habere, perſimilem patiatur affe-
ctum ijs, qui Solem nictando contuentur: horum enim aliqui occæcati ſunt: omnes vero ita læſi, vt
vix recuperarint priſtinum viſum. Quippe monſtratum nobis eſt, fieri non poſſe, vt ſplendidam
lucem inoffenſe toleret viſus inſtrumentum: eoq; factum eſſe vt rhagoides tunica quæ nigra ſimul
& cœrulea eſt, illi ſit prætenta: quòd ſcilicet hi colores viſum, vbi à ſplendida luce laborat, maxime
conſolentur. Atque hæc quidem cauſa eſt, cur imminutus is qui in pupilla eſt humor, tum deterius
cernendi, tum foraminis rhagoidis tunicæ minoris reddendi, ſit occaſio: eoq; maxime inſanabilis eſt
eiuſmodi oculorum morbus. Alter affectus qui propter humorem rhagoidis, minor[illegible]
pillam, minus illo eſt noxius: difficilius nanque eſt ſimilarium corporis part[illegible]arum cuiuis cum G
ſiccata eſt, humiditatem reſtituere, quàm eam cum humecta eſt, ſiccar[illegible] atque hæc quidem me-
dendi rationem quodammodo iam attingunt. Dicamus autem [illegible]uod à primo eſt propoſitum.
Mala quidem eſt pupillæ paruitas quæ præter naturam accid[illegible], bona quæ connaturalis eſt. La-
xitas autem eius {ſeu amplitudo} nec quæ naturæ lege h[illegible]etur, bona eſt, nec quæ præter natu-
ram eſt: Cæterum minus mala eſt quàm anguſtia. Quir[illegible]e laxitatis generandæ cauſa (vt ſic dicam)
coniuncta, tenſio rhagoidis tunicæ eſt: Sicuti paruit[illegible]s, eiuſdem relaxatio. Quoniam autem du-
plici ratione tenditur, cum vtique ex ſuapte nat[illegible]a id patitur, vel ſiccata vt corpus ſimilare, vel hu
mectata vt inſtrumentale: ſiccitas quide[illegible]ius difficile ſanabilis eſt: humiditas non etiam. Siqui-
dem phlegmonæ, & ſcirrhi ſiue aurit[illegible]s ſenſu carentes, & abſceſſus, & alij id genus morbi, inſtru
mentalium ſunt partium, ex ſuperuac[illegible]s humiditatibus oriundi: quos omnes, ſi in rhagoide con-
ſiſtant, peritus medicus non magno negocio ſuperabit. Sanè accedit rhagoidi non nunquàm etiam
ex accidenti tenſio, à multitudine ſcilicet ſubiectorum humorum nata. Quippe cum veluti vter,
veſica've, ijs quæ inter ipſam & cryſtallinum humorem accruantur eſt impleta, in omnem partem
diſtenditur. Quoniam autem non ſolum qui in foramine rhagoidis ſint, morbos diſputatio per-
cenſuit, ſed etiam aliquos ipſius rhagoidis commemorauit: ſuperq; qui tenuis ſub ea ſint humo- H
ris: ſequens fuerit, quæ reliqua in ipſis ſunt perſequi, quorum vitio vel impeditur viſus, vel omni-
no aufertur. Ergo ex ijs qui in tunica rhagoide conſiſtunt, ac viſui obſunt, vnus adhuc morbus re-
ſtat, tam ſimilarium q̃ inſtrumentalium partium communis: Is eſt vnitatis diuiſio: Quæ vtique in
hac particula, tum vulnus eſt, tum vlcus. Cum igitur tale vitium magnum eſt, ita vt & valenter di-
uidatur rhagoides, & profundatur extra eam tenuis humor, ac iam corneam contingat, neceſſe eſt
incidant hoc caſu incommoda duo: tum vt concidat ſuper cryſtallinum humorem tunica rhagoi-
des: tum vt ſpiritus à cerebro in pupillam totus non perueniat, quoniam per vulnus effluat. Quòd
autem nõ ſolum ambo hæc coeuntia impedimento viſui ſint, ſed etiam eorum alterum, ijs qui præ-
dicta non negligenter legerunt, manifeſtum arbitror. Mihi verò tempeſtiuum iam fuerit ad te-
nuem humorem conuerti: De quo ſupra dictum hactenus ſaltem eſt, ꝙ ſiue eius plus ſiue minus iu-
ſto eſt, viſum lædit. Quòd aũt etſi aut craſſiori aliquando ſit conſiſtentia, aut colore quodammodo
alieno, ſic quoq; ſymptoma aliquod circa videndi actionem excitabit, id dictum prius non eſt, ſed
iam eius dicendi eſt tempus. Ergo hic humor ſi craſſior q̃ prius erat, eſt redditus, tum perſpicaciam
viſus adimet, tum ne longinq; videatur efficiet: ita vt nec quæ longe poſita ſunt cernantur, nec quę
prope ſunt admota, exacte perſpiciantur. Sin vehementer craſſus eſt factus, veluti in ſuffuſionibus

euenit,

A euenit, vtique videre hominem prohibet. Quòd ſi totum foramen à craſſo illic conſiſtente corpore obtenebratum non ſit, ſed aliqua pars eius pura ſuperſit, vtiq; per illam, quæ extrinſecus ſunt ſingula per ſe ſola nihilo deterius ꝙ ante videbuntur: non tamen ſimiliter vno tempore multa, ꝙ ſcilicet anguſtior ꝗ ante factus ſit viſionis conus. At ſi in pupillæ centrô exigua ſuffuſio cõſtiterit, partibus quæ circa ſunt manentibus puris, omnia ijs qui ſic ſunt affecti, veluti feneſtras habere vñr: quippe quod in medio non cernitur, quaſi exciſum videtur. Iam ſi diuulſa, nec inter ſe coniuncta craſſa corpora in iam dicto humore fluitant: ijs qui ſic ſe habent, tanꝗ culices quidam foris obuerſari videantur, imaginatio præbetur. Sępenumero vero ex craſſiore quoq; humoris conſiſtentia, tanꝗ idolum aliquod ſibi appareat, imaginantur. Porrò eiuſmodi idoli apparitio, poſtquam à ſomno ſurgitur, plerunq; incidit, potiſſimum pueris, & ijs qui pluſculum vini biberunt, aut aliàs capite ſunt impleto. Quòd ſi colore immutatus ſit humor, qui inter cryſtalloidem & rhagoidem habetur, ſi quidem ad fuſcum inclinet, veluti per nebulam fumum've hominem videre faciet: ſin ad alterum vllum colorem vergat, eius nimirum phantaſiam viſibilibus impartietur. At ſi inęqualiter vel à naturali cõſiſtentia, vel colore receſſit, quæcunq; eius pars ſic affecta, ad pupillæ locum peruenerit, ſimilem etiam ſibi imaginem in viſibilibus repræſentabit: quippe illius, tum colorem, tum conſiſtentiam,
B tum figuram foris ſe videre homo putabit. Ex hoc ſymptomatum genere, ſunt tum ea quæ ſuffuſi imaginantur, tum quę de ijs, quibus vel ‖ ſanguis ex naribus profluxurus eſt, vel qui vomituri ſunt, ab Hippocrate ſunt ſcripta. Iam vero quibus adeo perfectus ſincerusq; viſus eſt, vt eum ne vel minimum ſenſibile fugiat, exhalationes vero quæpiam à ventre aſcendunt, potiſſimum vbi non proconcoxerunt, ſimilia ijs quæ ſuffuſis ſymptomata incidunt: quippe puriſſimus natura tum cryſtallinus humor ijs eſt, tum hic ipſe aquoſus de quo nunc agimus. Magnitudo autem ſymptomatum in his, pro magnitudine paſſionis ſemper reſpondet, non ſolum in ijs de quibus paulo ante agebam, ſed etiam in omnibus quæ prædicta ſunt: Verbi gratia, Similarium partium intemperies ſi paruæ ſunt, paruam noxam actioni afferunt: Sin maiores habentur, actioni ad portionem nocent: Sicut quæ plurimum à naturali ſtatu exceſſerunt, omnino actionem tollunt. Æque vero & quæ de † qualitate & conſiſtentia & colore aquoſi humoris ſunt dicta, ſi paululum à naturali ſtatu ſunt mutata, paruam etiam actioni afferunt noxam: Sin longius receſſerunt, pro modo vitij ſui etiam actioni incommodant: Sicuti cum plurimum à naturali ſunt aliena, omnino actionem adimunt. [illegible] um & quæ de rhagoidis ruptura & pupillæ magnitudine ſunt dicta, vel paulu[illegible] m impediunt, vel amplius, vel omnino. Simili modo & animalis ſpiritus vel
C ad vnguem purus [illegible] ther, vel nebulæ ritu humidus ac turbidus. Præterea in modo ſubſtantiæ, vel plus eius hab[illegible] inus: Ac ſi quidem multus eſt & æthereus, etiam quæ longiſſime abſunt, videt, ac perfect[illegible] Sin paucus eſt & purus, quæ propè ſunt exacte dignoſcit, quæ procul abſunt non videt: Qu[illegible] dus ſimul multusq; eſt, longiſſime quidem videt, ſed non exacte: Sicuti etiam ſi humidus [illegible] guusq; eſt, nec exacte nec longiſſime videt. Et de hoc quidem, vt ad rem propoſitam, hæc ab[illegible] orneæ vero tunicæ pars quæ pupillæ anteſtat, & cum craſſior, & cum ſpiſſior, & cum humi[illegible] cta, viſionem lædit: Ad eundem modum ſi colorem ſuum mutauit, & ſi vlcus maiuſculu[illegible] habet, & ſi quid eorum quæ extrinſecus illi præiacent inauctum obſcuritatem affert. Ac cra[illegible] & ſpiſſior cornea hebetudinem viſus creat: Humidior autem, ſiue vt inſtrumentum [illegible] ilare corpus, non ſolum viſus hebetudinem affert, ſed etiam vt quaſi per caliginem, v[illegible] lam, vel halitum quempiam, vel fumum cernatur efficit. Si vero humores non multi, ſed colore mutato ſint, pro eorum natura error in viſu reſpondet. Proinde qui regio morbo laborant, pallida omnia videre ſe putant: † Quibus autem ex plaga ruptæ recenter ſunt in prima tunica venæ, rubra. Vlcus vero maiuſculum, non ſolum eò quod ſuperuacuum contrahit humorem, viſionem lædit, ſed etiam quòd exiguo interſti-
D tio cryſtallinum cum externo lumine committi cogit. At ſi deſcendat introrſum quod ante pupillam eſt vlcus, etiam aliquid aquoſi humoris foras effundit: proinde is qui ſic eſt affectus, in ſummum cæcitatis diſcrimen adducitur: Eoq; fit vt qui in parte corneæ quæ pupillæ prætenditur, vulnus acceperunt, ſi id vulnus introrſum deſcendit, magna ex parte occæcentur. Cæterum incredibile quiddam nec fieri vulgo ſolitum in puero vidimus, qui ſtilo in pupillæ loco fuerat compunctus. Nam cum ſtatim effluxiſſet aquoſus humor, tum pupilla ipſa minor eſt reddita, tum tota cornea apparuit rugoſior: cæterum ſanatus, poſtea recte vidit, collecto ſcilicet paulatim eo qui effluxerat humore. Verum hæc rara ſunt: cæcitates autem eiuſmodi vulneribus plerunque ſuccedunt: ſicuti etiam omnibus iam dictis cauſis, vbi ſcilicet plurimum ſunt inauctæ. Nam ſiue vehementer ſpiſſa, ſiue ad ſummum craſſa, ſiue immodice humida, cornea eſt effecta, omnino tenebram viſioni offundit: ita vt qui ſic eſt affectus, prorſus non videat. Et quid quæſo miri ſi prædictorum ſingula cum inaucta ſunt, viſum animali adimunt, vbi ipſa ſola cornea rugata aliquando ſimilem noxam affert? Incidit hoc vitium ijs qui ad vltimum peruenere ſenium. Sanè conſideranda hoc tempore diligenter eſt pupillæ magnitudo: Quippe quæ ſi minor eſt facta, etiam aquoſus humor in ijs eſt imminutus: Sin æqualis ſibi permanet, corneæ ſolius vitium eſt. Verum eiuſmodi diſcrimina pręſens opus non requirit. Cor[illegible] bi, ſi magni ſunt, prorſus viſum impediunt: & maxime

in Prog. cõ. 3. t. 30. & 33. 4ª. 210. c. & 211. a

†Græc. ποιότητος ſed legendum ποσότητος, i. quantitate.

†Qui vero hyposphagma patiuntur: interpres ãt deſcripſit morbum.

xime

xime cum vel phlegmone vel ſuppuratione laborans, vel inſenſibili duritie obſeſſa, aliud've tale E
quippiam paſſa, veluti inſtrumentalis pars, hu̅midis morbis afficitur. Ac corneæ quidem tunicæ morbi qui viſum vitient, tales & tot incidunt. Membrana vero adnata vbi phlegmone laborat, ex accidenti viſus actionem impedit. At in ijs quæ græce vocantur chymoſes, præterea in pterygijs, non ex accidenti, ſed iam ex prima ratione, pupillam obtenebrant. Ad eundem modu̅ magnæ palpebrarum phlegmonæ tumoreſq́ue, ſi qui ſuper has præter naturam orti, eò magnitudinis venerunt, vt pupillæ vmbram offundant. Atq́ue hæc omnia aut non videndi, aut male videndi ſunt cauſæ.

De Symptomatum Cauſis in Auditus ſenſu. CAP. 3.

ET de oculis quidem ſatis hæc ſunto: quippe exempli magis cauſa, q̃ vt ſingula membratim perſequeremur, de his diſputauimus: cum ſit mihi inſtitutum ad præſens per generaliores ſermones, methodum indicare, qua vſus quiſpiam, ſymptomatum cauſas inueniat. Qm̃ au̅t no̅ ſolum methodos ipſas nouiſſe oportet, ſed etia̅ multifariam in particularibus exercitari, quod facere omnibus in promptu non eſt, idcirco qualem fieri modum exercitationis oporteat, in oculis nunc oſte̅di. Ergo ad eius exemplar, reliquæ ſentiendi potentiæ ſunt adeundæ: æſtimandaq́ue, in vnaquaq́ue, tum primum eius inſtrumentum, tum cætera quæ illi vſum aliquem præſtent. Ad hæc diſcernendum, ceu paulo ante eſt dictum, qui'na̅ ipſius potentiæ laborantis ſint morbi, qui'na̅ inſtrumentoru̅ F
cuiuſq́ue, cuius culpa lædi functione̅ contingit. Siquide̅ "audiendi grauitas, & ſurditas, aut propter aurium ipſarum particulam aliqua̅, aut propter neruu̅ qui in has à cerebro pertinet, aut propter cerebrum ipſum, in ea ſcilicet parte læſum vnde neruus exorit̃, animali incident. Atq́ue in neruo quide̅ & cerebro vitia ſunt, ſimiliter ijs, quæ in oculis: quæ vero in reliquis particulis ſunt, ad portione̅ quide̅, non t̃n oi̅no ſimiliter lædent. Qua̅.n. habet in oculo cryſtallinus humor ro̅nem, hanc habet in auribus audiendi meatus finis, vbi neruo dilatato coniungitur: oi̅a vero quæ extra hunc, in anfractu meatus ſunt, ijs quæ prędicta in oculo de cryſtallino ſunt, ad portionem ſe habent. Itaq́ue etia̅ morbos eorum huc transferri ex illis conueniet: Similarium quidem corporu̅, qui in inte̅perie & continuitatis ſolutione co̅liſtunt: Meatus autem ipſius, obſtructiones, ſiue hæ tumoris alicuius præter naturam ipſarum particularu̅ occaſione, ipſum meatum obſtrua̅t, quemadmodu̅ abſceſſus, & phlegmone, & inſenſibilis durities, & œdema: ſiue propter tumorem aliquem acquiſititium: vel denique quiſquis præter natura̅ ſit, qualis in meatu ſæpe oritur, poroſa quapiam in eo carnoſa've ſubſtantia enata. E numero eorum quæ meatum obſtruunt, & ſordes ſunt, quæ in auribus colligi ſolent.

A.l.3.f.4.c. &.3.fol.23[illegible]

De Symptomatum Cauſis in Guſtu & Odoratu. CAP. 4.

TAnq̃ igit̃ in ijs particularum ratio ſymptomatum indicauit cauſas, [illegible] in lingua & naſo in- G
dicabit: modo in ijs quoque tum primam ſentie̅di particulam [illegible] reliqua, quæ totum inſtrumentum co̅plent, nouerimus. Monſtratu̅ ſane eſt lingua̅ eò q̃ d[illegible]bus facultatibus, ſenſui voluntatiq́ue ſubſeruit, duas quoque actiones habere: nunc autem ea[illegible] veluti ſentientem co̅ſideramus. Odoratus vero ſenſorium ipſos cerebri eſſe ventriculos indic[illegible]mus. Ac guſtandi quidem ſenſus ſymptomata ſunt, tum omnino nihil ſaporum ſentire, tu[illegible] non legitime ſentire. Cum autem non legitime ſentire (vt monſtratum eſt) dupliciter intell[illegible]tur, aliàs cum diminute ſentitur, aliàs cum vitioſe: Diminute quidem guſtare, in viſu am[illegible]opiæ id eſt viſus hebetudini, in auditu barycoiæ id eſt audiendi difficultati, portion[illegible]det: Vitioſè autem guſtare, eſt veluti cum oculis, colore, figura, magnitudine, vel ſitu mutata [illegible]tur: hoc in auditu, obauditio nominatur. Porrò morbi prædictorum ſymptomatum, vel quæ in guſtandi actione, vel quæ in potentia incidunt, p[illegible]tim in ſimilari linguæ ſubſtantia & tunica qua inuoluitur ſunt, partim in neruis mollibus, partim in loco cerebri, illo præſertim vnde hi nerui originem habent. Ac reliqui quidem prædictorum omnium morbi in manifeſto ſunt. Lingua "vero vitioſe ſapores ſentire ſolet, cum extraneo humore eſt impleta: quo caſu, quæ guſtantur omnia vel ſalſa videntur, vel amara, vel alia quapia̅ aliena qualitate dicibili indicibili've affecta. Ta̅q̃ enim in ſuffuſis viſiua vis foris ſe cernere iudicabat ea quę in ipſis oculis inerant: itidem guſtandi facultas ea quæ ſunt in lingua, ſenſibilibus imputat, In arquatis quidem bilis amarorem non linguæ eſſe ipſius, ſed eorum quæ guſtat deputans: in alijs vero quibuſda̅ affectibus ſalſuginem acorem've edulijs ipſis ineſſe imaginans: ſcilicet ſucco qui extrinſecus acceſſit, vitioſum linguæ ſuccum, qui prius quieuerat, excitante moue̅teq́ue: guſtandi autem vi no̅ eum qui acceſſit, ſed eum qui in ſe redundat, ſentiente. Raro ſane accidit, ſed tamen aliquando, vt lingua H
ex guſtandi perfectione priuſq̃ aliquid guſtet, ſuccos quos in ſe habet, ſentiat. Simile huius ſymptoma eſt, vbi in ſtomachicis affectibus, ſuffuſionis imaginatio oculis incidit: vel ſonitus auribus cum nihil extra ſonet, ſed motus ipſe circa cerebri membranas imaginationes creet: vel odoris in naribus, ab ſucco aliquo in his contento. Sed quoniam de naſo meminimus, qui duplici facultati veluti lingua ſubſeruit (quippe qui & odoratus inſtrumentorum & reſpiratus veluti finis quidam eſt) non alienum ſit de hoc quoque ſicut de prædictis egiſſe. Si enim accidit in eo morbus aliquis, qui eius meatum vitiet, aut deterius ſentiet odores odoratrix vis, aut omnino non ſentiet. Ergo ſi vel vehementer ſit contuſus, vel polypo vel tumore aliquo præter naturam laboret, ſpiritus viam occludet. Huius generis eſt & ſi qua circa internam eius membranam incidit phlegmone. Quin etiam quæcunque in aliqua parte oſſium colatoriorum, aut etiam in cerebri inuolucris, aut ipſis oſſium foramen-

A.l.3.f.6.c. 244.f.g.

A foramentis obſtruunt, hæc quoq; odoratricem vim impediunt: atq; hoc magis ſi in proceſſibus cerebri, qui ad has perueniũt particulas, fiant. At in catarrhis, & coryzis, & deniq; ijs quibus ab æſtu, frigore, vel humore oppleti priores cerebri ventriculi ſunt, non locorum modo qui iſtic habentur obſtructio fit, ſed ẽt tum ſpiritui ipſi qui in ventriculis eſt, tum cerebro, quod hos continet, intemperies quædam accedit. Iam compreſſiones & diuiſiones notabiles cuiuſuis prædictarum particularum, tum non legitimum odorabilium ſenſum, tum odoratus priuationem inducunt. Vitioſus verò erransq; ſenſus hoc loco fit, propter vitioſum aliquẽ qui in eo cõtinetur ſuccum, qui. ſ. mali odoris aliquid exhalans, aſcendentes ab admotis corporibus ad odorandi facultatem halitus obturbat: Taleq; eſt in hac facultate hoc ſymptoma, quale arquatis in guſtatrice accidere eſt dictum.

De Symptomatum Cauſis in ſenſu Tactus: Ac cur Seorſum vel Senſus vel Motus aliquando deperdatur. CAP. 5.

QVoniam autẽ de ſenſibus, qui in proprijs & ſibi addictis animalis partibus exercẽtur, abunde diximus, age nunc de eo qui omnibus qualitercunq; ſentientibus eſt cõmunis (quem vtique tactum vocant) agamus. Sunt igitur huius quoque ad aliorum portionẽ ſymptomata. Vtitur autem is non proprijs appellationibus, ſed cõibus, ſicut etiam prædictorum aliqui. Ne-
B que enim aut in guſtatrice, aut in odoratrice vi, tale aliquod nomen habemus, qualia ſunt in viſiua virtute, amblyopia id eſt viſus obtuſus, & cęcitas, & paroraſis quædam id eſt viſus prauitas: In auditrice vero barycoia id eſt grauis auditus, & ſurditas, & obauditio ſiue obauditus: nihil enim hoc in loco intereſt, quibus'nã quiuis pro arbitrio vtatur nominibus. At hæmodiæ ſiue dentium ſtuporis tum nomen, tum ſymptoma vnius tangendi eſt virtutis: cæterum hoc tam in ore q̃ in dentibus poſt acidos & acerbos cibos, incidere maxime conſueuit. Torpor vero qui ex tam motus q̃ ſenſus difficultate eſt compoſitus, in toto corpore & maxime in artubus, manifeſte videtur à frigore & cõpreſſione neruoſorum corporum incidere: ad hæc etiam à torpedinis marinæ contactu. Si autem ſua ſponte nulla tali cauſa præcedenti incidat, omnino vita deſes, & ciborum vel craſſorum vel lentorum abundantia, vel conſuetæ alicuius vacuationis ſuppreſſio, neceſſario anteceſſit. Ac continẽs quidem, ſiue contentiua, ſiue proxima, ſiue quomodocunque alio vocabulo libeat appellare, huius ſymptomatis cauſa eſt, talis quiſpiam in neruo affectus, cuius occaſione à principio ad ipſum virtus tranſmitti prohibetur. Porrò prohibetur, ſi quidem meatum aliquem neruus habet, qualem qui ad oculos deſcendunt manifeſte habere cernuntur, vel ex obſtructione, vel compreſſione: ſi autem [illegible]tione vel frigore vel compreſſione. Atque ꝙ animalis quidem virtus, ſiqui-
C dem meatum aliq[illegible]ã certam viam à cerebro per neruum habet, hoc obſtructo impedietur, cuiuis arbitror p[illegible]m ꝙ compreſſo extrinſecus neruo, anguſtia meatui eius contingat, ne id quidem v[illegible]d autem & ſi nullus ſit meatus, ſed, tanquàm per aquam vel aerem Solis radij tranſeunt, ſic [illegible] per ipſum corpus neruorum permeat, cum hi ad craſſiorem habitum ſunt mutati, tranſitus [illegible]dietur, nec id mihi longius probationibus egere videtur, recordanti præſertim ea quæ in aqua [illegible] eueniunt. Quippe in aere nebula & fumus & nubes, in aqua lutum & limus, Solis ſplendorem [illegible]inus per ea ſyncerus procedat, impedimento ſunt ac vetant. Ad eundem igitur modum & ner[illegible] craſſiore habitu & duriore quàm pro ſua natura ſit redditus, virtutis trãſitum prohibebit. Sane [illegible] erit, ſi vel glutinoſis vel craſſis alatur ſuccis, vel violento frigore ſit ſtipatus. Si autem [illegible] corpore quod illi extrinſecus innitatur preſſus ſit, ne ſic quidem virtutis tranſitum [illegible]ur. Proinde nerui qui vel funiculis vel manibus ſunt conſtricti: & qui ab externo aliquo quod vel phlegmone ſit obſeſſum, vel cum ſenſus noxa duratum (ſcirrhum vocant) premuntur: & qui aut luxatis aut fractis oſſibus anguſtantur: omnes principio quidem torpent, poſtea vero omnino ſenſus motusq; expertes fiunt. Et vocatur quidem eiuſmodi neruorum vitium græce Paralyſis, id eſt {neruorum} reſolutio. Quę
D cum in eodem genere cũ torpore ſit, magnitudine certe ab eo differt. Ac ſi in oẽs incidat neruos, ilico totum corpus ſenſu motuq; priuat, ac mortem celerem reſpiratus priuatione infert. Si igitur ſpinalis medullæ principiũ ſit lęſum, particulis quę in capite ſunt ſolis quoad viuit homo, tũ ſentit, tum mouet. Sin & in cerebro ipſo læſio incidat, ſtatim oĩbus partibus impotens inſenſibiliſq; efficitur. Viuit aũt vteruis horũ tanto tpe, quãto viueret ſi anginã premeret. Quibuſcũq; vero ſpinalis medulla infra neruorũ exortũ, qui pectus dilatant, eſt læſa, ſiue vertebra aliqua loco ſuo mota, ſiue etiã aliter, ſi magna quidem eſt læſio, inſenſibiles immobileſq; omnibus quæ infra ſunt partibus ſtatim fiunt: ſin parua eſt noxa, torpent ij, non tñ moriuntur, propterea ꝙ reſpiratio ijs illæſa manet. At brachiorum ſenſus ijs quibus ſpinalis medulla circa quintam vertebram eſt vitiata, totus ſimul cũ motu amittitur: Quibus autem circa ſextam, non totus, quippe primæ brachij partes illæſæ perſtant. Iam multo ẽt minus eius deſideraẽ, ſi circa ſeptimã vertebrã male ſit affecta. Quòd ſi circa octauam ſit læſa, q̃ minimũ eius requiritur. Ac ſi quæ poſt hãc habetur, iniuriam eſt paſſa, prorſus nihil mali brachijs accedit. Cæterum quibus ſpinalis medulla in collo eſt vitiata, ijs oĩbus vox adimitur. Quibus circa dorſi vertebras eſt læſa, ijs vtiq; non tota. Verũ quantum eius, ſecundũ vnamquamq; definitum in ijs eſt quæ de voce ſcripſimus: nunc enim mihi videor plura q̃ pro inſtituto dixiſſe: neq; enim omnia ſymptomata [illegible]ſequi, hoc in opere eſt propoſitum, ſed ea in generales cauſas

ſas reducere. Illud ergo generatim mihi de omni ſenſus læſione ſit dictum, ꝙ à quibus neruis valen- E tibus ſuppeditatam ſibi vim habent, ab iiſdem male affectis læduntur. Quod ſi quis cuiuſq; nerui noſſe vim ſtudet, eorum qui ad reſpiratum cõducunt, in libris qui de reſpirationis cauſis inſcribuntur vim diſcat: eorum vero qui ad vocem, in opere quod de voce habet titulum. Ergo de his alibi ſcrupuloſius eſt proditum. Qui autem colli, capitis, abdominis, brachiorum, & crurum partibus, nerui ſubminiſtrent, non alij modo ante nos non incommode prodiderunt, ſed ipſi quoque in libris de diſſectione adminiſtranda ſcripſimus. Ac propoſitus quidem nobis ſermo erat de ſymptomatis quæ ſenſus comitantur. Quoniam autem partes quæ per neruum aliquem voluntarie mouentur, eędem protinus ſenſum quoque per eundem poſſident, duplicem iis noxam ex nerui iniuria neceſſe eſt accedere, alteram ſenſus, alteram motus. Quî igitur fit, ꝙ videntur particulæ quædam ad voluntarias quidem functiones reſolutæ eſſe, & tamen ſentire: rurſus aliæ moueri quidem, minime autem ſentire? Sanè in lingua & oculis nulla fit dubitatio, propterea ꝙ hæc duplici neruorum genere ſunt prædita: at in quibus membris duri tantum nerui ſunt, in iis diſtinguendus ſermo ad hunc modum eſt. Si cute ablata, ſubiectus ei nudus muſculus immobilis appareat, tangentem tamen ſentiat, paruam illi noxam incidiſſe eſt putandum: vtpote per quam minime ſteti[illegible]quin tantum animalis virtutis ceperit, quantum ad ſentiendum quidem eſſet ſatis, ad muſcu[illegible] mouendum non ſatis. F Conſiſtit enim in patiendo magis, q̃ agendo, tangendi ſenſus: itaque etiam parua virtute perfici poteſt. Muſculorum motus, cum agendo, non autem patiendo obeatur (totum nanque corpus ab hoc transfertur) multa eget animali virtute. Contra vero nunq̃ deprehendas muſculum vllum moueri, vt idem non ſentiat. At ſi ſuperiacens muſculo cutis ſenſum amiſit, ipſe autem moueatur, nihil eſt quod mirere: Veluti nec ſi duorum muſculorum alter moueatur, alter moueri non poſſit: aut altero ſentiente, alter ſit inſenſilis. Sicut enim in iis alterius læſum neruum eſſe, alterius integrum licet: ſic is qui in cutem diſpergitur, iniuria affectus eſſe poteſt: qui autem in muſculum, minime eſſe affectus: Contráq; qui in cutem ſpargitur, nullam eſſe paſſus iniuriam: qui in muſculo eſt, non eſſe noxæ expers. Ac de propoſitis ſymptomatis, hæc ſatis.

De Cauſis Delectationis & Doloris in Vnoquoq; Senſu. CAP. 6.

DElectatio autem & dolor omnibus ſenſibus contingunt, non tñ pari euidentia, ſed in viſu minus q̃ in cæteris euidenter: in tactu autem & guſtu, maxime luculẽter: ab iis deinceps in odoratu, & poſt hunc in auditu. Quænam igitur eſt tum omnium cõmunis, tum cuiuſq; cauſa propria? Sanè cõis ea eſt, quam Plato in Timæo reddit ſic ſcribens: Violenta paſſio quæ p[illegible] cum ſimul multa & celeriter fit, dolorem affert: è diuerſo, quod ad ſuam n[illegible]am vniuerſim & celeriter redit, iucundum eſt: quod autem ſenſim & paulatim fit ſenſum [illegible]et. Atque ita quidem Plato. G Hippocrates vero eo antiquior, Iis inquit quibus natura alte[illegible] & corrumpitur, dolores fiunt. Quippe illud corrumpitur celeritatem ſimul ac magni[illegible]nem mutationis indicat. Sanè tactui accedunt magnæ mutationes naturæ, à frigidi calidíq; v[illegible]ento contactu: præterea ab iis quæ quaſſandi, vel ſecandi, vel diſtendendi, vel exedendi vim [illegible]ent: quippe humidum & ſiccum, ſi abſint calefactio & refrigeratio, citra violentiam corp[illegible] contingunt. Id quod opus de ſimplicibus medicamentis qui reuoluet, facile diſcet. In his v[illegible] illud monſtratum eſt, frigidum alia ratione oblectare, q̃ calidum: quin etiam ip[illegible]uitantiam diuellendo, dolorem afferre. Videntur autem & quæ quaſſant, & quæ tendunt, d[illegible]rumpendi corporis periculum afferendo, dolorum cauſæ eſſe: Non ſecus autem & quæ pungunt, & quæ diuidunt. Neq; enim poſtq̃ aliquid diuiſum, ruptum ve eſt, dolorem infert: ſed in ipſo (vt ſic dicam) fieri, talia omnia doloris cauſæ euadunt. Niſi tamen ex accidenti aliquo, eos qui ſic affecti ſint, dolor ſequitur, aliàs quidem acri humore exulceratum corpus mordente: aliàs phlegmone ſuperueniente, quæ ipſa quoq; nunq̃ non diſtendendo contriſtat: non raro verò etiam caloris iniuria, vel humorum acrimonia. Diuellitur autem & guſtus inſtrumentum, quatenus vtiq; tactus eſt particeps, à iam dictis: quatenus vero guſtus eſt proprium, ab H acidis, amaris, acerbis, & acribus ſuccis, propterea ꝙ horum ſinguli, ſicut monſtratum eſt, continuitatem diuidunt. Contriſtant vero & olfactum, qui à iam dictis ſuccis exhalant halitus, ꝙ hi quoque continuitatem diſtrahunt. Auditum vero infeſtant, vox aſpera & maxima & celerrima: quibus etiam in magnis tonitribus in idẽ coeuntibus, aliqui auditus ſenſu omnino ſunt priuati, ipſius. ſ. inſtrumento ſoni violentia diuulſo. Iam vero ipſum viſum maximi ſplendores nimia ſecretione, nõ infeſtant modo, ſed etiam corrumpunt. Eſt aũt ipſa quoq; ſecretio ex diuidentiũ genere: Videturq; omnibus ſenſibus cõmune, infeſtantem paſſionem ex ſecretione ac diuiſione continui vnitiq; corporis tum excitari, cum ea vel vniuerſa vel magnis portionibus & celeriter, quod græce athroos voco, incidit. Hoc aũt & Plato profectò voluit, cum dixit, Moleſtum ſenſum, ex paſſionis tum violentia, tum quę magnis portionibus cum celeritate ſenſibilibus corporibus incideret, prouenire. Neq; enim refert an moleſtũ, an triſtem, an dolorificũ, an doloroſum, an laborioſum appelles: ſicuti nec ſi paſſionem ipſam, moleſtiã dicas, an triſtitiã, an dolorem, an dolentiã, an laborem. Atqui perſpicuũ eſt Platonem ipſum pro eadem re dictis nominibus omnibus promiſcue vſum & in Timæo & in Philebo, præterea & in aliis libris ſicubi de ipſis ſermo inciderit. Quòd autem & Hippocratis opinio eiuſdem ſit tum in nominibus ipſis tum rebus ſententiæ, non ſolum ex iis conſtat quæ paulo

ſupra

Margin notes: A.l.de m... t.1.c.4.55 — In libro de locis in homine. — A.l.1.f.2 c.22.42.

A ſupra ſunt dicta, ſed etiam ex omnibus libris quos ſcripſit. Ac quod contriſtat quidem in omnibus ſenſibus ad hunc modum prouenit: Iucundum verò, quod illi eſt contrarium, contrarijs ex cauſis: quippe " eius quo diuelli periclitabatur, reditus ad naturam ſimul & celeriter factus, voluptatem affert. Idcirco oculis iucundiſſimum ſpectrum cœruleum eſt: ſicuti è diuerſo, grauiſſimum triſtiſſimumq́ quod ſplendidum ſimul albumq́ eſt, quemadmodum Sol. Proxima his ſunt, inter ea quidem quæ contriſtant, albũ: inter ea quæ delectant, fuſcum: illud quidem, ꝙ ſubſtantiã eius ſegreget ſimul ac reſoluat: hoc, ꝙ citra violentiam congreget. Neq; n. profectò ſola congregatio ſatis eſt, cũ ſic nigrum quoq; iucundum eſſet, nunc autẽ ſic non eſt: cum. n. viſionis ſubſtantiæ ſit contrarium, violentius eam cogit, quã vt eam ad naturam reducat. At verò quod nigerrimũ eſt, eo quod ſplendidiſſimum eſt, minus infeſtat: non vtiq; ꝙ contrarium minus ſit triſte quã exceſſus qui eſt in genere cognato (quippe hac ratione magis contriſtaret nigrum, quã quod eſt ſplẽdidiſſimum) ſed ꝙ viſus inſtrumentũ ſit ſplendidum: talis verò ſubſtãtia omnis ſubtilium ſit partium, nigrum verò ſemper craſſarum: eſt autem perpetuò, quod tenuium eſt partium, magis actiuum natura, quã id quod eſt craſſarum. Ergo cum inter ſe committuntur quod tenuium partium eſt & quod craſſarum, remiſſius agit quod craſſum eſt, in id quod tenue, quatenus ſcilicet id à tenui potius pati eſt natum.

B Ita igitur & Sol viſum offendit, ꝙ cum magis tenuis ſubſtantiæ ſit, facile eum ſegreget: Ac cognatione quidem ſubſtantiæ, minus contriſtat, quã ea quæ ſunt contraria: ſed cum actionis vehementia ſit violentior, hoc ipſo celeritatem quoque ad viſus noxam obtinet. Quod enim in minimo tempore viſus noſter à Solis ſplendore patitur, id non niſi in plurimo ſentit, vbi omnino nullum ſplendorem vidit, ſed in profundis tenebris eſt verſatus: quippe is quoque ad lucem reductus, videre non poteſt, eò ꝙ extinctus ad quendam modum craſſatus que ſit, ac tenebroſus effectus. Iucundiſſimus igitur meritò gratiſſimusq́, cœruleus color viſui eſt, ſi tamen is à Sole non eſt digeſtus: huic enim cum vtique ægrotat, contrarium remedio eſt: ſicut ei qui fatigatus eſt quidem, ſed iam ſanus eſt, cœruleum aut fuſcum ſaluberrimum eſt ſpectrum, vtpote quod nec eum ſegreget, veluti tum album tum ſplendidum: nec cogat & extinguat, veluti nigrum. Ac fuſcum quidem ex albo & nigro ſimul miſtis efficitur: cœruleum verò ex albo ac ſplendido tum coeuntibus, tum in ſaturum nigrum incidentibus: ſic enim nos Plato de ambobus docuit. Ergo hi colores ex contrarijs, immodicis que miſtis, medij ac mediocres fiunt: qui & exceſſum vtrunque, quo viſus læditur, declinent, & mediocres ipſius fatigationes recreent: non ſecus quàm morbos, qui ex ſegregatione proueniunt, nigrum. [illegible] quæ ab his prouenit perinde euidens non eſt, ac in alijs fit ſenſibus, propterea ſcili-

C cet ꝙ nec dolor par [illegible] quippe ſubſtantiæ tenuitas in viſu nec, dum ſegregatur, propter ſubſtantiæ cognationem violentum a[illegible]id patitur (quando ad quod ducitur, ipſe per ſe prior properat) neq; dum congregatur, propter mu[illegible]nis imbecillitatem. Monſtratum enim eſt, quod tenuis ſubſtantiæ eſt, id ab eo quod craſſum eſt, lang[illegible]de cogi. Atque ita quidem in viſu ſe habent voluptas, & dolor. In auditu verò, iucũdiſſima vox eſt, q[illegible]æ leniſſima tardiſſimaq́ eſt: propterea quòd è diuerſo infeſtiſſima eſt, quæ aſperrima celerrimaq́ ſi[illegible]. Verũ hæc ſano integroq́ ſenſui iucunda triſtiaq́ ſunt: Fatigato ea grata fit, quæ præter lenitatem &[illegible]rditatem etiam parua eſt: At ei qui iam ægrotat, quæ ſimul & leniſſima & tardiſſima & maxime [illegible]is eſt: † atque hac etiam magis, quæ numeroſa eſt: quippe omnimodum ſilentium ſimile quid in au[illegible] atque tenebra in viſu. Vnde etiam in quæſtionem venit, contrarium'ne luminis tenebra ſit, an e[illegible]s priuatio: ſicuti vocis, ſilentium: & motus, quies. Voluptas autem euidentior in hoc ſenſu e[illegible], propterea ꝙ ſubſtantia eſt craſſiore: ſicut in odoratu adhuc manifeſtior eſt delectatio, propterea ꝙ eius ſubſtantia eſt magis craſſa: quantum enim aer ſplendore eſt craſſior, tantum aere craſſior eſt halitus. Eſt verò ſplendoris quidem ſenſus viſus, aeris verò auditus, halitus odoratus, æque ſcilicet vt humidæ naturæ guſtus, & ſolidi corporis tactus. Quoniam autem cognati generis cum guſtu odoratus eſt, ſola ſubſtantiæ tenui-

D tate ab eo diſſidens (eſt enim halitus humor attenuatus) de ambobus ſimul agemus, à guſtu claritatis gratia incipientes. Gratiſſimi igitur huic ſucci ſunt, cum naturaliter ſe habet, omnes qui dulces ſunt & pingues: hi nanq; omnes monſtrati ſunt corporis ſubſtantiæ maximè conſentientes: recenter autem ab aliquo quod contriſtabat affecto pingues, quippe qui exaſperatum eũ maxime leniunt: Iam verò ægrotanti, qui ijs qui affligant ſunt contrarij: craſſis quidem, qui attenuant: tenuibus, qui craſſant: glutinoſis, qui diſſecant: exaſperantibus, qui leniunt: ad eundem modum calidis, qui frigidi ſunt: frigidis, qui calidi: ſicut ſiccis, qui humidi: & humidis, qui ſicci. Dictum autẽ de horum natura eſt in quarto de ſimplicium medicamentorum viribus: legendus que non negligenter is liber eſt, vt qui tum ad cognitionem tum curationem ſit vtilis. Siquidem venter viſceribus venisq́ ſubſeruit: itaque & quales hæc ſuccos requirunt, tales appetit. Porrò huic pro diſcernendi inſtrumento lingua proſtat, ijs ſcilic[illegible] uccis maxime gaudens, quos ventriculus deſiderat. Huiuſce autem ſocietatis, tunica qua veſt[illegible] naxime eſt cauſa. Ac delectatur quidem lingua diuerſis in temporibus, ex ſuccis qui ſibi ext[illegible] admouentur, ſanè alijs atq; alijs. Delectatur autẽ non nunq̃ etiam dulce, quod habet in ſe[illegible] ns: porrò dulcis hic ſuccus pituitæ ſpecies eſt. Quoties autem effuſum à venis ſangui[illegible] dulce ſẽtit, tale quid patitur, quale ab extrinſecus admotis. Ac in odorandi facultate, [illegible]idem tum iucundorũ tum triſtium ſenſus perinde ſe habet,

ibi. 23. 42. e

† Cod. græci impreſſi hñt vt Linacer & Leoni. tranſtulerunt. Antiqui tñ nõ nulli habẽt καὶ ταύτης ἔτι μᾶλλον ἡ παντελὴς ἡσυχία ἀνάλογον γὰρ &c. i. atq; hac ẽt magis omnimodum ſilentium: quippe hoc ſimile &c. & ita vetus interpˢ & Copus verterũt, & Nico. Calaber.

vt in guſtatrice. Halitus verò quos in ſe habet, graueolentes quidem, vt dictum prius eſt, aliquãdo E ſentit: beneolentes aut in ſumma iucundos, non ſentit, veluti nec viſus nec auditus. Hi nanq; ſenſus cum tenuis ſubſtantiæ ſint, nulla in ſe ipſis valida paſſione afficiuntur: Tactus verò & guſtus vehemens quidem tale aliquid nec ipſi ſentiunt, confuſum tñ eiuſmodi aliquid non nunquã patiuntur: Lingua quidem (vt dictum eſt) à dulci in ſe pituita, quam Praxagoras & Philotimus ſpeciali magis nomine dulcem ſuccum appellant: Tactus verò ipſum motum in ſe non raro ſentit, quando ſcilicet ijs quæ ipſum intus exaſperant vel concoquendis, vel difflandis, vel ſenſibiliter excernendis, ad naturam ſuam reuertitur. Quin etiam qui laſſitudine laborãt, vbi molli frictione, vel in balneo loti, ab ijs quieſcunt, euidentem ſentiunt voluptatem. Iam magis etiam ſub iam dictis motibus in fatigatis ipſis particulis, dum ad ſtatum naturalem redeunt, oblectantur. Sanè non ſolum lauando, & molliter cum largo oleo fricãdo, voluptas laſſatis partibus accidit, ſed etiam in maioribus doloribus pertractatio, quæ mollis blanda & lenis ſit, ſolatium quoddã non exiguum affert. Cæterum talia externa ſunt, dicendumq; de his omnibus deinceps. Quippe de odorabilibus nihil opus eſt pluribus diſſeramus, cũ ſe cum guſtabilibus ad portionem habeant. Delectamur igitur in hoc ſenſus genere (vt vno verbo dicam) dum ad naturalem ſtatum reducimur: contingit autem id nobis ſemper per contraria, modo ſaltem, prout conſentaneum eſt, contrarium quis accipiat. Eſt autem conſentaneum in F omnibus talibus id accipere quod primum & ſecundum ſe, nec per alterum interpoſitum, finis ſit cauſa: non quod græce procatarchon & procatarcticon, {latinè externam cauſam vocant.} Id quod

5ª. Aph. 21. Ex. ord. 59. b — Hippocrates tum in alijs multis nos admonere videtur, tum cum ait: ‖ Eſt vbi in tetano ꝙ citra vlcus ſit, iuueni bonæ habitudinis ſeu quadrato, frigida, æſtate media, largiter affuſa, repercuſſum caloris facit. Calore autem hæc liberantur. Quippe ſi quis de his inconſideratius iudicet, putabit aliquid eorum quæ præter naturam ſint, aliquando per ſimilia percurari, veluti tetanum à frigida lauatione: ſecus tamen ſe habet veritas, cum perpetuo talia omnia ad naturalem ſtatum per contraria redeant: ſicut etiam tetanus per caloris repercuſſum: Ac, ſi quidem ſimul & celeriter id fiat, ſanatio cum delectatione perficitur: ſin paulatim, inſenſibilis erit ad naturam reditus. Similiter autem de abitione à naturali ſtatu ad eum qui præter naturam exiſtit, eſt ſentiendum: quæ enim ſimul & celeriter fit, & violenta & cum dolore omnino eſt: quæ paulatim, inſenſibilis. Proinde cum non naturalis affectus qui paulatim in noſtris corporibus contrahitur, nullum ſui ſenſum excitet, eius ad naturalem ſtatum reditus, cum vniuerſim & celeriter perficitur, non ſolum ſentitur, ſed etiam [illegible] tionem ſecum affert: potiſſimumq; qui à maxime nobis cognatis effici[illegible] quidem, dulcia: in odoratu, quæ his proportione reſpondent, vocan[illegible] ra. Egregium verò proprium quiddam habet generatricium [illegible] ſenſus, propterea ꝙ etiam facultatem habent valentiſſimam, in mari quidem [illegible] em: in fœmina verò, tũ hanc ipſam in teſtibus & ſeminalibus vaſis, tum attrac[illegible] toto vtero: coniunxit enim natura & cum ſeminis effuſione, & cum eius conceptu, ingen[illegible] tatem ſimul ac voluptatem. Cæterum offenſa redundantis & intus manentis ſemi[illegible] paulatim multo tẽpore, ac idcirco plus colligitur, quanquam magnopere infeſtet [illegible] emus, impar tamen eſt magnitudini voluptatis, quæ in venere ſentitur. Off[illegible] pulſio ſimul & celeriter facta, etiam delectationis magnitudinem celeritati r[illegible] portione reſpondentem habet.

A. I. de m[...] t. I. c. 4. 5[...]

† Al. paulatĩ multo tempore colligitur: ac iccirco quãquã magnopeʀ etc.

De Sympto[illegible] ventriculo eueniunt. CAP. 7.

* Al. autem.

RELiquum autem fuerit de [illegible] omatis, quæ circa os ventris contingunt (cor etiam appellant) diſſerere: ſunt enim hæc quoq; ex tactorio genere. Cæterum nullum membrorum aut ita exactum habet ſenſum, aut ita vtrunque principium vnà ſecum afficit, ſicut os ventriculi *nominatur autem in conſuetudine non vulgo ſolum ſed etiam à medicis ſtomachus. Quæ nanque ſtomachicæ vocantur ſyncopæ, huius particulæ ſymptomata ſunt: quemadmodum & cardialgiæ, quæ ab altera eius appellatione nomen ſunt ſortitæ. Inducit præterea & dyſpnœas & apnœas & H demorſus & epilepſias & deliria & melancholias: Atque hæc quidem omnia ſocietatis ratione: inappetentias verò & diminutas vitioſasque appetentias, per ſe ipſum. Voco autem inappetentiam cum quis nihil omnino appetit: diminutam verò appetentiam, eam quæ imbecilla eſt. Porrò vitioſarum, aliæ ad immodicam cibi & potus ſumptionem ſunt deditæ, aliæ ad alienarum qualitatum deſiderium propenſæ. Dicendũ ergo ordine de omnibus, initio à proprijs eius ſymptomatis ſumpto. Sequuntur hæc ipſas naturales particulæ functiones, quarum vtriq; gratia maximos à cerebro requirebat neruos: propter quos etiam excellentiam hãc ſenſus præter cæteras particulas poſſidet. Nam, quoniam cute tenus vnumquodq; animal in ambientem aerem digeritur, accidit vt membra quæ ſub ea ſunt, prima vacuentur: quorũ ingenita vis (vt in opere de naturalibus facultatibus à nobis eſt monſtratum) ex proximis ſibi alimentum trahit, id. ſ. quod vacuatur reficiens: deinde rurſus illa, ex ijs quæ ſibi ſunt proxima: ſicut quæ tertio loco ſunt poſita, ab ijs quæ ſibi: atq; ita ſemper per continuum, veluti in choro quopiam translatione celerrime facta, ad venas quæ ad ventriculũ pertinent, vacuatio peruenit. Hæ verò & ſolent pariter, & natæ ſunt ex ventriculo nutrimentum trahere, perinde vt ſtirpium radices quæ in terram ſunt dimiſſæ, ab ea: cum. n. hoc opus vniuerſum naturale ſit, non animale, ſimiliter in ſtirpibus & animalibus per[illegible] in ſtirpibus quidem, terra

* Hæc dictio nõ eſt in Codi. ãtiquis. nec cæteri interpretes videntur eã habuiſſe, ſicuti ſanè ſ[illegible] eſt. Nicolaus tamẽ Calaber, et Vetus tralator uidentur loco dictionis δῆξεις. i. demorſus, legiſſe πνίξεις, cũ ipſi habeãt ſuffocationes.

perpe-

A perpetuò paratum largumq́3 alimentum rigantis ritu ſubminiſtrat, quamdiu cœlitus temporum ſtatus pro natura ſe habet: quando, ſi ex terra ſqualoris exceſſu ſiccatus eſt humor, ſtirpes nutrimenti penuria marceſcunt: Animalibus autem, vtpote terræ non affixis, præter vtiq3 pauca quædã, natura ventrem pro nutrimenti veluti penu fabricauit, quemadmodum ſtirpibus terram. Dedit autẽ animalibus & penuriæ ſenſum, quo. ſ. ad cibum potionemq́3 prouitata, in tempore expleantur: vocaturq́3 eiuſmodi implendi deſiderium, appetentia. Fit autem ex penuriæ ſenſu, cum. ſ. venæ ex ipſo ventriculo veluti emulgentes ſugenteſq3 aliquid trahunt: non ferens autem eum ſuctum ventriculus, ſed veluti diuulſus, offenſæ eius medelam cibum comparat. Quippe venæ hoc pacto ad obiectos cibos conuertuntur, atq3 ex ijs nutrimentum trahunt, nequaquã ex ventriculo. Fitq́3 poſt cibi ſumptionem, vt & venæ ſimul ad cibos ſe cõuertant, & ventriculus ex ijs, quantum prius per venas eſt exhauſtum, in ſe ipſum trahat. Ac ſuctus quidem ipſius ſenſus, fames eſt. Reliquorum duorum, alterum venarum ſuctum præcedit, vocaturq́3 appetentia homonymῶs cum altera: eſt autẽ naturale opus, non animale: Talem verò appetentiam vacuatio præcedit. Exiſtuntq3 in totum Quinq3 ſymptomata, ordine quodam ſeſe deinceps ſequentia: quorum Primũ vacuatio eſt, Secundum vacuatorum appetentia naturalis, Tertium ventris ſuctus, Quartum eius ſenſus, Quintum appeten-

L. f.1.d.1.
7. l.28.a
Idem. a

B tia eius animalis, quæ omnium eſt vltima. Itaq3 etiam huius actionis amiſſio, aut eò accidit, ꝙ ſenſus ſuctus ſit amiſſus: aut eò ꝙ ſuctus non fiat: aut eò ꝙ corpus non vacuetur. Ad eundem modum exiguæ & languidæ appetentiæ erunt, non perditis ijs quæ diximus, ſed propè vt pereant perductis. Vitioſæ verò appetentiæ quæ quidem in quantitate modum excedunt, vocanturq́3 à quibuſdam [illegible]inæ, tum exiſtunt, cum vel acidus quiſpiam vitioſus ſuccus ventriculum mordet: vel totum corpus immodicè digeſtum, inops alimenti redditur. Vitioſus nanq3 ſuccus, qui frigidus eſt, ſimilem ſuctui morſum infert: appetentiam verò prouitat, naturalis affectus ſimilitudine: alimenti autẽ non potus deſiderium excitat, propter frigus: At vitioſo ſucco qui ſalſus & bilioſus ſit, ventrem mordente, potio magis quã cibus appetitur: præterquã enim ꝙ calefiat ſicceturq́3 ab eo vẽtriculus, quæ vtiq3 ſitis cauſa ſunt, etiam liquari fundiq́3 tum in eo tum in venis ſuccos contingit. Fundendorum autem ſuccorum ſymptoma, ea quibus continentur implet, quemadmodũ (arbitror) frigiditas vacuat. Itaq3 etiã non parum ad eſuriem, frigiditas eorum quæ in ventre habentur, cõfert, cum & corpora vacuet, &, eorum tunicas cogendo conſtringendoq́ue ad appetentiam iritet. Non eſuriendi verò continens in primis cauſa eſt caliditas, vt quæ ſolida corpora laxando reſoluat, atq3 ad tractum [illegible] liquida, liquando amplius extendat. Atque vna quidem caninæ appetẽtiæ cau

C ſa eſt, vitioſus is ſucc[illegible] acidus eſt: Altera (vt dictum eſt) amplior per totum corpus vacuatio, quæ vel caloris robore, ve[illegible]ntricis facultatis imbecillitate, ſit illata. Proinde in priore affectu accidit, vt plurima ſumptorum [illegible]dat deiectio: in ſecundo, ceu qui ex vacuatione habitus ſit conflatus, alimentum in corpus digeri. [illegible]q3 immodicæ quidem & appetentiæ & fames ob hæc fiunt.

Vitioſas autem qualitates concupiſcu[illegible], quibus ventris tunicæ vitioſum aliquod excrementum imbiberunt. Solet id maxime mulie[illegible]us, quæ vitioſi ſint ſucci, cum grauidæ ſunt incidere: vocaturq́3 affectus græce citta, {picationem a[illegible]ri latinè appellarunt.} Appetunt autem ſub hoc affectu, acida maxime acerbaq́3: aliquando verò a[illegible] ſicut nõ nunquàm vel terram cimoliã, vel teſtas, vel extinctos carbones, talév e aliquod alienum edu[illegible] ſic afficiuntur earũ pleræq́3, vſq3 ad ſecundum & tertium menſem: in quarto verò deſinu[illegible] partim vomitione vacuato vitioſo ſucco, par[illegible] tempore concocto: ſcilicet muliere ipſa præ cib[illegible] auerſione, exigua comedente, partim etiam abundantia ipſa humorum vacuata. At primis duobus menſibus parum ſanguinis in fœtum attrahitur, vtpote adhuc minimũ, cum ſcilicet quod in vtero eſt hoc tẽpore, nec embryon græce vocetur, ſed cyema adhuc id eſt vteri geſtatio. Hoc autem auctius redditum, tum ipſum ampliore nutrimento vtitur, tum non ſolum quicquid optimum in venis eſt, id attrahit (ceu prius dixi) ſed etiã

D quia plus indigeat, eius quod vitioſum eſt, aliquid vnà trahit. Atque ita totum corpus, tum plenitudine laborare deſinit, tum minus vitioſo fit ſucco. Ipſe autem fœtus alimenti quod attrahit excrementa, in duplicibus membranis reponit. Ac fit quidem magna ex parte ipſe quoq3 & vitioſioris ſucci, & intemperantior, vtpote ex vitioſo nutritus ſanguine: niſi ſi quæ eum geſtat, in reliquo geſtationis tempore ſalubribus vtatur alimentis. Verum hoc nihil ad rem propoſitam. Vitioſæ autẽ qualitatis appetentia, de qua diſputans picationis memini, aliquãdo in viris quoq3 incidit: cum. ſ. ijs quoq3 in ventris os, ſimilis aliquis vitiatus ſuccus procubuit. Atque hæc quidem circa cibi appetẽtiam, ſymptomata fiunt. In potionis autem appetentia, altera totidem ijs ſimilia: Quæ quidẽ veluti priuatio deſiderij potus eſt, cum corpus vel propter exceſſum humoris & frigoris omnino potione non eget, vel venter offenſam ex deſiderio in ſe non ſentit: Quæ verò diminuta eſt appetentia, cum eadem ipſa remiſſiora ſunt: At quæ vitioſa eſt, ad portionem ſe habet cũ ea, quæ circa alimentum eſt praua: aliquando quidem immodicũ poſtulans potum, vtiq3 cũ in ipſis ventris tunicis, malus quiſpiam ſuccus ſalſus aut bilioſus continetur: aliquando autẽ naturali humido in eo veluti feruente. Alieni verò deſiderantur potus, perinde vtiq3 ac cibi, pro dominantis vitioſi ſucci ratione. Atq3 hæc quidem in longo tempore ijs, qui vitioſa victus ratione ſunt vſi, ſuperueniũt. Inexplebili verò nouimus cruciari ſiti, ex qua etiã perire, tum eum qui viperam comederat (erat autẽ fortaſſe dipſas)

dipſas) tum meſſores,qui vinum in quo talis ſerpens fuerat merſa biberant: tum eum qui vetus vi- E
num vſq; ad ebrietatem hauſerat:non minus eum qui pertinaciter ſuſtinere ſitim ſibi imperauerat:
ad hæc alios in nauigio cui deficeret aqua dulcis, quorum qui auſi ſunt marinam bibere, cũ immo-
dice ſupra cæteros ſitirent, quidam etiam eorum & fluxa eſſent aluo nec id ſine morſu vehementi,
celerius quàm alij perierunt. Vidi autem & ex ijs qui ardenti febre laborarant, quendam cũ mor-
bus inualeſceret,& frigidam impudenter bibere,nec vnquàm quoad moreretur expletum. Ac ta-
lia quidem & tot numero circa ventris appetentias ſunt peccata. Superq; cardialgia,quod oris ven
tris infeſtum eſt ſymptoma, & ad ſenſum refertur à ſuccis mordentibus proueniẽs. Præter hæc eſt
quòd bulimos græce dicitur: eſt autem ſymptoma ex indigentia ſimul imbecillitateq; & refrigera-
tione huius loci ortum. Nec eſt mirãdum ſi eius dolores,tum animi deliquia, tum virium defectus
comitantur. Vbi enim ex digiti ad aliquid offenſione,videntur aliqui animo linqui,mirum profe-
ctò non eſt,ex ſtomacho id pati,cum & propter eximium ſenſum,& propter ſitus vicinitatem,duo
principia promptius in ſocietatem doloris aſciſcere poſſit. Maximaq; ſymptomata maxime ſenſi-
biles ſtomachos ingerere deprehendas,vtpote qui magis quã alij,ex quolibet infeſtante contriſten-
tur:eoſdem etiam vtrique principio ſuam offenſam tranſmittere inuenias. Cum autem vniuerſum
quoq; neruorum genus in quopiam magis ſenſile magis've patibile eſt, tum vtiq; vel maxime ipſa F
quoq; principia in ſocietatem noxæ promptius trahuntur,cum vel ex affectu aliquo, vel etiam na-
tura,infirmiora fuerint. Cum verò quatuor ſimul confluant, maximum neceſſe eſt fieri ſymptoma.
Quatuor intelligo tum affectum,qui ſtomacho nocet, cum.ſ.vehemens eſt: tum ſenſum eius, cum
maxime eſt acer: tum neruorum arteriarum've genus,cum eſt imbecillum: ad hæc etiam vel ce-
brum ipſum vel cor infirmum. Ita nanq; & comitialibus morbis, & caris,& comatis,& catalepſi,
& delirio,& melancholijs quidam ex ſtomachi vitio corripiuntur, vtiq; cum principiũ quod in ce
rebro & neruis eſt,ſimul afficitur. At quæ cardiacæ vocantur ſyncopæ,tum incidunt, cum quod in
corde & arterijs principium habetur, cum ſtomacho laborat: ad eundem modũ & pulſus priuatio,
itemq; tum paruitas eius tum prauitas: Apnœæ verò id eſt reſpirationis defectus, cũ vtrunq; prin-
cipium in magni affectus ſocietatem eſt adductum. Sanè dyſpnœæ id eſt ſpirandi difficultates etiã
duplici ratione proueniunt,aliàs tranſuerſi ſepti anguſtia,aliàs vtriuſq; principij ſympathia. Sunt
autem occaſiones quæ animal ad eiuſmodi ſymptomata ducunt,non paucæ. Nam & valida refrige-
ratio interim quidem ipſa per ſe:interim verò ex pituita,quæ admodũ ſit frigida, eſt [illegible]
xime quę fuſo vitro colore ac conſiſtentia ſit ſimilis,quem vitreum ſuccum P[illegible]
mus nominant: non minime verò ex ſpiritu qui flatuoſus ſit idemq; fri[illegible] ex potu, aut cibo, G
aut medicamento aliquo,quod valde ſit frigidum: non ſolum ip[illegible] perfrigerat, ſed etiam
vnà cum ipſo per neruos quidem cerebrum, per magnam ve[illegible]m cor ipſum frigidũ reddit:
neruoſi quidem generis ſocietate cerebrum,ſitus autem v[illegible] cor. Poſtquàm enim maxima ar
teria à corde exorta, ſuper ſpinam incedit, primum [illegible]ulæ tum iungitur, tum per membra-
nas annectitur:poſt hanc verò,& ſub os ventris, &[illegible]ntrem per lõgitudinem porrigitur, in-
fraq; procedit. Ac per hanc quidem arteriam [illegible]axima eſt,& ex ipſo corde naſcitur,alterum
principiorum cum ore ventris ſimul af[illegible]ruos autem cerebrum. Nihil igitur miri eſt,ex
eius ægritudinibus,maximis [illegible]is ſymptomatis animal torqueri. Ac quis quidem
cuiuſque ſymptomatis genera[illegible],in ſequentibus dicetur: Ad pręſens occaſiones ipſas di-
cere ſat habeo. Hæ ſunt fungi quidam,[illegible]bupreſtes,& ceruſſa,& gypſum,& lac concretum,& vte-
ri perfrigeratio in viduis & ijs quæ non purgantur, præterea quæ in viris ad horum portionem
fiunt. Dicetur etiam alibi de reſpiratus priuatione ſeorſum.

*Al. πνίξεις. i. ſtrãgulatiões. vt vet⁹ ẽt ĩterpres & Cop⁹ & Nic. Calaber.

De Symptomatum Cauſis, quæ in Primo & Communi Senſu fiunt. CAP. 8.

AC tum de ſenſorijs inſtrumẽtis omnibus,tũ quę in his ſunt facultatibus, iam mihi abſoluta di-
ſputatio videtur. Nunc ad ipſam eorum originẽ,& quæ ex ſe veluti fonte membratim ijs vi H
res tranſmittit,conuerti tempeſtiuũ videtur. Eſt autem ea,id quod primum ſenſorium eſt. Quippe
cuiuſque ſenſus alteratio quæ à ſenſibilibus infertur,in ſingulis inſtrumentis perficitur: eius autem
ſenſorium eſt ipſa quæ alteratur particula, ex" eo ꝙ à cerebro delatam ad ſe per neruum virtutẽ re- A.l.1.f.1.
cipit. Ipſum nanque cerebrum, ſenſorium organum à natura conditum non eſt, ſed ſenſoriorum c.4.27.a
ſenſorium. Quòd autem per neruos ſemper ſentiendi vim omnibus animalis particulis tranſmit-
tat,inde maxime liquet, quòd pręciſo neruo quolibet, ilico particula in quam diſpergitur, ſentiẽdi
vim amittit. Liquet autem non ſecus & ꝙ in ſomno,aut omnino feriẽtur ſenſus,aut exiliter & ob-
ſcure agant:rationabile ergo eſt exiguum virtutis à principio in ſingulos tum confluere. Et profun
de quidem ac non profunde dormire, ſicut vulgo loquimur, ex quantitate influentis virtutis con-
tingit: cum tanto minus eius influere ſit credibile, quanto ſomnus eſt profundior. Igitur in toto
eo tempore videtur animalis vis quieſcere,naturalis autẽ vehementius operari. Id autem inde adeo
coniectet quis, ſimul ꝙ fatigata prius, poſtquàm dormitum eſt, vires recipit, potiſſimum vbi poſt
mediocrem cibum eſt dormitum:ſimul ꝙ dormientibus nobis nutrimentum non in ventre modo,
ſed etiam in tota animalis mole,optime concoquitur. Eſt etiam alioqui conſentaneum,illud quoq;
animalis mẽbrũ aliqñ quieſcere, in quo rationalis ar[illegible] Quippe cor breuibus
inter-

A intermiſſionibus videtur hoc facere,ita vt multo tempore ad requiem non indigeat: cerebrum au-
tem non ita,ſed in vigilijs ſemper exercetur, in ſomnis quieſcit. Eoq; fit,vt qui liberalius ſe exerci-
tarunt,eos altior ſomnus premat,tanquam multę ijs vires cum laborarent,à principio defluxerint.
Igitur cerebrum, tum propter virtutis quam tranſmiſit abſumptionem, tum propter fatigatio-
nem,qua propter multos labores eſt affectum,& requie ſimul & refectione eget. Veluti autem ab
exercitationibus & promptius & profundius dormitur,ſic & aſſumpto nutrimento:quantoque id
humidius natura fuerit, tanto magis ſomnum conciliat. Idemq; accidit & ijs qui pluſculum vini
biberunt,& qui caput liberaliter in balneo calido lauarunt:quippe omnia talia videntur cerebrum
humiditate implere:qua vtique indiget, vbi in multo negocio & fatigatum eſt,& ſiccatum. At ve-
rò ꝙ caput impletum ſomnum afferat,monſtratum ab Ariſtotele abunde eſt: nec eſt ꝙ de ea re nos
nunc quicquam agamus. Qui.n.librum eius de ſomno & vigilia leget,tum hoc ipſum ꝙ capite re-
pleto ſomnus animali ſuperueniet,clare perſpiciet: tum quod apud eum in ſermone claudicat, in-
telliget. Quanquam.n.& ad ratiocinandum ſit vehementiſſimus, & ad diſceptationem quocunq;
velit probabiliter perducendam maxime potens, tamen Cur capite repleto primũ ſenſorium, ſi id
(ſicuti ipſe exiſtimat) in corde ſedem habet, quieſcat, nihil potuit probabile inuenire: multo enim
B probabilius ſit,ex pulmonis humiditatibus ſomnos fieri,quem natura ob nihil aliud cordi circũde-
dit,quã vt illi miniſtraret. Quis verò aut medicorum qui contrarię ſunt ſentẽtiæ,aut qui à nuda ex-
perientia procedunt, in caris & lethargis & comatis, denique omnibus præter naturam ſomniferis
morbis,non accedit caput,illudque perfundit, ac ſuper cataplaſma imponit, raditq;, & cucurbitas
affigit,omniaque molitur,tanquam hic morbi radix conſiſtat? Ad eundem enim modum & cum
deliria & phrenitides,omnes denique quæ præter naturam ſunt vigilias, curant,præſidia capiti ad-
mouent. Verum de his alibi pluribus eſt diſceptatum. Ad ea verò de quibus nunc agitur,illud ad
rem pertinet, ꝙ cerebrum vbi requieſcere à multa actione vult, naturalem ſomnum animali indu-
cit:quod etiam magis facit,cum nutrix in eo virtus largum quo fruatur humorem habet. At cum à
multo vel frigido humore grauatur,eũ qui in comatis & lethargis cernitur, ſomnum affert: alioſq;
ſimiles ijs morbos, quorum caput humiditas ac frigiditas ſunt, vel alterutra per ſe ſolam in eo cõſi-
ſtens,vel ambæ ſimul iunctæ. Talia igitur ſunt cum medicamenta omnia,quæ verè ſomnifera ſunt:
tum quæ ſic quidem vocantur, inferunt autem non ſomnum, ſed coma, & caron,& totius corporis
torporem. Ac quæ quidem duntaxat humectant,omnia merito ſomnifera vocantur:quę verò per-
[illegible] ſomnum nec indolentiam afferre recte dicuntur, ſed pro ſomno, coma & caron: pro
C indolẽtia,ob perm[illegible]tionis exceſſum, vel prorſus inſenſibilitatem vel certe ſenſum diminutum.
Porrò dictum prius eſt [illegible]ris vitium, ſenſum motumq; diminutum neruoſarum eſſe partium:
fitq; (vt dictum eſt) tum ex al[illegible]ſis, tum ex intemperie, veluti poſt medicamenta quæ perfrige-
rant. Atque ita quidem ſomni, & [illegible]mata, & cari, & torpores fiunt. At ſiccitas immodica & calor
quales in phrenitide propter ſuccum a[illegible]uem mordentem & calidum ſpectantur, iritationes & vi-
gilias,quæ quidem triſtitiæ vel curarum o[illegible]ſione non conſiſtant,inferre ſolent. Tanquam autem
talia ſymptomata toti corpori communia fiu[illegible] ex eo ꝙ principium eſt affectum: Sic alia omnibus
voluntarijs functionibus, ob principium affectu[illegible] incidunt: nam & apoplexiæ & epilepſiæ pro-
pter cerebrum affectum fiunt. Eſt tamen apoplexia e[illegible]di vitium circa voluntariam actionem,
quale eſt in ſentiendi actione, altus ſomnus: Aliud verò tale e[illegible] in epilepſijs conuulſio, quale in ſen-
tiendi functione vigilia. Ambo enim hæc vitioſi motus ce[illegible]ori ſunt, ideoq; etiam partium ſigilla-
tim omnium: Reliqua verò duo,actionum eius,tum cohibitiones, tum quietes. At in conuulſio-
nibus totius corporis quæ ſine delirio ſunt, vel caro, morbus ſpinalis in collo medullæ eſt: Quem-
admodum vbi vel brachium, vel crus, vel muſculus vnus tenditur, ac violenter conuellitur, vnius
ſemper nerui qui particulam mouet, vitium eſt. Quæ verò omnino morbi cauſa ſit, cuius occa-
D ſione partes contrahantur, difficile dictu eſt: æque vt palpitationis, & tremoris,& eius agitationis
quæ græce homonymῶs cum vehementis frigoris ſenſu, rigos dicitur: eſt autem inæqualis totius
corporis concuſſio ac vibratio: {vocetur ſi libet concutiens rigor:} Quippe quæ omnia muſcu-
lorum genus,vel ſolum,vel magis quã cæteras partes,tentare videntur. Exactius autem id ſciemus,
ſi prius eorum notiones diſtinxerimus. Ad præſens enim quatuor memorauimus appellationes,
conuulſionem,tremorem,palpitationem, & quod rigos græce dicitur. Qualia verò ſingula
ſymptomata ſint, quæ hæc vocabula ſignent, à nullo me priorum definitum inuenio:
ſed alij ad morborum ſubſtantias quibus ſuperueniunt, ſtatim ſe conferunt: alij
ea diſtinguere aggreſſi, in interpretationibus ſuis falluntur: Quod facile
intelliget, qui lectis quæ à nobis traduntur, euoluere libros eorum
volet: neque enim difficile eſt vbi veritatem noueris, quæ
parum recte ſunt dicta, deprehendere. Er-
go de his omnibus proximo
agetur libro.

GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS LIBER SECVNDVS

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Cauſæ Symptomatum declarantur, quæ Motum animalis & Principem Functionem ſolent deprauare.

Quotuplicia ſint Deprauati Motus Symptomata. CAP. 1.

CONuulſio igitur, & tremor, & palpitatio, & rigor {qui ſcilicet totius corporis eſt concuſſio vibratioq;,} præterea horror, & ſingultus, & tuſſis, & ructus, & ſternutatio, & pãdiculatio, & oſcitatio, & ſtridor ſeu ſtrepitus tryſmon græci vocant, omnia motum illegitimum pro communi genere habent. Diſſidẽt inter ſe, vno primoq; potiſſimum, ꝙ alia eorum naturæ ſunt opera, quę tamẽ F à morboſa quapiam cauſa violenter moueri ſit coacta: alia morboſos comitantur affectus, natura ad eorum generationem ſuppetias minime ferente: alia fiunt vbi ad opus efficiendum ſimul coeunt & morbus & natura. Naturæ nomen in hac diſceptatione pro omni facultate, quę animal ſiue voluntatis nutu, ſiue citra hunc, regat, intelligas velim: Quippe hoc loco omni cauſæ præter naturam cuius vitio lęditur & corrumpitur animal, totum illud facultatum genus, cuius beneficio ſeruatur, ex aduerſo opponimus. Eiuſmodi ergo facultatis opera ſunt, ſternutatio, tuſſis, oſcitatio, pandiculatio, & ſingultus: Vnius autem morbi opera ſunt palpitatio & conuulſio: Sicut amborum, morbi facultatisq; coeuntium, tum torpentium omnium motus, tum cæteri quos ædunt ij quorum nerui adhuc reſoluuntur, non dum autem ſunt reſoluti: quibus etiam adnumeratur tremor. Atq; hæ quidem nũc nobis propoſiti ſymptomatum generis primæ differentiæ ſunt: quarum cuiuſque propriæ quædam deinde habentur, de quibus nunc agendũ, à motibus ijs quos innata aliqua vis ciet, auſpicatis. Sanè ſocietas quædam iſtis eſt cum ijs, qui omnino pro naturæ lege ſe habent: quam vtiq;, vt quæ ſit eorũ generatio [illegible] eſt prius exponam. Igitur cũ quatuor facultates ſint, quibus omne nutrie[illegible] poribus adminiſtratur, prima quæ ad ſe quod vtile eſt trahat, altera [illegible] ret, quarta quæ quod excrementũ eſt, expellat: quamdiu pro natu[illegible]ctiones obeuntur, nullus earum motus ſymptoma eſt: Cum verò ſubſiſtit in [illegible]liquid quod alienum à natura ſit, vbi id expultricium virtutum aliqua abijcere niti[illegible] ad [illegible]nſenſibiles omnino earum motus ſunt, aliquando ſenſibiles euadunt. Ac de inſen[illegible] quidem poſt agetur.

Quæ Symptomata Deprauati Motus N[illegible] b[illegible], quæ Vtriq; aſcribantur: & præſertim de [illegible] tione agitur. CAP. 2.

DE ſenſibilibus verò, quoniam [illegible] conſortium habent, communis à me doctrina tradetur. Ergo volunta[illegible] ctiones ſunt, neruorũ reſolutio hoc eſt paralyſis, conuulſio, tremor, & torpor. Varian[illegible]rum ſingula in particularibus inſtrumentis, non ſpeciẽ modo, ſed etiam nomen. Quippe ſp[illegible] ai inſtrumentorũ paralyſis, apnœa vocatur: eorũ verò quibus vox fingitur, aphonia: at linguæ paralyſis nullum nomen habet, ipſa tamen nihilo ſecius loquelam, quæ voluntatis non leue eſt opus, prorſus adimit. Contra verò iſchuria, apnœæ atq; aphoniæ ſimile quid indicare videtur: cæterum voluntariæ actionis amiſſio non eſt, ſed naturalis: quippe ꝙ lotium præter voluntatẽ fluat, volũtariæ actionis eſt noxa. Simile quid ac in vrina, in deiectionibus quoq; accidit: retentio.n. eorum, naturalis actionis eſt culpa: inuoluntarius effluxus, actionis volun H tarię. Porrò demonſtratum vberius de his omnibus eſt, in libro de muſculorum motu. Atq; ita quidem paralyſes varia ſpecie ſunt. Cõuulſiones verò ad hunc modũ. Dentium inuita concuſſio tryſmos græce dicta, muſculorum mandibulariũ eſt conuulſio: Quam verò illoſin græci vocant, præterea ſtrabiliſmi, eorũ qui in oculis habentur. Veluti etiam gonorrhœæ alia eſt differentia: ſi quidem rigido pene fiat, velut quædam conuulſio eſt: ſi non rigeat penis, ad retentricis facultatis imbecillitatem referri debet. Sunt qui ſingultum quoq; conuulſionis ſpeciẽ eſſe arbitrentur. Atq; duplex inſpirantium reuocatio non nunquam ob muſculorum inſpirationem faciẽtium conuulſionẽ fit. Eſt & expiratus ſpecies quædã ex conuulſione proueniens, quę muſculorum qui expiratum efficiunt, conuulſionem ſequitur: appellat hanc Hippocrates ‖ ſpiritum inter exeundum offendentẽ. Quòd autem apoplexia totius corporis ſit paralyſis, & epilepſia totius corporis conuulſio, ſupra eſt dictũ: nec minus ꝙ torpor, leuis quædam ſit paralyſis. Sanè torpore laborantium particularum, non parua in exceſſu defectuq; differentia eſt, propterea ꝙ id ſymptoma ex morbo & facultate eſt miſtum. Quippe ſi morbus virtutem prorſus ſuperat omnino membrũ ſuſtinere non valet: Sin virtus vincit, haudquaquam impeditur: Ac ſi veluti pugna quædam eorum eſt, mouetur quidem membrũ, ſed ægre: ac, ſi iubeas, cum læſum membrum exten[illegible]ſum ſeruent, nequeunt, decidit

‖ de Vict. rat. in mor. acu. cõ. 2. t. 44. 7ᵃ. 122. f

enim

A enim naturali pondere propter imbecillitatem ſuſtinentis id virtutis, deorſum: quod enim attollit ac ſuſtinet,virtus eſt:quod deorſum fertur,ipſum brachij cruris'ue eſt corpus. Cauſa verò huius rei reddita priùs eſt, vbi de ſenſibilibus actionibus egimus: oſtendimusq́ȝ neruum vel frigore denſatum,vel craſſis & lentis humoribus obſtructum,vel à quapiam extrinſecus cauſa preſſum,in torporem & paralyſim adduci. At conuulſio in eandem diſpoſitionem neruos muſculosq́ȝ ducit, in quam cum pro naturæ lege ſe habebant,ab animali virtute ducebantur. Siue igitur ad principium tenſis ſiue flatus influxu impletis muſculis voluntarij motus erant obiti, hæc eadem in conuulſione accident, tum ſpiritu flatuoſo in muſculis gigni potente, tum multis qui tenſionem creent (è quorum numero phlegmone eſt) affectibus. Quorum caput (ſicut Hippocrates dixit)duplex eſt, ſimpletio vacuatioq́ȝ:In phlegmonarum generis vitijs,impletio:in ardentiſſimis ſicciſſimisq́ȝ febribus vacuatio. Porrò quod impletis vacuatisq́ȝ plus iuſto neruoſis corporibus,tendi eis omnibus contingat, docent non in poſtremis quæ in inſtrumentis muſicis intentæ ſunt chordæ: quippe quæ ſiue in humidam & humectam,ſiue in ſiccam & ſqualentem domũ,tentæ ſint repoſitæ,rumpũtur: ideoq́ȝ eas artifices,priuſquã reponantur,laxant. Propter hoc igitur dictum eſt ſuperius cõuulſionis motũ ex ſolo fieri morbo,immobilitati,quæ in paralyſi viſitur,non diſſimiliter, vt quæ ipſa quoque mor- 6. Aph. 30. Ex. ord. 50. f

B bi occaſione incidat. At ſecundum naturam in animalibus motio & immobilitas, vbi ſublatũ quis brachium immotum ſeruare poteſt,vtraq́ȝ ab animali fit potentia. Quòd ſi ſanũ brachium ſuper ſolidum aliquid reclinans omnem muſculorum relaxet actionem, nec propter morbum nec propter virtutem eo caſu quieſcit brachium, ſed,quod animalibus naturale eſt,põdere. Ita trium quietum, ea quidem quæ in paralyſi cernitur,à morbo ſolo fit,obligata (vt ſic dicam) eo tẽpore virtute: Quæ verò in membro, cum extenſum eſt, habetur à potentia: Quam verò vltimo loco poſui,à neutro: Non ignorantibus ſcilicet nobis quæ in libris de muſculorum motu de extento brachio ſunt dicta, talem habitum ipſa re vera ex actionum motuumq́ȝ eſſe genere: motum præterea hunc, tonicon.i. tenſiuum à nobis nominari dictum eſt. Ac talis quidem habitus,alio quidem modo motus, alio immobilitas,dici poteſt: Reliqui duo,nullo modo participes ſunt motus: Æque vt reliqui duo motus & conuulſiuus & voluntarius,nullo modo ad immobilitatem attinent. Præterea dictum eſt porrectum extentumq́ȝ brachiũ ex duobus æque valentibus adminiſtrari motibus, virtute ſcilicet id ſurſum attollente,& naturali pondere contrà peſſum trahente. Ad eundẽ modũ tremor quoq́ȝ ex duobus conſtat motibus, & eo qui pondere brachium deijcit, & eo quem virtus attollens contra opponit. A [illegible]alente quidem brachio,ne vel minimum quidem vincitur virtus à pondere, ſed poten-

C tior membri [illegible] nutu,ſuſtinet id tantumq́ȝ in ſublime attollit,quantum ille deorſum trahit. In tremore verò inuita vi[illegible] membrum ruit deorſum: Licet'que liquido cerni eorum pugnam, nec virtute membrum decidere [illegible]te, veluti in paralyſi: nec pondere permittente virtutem id ſublatum ſeruare ita,vt cum valens era[illegible] [illegible]uicem igitur vincente victaq́ȝ potentia,mutuoq́ȝ ſemper contrarijs ſuccedentibus motibus tremor [illegible]ficitur,eſtq́ȝ compoſitus motus, qualis eſt arteriarũ pulſus. Verum in ijs ſenſibiles motuum quietes, [illegible]latationem à contractione dirimunt: ſi tamen non adeo frequens pulſus eſt,vt in ijs, qui propterea q[illegible]rmicarum motũ æmulantur,formicantes dicuntur: Hîc autem nullam inter contrarios motus ſenſib[illegible] quietem inuenias: neq́ȝ enim viciſſitudo motuum eſt,quę ab vna perficiatur natura,ſed pugna vir[illegible] ponderis corporis. Cęterum vt maxime hunc motum alteri cuipiã qui in corpore habeatur aſſimiles,formicantis pulſus eſt non abſimilis. Tanquã enim in hoc arterię motus,in minima ſpatij int[illegible]capedine agitur: ſic in tremore animalis particula,quæcũq́ȝ ab imbecilla virtute mouet̃. Patet ergo huius quoq́ȝ ſymptomatis generatio: & ꝙ omnino cum conatu ſit mouendi,& cum virtutis infirmitate. Sunt qui putent voluntatem à tremore non eſſe inſeparabilem, videntes videlicet totum interim caput tremulo motu agitari, ſine voluntate mouendi: ſed hi ignorant ꝙ etiam in cuſtodienda quauis particula recta,tũ voluntas agit,

D tum tenduntur ab ea muſculi, non aliter quàm in alijs actionibus tenderentur. Sanè hoc in libris de muſculorum motu à nobis demonſtratum eſt. Sed & nunc non exigua ponemus indicia, & quòd voluntas in tremoribus agat,& quòd imbecillitatis culpa rectam cuſtodire partem non valet. Illum enim cui caput tremit,ſi ſuper molle aliquid ſupinum reclines, non amplius tremet. Ad eundem modum ſi quis ſcribens ſecans've aut aliud quippiam factitans tremit,ſi manus ab opere abſtineat, tremere iam deſiſtet. Pari modo ſi quis cruribus cum ingreditur,ſit tremens,ſi ingredi deſinet, non tremet: Videas enim non raro robuſtiſſimos iuuenes, vbi maximum aliquod onus humeris impoſuerunt,cum progrediuntur, cruribus tremere: vbi progredi deſierunt,aut onus abiecerunt, ſtatim à tremendo liberos: quippe cum graue leue'que ad aliquid referantur, fuerit nimirum & onus adeo magnum, vt etiam fortiſſimo ſit graue. Ac validam quidem virtutem maximum onus vincit: quæ verò valida non eſt,hanc nõ maximum modo,ſed etiam paruum ſuperat: quòd ſi adhuc ſit infirmior,ipſum eius inſitum corpus oneris ritu graue erit. Eoq́ȝ fit,vt ſenes omnes ſi quando maiorum virium opus moliuntur,ſtatim particulis ijs quibus agunt, tremant. Sic etiam qui ad præaltum aliquem præruptum'que accedit locum,cruribus tremit: deijcit enim virtutem timor. Non ſecus etiam ſerpentem quis conſpectum fugiens, tremens redditur. Quid qui formidabilem magiſtratum adit, non'ne toto corpore tremit? quem ſi loqui iuſſeris, ne vocem quidem non tremu-

Iam edet. Tanquam igitur animi affectus, vbi debilitatem motrici facultati intulit, tremulos facit: E
ſic & corporis morbi cũ vires labefactant, tremoris ſymptomata inducunt. Ac primũ quidẽ maxi-
meq; virtutem lædunt morbi, qui in temperie conſiſtunt: quippe cum ſenium quoq; propterea, ꝙ
intẽperies quędã eſt, ad frigidius ſicciusq; conuerſa, tremoris affectibus facile tentetur. Corripiun-
tur ijs non minus & ex iuuenibus ij, qui vehementer ſunt refrigerati, & qui vino meraco ſe ampli-
ter impleuerunt, vel multis cruditatibus laborarunt, vel longo tempore cibis repleti, inexercitati
ocioſiq; omnino exegerũt: ſunt & qui ex frigida intẽpeſtiue hauſta tremebũdi ſunt redditi. Quip-
pe talia omnia frigidam intemperiem creant, non raro quidem in toto corpore & ipſo neruorum
principio: interim verò, in quibuſdam partibus, quæ ſcilicet & imbecilliores natura ſunt, & ad no-
xam cæteris magis opportunæ. Iam craſſi glutinoſiq; ſucci, cum virtutis viam ſic obſtruunt, vt par-
cior influat, tremoris cauſæ fiunt, potiſſimum cum prorſus obſtruxerunt, ac neruorum aliquorum
partes vllas reſolutas laxasq; reddiderunt: quippe reliquæ fibræ valenter muſculum intendere non
valent. Vbi tamen humores qui virtutis vias per neruos obſtruunt, non penitus ſunt impacti: ſed
concuti & dimoueri virtute violentius ſe ingerente poſſunt: eiuſmodi motus exiſtunt, quales in pa
ralyſi incipiente non nunquam accidere prius diximus, mẽbro ſcilicet aliquando exaltato, ſtatimq;
decidente. Siquidem cum excitata collectaq; virtus vehementius ſe inijciẽs, neruorum obſtructio- F
nes amolita fuerit, membrũ mouetur: Rurſus autem humoribus in priorem locum confluentibus,
decidit, immotumq; manet, quoad rurſus ſecũdo virtus vniuerſa irruens, humores qui eius vias oc-
cuparant, diſſipet. Verum de his hactenus abunde. Palpitatio autem dilatatio quædam præter na-
turam in particula eſt. Fit autẽ in omnibus corporis particulis in quibus dilatatio diſtentioq; accide-
re poſſunt: non. n. profectò os cartilago've vnquã palpitant, propterea ꝙ dilatari non poſſunt. Ergo
in cute ſæpe incidit, non nunquã verò etiam in ſubiectis illi muſculis: non in poſtremis autẽ in ven-
triculo, veſica, vtero, inteſtinis, iecinore, liene, & ſepto tranſuerſo: vnoq; verbo in omnibus quæ di-
ſtendi dilatariq; poſſunt, ita vt tum arterijs tum cordi ipſi videatur incidere, aliusq; in his pręter pul
ſum motus eſſe. Eſt igitur paſſio hæc neq; voluntariæ virtutis propria, nec inſtrumentorũ ad hanc
ſpectantium, cuiuſmodi ſunt tremor & conuulſio: ſed, ceu modo dictum eſt, omnibus corporibus
quæ dilatari poſſunt incidit. Porrò ea ſunt omnia quæ naturaliter ſunt mollia, ita vt tum dilatationẽ
ſui tolerare, tum rurſus in ſe ſidere poſſint. Sanè cauſam huius ſymptomatis ab ijs quæ ma[illegible]eſtiſſi-
me apparent indagari conueniet: nempe palpitationibus ijs, quæ in palpebris, ſupercilijs [illegible] ma-
lisq; contingunt. Cernitur. n. in ijs cutis exaltari inflariq; ad eum modũ, quo arter[illegible]
go quod in ijs quæſitum eſt, vtrum'ne ex ſeſe dilatatæ, vnà cum dilatando tra[illegible]od ſe implebit,
veluti fabrorum folles: an vtrium ritu, cum implentur dilatantur: id[illegible] definiſſe in palpi-
tantibus quoq; particulis cõueniet. Videtur autem quæſtio ge[illegible]uidem ſimilis eſſe ei, quod in
arterijs quæritur, facilitate autem inuentionis diſſimilis. N[illegible] ſicut arterijs, quę ſemper & ſe-
cundum naturam pulſant, rationabile eſt vim aliquam in[illegible]atam quæ id efficiat, ita etiam par-
ticulis quæ palpitant: quippe & ſemper ijs ineſſet, & [illegible] ſanæ eſſent præcipue. Quando itaq; talis
vis neq; ſemper neq; bene habentibus ineſt, liqu[illegible] ex ſe ipſis non dilatari. At verò ſi non ex ſe,
omnino ab aliqua quæ in ipſas influat ſubſt[illegible]rò hanc vnã è duabus eſſe credibile eſt, vel ſuc-
cum quempiam vel aeream ali[illegible] quò minus ſuccus ſit, repugnat palpitationis tũ
generationis. motus, tum ſolutionis celerita[illegible] ilico fiat, & ſtatim deſinat. Succus autem nullus aut ita ce
leriter influit, aut refluit, potiſ[illegible] ijs quæ modo memoraui circa faciem partibus: vtpote in
quibus cutis ſuper nuda propemodũ extenditur oſſa. Ita neceſſe eſt cauſam, vnde palpitatio exori-
tur, aeream eſſe ſubſtantiam. At verò ſi hæc tum exigua, tum ſubtilium eſſet partium, facile per cor
pus transflueret. Non alienũ igitur à ratione eſt ſubſtantiam quandã craſſarũ partiũ halituoſamq;
eſſe, tum quantitate vt ad locum in quo conſiſtit ſemper ſatis magna. Ergo dilatat (vt veriſimile eſt)
attollitq; ac inflat partem, quoad truſa & compulſa ad ſui generis perſpiret ſubſtantiam, ſimili. ſ. ef- H
fectu ei, qui dũ coquuntur ſucci, viſitur in bullis: niſi ꝙ bullæ hîc rũpuntur, palpitans corpus ob fir-
mitudinem non rumpitur, ſed attollitur quoad flatus per id extrudatur ac tranſeat: decidit rurſus in
priſtinã ſedẽ, vbi totus vacuatus eſt, & exiuit. Rationabiliter autẽ & ijs quibus ꝑfrigerata eſt aliqua
particula, palpitationes accidunt. Quippe quod ab ea ſub naturali ipſius ſtatu attenuatũ, oinoq; per
naturalem animalis calorẽ confectum, effluxit, id nũc vbi ea propter frigus reddita eſt imbecilla, &
halituoſius & craſſiorũ partium efficitur. Ita nec facile ſicut prius perſpirat, ſed cohibetur à cute, &
tranſitus anguſtia impeditũ, in via tardatur. Quòd ſi ipſa quoq; cutis ſit denſata, vtiq; duplabit ſym
ptoma, ſcilicet ad craſſitudinẽ transfluentis ſubſtantiæ, anguſtia quoq; viarum accedente. Atq; ita
quidẽ in palpitationibus diſtẽditur cutis. Simili autẽ modo & muſculi, cũ nõ diſſimile in ijs excre-
mentũ colligit, dilatati aliqñ totum membrũ attollũt. Diſtat tñ manifeſtiſſime is motus à motu con
uulſionis, ꝙ membrum neq; prorſus extendit, neq; inflectit. In palpitationibus. n. membrum, nec
quod notabile ſit extẽditur, nec inflectitur: cõcutitur autẽ quodãmodo huc atq; illuc quoad muſcu-
lus palpitare ceſſet, ad eum ſanè modum motu obito quo etiam in tremore: eo autem differente, ꝙ
per magna fiat interualla, cum tremor incidat per exigua. Siquidem palpitans muſculus cum ſatis
notabili magnitudine eſt, dum dilatatur, totum ſæpenumero membrum ſecũ attollit: dum cõtrahi-
tur,

A tur,veluti rei inanimi deorſum ferri permittit, ita vt totus motus præter naturam ſit, non autem ſicut in tremore,miſtus quodammodo & cõpoſitus. Sanè qualis eſt palpitantium membrorum motus, paucus ſimul tarduſq; & rarus: talis ijs qui concutientem rigorem patiuntur, numeroſus denſuſq; ac celer incidit. Intelligo numeroſum,ipſo motuum numero: celerem autem, ipſo motus impetu: denſum,ipſa breuitate quietum. Eſt autem motus hîc non vtique ſicut palpitatio, & conuulſio totus præter naturam,ſed alio modo, nempe quo tremor. Eſt igitur ipſe quoq; miſtus quodammodo ex cauſa quæ præter naturam ſit, & animalis virtute: habeturq; in hoc virtutis plus q̃ in tremore. Immo verò (ſi fateri verum oportet) motus omnis inſitæ illius eſt virtutis, quam nos excretricem & expultricem nominare ſolemus. Quod hanc virtutem ad violenter mouendum proritat & cogit,id cauſa eſt præter naturam.

De Motibus quæ Symptomata ſunt ob Cauſas, quæ Naturam cogunt. CAP. 3.

QVîſquis igitur huius virtutis functiones,dum ſanũ integrumq; animal eſt,nouit,eſtq; alioqui prudens,huic longiore ſermone opus non eſt: qui nec illas nouit, & mentis eſt hebetioris,huic ſuaſerim,ſiquidem ei veritas omnino cordi non eſt,ab hoc libro abſtineat: ſin veritatis eſt cupidus,eamq; magnificat,vbi naturaliũ virtutum cõmentarios prius adierit, & ſe affatim in ijs exer-

B cuerit,ad hunc librum ſe conuertat. Si.n. nihil horum fecerit, nec demonſtrationem eorum quæ à nobis dicentur, intelliget: nec eorum,quæ prius dicta ſunt, quod ſine vlla demonſtratione eſt poſitum aduertet. Ac mihi quidem ſtatutum eſt,nullam in hoc opere opinionem refellere. Licet autẽ ei qui volet,vigeſimoquarto Athenæi libro prelecto,cauſas,quas priores eo tam medici q̃ philoſophi de {affectu quem nos concutientem rigorem cum venia vocamus,} attulerunt, q̃ abſurdæ fuerint intelligere: refellit enim eos omnes Athenæus. Licebit ſanè & ipſam Athenæi opinionem examinare,quæ vt probabilior ſuperioribus eſt, ita nec ipſa vera eſt. Verum cui veritas eſt curæ, is hæc ſcio,quemadmodum expoſui,facere tentabit. Ego verò,veluti cum ijs agam qui ea quæ de naturalibus facultatibus ſcripſimus legerunt,pauca loquar,ſed ſi prius ad memoriam reuocauero,quæ de vtero,ventriculo,inteſtinis, ac veſica in ijs demonſtraui. Siquidẽ monſtratum eſt vteros nullo alio modo ad fœtum edendum ſe comparare, q̃ per expultricis facultatis actionem. Quippe, qui tum fœtus grauitatem,tum ſui diſtentionem,nouem menſibus pertulerunt: atq; ita ad vnguem toto hoc tempore conniuente ore fuerunt,vt ne ſtyli quidem mucronem reciperet: ij abſoluto in ipſis fœtu, ad eius expulſionem ſe comparant, diuerſa omnino conſtitutione affectus. Etenim collum eorum [illegible] conſtrinxerat,tm̃ aperitur,quanto fœtui facilis præſtetur exitus: tunicæ aũt quæ q̃ maxime prius [illegible] vndiq; contrahuntur,ac fœtũ extrudunt,ita vt q̃ celerrime per vteri ceruicem excidat. Sanè [illegible] quæ ſic de fœtu eſt ſolicita, vt nouẽ menſium ſpatio eius ſuſtineat pondus: atq; vt abſolut[illegible]atur,prouideat: ſi circa tertiũ quartum've aut alium mẽſem fœtus eſt corruptus,ſtatim eũ eijcit,[illegible]q; ſimiliter collũ adaperiens,ſicuti cũ pariẽdi tp̃s inſtabat, aperuit. Quippe præfinitũ illi claud[illegible]periendiq; tp̃s eſt, non certi alicuius temporis circuitus,ſed ipſius vſus occaſio. Ad eundem [illegible] monſtratũ eſt ventriculũ quoq; inferius os ſuũ poſt cibos claudere,nihilq; ſinere abire,prius [illegible] concoctũ: ſi tamen eum nihil aliud intermittere actionem cogit,quemadmodũ vterum fœt[illegible]: quippe ſimilis affectus ventriculo incidit, vbi cibi in eo ſunt corrupti: Immo verò non raro [illegible] deuorati, ſi.ſ. ita vel vitioſi ſunt, vel copioſi,vt eos ferre non poſſit. Atq; idcirco quæ quide[illegible]t, per vomitiones eijcit: quæ deorſum vergunt,ad exitũ qui illic habetur,detrudit. Se[illegible]citr[illegible]os vẽtriculi vis ſæpe impetu[illegible] ad vomitũ capit,aut bili vrgente,aut mala pituita,aut alio quopiã eiuſmodi ſucco ſanie've infeſtante. Eſt enim in quaq; animalis particula facultas,quæ,quod præter naturã in ipſa eſt collectũ,expellat,veluti in propria de eiuſmodi facultate diſceptatione eſt demonſtratum. Satis nanq; eſt ad præſentis diſputationis claritatem,ea demũ ex huiuſce facultatis operibus retuliſſe,quę de vtero & ven-

D triculo ſunt dicta. Quippe qualis eſt cum euomitur,expultricis in ventre facultatis actio: talis eſt cũ tuſſitur,in pectore & pulmone. Sanè nullum animal aut nauſeare, aut vomere, aut tuſſire docetur. Immo longo ſæpe à natali vſq; ſpatio integra ſanitate fruentia, tam alia complura animalia q̃ homines,nec vomitum experti ſunt,nec tuſſim: & tamen vbi contriſtans aliqua cauſa, vel os ventris, vel ſpiritus vias occupauit,ilico & tuſſiunt & vomunt. Et in vomitu quidem ſic mouetur ventriculus, ſicut in partu vterus. In tuſſi verò aliter fit motus: neq; enim poteſt pulmo tali motu quod contriſtat expellere,ſed inuenit ſibi natura aliud remediũ, magna ſolertia. Quippe cum externus aer in aſperas arterias trahatur, quæ & cartilagineæ duræq; ſunt, nec contrahi circa id quod continet poſſunt, incitatum hunc excogitauit ſpiritus exitum,quã vocant Tuſſim. Cuius generis & ſternutatio eſt, ad perſequenda protrudendaq; ea quæ nares offendunt,inſtituta: quæ ipſæ quoque reſpiratus ſunt viæ à natura inuentæ. Quippe expurgat ſpiritus ſibi ipſi violenter & cum impetu delatus vias,non aliter ꝙ tibias & fiſtulas expurgant harum opifices. Ac qualis quidem mouendi modus ſit,quo hoc fiat,in progreſſu docebitur. Quod ad rem propoſitam eſt vtile,iam accipiamus. Nempe ꝙ eiuſmodi motus naturæ quidem opera ſunt: ſed tñ propter cauſas quę naturam moueri ſic cogunt,ſymptomatis quæ præter naturam ſunt, adnumerantur. Atq; inteſtinorum quidem & vteri & veſicæ expultricis facultatis ſimiles motus ſunt,ſiue quid eorum quæ ſecundũ naturam, ſiue quæ præter naturam

turam ſunt,expellitur:quo minus ſymptomata ab ijs clare diſcreta ſunt.At quæ in teneſmis, & dy- E
ſenterijs,& lienterijs excernuntur,ſymptomata ſunt:veluti(arbitror) & quæ in ſtrangurijs & in vri
næ diarrhœis: ꝙ ſi quis exacte loqui velit,ēt ventris crepitus,& ſtridor, qui tryſmos Græce dicitur,
& ructus,& ventris murmur,aliaq́ʒ id genus: De quibus etiam proxime dicetur.

De Tuſſis & Sternutamenti Cauſis. CAP. 4.

VErum in ventre manifeſtius eſt id,quod in vomitibus cernitur:multiq́ʒ hos non naturæ opus,
ſed ſymptomata eſſe dicunt.In tuſſi verò & ſternutatione,clarius quidem eſt quod in tuſſi no
tatur: ſternutatio verò non ſimiliter videt̃ præter naturam eſſe. Cæterum ſunt,nō hæc modo,ſed ēt
tuſſis,& vomitus,& diarrhϾæ, taliaq́ʒ omnia ex illo ſymptomatum genere, in quibus cauſa aliqua
quæ præter naturam ſit, ad tales actiones naturam extimulat. Quanquam mouendi modus nec in
oībus idem viſitur,nec ab eadem facultate fit,ſed circum ea quæ ab vtero,inteſtinis,ventre,veſica'ue
excernuntur,ipſæ particulæ ſe contrahunt,ad eum modum id quod in ſe continent,extrudētes,quo
manus noſtræ aliquid exprimunt. Facultas autem quæ motum ijs præſtat, vna è quatuor naturali-
bus eſt. Verum cum in aſperis arterijs contineatur corpus quoddam cartilagineum, duræq́ʒ ſub-
ſtantiæ: quod idcirco conſtringi circa id quod intra ſe habet,non valet: natura ſpiritum cum conci-
tato impetu extra deferri ſubigit,ac tuſſim mouet.Ea fit per eadem inſtrumenta,per quæ magnę & F
vehementes ſpũs expulſiones(quas efflationes nominamus)efficiuntur: ſic vt Tuſſis nihil ſit aliud,
q̃ vehementiſſima quædam efflatio,quo plurimus ſimul celerrimeq́ʒ foras actus ſpũs,attrahat pro-
pellatq́ʒ ſuo impetu,quæ vias ſuas obſtruunt: Cumq́ʒ primo aggreſſu pellere quod offendit non va
let,bis terq́ʒ ſe inijcere in id non grauatur: fitq́ʒ voti plerunq́ʒ compos, vbi.ſ.tum ſpiritus ipſe cũ ve-
hementia defertur,tum quæ obſtruunt contumacia ad propellendum non ſunt. Talia ſunt quæ n
aquoſæ,nec glutinoſæ ſubſtantiæ ſunt: aquoſa nanque propter tenuitatem,potius à ſpiritu diſſecan
tur,q̃ vltra deferuntur: glutinoſa pertinaciter arteriæ adhærēt. Quoties igitur ſpiritus cum eiuſmo-
di humoribus contendit,omnino ſæpe violenter ſe inijcit,fiuntq́ʒ ex eiuſmodi humoribus plurimæ
tuſſes,& vehementes,nec ſine magno nixu.Porrò eos humores qui in arterijs contumaciter hærēt, A.l.3.t.5.
& qui difficulter reijciuntur,magis expediunt ſternutationes: vtpote in quibus maior etiam eſt ſpi 241. f
ritus impetus,q̃ in tuſſi,cauſa verò generationis altera: Quippe propter ea quæ in naſo, non pro-
pter ea quæ in arteria aſpera offendunt,emittitur in ijs ſpiritus vehementer: emittitur aũt cum eo,ēt
ex prioribus cerebri ventriculis aliquid. Atq́ʒ idcirco tuſſes quidem,caput nihil iuuant: ſternutatio
nes (ſi tñ ex catarrho non fiunt) maximum remedium capitis halitu repleti ſunt. Nec mirum vno
impulſu tum à pulmone,tum à capite ſpiritum emitti: monſtratum.n.eſt,vbi de … uimus, ca
put quidem pectori motus principium tradere,pectus autem pulmonem … dilatare & cōtrahere.
Cum igitur quæ in naſo offendunt, perſequi properat, vtriſq́ʒ emi… ſpiritus vijs ſimul vtitur,
altera quidem ea quam ipſum per ſe facit: altera quam per ner…, veluti per quædam longa bra-
chia,quæ in pectus deſcendant,quippe per hos id cōtrahit: h…tuoſum aũt ſpũm per colatoria oſſa,
ipſum per ſe exturbat. Atq́ʒ hæc quidem ſymptomata, v…ntariæ ſunt facultatis. Vomitus autem
q̃q̃ ad portionem horum ſe habet, naturalis facultati… ſymptoma. Veluti aũt vomitiones nau-
† Interpretis verba. ſeæ præcedunt,ita tuſſim,quod cerchnos Græce d…tur: † eſt aũt non tuſſis,ſed exiguus quidam ad
tuſſiendum impetus.} Præterea ſicuti non n… nauſearunt, nec tñ vomuerunt, ita non nullis ſym-
ptoma modo dictum incidit, ne… propter cauſæ paruitatem eſt ſecuta: quippe interim ex
parua faucium aſpredine,interim verò e… tenui aliquo exiguoq́ʒ prorſus humore,contingit.Perpe
tuo.n. ſpũs quicquid illi ſit obſtaculo, reijcere id per tuſſim conatur: eſt aũt id vel humor aliquis à
capite deſcendens,ſicut in catarrhis: vel in aſperis arterijs aliquid collectum, veluti in peripneumo
nia,& pleuritide,& gibbi iecinoris phlegmone, vel fauciũ aſperitatibus.Extra.n. hæc ſunt ad por-
tionem eorũ quæ à capite defluunt, quæ bibentibus edentibus'vè nobis in arterias delabuntur. Eſt
& aliud tuſſis genus ex inſtrumētorum ſpirandi ortum intemperie,quod agnouerunt quidē etiam H
Pneumaticæ ſectæ probatiſſimi,quorum eſt & Athenæus.Neceſſitatē tñ, propter quã ex intempe
rie tuſſis oriatur, alij eorum oīno ne conati quidem ſunt reddere: alij in ſe ipſum impingere ſpũm
aiunt: alij etiã obſcuriore q̃ hoc,verbo vſi,putãt ſe aliquid dixiſſe.Sunt aũt non tam ꝙ cauſam igno
rarunt accuſandi,quã ꝙ pulchrum theorema & ſuo ſtudio dignum inuenerunt,laudandi.Fit igitur
ea tuſſis ſpirandi organis perfrigeratis,nihilq́ʒ in ea expuitur: nec eſt oīno violenta, ſed adeo parua
ac ſine vi,vt eam cohiberi,& generationem eius vel plurimum vel omnino prohiberi liceat:ac vio-
lentę tuſſes ſpũs cohibitione nō vincuntur.Porrò cuiuſmodi res ſit ſpũs cohibitio,ſæpe mihi in alijs
eſt dictum. Tuſſim aũt ex intemperie nō ſolum in præſens fieri ſpũs cohibitio prohibet,ſed ēt eam
ſanat: modo ne admodum ſit magna. Augetur nanq́ʒ in ſpiritualibus,ſpũs cohibitionę, calor: per-
meatq́ʒ ſpiritus violēter à pectore preſſus ac compulſus per omnes anguſtos meatus: quibus vtriſq́ʒ
peractis,æquantur omnia, atq́ʒ in ſimilitudinem temperamenti veniunt.

De Cauſis Pandiculationis, Inæqualitatis, Laſsitudinum, Horroris, Rigoris, Tremoris, Pruritus, & Cæterarum vitioſarum Motionum. CAP. 5.

CVr autē ex inæquali ſpũalium intemperie tuſſiatur (id.n.dixi non admodum cōmode à Pneu
maticis medicis doceri) ipſe reddere tentabo, orſus ſicuti congruum eſt ijs qui aliquid cum
demon-

A demonſtratione dicturi ſunt, à rei ſubſtantia. Intemperies igitur aliàs ex nudis prouenit qualitatibus, ipſis corporibus aut calidioribus, aut frigidioribus, aut ſiccioribus, aut humidioribus redditis, aut etiam ex horum coniugatione affectis: interim verò vnà cum diſperſo in ijs roris ſpecie, aliquo intemperato. Atque æqualis quidem intemperies omnino ſine dolore eſt, veluti indicant & hecticæ febres, & multi frigidi affectus, vbi æqualiter particulas occuparunt: fit enim talis intemperies ſingulis qui ſic ſunt affecti, velut acquiſititia quædam natura: nullum enim corpus offenditur à propria natura, veluti Hippocrates dixit: ‖ His quibus mutatur corrumpiturq; natura, dolores fiunt, non quibus corrupta iam eſt & mutata. Inter enim ipſum mutandum & à ſua natura recedendum (quemadmodum in priori libro demonſtratum eſt) corpora dolent. Cum igitur in aliquo ſenſibilium corpornm intemperies inæqualis gignitur, tanta eſt doloris magnitudo, quanta eſt intemperiei. Atque in acutiſſimis & vehementiſſimis febribus dolore afficiuntur ſolidæ partes, dum à calido quod præter naturam eſt, mutantur atque alterantur. Præterea incipientibus morbis pleriq; homines priuſquam febricitent, ſentiunt interdum in tota corporis mole inęqualitatem quandam, quam tamen, qualis ſit, explicare verbis nequeunt. Ac miramur quidem ſi quis eorum qui hos libros reuoluerunt, ita fuit fortunatus, vt ipſe ſymptoma hoc nunquam ſenſerit: quippe profundus

In lib. de Locis in homine.

B quidam fit ſenſus in tota corporis mole, ceu diſperſæ per eam rei cuiuſdam à natura noſtra alienæ. Id autem quod diſperſum eſt, aliquando quidem veluti ſubcalidum eſſe videtur, aliquando mordax citra calorem, aliquando vtroque modo afficiens, aut ſine his leuiter omnes carnes diſtendens. Atque in omnibus huiuſmodi ſymptomatis, tum inæqualitatem quandam ſentire ſe aiunt, tum pandiculantur, tum omnes corporis particulas diſtendunt naturæ quodam inſtinctu: qualem ſcilicet dudum diximus, omnibus animalis partibus ad ſalutem ſtatumq; earum conſeruandum à natura datum. Maximè autem diſtenduntur poſt ſomnum, cum in carne halituoſum excrementum ſentiunt: quod & ex confectione nutrimenti, & per ceſſationem ab eiuſmodi motibus eſt collectum: atque id vel minimi pueruli ſine doctore faciunt. Verum ad talem motum animalia impellit ipſa natura, cum perſpiratum halituoſis excrementis molitur. Diuerſum ab hoc triſtis ſenſus genus eſt, quod in laſſitudinum affectibus ſentitur, ſiue id poſt multos labores, ſiue ſua ſponte incidit. Ac triplex quidem eſt in laſſitudinibus ſenſus vtique putantibus, qui ijs laborant, vel conquaſſatum ſibi aliquid pulſatumq;, vel tendi ſibi vndequaque corporis molem, vel tanquam mul[illegible] [illegible]oſis quoties mouentur ſint diſperſa. Ac, cum tendi quidem corporis putatur moles, ſi [illegible] id incidit, laſſitudo tenſiua ſpontanea nominatur. Fit autem maxime ex ple-

C nitudine, qu[illegible] quibus continetur diſtendat, nec ab ijs contineatur {ſed tranſmittatur.} Ac, cum vlceroſo [illegible]ntur, fit quidem & is motis magis quàm quieſcētibus, niſi ſi admodum magna laſſitudo eſt. [illegible] multas ſpinas habeant infixas, ſe putant, cum à mordaci humore ſymptoma oriatur. [illegible]tudo, ſub qua ſe oſtocopo id eſt oſſium dolore laborare dicunt, ne minimum quidem mo[illegible]net: Sentiunt tamen, quos ea male habet, manifeſtum calorem vnà cum demorſu & tenſion[illegible] [illegible]more in totam animalis molem ampliter tranſfuſo. Eorum verò qui hac laborant, ne[illegible] [illegible]ri tentat, vt qui omnem motum formident. In reliquis duabus laſſitudinibus, quarum alte[illegible] [illegible]ſan[illegible] [illegible]ram tenſiuam nominare ſolent, fit etiam talis aliquando motus, cum videlicet vel exig[illegible] [illegible]t, vel ex flatuoſis & halituoſis excrementis proueniunt: quippe ſi vlceroſa laſſitudo ma[illegible], ne quidem qui ea laborant, motum [illegible]lum ſuſtinent, ſed dolorem veluti vlceris per co[illegible]s ſentiunt horrentq;. Quòd ſi augetur ſymptoma, ad horroris affectum propè perueniunt: quippe ſub hoc horrent prius quàm etiam moueantur. Tanquam autem, cum vlceroſus fit ſenſus, quoties mouentur, horrent, magiſq;, ſi vehementius: ſic horroris affectus, cum in motum agitur, concutientem rigorem efficit. Hæc nanque omnia ex mordacibus oriuntur excrementis. Differunt inter ſe, tum excrementorum mul-

D titudine, tum motu: Præterea quòd excrementorum, alia magis ſint mordentia, alia minus: Et quòd corpus laborantis vel non facile afficiatur vel facile, vel robuſtum imbecillum've ſit, vel acuti naturaliter hebetis've ſenſus. Nam quod acuti ſenſus eſt & imbecillum, etiam ex leuiſſima cauſa dolet: contra, quod valentiſſimum nec facilis ſenſus eſt, magnam cauſam ad talis ſymptomatis generationem requirit. Vtrum'ne igitur in his ſolis, an etiam in mouendo aut non mouendo: præterea quod mouetur, in eo quod vel celerius vel tardius mouetur: plurima eſt in ſymptomatis differentia? Ac mihi quidem ſic videtur: eundemq; hominem ſicuti quieſcentem quidem ſolam inęqualitatem ſentire, ita motum horrere, & exercitatum rigore concutiente vrgeri. Ideoq; & medici ijs qui ita laborant, experientia docti, conſulunt, ab omni motu abſtineant. Iam aliquos qui cruditate laborarant, ſcimus cum quieuiſſent nullo affectos dolore: cum balneum fuiſſent ingreſſi, aut in Sole ſtetiſſent, horruiſſe: atque hoc magis, ſi ſe exercitaſſent. Nam & Sol, & balneum, & exercitatio, excrementa quæ prius quieuerant, calefaciendo, attenuando, ac in ſpiritum vertendo, ad motum excitant, quemadmodum & ex animi affectibus ira: † ex quibus & ad motum excitantur excrementa quæ prius quieuerant calfaciendo, attenuãdo, ac in ſpiritum vertendo. Nec mirum corpus, cum excrementa quieſcunt, minus dolere: cũ mouentur, & magnopere angi, & vibrari, & cõcuti, horrens, ſ. ac rigens, & [illegible]itans: quando etiam dura corpora quæ oculis incidunt, conniuentibus

† Al. à ſeipſis aũt ad motum &c. dum calefiũt, attenuantur, & in ſpiritũ vertũtur.

tibus nobis palpebras, & particulam ſub quiete habentibus, vel parum omnino, vel nihil contri- E
ſtant: mouentibus, vix tolerabilem afferunt cruciatum. Sed & citra exemplum, ex ipſamet re in-
uenias licet, motam cauſam quieſcẽte magis eſſe infeſtam: quoties videlicet agitur per corpora ſen
ſibilia, veluti in oculis eſt propoſitum: neq; enim de ſuccis qui in venis, & arterijs fluunt, eſt diſpu-
tatio, ſed de ijs qui in carnibus ſunt, & toto corporis habitu. Quoties igitur aliquid per hæc violen-
ter agitur, ac ad cutim defertur, neceſſe eſt, dum carnem cutimq; permeat, omnia in quę incidit pun
gat, ſtimulet, diuidat, ac vulneret. Quòd aũt omnis mordax & dimota cauſa, ſiue ea calida ſiue frigi
da ſit, animal in horrorem ac rigorem ducit, primum quidẽ ex talibus intellexiſſe licet. Si ſano cor-
pori feruentem aquam ſubito infundas, aut ignis ſcintillas incutias, ſtatim horrore vexabitur. Iam
cum vlceratæ particulæ cauſticum medicamentum imponitur, primum quidem horrent, deinde
rigent, mox etiam febricitant non nulli. Quid ꝙ tertianæ febres quæ omnium febrium maxime bi-
lioſæ calidæq; ſunt, omnium maxime horrore infeſtantur: quantoq; ſynceriores tertianæ ſunt, tan-
4. Apho, 58. to etiam rigor in ijs incidit vehementior? ‖ Quin etiam eum qui ardenti febri laborat, rigor ſuper- »
ueniens à morbo liberat, Hippocrates ait: quoniam ſcilicet bilis, quæ prius in venis errabat, à natu- »
ra decretorie per carnes ad cutim truditur. Ergo motus eius delationisq;, quæ per ſenſibilia corpo-
ra agitur, ſimul & ſymptoma & ſignum, rigor eſt. Quin etiam ſudant deinde qui ita obriguerunt, F
vacuataq; ijs bili, à febre liberantur. Interim verò, vbi non ad cutim ſed ad interna loca bilis impe-
tum capeſſit, per vomitiones ſimul & aluum vacuatur. Non raro autem ſimul intro foraſq; eodem
die eſt delata, ita vt & ſudata ſit, & vomita, & deiecta. Quicunque verò rigorem profligandæ ar-
dentis febris ſalubrẽ eſſe cauſam propter frigus putant (quippe contraria contrariorum eſſe reme-
dia) omnino falluntur. Iam primum enim ſi id verum eſſet, liceret ipſis rigorem excitare, partim
quidem frigida aqua inſperſa aut affuſa, partim ægro ipſo nudo in frigidum aerem delato, aut in fri
gidæ aquæ labrum demiſſo. Deinde ſi per mutationem ad contrarium habitum, ijs qui in ardenti
febre obriguerant, ſolutio accidit morbi, debebant poſt rigorem febricitare deſiſtere, quod tamen
non faciunt: Adeo enim cum rigent febricitare non deſinunt, vt etiam multo grauiore febri poſt ri-
gorem vrgeantur, quàm ante: ſed, poſtquàm largiter ſudarunt, aut flauam bilem vomuerunt, aut
per inteſtinum deiecerunt, tum febris ceſſat: quippe ex valentiore bilis motu, vehementiorem ac-
cendi febrim eſt rationabile. Ac ꝙ homines non ſolum ex frigidis cauſis rigore tententur, ſed etiam
calidis, iam monſtratum eſt. Verum quam ob cauſam, occaſionibus maxime contrarijs, idem ſym
ptoma ſuccedat, deinceps docebimus: ſed admonitis prius quæ de expultricis facul[illegible]
mus. Non enim ea quę in amplis inſtrumentorum capacitatibus ſunt expelli[illegible] [illegible]aut quæ in ventri- G
culo ſunt, & vtero, & vtraque veſica, & inteſtinis, & pulmone, & na[illegible] quæ vero in ipſis corpori-
bus excrementa colliguntur, negligit: ſed ab ijs quoque quotidie [illegible]cquid ſuperuacaneum eſt, ci-
tra vllam animalis offenſam inſenſibili perſpiratu eijcit, vbi ſc[illegible]et lege naturę animalis functiones
adminiſtrantur: Verum vbi mordens aliquid in ijs conſti[illegible], ac potiſſimum quod vehementi aga-
tur motu: & angitur, & id expellere feſtinat, eo modo [illegible]o maxime licet ex ipſo membrorum cor-
pore aliquid eijci, ſcilicet particulis ipſis ſeſe cont[illegible]entibus, atque conſtringentibus: mox vna-
quaque earum partem excrementi quod in ſe h[illegible]et, protrudente. Verum ſi omnes hoc motu ſi-
mul motas intelligas, concuſſionem v[illegible]umq; totum corpus comprehendere intelliges, quales
id in rigoribus comprehendere cernuntur: Quippe neceſſe eſt muſculis omnibus vibratis, articu-
los quoque cum ijs vnà vibrari: quibu[illegible]ic agitatis etiam extenſiones quaſdam inflexioneſq; præ-
ter voluntatem incidere. Eſt tamen hic motus diuerſus ab eo qui in conuulſione palpitationeq; vi-
ſitur. In conuulſione nanque ſimiliter quidem, non tamen ab eadem ſaltem facultate, motus cien-
tur: In palpitatione non ſimiliter, ſed ſicuti prius eſt dictum, nempe ꝙ membrum vnà cum muſcu
lo qui à flatuoſo diſtenditur ſpiritu, exaltatur: At cum concuſſu rigentibus, ceu dudum eſt dictum,
mouetur omnis particula, muſculo ſe ipſum expurgante: in illarum verò motu, totus muſculus H
concuſſus vibratusq; articulum in quem inſeritur, vnà ſecum vibrat. Talis etiam motus & pecto-
ris muſculis ſub intemperie inæquali accidit: Eamq; ob rem læuis quidam tuſſiendi impetus, quẽ
Græci cerchnon vocant, ijs ſuperuenit: concutiuntur enim muſculi, dum ſtudent ea quæ contri-
ſtant, à carne ſua per pulmones & arterias expellere. In cæteris autem tuſſibus vehementer eos
pulmoni ſe inijcere eſt demonſtratum, quòd ſcilicet multum ſimul & celerem efflatum moueant.
Iam etiam vehementius huic ſe in ſternutatione incutiunt, cum qui in naſo eſt, ſpiritum ſimul
vniuerſum expurgare nituntur: Id quod non nulli, qui infirma erant virtute, cum intelligerent,
expuendumq; per pectus, & pulmonem aliquid haberent, ſternutationem ſibi nares laceſſendo
mouerunt, quò ſcilicet quod per tuſſim eijcere non valuerunt, huius motus violentia educerent.
Verum de eiuſmodi tuſſi diligenter prius eſt dictum. Quæ vero ex ſpiritualium inſtrumentorum
intemperie incidit, ex eodem eſt cum concutientibus rigoribus horroribusq; genere: differt au-
tem eò, quòd celerior eius ſit ſenſus, nunquam ſcilicet quieſcentibus ſpiritualibus organis: mon-
ſtratum nanque prius eſt, quòd motus, etiam in toto corpore eiuſmodi affectiones maxime pro-
dit. Ac cum humida quidem natura ſunt quæ offendunt, violento hoc concuſſu ac vibratu, qui
in tuſſi & concutienti rigore cernitur, ab excretiua facultate truſa, vndique ad loca cedentia ferun-
tur,

A tur,quædam ſupra,quædam in imum ventrem,quædam foras ad cutim, ita vt ſenſibilis eorum vacuatio ſit. Cum verò flatuoſa tm̃ ſine humore ſubſtantia, vel iuſto calidior vel frigidior per corpus permeat,vtiq; horrent tunc quoq; aliquando etiam & cum concuſſu rigent,eadem ex cauſa.Nihil tamen ſenſibile his vel vomitur,vel ſudatur,vel infra deijcitur,vtpote cum aerea ſint quæ expultricem vim laceſſunt. Sic in balneis præcalidis, ſi ſubito præſertim & confeſtim minime præcalfacti ijs acceſſimus,ſtatim horrentes reddimur, æque vt cum in frigidum aerem confertim trãsferimur: aut ſi non confertim,ſaltem ſi diutinam in eo moram facere cogimur,quemadmodũ in itinere agendo accidere aliquando conſueuit.Eiuſmodi rigoris remedium calfactio eſt non ſudor, vomitus've, aut aluí deiectio. Qm̃ autem (vt dictum eſt) & frigida cauſa & calida concutientem rigorem creat, ad calidã quidem quæ ſcilicet aerea ſit,refrigeratio ſatis pro remedio eſt: eam vero quæ humida eſt, febris neceſſario comitatur: ſanatio verò eius vacuatio eſt. At frigidæ quæ aerea ſit, calfactio remedium eſt:ei vero quæ humida eſt,aliquando ſola concoctio ſufficit,aliquando vacuatio deſideratur: eſt verò quando ambo competunt. Ac vetus quidem ſermo eſt, ‖ Rigori febrem ſemper ſuccedere: non tñ eſt in totum verus,ẽt ſi quis eum commode determinet.Id quod etiam facere par eſt,amice potius veterum dicta interpretantibus, q̃ maleuole arguentibus. Verũtamen ne ſic quidẽ verus Lib. 1. de Morbis.

B eorum ſermo eſt,nec ſi determinans dixeris: Qui citra externam occaſionem ex corpore noſtro cõcutientes rigores oriuntur, hos febris neceſſario ſequitur: quippe non nobis modo, ſed etiam multis medicis qui nos præceſſerunt,iam viſi concutientes rigores ſunt ſine febre: non tamen ita validi, [illegible] qui legitimas tertianas quartanas've præcedunt,aut qui ardentes febres finiunt. Solent ſanè eiuſ[illegible]odi rigores vitioſam ſequi victus rationem,cum homines in deſidia ſe repleuerunt,ac ſępe à cibo [illegible]auarunt.Cum verò ipſæ ciborum qualitates frigidioris ſæpe ac pituitoſioris temperamenti ſint, promptiſſime qui ſic ſunt affecti,rigoribus qui ægre recalſiant capiuntur. Nihil igitur miri eſt,antiquos medicos nullum eiuſmodi rigorem vidiſſe, hominibus qui tunc viuebant, nihil perinde ac qui nunc viuunt, in ſalubri victu peccantibus, ſed nec balneorum vſu tam frequenti. Cæterum (ſicuti dictum mox eſt) eiuſmodi rigores horridi magis ſunt, quàm cum vibratu concutientes. Primum enim quod ex vitioſis excrementis ſentimus, inæqualitas eſt: cum verò acria fuerint, mordicatio: ſecundo loco horror exiguus: deinde maior: poſt magnus ita, vt iam rigoris aliquatenus ſit part[illegible]ps: deinde rigor ipſe ſolus, qui dimoueat concutiatq; particulas. Hic rigor à frigidis ſuccis [illegible] [o]mnino enim eiuſmodi ſucci præ craſſitudine ſua concitato motu non mouen[illegible]ntur, rigorem quidem excitant, non tamen vehementem: neque

C enim pote[illegible] [illegible]tatem attenuata pituita, quam attenuata recipit flaua bilis. Ac talem quidem rigorem non [illegible] [n]orunt antiqui medici: qui autem in lethalibus incidit febribus, hunc norunt. Ait igitur [illegible] [Hippocr]ates in ſententijs: ‖ Si rigor in febri non interciſa incidit, 4. Apho. 46. Ext. ord. 32 g

« ægerq; infirmis ſit viribus, lethale [illegible] [t]alibus enim rigoribus incipit quidem natura perſequi quod offendit: ſed victa, concidit atq[illegible] [illegible]itur: eoq; mortale eſt ſymptoma. In quartanis autem miſtus rigor ex calido frigidoq; eſt: [illegible] anque bilis frigidus natura ſuccus eſt: ſed cum putredinem quandam ſibi adiunxit, cuius cauſa [illegible] [ni]hil poſſidet caloris, quantum etiam putredinis. Ac quod rigores quidem calidi [illegible] [re]dant indicauimus. Quòd autem in talibus quoque omnibus perfrigerantur, ac [illegible] tur maxime quidem extremæ corporis partes, cum his verò tum cutis vniuerſa, tum [illegible] [ma]ime ſub ea ſunt: & quam ob cauſam id accidat: deinceps æſtimemus. Eſt igitur ex prin[illegible] [ſ]ic dicam) qui maxime principalis ſint notæ motibus, ipſa naturalis caloris intro foraſq; delatio, multas animi perturbationes paſſionesq; ſequens. Simul aũt cum ipſo ſpiritus quoque ac ſanguis, aliàs intro & ad ipſum principium feruntur, ac contrahuntur: aliàs foras tendunt, & funduntur. Ipſius nanque animæ ſubſtantiam, vel alio quouis opere definiſſe fortaſſe ſit audacia: in eo verò quod nunc proponitur, non ſolum auda-

D cia, ſed etiam ſuperuacuum. Videtur tamen quæcunque ea fuerit, duorum alterum, vel primis ad omnem actionem inſtrumentis ſpiritu ſanguineq;, propterea calore, tum qui in altero tum qui in vtroque eſt vti: vel in his ipſis eſſe. Licet autem motus eius euidenter cõtemplari cum in alijs multis, tum maxime in ipſius perturbationibus. Timor enim intro & ad principium, tum ſpiritum tum ſanguinem vnà cum refrigeratione eorum, quæ in ſummo corpore ſunt, abducit ac contrahit: ira verò & foras agit & fundit & calefacit: quæ verò compoſita ex ambobus eſt, quam Græci agonian dicunt, inæquales habet motus. Itaque etiam pulſus tum arteriarum tum cordis ijs, qui timent, minimi ac maxime imbecilli ſunt: Iratis contra maximi & vehementiſſimi: His autem qui compoſita ex ijs paſſione laborant, inæquales. At in verecundia, primum quidem intro agitur animalis potentiæ motus, deinde rurſum foras celeriter vniuerſus: quippe cum niſi redeat, timor ſit, non verecundia. Siquidem verecundia derepente fit, omnino nihil expectante malum animali facultate, ſed (vt ſic dicam) præ mollitia & timiditate naturali, cum homine longe meliore verſari non ſuſtinente, ſed refugere & ſi poſſit à conſpectu ſubducere properante: ideoq; veluti refugiens tantum, citra vllam perfrigerationem in profundum recedit: ratione verò patibilem partem animi, id eſt quæ terretur & verecu[illegible], excitante atque inhortante, redit extrorſumq; mouetur ſimillimo motus modo, atq; cu[illegible] [illegible]at [illegible]ne caloris fit repercuſſio. In timore verò, cum ratio patibilem

patibilem animi partem nec excitet, nec inhortetur, magis magisq́ꝫ extinguitur calor, ita vt etiam ri- E
geant eorum non nulli. Quod "autem in timore ſemel & confertim, id in triſtitia paulatim patiunẽ, A. l. 3. f. 2. t. c. 6. 279. h
diſſidentibus ſcilicet inter ſe paſſionibus ijs non toto genere, ſed magnitudine & vehementia. Itaqꝫ etiam ex ſubito timore non nulli iam interierunt, cum ſcilicet animulus eorum naturaliter imbecillus vehementi paſſione detentus, ſemel & confertim extinctus eſt & ſuffocatus. Quippe extingui eum accidit propter affectus ipſius naturã, vt cuius generatio in refrigerando conſiſtat: ſuffocari autem, eò ꝙ totus ſanguis vnà commeet, atque ad principium deferatur. At ab ira nemo interijt, vtpote nec calore perfrigerato, nec eius robore ſoluto. Ex gaudio tamen ingenti, non nulli puſillanimes perierunt, æque atqꝫ ex timore: nõ enim vnà cum robore & feruore † mouetur extrorſum animalis facultas: ſed contra ſi quid prius habuit roboris, id nunc remittit ac reſoluit: ergo cum plurimum relaxata reſolutaq́ꝫ extrorſum fertur, digeritur. Dolo*r autem cum animum contra cogat moueri, ſimilia maximo timori affert ſymptomata: quippe ſub eo & color abit, & perfrigerantur, & rigent, tremuntq́ꝫ, ac pulſu ſunt paruo, atqꝫ eodem priuãtur, demum moriuntur, ſimiliter ijs qui perterrẽtur: refugit enim in his quoqꝫ ad principium innatus calor, reſoluiturqꝫ pariter & extinguitur. Cum autem mortem afferant eiuſmodi perturbationes paſſionesq́ꝫ, nihil profecto miri eſt, ſi animi excitant deliquia. Quo minus etiam mirum eſt, ſi reliqua quæ animi deliquia ſequuntur, ſympto- F
mata inuehunt: cum cætera, tum excrementorum præter voluntatem exitum. Cæterum pluribus in his morari præſentis occaſionis non eſt, ſed ad propoſitum redeundum. Cum concutiens rigor à calidis & mordentibus ſuccis excitatur, mirũ non eſt, ſi refrigerãtur omnes externæ partes, animali virtute vnà cum ſanguine in profundum commeante. Sentiunt enim hoc tempore qui ſic rigent externarum partium frigus, non earum quæ ſunt in profundo: quippe cum ſitiant ſenſibiliter eo tempore non nulli, tanquam calore ijs in internis ſeruato. Quòd autẽ talia rationabiliter rigentibus accidant, licet inde colligi. Si enim in vna quapiam parte dolor vehemens infixus, tum animi deliquia tum perfrigerationem infert, mirum non eſt eum, qui in toto ſit corpore, etſi non animi deliquia mortemq́ꝫ, certe perfrigerationem efficere. Sunt enim dolores rigentium, eiuſdem cum cæteris omnibus doloribus, generis: deficiunt autem ab ijs qui interimunt, magnitudine & tempore, quippe cum & minores multo ſint & breuioris temporis. Coli nanqꝫ ſiue pinguis inteſtini dolor, ſępe duobus continuis diebus torſit: rigor quanto eſt vehementior, tanto breuioris eſt temporis. Eſt enim qui in eo habetur motus non ei qui in timore, ſed ei potius qui in verecundia ac frigida lauatione videtur, ſimilis: pugnat enim virtus ac certat cum ijs quæ offendunt, quo[illegible]uerit promi- G
gaueritq́ꝫ omnia. Ergo tum ex valido eius in ea quæ offendunt impetu [illegible] vbi in profundo corporis eſt collecta, cum magno calore reuertitur, febrim poſt rigore[illegible]endit, materiam ſcilicet habens ad magnitudinem eius coadiutricem. Si quando autem [illegible]ans, prius fatigatur, ꝙ quæ infe- »
ſtant profligauerit (fit enim hoc vel ob virtutis imbecillitat[illegible], vel cauſæ magnitudinem) neceſſa- »
rio mors ſequitur, ceu prius eſt dictum.

Summa Cauſarum omnium, quæ Superioribus C[illegible]pitibus comprehenſæ ſunt. CAP. 6.

ERgo, quando huc in diſputatione prouenim[illegible]imponamus illi finem, nõ ſolum quæ iam dicta ſunt omnia breuibus ſummis cõple[illegible] etiã quæ reliqua ſunt adiectis. Tuſſis quidem, ſternutatio, & ſingultus, & rigor[illegible]pultricis virtutis validi motus ſunt: pandiculatio, & oſcitatio, eiuſdem quidem virtutis motus ſunt, [illegible] mediocres. In horrore verò etiam magis mediocres quam in prædictis motus ſunt. Ac multo magis adhuc his mediocres ſunt, quos inæqualitas[illegible]t: ita vt eiuſmodi motus dixeris propemodum motus non eſſe, ſed tantum ſenſus: Cuiuſmodi ſcilicet ſenſus in vlceroſa laſſitudine aduertuntur, atqꝫ hoc etiã magis in pruritu, quippe in quo ſymptomate prurituoſorum excrementorum eſt tm̃ ſenſus: neqꝫ enim aliter ea nominare datur, niſi quis nitroſa ea & ſalſa, vel amara, nominare velit, talis nãqꝫ natura eorum eſt. Licet autem id intelligas, tum per ea quæ extrinſecus habentur, veluti vrticam, & ſcillam, & muriam, & mare, aliáqꝫ id genus: nihi- H
loq́ꝫ minus per ea quæ in ipſo ſunt corpore: Quippe illotos & ſordidos, & qui cruditate laborãt, & qui nutrimenta mali ſucci comedunt, hos pruritus exercet: multoq́ꝫ magis ſcabioſos & leproſos, propterea quòd in his affectibus & copioſior & craſſior eſt vitioſus ſuccus: Quo vtique & diutius & magis ſcabunt, quàm vlli alij, qui citra talem affectum pruriunt: nec tamen iuuantur, nec ſi ſeipſos immodice ſcabendo excorient, propterea nimirum quòd eiuſmodi ſuccus infixus in ijs manet, ac (vt ſic dicam) cuti impactus hæret: nõ enim adeo exiguus & tenuis eſt, ſicut in illotis aut ſorde affectis, ſed plurimus & craſſus, interim verò & glutinoſus. Omnia igitur eiuſmodi ſymptomata à vitioſo ſucco proueniunt. Diſſident inter ſe, cauſæ tum qualitate, tum magnitudine, itemq́ꝫ quiete & motu: Quippe tenuis, ſalſus, immotuſq́ꝫ ſuccus, in ijs eſt qui pruriunt: Paucus, tenuis, mordens, & immotus, in vlceroſis affectibus: Multus," ſalſus, craſſus, & immotus, in lepris & ſca- A. l. 4. f. c. 6. 41 b
bie: Paucus, tenuis, & mordax, cum exiguo motu, in horroribus: Quòd ſi vel vehementius mouetur, vel copioſior mordaciorve eſt, concutientem rigorem infert, non horrorem: maximum quidem, qui plurimus eſt, & mordaciſſimus, & vehementiſſime motus: minimum vero qui propter vnum aliquid horum, mediocriter auctum, ex horrore in rigorem tranſire facit. Sanè complures aliæ inter maximum minimumq́ꝫ rigorem differentiæ ſunt, exc[illegible]ſu & defectu inter ſe diſſidentes:

† (velut ĩ ira) addendum ex vetere interprete & ex ratione.

* πόνος

A tes: propterea quòd cauſa magis minus've moueatur, itemq; φ magis minus've ſit mordens, ad hæc φ in cauſæ quantitate ſit diuerſitas: his amplius φ cauſa quæ rigorem facit, vel omnibus prædictis differentijs, vel aliquibus, vel aliqua ſit adaucta. Atque hæc quidem omnia ſymptomata, cauſa circa cutim & quæ ſub ea ſunt carnes aceruata, incidere conſueuerunt: Tuſſes autem & ſternutationes & ſingultus, alibi: illæ quidem, in pulmone & faucibus ſubſiſtente cauſa: hæ vero, in naſo: ſingultus, cum in ventriculo & † gula ſubſiſtit. Commune in omnibus iam dictis eſt, φ expultrix vis ad vehementiores motus ſe concitat, † ad ea quæ contriſtant (ſicut prædiximus) perſequenda: præterea cum cætera quæ ad generationem eorum ſpectant: Tum φ ſternutatio ex accidenti aliquando, humorum qui in pulmone colliguntur, remedium eſt, quãquã eorum cauſa non fiat: Ad eundẽ modũ ea quæ in ventre & gula ſingultus excitant, ſternutationes ex accidenti purgant, itaq; fiunt ſingultuum remedia: quippe abdominis muſculi intenti applicitiq;, ventrẽ vnà cõtrudunt, ita vt violentiorem impetum faciat in ipſas affligentes cauſas, quas conatur expellere. Ac dixi fermè omnia, tum actionum, tum facultatum animalium, vnà cum cauſis quæ ipſa gignunt, ſymptomata. Verũ in primo libro nullius quod naturalibus actionibus facultatibusq; ſuperueniat, ſymptomatis mentionem feci: in ſecundo ex diſputationis conſortio, de illis quoq; pauca locuti ſumus: verum abſo-
B lutam & propriam de ijs diſceptationem, in libro qui hunc ſequetur faciemus.

De Symptomatum Cauſis, quæ exiſtunt in Principe Animali Functione. CAP. 7.

NVnc quò omnia quæ animalibus facultatibus ſuperueniunt ſymptomata, duobus his libris ſint abſoluta, ea quæ rectrices actiones comitantur, ſymptomata dicemus. Sunt igitur in his tria prima ſymptomatum genera, Vnum, actionis amiſſio: Alterum, actionis læſio: Tertium, eius in alteram ſpeciem mutatio. Et amiſſio quidem in ſtoliditate & obliuione: viſum nanque non raro eſt, morbos vbi in abſceſſum aliquem abierunt, ſtultitiam obliuionem've intuliſſe: Vidimus enim quoſdam qui & literas & artem omnino fuerant obliti, immo nec propria nomina meminerant: cuiuſmodi aliquid Athenis in peſte accidiſſe memorat Thucydides: quoſdam enim ex ijs qui euaſerant, & ſe ipſos & ſuos ignorauiſſe. Iam viſi ſunt & propter extremum ſenium non nulli ſimilibus ſymptomatis tentari. Ex quo manifeſtum fit, & fatuitatem, & obliuionem, ex refrigeratione creari. Quin etiam medicamenta quæ eiuſmodi ſymptomata inducunt, frigida viribus ſunt. † Ac [illegible] ſymptomata ipſum cerebri corpus perfrigeratum eſſe docent: ſicuti apoplexiæ & epi[illegible] multitudine, in ipſius cerebri ventriculis collecta, gigni videntur. Eoq; fit,
C vt ſubita[illegible] generatio quàm diſcuſſio: quod accidere in corporum intemperie nullo modo poteſt. [illegible] tum rationis tum memoriæ noxæ, quaſiq; torpores, ex minore refrigeratione incidunt, v[illegible] medicamento aliquo refrigerante in corpus aſſumpto, aut capiti impoſito, aut etiam frigi[illegible] cerebro collecto. Iam deliria omnia, tum praui motus regentis facultatis ſunt, tum vel ex viti[illegible] contracta ſuccis, vel eorum quæ ſunt in cerebro intemperie. Nominãtur autem ex his, quæ qu[illegible] n febri ſunt, phrenitides: quæ ſine febri ſunt, inſanię, græce maniæ. Ac reliqua quidem deliria [illegible] bus & calidis oriuntur ſuccis, qualis maximè flaua eſt bilis: ſæpe etiam ex calidiore cerebr[illegible] a vero illa quæ melancholica vocãtur, frigidum ſuccum pro cauſa habent. Quippe ph[illegible] ex calidis ortum habet ſuccis, ſed ſupra id, etiam phlegmonen in cerebro, & eius inuoluc[illegible] tat. In reliquis vero febribus deliria fiunt, eiuſmodi ſucco in cerebro exuberante: In ijs vero, quæ in acutiſſimarum febrium ſummo incremento incidũt, vapor aliquis mordens ac calidus ad cerebrum aſcendit. Melancholica verò delitia, multarum ſunt ſpecierum, ex corruptis ſcilicet ſpeciatim imaginationibus: Vnum tamen illud quod ab Hippocrate perhibetur, omnibus commune eſſe videtur: ‖ Si timor & mœſtitia multo tempore durãt, melancholicum eiuſmodi ſymptoma eſt. Sunt enim omnes ſine cauſa mœſti, nec
D ſi roges quamobrem mœreant, reddere cauſam poſſunt. Timent autem eorum non nulli tum mortem, tum alia quæ minimè ſunt timenda. Non deſunt & qui mori vehementer expetant. Cæterum quòd ex atra bili, cum principium rationalis animæ occupauit, timor mœrorq; ac mortis expectatio accidant, nihil mirum: ſiquidem etiam eorum quæ extra corpus ſunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. Ergo cum tenebræ rationalis animæ parti ſunt circunfuſæ, neceſſe eſt hominem timere: vt qui ſemper vnà cum corpore ſuo timoris cauſam circunferat. Quod enim nobis extrinſecus fit, altiſſimis tenebris circundatum nobis aerem ad tempus aliquod occupantibus, id melancholiæ vitio laborantibus, ab interno & ipſo corpore contingit: ſcilicet vel ipſa nigra bili cerebrum occupante: vel aliqua melancholici halitus exhalatione, veluti in morbo quem flatuoſum, & hypochondriacon vocant.

Galeni

† Græce κατὰ στόμαχον, id eſt ore ventriculi: etenim os vẽtriculi à me dicis, & oibus hoibus eſſe appellatũ ſtomachũ docet Gal. 3. de loc. aff. cap. 7. in gula vero fieri ſingultũ rõni cõſentaneum nõ eſt: Imo vero Antiquus interps loco Gulæ, os vẽtriculi interpretatus eſt. Nec obſtat quòd 7. Aph. 3. videatũ Gal. ſtatuere ẽt ex Gula fieri ſingultũ, quoniã & ibi, niſi pro ſtomacho os vẽtriculi exponamus, nec dicẽdi modus rectus ſernabitur, nec verũ erit, vt plurimũm in gula fieri ſingultũ, cũ qui id tuentur, raro tamẽ fieri aſſerant.

† Ad ea q̃ cõtriſtant perſequenda, ſicuti ſuperius dixĩmus, tum etiã cætera & c.

† Al. ex cod. græc. Ac talia quidẽ ſymptomata ipſũ cerebri corpus perfrigeratũ eſſe docent, ſicut apoplexię: ac epilepſiæ ex pituitoſi & c.

6. Aph. 23. Ex. ord. 48. c

GALENI DE SYMPTOMATVM CAVSIS LIBER TERTIVS

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Cauſæ Sympomatum Functionis Naturalis, Mutationisq; Excrementorum & Qualitatum, declarantur.

De Symptomatum Cauſis, quæ ſunt in Concoctrice Facultate. CAP. I.

QVæ vero in naturalibus functionibus facultatibusq; ſymptomata fiunt, ean-
dem quam ea quæ in animalibus actionibus incidunt, inuentionis rationẽ ha-
bent. Præſtiterit tñ fortaſſis, in horum quoq; ſpeciebus exercitatos eſſe: quẽ- F
admodum ẽt in ijs quæ animalium ſunt actionũ, ſumus exercitati. Ergo om-
nium quæ virtutibus nocent inueniendarũ cauſarũ caput eſt, modi, quo per
ſanitatem operabantur, cognitio. Si.n. atterendo concoqueret cibos ventricu
lus, cũ attritio eius eſſet impedita, cõcoctionis ſymptomata exiſterent, ſcilicet
cũ prorſus non attereret, vt prorſus non concoqueret: cum vitioſe attereret,
vt vitioſe cibos coqueret: Eadem ratio ſi putrefaciendo concoqueret, cum nõ putrefaceret non cõ-
coqueret. At ſi veluti nos demonſtrauimus, ipſa concoctio alteratio in qualitate eſt (fit aũt à ventri-
culo cibũ ſibi aſſimilante) palàm eſt fruſtrationẽ in alteratione, concoctionis ſymptoma fore. Ac, ſi
quidem nulla omnino alteratio ſit, ſymptoma id apepſia ſiue cruditas nominatur ad eum modum,
quo in animi functionibus immobilitas & inſenſibilitas, ſignificãtibus ſcilicet his vocibus actionis
in primate animæ particula amiſſionem ac priuationẽ. Sin alteret non tñ ſicut oportet, cruditas qui
dem ſiue apepſia id quoq; appellat: ſignificat tñ non vtiq; ſicut prius priuatio, ſed deprauatio dun-
taxat. Cum autem ſit deprauatio duplex, vel ꝙ tarde & non dum conuenientem mutationem cibus
ſuſcipiat: vel ꝙ corrumpatur omnino, ita vt naturalem gratiam prorſus recipere ne[illegible]
quidem bradypepſian, id eſt tardam concoctionem nominant: ſecundã nom[illegible] proprium non in- G
uenit. Ac tot quidem concoctionis ſunt noxæ. Cauſa vero earum com[illegible]nis quidem eſt, alteratri
cis facultatis fruſtratio. Ea diuiditur in ſpecies & genera. Ac prim[illegible] quidem duo genera fruſtratio-
nis ſunt, alterum ex facultate ipſa læſa, alterum ab externo quo[illegible] errore proueniens. Diuiditur rur
ſus horum vtrunq;: Virtutis quidem læſio bifariã, aut eni[illegible] ſubſtantiæ ſuæ incidit culpa, aut mor-
bi alicuius inſtrumentalis: Externus error triplex eſt, al[illegible]s in excrementis quæ in ventre habentur,
alius in cibis, alius in tempore ſomni. Verum quæ i[illegible] facultatis ſubſtantia noxæ incidunt, intempe-
ries quædam ſunt actiuarum qualitatum: Quæ [illegible]ero ab inſtrumentalibus oriuntur morbis, eæ in
ijs quæ eryſipelata græce vocantur, & [illegible]atis, & phlegmonis, & ſcirrhis, & abſceſſibus, & car-
bunculis, & alijs circa ventrem id genus partim ſimplicibus partim compoſitis morbis, conſiſtunt.
Ac horum quidẽ omnium occaſione, [illegible]nter male concoquit, ipſa ſcilicet facultate eius concoctrice
læſa, in temperamenti quidem vitijs, propria eius ſubſtantia labefactata: in cæteris morbis qui tan-
tum ſunt inſtrumentales, duntaxat impedita: qui verò ex intemperie ſimul & inſtrumentali mor-
bo compoſiti affectus ſunt, vtroque modo ſunt noxij. Atq; omnibus his occaſionibus venter male
concoquit, etiam ſi in nullo alio eorum quæ extrinſecus ſunt, peccetur. Rurſus ventre ipſo minime
affecto, non concoquit animal, vel propter cibi ac potionis immodicam copiam, vel propter quali- H
tatem alienam, vel propter intempeſtiuitatem, vel incongruum ordinem, vel vitioſum excremen-
tum, vel ſomnum exiguum. Verum quæ à vitioſis ciborum qualitatibus, & excrementis quæ in
ventre habentur cõſiſtunt, cum corruptione ſunt inconcocta: ſicut interim quæ parum conuenien A.l 4. f.
ti ordine, & intempeſtiue ſunt ſumpta. Dico autem parum conuenientem ordinem, ſi mala, verbi c.1. 416
gratia, & punica primo loco ſumantur, olera ex oleo & garo vltimo loco: Intempeſtiuitatem vero,
ſi mane antequam prior cibus deſcenderit, vel paulo ante exercitationem, prandeatur. Porrò cor-
ruptelæ quæ quidem nidoroſæ ſunt, ex calidioribus magisq; bilioſis veniunt cibis: acidę vero, ex ijs
qui frigidiores natura ſunt, magisq; pituitoſi. Similiter autem & in excrementis fit: acidas quidem
creant quæ pituitoſa ſunt & frigida, nidoroſas quæ calida & bilioſa. Etiam ipſe venter, ſub frigidio-
ribus quidem morbis acidas, ſub calidioribus nidoroſas mutationes facit. Tarditatem verò con-
coctionis efficiunt ea, quæ ægrè quidem corrumpuntur: cæterum plus valent quàm virtus aut
ſomnus. Vbi autem citra corruptelam, concoctionis omnino eſt priuatio, ſcire licet eo caſu pror-
ſus ſuperatum eſſe ventrem, vel ab immodica multitudine vt ad virtutis imbecillitatem, vel à va-
lido frigore: adeo enim in tali ſtatu venter non concoquit, vt etiam concoquere prorſus non ten-
tet. Ergo hæc tibi eius quoque cruditatis quæ in vaſis ſanguinis accidit, exempla ſunto, Siquidem

hanc

A hanc quoq; ad eoſdem modos reduces, ſicuti ad hanc etiam eam quæ in tertia eſt concoctione, quã totius habitus nutritio ſequitur: ſcilicet eandem proportionem habente alimento quod ex ventre in venas digeritur, & quod ex venis ad carnes digeritur, quã habent ad ventriculum, quæ comedũtur & bibũtur. Hæc igitur omnia nobis indicauit concoctionis modus præcognitus. Scientes enim ꝙ quatuor elementorum certa quędam temperies, quæ proprietatem corporis ventriculi effecit, mutationis ciborum eſt cauſa: tum ꝙ plurimam in id vim, calidum elementum confert: veluti à manu, ad cauſarum in cruditatibus inuentionem ducti ſumus. Eſt porrò non in cruditatibus modo, ſed etiam in omni ſymptomatum genere, aliud actionis veluti amiſſio, ſeu priuatio, ſeu quomodocũq; aliter id nominare libet: aliud velut inchoata deficienſq; actio: aliud praua & errans. Atque in ventre quidem, ceu mox eſt dictum, priuatio quidem actionis eſt, cum cibi ne vel minimam quidẽ mutationem accipiunt: deficiens autẽ, in tarditate concoctionis conſiſtit: ſicuti praua & errans, in corruptelis. In venis autem priuatio actionis eſt, cum ſucci omnino ſunt crudi: deficiens actio, cũ ſemicocti: praua, cum vitioſi. Ad eundem modum in tota quoq; animalis mole, quæ velut priuatio eſt, in crudis iſthic conſiſtit ſuccis: quæ tanquam deficiens eſt functio, in ſemicoctis: ſicut praua, in vitioſis hoc loci ſuccis. Porrò ex iis vitioſis ſuccis, eryſipelata, cancri, gangrænæq; naſcuntur: præterea

B phagedenæ, carbunculi, vlcera ſerpentia, aliaq; eiuſmodi. In nutriendi autem actione, priuatio quidem actionis, in atrophia eſt: deficiens verò nutritio, in gracilitate: vitioſa, in leucis, & elephantiaſi cernitur. Cauſæ omnium quæ prædicta ſunt ſymptomatum, eædem genere ſunt, cũ iis quæ ſupra de ventre ſunt dictæ: quædam ſcilicet in virtutis imbecillitatem: quædam in nutrimenti vitiũ: tertiæ in vitæ rationẽ, & ea quæ extrinſecus animali incidunt, reductæ. Ad eundem quoque modũ virtutis imbecillitates, quæ quidem propriæ ſunt ſimilarium, intemperiem: quæ non propriæ, inſtrumẽtales ſequuntur morbos. Vitia verò nutrimenti, in abundantiam & qualitatẽ diducuntur. Nõ ſecus arbitror & vitæ rationum, & eorum quæ extrinſecus appropinquant, errores, in ordinem vitiatum & intempeſtiuitatem quandã diuiduntur. Voco rationẽ vitæ, equitationem, piſcationẽ, venerem, balneas, ambulationes, nauigationes, venationes, omnia deniq; in quibus aliquid corpore agimus. Oportet autem medicum nõ ſolum ſymptomatũ agnoſcendorũ facultatem habere, ac generationis eorum inueniendæ peritũ eſſe, ſed etiam modi quo generentur: qui inter effectricium cauſarũ differentias numeratur. Neq;.n. illud tantum ſciſſe, an venter omnino non concoxit, par eſt, niſi etiam [illegible] acciderit, vtrum'ne propter nimiam cõcoquentis facultatis imbecillitatẽ, an copiam aliquam immo[illegible]m, an peſſimam aliquam ciborum qualitatẽ. Quippe ſymptoma quod ex

C cibis oritur, ex facili corrig[illegible] quod autem ex vltimo virtutis incidit collapſu, in lienteriã, aut tympaniam hydropa finitur. In venis [illegible]oq; ſimili ratione, non ſolũ ſanguinis fruſtrationẽ æſtimari cõueniet, ſed etiã qua ex cauſa ea conting[illegible]: vtrum'ne ex ſanguificæ virtutis imbecillitate (non enim incommode ita nominem) an ex multitu[illegible]e ſuccorũ crudorũ frigidorumq;, qui à ventriculo digeruntur: Quippe hoc facilis ſanationis eſt, illu[illegible] in hydropem terminatur. Ad eũdem modũ in carne: Ex crudis nanq; humoribus, qui à morbis imm[illegible]ce ſe ſatiant, flatuoſi, ac toto corporis habitu turgidi redduntur: Ex imbecillitate verò viriũ qui ana[illegible] vocant, hyderi exiſtũt. Atq; "omnes quidem magnæ intemperies virtutẽ deiiciunt. Verum quæ ex [illegible]gido ſuperante conſtant, frigidos affectus excitare ſunt idoneæ: quæ verò ex calido, contrarios: eodem autẽ modo, & in reliqua oppoſitione cõiu[illegible]tioneq; intellige. In omnibus verò (ceu dictũ eſt) cõmunis eſt à naturali ſtatu maxima mutatio. Circa mediocres enim & cõſuetos cibos, nihil in totum effeciſſe, maximam ventris intemperiem prodit: Verum ſi propter exuperantem calorem tale quid accidat, protinus etiã corrũpuntur cibi: generatim quidem corruptela quadã, quæ ad Nidoroſum inclinet: ſpeciatim verò pro ſua quiſq; natura. Quippe alia cum corrumpuntur, tanquàm virus, alia tanquàm lutum, alia crudos piſces, aut indicibilem alienamq; putredinem olent: nullum enim edibilium vehementer calefactum,

D durare imputre poteſt. Protinus autem ſitiunt quoq; immodicè, qui ita ſunt affecti, febricitantq; interdum tenui paruaq; hectica febri. Sin ex frigore immodico perditur omnino ciborum cõcoctio, nec ſiti nec febri affliguntur: & ciborum ipſorum qualitates, ſiue ructare velint ſiue vomere, planè ſeruant. Quòd ſi exigua quæpiam circa cõcoctionem eorum ſit actio, tum ciborum natura vel medii temperamenti vel frigidioris, acidi ructus fiunt: ſin calidiore temperie ſint aut etiam natura flatuoſi, ventriculus halituoſo impletur ſpiritu. Ac in eiuſmodi quidem intemperie breui perduci poteſt ventriculus: In humiditate verò & ſiccitate adeo intemperatus venter eſſe vt actionem amittat, non poteſt ſine prolixo temporis ſpatio: debetq; præceſſiſſe humiditatem quidem hydrops, ſiccitatem vel ſenium vel maraſmus. Verum tales diſtinxiſſe differentias, alterius eſt operis.

De Cauſis Symptomatum Retentricis, Expultricis, & Attractricis facultatis, Eorumq; quæ in Nutricatione ac in ſingulis Excrementorum Generibus contingunt. CAP. 2.

MOdo autem ad retentricem veniendũ eſt vim. Eſt enim in hac quoq; prima ſymptomatum differentia triplex: ea videlicet vel omnino cibos non complectẽte, vel diminute, vel vitioſe. Ac cum vel prorſus non complectitur, vel debiliter, flatulentiæ & fluctuationes cum ſonitu, grece clydones dicti, ſuccedunt: flatulentiæ quidem, vbi & cibi flatuoſi ſunt, & ventriculus non admo-

dum frigidus:fluctuationes cum ſonitu,cum vel nihil in eo continetur, quod verti in flatum poſſit, E
vel valenter ſit perfrigeratus,quippe talis affectus nullum gignit halitum. Conſtat autem citra po-
tionem non poſſe fieri in ventre ſonoras fluctuationes. Porrò ꝙ infirmus ad vltimum venter ſit, in
cauſa morbus eſt:alius vt ſimilaris eſt particulę,alius vt inſtrumentalis. De prauis autem in eo mo-
tibus,quòd vel tremulenti ſint,vel palpitantes,vel tanquam cum concuſſione, vel conuulſiui,dictũ
ſupra eſt in ſymptomatum differentijs:qualis verò dictorum quiſque ſit motuum, tum quę cuiuſ-
que eorum cauſa,proximo huius operis libro eſt indicatum. Nunc tãtulum etiam adijciendum eſt
ꝙ tam expultricis quàm retentricis virtutis,tum morbi tum ſymptomata miſcentur: Verbi gratia
ventriculi motus qui veluti conuulſiuus eſt,qui in ſingultiendo accidit,conuulſio quidem in totum
non eſt (vtpotè quæ in ſolis accidit muſculis,ventriculus autẽ nec ipſe muſculus eſt, nec eius os) ſed
veluti conuulſio quædam,ambarum virtutum commune ſymptoma eſt:retentricis quidem,ꝙ ven
ter cum ſingultit praue & non naturaliter cibos cõplectitur: expultricis, propterea ꝙ primum eius
eſt ipſe motus prauus, dum ſcilicet cupit, quod contriſtat reijcere. Sanè non idem eſt vomentibus
atque ſingultientibus motus, propterea ſcilicet ꝙ non idem affectus: Quippe in vomitionibus, ea
quæ in capacitate ſunt ventris reijciunt: In ſingultu quæ in ipſo ventris ſunt corpore, ſimili ſcilicet
tum affectu tum motu, qualem in ijs qui ex intemperie tuſſiunt mõſtrauimus, omnibus nimirum F
ventriculi partibus quod ſe contriſtat expellentibus. Proinde eiuſmodi ſymptoma tum ijs quibus
ventriculus perfrigeratus eſt, tum qui piperis alterius've perinde calidi medicamenti multum &
ſemel liberaliter ſumpſerunt,deinde ſuper id calidam potionem biberunt incidit. Quibus vtique
magis etiam ſingultire contingit,vbi piper ad ſubtiliſſimum puluerem eſt redactum:quippe eiuſ-
modi piper altius in ipſum ventriculi corpus inſeritur. Ad eundem modum & cæteris omnibus
frigerantibus calefacientibusq́;,quæ in corpus ipſum ventriculi deſcendunt, ſingultus ſuperuenit.
Eſt'que is ſingultus primum expultricis virtutis motus quidem nõ legitimus: ſecundo loco reten-
tiuæ ac complectentis. Pari modo nauſea quoque & vomitus expultricis facultatis praui motus
ſunt,ad ea quæ os ventris contriſtant, quàm citiſſime per ſtomachum vacuanda. Simile huic ſym-
ptoma eſt,& quod in lienterijs ſiue inteſtinorum læuitate apparet: cũ venter ab aliquo, quod mor-
ſu pondere've contriſtet,vexatus, eijcere id ſtatim cupit. Cum autem duo eius ſint ora, ſupernum
quidem in gula,infernum in pyloro, ad vtrumcunque horum vergit quod offend[illegible] [illegible]butitur ad
expulſionem:Quòd ſi toti illi talis affectus aliquando contingit,etiam vtroqu[illegible]
luti in vocatis choléris. Reliqua verò quartaq́; eius facultas,nempe tra[illegible] [illegible] genere ſympto
matum & ipſa tentatur, Vel cibos trahere in totum non valens,voc[illegible] [illegible]id ſymptoma, ſtomachi G
paralyſis: Vel ægre trahens,quo tempore relaxari quidem [illegible] [illegible]xatus tamen adhuc non eſt:
Tertium præter hęc eſt,vbi aliquid praue & non rite tra[illegible] [illegible] autem & non legitimi motus ſę-
pe iam dicti ſunt,non ſecus autem & affectus quorum [illegible] [illegible]ione incidunt. Sanè accidit aliquando,
vt etiam carnoſum aliquid (qualia ſæpe foris viden[illegible] [illegible]tomacho naſcatur, quod vel omnino ci-
borum viam obſtruat,vel aliquatenus impedi[illegible] [illegible]ntur autem eiuſmodi morbi inſtrumẽtales.
Et proditum de ijs eſt in libro de [illegible] [illegible]rentijs. Ac venter quidem cum pro naturæ lege
ſe habet, trahit quidem ad ſe ſu[illegible] [illegible], deorſum verò excernit: Cum præter naturã
C eſt affectus,etiam ab inferioribus aliquid capi[illegible] [illegible]am & clyſteris aliquid non nullis in ventrem ſub-
ijt,ita vt vomerent:præterea ſtercu[illegible] in lethalibus ileis: Satius enim eſt exiſtimemus [illegible] in eiuſ- A.l.1.
modi affectibus non trahere,ſed quod ab inteſtinis violenter retrudentibus aſcendit, duntaxat reci- ſu.1.
pere: Quippe in inteſtinis (iam enim de ijs agere tempeſtiuum eſt) complexio comprehenſioq́; eſt,
ceu alibi eſt monſtratũ,qua vſa,nutrimentũ ad inferiorem ſuum exitum propellunt. In quibuſdam
tñ affectibus cũ conſtringendi complectendiq́; motus inferne incipit,ea quæ in ijs continentur ſur-
ſum feruntur. Qua ratione acer quoq; ſuccus quiſpiam,qui ad ſedem aliqñ fuerat delatus, ac vel in
foro vel alio quopiam loco verſatis, aut negocio aliquo quod deſerere non licuit diſtrictis, violẽter H
retentus,rurſum eſt ſurſum ductus,ventremq́; momordit,ac caput vaporando impleuit: Principio
quidem motus ab animali organo ſphinctere (id eſt muſculo ad imum inteſtinũ accepto:) ab hinc
verò vnoquoq; inteſtino retro id à ſe ad ſupra ſe poſitum trudente, ſimili modo ac prius in præceps
trudebat. Ad eundem verò modum crepitus quoq; deſcendere prohibitus,interim reuertitur. Er-
go mirum non eſt, clyſmatis quoq; aliquid & ſtercoris, ex tam violenta inteſtinorum conſtrictione
ad ventrem aliquando præter naturam reuocari,deinde ad exitum properare. Cæteri verò eorum
motus ex genere quidem motuum ſecundum naturam ſunt,verum vel diminuti,vel alieni, atq; id-
circo etiam ſymptomata. Accipiendi verò ſunt,ad eorum qui de ventre ſunt dicti portionem: Pari
modo & motus eorum priuatio,ipſa nõ leuiſſimum ſymptoma:Ex quali cauſa gigni etiam & ileos
quandoque poteſt. Iam moles quæ præter naturam ſunt,aliquando deſcendere excrementa omni-
no prohibebunt,aliquando ſub iuſta menſura: Sicut durum etiam ſtercus in aliquod inteſtinorum
volumen impactum quod ſupra eſt, deorſum ferri aliquando vetabit. Ac ſeruatur hîc quoque ad
ea quæ de ventre ſunt dicta, proportio, omnibus ſcilicet ſymptomatis, vel ex intemperie, vel pro-
pter collectiones aliquas non naturales, vel ob ipſa quæ continentur excrementa, factis: Itaque ſa-
tius eſt in his non amplius morari, ſed ad aliud ſymptomatum ge[illegible] tranſire. Eſt igitur naturale
quoddam

A quoddam opus, alimenti ipſa ex ventriculo in iecur, ex iecinore verò in totum corpus, digeſtio.
Hanc perfici monſtratum eſt, ſingulis particulis conueniens ſibi nutrimentum trahentibus. Quare
ſymptomata circa huiuſmodi quoq; actionem triplicia incident, aliàs diminute, aliàs non rite, aliàs
omnino non peractam. Cauſæ verò triplices ſunt, quemadmodum in antedictis, vel intẽperies tra-
hentium: vel inſtrumentales eorundem morbi: vel nutrimenti, quod digeritur, vitium. Ac intem-
peries quidem virtutem ipſam reddunt imbecillem, inſtrumentales morbi vias anguſtant, alimen-
ti vitia ſunt craſſitudo & lentitia. De quorum agnitione dicendi tempus nunc non eſt, Sed ad ſe-
parationem excrementorum veniendum. Sunt verò in hac quoq; Cauſæ Triplices: vna quidẽ par-
ticularum, quæ excrementa expurgent, imbecillitas: ſecunda viarum anguſtia: tertia excrementi
ipſius vitium. Ac imbecillitatis quidem cauſa intemperies eſt: Viarum anguſtiæ, obſtructio vel ali-
quis in inſtrumentis tumor. Verum tumoris eiuſmodi, cauſa fluxio humorum eſt, quæ in ipſum
inſtrumentorum corpus procumbit: Obſtructionis verò, vel craſſitas ſuccorum, vel lentor, vel ger-
minis ritu aliquid adnatum. Excrementorum ipſorum vitia ſunt, multitudo, craſſitas, & lentor. Cũ
autem Triplex ſit in venarũ concoctione excrementum, vnum amara bilis, alterum nigra, tertium
ſeroſum: bilioſum quidem veſica quæ iecinori ſubeſt, expurgat: melancholicum, lienis: ſeroſum,
B renes. Itaque etiam parum commode purgabuntur horum ſingula, vel ex debilitate propriorum
inſtrumentorum cuiuſque, vel vijs quomodocunque obſtructis. Cum autem hæ duplices ſint, aliæ
per quas trahitur ſuperuacuum, aliæ per quas emittitur, in vtriſq; ſanè ſeparationi oberit anguſtia:
Aliquando horum nullum eſt in culpa, ſed excrementi multitudo, cum immodica eſt: nec tota ſi-
mul expurgari potens, vnà cum ſanguine per totum corpus defertur. Hanc immodicam excre-
menti vim, duplices pariunt cauſæ: alteratrix facultas parum commode ſe habens, & ciborum vi-
tium. Ac lædendæ quidem virtutis intemperies particularum eſt cauſa, ceu ſæpenumero eſt dictũ:
Ciborum vitium, cuiq; excremento reſpondet ſuũ: alij nanq; magis melancholicæ naturæ ſunt, alij
magis aquoſæ, alij magis bilioſæ, veluti definitum eſt in ſermonibus qui de ijs habiti ſunt. Sed & al-
teratricis potentiæ intemperies quæ ad calidius ſit verſa, aliàs bilioſum aliàs melancholicum efficit
excrementum: cuiuſmodi autem vtrunque ſit, in alijs eſt traditum: Ad frigidius verò mutata, vel pi-
tuitoſius vel aquoſius facit excrementum Porrò ſingula excrementa, propria ſymptomatis ſpecies
comitatur: Amaram quidem bilem cum in toto corpore redundat, regius vocatus morbus: cũ vnã
quampiam particulam obſidet, eryſipelata & vlcerum ſerpentia: Nigram verò in toto quidem cor-
pore, elephan[illegible] in vna quapiam particula, cancer: Pituitoſo excremento in toto quidem corpo-
C re ſuccedit hydrops, [illegible]phlegmatias dictus: cum in vna inſedit particula, tumor qui œdema grę-
c. 10. ce dicitur: vocant ita ″ indole[illegible]em ac laxum tumorem: Ac ſeroſa excrementa cum redundant, tum
aſcites vocatus hydrops excipit, [illegible]m papularum in ijs animalis partibus, in quas perducta ſuper-
flua ſunt, prouentus. Atque ita quide[illegible] fit vbi quodq; excrementum ſyncerum redundat: vbi autẽ
& inter ſe, & cũ ſanguine miſcentur, cõp[illegible]res tam ſymptomatum ꝙ morborum ſpecies exiſtũt: de
quibus hic pluribus diſputare non eſt neceſ[illegible] ſed ad propoſitum redeundum. Naturalium actionũ
prima ac propemodum omnium maxime nec[illegible]ria nutritio eſt, quæ alteratricis actionis quædam
eſt ſpecies. Eſt enim & concoctio quæ in ventre ag[illegible] alteratio: non ſecus autem, & quæ in venis:
quibus accedit ea quæ in quaq; eſt particula: poſt quam qu[illegible]a eſt, quam aſſimilationem vocãt, no-
mine quidem à nutritione diſſidens, re autem non diſſidens. Fruſtratur autem & nutritio, cum vel
prorſus non fit: vel intra iuſtum modum, vitioſe've fit: Id'q[illegible] vel culpa nutritiuæ virtutis, quæ alte-
ratricis eſt ſpecies: vel materiæ defectu vitio've: Defectu quidem in atrophijs, quæq; ob defectum,
quæq; ob priuationem nominantur: Vitio verò, vt in elephantiaſi & leucis, cæteriſq; id genus: acci-
dit enim dũ agglutinatur carnibus nutrimentũ, vbi pituitoſior ſanguis eſt, carnem quoq; effici ma-
gis pituitoſam. Neq; enim idem eſt, carni eſſe, & pituitoſæ carni eſſe: ſicuti nec carni eſſe, & melan-
D cholicæ carni eſſe: nec bilioſę atque temperatæ eſſe: & à primis qualitatibus nominanti, humidiori,
& ſicciori, & calidiori, & frigidiori. Certiorem fidem ſermoni noſtro adhibebis, ſi animalium car-
nes tum ſanguine pręditorũ tum exanguiũ æſtimabis: ad hæc etiam reptilium, quęcunq; veris tem-
pore gigni cernuntur: maximeq; ex ijs, quæcunq; viridium herbarum colorem præferunt. Cæte-
rum horum caro ſimillima ipſis herbis eſt: aliorum alba, & exanguis, veluti locuſtæ & polypodis,
atque aliorum alia quædam: neque enim nominare facile eſt eorum differentias, adeo infinitæ mul-
titudinis ſunt. Ergo cum (ſicuti diximus) caro longo tempore pituitoſo ſimul ac glutinoſo ſangui-
ne nutritur, caro quidem adhuc manet, mutatur tamẽ eius forma, & in alteram ſpeciẽ vertitur, fitq;
media quædam inter ſanguineam exanguemq; carnem. Vbi autem talis eſt reddita, accidit ei, vt
de cætero allatum ſibi nutrimentum non magis vel tentet in rubram carnis ſpeciem mutare, ꝙ po-
lypodes & locuſtæ: ita fit, vt tum alba, tum pituitoſa tota quàm citiſſime euadat, cum nec ipſa poſ-
ſit nutrimentum ad ruborem vertere, & ſimul pituitoſum illud affluat. Ergo qualem ab initio lo-
cuſta carnem habet, fereq; omnes oſtreæ, talem ex tranſmutatione habent, qui Leucis fœdantur: ita
enim carnis vitium nominant, à colore ſcilicet albo nomen imponentes: Sicut nigræ & calloſæ car-
ni ab elephante nomen ferunt: fit itaque eodem quo leucæ modo, melancholico nutrimento ad
carnem longo tempore confluẽnte. Vitiliginum autem generatio cum prædictis vitijs ſimilis eſt

generis:non tamen ſub ijs tota caro vitiatur,ſed in ſummo corpore,veluti ſquamæ quæpiam, vitili- E
gines inſiguntur:albæ quidem ex pituitoſo,nigræ ex melancholico ſucco exortæ. Quàm magnam
verò vim habeat nutrimentum ad carnis mutationem, etiam ab Ariſtotele eſt traditum, vbi memi-
nit regionum, in quibus pecora tam colore quàm cæteris differentijs ſenſibilibus mutantur atq; al-
terantur. Qui verò à nutrimento alterari nutrita inficiantur (eius enim quod vincitur eſſe nomen,
non vincentis) hi de mutatione quæ in animalibus cernitur,quid recti dicant non habent: multoq;
minus de ea quæ in ſtirpibus notatur: ſed à rebus,quæ luculenter omnibus apparent, quid dicant,
incerti hærentesq; redduntur. Siquidem quod de perſica planta, quæ ex Perſide in Ægyptum eſt
trãslata,proditur,nemini eſt incognitum:lethalis ſiquidem in Perſide erat, in Ægyptum autẽ tranſ-
lata,id quod periculoſum erat,mutauit: Veluti,arbitror,nec quod apud nos in vitibus apparet, quę
cum loca mutant,diuerſum afferunt vinum. De alijs verò ſtirpibus tradiderunt, qui de agricultura
ſcripſerunt: ſicuti etiam de herbis, ij qui de his prodiderunt: tranſportatæ enim ex alijs in alia loca,
ſæpe minus quàm duorum ſtadiorum interuallo,multis modis alterantur. Conueniebat igitur,qui
aiunt nutrimẽti nomen, eius,quod vincitur alteraturq; ac mutatur, duntaxat eſſe, nõ id modo ſciſſe
ac dixiſſe,ſed etiam de leuces generatione diſſerere tentaſſe. Quippe aut ipſa nutrita caro,eius mor
bi cauſa eſt,aut ipſum nutrimenti vitium: ſed,ſi nutrimentum cauſa nõ eſt (ita enim volunt) neceſ- F
ſe eſt carnem dicant. Quid ergo patitur hæc, quòd nutrimentum ſibi in totum non aſſimilat? fiet
enim eo certe pacto natura vitij cauſa: at multo (arbitror) ſatius erat nutrimento cauſam imputare.
Iam verò nec propterea, quod nutriti opus ſit,vt ſibi nutrimentum aſſimilet: aſſimilari autem ac muta-
ri nutrimẽti ſit paſſio: non poteſt idcirco quod patitur, viciſſim aliquid tametſi minimũ in id quod
agit facere: Cum eius ſententiæ maxime contrarium in diſputatione de his non nos modo oſtende-
rimus, ſed etiam ex philoſophis ij qui omnium naturæ affectuum ac paſſionum grauiſſimi inter-
pretes fuerunt. Apparet enim omnia, tametſi multo ijs quibus appropinquant ſint valentiora, ali-
quid tamen ab ipſis ſenſibile manifeſtumq; pati: & ſi non primo ſtatim occurſu, at certe temporis
proceſſu. Iam ferrum acutiſſimum,molliſſima ſecanda carne eſt hebetatum: & duriſſimus lapis à
guttula,longo tempore ictus,cauitatem contraxit. Quid verò in ijs quæ miſta ſunt, fiat,omnes no-
runt. Siue enim in amphoram aquę feruentis,frigidę heminam inijcias, quod miſtum ex ambobus
eſt,non ſolum quod hemina vincatur,indicabit,ſed etiam quòd vincens patiatur: Sin contra hemi-
nam calidæ,immittas in amphoram frigidę,vincetur quidem hemina,patietur tamen ali-
quid & amphora. Verum (vt ſupra quoq; diximus) nec refellere ho[illegible]nes inſtitui, nec
prolixus eſſe, ſed quoad fieri poteſt maxima cum celeritate docere. [illegible]ce maximus quidem G
alteratricis virtutis error eſt: parui autem alij complures ſunt, ca[illegible]iacet in humore, ſiccitate, fri-
gore,& calore mutata. In atrophia verò erit {id eſt non fruentur nutrimento} pars, non ſolum alte-
ratricis virtutis imbecillitatę,ſed etiã attrahente vi infirma [illegible] excretrice immoderatius mota. Por-
rò ad immodicum motum excretoria vis excitatur ([illegible] prius eſt dictum) quoties retẽtiua vis vel
ex multitudine excrementorum acrimonia've,vel [illegible]propria imbecillitate laborat: Hoc enim caſu,
neceſſe eſt excernatur cum ſuperuacaneo bonu[illegible]eluti in liẽterijs,dyſenterijs,& choléris: cum ex
imbecillitate expultricis neceſſe ſit carne[illegible]umidiorem eſſe & magis excrementoſam: Sed ex-
crementa ipſa plura proueniunt a[illegible]ricis imbecillitate. Vbi igitur ſimul euenit, vt trahendi qui-
dem vis multum ſuccum attrahat, ſed eum totum alteratrix vis conficere non valeat, atque idcirco
multa excrementa gignãtur: expultrix autem vis id temporis & deterius & imbecillius, quã prius
moueatur: neceſſe eſt ita excrementorum vim in carnibus aceruari, atque interim pro excrementi
tum ſpecie,tum multitudine,aliàs aliam fieri carnem,modo quidem tumidã, modo flatuoſam, mo-
do qualis hydropum: quippe etiam hyderos quem anaſarca vocant,ex hoc eſt genere. Verum de
talibus producendum amplius ſermonem non arbitror: neque enim omnia in hoc libro recenſere
membratim ſymptomata ſtatui,ſed in plurimis ſtudioſos exercitare. Quare mihi ad alterum ſym- H
ptomatum genus,ijs qui in læſa conſiſtunt actione vicinum, conuerti eſt tempeſtiuum. Ipſum igi-
tur genus in multitudine & qualitate excretorum conſiſtit. Incidit autem aut quòd virtus aliquo
modo ſit læſa: aut quod ex intempeſtiua vexatione aut vitioſo motu excitata,aut propter inſtrumen
tũ aliquod recluſum,ruptum've,aut eroſum, ſicuti ſanguinis profuſio: Nihil enim deterius ab hac
cœpiſſe,propterea quòd genere ipſo præter naturam eſſe magna ex parte videtur: Præter enim eã
quæ mulieribus per vterum erumpit,cæteræ ſanguinis {pluſculę} vacuationes, toto genere pręter
naturam ſunt: illę verò ſola multitudine. Ac ruptio quidem inſtrumentorum, vel ob plagas aliquas
extrinſecus illatas fit,ſcilicet vel calcitrante pulſante've aliquo,vel aliter quomodocunque vulnera-
to valenter homine. Accidit autem & ijs qui magno vtuntur ſaltu, & qui ab alto in terram labun-
tur: & ex clamore acuto & magno, cum vtique in eo omnia vocis inſtrumenta quàm maxime ten-
duntur. Sanè tenſionis ratione rumpuntur, & quæ ex ſaltu ſunt læſa: Quæ verò ex lapſu ab alto,
plagarum generi adnumerantur: quippe nihil intereſt,ex lapidis'ne caſu contuſa pars aliqua ſit: an
quæ delabitur pars, vehementer in ſolum impingens contundatur. Atque hæ quidem rumpen-
di vaſis manifeſtæ cauſæ ſunt, nec eſt earum quiſquam ignarus. Aliæ ſunt quæ ex corporis affe-
ctibus oriuntur, cum ſcilicet alicui per nares ſanguis ſponte profluit: aut cum aliquis ſanguinem
aut

A aut vomit,aut extuſſit, aut excreat, aut deorſum deijcit,aut mingit: atque hæc quidem toto genere præter naturam ſunt. Mulieribus autem (ſicut dictum eſt) qui ex vtero ſanguis profluit, toto genere præter naturam non eſt, ſed quantitate duntaxat. Sane talia omnia tribus ex cauſis incidunt: Aut virtute ipſa vas ſanguinis recludente, veluti in profuſionibus, quibus ſanguis per nares excernitur: Aut ſanguine ipſo,eius've Vaſe aliquo,vitioſe affecto. Ac ſanguinem quidem vitioſe affici dico, & cum adeo vitioſi eſt ſucci, vt erodat ea quibus continetur: & cum ita eſt immodicus, vt intra vas ſuum non contineatur: quippe id quoque,quòd ſanguinis vas rumpat vel recludat, eſt ſatis. Ipſorum verò vaſorum vitium in immodica mollitia,& duritia,& tenuitate conſiſtunt. Fiunt autem hæc non nullis quidem, etiam in vtero ſtatim vitioſe formatis: Mollities verò non minus & ex immodica proueniet humiditate: ſicut durities ex ſiccitate: tenuitas ex atrophijs. Ac quod molle quidem immodice eſt, frangi ob debilitatem magis eſt opportunum: quod verò admodum durum eſt, eò quòd non poteſt amplius extendi: quod tenue eſt, amborum eiuſmodi in venis affectuum occaſione,non ſolum à cauſis internis facile ad rumpendum eſt,ſed etiam ab externis. Eroduntur autem non omnia pari modo: quod enim durum eſt & craſſum, non facile eroſioni patet. Similiter autem & recludi, ei quod imbecillum & molle & tenue eſt, in promptu eſt: ei quod firmum craſſum & durum eſt, non promptum. Fit autem vaſorum recluſio, tum ab alijs quæ ipſorum corpora irritant: tum à multitudine quæ ea recludi vrgeat: interim verò & natura ipſa expellente ea quæ contriſtant. Sunt qui ſanguinis diapedeſin, ceu quartum ſupra iam dicta genus nominent. Eſt autem minime quartum,ſed vel exiguorum vaſorum apertio,vel ſeri non ſanguinis excernendi ſpecies: qua maxime ratione, ex iecinoris renum'que debilitate meijtur, ac ſæpe deorſum deijcitur ſanguinolentum ſerum. De his autem paulo poſt dicetur, ſed ſi prius de ijs quæ vomuntur egerimus. Quippe expelluntur hæc quoque aliàs ceu immodica, ac ventriculo grauia, quale alimenti aliquando eſt copia:aliàs verò ceu infeſtantia mordentia, veluti cum vel acidum, vel nidoroſum, vel amarum & acre ex concoctionis defectu aſſumptum nutrimentum eſt redditum. Sanè huius generis ſunt & bilioſa,& pituitoſa, & ſeroſa excrementa, tum quæ in ipſo ſunt genita, tum quæ in eum ex toto corporis habitu confluere ſunt apta. Eſt autem ſuper hæc & tertium genus cauſarum,quæ ventriculum ad vomitionem laceſſunt, licet nec degrauent,nec mordeant, ſed à natura duntaxat ſint alienæ. Porrò omnium quæ à natura ſint aliena communis terminus eſt, ſi quamuis concocta ſint, nutrire tamen non valent. Hac arbitror ratione, non ſolum acida pituita, [illegible] dulcis in ventre collecta, non raro eum ad vomitum prouocat. Sed & ſanguis

C ipſe qui in ventriculum eſt effuſus, eo pacto ipſum vomere cogit. Iam infra quoque deijcit aliquando citius aliquando ſerius, præterea plus vel minus, item raro vel ſæpe, vel vtile nutrimentum vel corruptum,vel quod in eum ſuperne confluit vel quod in eo eſt genitum. Verùm expulſio quæ conſuetum præuenit tempus, vel degrauato ventre, veluti à multo aſſumpto: vel demorſo & compuncto,veluti à mordacibus: vel tanquam alienum ac minime familiare amoliente, incidit: Nō oblitis ſcilicet nobis cum multum aſſumptum dicimus, triplicem id habere generationem, vel propterea quòd virtus imbecillior ſit quàm prius, vel quòd ſupra mediocritatem ſit quod aſſumptum eſt,vel vtriuſque occaſione. Extra verò iam dicta celerem efficit deiectionem,humidiorum quoque ac magis glutinoſorum ciborum ſumptio,vtpote promptius delabentium: maxime ſi qui eos ſumpſerunt,poſtea lente inambulent,ita vt ij quidem concutiantur,nequaquam autem ante tēpus digeritur: accidit nanque tale aliquid in concuſſione. Cum enim complures inteſtinorum ſint orbes ſpiræ've, neceſſe profectò eſt in ſingulis eorum à ſuperioribus in inferiora cibos deferri. De cætero verò grauitate quidem † deorſum ferri non poſſunt: ſed qui in ſpiris ſunt impacti, inteſtinorum ipſorum opera protruduntur: ipſis nimirum repellendi quæ ſe contriſtent vim inſitam habentibus. Humidi verò & glutinoſi cibi, ſiue grauitate ipſa & corporis concuſſione, ſiue inte- †Al. nō ampli⁹ manere pūt.

D ſtinorum opera propellantur, facilius permeant. Ac celeris quidem tranſitus dictæ cauſæ ſunt. Serius autem quàm ex conſuetudine excernitimus venter, vel propter inteſtinorum imbecillitatem,vel hebetem eorum ſenſum, vel ob ciborum paucitatem qualitatem've. Quippe quæ imbecilla ſunt,propellere non valent: Quæ hebetis ſunt ſenſus,non ſatis quæ contriſtant,ſentiunt:at verò expulſio ſanatio ijs erat triſtis ſenſus. Iam ipſorum quoque ciborum, qui iuſto ſunt pauciores, parum habent excrementi, itaq; nec ſimiliter grauant: Craſſi verò & acerbi omnes tardi ſunt tranſitus,contra ſcilicet quàm glutinoſi & humidi. Non ſolum autem propter inteſtinorum imbecillitatem,ſed etiam muſculorum abdominis,deiectio tardatur: potiſſimum cum excrementa duriora euaſerunt,tum enim non muſculorum modo qui ſunt in abdomine, ſed etiam qui in thorace habētur,valenti actione eſt opus. At minor fit, quàm pro multitudinis comeſtorum ratione, deiectio, cum ex ijs in corpus plus eſt digeſtum: Cōtrà plus quàm pro ſumptorum portione deijcitur,aliàs ob digeſtionis defectum, aliàs confluentibus ſuperne aliquibus in ea quæ circa ventrem ſunt loca. Aſſiduæ autem excretiones fiunt,vel propter imbecillitatem,vel demorſum. Atque imbecillitas quidem inſtrumentorum quæ in ventre ſunt, ceu ſæpe iam dictum eſt, ab intemperie prouenit: Demorſus autem ab ijs fit, quæ in ipſis continentur. Porrò quatuor cauſæ generationis ſunt eorum,quæ ſic mordent, Vel medicamentoſa quæpiam vis, eaq; vel vnà cum cibis, vel per ſe ipſam

aſſumpta: Vel etiam ciborum corruptelæ: Præterea tum quæ ex corpore in ventrem mordacia E
excrementa confluunt: Tum quæ in ipſo, id genus gignuntur, veluti in dyſenterijs, quæ ex vlce-
ribus quæ cacoethe vocant, cientur. Licet autem addas & quintam eiuſmodi ſymptomatum cau-
ſam, corporum nimium ſenſum, ſiue is à natura contigit, ſiue ab exulceratione. Diuerſus aſſiduæ
excretionis modus eſt ab omnibus iam dictis genere cauſæ euarians, qui ex relaxandis muſculis ijs,
qui fini inteſtinorum ſuperiacent, contingit: quippe inuoluntaria in ijs eſt excretio, propterea'que
tum intempeſtiua, tum inordinata, tum aſſidua. Verum de deiectionibus ſunto hæc ſatis. De
halituoſis ſpiritibus quos etiam φύσας id eſt flatus vocant, deinceps dicendum. Eſt autem & ho-
rum generatio in ipſis quæ in ventre ſunt locis, ſuccis quibuſdam pituitoſis, vel cibis inibi à defi-
ciente calore, in halitum ſolutis. Quippe ſyncera frigiditas prorſus halitum non facit, quòd ſcili-
cet ea omnino nec attenuat, nec conficit, nec alimentum diſſoluit: Fortis autem calor cum longo in-
teruallo nutrimentum ſuperet, amplius quàm pro halitu generando, id attenuat, niſi tamen flatuo-
ſum ſit natura: tunc enim gignitur quidem ſpiritus quiſpiam turbidus, ac (vt ſic dicam) nebuloſus,
cæterum exiguus & breuis temporis, ita vt vno vel altero ructu vacuetur. At calor qui in cibos
agit quidem, cæterum diminute, is eos quodam quidem modo diſſoluit, non tamen prorſus confi-
cit: atque hinc oritur flatuoſus ſpiritus. Vno'que verbo, tanquam extrinſecus tum frigidiſſimi F
flatus ſunt ſereni, ſolent'que maxime flante borea fieri: tum calidiſſimi qui æſtatis tempore inci-
dunt, ambientem aera purum reddunt: qui verò inter hos ſunt, nebulam gignunt: Itidem in anima-
libus, neque in caloris ſumma imbecillitate, nec cum idem nimium eſt vehemens, ſed in ijs qui in-
ter hos ſunt ſtatibus, flatuoſum excrementum gignitur. Atque id cum per os excernitur, ructum
creat, cum per ſedem, ſonorum ſilentem've flatum: cum verò neutra parte emittitur, ſymptoma
creat, quod empneumatoſis hoc eſt inflatio vocatur, vẽtre ſcilicet impotente ad excrementoſum ne-
buloſum'que excernendum ſpiritum. Iam inteſtinorum aliàs aliæ partes, vbi talis ſpiritus in ijs
conſtitit ac mouetur, multiformes edunt ſonitus, quorum non omnes nomina ſunt ſortiti: cæterum
prudenti viro quale quantum'que excrementum ſit, ac quo maxime loco voluatur, indicare poſ-
ſunt. Quippe ſi eiuſmodi ſpiritus acutum & tenue ſonet, per vacuum & prorſus anguſtum inte-
ſtinum defertur: eſt'que tum purior, tum magis aereus: Flatuoſior autem redditus, ſimiliter qui-
dem ſonum edit exiguum cum in tenuibus inteſtinis voluitur, cæterum nec prorſus acutum, nec
tenuem. Atque eiuſmodi ſoni omnes in ijs quæ circa ieiunum ſunt locis maxime conſiſtunt: in-
quantum autem hinc ad alia tenuia inteſtina deſcendunt, in tantum minus ſunt [illegible]
bombos imitantur, ijs, qui ex latiſſimis tibijs eduntur, ſimiles: quo ge[illegible]tuntur qui tymbaul[illegible]
ideſt ſiticines vocantur. Hæ nanque materiei ex qua fiunt culpa, [illegible]ſonare nequeunt: propter
autem ſpiritus viæ latitudinem, grauiter ſonant. Tales autem o[illegible]s in craſſis fiunt inteſtinis, cum
excrementorum ſunt vacua. Quòd ſi humor quiſpiam in h[illegible]tinetur, accedit hinc quoq; bom-
bo forma quædam: vocant'que omnes eiuſmodi ſonu[illegible] potius murmur græce borborygmon,
qui humidum excrementum excernendum denun[illegible]. Quippe ſpecies ipſa ſoni, hæc ambo præ-

† Græce cod. impreſſi habent διότι μὲν ἐπι κινουμένη γίγνεται τῇ φύσει. vt Linacer & cæteri interpres verterũt. forte tñ legẽdũ eẽt ἐπεὶ κινουμένη γίγνεται τῇ φύσῃ. i. vtique q̃ flatui moto ſuperueniat.

ſignat, † vtique, quòd ab natura fit mota, [illegible]exp[illegible]em nuncians: quòd autem cum eiuſmodi mur-
mure ſiue borborygmo, etiam hu[illegible]um præterea flatuum qui extra feruntur ſonitus,
Alius quidem borborygmo cuſp[illegible]eſt, expulſionem iam iam futuram indicãs: Alius pu-
[illegible]us atque (vt ſic dicam) ſonorus & aereus, qui vel vacuum eſſe inteſtinum docet, vel etiam prædu-
rum quodpiam ſuperius alicubi habe[illegible] excremẽtum: iam Alius quidam horum eſt me[illegible]us, velu-
tiq; bomboſus, ex medio quodam prædictorum affectu proueniens. Tenuis autem ſonitus, qui
græcis veluti tryſmos ſiue triſmos dicitur (quippe vtroque modo appellant, alij per υ alij per ι ſcri-
bentes) ex inſtrumentorum anguſtia ſimul & flatuoſo ſpiritu, cum exiguo humore efficitur. Quo-
niam autem & de his (vt ad rem propoſitam) ſatis eſt dictum, ad ea quæ ſuperne in ventrem con-
fluunt redeamus: quippe dictum eſt, hęc quoque tum humiditatis deiectionum, tum multitudinis, H
eſſe cauſas. Defertur igitur ſuperne in ventrem ſæpenumero excrementum, naturæ expellentis
robore: aliquando verò propter imbecillitatem, neque quod vtile eſt portare valentis. Ac excer-
nitur quidem quod ſuperuacuum eſt, tum in criſibus, tum verò ſanitatis non nunquam tempore,

Fortaſſe in libro de Articulis, cõ 4. t. 40. 7ª. 287.h

veluti mulieribus omni menſe. Tales verò etiam ‖ ſanguineas dyſenterias Hippocrates in ijs ac-
cidere dixit, quibus artuum aliquis eſſet præciſus: Nos autem vidimus, non in ijs modo, ſed etiam
alijs quibuſdam certo circuitu repetentes: omnes autem quos ita vacuatos vidi, ab exercitata prius
vita, ad omnino deſidioſam ſe tranſtulerant. Atque hoc quidem excrementum, quantitate ſola eſt
alienum: Alterum verò qualitate, in acutis morbis decretorie plerunq; excretum: aliquando verò
tabeſcentiæ ſiue colliquationis more. Inter hoc autem omnino inutile malumq; excrementum, &
illud iam dictum bonum, aliud tertium excrementi genus eſt, quale eſt in ventre cibus ſemicoctus.
Excernitur id maxime in hepaticis affectibus: vocãt ita in quibus morbus ipſe iecoris eſt imbecil-
litas, licet nulla ſit phlegmone adiũcta. Hoc enim caſu, ſimilis paſſio viſceri incidit, ijs quæ imbecil-
lo ventri accidunt: quando is quidem appetit, ſed, cibos quos ſibi admouet cum non concoquat, ijſ-
dem grauatur, & ſemicoctos ad inteſtina demittit: atque is quidem ad vomitum quoq; concitatur.
Iecur autem cum vomitionis aliquid ad portionem patitur, quod nutrimẽtum per vaſa quę in me-

A ſenterio ſunt,veluti per ora quædam attraxit,rurſus per eadem ſemicoctũ ablegat. Eſt autem eiuſmodi excretionis ſpecies (veluti etiam eam aſſimilarunt qui ante nos fuere) maxime ſimilis carnium loturæ:preſtiterit autem fortaſſe non ita ſolum dixiſſe,ſed quò exactius ſit exemplum, cruentarum atq; recenter enectarum,ſermoni addidiſſe. Quin etiam ſi quis quod ita excretum eſt, aquoſum ſanguinem nominet,ſic quoque mihi illud clare interpretari videtur. Atq; hoc quidem ſymptoma ſemicoctorum ciborum vomitioni ad portionem ſe habet. Alterum quod dicturus ſum,humidæ deiectioni ventris eſt adſimile, quæ ad exactam quidem perducta eſt concoctionem, non tamen digeſtionem eſt conſecuta. Nam ſicuti hanc quoque venter omnino ab ipſa grauatus,excernere cupit,ſic iecur vbi affatim digeſti in ipſum nutrimenti fructum cœpit, non patitur id amplius apud ſe morari. Cum ergo id recta progredi quauis ex cauſa nequeat,neceſſe eſt retro ad ventrem recurrat. Apparetq; is qui tum excernitur ſanguis,& nigrior quàm pro natura & ſplẽdens, vtpote ex ſanguine & nigra bili commiſtus. Quippe ſanguis ipſe per ſe,cum ex frigore fit niger,adeo nullum ſplendorem acquirit, vt etiam quem ab initio habuit, amittat: Nigra verò bilis,etiam ſanguine ipſo ſplendidior eſt,ſicuti etiam bitumen,quod ex mari mortuo affertur,iudaicum id appellant. Nõ enim cum perfrigeratur ſanguis,nigram bilem creat,ſed cum ſupra modum eſt coctus, ideoq; B etiam ſplendorem ſuum tuetur. Non enim ſicuti concretus ſanguis, qui græce thrombus dicitur, ſanguine fit perfrigerato, ſic etiam nigra bilis generatur: immo contra omnino ex immodice cocto & feruente, veluti cinis quidam nigra bilis efficitur: frigida quidem, eò quòd terrea: caloris autem particeps,ſicuti cinis & acetum. Deuenit autem ad dictum ſtatum qui ex ventre in iecur digeſtus eſt ſuccus,cum is propterea, quòd vlterius in corpus non digeritur,inibi diutius moratur. Nominatur autem talis excretionis ſpecies, à non nullis dyſenteria: quippe & mordentur non raro, perinde ac dyſenterici, ceu (arbitror) flaua bili in percoquendo ſanguine, acri illis reddita: ac vocet quidem quiſque prout volet. Cæterum differentiæ ſanguinolentæ excretionis quatuor in vniuerſum ſunt, quatuor ſuccedentes affectibus: Vna quidem ipſius ſanguinis in ijs quibus artuum aliquis eſt abſciſus, vel qui exercitationem dimiſerunt, per circuitum repetens: Altera cum ex imbecillitate iecinoris aquoſus ſanguis deijcitur, quem vtique loturæ carnis aſſimilant: Tertia quæ mox eſt dicta,melancholici ſplendentiſq; ſanguinis. At hæ quidem tres vt multum ſimul excernatur efficiunt:In quarta & minutim & exiguo tempore expulſio facta viſitur, aliàs quidem veri ſanguinis,aliàs concreti. In hac & puris non raro exiguum aliquid excernitur:etiam vlcerum cruſtæ quæ græce ep[illegible]lcides dicuntur: præterea membranoſa quædam corpora,quæ inteſtinorum ipC ſorum ſunt particulæ. [illegible] & ſtercus ſuper his collectum ſæpenumero excernitur, ſanguinis in ſe guttans habens. Affectus v[illegible] quibus tres primæ ſuperueniunt,paulo ante ſunt dicti. Quartę autem de qua modo egimus, inteſti[illegible]rum exulceratio eſt affectus: quam etiam ſolam non nulli dyſenteriam nominandam cenſent. Se[illegible] (quod ſæpe dixi) quò nulla res omittatur, magna ſolicitudo eſt habenda: de nominibus minime cura[illegible]dum. Eſt autem ex eodem quo iam dicta dyſenteria genere,& qui tineſmos dicitur,cum vlcus in re[illegible]o inteſtino eſt factum. Is cætera quidem ſymptomata infert dyſenteriæ ſimilia, nixus tamen multo vehementiores. Vrinarum autem tum ſuppreſſio, tum mala vacuatio, ventris excrementorum re[illegible]tioni & alienæ à natura expulſioni, ad portionem ſe habent. Retinentur enim veſica vel excernere n[illegible] valente,vel eius collo occluſo. Atque hi quidem duo veſicæ morbi, vnum commune ſymptoma iſchurian habent: detinentur enim iis ea vrina. Vocat autem vulgus medicorum non ſecus iſchurian, quanquam iſchuria non ſit, illud quoq; ſymptoma,cùm vrina in veſicam omnino non venit, perdita ſcilicet renum actione. Et permittendi profectò ſunt ita nominare, cum propriam appellationem non habeant: non tamen latere debebit,amborum affectuum differentia. Siquidem Alter eorum eſt, cum veſica quidẽ eſt plena,ſed nihil excernitur: Alter cum vacua eſt, nihil omnino in ſe continens. Sub tali enim affectu D in quo plena eſt veſica,vel occluſum eſt eius os:vel,ſi hoc ſe pro lege naturæ habet, ipſa ad ſeſe conſtringendam,ac lotium foras extrudẽdum,eſt imbecilla. Et collum quidem eius clauditur,vel propter obſtructionem,vel conniuentiam. Fit autem obſtructio tum ex concreto ſanguine,tum craſſo pure,tum calculo,tum toſo,præterea cum in eius meatu veluti germen aliquod eſt enatum, qualia in reliquis omnibus quæ extrinſecus ſunt,aure,naribus,pudendo,ſede,fieri videntur. Conniuentia verò,aut propter collectionem aliquam,quæ præter naturam fit, aut propter nimiam ſiccitatem accidit. Ac collectio quidem ex phlegmone,ſcirrho,atq; alijs tumoribus fit, præterea quęcunq; veſicæ collum attollentia, in internum meatum † vrinam refundunt: Siccitas autem in ardentiſſimis ac ſicciſſimis febribus, in quibus laborantẽ ſæpenumero nec loqui poſſe videmus, niſi os madefecerit. Imbecillitatis veſicæ cauſas, nihil opus eſt recenſeam, vt quæ expoſitæ iam mihi in multis particulis ſint,ſiue ijs vt ſimilaribus, ſiue vt inſtrumentalibus incidunt. Magis autem quiddam accidere in veſica videtur,cum immodice eſt repleta: quod fieri non nos modo vidimus, ſed etiam ab alijs audiuimus. Quippe vbi impleta fuit,cum ſcilicet ſurgere è conuiuio ac meiere quoſdã puderet, actionem eius deſtrui contigit: nec vrinam qui ita ſunt affecti, quamuis magnopere conniſi, excernere præterea potuerunt. Sanè videtur & in ventre & in inteſtinis tale aliquid accidere,ſed

† ἀποχεῖ τὸν ὄγκον. Copus, molem porrigunt. Linacer videtur legiſſe ἀποχεῖ τὸν οὖρον. vt quidam et cod. antiqui habent.

vulgus latere: In his quidem qui in ventriculo id patiuntur, ꝙ celeriter ſuffocentur: In illis verò qui E excrementum in omnibus inteſtinis collegerunt, ꝙ medici propter ſequentia ſymptomata, ad alia conuertantur: quippe in ſolis purgationibus, quæ in inteſtina ſunt dimiſſæ atque inibi manent, tale quid incidere ſolet.. Atque hi quidem affectus, veluti priuationem inferunt excernendæ vrinæ: Qui verò eiuſdem ſunt cum illis generis, magnitudine tamen deficiunt, veluti oblæſas torpentesq́ʒ actiones edunt. Alijs autem affectibus, tertium ſymptomatum genus, quod in prauis vacuationibus conſiſtit, ſuperuenire ſolet. Sunt autem multæ eius ſpecies: Prima quidem quæ ſtranguria dicitur, quæ ex imbecillitate veſicæ vel vrinæ acrimonia incidit: Secunda fluxionibus ijs, quæ ventriculo accidunt, eſt ſimilis: de qua melius eſt ſemel hoc loco dicamus. Fit igitur quædam veluti anaſtęcheiosis (quaſi dicas reelementatio) colliquatio, ſiue reſolutio, ſiue diſſolutio, ſiue quomodocunque aliter nominare libet, aliquando totius corporis, aliquando ſuccorum qui in venis ſunt duntaxat. Quod autem ex ea colliquatione prouenit, aliàs ad ventrem confluit, aliàs ad vrinas, aliàs ad ſudores pellitur. Ac ſuccis quidem qui in venis habentur, in ſeroſam ſaniem ſolutis, renes qui ad excrementum id trahendum ſunt nati, potiſſimum cùm ſani ſunt, ſerum quidem à venis expurgant, fluxionem autem ad veſicam aſſidue mittunt. Vbi autem renes trahere non valent, aut venæ eiuſmodi ſerum in ventrem mittunt: aut toti id corpori partientes, ſubitaneos hydropum ſtatus indu- F cunt. Si autem quod liquatum eſt, craſſum ſit, qualeq́ʒ renes trahere nō poſſunt, totum in ventrem neceſſario confluit. Carnoſo verò genere ita colliquato, tum venter fluxionem eius recipit, vbi ſcilicet ea eſt craſſior: tum ſudores multi ſuperueniunt, vbi in halitus eſt reſoluta. Atque hęc quidem, tum de carnis colliquatione, tum ſanguinis, ad præſens ſatis. Reliquorum vrinæ ſymptomatum 4°. Aph. 75. vſque 82. Ext. or. 36. a & c. quædam vel ‖ veſicæ vel renum, affectum quendam indicant: de quibus Hippocrates in aphoriſmis prodidit. Quædam quouſque ‖ concoctionis cruditatis've ſanguis peruenerit, docent: ſcriptū autem de his eſt in præſagijs. Quare nunc ad ſudores tranſeundi eſt tempus, de quibus hactenus ſaltem dictum eſt, ꝙ interim reſoluto corporis habitu proueniūt, vocaturq́ʒ ea paſſio ſyncope: Cui contrarius ſtatus eſt, qui in decretorijs incidit ſudoribus, qui vtiqʒ robuſtam naturam indicant, non autem reſolutam: atque eiuſmodi quidem ſudores, corpus expurgant. Similes ijs ſunt quos mediocres exercitationes & balneæ & calor æſtiuus excitant. In immodicis verò exercitijs, etiam boni aliquid effluit. Porrò odorem coloremq́ʒ excremento quod vacuatur ſimilem habent. Copia verò eorum vel propter corporis raritatem, vel propter excrementi abūdantiam, vel prop[illegible] quod vacuatur tenuitatem, prouenit: Sicut propter horum contraria, morari quoq[illegible] vel quod ſuperfluit, exiguum eſt, vel glutinoſum, vel craſſum, vel meatus [illegible] anguſti. Accidit au- G tem id, vel obſtructionis occaſione vel conniuentiæ. Ac obſtruun[illegible]dem craſſis & glutinoſis ſuccis: Conniuent ſiue contrahunt ora propter atrophian, vel p[illegible]gerationem, vel mollitiem. Incidit autem & ex imbecillitate virtutis in carne, ſudoris tum [illegible]uo, tum expulſio, veluti etiam reliquorum excrementorum: quippe tam veſica quàm ve[illegible]culus contenta in ſe ſuperflua aliquando magis tolerant, eaq́ʒ expellere cunctantur: ſæpe [illegible]a, ne vel minimum ſuſtinent, ſed grauantur, ſtatimq́ʒ abijciunt.

Quæ Aetates [illegible] Actiones Promptiores [illegible]ptiores existant. CAP. 3.

SAnè ſermonem hunc omnium [illegible]icularum communem vltimo loco ſimul tractandum reſeruaui. Quippe parum rationabile videtur eſſe, vt corpore aliquo, læſo, non etiam ex [illegible] quo omnes eius virtutes ſimul lædantur, ſed aliæ magis, alię minus, alię illæſæ in totum ſint. Atqʒ illud quidem neminem latet, non poſſe niſi læſa in aliquo cuiuſque ſubſtantia, actionem eius impediri. Sæpenumero verò quacunque particula operante, aliàs alia eius læditur actio: non enim ſimilem ſtatum requirit ad alterandi actionem atqʒ ad practicam functionem. Siquidem fit omnium quæ ſibi appropinquant alteratio, corporibus ipſis minime deſiderantibus aut locum ex loco mutare, aut H aliquid apprehendere, aut tenere, aut alicui inniti: at quæ vel tractura quid ſunt, vel tentura, vel repulſura, eorum actionem cum loci mutatione neceſſe eſt fieri. Qua ratione quod ita eſt molle, vt tū humidum ſit, tum fluxile, tum nulli innitens, id nec trahendi ſimiliter, nec tenendi, nec repellendi vim habet: in omni nanqʒ eiuſmodi opere, innixum tenſionemq́ʒ eſſe in operante oportet: At verò alterare propinquantia poteſt, vel quod humidiſſimum eſt, maxime ſi etiam calidum eſt: nulla enim actiuarum qualitatū adeo breui, quod appropinquat alterare videtur, ac calor: Vnde palàm eſt corpus quod humidiſſimum calidiſſimumq́ʒ ſit, celerrime alteraturum, id eſt tum cōcocturum proprium nutrimentum, tum ſibi ipſi aſſimilaturum eſſe. Quod verò durum hactenus eſt, vt nec difficile ad flectendum ſit, & firmiter innitatur, id & trahere valenter quicquid voluerit poteſt, & violenter trudere, & fortiter tenere: Neqʒ enim, ſicuti quæ valde ſunt mollia, remittitur, cùm id tendis: nec ſi vehementer tenditur, frangi periclitatur: & quæ ſemel apprehenderit, ea complectens tenet: nullo nec quod propter duritiem difficulter flectitur, nec quod propter humorem eſt molle, ſic agere valente: Illa enim non firmiter complectuntur: hæc imbecillo complexu vſa, quæ apprehenderunt, facilè elabi ſinunt. Atqʒ optime quidem nutriuntur calida humidaq́ʒ corpora, quippe quæ nutri-

in Prog. cō. 2. t. 26. vſqʒ ad 37. 200. b & c.

A nutrimentum non ſolum alterant celerrime, ſed etiam in ſe recipiunt, & agglutinant, & aſſimilant: Peſſime verò frigida & ſicca, vt quæ neque alterare, neq; in ſe ipſa recipere, neque agglutinare, neque aſſimilare queant. Ac quòd celerrime alteret quod calidiſſimum eſt, prius eſt dictum: hoc verò erat concoctio. Quòd verò id quod humidiſſimum molliſſimumq; eſt, prompte quod alteratum eſt in ſe recipiat, admonendum potius eſt quàm probandum: Sicuti contrà quod ſiccum durumq; eſt, nihil in ſe ingredi ſinit prius, quàm ipſum ex aliqua parte diuiſum ſit ac velut exulceratum. Si quidem & quòd facilius ac celerius tum agglutinantur tum coaleſcunt, quæ humidiora ſunt: quæ verò duriora, partim nunquam, partim vix: nemo eſt qui ignorat. Vt enim æs, ferrum, aurum, & lapidem omittamus, atque de plumbo agamus, experimur id cum altero plumbo omnino non coaleſcere, niſi prius excalfactum liquetur. Et pulſionibus quidem, & alijs quibus calidior & humidior eſt corporis temperies, optima tum concoctio eſt, tum appoſitio, tum agglutinatio, tum nutritio. Quippe concoctio & nutritio alterationes ſunt. Appoſitio verò fit, cùm id quod nutritur † halitus ſpeciem in ſe recipit. Affixio verò alimenti, agglutinatio quædam eius vnitioq; eſt. Poſt quæ omnia, non leue commodum ad aſſimilationem eſt nutriti corporis humiditas: cum ei quod nutrit, in conſiſtentia eſt ſimilis. Digeſtionis verò inſtrumenta in pueris etſi admodum valida ad agendum non B ſunt, tamen operi ſuo ſufficiunt, nec ei in vllo ſunt imparia: quippe mediocrem iam duritiam, ac robur venæ eorum habent. Retentrix autem vis, imbecillior ijs eſt: atque idcirco ſiue ab aliquo pondere prematur, ſiue aliàs infeſtetur, celerius ab opere deſiſtit. Similiter his virtutibus etiam excreticem mediocrem in imbecillitate habent. Quanquam videtur ſaltem retentiua vis non ſolum pueris, ſed etiam cæteris omnibus, expultrice eſſe imbecillior, etiam ſi ſimiliter ſe habent, propter ſcilicet diuturnitatem actionis: Maxime enim diuturna eſt retentiuæ virtutis actio, vt quæ illud pro opere ſuo habeat, vt teneat: Expultrix verò vis, breuem habet actionem, vtpote quæ vna impreſſione quod contriſtat retrudere abijcereq; poteſt. Tanquam igitur in ijs quæ extrinſecus ſunt, idem homo qui ad deijciendum onus maxime ſufficit, portare id tota die non valet: ſic etiam internis inſtrumentis retrudere quod contriſtat, quàm diu retinere, eſt promptius. Pueri nanq; (de quibus ſermo eſt) alteratricem quidem facultatem valentiorem habent ijs, qui in ætatis ſunt vigore: trahendi verò vim ijſdem imbecilliorem, non tamen non ad ſuum vſum ſufficientem: reliquas verò duas facultates imbecilliores poſſident, quàm ætate florentes. Cæterum non perinde patet expul[illegible] propter actionis ſuæ breuitatem: quippe tum vomunt tum deijciunt ſæpius quàm [illegible] ob expultricis robur, ſed retentricis debilitatem. At in ventris conco- C ctione, quæ hu[illegible] ſunt, ſimiliter ac ætate florentes concoquunt: quæ verò dura, deterius: Pueris enim hali[illegible] calor: florentibus ætate, ſiccior: Iam verò quibus humidius eſt corpus ea quæ nutritura id ſu[illegible]midiora poſtulant: quibus ſiccius, ſicciora. Ergo ſi concoctio alteratio eſt in propriam nutritorum qualitatem, pueris quidem quæ molliora humidioraq; edulia ſunt, magis congruunt: florentibus ætate, quæ duriora ſunt. Sanè ſenum corpus ad omnem fermè actionem male comparatum eſt: quippe & multo ſiccius quàm eorum qui ætate florent, & ijs ſolis eſt frigidum. Neque igitur commode concoquunt, caloris defectu: neque nutriuntur, propter tum ſiccitatem, tum alteratricis facultatis imbecillitatem. Digeſtio illis inſuper veluti à iam torpentibus præ frigore inſtrumentis, & tarda, & imbecilla fit. Expulſiones præterea quæ quidem breuis temporis ſunt, facultatis eorum imbecillitatem non detegunt: quæ diuturniores ſunt, male obeuntur. Porrò ad practicas molitiones ſiccius calidiusq; inſtrumentum magis eſt idoneum: humidum & frigidum magis imbecillum: horum in medio duæ reliquæ coniugationes ſunt. Atque in ætatibus quidem humidum & frigidum corpus non inuenias: ſenum enim corpus frigidum eſſe & ſiccum eſt monſtratum: In malis autem temperamentis, quæq; ex natura propria cuiuſque ſunt, quæq; in acquiſitis affectibus fiunt, inuenias. Sicut verbi gratia phrenitis quidem calidus & ſiccus eſt mor- D bus, ideoq; in actionibus voluntarijs maximum habet robur: Lethargus autem imbecillus, vt qui particulas humiditate copioſa frigidaq; imbuat. Tale quippiam eſt & hydropum genus, maximeq; ex ijs leucophlegmatiæ & anaſarca. Vbique autem frigidum, ſiue cum ſiccitate coniunctum ſit, ſiue cum humiditate, tum imbecillius eſt, tum torporiferum. Ad eundem modum retentiuæ virtutes quæ naturales ſunt, in ſiccioribus & calidioribus inſtrumentis validiores ſunt: in humidioribus & frigidioribus, ſiue à primo natali alicui ſiue aliàs contigerint, imbecilliores. Attendenda tamen eſt in quaque particula magnitudo exceſſus: Sicut verbi gratia, nerui & tendones & muſculi & ligamenta quantò ſunt ſicciora, tantò ſint valentiora eſt neceſſe, ſi tamen intra illum exceſſum, ſub quo & difficile flexibilia fiant propter duritiem, & veluti friabilia propter ſiccitatem: quippe ita conuulſionibus tentantur. Rurſus naturalia inſtrumenta, quanto ſunt humidiora, tanto ſunt ad nutriendum magis idonea, etiam ſi ſubhumida in vltima temperie ſint: Ad concoctiones verò, nec ſe ipſis meliora, nec ijs quæ ſicciora ſunt, modò ſimiliter ſint calida: niſi ſcilicet ſicco & ſqualenti inſtrumento, ſiccum nutrimentum humore largo non admiſto dederis. Ad digeſtiones verò & expulſiones, valde dura corpora ſunt inepta: quippe cùm difficilius, tum dilatentur, tum contrahantur, quorum altero tractus fit, altero expulſio. Quò vero ad paucos dirigat quis ſcopos, in ſummis rem totam diſtinguam. Calor adauctus valentius alterat, modò

Marginal notes: 1.ſ.1.d.6. 26.g — Ibidem. h — 1.t.1.d.6. 26.f

† *Græc. cont. ἀτμωειδῶς, at puto legẽdũ δροσωειδῶς, id eſt in roris ſpeciem nutrimẽtũ ĩ ſe. &c. ſic enim alias cõſueuit loqui Gal. vt ſeptimo Meth. cap. 6. quando nutrimentũ appoſitũ vocat rorẽ, præterquã quòd reprobata eſt Heraclyti, et Aſclepiadis opinio, qui & nutritionẽ & alia multa per vapores fieri cõtendebant.*

do tamen non eò incrementi perueniat, vt iam colliquet, tum nanque ad omnia eſt inutilis. Frigus E verò nulli functioni eſt ex vſu. Siccitas ad robur & nixum conducit, ſi tñ adhuc nec difficile mobilia nec frangibilia facit. Humiditas ad nutritionem maxime eſt accõmoda, ad alias autem functiones maxime contraria, auctione tñ excepta, ad quam magis vtique q̃ ad nutritionem eſt idonea: debentibus nimirum quæ probe ſunt augenda, facillime tum tendi tum perflari vndique.

De Cauſis Reliquorum Symptomatum, quæ in Excrementis conſiſtunt. CAP. 4.

AC licebat hoc loci iam opus finire, cum, ſicut antea diximus, nõ quò omnia particulatim perſequerer, in multis exemplis multas ſymptomatum ſpecies & genera examinarim, ſed quò ſtudioſos exercitatos redderem. Cæterum permittente id libri adhuc magnitudine, dicemus aliquid & de ijs quæ prætermiſimus. Siue nanque ex naribus, ſiue auribus, ſiue palato, ſiue oculis, ſiue faucibus, ſiue vtero, ſiue ex reliquorum quouis, excernatur quid: tum quantitas eius attendenda eſt, tum qualitas, itemq; excernendi eius modus: atq; id ad iam dictas cauſas reducendum: Quippe omnia ſymptomata ex intemperie ſimilarium & inſtrumentorum morbis, pręterea materiæ ipſius tum qualitate tum quantitate, prouenire deprehendes. Verbi gratia, catarrhi & coryzæ cauſa eſt (A.l.3.f.5. c.11.241.) cerebrum, cum perfrigeratum quidem eſt, ceu ſimilaris pars, in intemperiem verſum: aut cum F æſtuat, ceu inſtrumentalis, impletum. Ergo qualis in ventre diarrhœa paſſio ex mala concoctione fit, tale eſt in cerebro prædictorum vtrunque: Catarrhum. ſ. nominantibus nobis, cum quod ſuperuacaneum eſt, in os diffluit: Coryzan, cum in nares: Branchos aũt ſiue raucitas, catarrhis ſuperuenit, faucibus. ſ. humore imbutis. Quòd ſi in gargarionem fluxio procumbat, aut in ea gignit quam ex ſimilitudine græci ſtaphylen. i. acinum vocant: aut aliàs eam in tumorem attollit: At ſi in glandulas quæ ſibi ex aduerſo in oris termino vtrinq; iacent, antiadas: Si autem in ea quæ ijs proxima ſunt, pariſthmia. Defertur capitis fluxio & in ventriculum, & in aſperam arteriam, vtrunque magnopere lædens. Cæterum eiuſmodi fluxionum incommoda, tum alij ante nos diligentius expoſuerunt, tum nos prolixius in medendi libris de ijſdem ſcribemus: de ijs verò quæ ex pulmone & pectore reijciuntur, in libris de criſibus iam egimus. Sed nec eorum quæ ad menſium retentionem, aut indebitam omnium quæ ab vtero manant expulſionem pertinent, etiam difficile eſt cauſas inuenire, ſi quis ad ſimiles dirigat ſcopos. Nam aut vteri corpus cum denſum durumq; fuerit, retentionis cauſa erit, tale ſcilicet aut à natura conditum, vt omnino nunquàm purgetur, niſi quis ipſum medicamentis longoq; tempore ad meliorem habitum transferat: Aut certo tempore ſub illo [illegible], quicunque ſemper vteros occupauerit. Etiam venarum anguſtia ſtatim à princi[illegible]o congignitur, vbi G ſcilicet hac parte fœmina male eſt formata. Ad huius affectus portion[illegible]m & compreſſio ſe habet, quæ ex ijs quæ circumiacent vaſis fit, cum videlicet corpus immodice gliſcit. Vteri verò intemperies, tum natura, tum ſub affectibus quibuſdam oritur, æque vt denſitas. Incidet ſanè aliquando & ipſius materiæ occaſione, menſtruæ conſuetudinis retentio: quoties quod vacuatur, vel craſſum eſt, vel glutinoſum. Quin etiam ſi ipſe menſtruus ſanguis ſine vitio eſt: cæterum obſtructio quæpiam in vaſis quæ ad vterum pertinent, ab huiuſmodi hu[illegible]oribus prius eſt facta: ſic quoque retinebitur menſtruum. Sed & totius corporis culpa, aliquando prorſus non purgabitur fœmina, aliquando parcius, aut liberalius, aliquando malum [illegible]acuabit. Et prorſus quidem non purgabitur, tum propter plura exercitia, tum propter tenuem victus rationem, tum propter ſuccorum ad alias particulas inclinationem. Iam propter hæc ipſa[illegible]um mediocria ſunt, minus quàm pro naturæ de[illegible]o purgabitur: Sicut propter longam deſidiam, & victum liberaliorem, plus iuſto vacuabitur. Sed & mala expurgabuntur, propter vteri rheumata: Vocatur autem id ſymptoma, fluxio muliebris, expurgato ſcilicet per eam particulam toto corpore. Eſt autem perpetuo quod euacuatur, tale ſpecie, quale eſt quod in animali redundat: aliud rubrum, ſanguinis ſanies: aliud album, à pituita: aliud pallidum, quod eſt billioſum.† Eſt autem & præter hęc eorum quæ ab vtero fluunt vacuatio mala, pro- H pter affectum aliquem, qui in ipſo ſit exortus. Eſt præter eas, quæ prædictæ ſunt, & talis menſium moratio, in qua nec ex ſanguinis defectu, veluti poſt plurimas exercitationes & tenuem victum accidere eſt dictum: nec propter affectum qui in ipſo ortus ſit vtero: purgationes vteri ſiſtuntur, ſed aliquando etiam ſanguine propter robur in alias particulas delato. Verum (vt mox dixi) nihil arbitror difficile, quiſquis hos commentarios perlegit, cum iam in multis ſit exercitatus, ipſum quoq; talia inuenire. Quippe, ꝙ & propter vteri proprios morbos, tum qui in proceſſibus eius ſupernis & lateralibus conſiſtunt (ceræas græci vocant) tum qui in collo, tum etiam qui in toto eius tergore, aliquando quidem, vel plura quàm prius, vel pauciora veniant menſtrua: aliquando autem prorſus non veniant, vel mala veniant: neminem arbitror latet: etiam Atretis fœminarum {id eſt quarum natura qualibet ex cauſa peruia non eſt,} in ſermonis noſtri diuiſione ſub hoc alicubi genere inuentis. Similiter autem & qui priapiſmus vocatur, tumeſcentia & inflatio inuoluntaria eſt marium pudendi, ſymptoma ſcilicet à flatuoſo ſpiritu natum. Quin etiam gonorrhœæ quæ abſq; tenſione pudẽdi ſunt, ex imbecillitate retentricis ſeminalium vaſorum virtutis fiunt: Tenſo verò quodammodo pudendo, quaſi cum conuulſioni quid ſimile inſtrumenta patiuntur, eueniunt. Non eſt igitur ꝙ de eiuſmodi ſymptomatis pluribus diſſeramus.

†Aliud a quo ſum, hoc videtur addẽdũ ex Aetio et Paullo quãquam et Græci & Latini contextus careant.

De

A *De Cauſis Symptomatum quæ conſiſtunt in Qualitatum Mutatione: ac De ijs, quæ vel Se inuicem ſequuntur, vel Non ſequuntur, Symptomatis.* CAP. 5.

SEd conuerſi ad reliquum eorum genus, quod nec ipſum multa verba requirit propter ea quæ iam dicta de ſuccedentibus ſibi ſymptomatis ſunt, iam opus hoc loco finiemus. Ergo colores mutabuntur, vt generatim dicam, ſuccorum occaſione, qui à naturali ſpecie receſſerunt, vel qui in altum corpus ſunt reuerſi, vel cutem veluti perfuderunt: membratim verò, propter cauſas quæ ſuccos ad tales tum motus tum affectus impellunt. Sunt porrò hæ, tum animi perturbationes: tum ambientis nos aeris, in calorem & frigus mutationes: tum ipſius corporis affectus, cui ſanguis vel calidior ſit, vel frigidior, vel parcior, vel vberior, vel foras protruſus, vel intro retractus. Huius ſanè generis eſt omnis vitioſus ſuccus, qui ſua ſpecie etiam totius corporis colorem alterat, vt in morbo regio, & hydericis, & elephantia, & ſplenis & iecinoris imbecillitate. Exiſtit autem ad portionem, & in quaque particula, coloris mutatio. Figuræ verò naturales mutabuntur, particulis vel immodice refertis, vel inanitis, vel à proprio loco translatis, vel aduuſſis. Cauſæ verò cuiuſq; horum, plures ſunt, quas etiam inuenire difficile non eſt, ſicui ſuperiora non negligenter ſunt perlecta. Ad eundem nec graueolentiæ, aut molliciei, aut duritiei, aliorum've his ſimilium cauſas inuenire operoB ſum eſt ei, qui ad ſupradictorum exempla procedet: quinimmo iam dictæ à me ſunt in fine libri, qui de ſymptomatum differentijs inſcribitur: quo minus opus eſt de ijs nunc ſimus prolixi. Sed hoc loco opus de ſymptomatum cauſis finiamus, illud tantiſper adijcientes quod in libro de ſymptomatum differentijs huc docendum diſtulimus: Quæ'nam ſymptomata neceſſario ſibi ſuccedant, quæ non neceſſario: quod ipſum quoque non longa mihi diſputatione videtur indigere: ſed ſatis erit ſub vnico exemplo methodo indicata, à particularium multitudine fugiſſe. Cenſeo igitur, quod prouenit, vnica'ne ex cauſa fiat conſideres, an ex pluribus: Si enim ab vnica, neceſſariò efficienti ſuccedit: Sin quò fiat pluribus eget, non neceſſariò. Atque hæc quidem in omni re communis eſt methodus. Ad hunc igitur modum in ſymptomatis æſtimationem inibis. Quippe ſi ſymptoma ab vnico fiat, neceſſariò illi ſuccedit: Sin ad ſecundi ſymptomatis generationem aliæ quæpiam cauſæ concurrant, minime neceſſariò priori ſuccedet. Non enim ſi quis male concoxit, neceſſe eſt ſpirituoſum flatum ſequi: ſicuti nec morſum, † nec humidam multam've aut contrariam deiectionem, } aut inappetentiam, aut intenſam appetentiam, aut pigritiam ad actiones, aut intelligentiæ tarditatem, aut capitis grauitatem, aut vigiliam, aut cardialgian id eſt oris ventris dolorem: multoq; minus aut epilepſiam, aut amentiam, aut extaſin, aut coma: ſed nec mœſtitiam vllam, neC que aliam quamlibet, nec multo minus melancholicam: præterea nec plenioris inteſtini, vel renum, vel lienis, vel iecinoris, vel pectoris, vel articulorum dolores: æque vt nec inæqualitatem, aut horrorem, aut rigorem, aut febrim. Quanquam tum horum, tum reliquorum ferme omnium ſymptomatum, nullum eſt quod non aliquo tempore in ijs qui male concoxerunt appareat. Immo pro cruditatis magnitudine ac differentia, præterea naturæ hominis facili ſenſu aut difficili, ſingularumq; corporis particularum robore aut imbecillitate, aliàs aliud ſymptoma gignetur. Quippe magna cruditas, & maiora & plura ſymptomata creat: parua contrà, pauciora minoraq;. Iam verò eorum quæ male concocta ſunt differentiæ, quæ quidem ad frigidum, & pituitoſum ſunt conuerſæ, aliorum ſymptomatum ſunt cauſæ: quæ ad nidoroſum & calidum, aliorum: Ad eundem modum & quæ mordent vel quæ non mordent, & quæ in halituoſum ſpiritum ſolutę ſunt aut non ſolutæ. Sed & hominis natura (vt dictum eſt) ad ſymptomatum generationem tum facit, tum repugnat: Verbi gratia, quibus hebetis ſenſus ventriculus eſt, ij nec vehementer mordentur, nec dolent, nec multa excernunt, ſed nec cardialgia laborant, nec facile capite infeſtantur: Quibus boni eſt ſenſus, ijs omnia hęc ex facili ſuperueniũt, ſuperno principio ſymptomata immittente. Quid dicam ſingulis qui cruditate laborant, eam partem maxime nocumentum ſentire, quę maxime eſt imD becilla? Proinde dicendum non eſt, ſymptoma vllum neceſſario cruditatem ſequi. At verò actionis digerendi in corpus alimenti, ſiue priuatio, ſiue imbecillitas, atrophian neceſſario inducit: ſicuti etiam alteratricis in quaque particula virtutis noxa. Iam ſeparationis excrementorum à ſanguine fruſtratio, quæ ſeparatricis actionis eſt ſymptoma, neceſſario coloris ſymptomata inducit. Vocatur alterum eorum morbus regius: alterum, quod melancholico excremento ſuccedit, ſine nomine eſt. Simili modo in omni ſymptomatis genere, & quæ ſemper ſibi ſuccedant inuenies, & quæ non ſemper. Ego verò longitudini parcens, hîc libro finem imponam.

† Græce οὐδὲ ὑγρὰν διαχώρησιν, ἢ πολλὴν, οὐδὲ ναυτίαν. i. nec humidã multam've deiectionẽ, nec nauſeã & ita cæteri interpretes. Solus Linacer videtur legiſſe οὐδὲν αντίαν. i. nec cõtrariam.

Galeni

GAL. DE DIFFERENTIIS FEBRIVM LIBRI DVO

Nicolao Leoniceno Vicentino interprete.

Ad vetuſtorum exemplarium Græcorum fidem diligenter emendati ab Auguſtino Gadaldino Mutinenſi medico.

ARGVMENTVM LIBRI

Prima quædam Principia docet, quibus Singularum Febrium Differentiæ intelligantur: ac in Primo Libro agit de Ephemeris & Hecticis.

Prima Capita quibus Singularum Febrium Differentiæ comprehenduntur. CAP. I.

FEbrium drīæ, quæ quidem maxime propriæ ſunt ac principaliſſimæ ab earum ſumunt ſubſtantia: aliæ verò ab accidente aliquo. At qm̄ neq; horum ipſorum accidentiū eſt natura vna, ſed non nulla quidē, proximiora ac magis ſunt diuiſæ ſubſtantiæ propria: non nulla autē, remotiora ac magis extranea: idcirco neq; earum quæ ab ipſis accipiuntur, drīarum G eſt genus vnū. Plurimum igit̄ aberrant, qui ab his quæ maxime propriæ ac principaliſſimæ ſunt, abſcedunt. Secundo aūt loco quicunq; licet has cōmemorauere, eiſdē tn̄ eodem modo cōmiſcent oēs quę ex aliquo ſunt accidēte receptæ, vtiles ab inutilibus minime ſecernentes. Neq; verò ſolū in drīarum generibus plurimi medici deliquerunt, vel quia videlicet ſuperaddētes fuerunt, adeo vt eas ēt quæ nullius vſus eſſent cōmemorarent: aut quia vtiles ēt prætermittendo defecerunt: ſed vnà ēt in ipſa generū in proprias drīas ſectione aberrauerūt. Statim.n. cum primū atq; præcipuum drīarum genus ab ipſius rei diuiſæ ſubſtātia ſumatur, intueri licet, medicorum non nullos genus hoc penitus præterire: nō nullos aūt vel ſuperfluos eſſe in diuiſione, vel deficere, licet Hippocrates in libro epidemiarū ſexto, optimam fecerit diuiſionem. Sunt autem hęc

6ª. Epid cõ.1. t.29.3ª.158.c eius verba: ‖ Febrium hæ quidē manui ſunt mordaces, hæ verò mites: hæ aūt non mordaces quidē, ſed poſt inſurgentes: aliæ verò acutæ, ſed quæ manui ſuccūbunt: aliæ ſunt ſtatim exardentes: quædā ſemper puſillæ & ſiccæ: quædam ſalſuginoſæ: quædā flatibus plenæ, aſpectui graues: non nullæ ad tactum humectæ: non nullæ vehementer rubidæ, aliquæ vehementer pallidæ, aliæ liuidæ, & alia huiuſmodi. Apertiſſime.n. in his febribus, ab ipſius rei ſubſtantia ſimul atq; à dignotione, in proprias H drīas fecit ſectionem. Siquidem febris ſubſtantia in genere caloris qui eſt præter naturam, conſiſtit. Caloris autem drīæ, & ex eo ꝙ magis & minus, & ex materia in qua hic pręter naturam calor accenditur, & ex modo motus caloris eiuſdem, accipiuntur: quas oēs vnà cum dignotionis modo quēadmodū in procedenti ſermone oſtendemus, annotauit. Sunt aūt omnino euidentes, quæ in eo quod maius aut mīnus conſiſtunt: quo in genere drīæ conſueuerunt medici magnam ac paruam febrem nominare, non proprie quidem rei quali, nomen quanti accommodantes, hoc tn̄ facere aſſueti non in febribus tm̄, ſed in mille alijs rebus, quæ licet in qualitate ſubſiſtant, magnæ tamen ac paruæ dicuntur. Quæ verò à materia drīæ ſumuntur, in qua hic calor præter naturam accenditur, maxime propriæ ſunt, ſiue ꝙ idem calor ipſum cordis corpus occupauerit, ſiue ꝙ eos qui in eius ventriculis continentur humores. Reliqua autem ac tertia eſt poſt has drīa, cum ſola aerea ſubſtantia ſufficienter incaluit, humores autem & ſolida corpora caleſcunt quidem adhuc, non dum autem ſunt calefacta: neque.n. parum refert, ſi caleſcere dicamus aut calefactum eſſe. Quid autem dicamus, hæc tibi exempla manifeſtiſſime oſtendent. Cogita aquam calidam lebeti frigido iniectam: deinde ex eius A.l.4. f.1.t. vicinia lebetis corpus calefieri quidē, nō dum aūt exquiſite eſſe calefactum. Excogita iterum in ca- c.1. 411 c lidum atque ignitum lebetem aquam frigidam infuſam: deinde ab eodem lebete adhuc quidem calefieri,

A leſieri,non dum autem eſſe calefactam.Horum quidem exemplorum ſm,primam febrium dr̄iam oſtendit, quas diximus ipſum cordis corpus occupaſſe: Primum verò eas quæ in ipſius conſiſtunt humoribus.Reliqua verò & tertia differentia ſimile quidem omnino non habet exemplum: at manifeſtioris quidem doctrinæ gratia,concipe animo fabrilem follem trahentem quidem ad ſe ipſum aerem admodum calidum: deinde ab eodem calefieri,non dum tñ eſſe calefactum.Sed & rei quam monſtrare volumus naturam exemplum ipſum magis oſtendet,ſi humorem in folle contentum cogitaueris: adhuc verò magis ſi follis foramina per quæ aerem trahit atq; efflat,adeo arte fabricata,vt humorem quidem non admittant,aeri autem peruia exiſtant. In quo ſanè plurimum differunt naturæ opera ab his quæ humana arte ſunt fabricata. Nam miſta eſt in omnibus arterijs per multa foramina ſpirantibus aerea ſubſtantia ſanguini,ac nihilominus in corde ipſo, vt quod confluxile ſit omnibus ipſis arterijs. Incipit igit̃ hic præter naturam calor quẽ & febrẽ nominamus, aliàs ex alijs eorum quæ nuper diximus: ſpargitur aũt,atq; vna cum patiente afficit duo reliqua genera.Facillima igit̃ ab humoribus ad ſpũm caliditatis tranſumptio: non æque aũt prompte vnà cum ſpiritu accendunt̃ humores.Corpus ẽt ſolidum humoribus atq; aereæ ſubſtantiæ facilius calorẽ impartitur,q̃ ipſum ab eiſdẽ ſuſcipiat.Oĩs ſiquidem ſubſtantia tenuis promptius alteratur,q̃ craſſa: Eſt aũt tenuiſſi-
B ma quidem aeris,craſſiſſima verò corporũ ſolidorum,media humorum eſt ſubſtantia. Nihil aũt in præſenti opere differt,ſiue ſpũm ſiue aerẽ dicamus: nam de hiſce oĩbus alibi diligentiſſime diffiniuimus.Nunc aũt hoc tantũmodo ſufficiat intelligere,quod & Hippocrates (vt arbitror) oſtẽdit his
4.f.1. t.1. 411. c verbis: ‖ Continentia," contenta,& impetentia: continentia ſi quidẽ ſolida appellans,contenta verò humores,impetentia aũt ſpiritus.Nam diſpoſitio febrilis aliàs ex alijs eorum,quæ ante diximus,ſumit initium: At in genere primo iam læſo non ſiſtit,ſed duo reliqua genera inuadit: ac niſi antea ſoluatur,progreſſu temporis illa quoq; ſimiliter afficit.Hæc quidem ſunt totius ſermonis capita. 6.Epid.ſect.7.

De Euidentibus & Communibus Cauſis Febrium. CAP. 2.

ET oportet quę iam dicta ſunt vnà demonſtrare,atq; vniuſcuiuſque generis febrium dignotiones exponere: quãprimum aũt neceſſariũ eſt de earum ẽt generatione aliquid diſſerere. Quòd igitur ex laboribus,ira, & triſtitia, & Solis ardoribus,atq; frigoribus,vigilijs, & cruditatibus,ebrietatibus, & crapulis,quidam febricitare conſpiciuntur, nemo eſt qui ipſa doctus experiẽtia nõ agnoſcat.Et quidem ẽt ꝙ aeris peſtilens ſtatus febrem afferre conſueuit,nemo ſanæ mentis dubitauit: ſicuti & ꝙ peſtilenti morbo laborantium conuerſatio, periculoſa,ne inde contagiũ contrahatur,quẽadmodum ex ſcabie & lippitudine.Eſt etiam eorum qui tabe correpti ſunt conſuetudo nequaq̃ ſe-
C cura: atque omnino eorum qui putridum expirant,adeo vt domus quas habitant,fœtidum exhalẽt odorem. Illud quoque longa experientia compertum, ꝙ qui conſueta exercitia omiſerint, & alijs morborum generibus,& febribus maxime corripiuntur. Et quidem omnes,vt ita dixerim,homines norunt,ꝙ & quæ plethora id eſt repletio vocatur,& cibi praui,& medicamina,æſtusq; circa Canis ortum,pluraq; huiuſmodi alia, afferunt febres: Qui verò ab eiſdẽ cauſis noſtris corporibus adueniat affectus,ex quo febricitemus,hoc ſanè multos latet,& à pleriſq; etiam qui ſe medicos profitentur,ignoratur.Duplex aũt hæc ignorantium medicorum genus: Alterum eorum qui ſoli experientiæ nituntur,aiuntq; nullius rei naturam poſſe à ratione inueniri: Alterum eſt genus hominum, qui ſibi nomen ſapientiæ vindicarunt,& licet parem habẽant cum prioribus ignorantiam,opinionem tamen ſcientiæ ſunt aucupati.Sed eorum inſcitia inde habet initium,ꝙ in rationalibus methodis nequaq̃ ſunt exercitati,quæ nos diſtinguere ac ſecernere docent eas propoſitiones,quæ demonſtrandi vim habent,ab ijs,quæ probabilitatem quidem continent,nihil tamen veri poſſunt aut inuenire aut demonſtrare. Cum verò ad hanc ignorantiam acceſſerit arrogãtia,ex ipſis quidem nõ nulli ad tantam † inſaniam ac temeritatem peruenerunt,vt neque ea quæ oẽs homines experiẽtia magiſtra, febrium cauſas eſſe didicerunt, velint ipſi concedere. De quibus cum à nobis ſit in libro de
D procatarcticis id eſt præincipientibus cauſis ſufficienter diſputatum, ſuperfluum eſſet eorundem hominum nugas hoc in loco repetere.Neque enim ſermonem facere inſtitui,qui aut alijs contradicat,aut ſophiſmata ſoluat,ſed qui ſcientię doctrinæq; intendat,ſuppoſitionum quidem loco habens quæ alibi à nobis ſunt demonſtrata,febrium verò differentias docens.

† ἀναισθησίας id eſt inſenſibilitatem, vt antiq. Inter.

Quo pacto ex Præincipientibus Cauſis. Variæ in corpore Febriles Diſpoſitiones oriantur. CAP. 3.

SVnt igitur ſuppoſitiones hæ: Calidum,frigidum,humidum,& ſiccum,eſſe corporum elemen-
4. t.1. c.1. tã: Primaſq; ex eorum intemperaturis conſtitui ægritudines: ex quarũ numero" Febris eſt vna, quando in corde quædam præter naturam caliditas generatur. Differentiæ verò ſecundum genus caloris,de quibus præſens tranſigit ſermo,à materiarum differentia ſumebantur, quæ febrilem caliditatem ſuſcipiunt: quæ tres erant ſecundum genus: Vel.n.in ipſo cordis corpore accẽdi dicẽbantur,vel in humoribus, vel in ſpiritu: Præincipere aũt in oĩum febrium conſtitutione cauſas,quæ ab oĩbus manifeſte noſcunt̃,quas ẽt paulo ante cõmemorauimus: In quibus medici,qui ſe ab experiẽtia Empiricos vocant,ex obſeruatione ad curationẽ aliquid proficiũt: Rõnales aũt ad ipſius rei naturã veniẽtes,cũ indicationibus vtant̃,ab illa,ad futurorũ ꝑcognitionẽ atq; ad curationis inuentionẽ iuuantur: neq; eorũ vſum ꝑtermittunt, q̃ ex experientia fuerint inuenta,ſed multa ex rõnali methodo

*prius, ipſam dicebamus.

thodo illis adiungunt. Quæ nam verò ſint quæ vtraq; inueniantur via, experientia. ſ. ac ratione, ali- E
bi eſt à nobis monſtratum. At, quam ſingulæ præincipientes cauſæ in corpore faciant diſpoſitionē,
quæ febrem accendat, nunc oſtendere intendimus. Qm̃ non vnum videmus modum generatio-
nis aut augmentationis caliditatis (ſi quidem neque ignis ipſius) ſed vel "propter motum, vel pro- A. l.4.f.1.
pter putrefactionem, vel propter adhęſum alterius caloris, aut propter detentum calidi effluxus, aut c.15. 412.
propter miſtionem calidæ ſubſtantiæ quodam veluti ex fonte efferueſcentis, quæ quo ad noſtrum
ſenſum, vel generet, vel augeat caliditatem, neceſſe omnino & febrium cauſas reduci ad eos quos
proxime diximus modos. Veluti ſtatim exuſtio, ſiue ipſa Solis operatio talem ſortiatur appella-
tionem, ſiue qui ab eodem fit in corpore affectus, ſiue ille qui iam effectus eſt, eſt quidē ſanè & hoc
ipſum calor præter naturam, non dum tamen febris, niſi cor vnà calefiat. Omne quidem hmōi cau-
ſæ genus fieri conſtat ex rei calefaciētis adhæſu, ſiue Sol, ſiue ignis, ſiue medicamen fuerit ea res quę
calefacit, extrinſecus contingens, aut propinquans, aut adhærens, ſiue quouis aliquo vocabulo quiſ-
piam vti voluerit. Ira aũt eſt veluti quidem feruor quidam, ac vehemens motus potentiæ iraſcibi-
lis in ipſo cordis corpore ſita: ſimul aũt cum hoc feruore calefit aliqñ quidem ſpũs ſubſtantia, aliqñ
verò ſanguinis. Quòd ſi ita contigerit, vt ea corpora quæ in ſe caliditatem admiſerunt, longo eam
tēpore retinere natura apta ſint, licet motus cordis ſedetur, in hiſce tñ remanet calor præter naturā, F
atq; inde hominem febricitare eſt neceſſarium. Huiuſcèmodi ergo febris habet originē à motu atq;
feruore natiuæ caliditatis. Quæ autem ex triſtitia fit, ex ſolo motu, non autem ex feruore generatur.
Quæ autem laſſitudines ſequitur, principium quidem & ipſa habet, multam muſculorum, neruo-
rum, copularum, & articulorum motionem, quæ ſanè & prima calefiunt: hinc verò continuatim ca
lor aſcendit ad cor, atq; inde, homo febricitat. Quæ autem ex denſitate cutis accenditur febris, qua-
lis maxime frigefactis atque adſtrictis corporibus ſolet accidere, mordaci effluxu in corpore acer-
uatq contingit. Semper enim animalium corpora difflantur, idq; duplici modo, effuſis ad exterio-
ra vaporoſis atq; fuliginoſis ſuperfluitatibus, ac rurſus intro attracta refrigerante, ac ventilante na-
tiuum calorem aerea ſubſtantia. Cum igitur aliqua cauſa potentior cutim denſans, eos de quibus
diximus meatus anguſtiores effecerit, ſæpius quidem in plethoricam diſpoſitionem incidit corpus,
quãdo & vaporoſum & optimum quod effluit, extiterit: Nõ nunq̃ verò in febrem, cum nimirum
acre mordaxq; fuerit: quo tpe maxime, qm̃ intra corpus quod refrigerandi vim habet non attrahi-
tur, calor ſimul augetur. Acris autē ac mordax effluit ſuperfluitas ijs qui aut natura vitioſos habent
humores, aut prauis cibarijs vtuntur, aut ſæpius cruditatem patiuntur: Ac tum præſertim cum poſt
huiuſcemodi cibos aſſumptos, fæculentam vel lutulentam, atq; ex lacunis vel piſcinis ſiue paludi- G
bus ſiue quouis alio, corruptam ac putridam biberint aquam. Idem ijs quoq; accidit, qui ſupra mo-
dum laborant, aut vigilant, aut cogitant, aut medicamina acuta iugiter ſumunt. Voco autem praua
cibaria, tum ea, quibus hoc ipſum eſt à natura inſitum, ſicuti allia, cæpe, naſturcia, porros, braſſicas,
ocyma, & vrticas, & quæcunque alia agreſtia dicuntur, veluti quæ apud nos lampſanæ vocantur:
Et præterea natura quidem optima ſunt, ſed ob quoſdam putrefactionis modos æquale prædictis
aut maius aliquando vitium contraxerunt, veluti frumenta, hordea, atq; omnes aliæ fruges quæ ad
vſum cibi aſſumuntur: quarum non nullæ temporis longitudine ad putreſcibilem ducuntur diſpo
ſitionem: aliæ, qm̃ male repoſitæ fuerint, ſitu replentur: quædam verò & in primo ortu rubigine
deprauantur. Tales cibos hodie quoque vrgente fame plures coacti comedere, non nulli quidem à
putridis ac peſtiferis febribus interieru[nt], non nulli autē puſtulas inſtar ſcabiei ac lepræ in corpore
contraxerunt. Quum igitur plenum fuerit corpus huiuſcemodi humoribus, nulla verò obſtructio
aliquod ex viſceribus obſideat, libere autem totum animal per cutim diffletur ac refrigeretur, ſani-
tate quidem fruitur animal, ſed dubia ac momentanea: Cum autem conſtringi terminum exterio-
rem, aut obſtrui penitiorum partium meatus, contigerit, in conſtrictionibus quidem, quod nuper
diximus, febrium genus conſequitur: in obſtructionibus autem, quod paulo infra dicemus. Nihil H
ergo mirum, ſi ex ijs qui cruditatem paſſi ſunt, non nulli quidem à febribus correpti fuerunt, alij ve
rò minime. Nam, qui iam humores habent vitiatos, ac male difflantur, aut intempeſtiue laborarũt,
aut balneis ſuperfluis vſi ſunt, hi facile febribus corripiuntur: At, qui bonos habēt humores, ac be-
ne difflantur, & quieuerunt, & quæ circa ventriculũ atq; hepar ſunt, fouerũt, his febrire eſt impoſſi
bile. Nã in eiſdē reſidet ventriculi atq; hepatis partibus quodcunq; corruptũ eſt, ac paulatim per tē
pus coquit̃ atq; optimũ fit: ſicuti ijs qui ſe poſt vehemētes motus exponunt aut æſtiuo Soli, aut bal
neis calidis dulcium aquarũ, corrupta cibaria in totum habitũ corporis recipiuntur. Sic & quibuſ-
cunq; cibi corrupti per aluum deijciuntur, febris non ſubſequeretur, niſi alia cauſa accederet, veluti
aut quia ſupra modũ fatigati eſſent ob frequentius ſurgendi neceſſitatem, aut inflammationem in
ventriculi partibus ſubtenuiſſent. In obſtructionibus ſanè foraminum, atq; humorum intruſioni-
bus (nam & de hoc dicere diſtuli) ex putredine patiuntur febrem animalia. "Promptiſſime. n. putre A. l.4.f.1.
ſcunt quæcunq; calida ac humida & multa ſunt in calidis locis, niſi difflari ſimul ac refrigerari con- c.2. 411.c
tigerit. Nihil igit̃ mirũ, ſi ex plethoris febres eueniunt: etenim obſtructiones multę fiũt, atq; vniuer
ſum corpus in huiuſcemodi affectibus male difflat̃. Sicuti ſanè in altera multitudine, q̃ rōne potētiæ
dr̃, cito ad corruptionē hũores deueniũt, qm̃ nõ ãplius ſupant neq; cõcoquunt̃ pbe, cũ ea à qua cõfi
ciuntur,

A ciuntur, vis inualida exiſtat. Propterea etiam quæcunq; cibaria glutinoſa ſunt ac craſſa, ſunt magis morboſa: obſtrui.n.atq; intrudi eum qui ab ipſis generatur humorem facilius exiſtit. Quid igitur? non'ne contraria ratione acria atq; extenuantia morboſa? videntur.n. ſimiliter à febribus infeſtari, qui vtranq; victus rationem nimium ſequuntur, qm̃ & ſupra diximus oĩa talia mali ſucci eſſe. Vitioſorum igitur humorum rõne, hæc: Ob putredinẽ aũt, quæcunq; glutinoſa ſunt ac craſſa, febrium ſunt cauſæ. Partes ẽt quę inflãmationem patiuntur, rõne putredinis febres accendunt: intruſus.n. in ipſis influens humor, cum non bene diffletur, putreſcit. Cum igitur fluxio fuerit exquiſite bilioſa, calor eryſipelatoſus partẽ occupat: cum verò ſanguinea, phlegmonoſus: qñ verò ex ambabus mixta fuerit, fit vel eryſipelas phlegmonoſum, vel phlegmone eryſipelatoſa, nomen quidem ab humore ſuperabundante ſuſcipiens, cognomen autem ab altero. In hiſce autem omnibus cõmunicationis ratione febris accenditur: ſemper enim calefactæ proxima pars ſimul caleſcit, donec ad cor com*municatio pertingat. Nam & in carbunculis id quod continuum exiſtit vnà calefit: fiunt aũt ex ſanguine quidem ſatis calido, ſed ad atræ bilis naturam propter aduſtionem conuerſo. *Al. diſpoſitio.

De Peſtilentis Febris generatione: ac Quo quis Pacto illam Præcauere poſſit. CAP. 4.

B CAlidiores autem ambientis aeris ſtatus, quales maxime circa Canis ortum contingunt, per inſpirationes quidem manifeſte cor calefaciunt: corpori autem extrinſecus circumfuſi totum ipſum calidius efficiunt, ſed præſertim arterias, vt quæ ipſius" ſubſtantiæ aeris ambientis aliquid trahant: cum quibus omnibus ſimul cor affici eſt neceſſarium: & cum ſupra modum incaluerit, ipſum primum atque potiſſimum febrilem calo*rem ſuſcipere atq; ad vniuerſum corpus tranſmittere. In peſtilenti verò aeris ſtatu, inſpiratio potiſſimum eſt cauſa. Fit enim & aliquando ob eos qui ſunt in corpore humores ad putreſcendum paratos, cum breuem aliquam occaſionem ad febris originem ab aere ambiente acceperit animal. Magna autem ex parte ex inſpiratione incipit aeris circunſtantis à putreſcibili euaporatione infecti: Putredinis autem principium, vel cadauerum multitudo non crematorum, quemadmodum in prælijs contingere ſolet: aut ex aliquorum vel lacuum vel paludum æſtatis tempore euaporatione. Contingit autem quandoque præcedere ambientis aeris caliditatem immodicam, quemadmodum in ea peſtilentia quæ Athenienſes inuaſit, vt Thucidides inquit: Sed in tugurijs ſuffocantibus æſtatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant. At quia humores corporum ex victus prauitate erant putredini obnoxij, hinc febribus peſtilentibus origo data eſt. Forte autem per continuum ex Æthiopia quædam putredinis fluxere

f.1.t.2. 16.d

*Al. diſpoſitionem.

C contagia, ijs quorum corpora erant ad patiendum parata, febrium cauſæ futura. Oportet enim ſemper hoc in toto ſermone memoria tenere, ꝙ nulla cauſarum ſine patientis aptitudine agere poteſt: alioquin omnes qui ſub æſtiuo Sole commorantur, febricitarent: aut qui nimio motu exercentur, aut vini potu grauantur, aut ira excandeſcentes, aut triſtitia afflicti, febricitarent: alioqui etiam, vt arbitror, circa Canis ortum omnes ægrotarent, ac in peſtilentijs morerentur. At vt diximus, maximam in generatione ægritudinum partem habet, eius qui paſſurus eſt, habilitas corporis. Supponatur igitur vt in exemplis, in ambiente quidem aere non nulla peſtilentiæ ſemina contineri: ac ea quæ ab ipſo corpora continguntur, non nulla quidem eſſe varijs admodum ſuperfluitatibus plena iam ex ſe ipſis ad putreſcendum paratis: non nulla autem pura, atque inutili materia carentia. Ac primis quidem adiungatur in multis corporis partibus obſtructio foraminum, atque ea quæ plethora vocatur, & vita ocioſa in multis crapulis & ebrietatibus ac rei venereæ vſibus immoderatis, atque ijs quæ neceſſario omnia quæ nuper diximus conſequuntur, cruditatibus: Reliquis verò omnibus corporibus puris ac ſuperfluitatibus omnino carentibus adſint præter hæc bona, libera in omnibus ſpiratio meatibus, cum obſtructionibus atque adſtrictionibus careant: exercitia etiam ſint moderata, victus temperatus: Ac deinceps his ſuppoſitis cogita quomodo vtraque cor-

D pora affici ſit rationabile ab eo, quem inſpirant, aere putredinoſo: An non rationabile eſt illa quidem ſtatim à prima inſpiratione principium putredinis ſumere, ac plurimum in malo procedere? quæcunque autem munda ſunt, ac ſuperfluitatibus carent, non nulla quidem nihil, non nulla verò minimum mali ſentire, ita vt facile ad naturalem habitum habeant regreſſum? Sic & cum aeris temperatura à naturali habitu ad caliditatem atque humiditatem immodice fuerit conuerſa, peſtilentes quidem oriri morbos eſt neceſſarium: plurimum verò eiſdem laborare quicunque fuerint ſuperflua pleni humiditate: quemadmodum qui moderatis laboribus ſe exponit, ac victu vtitur moderato, in omnibus huiuſcemodi diſpoſitionibus nullam omnino ſentit offenſionem. Ac hic quidem ſermo in vno nunc à nobis prolatus eſt exemplo, ſed nihilo minus in omni genere cauſæ veritatem complectitur: & quicunque integre in eo vult exerceri, de præ incipientibus cauſis legat librum. Equidem ego in præſentia prolixitati parcens, vbi vno capite vniuerſa comprehendero, finem ſermoni conſtituam. Oportet ſiquidem in omni cauſarum genere diligenter aduertere, ex qua maxime potentia ægrotare contingat: deinde corporum diſpoſitiones, tam quæ eidem conſentiunt, quàm quæ aduerſantur, conſiderare: Illud pro comperto habentes, quòd quæcunque conſentientes ſunt, facillime læduntur: contrariæ autem ac renitentes, quantum viribus ac magnitudine contrarietas valet, tantum inuictas perdurare contingit. Vidi ego aliquando in tali

temporis

2. Epid. ſect. 1ª ſtatim ĩ prĩci.

temporis ſtatu, qualem ait Hippocrates in ‖ Cranone fuiſſe, non paucos carbunculos graſſari per E populum, quorum erat generatio eadem, omniáq; alia, quemadmodum ſcribit Hippocrates exquiſite ſimilia: & quidem quæcunq; in tertio libro epidemiorum, de peſtilenti aeris ſtatu ab Hippocrate referuntur, in altero eidem ſimili pari modo euenerunt. Erat autem eorum ſumma, vt oſtẽdit

3ª. Epid. cõ. 3. t. 50. 144. h

idem Hippocrates, ‖ ipſa putrefactio: Quod cum nos præuidiſſemus, ſtatim ab initio quæcunq; corpora humida videbamus, omni via exiccare conabamur: quæ verò ſicciora, in ijs antiquum habitũ conſeruabamus: at in quibus ſuperfluitates redundabant, hæc purgationibus ſanabamus: obſtructiones autem foraminum aperire atq; abſtergere ſtudebamus. Sed hæc quodãmodo methodi curatiuæ propria eſſe videntur: neq; in ambiguo eſt, quin pleniſſime de hiſce ſit à nobis in eo loco dicendum. Nunc verò de ipſis volui facere mẽtionem, cum eum proſequeremur ſermonem, in quo, quemadmodum ab eadem cauſa inualeſcente non nulli quidem à febribus corripiuntur, non nulli autem illæſi perſeuerant, exponeremus. Cum. n. corporum diſpoſitiones diſſimiles ſint ac multiformes, quædam facile ſuperantur ac patiuntur à cauſa in ipſa operante: quædam inſuperabiles ac im-

*Al. dogmatis.

paſſibiles omnino exiſtunt, vel cum difficultate patiuntur. Ad huius verò rei* demſonem coacti ſumus etiam curationis meminiſſe, non aliter affecti quàm Hippocrates, qui quodam in loco per ſimilem

2ª. Apho. 17. Ex. ord. 12. h

modum vulgatiſſimum illud dictum conſcripſit: ‖ Oſtendit autẽ curatio. Eſt igitur & quæ præcu F *

ſtodia dicitur, curatio quodammodo: ſed ipſa videlicet nomina apud medicos ſæpius confunduntur. Sicut. n. in altero libro eſt à nobis oſtenſum, omne medici opus eſt errorum qui circa humanum corpus eueniunt, correctiuum. Sed nihil iſta ſubtilitate ſermonis hoc in loco indigemus: Siue enim in duo nomina diuidas totum, curationem ac præcuſtodiam: ſiue ambo in vnum colligas, curationẽ nominans: non paruam coniecturam affert eorum diſpoſitio, qui à peſtilentibus atque in populum graſſantibus morbis affici prohibentur, quòd non æque omnes ab eiuſmodi cauſa patiantur. Vna ſiquidem ac prima eſt in omnibus cõmunis intentio, quòd corpus quàm maxime ſuperfluitatibus vacet, atq; optime ſpiret: Secundo loco poſt hoc, vt præpotenti cauſæ quoad eius fieri poteſt aduerſetur. At quibus eorum contraria inſunt, celerrime capiuntur, ac quàm maxime laborant.

Non Omnem Febrem ex Putredine oriri: ac de Ephemera ex Tumoribus Inguinum nata. CAP. 5.

SEd quoniam de febribus peſtilentibus facta eſt mentio, quæ omnes à putredine ortum habent, operæpretium videtur, vt hoc loco ſiſtentes ſermonem de antiquo dogmate conſideremus, omnem febrem ex humorum putredine fieri aſſeuerante: ſiquidem eius ſententiæ eſſe periclitatur omnis ab Athenæo chorus, viri tum in cęteris quæ ad artem pertinent, tum præſertim in febrium con- G templatione, minime contemnendi: De quibus ego maxima ex parte illis conſentio, niſi quòd eas quę ephemeræ nominantur, excipio: neque enim videntur mihi hæ humorum ſequi putredinem. Sed qui quidem ex Solis incendio febricitat, ab agentis cauſæ caliditate alterari natura aptus eſt. Qui verò ex ira, & huic feruorem quidem aliquem eius qui circa cor ſanguinis fieri eſt neceſſarium, nõ tamen etiam putredinem. Sic & ei qui ſupra modum exercitatus eſt, vehementior caliditas præter naturam ſine humorum putredine in corpore accenditur. Et cui cutis adſtricta eſt, cum prius acriores ſuperfluitates per eam euaporarent, poſtquam retentæ ſunt ac coaceruatæ, incidit in febrem,

4ª. Apho. 55. Ext. ord. 33. e

nulla interueniente humorum putredine. ‖ Et quæ ex bubonibus febres oriuntur, omnes ſunt malæ, exceptis ephemeris, quodam in loco inquit Hippocrates. Et quidem bubo ex genere eſt inflammationum: & quantum ad hoc aſſentior illi qui de putredine, ſermoni: eius enim ratione ex inflammationibus, quas græci phlegmonas vocant, febricitare contingit, non ea quam Eraſiſtratus opinabatur. Sunt tamen quædam febres ex bubonibus è genere ephemerarum: quemadmodum & aliæ quædam non facile tractabiles morbos ex vlcere, aut inflammatione, aut abſceſſu, aut aliqua huiuſcemodi altera in viſceribus diſpoſitione, ortum habentes, nunciant. Differunt autem,

† In aliquibus Cod. gręcis addeſt, ephemerę.

quæ ex bubonibus febres oriuntur, † ab ijs quæ ex humorum putredine eueniunt, quæ vel in ali- H quo viſcerum, aut in cauis & maximis vaſis, ortum habent: Quoniam quæ ex bubonibus fiunt, concalefaciunt ſemper partes continuas, donec vſque ad cor calor febrilis attingit: non peruenit autem ad ipſum putrida fuligo, ſed ibidem permanet in loco bubonis circunſcripta ſola alteratione per continuum facta, vſque ad cor perueniente calore: quo maxime modo in ijs qui Solis calore deuruntur, aut laſſitudinem patiuntur, à primis partibus calefactis vſque ad vitale principium caliditas permeat: In ″ putredine autem, quæ aut in viſceribus, aut in magnis fit vaſis, quidam veluti fumus ex putreſcentibus humoribus ad cordis ventriculos peruenit. Et quidem in bubonibus omnes cunctim humores putreſcere ſolent, ſiue per vnum, ſiue per duos continuos dies, vt qui inuicem adhæreant atque in vno loco concludantur: At qui in viſceribus ſunt vaſiſq; magnis, vt qui continuò fluunt, ſuóq; contactu vicinos ad putredinem trahunt, ſpatio temporis putridum calorem accendunt. Sed vt vno dicatur verbo, quemadmodum in extrinſecis omnibus quæcunque præter naturam à quauis cauſa calefiunt, ſi quidem imputreſcibile ſit quod calefit, veluti lapis vel lignum aut tale aliquid aliud, eò vſque durare caliditas ſolet, donec paulatim refrigeretur: quod autem putreſcere natura aptum eſt, ſemper ad continua diſpartitam continet caliditatem. Quemadmodum aliquando in agro conſpexi excrementa iumentorum ſimul

A. l. 4. f. 1 c. 1. f. 416

A ac columbarum quadam ex parte à Sole adeò vehementer calefacta, ꝙ inſtar fumi multam euaporationem in ſublime emittebant,non parum mordacem ac dolorificam, & ſi quis proxime acceſſiſſet, nares oculosq; lædentem. Ipſa etiam excrementa tangentibus adeo calida ſentiebantur, vt qui longiori tempore manus & pedes admouiſſet,exureretur. Non tamen continuo huiuſcemodi caſus perdurabat,ſed in die qui ſequebatur, quicquid ſuperiori die ad ſummum feruoris peruenerat, refrigerabatur:quod autem huic continuum erat,dum prima pars quæ calorem conceperat in ſummo eſſet feruore, ipſum interim paulatim ſuccenſum, mox priori ſe feruore remittente iterum incalebat atque efferueſcebat:& paulo poſt priori parte refrigerata, ipſum ſummum feruorem obtinebat:hocq; rurſus deferueſcebat,dum pars continua paulatim ſuccendebatur: quæ paulo poſt vehementius accenſa,ad ſummum feruoris perueniebat,prior autem refrigerabatur. Hic autem circuitus in vnius ferè diei ac noctis ſpatio peragebatur, adeo vt res quotidianę febris,quam gręci amphimerinam appellant,propriȷſſimum eſſet exemplum. Quòd ſi duobus diebus ac noctibus idem circuitus factus fuiſſet,tunc febris tertianæ eo modo fuiſſet exemplũ:& ſi tribus, quartanæ: & quatuor,quintanæ,ſi tamen & quintana febris exiſtat: ego enim non dum liquido vidi neque huiuſcemodi circuitum,neq; alium qui vltra quatriduanum protenderetur. Sed de febribus quæ per circuitum

B acceſſiones habent,poſtea dicetur.

Similem eſſe Putredinem Tumorum & Vaſorum: ac Quibus notis Pus optimum,ac Vrina optima deprehendatur. CAP. 6.

HVmorum autem putredo quæ in vaſis fit,ſimilis eſt ei quæ in inflammationibus atq; abſceſſibus accidit,alȷſq; collectionibus,duplex quidem ſecundùm genus.Ex duorum autem generum miſcella alia tertia ſecundũ ſpeciem euariat,quoniam & innumerabiles miſcellæ modi in eo quod magis & minus alterum genus ſuperat & ſuperatur, reperiuntur. At duorum generum alterum quidem fit ſuperante natura, alterum verò ſuperata. Et ſuperante quidem ſicut in inflammationibus & ſimilibus collectioni tumoribus omnibus,pus:in humoribus autem qui in venis atque arterȷs continentur,quoddam quod puri proportione reſpondet, ſubſidens in vrinis. At talis quidem putredo non ſimpliciter quidem putredo exiſtit, ſed aliquid in ſe continet coctionis: nam adhuc vi coquendi vaſorum remanente,qui interim putrefit humor,ad talem peruenit alteratione͂. Sed & alterum eſt putredinis genus, cum ea vis cui coquendi officium eſt demandatum, adeo imbecillis facta eſt, vt nullam amplius facere poſſit in putreſcente ſuperfluitate ad optimum tranſmutationem: Quod quidem vſu contingit non nunquam, cùm eadem vis ad vltimum imbecillitatis

C peruenerit,etiam ſi id quod putreſcit, mediocriter ſit vitiatũ: Interdum verò fieri poteſt,vt vis quidem ipſa non omnino ſit imbecillis,humor verò putreſcens maxime ſit vitiatus. Huius ſuperfluitatis putredo, neque conſiſtentiam neq; aut colorem aut odorem habet vnum, ſed ſemper ſecundum ſubſtantiam putreſcentem permutatur,ac multis modis euariat illud quod putreſcit: Altera autem putrefactio, quam & coctionem eſſe diximus, ſemper ad vnam puris ſpecie͂ terminatur coloremq; ac conſiſtentiam & odorem. Superante igitur integre ipſa natura, optimum fit pus conſpectui album, & craſſum, & quaque verſum ſibi ſimile, lene autem tangenti, ac minime fœtidum: ſi verò ſemiputridum fuerit,tertium in tali trãſmutatione genus quod paulo ante diximus fit. Dictum verò & illud eſt, ꝙ multiforme huiuſcemodi genus exiſtit: nam in eo, quod magis & minus ſuſcipit coctionem,eſt innumerabilis differentia. Sæpius enim cùm colore album factum ſit, vel fœtidum odorem, vel tenuem ſubſtantiam obtinet:ſæpius verò non album apparet,ſed liuidum: atque in his omnibus magis ac minus infinitis modis euariat. Quotcunque verò in abſceſſibus putredinis ſunt differentiæ,totidem & in febribus quæ ex putredine accenduntur, ſunt eorum quæ in vrinis apparent,formæ. Optima verò vrina quę ex putreſcente humore, coctionem à cõtinenti vaſe ſuſcipiente,perficitur,eſt quæ album & lene & æquale & minime fœtidum ſedimentum habet:peſſima autem

D eſt,quæ in omnibus maxime contrario modo ſe habet:quæ verò intermedia exiſtit,quãto propius ad alteram acceſſerit,tantũ aut melior aut deterior exiſtit. Sed de vrinarum differentia in commentarȷs de criſibus dictum eſt.

Quibus Notis Ephemeræ à Cæteris febribus diſtinguantur: ac in Quibus Affectibus Pulſus Durities exiſtat. CAP. 7.

FAs autem quę ex putredine humorum febres accenduntur, alias ab ephemeris oportet exiſtimare:neq; earum diſcretio difficilis eſt,quanquam non nullis videatur eſſe impoſſibilis:Nos verò hoc millies re ipſa probauimus, prima acceſſione finita, lotum hominem ac mediocri cibo refectum ad conſueta opera tranſmittentes,vt qui alteram febris acceſſionem ſenſurus non eſſet:neq; nos noſtra exiſtimatio fefellit. Vnum verò hoc eſt præcipuum febrium ephemerarum indicium, ab aliqua incipere cauſa recenti ac manifeſta, quæ antè præceſſerit, quã omnes medici iuniores vſitato vocabulo procatarcticam ſiue præincipientem appellant. Sed & ſi hoc inſeparabile ſit talium febrium,indicium tñ earum proprium nõ eſt:nam & aliarum quædã ex cauſa manifeſta fiunt, quæ antè præceſſit. Inſeparabile verò ac proprium eſt coctio in vrina ſtatim die prima: Ac præterea pulſus ad magnitudinem ac celeritate͂ effatu dignam accedentes, ita vt freque͂tia à proportione deficiat ſecundũ exteriorem quietem. Eſt autem & magis inſeparabile ac proprium ꝙ nullo modo ad cele-

ritatem ea pars pulſus quæ ſyſtole dicitur tendit: &, ſi aliquando contingat hoc, minimum ac vix B perceptibile exiſtit, parumq; à naturali tenore mutatum. Sed & caliditatis ſuauitas proprium atq; inſeparabile eſt huiuſcemodi febrium indiciũ. Inſeparabile quoq;, æqualis atq; incõpreſſus aſcenſus in caliditate ac pulſibus ſimul, non tñ proprium, cùm & alijs quibuſdam adſit: Sicuti etiam conſiſtẽte febre mediocritas: neq; enim hoc etiã eſt proprium, quanq̃ his maxime ineſt. Et melius ſanẽ eſt hæc quę cõia exiſtunt increſcente febre ac cõſiſtente, quoniã magis ephemeris inſunt, inter propria reponere. Sic.n. fieret, & ſi non rei ipſius ſpecies, at pulcherrimum atq; exquiſitiſſimum in ipſa, huiuſcemodi febrium propriũ ſimul atq; inſeparabile ſignum: Sicuti & cũ ſudore, aut rore, aut omnino cum aliquo optimo vapore declinatio, vbi integra febris ceſſatio ſequatur. Hæc quidẽ eſt cõmunis dignotio generis febrium ephemerarũ, nam poſtea de earum ſingulis ſpeciatim dicemus.

Alterum verò febrium genus, quod ephemeris ex aduerſo diſtinguitur, nullum quidem nomen cõe ſortitum eſt. Sunt autem duæ primæ differentiæ quę nõ obſcuram habent ſpecierum diſcretionem. Nam quædam ex iſtis ex putredine humorum accenduntur: Quædam verò ipſas ſolidas occupant animalis partes, atq; eas hecticas.i. habituales febres appellarũt, vel qm̃ firmæ ac ſolutu difficiles ſunt, quemadmodũ habitus: vel qm̃ ipſum corporis habitum comprehenderunt, ſic enim vocare conſueuerunt ſolidas partes, humidis ex aduerſo diſtinguentes. Indicia verò febrium, quæ ex F humorum putredine accenduntur hæc ſunt. Primum quidem non inſeparabile, ſed proprium, q̃ nulla earum, quæ præincipientes cauſæ dicuntur, eas antecedit: neutri enim aliorum generum hoc ineſt: " quoniã Ephemeræ omnes à præincipientibus cauſis originem habent: Hecticę autẽ quando ſine his generantur, nunquã ab initio inuadere cõſueuerunt: Adeo q̃ vbi quis ſine pręincipiente cauſa cœpit febricitare, ſcire oportet huius paſſionis cauſam in humoribus eſſe. Illud verò non nunquã vſu venit, q̃ aliqua manifeſta cauſa pręincipiens, ſui ratione febrem accendit ephemeram: ſubſequitur autem altera ex putredine humorum, qñ quod afficitur corpus, ad id habile fuerit, hoc eſt quando impurum extiterit, ac ſuperflua materia redundans: hęc enim cùm in ephemeris immoderatum calorem contraxerit, atq; hinc putreſcendi principium acceperit, alteram ſpeciem febriũ ſuccendit, priore deſinente. Vnum verò proprium ſimul atq; inſeparabile in omnibus ſucceſſionis indicium, q̃ febris ephemera quietẽ integram ſubſequentem non habet. Cõtingit verò aliquando, vbi ephemera febris conſiſtit, aliquod permutationis indicium oſtendi: ac multò magis cum iam cœperit declinare, quo tempore, id quod paulo ante dicebamus, ea tranquillitas abeſt, quæ adeſſe deberet. Hæc quidem ſunt permutationis indicia. Initium autem à rigore ſumere febrem, vbi neq; ardor Solis, neq; frigefactio valida præceſſerit, qualis præſertim per niuem facientibus iter contin- G gere ſolet, aut qui aliter in vehementi frigore diutius cõmorantur, proprium & hoc exiſtit ſignum febrium, quę ex putredine accenduntur humorũ, non tñ inſeparabile, neq; enim in omnibus ineſt: Quemadmodũ neq; horrores ipſi ſunt ab huiuſcemodi febribus inſeparabiles, ſicuti neq; ab initio proprij. Inæqualitas verò pulſuum atque caloris ſiue in principijs ſiue in augmento contingat, eſt huiuſcemodi febrium generis propriũ indicium, non tñ & ipſum inſeparabile: Multæ enim & ſine inſenſibili inæqualitate incipiunt, atq; ad conſiſtentiam accedunt. Adhuc verò magis neq; hoc inſeparabile eſt, nimirũ q̃ paroxyſmi, plures veluti inſultus habeant, quod gręci ἐπιπαροξύνεσθαι.i. ſuperacui vel ſuperacerbari vocamus. Sicuti & pulſuum θλίψις.i. afflictatio ſeu compreſſio (ſic.n. nominant, quando incipiẽte acceſſione ſatis paruos atq; inæquales eoſdem habent) nec ipſa, ab hiſce febribus eſt inſeparabilis: non tñ ſ cui alteri generi febriũ eſt cõmunis, ſed propria earũ ac peculiaris: Sicuti & inæqualitas ipſa, niſi alicuius caſus ratione ſuperueniat. Sæpius.n. vbi humor aliquis vitioſus in ore ventriculi fuerit aceruatus, qui ipſum aut mordeat aut refrigeret, parui ſimul atq; inæquales fiunt: & paruitas quidem in frigidis, inæqualitas verò in mordacibus accidit: at vbi euomuerit, hæc ambo protinus ceſſant. Cùm verò ipſe ventriculus omni noxa vacat, ad propoſitum febrium genus pertinent huiuſcemodi pulſus. Maximum autem eſt earum quæ ex putredi- H ne fiunt febrium indicium, qualitas caliditatis: Nihil enim eſt in ea ſuaue neq; moderatum, neq; vllo pacto ſimilis eſt ei, quæ in ephemeris ſentitur: ſed quemadmodum eſt & ab optimis ante nos medicis dictum, mordax quodãmodo potius exiſtit, tactuiq; moleſta ſentitur: ac quemadmodum fumus, oculos ac nares, ſic ipſa tactum videtur erodere. Sed in principijs quidem acceſſionum, vt in quibus calor adhuc ſuffocatur, ac ſuperfluitates intus ſuccenduntur, non ſtatim admota in manu diſcernitur, at per moram prædicta caliditatis ſpecies ex penitioribus partibus effertur. Quod cùm animaduerteret Themiſon, exiſtimauit (vt mihi quidem videtur) hoc eſſe omnibus febricitantibus proprium atq; inſeparabile. Sed de hoc quidem in proprio huius ſermonis loco à nobis rurſus conſiderabitur. Prædicta autem caliditatis ſpecies, quæ appoſitam manum pungit, vt quiſpiam diceret, atq; erodit inſtar medicaminis acris, eſt putredinis humorũ progenies, quæ manifeſte quidem ſentitur in increſcentibus ac conſiſtentibus febribus: non manifeſte autem neq; ſtatim, in incipientibus. Proprium " verò atque inſeparabile eſt febrium quæ in humoribus accenduntur, ſubmiſſionis pulſuum, Græci ſyſtolen appellant, velocitas: quæ manifeſtius quidẽ in creſcentibus febribus, non obſcure autẽ incipientibus ac conſiſtentibus fit. Comitatur autem has febres in initijs quidem, pulſus paruus ac velox: cùm verò cõſiſtunt, magnus ſimul ac velox. Sic & quæ in exteriori

quiete

A.l.4.f. c.5.412

A.l. 4. c.2.417

A quiete exiſtit,frequentia in huiuſmodi febribus manifeſte deprehenditur, cui ſimilis neq; in ephemeris neq; in hecticis apparet.Propriũ verò maxime harum febrium etiam exiſtit, cruditas vrinæ. Debilis etiam earum concoctio proprium eſt indicium febrium,quæ humorũ ſequuntur putredinem:Neq;.n.cruda neq; concocta debiliter in ephemeris apparet. Ac earum quidē alterutra ſeorſum eſt proprium febriũ,quæ in humoribus accēduntur,indiciũ: Simul autē vtraq; dicta ſecundũ diſtĩctionis proloquium omnino inſeparabilis exiſtit: huic enim febrium generi vrinæ primæ vel omnino crudæ vel debiliter coctæ principio aſſociantur:neq; vnq̃ magnum aut effatu dignum cōcoctionis indicium in huiuſcemodi febribus in primis vrinis apparet, ſi excipiamus eā quæ fit ex ephemeris febribus permutationem,de qua à nobis antea dictum eſt. Præter prædicta autem propoſitarum febrium indicia contingit etiam eo tempore,quo acceſſio cōſiſtit, caſum aliquem febri ardentis apparere. Quòd ſi etiā ij caſus ſe oſtendunt, qui in febribus epialis & lipyrijs appellatis, ſicuti & qui in hemitritæis,aut ſuccenſiuis,aut in quapiam alia tali febre videri ſolent, erunt quiden propria huius generis febrium,quæ ex humorum putredine accenduntur indicia,non tñ inſeparabilia:atq; idcirco vbi ipſa non adſint,ex alijs dignoſcere licet:ꝙ ſi affuerint, non ſolum ad genus huiuſcemodi febrium pertinebunt,ſed etiam aliquam earum ſpeciem indicabunt. Et quidem ſi po

B febris declinationem integra nō ſucceſſerit quies,ſiue cum ſudore, ſiue quouis alio modo declinet, ex duobus alterum,vel permutationis eſt argumentum, ſi omnia quæ præceſſerint, febrium ephemerarum fuerint indicia:aut,ſi nulla ex his fuerint, ſtatim ab initio febrem aliquā ex ijs quæ putredinem humorum ſequuntur,inuaſiſſe indicatur. Si verò nō nunquā in prima die pulſus durus ſentiatur animaduertere oportet,nunquid in corpore ægrotantis ſit aliqua cōgelatio ex frigore,vel ſiccitas,vel tenſio,qualis in diſtentione neruorum fieri conſueuit,vel inflāmatio, vel durus tumor quē græci ſcirrhon appellant,ſcientes ab his ſolis cauſis pulſum durum fieri. In quibus.n.errauerit Archigenes circa notionem & dignotionem pulſus duri, in eo tractatu quem de pulſibus compoſuimus, abunde oſtenditur: in quo exercitatum eſſe oportet, quicunq; ad præſentis operis lectionem animum ſit appulſurus,atq; in ea præſertim parte,in qua de pulſuum dignotionibus agitur. Nam pulſuum quidem nomina,omniaq; eorum ſignificata, numerumq; vniuerſum in vno tractatu expoſuimus, qui de pulſuum differentia inſcribitur: Quo pacto verò ſingula ex ipſis ſint dignoſcenda,altero tractatu,quem de pulſuum dignotione inſcribimus,quatuor libris explicatur: Sicuti alterum volumen ordine conſequens in quatuor libris cōprehenſum confecimus, in quibus pulſuum cauſas edocemus: Ac poſt ea,quæ iam diximus,quartum quod de præcognitione ex pulſibus inſcri

C bitur, non verbis tantũ ſed operibus etiā huiuſcemodi contēplationis vtilitate à nobis oſtenſa. Et ſi quis nobiſcum affuit,quando ægrotos viſeremus,eorũ librorũ contemplationē re ipſa demonſtrantibus,eidem partim alia,partim id ipſum eſt perſuaſum, ꝙ pulſus durus, neq; proprium neq; inſeparabile eſt huiuſcemodi febrium indicium.Sed non eſt nunc tēpus de hiſce rebus differendi:nam in nuper dictis tractatibus,atq; in altero volumine octo libris comprehenſo, in quo librum Archigenis de pulſibus ad examē rationis adducimus,ſatis à nobis huiuſcemodi omnia oſtēduntur: Nũc quantum præſenti operi expedit dicemus,ꝙ pulſus durus non eſt alicuius generis febrium: neque igitur ephemerarum, neq; earum quæ in humoribus aceenduntur, neq; hecticarum proprius atq; inſeparabilis. Comitatur verò magna ex parte hecticas febres:nō nunquā verò etiā duo genera alia, caſu aliquo interueniente: Ephemeras quidem,ſi ex algore nimio contigerunt, ſi qua neruoſa tenſio ſimul affuerit:Contingit verò aliquando ob nimium Solis feruorem,aut laſſitudinem ſimul,aut eſuritionem, aut immodicas vigilias, aut exinanitionem, quando hæc conſtiterint alimenti inopia: Illis autem quæ ex humorum putredine fiunt febres,pulſus durus adeſt,quando aliquod viſcerum vel inflammationem vel durum tumorem patiatur:Et,ſi caſus quiſpiam alius affuerit,veluti tenſio aliqua neruorum,aut ſiccitas, hac etiam ratione pulſus fit durus: ſicuti in ijs qui non in tempore fri

D gidam bibunt aquam, aut frigida ſe lauant, atq; aliquibus arborum fructibus immodice veſcũtur. In febribus autem ea ratione qua febres ſunt,nunquam fit durus pulſus, neq; in ephemeris, neq; in ijs quæ ex humorum accenduntur putredine. Neq; enim quando ex inflammatione febris inuadit,eadem ratione ſequitur & febris & pulſus durities:ſed febris quidem ex humorum putredine, 4.f.1.t.1. 12.c durities autem ex tenſione quæ ob vaſorum repletionem fit. Vt" enim ſummatim dicatur,durities tunicis aduenit arteriarum,aut ob congelationem,aut tenſionem,aut ſiccitatem: Congelationē quidem vehementes algores efficiunt: Tenſionem verò inflammationes & duri tumores, & neruorũ diſpoſitio inflammationibus correſpondens:Siccitatem verò & diuturnæ euacuationes,quæ vel ex ventris profluuio,vel inteſtinorum lęuitate, aut dyſenteria, aut diuturnis vomitibus, aut tali aliqua alia cauſa proueniunt:& longi temporis fames,& febres ardentes longæ: atq; vt in vniuerſum dicatur,quæcunque ipſas animalis ſolidas partes vehementer exiccant,ſicuti & hecticę febres: De quibus iam dicendum eſt,ſumpto ab earum generatione principio.

De Ortu Febrium Hecticarum. CAP. 8.

4.f.1.t.3. 31.h QVæ" igitur febres hecticæ appellantur, duplici via ortum habent: Magna quidem ex parte ex ardentibus febribus,quæ tantum protrahuntur,vt longitudine temporis humorem in corpore cordis contentum conſumant: vel fieri poteſt vt eius adhuc magna portio reſeruetur.

tur. Sed illæ quidem non tantum hecticæ ſunt, ſed tabidæ etiam: Quæ autem manente adhuc humi- E ditate generãtur, vbi cordis corpus occupauerint, hinc maxime accenduntur, quemadmodum ″ lu- (A.l.4. f. 1 c.1.431.) cernæ flamma ex fomite. Atq; vna quidem à nobis expoſita eſt earum febrium generatio. Reliqua autem eſt, cum ſtatim ab initio inuaſerint, ſimilem primum ſui ortum ephemeris facientes, ex triſtitia, aut ira, aut laſſitudine nimia vnà cũ Solis feruore contracta. Haſce igitur febres non eſt admodum difficile curare: At quæ ex ipſis ad maraſmum .i. tabem peruenerunt ex inſcitia medicorum, quibus earum cura fuit demandata, vbi iam exquiſite conſiſtunt & iamdudũ inceperunt, non modò eſt eaſdem curare difficile, ſed etiam impoſſibile. Earum ſiquidem natura calida eſt & ſicca, cũ tale aliquid cor patiatur, quale lucernę fomes cum fuit plurimum exuſtus. Nam qui ita torrefactus eſt, frangitur atq; diſſoluitur, atq; ex ariditate continuitatem amittit, adeo vt neque ſi magnam olei copiam ſuperinfundas, flãma abundantior poſſit accendi: ſemper enim parua & debilis in ipſa palpitat flamma, ac continue fit minor, donec ex toto extinguatur. Talis quidem eſt febris quæ omnino maraſmodes .i. tabida exiſtit: quæ non idem morbus eſt ac paſſio quæ maraſmus .i. tabes appellatur: Nam & hæc abſque febre in decrepita ætate ſolet accidere, extincto natiuo calore: quod nihil aliud exiſtit quàm mors, quæ ſine ſenſu doloris ac ſecundum naturam ex ſiccitate contingit: Sicuti ijs qui præter naturam tabeſcunt, altera aduenit ſpecies quæ à Philippo ex ægritudine ſenectus vo- F catur, in quam multos non ſolum ſenes, ſed etiam pueros, vidimus incidiſſe. Tabida verò febris nõ tantum ſicca, ſed etiam calida eſt paſſio. Extinguitur autem valde celerius in hac ægritudine calor ipſius animalis: totumq; corpus tabeſcit inſtar arboris ſupra modum arefactæ aut ob longitudinem temporis, aut flammæ viciniam, aut vehementem atq; immoderatum ſqualorem. Sed de vniuerſa quidem tabis diſpoſitione qualis natura ſit, ſeorſum ſcriptum eſt.

De Indicijs Febrium Hecticarum. CAP. 9.

FEbrium ″ autem hecticarum quandoquidem duplex eſt, vt nuper diffiniuimus, genus, earum (A.l.4. f. 1 c.2.432.) indicia deinceps exponamus. Hectica quidem quæ cum tabe coincidit febris, cognitu promptiſſima atq; facillima exiſtit. Nam priuſquam pulſus atq; calorem tactu perpendas, videbis oculos immodice concauos, veluti quibuſdam quaſi foueis reconditos, exhauſto iam vniuerſo in ipſis liquore, ita vt oſſium quibus palpebræ cohærent, eminentiæ conſpiciantur: & ſordes quidem in ipſis ſiccæ apparent, & quædam veluti ſqualida diſpoſitio, qualis maxime ineſt ijs qui toto die ſub Solis ardore iter longum per puluerem egerunt: eſt etiam in eiſdem flos vitalis coloris extinctus. Hoc quidem tota patitur facies: atque in tota cute, quæ faciem obducit ac frontem præſertim, ſqualor immoderatus conſpicitur, adeo vt ex ſiccitate dureſcat ac circũtendatur: non tamen poſſunt plu- G rimum producere palpebras, dormitantibus ſimiles: & quidem ſępius conniuent dormitantiũ more, non eſt autem eorum paſſio ſomnus, ſed vigilandi impotentia. Contabuere etiam carnes quæ in temporibus ſunt, vt collapſa videantur & concaua ſpatia. Et quid aliud omnino ſunt quã oſſa atq; cutis? adeo vt ſi nudato corpore partes ad ventrem attinentes aſpicias, neq; ex inteſtinis aut viſceribus aliquod ſupereſſe cenſueris, ac præcordia vehementer contracta verſus thoracem videantur. Quòd ſi eos tangere libeat, cutis quidem apprime eſt arida: quam ſi digitis apprehendens extenderis, inſtar pellis conſiſtit. Pulſus ″ autem tenuis, durus, ac debilis, & frequens. Caliditas autem, cum (A. ibidem) primum manus admouetur, debilis eſt: paulo poſt verò acredinem atque eroſionem quandã oſtendit, ac magis cum plus tangendo immoraberis. Neq; amplius reliqua commemorare oportet indicia, in re præſertim adeo manifeſta. Præſtat enim ad incipientem adhuc tabem rurſus trãsferre ſermonem. Dico autem tabem incipere quando natiua humiditas, quę in vnaquaq; diſpergitur particula in ſpatijs particularum conſimilium intermedijs, ex qua primum nutriuntur particulæ, iam in cordis corpore aboleri periclitatur: donec enim pars huius aliqua reſeruatur, ſolũ febris hectica exiſtit, non dum etiam tabida. Cùm verò iam res eò periculi peruenerit, vt nihil iam ex tali humiditate ſuperſit, tunc exquiſita tabes exiſtit. Eſt quidem omnium hecticarum febrium diſpoſitio diffici- H lis, vbi iam principij tempus præterierit. Determino autem principium, non dierum aut horarum numero, ſicuti neque in alijs morborum generibus, ſed ipſa diſpoſitionis qualitate. Cùm enim naturalis cordis temperies primum euerti inceperit, natiua humiditas neq; protinus abolita eſt, neq; virtus plurimum laborat, ſed primo fit velut quædam efferueſcentia humiditatis: quo in tempore facillimum eſt huiuſcemodi febrem ſanare tanquam nihil adhuc virtute perpeſſa. Deinceps autẽ conſumptio quædam efferueſcentiam ſequitur: hacq; in longum iam protracta ipſæ ſimilares particulæ quæ ſunt veluti cordis elementa, ſicciores redduntur atq; inopia alimenti tenuiores: ac tãtum virtus laborat, quantum ſiccitas atq; caliditas in ipſo corde inualuerit, quando earum altera exuperans, virtutem imbecilliorem reddere potuit. Huiuſcemodi febris iam quodãmodo ad vtranq; partem declinat, ac medium obtinet locum inter eam tabidam febrem quæ penitus curam non admittit, atq; illam de qua paulo antè diximus, quę facillime in principio curari poteſt. Eſt verò & in hac latitudo multa, quoniã & diſpoſitionis ipſius multæ in eo quod magis ac minus, diuerſitates. Quæ igitur æqualiter diſtat ab vtraq; febre, & ea ſcilicet quę exquiſite tabida exiſtit, atq; illa in qua nihil eſt adhuc tale, medio quodam modo ſe habet ad curationẽ, dubio ad partes ambas inclinãs momento. Quæ autem tabidæ proximior exiſtit, eſt etiã periculo vicinior, cum quę alteri primæ magis adhæret,

A hæret, non parũam ſalutis ſpem habeat. Deinceps igitur ad earundem dignotiones deueniendum,
ac primũ illius in qua facilis eſt remedio locus, niſi in aliquem de hac medicorum inciderit turba.
Eſt autẽ vbi ſola fuerit, haudquaquã difficilis cognitu: alteri verò aſſociata ex putredine humorũ,
propter miſtionẽ iam difficillima redditur. Supponatur iã prius ipſa ſola ex aliqua nuper dictarũ
cauſarum habuiſſe principium: appareantq́; in ipſa prima die omnia generis febrium ephemera-
rum indicia: ſimul igitur cum ipſis apparet & præincipientis cauſæ forma, quod etiam in progreſ-
ſu ſermonis oſtendetur. Sed etiam ex ægro interrogatio addiſcere licet, ſi cętera quidem benè ſe ha-
bens, ſolum ob id ꝙ ſupra modum fuit iratus, aut triſtitia affectus, cœperit febricitare. Et, ſi hęc vera
eſſe inuenientur, febris autẽ ad diem ſequentem extendatur, neq; ad quietem declinans, neq; magis
inualeſcens: ariditatem autem maiorem in corpore repræſentet: talem, hecticam fore ſuſpicãdum.
Quòd ſi † vſq; ad tertium diem ſine cibo permanſerit, dum tertianæ acceſſionis ſuſpectas præterit — † *In tertia die*
horas: nihilq́; effatu dignum priori acceſſerit febri aut fuerit imminutum, ſed quędam primę febris
exiguæ reliquiæ tantummodo procedant: atq; permaneant cum ariditate corporis & caliditate, quę
primo tactu mitis ſentiatur, in proceſſu verò temporis acris, mordax, atque arida manui ſe offerat:
huiuſcemodi febrem hecticam eſſe eſt exiſtimãdum. Maximum verò tibi atque indubitatum hoc
[...] f. 1. t. 3. B erit eius naturæ indicium, ″ ſi cibũ homini obtuleris eo tẽpore, quo maxime omnes horas ſuſpectas
[...] 32. a ſubterfugiſſe videtur: ſtatim enim hora vna aut duabus poſt acceptũ cibum quicunq; ægrotantem
tetigerint, alteram febris acceſſionem adeſſe opinabuntur. Nec deerũt, qui eos qui cibũ obtulerint
increpent, ꝙ haud in tempore dederint, ſed tunc cũ futura acceſſio erat: & ꝙ oportebat cibũ in lon-
gius tẽpus differre: & ꝙ annotatio tardius ſit ſubſecuta. Res autem nõ ita ſe habet: Omnibus ſiqui-
dem hecticis febribus hoc propriũ & inſeparabile adeſt indiciũ, allato cibo quidẽ caliditatẽ accen-
di: ac pulſum ad magnitudinem ac velocitatem augeri, ita vt incompreſſa annotatio facta videatur.
Voco autẽ annotationem incompreſſam, in qua neq; horror aliquis, neq; extremarum partiũ fri-
gefactio facta eſt, neq; veluti quædã dormitatio, neq; aliqua inſignis pigritia, aut omnino inæqua-
litas aliqua vel in caliditate vel in pulſu: adhuc autẽ magis neq; paruitas, neq; debilitas, neq; horũ
aliquid aliud, ſed quemadmodũ & cuicũq; alteri, ex cibo maior ſtatim ac velocior pulſus efficitur.
Fit quidem aliqñ & in quibuſdã febribus alijs incompreſſus aſcenſus, atq; hac quidem ratione nõ
videretur febrium hecticarum proprius & inſeparabilis caſus. At non parum differt, ſi vniuerſum
horum indiciorum aceruum inſpexeris: in omnibus ſiquidem febribus alijs huiuſcemodi introitus
præter cibum aſſumptum fiunt incompreſſi: in febribus autem hecticis res omnino contrario mo-
C do ſe habet, neque penitus fit aliqua annotatio in tempore aliquo, ſed eſt vna febris continua, ſicuti
quę proprio nomine ſynochus appellatur: At illa quidem quandã veluti flãmam plurimam admo-
uenti manum habet occurſantem, præter id ꝙ pulſus in ea maximi ſunt, celerrimi, ac frequentiſſi-
mi: In hecticis autem febribus, neq; multa occurrit caliditas, pulſusq́; tanto minores, rariores, ac tar-
diores ſunt ijs qui in febribus ſynochis appellatis exiſtunt, quãto etiam caliditas minor exiſtit. Cõ-
mune eſt itaq; omnibus hecticis febribus, ꝙ puſillæ ac ſemper à principio vſq; ad extremum finẽ
ſunt æquales. Proprium autẽ ijs quę tabi affines ſunt, eſt ſiccitas: Qm̃ ſine ſiccitate ſæpius hecticæ
febres conſiſtunt, cum non tranſmutantur ad tabem, quemadmodum multis hoc tẽpore in magna
peſtilentia contigit. A ſynochis igitur differunt, vt diximus, hecticæ febres. Ab alijs quæ incom-
preſſas habent annotationes, hoc maxime differunt, ꝙ compreſſio aliqua omnino illis adeſt cum ci-
bum aſſumpſerint in acceſſionis principio: in hecticis poſt cibum aſſumptum veluti quandam cõ-
preſſionis expertẽ annotationem fieri contingit, quæ non eſt, vt paulo antè diximus, annotatio. De-
cipit autem eos qui circa huiuſcemodi non ſunt exercitati ob caliditatis multitudinem, ob magni-
tudinem pulſuum ac velocitatem. Manifeſtius autẽ die ſequenti hæc febris agnoſcetur, ſi diligen-
tius obſeruauerimus, quouſq; poſt aſſumptum cibũ in caliditate ac pulſibus alteratio facta perdu-
D rauerit. Nam quæcunque conſpectui ſunt obuia, eouſq; manifeſte alterata apparebunt, donec ex ci
bo digeſtio atque appoſitio cordis ſiccitatem humectauerit: deinceps ad priſtinum habitum reuer-
tentur, in quo, anteꝗ̃ cibus aſſumeretur, conſpiciebãtur. Si igitur alio in tempore cibo refeceris, eo
qui ſequitur die, ac rurſus die ſequenti, in tẽpore pariter diuerſo quod aio fieri videbis, caliditatem
ſcilicet ex cibo adauctã, pulſus autẽ vt diximus alteratos. Id enim eis cõtingere videtur, quod in cal-
ce ac lapidibus calefactis: ſi enim aquam frigidiſſimam infuderis, multo calidiores ſentiuntur, nu-
triente, vt videtur, in ipſis humida ſubſtantia aridam caliditatem. Sed quæ'nam ſit huius rei cauſa,
naturæ rationum ſtudioſos inquirere oportet: ꝙ autem ita fiat, cuicunque volenti ediſcere licet. Si
enim intra manus recipias calcis glebam, eiuſdem paruifacies caliditatem, quam neq; ſenties: ꝙ ſi
ad terram deponas, atque aqua perfundas, videbis quàm primum vehementer calefactam atq; ita
feruentem, ſicuti lebetes, qñ ingenti adhæſerint flãmæ: vapores etiam non paucos ab ea efferri con-
ſpicies: ꝙ ſi etiam tangere auſus fueris, facile ex hoc deuri continget: adeo ſi ad ſenſus iudicium re-
feratur, humida caliditas vires habet non parum quã ſicca euidentiores. Siccam verò in hecticis fe-
bribus eſſe caliditatem, quas tabes conſequitur, hoc conſtat argumento. Nullus eorum qui habitu
corporis præditi ſunt humidiore, ſtatim ab initio huiuſcemodi febre correptus fuit. Sed, quicun-
que ſunt natura ſicciores, ac præſertim ſi vnà calidam habuerint temperaturam, vitamq́; elegerint

in laboribus, vigilijs, ac curis, victuq́ꝫ pauco, hos ſtatim ab initio ſolet hectica febris inuadere ex ira, E
vel triſtitia, ac magis æſtate, ſtatuq́ꝫ temporis calido & ſicco, ac loco præterea conſimili. Terminus
autem earum principij eſt, quando eo tempore, quo ſolent ephemeræ febres in integram quietem
deſinere, præter quàm quòd illis nihil tale euenit, ſiccitas iam manifeſte intenditur: tunc enim pri-
mum febrem euadens ephemeram, tranſcendit ad hecticam. Alter verò cuiuſdã veluti ipſius aug-
menti atqꝫ integræ perfectionis terminus eſt tertiæ diei acceſſio. Si enim vt paulo antè dicebamus,
neque altera acceſſio superuenerit, neque ægrotus ſine febre fuerit, adaucta inſuper ſiccitate, tunc
proculdubio hic hectica febre laborat: quæ progreſſu temporis cito ad tabidam conuertetur, niſi
bene curetur, Terminus autem permutationis eius ad tabem eſt, quando primum pulſus debilis ſi-
mul ac durus fiat: ſtatim verò & paruus neceſſariò hic idem eſt, & frequens: non tamen propterea
febris eſt tabida, ſed ob id potius, quoniã debilis ac durus exiſtit: debilitas ſiquidẽ vehementem ſe-
quitur cordis intemperiem, durities autẽ ſiccitatem. Si igitur huiuſcemodi affectus cor occupaue-
rit, hinc febre tabida neceſſe eſt animal laborare. In eandem verò incidunt febrẽ ex ardentibus atqꝫ
acutis febribus plures qui recte curati non ſunt: ac præſertim qui cũ aquæ frigidæ potu indigerent,
præter id ꝙ eam nõ biberint, nullum aliud refrigerans medicamen thoraci ac præcordijs appoſue-
runt. Si verò, cum omni huiuſcemodi auxilio caruerint, cataplaſmata etiã ex artomelite, quorũ nũc F
plurimus eſt vſus, vltra modum adhibuerint, his expeditum eſt iter ad tabẽ, ſiue ſimpliciter febrici
tauerint, ſiue ex hepatis aut ventriculi inflammatione. Maxime enim horum viſcerum inflamma-
tiones, ſi non recta cura adhibeatur, inſequuntur tabes adeo, vt plerique exiſtimauerint eas nulla ex
cauſa alia generari: quos latet neutrum iſtorum, ac nullum præterea ex viſceribus aliud, neque tabẽ,
neque vllam omnino hecticam febrem efficere prius, quã, vt dictum eſt, cor patiatur. Aduenit au-
tem ipſi cordi hæc paſſio, non nunquam quidem ex ſe ipſo, ſicuti in excandeſcentijs vehementi-
busq́ꝫ triſtitijs ac diuturnis: non nunquã verò ex ardentibus febribus: aliquãdo autem ex pulmonis
ac thoracis affectibus, ac præſertim ex ſuppurationibus & phthiſi: ſicut autem ex his, ita ex hepate
ac ventriculo, atque vt ſimpliciter dicamus, ex omnibus diuturnis inflammationibus, quæ nobilio-
res partes occupauerunt adiũcta totius animalis ac præſertim cordis ſiccitate. Ego quidem vidi ex
laxioris inteſtini, Græci colon appellant, inflammatione diuturna tabidam febrem fuiſſe ſecutam:
Itidem ex ſimilibus ſtomachi veſicæ ac renum affectibus: Nec minus à tali febre non nulli ſunt ca-
pti, qui dyſenteriam patiebantur, cum ſcilicet inteſtina inflammatione laborarent: ex lęuitate etiam
inteſtinorum & longo profluuio (alterum græci lienteriam, alterum diarrhœam, appellant) cum
ſcilicet vel ab initio ſtatim vel progreſſu temporis febricula inuaſerit, tabidæ febres conſequuntur: G
Et, vt ſimpliciter dicam, quando præexiccatum cordis corpus febrilem caliditatem, quę cum diffi-
cultate amouetur, acceperit. Quare & cum arteriæ circunſtantibus partibus calidiores ſentiuntur,
maximum ſunt hecticarum febriũ indicium: ſiquidem hoc illis, nequaquam alijs aduenit in febri-
bus: Adhuc autem manifeſtius hic aduenit caſus, cùm ſunt loti, aut quouis alio modo elaxati, ita vt
aliqua profluat humiditas, ac caliditas efflet: tunc enim alijs partibus omnibus calor percipitur mo-
deratus, vbi calor ita expirauerit: qui verò in arterijs exiſtit, nihilo minor quàm antecedẽs ſentitur.
Eſt verò eius manifeſtus ſenſus, cum ſe pulſus attollunt, qui neqꝫ ipſi in talibus perſpirationibus
permutantur, ſed continue in eodem ſtatu perſeuerant. Cùm igitur ſola per ſe ipſam conſiſtit he-
ctica febris, perſpicua eſt, ſiue ſimpliciter hectica ſiue etiam ſimul tabida extiterit.

De Dignoſcenda Hectica, cui Putrida Febris coniungatur. CAP. 10.

ALteri verò aſſociata iam difficilius cognoſcitur, Sicut quæ nuper cuidam mulierculæ conti- A.l.4.f.
git, cuius acceſſio non die tantum, ſed etiam nocte manifeſte fiebat. Latebat enim tabida fe- c. 1. 432.
bris omnes medicos, quibus eiuſdem curatio fuerat demandata, vt qui arbitrarentur neque princi-
pium aliquod ſenſibile febribus hecticis ineſſe oportere, neque incrementum, neque cõſiſtentiam,
tanquam non poſſet eiſdem aſſociari altera febris ex humorum putrefactione proueniens. At nos H
ſtatim primis diebus in eadem muliere cognouimus. Vtraqꝫ enim annotatio, & quę interdiu & no
ctu fiebat, partes quidem breues acceſſionis faciebat: & ſæpius cum rore aliquo aut perſpiratione
vaporoſa ita manifeſte ſoluebatur, vt corpus in temperie poſitum tangentibus appareret: Signa au-
tem ex arterijs accepta, de quibus paulo antè ſermo habebatur, ſemper remanebant, cum neque ſi-
militer vt aliæ partes refrigerarentur, neque celeritatem aut frequentiam motus àmitterent. Quæ
igitur & aliàs à nobis ſæpius dicta ſunt, nunc & dicentur, ꝙ non oportet acceſſionum circuitus ac
ſimiles proportiones ſolum in febribus aduertere, ſed multo magis ipſius febris ideam: atqꝫ ex hac
ipſas dignoſcere febres, non aliter quàm homines ex propria forma cognoſcũtur. Sic & nos prima
die ſæpius febris ſpeciem cognouimus, nõ expectata aut triduana aut quartana aut quotidianà re-
uerſione. Sed de his quidem ſatis in ſecundo de criſibus libro dictum eſt.

Quibus Indicijs Ephemeræ Febres inuicem Diſcernantur. CAP. 11.

DIctum eſt autẽ nihilo minus eodẽ in libro, quo pacto febrium ephemerarũ differentiæ ſint cõ
gnoſcendæ. Scio autẽ me & hoc in libro fuiſſe profeſſum, de ipſis aliquid annotare: ſed cum
in memoriã reuoco, ꝙ pauca quædam dicenda ſuperſunt præter ea, quæ in eo libro conſcripſimus,
alia quidem ſuperfluũ exiſtimaui hoc in loco repetere. Hîc igitur ſola quæ in eo libro ſunt defecta
ſupplebo.

.f.1. t.1. 315.f A ſupplebo. Qui ″ itaque ex feruore Solis in febrem inciderint, his cutis magis ad caliditatē & ſqua-
lorem, quàm pulſus ad febrilem vergit diſpoſitionem: nam & minus ſitibūdi ſunt ijs qui æqualem
habent caliditatem: & quàm primum manus admouetur, in eis vigens calor percipitur. Contrà res-
ſe habet in ijs qui ex cute denſata atque adſtricta laborant, nam in ijs reaccenditur calor. At qui ex
feruore Solis ægrotant, ijs maxime caput deuri videtur, plusq; ex balneis frigidis vtilitatis ac dele-
ctationis recipiunt. Oculi quoque in ijs rubicundiores & calidiores ſimul cum ſiccitate videntur,
ſiquidem ſine grauedine ac deſtillatione laborant: nam hæc quibuſdam Sole deuſtis accidere con-
ſueuerunt: fitq; in eis caput non ſolum calidum, ſed etiam ſanguine plenū, adeo vt omnes venę quę-
cunque in oculis, & in temporibus, & in fronte, & in tota ſunt facie, ſupra modū extendantur. Hoc
etiam ſatis eos ab ijs qui ex humorum frigiditate febricitant, ſeparat. Nam & hi quibuſcunque ca-
put læſum fuit, grauedinibus ac deſtillationibus facile corripiuntur. Eorum verò non nullis febris
ſolam capitis diſpoſitionem conſequitur. Magna verò ex parte tunc ſ*olum febricitant, quando to- * Al. magis.
tum corpus ſupra modum alſerit vel caluerit. Eſt verò minus calida cutis ijs qui frigiditate febrici-
tant, corpusq; ijs maiorem pręfert tumorē, nullus in facie ſqualor, qualis his qui ex Solis feruore fe-
bricitant ſine plenitudine capitis. Magna verò parte his omnibus ſolet caput repleri, niſi quis ex-
B quiſite purū atq; materię inutilis expers corpus habuerit: ſolis ſiquidem his caput calefieri cōtingit
ſine aliqua plenitudinis noxa. Illud tamen aliquādo vſu euenit, vt plurimis calor deuſtum occupet
totum caput, quāuis nulli plenitudini obnoxiū. Hæc igitur diſpoſitio ab altera quæ ex frigiditate
conſiſtit, manifeſtiſſime differt: At quæ plenitudinem habet adiunctam, non facile diſcerni poteſt,
vt quę & cum deſtillatione & cū grauedine aſſiſtat: qui etiā affectus frigefactis adueniunt. At, quē-
admodum diximus, ſqualor atque ingens cutis caliditas, ac quæcunq; alia diximus nuper, propria
ſunt eorū quos feruor Solis deuſſit: de quibus in methodo curādi plenius dicetur, & vnà de his om-
nibus febriū ephemerarū differentijs: Quarum dignotiones, cū in ſecundo de criſibus ſatis à nobis
fuerint explicatæ, alterā hoc in loco explanationē non expoſtulant. Sed hic finē ſermonis faciemus:
atq; omniū deinceps quæ ex humorum putredine febres accenduntur, differentias aſſignabimus.

GALENI DE DIFFERENTIIS FEBRIVM
LIBER SECVNDVS

C Nicolao Leoniceno Vicentino interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Agit de Differentijs Putridarum Febrium, ac de Morbis qui ex
Humorum Defluxione generantur.

*Singulas Putridas Febres Proprias ſibi ipſis Cauſas determinare, Neque ab
vna Flaua bile fieri omnes poſſe.* CAP. I.

AT illud ſupereſt, vt febriū differentias quæ in humoribus accēduntur percur-
ramus, ſi hoc vnū antea admonuerimus, nō ſufficere ad generationē febrium,
ſicuti multi opinantur, ſi ſolū amara bilis, quā non nulli pallidā, nō nulli flauā
appellant, aucta fuerit ac exuperarit. Sic.n. omnes qui morbo regio laborant,
A.1.4. C.1.4. maximis laborarēt febribus: in eis ſiquidē huiuſcemodi humoris magna in to
to corpore copia redūdat: non tñ febricitant, niſi aliqua alia acceſſerit cauſa, de
qua paulo inferius dicemus. Abſurdū etiā putare in quartanis & quotidianis
D febribus, quę exquiſitæ ſunt tales, aceruatā eſſe bilē amarā non ſecus quàm in ter-
tianis, ac febribus quæ {ab incēdio} cauſi appellant. Nā ex aduerſo in quotidianis febribus atq; quar-
tanis, neq; vomitus bilioſi, neq; ſudores, neq; vrinæ, neque deiectiones aliqua veſtigia amaræ bilis
oſtendunt, præter id quod neq; aliquid ex ijs quæ anteceſſerunt aut ſimul adſunt, eiuſdē humoris præ-
.f.1. t.2. bet teſtimonium. Nam Tertianæ ″ quidē febres magna ex parte in corporibus fiunt, in quibus na-
16.c turalis Habitus bilioſior eſt: atq; in Conſiſtentium ætate, quæ omniū bilioſiſſima eſt: Tempore etiā
æſtiuo præ cæteris, in quo huiuſcemodi humor dominatur: in Locis præterea, quæ calidā atq; ſiccā
habent temperaturam: ac in ſimili Aeris ambientis qualitate: Vita etiam non ocio atq; quieti dedi-
ta, ſed laboribus, curis, vigilijs, Solis incēdijs, & ciborum parcitati aſſueta, eorum præſertim calido-
rum atq; ſiccorum: Vſus præterea medicaminū calefacientium atq; exiccantiū immodicus febres
tertianas facile affert. Contrà verò Quotidianæ febres naturis, in quibus Pituita ſuperfluit, ſunt fa-
miliares: atq; ex omnibus anni diuerſitatibus in Hyeme præcipue generantur: atq; omni Tempo-
.f.1. t.2. rū ſtatu frigidiori atq; humidiori: in ætate Senili ac puerili: in Locis frigidis atq; ″ humidis: Vitaq;
425.h ocioſa, quā crapulæ comitantur: ac tū pręſertim cum poſt cibos balneis vtuntur: ac multo etiam ma-
gis, cum ipſi cibi naturā pituitoſam habuerint. Neq; etiam hi amaram euomunt bilem, neque per
ventrem inferiorem aut vrinam aut ſudores excernunt, quod in febribus contingit tertianis: Hæ ſi-

quidem flaua bile putreſcente fieri conſueuerunt:at quotidianæ ex pituita: Quemadmodū Quar- E
tanæ ex atra bile,originē habent:ſic igit̄ & Corporum naturā ſequūtur ad atrā bilem procliuē: atq;
ex ætatibus,Declinantē: ex anni verò tēporibus, Autumnū: ſic & reliqua oīa quæ his proportione
reſpondent,vt Cibi potuſq; ac victus vniuerſus frigidus ac ſiccus tēperamento, quartanis febribus
originē præſtant. Quare & rigor qui ipſas antecedit,haudquaquā ſimilis eſt, at in Tertianis quidē
cauſam à qua prouenit,rei quodā modo pungentis ac ferientis ſenſum repræſentat:in Quartanis au-
tem veluti refrigerantis. De ea autē quæ eſt rigoribus forma in libris de cauſis accidentium abundè
expoſuimus. Vbi " etiā eiuſdem generis febrium diximus differētiam, ꝙ ex ipſis quæ quidem ſunt A.l.4.f.
intermittētes (ita enim appello quæcunq; ad ſenſibilem infebricitationem perueniunt) ortum ha- c.1.416.
bent ab humore febrē generāte,qui per omnes corporis partes ſuo motu defertur: in Cōtinuis autē
humor in venis cōtinetur incluſus: de quarum dignotione in ſecūdo libro de criſibus tractauimus.

Communes Differentiæ Febrium Simplicium Putridarum. *CAP. 2.*

INtermittentiū igitur tres ſunt omnes numero differētiæ,quotidiana,tertiana,& quartana: quo-
tidiana quidem ex pituitæ putredine:ex vtriuſq; verò bilis,flauæ quidem tertiana,nigræ autem
quartana.Continuarum " autē quæ ex flaua bile proueniunt duplex eſt ſpecies, Altera earum quæ A. ibidem
{à continuo feruore,} ſynochæ appellantur: quarū vniuerſum tēpus in vna cōſumitur acceſſione, F 417.d
quæ à principio vſq; ad finē pertingit:Altera earū quæ idem cū genere nomē ſortiūtur,& continuæ
appellant̄,atq; in pluribus particularibus circuitibus cōtinētur.Earum igitur quæ Synochæ dicun-
tur,tres ſunt oēs numero differentiæ:nā Quædam earum à principio vſq; ad finem æquales perdu-
rant:Quædā paulatim augētur:Tertia ſpecies paulatim decreſcit. Vnde & nō nulli primas quidē
homotonas atq; acmaſticas,hoc eſt in eodē ſtato & vigore perſeuerantes nominarūt: Secundas ana-
baticas atq; epacmaſticas, hoc eſt aſſurgentes atq; inualeſcentes dixerunt: Tertias autē paracmaſti-
cas,hoc eſt decreſcentes appellarunt. Continuarū verò duæ ſunt primæ differentiæ, Non nullarū
quidē quæ ſingulis tertijs diebus inualeſcunt: Aliarū verò quæ die intermedio alterā faciunt acceſ-
ſionē.Hæ igitur nullū præcipue obtinent nomen: At quæ tertio quoq; die inualeſcunt, ego quidē
nominare conſueui tritæophyes,hoc eſt tertianarū naturā referentes: non tñ prohibeo quin pro ſuo
quiſq; arbitrio alterū eis nomen imponat,modò rerum obſeruet differentiā. Alia ſiquidē eſt diffe-
rentia cū ad infebricitationē terminantur:Alia cū in declinationem febrilē deſinūt eæ, quæ per ter-
tiā diem febres accenduntur:eſt præterea Alia febris natura quæ in medio acceſſionē facit.Nullam
tñ ex his hemitritæū voco:non veto autē ſi quis velit ita nominare, modo hoc tantū ab eiſdē obſer-
uetur,vt nullā febris ſpeciē prætermittant, ſed omnes deinceps quemadmodū ego nunc inſtitui re- G
cenſeantur.Nā quæ & in die intermedia faciunt acceſſionē continuæ febres, Non nullæ quidem in
quotidianarū figura progrediuntur,duas inuicē acceſſiones " ſimillimas facientes: Non nullæ verò A.l.4.f.
duas diſſimiles habentes,primæ quidem tertiam omnino ſimillimam obtinent,ſecundæ autē quar- c.1.416.g
tam,in figura duarum tertianarum progredientes. Hæ igitur ex bilioſo magis,alteræ verò quæ ſin-
gulis diebus ſimilem acceſſionum faciunt,ex pituitoſo magis,humore conſiſtunt. Eſt & Tertium
genus febrium continuarum,quæ raro tamen eueniunt, quarum acceſſio in figura quartani circui-
tus progreditur,neque in infebricitationem terminatur. Sicuti autem febris tertiana aliquando fit
duplex,aliquando triplex:ita & hæc non modò duplex,ſed etiam triplex euadit.Hæ quidem febriū
complexiones tractationis quæ eſt de typis (id eſt febrium figuris) propriæ ſunt.

De Exquiſita Tertiana Febre dignoſcenda. *CAP. 3.*

QVæ autem ex humoribus ſimplices febres accenduntur,tot numero ſunt quot nuper à nobis
ſunt explanatæ. Ex earum autem commiſtione, aliæ quædam generantur, de quibus dein-
ceps dicemus,ſi prius his quæ ſimpliciter conſiſtunt,quod deeſſe videtur,adiunxero: Quòd
videlicet quæcunq; febris exquiſitam ſimplicitatem ſeruauerit, formam vnam quandam veluti re-
gulam obtinet eorum quæ nunc ſunt à nobis dicenda: quæ verò aliquo modo ab iſta defecerit, tan- H
tum etiam à febrium ſimplicitate recedet. Nā quæ ex flaua bile per " ſenſibiles corporis partes de- A.l.4.f.1
lata oritur febris,cum rigore vehemēti inuadit,atq; cauſodes eſt: & bilis vomitibus, aut eductioni- 36.423.
bus,aut ſudoribus,vel.ſ.ex horum quibuſdam vel omnibus ſoluitur. Huius febris acceſſio duode-
cim ad ſummum horarum æquinoctialium ſpatio finitur, eandemq; tertianam exquiſitam appel-
lamus: quæ in temperatura laborantis bilioſa, & tempore anni & ſtatu ac regione & victu calidis
& ſiccis conſiſtit. Diximus autē & paulo prius alia omnia, quæ ad eius generationem conueniunt.
Breuior eſt autem ſæpe prædicto ſpatio temporis acceſſio, in eo quod magis ac minus plurimā ha-
bens differentiam,aut propter quantitatem videlicet & qualitatem ipſius bilis, aut propter laboran
tis vigorem, aut propter præſentem eo tempore corpori patienti diſpoſitionem. Nam multa bilis
quā ea quæ pauca eſt,longiorem affert acceſſionem:tenuis autem quā craſſa,breuiorem: Sic & vi-
gor maior quidem breuiorem, imbecillior verò longiorem: Corporis autem diſpoſitio rara quidē
breuiorem,denſa verò lōgiorem. Tempus autem in hac febre intermiſſionis,nullum habet humo-
ris putreſcentis ex pulſu perceptibile indicium in die aut in nocte, quæ conſequitur acceſſionem:
Cum verò parūper ſuccenditur, vix agnoſci poteſt in primis diei aut noctis ſubinde ſequentis par-
tibus:manifeſtius autem iam circa finem eiuſdem diei vel noctis: adhuc verò manifeſtius proxima

quæ

A quæ antecedit videlicet acceſſionis diem vel noctem: In illa verò iam ſignum euidens apparet, ac multo etiam magis acceſſione iam incipiente: atque adhuc plus iam inualeſcente febre: cùm verò iam conſiſtit, minus quàm cum augebatur: multo verò minus, vbi iam declinat. Huiuſcemodi febrem, ſi appellare libuerit exquiſitam tertianam, nomine vteris antiquo: ſi minus, mihi ſaltem liceat manifeſtioris doctrinæ gratia ita nominare.

De Quotidiana Febre. CAP. 4.

A.l.4. f.1. t.2. 4.[417.d] EST aũt & altera exquiſitæ ſimplicitatis febris, quæ ex pituita putredinoſa ortũ habet per ſentiẽtes corporis partes à natura detruſa. Incipit autem ab extremorũ frigefactione, atq; horrore potius q̃ rigore: ac cum difficultate accenditur calor: ac longum conſumit tp̃s, dum inualeſcendo peruenit ad ſummum. Qm̃ verò is ex quo conſtituit humor frigidus eſt, & humidus in temperatura, lentus aũt ac tenax in cõſiſtentia, idcirco ægre accẽditur, ac tarde mouetur, ſæpiuſq; in foraminibus retinet. Opprimit aũt atq; aggrauat aliq̃n virtutẽ: Hinc inæquales, ac debiles magis, paruoſq; efficit pulſus & in inuaſionibus, & in primis incrementorum partibus. Fiunt aũt & in bilioſa febre in acceſſionũ principijs ſinguli quos diximus circa pulſus affectus, at in illa ſtatim deſinunt tum alia, tum inæqualitas, quæ plerunq; tali febre inuadẽte non adeſt: ac poſtquã ceſſauerit rigor, non multo B poſt calor accendit, veluti ignis effulgens puruſq; omnis fumoſæ fuliginis expers. At pituitoſi humoris caliditatem igni fumido in lignis viridibus accenſo non male aſſimilaueris: idcirco paruæ in eo vacuationes: & acceſſionis ſpatium longius producitur: neque intermiſſionis tp̃s eſt adeo, vt in tertiana ſyncerum, ſed humoris putrefacti ſemper in calore & pulſibus ſeruat indicium. Manifeſtiſſimè aũt & in hac febre in inuaſionibus atq; incrementis acceſſionũ, ſignũ putrefactionis apparet. Attamen cum exquiſite ſuã naturam ſeruauerit, pleriſq; videtur purã intermiſſionem habere. Et nos quoq; hoc idem non rarò fatemur, cum nimium diligens ſermo fuerit intempeſtiuus. Hæc aũt naturas conſequitur corporum, & tẽpora, & loca, & ſtatus, arteſq;, & victus rõnem, aliaq; oĩa pituitæ conſentanea. Singulis aũt diebus accendit, q̃uis minus calida ſit q̃ tertiana, q̃ bilioſa eſt. At illa cũ & humorẽ hẽat accenſioni opportunũ, & facilè ſubinde propter ſubtilitatẽ quicquid ex eadem efferbuerit, totũ in acceſſione expurget, ad puriorẽ quandã infebricitationem terminare vr̃, poſtq; acceſſionẽ breue aliquod putridæ caliditatis veſtigiũ relinquere: Quæ aũt ex pituita febris accenditur, in acceſſionũ declinationibus integre non expurgat, neq; parũ relinquit eius, quod veluti ſuccendi vr̃: hinc ergo eius intermiſſio longè deterior, ac ſecundæ acceſſionis feſtinantior eſt inuaſio.

De Quartana Febre: & Quòd Rigor non nunquam Sine febre perſentitur. CAP. 5.

.ibidẽ. c.61. 19.c.d C TErtium febriũ intermittentiũ genus eſt exquiſita quartana, q̃n ex ſolo atræ bilis humore generatur, qui frigida ac ſicca conſtat temperatura. Succendit aũt paulatim veluti lapis aliquis, aut teſta, aut os, aut tale aliquod huiuſcemodi corpus frigidum & ſiccum. Vbi verò aliqua ex eo flãma fuerit accẽſa, nihil fumidũ aut ſemicõbuſtũ in acceſſione relinquit. Atq; idcirco in hoc humore copioſiores ſunt euacuationes q̃ in pituita: atq; intermiſſio exquiſite pura vr̃, qm̃ & hîc quicqd atræ bilis fuerit accẽſum, exhauritur atq; diſpergit. Idcirco & in eis talis eſt rigor, qualis ijs qui vehemẽti gelu frigeſcunt, haudquaq̃ ei ſimilis, qui à Sole peruſtis, aut laſſis, aut ex medicaminibus aliq̃n ca[...], & cùm ſuper vlcera ponuntur mordentibus, fieri conſueuit. Neceſſe eſt aũt hãc febrẽ antecede[r]e, quæcunq; atrã aggregãt bilem in vitæ exercitijs, ac totius victus rõne, & temporis ſtatu, & parte anni, ac regione: ſic & laborantis naturã & ætatem atra bile abundare. Huius autem febris acceſſio temporis ſpatio eſt ſimilis tertianæ: non nunq̃ & longior, cum adhuc exquiſita perſeuerat, vt quæ ex frigidiori humore conſiſtit. Eadem verò in hiſce febr[i]bus atq; alijs oĩbus eſt cauſa quæ differẽtiã facit longitudinis acceſſionum, quemadmodũ paulo antè diximus in exquiſitis tertianis, ex multitudine humoris, ac qualitate, vigore inſuper atq; imbecillitate potentiæ, ac præterea ex ipſius ægrotantis diſpoſitione diuerſitatẽ aſſumens. Nã & alia omnia proportione reſpondent ijs quæ ex ama-D ra bile accẽduntur. Si igit̃ neq; putreſcat, neq; vehementer per partes ſentiẽtes deferat̃ atræ bilis humor, nunq̃ efficiet quatriduanæ exquiſitæ circuitũ. Et quidẽ regij morbi paſſionibus, diuturnæ & melancholicæ ſplenis imbecillitates & colores in toto corpore fœdi correſpondent: herpetibus etiã atq; eryſipelatibus quæ ex flaua bile conſiſtunt, cãcri & phagedænæ. Neq; in his verò, neq; in melãcholijs neceſſario febricitãt, niſi prius atra bilis putrefiat: ſemper. n. ſuis natura viribus vtẽs, quicquid optimũ fieri cõtigerit, ijs quæ alunt̃ partibus, aſſimilare: quicquid verò alienũ, excernere conat̃. Quod ſi aliq̃n ob craſſitudinẽ, aut multitudinẽ, aut tenacitatẽ materiæ inutilis, aut aliq̃ meatuũ obſtructionẽ, aut pp ſui imbecillitatẽ, totũ quod eſt vitiatũ nequeat expellere, neceſſe eſt, vt ſi id diutius in animalis corpore perdurauerit, corrumpat̃. Neque. n. fieri põt, vt aliquis quiſpiã ex humoribus talis permaneat, qualis erat ab initio, nedũ qui ita deprauatus, vt naturæ cultũ non amplius ſuſcipiat: ſed alterum oĩno ſequit̃, vt. ſ. cõcoquatur, apponat̃, atq; aſſimilet̃ ſolidis partibus animalis: aut corrumpatur, & putrefiat. Sic. n. ijs qui morbo regio atq; atræ bilis paſſionibus infeſtantur, q̃n bilioſi humores ſuperabundantes diutius corpus obſederint, febres ſuperueniunt. Sæpius etiã aũt hepatis aut ſplenis affectus attulit febrẽ, q̃n. ſ. hæ quas diximus nuper paſſiones, aut ex inflãmatione, aut obſtructione cõtigerint. Eadem quoq; rõne & in pituitoſo humore redundante non accẽditur febris, niſi prius putruerit. In hoc autẽ viſum eſt ſæpius id quod antiqui impoſſibile arbitrabantur:

eſt

eſt autem hoc, Sine febre rigor, quod non nullis quidem accidit ſemel: non nullis autem per vices E interpollans multorum ſpatio dierum: vel à principio vſque ad finem continuatur: aut videlicet eſt ita omnino exiguus, vt neq; adeſſe videatur, cùm ſe quieti tradiderint, ſed cum moueri cœperint tunc demum eum ſentiunt: aut tantam vim habet, vt ſit etiã ſine motu moleſtus. Sed qñ huiuſmodi in tempore humor putruerit, non modo rigent, ſed etiam febricitant. At quæ tales ſequitur diſpoſitiones febris, eſt valde diuturna & difficulter ſolubilis in quotidianę figura progrediens.

De Febre Hepiala, ac de Pituitæ Generibus. CAP. 6.

EX hoc igitur genere eſt & febris ea quæ proprie vocatur hepiala, qñ ſimul febricitant & rigẽt, atque eodem tempore in toto corpore vtrunque ſentiunt affectum. Archigenes quidem nulli id nomen vnquam alteri rei accommodari arbitratur, niſi huic febri tantummodo: videntur tamen & Attici quidam, eum etiam rigorem qui febrem antecedit, ita nominare. Vitreum verò huiuſcemodi humorem Praxagoras videtur vocare: Iuniores aũt, è quorum numero eſt Philippus, ſimpliciter crudum, nullũ aliud nomen adijcientes, vt exquiſitius diſtinguant. Eſt aũt & ipſe ſpecies quędam pituitæ, vt qui ſatis frigidus & tenax ſit: quicunque. n. frigidus atque humidus humor exiſtit, ad pituitæ appellationem reducit, ſi ‖ Hippocratem omnesq; non modo priſcos medicos, ſed alios ẽt Græcos in nominibus imitari velimus: Prodicus ſiquidem in libro de hominis natura in hoc no- F mine præuaricat, ab admirabili quadam etymologia perſuaſus. Sed hoc tp̃s non ſuadet ad huiuſcemodi diſputationes ſermonem diuertere, cùm alterum eiſdem tractatum addixerimus: quare rurſus ad propoſitum reuertamur. Quicunque humor natura frigidus atq; humidus fuerit, hunc nos pituitam appellamus, tu verò ſi libeat ſcindapſon nomines: adeo eſt mihi parua nominum cura. At non te lateat plures eſſe huiuſcemodi humoris differentias. Vna ſiquidem eius eſt ſpecies frigida adeo, vt cum loco calido obſtruitur, dolores maximos excitet: ſæpiusq; multa laxioris inteſtini incõmoda, hoc humore acuti clyſteris vi euacuato, ſtatim ſedari contingit: hic verò humor vitri liquefacti ſimilitudinem gerit. Eſt & alia pituitæ ſpecies, quam pleriq; cũ ſcreatu expuunt, ſenſibilem habens dulcedinem. Liquet aũt ꝙ hanc exquiſite frigidam non contingit eſſe, ſi quidem eorum meminimus quę in libris de ſimplicium medicaminum facultate diximus. Eſt & tertia alia pituitæ ſpecies, quæ expuentibus videtur acida: eſt aũt minus frigida q̃ vitrea, magis verò q̃ dulcis. Sicuti″ & altera ſpecies eſt ſalſa, aut propter putredinem, aut propter ſalſæ ſeroſæ humiditatis miſtionem: Ex qua ſi quos febricitare contingit, ſuperueniente acceſſione non rigent, ſed tantummodo horrent. Acida″ verò ac vitrea, ſi per ſentientes corporis partes deferatur, ſine febre rigores generat: Quòd ſi modica aliqua in ipſis fiat putrefactio, febrem hepialam appellatam inducit: Quòd ſi vehementius G putreſcant, rigor″ quidem antecedit, febris verò ſequitur ſuperata frigiditate à multitudine caliditatis, adeo vt dum febris inualeſcit atq; conſiſtit, minime ſentiat. Forte aũt & vitrea pituita acidæ qualitatis eſt particeps: Adeo vt eius differentiæ tres ſint numero vniuerſæ, acida, dulcis, & ſalſa. Minime verò dulci pituita putreſcente febrem rigor antecedit. Quiſpiam verò fortaſſis neque ſimpliciter neq; à ſimplici cauſa huiuſmodi febres fieri arbitraretur. Siquidẽ totum id quod ex pituita putreſcit, febrem accendit: reliquum verò quod non dum putreſcit, cuius cauſa rigeſcunt, non eandem habet cum putreſcente qualitatem. Si igitur ab hac quidẽ rigor, à putreſcente verò febris generatur, duplex ſemper aderit cauſa. Contingit verò & hîc febrem quidem ab altero cauſæ genere dicere fieri, rigorẽ verò vtpote alium à febre, ab altera, vt qui non ſit quod febris: Per febrem nanq; tertianã flaua bilis rigorem efficit ac febrem. Sed hæc quidem logicã magis habent quæſtionem.

in lib. de natu. hum. cõm. 1. t., 2. 1a. 31. h

A. l. 1. f. 1. d. 4. c. 1. f. 7. b

A. l. 4. f. 1. t. 2. c. 6. 418. a

A. ibidẽ. c. 42. 426. a

De Complexione Tertianæ Febris cum Quotidiana: ac de Semitertiana Febre. CAP. 7.

IAm verò tp̃s eſt vt ad propoſitum inſtitutum reuertamur. Si pituita putreſcens, ex qua febrẽ illam quæ ſingulis diebus acceſſionem facit, accendi dicebamus, miſceatur amaræ bilis humori ex quo tertiana gignitur febris, duplex iam cauſa ac diſpoſitio coniungeretur. Alter ſiquidem humor affert quotidie acceſſionem, alter verò tertio quoque die: itaque alter quidem dies duas habet ac- H ceſſiones, alter verò vnam tantummodo, niſi acceſſionum tempora in eaſdem horas conueniant: ſi enim conuenerint, fiet vna febris confuſa, quæ neque tertianæ neq; quotidianę exquiſitam formam præ ſe fert. Qm̃ verò vtriuſque febris duplex eſt ſpecies, Quatuor ex ipſis fiẽt complexiones: Vna quidem, in qua tertiana quotidianæ intermittenti cõmiſcetur: Altera verò, in qua tertiana quotidianæ continuæ coniungitur: Et tertia, in qua quotidiana intermittens tertianæ continuæ miſcetur: Quarta, in qua permiſcetur quotidiana continua tertianæ continuę. Harum verò nuper dictarum complexionum omnium duæ ſunt differentiæ: cum aliquando quidem in eandem horam acceſſiones occurrant: non nunquam verò diuerſis temporibus ſuperueniant. Sed hæ quidem cognitu faciles ſunt, niſi ꝙ aliqñ intermittens ignoratur ab inexercitatis ea rõne, quoniã ægrotus nunquam à febre liberatur. At formã acceſſionis inſpicere oportet, quemadmodum in ſecundo de criſibus plenius edocuimus: atq; inde, non aũt ex periodorum ſimili proportione, cognoſcere febrem. Supponatur. n. cuipiam acceſſionem incipere circa primã horã vnà cũ rigore, qui videtur pungere carnes laborantis: deinde vbi alia omnia tertianę febris indicia vſq; ad conſiſtentiã proceſſerint, poſtmodũ cum bilis vomitu atq; optimis ſudoribus declinare: ac iam nonam diei horam adeſſe: vnde ex totius acceſſionis motu coniecturari poſſimus hora vndecima ægrotantem, febris intermiſſionem habiturum,

A turum, talem videlicet qualem in periodis nominare conſueuimus: Dum verò in hac ſpe ſumus,
ſubito retineri ſudores, denſata ſcilicet tantummodo, vel etiam horreſcente cute: ac ſubinde prin-
cipium, aſcenſum, conſiſtentiam febris continuæ, qualis ex pituita accenditur, ſequi: Sic enim &
duplicem cauſam ac duplicem febrium ſpeciem cognoſcemus, miſta intermittente continuæ, quã-
uis nulla intermiſſio deprehendatur. Secundo etiam die ſperandum eſt hora nona acceſſionem fu-
turam. Quòd ſi expectationi noſtræ res ipſa reſpondeat, omnino etiam die tertia itidem febricitan
te adhuc ægroto, tertianæ febris acceſſionem hora prima superuenturam ſperabimus. Quòd ſi aut
preuenerit, aut tardior fuerit ea, quam ſecundo die circa horam nonam fore ſperamus acceſſionem,
aut tertio circa primam, non amplius diebus ſequentibus, aut nonam aut primam expectabimus
horam, ſed tanto prius ſiue poſterius, quanto in prima periodo ſimilitudo proportionis acceſſio-
nem aut tardaſſe aut acceleraſſe monſtrauerit. Quæ verò ex duabus febribus citius ſit finem habi-
tura, ex earum ſpecie & forma, atque ex acceſſionis prolixitate ac magnitudine, more præterea, ac
motu, & reditu periodorum prout celerior aut tardior extiterit, coniecturandum. Adhibenda in-
ſuper alia quæ ſuperuenerunt indicia coctionis, aut cruditatis morbi totius: ex quibus maximam
vim habent quæ in vrinis apparent: de quibus omnibus ſufficienter in libris de criſibus tractaui-
B mus. Si verò pituitoſa continua bilioſam intermittentem, quæ prima inceperit hora, non nona ſed
aut quinta aut ſexta apprehenderit hora, adhuc difficilior cognitio fit pleriſque his medicis, qui ta-
lem contemplationem contemnunt, neque ſcire curant an vna ſit ſpecies febris an duæ, & qualis nã
ſit vtriuſque natura: Vt verò qui nihil horum intelligant, non modo ignorant, quo pacto curare
oporteat has febres, quarum nullam habent notitiam, ſed neſciunt etiam vtrum die ſequenti ſuſpi-
candum ſit de hiſce horis ambabus, quæ in primo die acceſſiones attulerunt. Ego verò ſum mihi
conſcius, ꝙ ſæpius ex diuinatrice quadam arte potius quàm prænoſcendi ſcientia medicinæ pro-
pria, viſus ſum eiſdem coniectura aſſecutus futuræ acceſſionis inſultum. In hac igitur ipſa de qua
nunc agimus miſtione tertianæ cum quotidiana, vidi aliquando circa primam horam exquiſitæ ter
tianæ inuadere acceſſionem: in ſexta autem illius quæ à iunioribus medicis proprio nomine Cathe
merina id eſt quotidiana appellatur: ita enim vocare conſueuerunt eam febrem quę ſingulis diebus
accenditur, neque vllam habet intermiſſionem. Ego verò ſolitus ſum eandem febrem Amphime-
rinam continuam nominare: nam cathemerinon vocabulum nuſquam apud Græcos ſcriptum in-
uenitur: omnem verò rem quæ quotidie eodem fiat modo, amphimerinam vocant. Verùm, vt in-
quit Plato, non eſt habenda de nominibus cura, quibus tot ac tantarum rerum inueſtigatio propo-
C nitur. Vocetur itaq; manifeſtioris doctrinæ gratia, quæ quidem ſingulis diebus accenditur atq; in-
termiſſione finitur, amphimerina id eſt quotidiana ſimpliciter, nulla alia ſermoni facta adiectione:
Quæ autem intermiſſionem non habet, quotidiana continua dicatur. At liceat etiam ſi quis velit,
alteri a[illegible]ijcere, intermittens. Eodem modo in tertiana ſtatuatur: altera quidem eius differentia ſim-
plicite[r] [t]ertiana dicatur, aut tertiana intermittens: altera verò tertiana continua. Contingit etiam
[ha]nc ipſam ſine aliqua adiectione, tertianam ſimpliciter ita nominare, quod & ab aliquibus video
[obſer]uari. Sed non oportet de nominibus prolixius diſputare: ſed potius ad propoſiti noſtri inſti-
[t]utum reuertamur. Adoleſcens enim in quo factam dixi complexionem tertianæ cum quotidiana
continua, mane quidem in prima hora rigorem pati cœpit exquiſitæ tertianæ familiarẽ: aderantq;
alia omnia eiuſdem febris indicia vſque ad horam ſextam, & repentinus vomitus bilioſus, & mul-
tus: & ventris deiectio copioſa, & hæc ipſa bilioſa: & [illegible] ſudores, inter quos ſtatim homo con-
traxit ſe atque horruit: ac ſubinde incipiente annotati[one], pulſus erat paruus, inæqualis: Deinde
vſq; ad horam vndecimam cùm paulatim adhuc ſuccẽderetur, plura quidem ſigna habebat anno-
tationis propria, paucis tamen intermiſtis augmenti indicijs: Hinc verò vſq; ad quartam noctis ho
ram, febris certiſſime intendebatur: deinde quantum ſenſu percipi poterat, vſq; ad ſextã noctis ho-
D ram in eadẽ magnitudine perſiſtebat: mox iam manifeſtè declinabat vſq; ad diei ſequentis horam
quartam: In hac enim iam & contrahebatur, & annotationis ſigna oſtendebantur, frigidioribus fa-
ctis extremis eius partibus, paruoq; exiſtẽte pulſu: & iam ad veſperas vſq; intendebatur paulatim,
neq; horrorem, neq; inæqualitatem aliquam præ ſe ferens: deinde rurſus in ſummo conſiſtebat cir
ca quintam noctis horam: ſexta verò manifeſtiſſime cœpit remitti. Quòd igitũ tertio die hora ſecun
da quotidianam annotationem expectare oportebat, in ambiguo nõ erat, non tñ vtrum tertiana ean
dem horã eſſet ſeruatura, an non, ſatis conſtabat. Hora igitur ſecunda acceſſio ſuperuenit horrida:
quæ celerius ea, quæ in primo & ſecundo die quotidianæ continuæ facta erat, inualeſcens vſque ad
horã quintã, aliud rurſus poſt quintam horam fecit initium, in quo aderant omnia ſimilia ijs quę in
ſecunda hora contigerant accidentia: Hinc verò rurſus promptius inualeſcens vſq; ad horam octa-
uam, denuo in eadem horruit: ac paulo poſt rurſus accreſcens acceſſio expedite aſcendebat, adeo
vt hora noctis quarta iam ad ſummum peruenerit. Et quid aliud hoc erat quàm acceſſio exquiſiti
hemitritæi, duabus eadem hora inuadentibus febribus: quoniam quotidiana duabus horis cele-
rius, tertiana autem totidem tardius accedebat: adeo vt quicunq; facultatem haberet febrium figu-
ras agnoſcendi, tertianæ ac quotidianæ continuæ accidentia in vnum confuſa, manifeſtè depre-
henderet. Nam cum tertianæ inſultum rigor comitaretur, quotidiana autem ſine rigore inuaderet,

miſta

miſta ex vtraq; febris horrorem continuo afferebat, rem quidem rigore minorem, maiorem autem E refrigeratione, tantoq; hac ipſa maiorem, quantum à rigore magnitudine ſuperatur: adeo vt cùm ab vtroq; extremo æqua diſtet proportione, horror medius inter ambo rigorem ſcilicet & frigefactionem collocetur: quod quidem maxime fieri conſueuit, cum extremitates confundantur. Non ab re igitur inditum eſt huic febri nomen " hemitritæi id eſt ſemitertianæ. Nam ex quotidiana continua & tertiana intermittente tota eius natura confuſa, dimidiam partem vtraq; ex dictis febribus retinet. Sicuti igitur ſemiaſinus & ſemideus nomen tale ſortiuntur, ita & hemitritæus. Semiaſinus enim cùm ad eius generationem pro altera parte aſinus, pro altera equus, conueniant, ex vna ſemiaſini nomen accepit. Semideus dimidia quidem parte deus eſſe monſtratur, cùm verò alteram hominis habeat, hæc in nomine omittitur. Sic & hemitritæus dimidiam ſui ipſius partem habet tertianam, alteram autem dimidiam, quotidianam continuam. Duplex autem in ipſo generationis modus, Vel ſcilicet duabus in vnum tempus, quemadmodum dicebatur nuper, conuenientibus acceſſionibus, quia altera quidem preueniebat, altera autem differebat: Vel ſtatim ab initio ambabus inuicem confuſis. Quæ igitur fit in vnum tempus conuenientibus vtraque acceſſione, vnam tantummodo habet hemitritæę naturæ acceſſionem: Altera autem omnes à principio ægritudinis vſque ad finem, quæ maxime atque pręcipue ab omnibus febris hemitritæa appellatur. Sed de hoc F paulo poſterius à nobis dicetur propter Agathinum, atque Archigenem præſertim. In adoleſcente igitur, quem noſtra narratio ſuppoſuit, cùm tertia die huiuſcemodi acceſſio facta eſſet, quia in vnum tempus conueniebant ambarum febrium inuaſiones, quoniam quotidiana quidem duabus horis ſemper præueniebat, tertiana autem differebat, die quarta acceſſio Sole oriente inuaſit, formã exquiſitam pituitoſæ febris præ ſe ferens. Erat autem ſecundum proportionis ſimilitudinem quinta ab ipſa acceſſio circa decimam noctis horam principium factura, quoniam duabus ſemper horis celerius inuaſerit: bilioſæ autem febris acceſſio tertia ab initio die quinto hora quarta erat inuaſura, adeo vt inter duarum febrium initia ſex horarum ſpatium intercederet: quod & factum eſt. Nam circa quartæ noctis horam decimam inuadente acceſſione, quę febris pituitoſæ ſeruabat imaginem, atque hoc modo vſque ad quartam quintæ diei horam progrediente, vbi febris bilioſa mediocrem rigorem ſecum afferens eidem coniuncta fuit, miſtam ſubinde formam gerens acceſſio, bilioſæ ſcilicet febris ac pituitoſæ, ſequenti nocte circa horam octauam pituitoſa febris incipiens exquiſita ac ſola totam diem ſubſequentem ordine ſextam occupauit: Deinde cùm media nocte declinaſſet, aliud ſubinde eodem modo fecit initium: deinde cum reliquam dimidiam noctis partem vſque ad meridem diei ſeptimæ obtinuiſſet, poſtmodum iam veluti declinabat: At eandem exce- G pit tertiana, quæ cum rigore inuaſit, quemadmodum exquiſita tertiana inuadere conſueuit: atque cùm alia omnia ſecum eodem modo certiſſima afferret indicia, vomitus bilis inuexit, atq; alui excrementa bilioſa, & vrinas optimas, ac cùm iam aduefperaſſet breues quoſdam veluti ſudores: Adeo vt, quicunq; febrium ſpecies didiciſſet, ei apertè indicaretur eam remitti ac declinare, neque vltra vnam aliam periodum, aut ad ſummum duas, debere procedi: nam & in ea declinatione erat quies admirabilis, qualis antè viſa non fuerat, donec ad quartam noctis horam peruentum eſt: In illa etenim, febris pituitoſa quæ quotidie quidem acceſſionem faciebat, ſed duabus anticipabat horis, inuaſit: Cumq; totam noctem occupaſſet, ac totum deinceps diem, rurſus in ſecunda hora noctis octauæ aliud fecit initium: cumq; eandem pariter noctem totam occupaſſet, ſequenti die, quæ nona erat, declinauit. Eodem verò die circa horam octauam, quoniam duabus horis tardius inuadebat, futura erat tertianæ febris acceſſio: ſed tunc hora nona ſuperuénit, hoc ipſo etiam ſe declinare ſignificans: Sole autem occidente ei ſe aſſociauit febris pituitoſa more ſuo anticipando: Et cùm noctem illam obtinuiſſet diemq; ſequentem, hora decima diei decimæ iterum inuaſit: Deinde die vndecima rurſus hora octaua, exquiſite permanens pituitoſa: Deinde prima noctis hora tertianæ febris, quæ quatuor tardauerat horis, horrida acceſſio facta eſt: Deinde ſexta noctis hora aluus bi- H lioſa excreuit: ac quidem per vniuerſum corpus veluti ſudores exhalarant, poſt quos tota declinatio ferè ad infebricitationem peruénit: neque iam in ambiguo erat, quin tota febris tertiana omnino deſiiſſet: pituitoſa autem ſola remanſerat, quæ & ipſa iam remitti incipiebat. Hac igitur ratione die duodecima non amplius anticipauit acceſſio duabus, vt antea conſueuerat, horis, ſed hora ſeptima inuaſit: neque die decimatertia ſexta ſuperuénit hora, ſed illa etiam ſeptima hora inuaſit, quietem effatu dignam ac declinationem oſtendens. Quartadecima verò die eádem declinatio melior admodum ſucceſſit, ac hora nona acceſſio facta eſt: in vrinis autem erant inſignia coctionis indicia, ſolutionem ægritudinis in die decretorio ſuccedente futuram præmonſtrantia. Sed hoc præſentis ſermonis non intereſt niſi obiter dicere: Quòd verò ſæpius commiſcentur diuerſorum generum febres, & bilioſæ pituitoſis, & intermittentes continuis, quæ à multis medicis ignorantur, ſatis hic de quo nuper ſcripſimus, ægrotus oſtendit.

A.l.4.f.1.t. c.35.422.h.

De Dignoſcenda, Exquiſita & non Exquiſita Semitertiana, aduerſus Archigenem & Agathinum. CAP. 8.

SEd quoniam & de his ſatis dictum eſt, rurſus ad id redeo, de quo paulo antè eſt à me ſermo dilatus. Febris igitur, quę ex tertiana & quotidiana continua compoſita eſt, quam hemitritæum appellamus,

A appellamus, Aut flauam bilem habet exuperantem, atque ob id in eo ſunt tertianæ febris acciden- tia maiora: Aut hæc quidem paucior, pituita verò abundantior, atque idcirco quotidianæ conti- nuæ affectus firmiores: Aut neuter horum humorum alterum vincit, ſed ambo æquipotentes exi- ſtunt: quo tempore eſt exquiſitus hemitritæus, talem formam repræſentans, qualem de eo Hippo- " crates manifeſtauit, cùm in primo Epidemiarum in hanc ſcribit ſententiam: Erant vero eorũ ple- " riſque paſſiones huiuſmodi, febres horridæ, continuæ, acutæ, omnino quidem non intermittentes: " modus vero erat hemitritæus, cum alteram diem leuiorem ferrent altera verò inualeſcerẽt, ac ſum- " matim in acutiem augerentur. Dixit autem horridas, non ſimpliciter quæ cum horrore inuadunt, ſicuti hoc innumerabilibus accidit febribus, de quibus deinceps verba faciemus: ſed in quibuſcun- que magnam acceſſionis partem horrores aſſumunt altera dierum, ſcilicet in qua & tertiana & quo- tidiana continua ſimul inuadunt, nam altera dies ſolam habet quotidianam. Magna vero ex parte, dierum prima miſtam ex vtriſque committit febrem, ſecunda verò pituitoſam continuam: con- tingit autem non nunquam hanc primo inuadere die, ſecundo verò ambas ſimul. Acceſſio igitur ex vtriſque commiſta, quando humores fuerint æquipotentes, talis eſt qualem paulo antè deſcri- pſimus hemitritæon: Cùm verò tertiana præualuerit, horridior fit febris: atque in annotatione ſi- 1. Epid. c6.1. t.23.3°. 106.a

B bi aliquid rigoris aſſociat: confeſtim verò & feruidior eſt huiuſcemodi febris, & incendij plus ha- bet: magiſq; feſtinat ad ſummum: & aliquid bilis per vomitum, aut per aluum, aut per ſudorem excernitur. Ac cùm altera quæ pituitoſa eſt febris, potentior exiſtit, tunc frigus vehementius ex- tremas occupat partes, horroresq; pauci fiunt: & pulſuum fit compreſſio maior ac diuturnior: tar- diusq; acceſſio inualeſcit: ac longum poſt tempus conſiſtit: non tamen aut ſitim, aut magnum af- fert incendium: neque in ea per vomitum, aut per aluum, aut per ſudorem bilis excernitur. Hanc quoque duarum febrium miſtionem Archigenes animaduertiſſe videtur, minus tamen rectè at- que perſpicue, quemadmodum in ſeptimo commentariorum, quos in tractatu Archigenis de pul- ſibus ſcripſimus, eſt à nobis oſtenſum. Arbitratur igitur Archigenes in hemitritæis aliquando fe- brem præualere tertianam, aliquando quotidianam: non tamen æqualem earum miſtionem, quæ ſola exquiſitum hemitritæum conſtituit, aut intellexit, aut in ſuis ſcriptis oſtendit, verum omnino prætermiſit. Nam cùm æquales magnitudine fuerint, febris bilioſa intermittens, & pituitoſa con- tinua, acceſſionis initium fit cum horrore, qui medium inter rigorem & frigefactionem obtinet lo- cum: quorum alterum tertianam febrem, alterum quotidianam comitatur. Cùm verò ab inualio- ne inualeſcit, tertianæ quidem ratione cito caleſcit ac feſtinat ad ſummum, at propter pituitoſam

C tardatur, atque in aſcenſu retinetur non nunquam atque interrumpitur: Eſtq; inter varios affectus veluti pugna quædam, cùm æger non nunquam inualeſcente febre tertiana, atque ad cutem humo res impellente, vehementius caleſiat: contra verò remorante, atque ad interiora reuocante ipſius motum febre pituitoſa, vt quæ tardi ac difficilis motus frigidaq; ac lenta exiſtat naturâ. In hoc au- tem certamine cum humor frigidus ſuperauerit, ſyſtolæ id eſt ſummiſſiones, horrores, atque ex- tremarum partium & cutis refrigerationes ſequuntur, adeo vt videatur altera rurſus acceſſio reno- uari: Cùm verò calidior vicerit, tunc ſtatim totum corpus caleſit, ac iam videtur febris penè in ſum- mo conſiſtere: mox paulo poſt ad pituitoſam redeunte victoria ægroti denuo contrahuntur, refri- gerantur, & horrent: Neque hoc terminum vllum habet, donec febris ad ſummum peruenerit, quod quidem citius accidit quàm pro more pituitæ, tardius tamen quàm in bile fieri conſueuit: nam huius quidem celeritatem cohibet pituita, ac rurſus pituitæ tarditatem atque hebetudinem excitat bilis. Talis quidem eſt exquiſitus hemitritæus ex æquali duarum febrium temperatura compoſitus, quoniam etiam ex duorum humorum æquali temperatura cõſtat: atqui exquiſitus non eſt, vbi aut bilem aut pituitam habet præpotentem. Secunda eſt duarum febrium, tertianæ ſcilicet ac quotidianæ copulatio ac commiſtio, quæ ſimilem quidem nuper dictæ facit acceſſionem,

D quandam: in eo tamen differt, quoniam in hoc febris ad infebricitationem deſinit: & quoniam die ſecunda cum rigore aut horrore ſola quotidiana febris inuadit. Non igitur erit hæc febris hemitri- tæus, ſi quidem ex numero continuarum hemitritæus exiſtat. Quòd ſi etiam in vtroque genere he mitritæus collocetur, non hæc tantum, ſed multæ præterea aliæ febres hemitritæi vocabuntur. Hac ratione mihi videtur Agathinus omnes quæ protenduntur, tertianas hemitritæos appellare. Sed quoniam de nominibus potius quàm de rebus ſunt quæſtiones huiuſcemodi, in eiſdem minime cenſeo commorandum: nam De nominibus ad medicinam pertinẽtibus, ſeorſum à nobis ſcriptum eſt alio tractatu, in quo hoc ipſum oſtenditur, atque integre præfinitur, quales nam ſint de rebus, ac quales de nominibus, diſceptationes. Rurſus igitur ad res ipſas redeamus, hoc eſt ad eum quem Hippocrates vocat hemitritæum horridum atque continuum, quem facit tertiana quotidianę con- tinuæ commiſta: Intermittenti autem non item, quoniam quæ ex ambabus componitur febris, ne- ceſſario & ipſa intermittitur. Non tamen ex duabus continuis, quarum altera bilioſa, altera pitui- toſa ſit, poteſt hemitritæus conſiſtere, quoniam hæc commiſtio febrem horridam, ac quæ multas habeat reduplicationes, non facit. Nam cùm omnis febris continua ſui quidem ratione, quando ex- quiſita fuerit, neque horrorem habeat neque rigorem, neque etiam quæ ex eiſdem componitur horrida fiet. Neceſſe eſt igitur, ſi horridus ſimul atque continuus ſit hemitritæus futurus, ex dua-

bus

bus ipſum febribus generari, quarum altera ſit intermittens, altera verò continua. Atq; idcirco ter- E
tiana quidem cum quotidiana continuā confuſa facit hemitritæum, cùm neque vtraque continua,
neque vtraq; intermittens huiuſcemodi queat febrem generare. Vna igitur ſola adhuc miſtio re-
linquitur ex quotidiana intermittente, & biliosa continua, quæ & ipſa poteſt continuam ſimul atq;
horridam febrem efficere. Hæc verò cōtrario modo ſe habebit ꝙ prior, qm̄ continuitatem quidem
ex biliosa obtinebit, horrorem verò ex pituitoſa: reduplicationes autem ex pugna mutua, ac tum
præſertim cùm humores æquas vires habuerint: vbi verò alter eorum præualuerit illius accidentia
præualent ac dignotio, vt in prima mixtione oſtenſum eſt. Hæc omnia de quatuor miſtionibus &
ex biliosa febre & ex pituitoſa, magis ad eum tractatum in quo de typis agitur, cuipiam pertinere
viderentur: hîc verò neceſſario de ipſis facta eſt mētio propter hemitritæum, cuius ortum Archige
nes ad tertianam transfert ac quotidianam, non tamen eius naturam recte aſſecutus, quoniam in nu
mero febrium intermittentium ipſum ponit. Agathinus autem contra, hemitritæum in eodē gene-
re cum tertiana manifeſte locauit, ac ſola acceſſionis vehementia ab eadem differre fatetur. Si igitur
omniū febrium differentias exquiſite ſcribentes, in nominibus tantum aberraſſent, non admodum
eſſet ægre ferendū: Sed, qm̄ neq; ſimplicium neq; compoſitarum febrium omnes differentias ex-
quiſite aſſignarunt: ac præterea plures alias ſuperfluas addiderunt, quæ neq; ad prænoſcendū neq; F
ad curandū aliquem afferunt vſum: nos pro viribus earum typum omnem exquiſite cōplecti ten-
tauimus, vt qui longo tempore partim experientia, partim ratione, omnes quæ vtiles ſunt differen-
tias inuenerimus. Simplices igitur ad præſentem tractatum: compoſitæ verò ad eum in quo de ty-
pis agitur, attinent, cuius tamen non erit expers omnino atq; inſcius, ſi quis hunc diligenter perle-
gerit. Nam per hæc quæ de biliosa & pituitoſa febre ſimul commiſtis conſcripſimus, licet & melan
cholicam febrem transferendo, eius cum vtraque illarum complexionem ac confuſionem pariter
coniectari. Voco autem complexionem, quando horis differentibus inuaſerunt: confuſionem ve-
rò, quando eodem tempore inceperint. Sic & tres ſimul febres complecti per ſe quiſpiam & con-
fundere poterit, ex ijs quę nuper diximus motus. Nam horum omnium principium fons atque ele
mentum eſt ſingularium febrium ideam exquiſite cognoſcere: Neq; enim plurima eſt earum mul-
titudo, cùm omnes tres numero exiſtant, & quæ ex amara bile, & quæ ex atra, & quæ ex pituita ge-
neratur: Quarum ſingulæ duas habent differentias, continuæ ſcilicet atque intermittentis: adeo vt
omnium quæ ex humorum putredine ortum habent, fiant ſex numero differentiæ. Quòd ſi aliqua
acceſſerit his particulatim in ipſis differentia, hæc vel ex humoris multitudine, vel ex quantitate &
qualitate putrefactionis, ac præterea ex modo motus, ac particula in qua fit putredo, habebit ori- G
ginem. Veluti confeſtim earum febrium intermittentium, quæ tertia quaque die acceſſionem fa-
ciunt, quæ quidem breue habent acceſſionis tempus, ac cùm rigore inuadunt, & per ſudores, & bi- A. l. 4. f. 1. c. 37. 423.
lis vomitum, & biliosa excrementa finiuntur, his tertianæ exquiſitæ nomen impoſitum eſt: Qui-
bus verò aliquid horum deficit, hæ non exquiſitæ: ſed ſimpliciter tertianæ appellantur. Quòd ſi in-
termiſſionem minorem habuerint, acceſſione videlicet in longius tempus protracta, hæ tertianæ
extenſæ vocantur: Cùm tamen & hæc ipſa res plurimam in eo quod magis ac minus, differentiam
ſuſcipiat. Licet quidem ex his aliquam ſimpliciter extenſam nuncupare, quæ cum vigintiquatuor
horas in acceſſione conſumpſerit, reliquas habet febris expertes: aliquam verò ſufficienter exten-
ſam, quæ vſque ad triginta extenditur horas: atque aliquam in longius adhuc tempus productam,
vt quæ vſque ad trigintaſex horas protendatur: atque aliam adhuc amplius vſque ad quadraginta
vel plures. Neque enim ex his quas diximus quælibet certis terminis poteſt definiri, cùm Soritica
dubitatio nobis occurrat. Neque tamen huiuſcemodi nomina adeo curioſe inueſtigare eſt neceſſa-
rium, cum nobis detur facultas etiam ſine illis vnumquenque morbum proximis indicare, ac re-
ctam curationem adhibere, nec non futura prænoſcere. Supponatur enim aliquis quindecim ho-
ras febricitare, ac trigintatres febre vacare: hocq; deinceps eadem proportione ſeruata contin- H
gat: Nemini dubium, quin & tempus ad exhibendum cibum opportunum, ex acceſſionis &
intermiſſionis ſpatio cognoſcatur: & quantum ex hoc ad prænoſcendum aut curandum com-
modi nanciſci potuerit, nihilo minus id ſufficienter acquiret, quamuis eam inquiſitionem ne-
glexerit, an ſimpliciter tertianam, an cum aliqua adiectione quæ differentiam determinet, hu-
iuſcemodi febrem oporteat appellare. Sed & cùm alteri indicare voluerit, qualis nam ſit fe-
bris ægrotantis, hoc diligentius efficiet acceſſionis atque intermiſſionis ſpatium oſtendendo,
quàm ſi nomen certum ac præfinitum, quod idem commonſtret, inuenire ſtuduerit. Hæc qui-
dem optima eſt exponendi ac docendi ratio. Secunda verò quam paulo ante inſinuaui, cùm aliam
quidem exquiſitam tertianam nomino, aliam verò ſimpliciter tertianam, deinde aliam paulu-
lum extenſam, deinde aliam ſufficienter, deinde aliam amplius, deinde aliam plurimum. Ob-
ſcuriſſima autem atque omnium deterrima, de qua prius fecimus mentionem, in qua medici iu-
niores quotidie inuicem certant atque contendunt, neque animaduertunt ſe de nominibus litiga-
re. Sed de alijs quidem quiſpiam minus forte mirabitur: de Agathino autem magis mirandum,
qui cum quandam & quotidianam & quartanam febrem appellet extēſam, poſtmodum in tertia-
na non ſeruat eandem vim proportionis: nam ſi longius acceſſio protendatur, non tertianam, ſed
hemi-

A hemitritæum appellat. Sed ſatis ſuperq; hactenus de nominibus diſputatum: nam periculum eſt, ne nos longius quàm ſit opportunum, in eiſdem tempus conteramus. Quare rurſus ad rerum ipſarum quæ reſtant, inueſtigationem reuertamur.

Qualis ex Sanguinis Putredine Febris oriatur. CAP. 9.

1. f.1.t.2. 4.h EX omnibus verò quæ ſuperſunt nulla eſſet contemplatio præſtantior, q̃ illa in qua quæri poteſt, Nunquid quemadmodum ex vtraq; bile & pituita fiunt quædã febriũ ſpecies, ita & in ſanguine putrefacto ſoleãt accidere febres. Siquidẽ ephemeras eo tantummodo calefacto, non aũt putreſcente fieri dicebamus: in putrefactionibus aũt (nam & ſanguinem quandoq; putreſcere eſt neceſſarium) quærendũ quænã ſit harum febrium ſpecies. Hoc aũt inueniri poſſe putandum, ſi prius cognouerimus quo pacto ſanguis putrefiat. Nam rectè ſentire vr̃ Ariſtoteles ab aliena caliditate oriri putredinem. Vocat aũt alienam, externam non inſitam neq; natiuam in quocunq; genere rerũ: nam hæc coquere apta eſt, externa aũt corrumpere, quod eſt putrefacere. Calor autem extrinſecus ſanguini aduenit, & in Solis deuſtionibus, & peſtilenti & ſuffocato aeris ſtatu, atque, vt ſimpliciter dicam, in febribus vniuerſis quacunq; ex cauſa originẽm traxerint. Sed & quando in aliqua corporis parte ſanguis plurimus aceruatus ſupra eiuſdẽ vires effectus fuerit, corrumpi conſueuit, ac tum
B præcipue cum in paruis vaſis propter craſſitudinem obſtruitur, aut propter multitudinem impingitur, quemadmodum in bubonibus, ac collectionibus quas phymata appellant, atq; vt vniuerſaliter dicatur in inflammationibus vniuerſis. Nam in huiuſcemodi affectibus duplicẽ ob cauſam corrumpitur ſanguis, & quia. ſ. non difflatur, & quia à natura non conuincitur. Quòd ea verò quæ non difflantur putreſcere ſoleant, indicant exteriora omnia, quemadmodum fructus, & ſemina, veſteſq; præterea. Eius verò quod dicitur, fidem facere poteſt id ẽt, quod in laterũ inflãmationibus cernitur; nam quidã in ipſis ſpumeũ, quidam pallidũ, quidam rubeũ expuunt ichorem: quod nihil aliud eſt q̃ ea humoris pars in inflammatione exuperantis, quæ retineri non poteſt, ſed præ tenuitate ſudat exterius. Non nunquam verò & niger ichor ille conſpicit̃ non ſtatim ab initio, ſed poſtea qñ vt plurimum pallida ſputa anteceſſerint, quæ bilis exuperantis erant indicia: quemadmodũ ſpumea quidem pituitam, rubida verò ſanguinem indicant. Quare non procul à vero eſt exiſtimandum, ſanguinem ipſum non nunquam in ijs quę inflammationem patiuntur, particulis ſubire putredinem, ex quo ſimpliciores quidem q̃ ex alijs humoribus febres fieri, acceſſionum verò proportionem in tertiano præcipue circuitu aſſumere: Nam ita in ijs qui laterum inflammationes patiuntur eſt obſeruatum, quo tempore maxime rubidũ expuunt. Quòd ſi ſanguis ſupra modũ aſſatus fuerit, pars
C quidem eius ſubtilior ac pinguior, omnino in flauam couertitur bilem: quæ aũt eſt craſſior, in atrã: quod in his tumoribus qui carbunculi appellantur, cõtingit, nam in his ex ſanguine ſupra modum efferueſcente ad melancholicũ humorem fit tranſmutatio. Ita aũt hoc loco accipi volo melancholicum humorem, vt qui non dum exquiſite in atræ bilis naturam tranſierit, ſed in quodã ſit confinio conſtitutus. Et quidem pro varietate humorum in quos conuertitur ſanguis, febres fient, ſola malignitate & non malignitate differentes. Illæ ſiquidem quæ ſanguinis tranſmutationem conſequuntur, ſunt ſimpliciores tum in reliquis, tum in caliditatis qualitate mitiori: nam etſi ſe plurima manui tangenti offert, eſt tamen omnino mitis, ſicuti ea quæ in balneo contrahitur. Semper enim febrilis caloris multitudo, in multitudine defluxus conſiſtit: quod verò manui tangenti moleſtum ſentitur, ex humoris acredine prouenit. Hocq; tibi ſit maximum humoris febrem facientis indicium, qualitas v[illegible]ditatis: nam quæ magis vaporoſa ac min[illegible]oleſta exiſtit, ex ſanguine naſcitur: quæ verò moleſtæ ſunt, & rodentes, atq; mordaces, vtra[illegible]em conſequuntur. Cum verò in primo tactu quoddam potius vaporoſum q̃ acre, ſe manui repræſentat: ac per moram paulatim mordacitas aduenit, ac maxime inæqualis, adeo vt per colatorium quoddam & cribrum percolari videatur: ex pituitæ putredine huiuſcemodi febrem oriri cognoſcas.

D *Cur Inæqualis Calor in Pituitæ Febre tactu occurrat.* CAP. 10.

COntemplanti verò mihi ac cauſam perquirẽti, cur in febribus alijs calor æqualis occurſet: quę verò ex pituita ortum habent, talem caloris inæqualitatem oſtendant: nulla potior viſa eſt quàm tenacitas atque humoris craſſitudo, qui difficulter diſſoluitur. Nam & in hoc, ſicuti in alijs omnibus, primò ea pars omnis expirat, quæ quotidie fuerit extenuata: vix autem extenuatur quicquid valde craſſum extiterit: q̃ ſi etiam natura frigidum fuerit, tunc & difficultas augetur. Non totum itaque, neque ex omni parte æqualiter, ſed ex illa tantummodo in quam putredo inualuerit, inflatur atque extenuatum effertur, non diſſimili euentu ab eo quem in lentis ac craſſis humoribus, qui exterius ebulliunt, inſpicimus. Nam & in iſtis ampullæ attolluntur, quę vbi dirumpuntur, vniuerſim flatus effertur, humiditatem extenuatam ſecum trahẽs. At in ſubtilioribus humoribus cum ebullierint, neque ampullæ fiunt: quiq; ab eis vapor exhalat, eſt vndequaque uerſus æqualis ac ſibi continuus.

Quo pacto ex Fluxionibus Humorum Morbi generentur: ac de Cauſa Febrium, quæ per Circuitum repetunt, & Continuarum. CAP. 11.

SEd quoniam & de his, vt oportuit, diſſeruimus, nunc earum febrium, quæ {à cõtinuo feruore} ſynochæ appellantur, cauſas inueſtigemus. Mirum enim mihi videtur in iſtis vnam plerunq;

acceſſionem vſque ad quartum vel quintum,aliquando autem vſque ad ſeptimum diem ab earum E
initio, donec finiantur extendi. Quanquam ſi quis diligentius inſpiciat, maiorem illi admiratione͂
poſſit afferre in quibuſdam febribus per circuitum fieri acceſſiones. Quod enim retro attulimus
exemplum in ſtercore, quod particulatim putreſcit, in animalis corpore non admodum fieri poſſe
videtur, cùm putreſcentes humores ijs qui putredine vacant, poſſint facile cōmiſceri, vtpote ex om
nibus ad omnia conſpiratione & confluxione exiſtente. Vnde fieri non poteſt, vt putredo nunc
vnam, nunc aliam occupet partem, niſi inflammatio incipientem putreſcere humorem alliget atq;
coerceat. Quoniam igitur ad contrariam partem ratio ſe tranſtulit, difficilius eſt earum febrium,
quæ per circuitus acceſſionem faciunt, cauſam inuenire, quàm earum quæ ſynochæ id eſt continen
tes dicuntur. De vtriſque tamen tentabimus ſermonem tranſigere, neque hîc prolixius ſcribentes,
neque aliorum errata corrigentes, ſed quemadmodum in ſuperioribus egimus, ſolam veritatem
amplectentes, ex qua quiſpiam inſtructus, etiam aliorum delicta comprehenderit. Sumendum
itaque initium ab ijs quæ manifeſtiſſime apparent: quæ ſunt lippitudines quædam, quarum non
nullæ quotidie, non nullæ verò tertio quoque die magis infeſtant: ſimiliter & aurium dolores: &
capitis ſiue totius, ſiue medietatis, quem Græci hemicraneam appellant: quibuſdam verò & pe-
dū, & articulorū dolores, per circuitus exacerbari cōſpiciuntur. Quod igit͛ in hiſce oībus inſpicere F
licet, venas quidem in his partibus quæ exacerbantur in tumorem attolli, atq; inflammationem au-
geri, ac dolores intendi, ac materiæ inutilis affluxum ad extrinſeca fieri, Ita & in interioribus quæ-
cunque non videntur, ſeruare eandem proportionis ſimilitudinem concipiendum: adeo vt in late-
rum & pulmonis inflammationibus, in acceſſionum quidem principijs tumores increſcant, in de-
clinationibus autem euaporent ac ſubmittantur. Forte autem quo pacto hoc accidat inueniemus, ſi
de inflammationis generatione, atque de rheumaticis vocatis diſpoſitionibus, quæcunque à nobis
in alijs commentarijs ſunt demonſtrata, memoria repetemus: nam ſi, quod huius intereſt loci, illis
addatur, præſenti quæſtioni ſatisfaciet. Qui igitur effluxus ad oculos commeat, omnes concedunt
à capite deſtillare: quam verò ob cauſam ſtatutis temporibus ſæpius commeet, hoc dicere ignorāt,
vt qui philoſophati ſint de potentijs naturalibus minus, de quibus nos tribus in libris ſumus com-
plexi: In quibus quatuor eſſe numero demonſtrauimus, à quibus & ſtirpes & animalia gubernan-
tur, vnam quidem ſimilium attractoriam, alteram eorundem retentoriam, ac poſt has tertiam alte-
ratoriam, quartam præterea extraneorum expulſoriam. Duplex autem eſt in omnibus entibus ex-
traneum, alterum nanq; ex ſui qualitate, alterum quantitate. Hoc itaque aceruari contingit ob ha-
rum potentiarum quæ in membris ſitæ ſunt, vigorem & imbecillitatem. Cùm enim æque valentes G
fuerint, & meatus per quos materia inutilis excernitur, ſecundum naturam ſe habuerint, tunc mem
bra in ſanitate conſiſtunt: vbi verò plus aſſumptum fuerit q̃ poſſit alterari, omne quod ſuperfluum
eſt, à virtute expulſoria truſum, neceſſario excernitur: Quòd ſi imbecilla fuerit, in eodem reſidet
loco: ac ſi multum fuerit, grauat atque extendit: ſi verò acre, exedit ac mordet: ſicuti & quod cali-
dum eſt, calefacit: quod autem frigidū, refrigerat. Hæc autem liquido in ventriculo apparent. Nā
quidam vbi aliquando cibum ampliorem aſſumpſerint, ex nauſea interdum coguntur euomere,
interdum verò profluuio corripiuntur. Quod igitur hîc per maiora ac laxiora ſpatia ſuperfluum
excernitur extra, idem in alijs partibus animalis per tenuiora foramina non extra, ſed ex alijs defluit
ad alias, cum fortiores à ſe quidem pellant, imbecilliores autem ſuſcipiant: atque hæ rurſus ad alias:
donec tandem in eas quæ imbecilliſſimæ ſunt inter omnes, inciderit: hinc verò ad fortiores relabi
eſt impoſſibile. Idcirco in ijs quæ plethoræ id eſt repletiones vocantur, & in cacochymijs id eſt hu-
morū vitijs, partes debiliores partim inflāmationes patiuntur, partim eryſipelata, alię herpetas, aliæ
aliud morbi ſuſtinent genus: quædam illi affectui ſunt obnoxiæ, qui rheumaticus à fluxionibus ap-
pellatur, de quo nos ſeparato ſcripſimus loco. Nihil igitur mirum, vel cerebrum, vel vniuerſum ali
quando caput, aceruatam in ſe ſuperfluitatem ad partes imbecilliores expellere, veluti aures, ocu- H
los, tempora, labra, vel dentes, vel malas, vel palatum, vel gingiuas, ad gargareona, & pariſthmia, aut
ad eos qui ſunt in huiuſmodi partibus adenas: & cùm nihil in iſtis imbecille conſtiterit, ad thora-
cem, pulmonem, fauces, ſtomachum, ventriculum, fluxionem tranſmittit. Sicuti igitur caput taliū
omnium morborum ſæpius eſt cauſa, ita & eas quæ in hepate fiunt ac ſplene inflammationes, ali-
quæ partes vicinæ, vel etiam per Iouem ex remotioribus aliqua vna vel plures generat, auget, im-
mittit, ac per circuitum exacerbat. Neq; mirandum eſt ſimilem eiſdem contingere affectum, qua-
lis in excretionibus excrementorum ventris conſpicitur. Sicuti igitur quiſque quantum quaque
die excernitur, intuens, ſi cauſam excretionis ignoret, ordinem miraretur: ſic quencunq; latet ſu-
perfluitatum in capite generationis atq; excretionis cauſa: & qua ratione non nullæ quidem ex ip-
ſis ad exteriora, non nullæ verò ad aliquem alium confluant locum: hæret atq; miratur hanc conflu-
xus proportionem. Sic & quicunq; nō nouit, neque quæ partes materiam inutilem ad hepar tranſ-
mittant: neque cauſam propter quam tranſmittant, intelligit: miratur in febribus quæ ex hepate
accenduntur, ordinis proportionem. At qui neſcius non eſt primam inflammationis originem
ex fluxione in hepar incidente prouenisse: ac quod deinceps exacerbetur, cauſam in ipſa parte pa-
tiente conſiſtere: mirari iam deſinit. Duplex autem eſt huius fluxionis occaſio, altera quam nuper

diximus,

A diximus, quandò materia inutilis ad imbecilliores partes ab alijs detruditur: altera quando eadem attrahitur, de qua iam ſermonem faciemus, ſumpto hinc etiam ab illis initio, quæ omnibus ſunt manifeſta. Nam ſicui inunxeris thapſian, huic haud ita multo poſt partem illam calidiorem atque in ampliorem tumorem elatam conſpicies. Sic & ſi membrum aliquod iuxta ignem calefeceris: aut vehementiorem frictionem adhibueris: vel reſina perungens vel pice mediocriter calida, deinde vniuerſam paulo poſt auferas: ſiue quodcunque calidum medicamen parti cuiq; applicaueris: in hiſce omnibus membrum in tumorem videbis attolli, quoniam caliditas natura apta eſt fluxiones attrahere, aut eaſdem recipere. Neque enim præſentis eſt loci iſta diſcutere, cùm quod propoſito expedit noſtro, etiam ſine hac contemplatione habeamus. Illud enim compertum habetur, ꝙ ſemper in corporibus plenis, aut in quibus inutilis materia redundat, magna portio ad eas defluit partes, quæ vehementius incaluerint: In ijs autem quæ ſuperfluitatibus vacant, admodum pauca.

Non parum verò & ad partes dolentes ſolet defluere. Sic igitur quiſpiam cui extremam partem digiti acus exigua pupugerit, ſtatim indoluit, paulo poſt verò inflammatur atq; in magnum tumorem pars omnis circunſtans attollitur: in quibuſdam verò ſub alis bubones exurgunt, cùm rara ac ſpongioſa corpora, quæ Græci adenas appellant, ibidem aliquid fluxionis admittant: quibuſdam
B verò & in medio brachio hoc fieri conſpicitur, cùm in eodem loco effatu dignus aden fuerit conſtitutus. Quod autem dicitur, apertiſſime cognoſces, cùm vlcuſculum aliquod paruum expers doloris atque inflammationis propè vnguem extiterit. Si enim negligatur, neque coaleſcat atque ad cicatricem perducatur, adnata deinde carne quæ ab vngue comprimitur, primum quidem ibidem dolor excitatur, deinde in toto digito, non nunquam verò vel manus vel pes ad magnam inflammationem effertur: vſqueadeo ob dolorem fluxionibus partes laborant. Non tamen huiuſce rei cauſam hoc in loco aperire eſt neceſſarium: alibi enim opportunius dicta eſt, nihilque ipſa ad præſentem conſiderationem egemus. Videntur itaque manifeſte fluxionum cauſæ ex ipſis partibus fluxione laborantibus originem trahentes duæ eſſe, quarum altera eſt in eiſdem accenſa caliditas, altera dolor excitatus. Quòd autẽ vel minus vel plus, vel melius vel deterius influit, cauſa non tantũ in parte fluxionibus obnoxia conſiſtit: ſed, ꝙ melius ſit aut deterius, ex partibus mittentibus pendet: ꝙ plus vel minus, tum ex ijs quæ mittunt, tum etiã ex ijs quæ recipiunt. Vehementiores ſiquidem calores atq; dolores attrahunt vehementius, minus autem debiliores. Sic & partes quæ ſuperfluitatibus carent, parum quid trahentibus immittunt: quæ autem pleniores ſunt, & materiæ inutilis copiam habent, tanto ingerunt amplius, quanto plus à naturali modo receſſerint. Hæ igitur
C ſunt fluxionum differentiæ, quæ ſine partium quæ fluxiones admittunt, imbecillitate conſiſtunt.

Aliæ verò & propter harum imbecillitatem, & propter earum robur quæ ſuperfluitates trãſmittunt. Omnes enim quæ ſine ictu aut contuſione partibus adueniunt inflammationes, ex ſuperfluitatibus quæ à membris fortioribus ad debiliora confluxerint, generantur. Statim verò inflammationes huiuſmodi febres accendunt, quando videlicet ob magnitudinẽ vel vicinitatẽ, earũ caliditas ad cor vſq; peruenerit. Putreſcunt igitur in inflammationibus omnibus congeſtę ſuperfluitates, ob eas quas ante cõmemorauimus cauſas. Non æque tamen omnes putreſcunt, cùm ex eis non nullæ quidem ſint ex pituitæ ſpeciebus, nõ nullæ atræ bilis, aliç amaræ. Cùm verò putreſcunt, calor præter naturam inflammatione patientem occupat partem: ſimul autem ab eadem præter naturam caliditate corripiuntur quæcunq; proximæ partes, atque hæ rurſus vicinitatis ratione ſibi continuas calefaciunt [illegible] rurſus alias, donec tandem per ſucceſſionem ad cor vſque aliquãdo caliditas permeet. Qu[illegible] in partibus inflammationem pa[illegible]ibus affectus, in libro de inæquali intemperatura monſtrauimus, atque in altero qui de tumoribus præter naturam inſcribitur: In hoc verò oſtendemus, neceſſarium eſſe ſanguinem in eiſdem contentum vnà cum ſuperfluitatibus influentibus plerunque putreſcere. Quæ ab vna particula infertur ad aliam ſuperfluitas, eſt adeo mul
D ta aliquando ac vitioſa, vt recipientis particulæ potentiæ afferat detrimentum: non nunquam verò adeo mitis & pauca, vt ſuſcipienti corpori nullam inferat noxam. Si igitur ita potentiam læſerit, vt iam diſſoluatur, neque iam conuincere poſſit ea quæ prius conuincebat, tunc iam ſanguini neceſſarium eſt putrefieri, idq; duplici ex cauſa: quia videlicet humor quem proprius calor non conuincit, nil habet reliquum niſi vt ad putredinem tranſeat: & quia cum ſuperfluitatibus putreſcentibus vnà putrefit. Quòd ſi non adeo potentiam lædat, vt iam diſſoluta penitus quieſcat, ſemiuitiatus ac ſemiputridus omnino in tali ſtatu redditur ſanguis, ex vicinitate quidem putreſcentiũ ſuperfluitatum ad putredinem raptus, tantum verò in ſua natura perſeuerans, quantum in eius à qua exornatur potentiæ ratione conſiſtit. Vtcunque verò ſe res habet, qui in prima putredine calor accenditur, eſt quidem acrior atque mordacior eo, qui ſecundum naturam. Tantum verò augetur, quantum & ſuperfluitatum natura ſuppeditat: hæ ſiquidem ad eum qui ab ipſis calor accenditur, ferè ſimilem quandam habent rationem, quam & ligna ad ignem. Ex ipſis.n.lignis, dum alterantur, generatur ignis: non tamen in infinitum vſque tempus hæc ad alterationem ſufficiunt, ſed eſt quidam tranſmutationis terminus, cùm eò vſque poſſint exuri, donec aliquid natiui liquoris habuerint: qui vbi conſumptus ex toto fuerit, tunc ardere iam deſinunt, ac quæ reliquiæ ſuperſunt, cineres appellantur. Et quidem eodem modo putreſcentium humorum caliditas permanet, donec

omnino fuerint aſſati. Parum autem reliquiarum terreſtrium reſtare ex humoribus eſt veriſimile, E non quemadmodum ex lignis plurimum, quoniam in eorum ſubſtantia humidum & non ſiccum præualet elementum: ita vt ſi aliquem ex exterioribus humoribus elixare volueris, veluti oleum vel vinum, minimum quid terreſtre relinques, reliquum verò omne extenuatum in aerem ac vaporem reſoluetur. Et quidem feruentibus ex putredine humoribus à caliditate extenuatis, eorundem ſubſtantia, cum febres conſiſtunt atq; declinant, in ambientem aerem diſſipatur, ſuperfluitas autem vel exigua admodum remanet vel nulla: in craſſioribus quidem humoribus pauca, in ſeroſioribus autem nulla. Quòd ſi nullam imbecillitatem pars inflammata contraxerit, neq; iterum ſuperfluitates immittantur, ægritudo finitur, neq; deinceps aut ſequenti, aut tertia, aut quarta die, homo febricitabit. Quòd ſi denuo eandem ob cauſam, ob quam primæ etiam miſſæ ſunt, aliæ immittantur ſuperfluitates: aut ſi nec hæ quidem mittantur, ſola autem remaneat potentiæ imbecillitas: hominem ſecundo febricitare eſt neceſſarium. Subijciamus enim primum quidem validam eſſe particulæ potentiam: in tempore verò intermedio eiſdem in partibus, quæ prius tranſmiſerunt, aceruatas eſſe ſuperfluitates & qualitate & quantitate pares ijs quas ab initio immiſerunt: hoc verò in ijs accidet, in quibus eadem permanet immittentium partium diſpoſitio, atq; eadem attracti ad eas alimenti qualitas quantitas've ſeruatur. Eſt enim, vt arbitror, neceſſarium, cum & æquale ſcilicet & F ſimile ab eadem potentia alteretur, æquales etiam & ſimiles fieri ſuperfluitates: tempus quoque in quo eadem aceruabuntur, neceſſario erit æquale. Siquidem enutritę partes, quouſq; eandem ſeruauerint conſtitutionem, ab eodem nutrimento enutritæ, excrementa etiam tum quantitate æqualia, tum qualitate ſimilia, atq; eodem temporis ſtatuto termino cumulabunt: Eodem præterea circuitu ad eas expellendas, atque ad imbeciliores partes detrudendas, mouebuntur: ſiquidem vis excretoria tunc primum ad ſuum opus excitatur, quando aut ſuperfluitatum multitudine aggrauatur, aut ex qualitate ſtimulatur. De hiſce verò omnibus pleniſſime dictum eſt in commentarijs de potentijs naturalibus: in quibus exercitatum eſſe oportet quicunq; ea quæ in hoc loco dicuntur, cum demonſtratione cupit ediſcere: cùm magna quoq; eidem ex ea contemplatione ad curãdi methodum præmia proponantur. Nam vt reliqua omnia ſilentio prætereram, quæ à nobis in eodem tractatu dicentur, de vno tantummodo quod magis in promptu eſt atq; à me ſæpiſſime factum, habendo ſermonem, eam quæ per circuitum accedit lippitudo, non paruum exiſtimo fore incitamẽtum ijs, qui adituri ſunt ad eam quam hoc loco docemus contemplationem addiſcendam. Nos enim contra quàm illi qui ſe medicos oculares appellant, ſemper huiuſcemodi affectus curauimus. Nam cum illi ſemper oculis negocium faceſſerent, nos aliquando purgatione, aliquando ‖ balneo, aliquando meri potu, vt inquit Hippocrates, aliquando miſſione ſanguinis; non nunquã verò vtriſq;, vel clyſtere cum ſanguinis miſſione vſi ſumus. Vnde non nunquã ſtatim ſanitas eſt ſubſecuta, nõ nunquã verò poſt prouidentiam capiti adhibitam. Nam quicunq; ita curati ſunt, vel nullam amplius, vel vnam tantummodo acceſſionem paſſi ſunt, eandemq; minorem quã prius. Sed de curandi quidem determinationibus notiſq; non huius intereſt loci: Quòd verò contingat vniuerſum aliquãdo caput quod nihil paſſum ſit, ſed ſanguine tantummodo vitiato atque inutili nutriatur, plures quàm antea ac deteriores ſuperfluitates colligere, adeo vt naturales effluxus atq; difflatus non ſufficiant, quin neceſſarium ſit naturam ad imbecilliores partes excrementa detrudere: aut ſi humores quidem ſani fuerint, ipſum vero caput male ſe habeat: aut vtraq; incõmoda conueniant: ſuperfluitates quidem aceruari, ad aliquod verò membrum irrumpere, præſens ſermo indicare propoſuit. Donec etenim & qui defluit humor ſimilis fuerit atq; eadem diſpoſitio capitis, tandiu ſuperfluitates & tẽpore æquali, & ſimiles atq; æquales aceruabuntur, ſimiles'que oculorum fient exacerbationes. Eodem pariter modo, ſi non caput vniuerſum, ſed aliqua eius pars vel membrana vel cerebrum ita fuerit affecta; vt ex huiuſmodi alimento talem ac tantam ſtatuto tempore contrahat ſuperfluitatem: ac deinde repellat, quàm primum ab ea effatu dignam ſenſerit læſionem: tunc per circuitum exacerbari contingit H vel oculos, vel aures, vel membrum aliquod imbecillius, ad quod ſuperfluitas detrudetur. Sicuti igitur in oculis, & auribus, & pedibus, multiſq; alijs huiuſmodi partibus, quemadmodũ oſtenſum eſt, per circuitum fieri exacerbatio manifeſte deprehenditur: Quid mirum eſt in laterum, pulmonis, & cerebri inflammationibus, atque alijs omnibus, quæ oculis inſpici nequeunt, eodem modo ſuperfluitates defluere, eodem'que etiam febrem accendere? cùm tamen pars inflammata nullum præcipuum ex ſe gerat affectum, ex quo inflammatio oriatur, niſi quia partibus illis quæ ſuperfluitates tranſmittunt, eo tempore ſit imbecillior. Neque etiam illud mirandum, quòd non ijſdem ſtatutis temporibus omnes ſuperfluitates aggregentur. Quia enim nec qui pro alimento ſanguis defertur, vſquequaque ſimilis exiſtit: nec partium, quæ ex eodem alimento nutriuntur, eadem exiſtit diſpoſitio: aliud alij ſufficit tempus ad tantam ſuperfluitatem aceruãdam, qua primùm quidem membri læditur natura: cogitur autem, tanquam alienum, à ſe detrudere id quod infeſtat.

6. Aph. 31. Ex. ord. 49. C

Sed neque quòd non æqua ſit acceſſionum longitudo, oportet admirari. Nam, ſi non eadem neque ſpecies neque multitudo ſuperfluitatum, neque etiam omnibus æqualiter accendi aut diſſolui conuenit: Quæ ſiquidem plura ſunt ac frigidiora tenaciora'que & craſſa, longiores faciunt acceſſiones: quæ autem pauciora ac calidiora & ſubtiliora, breuiores: cùm ad hæc etiam non parum

A. I. 4
C. I. 4

A & totius corporis fabrica, & potentiæ robur illo tempore conferat. Nam, ſi quod corpus rarius extiterit, breuiores ſui ratione reddit acceſſiones: quod autem ſpiſſius, longiores: Et potentiæ quidem robur, minus diuturnos: imbecillitas autem, in longius tempus producit: nam quò potentia vegetior extiterit, eò promptius omne alienum à ſe ipſa repellit. Corporis autem raritas, quod per ipſum defertur, non retinet: quare neceſſarium eſt, vt qui ita fuerint affecti, ſi modo in cæteris paritas adſit, cito à ſuperfluitatibus exonerentur. Eadem ratione qui contrarium corporis habitum ſortiti ſunt, ijs multo tardius ſuperfluitates excerni eſt neceſſarium, cùm & potentia imbecilliter eaſdem ſuperfluitates pellat: ac propter meatuum anguſtiam, quæcunque feruntur, retineantur. Cùm vero hæc omnia ſimul conuenerint, aut longiſſima, aut breuiſſima fiet acceſſio: lõgiſſima quidem, ob materiæ inutilis multitudinem, craſſitudinem, atque lentorem, potẽtiæ imbecillitatem, ac meatuum anguſtiam: breuiſſima autem, propter materiæ inutilis ſubtilitatem, paucitatem, & potentiæ vigorem, ac meatuum laxitatem. Eadem ratione, neque cur non nullæ quidem acceſſiones infebricitatione terminentur, aliquæ verò non, eſt difficile inuentu. Quando etenim prioris acceſſionis tempus adeo breue fuerit, vt antequam ſecunda ſuperueniat, iam prima quieuerit, omne id temporis ſpatium, quod ſecundæ principium & primæ finem interiacet, ſine febre eſt: Si verò ſecunda B inuadere anticipauerit priuſquam omnino prima ſoluatur, nullum interuenit medium. Hoc igitur, vt diximus, fit, cùm ea potentia, quæ eſt in membro ſuperfluitates admittente, ſibi ipſi ſimilis manſerit: hoc eſt cùm ſanguinem in ipſo contentum, quemadmodum antea, conuincit. Quòd ſi aliquando imbecillior reddatur, hoc quoque illi cauſam afferet, vt non modo materia inutilis, ſed ipſe præterea ſanguis corrumpatur atque putreſcat, ac febris accendatur: atq; hinc aliud orietur prin[illegible]um earum, quæ per circuitum fiunt acceſſionum Si igitur antea dicta caliditas perſeueret, du[illegible]ex febrium ſe inuicem complectentium ſpecies conſiſtet. Quòd ſi illa ceſſauerit, membri verò fluxionem recipientis diſpoſitio remanſerit, quæcunque de parte mittente prius expoſuimus, eadem de hac quoque intelligantur: nam & ipſa aliquas in ſe ſuperfluitates generabit, idq; duplici ratione, quemadmodum & illa, & quia vitiatum continet ſanguinem, & quoniam potentia eſt imbecillis. Eodem modo ſi ex aliqua quauis cauſa membri vis adeo debilitetur, vt is qui adiacet ſanguis, illi potius onus ſit quàm alimẽtum, illud eueniet vt corrũpatur: aut ſi calidior ſit, facile putrefiat. Quòd ſi ſubfrigidus fuerit, & pituitæ naturam gerens, non ſubito, ſed per tempus ad eandem veniet diſpoſitionem. Et quidem cùm eas quæ in ipſa genitæ fuerint ſuperfluitates, coquere nequierit quęcunque particula, aut ad aliam à ſe ipſa detrudere, tale ſibi ipſi febricitandi principium conſtituet, quaC le ea quæ tranſmittit, alteri affert. Quòd verò aliò ſuperfluitates detrudere nequeat, prima quidem cauſa in mittentis ac recipientis partis potentia conſiſtit: altera verò in meatuum obſtructionibus, quæ ex lentis ac craſſis & multis humoribus fieri conſueuerunt. Nihil igitur mirum, ſi abſque eo quòd alterum alteri mittat ſuperfluitates, quemadmodum oculis caput, ex ijs quæ in ipſo membro remanſerunt, ad eandem peruenit, ad quam id quod recipit materiam, extraneam diſpoſitionem. Quæcunq; enim naturales meatus obſtruxerint, hæc per tempus neceſſarium eſt putrefieri, ac ſuperfluitatum multitudinem aceruandi cauſam afferre ei parti, quam euacuari ac pro conſuetudine difflari vetuerint. Vnà igitur cum illis putreſcunt & alia quæ poſtremo colliguntur, ſtatimq; ſimul omnia in membro febrilem caliditatem accendunt. Sed & retro oſtẽdimus, vbicunque accenditur atque augetur caliditas, iſtuc ab alijs partibus ſanguinem ſolere confluere: quo verò tempore confluit, [illegible] quidem refri[illegible]erari priuatas ſanguine eſt neceſſa[illegible] quod verò patitur membrũ grauari ac [illegible] [illegible]nem ipſum cõfluentem alterari, h[illegible]q; duplici ex cauſa, & quia alijs quæ iam putreſcunt ſuperfluitatibus permiſcetur, & quoniam intruſum difflari nõ poteſt: quo fit vt inſtar lignorum humidorum, quæ paucam ſuper flammam vniuerſim proijciũtur, ſuccẽdatur: Atq; hoc tempus acceſſionis Principium nuncupatur. Cùm verò iam caliditas materiã conuicerit, tunc D huiuſmodi tempus & Augmentum & Aſcenſus vocatur: in hoc verò vſqueadeo calor augetur, vt non modo locum exurat, qui eſt quodammodo putredinis focus, ſed etiam continuatim per totum corpus diſpergatur. Ac, cum iam ad ſummum feruoris deuenerint humores accenſi, id acceſſionis tempus, Conſiſtentia appellatur: tunc verò vniuerſum laborantis corpus igneum videtur, extenſa per totum animalis corpus æqualiter caliditate. Hinc verò ſi humores fuerint tenuiores, potentia robuſta, corpus rarum, maxima humorum putreſcentium pars in ſudorem reſoluta euacuatur: ſi verò hi craſſi fuerint, vis autẽ expulſoria imbecillis, & viæ anguſtæ ſint, nihil quidem defluit ſenſui manifeſtum, ſed id ſolum quod ita eſt extenuatum, vt in ſubtilioris vaporis naturam tranſierit: tunc huiuſmodi tempus Declinatio appellatur, quidam feruentium humorum difflatus exiſtens. Sed cum in parte remaneat affectus, neceſſarium eſt in ipſa ſuperfluitatem aliam generari, cùm id quod denuo ad ipſam alimentum attrahitur, non totum exquiſite conuincatur: quæ rurſus, vt antea dictum eſt, à putridis ſuperfluitatibus in parte relictis, ac proprio ex vitio, putredinis principiũ accipit: ac, cum ſatis caluerit, rurſus ad ipſam influit quemadmodum antea ex alijs animalis partibus ſanguis: Atq; eodem rurſus modo principium, aſcenſus, conſiſtentia, declinatio alterius fit acceſſionis: neq; hoc per circuitum deſinit fieri, donec in prima particula ſuperfluitates generante ſer-

uatur affectus. Eſt verò duplex huiuſcemodi affectus, alter quidem imbecillitas partis, ex qua fiũt E
ſuperfluitates: alter verò qui ex eiſdem quotidie genitis aceruatur. Neque enim exiſtimes in exte-
rioribus iſtis vaſis, in quibus elixatum obſonium nidoroſum factum eſt, quandam relinqui diſpo-
ſitionem, nullam autẽ in partibus in quibus humores putruerunt. Adhuc verò magis eam diſpoſi-
tionem impoſſibile eſt ſolui, quando vniuerſum corpus multis vel vitiatis humoribus fuerit opple
tum: ac multo etiam amplius, ſi his adiungatur omnium, per quos membri ſuperfluitates excernũ-
tur, meatuum adſtrictio. Sicuti igitur ſanitas ſubſequeretur, ſi & meatus eſſent aperti, ita vt in mem
bro liberi tranſitus fierent, & potentia vegetior redderetur, emendareturq; affectus, atque vniuer-
ſum corpus neque multis neque vitioſis humoribus grauaretur: donec verò hæc perdurauerint. cir
cuitum quoque acceſſionum ſeruari eſt neceſſarium: Ita ſanè in mulieribus quoque accidit, nam
& in his donec æquales ac ſimiles menſtruorum cauſæ fuerint, idem quoq; eorum ſeruatur circui-
tus. De his verò vberius à nobis eſt ſcriptum in libro De rheumaticis diſpoſitionibus: neque nunc
in eis probandis quæ antea fuerunt demonſtrata, tempus terere eſt neceſſarium: ſed neq; capita ea-
rum rerum quæ huic loco conducunt, ſunt prætereunda. Sunt autẽ hæc cognitu vtilia, ꝙ Non nul-
læ quidem partes ad alias fluxiones tranſmittunt, quemadmodum caput ad oculos: Non nullæ au-
tem ab eiſdem in ſeipſis genitis ſuperfluitatibus principium febricitandi trahunt: Quodq; his om- F
nibus ſuperfluitatum putredo communis exiſtit. Singulis autem proprium ineſt, huic quidem ob-
ſtructio ac compactio vaſorum ob humores viſcidos vel craſſos vel multos: alij verò meatuum con-
ſtrictio, ſenſibilium ſcilicet vel inſenſibilium: alij autem omnia in toto ipſius corpore loca inania
eſſe oppleta, ac præterea eam adeſſe multitudinem, quæ ad potentiam dicitur, quemadmodum in
libro De multitudine oſtendimus. Earum igitur febrium quæ per circuitum aliquem acceſſiones
faciunt, neſcio ſi qua eſt nobis cauſa prætermiſſa. Earum ″ autem quæ ordine carent, non nullæ ex A.l.4.
tranſmutatione humoris: non nullæ ob victus errorem, ad talem diſpoſitionem deueniunt. Maxi- c.1.41
me igitur tranſmutatur atque in alteram naturam tranſit ſanguis, cùm putreſcit: nam vt etiam antea
expoſuimus, pars vna ſanguinis fit flaua bilis, alia nigra. Quantum verò in ægrotantium corpore
humores mutantur, tantum etiam acceſſionum circuitus: quare nihil etiã mirandum eſt, ſi in huiu-
ſcemodi mutationibus ordo acceſſionum euariet. Illa quoque non parum eſt varietatis cauſa, quòd
qui putreſcere incipit humor in aliquo membro, alter exiſtit: alter verò ex alijs defluit partibus, qui
vel in ipſis ſolis continebatur, aut in vniuerſo corpore animalis redundabat. Sic & quæcunq; cir-
ca victus rationem errata ab ægrotantibus fiunt, nihilo minus hæc circuituum ordinem euertunt.
Quemadmodum enim ipſis quoq; ſanis victus deprauatus ægrotandi affert occaſionem, eodem, G
vt arbitror, modo vel etiam magis, in laborantibus ex erroribus admiſſis fiunt acceſſiones. Non
ſolum igitur cùm iam ægrotant, ſed eo etiam tempore quo ex morbo referuntur, quacunq; ex cau-
ſa promptiſſime offenduntur. Quodcunque igitur offenſionis genus effatu dignum interuene-
rit, vel circuitus anticipare, vel alios diuerſæ naturæ à prioribus oriri, eſt neceſſarium: à quibus ac-
ceſſionum ordo peruertitur. Sæpius verò ob circuituum complicationem quæ à medicis ignora-
tur, videntur abſque ordine acceſſiones in ægrotantibus fieri. Sed nõ ita re vera res ſe habet quem-
admodum videtur, ſed tunc vere ordo euariatur, quando qui febrem faciunt humores, in alteram
naturam tranſierint, aut in victu errare contigerit. Reliquum eſt id febrium genus, quæ ſynochæ
vocantur, quarum vniuerſum tempus vna acceſſio eſt: quæ vel ſemper in eodem vigore perſiſtit,
vel minuitur, vel augetur, donec iudicetur. Hæ verò ex tali cauſa ortum habent, qualem omnium
febrium Praxagoras ſuppoſuit, hum[illegible]m videlicet in caua vena putrefactio[illegible] [illegible]anquam ab-
ſolutior ac verior ſermo hunc in modum diceretur: Quæcunque per circuitus aliquos ægritudi-
num acceſſiones fiunt, ex membrorum diſpoſitionibus ortum habent, quæ ſcilicet mẽbra vel ſnit-
tunt, vel ſuſcipiunt, vel generant, vel attrahunt ſuperfluitates, eo quo nuper diximus modo.
Sed quæ ″ circuitum non habent, in his nulla eſt corporis pars quæ præcipue ſit offen- H A.l.4.
ſa: ſed, qui in venis & arterijs omnibus continentur humores, atque hi præſertim c.1.416
qui in maximis atq; plurimo calore abundantibus ſunt, aut ob aliam quam-
uis cauſam quemadmodum in ephemeris, aut ob putrefactionem fer-
uentes, febrem vnam accendunt ſynocham appellatam, quæ à
principio vſque ad finem nullam habet intermiſſionem:
ac tandiu perſeuerat hominemq; deurit, donec
qui ei cauſam afferunt humores, aut ex
toto abſumantur, aut coquan-
tur, aut vtrunque pa-
tiantur.

GALENI

GAL. DE INAEQVALI INTEMPERIE LIBER

Thoma Linacro Anglo interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Omnes Modos docet quibus Inęqualis Intemperies & in Vniuerſo corpore & in Aliqua animalis particula oritur.

Quot Modis Inæqualem Intemperiem fieri contingat. CAP. 1.

INæqualis intemperies aliàs in toto animalis corpore fit, veluti in ea hydropis ſpecie, quam Græci ἀνασάρκα vocant: & febribus ijs, quas ijdem hepialas appellant: fereq́; reliquis omnibus, exceptis quas hecticas nominant. Incidit autem & in vna qualibet parte, cùm ea vel œdemate, vel phlegmone, gangrena, eryſipelate, cancro've eſt affecta: huc pertinet & qui elephas dicitur, & phagedæna, & herpes. Verùm hæc omnia cum C fluxione conſiſtunt. Abſq; autem materię affluxu † ſolis partiũ qualitatibus alterandis, inæquales intẽperies fiunt, vtiq; refrigeratis ijs, aut deuſtis, aut immodice exercitatis, aut feriatis, aut aliquid id genus paſſis. Iã ex ijs quæ foris corpori occurrunt, † inęqualis intẽperies gignitur, dum id vel frigeſit, vel caleſit, vel ſiccatur, vel humectũ redditur. Quippe hę ſimplices intemperies ſunt, veluti in ijs, quæ de temperamentis ſcripſimus, eſt monſtratum: compoſitæ ex ijs alię quatuor ſunt, cùm corpus vel caleſit ſimul & ſiccatur, vel caleſit ſimul & humectatur, vel refrigerat̃ ſimul & ſicceſcit, vel refrigeratur pariter & madeſcit. Quòd autem eiuſmodi intemperies ab æqualibus eo diſtent, quòd in omnibus intemperanter affecti corporis partibus æqualiter non inſint, id clare liquet. Ergo quis ſit omnis inæqualis intemperaturæ generandę modus, in propoſito libello ſtatutum eſt exequi. Admonendi autem ſumus, quò clarior nobis omnis diſputatio ſit, de omnibus corporis particulis, principio à maximis ſumpto, quæ ſcilicet ne vulgo quidem ſunt ignotæ: ſiquidem manus, & pedes, & ventrem, & thoracem, & caput, nemo eſt qui ignoret.

† *dũ ſolis qualitatibus alterantur particulæ.*

† *inæquales ĩtẽperies plures gignuntur.*

Particularum Corporis Diuiſio, & Libri Propoſitum. CAP. 2.

DIuidamus autem earum rurſus vnamquanq; in proximas ſui, quæ προσεχῆ græce dicuntur, D particulas. Verbi gratia, crus in femur, tibiam, & pedem: Item manum, in brachium, cubitũ, & ſummam manum. Iam ſummæ manus ipſius propriæ particulæ ſunt carpus, metacarpiũ, & digiti. Digitorum verò particulæ ſunt, oſſa, cartilago, ligamentum, arteria, vena, membrana, caro, tendo, vnguis, cutis, adeps. Has autem diuiſiſſe in aliam ſpeciem non eſt, ſed ſunt ſimilares ac primæ, exceptis tamen arterijs & venis: Hæ nanq; ex fibris & membranis ſunt conditæ, veluti in tractandæ diſſectionis ratione eſt traditum. Quin etiam complura eſſe ſpatia inter ipſas primas & ſimilares particulas, atque ijs etiam plura maioraq́; inter ipſas inſtrumentales & compoſitas, aliqua verò & in vna qualibet ſimilari particula veluti oſſe cuteq́;, hæc quoq; omnia in ijs, quę de adminiſtrandis diſſectionibus ſcripſimus, ſunt prodita. Ac quæ mollia quidem ſunt corpora, ea quoniam ſibi inuicem incumbunt, interpoſita ſpatia latere conſpectum faciunt: Quæ dura ſiccaq́; ſunt, in ijs cernere ſpatia licet, ſicuti oſſium cauernulas. Continent hæ naturaliter multum in ſeſe humoris, huiuſq́; craſſi & albi, in id comparati vt oſſa nutriat. Quæ in cute foramina ſunt, ea qua ratione fiant, in ijs quæ de temperamentis præcepimus, eſt dictum. Atq; hæc monuiſſe neceſſarium erat claritatis cauſa eorum, quæ à nobis deinceps ſunt dicenda. De inæquali verò intemperie nunc agendum, tum quæ'nam eius natura ſit, tum quot eius generandæ modi. Ergo ꝙ in omnibus particulis corporis quod ita eſt affectum, vnica temperies non ſit, prius eſt dictum, verum id commune omnis

intemperamenti inæqualis eſt. Differentiæ eius, ipſam corporum affectorum ſequuntur naturam, E
cum aliter ſimplex caro, aliter vniuerſus muſculus, † impari temperamento ſit affectus.

† in inæquale peruenit tēperamentum.

Quo pacto Inflammatio in Aliqua Particula oriatur & finiatur. CAP. 3.

QVippe calida fluxio, vbi in muſculum procubuit, primùm maiores arteriæ venæq; opplen-
tur ac diſtenduntur, ab ijs minores: atq; ita res procedit, donec ad minimas ſit peruentum. In
ijs vbi valenter impacta fluxio eſt, nec amplius cōtineri poteſt, partim eius per ipſarum ora,
partim per tunicas colatum foras tranſmittitur: tū verò ſpatia ipſa vacua, quæ inter prima ſunt cor-
pora, fluxione implentur. Sic omnia ab humore, omniq; ex parte incaleſcunt, ac perfunduntur. Ea
ſunt nerui, ligamenta, mēbranæ, caro ipſa: anteq; hæc arteriæ & venæ, quæ ſcilicet & primæ & præ-
ter cætera vario dolore afficiuntur. Quippe interius à fluxione tum excalfiunt, tum diſtenduntur,
ac diuelluntur: exterius non modo excalfiunt, ſed etiam premuntur, ac degrauantur. Reliquæ par-
ticulæ aliæ incaleſcendo ſolum vel comprimendo, aliꝫ vtroq; genere laborant, appellaturq; morbus
ipſe Phlegmone: Eſt autem inæqualis intemperies muſculi: Feruet enim iam qui in eo eſt ſanguis:
is ſecum excalfacit primum quidē ac maxime arteriarum & venarū tunicas, mox verò omnia quæ
extra has ſunt, quibus ſcilicet circūfunditur. Ita duorum alterum neceſſe eſt ſequi, vt ſi fluxio vice-
rit, corruptio ſequatur victorum corporum: ſin fluxio ſit victa, vt muſculus ad naturalē ſtatum re- F
deat. Eſto igitur prius victa fluxio (rectius enim à melioribus incipitur) duplex hîc incidit curatio-
nis genus, ꝙ vel digeretur quicquid humoris in particulam procubuit, vel concoquetur: verùm di-
geſtio optanda maxime curatio eſt. Concoctionem hæc duo neceſſario ſequuntur, puris generatio,
& eius in aliquod ſpatium abſceſſio. Abſcedit aliquādo in capacitatum, quæ propinquæ ſunt, tum
maximam tum minime momentaneam, quod ſanè abſceſſionis genus optimum eſt: Aliàs in non
momentaneam quidem, non tamen maximam: Interim in maximam, non tamen non momenta-
neam. Ac quæ in ventriculum incidūt abſceſſionum, optima eſt quæ in ſinum eius internum abijt,
in quem etiam plerunque ſe aperiunt: mala verò, quæ ſub peritonæum. Pari modo in ijs quæ circa
cerebrum exiſtunt, bona eſt, quæ in priores eius ventriculos abſcedit: mala, quæ ſub inuolucra eius,
item, quæ in poſticum eius ventrem ſe recipit. Qui verò circa coſtas abſceſſus colliguntur, hi in ca-
pacitates erumpunt thoracis: Ac muſculorum quidem abſceſſus, ſub cutem: viſcerum verò vel in
arterias & venas quas in ſe continent, vel in membranam qua operiuntur, quꝫ ipſis pro cute eſt. At
ſi victæ à fluxione particulæ fuerint, in tantam deuenient intemperiem, vt inde tum earum pereat
actio, tum ipſæ ſpatio corrumpantur. Porrò deſinent tum primum dolere, cùm mutatrici qualitati
fuerint adſimilatæ: non enim cum mutata particularum temperies iam eſt, ſiue (vt ſic loquar) in ip- G
ſo mutatum eſſe, dolent, ſed dum mutātur, ſiue in ipſa mutatione: quemadmodum mirus dixit Hip-
pocrates, ‖ Dum alteraſcit ac corrumpitur natura, dolores fiunt. Alteratur autem ac corrumpitur
cuiuſq; natura, cum vel calefit, vel frigefit, vel ſiccatur, vel humefit, vel eius vnitas diſſoluitur: in ijs
quidem intemperamentis, quæ inæqualia ſunt, ex calefaciendo vel ex frigefaciendo potiſſimum,
quippe cum efficaciſſimꝫ qualitates hæ ſint: ſecundo loco è ſiccando vel humectando: ex eſuriendo
verò vel ſitiendo, deficiente hîc humida, illic ſicca ſubſtantia: ex vulnerando, & erodendo, & tenden
do, & premendo, & conuellendo, vnitate ipſa ſoluenda.

‖ In lib de Locis in homine.

De Ortu Inæqualis Intemperiei in Vniuerſo corpore animalis. CAP. 4.

ERgo ſi calor ſanguinis in particula, quꝫ phlegmone laborat, mitis eſt, tum qui in toto animalis
eſt corpore mediocriter attemperatus, non facilè vnà cum afflicta particula calent: Sin vel ille
feruet vehementius, vel qui per totum ſpargitur animal, bilioſus eſt, ilico totus ad calorem vertitur:
Multo verò magis ſicubi ambo concurrunt, vt & qui in phlegmone habetur, admodum calidusꝭ ſit,
& qui in toto eſt animāte, bilioſus. Porrò calefit primum qui in arterijs eſt ſanguis, ꝙ ſcilicet is tum
natura calidior, tum verò magis ſpirituoſus ſit: poſt hunc verò etiam qui in venis eſt. Quòd ſi pro-
pinqua viſceri, cui plurimus ſit ſanguis, obſeſſa phlegmone particula fuerit, iam celerius cum hoc H
vniuerſus qui in animali eſt ſanguis, calore afficitur. Vnoq; verbo, quicquid ex facili alterabili eſt,
aut calidū natura, id à quouis calefaciēte primum excalfit. Non ſecus & ab eo quod frigefacit, quic-
quid facile alteratu eſt, vel natura frigidum, id primum refrigeratur. Ac promptus quidem ad alte-
randū ſpiritus eſt, vtpote ex tenuiſſimis conſtans partibus. Calidiſſima natura eſt flaua bilis, at frigi-
diſſima pituita eſt. Reliquorum humorū ſanguis, poſt flauam bilē maxime eſt calidus, ſicut nigra
bilis poſt pituitā eſt frigida. Quin etiam alteratur flaua bilis leui momento, ex quouis in eā agente:
nigra ægre alteraſcit. In ſumma quicquid tenuium eſt partiū, id prompte alteratur: contra cui craſſꝫ
ſunt partes, ægrè. Ita neceſſe eſt, multifariæ phlegmonis alterationes incidant, propterea ꝙ multifa-
riam affecta ſunt corpora. Principio nanq; ſuccus qui phlegmonem excitat, magis minuſve calidus
eſt: Deinde ſucci putrefactio, pro ipſius natura reſpondet: Non minimum certe, prout is magis mi-
nuſve eſt impactus: quippe quæ perſpiratu carent, celerius putreſcunt, veluti & in externis acci-
dit omnibus: Cæterum cùm calida temperie ſunt & humida, tum vtiq; potiſſimum. Iam ipſa phleg
mone laborans particula, vel propè, vel lōgè ſita eſt à multi ſanguinis viſceribus: totuſq; ſanguis vel
bilioſus eſt, vel melancholicus, vel pituitoſus, vel ſpirituoſus, atq; hæc omnia magis minuſq;. Qua-
re neceſſe eſt multiformes fieri alterationes, ſiue alterum alteri ſit collatum, ſiue idem ſibi.

Vſquequo

A *Vſquequo Inæqualis Intemperies, in Febribus intelligatur.* CAP. 5.

FIunt hæ oēs inęquales corporis intēperies, maxime quidem inflāmato eo qui in phlegmone eſt
ſanguine, deinde eo qui in viſceribus habeť & corde: atq; huius maxime eo qui in ſiniſtro eius
ſinu eſt: In quē (ſicut in opere de vſurpandis manu diſſectionibus eſt dictū) ſi viuo etiam animante,
nec adhuc febre tentato, dimittere digitū velis, vehementiſſimū deprehendes calorem. Quo magis
veriſimile eſt, vbi totū corpus pręter naturā incaleſcit, hunc maxime ſinū ad ſummū peruenire ca-
loris, quippe cū tenuiſſimū maximeq; ſpirituoſum ſanguinē habeat, ac moueať perpetuo. Cæterū
in febribus id genus omnibus, calefit quidē ſanguis aliqñ vniuerſus, quicunq; calorē illū pręter na-
turā, qui ex humoris putreſcentia eſt obortus, concepit: non tñ aut arteriarum venarum've tunicæ,
aut aliud vllū circūiacentiū corporum prorſus iam tēperamentum ſuū mutauit, ſed adhuc mutatur
atq; alteratur incaleſcēs, ſiue vt ſic loquar, calefiens. Quòd ſi longiore tempore hoc patiť, etiam vin
cetur aliqñ: prorſusq; mutabiť ita, vt non amplius calefiat, ſed iam ſit præter naturā calefactū. Porrò
terminus mutationis eſt, cuiuſque particulæ functionis læſio: Ad quē vſq; terminum vniuerſa alte-
rationis latitudo, via eſt in id quod præter naturam eſt, veluti miſtum cōmuneq; ac mediū quiddā
ex contrarijs vtriſq; compoſitū, ipſo naturali prorſus affectu & eo qui iam plane eſt præter naturā.
B Ergo hoc toto tempore corpus incaleſcens, pro modo alterationis etiā ad portionē ſentit dolorem.
Cū verò omnes corporis ſolidæ particulæ excalfactę ad abſolutionē iam ſunt, eiuſmodi febrē hecti-
cā Græci vocant, ceu non amplius iam in humoribus & ſpiritu ſolū, ſed & in corporibus ijs, quæ
habitus rationē habent, cōprehenſam. Hæc doloris eſt expers, putantq; qui ea febricitāt, omnino ſe
f. 1. t. h febre carere: neq; enim * ſentiunt eius calorē, oībus. ſ. eorū partibus æque percalfactis. Sed & con-
uenit de his inter naturales ſcientiæ profeſſores in ijs, quæ de ſenſibus produnt: Neq;.n. citra altera-
tionē eſt ſenſus: neq; in ijs quę iā ad perfectionē ſunt alterata, dolor. Itaq; etiā hecticę febres omnes,
tū ſine dolore ſunt, tū nec ſenſu ab ijs qui ipſis laborant, perceptæ: non.n. ex eorū particulis hæc agit
hæc patitur, cū omnes inter ſe iam ſimiles ſint redditæ, ac vnicam habeant conſentientē temperiem.

Non Quamlibet Alterationem ad Inæqualem Intemperiem producendam ſufficere. CAP. 6.

QVòd ſi alia earum calidior eſt alia frigidior, ăt certe eatenus eſt frigidior, vt vicinā nihil offen-
dat: alioqui ſic. ſ. partes quæ pro naturæ modo ſe habent, mutuo ſe offenderēt, vtpote quę ſic
quidem tēperamentis diſſideant: caro nanq; calida particula eſt, os frigidum. Cæterum tam
harum partiū quā reliquarum omniū indolēs inæqualitas eſt, modi exceſſus merito. Sic nanq; neq;
aer qui nos ambit, prius offendit, q̃ ad immodicum calorem frigus've eſt immutatus: cuius alioqui
C quæ in medio ſunt differentias, tametſi numeroſas ac manifeſtū exceſſum inter ſe habentes, citra no
xam ſentimus. † Ex his ergo fortaſſe nec illud durius dici videatur, quod Hippocrates alicubi ait,
‖ Omnem morbū vlcus eſſe: quippe vlcus vnitatis eſt diuiſio. Immodicus verò calor ac frigus pro-
xime accedunt, vt vnitatē ſoluant: plurimus quidē calor, dū ſegregat ac incidit ſubſtantiæ continui-
tatem: ſummum verò frigus, tum ſtipando, tum introrſus pariter trudendo, quędam exprimit, quę-
dam quaſſat. Atque hunc quiſpiam immodici caloris ac frigoris terminū ſtatuens, fortaſſe non in-
commode ſentiat. Seu verò is, ſeu alius immodici exceſſus terminus eſt, certe cōſiſtere omnem im-
moderatū exceſſum in habitudine ad aliquid, iam liquet. Non.n. pari ratione à calidis frigidisq; af-
ficitur omne corpus: indeq; fit, vt aliqua animaliū conuenientes inter ſe ſuccos habeant: aliqua non
ſolū non conuenientes, ſed etiā qui ſe mutuo corrumpant: veluti homo atq; vipera, quorū vtriuſq;
ſaliua alte[illegible]es. Ita vtiq; & ſcorpium necaueris, ſi ieiunus illi inſpueris. At non homo ho-
minem morſu interimit, nec vipera viperam, nec aſpis aſpidem: Siquidem quod ſimile eſt, id con-
gruum amicumq; eſt: quod contrariū eſt, inimicū ac noxiū: Augetur.n. quidq; ac nutritur à ſimili-
bus: perimitur ac corrūpitur à contrarijs. Itaq; etiā ſanitatis tutela, per ſimilia perficitur: morborum
l. lent. ſublatio, per contraria. Verùm de his alius eſt ſermo. Hecticam * verò febrem quæ iam habitū cor-
poris occupauit, minime ſentit qui ea laborat: Reliquarū febriū nulla eſt quæ non à laborante ſen-
D tiatur: ſed aliæ magis, aliæ minus ægrotanti ſunt graues. Sunt ex ijs & quæ rigorē ingerant: fit.n. id
quoq; ſymptoma, veluti alia multa, ab inæquali intēperie. Rationē tñ generandi eius in propoſito
libro tradere non eſt, priuſquā de naturalibus facultatibus demonſtratum fuerit, quot hæ qualeſq;
ſint, tum quid agere quæq; ſit nata. Verum in libris de ſymptomatum cauſis, de omnibus agetur.

** Sic antiquus iterpres at eatenus calidior, vt vicinā nihil offendat, neque ſic dolebunt, alioquin &c.*

† clarius: vnde ex his periclitatur et oratio illa habere æquitatem (vt alicubi et Hippocrates ait) q̃ dicit, oēm etc.

In libro de Fracturis cō. 3. t. 34 7ª-246. d

De Reliquis Cauſis Intemperiei Inæqualis, Quæ fit in corpore vniuerſo. CAP. 7.

SEd reuertor ad inæqualis intēperamenti differentias: nā queadmodū ex phlegmone febris na-
ſcatur, tum ꝙ phlegmone omnis ac febris oīs præter hecticas, ex morbis ſint, quibus inæqualis
ſit intēperies, dictū iam eſt. Porrò accendi febrē & citra phlegmonē ex ſolis humoribus putreſcen-
tibus licet. Neq;.n. ea ſolū q̃ inculcata ſunt & perſpiratu prohibita, putreſcūt, verū celerrime ea ma-
ximeq;: cæterū putreſcunt & alia multa, q̃ putredini ſunt opportuna. Dicetur verò de horū oppor-
tunitate alio loco. Iam alio quoq; genere inæqualis oriri intēperies in toto corpore poteſt, modo fu-
liginoſo vapore detento: modo exercitationibus & pluſculis laboribus calore adaucto: modo ab ira
cū ſanguis immoderatius feruet: modo cū ex deuſtione quauis externa incaleſcit. Porrò ꝙ ēt in his
oībus febribus, non ſecus quàm in ijs q̃ ex phlegmonis fiant, ſupra eſt dictū, tū pro viribus effectri-
cis cauſæ, tū pro corpis ipſius affectu, alij magis febricitēt, alij minus, alij haudquaq;, apertū eſſe ar-

bitror: Æque verò & ꝙ intemperies ipſa non nunquam ſpirituoſam tantum inuadit ſubſtantiam, E non nunquam ipſos etiam ſuccos, clarum id quoque reor: Sed nec minus illud, ꝙ omnibus huiuſmodi febribus, ſi traxerint, hectica ſuperueniet. Iam'que ſermo noſter propemodum oſtendit, inæqualem hanc intemperiem aliquando ex calida frigida've ſubſtantia, quæ in particulã aliquam influat, accidere, veluti in ijs fiebat, quos phlegmone infeſtat: ſæpe non ita, ſed ipſa corporis temperie in qualitate mutata. Tum ꝙ alterantium eam, quædam ortum habent ab ipſo corpore, quædã extrinſecus: vtiq; cùm ex putredine tantum aliqua vel phlegmone excitatur febris, ab ipſo corpore: cùm ab vſtione vel exercitatione, extrinſecus. Dicetur autem & de his fuſius in morborum cauſis. Tanquam autem ex deuſtione accenditur febris, alterato videlicet corporis temperamento: itidem non nulli ſæpe ex frigore refrigerati toto corpore vehementer ſunt, aliqui verò etiam perierunt. Iam ꝙ hi omnes etiam doleant, ne id quidem latet.

De Intemperie Inæquali, In qua Calor & Frigus ſimul ſentiuntur. CAP. 8.

PORrò dolent & qui ex rigore ingenti vehementer perfrigerati, celeriter ſeſe excalfacere properarunt: multiq; eorum cum ſubitò ac ſimul manus igni admouerunt, ingentem circa vnguium radicem ſentiunt dolorem. Et quiſquam, cum tam luculenter videat intemperiem inæqualem doloris eſſe cauſam, etiam de internis doloribus dubitet aut miretur, quo pacto citra phlegmo- F nem ſubinde vel laxiore inteſtino quod colon Græci vocant, vel dentibus, vel alia quauis particula homines doleant? Nam neq; talium vllum mirabile eſt, nec quemadmodum ſimul rigeant & febricitent ægrotantium aliqui. Quippe, ″ ſi pituitoſus ſuccus qui frigidus eſt, quemq; Praxagoras vitreum appellat, & amara bilis quæ calida eſt, ſimul abundent ac per ſenſibilia membra moueantur, nihil miri eſt vtrunq; à cubante pari modo ſentiri. Neque enim ſi hominem ſub Sole feruido ſtatuas, & aquam illi frigidam infundas, fieri poteſt, vt non ſimul & à Sole calorem, & ab aqua frigus ſentiat. Verum hoc caſu ambo extrinſecus ſunt, nec paruis portionibus incidunt: in febribus verò, quas hepialas vocant, tum ab interno, tum exiguis portionibus: eoq; vniuerſum corpus ambo ſentire videtur. Cùm enim tenuiſſimis portiunculis aſperſum per corpus tum calidum ſit tum frigidum, nullam ſenſilem alterius portiunculam ita paruam deſumas, in qua non alterum ſit comprehenſum. In ipſa tamen acceſſionis inuaſione, aliqui febricitantium tum rigent, tum verò febricitãt*: tum ambo ſentiunt, frigus immodicum, & calorem vnà, verum non eodem loco: quippe cum poſſint quæ excalfactæ ſunt partes, manifeſte à refrigeratis diſcernere, nam intus & in ipſis viſceribus calorem ſentiunt, in externis partibus vniuerſis frigus. Tales perpetuo febres ſunt, & quæ græce lipyriæ vocantur: prætcrea quoddam ardentium febrium pernicioſum genus. Quod igitur in his, G maioribus portionibus accidit, hoc in hepialis contingit minutis: Inæqualis nanque eſt & harum febrium intemperies, ſed nec minus reliquarum omnium, exceptis tamẽ hecticis. Quin etiam ijs qui rigent, nec tamen febricitant, inæquale temperamentum eſt: Rarum tamen eſt id ſymptoma: cæterum incidit tum mulieribus, tum quibuſdam aliquando viris. Debet autem omnino deſes præceſſiſſe vita: aut certe ciborum copiam lõgiore ſpatio homo ſumpſiſſe, ex quibus tardus, frigidus, crudus, & pituitoſus naſcatur ſuccus, qualem ſcilicet Praxagoras vitreum exiſtimat. Porrò antiquitus nemo (vt videtur) ita eſt affectus, vt qui nec adeo ocioſi, nec in victus ſaturitate viuerent: Indeq; factum eſt, vt ſcripſerint antiqui medici, ‖ Rigori febrem neceſſario ſuperuenire. Verumtamẽ tum nos ipſi, tum alij iuniorum medicorum non pauci, ſæpenumero vidimus rigorem, quem nulla ſecuta ſit febris. Porrò componitur ex hac intemperie, & ea quæ febricitantium eſt hepialus: appello ita febrem illam, cui ambo ſemper accidũt: At in qua rigor quidem præcedit, febris verò ſequitur, veluti in tertianis & quartanis, hanc hepialum nõ voco. Ita ex duplici inæquali intemperie hepialus componitur, & iam aliæ febres, præter hecticas, ferè omnes.

A. l. 4. f. 1 c. 6. 418. a

* Al. ſitiunt.

Lib. 1. de Morbis.

De Intemperie Inæquali Particularum, quæ Tumore aliquo præter naturam correptæ ſunt. CAP. 9. H

SImili genere qui particulæ alicuius cum tumore morbi ſunt, hi quoq; omnes perinde ac phlegmone, cum intemperamento inæquali conſiſtunt, Cancer, Eryſipelas, Carbunculus, Herpes, Oedema, Phagedæna, Gangræna: quippe commune his omnibus eſt, vt ex fluxione humorum ſint orta. Diſſident in eo, ꝙ alij ex pituitoſo, alij ex bilioſo, vel melancholico ſucco: alij ex ſanguine vel calido, & tenui & bulliente, vel frigido & craſſo, vel alio quopiam genere affecto, fiant: declarabitur enim alio loco de horum membratim differentia diligenter. Quod ad propoſitam diſceptationem pertinet, hoc tantum dixiſſe abunde eſt, ꝙ qualiſcunq; eſt fluxio, eadem ratione quenque prædictorum affectuum creat, qua prius ex calida & ſanguinea phlegmonem gigni monſtrauimus. Sed non minus etiam ſimilarium ac ſimplicium primorumq; in ijs corporum ſingula, ſic à fluxione affecta, ad inæqualem intemperiem deuenient: cæterum extrinſecus pro rheumatis ratione calfacta, refrigerata, ſiccata, vel humectata: ad profundum vſque non dum ſimiliter affecta. Quòd ſi tota per tota mutata alterataq; ſint, fiunt quidem ilico à dolore libera: in difficiliori tamen ſic conſtituta ſunt ſtatu. Hæc prænouiſſe ijs, qui opus de medicamentis ſunt percepturi, & poſt id medendi methodum, abunde mihi ſatis videtur.

GALENI DE MARCORE LIBER

Auguſtino Gadaldino Mutinenſi medico interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Quot Genera Marcorum, Qui curari nequeant: ac Qualis Curatio ijs qui ſanari poſſunt adhibenda.

Quid & Quotuplex ſit Marcor: ac Quæ eius Cauſa potisſima. CAP. 1.

4. t. 3. c. 433. g

MArcor, "quem maraſmum Græci vocant, corruptio eſt viuentis corporis ex ſiccitate. Sed cùm bifariam corruptio dicatur, altera quæ fit, altera quæ facta eſt, in priori certe ſignificato appellatio ſumenda eſt: Ita quoque & ipſe marcor, alter à marcuiſſe, à marceſcere alter, de quo nunc ſermo habetur, dici poteſt. Cùm autem marcor (vt diximus) ſit viuentis corporis corruptio: triaq; ſint viuentium genera, animalia, ſtirpes, ac ſemina, & ob hæc etiam fructus: horum proprie marcor affectus eſſe dicitur: C Per translationem verò alias etiam quæ ex ſiccitate proueniunt corruptiones, marcorem nuncupant, vt & ad ignem, multoq; adhuc longius, ad omnia quæ paulatim corrumpuntur, nomen hoc traducant. At verò nos non de vllo aliorum, quæ haud proprie marceſcere dicuntur, ſed de eo duntaxat, quem diffiniuimus marcore, præcipueq; cùm in animalis fit corpore, dicere nunc ſtatuimus: communitatem tamen diſputatio hæc cum ſtirpibus neceſſariò obtinebit. Cùm igitur quatuor modis ſimplicibus ac primis viuentia omnia corrumpantur, quòd & eorum ſubſtantiæ quatuor ſint elementa, marceſcere ea dicimus, quæ ob ſiccitatem corrumpuntur. Quæ ſi hoc ipſum ſolum habeant, vt ſiccentur, altera elementorum oppoſitione, quæ eſt caloris & frigoris, intra proprios terminos manente, ſimplex is marcor eſt: ſi verò ſiccitati caliditas vel frigiditas immodica adiungatur, compoſitus iam duplexq; tunc corruptionis erit modus. Simplex igitur marcor ob inediam fieri videtur, vbi quis vel ex electione famem tolerat, vel præ ciborum inopia fame conficitur: Qui autem cum " frigiditate coniunctus eſt, tum ſeneſcentibus euenit: tum ijs etiam, qui ex quodam morbo in ſimilem ſenectuti affectionem incurrunt: At qui adiunctam habet caliditatem, in aliquibus hecticis febribus fieri conſpicitur. In ſtirpibus porrò tum totum ipſum corpus, tum ſingulas earum particulas, vbi præ D ſiccitate fiant corruptiones, marceſcere dicimus. Non ita tamen in animalibus, ſed totum quidem corpus dicimus marceſcere, de nulla verò ſigillatim particula nomen hoc conſueuimus proferre: Præſenſq; nobis ſermo haudquaquam de eis quæ ob aliquod ſymptoma ſiccantur, particulis, inſtitutus eſt, ſed cùm totum adeo ſic affectum fuerit corpus. Iam igitur ſi totius corporis affectus eſt marcor, illud etiam nobis perſpicuum eſt, nunquam ipſum fieri poſſe niſi animalis principium affectum fuerit. Quin etiam fieri nullo modo poteſt, vt alius quidem in toto animali ſit affectus, alius autem principium occuparit: Quare cordis corpus ſiccari marceſcentibus eſt neceſſe. Ergo ſi cauſas omnes inuenerimus, à quibus cor ſolet exiccari, non ignorabimus etiam, vtrum marceſcentes omnes inſanabiles ſint, an verò ex ipſis non nulli ſanari poſſint.

ibidem.

Senectutem eſſe Ineuitabilem: ac De cuiuſdam Sophiſtæ fatuitate, qui Immortales ſe Homines redditurum pollicitabatur. CAP. 2.

SAtius igitur fortaſſe hoc in loco fuerit diſputationem ad principium reducere. Sanè optimum erit principium, ſi ſenectutis cauſa cognoſcatur, cùm ex marcoribus hic vnus videatur maxime eſſe ineuitabilis, vt etiam ſecundum naturam eſſe exiſtimetur: Singula verò naturæ opera ineuitabilia ſunt, generationiſq; ordinem neceſſarium habent. Sed & huic ipſi vnum aliud præmittendum eſt, vt ſcilicet dictionis huius / ſecundum naturam / ſignificata cognoſcamus. Neque enim

profectò eodem dicimus modo ſecundum naturam eſſe ſenectutem, quo nutriri ac augeri: quippe cùm hæc naturæ ſint opera, ſenectus verò non opus, ſed affectus neceſſariò conſequens. Nullum ſiquidem, quod genitum ſit animal, ἀγηρων id eſt inſeneſcibile ſenij've expers viſum eſt. Ideoq; nõ nulli ſenium ſm naturam eſſe dixerunt, q̃ omnia quæ à natura diſpenſantur, neceſſariò conſequatur. Itaque ſi ſenectutem eſſe ſecundum naturam in hac capiatur ſignificatione, alia deinceps huius dictionis ſignificata, de quibus male quidam (vt alibi oſtendimus) opinati ſunt, inueſtigare non erit neceſſarium, nullaq; amplius in oratione ſupererit dubitatio. Nam ſi intelligunt, quo nunc dictum eſt modo, verum ſanè eſt ſenectutem ſecundum naturam eſſe, ac ineuitabilem, ſiquidem neceſſariò naturæ opera conſequitur. Quanquam noſtro hoc ſæculo philoſophus quidam librum conſcripſit, in quo, quo'nam quis modo poſſit ſenij expers perpetuò permanere, oſtendit. Edidit porrò hunc librum, cùm annum adhuc quadrageſimum ageret: ætate verò vſque ad octogeſimum annum peruenit: atq; gracilis adeo ſiccusq; euaſerat, vt præclare illud Hippocratis dictum in prognoſticis, in eum quadrare poſſet: || Nares acutæ, collapſa tempora, oculi concaui, frigidæ contractæq; aures, & imis partibus leniter verſæ, cutis circa frontem dura & intenta ac arida. Cùm igitur aſpectu talis iam redditus irrideretur, quando alios conabatur docere, vt quis ſenij expers permanere poſſet, poſteriorem de admirabili agerasia (quaſi inſeneſcentiam dixeris) editionem tradidit, ſic enim illam eo volumine appellabat: oſtendens non quemlibet ſenij expertem permanere poſſe, ſed ad hoc natura opus eſſe accommoda, præcipueq; ſi prima educatio proba iecerit fundamenta. Pollicitabaturq; ſe infantium, qui ad hoc idonei eſſent, corpora redditurum immortalia, vbi ipſe eorũ curæ ſtatim ab initio præficeretur: minimeq; eius reprehendi poterat pollicitatio, cùm illi prius moriendum erat, q̃ quos ſuſcepiſſet pueros, viri euaſiſſent. Summam igitur eius ſtultitiam cæteri omnes contempſere: ego verò nequaquam, ſciens pleraq; etiam alia decreta ijs, quæ per experientiam cognita ſunt, aduerſantia, rationales multos viros enunciaſſe, rationum probabilitate deceptos. Neq; hoc igitur quantum ad rationem attinet, mirum eſt. Illud enim, Corrumpetur omnino quodcunq; genitum eſt, nec eam quæ ſcientiam efficit, conſecutionem habet, nec neceſſariam, ſed quæ vſque ad id, quod probabile eſt, procedit, quemadmodum in commentarijs de demonſtratione nobis demonſtratum eſt. Quanquam hac vtuntur ratione ferè omnes, qui ſeneſcere animalibus neceſſarium eſſe oſtendunt, id ipſum eſſe viam dicentes ad corruptionem, neceſſariò omnibus generatis conſequentem. Hactenus igitur ex experientia ſola ſenium neceſſarium eſt, ac ſecundum naturam, quemadmodum ſanè & ipſa mors: quæ nec ipſa demonſtrata eſt ab ijs, qui prompte enunciant ac dicunt, quicquid genitum eſt, id omnino etiam neceſſariò interiturum. Etenim ſophiſtarum mos eſt contra experientiam dicere: quod & ille arbitror fecit, qui animal omne ex agendorum ignoratione interire ſeneſcereq; aſſeruit.

in Prog cõ. 1. tex. 6. & 7. 4ª. 191.a.b

Refellit Opinionem eorum qui Calorem Innatum Flammæ comparantes, ita ab eo corpora, ſicuti à flamma ligna, abſumi dicunt. CAP. 3.

QVapropter fortaſſe melius erit, vt nos quæ'nam cauſa ſit inueſtigemus, ob quam tum animalia, tum ſtirpes ſingulę ſeneſcunt, cernimus ſiquidem tum ea exiccari, tum eiuſmodi affectum illis eſſe ſenium: quamuis nonnulli aliter opinati fuerint, aſſeruerintq; frigidos humidosq; eſſe ſenes: eorum tamen deceptionis cauſam in libris de temperamentis oſtendimus. Nunquid igitur ob id (vt à quibuſdam dicitur) exiccantur animalia, q̃ innatus ſibi ipſis calor, veluti quidam ignis exiſtens, incrementum ex qua accenditur materia, ſumit: huic enim inditus eſt, ab hac nunquam ſeparari poteſt, ex hac deniq; oĩa habet. Nuper ergo nata animalia, quemadmodum & ipſæ etiam ſtirpes, vniuerſa ſunt humida: ideoq; calor humiditatis copia tunc veluti ſuffocatus, vix ſe ipſum attollit, vt qui nebuloſus, tardus, & ad motum difficilis exiſtat: Temporis autem progreſſu, humiditatem illam ſuperat, ac omni materia euadit ſuperior: iamq; non nebuloſus, turbulentusq;, nec fumoſus, ſed purus & æthereus redditus, ſuos ipſius motus vniuerſos libere commonſtrat. Et, vt breuiter totam rem complectar, Sicuti flammæ, vbi in humida inciderint ligna, principio quidem opprimuntur, ac veluti ſuffocantur, quòd paruæ admodum imbecillæq; ſint: temporis verò ſpatio paulatim ſplendent ac creſcunt, paulatimq; materiam ſuperant, ac tandem cùm iam totam ſuperauerint, in maximam attolluntur magnitudinem, quod certe ipſis vigor eſt ac robur: deinceps verò hoc alimento iam deficiente, marceſcunt ac extinguuntur: Eodem etiam modo (inquiunt ipſi) calor qui in nobis eſt, corpori tanquam materiæ cuidam inditus, principio quidem humidus ac imbecillis eſt: deinceps verò vſque ad vigentem ætatem increſcens, tum ſplendet, tum augetur, ac in ampliſſimam eleuatur magnitudinem, ignis flammam imitatus: ab hinc alimenti penuria paulatim marceſcit, idq; eſt ſenium: mox verò iam prorſus extinguitur, quod eſt mors. Hæc ratio ab omnibus fermè recentioribus tum medicis tum philoſophis probatur: quæ tamen, meo iudicio, vera non eſt, vt quæ ignis flammam animalium calori comparet, haud ſanè intelligens flammas ex corruptione eiuſdem materiæ, ex qua ſuccenduntur, ortum habere: animalia verò non ſic innatum ab eo qui ea effinxit, ſortita eſſe calorem, ſed vt ab illo augenda ac gubernanda: nec vllum dari tempus, quo innatus noſter calor per vniuerſam materiam ipſam

A non ſit extenſus,non eas ſolum facultates quibus fingit obtinens,ſed & pleraſq; etiam alias: nam & nutrimentum ad ſe ipſum trahit,materiamq́; gubernat,apponit,agglutinat, aſſimilat: & (vt ſemel dicam) omnia ſecus ac flamma, in innatam ſibi materiam efficit. Nam quæ vnquam flamma materiam,cui indita eſt,auget? quæ materiæ potius alimentum aſſimilat,q̃ ſibi ipſi materiam? quæ denique tot machinationes, vt materiam tueatur, inuenit? non nullas quidem partes circumueſtiens ac claudens,vt nihil ipſis extrinſecus adhæreat: non nullas verò perforans dilatansq́;, canales præterea inſerens,hos quidẽ vt per ipſos nutrimentum attrahatur,illos verò ad refrigerium ac reſpirationem: ſimulq́; excrementa per alios quidem craſſa,per alios verò tenuia excernens. Omnem huc imprudens de particularum vſu tractationem transferam, ſi ſingula naturæ opera enarrare voluero: quamuis huius opinionis principes idem eſſe calorem innatum dicant & naturam. Haud igitur recte eum igni aſſimilant comparantq́;, ac corpora ab ipſo corrumpi putant. Cur ergo (aiunt) ab
" Hippocrate fuit dictum, Interficit igitur nos calor ille,qui corpora produxit? Primum quidem vobis reſpondebimus boni viri,non eſſe illum ex legitimis Hippocratis librum, in quo hæc dicta leguntur. Deinceps verò, licet Hippocratis decretum eſſe concedatur, declarari tamen oportuerat, quónam modo dictum fuerat,ac aliquam afferri demonſtrationem. Si verò ex eo fidem ſibi haberi
B ducunt,quia demonſtrationibus deſtituuntur, parum profectò rectè ſapiunt. Equidem verum eſt ob innatum calorem corpora tum ſeneſcere,tum tandem corrumpi: falſus tamen eſt modus, quem ipſi tradunt: neq; enim ſicuti à flamma abſumuntur ligna,ita quoq; à calore innato animantium corpora. Hoc ſanè exemplum iis,qui à febre corrumpuntur, accommodari poſſet: idq́; quod ab Hippocrate in nuper citatis verbis fuit dictum,tale quid videtur indicare. Exiccari ſanè corpora ſecundum quandam naturalem conſecutionem, hocq́; ob calorem innatum fieri, omnino veriſſimum eſt,quemadmodum & in primo de ſanitate tuenda libro oſtenſum eſt: idem tamen in præſenti quoque diſputatione repetere nihilo minus eſt neceſſarium.

De Neceſſitate Senectutis deq́; Eius Principio. CAP. 4.

NAtura quæ ſtirpes animaliaq́; fabricatur,omnino ſanè generãdis ipſis principium quoddam corporeum aſſumit,nulla ſiquidem omnino res eſt, quæ ex nihilo penitus generationis principium habere poſſit: atque hinc exorſa,ad eum perpetuo ſcopum, qui ſibi à principio in fabricatione propoſitus fuerat,ordinate tendit: Hocq́; nihil aliud eſt, q̃ perfectum reddere quod generatur, ſiue id ſtirps ſit, ſiue animal: atque illud profectò eſt perfectum, cui nulla propriarum actionum deſit. Multęq́; ſunt ex actionibus,quæ duris indigeant inſtrumentis: & hæc eſt cauſa cur mul
C tæ in animalibus fiant duræ particulæ. Earum verò generationis principium,contrà quàm animal perfectum, molle ſit neceſſe eſt,vt bene concinnari, conformariq́;, & ad omnia fabricanti ſequax ac præſto eſſe poſſit. Ideoq́; quamuis durum quid ſit ſemen,mollis tamen ſtirps fit, humiditate prius moderata irrigatum,vt pro ſemine natura efficiatur. Quare ſi neceſſe eſt,vt animalis generatio principium habeat ex molli ſubſtantia,quæ vt perfecta euadit ita etiam dureſcat,oportet etiam vt in prima elementorum,à quibus animal conſtituitur, temperatione, tum humidum tum ſiccum exuperet. Ac humidum quidem eſt id, quod aqueum eſt: ſiccum verò duplicis eſt naturæ, vel enim terreum eſt, vel igneum. Atqui fieri ab initio minime poterat, vt ex terreo plus miſceretur, q̀ humidum eſſe animalis principium oportet. Solum ergo adhuc quod igneum eſt relinquitur, in prima animalis generatione ac compactione neceſſario exuperans. Si igitur facere potuiſſet natura, vt poſtq̃ animal vel ſtirpem ad vigorem vſque perduxiſſet, aliam rurſus viribus parem induceret elementationem, hoc vtique duntaxat modo ſine ſenio ac corruptione eius perduraſſet fabrica, ſi tamẽn illi cuſtodiendæ ſapiens quidam vir præfuiſſet: neque enim ſimpliciter ſic incorrupta perduraret, ſi praua vteretur victus ratione: tuncq́; nobis ſuam oſtendere potuiſſet artem Ægyptius ille in re quæ fieri poſſet: Nunc autem cum omnino fieri nequeat,vt prima elementa generationis ani-
D malium ac ſtirpium tranſponantur ac tranſmutentur,neceſſarium idcirco eſt, vt poſt vigorem ſiccetur corpus, quanquam non protinus hoc ipſum perpeti illi eſt neceſſe, cùm exiccandi neceſſitas ſibi aduenerit. Verum decreſcens ætas paucam habens ſiccitatem, multos latet, ac ſi non dum marcor quidam ſit: Senectus verò non genere, ſed quantitate ſola, ab ipſa differens, manifeſte deprehenditur. Hæc ergo eſt cauſa, quæ homini non prorſus amenti aperte oſtendit, in omnibus animalibus temporis progreſſu neceſſariam eſſe ſiccitatem, ſenectutemq́; nec euitari nec ſanari poſſe. Nam quod primàm animalium generationem neceſſariò conſequitur, quo modo vnquam aut quo minus fiat, prohibebitur: aut, poſtquàm factum fuerit,tolletur? Iam verò quód nam ſit ſenectutis principium, & quando ſeneſcere primum incipiant corpora, inueſtigare fuerit opportunum. Ergo qui decreſcentium ſyncriſin (id eſt concretionem ſeu temperaturam) ſiccam eſſe ac frigidam arbitrantur, ſenum verò humidam ac frigidam, in huius tranſmutatione principium ſenectutis ſtatuunt. Nos verò qui in commentariis de temperaturis omnia corpora poſt vigorem ad finem vſque demonſtrauimus exiccari,iure de ſenectutis principio dubitabimus,cùm tota poſt vigorem ætas, ſicca ſit ac frigida. Neque enim quia decreſcentium alter altero magis minús've ſit ſiccus & frigidus, ſenectutis principium ſtatui poteſt, quando corpus ad plurimum deuenerit ſiccitatis: Illud enim (ad plurimum) in ſoreticam id eſt acerualem, incidit dubitationem:

&

& licet huiuſmodi dubitationem (quod plerunq; aliàs fieri eſt neceſſe) contemnere quis poſſit, ſa- E
tius tamen fuerit, vt qui terminis manifeſtis diſtinguere rem poteſt, ſe ipſum non ſubijciat dubita-
tionibus non neceſſarijs. Termini autem manifeſti inter decreſcentem & ſenilem ætatem, eſt hu-
midorum excrementorum exuperantia. A quibus quidem excrementis non nulli decepti, humi-
dam (vt diximus) ſenectutem eſſe aſſeruere. Quin & actiones omnes in hac ipſa debilitari, aperte
intueri poſſumus: & quæ dudum decreſcentium ad mortem via latebat, tunc manifeſte deprehen-
ditur. Hinc ſophiſtis problemata ex hypotheſi fiunt, alijs quidem ſenectutem eſſe morbum, alijs
eſſe ſanitatem κατὰ σχέσιν. i. in habitudine, ſeu quæ haud fixa ſit: alijs neutrum quid eſſe: ac nõ nul-
lis eſſe ſecundum naturam, alijs præter naturam: quibuſdam verò & hic medium quiddam inter
ambo eſſe, ac neutrum viſa eſt ſenectus, vt nec ſecundum naturam, nec præter naturam ipſam ap-
pellent, ſed tertiam in ipſa nacti fuerint dictionem, quippe qui ipſam non naturâ eſſe dicant. Has ta-
men controuerſias dirimere alterius fuerit tractationis.

Quopacto Senij Celeritas ſit coercenda: & Quot Marcorum Genera ſint. CAP. 5.

SEnectutis autem marcor diſſolui profectò non poteſt, ſuccurri tamen, vt quamplurimùm pro-
ducatur, poteſt: & hæc eſt illa medicinæ pars, quæ græce γηροκομική id eſt ſenum tutrix, dici-
tur: cuius quidem ſcopus eſt (vt etiam ipſa rei natura indicat) obſiſtere prohibereq; prout fieri po- F
teſt, ne cordis corpus adeo exiccetur, vt tandem aliqñ agere deſiſtat: Nam is eſt vitæ finis, ipſa nimi-
rum cordis ab actione ceſſatio: quandiu enim cor ſecundum propriam ſui ipſius actionem moue-
tur, fieri nequit vt animal moriatur. Quare ſi fieri poteſt, vt ipſa corporis cordis aut certe iecoris
ſubſtantia reddatur humidior, poteſt & ipſum etiam ſenium cohiberi: Si autem nemo eſt qui iecur
& cor ſe ipſis humidiora poſſit efficere: ſed temporis proceſſu, neceſſariò ſicciora euadunt non ip-
ſa ſolum viſcera, ſed arteriæ etiam & venæ: ſenium certe vitari non poteſt: At eius celeritas coer-
ceri poteſt: quamobrem vr̃ Homerus ſi quid aliud, hoc certè etiam vaticinans, de ſenibus cecinisse:

Vt lauit atque comedit, »
Mollibus in ſtratis dormire, hæc vita ſenilis. »

Nam ex ijs quę humectant, eſt tum lauacrum, tum molle cubile, tum ſomnus, tum verò in primis ac
præcipue ipſum nutrimentum. Nam hoc ipſum ſolum nutriendorum corporum pars efficitur,
cùm eorum ſubſtantijs aſſimiletur: Reliqua verò omnia, vel quia non ſinant ſimilares partes vehe-
mentius exiccari, vel quia humiditatem in intermedijs earum capacitatibus contentam irrigent ac
adaugeant, humectandi tum appellationem tum facultatem adepta ſunt. Sic ergo, vt dictum nunc
eſt, quandoq; poſſunt iecur & cor humectari, adaucta nimirum, quæ in ipſis diſperſa eſt, humidita- G
te: quam & in extenuatis iuuenum corporibus, ſæpius quidem in toto corpore manifeſtè, nõ nun-
q̃ verò in corde etiam & iecore, abſumi contingit. Quòd verò horum viſcerum alterum arteriarum
pulſuumq; ſit origo, alterum venarum ac nutritionis, in alia oſtenſum eſt tractatione, in qua de Hip-
pocratis & Platonis decretis tradidimus. Hæc igitur viſcera, antequam valida in toto corpore fue-
rit ſanguinis penuria, moderato non deficiunt nutrimento: Iecur quidem, ꝙ vniuerſus ſanguis hinc
principium habeat: Cor verò, ob attractionis vehementiam. Quippe omnes animalis particulæ
proprium nutrimentum ad ſe ipſas trahunt, æquali tamen attrahendi robore non vtuntur omnes:
ideoq; in ſanguinis indigentia non æque omnes alimento deſtituuntur: Cor enim cum vehemen-
tiſſimam habeat attrahendi actionem, alimento nunq̃ indigebit, niſi prius omnes animalis particu-
læ ad extremam deuenerint inopiam. Minime igitur ſuſpicandum eſt, vt cùm ex diuturno morbo
gracile redditum fuerit corpus, ipſum quoque cor ac iecur pro aliarum omnium partium propor-
tione, gracilia ſint. Hoc, ſi tibi libuerit, in alijs etiam animalibus intueri poteris. Nam quotieſcunq;
horum aliquod fame prius confectum incidere volueris, cæteras quidem omnes ipſius partes gra-
ciles ac ſiccas inuenies, iecur autem & cor prope ſecundum naturam eſſe: moriuntur enim poſt ine-
dias, non tam ob alimenti corporum ſolidorum q̃ ob ſpiritus inopiam, quemadmodum qui iugu- H
lantur. Ac propterea omnes particulæ molles ac humidæ æque ac viuentium ſunt: tota ſiquidem
in ipſis contenta humiditas, à qua primùm ipſæ nutriuntur, integra ſeruatur. At qui fame intereũt,
propius quidem ad verum marcorem accedunt: ac ob id eos marcuiſſe dicimus, quando exquiſi-
te loquendi non dum vlla ſit occaſio: re tamen vera non marcuerunt, vel ſaltem non omnes corpo-
ris particulæ. Etenim vbi verus eſt marcor, omnes æqualiter partes marceſcunt, propterea ꝙ etiam
principia: & hoc in ætatibus quidem ſenium eſt, in rebus autẽ præter naturã, febris quæ maraſmo-
des. i. marcida, appellatur. Eſt præterea alia quædã affectio proportione reſpondẽs ſenectuti, quam
nihilo deterius ſit, ex morbo ſenium appellare: non mehercle, vt Philippus, qui eam, marcidam fe-
brem nuncupat. Neque enim eiuſmodi affectio febris eſſe poteſt, in qua frigidius q̃ natura poſtu-
lat, cor factum ſit. Iam ꝙ talem obtineat temperaturam, indicium non minimum eſt, "pulſus paruus A. l. 4. f. r. t.
raruſq; redditus, veluti ipſe quoq; teſtatur Philippus. Eiuſmodi verò pulſum ob frigiditatem fieri, c. 10. 433. h
in libris de pulſibus oſtendimus. Quin & reſpiratio ijs, qui ita affecti ſunt, pulſui ſimilis viſitur,
parua nimirum ſimul & tarda ac per longa interualla: quæ & ipſa partium ad cor attinentium fri-
giditatem indicat: vt in commentarijs de ſpirandi difficultate à nobis oſtenſum eſt. Nec verò
calidum hi expirant, quod & ipſum inſeparabile eſt principio refrigerato: ſicuti contrarium, ca-
lefacto.

A leſacto. Vnde igitur eſt, vt iſti febricitent? cùm ipſorum thorax neque circa pectus, neque alibi, vel ad alas ac ad coſtarum gibba, vel etiam ad ſpinam, calidus ſit? Sed & hoc ipſum etiam Philippus confitetur: ait tamen eorum pulſum febris ſignum habere, duritiam ſcilicet innuens, quam febriũ omnium inſeparabile ſignum ſtatuit Archigenes. Sanè ſi eum pulſum qui re vera durus eſt, intelligit, omnibus marceſcentibus is certe ineſt ob arteriarum ſiccitatem, non tamen febrium eſt ſignũ. At ſi eum intelligit, quem Archigenes durum vocauit, nomen tantummodo proferens, nullam tamen rem habens cui nomen hoc attribueret, de hoc quoque plura à nobis in libris de pulſibus ſcripta ſunt. Senium igitur ex morbo, quoniam frigiditas vnà cum ſiccitate eſt, febris non eſt. Alia verò ſpecies, quam marcorem περιφρυγῆ id eſt torridum Philippus nominat, vere eſt marcor, quẽadmodum etiam & qui Syncopoſus appellatur. Eſtq; his ambobus pulſus frequens & paruus: ſpecialiter verò ijs, qui torrido affecti ſunt marcore, accidit, vt dum oſcitant, ſpiritum efflent calidum, vt iure ipſum æſtui aſſimilare poſſis. Oritur autem (vt diximus) torridus hic marcor ex caliditate ardentiſſimiſq; febribus, ac præſertim in ſicciore corporis habitu. Qui autem ſyncopoſus appel-

1.f.1.t.3. latur, fit, vbi qui ſyncopa fuerint correpti, vehementiam quidem periculi in præſentia euitarint, re-

133.g lictum tamen deinceps ipſis fuerit aliquid ſyncopoſæ affectionis. At "verò frigidus ille marcor, qui

B ſenectutis affectionem ſimilem obtinet, fit ex permutatione febrium quæ tum per aquæ frigidæ potionem, tum per ea auxilia, quæ refrigerandi gratia hypochondrijs ac thoraci imponi ſolent, fuerint ſecùs ac oportet refrigeratæ. Illud autem / ſecus ac oportet / duplex eſt, nimirum quando quis vel intemperantius vel intempeſtiuius refrigerantibus vſus fuerit. Poſſit etiam quandoq; vtriſq; his de cauſis affectus hic conſtitui.

Qui Marcores Curari queant: ac de Balnei Vſu aduerſus Philippum. CAP. 6.

QVòd verò marcor, qui verè iam marcor eſt, curari non poſſit, dictum quidem etiam ſuperius eſt, cùm de ſenectute tractaremus: dicetur autem & in præſenti. Tale quid vſu venit ijs, qui marcorem ſanari putant, quale profectò ijs qui opinantur vertebrarum quæ in ſpina ſunt, in priorem partem dimotionem (quæ græce λόρδωσις id eſt repanditas ſeu excauatio dicitur) curari poſſe. Ex eo enim, ꝙ in dignoſcendis affectibus decepti ſunt, putarunt quoque ſe rectiſſime aliquid effeciſſe: etenim ex ijs quidem qui extenuati fuere, quoſdam curarunt: ex ijs verò qui marcuerunt, nullos. Cùm autem extenuatorum corporum duplex ſit affectio, de vtraque nobis ſeparatim agendum eſt. Igitur Altera extenuatorum affectio oritur, quando tum ipſa ſolidorum corporum

C humiditas, quam proprium ipſis eſſe nutrimentum diximus, perijt, tum teneræ carnes colliquatæ ſunt: Altera verò corpora ipſa attingit, quæ ſanè & prima & ſimilaria appellamus. Hæc ipſa eſt, quæ ſanari non poteſt, quemadmodum ſanè nec ipſum ſenium: Altera verò periculoſa quidem eſt, at non prorſus incurabilis: habetq; cum cæteris alijs affectionibus hoc commune, vt contraria affe-

d.c.11.h ctui remedia expoſcat: non æque tamen ac pleræque aliarum eſt tuta. Nam "tres has affectiones humectare oportet, hocq; illis ob communem ſiccitatem eſt commune: vna verò, quam ſenectuti aſſimilamus, calefactionem expoſcit: ſicuti & vna, quam torridum marcorem vocamus, refrigerationem: commixtam verò quodam modo curationem requirit ſyncopoſus marcor, non qui iam factus ſit (huius enim ſemper oportet meminiſſe) ſed qui adhuc fiat, ſcilicet cùm humiditas ſolidis particulis innata, abſumitur. Hi quidem ſunt curationis ſcopi. Deinceps verò conſiderandum eſt, quomodo tum inueniendæ tum adhibendæ ac vſurpandæ ſint remediorum materiæ. Præſtantius igitur Philippus, ſi non ſolum, quæcunque in primo de marcore libro, ſcilicet de morbi iſtius generatione, & de eius differentia dignotioneq; ac tranſmutatione tradidit, ſcripſiſſet, ſed & aliquid etiam de curatione: nunc verò eam videtur omiſiſſe. Nam cùm ego multis iam deinceps annis ſecundum de marcore librum perquiſiuiſſem, nec ipſe vnquam inueni, nec in quempiam

D alium incidi, qui ſe illum legiſſe aſſereret. In primo verò, quem ſanè non nulli propterea ꝙ ſecundus non extet, non primum, ſed ſimpliciter de marcore inſcribunt, de balnei vſu meminit: non eos tamen admittit, qui hoc vtuntur auxilio, propterea ꝙ ab ipſo lædi marceſcentes opinatur. Quia verò obiter ac extra inſtitutum huius remedij meminit, idcirco de eo neque diffuſe pertractauit, neque accurate vt ſolet contemplatus eſt. Quanquam remedium hoc manifeſte conſpicitur exiccatos humectare, vt facile intueri poſſumus in ijs, qui vel iter fecerunt per Solem æſtiuum, vel quocunq; alio modo exercitati vel exuſti fuerunt: hos enim omnes ac præterea ſiticuloſos, humectat ac ſiti liberat. Quin & quoſcunq; alios, qui quomodocunque vel à vigilijs, vel à curis, vel à venere, vel à cibis, medicamentiſ've exiccantibus, vel etiam ab ira exiccati fuerint, tum madefacere tum reficere conſpicitur. Sed mihi videtur Philippus balneum in ijs improbaſſe, qui iam verè marcuere, quos nec aliud quicquam ſanaret: Vt bifariam ego ab eius ſententia diſcedam, tum quia non nullos ex

A.l.4. c.10. ijs, qui verè marcuerunt, ſanari poſſe exiſtimat: tum etiam, quia balneum improbat. Euidenter enim periculum de ipſius facultate fieri licet in ijs ipſis, qui non dum inſanabili laborant marcore, quem nec fortaſſe marcorem, vbi accurate loqui velis, nomines. At nobis nulla de nominibus cura eſt, vbi res clariori oratione poſſumus interpretari.

De

De Marcoribus qui Balneo ac Aquæ potu curantur: & de Ipſorum Ortu aduerſus Philippum. E
CAP. 7.

NAm cum tres ſint febrium primæ ac generaliſſimæ differentiæ, diarias ſanè in præſenti exci-
pimus, ſermoq; nobis habendus eſt de febribus ex humorum putredine ortis, atque de hecti-
cis. Itaque febrium quæ ex putreſcentibus humoribus accenduntur, balneum remedio eſt, ſi
poſt humorum concoctionem adhibeatur. Hecticis verò, quæ ſolæ ſint, nec vllam aliam implica-
tam habeant febrem, omni tempore lauacrum idoneum eſt: Si verò implicentur alicui ex ijs febri
bus, quas humores putreſcentes excitarunt, tunc eſt idoneum, cùm iam humores fuerint conco-
cti. Eadem quoque propemodum eſſe frigidæ potionis exhibendæ tempora cenſendum eſt. Ve-
rùm ſi in hac aberretur, cum magno fit detrimento: balnei verò vſus in prædictis febribus pericu-
lo vacat, niſi fortè virium adeſſe imbecillitatem ſuſpiceris. Et ſanè nos pleroſque, quibus marcor
aduertebatur imminere, his præſidijs curauimus. Dictum autem eſt in primo de febrium differen-
tia libro, diariarum febrium quaſdam cum hecticarum genere communicare, primoq; die non poſ-
ſe exquiſite cognoſci, ſed vel in ſecundo, vel omnino in tertio. Ac cùm primum cognitæ fuerint,
aqua frigida ſibi ipſis danda eſt, quippe eo tempore eſt tutiſſima, cum & virtus valida ſit, & ſan-
guis in corpore copioſus contineatur: nam vbi febres moram traxerint, tunc & vires redduntur F
imbecillæ, & ſanguis fit paucus. Duplici igitur læſione plerunque læduntur, altera quidem, quia
ex aquæ potione pars aliqua feritur ac refrigeratur: altera verò, quoniam qui eam exhibent, niſi
modum menſuramq; debitam tenuerint, non ſolum aliam quampiam particulam refrigerabunt,
ſed & eam ipſam, quæ principium generationis febris obtinet. Quin ſi ipſum etiam cor largius re-
frigeraris, ſi quidem innatam adhuc ſuam humiditatem ſeruet, concidit virtus: ſin ſiccius iam exi-
ſtat, affectio ſenectuti ſimilis ſubſequetur. Sed & quo tempore prima hecticarum febrium indi-
cia manifeſta fuerint, eodem etiam vtiliter foris adhibentur refrigerantia medicamenta, ſi imponan
tur ſuper ipſum (vt quiſpiam dicat) febris focum, de quo paulo mox accurate definiam. Nunc ad
balneum redeo, quod ad omnes ſqualentes febres vtile eſt, quando nihil aliud ipſis implicatum, pro
hibeat. Quandoq; verò vtilius etiam eſt, quàm ſint refrigerantia medicamenta, cum ſqualor vel in
toto corpore exuperarit, vel in foco. Focum febris dico eam animalis particulam, quæ prima ſuis
ipſius ſolidis partibus immodice fuerit calefacta. Primum ergo eſt cor, quod calidius debito reddi-
tum, hecticam infert febrem. Deinceps verò iecur, non per ſe ipſum quidem, quemadmodum
cor, ſed quia ſecum in conſenſum illud trahat, quando non ipſe cordis affectus rationem cauſæ ob-
tinebit, ſed qui ſunt corporum cordi vicinorum. Poſt hæc eſt venter. Ab hoc quæcunque poſſunt G
ſecum cor concalefacere. Quantum igitur ad propinquitatem attinet, pulmo quidem omnium
maxime ac potiſſime, cor concalefaciendo, hecticam ſiccamq; inferre febrem, quam marcor con-
ſequitur, debuerat: hoc tamen fieri non conſpicitur: nec facile vnq̃ viſcus hoc affectionem cauſæ ſi-
milem ſuſcipiet, tum quia humidum eſt, tum etiam quia reſpiratione refrigeratur. Plerunque igi-
tur hectica febris ex reliquis viſceribus cum bilioſo ſucco ſolet conſiſtere, vbi is in patientis ventri-
culum imbibitus fuerit: & ob id etiam Philippus marceſcentium febrium plurimis, eryſipelato-
ſam affectionem genitam eſſe in ventriculo arbitratur. Quòd ſi in ventriculo, neceſſariò etiam ſu-
ſpicandum eſt eandem in iecore conſtitui affectionem: A quibus ſolis viſceribus affectis credere
videtur Philippus marcorem generari. At nos non raro vidimus quoſdam membris his illæſis,
in corde marcuiſſe. Cuius quidem cordis haud ſcio cur oblitus fuerit Philippus, cùm nec ex ieco-
re aut ventriculo ſolis affectis oſtendere potuerit, quomodo febris marcida [illegible] affectus
cordi diſtribuatur ac communicetur. Neque verò in hoc ſolo videtur Philippus aberrare, ſed etiam
dum non iudicat, ex alijs etiam particulis febrem marcidam conſtitui poſſe. Nam ſi eryſipelato-
ſa ſola affectio in ventriculo exorta eiuſmodi febrem inducit: ſiq; etiam citra hanc affectionem ali-
quando corpus eius ignitum tantummodo, ſine bilioſa humiditate: poteſt etiam in alia quapiam H
parte ſimilis fieri affectio: Quæ particula ſi talis ſit, vt ſecum concalefaciat etiam ipſum cor, neceſ-
ſe omnino eſt, vt eius affectio febrem generet, quæ omnino temporis proceſſu hectica fiet, ac tan-
dem niſi ſoluatur, marcorem inducet. Verum de nominibus ſollicitum eſſe non conuenit, quemad-
modum etiam ſuperius eſt dictum: ſed exercendum eſt, vt omnes affectiones quæ corpus exiccant,
tum dignoſcamus tum recte etiam curemus. In quarum affectionũ numero ea eſt, quæ cum igneo
calore coniuncta eſt, quam ſanè balneum perpetuo iuuat, vbi ipſa per ſe ſola conſtiterit. Non nun-
quam enim (vt diximus) cum eryſipelatoſa affectione oritur febris hectica marcidaq;, quæ prius ci
bo & potu, & ijs quæ extrinſecus apponuntur, refrigeranda eſt: ſed vbi eadem febris per ſe nulli al-
teri implicata fuerit, balneum requirit, ſicut omnes aliæ ſiccitates, ſiue frigidæ, ſiue calidæ extiterint.
Etenim hoc mirabile habent balnea, quòd & calidas & frigidas ſiccitates iuuant: quemadmodum
& hoc, quòd non ſitientibus ſitim accendunt, & ſitientibus eandem tollunt. Quòd autem hæc
efficiat balneum, clare etiam nulla adhibita ratione, perſpicitur. Cernimus enim (vt ſuperius etiam
dictum fuit) eos, qui à Sole & ex itinere calefiunt & exiccantur, vbi loti fuerint, admirabili quo-
dam modo tum humectari, tum refrigerari: nihiloq; his minus illos celerrime calefieri, qui ob ve-

hemens

A hemens frigus calefactione egent. Iam verò qui ex itinere & Sole ſitiunt, non amplius vbi ſe lauerint, ſitiunt: ſicuti qui ſiti vacant, loti ſitiunt: Verum hos multoties, illos ſemel lauaſſe oportet. Hæc quidem ita fieri conſpicimus, cauſas verò alibi explicamus.

De Curando Marcore cui Eryſipelatoſa Affectio coniuncta ſit. CAP. 8.

RVrſus igitur ad propoſitum reuertamur. Omnibus febribus hecticis, quæ hoc vnum duntaxat habeant, vt hecticæ ſint, balneum auxiliatur. Si verò vel eryſipelas, vel phlegmone, vel putreſcentes adhucq́ inconcocti humores corpus obſideant, ob hæc, non ob ipſam febrem hecticam, à balneo lædi ægrotum continget. Ipſa enim quatenus febris eſt, ſemper tum à frigida potione extinguitur, tum à balneis iuuatur: ob immiſtas verò ipſi febri affectiones, ægrotus læditur. Atque hæc quidem efficaciſſima remedia ſunt, quæ marcoris generationem prohibeant: eaq́ admodum audacter in febribus hecticis aſſumenda ſunt. Si autem eryſipelatoſa quædam adſit affectio, à balneo quidem prorſus abſtinendum eſt: ſed aqua frigida dum morbus conſiſtit, eſt vtendum agoniſtice: ita enim nominare ſolent, quando ea & affatim & frigidiſſima exhibetur. In principio autem danda non eſt, niſi nos cogat æger, qui & frigidæ potioni ſit aſſuetus, & ſitim tolerare haud poſſit: Verum imponenda extrinſecus ſunt, quæ refrigerent: quæ ſi nihil profuerint, cogendi etiam ſunt
B ægri, vt ea intro aſſumant. Maxime verò eis competunt humidæ ac nouellæ lactucę: in aqua tamen exacte frigida abluendæ prius ſunt, atque ita edendæ. Si quando verò abs te æger petierit, vt cibi iniocunditatem conſoleris, acetum aquæ frigidæ miſcebis, ac vt in eo lactucas tingat, concedes: ſit autem acetum illud omni prorſus vinoſa qualitate expers. Quin etiam extrinſecus eiuſdem lactucæ ſuccum, & ſemperuiui, intybiq́, ac quæcunque alia refrigerantia, imponere expedit. Optimum etiam eſt id, quo nos potiſſimum omphacιω, id eſt vuarum immaturarum tempore vtimur. Expreſſus enim earum ſuccus, vnà cum portulacis in pilam inijcitur: poſtea contuſus in vas exprimitur, vasq́ illud in frigidam aquam immergitur: quæ ſi niuis etiam aliquid habuerit, præſtantior reddetur. Modicum autem albæ farinæ, vbi eo vti volumus, immiſcemus. Deinde in duplicatum linteolum infundentes, extrinſecus ipſum ſuper hypochondria extendimus: nec illic diu morari ſinimus, ſed vbi tepidum euaſerit, illud abijcimus, ac alterum ſimili modo imponimus: & hoc ſubinde agimus quouſque æger ſe in profundo refrigerari ac ſiti liberari perſentiat. Miſcemus etiam aliquando oleum omphacinum, vel roſaceum, vbi præcipuè non nihil phlegmonoſi in hypochondrijs conſtiterit. Hoc igitur modo eryſipelatoſas affectiones refrigerare oportet. Illud verò non eſt ignorandum, nunquam poſſe febrem exquiſite hecticam eſſe, vbi eiuſmodi quæpiam
C affectio adfuerit. Exquiſite autem hectica ea eſt, quæ nullum particularis acceſſionis, aut principium, aut incrementum, aut vigorem, aut denique remiſſionem habeat. Iam verò in libro de febrium differentia diximus tum multa alia, tum quòd à ſolo cibo hecticæ febres efferueſcunt, veluti calx inſperſa aqua: quo incremento ablato, æquales ſemper permanent. Si quando tamen breuiſſimum aliquod incrementum, vel inuaſio intercedit, conſiderare oportet, an aliqua adſit humorum putredo: an verò locus primus affectus alius ſit à corde, qui & ipſe nec ſimplicem, nec hecticam affectionem habeat, ſed vel phlegmonoſam quampiam vel eryſipelatoſam. Atque hoc modo propria curatio affectionibus adaptanda eſt.

De Victus ratione in Singulis Marcoribus. CAP. 9.

MArcorem igitur torridum, qui ex ardentibus febribus generationem ſuſcipit, refrigerantib[illegible]bimus remedijs, tum extrinſecus impoſitis, tum intro in corpus aſſumptis. Senium" verò quod ex morbo effectum fuerit, ſi illud quidem abſolute factum fuerit, curari non poteſt: Si autem non dum abſolutum ſit, ſed propè accedit, vt eiuſmodi fiat, vnum habet curationis ſcopum, quem ἀνάληψιν id eſt reſumptionem, & ἀνάθρεψιν id eſt renutritionem ſeu refectionem appellamus, ex multis particularibus actionibus, quæ tum multis, tum multa etiam egent cautione:
D de quibus ſi nunc loqui velim, longiſſima mihi fieret oratio, abunde tamen in libris de medendi methodo dictum fuit. Nunc autem ſatis erit ſi hoc dixerimus, quòd ſcilicet exiccata corpora ſolida, alimentum curet. Oſtendimus autem in commentarijs de facultatibus naturalibus, quòd non ſe ipſum cibus ad omnes corporis partes defert, ſed ab ipſis, quæ nutritione egeant, attrahitur. At verò in marcoribus hæ ipſæ inualidæ ſunt, ac præ ſiccitate ad attrahendum infirmę: quòd ſi frigiditas quoque adiungatur, parum iam à mortuis abſunt. Oportet igitur vt alimentum attractu facile ſit, vt quod attrahentis corporis robori deeſt, id ex materiæ aptitudine repleatur. Attractu autem facile eſt id alimentum, quod tum tenuium ſit partium, tum natura calidum: verum hoc ferè non nutrit, quippè oſtenſum eſt alimentum craſſum viſcoſumq́ eſſe debere, vt & ſtabile ſit, difficulterq́ tranſpiret, & nutriendis corporibus promptè aſſimiletur. Quando autem hi ſcopi inter ſe pugnant, fieri nequit, vt alimenti exacte vtraque ſeruantis, copia ſuppetat. Danda tamen eſt opera, vt quod mediocriter ambo præſtare poſſit, inueniamus. Mihi" porrò nihil ad hæc omnia lacte videtur eſſe præſtantius, præcipue quidem ſi quis muliebrem mammam ore apprehendens, id ipſum mulgere toleret, quemadmodum ſanè Euryphon & Herodicus in phthiſicis præcipiunt: Sin minus, at ſaltem aſininum adhuc calidum aſſumat, quod breuiſſimo temporis ſpatio ambienti aeri fuerit expoſitum. Hic igitur alimentorum ſcopus non ijs ſo-

lum

f. 1. t. 3. 9. 33. g.

E. c. 2. 14

lum,qui ſimilem ſenectuti affectionem,vel etiã marcorem ſyncopoſum habent confert,verùm etiã ijs,quos marcor à Philippo torridus appellatus, occupat.In ijs tñ calidorum alimentorum materiæ adhibendæ non ſunt, veluti in ſenio, ſed frigidorum : mediæ autem inter has ſint, quæ ſyncopoſis exhibentur. Itaq; lac & ptiſſana & halica in his tribus affectionibus competunt. Halica tamen ad faciliorem diſtributionem ex aceto condiatur,quemadmodum ptiſſana.Mel verò frigidis quidem affectionibus vtiliſſimum eſt,calidis autem eſt maxime nocuum. Ita ergo ſe habet quoq; mel in ijs, qui obnoxij ſunt,vt à iam dictis marcoribus arripiantur. Nam in torridis inimiciſſimũ eſt: Iis autẽ quibus ſenum affectio imminet,vtiliſſimum: At in ijs quos marcor ſyncopoſus occupat, niſi ventriculus prohibuerit,concoquendum id eſt,ac tum per ſe ſolum, tum cum alijs edulijs exhibendũ. E

Balnei verò vſus opportunus,tum ad alia antedicta, tum ad cibi diſtributiones peragẽdas præſtantiſſimum eſt remedium. Verum illud cibo quidem iam cõcocto aſſumendum erit,non tñ poſt inediam longiorem.Nam ſi ei qui nuper comederit,balneum adhibeatur, crudis corpus ac incõcoctis humoribus replebit: Si verò illi,qui diutius à cibo abſtinuerit,vires diminuit.In cæteris verò corporis conſtitutionibus,ac præſertim in ea quæ nuper dicta eſt,completa iam (vt dictum eſt)concoctione lauare oportet. Vini præterea vſus,ſicuti in frigido marcore magnopere iuuat, ita in torrido fugiendus: medio autem quodam modo ſe habet in ſyncopoſo marcore, propterea ꝙ affectio hæc F media ſit & mixta,partim quidem aliquid frigiditatis obtinens,partim verò etiam adhuc aliquid ipſius febris ſeruans. Cùm autem huiuſmodi affectio,qua ad contraria per partes viciſſim permutatur,nõ nunꝗ quidem refrigerationem,pulſusq; priuationem,& (vt ſimpliciter dicam)omnia,quæ ipſius ſyncopæ propria ſunt,inuehat: non nunꝗ autem caliditatem, pulſusq; marcoris torridi pulſibus ſimiles: ita etiam curationem pro exuperantium natura immutari oportet. Atque in ſyncopoſo tum vinum ac alimenta temperata offeremus, tum corpus vniuerſum conſtipabimus denſabimusq;: In torrido contraria agemus.Singulorum verò omnium vſum opportunum ille probè inueniet,qui in libris de curandi methodo fuerit exercitatus: Hic enim liber non quibuſcunque, ſed ijs qui aliquem in arte habitum habent, ſcriptus à nobis eſt.

GALENI DE COMATE
EX HIPPOCRATIS SENTENTIA
LIBELLVS

Ab Auguſtino Gadaldino tranſlatus,
& multis in locis emendatus. G

Interrogat quid ſignificet Comatis nomen apud Hippocratem : ac ponit opinionem quorundam, qui coma cum vigilia coniunctum eſſe dicebant ex Hippocratis ſententia, dictumq; eſſe ἀπὸ τȣ̃ κωμάζειν, *quam tamen opinionem non omnino probat Galenus.* CAP. 1.

QVid nam ſignificat comatis nomen apud Hippocratem? vtrum cataphoram in ſomnum? vt quidam explanantium dixerunt: an ſomnum ipſum? an quemadmodum alij, ſomnolentam cataphoram? etenim & hoc modo nominarunt quidam, in compoſita appellatione explanationem facientes: quidam verò nihil quidem horum, ſed lethargicam cataphoram coma à viro nominari dicunt. Ab alijs ſanè antiquis nullum vtique fiat magnum teſtimonium, Etenim etſi præcipue de alia re illi nomen hoc inferant: nihil prohibet Hippocratem aliter eo vti. Ne longius abeam, apud poetam videretur vtique ſomnum nomen hoc ſignificare: cum ait, Certe me valde grauia »
paſſam molle coma circuntexit. Et alibi. Quoniam ipſum ego molli comate circuntexi. Sed non »

Hippocrates

A Hippocrates ita videtur vti: ſiquidem & cum vigilia ſæpenumero coma euenire ait,ac phre-
..or.cõ.1.t. « niticis conſidere:in principio enim prorrhetici hæc ſcribit, ‖ Qui comatoſi in principijs fiunt,
..160.h « cum capitis,lumbi,hypochondrij,ceruicis dolore,vigilantes,num phrenitici ſunt:In tertio au
tem epidemiorũ (vt ab aliquibus ex conceſſis ipſius legitimis libris ſumamus teſtimonia)hoc
.pid.cõ.3. « modo ait:‖ Vndecima reſipiſcebat,comatoſa autem erat:vrinæ multæ,tenues,& nigræ: vigil.
..3. 148.c « Deinceps,hæc ait:Huic vrinæ perpetuo erant nigrę,& tenues,& aquoſę:& coma comitabat:
« cibum auerſans,vigil,animum deſpondens. In oĩbus enim prędictis dictionibus vigilię & co-
matis mentionem facere conſpicitur. Alium autem ægrotum rurſus in eodẽ libro deſcribens,
« ait:Huic perpetuo,ex quo & ego vidi,aluus turbata,vrinæ tenues, nigrę, comatoſus, vigil. Ita
vt planè ſit manifeſtum,neq; ſomnum neq; cataphorã apud ipſum ſignificare comatis nomẽ.
Et propter hoc (arbitror) quidam explanatores à comazare aiunt comatoſos nominatos eſſe,
vigilare enim comazantes,vigilare etiã & comatoſos. [a] †Et per Iouem ſicuti comazantes nõ
admodum annuũt * comatoſo, & potiſſimum oculis:humidos enim eſſe & rubros, & incon-
ſtantes,& ſeſe inuertentes:ſed totum ambobus corpus titubans motibus eſſe, & incontinens.
B Iccirco & Hippocratẽ de tota ſyndrome dubitare, an oporteat phreniticos ipſos nominare an
quid aliud: vereri enim phreniticos vocare, cum non dum deſipiant: cum tamen oĩa ſympto-
mata phrenitica videat,hoc eſt capitis,lũbi,hypochõdrij,& ceruicis dolorẽ [b] †{& alia q̃ phre-
niticis adſunt,} [c] †formidare virum,ne error,aut ignoratio ſit, ſi eos phreniticos non appellet.
Hæc certe quòd probabilitatem habeant,negabit nemo,non tamen ſufficienter,nec cũ demõ-
ſtratione mihi ſanè dicta eſſe videntur:oportebat enim ex Hippocrate ipſo explanationem fa-
cere dictionis:quò aſſerere poſſemus,non ſolum probabiliter dicta ea eſſe,ſed & ad illius men
tem.Neq; enim exiſtimo hoc ſolum cõſiderare oportere bonum explanatorem, ſi probabili-
ter vel vere dixerit,ſed ſi & menti ſcriptoris cõſentiat.id quod in ſuperiore ſermone nõ eſt fa-
ctum. Quamq; certe in aliqua parte mens ſenis circa hoc nomen oſtenſa eſt,per eas dictiones,
in quibus coma eſſe vigiliam nouiſſe viſus eſt. Ac quiſpiam fortaſſe habere iam totũ opinabi-
tur: ſed ſi parumper expectando, dictiones alias ex eodem tertio epidemiorum libro audiue-
rit,ne dicam totum,ſed ne dimidium totius ſe ipſum cognoſcere comperiet.

C *Coma opponi vigiliæ ex Hippocratis auctoritate probatur, idemq́ eſſe coma & cataphoram,ac duplex id eſſe: Somnolentum,quod proprium eſt lethargicorum: & Inſomne quod quandoque phreniticis accidit.* CAP. 2.

l.cõ.2.t. « COnſidera ergo quæ dicat in quadam ægrotante muliere.‖Alteram ex abortu circa quin
19.c « tum menſem Oecetai vxorẽ ignis corripuit incipiens comatoſa,& rurſus vigil. Appa-
ret enim per oppoſitionem coma à vigilia diſtinguere tanq; contraria. Rurſus autem in peſti-
l.cõ.3.t. « lenti conſtitutione,‖Comatoſi,inquit,magna ex parte,& rurſus vigiles. & poſt pauca.‖Perpe-
42.a « tuo autem plurimos vel graue coma comitabatur, vel vt tenues ac paruos ſomnos dormirẽt.
63.145.f « & rurſus.‖In Thaſo Parium,qui ſupra Dianæ ædẽ habitabat,febris corripuit acuta,inter ini-
2.147.c « tia continua,ardens,ſiticuloſus,incipiẽs comatoſus,& rurſus vigil. In his enim omnibus vigi-
liam comati opponit. Ex conſuetudine igitur ita interpretans,millies ipſum comperies, quan
do contrariarum rerum mentionem facit, hunc in modum ſcribere: immo verò nunq; aliter.
E multis tamen pauca adſcribam ex eodem libro. Satius enim eſſe videtur omnia ex vno exẽ-
pla ſumere. Duas mulieres deſcribens ante peſtilentem conſtitutionem,in priori quidem ait:
cõ.2.t. « ‖ Alteram ex abortu circa quintum mẽſem Oecetai vxorem ignis corripuit, incipiens coma-
9.c D toſa,& rurſus vigil. [d] †Deinceps autem in peſtilentia multos ægrotos ſcribit, primumq; om-
niũ (cuius paulo antè memini) qui varie,& inæqualiter ægrotauit,& multas multoties ad cõ-
cõ.3.t. « traria mutationes fecit:incipit autem hunc in modum.‖in Thaſo Pariũ, qui ſupra Dianę ædẽ
47.c « habitabat, febris corripuit acuta. Sed nulla ad præſentem ſermonem vtilitas eſt primorũ die-
« rum:quorum autem indiguero,eorum mẽtionem faciam.‖Vndecima ſudauit nõ per totum,
« circunfrixit quidem,cito tamen recaluit:aperte enim verbo circunfrixit, verbum recaluit cõ-
« trarium eſt. Deinde,‖duodecima febris acuta,deiectiones bilioſæ,tenues,multæ: vrinis enæo-
« rema,deſipuit. Decima ſeptima laborioſe ſe habuit: neque enim ſomni aderant, [e] ẽt febris in-
« tendebatur. Vigeſima ſudauit per totum [f] à febre liber, deiectiones bilioſæ, cibum auerſans,
« comatoſus. Vigeſimoquarto reuertit. Trigeſimoquarto à febre liber,aluus [g] nõn conſtitit, &
« rurſus recaluit. Quadrageſima à febre liber, [h] †aluus conſtitit tempore non multo, cibum auer
cõ.3.t. « ſans,aliquantum rurſus febricitauit. Rurſus:‖Si enim intermitteret ac alleuiaretur, rurſus ci-
.7.c « to reuertebatur:contrarium enim verbo alleuiari eſt verbum reuerti. Et alui (inquit) excre-

 menta

A † Corrupti sũt hoc in loco codices græci, & aſteriſco notati. ϗ νὴ δία ὥσπερ οἱ κωμάζοντες οὐ πανύτι κατανεύουσι· τῷ κωματίζοντι, ϗ μάλιστα τοῖν ὀφθαλμοῖν, ὑγρούς τε γὰρ &c. Nicolai Calabri quoque verſio manca videtur et obſcura, quæ hẽt. Sed delectabiliter, ſicut, qui comazãt,nõ valde annuũt, et maxime oculis, humidi.n.etc. Ego ſane ad uerbũ trãſtuli. Forte tamen hic eſſe poſſet ſenſus. Comatoſi dicti ſunt à comazare, quòd utrique vigilẽt, quòd capite grauentur,quòd oculos potiſſimum difficulter attollãt, humidos enim etc. quòd deniq; vtriq; totum corpus titubãs & inconſtãs habeãt. Ad hãc rem nõ parũ facere vidẽtur q̃ ĩ fine libri huius habentur.*

B † Ex Calabri uerſione hæc addũtur, nã in cod. græ. non ſunt.

*C † Codices græci aſteriſco ſunt notati, * ἄνδρα ϗ μήτε σφάλματι, μήτ' ἄγνοιαν μηδεμίαν ὑποστέλλεσθαι q̃ uerba nõ ſunt in Calabri uerſiõe: arbitror autem eum eſſe ſenſum,quem in contextu poſui. conſidera.*

D † Locus hic uidetur mancus: uolens.n. Galenus oſtẽdere morem Hippocratis, vbi ille contrariarum rerum mentionẽ facit, duas inter cætera citat mulieres ex tertio epidemiorum ante peſtilentem conſtitutionẽ, ac uerba ponit q̃ ad priorem mulierẽ ſpectãt, ijs in cõtextu omiſſis, q̃ ad poſteriorẽ pertinẽt. cũ tamẽ in Calabri ẽt uerſione legatur, Duas ergo mulieres lege, quas ſcribit ante peſtilentiã. vide ergo, nũ hoc modo locus hic ſit reſtituendus. In poſteriori verò, Extremorũ refrigeratio, nec amplius recaleſcebat. et rurſus in nochem ſuperriguit, extrema non recaluerunt, nõ dormiuit, aliquantũ deſipuit, et rurſus reſipuit. Eſt autẽ vltimus ægrotus ante peſtilentẽ conſtitutionẽ.

*E * Ὅ τε πυρετὸς ἐπέτεινεν. & omnino ita legendum eſt in epidemijs: reddit enim rationem Hippocrates, vt ſolet, cur doloroſe ſe habuerit eo die.*

*F * ἄγρυπνος eſt in græcis .i. vigil, ſed legendum videtur ἄπυρος .i. à febre liber, cum mox dicat, vigeſimoquarto reuertit.*

*G * Forte abundat negatiua illa particula non.*

*H † In antiquiſſimis exemplaribus legitur κοιλίη ξυνέστη χρόνον οὐ πολὺν vel συχνὸν vt nos vertimus. In aliquibus autem * κοιλίη οὐ ξυνέστη χρόνον οὐ συχνόν .i. aluus non conſtitit tempore non multo. ſed melior videtur eſſe prior lectio.*

menta conſiſtebant,& rurſus diſſoluebantur: verbum enim conſiſtere, verbo diſſolui contra- E
rium eſt. Deinceps autem aliam ægrotam exponẽs, ‖Octauo.inquit,multa deſipuit & ſequen »Ibi.t.73
tibus diebus,& cito rurſus reſipuit. Ac rurſus, ‖ Vigeſimo aliquãtũ circũriguit, & cito rurſus »Ibidem.
recaluit. Et mox, ‖Septimo & vigeſimo à febre libera,aluus conſtitit, non poſt verò multũ tp̃s »Ibidem.
coxæ dextræ dolor validus multo tempore,febres aũt rurſus comitabantur. Deinde rurſus,Et »
ſequentibus diebus muta,ac rurſus reſipiſcebat,& loquebaẽ. Sed quid opus eſt ſermonẽ pro- »
trahere memorando omnia quæ infinita ferè ſunt: adeo frequens apud ipſum eſt talis ſpẽs in-
terpretationis. Quare cum dicit, ‖Comatoſus,& rurſus vigil,aperte coma vigiliæ opponit. Et »Ibi.t.72.
ſanè vigilię cataphorã in ſomnum potes opponere,& certe rurſus coma nihil aliud diuerſum »
vr̃ ſignificare. Quid autẽ,cum dicit? ‖Detinebat autem vel coma cõtinuum non ſomnolentũ, »3.Epid.
vel cũ doloribus vigilia. Etenim talis ſpẽs interpretationis propria eſt Hippocrati,[a]† vt adno- »39. 3ª. 1
tet,ea quidem ſolita eſſe cõcomitari,ſed tunc abfuiſſe inopinato. Vt quando dicit, ‖Cauſi igi- »1. Epid. c
tur pauciſſimis fiebant,& minimum ex ægrotis hi laborarunt: ‖neq;.n.ſanguis erupit, niſi ad- »16.17.3ª
modum parum,& paucis,nec deliri erant. Et poſt pauca. ‖Neq; mortuum vllũ vidi tũc cauſo. F Ibidem.
[b]† Per hæc.n.verba adnotat,largam ſanguinis è naribus eruptionẽ, mentis læſionem, & acu- »
ta pericula ſolita eſſe comitari cauſos,licet tunc nõ euenerint. Et qđ infertur, ‖Nec phrenitica »Ibidem.
tunc vidi eueniſſe,ſecundum eãdem dictum eſt rationem: ex eiſdem.n.cõſtitutionibus, & eiſ- »
dem cauſis fiunt tum cauſi tum phrenitides: quippe in tp̃e abundãt æſtiuo, & regionibus cali-
dioribus,& ætate vigẽti,& naturis calidioribus,& diætis eiuſmodi,ac vitæ inſtitutis:[c]† quare
phrenitica tunc abũdare par erat: ita vt res tanq̃ inopinata adnotetur, ꝙ euenerit, vt phreniti-
des quidem nullæ acciderint,cauſi autem multi. Secundum eandẽ etiam ſententiã dicta ſunt
& hæc. ‖Erat autem conſtitutio cauſorum qui fiebant,hæc: Incipientes comatoſi,anxij, horre- »3. Ep
ſcentes,febris nõn acuta,non ſitibũdi valde,neq; deliri. Et paulo poſt. ‖Neq;.n.ſanguis erupit »34.3ª.14 Ibi.t.42.
rite,neq; quiſpiam alius ex cõſuetis abſceſſus factus eſt iudicatorius. [d]† {Illa autem quomodo »
dicta ſunt: ‖Eleuationes ad aures multis ad alteram vergentes,& ad vtraſq; plurimis,febre ca- »1. Epid.c
rentibus,recte ſtantibus: quibuſdã etiã aliquantum incaluerunt: extinctæq; ſunt oĩbus inno- »10.3ª.10
xie: neq; alicui ſuppurarunt,ſicuti quæ ex alijs occaſionibus fiũt. Re vera enim inopinatũ eſt, G
nullam ſuppurare,& [e]omnino non ſolitum. Poſtea infert. ‖Erat autem modus ipſarum,laxæ, »Ibidem.
magnæ,fuſæ,non cum phlegmone: Inopinatum enim eſt,abſceſſus circa aures abſq; phlegmo »
ne oĩbus factos eſſe. } Quare rurſus & hoc in loco videtur inferre coma de cataphora ſomno- »
lenta,cum ait, ‖Erat autem coma continuum non ſomnolentum: tanq̃ enim ſomnolẽtum ip- »3. Epid. c
ſum ſit,& tanq̃ tale ſemper fiat,poſtea nunc inopinato factum non fuerit,adnotatur. Quando 39. 144.
autem in eodẽ libro tertio epidemiorũ in Pythione inquit, ‖ Nona comatoſus, anxius qñ ex- »3. Epid.c
pergiſcebatur: aperte ſanè & hoc in loco coma cataphorã quandã ſignificare vr̃. Sed impoſſi- 74. 3ª. 1
bile eſt,inquiũt,cataphora detineri, & vigilare: hæc enim admirabiles iſti explanatores dicũt, »
non cognoſcentes, quòd duæ ſunt ſpecies cataphoræ, vt & probatiſſimi medicorũ ſcripſerũt,
& euenta rerum atteſtantur. [f] † {Cõmune enim ambarum eſt, quia eleuare non poſſunt ocu-
los,ſed mox grauantur,& dormire volunt. Proprium verò alterius, quia ij quidem dormiunt
mox & profunde & diu: ij verò vigiles verſuti ſunt,alia ſuper aliam phantaſia adueniente, &
mentem mouente,& ſomnum intercidẽte: vnde ſemper quidem vigiles manẽt. Surgere verò H
non poſſunt,& agere ea quæ vigilantium,ſed deficientius ſe habent q̃ vt ſi vigilarent, & gra-
uantur,& cataphorant,vt ſperes ſi conceſſeris eis, faciliter vtiq; eos dormire: conceſſo autẽ eis
hoc,nedum non dormiunt,ſed neq; ſpem,quam habebant vt dormituri,ſeruãt. Hîc igitur in-
tellige coma velut commune amborum, id quod vocare conſuetudo eſt nobis cataphoram: ſi
verò ſomnolentam ſolum intellexeris, peccabis: non ſomnolentam enim cataphoram priua-
bis à nuncupatione, non minus q̃ alteram indigentem comatis nominis nuncupatione. Siue
igitur ſomnolenta,ſiue vigil fuerit cataphora,coma vocare conſuetudo eſt ei. Et nequaquã ſi- »
bi inuicem repugnant ea quæ ſecundum partem: ſed rationabiliter quandoq; quidem in vigi »
lijs paruis inuenitur coma,quandoq; autem in ſomno. Etenim cataphora quandoque quidem »
ſomnolenta eſt,quandoq; autem vigil. Quare non habes dicere de cataphorã patiẽtibus, ꝙ vi »
gilant, [g]† vel non,tantũ: tamen differũt,quoniam plures eorum dormiunt: pauci verò eorum »
qui ita habent,inſomnes permanẽt: vnde licet amborum ſit paſſio,tamẽ familiarior multum, »
dormientium inuenitur. Propter hoc igitur dicit, ‖Erat autem coma continuum,non ſomno- »3. Epid. c
lentum, 3.3ª.144.

A † Locus in impreſſis græcis legitur ἐπισημαίνεσθαι μὲν εἰωθότα, νῦν δ' οὐ λεγόμενα παράλογον. Arbitror autẽ legẽdum eſſe οὐ γενόμενα παραλόγως, ut tranſtuli: ſicuti etiã inferius in græcis codicibus legitur. Dictio autem παράλογον et παραλόγως ſignificare his in locis videtur, non quod præter rõnẽ, ſed quod præter opinionẽ & ſpem & expectationẽ euenit, ut adnotat ẽt Suidas & alij. neq; enim præter rationẽ erat, quòd coma eueniret non ſomnolẽtum, cum ſtatus ille ita efficeret: ſed præter opinionẽ hominũ erat: quandoquidem ſolet eſſe comatis proprium, vt cum ſomno ſit. Calaber videtur alio mõ legiſſe hũc locum, cũ uertat, ſubintelligere quidem quæ cõſequi cõſueuerũt, nõ aũt dicũturĩ ſermõe.

B † Locus in græcis cod: admodũ corrupt⁹. εἰ διὰ λάβρου ἐκ ῥινῶν αἱμορραγὲν ἀπτεσθει τῆς διανοίας ὀξεῖς χεῖν κινδύνους, μηδὲν ἀπαντῆσαι χεῖν τηνικαῦτα δ' ὁμοίως ἐπισημαίνεται Calaber. per quæ multã ex naribus hæmorrhagiã, nõ tãgere mentẽ, neq; acute obuiare pericula ſignificabat. Ego autem ita uerti, motus ni fallor rõne ac multis auctoritatib. Hipp. ĩ libris epid. cum Galeni explationibus: p̃ter eas quas hic citat Galenus, ac p̃ſertim in primo lib. cõm. 1. tex. & cõ. 9. vbi habetur pecultare ucrorum cauſorum eſſe hæmorrhagiã, delıriũ, et mortẽ.

*C † Locus in græ. cod. aſteriſco notatus * τὰ φρενιτικὰ πλεονάζειν ἀξιῶν ἦν ὡς παράλογον ἐπισημαίνεσθαι τῷ ἀπατήσαντι ἢ φρενίτιδες μὲν οὖν δ' ὅλως ἐγένοντο, καῦσοι δὲ πολλοί. Calaber. & phrenitica tunc abundare dignum eſt, vt in ſermone ſignificatur: & decipitur qui putat phrenitides quidem omnino non fieri, cauſos autem multos. Ego verò in loco tam difficili arbitror legendum pro * τὰ φρενιτικὰ, ὥστε φρενιτικά. & pro τῷ ἀπατήσαντι ἢ φρενίτιδες, τὸ ἀπαντῆσαι, ὅτι φρενίτιδες. vt tranſtuli, conſidera.*

D † Hæc non ſunt in Calabri verſione.

*E * Græce πάντων id eſt omnium, ſed iudicio legendum eſſe πάντως, vt tranſtuli.*

F † Quæ his ſignis [ ] intercluſa ſunt, in cod. græcis deſiderantur. Malui autem veterem tralationem vt iacet apponere, quàm quicquam inuertere, cùm præſertim ſæpenumero mutatio verborum, ſententiarum etiam faciat inuerſionem.

G † In quibuſdam exemplaribus Calabri interpunctum eſt vt eſt in contextu: in alijs autem hoc modo: vel non, tantum tamen differunt.

A lentum,ceu vt plurimuw ſomnolento fiente. Si igitur commune eſt amborum coma, & ſomno magis familiare:rationabiliter, quando vult ſomnolentam ſignificare cataphoram, ſimpliciter dicit comatoſos:quãdo verò rurſus vigilem,nõ ſimpliciter, ſed [a] cōmmunium ait comatoſos vigiles. Nouit enim alterutra,& quoniam familiare eſt ſomno coma, & eius naturæ magis aſſimilatur:& quoniam cum vigilia quandoque conſiſtit. Et ſi quidem hoc ita habet,mirabile nullum eſt,ſi non lethargicis ſolum,ſed etiam phreniticis concidit. [b] Sõmnolentum verò coma his quidem non eſt proprium,aliquãdo autem fit:inuenies enim multos phreniticos ſurgẽntes,neque eleuare oculos omnino potentes, ſed in eodem loco manentes ſimiles lethargicis:vnde hos plurimi & indocti medici neq; quid oportet vocare ſciunt, ſed omnino ambigunt,& extranea videtur eis eſſe paſſio hæc, & innominata: quidam autem permiſtam ex lethargo & phrenitide ęſtimant,& vocant eam Typhomaniam. Et quod eſt deterius omnibus, quidam Hippocraticõrum ſe eſſe ſimilantium dicunt hoc: Et nimirum aperte ita & manifeſte Hippocrate ſcribente non in dubitato libro, ſed vt aliquis alius germanorum eſſe credito,
[E]pid. cõ.3.t. 144.c « tertio epidemiarum, ‖ Neque maniacus factus eſt phreniticorum aliquis ſicut in alijs, ſed in « quadam cataphora pigra [c] caput grauati,perierunt. Non ſolum enim,quoniã cataphora phre-
B niticibus aliquando concidit,nunciauit:ſed quoniam, & pigra multoties. Quæ autem eſt pigra,memor eris primo diuiſionis,ſi debes præſentia non obaudire,quando cataphoram aliam quidem ſomnolentam,aliam verò inſomnem vocabam: & illam quidem ſomnolentam, propriam eſſe lethargicorum, & ſemper ineſſe eis: alteram verò, neque propriam eſſe phreniticorum,neque adeſſe eis ſemper.

Laudat Hippocratem quòd non temere nomina impoſuerit: Probatq́; denuo duas eſſe cataphoras: alteram Somnolentam,lethargicorum propriam: alteram Inſomnem,phreniticis quandoq; euenientem: hancq́; vel pigram vel non pigram. CAP. 3.

SOmnolenta igitur,quantũ ad præſens,ipſis lethargicis concidit: Inſomnẽ verò,quę phreniticis aduenit, tẽtabo diſtinguere, vt poſſis inuenire dictam ab Hippocrate differentiã. Non enim erat eorum qui vane imponunt nomina vir iſte: neq; ſtulte adiacet cataphorę, hoc ſcilicet/pigra/:neq; dicit,ſicut Homerus,humidum oleum,& lac album,nullis determinationis gratia:etenim omne lac eſt album,& oleũ humidum: ſed vnumquodq́; vocabulum & ſyllaba omnis rem aliquam ſignificat ab eo. De phrenitide igitur loquens (quod eſt ad præſentia vtile docere eos qui conſuetudinẽ eius diſcere volunt) quãdoq; quidẽ ita ſcribit [d] †/delirauit/,
C quandoq; autem ita/tranſductus eſt/, quandoq; autem rurſus/interciſe locutus eſt/,rurſus au« tem/deſipiuit/& rurſus/egreſſus eſt à ſe/,& iterũ/maniacatus eſt/,&/ſupermaniacatus/, &/nõ intelligebat/, &/præterloquebatur/. Hæc omnia læſam habentium mentem ſunt: quos vniuerſos tu quidem deſipientes vocas: Hippocrati non ſufficit dicere genus ſolum, ſed vnicuiq;
[E]p.cõ.3.t. 115.d « magnitudini ſpeciei deſipiẽtiæ,proprium adinuenit nomen. ‖ Homo enim ait calefactus,cœ« nauit:non fuit auſus dicere febrem [e] tãnta caliditate in qua quis cœnare poteſt. Rurſus autem magnitudinem volens oſtendere febris,dicit, ‖ Ignis aſſumpſit eum. Occupatus fui in oſtẽdendo diligentiam viri in vocabulis, ſed vt iam ſcientibus & ſuaſis ad id quod quæritur accedam. Duæ ſunt ſpecies inſomnis cataphoræ: Nominatur altera quidem pigra, cuius nũc Hippocrates meminit: Reliqua verò noĩe generis vtitur. Commune autem ambarum eſt (quæ & maxime differunt à ſomnolenta) quoniam loquuntur & delirant nulli hærentia menti, & ad aſſurrectiones pro[illegible]ſunt: quorum nullũ in lethargicis exiſtit cataphoris: neq; enim ſeorſum quid loquuntur,& verſute,ſunt difficile ſentientes,neq; ad a[c]clamantes & pungentes excitantur faciliter. Coma verò phreniticum quidem & inſomne, extra hanc eſt diſſenſibilitatem & immobilitatem:etenim ſurgunt faciliter audientes vocẽ & ſonum omnem: & ſi tetigeris par-
D tem corporis, mox oculos eleuant, & ad tangentem aſpiciunt. In ipſa autem cataphoratione vel manum mouent,vel crus,vel vniuerſum corpus eijciunt irrationabiliter & repẽte,& deſipice exiliunt ad inſtar ſpaſmi,& hæc omnia faciunt cum eo ꝙ loquuntur aliqua non congrue: Quorum nullum,qui ſunt lethargici cũ cataphora, faciunt: immobiles enim ſemper & inuocibiles iacent, eis, qui profunde dormiunt, aſſimilati. Ipſorum autem qui non ſomnolenter cataphorantur,alij quidem ita facile & multum mobiles exiſtunt,vt neque deficiant clamãtes magne,& moueant aliquam particulam vehementer: ſed ſi excitaueris eos aut loquaris, aſpiciunt inconuenienter,& magis egrediuntur à ſe,& malum facere tẽtant, & omnino in audiẽdo promptiſſimi fiunt,nihil relinquentes ab ijs qui ſumme deſipiunt. Alij verò ecõtrario ſurgentes,magis intelligunt,& non multum mouentur,& tunc magis deſipiunt quando commiſeris eos comati: & ſecundum hoc maxime licet eos diſcernere à cataphoris lethargicis. Hæc
[E]p.cõ.3.t. 44.c igitur eſt,quæ ab Hippocrate dicitur ‖ pigra cataphora. Quoniam autem aperte didicimus,ꝙ nõ ſolum hoc ſcilicet cataphorari quibuſdam phreniticorum accidit,ſed etiam hoc ſcilicet pigre,de hõc vtiq; maxime aliquis dubitabit:ad reliquã tranſeamus dubitationem: cuius ſi quidem aliquam inuenerimus ſolutionem, habebimus iam totum. Eſt autem dubitatio hæc: Poſtquam meminit Hippocrates in prorrhetica comatoſorum vigilum,dubitat vtrum phre-

A Forte cõiunctim*

*B * Arbitror legendũ eſſe, Non ſomnolentũ: nequaquã. n. coma sõnolentum phreniticis accidit, ſed coma inſõne, vt ĩferius patet.*

C καρηβαρέες: et ita libro prĩo prorrh. cõ. 1. et cõ. 33. & certe melior eſt lectio καρηβαρέες uel καρηβαρέως, quàm βαρέως. i. grauiter.*

[..]λαβεν. [..]ſſime le[..]ud Hip. [..]Epid.

D† Quãquã haud ita facile ẽ aſſerere quænã fuerint verba græca, quibus affirmat Galenus vſum fuiſſe Hippocratem: arbitror tamẽ coniectura quadam motus, tum ex Hippocrate in epidemijs, tum ex Galeno commentario primo prorrh. com. 1. & cõmentario primo tertij epid. cõ. ſecũdo vocẽ Delirauit eſſe, παρελήρει. trãſductus eſt, παρηνέχθη. interciſe loquutꝰ ẽ, παρέκοψε. Deſipuit, παρεφρόνησε. Egreſſus ẽ à ſe, ἐξέστη. Maniacatꝰ ẽ, ἐμάνη. Supermaniacatus eſt, ἐξεμάνη. Non intelligebat, οὐ κατενόει. Præterloquebatur, παρέλεγε.

E Arbitror legẽdũ eſſe tantam caliditatem, vt ſit ſenſus: non auſus eſt nominare febrem, eam exiguam caliditatem, in qua quis. &c.*

niticos eos aut aliud quid vocet:habet autem ſeries ita: ‖Qui comatoſi in principijs fiunt cum capitis,lumbi,hypochondriorum,& colli dolore vigilãtes,num phrenitici ſunt? E 1.Pror. 1.4.16
Scribitur autem dupliciter hęc ſeries:in quibuſdam quidem exemplariorũ ſic: [a]† in quibuſdam autẽ abſq; hoc ſcilicet/ſunt/num phrenitici?†[b]Sed nũc quidẽ primo ſcrutemur cur duæ ſint ſpẽs primæ comatis,& altera quidem lethargicis ſemper,reliqua verò phreniticis aliqñ concidat: dubitat nũc Hippocrates,ſi oportet ita habentes noĩare phreniticos: hoc nanq; nedum dubitabile, ſed è contrario facile inuenibile & promptum videtur eſſe:quãdo enim ſunt duo comata, & ſomnolento quidem proprio lethargicorum non potente intelligi (hoc.n. ſcilicet/vigilãtes/adiacens nõ permittit id ſignificari) de reliquo comate an phreniticum ſit,videtur enũciare. Qualiter igitur dubitat? Syllogiſtica eſt hæc/num/ aduerbium,& non dubitatiua. Sed hoc quidẽ,ſi non haberet barbaram interpretationem & omni cõſuetudine græca extraneã, fortaſſis vtiq; acceptarem: Quia verò neq; alij græci,neq; ipſe Hippocrates tali compoſitione propoſitionũ inueniuntur vti:qualiter ſuſcipiam ſyllogiſticum eſſe/num/aduerbium? ante.n.ꝙ aſſumptionibus vtamur in oĩone, & prælocemus eas concluſioni,nõ eſt ſyllogizare. Puta,vt quod dicitur,manifeſtum fiat ẽt minus exercitatis:hoc ſcilicet,num dies eſt? &,num veniet hodie? dubitandi habet aduerbium:Si verò oĩone enunciare eis voluero,vel ſimpliciter dicendo ita abſq; F
omni demĩone,veniet hodie: vel cum demĩone,hoc modo: ſi Sol ſupra terram eſt, dies eſt: ſi ambulat,ergo mouetur: Qñ verò ſine demonſtratione enunciamus quid, non indigemus aduerbio ergo: ſuperfluus enim eſt ſermo: & nullus dicit ita,dies eſt ergo: neq; ſic,ergo eſt dies: cũ liceat dicere ſic ſimpliciter,dies eſt: Neq; ſic in demonſtratione poſſibile eſt vti hoc ſcilicet /ergo./ Qualiter enim erit demõſtratio, omni demĩone ex aliorũ aſſumptionibus aliã aſſumptionem cõprehendẽte? ſed nullam videtur nunc aſſumptionem ſyllogiſticam ad demonſtrationem accipiens. Qualiter ergo/num/aduerbium fiet pro dubitatiuo ſyllogiſticũ & illatiuũ? Cum aliquibus.n. neq; eundem locum obtinent dubitandi aduerbiũ, & ſyllogiſticũ & illatiuum vocatum:ſed dubitatiuum quidem præponitur ſemper,ſyllogiſticum verò & illatiuum inter nomen & prædicatum locatur:dubitantes.n.ſic dicimus:num dies eſt? ſyllogizantes aũt ſic:dies ergo eſt. Qualiter igitur nunc prælocatum eſt? ceu non ſyllogiſticũ exiſtens prælocatum eſt: non enim eſt dictũ ſic: phrenitici ergo ſunt:ſed ſimpliciter, num phrenitici ſunt? }* dubitante aperte Hippocrate,nec audẽte firmiter aſſerere de ipſis, quẽadmodum certe ſæpenumero facere videtur. Satis aũt erit vnũ vel alterũ exẽplũ,ne diutius in re tã cõſpicua immoremur. In primo ergo epidemiorum ait: ‖Poſt hæc aũt dyſenterici facti ſunt hi oẽs: num ſanè, ꝙ minxerint aquoſa,conſiderandum? G 1. Epid.c. 72. 3[a]. 11
hoc in loco dictio/conſiderandũ/ quę adiecta eſt, ne impudentiſſimum quidem permittet,vt coniunctionem ἆρα.i.num,aliter intelligat, ꝙ dubitatiuam. In ſexto item epidemiorum, ‖Poſt mictionem concretio,inquit,pueris magis:num ſanè, ꝙ calidiores ſint? 6. Epid.c. 15. 3[a]. 17
In ipſo autem prorrhetico, ‖In phreniticis alba deiectio malũ,vt & Archecrati:num ſanè ex his ſegnities fit? 1. Prorrh. t.13. 4[a]. 1
& rurſus:In aphonia ſpiritus, qualis ijs qui ſuffocantur,promptus,prauum:nũ ſanè & tale,deliratorium? Ibi. t. 24.
Si ergo finem ſermoni imponere oportet:& neq; alius quiſpiã grecorũ ita vſus eſt cõiunctione ἆρα: neq; Hippocrates ipſe,vt ego nũc oſtendi: reprehẽderet vtiq; quiſpiã,arbitror,eos,qui tãquã nõ dubitatiuã cõiunctionẽ explanauerũt.

Cauſam reddit, cur Hippocrates in principio Prorrheticorum eos, qui comatoſi ſunt in principijs eum capitis,lumborum,hypochondriorum, & ceruicis dolore vigilantes,non auſus ſit appellare phreniticos. CAP. 4.

QVanquam difficiliorẽ oratiõnẽ me ipſum facere ſcio.[c]† cum.n.diſtincta ſit ſomnolenta cataphora à non ſomnolenta,phrenitide iam exiſtente,non vtiq; cõuenienter dubitare videatur,& non firmiter aſſerere,tales eſſe phreniticos. Sed certe minus mihi curæ eſt H
difficultas ſermonũ ꝙ veritas. Quòd dubitatiua ſit coniunctio fateor,& cauſam oſtendã, propter quam non auſus eſt aſſerere Hippocrates tales eſſe phreniticos,ſed adhuc dubitet:nam dictio,in principijs,quæ adiecta eſt,totam orationis vim habet:quam dictionem multi explanatorum prætermittunt tanꝙ temere adſcriptam. Simile enim quidpiam accidit multis incipiẽtibus morbis,quale in aliquibus ebrijs fieri videmus,quando comatoſi quidẽ ſunt, & titubãt, & capite grauantur,& neq; ſi cogantur,attollere poſſunt palpebras: ob hanc eandem verò rurſus grauitatem dormire non poſſunt,anxiantes,& vertentes, & proijcientes ſe ipſos ac trãſmutantes aliàs ad aliam figuram. Hæc enim videmus ſæpenumero in ebrijs fieri,cum repletũ fuerit in ebrietate caput,poſtea à grauitate vnà & in coma trahatur, vnaq; à ſomno prohibeatur. Ita ergo,vbi multitudo incõcocta caput occupauit,vigiles ſimul & comatoſi sũt. Dum hoc per initia euenerit,interdum quidem probe concoquitur multitudo, ac ſi ex vino talis eueniſſet:ſed ita ſanè nec lethargus,nec phrenitis ſubſequuta eſt:Interdum autem acris reddita, in phrenitin terminauit. Multis verò pars tenuior,vel concocta,vel digeſta, euacuata eſt, remãſit autem craſſior:& ita lethargus ſuperuenit:[d] † progreſſo quidem tali morbo,hęc affectio,ſicuti

quidem

A † *Hoc eſt,in quibuſdam autem exemplaribus legitur,num phrenitici, abſque hoc uerbo ſunt: vt ẽt habetur in calce huius libri,et in prĩo cõ. libri prorrh. Fuerunt enim qui dicerẽt, Hippocratẽ dubitare, an tales ſint phrenitici: alij, an tales futuri ſint phrenitici.*

B † *Nõ video, quo in loco inferius Galenus ſcrutetur, cur duæ ſĩt prĩæ ſpẽs comatis,ſcio equidem hoc ſuperius oſtẽdiſſe. Forte ergo loco dictiõis primo,legẽdum eſt,primum,& pro,cur,cum.ſunt.n. faciles lapſus:ac ſi ita diceret. Sed nũc quidem primum(.i.priorem ſcripturam, quæ habet dictionẽ, ſunt) ſcrutemur. Cum duæ ſint ſpẽs,&c. dubitat nunc Hippocrates, ſi oportet &c.*

* *Hucuſque Calabri verſio.*

C †*Corrupti ſunt hoc in loco codi. græci,qui ita habent: φρενίτιδος ὄυσης ἂν ἔτι δεόντως ἀπορῶν φαίνηται, καὶ μὴ βεβαίως ἀποφαινόμενος φρενιτικοὺς εἶναι τοὺς τοιούτους.i.phrenitide exiſtẽte utique adhuc conuenienter dubitare videatur, et nõ firmiter aſſerere tales eſſe phreniticos. Calaber ita traſtulit: phrenitide iam exiſtente, qualiter nõ conuenienter abſurdum videbitur nõ certe enunciare phreniticos eẽ hos: uidetur ãt ita legiſſe, φρενίτιδος ἤδη ὀυσης,πῶς ου δεόντως ἄτοπον φαίνοιτ᾽ ἂν μὴ βεβαίως ἀποφαίνεσθαι φρενιτικοὺς &c. poſſet ẽt paucis mutatis ita legi. φρενίτιδος ἤδη οὔσης, οὐκ ἂν ἔτι δεόντως &c. vt traduximus: ac ſi diceret,ſi iã adeſt phrenitis, quare dubitat? neque enim in re certa dubitandum. Et hæc eſt illa difficultas, quam nuper tetigit,cuius ſolutio ſtat in dictione,in principijs, vt mox apparet inferius.*

D † *Ideſt vbi diutius perſeueret hic morbus cum comate & vigilijs &c. vel eſt proximus phrenitidi, vel vt alij exiſtimant, mixtus eſt ex lethargo & phrenitide. clare hæc materia tractatur in primo com. primi prorrheticorum.*

A ti quidem nos oſtendimus, propè iam phrenitin eſt: ſicuti verò ij qui mixtam paſſionem ex lethargo & phrenitide introducunt, ſuſpicantur, illi videretur eſſe proximior. † Vtrum autem eos, qui ita habent, iam phreniticos nominare oporteat, an paulo poſt phrenitici expectandi ſint: hoc alterius vtique eſt conſiderationis, nihil ea quæ nunc proponuntur, iuuantis: ac præſertim propter dictionem/ſunt/quam aliqui adſcribunt huic contextui, num phrenitici, aliqui verò non.

† *Ambigua quoquomõ videntur verba græca, πότερον δ' ἤδη τοὺς*

οὕτως ἔχοντας ὀνομάζειν καὶ φρενιτικοὺς, ἢ τοὺς ὀλίγον ὕστερον ἔσεσθαι &c. Senſus tamen ille, quem in contextu poſui, facillime ni fallor elicietur, ſi cum ijs quæ in initio ſtatim primi commenti, primi prorrheticorum ſcripta ſunt, conferatur: verba autem ſunt hæc. Complura veterum exemplarium verbo, phrenitici, verbum, ſunt, non habent adiectum: hinc exorta eſt quæſtio, vtrum ne eos qui ita habent, quis iam phreniticos appellabit, an forte expectabit: adiecto verò, ſunt, atque in hunc modum ſimul ſcripta oratione, num phrenitici ſunt, quæſtio eſt, an qui ita affecti ſunt, iam phrenitici ſint vel non ſint. Et inferius in eodem commento. Si enim comatoſi quidem, ſed abſque vigilijs fuiſſent, non quæſiſſet Hippocrates, an phreniticos appellare eos oporteat vel iam exiſtentes vel futuros.

B

GALENI DE TREMORE PALPITATIONE CONVVLSIONE ET RIGORE LIBER

Ioanne Guinterio Andernaco Medico interprete.

C

Ab Auguſtino Gadaldino ad Græcorum codicum fidem emendatus

ARGVMENTVM LIBRI

Quod Genus Motus, quæ Differentiæ, quæ Loca, quæ Cauſæ Tremoris, Conuulſionis, Rigoris, & Palpitationis.

Propoſitum Libri. CAP. I.

QVandoquidem Praxagoras Nicharchi filius, cum in alijs medicinę partibus pręſtantiſſimus, tum in naturalibus ſpeculationibus peritiſſimus, non recte mihi videtur de pulſu, palpitatione, conuulſione, & tremore ſentire: vt qui omnia arteriarum eſſe affectus, differre autē inuicem magnitudine, exiſtimet: Idcirco de omnibus ipſis cōiter hoc libro à me tractandum eſſe putaui, non vt Praxagoram in ijs quibus errorē admittit fallitur\q; redarguam (id.n. Herophilus eius diſcipulus abunde factitauit) ſed vt in quibus recte ille ſenſit, ea quæ deſunt, adijciam. De pulſu
D
ſanè, quid tandē ſit, & quomodo fieri ſoleat, in opere de pulſibus oſtenſum eſt, & nunc tantum dicetur, quantum ad pręſentem diſputationem vtile eſſe videbitur: De alijs autem hoc commentario ſum tractaturus, inde ſumpto initio.

Quot Motus Genera, atq; In quo genere Tremor, Conuulſio, Rigor, & Palpitatio contineatur. CAP. 2.

MOtus ſenſibiles in animantium corporibus, cum ſana ſunt, duplices genere apparent: "Ex arbitrio ſanè, aut voluntate ac impetu, aut quomodocunq; nominare velint nominum quidem periti, rerum autem ſcientiam negligentes: qui neruorum muſculorum'que miniſterio fiunt: atque has medici voluntarias actiones appellare ſolent: Alij verò motus in animantium corporibus exiſtunt, qui arteriarum & cordis officio obeuntur, quos vitales nuncupant: Ac aliud quoddam tertium motuum genus in venis habetur, quod ſenſibus non percipitur. De quibus duobus in præſentia dicere opus non habeo: Verum qui muſculis & neruis perficitur, per quem & manus & crura mouemus, in tremoribus, conuulſionibus, rigoribus morbidis, interim & in palpitationibus apparet. Omnes etenim eiuſmodi affectus, vitiati motus ſunt inſtrumentorum eorundem, quibus arbitrarij ſanorum motus obeuntur.

" A. 1. f. 1. d. 5. e. 10. b

Quid ſit Tremor. CAP. 3. E

A.l.3.f.2.t. c.2.218.d

TRemor itaq; facultatis, quæ corpus ſubſtinet mouetq;,infirmitate accidit. Non〃 enim ex ſe ipſis animantium particulæ tam graues cùm ſint, deorſumq; fieri natæ, in omnē locum mouentur: verū facultas, quæ per neruos muſculis à principio tranſmittitur, veluti vehiculum quoddam, & motus ala ipſis eſt: quam cùm prorſus perdiderint (perdunt autem reſoluta) deorſum feruntur, & auis cui pennæ defluxerint inſtar, concidunt:vnde nullus ita affectis motus relinquitur. Sin autem virtus quidem reliqua fuerit,ſed pauca & imbecillis,vt neq; corporis partes ſatis ſuſtentet vehatq;,aut tanquàm graue pondus aliquod ferre nequeat,neceſſe eſt partem ita diſpoſitam,tremulam conſpicari: ſiquidem motus, qui ab imbecillibus ſupra vires & violenti & ad neceſſitatem fiunt,tremuli exiſtunt.Puto te ſubinde vidiſſe aliquem,qui graui pondere ſublato incedere violenter conaretur,q̃ cruribus intremiſceret: Quin etiam ſi manibus præter vires graue aliquid portare aggrediatur,manus habebit tremulas. Pari modo homo cū timet expaueſcitq;, ſiue manibus quid facere,ſiue volet ingredi,manus quidem,ſi his functionem obire aliquam audet,tremulas: crura autem,ſi conatur incedere,habebit. Minuit enim nihilo minus & timor virium robur: quæ vbi ſemel collapſæ fuerint & debilitatæ,quiduis etiam multo leuiſſimum,graue redditur:quapropter & corpus animantis,quod prius erat leue,oneris modo ipſas aggrauat. At ſenes ſimili modo ex imbecil- F litate vt plurimum tremuli ſunt. Præterea,quibus ex morbo corporis robur laborauit, nec ijs quoque citra tremores motus fiunt. Siquidem in omnibus qui in hunc modum habent, vis particulas mouens ſuſtentansq;,nunc debilitata, id quod prius attollere ſolebat, amplius non poteſt, tanquam in motu vacillans.Si verò totus naturæ tenor remiſerit,ibi corpora eo quod eleuet deſtituta,ſuo pōdere deorſum feruntur:ac ibidem manerent (quemadmodū in reſolutionibus,quas paralyſes græci appellant) ſi totas vires robur omnino deſtituiſſet. Quantum autem ipſius reliquum eſt, id rurſus vehere corpus conatur:verum neque nunc quantum vult præ imbecillitate poteſt,ſed modice quidem eleuat, magis autem deficit, imperfectum mutilumq; hoc quoque motum relinquens: rurſus igitur corporibus deorſum ferri concedit. Quod cum continue fiat: & deorſum tendens latio furſum vergentem excipiat,eiq; rurſus coniungatur: duplex ſanè & compoſitus totus fit motus, particulis loca ſemper per vices mutantibus. Nomen autem affectui eſt Tremor, quo corpora deorſum pondere ſuo vergunt,rurſus autem in altum à virtute attolluntur.

Quid Tremor Differat à Palpitatione. CAP. 4.

QVin & Palpitatio,qui palmos græce dicitur,forſan,dicet aliquis, ſimiliter atque tremor motus eſt,quo partes palpitantes,citra voluntatem noſtram nobiſq; inuitis attolluntur & deor- G ſum aguntur.Quomodo igitur tremor à palpitatione differet? Hactenus ſanè nihil inter ſe diſcrepare videntur: veruntamen diſcrimen intercedit. Neque enim locum affectum eundem eſſe trementibus & palpitantibus,neq; cauſam,neque ſymptoma eſſe dixero. Quippe nemo qui artus mouere non inſtituerit, tremet: palpitantes autem particulæ etiam ſi in quiete fuerint, ſiq; nullum ipſis motum induxeris, palpitant. Decipiuntur hic quoq; multi, dum capita tremula conſpiciunt non nullis, manum immobilem & crus, vt viſum fuerit, extenſum habentibus, deinde nihilo minus trementibus. Quos hanc ſententiam docere conuenit, quæ non à me nunc primum dicitur, ſed etiam à multis veterum, Non quæ moueri videntur, ea moueri ſola pronunciantibus. Multa ſiquidem citra motum eſſe videntur, vnum eundem'que locum obtinentia,nihilo autem minus mouentur. Siquidem aues non modò ſurſum & deorſum tendentes, ſed etiam ſi locum vnum in aere occupent, in motu tunc quoque eſſe cenſebuntur. Nam ſi in eo loco mortuum auis corpus ſitum fuerit,facile ad terram decidet, pondere ſuo inclinans. † [a] Vnde conſtat, & corpus quod in eodem manet loco, motus cuiuſdam auxilio, in ſublimi conſtitiſſe, tanto vtiq; motu, quantum haberet, ſi ſolo pondere deorſum ferretur. Quare quam immobilitatem eſſe putas,motus eſt ex duobus quibuſdam compoſitus, qui corpus in contraria loca poſſunt abducere: quorum, ſi alterum ſurſum H vergentem tollas, reliquum videbis ex facili corpus in locum inferiorem deducere. Hoc igitur & Hippocrates his verbis docet: [b] ‖ Stare,vlceribus minime conducit,præſertim ſi crura infeſtent:neque ſedere, neque obambulare, ſed conquieſcere & otio vacare confert. Nam quietem & otium tanquam profutura commendat:ſtare autem & ſedere minime prodeſſe ait,vt quæ à cōquieſcendo ſint diuerſa: etenim & tunc muſculi, qui geſtant corpus & à terra attollunt eriguntq;, intenſi ſunt: Iccirco ſtare nihilo minus q̃ obambulare laſſitudinem parit, vt quod & ipſum motus exiſtat. Anima igitur quæ corpus & mouet & erigit, ablata, ſtatim quod prius rectum erat, in terram inclinare videbis: quo conſtat etiam cum rectum erat,non fuiſſe citra motum, ſed fuiſſe aliquid quod ſubleuaret,geſtaret, attolleretq; ipſum. Ego itaque ne decumbentem quidem hominem,ſi caput ſublimius habet, pedes autem humiliores, citra motum omnino eſſe dixerim: ſublabitur enim facile ad pedes ex ſublimiori in decliue vergens, niſi motu contrario huic renitatur. Hæc ſanè & Hippocrates aſſerebat: [c] ‖ Si verò præceps agitur, & à lecto ad pedes delabitur, grauius periculum minatur. Nam ad pedes ſublabi decumbentem,virtutis extremæ imbecillis nota eſt firmiſſima. Stare etenim, aut ſedere, aut ſurgere non poſſe, graue quidem, ſed minus graue periculum innuit: quippe multi ægrotantium ad hæc deueniunt deſinunt'que,ad extremam nondum imbecillitatem prolapſi:

A †*Ant. tralatio. Oſtenditur igitur ex hoc, quòd corpus auis permanēs in vna parte aeris, nō pōt ibidē permanere, cū ſit naturaľr graue, niſi ad illū locū moueatur uirtute aliqua arrigēte et adiuuate ad permanētiā: qua non mittēte in contrariū grauitate corpus ſecundū exigētiā ſuæ grauedinis uelociſſime ad inferius mouetur: cum mot⁹ grauis neceſſario ad inferius tendat.*

B In lib. de Vlceribus.

C In Prog. cō. 2.t.15.4ª.193.f

A prolapſi: Ac decumbere nō poſſe viuentis modo, ſed hîc quoq; tanquam mortuum & inanimatum corpus deorſum ferri, extremum malum fatetur: quod Hippocrates in commentario de humoribus, ἔρριψιν ‖ hoc eſt virium deiectionem, appellauit: quod interpretes libri non intelligentes, multa nugati ſunt. Nam deiectum eſſe inſtar corporis inanimati, omni robore prorſus & ſoluto & perdito, ἔρριψιν vocauit: Vt non idem ſit deiectum eſſe cum eo quod eſt decumbere ſed quam habet proportionem delabi cum verbo decumbere: ita etiam in auibus diuerſum quidem eſt, ad terram deuolare, diuerſum rurſum in terram decidere: etenim aliud affectus, aliud actio eſt. Similiter igitur his, actio quidem decubitus eſt: affectus autem, proſtratio deiectioq;. Sed quorſum hæc mihi dicuntur? eò nempe vt illos qui aut crus, aut manum in altum ſuſtulerunt, deinde ita vt habent ſeruant, ne immotos eſſe arbitreris, neq; ſi vnum eundemq; locum ſemper quàm maxime occupent. At ſi nolis ita diſpoſitis motum adeſſe concedere, certè actionem ipſis omnino concedes, & duplicatum hoc ſimplicis actionis robur adeſſe. Nam in ſimplicibus vnum muſculorum genus aut flectentium, aut intendentium artus, operatur: cum verò extenſos ipſos conſeruas, vtraq; muſculorum genera pari robore functionem obeunt. Quòd ſi huius memineris, vera obſeruans, quę prius dicebantur, inuenies, nempe quòd ei qui nullum motum aggreditur, tremor non obueniat: vt qui impotentis & infirmi motus ſit ſymptoma. Vnde cuiuis conſtat, corpus, cui moueri neutiquam licet;
B id neque circa motum imbecille & impotens fore.

In libro de Humorib.

Quæ ſint Loca affecta, & Cauſæ Palpitationis & Tremoris. CAP. 5.

PAlpitatio autem etiam ijs, quæ non mouentur, accidit. Etenim ſupercilium, palpebrę, & oculus ſubinde citra omnem voluntatem attolluntur. Vnde & hoc manifeſto arbitror magnā habere vim, tum ad affectus naturæ cognitionem, tum ad exactam à trementibus diſcretionem. Siquidem quæ in palpitantibus particulis eleuationes depreſſionesq; apparent, diſtentiones quædā ſunt corporum, quæ ceu replentur, & eorundē ſubſidentiæ quaſi rurſus inaniuntur. Quæ verò tremētibus accidunt, totius membri motus ſunt: quod interim deorſum quidē vergit, rurſus autem ad ſuperiora fertur, ſed non dilatatur neq; contrahitur. Ea propter tota ſanè pars tremit, quum aliquid facere aggredimur, nullo eorum quæ in ea habentur, manēte immobili: ſed ſimiliter quidem muſculi, ſimiliter his arteriæ, nerui, venæ, ipſaq; oſſa, & cutis, nunc ſurſum, nunc deorſum feruntur: Palpitant autem non omnia. Neruum igitur, aut os, aut cartilaginem, aut aliud quid huiuſmodi, nunquam videas palpitare: non enim habent ventrem, quo viciſſim dilatato & contracto, attolli quidem cū dilatatur, collabi autem cum contrahitur, partibus liceat. Porrò muſculorum'ne ſit affectus tantum palpita-
C tio, vt Herophilus opinabatur, an etiam cutis, aut arteriarum, vt cenſebat Praxagoras, id rurſus conſiderabimus: ſiquidem ea ſpeculatio ad loci affecti inquiſitionem magis pertinet. In præſentia autem tantillum repetentes ad priora digrediemur, nempe quòd Palpitatio, diſtentio quædam ſit & ſubſidentia præter naturam: Tremor autē motus præter voluntatem partium, quo ſurſum & deorſum vicibus permutatis ferantur. At idem non eſt neq; dilatari, cum eo quod eſt ſurſum ferri: neq; contrahi, cum eo quod eſt deorſum vergere. Etenim quæ ſurſum & deorſum feruntur, priori loco relicto in alium tranſeunt: Quæ dilatantur autem & contrahuntur, veterem ſedem conſeruantia, partim ambientem regionem occupāt, partim relinquunt. Quare moueri quidem vtriſq; commune, tum quæ dilatantur contrahunturq;, tum quę ſurſum & deorſum feruntur: Peculiare autem, his ſanè minorem locum aut ampliorem occupare, ita vt veterem non deſerant: illis autem ſemper loca mutare, ita vt nunquàm in eodem maneant. Opus autem, opinor, erit hic quoq; diſtinctione, vt in totum ſermo verus euadat. Subinde enim iam pluribus ſimul muſculis, aut vno quodam inſigni vehementer palpitante, attollitur quidem membrum vnà cum ijs quæ dilatantur: concidit autem rurſus cum ijs, quæ cōtrahuntur. Vnde inuitam eleuationem depreſſionemq; membri, tremorem vocare non oportet: cum videas manifeſto muſculos palpitantes, à quibus membrum mouetur: ip-
D ſeq; motus non, qualis trementibus, apparet. Nam in ijs qui membrum totum in motu propter muſculos palpitantes retinent, proprijs & ſenſilibus extremis vterq; motus circumſcribitur: Trementium verò affectus talis non eſt, ſed altero motu adhuc incipiente, vt ita dicam, contrarium ipſi coniungi deprehendes, vt ad ſuperiora latio ſemper deorſum tendentē excipiat: hanc autem ab illa rurſus continue impediri: ita vt imperfecta quidem ſemper ſurſum latio, imperfecta quoq; deorſum inclinatio exiſtat. At hæ ſanè affectuum tibi notæ erunt, ac his ſymptomatibus inuicem differunt.
A. 2. c. 1.
G. 19. 220. a
Reliquum eſt vt locū affectum & cauſam conſideremus. Palpitationum " cauſam eſſe pronuncio ſpiritum craſſum & vaporoſum, cui non ſit tranſitus. Hunc autē colligi oportere dico in cōcauitate quadam non admodum exigua, ſi pars diſtenſionem ſenſibilem habitura eſt: atque totum hoc ſummatim explicatum eſt. Cæterum oportet, vt cum tu ſubſtantiam illam eſſe ſpiritualem demonſtras, cauſæ addas, ob generationis ac ſolutionis celeritatem. Quid enim tam facilè vel cōgregari, vel inaniri poteſt aliud, quàm ſpiritus? Etenim quæ hominem conſtituunt, vt Hippocrates nos docebat, ſunt ſolida, humida, & ſpiritus. Meminit autem ipſorum his verbis, ‖ Continentia dicens, contenta, & impetu ruentia: Continentia quidem ſolida nuncupans, vt quæ comprehendant tegant'que humida: Contenta autem, humores, vt qui à ſolidis comprehendantur: Quæ impetu feruntur, ſpiritus: ſiquidem in omnem corporis partem momento temporis, & facilè, & citra impedimentum

6. Epi. ſect. 7.

peruenìunt. Citam igitur vacuationem aut repletionem, aut diſtentionem aut ſubſiſtentiam, aut E
depreſſionem aut elationem, aut alium quendam motum, nullum ex omnibus præter ſpiritum ef-
fecerit. Quare & palpitationum cauſa, ſubſtantia quidem ſpiritus: Qualitas autem ſubſtantiæ, hu-
miditas eſt, & craſſities, vt paulo antè dicebamus, cũ craſſum vaporoſumq́; nominaremus. Si enim
æthereus foret, tenuis & purus, citra impedimẽtum tranſiens, neq; repleret vnquam, neq; vacuaret
partes: Craſſior autem quàm meatus corporum exigant, in quibus colligitur, recluſus intus ſi qui-
dem concauitatem corpus obtinet, hanc replens, & excitat & diſtendit regionem circunfluam: ſin
minus, inter duo collectus corpora, ab vno ad alterum tranſit, aſcititium ſibi ſinum efficiens. Hic
ſanè modus ſecundus dictus, etiam in cute ſubinde palpitationes excitat: non cute ipſa cõcauitatem
quandam in ſe ſortita, ſed in ſpatio quod cutem & corpora ſubiecta intercedit, ſpiritus tunc colli-
gitur. Prior autem modus in muſculis potiſſimùm accidit, in his enim concauitates & multæ ſunt
& exiguæ. Praxagoras pulſum arterijs attribuit, ſicut nimirum & palpitationem, tremorem, &
conuulſionem, arteriarum affectus: ac pulſum ſanè in naturali ſtatu habere: palpitationem verò, tre-
morem, & cõuulſionem magnitudine inuicem differre, ſed motus eſſe præter naturam. Quòd igi-
tur non recte ſenſit, ſolis arterijs palpitationem attribuens, haud difficile eſt deprehẽdere: Quippe
manifeſto videre eſt frequenter & cutem palpitantem & muſculos, cum nulla in loco ſit arteria: vel, F
ſi eſſe quandam contingat, ea ſit admodum exigua, vnde liceat manifeſto alicui cognoſcere, tantam
diſtentionem non ex arteriæ magnitudine proficiſci. Porrò num recte non nulli muſculoſis cor-
poribus ſolis palpitationem attribuant, id mihi multo dignius conſideratione videtur. Ego etenim
etiam planè exiſtimo arteriam manifeſto non modò palpitans, ſed etiam conuulſorium quid, ſub-
inde repræſentantem inueniri, quemadmodum & alij pulſuum periti fatentur. Verùm de hoc
diſputatio prolixior eſt, & in libris de pulſibus comprehenſa. Iam pleriſque hominum non raro
palpitationes in ſola cute euidenter fieri apparent, cum vaporoſus ſpiritus in aliqua ipſius particu-
la generatus retinetur, & in tranſitu moratur: ita etiam ſi in muſculis, aut alio quodam corpore, ſpi-
ritus flatulentus redundauerit, in illa palpitationem excitat. Quoniam verò ſpiritus craſſus, nebu-
loſus, aut caliginoſus, aut flatulentus, aut quomodocunque nominare velis, palpitationis cauſa effi-
citur, ideo ætates frigidiores palpitationi obnoxiæ ſunt, natura corporis frigidior, regiones frigidę,
anni tempus hybernum, vita otioſa, repletioni & ebrietati dediti, cibi frigidi & flatulenti, & vt ſe-
mel dicam, omnia quæ corpus refrigerant. Quæ verò his contraria ſunt, palpitationes ſtatim tollũt.
Nam calefacientia ſpiritus attenuant, & corpora reddunt rara molliaq́;: Refrigerantia autem den-
ſant quidem, contrahunt, & corporum meatus cogunt conniuere: incraſſant autem coarctantq́;, G
& turbidum ſpiritum reddunt: facile igitur retinetur à perſpiratu impeditus, tum ſua ipſius craſ-
ſitie, tum corporum, quæ ipſum continent, denſitate. Calida rurſus contrario refrigerantibus
modo fundunt, laxant, corporum meatus aperiunt, ipſum ſpiritum attenuant, ad motum'que fa-
cilè incitant, faciles'que ita tranſitus ipſi efficiunt. Quapropter etiam veteres medici palpitatio-
num remedia adinuenere, quæ extenuare & calfacere poſſunt: cuiuſmodi ſunt, quæ conſtant eu-
phorbio, pyrethro, lemneſia, ſulphure, & pipere, aliaq́; id genus compoſita: item inter aquas, quæ
è terra proſiliunt calidæ, atque ex his potiſſimum nitroſæ, ſulphuratæ, & bituminoſæ, eaſq́; com-
mendant. Vtuntur autem & marina, calfacientes ipſam: & muria, ſi marina deſit. Iam potui exhi-
bent medicamenta calida, præſertim ex caſtorio confecta. Hoc ſanè etiam extrinſecus impoſitum,
non modò epotum, generoſum eſt medicamentum, vt quod calfacere ſimul & extenuare, ſiccareq́;
abunde poſſit. Palpitationis ſanè cuiuslibet ex frigido generatio eſt: Tremoris autem neque vna
occaſio neque cauſa ſemper frigida eſt, verum diſpoſitio, facultatis quæ corpus mouet imbecillitas.
Huius autem cauſæ, quæ huc corpus perducere poteſt, non vna ſpecies eſt, ſed vel alimenti inopia,
quemadmodum in cholèra, valido alui profluuio, largo ſanguinis fluore, aut magno ieiunio, vel vi-
tali robore ſoluto quemadmodum in ſtomachicis & cardiacis deliquijs, vel violento & valido fri- H
gore occupante, aut plenitudine ipſa ponderis modo degrauante, imbecilla ad motus efficitur. Vn-
de neque vna remediorum ſpecies trementibus, quemadmodum palpitantibus, adhiberi poteſt.
Verum ſi à perfrictione tremorem experiantur, calidum ipſis præſidio eſt. Nam qui per hyemem
iter facientes, deinde valido frigore correpti, ſemimortui & tremuli domum reuertuntur, facillime
ab affectu liberati ſunt caloris adhibiti beneficio. Similiter his medemur & illis, qui per refrigerãn-
tes febrium inſultus & rigent & tremunt. At ſi per ſudorem digeſti, fiant tremuli, vt in deliquijs
cardiacis & ſtomachicis, calefacere hos extremum malum eſt: quippe contrarium in his conue-
nit, nempe cutem denſare, quæ refrigerant, adſtringunt coarctantq́; meatus, adhibentes, non quæ
calefaciunt, laxant & adaperiunt. Quòd ſi penuria alimenti, vt in longis ieiunijs, aut immodera-
tis vacuationibus, tremores oboriantur, hoc ne verbis quidem indiget: cuiuis enim conſtat, ali-
mentum hos deſiderare. Qui autem viribus humorum copia grauatis tremunt, his vacuationes
2.Epid. ſect.4. remedio ſunt: quemadmodum & Hippocrates alicubi docet his verbis: ‖ Eſtymargei ancillæ, cui »
neque ſanguis fluxerat, poſtquam filiam peperiſſet, os autem vuluæ auerſum erat, ac dolor in co- »
xam & crus pertingebat, ex talo ſanguis detractus profuit, & ſi tremores totum corpus occupa- »
rent. Sed ad occaſionem veniendum & occaſionis fomitem. Mulieris meminit, quòd à partu »

celebri

A celebri illa ſecundarum puerperij purgatione,vacuata non eſſet: deinde tremor oborìretur. Hanc,
inquit,ſanaui ſanguine ex talo detracto,etſi tremores totum corpus occuparēt. Quid iam aliud hîc
obſcurè ſubindicat,quàm ꝙ alius ſanguinem non miſiſſet:Frigidum enim affectum tremorem eſſe
creditur,ſanguinem verò calidum.Nō igitur auſus fuiſſet aliquis ſanguinem vacuare in affectu qui
calefieri deſiderat.Ego tamen,inquit,auſus ſum:& rationem docet.Sed ad occaſionem veniendum
eſt,& ad occaſionis fomitem.Id quod infeſtabat,inquit,& infeſtantis cauſam noui.Quod igitur in-
feſtabat,ſanguinis copia erat: cauſa ipſius,vuluæ ad coxas inclinatio,propter quam mulier purgata
non erat.Sanguis igitur quem vacuatum eſſe oportebat,non inanitus,ſed in corpore oberrans,natu
ræ pondus erat. Vnde tremoris occaſionem intelligens, ſanguinis copiam: fomitem verò occaſio-
nis,vuluæ affectum: deinde copia quidem vacuationem indicante: parte autem affecta, locum per
quem vacuare conueniebat: ambo hæc coniungens,ſanguinis detractionem ex talo molitus eſt:hāc
quidem,qm̄ ſanguinem vacuare volebat: ex talo aūt,quia vterus affligebatur. Quòd igitur ſangui-
ne abundante venam incidere oportet,nemo nō nouit,ſi quidem in venis ille continetur: Quòd aūt
vtero affecto,circa talum,aut in poplite,diuidere cōuenit,niſi prius venarum cōmuniones ex Ana-
tome didiceris, haud poteris id quod dico, aſſequi. Alia enim alij corporis parti vena communicat,
B oportetq́ʒ vacuationes ſemper ex cōmunibus moliri: nam ſi venas quæ nihil parti affectæ commu-
nicant,incideris, neqʒ affectæ medeberis, & ſanam ſemper offendes. Neceſſarium igitur nunq̄ non
videtur,vt is qui rectè medebitur,cauſam ex qua affectus oritur,cognoſcat. Verùm de tremoris cau
ſa hæc ſufficiunt. Locus aūt affectus in tremoribus, vnus neceſſario non eſt: atqʒ hoc loco carpen-
dus mihi venit Praxagoras,& Herophilus: hic,ꝙ tremorem in neruoſo ipſo genere ſemper conſti-
tui oſtendere contendat:ille,ꝙ arteriarum affectum,tremorem dixerit.Praxagoras igitur longè à ve
ro abeſt: Herophilus aūt deceptus eſt,qui virtutis affectum,inſtrumentis attribuerit.Quòd etenim
neruoſum genus,non arterioſum,motibus voluntarijs ſubminiſtrat,rectè intellexit:qm̄ aūt non idē
neruorum corpus,motus cauſa exiſtit,ſed hoc quidem inſtrumentum: cauſa aūt mouēs,virtus quæ
per neruos diſpenſatur: hîc reprehendendus venit,qui virtutem & inſtrumentum non diſtinxerit.
Si enim diſtinxiſſet,ſtatim vtiqʒ cùm opus offendetur,non inſtrumentorum modo, ſed etiam facul-
tatum affectus eſſe deprehendiſſet. In mortuis igitur nullos neqʒ nerui, neque muſculi affectus ex-
perti ſunt,quos pati ipſos & Herophilus & Praxagoras arbitrantur: deſeruit autem eos omnis mo-
tus protinus vnà cum anima,cuius inſtrumenta muſculi ſunt,& nerui. Non igitur muſculi eſt neqʒ
nerui mouere,ſed animæ.Neqʒ enim tibiarum opus eſt,ſonus qui ex eis perficitur: neqʒ citharæ ſo-
C nus, qui hac præſtatur: ſed tibiæ cantus, opus quidem eſt tibicinis, per inſtrumenta tibiarum effe-
ctum: citharæ ſonus,muſici,inſtrumentum verò cithara.Corrumpitur autem & tibiæ & citharę ſo
nus, ſubinde quidem propter operum artifices: interim propter inſtrumentorum,quibus vtuntur,
offenſam: Ita & motus in animante arbitrarij,opifex quidem artifexq́ʒ facultas eſt, quæ animal gu-
bernat: inſtrumenta autem,nerui & muſculi.Itaqʒ nō moueri,& male moueri,aut ex inſtrumento-
rum affectu,aut facultate his inſtrumentis vtente,accidet. Palpitationes igitur,conuulſiones,& reſo
lutiones,inſtrumentorum læſiones ſunt: Tremores autem, facultatis imbecillæ affectus.

Quid ſit Rigor, Quæ illius Cauſæ, & Quo pacto generetur. CAP. 6.

AC tremor ſanè à palpitatione manifeſto diſtinctus eſt,à Rigore aūt hoc pacto diſtinguas licet.
Prius autem conſiderandum venit,quid ſit rigor: etenim & hoc ex ijs quæ admodum ſunt co
gnita,eſſe putatur,nihilo tamen minus difficile dijudicatu eſt, non hac modo ratione ꝙ cauſam in-
uenire,vel diſpoſitionem,quæ ex ea corpori obuenit, haud procliue ſit: ſed ante hæc adhuc ꝙ in ip-
ſa notionis deſcriptione errare mihi illi videntur. Rigorem enim ſi quidem ita ſermone abſoluto,
perfrictionem dixeris,vt non nulli pronunciarunt, error manifeſtus eſt: cum multi quidem valide
D perfrigerentur, non tamen etiam rigeant: immo nec ſi validam perfrictionem ſtatuas, ne hoc qui-
dem verum eſt.Nam qui ſtomachico aut cardiaco deliquio torquentur,valide quidem frigent,non
aūt rigorem experiuntur.Iam perfrictionem cum tremore,rigorem dicere(in quam ſnīam pleriqʒ
medicorum deſcendunt)occaſionem habet deceptionis, nēpe concuſſionē corporis, ac vibrationē,
quæ vehementibus rigoribus coniuncta eſt.Deprehenditur aūt manifeſto,ꝙ neqʒ omnibus rigen-
tibus acciderit,ſolis aūt ijs,qui vehementer rigent: neque ijs, quibus accidit,affectus qui aduenit,ſit
tremor,ſed quædā veluti concuſſio & vibratio. Tremor etenim,vt demonſtrauimus, niſi partē mo
uere voles,non accidet: Agitatio aūt ſeu vibratio,quæ validos rigores comitatur,tam violenta & ne
ceſſario corporibus incidit, vt cōquieſcere non liceat,etiā ſi ſtrenue admodū renitaris. Ac tremor ſa
nè vnius partis affectus,rigor aūt totius corporis eſt. Vnde mihi & Platonē mirari ſubit,qui tremo-
rem cū rigore cōfundat. Si.n.ij qui rigorē interpretati ſunt,tremorem cū perfrictione,aberrarunt,
qūo ipſe,idem eſſe tremere & rigere exiſtimās,vera prædicauerit? Nā præter ea quę diximus abſur
da,ēt hoc adhuc ei refragatur,ꝙ non nulli tremant,nullum frigiditatis ſenſum experiuntes,nō tn̄ fie
ri pōt vt quis citra perfrictionis opinionē rigeat: Iccirco neqʒ illi qui rigorē:perfrictionis ſenſum eē
dictitarunt, procul ab affectus notione abijſſe videntur:non.n.idē ſanè dixeris,perfrixiſſe & frigus
ſentire. Quæ.n.reſoluta ſunt,torpida,difficili aut prorſus nullo ſenſu prædita, omnia perfrixerunt:

Item

Item quod tremorem expertum eſt, paraplexiam, epilepſiam, ſimiliter & flatus, & aquam inter|cu- E
tem, & inflationes, & œdema, totum frigidum eſt: Sed nullum ex his frigiditatem percipit, vnde
neque riget: ſin autem ſentiat, protinus certe & rigebit. Propter hæc itaque Platonem dico non
recte opinari idem eſſe rigorem & tremorem, cùm neque vnius ſit partis affectus rigere, vt treme-
re: neque ſenſus frigiditatis trementibus, vt rigentibus. Et motus in rigentibus ſanè citra mouen-
di partes voluntatem, omnino inuitis eſt: in trementibus, non citra mouendi arbitrium. Sed Pla-
toni ſanè aliquis forſan condonauerit, quòd in tam tenuibus & medicis rebus errorem admittat,
quamuis aliorum affectuum corporis propè omnium generationem exacte ſit perſecutus. Athe-
næum autem Attaleum demirari par eſt: multo etenim Platone adhuc recentior, non in cauſæ ra-
tionibus modo Platonem ſequitur, id enim tolerari poterat, ſed etiam circa notionem ſimiliter at-
que ille confuſus apparet. Neque enim rigoris tremoriſq; notionem diſtinxit: deſcribenſq; rigo-
rem in hunc modum ait: Pugnam concuſſionemq́; hanc tremor comitatur, totus autem hic affe- »
ctus frigidus, & cauſa efficiens idem nomen ſortita eſt, vt (inquit ille) & Plato affirmat: hic enim ip- »
ſam Platonis ſententiam protulit. Habet autem vniuerſa hunc in modum: Nam humorum corpo- »
ris, partes grandiores, cùm in minorum ſedes ſubire nequeant, expellunt eos, & noſtram in corpo- »
re minimam humiditatem trudunt: aliam ab externo inæqualiter motam, neque immobilem pro- F »
pter æquabilitatem, & impulſionem efficientes, coagulant. Quod autem præter naturam cogitur, »
ſecũdum naturam ipſum ſibi renititur, inq; contrarium repellit. In hac pugna & conquaſſatione »
tremor rigorq́; conſiſtit: omniſq; eiuſmodi affectus, cauſaq; efficiens frigida eſt, atque eodem nomi »
ne appellatur. Quòd ſanè neque tremori idem eſt rigor, nec perfrictio ſimpliciter, immo neque
perfrictio valida, manifeſto oſtenſum eſt: Quod autem paulo ſuperius dictum eſt, nempe perfri-
ctionem eſſe ſenſibilem, diſcutiamus num falſò prolatum ſit. Non nulli enim rigorem non ſenſibi-
lem eſſe frigiditatem, ſed doloroſam eſſe arbitrantur: ſiquidem multi etiam ex ſanis frigere admo-
dum dicuntur, alij ſponte refrigerij deſiderio diutius in aqua frigida immorati: quidam etiam in-
uiti in frigida diutius verſantur, rigent autem non ſtatim, quemadmodum nec qui lauit, deinde ſe
ipſum in frigidam coniecerit: neque enim hic, niſi admodum diu immoretur, riget, etſi frigiditatis
qualitatem manifeſto ſentiat. Quapropter, quantum ad frigiditatis ſenſum attinet, omnes hi ſtatim
rigerent, ſi rigor frigiditas eſſet ſenſibilis: ſed non rigent meritò, non enim eſt omnibus cum dolo-
re frigiditas: ſed non nulli ipſorum, qui æſtiuo tempore validum calorem non tolerantes in frigi-
dam ſeſe conijciunt, adeo frigiditate oblectantur, vt tandiu in ea morentur, donec tangenti tibi gla-
ciei modo refrigerati eſſe videantur. An igitur totum iam habebimus, ſi rigorem dolorificam fri- G
giditatem definiamus? an quid adhuc deſideratur? Forte enim non quilibet rigor ita finiendus ve-
nit. In ægrotantibus ſanè non idem videtur rigere, cum eo quod eſt horrere, aut frigere: dicimus
igitur ſubinde acceſſionis inſultum, huic ſanè cum rigore, alteri cum horrore, alij cum frigiditatè
ſola oboriri: & in omnium medicorum commentarijs idem vſus verborum exiſtit. Ita cùm quis
cum nulla concuſſione corporis & agitatione perfrigeſcit, non hic riget, verùm " ſi affectus rigor A. l.4. f.1. c.6. 417.l
appellari debeat, inæqualem & præter voluntatem motum ei accedere oportet: quod ſine hoc ac-
cidit, ſi ne cutem quidem inæqualiter commouet, perfrictionem nominant: ſin autem hanc qui-
dem perturbet quatiatq; per quoſdam inſultus, corpus autem totum non commoueat, horrorem
nominant: vt hic cutis ſolius affectus talis exiſtat, qualis totius corporis rigor. At in ſanis alio mo-
do rigere dicimus, nempe in omni dolorifica perfrictione: ſin autem ratione morbi obueniat rigor, *
non ſatis eſt hoc tantum dixiſſe, ſed totius corporis turbationem apponere conuenit. Quod aliqui
inducentes, perfrictionem cum tremore ipſum appellarunt, manifeſto autem non ſunt interpreta-
ti: quippè tremorem nuncupare neutiquam oportet, ſed agitationem quandam præter volunta-
tem, aut vibrationem, aut concuſſionem, aut aliud id genus nomen inuenire: nam tremoris vocabu
lum de peculiari affectu enunciatur. Qui igitur morbidum rigorem diffiniunt, perfrictionem, aliũ H
nullũ dicere vidētur, q̃ eum qui ſanis accidit: etſi totum genus, de quo medici omnino diſputãt, etiã
cõmemorati viri diffinire ſtatuerint: morbidum aũt vocamus, cùm à nulla exteriori cauſa violenta
4ª. Apho. 58. Ext. ord. 33. g corpus, ſed ex ſe talem obtinet diſpoſitionem. Ita enim, puto, Hippocrates quoq; aiebat: ‖ Cùm quis »
cauſone affligitur, ſi rigor ſuperueniat, liberatur. Nõ igitur, aqua frigida febricitanti ſuperfuſa, rigo »
rem excitabis, ſed cùm ex ipſa corporis diſpoſitione ſuſcitatur. In eundem modũ & hæc ſunt pro-
1. Prorr. cõ. 21. t. 30. 4ª. 173. f nunciata: ‖ Cum rigore deſipientia, malum teſtatur: item obliuio, malum. Rurſus: ‖ Sexto die rigo- »
res difficile iudicium notant: Item: ‖ Rigores incipiunt mulieribus ex lumbis per ſpinam potius, »
4ª. Apho. 29. Ex. ord. 30 d ſed & viris potius retro q̃ antè. In omnibus his rigor non qui ſanis accidit, ſed qui morbidus, expli- »
5ª. Aph. 69. Ex. ord. 45. d & 6. Epid. ſect. 3ª. 174. c catus eſt: qui nimirum eſt perfrictio dolorifica cum quadam inæquali totius corporis concuſſione,
agitationeq;. Cùm igitur quid tandem rigor ſit nouerimus, reliquum eſt, vt inſpiciamus quæ cau-
ſa ſit efficiens, quas potiſſimum præcedentes cauſas comitetur, & quibus ſuperueniat diſpoſitioni-
bus, ac de vniuerſa ipſius generatione diſputemus. Quòd enim rigor natiui caloris affectus ſit, om-
nibus ferè in confeſſo eſt. Requirit autem totus hic ſermo auditorem diligentem, & qui pluri-
mum mentis habeat. Ego etenim natiui caloris affectum, rigorem eſſe dixi, ne quis externi dictum

eſſe

A eſſe ratus, mentiri forſan me opinetur contra Eraſiſtratum, Praxagoram, Philotimum, Aſclepiadem, alioſq; plurimos, qui calorem non inſitum, ſed aſcititium eſſe cenſent. Quomodo enim hi natiui caloris affectum dixerint, qui prorſus natiuum calorem ignorarunt? Verùm genuinum ſanè, vt diximus, non omnes calorem eſſe fatentur: generationem autem ei aſcititiam molientes, varie alius aliam, vnum hoc omnes concedunt, eſſe aliquod ſecundum naturam in vnoquoque animante calidum in conuenienti menſura æſtimatum: ac circa hoc rigorem, horrorem, omnemq; perfrictionem fieri aiunt. Aſclepiades igitur, cùm non modo calidum, ſed ne aliam quidem vllam vim inſitam ſtatuiſſet, omnem febrim propter quaſdam corpuſculorum in meatibus obſtructiones, ſemper conſtitui dictitat: in magnitudine autem meatuum differentiam ipſius ponens, molitur ita oſtendere, quibuſdam ſanè neceſſario coniunctum eſſe rigorem, quibuſdam non. Ac ego niſi longiorem, quàm par eſt, ſermonem fore ſperarem: & præcipue iniquum cenſerem de Aſclepiade quidem ſolo agere, aliorum verò dicta omittere: aut rurſus omnium mentionem facere aggrediens, in longam ac infinitam ſermonis prolixitatem incidere me timerem: deinceps vtique de omnibus opinionibus contemplatus, vnde vnaquæque probabilem occaſionem haberet, quid potiſſimum eis imponeret, & vbi aberrarent, cum oſtendiſſem, ita ad noſtram deſcenderem opi-B nionem. Verùm hoc in aliud tempus differatur: neque enim Athenæum laudo, qui de Aſclepiade, Heraclide Pontico, Stratone Phyſico, aliquid dicat, nullius autem aliorum meminerit: etſi non modo horum opiniones de rigore, ſed alias multo plures nihilo minus celebres & probabiles, explicare potuiſſet. Nos igitur initio hoc ſumpto quod omnibus in confeſſo eſt, nempe rigorem affectum eſſe caloris in vnoquoque animante natiui, videamus quomodo oriatur. Procedet autem diſputatio ex Hippocratis principijs. Non autem corpuſcula & meatus ſtatuemus corporis noſtri elementa: neque calorem, motus, aut attritus, aut alterius cuiuſdam cauſæ ſobolem pronunciamus: ſed corpus quidem totum conſpirabile & confluxile cenſemus: calorem autem non acquiſitum, neque animalis generatione poſteriorem, verùm ipſum primum, primogenitum, & inſitum: Ac natura ſanè, & anima, nihil aliud quàm hic exiſtit. Quare ſi ſubſtantiam per ſe mobilem, & ſemper mobilem ipſum intelligas, haud errabis. Singula autem hæc ſeorſim indagemus, etſi de ipſis alibi diſcere liceat: in præſentia autem ſermonis continuitas examinanda eſt. Nam calor inſitus ceu ſemper mobilis, neque intro ſolum, neque extra fertur: ſed alterum ipſius motum alter ſemper excipit. Celeriter enim, ſi intus calor maneret, in immobilitatem ceſſaret: ſi foras efferretur, & hic motus diſſiparet ipſum, atque hac ratione perderet: modice autem extinctus & modicè accen-C ſus, vt Heraclitus aiebat, ſemper mobilis ita perſeuerat. Incenditur igitur quum ad ima inclinat, alimenti appetens: ab intimis elatus, & vndequaque diſperſus, extinguitur. Verùm ad ſuperiora exterioraq; lationem, & vt ita dicam, à ſuo principio explicationem, quòd natura calidus ſit, experitur: Intro autem fertur & deorſum, hoc eſt ad proprium principium viam init, quoniam frigidi aliquatenus particeps eſt: quippe ex calido & frigido temperatus. Prima ſanè calidi ratione, ſua ſponte mouetur: atque hoc potiſſimum ad actiones indiget: Magnum tamen ipſi vſum & frigidum exhibet. Solet enim calidum in ſublime attolli, ac cum eo alimentum adducere: Si autem frigidum non obſtaret, etiam longiſſime procederet. Fit autem frigidum huiuſmodi caloris motui impedimento, ne diſperſus aboleatur: quippe periculum eſt, ne ipſe præ leuitate & impetu ſurſum à corporibus diſcedat: ſed frigidum retinet, impeditq;, & vehementiam nimij huius motus tollit. Redeamus igitur ad ſuperius inſtitutum, oſtendẽtes qualiſnam natiui caloris affectus ſit rigor. Quòd etenim vbi in naturalibus temperamenti terminis manet animal, ſanitate fruitur, verbis non indiget; hoc eſt, cùm, vt Hippocrates aiebat, calidum & frigidum mutuo inter ſe temperamento mediocriter habent: Sin autem alterum altero ſit fortius, animal ægrotare neceſſe eſt ea morbi ſpecie, quæ cauſæ ſuperantis naturæ reſpondeat: Inflammationes igitur, eryſipelata, herpetes, carbuncu-D li, affectus teſtantes feruorem æſtumq; igneum, ac omnes febriles paſſiones, cùm vis calidi euicerit: Contra conuulſiones, tetani, palpitationes, ſtupores, reſolutiones, epilepſiæ, & paraplegiæ, frigidi ſuperantis affectus. Ex huiuſmodi vitijs vnum eſt & rigor hic, non ſimpliciter perfrictio exiſtens, ſed cum ſenſu: vnde adijciendum ei eſt, ſubita ac vniuerſim facta. Præterea vehementem perfrictionem & violentam eſſe oportet, vt ex manifeſta diſtinctione vera colligas, rigorem inſiti caloris perfrictionem eſſe ſubitam & violentam. Rurſus enim, vt Plato dixit, quod ſenſim & paulatim fit, inſenſibile: quod autem ſenſile, neceſſe eſt hoc vehementer moueri & tremere ſubito. Quare perfrictio quidem inſenſilis, longiori temporis ſpatio & paulatim accidit: cita autem & emergens admodum, cum ſenſu prorſus contingit: neque enim huiuſmodi affectus latere poterit. Iam talis affectus cum frigiditatis ſenſu non omnis dolorem adfert, ſed interim etiam voluptatem, ex Platonis nimirum teſtimonio, cuius verba ita habent: Affectus præter naturam, & violentus, ſubito accidens, dolorificus eſt in nobis: quod autẽ ad naturam redit ſubito, ſuaue eſt. Quare ſubito vtrique & ſuaui & dolorifico commune eſt, neceſſario, ne affectus lateat, coniunctum. In hoc autem, quod non latenter in naturalem ſtatum reducit, ſuaue eſt: quod autem extra naturalem ſtatum eduxit, dolorificum. Vnde vnum & idem numero frigidum, partim oblectat, partim dolorem infert: Si quidem corpori præter modum calfacto admoueatur, omnino oblectat: nam immoderato

A.l.4. c.6.4

4.t.t.2. 47.h

In libro de Locis in homine.

calore laborans ob deficientis frigidi ingreſſum mitigatum, oblectatur quidem cùm mitigatur: Suã E
autem naturam obtinens, ſi ſubito refrigeres, dolore afficies: nam ob temperamenti immodera-
tionem laborabit. Siquidem, vt ait Hippocrates, ‖ Iis quibus natura mutatur corrumpiturq́; dolo- »
res accidunt. Non ſolum igitur ſubitam & vehementem frigiditatem eſſe oportet, vt rigor oboria- »
tur, ſed adijciendum huic adhuc eſt violentiam paſſionis, hoc eſt præter naturam ſtatum: vt rigor
ſit ſubita perfrictio in ſtatum præter naturam perducens. Atque hoc mihi obſeruandum in hoc ſer
mone videtur, præſertim ſi de affectus generatione vera quis pronunciaturus eſt, vbi dixerit in ri-
gore ſubitam violentamq́; natiui caloris perfrictionem fieri. Refrigeratur itaque etiam cùm diſſi-
patur, robore, quod continet ipſum, deſtituente: item alimenti, à quo accendebatur, penuria: Sed
neuter horum affectuum rigorem efficit: aut omnes, qui moriuntur, rigerent. Quapropter cor-
rumpi calidum, vt ita dicam, omnibus morientibus commune eſt, non tamen rigentibus. Non
enim abſoluto ſermone calidum refrigerari oportere aſſero, ſed & ſubito & violenter, hoc eſt robu-
ſtum ipſum perſeuerans, neque ſubſtãtia neque tenore læſum, ab exteriorum cauſarum aliqua mo
leſtari. Conſiderato mihi flammam extrinſecus, interim materiæ, vnde accendebatur, defectu in-
terire: interim in Sole ſplendido contabeſcere ac emori: rurſus ab aqua multa extingui: aut ligno-
rum ſuper eam cumulatim iniectorum copia ſuffocari: Quatuor hæc accidentia, quatuor de cau- F
ſis, non eodem omnia modo, flammam afficiunt. Eius enim quæ in Sole contabeſcit, robur diſſi-
patur, aeris nos ambientis violentia diſcuſſum: Nam radiorum Solis robur igne fortius eſt, & du-
rabilius. Cùm verò materiæ defectu non amplius accenditur, ſubſtantia deperdita, interit: Quod
enim accenſum eſt, ſemper in motu ad exteriora diſcutitur diſſipaturq́;: intro autem inclinans ali-
menti accipiendi gratia, deinde eo deſtituta, imbecilliter adeo ſecunda vice porrigitur. Materiæ
autem copia grauata & reſpiratione deſtituta, ſtrangulatur. De noxa autem quæ ab aqua prouenit,
manifeſtius eſt, quàm vt verbis indigeat: Pugna enim valida flammæ eſt aduerſus omnem & ſyn-
ceram & multam humiditatem, vt ſi & oleum ipſi cumulatum exhibeas, neceſſum ſit, ſtrepitum
& concuſſionem quandam oboriri, igne propemodum voce violentiam fatente. Talem ſanè affe-
ctum in caliditate inſita, rigorem intelligito: neque enim, cum materiæ inopia calidum laborans
nec alimentum ſentiens contabeſcit, nec cùm à copia ipſius grauatum, nec cùm imbecille labaſcit,
rigorem fieri deprehendes: ſed cùm validus exiſtit adeo, vt expandi poſſit, deinde prohibetur. Pro-
pter hoc ipſum etiam agitari corpus accidit, duplici hîc quoque & compoſito motu oborto, vt in
trementibus, ſed diuerſa ratione. Illic etenim facultatis corpus mouentis imbecillitate, mixtus mo-
tus ortus eſt, prout robur membrum erigens remiſerit, parte ſemper deorſum ſublabente: Nunc G
autem naturali caloris motu vi impedito, rigor occurrit. Cupit etenim, tanquam nec ſubſtantia nec
robore oblæſus, tum expandi tum in omnes corporis partes diſtribui: prohibitus autem, & vi in
altum repulſus, ad proprium principium refugit: Cùm autem ibidem manere nequeat (nam ſub-
ſtantiæ ſemper mobili, loco conſiſtere, mors eſt) ſeſe colligens & veluti in vnum cõgregans, æqua-
biliter ſanè non intro libero motu protenditur: ſed vehementi latione vtens, & veluti à carcere exi-
liens, non nunquam inſurgit motu aduerſus ea, quæ tranſitum ipſius occupãt: illa ſanè propelle-
re, vias autem puras reddere contendens. At cum in ea impingit, à latione ſanè impetuoſa cohibe
tur, totum autem corpus cùm incidit, perturbat. Nam præter alia etiam vaporoſus nunc redditus,
dum illiditur in ea quæ obſiſtunt, intro rurſus reſilit, ceu ictu repercuſſus, ac iterum ad principium
reuertitur: inde rurſus erumpens, incidit violentius, iterumq́; reſilit, etiam in hoc illapſu: idq́; fre-
quenter per ſucceſſionem fit, quamdiu noxia perſeuerant. Hac itaque ratione affectus dolorificus,
tanquam corpore ictibus laborante, & motus inæqualiter inuadit, & in vtroque motu animal ri-
get. Nam cùm in naturali ſtatu erat: connatus noſter calor æqualibus & liberis tranſituum vijs vte
batur, tempore & menſura motus in ſe inclinans, deinde ſe explicans: cùm autem riget, motus ip-
ſi neque inclinationes, neque explicationes, exiſtunt. Iuſtius autem dixeris ipſum intro quidem H
proficiſcentem (vtar autem non meis, ſed veterum virorum vocabulis) reſilire, impelli, reprimi,
& confugere: foras autem tendentem, erumpere, excuti, elabi, & exilire. Etenim & hæ vetuſtio-
rum hominum dictiones, omnes probè prolatæ ſunt, & affectum accidentem, quem licet maxime, ma-
nifeſto interpretantes. Agitari autem dico omnia in corpore, & concuti, turbariq́;: ac omnis in ri-
gore motus inæqualis, inordinatus, citra voluntatem eueniens, ob inæqualem, validum, & violen-
tum illapſum inuaſionemq́;, & repulſum caloris inſiti, vaporoſi redditi, perficitur. Iccirco corpus
poſt rigores amplius recaleſcit, quàm cùm in naturali ſtatu calidum erat. Iam effunduntur etiã ſudo-
res. Cùm enim per multos inſultus noxia libere propulerit, & abſolutè reſpirauerit, tribus de cauſis
corpus incaleſcere neceſſe eſt: primum, quod frequẽter calor à perſpiratu exteriori repreſſus, in alto col
ligitur: deinde, quod nunc totus foras vehementer expanſus eſt: poſtremo, quod caliditas inſultu, ictu, vio
lentoq́; motu accendi ſoleat. Ac lignum, aut lapidem atterens confricansq́;, non nunquam ignem
accendes: At inſitus ſpiritus, cùm natura ſit calidus, ſi vehementer moueatur, non multo magis ac-
cendetur? Sed hoc in naturalibus motibus euidenter videre licet: Nam currentes, luctantes, confri-
cantesq́;, ac alio quodam modo ſe mouentes, nihilo minus incaleſcunt, quàm ſi quis in Sole æſtiuo,
& apud ignem incaluerit. Subinde accidit etiam in huiuſmodi ex alto reditu, calorem ceu feruidũ,
aliquid

A aliquid humorum confertim effundere,quem ſanè Sudorem appellamus. Quocirca poſt rigorem,
refrigeratum non recalfieri iterum, malum eſt, nam calor inter pugnandum victus eſt. Vincitur
autem, nunc cauſæ offendentis robore, nunc cùm ipſe eſt imbecillior. Sic itaque & illud dictum
« eſt: ‖ Ex rigore perfrigeratio non recaleſcens, malum. Rurſus, diſpoſitiones vtraſque, ob quas ri- 1.Prorrhet.cō.
« gores fiunt exitiales docens inquit: ‖ Poſt oculorum peruerſionem in febri laborioſa rigor ſuper- 2.t.31.4ª.173.g
« ueniens mortem fatetur. Hic ſanè rigor validæ cauſæ ſoboles eſt: alius autem propter virtutis im- Ibidem. t.57.
« becillitatem, lethalis: ‖ Si rigor inciderit febri non intermittente,ægro iam imbecilli,exitialis. Ve- 176.g
rùm de his alibi vberius dicitur. 4ª. Apho. 46.
Ext. ord.32.g

Frigiditatem ſolam Rigoris Cauſam non eſſe. CAP. 7.

IN præſentia verò cōſiderandum venit,num merito omnes ferè rigorem frigidę cauſæ attribuāt.
Quòd enim frigidus affectus ſit,cuiuis conſtat: an autem & cauſa ipſius efficiens talis exiſtat,in-
ſpectione mihi dignum videtur. Tertianæ igitur exquiſitæ,ſi quid aliud, certè rigor nota eſt: nam
acceſſiones vnà cum vehementibus rigoribus inuadunt,etſi febrim hanc nemo vel inſanus ex frigi
do conſtitui humore dixerit: Cauſos enim eſt genere, tanto altero cauſo continuo inferior, quanto
calor febris & flammeus & perurens deficit. Sitis autem indelebilis, & refrigerij deſiderium, bilis
B meræ vomitus,& quòd poſt hunc æger melius habet, quomodo non ſunt omnia manifeſta ob calo
rem redundantem? Quomodo igitur rigent in tertianis? quomodo in cauſis,hoc eſt ardentibus fe
bribus continuis, ſi non intermittentes ſed perpetuò vrentes affligunt, rigor ſuperuenit, & febrim
« per criſim ſoluit? Ei enim qui cauſo affligitur,ait Hippocrates,ſi rigor ſuperuenerit,morbus ſolui-
« tur.Immo acre & calidum medicamētum vlceri admotum,primùm ſanè dolorem infert,mox hor-
rorem,deinde rigorem excitat. Ac multos nouimus tum riguiſſe,tum febricitaſſe,ob vlcera ab acri-
bus medicamētis iritata. Iam & inflammationem,cum in abſceſſum mutatur, rigorem horroremq́;
comitari neceſſe eſt. Multarum verò & aliarum diſpoſitionum mentionem facerem, in quibus ri-
gor ob acrem potius quàm frigidum humorem clare conſtituitur, niſi ſermonis prolixitatem vita-
rem. Ne igitur frigido ſoli coacti rigorem tribuamus: quoniam & horrendum aliquid auditu &
ſpectatu, non nunquam & rigorem & horrorem facit. Hoc ſanè & Plato, non tantùm Hippocra-
tes,edocuit.Cùm igitur de morbis,qui ob flauam bilem fiunt diſſereret,rigoris etiam meminit: Vn
de tum aliorum multorum gratia, mirari ſubit medicos poſt illum longè natos, tum in ſermonibus
de rigore maxime. Quomodo enim non graue eſt,ſi Plato non medicus nouit etiam ex bili nō nun
quam fieri rigorem, cauſamq́; inuenire ſtuduit: hi autem tantum ab huius cognitione omnino ab-
C ſunt,vt ne ex bile quidem & acri quodam humore,excitari rigorem ſciant? Sed difficile eſt,vt cau-
ſam inuenias,quo modo ob acrem calidumq́; humorem frigidus affectus cōſtituatur: forſan autem
inueniri difficile non eſt,ſi quidem & Plato inuenit. Multo igitur ſatius erat, ſi re vera inueniri dif-
ficile eſt,non euertere conari rem euidēter apparentem,ſed cauſæ ignorantiam fateri: tollere autem
id quod apparet,ſimile eſt ac ſi fatearis ne videre quidem nos,eò quòd ignoremus quomodo videa-
mus. Quòd igitur nihilo minus ob acrem & calidum humorem,quàm frigidum & congelantem,
rigor excitatur,longè veriſſimum eſt: Deinde inſpiciendum eſt,num frigidum aut acre ſimpliciter
abundare oporteat,vt rigorem poſſit excitare: Poſtea autem illud multis incertum diffiniemus: ne-
que enim ſimpliciter frigido humore redundanti,neque ſimpliciter acri,rigor oritur. De frigido ſa
nè ſuperius manifeſto oſtendi,cum in memoriam reuocarem omne quod œdema repræſentat, tor-
porem, paralyſin, & aquam ſubter cutem: De calido autem & acri,nunc tibi indicabo. Nam malis
humoribus præditi κακόχυμοι dicuntur) arquati, & febricitantes acute, cauſoq́; occupati, omnes
rigerent. Neq́; igitur ſimpliciter aut frigidum humorem, aut acrem ad rigoris generationem abun
dare conuenit: ſed peculiarem vtrique ipſorum modum eſſe oportet. Erit autem modus (neque
enim totum ſermone perſequi veri ſtudioſis detrectandum eſt) aut copiæ menſura, aut humoris
D qualitas, aut locus aliquis corporis, in quo hunc colligi oportet: Erit autem & in eo quo loco ma-
« net aut mouetur, & in motus modo, haud parua differētia. Ad has igitur ipſas Plato quoq́; reſpiciēs,
« dicebat: Cum fibræ in ſanguine hanc ſanè vim habeant, bilis, vetus ſanguis facta, natura, ac rurſus ex
« carnibus in hunc liquata, calida & humida paulatim primùm incidēs, propter fibrarum facultatem
« congelatur: congelaſcens autem & vi reſtincta, hyemem tremoremq́; intus parit: copioſior autē in-
« fluens, caliditate quæ ab ea venerat, fibras exuperans, præterq́; modum exæſtuans, conſeruat. In his
Plato omnia conatus eſt perſequi, quę in omnibus affectus generibus ſcire conuenit. Nam ſpeciem
hùmoris dixit, bilem ipſum nominās. Indicauit & qualitatem, calidam & humidā appellans, vnde
etiam huiuſmodi bilis exoritur: nam ex carne liqueſcente ipſam fieri protulit. Iam & locum in quē
fluit, adiecit, ex eo ꝙ indicat bilem influentem à fibris in ſanguine contentis, concreſcere. Huic ora-
tioni etiam affectus generatio adiuncta eſt, vbi hyemem tremoremq́; fieri pronunciauit: hyemem
ſanè nominans, frigiditatis in rigoribus ſenſum: tremorem autem, inæqualem concuſſionem & agi
tationem: In qua non hunc modo, ſed etiā medicorum pleroſq́; hallucinatos dicimus: Nos enim ſu-
perius motum in tremore obortum, ab eo qui in rigore accidit, diſtinximus. Cum igitur ait, copio-
ſior influens fibras euicerit, corpus excalfacit, ad ſuam ipſius vim fibras tranſmutans vice verſa, vt

ipſa

ipſa prius ab illis mutabatur. De veritate igitur eorum quæ Plato dixit, conſiderare propoſitum E
nunc non eſt, cùm in alijs commentarijs ſimus tractaturi, ſententiamq́ʒ laturi de ijs quæ in Timæo
memoriæ mandauit. Quòd autem nihil omiſit eorum quæ dici conueniebat ab illis qui de rigore
pronunciant, id iam ex verbis ipſius apparet. Etenim humorem dixit à quo rigor naſcitur, & lo-
cum in quem fluit, motusq́ʒ ſpeciem: præterea modum quo refrigeratur, & rurſus incaleſcit cor-
pus. Itaqʒ de Platonis opinione in expoſitione eorum, quæ ipſe in Timæo medicè prodidit, exami-
nabimus. Nunc autem noſtram proferimus ſententiam, accommodantes ea, quæ ex Hippocratis
opinione paulo antè comprehenſa ſunt. Etenim calidorum medicaminum applicationibus nõ nun
quam ſolus horror, ſæpè & rigor ſuperuenit: quemadmodum in ardentibus quas cauſos appellant,
& tertianis febribus, cùm flaua bilis non in vaſorum conceptaculis, ſed per carnes mouetur: vel
quòd copioſior hic humor in ipſis creatus ſit, vel ꝙ per ipſas à natura expurgetur. Hac enim ipſa
ratione ſola, ardentes febres à tertianis differunt: Etenim ardentes, in vaſis bilem habent: tertianis
extra vaſa, per ſenſilia corpora fertur, nam dum per ipſa rapitur, acrimonia offendens, dolorem
excitat. Contingit igitur interea duo quædam fieri, inclinare nempe in corporis altum, ſanguinem,
atque ideo exteriora eius refrigerari: particulas autem ipſas corporis, in quibus bilis conſiſtit, vnã-
quanque ipſam à ſe ad vicinam excretrice alienorum facultate propellere, vſque dum ex omnibus F
abacta, per ſudores, aut vomitus, aut etiam per aluum fuerit excreta. Hoc autem & cruditate labo-
rantibus, aut vitioſo humore plenis, aut in Solem æſtiuum, aut balneum deſcendentibus, aut exer-
citatis accidit: horrore itaque non nulli ipſorum ſtatim corripiuntur, & rigent. Conuenit autem
non modo cauſam quandam in nobis eſſe mordacem, ſed etiam vehementer agitatam, ſi factura eſt
rigorem: Ac commune hoc vtrique cauſarũ generi accidit, & quæ frigidæ, & quæ calidæ faculta-
tibus exiſtunt, nempe vt corpus dolorifice moueant. Ideoq́ʒ in quartanis febribus & tertianis rigor
ſimul inuadit, etſi ab humoribus contrarijs facultate conſtituantur: frigidus etenim melancholi-
cus humor, calidus autem flauæ bilis. Non abſolute autem abundare ipſos dixi oportere, qui aut ri-
gorem aut horrorem ſunt facturi, ſed etiam motu vehementiori per corpora ſenſibilia ferri. Quo
autem tempore ſanguis, & cùm eo etiam nimirũ caliditas in altum corporis & viſcera refugit, cu-
tis particulæ, crurum manuumq́ʒ extrema, frigida & exanguia redduntur, eò quòd plurimùm à
viſceribus abſunt. Si igitur in alto calorem inſitum extingui contigerit, vel ſuffocatum inde quòd
foras nõ tranſpiret, vel à frigidis cauſis euictum, animal emoritur: Sin autem in altum quidem re-
fugiat, cauſis autem lædentibus collectus reſiſtat, in hoc veluti inſtrumentum efficitur faculta-
tis alienorum expultricis, quæ in omni corporis particula conſiſtit. Ipſa enim iam per ſe noxia ex- G
pellere nata, multo id magis efficit caloris ex alto emergentis ſubſidio, qui ſimul ea, robore latio-
nis, in quodcunque procliuius ei fuerit, eijcit. Subinde igitur noxia per cutem excutit, ſubin-
de per vomitus & ventrem inferiorem. Cæterum non modo ex flaua aut nigra bile rigor, ſed
etiam ob ″ frigidam admodum pituitam fieri ſolet: vocat autem hunc humorem Praxagoras ὑα- A. l. 4. f. 1. t. c. 6. 418. a
λώδη hoc eſt vitreum. Verùm talis rigor neque vehemens eſt, etſi diebus non nunquam pluſcu-
lis deinceps perſeueret: Conquieſcentibus autem nobis, & nullo modo agitatis ipſe quoque ceſ-
ſat: Motos verò ſtatim comitatur pro motus menſura: ob validiores & robuſtos motus, vehe-
mentior: ob imbecilles, lenior. Vidi hoc ſymptoma mulieribus magis quàm viris accidere, ac ijs
mulieribus quæ in otio maximo degebant, & balneis poſt cibos vtebantur. Noui & adoleſcen-
ti cuidam ex noſtris contubernalibus in Alexandria accidere, cùm primum ad ipſam appulimus
initio autumni. Ingeſſerat autem hic pluribus deinceps diebus palmularum glandes multas, te-
neras, & recentes, & poſt balnea & an[illegible] hæc: erant autem plures ipſarum non exacte maturæ.
Accidit itaque ei, vt primùm poſt exercitium, & balneum à vehementi inciperet horrore: pro-
pter quem & opinatus ſe febricitaturum decubuit, & veſtimentis contectus, conquieuit. Cùm
autem tota nocte tranſacta febri careret, ſurrexit manè ad conſueta munia reuertens. Horrorem H
interea ſentiens, iterum decubuit, quieuitq́ʒ vſque ad balnei horam. Ac cùm ob balneum rurſus
ſurrexiſſet, horror vehementior inuaſit, eratq́ʒ accidens rigor quoque iam exiguus. Tunc igitur
omni modo febricitaturum ſe arbitratus, multo adhuc magis in quiete ſe continuit. Cùm autem
toto die nocteq́ʒ inſequenti experiundo deprehenderet ſe ob mediocres motus horrere: ſi quan-
do largius moueretur, rigere: conſilio noſtro de ijs, quæ fieri expediebat, vſus eſt. Ego itaque me-
morans huiuſmodi quiddam mulieri in Aſia noſtra accidiſſe, familiarem & metu liberaui, & ad-
hortatus ſum vt cibis, potionibus, & medicamentis vteretur, quæ & calefacerent & craſſitiem hu-
morum diſſecarent. Ille igitur hoc pacto conualuit. Poſt illa ſimiliter affectis per initia quidem
dedi medicamentum ex triplici pipere, quod dia triωn pepereωn appellant: deinde noſtrum dia-
calaminthes: poſtea ex liquore Cyrenaico & caſtorio compoſitum, quod etiam quaternarijs cir-
cuitionibus eſt vtiliſſimum, præſertim vbi à rigore vehementi algeſcunt. Ne mireris autem, ſi
apud veteres medicos ſcriptum inuenias, febrim comitari neceſſario rigores, qui ſine frigore
obueniunt externo, ex ipſa corporis diſpoſitione prodeuntes: Nihil enim tale veteribus, nec bal-
neis tot poſt cibum, nec vita otioſa vtentibus, accidit. Hoc autem tempore ambo hæc frequenti

in vſu

A in vſu habita, etiam rigorem hunc, qui quòd excalfieri nequeat ἀνεκθέρμαντος appellatur, excitant, nouum quoddam & peregrinum ſymptoma propter victus nouitatis rationem: Omnibusq́; ita affectis, vel tenſionis, vel grauitatis ſenſus, in dextro hypochondrio oritur, vbi iecur ſitum eſt, venis nimirum ipſius, craſſitie humorum infarctis obſtructisq́;. Quemadmodum autem grauitatis & tenſionis in viſcere ſenſum affecti habent, ita & rigorem percipiunt, ab eo qui quartanis & tertianis accidit diuerſum. Nam in quartanis talem ipſis rigorem fieri affirmant, qualem cùm per frigus validum iter faciunt: In tertianis item, & cauſis id eſt vrentibus febribus, tanquam ab aciculis acutis & tenuibus in carnibus lancinentur pungantúrq́;, ſubinde ſentiunt. Ego itaque & ipſe quartanarum rigoris imperitus ſum: Alterum autem expertus, vt qui in iuuentute quater tertiana febre laborauerim, Cauſo autem ſemel: quare de dicta rigoris qualitate in huiuſmodi affectibus, teſtimonium ferre poſſum. Qui autem quartanarum rigorem experti ſunt, ad oſſa vſque pertingere dictitant, vbi ſit vehemens, ſimilis rigoribus, qui ex ambiente nos aere admodum frigido naſcuntur. Verùm hoc quoque tertianis Cauſisq́; febribus adijcere poſſumus, quod quartanis non ineſt: Etenim plurimi ſitiunt, & calorem per imas partes in ipſo rigoris tempore ſentiunt: quorum neutrum in quartana febre rigentibus accidit.

B

Quid Conuulſio & à Quibus Cauſis excitetur. CAP. 8.

QVoniam verò & de rigore abunde dictum eſt, reliquum fuerit etiam de Conuulſione adhuc verba facere. Erit autem neque longus, neque obſcurus ſermo, ſi quis eorum quæ hactenus recenſui memor fuerit. Incipiam autem etiam nunc à repetitione eorum, quæ in libris de

A 3. f. 2. t. 1. f. 215. d musculorum motu oſtendi. Cùm enim omnes arbitrarij motus, muſculis obeantur, quando ad ſua ipſorum capita retracti vnamquanq́; particulam, cui inferuntur, ſimul attraxerint: ſi affectus aliquis in tenſionem ipſos ducens, acciderit: hunc motus ſequitur, ſimilis quidem naturali, ſed citra voluntatem, ac vocatur affectus, ſpaſmus id eſt conuulſio. Quòd autem muſculus & tenditur & conuellitur ad ſuum principium, ſicut & quòd illa corporis particula, cui inferitur, cum ipſo ſimul attrahitur, commune & ſanis & conuulſis exiſtit: quòd autem inuito hoc accidat, præter naturam affectis ineſt, non ſanis. Si igitur à quot cauſis neruoſa corpora tendantur inuenerimus, finem ſanè & hic iam ſermo nobis accipiet. Atqui nihil eſt eorum ferè quæ extra corpus ſunt, chordis neruoſius, quas quotidie & in lyris & in citharis ab artificibus intendi quidem videmus, vbi inſtrumentis vſuri ſunt: remitti autem, cùm ceſſantes ea reponunt. Porrò rumpuntur in immoderatioribus aeris temperamentis, in humidis ſanè & auſtrinis commadefactæ: in ſiccis autem & aquilonijs, ſicceſcentes.

C Propter hoc igitur remittunt ipſas cùm ſeponunt, præſertim vbi ambiens fuerit qualis dictus eſt: rumpuntur enim vtroque modo tenſæ. Conſiderato mihi & neruos & tendines in animalium corporibus vel diſtentos à ſuperflua humiditate, vel ſicceſcentes à cauſis ſiccantibus, in tantam perduci tenſionem, in qua ſanis motus fiebat arbitrarius. Conſiderato item fieri poſſe vt particula quædam corporis quæ aut inflammatione, aut alia quadam cauſa valide ſit affecta, neruos continuos ſecum attrahat cõuellatq́;. Etenim cùm has omnes diſpoſitiones mente conceperis, ob quas conuulſio oriatur, inuenies: Siquidem inflammationes neruoſarum partium ac præſertim cum in neruorum principio aut etiam prope ipſum generantur, neruos continuos attrahentes tendunt, quemadmodum artifices extrinſecus chordas. Si autem neruoſa corpora ab humorum copia madefacta tendantur, ſimilis interea affectus oritur atque chordis, quæ propter ambientis humiditatem vehementius intenduntur. Contra in malignis febribus ardẽtibus, & valida phrenitide fieri apparet: vt enim lora quæ prope ignem ſicceſcentia contrahuntur tenduntúrq́;, eodem modo ſpaſmi fiunt ex nimia morborum ſiccitate, quæ neruoſum genus admodum arefacit. In ardentibus igitur febribus, id ex ſola ſiccitate euenit: phrenitides autem & ex principij neruorum inflammatione ſymptoma co-

D mitatur. Noſti porrò iam hunc affectum partim emproſthotonon eſſe & dici, partim opiſthotonon, partim tetanon, omnes habere pro confeſſo: Cùm ſanè prorſum corporis particulæ tenduntur, emproſthotonon: cùm in poſteriora, opiſthotonon: æquali autem robore ad vtraſque partes vergentem, tetanon. Ac ex ſiccitate conuulſiones nunquam ſanaueris: quippè ita affecti protinus emoriuntur, ne cogitandi quidem remedij tempus permittentes: Quæ autem ex copia aut inflammatione fiunt conuulſiones, his mederis, copiam ſanè euacuans: inflammationem verò proprijs ipſius remedijs perſanans, quæ in medicatoriæ methodi libris didiciſti.

Galeni

GALENI DE DIFFICVLTATE RESPIRATIONIS LIBRI TRES

Iano Cornario medico interprete.

Ab Auguſtino Gadaldino accuratius emendati.

ARGVMENTVM LIBRI

Docet Cauſas omnes Simplicium & Iunctarum Difficultatum Reſpirationis: ac Primo libro Certis vtitur Principijs, vt Huiuſcemodi cauſæ, & ex ipſis Prænotiones iudicentur.

Qua Via ac ratione Læſionis in Reſpiratione Differentia inuenienda. CAP. I.

QVòd reſpirandi difficultas reſpirationis quædam læſio eſt, velut ſentien-
di difficultas ipſius ſenſus, & mouendi difficultas ipſius motus, ipſum
ſanè nomen (tum Græcis dyſpnœa, tum Latinis reſpirãdi difficultas,)
ſufficienter demonſtrat. Quot verò ſint læſionis differentiæ, & ob quas G
cauſas fiant, & quo modo ſingulas dignoſcere oporteat, non ex appella-
tione diſcere contingit, ſed natura ipſa reſpirationis id ipſum indicabit.
Ob id ſanè etiam cognitio eius, quod ſm naturã habet, à veteribus medi
cis oĩbus inueſtigata eſt cùm ob alia multa, tum nihilo minus indicatio-
nis eorum quæ præter naturam ſunt, gratia. Quandoquidem.n. vnũ eſt
quod ſm naturam habet, atq; id velut regula & menſura, & ſibi ipſi ſi-
mile exiſtit: varium aũt & diſſimile, & multiplici errore inuolutum eſt, quod præter naturã habet,
adeo vt propemodũ ſequatur, multitudine eſſe infinitũ, arte verò incomprehenſibile: viſum eſt im-
poſſibile eſſe, eius immenſitatem certis terminis comprehendere, citra cognitionem eius quod ſm
naturam habet. Cùm enim vnũ ſit hoc, & animali cõmodũ, palàm eſt etiã eſſe moderatum. Si verò
hoc moderatum eſt, immoderatum vtiq; fuerit id quod præter naturam habet. Si verò immodera-
tum, duplex quidem omnino genere eſt: aut.n. deeſt quid ab eo quod ſecundũ naturam habet, aut
excedit: Tot aũt in ſe ipſo particulares differentias habebit, quot poſſibile eſt ipſam rem ſuſcipere
circa moderati exceſſus & defectus. Suſcipit aũt ſimplex duplices: cõpoſitum verò ex pluribus du-
plo plures numero q̃ ea quæ ipſum componunt. Si igitur vnum quiddam & ſimplex eſt reſpiratio, H
duplices quidem habebit immodeſtias, duplices etiam genere reſpirandi difficultates: Si verò non
vnum, differentias habebit duplo plures numero q̃ ea quæ ipſum componunt. Itaq; ſi hæc manife-
ſta ſimulq; compendiaria eſt doctrina, merito longa cenſetur quæ præter hanc aliquid tradit.

De Primis & Simplicibus Difficultatis Riſpirandi Differentijs. CAP. 2.

AT verò cùm duæ quidem ſint primæ & principaliſſimæ totius reſpirationis partes, inſpira- A.l.4.f.10.l.
tio videlicet & expiratio: duæ verò aliæ per accidens, nimirum quæ interueniunt ceſſatio- c.7. 258.e
nes: in quatuor ſanè his, vniuerſa conſideratio de reſpirandi difficultate conſiſtit. Quare oporte-
bit omnino vnam ex prædictis, aut plures, aut ſimul omnes aberrare, & corrumpi ab ea quæ ſecun-
dum naturam eſt ſpecie, ſi difficultas reſpirandi debet generari. Verùm manifeſtioris doctrinæ
gratia, non malum fuerit ſimplicem appellare reſpirandi difficultatem, quæ vnam totius reſpira-
tionis partem ſingulatim occupat: Compoſitam verò quæ in pluribus conſiſtit. Atqui cùm po-
ſterius ſit ſemper compoſitum ſimplicibus, iuxta rationem vtique fuerit, de ijs quæ natura priora
ſunt, prius ſermonem facere. Quare à ſimplicibus reſpirationis difficultatibus initium ſumemus:
atque, vbi has ſufficienter explicauerimus, poſtea viciſſim permutantes tum motus tum ceſſatio-
nes, & mutuò & per ſe: ita etiam compoſitas inueniemus. Quæ igitur ſunt naturales differen-
tiæ

A tiæ ſpiritus extra & intra meantis? & quæ item vtriuſq; ceſſationis? hæ enim erant omnes reſpira-
tionis partes. Quandoquidem duo ex his quas diximus partibus, motus ſunt, ſpiritus videlicet ex-
tra & intra means, duæ verò hos diſtinguunt ceſſationes: generatio autem motibus quidē compoſi-
ta, ceſſationibus verò ſimplex eſt: conſpicuum planè eſt illorum immodeſtias plures, ceſſationum
verò binas generari. Hæ nanq; ſimplices exiſtentes, iuxta temporis quantitatem ſolum differentias
habent: Motus verò non ſolum iuxta hanc, ſed & iuxta quantitatem ſpatij localis per quod ferun-
tur, differunt. Itaque duplices quidem erunt immodeſtię ipſorum quemadmodū etiam ceſſationū,
vtræque iuxta temporis quantitatem diductæ, iuxta quas aut veloces aut tardi appellabuntur: Duę
verò adhuc aliæ iuxta quantitatem diſtentionis organorum reſpirationis differentes, ſecundū quas
aut magnos aut paruos appellant. Siquidem.n. inſeparabilia ſunt ab omni circa locum motu, tum
tempus in quo id quod mouetur, mouetur, tum ſpatiū per quod mouetur: ob tempus quidē, velo-
citer aut tardè motum fieri dicimus: ob ſpatium verò, multum & modice: Verùm diſtentionem or-
ganorum reſpirationis, non modicam & multam, ſed paruam & magnā appellare in vſu habemus,
veluti etiam contractionem: eadem enim ratio vtriuſq; motus exiſtit. Quemadmodum autē motui
propria ſunt velocitas & tarditas, ita & quantitati ceſſationū, raritas & denſitas. Denſas nanque vi-
B tes & oleas aut quodcunq; tandem huiuſmodi, plantari dicimus, cum breuiſſimum ſpatium ipſorū
diſtantiæ indicare volumus: Sic & raras, cum multus locus in medio plantatorum corporum fuerit
relictus. Et vt in ſumma dicam omnia ex pluribus diſtinctis compoſita, hæc nomina vſurpant. Qn̄
igitur & ipſa reſpiratio ex contrarijs motibus per ceſſationes diſtinctis compoſita eſt, dēſam ipſam
reddet breuitas ceſſationū, raram verò longitudo. Hæ quidem igitur vniuerſæ ſunt ſimplices reſpi
randi difficultatis differentiæ: atq; hæc ſanè ipſarum nomina, tū priſcis alijs medicis, tū Hippocrati
in vſum recepta. Si verò quiſpiam aliter appellare velit, quēadmodum iam quidā ex recētioribus
medicis ſolent, noſtra nihil intereſt. Verū ſciat hic ꝙ neq; Hippocrati familiaribus, neq; etiam alijs
veteribus, immo nec alijs Græcis {aut Latinis,} vſurpatis nominibus vtatur: Et ſi hos negligit aut
contemnit, neq; propriè neq; perſpicue interpretatur. Si nanq; vnū nomen ambobus tribuit, mo-
tui videlicet & ceſſationi, ſiue velocitatem ſolam ſiue denſitatem, & rurſum in contrarijs ſiue tardi-
tatem ſolam ſiue raritatem: & reliquis in totum non vtitur: obſcuritatem palàm hic affectat. Multo
enim lucidius eſſe opinor vtriq; rei ſeorſim vnum nomen ipſiq; proprium indere, eoq; perpetuo
vti, cum ſciat ꝙ communia nomina quæ alterum non magis quàm alterū ſignificant, auditorē con-
fundunt & perturbant, vt non cognoſcat quid ſit tandem quod dicitur, priuſquàm æquiuocatio di-
G ſtinguatur. Si verò vnum etiam vtriq; rei quis imponat nomen, nō verò quo nos diſtinximus mo-
do: ſed vice verſa, velocitatem quidem & tarditatem tribuat ceſſationibus, raritatem verò & den-
ſitatem motibus: haud ſcio quid ſibi velit per impropriorum & inconſuetorum nominum vſum,
quē pro proprijs & conſuetis inducit. Quòd enim omnes qui nunc viuunt homines atq; etiā anti-
qui, tarditatem & velocitatē de nulla alia re prædicant præterquā de ijs quæ mouentur, nemo igno
rat. Quàm ſapiens itaq; ſe perpetraſſe factum iactabit, qui nominum vſum adeo trāſpoſuit, vt ceſ-
ſationes, motuum nominibus appellet? & quàm ſapienter factum, ſi ceſſationum nomina actioni-
bus imponat? Quemadmodum enim & vites & oleas denſas, vbi modica intereſt diſtātia, dicimus,
raras nominantes ſi amplior interſit: ſic animalium actiones quæ per modicum tempus fiunt, den-
ſas, quæ per multum, raras appellamus. Quôd ſi quis vt dixi non ita ſed aliter nominare velit, neq;
Hippocratem, neq; alios veteres, neque omnino Græcos {aut Latinos} ſequi dignatus, immo nec
manifeſtæ interpretationis curioſus, illi permittendum eſt vt Cadmeam victoriam vincat.

Quibus Nominibus Appellandæ ſint Primæ Reſpirandi Differentiæ. *CAP. 3.*

CVm alijs verò qui nominum in tantū curam habent, quātum eorū ad docendū eſt cōmodū:
& qui omne ſtudium eò dirigunt, vt in rebus inueniant veritatem: iam ſermonē conferemus
D de ijs quæ à principio ſcribere inſtituimus. Cùm reſpiratio genere quidē motus ſit, ſed ex duabus
partibus inter ſe cōtrarijs compoſita, quarum alteram inſpirationem, alteram expirationem nomi-
namus: habeatq; etiam duas alias per accidens partes non ſimiles, quæ quietes & ceſſationes appel-
lantur: offenſæ vtique & læſiones fient circa motus, in velocitatem & tarditatem, magnitudinemq;
& paruitatem: circa ceſſationes verò, in raritatem & denſitatem. Et præter has non reperias ſimpli-
cem aliam difficultatis reſpirandi differentiam: methodus enim diuiſionis non aliter demonſtrat.

Methodus Inueniendarum Cauſarum Difficultatis Reſpirationis. *CAP. 4.*

REliquum autem fuerit cauſas earum perſcrutari, atq; his inuentis conſequenter ad compoſi-
tas tranſire. Quæ igitur eſt cauſa velocis & tardæ reſpirationis & vniuſcuiuſque reliquarū?
Mihi equidem etiam hìc methodo ad earum inquiſitionem vtendum videtur, & non ſimpliciter
enunciandum. Quę eſt igitur Methodus? Cùm vnumquodq; ab ijſdem peius aut melius reddatur,
per quæ omnino fieri ſolet, ſi ſciuerimus à quibus cauſis reſpiratio fit, ſciemus nimirum & reſpi-
randi difficultatis cauſas. Quæ igitur ſunt reſpirationis cauſæ? Habes quidem ipſas alibi cum de-
monſtratione conſcriptas: Nunc verò capitum tantum mentionem facere ſuffecerit. Facultas qui-
dem animalis mouet thoracem: cum hoc ſimul pulmo mouetur: ad huius verò motus vbi diſten-
ditur, ſequitur inſpiratio: vbi contrahitur, expiratio. Demonſtratum etiam ibidem eſt, maximam

& principaliſſimam reſpirationis vtilitatem eſſe inſitæ caliditatis conſeruationem, iam verò & ani E
malis ſpiritus nutritionem. His itaq; ſic habentibus, ſi quidem facultas, & vtilitas, & vnumquodq;
organum, recte ac proſpere habuerint, iuxta naturæ legem animal reſpirat: ſi verò quid ex eis vitia-
tum fuerit, iuxta illud etiã reſpirationem impediri neceſſe eſt. At verò quemadmodùm in pulſuũ
tractatione duplicem fecimus doctrinam, aut ſecundum vnumquenq; ipſorum inquirentes cauſas,
aut ſecundum vnamquanq; ipſarum, alterationes: Ita & hîc in vtranq; partẽ exercitari oportet, vt
propoſita cauſa ſtatim ſequentem reſpirationis difficultatem dicere poſſimus: & viciſſim nomina-
ta reſpirationis difficultate, facile eius cauſam efficientem in memoriam reuocare queamus. Inci-
piendum itaque nobis etiam hîc iuxta eundem modum à ſimplicibus reſpirationis difficultatibus,
quemadmodum illic à pulſibus, & quærendum quæ cauſæ velocem inſpirationem operẽtur. Ve-
locem equidem pulſum demonſtrauimus ex vrgente quidẽ vtilitate, ac integra facultate, & prom-
ptis organis fieri. Videor autem mihi & hîc eaſdem cauſas rectè referre poſſe, ſi vtique non male in
libro de vtilitate pulſuum demonſtrauimus, eandem vtilitatem à reſpiratione quidem ei qui circa
cor eſt calori, à pulſibus verò ei qui per totum animal diſperſus eſt, contingere. In eo autem rurſus
ſermone qui de pulſuum cauſis tractat, ſufficienter dictum eſt de Archigenis aduerſus Magnum
contradictione, quòd non à facultatis robore velox pulſus fiat, ſed magis ab imbecillitate: & ſanè nõ F
conuenit bis de ijſdem dicere, cum vnus & idem demonſtrationis modus eſſet futurus. Et ſi quidẽ
ita circa reſpirationis difficultatem, velut circa pulſus, iuniores medici curioſi fuiſſent, & non peni-
tus ipſam neglexiſſent, accommodatius vtiq; hîc velocis motus ratio inueſtigari poſſet: vtpote cum
manifeſtior res ipſa ſit, & ob id prius doceri debeat. Verùm haud ſcio quomodo de ipſa quidẽ re-
ſpiratione plurimum inquiſierint, & neq; vtilitatem cuius gratia fit, neq; facultatem à qua fit, inta-
ctam reliquerint: & de organis etiam ipſis curioſe perſcrurati, quot, qualia, & quomodo mouean-
tur, inueſtigarint: At verò de reſpirationis difficultate ſermonem tanquam nõ magis neceſſarium,
aut non magis varium, aut non multo difficiliorem inuentu omnino, ſegniter præterierunt, aliqui
ne minimum quidem penitus de ipſa dicentes, aliqui verò valde breuiter attingentes. Quanquam
Hippocrates in libris de morbis populariter vagantibus, ad œſtri cuiuſdam ſimilitudinem, diffici-
lium ſpirationum differentias ſcripſerit, à quo punctos & ſtimulatos ipſos aliquando à profundo
ſomno excitari oportebat: & quærere, quis in vnaquaq; ipſarum ſit affectus locus, & quis affectio-
nis modus, & quæ cauſa: & an hæc ab Hippocrate penitus prætermiſſa ſint, aut aliqua quidem ab
ipſo relata, aliqua verò non, & in quibus id factum ſit libris: aut quomodo, num perfecte & manife
ſte, aut defectuoſe, aut quaſi ſeminatorie. Verùm nihil horum vllus vnquam inquiſiuit, & neq; hi G
qui ſe Hippocraticos appellant, eiusq; librorum commentarios enarratorios cõſcribunt, tractatio-
nem de reſpirationis difficultate perfecte ac pro rei dignitate explicauerũt. Verùm nos quæ in ſin-
gulis ipſius libris relata ſunt, in vnum coaceruabimus omnia, & demonſtrabimus, ꝙ etiam in hac
parte longe reliquos omnes hic vir antecellat: Non tamen iam hoc faciendum eſt. Neque enim ſo-
lam Hippocratis ſententiam exponere propoſitum eſt, ſed etiam proprias dogmatum demonſtra-
tiones apponere, atq; veritatis quæ in eis eſt certitudinem ijs qui in hæc inciderint exhibere: ſiqui-
dem hoc multo melius eſt, & non præoccupare tempus exiſtimationi ac famæ venerandi ſenis. Et
ideo hic primus liber ea quæ vera ſunt cum demonſtratione docebit: qui deinde ſequitur ſecundus
ea quæ Hippocrates de reſpirationis difficultate cognouit, exponet.

De Cauſis Reſpirationis Velocis. CAP. 5.

RVrſus igitur repetamus quod dicere reliquimus, nimirũ ꝙ quæſtio de velocitate motus, in
pulſuum tractatione nobis in totum abſoluta eſt, propterea ꝙ circa illam plurimi iuniorum
medicorum multũ operæ impenderint: circa eam verò quã nunc in manibus habemus, omnes ne-
gligentes fuerint, quanquã manifeſtior longe ſit, & non minus ꝗ illa vtilis exiſtat. Verum cauſam
etiã ipſe referam in ſermonis progreſſu, nũc quod conſequens eſt abſoluamus: Quòd videlicet "oĩs H A.l.3.f.
velox motus propter vrgentem fit vtilitatem, & amplius facultatem ei ſubſeruire potentem, hoc eſt c.15.25
integram, & robuſtam, & nullo ex organis reluctante: quorum demonſtrationes in libris de pulſi-
bus à nobis relatas dicebamus. Dictum eſt etiam in illis, poſſibile eſſe qñq; vtilitate multũ vrgente,
etiamſi facultas moderate debilior ſit, motum fieri velocem: ſi verò amplius debilitetur, nõ amplius
poſſibile eſſe moueri velociter, ſed tunc denſam magis pro veloci fieri actionem: Omnis enim den-
ſitatis actionum vnam exiſtere cauſam, prioris ſcilicet actionis defectũ: coguntur enim illa vrgente,
non amplius ceſſare diutius. Omnia autẽ hæc in illis libris de pulſibus ſunt demonſtrata. Cõis autẽ
eſt pulſuum ratio ad reſpirationem, primum quidem quod de omni motu in vniuerſum eſt dictũ:
deinde verò parum abeſt, quin omnis reſpiratio ad pulſuum proportionem proprietatem habeat.
Compoſita enim eſt ex cõtrarijs motibus per ceſſationes diſtinctis, atq; eiuſdem vtilitatis gratia fit.
Et ex partibus eius inſpiratio quidem conſimilis exiſtens pulſuum dilatationi, inſitam caliditatem
refrigerat: expiratio verò velut contractio pulſuũ, fumoſum ex vſtura {ſanguinis} excernit. Quin
& ad nutritionem animalis ſpiritus ambas actiones conferre: & in ceſſationibus eam quę poſt dila-
tationem fit breuiorem eſſe: quę verò contractionem ſequitur, lõgiorem: ambobus communia exi-
ſtunt. Itaque quomodo velocitas motibus reſpiratorijs contingat, dictum eſt.

De

A

De Cauſis Magnæ & Paruæ Reſpirationis. CAP. 6.

A.1.f.10.t.1. c.258.h

CÆterùm ″ de magnitudine deinceps agam. Oportet igitur & in hac vtilitatem ad opus prouocare: eiq́ facultatem integram ac robuſtam ſubſeruire: & promptitudinem adeſſe ipſis inſtrumentis. Eundem enim cauſarũ concurſum magnitudo reſpirationis requirit, quem ſanè & velocitas: Atqui contraria eorum tarditas & paruitas, non omnino opus habent contrarijs omnibus ſimul, ſed vnum ex ipſis adeſſe penitus oportet, plura non eſt neceſſe. Siue enim vtilitas valde exoluta ſit, ſoluitur ſimul & velocitas motus, & magnitudo dilatationis, etiam ſi robore maxime valeat facultas ipſa: ocioſam enim habebit hanc, quouſque animal eius actione non indigebit: Siue magna quidem ſit vtilitas, exoluatur autem aliquo modo facultatis robur: Siue adſint quidem hæc, offenſa autem aliqua acciderit inſtrumentis, qualem in libris de pulſibus indicauimus: Quodcunq; tandem ex his fuerit, impedietur & velocitas & magnitudo reſpirationis.

De Proportione Cauſarum Pulſus & Reſpirationis In ijs, qui fruuntur ſanitate. CAP. 7.

Ibidem.

ATque ″ in his ſanè pulſus reſpirationibus omnino ſimiles exiſtunt. Quare etiam ſi cauſas primum in manus ſumentes, alterationes reſpirationis quę ad ipſas conſequuntur perſcrutabimur, conſimiles reperiemus. Velut ſi caliditate aucta reliquis reſpirationis cauſis immotis manen-

B tibus qualis ſit reſpirationis difficilis ſpecies quæremus, reperiemus velut etiam in primo de cauſis pulſuum eſt monſtratum, quòd parum quidem ea aucta, maior manifeſte, non tamen velocior: plurimum verò aucta, & maxima & velox, & iam etiam denſa inſpiratio reddetur: Eodem modo etiam ſi caliditas ſecundum naturam, ſit imminuta, alijs cauſis immotis manentibus, ꝙ paruam ita & tardam ac raram neceſſe eſt fieri inſpirationem, ſed paulo tamen quàm ſecũdum naturam minorem, multo verò tardiorem, plurimum autem rariorem. Robuſta enim exiſtente facultate non eſt poſſibile multo minorem fieri dilatationem: Sed ſi vtilitas multum ſit exoluta, plurimam ceſſationem fieri veriſimile eſt, non tamen propterea omnino tardè moueri, ſi facultas modo ſit robuſta. Quæ porrò ex aucto calore, eædem, ex animali ſpiritu ad nutritionem vrgente, ſpecies erunt reſpirationis difficultatis, eius videlicet quę circa inſpirationem conſiſtit. Quemadmodum ſanè immoderatio fuliginoſæ humorum vſturæ, eaſdem reſpirandi difficultates circa expirationem operabitur, quæ circa inſpirationem ſunt relatæ. Veloces enim erunt & magnæ & denſæ, vbi multa eiuſmodi ſuperfluitas fuerit congregata: Tardæ autem & paruæ & raræ, circa contrarias affectiones. Nunquid igitur ita quidem eſſe ratio ipſa poſcit: repugnat autẽ quippiam eorum quæ euidenter apparent: Ego quidẽ omnia hæc conſentientia circa ætates, & regiones, & omnino omnes ambien-

C tis nos aeris conſtitutiones reperio. Conſentiunt autem non minus quæ circa omnia exercitationũ genera, & circa morbos cõtingunt. Vbi enim caliditas abundat, veloces & magnas & denſas videre eſt fieri inſpirationes: Vbi rurſus frigiditas, contrarias tardaſq́ & paruas & raras. At verò quibus animalis ſpiritus euacuatur, & ob id cita renutritione opus habent, hi non ſolũ valde, ſed & cito, & denſe inſpirant: Quibus verò nihil euacuatur, hi contrariam illis habent inſpirationis ſpeciẽ. Si verò ambo concurrant, & caloris augmentum, & ſpiritus conſumptio, hi omnium maximam & velociſſimam & denſiſſimam inſpirationem habent, & maxime ſi ambo vehementer fuerint aucta: Velut etiam vbi ambo fortiter fuerint imminuta, minutæ & tardiſſimæ & rariſſimæ fiunt inſpirationes. At verò & expirationum ſpecies, ſiquidem multæ fumoſæ ſuperfluitates ſint congregatæ, & maxima & velociſſima & denſiſſima erit: Si verò pauciſſimæ penitus fuerint ſuperfluitates, minima & ″ tardiſſima & rariſſima. Ex ætatibus porrò omnes quę in augmento ſunt, magnam & velocem & denſam inſpirationem facere videmus: Quæ verò decreſcunt, contrà raram & paruam & tardam: Propterea ꝙ illis caliditas amplior, his minor exiſtit: & illis quidem animalis ſpiritus ſubſtantiam cum corpore coaugeri neceſſe eſt, his verò contabeſcere. Ob vtraſque igitur cauſas, inſpirationis ſpeciebus, iuuenes à ſenibus multum euariant: Et propter alias duas cauſas, in ex-

A.1.f.10.t.1. c.260.f

D pirationibus ſimiliter euariant. Quoniam enim in ætatibus creſcẽtibus, tum ob inſiti caloris robur, tum ob ipſum augmentum, plurima copia humorum conſumitur: in decreſcentibus verò, quantũ ad ipſam vitam ſolum neceſſe eſt, vtpote quæ neq; augeſcunt amplius, & iã ſunt perfrigeratæ: Iuxta rationem ſanè illis velox & magna & denſa: his vice verſa per omnia contraria expiratio apparet. Hanc verò eandem ſpeciem etiam pulſus ſecundum ætatum differentias habere reperiuntur, quemadmodum & hoc in tertio de cauſis ipſorum oſtendimus. Quemadmodum verò ſecundum ætates, ita & iuxta tempora, & regiones, & omnes ambientis nos aeris conſtitutiones, tum pulſus cum reſpirationibus, tum reſpirationes cum pulſibus proportionem habent: In calidis quidem, ad magnitudinem, & velocitatem, & denſitatem permutatæ: circa frigidas verò, in contrarium. Et relatum de his omnibus eſt etiam illic: Quemadmodum & de exercitijs. In currendo nanque & luctando, & quomodocunque aliàs viriliter exercendo, valde & velociter & denſe reſpiramus: quieſcentes verò, parum & tarde & rare: Propterea ꝙ in concitatis motibus, caliditas quidem augetur, conſumitur autem ſpiritus animalis: vbi verò quieſcimus & immoti manemus, caliditas marceſcit, ſpiritus autem aut nullo modo, aut omnino modice cõſumitur. At ″ verò & ex lauacris, calida quidem velocem & magnam & denſam faciunt reſpirationem: frigida verò, contrariam. In ″ ſomnis porrò etiã valde animum ad hoc, quod contingit, aduertere oportet. Nam & iuxta magnitudinẽ &

A. idẽ. c.32.g

A. 33.g

velocitatem motus expiratio inſpirationem excellit, quando ciborum & humorum omniũm con- E
fectiones & concoctiones maxime fiunt: plurimum igitur veriſimile eſt in ipſis coaceruari fumo-
ſum recrementum.

De Proportione Cauſarum Pulſus & Reſpirationis In ijs qui ægrotant. CAP. 8.

ET in morbis denique (nam & de his iam tandem dicendum) in febrilibus quidem omnibus,
& maxime vbi circa aliquod reſpirationis organum, aut circa cor, aliqua eaq; multa caloris
copia ſit coaceruata, omnis reſpiratio magna & velox & denſa reddita apparet: In quibus verò per-
frigeratus eſt calor, contraria: adeo vt & quibuſdam penitus perijſſe putata ſit: Atque hæc eſt illa
quam Heraclides Ponticus ἄπνουν. i. ſpiritu priuatam ſcripſit. Quemadmodum enim in alijs om-
nibus, ſic etiam hîc proportionem reſpiratio & pulſus habere videntur. Neutrum nanq; ipſorum
in totum perire poſſibile eſt, donec ſuperfuerit animal: Attamen perijſſe putare propter paruita-
tem, nihil mirum eſt. Neque enim his ſolum, ſed & alijs omnibus extreme paruis commune eſt, quod
ſenſum effugiant.

In Quibus Differant Pulſus & Reſpirationes. CAP. 9.

CÆterùm poſtquam de ijs quæ reſpirationibus & pulſibus æqualiter adſunt, ſufficiẽter dictũ
eſt, quæremus iam & quantum in ipſis ſit, quod non ſimiliter habeat: proprietatẽ enim quæ F
eſt à facultatum diuerſitate in ſingulis actionibus, veriſimile eſt etiam multipliciter differentes ip-
ſarum ſpecies facere. Hanc igitur conſiderare oportet, ac quærere, & inuenire methodo. Videor au
tem mihi videre ſtatim ab ipſa rerum ſubſtantia, maximam quandam differentiam inter omnia ani
malia opera, & vitalia eſſe. In illis enim voluntas poteſtatem habet generationis: & poteſt aliquan-
do, etiam ſi vtilitas prouocet, & facultas ſit integra, & ſingula reſpirationis inſtrumenta ad actio-
nem accommoda, tamen prohibere & impedire ipſa à motu. Vbi verò ita potenter cohibere po-
teſt, certe longè facillimum ei fuerit, tarde aut cito mouere, & amplius aut minus attollere, & per
longius aut breuius tempus. In vitalibus verò operibus non ita habet, ſed cum vtilitas prouocat,
& facultas integra eſt, & organa apta exiſtunt ad motum, neq; tardam neque paruam poſſibile eſt
fieri actionem. Itaque in pulſibus circa inflammatas partes euidentiſſime apparet, ob motum arte-
riarum in ipſis dolorem accedere vehementem, propterea quòd non in nobis ſit motum facere ma-
gnitudine minorem, aut velocitate tardiorem. Atqui ſi in noſtra poteſtate eſſet minorem aut tar-
diorem ipſum reddere, nihil magis ex re facere poſſemus, mitigaturi vtique ex hoc dolorem. Om-
ne nanque inflammatum integram quietem deſiderat: ſi enim moueantur & inuicem terantur ip-
ſius partes, premuntur & fluxione infeſtantur, & omnifariam dolore affliguntur. Quòd ſi quan- G
doque ob vrgentem vtilitatem ad motum cogantur, minorem planè & tardiorem motum facilius
ferunt, quàm maiorem & velociorem. Ita etiam crus, vbi pars aliqua in ipſo fuerit inflammata, ma-
xime quidem quietem expetit: ſi verò vrgente aliqua vtilitate ipſum mouere cogamur, minus &
tardius ambulamus. Verùm hoc impoſſibile eſt in arterijs facere: nõ. n. in noſtra poteſtate eſt ipſa-
rũ motus, vt vel eum qui fit ſedare, vel velociorẽ tardiorem, vel maiorem minorẽ, facere poſſimus:
ſed neceſſe eſt eum qui adeſt boni cõſulere, ſiue velox, ſiue magnus, ſiue vtcunq; ſit violentus. Ideo
vbi in inflammatis partibus arteriæ mouentur, dolore affligimur quidem, ſed neque obtuſiorem,
neque minorem, neque tardiorem motum facere poſſumus, cum tamen per actiones voluntarias
aut in totum quietem cruri dare, aut valde paruum & tardum motũ illi permittere queamus. Cete-
rùm quãdo paruum & magnum motum dicimus, quod non propriè, ſed à ſpacijs per quæ id quod moue-
tur fertur appellamus, omnibus manifeſtum eſſe puto. Atqui cum thorax vnum quoddam anima-
lis membrum, organum ſit reſpirationis, velut arteria pulſuum, & crus ambulationis: ſi quidem ſa-
nè reſpiratio inter opera vitalia cenſeatur, conſimilem habebit arterijs motus proportionem: ſi ve-
rò inter animalia, ad crurum ſimilitudinem mouebitur: At verò inter animalia cenſetur, quemad-
modum alibi eſt demonſtratum: Manifeſtum igitur quòd ad crurum ſimilitudinem mouebitur. H
Si igitur thorax inflammatus ſit, & ad motum cogatur, tardius & multo minus quàm oportet dilata
bitur: verùm ſi hoc fecerit, defectuoſe reſpirabit. Si verò iterum atque iterum idem hoc faciet, defe-
ctus qui circa ſingulas reſpirationes contigit, in vnam quandam memorabilem ac minimè contem-
nendam ſummam congregatus, eò deducet animal vt vicinum fuerit ſuffocationi. Verùm vt id ne
fiat, denſiores actiones facit, non amplius tantũ ceſſans, quantum ſolebat, cùm ſecundum naturã ha-
bebat: ſimile faciens ijs qui ob id quod ſufficientem cibum ſemel ingerere non poſſunt, aſſidue modi-
ce aluntur: attamen in hoc neceſſarium eſt totam reſpirationem fieri paruam, & tardam, & denſam,
& multo vtiq; quàm par ſit minorem, quàm tardiorem. Etenim dolor nõ ita grauiter vexat thora-
cem ob motus velocitatem, ſicut ob dilatationis magnitudinem. Velocitas. n. quamuis circa ipſam
actionem ſit doloroſa, tamen quia breui tempore omnem motum efficit, minus thoracem offendit:
compendio nanq; eò quò feſtinat peruenit: feſtinat autem ad quietem, eamq; quã celerrimè aſſequi
cupit, tanquam quę ſola dolorem ex inflammatione ipſi lenire poſſit. At verò dilatationis magnitu-
do penitus moleſta eſt, tum propter violentiam motus, tum quòd comprimit & diſtendit inflam-
mata, & omnibus modis thoracem dolore affligit. Ob id igitur plus de magnitudine quàm de ve-
locitate reſpiratio adimit. Et cùm ſanè hic ſolus affectus fuerit, nempe dolor quidam thoracis par-

tium,

A tium, non verò vrgeat vtilitas, manente videlicet calore cordis intra terminos à natura conſtitutos, tunc motus thoracis manifeſte tardior redditur. Si verò ardor quidam in ipſo corde oboriatur, velocitas quidem non exoluitur ob eas quas antea diximus cauſas, aufertur autem etiam hîc multum de magnitudine, verùm pro ipſa denſitas generatur ob vrgentem vtilitatem.

Quæ Differentia Pulſus & Reſpirationis ex Inſtrumentorum Affectibus oriatur. CAP. 10.

QVare etiã ex iam dictis perſpicuum eſt, ꝙ dolor ipſe per ſe circa aliquod reſpirationis organum conſiſtens, paruũ & tardum & dẽſum ſpiritum efficiet. Cum ardore verò paruũ quidem adhuc ſimiliter, ſed denſiorem eo qui ob ſolum fit dolorem, & iam etiam aliquanto velociorem. Quæ verò ob ſolum ardorem contingit reſpirandi difficultas, eam antea oſtenſum eſt magnum & velocem & denſum ſpiritũ efficere: Vt perſpicua ſit & facile diſcerni poſſit vtraq; ſimplex, & quæ ex ambabus cõpoſita eſt. Quæ.n. ob ſolam fit caloris copiam, quamuis denſum reddat ſpiritũ, ſimiliter vt ea quæ ob ſolũ fit dolorẽ, tñ magnitudine & velocitate palàm diſtinguitur. Quę verò ex ambobus cauſis concurrentibus generatur, ab ea quæ ob ardorẽ fit, ſola paruitate differt: ab ea verò quæ ob dolorẽ, ſola velocitate. At verò reſpirationis difficultas ob perfrigerationẽ naturalis caloris, euidentibus notis ab omnibus his diſtinguitur: paruum enim hæc (vt monſtratũ eſt) & tar-
B dum & rarum ſpiritum efficit: nulli verò aliarum ſimul accidit tarditas & raritas. Cæterùm quantum in defectibus & exceſſibus caliditatis, ipſa reſpirationis ſpecies cõſonantia & rhythmo qui ſecundum naturã habet, excedit, tantum etiam & idem cum pulſibus communiter & eodẽ modo habet: Quæ verò in doloroſis organorum affectibus contingunt, non amplius eodem modo habent: verum quatenus euariant manifeſte monſtratum opinor. Reliquæ tamen organorum affectiones quæ citra dolorem, per obturationes, aut durities, aut cõpreſſiones, aut omnino coarctationes quaſdam fiunt, conſimiles alterationes in vtriſque actionibus, animalibus & vitalibus, efficiunt. Paruus enim in ipſis & velox & denſus fit ſpiritus: & paruus quidem propterea ꝙ ob anguſtiam ſuſcipientium organorum paucior quàm oportet attrahitur: denſus verò, ꝙ vtilitatis votum non expletur, & ob eandẽ cauſam etiam velox. Oſtenſum eſt autem in cõmentarijs de pulſibus, ꝙ qñ magnitudo diſtentionis ſufficienter explet votum vtilitatis, nihil indiget velocitate: quando verò deficit aliquantulum, tũc iam etiam ad velocitatem permutatio fit, ſiquidem integra & robuſta ſit facultas: ſi verò neq; hæc ſufficiens fuerit, tunc & in denſitatem. Ob has itaq; cauſas paruus & velox & denſus redditur ſpiritus circa pulſus & reſpirationes in prædictis affectionibus, atq; amplius etiam inæqualis, quæ vel præcipua ipſarum eſt nota. Verùm hæc & ſimul conſideratio cauſæ, in pulſuum tractatio-
C ne relata ſunt: Et ibidem dictum eſt ꝙ iuxta ipſas partes in quibus obturatio hæret, & quæ cum his cõmunicant, inæqualitas maxime fit manifeſta, & paruitas pulſuum aut ſemper aut vt plurimum cohæret: iuxta alias verò magis magnitudo. Si verò propinquus principio fuerit affectus, communis in hunc modum fit omnibus arterijs. Atque hæc quidem illic relata ſunt & monſtrata.

Qualis fiat Reſpiratio Coarctatis aut Dolentibus Inſtrumentis. CAP. 11.

POrrò quæ reſpiratorijs inſtrumentis propria ſunt nunc cõmemorabimus, vt nihil deſit ad ſermonis perfectionẽ. Quando igitur, aut propter tubercula cruda in ipſis cõſiſtentia, aut ob tenaces & craſſos humores qui vias ſpiritus occuparint, aut ob durum aliquem tumorẽ in ipſis connutritum, aut ob quodcunque tandem ipſis vicinũ corpus quocunq; modo in tumorem immoderatiorẽ eleuatũ, paucior quàm oportet ſpiritus propter locorũ anguſtiã inſpiratur, neceſſario accedit ipſi velocitas & denſitas ob prædictas cauſas. Species autem in genere plures huius reſpirandi difficultatis conſtituuntur, aliàs alijs partibus in reſpiratorijs organis coarctatis. Tumores etenim
1.3.f.10.t.1. c.258.g
præter naturam circa ventrem, & hepar, ſplenem item, & cωlon, & his coniunctas partes conſiſtẽtes, ob ſepti tranſuerſi coarctationem, paruum & velocem & denſum faciunt ſpiritum. Iuxta eundẽ modũ & aqua inter cutem laborantibus, & vterum geſtantibus, & ijs qui ſe ſupra modum cibo expleuerunt, & qui prominentem ventrem habent, huiuſmodi fit reſpirationis ſpecies. In reſpiran-
D di autem difficultate quæ erecta fit ceruice, & Græcis orthopnœa appellatur, viſcoſis & craſſis humoribus, circa aſperas in pulmone arterias congregatis. Similiter autẽ & ſi aliquid circa ipſum induretur, aut tuberculum naſcatur præmens & coarctans ipſum aſperarũ arteriarũ genus (hæ enim ſuſcipiunt aerẽ qui inſpiratur) paruus & denſus & velox erit ſpiritus. Iuxta eundẽ autẽ modũ etiã, ſi in thorace tale conſtiterit tuberculũ, propter quod ſanè ſæpe tum in poſteriorẽ tum in anteriorem partẽ luxant̃ ea, quæ circa ſpinã ſunt, immo & in obliquũ torquent̃, paruus & denſus & velox generabit̃ ſpiritus, occupante nimirũ tumore præter naturã pulmonis regionẽ, in quã dilatatus extendebat̃. Sæpe verò & ipſum totũ thoracẽ anguſtiorẽ huiuſmodi affectiones reddiderũt, ſi aut ſtatim dũ in vtero adhuc ſunt fœtus accidant, aut etiã poſtea obueniant. Nulla eſt autẽ differentia, quod ad id quod coarctatum eſt attinet, quòd pulmo non poſſit ſufficientem aerem trahere, ſiue thorax totus anguſtus reddatur, in quacunq; tandẽ affectione, ſiue intermedia regio amittatur, ab aliquibus præter naturã corpuſculis in ipſa conſiſtentibus occupata, ſiue etiã ipſe pulmo induratus ſit, aut obturatus, aut intumuerit, velut in pulmonicis & peripneumonicis appellatis vitijs cõtingit. Vna.n. in omnibus coniuncta eſt cauſa, ob quam parua inſpiratio redditur, coarctatio videlicet aſperarum arteriarum: propterea verò ꝙ parua ipſa eſt, ob id etiam (vt ſæpe dictum eſt) dẽſitas & velocitas accedit.

cedit. Verùm cum iuxta ipſum pulmonem affectus ipſe incumbit, quamuis thorax ſe plurimũ di- E ſtendere poſſit, tñ parum inſpirant: ita etiã vbi intermediæ ipſorum organorũ regiones fuerint occupatæ. Cùm verò totus thorax aut fœtibus, aut aliter, paruus & anguſtus redditur, manifeſtum eſt ꝙ & diſtentionẽ ad ſui ipſius proportionem paruam efficiens, pulmoni cauſa eſt velocis inſpirationis. Sic verò etiã cũ ſeptum tranſuerſum ab aliquo comprimitur iuxta infernã thoracis extremitatem, velut in vitijs dolorẽ non inferentibus contingit. Huius nanq; rei maxime memorẽ eſſe oportet, ꝙ aliquando ſolius thoracis affectus, aliqñ ſolius pulmonis, qñq; verò intermediæ amborum regionis, ad paruitatem & ob id etiam velocitatem ac denſitatem reſpirationis mutationẽ facit, ſi ſanè facultas fuerit robuſta, nã & huius meminiſſe oportet ſæpe iã etiã antea relati. Minime igitur adhuc pleuriticorum, aut abſceſſus aliquos aut omnino doloroſos tumores habentium iuxta thoracẽ, mentionem faciemus in hoc ſermone: At verò de vitijs dolorem non inferentibus, quę cõprimendo pulmonẽ, & coarctando aſperas in ipſo arterias, minorẽ faciunt inſpirationem, omnis prædictus finietur ſermo. Atq; illa quidẽ ″ ad affectiones thoracis antea cõſcriptas referemus, in quibus dicebamus thoracem, propterea ꝙ minus diſtenderet̃ ob dolorẽ, ſpiritũ facere paruũ. Eorum verò qui ſuppurati appellant̃ affectionem, quamuis ſæpenumero eius generatio ex pleuritide contingit, his iã proxime relatis annumerabimus, quæ videlicet citra dolorẽ iuxta pulmonẽ coarctationẽ faciendo, paruam reddunt reſpirationẽ. Pus.n. quod in ipſo iuxta huiuſmodi affectiones cõtinetur, cauſa fit eius quæ circa diſtentionẽ fit paruitatis. Itaq; tanq̃ neq; ipſe ſecundũ naturã diſtẽdatur, minime æqualẽ facit ſpiritus attractionẽ. Quomodo igit̃ hæc reſpiratoriorũ organorũ vitia citra dolorẽ cõſiſtentia (id enim præſenti adhuc deeſt ſermoni) ab ijs quæ cum dolore fiunt diſtinguentur, ſi ſanè & paruus & denſus ambobus ſimiliter reddit̃ ſpiritus? An in velocitate motus? In affectibus enim cum dolore, modice quidem reſpirant & denſe, non tñ velociter, quando vtiq; citra febrẽ eiuſmodi acciderit affectus: quando verò cum febre, quamuis iuxta paruitatem & velocitatem ſimiliter reſpirent, tñ iuxta dẽſitatem diſtinguuntur. Nam non modice ipſis ſpiritus denſat̃, quod non euenit illis qui ob coarctationem organorũ reſpirationis difficulter reſpirant: verũ etiã ſi denſior ipſis ſpiritus reddatur, moderate tñ hoc fit, & multo infra ſummam denſitatẽ. Quin & expiratio febricitantibus maior ſimulq; calidior eſt, quod non contingit ijs qui ob coarctationem parum & denſe expirant. Quomodo autẽ cognoſcere oporteat exacte tũ paruitatẽ tũ magnitudinẽ vtriuſq; partis totius reſpirationis, paulo poſt dicetur, vbi prius omnẽ de organis ſermonẽ abſoluerimus. Quòd.n. difficultates reſpirandi citra organorum dolorem, ab eis quæ cum dolore fiunt differant, iam relatum eſt.

A.l.3 f.10.t. c.34.260.g

De Reſpiratione quæ fit Cùm partes valent quæ in ipſa commouentur: ac de ea quæ Vacillantibus ac mente motis contingit. G CAP. 12.

VTrum autem, velut ſimpliciter oſtendimus coarctationem oportere ad pulmonem peruenire eiuſq; aſperas maxime arterias, vt animal difficultatẽ reſpirationis incurrat: ſic etiã dolorem in reſpiratorijs organis fieri oportere, & præſertim in thorace, dicendum eſt? parũ enim abeſt vt pulmo ſenſus ſit expers: An aliquam aliam in eiuſmodi reſpirandi difficultatibus inquirere nos oportet enunciationem? Nam qui dicit ad ſolos reſpiratoriorum organorũ dolores eiuſmodi difficultatis reſpirandi ſpeciem ſequi, eum non opinor videri poſſe omnem de his rem probe cognouiſſe, aut meminiſſe ſuperiorum ratiocinationum, in quibus non ob affectionem, ſed ob actionis facultatem quæ animalis exiſtit, paruus & denſus ſpiritus fieri oſtendebatur. At verò ſpecies difficultatis reſpirandi quæ ad coarctationem pulmonis conſequitur, nihil opus habet facultate ad ſui generationem: quod de illo probe indicauimus vbi totius rei tractationem peregimus. Verùm de doloroſis affectionibus non ſimpliciter id dicere conuenit, quando ſanè in reſpiratorijs particulis conſiſtunt. Non enim propter ipſam particularum naturam priuatim, ſed ꝙ animali facultati eorum motus arbitrium permiſſum eſt, reſpirationem ad paruitatem mutari contigit, vt ne amplius videlicet animal dolore affligeretur, ipſa minus quàm oportet thoracem diſtendente. Atque hęc ſa- H nè prouidentia vt ne vehementius animal dolore affligatur, etiam alijs omnibus particulis abeſt, quæ ad reſpiratoriorum motum ſimul ″ mouentur, ſtomacho videlicet & ventri, & hepati, & ſpleni, & peritonæo, & cωlo, & ſuperioribus tenuibus inteſtinis, & muſculis præcordiorum: hæ nanque ad thoracis motus, & maxime ſi fuerint maiores, commouentur. Perſpicuum igitur eſt, ꝙ amplius in magnis thoracis motibus dolore vexantur, minus verò in paruis: & ob id paruus & denſus non ſolum in pleuriticis, ſed & quibus ſtomachum aut ventrem doloroſa affectio infeſtat, ſpiritus erit: minus quidem propterea ꝙ etiam ſenſus eis minor eſt. Conſimiliter ſanè difficulter reſpirabunt qui hepar, aut ſplenem, aut aliud quoddam ex prædictis membris dolore vexatum habent. Omnia enim talia partim exappenſa partim connata reſpiratorijs inſtrumentis, ad horum motum ſimul commouentur: & ob id in reſpirantibus offenduntur. Atque ita non vt antea de reſpiratorijs particulis, ſed de omnibus ſimpliciter quæ circa reſpirationes mouentur, communis nobis ſermo fiat: Atq; audebimus in vniuerſum pronunciare, paruum & denſum ſpiritum ſignum eſſe doloris omnium animalis particularum quæ iuxta reſpirationes commouentur. Num igitur hac parte ſolum inter pulſus & reſpirationes diſſimilitudo eſt? an etiam iuxta ipſam priuatim facultatis cauſam, citra organorum complexum, aliquam differentiam inuenire licet? Equidem naturales facul-

A.l.3. f.10.t. c.7.258.g

tates

A tates omnes ſemper neceſſarijs ſibi operis vacant,& nunquã torpent,aut negligentes ſunt: quæ ve-
rò ſub voluntatis poteſtatem veniunt,hæ ſæpe vbi ipſa circa alias actiones fuerit occupata, negligen
tius perficiuntur. Ambulantes igitur aliqñ concitatius ad rem aliquam perficiendam, deinde inter
eundum cogitantes quid,ac poſtea id ipſum conſiderantes, & curioſe de ipſo meditantes, multum
ab illa ambulandi concitatione remittimus, non tamen intelligimus id ipſum neque cognoſcimus,
quouſq; ſanè mẽtem ad illius curam adhibemus: cũ verò quieſcimus ab illa cura, atq; cogitationem
circa nullam rem amplius habemus, ꝙ circa ſolam ambulationem,tũc velut ex ſomno aliquo exci-
tati,cognoſcimus circa inſtitutam actionem nos fuiſſe negligentiores, quã pro primo impetu opor-
tebat,rurſumq; ad ipſam actionem noſmet excitamus:Sic etiã qui mente vacillant,animum (vt pu-
to) in viſionibus velut in quibuſdam curis habentes,animalium actionum negligentes ſunt, & ne-
que lotium eijciunt, niſi quis eos commonefaciat, neq; ventris onus deponunt, neq; potum neque
cibum petunt,neq; quicquã aliud eius generis:ſi verò etiã petant aliqñ, interim dum adhibent ob-
liuiſcuntur,& rurſus monitorio opus habent. Itaq; nouimus omnino plurimos qui petita matula,
eaq; ipſis data,non iã lotiũ effunderẽt,ſed matulã ocioſe in manibus detinerẽt. Alios item nouimus,
qui exurgerent quidem tanquam ventris onus depoſituri, poſtquam verò deſediſſent, penitus ob-
B liuiſcerentur, atq; nihil efficerent,donec à præſentibus admonerentur. Quemadmodum autẽ per
multum tempus actiones faciũt hi omnes, ſic etiam magnas. Aceruatim igitur omnino plurimum
mingunt,& pro vna vice vltra menſuram bibunt,& ſingula alia eodem modo faciunt. Nec mirum
vtiq; id eſſe opinor. Quod.n.ſæpe in debito tempore facere oportebat, id ipſum aceruatim vrgen-
te vtilitate explere coguntur,& præſertim vbi neceſſarium id ſit ad vitam. Etenim ſi quis minus ꝙ
oportet bibat,non ad dies tm̃, ſed ad integros menſes ſufficere poſſit: ſi verò minus ꝙ oportet reſpi-
ret,neq; minimam diei partem durare queat. Quare tametſi plus pro vna vice mente moti bibant,
tamen quod per multum temporis interſtitium id faciant, euenit vt vniuerſus ipſorum potus mul-
to commoderatæ menſuræ inferior & paucior extet. Verum reſpirationis vtilitas nõ expleta,ſupra
hoc quod graue & ex propinquo imminens periculum habet, excitat etiam ad actionem, & nõ ſi-
nit torpere neque ad momentum. Recuperat autẽ ſtatim id totum, quo per ceſſationis tempus fuit
priuata:atq; ita non rarus ſolum,ſed & magnus ſpiritus efficitur: & tanto ſanè quã conuenit maior,
quanto fit rarior. Quod ipſum in potu non contingit: multo.n.rarius, paulo verò plus bibunt: vn-
de etiam Hippocrates ipſos Brachypotas.i. ‖ paucibibos,appellauit. Atque hæc quidẽ ratio demõ- 1.Prorrh.cõ.2.
ſtrat mente motorum reſpirationem in raritatem & magnitudinem mutari. Teſtimonium autem t.16.4².165.g
C non minus etiam oculare experimentum præbet,ſi quis in ipſis artis operibus hanc ſpeculationem
exquirere velit. Quicunque verò in adoleſcentulorum gymnaſijs, in ſublimibus ſolijs alti & vndi-
quaque conſpicui deſidentes,artis operum negligẽtes ſunt: quicquid verò in buccam venerit, effu-
tiunt:his non magis credibilia fiunt ea quæ ab euidenter apparentibus confirmantur,ꝙ ijs qui neq;
à principio,etiam ſi appareat,quicꝗ cognoſcunt. Cæterùm ex hoc genere ſophiſtarum quiſpiam
aliqñ mecum contendit de eo,ꝙ rarus & magnus ſpiritus mente vacillantibus contingit. Propone-
bat.n.reſpirationem vnum quoddã ex operibus vitalibus eſſe: verùm cum huiuſmodi argumento
non conſentiebat id quod palàm apparet: vnde diſcẽdendum ſibi à me putauit: Prorſus.n.inquit,
eiuſmodi reſpirationis ſpeciem in delirijs non apparere. Nam quæ nunꝗ conati ſunt ſophiſtæ in
ipſis ægrotis obſeruare, de his ac ſi ſexcenties viderint, impudenter rixantur: neq; verentur ſe ma-
gnam habere experientiam iactare eorum, quæ neq; per ſomnium quidem ipſi viderunt. At verò
quicunq; obſeruant apparentia, & quæ ægris accidunt,hiſtoria vt Hippocrates,ſcribunt:viderunt.n.
vt opinor,multos infirmos ſimiles ijs quos ille deſcripſit, qui abunde magnum teſtimonium prędi-
cto ſermoni præbent. Atque apponerem ſanè iam eos quos in popularium morborum libris con-
ſcripſit, niſi propoſitum eſſet mihi omnem ſequentem ſermonem ſecundum, in eorum enarratio-
D nem,velut etiam antea dixi,reſeruare: hunc verò ſolum per ſe cum proprijs & ſynceris demonſtra-
tionibus abſoluere. Itaque ſermo de vacillantibus & mente motis hic finiatur.

De Magna & Parua Reſpiratione dignoſcenda. CAP. 13.

f.10.t.1. 8.h QVomodo verò quis magnam & paruã reſpirationẽ optime dignoſcat (ſcio.n. & hoc me in
prioribus diſtuliſſe) iã referatur. Procliue equidem erat opinari, nihil differre ſiue iuxta ma
gnitudinem diſtentionis reſpiratoriorum organorum,ſiue iuxta ſubſtantiæ quæ inſpiratur
copiã,magna inſpiratio iudicetur:quemadmodũ ſanè etiã aliqui dicunt, putantes quantitatẽ inſpi-
rationis ſemper ſe habere oportere ad proportionem quantitatis diſtentionis organorũ: Atqui hoc
minime in vniuerſum verum eſt,ſed diſtinctione quadam opus habet. Cùm.n.ſecundum naturam
habent organa, quãtitas ſpiritus ſemper ipſorum diſtentionibus proportione reſpondet: non tñ cũ
etiã præter naturã fuerint diſpoſita: Verùm poſſibile aliqñ plurimũ diſtẽdi thoracẽ,& parũ externi
aeris inſpirari: multæ.n.ſunt affectiones (ſi modo prædictorũ meminimus) in quibus pulmo coar-
ctatus,multum aerem ſuſcipere non poteſt. Nequaquam igitur ad affectionũ omniũ reſpirandi or-
ganorum proportionem,ſed ſolũ aſperarũ arteriarum,inſpirationes fiunt. At verò harum diſtẽtio-
nem impoſſibile eſt per vllum aliquem ſenſum dignoſcere. Ergo non eſt adhibendus animus ad
organa reſpiratoria, cum inſpirationis quantitatem volumus dignoſcere: ſufficit enim ipſum ſolũ

aerem inſpicere,quãtus inſpiratur,& quantus rurſum expiratur. Neq;.n.ex ventris mole de cibo-rum acceptorum copia coniecturam facimus, ſed ſufficit etiã hîc ſolam eorum quæ eduntur inſpicere quantitatem. Qm̃ verò in expirationibus,aliquando quidẽ omnes muſculi in totũ otioſi ſunt, permittentes thoraci collabenti propriam recuperare conſtitutionẽ: aliqñ verò operantes amplius ipſum contrahunt,id quod nobis de his ſæpe eſt demonſtratũ: contractiones ſanè thoracis citra horum concitationem, nõ vnquã magnam expirationem facere poſſint: quæ verò cum muſculorum concitatione fiunt,quæ ſanè etiã ἐκφυσήσεις.i.efflatus exiſtunt,velut & hoc eſt monſtratũ, hæ opifices ſunt magnitudinis. Verùm neq; in his denudatum hominem inſpicere operæpretium duco,ad muſculorum tenſionem cognoſcendam,ſed ſufficit ſpeciem expirationis cum efflatu, notã cognitionis vel maximam habere. Vrgente itaq; vtilitate aceruatim expirare cogimur: veluti etiam cùm inſpirationis vrget vtilitas,multum & coaceruatum externum aerem attrahimus. E

Epilogus eorum Quæ hactenus dicta ſunt. CAP. 14.

QVando verò & de his ſufficienter tranſegimus, repetitis capitibus eorum quæ ab initio dicta ſunt,ad reliqua progrediamur. Capita autem erant vt opinor hæc,ꝙ ſimplicibus reſpirandi difficultatibus inuentis, connectere oporteat cauſas coniunctas reſpirationis, & monſtrare ſingularum ipſarum efficientem cauſam: & vice verſa quæ reſpirandi difficultates ad ſingulas cauſas conſequantur: in quo ſanè etiam compoſitarum reſpirandi difficultatum mentionem facere coacti ſumus. Verùm quatenus tractatio pulſuum cum reſpirationibus conſentiat, & quatenus differat,etiam hoc non erat exiguum eorum quæ explicauimus caput. F

Quot numero ſint Compoſitæ Reſpirandi Difficultates. CAP. 15.

POſtquã verò hæc omnia abſoluta ſunt, conſequenter cõpoſitas reſpirandi difficultates cõſiderabimus: hæ nanq; deſunt adhuc ſuperioribus quæ tractanda ſuſcepimus annectendæ. Inuẽtis autẽ ſimplicibus,non amplius difficile eſt etiam has inuenire quæ ex illis componũtur. Cùm.n. aliqua ſit magna inſpiratio,ſimiliter autẽ & aliqua velox,& contrariæ his ſint parua & tarda, neceſſe eſt quatuor fieri oẽs reſpirandi difficultates circa inſpirationem compoſitas, magnam videlicet ſimulq; tardam,magnam & velocem,paruam & velocem, & quartam paruam ac tardam. Eodem modo & circa expirationem eaſdem quatuor coniugationes neceſſarium eſt fieri, duas quidem magnas,& duas paruas,quæ tum velocitate tum tarditate diſtinguuntur. In ceſſationibus verò impoſſibile eſt compoſitam reſpirandi difficultatis ſpeciem fieri: neq;.n. duæ oppoſitiones in eis exiſtunt, velut in motibus,ſed vna ſola iuxta denſitatem & raritatem conſiſtens.

Quot Compoſitæ Reſpirandi Difficultates per Motum oriantur. CAP. 16. G

AT verò ipſorum motuum inuicem collatorum,inſpirationis (inquam) ad expirationẽ,ſpecies quædam erunt rhythmorum totius reſpirationis: Quemadmodum etiã in pulſibus dilatatione ad contractionem collata contingit. Poſſibile eſt.n.inſpirationem fieri magnam, expirationem verò paruam: aut vice verſa inſpirationem paruam,expirationem magnam: aut vtraſq; paruas,aut vtraſq; magnas: ſic & veloces aut tardas vtraſq;,aut alteram velocem,alteram tardam. A.l.3. f.10. c.8. 259.a

De Reſpiratione Inæquali. CAP. 17.

QVin & inæqualis eſt aliqua reſpiratio, quemadmodum & pulſus, tum circa motuũ aggregationem,tum circa motũ vnum. Similiter autẽ & ordinata ac inordinata reſpiratio fieri poteſt, velut etiam pulſus. Et ſanè quot differentiæ inæqualium pulſuum, tum circa vnum motum, tum circa plures conſiſtentium exiſtunt, tot etiam ſunt reſpirationum. Verùm quod in principio ſtatim huius tractationis dixi, omnes penitus negligenter reſpirationem tractauerunt, atq; huius negligentiæ cauſam referam in progreſſu ſermonis. Nunc quod inſtat nobis abſoluendum eſt, ab inæqualitate iuxta vnum motum initio facto, propterea ꝙ ſecundum naturam videri poſſit in medio poſita eſſe earum,quæ exacte ſimplices,& quæ ex confeſſo cõpoſitæ exiſtunt. Contendit itaque aliquando quiſpiam mecum ſuper ipſa tanquam non compoſita; quod aliàs non feciſſet,niſi ſimplicibus propinqua eſſet: verùm compoſitam eſſe inde perſpicuum eſt. Si quis incipiens inſpirare,velociter attrahit aerem,circa finem verò tardè: aut viciſſim ex tardo principio,in velocem deſinit finem: hanc ſanè inſpirationẽ neq; velocem ſimpliciter neq; tardã eſſe dixerimus, ſed compoſitam,vtpote quæ alteram ſui partem habeat velocem,alteram tardam. Eodem modo etiam ſi expiratio quomodocunque alteretur,ſiue ex tarditate in velocitatem, ſiue rurſus ex velocitate in tarditatem motu tranſeunte, conſtare dicemus ex partibus contrario modo inter ſe habentibus, & ob id neque ſimplicem ſed compoſitã exiſtere. Similiter autẽ & cum ceſſatio aliqua ſciderit & diſſecuerit alterum motum, ſiue inſpirationẽ, ſiue expirationem, cõpoſitam eſſe etiã tunc dicemus eã quæ diſſecta eſt,vtra tandem ea exiſtat. Viſum eſt autẽ aliquando,raro tamen,non alteram tantum, ſed ambas totius reſpirationis partes, in vno & eodem homine ita habere, & maxime hoc fieri, cùm humorum copia in aſperis arterijs coaceruata,hominem ſuffocet ex pleuritide pernicioſa,aut peripneumonia non expurgata, aut ſuppuratione illhic conſiſtente: ita vt in hac parte reſpirationibus cum pulſibus conueniat: Monſtratum eſt enim & in illis propter obturationes organorum, compreſſionesq;,& omnino coarctationes,inæqualitatem fieri. Itaque ſi quis ea quæ de alijs arterijs per totum animal diſperſis, in ſecundo de pulſuum cauſis dicta ſunt, probè perdidicerit, A. ibidẽ. H

maiorem

A maiorem vtiq; copiam ſimilia dicēdi de aſperis in pulmone appellatis arterijs habebit. Illas enim ad inæqualis pulſus generationem coarctari oportet, aſperas vero arterias ad inæqualis reſpirationis. Relatum etiam de illis, quòd ob facultatis debilitatem pulſuum inæqualitas fieri poſſit, cùm præ impotentia arterias pro vna vice perfectè dilatare non poſſit: reſiſtunt enim interim & conquieſcunt, velut ſenes circa viam perficiendam. Fieri autem poteſt aliquando & circa reſpirationem quædam inæqualitas, tum ea quæ iuxta vnam actionem, tum quæ circa plures contingit, & ſyſtematica à græcis appellatur, ob quandam facultatis ipſam efficientis debilitatem.

Quid differat Prænotio ex Reſpiratione à Prænotione ex Pulſu: & quæ Cauſæ ſint Inæqualis Reſpirationis cum Inæquali Pulſu communes. CAP. 18.

CVm verò hæc animalis ſit, vitalis verò ea quæ pulſus operatur, fieri poteſt quædam ad prænotiones ex ipſis differentia, nimirum pulſibus debilitatem facultatis ſemper ſui ipſorum læſioni proportione reſpondentem indicantibus: reſpirationibus verò non eodem modo, niſi quis etiam deſcribat ægrotantis voluntatem. Quamuis enim ‖ temerariam reſponſionem à moderato homine factam malum eſſe Hippocrates dicat, veruntamen in ijs qui natura temerarij ſunt, nō ſolum non eiuſmodi reſponſionem, ſed neq; ipſum adeo delirium, quicquam magnum portendere censebis. Ita etiā habet circa reſpirationem: Fœlices enim ærumnarumq; expertes, ac molles, circa ſingulas actiones inæqualiter reſpirabunt, etiā ſi nihil adeo magnum ipſos cogat: Qui vero ad laborem induſtrij & generoſa mente præditi ſunt, priuſquam ad extremam debilitatem eorum facultas redigatur, non vnquā inæqualiter reſpirauerint. At verò in pulſuum inæqualitate eadē prænotio affectionis eſt, tum in ijs qui generoſa, tū qui praua & vitioſa mente, præditi exiſtunt. Vt.n. vniuerſaliter & in ſumma dicam, vbi voluntas nihil confert ad actionem, ibi id quod ſignificatur æquale eſt omnibus: vbi verò aut totum aut plurimum, ibi amplius etiam inſpicere oportet mores ipſius ægri. Quemadmodum autem differentia facultatum efficientiū actiones, tum circa pulſus, tum circa reſpirationes, differentes facit prænotiones: Sic etiam circa ipſam organorum naturam, quædam indicationis diuerſitas erit. Pulſus enim per læues arterias: reſpirationes verò nō per ſolas aſperas arterias fiunt, ſed non minus quàm per ipſas, immo fortaſſis magis, per muſculoſum genus. Hoc enim eſt quod primum animalis facultas mouet ad reſpirationis generationē: ab eo verò totus thorax motus, ipſe rurſus pulmonem commouet eo, quo diximus in horum tractatu, modo: pulmonis autem partes ſunt aſperæ arteriæ, in quas primum aer qui inſpiratur, peruenit. Quemadmodum igitur harum affectiones totam reſpirationem ſæpe inæqualem reddunt, C ſic & affectiones muſculorum: propterea ſanè quòd illæ ſpiritus ſunt loci, muſculi verò primum motus inſtrumentum. Verum non eadem affectio in vtroq; organorum genere, inæqualem reſpirationem facit, cùm neq; vtilitas ipſorum ſimilis exiſtat. Si quidem igitur vnumquodq; organum in id ipſum, per quod ſanum exiſtens actionem iuuit, etiam ægrotans læditur, aſperarū vtique arteriarum læſio coarctatio quædam eſt: muſculorum verò, aberrans & inordinatus motus: atq; illarum quidem vt ſpiritus locorum, horum vero vt motus organorum, oſtenſa eſt. Et coarctationis quidem in aſperis arterijs, tumores præter naturam in cauſa eſſe dixi: aberrantium verò in muſculis motuū occaſiones nunc referemus. Sunt igitur propriæ muſculorum affectiones, conuulſiones, palpitationes & tremores, quemadmodum in alio loco eſt demonſtratū. Verum ꝙ hæ etiam aberrantes motus ſunt, verbis non eget. Et ſi quidem ambo hæc inſunt affectionibus, vt & aberrantes motus ſint, & muſculorum: atq; hæc ipſa ſunt quæ quærimus: finem vtiq; nobis hîc habebit inſtitutus ſermo: erit nanq; aliquandò inæqualis reſpiratio & propter aliquam harum affectionum. Quemadmodum enim ambulatio inæqualis fit, crurum muſculis aut trementibus, aut palpitantibus, aut conuulſis: ita & reſpiratio aliquando inæqualis fit, propter thoracis muſculos (vt dictum eſt) offenſos. Quare omnium inæqualitatum tum quæ ſecundū vnam actionem, tum D quæ circa plures ex ordine conſiſtunt, aut aſperarum arteriarum coarctatio, aut thoracis muſculorum aberrans motus, aut facultatis ipſam efficientis debilitas, cauſa fiet.

1 Prœr.cō.2.t. 9.4ª.170.c

Quæ Cauſæ Propriæ ſint Inæqualis Reſpirationis. CAP. 19

SCriptum eſt autē (vt dixi) diffuſiſſime de omnibus inæqualitatibus in ſecundo de pulſuum cauſis, & ob id quæ communia ſunt cum illo ſermone, omnia relinquimus ſolummodo mentione ipſorum facta: quæ verò propria ſunt reſpirationi, in hoc libro explicabimus. Vtilitas itaq; (velut etiam antea dictum eſt) cōis vtriſq; eſt: aſperarum etiam arteriarum ratio conſimilis ad læues eſt: verum muſculorum genus proprium & priuatim deſtinatū reſpirationibus eſt, præter pulſuum rationem. Opifices autē ipſorum facultates, partim quidem ſimiliter, partim verò non ita habent: Quatenus enim cauſæ effectiuæ ſunt, eatenus ſimiliter habent: quatenus verò voluntati permiſſum eſt arbitrium reſpiratoriæ facultatis, vitalis autem facultas nullum ſuperiorem habet dominum, ſed libera penitus exiſtit, eatenus differunt. Igitur & eximium quid ad inæqualitatis generationem reſpiratio habebit, ſi cum pulſibus eam contuleris: id quod non prætermittamus: eſt autem id ipſum duplex, partim quidem ab ipſa animali facultate ſola proficiſcens, partim à cōplexu ipſius ad dolores. Atq; modicū quidē & cognitu difficile eſt, quod à ſola facultate proficiſcit: amplius verò & manifeſtius ac magis varium, quod ꝑpter dolores. In delirijs.n. ſuperat quidē raritas & ma-

& magnitudo,apparet autem quædam inæqualitas & ordinis perturbatio, tum iuxta plures reſpi- E
rationes, tum iuxta vnam aliquando ſolam: nimirum φ & phantaſmata aliqñ plus, aliquando mi-
nus rationem ab eo quod ſecundum naturam eſt, emoueant. In hmõi enim viſis, rationi conſenta-
neum eſt,etiam reſpirationem tranſmutari ac aliquatenus variari ad inçqualitatis & permutationis
ipſius ordinis generationem. Quin & quantitas vtilitatis quandiu quidem parum deficit à ſingulis
actionibus, parua eſt ab eo, quod ſecundum naturam habet, immutatio: Quando verò defectus ab
eo,quod ſecundum naturam habet, cõtinget ſatis multus, tunc neceſſarium iam ceſſationum quidẽ
quantitatem,motuum verò non ſolum quantitatem ſed iam ẽt qualitatẽ alterari, atq; ob id totam re
ſpirationem inæqualem & inordinatã reddi. Idem hoc & in doloribus accidere neceſſariũ eſt. Neq;
enim etiam in illis vtilitas expletur iuxta ſingulas actiones,nam neq; velociter, neq; denſe,neq; plu
rimum diſtẽdere thoracem poſſunt: omnia enim hæc ipſis moleſta ſunt, & præſertim magnitudo,
deinde velocitas, iam verò ẽt denſitas: Dolentibus nanq; minus moleſtum eſt per longius tempus,
q̃ per breuius moueri. Ob id igitur à magnitudine omnino multum detrahunt: à velocitate verò,
minimum: à denſitate aũt auferunt quidem nihil,ſed addũt etiam quippiam,paruitatis ab eo quod
ſecundum naturam habet, defectum per eam corrigentes. Non tñ adhuc tantum eſt quod apponi-
tur,vt oẽm expleat defectum. Quantum igitur deficit ad vtilitatis expletionem,hoc in multis dein- F
ceps actionibus coaceruatur: & cùm parum abeſt vt animal ſuffocetur, tunc voluntatem cogit ad
aliquod tempus, maiorem facere reſpirationem, & multo velociorem, & priore denſiorem. Ve-
rum cùm in hmõi actionibus vtilitas quidem expleatur,animal verò doloribus offendatur: volun-
tas rurſus à magnitudine & velocitate ac denſitate aufert,aliquando plus, aliquando minus: vtpote
quæ conſilij inops ſit, & neq; ſiſtere actionem poſſit ob ſuffocationis timorem, neq; aliquam repe-
rire doloris medelam queat. Quare modo ad hoc,modò ad aliud tranſit: illud quidem,vt vtilitatem
expleturum: hoc verò,vt dolorem mitigaturum. Cùm verò omnia quæ vtilitatem explent,exacer-
bent dolores: quæ verò dolores mitigant,augeant vtilitatem, atque nulla communis vtriſq; medela
reperiatur: multiformiter ad omnia tranſit, ob conſilij inopiam ſemper ægre ferens quod præſens
eſt. Atque hinc tum inæqualitas circa ſingulas & omnes etiam deinceps reſpirationes, tum multi-
formis illa ordinis perturbatio,originem habet. Ex corruptione enim parilitatis, inæqualitatũ om-
nium itemq; ordinis perturbationum generatio oritur. Monſtratum nãque & hoc in libris de pul-
ſuum differentia,φ parilitas conſequenter habens,æqualitas eſt: parilitas verò iuxta circuitus, ordo
eſt: & φ vbi conſequenter habens parilitas corrumpitur, inæqualitas: vbi verò iuxta circuitus reuer
tens, ordinis perturbatio generatur. At verò quamuis multa inæqualitas, & multa ordinis pertur- G
batio, in eiuſmodi affectionibus incidat, ſuperat tamen id genus reſpirandi difficultatis, quod iuxta
paruitatem & denſitatem conſiſtit. Etenim ſi etiam magnam aliquando reſpirationem pro vna vi-
ce faciant, veluti periculum facientes in eiuſmodi reſpiratione, deſiſtunt tamen eueſtigio propter
dolorem: ac per multum tempus valde parum reſpirant,donec ab aliqua vrgente vtilitate coacti ad
aliam rurſus cõuertuntur experientiam magnæ reſpirationis. Aſſiduitas igitur inæqualitatis & in-
ordinatæ mutationis, in velocitate ac tarditate, & in denſitatis permutationibus, maxime ipſis conſi
ſtit: cùm nunquam quidem ſimpliciter rara reſpiratio fiat, propter vrgentem vtilitatem: minus ta-
men & magis denſa, atq; in hoc ſanè inæqualitatem acquirit. Quare denſus ſemper hoc modo di-
ſpoſitis eſt ſpiritus, magnus autem raro, tardus verò nihil magis q̃ velox propter repentinam ipſo-
rum in vtranque partem tranſitionem. Rectè igitur antea dictum eſt,φ ad omnia dolore afflicta or-
gana, quæ circa reſpirationes commouentur, paruus & denſus ſpiritus conſequatur: Et iuxta ean-
dem rationem in delirijs magnum fieri & rarum ſpiritum: q̃q̃ etiam his vel maxime inçqualitas co
mes ſit. Exuperat enim in ipſis raritas & magnitudo: magis enim & minus rarus, & magis ac mi-
nus magnus, ſpiritus in delirantibus redditur, paruus verò & denſus nunquam. Atque hæc qui-
dem mihi ſufficere videntur de inæqualitatum cognitione, tum quç circa vnam actionem tum quç H
in pluribus conſiſtunt: Dicta ſunt enim & de ijs quæ ratio poſtulat ob ſermonis communitatem: Et
euidenter quidem hæ compoſitæ ſunt, multis omnino actionibus ad generationem & dinotionem
indigentes: Quæ verò circa vnam actionem conſiſtunt (velut etiam ante relatum eſt) ferè videri
poſſint alicui ſimplices eſſe. Porrò non de coaceruatis tantum inæqualitatibus, ſed etiam de ordinis
perturbationibus, hîc tranſegimus: ſunt enim ſpecies quçdam inæqualitatum, velut etiam in libris
de pulſibus eſt monſtratum.

De Cauſis Difficultatum Compoſitarum, quæ circa ſingulas Reſpirationis artes ſeorſum conſiſtunt. CAP. 20.

AD reliquas igitur compoſitas difficilis reſpirationis ſpecies regrediamur, & primum ſanè eas in manus ſumamus, quæ circa vnam actionem quancunque tandem conſiſtunt. Equidem inſpiratio magna ſimulq; velox fit, ſi vtilitas vrget, & organa ſunt prompta, & facultas propriam conſeruat integram ſanitatem, aut certe parum immutatam. Demonſtratione autem hic ſermo non habet opus apud eos qui ſuperius dictorum meminerunt. Rurſus verò magna & tarda ſolis mente motis contingit, atque his non ſemper: & conſpicua vtique etiam hîc eſt cauſæ conſideratio ex prædictis: Quemadmodum etiam quòd paruam habent inſpirationem & tardam

hi

A hi quibus inſitus calor multum eſt perfrigeratus. Quæ reſtat autem adhuc coniugatio quarta, paruitas erat cum velocitate,& ſit perpetuo quidem in nulla affectione ſimplici (quemadmodum neq; magna ſimulq; tarda,quam aliquando mente motis accidere diximus) ſequitur tamen quanq̃ non ſemper,ſed vt plurimum,vbi ſimul dolor & vtilitatis incrementum concurrunt: Parum enim neceſſariò in doloribus reſpirant: inexpleta autem manente vtilitate, tum ob hanc ipſam paruitatem, tum ꝙ aliàs per ſe ipſam vtilitatem abundare ſuppoſuimus, non ſatis eſt ſolùm denſari ipſas actiones, ſed coguntur ſæpe conuulſorie inſpirare. Ad eundem porrò cum prædictis modum etiam in cõiugationibus circa expirationẽ, ipſas affectiones perſcrutari oportet. Nam & in his aut facultatẽ,aut aliquod organum vitiatum,aut caloris modum immutatum inueniemus. Quæ enim velut fuliginoſa,ac fauilloſa,& fumoſa recremẽta appellamus in caliditatis genere, ea omnia terrea ſunt, & velut ſemicocta cũm innato calore, quemadmodum fumus cũm igne: apparent enim in hoc euidenter acria omnia & calida ẽt fumoſa materiæ recrementa, oſtendentia ſuſceptam quidem eſſe in ſe ipſa ignis vim, non tamen adhuc penitus ab igne ſe ſuperata: flamma enim ita nata eſſet, & non adhuc fumus eſſet. Quare ſi quis,fumoſa caliditate in corporibus animantium redundante,expirationem magnam ſimulq; velocem fieri dicat,non vtique errarit. Manifeſtum eſt autem ꝙ & facul-
B tatem integram eſſe tunc oportet, & nullum ex organis vitiatum. Similiter autem & magnam ſimulq; tardam in quibuſdam delirantibus fieri,eodem modo quo contingit circa inſpirationem: Sic & paruam ſimulq; tardam fieri ijs quibus nullum fumoſum recrementum eſt coaceruatum: Et paruam ac velocem,quibus eſt congregatum fumoſum recrementum, & dolent ſimul aliquam particulam, quæ circa reſpirationes mouetur: ſemper enim huius memorem eſſe oportet, etiam ſi aliquando in ſermone omittatur.

De Cauſis Compoſitarum Reſpirationis Difficultatum quæ à Rhythmo ſumuntur. CAP. 21.

ATque hæ quidem ſunt quatuor reſpirandi difficultatis coniugationes, quæ circa vtranq; totius reſpirationis partem ſeorſim conſiſtunt. Aliæ autem circa rhythmum & conſonantiam ipſius,non circa vtranque ſeorſim partem fiunt. Cùm enim inſpirationem expirationi conferimus, quemadmodum in pulſibus dilatationem contractioni,rhythmum hoc ipſum appellamus. Manifeſtum autem ꝙ eãdem ſpeculationem hic locus expetat, quam de pulſuum rhythmis Herophilus conſcripſit. Dicta quidem ẽt nobis de ipſis quæ neceſſaria ſunt in pulſuum tractationibus: dicetur autem & nunc ꝗ fieri poteſt breuiſſimis,quibus nam veluti ſcopis quibuſdam animum attendere oporteat,vt facile cauſas diſſonantiæ in reſpirationibus inueniamus. Quæ enim iam iuxta vtranq;
C totius reſpirationis partem,inſpirationem dico & expirationem, in ſuperiori ſermone recẽſuimus, ea ipſa etiam nunc inſpicere operæpretium exiſtimo circa ipſorum diſſonantias. Velut verbi gratia (non enim malum fuerit in vno quopiam velut exemplo demonſtrare id quod dicitur) Sit equidem tardior & minor ꝗ ſecundum naturam inſpiratio, velocior autem & maior expiratio: his ſanè qui ita diſpoſiti ſunt,dicemus calorem ſecundum naturam, imminutum eſſe: auctum verò eſſe, fumoſum. Rurſus in altera diſſonantia quæ contrario modo habet,ita vt inſpiratio quidem ſit magna & velox,expiratio verò parua & tarda: auctum naturalem calorem dicemus, & nullum eſſe fumoſum recrementum. Duplicem enim ſemper intelligere iuxta genus oportet calorem, alterum genuinum & corpori innatum, alterum verò acquiſititium ac ſpurium. Palàm igitur eſt,ꝙ huiuſmodi coniugatio nihil euariat ab ijs quæ in vtraque ſeorſim,hoc eſt alterutra exiſtunt. Si enim inſpiratio parua & tarda forte fuerit, perfrigerationem ſignificat caliditatis ſecundum naturam, quomodocunq; habeat ipſa expiratio: ſi verò expiratio eodem modo fuerit diſpoſita, de caliditate præter naturam idem indicabit. Nam & ſi magna aliquando ac velox fiat,redundantem ſignificabit caliditatem præter naturã, quomodocunq; habeat ipſa inſpiratio. Quare nihil amplius ad prænotiones, hmõi complexus docet,ꝗ ea quæ iam ſingulatim de alterutra ipſarum ſunt cognita & perſpecta.

D *Quæ Difficultatum Reſpirationis Coniugationes ad Affectuum cognitionem vtiles ſint.* CAP. 22.

ITaq; ad ſolas illas compoſitas reſpirandi difficultates animum intendere nos oportet, in quibus ſimplices quidem,communes ſunt plurium affectionum, & ob id nihil certi indicant: coniugatæ verò alijs quibuſdam,ad certum ac minime fallax diſcrimen veniunt. Magnitudo enim reſpirationis ipſa per ſe reſpirandi difficultas quædam eſt ſimplex, verum nullius certæ cognitionis ſignum eſt: ſiquidem & vrgente vtilitate,& læſa mente fieri ſolet: At verò ſi cum denſitate conſiſtat, vrgentem vtilitatem: ſi cum raritate,delirium indicat. Similiter autem & paruitas ipſa quidem per ſe ipſam, aut dolore afflictam aliquam particulam, aut vtilitatem exolutam oſtendit: itaque neque ipſa aliquid certi indicat: Quando verò componitur, cum denſitate quidem, dolorem: cum raritate verò, vtilitatis exolutionem portendit. Quin etiam ſi ipſam denſitatem per ſe ſolam,aut raritatem, in manus ſumas,ipſarum neutram per ſe inueneris quicq̃ certi ſignificantem,niſi hoc diſcrimen accedat,vt videlicet cum altera quapiam reſpirãdi difficultatis ſpecie copuletur: Denſa enim ſimulq; magna,vtilitatis augmentum indicat: denſa verò ſimulq; parua,organi alicuius quod cum reſpirationibus commouetur,dolorem. Ipſa etiam rara, quæ ad deliria & perfrigerationes conſequitur, ſi quidem cum magnitudine fuerit copulata, prius ex prædictis: ſi verò cum paruitate, poſterius indicat. Et ob id ſanè omnium compoſitarum reſpirandi difficultatum, huiuſmodi coniugationes

vtiliſſimæ ſunt,vtpote & manifeſte & conſtanter , vnamquamq; affectionem indicantes : Denſitas E
quidem cũ paruitate,dolorem: cum magnitudine verò,vtilitatis augmentum: Raritas aũt cum ma-
gnitudine,deliriũ: cum paruitate,vtilitatis exolutionem.Fiunt autẽ quatuor hæ coniugationes, dif-
ferentijs actionum iuxta magnitudinẽ & paruitatẽ,ad ceſſationum drĩas permiſtis. Duæ enim op-
poſitiones inter ſe permutatæ quatuor conſtituunt coniugia. Quare & hic perſpicuum iam fit, ꝙ
neq; plures neq; pauciores poſſibile eſt fieri ex his oppoſitionibus coniugationes. Verum in ceſſa-
tionibus,vna ſola contingit oppoſitio circa denſitatem & raritatem. In actionibus verò non ſolum
oppoſitio circa magnitudinem & paruitatem , ſed etiam circa velocitatem & tarditatem contingit.
Quatuor itaq; ẽt circa harum permutationes naſcentur coniugationes, prima quidem denſa & ve-
lox,ſecunda denſa ſimulq; tarda,tertia rara & velox,& quarta rara ſimulq; tarda. Cæterum nullum
certæ cognitionis ſignum,ſimpliciter & neceſſariò exhibent,quemadmodum priores quatuor:ve-
rum hoc modo diſtinguere oportet. Si quidẽ multa ad denſitatem,pauca verò ad velocitatem,tran-
ſitio fiat,tum doloris tum vtilitatis augmentum ſignificat:Si verò vice verſa ad velocitatem plus,ad
denſitatem minus,ab eo quod ſecundum naturam eſt excedit, vtilitatem ſolam auctam demonſtra-
bit. Concurrit autẽ ad hanc reſpirandi difficultatem omnino & magnitudo,ad alteram autem ante
ipſam relatam,paruitas: quare neq; oĩno opus habebimus velocitatis meminiſſe. Si enim coniuga- F
tio circa velocitatem & denſitatem indiſtincta nihil certi nobis indicat, vbi verò ſub diſtinctionem
euenerit,velocitate quidẽ abundante,ſtatim ẽt cum magnitudine fit: denſitate verò exuperante,ne-
ceſſariò conſequentem paruitatem habet : denſa vtiq; ſimulq; magna iuxta alteram diſtinctionem
erit,denſa verò ſimulq; parua iuxta alteram. Sic aũt etiã denſa ac tarda coniugatio demonſtrabitur.
Abundante enim denſitate,ſolus dolor indicabitur: vbi verò tantũ ab eo quod ſecundum naturã eſt
excedit, quantum ſecundũ tarditatem,cõpoſitæ diſpõnis ſignum erit : nã & vtilitatem imminutam
eſſe oſtendet,& particulam aliquam dolore affligi. Sic verò & cùm tarditas denſitatem ſuperabit,ſi
gnum erit diſpoſitionis iam dictæ,ſed minus tñ dolore affici oſtendit ita habentes , magis verò vtili-
tatem eſſe imminutam. Itaq; neque hac coniugatione indigemus ad prænotiones : in primis enim
quatuor quas vtiliſſimas eſſe dicebamus , ſigna habemus & doloris & vtilitatis imminutæ magna.
Quin & tertia coniugatio iam dicta,rara videlicet ſimulq; velox,nihil neceſſariò indicabit : coinci-
dit aũt ſiue delirijs quibuſdam,ſiue cum ipſis etiã vtilitatis augmẽto. Relatum aũt antea eſt,ꝙ men
te motorum rara penitus eſt & magna reſpiratio,velox aũt non omnino,velut neque tarda : fit enim
vtrunq; ipſorum inordinate & inæqualiter: qñ tamen coinciderit & vtilitatis augmentum,tunc co-
guntur & multo amplius reſpirare,ꝗ ſi ſolum mente moti eſſent,& iam etiã citius. Quare neq; hac G
coniugatione ad prænotiones indigemus , ea quæ per ipſam indicantur cũ diſtinctione iam in pri-
mis quatuor coniugationibus habentes. Reſtabat autem adhuc quarta ſecundum hoc genus com-
poſita reſpirandi difficultas,tarda videlicet ſimulq; rara, quæ etiam ipſa & delirijs quibuſdam coin
cidit,& vtilitatis imminutionibus : itaq; neq; hac opus habemus, nam & delirium , & imminutam
vtilitatem ex primis quatuor coniugationibus perſpectam tenemus.

Quo pacto Difficultatum Reſpirationis Coniugationes Ad ipſius cauſas referantur. CAP. 23.

PORrò non ſolum ex demrõne , differentiam circa velocitatẽ & tarditatem non neceſſariam ad
prænotiones eſſe (nam neq; ſi ſolam accipias, neq; ſi cum alijs copules, cõmoditas aliqua ex il-
lis fit manifeſta)ſed ẽt ex ipſa rei natura apparet. Cùm enim tria ſint principalia cauſarum genera ip
ſius reſpirationis,vtilitas,facultas,& inſtrumenta, palàm eſt, ꝙ ſi repererimus ex quibus & quot re-
ſpirandi difficultatibus affectiones in ipſis cognoſcãtur, hæ quidem nobis oĩum vtiliſſimæ ad præ-
notiones erunt,reliquas verò oẽs ex ſuperpondio cõſiderabimus. At verò repertæ ſunt magna,qui-
dem & denſa , vtilitatis augmentum : & contrà parua ac rara , imminutionem ſignificantes : delirij
aũt propria,magna ac rara : dolorũ,parua & denſa. Acceſſerunt his forinſecus inæquales , quãdoq;
muſculoſi generis affectiones,qñq; ẽt aſperarum arteriarum coarctationes indicãtes. Facultatis aũt H
ægrotantis,primũ quidẽ nullũ neceſſariò reperitur cognitionis ſignum,ex vlla aliqua reſpirãdi dif-
ficultate,cum aliter ærumnarum expertes,aliter laboris tolerantes,reſpirationem forment:Si igitur
ẽt ſit quippiam inæquale & inordinatũ , minime conſpicuũ eſt. Et ipſas inæqualitates itemq; ordi-
nis perturbationes generant imparilitates,quæ circa denſitatẽ,& raritatẽ, & paruitatẽ, ac magnitu-
dinẽ conſiſtunt: vltra hoc ꝙ per ſexcenta alia animalis facultatis debilitas cognoſcatur ac innoteſcat,
vt nihil nobis hac parte reſpiratione opus ſit , quorum oportuniſſima & plurima Hippocrates in
prænotionũ tradidit ſcriptis : Si quid autẽ etiã relictũ eſt,facillimè ex prædictis inueniri põt. Quòd
ſi quis ipſius reſpiratoriæ facultatis ægrotãtis,atq; in cõi omnis facultatis aĩalis, propria ſigna habe-
re velit,& maxime perfrigeratę,is alarũ naſi motũ habebit,& oĩum muſculorũ circa ſcapulas actio-
nem,& coaceruatam thoracis collapſionẽ. Qñ.n. hic debilius ꝗ cõuenit mouetur, circa inſpiratio-
nes quidẽ,ſpũs ductũ iuuant alæ naſi,externũ aerem ẽt ipſæ ſimul attrahentes eodẽ mõ, quo per os
aliquid attrahere volentes,labia contrahimus : rurſus verò circa expirationes , coaceruata fit thora-
cis collapſio,non paulatim demiſſio. Dictum eſt aũt diffuſius in libris de muſculorum motu,quate-
nus differat collapſio particulæ à demiſſione & laxatione , nimirũ ꝙ altera facultate ægrotante con-
tingit,altera integra eadem & valente. Contingit ẽt amplius circa expirationes, ijs qui ægrã hñt re-

A ſpiratoriam facultatem, tale quiddam. Thorax tenſionem, quam antea circa inſpirationes ſimul
cum ſepto tranſuerſo obtinuit, oẽm aceruatim deponit, tanq̃ repente moriens. Relatum eſt autem
in cõmentarijs de reſpiratione, ꝙ ſolum ſeptum tranſuerſum expirantium tenſionem exoluit, ſed
non eſt idem paulatim exoluere, & aceruatim omnem deponere. Cæterum parum quid huiuſmo-
di expirationibus cooperantur intercoſtales muſculi, per quorum actiones efflatus fieri demonſtra
uimus. Talis ſanè & ob has cauſas, reſpirationis ſpecies eſt ijs, qui ægram facultatem habent.

De Prænotione ex Ceſſationibus Motuum in Reſpiratione. CAP. 24.

PORrò quod mihi adhuc deeſſe vr̃ ad expletionem huius primi ſermonis, iam dicetur. Cùm du-
plex exiſtat ceſſatio in reſpirationibus, vna ante inſpirationẽ, altera ante expirationem, vter ſa-
nè motus offendatur, ceſſationem etiam ante ipſum, ab eo, quod ſecundum naturam habet, immu-
tat. Duplici igitur exiſtẽte in motibus offenſione, ac duplici item in ceſſationibus, vtilitatis quidem
defectus ſemper diuturni temporis efficiunt ceſſationes, redundantię verò breuis temporis. Quare
cùm dixerimus denſam & magnam fieri reſpirationem præ copia caliditatis in vtroque motu, ve-
rus erit ſermo. Abundantia nanque caloris ſecundum naturam inſpirationem magnam reddens,
ſtatim etiam præcedentem ipſam ceſſationem breuis tpis efficit: Abundãtia verò caloris præter na
B turam & fumoſi, velut expirationem magnam, ſic etiam ceſſationem præcedẽtem breuis temporis
reddit. Quare magnus & denſus penitus fit ſpiritus, qñ caliditatis redundarit genus, nõ tñ neq; ean
dem reſpirationis particulam in magnitudinem, neq; eandem ceſſationem in denſitatem, tranſmu-
tat. Sic etiam ſi vtilitas imminuta ſit, ob caloris videlicet imminutionem, vbi quidem innatus calor
immunutus paruam inſpirationem reddit, ẽt longa ceſſatio præcedit: Vbi verò calor præter natu-
ram deperditur, parua quidem expiratio, longa verò ante ipſam ceſſatio contingit. Sępenumero ve
rò calor præter naturam auctus eſt, calor verò ſecundum naturam imminutus eſt: atque ita ceſſatio
antè inſpirationem diutini temporis redditur, altera verò ante expirationem breuis. Vtrum enim
ex motibus ipſa vtilitas vrgebit, is præcedentem ceſſationem cunctari non permittit.

Epilogus eorum quæ de Prænotione ex Reſpirandi Coniugationibus dicta ſunt. CAP. 25.

DIctum igitur nunc de ipſis quantum ad præſens inſtitutum commodum exiſtit. Si quis verò
adhuc hæret circa differentiam caliditatum, hunc non eſt nunc tempeſtiuum de his edoceri,
ſed ad commentarios de innato calore remittemus. Opinor enim ipſum (niſi penitus contentioſus
exiſtat) omnis hæſitationis ſuę iſtic remedia inuenturum. Quid igitur nunc demum reſtat? quod
addi quidem poſſit, nihil, quod non etiam prius ſit relatum: verum vt prædicta in memoriam reuo
C cemus id iam reſtat, quò videlicet quæ deinceps referentur facile aſſequamini, paucis totam eorum
ſummam habentes. Porrò ſumma hæc ab ipſius rei ſubſtantia procedit. Oportet enim facultatis, &
organorum, & vtilitatis, affectiones cognitas & perſpectas habere: Monſtrauimus autẽ quot vniuſ-
cuiuſque dictorum ſint affectiones, & quæ reſpirandi difficultates earum cognitionem exhibeant:
Et ꝙ neceſſariæ quidem ſint quatuor coniugationes, & ſupra has inæqualitas quinta: Reliqua ve-
rò omnia quæ reſpirationibus accidunt, tum ſimplicia, tum compoſita, ad quas cauſas conſequan-
tur, neceſſarium eſt diſcere: minime verò conuenit exiſtimare, neceſſariò ea aliquid iudicare, ſed ſi
quid ex illis ad prænotionem contingit, velut corrollarium habere: accuratiſſimam autem & con-
ſtantiſſimam ſolam eſſe differentiam, quæ in iam ſæpe dictis quatuor coniugijs conſiſtit, atque ad-
huc etiam eam quæ fit circa inæqualitatem.

GAL. DE DIFFICVLTATE RESPIRATIONIS LIBER SECVNDVS

D ARGVMENTVM LIBRI

Quæ ab Hippoc. primo & tertio libro de vul. morbis de Reſpiratione ſcripta ſunt,
cum Rationibus ſuperiori libro traditis conuenire.

Propoſitum Libri, & Quid actum ſit Libro ſuperiori. CAP. 1.

HIc equidem ſermo expoſitio eſt eorum quę Hippocrates de reſpirãdi difficul-
tate dixit. Dicta ſunt autem ab eo multa in multis locis, partim quidem in li-
bris ipſi cõſcriptis, partim verò etiã in cõmentarijs. Plurimi.n. ex libris epide
miorum, ſi non vtiq; oẽs, merito quis cõmentaria eſſe cenſuerit. Eſt igitur ex-
poſitio, velut alicubi veterum quiſpiam dixit, explicatio obſcuræ interpreta-
tionis. Verũ nos non hoc ſolũ præſtituros nos eſſe pollicemur, ſed etiã ꝙ vera
ſint oĩa, quæ ab ipſo de reſpirationis difficultate ſcripta ſunt, teſtaturos eſſe, nõ
tamen demonſtraturos quicquam eorum in hoc libro, ſed in præcedentem re
miſſuros eſſe, in quo nihil citra demonſtrationem dictum eſt. Et vt nequis Hippocraticæ famæ ac
nomini honore habito flectatur, ac citius dictis fidem præbeat prius, quàm per demõſtrationes co-

gatur, primum ſermonem ſeorſim & per ſe conſcripſimus. Poſtq̃ verò ille ipſe cum conuenienti- E
bus ratiocinationibus ac ſyllogiſmis abſolutus eſt: in hoc ſanè libro ipſum inuentorem ac veluti pa-
trem dogmatum venerabimur. Hoc eſt enim iuſtum ſimulq́; decens præmium eorum qui quod-
cunque tandem in vita bonum inuenerunt, vt videlicet inuenta ipſorum non occultentur, neq; ho-
minibus ſint ignota, ſed tum ipſa appareant, tum ratio & methodus quæ ipſa inuenit, cognoſcatur.
Sic enim & pro dignitate ipſos in admiratione conſtitui continget.

Quibus Locis Primo lib. de vulga. mor. mentionem fecerit Hippoc. de Magna & Rara Reſpiratione. CAP. 2.

PRimum igitur, quod ſemper obſeruandum veritatis cultoribus cenſemus, vt nihil eorum quę
manifeſte apparent occultetur, etiam ſi cauſæ ratiocinationem ꝙ maxime incertam habeat, ob
id ipſum ſanè Hippocratem, cùm in alijs omnibus, tum verò in ſermonibus de reſpirandi difficul-
tate vel maxime laude dignum ducimus. Rarus enim & magnus ſpiritus ſexcentis quotidie deliris
accidere videtur. Verum ſophiſtæ qui eius cauſam reddere non poſſunt (ſunt autem ij, velut an-
tea monſtrauimus, qui reſpirationem inuoluntarium & naturale opus ſuſpicantur) neq; fieri aiunt
vllo vnq̃ tempore talem difficilis reſpirationis ſpeciem: atque propterea quòd cauſæ inopes ſunt,
inde adeo ſubſtantiam rei ſubuertere audent, cùm non hanc, ſed prauam ipſorum opinionem ſub- F
1. Epid. cõ. 3. t 18. 3ª. 121, b uerſam oportuit, & ipſa ægris accidentia obſeruare: quod Hippocrates faciebat. ‖ Huic enim, in- »
quit, ſpiritus ad finem velut reuocato, rarus & magnus: huic Philiſco videlicet, qui primus ſcriptus »
eſt poſt tres conſtitutiones, in primo de morbis popularibus. Num igitur huic ſoli ſpiritus rarus &
magnus: aut etiam alijs quibuſdam, non huic ſolum Hippocrates factum vidit? immo & alijs mul-
tis, & ei qui deinceps ſcriptus eſt Sileni nomine. Enumeratis enim & de hoc omnibus quæ ipſi
Ibid. t. 19. f ægrotanti inciderunt, iuxta ipſum ſermonis finem hæc ſcribit: ‖ Ab initio huic & ad finem ſpiri- »
Ibi. t. 28. 125, b tus rarus, magnus. Rurſus autem in ſequentibus ægris, ‖ Dromadæ, inquit, vxorem à partu & om- »
nibus alijs iuxta rationem factis, ſecunda die rigor apprehendit. Deinde paululum progreſſus ait, »
Ibidem. ‖ Spiritus rarus magnus. Hoc igitur ſtatim in primis diebus ita ſcripſit. Rurſus autem de ſexta die »
Ibidem. c diſſerens, ſic ſcribit: ‖ Sexta manè ſuperriguit, cito recalfacta eſt, ſudauit per totum, extrema frigida, »
delirauit, ſpiritus rarus, magnus. Equidem in primo de morbis popularibus quatuor & decem
ægrotos Hippocrates deſcribens, quater rari & magni ſpiritus mentionem facere videtur. At ve-
rò præclari illi ſophiſtæ, prorſus ne vidiſſe quidem ſe vllum aliquem aiunt magnum & rarum ſpiri
tum ducentem. Verum hoc fortaſſis ipſis non immerito credimus: neque enim aut hanc, aut aliam
vllam, diſpnœæ differentiam viderunt, cùm neque ipſos ægrotos videant, ſed intus deſident fraudu G
lentas captiunculas & ſophiſmata componentes.

Magnam & Raram Reſpirationem Delirijs conſequi ex Hippoc. dictis patere. CAP. 3.

NVm igitur amplius etiã alij nobis ægri adducendi ſunt, de quibus in alijs morborum popu- A. l. 3. f. 10
larium libris ſcripſit, vt magnum & rarum ſpiritum ducentibus? an ad id quod nunc propoſi c. 8. 259.
tum eſt probandum hæc ſufficiunt? Apparet enim Hippocrates confeſſione ac ſuffragio omnium
medicorum, ad eorum quæ ægris accidunt obſeruationem diligentiſſimus fuiſſe, & multos hoc mo
do reſpirantes vidiſſe. Verum in ſequenti libro etiam aliorum ægrorum mentionem facere neceſ-
ſarium erit, qui magnum & rarum ſpiritum duxerunt, de quibus ſanè in ſequẽtibus libris ipſe Hip
pocrates ſcripſit: Ad propoſitam verò nunc rem probandam neceſſarium hoc non erit, cum hæc ip
ſa iam ſit manifeſta, ſed ad aliarum quarundam quęſtionum in ipſo de ægris ſermone contentarũ
expoſitionem. Quare tunc etiam fides & probatio eius rei, ꝙ videlicet multi ſic reſpirẽt, obiter au
gebitur. Cuius igitur affectionis, huiuſmodi ſpirandi difficultas ſignificationem exhibet? nullius
alterius præterq̃ delirij: Ob quam verò cauſam, in primo libro clare eſt demonſtratum. Commoni-
tionis autem tantum gratia, etiam nunc paucis referetur. Re vera enim proprium deſipientiæ ſym-
ptoma eſt, magnam & raram, hoc eſt per longum tempus, reſpirationem facere. Quid enim plus H
inſpirare oportebat, cùm non pluri ſpiritu opus eſſet? aut per longum tempus, cùm liceret per
breuius? Quòd verò non pluri aere opus habeant qui magnum, & rarum ſpiritum inſpirant, ip-
ſa raritas oſtendit. Omnino enim frequentius inſpirare vrgerentur, ſi pluri indigerent: quòd ve-
rò per longum tempus ceſſent, ſignum eſt non multo opus eſſe; ſed videntur ambæ hæ velut obli-
uioſæ actionis affectus eſſe. Etenim immoderatam facere ſpiritus attractionem, rurſumq́; immo-
deratam quietem, eius eſt qui neque quando deſinere ab actione oporteat nouit, neque quando
rurſus incipere, ſed in vtriſque menſuram egreditur, ob ignorantiam conuenientis. Quemad-
modum igitur deſipientes ſæpe poſtulata matula quò meiant, obliuiſcuntur interea: & neque min
gunt, niſi quis commonefaciat: Sic quandoquidem & reſpiratio animale opus eſt, ipſis autem ra-
tio læſa eſt, obliuioſiores tum circa actiones tum circa ipſarum interſtitia fiunt. Ambo itaque &
actiones, & quietes in multo tempore facientes, hoc modo & magnitudinem & raritatem circa
totam reſpirationem faciunt. Num igitur nos quidem ſic dicimus, Hippocrates verò aliter ſen-
in Prog. cõ. 1. t. 24. 4ª. 194. h ſit? aut etiam ille in prænotionibus in hunc modum ſcripſit? ‖ Spiritus magnus & per multum »
tempus, deſipientiam ſignificat. Quem enim in primo morborum popularium rarum nominauit, »
hunc in prænotionibus, per multum tempus appellauit, mutans nomen in rationem. At verò & in

illis

A Illis ipſis ægris, quibus magnum & rarum ſpiritum fuiſſe ait, præter alia ſymptomata etiam deſipientiam ſcribit. Et in primo quidem omnium Philiſco, hoc modo: ‖ Noctem inquietam tulit, non dormiuit, penitus delirauit. Sic quidem in tertiæ diei narratione: In quintæ verò rurſus, ‖ Somni parui, ſermones, deliramenta. In ſecundo autem ægro Sileno dicto, in ſecundæ diei enarratione, ‖ Modice delirauit, inquit: In tertia verò, ‖ Sermones multi, riſus, cantus, cohibere ſe non potuit. Et deinde ſubiungens ait, Quarta per eadem. Et ſanè ꝙ Philiſcus & Silenus delirauerint, ſic meminit. Verum in Dromadæ vxore, nam & hanc rarum & magnum ſpiritum habuiſſe dixit, hoc modo ſcripſit: ‖ Circa meridiem multum delirauit, & rurſus cito parum reſipuit. Sic equidem in quinta die. Deinde infert, ‖ Nocte dormiuit, delirauit. Eodem modo & quæ ſexta die facta ſunt deſcribens, in hæc verba inquit: ‖ Summæ partes frigidæ, delirauit. Sic quidem igitur in primo popularium morborum, vbi magni & rari ſpiritus, ibidem etiam deſipientiæ mentionem facit. Eodem modo etiam in ſequentibus libris nos commonefacit, nuſquàm magni & rari ſpiritus mentionem faciens, vbi non etiam magni delirij.

1. Epid. cõ. 3. t. 18. 3ª. 121. a
Ibidem. b
Ibid. t. 19. c
Ibidem.
Ibi. t. 28. 12
Ibidem.
Ibidem.

Magnum & Rarum Spiritum, Quanquam eſt delirantium proprius, Tamen non illis neceſſariò euenire. CAP. 4.

B QVòd igitur huiuſmodi diſpnœam in delirio factam Hippocrates ſæpe viderit circa ægrotos, & quòd omnino de ipſa in prænotionibus pronunciarit, ſatis iam dictum opinor. Confirmabitur tamen nihilo minus adhuc per ea quæ deinceps referentur. Atqui iuſtum fuerat non valde multa de ipſa dicere: Verum propter eos qui in ratiocinationibus de reſpirationis natura aberrarunt, ſiue præ contentionis ſtudio impudenter quædam protulerunt, coacti ſumus & nos plura quàm conuenit dicere, ſi quo modo queamus ipſos vel nunc tandem ad meliorem mentem reuocare. Eſt autem in confeſſo, ꝙ nulla tinctura adeo ineluibiliter imbuitur, vt affectio ad vitioſa dogmata citra ratiocinationem: neque enim vllis perſuaſionibus reuocari poſſunt in ipſis connutriti, vt qui neque in demonſtratiuis methodis exercitati ſint, neque omnino aliquod veri & falſi iudicium ſibi compararint: immo plerique ipſorum neque eſſe tales velint, & hanc ſapientiam odio habeant. Ex horum ſanè numero quiſpiam ægrotum nobis demonſtrauit delirantem quidem, ſed neque magnum, neq; rarum ſpũm ducentem: deridens itaq;, immo magis impudenter chachinnans, & tum Hippocrati, tum nobis illudens abijt, neq; rationem relinquens, neque audire quicq̃ ſuſtinens, quamuis docturos nos promitteremus, quòd non pugnet hoc viſum, neq; cum noſtris dictis, neq; cum Hippocratis ſcriptis. Hic enim magnum & rarum ſpiritum deſipientiæ ſignum eſſe ait, C non tamen ſi quis deliret, hunc omnino rarum ac magnum ſpiritum ducere: atq; hoc ipſum etiam noſtra dicta confitentur, cum nihil adulteremus, neq; mutemus ex ijs quæ ille ſcripſit, ſed expoſitiones tantum ad demonſtrationes apponamus. Si verò tibi bone vir, inquam, inuentum eſt, ꝙ omnibus deliris rarus & magnus ſpiritus fiat, palàm indicas te nihil Hippocratis legiſſe, quamuis hoc tibi vendices ipſa cõtemnendo, tanq̃ ſanè prius legiſſes. Verum ille quidem abijt priuſq̃ aliquid vtile didiciſſet. Tu verò quiſquis tandem hos libros verſabis, ſi quidem veritatem re vera amas, Hippocratem audias in tertio popularium morborum, in ægroto quopiam nomine Pythionis ſic ſcribentem, in ſeptimæ diei enarratione: ‖ Nocte turbatio multa, delirauit, nihil dormiuit. Deinde in octaua die ſic: ‖ Sero rurſus excalfactus eſt, delirauit. Et poſtea rurſus in nona: ‖ Circa ſolis occaſum inquietus erat, delirabat. Veluti igitur hæc audiſti, ſic rurſus audi, qualis nam diſpnœæ ſpecies huic Pythioni affuit. Cognoſces enim ꝙ neq; rarum neque magnum ſpiritum duxit, quamuis delirus eſſet. Mentionem igitur fecit Hippocrates difficilis reſpirationis quæ ipſi accidit, bis per totam narrationem, tum circa ſecundam tum circa octauam diem. Verum de octaua die prius apponam, in qua & deliraſſe & difficulter reſpiraſſe hominem ait, ſic ſcribens: ‖ Octaua mane quidem parum dormiuit, ſtatim verò frigiditas, taciturnitas, ſpiritus tenuis & imminutus: ſero rurſus excal- D factus eſt, delirauit. Conſequenter igitur hæc ex ordine ſcripſit, & ꝙ ſpiritus ipſi tenuis erat ac imminutus, & ꝙ in vna & eadem octaua die delirauit. Num igitur iam per Iouem manifeſtum eſt, ꝙ non in omni delirio Hippocrates rarum ac magnum ſpũm fieri ait? Niſi ſanè putas bone vir, imminutum nihil à magno differre: ſi enim hoc putas, manifeſtum eſt ꝙ neq; imminuere quid ſit noſti, & idem eſſe putas quod augere. Ne igitur à nobis talia diſcas, ſed ad eos qui primas literas ac elementa docent, eas. Cæterum velut elementa non didicerat ille, ſignificationis verbi imminuere ignarus, ſic neque Hippocratis ſcripta legerat: omnino enim ſexcenties in ipſis reperiſſet, & imminuere, & imminui, & imminutionem, circa omnes ferè numeros & genera & caſus vbiq; inclinata, & contrarium verbo augere & augmento ſignificantia. Quare etiam imminutus ſpiritus contrarius vtique fuerit aucto. Quẽadmodum igitur auctus magnus, ſic imminutus paruus eſt. Sic igitur & cùm diem ſecundam enarrat Pythionis, Breuiſpirum ipſum appellat: Breuis enim ſpiratio & actionem, & quietem ipſam, breuem fieri indicat: quemadmodum longa ſpiratio contrà, ambo eſſe producta. Atqui etiam ſi alterum ipſorum indicaretur, tamen etiam ſic in confeſſo eſſet, ꝙ non omnibus delirantibus magnus & rarus ſpiritus fieret. Rarus enim & magnus iuxta ambo longus eſt, & actionem videlicet & quietem: Breuis verò ſpiratio omnino iuxta alterum ipſorum breuis, quemadmodum etiam tenuis & imminutus ſpiritus, breuis omnino exiſtit.

3. Epid. cõ. 3. t. 74. 3ª. 148. g
Ibidem.
Ibidem.
Ibidem.

In

In Delirantibus Magnum & Rarum Spiritum, & huic Contrarium, & Vtroſque, Hippocrate teſte, contigiſſe. E CAP. 5.

IPſe itaq; Hippocrates manifeſte nouit non omnibus deliris neceſſarium eſſe ſpiritum magnum & rarum. Nec verò pugnat hoc cum pronunciato de eiuſmodi ſpirandi difficultate lato. Rarus enim & magnus ſpiritus proprius eſt delirij, & propterea neceſſario ipſum ſignificabit: Nõ tamen ſi quis delirat, neceſſariò magnum & rarum ſpiritum habet: neq; enim inſeparabilem, ſed propriũ eſſe diximus delirij rarum & magnum ſpũm. Quemadmodum eſſe geometram, eſſe architectum, eſſe philoſophum, eſſe rethorem, & ſexcenta alia, quæ ſingula nulli alij adſunt animali præterq̃ homini ſoli, & ob id propria ipſius eſſe dicuntur, non tñ inſeparabilia, quemadmodum eſt rationale: Neque enim quicquid proprium eſt, ſtatim etiam eſt inſeparabile. Quemadmodum autẽ hæc nos reprehenſa ab ipſis dialectica docuit, ſic etiam ꝙ tale pronunciatum, Si magnum & rarum ſpiritũ ducit, delirat, neq; idem eſt quod hoc, Si delirat, magnum & rarum ſpiritum hẽt, neq; neceſſarium eſt ambo ſimul eſſe vera: non enim reciprocant hæc inter ſe mutuo, ſed ſolum reuertunt. Sicut igitur nemo Olympia vincere poteſt, niſi prius multo tempore ſit exercitatus: ſic neque in veritatis ſermonibus clarus euadet, qui non didicerit etiam horum luctas. Et quemadmodum ne cadere quidem decenti habitu ſciunt luctæ penitus rudes, ſed aliquando ad terram ſupini proſtrati, & tenent, F & ſtrangulant, & non dimittunt victorem: Eodem modo artis ſermocinandi rudes ſæpe manifeſte turpiſſimo caſu lapſi, tñ abeſt vt verecundentur, vt etiam viciſſe ſe exiſtiment. Quẽadmodum etiã hic, qui delirantem nobis demonſtrauit paruum ſpiritum ducẽtem, atque inde per hoc viſum Hippocratis ſententiam redarguiſſe ſe exiſtimauit. Hic itaque turpiſſimo caſu lapſus, putauit tñ ſe nos proſtrauiſſe. Qũo.n. non turpiſſimus hic lapſus eſt? cùm ſimul inueniretur nihil ex ſcriptis Hippocraticis legiſſe, & ob id putaſſe illius ſcripta vana eſſe? ſimulq́; nihil intelligeret ex illius dictis, ſed obaudiret, & idem eſſe putaret, magnum & rarum ſpiritum delirij eſſe ſignum, &, ad delirium omnino dictam dyſpnœam ſequi? Deinde quid miri eſt in curandi ratiocinationibus, cæcutire eos qui tam parua non cognoſcunt? Verum hæc parua ex alijs itidem paruis dependent, quorum item nihil penſi habuerunt. Etenim ignorare quæ facultas reſpirationis actionem gubernet, principium eſt huiuſmodi errorum: Ignoratum eſt autem illud, propterea ꝙ ante ignoratum fuit, vnde propoſitiones exquirere oporteat ad demonſtrationes. Qui enim circa hoc luctæ genus aut inexercitati fuerint, aut penitus rudes, eiuſmodi caſus incurrunt. Demonſtratum etiam nobis in alijs eſt, & maxime in ſecundo de motu muſculorum, ꝙ hi qui reſpirationem inuoluntarium opus eſſe dicunt, ex eo ꝙ non potuerunt à ſubſtantia ipſius rei propoſitiones ad demonſtrationem exquirere: ſed alia G vt contingentia & accidentia prout occurrerunt, ſecuti ſunt: in errorem inciderunt. Verum Hippocrates ipſam rerum naturam contuitus, & alijs vt contingentibus contemptis, in vniuerſum con

in Prog. cõ. 1. t. 24. 4ª. 194. h

ſtanter pronunciauit in prænotionibus, ‖ Spiritus magnus, & per multum tempus, delirium ſignificat. Particulatim verò per apparẽtia in morbis, ſermonem, extremis ad rei certitudinem experientijs factis, examinauit ac approbauit: quas opinor admirabitur qui dictis animum aduertere velit. Dicet enim ꝙ omnibus delirijs magnus & rarus ſpiritus iuxta propriam ipſorum rationem comes eſt, non tamen omnibus deliris, ſed illis tantum qui non per aliam quandam affectionem delirio maiorem, reſpirationem habent aliter alteratam. Concedatur autem mihi, vt prius vnius ægrotæ fœminæ apponam enarrationem, quæ in tertio morborum popularium eſt conſcripta, ad iam relata demonſtranda, & ad ea quæ nunc propoſita ſunt inuenienda. Auſpicatur itaque de ipſa ſermonem hoc modo:

3. Epid. cõ. 3. t. 86. 3ª. 151. d

‖ In Thaſo Dealcis vxorem, quæ in Leio decumbebat, febris cum horrore acuta ex mœrore corripuit. Ab initio autem contegebatur, & ad finem ſemper ſilens palpabat, vellebat, ſculpebat, pilos legebat: lachrymæ, & rurſum riſus: non dormiebat: à ventre irritatio, nihil prodibat: parum commonita bibebat: vrinæ paucæ, tenues, nihil ſubſtans habentes: febres ad manum tenues, extremarum partium frigiditas. Nona multum delirabat, & rurſus ſedata eſt ſilens. Quòd H igitur ab initio & ad finem hæc ipſa deſipuerit, didicimus: neque enim vna deſipientiæ ſpecies ipſi accidit, neq; vulgaris, ſed multæ & fortes, partim ſilenti, partim loquenti, & partim cum lachrymis, partim cum riſu. Audiamus autem deinceps ex Hippocrate qualis dyſpnœę ſpecies ipſi oborta ſit, ſcribit autem ſic:

Ibidem. e

‖ Decimaquarta ſpiritus rarus, magnus, per tempus, & rurſus breuiſpira. Hic equidem rurſus manifeſte per oppoſitionem dicta eſt breuiſpira, ad eam quæ magnum & rarum ſpiritum habebat. Et nullus ſanè amplius, etiam ſi omnino ſiniſtimus nobis ſit, dubitauerit de eo ꝙ non omnibus deliris Hippocrates raram & magnam reſpirationem fieri dixerit. Itaq; in vna & eadem fœmina vtriuſq; difficultatis ſpirandi ex ordine cõmeminit, & paululum progreſſus amplius

Ibidem.

ſic ſcribit: ‖ Vigeſima ſermones multi, & rurſus, ſedata eſt, taciturna, breuiſpira. Deinde vbi dixit,

Ibidem.

‖ Vigeſimaprima mortua eſt, ad finem totius ſermonis hæc addit:

Ibidem.

‖ Huic ad finem ſpiritus rarus magnus, omnino nihil ſentiebat, ſemper contegebatur.

Quid Hæ Voces apud Hip. ſignificent, per Tempus, & ad Finem. CAP. 6.

MAnifeſtum igitur eſt ex omnibus quæ retulimus, ꝙ Hippocrates aliqñ magnum & rarum ſpũm deliris fieri nouit, aliqñ verò ipſius contrarium, aliqñ vtroſque in eodem homine ſingulatim incidere. Et ſanè me tibi demonſtraturum eſſe confido, ſi modo mentem adhibueris, &

A non quaſi aliud agens ſupina aure dicta hauſeris, in ipſis quos deſcripſit ægris ſingularum prædictarum differentiarum cauſam ab ipſo eſſe indicatā. Initium autem faciam à poſtrema nobis adſcripta ægrota Dealcis vxore in qua omni completo ſermone, deinde, velut conſueuit, breuiter contenta capita recolligens hæc ſcribit: ‖ Huic ad finem ſpiritus rarus, magnus, † omnino nihil ſentiebat. Etenim quod dicit/omnino nihil/etiam reſpirationis vtilitatem comprehendit,} cuius itidem diutius negligens erat, propterea ꝙ nihil ſentiebat: & cum per hoc magna quies ac ceſſatio perficeretur, rarus ſpiritus reddebatur, nimirum tunc primum ad actionem voluntate concitata, quando prope perniciem & ſuffocationem peruenit. Quemadmodum autem hæc fœmina non ſufficienter bibebat (parū enim, inquit, cōmonita bibebat) ſic neqꝫ reſpirabat priuſquā à violentia circa ſuffocationem admoneretur, multo vehementius pungente ac ſtimulante & ad actionem excitante, quā ij qui ad bibendum commonent. Vbi verò iam reſpirare cœpiſſet, reuocabat nihilo minus omnem priorem defectum per magnitudinem actionis, ſimiliter vt ij qui in mœrore & luctu ſuſpirant. Verum illi quidem ob duplicem cauſam hoc faciunt, tum ꝙ circa curam, ob quam triſtantur, conuerſantur, & ob id rarius ac minus reſpirantes per multas ex ordine actiones, deinde à defectu coacti omnem ipſum ſemel explere coguntur: tum amplius etiam propterea ꝙ circa mœrores, &

B ſpiritus & calor intus mouetur. In eiuſmodi verò diſpoſitionibus, latenter & paulatim multus calor in alto coaceruatus vbi primum hominem moleſtarit, neceſſe eſt amplius reſpirare. Verum in affectionibus delirantium, neceſſitas quidem à prima cauſa conſimilis eſt: à ſecunda verò nō itidem exiſtit: neqꝫ enim intro magis quàm extra his calor mouetur, niſi fortuito aliud quoddam ſymptoma fiat. Differunt autē & febricitādo deliri ab ijs qui aliàs mœrore affecti ſunt. Atqui & ipſe Hippocrates reperitur in ipſis reuocationis vocabulo eſſe vſus, quemadmodum alibi & de Philiſco loquens, ‖ Huic ſpiritus ad finem velut reuocato. Quid igitur tandem eſt quod ait, per tempus? nam certe & hoc iuſtum eſt exponere. † Siue enim deeſt/multum/vt idē ſit quod in prænotionibus dictum eſt: ‖ Spiritus magnus & per multum tempus deſipiētiam ſignificat: verum ſi hoc eſt, bis cōſequenter idem dictum fuerit, tum in Dealcis vxore, tum in adoleſcente in Meliboea: ſcribit enim in vtriſqꝫ conſimiliter, Spiritus rarus, magnus, per tempus: Siuē/multū/apponatur, quod dictum eſt tale fiet: Spiritus rarus, magnus, per multū tempus: & bis dicetur vtiqꝫ rarus. Nequaquam igitur particulam/multum/deeſſe putandū eſt: aut certe non ſic deficere velut nunc diximus, ſed aliter & iuxta alium modum, vt ſit quod dictum eſt tale: Spiritus magnus, & rarus, non continenter, neque ex ordine conſequenter, ſed per longius tempus. Si enim continenter & conſequenter omnes reſpi-

C rationes contingeret fieri magnas & raras, non apponere oporteret huiuſmodi reſpirationibus/per tempus/ſed ſimpliciter ſcribere/ſpiritus magnus & rarus. Si verò plures quidem reſpirationes nō fierent magnæ & raræ: coinciderent autē aliquę paucæ huiuſcemodi: tunc ſanè non ſimpliciter ſpiritum rarum & magnum dicere oporteret, ſed/per tp̄s/apponere: Aut etiā cū hoc pugnat quod in Dealcis vxore dictum eſt in fine totius ſermonis: Huic enim, inquit, ſpiritus ad finem rarus, & magnus. Atqui ſuperius dixerat in decimaquarta die, Spiritus rarus, & magnus, per tempus. Manifeſte enim quod nunc/per tempus/hoc in ſequentibus/ad finē/dixit. Quid eſt igitur ad finem? id videlicet quod vſqꝫ ad finem per omnē morbum contingit. Verum cū hoc pugnare videbitur, quod in decimaquarta die eſt dictum: Spiritus rarus, & magnus, per tēpus, & rurſus breuiſpira. Quomodo enim ſi per omne tempus magnus & rarus erat ſpiritus, & rurſus breuiſpira, adſcriptum eſt? Siquidem enim omnino aliquod tempus fuit, in quo breuiſpira erat, non penitus longiſpira erat. At verò ꝙ penitus velit ipſam longiſpiram factam eſſe, tametſi nō per hæc verba in decimaquarta die verum in fine vtiqꝫ, cum ait/ad finem/manifeſtū redditur: ac omnes hoc ipſum cōfitebūtur, qui Hippocratis dictionem audire ſunt aſſueti. Neqꝫ enim ſemel aut iterum, ſed valde frequenter, repetitur apud ipſum/ad finem/neqꝫ in alio vllo vſurpatū ꝗ̄ vbi per omne tēpus indicare velit. Quare

D hoc dubium penitus manet, ſiue hoc ipſum/ad finem/per multum tempus ſignificare ſuſpicemur, ſiue aliud quicꝗ̄. Immo ſanè neqꝫ dubiū eſt, ſed fruſtra nos ipſos calumniamur. Non enim diſſecat id quod raro incidit, in vllo aliquo eorū quæ ſic dicuntur, ſententiam in vniuerſum prolatā: quemadmodum ſi etiam ſic diceremus: Huic fœminæ per omne quidem tempus magnus & rarus erat ſpiritus: incidebat tamen aliquando rarēter ſpiratio breuis. Quòd verò huiuſmodi ſermo ipſi Hippocrati ſit familiaris, cum ex alijs libris oſtendere licet, tum ex ipſo tertio popularium morborum, in quo etiam hæc ægrota conſcripta eſt. Peſtilentem enim conſtitutionem enarrans, ſic ſanè incepit: ‖ Annus auſtrinus, pluuioſus, ſiue flatibus ad finem. Et paululum progreſſus ait: ‖ Eteſiæ parui diſperſim ſpirarunt. Verum ob hoc ipſum ſine flatibus annum dixit, ꝙ neqꝫ alij quidam venti, neqꝫ qui Eteſiæ appellantur, continenter & memorabiliter ſpirauerunt, ſed parui & diſperſim. Rurſus porrò Apollonium in Abderis decimumtertium ab hac conſtitutione ſcribens, poſtquam de omnibus circa morbum ipſius diebus recenſuit, ad caudam totius ſermonis appoſuit, ‖ Delirus ad finē. Atqui paulo ſupra de ipſo ſcripſerat hæc verba: ‖ Circa vigeſimamquartam per lenitudinem alia quidem in eodem ſtatu, parum autem reſipiebat. Verum non ſufficiens erat ipſum parū reſipuiſſe, ad hoc vt totam de ęgroto prolatam ſententiam ſubuerteret: & ob id recte dixit/delirus ad finem/hoc eſt vſque ad finem, quod idem valet quod, per totum morbum.

3. Epid. cō. 3. t. 86. 3ª. 151. d

† *Locus hic in exemplaribus græ. īpreſſis de prauate legitur. Calaber āt ita uertit. Omnium inſenſibilis erat: propter hoc. n. utique et rarus erat ei, & magnus ſp̄us, quia oīum inſentiēs erat: Vnum. n. erat de oībus, et utilitas reſpirationis.*

1. Epid. cō. 3. t. 18. 3ª. 121. b

† *Al. ſi. n. deeſt, multum, idē poteſt per tēpus, ac illud quod in &c.*

in Prog. cō. 1. t. 24. 4ª. 194. h

* *Al. ſtigitur.*

3. Epid. cō. 3. t. 1. 3ª. 140. f

Ibi. t. 6. 141. d

Ibi. t 84. 151. e

Ibidem.

Quæ de Cauſa Rarus & Magnus Spiritus, Aliquibus ſemper delirantibus, Aliquibus E
nunquam, Aliquibus ad aliquod tempus contingat: ac de Differentia
Scriptorum Hippoc. & Thucydidis. CAP. 7.

IAm igitur tandem finem ſermoni imponere oportet, q/per tempus/non idem eſt quod/ad fi-
nem/. Et quandoquidem hoc monſtratum eſt, cauſam deinceps referemus, ob quam aliquibus
deliris rarus & magnus per omnē morbū fit ſpiritus, aliquibus verò nunq̃: & quibuſdā per lōgius
tēpus, rarò intercidente aut ſimpliciter diuerſo, aut etiam contrario: quibuſdam verò vice verſa, ra-
ro quidē magnus & rarus, ſæpe verò aut contrarius, aut quoquo modo diuerſus: quibuſdā verò ex
æquo vterq; . In memoriā itaq; & hîc reuocemus ea quæ in primo libro ſunt demonſtrata, de ſim-
plicibus affectionibus. Dolorem etenim ſolum, in aliqua particula quę circa reſpirationes mouetur
factum, paruam & denſam efficere vniuerſam reſpirationem monſtrabatur: Delirium verò ſolum
contrariā illi ipſi, raram videlicet & magnam: Augmentum autem caloris, magnam & denſam: Et
contrariam ipſi frigiditatem, paruam & rarā. Si igitur à ſolo delirio reſpirationis ornatus & integri
tas confunditur, magnus & rarus erit ſpiritus perpetuò: Si verò à ſolo dolore, paruus & denſus: Si
verò ambo concurrant, & dolor vehementer ſuperet, obſcura omnino alteratio ex delirio erit: Si ve
rò moderatus fuerit dolor, aut plus quidem ex dolore, minus verò ex delirio, reſpirationem alterari F
continget, aut vice verſa, aut æqualiter iuxta vtrunq; . Neq; enim delirium valde perfecte demoliri
poteſt alterationem quæ fit ex dolore, prǽterquā ſi ipſum valde ſit magnum & vehemens, dolor ve
rò paruus & obſcurus. At verò dolor vbi fortis fuerit, perfecte euincit reſpirationis difficultatē quę
ex delirio induceretur, vt in totum ne compareat quidem. Sic etiam ſi cum alia quapiam affectione
delirium complexum ſit, reſpirationis ſpeciem interdū aliam efficiet, ſecundum quod aut ſuperat
aut ſuperatur: aut æqua potentia prædita ſunt, aut nunc quidem (ſi ita contingat) ſuperat: rurſus ve-
rò in alio tempore morbi ſuperatur. Monſtrabimus igitur quòd etiam hoc ipſum in libris morbo-
rum popularium docet, per conſcriptos in ipſis ægrotos. Monſtrabitur autem euidenter & mani-
feſte, vbi prius parum quiddam de Hippocratis voluntate ac propoſito præfati fuerimus. Exiſti-
mant enim veteres omnia quæ ægris contingunt ipſum conſcribere, velut Thucydiden: verum res
non ita habet, ſed hoc ipſum eſt in quo vel maxime contraria ſunt Hippocratis & Thucydidis ſcri-
pta. Thucydides enim omnia ſcribit etiam idiotis nota, nihil ipſorum penitus prætermittens: Hip-
pocrates verô pauca ex ijs quæ ad totam affectionem pertinent, circa quam ęgrotus eſt periclitatus:
multa verò alia ab idiotis quidem neglecta, artificioſam verò & exactam cognitionem exhibentia,
& quæ etiam optimos medicos ſæpe latere poſſunt. Hic velox in interpretando, & nihil quod non G
magnopere iuuet ſcribendum ſibi ducens, videbitur tibi rurſus propria mente emoueri, quando
etiam quæ penitus non ſunt facta ægro ſcribit, hoc ipſum inſuper indicans q non ſint facta: Hic ve-
rò etiam ex factis plurima relinquens, minime videbitur in non factis tempus terendo delirare. Ve-
rum ſi meditatus fueris ob eandem cauſam, tum illa relinqui, tum hæc ſcribi, tunc ſanè opinor te ip-
ſum eſſe admiraturum: Neq; enim vulgaria, neq; quæ quilibet medicus aſſequi queat, hic ſcripſit.
Demonſtratum eſt autem de his nobis, tum in alijs multis libris, tum in ijs qui ſunt de Hippocra-
tis diſſectione ſcripti, nec minus etiam in ijs qui de Thucydidis peſte. Horum igitur memor, haud
difficulter intelliges ea quæ dicentur. Monſtrabo enim (quamuis præter opinionem hoc eſſe vide-
bitur) multos difficulter ſpirantes eſſe in morbis popularibus conſcriptos, verum Hippocratem
nihil de difficili ipſorum reſpiratione dixiſſe, propterea q manifeſta erat & omnibus medicis con-
ſpicua. Si enim aut pectus, aut coſtas, aut locos circa clauiculas, aut fauces alicui inflammari contin-
gat: & ob id paruus ac denſus ſpiritus neceſſariò ſequatur, velut in priore ſermone eſt cōmonſtratū:
Hippocrates neq; difficilis reſpirationis ſpeciem, neq; prorſus q difficulter ſpirans factus eſt, ſcri-
bere dignatus eſt. Multam enim & frequentem huiuſmodi diſpnœæ ſpeciem quotidie ferè videre
eſt & in peripneumonicis, & pleuriticis, & in angina, ac ſimpliciter in omnibus quibus aliquid cir- H
ca thoracem ac pulmonem eſt inflammatum. Quin & ad hepar inflammatum, & præſertim gibbā
eius partem: & ad ſplenem inflammatum, & maxime ipſius caput: itemq; peritonæum: eiuſmodi
difficilis ſpirationis ſpecies cōſequitur. Immo etiam quibus venter inflammatus eſt, & magis ſi os
& ſtomachus ipſius, & quibus pellicula aliqua, aut muſculus circa præcordia, aut ipſum adeo ſe-
ptum tranſuerſum, his omnibus paruus & denſus fit ſpiritus. Sæpe verò etiam inteſtinum aliquod
gracile, & maxime quæ iuxta ieiunum ſunt, & ſupernæ coli partes, maiori inflāmatione correpta,
adeo difficilem ſpirationem induxerunt. Per inflammationem autem nunc intelligendus eſt du-
rus, & calidus, & dolens tumor, quemadmodum & Eraſiſtratus vocare conſuetudinem habet, &
recentiores medici omnes: quandoquidem q veteres Græci phlogoſin id nominauerint, quod ho-
die phlegmonē, hoc eſt inflammationem dicimus, nemo ferè ignorat. Monſtratum eſt autem in li-
bro hunc præcedente, ob quid hydropicis & ijs qui ſe aut potu aut cibis ſupra modum expleue-
runt, & prægnantibus, & qui prominentem ventrem habent, paruus & denſus fiat ſpiritus, & vni-
uerſim loquendo, omnibus quibus aliquod reſpiratorium organum coarctatur. Sic enim & anhe-
loſis, & pulmonarijs, & ſuppuratis, & quibus ſpina dorſi magnopere diſtorta eſt, aut alius quiſpiā
tumor memorabilis in quacunque prædicta particula exiſtit, neceſſarium eſt paruum & denſum

A ſpiritum ducere, Hi igitur neq; vulgares quidẽ medicos latere poſſunt, ſicut neq; affectiones ipſorum, ad quas neceſſariò ſequitur ſpirandi difficultas. Nam & affectus manifeſti ſunt, & ſpecies dyſpnœæ euidens eſt, & pleriſque tantum non quotidie contingit. Verum ꝙ Hippocrates nihil ex tam manifeſtis ſcribat, ſæpe demonſtratum eſt. Thucydides equidem quæ circa ægros cõtingunt, velut idiota, idiotis conſcripſit: Hippocrates verò vt artifex artificibus.

Qui Mos ſcribendi Hippocratis in Proprijs & legitimis libris Epidemicis, ac Cur in aliquibus ægrotis Reſpirandi Speciem tacuerit. CAP. 8.

DIcamus igitur iam etiam ipſos difficulter ſpirantes ægrotos, in quibus non dignatus eſt non ſolum non ſpeciem difficilis reſpirationis, ſed neq; ipſum hoc ſolũ ſimpliciter dicere, ꝙ difficulter ſpirauerint. Quoniam verò ſeptem ſunt ex toto morborum popularium libri, & ex his ſeptimus manifeſte ſpurius eſſe omnibus videtur, immò & recẽtior ac ſubornatus: Quintus verò nõ magni Hippocratis Heraclidæ filij, ſed iunioris filij Draconis: Secundus verò ac quartus, & ſextus, ab aliquibus Hippocratis filij, ab alijs verò ipſius Hippocratis eſſe putantur, non tamen vt cõſcripti libri, neque vt græcis inuulgandi, ſed commentarij potius eſſe: Quibuſdam verò qui mihi exactius librorum vim expendiſſe videntur, à Theſſalo conſcripti eſſe quinque libri videntur: ve-
B rũ duo eſſe magni Hippocratis, † & ob id ſanè inſcripti illi eſſe, Libri ex parua tabella, Theſſali videlicet, qui omnia quæ pater ipſius ſcripſerat, in idem coaceruare ſtudio habuit, quò nihil deperiret: ſolos autem reliquos ex his ſeptem libris, Hippocratis magni eſſe ferè omnibus confeſſum eſt, nempe primum & tertium: Proinde rationi conſentaneum mihi viſum eſt, primum eos ægrotos qui in his libris conſcripti ſunt, in manus ſumere: poſtea verò etiã eos qui in alijs morborum popularium libris proditi ſunt, ipſis ſtatim annectere, prout ſermonis progreſſus hoc ipſum ſibi peculiariter poſtulauerit, immo etiam quæcunq; in alijs ipſius ſcriptis de reſpirandi difficultate ſunt dicta.

† Calaber ita uertit: & intitu larj pp hoc alios ſub nomine Hippocratis, quia Theſſal° oĩa q̃ pater ſuus ſcripſerat in paruis tabulis, ſtuduit aceruare in idẽ, vt nihil periret. vid ẽt ca. 1. libri tertij. vide etiã. 6. Epi. ſect. 8. vbi de parua tabella mentio fit.

Et ſanè primi omniũ Anaxionis mentionem faciemus, quẽ velut ipſe ait, Febris acuta apprehendit, lateris dextri dolor continens, tuſſiuit aridas, neq; expuit primis diebus. Et primum vtiq; hoc ipſum monſtrabimus, cur tandem cum breuiloquus ſit Hippocrates, licuiſſetq; ipſi per vnum nomen, ꝙ pleuriticus erat Anaxion, dicere, ſic relatis ſymptomatibus quæ ad hunc morbum coincidere ſolent, per illa ipſa magis dignatus ſit facere de ipſo enarrationem. Neq; enim aliàs hunc morem habet, ſed penitus contrarium, vt videlicet ad vnum nomen & caput, partialia ſemper reducat. Neq; verò veriſimile eſt nunc eum fortuito ſic ſcribere, qui neq; vnum aliquod temere ſcribat. Quæ eſt igitur cauſa? Singulorum morborum ſymptomata partim neceſſariò, partim vt pluri-
C mum exiſtunt. Eorum quæ neceſſariò exiſtũt, plures ſunt differentiæ. Quædã ſæpiſſime videntur, & ob id naturæ morbi propria eſſe creduntur. Quædam valde raro, & propter aliquod præcipuũ quod priuatim coincidit. Hippocrates igitur cùm conſuetæ ſpecies ſymptomatum extiterint, tunc ſanè ſolo vniuerſali morbi nomine contentus eſt: cùm verò aliquid ex raris incidit, poſt vniuerſalem & communem totius morbi appellationem, ſtatim illud ipſum diſcriminat. Quòd ſi plures aliquando conſpiciat affectionum ſpecies, quæ ſingulæ ſupra communem & conſuetam naturam propria diſcriminatione opus habent, tunc vniuerſale quidem tranſgreditur: enumerat autem ſtatim ſingula partialia, tanquam ſanè ex his etiam illud manifeſtum fiat. Pleuriticis itaque neceſſariò accedit & lateris dolor, atque hic cum febre, & reſpirandi difficultas, & tuſſis: neq; enim poſſibile eſt pleuriticum eſſe, cui non omnia hæc adſint. Verum efferri quicquã ex inflammationis partibus vnà cum tuſſi, non quidem neceſſarium eſt, vt plurimum tamen contingit. Sic verò etiam eorum quæ efferuntur ſpecies ſubrubra, aut ſubflaua, aut ſpumoſa exiſtit. Quemadmodum autem in iam dictis, aliud conſuetum, aliud peregrinum eſt: Sic etiam in ipſis quæ neceſſariò coincidunt, aliquæ ſpecies ſæpiſſime, aliquæ raro videntur. Hippocrates itaque in propoſito nunc ęgroto Anaxione, poſtquã particulares affectiones diſcriminatione indigebant, vt quæ rarioris ſpeciei eſſent, quibus
D ipſis diſtinctis, pleuriticus concurſus manifeſte cognobilis redderetur, ſuperuacaneum exiſtimauit ſcribere, quod omnino citra conſcriptionem erat intelligibile. ‖ Febris enim, inquit, acuta ap-
" prehendit, & dextri lateris dolor continens, & tuſſiuit aridas, tuſſiculas videlicet. Non ſolum igitur ꝙ febris fuit, ſed etiam qualis nam didiciſti: acuta enim, inquit: Et non ſolum ꝙ lateris dolor, ſed etiam qualis, nempe continens: Et nõ ſolum quòd tuſſes, ſed etiam quæ & quales, nimirum aridæ, neq; quicq̃ expuentes. In eodem autem hoc ſermone didiciſti, ꝙ pleuriticus fuerit hic homo: in nullo enim ex omnibus morbis prædictarum affectionum concurſus adeſt, prǽterq̃ in pleuritide. Per vnum itaq; ſermonem, & ꝙ cum pleuritide conflictatus ſit homo, & qualis hæc ipſa fuerit, oſtenſum eſt. Quando verò reſpirandi difficultas neceſſariò pleuritidem ſequitur, ſcribere reliquit, ꝙ ægre ſpirauit hic homo. Si quidem enim & de hac quicquã peregrinum ac rarum quod diceret habuiſſet, non vtique tacuiſſet: cùm verò, velut veriſimile eſt, conſuetam ſpeciem ſeruaret, rationabiliter eam reliquit. Quemadmodum autem hæc reliquit, ſic alia adſcripſit, quæ neq; neceſſario pleuriticis adſunt, neq; vt plurimum, neq; ex dictis intelligi poſſunt. Inquit enim, Siticuloſus, vigilans, vrinæ autem coloratæ, multæ, tenues: deinde inferens, Sexta delirus, ad calfactoria verò nihil remittebat. Horum nihil neq; neceſſariò pleuriticis adeſt, neq; vt plurimum. Si verò & ſeptimæ diei audiueris enarrationem, adhuc manifeſtius cognoſces voluntatem viri. Habet autem hoc modo:

3. Epid. cõ. 3. t. 79. 3ª. 150. b

3.Epid. cõ.3.t. 79.3ª.150.b

‖Septima doloroſa,febris enim ſe extendit,& dolores non remiſerunt, tuſſesq; infeſtabant, ac diffi- E
culter ſpirans erat. Hîc ſanè difficilis ſpirationis mentionem fecit,cum hominem maleaffligi colle-
ctionem faceret,inter alia etiam ipſam recenſens,quæ à principio quidem ipſi coinciderant, nõ ceſ-
ſauerunt tamen,neq; remiſerunt.Febres enim etiã inſuper ſe extendiſſe ait: Reliqua verò tria ma-
la (quatuor enim ſunt comperta quæ pleuriticum concurſum perficiunt) in eodem ſtatu permane-
re ait,dolores videlicet, tuſſesq;, ac difficilem ſpirationem , ab ipſa morbi ſubſtantia colligens ac ra-
tiocinationem faciens hominẽ doloroſe habere ac affligi. Si enim ex affectionibus ipſum morbum
conſtituentibus,quatuor numero exiſtentibus, tres quidem eodẽ modo habentes permànent, quar
ta verò etiam peior redditur,omnibus manifeſtum eſt ꝙ homo male habuit. Quare palàm vides ꝙ
difficilis reſpirationis mentionem propterea fecit, ꝙ ea opus fuerit ad conſtitutionis morbiq; præno-
tionem,aliàs ipſius haudquaquam mentionẽ facturus. Et ob id primũ hunc ægrum ex omnibus in
manus ſumpſi,vt oſtendã ꝙ non male nunc difficilis reſpirationis mentionem faciat, de qua in prin
cipio nihil dixit,qñ neque in totum ea opus erat. Si enim mentem adhibueris ad ipſam dictionem,
inuenies ipſam hoc indicantem.Septima,inquit,doloroſa, nam & febris ſe extendit, inquit, & do- »
lores non remiſerunt,tuſſesq; infeſtabant,ac difficulter ſpirãs erat. Hîc enim,velut dixi, vnũ quidẽ »
malum extenſum eſſe oſtendit, reliqua verò manere in eodem ſtatu. Nam quod oſtendit per hoc F
quod/non remiſerunt/dixit,id ipſum etiam in reliquis,tuſſiculis videlicet & difficili ſpiratione, ex
cõmuni intelligere oportet,cum familiariſſima ſit eiuſmodi interpretatio non Hippocrati ſolũ,ſed
& alijs veteribus fermè omnibus. Sicut enim dolores nihil remiſerunt, ſic etiam tuſſes infeſtabant,
eodẽ modo ſcilicet,nihil remittentes:& difficulter ſpirans erat,eodẽ videlicet modo, nihil remitten-
te difficili ſpiratione. Quin & ipſa vox/erat/indicat ſimiliter vt prius. Neque enim difficulter ſpi-
rans fiebat dixit,quamuis dicere potuiſſet:& magis vtiq; ꝙ omnia alia dixiſſet, ſi circa ſeptimã tan-
dem hęc affectio inſuper acceſſiſſet,& prius non fuiſſet:ſed nec accedebat videlicet,omnino enim à
principio ipſam cum alijs cõſiſtere oportebat. Recte itaque Hippocrates docuit, in principio qui-
dem enarrationis ipſam relinquens,poſtea verò eius mentionẽ faciens. At verò in alijs multis ęgro-
tis ſicut in principio reliquit, ſic neq; in progreſſu ſermonis difficilis ſpirationis mentionem facere
videtur.Cæterũ omnes ipſos deinceps adſcribam,tum qui in primo morborum populariũ, vt dixi,
tum qui in tertio ſunt conſcripti, vbi prius appoſuero quæ deſunt adhuc expoſitioni in præſcriptũ
ægrotum.Quemadmodũ igiť ꝙ difficulter ſpirãs erat, ex ipſa morbi natura cognouiſſemus, etiã ſi
non poſtea ab ipſo Hippocrate dictum eſſet: Sic etiam ꝙ difficilis ſpirationis ſpecies ipſi parua ac
denſa fuerit,non obſcurum eſt,etiã ſi Hippocrates non ſcribat. Velut enim ꝙ pleuritici difficulter G
ſpirant apparet,ſic etiã ꝙ paruam ac denſam ſpirationem habent.Diximus autem antea ꝙ Hippo-
crates nihil eorum quæ etiã alijs manifeſte cognoſcuntur,ſcribat.Atqui ẽt delirauit hic homo, dicit

Ibidem.

igitur ſic de ipſo:‖Sexta delirus.Sed hoc quidẽ,nõ vt † ſymptomã natura ſua animũ percellẽs, ſed

† *Calaber videtur legiſſe, νόσημα, dicit enim ægritudo: & iudicio meo melius,neque enim pleuritis neceſſario eſt morbus cũ delirio.*

vt affectus acceſſorius ad fortes pleuritidas, non ſanè alterationem ex dolore ſuperaturum erat,neq;
per ſe ipſum difficilis reſpirationis ſpeciem formaturũ: verũ dolor in latere fortis exiſtens per ſe ip-
ſum omnino reſpirationẽ alteraturus erat.Si autẽ iuxta materiã dolor obſcurus erat,deliriũ verò ve
hemens,omnino ſanè aut perfecte delirium dolorẽ ſuperaſſet,aut certe vt plurimũ: atq; ita per om-
nem vtiq; morbum talis ęgrotus magnum & rarum ſpiritum duxiſſet, aut plurimũ quidem hunc,
rarenter autẽ paruum & denſum: & hoc Hippocrates penitus ſignificaſſet, velut ... adoleſcentis
Meliboea:huic enim diſtentio quædã ſubmollis circa ilium erat,ſed & magnopere deſipiebat. Scri-
bit itaq; de diſtentione quidem ſic:‖Ilij * diſtentio ſubmollis,oblonga ex vtriſque.De delipientia ve- »
rò ſic:‖In decima die delirauit ſenſim,in decimaquarta die multum delirabat, in vigeſima furiebat, »

* Hypochondriũ: & ſic deinceps.

inquit.Sola itaq; vox ἐξεμάνη.i.furiebat, ſufficiens eſt ad delirij magnitudinẽ indicandã. Sed & ꝙ
moderatus eſſet ac taciturnus adoleſcens,non parum magnitudinẽ delirij auget:ſiquidem ſanè & in
prædictionum libro,reſponſiones temerarias,nedum deliria ipſa,malas eſſe ait in moderatis: neque H

Ibi.t.87.151.g

enim alterius rei gratia in decimæ diei enarratione, ea quæ ad mores adoleſcentis pertinent adſcri-
pſit. Vt vero ne putaremus, propterea ꝙ ſcriptum eſt/delirauit ſenſim/ſimplex quoddã & vulga-
re eſſe delirium,ob id ſanè infert/erat aũt moderatus & taciturnus/per quæ omnia vehemẽtiam de-
lirij indicauit. At verò diſtentionẽ circa iliũ ex vtriſq; lateribus, fortaſſis putauerit aliquis paruum
ac denſum ſpiritum efficere. Verum per ea quæ de ipſa ſcripſit, rationabiliter oſtendit ipſam à de-
lirio victam eſſe: neq; enim ſimpliciter dixit/erat autẽ circa ilium diſtentio/ſed appoſuit/ſubmollis/
oſtendens ꝙ non fuerit cum magno tumore.Molle.n.quod hoc loco Hippocrates Laparon dixit,
vacuum ſignificat.Ex eo verò ꝙ/oblonga/dixit,contrarium oſtendit ei quod ipſe ſæpe dicit/ilio re-
uulſo.Cùm enim à ſepto tranſuerſo tenditur,tunc quidẽ reuellitur, ac totũ occultatur, ad thoracem
tractum:cùm verò ab aliqua infrà ſita particula,tunc ſanè oblonga ipſa tenſio apparet: non eſt enim
quicquam ante ſitum quod ipſam occultet, velut in thorace ſunt tum coſtæ ſpuriæ, tum ipſum pe-
ctus. Non ſolum igitur ex his palàm eſt, ꝙ parua omnino fuerit affectio circa ilium ad difficilis re-
ſpirationis generationem,ſed & ex eo ꝙ Hippocrates de ipſius dolore nihil adſcripſit, nõ taciturus,
ſi quidem doloroſum fuiſſet, cũ hic ipſi mos ſit, vt nihil eiuſmodi rerum negligenter prætereat. Si
quidem igitur hæc ipſa omnino erant parua,neq; enim tumor aliquis magnus erat in ipſo, neq; do-
lor,

A lor,neq; ſeptum tranſuerſum premebat,ſed ſecundum ventrem totum extendebatur: delirio verò contrà nihil deerat quo minus & maximum & grauiſſimum eſſet:pro ratione vtiq; ab ipſo penitus ſuperata eſt affectio circa ilium,vt ob id per omnem morbum reſpiratio rara & magna ſit facta. Et propterea Hippocrates vtriuſq; ſimul meminit,nempe & ſpeciei difficilis ſpirationis, & affectionis circa ilium. Habet autem dictio ipſius hoc modo: ‖Spiritus rarus,magnus, per tempus, ilij di- 4.Epid.c6.3.t.
ſtentio ſubmollis. Vt ne quis negligenter prætereat ſermonem,ſed ex ordine conſequentes inter ſe 87.3'.151.g
duas legens affectiones contrariam difficilis reſpirationis ſpeciem operari ſolitas, conſideret cauſã, cur perfectè quidem ſuperet delirium,vincatur autem diſtentio circa ilium. Verum nos ſanè cauſam diximus,& mentem ac ſententiam viri expoſuimus: & oportet iam tranſitione facta, reliquam propoſiti ſermonis partem explicare. Quando enim delirium perfectè vicerit contrariam affectionem, ipſum ſolum per propriam vim reſpirationem alterat, velut in præſcripto dictum eſt adoleſcentulo,qui in tertio morborum popularium vltimus recenſetur. At verò ꝙ etiam dolore perfectè exuperante,nihil appareat præterea ex difficultate ſpirandi quam delirium inducere ſolet, in Anaxione monſtratum eſt, qui & ipſe in tertio popularium morborum ſcriptus eſt octauus à peſtilenti conſtitutione. In ipſa autem Dealcis vxore, cuius etiam antea mentionem fecimus, octaua ab hoc,
B decimaquarta poſt peſtilentem conſtitutionem ſcripta, vt plurimum quidẽ delirium exuperat, rarenter verò exuperatur:verum verba paulo antea quando exponebam quid ſignificet/per tempus/ adſcripſi:Nunc verò affectiones ipſas pugnantes referam,ſecuturus & hic ſermones ab Hippocrate prolatos. Nulla itaq; doloroſa affectio huic mulierculæ accidiſſe videtur, præualuit autem perfrigeratio,marceſcente inſita caliditate: ex eo enim quod ſcriptum eſt de ipſa, ‖ Febres ad manum te- Ibid.t.86.d
nues,extremarum partium frigiditas: hoc oſtenditur, & ex eo ꝙ per omnem morbum contegebatur:cùm enim dixiſſet, Ab initio autem contegebatur:poſtea in fine totius narrationis, Semper contegebatur,ait. Quin & ex mœrore initium ſumpſiſſe,his conſentit. Inquit enim, Febris horrida ex mœrore corripuit. Sed & ipſa febris horrida iuxta eãdem cauſam facta eſt. Et ſanè etiam hoc,quòd potus ventrem penetrent ac percurrant, neque paruo tempore conſiſtentes, maximum ſignum eſt innatam caliditatem extingui. Quin & cutis arida nihil aliud eſt quam reſiccata. Deperit autẽ vnà cum eiuſmodi ſiccitatibus innatus calor. At verò ꝙ hæc omnia in ipſa facta ſint, ipſa dictionum ſequela oſtendit. ‖Decimaſeptima enim,inquit,irritationes à ventre turbulentę,poſtea verò ipſi potus Ibidem.
percurrebant,neq; conſiſtebant,omninò nihil ſentiebat,cutis aridæ circuntenſio. Rationabiliter igitur per omnem morbum magnus & rarus ſpiritus præualuit: intercedebat autem aliquando etiam
C breuis,ad perfrigerationes conſequens. Mentionem autem faciam etiam nunc ipſius dictionis, velut antea iam adſcripſi: ‖Decimaquarta ſpiritus rarus, magnus, per tempus, & rurſus breuiſpira. Ibidem.c
Vigeſima ſermones multi, rurſus ſedata eſt, taciturna, breuiſpira. Vigeſima prima mortua eſt. Huic ad finem ſpiritus rarus,magnus. Hîc igitur delirium perfrigerationem ſuperabat, & propterea raro quidem breuiſpira, per omnem verò morbum longiſpira obſeruata eſt. Vice verſa porrò in Pythione cuius iam antea memini, breuis ſpiratio per totum quidem morbum erat, raro autem quandoq; longa ſpiratio contingebat: Atq; id iuxta rationem: duæ enim opponebantur delirio affectiones breuis ſpirationis cauſæ,dolor & perfrigeratio, quæ ambæ paruam reſpirationem facere ſolent: verum dolor cum denſitate,perfrigeratio verò cum raritate. Quòd itaq; delirauit, ſæpe ſcriptum eſt aper[illegible]orbis ab ipſo Hippocrate, vt hoc quidem neminem latere poſſit: ſed neque dolor circa aluum,nam & hic aperte ſic ſcriptus eſt: ‖Iuxta aluum grauitas cum dolore. Quòd verò Ibidem.t.74.
perfrigeratus fuerit,& inſitus calor contabeſceret, clarum [illegible]x his fit: ‖Secunda circa medium diem Ibidem.148.g
frigiditas extremarum partium, verum magis circa manus & caput. Deinde conſequenter in tertiæ diei enarratione: Sero circa Solis occaſum ſubfrigefactus eſt parum. In quarta autem die non ſolum frigiditas,ſed etiam ꝙ recalfactus ſit poſt tempus,adſcriptum eſt. Clarius autem adhuc de octa
D ua die narrans: Mane quidem dormiuit,inquit,parum: Statim autem frigiditas, ſero excalfactus eſt rurſus. Item in decima die, Rurſus multa frigiditas,ait. Ex his igitur manifeſtum eſt ꝙ & frigiditas erat,non ſolum dolor & delirium,in Pythione. Quòd verò præualuerit quidẽ breuis ſpiratio, fuerit autem & quædam longa ſpiratio,perſpicuum ex ſecundæ diei enarratione redditur,ſic enim ſcriptum eſt: ‖Breuiſpirus ad tempus multum. Hoc enim quod ait/ad tempus multum/indicat non ſo- Ibidem.
lum eſſe breuem ſpirationem,ſed ipſam longam ſpirationem ab illa ſuperari. Porrò hic Pythion in tertio morborum popularium ſcriptus eſt tertius poſt peſtilentem conſtitutionẽ. Quare licet vnicuique per ſe diutius in ipſius ſenis ſermonibus immorari ac conuerſari, ne nos omnes ipſos adſcribendo,longum ſermonem faciamus.

Nihil Superioribus capitibus omitti, quod Galeni Sententiæ aduerſaretur. CAP. 9.

CÆterum ꝙ nullam dictionem, quæ his quæ nobis dicuntur contraria ſit, volentes præteriuimus,maximè vtique credibile fiet huic,qui ad ipſos libros legendos acceſſerit. Atq; ea gratia indicamus nos, tum in quo libro æger, de quocunque tandem nobis ſingulatim differentibus ſermo contingit, ſcriptus eſt: tum quotus eſt, aut à principio aut à conſtitutione numerandi exordio facto: vt ne quis cunctetur ob hæc & circa inuentionem pigreſcat, atque aut citra experimentum nobis credat, quod minimè expetimus, aut nos ſuſpectos habeat tanquã qui perperam adſcri-

bamus, quod multi expoſitores fecerunt. Verum illi propterea libros ſilent, ac volentes cælant ex E
quibus ſingulatim adſcribant dictiones: Nos verò non ipſos ſolum libros, ſed & locos ac capita indi
camus, quò quiſque quod velit facilius reperire queat: Scimus enim quod firmiorem fidem habebunt
eorum quæ dicimus, qui totum libri locum legerunt, ex quo dictionem adſcribimus. Cæterũ præ-
dictorum ægrorum mentionem nos facere ſermonis ſequela coegit, cùm vellemus oſtendere, iux-
ta quem modum aliquando ſolum delirium ſpirandi difficultatem operetur, contraria affectione
ſuperata: quandoque verò penitus ſuperatum etiam ipſum exile reddatur. Et aliquando quidem vt
plurimum exuperat, raro intercidente diuerſa ſpirandi difficultate: aliquando verò exuperatur, at-
que ipſum adeo ſuam difficilis ſpirationis ſpeciem interlabentem oſtendit. Etiam ſanè perſpicuũ
eſt id quod à principio dicebamus, nempe quod cui magnus & rarus eſt ſpiritus, huic omnino etiam
delirium: cui verò delirium, huic non omnino magnus & rarus eſt ſpiritus.

Quòd in ſingulis ægrotis primi libri de Vul. mor. Omnia ijs, quæ antè dicta ſunt aſtipulentur. CAP. 10.

PORrò quod ex propoſitis adhuc deeſt, id ſermoni addamus, omnium ægrorum qui in primo
& tertio morborum ſcripti ſunt cenſura facta, à primo vſq; ad vltimum omniũ, eodẽ ordine
ſermonem facientes, quem ipſe in ſcribendo obſeruauit. Primus itaq; omniũ Philiſcus, quod quidem F 1
delirarit, ac magnum & rarum ſpiritum habuerit, ſuperioribus ſermonibus monſtrauimus. Quòd
verò neq; dolor quiſpiam ipſi fuerit circa vllam aliquam partem, ex quibus affectis paruam ac den
ſam fieri reſpirationem dicebamus, nunc oſtendemus, ipſa etiam hìc Veteris dictione in memoriã
1.Epid. cõ.3.t. 18.3ª.121.b reuocata, quæ ſic habet: ‖Splen eleuatus eſt orbiculari gibboſitate. Minime enim etiam aliàs dolo-
roſum eſt viſcus ſplen, neq; ſeptum tranſuerſum premit ſimiliter vt hepar & vẽter, niſi maximum
ſanè habeat tumorem circa caput, quod in Philiſco non erat: & ob id ſplen ipſe ſufficiens minimè
erat, vt ſpirandi difficultatem ex delirio inductam ſuperaret, cùm neq; doloroſus eſſet, neq; ſeptum
tranſuerſum premeret. At verò Silenus qui deinceps ſcriptus eſt, cuius item in ſuperioribus ſer- 2
monibus poſt Philiſcum mentionem fecimus, quod rarum & magnum etiam ipſe habuerit ſpiritum,
& quod delirarit, illic oſtendimus: Quòd verò nullam affectionem habuerit, quæ deliriũ ſuperare po-
Ibi.t.19.c tuerit, hoc loco demonſtrabitur: Etenim tertiæ diei ipſius morbi enarratio ſic ſcriptũ habet: ‖Ilij di-
ſtentio ex vtriſq; oblonga ad vmbilicum ſubmollis. Igitur & ad vmbilicum ſecedebat diſtentio, &
neq; dolor quiſpiam neq; tumor memorabilis erat. Quin & quod in fine dictum eſt, Ilij palpitatio:
neq; ipſum ſufficiens eſt difficilẽ ex delirio reſpirationem alterare: Dictum enim ſexcẽties iam eſt,
aut dolorem eſſe oportere circa aliquam partem, quæ per reſpirationes mouetur, aut aliquod ex re- G
ſpiratorijs organis coarctari, vt paruus & denſus ſpiritus fiat. Igitur neque Silenus hic, neque prior
Philiſcus aliquã aliam affectionẽ habuit, reſpirationem alterare potentem, præterquã deliriũ. Neq;
enim dolor, neq; cõpreſſio organorum reſpirationis, immo neq; perfrigeratio aliqua aderat, qualẽ
in tertio morborum popularium, Pythioni & Dealcis vxori factam eſſe oſtendimus. Cęterum tres
deinceps his, ſcriptos, Herophontem videlicet & Philini vxorem itemq; Epicratis reperias, ſi dili-
A Ibidẽ. t.20. 122.a genter enarrationes de ipſis perlegeris, minus delirium habere, quàm vt iuxta hoc reſpiratio ipſa al
terari poſſit. Immo Herophonti[a] ‖ſplen eleuatus eſt, & ilij, ait, diſtentio, neque apponens ſubmol- 3
B Ibidẽ.t.21.c lis, neq; oblonga, neq; ad vmbilicum. Quare huic partes circa ſeptum tranſuerſum inflammatæ fue-
C Ibi.t.22.fg runt, quod ipſum ſeptum primum & principaliſſimũ reſpirationũ organũ eſſe, n[...]is in commenta-
D Ibi.23.123.a rijs de cauſis reſpirationis eſt monſtratum. At verò, Philini vxor[b] ‖dolebat, in[qu]it, c[o]r & ilium dex- 4
E Ibid.t.24.d trum. Epicratis verò vxor non ſolum[c] ‖[co]r dolebat, ſed &[d] ‖lateris, ait, ſiniſtri grauitatem cum dolo- 5
re habuit. Ob id igitur neq; adſcripſit vlli horum paruum & dẽſum ſpiritum, ſed penitus obticuit,
morem hunc habens, velut etiam antea indicauimus, vt quæ omnibus manifeſte cognoſcuntur, re-
linquat. Manifeſtiſſima autem & omnibus nota erat, velut item oſtendimus, reſpirandi difficultas
iuxta paruitatem ac denſitatem, quam neceſſariò præſcripti tres ægri habebant. Quin &[e] ‖Cleana- H 6
ctides qui poſt ſcriptus eſt, itidem neceſſariò ſimiliter difficulter ſpirabat, ob ſiniſtri lateris dolorẽ.
Verum neq; in hóc quicquàm ſcriptum eſt de difficilis ſpirationis ſpecie, vt quę citra ſcriptionem
intelligi poſſit: neque verò delirauit hic Cleanactides. Qui verò poſt eum ſcriptus eſt ‖Meton, ne- 7
que quæ dolorem inferre poſſet, neq; quæ aliquod reſpirandi organum coarctare valeret, affectio-
nem habuit, immo neq; delirij vllam morboſam hypotheſim: Verum quid præter opinionem, &
quod occurrere nõ valde ſoleat, ipſi accidit. Quinta.n. die ſanguine ex naribus effuſo, & ſudore ex-
cluſo, perfecte iudicatus eſt. Sanguinem igitur effundebat adhuc etiam poſt iudicationem, vigilans
exiſtens: immo & † delirabat, inquit, quamuis ante iudicationem penitus nõ deliraret: & ob id etiã
nos diximus nullã morboſam affectionem delirij ipſi affuiſſe. Verum ſic delirabat, velut ebrijs ex
capitis repletione contingit: ob hoc autem, & παρέλεγεν.i. delirabat, vocem Hippocrates ſcripſit,
vt oſtenderet ſimilitudinẽ ad ebrietatem ipſi factam, ex capitis repletione. Peruenit enim non pau-
ca ſanguinis copia ad ipſius caput, velut ex his quæ contigerunt coniectare licet, ob quam ſanè
totus morbus eſt iudicatus, ſuſcipiente nimirum capite omnem ipſius affectionem. Verum ex
hoc ſanguine non parum, ſtatim in quinta die impetuoſe excretum eſt cum ſudore: multo verò ma-
gis quã euacuatum eſt: in capite remanſit, quod ipſum grauauit, & hominem delirare coegit. Vnde

† *Interp̃s verbũ παραφρονεῖν confundit cum παραλέγειν vtrũq; n. ſæpiſsime, delirare uertit, cũ tñ Gal. ex Hippocra. ſnĩa alterũ ab altero diſtinguat. Minus.n. malum ẽ, παραλέγειν quã παραφρονεῖν. vide ẽt li. 3. de reſpirandi diffic. ca. xj. ꝓpe finẽ, vbi diffuſ. ẽt Gal. hoc tractat. Antiqua translatio verbũ παραλέγειν ad verbũ vertit, ꝑterloq., παραφρονεῖν verò deſipere.*

ſanè

A ſanè Hippocrates poſtq̃ dixiſſet, Balneis circa caput vſus eſt, Sanguinem ex naribus ſæpe poſt iu-
dicationem fundebat, ait. Quare in hoc non ſolum nullum difficilis reſpirationis modũ ſcripſit, ſed
neq; an prorſus difficulter ſpirarit. Neq;.n. quomodocunq; delirantibus, aut ebrijs, ſed ſolis deſipiẽ-
« tibus magnus & rarus fit ſpiritus: atq; hoc eſt quod in prænotionibus ait, ‖ Spiritus magnus, & per in Prog. cõ. 1.
8 magnum tempus deſipientiam ſignificat. Cæterum ægrotus qui poſt ipſum ſcriptus eſt Eraſinus, t.24.4ª.194.h
neceſſariò difficulter ſpirabat: relicta autem eſt difficilis ſpirationis ſpecies, ob ſępe dictam cauſam.
Nuſquam enim vllam aliquam doloroſam affectionem, aut reſpirandi organa prementẽ, prędixiſſe
ipſum apparet, atque deinceps ſequentem difficilem ſpirationem adſcripſiſſe, ſed vbiq; velut om-
« nibus notam reliquiſſe. Quòd verò fuerit eiuſmodi affectio ipſi Eraſino, clarum fecit cũ dixit, ‖ Ilia 1. Epid. cõ.3.t.
ſublimia, diſtẽtio cum dolore. Magnitudinem.n. inflammationis declarat, ob quam tametſi homo 25.3ª. 124.f
delirabat, non tñ difficilem ſpirationem delirio propriam habebat: aut certe huius, omnino mẽtio-
nem Hippocrates feciſſet. Quemadmodum.n. paruam & denſam in doloribus contingentem ipſe
ſemper relinquere reperitur, propterea quòd eſt manifeſta: ita cùm eam quæ in delirijs cõtingit no-
9 rit ambiguam, nuſquam relinquit, neq; indefinitam præterit. Equidem quæ in ‖ Critone poſt eum Ibidẽ.t.26.g
conſequenter ſcripto acciderunt, manifeſtã cauſam habent. Cùm enim ſecunda die mortuus ſit ino-
B pinatiſſime, velut ex ipſa narratione diſcere licet, merito de reſpirationis difficultate quicquã dicere
Hippocrates reliquit, aut q̃ qualis ea fuerit non obſeruauit, aut q̃ mentionem eius facere non eſt di-
gnatus: vtrunq; enim rationi conſentaneum exiſtit: Quod non obſeruauit quidem, tum ob mortis
velocitatem, tum propter ſymptomatum perterrefactionem: neq; enim paruum miraculum eſt, ho-
minem obambulantem, & conſueta vitæ munia obeuntem, deinde magnum pedis digitum vehe-
menter dolentem, prima die paululum ſubcalfactum eſſe, ſequenti deinde mortuum eſſe. Cùm igi-
tur nulla mora interim facta ſit, ſed velociter homo morti conceſſerit, nõ autem ſimpliciter deſipue-
rit, ſed, vt ait, furierit, impoſſibile erat obſeruare quomodo reſpirauerit. Etenim furioſos ne prope
quidem accedere ſuſtinemus, verum elongatur omni modo, formidantes ne quid mali etiam nobis
affricent. Aut igitur non obſeruauit, vt diximus: aut non dignatus eſt ſpeciei difficilis reſpirationis
mentionem facere, propter inopinatum tot ſymptomatum concurſum, ad quem ſolum nos mentẽ
adhibere conuenit, & non circunduci ac diſtrahi ad ea quę per alios ægrotos inueniri poſſunt. Con-
10 ſequẽter porrò Clazomenium deſcribit, ‖ qui caput & collum ac lumbos, vt inquit, à principio do- Ibid.t.27.h
lebat: verum hæc non ſufficiebant ad ſpiritum paruũ ac denſum efficiendum, niſi de collo ſanè hoc
dicere velimus, verum de hoc in progreſſu ſermonis determinabimus: at verò ilium cum tumore
C eleuatum, ſufficiens erat. Quare tametſi hic deſipuit, non tamen propriam deſipientiæ reſpiratio-
11 nis ſpeciem habuit, cum nimirum prædictæ doloroſæ affectiones exuperarent. Cæterum Droma-
dæ vxor quæ poſt hunc ſequitur, quam etiam ſtatim à principio huius ſermonis appoſui, nõ ſolum
deſipuit, ſed & magnum & rarum ſpiritum habebat, cùm neque circa thoracem, neq; circa ilium,
vlla affectio eſſet, quæ paruam & denſam ſpirationem efficere ex natura ſua poſſet. Ob id igitur &
« Hippocrates omnia quæ mulierculam ipſam apprehenderant exacte deſcribens, ‖ Circa ilium, in- Ibi.t.28.125.b
quit, {dolere cępit,} anxia, implacida: vitiatis videlicet humoribus iſtic os ventris mordentibus, nõ
tamen vlla inflammatione exiſtente, neque etiam aliqua alia affectione, à qua paruus & denſus ſpi-
ritus produci ſolet. Et ſanè in hac narratione paululum progreſſus Hippocrates, vbi ſcripſit/ilij do-
lor/vocem/anxia/appoſuit. Et deinde rurſus/anxia ſiticuloſa. Neq; igitur quicquam eorũ quæ cir-
ca ilium aut thoracem fiebant, ſufficiens erat deliriũ exuperare. Sed neque calor innatus extingue-
batur, quemadmodum alijs ſic contigiſſe oſtendimus. Quare pro ratione, cum nulla affectio ex ijs
quæ delirio oppoſitæ ſunt, reſpirationem alterare poſſet, magnus & rarus ſpiritus huic fœminæ fie-
bat. Quando verò adſcriptum eſt & hoc/ſtatim reuulſus/hoc ipſum adhuc me indicare ac adnotare
nunc oportet, ne quis ſuſpicetur nos id ſegniter prætermiſſuros fuiſſe. Verum nunc ſanè id exponere
D non eſt tempeſtiuum, explicabitur autem in ſequenti libro vnà cùm alijs quæ ſimiliter ſunt dicta.
Cæterum in præſenti ſermone reliquos adhuc tres ægros in manus ſumemus, qui quidem & ipſi
deſipuerunt, non tamen propriam delirio, difficilis reſpirationis ſpeciem habuerũt. Ob id in primo
12 « quidem ſcriptum eſt: ‖ Ilij dextri dolor, inflammatio ſubmollis ex interna parte, ex ea videlicet quæ Ibid.t.29.d
13 « ad ſeptum tranſuerſum vergit. In ſecundo verò, ‖ Circa ilium tumor eleuatus cùm dolore, & paulo Ibidem. t.30.e
« poſt, ‖ Ilij dolor: & rurſus deinceps, ‖ Circa clauiculam ſiniſtram dolor permanebat. In tertio autem Ibidem.
14 « ægroto (muliercula verò erat hæc velut etiam præcedens) ‖ Capitis, inquit, & colli & pectoris dolor Ibid.t.31.g
« fortis: & paulo poſt, ‖ Dolores permanebant. Ibidem.h

Ex ſingulis Aegrotis tertij lib. de Vul. mor. Teſtimonia, quæ ſuperiora Gal. dicta confirmant. CAP. 11.

ATque hi qui quidem ſunt quatuordecim ægroti ex primo libro morborum popularium, eo ordine ab Hippocrate, quo etiam nos ipſorum mentionem fecimus, conſcripti. Porrò libro tertio morborum popularium duodecim ſunt ante peſtilentem conſtitutionem ægroti, ſex & decem verò poſt eam, qui omnes conſentiunt cùm ijs quæ à principio, vt conſtanter pronunciata ſuppoſuimus. Pro comperto autem habeo, quòd ſi relinquam ipſos & permittam ijs qui volunt in omnibus conſenſum intueri, vt priuatim & per ſe ipſos narrationes à ſene conſcriptas legant, non pro-

pterea vt longiores vitem ſermones, hoc facere videbor, ſed quòd non poſſim pronunciata à prin- E
cipio ſuppoſita per totum ſermonem conſeruare ac tueri. Si verò omnes deinceps recenſeam, nu-
gator & loquaculus eſſe videbor, vt qui ea quæ quiſque per ſeſe expendere ſufficiebat, ipſe fruſtra
adſcribam. At verò ſi penitus me alterum abſurdum incurrere oportet, aut videlicet ſuſpitionẽ falſi
dogmatis, aut loquacitatem: reperio autem loquacitatis aliqua ſolatia, ſuſpicionis verò nulla: hone-
ſtius vtique fuerit de omnibus dicere. Quæ igitur ſunt loquacitatis ſolatia? Primum vt paucis per-
curram ipſos ægros, neque amplius ſimiliter immorer ſingulis, ſed nudam ſolum faciam mentionẽ.
Alterum verò vt adhorter eos qui neque tam pauca ſuſtinent audire, quo ea tranſgrediantur, & ne
ſcripta quidem eſſe putent. Quemadmodum enim in ſplendida epulatione cum multa ſint appara-
ta, alius aliud eligit, hoc quidem vt ſuaue, aliud verò vt profuturũ: ſic etiam ſermonum apparatum
opiparum eſſe oportet, electionem autem in vtentibus.

Ordo Aegrorum tertij libri Epid. ante Peſtilentem conſtitutionem.

PRimus itaq; omniũ ægrotus nomine Pythion, ex ipſa narratione manifeſtus fit ꝙ nullã diffici 1
..Epid.cõ.1.t. 3ª. 130.h lis reſpirationis hypotheſim habuerit. Secũdus verò Hermocrates, ‖Caput, inquit, dolere in- » 2
cepit & lumbos, ilij diſtentio ſubmollis: non tñ ꝙ infra & ad vmbilicum ipſa tenſio proceſſerit, aut
ꝙ oblonga fuerit, adſcripſit: ex quo clarum fit ꝙ à ſepto tranſuerſo inflãmato ilium reuellebatur: & F
ob id etiam ſubmolle apparebat, vt quod nullam propriam haberet inflammationem. Hic igitur
etiam ſi delirabat, tamen ipſum deliriũ ab alio maiore affectu ſuperabatur: quemadmodum etiã in
A Ibidem.t.19 133.h tertio & quarto quintoq; ac ſexto. Etenim in tertio, [a] ‖ ilij dextri diſtentio ſubmollis ſcripta eſt. In 3 4
quarto verò [b] ‖ ilium dextrum diſtentum fuit, & ad interna proceſſit. In quinto autem [c] ‖ collum do- 5
B Ibid.c.2.t.1. 135.c loroſum habebat. Verum in ſexto ægroto (erat autem hæc muliercula) præfatus Hippocrates, 6
C Ibidẽ. t. 2. e [d] ‖ Hæc incipiẽte morbo dolebat fauces, & ad finem ruborem habebat, gurgulio reuulſus, fluxiones »
D Ibidẽ.t.3.f multæ, tenues, paruæ, acres, tuſſiebat, maturum autem nihil efferebat: paulo poſt ait: [e] ‖ Erat autẽ & »
E Ibidem. quid innatum tabidoſum. Quare manifeſta etiam in hac fit affectio prædominans, in reſpiratorijs
F Ibidem.t.4. organis conſiſtens. At verò eam quæ inde ſequitur enarrans ægrotam, hoc modo auſpicatur: [f] ‖ Mu- » 7
lier anginoſa circa Bitonis: progreſſus autem, inquit, ‖ Spiritus ſublimis: quod ipſum etiam in pro- »
greſſu ſermonis exponemus. Nunc verò quod propoſitũ eſt abſoluamus. In octauo verò deinceps 8
Ibid t.5.137.e ægroto ſcriptum eſt: ‖ Ilij diſtentio ſubmollis ex vtriſq;. In nono verò, ‖ Dolores circa ilia. Verum » 9
Ibid.t.6 138.h hæc ſanè muliercula non deſipuit. ‖ Quæ verò ſequuntur duæ mulierculæ, ex corruptione fœtuum 10 11
Ibidẽ.t.7.& 8. 239.b.c male habuiſſe ait. Affectiones verò quas recenſet de ipſis, vt vniuerſim pronunciemus, vterorũ in-
flammationes ſunt: particulatim verò quæ ad eiuſmodi affectiones etiam aliàs conſequuntur. Po- G
Ibid.t.9.140.b ſtremam verò quæ adhuc reſtat, ‖ cor doluiſſe ait, non apponens vocem, anxia. Quin & frigidum 12
ſudaſſe, & per omnem morbum horridam fuiſſe, ac magnopere perfrigeratam, vt vix recalfieri po-
tuerit, aut penitus non recalfacta ſit. Quare manifeſtum eſt etiam hanc omnino ſecundum vtraſq;
affectiones, tum doloris, tũ perfrigerationis, breuiſpiram fuiſſe: non tamen dignatus eſt in hac Hip-
pocrates difficilis ſpirationis mentionem facere, vt quæ valde eſſet manifeſta.

Ordo Aegrorum tertij libri Epidem. poſt Peſtilentem conſtitutionem.

COnſequenter autem ſequitur peſtilens conſtitutio, poſtꝗ rurſus primum quidẽ ægrum Pa- 1
* Ant. habet morbo. rium ſcribit, in quo circa finẽ ſermonis, vbi quæ in toto corpore cõtinenter permãſerint ſcri-
bit, habetur & hoc: [a] ‖ Cũ doloribus vigilans. Secundũ verò in Thaſo de quo ait: [b] ‖ T[illegible] autẽ con- » 2
A Ibi.c.3.t.72. 147.f tinentes, humidæ, multæ. Tertius eſt ‖ [c] Pythion, quem iam antea explicauimus. Et quartus [d] ‖ phre- 3 4
B Ibidem.t.73. 148.c niticus. Et quintus [e] ‖ cui repente dextrum femur dolere incepit, & cùm fluxio in partes circa caput 5
cõſcenderet, ſtatim quidẽ delirauit, & [illegible]im item mortuus eſt, ſimiliter vt is qui in primo morborũ
C Ibidẽ. t. 74. popularium dolore circa magnum pedis digitum oborto, ſecunda die mortuus eſt. Quare in his de
D Ibidẽ. t. 75. 149 c difficili reſpiratione penitus nihil ſcripſit ob cauſas, quas in illo ipſo iam antè retulimus. [f] ‖ Sextus 6
deinceps neq; deſipuit, neq; aliam quandam affectionem ſpirationem ægram inducentem habuit. H
E Ibidem.t.76 Septimus autem ægrotus [g] ‖ virguncula eſt, quæ ob ſanguinis multitudinem ſic circa caput infeſta 7
F Ibid.t.77.h ta eſt, velut in primo morborum popularium ſeptimus item ex ordine æger, cui ſanguis ex nari-
G Ibid. t.78. h bus profluxit. Quare quæ iam de illo diximus, ea etiam huc transferantur. ‖ Octauus porrò ægro- 8
Ibi.t. 79.150.b tus Anaxion eſt, de quo in ſuperioribus egimus. ‖ Nonus autem tum virgunculæ, tum illi in primo 9
Ibidem. t. 80.d libro morborũ populariũ, cui ex naribus ſanguis profluxit, conſimilẽ totius morbi hypotheſim ha-
Ibidem. t. 81.f buit. Decimus verò qui eſt in Abderis Nicodemus, ‖ delirauit quidẽ ſemel in ſexta die, die vigeſi- 10
ma per ſudorem iudicatus, cum viſus eſſet ſine febri eſſe, rurſus febrijt, & rurſus paululum delira-
uit. Scribit de ipſo etiã hæc: Exacerbationes autem & dolores huic ad finẽ. Verum quinã dolores, »
quæſierit fortaſſis aliquis: cordis equidem dolore ipſum ſtatim in principio impetitũ fuiſſe dixit.
Paululum autem inde progreſſus, dolores omnium, ſcripſit. Ob id igitur & deliriũ, quod exiguum
& per modicum omnino durans tempus illi factum eſſe dixit, reſpirationem non alterauit. Dein- 11
Ibid.t. 82.f ceps porrò conſequenter eſt muliercula quæ ex mœrore in morbum incidit, in qua ſcribit: ‖ Dolo- »
res magni, continui. Quin & conuulſiones multæ, ait. Cæterum in aphoriſmis de conuulſionibus »
4ª. Aphor. 68. Ext. ord. 34.g hoc modo ſcribit: ‖ In febribus ſpiritus offendens, malum, conuulſionem enim ſignificat. Itaque
ſpecies difficilis reſpirationis huic mulierculæ, partim iuxta dolores, partim iuxta conuulſiones
fiebant.

A fiebant. Ob id igitur quamuis delira eſſet, tamen magnum ac rarum ſpiritum non habebat, vt qui
12 ab alijs duabus fortioribus affectionibus ſuperatus eſſet. Poſtea verò ‖ virgo in Lariſſa ſequitur, quę 3.Epid cō 3.t.
duodecima poſt peſtilentem conſtitutionem ab Hippocrate eſt cōſcripta, & ob ſanguinis multitu- 83.3ª. 150.h
dinem ægrotauit, & per fluxum ſanguinis ex naribus iudicata eſt, itemq; per ſudores, & fluxum
menſtruorum tunc primùm conſpectorum: quæ ipſa etiam nullam vllius alicuius difficilis reſpira
13 « tionis ſtructuram habuit. At verò Appollonio in Abderis, qui inde ſequitur, ‖ Ilij dextri, inquit,
« eleuatio cum dolore. Quin & ꝙ ſemper fuerit magnis viſceribus præditus, & ꝙ dolor circa ilium Ibidem. t. 84. 151.b
ipſi extiterit familiaris, hoc ipſum ſanè in principio narrationis ſcriptum eſt. Nihil igitur miri eſt ip
ſum quamuis delirauerit, non tamen reſpirationis ſpeciem delirio propriam habuiſſe, cùm videli-
14 cet ita affectionem doloroſam magnam in ilio poſſideret. Deinceps ab hoc ſequitur mulier, quæ in
« Cyzico gemellas puellas peperit, de qua ſic ſcripſit: ‖ Capitis & colli grauitas cum dolore. quare
etiam ſpirandi difficultas ſecundum hanc ipſam affuit. Reſtant poſt hanc duo adhuc ægroti in ter- Ibidem.t.85.e
15 16 tio morborum popularium libro, ‖ vxor videlicet Dealcis, & ‖ adoleſcens in Meliboea, qui ambo Ibidē.t.86.d
& delirauerunt, & magnum ac rarum ſpiritum habuerunt: de quibus in ſuperioribus ſufficien- Et.t.87.g
ter diximus. Cæterùm cùm hic liber iam ad iuſtam magnitudinem peruenerit, de reliquis omni-
B bus, quæ de difficili ſpiratione à ſene tradita ſunt, in ſequenti libro videbimus.

GAL. DE DIFFICVLTATE RESPIRATIONIS
LIBER TERTIVS

Iano Cornario medico interprete.

ARGVMENTVM LIBRI.

Quæ Cæteris libris Epidemicis qui Hippocrati aſcripti ſunt, continentur, ijs quæ primo lib. de Diff. reſp. oſtenſa ſunt, aſtipulari.

Quid Superioribus libris Actum ſit, Quid hoc agendum, ac de Authoribus librorum Epidemicorum. CAP. 1.

C VNniuerſo de difficultate ſpirandi ſermone in duplicem doctrinæ modũ à nobis diuiſo, in primo equidem libro, quæ medicum de ipſa cognoſcere oportet vna cum proprijs demonſtrationibus oſtendimus: In ſecundo verò qui hunc præcedit, & hoc ipſo tertio, omnium quæ ab Hippocrate de ſpirandi difficultate dicta ſunt in omnibus ipſius ſcriptis, expoſitionem facimus. Quare qui ipſorum tm̃ artis operũ ſtudioſi ſunt, nihilq; de veterum dictis curioſius inueſtigandum (velut ipſi aiunt) cenſent, omnia quæ cupiunt ex primo libro, ſufficienter habebũt: Qui verò ẽt Hippocratis ſnĩam de his diſcere expetũt ſimulq; poſſunt, ex his ſanè libris eam colligent ac aſſequent. Appetere itaq; cognoſcere ea quæ ab optimis dicta ſunt, commune eſt omnium natura honeſtatis ſtudioſorum. Verùm poſſe ẽt ipſa diſcere, longiore tẽpore indiget, neq; ſimiliter omnibus expoſitum exiſtit: pleriq; enim præ multitudine negociorum, ocio ad optima proſequenda priuantur. Hæc ſanè cum nos non lateant, ea q̃ maxime ad artis opera pertinent, in primo horum commentariorum explicauimus: verum Hippocratis ſnĩam per reliquos duos libros exponimus, quorum alter ſecundus eſt, alter tertium locum
D occupauit ordinis à principio conſtituti. Et oportet ſanè eum qui ea quæ in hoc ipſo dicuntur aſſequi velit, prius diligenter ſecundum librum verſaſſe, in quo primùm totam mentem ipſius Hippocratis oſtendimus, ꝙ nihil vulgare, neq; eorũ q̃ vulgus medicorũ nouit, ſcribere dignet: Deinde verò & particulatim oẽs ex primo & tertio morborum popularium ægrotos recenſuimus, demonſtrãtes ꝙ in multis, quamuis difficulter ſpirare neceſſe erat ipſos ægros, tñ non adſcripſit, quemadmodum neque alia multa quæ ad ea quæ ſcripta ſunt, neceſſario conſequuntur. Quæ enim quiſpiã ab ijs quæ Hippocrates, inquam, dixit incitatus, citra hoc ꝙ ab ipſo ea diſcat, inuenire pōt, hæc non putauit ſcribere oportere. In multis verò ẽt ipſam difficilis reſpirationis ſpeciem ipſis narrationibus de ægrotis adſcribit, quando aut non neceſſario ſequitur ægrotos, aut non promptum erat cognoſci ab ijs qui ipſius ſcripta legunt. His igitur ſcopis etiam nunc adhærentes & intenti, poſtquam primum & tertium morborum popularium in ſuperioribus expoſuimus, rurſus à ſecundo initium faciemus, ipſiq; etiam reliqua Hippocratis ſcripta connectemus. Quemadmodum autem primus & tertius, non ſolum ab Hippocrate compoſiti eſſe videntur ijs qui optime de his ſentiunt ac iudicant, ſed etiam ob ſpeculationis familiaritatem mutuo inter ſe connexi, eodem modo, opinor, habent ea quæ in ſecundo & quarto ac ſexto habentur. In confeſſo eſt enim iam, etiam hos Theſſalum Hippocratis filium compoſuiſſe, vt qui in parentis tabulis aut chartis ſiue pellibus & mem-

branis

branis quibuſdam commentarios repererit, ipſeq; etiam aliqua, eaq; non pauca, de ſuo addiderit. E At verò quintum & ſeptimum morborum popularium, nõ videtur mihi quiſpiam genuina Hippocratis doctrina dignos cenſere, & vt ego ſentio, neque quartum, quamuis quidam etiam hunc à Theſſalo compoſitum eſſe putent. Cæterùm prænotionum liber, & aphoriſmi, & liber de aquis locisq; ac aere, ampliusq; liber de victu in morbis acutis, quem aliqui ad Cnidias ſententias inſcribunt, non præter rationem Hippocratis ſcripta eſſe creditum eſt. Horum igitur vbi vſus poſtularit, mentionem faciemus: itemq; aliorum, qui partim ipſi Hippocrati, partim Euryphonti & Theſſalo ac Polybo, vt autoribus deferuntur.

Coniugationes Difficilium Reſpirationum ex ſecundo & ſexto lib. de Vulg. morbis. CAP. 2.

ORdiamur itaq; iam expoſitionem à dictione in ſecundo morborum popularium ſcripta, quę
2.Epid.ſect.3. hoc modo habet: ‖ Spiritus paruus denſus, magnus rarus, paruus rarus, extra magnus intra paruus, alius quidem extendens, alius verò vrgens, dupla intra reuocatio velut ſuperinſpirantibus, calidus, frigidus. Eadem verò dictio in ſexto libro perfectius ſcripta eſt. Supra tres enim coniugationes ipſius difficilis ſpirationis, quarta item adiecta eſt, quæ manifeſte in ſecundo morborum popularium deſideratur, non ipſius autoris, vt mihi videtur, culpa, cùm perſpicuum ſit ipſum nõ ex experimento quopiam & memoria, multitudinem ſpirationum difficilium coaceruaſſe, ſed ex F rationali diuiſione. Nequaquam igitur relicturus erat aliquam difficilis ſpirationis ſpeciem, verùm in hoc quiſpiam ex veteribus deſcriptoribus librorum peccauit, atq; ita poſtea habens liber inuulgatus eſt, ſeruatusq; eſt hic error vſq; huc merito ſanè, cùm aliqui negligenter planè veterum libros verſent, vt neq; an deficiat quippiam, neq; an in alio libro dictum ſit ſciant: quidã verò etiam ſi ſciant, tamen quod deeſt apponere non audent. Neque enim ſimiliter noſtri æui hominibus priores faciles erant neq; prompti ad adſcribendum veterem dictionem, quæ eodem modo in omnibus exemplaribus ſcripta eſſet: ſed ſignificationem ſolùm facere contenti erant, ꝙ hîc quidem defectuoſe, in ſexto verò morborum popularium perfectè, diuiſio difficiliũ reſpirationum ſcripta eſſet, tum quæ ſecundum magnitudinem ac paruitatem fit, tum quæ iuxta raritatem ac denſitatem. Has enim duas oppoſitiones, eam videlicet quæ iuxta magnitudinem ac paruitatem fit, & eam quæ iuxta raritatem & denſitatem, Hippocrates manifeſte inter ſeſe complicat, & coniugationes difficilis ſpirationis quatuor facit: vnam in qua minor ſimulq; denſior ꝙ̃ naturalis, reſpiratio fit: alteram, cùm maior & rarior: & præter has aliam tertiam, in qua minor & rarior: & ſupra has quartam, quam in ſecundo morborum popularium deſiderari & relictam eſſe diximus, in qua maior ſimulq; denſior fit. Oſtenſum enim mihi ſæpe eſt, etiam ſi hoc citra oſtenſionem omnibus manifeſtum ſit, G quòd duæ oppoſitiones inter ſeſe complicatæ, quatuor coniugationes faciant. Cæterùm dictio Hippocratis in ſexto morborum popularium, non ſolum in hoc differt ab ea quæ in ſecundo habetur, ſed & in eo quòd in ſequentibus, quando inſpirationis magnitudinem confert cum magnitudine expirationis, altera coniugatio penitus relicta eſt in ſecundo libro, indicante & hîc ipſo librorum deſcriptore extremam ſecordiam, aut ſedulitatem. Si enim integras dictiones tranſgreſſus eſt, extreme ſecors erat: Si verò ſimiles inter ſe, neſcius quatenus differunt, vnũ & idem vtraſq; ſignificare putauit, deinde alteram ſuſtulit, ad ſummam vtique ſedulitatem progeſſus eſt, correctorem ſcriptorum Hippocratis, non miniſtrum, ſeipſum oſtendens. Hoc equidem vtile eſt circa pleraſque obſcuras dictiones meminiſſe, in quibus aut relictum quid eſſe credibile eſt, aut adſcriptum. Nihil enim vetat iuxta illas, aut quod deeſt apponendo, aut quod delictum [illegible]t corrigendo, perfectum ac verum reddere & abſoluere ſermonem. Quemadmodum enim tranſcribere ac mutare veteres dictiones temerarium eſt: ſi[illegible] velut ſcriptum eſt conſeruare, & paucis quibuſdam appoſitis aut immutatis dubitationes diſſoluere, bonorum expoſitorum opus eſt. Verum de his opinor me paulo poſt per ipſa opera monſtraturum eſſe quæ facere oporteat: non enim ſimpliciter, neque prout contigit, hoc ipſum faciendum eſt, ſed cum oſtenſione veritatis rerum, ampliusq; o- H ſtendendo prius ipſam ſenis ſententiam ſic habere, & vtraſque conſentire, dictionis tranſmutatione conuenienti facta.

Explicatio Sententiæ Hip. lib. 6. ſectione. 2. de Vulg. morb. de Coniugationibus Difficilium Reſpirationum. CAP. 3.

CÆterum ad propoſitum iam progreſſi, & perfectiori dictione appoſita, quæ in ſexto morborũ popularium habeatur, videamus qualiſnam ſententia ipſa ſit. Quòd enim ex rationali diuiſione inuenire conetur oẽs difficilis ſpirationis differentias, hoc ipſum ẽt ijs qui libros ipſius expoſuerunt vr̃, & coniectare omnibus facile eſſe opinor: An verò rectè diuidat, & an nulla relicta ſit difficilis ſpirationis ſpecies, hoc non ẽt oĩbus inuenire facile eſt, ſed qui de his iudicaturus eſt, eum & diuidendi methodi expertum eſſe oportet, & circa Hippocratis dogmata nõ inexercitatum. Et methodus ſanè ad id quod diuiditur reſpicere oportere erit, qualis naturæ exiſtat. Si.n. ſimplex fuerit, ea quæ iuxta ſubſtantiæ ipſius rõnem ſunt, quot ſunt, & quæ, ac qualia, conſiderare oportet, atq; ex his diuidere: Si verò compoſitum, vtranq; aut ſingulas partes diuidere, vt dictũ eſt, oportet, totũ verò ex modo compoſitionis. Verum quæ eſt Hippocratis ſententia de compoſitione, nobis alibi fuſiſſime dictum eſt: relatum eſt ẽt in ſuperioribus. Quare nihil vetat ad hos ſcopos intentione ac reſpectu

ſpectu

A ſpectu habito, ipſam morborum popularium dictionem tueri, quæ ſic habet: ‖ Spiritus parui denſi, magni rari, parui rari, magni denſi: extra magnus intra paruus, intra magnus extra paruus: alius extendens, alius vrgens: dupla intra reuocatio velut ſuperinſpirantibus: calidus, frigidus. Quòd igitur non quarta ſolum coniugatio circa denſum & magnum conſiſtens, in ſecundo morborum popularium relicta eſt, ſed & ex ſequentibus duabus in quibus expirationem cum inſpiratione cõfert, altera ſcripta quidem eſt in præſenti iam propoſito ſermone, relicta eſt autem in ſecundo morborum popularium, palàm videre eſt: Neque enim in illo libro ſcriptum eſt, Intra magnus, extra paruus: ſed altera ſola difficilis ſpirationis ſpecies oſtenditur, in qua magnus ſpiritus expiratur, paruus verò inſpiratur. In multis igitur codicibus reperire licet hunc defectum adſcriptum, verùm in plurimis & fide digniſſimis exemplaribus relictus eſt: Atque hoc ſanè nihil ad præſens refert: propoſitum eſt enim nobis perfectiorem locutionem conſiderare, eam videlicet quæ nunc eſt adſcripta. Quòd itaque ex ſpiritus intra & extra meatu, totius reſpirationis actio compoſita eſt: & quòd altera eius pars inſpiratio, altera expiratio appellatur: dictum quidem eſt in primo libro ſtatim in principio, verùm etiam ſi à nobis dictum non eſſet, nemo ferè ignorat. Quòd verò nullius alterius rei quàm motus propria ſint velocitas & tarditas, dictum quidem & hoc iam B eſt, ſed etiam nunc in memoriam reuocetur. Magnitudo quidem & paruitas velut non ſunt motui propria, ſic omnino inſeparabilia ſunt ab eo quod per ſpatium aliquod aut diſtantiam localem fertur. Et ob id iuxta vtranque reſpirationis partem, duæ differentes oppoſitiones fient, altera iuxta velocitatem ac tarditatem, altera iuxta magnitudinem & paruitatem. Quòd verò totius reſpirationis adhuc alia oppoſitio ſit iuxta denſitatem ac raritatem conſiſtens, id ipſum etiam antea relatum eſt: & quòd hæc oppoſitio non ſit reſpirationis veluti motus, ſed vt compoſitæ rei ex diſtantijs conflatæ. Quare in his tribus generibus omnes reſpirationis differentias eſſe neceſſe eſt: In velocitate quidem & tarditate, propterea quòd hæc propria & ab omni motu inſeparabilia ſunt: In magnitudine verò & paruitate, propterea quòd motusque organorum reſpirationis per diſtantiam fit: Denſitas autem & raritas tertium ex prædictis genus, neutrius propriarum ac primarum reſpirationis partium proprium, aut inſeparabile eſt: verùm totius reſpirationis pars fit per accidens quoddam: quandoquidem compoſita res eſt, ex duobus contrarijs motibus quiete diſtinctis conſtans. Hæ igitur ſunt primæ differentiæ totius reſpirationis. Cæterùm cùm reſpiratio res ſit quæ & facere aliquid, & pati poſſit, aliud vtiq; fuerit differentiarum genus in ipſa, vtraq; videlicet parte æqualiter aut inæqualiter perfecta: At verò & rurſus aliud, ipſius totius vt compoſitæ, partibus C inter ſe mutuo collatis. Hæc cùm ita habeant, ſciendum primas quatuor difficilis reſpirationis differentias in propoſita Hippocratis dictione ſcriptas, totius reſpirationis eſſe. Neutrius enim partis eſt denſitas & raritas, ſi ſanè meminimus eorum quæ ſtatim à principio primi libri dicta ſunt. Sic verò etiam ſequentes duas, nam & in his duæ totius reſpirationis partes conferuntur, & ob id ſic ſcriptum eſt: ‖ Extra magnus intra paruus, intra magnus extra paruus, videlicet ſpiritus. Sequẽtes autem deinceps duas differentias in quibus dicitur, Alius extendens, alius vrgens, alterius partis ipſius reſpirationis proprias eſſe putandum eſt, quem ſanè iuxta ſubſtantiam eſſe vel maximè ipſius reſpirationis diximus. Extendens enim tardus eſt, vrgens aũt velox: tarditas autem & velocitas ab omni motu inſeparabilia ſunt. Quod verò deinceps habet: ‖ Dupla intra reuocatio velut ſuperinſpirantibus, inæqualem inſpirationem oſtendit. Inquirenda eſt autem eadem oppoſitio in expiratione, quam ego relictam eſſe credo à tranſcribentibus magis, q̃ ab ipſo Hippocrate: quãdoquidem in alijs ſcriptis etiã eiuſmodi ſpeciei difficilis ſpirationis mentionem facere apparet, vt in ſequentibus palàm oſtendam. Quòd ſi cui ab ipſo Hippocrate relicta eſſe videt̃, hic peiora pro melioribus eligit. Equidem penitus nullam inæqualitatis mentionem feciſſe iuxta neutram reſpirationis partem, ſed penitus oblitum eſſe ac reliquiſſe, minime conueniebat Hippocraticæ diligentiæ. D Verùm ego ſanè etiam ſi id quod nunc de inſpiratione ſcriptum eſt, in totum ſcriptum non eſſet, deſcribentis magis peccatum eſſe q̃ ipſius Hippocratis, dicere audeam. Rationem autem vtiq; aliquam ſic haberent hi quibus ad peiora animus inclinat. At verò cum & inſpirationis ſpeciem adeo manifeſte indicauerit, vt non ſolum dixerit, duplam intra fieri ſpiritus reuocationem, ſed & velut ſuperinſpirantibus appoſuerit, qũo tandem aliquis adhuc ſuſpicari queat ipſum expirationis eſſe oblitum? De his igit̃ ẽt rurſus agemus. Deinceps aũt alia adhuc difficilis reſpirationis ſpecierũ oppoſitio appoſita eſt in fine totius ſermonis ſic habens: ‖ Calidus, frigidus. vt videlicet & hîc ſubaudiamus/ſpiritus/vocẽ. Quemadmodum.n.magnus & paruus, & denſus ac rarus, ſic etiã calidus & frigidus ſpiritus expiratur. Quanquam & hîc decepti quidam, propterea ꝙ ipſi non intelligãt, corrigunt, & dictionem immutare audent, non/calidus, & frigidus/velut nunc dictum eſt, ſcribẽtes, ſed ipſa cum prædicto connectentes, atque hoc modo legentes/velut ſuperinſpirantibus calidũ frigidum. Hi quidem igit̃ ſupra hoc ꝙ ipſam dictionem nullam ſententiam referentem efficiunt, ẽt palàm produnt, ꝙ neq; ſenis libros legerunt: omnino.n.meminiſſent eorum quæ in alijs locis ab ipſo ſunt ſcripta de calida & frigida expiratione: quæ quanam rõne aut in illis ab ipſo ſcripta ſunt, aut hîc relicta, non habent quod dicant. Si.n.non putauit ex difficilium ſpirationum genere eſſe calidam & frigidam expirationem, non rite in alijs locis ipſarum veluti difficiliũ reſpirationum meminit:

6. Epid. co. 2. t. 10. ; .162. d

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

minit: ſi verò in illis rite ipſarum commeminit, nunc ſanè non rectè ipſas reliquit. Verùm hæc non E
ita habent. Nam & hîc rectè in difficilium reſpirationum diuiſione continentur. Quid verò in-
dicent, in alijs locis recte ab ipſo dictum eſt.

Proponuntur Quæſtiones quæ ex libro Prænotionum Hip. de Difficili Reſpiratione oriuntur. CAP. 4.

RElictis igitur iam his qui ſic ab Hippocratis mente aberrant, & omnia magis q̃ ſententiam
ipſius intelligunt, ipſi per nos ipſos inſpiciamus, quid nam in prænotionum libro de diffici-
in Prog. cō. 1. t.24. 4ª.194 h li reſpiratione in hunc modum ſcribat: ‖ Spiritus denſus exiſtens, dolorem aut inflammationem ſi-
gnificat in locis ſuper ſeptum tranſuerſum. Magnus autem & per multum tempus, deſipientiam
oſtendit. Frigidus verò ex naribus & ore prodiens, valde iam pernicioſus eſt. Apparet enim in hoc
libro, harum trium tantum difficilium ſpirationum ipſum mentionem feciſſe. Atqui ſi tot ſolum
ſunt, quid tandem multo plures ipſe in popularium morborum libris ſcripſit? Si verò adeo mul-
tæ ſunt, cur pauciſſimarum in prænotionum libro mentionem fecit? An numerum quidem ipſa
rum noſſe, commodum exiſtimauit, quid verò ſingulæ indicent, non vtile eſſe putauit? Aut hæ
ſolæ indicant, reliquæ verò nihil: ſed poſſibile eſt quandoq; præter naturam reſpirare, nullam ve-
rò affectionem in animali præter naturam eſſe? Aut in tantum hoc verum eſſe oportet, vt penitus F
neceſſarium ſit ipſam affectionem in animali præter naturam fieri difficilis reſpirationis cauſam?
Si quidem igitur cauſæ rationem habet affectio ad difficilem reſpirationem, fuerit vtique hoc mo-
do, & tempore, & ordine, & facultate prior. Quomodo igitur Hippocrates in prænotionum libro
tantum difficilium reſpirationum numerum relinquere videtur? Equidem ea gratia volebam ip-
ſos expoſitores inter ſe conferre, & quærere, ac ſoluere, verùm eius rei faciendæ nulla eſt facultas:
etenim expoſitorum cur quis tandem mentionem faciat? Eorum verò qui ante nos vixerunt, &
quorum commentaria ad noſtram ætatem ſeruantur, multas & longas nugas conſcriptas inueni-
re eſt: quæ verò ſic alicuius momenti ſunt, penitus ab ipſis relicta ſunt. Verùm nos ſanè inquiri-
mus ipſa, etiamſi nullam viam habeamus ad inueniendum ab illis præmonſtratam. Dictum qui-
dem à nobis eſt, & in ijs quæ de optima ſecta ſunt, & in curandi methodi ſcriptis, quomodo talia om
nia inquirere & inuenire oporteat. Immo & in primo horum commentariorum duplicem viam
oſtendi ad eiuſmodi inuenienda, alteram ex differentijs difficilis ſpirationis procedentem, alteram
ex affectionibus in organis reſpirationis, quam etiam faciliorem & manifeſtiorem eſſe dicebam.
Et quiſquis illa ſcripta diligenter verſauit, haud indigebit multis rationibus ad præſentium ſolu-
tionem. Si verò negligenter illa tractauit, aut aliàs ad diſcendum hebes eſt: Qui quidem negligen- G
ter tractauit, rurſus ipſa relegens, identidem eadem repetat: Qui verò hebes ad diſcendū eſt, aliud
quid agat, ac ſciat q̔ paruæ naturæ magni viri ſententiam adſequi impoſſibile eſt, qualis ſanè ipſe
Hippocrates erat. Quæ igitur nemo priorum aut propoſuit, aut dubia putauit, aut quæſiuit, aut
inuenit, ego & proponam, & dubia faciam, & quomodo quærere oporteat dicam, & dijs volen-
tibus inuenturum me ſpero. At verò ipſum problema etiam paulo antè à me relatum eſt. Cur
nam tot difficilium reſpirationum ſpecies Hippocrates in prænotionum libro reliquit. Dubita-
tio verò nunc dicetur, vbi quæ in primo ſermone ſcripta ſunt, prius in memoriam reuocauero.
Omnes enim difficilium reſpirationum differentias, in illis ſermonibus, in quinque ex toto tum
affectionum tum difficilium reſpirationum genera reduxi. Quare adhuc magis dubium conſtitui-
tur problema, ſpe etiam quæ ſola reſtabat ſublata. In eiuſmodi enim omnibus, in quibus cuiuſcun-
que tandem rei differentiæ plures quidem ab altero quopiam, ſiue viro, ſiue ſcripto: pauciores ve-
rò rurſus ab aliquo altero dicuntur: vna ſola ſupereſt conſenſus ſpes, ſi quis monſtrare queat alte-
rum in primis diuiſionis partibus rem ipſam extendiſſe, alterum verò contraxiſſe. Hac igitur ſpe
nobis ſublata (monſtratum eſt enim in primo libro neq; affectionum, neq; difficilium reſpiratio-
num genera, in minorem numerum reduci poſſe.) quæ amplius ars ſoluendi ea quæ nunc quæran H
tur inueniri poſſit? Cùm ob alia enim, tum ob id quod quædam prima genera relicta ſunt, am-
pliusq́; diuulſa, & male diſtinctim mutuo oppoſita, ac obſcurè enarrata in prænotionum libro, re-
prehendere quis meritò poſſit, quamuis ſi quis alius Hippocratis liber, is ipſe perſpicuus exiſtat.
Ibidem. Atqui obſcurum ſimulq́; indeterminatum eſt quod ſtatim in principio dictionis dictum eſt: ‖ Spi-
ritus denſus exiſtens dolorem aut inflammationem ſignificat in locis ſuper ſeptum tranſuerſum,
Si enim non duplex eſſet ſpiritus denſus, alter quidem cum magnitudine, alter verò cum paruita-
te: aut ſi non ex diuerſa affectione vterq; ipſorum generaret: rectè vtiq; Hippocrates aut indiuiſum
ipſum reliquiſſet, aut differentiam eius quod per vtrunque ſignificatur non indicaſſet. Qñ verò ip-
ſe manifeſte in morborum popularium libris, alterum denſum ſimulq́; paruum, alterum denſum
& magnum ſtatuit: & nos monſtrauimus hos ex prima ipſorum differentia eſſe: male vtiq; in-
Ibidem. diuiſo relicto denſo, ſimpliciter ſic dicere contentus fuit: ‖ Spiritus denſus exiſtens dolorem aut
inflammationem ſignificat in locis ſuper ſeptum tranſuerſum. atque hoc ſanè vnum dubium exi-
ſtit. Conſequenter verò tertiæ differentiæ mentionem faciens ſic: Magnus autem & per multum
tempus delirium ſignificat. Et hanc ſolam ex primis differentijs manifeſte prolocutus, appoſitæ
ipſi ſpirandi difficultatis, quæ rarum & paruum ſpiritum oſtendit, nullam omnino mentionem

fecit:

A fecit:quanquam ſanè velut denſus ſpiritus duplex erat, magnitudine & paruitate diſtinctus, ſic etiã rarus neceſſario duplex eſt, magnitudine ac paruitate diſtinctus. Verùm alterius ſolius in prænotionibus meminit, vbi ait: ‖ Magnus autem & per multum tempus, delirium ſignificat. alterũ verò rarum ſimul & paruum relictum eſſe apparet. Quare ex quatuor coniugationibus,quas in morbis popularibus ſcripſit, primæ duæ indiſcriminatim & obſcure ac confuſe dictæ ſunt: Sola verò tertia, vt diximus, tum ipſa, tum quod per eam ſignificatur, ambo manifeſte ſcripta ſunt. Cæterũ non in his ſolum obſcurus & indiſtinctus, & qui plura relinquat, ſermo eſſe videri poteſt, ſed & ex eis, quæ deinceps inferens ait: ‖ Frigidus verò ex naribus & ore prodiens,valde pernicioſus eſt. Cur enim tandem, ſi differentias iuxta calidum & frigidum recenſere ſtatuerat, frigidæ tantũ mentionem fecit? Et amplius, Cur nam aliarum duarum, tum eius quam indiſcriminatim ſpiritũ denſum nominat, tum quam diſtinctè rarum & magnum, affectiones ipſas ſolas adſcripſit, non tamen in quid finiant ſignificauit, dolorem quidem & inflammationem à denſa, delirium autem à rara & magna ſpirationis difficultate indicari dicens: In differentia verò iuxta frigidum, in quid deſinat dicit, inquit enim pernicioſum valde eſſe huiuſmodi ſpiritum:affectionem verò ob quam ita difficulter ſpirant obſcuriorem exiſtentem, non etiam dicit? cùm tamen præſtaret in omnibus difficilibus B reſpirationibus, tum ipſas affectiones dicere, quæcunque tandem hæ ſint, tum alterãtionis ipſarũ modum adſcribere, manſuetas à malignis diſtinguendo. Non igitur ita fecit, verùm in prioribus ſpirandi difficultatibus affectiones, in vltima alterãtionis modum ſolum oſtendit. Et quod crimen omnium minime effugere poteſt, quòd videlicet nihil penitus de inæquali ſpirationis difficultate dixit, id ipſum ſanè etiam iam ſermoni apponatur. Extendens enim & vrgens ſpiritus, & extra magnus intra paruus, & intra magnus extra paruus, neque ipſi quidem in prænotionum libro relati ſunt: Verùm ex his quæ nos in primo libro explicauimus, in quatuor difficilium ſpirationum coniugationibus comprehenſi reperiuntur. At verò quintam inæqualem, cuius dimidiam partem in morbis quidem popularibus ſcripſit, ‖ duplam intra (inquiens) reuocationem, in prænotionum verò libro penitus reliquit, ſub nulla quatuor coniugationum iuxta vllum aliquem modum comprehenſam inuenire licet. Atq; tot quidem ac tales ſunt dubitationes.

Ibidem.

Ibidem.

2. Epid. ſect. 3ª. & 6. Epid. cõ. 2. t. 10. 3ª. 162. d

Qua Via ac ratione Propoſitæ Quæſtiones explicari queant. CAP. 5.

OPortet aũt hinc nos non ſimiliter, vt multi faciunt, qui Hippocrati contradicunt, dubitationes quidem facile reperire, in ſolutionibus verò ipſarum hærere: verùm primùm quidem C viam quandam facultatis inuenire, deinceps verò per demonſtrationem, ea quæ per ipſam viam inuenta ſunt confirmare. Quæ eſt igitur via facultatis? oportet enim inde initium ſumere. Vna quidem communis illa omnibus veteribus, familiaris breuiloquentia: Altera verò peculiaris illa Hippocratis animi altitudo. Monſtratum enim nobis eſt quàm grauis ſit ſæpenumero hic vir, vt qui ea quæ alijs medicis nota ſunt prætereat, velut quæ à nemine eorum qui artem ingenue exercent ignorari queant: quæ verò talibus ignota ſunt, omnia diligenter ſimulq; perſpicue exponat. Si verò hic ipſi mos eſt, quod mirum eſt ambiguam ac obſcuram apud pleroſque differentiam difficilis reſpirationis, eam videlicet quæ fit iuxta magnitudinem & raritatem, tum per alia ſcripta demonſtrare conatum eſſe, vt quæ deſipientiæ propria ſit, tum in prænotionum libro manifeſtaria [illegible] cenſuiſſe: verùm differentias denſitatis, vt quæ medicis ignotæ eſſe non queant, vna ſumma co[illegible]enſas breuibus indicaſſe? In pleuritide.n. & peripneumonijs, anginiſq;, & orthopnœis, denſus & paruus fit ſpiritus: Et ſi pleuritis non ſit, ſolus autem dolor circa coſtas extet, denſus & paruus fit ſpiritus: Quemadmodum etiam ſi circa os ventris, aut ſtomachum, aut ſplenis caput, aut hepatis gibbam partem. Nam & in his locis ſi quis ſit dolor, neceſſarium eſt paruum & denſum fieri ſpiritum, & multo magis ſi ſit circa ſeptum tranſuerſum, & partem eius quæ D coniũgitur & cohæret peritonæo, itemq; muſculos illic circũlitos. Atqui etiam ſi non iſtic ſolum, ſed longe inferius peritonæum fuerit affectũ, & oſtenſam ipſius percipiat ſeptum trãſuerſum, itidẽ paruum ac denſum ſpiritum efficit. Quin & ventris ipſius maiores affectiones, quæ cum dolore fiunt & tumore: ſplenis item ac hepatis infernæ partes: non minus denſum ac paruum efficiũt ſpiritum. Et in vniuerſum, ſiue tumor quis ſit premens ac coarctans quodcunque tandem reſpiratorium organum: ſiue dolor circa quamcunq; partem, ſic appropinquantem reſpiratorijs organis, vt ipſis motis ſimul moueatur: denſus ac paruus erit ſpiritus. Reliquas porrò horũ cauſas in primo libro recenſuimus. Quemadmodum ſanè & ꝙ caliditate multa in reſpiratorijs organis coaceruata, denſus & magnus ſpiritus fiet: id quod fermè omni die, in omnibus exurentibus febribus apparet, vt neminem latere poſſit. Etenim ꝙ inflãmationẽ præter naturã phlogoſin Græcis dictã, non Hippocrates ſolum, ſed omnes ferè alij qui ante Eraliſtratum fuerunt, phlegmonẽ nominarint, non à nobis tm̃, ſed ab omnibus Hippocratis expoſitoribus eſt oſteſum. His itaq; ſic ſtantibus, nihil amplius mirum eſt, prædictas ambas differentias Hippocratem vna ſumma oſtendere, vbi ait: ‖ Spiritus dẽſus exiſtens dolorem aut inflammationem ſignificat in locis ſuper ſeptum tranſuerſum. tanquam ſanè nos intelligere poſſimus, ꝙ cum paruitate dolorem ſignificet, cum magnitudine verò inflammationẽ. Apponit autem rationabiliter/in locis ſuper ſeptũ tranſuerſum ſiue reſpiratorijs/tanꝗ im

1 Prog. cõ. 1. t 24 4ª. 194 b

modicæ

modicæ caliditatis partium infra ſeptum tranſuerſum, reſpirationem in magnitudinem ac denſita E
tem eleuare non queant.

Ex aliquot locis Hip. monſtratur ipſum declaraſſe Spiritus Denſi Coniugationes. CAP. 6.

ATque via quidem inuentionis quæſitorum circa primas differentias hæc eſt. Verùm demō-
ſtrationem etiã quandam ad ſermonem apponere neceſſarium eſt. Nunc.n.ꝙ non impoſſibi
le eſt, hanc ſententiam Hippocratem vſurpaſſe, oſtenſum eſt. Monſtrabitur autem conſequenter
ꝙ penitus hoc modo habet. Cur.n.tandem in vtriuſq; morborum populariũ libris ſecũdo ac ſex-
to, has duas ſpirandi difficultatis differentias primas omnium diſtinguere reperit? priorem qui-
dem paruum & denſum ſpiritum, alterum verò denſum & magnum: in propoſito autem præno-
tionum libro ipſas ignorare videtur, ſupra hoc ꝙ poſtea ſtatim ſcribat rarum & magnum? Rarum
igitur & magnum ſpiritum nouit, denſum verò & paruum ignorat? Et ſanè etiam ſi quiſquã eo-
rum quibus animus in peiorem partem inclinat, dicere queat, ꝙ qui' nam ſit denſus ac paruus ſpi-
ritus, cognoſcere quidem Hippocrates potuerit: quæ verò ſit affectio, quæ ipſum efficiat, non po-
tuerit cognoſcere: at certe cum dicat, Denſus ſpiritus dolorem ſignificat, aut inflammationem in lo
cis ſuper ſeptum tranſuerſum: palàm fit ꝙ & affectiones ſcribat, & neutram relinquat. Immo &
eundem ordinem oſtendit, quem ẽt in duobus morborum popularium libris fecit. Perſpicuũ itaq; F
eſt ꝙ denſo & paruo dolorem, denſo verò & magno inflammationem coniungat. Neq; enim dice-
re licet, ꝙ in popularium quidem morborum libris duobus, parui & denſi, & magni ac denſi ſpi-
ritus, mentionem fecit, in alijs verò nuſquam: Nam & in illis ipſis ſæpe, & in libro de diæta ſeu vi-
ctu in morbis acutis, quem etiam de ptiſana inſcribunt, ſtatim in principio libri, non tantum huiuſ-
modi difficilis ſpirationis ſpeciem palàm nominat, ſed & ipſam affectionem in qua fit, & modũ ip-
ſius iuxta quem lædere ſolet. Atqui nullus eorum qui ex contentionis ſtudio multos Hippocratis
libros velut non genuinos reſcindunt, hunc librum detruncare ac Hippocrati auferre auſus eſt.
Equidem quæ in fine ſunt poſt balnei vſum, pleriq; tollunt: quæ verò euſq; habentur, omnes cō-
ſeruant. Si igitur non ſolum in hoc libro monſtrabimus, ſed etiam in alijs ſimiliter inuenitur, ꝙ tũ
differentias, tum affectiones denſi ſpiritus cognoſcat, quid adhuc deeſſe videbit̃ ad demonſtratio- G
nem? Si verò etiam in ipſo prænotionum libro paulo inferius inueniri poteſt, quòd & differen-
tias non ignoret, & affectiones ipſas ſciat, non' ne credas adhuc amplius id quod propoſitum eſt ſa
tis eſſe demonſtratum? At verò quòd hæc ita habeant, neq; mentiamur, ex ipſis verbis videre li-
cet. Incipiam autẽ à libro de victu in morbis acutis. In hoc libro ſtatim in principio, de morbis cir-
de Vict. rat. in mor. acut. cō. 1. t. 32., 7ᵃ. 113. f — ca pulmonem ac thoracem verba faciens, hoc modo ait: ‖ Quibuſcunq; enim cibus ſtatim cōcluſus G „
eſt, ſi quis non ſubeuacuatis ſorbitionem præbeat, dolorem præſentem vtiq; exacerbauerit, & nō „
præſentem ſtatim induxerit, & ſpiritus denſior reddetur. Malus autem hic eſt, reſiccat enim pul- „
monem: & ilia, ac pectinem, & ſeptum tranſuerſum dolore fatigat. In hoc ſermone primum qui-
dem, quòd propter dolorem denſus fit ſpiritus oſtendit, nobis opinor relinquens meditandum
generationis modum, quem in primo horum commentariorum me diſſoluiſſe manifeſte puto.
Quemadmodum enim dolentibus cruribus, multum progredi nequimus: eodem modo, vbi
quoddam organum ex ijs quæ in reſpirationibus mouentur doluerit, parum reſpirare cogi-
mur, & citius deſiſtere cupimus. Quando enim ſimul cum temporis reſpirationis longitudine
extenditur dolor, qui citius cohibet motum reſpiratoriorum organorum, citius [illegible]iore liberatur:
Verùm quanto citius quàm oportuit cohibetur, tanto ipſum animal defectuoſius inſpiratione
participauit. Quemadmodum igit̃ ſi quis pauciores cibos quàm ex vſu ſit accipiat, hic cito alio-
rum ciborum opus habebit: ſic ſi quis minus quàm ex vſu eſt inſpirauerit, hic citius inſpirationē in-
digebit, & in hoc ſpiritum ipſum denſari continget. Quo enim tempore inter actiones medio or-
gana reſpirationis ceſſantia requierunt, eo ipſo nunc requieſcere animal ipſis non permittit: tan-
quam enim ſingulas reſpirationes defectuoſe reſpirans, ſemper etiam magis propè ad ſuffocatio- H
nem accedit. Huius autem ipſius affectionis timore, citius reſpirare vrgetur, & reſpirationis or-
gana citius quàm oportet mouet, non permittens ipſis quieſcere, in quantum quieſcebant, quan-
do ſecundum naturã habebant. Quando igitur Hippocrates ob dolorem, ſpiritum denſiorem fie
ri dicit, videtur autem per mediam paruitatem dẽſitas ipſa generari, omnibus ſanè manifeſtum
eſt, quòd etiam paruitatem nouit. Quis enim tertium à primo noſſe queat, ſi medium ignoret;
& præſertim ſi ipſum tertio generationis cauſa exiſtat? Et ſanè paulùlum progreſſus, ipſis ſuis
Ibidem. t. 38. 114. c — proprijs verbis aperte, paruitatem denſitatis cauſam eſſe tradit, ſic ſcribens: ‖ Etenim ipſum ſpu-
tum intra retentum prohibet quidem ſpiritum intra ferri, cogit autem cito extra ferri. Hîc alteram „
rurſus cauſam docet generationis denſi ſpiritus: appellaui autem ipſam in ſuperioribus ſermoni- „
bus reſpiratoriorum organorum coarctationem. Quod igitur in dolore nobis intelligendum
Ibidem. — relinquebat, hoc ipſum hîc ipſe expoſuit. Quid eſt autem hoc ipſum? ‖ Multo, inquit, ſputo cir-
ca arterias, pulmonis videlicet, contento, & ſpiritus ipſius regionem præoccupante, ſpiritus circa „
inſpirationis actionem intra accedere prohibetur. Num igitur aliud quid eſt quàm parua inſpi- „
ratio id quod nunc dicitur? Non certe, ſi quidem iuxta copiam ſubſtantiæ quæ inſpiratur, magni „
tudinem reſpirationis metiri oportet, vt in primo libro eſt demonſtratum: verum ſi ob aliam

quandam

A quandam cauſam cogi ſpiritum cito extrà ferri † dicit, ꝙ ob inſpirationis paruitatem. Non eſt aũt ꝙ hoc dicamus, ⁊ cùm ipſa dictionis ſeries ſic habeat: Etenim ipſum ſputum intrà retentum prohibet quidem ſpiritum intrà ferri, cogit aũt cito extrà ferri. Propterea enim ꝙ latione ſpiritus ad interna priuatum eſt animal, quieſcere non permittit, vt quod de ſuffocatione periclitẽ, & in hoc denſus ſpiritus generatur. Neque enim conuenit ipſas nominum ſyllabas audire velle, cùm integri ſermones perſpicue dicantur, neque aliud quiddam eſſe putare, cito ad expirationem concitari, quàm denſe reſpirare: & aliud quiddam, prohiberi inſpirationem ſufficienter fieri, ꝙ paruam eſſe reſpirationem. Verùm hîc quidem ipſe Hippocrates manifeſte expoſuit, quomodo in detento ſputo denſus fit ſpiritus, per mediam paruitatẽ: In dolore verò reliquit, vt opinor, propterea ꝙ multis locis ipſe dixerit, actiones organorum à dolore impediri, cum poſſimus nos etiam ſi ex illo non audiamus, ex manifeſte apparentibus inuenire. Supra hoc igitur ꝙ ambo hæc nos manifeſte in hoc ſermone docet, ꝙ & dolor, & locorum coarctatio, paruam efficientia reſpirationem, ſtatim ẽt denſam reddunt: amplius & hoc edocet, ꝙ non hæ ſolùm ſunt denſi ſpiritus cauſæ. Primum quidem in eo quod dicit, Dictum eſt aũt ſic in dolore: hoc ipſum manifeſtum facit, ꝙ ob aliã cauſam ſpiritus iam denſus exiſtat, denſiorem fieri dicens ob dolorem, tanꝗ vt opinor & hîc nos ratiocina-
B ri poſſimus, febrilem caliditatem ipſum omnino denſum efficere. Secundo aũt in eo quod dicit, quòd à denſo & multo ſpiritu, velut iam dictum eſt, ſputum crudo modo viſcoſum redditum, aſcẽſum & exitum fieri prohibet: Denſi enim ſpiritus dolor cauſa eſt: multi autem non hic, ſed calor febrilis. Cæterùm hîc valde ſapienter, non magni ſpiritus dixit, ſed multi. Magnus enim quantitate circa ſingulas reſpirationes iudicatur: Multum verò poſſibile eſt aliqñ ex multis paruis coaceruari. Et apparet ſanè hoc manifeſte fieri in pleuriticis, qui magnum quidem ſpiritũ ſemel ducere ob dolorem non poſſunt, quamuis pluri aere ob febrem opus habeant: ob continuitatem verò actionis, æqualem multitudinem ſpiritus magnis reſpiratiõibus coaceruant: Quòd enim paucæ magnæ hoc multæ paruæ poſſunt. Eodem modo & in peripneumonicis multo quidem ſpiritu opus eſt, verum ob locorum coarctationem parum inſpiratur. Etiam hîc igitur denſitas multas paruas reſpirationes efficiens, ad æqualitatem cum paucis & magnis redigit.

† Calaber. dicat aliquis, ꝗ ob paruitatẽ iſpirationis, neque hoc ẽt eſt dicẽdum.

Nomina ipſa Difficilium Reſpirationum, & Magni & Denſi Spiritus Coniugationes, aliquot librorum Hippocratis locis explicari. CAP. 6.

NVm igitur indigebimus adhuc inquiſitione ſyllabarum ipſorum nominum, in hoc libro conſcriptarum ſic conſequenter de parua & magna reſpiratione, nõ contenti rebus ipſis adeo ma-
C nifeſte oſtenſis? Atqui hoc non erat quæſitum, an Hippocrates paruæ ac magnæ reſpirationis nomen noſcat: reperitur.n. tum in morborum populariũ libris ſcriptũ, tum rurſus in ꝑnotionũ libro, vbi inquit: ‖ Magnus ſpiritus & per multum tp̃s deſipientiã ſignificat. verũ an duplicem nouerit denſum ſpiritum, & alterum ipſorũ à dolore fieri dicat, alterũ à caliditate multa in reſpiratorijs organis coaceruata. Quando igitur hæc monſtrata ſunt, ſuperuacaneum eſt adhuc audire deſiderare nominũ ſyllabas. Quandoquidem & ſecundum hunc ipſum, quẽ in prænotionibus dixit ſermonẽ de deſipientia, cuipiam dicere licet, non rarũ & magnũ dictum eſſe ſpiritum qui ipſam deſipiẽtiam indicet, & dictionem proferre hoc modo habentem: Spiritus magnus & per multũ tp̃s deſipientiam ſignificat tanꝗ ſanè non idem ſit, aut rarum dicere, aut per multũ tp̃s, aut ꝙ nos nunc nomina venemur, & non res ipſas quæramus. Cæterùm qñ ſanè quidam in tm̃ ad rem adſequendam rudes ſunt, vt ẽt ipſa nomina audire velint, reuocabimus ẽt ipſis in memoriam duas quaſdam dictiones, ex ipſo de victu in morbis acutis libro ſic habentes:[a] ‖ Spiritus offendens in ſurſum latione denſus aut magnus. Hîc quidem habes, ſi quidem deſideras, nomen ipſum magnus: rurſus aũt etiam paruus, vbi ait:[b] ‖ Et ſpiritus paruus, & reuulſio ſpiritus denſa ac violenta accedit. Rurſum aũt in ipſo prænotionum libro,[c] ‖ difficulter ferre morbum inquit, & ſpiritum magnum ac denſum eſſe. Hunc qui-
D dem igitur palàm ipſo nomine prolato, magnum & denſum ſcripſit. Paruum verò & denſum rurſus in ſermone de angina, vbi ait:[d] ‖ Plurimumq; dolorem exhibent & orthopnœam, hoc eſt rectã ſpirationem. Quòd.n. in orthopnœis paruus & dẽſus fiat ſpiritus ob coarctationẽ reſpirationis organorum, haud ſcio an quiſꝗ ignoret. Atqui etiam ſi talia ab ipſo Hippocrate diſcere velimus, in libro quidem de victu in morbis acutis, in verbis quæ paulo antè adſcripſi, docuit nos, qũo paruus & denſus ſpiritus fiat, iuxta ſputorum cohibitionem. In libro verò de articulis ſtatim in principio ſermonis de ſpina dorſi enarrans luxationes in poſteriorem partem, in locis ſupra ſeptum tranſuerſum ex tumoribus aut morbis factas, hoc modo ait (opinor.n. præſtabilius eſſe vt totus ſermo ipſius adſcribatur) ‖ Quibus ſupra ſeptum tranſuerſum fuerit in poſteriorem partem luxatio, his & coſtę non volunt in latitudinẽ augeri, ſed in anteriorem partem: & pectus acutum fit, ſed non latũ: ipſiq; difficulter ſpirantes fiunt, & ſtertoroſi*, minorem enim amplitudinem habent ventriculi ſpiritum ſuſcipientes & emittentes. Nam & cogunt circa magnum ventriculum, collum habere in anteriorem partem luxatum, vt ne pronum ſit ipſis caput. Coarctationem igitur multam faucibus hoc exhibet: cui accedit ꝙ ad internam partem repit: nam & rectis natura difficilem reſpirationem hoc os exhibet, ſi intro repat donec repreſſum fuerit. Ob hanc igitur rem huiuſmodi homines eminentis gutturis magis apparent quàm ſani: Tuberculoſiq; vt plurimum tales circa pulmonem ſunt,

Ī Prog. cõ. 1. t. 24. 4ª. 194. h

A de Vict. rat. Ī mor. acu. cõ. 2. t. 44. 7ª. 122 f

B de Vict. rat. Ī mor. acu. cõ. 4. t. 33. 34. 7ª. 139. b

C in Prog. cõ. 2. t. 56. 4 203 g

D Ibidem. cõ. 3. t. 16. 209. a

de Artic. cõ. 3. t. 7. 7ª. 267.

* χερχνώδεες

ex

ex duris tuberculis ac crudis. Etenim occaſio luxationis in poſteriorem partem, & diſtentio, pluri F
*cõtortiones.
mis ob eiuſmodi collectiones fiunt, quibus ſanè vicini nerui cõmunicauerint. In hoc toto ſermone luxationem in poſteriorem partem, ob tubercula in pulmone cruda & dura fieri dicit: difficultatem verò reſpirationis ob coarctationẽ locorum: appellauit autẽ huiuſmodi ipſius differentiam ſtertoroſam. At verò in libro de victu in morbis acutis, quando eorum quibus in paruitatẽ & denſitatem reſpiratio vertitur meminit, etiam hoc ipſum ‖ orthopnœæ nomen appoſuit, & ſtertere ipſos dixit. Quare etiam cùm in libro prænotionum de angina narrans dixit, ‖ Plurimumq́ꝫ dolorem exhibent & orthopnœam: non aliam quandam difficilis reſpirationis ſpeciem q̃ paruã & denſam, ſic appellauit. Omnes.n. qui ob coarctationem non ſufficienter inſpirare poſſunt, de ſuffocatione periclitant, ſi decũbant: & ob hoc tum thoracem totum, tum collum, rectum habere eos oportet, vtpote cùm non paruũ auxiliũ ipſis ex huiuſmodi figura accedat. Ampliora enim ſimulq́ꝫ longiora omnia reſpirationis organa fiunt, partim quidem per rectam figuram in directum extenta, partim verò minus in ſeſe concidere prohibita & impedita. Manifeſtum eſt autẽ etiam ipſum Hippocratem, ſic vt nos nunc dicimus, de ipſis ſtatuere ac pronunciare per hæc verba ex libro de articulis iam ante relata: ‖ Ipſiq́ꝫ difficulter ſpirantes fiunt & ſtertoroſi. Minorem enim amplitudinem habent ventriculi ſpiritum ſuſcipientes & emittentes. Omnibus igitur qui ob coarctationem lo- F corum ſeu organorum difficulter reſpirant, etiam paruus fit ſpiritus, & ex neceſſitate ſequuntur duo ſymptomata ſiue acceſſoria ſtertoroſa videlicet reſpiratiõis ſpecies, quæ ſanè & ῥέγχειν appelatur; & paulo antè dicta orthopnœa, ſiue ſpiratio recta. Et ſanè velut de induſtria ipſa diſſecans, alterum in prænotionum libro ſcribit, pernicioſis anginis ipſum adeſſe dicens, alterum verò in libro de articulis: In prænotionũ quidẽ libro, orthopnœam, in libro verò de articulis, ſtertoroſam reſpirationem. Porrò in libro de victu in morbis acutis, ambo in idem coegit Hippocrates, ſic ſcribens: ‖ Partim verò ab orthopnœa & ſtertore ſuffocati. Quod.n. in libro de articulis ‖ κέρχνον, illud hoc in loco ῥέγχος nominauit. Vtitur aũt & alibi in ſuis ſcriptis vtriſq́ꝫ nominibus velut idẽ indicare potentibus. Qñ quidem igitur adeo diligenter in libro de victu in acutis morbis, de omni denſi ſpiritus generatione enarrauit, nihil mirum eſt ſi caput tñ & ſummam totius ſermonis in prænotionũ libro conſcripſit. Quòd verò oĩa exacte tradiderit de ſpiritu denſo, nihil amplius opus habeo pluribus oſtendere, verùm vbi hoc ſolum in memoriam reduxero, ꝙ aut ob dolorem, aut locorum coarctationem, aut caliditatis multitudinem, denſus fit ſpiritus, deinceps totum ſermonem ipſius Hippocratis adſcribã hoc modo habentem: ‖ Quibuſcunq́ꝫ.n. cibus ſtatim cõcluſus eſt, ſi quis non ſubeuacuatis ſorbitionem præbeat, dolorem præſentem vtiq́ꝫ exacerbauerit, & nõ præ G ſentẽ ſtatim induxerit, & ſpiritus denſior reddetur. Malus aũt hic eſt, reſiccat enim pulmonem: & ilia, ac pectinem, ac ſeptum tranſuerſum dolore fatigat. At verò amplius dolore lateris continẽter exiſtente, & ad calfactoria non remittente, ac ſputo non exeunte, ſed & crudo ac viſcoſo permanẽte, ſi quis dolorem non ſoluat aut aluum emolliendo, aut venam ſecando, vtrũ tandem ex his contulerit, verum ptiſanas ſic habentibus exhibeat, horum repentina mors continget. Ob has igitur cauſas, atq́ꝫ alias huiuſmodi adhuc amplius, ij qui tota ptiſana vtuntur, ſeptimo die aut etiã citius moriuntur: partim quidem mente moti, partim verò ab orthopnœa ac ſtertore ſuffocati. Tales verò veteres ſyderatos eſſe putabãt, ob hoc maxime, non minus aũt ꝙ & mortuorum latus liuidũ reperit, ſimilitudine quadã ad plagam. Cuius rei cauſa eſt, ꝙ ante ſolutum dolorẽ [illegible] enim anheloſi fiunt. A denſo verò ac multo ſpiritu velut iam dictum eſt, ſputum crud[illegible] modo viſcoſum redditum aſcenſum & exitum fieri prohibet, ſed ſtertorẽ facit, in cartilaginoſis pulmonis partibus detentum: & cũ ad hoc res ipſa peruenerit, mortale vt plurimũ exiſtit. Etenim ipſum ſputum intrà retentum prohibet quidem ſpiritum intrà ferri, cogit aũt cito extrà ferri, atq́ꝫ ſic ad perniciem mutuo ſeſe affligunt. Sputum enim retentũ, ſpiritum denſum facit: ſpiritus vero denſus, viſcoſum ſputum facit, ac lubricum fieri & elabi impedit. Si quis hanc dictionem diligenti animaduerſione in H animum adſumat, ipſamq́ꝫ ſæpe relegat, ſpero equidẽ facile eũ perſuaſum iri ex his quæ dicta ſunt. Quòd enim non magna ſapientia indigeat denſi ſpiritus in ſuas differentias ſectio, & ꝙ ipſam perfecte in hoc libro antea conſcripſerat, ob id ſanè in prenotionibus valde breuiter perſtrinxit, tanquã qui iam ad ſcientes rem omnem velut compendium quoddam ſermonis faciat.

*κερχνῶδη

de Vict. rat. in mor. acut. cõ. 1. t. 34. 7ª. 114. a

*ῥέγχειν

in Prog. cõ. 3. t. 16. 4ª. 209. a

de Articul. cõ. 3. t. 7. 7ª. 269. c

de Vict rat. in mor. acu. cõ. 1. t. 34. 7ª. 114. a

de Articul. cõ. 3. t. 7. 7ª. 269. c

Ibidẽ, t. 32. uſque ad 36. 113. f. h. & 114. a. b. c

Paruum & Rarum Spiritum, Frigidamq́ꝫ & Calidam Reſpirationem, omiſſa ab Hippocrate non fuiſſe. CAP. 8.

TRes quidem igitur iam nobis coniugationes difficilium reſpirationum inuentæ ſunt. Deeſt autem adhuc quarta, in qua paruus & rarus fit ſpiritus. Cur igitur tandem ipſa relicta, frigidam expirationem ſcripſit? An quòd non alia eſt parua ſimulq́ꝫ rara, alia verò frigida? Manifeſtum autem hoc eſt. Contrariam enim ipſi magnam & denſam, ex immoderato calore in reſpiratorijs organis coaceruato generari demonſtrauimus. Neceſſariò igitur parua & rara his ipſis organis perfrigeratis erit. Et ſanè duo nobis dubia ſoluta ſunt, nempè quòd neq́ꝫ quarta difficilis reſpirationis coniugatio, parua videlicet & rara, relicta ſit, neque item calida. Calidam enim in altera denſi ſpiritus parte, quæ à principio relata eſt, comprehenſam habebimus, eadem eſt enim cum denſa & magna; raram verò & paruam in frigida, nam rara & parua à frigida nihil differt.

Cur

A Cur igitur tandem non raram & paruam, ſed frigidam ipſam ſcripſit? primum quidem quod ab euidentiore ſymptomate ipſam oſtendere voluit, deinde quò oſtenderet cauſam ob quã ipſam perniciosam dicit, & tertiò ꝙ ſic ꝙ̄ celerrimè nos intellecturos eſſe ſuſpicatus eſt, eandem hanc nihil à rara & parua differre, & contrariam ipſi calidam nihil differre à denſa & magna. Frigidus enim ſpiritus omnino rarus eſt & paruus, velut etiam in ſecundo oſtenſum eſt libro. Denſum autem & magnum, cum qui inflammationem reſpiratoriorum organorum indicat, haudquaquam quis dixerit, niſi etiam calidus effletur. At verò & in eo quod apponit ad ſolum frigidum ſpiritum, ꝙ valdè iam pernicioſus eſt, manifeſtè oſtendit quam ſententiam de prioribus tribus reſpirãdi difficultatibus habeat. Siquidem.n.& ex illis aliquam pernicioſam putaſſet, omnino vtiq; adſcripſiſſet. Num igitur extra periculum ipſas eſſe opinatus eſt? nequaquã, ſed non quidem pernicioſas non tñ extra periculum. Perfrigerari.n.reſpiratorijs organis palàm pernicioſum eſt, cum iſtic ſanè cor ſitum ſit, quod principium & frontem inſiti caloris eſſe ſcimus. Verùm inflãmationẽ multam eſſe in ipſis, aut dolorem, aut deſipientiam, non omnino pernicioſum eſt. Eiuſmodi.n.caliditas in multis acutis febribus coincidit. Quot autem & quibus morbis dolor adſit, prædictum eſt. At verò & ipſa deſipientia non neceſſariò pernicioſa eſt. Quòd verò ita de ipſis ſentiat, manifeſtè oſtendit per conſequentem B dictionem vbi inquit. ‖Facilem verò ſpirationem valdè magnam vim ad ſalutem habere putãdum eſt, in omnibus acutis morbis, qui cum febribus ſunt, & in quadraginta diebus iudicantur. in Progn.cō.1. t.25.4ª.194.b Si.n.magnam vim ad ſalutem habere putauit facilem ſpirationem, certè non extra periculum ſemper, difficiles ſpirationes opinatus eſt: Quare aliæ quidem omnes reſpirandi difficultates hoc ſolum habent, ꝙ non extra periculum ſint: poſtrema autem omnium relata, ſupra hoc ꝙ & periculoſa eſt, & pernicioſa, non procul à morte hominem eſſe annunciat: ob id igitur non ſimpliciter pernicioſam ipſam eſſe dixit, ſed etiam, valdè, appoſuit. Et neq; hoc rurſus contentus, intulit. Iam, tanquam propinquã mortem ſola hæc ſpirandi difficultas annunciet. Adeo.n.pernicioſa eſt, vt mihi videatur, ꝙ neque quicquam de ipſa ſcripſiſſet Hippocrates, niſi omnem modum de reſpirandi difficultatibus recenſere voluiſſet. Quæ.n.iam morientibus fiunt, ea nullum magnum momentum in prænotionibus habent. Eſt autem bonorum medicorum opus, non quæ idiotis iam apparent præſagire, ſed quæ ipſos latent, & cum nihil mali æger habere putetur, apparent. Verùm cum omnes ex ordine difficilis ſpirationis ſpecies ſcribere vellet, videtur mihi etiam huius meminiſſe, & amplius adhuc propter magnæ & denſæ oppoſitionem. Hæc igitur tandem hic finem habeant.

Cur in prænotionum libro inæqualis reſpiratio & plurima, quæ ad prædicendum faciunt, ab Hippocrate omittantur. CAP. 9.

C CVr igitur nihil in prænotionum libro de difficultate reſpirationis inæquali ſcripſit? quamuis cognoſcat ipſam non ſolum in ſecundo & ſexto morborum popularium, ſed etiam in primo ac tertio, & amplius in libro de victu in morbis acutis, & aphoriſmis, & alijs multis ſcriptorum ſuorum locis. In ſecundo.n.& ſexto morborum popularium, iuxta præſcriptam dictionem meminit ipſius, vbi ait.[a] ‖Dupla intrà reuocatio velut ſuperinſpirantibus. A 2.Epi.ſec 3ª. circa medium. Et amplius in ſecundo morborum popularium, vbi enarrat quæ Lyciæ acciderũt,[b] ‖Spiritus intrà duplicabatur, adſcripſit. Et 6.Epid.cō. 2.t.10.3ª 161.d Hoc.n.nihil differt ab eo quod dixit, dupla intrà reuocatio veluti ſuperſpirantibus. In ſexto verò.[c] ‖Si verò ſpiritus intus relinquatur, ait. Nam & hoc idem eſt cum eo quod in libro de victu in acutis dixit. B 2.Epi.ſec.2ª. paulo poſt medium. [d] ‖Spiritus offendens in ſurſum latione. Quemadmodũ.n.quidam inſpirãtes non ſemel hoc faciũt, ſed per ceſſationem ipſam actionem diſſecant, ſimiliter vt pueri eiulantes: ſic etiam expirãtes. Quin & in his quæ in eodem libro poſt ſermonem de balneis habentur, ſpirituum protenſiones dixit, C 6. Epi.cō.2. t.17.3ª.163.c actionem diſſectam oſtendens. In primo verò morborum popularium in Philiſco, hoc modo ait.[e] ‖Huic ſpiritus, ad finem velut reuocato. D de Vict.rat.I morb.acut.cō. 2.t.44.7ª.122.f Similiter.n.vt, dupla intrà reuocatio, etiam hìc dictũ eſt, reuocato. Rurſus autem in Dromadæ vxore: Spiritus rarus, magnus, ſtatim reuulſus, inquit. Nam D & hoc ſimiliter dictum eſt. In aphoriſmis verò etiam quid ſignificet huiuſmodi ſpiritus edocet, E 1. Epid.c.3. t.18.3ª.121.b ſic ſcribens.[f] ‖In febribus ſpiritus offendens malus: conuulſionem enim ſignificat. F 4ª.Aph. 68. Ext. ord. 34.g Secundum rationem igitur in morborum popularium loco paulo ante citato, Dromadæ vxorem conuulſam mortuam eſſe dicit, in qua prædixerat. Spiritum magnum, rarum, ſtatim reuulſum. Vbi ſanè & maximè mirari licet, quomodo vtraque difficilis ſpirationis ſpecies, propriam ipſius affectionem indicauit. Non enim ſolum conuulſa eſt hæc muliercula, ſed etiam delirauit, vt quæ non ſolum propriã conuulſionibus ſpirandi difficultatem haberet, ſed etiam eam quæ eſt deſipientiæ. Quare ꝙ hanc inæqualem reſpirationis difficultatem Hippocrates nouerit, manifeſtè eſt demonſtratum. Quòd verò etiam in prænotionum libro eam rationabiliter reliquerit, velut etiam multa prænotionis ſigna, conſequenter fuerit dicendum: vbi prius in ſumma eius mentionem fecerimus, ꝙ neque de ſignis circa ætates, aut regiones, aut horas, aut populares conſtitutiones, in prænotionum libro quicquam ſcripſit: & quidem integro libro de aere, locis, & aquis ab ipſo ſcripto, & in aphoriſmis his omnibus in compendio relatis: Immo neque de vrinarum iudicijs, quæcunque in aphoriſmis ſcripſit, in prænotionibus recenſuit: & neque quæcunq; ad mulieres pertinent in aphoriſmis ſcripta, ad librum prænotionum tranſtulit: quanquam & hæc, & alia multa in aphoriſmis relata, prænotoriæ medicinæ partis exiſtãt, velut ipſe ſuis ipſius verbis indicat. In eo enim quod dicit. ‖Si verò borealis 3ª.Aph.5.E ord.20.c

3ª. Aph. 6. Ext. ord. 20. e
3ª. Aphor. 11. Ext. ord. 20. h
4ª. Aphor. 69. Ext. ord. 34. h
4ª. Aphor. 70. Ext. ord. 35. a
4ª. Aphor. 71. Ext. ord. 35. c
4ª. Aphor. 22. Ext. ord. 29. f
4ª. Aphor. 24. Ext. ord. 29. h
4ª. Aphor. 27. Ext. ord. 30. c

fuerit, tuſſes, fauces, alui duræ, emittendæ vrinæ difficultates, horrores, laterum dolores, & pectoris, E
quando hic præualuerit, talia in morbis expectare oportet. Et in eo quod ait. ‖ Cùm æſtas fit veri ſimilis, ſudores in febribus multos expectare oportet: manifeſtum ſeipſum facit, ꝙ talia prænotoriæ artis partis eſſe iudicet. Expectare enim & ſperare ac timere, & omnia huiuſcemodi verba, prænotionis propria ſunt. Et ſanè etiam in eo quod dicit. ‖ Siquidem hyems ſqualida & borealis fuerit, ver autem pluuioſum & auſtrinum, neceſſe eſt æſtate febres acutas, & lippitudines, & dyſenterias fieri: manifeſtè hoc idem indicat. Et multò ſanè magis, cum de vrinis ſcribit in hunc modum. ‖ Quibus vrinæ craſſæ, grumoſæ, paucæ, non ſine febribus, multitudo veniens ex his tenuis prodeſt: maximè verò tales veniunt, quibus à principio, aut breui, ſedimen ineſt. Et rurſus. ‖ Quibus vrinæ cõturbatæ velut iumentis, his capitis dolores aut adſunt, aut aderunt. Et rurſus. ‖ Quibus in ſeptima die iudicantur, his nubeculam habet vrina in quarta die rubram, & alia iuxta rationem. Similiter verò & quæ veſicæ ac renum affectiones indicant, in aphoriſmis ſcripta ſunt, in prænotionum verò libro relicta, itemq; alia omnino multa, quemadmodum & huiuſmodi. ‖ Morbis quibuſcunque incipientibus, ſi bilis atra aut ſurſum aut infrà ſubierit, mortale. ‖ Dyſenteria ſi à bile atra incipiat, mortale. ‖ Quibus in febribus ſanguinis multitudo vndecunque eruperit, his in refectionibus alui humectantur. Eiuſmodi itaque & alia multa in aphoriſmis ſcripta inuenire licet, ipſius prænoto- F
riæ artis partis exiſtentia. Cur igitur nihil horum in prænotionum libro recenſuit? Propterea ſanè ꝙ de acutis morbis in illo docere propoſuit, velut ipſe tum in principio, tũ in fine libri dixit. In principio quidem vbi ait:[a] ‖ Conſiderare autem ſic oportet in acutis morbis. In fine verò vbi hæc verba adſcripſit.[b] ‖ Hęc verò de acutis morbis dico, & his qui ex ipſis naſcuntur. Qui verò ſint qui ex ipſis naſcuntur, ipſe Hippocrates rurſus in eodem libro recenſet.[c] ‖ Hydropes ex acutis morbis nati oẽs mali. Et rurſus.[d] ‖ Facilem verò ſpirationẽ valde magnam vim ad ſalutẽ habere putãdũ eſt in omnibus acutis morbis, qui cum febribus ſunt & in quadraginta diebus iudicantur. Nam & hîc acutorum ex tranſmutatione mentionem facit, velut, in libris de iudicialibus diebus demonſtrauimus. Quin & in alijs multis locis eius libri ſignificauit, ꝙ aut de acutis morbis, aut de his qui ex ipſis naſcuntur, ſermonem faciat. Velut etiam hoc loco.[e] ‖ Sudores optimi quidem ſunt in acutis morbis omnibus, qui in diebus iudicialibus fiunt. Et quid multis verbis opus eſt? cum ipſe manifeſtè in illo libro oſtendat, ꝙ multa prænotoria ſigna volens relinquat, alicubi quidem ſic dicens.[f] ‖ Ne decipiat autem te, ſi ipſa veſica aliquem morbum habens, eiuſmodi quãdam vrinam reddat. Non.n. totius, ſed ipſius ſecundũ ſe ipſam ſignum eſt. Nec verò apponit ſigna ea in prænotionũ libro, ſed in aphoriſmis ipſa ſcribit. Rurſus autẽ ſic ait.[g] ‖ Oportet autẽ ei impetũ morborũ populariũ citò animad- G
uertere, & temporis conſtitutionem non ignorare: nec tñ de hoc quicquam in prænotionum libro nos docens. Propoſitum.n. eſt ipſi, vt dixi, ſolum ea quæ acutorum morborũ propria ſunt recenſere: quæ verò diuturnis propria ſunt, omnia relinquere. Quare rationabiliter etiam inæqualem reſpirationis difficultatem, ex alio morborum genere exiſtentem, hîc reliquit. Si etenim conuulſis reſpiratorijs organis fit, fuerit vtiq; & diuturnorum morborum comes hic affectus, † & hac ſanè ratione nulli, ſiue acuto, ſiue diuturno proprius. Fuerit autem vtiq; & eorum qui citra febrem fiunt, velut etiam conuulſiones. ‡ Verùm ipſi propoſitum eſt in prænotionibus, de his qui propriè acuti nominantur, facere ſermonem. Sunt autem tales qui omnino cum febribus continuis fiunt, velut ipſe in libro de victu acutorum oſtendit ſic ſcribens. Sunt itaq; hi acuti, quales veteres nominauerunt, pleuritin, & peripneumoniam, & phrenitin, & cauſon ſiue febrem æſtuantem, & alij quicunque his conſimiles, quorum febres omnino ſunt continuæ. Nequaquam igitur conuulſiones huius morborum generis ſunt, vnde neq; proptereà iam ipſorum reſpirationis difficultatem ſimul cum his recenſuit, quemadmodum neq; de vrinis, aut egeſtionibus, aut alijs omnibus, quæ in aphoriſmis ſcripſit, propterea ꝙ acutorum morborum propria non erant. Cur verò neq; de talibus difficilis reſpirationis ſpeciebus in prænotionibus docuerit, in quibus aut ſola inſpiratio, aut ſola expiratio eſt ma- H
gna, ſuperuacaneum puto nunc explicare, vt qui manifeſtè in primo horum commentariorum demonſtrauerim, quòd ad has quinque difficilis reſpirationis differentias, de quibus nunc dicere deſino, omnes reliquæ commodè reduci poſſunt. Neque enim aut velocis aut tardæ reſpirationis in prænotionum libro mentionem fecit, iuxta eandem rationem: oſtendimus enim quòd omnes aliæ differentiæ in prædictis cõtineantur. Quare Hippocrates vtrunque ipſorum rectè feciſſe videtur, in morbis quidem popularibus diuiſionem in omnes particulares ſpirandi difficultates ponens: in prænotionibus verò & aphoriſmis, quantum vſui erat commodum, ac neceſſarium.

A in Prog. cõ. 1. t. 5. 4ª. 190. g
B in Eodẽ. cõ. 3. t. 36. 4ª. 211. d
C in Eodẽ. cõ. 2. t. 1. 197. e
D in Eodẽ. cõ. 1. t. 25. 194. h
E in Eodẽ. cõ. 1. t. 26. 195. c
F in Eodẽ. cõ. 2. t. 37. 201. d
G in Eodẽ. cõ. 3. t. 38. 212. a

† Calaber. & proinde nõ magis acutorum quàm chronicorum propria vtique: cum & ſine febre fiant ſpaſmi.

Locus explicatur ſecundi & ſexti libri de vulgaribus morbis de longa & breui reſpiratione. CAP. 10.

QVando igitur hæc nobis iam ſufficienter ſunt demonſtrata, reliquum fuerit ſanè adhuc, etiam alios reſtantes ſermones ex omnibus ipſius ſcriptis exponere, initio rurſus à ſecundo & ſexto morborum popularium ſumpto. In vtriſque enim his libris, conſequenter ad primam omnium relatam dictionem, in qua omnes difficilis reſpirationis differentias docet, hoc modo ſcriptum eſt. ‖ Sanatorium continuarum oſcitationum ſpiratio longa, in abhorrentibus à potu, & vix bibentibus, ſpiratio breuis. Quòd ſanè hîc per longam ſpirationem, ſpiritus per

2. Epid. ſect. 3ª. Et 6. Epi. com. 2. text. 10. 3ª. 162. d

A longum tempus factus,hoc eſt rarus,inſuperq́ꝫ magnus indicetur,in ſecundo libro eſt monſtratum:
quemadmodum etiam per breuem ſpirationem,is qui per modicum tempus fit, hoc eſt denſus in-
ſuperq́ꝫ paruus Sanatorium igitur aut ſignum aut cauſam continuarum oſcitationum,fieri magnũ
& rarum ſpiritum , vtrunque ſanè monſtrari poteſt : ſignum quidem , vt affectionis in contrarium
mutatæ:cauſam verò quòd cõtrariorum contraria ſint remedia. Oſcitant enim & cum hiatu diſten-
duntur continenter, ob vaporoſum quendam & craſſum ſpiritum in muſculoſo genere contentũ,
velut in alijs locis eſt oſtenſum. Quibus verò hóc contigit,ſtatim etiam continenter expirant, vtpo-
tè cum in expirationibus eiuſmodi ſpiritus expurgetur & euacuetur. Si verò quis non ita cõtinuè,
ſed per longum tempus expirationes faciat, manifeſtum eſt quòd præexiſtentes in ipſo affectiones
ceſſarunt : atque ita ſignum ſanatorium oſcitationis longa ſpiratio erit. Atqui longam ſpirationem
etiam velut cauſam ſanantem continuas oſcitationes intelligere licet , atque hoc ipſum non longo
ſermone mihi indigere videtur. Reſpirationem enim ad plurimum tempus cohibere,quod ipſum
ſpiritus detentio nominatur , qua ratione ſingultus ſanat, eadem etiam oſcitationes ſanabit. Equi-
dem faciunt hoc etiam in exercitijs omnes Athletæ, per vim expellere conantes quicquid ſiue hu-
morum, ſiue vaporum, in tenuibus circa cutem meatibus detinetur. Ob hæc igitur ſpiratio longa
B continuarum oſcitationum,aut ſignum,aut cauſa medicatoria exiſtit. Cæterùm,in abhorrentibus
à potu & vix bibentibus ſpiratio breuis, hoc ipſum ſanè non ita manifeſtè, ſed [a] cõniecturaliter di- A * συμβολικώτερον.
ctum eſt. An videlicet phreniticos ab ipſo nunc indicari putandum ſit, propterea quòd alio loco di-
« xit, [b] ‖ Phrenitici paucibibi, ſtrepitus facilè ſeritientes, tremuli. [c] †atque hoc magis quàm} quibus B 1. Prorrhet. com. 1.t.16.4ª. 165.g
« partes circa pulmonem & cor perfrigeratæ ſunt,vt ſimul & per longum tempus reſpirent, & frigi-
dum expirent. Breuis enim ſpiratio vtriſque inducta ſanatorium ſignum eſt:in perfrigeratis verò
non ſolum ſignum,ſed etiam cauſa. Quemadmodum enim ſpiritus detentio ſuperflua euacuare po- C †Calaber an magis eos.
teſt,& ob id hanc in ſingultientibus,& multum oſcitantibus,& cum hiatu ſe diſtendentibus,& cõ-
tinuè ſe exercitantibus,aſſumimus : ſic continens reſpiratio ventilare ſimul & excalfacere perfrige-
rata poterit. Iuxta hanc igitur rationem etiam in ſecundo morborum popularium cõſuluit diligen-
tiam adhibendam eſſe, vt excandeſcentia inducatur, & coloris reparandi, & ſanguinis in vaſa ſub-
ter cuticulam colligendi gratia, tanquam ſanè & excandeſcentia innatum calorem excitare queat.
At verò quòd denſiorem omnino reddat reſpirationem ipſa animi excandeſcentia, nemo ignorat.
Aſſumemus igitur ipſam in perfrigeratis,& decoloratis,ac gracilibus, ex quibuſdam interuallis, &
temporibus opportunis:non ſanè ita continenter,vt valdè facultatem offendamus,ſed velut exerci-
C tationes innatum calorem corroborantes,non immoderatas facere iubemus, ſed tum opportunè,tũ
moderatè aſſumimus. Sic etiam breuem ſpirationem, ſiue per ſe ſiue cum excandeſcentia procura-
mus,non ſine opportunitate & modo aſſumemus. Porrò hîc diligenter animaduertere ad ſermonẽ
ipſum oportet , & non putare eandem affectionem eſſe cum ea quæ nunc à nobis oſtenditur , eam
« quam in prænotionum libro recenſuit:de qua dixit, ‖ Spiritus frigidus ex naribus & ore prodiens, in Progn. com. 1.t.24.4ª.194.
« valdè iam pernicioſus eſt. In acutis enim morbis de quibus in illo libro ſermonem facit , huiuſmo-
di ſpirandi difficultas mortem portendit:in alijs verò morbis qui citra febrem conſiſtunt, frigiditas
totum animalis habitum apprehendit,& accidit quidem neque his extra periculum, non tamen pe-
nitus pernicioſa. Ex his autem eſt & ſtrangulatio vteri appellata , & omnino omnes apnœæ,i.ſpiri-
tus interceptiones,quæ mulieribus quidem aſſiduè, & præſertim viduis accidunt, ràrò autem ali-
quando & viris. In huiuſmodi enim omnibus affectionibus præ multitudine materiæ frigidæ inna-
ta caliditas grauatur,ad ſimilitudinem flammæ, quæ præ multis humidis lignis ſuffocatur. Quare
etiam accendere quandoque poſſibile eſt hanc , vbi mat[illegible]iam exuperauerit : in quibus autem con-
ſumpta materia neceſſariò etiam ipſa ſimul extinguitur, quemadmodum in ijs qui in acutis mor-
bis ſic expirant,nulla ſpes ſalutis relinquitur. Horum itaque meminiſſe oportet,& amplius ꝙ in in-
terceptionibus ſpiritus, omnem reſpirationem perfectè perijſſe neque ſuſpicari poſſibile eſt , neqꝫ
D ſic habere apparet, ſi quis quod contingit diligenter conſideret. Minimus autem ſimulq́ꝫ per lon-
giſſimum tempus ipſis fit ſpiritus,atque hac ratione pleroſque latet ac fallit:verum ſi quis diligen-
ter animaduertat,aut etiam digitum quempiam naribus ægri admoueat, percipiet vtique reſpira-
tionem. Quòd ſi quis etiam præ naribus pilum , aut tenuem lanam ſuſpendat diligenter ac probè
concerptam,videbit,ꝙ etiam hęc ipſa moueantur. In huiuſmodi ſanè affectionibus ſpiratio breuis,
hoc eſt motus reſpiratoriorum organorum per breue tempus, quem videlicet etiam denſum ſpiri-
tum appellamus,cauſa ſimulq́ꝫ ſignum ſanatorium exiſtit. Iuxta eandem verò rationem continua-
tum oſcitationum,non ſolum reſpiratio per longum tempus, hoc eſt rara , ſignum ſimulq́ꝫ cauſa ſa-
natoria exiſtit,ſed etiam magna. Vocatur.n.hæc & in ſecundo libro ſpiratio longa. Primariò ete-
nim ea quæ per lõgum tempus fit,hoc eſt rara,hoc nomen poſſidet: ſecundariò verò etiam magna.
Atque de his quidem ſic habet.

Loca enarrantur vbi Hippocrates de anheloſis, de duplicato, de ſublimi, de ſubdenſo, ac de alijs ſpiritibus, mentionem fecit. CAP. 11.

APponamus porrò & alia vniuerſa ab ipſo de ſpirandi difficultate conſcripta. In ſecundo
equidem morborum popularium, in Antigenis vxore præfatus, quòd anheloſa fuerit ante

2. Epid ſect. 2. circa medium. partum, poſt hæc infert. ‖Poſtea ſimul cum partu pus reuomuit. Quare & hoc cum his quæ à no- E
bis demonſtrata ſunt, cõſentit: anheloſi enim ſunt, qui denſum ſpiritum habent, & ſimul thoracem
multum diſtendunt. Contingit autem hoc, aliquando quidem in affectionibus multa inſpiratione
indigentibus, & profectò etiam à curſu, aut aliàs quomodocunque vehementi exercitatione facta,
eiuſmodi ſpiritus accidit, & omnibus ardentibus febribus. Fit etiam, vt monſtratum eſt, quan-
do obturatio, aut compreſſio, aut coarctatio quædam in reſpiratorijs organis exiſtit. Tale verò
quiddam apparet accidiſſe etiam Antigenis vxori, quemadmodum pus indicauit. Huius equi-
dem primæ in ſecundo morborum popularium ſpirandi difficultatis meminit. Poſt hanc verò
Ibidem. eius quæ Lyciç accidit, de qua velut antea dixi, ſcripſit. ‖Spiritus intrà duplicabatur, nõ tamen ma-
gnus, atque hoc ſecundum rationem. Affectum enim erat in ipſa neruoſum organorum genus, vt
etiam abſoluta vrinarum ſuppreſſio fieret, & ob hoc ſanè duplicatus ſpiritus fiebat. Cur autem non
Ibidem. magnus? An quòd erat perfrigerata? ‖Contegebatur itaque, inquit. Monſtratum eſt autem quòd
hac voce in perfrigeratis iuxta innatum calorem vtatur. Conſequenter verò & de anginoſis tunc
Ibidem. factis differens ſic ſcribit. ‖ Spiritus his non valde ſublimis: tanquam videlicet vt plurimum ſubli-
mis ſpiritus anginoſis fiat. Sic autem vocare ipſi mos eſt paruum, & velut alicui videri poſſit, eo
loci vſque ad fauces ingredientem, non autem ad thoracis profunditatem deſcendentem. Quòd F
verò eiuſmodi ſpiritus neceſſariò exiſtat in his qui quodcunque tandem reſpiratorium organum
dolent, antea dictum eſt. Quæ igitur cauſa eſt, ob quam anginoſis ſpiritus non valde ſublimis erat?
Ibidem. An quòd neque anginæ ſpecies ipſis conſueto more facta erat? ‖Primum enim, inquit, fauces non
Ibidem. inflammatæ, verùm iacentes. Deinde ſic ait. ‖Non ſuffocabantur plurimi, niſi cum deglutire cupie-
bant: & omnino tota narratio de angina tunc facta illæſas permanſiſſe oſtendit ipſas fauces, verùm
vicinas his partes verticulis colli continuas affectas fuiſſe. Nam & ipſa verticula luxata diſceſſiſſe
ait, partim intrà ſolum, partim verò in obliqua. Cùm igitur neque aliud aliquod reſpiratorium or-
ganum ipſis fuerit affectum, neq; fauces ipſæ iuxta propriam rationem, ſed ob communitatem tan-
tum poſitionis ex affectionibus participantis, meritò non valde ſublimis ipſis ſpiritus erat. Etenim
ſi penitus non fuiſſent fauces infeſtatæ, nequaquam ſanè ſpiritus ſublimis fuiſſet. Quando verò
per conſenſum ex vicinis infeſtabantur, mediam prædictorum conſtitutionem accepit, modera-
tè denſatus. Deinceps porrò ab hac conſtitutione, alterius meminit in Perintho factæ, hoc mo-
Sect. 3ª. 2. Epi. cª. principiũ. do narrationem incipiens. ‖In Perinthum circa ſolſtitium ferè æſtiuum venimus. Deinde recen-
ſet totam morborum ſpeciem, à cauſo ardenti febris genere exorſam, verùm vomitoriam factam,
& ad plurimum tempus inueteratam. Quin & quòd citra vomitus, cauſi febres his factæ ſunt, & G
quòd venter ipſis multa egeſſerit, appoſuit: vt tum ex his, tum ex alijs omnibus manifeſtum ſit,
eius conſtitutionis cauſam in pituitis putreſcentibus factam eſſe, ita vt reſpiratoria organa illæſa
permanſerint, itemque ipſum os ventris: verùm ex inferioribus partibus initium impetus ſui ſum-
pſerint ardentes febres. Meritò igitur ipſis neque magnus ſpiritus factus eſt, quemadmodum his
fit quibus in pulmone & corde febrilis caloris multitudo congregata eſt: & paruus ſanè non erat
omnino, vtpotè qui non dolerent, neque perfrigerati eſſent. Siquidem igitur paruus & ſublimis
nihil diuerſum ſignificant, iuxta rationem vtique ſublimes ſpiritus ipſis factos eſſe dicit, non tamen
valde. Poſt hanc verò conſtitutionem nullius deinceps difficilis reſpirationis Hippocrates men-
tionem fecit, vſq; ad illam dictionem quam primam omnium in principio huius libri appoſui, cu-
Ibidem. ius initium hoc eſt. ‖Spiritus parui denſi, magni rari. Hanc verò totam iam antea expoſui. Tempe
ſtiuum igitur iam fuerit mentionem facere difficilis reſpirationis, ab ipſo in ægroto quodam con-
ſequenter conſcriptæ, cuius nomen non expreſſit. Habet autem ſenis dictionis ſeries hoc modo:
Ibidem. ‖Spiritus ſubdenſus, ilia dolebat, & reſpirans, & cum verteretur. Apparet autem & hic æger teſti-
monium præbere ijs quæ multoties à nobis ſunt dicta. Quando enim ilia ſiue præcordia cum re-
ſpiratorijs organis coniuncta ſunt, ob idipſum ſanè dolentibus ipſis, ſubdenſus ſpiritus erat. Atque H
hæc quidem difficilis ſpirationis genera in ſecundo morborum popularium ſcripſit. In quarto ve-
4. Epid. non lõge à principio. rò primum meminit vxoris Nicoſtrati in Cranone, quæ ‖ paruum & denſum ſpiritum habuit. De-
inde vxoris Antigenis ‖ anheloſæ non nuper factæ, ſed à principio exiſtentis, vt & tuſſiret ſem-
In eodem, circa medium. per: & de hac ſanè nulla quæſtio fuerit. Verùm de vxore Nicoſtrati in Cranone, ob id mihi vide-
tur paruum & denſum ſpiritum appoſuiſſe, quòd delirauit. Dictum enim iam ſæpe eſt quod con-
trarius, hoc eſt rarus & magnus ſpiritus, delirij proprius exiſtit. Quare quæſtione omnino di-
gnum eſt, cur hic quidem non fiebat, verùm ipſi contrarius, qui dolorum proprius eſt, paruus
videlicet & denſus. Neque enim in narratione ægritudinis vllius particulæ dolorem aliquem fa-
ctum eſſe appoſuit, ſed neque tumorem notabilem circa ilium, aut thoracem. Quid igitur eſt quod
reuera illa habuit mali? Mihi equidem videtur duplex morbi ſpecies circa hanc mulierculam à
duplici principio conſtitiſſe. In eo enim quòd deſipuit, & collum, & os, & naſum conuulſa
hypotheſis. habuit: manifeſtum fit quòd in capite cauſa aliqua ipſius morbi extiterit. Ex eo verò quòd ci-
bus intrà concluſus erat vſque ad decimam diem, & in vrina reſes eruinam ſpeciem præ ſe ferebat,
non paruam in hepate factam eſſe inflammationem exiſtimo, per quam ſuperna affectio victa,
non potuerit ſecundum ſeipſam reſpirationis ſpeciem effingere. Dictum enim eſt & iam ante

ſæpe,

A ſæpe,quòd iuxta præualentem affectionem ipſa difficilis reſpirationis ſpecies formatur. Indicat autem non minimi ipſius delirij paruitatem,& ipſa adeo ſenis dictio,delirare enim ipſam dixit. Solet autem huiuſmodi verbo vti,vbi paruam læſionem indicare velit: quemadmodum & hoc ſæpe demonſtratum eſt. Nihil igitur miri eſt, cum ipſa parum quidem delipuerit, fortem verò inflammationem circa hepar habuerit, non ipſius deſipientiæ, ſed inflammationi propriam reſpirandi difficultatem eueniſſe. Atque ita ſanè de his habet. * παραλέγειν.

Quid apud Hipp. vox pneumatodes, ac de reliquis ſpirandi difficultatibus, ex quarto & quinto lib. de vulg. morb. CAP. 12.

QVid verò cum pneumatodem aliquem factum eſſe dicat,intelligere oportet:Num eum quẽ in libro de victu acutorum pneumatiam vocauit, ita vt pneumatodes & pneumatias idem ſignificent? An per vocem pneumatodes is qui ventrem inflatus eſt, ſignificatur? At verò quis ſit pneumatias,in libro de victu acutorum ipſe manifeſtiſſimè expoſuit: cũ prædixiſſet enim. ‖Citò pneumatiæ,{hoc eſt anheloſi} fiunt, ſtatim connectens infert. ‖A denſo verò ac multo ſpiritu. Atque hoc ſanè etiam ſtatim in principio huius libri expoſui. Cæterum quod in quarto morbo- de Vict. rat. in morb. acut. cõ. 1. t. 36. 7ᵉ. 114. b
B rum popularium habetur conſiderandum eſt,ipſa dictione ſubſcripta, quæ hoc modo habet. ‖ Vir metallicus,ilium dextrum intentum, ſplen magnus,aluus intenta ſubdura, pneumatodes, decolor. Ibidem. Poſſibile eſt enim vtrunque, & difficulter ſpirantem ipſum factum eſſe, ob iliorum affectiones, & ventrem item inflatum fuiſſe:multò verò magis obſcurus eſt qui deinceps ſequitur ægrotus,ſic habens. ‖Temænei filius habuit quid ſpiritus,vt viridantis palloris eſſet. Nam & huic quædam valde mala hepatis affectio aderat,ob quam & difficulter ſpirare ipſum poſſibile erat, & ventrem item inflari. Color enim viridantis palloris,malè affecti hepatis ſignum eſt. Porrò quod deinceps ab eo dicitur hoc modo. ‖Maritus Lechus apud Sitodocum, arquato morbo infeſtatus, ad quem ſeptima die ingreſſus ſum,octaua moriebatur:neque mingens,neque egerens, ilia magna & dura, & ſpiritus denſus:nihil quæſtione dignum habet. Duris enim non moderatè,& magnis ilijs factis, rationabiliter denſus ipſis ſpiritus erat. Verùm penitus obſcurum eſt quod continenter deinceps in ipſius Lechus morbo dictum eſt, hoc modo. ‖Deſinente autem febre,ſpiritus non eſt ſolutus. Qualem enim difficilis reſpirationis ſpeciem habuerit,neque ipſe manifeſtè indicauit, neque aliud quoddã eiuſmodi ſymptoma ſcripſit,ex quo quis coniecturam facere poſſit de affectione ipſi facta. Atqui & poſt hanc paululum progreſſus,in hunc modum narrare incipit. ‖Temænei pneumatodes. Po-

4. Epid. circa medium. Ibidem. Ibidem. Ibidem. Ibidem, paulo infrà.

C teſt enim difficulter ſpirans intelligi, poteſt etiam quemadmodum plurimi ex enarratoribus huius loci putãt,iuxta ilia inflata dici. Verùm mihi ſanè videtur melius eſſe, & fortaſſis neceſſarium, ‖inflatam iuxta ilia dici,magis quàm difficulter ſpirantem: {paululũ itaque in narratione progreſſus. Et quodammodo facilius ſpirans,inquit,tanquam qui iam prædixiſſet de ipſa quòd difficulter ſpiraſſet. Quòd verò pneumatodes appellare ſoleat eos,quibus denſus eſt ſpiritus, dictum quidem in ſuperioribus eſt,ſed & nunc manifeſtum eſt. Rurſus enim in peius mutabantur huius mulierculæ ſymptomata,& circa decimam ſextam diem ipſam mortuam eſſe ait, denſum ſpiritum habentem. Quin & quòd poſt hanc conſcriptus æger,etiam ipſe denſum ſpiritum habuerit, ob iliorũ affectionem,ipſa dictio manifeſtum facit,hoc modo habens. ‖Filius erat mulieris ipſius Apœmãti ſororis, ilia magna,& ſplen,ſpiritus, egeſtio amaræ bilis. Quemadmodum enim pneumatodes,hoc eſt anheloſos,aliquando vocat, eos, qui denſum ſpiritum habent:ſic quandoq; etiam ſimpliciter, ſpiritus ſcribit.Nihil verò miri eſt,ſi magnis exiſtentibus ilijs,ſpiritus denſus fiebat. Nam etiam rurſus progreſſus in ipſo,denuò inquit. ‖Ilia verò intenta erant,& ſanè erat etiã tuſſicula modicè ſicca. In vniuerſum enim,veluti diximus,quando aut tumor, aut dolor quiſpiam in partibus iuxta ilia conſtiterit,paruus & denſus neceſſariò fit ſpiritus. Quare neq; hoc mirabile cuipiam videri debet,ꝙ etiam

† Alij tamẽ vertunt, difficulter ſpiratẽ potius quàm inflatam iuxta ilia dici. Ibidem. Ibidem.

D in ijs quæ poſt hæc ſequuntur,cum antea dixiſſet,iliũ ſubmolle: apponat pneumatodes, hoc eſt anheloſi non valde. Si enim Laparon Græcis vacuum & molle, hypolaparon autem ſubuacuum & ſubmolle ſignificat, in tantum ſanè difficulter ſpirabunt, in quantum partes circa ilium ipſis malè habuerint. Moderatè itaque ipſis affectis,moderatè difficulter ſpirabunt. Quemadmodum rurſus inferius in eodem libro vbi in hunc modum ſcribit. ‖Famulæ,quam recens emptam vidi, duricies in dextris erat magna,non valde doloroſa:rationabiliter infert, & non valde difficulter ſpirans. Siquidem enim duricies non valde doloroſa erat, certè neque valde difficulter ſpirantẽ ipſam eſſe veriſimile erat. Sic verò etiam in fine iam libri, de ſeniore narrans, atque præfatus. ‖Mente motus eſt moderatè,intulit,nõ valde difficulter ſpirabat. Semper enim iuxta magnitudinem cauſæ difficilem reſpirationem facientis, etiam ipſa difficilis reſpirationis magnitudo producitur. Verùm hæc quidem in quarto morborum popularium ſcripta ſunt, quæ omnia ijs quæ à nobis de difficili reſpiratione demonſtrata ſunt,abundè teſtimonium præbẽt. Porrò in quintò morborum popularium,decimus quartus ægrotus hoc modo ſcriptus eſt. ‖In Lariſſa Hippoſthenes peripneumonia apprehẽſus eſſe medicis videbatur:erat autem nequaquam,verùm principio luctans,in duro loco cecidit ſupinus,aduerſario ipſi illapſo,& lauatus eſt frigida,& cœnauit, & grauior factus eſſe ſibi videbatur. Sequenti autem febricitauit,& tuſſis apprehendit ſiccior,& ſpiritus denſus. Deinde paululũ progreſſus,

Ibidem vltra medium. Ibidem circa finem. 5. Epid. haud longe à principio.

5. Epid. nõ longe a principio.

greſſus, ‖ Quando verò tuſſiebat, inquit, dolebat pectus & dorſum. Nihil itaque mirum eſt, ſic affe- E
ctis partibus thoracis, denſum ſpiritum factum eſſe. Cæterùm quod in fine ſermonis habetur, ‖ Ne-

Ibidem.

que ſtertorem habuit, ad demonſtrationem dictum eſt, ꝙ non fuerit peripneumonicus hic homo. Teſtimonium autem præbet hoc ipſum, ijs quæ ſtatim à principio in hoc libro à nobis dicta ſunt,

de Victus rat. in morb. acut. com. 1. t. 34. 7ª. 114. a

quando hanc dictionem ex libro de victu acutorum expoſuimus: ‖ Partim verò ab orthopnœa & ſtertore ſuffocati. Nonus deinceps & triceſimus ægrotus in quinto morborum popularium ſcriptus eſt, itidem & ipſe denſum ſpiritum habens. Adſcribam autem & hîc ipſam dictionem hoc mo-

5. Epid. vltra medium.

do habentem: ‖ Puer à multo percuſſus ventrem & hepar, mortuus eſt quarta die, ſpiritum denſum habuit, & non intelligebat quicquam, & febris corripuit. Non obſcurum eſt in hoc, & peritonæũ, itemq; ſeptum tranſuerſum, vnà cum vẽtre & hepate inflammata fuiſſe, & ob id etiam puerum deliraſſe. Verùm iuxta delirium non habebat difficilis ſpirationis ſpeciem, maior enim affectio circa ilium, iuxta ſeſe, ipſam reſpirationis ſpeciem efformauit: minor verò penitus eſt ſcripta. Hæc quidem in quinto libro morborum popularium habentur.

Reliqua quæ de Difficultate reſpirationis ſexto libro de vulgaribus morbis continentur, ijs quæ antè dicta ſunt, concordare. CAP. 13. F

RVrſus verò ad ſextum tranſgreſſi, cuius etiam iam antea communem ad ſecundum librum dictionem expoſuimus, reliquas ſententias huc portinentes recenſeamus. Sunt autem ferè omnes ex iam prædictis manifeſtæ. Etenim ſpiritum ſolum ſimpliciter ſcribens, in morborum concurſibus, pro difficili reſpiratione ſcribere monſtratum eſt, ea videlicet in qua denſus ſpiritus redditur: Eundem verò amplius denſatum, aſthma id eſt, anhelationem in conſuetudine habet.

6. Epid. cõ. 2. t. 17. 3ª. 163. c

Quare in ſexto morborum populariũ vbi inquit, ‖ Si ſpiritus intus relinquatur, reſpirandi difficultatem cum denſitate intelligemus. Similiter autem & in muliercula in Cranone, in qua ſic ſcribit:

6. Epid. cõ. 3. t. 9. 3ª. 171. b

‖ Splen natura magnus, febris ardens, rubicunda, ſpiritus: prædicta difficilis ſpirationis ſpecies accipiẽda eſt, in qua ſpiritus denſatur. Quemadmodum etiam in filia Agaſis puella. Quòd verò dif-

6. Epid. cõ. 4. t. 4. 3ª. 179. h

ferat denſus ſpiritus ab anhelatione, manifeſtè indicauit: habet autem ipſa dictio hoc modo: ‖ Filia Agaſis puella exiſtens, denſi ſpiritus erat: mulier verò facta, ex partu non ita diu doloroſa exiſtens leuiter, magnum onus ſuſtulit, & ſtatim quidem ſtrepuiſſe circa pectus videbatur: ſequenti

Ibidem.

verò anhelationem habuit, & dextrum coxendicem doluit. Deinde conſequenter, ‖ Spuebat ſpumoſum, inquit, ab initio autem erant florida. Equidem ex toto acceſſoriorum malorum concurſu manifeſtum fit, quòd tuberculo in reſpiratorijs organis inueterato & ægrè concoctili rupto, hæc G
expuerit: & quòd ob hæc tubercula denſi ſpiritus fuerit. Porrò inferius in eodem libro circa con-

6. Epi. ſect. 7ª.

ſtitutionem, quam hoc modo incepit: ‖ Tuſſes cœperunt circa ſolſtitium hybernum. ‖ Quibuſdam

Ibidem infra.

verò & ſpiritus ſimul ſublimis fiebat, inquit. Et ſanè quòd ſublimis ſpiritus eſt paruus & denſus, in ſuperioribus explicauimus. Et profectò etiam anginas circa illam conſtitutionem factas eſſe ait. Malè itaque ſentiunt qui ſublimem pro magno dictum eſſe putant, propterea quòd hîc thora-

Ibidem paulo inferius.

cem ſublimem & eleuatum facit, ipſum plurimum diſtendens. Progreſſus autẽ paululum, ‖ pneumatias nominat quoſdam: & dictum etiam de hoc eſt antea, quôd aut inflatos, aut anheloſos ſic vocat. At verò qui deinceps ſcribitur, Spiritus obſcurus, paruus eſt, & propterea non apparens, qualis & in interceptionibus ſpiritus, & in ſuffocationibus vteri concomitatur: atque huiuſmodi quid-

Ibidẽ inferius.

dam vult etiam ex ipſa dictione indicare, quæ ſic habet: ‖ Et ſpiritus tabeſcentibus obſcuri mali, & non parientibus, & quicunque alij tales ab eadem conſtitutione. Mulieres etenim non parientes, (ſunt autem hæ omnino quæ non prob(xpurgantur) maximè à ſpiritus interceptionibus apprehenduntur, quemadmodum ſanè etiam quæ diutius maritis ſunt viduatæ. Quare ſpiritus qui non manifeſtè inſignes ſunt, neque nobis patentes, eos obſcuros appellauit. Ex his igitur progreſſus quiſpiam inueniet, & citra meam vlteriorem opem, omnia alia de difficili ſpiratione dicta, tum in H
genuinis, tum in ſpurijs Hippocrati inſcriptis libris: quanquam nos ferme omnes genuinos in hoc ſermone locos recenſuerimus. At verò, quandoquidem & hi qui ad Theſſalum filium ipſius referuntur, & qui ad Polybum generum, itidem artis Hippocraticæ ſunt. Et non procul ab his abſunt ea, quæ Euryphontis eſſe videntur, feruntur autem inter Hippocratica ſcripta. Si mihi ocium contigerit aliquando maius, alium adhuc quartum adijciam librum, in quo exponam ea quæ in reliquis Hippocrati inſcriptis libris continentur, de reſpirationis difficultate. Nunc verò alijs rebus inſtantibus ac vrgentibus, ad illa non tranſibo.

GALENI LIBER DE PLENITVDINE

Victore Trincauelio interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Refelluntur Empiricorum Indicia, quibus Plenitudinem comprehendi arbitrabantur, ac vera Ratio explicatur Plenitudinis intelligendæ.

Quàm confuſe medici qui Galeni tempeſtate vixerunt, de Plenitudine locuti ſint, & qui'nam Ipſorum à Galeno increpandi. CAP. I.

SIcuti nullũ eſt, quod noſtra tempeſtate in ore omnium ferè medicorum crebrius verſetur, quàm plenitudinis vocabulũ: ita nec aliud facile inuenias, quod ab illis magis ignoretur. In his.n.ſi qui ad expoſcendã, atq; etiam reddendam rationẽ idonei ſunt, quum ab aliquo interrogantur, quid tãdem ipſi plenitudinẽ appellent, reſpondent eorum quàm plures nomen id, quemadmodũ etiam multum & parũ, ex comparatione ad alterũ dici, & proinde neq; mẽſura aliqua definiri poſſe: quod.n.cum altero collatũ multum eſt, hoc alterius cõparatione, non nunquã parum erit. Sed ſi
C mox ab illis petas, vt rem eam explicent, cuius collatione dicatur plenitudo, eorum quidam ſtatim minus vocales quàm piſces redduntur: alij verò vſq; adeo multa, & ea abſurda garriunt, vt quid ipſi velint, minime poſſis intelligẽtia cõſequi. Reperiuntur tamen aliqui quamuis rariſſimi, qui aiunt, multum & parũ intelligi virium cõparatione: è quibus ſi rurſum ſciſciteris, quid ipſi vires vocitent, ne reſpondent quidẽ non nulli: alij verò, ſi tñ aliquid pronuntiare audẽt, ita reſpondent, vt alter alteri nunquã conſentiat. Quin & eorũ plurimi quæcunq; potius alia interpretãtur, quàm vires. Si quis tñ inter illos reperiatur, qui eouſq; ſapiat, vt vires dicat eſſe effectricẽ ſubſtantiã, aut effectricẽ cauſam: & mox ipſum, ſi ſit aliqua huiuſcemodi ſubſtantia quæ animal gubernet, primũ roges, & deinde vt exponat quid tãdem ea ſit: is ad hanc quæſtionem ne reſpondet quidẽ, ſed aut omnino ſilet, aut adeo ſua oratione aberrat, vt qñque illum tacuiſſe ſatius fuerit. Quòd ſi in his quoq; aliquẽ eò prouectũ diſciplinæ inuenias, vt licet quę'nam ſit virium ſubſtantia proferre nequeat, ex functionibus tñ cõiectura ſaltẽ eas eſſe aſſequatur, is ſubinde interrogatus, nũ ea quæ ab Aſclepiade, & ab eius etiã ſectatoribus, & præterea à Methodicis, dé eo quod nullæ ſint vires, literis tradita ſunt, vnquã perpenderit ac diſſoluerit, ne nouiſſe quidem ipſe vr̃, ſi aliquis vnquam hac de re ab illis ſermo fuerit habitus. Porrò, ꝙ quicunq; nullas eſſe vires contendunt, negẽt illarũ cõparatione plenitudinẽ intelligi, aut conſiſtere poſſe, ſatis cõſpicuum eſt:
D quippe quũ fieri nequeat, vt plenitudo ex collatiõne ad eã rẽ aut intelligatur aut cõſtituatur, q̃ nuſquã cõſiſtat. Credunt ſiquidẽ hi ex ſola vaſorũ capacitate haberi, ꝙ aliquid multũ aut parũ eſſe dicatur: immo qñq; ne nominant quidẽ inter initia plenitudinẽ, nec aliquã ab ipſa euacuationis indicationẽ depromũt, ſed à ſola cõſtipatione (eã græce στέγνωσιν dicunt) quã nec oẽs deinde (vt alibi mõſtrauimus) eodẽ modo exponũt. Eſt ſanè & alius quidã tertius chorus, qui neq; nouit ſi aliqua ſit facultas nec'ne, atq; ẽt ſe id alioqui ꝑquirere nõ, ꝓfitet̃: vtpote qđ ſibi ex ſignis quibuſdã manifeſto circa ægrotãtes exiſtẽtibus lõga experiẽtia obſeruatis, inuentã fuiſſe euacuãdi rationẽ aſſerant: q mox interrogati quę'nã ea ſigna ſint, vaſorũ inquiunt diſtentionẽ, ruborẽ, grauitatẽ vniuerſi corporis, pigritiã ad motũ, mẽbrorumq; tentionẽ: addidere p̃terea ex ipſis nõ nulli laſſitudinis, & cuiuſdã quaſi vlceroſi affectus ſẽſum, & priorẽ vitã in otiũ, & copioſioribus alimẽtis trãſactã, ſuppreſſaſq; ſolitas vacuationes. Nimirũ in hac ſyndrome (ſic.n.illi ſymptomatũ conuentũ appellant) obſeruatũ eſſe aiunt cõferre, ſi vena ſecet̃. Iſti igitur non à ſe ipſis modo, ſed à quibuſcunq; etiã alijs mortalibus, auferunt rationẽ: profitentur ſiquidẽ ex experientia oĩa reperiri. Alij verò (vt modo à nobis dictũ eſt) rationẽ ſibi quidẽ pręter ea ex vſu eſſe aiunt: eorũ tñ quidã nullas oĩno eſſe vires: quidã eas ſanè eſſe volunt, ſed nolũt illarũ ſubſtantiã cognoſci: vt tandẽ rariſſimi ſint, qui vel ꝙ vires ſint, vel quæ'nam

demũ earũ ſit ſubſtantia pronũtiare audeãt : immo neq; ij eundẽ numerũ, vel eandẽ earũ proferant E
ſubſtantiã. Quin & illorũ qui nobis cõmentaria reliquere, alij facillime ſe expediunt, de vnica ſem
per, quæ animal gubernat differentes, nullamq; ad id rationẽ vnquã afferunt: alij verò demõſtratio-
nem quidẽ adducere conantur, ſed mox contendunt non eſſe eas plures ꝗ vnam. Quicunque ergo
ſtatuerit in corpore laborantis conſiſtere plenitudinem: neceſſum habet vt à medicis qui Empirici,
quiq; Methodici dicuntur deſciſcat, atque dicat plenitudinem, aut vaſa reſpicere aut vires.

Aduerſus eos qui Plenitudinem, aut ſola grauitate, aut vaſorum tenſione metiebantur. CAP. 2.

QVare nos quoq; diſputationẽ cum Empiricis ac Methodicis differamus, & ad eos noſtram
conuertamus orationem, qui ſe artẽ aiunt ratione pertractare. Sunt tamen in his qui hoc no-
ſtro æuo florent, quidam vſq; adeo audaces, vt à ſectis ſibi nomina imponant, qui tamen, ne
nouere quidem quid ad eas attineat. Hos igitur ſæpe audias, quũ ęgrotantes adeunt, dicẽtes, plenus
hic homo eſt, & proinde vena illi ſecanda : qui vbi de ratione aliqua ſit habita mentio, ſtatim ſe vel
Methodicos eſſe vel Empiricos aiũt. At nos (vt modo diximus) eos aggrediamur qui analogiſmo
vtuntur, primumq; cum illis differamus, qui ex ipſis tantummodo viribus plenitudinẽ metiuntur:
quippe hi videntur nunquã vtres vel culeos præter modũ repletos vidiſſe, nec ſe etiam plus, ꝗ par
eſſet, vnquam impleuiſſe cibo, ita vt inde ventriculus diſtenderetur, neq; vel in veſica lotiũ copio- F
ſius ꝗ ipſius ratio exigeret, vel in aluo ſtercus congeſſiſſe, In huiuſcemodi etenim corporis ſtatibus
omnibus, eorum inſtrumentorũ vnumquodq; ita aperte diſtenditur, vt niſi cito quod ſuperfluũ eſt,
excernatur: homini non parũ afferat moleſtiæ. Verũ enimuero, neq; res eũdem ſenſum excitat quũ
grauis eſt, vel quum mordet, vel quum alia aliqua qualitate infeſta eſt, quæ nulla exprimi oratione
poſſit. Vnde ſæpe vulgares hoc ipſum abſq; vlla ex dogmate quopiã pertinacia interpretantes au-
dimus: qui ſe non nunquã ex cibis quos moderatè etiã ingeſſere, premi, & grauari, non nunquã ve-
rò morderi, & erodi affirmant, ſæpe, dũ id quod ipſis accidit exacte narrare neſciũt, ſe faſtidio quo-
dam teneri aiunt: nã neq; iſtorũ ſenſus, in hominibus cũ eo qui ventriculo prę nimia ciborum copia
intento atq; etiam diſtento oboritur idem eſt. In his ſiquidem, ſtatibus, ſe periculum ſubire aiunt, ne
rumpatur ventriculus, quippe quẽ nos etiã diſtentũ videmus: ſicuti contractũ quũ ſe grauari dicũt.
Nec ſecus præterea veſicæ euenit, in qua alia nimirũ affectio eſt, quũ illa humoris plurimũ : alia ve-
rò quũ eius parũ continet, quumq; grauatur: dũ.n. ex plenitudine diſtenta eſt, facile videas plurimũ
illius excrementi excerni: vbi verò grauatur, pauciſſimũ quidẽ, frequentiſſime tñ, vtpote ꝗ neq; tã-
diu, donec repleatur, expectare poſſit: ſed continuo quod noxiũ eſt eijcere cupit, quemadmodũ &
quum à mordaci illius qualitate ſtimulatur, aſſidua quippe tunc quoq; fit excretio. Nimirum vbi il G
la à re contenta, quaſi quodã grauatur onere: haud quis, & ſi non diſtendatur illius tunica, recte hoc
dicat: nempe ꝙ illa male quidẽ ſe habet, attamẽ id quod eã aggrauat, minime multũ eſt. Porrò hæc
ita aiunt illi qui in hac opinione primarij ſunt, quibus alij aduerſantur qui contra ſentiunt. Nos ve-
rò ex vtriſq; ſciſcitabimur, num eadẽ ſit moleſtia qua veſica afficitur, quũ ſic eſt vndequaq; diſtẽta,
vt diſruptionis periculũ imminere videatur, nec amplius id quo referta eſt, ſuſtinere poſſit: & quũ
ſentit aliquid ſibi eſſe oneri, aut mordicare. Illi, nanq; qui vaſorũ amplitudine ſemper plenitudinẽ
exiſtimant, rurſus hac etiã parte his ſatis prõpte aſſentiunt, At, qui ex ipſius viribus: ſe ad has inter-
rogationes difficiles reddunt, nec nõ & varijs ſubiraſcuntur modis, ſuſq; deq; his obſiſtere conãtes,
qui nequaquã admittere hanc quoq; eſſe plenitudinẽ velint. Nos ergo cupiẽtes iſtorũ cõtentiones
dirimere, vtroſq; ad concordiã inuitauimus: & illos qui nolunt vnquã plenitudinẽ dici ex rei conti-
nentis capacitate, quibus cũ etiã primũ diſputationem inſtitueramus, hortati ſumus vt memores ꝙ
mẽbra, dum nimis repleta diſtenduntur, ꝙlent: veritati tandẽ acquieſcant. Eos autẽ qui hac tantũ
ratione plenitudinẽ cõſiſtere putant: vt cõcedant id quod graue eſt alicui, eſſe etiã illi, dũ grauatur,
multũ. Atq; rurſus etiã vtroſq; monitos volumus, ꝙ ipſi his aduerſanẽ, quæ liquido apparent: priua
tim verò illis qui ad ipſas tantũmodo vires plenitudinẽ intelligi dicũt, tũ peritonæũ præ ciborũ co- H
pia rũpi aut dilatari: tũ verò exterius idipſum vtres ac veſicas pati oſtendemus, immo & dolia, quũ
plena fuerint re flatuoſa, aut alioqui violenta. Sed & hoc ex illis percuntabimur. Nũ hi q ſanguinẽ è
pulmone, rupto vaſe aliquo reijciũt, citra tñ ictũ aliquẽ, aut caſũ, aut externã aliã huiuſcemodi occa-
ſionẽ: videantur illis in eũ affectũ ob nimiã quæ ſupra modũ vas diſtenderit, plenitudinẽ incidiſſe?
Seorſum autẽ, & alios cõmonebimus, nõ poſſe puſillũ infantẽ onus aliquod ferre, quod iuuenis bo
ni habitus vel facillime geſtabit: leuiſſimũ quippe id erit adoleſcenti, quod infanti (vt ego quidem
arbitror) futurũ eſt grauiſſimũ. Nũ igitur id quod quis nequit portare, non appellabimus onus? vel
id quod ita graue eſt non appellabimus multum? vel onus quidem appellabimus, graueq;, multum
autem nequaquam? Sed ſi ſic, non erit amplius de re, ſed potius de vocabulis contentio. Alioqui.n.
ne homo quidem ille habendus eſſet, qui nunquam ſe grauari diceret, quamuis illi, vel viginti talen
ta humeris imponas. Ac ijs quidem qui temperanter ſe gerere volũt & hæc ſatis ſint : nihil verò vn-
quam inuenias, quod illis ſatisfacere poſſit, qui ſeruili cuipiam dogmati ſe addixere.

Quotuplex ſit Plenitudo, ac de vi contentrice aduerſus Stoicos & Herophileos. CAP. 3.

QVa ꝓpter illos miſſos faciamus, imo (ſi verũ fari opus ſit) eos à nobis faceſſere iubeamus: igẽ-
nuos verò & veritatis amicos, alloquamur. Itaq; ſubiecimus duas eſſe tũ notiones, tũ relatio-

nes

A nes multitudinis: alterã ad robur vireſq; illius qui defert: alterã ad eius qui ſuſcipit capacitatẽ. Itaq;
hæc ipſa ſupponamus, & ſubinde, q̃ ſint vniuerſæ animantis vires, atq; etiã, quomodo plenitudo, q̃
ſm earum vnamquanque conſiſtere poteſt, & curanda & agnoſcenda ſit, perſcrutemur. inſuper
verò quot ſint eorum humorũ ſpecies, qui vel vires aggrauẽt, vel ab ipſis vaſis ſuſtineri nequeãt. In
his nanq; operæpretiũ eſt diligentẽ & eximiũ medicũ verſari, nõ aũt in cõtẽnendis euidentibus re-
bus, quæ cuiuslibet demonſtratiõis initia ſunt. Sed nil fortaſſe mirũ eſt, ſi hoc ipſum ab iſtis ignoreť,
qui nũquã de demõſtratione aliquid vel q̃ſierint, vel inuenerint, vel didicerint, aut exercitationem
aliquã ei adhibuerint. Vnde adeo inepti sũt, vt ſiquis eorũ his cõmentarijs occurrerit: ſtatim ſperet
me primũ ea oĩa in hoc opere demonſtraſſe, q̃ eum oĩno nouiſſe opus ſit, qui exacte de plenitudine
diſquirere inſtituerit, & ſe ſubinde ẽt cuiuſcunq; plenitudinis tã cognoſcendæ, q̃ curãdæ rõnem in
uenturum: ignarus, ꝙ ſi res vſq; adeo magnæ eã haberent naturã, vt poſſent vnico opere mõſtrari:
vtiq; ars nequaquã lõga foret. Iã autẽ nos in ijs libris, quos de Platonis Hippocratiſq; decretis edidi
mus, ſatis monſtrauimus ꝙ alia ea vis ſit, q̃ in venis conſiſtit, & alia ea q̃ in arterijs, aut in neruis: vbi
ẽt id docuimus ꝙ cor quaſi fons & origo facultatis arteriarũ ſit: neruorum autẽ, cerebrum: vt vena-
rũ, iecur. At in libro de Elemẽtis iuxta Hippoc. oſtẽdimus ſubſtantiã eorum oĩum, q̃ generationi &
B interitui obnoxia ſunt, à quatuor qualitatibus immutari per totam: humore, inquã, & ſiccitate, calo
req; & frigore, & ex harum certa quadã tẽperatura, oĩum corporum, ſubſtantiã, & ꝓinde ẽt virium
earum, q̃ corpus noſtrum gubernant, cõſtare: quippe q̃ non ſit niſi ipſius temperamenti q̃dã ꝓprie-
tas: qđ à nobis & in libro de naturalibus facultatibus monſtratum eſt, & ſeorſum in alio quodã com
mẽtario: in pluribus verò ac varijs alijs libris nos ſæpiſſime ſigna cognoſcendæ plenitudinis q̃ ad ea
vera genera attinet, & deinde ẽt vniuſcuiuſq; eorum ſigillatim, q̃ in illis vtriſq; generibus cõprehen
ſa ſunt, explicauimus. Vtrunq; autem dixi id inquam quod virium comparatione æſtimatur, & id
quod illius cõparatione quod vocant, ἔγχυμα, quaſi infuſum dixeris: ſic.n. ipſi appellant id pleni-
tudinis genus, quod ex loci cõtinẽtis capacitate menſuratur. Id verò nõ mõ in animantibus reperiť:
verũ nihilominus ĩ rebus quoq; inanimis, quẽadmodũ in veſtibus, vinculis, pellibus, vaſiſq; tũ ficti
libus, & æneis, tũ ferreis, tũ verò in oĩbus alijs q̃ vel ex ære, vel ex argẽto, vel ẽt ex ſtanno cõficiuntur:
rumpuntur ſiquidẽ hæc oĩa quum multa replentur flatuoſa ſubſtantia. Niſi quis fortaſſe ſit, qui ve-
lit aſſerere, huiuſce generis plenitudinem vim contentricẽ reſpicere, oblitus ſententiæ illius, cuius
inter initia, quantũ ad virium nomen ſpectat, nos meminimus, vbi diximus, vim eſſe cauſam effe-
ctricẽ. Quã ſiue δραστικὴν græce dixeris, ſiue ποιητικὴν, nihil hoc referre puto, ſicuti neque aduer-
C ſabimur, ſi q̃s nõ effectricem cãm, ſed ſubſtãtiã ipſam facultatẽ dicere voluerit: quia id tñ in hoc ſer
mone ſeruari volumus, vim eſſe effectricẽ tãtũmodo, nõ autẽ materialem, aut patibilẽ, dicas mõ vt
lubet, vel cãm, vel ſubſtantiã. Etenim ſi hoc ſeruauerimus, cõſtabit ꝓfecto ꝙ vis ſit cã alicuius actio
nis, quã mox neceſſe eſt eſſe motũ ab agente in id quod patitur: ſicuti & affectus qui in patiente eſt,
motus erit, ab agente in rem patientem. Vnde vires ſuã quidẽ ex alterius cõparatione notionẽ hñt:
eſſe verò ex relatione ad alterũ. Quòd autẽ quippiã in ſeipſum aut agat, aut aliquid efficiat: omnem
mentis captum excedit, ſicuti etiã ꝙ ſe ipſum aliquid contineat. Nã Stoici, qui quam maxime con-
tentricem vim introducere nixi ſunt, poſuere alterum eſſe id quod cõtinet, alterum verò quod con-
tinetur. Spirituoſam etenim ſubſtantiã, id quod continet, materialẽ, quod cõtinetur, eſſe volunt. Et
proinde aerẽ & ignẽ cõtinere autumãt: cõtineri autẽ aquã & terrã. Nõnulli tñ, qui ſe Herophileos
appellari volunt, ne ſomniantes quidẽ hæc vnquã intellexere: & tñ de contentrice vi ſubinde pro-
nunciare audẽt. Nimirũ fatentur ſe ignorare ſi ſit aer, aut ignis, aut vtrunque id quod lapides, ligna,
cæteraq; huiuſce generis contineat: id tñ affirmant ꝙ omnino aliqua vis ſit, quæ hæc omnia conti-
neat: dilaberentur etenim, ac diffluerent, niſi aliquid eſſet quod ea contineret, & compeſceret. Qui
mox interrogati num huiuſcemodi proloquio, omnia inquã re continente egere, ipſi in ſuis ſermo-
D nibus vti audeant, vel ne: idipſum prõpte ſtatim affirmant, interrogationiq; aſſentiuntur. Sed ſi de-
inde ad aliquod abſurdum deducantur: id omne in ea reijciunt, quæ à nobis afferuntur: quin & cõ-
tra eos qui ipſos ſic interrogarunt, indignantur, perinde ac ſi & importuni nimis ſint & ſophiſtæ.
Is.n. mos inter medicos hac ipſa tempeſtate in primis inualuit: vt de decretis maximis audacter ſta-
tuãt. quum verò redarguuntur, moleſte ferant, eos, à quibus fuerint, redarguti, ſophiſtas appellãtes:
At nos qua rõne in abſurda inducendi ſint illi, qui poſuerint rẽ quãlibet aliqua egere cã, à qua con-
tineatur, iã exponemus. Cauſa cõtentrix, quæcunq; illa ſit (nã Herophilei ſe illã ignorare fatentur,)
aut res q̃piã erit, vel nihil prorſus. Si dixerint illã nihil eſſe: admirabilis ſanè eſt hæc virorum ſapien
tia, qui velint rem vnãquanq; eo egere vt conſiſtat, quod nihil prorſus ſit. Sed ſi cãm contentricẽ in
rebus ponant: id ſtatim meminerint, ꝙ ipſi primũ affirmarunt rem quãlibet, vt ſit, cã cõtentrice ege
re. Quo deinde fit, vt ſit neceſſe, & illã cãm altera egere cã, ex qua cõſiſtat, & mox hanc ẽt quapiã al-
tera, vt res tandẽ ſit in infinitũ abitura. Quòd ſi dixerint rerũ alias quidẽ aliqua alia cã, vt ſint, egere:
alias verò ex ſeipſis hoc habere. Primũ q̃dem ſciuerint ipſi, ſe nõ amplius decretũ id ſeruare, quod
inter initia ſtatuere, quodq; veriſſimũ eſſe p̃dicabant, rem nimirũ vnãquanq;, vt eſſe habeat, indige
re cõtentrice cã. Mox uerò quod illis lõgiſſima opus ſit oratione, ut explicẽt cur hæc ea egeant, illa
uerò ſecus: ac deinde quodnã ſit id quod uel his, uel illis annumerandũ ſit. Nã non modo multi ex
Herophileis, ſed & ex Stoicis iuniores, nullã afferunt demonſtrationẽ, ad oſtendẽdum, ꝙ ſpiritus &
ignis

ignis & ſeſe,& alia ẽt cõtineant: terra verò & aqua alio cõtinente indigeant. Primo etenim aſpectu, E quod durũ eſt retinẽſq; & dẽſum, potius cõtinere videri poſſet: cõtra verò, quod molle cedẽs rarũq; eſt, altero indigere à quo cõtineretur. Hi tñ nõ ſolũ nulla allata huiuſce rei demõſtratione, ſuo decreto fidẽ haberi volunt: verũ nec animaduertunt ſe ea ſtatuere q̃ ipſa ſecũ pugnẽt. Illa ſiquidem maxime volunt vim continendi habere q̃ tenuiſſima & molliſſima ſunt, aerẽ inquã & ignẽ, & hæc eadẽ p̃terea in cã eſſe cur tũ aqua, tũ terra dura ſolidaq; ſint, quaſi poſſit qdpiã alteri eã aut vim, aut naturã, aut actionẽ, aut qualitatem impartiri, cuius ipſum ſit exps. Nos ẽt apte videmus, ita nihil ab igne cõtineri, vt magis ab eo oĩa diſſoluãt. Quũ verò cõtra Stoicorũ ſuppoſitionẽ aliàs plenius diſſeruerimus, ad Herophileos redeamus: vt tñ hic ẽt nobis ſatis fore putemus ſi teſtemur, ꝙ ille qdẽ q ſectæ eorũ author extitit, cõtra q̃ par eſſet, ſe geſſit: quippe q ĩ multis, vbi in ꝓmptu ſũt demr̃ones, dubius fuit: a verò ipſe ꝓmulgauit quibus nulla poterat afferri demr̃o, q̃q; nõ niſi falſo ſtatui poterant.

Quibus in partibus prompta ſit vel difficilis, Plenitudinis facultatẽ grauantis dignotio. CAP. 4.

QVare his quoq; relictis, vñ diuertimus redeamus, & dicamus, ꝙ quotieſcunq; p̃ multitudine aliquid nimis diſtẽdiť, aut diſrũpiť: affectus is ad cõtinentia vaſa ꝑtinet, nõ aũt ad aliquas vires: quũ verò grauatur, ad ſenſitricẽ facultatẽ. Nã neq; id ipſũ oĩno ad vires oẽs ſpectat: naturales. n. vires ab hoc affectu, grauari nimirũ alienæ ſunt. Itaq; ſi recte à nobis in cõmẽtarijs de naturali F bus facultatibus demõſtratũ eſt, inter eas vnã eſſe q̃ ea attrahat q̃ ſibi idonea ſint, alterã verò q̃ hæc ipſa alteret, tertiã, q̃ cõtineat, quartã q̃ eorũ expultrix eſt q̃ aliena ſunt, alia ſunt inquirenda indicia ad cognoſcendã Plenitudinẽ p̃ vnaquaq; ex his viribus: nã neq; grauitas in his ſufficere põt. Imbecillis ſiquidem ventriculus vi ſenſitrice maxĩa p̃ditus eſt, qua ea ſentit q̃ grauia ſibi ſunt: arteriæ verò atq; venæ ſenſũ retinent, ſed aliũ. In neruis quoq; an eiuſdẽ generis ſenſus reperiať vel cuiuſpiã alterius: lõgiore ad id exponẽdũ, & illi fidẽ faciẽdã egeret oratione. Porrò quibus ſignis ſciẽter cõprehẽdi poſſit arteriarum plenitudo, q̃ ex collatione ad earũ vires cõſtat: in cõmẽtarijs de pulſibus expoſuimus. Horũ quoq; oĩum, ignari ſunt ij, qui ita facile quotidie nomẽ plenitudinis in ore hñt. Venarũ verò nec ego ſignũ aliquod vnquã, quo id ex ſciẽtia haberi poſſit, neq; ab alio quopiã literis mãdatũ reperire potui: nã neq; quiſpiã nobis prior de ipſis viribus ſcienter diſſeruit. Sanè Philippus atq; ẽt Archigenes earũ cõtẽplationẽ parũper attigere, ſed eorũ nemo rem ipſam abſoluit: ratio autem huiuſce p̃ſentis ſermonis expoſcere vr̃, vt nõ mõ hæc ipſa diſquirãtur, verũ ẽt vt de Plenitudine agatur, q̃ ſigillatim quaſcunq; particulas occupat: iecur inquã, corq;: & renes, & craſſum inteſtinum, & cerebrũ, & p̃terea oſſa. Horũ itaq; quæcunq; vel parũ ſentiunt, vel oĩno ſenſus ſunt exꝑtia, nequaꝗ̃ parẽ cũ ventriculo, aut veſica excrementorũ, q̃ in ipſis cõgeſta ſunt, ſenſum retinẽt: ſed aut oĩno exi- G guũ, aut penitus nullũ. exiguũ quidẽ vbi maxima fuerit plenitudo: nullũ verò, quũ illa non multa fuerit. Nã in pulmone, iecoreq;, atq; ẽt in renibus aliquis nõnunꝗ̃ oboritur alicuius põderis ſenſus. In oſſibus quoq; nõnulli qñq; grauitatis ſenſum pcepere, qui tñ admodũ obſcurus ſit. At ſm cerebrũ non ſuboſcurum mõ: ſed perꝗ̃ manifeſtũ ẽt nõnunquã ſui ſenſum grauitas excitat. In partibus aũt ſenſus vacuis, nullus põt nedum grauitatis, ſed nec alterius ẽt ſymptomatis ſenſus haberi. Senſu verò carere vidẽtur oſſa nõ nulla. adeps quoq;, & glãdulæ q̃dã, & oẽs p̃terea medullæ ſenſus expertes ſunt: cerebrũ tñ ac ẽt medullã ſpinæ dorſi nõ nulli in ſentientibus particulis collocant. Tutius tñ poterit quiſpiã de carne qua gibba iecinoris pars cõſtat, quã non nulli medici παρέγχυμα, quaſi infuſionẽ dixeris, appellãt, aſſerere ꝙ abſq; vllo ſit ſenſu: quippe quũ illi nullus vlla ex parte neruus ĩſeratur. De parte aũt illius caua facile põt aliqua ſuboriri dubitatio. Nerui. n. illi, q iecori iuxta portas diſtribuũtur, eo exiles ſunt, vt ſolã ipſius mẽbranã videãtur cõtexere. Nec minus p̃terea aliqua offertur de renibus lieneq; dubitãdi occaſio & lõge ẽt magis de pulmone: quũ ille ſenſus ponderis qui in his viſceribus nõ nunquã exoritur, in mẽbranã & tunicã, qua ea inuoluta ſunt, potius referri poſſit q̃ in ipſa viſcera, idq; in pulmone p̃ſertim & iecinore. hæ. n. partes quaſi ſuſpẽſę pendent, nec ſtabili loco ſuffultæ hærẽt. Et ſanè qui ſm ea viſcera laborant, ſæpiſſime ſupiora ad clauiculã vſque H diſtẽdi manifeſte ſentiunt, ſicuti quũ iecur tumore aliquo, aut grauedine teneť: adeo. n. frequẽter is affectus oẽs ferè hoĩes inuadit, vt fœlix admodũ ille videri poſſit, qui toto ſuæ vitæ curriculo illius

6. Epid. ſect. 1. tex. 6. 3ª. 155. c

nunquã ſenſum habuerit. Sed & Hippocrates ait. ‖ Grauis dolor ad renes pueiens. Quin & pulmo, (vt oẽs ferè medici prædicãt) grauitate tẽtatur, ſiquis tumor idipſum viſcus occupet. Medicorũ tñ quãplures de Plenitudine ita p̃poſtere ꝓnuntiant, vt de his nihil conquirere velint, immo non nulli neq; id quidem inueſtigant, ꝙ qñq; per vniuerſum corpus, qñq; ſecundum vnam quampiam vel etiam ſecundum plures partes plenitudo conſiſtere poteſt. Verum operæpretiũ fortaſſis fuerit, vt ab his oĩbus difficultatibus (ſi tñ ſic tibi libeat) nos contineamus rebuſq; facilioribus verſemur.

Qua ratione Plenitudinis in ſingulis partibus notæ inueniendæ. CAP. 5.

POrrò nihil facilior ea via vr̃, vt à grauitate rurſum exordiamur, ea ſiqdẽ euidentiſſimũ ſignũ eſt plenitudinis illius, q̃ ad vi ſenſitricẽ ſpectat. Vbi primũ inquirẽdũ eſt, nũ grauitas ex neceſſitate multitudinẽ cõſequať, vel illã potius antecedat: nã neq; eadẽ ratio eſt, ꝙ põdus p̃cedat, vel ꝙ ſubſequať. Quippe rei veritas hæc eſt, qd ſi in aliqua particula q̃ ſenſus particeps ſit, vlla aggregeť humorũ multitudo, in ea ſtatim grauedinis quoq; ſenſus excitať: neq; tñ quotieſcunq; pondus loco alicui inſederit, ibi ẽt humorũ multitudo cõgeſta erit: quũ vis ſi imbecillior fiat, poſſit ex ipſiſmet ſolidioribus mẽbris grauari, quẽadmodũ in corporibus reſolutis euenire ſolet: præ reſolutione. n. ĩbecillio-

ribus

A ribus factis muſculis, quorũ ea erat functio, vt mẽbrũ id reſolutũ mouerẽt & trãsferrent: ſentit ille q̃ reſolutus eſt, in motu grauitatẽ: ita tñ vt id quod infirmũ eſt ſibi ipſi graue minime ſit: muſculus nimirũ aut neruus, aut qcqd ſit tãdẽ id, qđ primũ mẽbra mouet. Is ſiqdẽ affectus q̃ grauedo appellaẽ, ea natura cõſtat, vt & ab altero, & in altero gignaẽ: põt nẽpe ipſe neruus, aut tẽdo, aut muſculus, aut qcqd illud ſit qđ nos mouet, fieri ſe ipſo inualidius imbecilliusq̃: vt verò ſibi ipſi graue ſit, fieri ſanè nequit. Porrò id ſi robuſtius fiat, validiores q̃ antea functiones edet: ſi verò imbecillius, lãguidiores: queadmodũ muſculus (ſi is tñ ſit q̃ crus moueat) quum bene valet, valide eã illius mẽbri ptẽ, cui à natura inſertus eſt, attrahet: ſi pterea in optimo fuerit cõſtitutus habitu, munus id validiſſime obibit: morbidus verò factus, iualide: imo ſi vires reſolutas habuerit, lãguide. Quòd ſi nõ muſculus, ſed neruus ſit, qui muſculũ ipsũ moueat, is ẽt, p ſui valetudine, vel morbo, bono habitu, & infirmitate, illa eadem in mouẽdo mẽbrũ aget, q̃ de muſculo mõ diximus: nec ſecus ẽt ſi dixerimus ſpiritũ eſſe id qđ primũ mouet ipsũ crus, hæc.n. eadẽ in ipſum erũt referẽda. Age igiẽ, maioris pſpicuitatis gratia, ponamus nunc ex ſpiritu per neruũ delato muſculũ moueri, ex muſculo verò, tibiã primũ, cui is in ſeriẽ: qua mota, articulus in genu vbi crus vniuersũ cõmittiẽ, ſubinde ẽt moueaẽ. His qppe ſic poſitis, vere poterit quiſq; aſſerere, & muſculũ inualido ſpiritui eſſe oneri, atq; ẽt totũ ipsũ membrũ, tibiã inquã.

B Sed ſi pterea ponamus neruũ à ſpiritu moueri, & à neruo muſculum, à quo deinde tibia: ab his oĩbus imbecillis ſpiritus grauabiẽ. Ex his itaq; id iã apertũ reddiẽ, minime poſſe exquiſite dignoſci qđ id ſit, qđ primũ grauet, quodq; primũ grauet, niſi prius ſciaẽ, id qđ primũ in nobis vnã quãq; mouet particulã: hoc tñ aliàs exactius diſquiremus. Nũc.n. volumus id de quo is inſtitutus ẽ ſermo, ptractare: vbi, vt noſtra oratio clarior euadat, totã hãc rẽ ex ſuppoſitione trãſigemus. Quare ſtatuamus nũc muſculũ eſſe id quod tũ ſe ipsũ, tũ ẽt os tibiç primũ moueat: ipſe quidẽ ſibi ipſi, neq; ſi vel inualidiſſimus ſit, grauis eſſe nequit, ſed illi tibia potius grauis eſt. An verò id illi tãtũmõ quũ mouere tẽtat, eueniat, vel ẽt dũ quieſcit: ad aliã cõtẽplationẽ, q̃ quidẽ nõ ita leuis ẽ attinet: & eã nos ĩ libro de Motu muſculorũ cõplexi ſumus, & ſanè citra eã nũq̃ poterit (quũ grauitatis ſenſus adeſt) vel affectio ipſa exacte cõprehẽdi, vel locus ẽt affectus. Nã, vt ſtatim hoc exponamus, nõ nulli ſunt, quibus vel mẽbrũ aliquod, vel vniuersũ ẽt corpus, quũ id mouere volunt, graue videaẽ: qui ſi quieſcãt, nullũ vllius grauitatis ſenſũ hñt. Sũt & alij qui prius ẽt q̃ moueri aggrediãẽ, ſe grauari aiũt. At nequit hæc vtrorũq; affectio vnq̃ cognoſci, ni prius repis, q̃ eæ ſint ĩ vniuerſo crure partes, q̃ ad mouendũ natæ ſunt, q̃ q; vt moueanẽ. Quia ſi neruorũ fibræ p muſculũ diſperſæ, primæ ſunt q̃ mouẽt, quibus' cũ ſubinde mẽbraneũ venoſumq; & arterioſum genus mouet, & pterea ligamenta: ab his

C ipſis, & à cæteris quoq; partibus oĩbus q̃ in hoc mẽbro ſitæ ſunt, grauitatis ſenſus excitabitur. Nos verò ppẽdamus atq; definiamus, qñ moto mẽbro ſuaſq; functiões obeũte grauedo oboritur, & qñ eo ẽt qeſcẽte. Porrò ſi ligamẽtorũ quoq; in eo genus vna' cũ carne moueẽ (ex his ſiquidẽ oĩbus ipſa muſculi ſubſtantia cõſtat) ex nullo iſtorũ grauitatis ſenſus vnquã, pdire poterit, ſed vel ex venis, vel ex arterijs, vel ex adipe, vel ex oſſibus, aut ex eorũ aliquibus, vel ex ipſis oĩbus. Quòd ſi in huiuſcemodi partitionibus omiſſũ à nobis eſſet, ex aliquibus, vel ex oĩbus, ipſe qui leget poterit ſupplere: cõiũctiones eteñ nõ diſiũctiue, ſed potius cõiũctiue hoc loco teneẽ. Ex his igiẽ q̃ expoſita ſunt, ſatis cõſtat, ꝙ ſi qs velit partis illius q̃ p plenitudine laborat, cognitor euadere: illũ opus eſt ſcientiã prius exquiſitã earũ viriũ aſſequi q̃ nos gubernãt, & pterea diſſectionis, atque ẽt naturæ cuiuſcũque particulæ, q̃ ſit in animali: hinc.n. promotus poterit forſitan partis nimis repletæ indicia reperire.

Aduerſus Eraſiſtratum de Plenitudinis notis. CAP. 6.

VErũ ſi quis forte nulla habita veritatis rõne huic tñ ſtudeat, vt illos nimirũ fallat, qbus' cũ verſaẽ, ſe quippiã eximiũ callere pſeferẽs: facile is poterit ſine aliquo alio maiori negotio primum Eraſiſtrati ſalubriũ librum legere: neq;.n. ille vſpiã alibi ſigna plenitudinis explicare tentauit. Eius itaq; verba attẽdamus. Primũ quidem vbi q̃ nã ſit plethoræ (ita.n. ipſe venarũ repletionẽ appellat)

D origo aperuit: mox verò vbi ẽt ſigna quibus eã cognoſcas exponit. Hæc itaq; illi eſt eius generatio. Quũ alimenta diſtribuũtur, nec pterea aut apponunẽ, aut vniuſcuiuſq; more elaboranẽ, aut alioqn excernunẽ, neceſſe eſt vaſa tũ cõcoctionis, tũ diſtributionis repleri, & actiones q̃ in ipſis ædunẽ impediri: mox verò, quũ id alimẽti qđ prius in vaſis fuerat nulla alia rõne cõſumaẽ, ſed alio item ab ijs q̃ ingerũtur, accedẽte, vaſa in corpore magis diſtẽdũtur: q̃ vbi ad id venerint vt amplius diſtẽdi nequeãt, alijs inſuper alimẽtis ex vẽtriculo iugiter delatis: illa q̃ pceſſerãt, in uaſa ſpiritus irruũt. Itaque tũ ex his patet, ꝙ ipſe de ea plenitudine uerba facit, quæ inſuſionẽ reſpicit, uel, ut ipſe græce ait, κατάπαρέγχυμα: tũ uerò quia plethorã nominat: nã id nomẽ, pprie huic tñ affectui cõgruit, minime verò illi qui ex viriũ cõparatione æſtimatur. Sed mox vbi paucula q̃dã de ea dignoſcẽda tetigit, hęc iterum ſcribit. Oportet igitur, ſicuti & in ſupioribus à nobis dictũ ẽ, dare operã vt plethoræ affectũ cognoſcamus: inter initia quippe dũ vaſa moderate fuerint repleta', videtur ij validiores reddi robuſtioresq; q̃ ipſi eſſe ſoleãt: ꝙ ſi maior pterea repletio acceſſerit, brachia, tibiæ, manusq; pleniores videntur, pinde ac illis qui ab exercitio partes eas diſtẽtas hñt. Sed adhuc repletione ſubinde adaucta, iã vlceroſo affectu teneri vidẽtur, tardioresq; & ad motũ ineptiores ſunt, & vniuersũ ẽt iſtorũ corpus tensũ & laſſitudine oppreſsũ vr̃. Hãc aũt corporis affectionẽ, niſi quis cõmode peritéq; ſoluere inſtituerit: morbus ſtatim ſubſequeẽ. In his, pfecto Eraſiſtratus plenitudinũ q̃ genere euariãt, notas cõfundit, pter id qđ nõ nulla inſup q̃ nõ erant neceſſaria intermiſcet: queadmodum ſi recte illius

verba

verba attendere voluerimus,ſtatī ab initio ſui ſermonis intelligemus: ſtatim.n. inter initia ait, Quū E
vaſa moderate repleta fuerint, vidētur ij validiores reddi robuſtioresq́ȝ q̄ ipſi eſſe ſoleāt. Nullā ſanè
is ſermo alióqui vel ex affectus ad ſigna,vel ſignorū ad affectum collatione neceſſariā vr̄ habere cō-
ſequutionē,neqȝ.n.neceſſe eſt quū vaſa moderate fuerit īpleta,eos validiores robuſtioresq́ȝ reddi:ne
qȝ ſi robuſtiores validioresq́ȝ videātur,vaſa moderate eſſe repleta,quū fieri poſſit,vt aliq,q̄uis nō ni
ſi modice repleti ſint,ībecilliores tn̄ videātur,aut ſaltē in neutrā partē conſpicue inclinēt: robur inq̄
aut imbecillitatē.Quòd ſi robuſtiores quoqȝ q̄ antea efficiant: poterit hoc nō mō nulla in eis humo
rū copia adaucta fieri:verum & ea potius qn̄qȝ imminuta & qn̄qȝ eadē penitus q̄ prius aderat,ſerua
ta quantitate. Vtrūuis.n.ſuppoſueris: ſtatim tria illa quodcunqȝ eorū primū,ꝓtuleris, cōſequētur.
Quia ſi ponas auctos eſſe humores,viriū poterit maior imbecillitas,poterit & earū robur maius ſe-
qui q̄ prius eſſet:poterūt illæ ēt in eiſdē terminis cōtineri. Nec minus ēt poſito ꝙ ſolito robuſtiores
facti ſint: pn̄t & aucti eſſe,& imminuti humores: pn̄t & ſuū ſeruaſſe modum. In p̄ſentiarū verò ſiue
humores dixerimus,ſiue ſanguinē,ꝓ eodē habeāt: ſuo.n.loco hæc diſtinguētur. Eraſiſtratus itaque
hæc ita ſimplr̄,ꝓtulit,nullam dictis ſuis afferens demr̄onē. Nos verò nō ſic,ſed neceſſarijs demōſtra-
tionibus fidē his q̄ nuper à nobis dicta ſunt,aſtruamus,ſumpto tn̄ rurſus ab ipſis Eraſiſtrati verbis i-
nitio. Num igitur dū ait robuſtiores & fortiores vidētur, aliud quid ſignificat id qđ robuſtiores ait, F
ab eo qđ fortiores:& duo ſint moderatæ plenitudinis,q̄ nos edocet ſigna, vel vnū id ſignum eſt, qđ
duobus vocabulis ab eo exp̄ſſum ſit. Nēpe ego nullā penitus in horum ſignificato dr̄iam inuenio.
neqȝ ſm̄ genus,neqȝ ſm̄ ſpeciē,neqȝ ꝓ maioris minoriſve ratione, ſed ab vtroqȝ idē ſignificari puto.
At finge,ſi ita lubet,alterum alterius cōparatione intentionem ac incrementū inſinuare quodcūqȝ
mō illud ſit,ſiue id qđ ꝑ fortiores ſignificatur,ſiue id qđ per robuſtiores. Sed tunc vtriuſqȝ ſignifica
tum erit penitus vniuſmodi:etenim vbi eadē ꝑmanēte forma incremētū accidit: nulla ibi eſt duorū
in ſignificando diſciplina. Porrò ſatis conſtat Eraſiſtratū alterius generis plenitudinis q̄ vires reſpi-
cit,oīno ne meminiſſe quidē,neqȝ in hoc libro,neqȝ ēt in libro de Febribus: plethora ſiquidē (vt ip-
ſe arbitrat̄) intercidentiæ,ſeu (vt ipſe græce dixit) παρεμπτώσεως, vn̄ & inflāmationes ortū hn̄t,&
febris ꝓdit,in cā eſt. Ipſe verò cōſpicue p̄dictis verbis plethoræ generationē expoſuit,qua corꝑis va
ſa onere īmodico grauari plurimūq́ȝ tendi dicebat:huiuſcemodi.n. vocabulis ipſe vſus eſt, ſicuti ēt
quū ait, Dū amplius eā ſarcinā ferre nequeunt:incidunt in arterias ſucci ſupfluētes:ea.n.q̄ nimis ve
nas replēt, impetum quo inferant̄ inde hn̄t. Sed & hoc ēt loco aliquid diuiſioni defuit: nā neqȝ ſer-
mone ita abſoluto erat dicēdū:quū venæ amplius id onus ſufferre nequeunt, in vaſa ſpiritus παρέμ
πτωσιν,i.incidentiā fieri ſupfluētis ſucci: verū potius p̄ſtabat vt diceret, oportere vt alterum ex his G
duobus,p̄dictam repletionem ſequatur:nempe vel tunicæ illius rupturam, vel transfuſionē ſangui-
nis in vaſa ſpiritus. Putare verò ſanguinē ob id neceſſario transfundi ꝙ à venis contineri nequeat,
hoīs eſt qui oblitus ſit vaſa qn̄qȝ præ copia diſrumpi:vt id ēt p̄tereā, ꝙ abſqȝ vlla huiuſcemodi trāſ-
fuſione ſæpe fit,vt in ampla inteſtinorum,aut ventris,aut ſtomachi,aut oris aut faucium ſpatia ape-
riantur vaſorum ora. At diuiſionis in ſermonibus defectum, non modo in hoc ipſo libro,verum in
alijs etiam omnibus ſibi peculiarem habuit Eraſiſtratus.

Ex incremento vel decremento ſanguinis vires neq; augeri neceſſario, neq; minui. CAP. 7.

NOs verò rurſus quō ſe habeat diſquiramus quod dixit, nimirum ſi modica ſit plenitudo, ro- A.l.1.f.1.
buſtiores q̄ erant videntur,ſed o Eraſiſtrate erit ne,nulla ēt corpori facta viriū acceſſione, vel c.1.fo.8.a
viribus pariter ipſis adauctis? Ego ſanè affirmauerim ꝙ ſi actiones valentiores edendæ ſint, q̄ ne-
ceſſarium fore ſimul & virium robur augeri. Quòd ſi tu putes, ſolo adaucto ſanguine, non adau-
ctis autem viribus, actiones validiores euadere: videberis ſanè Aſclepiadis potius ſententias euer-
tere, quàm facultatis ſtatum aſtruere. Nam nuſquā ipſe abſolute ſic protulit,illum qui pluri ſangui
ne præditus ſit:robuſtiorem ēt fore: qui verò pauciori,inualidiorem ex neceſſitate. Ipſum etenim,
etſi putarit nullas in nobis eſſe vires,non vitalem, non animalem: aliquas tamen eis q̄ apparent con H
ſentiens diſtinctiones afferentem inuenias: quoſdam etenim videmus, qui & robuſtiores q̄ prius
eſſent, & pariter magis ſanguinei facti ſunt: alios verò qui robuſtiores quidem,ſed minus ſāguinei.
Quapropter quum nulla cogat neceſſitas, vires aucta ſanguinis copia increſcere, vel ea imminuta
imminui: exiſtimandum eſt hæc quoqȝ ab Eraſiſtrato negligentius fuiſſe tractata, vtpote qui neqȝ
hæc ipſa quæ nunc à nobis tradita ſunt, ſi à quopiam monitus fuiſſet, negaſſet quidē actionū inquā
fortitudinem potius virium robur,quàm ſanguinis ſequi incremētū. Quare nos ſermonē illius(ad-
dita ea parte q̄ deerat) abſolutiorē reddemus, vt tandē hoc ſe habeat mō: Sanguine vnà cū virium
robore adaucto, neceſſe eſt actionum fortitudinē augeri. Atqui ſi ita loquamur, erit quidē verum
id quod à nobis fuerit prolatum, ſed nihil hoc poſtea ad inſtitutum noſtrum fecerit. Siquidē verū,
erit eos quibus pariter ſanguis & robur fuerit auctū,fieri valentiores: vt nō ita tn̄ mox verum ſit, ijs
qui valentiores euaſerint,hæc ēt vtraqȝ increuiſſe. Neqȝ.n.robur vnà cum aucto ſanguine creſcit:
quum fieri poſſit vt ſolæ augeantur vires. Siquis.n.qui & alicuius pituitoſi ſanguinis copiā ex ocio
cōgeſſerit,& viribus præterea imbecillis ſit,optimo cuipiā gymnaſtæ offerat̄:hūc ille paulo poſt va
lentiorē quidē,non aūt pluri,ꝗ quando illum ſuſceperit,ſanguine abundantē reddet. Itaqȝ vt nul-
la eſt neceſſitas,illis qui in ſuis obeundis functionibus valentiores q̄ prius forēt, effecti ſunt, humo-
res accreuiſſe: ita perneceſſarium vt ſi qui validiores actiones habeant, eis virium robur acceſſerit.

Porrò

A Porrò nõ modo ab actionũ fortitudine ſumpto initio ad viriũ robur, verũ, & ab ipſis viribus, ad actionũ fortitudinem neceſſario perueniens: is. n. valentior in ſuis actionibus exiſtit, qui viribus robuſtior eſt: vt ambo hæc mutuo ſeſe cõſequãt, fortitudo nimirũ actionũ viriũ robur: roburq; viriũ, actionũ fortitudinem: his ſiquidẽ vtrũuis poſueris: ſtatim & alterũ pſto erit, vt nulla tñ ſit à ſanguinis multitudine futura cõſequutio neceſſaria: quũ neq; ſi is ſit maiori copia q̃ antea, validior neceſſario ſit hõ futurus: neq; ſi minori, imbecillior, ſicuti neq; ſi æqualis ſit neceſſe eſt illũ viribus eodẽ ſe habere mõ. Et, pinde ex his iã dictis ſanè liquet, actiones validas, ppriã eſſe, ac inſeparabilẽ virium vigentiũ notã, ſanguinis verò aucti nequaq̃. Id aũt quod mox ab Eraſiſtrato allatũ eſt, nõ eſt plethoræ ſignum, ppriũ, eſt tñ ab ea inſeparabile, quod impleri vocat Eraſiſtatus. Sed clarius, tẽdi, dixiſſet: nã & gymnaſtæ qui diligentiores ſunt, quũ aiunt laſſitudinẽ aliã eſſe vlcerosã, aliam tenſiuã, aliã phlegmonoſam: nil aliud inſinuant, niſi in tenſiua laſſitudine mẽbra eſſe repleta, tunc. n. quãcunq; particulã in eis repletã eſſe inquiunt, quum in ſe tenſionẽ quandã ſentiunt. Sentiunt pterea & in inflammatione tenſionẽ, verũ illa aut ſemper, aut frequentius ſecũ pulſum quẽdã pter naturã habet: Vñ laſſitudinem pulſatilem poſſet eam quis appellare, ſi rẽ hanc apertius exponere vellet. Qui verò pter eam tenſionem nihil aliud patiuntur, his neq; tenſa particula inflammata eſt, neq; ẽt ex ne-
B ceſſitate plethorica eſt. Sed duorũ alterũ, vel laſſitudine laborat, vel plethorica eſt. At ſi laſſitudine tenetur: ex nimio labore id habuit. Vbi verò nullus pceſſerit labor: non amplius ex labore laſſa eſt ea particula, ſed ex alia occaſione, vt tandẽ vere affirmare poſſimus, q vbi adeſt tenſionis ſenſus, nec tñ exercitatio pceſſerit: ibi neceſſe ſit plethorã eſſe cõgeſtam. Quòd ſi hoc loquamur mõ, ſignũ id pprium redditur atq; inſeparabile: hæc etenim vtraq; viciſſim ſeſe cõſequentur: & tenſionẽ q̃ nulli exercitij comes ſit, pcedit plethora, eius. n. ſignũ ab illa inſeparabile euadit, vtpote q à cã plethoræ pficiatur. Sanguis aũt auctus, nõ tñ eo vt venæ adhuc tenſæ ſint, nõdũ plethorã abſoluit. Sed ecquid Eraſiſtratus in ſuo ſermone brachiorũ, tibiarum, manuumq; meminit: quum nihilominus in collo ẽt & dorſo, lumbis, thorace, atq; ẽt in ſumine hæc huiuſcemodi tenſio cõſiſtere poſſit. At quemadmodum horum membrorum ſuperuacanee meminit Eraſiſtratus: ita longe præterea magis vlceroſi ſenſus, quũ is ex acribus potius gignatur humoribus q̃ q plethoræ indicium ſit: talis. n. is ſenſus eſt, qualis in exulceratis excitatur partibus, quum tactu, aut quum purulento quopiam humore, atque medicamento irritatur, immo ex ſolis quandoq; motionibus, puenit. Profecto vt tenſio copiæ humorum ea à quibus continentur diſtendentium, affinis eſt: ita vlceroſus ſenſus acrem ſequitur qualitatem, & proinde in multis nonnunquam per vniuerſum ſuboritur corpus, ne moderatam
C quidem ſanguinis menſuram, nedum plethoram habentibus.

An in ſolo ſanguine Plenitudo conſiſtat, an ex moleſtia, tenſione, & cæteris Empiricorum indiciis verè percipienda ſit. CAP. 8.

HÆc ſi ita ſe habeant, ſicuti nimirum ſe hñt: operæpretium ſanè erit, iam nonnulla ex his, q̃ dũ examinaremus ſigna ab Eraſiſtrato deſcripta, in hunc locũ diſtulimus: definiamus. Satius ſanè fuiſſet diſtinguere, num plenitudo tam ea q̃ virium cõparatione, q̃ ẽt ea q̃ ad capacitatem rerum continentiũ intelligitur in ſolo poſſit ſanguine, vel in alijs ẽt oĩbus humoribus conſiſtere, quum id
1. f. 1. d 4. 3. 2. ipſum quoq; illi indefinitum reliquerint. Porrò quum nõ mõ affectus ij ipſos arripiãt humores, nẽpe copia & defectus, verum & praua qualitas: oẽs equidem medicos interrogaui tum eos qui ex viribus, tum eos ẽt qui ex humorũ incremento plenitudinem æſtimant, an ſolo. ſ. ſanguine eouſq; adaucto vt ferri non poſſit amplius, venas extẽdi cõtingat: an verò ſi in quapiã pterea particula, vel in ipſis ẽt venis, pituita, & cum hac aut ſine hac ẽt bilis aliqua, vel alius quidã purulẽtus humor (græci ἰχῶρα vocant) vel flatuoſus ſpiritus, adeo excreſcãt, vt capi amplius vbi cõtinebatur, nequeat: hic ẽt ab animante tenſionem ſentiri neceſſe ſit. Et ſanè, quum particula q̃ tenditur particeps ſenſus fuerit: neceſſum eſt vt quæcunq; fuerit ea res, q̃ eò ipſam diſtendit vt capi nequeat: tenſionis ſenſum in
D animante excitet, & is affectus qui tunc membra occupat, tenſio appellatur: q̃ ſi plurimũ augeatur, erit ẽt neceſſarium, vt id quod tenditur, rumpatur. Et mihi quidem hoc cum his quæ quotidie apparent, conſentire vr. Videmus ſiquidem non mõ neruos ac funes, ſed & dolia quoq; præ multo ex flatuoſo ſpiritu turgente, vi tenſionis diſrumpi. Nup etenim vas ſtãneum ita medicamento ex vipis quo plenũ erat, inflatũ eſt: vt & coriũ quo inuolutũ erat, & funiculus quo erat deuinctũ, rupta ſint, & incuruatũ fuerit operculum. Neminem pterea eſſe reor, qui, ſi ea q̃ quotidie in his qui ægrotãt, cõſpicimus, ſtudioſe obſeruare & perpendere voluerit, non nouerit, ex flatuoſo ſpiritu in animãtiũ mẽbris intercepto, & pſertim in craſſiore inteſtino aliquos ſæpe vehementiſſimis doloribus detentos fuiſſe. Quare pſtiterit ſanè arbitrari ex quacunq; ſubſtantia humida & flatuoſa poſſe tẽſiuo affectu particulas occupari, q̃ q is ſolum ex oĩbus humoribus ſanguinem conſequatur. Ab his itaq; ruſus ad eos redeamus qui plenitudinem ſemper virium comparatione conſtituendã putant, & ab illis hoc ipſum, quod maxime in, pmptu eſt, ſciſcitemur, ſi tñ antea loco exẽpli, huiuſcemodi quandã hypotheſim, ppoſuerimus. Sint duo hoĩes qui onera humeris impoſita ferãt, & alter quidem lignũ quodpiã, vel lapidẽ, aut grauiſſimã aliã quãdã ſarcinã: alter verò ſpinas pauciſſimas & acutiſſimas. Hoc igitur, ppoſito ſpectaculo, ab eis, qui plenitudinẽ virium ſemper cõparatione intelligũt, quæramus nũ paucas illas ſpinas onus appellent: an potius ſarcina quidẽ vtraq; commune hoc habet

ſymptoma,

ſymptoma,quod illis hoībus non paruam moleſtiam afferat,vt tamen nō eadem ſit,immo plurimū E
differens illius moleſtiæ ſpecies: is.n.abſq; vlla pūctione grauat̃, at ille ſine vlla grauedine pungit̃.
Vñ ſiquis pungi, vel morderi,vel quæcunq; alia q̃ moleſtiæ eſſe poſſunt, onus, atq; ēt multitudinē
appellauerit, is tandē cogetur & ſimplicē aliquā ſpinā,& tenuiſſimā qñq; acū,onus vocare: quo ne
ſcio an poſſit aliquid aliud magis ridiculū excogitari. Porrò hæc abſurda ſunt, & p̄ter cōem oīum
hoīum ſñiam: noſtrū verò inſtitutū eſt vt ſeruemus nō aūt euertamus cōes oīum ſententias.Id igitur
quod aggrauat, multū: quod verò pungit,aut mordet,aut vtcunq; quis nominare voluerit, moleſtū
appellabimus. Plures aūt reperiri humores mordaces,qui partim in nobis gignant̃, partim extrin-
ſecus inferantur, iā oībus hoc cōpertū eſt. Quorū quatuor penes magis & minus extāt dr̄iæ: qui.n.
modice mordent,pruritū inferūt, vti ſcilla,qui verò magis,rodunt,quēadmodū cæpa:nā ſi noſtrum
corpus alteri cuipiā huiuſcemodi naturæ corpori occurrerit,cui diutius hæreat, exulcerabitur. Sed
ſi aliqua p̄terea adhuc his fuerint acriora,horrorē excitabūt,in primis verò ſi particulis vlceratis ad-
hibeant̃: ꝓrogato verò atq; aucto horrore ſymptoma illud rigor appellatur. Atqui in nobis quoq;
mordaces giguntur ſucci eadē rōne ꝑ has quatuor ideas diſtīcti:eorū.n.pruriginoſi illi ſunt, qui mo
dice acres ſunt: vlceroſum verò ſenſum pariunt,qui his ſunt mordaciores:qui aūt hos quoq; morda
citate ſuperāt,horrorē:ſicuti q p̄terea iā mordaciſſimi ſunt, hi rigorē inferūt. De his in multis libris F
ſermo eſt à nobis habitus: p̄ñt tñ ea q̃ à nobis tum in libro de Cauſis Symptomatum,tum in quarto
libro de Tuenda valetudine ſunt expoſita,illi ſatis eſſe qui voluerit horū aliquod habere cōpendiū.
Sed ſi quis rōnē naturæ acriū rerū ſcienter tenere magis voluerit, is habebit libros de Facultatibus
medicamentorū,& de Tēperamentis,qui hos ēt p̄cedūt,quos legat. Verū bona medicorū pars pig-
de affecti ſunt,ac illi,de quibus meminit Hippoc. ‖ nempe qui in fracturis,aliiſq; huiuſcemodi affe
de Frac. ſect. 2 t. 12. 7ᵃ. 233. h
ctionibus,nolunt ea facere q̃ medici iubēt:quippe illi,& ſi cupiāt ſanitatē recuperare,ita tñ laborem
curationis,vt iſti diſciplinæ,tergiuerſantur. Sed nequit fieri vt vel illi ita ſtatī hac tantūmō rōne ꝙ cu
piāt voti ſui fieri cōpotes,ſani euadāt:vel iſti fiāt docti,ni viā illā vniuerſā,quā mō inſinuaui, cōfece
rint:Cognoſcent.n.ſi mō velint,vlceroſum in vniuerſo corpore ſenſum,ſiue mō is ex multa præter
cōſuetudinē exercitatione,ſiue ēt abſq; hac ſuboriatur, â mordaci ſucco gigni.Et ꝓinde gymnaſtæ
eos qui p̄ter modū fuere exercitati,oleo copioſiore curant, atq; ēt mollibus frictionibus, & balneis
dulciū aquarū calidis exacte tēperatis,vt mordaciores ſucci diſcutiant̃, qui eliquatis tū adipe,tū mol
liori carne,vel ipſis ēt in noſtro corpore humoribus nimis ex maiori q̃ par eſſet exercitatione excal-
factis, gignunt̃. Vñ ſi quis tantiſper ſuſtinere voluerit,donec horum demonſtrationes addiſcat: ſo-
lus is poterit ſibi firmiter ꝑſuadere,vlceroſam affectionē ex ſuccis mordacibus gigni: vbi verò gra- G
uitas eſt,à multitudine ꝓ viriū cōparatione: at ea q̃ eſt cū tenſione,ipſa quoq; humorū multitudinē
ſequitur:non quidem per collationē ad vires cōtinentiū corporū,ſed tm̄ ad ſpatiū quo illi cōtinent̃.
Eraſiſtratus aūt in primo ſalubriū libro plethoræ geniturā explicans, tertiā hāc affectionē apertiſſi-
me è tribus illis edocet: mox verò vbi ſermonē ad ſigna conuertit,non ea magis q̃ iſtius, q̃ q̃ aliarum
ſunt,profert. Ad hanc quippe tenſio tantūmō pertinet,qđ ipſe adimpleri vocat:vlceroſus verò ſen-
ſus neq; nuper dictæ plenitudinis,ꝓpria nota eſt, neq; illius ēt q̃ vires reſpicit:atq; & id lōge minus
ꝙ nimirū ſe tū grauiores tū ad motū difficiliores ſentiant: eſt.n.& hoc illius plenitudinis indiciū, q̃
viribus æſtimatur.Parum igit̃ abfuit qui vniuerſam nobis ēpiricorum ſyndromē deſcripſerit. Sed
& quandā illius notationis partē,q̃ ab Herophileis introducta eſt,& græce τρίχρονον, quaſi tritēpo-
raneā dicas,appellant,nō ſecus ac empirici aſcripſit,dū ita inquit:Alimento quod diſtribuitur,neq;
appoſito,neq; de more vniuſcuiuſq; elaborato,neq; alioquin excreto.Nā nec quicq̃ intereſt ſi ita lo
quaris,vel ſi vt illi dicas vitā in otio tranſactā excrementorūq; ſolitorum ſuppreſſionē. Quū.n, ait,
nō de more vniuſcuiuſq; elaborato,vitā otioſā:quū verò ait, neq; alioquin excreto, ſuppreſſionem
inſinuat excrementorū.Plenitudinis verò denotatio ex tēpore deſumpta, q̃ p̄teritū quidē tēpus re-
ſpicit,otioſū cōplectitur victū vnà cū ſuppreſſis excrementis: q̃ aūt p̄ſens,adimpleri, vlceroſū ſen- H
ſum,pigritiē ad motū, corporiſq; vniuerſi grauitatē, & quæcunq; p̄terea alia hmōi hi addidere: q̃
verò futurū,ꝙ ſi ij,qui eo ſe hñt mō,vacuent̃, illis ꝓbe cōfert, id quod ab Eraſiſtrato fuerat p̄termiſ-
ſum: quod tñ teſtimoniū eſt rectæ tū dignotionis, tū curationis, ita vt dignotionis, vel (vt illi aiunt)
notationis,ne vlla quidē pars fuerit,ſi affectus quidē ꝑ notationem denotari volumus, vt inde.ſ.op-
portunā curādi rōnē inueniamus: nā ſi fieri poſſet vt aliunde rectā aſſequeremur curādi rationem,
ſuperuacanea ſanè notatio foret. At verò quū p̄ſentis temporis meminit,ruborē,vaſorumq; p̄termi-
ſit diſtenſionē:q̃ ab omnibus Empiricis,& à pluribus Dogmaticis, ſicut & alia quædā (vt iam dixi-
mus) addita ſunt,Et profecto nō ab re,quatenus plethoræ generatio in ſolo ſubijcitur ſanguine,eius
dignotioni robur additus eſt,vaſorūq; diſtētio. Adhuc ſanè magis,quatenus ipſe ait brachia & ma-
nus tibiaſq; impleri, id non magis plenitudinis quæ carnes & vniuerſos muſculos,q̃ quæ venas te-
neat,indicium ſtatuet,ſi ꝓprias ſequi hypotheſeis voluerit. Quod tñ ſi poſuerimus, mox erit neceſ-
ſe duplicē ēt inſtituere dignotionem,alterā illius plenitudinis quę haſce ſenſiles venas oībus hoībus
cōſpicuas,reſpiciat:alterā verò eā,quā ſolus ipſe vr̃ fuiſſe inuitus.Iā ergo (vt equidē arbitror) palàm
his qui animū huic rei adhibuerint,factū eſt,non eſſe rem parui negotij plenitudinem cognoſcere.
Qñ.n.neq; ſermone facilis eſt dignotionis eius explicatio,immo plurimū potius difficilis: quo mō
poterit

A poterit deinde ab his ita tumultuarie, caſu quodam res hæc in ipſis operibus recte tranſigi: qui prius nec de ea quicquam vel cogitauerint & vnquam vel repererint.

Aduerſus plethoricam Syndromen Empiricorum. CAP. 9.

SEd rurſum ab Empiricis noſtrũ de plenitudine ſermonem exordiamur, poſteaq̃ ipſi caute admodũ has omnes difficultates euadere videntur, dũ fatentur nihil ſe prorſus ex his ſcire, quæ ad eſſentiam plenitudinis pertinent: ſed ex obſeruatione, aiunt ſe id habuiſſe ꝙ nimirum ſanguinis detractio in ea ſyndrome ſemp ꝓfuerit, quã plethoricam appellamus. Illis.n. oĩbus in vnũ collectis, q̃ à Dogmaticis q̃buſcunq; ꝓferunt, putant ſe ex his iſtorũ euaſuros difficultates. Sed ſiq̃s eis aĩum aduertat, q̃ ab illis dñr, lõge ẽt ex his ipſis magis cõuincunt. Verũ p̄ſtabit forſitan ea rurſus oĩa ab exordio repetere. Fingas itaq; qđ p̄ceſſerit victus ratio præterito tp̄e vſq; ab initio conſueta, quantũ ad cibos ſpectat, in eorũ tñ quibuſdã copia q̃ antea largiori, fuerit ẽt excrementorum interceptio, & vita vniuerſa otio tranſacta, ſit verò in pręſenti totius corporis tenſio, aut ſaltem partium quarundã, ſit ẽt tũ ad motiones pigritia, tũ ad actiones infirmitas, & grauitatis p̄terea atq; ẽt vlceroſæ cuiuſdam affectionis ſenſus, non ſine venarum tumore: accedat quoq;, ſi lubet, rubor, poſtq̃ & hoc addũt nõnulli, ſed & totius corporis tumor & inæqualitas quædã ac laſſitudo, nã hęc quoq; addidere quidã. Tunc
B ergo ex illis ea erunt ſciſcitãda, q̃ ego puer adhuc Empiricũ pręceptorẽ interrogabã, quo tp̄e primũ me ille hæc docere cœpit. Nẽpe num ea oĩa q̃ mõ narrata ſunt, neceſſe ſit ſimul cõgredi, ad recordationẽ (vt ipſi aiunt) euacuationis: aut potius, ſi vel vnum ex eis tm̃ conſpexerint, ſtatim ſint ſanguinem miſſuri. Ille verò prõptus admodum primæ huic interrogationi reſpondit, oĩa opus eſſe vt cõueniant, tale.n. quippiã ſyndrome eſt, quaſi cõuentũ dicas, collectio inq̃ eorũ oĩum quibus ea complent. At verò quũ illi in memoriã duos reuocaſſem quibus ipſe paulo ante ſecari venã iuſſiſſet, alterum qui valida oculorum inflammatione tenebatur: alterum verò qui è curru ceciderat, à quo loris implicitus tractus fuit ita, vt membra quædam illi contrita fuerint. Eo verò mox ſilentium agente: tertium etiam præterea quendã meminiſſe volui, cui ille quoq; ſanguinem detrahi fecit, quũ neq; præter modũ febricitaret, ſed doloris ſm caput eſſet impatiens: & alium ſubinde, qui etſi pleuriticus eẽt: non aderat tñ vniuerſa ea ſyndrome.i. conuentus. Vñ ille quid reſpõderet plurimũ hæſitabat. Ego aũt vlterius alios quoq; non nullos illi pariter recenſebã. Sed & ipſum illud monebã, ꝙ his quos mõ dixi, venã ipſe ſecuit: qui tñ eo aberant ab hoc, vt illis vniuerſa ea ſyndrome adeſſet, vt ego affirmauerim me neq; meminiſſe in his hoĩbus vel duo ex illis quæ ad eam ſpectarent affuiſſe. Nã ille qui è vehiculo delapſus eſt, quotidie exercebatur, ſola excremẽta excernebat, moderate comede
C bat, nobiſcum ẽt tota ferè die verſabatur, & neq; illi neq; alteri cuipiã vlla alioqui videbat̃ egere vacuatione, quũ tñ ex caſu aliqua illi membra fuiſſent attrita, & quãuis neq; rubore aliquo, neq; vaſorũm tumore, neq; tandẽ alio quoquã ex illis quibus ea ſyndrome cõſtat, ipſe fuerit detẽtus, ſed ſolũ ꝙ illis partibus quæ attritæ erant, doleret: venam ſecandam cenſuit. Pari ẽt mõ & lippienti, atq; illi qui capitis dolore vexabat̃, & ſi nullũ eorum q̃ in plethorica illa ſyndrome complexi ſumus, ipſi tenerent, venam tñ cædi voluit: & alios præterea quẽ plures (inquam) noui, quibus vos venã incidiſtis, qui vel oĩbus illis q̃ nos ſyndrome plethorica comprehendi diximus, carebant, vel ſaltem non ea omnia habebant. Nunc.n. (inquã ego) dum oẽs quibus vos ſanguinem detraxiſtis in memoriã reuoco: ne vnum quidem habeo, quẽ ꝓferã, cui ea oĩa ſymptomata affuerint, quibus ea conſtat ſyndrome: ſed alij ꝙ laſſitudine eſſet detentus, nec alia re præterea laboraret ſanguinem miſiſti: alij, ꝙ valida febre, vel oculorum capitisve dolore affligeretur, vel ꝙ mariſcarum fluxus, aut ꝙ muliebres menſes eſſent ſuppreſſi: nunquã aũt ea omnia aderant, q̃ vos in plethoricam ſyndromẽ coire vultis. Quare ſi eos omnes affectus vbi obſeruatum ſit expedire ſanguinem mitti, tu ſyndromas plethoricas nominandas cenſes: iam & lippitudinem, & pleuritim, & vehementem dolorem, & caſum è curru, aliaq; innumera, plethoricas ſydromas appellabimus. At ſi nullum horũ ad ſyndromen ple-
D thoricam attinet, quippe quæ potius eorum ſymptomatum quæ modo recenſuimus collectio ſit: nõ erit ſanè alicui vena ſecãda, niſi ea adſint omnia. Quo autem modo ad hæc ille mox reſponderit, atq; etiam quam nihil vnquam quod rem hanc deceret attulerit: maiori eſſet otio exponendum, & præterea neq; ad præſens inſtitutum hoc ſatis pertinere videtur. At verò quum non multum mihi nũc ad nugandum otij relinquatur: ſtatui non hic, ſed in libro de vena ſecanda omnes iſtius remedij ſcopos expedire, quos nullus vnquam exacte & dearticultate deſcripſit.

Quo pacto tenſio, & tumor vniuerſi corporis venarumq̃, ad indicandam vel non indicandam Plenitudinem ſeſe habeant. CAP. 10

RElictis itaq; Empiricis, denuo ad rationales redeamus, & ſigillatim ſymptomata q̃ ab his sũt literis tradita, diſquiramus. Ex illis nanq; alia ad plenitudinẽ ſpectant q̃ vires reſpicit, alia ad eam quæ infuſionẽ, illi, ἔγχυμα dicunt: non nulla p̄terea non ſunt oĩno plenitudinis notæ, ſed huiuſce plenitudinis: quædam verò nullius quidẽ plenitudinis ſed humorum potius prauitatis & corruptiõis ſigna ſunt, aut virium imbecilliũ, aut tumoris ſolidiorum corporũ. Tu verò, ſi his q̃ dicent̃
A. .f. 2.d. 1. c. ... 29.d attenderis: facile ꝑdiſces iſta in hunc ſe habere modũ. Illa itaq; affectio q̃ cũ tenſione eſt, niſi exercitationis comes ſit: plurimã, oĩno ſubſtantiam in corpore quod ſenſu p̄ditum ſit, cõtineri inſinuat, vt tñ, quod ad id quidẽ ſolũ ſpectat, tendi inquã, neq; quæ nam ea ſit, neq; quæ ſit illius ſpecies indicet, cõe ſiquidẽ idipſum cuiuſcunq; ſubſtantiæ eſt, tam tenuis, q̃ craſſę, quàm ẽt mediæ conſiſtẽtiæ,

vel

vel flatuoſæ, atq; ẽt tam calidæ, q̃ frigidæ, vel mediocris, ſed alijs ad horum diſcretionẽ opus eſt in- E
ditijs. Imbecillitas verò quæ in actionibus eſſe deprehendit, vires inualidiores oſtendit, dũ id quod
mouet impeditur: quemadmodũ fit in languidiori manuũ motu, id quod plures ſtatus conſequi po
teſt. Nam ſi in aliquo carneum ac adipoſum particularũ genus, viribus tñ eoſdem fines ſeruãtibus,
adaugeatur: neceſſe fuerit motiones fieri imbecilliores, moto ſiquidem aucto, mouente verò æquali
pmanente. Sed ſi aut vnus quiſpiã ex humoribus, aut oẽs etiã ſimul excreſcant, nec vires alioquin
vna' augeantur: ſic quoq; neceſſe erit actiones inualidas reddi: nec ſecus ſi ambo creuerint, humo-
res nimirum atq; ea q̃ παρεγχύματα dicta ſunt, nullo autẽ in viribus cremento facto. At hæc ſi pari
ter ſe habuerint, vires verò imbecilliores euadent. Fieri etiã poſſet vt hæc vtraq; ſimul conueniant,
nempe vt & de virium robore dematur, & humores vna' cũ παρεγχύμασι vel plures fiant, vel pau-
ciores: horum verò vtrumuis eueniat, vires inualidiores ea propter euadent, ſiue modo id ſm vnum
iſtorum accidat, ſiue ſm duo, ſiue ſm plura, vel etiam omnia. Nam arbitrari ꝙ ex ſolidorum cor-
porum εὐτροφία (quaſi bonam dicas nutritionem) non nunquam imbecillior edi poſſit motio ho-
minis, eſt qui ignoret facultates per vniuerſa ſolidiora corpora pmeare, ita tamen, vt ſpiritui tã ar-
teriæ quàm nerui, fiſtularum & canalium officium præſtent. Si vis autem huiuſce opinionis defe-
ctum noſſe: cum alios multos ex noſtris, tum verò de decretis Hippocratis & Platonis, atq; de na- F
turalibus facultatibus libros, legere potes. Solidorum itaq; corporũ εὐτροφία, propriè ad bonũ ha-
bitum attinet, ſicuti ad carnium incrementum, εὐσαρκία & πωλυσαρκία: plurimum verò & adeps
ſeruata eius proportione augetur, quandoq; tñ magis adeps quàm caro augetur, vel ſolus etiam
adeps. Sed de his à nobis in libris de temperamentis ſermo habitus eſt. At verò quẽadmodũ in car-
nis ratione & εὐσαρκία eſt, quaſi carnis bonum dicas ſtatum, & πολυσαρκία, ac ſi carnis exuberan-
tiam dicas: ſic etiam in ſanguine dixeris εὐαιμίαν, quaſi bonum ſanguinis ſtatum, & πολυαιμίαν, id
eſt ſanguinis affluentiam. Eſt verò ſatis apertum, quod ad εὐαιμίαν pertinet, vt ſanguis exquiſite
ſuã ſeruet rationem, tam quod ad quantitatem ſpectat, quàm quod ad qualitatem: in πολυαιμία aũt
recta carnis in qualitate ratio ſeruatur, in quantitate nõ omnino culpa vacat, quum maior adſit eius
copia ꝙ̃ ſuapte natura & ex ſuis generationis exordijs ſibi debeatur, vel ſaltem quàm virium ratio
expoſcat: fit.n. quandoq; vt ſimul hæc vtraq; pari ratione vltra quàm generationis eorum ratio exi-
gat, augeantur: quemadmodum in athletarum habitu bono qñq; videmus, in quibus pariter hu-
mores & carneæ partes atq; etiam vires, eadem ſeruata proportione, augentur. Iam igitur plene cõ-
ſtat ꝙ hi q inter plethorica inditia, corporis tumorem reponunt, minime veraces ſint: venarum ete
nim tumor poterit forſitan eſſe plethoricum ſignum: at carnis & adipis moles eorundem ſanè indi- G
cabit multitudinem, non tñ illius plenitudinis, quàm nos hac parte inquirimus, ſignum vtiq; erit,
nempe quæ plethora appellatur. Sermone.n. de eiuſce generis plenitudine, q̃.ſ. euacuationem indi
cat, inſtituto: non nulli mox æquiuocationibus decepti, eò aberrauerunt, vt ad plenitudinem tum
carnis, tum adipis delati ſint. Sic itaq; perperam corporis tumor inter plenitudinis notas poſitus
eſt. Venarum verò tumor, eas forſitan quas tumentes videmus, plenas eſſe inſinuabit: nulla tñ ne-
ceſſitas propterea cogit, vt aliæ etiam quæ in profundo latẽt, plenæ ſint: quum fieri poſſit, vt ſæpe il
lis quæ exterius in propatulo ſunt diſtenſis, non æque deinde aliæ quæ interius latent, diſtendantur:
quemadmodum frigore inualeſcentes ſanguis ad interiora repellitur, & ita exteriores venæ ſan-
guine redduntur vacuæ, vt vix illę conſpicuæ ſint: at ingruente calore, vel ſiquis ẽt ſe lauerit, ſanguis
contra, corporis internis partibus relictis, ad externas & ad cutem effertur: ſi præterea ardẽs quoq;
febris adſit, efferuere, ac quaſi vri ſanguinem neceſſe eſt, & proinde fundi ac in flatum verti. Sic er-
go venarum tumor non erit ſanè inſeparabile plenitudinis humorum indicium, niſi quum corpus
ita primum ſe habuerit, vt neq; interna externis, neq; hæc illis, caleant magis: mox verò neq; calor
immodicus vniuerſum corpus animalis detineat. Si res hoc pacto definiatur, erit quippe venarum
tumor ſanguineæ plenitudinis ſignum, vt tamen ſanguis ſecundum dominationem intelligatur: H
nam neque fieri alioqui põt, vt adeo ſincerus in venis reperiatur ſanguis, quin illi aliquid, aut bilis,
aut pituitæ, aut ſeroſi humoris permixtum ſit. Vnde & ego ſuperius cenſebam hoc eodem modo
ſemper audiendum, quotieſcunq; aut ſanguinẽ, aut cæteros humores abundare dicerem: ſincerus
ſiquidem ab alio humore ſanguis & impermiſtus nuſquam in venis habetur. Nos etenim alibi mon
ſtrauimus nihil oĩno referre, ſi humores, vel ſi ſanguinem appelles: quotieſcunq; tñ is cum alijs fue
rit non vtcunq; permixtus, ſed definita quadam proportione ſeruata, in ijs nimirum animantibus
quæ ita ſe habeãt, vt ipſa eorum natura poſtulare videtur. Nam quum humores omnes intra ſuam
ex natura ſibi debitam menſuram creuerint, idem tunc ſignificat ſanguinis dominantis ac humo-
rum nomen: neq;.n. quicquam differt affirmare humores augeri, ac ipſum ſanguinem: is.n. ſermo
iſtorum qui ita loquũtur, hoc ipſum inſinuat, nempe eum intra antiquam proportionem omnino
creſcere. Hæc itaq; ſic à nobis ſint definita: iterum verò ad inſtitutum noſtrum redeamus. Porrò ve
narum tumor ſanguinis quidem plenitudinem indicat, ſi tamen is à nulla gignatur externa conſtitu
tione omnino inualeſcente, aut ex fuſione, vel ebullitione: cauendum erit etiam ne ea particula fue-
rit decliuis, aut ne paulo antea illa cæteris vehementius mota fuerit. Has aũt oẽs particulares defini-
tiones facile qs poterit vna quapiã ratione cõplecti, ex tumore venarũ ſanguinis tũc indicari pleni-
tudinẽ dicens, quũ oẽs corporis particulæ eundem ſtatum obtinuerint cum mediocri etiam calore.

Nam

A Nã ſi illæ pariter oẽs p̃ immoderato calore ferueãt, fundunt̃ inde humores, atq; ita venę in tumorẽ
tolluntur, & proinde ex hoc flatuoſa potius q̃ ſanguinea inſinuatur plenitudo: humores.n.cõcale-
facti vertunt̃ in flatũ. Vnde & illi qui ꝓnũtiauere venarũ tumorẽ eſſe plenitudinis ſignũ: recte qdẽ
dixiſſe videri poterũt, ſi mõ qs huic iſtorũ ſermoni addat, id eſſe intelligẽdũ ſm eas venas qbus hoc
ipſũ cõtigerit. Neceſſe ſiquidẽ eſt, vt ea ſubſtãtia q̃ tumorẽ venis infert, ſit copioſior q̃ antea fuerit:
attñ nondũ ꝓpterea innoteſcit cuiuſnã generis ea ſit plenitudo: quũ tumor qui pręter naturã eſt, ad
quancunq; ſubſtantiã, dũmodo multa ſit, pertinere poſſit, ſiue is ſincerus ſanguis ſit, ſiue bilioſus,
ſiuę ſeroſus, ſiue pituitoſus, ſiue flatuoſus. Sed & venarũ tẽſio nõ ſecus ac iſtud cuiuſcũq; differẽtię
plenitudinis cõe eſt: qppe q̃ & ipſa plenitudinis quãtitatẽ potius, q̃ particulares ſequit̃ ſpecificaſq;
differẽtias: tã igit̃ tumor, q̃ tẽſionis ſenſus nihilo magis cuiuſpiã humoris, q̃ flatus præſefert multi-
tudinẽ. Quare ſiquis ſic proferat, Neceſſe nimirũ eſt, vt vbi tenſionis ſenſus eſt, ſit ẽt plenitudo: is
à vero non aberrabit. Sed nec ille ẽt mendax erit, qui autumabit plenitudinẽ q̃ in particulis ſenſu p̃-
ditis cõcluſa ſit, tenſionis ſenſum excitare. At ſi poſthabito cõi, aut humorũ, aut plenitudinis nomi-
ne, ſanguinẽ in ſuo ſermone proferat: minime neceſſum amplius erit hunc oĩno veracẽ eſſe, ob eas,
quas mõ expoſuimus cauſas. At verò ꝙ neq; ſimpliciter plenitudinis, ſed ipſius magis differẽtiæ, q̃
B pro pluris aut minoris rõne eſſe hẽt, propriusſit tumor, aut tẽſionis ſenſus: ex his q̃ paulopoſt dice-
mus palàm fiet. Porrò nulla particula p̃ plenitudine dolet, niſi ea prius violenter diſtendatur: ꝙ ſi in
tumorẽ attollatur, id verò violenter nequaq̃ fiat: nondũ pars ea diſtenditur. Quapropter tumor ille
qui cũ tẽſione eſt, maiorẽ p̃ſefert plenitudinẽ: minorẽ verò, qui citra eã eſt. Sed q̃ſo cur ergo nullus
inter initia tumor in venis apparet, qñ tñ tenſionis ſenſus plurimus eſt: tenſiuã etenim affectionem
ſp opus eſt maximis eſſe copulatã tumoribus. An id eſt, quia qñq; tumor internas venas q̃ in ꝓfun-
do ſunt occupãs, partes eas diſtẽdit? †Si tñ plenitudo ea de qua nunc à nobis ſermo inſtitutus eſt, p
cõparationẽ ad alterũ dicit̃: nã vel ad capacitatẽ vaſorũ, quod ẽt plenitudinẽ appellamus, non tñ ita
vt illa tẽdantur adhuc: vel ad tunicæ diſtẽſionẽ, tumor venarũ increſcit quũ ſanguis auctus peruene
rit in eã multitudinẽ, q̃ naturalẽ vniuſcuiuſq; modũ excedat: ita vt eius cõparatione multus dicat̃: at
quũ tendunt̃ tunicæ, inſinuat exceſſum pręter eã menſurã, q̃ illis debet̃, quũ id nõ ſit ſibi ex natura,
eas ſæpe diſtẽdi. Iã igit̃ vtrunq; multũ eſt, tã ſi ſanguis p̃ter naturalem ſymmetriã creſcat, q̃ ſi ad ten
ſionẽ vſq; tunicarũ. Et Eraſiſtratus qdẽ horũ vtrorũq; meminit, nõ tñ ita diſtincte neq; apte ſicuti
« nos fecimus, ſed eò ſaltẽ deuenit, vt indicaret duplicẽ eſſe rei iſtius naturã: dũ.n. ait, Inter initia igit̃
« repletis moderate vaſis, robuſtiores ſe ipſis & validiores reddũtur p̃ter eorũ morẽ: inſinuat ſangui-
« C nis immoderationem, quum id quod ex natura cuiq; debetur, ſuperat. Quum autẽ ſubinde intulit:
Quòd ſi vlterius pleniores fiant, brachia & manus ſuræq; implentur: eam tetigiſſe videtur, quæ tu-
nicas ſanguinẽ cõtinentes reſpicit: vt tandem duo ſint termini ſanguinis vltra naturalem mẽſuram
aucti: alter, ſi venarũ tunicæ replete, in maiorem eleuentur tumorem, q̃ vniuſcuiuſq; ratio naturalis
ſtatus exigat: alter, ſi præter id, eis inſuper tenſio accedat: quorũ tamen neutrũ in ea plenitudine quę
viriũ cõparatione æſtimanda eſt, conſpicitur. Hæc verò ſatis nobis ſint, quãtũ ad hæc ipſa pertinet.

De rubore ac cæteris indicijs quibus plethora, viciũ humorũ, ac multitudinis ſp̃ẽs ſignificãtur. CAP. 11.

I. 52. d. 3. I. 44. f. VErũ rubor, cuius ẽt iſti meminere, nõ eſt qde plenitudinis in vniuerſum, ſed ſanguineæ indi-
tiũ: eaſdẽ tñ is ẽt, quas tumor, exigit diſtinctiones: quũ poſſit ex aliqua externa occaſione ſub
oriri, vtpote ex Sole, vel balneo, vel exercitatione, vel itinere, vel (vt vno verbo abſoluam) ex calore,
nec nõ ex ira, verecũdiaq; & ex alijs q̃ his ſunt ſimilia, in quẽ ordinẽ & acutæ febres referendę ſunt.
Si itaq; æqualiter corpus vndequaq; fuerit affectũ, neq; quicq̃ ex his q̃ mõ recẽſuimus, affuerit: erit
ſanè rubor iã nota ſanguineæ p totũ aĩal diſtributæ plenitudinis: at ſi ſecus, ſaltẽ ea parte vbi ille con-
ſpiciendũ ſe offerat. Nã & eas inflãmationes, q̃ vel in ſumma cute, vel in muſculis cõtiterint, qppe
quũ & ipſæ plethorici morbi ſint: is color cõſequit̃. Nos verò in alio libro, vbi de tumoribus pręter
D naturã loquuti ſumus, abunde de inflãmationibus tractauimus: ibi.n. mõſtrauimus eos oẽs ex hu-
morũ multitudine aliàs in alias partes decũbentiũ cõſiſtere. Nunc verò nõ de his à nobis in pręſenti
ſermo inſtitutus eſt: ſed de ea plenitudine (vt iã diximus) q̃ plethora appellata eſt, & ex humorũ af-
fluentia in vniuerſo corpore ortũ habet. Non ita tñ eã multitudinẽ corpus vniuerſum tenere dixi-
mus, vt vtraq; corporũ genera inde lædantur: vaſorũ inquã & carnis: cõtingit ſiquidem non nunq̃
eorũ alterũ tm̃: quemadmodũ ſi vtramuis ex illis partibus detineat, nec in vna particula vel duabus
id accidat, verũ aut in aĩali vniuerſo, aut in pluribus illius particulis, & in illis q̃ maxime principes
ſunt. Porrò tumorẽ qualiſnã ſit exquirere, hoĩs vr̃ eſſe qui ſatis, abundeq; in hiſce rebus dignoſcẽ-
dis exercitatus fuerit. In genere itaq; carnoſo, alter quidẽ tumor eſt qui ad eas ipſas carnes pertinet,
alter verò ad ipſos humores, nempe quũ caro perinde ac ſpõgia vel lana ſupfluente quopiã humo-
re implet̃, & huiuſce generis in carne plenitudo, illi ex ꝓportione reſpõdet, q̃ iuxta ἔγχυμα in vaſis
appellat̃: altera verò ei q̃ vires reſpicit, vel quę non ſine grauitate conſiſtit, vt tñ ſp meminerimus, ni
hil referre, ſi de cõpoſita carne, vel ſi de muſculo ſit noſtra diſquiſitio: atq; ẽt ꝙ quotieſcunq; ſermo
fuerit de plenitudine inſtitutus quę in carnibus eſt, id de muſculis audiendũ eſt, nõ autẽ de ſimplici
ea carne q̃ à nõ nullis παρέγχυμα appellari ſolita eſt. Quippe in arterijs & venis, plenitudo q̃ vires
reſpicit, nõ æque eſt à laborãtibus ſẽſu ꝑcepta, immo nõ niſi ab his q ſuapte natura vegetiori ſenſu
p̃diti ſunt: ſolis etenim his ſubobſcura q̃dã, & in ꝓfundo apparet in corpe grauitas: vñ fit vt alia in-

† Videntur nõ nulla in grecis exẽplaribus ad ſententiæ integritatẽ deeſſe.

quirēda ſint huiuſce plenitudinis manifeſtiora inditia. At verò quũ medicorũ q̃plures rem hãc ſe- E
gniter tractauerint, eorum enim alij nullam illi cõſiderationem adhibuere, alij autem ſatis imperfe-
cte: nullũ repertum eſt ſignũ motu arteriarũ certius, de quo nos in libris de pulſibus plene egimus.
Plurimum.n. venę cũ arterijs, ob eorum vaſorum mutuã confluentiã, quã ſæpius alibi oſtendimus:
plethora ſimul arripiuntur: quandoq; tamen craſſis & glutinoſis humoribus in venis collectis, non
ita facilis fit ab ipſis in arterias transfuſio: ſed id ſanè rarum eſt: nam ſemper transfluunt, niſi quam
maxime humores craſſi atq; tenaces ſint. In huiuſcemodi itaq; affectibus nulla euidens in venis cõ-
geſtæ plenitudinis nota ex arteriarũ motu haberi poteſt, & ſi id quammaxime Nicarcho, Praxago-
ræq; videatur, quantumlibet illi arterijs minime ſanguinem impertiantur. At in cæteris plethoræ
affectionibus fides ſignis ex pulſu deſumptis adhibenda eſt, de quibus priuatim in alio opere huic
rei d cato, ſcripſimus. Plenitudinis autem ſpecies, quum ea in vniuerſum corpus pariter diſtributa
eſt, in hunc modũ diſpartiendæ erunt. Rubor ſanguineæ plenitudini atteſtatur: color verò ſubpalli-
dus, flauæ bili: quũ autem pituita nimis excreuerit, in albũ magis q̃ ex natura conueniat, color ver-
git, quemadmodũ in atrũ, ſi bilis atra. Sed opus profecto fuerit, vt cũ vnoquoq; iſtorũ, ſimul ſanguis
augeatur: alioqui.n. ſi ſola exuberauerit bilis pallida vel flaua dicta, quemadmodũ his euenit qui re
gio morbo impliciti ſunt: is affectus non amplius plenitudo, aut plethora appellari meretur, ſed po- F
tius vitioſorum humorũ copia, græce verò cacochymia: & idipſum de bile atra ac pituita dicendũ
eſt. Quòd ſi, vt iã prius diximus, grauitas, vel tumor præter naturæ modũ adſit: erit ſanè ea affectio
plethorica nuncupãda, verũ humoris vincentis ſpecies ex colore erit dignoſcenda. Sola attamen bi-
lis neutrũ ex ſymptomatibus illis, quæ nunquã à plenitudine ſeiungi poſſunt, afferre valet, nẽ.pe
neq; tumorẽ, neq; pondus: nam anteaquã ita ea increſcat, alia illi ſuperuentura eſt affectio. Cæterũ
ſi ſola pituita augeatur, hæc verò non oĩno, ſed ſolũ in ea aquæ intercutis ſpecie, quæ leucophlegma-
tia græce dicitur: poteſt forſitan per vniuerſum corpus exuberare. Manifeſtũ præterea eſt, eum hu-
morem, qui crudus appellatur, inter pituitę ſpecies in hoc ſermone eſſe ponendũ: nã ſi alioquin illũ
ab hac eſſe diuerſum ſtatuerimus: iſtis quas modo retulimus, differentijs plenitudinis, ea etiam adij-
cienda erit, q̃ ex iſtiuſmodi humore prodit: eſt verò is humor q̃ alia pituita ſit, craſſior, ac minus fla-
tuoſus: cuiuſmodi ille eſt, qui in vrinis ſubſidet pręſertim in illis, quibus prę nimia voracitate pri-
mũ illius redundat ſedimenti, quod elixã fabã imitatur: ſæpenumero etiã per aluũ is humor ab illis
corporibus confertim deijcitur quæ relictis exercitationibus, ſeſe crapulæ dediderunt, nec à balneis
poſt cibũ ſe continent. Verũ enimuero iſtius humoris, ſicut & pituitæ, comes eſt corporis totius al-
bicans quædã decoloratio. Sunt autem aliæ ſpecies pituitę, dulcis nẽpe vna, alia acida, alia verò ſalſa. G
Ex dulci ſomnolenti fiunt: ex acida, quũ redũdat, famelici: quemadmodum ſiticuloſi ex ſalſa: ex ea
verò quã modo diximus, cruda inquã, amittitur appetentia. At verò quod ſomnum ſpectat: aliæ pi-
tuitæ paulo maiorẽ q̃ ex natura cõueniat, ſomnũ cõciliant: crudus autẽ humor, vt dulcis etiã pitui-
ta, iã manifeſte ſomnolentos reddit. Alibi.n. à nobis monſtratũ eſt, q̃ ſi humeſcat ac refrigeſcat ſen-
tiendi principiũ: ſtatim ſoporoſa affectio (græci κῶμα appellant) oboritur: quemadmodum ſi ſicce-
ſcat ac incaleſcat, in vigilias illabitur: & perinde oẽs bilioſi ex vtraq; bile, inſomnes degunt: id tñ pe
culiare habent qui atra bile tenẽtur, q̃ difficiles ſunt, atq; præter omnẽ rationẽ ſunt triſtes. Quòd ſi
non in vniuerſo corpore, ſed ſm vnam quampiam particulã prædicti humores colligantur: tumo-
res in corporibus præter naturã pariunt, de quibus aliàs diſputauimus. At ea iſtorũ ſymptomata, q̃
nunc recenſuimus, pręter decolorationẽ: tunc maxime fiunt, quũ illi vel cerebrũ occupant, vel ven-
triculũ: vigiliæ etenim & ſomni cauſam in cerebro habent, appetentia verò atq; eiuſdẽ defectus ex
ſtomacho aliàs alio modo affecto prouẽiunt. Patet autẽ ſtomachũ hoc loco os ipſius ventriculi ap-
pellari: vbi ſi pituita colligatur, appetitiones excitat: ſi verò bilioſi humores, & bilis ea flaua fuerit,
ſitim & cibi faſtidiũ pariet, & præterea os illis erit amarulentũ: at ſi atra, moroſi & triſtes, & ſine ſi-
ti: ſaliuaq; plurimũ illis ſcatet: nec ita tamen oẽs cibũ faſtidiunt, immo eorũ nonnulli ſatis famelici H
ſunt, in quibus nimirũ atra bilis acida qualitate fuerit affecta: quod fit vbi ea malignior reddat̃. Por-
ro dũ ea veluti fex ſanguinis permanet, neq; exacte adhuc acida facta eſt, ſatius forſitã ſit, nõdũ me-
lancholiã ſeu atrã bilẽ nominare: ſed (vt nos ſolemus) melancholicũ potius humorem: qñ prope ac-
ceſſit, vt in melancholiã vertatur. Verũ non eſt is ſermo à nobis inſtitutus, vt de differentijs vitioſo-
rũ humorũ diſſereremus: quũ neq; eos plenitudinis vocabulo cõprehendi dixerimus. Nos autẽ p-
poſueramus nõ quencunq; quoquo modo exuberantẽ humorẽ inueſtigare, ſed de plenitudine diſ-
quirere: q̃ copia eſt humorũ in vniuerſo aĩalis corpore. Quare neq; tumorũ particulatim, neq; etiã
vitioſorũ humorũ ſpecies in hoc libro vllus ſperet ſe à nobis auditurũ: ſed quũ vel oẽs priori ſerua-
ta proportione aucti fuerint: vel vnus alios quidẽ, parũ tñ alios ſuperauerit. Et ſanè in plethoricis
cõſtitutionibus põt ſanguis alios oẽs lõgo excedere interuallo, verũ nõ ita aliorũ humorũ quiſpiã:
id nãq; iã in cacochymiã, à vitio humorũ ſic dictã, tranſit, nec amplius plenitudo neq; plethora erit
vocitãda. Vnde & pulſus in cacochymijs exquiſite cũ humorũ natura cõgruentes ſunt: in illis verò
quas mõ diximus plenitudinibus, nõ æque cõſpicue eas ſeruãt differẽtias: q̃ppe q̃ humor ille ſup-
fluẽs ſemp plurimũ ſanguinem ſecũ habeat: ſi tñ nimis ſuperet, & ſit flaua bilis, tales neceſſe eſt pul-
ſus reddi, quales fieri diximus, quũ cor caleſit ac exiccatur: q̃ ſi atra bilis, rurſus tales quales diximus
fieri, quũ refrigeſcit & exiccatur: & eodẽ mõ, ſi pituita ſupra alios excreuerit, pulſus illi edẽtur, q̃ ſo-

lent

A lent in frigida & humida gigni affectione: vbi verò ſanguis omnino ſe ſecundum naturam habuerit, nulla fit ab antiquo ſtatu permutatio: ſed ſi is qui humidior ſit redundauerit, pariter & pulſus alterantur: vti etiam ſi quàm ipſe eſſet, aut calidior fieret, aut frigidior. At verò iam hæc omnia diſtinximus in libris de pulſibus. In præſentia verò nobis tantum dixiſſe ſuffecerit, quòd ex ocio atque humido victu ſanguis, excrementis in eo aquoſis redundantibus, humidior ſe ipſo redditur: ex ira autem, exercitatione, eſtu, frictione, medicamento alimentoq; calfacientibus, & meraciori vino atque vetuſtiori, calidior efficitur: quemadmodum frigidior, ex recenti frigore. Si etiam quiſpiã alimentis temperaturæ ſicciores diutius vtatur, quæ tamen alia nulla teneantur intemperie: ſanguis in eo ſiccior euadet. Atqui & ſecundum varias complicationes, ſimul & frigidior & humidior, vel frigidior & ſiccior, vel calidior & humidior vel calidior & ſiccior, pro cauſis iã dictis ſine vllo etiam alio in eo exuperante humore efficietur. Quòd ſi ob eorum quoq; mixturã in intemperiem illabatur: ea quidem intemperies non ſine cacochymia conſtare poterit: quæ adhuc dicetur quòd ſanguine frigidiori & ſicciori conſtat, vel frigidiori & humidiori, & ita ſecundum alias ſex intemperaturas, octo etenim ille vniuerſæ ſunt: alio attamen modo, quàm quando ille ſolus & per ſe fuerit talis. Pro horum verò octo intemperamentorum differentijs, pulſus talem obtinebunt formam, qua-

B lem nos in libris de pulſibus expoſuimus. Sed mox an ſolius ſanguinis ſit, an verò alterius humoris illi intermixti, ex vniuerſi corporis colore diſcernendum erit: vel etiam ex alijs ſymptomatibus quæ nuper recenſuimus, nempe quæ de ſomno & vigilia diximus, deq; cibi appetentia & eius defectu: & de alijs præterea quæ modo à nobis relata ſunt: inſuper ex prioris victus ratione, ab exercitationibus, & ijs quæ ægrotanti accidere conſueuere: nec non & ex anni tempore, regioneq;, & naturali corporis tum denſitate tum raritate. Sic enim præſtiterit potius ex omnibus fidem dignotioni deſumere, quàm ex vno tantum, vel duobus: quum probe nouerimus quòd hoc ipſum in hac arte ex coniectura plurima deprompſit, vniuerſa inquam artis pars, quę dignotrix eſt, & non ſolum ea quæ in dignoſcenda plenitudine aut cacochymia verſatur, de qua nos nunc diſquirere inſtituimus. Nam quæ ad actiones, vel morborum cauſas pertinent, quęq; ad curandi rationes, magis ſciẽter cognoſci poſſunt. Sed de his alibi plenius egimus, eritq; nobis ſatis nunc, poſteaquam plene quòd fuerat propoſitum definiuimus: hic etiam huic libro finem imponere. Is verò ſermo ſufficere poterit, ſi exemplo fuerit abunde explicatus. Ponamus igitur homini, qui omni febre vacuus ſit, venas in maiorem tumorem attolli, totum etiam corpus rubicundius euadere: ſtatim ergo animaduertendum, num illi cauſæ aliquæ occurrerint ex illis quæ vim calfaciendi habent: & ſi forte

C hoc videatur, præſtabit huiuſce rei dignotionem tantiſper differre, donec motio ab illis in corpore vniuerſo excitata conquieuerit: neque enim eum qui ira excanduerit, vel qui lauetur, lotus've ſit, vel qui exercitatus ſit, aut vinum nuper ingurgitauerit, aut qui quouis alio modo incaluerit, in hoc iudicium adducere oportet, ſed eum, qui ab omni externa motione iam quieuerit: qui ſi tunc talis videatur, ſanguinem ſanè in hoc homine abundare iudicandum erit. Mox verò & alia conſideranda erunt, & ea primum quæ vim habent maximam, ſubinde autem & alia: huiuſmodi verò oſtendimus eſſe grauitatem, tenſionem, & pigritiam ad motum, poſtea pulſus, vigiliamq; & ſomnum, appetitiones cibi, eiuſq; faſtidium, & tandem quæcunq; alia iſtius generis ſunt: deinde ea quæ præceſſere, ſi vim habeant generandi plenitudinẽ, vlla'ne excretio aliàs illi ſolita intercepta ſit, vel exercitatio neglecta, atque num plura vel quæ plurimum nutriant alimenta ingeſta ſint, vel ſi poſt cibũ ſe præter morem lauerit: inſuper etiam ſi ſolitus ſit ille plethoricis morbis arripi: præterea verò addenda ſunt ea quæ ad anni tempus & regionem pertinent, & ſi quid aliud in eodem cum iſtis ordine ſit, ita tamen vt non ſit his omnibus æqualis cauſæ ratio attribuenda: quod & in alijs huiuſce artis partibus obſeruatur. Sunt etenim inter hæc indicia quædam ſcientifica, vtpote tenſio, grauitas, tumor venarum, pigrities in motu, color, atq; etiam pulſuum motus, citra tamen quaſcunque exter-

D nas motiones. Sunt & quæ ab his deficiunt, in quo ordine ſunt ſuppreſſæ excretiones, ocioſa vita, copioſi cibi & qui plurimum alant, balneæq; inſuetæ poſt cibum: hæc tamen ſi omnia in vnum coeant, propè ſcientifica accedunt inditia. Tertium verò ab his ordinem obtinent, ſi ſit ſolitus is vir plethoricis teneri morbis: demum autem regionis & temporis ratio accedat, quæ hæc omnia ferè conſtituit. Nam hyeme & vere, locisq; tum frigidis, tum temperatis, maior colligitur plenitudo: minor verò, locis & temporibus calidis & ſiccis: & ita etiam qui denſa ſunt cuti frequentius eam colligunt: qui eandem raram habent rarius.

l.1.f.2.d.3. l.2.c.6.45.g

GALENI DE TVMORIBVS PRAETER NATVRAM LIBER,

Horatio Limano interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Quæ cauſæ ſint & nomenclaturæ tumorum præter naturam,

Quid ſit tumor præter naturam. CAP. 1.

EX his quæ corporibus accidunt, id vnũ eſt, ad quod indicãdum onci vo-
cabulo vtuntur: ſic enim Græci ſpatium in longitudinem, latitudinem,
& profunditatem nominarunt:{Latini tumorem appellant} interdum
etiam quod eſt ſupra id, quod eſt ſecundũ naturam, incrementũ, oncon
dicunt: {tumorem latino ſermone} quæ res non ægrotis ſolum in par-
te qualibet, ſed etiã ipſis ſanis ineſt. Nã & obeſi aucti ſunt ſupra id quod
eſt ſecundum naturam in profunditatẽ & latitudinem, nondum tamen
præter naturam ſe habent: vt.n. ſæpe dictum eſt, tertia quædam conſti-
tutio eſt ea quæ eſt corporum non natura diſpoſitorum: quæ eſt media G
inter ea corpora quæ ſe habent ſecundum naturam, & ea quæ ſe habent
præter naturã. Obeſus igitur aut tenuis nõ præter naturã eſt, ſed tantũ alter quidẽ eſt ſupra id quod
eſt ſecundum naturam, alter verò eſt infra, vterque autem non natura diſpoſitus eſt. Quem verò tu-
mor ex aqua intercute occupat, aut quem tenuitas ex tabe, ambo ij præter naturam diſpoſiti ſunt.
Nunc autẽ in præſenti libello propoſitũ eſt conſiderare de tumoribus præter naturam, qui & totũ
corpus occupant, & quamlibet eius partem: Eo tñ etiam determinato, ꝙ exceſſus diſpoſitionũ quæ
non natura ſunt, præter naturam ſunt: læſio verò actionis eſt terminus exceſſus earum. Sed de tu-
moribus his longiori oratione non eſt opus. Omnes enim homines cognoſcunt, non ſolùm ipſi me
dici, ꝙ plus carnis & adipis quàm iuſtum eſt eos tumores generat: Alios autem quicunq; ſecũdum
diſpoſitionem ipſorum corporum, non ſolùm ſecundum quantitatem primam ab eo quod eſt ſe-
cundum naturam excedunt, iam conſideremus, à phlegmone. i. inflammatione incipientes.

De inflammatione. CAP. 2.

SOlent Græci nomen hoc dicere de partibus quæ in maiori tumore ſunt, carnoſis, intentis, reni-
tentibus, pulſanti dolore dolentibus & calido, & rubentibus. Quæ verò cauſa eſt, ob quam hęc
ſymptomata fiant, non modò non multitudini hominũ, ſed ne ipſis quidẽ medicis omnibus cogni- H
tum eſt. Plures.n. eorum via aliqua inquiſitionẽ ipſam non faciunt, ſed quod ipſis videtur, id ſimpli
citer enunciant. Cõſideratio verò fieret, ſi quis via hac procedat. Tumor maior nunꝗ circa corpus A.l.1.f.2.d.
vllum fieret, niſi eius ſubſtantia ex duabus rebus altera affecta ſit, vel vt à multo calore veluti infer- c.5.29.h
ueſcens fundatur, aut foris aliquã nouã ſubſtantiã aſſumat. Cum.n. funditur, in ſpiritus vertitur, &
refrigerata priſtinũ tumorem reſumit facilè: ſpiritũ autẽ in partibus inflãmatis non videmus cõten-
tum vt in alijs tumoribus multis: & eædẽ inflãmmationes refrigeratæ neque ſtatim neq; ſemper ad
priſtinã conſtitutionẽ redeunt. Manifeſtũ eſt autẽ ex inciſione ꝙ ſpiritus nõ continetur. Si.n. inci-
datur pars inflammata, apparet ſanguis multus effuſus, & totus locus euidenter ſanguine plenus,
quẽadmodum ſpongiæ madefactæ: ſpiritus verò neq; ſtatim excidens, neq; poſt. Sed color quoque
ſanguinis ſolus proprius ſimul & inſeparabilis eſt: partiũ.n. corporis vel humorũ nihil aliud eſt ru-
brum præter carnem & ſanguinẽ. Sed neq; multitudo carnis eſt affectus inflãmationis: & ſi ẽt mul
titudo carnis in corpore conſtituatur ſola ſine ſanguinis multitudine, tumor quidẽ maior fit ꝗ pro
modo naturæ, color autẽ in terminis ſalubribus permanet, neq; priſtinã naturã euariat. In nulla.n. re
quæ ſecundũ ſubſtantiam auget, intenditur priſtinus color: ſic.n. & nix magis alba fieret, & pix ma-
gis nigra, & aurũ magis flauum: Incrementũ igitur ſubſtantiæ diuerſa res apertè eſt ab alteratione:

nam

A nam augetur ſecundum quantitatem, alteratur verò ſecũdum qualitatem. Eſt autem & color quoque indicium qualis ſubſtantiæ non quantæ: hanc ob rẽ multitudo carnis, diuerſa res eſt ab inflammatione. Eandem quoq; ob rem exiſtimaret quis in ipſa abundare humorem ſanguinis. Sed & cũ vlceribus quoq; maxime inflãmationes interdum fiunt, & apparet quædam effluens ſanies (ichorẽ appellant) aquoſa & tenuis ipſo loco circum cruento apparente. Neceſſe eſt igitur in hoc denſitatẽ carnis, quam in terminis vulneris ſibi ipſi aſſumpſit, in eam mediocritatẽ venire, vt ipſas ſanies excidere concedat, ſanguinẽ verò eius intus includat. Et ſanies quantò tenuior eſt ſanguine, tantò aut etiam magis craſſior eſt ſpiritu. Quare ſi caro vulneris ipſas ſanies excidere concedit, & ipſum ſpiritum certè conceſſiſſet. Eo autẽ ſemel euacuato, deſiſteret inflammationis tumor. Profectò ſic fieri apparet in ijs partibus, in quibus ſpiritus verẽ eſt aggregatus: diſſectis.n. ipſis, ſtatim cõſidet omnis tumor. Sed generatio quoq; inflammationis quæ in vulneribus fit, teſtis eſt. In principio.n. recentibus adhuc vulneribus multitudo ſanguinis excidit: ſupprimitur autẽ ſtatim aut nobis refrigerantibus, aut ſponte à continenti refrigeratus. Sed comprimentibus quoq; nobis manibus, aut deligantibus, prohibitus effluere retinetur. Dein in oris diſſectorum vaſorũ retentus & occluſus, cogitur & concreſcit, non ſecùs ac grumus: præterq̃ ꝙ grumus eſt aggregata concretio ſenſibilis ſanguinis: qđ B verò in vlceribus fit, non aggregatim, ſed in paruis & multis oris diſſectorũ vaſorum ſiſtit, & craſsũ reddit ſanguinem. Cum igitur hic craſſior eſt, vaſorũ verò orę anguſtiores, ſanguis iam retinetur, ſanies verò excidit. Hæ omnes coniecturæ maximę ſunt, ꝙ inflãmatæ partes ſanguine abundant. Calidior quidẽ eſt q̃ pro modo naturæ, in ijs quæ inflãmata ſunt: non tñ eatenus calidior, vt ſola fuſione tantũ tumorẽ efficiat. Multæ autẽ tibi huius quoq; rei coniecturæ ſint. Prima quidẽ exardentiſſimæ febres: quantò.n. vehementior eſt in his calor eo qui in partibus inflãmatis eſt, tantò tumorem maiorem eſſe oporteret. Secunda coniectura eſt, ex ipſa ſanguinis ſubſtantia: non.n. vt pix reſinaq; & cera à frigore concreuit, ſed ſemper & natura calidior eſt. Illis, cum caleſiunt, ad cõtrariũ eſt trãſmutatio: ſanguini verò natura calido tumor quidem paulò maior fieret, non tñ tantò, quantò inflam mationes partes affectas attollunt. Pix quoq; & reſina & cera in tantũ calorẽ venientia, in quantum veniunt ea quæ inflammata ſunt, parum ſuper principium augentur. Non exigua quoq; præter ea quæ dicta ſunt, hæc tibi alia coniectura eſt, ꝙ tumor partiũ inflammatarũ propter ſolã fuſionẽ non fit: alteratio ſanguinis exigua quidẽ eſt in calore, tumor verò non paulò maior eſt. Id verò quòd apparet, tibi ſit idonea coniectura. Non.n. vt reſina & pix & cera vehementius incaleſcentia, ad plurimum fuſionis veniunt, ſic ſanguis quoq;, ſed ſeruat, quãuis in igne coquatur, priſtinum tumorẽ, aut C in nullam aut omnino in minimã magnitudinẽ elatum. Dictum eſt à me ſuprà quoq;, ꝙ refrigeratis inflammationibus non ſemper deſiſtere contigit: vigentem.n. & magnam in qua impactus eſt fluor, & ſi vehementius refrigeras, tumorem non tolles, ſed liuidam frigidamq; efficies partem, & in ſcirrhum mutabis affectum. Facillimè verò antequam impactus ſit fluor, refrigerantibus & adſtringentibus repellitur, & maximè cum exiguus eſt. Tenaciter verò antè impactus nihil ab adſtringentibus iuuatur, euacuatione verò eget. Inuentum igitur eſt à medicis tum non modò calfacientibus diſcutere, ſed etiam aliquid ipſius ſanguinis ſẽſibiliter euacuare ſcarificationibus in cute factis. Omnia igitur hæc magna indicia ſunt, ꝙ inflammata pars humore ſanguineo plena eſt. Immodicè autem calida non ſtatim ab initio ſed tempore fit, retenta propter obſtructionem omnium foraminum priſtina perſpiratione. Neceſſe igitur eſt & ſanguinem moram trahentem putreſcere: quæ enim calida & humida corpora calido loco congregata ſunt, omnia facilè putreſcunt, ſi neque euacuentur neque refrigerentur: quare quæ ex putredine eius eſt caliditas, ei ſuperuenit quam antè habebat. Quòd igitur per partes inflammatas in ipſis vaſis plus ſanguinis aggregatum eſt, tumoribus earum coniectandum eſt. Nihilo minus eo quoque quòd venæ prius ob paruitatem viſum effugientes, apparent, non ſanè in inflammatione genitæ, ſed eò quòd ſanguine repletæ ſunt, in tantum D magnitudinis elatæ, vt ſenſibiles fiant. Maximè autem in oculis accidere hoc videtur, & pene, & mammis. Quòd verò omnis quoque caro, cuius iã maximeq; affectio eſt inflammatio, repleri fluore ſanguineo videatur, & color & tumor ipſe oſtendit: ob id verò & humida omnis & madeſcẽs vt lana & ſpongia, apparet. Huius rei teſtis eſt quę effluit ſanies, cum inflammatio oſtiolum habet. Iurẽ autem arbitror, & ipſa cutis, vnà cum tumoribus eorum quæ ſubiacent, attollitur & circuntenditur. Et interpoſito tempore & ipſa de fluore aliquid accipit, vt vaſorum tunicæ quoque: ſic quoq; & ipſæ quæ in inflammata parte ſunt, membranæ: quin etiam ipſi nerui & tendines, tempore procedente ipſius inflammationis participant: interdum tamen vulneratis ipſis aut aliter affectis, ex illis ipſis primò ipſum malum incipit. Vniuerſaliter verò nihil inflammatæ parti, ſecundum naturã exactè ſe habere perſeuerat, cùm mora inflammationi eſt, ſed omnia cum carne de fluore fruuntur: vt non nunquam ipſa quoque oſſa attingat, quemadmodum ex ipſis promouetur interdum primò affectis. Cùm igitur ſecundum naturam ſe habet, laxa cutis eſt nõ obeſis quidem: & locus qui intereſt, vacuus eſt, cui ipſa inſidet. Eodem modo loca quæ in carne ſunt, de quibus in anatomicis aggreſſionibus abunde dictum eſt, inania omnia ſunt, maximè quæ circum arterias in circulo earum dilatationibus diſpoſita ſunt. In inflammationibus autem omnia ſanguine replentur, ex vaſis quidem ipſis per tunicas reſudante, in omni verò carnis particula more roris permiſto.

De Abſceſſibus & Empyematis. CAP. 3. E

CVm autem ipſo procedente tpe vincit quidē natura, coctus verò ſit oīs fluor & factus pus, extra carnē expellitur à virtute quæ in ea eſt depultrix rerū alienarū. Vbi igitur vel foramē naturale conſpicuū eſt, vt riuus effluentibus excremētis paratus, vel ipſe locus ibi rarus eſt: ex pure pars expirat, pars ſenſibiliter effluit. Vbi verò circūſidet cutis denſa & dura, qualis eſt quæ extrinſecus nobis eſt, ibi retinetur pus, & à ſubiecta carne eā abducit: poſt & acrimonia perrodit, & exit foras, niſi quis eā ſcarificare p̄uertat. Victa autē à fluore natura, non in pus, ſed in alienā quādā mutationē aliàs aliā deuenit ſanguis. Cōmuniter verò oīa hęc à pluribus medicis Apoſtemata. i. Abſceſſus vocantur, & maximè qua intus in profundo ſunt. Non nulli verò non oīa ſic appellanda putant, ſed ea ſolū quæ ipſam alterationē non in conſuetū & bonū pus, ſed in corruptionē aliā quandā habent. Vt ſuppurantia omnia alij quidē Empyemata vocant, alij verò Diapyemata: quemadmodū ipſum Empyiſcein, & Diaphyiſcein. Nō nulli verò non ſic, ſed cū in viſcere tale aliquid factū eſt, id ſolū Empyema nomināt, & q ſic affecti ſunt, Empyus. Rurſus qdā alij medici eos ſolos Empyus nominare rectè putant, quibus inter thoracē & pulmonem pus aggregatum eſt. Nomina igitur (id quod à me ſemper dictum eſt) eatenus curare oportet, vt dilucida ſignificatę rei interpretatio ſit: ipſas autē res de quibus oratio habetur, inuenire ſic ſtudendū eſt, vt nihil ex his lateat: omnes. n. hæ ad F curandi methodū præparationē afferunt, qua methodo diſpoſitionibus ipſis nō earum nominibus medemur. Huius igitur rei ſemper memores, ad eas quæ ex ipſis rebus reliquæ ſunt, eundum eſt.

A.l. 4. f.3. c.20. 455

De ſinibus & eorum curatione quando calloſi fuerint. CAP. 4.

CVm corpora pus excoriat, abducitq; & diducit ipſa à ſubiectis cōtinentia, dein euacuato quo quo modo pure, nequeunt quę diſtant priſtinā conſtitutionem recipere, affectus nominatur Sinus. Niſi verò quis celeriter eū curet, callum cōtrahit, & durus efficitur ſpatio temporis, nec ſubiectis agglutinari poteſt. Coercetur tñ ſiccatus à medicamentis & ratione victus, vt habere ſanitatē irreprehenſibilem pars videatur. Si quidem perpetuò quis accurato victu vtens, ſalubre verò & ſuperfluitatibus vacans corpus habet, cohibitus manet ſinus: Superfluitate verò aliqua ſubnutrita, rurſus repletur, rurſusq; fit qui ab initio fuit abſceſſus: iterumq; vt conuenit medētibus euacuatur, ſiccaturq;, & coercetur, & ſemper longè faciliora ei hæc omnia fiunt, q̄ ijs quæ primo abſcedunt. Neque. n. q̄ diuelluntur dolent partes: etenim iam diſtant, celerrimeq; repletur, facilè fluorem ſuſcipiēte ſinu. Quin & celeriter euacuatur, via ipſis effluxionibus facta: vt ſi agglutinatę partes fuerint, rurſus doleant, cum rumpitur abſceſſus. Non ſolum verò ex inflammatione generatio abſceſſibus eſt, ſed etiā ſtatim ab initio non nunq̄ propter alium aliquem humorem ſpatio temporis excoriantem, & obducentem à ſubiectis ea quæ cōtinent. Igitur & inciſi omnigenam ſpeciem humidorum ſolidorumq; corporū intus habentes apparent, Etenim cœno, & vrinæ, & grumo, & ſucco mellito, & mucoſo, & oſſibus, & lapidibus, vnguibusq;, & pilis, in abſceſſibus inueniuntur ſimilia corpora. Quin & animalia ſæpe inuenta ſunt, omnibus ferè ex putredine generationē habētibus ſimilia.

G

De Fiſtula, Atheromatis, Steatomatis & Meliceridibus. CAP. 5.

ESt verò & quæ Fiſtula nominatur, anguſtus & longus ſinus, quæ ſicut alij ſinus coercetur, & rurſus abſcedit ob influxum ſuperfluitatum, quemadmodū illi. Atheromata verò, & Steatomata, & Melicerides alij quidem inter abſceſſus reponunt, alij verò ad aliud genus referunt. Patet autē & natura horū ex ipſis nominibus. Pulticulæ. n. aliquid ſimile in ipſis atheromatis inuenitur: melli verò in ipſis meliceridibus: ſeuo autē in ipſis ſteatomatis. Vt plurimū verò tunica quędā membranoſa omnia hæc continet. Hi igitur oēs præter naturā tumores ſunt. Præter hos quoq; carbunculi, gangrænæ, & herpetes, & eryſipelata, Scirrhiq;, & œdemata, & cancri, & inflationes, quæ neque ipſa ignorari à medico oportet, ſed diligenter cōſiderari & ſingulorū generationē & ſubſtantiam.

A.l. 4. f.3. c. 4. 457.

De Carbunculis. CAP. 6.

GAngrænæ qdē & Anthraces. i. Carbūculi, cū q veluti inferbuit ſanguis, p̄peq; inflāmationē H eſt, cutē peruſſerit. Quapropter & cū cruſta fiūt, & bullæ p̄cedūt vlceri, quēadmodū in ambuſtis, febremq; acutiſſimā afferunt, & periculū de vita propinquū. Nigra verò vbiq; & cinerulenta apparet carbunculorum vlceris cruſta: non tamen vt in alijs, inflammationis quæ circum eſt, color ruber eſt, ſed ad nigrius declinat aliter, quam quæ ſanguine ſuffuſa ſunt, aut quæ algore frigent. Nō enim vehementer liuidus, vt in illis, tumor eſt, ſed habet aliquid ſplendens, vt bitumen & pix: talis autem eſt exacta bilis atra. Malignitas igitur vlcerum quæ in carbūculis ſunt, inde eſt: par eſt enim aut ab initio ſtatim, aut peraſſatum in ipſo feruore ſanguinem melancholicum fieri.

A. ibi. 1. 454. a. b

De Cancris. CAP. 7.

IPſa verò ſine feruore atra bilis Cancros efficit, eoſq; cū vlcere, ſi acrior ſit. Hanc ob rē nigriores colores ſunt ijs q̄ inflāmata ſunt, & minimè calidi. Implent autē venę in his & intēdūt magis, q̄ in inflāmationibus: minus. n. excidit è vaſis in circūiectā carnē ob craſſitudinē humoris qui cancros gignit: nō tñ rubræ quoq;, vt in inflāmationibus, venę sūt: ſed hoc quoq;, p̄ rōne infeſtātis humoris.

A.l. 4. f.3. c. 15. 459

De Gangræna quæ poſt magnas inflammationes exoritur. CAP. 8.

SEquitur autē magnas inflāmationes quæ Gangræna, vocat̄, quę & mortificatio eſt affectę partis, & niſi quis ei celeriter medeat̄, facilè mortificat̄ quæ ſic affecta pars eſt, quæq; cōtinua ſunt

apprehendit,

A apprehẽdit,hominemq́; interficit. Cum enim validè obſtructa ſunt per maximas inflammationes, & ora vaſorum & foramina omnia quæ cutis ſunt, naturali perſpiratione priuata, quæ ſic laborant corpora,facilè mortificantur. Et primum quidem eorum coloris ipſe flos extinguitur, qui cum inflammationibus erat.Deinde dolor & pulſus pereunt,non ſedata quidem diſpoſitione, ſed ipſo ſenſu mortificato.Inſeparabilis autem ab inflammatione magna pulſus eſt: ſic autem nominare vidẽtur antiqui motum arteriarum ipſi laboranti ſenſilem, ſiue ſine dolore ſiue cum eodem fiat. Quare in inflammationis ſymptomatis pulſui quidam addunt hoc, cum dolore. Hæc in nomine quidem controuerſiam habent:melius autem eſt generationem eorum ſcire, appellatione neglecta. In ipſo quidem ſecũdum naturam,motus arteriarum inſenſibilis nobis eſt:in ipſis verò inflammationibus, ſenſibilis cum dolore.Percutit enim arteria,cum dilatatur,quæ circum corpora ſunt, & percuſſione dolemus propter inflammationem. Cum verò ipſa quoque iam tunica inflammata eſt, percutiens ſimul & quæ percutitur,dolorem germinat.De his quidem ſatis dictum eſt.

De Eryſipelate,Herpete,Oedemate, & Scyrrho. CAP. 9.

DIcendum deinceps de bilioſis fluoribus. Vicit enim neſcio quõ medicorũ mos, vt ſiue bilem nominemus ſimpliciter,ſiue bilioſum humorem,audiamus pallidã amaramq́;, non acidam
B & nigram:illam.n.ſemper cũ adiectione nominant, appellationi humoris colorẽ adiungentes. Cũ igitũ bilioſus fluor decubuerit,qui exactus quidẽ eſt,cutẽ vlcerat:qui verò aquoſa ſanie ſanguine've miſtus,minus eſt acer,magisq́; in tumorẽ attollit partem,quã vlcerat: hoc quidem Eryſipelas nomi-
l.4.f.3.t.1. 6. fol. 453.g natur:alterum,Herpes.Humorem verò qui fecit, & color & calor affectionum indicat. Cum''autẽ rurſus acer ipſe,alter quidem minus talis, alter verò magis, ſciendũ ex acriore ‖ Herpetem Eſthiomenon conſtitui, ſic enim ipſum nominauit Hippocrates: ab altero verò alterũ, cui non nulli poſt Hippocratẽ Miliaris nomen poſuerũt,quia milijs ſimiles eminentias efficit in cute. Mihi quidem talis fluor pituita miſtus videtur:alter verò exactæ bilis eſſe: hanc ob rem cum corroſione fit, ipſum cutis continuum ſemper apprehendente affectu,vnde ei nomen eſt. Æquali verò ſanguine bili miſto,in medio amborum eryſipelatis & inflammationis affectioni ſpecies & natura eſt. Si verò alterum multùm ſuperat,ab ipſo ſuperante appellatio affectui eſt: prædicatur verò quod ei miſtum eſt.
ibidem. c.4. l. 452.d Eryſipelas''igitur inflammatoriũ ex flaua ſuperante,Inflammatio verò eryſipelaris, ſanguine ſuperãte dicitur.Similis cæterarum quoq́; miſtionum interpretatio eſt.Inflammatio ſcirrhoſa, & Scirrhus inflãmatorius:Oedemaq́; inflammatoriũ,& œdemoſa Inflãmatio. Quatuor.n.hi ſunt qui frequenter fiũt affectus propter influxũ humorũ, Eryſipelas & Oedema Inflammatioq́; & Scirrhus.
ibidem. c.4. l.457.d C Eryſipelas igitur,vt dictũ eſt,bilioſo fluore ſuperante: Inflãmatio verò, ſanguineo: Oedema''tenui conſtitutione pituita: vt craſſa quidẽ & glutinoſa,alterũ ſcirrhorum genus. Alterum.n.fæx ſanguinis efficit.Eſt autẽ ipſa quoq́; duplex,altera quidẽ ſpecies,quam Hippocrates nigram vocat: altera verò & ipſa quidem nigra eſt,propriam verò appellationem habet: nominatur.n.atra bilis. Huius quidẽ Cancri:alterius verò nigræ vna quædam Scirrhorum ſpecies effectũ eſt. Diſtinguitur verò ab altera pituitoſa,colore:Cõmunia verò ambarũ ſunt, maior ꝙ pro ratione naturæ tumor, idemq́; ſine dolore,& durus.Et vtriuſq́; generatio interdum quidem ab initio, aliquãdo verò ex lapſu, aut inflammationis,aut eryſipelatis,aut œdematis,cum immodeſtius refrigerata ſint.

De Effuſis & Nigroribus. CAP. 10.

PRopinqua verò ſcirrho ſunt & quę Ecchymomata.i.effuſa vocãtur, & Melaſmata.i.Nigrores:ſenibus maximè contingentes colliſis venis. Ex his autem ſunt non nulla, vt dictum eſt, nigra:maximeq́; ſenibus fiunt hæc propter leues occaſiones. Nõ nulla verò rubri nigriq́; in medio, quæ peelidna.i.liuida vocantur.Omnia autem hæc fiunt ſanguine è venis effuſo: nunc quidem per tunicas contuſas,nunc verò in finibus reſeratas.

De Aneuryſmate, & Syderatione. CAP. 11.

D ORe autẽ in arteria facto,affectio Aneuryſma vocat̃.Fit aũt vulnerata ea,cũ ad cicatricẽ deuenerit q̃ ei adiacet cutis: manet verò arteriæ vlcus, ea neq́; cõglutinata, neq́; ad cicatricẽ ſimul pducta,neq́; à carne obſtructa.Dignoſcuntur verò tales affectiones pulſibus,quos arteriæ fecerunt: ſed etiã cum premuntur,deliteſcit omnis tumor,recurrente in arterias ſubſtantia quę eũ efficit,quã tenuẽ ſimul flauumq́; ſanguinẽ eſſe tenui multoq́; ſpiritui commiſtum alibi monſtrauimus. Planè verò calidior quoq́; eſt ſanguis hic eo qui venarũ eſt, vulneratumq́; aneuryſma eiaculatur ſanguinem,vt vix contineri poſſit.Cedit igitur in œdematis quoq́; materia premẽtibus digitis, foueamq́; pars recipit: verũ neq́; pulſus eſt in hoc affectu, albidiorq́; eſt color: œdemaq́; multò latius maiusq́; aneuryſmate eſt,niſi grumus quis ingenitus ex aneuryſmate Sphacelõ.i.Syderationem faciat. Sic autẽ voco corruptionẽ ſolidorũ corporũ oẽm, vt ipſis quoq́; oſſibus inſit, nedũ carnibus quidẽ vaſis've.Gangræna verò mortificatio ipſa quoq́; eſt ſolidorũ corporũ,ſed nec oſſibus ineſt, magnasq́; inflãmationes ſequitur: quæ ſyderationũ ſpecies quædã eſt, propriãq́; & ſelectã appellationem ſupra cõem aſſecuta eſt.Hæc ſatis diffinita ſunt. Et iam tp̃s eſt vt de melãcholicis fluoribus dicamus.

De Atræ Bilis decubitu. CAP. 12.

CVm verò in carnẽ bilis atra decubuerit,cũ mordax eſt,circũiectã cutem perrodit, vlcusq́; efficit:cũ verò modeſtior eſt,efficit cãcrũ,qui ſine vlceratione eſt.Dictũ aũt antea eſt,ab hoc magis ꝙ ab inflãmationibus venas attolli, earũq́; qualis ſpẽs coloris ſit. Nõ ſolũ autẽ cãcroſum vlcus,

5. Aphor. 22. Ext. ord. 39 d Et in li. de vſu humidorũ ad finem.

ſed alia quoq; multa cũ tumoribus corporũ eos cõtinentiũ cõſtituũtur: oĩa mali humoris aut bilioſi E cuiuſdã, aut melãcholici, aut aliter quoq; virulẽti prauiq; ex corruptione maiori ſubnutriti effecta.

De Phagedænis, ſcabie, & Lepra. CAP. 13.

QVæ verò depaſcũtur, attinguntq; q̃ circũ ſunt, ipſum cõtinens ſanũ corpus perrodentia, hæc oĩa phagedænica vocãtur. Ex ambobus autẽ cõpoſita. ſ. vlcere ipſo & circumiecto tumore, phagedænã nominant. Depaſcit̃ Herpes quoq;, q̃ circũ ſunt perrodẽs, ſed ſolũ cutis exulceratio eſt. Phagedæna verò cũ cute, q̃ ſubiecta ſunt, attingit quoq;. Chironia verò & Telephia vocare vlcera ſupuacuũ eſt. Sat. n. eſt omnia cõiter Cacoethe. i. maligna appellare. Scabies quoq; & lepra melãcholici affectus ſunt ſolius cutis: vt, ſi quidẽ in venis quoq; & carne fiant, cancer nominatur.

De Elephante. CAP. 14.

MElancholica affectio & ipſe Elephas eſt, primã quidẽ generationẽ ex ſanguine melãcholico habens: ſpatio verò tp̃is ipſius nigræ plus ſanguine fit, cum malè olentes ſunt, & moleſti viſu. Horũ non nullis vlcera contingunt. Hanc affectionem, cum incipit, Satyriaſmon nominant, q̃m ſatyris ſimiles fiunt vultu: aliqui verò quæ in temporibus ſunt oſſeæ eminentiæ ſic vocant. In aliĳs partibus quoq; tales oſſiũ fiunt eminentiæ: eaſq; vocant aliqui Exoſtoſeis: vt naturales quoque pudendorum diſtentiones non deſiſtentes, Satyriaſmum aliqui vocant, aliqui verò priapiſmum. F

De Achoribus, Cerĳs, Myrmecĳs, Acrochordonibus, Pſydracibus, Epinyctidibus, Furunculis, tuberculis, Bubonibus, Strumis, & Ramice. CAP. 15.

ESt & Achor quoq; vlcus paruũ in cute capitis, coniectares autẽ id pituitæ ſalſæ nitroſæ effectũ eẽ. Ex eo igit̃ ſanies q̃dã effluit neq; aquoſa ſimpl̃r, neq; iã craſſa vt mel, ceu in ĳs q̃ Ceria. i. faui nominãt̃. Etenim hæc cũ tumore quodã foraminibuſq; pluribus fiũt, mellito humore effluente. paruus & horũ tumor eſt, ſed nõ tm̃, quantũ q achoris eſt. Quin ẽt his minores tumores p̃ter naturã in cute fiũt Myrmeciæq; & Acrochordones & Pſydraces & Epinyctides, oĩbus notę affectiões. Notus nõ minimè & Dothiẽ. i. furũculus eſt, mitis q̃dẽ cũ in ipſa ſola cute cõſtituit̃, malignus verò cũ altè exorit̃: Phymati enim. i. tuberculo ſic ſil̃is eſt, ſolaq; duritie à tuberculo talis furunculus diſtat. Ambo autẽ affectus inflãmabundi ſunt, quos p̃ter tertius quoq; ipſe Bubo, quartuſq; quẽ nominãt nõ nulli Phygethlon, calore ſimul & celeritate g̃nationis ab aliĳs tuberculis diſtinguẽtes. Sũt quoq; q dicãt in inguinibus & alis ſolis phygethla fieri, q̃ adenũ q ibi ſunt, inflãmationes ſint. Hi cũ indurati ſunt affectus Chœras. i. Struma noiat̃, vt ipſis quoq; teſticulis ĩduratis, nomẽ morbo Sarcocelen poſuerũt, quẽadmodũ cũ aquoſus humor in tunicis q̃ circa teſticulũ ſũt, aggregat̃, Hydrocelen vocãt, & Epiplocelen, atq; Enterocelẽ. Præter hæc ex ambobus ẽt cõpoſitũ plus iuſto connexũ, G Enteroepiplocelẽ, medicorũ iuniorũ nomen, oẽs teſticulorũ tumores κήλας. i. hernias ſiue ramices noiantiũ, vt p̱ η, elementũ prima ſyllaba dicat̃, nõ p̱ α, vt ab Atheniẽſibus. Sicut verò ſingula q̃ dicta ſũt noĩa, indicãt partis morbũ de quo dñr, ſic Cirſocele recẽtius nomẽ oñdit affectũ, de quo dictũ ẽ.

De Varicibus, Ruptura peritonæi, & Hydropicis. CAP. 16.

KIρσὸς autẽ. i. varices, alias quoq; venas oẽs dilatatas antiqui noiant: κιρσὸς & has iuniores vocãt medici ι, elemẽtũ cũ κ, ponẽtes, nõ quẽadmodũ Atheniẽſes. Fiũt aũt & in cruribus varices ob imbecillitatẽ venarũ q̃ ibi ſunt, magiſq; cùm sãguine craſſo abũdat corpus. Mẽbrana aũt interiore abdominis (peritonæũ appellãt) vulnerata aut rupta, pòſt nõ conglutinata, tumor mollis fit in loco. Si verò in inguine fiat, Bubonocelen vocãt. Si in vmbilico accidat hoc, Exõphalos vocãt̃ non nulli medici eos qui ſic affecti ſunt. Peritonæi autem ſolius non eſt harum affectionum vlla, ſed oportet omnino ipſius quoq; muſculi nerueam ap̃pẽdicẽ affectã eſſe, quam in diſſectorĳs tractatibus qualiſnam ſit, oſtendi. Hæ igitur affectiones tranſuerſorũ muſculorũ ſunt. Qui verò in inguine ramices ſunt, obliquorũ, aut rupta, aut dilatata, vnà cũ peritonæi tunica, ipſorũ appẽdice, q̃ eo in loco eſt. Fiunt & aliĳ quoq; locorũ quæ huc ſpectant, tumores, ob aliquod ſubiectorũ viſcerum ſublatum. Dictæ verò affectiones ſunt, q̃ tumores eorũ efficiũt. Inflãmationes. n. ſunt, ſcirrhiq;, & abſceſſus, & H quæ talia ſunt. In Hydropicis autẽ eo loco multitudo aggregatur, aquoſa quidẽ in ipſis Aſcitis, ventoſa verò in Tympanitis, pituitoſa autem in ĳs qui Anaſarca & Leucophlegmatiæ nominantur.

De Epulidibus, Parulidibus, Thymis, Vuis, Tonſillis, pariſthmĳs, Polypis, Encanthidibus, Vnguibus, & Staphylomatis. CAP. 17.

IAm verò q̃dã aliĳ quoq; tumores, p̱pria noĩa adepti ſunt, nihil ſelectũ hñtes, Vt Epulides, & parulides, & Thymi, ceteraq; q̃ talia carnoſa germina ſunt: Vt rurſus Vuę, atq; Pariſthmia, & Tõſillæ, nihil aliud q̃ inflãmationes ſunt: Vuę q̃dẽ gargareonis, Tõſillę verò adenũ eorũ q in p̃cipio fauciũ ĩter ſe oppoſiti ſũt, quẽadmodũ Pariſthmia corporũ eorũ q̃ in faucibus ſunt. Vr̃ autẽ Hippocrates nõ omnẽ gargareonis ĩflãmationẽ Vuã noiare, ſed vnã ſolã ſpẽm, qua gargareonis terminus ſil̃is acino vuę ẽ. Verũ & Polypi aut ĩflãmatiõe, aut tuberculo, aut aliquo germine, aut vtcũq; noiare q̃s velit, in naribus conſtituto efficiunt̃: inflãmabundi verò ſunt humidiq;, p̱pter locũ, Encanthis autẽ ipſa quoq; q̃dã p̃ter naturã tumor in magnis hirq̃s fit, nõ eſt autẽ toto gñe p̃ter naturã. Pterygia verò. i. Vngues germina ſunt adnatæ oculis extrinſecus mẽbranæ, q̃ ab ipſo circũoſſali delata, ad coronã perueniunt. Quæ autẽ Staphylomata vocãtur, alia quidẽ ſolo poſitu, alia verò ipſa diſpõne p̃ter naturã ſunt. Dictũ autẽ eſt alibi de oĩbus talibus, quæ in oculis affectiones conſtituuntur, Iam igitur ẽ pus eſt finire ſermonem, nulla adhuc tumorum præter naturam ſpecie, quæ dicta non ſit, relicta

Marginal notes: f. l. 4. f. 3. c. 1 c. 3. 457. a — 1. de Morbis. — Polypus carv in naribus

Galeni

A

GALENI DE MORBORVM TEMPORIBVS LIBER VNVS

B

Ioanne Guinterio Andernaco interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Quot ad ſummum ſint tempora particularis morbi, & quam hallucinentur veteres in temporibus morbi dignoſcendis.

De proportione temporis morborum ad animantium ætates, & dubitatio an principium aliquod ſit in morbis. CAP. I.

QValis res animalibus eſt differentia ſecundum ætates, talis morbis ſunt tpa, quæ καιροί Græcis vocanť. Neq; enim tp̄s ſimpliciter hoc vocabulo ſignificatur, neq; cōueniens illud tp̄s, in quo præſidia ēt conſideramus. ſed tm̄ morborum, vt diximus ætas quę temporum viciſſitudine immutatur, vt animal ætatibus: quod omnibus corruptelæ ſubiectis corpori-
C bus, alijs magis, alijs minus adeſſe vr̄. Nam ſi natura ipſorum immutationis alterationiſq; perpetuo expers maneret, nimirum non corrūperetur. Queadmodū igitur & ipſi nos geniti ad vigorem vſq; augeſcimus, inde iā contabeſcere incipientes, ad extremā vſq; corruptionem declinamus, ſi oēs ætates pertranſituri ſumus: pari modo ſinguli morbi à prima eorum conſtitutione ad ſtatum vſq; increſcunt, dum pro augmenti prioris portione decreſcentes in totum diſſoluantur. Videbitur aūt forſan morborū pro tpe immutatio hoc ſolū ab animantiū ætate diſcrepare, ꝙ his proprium generationis tp̄s eſt, quo oēs ad vitam neceſſariæ partes figurantur formanturq;: morborum nullum huiuſcemodi tp̄s eſt proprium, ſed à primo ſtatim ingreſſu augeſcūt: idq; rōne probabili. Nā illa, corpora ſunt: hi, corporum accidentia. Quare figurationem generationemq; † morborum proprietas non poſtulat: accidentia verò ipſis, vt quæ nullā figurationem expetant, primo aditu protinus generationem ſimul acquirūt, & ad incrementum feſtinant. Quæ.n. inflammationis generatio eſſe poſſit? an qualis eſt animantis naſcētis figuratio? vel quæ eryſipelatis? vel quæ, verbi gratia, febris? Nam vnūquodq; horum, ſtatim cum primū cęperit initium, hmōi ſpeciem habere vr̄, qualem eius generis maximum habet: deficit aūt ſola ab illo magnitudine. Etenim
D inflammata pars calidior ꝙ̄ prius, euadit cū tumore maiore, item dolore ſimul & tenſione: ſed hæc parua primo adito ſunt, inde verò ad magnitudinem quandam non omnibus æqualē increſcunt. Ex quo tpe deinceps vel diſcutitur præſidijs tumor præter naturā, ſimulq; cum ipſo dolor quoq; & calor remittiť: vel in pus mutatur. Sic.n. inflammationes ſoluunť, ſi finiri debent. De his aūt ſermo nobis primū inſtituatur, conſideratione de morbis qui non ſoluuntur, nunc in poſterum dilata. Tempus itaq; nullum inflammationis generationi ſingulariter proprium attribuitur ab eo quod augmenti eſt, diuerſum, ſed vnum eſt vniuerſum à primo inſultu, vſq; ad ſtatum affectu increſcente. Sic habet etiam de eryſipelatis, omnibuſq; alijs: ſiquidem febris genere quidem caliditatis, vt arbitror, quæ præter naturam eſt, comprehenditur: huius autem proprium ſingulariter generationis tempus diuiſum non eſt, ſed vbi corpus primum calidius q̄ antea febrili calore fieri cœperit, inde aliud atq; aliud tēpus affectionis incrementum ad vſque perfectam conſiſtentiam excipit, quam in ſingulis rebus ſummam eſſe magnitudinem intelligimus.

† Vet' trāſlat. legit: Corporū ꝓprietas requirit. & ita quoq; codices Græci antiq.

Solutio prædictæ dubitationis & de ratione principij morborum dignoſcendi. CAP. 2.

HIc ſermo † {contentionis plenus eſt,} & agoniſtā aliquē ad reſponſionē ſtrenuū requirit, qui propriā morborū initijs ſpeciē eſſe demonſtret: vt animantibus primū hoc ordinatū tp̄s dum formanť, quod finibus proprijs circūſcribitur: de quibus iam ſententiā meam docere ſuperſederem niſi

† ἐπιεικής ἐςὶ

niſi mihi caſu quodam in hac ſermonis parte verſanti, Archigenis diuiſio ſuccurriſſet, qui morbos E
in prima & maxima tempora diuidens, poſt initium ſtatim vigorem ſeu ſtatum ponit: medio tpe,
aſcenſu ſiue incremento videlicet, omiſſo. Cum enim totius principij proprium tp̃s non eſſe videa-
tur, ſed id omne quod à primo inſultu ad ſtatum intercedit, incrementum exiſtat, quo quis Archi-
geni conſentiat, qui quod omnibus confeſſum eſt, præterit: ambiguũ verò tanquam confeſſum prom-
ptè ponit. Hac igitur ratione ſermonem omnino deſeruiſſe videtur, qui magno certamine indi-
geat, quo morbi principium propriam figuram habere, non paruitate modo à ſequentibus ipſum
differre oſtendatur. Nos verò iam morbi principium ſpecie quadam ab incremento poſt ipſum,
diuerſum demonſtrare conabimur. Initium autem ſermonis ex his quæ euidenter omnibus in pluri
bus morbis apparent, ſumetur. Quo puto medici propemodum omnes moti, qui Archigenem
præceſſerunt, initium quoddam cuiusque morbi dicunt non primum illum ſimplicem duntaxat in-
ſultum: ſed tpis longitudinem latitudinemque notatu dignam aliquã ipſi aſcribunt: poſt hoc aſcen-
ſum, deinde ſtatum, ab hoc declinationem. Spectauimus enim non nullos, dum actionem neſcio A.l.1.f.2.1.
quam obirent, paulatim inhorruiſſe primum: deinde iterum atque iterum inæqualitatem quandam c.7.fol.36
validiorem horroremque euidentiorem ſenſiſſe: vt quæ prius citra offenſam agebant, neque agere,
neque ſuſtinere potuerint, ſed & decumberent, & cooperiri deſiderarent: atque hoc alijs accidiſſe horis F
tribus, alijs paucioribus, vel pluribus: Ex eo aũt tempore calorem inſuauem, eamque præter natu-
ram ſenſim augeſcentem percepiſſe: quandoquidem in his ipſis principium acceſſionis ab incre-
mento ſingulari ſpecie differre manifeſto videtur. Nemini verò dubium eſt quoſdam augmentũ
vocare incrementum, quemadmodum alios quoſdam aſcenſum. Græci tripliciter ἄυξησιν & ἐπί-
δοσιν & ἀνάβασιν appellant. Nos omnibus vocabulis vt in mentem venerit vtemur, omnia ſiqui-
dem rẽ vnam denunciant. Hæc itaque res tribus nominibus appellatur. Siſtit quãque & ab incremen-
to ceſſat & ſibi ipſi æqualis vel longiore vel breuiore quodam tẽpore permanere videtur. Deinde
minor quam fuit, vel citius vel diuturnioris temporis ſpatio fieri, interdumque febricitantis diſpoſitio
ad integritatem ſic reuerti apparet. Eſt cum à ſecundæ acceſſionis inſultu eandem ſpeciem cum
prædicta habentis deprehenditur. Interim omnino prædicta ſecundo rurſus ægrotanti aduenit,
plerunque tertio, quarto, & quinto, morbo videlicet ex iiſdem ad eadem per ordinem ipſum, circu-
lum quendam ambiente, quem ſinguli medici periodũ, i. circuitũ appellitant. Nõ nulli ex huius ge
nere xxiiij horis deſcribuntur, vocanturque quotidiani. Aliqui xlviij, hoc eſt duobus diebus & no-
ctibus, quos tertianarum febrium circuitus nominãt. Alios quoſdam lxxxij horarum tp̃s deſcribit,
quorum febres ipſas quartanas nuncupant: circulum autem vniuerſum, qui ad vnum principium G
reuertitur, quaternarium circuitum: ſic etiam ternarium ſimul cum tertiana febre, & quotidianum
ſingulis diebus reuertentem ſimul cum quotidianis febribus. At hi circuitus oẽs aliquando ad in-
tegritatem perueniunt, vt in prædictis febribus, quotidiana, tertiana, & quartana: aliàs ad declinatio
nem ſolùm, vel propius ad integritatem, vel etiam longius ab ea venientem.

De Morbi temporibus exemplo febris tertianæ. CAP. 3.

ITaque de tertiana febre exempli gratia verba primum faciamus. Incipit horror hmõi febrium A.l.4.f.1.
mediocris: deinde extremæ partes membrorum ſimul cum horrore vehementiore refrigerãtur: c.36.f.423.b
poſtea iam & rigore & frigore concutiuntur plurimæ corporis partes. Pulſus earum in hoc tẽpore A.l.4.f.1.t.
durior, & minor quam prius euadit: velocior manifeſto in ſyſtole ideſt contractione, iis qui ſyſtolen ſen- 4.fol.412.
tire nouerunt. Nam diaſtole.i.eleuatio, multo quam fuit tardior, præſertim in inſultu eſt: interdum verò
ſimilis priori conſtitutioni permanere tibi videbitur. Quin & illa quies quæ poſt ſyſtolen eſt, lar-
gior quodammodo eſt: quæ verò poſt diaſtolen eſt, eodem cum illa modo, ſæpe quidem eſt priori
æqualis, aliquã verò non æqualis. Hæc quibuſdam, horis æquinoctialibus duabus fieri nata ſunt:
quibuſdam vel pluribus eis, vel paucioribus. Inde pulſus maior ſimul & velocior, denſiorque fieri
incipiens, ſenſim ſingulis commemoratis increſcit. Statim verò calidiores quam antea cum relatis pul H
ſus mutationibus redduntur. Quo fit, vt quidam multum calorem intus ſentiant, artubus adhuc
frigeſcentibus. In ſumma, inæqualitas quæpiam non parua in corpore per hoc tp̃s exuperat Secun
dum verò hoc tempus illius primi eſt, in quo ex priore ſtatu vniuerſum quidẽ corpus refrigeratũ
fuit: pulſus autem in contraria prioribus conciderunt. Vbi ſanè febris ad integritatẽ peruenit, quã
διάλειμμα, i. intermiſſionẽ ſeu interuallum nominare liceat, quoniam & Hippocrates eã hoc no-
mine dignatus eſt, pulſus in naturali ſtatu conſiſtit, quantũ nos ſenſu percipere poſſumus. Huiuſ-
modi verò interuallum longè optimum eſt: quippe quod ſimul atque animal refrigeratum fuerit,
in dictas ante paulum differentias repente tranſmutet: poſtea rurſus vbi incaleat, ad contrarias
deducat. Primum itaque tempus totius periodi exactè eſt, quo corpus cum mutationibus pul-
ſus prædictis inalſerit, vel ex ſanitate, vel ex interuallo ad hoc perueniens. Aliud ab hoc ſecun-
dum eſt, quod pulſum & calorem in contraria mutat, donec tota corporis moles æquabiliter con-
caleſcat. Poſt hoc tertium, quo calor etiamnum augeſcit, pulſibus magnitudine celeritate & fre-
quentia ei reſpondentibus. Quarta conſtitutio poſt tres commemoratas conſpicitur, omnibus
iam dictis æqualem ſibi magnitudinem pro ſenſus noſtri iudicio conſeruantibus. Ad hæc quin-
ta alia, cum iam calor manifeſto decreſcit, halitus autem per cutem excernitur, pulſus ad natura-
lem

*Mihi non dũ cõtigit, vt legerĩ apud Hip. hoc nomẽ διάλειμμα, at ſæpius verbum διαλείπειν, & participiũ διαλείποντες, vt 4ª. Aph. 43. 46. 47. 48. 49. 50. Ex. ord. 32. f g h & 33. a. b. c. Et in Progno. com. 3 t. 27. 4ª 210. a. Et 1. Epi. com. 1. t. 23. 3ª. 106. a. & cõ. 3. t. 2. & 10. 218. c & 120. a

A lem habitum redit, reijciens omnia quæ præter naturam ex "magnitudine, celeritate, & "frequentia {& duritie} conquiſierat: hoc tempore plurimis ipſorum ſudor oritur. Poſt hoc interualli tempus ſextum ad prædicta peruenit. Nulla horum abditæ rei hypotheſis eſt, ſed quotidie ferè in omnibus tertiana febre laborantibus euidenter ita euenire apparent. Atq; huic ſermoni ab Hippocrate tradito, addendum eſt: ꝙ qui etiam medicus non eſt, hucuſq; poſſet rectè cognoſcere, ſi pulſus mutationes à ſermone excipiamus. Maius enim in ſe negocium habent, quàm vt ab idiotis queant intelligi. Cæterum caloris mutatio, etiam ſi ægrotantes aſſequi nolint, ſtimulare ipſa, pungereq; eos nata eſt, vt non lateat. Referunt omnes ægri tam ſubitò quidem vel inæqualitatem, vel horrorem eius vltro citroq; curſitare: inde ſimul cum extremorum refrigeratione horrorem intendi, ſequiq; ipſos totius corporis concuſſionem: poſtea rurſus huius concuſſionis quæ rigor dicitur, interim fieri remiſſionem, extremorum algores reſolui, æſtus vehementis, qui phlogoſis Græce dicitur, ſenſum, intus eſſe & ſitim: ad hæc rurſus omnem quidem inæqualitatem diſcedere, corpus verò totum æquabiliter aduri: atq; hoc ſemper, magisq; eis euenire: ac calorem tandem aliqñ ſiſtere, ſibiq; ſimilem manere: poſtremo ſolutionis ſenſum oboriri, idq; ad conſtitutionem vſq; illam non ceſſare, in qua primum ſe vri non amplius ſenſerunt. In tertianis itaq; febribus particulares circui-
B tus differentiæ huiuſmodi quædam ſunt. In alijs autem aliæ, de quibus ordine dicturi ſumus.

Quæ veteribus medicis errandi cauſa, ac de recta nominum impoſitione. CAP. 4.

NVnc ad hoc primum, quod prius inſtituimus, ſermo dirigatur. Primũ igiť erat tp̃s quod integritati cohæret, frigoris ſenſum p̃bens, quod, initiũ appellauimus: Secundum quod frigus, vt dictum eſt, paulatim deponit, & vocabiť compendij gratia inęqualitatis tp̃s: Ab hoc tertiũ quod eſt æqualis incrementi: poſtea quartum, quod eſt conſiſtentiæ: quintum quod eſt imminutionis: poſtremò ſextum, quod eſt, integritatis. Quòd igiť ſex dictæ regulares* in tertianarũ febriũ circuitibus dr̃iæ sũt, ſenſu & memoria, nõ demr̃atione logica indiget. Porrò nomina ipſarũ ſimul ponere, tũ cõpẽdij, tũ claritatis gratia præſtat: quemadmodũ lex quædã eſt cõmunis omnibus Gręcis, vt quarum rerum nomina apud vetuſtiores vſurpata inueniamus, his vtamur: quarum verò non habemus, vel ab aliqua earum rerum quarum habemus nomina, transferamus, vel ipſi ſecundum rerũ quandam ſimilitudinem ad ea quæ denominata ſunt, fingamus, vel de alijs dictis abutamur. Licet quidem, ſi velis, nec conſueta Græcis ſeruare, ſi facere ipſum oporteat, ad prædictos ſcopos reſpicientem. Atq; hæc frequens eſt apud recentiores medicos, vt qui non pucrili diſciplina, quemadmodum veteres, inſtituti ſunt: concedendum itaq; ipſis eſt vt ut velint appellare: qm̃ contentioſi ſunt,
C & impudentes. Frequenter etiã nominibus vtendum, vt illi præcipiunt, quò nugacitatem ipſorum fugiamus. Neq; enim propter trangreſſionem legis in nominibus ægrotantes incõmodi quicquã
l.4.f. 1.t. 1. c.42. f capient. Cum aũt vel "tẽpus aliquod occultent: vniuerſum prætereuntes, vel prædictis id quod ſenſibus non apparet, adducant: non ipſis concedendum eſt: tanq̃ huiuſmodi peccato ad ægrorum offenſam modo ſpectante. Melius itaq; eſt, interim erratorũ cauſas proſpicere, ob quas medicorum plurimi falluntur: ne ipſi erroris quippiam committamus, & illis veram rei viam, ſi velint, oſtẽdamus. Quidam enim ex eis huiuſmodi ingenio refractario ſunt præditi, vt ne vel ſi Apollinem ipſum, vel Æſculapium habuerint deſiderantes docere ipſos, monentesq; vt aliqñ obtemperent, audire, atq; aures præbere aliquando poſſint, nedum hæc dicta animo ſuſcipere: quare nec illis hæc ſcribentur. Hæc igitur erroris ipſorum cauſa prima & maxima eſt, morborum differentiæ ignorantia. Tertiana ſiquidem, vt iam expoſitum eſt, moueri, & veluti ætates ſuas perficere conſueuit: q̃cq̃ non ſimilem motum quiuis morbus obtinet: ob quod neq; nos rectè, quæ de tertianis diximus, ad omnès transferemus: nec alius quiſpiam in alio affectu communem vnam omnium rationem eſſe exiſtimabit: vnde hæc prima maximaq; errati ipſorum cauſa eſt.

In quot ad ſummum partes morborum tempora diuidi queant, ac quibus
D *nominibus ſingulæ appellandæ.* CAP. 5.

ALias aũt pro vſus ordine deinceps explicabo, vbi nomina prius cõmemoratis tertianæ periodi tp̃ibus impoſuerim. Proinde cũ Hippocrates dixerit, ‖Febres quæcunq; nõ intermittẽtes
" tertio die fortiores fiũt, magis p̃iculoſæ fiunt: quocunq; aũt mõ intermittãt, periculũ abeſſe ſignifica 4. Aph.43. Ex. or.32.e
" tur. hoc Intermittere. quod græce διαλείπειν dixit, non de alia parte circuitus, integritatẽ trãſgrediẽdo capere debemus. Nõ.n.iã hoc ait, quocunq; mõ declinent, nã hoc falſum eſt: quippe cùm ſemitertiana febrium deterrima ſit: tñ in declinationem manifeſtam multis peruenit: & alijs omnibus hac parte conſimiliter, niſi ſynochis appellatis, qm̃ hæ ſolæ febres nec inclinationẽ ſenſibus expoſitã, nec vniuerſum circuitũ, aliamq; prædictorũ differentiã obtinent: ſed qualẽ tertianarũ magnitudinis aliquo tp̃e ſtatũ eſſe diximus, talem illæ hñt vniuerſum ferè ipſarũ decurſum. Si igitur, vt dixi, ex ſua ipſarum natura periculo vacant q̃ ad integritatẽ deſinunt, ſicut in libris de febribus oſtendimus, non aliud Hippocrates/intermittere/nominauit, q̃ ad integritatem finire. Quãobrẽ meritò quis veterem conſuetudinẽ ſecutus, n tertianarũ periodis διάλειμμα, i. Intermiſſionẽ ſeu Interuallũ, tp̃s integritatis appellauerit: quemadmodũ & in maxima magnitudine ſubſiſtẽtiã, quantũ nos tactu ipſiq; ægrotãtes p̃cipimus, ἀκμὴν, i. Vigorẽ. Ita ſanè & ætatũ vigor p̃fectiſſimũ eſt, vr̃q; Hippocrates hoc vſus vocabulo, ſicut & verbo, Intermittere. Sed & primã partẽ circuitus quæ primo die

venit

* Al. particulares.

venit poſt decidentiam ex naturali ſtatu, ac tertio & quinto & reliquis iuxta proportionem, ſimi- E
liter circumit poſt interuallum, principium vocant, non Hippocrates modò, verùm & alij propè
oẽs medici. Poſt principium, quod frigore manifeſto cognoſcitur, ſecundum tp̃s inæqualitatis erat:
tertium Augmenti, vſq; ad vigorem. At participantia ipſa inter ſe, ſpecie differre non exactè oẽs
conſpexerunt, nominantq; ex ambobus compoſitum tanq̃ vnum totum, alij Incrementum, alij
Augmentum, reliqui Aſcenſum acceſſionis. Quin etiam veri non nihil dicunt. Nam poſt primũ
tp̃s, quo extremæ partes refrigerantur, ſanguis verò in altum confluere clarè apparet, aliud tempus
eſt totum huic toti oppoſitum, cum videlicet calor cum frigore decertat, ſanguis aũt in exteriores
partes extenditur. Atq; ſi hoc pacto vnum ipſum dixerunt, vt iam expoſuimus, nihil referet hoc
tp̃s vniuerſum aſcenſum appellare: ſi verò ita vocantes, indiuiſum reliquerint, non mediocriter
artem offendent. Etenim inæqualitatis in eo tempus primum aliorum præſidiorum indicationem
habet, & non omnino eorundem cum ſequenti tpe, in quo æqualis quidem totius corporis conſti-
tutio eſt: augmentum verò ipſis in eadem ſpecie ad ſtatum vſque permanentibus. Reliqua decli-
natio tempus vnum eſt ſpecie ſibi ſimile: † niſi quòd maioris minoriſq; ratione partes ipſæ diffe-
runt. At hoc etiã in primo principij tpe, & ſecundo inæqualitatis, ad hæc tertio aſcenſus ſeu incre-
menti adeſt: ſiquidem vnicuiq; horum dum ſenſibiliter immutatur, particularis quædam eſt diffe- F
rentia. Non enim cuiuſq; dicti tpis principium fini omnino eſt ſimile: differunt autem inuicem & à
medio tpe manifeſtè. Principium.n. acceſſionis paululum à naturali conſtitutione receſſit, ſicut
finis plurimum. Vbi verò hæc maximis differentijs mutuo diſſenſerunt, medium planè tp̃s ipſo-
rum aliquod eſt, magis quidem q̃ principium à naturali ſtatu remotum: minus autem q̃ finis. Hoc
modo inęqualitatis ẽt initium à cohærente ipſi primi tpis fine paululum diuariat: plus autem abſce-
dens, mediumq; exiſtens, prædicto primi tpis fini & tertij principio counitum eſt. Eadem opinor
ratione & quæ ſecundi huius emporis inæqualitatis principijs cohærent tertij tẽporis, conſtitutio-
nem illis aſſimilem obtinent. Similiter etiam tertij ipſius tpis rurſum prima, à ſecũdi poſtremis pa
rum euariant: poſtrema verò, ſtatus ſpeciei quodammodo ſimilia ſunt: medium amborum æquè
ab vtriſque extremis receſſit. Quapropter miri nihil eſt, ſi vt hic temporibus ſingulis, ita declina-
tioni quoq; aliud principium, aliud finis, aliud medium exiſtat. Porrò vnumquodque horum pro-
pria appellatione vocare potes, ſi viſum fuerit. Audio enim frequenter medicos dicentes, Inclina-
uit nunc ſtatus, nunc ſubmittit, nunc dimittit, nunc remittit. Si igitur hæc dicunt, integrum eſt eis
prima declinationis nominare Inclinationem, vel Submiſſionem, vel Dimiſſionem, vel Remiſſio
nem, vel horum aliqua, vel omnia: quin etiã licet vno prędictorum nomine media & poſtrema nun G
cupare, pari modo, vt Archigenes quoq; declinationis poſtremum, Remiſſionẽ nominat. Verum
malè hic agit, ꝙ eam à declinatione ſpecie quadam differentem exiſtimet. Etenim cum oĩum par-
tium totius circuitus aliam principium, aliam finem, aliam mediam faciat: ſic quoq; remiſſionem
ipſam diuidit, tanq̃ proprium quoddam tempus ex prima diuiſione, quæ ſpeciebus quibuſdam,
non ſolùm maioris minoriſq; ratione mutuò diſcordent. In vtriſque igitur clarè peccat, augmen-
tum ex prima ſectione tollens, quod omnes manifeſtius ac principium intelligunt: adijciens verò
remiſſionem circuitus termino. Si nanq; ad integritatem veniret, manifeſta huiuſmodi tempo-
ris ad alia vniuerſa differentia eſſet. Quòd ſi ſecundæ acceſſionis inſultus trifariam diuiſus, incli-
nationem accipit, in hoc totius inclinationis partem, remiſſionem vocare licet: non tamen aliud
quodpiam tempus propria natura quapiam inſignitum, quemadmodum prius dicta, putare con-
uenit. Quòd igitur omnes tertianæ circuitus partes manifeſtis inuicem differentijs ſeparatas vide
re licet, nemo ignorat, qui vel vnum quempiam hoc morbo laborantem ægrum conſpexerit. Por-
rò ſi non nulla eorum nomine carent, ad contentioſos dicemus, tempus primum, ſecundum, ter-
tium, quartum, quintum, deinde integritatis ſextum: ad eos autem qui nominum vſum ſciunt, ip
ſi componentes idonea nomina, primo tempori proprium Initij nomen imponamus, ſecundo In- H
æqualitatis nomen, tertio Incrementi, quarto Status ſeu Vigoris, & quinto Declinationis: ſextum
integritatis, Interuallum ac Intermiſſionem nominemus.

Circuitus morbi in duas partes diuiſio. CAP. 6.

NIhil obſtat & alio quodam modo totum circuitũ in maiores partes diuidere. Siquidẽ in duas
ipſum totum potes diuidere, vnam primæ acceſſionis à primo inſultu ad extremã vſq; remiſ
nem: alterã, quæ in declinationis & inſultus ſecundæ acceſſionis medio cõſiſtit. Voco iã Græce
ἐμβολὴν παροξυσμοῦ, hoc eſt inſultũ acceſſionis, tp̃s indiuiſibile, exactè iã primũ: Idẽ hoc Græci ἐπι-
σημασίαν, hoc eſt febris ſignificationẽ nominare cõſuerunt. Et quod ab Hippocrate dictũ eſt, in ac-
ceſſionibus abſtinendũ eſſe, ſecundum eandem diuiſionem pronunciatum exiſtimo. Cum.n. præ-
1. Aph.10.Ex. dixiſſet conuenienter, ‖ Quibus ſtatim vigor adeſt, ijs ſtatim tenuis victus adhibendus: quibus po- »
or.4.h ſtea vigor aduenit, ijs in illo ipſo, & antea illum, tenuiter viuẽdũ eſt, antea verò plenius nutriri opor »
tet, vt æger ſufficiat: intulit, In acceſſionibus abſtinendum eſſe, docens nos videlicet ſolum illud »
tp̃s quod acceſſionem vocat, obſeruandum eſſe. Nunquã enim in hoc nutrimus, verùm in reliquo
omni tempore remiſſionis, interdum in alia atq; alia eius parte: quia ex ſimplici interim declina-
tione, interdum ex declinatione & interuallo, compoſitum eſt. Hæc quidẽ vnius circuitus in duas

partes

A partes eſt diuiſio: alteram eius partem primam Acceſſionem appellamus: ſecundam, vel Remiſſionem, vt paulo ante, vel vt quidam, Interuallum. Nam interuallum non pauci medici vniuerſum id, quod poſt ſtatum eſt, qualicunq; natura præditum nominant: ſiue id ad integritatem veniat, ſiue non. Verum nos appellationes prædictas obſeruabimus, ne vlla ſermoni obſcuritas accedat: vocabimusq; omne quod acceſſionem ſequitur, Remiſſionem. Sed neq; prohibemus, vt dictum eſt, ſi quis ipſum totum nominet Interuallum, vel Declinationem, vel Remiſſionem, vel Submiſſionē, vel Ablationem. Inſtituimus enim non de verbis diſceptare, ſed circuitus partes inſpicere, quot numero ſint, & quomodo inuicem differant.

De temporibus ſimplicium febrium quæ non intermittunt. CAP. 7.

HÆc igitur eſt diuiſio omnium febrium quæ ad integritatem deſinunt quotidianarum, tertianarum, quartanarum: vt quæ ſex partes ſpeciebus manifeſtis inuicem diuerſas habeant. Alia verò non intermittentium, quæ in quinq; partes diducuntur. Sunt autem & hæ permultæ. Nonnullæ quotidie acceſſionem habent, quædam tertio quoq; die. Nō tamen quæ quarto habent, frequenter, ſed raro euenire videntur: plurimum, n. earum genus ad integritatem deſinit. Porrò & duplex harum ſpēs eſt, quæ ad integritatem nō finiunt, quotidianarum, tertianarum, quartanarū. B Quædam.n. magnitudinem quoq; pulſus, celeritatem, frequentiam, & duritiem deponunt: quædā alia tria ad naturalem ſtatum deducunt: ſeruant autem celeritatem, hæ magis, illæ minus. At non eſt præſentis ſermonis, illarum diſtinctionem proponere: qm̄ partes circuitus in vno quoq; morbi genere numerare cogitauimus. Igitur cū paulò ante ſex in febribus intermittentibus eſſe dixerimus, deinceps non intermittentium partes referemus, quinq; eſſe dicentes, cum aliæ ſimiliter ipſis ſehabeant, ſolùm autem integritatis pars deficiat. Cæterum in alijs partibus ſimilitudo neceſſaria eſt, vt acceſſionum inſultus cum ſyſtole, i. contractione fiat. Nomino autē ſic, quæ cum frigore fit: nā hāc ſequitur, pulſus intus magis moueri cum paruitate, ſanguine in viſcera ſe recipiente, quem rurſus inæqualitas, ex neceſſitate ſequitur: inde incrementum, ſtatus, & declinatio. In quibus ſanè citra ſenſibilem contractionem acceſſionis inſultus accidit, tria tpa in vnum recidere neceſſitas eſt, totumq; vſq; ad ſtatum incrementum fieri: nam vbi contractio non fuit, ibi nec inæqualitas. Statum verò nunquā deficientem vidi, verùm ſemper ſenſibili æqualitate in omnibus febribus aliquandiu permanentem. Inſultum certè millies ſine prædictis initij ſymptomatis conſpexi: quorum præcipuum erat omnibus ferè principijs acceſſionum, perfrictio: quemadmodum ad interiora arteriarum motus: & de quo in opere de pulſibus diffuſius dictum eſt: in præſenti libro ipſum contractione celeritatis definire ſufficit. Quæ verò alia ſymptomata ſignaq; acceſſionum initio propria ſunt, C prædiximus: alia frigori ſuperueniunt, alia ſecus. Paruitas ſiquidem pulſuum, raritas, & tarditas diaſtoles, i. eleuationis, frigus conſequitur: rigor alias occaſiones, quas in ſymptomatum cauſis expoſuimus. At vniuerſum hoc acceſſionis genus omnino, ſicut dixi, perijt: & nos multos frequenter à mirandis illis medicis vel ad balneum miſſos, vel cibum aſſumere iuſſos, tanquā ſuſpectas iam horas acceſſionis prætergreſſos prohibuimus. Contingit autem ipſos cum arteriam exactè tangere ignorent, huiuſmodi errores committere. Omnibus enim quibus talis acceſſio euenit, contractio velocior redditur: quam cognoſcere non cuiuſuis eſt, ſed exercitationem magnam artis, maximè hoc opus, ſi quid aliud, deſiderat. Hanc autem conſequi nemo poteſt prius, q̄ eo modo quem in primo de pulſuum dignotione præſcripſimus, inſtitutus ſit. Si igitur arteriarum contractionem noueris, hanc ipſe acceſſionis partem, qua contractionem velociorem factam ſine eleuatione deprehendis, circuitus initium potes ſtatuere: quæ verò ſequitur hanc, incrementum ad ſtatum vſq;. At ſi hanc quoque ignores, videatur autem tibi inſultus ἀθλίπτως. i. incompreſsè omnino factus, totam acceſſionis partem vſque ad ſtatum, aſcenſum, vel incrementum, vel augmentum nominabis: ſecans ipſum in prima, & poſtrema, & media pro maioris minoriſq; ratione, non ſpeciebus D diuerſis, vt prius dicebam in frigore ſenſibili. In huiuſmodi igitur febribus vniuerſa tempora tria erunt, augmentum, ſtatus, imminutio. Nihil enim mali eſt imminutionem illud vocare, quo ex febris magnitudine quippiam demitur. Quibus verò circuitus non eſt, vt eis quas ſynochos vocant, neque acceſſio quædam omnino eſt, neque prædictæ partes: attamen hæ quoque ſecundum diuerſa tempora totius morbi particulas habent, alijs modis innoteſcentes quàm per acceſſionum tempora: quæ paulò poſt ſubijciam: & hoc nomine potiſſimum, ꝙ omnes medici in ipſis errent: quamquàm Hippocrates rectiſſimè ea docuerit.

De Semitertianæ & reliquarum febrium temporibus, quæ tertia die faciunt acceſſionem. CAP. 8.

AT nunc ad eas quæ circuitu quodam acceſſionem habent, ſermonem dirigamus, totum id, quod inconſideratum reliquimus, diſtinguentes. Vnum iam & primum in memoria teneri volo, nempè vniuerſum hactenus ſermonem de ſimplicibus periodis nobis fuiſſe. Nā in cōplexis tp̄s vigorem ſequens, interdum arctius redditur, dum alia mox acceſſiò anteq̄ prior circuitus adamuſſim abſolutus ſit, inuadat. Frequenter ſecundū ſuā ipſius naturā febris ex intermittentiū genere eſt, vt tertiana: cōplexus aūt nullum integritatis tp̄s priori circuitui relinquit, dū ſecūda acceſſio, anteq̄ prior abſoluatur, inuadere anticipet. Dictum eſt mihi de hmōi complexibus in duobus commentarijs

commentarijs de criſibus,& de febrium differentia:vbi ẽt complexum à miſtura diſtinximus.Itaq; E ſemitertiana″ ex miſtura & temperamento quotidianæ & tertianæ febris fieri demonſtrata eſt. Subinde etiam ſemitertianæ ſimplex aliqua febris copulatur, vel tertiana, vel quotidiana. At huiuſmodi varietas ad hunc librum non pertinet, ſatis enim hic eſt propria vniuſcuiuſq; febris tpa diligenter inquirere: q̄m ſic complexum earum promptè nos decernere potuerimus. Exactè igitur ſimplices prius dictæ ſunt,de commixtis deinceps diſſeram.Itaq; horridus ibi inſultus aliquãdo eſt, oẽs principij peculiares notas habens præter rigorem: interdum & huius ſignificationem.Etenim vehemens horror, vel initium aliquod rigoris, vel paruus rigor eſſe videri poteſt. At exactum rigorem, qualis in tertianis, quartaniſq; eſt, huiuſmodi febris non accipit. Atque ob hoc ipſam φρικώδη,i.horridam appello: & multò magis, ꝙ vbi ſigna quædam ſecundi temporis præmonſtrauerit, initium rurſus alterius inuaſionis horrificum efficit: quod nonnulli repetitionem, alij reduplicationem appellant. Aliquando hoc ſecundò,quibuſdam tertiò facit: deinde vix æquabiliter ſimplex redditur ad vſq; ſtatum increſcens. Hæc febris ad integritatem nunq̃ deſinit: nam permultum temporis vſq; ad vigorem ipſa habet, item declinationem ſine perſpiratu ſenſili, multò verò magis abeſt vt cum ſudore ad integritatem proficiſcatur. Quemadmodum igitur à primo inſultu acceſſio ad vigorem vſq; multo tempore peruenit, eodẽ modo à vigore paulatim diminuitur: ideoq; F poſtridie altera ipſis acceſſio horrida quidem ſimiliter aduenit, ſed quæ non item cum priore repetitiones habeat:aut ſi quando,idq; rarò habuerit,vnam duntaxat faciet, breuem & exiguam. Porrò & hæc acceſſio ad vigorem longo tpe aſcendit, nec exiguo pariter inclinat: atq; ob hoc ipſum tertio die eadem quæ primo acceſſio ſuccedit: poſtea rurſus quarto ſimilis ei quæ ſecundo habita eſt, idq; ordine perpetuo. Hanc ego febrem compendioſæ claræq; doctrinæ gratia vno volens appellare vocabulo, impoſui ei nomen ſemitertianæ. Si igitur Hippocrates quoq; talem febrem ſemitertianam vocaſſet, vt ego perſuaſum habeo, duo ex ſermone vno commoda conſequereris: nempè rem medicam diſceres, & nomen vetus ei imponeres. Quòd ſi aliã quandã febrem ab Hippocrate ſemitertianam vocatam eſſe putas, falli me in vocabulo ratus, rem ipſam addiſcas. Quod.n. talis quędam febris,qualem dixi,accidit,neq; hic teſtimonium vel Hippocratis,vel alterius, cuiuſq; oratio requirit, cum quotidie ferè nos ipſam videamus, potiſſimum Romæ. Sicut enim in alijs locis alia,ſic in illa ciuitate hoc mali abundat. Porrò alia quædam ei adiecta eſt, quæ nec ſecundo die aliam ferat acceſſionem, nec primo & tertio repetitiones. Habet autem nec ipſa modum vnum ac ſimplicem: interdum etenim ſine horrore,aliquando cum horrore inuadit: aliàs cum extremis partibus membrorum manifeſtò inalgentibus. Viſa autẽ eſt interim etiam citra ſenſibile frigus febris G hæc quinq; tpa obtinere: principium, inæqualitatem, incrementum, ſtatum,& inclinationẽ. Temporibus iam diuiſis breue eſt principium: ſic ipſius inæqualitas: aſcenſus non æquè omnibus, ſed quibuſdam breuis, quibuſdam longior. Quinetiam vigoris tp̃s ſpatium omnino ſenſibile & latũ occupat, ſed in maioris minoriſq; relatione non mediocriter differt: ſic etiam declinatio longo quidem tempore omnibus contingit. At in hoc differentiæ quippiam ſuſtinet, ꝙ nonnullis manifeſtò diminuitur, & celeriter finiendi ſpem præbet, poſt hæc ſiſtit, æqualem declinationis magnitudinem reliquam conſeruans,nonnullis lente ab initio ad finem omnino inclinat: quare ex tpis interuallis longioribus conijcienti tibi, videbitur decreuiſſe planè quippiam, tñ hoc nimis q̃ modice. Huiuſmodi quædam ſunt & aliæ differentiæ particulares febrium tertio die accedentium, quas vniuerſas τεϱταιοφυεῖς quaſi ex tertia natas appello, ad diſpoſitionis vnde excitantur, cognitionem vtiliſſimæ,ad præſens autem opus inutiles, Propoſitũ enim eſt nobis hîc circuituũ, totiuſq; morbi tempora diſtinguere, tempeſtiui auxiliorum vſus gratia, cui nihil talis orationum varietas cõducit, ſicut nec illa quæ ex quotidianæ figuræ variatione conſtat. Siquidem harum non paucæ quotidie acceſſionem habentes,interuallum nullum oſtendunt: dicam tñ ipſarum paucas differentias exempli gratia,non vt inſtitutæ hypotheſi commodas, ſed quoniam medicorum aliqui ab his omnino H quæ ſine ratione nugantur, ſe iactitant,& gloriam apud indoctos aucupantur, tanquam diligentes & ſtudioſi,ſapientiuſq; aliquid his qui ſola vtilia ſcribunt, intelligentes.

De temporibus febrium quæ ſingulis diebus habent acceſſionem. CAP. 9.

INuadit″ ergo acceſſio febrium, quæ ſingulis diebus eam habent, interdum ſine manifeſto frigore, interdum cum ipſo,& initij tempora quibuſdam breuius,quibuſdam diutius permanent: Atq; ſic etiam inæqualitas his breuiore,illis longiore tpe. Poſtea hæc febris vſq; ad vigorem aſcendit, diuturniore tempore,q̃ quæ tertio quoq; die acceſſionem capiunt: cæterùm tale quippiam ipſi adeſt, quod ẽt illis interdum ſed raro accidit. Multò autẽ magis clarum hæc aſcenſum moliri videtur: conſiſtit aliquo tempore nihil increſcens, deinde rurſus increſcit. Similiter in declinatione vel æqualem* fert imminutionem, vel interim in eadem magnitudine † {alijs hora vna, alijs duabus} conſiſtit: poſt hæc imminuitur: quinetiam ad ſecundæ acceſſionis inſultum vſq; non nullis diminuitur: quibuſdam in magnitudine qua eſt, permanet. At magis hoc tertio quoq; die acceſſionem habentibus adeſt: quoniam circuitus earum longior eſt. Nam duplex ferè tempore circuitus eſt febrium tertio quoq; die acceſſionem ſuſtinentium,ſi cũ ea quæ quotidie intenditur,compares. Quare ꝓpter hoc manifeſtò declinationis ipſius reliquum protrahitur,in æquali magnitudine permanens,

Cæterùm

A.l.4 f.1.t. c.16.437.c

A.l.4. f.1 t. c.47.426.

* Al. multam
† In ãtiqs cod. hæc nõ habentur.

A Cæterum multi alij circuituū modi ſunt differentijs particularibus euariantes, ad præſentem diſputationem ſuperuacanei. Huius rei gratia quorundam memini, ꝙ medici talem doctrinam huius conſiderationis non eſſe propriam neſcientes, de ijſdem conſcripſerunt, errantes quoq; in ipſorum enarratione. At nunc eos reprehendere in hac non ſibi propria ſpeculatione tempus non poſtulat. Diſces autem artificioſè, ꝙ inutilia nugentur, quódq; quum Hippocrates miro quodam modo methodum circuituum inuenerit, nemo eam elaborauerit: ad hæc, ꝙ multi eam deprauarint, in illa maximè ſermonis parte, qua iam dictis temporibus auxilia coniuncturus ſum. Faciam ſanè hoc, vbi totius morbi tempora oſtenderim. Etenim hactenus particularia tantum recenſui.

B

GALENI DE TOTIVS MORBI TEMPORIBVS LIBER

Ioanne Guinterio Andernaco interprete.

ARGVMENTVM LIBRI.

Indicia temporum totius morbi ſaluбris, letalis, ſimplicis, & cum cæteris iuncti, declarantur.

C

Libri propoſitum. CAP. I.

l.1.f 2.d.1. l.c.7.30.b

ITaq; totius morbi tempora ſimiliter ac animantium ætates conſideramus, vnum ″ quidem & primum generationi eorum attribuitur, alterū aſcenſui ſeu incremento, tertium vigori, quartum declinationi, cùm ægri ſalui futuri ſunt. Nam ſi vel in aſcenſu vel in vigore prius deceſſerint, liquet talem morbum non omnia tempora pertranſijſſe. Qui verò pertranſit, de omnibus ferè eius particulis opinionum diſſenſiones obtinent: quippe cum non nulli vigorem vnum eſſe tempus dicant, quod intellectu ſolo deprehenditur: alij vigorem, vt in ſynochis, non* eſſe vniuerſum: alij vigorem ad breue adeo principium reducant: alij nō in his ſolum, ſed etiam in reliquis omnibus morbis principium auferant: quidam interim & declinationem tollant, ſi morbus ex abſciſſione, vt illi dicunt, quæ Græcè ἀποκοπὴ D nominatur, ſolutus ſit. Primùm igitur opiniones hæ diluendæ ſunt: inde exactæ morbi totius temporum notiones inſtituendæ: poſtea ipſorum notæ tradendæ ſunt. Proximum huic fuerit, vtilitatem oſtendere, ijs quæ de circuitibus præcepimus, admiſcentes.

*Demenda eſt illa negatio nā græce pro μὴ legendū eſt μὲν. vide 3. de criſibus cap 5.

Quod nam ſit totius Morbi principium. CAP. 2.

A.l.4.l c.47.4

QVare morbi principium, quatenus aliqñ ſalubri ſtatu corporis labaſcente inuadit, in omnibus ipſis eſt, ſine temporis productione æſtimatum: cum hoc ſanè † conceditur ē̄t cuiuſuis morbi generationem eſſe, ſicut in animantibus contemplamur. Non.n. ex particulis quibuſdam, vt animal ex capite, thorace, & artubus, ſic ē̄t morbi compoſiti ſunt: ſi quidem vbi ex naturali habitu decidunt, breuiſſimo quodam tp̄is ſpatio generationem ſortiuntur, inde vſq; ad vigorē aſcendunt. Eſto iā morbus ex intemperie, verbi gratia, vnde febris etiā conſtitui nobis demonſtrata eſt. Neceſſarium igitur, vbi calor hic naturæ contrarius primum naſcatur, hominem febricitare, caloremq; aduſq; ſtatum intendi. Nam cuius non ſunt partes, qūo hoc tē̄poris ſpatio generabitur? Hæc mihi dicta ſunt, & ſtatim ab initio ad ea reſpondi, de febribus quæ cum frigore inuadunt, mē̄tionem faciens. At in circuitibus abundè reſponſio ſufficit. Vnum enim particularium temporum totius morbi atq; ordine primū eſt, tp̄s″ inquam frigoris. Ridiculum maximè foret primum tē̄pus acceſſionis primæ, totius morbi principium exiſtimare: etenim hoc tempus, quod morbi principium

†Vetꝰ trāſlat. addit non.

4.t.1.e 3. 411.c

pium nominant, ad præſidia ferenda mirum in modum conducit. Ac Hippocrates huc reſpiciēs E
A 1ª. Apho.9. Ex.or.16 f — inquit: [a] || Incipientibus morbis ſi quid mouendum vr̄, moue: conſiſtentibus verò, præſtat conquie »
ſcere. Similiter & illud dixit: [b] || Circa principia & fines oia imbecilliora ſunt. Quinetiam de pur- »
B 2ª. Aph.30. Ex.or.16 g — gatione ſcriptum reliquit: [c] || Cocta purgare cōuenit, & mouere non cruda, neq; in principio, niſi »
ſtimulauerint. Ad hæc: [d] || In morbis acutis raro, & in principijs vtendum purgationibus. Multa »
C 1ª. Aph.22. Ex. ord.10. b — inſuper alia partim Hippocrates, partim alij medici oēs veteres memoriæ prodiderunt: quibus nō
primæ acceſſionis impetum, ſed lōgum magis tp̄s principium eſſe nobis perſuadent, nēpe quo ſan-
D 1ª. Aph.24. Ex.or.10.c — guinē detrahere, & clyſterio vti poſſimus: interim ſi res vrgeat, etiam purgare. Præterea ridiculum
eſſe, morbis qui intra diem ſeptimum finiunt, & ijs qui in annum durant, quemadmodum interim
quartana, æquale principium ſtatuere. Multa ſane de hoc prīcipio etiam in primo de criſibus libro
diximus, oſtendētes quō primum hoc tempus quiſpiam cognouerit. Erat autem eius ſumma, mor
bi cruditas. Satius eſt autem & hîc ad illa adijcere, quæ præſenti narrationi conueniunt.

Quibus notis quatuor tempora in ſalubribus morbis diſtinguantur. CAP. 3.

FIngamus igitur primū inflammationis principium inquiri. Quis iam negauerit generationem
eius toto illo tpe eſſe, quo pars ſanguinolenta ſubſtantia repleť? Siue.n. propter coincidentiam
eiuſmodi contingit, ſiue propter impactionem obſtructionemq; omnium vaſorum, ſiue ob cir- F
cunſtantiam quādam molium quæ meatus occupant, ſiue, vt nos docuimus in libro de inæquali in
temperie, item in cōmentario de tumoribus præter naturam, abundantia quæpiam ſanguinis in-
flammatione oborta, in particula conſtituitur: hoc erit primum tp̄s, quo pars, affectus generatio-
ſubiecta repletur. Cùm aūt influxus ceſſauerit, & quod in particula inflammatione obſeſſa conti-
netur, putrefieri inceperit, calor quidam ob putredinem naſcitur, & fuſio magis propter calorem,
vn̄ etiam ſpiritus generatur: atq; ob hæc ambo particula magis q̄ antea diſtēditur, ētſi nihil influat:
ſecundum hoc tp̄s eſt inflammationis augmenti. Porrò cū in pus iā vertitur, maximi videlicet do-
lores tunc partem apprehendunt, nam in puris generatione dolores, febriſq; magis q̄ iam facto
infeſtant: vocatur autē huiuſmodi tp̄s vigor affectionis. Si autē fluor qui ſuppuratur, vel digeritur,
minorem tumorem & tenſionem reddat, huiuſmodi eſt declinationis principium. Sic quidem in
inflammatione tp̄a diuiduntur. In febre quæ ex illa prouenit, eadem tp̄a conſiſtunt. Quæ ex hu-
more citra inflammationem proficiſcitur, humorum moleſtantium cruditatis tp̄s, principium po-
nendum eſt. Vbi ″ concoqui cœperint, initium finiri: ſm autē tempus, quod aſcenſum nominant, A.l.4.f.1.t.1 c.3.fol.411.f
accedere. At cum ipſa concoctio maximè conficitur, vigor. Inde rurſus declinatio, qua quidem &
ſymptomatum magnitudo, & humorum copia ceſſauit, reſtat verò modicum in ea humorum ad- G
huc, qui concoctionem requirant. Indicauimus in opere de iudicijs & notas vniuerſas cruditatis,
& concoctionis obſcuræ, euidentis, & perfectæ: has quidem earum quæ in ventriculo fiunt, conco
ctionum proprias: illas verò earum quæ in venis fiunt proprias: alias item earum quæ in reſpiran-
di inſtrumentis fiunt concoctionum, proprias. Cæterum aliæ notæ ex deiectionibus, aliæ ex vrinis
alia ex ſputis ſumebantur. Atq; hæc copioſiſſimè in illo commentario ſimul cum Hippocratis di-
ctis percenſui. In præſentia verò tantum dixiſſe modò ſufficit, quòd vlcerum quoque eadem ſunt
tempora. Primum enim ſanies aquoſæ, incoctæ, & tenues ex ijs defluunt: inde pauciores & craſſio
res: poſtea iam pus tenue, poſtremò minus quidem copia, ſed craſſius & albidum magis redditur.
Quapropter nullus morborū qui ſoluunť eſt, qui non quatuor hæc tp̄a percurrat: non tn̄ ex quo-
dam alio q̄ cruditatis & concoctionis ſignis, quæ ex recrementis deprehenduntur, cognitio ipſorū
conſtat. Nam quis ignorat ventriculum male concoquendi munus obijſſe, deiectiones nondum
in chylum mutatas contemplatus? Quis nēſcit vrinam in vaſis ipſis concoctione eſſe fruſtratam,
aquoſam conſpiciens? Quis tenue ſputum in pleuritide vel peripneumonia redditum ſimiliter in-
tuens, non intelliget morbi adhuc eſſe principium? Sic etiā in lipitudine, principio quidem copio-
ſus humor, tenuis, & incoctus plurimùm defluit: deinde paucior, craſſiorq;, notam quandā conco H
ctionis accipies: poſtea tp̄is proceſſu copia decreſcente, conſiſtentia verò ad craſſitiem ſpectante,
adeo concoctionis ſigna augentur, vt etiam palpebræ dormientium inde conglutinentur. Is humor
& ipſe primùm tenuis & copioſus, tp̄is autē ſpatio paucior & craſſior euadens, morbi concoctio-
nem, eiuſq; declinationem oſtendit. Quinetiam humorum qui è cerebro per palatum & nares de-
fluunt, initium quidem eſt, cùm aquei tenueſq;, item copioſi & acres apparent, extremam enim
hæc cruditatem indicant. Concoctionis notæ iam ſunt, craſſior, & minus acris, & modicus humor
deſcendens. Quòd ſi muccus & blena, vt dicunt, ſimul egrediantur, certius iam hoc eſt cōcoctionis
indicium: quemadmodum ſi craſſiora paucioraq; reddantur, multo magis concoctionem innuunt.
Atq; hæc ſanè morborum tempora ſunt, ex quibus ægri ſeruantur.

De Latitudine durationis temporum morbi. CAP. 4.

DE alijs verò in quibus pereunt, paulo poſt dicturus ſum, abſoluens prius ea quæ diſtinctio-
ne quadam prædictorum indigent. Vnum igitur ipſorum eſt vigor, ſiue perpetuo temporis
expers ex ſua ſit natura, licet cum temporibus mentione dignis frequenter extendi ſenſibus appa-
reat: ſiue perpetuo latitudinē quandam habeat, nunc maiorem, nunc minorem: ſiue in morbis qui-
buſdā tēpore vacet, in alijs ipſum habeat. Quia verò longiorem ſermonem diſputatio requirit, vi-
ſum

A ſum eſt mihi omnia relinquere, imitato Hippocratem de humeri luxatione verba facietem: ‖ Non tamen prolabatur nec'ne confirmaturio, licet de eo habeam quid dicam. Quemadmodum enim ille perpetuò viſis ſibi contentus fuit, in eum modum ego quoq; nunc, quæ ſemper viderim, in medium producam. Omnem vigorem particularium acceſſionum temporis ſpatio fieri conſpexi. Quare ſi ex natura tempore careat, ne vlla quidem vtilitate inde fruemur. Nam cùm primùm ſenſui manifeſta declinatio fiat, tunc conuenientibus ei præſidijs vtimur. Quouſq; ab ęqualibus numeris febris magnitudo conſtiterit, eò vſque vigoris magnitudini propria agere conuenit. Simili modo in oculorum vitijs, pleuritide, omni inflamatione, & in alijs morbis ſingulis generalia tempora ſenſu æſtimata, diuerſorum auxiliorum vſum ſignificant. Logica igitur fit contemplatio de vigoris latitudine, ſiue de particularibus acceſſionibus, ſiue de toto morbo conſideres. At nunc huiuſmodi diſtinguere propoſitum mihi non eſt, vt ij qui omnia in omnibus adducunt, factitare ſolent: quorum vnus eſt & Archigenes. Immiſcet enim hic vir commentarijs maximè medicis interim de nominibus inquiſitionem, interim de ipſis rebus, ſed logicam. Nos ſicut hoc cauimus perpetuò, ita nunc quoque faciemus, relicta de vigore quæſtione alijs, temporis'ne expers ſit, an cum tempore quodam, & vſum quendam metiemur: naturam eius, & in ætatibus eã, quæ viget, tẽporis

B latitudine manifeſtò diſſolui conſpicientes: itidem in morbis interdum longiore, frequenter minore tempore, omnino autẽ ſenſibili. Verùm hanc ipſam tẽporis differẽtiam clarius videre licet in animantium ætate vigente. Etenim canes venatorios & equos pugnaces proprium aliquod opus au[illegible]ti tempore facientes iam videmus, poſt hæc etiã adultos ipſos euaſiſſe dicimus, & manifeſtò conſpicamur fortiores quã antea: quin & pari robore non anno vno, ſed duobus quoq;, interim tribus permanentes: ſicut homines pugiles non tribus annis modo, ſed quatuor etiam & quinque frequenter æquali fortitudine, quantum ſenſu deprehendimus perdurare. Eadem ratione & in morbis, vt dixi, particulares acceſſiones vigorem manifeſto tempore faciunt: & multo his magis vniuerſalia totius morbi tempora latitudinem quandam obtinent: ad hæc alia omnia, & his nihilo minus vigor, aliaq; ſingula. Cognoſcere autẽ morbos interdum apertè licet, aliquando obſcurè: vel etiã [illegible]orſus diu ignorantur. Hinc quidam ſtatim vbi vigent, inuadere videntur: quod ex eorum numero [illegible] quæ fieri non poſſunt. Neq; enim ſynochos febris protinus à vigore qñq; inuaſit, verũ à primo inſultu vſq; ad perfectiſſimum vigorem horis vel quatuor vel tribus, quod minimum eſt, peruenit: inde prorſus æqualis ſibi permanens, continuè ad iudicium properat. Sed neq; repente adeò inuadentem, vigentem apoplexiam dixeris: qm̃ tale ad amuſſim non eſt: ſed breui tempore & prin

C cipium, & aſcenſum percurrit, non tñ caret principio, nec ſtatim perfectiſſimè inuadit: quemadmodum nec comitialis morbi acceſſio. Nullus ſiquidem tam ſubito ſymptomate corripitur, vt ij quibus ceruix detruncatur: quanquã horum quoq; ſectio primum aliquod tempus habet, & ſecundũ, & tertium, & quartum: vt ſi chirurgus rem quãlibet diuidat. At enim ſi vis, concedamus ſine temporis ſpatio comitialem attonitamq; concidentiam fieri, κατάπτωσιν appellant, vt quod ab initio propoſui, recenſeam. Hæc etenim cataptoſis ſymptoma eorũ eſt, morbus autem non eſt, verũ corporis aliqua diſpoſitio dicenda, ſicut oſtenſum eſt: & ſi vel generatæ ipſius, vel increſcentis notam nullam habemus, ideo ſequens ſermo non peruertitur, quo omnem morbum neceſſariò per aſcenſum ad vigorem peruenire dicebamus. At difficulter interdum, multis etiã minimè ſcitur, aliquod morborum augmentum confitendum eſſe. Porrò verum hoc eſſe quod dico, pauciſſimis verbis hiſce tibi perſuaſero. Scirrhoſos tumores ſubinde in cruribus conſpexi ſtatim ab initio ſine inflammatione præcedente conſtitutos, tribus interdum & quatuor annis paulatim augeſcentes, ſiue manifeſto neceſſariarum cruris actionum impedimẽto: temporis autem proceſſu, propter magnitudinem conſpicuam poſtea inceſſu quoq; moleſtatos. Quamobrẽ conſidera (nõ enim impoſſibile) tumorẽ quendã in cauis iecinoris partibus cõſtitui ſcirrhoſum. Latebit aliquandiu huius cõſtitutio,

D poſtea tñ diſpoſitio ipſa manifeſtior euadet: quippe cũ nos propter quẽ corporis ſtatũ hoc accidat, inuenire non poſſimus. At temporis interuallo poſtea iam affuſio aquæ continget, tumore ſcirrhoſo videlicet nunquam ex tactu ſignificationem præbente: qui poſt illa conſpicuus apparens, prioris nos ignorantiæ cõmonefacit. Multos itaq; vidi in tali ſymptomatum via breui tempore tumorem in iecinore ſcirrhoſum non paruum enunciaſſe, conſtitutũ quidẽ iamdiu, ſed latentem propter ipſius paruitatem, & probam muſculorum, qui præcordijs ſubiacent, nutritionem. Cùm verò ſcirrhus augeſcens pariter gibbas iecinoris partes aſcẽdit, ſimul autem infelicis nutritionis, atrophiam vocant, author tum in alijs animalis particulis, tum muſculis præcordiorũ fiat: ex vtriſq; his euidenter breui ſpatio dignoſces, magnitudine ipſius ſcilicet iam inſigni. Huiuſmodi ſanè omnia, affectarum partium inſpectioni coniuncta ſunt: de qua in præſenti conſiderare inſtitutum meum nõ eſt: de cõmunione ipſarum nõ citra frugem diſputauimus. Verum ſermo primũ inſtitutus opportunè modo repetetur. Morbi ″vniuſcuiuſq; propriũ eſt generationis tẽpus, ‖ interim ſenſui manifeſtum, interim ſecus: poſt quod rurſus augmenti tempus eſt, nõ æquè manifeſtum ita in omnibus: quæ vigoris ſequitur tẽpus omnino ſenſile: dum fateamur nos nullã aliqñ notã euidentem principij morbi & augmenti eſſe. In his igitur ex artis vſu verè dices, ſolũ vigoris tẽpus eſſe. Si verò ſalus futura eſt, ſequi id prorſus declinationis tempus, & hoc ſenſui ſubiectum: vt quod non ſimplici, ſed lato

de Attic. com. 1 t.3. 7ª.251.g

[illegible].1.t.1. [illegible].f

ſpatio conſiſtat. Etenim ſi per ſanguinis fluorem vel ſudores aliquis acutè iudicetur, tempus certè E
declinationis & huic eſt manifeſtũ. Quòd ſi minus hoc in alijs morbis fiat, tribus vel quatuor, vel
pluribus diebus declinans, hoc nihil priorẽ ſermonẽ offendere videt̃: neq; pronũciati ſummã ſub-
uertit, ſed relinquit̃ adhuc omniũ morborũ qui ſoluunt̃, vt rigorẽ, ſic etiã declinationẽ quandã eſſe.

De natura morborum mortalium. CAP. 5.

HIs igitur à nobis abundè demonſtratis, de morbis qui nõ ſoluuntur, cõſiderabimus. Duplex A.l.4.f.…
autem eorum natura eſt: nõ nulli enim ipſorum præparationẽ habent, vbi exactè illã abſolu 99.fol.4…
tam ſint conſecuti: alij ex genere quidẽ illorũ ſunt qui ſoluuntur: ſed cũ occidere feſtinãt, hoc eis fie-
ri cõtingit. Triplex quoq; horũ modus eſt: vel enim ꝓpter ægrotantiũ imbecillitatẽ, vel ꝓpter mor-
borũ fortitudinẽ, vel propter vtraq; prius occidunt, q̃ ſoluti ſunt. Alia rõne cõmunis vnus omnium
huiuſmodi modus eſt, cũ ſupra vires exiſtunt. Nã quod ægrotantis perniciẽ continet, in hoc ſitum
eſt: quippe dum nec ſeruari quis poteſt, niſi natura morbum ſuperauerit: neq; perire, niſi natura vi-
cta ſit, morbusq; ea ſuperior euadat. Hinc eſt ꝙ nõ nulli vnũ ex magno morbo, qui ad aliquid rela-
tionẽ habet, ſignificari arbitrantur, ignorantes interim & ſic magnũ morbũ dici, quẽadmodũ ſi ma-
iorẽ etiã diceremus, cũ ſupra vires noſtras fuerit. Dicitur autem ex propria ſubſtãtia, vt homo, vel
equus, vel bos magnus. Cęterũ de huius duplici ſignificatu frequẽter iã alibi diximus, ſed omnia in F
omnibus inueſtigare, nugatoriũ eſt: quod ad pręſens opus cõducit, hoc enarraturus ſum. Itaq; mor-
bi ſinguli ex ſua quidẽ natura magnitudinẽ quãdã poſſidẽt: melius.n. eſt ſic dicere claritatis gratia.
Hæc morbi magnitudo vel ſupra vires eſt, vt eas grauet: vel econtrario viribus ægri imbecillior, vt
ab illis ſuperetur, omnibus probè eueniẽtibus. Proinde cũ ſupra vires fuerit, homo prorſus morietur.

De indicijs & temporibus lethalium morborum. CAP. 6.

AT morbi tempora tunc partim ſimili modo cum prædictis ſumũtur, partim diſſimili: Si qui-
dem initium ſimiliter in morbi generatione conſtituitur: Aſcenſus nõ in cõcoquendo, ſicut
in ijs qui ſuperſtites futuri ſunt, ſed in cruditatis, lethalibusq; ſignis cõſiſtit. Demõſtrauimus enim
niſi fallimur, hæc inuicem differre: attamen & nunc ipſorum non nulla ob memoriam renouandã
dicentur. Itaque vrina boni coloris, & mediocriter craſſa omnium longè eſt optima, quantum ad co-
lorem & conſiſtentiam pertinet. Adeſſe verò ei vel ſalubre ſuſpenſum, vel nebulam conuenit vel
ſubſidentiam, vtcunq; morbi natura poſtulauerit. Alia.n. in bilioſis morbis, alia in abundantijs quę
ex crudis humoribus proueniunt, reſidere tibi demonſtrauimus. Ex oppoſito, vt ita dicam, cruda
vrina eſt quæ nec ſuſpenſum quicquam, nec ſubſidens, aut nebulam habet: immo quæ nec craſſitiẽ
aliquam, vel pallidum colorem aſſumpſit, ſed alba eſt, & conſiſtentia tenuis aquæ ſpeciem referẽs. G
Si certè nebulæ quædam, vel aliquid nigri ſuſpẽdet, vel ſubſidet, & maximè ſi tota ſit turbida, letha-
lis eſt: quemadmodum ſi quædam parti farinæ craſſiori ſimilia, vel lamis, in ea apparent. Quin etiã
quę fœditatẽ odoris habet, & quę pinguis eſt, quam ἐλαιώδη.i. oleaceam vocant, mortem minatur.
Hæ igitur ſunt vrinæ, magni morbi notæ: quem ſecundum ipſius naturam magnũ eſſe dicebã. Ma
gnum autem, ſi etiam ſputum pleuritide & peripneumonia laborantibus, vel nigrum, vel fuluum
vehementer, vel ſpumans vel impenſe fœtidum eſt, vel nõ omnino expuitur, ingenti dolore, vel ſpi-
randi difficultate hominem occupante. Reſpondent his & alij morbi, qui iecur & ventriculũ exer
cẽt, eodem lethalium ſignorum genere comprehenſi. Vnde in huiuſmodi morbis vigorẽ ſimiliter
cum eo qui ſalubrium eſt, determinare non licet: nam illic maximæ acceſſiones ſtatũ definiunt: hîc
autem maximæ acceſſiones non æquè poſſunt determinari: quippe cum morbus omnino non con-
coquatur. Verum intellectu id quod maximum eſt, capere oportet, ad quod, aliàs morbus perue-
nit, aliàs præueniẽs occidit. In inflammatione quæ ſoluitur, puris generatio vigoris terminus eſt. In
ea verò quæ non debet ſolui, fieri quidem poteſt, vt homo in eius aſcenſu moriatur: fieri verò etiam
poteſt, vt vires validiſſimæ exiſtentes, ad extremam vſque magnitudinem perdurẽt. Huius etenim
inflammationis quando non debet ſolui, immenſa magnitudo vel in gangrænam, vel in putredinẽ H
terminatur: quouſque verò horum nihil aſſit, augeri ipſa poteſt. Similiter & aliorum morborum
vniuſcuiuſq; generis incrementa cenſeantur. Diximus nos ipſorum non genera modo, ſed etiã dif-
ferentias & ſpecies integro commentario, cui titulum, de morborum differentia, indidimus: illi ma-
ximè animum te adhibere præcipio, quæ prætermiſſo, non mediocriter quis errare poſſet.

De ratione temporum dignoſcendorũ, quando plures vno tẽpore morbi hominẽ infeſtant. CAP. 7.

NAm vno & eodem tempore duobus tribusve morbis homo infeſtari poteſt, quorum alius
iam inclinat, alius principij tempus adhuc, vel augmenti primordia occupat: tertius pluri-
mum auctus eſt: deinde hominem mori contingit, non propter inclinantem, neque nunc incipien-
tem, ſed ob vehementer auctum. Qua de cauſa tria facultatum corpus totum gubernantium prin-
cipia maximè conſidera, quo ſtatu prædita ſint. Dico autem hęc, cerebrum, cor, & iecur: deinde alias
quoque vniuerſas particulas, ex ſingulis principijs ortas, neruos, venas, & arterias: ad hæc illas quæ
naturam propriam quidem habent, ſed ab omnibus principijs reguntur: quædam ſanè æqualiter,
quædam ab hoc magis, ab illo minus. Quoniam ex hac ſpeculatione, primum, ſiue vnus, ſiue plu-
res in homine morbi ſint, inuenies: poſtea, cuiuſque propria tempora inſpicies ad præſidiorum in-
uentionem neceſſaria, ob quam ſermo hic nobis elaboratur.

Quem

A *Quem vſum doctrina temporum morbi ad eius curationem præſtet.* CAP. 8.

" " ETenim circa initia & fines, omnia imbecilliora ſunt:in vigore fortiora: quæ hæc intercedunt, medio ordine conſiſtunt. Quia principio vicina, vigori propinquis imbecilliora ſunt, ſicut etiam fini contigua: quæ verò æquè à principio & vigore abſunt, mediam vtrorumque extremorum fortitudinem obtinent: pari modo quæ à vigore & fine æquè recedunt, media & hæc propriorum ſummorum ſunt. Igitur in vigore, quod mitigandi vim occupat, in curatione præpollere debet: in principio & fine, quod vehementiam habet: at media tempora pro ſummorum proportione capiantur, vt in medendi methodi commentario copioſius dictum eſt. Nunc deſcriptionis gratia ipſa capita rerum percenſui, vtilitatem temporum differentiæ in morbis oſtendens. Neque enim quam quis victus rationem inſtituet, inuenire poterit, neq; vnquam nutrire, ſine certa temporum diſtinctione. Si quidem conijcere ſignis oportet ſtatim ab initio, quando morbi vigor futurus ſit, & quantæ laborantis vires exiſtant. Si nanq; vigoris tempori etiam ſine alimenti exhibitione ſufficere queat, optimum fuerit, donec morbus inclinare cœperit, à cibo abſtinere. Quòd ſi verò ſufficere citra cibum non poteſt, protinus ab initio in quolibet tempore quod alimentum admittit, alendus æger eſt, porrò tempus hoc eſt remiſſionis: voco Remiſſionem modo græce ἄνεσιν, ſecundam partem totius circuitus, in duo vniuerſa diuiſi, acceſſionem & remiſſionem. Hippocrates itaque omnium primus quorum memoria ad nos peruenit, rectè hæc diſtinxit. Præſtat verò artem ipſius excolere, quod nemo propè factitauit. Non nulli etiam ab ea planè recedentes, ad nugacitatem diuerterunt: vt Archigenes cum in alijs omnibus, tum in duobus libris quos de morborum temporibus inſcripſit. Diſces clarè quod dico, ſi hæc duo ad amuſſim diſquiſieris, vnum ſanè, ſi hæc quæ integro hoc volumine declaraui, ad curationem & præſagium vtiliſſima ſunt: alterum, ſi quid ab Archigene dictum eſt: ſi enim nullo hiſce deficiente dicere videtur alia, modo duplici peccat, quòd videlicet neque vtilia doceat, & lectores longis inutilium nugis grauet.

2. Aphor. 30
Ext. ord. 16. g

4 f. 1. t. 1.
ol. 411. g

B

C

GALENI DE TYPIS LIBER

Ab Auguſtino Gadaldino, antiquorum exemplarium & tranſlationis veteris ope, latinitate donatus.

Sunt qui putent hunc libellum Galeni non eſſe, quòd multa quæ hic traduntur, ijs quæ in alijs eius libris dicta ſunt, repugnent.

ARGVMENTVM LIBRI

Typorum ſimplicium, ac inuicem iunctorum, naturam & differentias explicat.

Libri Propoſitum. CAP. 1.

D

CVm multi latius de typorum ſpeculatione tractauerint, neceſſariū ego duxi, vt ipſe de eis magis terminatè ac per circunſcriptionem percurrerem, exiſtimans nimirum hoc pacto faciliꝰs hanc rem ab ijs, qui nuper ad artem ſe contulerunt, dici poſſe: quppe quæ ſimplex ſit, & † cū ſimplicitate facilius percipiatur, } ac veluti ex promptu multis occurrat. Hinc autem auſpicandum eſt.

*In antiquis ē, ἐυκαταμάθητον.

† Ita ex antiqs legendū, & extrās atione veteri.

Quid Typus, & Periodus. CAP. 2.

TYpus eſt ordo intentionum ac remiſſionum: Periodus ſeu circuitus eſt tempus intentionum & remiſſionum in morbis factum. Pauci verò ſunt affectus qui typos non habeant, quales ſunt atrophia, id eſt nutrimenti ceſſatio, reſolutio, elephantiaſis, & his proportione reſpondentes. Plures autem affectus, typos quidem habent, ſed infrequentius. Maximè verò omnium affectuum febres typos habent, † exceptis tum ijs, quæ σύνοχοι, i. continentes, vel διηνεχεῖς, id eſt perſeuerantes, dicuntur, tum inordinatis.

† Ita ex antiqs legendum.

Quot Typorum differentiæ. CAP. 3.

TYporū alij primi, alij ſecundi: & hi quidē perſiſtūt, alij mouenť: & rurſus hi quidē ſunt ſimplices, alij verò cōpoſiti. Primi igiť ſunt, qui paruā ἐπισημασίαν, i. acceſſionē ſeu adnotationē, &

longam remiſſionem habent, cuiuſmodi ſunt tertiani, & quartani. Secundi verò, qui longam ac- E ceſſionem habent, & paruam remiſſionem, qualis eſt quotidianus, & extenſus ſemitertianus. Hic enim ſolus ἐξηλλαγμένος, id eſt immutatus ab antiquis nominatus eſt: ἑϛῶτες, id eſt perſiſtẽtes ſunt, qui eiſdem horis accedunt ac remittunt: κινέμενοι autem, id eſt qui mouentur, qui diuerſis horis ſemper accedũt {ac remittunt:} quorum qui præueniunt, citius q́; horas perſoluunt, προληπτικοὶ, id eſt anticipantes dicuntur: qui verò tardant, ὑϛερικοὶ, id eſt poſterius venientes nuncupantur.

Simplices ſunt qui vnam † genere intenſionem, & vnam remiſſionem faciunt. Compoſiti, ex pluribus acceſſionibus & remiſſionibus conſtant. Compoſitorum typorum alij ex genere ſimilibus conſtituuntur, alij ex genere diuerſis. † Ac ex genere quidem ſimilibus conſtituuntur quando, verbi gratia, quotidianus duplex, vel duo quotidiani, vel tertianus duplex, vel duo aut tres tertiani, vel rurſus duplex quartanus, vel duo aut tres quartani extiterint. Ex genere diuerſis, quando quotidianus, exempli gratia, tertiano, vel tertianus quartano, aut alicui alteri, qui eiuſdem generis non ſit, complicatur.

De Typis febrium, & quæ ſymptomata ſingulos comitentur. CAP. 4.

QVotidianus autem eſt qui quotidie vnã & eandem acceſſionem, & eam quidem longitudine commenſuratam, & vnam eandemq́; remiſſionem facit. Tertianus, qui tertio quoq; die F vnam & eandem acceſſionem longitudine commenſuratam, & vnam ac eandem remiſſionem facit. Quartanus qui quarto quoq; die vnam & eandem prolixam facit acceſſionem, ac vnam & eandem remiſſionem. Eadem de quintano & ſeptimano intelligenda ſunt, & ſi quis præterea alius typorum ordo inueniatur. Quotidianum ʺ conſequitur habitus humiditas, vomitus pituitoſi, ſitis haud intenſa, totius corporis grauitas, ſomnus [a] carõdes & cataphoricus: pulſus [b] magnus, rarus, ac laxus: facies [c] ſubliuida, ac laxa, flaccida, multamq́; materiæ cachexiam ac verſionem præ ſe ferẽs: lienis etiam durities in hoc typo ſubſequetur: quòd ſi ipſe perſeuerauit, tremulæ, veternoſaq́; cataphoræ inſequentur, thoracis rheumatiſmi, & ſuperfuſiones hydropicæ. Conſtituuntur autem maximè ob ſtomachum malè ſe habentem. Tertianum ʺ inſequitur ſitis intenſa, exuſtio, acres ac biliosi vomitus, inediæ, proiectationes: ac plerunq; ſanè rigores hunc præcedunt, non nunquã verò perfrigerationes: pulſus autem tertianarijs [a] paruus ac frequens inſequitur: noctes quæ acceſſionis dies antecedunt, [b] † grauiores fiunt: cùm autem morbus protrahitur, non amplius grauiores, ſed & febrem ſiſtunt: & qui ita febriunt, tertianam in ſemitertianam febrem aliquando cõmutant. Typus autem hic tertianus, [c] faciliùs quàm omnes alij typi ſoluitur, præcipueq́; ſi æſtate conſtiterit. Id quod etiam Hippocrates adnotauit inquiens: [d] ‖ Tertiana exquiſita in ſeptem circuitibus, quod lon G giſſimum eſt, iudicatur: rarò autem diuturna fit, præcipue'que niſi conſtiterit autumno finiente, hyemem'que attingente, adſunt etiam his ipſis vrinæ flauæ, vigiliæ'que. Quæcũque autem omnia tertianum inſequuntur, eadem ſemitertiano contingunt. Nam & eiuſdem generis ambo ſunt participes, quippe qui acceſſionum ac remiſſionum repetitiones per triduum faciant.ʺ Semitertianorũ tamen typorum proprium eſt, ipſa acceſſionum productio, quodq́; reditus acceſſionum, quos propriè ἐπαναδιπλώσεις græcè appellamus, ſæpiſſimè cum perfrigeratione ac vigoribus non dum completis, aſſideant. [e] † Periculoſa porrò eſt ſemitertiana, vt quæ non oris ventriculum ſolummodo ac neruoſas partes, & ſummatim media attingat, ſed & veternoſas cataphoras, vigiliasq́; cum delirio ac ſyncopoſas diaphoreſeis inferat: linguam præterea validè exiccet, atque animi defectionem efficiat, vehementer quæ in profundo ſunt, [f] commouens. In vniuerſum ferus periculoſiſſimusq́; hic typus eſt. Sanè aliàs à primo die conſtituitur, aliàs à ſecundo, & à tertio incipit, vnde maxima deceptionis cauſa medicis oritur ob eiuſmodi inuaſionem. Generatur autem à tertiana extenſa: & cùm ſoluitur, nunc in tertianam reuertitur: aliàs ob longitudinem acceſſionis, in duas tertianas ac quotidianas diſcinditur. Cæterùm frequentius viſitur, quod ad ſexum, in viris: quod ad ætates, in vigentibus: quod ad anni tempora, in autumno magis, quando nimirum valde periculoſus exiſtit. H

Eſt [g] † autem non ſemper cõtinua, verùm & intermittens reperitur ſemitertiana febris, traditumq́; ab Hippocrate eſt [h] ‖ ipſam non modo inter acutos morbos, ſed etiam inter diuturnos connumerandam eſſe. Habet autem tres in magnitudine differentias: nam vna, parua: altera, media: tertia, magna ſemitertiana eſt. Parua igitur eſt, quæ circa xxiiij horas vertitur: media, quæ circa xxxvj: magna, quę circa xxxxviij, quæ profectò continuæ febri proxima eſt. Sanè non nulli aiũt ſemitertianam ita nominatam fuiſſe, quemadmodum ſemicirculum & ſemiglobum, ipſam tertiani circuitus dimidio minorem eſſe aſſerentes. Alij verò dicunt ſemitertianam appellatam fuiſſe, non ſecùs ac hemiolion, id eſt ſeſquialterum numerum: ita vt ſi tertianaria acceſſio, verbi gratia, ex duodecim horis componatur, ſemitertiana duodecim ipſas horas tertianæ in ſeſe comprehendat, eis'que dimidium duodecim horarum addat, vniuerſæq́; ſimul euadant duodeuiginti. [i] † Theſſalus autem ſemitertianam eam nominat, quæ dimidio ſit maior quàm tertiana extenſa in modum quotidiani circuitus, vt ſit horarum viginti quatuor.} Agathinus ob relationem ad tertianam, nominatam fuiſſe ait ſemitertianam, per triduum enim vtrique acceſſiones accedunt. Vtrum igitur horis an interuallis ſemitertiana charactere ſignatur? Secundum quidem Agathini opinionem, nec horis nec interuallis: hæc enim vtraque adſcriptam habent magnitudinem: ſemitertiana verò indefinitam

habet

† Ant.

† Ant.

A * Al. comatoſus.

B * forte paru*.

C * Al. ὕπρι-δον. i. ſubtumida.

A * forte magnus.

B † Al. Ex trãſlatione veteri, facile tolerabiles fiunt: ꝓlongata verò ægritudine difficile tolerabiles fiũt Ac ẽt qui ſic febriunt, tertianam &c.

C * In antiqs εὐλυτώτερος.

D 4ª. Aph. 59. Ext. ord. 33. g

euaporationes et resolutiones

E † Quidam cod. antiquiſſimi addunt quodq; pulſus ſunt imbecillimi.

F * Al. euacuãs.

G † Vide tamẽ in libro de totius morbi tẽporibus cap. 5. & in lib. 2. de differentijs febrium & alibi, vbi affirmat sẽ per eſſe continuam.

H 1. Epid. cõ. 3. t 5. 3ª. 118. h

I † Ex ant. trãſlatione.

A.l. 4. f. 1. c. 47. fol. 4

A.l. 4. f. 1. 36. fol. a. b

A.l. 4. f. 1. 41. fol. 42.

A 4.f.1.t.2.c. fol. 429.c

A habet in latitudine horiſque ſubſequentibus conſtitutionem. Quartanum [a] typum inſequuntur intenti rigores, vomitus pituitoſi, lienis phlegmone ac intumeſcentia: non nunquam verò etiam inappetentia & ſaliuatio conſequitur: interdum autem ex contrarijs, appetentia intenſa: tuſſiculaq; aliquando ipſi adeſt, quando corporis habitus corrumpitur. Ob id difficulter diſſoluuntur, ac diuturniores quàm cæteri typi ſunt, ita vt {quandoque} ad biennium vſque protrahantur. Sanè ipſe ſibi, dum vehementior euadit, complicatur, vt duo & tres fiant quartani, vel etiam vſque ad quandam continuitatem perueniant: rurſusq; dum moderatior fit, in vnum reducitur. Fit autem non nunquam periculoſus ob implicita ſibi ſymptomata, vt phthiſim tandem vel hydropicas ſuperfuſiones efficiat. Abundat autem præcipuè autumno, isq; difficulter admodum ſoluitur: qui verò æſtate fit, facillimè ſoluitur. Ac magna ex parte alijs præcedentibus inordinatè ſuccedit, rarò autem à principio conſtituitur. [a]† Pulſus autem non adeo exiguus magnitudine tertianarios inſequitur, ſicuti quartanarios: nec vſq; adeo in tumorem eleuatur, ſicuti illis qui quotidiano morbo vexantur. Mediocritas enim pulſuum in hoc typo {ſecundum magnitudinem} inuenitur: non nunquã verò etiam in acceſſionum principijs rariorum, quàm qui ſecundum naturam ſunt, reperitur. Inuenitur etiam præter iam dictas, febres inordinatæ ſeu erraticæ, [b] † quarum quædam typicos dierum

B motus ſeruant, quædam non. Quæ igitur typicos dierum motus ſeruant, extra horas conſuetas vel celerius vel tardius accedunt: inordinatæ verò fiunt & ob motuum formam, ita vt aliàs quidem celerius, aliàs tardius veniant: atque vtræq; ſanè inordinatè, propterea quòd modo inordinatè mouentur, modo inordinatè perſiſtunt, nunquam verò ordinatè, vbi ſanè à nullo prohibentur, manente nimirum dierum figura in ſolis particularibus inordinationibus.} Quæ verò typos non habent, præter iam enumeratos omnes modos ac præter dierum ordinem fiunt: ac non nullæ quidem accedunt {cum indicijs,} quædam verò omnino ſunt inordinatæ. Differentias verò ſecundum ſpeciem plures eſſe contingit. Licet autem prædicto modo conſiderare, ac prædictorum typorum proprietates, vt quis voluerit, complicare.

Quo pacto Typi duplicentur, ac inter ſeſe complicentur. CAP. 5.

EX typis duplicantur primi vocati, vt quotidianus, tertianus, & quartanus. Quotidianus igitur duplex, eſt, qui ſingulis diebus bis eodem modo accedit, ac bis remittit. [c] † Duplex verò tertianus, qui tertio quoque die, bis ſimiliter accedit ac bis remittit. Duplex quartanus, qui quarto quoq; die bis ſimiliter accedit, ac bis remittit. Duo verò tertiani ſunt, quando diuerſæ acceſſiones, [d]† vel vno vel duobus diebus} accedant, quarum vnaquæque alicui priori per triduum reſpõdeat.

C Duo quartani, quando vno die integro exiſtente, duobus deinceps diebus febricitari cõtingat, temporum figuris, quæ per quatriduum fiunt, in vnaquaque acceſſione ſeruatis. Complicatur itẽ quotidianus cum tertianis, quando prima dies duas acceſſiones & duas remiſſiones habeat: quæ verò ſequitur, vnam: tertia verò rurſus ſimilis primæ exiſtat. Complicatur autem quotidianus cum quartano, quando prima quidem dies bis accedat ac remittat, duabus verò ſubſequentibus ſemel: quarta item æquè ac prima, bis. Complicantur inter ſeſe mutuò, quotidianus, tertianus, & quartanus, quando prima dies tres acceſſiones tresque remiſſiones habuerit, ſecunda vnam, tertia duas, quarta tres, quinta vnam, ſexta duas, ſeptima rurſus tres: ac reliqui deinceps dies eundem cum primis ordinem ſeruarint, ita vt ad eundem modum coeant, ac in eandem figuram reducantur. Complicatur tertianus quartano, quando prima dies duas acceſſiones duasque remiſſiones infert, ſecunda nullam omnino, tertia vnam, † [e] quarta ſimiliter rurſus duas, quinta vnam, ſexta nullam omnino, ſeptima duas: } ac reliqui deinceps eodem modo prioribus reſpondeant. Implicantur etiam tertianus, quartanus, & quintanus, quando prima quidem die, {ſimul omnes} accedunt, ſecunda remittunt, tertia tertianus accedat, quarta quartanus, quinta tertianus & quintanus ſimul accedat. Sed & alio quodam modo huius typi inuaſio fit. Nihilò autem ſecius tertiani complica-

D tio cum ſemitertiano ad eundem circuitionis modum incidere videtur, ſicuti in ſubſcriptione habetur. Huic prima die veſperi cum rigore incœpit: manè ſoluta eſt, integritas ad octauam vſque horam perdurauit: mox acceſſio cum perfrigeratione incidit, quæ ſubſequentem noctem diemq; ad octauam vſq; horam perdurat, rurſusq; remiſſio ſuccedit: poſtea in noctem rurſus acceſſio cum rigore, atq; in diem rurſus remiſſio illi ſimilis, quę ſibi proportione reſpondebat. Deinceps ordinatim eodem modo circulus fit.

A † Vetus trãſlatio habet, Pulſus autem quartanarijs nõ ita frequẽs ſicuti tertianarijs, neq; vſque adeo &c. Tu tamẽ cõſidera an alterum an neutrũ Galeni ſententię in libris de criſibus & ad Glauconẽ & alibi traditæ cõſentiat

B † Antiqua translatio habet, quarũ quę dam habẽt typos, quædã nõ. Et quæ habẽt typos, quædã typicos dierũ motus ſeruãt, quædã non: & quædam anticipant, quædã autem poſtponũt: inordinatæ ſunt ex eo ꝙ aliqñ ſtant, aliqñ autẽ mouentur, nunq̃ verò ordinatè.

C † Ex veteri translatione.

D † Ita in veteri trãslatione. Nam cod. grę ci impreſsi habent, καθ' ἑκάστην ἡμέραν, i. quotidie.

E † Ex antiq. translatione.

GALENI LIBER CONTRA EOS QVI DE TYPIS SCRIPSERVNT

Victore Trincauelio interprete.

Nunc ſumma cura diligenter recognitus.

ARGVMENTVM LIBRI

In quot errores lapſi ſint veteres medici, qui ſpecies & multitudinem typorum falſa methodo inquirebant.

Errata veterum medicorum in dignoſcendis typis. CAP. I.

PRiſcis illis medicis hoc ſanè ſatis erat, ſi tantummodo dixiſſent, ꝙ morbo
rum non nullis per circuitus acceſſiones fierent, vt neq; præterea adde
rent quid circuitus, vel, vt græci aiunt, periodi nomen ſignificaret: quip
pe qui recte nouerant, ſe græcis hominibus ſuos libros ſcribere, quibus
palàm eſſet, ꝙ ſi quid ſpecie idem, æquali fiat tẽpore, tẽpus id græci oẽs
periodũ appellãt: & ita periodos quaſdã olympicas, alias verò pythicas
appellabant. At iuniores, primũ quidẽ periodis, typi (quaſi formulam G
dicas) appellationẽ ingeſſere. Sed mox eorũ alij hæc oĩa, periodus, or-
do, typus, idẽ ſignificare arbitrati ſunt: alij verò nequaquã: definire etiã
hæc vniuerſa aggrediuntur: alij tñ alio modo: qui non ſuas modo defi-
nitiones comprobant, verum & alias aliorum cõfutant. Quicunq; igitur nimis ambitioſe ſolas per-
tractant definitiones, conceduntq; tribus illis nominibus eandem rem ſignificari: typo inquam, cir-
cuitu, & ordine, ij minus nugantur. Qui autem circuitum, tempus id, quo idem fit, typum verò, nõ
omnino eiuſmodi tempus omne, ſed quum integris circunſcribitur diebus ac noctibus: illi longas
nimis, inutilesq; nugas afferunt, vt mox cogantur & ſuum, ac diſcipulorum tempus fruſtra contere-
re, vnde quum ægros adeunt vulgaribus ſunt deteriores. Vulgari ſiquidem, modo is mente non ca-
reat: ſimul atq; quempiam conſpexerit, quem acceſſio quotidie inuadat, ſiue ea tardius aliquanto
accedat, ſiue tempeſtiuius, ſtatim aliqua quotidiani circuitus imaginatio occurrit. Qui verò diligẽs
ſit, ac artis medicæ ſtudioſus: illi ſtatim ingeritur duarum tertianarũ, vel trium quartanarũ cogitatio,
idq; ſibi à medicis definiri expoſcit. At qui huiuſmodi hypotheſibus ſunt addicti, ſi ægroto occur-
rerint, cuius acceſſio quotidie duas anticipet horas: circuitum eum conſtare aiunt duabus ac vigin-
ti horis, arbitranturq; vniuerſum illum typum ſimplicem non eſſe, ſed compoſitum: & ſubinde ſe- H
cum non parum inquirentes, ac digitis non nulli ſupputantes, alij verò tabella alicui libro depicta,
aiunt typũ hunc duodecim conſtare duodecumanis: qui vbi eos qui audiunt, ex his ridere viderint,
ægre ferunt. Inſuper verò longè etiã magis, ſi quando videant acceſſionẽ vnica hora prægredi, tunc
etenim pronuntiantes quatuor eſſe ac viginti, εἰκοστοτεταρταίους, quaſi dicas vigeſimoquartanas, &
ipſi deridentur, & alios medicos cuiuſdã ignorantiæ ſuſpicioni penes vulgares obnoxios reddunt.
Qui quũ viderint quadã cũ grauitate tanquã rem quampiã magnã profitentes, ex libris ſe inueniſ-
ſe vigintiquatuor vigeſimoquartanas, illis ſubit in mentẽ, vt oẽs eos contemnant qui libros legunt.
Atq; ſic deinde ſe eorũ curę, qui artẽ irrationali quadã tractant experientia, cõmittere malunt. Itaq;
ſiquis has horũ ita garriẽtiũ medicorũ hypotheſes ſequatur, tertianãq; ſi hora vna vel pręcedat, vel
etiã ſubſequatur, oĩa alia potius quàm tertianãq; velit nominare, illã quæ ꝑuertit, quippe q̃ quatuor
ac viginti ſit dierũ futura, dicet complexum eſſe quadrageſimoctauum, eã verò quę accedit tardius:
quinquageſimanũ, quum quinq; & viginti dies cõprehendat. Porrò quis fuerit huiuſce attonitæ ſa-
pientiæ author primus, ignoro: dicã tñ quãdo primũ illã explicari audiuerim. Deceſſerat paulo an-
te de vita Antoninus qui Adriano in imperio ſucceſſerat. Regnabat aũt Seuerus, q ſeipsũ nomine
mutato, Antoninũ appellauit, Luciũ verò, quẽ imperij fecerat participẽ, Seuerum nominauit. Eo
igitur

A igitur tẽpore,primũ miratus ſum quoſdã audiens ſic ferè proponentes: Si quempiam horis quinq; acceſſio detineat,quæ duabus poſtea remittatur,vt circuitus totus ſeptẽ horis definiatur,idipſumq; ſubinde fiat:qualis eſſe typus ille exiſtimandus eſt? Quibus ſtatim reſpondi, id ne fieri quidẽ poſſe, quia acceſſiones ita breues,lõgas habeãt remiſſiones, atq; tandẽ omnino terminentur in febris vacuitatẽ. Tu verò,inquã, acceſſionẽ morbi leniſſimi exponis, quẽ tamen circuituũ cõtinuitate mox pernicioſiſſimũ eſſe inſinuare videris. At ille,nullã nunc rationẽ habeamus inquit, ea'ne hypotheſis poſſibilis ſit,vel ſecus:ſed,exercitationis gratia, nobis permiſſũ ſit huiuſcemodi inquirere, quippe quod id nos,faciliores redditurum ſit ad inueſtigationem variorũ typorum. Ego autem illi tũc, ꝙ exercitatio hæc potius nos ineptiores reddat quàm expeditiores,oſtenderè conatus ſum: & nunc etiam alijs oſtendam,ſi modo prius explicauero,cui rei vſui futura ſit huiuſmodi ſpeculatio.

De vſu prænotionis typorum, ac de errore illorum qui circuitus vltra trium dierum numerum producunt. CAP. 2.

QVum igitur nihil vtilius ſit, & præcipue in febribus, quàm futurarum acceſſionũ principia prænouiſſe: is plurimum ægroto per totum illius morbi ſpatiũ proderit,qui ſtatim ab illius initio poterit artificiali quadã coniectura id ipſum aſſequi. Quòd ſi ſtatim à principio id ne-B queat,poſſit verò temporis ſucceſſu: reliquo eo tempore iuuabit, ita vt quo citius ſit notionem ſpeciei morbi conſequuturus:eo etiã longiori tẽpore ſit profuturus laborãti. Quare ſtatim inter exordia experiundum eſt (vt in libris de criſibus oſtenſum eſt) ſi dignoſcere poſſimus qualis'nam ea febris ſit,quod illis indicijs,quæ ibidem expoſita ſunt, magna ex parte firmiter haberi poterit. Quòd ſi aliqua circa primam diem oboriatur dubitatio:illa in ſecunda erit diſcernenda, at ſi hanc etiam forte effugiat,in tertia ſaltem oĩno cognoſcetur. Sin autẽ hanc quoq; præterea, quod tñ raro euenit:in quarta ex neceſſitate apprehẽdetur.Si quis verò ſit,qui neq; in hac, morbi ſpeciem nouerit, verum adhuc hæreat: is non exiguam artis partem ignorat. Etenim tum alia,tũ verò febrium acceſſiones, vel quotidie,vel tertio,vel quarto quoq; die inuadũt. In quãplurimis ſiquidẽ morbis, vbi ſanè maxime vtilis ſit futuræ acceſſionis prẽnotio,ea vel alternis diebus fit,vel quotidie:in paucis verò quibuſdam per quartam. Poterit fortaſſis quiſpiã ex his recentioribus ſophiſtis, aliquos fieri circuitus per quintum aſſerere,aliquos per ſextum,& ſeptimum,& alios per plures etiam extendi dies:quos ego beatos de mirabili hac ſapientia exiſtimarem,niſi ex his quæ ipſi dicunt,id aſſequerẽtur: ꝙ vniuerſam vtilitatem ab eo negotio, quod de typis eſt, auferunt. Nam omnes qui ſe ſtatim à prima die minime ſpecies febrium diſcernere nouiſſe fatentur,ad quartam vſq; morantur, neq; vnquã ſe aut C quintanam aliquã periodũ,aut ſextanam, aut aliã vltra has vidiſſe profitentur: & proinde ſi non ſecunda vel tertia: ſaltem ſequentibus poſſunt ſperare ſe poſſe de futura acceſſione aliquid conſequi. At verò qui circuitus in maiorẽ dierum multitudinem protrahant: nunquã poterunt ij futurã prẽnoſcere acceſſionẽ. Nam ea acceſſio q̃ prima die ſuperuenit,poteſt & quotidianẽ eſſe,& tertianẽ,& quartanẽ,& quintanæ,ac etiã ſubinde aliarũ oĩum. Vnde ſi die ſecũda acceſſio ſuboriatur, & ſi etiã nõ ſuboriatur:nihil hi qui hos longos introducunt circuitus, de tertia die vel ſperare poterũt. Supponamus ergo nullã poſt primã diem inuaſiſſe acceſſionẽ, ita vt neq; ſecunda neq; tertia: illi nimirũ qui tres tantummodo nouere periodos, hominem è lecto erigunt, atq; ad conſuetas actiones delegant:illũ iam eſſe ab omni ſuſpicione liberum exiſtimantes. At verò qui alias quoq; multorũ dierum periodos fieri poſſe autumant, cauſam habent cur nihilo minus quintã, ꝗ; alias priores ſuſpectam habeant,& pari paſſu ſextã,& ſeptimã,& ſic ẽt ſubſequẽtes alias. Quòd ſi deinde acceſſio aliqua ſecũdo die adoriatur:res in ambiguo erit, nũ ea primæ ex proportione, ſm quotidianæ figurã, reſpõdeat:an ſit potius initiũ alterius circuitus:& pari etiã modo,ſi poſt ſecundã, tertia etiã die ſuboriatur. Ibi ſiquidem, qui ſtatim à principio neſcit diſcernere,ſit ne quotidiana,aut tertiana,aut alia quæpiã febris:incertũ etiã eſt vna ne ſit quotidiana, vel duarũ tertianarũ cõplexus vel ẽt triũ quarta D narũ,& aliarũ etiã periodorũ maiorũ erit par ratio.Sic igit̃,ꝙ illi q non tres ſolas periodos, ſed alias longe plures eſſe arbitrantur,nunꝗ; poterunt futurã prænoſcere acceſſionẽ, ſatis demonſtrauimus.

De errore illorum qui tres periodos ex acceſſionum tantum repetitionibus æſtimabant. CAP. 3.

MOx verò de his ſermonẽ habeamus,q tres qdẽ arbitrant̃ eſſe periodos,& attamẽ nõ ex ꝓpria vniuſcuiuſq; earũ natura,ſed ex earũ ſm acceſſiones reditibus, nã ſic illi acceſſionũ ꝓportiones appellare cõſueuerũt. Porrò iſti, & ſi futurã acceſſionẽ nõ oĩno ſicuti priores ignorẽt, ignorant tñ ad quartã vſq; diẽ,vel etiã quintã ex neceſſitate.Ponamus.n.vnã fieri prima die acceſſionẽ, ſecũda verò duas,& tertia itẽ duas, & identidẽ in quarta: põt igitur is eſſe ſimpliciũ acceſſionũ complexus, vt prima die quotidiana inceperit,ſecunda verò tertiana, at in tertia põt quidẽ tertiana, poteſt & quartana ſuboriri:nam incertũ hoc ante quintã erit:mox verò in quarta,& ſecunda illius quartanæ acceſſio quæ prima die ſuũ habuerat ortũ, & ſecunda itẽ tertianæ q̃ ſecũda die inuaſit. Patet aũt ꝙ quinta dies duas ſit habitura acceſſiones, ſecundam.ſ.tertianæ illius quæ tertia die ſuborta eſt, & ſecũdã etiã quartanæ ſecunda die exortæ.In ſexta autẽ quartanæ q̃ tertia die incepit,ſecũda ſuccedet acceſſio,& tertia ꝑterea eius tertianæ,q̃ ſecũda. Sed & cõtingere põt vt alijs eodẽ ſe habẽtibus modo,tertio die duæ etiã aliæ exoriantur tertianæ,vel aliæ duæ quartanæ:quum.n.in hac huiuſcemodi hypotheſi dies quartus nullã cũ tertio cõionem babeant; poſſunt in tertia die duæ exoriri tertianæ,

poſſunt etiã duæ quartanæ, poteſt & vna quartana vnaq; tertiana. Mirandũ ſanè eſt cur ij qui hu- E
iuſcemodi cõplexus cõponunt, non etiã arbitrentur quandoq; poſſe duorum typorũ acceſſiones in
eandem horã conuenire: quod ſi non nunq̃ eueniat, ipſis indicia repetitionis corrumpentur: igitur
iuxta propoſitã hypotheſim poteſt cõtingere vt quartana quæ primo die ortũ habuit, ſecunda inua
Hic aliquid deſideratur. dat hora, alia verò quartana hora vndecima: q̃bus ſe ita habentibus, in quarta die vnica erit acceſſio,
& ea hora ſecunda: illi verò penes hypotheſim hanc nunquam aiunt vnicam eſſe, ſed ſemper dupli-
cem. Contemplandũ præterea eſt quo modo fieri poſſit, vt tres ſimul in eandẽ horã acceſſiones cõ-
ueniant, ita tamẽ vt neq; propterea eos qui norũt cuiuſq; typi ſimplicis ſpeciẽ dignoſcere, huiuſce-
modi lateat complexus. Ponamus.n. primo quidẽ die quartanã incepiſſe circiter horam tertiam: ſe-
cundo autem, illa eadẽ hora, tertianam, & eadem etiam hora die tertio quotidianam his itaq; ſic ſup-
poſitis die quarto, hora tertia vnica erit acceſſio, tribus periodis in idẽ inter ſe cõuenientibus. Quod
tamẽ ex illis nullus vnquã ſcripſit: immo oẽs ex vno quaſi ore in ea iam dicta hypotheſi, quarta die
tres fore acceſſiones aſſerunt. Et ſiquis quotidie ęgrotũ ab acceſſione arripi poſuerit, eorũ non nul-
li abſolute quotidianã eam eſſe ſtatuũt: alij poſſe duas tertianas eſſe aiunt, atq; etiam tres quartanas:
quæ tñ deinde quomodo diſcernendæ ſint, magna illorũ pars ne inquiſiuere quidẽ: aliqui verò ho-
rarũ differentia id coniectant, quaſi non poſſint ſexta (verbi gratia) hora omnes varijs tñ diebus in- F
uadere. Quod ſi cõtingat, ſingulis diebus vna videbitur triũ periodorũ ſimul inuicẽ perplexarum
acceſſio, quotidianæ (inquã) & tertianæ & quartanæ: prima nanq; dies ſolam habebit quartanã, ſe-
cunda verò tertianã, tertia quotidianã: ſed quarta, tres illæ oẽs in vnũ tempus concurrunt: quinta ve-
rò ab his iterũ ſolam habitura eſt quotidianam, ſexta verò cum hac tertianam quoq;, ſeptima tres in
vnũ congreſſas tempus. Quare, ſicuti diximus, occultum ſanè erit, vna'ne ſit quotidiana, vel duarũ
tertianarũ miſtura: vel tertianæ & quartanæ, vel quartanæ & tertianæ & quotidianæ. Neq; tñ eadẽ
eſt quartanæ, & tertianæ, & quotidianæ curandi ratio, niſi & id etiã voluerint arbitrari. Ex quo.n.
tempore imperitia & impudentia eorum, qui arti inſultant vigere cœperit, nihil amplius mirum
videri debet, hæc tanta etiã à quibuſdã ignorari. At nos probe nouimus q̃ egeant diuerſa curandi
ratione, vna quotidiana à duabus tertianis, & tertianæ à quartanis: quanq̃ fieri nequeat vt hæc ab
his diſcernantur qui vniuſcuiuſq; febris ſpeciẽ ignorant. Ac ſæpius medicos vidimus, qui in ægro-
tantibus duarũ tertianarũ cõplexum vnã exiſtimabant quotidianam: quibus nõ ſine magno labore
vix tandẽ perſuadere potuimus, à duabus illũ detineri tertianis, ea quæ mitior erat, iam ſoluta, atq;
alia difficiliori adhuc perdurante. Porrò oẽs, qui de typis libros ſcripſere, ne curaſſe quidẽ mihi vi-
dentur, quã id tum ad prænotionẽ, tum ad victus rationẽ, conducat: ſed ita facere (vti etiam aiunt) G
adoleſcentibus hæc ad exercitationẽ ſimilẽ ferè ænigmatis, quæ poſt cœnã proponuntur, deſcribẽ-
tes: quũ tñ potuiſſent, ſi exerceri eos omnino voluiſſent, ad geometriã & arithmeticã & logiſticen
atq; etiã dialecticen illos introducere. Quòd ſi in hanc deſcendunt exercitationẽ gratia prænoſcẽdi
acceſſionẽ ſuperuenturam, aberrant penitus, dũ iuuenes prauis vijs inſiſtere perſuadent, vnde nihil
poſſint reperire, quod illis vel ad p̃noſcendi vel curandi rationẽ vtile ſit futurũ: quũ poſſint ipſi eos
docere acceſſionẽ quotidianæ febris diſcernere, tertianæq;, & quartanæ, & ſemitertianæ, & illius q̃
tertianæ naturã refert, & aliarũ omniũ q̃ nõ modo ex periodorũ forma, ſed ex vniuerſa eorũ natura
differũt. Nã q̃ has ipſas agnoſcere didicere, ipſis inutilis eſt ea oĩs de typis cõtẽplatio: & forſitan me-
lius dixerimus, ꝙ futilis ea vniuerſa ſit. Qui verò ex ꝓprijs indicijs vnãquãq; febrẽ cognoſcere ſe
exercuerit, nõ mõ id emolumẽti reportabit, ꝙ vanã eã garrulitatẽ contẽnet, ſed etiã ꝙ ſpeciẽ victus
rõnis q̃ vnicuiq; conducat prænoſcet: ſed hi quidẽ non oĩno intolerabiles ſunt, nã & Agathinus vir
ſanè nõ vulgaris eruditionis, huic doctrinæ ſubſcripſit. Illis verò qui ſeptẽ horarũ circuitũ faciunt
Philiſtione potius, aut alio quopiã ſimili, à quo hæ ipſorum nugæ deluderent, q̃ nobis, opus eſſet.

Methodus qua veteres medici Typorum ſpecies, ac multitudinem comprehendebant. CAP. 4.

AT verò, quoniam nos non nulli ex iunioribus rogantes coegerunt, vt methodum inueniendi H
typos iuxta huiuſcemodi hypotheſes, quam eis ludens expoſueram, literis mandarẽ: iccirco
libens vt illis morẽ gererẽ, in hac re vnius diei operã collocaui. Iam itaq; hanc horum doctrinã hinc
exordiamur. Typũ iſti non omnem appellant periodum, ſed illã quæ ex integris conſtat diebus ac
noctibus: Vnde & ſigillatim penes dierum vnãquanq; multitudinẽ, ſuum eſſe typum volunt, ita vt
non modo viginti, aut triginta dierũ, verũ etiã vltra hos, typorum periodos protrahunt. In his verò
typis, tẽpus id quod ab vna ad alterã acceſſionem eſt, ipſi non typum ſed hoc ipſum tantummodo
(periodũ inquã) ipſi appellant. Iam autẽ quendã audiui, librũ integrũ, nec illũ exiguũ cõſcripſiſſe,
quo doceret quo quiſq; modo, quacunq; periodo, quæ acceſſionẽ haberet, propoſita, poſſit tum ſpe-
ciem, tum typorũ numerum inuenire: & deos teſtor ꝙ admirabar, quæ'nam ea eſſe poſſent, quæ per
illum librũ docerentur: methodus etenim eorum, vnde inueniri poſſit quot typis conſtet cõplexus,
poterit pauciſſimis etiam verſibus expediri, quippe quæ talis ſit. Porrò operæpretium erit horarũ
numerum vniuſcuiuſque typi in promptu habere, vel in memoria reconditum, vel charta deſcri-
ptum. Quotidianæ typum vigintiquatuor: Tertianæ quadraginta octo, atq; ſubinde etiam eodem
modo: Quartanæ quidem ſeptuaginta duæ, quintanæ nonaginta, ſex ſextanæ centum & viginti, ſe-
ptimanæ centum & quadraginta quatuor, & aliarum etiam vt hac tabula deſcriptum continetur.

Typi

A

TYPI	HORAS.		
Quotidianus	24	Vigeſimanus ſextus	600
Tertianus	48	Vigeſimanus ſeptimus	624
Quartanus	72	Vigeſimanus octauus	648
Quintanus	96	Vigeſimanus nonus	672
Sextanus	120	Trigeſimanus	696
Septimanus	144	Trigeſimanus primus	720
Octanus	168	Trigeſimanus ſecundus	744
Nonanus	192	Trigeſimanus tertius	768
Decumanus	216	Trigeſimanus quartus	792
Vndecumanus	240	Trigeſimanus quintus	816
Duodecumanus	264	Trigeſimanus ſextus	840
Tridecumanus	288	Trigeſimanus ſeptimus	864
Quatuordecumanus	312	Trigeſimanus octauus	888
Quindecumanus	336	Trigeſimanus nonus	912
Quadrageſimanus	936		
B Sexdecumanus	360	Quadrageſimanus primus	960
Septemdecumanus	384	Quadrageſimanus ſecundus	984
Octodecumanus	408	Quadrageſimanus tertius	1008
Nouemdecumanus	432	Quadrageſimanus quartus	1032
Vigeſimanus	456	Quadrageſimanus quintus	1056
Vigeſimanus primus	480	Quadrageſimanus ſextus	1080
Vigeſimanus ſecundus	504	Quadrageſimanus ſeptimus	1104
Vigeſimanus tertius	528	Quadrageſimanus octauus	1128
Vigeſimanus quartus	552	Quadrageſimanus nonus	1152
Vigeſimanus quintus	576	Quinquageſimanus	1176

Qui facile ſupputare nequeũt hi tabellã i charta deſcriptã ſibi paratã habeãt: quã vbi parauerit, [illegible]dãt poſtea, acceſſio ꝓpoſita quas hẽat horas ꝑiodicas iuxta rõnẽ acceſſionũ, & is primus numerus cuius eorũ q deſcripti ſunt, particula ſit: hoc.n. ſi iuenerit, ꝯerũt aſſecuti typi illius genus (nã neq; ẽt qcq̃ ꝑter ea, quo ad ꝑſens attinet, differre putauerim, genus dixiſſe, vel ſpeciẽ, vel formã, vel naturã) ex ea particula numeris typorũ reptis. Si.n. numerus horarũ illius ꝑiodi tertia fuerit particula C horarũ typi, dices tres eſſe typos inuicẽ iplexos: ſi verò quarta, quatuor: & ſi quinta, qnq;, ſemꝑ numeri nomen ab ipſa ꝑticula ſumentes. Vt aũt exẽplo methodus hæc clarior reddat̃: Sit vt aliquis acceſſione ſex horis detineat̃, q̃ mox duabus remittat̃, vt vniuerſa ꝑiodus horis octo conſtituat̃: in hac hypotheſi primũ cõſiderato q̃ nã pars huiuſce numeri xxiiij, octo, ſit, atq; deinde repto ꝙ tertia ea ſit, proferes tres eſſe implexas quotidianas: quotidianas quidẽ, quoniã, octo, particula quædam eſt numeri vigintiquatuor: tres verò, qm̃ tertia. Sed rurſus ſupponamus acceſſionum periodum ſexdecim horis conſtare, itaq; quum ſexdecim nulla ſit pars vigintiquatuor, ſit verò tertia quadraginta octo, qui numerus tertianæ eſt ꝑiodi: dices tunc tres eẽ tertianas ſimul iũctas. Et iterũ quoq; ſupponat̃ acceſſionũ circuitus eſſe horarũ octodecim, q̃ nulla pars eſt numerorũ horarum, q̃ vel ad quotidianã, vel ad tertianã attineant, ſed potius quæ ad quartanã, horis.n. cõſtãt ſeptuaginta duabus. Vñ tibi dicendum erit, quatuor eſſe quartanas ſibi inuicẽ commixtas, & quartanas quidem, qm̃ ſeptuagintaduarum horarum numero conſtant: quatuor verò, quia octodecim numerus quarta pars eſt numeri ſeptuagintaduo. Supponatur item acceſſionum ꝑiodum continere horas quinq;, quinq; verò pars eſt centum & viginti, vigeſimaquarta: quapropter dixeris typum eſſe viginti quatuor ſextanas ſibi inuicem coniunctas. Subijciatur etiam, ꝙ ẽm acceſſiones periodus ſit horarum ſeptẽ, D id autem pars eſt vigeſima quarta centum & ſexagintaocto horarum, qui quidem numerus ad octanum ſpectat typum: quare affirmabis typum illum conſtare vigintiquatuor octanis. Mox etiam fingamus periodum acceſſionum nouem horis finiri, quæ pars eſt ducentarum ſexdecim horarũ vigeſimaquarta: ſunt autẽ ducentæ ſexdecim horæ decumani typi periodus: & proinde in hac hypotheſi erunt decumani typi quatuor & viginti. Supponatur iterum ꝙ periodus acceſſionum decẽ horis deſcribatur, qui numerus duodecima pars eſt cẽtenarij ac vicenarij, qui item numerus ad ſextanam attinet periodum: vnde duodecim erunt ſextanæ. Ponamus præterea acceſſionum circuitum eſſe horarum vndecim, qui numerum ducentorum & ſexagintaquatuor, quater & vigeties metitur, & ſic erũt quatuor & viginti duodecumani typi inuicem compoſiti: vndenarius ſiquidem numerus, ducenta & ſexaginta quatuor, quæ duodecumanum typum componit, ex quatuor, & viginti metitur. Quarè ſemper typorum ſpecies ex numeris in ea tabella deſcriptis inuenienda erit: eorundẽ autem multitudo, ex notitia, quota pars illius numeri ſit numerus horarum quibus durant acceſſiones apprehenditur: quod idem eſt, ac cognoſcere, quo numero numerus ille qui acceſſionum eſt, numerum menſurat ipſius typi: à ſe.n. mutuo appellationem, tum numerus, tũ particula accipiunt: neq;.n. quicq̃ differt dicere quaternariũ tertiã eſſe duodenarij partẽ, aut duodecim tribus menſurari à quatuor: quod ẽt idẽ eſt ac ſi ita dicamus, quatuor metiuntur duodecim ex tribus. Hac

itaq;

itaq; methodo iterũ in breuia quædam capita redacta,oratio ad alium erit conuertenda: nimirũ hæc E
erũt illius veluti definitiones quædã. Conſiderare oportet,horæ periodorũ acceſſionibus cõſtantiũ,
quota pars earũ horarũ ſint,quibus typus conſtat: numerus etenim ꝗ ab ea parte denominationem
habet, multitudinem inſinuabit typorũ: ille verò quę hic metit̃,ipſe typus eſt. Id ipſum verò põt &
alia oratione exponi in hũc modũ. intende animũ vt cognoſcas quẽnã ex his numeris in ea tabula
deſcriptis,numerus horarũ,ꝗbus ꝑiodi acceſſionũ conſtituunt̃,dimetiat̃: ꝗa tabulæ numerus typo-
rũ ſpeciẽ aperit,is verò,quo hunc ille ꝗ horarũ acceſſionum periodũ cõplet, metit̃: eorũ multitudi-
nem declarat. Sed & alia quoq; dictione hoc idẽ põt explicari: quoties horarum numerus, ꝗbus ꝑio
di acceſſionum definiuntur, aliquem typorum numerum metitur: toties ille idem typus ſecum ipſe
complicatur: nec differt etiam nunc, implicatur,vel,complicatur,dicamus.

Quot errores ex ſuperius tradita methodo conſequantur. CAP. 5.

POtuiſſemus aũt hanc eandẽ methodũ multis prætetea alijs modis interpretari: nobis tñ ſatis ſit
eó vſq; in vana hac iſtorũ arte ꝓceſſiſſe, vt ex breuibus ꝗbuſdã capitibus (ab eis tñ q̃ maxime
ſint in prõptu ſumpto exordio) poſſimus quot eã ſequant̃ errores oſtẽdere. Quũ.n. vbi acceſſionũ
circuitus fuerit horarũ duodecim, poſſint & duæ eſſe quotidianæ, poſſint & quatuor tertianæ, &
nihilo ẽt minus ſex quartanæ, & octo quintanæ, & decem ſextanæ, & duodecim ſeptimanæ, & qua F
tuordecim octanæ, & ſexdecim nonanæ, & octodecim decumanæ, rurſus hoc ẽt mõ ampla garruli-
tati via pãditur, q̃ nuſ꜑ perſiſtere poſſit, & nullũ p̃terea (vbi eã deſcribere opus ſit) definitũ ſit habi
tura ſcopũ. nã q̃ vnquã ratio erit, cur ea ad octodecim decumanas potius ꝓtrahẽda ſit, ꝙ ad viginti
vndecumanas, vel duo & viginti duodecumanas, vel aliꝗ aliã deinceps periodorũ: põt.n. di[illegible]
ꝗdẽ vigintiquatuor quartodecumanas, eſſe aũt ſex & vigintiquinq; ſexdecumanas, & octo ſupra vi
gintiquinq; decumanas. Sed & his licet pariter alia addere. nam ſatis ſuperq; de quotidianis hacte-
nus actũ eſt. In tertianis verò & quartanis nugacior res hęc eſt, & lõge ẽt magis in illis omnibus q̃ de
inceps ſunt. Periodus.n. ꝗ horas ſexdecim cõprehendit, nihilo magis in tres referenda tertianas eſt,
ꝙ in ſex quintanas, vel nouẽ ſeptanas, ſed & in duodecim nonanas, & in quindecim decumanas, &
in octodecim tredecumanas, in vnã ſupra viginti quindecumanas, & eadem erit ſubinde aliarũ ra-
tio. mihi.n. ſatis fuerit viã oñdiſſe tẽpus in iſtis cõterendi. Atqui & ꝑiodus quindecim horarũ (vt [illegible]
& iſtius viã oſtendero, ad alia tranſibo) quatuor ſanè quartanarũ eſt, ſed & octo ſeptanarũ, & vnde-
cim decumanarũ, & horarũ oĩum eadẽ methodus eſt. Ego verò horũ vnũquodq; ꝑ luſu illis reſpon
deo qui ſtatim poſſunt hæc apprehendere ob id, ꝗa puerilẽ ætatẽ in numeris exercuerint. nã qui ea
exercitatione caruit, non mõ menſibus, ſed integris ẽt annis ad hoc egeret, vt in rebus inutilibus ſa- G
piens videret̃, quas tñ nonnulli ſibi inuicẽ magno ẽt ſtudio proponunt, nec eos huiuſce rei pudet.
Quòd igitur oẽs hi qui de typis libros edidere: bifariã peccent, quũ neq; morborũ formas doceant̃,
& p̃terea rebus omni vilitate carentibus tẽpus conterant, ſatis abunde iã demonſtratũ eſſe arbitror.

Quàm innumeræ & inexplicabiles, ex veterum hypotheſibus typorum coniugationes oriantur. CAP. 6.

VErũ qm̃ nos ẽt cõpulerunt, relictis illis q̃ vtilia ſint, tẽpus in his refellendis ꝑdere, oſtendamus
quò ſtupiditatis deuenerint tũ ipſi, tũ illi ꝗ ipſis nõ ſecus, ac ſi vtile quippiã doceant, attendũt.
Nã vt illis cõſentiamus, ſermonẽ ab ipſis de ea re haberi q̃ fieri minime poſſit, ſed q̃ tanq̃ exercita-
tio q̃dã ꝓtractanda ſit: cur p̃ter id ꝙ hæ iſtorũ hypotheſes ſibi inuicẽ pugnant, tantã ẽt huic rei exer-
citationẽ adhibent, q̃ ne milleſima ꝗdẽ artis curãdi pars eſt: Ego verò primũ eas hypotheſes recẽn-
ſebo. Eorũ itaq; nonnulli ponunt typorũ circuitus ad quindecim vſq; dies ꝓuehi: alij verò ad men-
1. Epid. Sect. 3. tex. 2. 3ª. 118. c ſem: nec deſunt ꝗ velint ad duos & tres ẽt menſes. Nimirũ ꝗd ego de his ſẽtiã, q̃ ab Hippocrate ꝓ-
lata ſunt circa illas periodos, q̃ ſunt p̃ter quartanã, alibi inſinuaui, vbi eã tradidi contẽplationẽ, q̃ (vt
mihi ꝑſuadeo) arti vtilis eſt. In præſentia verò, quũ minime inſtituerim aliquid in hoc ſermone do-
cere, verũ eos redarguere, qui res inutiles literis tradidere, atq; eã laudãt ſpeculationẽ, q̃ omni ꝓrſus H
careat vtilitate: ad eos me primos vertã, qui exercitationis gratia typos vſq; ad quindecumanũ pro-
trahunt. Hi ſanè non animaduertũt, ꝗd hanc ſuam euertũt hypotheſim, alijs quas ipſi ꝓpoſuerunt:
quia ſi febris, cuius acceſſio horis teneat tribus ac viginti, non fuerit quotidiana q̃ horam anticipet,
erit neceſſe, vt ſint quatuor & viginti vigeſimoquartanæ: quemadmodũ ſi ꝑ horã tardius inuadat,
erunt vigeſimo ſextanæ, & illæ quidẽ viginti quatuor. Quare quũ dicũt typos ad decimã quintam
vſq; diẽ ꝓgredi, à veritate aberrant: quod lõge adhuc magis faciũt, quũ tertianarũ aut quartanarum
aut quintanarũ periodos, ſi duabus horis vel p̃uertãt, aut remorent̃: in typorũ cõplexus referũt con
ſimiles vigeſimo ſextanis quatuor & viginti. Sed iã relicto eorũ circuitu, qui quindecim dierũ ſit,
quintanũ aggrediamur, in quo ſi acceſſio hora vnica p̃cedat, erunt vigintiquatuor nonageſimoſex-
tanæ: ſi verò retardet, nonageſimoctanæ rurſus vigintiquatuor. Qui itaq; hæc ponũt, ac deinde con
cedunt aliquas acceſſiones anticipare, alias retardare, ſuam aperte tollunt hypotheſim. Vnde neceſ-
ſarium quidem eſt, vt ipſi ſupponant typos integris diebus & noctibus finiri, alioqui.n. nihil erit
quod ipſi nugent̃. At eo poſito, vel ipſis inuitis, typi in longũ dierũ numerum prouehentur. Qua-
propter melius illi egere, qui ſtatim inter initia ſtatuere dierum numerũ in typis eſſe incomprehẽſi
bilẽ, quippe quũ ſaltem id effugiant, ꝙ ſecũ non pugnãt, & ſi nihil ipſi præterea dicerent: nec illos

imitantur

A imitantur qui ipſis ſe ipſos conuincunt, dum ponunt typos ad quintamdecimam diem vſq; poſſe peruenire: & ſubinde coguntur illis vti, qui non modo multis decenarijs numeris ſed etiam centenarijs conſtant. Et proinde ſicuti fugere non poſſunt typorum multitudinem: ita nec eorum inuicem complexus. Porrò ſicuti qui tres tantummodo ponunt typos, quotidianum, tertianum, & quartanum, ex eorum tñ complexu plures eorũ conficiunt coniugationes: ita quoq; erit iſtis opus omnes inuicem typos cõplicare. Quare vt qui tres eſſe typos aiunt, eos cõponunt, primum quidem ſecũ eorũ vnũquenq;, mox verò cum alijs mutuo: ita & iſtis erit neceſſe vt ſimul eos typos complicent. Nos aũt à quintana exordiamur, & oſtendamus ꝙ ea complicata, plurimas pariet coniugationes, nihil autem refert ſi coniugationes dicat aliquis, aut complexus. Prima itaq; coniugatio hæc ſit: Prima die oboriatur quintana, ſed mox tertia & quarta ſit ab omni febre immunis: quinta verò ea acceſſio, quæ ortũ prima die habuit, iterum inuadat, & ſexta acceſſio quæ ſecundo die: poſtea autem ſeptima & octaua abſq; febre fuerint, nona ſubinde tertiam afferat primæ quintanæ acceſſionẽ, & decima ipſa quoq; tertiã illius ſecundæ, & ſecundũ eandẽ proportionem quarta progrediat̃, vt nihil tñ in præſenti differat, duas dicere quintanas, vel duplicem quintanã, quod tñ neq; cõcedũt. Secũda verò cõiugatio duarũ quintanarum erit, ſi primo die vnius quintanę acceſſio hominem detineat: ſe-
B cunda, febris nulla ſit: tertia autem alteram habeat quintanam exorientem, cæteris ſubinde eundẽ ordinem ſeruantibus. Tertia duarũ quintanarũ coniugatio. Primus dies alterã earũ, alterã verò quartus exorientẽ habeat: reliqui aũt dies ſemper hanc proportionẽ ſeruent. Quarta coniugatio duarũ quintanarũ: Earum altera prima inuadat nocte, altera die ſecundo. Quinta earundem coniugatio: Altera initium habeat primo die, altera nocte ſecunda. Sexta quintanarum duarũ coniugatio: prima quidẽ primo die ſuã habeat originẽ, altera verò tertia nocte. Septima coniugatio duarum quintanarũ. Altera primo oboriatur die, altera circiter quartam noctem. Has ſeptẽ coniugationes complexi ſumus, ſuppoſito ſemꝑ ex binis quintanis priorẽ ſemꝑ primo die ortũ habere. Totidẽ aũt efficiemus, ſi ponamus earũ alterã priori nocte incipere. Quòd ſi pari ẽt paſſu ſextanã complicuerimus: patet ꝙ plures gignentur cõiugationes, & plures adhuc ſi ſeptimanã iſtis iunxerimus: atque ẽt longe plures ſi octanã, vel decumanã, vt vigeſimanã, & trigeſimanã, & quadrageſimanã ſilentio prætereã, & cæteras quoq; alias quas neceſſario has iſtorũ hypotheſes conſeq̃ monſtrauimus, ſed illas dimittamus in p̃ſenti. Sufficiat aũt nobis ad decumanã acceſſiſſe. Vbi mihi attende, qm̃ nunc cõplexus expoſuimus, qñ duplex eſt q̃ntana. Sed ſi ea triplex fuerit: conſtat ſanè aliã coniugationũ multitudinẽ futurã non paruã. At põt & quadruplex ea eſſe, ſi vnaquaq; die inuadat acceſſio. Põt
C verò & quincuplex eſſe, qñ. ſ. quinta alia præter dictas quatuor quintanas, quintana & ipſa, nocte aliqua illis intermiſceatur: qđ quadrifariã põt contingere, quum hæc poſſit vel prima nocte ſuboriri, vel aliqua aliarum deinceps, ſecunda inq̃, vel tertia, vel quarta, vel quinta, Porrò eadẽ quoq; ꝑinde ac in his varietas erit in alijs typis, & maior ẽt, quo maiori dierum numero conſtiterint. Si igitur vniuerſam quintanæ diuerſitatẽ cum illis compoſueris q̃ ad ſextanã ꝑtinent: poteris (vt arbitror) q̃ ſit harũ multitudo perpendere. Sed ſi præterea iſtis ſeptimanã, vel octanã, vel aliarũ deinceps quãpiã, & mox rurſus ex his quatuor typis ſimul cõmixtis ſi alias pepereris coniugationes, deinde ex quinq;, & ſubinde etiam ex pluribus, poteris (credo) ratiocinari quantus ſit futurus coniugationũ numerus, vel quot etiã libris hæc horũ doctrina egeat. Ego aũt breuibus qualis ſit futurus earũ plexus, hinc exorſus, inſinuabo. Penes typum vnumquenq; opus primo erit varietatem coniugationũ percurrere, vt paulo ante in quintana nos oſtendimus. poſtmodum illas ſimul componere, primũ vnam quintanæ coniugationem, verbi gratia, cum alia ſextanæ, vt ex his duabus coniugationibus tertia quædam alia efficiatur: & deinde omnes cum omnibus coniũgere ita, vt vnã duabus, mox & tribus, poſt & pluribus, quouſq; omnes complexi typi coniugationes cum vna commiſceas: poſt hoc duas eiuſdem typi, vtpote quintani, cum vnaquaq; aliarum componas: ac deinde cum duabus,
D cũ tribus, cum quatuor, donec inuicem oẽs complexus fueris, & ita rurſus quatuor coniugationes illis quæ ad vnũquẽq; typũ attinent, miſcendæ erunt, poſtea quinq;, deinde ſex, quoad omnes quintanæ cũ oĩbus aliorũ coniugationibus compoſueris, non oẽs quidem ſimul, ſed ſigillatim vnãquanq;, vt quæ ſunt ipſius quintanę cum illis q̃ ſeptimanarũ ſunt, poſtea cum octanis, vel nonanis, vel decumanis, vel ẽt alijs ſubinde. Sed vt quintanas alijs quibuſcunq; commiſcuiſti, eodẽ modo & decumana erit cum alijs quibuſcunq; miſcenda. & ſic ſeptimana, octana, & reliquæ oẽs. Quod vbi feceris, neceſſe poſtea erit typorũ triũ coniugationes omnes omnibus complicare, deinde quatuor, poſtea quinq;, & ſex, & ſeptẽ, & ſic deinceps, quouſq; omnes oĩum fuerimus complexi. Quòd verò plurima ſit harũ coniugationũ multitudo, vt ferè quot milia ſint futura ne numerari quidem facile poſſit, credo: vnũquẽq;, vel ſi ſupputandi artis etiã fuerit ignarus, poſſe cogitare. poterit tñ is & ab his qui arithmetices periti ſunt, eius numeri amplitudinẽ habere. Nã ſi hæc velim ꝑſequi, maiore mihi libro erit opus, quàm illi ſint quos iſti qui hæc garriũt, edidere, nec id cogitãt ꝙ vix vel milleſimam particulã iſtorũ cõplexuũ, quamuis nugas plurimas effuderint, attigere. Vñ ſi vtile eſſe exiſtimant typos ſimul componere, ſciant ſe minimam huius tam vtilis rei inueniſſe partem. Si verò inutile, erubeſcant iam, & Vulcano ſuos tradant libros: nã tempus, ſi hoc ipſi facere noluerint, eos perdet. Nã quis. n. alius vnquã eos deſcribet, vel quis hos quoq; diſſectos vſibus diurnis non accõmodabit:

Altera methodus Typorum inueniendorum. CAP. 7. E

HIs iam conſcriptis & quibuſdam amicis traditis, qui volebant alios etiam docere, quomodo ta
bula ea ſe haberet, illis ſic proponentibus ego ſtatim typorum multitudinẽ attuli. Hæc itaq;
methodus non eſt diuerſi cuiuſdam generis, ſed priori illi potius ſubiecta. Perſuaſum autem & tu
quoque habebis rem hanc ſic ſe habere, ſi primum memoria repetas, & horum recordationem in
promptu ſemper habeas, Nos in præſentia diem, tempus id vniuerſum appellare, quod diem no-
ctemq; comprehendit: id ipſum quidam nychthemerum (quaſi nocte diem dicere velis) appellãt:
& ea ratione dicunt annum conſtare diebus tercentis & ſexaginta quinque, & quarta etiam parte
vnius. Horæ itaq; quatuor & viginti, diem vnum abſoluunt: duos autem, octo & quadraginta:
tres, duo & ſeptuaginta. Typis verò nomina indita ſunt, non ex diebus ipſos complentibus, ſed
ex acceſſionum reditu. Tertianam quippe appellamus, vbi acceſſio tertio quoq; die inuadit, duo
bis interim abſolutis. Quartanam, in qua quarto, in hac quoq; tribus iam perfectis: & in alijs quo-
que ſecundum eandem rationem. Quare cum periodum inueneris typi alicuius quatuor conti-
nentem dies, illum quintanam dixeris: neque enim idem eſt acceſſionem quinto oboriri die, & cir
cuitum eſſe dierum quinq;. Quum hæc igitur memoria tenueris, reminiſcere præterea methodi,
quam tabella deſcripſimus. Porrò diximus horarum periodicarum propoſitum numerum, qui ni- F
mirum inter duo initia acceſſionum medius continetur, eſſe conſiderandum, ſi ille aliquem nume-
rum ex illis in tabella deſcriptis, quicunq; ille ſit, metitur, ij verò ex multiplicatione horarum vigin
tiquatuor perficiuntur. Vt verò abſq; vlla etiam tabella id ipſum ex digito inuenias, age ſic. Si ſex
proponantur atq; etiam octo, facilis erit eiuſce rei inuẽtio. Si enim horis ſex propoſita conſtet pe-
riodus, quatuor erunt quotidianæ: tres vero, ſi octo. Vbi verò ſeptem proponantur, vel numerus
alius qui horarum xxiiij numerum non metiatur, conſidera tunc, ſi is propoſitus numerus partem
aliquam habeat, vel nullam aliam præter vnitatem: & ſi quampiam aliam ab vnitate partem habet,
quemadmodum, verbi gratia, nouem tertiam habet partem: quindecim verò, & tertiam & quin-
tam: mox attendendum erit ſi quæpiam ex eius partibus aliquam cum vigintiquatuor habeat com
munionem: ſicuti ſtatim vigintiquatuor horarum numerus, tertiam quidem habet partem, quin-
tam verò minime habet, vt quindecim habet. Igitur ſi contingat, ꝙ propoſita periodus ſit horarum
nouem, huius partem tertiam ſume, & tertiam item vigintiquatuor, octo inquam, & dices octo eſ-
ſe typos tribus diebus circunſcriptos: hoc autem te meminiſſe volebam huiuſcemodi typos quar-
tanos appellari. Quòd ſi circuitus quindecim fuerit horarum accepta tertia parte quindecim, quin
que dierum typos eſſe dixeris, quod ad ſextanam attinet. At quoniam octo tertia pars eſt viginti- G
quatuor, totidem etiam dices eſſe ſextanos typos. Sin autem numerus ille propoſitus pars nulla
ſit, ſicuti ſeptem, xxiiij, octanas. Ita etiam ſi propoſitus circuitus decem ſit horarum, affirmabis eſ-
ſe xxiiij, typos decem dierum, quod idem eſt, ac ſi vndecumanos dicas. Sic quoque ſi periodus xiij
horas contineat, xxiiij erunt typi. Simili etiam modo ſi circuitus propoſitus horas exceſſerit xxiiij:
quemadmodum ſi fuerint xxv, dicere poteris xxiiij eſſe vigeſimoſextanos typos, ſicuti & viginti.
Vbi verò vtriuſq; fuerit aliqua communis menſura, vtpote in ſeptem & viginti, tertia reperitur
pars, tunc aſſeras octo eſſe decumanas, quoniam xxvij tertia pars eſt nouem, xxiiij verò viij. Con-
ſtat autem ꝙ decumani typi periodus numero dierum nouem abſoluitur, qui numerum horarum
ducentarum & ſedecim perficiunt: cuius pars octaua erat numerus iam propoſitus, vigintiſeptem
inquam. Continetur igitur methodus hæc in ea communi, deſcripta in tabella, hoc ſolum ab ea
differens, ꝙ poſſit facile hac abſq; vlla deſcripta tabella reperiri horarum numerus, qui menſuretur
dierum periodis, cuius numeri, ille qui propoſitus eſt, pars ſit. Id autem theorema ab Euclide in li-
bro de elementis demonſtratur, ſeptimo capite. Oportet ſanè accepto eo maiori numero qui vtriq;
communis ſit, inſpicere quoties communis hæc menſura vtrunque numerum dimetiatur. Verbi
gratia in quindecim & vigintiquatuor prima communis menſura eſt ternarius numerus: is verò H
per quinque quindecim metitur, vigintiquatuor autem per octo. Siue igitur vigintiquatuor per
quinque multiplicaueris, ſiue quindecim per octo, eundem ſemper numerum abſolui inuenies,
centenarum inquam & viginti horarum, dierum verò quinque: & proinde ſextanum dices ty-
pum. Eadem etiam ratione, ſi numerus propoſitus ſit horarum tredecim, communi quadam ra-
tione tum is, tum verò vigintiquatuor, illum permetientur, qui ex his ambobus inuicem multipli-
catis redditur: qualis eſt trecentarum & duodecim horarum: eſt autem tredecim in primis nume-
ris: illos etenim hoc nominant modo, quorum præter vnitatem, nulla eſt communis menſura. Tre
centum ergo & duodecim numerus eſt, quem illi vtriq; metiuntur, habet enim hic tredecies horas
viginti: & typus continebit tres ac decem abſolutos dies, ideſt quartodecumanus erit.
Quum is etiam, quater & vigeſies metiatur trecentum duodecim, multitudo
typorum erit quatuor & viginti. Sic itaque & hanc huiuſce me-
thodi demonſtrationem habeant, quamuis vel inuitus hæc
in utilia vos docuerim: nam præſtat iſta omnino ne-
glexiſſe, Pythici præcepti memores,
Tempori parcendum eſſe.

Galeni

GALENI LIBER DE CAVSIS PROCATARCTICIS

B Nicolao Regio Calabro interprete.

ARGVMENTVM LIBRI

Probat cauſas dari procatarcticas, & refellit veterum medicorum ſophiſmata.

Aduerſus ſophiſtas qui procatarcticas cauſas negarunt, ac quot & qualia ſint genera cauſarum. CAP. I.

NAturales philoſophi illi veteres, quorũ ſtudium erat, vt humano generi prodeſſent: non modo ea quæ apertè cognoſcuntur, tractabãt, verùm & operam nauabant, vt abditarum etiam rerum complures inuenirent: & inde proueniebat vt illis temporibus rerum inuentionibus maxima fieret acceſſio. At verò ex his poſterioribus tam philoſophis quàm medicis non nulli, gloriæ quidem cupidi, deſperantes verò, vt par eſt, eius
C ſe poſſe fieri compotes, quibuſdam verſutijs impliciti fuere. Alij autẽ quum ꝓpoſitas ſibi cauillas diluere non poſſent, è duobus alterum paſſi ſunt: nam vel illis perinde ac veris acquieuere, vel arbitrati ſunt æquum eſſe vt de omnibus dubitaremus. Et nimirum circa cauſas à Græcis procatarcticas quaſi præincipientes vocatas, (nos forſitan non ineptè antegreſſas appellare poſſemus) aliquod etiam reperitur ſophiſma, quod in cauſa fuit cur priores, alios quidem ex his qui ſucceſſere, in dubitationem ducerent: alios verò ad id vt illi aſſentirent adducerent: ita vt eam contemplationem, quæ ipſa per ſe & ſufficiens & neceſſaria eſt, quàmq; longam artem Hippocrates nominauit, iſtis ſuis his mirabilibus captionibus longiorem reddant. Tu verò ò Gorgia, quum huiuſcemodi medicos derideas, præſertim autem nuper, dum videres quendam deluſum atq; ab ipſis huius artis operibus redargutum, efflagitaſti à me, vt de antegreſſis cauſis, ſeu procatarcticis, quas etiam antiquorum complures, occaſiones vocant, comentarios tibi ſcriberem: ob id. n. cenſuerunt eas eſſe morborum occaſiones dicendas, ꝙ in primis imbecillitatem corporum animalium monſtrant. Nullus etenim qui bono conſtet corporis habitu, ſi vel ſecundum crura frigeat, vel calore æſtuet, vel præter modum exerceatur, vel triſtitia vel alia huiuſcemodi re afficiatur, ſtatim etiã
D ægrotat. Sed huiuſce generis cauſæ ſola inualida corpora commouent, & inde (vt quidem arbitror) præſtitæ ſunt ſophiſtis occaſiones argumentorum, dum probare nituntur, quod ſi aliquando non obſunt, non ſunt etiam quum imbecilles tangunt, pro veris cauſis habendæ. Quia ſi ea ſint natura vt agant, ex ſe vim haberent agendi, neq; ab inualidis corporibus haberent vt effectrices viderentur, quod tamen ſecus eſt: videmus ſiquidem mille ſimul in theatro ſedentes, è quorum numero quatuor tm̃ æſtuant, & in eis vnus à febre arripitur, nec plures, quemadmodum & Menandrum familiarem noſtrum, pridie vidimus: qui quum è ſtadio poſt certamen exiret, conquerebatur ꝙ ſecundum caput doleret, & paulò poſt cœpit febre teneri. Illum nos ſecunda die viſentes iuſſimus (vt noſti) caput roſaceo oleo foueri, mox dormire, poſtmodum impensè lauari, nihil timentes, ſi aliquæ adhuc reliquiæ febris viderentur relictæ: cæteris tñ medicis cenſentibus expectandum tantiſper, donec videretur qualis foret inuaſio quæ per tertiam diem ſolet inuadere, Græci diatritõ dicunt. Habitis igitur verbis multis, quorum gratia hæc à nobis literis mandari rogaſti: dum neq; nos vnq̃ illos, neque illi nos de ſententia mouere potuiſſent, ægrotanti facultate permiſſa, vt quod ille mallet, eligeret: omnes vnà receſſimus. Sed paulò poſt acceſſit ad nos qdam ex Menandri domeſticis rogãs vt ad illum rediremus, id quod fecimus. Nã neq; adeo erat Menander rudis, vt eas rõnes vel non apprehenderet, vel nõ cognoſceret eas q̃ veriores ſint eẽ efficaciores, vel ignoraret ẽt

1ª.Aph.1. Ex. ord.2.b

iudicem diſſidentium rationem eſſe in primis experientiam: nec obliuioni præterea mandauerat E
ea quæ peracta erant, quando iuuenis ille, qui ex labore febricitauerat, balneis adhibitis, reclaman-
tibus tñ medicis alijs, confeſtim integritati reſtitutus eſt. Sed & alium (vt te non latet) qui diceret
ſe præ æſtu febre fuiſſe arreptum, balneis pluribus ſanaui. Quumq; cæteri timerent, & faterentur
ſe ignorare qualis eſſet futurus euentus morbi illius in iuuene, qui iam delirabat, ego ſubridens
non multò poſt, inquam, fluorem ſanguinis è naſo patieris, & ſic omnino à morbo liber euades.
At illi irridebant, aiebantq;, nequaq; hæc diuinari poſſe: verùm ſtatim è dextra nare ſanguis deflu-
xit. Sed & ſudorem qui deinde ſuperuenit, prædixi, & copioſam alui deiectionem, & vomitum,
& multa etiam alia quæ ad naturam & curationem morborum attinent. Illi autem eo abſunt, vt
credant poſſe quippiam tale opus perfici, vt vatum potius q̃ medicorum munus eſſe putent, huiuſ-
cemodi præſagire. Non ergo eis ille credere debebat: qui etiam mihi dixit, eorum ſe nullum à prin
cipio aduocaſſe: ſed illi hoc etiam inter alia mirabile agunt, q neque etiam accerſiti ægrotos adeũt.
Tu verò (ait ille) me doceas quo me velis modo roſaceo vti, quibus etiam cibis à balneo veſci: ob
id ipſum.n.te rurſus vocaui. At ego his, ſicut tunc mihi viſum eſt, inſtitutis, ad alium acceſſi ægro-
tum, qui parum ab vrbe aberat: & mox altera die rediens reperto homine abſq; vlla omnino febre,
iuſſi iterum lauari & copioſè etiam, & deinde ſolitas aggredi actiones: & ſic ea omnia obiu:t mu- F
nera, quæ ſibi ex natura debentur, famoſo illo non expectato diatrito. Noſti præterea & alium ado-
leſcentem, qui penè conſilio huiuſcemodi medicorum deperijt. Is ſiquidem bilioſiſſimus, nec non
& calidiſſimus erat: atq; iter per æſtum, locaq; profunda ac arenoſa, concitato motu fecerat; & ita
exiccatus in gymnaſium ſe contulerat (nam ex ijs erat, qui ea exercitatione delectabantur.) Vbi
poſt frictiones & vnctiones alter adoleſcens illi ætate par, obuiam factus & amplexus, eum iterum
exagitauit, ita vt iã & frictionum oblitus, & quòd inunctus eſſet, colluctauerit diutius. Moxq; ter-
tio quum ſe lauiſſet, domumq; rediret, illi oblata eſt occaſio maioris erroris. Occurrit nanque qui-
buſdam amicis, qui inter ſe rixabantur, iamq; ad verbera deuenerant: quos dum ille diuellere co-
natur, adeo exiccatus eſt, vt horrere ſtatim cœperit, vriq; ſibi videretur: tandem domum delatus,
decubuit. Sed quum in iſtorum medicorum manus incidiſſet, illi inuaſionem tertiæ diei expecta-
ri iuſſere: nobis tamen conſulentibus, vt quàm primum vberrimè lauaretur, & cibus quàm hu-
midus adminiſtraretur. Tu verò probe tenes, quòd quum tertiæ diei inuaderet exacerbatio, il-
le pulſu penitus carebat, & frigebat, nec ſe aut mouere, aut transferre poterat. Præ ſiccitate au-
tem viriumq; imbecillitate, neque os neque linguam mouere, neque vel modicum quid loqui po-
tis erat. Neceſſitate igitur ea famulus ipſius compulſus, nos adijt rogans, vt quàm celerrime ac- G
cederemus, & opem adoleſcenti ferremus. Quem accedentes tabe confectum vidimus, & poſtea
vix diebus pluribus valetudini reſtituimus: & tu, qui interfuiſti, hæc omnia ſcis: id enim me-
dicis omnibus videbatur eſſe præter omnium opinionem, quum ab antiquorum nemine ſcriptum
reperiatur: & cenſebant hoc noſtræ potius eſſe temeritati adſcribendum, velle ante acceſſio-
nem cibum atque etiam vinum adoleſcenti offerre. Sed & os quandoque illi vi aperiebam, vt
cibum ingererem. Quum verò ille ſe melius habere cœpit, ante inuaſionem ab exhibendo ci-
bo me continebam, vt animaduertere poſſes, quo pacto ille diſſolueretur, frigidusq; & propè
ſine pulſu redderetur. His tamen ſic etiam peractis, vix potui illis medicis qui aderant, perſua-
dere, id ipſum fuiſſe, vinum inquam cibumq; ante inuaſionem obtuliſſe, quod adoleſcentem
ſuperſtitem ſeruauit. Illi autem ex me ſciſcitabantur, qua tandem ratione id agerem: erat enim
illis hoc admirationi. At ego exiſtimabam non eſſe par, vt illis reſponderem, qui in ipſis ſtatim
artis initijs aberrarent, vtpotè quum & quæ ſint elementa animantium, & qualis morbus fe-
bris ſit, ignorent. Verum in alijs literarum monimentis de his diſſeruimus: neque operæpre-
tium eſt vt pleniorem de his ſermonem habeamus, quæ ſunt præter inſtitutum, quamuis ſint
etiam vtilia, quàm de ijs de quibus loqui inſtituimus. Nobis enim propoſuimus nullius præ- H
terquàm vtilium rerum per hos libros meminiſſe, immo ea omnia remouere, quæ male ſe ha-
bent, eos imitantes qui vias veteres ſpinis ac ſentibus obſitas, depurgant. Nam neque illis is erat
ſcopus, vt ſpinas & ſentes reſecarent: ſed dum ad negotia ſua properarent, puncti ab his ſyl-
ueſtribus plantis, coguntur primum ea abſcindere, & ita deinceps ad id quod ſibi inter inita
propoſuerant, redire. Quòd ſi non modo ſpinis & vepribus via ſit interſepta, ſed hamis quo-
que, & alijs præterea quæ illi poſſint eſſe impedimento: multum ille, qui eam purgaturus eſt,
tempus conterere cogetur. Porrò in hac nobis in præſenti propoſita contemplatione, non nul-
la reperiuntur ſophiſmata, quæ ſpinarum ſimilitudinem gerunt, quædam verò veprium, alia
hamorum, à quibus, incautus ſi quis ceciderit, ſtatim capietur. Et proinde non ſecus odio
habendi ſunt illi qui huiuſcemodi ſophiſmata conſuunt, quæ beneficæ arti impedimento ſunt:
ac illi etiam qui ea in vijs, per quas homines frequentes tranſeunt, ſeminant. Nos itaque &
horum non nulla reſcindamus, aliqua emendemus, alia conteramus, vt antiquam viam quæ
non ad ciuitatem, ſed ad artem omnibus ciuitatibus vtilem, fert, expurgemus. Primum igi-
tur eos qui nunquam inter morborum cauſas immodicum frigus, vel æſtum, vel repletionem,
vel alia eiuſce generis, numeranda cenſent, interrogemus quanam illi ſapientiæ ratione, aut qua

opinione

A opinone inducti, iſta nobis ſuadere velint. Num ex his quæ hîc in terra degunt? Atqui nemo noſtrum eſt, qui media æſtate, circa meridiem, præſertim ſub ortu canis, ſi in calidis regionibus ventis non expoſitis, quo maxime tempore venti † {qui per annum flare ſolent,} nulli ferũtur, ſe offendi non animaduertat ac fugiat. Quòd ſi immoderatiores æſtus omni carerent offenſione, quis vnquam eſſet frigidarum domorum vſus? quæ frigidarum aquarum commoditas? quæ vini aut balnearum delectatio? quid ſibi præterea vult declinatio ea, quum eo tempore ad vmbroſiores domos diuertimus? nam quis tunc non hortatur ad vtendum vino moderatè, vt via ad pulmonem humecta reddatur? Vnde ſi citra quodlibet periculum poſſemus æſtui nos exponere, ſuperuacaneum eſſet ab eo fugere. Cur ergo mulieres pileum non abijciunt? cur bubulci atque etiam paſtores cæteri coronas ex virentibus ramis non deponunt? Nullus tandem viator contecto capite iter faciat. Careant etiam conuiuia æſtiua hedera, careant coronis ex roſis contextis: fugiamus cætera quæ nobis æſtuoſis temporibus ſolatio eſſe ſolent, doceamus paſtores bubulcoſq; ne ſolem meridie fugiant, ne etiam ad vmbroſa & aquilonibus expoſita loca pecudes conducantur. Cur enim hæc fugienda ſi moleſtia carent? Cur etiam his quæ nullum afferunt incommodum, remedia quærimus? Nunquam ſanè iſta illis perſuadebis, neque poteris vnquam B cætera quæ à natura ſunt procreata, ita docere, quin ea quæ ex natura contriſtant, ſint fugienda. Dic quæſo tu vnde huc accedis? ex quo tandem mundo exortus es? non'ne hîc omnia vſquequaque animantia ſuis functionibus deliramenta hæc tua redarguunt? quippe quæ per multa ſtadia peregrinantur, vt æſtate calorem, frigus verò hyeme fugiant: & quæ præterea fugere nequeunt, æſtum ac frigus locorum mutatione, cauernis'que & ſimilibus habitaculis, vel tectis declinant. Ego autem libenter vellem, ò ſophiſta generoſe, vt tu æſtate media, oriente cane, in regione aliqua humili, nullis peruia ventis ſtares, nudo capite, neque etiam per totam diem, vel ſubinde per multos, ſed vnico tantùm, immo tribus ſolummodo horis illis tamen meridianis. Nam non modo vrereris, febreq; laborares: ſed delirares, exanimareris quoque. Neq; malum præterea eſſet, ſi hyeme media, niuoſis temporibus, & plurimum pluuioſis, nec ita modò, verum exiens ex tepidioribus balneis: ſentires ſiquidem quid frigus poſſit, & quas etiam cauſas morbus ſequatur. Neque poſſum non admirari, quum tu balnea damnas ceu non rectè adminiſtrata. Nam quid aliud eſt malè balneas adminiſtrari, niſi eas non habere temperatum calorem? vel cur etiam eas damnas, quæ ꝙ ſint iuſtò calidiores vel frigidores, temperiem excedunt: ſi nihil nos poſſumus à calore vel frigore lædi? aut cur ij qui in balneo concluduntur, mortem obeunt? cur etiam mul- C ti in itinere ex frigore antequam ad hoſpitium peruenire potuerint, interiere? Niſi forſitan verum quidem eſſe putas aliquos ab immoderatioribus caloribus vel frigoribus poſſe mori, non tamen ab his ipſis quenquam poſſe lædi, quaſi poſſit quiſpiam abſque vlla læſione mori. Profectò hos iniquos ſophiſtas deceret, vt ſub terra ſe abſconderent, vel ſaltem præ pudore prauas has opiniones dеſererent. Hi tamen adeo ab hoc abſunt, vt ſubinde etiam non vereantur vt alia quoq; ſophiſmata, quæ & abſurditate & impudentia maiori referta ſunt, prioribus annectant. Dicunt enim ſe contendere, non quidem ꝙ ab huiuſcemodi rebus non lædantur homines, ſed ꝙ non ſint nocumenti cauſæ: quia ſi cauſæ exiſterent, ſemper eandem haberent rationem. Oportet autem nos diſſoluere hoſce nodos, quorum vis non in rebus eſt, ſed in verbis: quia ſi aliquid ſit quod poſſit quidem nocere, verùm non ſemper ſit morbi cauſa, & tu nolis, quia aliquando ſolum noceat, & aliquo tempore, cauſam appellare: iam non amplius de re erit quæſtio: ſed de nomine tantum erit ea cauillatio. Dic ergo id ſanè nocere, nec tamen eſſe nocumenti cauſam: & noxium appella, illius tamen appellationis rationem nega. Noxium ſiquidem, ſicut & ſalubre, nuncupatio quædam. Iſtius verò nuncupationis nulla alia ratio eſt, niſi quia nocumenti cauſa eſt. Vnde ſi quiſpiam horum quæ à te proferuntur ignarus ſit, & illi dixeris aliquod eſſe noxium: intelliget D ille quod nocumenti cauſa eſt. Dices quod mihi nocet non eſt omnino noxium, cauſa enim ſemper cauſa eſt. Atqui ſaltem quum nocet, neceſſe eſt fateri, eſſe cauſam nocumenti corpori cui nocet: & idipſum eſt quod nos quærebamus. Nam quemadmodum ſi ſemper noceret, ſemper cauſa eſſet nocumenti dicenda: ita quum non ſemper, ſed aliquando noceat: tunc quoque ſolummodo cauſa dicetur: ꝙ ſi tu hoc volueris vocare noceri, nihil hoc ad rem faciet: lis enim erit tantummodo de nomine. Quòd ſi quæras, quid igitur eſt de re ipſa litigare? De re, inquam, eſt quæſtio, quum quærimus ſi is homo qui nunc febrit, id paſſus ſit à nocumento ſibi à ſolis æſtu, vel à gelu, vel ab immodicis exercitijs illato. Differere verò an id quod nocuit, ſit appellanda cauſa, vel ne: non eſt ea amplius diſſertatio de re, ſed de verbis: & ſi quis his aſſentiet, nihil propterea medi-
f.1.d.1. b.3.c cinæ oberit, non tamen hæc ſunt admittenda. Poſſumus nos quidem & ſine vllo ferè negotio explicare quid hoc nomen cauſa ſignificat: & ea res adeo exigua eſt, vt nullus ferè in hac lingua educatus illius ignoret ſignificatum. Si.n. quempiam ſe in forum conferentem interrogaueris, quanã ille de cauſa domo exierit, aduerte quid ille reſpondeat: dicet etenim, ꝙ aliquid empturus, vel amicum conuenturus, vel aliquid aliud huiuſmodi, ita vt ſemper inſinuet id quod ſibi opportunum eſt, cauſam fuiſſe. Vnde hæc oĩa ad idem genus attinent, ſiue id dicas propter quod aliquid factum eſt, ſiue vtilitatẽ generationis eius, ſiue finem, ſiue ſcopũ, (nam nec quicꝙ inter hæc intereſt.) ſem-

per

† eteſiæ.

per nimirum te velim id intueri quod dicitur, non aũt ſemper de vocabulis eſſe ſollicitum. Quòd E
ſi alia quoq; exẽpla deſideras, pete à fabro qui lignum perforat, vel dirigit, vel dolat, vel congluti-
nat, propter quam cauſam id efficiat: ille ſtatim reſpondebit, lecticæ cauſa, Vnde & ipſe ſcopũ ſuæ
actionis cauſam vocat: quem vbi eſt aſſecutus, vniuerſa actio deſinit. Nec ſecus etiam textor, ſi
eum interrogaueris cur fila ſtaminis deducit, vel lanam pectit: propter id reſpondebit, quod ſuæ
actionis finis eſt: affirmabit.n. ſe omnia indumenti gratia facere. Quòd ſi rurſus quam ob cauſam
indumentum fecerit, ab eo petas: dicet ille vt corpus contegat, & à frigore tueatur, & id genus cau
ſæ quàm maxime omnibus eſt in vſu. Eſt″ & aliud non minus hoc conſuetum, quum cauſam in ma A.ibidem
teriam referimus: vnde ſi reprehendatur faber ꝙ paruam fecerit lecticam, ſtatim ille id lignis attri-
buit, figulus verò terræ, & pictor coloribus. Quis enim eſt qui non frequenter homines audiat,
quum petitur cur lignorum compagines in lectica diſſolutæ ſint, aut cur floridus picturæ color
citò defloruerit, quid etiam fuerit in cauſa ꝙ ædes citò corruerint: reſpondentes, fuiſſe id, quoniam
ligna viridia erant, quæ ſubinde, quum aruere, diſtorta ſunt: quòd etiam optimorum colorum co
pia pictorem defecit, ædificator verò ait, ꝙ vel calx, vel lutum, vel quippiam aliud his ſimile praua
fuere. In omnibus ſiquidem his materiam cauſamur. In his etiam inſtrumenta ponimus. Si enim
cauſam quæris cur faber lecticam malè coagmentauit, qui tñ non eſſet malus artifex: ille ſtatim re- F
ſpondebit, ꝙ prauè affecta erat dolabra, terebellum craſſum, lima & malleo carebam, ſecuris etiam
erat obtuſa. Pari etiam pacto ſi ex librario petas, cur non rectè ſcripſerit: dicet ille, chartam aſperã
extitiſſe, atramentum verò fluidum, pennam autem obtuſam, defuiſſe etiam cultellum quo ipſam
rectius formaret. Is etiam dum chartæ & atramenti meminit, materiam profert: dum pennæ & cul
telli, inſtrumenta. Sed″ quis eſt præterea qui ignoret, ꝙ etiam ipſos artifices culpamus tanq̃ cauſas A.ibidem
errorum, qui in opificijs committuntur: tunc in primis quũ nihil habemus quod poſſit in inſtru-
mentorum defectum referri? Præſtantium quoq; opificiorum cauſam fuiſſe artifices profitemur.
Dicimus enim ꝙ is (vtpotè Phidias) ſtatuam illam effecit, alius verò Iouis Olympici ſimulacrum:
nec nõ & medicum ſanitatis, quam in ægrotis efficit, cauſam, & gubernatorem nauis, quam à pro
cella ſeruat. Dicimus etiam cauſam eſſe nauis illum qui eam conſtruit: & idem de lectica, carpen-
to, & ſimilibus. Vt tandem duæ quidem ſint primæ cauſæ, atq; maximè principales: ſcopus in gratia
cuius gratia fiunt omnia quæ fiunt, & effector à quo ea fiunt. Has dignitates ſequuntur tertia &
quarta, inſtrumenta nimirum quibus, & materia ex qua. Porrò in humanis artibus, niſi cauſæ oẽs
conueniant, nullus vnquam effectus abſolui poterit: nam niſi aliqua eſſet lecticæ vtilitas, nunquã
faber illam conſtrueret. Sed ſi aliqua ſit illius vtilitas, careat verò dolabra, ſerra, terebello, aliaq; in G
ſtrumentorum ſupellectili, neq; ſic lecticam coagmentabit: & ſi hæc illi omnia præſto ſint, & mox
ligna deficiant, neq; ita componetur lectica. Neque ſi inſtrumenta & materia parata ſit, & vtilitas
vrgeat, abſit autem artifex, vnquam quicquam fiet. Et hoc in omnibus alijs artibus pariter inue-
nias, Omnes ſiquidem alicuius gratia agunt, egent etiam tum inſtrumentis, tum materia. Quòd
ſi aliquando ſecus fiat, tunc vnico videntur genere cauſæ orbata; eo inquam, quod dicitur cuius
gratia fit, quod in his accidit, quæ caſu fiunt: ea quippe nullius gratia fiunt: deficit tñ quandoq; &
id per quod fiunt. Per quod autem eſt inſtrumentum, ſicut propter quod, eſt vtilitas generationis
rei: à quo, eſt artifex: ex qua eſt materia. Et iam quidem hoc conſtat, nihil vnq̃ reperiri poſſe, quod
materia non egeat ex qua conſtet, & efficiente à quo ſit: nec aliquod reperias quod contra ſe habeat,
Semper etenim neceſſe eſt vt ſit conuentus alicuius patientis, quod vicem materiæ habeat, & alte-
rius quod circa ipſam agat, & efficientis rationem teneat, & hoc eget nonnunq̃ inſtrumento ſi ali-
cuius gratia egerit. Agit tñ aliquando etiam ſine inſtrumento, quum nullius gratia agit. Nempe
ſi quis calcitratus in pugna inde fuerit mortuus: qui calcitrauit cauſa effectrix (vt ita dicam) mortis
fuit, inſtrumentum autem crus fuit, materia corpus illius qui fuit calcitratus: & ſi id ex propoſito il
le fecit, cauſa alicuius id effectum eſt: ꝙ ſi non alicuius gratia factum eſt, illud in fortunam referen- H
dum eſt. At quum ex frigore continentis aeris vel æſtu læditur quiſpiam: aer continens effectrix cau
ſa eſt, materia corpus quod afficitur. Quare nunq̃ ſperaueris te poſſe aliquem reperire effectum, ni
ſi efficiens & materia coeant: ablato enim eo quod patitur, ex quo fiat id quod faciundum eſt, qui
poterit eſſe efficiens à quo fiat? Vnde oportet vt hæc vtraq; aliquid ad generationem rei conferãt:
quæ autem ad rei generationem conducunt meritò cauſæ appellandæ ſunt. Iam.n. omnes homines
cauſas appellant, quæ ex ſui natura ad rei generationem aliquid afferunt, Potes autem tu vel cau-
ſam nominare, ſi libet, vel principium. Verum in omnibus his aliquid iſtis oppoſitum reperias.
quod tñ per accidens eſt. Faber nempè, terebellum, & lignum ad vaſis generationem aliquid ex
ſui natura conferunt. Statim.n. vt id conſtructum eſt: poteris intueri lignum & foramina, quæ te-
rebello fuere à fabro facta. At locus vbi iacebat lignũ, vnde à fabro fuit ad hoc opus aſſumptum,
& aer qui id in orbem comprehendebat, cauſæ dicentur, non primum, ſed per accidens: & quia
artifex homo erat, eum aliquo contineri loco neceſſe eſt. Quod quum ita ſit, nec præterea opus ſit
intercedere inter ipſum & lignum corpus quod ſolidum ſit, obſiſteret enim ne ille in id agere poſ-
ſit: neceſſe fuit vt illud quod inter vtrunq; medium eſt, aut inane, aut ſi ſecus, ſaltẽ corpus ſit quod
cedat: qua ratione & aer aliquid ad vaſis generationem affert. Hæc verò magis tibi euidentia vi-
debuntur,

A debuntur,ſi cogitaueris artificem,perinde ac ipſa natura facit, per vniuerſum permeare materiam; dum agit:non autẽ vti nos,qui exterius tantummodo eam attingimus. Tunc enim ſatis erit apertũ, nullum tunc loci vſum fore ipſi opifici, niſi illius forte quo materia continetur, neq; aeris in orbem circunfuſi,neq; inanis. Quapropter ſæpe in lapidibus atq; etiã in terra gignũtur animantia,vbi eũdem penitus locum opifex occupat & ipſum opificium. Indiget itaq; faber, vt agere poſſit circa lignum, ſpatio intermedio quod non impediat, non ea ratione qua artifex, ſed qua corpus eſt, quod alium ab eo qui materiam quæ efficitur continet,locũ occupat. Hæc nimirum ex accidenti ſunt, & tanquam ea ſine quibus non. Ea verò quę ex accidenti ſunt,quatenus præſentia ſunt,nihil ipſa operantur:videntur tñ ea ratione adiuuare, ꝙ dum ea adſunt,ab eo loco ea quæ obſiſtere poſſunt, procul ſunt:vnde magis valent,ſi abfuerint,impedire actum,quã quum præſto fuerint. Solidũ quippe corpus interiectum inter fabrũ & ipſum lignum,impedimento eſt,quo minus faber poſſit circa lignum operari:quod ſi de medio tollatur,ex accidenti cõſequitur,vt aer in illius locũ ſubeat: quũ.n. nuſquam in hoc mundo inane conſiſtere poſſit, locus, quẽ ſolidum illud corpus dereliquit, inanis oĩno perſiſtere nequit,ſed aere,qui in orbẽ id continebat,defluente repletur. Cõſtat igiť, fabrũ aere ex accidenti indigere. Palàm præterea eſt, ꝙ qui ambulat ſubſtrato corpore ſolido eget,cui nitatur:
B alio verò circunfuſo quod cedat. Non ſunt tñ hæc illi opportuna qua ambulans eſt, ſed qua corpus eſt,quod deorſum,hoc eſt verſus mũdi centrũ, fertur: quodq; rurſum in ſublime ambulãdo nequit ferri,citius.n.deorſum verſus terram delaberetur. Sed neq; anterius progrederetur,eo à quo continetur,illi non cedente. Quapropter rectè illi,qui hæc pertractauerũt, dixere hęc ipſa potius rationẽ rei tenere ſine qua aliquid fieri non poteſt,ꝙ̃ ꝙ cauſæ ſint generationis eius. Porrò ambulationis cauſæ ſunt ipſius vtilitas,vis animalis,atq; etiam crura. Cauſæ verò ſine quibus id fieri nequit,externæ, corpus circunfuſum cedens,interius verò alterũ quod reſiſtat. Iam itaq; vniuerſum de cauſis ſermonẽ abſoluimus,& explicauimus quæ illæ ſint,quotq;,& quales,& quo modo inter ſe,tum etiam ab ĳs quæ per accidens,vel ſine quibus non,differant. Quòd ſi nolit rurſus ſophiſta fateri fabrum eſſe cauſam generationis lecticæ,reſpondeat quæſo,num fateať ſaltem factã eſſe lecticam à fabro:ſi verò id conceſſerit,an poſtea de appellatione adhuc diſputabit? Si.n.vel ꝙ ex ſe facta ſit reſpondeat, vel ꝙ ab eo,vtroq; modo delirare redarguetur: quia ſi dicat ab aliquo quidem factã, de appellatione tñ voluerit mox diſputare,non'ne primum verecundabitur,ꝙ nõ de re aliqua,ſed de noĩe eſt ſua ipſius lis? Deinde totã quoq; vitã euertit & confundit. V t.n.dixerit fabrũ feciſſe quidem lecticã, nõ fuiſſe autẽ illius cauſam,non'ne, perinde ac ſi quis concedat aliquem alium quempiam occidiſſe,illum tñ
C nolit fateri fuiſſe cauſam mortis iſtius,putabitur extrema inſania teneri? Libentiſſime verò audirẽ illum coram iudicibus loquentem,atq; ita dicentem. Viri qui iudices conſtituti eſtis, fatetur quidẽ Dion ſe occidiſſe Tiphonem,nec tamen putandus eſt Dion extitiſſe cauſa mortis illius. Profectò ſi id quod quippiam facit, eſt etiam eius cauſa: conuincetur Dion fuiſſe cauſa mortis Tiphonis: ꝙ ſi alius ſit à quo fit aliquid,& alius eſt rei illius cauſa,ille à quo occiſus eſt hic, nõ fuit mortis iſtius cauſa, nec reus ipſe habendus eſt, & proinde abſoluetur, qui conuinci non poterit fuiſſe cauſa mortis. Sed quis non iudicabit hæc eſſe deliramentã & inſaniam longam? Quare ſatius erit iam his relictis alia aggredi horum deliria,vt quod præterea ſupereſt viæ purgemus.

Aduerſus Eraſiſtratum qui Procatarcticas quidem Cauſas admittebat, ſed Negabat habendas in numero cauſarum. CAP. 2.

f.2.d.2. 1.30.f. EST & alter ſophiſtarum chorus, qui ſanè concedunt aliqua fieri, ac interire, lædi'que & alterari, atq; etiam horum omnium aliquas exiſtere cauſas putant: mox tamẽ verentur cõcedere procatarcticas,id eſt antegreſſas,appellandas eſſe cauſas,vtpote qui nolint ab æſtu, vel à frigore, neque à plenitudine,neq; à labore fieri vnquam morbos. Quorum amentia mihi magis miranda vi-
D detur,ꝙ̃ priorum,qui eas omnino,ac ſi non ſint,negãt: iſtorũ enim ſophiſma occaſionem aliquam à mutatã appellatione illius nominis habet: illorum verò penitus ſophiſma eſt, immo, ſi verè loqui liceat,potius circunuentio. Quia ſi hi exiſtimant aliquid eſſe cauſam, hoc addidiſſe deberent, an ea materia circa quam id agit, impatibilis ſit, an verò patiatur. Quòd ſi ipſi impatibilẽ eſſe affirmauerint,ne materiam quidem ſeruabunt: hoc enim eſt eſſe materiæ,vt ab efficiente patiatur, atq; facile ab eo regatur. Si autẽ fateantur materiam pati, nunꝙ̃ amplius negabunt, quin hæc quidem magis, illa verò minus patiantur:nam cauſæ quæ in eam agunt materiam, aliquæ ſunt fortiores, aliquæ imbecilliores comparatione materiæ. Quę omnia vbi illi conceſſerint,quæ deinde ratio afferenda erit, cur è mille qui in theatro aderant, quatuor tantummodo fuerint à febre arrepti? num hos tantum à Solis calore comburi contigit? Nam ſi non modo decem, ſed vnus ſolummodo in febrim ſit illapſus, nihil hoc abſurdi ſecũ habet: quid.n.vetat quo minus hic ſolũ idoneus fuerit,vt in eo tẽporis ſpatio ab ea affectione læderetur, aliorum non nullos ob corporis bonum habitum æſtum omnino neglexiſſe, aliquos verò imbecilliores quidem fuiſſe quàm vt poſſent ſe ab æſtu omnino tueri, verum fuiſſe opus longiori interuallo temporis, vt ea læſio in febrem deſineret? Sed nos iam illum introducamus qui primus adeo fuit in his impudens: & ipſe ſuiſmet verbis loquatur, quæ in hunc ſe habent modum; Cauſas ſanè febrium primum atque etiam nunc ſciſcitari ſolent, & ab ipſis

ipſis ægrotis audire volunt, an is morbus ex frigore, vel labore, vel plenitudine, vel alia ſimili cau- E
ſa originem habuerit: qui nec verè, neque vt conuenit cauſas morborum inquirunt. Etenim ſi fri-
gus febris cauſa eſſet, qui magis refrigerantur, magis febre tenerentur: ſed hoc non ita eſt, multi ſi-
quidem qui ad extremum vſque periculum præ gelu deuenere, mox ab eo ſeruati, abſque vlla fe-
bre permanſere. Nec ſecus etiam in labore & plenitudine fieri videmus: in fortioribus enim quidã
laboribus verſati, maioriq; repletione graues, nunquàm febrem paſſi ſunt. Hæc ſunt Eraſiſtrati ver
ba in primo libro de febribus. Hæc verò ipſe ita impudenter proferre coactus eſt, vt ſuum dogma
ſequeretur, ſicuti paulo poſt exponemus. Sed de Eraſiſtrato non tantum mirandum eſt: ipſe enim
gloriæ cupiditate adductus, multa ex ijs quæ à prioribus tradita ſunt, innouauit, multa etiam diruit:
quantum de ijs qui ipſum ſequuti ſunt, illius ſiquidem gloriæ ipſi minime erant participes. Vnde
ſi iſti hæc conſulto agunt, manifeſte inſaniunt: ſi verò ſecus, admodum ignari ſunt, quippe qui ip-
ſam veritatem non agnoſcentes, facile decipiuntur. Porrò huius diſſolutio ſophiſmatis neque mul-
tam etiam dialecticæ diſciplinæ peritiam expoſcere videtur: ſic enim ait ipſe, Si refrigerari, febrici-
tandi cauſa eſt, qui magis refrixerit, ille magis febricitabit. At res hæc non ita ſe habet. Quia ſi effe-
ctrix cauſa ipſa id abſque patiente apto efficere poſſet, qui magis refrigerarentur, magis quoque fe
bricitarent. At ſi frigus non omni corpori febrem afferre poteſt, ſed illi tãtum quod paratum eſt ad F
hoc, tunc non amplius erit neceſſe, vt qui frixerunt magis, magis quoque febricitent: immo facile
reperias aliquos qui ne ſemina quidem febris concipiant: quæ verò ſint febris ſemina, non ſpectat
ad noſtrum in præſenti inſtitutum. Sanè nulla cogit neceſſitas, vt febricitare magis ſequatur eos
qui magis refrigeſcunt: poteſt namque & id euenire, vt qui magis refrigeratur, magis febriat: poteſt
etiam & omnino ſecus: ſed & tertium accidere poteſt, ꝙ magis, inquam, quis refrigeretur: & minus
febricitet: & quartum quoque fieri poteſt, vt magis refrigeretur, pari verò febre arripiatur: & præ-
terea poteſt qui magis refrixit, nulla teneri febre, potuit ſiquidem quiſpiam nihil quidem febricita-
re, verum fieri attonitus, vel torpidus, vel tremulus, vel conuulſione apprehendi: vt accidit Alexan-
dro, dum tempore æſtiuo in Cydno Ciliciæ flumine ſe lauaret. At verò nec illud etiam re vera cõ-
fici poteſt, vt qui magis frigeſcit, magis quoque lædatur: nempe id ſequeretur ſi ille pari modo ap-
ptus eſſet, tunc nimirum ſi magis frigeret, magis læderetur. Porrò nec id etiam ſequitur, vt ſi magis
lædatur, magis febricitet, quum aliquando contingat vt aliquis magis lædatur, qui tamen non mo-
do non magis, ſed nec omnino febricitet. Quia ſi nocumentum omne in ſolam deſineret febrẽ, vbi
maius eſſet nocumentum, ibi maior quoque adeſſet febris: quum autem multi ſint nocendi modi,
qui poſſunt eos qui refrigerantur, alij alios ſequi, falſum eſſe multifariã monſtrari poteſt, ꝙ qui ma- G
gis refrigeſcit, magis febricitet. Quòd ſi non eſt neceſſe, vt qui magis friget, magis febricitet, vel ma-
gis nocumentum ſubeat: fatuum erit dicere, ꝙ idem homo, quum magis riget, magis etiam vel fe-
bricitat vel magis læditur. Eſſet quidem neceſſarium, ſi ipſe eodem eſſet affectus modo ſicuti prius,
vt quando magis rigeat, magis ſit febri obnoxius: ſed ſi ſecus, nulla amplius neceſſitas eſt vel magis
febricitare, vel magis lædi. Hæc ꝓfectò Eraſiſtrati dictio eo libro deſcripta praua omnino eſt, quip-
pe quæ ſophiſmati occaſionem & fidem potius præſtat, quàm ꝙ illud diſſoluat. Sed mihi admodũ
temerarij complures videntur, qui nũquam in logica diſciplina verſati, ita vt ne ea quidem ſophiſ-
mata, quæ fallaciam in promptu & omnibus expoſitam habent, poſſint diſcernere, audent tamen
de veris decretis aliquid ſtatuere: & deinde ſimiles illis videntur, qui ambigunt an motus omnino
ſit, quoniam rationes, quæ de eo afferuntur, intelligentia conſequi nequeant. Diogenes verò Cyni-
cus rationes illorum qui motum negabant, appoſite ſatis deludebat: quum enim hac de re interro-
garetur, Miror equidem (aiebat) cur, ſi motus non ſit, nautæ quotidie clamant ad Rhodum, ad Cni
dum, ad Co. Et ipſe ne tentabat quidem huiuſcemodi diluere ſophiſmata, quæ aduerſantur ijs quæ
euidentia ſunt. Dialectici verò in his potiſſimum verſantur. Ipſi etenim rationem ſtatim falſam eſ-
ſe cognoſcunt, ex eo quod repugnat ijs quæ manifeſto conſpiciuntur: mox verò inquirunt num in H
proloquijs, vel in figura lateat fallacia: & ſi in proloquijs, an in omnibus, an in aliquibus, an in vno,
& quo etiam modo. Quòd ſi in figura: hic quoq; inueſtigant vbi error cõmiſſus ſit, & vnde ratio ha
bet, ꝙ quamuis ſit falſa, veri tamen ſimilitudinẽ ingerat: neq; enim iudicant par eſſe, aut omnino tu-
tum, velle eas rationes examinare quid, inquam, veri cõtineant, antequã in ijs, quæ aperte falſa ſunt,
fuerint exercitati. Nos autem ſępe videmus multos homines, qui quum per hanc artificioſam viam
incedere nolint neq; etiam per compendiariam illam Diogenis, & ſi ſubinde diiudicare velint fal-
ſos ſermones, id nec recte nec perfecte facere poſſe. Porrò ſi ſint philoſophi Cynici, nullum quidem
quod abditum ſit, aggrediantur, præſertim ſi illis quæ manifeſto apparent, videatur aduerſari: quin
& rationes eas, quæ iſtis contrariæ ſunt, omnino ſpernant, adeo vt neq; velint exquirere qua parte
fallant. Si verò ſint Dialectici, ſtatim paruo etiam negotio haſce captiones agnoſcent. Verum ipſi
vtraque de cauſa culpandi ſunt, nimirum & ꝙ adeo temerarij ſint, vt in eas rationes, quarum ſunt
imperiti, ſe ingerere velint: & quòd ea omnino obliuioni tradiderunt quæ manifeſto apparent.
Sed velim recorderis, quòd non modo viri ſapientiſſimi, verum etiam ruſtici omnes bubulci, cæ-
teri'que paſtores, immo & ipſę pecudes, gelu & calorem immodicum fugiunt: non'ne multi ob ho-
rum exceſſus interiere? an forſitan tu ſolus inter mortales, ex balneis male adminiſtratis nunquam

læſus

A læſus eſt? Non potes Eraſiſtrate eas rationes diſſoluere quæ afferuntur contra cauſas procatarcticas:
Et non modo has,ſed nec illas etiam quæ contra motum,quæ contra demõſtrationem, nec eas quę
contra doctrinam,vel diſciplinam,vel inquiſitionem,vel inuentionem, nec etiam eas quę cõtra ho-
rum cauſas afferuntur.Num igitur hæc omnia erant à te,tanquàm non entia, ſpernenda: vel potius
fides ijs,quæ euidentia ſunt,præſtanda erat,vt ſi quid ab aliquo fiat, hoc illius cauſam appellemus?
Num ab immodico frigore vel immodico æſtu nihil fit? at ob vtrunque moriuntur multi. Num
moriuntur quidem, non tamen læduntur? qui fieri hoc vnquàm poteſt? Num etiam ab alijs forſi-
tan cauſis quis lædi poteſt,vt præ æſtu vel gelu nunq̃ à febre poſſit inuadi? Oportet ſanè attẽdere ea
quæ quotidie fiunt:res etenim hæc non eget demonſtratione:quum plerunque videamus nocumẽ-
tum,quod ex æſtu eſt,vel in febrem deſinere,vel in quippiam aliud ſimile:& illi (vt ego quidẽ pu-
to) qui memores ſunt eorum quæ ob hæc quotidie eueniunt, eos derident qui in hunc modum de-
lirant.Quidam ſe in theatrum contulit,quum nullum in corpore ſentiret incõmodum: ſed vbi So-
li ardenti caput expoſuit, illud paulatim & calidius & plenius redditum eſt: mox cœpit dolere &
exuri,ſubindeq́ȝ ſecundum vniuerſa tempora dolens diſceſſit: qui poſtea difficultate tenebatur cu-
tem,quæ circa frontem & caput eſt,mouendi, aridam'que eam ſentiebat,& paulo poſt febris illum
B adorta eſt. Sed medicus die ſequenti accedens, caputq́ȝ omphacino oleo frigido, vel roſaceo etiam
perfundens,& adminiſtratis balneis,illum ſanitati reſtituit. Quid quæſo putas quempiam vel vul-
garem exiſtimaturum de tuo hoc ſophiſmate? Quid præterea ſi videat aliquem qui probe quidẽ
concoquat,nec vllo alioqui ſymptomate teneatur,niſi ꝙ poſt exercitationem, ex litigio quodã rur-
ſum exerceri adhuc magis coactus, cœpit articulos calidiores ſentire, & paulo poſt totum etiã cor-
pus aridum & inæquale, quod dum mouere vellet, videbatur ſuboriri ſenſus quaſi vlceroſi cuiuſ-
dam doloris,moxq́ȝ febricitauit:ſed peritus medicus inclinante febre,adhibito balneo, ipſum priſti
no & aſſueto victui reſtituit:Putas'ne igitur illi vnquàm perſuaſum iri, non poſſe quenquam ex la
bore febricitare? At mirabitur quiſpiam fortaſſis, cur nulli vulgari homini hæc Eraſiſtratus per-
ſuaſerit, medicis verò non paucis perſuadeat. Sed id quidem mirandum non videbitur ſi audie-
rit eorum plures aſſerentes,eſſe potius patriam prodendam,quàm proprium dogma. Cur ergo tẽ-
pus perdimus dum Eraſiſtratiorum dogmata redarguimus? huiuſcemodi enim deliramentorum
ea vnica cauſa eſt,quòd qui putat omnem febrẽ ſequi phlegmonen, oportet vt mox exponat, quo
modo ille qui ex exercitio in febrem illapſus eſt,paulo poſt ratione victus inſtituta liber euaſit. Nõ
erat autem veriſimile rem ita ſuccedere ſi phlegmone adſit: atque longe etiam minus, ꝙ ex ciborũ
C ac vini oblatione id cõtingat. Vnde illi duorum alterum erat neceſſe, vel vt nihil ex his immutaret,
quæ ex ratione prius tradita fuerant, vel vt ad ſophiſmata conuerteretur. Primum autem ille ne-
quàquam poterat perferre, quippe qui ſibi hoc perſuaſerat, ſi vſquequaque antiquos imitaretur,
apud omnes in nulla ſe gloria futurum:vnde coactus poſtea eſt ſecundum aggredi,& mendacia ca-
uillaq́ȝ confingere. Nec modo in his Eraſiſtrato ac eius ſectatoribus neceſſe fuit cauillari, verum &
in illis quæ de hypoſtaſi in vrina tradita ſunt. Nam ſi ſuos aſſuefacerent diſcipulos in dignoſcenda
diſcernendaq́ȝ hypoſtaſi, quæ purulenta eſt, ab ea quæ ſubinde in ſanis conſpicitur, redargueren-
tur facillime ex ijs in primis quæ videmus quum phlegmone in ſuppurationem verſa ſoluitur,per
purulentas vrinas. Neque enim illis ſimiles ſunt,quæ ſolutis febribus excernuntur: in ijs ſiquidem
id quod reſidet album eſt, neque fœtorem habet, neque colorem etiam quem purulentæ retinent,
neque lentorem. Ne ergo aperte conuincantur,ſe deridere eos præſeferunt,qui hæc obſeruant: &
eos tinctores appellant, qui aliquid ex vrina percipere volunt, quos ſuppoſititia etiam vrina ſæpe
decipiunt. Et hæc omnia agunt, vt admirandum illud dogma defendant, quòd omnes febres ex
phlegmone fiant.Ob id etiam neque frigidam aquam potandam illis concedunt,qui ardente febri
tenentur:ea enim opportune exhibita,cõfeſtim ſudant,liberiq́ȝ à morbo euadunt.Et tu Gorgia nos
D id ſæpe effeciſſe intuitus es, quum nulla obſtabat viſcerum inflammatio, tunc enim maximam fe-
brem ſoluit frigidæ potus. Hi igitur,nequaquam bibenda eſt,aiunt, vt omnia ea declinemus,quæ
noſtram ſubuertere ſectam valent. Sed & alia præterea artis huius auxilia reiecerunt, quippe qui
timeant, ne ex illis redarguantur. In quo ordine repoſuere etiam rationem cauſarum procatarcti-
carum, quum minime monſtrare poſſint, quo pacto homine exæſtuante, vel laborante, vel irato,
vel mœrente, transfuſio ea ſanguinis fiat in arterias, quam ipſi παρέγχυσιν vocant. Vnde varias
rationes contexunt, ſophiſmata machinantur, commentis quibuſdam excogitatis illis inſidiantur,
qui eò accedunt vt artem benignam & vitæ opportunam addiſcant. Quibus ex tot horum inſi-
dijs ſecus ac ipſi ſibi prius propoſuiſſent, euenit: dum enim rudes eſſent & imperiti, communes
omnium notiones ſeruabant, & ijs quæ manifeſto apparent, credere aſſueuerant: mox verò adeo
ab iſtorum mirabilibus ſophiſmatis peruertuntur, vt adducantur ad id, ꝙ non amplius rebus ma-
nifeſte apparentibus credant,eorum nodos ſoluere neſcientes. Hoc etenim admirandum commen-
tum contra ſuos diſcipulos excogitauere huiuſcemodi medici, vt neq́ȝ eos permittant ſoli inſiſtere
experientiæ: neque ad rationem adhortantes ad dialecticos remittunt,vt eos his irretitos ſophiſma-
tis detineant. At illi, qui nullam vnquam adhibuere exercitationem in diſſoluendis ſophiſmatis,
hæc præceptores quaſi deos admirantur. Tu ſanè noſti ꝙ non nulli, qui à quadam veluti aduerſa

fortuna ad tales medicos delati ſunt, fatentur ſæpe, ꝙ dum in memoriam reuocant ea quæ ipſi aliàs E
paſſi ſunt, aſſentiuntur ꝙ ex æſtu alijs que huiuſcemodi, febres accendi poſſint: at quum ea quæ ab
Eraſiſtrato literis mandantur, perlegunt, ſtatim ſententiam mutant. Qui ſi alicui præceptori artis
dialecticæ perito adhæſiſſent, facillime eius fallacias agnoſcerent, vbi ipſe inquit, ꝙ multi in longe
maioribus verſati ſunt laboribus, atque in maiori plenitudine fuere, quàm ij qui febricitauere, &
tamen ab omni morbo liberi permãſere. Sed quæſo, num propterea ꝙ qui in maioribus laboribus
verſati ſunt, nulla ſunt arrepti febre, non potuere alij minus laborantes in febrem incurrere? Sed in
medium proferamus nos aliquem oratorem, defendentem quendam pugilem, qui ꝙ pugno vetu-
lam percuſſerit, vnde illa mortua eſt, ab aduerſarijs accuſetur, & in iudicium trahatur: vbi ab actore
probatur ꝙ ille eam percuſſit, quodq́; ea mortua eſt: fingamusq́; rei patronum hoc modo cauillis
Eraſiſtrati confiſum illum defendere. Vos ò iudices, millies hunc hominem in ſtadio pugnantem
vidiſtis, ac maximis aduerſarios plagis pulſantem, viciſſimq́; ab illis pulſatum, nec tamen is ab illis,
aut illorum aliquis ab hoc, interfectus eſt. Nõ ergo ꝙ percuſſerit, cauſa mortis extitit, quia ſi percuti
in cauſa eſſet ꝙ quis moreretur, qui vehementius percuteretur, citius moreretur: quod quidem fal-
ſum eſt, quum iſte maximas intulerit, ac etiam pertulerit plagas, nec ipſe mortuus inde eſt, nec aliũ
interfecit. Quis igitur credat ꝙ ex illata plaga non admodum etiam magna, obierit anus? Nimirum F
ſi ex plaga non immodica poſſet quis mortẽ oppetere, hic qui alioqui plurimis & validioribus pla-
gis expoſitus fuit, è vita iã multoties deceſſiſſet. Quid obſecro facturos iudices ſi talia audierint pu-
tatis? nonne irridebunt palàm tã patrono, quàm reo qui huiuſcemodi patronum protulerit? Nã ne-
mo mehercle eſt, qui non comprehendat, ꝙ robur athletarum multas poteſt vel etiam validas ſuſti-
nere plagas, quum tamen anus præ virium imbecillitate, ne mediocrem quidem & vnicam poſſit
ferre. Is ſanè orator ſolis vſus ſophiſmatis Eraſiſtrati nec iudices decipere, nec aliquid obtinere po-
terit. Accedat autem alter orator iſto, quidem peritior, qui inſpecta vetula à iuuene percuſſa, reſpi-
rante adhuc, paulo poſt tamen moritura, affinibusq́; ipſius illum homicidij accuſantibus, à quo illũ
defendere velit: & ita dicat: Si hic totum ferè vitæ tempus tum feriendo tum ictus perferendo tranſ-
egit, nec vnquam vel ipſe interfectus, nec ex aduerſarijs quenquã interfecit, nõ eſt profecto ipſi cau
ſa mortis iſtius vetulæ tribuenda, ſed potius eius imbecillitati. Nam ſi vnica plaga mortem inferre
poſſet, longe magis & multæ & validiores inferrent: quod tamen nõ ita eſt. Quare ſi vetula mortua
eſt, ob ſuã mortua eſt imbecillitatem. Hic quidem orator multo eſt priore præſtantior, qui non mo-
do reum videtur cauſa velle abſoluere, verum & illam aliò transfert: nihil tamen & ipſe efficiet, quũ
neceſſe ſit tandem fateri, ꝙ anus percutiente iuuene mortua ſit. Attamen Eraſiſtratus nec iſto etiam G
dicendi modo vſus eſt, quo ſæpe noſtri vtuntur, vt nimirum cauſam eius quod æſtum vel frigus ſe-
quitur, in ipſam transferret rationem rerum patientium. Primo enim occurſu ratio ea quę ex tranſ-
latione cauſæ depromitur, plurimum videtur audienti efficax: qui tamen ſi illi mox inſtiterit, dili-
genterq́; perpenderit, inueniet aliquid in ea afferri, quod congruere non videatur. Nã oportet tan-
dem aſſerere ꝙ is affectus ex conuentu amborum naſcatur, frigoris inquam ac imbecillitatis rei pa-
tientis: ſiue modò effectus ſit ex ijs, quæ ſponte & caſu proueniunt: ſiue ex ijs, quæ plurimum: ſem-
per enim & frigus cum imbecillitate patientis concurreret. At hoc nihil decretis Eraſiſtrati fauere
poteſt: vtcunq; etenim fateamur frigus, æſtum, laboremq́; aliquid ad febrem facere, ſtatim interro-
gandus erit, quo id fiat modo. Vnde quum ipſe reſpondere nequeat, neceſſe eſt ipſum non parum
turbari: neq; enim hoc leue eſt, rationabili interrogationi reſpondere non poſſe: ſed lõge adhuc gra-
uius eſt, ab huiuſcemodi rebus omnibus, ſuppoſitiones ipſius coargui. Etenim qui in æſtu verſatus
eſt, is febrem ſentit: quæ in capite primum exorta, in vniuerſum corpus mox diffunditur, tanquàm
à lare vbi accenſa eſt: Alter verò, qui plurimum laborauit, ab articulis accenſum calorem in reliquũ
corporis tranſmitti. Quis enim eſt qui ſi plus iuſto ambulauerit, non ſentiat ſæpiſſime ex motu crũ
ra calefieri? quæ ſi adeo ſubinde caleſcant, vt vnà partes cæteras calfaciant, perueniente tandem calo H
re in viſcera, neceſſe eſt febrem exoriri: Quæ quidem febris in huiuſcemodi rebus manifeſta eſt cũ-
ctis hominibus, quippe cuius ſubſtantia ex abundantia caloris conſtat: Sed & id conſtat ex procatar
cticis cauſis, labore inquã, calore, & iſtiuſmodi cæteris augmentum illi præſtari. At vtrunq; negat
Eraſiſtratus, qui neq; febris intellectũ ſeruat, nam & eius ſubſtantiam acceptaret: ait verò ꝙ ſemper
quãcunq; febrem phlegmone præcedit. Si.n. ipſe eundem huius affectus, quem cęteri omnes, intel-
lectum teneret, eaſdem etiã cauſas generationis illius teneret: moxq́; ab experientia res quæ euiden-
tes ſunt doctus ipſe, ab ijs exorſus ad alia accederet: ſed nihil ille haberet poſtea quod de Hippocra-
te dicere poſſet. Vnde omnis illum ſermo defeciſſet: ipſe verò aliquid dicere ſibi neceſſarium eſſe
putabat, hoc ſiquidem illi conſtitutum erat. Quare conſtat ꝙ illi neceſſe fuit multa innouare, & ſo-
phiſmata aduerſus ea quæ euidentia ſunt, cõminiſci: vnde etiã nos cogimur in his Eraſiſtrati captio-
nibus immorari, ac ſi nullũ aliud nos negotium detineret. Habuit itaq; aliquã cauſam Eraſiſtratus
vt diximus, cur non concederet ꝙ cauſa nocumenti ex infirmitate eſt eorũ quibus nocetur: vt enim
hoc conceſſerit, & præterea aliquid omnino fieri cauſis procatarcticis, ſtatim vniuerſa ipſius de fe-
bribus decreta corruẽt manifeſte, eorũq́; abſurditas apparebit. Porrò cauſæ notio aliquid videt̃ in ſe
confuſi & indeterminati cõtinere: & propterea alij quidẽ dixere cauſã nihil in ſe habere, qđ melius

ſit

A ſit aut præſtantius:alij verò,in quibus ſunt empirici,dubij fuere ſit'ne cauſa nec'ne:alij verò,vt Herophilus,acceperunt quidem cauſam eſſe, ſed ex hypotheſi. Sed illi,qui tanquàm principem Eraſiſtratum ſequuti ſunt,ex ordine cauſarum procatarcticas remouent:has autem omnes nomine mutato,& confictis rationibus,occaſiones appellant. Attamen ſi concedamus quòd vtilitas rei quæ fit, ab hominibus cauſa vocetur: quodq; & effectrix,quæ principium dicitur vnde fit, & cum his materiam atque organa: facile deprehendetur ꝙ ij cauillantur, dum aiunt procatarcticas non eſſe cauſas:immo hinc omnia ea pendent,quæ perperam de cauſis prolata ſunt.Inde enim ipſi conficere volunt, nullam eſſe cuiuſpiam rei cauſam, ꝙ nullum ex ijs, quæ quippiam efficere dicitur, in omnem materiam agere videatur. Nequaquam tamen hoc illud eſt,quod inde conficitur,ſed id potius,ꝙ nulla cauſa ſola ipſa abſoluta & perfecta eſſe poſſit: materia ſiquidem ſemper effectricem cauſam, & effectrix materiam aptam,expoſcere videtur. Superius autem iam monſtrauimus, ꝙ ea quæ ab
" Eraſiſtrato contra procatarcticas cauſas adducta ſunt,nullam aliunde quàm ex mutatione huius vo
" cis,cauſæ ſcilicet,habent veriſimilitudinem: apertius tamen id ipſum oſtendetur, ſi ipſa eius verba aſcripſero. Si refrigerari cauſa febris eſſet,qui magis refrigerarent,magis eſſent febri obnoxij. Vbi nos ea quę Eraſiſtratus conſulto omiſit addentes,rationem vniuerſam abſoluamus:& oſtendamus,
B ꝙ propter id quod ab ipſo prætermiſſum eſt,accidit ſophiſma. Vt id igit̃ videatur,ſit vniuerſa eius ſeries hæc: Si refrigerari ſola eſſet febricitandi cauſa, tunc qui magis refrigerarentur magis febricitarent. At non eſt o Eraſiſtrate ea ſola febricitandi cauſa,refrigerari inquam: verum opus eſt patiens natura,vt qui magis refrixit,magis febricitet:ſicuti quum dicimus quòd ille qui magis calcitratus fuit, magis quoque læſus fuerit. Profectò, & ſi ea iſtorum ratio ſolis cauſis procatarcticis videatur aduerſari,omnes tamen in vniuerſum cauſas oppugnat. Vnde non eſſet admodum difficile,ſi modo ſophiſtæ reſipiſcere vellent, eis oſtendere quo modo vniuerſa hominis vita vtatur nomine cauſæ:facile etiam erit,omnem in his ambiguitatem,ea quę manifeſta ſunt ſequendo, de medio tollere. Sed hæc ipſa etiam res palàm tibi faciet, quòd nullus vnquam ita ſibi cauere ſine dialectica diſciplina poteſt,quin decipiatur. Et proinde medici qui ab experientia Empirici dicti ſunt,ea quæ in vita hominibus eueniunt,ſibi obſeruanda proponentes,ab horum tamen ſophiſmate deuicti ſunt ita, vt dubitarint de procatarcticis cauſis, & de ijs nihil pronũciare auſi ſint: qui adeo tamen ſapere viſi ſunt, vt conceſſerint aliquam omnino cauſæ rationem in procatarcticis ſeruari. Eraſiſtratus verò, qui eas omnino ſubuertit, palàm eſt quòd nullam eorum ipſe rationem habet, quæ vel ratione vel experientia reperta ſunt. Vnde ſi in alicuius Eraſiſtratij medici manus quis inciderit, ex ęſtu vel la-
C bore in febrem illapſus,neceſſe erit vt tertium & quartum diem expectet: quum tamen poſſit citra tertium bene ſe habere: poſſit etiam alioquin in longiorem morbum vel etiam in grauius incidere periculum,quemadmodum illi adoleſcenti,de quo iam meminimus,contigerat. Oportet itaq; non hæc tãtummodo animaduertere, ſed omnes etiam quantumlibet ſimplices ſophiſtarum ſermones. Et ſi enim hoc ſatis videatur exiguum, non vti nimirum in omnibus ratione, ſophiſtæ tamen ſemper nouiſſima quæque ſectantur. Vellem autem te in hoc quoque libro exerceri, ſi tibi dandam operam dialecticæ putas.

Aduerſus Eraſiſtrati Sophiſmata, quibus Repletionem Nullius eſſe Morbi Cauſam monſtrare conabatur. CAP. 3.

POterant hæc ſanè ad hos ſophiſtas redarguendos ſatis eſſe: verum quoniam eos omnino confutare inſtituimus, iccirco rurſum reuertamur ad Eraſiſtratum, qui vnà cum cæteris procatarcticis cauſis repletionem etiam tollit,ac ſi illa nũquam vllius morbi cauſa ſit. Ait enim ipſe, ꝙ ea eſt veluti materia quæ nullius morbi proxima cauſa eſt, niſi aliquid aliud interim agat, ſicut omnes pro comperto habent. Oportet ſiquidem vt ex eorum quæ comeduntur vel bibũtur ingeſtione, in venis aliqua gignatur plenitudo:ab ea verò (vt ipſi græci aiunt) paremptoſis (quaſi intercidentiam
D dicas) in arterias:in præſenti enim ex ſuis decretis hunc ſermonem inſtituimus. In hac verò paremptoſi cor vehemẽtius ſpiritum mouet & ſanguinem,vt expellat ad extremas arteriarum partes:vbi ea conculcata phlegmonen pariunt. Materia igitur ea eſt,quæ media plethora ſeu plenitudine & paremptoſin facit,ac tandem conculcationem. Sed ſi ita eſt,quamuis plethora non ſit prima phlegmones cauſa, quum tamen illam in ea cauſarum conſecutione tam ordine quam tempore primam admittant, dum à repletione plethoram (ſic enim ipſi nominant venarum plenitudinem) fieri autumant, à qua mox fieri aiunt paremptoſin, ſubinde verò conculcatione & phlegmonen, neſcio, cur poſtea non audeant affirmare repletionẽ eſſe morboſam cauſam,& de nomine poſtea litigent. Hęc verò videtur maior illius,quàm in alia quapiam re fuerit, impudentia, nimirum ꝙ concedat repletionem plethoram efficere:hanc verò, ſanguinis paremptoſin ad arterias: & hanc,phlegmonen: & poſtea nolit,his hoc modo conſtitutis,cõcedere repletionem phlegmones cauſam exiſtere. Nam & nos pari pacto dicemus,ꝙ qui plaga homini illata venas colli ſecuit,non extitit illi cauſa mortis:quo modo autem? quoniam cauſa proxima & materia fuit, non ille qui percuſſit, ſed ſanguinis potius effuſio. Vnde accerſamus oratorem aliquem Eraſiſtratium, qui velit percuſſorem ab homicidij crimine eripere,& hoc modo dicat:vtamur verò definitis nominibus, vt res clarior fiat. Non eſt Oreſtes cauſa mortis Clytemneſtræ: mouit enim ille manus quidem, nam id nos fatemur ꝙ manu ſua

ille hoc fecit: manus verò Oreſtis, non ipſe Oreſtes, enſem mouerunt: vnde iam ex hoc Oreſtem in- E
ſontem eſſe oſtendimus: Sed ex alio etiam magis, nam ab enſe præterea inciſæ ſunt venæ in collo,
non ab Oreſtis manibus: fuit poſtea in cauſa effuſionis multi ſanguinis ſectio venarum, non Ore-
ſtes. Quòd verò mors Clytemneſtræ à venarum ſectione & ſanguine multo effuſo prodierit, ne-
que ab ijs qui accuſant negari arbitror. Quare non eſt putandus Oreſtes fuiſſe cauſa mortis Cly-
temneſtræ, quum nequeant accuſatores noſtri monſtrare, quòd idem ſit Oreſtes & multi ſanguinis
effuſio. Quòd ſi hæc non ſunt vnum & idem: & iam pro confeſſo habetur, quòd horum alterum
fuerit mortis cauſa: relinquitur alterum nulli amplius crimini eſſe obnoxium. Quo modo ergo vo-
lunt iſti, ſimul & fluorem ſanguinis, ac etiam Oreſtem, fuiſſe mortis cauſam, quum minime fuerit
Oreſtes cauſa cur ſanguis fluxerit, ſed potius venarum ſectio, ſicut iſtius, enſis? Quòd ſi vos propte-
rea culpare Oreſtem velitis, quia eius propoſitum cauſa fuerit cur ille enſem mouerit, videte ne ea-
dem etiam ratione Clytemneſtram criminis ream efficiatis. Vnde quotieſcunque effectus alicu-
ius prima proximaq; cauſa reperta, hac non contentus, aliam voluerit quis antiquiorem iſta inqui-
rere, & illa aliam, illi profectò res hæc in infinitum abibit. Cur igitur non ſit ſatis, attuliſſe cauſam
mortis Clytemneſtræ fuiſſe ſanguinis profluuium? Verum ſi tu vlterius prouectus dicas, At non
eſſet ſanguis effuſus, niſi venæ fuiſſent ſectæ: nec illæ inciſæ, niſi enſis fuiſſet admotus: nec is admo- F
tus eſſet, ſi manibus Oreſtes illum non tractaſſet: neque manus id effeciſſent, niſi ſibi illud Oreſtes
propoſuiſſet: Nos quoque pari modo vlterius progreſſi, de hac re, ſicuti & tu feciſti, diſſeramus,
quum poſſimus hoc afferre, quòd neque Oreſtes eſſet, niſi illum Clytemneſtra genuiſſet: quo[illegible]in-
de fiet, vt ſit neceſſe affirmare Clytemneſtram ipſam ſibi ſuæ mortis cauſam fuiſſe. Sed poteramus
nos ſtatim in prima aſſignata cauſa perſiſtere, nec vlterius eouſque ſermone prouehi, quòd videre-
tur Clytemneſtra fuiſſe ſuæ mortis cauſa. Vnde talis profectò videtur is orator, qualis ille qui nos
docet, quòd ſi ſemel cœperimus impudentes eſſe, nulla nos ſophiſmatum copia deficere poſſit. Sed
item nobis permittatur, vt liceat in exemplum ſecundum afferre iudicium. Accuſatur medicus
quod exitiale medicamentum dederit: dedit autē illud puero cuiuſdam mulieris, quæ illi, vt id eme-
ret, mandauerat: illa verò poſteaquam venenum id habuit, iuſſit, vt ſeruus qui priuigno mini-
ſtrabat, illud ipſi offerret: quo aſſumpto, ille mortuus eſt: vnde omnes damnati ſunt, nouerca, &
ille qui venenum obtulit, & ille qui emit, & præterea medicus qui venenum vendidit. Accedat
itaque orator ab Eraſiſtrato inſtructus, & dicat: Quòd mortuus quidem puer ſit, nemo negat: non
eſt tamen à puero qui venenum exhibuit, interfectus, ſed à medicamento potius: eſt etenim præ-
ter rationem omnem, quum cauſam apertam habeamus, id velle in hominem innoxium referre: G
neque enim idem eſt homo, & medicamentum, ſed diuerſa ſunt hæc. Quòd ſi propinatum medi-
camen mortem peperit, cur amplius oportet alteri eſſe moleſtos? longé que minus culpanda eſt
nouerca, quæ venenum miſit, vel ille qui illud attulit. Sicuti ſi quis alicui funem tradidit, qui po-
ſtea ea facto laqueo, ſe ſuſpendit, vnde necatus eſt, iuſtum minime eſt vt ille accuſetur, qui funē ven-
didit. Is itaque orator ſi ab Eraſiſtrato edoctus, & in dicendo callidus fuiſſet, hæc omnia ſuſq; deq;
verſando, potuiſſet forſitan iudicibus perſuadere, vt medicum abſoluerent: ſed nullam ille habuit
cum Eraſiſtratijs conſuetudinem, qui in diſceptando vehementes admodum ſunt, dum nos do-
cent, quòd repletio non eſt morborum cauſa. Quis ergo amplius erit qui nos præterea vetet ci-
bo potu que repleri? cur quiſpiam nos ab inconcoctione auocat? cur non exercemur? cur victus
rationem qui ſuo conſtet ordine laudamus? Hæc omnia à nobis reijcienda ſunt, quum ita ab Eraſi-
ſtrato didicerimus. Negligamus æſtum, frigus, quemadmodum & vigilias, hæc enim primum pi-
tuitam gignunt & cruditatem. Facile autem cruditas negligi poſſet, quæ aliqua ratione nihil poſ-
ſit officere: nam neque ex cruditate febris oriri poteſt, omnes ſiquidem cruditatem paſſi febricita-
rent: neque conuulſio, nam conuellerentur qui cruditatem paſſi eſſent: ſed neque membrorum re-
ſolutio, nec quiſquam morbus alius: eadem enim eſt eorum omnium ratio. Et proinde prædicare H
merito præclarum hoc Eraſiſtrati inuentum poſſumus: atque eius admirari benignitatem, qui nos
ea vana ſuperſtitione, qua nos omnes tenebamur, liberauit, quæ que noſtram vitam lædebat pluri-
mum. Ne igitur amplius timentes laborem, prohibeamus, quò minus quis ſe totam diem & no-
ctem exerceat: nec etiam ab æſtiuo Sole quenquam abigamus: neq; ſerui indumentis vtantur: neq;
nobis calciamentis eſt amplius opus. Stultum enim eſt ꝙ ſuſpectum frigus habeamus, vel æſtum,
vel laborem, vel vigilias, ſi hæc nos lædere nequeunt. Neque erunt mox hi increpandi qui ſe cibo
nimis replent, vel qui inebriantur, ſi vana ea eſt opinio quòd poſſint ex repletione ægritudines
fieri. Cur ergo non delendi ſint antiquorum tum medicorum tum philoſophorum libri, qui cru-
ditates, repletiones, refrigerationem, æſtum que damnauere? Cur Eraſiſtrato aurea ſtatua Delphis
non ſit collocanda, & plurimæ illi gratiæ referendæ, qui hæc nos docuerit iuſſerit que, tanquam illi
qui præ tot viris glorioſis & raris primus veritatem adinuenerit? Neq; enim Diocles, neq; Polybus,
neque Hippocrates potuit vnquam huiuſcemodi rationes contra gelu & æſtum, laboremq; & re-
pletionem inuenire, vt hæc omnia omnino negligamus. Secus præterea philoſophis videtur.
Ariſtoteles enim, Theophraſtus, & ante hos Democritus, & Empedocles, & multi præterea ex
minoribus philoſophis, conſulunt, vt ab exceſſibus caueamus: Solus verò Eraſiſtratus noluit quic-
quam

A quam horum eſſe à nobis timendum. Eſt ergo ipſe vti Deus adorandus. Ego autem quàm libenter hoc vnum, ſi poſſem, ab eo ſciſcitarer: at non poſſum, quum iam vita functus ſit: ſi tamen viueret, facillime nos forſan doceret, à qua inquam re nobis cauendum ſit. Ego enim ſi neque ab æſtu, neque à gelu mihi timendum ſit, neque à labore, neque à crapula, neque à vigilijs, neque ab ira, neque à mœrore, facile ſperauerim me poſſe aſſequi propemodum immortalitatem. Et fortaſſis neque verendum eſt, quòd me quiſpiam interficiat, vel ſumpto veneno inteream: ab alijs enim omnibus quæ priores timuere, nullus mihi videtur timor imminere, ab ijs ſiquidem omnibus opera Eraſiſtrati ereptus ſum. In reliquum ego neque balneum tanquam male adminiſtratum damnabo: neque caput vel pedes cooperiam: nil amplius domibus in hyeme, vel indumentis calidioribus, erit opus: non ciborum vel potuum moderatione, vel eorum quæ externa ſunt. Horum itaq; omnium gratia, Eraſiſtratum vt Deum colamus.

Aduerſus Herophilum, qui Nullam dari Cauſam cenſebat. CAP. 4.

SIcuti autem nobis de Eraſiſtrati ſapientia, quam in ſuis præ ſe fert rationibus, mirandum eſt, ita Herophilus de timore damnandus: qui quum de cauſis omnibus ipſe multis & validis rationibus dubitauerit, demum illum inuenimus dicentem, Sic hominibus multis videtur. Hoc verò maximam videtur oſtendere timiditatem, relicta ratione, hominum ſequi opinionem. Ait igitur ipſe: An verò cauſa ſit vel non, ne inueniri quidem poteſt: refrigerari autem, æſtuareq;, ac cibo impleri, quadam potius opinione conſtare videntur. Sed rationes illæ, quæ ex † nominis mutatione } aſſumptæ ſunt, caput hoc in dubium reuocarunt: & illæ præterea, quæ ex modo quo gignuntur ea quæ quomodocunque ſunt, depromi ſolent: & hæc inſuper, qua quæritur, ſi ſit alicuius rei cauſa, quæ incorporea exiſtens, alterius corporis opifex ſit: vel ipſa corpus exiſtens, incorporeæ rei ſit effectrix: an etiam ipſa mota, moti, vel potius manentis: præterea an præſens præſentis, vel præſens futuri. Et poſtea, vt ea omnia quæ ex ea partitione inuenta ſunt, proſequutus eſt, quæ tamen nequeunt probari, tandem infert non eſſe rei alicuius cauſam aliquam. Ipſe enim ſic inquit: Aut cauſa corporis incorporea eſt, aut corporea: & cætera quæ ex partitione receſet: Manifeſtum autem quòd nullum horum ſit: & proinde cauſa omnino eſſe non poteſt. At tu ſophiſta generoſiſſime non animaduertis, quòd vniuerſam hominis vitam ſubuertere potes modo eo argumentando in ijs etiam quæ manifeſto apparent. Nam quum videmus aliquid, fit illud quoniam vel ab ijs quę videmus aliquid egrediens ad oculos noſtros peruenit: vel ab oculis aliquid exit, quod ad id fertur, quod à nobis videtur: vel id quod à nobis exit, illi occurrit quod ab illis egreditur, & hæc mutuo ſe tangunt, & C ita videmus: vel neque ab illis ad nos, nec à nobis aliqua ad illa feruntur loco aliquo, ſed ſenſus per medium quaſi per baculum, fit: Sed nullum iſtorum eſt, neque primum inquam, neque ſecundum, neque tertium, neque quartum: vnumquodq; enim horum multifariam in quæſtionem trahitur: Vnde ſequitur quòd non videamus. Poteſt & hoc idem alio modo probari, ſi diſtinguamus: Aut tam id quod videt, quàm id quod videtur, corpus eſt: aut incorporeum eſt quod videt, corpus verò quod videtur: aut contra: aut vtrunque incorporeum: ac deinde vnoquoq; horum demonſtrato, quòd verum non ſit, inferat quiſpiam nos non videre. Poteſt & id ipſum alio modo trahi in dubium, vt diſtinguat aliquis, Quòd ſi rei cuiuſquam in nobis ſenſus excitetur, oporteat, quòd vel quieſcens moti ſenſum moueat, vel motum quieſcentis, vel quieſcens quieſcentis, vel motum moti: mox autem oſtenſo ꝙ nullum horum ſit D rationi conſonum, aſtruat nos nihil videre.

† ſignificati tranſpoſitione.

GALENI IN PRIMVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS LIBRVM COMMENTARII TRES

Hermanno Cruſerio Campenſi interprete.

Ab Auguſtino Gadaldino pluribus in locis emendati

COMMENTARIVS PRIMVS

Principium, quod in alijs impreſsionibus deſiderabatur à Nicolao Machello Medico Mutinenſi latinitate eſt donatum.

ARGVMENTVM.

Liber Hippocratis legitimus, In cuius prima parte Auſtrina ſqualida ac veluti nebuloſa Tempeſtas deſcribitur.

NOn hoc quidem libro Hippocrates Cous agere inſtituit de proprijs cuiuſq; regionis morbis, ſicut ſanè aliàs non nunquam, quod ferè ſermo ipſius G
omnis ſit de morbis qui Epidemi ideſt paſſim graſſantes nominantur: Qui ab Endemis .i. regionalibus ſic differũt, quod "hi quidem per aliquod tempus aliquam regionem peruadant: hi verò incolas, ac ſi cognati eſſent, nullo non tempore comitentur. Igitur in libro de aquis, aere, & locis, regionales ægritudines docet, quę per ſingulas habitationes fiãt: hoc autẽ libro Epidemiorum ægritudines, quę per aliquod tempus paſſim vel ciuitates vel nationes totas adoriantur. Et conſueuit quidem ambo hæc ægritudinum genera & communia & paſſim graſſantia nuncupare, cæteras verò omnes *σποραδικὰς* .i. diſperſas, ſcilicet quæ non communiter multos, ſed ſeorſum vnumquenque, prehendunt: nam ſæpius gręci *σπείρειν* pro diſpergere & abinuicem ſeparare vſurparunt. Et ad eum modum Thucydides de iuuenibus ait, Vere autem alij in alia ciuitatis parte diſperſi periérũt. Horum autem morborum ſicut generatio, ita & cauſa communis." Cum autem tres ſint cauſæ à quibus morbi auſpicantur, vna quidem in ijs quæ offeruntur: altera verò in ijs, quæ fiũt: & tertia in ijs quæ extrinſecus incidunt: per vnamquanque ſanè communes morbi fieri conſueuere, ac præſertim quidem per affectum aeris nos ambientis. Non enim frequenter accidit vt per in- H
geſtos cibos morbus communis ciuitatem, vel nationem, vel exercitum peruadat: ſicut neq; per cõmunes tum occupationes, tum labores: At continens nos aer ſi immoderatius calefiat, vel frigeſcat, vel humeſcat, vel ſicceſcat, corporum ſymmetriam, quæ ſanitas eſt, confundit, interturbat, ac corrumpit. Alijs enim cauſis neque omnes ſimul obuiamus, neque integrum diem ſubijcimur, ſed aer ſolus extrinſecus omnes ambit, & inſpiratur. Non enim fieri poteſt, quin corporum animantium temperaturæ cum eius permutatione afficiantur ac permutentur. Et propterea, vt Hippocrates
de Nat. hum. cõ. 1. t. 32. 33. 34. 1ª. 31. h. Et 32. a. b
ipſe docet, ‖ vere quidem ſanguis, humorum temperatiſſimus, in bene temperata conſtitutione abundat: hyeme pituita, frigidiſſimus humor, in frigidiſſima tempeſtate: ſicuti flaua bilis, calidiſſimus humor, in calidiſſima hora: & reliquus ſcilicet bilis atra autumno, peruſtis in æſtate duobus ſuccis, ſcilicet ſanguine & pallida, quæ etiam flaua bilis nominatur. Sic demum etiam morbi pro ratione vniuſcuiuſque tempeſtatis fiunt, ſimilitudinem habentes cum natura ſucci exuberantis. At ſi per dictarum tempeſtatum appellationes dicti generarentur ſucci, nunquã vtiq; fieret, vt à ſua temperatura aliquando degenerantes, alios generarent. Quia verò vnaquæq; pro ratione ſuæ tẽperaturæ ac non propter nomen, prædictos ſuccos auget, neceſſe eſt, vt quando ambientis nos aeris tẽperatura permutatur, permutẽtur etiã ſucci, ſicut ipſe dicebat in aphoriſmis: ‖ In tempeſtatibus ſi eadem
3ª. Aph. 4. Ext. ord. 10. c

die

A die nunc quidem æſtus, nunc verò frigus fiat, morbos autumnales expectare oportet. Sicut, cum ſingulæ tempeſtates propriam temperaturam ſeruabant, pro ſuarum naturarum ratione morbi creabantur, ita ſi præter naturam permutentur, ad conſtitutionis æmulationem morbi fient. Cur igitur in vnaquaq; tempeſtate non omnes vno & eodem morbo capiuntur? Quoniam ſanè non parum ab inuicem diſtant & per connatas naturas, & per ætates, nec non per viuendi formas. Quocirca hic quidem facile cedet malitiæ temperaturæ præſentis tempeſtatis: alius verò quàm multum repugnabit: alius verò lædetur omnino nihil: alius verò per malam viuendi rationem prius morbo occupabitur, quàm tempeſtatis ſentiat læſionem. Nam, ſicut cum ab ambiente lædebatur, tali ægritudine capiebatur, quæ illius temperaturæ reſponderet, ita fiet, vt ægrotet pro delicti ratione, quod committitur in viuendi forma. Hæc igitur quicunque nouit, non ſolum qui in ſingulis tempeſtatibus emergunt, morbos præſciet, ſed & victus ratione immoderatis circunfuſi aeris ſtatibus contraria admolienda, ne exiſtant prohibebit. Neque enim obſcurum eſt, quin ſi commoda temperatura primorum eſt ſanitas, eam aeris corrumpet intemperies: conſeruabitur autem à contraria viuendi ratione. Quò fit, vt cum hos Quintus male tum Aphoriſmorum libros interpretetur, in quibus ad hunc ferè modum ſcriptum eſt: ‖ De anni temporibns, ſi quidem hyems ſicca B & aquilonia fuerit, ver verò pluuioſum & auſtrinum, æſtate febres acutæ & lippitudines exiſtant neceſſe eſt, & dyſenteriæ. Aſſerit hoc enim Quintus, nulla habita cauſæ ratione, ſola perſpectum eſſe experientia. Vbi primum in eo offendit, quod illorum, quæ hiſce in aphoriſmis Hippocrates docuit, cauſas ipſe ille rurſus in libro De aqua, aere, & locis, ſcripſerit: Deinde, quòd partem vtriuſque præterijt doctrinæ. Nam interpretum ſunt virtutes duæ hæ, vt & libri ſeruent ſenſum, & commentariorum ſuorum lectores, quæ conducunt, doceant. Vtrunque autem Quintus, dum morbos vigentes cum ambientis nos aeris non coniungit ſtatu, corrupit. Vult verò hæc Hippocrates coniungi, quando incognito incommodo, quo noſtrum corpus aeris afficit intemperies, nequeamus neque præuidere futuros morbos, neque occurrere orientibus, aut qui iam inuaſerunt curare. Quippe cæterorum etiam cunctorum, qui ſunt prætermiſſi, ſtatuum hac ratione vim ipſi inueniamus. Quam ob rem qui lectionem librorum De morbis vulgaribus magno ſibi ſtudeat ad artem emolumento eſſe, huius magnopere intererit, ante omnia euoluiſſe librum De humana natura, & De aqua, & aere, & locis: Ad hæc eos aphoriſmos, in quibus egit de anni temporibus, & facultatibus frigidorum, calidorum, ſiccorum, & humidorum ſtatuum. Requiritur prætere a Præſagiorum lectio. Quæ enim in citatis à nobis libris docuit, hæc doctrina, quam in libris De C vulgaribus morbis tradit, ſubſequitur: Primum quòd calidi, frigidi, ſicci, & humidi ſymmetria primorum ſit corporum ſanitas: Alterum, quòd ver, dum ſuo temperamento conſtat, ſit temperatiſſimum, quæ cauſa eſt, cur in eo abundet ſanguis: ſicut vltra modum calida & ſicca æſtas: hyems humida & frigida: inæquali autem autumnus temperamento, in quo dominatur ſiccum & frigidum: & quòd ſinguli in illis ſingulis humores vigeant, vt paulo ante dixi. Iam tertium & quartum in illis libris declarata ſunt, vulgarium eſſe cauſam morborum aerem, in libro De natura humana: in Præſagijs ſignorum, quorum veſtigijs futura præſcimus. quæ cuiuſque tum in qualitate tum in magnitudine ſit vis. Atq; te, quicunque in præſentem lucubrationem incides, omnia volo, quæ commemoraui, expedita memoria & prompte teneas, vt ea quæ à nobis dicentur, aſſequi valeas facilius. Præ cæteris commentarium De aqua, aere, & locis, lectum velim potiſſimum, vt cognoſcas, quibus hæc libris ipſe Hippocrates tradiderit. Et nos genera confirmabimus morborum, quos diximus, ab Hippocrate ſic diſtinctorum: qui morborum quidem vulgarium aerem eſſe cauſam aſſerit: Cuius in libro De natura humana hæc ſunt verba: [a] ‖ Morbi verò fiunt, partim à victu: partim à ſpiritu, cuius attractione viuimus, proueniunt. Vtroſque hoc modo diſtingues. Vbi multi vno morbo homines corripiuntur eadem tempeſtate, cauſam illi attribue-D re debemus, quod eſt maxime commune, & quo præcipue omnes vtimur. Id autem eſt, quod reſpirando attrahimus. Tunc enim victum cuiuſque noſtrum nequaquam in cauſa eſſe manifeſto conſtat, cum morbus omnes iuxta attingit, tamen iuuenes quàm ſenes, tam fœminas quàm viros, perinde vinum ac aquam bibentes, tam qui mazam quàm qui panem comedunt, tam qui parum quàm qui multum laborant. Ergo non fuerit victus ratio in cauſa, cum homines quoquo victu vtentes in eundem incidunt morbum. At vbi diuerſis eodem tempore morbis homines afficiuntur, ſuus cuique victus ſine controuerſia cauſa eſt. His verbis cœlum conſtituit, non victum, eſſe vulgarium omnium cauſam morborum. Poteſt tamen interdum efficere morbum vniuerſalem hauſtus aquæ infectæ: quod quidem memoriæ proditum eſt in caſtris accidiſſe: Itidem ob loci naturam, vbi cuncti eodem loco caſtrametati commorabantur: Interim cum ex barathris Charonijs, quæ vocant, venti ſpirant frequentes. Hi igitur, quia aerem contaminant, morbos generant, ac in ſuperiore oratione comprehendentur. Porrò qui à cibo proficiſcuntur, & potu, tum infrequentes, tum cognitu ſunt facillimi. Quare in libro De natura humana [b] † cauſam eius quod multis eſt morbis commune, communiſſimam appellauit: in libro De aere, aqua, & locis, qui ſic generantur morbi, παγκοίνους hoc eſt vniuerſales, vocauit, adeoq; hæc eius ſunt verba: [c] ‖ Annunciare autem poterit, qui quoq; tempore procedente & anno, vniuerſales morbi ciuitatem tenebunt,

Hucuſque deerat.

[a] 5. Aph. 11. Ex. ord. 20. h

A de Nat. hu. com. 2. t. 1. & 2. 7[a]. 182. b

B † Græ. legitur τὸ αἴτιον τῦ κοινῦ πολλοῖς νοσήμασιν. Vt vertit interpres. Arbitror aũt vel intelligẽdũ eẽ de multis morbis qui indiuidui ſint ac ſub vna ſpẽ conſtituti: uel pro νοσήμασιν legẽdum eſſe νοσήματος, ac ita uertendũ eſſe: cauſam morbi qui multis eſt communis.

C de Aere, aq́s, & locis ca. 1. 2[a]. 2. d

de Aere, aquis, & locis. cap. 2. 2ª. 2. f
Ibidem. g
Ibidẽ. ca. 3. 3. b

bunt, ſeu æſtate, ſeu hyeme. Et non multo poſt: ‖ Hi morbi ſunt his vernaculi: & ſiquis vniuerſa- E
lis irruat morbus ex temporum anni conuerſione, ſunt hi illius quoque participes. Et paulo mox:
‖ Viris hi morbi peculiares ſunt: & extra ordinem, ſiquis dominatur ex immutatione communis
morbus. Deinde inferius: ‖ Hic illis eſt collactaneus morbus æſtate ſimul & hyeme. At verò nec
hoc te velim latere in ſuperioribus capitibus; quod item in certis dixit alijs libris Hippocrates, qui
perpetuo tenent locum quempiam, qui quidem ἔνδημοι id eſt publici, vocantur, eos item ex il-
lorum eſſe genere, qui multis communes ſunt, vt peſtis quoque: nam & hæc in communibus
morbis eſt. Quod quidem ipſum ille in libro De ratione victus in morbis acutis aperte indicauit

de Victus rat. i morb acut. cõ. 1 t. 9. 7ª. 109. a

his verbis: ‖ Cum enim nullum commune genus peſtilentis morbi vulgetur, ſed diſperſi, diſſimi-
lesq́ʒ inter ſe ſint morbi, hi quàm reliqui vniuerſi, maiorem multitudinem perimere ſolent. Itaque
patet ex vulgarium morborum eſſe genere eos, qui maligniſſimi ſunt, & peſtilentes appellantur.
Vulgares verò de genere ſunt popularium & vniuerſalium, qui morbis diſperſis è regione op-
ponuntur. Hæc ille his nomina poſuit. At peſtes appellant omnes homines, ſciuntq́ʒ exitiales mor
bos eſſe. Et verò etiam ad deos ſæpe referunt, de curatione earum conſulentes. At verò non hoc

in Prog. cõ. 3. t 38. 4ª. 212. a

tantum loco verbum vulgari (hoc eſt ἐπιδημεῖν) ſcripſit, ſed in Præſagijs etiam, vbi ait: ‖ Morbo-
rum item qui ſemper vulgantur, ortum, ac temporum anni ſtatum, ſedulo obſeruare oportet, nec
anni temporis ignorare ſtatum. Adeoq́ʒ in ipſis vulgarium morborum libris interim illum dice-

1. Epid. cõ. 2. t. 66. 3ª. 114 c
3. Epid. cõ. 3. t. 64. 3ª. 145. g

re audias: ‖ Vulgabantur autem etiam dyſenteriæ æſtate plurimæ: Aliquando verò, ‖ Alia febrium F
genera vulgabantur: Item, Etenim hic morbus ſatis vulgaris erat. Hoc nomen ἐπιδήμιον (id eſt
publice graſſans, nos vulgare ſemper appellamus) quibuſdam in exemplaribus ſcriptum quatuor
eſt ſyllabis, quarum conſtat poſtrema ex μ & ο & ν: In alijs quinque, ex μ & ι, & altera ſyllaba quæ
vltima eſt, ex ο & ν. Horum oportet ad ea quæ poſt dicentur, meminiſſe: tenendumq́ʒ quoſdam mor
bos inuadere multos in communi, qui ſcilicet communes appellantur: quoſdam ſeparatim quem-
libet, quos σποραδικὰς. i. diſperſos nominarunt. Inter communes alij publici ſunt, quos vocant
ἐνδήμους Græci: alij vulgares, qui ab illis tum ἐπίδημοι, tum ἐπιδήμιοι vocantur: tã enim quatuor,
q̃ ſyllabis quinque, vt diximus, & ſcribunt & enunciant. Horum pernicioſiſſimi quiq́ʒ peſtilen-
tes vocantur, qui perinde ac totum vulgarium morborũ genus, ex cœli ſtatu proficiſcuntur. Atq́ʒ
etiam peſtilentes non nullas tempeſtates deſcripſit, vt eas, de quibus in tertio libro tractatur, eo q̃
& genere vulgaris eſt morbus peſtis. Atq́ʒ hæc quidem prius explicauiſſe, quàm reliqua enarra-
rem ſigillatim, operæpretium eſſe duxi: quò me nunc tandem conuertam, ſi vnum modo hoc præ-
monuerim, id quod in multis iam à me libris conſcriptis dixi, vbi illos, qui ſtudent artem medicam
perdiſcere, vt ſe in ſingularibus, quæ ſenſu appehenduntur, exercitent, cohortor, vt ea quæ ante di-
cerunt in vniuerſum dignoſcant. Quæ quidem ſingularia autumant Empirici vniuerſalis con- G
ſtitutionis eſſe principium: illaq́ʒ tandem aſſerunt vera præcepta eſſe, quæ conſtituuntur ab expe-
rientia. Nobis multo aliter, adeoq́ʒ numeroſa præcepta inuenta eſſe ratione videntur: quorum ta-
men de veritate iudicium facimus, prout ſtabiliuntur ab experimentis & fidem accipiunt. Nam
ſic quidem, etſi quæ inuenta ratione ac demonſtrata ſunt, de eo, quid magnitudine Sol à Luna
diſtet, his credamus, tamen, cum ab ſenſilibus multis alijs, quæ geometricæ docent rationes, & ab
eclipſibus ſingularibus confirmentur, fidem habemus maiorem. Quando igitur ab experimentis
ſingularibus comprobata, quæ per geometriam demonſtrantur, accipiunt maiorem fidem, perq́ʒ
eam fidem ſtabiliuntur firmius, longe magis quæ ex medica diſciplina ſunt in vniuerſum inuen-
ta, ſingularibus ſunt probationibus conſtituenda. Quæ obſeruari nos in libris vulgarium mor-
borum docebimus.

†Græci cod. habẽt μαλθακῶς ἐν νοτίοισι. vt vertit interpres. Ex quibus verbis ſequi videretur lenes imbres fieri ſolere, cũ ſpirat Auſter, cùm tamẽ vehementes, ac confertos imbres quandoq́ʒ etiam videamus flante auſtro: vt etiam apparet 1 principio 2 Epidemiorũ. Arbitror itaq́ʒ legẽdum eſſe μαλθακῶς ἐν νοτίοισι. i. leniter ſpirante Auſtro: quo etiam modo videtur legiſſe Galenus in commẽto, qui hoc aduerbium μαλθακῶς oppoſitũ eſſe ait aduerbijs ἀθρόως et λαβρῶς & σφοδρῶς. et 3. Epid. ſect. 1. com. 1. pag. 140. g

PRIMA TEMPESTAS

IN Thaſo, Autumno, circa Aequinoctium, & ſub Vergilias, Pluuiæ erant multæ, continentes, † lenes, vt cum ſpirat Auſter.

Ad vulgarium morborum diſciplinam, cognitionem quoque loci, infra oſtendam magnope- H
re intereſſe. Nunc verba ipſa auctoris ſunt explananda, quæ ſic habent: Circa æquinoctium & ſub
Vergilias. Nam cum bina æquinoctia, binæ item Vergiliarum ſint ſignificationes, vtrum illorum
dicat, adiecto ſermoni autumno, ſignificat. Fit enim vere alterum, atque eius hoc eſt principium
ad noſtrum tractum: quemadmodum etiam finitur prorſus ſub Vergiliarum ortum: Alterum
autumno æquinoctium fit, & Vergiliarum occaſus, quas appellant Græci tam plurali numero
πλειάδας, quam ſingulari πλειάδα. Occidunt autem Vergiliæ ab æquinoctio autumnali diebus
circiter quinquaginta. Neque hoc nos præterit, fieri omnibus eodem tempore in plagis tum
æquinoctia, tum ſolſtitia: cum exortus ſyderum & obitus varient ita, vt ſuum quæque habeat re-
gio: quippe ijs tantum, qui ſub eodem vertice habitant, ſyderum communes & ortus ſunt & occa-
ſus. At vocant ferè, quod ex multis conſtat ſtellis, Sydus, græce ἄστρον: verbi gratia, Taurum totum,
vel aliquam eius partem, vt Hyadas, aut Vergilias. Eſt tamen cum ſingulas ſtellas, ſydera appellẽt.
At non quod eſt conflatum ex multis, ſtellam (hoc eſt ἀστέρα) id appellant, cæterum ſemper hoc de-
mum modo ſydus: Vnam verò quanq́ʒ ſolam non tantum ſtellam, vt dixi, ſed & ſydus, vt Arctu-
rum.

A rum, Caniculam, Luciferum, Heſperum. Atque eſt ad omnem propoſitam diſputationem cum primis neceſſarium, vnaquaque in regione, vbi obire medicam artem inſtituimus, cuiuſque perſpexiſſe ſyderis emerſus, occaſus'que: quia tempora ab his anni circunſcribuntur. Exempli gratia: Veris in Helleſponti parallelo eſt initium, quod id temporis eſt æquinoctium: & finis, Vergiliarum ortus, qui item principium eſt æſtatis: Sicuti Arcturi ortus, finis æſtatis: principium verò autumni, qui ad dies duodecim æquinoctium autumnale antecedit. Iam Vergiliarum occaſus & hyemis principium, & finis eſt autumni. Porrò non caret admiratione, & eſt inueſtiganda cauſa, cur ſit præteritus in ſermone ſtellæ ortus illuſtriſſimæ, qui in æſtatem incidit, Caniculæ vocitatæ à Latinis, à Græcis σειρίου. Hanc aliqui, nomine abutentes totius ſyderis, Canem etiam nominant. Atqui Cani vniuerſo ſyderi eſt nomen: ſtellæ verò quæ in eius eſt mandibula, Caniculæ: quam recte Anticanem, non Canem appelles. Cuius quidem ſtellæ ortus Opωræ quam vocant eſt principium. Atque in ſeptem tempeſtates qui annum diſtribuunt, æſtatem ad Canis vſque exortum protendunt: Ab hoc ad Arcturi ortum, opωram. Atqui iidem hyemem in tres partes diſſecant: Cuius, ſub ſolſtitium tempus, medium conſtituunt: de extremis duobus, primam, Sementem: poſtremam, Φυταλίαν, quod eſt inſerendi tempus: nam hoc illi pacto appellant iſta.

B Et quidem in libro De ſeptimanis, qui Hippocratis nomen præfert, in ſeptem partes diuiſum annum inuenias: ita vt autumnus & ver integra conſtent & indiuiſa: diuidantur autem in partes tres hyems, & in duas æſtas. Ac eſt illa quidem etiam vtilis partitio, vt in progreſſu ſermonis patebit. Vtilis porrò & in quatuor tempora ſectio, vti & ipſe prius Hippocrates docuit, vbi de exuperantia humorum, & de morborum generibus agit, & quæ iſta ambo præcedunt, de aeris temperamentis: quorum differentiæ ſunt quatuor. Etenim vt maximè bifariam, quod intercedit tempus inter Vergiliarum ortum & Arcturi, diuidas, nihilo minus omni eſt communis nimia ſiccitas: vt etiam hyemi immodicus algor & humiditas, quamuis in tres partes diducas. Atque ita temperamenti magnæ differentiæ, quas recte generales appellaueris, annum diuidunt in quatuor tempora, genere inter ſe aut ſpecie differentia, vtcunque tibi appellare viſum ſit. At horum ſi differentias ſingulas in maius & minus ſeces, in duas tibi æſtas, in partes tres hyems diſtribuetur. Quæ anni temporum diuiſio ex ſpacio ipſorum efficitur. Eſt enim inter Vergilias & Arcturum tempus, menſium quatuor. Plurium etiam quàm quatuor, quod inter Vergiliarum occaſum & æquinoctium vernum intereſt. Veris autem tempus, ne habet duos quidem ſolidos menſes: quo factum eſt, vt iure indiuiſum permanſerit. Hinc etiam autumni erat tempus, veris

C maius, quod in menſes duos extenditur: hoc tamen magnitudine longe ab æſtatis tempore & hyemis vincitur. At mihi hæc ſemel iam dicta ſint, quæ ego ad omnia, quæ ſub hæc dicemus, memoria velim teneri, quo promptius ad omnium nationum menſes, qui aliis alii ſunt, tranſire queas. Nam ſi iidem ſint apud omnes, nullam Hippocrates faceret, neque Arcturi, neque Vergiliarum, neque Canis, nullam etiam aut æquinoctiorum, aut ſolſtitiorum mentionem: ſed tantum diceret, In Macedonia, verbi gratia, initio menſis quem Macedones Dion appellant, eiuſcemodi fuiſſe ſtatum in temperamento aeris. Nunc quia Dion ſolis eſt Macedonibus clarum, contra obſcurum Athenienſibus cæteris'que mortalibus: volebat autem omnibus nationibus iuxta prodeſſe Hippocrates: non potuit melius, quàm neglectis menſibus, ſolum ſcribere æquinoctium: Eſt enim æquinoctium, vniuerſale: at menſes, ſingulis gentibus ſui. Qui ergo Aſtronomiæ imperitus eſt, hunc cælatum nolim, ipſum haudquaquam obſequi Hippocrati, ad illam ob prædictorum vſum cohortanti. At quia eſſe humanitatis videtur, vel iſtis præſto eſſe, faciam, vt quàntum res facultatis eſt habitura, præſcribam auxilium: cui ſi attendere animum velint, ex cunctis quæ refert Hippocrates, fructum capient. Age diuidatur in quatuor tempora annus pro æquinoctiorum & ſolſtitiorum ratione: ſi hîc ſemel virum rogaueris verſatum in Aſtronomia, qua-

D tuor hæ partes quos'nam in menſes incidant, mox his perceptis poteris, vbi de reliquis ſingulorum ſyderum ſignificationibus ſermo ſit, aſſequi. Vt, verbi gratia, ſi iam cognoſcas in principium menſis Dii autumnale incidere æquinoctium, videbis ſolſtitium brumale fore ab hinc menſes ferè tres, initio menſis † καθ' ἑαυτὸν πέρατος appellati, nam hoc nomine denotatur apud Macedonas: vernum æquinoctium principio Artemiſii: ſic æſtiuum ſolſtitium initio Loi. Nam in principiis menſium, quorum meminimus, æquinoctia & ſolſtitia fiunt apud Macedonas, qui iſto pacto & numerant & appellant menſes. Hæc ſi perceperis, ac inſuper ante autumnale æquinoctium duodecim ferè diebus oriri Arcturum didiceris: Vergilias verò occidere poſt dies circiter quinquaginta: ſcies quoto menſis cuiuſque anni die vtrunque ſydus exoriatur. Obſeruabis etiam, ſi ſequi Hippocratem velis, quæ acciderit aeri temperamenti mutatio. Cæterum non ſunt pro Lunæ ratione menſes ſubducendi, quod multis iam Græciæ ciuitatibus eſt ſolenne: ſed pro ratione Solis apud omnes vrbes antiquiores, & nationes complures, numerantur. Et Romani vniuerſum annum in menſes duodecim diſpertiunt, quorum eſt vnus duodetriginta dierum, quem à ſolſtitio brumali numerant alterum. Ipſe verò primus poſt ſolſtitium quem totius faciunt anni primum, vnum ſupra triginta aſſumit. Itidem tertius poſt ſolſtitium: nam & hic dierum eſt

† Forte κατ' ἐνιαυτόν πέρατος, quia ſit finis anni.

triginta

triginta vnius. Quartus triginta diebus conſtat. Quintus præter triginta continet vnum. Sextus E
triginta dies habet. Qui ſextum ſequuntur duo, triginta ſunt & vnius dierum. Qui hos excipit,
triginta dierum eſt. Huic proximus vnius eſt & triginta, qui numero decimus eſt, totius anni.
Triginta eſt dierum vndecimus. Duodecimus vnius ſupra triginta. Quòd ſi cunctorum men-
ſium dies in ſummam ſubducas, omnes ſint quinque ſupra trecentos ſexaginta. Iam ſi in hunc
modum quatuor annos ſupputaueris, † anno quarto tertium menſem triginta duorum dierum fa-
ciunt: vt ſinguli anni tricenûm ſexagenûm quinq; ſint dierum, prætereaq; quadrantis vnius diei.
Vt verò Palæſtini computant, duodecim menſes efficiunt dies numero trecentos quinquagenos
quaternos. Nam quando tempus à Lunæ cum Sole coniunctione vſq; ad aliam quamuis coniun-
ctionem ſupra dies vigintinouem, alium præterea diem dimidium aſſumit, idcirco duos menſes cõ
tinens quinquagintanouem dies, in partes diuidunt inæquales, atque alterum dierum triginta fa-
ciunt, alterum vigintinouem. Quare quibus hæc eſt ratio menſium, aliquem facere intercalarem
coguntur, vt primum præteritorum annorum reliqua cumulentur, & tempus fiat vnius menſis.
Nam quando menſes intercalares ſint intercalandi, ſcriptum reliquerunt cum alij Aſtronomi, tum
Hipparchus. Quare apud illos, qui menſes hoc pacto numerant, non eſt dies conſtituere, quibus
æquinoctia & ſolſtitia fiant, & oriantur illuſtria ſidera: apud eos, qui ad Solem rationem ineunt, F
ſtatuas: id quod à Romanis dixi, & Macedonibus, noſtratibusq; Aſiaticis, & verò etiam alijs na-
tionibus obſeruari non paucis. Itaque quando hæc percurri, omni diſputationi ſequenti commu-
nia, referam me ad inſtitutam orationem: Vbi aeris ſtatum, qui in Thaſo accidit, auſpicans ait,
Autumno, circa æquinoctium & ſub Vergilias, multum pluiſſe. Nam cum autumnus ad æqui-
noctium ſit, & ſit duorum menſium, non ſub initium ſtatim iſte ſtatus cœpit, ſed circa æquino-
ctium exortus eſt, pertinuitque ad Vergiliarum vſque occaſum, dies circiter quinquaginta. In
Thaſo, autumno. De Quinti ſententia nihil regio planè quicquam affert indicij ad morbos præ-
ſagiendos, neque poſſunt futuri præſciri vlla ratione: cæterum hoc tantum, incidiſſe morbos ali-
quos corrupto natiuo temporum anni temperamento. Interdum autem eorum ait formam non
via & arte rationali, cæterum notum ſola eſſe experientia. Et verò etiam intemperierum commiſ-
ſuras, quas συνδρομὰς hoc eſt concurſus, appellant medici empirici, aphoriſmos enarrantes, cer-
torum morborum eſſe inuentas cauſas, experimentis referebant eſſe compertum. Exempli gra-
tia: ‖ Cum hyems ſicca & aquilonia fuerit, ver autem pluuium & auſtrinum, æſtate exiſtent fe- »
bres acutæ, lippitudines, & dyſenteriæ. Et iterum: ‖ Hyems ſi pluuioſa & auſtrina fuerit, ſerenaq;, »
ver autem aridum & brumale, mulieres quibus inſtat in vere partus, ex qualibet occaſione abor- G »
tiunt. & cætera, quæ his ſubiunxit, vbi quatuor tantum differentias tempeſtatum ſcripſit, cũ per-
multæ ſint. Quod attendere Quintus debebat, ac deinde animum intendere, ac requirere, primum
quidem quod ad anni tempora attinet, de natura deflectentia: deinde, vbi eſſe inueniſſet plurima,
omnium indagare numerum: Sub hæc conſiderare, quid ſolorum quatuor Hippocrates memi-
nerit: Quæ ſimul ac inuenta ſint, viam perquirere atque rationem, cuius præſidio omnium aliarũ
vim tempeſtatum poterimus cognoſcere. Siquidem hic denique ſolus ad ea quæ exoriuntur, &
morbos vulgariter graſſaturos præſagiendos, erit accommodus: Immo occurrendi etiam, quoad
eius fieri poterit, ne quis in eos incurrat, huic facultate ſoli dabuntur, qui via commemorata inſi-
ſtat: Aut ſi hoc per cauſæ magnitudinem non poterit, vt ijs quidem certe maxime remiſſis affi-
ciatur. Nam facilius inuenturum ſanè morborum curationem eum, qui ad hæc, quorum eſt à no-
bis facta mentio, mentem exercitauerit, quàm illos, qui nihil ante ſunt meditati, neminem eſſe
vel de plebe arbitror, quem iſtud fugiat, nedum probe inſtitutos. Nam quòd pluresipſe Hippo
crates cognoſceret, quàm quatuor, quas in aphoriſmis deſcripſit, tempeſtates, ex his ipſis libris,
quos enarrare hic inſtituimus, ſatis conſtabit: in quorum primo, Primum deſcripſit ſtatum, de quo
dicit ad exitum, Cùm eſſet autem totus hic ſtatus auſtrinus, & ſqualidus. Alterum, vbi item ait, H
Cum totus eſſet frigidus annus, & humidus, aquiloniusq;. Tertium inæqualem & varium, qui »
paulo ante Arcturum cœpit, fuitq; frigidus & humidus: deinde ab æquinoctio autumnali ad »
Vergiliarum occaſum omnino auſtrinus, vnà cum immodicis humiditatibus: poſtea frigidus &
ſiccus ſimul cum ventis aquilonijs maximis per totam propè hyemem, deinde frigidus & ſiccus
ad canis vſque ortum: dehinc affatim magni vſque ad Arcturum æſtus, ſub quem imbres auſtrini
vſque ad æquinoctium. Hæc quãquam tempeſtas inæqualis eſſet, attamen frigus & ſiccitas in ea
dominabantur. Statum præterea ſcripſit in horum librorum tertio, quem poſtea in vnum caput
reduxit, his verbis: ‖ Annus auſtrinus, pluuius, à ventis in totum ſilens. Iam alium ſtatum initio
ſecundi ſcripſit ad hunc modum: ‖ Erant Cranone carbunculi æſtiui, pluerat per æſtum largo im- »
bri, idq; aſſidue. Acciderant autem magis Auſtro ſpirante. Nam hic vt eſt calidiſſimus & modice »
humidus, in vno ſcilicet anni tempore, quo accidit, æſtate, ita ille de quo in tertio libro agitur, per
totum annum. Iam verò ſunt alij ſtatus proditi in Morborum vulgarium libris, de quibus in
Aphoriſmis verbum nullum fecit. Cæterum quatuor illos, quos ſcilicet alijs frequentiores intel-
lexit, ita vt eſſent exemplum, adiunctos cum cauſæ declaratione, quam in libro de aqua, aere, &

† ἐν δὲ τῷ δ' τὸν τρίτον ἀπὸ τοῦ δ' ποιοῦσι δυοῖν καὶ λ' ἡμερῶν. Tu tamen conſiderato. Nunquã enim alibi, quòd ſciã, traditum eſt, mẽſem vllum anno quarto fieri 32 dierũ, ſed Februariũ 29 dierum.

3a.Aph.11. Ex. ord.20.h
3a.Aph.12.Ex. ord.21.e

3.Epid. cõ.3. t.1.3a. 140.f
2.Epid.ſect.1a.
Ipſo lib prin.

A locis expedit) in aphoriſmis tradere voluit. Quin etiam ſi vel præteriret prorſus cauſarum declarationem, liceret inuenire nobis eam ex ijs quæ in aphoriſmis tradidit, quæ viro ſunt ſatis rationem meditato ad ante dicta inuenienda. Neq; enim hoc te velim ignorare, id quod tametſi frequenter multiſq; locis abunde oſtendimus, nihilo minus nunc dicemus, quatenus eius meminiſſe res poſtulat. Singulæ in omnibus artibus complicationes medicamentorum[*] ſimplicium, quia tantus eſt numerus, experimentis cognoſci non valent: ſed omnium harum vna eſt via inueniendi, eáq; per ſua cuiuſq; elementa, vti fit in Grammatica. Proinde & quæ ſtatuum elementa ſint, ab ipſa rei ingreſſi eſſentia, contemplemur, vt in libris de demonſtratione didicimus. Quare ſermonem à capite arceſſemus, exponemuſq; tibi ordine omnia, re prætermiſſa nulla. Humiditate, calore, frigore, & ſiccitate tempora anni mutuo diſtant. Nam Hyems quidem humiditate alijs frigoreq; præſtat: Æſtas item calore ac ſiccitate: Ver planè in medio eſt vtriuſque: nam in vtraq; oppoſitione neutrum alteri illic præſtat, neque ſicco humidum, neque calido frigidum, verum eſt quaſi ambarum æquilibrium oppoſitionum, æquabilitaſq; horarum omnium totius propè diei & noctis, atq; nulla in illis fit magna immutatio aut exuperantia, cuiuſcemodi conſpicias in autumno: Hic enim de matutino frigus viget, circa meridiem magnus æſtus, qui rurſus ad crepuſculum veſper-

B tinum tranſit in algorem: dominatur tamen in eo ſiccum humido, & frigidum calido. Habes temporum anni temperamentum: quorum ferè mutatio fit paulatim[*], vt à nomine toto tempore ſentiatur: ſin † confertim, ſentiatur: non tamen affatim aut immoderate in humidorum temporum & naturalium mutationibus. Igitur oriente Arcturo pluit ferè, ſimulq; ſpirant venti frigidi: quod tum autumni eſt principium, tum finis æſtatis. Deinde, tempore ſequente paulatim, ita vt non percipiatur, fit mutatio in frigidum: quam viciſſitudinem facit Vergiliarum occaſus ſenſibilem. Dehinc vndequaque ſimiliter ad æquinoctium vernale venit, ac interim par fit adiectio vſque ad Vergiliarum ortum: Sæpius verò etiam manifeſta quædam ſub tempus æquinoctij, at moderata tamen. Iam ab ortu Vergiliarum augetur calidum & ſiccum vſque ad Canis ortum modice & pedetentim. Qui vbi adſit, aliquantiſper regnabunt auſtri. Mox ſuccedent pluuiæ tantæ, quantæ ſpirent Eteſiæ ad ortum vſque Arcturi. Itaque experimentis & ratione didicimus, vbi in hunc modum anni tempora procedant, & in ſe mutuo conuertantur, non exiſtere neque peſtem vllam, neque quenquam alium morbum vulgarem, ſed ſolos diſperſos, quos vocat, morbos, qui victus comites ſunt. At quia ſingulis anni temporibus ſinguli vigent humores (vt ab illo accepimus) hyeme pituita, ſanguis vere, æſtate bilis, autumno bilis acida, ideo fit, vt qui praua vtuntur ra-

C tione victus, non ijdem eos tentent omni tempore morbi, ſed, vti ipſe docuit, Vere melancholiæ, inſaniæ, morbi comitiales, & ſanguinis profluuia, alijq; morbi, quos ſecundum hos recenſet: Æſtate alij, alijq; autumno: Item alij hyeme:| qui ex offenſione quidem in ratione victus proficiſcuntur, cæterum immutantur eorum formæ pro anni tempore, ætate, & natura. Nam quia pro naturis & ætatibus tum corporum alterantur temperamenta, tum humorum exuperantiæ diſſident, proinde pro harum etiam ratione commutatur nunc ſpecies morborum. Ac de differentijs quæ inſunt in ætatibus, in hunc modum ſcripſit:[a] ‖ In ætatibus autem exercent paruos pueros & infantes oris vlcera, quæ aphthæ vocantur, & vomitiones, & reliqua quæ ſubiunxit his per omnem ætatem. De naturis hoc pacto:[b] ‖ Inter naturas: hæ ad æſtatem, illæ ad hyemem bene aut male comparatæ ſunt.[c] † Quo fit vt obtineat parem vim laborantis corpus ad concitandam cauſam, ac aer: quæ vbi ambo coeant, acquiſititium efficiunt temperamentum, cuius comes eſt vulgarium morborum ortus. Iam ſi videamus, quid in corpus humanum calor poſſit aeris, quid autem frigus, ſiccitas, & humiditas: videamus item ipſam patientem materiam, qualis ſit: facile iam ſit inuenire & præſentire futuros morbos: immo verò ante hæc etiam illud recte dictum cognoſcemus:[d] ‖ In conſtantibus temporibus, cum tempeſtiue tempeſtiua proueniunt, morbi conſtantes & boni iudicij

D fiunt: in inconſtantibus inconſtantes & difficilis iudicij. Itaq; quænam ſint qualitatum earum facultates, quarum meminimus, humiditatis, ſiccitatis, caloris, frigoriſq;, audiamus ipſum Hippocratem in aphoriſmis dicentem:[e] ‖ Ex anni autem tempeſtatibus in vniuerſum ſiccitates imbribus ſunt ſalubriores, & minus lethales. Morbi autem in imbribus magna ex parte ſunt febres longæ, alui profluuia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ. In ſiccitatibus verò tabidæ lippitudines, articulorum morbi, ſtranguriæ. Hæc ille de productis in longum ſpatium tempeſtatibus retulit. Atque vt hic de differentia humiditatis & ſiccitatis docuit, ſic quæ caloris ſit & frigoris differentia, ibi tradit, vbi de aquilonijs & auſtrinis ſcripſit ſtatibus. Nam in noſtro tractu aquilo frigidus eſt, calidus auſter: niſi forte (id quod rarum eſt) ineunte vere frigidus ſit, aut alio quopiam anni tempore aliquantiſper talis ſpiret: atqui ne tum quidem eſt aquilone frigidior. Quare attende ſequentia, vt ſcripſit de his in aphoriſmis, ſic orſus:‖ Auſtri auditum hebetantes, caliginoſi, caput grauantes, pigri, diſſoluentes: quando huiuſmodi tempeſtas dominetur, eiuſcemodi vigent morbi. At ſi aquilonia fuerit, tuſſes, fauces, alui duræ, difficultates vrinæ, horrores, laterum dolores & pectoris: quando hæc tempeſtas dominetur, talia in morbis expectanda ſunt. Habes quæ de vehementibus auſtralibus & aquilonijs ſtatibus, qui multo tempore durant, ab eo dicta ſunt.

* φαρμάκων ſed forte πραγμάτων. i. rerũ

* κατὰ βραχύ.

† κατὰ μείζονα.

A 3ª. Aph. 24. Ex. ord. 25. a

B 3ª. Aph. 2. Ex. ord. 20. a

C Al. Quo fit vt laborantis corpus parem rationẽ cauſæ efficientis obtineat, ac aer.

D 3. Aph. 8. Ex. ord. 20. f

E 3ª. Aph. 15. & 16. Ex. ord. 22 g. h

3ª. Apho. 5. Ex. ord. 20. c

ſunt. Oſtendit enim per verbũ δυναςεύειν.i.dominari, nomina hæc non eſſe eius, qui vere aut mo- E
dico tempore ſpirat:nec ei,qui pluribus quidem diebus,ſed imbecillus eſt, hoc ſe nomen tribuere.
3ª.Aph.17.Ex ord.23.c
Iam de temporarijs auſtrinis & aquilonijs ventis accipe,quæ dicat.‖Temporariæ autem tẽpeſtates, aquiloniæ quidem corpora denſant, contendunt,roborant,& reddunt coloratiora,auditum iuuant, aluos exiccant,oculos mordent, & ſi pectus dolor aliquis obſederit, eum augent: Auſtrinæ remittunt corpora, & humectant, auditum obtundunt, caput grauant, & vertigines creant, & oculis atque corporibus difficilem motum efficiunt,& aluos lubricant. Porrò prodita ſunt ab eo in Aphoriſmis & alia, de natura temporum, & conuerſione inter ſe ſubita: quorum ſingula ſuo loco citabimus. Hic ſat erit, ſi didicerimus primas elementares ſtatuum virtutes ab ipſo eſſe Hippocrate proditas. Quarum veſtigijs in quibuſuis qui inciderint ſtatibus, nos via oportet & ordine progreſſos inuenire, cuiuſmodi impendeant morbi, & quemadmodum eis ſit occurrendum: aut ſi iam inuaſerint, qua ratione curandi. Hic ſcilicet huius eſt commentationis maximus fructus. At in elementis horum locus eſt ẽt,qui etiam ad prouidendos morbos non nihil coindicat: vt item natura vniuſcuiuſque, ætas, vitæ ſors, victus ratio. Oſtenſum autem ab eo eſt dilucide in libro De aqua, aere, & locis, qui cuique regioni frequentes ſint morbi. Poteris itaq; hinc, quam ob rem aeris nimium frigidus & humidus ſtatus morbos, prout poſtulat ipſius natura,ab eo oſtenſos parturus eſt, ſimile in- F
dicium ſumere à loco, ac ab ætate, natura, vitæ inſtitutis, & victus tota ratione. Etenim qui & natura ſunt frigidi & humidi & externis circunſtantijs,facilius morbis, quos humidus & frigidus ſtatus parit corripientur: contrarij, ægrius. Si igitur plaga humida & frigida per ſe talem ſtatum habeat, morbi generabuntur facile ei ſtatui familiares, faciente ad hoc etiam plaga. Quemadmodum ſanè rurſus ſi aliquando calidior fiat & humidior ſtatus, qualem in ſecundo de vulgaribus morbis
2.Epid.ſect.1ª. ſtatim in principio.
libro deſcripſit in principio: ‖ Pluebat, inquit, per æſtum largo imbri aſſidue. Intereſt certe ad dictorum putridorum generationem morborum aliquantulum ipſe locus, præſertim ſi vtrinq; intemperatus ſit, calidior ſcilicet, & humidior. Referet etiam, ſi alterutra parte intemperatus ſit, vti Cranon, in loco concauo ſita & meridionali: vnde maxime morbis putridis, vt carbunculis, infeſtata eſt: atq; præter cætera incommoda, auerſa eſt etiam à ventis aquilonijs, ventorum ſubiecta tranquillitatibus, quas νηνεμίας appellant Græci. Atq; Cranon huiuſcemodi eſt. Thaſus aliter cõparata eſt, expoſita eſt enim ventis aquilonijs & frigidis, Thraciæ ex aduerſo. Vnde cũ ad auſtrina ſpectaret totus ſtatus, adiunctoſq; haberet ſqualores, ſua ſponte quidem reſiſtebat ſtatui locus
Sup.101.h.t.1.
hic: qui certe ſi meridionalis & in conualli eſſet, peſtilentiſſimus ei fuiſſet hic ſtatus. ‖Pluuiæ erant
* μαλθακῶς.
multæ,continentes,lẽnes. Tribus modis pluuiæ multæ fiunt,interim ob ipſum imbrem confertim G
decidentem: interim diuturnitate temporis, licet guttatim tantum ſingulis diebus decidat: interdum ambobus coniunctis: quorum habes omnium in libris de morbis vulgaribus ſcripta exem-
1.Epid.cõ.2. t.60. 3ª.113.e
pla. Primi modi ſtatum quem auſpicatur in hunc modum:‖In Thaſo ante Arcturum pluuiæ erãt multæ. Significat enim has fuiſſe magnas multitudo pluuiæ confertæ. Alterius modi exemplum
Sup.101.h.t.1. * μαλθακῶς.
id eſt, quod modo eſt dictum: ‖ Pluuiæ multæ, continentes, lẽnes. nam aquæ erat collecta multitudo, propterea ꝙ longo tempore perpetua pluuia eſſet, & non prorſus larga vno tempore. Tertij
2.Epid.ſect.1ª. ſtatim in prin.
modi exemplum eſt, quod initio libri ſecundi de vulgaribus morbis proditum eſt: ‖ Pluebat per æſtum largo imbri aſſidue.largum enim cum ſuperiore modo conuenit: aſſidue, cum ſecundo. Sed illos ſtatus aliàs explicabimus, ſuo vtrunque loco. Is verò, de quo ſermonem inſtituimus, qui inci-
* μαλθακῶς.
dit intra æquinoctium autumnale & hyemis principium,imbrem,quandiu vigeret, lẽnem habuit, vt eſt ab eo dictum: quod oppoſitum eſt his, confertim, large, vehementer.

2 *Hyems Auſtrina.*

Non ſe latuiſſe finem eſſe Autumni Vergiliarum occaſum, quem nomine breui Vergilias ap- H
pellat, non obſcure indicauit,Nam poſtquam ante dixiſſet/circa æquinoctium/addidit/& ſub Vergilias:/ſcripſitq; deinde/hyems auſtrina/quaſi nullum interceſſerit peculiarem requirens declarationem tempus, ſed coniuncta ſit cum Vergiliarum occaſu hyems.

3 *Parui Venti Aquilonij.*

Paruos,inquit,ventos fuiſſe hyeme:ꝙ ſi in natura ſua hyems conſtitiſſet,omnino fuiſſent magni. At q; ijs hoc duplici nomine accidat, vti & nunc parui videantur fuiſſe,cùm ſua ipſorum magnitudine, tum temporis prolixitate. Spirarunt enim diebus paucis aquilonij, atque hi non vehementes:cùm habere hyems magnum aquilonem,& longo ſoleat tempore.

4 *Squalores.*

Tempeſtatem iuſto ſicciorem appellauit parum vſitate αὐχμὸν.i. ſqualorem,cum ſoleamus nos non ſimpliciter ſicciorem, ſed extreme ſiccam ita nominare. Qui autem fieri potuit, aut cui probatur eò ſiccitatis deueniſſe hyemem, vt iuxta ac æſtas ſqualidam terram redderet? Neque enim

eiuſcemodi

A eiuſcemodi fiat in vere ſtatus, cui nunc fuiſſe aſſimilem omni ex parte hyemem dicit.

5 *Omnino Similis Veris Hyems fuit.*

Sicciorem quidem, quàm eius natura poſtularet, hyemem ait fuiſſe, non tamen æque ſiccam atque æſtatem. Itaque ſqualorem, quem eſſe nuper diximus improprie vſurpatum, accipere par eſt non abſolute hoc loco eſſe ab eo dictum, ſed ad aliquid, ſicut formicam magnam aut montem paruum. Nam vt hyems erat in præſenti, non ſimpliciter ſqualida, quemadmodum nec magna formica eſt magna ſimpliciter, ſed vt magna formica, quæ ſanè paruo etiam eſt monte minor: nec nō hyems ſqualida, eſt humidior æſtate: Sicut hyemem præſentem comparando ait: Omnino ſimilis veris hyems fuit.

6 *Ver Auſtrinum, Frigidum, Paruæ pluuiæ.*

Videtur quidem dixiſſe ver auſtrinum, non quin omnino in eo fuerint venti aquilonij: ſed ꝙ pauciſſimi initio, atque adeo pauci, vt temporis illius ſtatum totum auſtrinum appellaret.

7 B *Aeſtas ferè tota erat Nubiloſa, Nihil pluit: Eteſiæ paucæ, paruæ, ſparſim ſpirarunt.*

Siquis, quæ dixit de æſtate, omnia colligat, dicat ēt hanc auſtrinam ſimul ac ſqualidam fuiſſe.

8 *Cum eſſet autem Totus hic ſtatus auſtrinus & cum ſqualoribus.*

Non quin aliquando pluerit toto anno, dixit cum ſqualoribus, ſed ꝙ quàm pauciſſime. Nam dempto primo tempore ab æquinoctio autumnali, vſq; ad Vergilias, quicquid ſucceſſit temporis, ſatis caruit imbribus. At ἀγωγὴν Hippocrates aeris appellat ſtatum. Quare ſi verum eſt cū aere ſimul alterari animalium corpora, per imbres fient humidiora, per ſqualores ſicciora. Et cum vigent calores, caput erit firmum: cum frigora, erit ipſum quidem leuiſſimum, cæterum thorax & pulmo laborabunt. Vnde quæ corpora commemorato ſtatui, qui propoſitus nobis eſt, mediam obtinenti naturam inter ſerenum omninoq; clarum & pluuioſum, aſſimilantur, medium ſtatum habebunt temperamenti: quem mihi nubiloſum, da, vt appellē. Nā hoc aeris ſtatu exiſtēte, cōſtitutoq; ſimul alterari corpora noſtra, atq; aſſimilari huic, quo' euadat ſermo clarior, nihil fuerit cauſæ, quin ſtatum in ijs genitum appellem veluti nubiloſum quendam. Vt igitur cum hyems ſuum ſeruet temperamentum, non poteſt non generari humor frigidus & humidus, pituita: æſtate contra C calidus & ſiccus, pallida videlicet bilis: Ita cum nubilus ſit aer, aliquis dominatur humor, in pituitoſis quidem naturis nebuloſa ac nubiloſa, vt ita dicam, pituita: in bilioſis verò, nebuloſa ac nubiloſa bilis. Etenim ſemper aliquid è corpore noſtro vaporoſum emanat: ſed in ſiccis ſtatibus plurimum, in humidis pauciſſimum. Atq; cum in corpore aceruatum hoc ſit, ſimilem reddit nebulæ & caligini innatum nobis ſpiritum. Æmulatur enim in ambiente animantes aere ſpiritum vapor. Vnde ne hic dubitemus dicere, in tali ſtatu talē generari inſitum nobis ſpiritum. Atqui vbi eodem tempore duo hi affectus, aut nebulæ aut caligini accidunt, vt & attollatur & ſtipetur, alba efficitur nubes: nam quando planè vacat humiditate aer aquilonius, nequeat conſtitui vnquā nubes. Efficitur ea aut ſplendida aut atra, cauſa raritatis vel ſpiſſitudinis. Ac rareſcens nubes in ſe Solis lucem ſuſcipit, quo fit, vt ſplendeſcat, illuſtrante videlicet eam Solis ſplendore, quale in corporibus pellucidis cernas. At ſi conſtringatur nubes condenſeturq;, quia nullus eſt Solis luci tranſitus, atra merito hæc apparet, non aliter ac nocte ipſe aer deſtitutus lumine ſolari. Sanè videtur manifeſte in terram ſubinde nebula decidere, qui ros appellatur: Interim ſupera petere planeq; nubes fieri vel cādida vel atra: Candida, vbi intra ſe totam radios admittat ſolares: Atra verò, cum eos planè excludat: Medios inter hos colores nubes pro quantitate ſplendoris, qui ipſis admiſcetur, accipiunt.

D Sed videbitur forſitan hic ſibi ſermo minus conſtare, eleuari in altum dicens humorem & cōſpiſſari. Suſtolli enim caloris opus eſt, frigoris conſpiſſari: non poteſt porrò idem ſimul eſſe & calidum & frigidum. Sed ſi ipſum animaduertas, qui ſupera petit, vaporem eſſe calidum, atq; eius gratia in ſublime ſubuehi: frigidum autem eſſe aerem, qui vaporem excipit: deſines dubitare, qui fiat, vt ſimul & ſurſum feratur & conſtipetur. Nam vt ſuſtollatur, ſuá ſponte habet: vt cogatur ac conſtringatur, per excipientem aerem, qui quo erit frigidior, hoc aſcendentem nebulam cōſpiſſabit magis ac coget. Vbi itaque nec calfacit magnopere aer, nec perinde refrigerat, eleuata nebula neceſſario in eo commorabitur talis, qualis erat à primo: euadetq; planè per ſe candida nubes, vbi à Solis cieatur ſplendore: media verò inter albam & nigram, quando eam Sol non vndequaque irradiat. Proinde noli mirari, qua de cauſa animantium corpora huius aliquando cœli ſimilem habeant intus affectionem: quin potius crede dicenti Hippocrati, ‖ Auſtri auditum hebetātes, caliginoſi, caput grauantes, pigri, diſſoluentes. Perſequitur enim his verbis corporis vitia, quibus eſt obnoxium in auſtrinis ſtatibus. Vnde vt hæc/caput grauantes, diſſoluentes, & pigri/ad ea quæ ab Auſtro parantur in corporibus noſtris planè referuntur: ita eſt cenſendum, caliginoſum eſſe dictum, vt indicet eam quæ ab illo in nobis coaceruatur, & non aeris caliginem.

3.Aph.5.Ext. ord.20.c

Ante

9 *Ante ver ex priore cœlo, quod huic ſubcontrarium fuerat, aquiloniumq́, Paucos Ardentes febres corripuerunt, eosq́ admodum ſtabiles, Paucisq́ Sanguis erupit, Nec ex his peribant.* E

Non fuiſſe aquiloniam tempeſtatem ante ver diuturnam hinc conſtat, quòd nuper totum temperamentum vocauerit auſtrinum: non ita dicturus, ſi multos dies Aquilo ſpiraſſet. Attamen cum aer fuiſſet vel paucis diebus aquilonius, corripuerunt paucos morbi ardentes, atque hi admodum leues, & qui ſtatim conſiſterent: ait enim, eosq; admodum ſtabiles. Scribunt autem alij πάνυ εὐςαθῆ, alij Ionice εὐςαθέα, in æquali tenore & nullo periculo coniuncti. Ad hæc paucos ait ſanguinis eruptionem habuiſſe: quod vehementibus erat febribus ardentibus peculiare, vt etiam delirare, & mori. At iſta ijs, quæ tum vigebant, non erant adiuncta, ſed cum moderatiſſimæ fuerunt, tum minime multos inuaſerunt: quòd vehemens & quaſi germana ardens febris à flaua bile, quam quidem etiam pallidam vocant, ſit oriunda. Hanc, vt oſtendebamus, in propoſita tempeſtate ſuperiori æſtate tantum habebant qui natura erant biliosi: eamq; non multam, nec poſtea, eò quod cum humidus ante dictus eſſet ſtatus, etiam atque etiam caliginoſior ac nebuloſior euaderet. Optimo ergo iure pauci in ardentem febrem inciderunt, qui perquam eſſent bilioſi: neq; tamen hi in exquiſitam neq; vehementem, ſed lenem ac diſcuſſu facilem. Itaq; quos corripuit, hac de cauſa corripuit. F Sanè enim præceſſerat æſtas autumnum, quæ ſecundum naturam comparata fuerat. Orditur enim Hippocrates enarrare tēpeſtates inde, vbi de natura ſua primum aer deflexerit. Sed neceſſario per æſtatem naturalem aceruabatur multum bilioſis plenior hic ſuccus. Vnde qui ſuccedebat ſtatus per totam hyemem vſque ad ver, hunc humorem nec auxit, quippe quæ calida non eſſet magnopere aut ſicca, vt æſtas: nec imminuit ēt, neque enim ſatis erat frigida, vt quæ in ſtatu eſt naturali hyems: at nec per halitum digeſſit, nam non erat exacte ſicca. Reſtat igitur integrum illum permanſiſſe, ac formam ſibi quaſi caliginoſam comparaſſe atq; nebuloſam, propter modicam aeris humiditatem & calorem, qui cum vapore coaluerat. Verum ante ver, cum ſubito præter morem Aquilo ſpiraſſet, isq; in interiores corporis partes impuliſſet humores, tenuiſſimus primus fluebat, itaq; febrem ardentem induxit. Neque enim in quibuslibet corriuatus partibus corporis, febrem poteſt humor hic excitare ardentem, verum circa ventriculum & huius præcipue os, circaq; iecinoris partes ſimas. Itemq; non prorumpebat ſanguis. Sanè proprium eſt, ſiquid aliud, ſynceris febribus ardentibus, per ſanguinis eruptionem iudicari. Appellat autem Hippocrates αἱμοῤῥαγίαν. i. eruptionem ſanguinis, non adiecto ex quo vacuatur ſanguis membro, eam quæ ex naribus fit. Atqui nihil habet admirationis, ſi recludantur & dirumpantur huius regionis venæ à ſanguine, qui ſurſum incitatus calore effertur: à quo neceſſe eſt ipſum iſtari, ac tum reſerari venas, ac rumpi ob ſpiritus copiam, qui dirumpit vel vtres ac dolia, cum in muſto feruèſcente accumulatur. Cæterum hoc ſymptoma, præſentes febres ardentes non eſt comitatum, quod eſſent, vt eſt dictum, moderatæ. A l. 4. f. c.40.424 G

10 *Tubercula verò Multis ſecundum alterutrā aurem, Plurimis ſecundū vtranq́ extiterunt, Febre carebant, Erāt recti. Nō nullis parum Accendebantur, ſed extincta omnibus ſunt citra incōmodū: Neminiq́ Suppurarunt cuiquā, vti ſolent, quæ alijs ex occaſionibus extuberant. Erat eorum hæc natura, Laxa erāt, magna, diffuſa, citra phlegmonem, atque citra dolorem, Obſcure omnibus euaneſcebant.*

Omnia quæ dicta ſunt, ob dominantem acciderunt caliginoſam materiam, à qua alia ſolent cū pituita exiſtere, vt œdematoſa: alia cum flaua bile, vt eryſipelatoſa: non nulla cū ſanguine, vt phlegmonoſa. Quæ tamen omnia reſident facile, quòd prompte eiuſcemodi materia digeratur: E diuerſo quæ craſſo conſtant, & lento humore, ægre diſcutiuntur. Porrò quæ acciderunt in tempeſtate præſenti, laxa erant, id eſt mollia, & digitis cedentia, & quæ ad eorum impreſſionem cauabantur. Citra phlegmonem, hoc eſt citra phlogoſin. i. inflammationem. Citra item dolorem, quod vtroq; ſcilicet, quod dolorem parit, vacarent: quæ ſunt, corporum contentio, & intemperies magna. Contentio fit ob craſſos humores & glutinoſos, adeo partibus impactos afflictis, vt reſolui citra negocium nequeant: Intemperies autem valida, quòd ferueant illi nimium, aut frigidi ſint. Quare ſunt merito tumores laxi & ſine exulceratione, à dolore liberi: qui quia eſſent eiuſcemodi, facileq; reſiderēt, ideo non ſuppurabant, vti ſolent quæ alijs ex occaſionibus exurgunt. Hoc autem nomine προφάσεις Hippocrates (nos vertimus occaſiones) aliquando (vt vulgò aſſolet) in cauſis vſurpat confictis: interdum cauſas manifeſtas ſic vocat: nonnunquam ſimul omnes. Hic appellauit ſuppurationes alijs ex occaſionibus prouenientes, quas euenire ipſe in febribus docuit, in quibus humores ſunt aceruati multi, craſſi, & crudi, qui propter vehementiam & acuitatem & copiam febrilis caloris caput petunt: hos deinde in adenibus aurium deponit natura, vnde Parotides, quas vocant, exoriuntur. Verum enim verò non erat in hoc ſtatu ea humorum affluentia: & qui conſtiterant ad aures tumores, quia materiæ erant ſpirituoſæ, ſtatim digeſti ſunt. Patet ergo morbos ardentes in principium incidiſſe veris, cum ſpiraſſent Aquilones: iſtas autem parotidas toto viguiſſe reliquo tempore: ſed erant moderatiſſimæ, ob cauſas nimirum quas recenſui, vt

A.l.4.f.3. c.9.454.b H A.l.1.f.14 fe.1.c.10

A ſui, vt homines ab ijs ὀρθοστάδην id eſt recti affligerentur, hoc eſt vt illas abſque dolore ſuſtinerent obambulantes, ac ſolita munera obeuntes: neq; vt in morbis grauioribus, neceſſe haberent decumbere: etenim præter cætera neq; inſigniter febriebant. Quòd ſi quis eſſet etiam ex illis calidior, non diu hoc patiebatur. In cauſa erat exuperantis, vt eſt dictum, natura humoris, qui maiore ex parte aerius erat & frigidus.

11 *Accidebant hæc Adoleſcentibus, Iuuenibus, Adultis, atque præter cæteros Luctatoribus, & Athletis, Mulieribus verò parum multis.*

Communis hæc cauſa in omnibus attendenda eſt decubitibus humorum, quam aliàs Hippocrates expoſuit, Humores calidiores in ſublimiores partes corporis decumbere, frigidiores in infernas. Quando igitur dominans hoc ſtatu humor ſubfrigidus eſſet aeriusq; ac mediam teneret naturam inter eos qui facile aſcendunt, & qui deorſum vergũt, ideo ſolis his in caput inuadebat, qui erãt aut propter ætatem, aut vitæ genus, temperamento calidiore. Nec præterit nos, adoleſcentulos ob ætatem eſſe non ob vitæ ſortem calidos, vt etiam adultos: qui verò in palæſtris ac gymnaſijs verſantur, hos ob vitæ inſtitutum. Quo ſanè pauciores infeſtauerunt mulieres, easq; iuuenes, & natura ca-
B lidiores, & quæ non vixerant in ocio.

12 *Multi præterea Infeſtabantur Arida tuſſi, Nihilq; excreabant, Nec multo poſt Rauceſcebant.*

Quænam tuſſes aridæ ſint, ipſe aperit hiſce verbis/nihilq; excreabant./Hæ fiunt autem, interdum exaſperatis modo faucibus & gutture, nullaq; pulmonem tenente affluentia humorum: atq; hi nihil expuunt, neque enim ſuperflui habent quicquam, quod reijci vel expelli oporteat. Aliæ etiam fiunt aridæ tuſſes ob intemperiem reſpirationi ſeruientium inſtrumentorum: at ne hîc quidẽ eſt, quod expui deſideret. Præterea aliæ, vbi illis inhæreſcunt humores, qui euacuationem requirunt: qui quidem non excernuntur tamen duabus de cauſis: Vel ꝙ lenti ſint & craſſi, & pulmonis firmiter chartilaginoſis infixi fibris, quas brõchos appellant Græci: quod in lateris doloribus (quos ἀπτύστους hoc eſt in quibus nihil expuitur, vocant) accidit: Vel ꝙ humor, qui à capite defluit, non aliter atque aqua, ſit ſubtilis. Etenim prius hic per guttur & aſperam arteriam delabendo in pulmonem funditur, quàm à ſpiritu concitato per tuſſim ſubduci poſſit. Quod accidiſſe tum Thaſijs videtur, quorum eſſet ab auſtrino ſtatu caput repletum, & hoc deſtillationem tranſmitteret omnibus
C regionibus thoracis: nam talem tum tuſſim fuiſſe, ſymptoma huius comes teſtatur: Rauci inquit enim, qui eo modo tuſſirent, euaſerunt. In cauſa humor erat deſtillans, à quo vocis inſtrumenta irrigabantur, vt in libris de voce declaratum eſt.

13 *Non nulli multo poſt. Quibuſdam Teſticulus alter, alijs Vterq;, cum dolore Inflammabatur.*

Illius pars, qui in pulmonem decidit ex capite, pro eo quòd inter ſe conſentiunt inſtrumenta, ad teſticulos peruenit. Quatenus autem cum genitalibus conueniat thoraci, in alijs libris tractauit. Cæterum quod in teſticulos decubuit, erat id malignius, neque iam primo illi ſimile, vt quod in thorace diuturnitate computruiſſet. Recte ergo erant teſticulorum inflammationes cum dolore coniunctæ, neque perinde vt parotides à dolore immunes. Nam quòd aut alteruter, aut ambo teſticuli humorum excepiſſent abundantiam, in cauſa erat copia illorum. Siquidem quibus paucus proueniret, his in alterum: quibus amplior, in vtrunque impegit.

14 *Quidam Febricitabant, quidam non.*

D Qui tum abundabant humores, hos neque magnopere calidos eſſe, neq; nimium frigidos diximus: ſed inter vtroſque tum natura, tum temperamento intercedebant. Vnde pro ætatum & naturarum temperamentis vitaq; laborantium, alijs ad calidius inclinauerunt, itaque febricitarunt: non nullis quod à primo habuerant, retinuerunt temperamentum, febrem excitare impotens.

15 *Plurimis hæc Laborioſa fuerunt.*

De omnibus quæ commemorauit, hoc dixit: prędixit autem tuſſes, raucedinem, & in teſticulum abſceſſus, & quoſdam tenuiſſe illorum etiam febres. Hæc ergo, inquit, ſymptomata maximæ ęgrorum parti laborioſa acciderunt, hoc eſt moleſte, neq; vt recti incedentes facile ſuſtinerent, ſed plurimi ipſorum decumberent, quòd longitudine temporis in dies collecta excrementa euaderẽt etiam atq; etiam acriora atq; maligniora. Nanq; auſtrinæ tempeſtates, ſi diuturnæ ſint, putredines inducunt, potiſſimũ vbi ſint humidæ: verum quando hic ſtatus humidus non eſſet, diutiſſime nihil erat moleſtum corporibus: tempore verò moleſtiam afferebat. Et hæc quibuſdam de illis tandem euenerunt, quæ mox ab initio omnibus accidiſſent, ſi auſtrinus ſtatus humidus fuiſſet.

16 *Cætero quantum ad ἰητρεῖον, Sine morbo degebant.* E

Bifariam dictionem κατὰ ἰητρεῖον ſcriptam in exemplaribus inuenias. In aliquibus, vt nunc eſt dictum, poſtrema ſyllaba per ο ſcribitur: in alijs per η. Significat autem prior lectio ea, quæ in medica officina fiunt, altera quæ ſecundum materiam medicam: vt aut operibus quæ in medica officina in laborantibus adminiſtrantur, Thaſij abſtinerent: aut ijs, quæ per materiam medicam fiunt, in ijs, qui prædictis detinentur incommodis. Ex vtraque ſententia & lectione apparet leuiter afflictos fuiſſe homines, dum duraret ver: quòd morbos quæ parerent cauſæ malignũ haud dum quicquam haberent, quod diuturnitate temporis conſecutæ ſunt.

17 *At verò ante Ineuntem æſtatem, perq; Aeſtatem & Hyemem, Multi, qui longo iam tempore ſub*marceſcebant, ex Tabe decubuerunt: Quando etiam multis ambigentibus tum confirmauit.*

* ὑποφθειρομένων. al. ὑποφερομένων i. ſuſtinebant, vt uertit interpres pag. 146. a. et 151. b

Quos dixit ſuperius tuſſire quidem, excreare tamen in vere nihil, hos æſtate ait, & ſecundum æſtatem intabuiſſe, rem enarrans, quæ cum ijs conſtat, quæ oculis conſpicimus. Etenim quæ capitis deſtillationes tuſſim primo concitant hominibus & raucedinem, neque tandem conſiſtunt, alteram hæ tabis differentiam generant. Sunt enim duæ eius maximæ differentiæ: Vna ex illis, quos caput demittit, fluxibus conſtat: Altera " quæ ex affectibus ipſius pulmonis proficiſcitur, omninoq; poſtquam expuitur ſanguis, potiſſimum vaſe rupto: ſæpenumero etiam fluxione impleto viſcere hoc, alia de cauſa ex partibus alijs, non ex capite. Quòd ſi ergo à vere auſtrino in ſtatum æſtas aquilonium ſit mutata, non fuiſſent manifeſti, qui à tabe clam exedebantur, neque prorſus tabuiſſent. Quia verò non modo in aquilonium non tranſit ſtatus auſtrinus, ſed erat etiam nubiloſa ferè æſtas, idcirco capitis deſtillationes erant perpetuæ: ac deſtillantes humores omnes præcipue in pulmone computruerunt, ita vt ijs ad meram tabem generandam nihil deeſſet. F

A. l. 3. f. 10 c. 18. 271

18 *Quibuſdam autem cœpit primum: Atque his vergebat ad Tabem natura.*

Tabidos græce φθινώδεις appellant veteres medici, qui morbo tabifico, quam etiam φθόην vocant, ſunt opportuni. Tales " planiſſime ſunt, qui adeo ſunt anguſto thorace & reſtricto, vt à tergo in morem alarum promineant operta ſcoptula: vnde etiam hos πτερυγώδεις quaſi alatos vocant. Præterea quibus caput facile impletur, quodq; ſpiritus organis multas deſtillationes demittit, hi facillime tabeſcunt. Hæc ſi ambo in vnum coeant & thoracis figura, & capitis imbecillitas, ſunt eiuſcemodi quidem naturæ ſemel tabi obnoxiæ, ambabus na*turæ de cauſis. Etenim hi quorum caput ad pulmonem mittit fluxiones, diuturnitate temporis fiunt tabidi, ac in pulmone ſępe rumpitur illis vas propter viſceris anguſtiam & infirmitatē. Habes de tabidis. Quia verò dixit Hippocrates/ quando etiam multis ambigentibus tum confirmauit/ id eſt æſtate: ac deinde ſubijcit/ quibuſdam autem cœpit primum, atque his vergebat ad tabem natura/ mihi parum videtur eius oratio conſona rationi: nam erat multo probabilius tales vere, quàm æſtate, incipere, quòd qui accõmodati ſunt, vt certis incommodis facile capiãtur, citius iſti in eos incidant, ac imparati. Videtur igitur, vt etiam in alijs locis horum librorum de vulgaribus morbis, ordo eſſe inuerſus orationis, lapſo eo qui hæc primus deſcripſit, neque errato poſtea emendato, & item quoque huic loco accidiſſe, ac orationis hæc eſſe ſeries: Quando etiam multis ambigentibus tum confirmauit, quibus vergebat ad tabem natura, ac deinde: Quibuſdam autem cœpit primum. Poſtea.

A. ibidem

G

* φύσεως. i. naturæ: ſed forte φθίσεως. i. tabis.

19 *Mortui verò multi ſunt, & plurimi de his, & illis qui decubuerunt. Atque haud ſcio, an vel mediocri quis tempore vitam produxerit.* H

De tabidis ſcilicet: nam id intelligendum eſt: ſiquidem in hunc modum eſt totum hoc ſcriptum caput. Nam vel iam quæ ſubdidit omnia, ſunt communia tabidis: quod perſpicies, ſi Hippocratis dictiones attendas: auſpicaborq; ab hac, quæ mox adſcripta eſt.

20 *Interierunt Celerius, quàm talibus eſſet conſuetum.*

Tabidos inquit ſolito vitam finiuiſſe celerius. Cuius mox ipſe cauſam ſubiungit, vbi ait/ febres horrificæ, continuæ, acutæ/ id enim præter conſuetudinem tabem comitatur, quod tum videtur accidiſſe. Cauſa eſt, cur hæc ambo congruerent tabes & eiuſmodi febris, quòd ſtatus eſſet antecedens ad corpora affecta comparatus. Siquidem dixi paulo ante, qui calidiore erant temperamento, illos in primis laboraſſe ex deſtillationibus capitis: horum nanque caput præcipue erat in auſtrina tempeſtate repletum. Quibus ipſis longius protracto nebuloſo ſtatu, vſu venit vt humores, qui in corpore eſſent, putreſcerent: vnde malignitas extitit febrium. Quòd ſi quibus minus eſſet calidum temperamentum, his neque computruerunt humores, neq; caput repletum eſt, extra paucos, idq; temporis diuturnitate. Nam quod citius patiuntur naturæ iniuriæ opportunæ, id cæ-

teris

A teris tardius accidit. Neque ſanè erat mirum, cum priori auſtrino ſtatui æſtas ſuccederet non auſtrina modo ſed nebuloſa etiam, prouenisse hinc putredinem quandam humorum vel in frigidioribus corporibus, nedum in calidioribus.

21 *Nam Alios quidem & Diuturniores, & Cum febre coniunctos, Facile ferebant, nec moriebantur: De quibus iam ſcribemus.*

Alios inquit morbos præter tabificos, de quibus ille verba fecit, etſi eſſent longiores, & febrem haberent adiunctam, non tamen grauiter tulerunt. Cuius paulo ſuperius cauſam diximus, quòd humor his non ita erat ex putredine redditus malignus.

22 *Sola enim & Præ cæteris maxime, qui tum viguerunt, morbis, multos Tabes peremit.*

Huius cauſa eſt non ita dudum dicta, vbi corporis temperamentum in culpa poneremus, per quod morbis tabificis ſunt correpti, febribusq; malignis: de quibus ſub hæc ſermonem habet.

23 *Infeſtabant illos pleroſque Hæc incommoda, Febres horrificæ, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes. Modus erat ſemitertianus, vno die leuiores, altero grauius iterum inuadentes. In ſumma, in dies acutiores euadebant.*

B Pleroſque omnes tabidos, de quibus agebat, paſſionibus ait affectos fuiſſe, quas ipſe deinde collegit. Atqui παθήματα (id eſt paſſiones, nos affectus vertimus) omnes vocant Græci, quæ in corporibus noſtris fiunt præter naturam. Præ cæteris autē meminit, febres fuiſſe horrificas. Quod quidē ſignificat, per aſcenſum & incrementū, quod vocant, acceſſionis, horruiſſe diutiſſime ægros. Neq; enim, quibus initio acceſſionis horrores inceſſerunt, iſto appellauit nomine, ſed quibus per totam propè acceſſionem produceretur ſymptoma horroris. Et fit bifariam, modo cum reduplicationes faciat intenſio: modo hoc ipſum ſolum, inæqualē ſcilicet aſcenſum. Diuerſitas in temporis conſiſtit quantitate. Nam, breuibus ſi interuallis à ſeſe ſint mutuo motus horrifici dirempti, inæqualis dicitur & horrificus motus: Si in ampliora ſint interualla, fit illud ſymptoma reduplicatio, & dicit. Hæc fit præcipue in ſemitertianis, vt vocant, febribus: quocirca ternæ plerunq;, & quaternæ ſunt. Sed in cōmentationibus de febribus declarauimus, conſiſtere ſemitertianam ex humore inæquali, qui partim amara bile, quæ acris eſt, partim pituita putreſcente conſtat. Has itaq; tum viguiſſe febres horrificas dicit ob antecedentem ſtatum, vti ſupra dictū eſt. Continuas autem eas nominauit, ſignificās C eas ad integritatem non deſinere, quod quidem ipſemet interpretatur his verbis/omnino nō intermittentes./Intermittentes enim illas febres proprie appellant, quæ à vigore integritatem quandam præſtant: At quæ remiſſionem habent apertam, nunquam corpus tamen pręſtant integrum, acutas has & continuas vocat: quæ totū habent quidem circuitum, plurimum octonûm & quadragenûm horarum, quantum etiam tertiana: ſed ad integritatem nec veniunt, & altero die mitiore alteram iterum afferunt acceſſionem: remiſſiorem illam quidem priore illa alterius circuitus, ac reduplicationibus carentem, cæterum quę ægre incaleſcat & vix ad vigorem perueniat. Eſt præterea illius proprium, circuitus, qui primum conſequuntur, neq; inter ſeſe ęque acutos eſſe, neque perinde ac primum, verum vſque ad totum morbi vigorem increſcere in dies, intendiq;.

24 *Sudabant ſemper quidem, Sed non toto corpore. Multum Extremitates frigebant, vt vix calorem reciperent.*

Febrium malignarum eſſe hæc accidentia, in Præſagijs didicimus.

25 *Alui Turbatæ erant bilioſis, paucis, meris, tenuibus, mordacibusq;: & Frequenter deſidebant.*

D Excretiones ἀκράτους. i. meras ſolet vocare planè bilioſas: ſin autē miſtus cum humiditate aquoſa euacuetur talis humor, non iam merum appellat. Quin etiam hoc ipſum didicimus de meris excretionibus, ‖ quarum aperuit malignitatem in præſagijs, & de humoribus qui tenues ſunt, omnes eſſe inconcoctos, & vt concoquantur, robuſtam deſiderare naturam. Mordaces porrò erant haud iniuria, vt quæ bilioſæ meræq; eſſent. Præterea earum erat mordacitatis comes aſſidue deſidere. Quo factum eſt, vt ex hoc quoque ſymptomate vires laborarent ægrotorum. in Prog. cō. 2. t. 20. vſq; ad 24. 4°. 199. f. g. h

26 *Vrinæ Tenues, inconcoctæ, decolores, & paucæ: Aut Craſſitudine præditæ, & paruo ſedimento, nec probe ſubſidentes, ſed crudo quodam intempeſtiuoq; ſedimento.*

Et de vrinis didicimus, tenues, decolores, & paucas, {vel craſſas, & paucas,} prauas eſſe: quemadmodum etiam craſſas quidem, ſed quod ſubſideat, aut omnino nihil, aut parum habentes: quod ſanè ijs accidit, eo quòd parum bene ſubſideant. Hoc iam ijs frequens febribus eſt, in quibus multus calor & flammeus feruorem accendit quendam crudorum craſſorumq; humorum. Par igitur eſt in ijs aut prorſus non eſſe: aut eſſe id, vt Hippocrates dixit, crudum & inconcoctum. ‖ Cæterum de prauis ſedimentis in præſagijs tractauit. in Prog. com. 2. t. 28. 29. 4°. 200. e

27 *Tuſſiebant,ac Pauca, cocta, coacta,paulatim, vix excreabant. Quos verò violentiſſime vrgebant, His minime concocta erant,ſed perpetuo cruda ſpuebant.* E

In tabibus maligniſſimis,quibus proxima eſt mors, ſputa ne paululum quidem cõcoquuntur: In alijs verò,quæ moderatæ ſunt,& quæ in longius tempus extrahuntur, hac ipſa de cauſa commode concoquuntur humores in pulmone ſuperflui,excreanturq; facile. Cæterum ij qui in præſentia tabeſcerent,iſtorum habebant nihil. Nam aut ſemel inconcoctum expuebant:aut coctum quidem, paucum tamen,& quod paulatim vix excreabatur. || At meminit in præſagijs huius ſputi.

in Prog. cõ. 2. t. 45. 4ª. 202. c

28 *Pleriſque horum Fauces aſſidue à primo dolebant, et cum Inflammatione rubebant. Deſtillationes paruæ, tenues, acres, ſtatimq; liqueſcebant ac affligebantur.*

Simul vt ſymptomata,quæ ad tabeſcentium conſpiciebantur fauces,prædixit,cauſam adſcripſit his verbis/deſtillationes paruæ, acres/. Nam quia malignæ erant deſtillationes quæ à capite manabant,dolebant fauces:ꝙ verò ab ijs vellicarentur,ruborem & inflammationem habebant. Quia verò ipſa etiam calida erat deſtillatio, non erat mirum in Thaſo, ſi præ cæteris tabeſcentibus, qui ita haberent,ad extremam deuenirent gracilitatem. F

29 *Cibos Quoſuis perpetuo Faſtidiebant.*

∴ Appellant Græci appetentia carentes, qui cibũ non ſumunt, ἀσίτυς: qui verò oblatos faſtidiunt ἀποσίτυς. Conſtat autem hoc faſtidij ſymptoma tabidis accidiſſe, eo ꝙ deſtillationis, quæ fauces & pulmonem infeſtabat, pars aliqua in ventrem deflueret.

30 *Non Sitiebant.*

∴ Non ex malignitate deſtillationum,quas appellauit ipſe acres, hoc tabeſcentibus ſymptoma accidit. Quo factum eſt,quantum equidem iudico, † vt cum fuiſſe illas Hippocrates nouas & abſurdas indicare vellet,aſcripſerit/non ſitiebant/. Eſt.n. maximæ ſignum malignitatis, vbi calida & ardente febre,aut fluxione delabente in ventriculum acri,non ſitiant. Atq; hoc ſymptoma, partis virtutem ſentientem,deperditam indicat & extinctam,ſiquidem particulæ affectus non ſentit.

† clarius. Vt cum rei nouitatẽ (hoc eſt τὸ παράλογον) indicare vellet Hippocrates, aſcripſerit. Vide hũc modũ loquẽdi in libro de comate cap. 2.

31 *Plerique circa mortem Delirabant. Sed de Tabidis hactenus.*

At ne hoc quidem accidere alijs tabeſcentibus conſueuit, ſed quæ erat febrium tum vigentium malignitas,huius ſtatus morbos comitabatur. G

32 *At verò Aeſtate iam et Autumno Febres multæ, continuæ, non vehementes, diu quidem tenebant ægrotos, qui cætera minus incommode habebant.*

Nam ante etiam retulit,vnam fuiſſe tabem exitialem,noſq; adiunximus cauſam. Ergo conueniunt cum illis,tum quæ hic agit,tum quæ ijs ſubdit,vbi ſic ait.

33 *Plurimis erat Aluus turbata ſine moleſtia tamen, & propè nihil offendebat. Vrina item Plurimis boni quidem coloris erat, & pura, ſed tenuis, & poſt tempus circa iudicationem concocta.*

* Et reliqua,quæ de vrinis in medium attulit. Nam,vt quæ de tabidis nuper recenſuit, erant maligna,ita quæ nunc dicuntur,admodum ſunt moderata.

34 *Non valde Tuſſiebant: neque Difficultatem, qua tuſſi excreabãtur, præbebant: Nec ſolum Cibum non faſtidiebant, Sed etiam valde licebat offerre.*

Eorum,qui hunc librum ſunt interpretati,maxima pars,hoc eum loco ad tabeſcentes autumant tranſijſſe. Ego verò adhuc de cæteris cenſeo, de quibus diſputat, febribus hunc haberi ſermonem. Quî enim, cum antea de tabeſcentibus dixit eos perpetuo quoſuis cibos faſtidiuiſſe, hic iam dicat /nec cibos ſolum non faſtidiebant, ſed etiam valde licebat offerre? Cur ergo hoc loco ſcripſit/non valde tuſſiebant? Nempe hoc eſt,quod iſtos adduxit in eam opinionem, vt hæc exiſtimarent dici de ipſis tabeſcentibus. Ego ſic ſtatuo,cum etiamnum de alijs febribus fierent verba, aſcriptum illud eſſe. Infeſtantur enim tuſſi,quæ incidit ratione ſymptomatis:non tamen tabidi omnino ſunt hi. Quare nihil habet admirationis, ſimul & cœpiſſe Thaſios quoſdam febricitare in ante dicto ſtatu: & quia erat id temporis ipſum caput repletum,accedẽte ad ſtatum febre, tuſſi eſſe moleſtatos. Sed nec erat hoc illis nimium moleſtum ſymptoma:nec quæ per tuſſim reijciebantur, negocium præbebant,neque enim hi tabeſcebant. H

35 *In ſumma, qui Tabeſcebant, Leuiuſcule ægrotabant, non more tabeſcentium, à febribus horrificis parum exudantes, alias alij, vt quos inuaderent febres erraticæ: & in ſumma, quos nunquam febres relinquerent, ſed inuaderent more febris, tertianæ naturam referentis.*

Hoc

A Hoc rurſus capite præcedenti annexo, multo magis adducti ſunt interpretes quidam ſuperiorem etiam orationem de ipſis tabeſcentibus habitam. Verum nulla ratione ad eos referri illam potuiſſe, planum eſt factum, cum oſtendi faſtidioſos ab eo vocatos eſſe tabeſcentes, nō faſtidioſos, hos. Sequens oratio, quæ nunc nobis propoſita eſt, duobus modis exponi poteſt. Primo, vt hoc modo dicamus. Sed faciam vt repetāt ſuperiorem orationem, ac mox huic aptem, vna ei ſyllaba, quò euadat clarior, interſerta. Non valde tuſſiebant: neque difficultatē, quæ tuſſi excreabantur, præbebant: nec ſolum cibum non faſtidiebant: ſed etiam valde licebat offerre. Nam in ſumma, qui tabeſcebant, leuiuſcule ęgrotabant, non more tabeſcentium. Veriſimile eſt autem hoc pacto illum dixiſſe de ijs, qui alio modo febricitarent, ſcribentem commune ſymptoma morborum habentium comites tuſſes, & non ipſorum tabeſcentium. Nam videtur ſermonem de tabeſcētibus habitum, retractaſſe, vt in memoriam reduceret differre hoſce ægros, de quibus nūc agit, ab ſuperioribus illis tabidis. Etenim eadem illa hic commemorat iterum ſymptomata, quæ nuper retulerat. Atque hanc quidem vnam afferas cāuſam hoc loco ſermonis de tabeſcentibus repetiti. Altera eſt, quam ſæpe & multis in libris accidere ſcimus. Siquidem cum interdum ſuper eadem re dupliciter ſcribamus, vt ſit altera ſcriptura in cōtextu, altera in alterutro margine, quò per ocium expendamus & iudiciū faciamus B de altera, qui primus deſcripſit librum, vtranq; ſcripſit: quod deinde, quia admiſſum non animaduertimus, nec emendauimus erratum, poſtquam in multorum manus venit, manſit incorrectum.

* *παραμύθειαν. i. conſolationē, ſeu excuſationem.*

Iudicabantur autem, Quibus inter hos breuiſſimi eſſent, circa vigeſimum diem, Plurimis circa quadrageſimum. Multis circa octogeſimum. Non nullos ne ſic quidem, ſed erratice & citra iudicationem, deſerebant: Quorum plurimi non diu à febre intermiſſi repetebantur, atque hi à recidiua ijſdem circuitibus iudicabantur: Multis verò ſic producebantur, vti ſub hyemem languerent.

At qui erāt iſti, quorum ait iudicatum eſſe morbum ad vigeſimum diem? Nempe reliqui ægroti, de quibus faciebat verba, vt ego ſentio, non tabeſcentes: cui aſſentiuntur, quæ conſequuntur omnia. Etenim quibuſdam de illis ad octogeſimum diem ait eſſe extractum morbum: atque alios erratice & citra iudicationem deſeruiſſe: & ad hos ipſos plurimos rediiſſe, quas quidem febrium recidiuas ijſdem iterum circuitibus iudicatas fuiſſe: ac non paucis horum in hyemē morbum eſſe protractum. Hæc ſanè omnia cum ſuperius dictis planè conueniunt, vbi dixit: At verò æſtate iam, & autumno, febres multæ, continuæ, non vehementes, diu quidem tenebant ægrotos: qui cætera minus C incommode habebant. Hæc cum ijs ſymptomatibus congruunt, quæ hoc loco ille recenſet: quæ verò de tabeſcentibus adduxit, non aſſentiuntur: quod perſpicies, ſi tecum partem eorum, quæ de his tradidit, animo reuolueris, cum ait/interierunt celerius, quàm talibus eſſet conſuetum/quod ab eo de tabidis pronunciatur, quos ait eſſe celerius mortuos. At de ijs, qui aliter laborarent, ſtatim poſt hæc in hunc modum ſcribit: Nam alios quidem & diuturniores, & cum febre coniunctos facile ferebant, nec moriebantur: de quibus iam ſcribemus. Hæc igitur ijs concinunt, quæ propoſito nunc nobis ſermone de febricitantibus per autumnum & hyemem diſputantur. Immo verò, quòd prædixit/de quibus iam ſcribemus/alium autem, ſi à præſente de ijs habito ſermone diſceſſerimus, ab eo ſcriptum de ijs producere nullum queamus, neceſſitas exprimit, de ijs qui alio morbo, non tabifico, affecti fuerant, totum hunc habuiſſe Hippocratem ſermonem.

Inter Omnes, quorum fecimus mentionem in hac tempeſtate, ſolis Tabidis lethalia acciderunt: † Febricitantibus alia febre, nequaquam.

† *Al. quādoquidē alijs omnibus tolerabiliter: nec lethalia in alijs febribus euenerunt.*

D Eorum, quæ de primo ſtatu ille fecit, poſtrema ſunt hæc verba: quæ nihil præcipiunt amplius, ſed tantum ante dicta in ſummam colligunt: quod facere ille frequenter ſolet.

GALENI IN LIBRVM PRIMVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS COMMENTARIVS SECVNDVS

ARGVMENTVM

Duæ deſcribuntur Tempeſtates, Altera humida frigida, aquilonia & procelloſa: Altera frigida ſicca, & ſecundum partem inæqualis.

SVperiore volumine de mutua anni temporum conuerſione dictum eſt. Expoſitum eſt præterea vniuſcuiuſque temperamentum natiuum: tum autem principij eorum, item ac finis, ſtata dies. Itaque velut in memoria illis habitis, vbicunq; præſens ſermo interpretem requirat, exponam, comparans me non ad prorſus imperitos tantum, neque ſolum ad eos, qui multum profecerunt: nam omnibus erit is ſermo mediocriter accommodatus. Ex alijs verò, F is qui extreme rudibus conuenit, doctis propter longitudinem ſtomachum faciet: qui verò his aptus erit, indoctis ſit obſcurus. Sed non debent in huiuſcemodi commentariorum lectione acquieſcere: verum accipere aliud ab alio atque alio, latius ſæpe eadem poterunt, itaque, ſi attendere animum velint, aliquid addiſcere boni.

TEMPESTAS SECVNDA

1 *IN Thaſo ante Autumnum Frigora non ſecundum tempus, ſed repente, ſpirante multum Aquilone & Auſtro, humida, præerumpentia.*

Autumnum dixi incipere ab exortu Arcturi, qui antecedit æquinoctium autumnale. Eo tempore inquit, antea quàm oportebat, magna fuiſſe frigora. Nam hoc illi/non ſecundum tempus & præerumpentia/ſignificat. Atque/non ſecundum tempus/anticipaſſe tantum indicat: /præerumpentia/autem, etiam cum pluuijs largis ea fuiſſe coniuncta.

2 *Hæc autem Durabant vſque ad Vergiliarum occaſum, & ſub Vergilijs.* G

Vergiliarum occaſum finire autumnum, antea diximus: Præterea etiam duos eſſe menſes ab Arcturo ad Vergilias: Atque vnam eſſe ſignificationem in aere ab arcturo, duas à Vergilijs: alteram quando autumno hyems committitur, cum in fine ſit: alteram, quando ver æſtati. Arcturi autem mentionem non niſi ſolius ortus facere Hippocrates ſolet, quandoquidem ſub eo incipit autumnus, æſtas terminatur. Diximus autem iam ſuperius, de totius anni in quatuor partes diuiſione, & de diuiſione in ſeptem: Et æſtatem Vergiliarum & Arcturi ortu circunſcribi: atq; hanc eſſe diuiſionis in ſeptem totius anni quandam portionem, cum in duas ſecatur partes eſtas, in tres hyems. Dictum etiam eſt, πλειάδα numero ſingulari græce dicas, an πλειάδας plurali (quas nos Vergilias appellamus) nihil intereſſe.

3 *Hyems Aquilonia.*

A Vergilijs, Hyemis meminit, Autumni eſſe Vergilias terminum clare innuens. Itaque quæ Hyems illa fuerit, differentem eum attente audiamus.

4 *Imbres erant multi, largi, magni: Niues: miſta Suda plurima. Atq; hæc habebat omnia, Frigora verò* H *non admodum erant intempeſtiua. Iam verò poſt Brumale ſolſtitium, et vbi Fauonius ſpirare cœpit, Aſpera erat extrema hyems, Aquilo multum ſpirabat, Ningebat, Pluebat multum & continenter, Cœlum procelloſum atq; nubilum. Quæ durauerunt, nec remiſſa ſunt ad Aequinoctium vſque. Ver autem frigidum, aquilonium, pluuioſum, nubiloſumq;. Aeſtas non admodum fuit feruens, Eteſiæ perpetuo ſpirarunt. Mox circa Arcturum ſpirante Aquilone permultum Pluebat.*

Multas fieri pluuias dicimus aliquo tempore propter diuturnitatem, licet non largæ tum decidant. Appellamus etiam multas, ſi vel breui tempore inceſſant largæ: quæ quidem & magnæ appellantur. Verum vbi quis continenter pluuias ait largas fuiſſe & magnas, vt Hippocrates ſcripſit, Largas intelligamus, repentinas, vehementes, & breues: Magnas verò, neque repentinas, neque breues omnino, nec etiam diuturnas. Sed, quò omnia clariora euadant, nihil cauſæ eſt, quin paulo vtamur narratione prolixiore. Fiat igitur ſubito admodum multa pluuia horas tres aut quatuor, deinde mox ceſſet, largam hanc appellabimus: Alia verò paulatim incipiat, paulatim item increſcat, atque ita fiat totum diem & noctem: deinde à vigore, detrahatur paulatim de eius abundantia non nihil ſequenti toto die, poſtea conſiſtat: eiuſmodi pluuiam non largam, cæ-

terum

A terum magnam vocabimus. Ergo, quam narrat, hyems modo largas pluuias habuit, modo magnas per interualla, atque interea non raro erat ſudum: quippe hoc ſignificat, quod eſt ab eo ſcriptum μιξαίθρια τὰ πλεῖστα. Præterea hac hyeme niues ait fuiſſe, nec adſcripſit, nec multas, nec paucas, vt quæ neutrum admodum obtinerent, ſed quæ magis conſuetudini vrbis reſponderent: ideoq; ipſe adiecit: Et frigora non admodum erant intempeſtiua. Et reliqua, quæ ſequuntur, omnia frigidam fuiſſe & humidam eam hyemem teſtantur, ac pro eo naturaliter ſolam ipſam habuiſſe, atque adeo plus æquo fuiſſe humidam. Iam etiam ver pluuioſum, algidum, & aquilonium fuiſſe dicit, præterea nubiloſum: Æſtatem verò quodam modo moderatam: Poſt hæc omnia, circa Arcturum, ſpirante non nihil Aquilone, multum pluiſſe. Sub hæc totius tempeſtatis ſummam in oratione profert: Cum totus fuiſſet humidus annus, & frigidus, & aquilonius. Cœlum proceloſum, nubiloſumq;. Cœlum more vulgi appellauit aerem, qui ſupra nos eſt vſque ad nubium regionem: illud verò quod appellant aſtronomi pariter ac philoſophi Cœlum, à Lunæ regionibus incipit. Procellas autem (græce λαίλαπας) ventos repentinos & vehementes vocamus, pręcipue cum coniuncti ſint cum pluuia larga.

5 B *Cum Totus fuiſſet humidus Annus, & frigidus, et aquilonius, per Hyemem ferè commode habebant: At ſub Ver multi, adeoq; plurimi laborabant.*

Demōſtrauimus ante inſtitutum eſſe Hippocratis, ibi incipere narrare tempeſtates, quæ aeri acciderunt, vbi primum de naturali deflexerit temperamento. Neq; id ab re facit, qui cum ambientis nos aeris intemperie vulgarium morborum inſtituit genera coniungere. Quando igitur eſt ab autumno exorſus, † vtiq; eum præcedit æſtas, illiq; ſuccedit, quod ipſi præit. Autumnus igitur frigidus & humidus, corpora, quantum ad anni tempora pertinet, ſecundum naturam habentia excipiens, tantum aberat, vt mali attulerit quicquā, vt fortaſſe etiam quibuſdam corporibus magno adiumento fuerit, quæ temperamentis calidioribus & ſiccioribus æſtate à iuſta temperatura deflectere ſolent. Itaque his inſtar fuit medicinæ autumnus, frigidum habens & humidum ſtatum. Quinimo ne hyeme quidem vulgabatur morbus explicatione dignus. Nam hoc innuit, cum dicit/per hyemem ferè commode habebant/erat enim humidior quidem hyems, at frigidior nihilo, quàm eius poſtulabat natura: quocirca agens de eius ſtatu dixit/frigora verò non admodum erant intempeſtiua. Porrò ibi primum morbos emergere oportebat, vbi plurimum aer degeneraret, cū dicat/ C ver autem frigidum, aquilonium, pluuioſum, nubiloſumq;. Nam decet ver temperatum non frigidum eſſe, ſicut nec nubiloſum aut pluuioſum. Veris autem initium eſſe æquinoctium, quod hyemem ſequitur, ſuperiore commentario expoſuimus, atque adeo ipſe hoc ſermone Hippocrates dilucide oſtendit: qui cum dixiſſet, extremam hyemem fuiſſe aſperam: ac deinde adieciſſet/quæ durauerunt, nec remiſſa ſunt ad æquinoctium vſq;/poſtea aſcripſit/ver autem frigidum, aquilonium, pluuioſum, nubiloſumq;. Age iam videamus qui hoc ſunt cœlum comitati morbi.

† Forte vtiq; & æſtas q̄ autumnum, & ver qđ æſtatē ꝑceſſit, ſuam ipſorum naturam ſeruauerunt.

6 *Primum igitur cœperunt Lippitudines manantes, dolorificæ, humidæ, inconcoctæ: Lemiæ paruæ, ægre multis erumpentes, plurimis redibant: Tandem ſub Autumnum receſſerunt.*

Quam ob rem vere morbi vulgares generari cœperint, ſupra eſt dictum. Cur autem lippitudines præ cæteris viguerint morbis, ſi eius ſtatum memoria teneas, cognoſcas: fuiſſe enim dicit frigidum, aquilonium, pluuium, & nubiloſum. Si quidem igitur à vētis tantum oculi fuiſſent verberati, citra fluxionem eos lippitudines arripuiſſent: quia verò multa erant coniuncti humiditate aquilonij venti, recte ſanè manaſſe ait lippitudines, hoc eſt fuiſſe humidas, vt ab humido generatas ſtatu. D Dolorificæ erant vtrobiq;, & vbi cū fluxione conſtarent, & abſq; fluxione, propter frigoris diuturnitatem, cui profecto nihil ad dolorem oculis inducendum deeſt. Nūc verò auctos dolores eſſe par eſt, quando frigus oculorum cum eorùm fluxione coniunctum eſſet. At inconcoctæ erant, & lōgo tempore durabant, tum propter humiditatē, tum frigus: ſiquidem maturationem fluxiones, cum ab inſito calore ſuperantur, conſequuntur. Atqui minore ſuperantur negocio, vbi paucus ſit humor, & minus frigidus: cum autem multus eſt & frigidus, difficulter concoquuntur. Iam verò naturalis animantium calor ſi ſit validus, humores earum ſuperfluos celerius concoquit: ſin imbecillus, vix lōgiore interuallo ſuperior euadit, & vincere humores valet. Quo magis, ſi qui fuerint curati, de integro inciderunt in illas: nam debilitatos quidem lippitudinibus oculos frigidus aer, aquilonius, & pluuius, nubiloſusq; iure lædebat. Huiuſcemodi lippitudinibus lemia ferè obuenit parua, ægre ob denſitatem tunicarum, quam ex frigore contraxerunt aeris, erumpens. Quare toto vere neceſſariò oculi deteriores euadebant: æſtate verò, quam cōparauerant, ſcirrhoſa affectio ad concoctionem pedetentim deducebatur: ſiquidem non potuerunt, qui longo tēpore collecti ſunt morbi, ijq; præcipue ab algoribus & humiditatibus, ſtatim depelli. Merito itaq; dixit Hippocrates oculorum incommoda eſſe autumno penitus ſublata.

7 *Aeſtate iam & Autumno Lienteriæ, & Dyſenteriæ, Teneſmi, Alui fluxiones biliosæ, tenues, multæ, crudæ, & mordaces : non nullis etiam aquoſæ. Multis præterea Offuſiones dolorificæ, biliosæ, † ramentoſæ, purulentæ.* E

† In quibuſdã codicibus additur ϗ ὑδατώδεες idest aquoſæ.

Non hi tantum morbi Thaſios, & ſymptomata tentabant, ſed etiam alia, de quibus poſthac aget: nam varie admodum ægrotabant, quòd in diuerſos incidiſſent morbos. Quare communem rationem, quæ ad id conducit, quo non omnes, qui in ea fuerunt tempeſtate, ægrotarent, primo loco exponam: deinde ad ſingulos morbos deſcendam. Attendes omnibus in ſtatibus ætatem & naturam cuiuſq; hominis, vt ſit ad ſtatum appoſitus: nam vel facile vel difficulter illi cedentem, vel modice ad illum comparatum inuenies eum. Mox genus vitæ applicabis, atq; ſalubrem victus rationem vniuerſam ſtatui ipſi aduerſariam. Atq;, vt vel facile vel ægre corpus externis cauſis ſit inferius, aut ſimilis aut diſſimilis ratio temperamenti in cauſa eſt, vt eſt ſæpenumero dictum. Cum enim cõſtet ſanitas ex ſymmetria quatuor elementorum (ſiue qualitates, ſiue facultates velis appellare) humiditatis, ſiccitatis, caloris, & frigoris: quædam corpora, naturæ, & ætates intẽperata ſunt: quibus quidem ſimiles tempeſtates ſunt inſalubres, & contrariæ ijs proficiunt. Temperatis corporibus ſalubres ſunt temperati ſtatus, intemperatiq; noxij. Sed vt nullus eſt intemperatus ſtatus commodus F temperatis, ita nec nocuus perinde vt intemperatis. Etenim ſtatus magnopere humidi & frigidi, corpora maxime lædunt intemperata humiditate & algore: Itidem humidi & calidi ſtatus temperamenta humida & calida offendunt: Eadem ratione calidi & ſicci, ſimilia. Quæ enim corpora iam prope ſunt, vt tali morbo ægrotent, ex propria intemperie coarguuntur. Quæ verò contra ſunt, ac aer, temperata, cum nullam iniuriam accipiunt, tum verò multo efficiuntur meliora, cum ab exceſſu vindicentur: Contraria enim contrariorum remedia ſunt. Proinde calidis & ſiccis temperamentis humida tempeſtas & frigida, pro eo quatenus ad contrarium cogit, atq; ita efficit temperamenti mediocritatem, commodo potius quàm nocumento eſt. Atque id erat cauſæ, quo minus ægrotarent omnes in ſtatibus intemperatis. Quod qui cognoſcat, applicando victu contrario, corporibus ſanitatem tuebitur. Nam humidus & frigidus ſi ſit aer, calefacienda corpora ſunt, maxime frigidiora & humidiora: quare exercitationes plurimæ his proſunt, & vinum modicum, quod calidiore ſit natura atque aquam ferre poſſit, tum cibi calfacientes. Atque etiam vniuſcuiuſque quantitatem cum ex corporis, tum ex cœli cognoſcemus temperamento, ſi quatenus de optimo temperamento diuerterit alterutrum, conſideremus. Nam pro diuerticuli magnitudine, victus eſt etiam mutanda quantitas: vt quod longiſſime diſceſſerit ab optima temperatura corpus ad humiditatem & frigus, G hoc plurimum nos in hoc ſtatu & exiccabimus & calefaciemus: quòd ſi mediocriter ad id, abſurdum ſit omnino huic idem facere, ſed portione. Itaque ſiccis & calidis corporibus multo minus victus adhibendus eſt vehementer calidus & ſiccus, nam id ſua ſponte obtinent. Hoc autem duntaxat obſeruandum eſt, quatenus aer deflexerit à iuſta temperamenti mediocritate: Qui ſi parum, omnino non eſt committendum nobis, vt mediocrem victus rationem corporibus calidis & ſiccis immutemus: ſin amplius, ſat erit mediocriter mutaſſe. Hæc quiſquis perſpexerit, generandi morbi cuiuſque in quacunque tempeſtate cauſas obſeruabit. Quintus verò, dum it inficias cum Empiricis, non poſſe eorum, qui ſic exiſtunt, affectuum cognoſci cauſas, refert autem eas ad vnam experientiam, conuenientium inuentione præſidiorum deficitur: etſi vel ob id ipſum generatio morborum vulgarium ſit cognitu vtilis. Itaque præſens cœlum inſpiciamus, ac primo repetamus.

Fuit hoc, vti ſignificauit Hippocrates, humidum & frigidum, ab autumno ingreſſum: quæ cauſa fuit, vt ipſo in autumno & hyeme proxima, haberent Thaſij mediocriter. Sed vere quando hoc etiam frigidum fuit & humidum, omnium primi oculi laborarunt, quòd non ſolum eſſet aer humidus & frigidus, ſed & antea fuiſſet procelloſus. Oculos ergo cum frigidi ferirent venti, non mirum ſanè erat, ſi ante partes corporis cæteras laborarent, pro natura cauſæ efficientis. Itaque H non temere fluxiones eos humidæ & frigidæ corripuerunt. At verò quia non deuenit ad extremam ſtatus humiditatem, idcirco nullus aliorum affectuum quiſquam, qui dominante tali ſtatu in aere apparere ſolent, eſt conſecutus, apoplexias dico, conuulſiones, palpitationes, tetanos, peripneumonias, lateris dolores. Verum poſtea, humoribus iam ob nimiam in corpore moram putreſcentibus, morbi cum corruptione plethorici prouenerunt. Etenim frigidæ cauſæ cutem conſtipantes, humores prohibent digeſtione: tum autem humiditas aeris non modo non remouet à corpore quicquam, ſed adijcit. Quæ cum vnà in hac tempeſtate ambo fuiſſent, ſuperfluitas eſt in ægrotantium corporibus congeſta non eadem omnibus. Nam quibus erat in corpore excrementum bilioſum, hoc non digeſtum, creauit affectum bilioſum: quibus pituitoſum, aut melancholicum, aut ſanguineum, continuo humoris erat non euacuati affectus ſimilis. Atqui cum tale excrementum corrumpi in corpore & putreſcere ſolet, alios in alios incidere morbos conſonum erat. Cui accedebat non omnium corporis partium ſimilis ſtatus: quippe huic infirmius iecur erat, illi lien, alij venter, non nulli inteſtinum, alij aliud. Quare cum ex validioribus excrementum partes exciperent imbecilliores, conſequebatur pro natura membrorum ex Thaſijs alium

aliter

A aliter laborare. Vnde dyſenteriæ,teneſmi,fluxiones alui,lienteriæ, fluentibus ſupfluitatibus in inteſtina extiterunt: vrinæ difficultates,in veſicam deflectentibus:vomitiones, ad os ventriculi peruenientibus. Cæterum per aeris frigus hæc quidem intrò in corpus irruperunt. Æſtate verò corporum temperamentis calidioribus,& internas partes robuſtiores obtinentibus,ſudores par erat citos eſſe: atque hoc quibuſdam citra febres accidiſſe,cum haud ſatis computruiſſet ſuperfluitas: non nullis etiam cum febre.Iam etiam temporis progreſſu variæ febrium formæ extiterunt: nam & putreſcentiū erat diuerſitas humorum.Nec enim ab aere erant generati, cæterum coaceruati, ſcilicet q frigidus eſſet,non calidus ſtatus: vt, cum ſua ipſius ratione corpus excalfacit Canis ortus, ſemper ſolent vigere febres ardentes. At nunc quidem non ab ipſo ſtatu iſtud præcipue accidit, immo verò quia conſtipatio intercedebat cutis.Habes malorum compendium,quæ in præſentia vulgabantur.Nūc ad ſingula conuertar,ſimulq; verba Hippocratis,ſicubi obſcuriora ſint,interpretabor.

8 *Strangurioſæ non nephriticæ, ſed his Alia pro alijs.*

Et per ſedem excretiones fiunt prauæ ſæpius,cum liber quidem ab affectu venter ſit,per eum verò purgetur totum corpus,aut abſceſſus in illo ſit ab effluxione aliqua.Nam vult Hippocrates ipſe non ſolum decumbendo,ſed etiam effluendo fieri abſceſſum. Ita etiam per renes non nunquam & veſicam nullo illos laborantes ſuo affectu, repurgatur totum corpus: quemadmodum in hoc accidit ſtatu. Quam ob rem in progreſſu ſermonis dicit ad verbum: Solum verò bonū maximumque inter ſigna quæ fiebant,quodque multos maximis periculis liberauit,hoc fuit, quibus ad ſtranguriam diuerterent, & in hoc abſceſſus fierent. Atque id ipſum eſt, quod hic commemorat/non nephriticæ quidem,ſed his alia pro alijs/etenim totius corporis excrementa in renes & veſicam defluxerunt:atque ita excretiones ſunt nephriticis excretionibus aſſimiles conſecutæ. 2.Epid.ſect.1.

9 *Vomitiones pituitoſæ, bilioſæ, & Ciborum inconcoctorum Reiectiones.*

Ex humorum exuperantia, quæ intrò vergebat, quod ad ſedem defluxit,fluores alui, teneſmos, dyſenteriam, lienteriamq; concitauit: Aliud excretionem per renes & veſicam habuit. Itidem iam ſuperfluitas in ſupremum fluxit ventrem: ac innatans per vomitiones eſt reiecta,ita vt naturis pituitoſis pituitoſa eſſet vomitio, bilioſis bilioſa.Eſt enim dictum,congeſta per ſtatum ſuperflua fuiſſe,à C ſe inuicem qualitatibus pro naturis corporum diſtincta. Neque certe mirum, ſi inconcoctos cibos vomitione reijcerent,humoribus in ventrem pituitoſis & bilioſis confluentibus.

10 *Sudores.*

Quibus, inquam, multum per cutem effluxit, id temporis valebat excrementum huc reijcere natura, itaq; ſudarunt hi.

11 *Omnibus vndequaq; multus Plados, (id eſt nimia humiditas.)*

Superfluam humiditatem πλάδον vocare ſolet. Cum igitur alijs aliter, ac quibuſdam multifariam collecti longo tempore humores euacuarentur, ob id merito dicit: Omnibus vndequaq; nimia humiditas.

12 *Multis Hæc accidebant Rectis,et febre liberis: Multis verò Febricitantibus, De quibus iā ſcribemus.*

Quibus coaceruata abundantia, aut quid bilioſum, facillime putreſcens, in febrilem conuerſum iam putredinem fuerat, hi ſunt ſtatim febre correpti: quidam verò non decubuerunt, aut non D prius in febres inciderunt.

13 *Quibus aūt, Quæ ante dicta ſunt, cum dolore acciderunt, Autumno iā & ſub Hyemem Tabidi fiebāt.*

De altero ſcilicet autumno loquitur, hyemeque altera: quandoquidem de priore ſupra dixit in hunc modum: Per hyemem ferè commode habebant: at ante ver multi, adeoque plurimi laborabant. Deinde ijs, quæ vere acciderunt, commemoratis, mox æſtatis meminit: à qua alterius autumni, de quo in fine totius tempeſtatis dixerat, Statim verò circa Arcturum cum Aquilone permultæ pluuiæ. At quos tabidos dixerit, parum conſtat. Nam ſolet eos,quorum quocunq; extenuātur modo & tabeſcunt corpora, illo vocare nomine, nedum eos, quibus ob pulmonis exulcerationem totum liqueſcit corpus. Et ſic hoc loco, tabidos accipi ab eo eſt veriſimile, quorum attenuaretur quocunq; modo corpus, nullo certe de pulmonis morbis verbo prius facto.Nam cum neq; ſanguinem ex eo prædixit eſſe reiectum, neq; fuiſſe peripneumoniam, neq; in viſcus hoc deſtillationem inualiſſe, quæ cauſa ſit veriſimilis cur exiſtimes tabidos euaſiſſe dicere eum ægros in præſentia ex pulmonis vitio? Veruntamen potuit certe, vt ad ventrem & renes ſuperfluitatis peruenit ex toto corpore portio, & in membra ſpiritus item decumbere.

Febres

14 *Febres Continuæ.* E

Quod, ſub hyemẽ, inter nouiſſimã orationem eſt & hanc dictũ, alij illi, alij huic aſſignãt. Ego verò totũ ſermonẽ eſſe ſtatuo hunc: Et autumno iã tabidi fiebant aliqui ſimiliter hyeme. Iã verò etiam cõtinuæ febres, & autumno viguerunt, & hyeme. At cõſtat alterius illũ hyemis nõ conſcripſiſſe ſtatũ, vt quæ propriũ hyemis temperamentũ conſeruaſſet. Itaque didicimus, quibuſdam temporibus anni per accidens prouenire morbos, quæ nihil ipſa affecta, offenſiones exceperunt priorum.

15 *Et eorum paucis Ardentes.*

Non propria tempeſtatis ratione ardentes inciderunt febres, ſed per accidens, vt ſupra commemorauimus, quæ acciderunt. Quia impedita totius euaporatione corporis, illa quæ naturæ cuique prouenire excrementa ſolent, vacuatione prohibita, peculiares ſibi morbos excitauerunt. Nã qui erant magnopere biliosi, hi quod naturæ illi erat ſolenne, in ardentem febrem inciderunt. Quo fit, vt poſtea de his dicat: Ardentes verò febres quàm pauciſſimos corripuerunt, & minime ex ægris hi laborauerunt. Neq; enim calidus has, & torridus, ſqualidusq; generauerat ſtatus: multæ enim viguiſſent, & in multis, ſimulq; cum magnis doloribus. F

16 *Diurnæ, Nocturnæ, Semitertianæ, Tertianæ ſyncera, Quartanæ, Errãtes. Singulæ autẽ ex iam deſcriptis febribus multos arripuerunt: Ardentes verò pauciſſimos, & minime ex ægris hi laborauerunt.*

Qua de re omni contigerit febrium generi in prædicto ſtatu exiſtere, ante dictum eſt. At dictio /ſynceræ/ quæ inter tertianam & quartanam eſt poſita, vtriq; videtur tribuenda.

17 *Nec Sanguis de Naribus, niſi paucis, & admodum paucus erupit: Nec delirabant: & Alia cuncta erant leuia.* A.l.4.f.1.t.1 c.42.424.g

Habet hoc Hippocrates, vt obiter vtilia præcepta doceat. Nam peculiaria morborum ſymptomata, quæ tum non fuerunt, hoc ſolet interpretari modo, ex eo quòd nõ acciderunt in præſentia, frequentia ea vt eſſe doceat. Nam in germanis, vt ita dicã, ardentibus febribus, quia ob caloris co[illegible]m humores ad caput attolluntur, ſanguinis fiunt eruptiones, & delirant. Nunc verò, cùm vera non eſſet ardens febris, optimo iure ſymptomata non habuit propria febrium ardentium.

†*in ſeptemdecim diebus, cũ intermittentibus.*

18 *Iudicabantur his pleriſq; ſtato admodum ordine,* † *ac Intermittebant ſeptemdecim dies.* G

Iam hoc quoq; ardentium febrium eſt illius ſtatus proprium, non commune cum alijs, quas vocant germanas. Illæ enim vt febres habent vehementes, ita ſiti etiam, & vigilijs, moleſtia, ac non nunquam conturbatione mentis vexant. Quia verò tam ſunt acutæ, ideo etiam celeriter decernunt. At febris ardens, quæ in præſenti vulgabatur, vt mediocriter acuta erat, ac à dolorificis remota omnibus ſymptomatibus, ſic nec certum habebat iudicium, ſed quaſi mediæ ſortis, vt à repetitione iterum iudicaretur. Nam cum dicat / † ac intermittebant / præiudicatam quidem fuiſſe imperfecte, verum à repetitione iudicatam iterum oſtendit.

† *cum intermittentibus.*

19 *Nullumq; tunc Febre ardente vidi Mortuum, neq; in Phrenitim incidiſſe.*

Nullus hac febre ardente perijt, quod eſſet moderata: cuius eſt ante dicta cauſa. Phrenitis verò non viguit, quia cum totus eſſet ſtatus frigidus, non replebatur ijs caput. Oſtenſum autem eſt conſtitui phrenitidas, vbi cerebri calfiunt regiones.

20 *Tertianæ verò febres Numeroſiores erant Ardentibus, grauioresq;: Stato tamen ordine à prima acceſſione in omnibus his Quaternos circuitus habebant, in Septem autem abſolute iudicabantur, Nullaq; harum recidiuam habuit.* H

In commentarijs de differentijs febrium, & de iudicijs, cum alia tum hoc declarauimus, propter flauæ bilis exuperantiam febres & ardentes & tertianas oriri: atque hoc conuenire inter illas: locis verò, in quibus ſuperfluus contrahitur humor, diſtare. Etenim ſi ardentes febres ſint, in venis abundat, præcipue iecinoris & ventris: Tertianæ fiunt, cum in totius corporis carnibus dominetur bilis flaua. Proinde ſpiraculis impeditis eorum, qui natura biliosa ſunt, quantum bilis in carnoſo congeſtum genere ante vacuabatur, in hoc ſtatu non vacuatum, tertianas generauit ardentibus frequentiores. Nam hæ quidem non perinde trahunt originem ex bilioſis retentis excrementis, ſed calore in vaſis & viſceribus aucto ab inflammato ſtatu præter modum calido: quo modo in ijs qui ſe plus ſatis exercitauerunt, fit, aut in magnopere ſollicitis, aut qui multum apricati ſunt, vel cibis ſunt adurentibus vſi liberalius, vel qui de his plurima vel omnia fecerunt & paſſi ſunt. Verum præſens non erat nimium calidus ſtatus, quo minus corripuerunt multos febres ardentes, quin potius admodum bilioſos, atq; hos moderatiſſimæ: ac hos ipſos magis etiam febres tertianæ tentauerunt, quod priſtini impediti effluxus erant bilioſorum excrementorum. Quocirca merito acciderunt illis hoc grauiores quàm ardentes, quo germaniores erant, & iudicia habuerũt ſua.

Quartanæ

21 A *Quartanæ verò Multis ab initio ordine quartanæ cœperunt. Quibuſdam nec ijs paucis, Ex alijs febribus & morbis Abſceſſus in quartanas fiebant. Atq; Diu hos, vt ſolent, atq; adeo diutius Tenuerunt.*

At ne hæ quidem ob ſtatum per ſe ortæ ſunt: ſed, quia melancholicis naturis non vacuabatur atrę bilis affluentia, contigit in eiuſmodi eos incidere morbos. Longius autem produci accidit ob humidum & frigidum ſtatum, in quo omnes cauſæ quàm diutiſſime in corpore manent ſine concoctione ac ſine digeſtione. Tu verò fac memineris, vt hic vſurpetur rurſus hoc nomen ab Hippocrate, cum dicat Abſceſſus in quartanas factos eſſe. Videtur non tantum abſceſſus quoſdam per effluxionem appellare, verum etiam cum alius tranſit morbus in alium.

22 *Quotidianæ verò Nocturnæ ac Errantes multæ, Multos diu exercitauerunt, tam Rectos quàm Decumbentes.*

Hæ cum non modo ex humorum copia, ſed temperamento etiam ſtatus prouenirent, non mirum ſi multæ, & multos detinuerunt. Siquidem ſtatus humidus & frigidus, vt hyems, pituitoſum generat humorem: ex quo generari quotidianas docuimus febres. Errantes diuerſorum humo-
B rum ſoboles eſſe oſtenſæ ſunt. Nec quicquam habet admirationis, ſi hæ febres longæ fuerint, vbi ſtatus humidus eſſet frigidusq; & eo magis concoctione prohiberet humores: quæ alioqui propter frigus diuturnæ atq; concoctu difficiles eſſent.

23 *Horum Plurimos Febres ſub Vergilias & in Hyemem vſq; comitabantur.*

Cõſtat nõ harũ eũ meminiſſe, quæ in hoc erãt ſtatu, vergiliarũ, ſed earũ quæ poſt alterũ ſtatum in ſecundo erãt anno, vti ſupra diximus. Nã ſcripſit in fine illius ſtatus: Mox circa Arcturũ cũ Aquilone permultæ pluuiæ. Ac loquit̃ poſtea, quaſi ad naturalẽ iã ſtatũ ordo ſit temporũ anni reuerſus, tũ reliquũ totũ quod excepit Arcturũ, tũ quod hyemem. Quo factum eſt, vt quæcunq; eſſent prioris reliquiæ ſtatus, concoctæ ſint autumno, & hyeme nullus iam Thaſijs reliquus eſſet morbus.

24 *Multos Conuulſiones, & maxime Pueros, ab initio tentabant, & Febricitabant, febribusq; Conuulſiones ſuccedebant. Erant hæc Pleriſq; Diuturniora & innocua, Præter eos, quibus etiam alia cuncta pernicialia eſſent.*

Cõuulſiones fiebant, q̃ frigidus eſſet humidusq; ſtatus. Pueri autem propter neruoſi generis in-
C firmitatem, conuulſionibus ſunt opportuniſſimi: quo facilius etiam paruis de occaſionibus hoc ijs mali accidit, minusq; eſt periculoſum. At dicit à primo ſtatim quoſdam conuulſionibus fuiſſe affectos: aliquos verò vbi præceſſiſſet febris, vtcunq; ſcilicet ad alterutrum comparati illi eſſent, qui cõuulſionibus & febre arripiebantur. Nã ad quod quiſque erat paratior, hoc prius inuadebat: cui ſucceſſit alterum. Atque conuulſiones non iniuria diuturnæ erant, cum ſecundus autumnus iterum, de quo in fine ſcripſit totius ſtatus, humidus eſſet & frigidus atque aquilonius.

25 † *Continuæ verò Febres omnino nunquam intermittebantur, ſed Inuadebant omnes more febris naturam tertianæ referentis: & Vno die aliquantum remittebantur, Altero ingraueſcebant. Omnium erant, quæ in id tempus inciderunt, violentiſſimæ, longiſſimæ, laborioſiſſimæq;. Lenes à primo, de cætero in totum ſemper increſcebant: ac Decretorijs diebus accedebant, ac peiores inuadebant: Aliquantum remittebantur, citoq; rurſus ex intermiſſione violentius inceſſebant: Diebusq; decretorijs multo deteriores reddebantur. Rigores autem Omnibus inordinate & erratice fiebant, ac pauciſſimi his, minimiq;: In alijs verò febribus maiores.*

† Clarius. Quę verò continuæ quidem in totum erant, & nihil intermittebant, inuadebant autẽ omnibus more febris naturam tertianæ referentis, vno die aliquãtum remiſsiorem habentes, altero inuadẽtes, omnium erãt etc.

Niſi ipſe, quemadmodum febres quæ tum vigebant, ordinatas acceſſiones faciebant, adſcri-
D beret, magnam nobis hæſitationem reliquiſſet, inueſtigantibus, quas nam vocet τριταιοφυεῖς id eſt tertianæ naturam referentes. Sed cum dixit (more febris naturam tertianæ referentis) nulla re ſtat de re quæſtio, ſed de ſignificato huius nominis τριταιοφυοῦς. Huic autem coniungitur, quid ſignificet tertiana, & ſemitertiana: tum vtriuſque differentia, ſyncera tertiana, & non ſyncera ſed aliquantulum remiſſa, aut magis aut plurimum: & quouſque producantur harum ſingulæ: tum quæ magna ſemitertiana, quæ media, quæ parua. Agathinus certe integrum ſcripſit librum primum de ſemitertianis, dum, quid hoc denotet vocabulum, interpretatur. Iam verò, ſi velim quæ de hoc nomine ſunt a methodicis prodita, quæ poſtea ab Archigene non ſemel ſunt ſed pluribus in commentarijs relata, ſimul'que quæ bene vel male tradiderunt, diſceptare, tria ſanè volumina vix capiant. Quatenus autem intereſt ad artis opera, diſputaui iam in commentarijs de febrium differentijs. Hoc loco ſatius eſt hoc febris genus, quod hoc ſtatu dicitur fuiſſe, deſcribere. Ipſe igitur ait, Altero die ingraueſcere: altero aliquantum remitti, quod græce ὑποκουφίζεσθαι dixit. Quod quia verbum cum præpoſitione ὑπὸ ſcripſit, aliud par eſt nos accipere ſignificari à ſimplici dictione, ac à compoſita: à κουφίζεσθαι enim queas intelligere inſignem denotari remiſſionem febris: ab ὑποκουφίζεσθαι, moderatiorem. Veruntamen non diſtribute, nec clare expoſuit, vtrum qui eum in modum febricitarunt, hos poſtridie altera inuaderet acceſſio leuior ea, quæ pridie: an

illa

illa perpetua,poſtridie remitteretur. Equidem cōtextum cenſeo innuere vnam fieri tertio quoque E
die acceſſionem,remiſſiorem poſtridie. Addit rigores ipſis erratice fieri:quod denotat non in ſingu
lis acceſſionibus,cæterum interdum,hoſque paruos: Iam etiam ſudores paucos, & verò etiam fri-
gus extremitatum tale,vt calfierent ægrè. Ex quibus omnibus liquet crudis pituitoſis putreſcenti-
bus humoribus talem exiſtere febrem, admiſta ijs flaua bile. Ac quæ ex ſola quidem eiuſcemodi bi
le generatur,ei tertianæ nomen eſt: quæ verò parem aſſumpſit crudum humorem, exquiſita effici-
tur ſemitertiana, Romæ illa incolis frequentiſſima,vt quæ illius ſit vrbis familiariſſima. Hæc qui-
dem horrifica eſt, atque cum reduplicationibus, quas vocant, fit: accedens non tantum priori die,
ſed & poſtridie: quæ quidem acceſſio præcedente minor eſt, minuſque horrifica: tum repetitio-
nem vel minorem,vel certe prorſus habet nullam. Nunc de ea quæ tertio quoque fit die, mitigat au
tem in his alterum diem, ſermo habetur, quæ propinquior eſſe videtur naturæ tertianæ,acceſſionē
iterantis, ac longius à ſemitertiana eſt remota: † multum enim intereſt, num inuadat poſtridie, an
ſine reduplicatione fiat. At enim paruus rigor parum diſtat ab horrore: tametſi ne hunc quidem
perpetuò acceſſioni eſſe adiunctum dixit, ſed erratice: niſi certe erratice de alijs dixit febribus, &
non de tertianæ naturam referentibus. Etenim cum minimos his & pauciſſimos rigores ait accide
re, horrorem indicauit: non priuauit tamen penitus ijs acceſſiones. At verò, quo hæc cognoſcas,
ſic ſe res habet. Febris hæc iure τριταιοφυὴς id eſt tertianæ naturam referens vocatur. Neque enim
eſt ſemitertiana, vt quæ ſecundo die non inuadat, nec reduplicationes faciat: neque prō*ducta eſt,ſi- F
quidem nunquam febris hominem relinquit: quare erat æquum huic tribuere nomen illis finiti-
mum. Erat porrò rationis nullum inſtituere aliud nomen, ac τριταιοφυῆ id eſt tertianæ naturam
referentem. At verò deteriorem fieri ferè diebus decretorijs, tertianæ naturam referentium eſt pro
prium, non commune omnium: nam in libris De diebus decretorijs didicimus, vſu venire iſtud
morbis malignis. Aliquantulum remittebantur, citóq; rurſus ex intermiſſione violentius inceſ-
ſebant. Si in memoria habeas,quæ in libris ſunt de iudicijs dicta,& decretorijs diebus, & differen-
tijs febrium, non eſt quod repetam: illic enim ea ſunt explanata omnia, cuiuſcemodi eſt, quod hic
dicitur/remittebantur. Sanè generantur iſtæ febres, non ex ſucco vno, ſed pluribus: quorum cali-
dior febrem acutam ſuccendit, ſtatímq; diſcutitur: quæ dum corpus tenet, contingit frigidioribus
corrumpi ac putreſcere: itaq; iterum accendi ex illa remiſſione (ἐπίσχεσιν vocat) quod eſt veluti re
quie, & imminutione febris: atq; iſta febris deterior euadit priore,videlicet quòd vires à prioribus
* moleſtijs defatigatas offendat. Nam non obſcurum eſt, ſi vel pari ſit magnitudine, quin qui viri-
bus ſunt infirmioribus, quàm qui ſunt validioribus, magis moleſtabit.

† *magna.n.diſtantia eſt, nō inuadere poſtridie, & ſine reduplicatione fieri.*

* *arbitror legēdū eſſe in Græcis cod. οὐδὲ παρεκτεταμένος τριταῖος. i. neq; producta ſeu extēſa tertiana eſt uide pag.39.g 119 d.164.c*

26 *Sudores Multi.*

Sanè in alijs febribus conſpecti ſunt multi ſudores. Potuerunt & alijs citra febrem vitijs, vt con- G
uulſionibus, accidere multi ſudores ex collecta in corpore multa humiditate frigida propter ſta-
tum,quæ à conuulſionis vi expellitur. Cæterum quibus id dixit accidiſſe,hi,vt erat conſentaneum,
multum ſudauerunt.

27 *Hās Tantum aberat vt recrearent, Vt etiam contra læderent.*

* *Al. His aūt minimi:qui tā tū aberat etc. & ita omnino legendum videtur. vide ſupra in hac eadem pag. e.*

Has, inquit, febres, de quibus verba fiunt, tertianæ naturam referentes, ſudores comitabantur
inanes. Cauſa in promptu eſt: nam attribuimus inconcoctis morbis nec prodeſſe ſudores,nec ſignū
eſſe bonum. Nam vel copiam denunciant humorum, vel virium infirmitatem.

28 *Frigebant his multum Extremitates, ac vix Calor his reuocari poterat.*

Cum ob inſignem inflammationem viſcerum in acceſſionibus calfactu efficiuntur difficiles ex-
tremitates, tum propter frigidorum multitudinem humorum:vt de vtriſq; in ante citatis commen
tarijs demonſtrauimus. H

29 † *Non Dormiebant prorſus hi, & rurſus Comatoſi erant.*

† *Al. Non vigiles erāt, omnino, maxime verò hi.*

Rurſus vigiles ait eos fuiſſe, ex parte potius, & non omnino: nec contrarietas magna eſt. Dicit
enim ex parte comatoſum quoq; ſymptoma accidiſſe, hoc eſt, vbi in ſomnum delabuntur, nec vigi
lantium queunt ſubire munera, vt oſtendimus.

30 *Ventres Omnibus Turbati erant, & praui, at multo His peſſimi.*

Humorum in ventrem fluente abundantia, vt ante dixi, par erat eum turbari. His itaque natu-
ram tertianæ referentibus, de quibus hic diſputat, vt præter cæteros morbos malignis, neceſſario
etiam ventres deprauabantur.

31 *Vrinæ aūt Plurimis horū erāt Aut tenues, crudæ, decolores, ac tēpore nō nihil cōcoctæ decretorie: Aut*

craſſitudine

A *craßitudine quidem prædita, turbatæ tamen, nec conſiſtentes, nec ſubſidentes: Aut paucæ, crudæ, vitioſæ, & quæ ſubſidebant peßimæ.*

Cuncta hæc in vniuerſum, in libro præſagiorum docuit: quæ quidem etiam hic tanquam per exempla priuata fidem accipiunt. Quæ quando ante in præſagijs enarrauimus, non eſt quòd de conſenſione horum cum illis, cum ſit conſpicua, dicamus amplius: nam ibi oſtendimus, ea crudorum eſſe & inconcoctorum ſigna humorum.

32 *Tuſſes comitabantur †, ſed Quem vſum vel detrimentum tunc afferret Tußis, nõ habeo quid ſcribã.*

Vbi humores nimij expurgantur, ſolent ſequi tuſſes.

† *Additur in quibſdam exẽ plaribus* τοῖσι πυρετοῖσι. *i. ipſas febres.*

33 *Itaq; Diuturna hæc erant, moleſtaq;: & valde Inordinate & erratice, atq; ſine iudicio plurima horum permanebant: quibuſdam pernicioſe habentibus, quibuſdam non. Si quos autem eorum paululum deſererent, ſtatim redibant. Quibuſdam autem, ijsq; paucis, circa Octõgeſimum* cum breuißime iudicabantur: Atq; horum non nullos repetierunt, vt etiam Hyemem plurimis eorum morbus protraheretur. Plurimos verò abſq; iudicio reliquerunt.*

* *Al. vigeſimum Vide ẽt Gal. 2. de dieb. decr. cap. 5. cl. 4. pag. 153. d*

B Nulli dubium eſt, quin ſecundam hic hyemem Hippocrates appellet, non etiam primam, quam in principio retulit totius ſtatus. Quos enim hic commemorat, morbi omnes altero potiſſimum autumno viguerunt: deinde incunte hyeme, quidam horum diſceſſerunt, non nulli longius ſunt producti. At verò quòd inordinati eſſent atq; repeterent, frigori id quidem, & copiæ morbos excitantium humorum, merito referendum eſt acceptum. Quo factum eſt, vt ex æquo ea etiam ſuperſtitibus euenirent.

34 *Ex Aequo hæc ijs qui ſuperſtites fuerunt, & qui non, acciderunt: Multaq; fuit Acriſia in morbis, eaq; varia. Ac Maximum Signum & peßimum ad finem vſq; plurimos perſecutum eſt, quòd Omnem cibum faſtidirent, præter cæteros, quibus cætera quoq; exitialia erant. Sitiebant autem non admodum intempeſtiue in his febribus.*

‖ Mente conſtare, & oblatos cibos libentem admittere, optimum eſſe aliàs Hippocrates dixit in vniuerſum, & hic ſingulari confirmat exemplo. Quòd porrò non perinde ſitibundi eſſent, nimirum abundantium humorum qualitatem eſt conſecutum.

2. Aph. 33. Ex. ord. 17. a

C

35 *Cum autem Diu hæc durarent, Multiq; eſſent dolores & mala colliquatio, His ſuccedebant Abſceſſus, aut maiores quàm vt ferri poſſent, aut minores quàm vt prodeſſent quicquam: ſed Statim redierunt, & Deteriores euaſerunt.*

Vbi multa ſit inconcoctorum humorum copia, abſceſſus fiunt: qui parui ſi ſint, nihil conducũt: ſin autem magni, vires ijs non ſunt pares. Quòd autem etiam hoc loco vacuationes per effluxum, abſceſſus vocet, proxima oratione clare ſignificat.

A † *Additur ĩ aliquib⁹ cod. manuſcriptis & impreßis* ἆσαι. *i. faſtidia. in aliquibus non eſt, nec in Gal. explanatione.*

36 *Quæ hos infeſtabant, hæc erant: Dyſenteriæ, Teneſmi, Lienteriæ, & Fluxiones alui: Non nullos etiam Aqua inter cutem, quæ vel hæc habebat adiuncta, vel non habebat* [a] †.

Quos ſuperioribus verbis extitiſſe ſummatim ait abſceſſus, hic nunc ſigillatim exponit. Superius diximus merito tales fuiſſe morbos, confluentibus in ventrem excrementis: Dyſenterias ſcilicet cum cruentis excrementis quocunq; modo ortas: Teneſmos verò, qui ſunt tenſiones vehementes ex vlceratione in recto inteſtino facta: Lienterias, quæ celeres ſunt ciborum non mutatorum trãſitus. Fluxiones ventris vocat, cum ſine dictis his affectibus deijciuntur & ſemper & aſſidue humi-
D da excrementa. Aliquos etiam [b] † in aquam inter cutem ait incurriſſe, propter copiam humorum frigidorum & humidorum: hos quidem vnà cum prædictis ſymptomatibus, illos citra hæc.

B † εἰς ὕδέρους ὀξεῖς. *i. in aquam ĩter cutem acutã, habent Græci codices omnes, quos viderim. interpres tamẽ dictionem acutam conſulto etiã fortaſſe omiſit.*

37 *Quæ autem ex his Violenta erant, ſtatim Opprimebant, vel rurſus nihil Proderant.*

Qui procedunt morbi à concoctionis difficultate & copia crudorum humorum, nullum ab excretionibus conſequuntur emolumentum. Dixit enim multas quidem & violentas confeſtim opprimere vires: at quæ tales non ſunt, nihil iuuare: Quæ cum etiam duplices ſint, nihil proficient, quæ concoctionem non habent adiunctam: [c] † quia ſcilicet hi etiam multi relinquuntur, nihil commodabit abſq; concoctione quicquam.

C † *Al. quandoquidem etiã ſi multæ ſint excretiones, nihil tamen conferunt, ſi abſque concoctione eueniant.*

38 *Papulæ paruæ, quæ non eſſent excernendis morbis, Statimq; euaneſcebant: Aut ſecundum aures Tumores* [d] *nigricãtes, qui nihil denunciarent.*

Omnium quæ tunc inciderent incommodorum erat caput, inconcoctio humorum. Quòd ſiquando per vim natura ad aliquos eorum excernendos aggreſſa eſſet, nihil proficiebat: immo verò ab ijs ſuperata aut in profundum recurrere permiſit, aut propter paucitatem excretionum, abſceſſum moliebatur.

D * μελαινόμενα *i. nigricantes. al.* μὴ λυόμενα *ideſt quæ non ſoluerentur.*

Quibuſdam

39 *Quibuſdam in Articulos, præſertim in Coxendicem decūbebant: Paucis decretorie ceſſabant: Sta-* E
timq; ſuperati ad priorem ſtatum redierunt.

Quòd igitur abſceſſus, qui decumbendo fit, maxime in diuturnis accidat morbis, [a] † in primis} ab illo docti in vniuerſum ſumus, & hic exemplo priuato teſtatum habebimus. Quòd verò multa eſſet affluentia crudorum & frigidorum humorum, & inconcoctorum, ideo in maximum articulum multis decubuit. Cæterum propterea ꝙ eſſent difficilis concoctionis, non [b] excernebātur. Qui ſicui etiam diſcuſſi viderentur, confeſtim redierunt. Scilicet hoc eſt, quod indicatur, [c] † tumores cū ad cutem propellerentur, redirentq;, ad priorem relapſi ſtatum ſunt. Etenim hoc ſignificatur ab eo, cum dicit: Statimq; ſuperati ad priorem ſtatum redierunt.

A † Græce mendoſe legitur καὶ ὅτι μάλιστα. Sed forte addendū εἰς ἄρθρα vt ſic vertatur. quodq; in primis ad articulos.

*B * ἐκκρίνοντο. i. excernebantur, ſed in antiquis ἐκρίνοντο. i. indicabantur. & ſic etiam videtur eſſe legendum.*

C † tumores cum ceſſarent facta ſurſum latione, redirentq; ad priorem &c.

40 *Moriebantur autem Ex omnibus, ſed omnium plurimi Pueri ablactati iam, & qui Natu maiores eſſent, Octennes & Decennes, & qui Pubertatem iam attingebant. Accidebant ijs hæc, non ſine illis, quæ ante dicta ſunt: Superiora verò multis ſine his.*

Cùm in hoc ſtatu potiſſimum dominaretur humiditas, quippe quę modum naturalem plurimū exceſſerat, minus erant obnoxij huic malo ab humiditate & frigiditate profecto, frigidi & ſicci. Nā F
eſſe obnoxia magis corpora illis cauſis oſtendimus, quæ cognata ſunt ipſarum intemperiei.

41 *Vnum verò Bonum maximumq; Inter ſigna quæ fiebant, quodq; multos à maximis periculis vindicauit, hoc fuit, quibus ad Stranguriam diuerterent, & in hoc Abſceſſus fierent. Accidit autem pleriſq; Strangurìa in his ætatibus potiſſimum: Item alijs multis, qui non decumbebant, & in morbis. Et ſubita his magnaq; omnium mutatio fiebat. Etenim Ventres, & ſi forte humecti eſſent, ſtatim maligno modo ſiſtebantur, Ciboſq; omnes libenter ſumebant, & poſthac leuiter Febricitabant. Sed diuturna his Stranguria, ac laborioſa erat.*

Dixerat etiam antea ſtrangurioſa his & non nephritica ſymptomata accidiſſe, etſi communitatem quandam habeant, ſed alia pro alijs. Noſq; diximus, vbi per renes excrementa purgantur totius corporis, vrinæ illos ſtillicidium corripere, cum ob alia, tum præcipue propter confluentium vrinarum acredinem: quæ etiam nunc in cauſa fuit. Tenendumq; rurſus memoria eſt, hic quoque abſceſſus dicere illum in ſtranguriam factos, licet per effluxionem, non autem decubitum, de toto emanarent corpore infeſti humores. Vt enim repurgatur non raro per ventrem vniuerſum corpus, & G
item quoq; per renes & veſicam. Sed erat his ſtranguria diuturna, & cum dolore per ſtranguriam repurgabatur totum corpus. Has autem partes erat neceſſarium, per quas acres excernebantur vrinæ, affici: quia vellicabantur ſcilicet, continuaq; excretione ſollicitabantur: vnde etiam in ipſo vrinarum tranſitu offendebantur. Eiuſcemodi autem ſymptomata ob excrementorum, quæ expurgabantur, copiam longiori tempore illis perdurabant.

42 *Erant his Vrinæ copioſæ, craſſæ, variæ, rubentes, purulentæ, cum dolore.*

Omnia hæc accidebāt, ꝙ ſuperfluitatē humorum vitioſorum totum corpus deponeret. Quo factū eſt, vt ſaluarētur omnes. Cū aūt varia ea eſſet (vti ſuperius docuimus, aliud enim alij abūdabat) non mirum ſi varietas quædam fuit vrinarum, vt hæ omnes ſimiles non eſſent, ſed alijs aliæ.

43 *Atq; hi Superſtites omnes fuerunt, nec vllum horum perijſſe cognoui. Quæcunq; verò nō periculoſe.*

Quam ob cauſam omnes ſuperſtites eſſent, prædictum eſt: nam per vrinas purgati ſunt. Hoc autem / quæcunq; verò non periculoſe / quidam ſequenti orationi præponunt, vbi hoc interpretabimur poſt ſecundum ſtatum. H

44 *Maturationes Excrementorum omnes vndiq; Tempeſtiuæ aut bonæ, & Decretorij Abſceſſus Conſiderandi ſunt.*

Sunt qui finem prioris ſtatus conſtituant huius narrationis initium, vt talis ſit: Quæcunque verò non periculoſe maturationes excrementorum omnes vndique tempeſtiuæ aut bonæ, & decretorij abſceſſus conſiderandi ſunt. vt orationis hic ſit ſenſus: Quicunque verò ſine periculo exoriuntur affectus, in ijs animaduertendæ concoctiones ſunt. At nihil tamen cauſæ eſt, quin per ſe propoſita oratio legi poſſit, vt oratio illi ſemel de omnibus morbis qui ſine maturatione ſunt, in vniuerſum habeatur. Concoctio enim quædam eorum quæ præter naturam ſunt, eſt ipſa maturatio morbi. At ipſa concoctio in coquentis ſubſtantiam deductio quædam eſt eius, quod concoquitur. Ergo vbi corpus bene habet, cumq; ei, quod concoquitur, naturæ intercedit familiaritas cum concoquente, mutatio fit & alteratio totius concoquendæ materiæ, aut maximæ partis eius, minimumque ſuperat ſemicocti. At verò quando præter naturam affecta ſunt (quod accidit, vbi ſint à natura immutantis & alterantis aliena) id quod aſſimilatur, paucum eſt, ſemicoctū verò excrementum multum. Iam ſicut in corporibus ſanis concoctionem indicant excrementa,

non

A non ſecus in corporibus affectis indicabunt. Itaq; eorum quæ in ventre coquuntur, deiecta per aluum excrementa inconcoctionem & concoctionem ex ſua forma arguunt: eorum quæ in pectore & pulmone, tuſſi excreata: eorum quæ in cerebro, per nares excreta: eorum deniq; quæ in venis, cum vrinis effluentia. Sed hæc in commentarijs ſunt de facultatibus naturalibus declarata: atq; in ijs libris, quibus de iudicijs egimus: præcipue autem in libris de temporibus morborum, in quibus concoctionis morborum indicia ſunt deſcripta. Id ipſum hîc quoq; iubet Hippocrates facere, morborum conſiderantes concoctiones ex ijs quæ excernuntur. At in fine orationis quidam pro/conſiderandi/ſcribunt/faciundi/ſermonem eſſe non dignotionis, ſed actionis volentes, & curationis, conſilijq;. Si enim conſiderare iubet concoctiones, ad dignoſcendum & præſagiendum pertinet oratio: ſin autem facere, ad medendum. Iam maturationes efficere calfacientia mediocriter omnia obſcurum non eſt, tum cibos, tum fomenta & cataplaſmata: frictio item modica, & balneum, huius ſunt generis. Verum iſtorum ſingulorum in libris eſt methodi medendi explicatus vſus. Atqui non modo concoctiones par erat morborum reſpicere, aut facere ipſum, vtrunq; enim verum eſt: ſed abſceſſus etiam ex effluxione, id quod in primis eſt elaborandum: aut abſceſſus ex decubitu in partes ignobiliores, nam alterum eſt hoc propoſitum, vbi abſceſſum per effluxionem aſſequi ne-B queamus. Quare ſiquidem ad ventrem excrementa contendunt, his præſto eſſe debemus clyſteribus, qui eò attrahere valent: adeoq; ijs quæ tota in victus ratione ad hoc conferunt: Sin autem ad renes, vrinam cientibus: Quòd ſi ad cωlon, acribus medicamentis illud calfaciendo.

45 *Concoctiones Celeritatem portendunt Iudicij, Securitatemq; ſalubrem.*

Superiori capite quoſdã dixi conſiderare concoctiones iubere: non nullòs etiam facere: & vtroſque finem orationis dupliciter ſcribere in enarrando: alteros conſiderare medicos, alteros facere. Equidẽ ex vſu eſſe vtrunq; dixi medicos meditari. Itaq; ſi/cõſiderãdi ſunt/ſcriptum ſit, omnino comitatur id etiam facere: nam ‖ Æmulum Hippocrates pariter ac adminiſtrum vult medicum eſſe Paulo inferius t.51. naturæ. Veruntamen in priore oratione/conſiderandi ſunt/ſatius ſcribi planum fecit, cum dicat hic concoctionem celeritatem portendere iudicij, ſecuritatemq; ſalubrem. Non profecto/portendunt/dicturus, ſed/faciunt/ſi conſuluiſſet ipſis medicis concoctiones efficere: ſed iſtud quidem, vbi morbos curat, dat conſilij. Nunc in commentatione morborum vulgarium dignotiones illis & pręſagia proponit: interim eádem opera medendi rationem generatim ſimul innuit, non tamen expri-C mit. Nam ꝙ ſimul innuat, liquet illud quidem. Etenim ſi, quæ probe à natura fiunt, vult imitari me dicum, concoctiones autem naturæ opus ſunt, clarum eſt eas celeritatem iudicij, & ſecuritatem, & ſanitatem ſignificaturas: tum verò nos ijs vnà auxiliando, concòctiones effecturòs.

46 *Cruda verò, & Inconcocta, atque In malos abſceſſus conuerſa, Aut Acriſias, aut Dolores, aut Diuturnitatem, aut Mortem, aut Recidiuas.*

Vt fiunt concoctiones natura cauſas noxias ſuperante, ita non ſuperante, contraria. Itaque ei quod eſt in concoctionibus dictum/celeritatem iudicationis/aduerſatur morborum diuturnitas: ei quod illic/ſecuritatem/repugnat acriſia, mors, & recidiuæ: ei deniq; quod illic/ſalubre/in communi quidem nunc dicta omnia, ſeparatim verò dolores. Nam corpora ſana, ſiue ἀπονίαν, ſiue ἀνωδυνίαν, ſiue ἀοχλησίαν, hoc eſt doloris carentiam, indolentiam, moleſtiæ vacationem appelles, proprium habent perpetuum. At acriſiæ vocabulum bifariam in mentem mihi venit ab illo vſurpari: cum aut omnino iudicium futurum nullum, aut prauum ſit: atq; in vtroq; hoc ſignificato ſunt incõcoctionum morborum comites acriſiæ. Atqui meminiſtis omnem concoctionem morborum fieri in alteratione humorum. Etenim protenſa eſt per ſolida corpora natura, quæ illorum eſt virtus, D concoctionemq; à ſolidis corporibus ſanis humores conſequuntur: nam ſi hæc ipſa ægrotent, in habitu iam hic eſt morbus, ac non nullos in extremum adducit diſcrimen. Curari autem prius nequit, q̃ ſuam virtutem ſolida ipſa recuperauerint corpora: quæ in ſymmetria poſita eſt calidi, frigidi, ſicci, & humidi. Vnde ipſa etiam ſanitas ſolidorum corporum in horum poſita ſymmetria eſt: vt nihil intereſſe videatur, bonam ſimilarium temperaturam dicas ſanitatem eſſe: an elementorum, ex quibus generati ſumus, ſymmetriam. Verum quî morbis ſolidorum corporum mederi conueniat, in libris methodi medendi expoſuimus. Neq; enim omnia vbiq; debeo perſequi. Satis enim ſit eorum, quæ ſeſe obiter de curationibus conſideranda offerunt, hic capita tantum annotare, quemadmodum in curationibus, dignotionum. Etenim quod vniuſcuiuſq; eſt tractationis proprium, id decet omni ex parte elaborare: quod verò obiter incidit, hoc indicare ſummatim.

47 *Quid autem Horum erit potiſſimum, ex Alijs Conſiderato.*

Quorum fecit de arte præſagiendi mentionem, ea in opere de Præſagijs tradidit. Nam ſingula quæ ſunt commemorata, ex eo libro citata ſunt, quem nos commentarijs tribus ſumus interpretati.

A † corrupti ſũt cod. græci. Arbitror aũt hũc eſſe huius loci ſenſum. Præterea antequam commentaria in librum præſagiorũ ſcripſiſſem, in libris de iudicijs explicaueram præſagia et ĩ pernicialibus etc.
B in Prog. cõ. 1. t. 2. 4a. 189. c

tati: Et ad finem oſtendimus libros Vulgarium morborum ſequi poſt præſagiorum librũ: [a] † Præterea eſſe ſcripta à nobis in illum librum commentaria, propter libros de Iudicijs, quorũ ſunt præſagia explicata & in pernicialibus & lenibus morbis: & quæ conſtituta ſunt iudiciorum in vnoquoq; : & quæ iam bona iudicia, quæ verò mala: ac firma, atq; non firma: deniq; de omnibus alijs, quæ ad præſentem ſpeculationem pertinent. E

48 *Præterita dicito, Præſentia cognoſcito, Futura prædicito.*

Et in præſagiorum libro ſtatim à principio dixit: [b] ‖ Præſentiens enim & prædicens præſentia, præterita & futura. ꝙ ſcilicet circa tria verſetur tempora præſagitio. Quod quemadmodum ſit præſtandum, per commentaria in illum librum ſcripta apertum eſt.

49 *Hæc Meditator.*

Hoc loco μελετᾶν id eſt meditari, pro ἀσκεῖν ideſt exercere, dixit: Alibi ſæpius τὴν ἐπιμέλειαν id eſt curam, vocat μελέτην id eſt meditationem.

50 *Exerceto Circa morbos Duo, Vt proſis, aut Nequid noceas.* F

Hoc ego tenue duxi aliquando, nec Hippocrate dignum: ſiquidem omnibus hominibus cenſui eſſe perſpicuum, ꝙ debet ſpectare in primis medicus, vt ægris commodet: ſin minus, vt certe ne incõmodet. Poſteaquam verò non parum multos vidi claros medicos iure ob id reprehenſos, ꝙ vel in mittendo ſanguine, vel lauando, vel medicamento dando, aut vino propinando aut frigida, offendiſſent, cogitaui mecum fortaſſe etiam ipſi Hippocrati tale quid vſu veniſſe: neceſſario itaq; multis etiam alijs eius æqualibus medicis. Atque exinde omnibus anteuertendum duxi, vt ſiquando magnum afferã ægro auxilium, ante perſpiciam apud me, nõ ſolum quantum profuturus ſim, ſi ex ſententia cadat, ſed etiam nequid lædam. Nihil itaque vnquam inſtitui, quin apud me prius periculũ facerẽ, ne quid, ſi votum non obtinerem, offenderem ægrum. Quidã verò medici perinde ac ij, aleã qui iaciunt, ſolent ægrotantibus remedia afferre, quorũ affert offenſio magnum ægrotis incommodum. Proinde ijs qui artem addiſcunt, ſat ſcio, prodeſſe aut non lædere, indignum viſum iri, vt mihi quondam, quod ab Hippocrate literis mandaretur: at verò medicantibus iam, nõ dubito, quin eius vis appareat. Quòd ſiquando per vehementis medicamenti vſum temerarium, perimi contingat ægrum, maxime tum ſentient, cuius nunc Hippocrates vim ante oculos propoſuit.

51 *Ars his Tribus conſtat, Morbo, Aegro, & Medico artis adminiſtro. Aegri eſt vnà cum medico morbo Reluctari.* G

Tria eſſe vniuerſa inquit, in quibus & per quæ curatio conficitur. Primus morbus, deinde medicus. Oppugnant ſeſe mutuo, & vt ita dicam, inter ſeſe depugnant ac dimicant, medicus & morbus: Morbum enim ſtudet medicus euertere: illi contra, vt ne ſit inferior, propoſitum eſt. Tertius eſt præter illos æger: qui ſi quidem medico ſit audiens & faciat imperata, ſocius in certamine efficitur huic, morbo hoſtis: Qui ab eo ſi deſciuerit, ac quæ dictat morbus exequatur, duobus nominibus medico facit iniuriam, vno quidem ꝙ deſtituerit ſolum: altero, quòd duos fecerit, qui erat ante vnus: enimuero duo neceſſe eſt, vno præſtent. Porrò aperte imperata facit morbi, deſerto medico æger, vbi cum ei interdicat medicus frigidæ potione, ille à febris ardore adducitur, vt iſtud committat: itidem ſi lauet, aut vinum bibat, aut eiuſcemodi aliud, à quibus abſtinere eum volebat medicus. Næ morbum ille ſcilicet augebit, faciundis ijs, quæ illi placent: atq; medicum prodet, faciundo quæ non vult. In multis itaq; eſt exemplaribus ſcriptum/medicus artis adminiſter/in quibuſdã non artis, cæterum ſcriptum eſt, naturæ. Nihil tamen ad orationis totam ſententiam intereſt.

H

52 *Capitis & Colli dolores & grauitates, Cum febribus, & Sine febribus ſunt.*

Hoc tituli vim obtinet, per quem recipit Hippocrates, quò capitis ſolent & colli dolores atque grauitates tandem erumpere, ac quas habeant differentias, ſub hæc dicturum. Proinde eum hoc agentem in ſequentibus, attendamus.

53 *Phreniticis Conuulſiones.*

Conuulſiones inquit phreniticos infeſtant, capitis & colli permanentibus doloribus & grauitatibus.

54 *Sed & Virulenta Vomunt, & Ex his quidam Subito Moriuntur.*

At demonſtrauimus nos talia alui excrementa & vomitiones, vbi aduritur flaua bilis, fieri: quare ſubdit/ſubito quidam moriuntur/ hoc eſt, ſtatim à vomitionibus intereunt, ipſum cerebrũ ſcilicet eiuſque membranas tenente phrenitide à flaua bile profecta. Quo minus mirandum, ſi

deſiccatis,

A deſiccatis his partibus, exiſtant conuulſiones. Atq; quidam ſimulatq; contracti ſint & vomuerint virulenta, è veſtigio agunt animam. Aliqui ob robur virium vnum ſuperfuerũt diem aut alterum, aut tres, aliquando quinque.

55 *In Ardentibus autem, Cæteris q; febribus, quos Colli dolor, Temporum grauitas, Caligo oculorum, vel Hypochondrij etiam contentio neque cum dolore corripit, his è Naribus Sanguis erumpit.*

Cum enarrarem librum Preſagiorum, de ſanguinis eruptione, quę ita fit, verba feci, interpretans orationem, cuius eſt initium: ‖ Quibus tali in febre dolet caput: & pro oculorum caliginibus cæcutiunt, ac ſplendor obuerſatur: & pro ventriculi dolore in hypochondrij aut dextra, aut læua parte, aliquid cõtenditur, neq; cum dolore, neq; cum inflammatione: ſanguinis his è naribus profluuium pro vomitione expectandum eſt. At ſcripſiſſe illic de his illum abſolutius, ſi capita inter ſeſe cõpo- nas, planè videbis. Tantum igitur erit hic à me adijciendum, eo quòd in præſenti capite ſcripſit Capito, Et hypochondrij contentio cum dolore. Neq; enim rectè negationem/non/detraxit, tum ob veritatem ipſam, tum q; in præſagijs dixit Hippocrates: ‖ Cum in hypochondrij aut dextra aut læua parte aliquid contenditur, neq; cum dolore, neque cum inflammatione, ſanguinis his è naribus B profluuium expectandum eſt. Eſt enim impetus humorum in caput, hypochondrij ſine dolore cõtentio, ſignum. Quod quidem ſi ei accedat dolor, inflammationem ſequitur viſcerum. Quando verò calore capitis ſurſum ſanguinem trahente, & iecore impellente contentio fiat, ſanguinis eſt expectanda eruptio. in Prog. cõ. t. 33. 4. 2. 21. Ibidem.

56 *At verò Quibus totius Capitis grauitates, tum autem Cordis dolores, & Faſtidia ſunt, Bilioſa poſt ac Pituitoſa Vomunt.*

Hunc etiam ſermonem his docuit verbis in Præſagijs: ‖ Sicui in febre non exitioſa, inquit, caput doleat, aut etiam caligent oculi, vel ventriculi huic dolor acceſſerit, bilioſa vomitio imminet. Sin rigor præterea apprehenderit, & ſubter hypochõdrium partes algeant, adhuc citius vomitio aderit. Si verò bibat edatq; hoc tempore, perquàm cito vomet. Si quibus horum cœpit dolor primo die, quarto affligantur magis q; quinto, ſeptimo vindicantur. Pleriq; tamen eorum incipiũt dolore affligi tertio die, quinto laborant grauius, deinde liberantur nono aut vndecimo. Quòd ſi quinto die eos dolor inuaſerit, & alia in his antecedentibus reſpõdeant, ad quartumdecimum morbus finietur. Hæc accidunt viris & mulieribus potiſſimum in tertianis: minoribus natu accidunt cum in illis, tũ C verò maxime in febribus cõtinuis, & in germanis tertianis. Hæc oratio de ijſdem, quæ hic docet, in Præſagijs ſcripta eſt: quam nos in tertio, quem in illum librum conſcripſimus, commentario interpretati ſumus. Quare cum exactius totum hunc ſermonem in præſagijs videamus ſcriptum, nihil eſt, cur eadem hic retractemus. Sin autem noui quid inſit in hoc libro, id in ſequentibus capitibus interpretabimur. Atq; hoc memoria tenendũ eſt, quod proprie interpretari vocantur, id circa orationes obſcuras verſari: at nunc interpretum inſtituto, per abuſum etiam cauſarũ declarationes eorum quæ dicta ſunt minus clarè, interpretationes appellamus: Id quod & nos, morem, qui iam inualuit, conſequentes, hoc loco facimus: etenim dictionem per ſe apertam ac nullum quęrentem interpretem, componentes cum eo, quod ab illa ſignificatur, cauſas aperte exponere conamur. Ibidē. t. 30. 31. 32. 110. e. g. h

l. 2. c. 5. 57 *Pueros ferè In eiuſcemodi incommodis Conuulſiones potiſſimum Corripiunt.*

Pueri propter infirmitatem ſimul ac molliciem neruoſi generis conuulſionibus ſunt opportuniſſimi.

58 D *Eadem etiam Mulieribus accidunt, Tum ab Vtero dolores.*

Quæ ante diximus, accidunt omnia fœminis iuxta atque maribus, quatenus & homines ſint, & omnia habeant eadem ac viri membra. Quatenus verò eximia illis pars vterus ſuppetitat, hactenus huius etiam morbis corripiuntur, ac præcipue in quibus ſtomacho conſentit.

59 *Natu Maioribus autem, & Quos iam calor deficit, Paraplegiæ, aut Inſaniæ, aut Cæcitates.*

Sermo illi/de his erat, quibus caput grauatur, dolet cor, & faſtidio laborant, quos ait poſtea vomere bilioſa & pituitoſa, maxime ſi pueri ſint, quos etiam plus quàm iuuenes conuulſionibus tentari. Quin etiam ab his mulieres dicit & ab vteri doloribus vexari. Inde iam ſeniores dicit paraplegias, inſanias, & cæcitates exercere. Addidit autem ſermoni/quos iam calor deficit/cauſam, quare hæc eueniunt, reddens. Para plegias vocat, reſolutiones ex apoplexia in partem aliquam decumbentes: Inſanias, deliria citra febrem. Hæc ſolent accidere ſenibus naturæ imbecillitate, quæ excernere vomitu, aut eruptione ſanguinis, excrementa in capite collecta nequit. Vnde non nunquam proueniunt cæcitates, vbi in oculos irrumpant.

TEMPESTAS TERTIA E

60 *IN Thaſo paulo ante Arcturum & ſub Arcturo multi & magni ſpirante Aquilone imbres. Circa Aequinoctium & vſque Vergilias, auſtrini imbres parui, modici. Hyems aquilonia, ſqualores, frigidi venti, magnæ niues. Iam ſub Aequinoctium frigora maxima. Ver aquilonium, ſqualores, pluuiæ paucæ, frigora. Circa Solſtitium æſtiuum, imbres pauci, magna frigora vſque ad Canem. A Cane ad Arcturum vſq; æſtas calida, æſtus magni, non illi ex interuallo & ſenſim increſcentes, ſed perpetui vehementesq́;: non pluit: ſpirauerunt Eteſiæ. Circa Arcturum verò pluuiæ ad Aequinoctium vſq; *vernum auſtrinæ. Hac in tempeſtate Hyeme Paraplegiæ cœperunt, multosq́; corripuerunt: ex quibus non nulli ſubito moriebantur, etenim hic morbus ſatis vulgaris erat, cætera incolumes conſtabant.*

**Dictio hæc in cod. quibuſdā græcis non eſt: tūcq; intelligēdū eſt de æquinoctio autūnali, id quod etiā infra cō. 72. et 73. & 74. manifeſte apparet.*

Frigidus eſt & ſiccus ſtatus, quem hic exponit, ac etiam ex parte inæqualis. In omnibus igitur his cum autumno eſſet ſimilis, morbos etiam habuit, qui maxime ſolent in autumno vigere. Atq; fuiſſe inæqualem hinc conſtat. Nam circa Arcturi emerſum cum aquilonijs ventis pluuias ait magnas fuiſſe: Deinde ſecutum totum huic contrarium ſtatui autumnum: pro aquilonio auſtrinū fuiſſe, pro pluuioſo paruas habuiſſe pluuias: Mox hyemem aquiloniam & ſiccam fuiſſe: poſtea itē ver totum vſque ad Canis ortum. Vnde planum eſt, in hoc ſtatu ſiccum & frigidum ſatis valuiſſe. Iam F etiam patefactum eſt, principium eius vſque ad hyemem fuiſſe inæquale. Inde rurſus poſt Canem ex aquilonijs & frigidis æſtus ait ſubito fuiſſe magnos & vehementes: Sub hæc imbres iterum auſtrinos. Manifeſtum eſt igitur totius finem ſtatus, qui poſt Canem fuit, perquam fuiſſe inęqualem. Itaque morbos ordine exponit clare omnes, qui tum viguerunt, ac nulla eſt hic obſcura, niſi raro dictio poſita. Cæterum quando morborum, qui inciderunt, commemorare cauſas inſtituimus, faciundum eſt, vt illas ad verba eius applicemus: verba autē ipſa in breuia fecemus capita, quæ aſſequentur, qui ea, quæ tum primo ſunt libro, tum ſupra in hoc expoſita, memoria teneant. Ergo paraplegias dicit in hyeme fuiſſe, capite ſcilicet læſo ventorum afflatu, qui ea tempeſtate ſpirauerunt, frigidorum: maxime verò quòd totus autumnus auſtrinus calfecerat & rarefecerat ipſum, ſimulq́; repleuerat: nam caput quod ſic eſt ante affectum, plurimum læditur flātibus ventis frigidis & aquilonijs. Haud tamen alius hyemem ſollicitauit morbus, quòd eſſet ſicca: ſiquidem in aphoriſmis eſt dictū, ‖ Squalores eſſe imbribus ſalubriores. At ex paraplegijs tamen peribant: ſiquidem ipſe dicit Hippocrates/ etenim hic morbus ſatis vulgaris erat/ perinde ac inſolentes, propter paraplegiam, quæ præter conſuetudinem accidit. Siquidem illa quę frequens eſt, in membri reſolutionem decumbit: verumtamen hominem non perimit. At verò quæ in præſenti ſtatu viguit paraplegia, lethalis erat, G vtpote multum refrigerato capite.

3. Aph. 15. Ext. ord. 22. f

61 *Ante Ver Febres Ardentes cœperunt, ac ab Aequinoctio ad Aeſtatem vſque perdurabant. Itaque qui Vere & Aeſtate ineunte ſtatim cœpiſſent ægrotare, Plurimi ſuperſtites fuere: atque Parum multi moriebantur.*

In propatulo eſt nō hoc eum dicere, quanq; ex ipſis febribus ardentibus, quæ ante ver cœperāt, in æſtatem vſq; eſſe productam, ſed quòd ipſarum generationi toto eo tempore, vulgari contigerit, ita vt modo hoc tempore, modo illo, Thaſij ea febre corriperentur. At non eſt in omnibus exemplaribus eodem modo hæc ſcripta oratio. Equidem optimam cenſuerim ſcripturam ſecundū ſequentem orationem vt hoc ſignificet, tota æſtate perduraſſe ortum febrium ardentium: ac tota fuiſſe hac tempeſtate moderatas, nec exitiales: initio autumni, qui his corripiebantur, perijſſe multos. Itaq; ꝙ diu eſſent febres ardentes lenes, rationi videtur cōſonum, erant enim moderatæ, ſicuti quæ anteceſſiſſent hunc ſtatum: nec ſynceræ, vt non à mere calido & ſicco ſtatu genitæ: nec omnibus etiam inceſſerant temperamentis, cæterum ijs, quæ iampridem bilis copiam collegerant. Omnino quid in cauſa fuerit, cur tum febres ardentes inciderent, eſt inuentu obſcurum, eo ꝙ æſtatem præcedentem H prorſus præterierit Hippocrates, atq; ab autumni initio narrationem ſit auſpicatus: & verò longe implicatius, quòd ſit veriſimile æſtatem illam tenuiſſe naturale ſuum temperamentum: quæ profecto ſi omnino aliqua ex parte degenerarat, declararet Hippocrates eius ſtatum. Ergo calidior fortaſſis fuit, ac non ita multum natiuum ſtatum inflexit: vnde nec ſcribendam duxit illam, quaſi præter naturam iam affectam. Verumtamen quando æſtate, vt etiam in natura ſua conſtet, amaræ bilis ſuccus increſcit neceſſario, hac de re, cum ea æſtate eſſet non tantum ſolito, ſed longe etiam copioſior, ab inſequente eſt gelu in corpore conſeruatus, quo minus difflaretur & digereretur: qui poſtquam diu delituiſſet, ac diuturnitate computruiſſet, febres excitauit ardentes.

62 *In Autumno iam, ac cum pluere cœpiſſet, Lethales erant, Plurimiq́; peribant.*

Reuocemus ad memoriam, quod in exitu ſermonis, quem de hoc habuit ſtatu, ſcripſit: Pluuiæ multæ vſque ad æquinoctium vernum. Dixit præterea de tempore poſt Canis exortum, vſque ad Arcturum ad verbum ſic: ‖ Æſtas calida, æſtus magni, non illi ex interuallo & ſenſim increſcentes,

ſupra. t. 60.

tes,

A tes, ſed perpetui vehementesq́; non pluit: vnde liquet eum ſtatum bilem generaſſe. Quare cum pluuiæ illam auſtrinæ exciperent, iure ardentes febres complures eæq́; lethales viguerunt: quando Auſter diſſoluere corpora conſueuit, humoresq́; fundere, adeoq́; putrefacere ſimul, vbi cum largioribus ſit coniunctus imbribus.

63 *Febribus autem Ardentibus hæc accidebant. Quibus rite et largiter Sanguis per Nares erupit, ea de cauſa maxime Seruabantur. Nec vllum noui, ſi recte et erupiſſet ſanguis in hoc ſtatu quẽquam mortuum. Nam Philiſcus quidem, Epamenon, et Silenus, quibus parum quarto die et quinto è naribus ſtillauit, mortem obierunt.*

Cum alioqui ex ardentibus febribus peculiare, per narium eruptiones ferè iudicari, tum eo tempore ait multis ſanguinem de naribus erupiſſe. Atque de ſingulis ægris omnia, quæ poſtea prodidit, vnum hoc habent caput: Quibuſcunque abunde erupit ſanguis, fuiſſe hos ſuperſtites: quibus parce aut prorſus nihil ſtillarunt nares, ſolos hos perijſſe: Alios iam non nullos, quibus aliæ fierent naturales excretiones, vel per ventrem, vel per vrinas, ſeruatos eſſe.

64 B *Plurimi igitur ægrorum circa iudicium Rigebant, potiſſimum ij, quibus Sanguis non erupiſſet: Qui quidem ijdem poſtea Superriguerunt, ac Exudarunt.*

In ſermonibus de rigore oſtenſum eſt amaram bilem, quæ cum impetu per ſenſibilia & carnea corpora ad excretionem fertur, conſequi rigorem. Declaratum eſt præterea motui huic ſudorem comitari conſentaneum eſſe: interim verò biliosas etiam vomitiones, & alui deiectiones.

65 *Erant qui Sexto die Morbo Regio afficerentur: ſed his Purgatio profuit per veſicam, vel Turbata aluus, vel Larga ſanguinis eruptio: Vt Heraclides, qui apud Ariſtoclidem decumbebat: Cui per nares ſanguis erupit, aluusq́; fuit turbata, & per veſicam eſt purgatus: Vigeſimo autem die iudicatus eſt longe aliter, ac Phanagoreon ſeruus, qui, cum ipſi horum eueniret nihil, perijt.*

Quibus non valuit bilem natura excernere, his collecta ad cutem morbum regium excitauit. Prauum erat autem, vt etiam in aphoriſmis eſt dictum, ante diem ſeptimum exiſtere illum. Atque horum ipſorum illi ſoli fuerunt ſalui, quibus alia ratione natura retrimentum excernere valuit: quas tres commemorauit, excretiones vrinarum, ventris turbationem, ac ſanguinis eruptionem. Quoſdam autem omnia ait hæc habuiſſe, vt Heraclidem: huncq́; vigeſimo die iudicatum fuiſſe.

4ª. Apho. 62.
Ex.oid., 34 b

C

66 *Sanguis autem Plurimis erupit, præcipue Adoleſcentulis & Adultis: Quorum perijt maxima pars, quibus ſanguis non erupit. Senioribus verò ad Morbos regios, aut Turbatas aluos, aut Dyſenterias res deuenit: Vt Bioni, qui apud Silenum decumbebat. Vulgabantur verò Dyſenteriæ & Aeſtate: ac Non nulli qui diu ægrotarant, quibus etiam acciderunt eruptiones ſanguinis, in dyſenteriam tãdem inciderunt: Vt Eratonis puer & Milus, qui poſt ſanguinis multam eruptionem in dyſenteriarũ ſtatum delapſi ſunt.*

Adoleſcentibus ex ratione ſanguinem erũpere è naribus in confeſſo eſt, ac poſt hos adultis quoque. At verò qui his ſeniores eſſent, imbecillis iam viribus, inſitoq́; calore imminuto, in morbum regium magis bilis abundantia decubuit. Etiam quibuſdam ventris contigit turbida excretio, aut dyſenterica, quibus hinc excrementum ventris exijt. Quare ex ijs, quæ ante dicta ſunt, & quæ deinceps dicentur, non addubitabis ſanguinis eruptiones in ardentibus febribus ob dominantem fieri flauam bilẽ: quæ ſanguini permiſta, poſtquam eum deuſſerit, cum eo multum ad caput calorem ſubuehens, venis narium diruptis, ſanguinis efficit eruptiones.

67 D *† Copioſus igitur Hic humor fuit, maximeq́; abundabat. Etenim Quibuſdam circa iudicium Sanguis non erupit, ſed Tubercula ad aures excitata euanuerunt. Quæ cum euanuiſſent, ſecundum Siniſtra ilia, in Summamq́; coxam grauitas decubuit. Cumq́; poſt iudicium Dolores inceſſiſſent, Vrinæq́; tenues redderentur, † ſanguinis pauxillum erumpere cœpit. Ac circiter quartum & vigeſimum diẽ Antiphonti Critobuli filio Abſceſſus fiebant in ſanguinis eruptionem: Quæ ſedata eſt, & eſt iudicatus prorſus circa diem quadrageſimum.*

† *Al. Multis igitur hic humor maxime abundabat.*

† *Al. ſanguinis pauxillum erũpere cœpit circiter quartum & vigeſimum diem. Et Antiphõti &c. uide et 2. de dieb. dec. ca. 5. cl. 4. pa. 153. e*

Certe propter periculum. Etenim magno erant in diſcrimine: nihilq́; propius factum eſt, quam vt non ſeruarentur: cum vix vigeſimoquarto, & quadrageſimo die, auxilium ſint à ſanguinis eruptionibus conſecuti.

68 *Multæ præterea Mulieres languerunt, Non tamen ita vt Viri frequentes, minusq́; multæ perierunt. Plurimæ autem Grauem partum habuerunt, & A partu in ægritudinem inciderunt: quæ quidem potiſſimum moriebantur: Vt Telebuli filia, quæ ſexto à partu die defuncta eſt. Plurimis itaq́; Menſes in febribus apparuerunt. Quibuſdam è Naribus Sanguis erupit. & multis Virginibus id tum primum accidit: Non nullis ſimul & Sanguis è Naribus & Menſes apparuerunt: quod in Detharſis filia virgine tum primum animaduerſum eſt; largeq́; ex naribus ſanguis profluxit. Atque Nullam de his, quibus horum*

quicquam rite euenit, Mortuam cognoui. Quibus verò contigit Prægnantibus Aegrotare, Omnes, quas E
equidem noui, Abortiebantur.

Optimo ſanè iure minus mulieres ægrotabant, q̃ viri, minusq; in diſcrimen adducebãtur, vt quę per ſanguinis eruptionem iudicia efficerent: quippe habebant congenitum auxilium menſtruam purgationem. At difficultate laborarunt pariendi, quòd frigidus eſſet ſtatus. Atque quas corripuit morbus quiſpiam, hæ abortiebantur eadem ratione.

69 *Vrinæ autem Pleriſque Boni quidem coloris erant, cæterum Tenues, & Pauca habebant ſedimenta, cum Retrimentis tenuibus bilioſisq;. At Multi alij, qui iudicati erant, ad Dyſenteriam deueniebant: vt Xenophanes & Critias.*

Has vrinas tenues eſſe, hoc eſt aquoſas ait. Et quidem paulo poſt iterum ſcripſit,

70 *Vrinæ Aquoſæ, Multæ, Puræ, Tenues poſt iudicium, In quibus multa ſubſederunt. Aliaq; ſunt rite iudicata. Subijciam, quibus hæc acciderunt: Bioni, qui apud Silenum ægrotabat: Critiæ, qui apud Xenophanem: Aretonis filio, & vxori Mneſiſtrati.* F

Recenſitis nominibus eorum, quibus ea erat vrina, ſubdit,

71 *Poſtea Hi omnes Dyſenterici euaſerunt. Quòd Vrinas reddiderint aquoſas, Attendendum eſt.*

Etenim veriſimile erat, quòd bilioſum excrementum per vrinas non eſſet euacuatum, vbi in ventrem fluxiſſet, dyſenterias generaſſe. Conſentaneum porrò erat, eo quòd multum hic humor valeret ac vigeret, *niſi bilioſa excrementa per vrinas eſſent euacuata, ex eo quod etiam tum reliquum erat in corpore, dyſenteriam illis excitatam eſſe.

* *Al. etiã ſi.*

72 *Circa Arcturum Multi habuerunt Iudicium Vndecimo die: atque his Recidiuæ non rite fiebant. Sub hoc autem tempus Comatoſi fiebant, atq; hi maxime Pueri: Qui quidem omnium minime interibant.*

Clarum eſt eum ortus meminiſſe Arcturi alterius anni, quem deſcripſit in exitu narrationis. Erat igitur hic auſtrinus cum imbribus vſque ad æquinoctium autumnale. Atq; hac ait tempeſtate die vndecimo ſecure multos iudicatos fuiſſe, ſimulq; comatoſos, ob auſtrinum ſanè ſtatum: ob quem iudicia etiam illis fuerunt certiora ac alio tempore, vbi aeris dominabatur frigidum temperamentum, in quo diuturna ait iudicia fuiſſe. Cæterum tempus quod inter Canem interceſſit & G Arcturum, quod quidem calidum habebat & ſiccum ſtatum, non memorauit: quo veriſimile erat celerius fuiſſe multos iudicatos, vt ne ſeptimum diem quidem ſuperarent. Itaque hoc tanquam illi tempori familiare prætermiſit, morbos verò vulgatos ſolos perſequitur.

73 *At verò circa Aequinoctium vſque ad Vergilias & ſub Hyemem conſequebantur Ardentes Febres. Et verò Plurimi etiam tunc Phrenitide corripiebantur: Quorum moriebantur plerią;.*

Ardentium febrium & phrenitidis pro loci quem tenent diuerſitate, auctor idem eſt humor. Nam "cum in vaſorum capedinib. vnà cum ſanguine continetur flaua bilis, vtcunq; accẽdatur, contingit febres ardentes prodire, præcipuè verò vbi in ventris, aut iecinoris, aut pulmonis venis bilis efferueſcat. At quando ad ſolidas corporis partes perueniat, ac ea permeet, rigorem conſtituit. Sin aũt in cerebrum eiusq; mẽbranas ſit impacta, phrenitides inducit. Verum prius quàm inhęreſcat, perfluens venas in his ſitas, non phrenitides, cæterum, quæ in vigorib. ſunt febrium, deliria efficit. Proinde bilis, quæ primo in venis inferioribus ardentis febris cauſa fuerat, in ſtatu hæc auſtrino ab Arcturo ad æquinoctiũ, ad caput ſublata, & in cerebro defixa eiusq; mẽbranis, phrenitides gñauit. H

A. l. 4. f. 1. t. c. 48. 424. d

74 *Aeſtate item pauci In eam inciderunt.*

Paucos ait in phrenitim incidiſſe. Nam eius pars vſque ad Canem erat frigida, pars vſque ad Arcturum calida & ſicca. Proinde non poterat hæc caput interim replere, vti nec Auſter ille, qui ſub Arcturo ad æquinoctium vſq; flauit. Neque enim humidum erat, †neq; diuturnum, quod inter Canem interuenit ſpacij & arcturum. Dictum eſt, vbi multa bilis in cerebri regiones influxit, phrenitidas excitatas.

† *Cod. antiqui græci addunt.* οὐδὲ νότιον. *i. neq; auſtrale.*

75 *At cum Febres Ardentes inciperent, Annunciabant quibus Exitium impenderet. Siquidem ſtatim ab initio, Febris Acuta eos corripiebat, à qua parum ſuperrigebant, Inſomnes erant, Grauiter angebantur, Sitibundi, Faſtidioſi. Paululum in fronte & clauiculis exudabant, ſed nemo per totum corpus. Multũ Delirabant. Timores, mæſtitiæ. Extremitates ſubfrigidæ, vt ſummi pedes, magisq; manus. Acceſſiones diebus paribus. Plurimi quarto die maximè laborabant. Sudores diutiſſime ſubfrigidi. Extremitates non iam ad calorem redibant, ſed liuidæ erant et ſubfrigidæ. Nec ſitiebant. Ad hæc erant Vrinæ his nigræ, tenues, paucæ. & Alui ſiſtebantur. Nec Erupit è naribus ſanguis, ne his quidem, quibus hæc accidunt,*

A *accidũt, ſed parũ ſtillarũt. Neq; Recidiua vlli horũ aduenit, cæterũ ad Sextũ diẽ cũ ſudore Moriebantur.*

Vt omnia huius operis, eorum ſunt, quæ alijs in libris abſolute traduntur ab eo, exẽpla, ſingula
55 ipſis oculis examinante, ita etiam quæ hoc loco adducit. Nam exitioſis febribus ardentibus ſymptomata accidiſſe ait: Ab initio rigentes ſtatim, vigilantes, faſtidioſi: ad hæc in fronte & clauiculis parũ exudantes. Nam quòd acuta laborarent febre, ſimulq; ſitirent, erant hæc quidem naturæ propria ipſius affectus: Quòd verò ſtatim à primo rigerent, proprium erat malignitatis. Etenim iudicare ardẽtes febres rigor ſolet, non tamen elucere ſtatim decretoria oportet: At verò vigiliarum & angoris ſymptoma ſemper prauum eſt, nedum in principio, vt etiã exudare. Iam verò delirare, quod eſt abſurda loqui, id eſt deſipere, læſum ſignificat cerebrum. Timores verò magnopere acris & deuſtę flauæ bilis ſymptomata ſunt. Cognatæ iam timoribus ſunt mœſtitiæ. At partium extremarum frigus pernicioſiſſimũ febribus ardentibus ſymptoma eſt & ſignum: Quemadmodum etiam deſipere, febris ęſtu caput inflammante, cum propriũ ſit & familiare febribus acutis vri extremis partibus corporis: quæ ſiquando refrigerentur, regionesq; ardeant ad viſcera cõtinentes, in corporis meditullio coactum ſanguinem eſſe indicio eſt: extrema autem membra ſanguinem deſiderare, refri-
B gerari, & ſemel emori, deſtituente iam ea natura. Iam acceſſiones, cum diebus paribus fiunt à principio ſtatim, interim ad ſextum diem peſſimum iudicium fore prænunciant: interim in longum producendum morbum. At ſi quidem admodum moueantur, quarto die prauam habente acceſſionẽ, ad diem ſextum de vita decedunt, vt hi de quibus ſermo habetur. Ad quartũ igitur diẽ eos habuiſ-
56 ſe dixit maximos labores, hoc eſt, dolorifica omnia ſymptomata, & ſudores diutiſſime ſubfrigidos. Quare liquet diem ſextum mortẽ his cum ſudoribus allaturum. Quòd verò extremitates liueſcerent, neque eis amplius calor rediret, demori eas indicat: & eſt argumentum conſtans, non poſſe vltra diem ſextum vires ſuſtinere. Huc acceſſit ad cumulum aliud ſignum exitioſum, quòd cum antea æſtuaſſent, amplius non ſitirent. Atqui quando, qui antea ſiti flagrarent, poſtea eſſent à ſiti liberi, horum duorum ſit neceſſe eſt alterutrum, aut morbi ſolutio: aut virtutis extinctio ita, vt præſentia mala amplius non ſentiant. At non contingit à morbo his vindicari, ſiquidem exitialia erãt ſymptomata. Proinde his ſignum erat perditi ſenſus, non ſitire. Itaque cuncta hæc, quæ retulims ſymptomata, mire cacoete ſunt, & exitialia: atque vnà cum his vel maxime Vrinæ, quæ nigræ erant, tenues, & paucæ. Nigræ quidem, vtpote aduſto iam bilioſo humore: paucæ, quòd omnis eſſet ex ſanguine humor ab ardente febre toſtus, quodq; vrinæ inſtrumenta iam emortua eſſent. *Eandem ob
C cauſam etiam alui ſiſtebantur. Quin etiam ſtillaſſe nares, quod pernicioſum eſt ſignum cũ in alijs, tum maxime in febribus ardentibus, ait. Nam ardentibus febribus hoc pernicioſiſſimum eſſe patet, ſiquidem eis eſt familiariſſimum ſanguinis eruptio.

* *Non reddit rõnem cur tenues. forte hæc pars deeſt.*

76 *Phreniticis autem Quæ ſupra ſunt ſcripta, Omnia nõn acciderunt: Iudicabantur ferè die Vndecimo, non nulli Vigeſimo.*

Qui citra ardentem febrem in phrenitim inciderunt, his illa non euenerunt. Nam hos qui vnà cum ardente febre ad ſextum diem moriebantur, geminato ipſo malo phrenitis arripuit. Ad diem verò vndecimum conſecutum dicit eſſe iudicium, non nullis ad vigeſimum.

77 *Quos non ſtatim à principio inuaſit Phrenitis circa Tertium vel Quartum diem, Sed primo tempore mediocriter habebant circa Septimum diem his Acutus Morbus euaſit.*

Quibus circa tertium aut quartum diem cœpit, interpellataq; eſt, dimidia facta iudicatione. Cæterum phrenitis non erat nimium acuta ægris: conſpeximus enim etiam tales phrenitidas.

78 D *Itaq; extitit Morborũ magnus numerus. Inter Aegros autem cum primis Moriebantur Adoleſcentes, Iuuenes, Adulti, Glabri, Quibus albida eſſet cutis, Recti capilli, vel nigri, Nigri oculi, Qui in ocio & ſocordia vitam degerant, Qui ſonora voce eſſent, vel gracili, vel aſpera, Blæſi, Iracundi. Mulieres quoque plurimæ ex hoc genere peribant.*

†Sicut ante dixi illum, quæ erant obſcuriora, exponere, adijci autem à nobis cauſas: ita iam ſermonis affirmo ſententiam non eſſe apertam. Vtrum enim de phreniticis ſolis, de quibus verba fecit, ſint interpretanda illa, an de morbis omnibus antedictis, incertum eſt. Quin etiam ipſum ſermonis initium diuerſe ſcribunt: quidam hunc in modum: Morborum autem magnus fuit numerus. de ipſis phreniticis ſolis, quibus hæc ſubiecit, hæc verba fieri volentes. Aliqui hoc pacto: Itaque fuit morborum magnus numerus. qui quidem contra de omnibus volunt prædictis ſermonem haberi. Si de omnibus intelligamus, neque definiamus, quã de re adoleſcentes, iuuenes, & adulti pereant: quã de re autem glabri, & albidam cutem habentes: qua de re qui rectos habent crines, nigros, & nigros oculos: qua de re qui in ocio vixerunt, & ſocordia: iã verò qua de re qui gracili ſunt voce, qui blæſi: itidem qua de re iracundi, & qua de re mulieres: Hæc niſi ſint omnia planè diſtincta, ex ijs quæ dicta ſunt, nihil nobis quicquam, neque ad præſagiendum conferet,

† *Al. Sicuti ante dixi illũ quidẽ ea quæ fiebãt, clare exponere. Vide ſupra pag. 113. f*
* *κατάτιναι. ex quibus, ſcilicet morbis et ſic ubiq;.*

neque ad medendum. Sin autem non de omnibus morbis, verum de quibus verba faciebat, ſolis E
phreniticis hæc interpretemur, maximo vel ſic negocio inueniantur cauſæ, quare ex commemora
tis perierint plurimi. Huc accedit quòd ipſum /plurimos perijſſe/ duplex ſit: Alterum, poſteaquã
multi tales phrenitico ſunt morbo correpti, qui ea tempeſtate paſſim mortales perimebat, propte-
rea dictum eſt multos eorum eſſe ſublatos: Alterum eſt, eorum, quos inuaſit phrenitis, partem ma
ximam interijſſe accipimus. Quo fit, vt etiam cauſæ euadat declaratio duplex: vt omnes, quos re-
tulit, opportuni eſſent in hoc ſtatu phrenitidi: atque declarandum nobis, inter eos qui phrenitide la
boraſſent, hos potiſſimum interijſſe. Atque ſermonis obſcuritas ea eſt & tanta. Ei autem anteuer
tendum eſt, vt vniuſcuiuſque commemoratorum temperamentum inueniamus: nam abſque hoc
nequit hic ſermo tempeſtati aptari. Videtur autem Hippocrates in ſua oratione, Ætatum calidiſſi-
marum meminiſſe: ſiquidem adoleſcentes inquit, iuuenes, & adulti: Naturarum verò, quibus ęgre
digeritur habitus corporis: nanque, glabros, & qui cute ſunt albida, item qui capillis rectis, căpillis
nigris, nigris oculis, & qui domi in ocio inertem vitam egerunt, oſtendimus cum in alijs commen-
tarijs, tum in his quos de temperamentis conſcripſimus, minus digerere habitum, quòd frigidiore
ſint temperamento: Et eadem de cauſa mulieres, quas propter menſtruam purgationem minus ſta
tus oſtendit, vt ſupra diximus. Quòd ſi quæ morerentur, ex hoc erant illæ genere.[a] † Reliquum igi F
tur eſt, vt de ijs qui gracili ſunt voce & aſpera, item de blęſis & iracundis videamus. Ac primum
de ijs qui ſunt gracili voce, qui primo ſunt loco relati. Igitur ἰσχνόφωνοι ſignificat gracilem vocem
habentes: ἰσχνόφωνοι enim ſunt, qui etiamnum appellentur, vt etiam λεπτόφωνοι id eſt exili voce.
Vtrunq; itaq; nomen idem ſignificat: nihilo minus hi ab illis qui voce ſunt gracili, differunt, vt eſt
in libris de voce dictum: vbi demonſtrauimus illam fieri ob anguſtiam aſperæ arteriæ gutturis: at
gracilem vocem, propter muſculorum guttur mouentium innatum vitium. Vtriq; in prima con
formatione contrahunt ea vitia ob caloris innati infirmitatem. Et quemadmodũ deteriorem à prin
cipio guttur mouentium muſculorum figuram graciles voce conſecuti ſunt: ita linguæ muſculorũ,
blæſi. Aſpera vox fit propter aſperitatem vocis organorum. Vocis organa voco, per quæ ſpiri-
tus redditus vox efficitur. Hæc ſunt aſpera arteria, guttur, fauces veluti ſpiritus plectrum per ipſas
tranſeuntis: nam hę vocis inſtrumentum eſſe ſunt oſtenſæ: vt locutionis, lingua. Non nihil etiam ad
eam gignendam fauces conferunt, quæ denſam reddunt. Hæc igitur organa, vbi læuia ſint, læuem
oſtendimus vocem reddere, aſpera aſperam. Atqui aſperitatẽ ex ſiccitate docuimus oriri. Ita quæ
poſt ætatem hactenus diximus omnia, "ſigna ſunt temperamenti frigidi: ſola verò ſiccitas vtriq; tẽ- A.l.3.f.10.
peramento coniungitur, & frigido, & calido. Quare qui ſimul cum ſicco tẽperamento frigidi ſunt, G c.2.269.b
his ægre digeretur corporis habitus, vt antedicti: qui verò his ſunt calidiores, non ſtatim adeſt hoc.
Vnde hos ab oratione excepimus: alios relinquimus, quibus eſt conſentanea oratio. Erat porrò ꝓ-
poſitum multos mortuos eſſe, inter quos ætates recenſuit, & naturas. Ego ætates calidas dicebam
eſſe, in quibus amaræ bilis ſuccus viget: naturas, quę difficilem habent habitus digeſtionem. Itaq;
ex ijs, quorum ab initio hactenus meminimus, reliquum eſt, de iracundis hoc eſt † ὀξυθύμων, vt agã
mus: quos maxime contrarios ăit eſſe iratis, id eſt θυμώδεσι. Magnanimi enim Irati ſunt, & humi-
lium rerum contemptores: contra Iracundi puſillanimes, ꝙ generoſo viriliq; animo non ſint. Qua
re iracundi temperamento frigidiore erunt, vaporesq; digerent difficulter. Cæterum quod ad exi
tum eſt capitis dictum /mulieres quoq; plurimæ ex hoc genere peribant/ non conſtat, an ad finem
ſit modo referendum, an ad ea quæ ante ſunt dicta. Poſtremi autem ſunt illorum iracundi, & mulie
res huic generi affines plurimas interijſſe ſubiecit. Attamen poteſt vtroque modo vera eſſe oratio,
ſiue ad omnia referat ſupradicta Hippocrates, ſiue ad poſtremum tantum. Quòd ſi ad omnia refer
re ſit verum, rectius ſic interpreteris. Pueris enim, quod vltimo eſt loco dictum, etiam attribuitur.
Cæterum ad hunc modum non ſunt omnia dicta: ſed tamen mulieres huius generis dicit mortuas
eſſe, comparans eas viris. Nam ſuperius eſt dictum: Multæ præterea mulieres, non tamen ita vt vi- H
ri frequentes, minusq; multæ perierunt. Verum hoc nunc vult dicere: Mulieres his captæ morbis,
magis interibant, quæ prædicti generis eſſent.

Suſpectæ iure uoces illæ duæ & forſan à librario interſertæ. cũ Gal. 2. de tẽperamẽtis 5. & lib. ar. medi. dixerit fieri nigros capillos ob caliditatem.

A† Nulla fit mentio in commẽto, eorũ qui ſonora ſunt uoce.

Gal. 1. de loc. affec. dixit ꝑcipuũ eſſe uocis inſtrumẽtũ ἐπιγλωττίδα ubi γλωττίδα legendũ eſſe mõſtrat Veſalius. 1 ij. de fab. hum. cor. quæ etiã habẽtur. 4. li. ca. 6.

† Per ὀξυθύμους uidetur intelligere eos, quos Hippocrates in contextu appellauerat ὀργίλους

79 *At verò Hoc ſtatu Quatuor his præcipue Signis Seruabantur: Quibus enim aut ex Naribus probe Sanguis erupiſſet: Aut qui per veſicam Vrinas multas & multo bonoq; præditas ſedimento reddidiſſent: Aut per ventrem turbida, bilioſa, tempeſtiue: Aut qui in Dyſenteriam incidiſſent. Multis verò Vſu uenit, vt non ab vno illorum iudicarentur, ſed per omnia plurimi excernerent: Qui quidem grauius habere videbantur. Veruntamen omnes, Quibus hæc acciderunt, Superſtites erant. Fœminis Virginibus eueniebant etiam omnia, quorum meminimus, ſigna. Quibus autem Aliquod ex his rite fieret, aut Mẽſes largius ſuperapparerent, per hæc Seruabantur, & iudicabantur: Nec harum, quibus iſtorum quid recte eueniret, Mortuam vllam vidi. Nam Philonis filia, cum ex naribus ei ſanguis copioſe fluxiſſet Septimo die intempeſtiuius cœnata, defuncta eſt.*

Tum hoc caput apertum eſt, tum ſequens, vbi de mulieribus agit. Nam ſumma quidem, quam
tradit,

A tradit, hæc eſt, aliquos per ſanguinis eruptionem, alios per vrinas aut per aluum, non nullos decum
bentibus in dyſenteriam cauſis, incolumes eſſe potuiſſe.

80 *Quibus in Febribus Acutis, atq; adeo ardentibus, Spontaneæ effluunt Lachrymæ, his eſt (ſiquidem reliqua non ſint exitialia) è Naribus Sanguinis eruptio expectanda. Qui Incommode habent, his Non ſanguinis eruptionem, Verum portendunt Mortem.*

Et hoc etiam portendit ſanguinem erupturum, quod in ſuperioribus præteritum hic profert. Porrò eſt ipſe ſatis ſermo clarus, ſi memoria teneas ea, quæ ſupra tum hoc ipſo in libro dixit, tum in libro præſagiorum. Equidem hæc omnia cum proprijs limitationibus in commentarijs in librum præſagiorum & in libris de iudicijs à me dicta ſunt.

81 *Tubercula ſecundum Aures, quæ in Febribus cum dolore extuberant, Non nullis, cùm febris decretorie ſedatur, non reſident, neq; ſuppurant. Hæc, Fluxio alui biliosa, vel Dyſenteria, vel in craſsis vrinis Reſidentia diſcutiunt: Id quod contigit Hermippo Clazomenio.*

In primis hæc refert cum modò prædictis meminiſſe, vt ne arbitremur ſemper ſignum eſſe pra-
B uum parotidas non ſuppurare. Nam hoc ait in ſtatu, febribus quidem decretorie quoſdam liberatos, hoc eſt die decretorio, & cum ſudore, vel quopiam alio ſic iudicantium: at remanſiſſe parotidas tamen: Deinde diuturnitate temporis reſediſſe, per quas dixit vrinas, & per alui excrementa, & dyſenteriam expurgatis morbum conſtituentibus cauſis.

82 *Iudicia verò, Ex quibus cognoſcimus, aut Similia, aut Diſsimilia ſunt.*

Quæcũq; Hippocrates de iudicijs & de decretorijs diebus docuit, hæc habes duobus ĩ voluminibus à nobis collecta, in libris de decretorijs diebus, & iudicijs. Nihilo minus nũc ẽt huius ſermõis caput breuibus dicã. Iudicia partĩ dicit ſimilia, partĩ diſſimilia fuiſſe. Deĩde adijcit, multos in recidiua ĩcidiſſe, eosq; iiſdẽ cõſtitutis tpribus planè die decimo ſeptimo iudicatos fuiſſe: Deĩde alios à recidiuis die vigeſimo, eosq; nõ ſimiliter. Exempli gratia, primũ meminit duorũ fratrũ in hac oratione.

83 *† Vt Duo Fratres, qui habitabant prope Theatrum, ſimul eadem hora cœperunt ægrotare: erant autem Epigenis fratres. Horum natu Maiori decreuit morbus die ſexto, Minori ſeptimo: Repetijt ſimul ambos eadem hora: Intermiſit Dies quinq;. Ab recidiua, Ambobus ſimul eſt decimoſeptimo die in totum iudica-*
C *tus. Plurimis verò iudicatus eſt ad diem quintum: intermiſit die ſeptimo: ab recidiua, iudicatus eſt die quinto. Aliquibus iudicatus eſt ſeptimo: intermiſit ſeptimo: ab recidiua, iudicatus eſt tertio. Quibuſdam iudicatus eſt die ſeptimo: tertio intermiſit. ſeptimo iudicatus eſt. Non nullos reliquit die ſexto: intermiſit die ſexto: † tertio inuadebat. Aliquos reliquit die primo: inuaſit, & iudicatus eſt die vno: quod factum Euagunti eſt Daipharſis filio. Fuerunt, quibus iudicatus eſt die ſexto: reliquit die ſeptimo: & ab repetitione, iudicatus eſt die quarto, vt Aglaidæ filiæ. Plurimi itaq; ægrotantium in Hoc Statu, hunc in modum languebant. Neq; quemquam noui Superſtitem fuiſſe, quem Recidiuæ rite factæ non repetierint: Omnesq; ſeruabantur, quos equidẽ noui, quibus hoc genus Recidiuæ euenerunt. Neq; ægrotantium hoc modo Quenquam noui, quem Recidiua iterum repetijt. Plurimi, qui perierunt ægri, Sexto die ſunt defuncti, vt Epaminundas, Silenus, & Philiſcus Antagorei filius.*

† Alio modo cõtextus hic citatur à Gale. lib. 2. de dieb. decr. cap. 3. cl. 4. pag. 152. c

† Verius ex alijs cod. græcis, tertio inuaſit, intermiſit die uno, et uno inuaſit, ac iudicatus eſt: quod &c.

Quod huius orationis eſt vtile, clarum eſt ex ſuperioribus: inutile verò, obſcurum: quare inueſtigare ipſum non conueniebat. Cæterum qui vtilibus ſtudent, elaborant inquirendo, quónam modo Hippocrates, cum dixerit ſeniorem habuiſſe die ſexto iudicium, iuniorem ſeptimo: & rurſus/redijt ſimul ambobus eadem hora/ mox adiunxerit/intermiſit dies quinque/. Neq; enim fieri potuit, vt vtrique intermitteret dies quinq;, ſed alteri ſoli. Et quidem hoc ipſum quod dicunt, poſ-
D ſis de ſolo vno intelligere, ſecundo in hac narratione, qui primo iudicio eſt ſeptimo die iudicatus. Iam ſi huic dies quinq; intermiſit, conſtat illi, qui ſexto die fuit iudicatus, intermiſiſſe dies ſex. Poteſt etiam à primo ſtatim corrupta ſcriptura à librario, permanſiſſe: id quod alijs multis accidit tum apud Hippocratem, tum apud alios non paucos. Quod eſſe librarij erratum dico, hoc eſt: Potuit hæc fuiſſe ſcriptura: Intermiſit alteri dies ſex, alteri quinque. ille verò lapſus ſcripſiſſe, Intermiſit quinque dies. Et eſt veriſimilius maiori intermiſiſſe dies ſex, minori quinque, cum inciderit recidiua ambobus in duodecimum diem. Poſt hæc itaq; dicit; Plurimis iudicatus eſt die ſeptimo, intermiſit quinto: vt conijcias ipſos etiam fratres exemplum eſſe iudiciorum, quæ plurimis contigerunt. His expoſitis alia deſcripſit iudicia varia, quæ omnia die ſeptimodecimo circunſcribuntur: cæterum huiuſcemodi nullum, quale in duobus fratribus intelligendum confirmo, vt redirent ambobus duodecimo die, cum iuniori quinq; dies intermitteret. Neque ab re ſic eſt de illis dictum, vt & id quod cum alijs his conueniebat, conſeruaretur, quòd à repetitione die ſeptimodecimo iudicarentur: & etiam peculiare, quòd ad diem duodecimum repeterentur. Sed, quod dixi, cum id quod vtile eſt teneas, non eſt quòd ſis curioſus. Itaq; de iudicijs, quæ deinceps retulit, omnia prætereamus, quando capita habemus, partim ſimilia ea fuiſſe, partim diſſimilia. Nam cum

prima

prima iudicia aut ſexto die tollerent ægros, aut eſſent incerta, ita vt redirent morbi ad vltimum & E
abſolutum iudicium, die ſeptimodecimo inuadentes, in hoc ſimile fiebat & diſſimile. Poſt hæc
alia commemorat iudicia & recidiuas, quæ in diem incidebant vigeſimum, vt ibi perfecte iudica-
rentur. Decumbebant circa Theatrum. Scribunt quidam non θέατρον, ſed θέρατρον, vt habeant
locum, quem interpretentur ita eſſe παρὰ τὸ θέρεσθαι id eſt ardendo nuncupatum. Ad præſentem
ſpeculationem, quemadmodum ſcribas id genus voces, nihil intereſt. Nec verò an Per.genis, an
Dionis, an Theonis fratres eſſent, quicquam refert. Verum qui ea, quæ artis ſunt medicæ, probe
nequeunt enarrare, ad tales deflectunt curioſitates.

84 *Quibus autem Tubercula ſecundum Aures eſſent, His die vigeſimo iudicabantur: Reſtincta omnibus ſunt, quibus non ſuppurarunt, ſed ad veſicam deflexerunt. Cratiſtonactæ, qui apud Heraclium habitabat, & [a] † pictoris ancillæ ſuppurarunt. Obijt Scymni pictoris ancilla, ſuppurauit. Quibuſdam die ſeptimo iudicatus eſt, intermiſit nouem, redijt, iudicatus eſt ab recidiua [b] †. Iudicabatur die ſeptimo Phanocritus, qui ægrotabat apud Gnatonem pictorem.*

A † Al. Scymni pictoris ancillæ ſuppurarũt, & obierunt.

B † Alij cod. hẽnt, die quarto. Quibuſdã iudicatus ẽ die ſeptimo, intermiſit ſex poſtea redijt, iudicat⁹ ẽ ſeptimo, in totũ vigeſimo, vt Phanocrito, qui &c. Vide Gal. lib. 2. de die. decr. ca. 3. cl. 4. pa. 152. e

C Supra t. 45. 112. b

Quia quiddã dixi nuper eſſe memoria dignum, referam hic, quod ſingularius eſt illo, & rarius.
Nam parotidas curatas eſſe citra ſuppurationem, excretionibus per regionem inferiorem, exemplũ F
parum frequens eſt. Eius tamen nouitatem excedit, quod in hoc ſermone ſcripſit Cratiſtonacten,
& pictoris ancillam, cum tubercula ſecundum aures ſuppuraſſent, perijſſe: nam cum hoc pugnare
videbitur: [c] ‖ Concoctiones celere iudicium, & ſecuram ſanitatem promittunt. Sed ne nunc quidẽ
cauſæ febrium, quæ intra venas continerentur, erant concoctæ Cratiſtonactæ, & ancillæ pictoris,
nam non obirent. At parotides erant tamen maturæ: quod infrequens eſſe, & debere memoria teneri dicebam: Nam poſſe fieri quapiam in parte priuatim concoctionem, toto morbo non concocto. Quicquid eſt reliquum, quod eſt hunc in modum de iudicijs traditum, exacte ſumus executi
in commentarijs, quos de Iudicijs & Decretorijs diebus conſcripſimus.

85 *Hyeme ſub Solſtitium brumale, & vſq; ad Aequinoctiũ, Febres Ardentes perdurabant, & Phrenitides: Multi diem ſuum obibant. Iudicia tamen variarunt: & Plurimis die ab initio quinto iudicabatur, quarto intermittebat, repetebat, ab recidiua quinto iudicabatur: Numerus dierum totus quatuordecim. Atq; Pueris pleriſq;, Aetate etiam prouectioribus, iudicabatur. Non nullis iudicabatur vndecimo,
repetebat quartodecimo, iudicabatur exacte vigeſimo. Quòd ſi qui ſuperrigerent circa vigeſimum diem,
his iudicabatur quadrageſimo. Superriguerunt autem plerique ſub iudicium primum. Aliqui ſuperriguerunt à principio ſub iudicium, & in recidiuis vnà cum iudicio.* G

Meminit hic hyemis anni ſecundi, non primi, quam in ipſo ſtatu expoſuit. At dixi ſuperius cauſam, cum phrenitides non primo, ſed poſtea viguerint. Inſuper iudiciorum conſtituta tempora eſſe
dicit immutata, quorũ varietatem recenſet: quibus hoc cum ſuperioribus cõuenit, ꝙ cum recidiuis
fierẽt. Atque pueris quidẽ, & his etiam ætate prouectioribus penitus iudicatum quartodecimo die
morbum refert: nã ocyſſime his digeritur & concoquitur morborum cauſa. Cæteris non tantum in
diem ait vigeſimum, verum etiam in quadrageſimum productum ex recidiua vltimum iudicium.
Et quid habet admirationis in varietate morborum inſignes extitiſſe iudiciorum diuerſitates?

D † Græcè legitur ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν ἐν κινήσει οὖσα, τοὺς καύσους ἐγέννησε. Sunt tamen qui meliorem lectionem eſſe exiſtiment, ſi pro κινήσει ſcribatur, κοιλότησι id eſt cauitatibus, ſcilicet vaſorum: vel ἀγγείων id eſt vaſis, vt ſic poſtea vertatur: Ac in principio quidẽ, cum in vaſis eſſet, febres ardẽtes generauit. Tu tamen conſiderato.

86 *Vere Superrigebant pauciſſimi, Aeſtate frequentiores, Autumno etiam plures, Hyeme longe plurimi: at Sanguinis eruptiones Ceſſabant.*

Veris hic meminit, quod in primo ſtatu commemoratum eſt, non in ſecundo anno. Neq; enim
eò narrationem produxit morborum, qui vigebant, verum ad ſecundam vſque hyemem extendit. Cur autem temporis longitudine in dies etiam atque etiam numerus augeretur rigen- H
tium, iam ego ſupra quaſi innui eo loco, cum admonerem. Oſtendi fieri rigorem,
cum flaua bilis corpora permeet ſolida, non autem in vaſorum contineatur
cauitatibus. [d] † Cum igitur primum cieretur, febres ardentes generauit. Deinde in carnem tranſiens, vbi per eas foras impelleretur, rigorem induxit. Paulatim verò ſanguinis
eruptiones ſiſtebantur, quòd bilis non
amplius in venis, ſed in totum eſſet diffuſa
corpus.

Galeni

GALENI IN LIBRVM PRIMVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS COMMENTARIVS TERTIVS

ARGVMENTVM

Docet Præcepta quædam ad Morbos dignoſcendos ac ad Præſagiendum vtilia:
Ac ad finem Quatuordecim Aegrotos deſcribit.

1 *MOrbos Dignoſcimus, docti ex Cõmuni omnium Natura, et cuiuſq; Propria: Ex Mor*
bo, Aegro, Oblatis, Offerẽte: Nã facilius ex his vel difficilius: Præterea ex vniuer
ſo & ſingulari Cœli ſtatu, et ſingulis locis, ex Cõſuetudine, ex Victus ratione, Vi-
tæ genere, Aetate cuiuſq;, vnà cũ Sermone, Modis, Taciturnitate, Imaginationi-
bus, Somnis, Vigilijs, Inſomnijs, qbus et quãdo, Vellicationibus, Perfrictiõibus, La
B *chrymis, Acceſsionibus, Deiectionibus, Vrinis, Sputis, Vomitionibus: et Quæ ex q-*
bus, in quos Succeſsiones morborũ, et [illegible] *ſceſſus in exitiũ vel iudiciũ: Sudor, Ri-*
gor, Algor, Tuſsis, Sternutamenta, Si[illegible]*tus, Spiritus, Ructus, Flatus ſilẽtes, ſtre-*
pentes, ſonori, Sanguinis eruptiones, Hæmorrhoides. Ex his [illegible] *ſideres, quæ per hæc accidunt.*

Quidam hæc exiſtimant eſſe aſcriptitia, ꝙ eiuſdẽ interpretationis & ſententiæ ſint, atq; illa, quæ
in libro de humoribus ſunt ſcripta, quæ alijs ante commentarijs ſumus interpretati. Sunt quidem
hæc præſagiendi præcepta, quibus auctor tradit communia propoſita, à quibus ſumenda ſint præ-
ſagia. Communem itaq; vocat naturam, omnium hominum: propriam, vniuſcuiuſq; noſtrum na-
turam. Quòd autem ex vtraq; ſint conſtituendæ dignotiones & præſagitiones, certior verò ſit, quæ
proficiſcitur à propria natura, in libro præſagiorũ didiciſti, & in libro de fracturis, & articulis, atq;
de capitis vulneribus: quos item libros ante interpretati ſumus. Iubens igitur ſemper affectam par
tem cum ſuo ſtatu priore natiuo conferre, adiecit ſuo ſermoni, aliena non eſſe negligenda. Simili
etiam modo cum dicit: ‖ In acutis morbis ſic conſiderandum, in primis quidem ægri facies an va- in Pro.cõ.1.t.
lentium, maxime verò ſuæ ipſius, ſimilis ſit: ea enim optima cenſenda eſt. Atq; ſi proprium tenea- 5.4ª.190.g
C mus colorem cuiuſq; ægri & magnitudinem, non eſt ꝙ quæramus communem. Quia verò om-
nium hominum ante non cognoſcimus naturam, ſed nec opinãtes ſæpe ad ignotos accerſimur, prin
cipium cognoſcendorum morborum præſagiendorumq; à cõibus inſtituimus. Quorũ enim na-
ſus non acutus, nec oculi concaui, nec collapſa appareant tempora, nihil rogamus quenq; de ægro.
Quòd ſi naſus acutus, oculi concaui, ac tempora videantur collapſa, tunc qua eſſet facie valẽs, quæ-
rimus. Atq; ita conſequentium fiunt etiam ex Morbo præſagia. Pluribus enim planum tibi fa-
ctum eſt in libris de iudicijs, & in commentarijs in aphoriſmos, ſubito tertianam exquiſitam iudi-
cari, quartanam eſſe diuturnam, vtranq; verò à periculo remotam: phrenitim autem & lethargum
periculoſos eſſe & acutos: duritiam lienis pernicialem & diuturnam. At ex ipſo Ægro bifariam
futuram præſentimus. Alter modus hic eſt: ‖ Modeſtus, inquit, ſi acerbe reſpondeat, malum eſt: con 1. Prorr.cõ 2.
tra turbidus in ægritudine non ſolum ſi loquatur aſpere, ſed ne ſi deſipiat quidem in exurẽte febre, t.9.c.4ª.170.c
in diſcrimen venerit. Alter is eſt modus: Si æger omnia officia præſtiterit, ſitq; audiens medico, ac
ne ſic quidem profecerit quicquam, grauiter is ægrotat. Omnino fit contrarium, ſi cum nuſquam
in officio ſit, attamen mediocriter habeat. Itidem ex Oblatis prædicere licet. Nam prauis oblatis,
ſi nihilo habeat deterius, morbus mediocris eſt. Verum cum recte omnia adminiſtrantur, ſi præ-
D terq; ꝙ nihil commodetur, etiam exacerbetur, eſt hoc malum. Me quidem non tantum morborum
modos, verum formas etiam ex oblatis cognouiſſe ſæpenumero conſpexiſtis. Verum, vt dixi, plu-
ribus aliàs de his omnibus egi. Cum verò ex Offerente dicit etiam prænoſci promptius vel diffi-
cilius, in morbis intelligas. Quod ſubinde conſpicientes, ſiue ſit diuturnus morbus, ſiue affectus fe-
briles longi, etiam ex eo ꝙ ſciamus, qui curabat medicus, notitiam augemus. Si enim clarus ſit, pa-
rum de curatione ſperamus: nam morbum conſtat cacoethe eſſe, vbi cum recte omnia adminiſtren
tur, nihilo fiat mitior: Sin autem ille imperitus ſit, probatur nobis, ſi omnia probe inſtituantur, ho-
minem incolumem fore. At etiam ex Statu ait, hoc eſt ex peculiari aeris temperamento, fore præ-
ſagia. Iſtud autem/vniuerſo & ſingulari cœli/eſt tale, ſi, quæ in ſtatibus ſupra deſcriptis tribus ex-
poſita, memoria tenemus: vbi ipſe Hippocrates, quæ in aere accidebant per calorem & frigus recẽ
ſens, ad finem illorum præpollens temperamentum pronunciauit: verbi gratia, vbi dicit: ‖ Cum Supra cõ. 1. t.
eſſet totus hic ſtatus auſtrinus & cum ſqualoribus. tametſi totum annum nec Auſter ſpirauerat, nec 8.104. b
ſqualor fuerat. Iam etiam cum dicit: ‖ Cum totus fuiſſet humidus annus, & frigidus, & aquilonius. Supra cõ. 2. t.
pro excellentia pronunciat. Nam, vt nullus fuerit toto anno, neq; calidus dies, neq; ſiccus, neq; au- 5.108.a
ſtrinus, haud fieri potuit. Ita etiam morborum formas ſanè multo conuenientius erat tales eſſe, non

tamen

tamen quin aliæ intercurrerint. Hic ergo cum ſtatum primum omnem expoſuiſſet, in eius fine ad E verbum ſic ſcripſit: ‖ Inter omnes, quorum fecimus mentionem in hac tempeſtate, ſoli in lethalia » tabidi incurrerunt. Cætera commode habebant, neq; alijs moriebantur febribus, neq; vna vulga- » batur morborum forma, neq; vna fuit perpetua toto anno tempeſtas. Per excellentiam verò nos temperamenti, vel frigidum, vel humidum, vel aliud temperamentum dicimus. Hippocrates verò ſcripſit, Vere nanq; alij morbi, æſtate alij, autumno & hyeme alij atq; alij inciderunt, in ſingulis, quos deſcripſit, ſtatibus. Sed tamen per totum annum hoc ſtatu hic dominabatur morbus, alio ille. Atq; illud eſt quod dicitur, Ex vniuerſo & ſingulari cœli ſtatu. Addidit autem ad orationem/cœli/quod ſcilicet ſi nude ſine adiuncto proferatur, ſtatus nomen & loci formam poſſit indicare, reiq; cuiuſuis. Ac nimirum connectens dicit, Ex vniuerſo & ſingulari cœli ſtatu, & Locis ſingulis, & Conſuetudine. Nam ad futura præſagienda magnopere loci formam facere, crebro eſt oſtenſum. Hoc loco ſatis ſit, ꝙ ad librum vos remittam de aere, aqua, & locis: vbi tradit qui morbi quibus locis vigeant. Nam eſt horum generatio indigenis congenita; minusq; habent, tanq̃ familiares, diſcriminis. Immo verò vel Conſuetudinem ad præſagiendum conducere docet. Itaque in præſagiorum libro, cum notas aſcribit ex conſuetudine, Aliàs ad hunc dicit modum: ‖ Si pronus iaceat » is, qui per bonam valetudinem ſic cubare non conſueuit, aut delirium aut ventris dolorem porten- » dit. Aliàs ſic: ‖ Stridor dentium in febribus præter conſuetudinem à teneris contractam, inſaniam » ſignificat & mortem. Sed ex Victus quoq; ratione, quam æger ſeruauit, queas quid ſit quantũq; F humorum, qui exuperant, ſcite conijcere: quibus perſpectis, facilius cognoſcitur præſens ſtatus corporis, expeditiorq; euadit de euenturis præſagitio. Iam & præſagiri ex Vitæ inſtitutis vult. Vocant autem vitæ inſtituta, hoc eſt ἐπιτηδεύματα, omnia quæ obeunt homines, aut vtilitate adducti, aut neceſſitate, ſiue nauigent, ſiue terram colant, ædificent, fabricentur, venentur, aut colãt exercitationem, vt ſæpe in calida vel frigida lauent. Eſt igitur ex ijs, ad quæ ſtudia ſua conferunt, de morbi coniectare conditione. Nam ruri qui egit tempore æſtiuo apricatus, duriter & tenui victu, amaram bilem potius, quoad huius eſt, q̃ pituitam coaceruauerit. Qui contra ac ille, vrbem colit in vmbra, lauans bis quotidie, tum autem in ocio perpetuo cibis ſe ingurgitat, hic pituitam citius. Eadem eſt in cæteris ratio. Ætatem verò præſentibus cognoſcendis, & præſagiendis impendentibus, non paruum vſum præſtare cognoſces ex aphoriſmis, in quibus de ‖ ætatibus ſermonem habuit: quem quidem nos librum iampridem ſumus interpretati. Sermo præterea ægri, præſentium notitiæ, & conſequentium diuinationi, poteſt adiumento eſſe. Verum eſt coniunctum hoc ſignum, eiq; cum iudicio conuenit, quod proficiſcitur à conſuetudine. Si enim æger ſuo more loquatur, quo ſolet ante integra valetudine, nihil expectabimus mali: Sin verò contra morem ſuum æger verba faciat, eſt illud prauum ſignum: nam eſſe eius ſuſpicamur hinc offenſam mentem. Quod deinde G Hippocrates Τρόποισιν dixit (nos modis vertimus) videamus quid denotet. Vſurpant hoc vocabulum veteres duobus in ſignificatis: ac modo pro animi moribus vtuntur, modo pro differentijs aut formis eius, qua de re ſermo habetur. Exempli gratia, ſi habeatur de victus ratione oratio, hic ſcriptor ſi modos dicat rationis victus, differentias ipſas aut formas ſignificat. Itidem ſi febrium eſſe modos multos dicat, differentias harum aut ſpecies interpretatur. Itaq; hac dictione/modis/aut animi ſignificat mores, aut ſermonis differentias, quandoquidẽ de ſermone meminit, quaſi ad hunc modum orationem inſtitueret: Ex ſermone, & ipſius formis, aut differentijs. Nam, differentias, an ſpecies, an formas dicas, nihil intereſt impræſentiarum: ſiquidem hæc fiunt omnia diſſecandis ijs, quæ generatim ſunt mente concepta. Vt autem de ſtatu ægri docet aliquid ſermo, ſic & Taciturnitas inſolita, aut natiua ægri. Nam vt eſt ea taciturno ſua ſponte ſecundum naturam, ita loquaci præter naturam. Quocirca hunc aut ſoporans torpor tenet, aut eſt melancholiæ initium. At ſi taciturnus non taceat, ſed amplius conſuetudine loquatur, delirium denunciatur. Sub hæc cum Imaginationes ſeu cogitationes (hoc eſt διανοήματα) dicit, nullam rem ſenſibilem indicat, aut apparentem, ſed quam argumentis ſeu coniecturis aſſequimur. Argumentum autem eſt quod ægri vel eloquuntur, vel agunt. Nam cum de nobis quidam mane de more ægrum inuiſeret, totam ait no- H noctem ſomnum ſe non vidiſſe, dum cogitaret, quid ſit nam futurum, ſi laſſus Atlas nõ ducat amplius ſuſtinendum cœlum: ex cuius verbis intelleximus principium eſſe quoddam melancholiæ. Ex Geſtu itẽ ægrorum animi mores produntur. Poſt hæc auctor dicit, Somnis & Vigilijs: de quibus mihi certum eſt hoc loco nihil dicere, ꝙ ante in aphoriſmis & in præſagijs, ſomnos & vigilias expoſuerim. Et verò de Inſomnijs etiam mihi ante explicatum eſt, cũ alijs, tum ijs quæ corporis aliquẽ affectum indicant, ſicut ẽt in libro de victu valentium eſt traditum. Nam ſiquis per inſomnium videat incendia, hunc offendit flaua bilis: † Si imbres, abundare frigidum humorem declarat: Sic ſane, ſi niuem glaciem & grãdinem, pituitam frigidã. Siquis in fœtido ſe loco eſſe putet, putredinem humorum: Si gallorum gallinaceorum criſtas habere, aut rufa quædam, ſanguinem exuperare: Si caliginoſa cernere, aut in locis eſſe caliginoſis, flatus indicat. Vnde etiam huic verbo/inſomnijs/adiecit /quibus & quãdo/ vt Quibus, illorum differentias indicet: quod etiam ſi omitteret ipſe, clarum ſit: & Quando, tempus denotet, quo inſomnia fiunt, hoc eſt, ſi aut in principio acceſſionũ, aut in vigo-

Supra cõ. 1. t. 37.107.d

in Pro. cõ.1.t. 19.4ª. 193. h

Ibidem.t.20. 194. b

3ª.Aph.24.Ex. ord.25.a & c

A.l.1.f.2.d ſu.1.c.7.4

† Additur ex antiquis. Si fumũ, vel caliginẽ, vel profundas tenebras, atra bilis, vide ẽt libro de dignotiõe ex inſomnijs. cl. 4. pag. 213.c

A re, aut alio tempore: Atq; ſi à cibo ac tali ſtatim, aut ſine cibo: Sumitur enim non nihil ex his indicij. Itaq; qui ſe niue putet conſpergi, idq; ſub acceſſionis initium, vnà cum rigore vel horrore vel algore accidere ſibi imaginetur, tempori id potius, quàm affectui corporis, eſt attribuendum. At verò ſi eiuſmodi inſomnium videat in febris remiſſione, fidelius præbet argumentum frigidorum ſuccorum: Longe etiam magis, ſi nihil comederit ante ciborum pituitoſorum: nam dum illi in ventre continentur, poteſt talem habere quis imaginationem, vt aſſimilis non ſit corporis totius ſtatus.

Quod deinde eſt dictum/vellicationibus/alias in commentarijs de ſuccis expoſuimus, vt etiam alia, quæ hic ſunt cōmemorata multa, quæ de floccos carpentibus dici, & feſtucas colligentibus valent: aut etiam de vellicantibus aliquam ſui partem, vbi ſubeſt in profundo dolorificus affectus. Et ſæpe partem, quæ pus aut alium continet acrem humorem, vellicant: quæ quidem etiam eſt nō nunquam nota delirij. Iam quod eſt deinde ſcriptum/perfrictionibus/mordaces eſſe ad cutem humores ſignificat, qui ad ſcalpendū irritant. De Lachrymis iam docti ſumus tam ſpontaneis quàm inuitis, quid'nā denotare ſoleant vtræq;. Iam & de Forma acceſſionum, Immo de deiectionibus quoq;, vrinis, ſputis, vomitionibus, eſt in præſagijs ſat ſuperq; declaratum. In aphoriſmis etiam non raro eſt de illis facta mentio, vt item in prædictionum libro. Poſtea dicit, Et quæ ex quibus, in quos morborū B ſucceſſiones, & abſceſſus in exitium vel iudicium. Hic ea ſunt, quæ ante ſunt tradita, quæ tum enarrauimus, ad memoriam reuocanda. Nam fiunt ſucceſſiones morborum perniciales & decretoriæ, pro ipſorum differentijs morborum & locis affectis. Nā in morbos ſucceſſio leuiores, & locos ignobiliores, eſt ſalutaris: in morbos grauiores, locosq; principaliores, pernicioſa. Eodem modo abſceſſus, qui cum effluxione fiunt, ſunt illi meliores: qui verò cum decubitu, minus commodi: Achorum ipſorum quidem remotiſſimi quiq; à loco affecto, & in partes ignobiles ægri, boni ſunt: contrarij horum mali. At verò in ijs quæ poſt hæc ſunt dicta per totum opus, plurimum elaborauimus in libris, quos olim ſumus interpretati. Etenim in aphoriſmis & præſagijs de rigore, ſudoribus, tuſſi, ſternutamento, ſingultu: At alijs in lucubrationibus, quas conſcripſimus, de his alia diximus, & de cæteris omnibus quæ ad dignotiones referunt, & præſagia. Quòd autem Algoris iam facit mentionem, animaduertendum eſt, num vniuerſi corporis frigus, vt profunditas inardeat, interpretandum ſit, an partium extremarum, an potius ſit de omnibus illum his arbitrādum dicere. Siquidem aliud, quod eſt initio acceſſionis, ſignificat frigus: aliud in remiſſione: ſicut ſanè ſi per totam commoretur acceſſionem, quod quidem haud bonum eſt ſignum: ſic ſi tali frigore interiora perpetuo ferueant: de quibus omnibus in libris, quos narrauimus, & in opere de iudicijs verba fecimus. Spiri- C tus verò cum dicit, reſpirationis intelligimus differentias. Qm̄ verò Flatuum inde meminit, ſunt illi quoq; in genere ſpirituum. At de his etiam in commentarijs in præſagia eſt tractatum: & in opere de dyſpnœa, & de voce, de ſpirituum in reſpiratione differentijs: quemadmodum de flatibus in libro præſagiorum. Iam Ructus quoq; in genere ſpirituum ſunt: eaq; illis res quodam modo cum reſpirationis ſpiritibus cōuenit. Quatenus verò in flatuoſorum ſunt ſpirituum genere, hactenus cū flatibus etiam habent commertium. Proinde & hi ſpiritum in ſuperiore ventre flatuoſum generari indicio ſunt. Quod verò in fine capitis dixit, planum eſt. Sanguinis nanq; eruptiones, & hæmorrhoides, quemadmodum hæ cladem afferunt, illæ præſtant vſum, didicimus.

2 *Inter Febres, quædam Cōtinuæ ſunt: quædam Interdiu tenent, nocte intermittunt: vel Nocte tenent diē intermittūt: nō nullæ Semitertianæ ſunt, Tertianæ, Quartanæ, Quintanæ, Septimanæ, Nonanæ.*

f.1.t.1.c. 1.d

Bifariam veteres vti continui nomine & intermittentis videntur. Nam continuas vocant febres quandoq; omnes, quæ ad integritatem non deſinunt: quandoque non omnes, quæ non deſinunt ad integritatem, ſed ſolas præcipue illas, quæ omni carent vſque ad iudicium mutatione. Ita intermittentes interdum appellant illas ſolas, quæ in integritatem finiunt: interdum eas, quæ nō D finiunt in integritatem, ſed inſignes faciunt mutationes ſingularum acceſſionum, in initium, incrementum, vigorem, & remiſſionem: At medici quidam iuniores, quæ nullam magnam mutationem habent, non continuas. i. ſynecheis, cæterum ſynochos idest continentes, nominant: continuas aūt has ſolas, quæ non veniunt ad integritatem, & intermittunt ſingulis acceſſionibus. Has vocant antiqui interim continuas, interim intermittentes: nam ſunt certe inter continuas & deſinentes in integritatem mediæ. Proinde recte, vbi cum ſynochis conferuntur, intermittentes appellantur: cum ad integritatem venientibus, continuæ. Hoc loco differentiam febrium Hyppocrates ſcribens, aliquas eſſe earum continuas dicit, & ſunt quidem in vtroque continui ſignificato continuæ multæ: quaſdam aūt aut nocte intermittere, aut interdiu. Ex quibus quæ ad integritatem non deſinunt, iuniores quidam medici μεθημερινοὺς, vel καθημερινοὺς, id eſt diurnas vocant: illas, quæ deſinunt, ἀμφημερινοὺς, quod eſt quotidianas. Qua vocum arguta obſeruatione vacabant maiores. Nam cum intermittere intelligatur & dicatur bifariā, quemadmodum ſupra retulimus, quæ ſingulis diebus & noctibus inuadūt, intermittentes dicemus, ſiue integritatem, ſiue remiſſionē quam vocant, aſſequant. Inde ordine recenſet à ſuperioribus diuerſas febriū differentias, ſemitertianas, tertianas, quartanas, quintanas, ſeptimanas, nonanas commemorans, Tertianæ & quartanæ clare ad integritatem

*In Græco legitur συνεχῶν i. cōtinuas ſed fortè legēdum συνόχων, i. cōtinentes.

gritatem

39 gritatem veniunt: At ex ſemitertianis, quædam vtraq; incedunt via, quædam altera tantum earum E quæ ad integritatem non veniunt. Si verò conſideres vt, ſicut inter eas quæ occupant quotidie, hæ ad integritatem veniant, illæ ad remiſſionem: ita earum quæ tertio aut quarto quoq; die inuadunt, quædam differentia ſit: planè cernes nihil de re, ſed de ſignificato nominis ſemitertianæ quæri. Quæ quarto quoq; die inceſſunt, has integrum corpus ſcimus plurimum præſtare: ac quæ quarto quoq; inuaderet die, quæ ad integritatem non veniret, rariſſime viſa eſt. Non eadem in illis ratio eſt, quæ tertio quoq; die accedunt: complures enim ſunt differentiæ. Igitur in his, inquam, non de re, cæterum de ſignificato habetur & nomine quæſtio, quas de iſtis febribus tertianas conueniat, & ſemitertianas, & tertianæ naturam referentes, appellare. Iam cum eſſe aliquas dicit febres quintanas, aut ſeptimanas, aut nonanas, non de dictionis ſignificato, ſed de re ambigitur. Nam ſunt medici, qui confirmant vltra diem quartum, circuitum ſe nullum conſpexiſſe: quidam aſſentiuntur Hippocrati. Equidem inde vſq; ab ipſa adoleſcentia obſeruaui ad hunc diem, ſed ſeptimanum, vel nonanum omnino non vidi, nec clare, nec obſcure. Quintanos certe vidi circuitus obſcuros, ſed non exacte, aut aperte, vt quotidianos, tertianos, & quartanos. Sed res (quantum equidem cenſeo) quandoquidem ex experientia de ipſa iudicium fit, ratione non quærit demonſtrari. Si enim ſit, qui exacte cōſpexerit, & crebro, aut ſeptimo quoq; aut nono die acceſſiones fieri (neq; enim iterum aut ter ſit vidiſſe ſatis) ſit ille inductus, eſſe non nullos etiam tales circuitus. Sin autem non viderit ab initio ætatis ad ſenectutem vſq;, quos viſit ægros, frequentes eo febricitare modo, iam illi hoc conſtat è diuerſo, non incidere eiuſmodi circuitus. Quamobrem in Hippocratem cum ratione diſputare, quod Diocles fecit, valeas. Nam quibus dicas ex ſignis, aut humoribus oriri, vel quintanum, vel ſeptimanum, vel nonanum circuitum, non habebis. Quinimmo nec ſcripſit quenquam ita ægrum laboraſſe. Et quidem erat hoc eius officij, vt communia præcepta alia non parum multa priuatis plana fecit exemplis, iam idem quoq; in his præſtare. Sanè ſciendum eſt in multis exemplaribus eſſe ſcriptum initium huius capitis, genere orationis, quod ἀσύνδετον vocant, ad hunc modum: Febres continuæ interdiu tenent, nocte intermittunt: nocte tenent, die intermittunt. Quod cum dixi vocari genus ἀσύνδετον, ſimul explicaui eius interpretationem. Oportet autem tanquam in numero nos dictorum adiunctas intelligamus, quæ prætermiſſæ ſunt in orationibus, coniunctiones. F A.l.4. f. 1.t. c.67.431.b

3 *Sunt aūt Acutiſſimi, Maximi, Grauiſſimi Morbi, ac præ cæteris omnibus Lethales, in Cōtinua febre.*

Abſolutiſſima omniū horum diſciplina in cōmentarijs eſt de febrium differentijs tradita. Hoc loco, vt iam ſæpe teſtatus ſum, non conſtitui veritatem demonſtrare: neq; omnia ſingillatim, vt nihil G prætereā, docere: ſed ſenis interpretari verba. Summam verò ſingulorum, quæ commentanda incidant, nō prætereo. Igitur acutiſſimos ait, & maximos, & grauiſſimos eſſe in febre cōtinua morbos: acutiſſimos dicit eos qui pauco tempore decernunt: maximos, validiſſimos: grauiſſimos, qui cum periculo ſunt coniuncti: quod interpretans ipſemet, mox præ cæteris omnibus appellauit illos lethales. Et quoquo modo continuam febrem accipias, vera dixit: nam morbi acutiſſimi, maximi, & grauiſſimi, tum in febribus eueniunt, quæ vocantur proprie ſynochi: tū in alijs iuxta, quæ ſingulis progrediuntur acceſſionibus, ac initia efficiunt, incrementa, vigores, & inclinationes manifeſtas, nec ad integritatem veniunt tamen: de quibus hoc loco fuerit ſatius interpretari, quandoquidem ſynochis contigit in his non his in ſynochis contineri. Quòd ſi quis orationem intelligat de ſolis ſynochis habitam, eximere videatur alias continuas, ceu non periculoſas, nec vehementes, aut acutas.

4 *At verò Omnium eſt Quartana Securiſſima, facillima, longiſſima. Hæc enim non eſt ipſa quidem tantum per ſe talis, ſed etiam à magnis alijs vindicat morbis.*

Facillimam eſſe dixit quartanam, quod eſt perinde ac leuem. Etenim continuæ, quia nullam ha H bent vſq; ad iudicium remiſſionem moleſtiarum, ſed perpetuo infeſtant, merito graues & dicuntur, & ſunt. In quartana, maxime vbi ſit moderata, licet diebus, qui inter acceſſiones intercedunt, prodire, ac non nunquam ſolita munera obire. Cæterum mos eſt tibi veterum, vbi de febribus diſputantes audias, cognoſcendus. Nam ſi iecinoris inflammationem, aut lateris alius'ue partis, febris conſequatur, pleuritim, vel peripneumoniam, vel hepatitim, nominant morbum, non febrilem. Qui verò citra inflammationem febricitat, febre hunc dicunt laborare. At nunc quoq; de quibus agit febribus, ſic accipe inſtitutam orationem: quandoquidem ex liene ſæpenumero grauiter vidimus homines febre laboraſſe quartana, ac deinde collecta aqua inter cutem, eſſe defunctos. Verum ipſa ſua ſponte quartana periculo vacat, quæ quidem alijs etiam morbis liberat. Atq; ita nouimus morbos comitiales fuiſſe à quartana diu infeſtante diſcuſſos. Sed eius didiciſti originem in commētarijs de febrium differentijs, & de iudicijs. A.l.4.f.1. c.61.429b

5 *In Febre, quam Semitertianam vocant, cum Morbi eueniunt acuti, tum Præter cæteras hæc eſt Maxime lethalis. Ac Tabidi, & Qui longis alijs morbis detinentur, Hac præcipue ægrotant.* A.l.4.f.1. c.17.437.

Non

A Non poſſum medicorum vulgus adducere, vt à vocum & ſignificationum conſideratione, ip-
ſam rerum diſiungant conſiderationem: quibus iure quidem ignoſcendum eſt. Vbi enim Agathi
nus, ne alios appellem, ſolidum librum primum ſcripſit de ſemitertiana, in quo nominis ſignifica-
tionem inueſtigat, quid erit cauſæ, cur minus veniam his des? Tametſi erat illud minoris quidem
negocij, de ijs quæ cernimus, ſeparatim inſtitutionem tradere, continu*am, ſeparatim de eorum no-
minibus, id quod nunc ego faciam. Nam febrium, quæ tertio quoque die inuadunt, hæ ad inte-
gritatem veniunt, illæ ſecus. Rurſus vtrarumq; harum ea eſt differentia. Ex venientibus ad inte-
gritatem, quædam acceſſionem habent horis duodecim circunſcriptam, quædam longius produ-
ctam. Earum verò quæ ad integritatem non veniunt, quædam cum horrore venientes, cum à pri-
mo impetu ad incrementum quod vocant, ſe conferunt, tametſi eſſe iam mediocriter prægreſſæ vi-
deantur, alterum horrorem cum conſtrictione inducunt: ab hoc alterum incrementum, deinde
aliam conſtrictionem & horrorem: nam iterum hæ & ter repetunt. Poſtridie aliam habent priore
minorem acceſſionem, ſine prio*rum repetitione: iſq; illis eſt perpetuus deinceps orbis, vt binæ,
quas dixi, binis fiant diebus acceſſiones. Præterea aliæ habent tertio quoque die acceſſionem ci-
tra horrificas illas quas diximus inuaſiones & repetitiones: vnamq; habent acceſſionem tertio quo
B que die, atque acceſſione carent ſecundo die. Vnum hæ & continuum habent & æquabile ab in-
uaſione ad vigorem incrementum. Habes iam febrium, quæ tertio quoque die inuadunt, diffe-
rentiam ſemper conſpicuam in ægris. Oſtendimus autem à telioſo & pituitoſo ſucco febrem cum
horrore venientem proficiſci: eam verò quæ caret horrore, à bilioſo quidem, ſed lentiore, & con-
coctu difficiliore, †quam ferunt eſſe principum partium inflammationem. At quæ cum rigore
inuadunt quidem, cæterum ad integritatem cum bilioſis vomitionibus, aut deiectionibus, aut
ſudoribus veniunt, harum eſt cauſa totum corpus permeans flaua bilis. Quare cum hæc ſe ita, vt
dictum eſt, habeant, ſiquis cauſam ſingulorum inueſtiget aut curationem, officium medici ille,
ſimulq; operæpretium fecerit: quærere verò quo quodq; dictorum commode nomine appellet,
haud dum medicinæ intereſt: alioqui tamen res cognitu eſt neceſſaria, vbi alios docere inſtituat.
legere. Nam ad morbos quidem in ægris cognoſcendos nobis, & futura præſagienda, videmus no
minum exactam rationem nihil referre, quando vulgus non ex his de medicis exiſtimat: verum
cum à ſanguinis miſſione conſpiciat ægrum commodius habere, cibumq; in tempore ſumere
(nam vel de hoc poteſt plebeius, cum vidit, iudicium facere) deinde non ſtatim cibum acceſſionis
principium excipere, ſed longiore poſt tempore, tum medicum collaudat. Iam etiam ſi frigidam
C eum porrexiſſe lauiſſeq;, ita q; febre ægrotum liberauiſſe cernat, continuo illum ſuſpicit. Sic etiã,
ſiquid de ſequentibus prædicat. Profecto hæc illa ſunt, quæ illuſtrant prorſus & vere medicum.
Sophiſtes verò, dum de vocibus & ſignificatis contendit, tempus corrumpit & ſuum & diſci-
pulorum. Nos autem non inſtituimus docere hoc loco opera artis (nam hoc quidem aliàs abun-
de effecimus) cæterum breuibus mentem inſpicere Hippocratis: quod vt faciam, hic facultas da-
« tur. Etenim ſupra etiam ipſe Hippocrates dixit: ‖Infeſtabant illos pleroſque hæc incommoda: hor
« rificæ febres, continuæ, acutæ, omnino non intermittentes: modus erat ſemitertianus, vno die le-
« uiores, altero grauius iterum inuadentes. Rurſus hoc loco dicit: In febre ſemitertiana cum morbi
« eueniunt acuti, tum præter cæteras hæc eſt maxime lethalis. Lethalem igitur ſemitertianam eſſe,
aperte Hippocrates ipſe dixit: febrium verò ad integritatem venientium lethalem eſſe nullam, in
aphoriſmis clare docuit, his verbis: ‖Febres quæ non intermittentes tertio die ingraueſcunt, ſunt
« periculoſæ. Quocunque autem modo intermiſerint, periculum abeſſe ſignificatur. Qui itaque in
« venientibus ad integritatem ſemitertianam eſſe, Hippocratem ſequens, dices? Atqui ſanè qui a-
iunt, ſi horas quatuor & viginti quis febre vacet, mediam eum ſemitertianam habere, in nume-
ro habent talem febrem intermittentium. Sic etiam, qui mediam & prauam à magna diſtare ho-
D rarum numero ferunt, ſtudentes vtranque ad integritatem deducere, ab Hippocratis ſenſu diſce-
dunt, dum in febribus intermittentibus ponunt ſemitertianam: quia nihil hæc periculi habebit,
quamuis ab illo lethalis dicatur. Satius igitur ſit, vti cenſuimus, vocabula repudiare, atque curatio
nes dinotiones præſagiaq; cuiuſq; febris meditari. Sed enim quia clarior per vocabula & compẽ
dioſior doctrina euadit, †prius exponemus oratione febrium differentias, quæ tertio quoque die
inuadunt, vt modo faciebat tribuens ſuum cuique earum nomen, id quod facere ſemper ſolet, ad
conſtituendas febrium, quæ tertio quoq; die inuadunt, differentias: Deinde quæ intra duodecim
horas ceſſet, breuioris inſtitutionis gratia appellabimus exquiſitam tertianam: Quæ diuturnio-
rem hac acceſſionem habeat, adhuc ea tamen remiſſionem longiorem, vocabimus illam ſimplici-
ter tertianam: Quæ verò acceſſionem plurimum productam, paruum autem interuallum, eam
iam tertianam nominabimus productam: Quæ ad integritatem non veniat, ſed horrificas primo
quidem die faciat repetitiones, altero ſimplicem vnam acceſſionem, ſemitertianam hanc appel-
lamus: Sin autem ſimpliciter tertio quoque die inuadat, τριταιοφυῆ hoc eſt tertianæ naturam refe-
rentem. Omnia in hoc ſermone diffinita habes, tam vtilia, quàm inutilia. Hæc igitur ſemper tibi ſunt
memoria tenenda, & eorum habenda expedita notitia: ita enim nugas iuniorum medicorum,

** ἐν τῇ περιόδῳ. uide hac dictione infra pag. 134. g*

**Dictio hęc uidetur abũdare*

† Græ. legitur φέρουσι δ' αὐτὸν καὶ φλεγμονὴν κυρίων μορίων. Arbitror autem legendum eſſe φλεγμοναὶ nõ φλεγμονὴν, ut ſic uertatur. Ferũt et ipſã et inflãmationes principum partium. conſidera.

Supra. 106. a cõ. 1. t 23.

4ª. Aph. 43. Ex. ord. 32. e

† Forte clari⁹ cũ prius explicuerim oratione differẽtias febriũ quæ tertio quoq; die inuadunt, deinceps iuxta unãquãq; ipſarũ propria appellationẽ (quẽadmodũ ſubinde facere conſueui) diuidere oportebit differẽtias febriũ. q̃ tertio quoq; die inuadũt, q̃ itra duodecim horas ceſſet, breuiores inſtitutiones &c.

quas de prædictis fecerunt nominibus, cum de rebus interim differere ſeſe crederent, damnabis. E

At nullam ex iis, quæ ad integritatem euadunt, ſemitertianam vocare Hippocratem oſtenſum eſt. An verò eam vnam, quam proprie ego vocare conſueui horrificas repetitiones facientem: an etiam eam, quæ abſq; his ſit: dignum eſt attentione. Si enim tabidis, & aliter diu ægrotantibus ſolet accidere hæc febris, fortaſſis etiam ſi horrore careat, vocabimus eam ſemitertianam, ſi die ſecundo iterum inuadat. Sed, quod dixi, quando de vocabulo quæſtio eſt, nihil interſit, ſi cui potiſſimum tribuat febri nomen ſemitertianæ Hippocrates, non planè teneamus: adeo cum ipſius de febribus artem perdocti, habeamus quæ ad artis opera requirimus, vel ſine illarum nominibus. Videbitur fortaſſis conuenire, vt videamus, qua de re Hippocrates appoſuit/quam vocant/ & non pronunciauit ſimpliciter, In febre ſemitertiana cum morbi eueniunt acuti. Equidem illum, vocabulum cenſeo vt improprium reprobare. Siquidem illis, quæ integram non ſunt abſolutionem conſecuta, dimidij attribuimus vocabulum: itaq; dicimus ſemimortuum, ſemideum, ſemiuocalem, ſemiaſinum, ſemiaſſum, & ita id genus reliqua proferimus. At verò ſemitertiana tantum abeſt, vt dimidia ſit, vel multitudine ſymptomatum, vel viribus, vel horum tota conditione, vt longe etiam ſit tertiana deterior: vt potius huius illa, quàm hæc illius, eſſe videatur dimidia. Quare non venit in mentem mihi, quare adducti, ſic potius nomen poſuerunt primi iſtius F auctores nominis, quàm aliter. Potuerunt tamen hi, cum tertiana febris habeat, vt & tertio quoque die inuadat, & ad integritatem veniat, quòd ſemitertiana alterum habeat de his, alterum non habeat, ita vocabulum inſtituiſſe: habet enim vt tertio quoque die inuadat, vt autem ad integritatem veniat, non item: Potuerunt præterea, quòd & acceſſione careat cum rigore incipiente: Ad hæc, quod non cum excretione finiatur: Iam etiam ꝙ diem ſecundum non habeat integrum. Licet ad hæc aliud eiuſcemodi illis afferre, qui commentantur nullius frugis ſapientiam, & verum artis vſum negligunt.

6 *Nocturna Non admodum Lethalis, Longa tamen eſt: Diurna Longior: Sunt quibus ad Tabē uergat.*

Principio ſimpliciter numerum deſcripſit febrium, deinde harum mores ordine docet. Cum itaque ante in catalogo dixiſſet: Inter febres quædam continuæ ſunt, quædam interdiu tenent, nocte intermittunt: vel nocte tenent, die intermittunt: Inde continuas cum expoſuiſſet, ac mox ſub illis de tertiana & ſemitertiana tractaſſet: Hic ad febres acceſſit, quæ die inuadunt, nocte intermittunt: vel nocte inuadunt, interdiu intermittunt: quarum alteram nocturnam, diurnam alteram vocat: Nocturnam illam, quæ nocte inuadit: Diurnam, quæ die. Sed quæ videbantur nocturnæ tribuere G laudi, hæc ipſa non minus vitio vertunt, eo quòd non ſimpliciter dixerit, nocturna non eſt lethalis, ſed addiderit, non admodum. Nam ſi non valde eſt lethalis, liquet mediocriter lethalem eſſe. Diurnam autem non modo nocturna eſſe longiorem dixit, ſed etiam eſſe cum ad tabem vergat, vt vel ea conditione ſit deterior. Partim enim quo tempore digeri & rareſcere magis ſolet, ſi conſtringatur corpus & conſpiſſetur, inuadens merito videatur malignior: partim quòd tempus habet, quo conſuli ei debebat, [a] incommodum. Quo enim oportebat tempore [b] cubare, hoc cogitur ægrotus medico conſulenti dare operam: [c] † quæ cauſa eſt, cur temporis diuturnitate marceſcant tabeſcantq; propter alterutrum, ſi cubent interdiu, ſomni defectu: ſi non cubent, quòd veſpertilionis vitam & non hominis agant.

7 *Septimana Longa eſt, verum Non lethalis. Nonana hac Longior etiam, at Non lethalis.*

Neq; Hippocrati decet diffidere (præ ſe fert enim oculis arbitrata hæc conſcribere) neq; mentiri conuenit, dicereq; etiam ſeſe vidiſſe. Quare obſeruandum nobis eſt ſedulo & experientia de veritate exiſtimandum: ſed ita, vt idem nobis non accidat, quod vulgo hominum, qui aliquem forte conſpicati, qui ſeptimo die iterum ac tertio febricitaſſet, ab initio duxerunt eſſe quendam ſeptimo die circuitum. Poteſt enim caſu id interdum euenire, atque adeo ſimili etiam victus ratione. H Qui enim ægroti non prorſus ſunt affectione morboſa liberati, ſed ſemen aliquod retinuerunt, his vſu venit ad victum negligentioribus, ſæpe ſexto die à principio febricitare, ſæpe ſeptimo, non raro octauo, ſæpenumero alio: & cum febris ceſſauerit, putantibus ſe prorſus eſſe liberatos, eodem omnino victu vtentibus, ex ſemine morbi reliquo totidem diebus in eandem affectionem deuenientibus, ſimiliter febricitare. Quod quidem ſæpe poteſt accidere, vt & æquale ſit, quod affectionis eſt reſiduum, & ægroti eundem victum habeant. Hic verò re vera eſt circuitus morbi, quã do exacte ab illis ſeruata ratione victus, febris in idem conſtitutum peruenit, quemadmodum fieri in quartana videmus.

8 *Tertiana Exquiſita Cito iudicatur, Nec eſt Lethalis.*

Dictum paulo ante eſt, vt ſummatim referam, quæ acceſſionem habet parui temporis, tertianã exquiſitam hanc eſſe. Quæ verò ſecum ferè adducit, perſecuti omnia ſumus in commentarijs de differentijs febrium, & de iudicijs.

Quintana

*A * inſolitũ. B * dormire. C †* καὶ διὰ τοῦτο καταφθείρονται τῷ χρόνῳ καὶ φθίνουσι δυοῖν θάτερον. εἰ μὲν δὴ κοιμῶνται, τῆς ἡμέρας ἐνδεῶς ἀπολαβόντες τοῦ ὕπνου. εἰ δ' οὐ κοιμῶνται, νυκτερίδος βίον οὐκ ἀνθρώπων ζῶντες. *Locus certe difficilis qui ad uerbũ ita ferè poſſet uerti. Atque ob id tempore marceſcunt tabeſcuntq; propter alterutrũ ſi dormiat, die diminute frui ti ſõno: ſi non dormiat, ueſpertilionis uita nõ hoĩum agẽtes. Si tñ dictiones duas hoc eſt* ἡμέρας *in* ἡμετέρας, *et* ὕπνου *in* προνοίας *mutes, hic erit ſenſus, & fortaſſe nõ malus. Qui diurna febre laborat, ob duorũ alterũ tadẽ marceſcunt tabeſcũtq;: ſi noctu dormiant, quòd noſtra prouidẽtia diminute uſi fuerint: ſi non dormiat, quòd ueſpertilionis, nõ hoĩum, uitam agãt. Bis autẽ nuc ſuperius et noĩe* προνοίας *uſus eſt Galenus, licet interpres ea per uerbum conſulere traſtulerit. Tu tamen conſiderato.*

A.l.4.f.1. c.54.427.

9 A *"Quintana Peſſima eſt omnium. Etenim & Ante tabem, & Iam tabidis ſuperueniens, Perimit.*

A. 1.f.1.t.2. c.431.c

Tabidi hectica febre laborant nunquam ceſſante: Cuius totam naturam, vt cæterorum, in cõmẽtarijs de differentijs febrium didiciſti. In quibuſdam verò vidi ei immiſtam aliquam ex circularibus, aut tertio quoque die inuadentibus, aut quotidie: & vt Hippocrates ait, ẽt infeſtantur quintana: de qua eadem à nobis tibi dicta puta, quæ de ſeptimanis paulo ante & nonanis audiuiſti.

10 *Modi autem & Status & Acceſſiones ſingularũ harum febrium, tam Continuarũ quàm Intermittentium, ſunt hi. Atque exempli gratia, Continua quibuſdã incipiens floret, & viget maxime, infeſtatq; grauius: Circa iudiciũ verò & in iudicio imminuitur. Non nullis molliter incipit & ſubmiſſim, ſed increſcit in dies, & exacerbatur: Sub iudicium verò & in iudicio abunde elucet. Quibuſdam etiã leniter incipiens, augetur, & exacerbatur: Et ſimulatq; aliquandiu viguerit, vſq; ad iudicium, & ſub iudicium rurſus ſe remittit. Vſu veniunt hæc & accidunt Omni in febre, & in Omni morbo.*

Modos febrium non nunquam mores vocant, non nunquam differentias & eſſentias. Hic formas eum ſingularum prædictarum febrium deſcribere conſtat. Continuam itaque dicit incipere B vehementiſſime quibuſdam, ſed vſq; ad iudicium paulatim imminui: Interdum mediocriter cum inchoauerit, creſcere pedetentim ad iudicium vſque, in quo eam ait elucere: quæ quidem contrarium inter ſeſe iudicium obtinent. Alium præterea modum eſſe tertium dicit, ex ambobus conſtitutum: vbi leniter incipiat, & poſtquam paulatim increuerit, & iuſtam ſit magnitudinem aſſecuta, remittat ſe, dum prorſus diſcutiatur. Hos tres modos illum quidam febribus continuis tribuere cenſent, non attendentes quæ in orationis ſuæ ſcripſit fine: Vſu veniunt hæc, & accidunt omni in febre, & in omni morbo. Proinde non iam ſolarum continuarum, ſed omnium etiam aliarum febrium, quæ continuæ ſunt & diuturnæ: immo verò cuiuſuis etiam morbi, acuti certe ſimul & prolixi, eoſdem modos tres eſſe confirmat. Iam etiam ſymptomata eadem ratione iudicantur cuncta, Iamq; dolorem attendamus. Hic maxima ſæpe inceſſit vi: marceſcit autẽ paulatim, vſq; dũ prorſus diſcutiatur. Interim leniter auſpicatus, vbi ad vehemẽtiſſimum increuerit paulatim, ſubitam habet deceſſionem. Interim à vigore abſoluto, quanto tempore increuerit, tanto remittitur.

A.1.4.l. c.54.c

11 *"Eſt autem Ex horum conſideratione Offerendus Victus.*

A. 1.f.2.t.2.c 40.a

Præſagum te motus morborum vult eſſe, vt accommodatum illis victum præbeas. Siquidem C morbi futurũ vigorẽ reſpicientibus, eſt victus nobis ineũda ratio. Atq; in opere de victus ratione in morbis acutis, & in aphoriſmis, quo debeas pacto commemoratos morborum modos cognoſcere: item in commentarijs in præſagia & in libris de iudicijs accipies: quę hoc libro ſummatim ſcripſit, in primo huius commentarij capite.

12 *Multa iã Alia quoq; opportuna Signa his germana ſunt, de quibus partim aliquãdo ſcriptũ eſt, partĩ iã ſcribetur: Ad quæ Diſceptato, expẽdito, attẽdito, Cui horũ præceps Malũ et Mos portẽdatur, uel Incolumitatem polliceatur: & Cui Offerendum vel non, & quando: & quantum, & quid ſit, quod offertur.*

Quanquam multa, à quibus eſt præſagiendum, prædixit: eſſe tamen & alia dicit, partim iam prodita, in libro ſcilicet præſagiorum, partim prodenda.

13 *Quæ Diebus Paribus accedunt. Paribus iudicantur: Quorum verò ſunt in Imparibus acceſſiones, Imparibus iudicantur.*

Sæpius diximus fieri in acceſſionibus iudicia tum ꝙ in ijs humores vehementer moueantur, & veluti ebullientes erumpant ſanguinis eruptione, vel ſudoribus, vel vomitibus, vel deiectionibus, D vel hæmorrhoidibus, vel menſtruo mulieribus: tum propterea ꝙ id temporis ad excernẽda illa impellatur natura: ſimul ꝙ grauata & afflicta ad excernendum irritetur: ſimul ꝙ illis magis fuſis & diſcretio noxiorum humorum promptior, & iudicium fiat procliuius.

14 *Eſt aũt Primus Decretorius Circuituum, qui diebus Paribus iudicãt, Quartus, Sextus, octauus, Decimus, Decimus et quartus, Vigeſimusoctauus, Trigeſimus, Quadrageſimusoctauus, Sexageſimus, Octogeſimus, et Cẽteſimus. Circuituũ uerò, qui iudicãt Imparibus diebus, Primus, Tertius, Quĩtus, Septimus Nonus, Vndecimus, Septimusdecimus, Primus et uigeſimus, Vigeſimusſeptimus, et trigeſimusprimus.* *Vide 2° de diebus decr. ca. 6. cl. 4. pa. 154. c*

Videtur mihi non proprie vſurpare nomen hic circuitus. Nam ipſos dies quibus fiunt iudicia, ordine omnes deſcripſit: & in præſagijs circuitus, qui in quaternario numero fiunt, diligenter expoſuit. Vnde videntur hæc ſpeculationem requirere decretoriorum dierum. Primum itaq; dicit decretorium diem eſſe parium dierum, quartum: inde ſextum: poſt hunc in pleriſq; exemplaribus eſt ſcriptus octauus: tũ decimus. In alijs eſt ſcriptus quartusdecimus poſt ſextum, deinde vigeſimus: ſub huncin aliquibus vigeſimusquartus, in non nullis trigeſimusquartus. Ab hoc quadrageſimus: ſub quem ſexageſimus, octogeſimus, centeſimus. At verò morborum, qui impa

ribus diebus iudicantur, primum dicit circuitum eſſe (ſed ſatius, vt indicauimus, erat dicere non de E principio) tertium, deinde quintum, mox ſeptimū, ab hoc nonū, ſub quem vndecimum, ab hoc ſeptimumdecimū, tum primum & vigeſimum, poſtea ſeptimum & vigeſimum, poſtremo primum & trigeſimū. Oſtēdimus verò in lucubratione de diebus decretorijs, oīum eſſe decretoriorum validiſſimos, qui quaterno vel ſepteno circuitu fiunt: moderatiores his eſſe, qui intercalantur: de quibus, quia probabilem habent generationem, dicamus. In cunctis imparibus nihil eſt erratum: ex paribus parum rectè dixerunt vigeſimumoctauum, & decimum, qui nequaquam decretorij ſunt.

15 *Porrò Sciendum eſt, vt Si aliter iudicentur extra hos præſcriptos, ſignificent Recidiuas fore, fiantq́; Perniciales.*

Prędictos dies bene & firmiter iudicare, tum iudicatos morbos omnino eſſe firmos, euadere autem non nunquam exitiales, illis commentarijs eſt declaratum.

16 *Inſuper eſt Animaduertendum, & cognoſcendum, Quæ ſint his temporibus futura iudicia ad Salutem, vel ad Perniciem: aut Momenta ad Melius, vel Peius.*

Hoc loco ſignificatum dictionis iudicij docet, quod breuiter dicas morbi repentinam eſſe muta- F tionem. Nam fieri mutationem quadrupliciter, ipſe dilucide ſignificauit: ad ſalutem vel perniciē: aut momentum ad melius, vel peius, inſigne quidem. Prætermiſit verò dicere, inſigne, vt quod in communi ſignificato dictionis iudicij contineatur.

17 *Præterea Errantes Febres, quartanæ, quintanæ, ſeptimanæ, & nonanæ, Quibus iudicentur circuitibus, Conſiderandum.*

Ne de his quidē in libro pręſagiorū diſputat. Etenim errantes ſingulas acceſſiones hn̄t inordinatas: verum ſignis tamen, quæ decretorijs diebus animaduertuntur, illarum præſcitur iudicium. At de circuitibus, qui ad integritatē veniunt, cuiuſmodi tertianarū ſunt, & quartanarum, oſtenſum eſt vulgo medicorū præceptum incognitum, quod ſemper nos in ægris ſumus experti. Nō enim ſunt dies primi attendendi, neq; iſto ordine numerandi ſimpliciter, cæterū acceſſiones: vt ille de exquiſita tertiana in aphoriſmis dixit: ‖ Exquiſita tertiana, ſeptenis circuitibus, vel longiſſimū, iudicat. Nā vt hæc ſeptenis circuitibus iudicatur, eadē ratione alia nouenis circuitibus, alia vndenis, atq; ita deinceps pro numero decretoriorum dierum. Ac de quartanis eadē eſt ratio. Vnde in libro p̄ſagiorū ait: ‖ Fit aūt quartanarū etiā ſtatus hoc ordine. Ego verò ēt hanc ſpeculationē cū apud Eudemum G philoſophū prædicerem, qui tribus tenebatur quartanis, primā de illis receſſurā primum, quæ certis diebus inuadebat: & poſt totidem circuitus ab hac depulſa, alterā certo die: ſimiliq; modo cū poſtea tertiam prænunciarem, ex diuinandi arte hæc prædicere iactabant, nō ex medica ſpeculatione: tametſi vates nunq̄ vidiſſent vera Romæ de ægris prædicētes. Nā illorum, qui alijs in vrbibus sūt, nullum feci periculū. Nos (quod Deo approbante dicā) nulla re vnquam, prædicenda offendimus. Atq; ſi ea quæ de iudicio ſunt expoſita mediteris, Hippocrate eris arteq; dignus. Sed hæc obiter mihi dicta ſunto. Nunc iam ad propoſitam interpretationem reuertamur. Nam vt in libro præſagiorū omnē abſoluit de diebus decretorijs diſputationē, ita de circuitibus quoq;. At nuſquam de quintanis meminit, vel ſeptimanis, vel nonanis, non modo in præſagijs de ipſis quicquā prædicēs, ſed ne in aphoriſmis quidē. Enimuero cū in libro præſagiorum dixit, Fit autem quartanarum etiā ſtatus hoc ordine. & in aphoriſmis, Exquiſitā tertianā ſeptenis iudicari circuitibus. poterat eadem opera de quintana, ſeptimana, & nonana idem pronunciare, ſi ita ſcripſiſſet: Fit autem quartanarū etiam ſtatus, eodem modo quintanarum, ſeptimanarum, nonanarumq;, hoc ordine.

4°. Aphor 59. Ext. ord. 33.g

in Prog.cō.3.t.7.4'.207.f

De Qvatvordecim Aegrotis *Qui hoc Primo Epidemiorum libro ſunt ſcripti.* H

Sed priuſq; enarrare ſingulos ægros aggrediar, intereſſe mihi tum ad claritatem, tum ad breuitatem videtur, in commune vt de illis omnibus aliquid dicam. Oſtendi cum in alijs operibus, tum in medendi methodo, duplicem eſſe quæſtionis inuentionem: vnam, quæ ratione aſſequitur cognitionem vniuerſalis & communis ſingulorum formæ: alteram per ſingularia ad communem & vniuerſalem peruenire: Atque hæc quidem complere vniuerſitatem: opera verò artificum circa formas verſari indiuiduas, ad quæ debere exercitari, qui vniuerſale iam ante inuenit: Iam etiam ad confirmationem eorum quæ ſunt generatim inuenta, ſingularia conducere: Ad diſcipulorum præterea captum, hæc veluti exempla ſunt generalium præceptorum. Qua de cauſa ego quoque in lucubrationibus oībus meis, non vniuerſalia tm̄, ſed & ſingularia ex Hippocratis libris collegi: præcipue verò capita ex libris de morbis vulgaribus adſcripſi, in quibus à principio vſq; ad finē eſt omnia, quæ ægris acciderunt, perſequutus. In libris de dyſpnœa hoc eſt difficultate reſpirandi, oēs cōmemoraui, qui in libris morborum vulgarium difficulter ſpirauerunt: In libris de diebus decretorijs, iudicatos, ſimiliq; in alijs modo. Quare prolixioris explanationis nihil opus ſit ijs qui ad artis

opera

A opera properant. Sed quando contextus Hippocratis non nullis eſt in locis obſcurior ,ideo operæpretium viſus mihi ſum facturus,ſi eas ego lucubrationes explicarem. Nam omnium ſymptomatum,quæ ſingulis narrat morbis accidiſſe,ſi ſtatuam totam naturam declarandam, aut generationis cauſas,quicquid vnquam ſcripſi,cogar huc omne transferre:ſimulq; eò mihi res deu eniat vt in ſingulos ægros ſingula habeam ſcribenda volumina. Quòd ſi, quæ in libro præſagioru m ſunt plene tradita,eorum hic exempla tantum indicem reijciens ſummam diſciplinæ ad libros, quos conſcripſi,in ſpem venio fore mihi ſermonem compendioſum.

Aegrotvs i

18 *Philiſcus propter mœnia habitabat. Hic morbo decubuit. Primo die Febris fuit Acuta, ſudauit: laborioſam Noctē habuit. Poſtridie omnia ſunt exacerbata, Veſpri à clyſtere aluus bene reddidit: Nocte quieuit. Die Tertio mane & ad meridiem vſq; febre viſus eſt liber eſſe: ſub crepuſculum verò febris cū acuta corripuit, vnà cum ſudore: ſitibūdus erat: lingua præterea exaruit: nigras urinas reddidit: Noctem grauem habuit, non dormiuit, omnino delirauit. Quarto cūcta exacerbata ſunt, vrinæ nigræ: Nox tolerabilior, vrinæ melioris coloris. Quinto ad meridiē parum de naribus, idq; merum ſtillauit: vrinæ* B *variæ, in quibus erant ſuſpenſiones quædam rotundæ, genituræ ſimiles, diſperſæ, non reſidebant: ſubdito balano, pauca retrimenta flatuoſa exierunt: Nocte ſe grauiter habuit, ſomni pauci, verba, deliramenta: extremitates vndequaque frigebant, nec iam ad calorem illæ amplius redibant: minxit nigra, aliquantū dormiuit: Sub diem obmutuit, frigida ſudauit, extremæ partes liueſcebant. Die Sexto ad meridiē eſt Defunctus Spiritus huic erat perpetuo quaſi reuocato, rarus & magnus: Lien in tumorem rotundum elatus erat: Sudores perpetuo frigidi: Acceſſiones diebus paribus.*

In hoc ægro, tertio die mortem impendere, qui generalium præceptorum meminit, clare perſpiciat. Nam primo die inuaſit acuta febris, quem ſudor excepit: vnde febris non eſt diſcuſſa, ſed nox etiam grauis fuit. Secundus omnia exacerbauit. Inde tertius dies excretionem habuit nigrarū vrinarū. Itaq; etiam quod primo die accidit, ſtatim perniciale erat. ‖Nam decretoria non iudicātia, aut lethalia, aut difficilis ſunt iudicij: Lethalia, ſi qua ijs ſymptomata vel ſigna lethalia accidant: Difficilis iudicij, ſi abſq; his ſigna permaneant inconcoctorū humorum. 2.Epid. ſect. 1. In Philiſco verò ſignum accidit lethale, quod ad ſudorem non diſcutientem febrē tertio die nigræ vrinæ & ſitis acceſſerint, linguaq; inſuper inaruerit, & implacidus fuerit tota nocte, vigilauerit, delirauerit. Hæc cum ita eſſent facta, quarto ait die omnia exacerbata fuiſſe, & vrinas iterū nigras fuiſſe. Quare fac memineris, vbi quar C tus perinde vt tertius grauia habeat ſymptomata & ſigna in morbo acuto, breui expectandū iudicium eſſe: ſi paribus diebus potius inuadebat, in paribus: ſi verò imparibus, in his: Atq; vbi iudiciū, illic ſcilicet & mors, in morbis quidem exitialibus. Et verò ad ſextum diem Philiſcus perijt, quod acceſſiones paribus diebus haberet: nam hoc ipſe declarauit Hippocrates, qui ad exitum totius narrationis ad hunc modum ſcripſit: Spiritus huic erat perpetuo quaſi reuocato, rarus & magnus: Lien in tumorem rotundum elatus erat: Sudores perpetuo frigidi: Acceſſiones diebus paribus. Alius fortaſſis æger paribus ſymptomatibus & ſignis, non die ſexto, ſed octauo obiret, ſi & viribus eſſet Philiſço robuſtioribus, & minus ſymptomata ſint & ſigna pernicioſa. Nam cum hic tertio & quarto die nigras vrinas redderet, aperte quod eſſet cacoethes morbus, prodebat. Sudores præterea frigidi & ſanguinis ſtilla quinto die cōprobarūt impendens exitiū in propinquo eſſe: multo id magis, quod adiecit ſtillæ/merum/hiſce verbis: Quinto ad meridiem parū de naribus, idq; merum ſtillauit. Ergo cum vel deiectionem alui dicit vel vomitionem meram, intelligit non miſtam, deiecta vel euomita, aut flaua ſyncera bili, aut atra, aut virulenta. In ſtilla verò ſi accipiamus purum ſanguinem, rubrū (quando eius hic eſt peculiaris color) falſi quippiam cogitemus. Rubri enim ſtilla haud eſt in morbo exitiali viſa vnquā, ſed atri ſemper. Proinde veriſimile eſt hunc ipſum atrum dicere Hippocra- D tem merū, intelligereq; vehementer atrum. Itaq; clare apparuit die tertio morbi exitiū: nō tn̄ quādo erat moriturus, conſtabat. Atqui vbi quarto die vrinæ nigræ permanerent, & acceſſiones fierent diebus paribus, ſi quidem ætate & robore virium repugnaſſet, ad octauum diem ægrum ſuffecturum probabile erat: ſin ſecus, die ſexto diem ſuum obiturum eſſe. Iam cum præter illa quintus dies haberet ſanguinis ſtillam meri: tum frigidos ſudores, quos per totum morbum eueniſſe affirmat: optima ratione expectes ægrum acceſſioni ſexto die inſtanti nequaquam fore perferendæ. Hæc itaq; aſſentiri illis videntur, quæ in vniuerſum de decretorijs diebus, vrinis, ac ſudoribus tradita in libris ſunt decretorijs, ad hæc in libris de dyſpnœa, & delirio. Nam cum in libro præſagiorū dixerit: ‖Spiritus frequens, aut doloris, aut inflammationis ſupra ſeptum tranſuerſum, indicium eſt: Magna reſpiratio, & ex longis interuallis, delirij nuncia eſt: In Prog. cō. 1. t. 24. 4ª. 194. h Et modo deliraſſe Philiſcum oſtendat, nulla facta difficilis reſpirationis mentione per totam narrationem: recte in exitu orationis addidit, Spiritus huic erat perpetuo quaſi reuocato, rarus & magnus, Liquet autem perinde eſſe rarum dicere, ac ex longis interuallis. Quaſi reuocato, ſignificat, vt admonito: ſiquidem in cōmentarijs de dyſpnœa, ob offenſionem mentis fieri ſpiritum rarum & magnum oſtendimus, quaſi obliuiſcēte actionū ægro, vt neſciat, nec quando cohibere eas, nec quando auſpicari debeat.

AEGROTVS 11 E

19 *Silenum, qui in Platamonis ædibus prope filios Eualcidis habitabat, Ex laſsitudinibus, potationibus, et exercitationibus intempeſtiuis, Ignis corripuit. Cæpit ſimul ex lumbis laborare, & capitis grauitate tenebatur, collūq; cōtendebatur. Primo die aluusililioſa, mera, ſpumoſa, affatim colorata, multa reddidit: vrinæ nigræ, in quibus nigra ſubſiderent: ſitibundus erat, lingua arida: Nocte nihil dormiuit. Altero die febris acuta, retrimēta plura, tenuiora, ſpumoſa: vrinæ nigræ: Nox grauis, aliquantulū delirauit. Tertio cuncta exacerbabantur, hypochondrij contētio ſubmollis vtrinq; promiſſa ad vmbilicū: deiectiones tenues, ſubnigræ: vrinæ turbidæ, nigræ: Noctem inſomnem duxit, multa verba, riſus, cantus, moderari ſibi nō potuit. Quarto die eadem erant. Quinto deiectiones meræ, bilioſæ, læues, perquam pingues: vrinæ tenues, perlucidæ, paucæ: mente conſtitit. Sexto caput parum exudauit, extremitates algebāt liueſcebāt, multū ſeſe iactauit, aluus nihil excreuit, vrinæ reſtiterunt, febris acuta. Septimo die obmutuit, extremæ partes non amplius redierūt ad calorē, nihil minxit. Octauo frigidus toto corpore ſudor: papulæ cum ſudore rubentes, rotundæ, paruæ, varis ſimiles permanebant, nec abſceſſum efficiebant: aluus paruo irritamēto ſtercora tenuia, veluti inconcocta, multa, cum labore reddidit: vrinas reddebat cum dolore mordaces: extrema parum recaleſcebant: ſomni tenues, cōmatoſi,* obmuteſcebat: vrinæ tenues, perlucidæ. Nono nihil mutabatur.* F *Decimo potum non ſumebat: comatoſus, & ſomni tenues: ſimilia alui excrementa: minxit multū, quod ſubcraſſum in matella euadebat: quod ſubſidebat, erat ſimile farinæ craſsioris, albū: extrema mēbra iterū frigebāt. Vndecimo Obijt. A primo hic ad finem vſq; Spiritum magnum habuit, & rarūm: Hypochondrij perpetuam palpitationem. Annum ætatis agebat circiter Vigeſimum.*

* Al comatoſus.

In hoc ęgro, quod nō fecit in primo, ætatem adſcripſit. Ille enim merito perijt die ſexto, ꝙ in acuto morbo, exitialia cōtinēter ab initio haberet ſigna & ſymptomata. Hic non aliter atq; ille à principio affectus, tamen ad diem progreſſus vndecimum eſt per virium robur: quod veriſimile erat cū alioqui ſuppetitare: tum verò, ꝙ adiecit ætatem, declarauit: quā in Philiſco non addidit. Vnde eo ꝙ illam præterijt, ſignificauit illum fuiſſe ætate maiorē, ita vt minus validæ vires eſſent. Alius autem æger ijſdem ab initio ſignis & ſymptomatibus, validis viribus ſi non foret, periret ad ſeptimū diē. Adeoq; hic ipſe, nihil eſt factū propius, ꝙ̄ vt eo die moreretur, de quo ſcripſit/ſeptimo die obmutuit, extremæ partes nō amplius redierunt ad calorē, nihil minxit/. Quare planum ex his eſt proxime illum mortem deueniſſe. At quia viribus erat robuſtis, potuit ad diē proximū, qui decretorius erat, vndecimum perdurare: qn̄quidem tertio & quarto die in peſſimis verſatum ſignis & ſymptomatibus, ſeptimo oportebat vita excedere, ꝙ ſcilicet eſſent magis acceſſiones diebus imparibus: id quod hiſce verbis ſignificauit/tertio cuncta exacerbabant/ & poſtea iterū /quarto die eadem erāt/. G Cum igitur robore virium ſeptimum diem, vt dixi, potuerit ſuperare, octauo papulas cum ſudore habuit rubentes, rotundas, paruas: natura eius morbo repugnante, & humorum ſuperfluitatem malorum ad cutem propellente. Idq; fuit cauſæ, cur die nono non ſit mortuus, ſed vndecimo. Quòd ſi die octauo nihil tale accidiſſet, reſtabat, vt nono ille obiret, cum is certe ſeptimus, quem dixit, fuiſſet. Quia verò ęger etiam in morbo delirauit, idcirco fini adiecit narrationis, ſpiritum eum rarum habuiſſe, & magnum toto morbo. Iā etiam hypochōdriū illi perpetuo palpitaſſe affirmauit: ‖ quod quidem turbationis vel delirij eſſe ſignū in libro præſagiorum eſt dictū. Videtur homini inflāmatio aliqua fuiſſe in ſepto trāſuerſo: quāobrem dum tertium diem exponeret, ſcripſit /hypochondrij contentio ſubmollis vtrinq; promiſſa ad vmbilicum/. Submollis autem eſt ſubuacua, hoc eſt citra tumorē: qui fit vbi hypochōdria inflammantur. Sed vbi inflammatione ſepti tranſuerſi hypockondrium per continuitatem ſurſum trahitur, contēditur abſq; tumore. Etiam in totius narrationis initio dixit, ex lumbis illum laborare, & capitis grauitate teneri, collumq; cōtendi: quæ morbo ad exitiū ſpectante, delirij notæ ſunt: quæ quidem ſi coniuncta vigilijs ſine grauitate eſſent, phreniticus H euaderet. Nunc capitis grauitas abundantiam declarans contineri in eo humorum, non admodum calidorum, aut bilioſorum (nam prorſus inſomnis eſſet) ægrū ſignificauit comatoſum fuiſſe. Verū de his affectibus, in quibus ſimul comatoſi ſunt, & delirant, cum primam exponemus orationem libri prędictionum, latius agemus. Neq; hoc loco prętereundum id mihi eſt, quod & melius eſt, quod ēt ſæpe diximus aliàs, vbi quis manifeſtis ex cauſis febricitare cœperit, ſiquidem nequaquā ſit morbo corpus opportunum, diaria corripi febre. Atq; prorſus Sileno id accidiſſet, qui ex laſſitudinibus, potationibus, & exercitationibus intempeſtiuis erat correptus febre, niſi corpus iā ad morbum eſſet comparatum: quod cognoſces ſymptomatibus & ſignis, quæ primo ſtatim die & ſecundo apparebant. Primum itaque eum, inquit, ignis corripuit, ita ſuo more febrem vehementiſſimam appellans. Deinde, primo die aluus bilioſa, mera, ſpumoſa, affatim colorata, multa deiecit. Poſtea vrinæ, in quibus ſubſiderent nigra. Poſt rurſus, ſitibundus erat, lingua arida: nocte nihil dormiuit. Sileno mox primo die permulta acciderunt ſymptomata, & ſigna exitialia, vt intelligere aperte poſſes, laſſitudines, potationes, & exercitationes morbi occaſiones fuiſſe. Nam appelles pręter cęteras proprie occaſiones, quas Græci προφάσεις vocāt, manifeſtas cauſas. Cum verò alia præterea

in Prog. cō. 1. t. 28, 4ᵃ. 195. g

A acceſſerint, quæ homini impendere morbum arguant, multo tamen tempore præceſſerint, veriſimile tum ſit, potuiſſe & Silenum hunc, ꝙ longo tempore vixiſſet illa ratione, ea de re morbum comparaſſe. Nam ſiquis laborãdo & operando ſeſe ad laſſitudinem vſq; affligat, potet autem large, tum intempeſtiue exercitationes ſubeat, id eſt aut à cibo, aut vbi tardius concocti ſint cibi, antequam probe ſit in ſanguinem verſum nutrimentum, hic tum partim bilem propter labores aceruet, partim crudos & inconcoctos humores, ex potu & intempeſtiuis exercitationibus. Sunt autem morbi hi multo grauiſſimi, in quibus vtriuſq; magna colligitur copia.

AEGROTVS III

20 *Horophontẽ Febris Acuta corripuit. Per initia aluus pauca, et cuiuſmodi in teneſmo ſolẽt, deiecit: deinde tenuia, biliosa, ſubcrebra: nõ dormiebat: vrinæ nigræ, tenues. Quinto die mane obſurdeſcebat, oĩa exacerbabãtur, liẽ intumeſcebat, hypocõdriũ cõtẽdebatur, pauca & nigra aluus excreuit, deſipuit. Sexto delirabat: Sub noctẽ ſudabat, frigebat, in delirio pſeuerabat. Septimo circunfrigebat, ſitiebat, deſipiebat: Sub noctẽ ad mẽtẽ redyt, obdormiuit. Octauo febricitabat, liẽ reſidebat, oĩa intelligebat, doluit ei inguen primũ ſecundũ lienẽ, deinde in vtrãq; tibiã dolores demigrauerunt: Noctẽ facilẽ habuit: vrinæ erãt melio-* B *ris coloris, & reſidebãt in yſ pauca. Die Nono ſudauit, Iudicatus eſt, intermiſit. Die Quinto redyt, ſimulq; ſplẽ intumuit, febris acuta, ſurditas iterum. Poſt Recidiuam, tertio die reſidebat lien, imminuebatur ſurditas, crura dolebant, nocte ſudauit. Iudicatus eſt Die Septimodecimo: Neq; in recidiua delirauit.*

Hic præter expectationẽ ſuperſtes fuit, quem ſcilicet primis diebus merito moriturũ ſuſpicatus eſſes. Etenim nigra minxit: Et excremẽta alui biliosa, repreſſa, inſecuta ſurditas eſt, vtq̃ in caput aſcẽderãt: vnde nõ immerito deſipuit. Nihil verò erat boni, quod vrinas nigras, q̃ quidẽ erant prauæ, cõpenſaret, niſi quod lien die quinto intumuit, excepta parte malorũ humorum. Deinde, die octauo cum ex liẽne in crura tranſirent, hic diminuebatur quidẽ, cæterum ad crura dum tranſirent, primũ ei inguen doluit ſiniſtrum, hoc enim poſitum eſt ſecundũ lienem: poſtea trãſierunt ad vtranq; tibiã dolores. Poſt quæ ſymptomata commode nocte habuit. Etiã minxit vrinam coloris melioris, quæ paucum haberet & album ſedimentum. Mox die ſequenti, qui nonus erat, cum ſudore eſt iudicatus. Tanti ſcilicet erat deceſſiſſe quæ moleſta erant ad partes imas, vrinæq; concoctio. Veruntamen ne ſic quidem potuerunt hæc à morbo prorſus ægrum vindicare, qui die nono ſudauerat. Quare reliquias quaſdã habebat prauorum humorum, quæ recidiuam quartodecimo die excitabant, à qua C omnino eſt die ſeptimodecimo iudicatus. Seruabatˀ etiam in hoc ægro iudicium diebus decretoriјs.

AEGROTVS IIII

21, *Philini Vxorem in Thaſo, quæ filiam pepererat, purgatam ex præſcripto naturæ, & cætera recte habentem, decimo & quarto à partu die, Ignis inuaſit cum Rigore. Huic cor primum dolebat & hypochondrium dextrum, muliebrium dolores, purgatio deſita eſt. Subdito autem, hæc quidẽ facta leuiora ſunt, cæterum capitis, colli, & lumborũ dolores permanebant: nulli erant ſomni, extremitates frigidæ, ſiticuloſa erat, venter ambuſtus eſt, pauca excreuit, vrinæ tenues, & decolores per initia. Sexto die noctu multum delirauit, deinde reſipuit. Septimo erat ſitibũda, alui excremẽta ſyncere biliosa. Octauo ſuperriguit, febris acuta, cõuulſiones multæ, dolorificæ, multũ delirauit ſurrexit, balano ſuppoſito multa bile offuſa deiecit; nõ dormiebat. Nono cõuulſione. Decimo aliquantũ mente cõſtabat. Vndecimo dormiuit, oĩa meminit, ſed ſtatim in deliriũ recidit: vrinã verò reddebat vnà cũ cõuulſionibus affatim multã, raro, admonentibus, craſſam, albã, qualis eſt quæ in matellis ſubſidit, cũ agitata fuerit: repoſita multo tẽpore nõ ſubſidebat, color & craſſitudo aſſimilis iumentorũ vrinis: hæc illius erat vrina, quam ego vidi, Circa diem Decimũ & Quartum palpitationes, totum corpus dolebat, multum loquebatur, aliquantiſper mente conſtitit, breui* D *rurſus deſipuit. Circa diem Septimumdecimum obmuteſcebat. Vigeſimo Obyt.*

Duo ſunt huius narrationis: quorum alterum eſt cum ſuperius & poſtea deſcriptis ægris commune, decretorij.ſ.dies: alterum huius proprium. Mulieri.n. huic ex retenta à partu purgatione, & morbus conſtitit, & mors. Obijt die vigeſimo: cum diem quartumdecimum, & ſeptimumdecimum cæteris eſſet peiores experta. Subdito, cum ſit cum dictione / balanus / ſcriptum, conſtat quid denotet: Vbi verò nihil ſit additum, intelliges balanum, vt volunt quidam, aut peſſum, qui mitigat, & inflammationem diſcutit. Illud certe in omnibus mulieribus, quarum impedita à partu eſt purgatio, ſciendum eſt & memoria tenendum, eſſe, quæ in extremum mortis diſcrimen veniant: perpaucas admodum, quæ modice infeſtatæ ſunt, propterea quòd plurimis vterus inflammetur: quibuſdam in ipſo partu ſanguis effuſus diuerſa ſit qualitate, his bilioſus, illis melancholicus, aliјs virulentus, aut pituitoſus, aut mediocriter bonus: ſed exquiſite inculpatus haud vnquam, nam eius optima portio in fœtus incrementum eſt inſumpta. Demonſtrant naturã eius, ſymptomata, quæ conſequuntur cohibitam à partu purgationem: id quod huic accidit de qua hoc loco verba fiunt. Rigor, acuta febris, ſitis, bilioſus affluxus, delirium, vigiliæ, bilioſi ſunt humoris indicia abundantis. At verò conuulſiones, & palpitationes, & ſimilis vrina iumentorũ, crudi ea ſunt & craſſi ſpecies.

cies. Itaq; morbi ſunt peſſimi, in quibus vtriq; memorati ſucci abundant, quibus ſuccedere demonſtrauimus febrē ſemitertianā. Cur igitur perículoſe ægrotaret mulier, hæc erat cauſa. Vtrum verò morbo ſuperet, an morietur, docere ſymptomata ſtatim à principio & ſigna valent. Quare faciamus vt exercitationis gratia hæc attēdamus. Primo die, quia à partu erat quartuſdecimus, ignis inqt, corripuit cū rigore mulierē. Scimus autē illum, ignem appellare febrem ardentiſſimā: cæterū haud dum erat illud planè exitiale: nec verò etiā cor ei dolere ideſt os ventriculi, nec muliebria, nec item dextrū hypochondriū. Sed addit/nulli ſomni erant/ ergo augetur quidem ex omnibus his cognitio malitiæ morbi: nō tamen ex his omnino perituram conſtat nobis: Itidē, nec ꝙ ſitibunda erat: nec ꝙ erant vrinæ tenues & decolores: tempus enim ad concoctionem eiuſcemodi vrinæ deſiderant, non tamen ſunt omni ex parte perniciales. Cæterū iam extremæ partes inquit, frigidæ erant: hoc verò multo pernicioſiſſimū eſt, vbi initio morbi ad vehementiſſimam febrem adiunctum eſt. Hic ſi ſcirem, quo eſſet robore mulier, etiā de longitudine morbi poſſem dicere ex prædictis ſymptomatibus, & vtrum obſcuram quandam haberet præter opinionem, ſpem incolumitatis. Quod quia nos præterit, huius certe debetis meminiſſe, vt quando ægros inſpicitis, cum exitioſis ſymptomatibus notam, quæ à viribus proficiſcitur, coniungatis: atq; ita demum ſecure pronunciare poteritis. Hanc ergo mulierē dolores, qui circa diē quartumdecimum totum corpus tenebant, & delirium, inſtare mortem denunciauerunt aut die ſeptimodecimo, aut vigeſimo, ex natura dierū decretoriorum. Et ſanè vtrunq; contigit: nam die ſeptimodecimo illa obmutuit, vigeſimo eſt defuncta. F

Aegrotvs V.

22 *Epicratis Vxor, quæ ægrotabat apud Archegetē inſtante iā partu, Rigore correpta eſt, nō incaluit, vt ferebant. Poſtridie eadē erant. Tertio die filiā peperit, cæteraq; rite cōſecuta ſunt. Poſtridie partus, eam Febris acuta inuaſit, cordis dolor & muliebriū, nulli erant ſomni. Per ſuppoſitū autē hæc releuata ſunt: ſed caput, collū, & lumbi dolebant: aluus pauca, bilioſa, tenuia, mera: vrinæ tenues, ſubnigræ. Sexto die, à qua illā febris corripuerat, ſub noctem delirauit. Septimo omnia exacerbata, vigiliæ, delirauit, ſitibunda, deiectiones oēs ſyncere bilioſæ. Octauo ſuperriguit, plus quieuit. Nono eadē erant. Decimo crura magno dolore afficiebantur, iterū cordis dolor, capitis grauitas, non delirauit, dormiuit plus, venter reſtitit. Vndecimo ſudauit: minxit melius colorata, quæ multū habebant ſedimenti: cōmodius habuit. Die Decimo & quarto ſuperriguit, febris acuta. Quintodecimo vomuit bilioſa: flaua, ſubcrebra: ſudauit, libera febre: Sub noctē verò febris acuta, vrina craſſa cū cādido ſedimento. Decimo & ſexto exacerbabātur: Nocte magna cū moleſtia nō dormiuit, delirauit. Decimo & octauo ſitibūda, lingua torrida, ſomnū non cepit, multa delirauit, crura ei dolebant. Circa diē Vigeſimū mane aliquātulū ſuperriguit comatoſa, quietè dormiuit: vomuit bilioſa, pauca, nigra: Sub noctē ſurduit. Circa diē Vigeſimūprimū ſiniſtri lateris grauitas vndiq; cū dolore adiuncta, parua eſt tuſsis inſecuta: vrinæ craſſæ, turbidæ, ſubrubræ, quæ depoſitæ nō ſubſederunt: cætera leuiora, igni nō libera. Mox ab initio fauces ei dolebāt, rubeſcebātq;, columella reuulſa: deſtillatio acris, mordax, ſalſa, perpetua erat. Circa diē Vigeſimumſeptimū febre erat libera, vrina ſedimentum habuit, latus nō nihil dolebat. Circa diem Trigeſimumquartum igni eſt correpta, venter fluxione turbatus eſt bilioſa. Quadrageſimo Die pauca vomuit, bilioſa. Iudicata eſt, & ab Igni Liberata prorſus die Octogeſimo.* G

Mulierem hanc, cum iam partus inſtaret ſtatus dies, riguiſſe citra febrem dicit. Adiunctum autem eſt orationi/vt ferebant/propter rei nouitatem. Nam veteres ferè omnes ſpontaneis rigoribus febrem ſuccedere neceſſario exiſtimabant. Spontanei illi vocantur, qui nullam habent externam cauſam. Itaq; in præfatione libri prŏbe inſcripti, Prima de morbis, neceſſario febrem rigoris eſſe comitem ſcriptum eſt. Sed nos oſtendimus hunc rigorem, quem non ſequitur febris, frigidorum eſſe & crudorum ſuccorum prolem: atq; idcirco nunc magis ꝙ olim exiſtere, quòd tota viuendi ratio dŭra vnà cum balneis à cibo, contrahere humorum copiam conſueuit. Videtur & Epicratis vxor eorum humorum plena fuiſſe. Quamobrem primo die eam ait riguiſſe, nec incaluiſſe, hoc eſt nec febricitauiſſe, ſimiliter que poſtridie: Die tertio peperiſſe, vt fortaſſe vel ante diem ſtatum pareret vi rigoris. Vnde poſtridie partus, cor illi, id eſt ventriculi os dicit doluiſſe, & muliebria: vbi ſubintelligendum eſt membra, vti etiam ſupra: Poſt hæc per ſubditum, eam eſſe releuatam. Ante eſt dictum, & balanum, & peſſum, in ſubdito poſſe intelligi. Inde ordine ſymptomata recenſet morborum acutorum, capitis, colli, lumborum dolorem: vigilias, & deiectiones mere bilioſas. Quo patet, non crudum modo, ſed & bilioſum abundaſſe humorem. Cæterum cum vrinæ eſſent tenues, neceſſario morbus producebatur: quas quia ſubnigras ait fuiſſe, † ſignificat & turbationem, & rem à periculo non abfuiſſe. Et ad vndecimum quidem vſq; diem nihil de mulieris ſalute habebat certi: ꝙ nullum intercederet illuſtre ſignum, vnde vel ſalutem expectares, vel mortem. Die vndecimo illuxit ſignum quoddam incolumitatis, vbi ait: Vndecimo die minxit melius colorata, quæ multum habebant ſedimenti: commodius habuit. Eo die cum tandem humores inciperent concoqui, neceſſario diuturnior erat futurus morbus: quare dĕcimo & quărto die primum eſt iudicata, vt iam periculo liberata eſſet. Interea loci vſque ad quadrageſimum diem ægrotabat: prorſus verò eſt liberata octogeſimo. Quare fac memineris, id quod experimenta atteſtantur, H

*ταλάιπωρον i. laborioſa ſed forte legēdum ἀταλάιπωρον i. labore vacans. vt etiá 2. de cauſis ſymptomatum ca. 5. & lib. de tremore cap. 7.

† *Græce* τοῦτο δὴ, τὸ ἀνὰ ἀγῶνι, κὶ ταραχὴν δηλοῖ, *idest hoc ſane rem cum certamine fore, et turbationē ſignificat.*

diem

Adiē quadrageſimū & octogeſimū decretorios eſſe:& mendaciū eſſe,nec experiētia approbari, integris hebdomadibus decretoriorū dierū rationē iniri. Alioq enim alter & quadrageſimus, ſexageſimuſtertius,&octogeſimuſquartus iudicia,nō quadrageſimus,ſexageſimus&octogeſimus afferrēt.

Aegrotvs vi

23 *Cleonactidem,qui ſupra Heracleium decumbebat,Ignis corripuit erratice. A primo caput ei & ſiniſtrum latus dolebant, cæteraq; laborabant perinde ac laſſa: febrium acceſſiones aliàs aliter inordinatæ erant: modo ſudabat,modo non: ferè acceſſiones inuadebant decretorijs diebus maxime. Circa diem Vigeſimumquartum extremas manus dolor affecit: vomuit flaua,illioſa,ſubcrebra, & paulo poſt virulenta: cuncta remiſſa ſunt. Circa diē Trigeſimum ex vtriſq; naribus prorumpere ſanguis cœpit,idq; erratice paulatim vſq; ad iudicium,non abhorrebat à cibo,nec ſitibundus erat toto tempore. neq; inſomnis: vrinæ tenues,non decolores. Circa diem Quadrageſimum ſubrubra minxit,cum rubro ſedimento multo: leuius habuit: poſt variarunt vrinæ,interim ſedimentum habebant,interim non. Sexageſimo multum habebāt vrinæ ſedimentum,album,& læue: omnia ſunt remiſſa,febres intermiſerunt: vrinæ iterum tenues quidem,ſed boni coloris. Die Septuageſimo febris intermiſit decem dies. Octogeſimo riguit, acuta febris inuaſit,multum ſudauit: vrinæ ſedimentum rubrum,læue habuerunt: Prorſus Iudicatus eſt.*

B

Cleonactidem,inquit,ignis corripuit,hoc eſt, vehemens febris detinuit. Statim adijcit/erratice/ quod eſt,nullo circuitus ordine,vt nunc, verbi gratia, tertio vel quarto quoq; die febricitaret, nunc quinto vel ſexto: cæterum eam ſemper optima conſequerentur ſigna, appetitus ciborum, & ſomni: tum q non ſitiret, nec decolor eſſet vrina. Nam hæc Hippocrates ad verbum ita ſcripſit: Non abhorrebat à cibo, non ſitibundus erat toto tempore, nec inſomnis. Simulq; redundantem ſuccum non eſſe bilioſum & calidum his ſignificabatur: nam ab eo quidem ſitibundi & inſomnes efficiuntur, atque adeo faſtidioſi* id eſt appetitu carentes. Quare ſi vt vrinæ perpetuo boni coloris erant, ſic mediocre habuiſſent ſedimentum, non ita eſſet morbus extractus, ſed fortaſſis die quadrageſimo eſſet iudicatus. Si item nubem habuiſſet bonam, ocyus morbus eſſet depulſus. Nunc quia vrinæ ſemper tenues erant, multum ſpatij requirebant concoctioni. Igitur die ait quadrageſimo ſubrubra illum minxiſſe, quæ ſedimenti haberent rubri multum. Talem verò vrinam multo dicit in præſagijs eſſe ea, quæ album habet ſedimentum, diuturniorem, perquam ſalutarem tamen. A die quadrageſimo ſcripſit varie fuiſſe vrinam eius affectam, vt ſedimentum interdum haberet, interdum non haberet: quod conſentit errantibus acceſſionibus: illæ ſiquidem ab humorum diuerſitate, qui morbos pariunt, concitantur. Et vrinæ inconcoctio & concoctio alternantes, aliquos indicabant illorum concoqui, aliquos permanere inconcoctos. At verò die ſexageſimo multum dicit, & læue, albumq; ſedimentum extitiſſe: ideoq; ſubdit/omnia ſunt remiſſa, febres intermiſerunt/. Verum quia poſtea ſcripſit/vrinæ iterum tenues, ſed boni coloris/reſiduos quoſdam fuiſſe inconcoctos humores innuit: quibus paulatim concoctis, dies octogeſimus abſolutum iudicium attulit: de quo ad verbum ſic ſcripſit/octogeſimo riguit, acuta febris inuaſit, multum ſudauit: vrinæ ſedimentum rubrum, læue habuerunt: prorſus iudicatus eſt. Hic rurſus memento ſedimenti formam maximi eſſe momenti. Vrinæ quidem ſedimentum album, ſed craſſum, fuiſſe vel ijs qui obierunt docet: nam de Sileno, quem alterum hoc libro deſcripſit, ita dicit, ‖ Minxit multum, quod ſubcraſſum in matella euadebat: ſedimentum ſimile farinæ craſſiori, album, cum tamen hic Silenus poſtri die obiret die vndecimo, qui decimo commemoratam vrinam reddidiſſet. Iam circuitus etiam memineris decretoriorū dierum. Sexageſimus enim præiudicauit, nō ſexageſimuſtertius: deinde octogeſimus, non octogeſimuſquartus. Tanquam tres ſeptimanæ, non ad diem primum & vigeſimum progrediantur, ſed viginti diebus terminentur.

C

* ἀπόσιτο, i. ſolet autē frequētiſſime interpres per dictionem faſtidioſus intelligere quod græce dicitur ἀσώδης.

Sup.t.19.121.c

D

Aegrotvs vii

24 *Metonē Ignis corripuit: lumborū dolorifica grauitas. Poſtridie cū multum aquæ biberet, bene aluus reddidit. Tertio capitis grauitas: retrimenta tenuia, bilioſa, ſubrubra. Die Quarto cuncta exacerbata ſunt, bis de nare dextra sāguis paulatim fluxit, nox grauis fuit: deiectiones, vt erāt die tertio: vrina ſubnigra, in qua ſubnigra pendebāt diſperſa, nō reſidebant. Die Quinto è dextra nare affatim profluxit merus, ſudauit, Iudicatus eſt. A iudicio inſomnis erat, delirauit: vrinæ tenues, ſubnigræ: capitis lotionibus vſus eſt dormiuit, mente conſtitit. In hoc non erat recidiua, ſed crebro Sanguis etiam poſt iudicium erupit.*

Hic æger confirmat vniuerſum hunc ſermonem. ‖ Largæ de naribus eruptiones ſanguinis liberant ferè. Sanè enim à ſola videtur ſanguinis eruptione, & iudicatus, & ſeruatus: quamuis non omnino tuta ſigna haberet. Nam quarto die dicit habuiſſe eum vrinas ſubnigras: cui annectit/in qua ſubnigra pendebant diſperſa, non reſidebant/. Atq; die quinto tametſi ſanguinem erupiſſe dicat de naribus: & ſudaſſe, & ab his iudicatum: tamen poſtea, vrinæ, inquit, tenues, ſubnigræ. Deinde, peruigilauit, delirauit, nugatus* eſt. Huius te præſentiſſimum remedium docuit, capitis lotionem. Dixit enim in libro de ratione victus in morbis acutis, caput non lauandum eſſe ijs;

2.Epid.ſect.1.

* παρέλεγε
* παρελάλει

quibus

quibus de naribus erumpit ſanguis, niſi minus iuſto fluat: nũc verò erat iuſto minus, ſiquidẽ ꝑpetua- E bat vigilias & deliria. At ẽt, ‖ Quæ ducere oportet, eò ducẽda eſſe, quò potiſſimũ vergãt ad loca accõmoda, rectè in vniuerſũ dictũ ab hoc caſu fidẽ accipit. Nõ eſt negligendũ ꝑterea, quod eſt, cũ tertiũ diẽ exponeret, dictũ, grauitas capitis: vnde capitis repletio ſignificat̃. Iam memoria teneas ẽt die quarto, q decretorius erat, cœpiſſe ſanguinẽ erũpere: die q̃nto vbi prorſus ſanguis eruperat, ſudaueratq́ꝫ, eſſe iudicatũ. Sed hæc in libris de decretorijs diebus plenius ꝓſecuti ſumus. Quod verò in exitu totius narrationis ſcripſit: In hoc nõ erat recidiua, ſed crebro ſanguis ẽt poſt iudiciũ erupit. eo eſt dictũ, ꝙ abſq́ꝫ vrinarũ cõcoctione eſſet iudicatus. Didiciſtis aũt hoc ipſo in libro, ‖ cõcoctiones celere iudiciũ, & certã ſanitatẽ promittere: at cruda & incõcocta in malos abſceſſus deflectere, aut in acriſias, aut labores, aut interitus, aut diuturnitates, aut recidiuas. Atqui cruda adhuc erãt, & inconcocta, non tamen in malos abſceſſus conuerſa fuerunt. Itaq́ꝫ abſceſſus ipſe optimos eſſe docuit, qui effluxione fiunt: ab ijs, qui remotiſſimi ſunt à locis affectis, & ad inferiores corporis partes.

1ª. Aph. 21 Ex. ord. 10. a. Et in li. d Humorib.

Sup. 112. b. cõ. 2. t. 45.

Aegrotvs VIII

25 *Eraſinus, q ꝑpè Bootæ torrentẽ habitabat, Igni eſt à cœna correptus: Noctẽ habuit moleſtã. Diẽ primũ quiete: Noctẽ laborioſe tranſegit. Altero die omnia exacerbata ſunt: Nocte delirauit. Tertius dies laborioſus fuit, multũ delirauit. Quartus fuit moleſtiſſimus: Nocte nihil dormiuit, inſomnia, imaginationes: deinde peiora, magna, & periculoſa, timor, implaciditas. Quinto die mane recreatus eſt, et omnino reſipuit:* F *Multo aũt ad meridiẽ furore percitus eſt, ſibi imperare nõ poterat: extremitates frigidæ & ſubliuidæ, vrinæ crũdæ.* Ad Solis occaſum Obijt. Habebat hic Febrẽ perpetuo cũ ſudore: hypochondria ſublimia contenta cum dolore: vrinæ nigræ, ſuſpenſiones cõtinebant rotundas, nõ ſubſidebãt: venter ſtercus excreuit: ſitiebat continenter non valde. conuulſiones multæ cum ſudore, & ſub mortem continentes.*

** ἄπεπτα i. inconcoctæ, ſeu vt ipſe vertit, crudæ. in aliquibus tamen cod. ὑπέστη i. ſubſtiterũt ſeu ſuppreſſæ sũt.*

Eraſinus hic διὰ τέλεος hoc eſt ſemper, ſudauit, id eſt per totum morbum, ſine iudicio. Hypochondria admodum male erant affecta, & vrinæ nigræ. Quam igitur habebat ſalutis ſpem? Itaq́ꝫ, q̃ omnibus eſt perſpectum, quid de hoc homine futurum ſit, merito quis exiſtimet nequicquam ſcriptum de eo eſſe. Verum fortaſſis hunc hominem exemplum adduxit celeris interitus. Nam in libro præſagiorum primum dixit: ‖ Febres, ſiue ſanus quis ab his euadat, ſiue pereat, pari dierum numero iudicant̃. Deinde, ‖ Omnes, inquit, quæ benigniſſimæ ſunt & firmiſſimis fulciuntur ſignis, quarto die vel ante iudicantur. Ac poſtea: ‖ Et maligniſſimæ, & quibus periculoſa adſunt ſigna, die quarto vel citius perimunt. At Eraſinus, quanq̃ omnia grauia haberet, ad diem tñ quintum mortẽ produxit, ꝙ die primo mediocriter haberet. Vnde eſt de eo ſic ſcriptum ad verbum: Diem primum quiete tranſegit. Quintus itaq́ꝫ ab initio quo deceſſit, non adnumerato primo, quartus efficitur. G

in Pro. cõ. 3. t. 1. 4ª. 206. d
Ibidem. t. 2.
Ibidem.

Aegrotvs IX

26 *Critoni in Thaſo, recto ambulanti, Pes dolere ex pollice vehementer cœpit: Decubuit eodem die, horreſcens. faſtidioſus, parum calens: Nocte deſipuit. Altero die tumor toto pede & ad talum ſubrubens, cum contentione: puſtulæ nigræ, febris acuta, valde inſanijt: deiectiones meræ, bilioſæ, ſubcrebræ fuerant. Perijt Poſtridie, quàm ægrotare cœperat.*

Æger hic, quia tam perijt ſubito, memoratu dignus eſt. Quòd ſi ratio ſit mortis adſcripta, tum ſermo nobis vndequaq́ꝫ accommodet. Nunc ex illis quæ ſcripſit, copia humorum permulta fuiſſẽ videtur, quos natura eſt à principibus partibus ad crus molita deponere. Cum autem id membrũ omnem capere non valeret ſuperfluitatem, reſiduum recurrens ad caput aſcendit: quod, qua erat malignitate, furioſum delirium excitauit. Malignitatis excremẽti ſtatim erat iudicium, ꝙ puſtulæ nigræ generarentur ad talum. Vnde mireris, quid cauſæ fuerit, quo minus huic initio morbi ſecuerit venam. Sed ſcimus ad plurimos eum, quos deſcripſit, morbo iam progreſſo accerſitum eſſe.

Aegrotvs X

H

27 *Clazomeniũ qui iuxta Phrinichidai puteũ decubabat, Ignis inuaſit. A primo illi caput, collum, et lumbi dolebãt: ſtatim ſurdus effectus eſt, ſomnis carebat, acuta corripuit febris, hypochondriũ in tumorẽ attollebatur, cõtentio parua, lingua arida. Die Quarto de nocte deſipuit. Quintus Dies laborioſus fuit. Sexto omnia exacerbata ſunt. Circa diẽ Vndecimũ fuerũt remiſſiora. Deiectiones ab initio ad diẽ vſq; decimũquartũ multæ, tenues, aquei coloris: quod ad aluũ exonerandũ attinet, cõmode habebat. Inde aluus reſtitit: vrinæ perpetuò tenues quidẽ, cæterum boni coloris, & multũ habebant ſuſpenſionũ diſperſarũ, non ſubſidebãt. Die Decimo & Sexto minxit paulo craſſius, habebat aliquid ſedimenti: aliquantum recreatus eſt, magis mente conſtitit. Septimodecimo iterũ tenues, ſecundum vtranq; aurem tumor cũ dolore, nulli erãt ſomni, delirabat, crura illi dolebant. Vigeſimo Die febre liberatus eſt & iudicatus, non ſudabat, prorſus mente conſtitit. Circa diem Vigeſimumſeptimũ coxæ dextræ vehemens dolor, ſubito ſedatus eſt: at tubercula auriũ nõ reſidebãt, neq; ſuppurabant. Tenebatur dolore die Primo Trigeſimo: venter fluebat multis aquoſis excremẽtis, ac qualia eſſe in dyſenteria ſolent: vrinas reddidit craſſas: tubercula aurium reſederunt. Circa Quadrageſimum diem oculus dexter illi dolebat, obtuſior erat viſus: ad ſtatum ſuum redijt.*

A Vir hic vel teſtimoniũ, vel etiã exemplum eſt non paruum generalium præceptorum. Inſtituamus autẽ orationem ab vrinis: de quibus ſcripſit, Die vndecimo vrinas perpetuo tenues quidẽ, cæterum boni coloris minxit, [& multũ continebant ſuſpenſionum diſperſarum, non ſubſidebant. perinde enim quaſi ab initio tales fuiſſent, & permanſiſſent eodem in ſtatu ad diẽ decimum & ſextum, ita loqui videtur. Die ſextodecimo earum mutationẽ indicauit, vt tũ primum incidentẽ: nam hæc ſunt eius verba: Die decimo & ſexto minxit paulo craſſius, habebat aliquid ſedimenti. Planum ergo eſt, tenues, ſed boni coloris vrinas, ob coloris bonitatẽ promittere ſalutem: Quatenus autem erãt tenues, hactenus tempus requirebant concoctioni. Cæterum eorũ quæ moleſtiam creabant, non vnum erat genus. Nã cũ prius die decimo & ſexto vrinæ cõmutationem declaraſſet, poſtea dicit: Die ſeptimodecimo iterũ tenues. Eodem die dicit, ſecundũ aures eius tumores excitatos. Quòd ſi adiunctas habuiſſet vrinas craſſas, vigeſimo die omnino redijſſet ad ſanitatẽ, ꝓ dies decimus ſeptimus ſit vigeſimi indicatorius. Itaq; eo die eſt prorſus iudicatus. Nõ erat tamen cõſtans & abſolutũ iudiciũ: immo verò tubercula ſecundũ aures non reſederunt, neque ſuppurarunt. Dolore præterea infeſtabatur, & alui fluxio incepit vnà cũ excrementis dyſenteriæ, hoc eſt ramentoſis, quæ acredinis erant humorũ, qui deſcendebãt, notæ. Quibus cũ vrinæ accederẽt craſſæ, tumores iuxta aures reſederũt.

B Quæ cũ ita procederent, ſolida morbi deceſſio in diẽ quadrageſimum incidit. Quare memineris in eiuſmodi iudicijs, non tantum vltimi, quod fit in circutu decretoriorum dierum, ſed etiam eius, quod in medio eſt. Etenim in omnibus ægris, non his ſolis videas iudicia diebus decretorijs fieri. In decretorijs diebus tumores ſunt ad aures exorti. At ſeptimodecimo extiterunt parotides. Die vigeſimoſeptimo coxæ dolor dextræ inuaſit, natura excrementum deorſum protrudente, nec dum excretionem valente per aluum efficere, quam ab hinc quatriduum excitauit. Nam habuiſſe etiam diem vigeſimum iudicium non abſolutum, antea didicimus. Quo fit, vt teſtimonio eorum, quæ dilucide in ægris conſpiciuntur, conſtituantur circuitus dierum decretoriorum.

AEGROTVS XI.

28 *Dromeadai Vxorem, quæ filiam erat enixa, cæteris rite conſecutis, poſtridie Rigor cepit, Febris acuta. Primo die circa hypochondriũ laborare cœpit, faſtidioſa,* [a] *horrens, implacida. Sequẽtibus diebus ſomnũ non cepit: ſpiritus rarus, magnus, ſtatim* [b] *reuulſus. Poſtridie eius diei, quo riguerat, aluus commode reddidit: vrinæ craſſæ, albæ, turbidæ, cuiuſmodi ſunt, quæ in matellis ſubſederunt, cũ agitatæ fuerint: repoſitæ multo tẽpore, nõ ſubſidebant: Nocte nõ dormiuit. Tertio die circa meridiẽ ſuperriguit, febris acuta, vrinæ eædẽ, hypochondrij dolor, faſtidioſa: Nocte magna cũ moleſtia non quieuit, ſudor vndiq;* [c] *frigidus, eueſtigio calor illi redijt. Quarto dolor hypochondrij remiſſus eſt, capitis vnà cũ dolore grauitas, aliquantulũ ſoporata eſt, parũ nares ſtillarũt: lingua perarida, ſitibũda erat: vrinæ paucæ, tenues, oleoſæ: pauliſper dormiuit. Quinto faſtidioſa ſitibũda, vrinæ eædẽ, nihil deiecit: Circa meridiẽ multũ delirauit, ſtatimq; ad mentẽ aliquantulũ redijt, ſurgebat, ac deinde mox aliquãtulũ ſoporata eſt, paululũ frigebat: Nocte dormiuit, delirauit. Sexto die mane ſuperriguit, cito percaluit, toto corpore ſudauit, extrema membra frigida. delirauit: ſpiritus magnus, rarus: paulo poſt, conuulſiones à capite cœperunt. Subito Obijt.*

Hanc primo ſtatim die laborare morbo acuto fuit clarum. Die ſecundo, ex ſymptomatibus, quæ recitauit, cum iam præceſſerant ex vrinis ſigna, optima ratione potuit aliquis celerem eius mortem expectare. Vrinæ ſatis malæ, conturbatæ, & nequaquam ſubſidentes. Quin die etiam tertio vrinæ & ſymptomata cuncta permanſerunt, confirmantia expectationem mortis. Quarto cum nares prætereà ſtillarent, vrinæq; oleoſæ viderentur, iure ſanè die ſexto eſt defuncta. Hanc ipſam quoq; dicit ſpiritum habuiſſe rarum & magnum, [d] † qui deliraturam annunciat.

C, D (section letters in margin)

AEGROTVS XII.

29 *Quidã caleſcens cœnauit, & potauit largius, vomuit cũcta. Nocte Febris Acuta, hypochondij dextri dolor, ſubmollis in partibus* [e] *externis inflãmatio, noctẽ moleſte trãſegit: vrinæ primo rubræ, craſſæ, depoſitæ nõ cõſiſtebãt: lingua perarida, nõ valde erat ſitibundus. Quarto die febris acuta, vndiq; eũ affligebãt dolores. Quĩto minxit læue, oleoſum, multũ: febris acuta. Sexto veſperi multũ delirauit, nec nocte dormiuit. Septimo omnia tritata ſunt, vrinæ ſimiles, multũ loquebatur, ſibi imperare nõ potuit: aluus iritamẽto liqda, turbida, cũ lumbricis excreuit: Noctẽ ſimiliter laborioſam habuit, Mane riguit, febris acuta, ſudauit multũ, febre carere viſus eſt, non multum dormiuit, à ſomno frixit, ſputatio: Veſperi multũ delirauit: non multo poſt vomuit nigra, pauca, bilioſa. Die nono frigebat, magnopere delirabat, ſomnum non cepit. Decimo crura doluerunt, omnia exacerbata ſunt, delirauit. Vndecimo Defunctus eſt.*

Hæc nos hiſtoria primum docet operæpretium eſſe attendere, vt primum inuadunt morbi, & non temere, & citra iudicium cibum exhibere, etiam ſi parui videantur morbi. Hic nãq; vir quia intempeſtiue cœnatus erat in initio febris quæ parua eſſe videretur (hoc enim declarat nomine caleſcens) læſus ſanè etiam eſt, quòd intempeſtiue cibum ſumpſiſſet. At largius etiam inquit, potauit

A dictio hæc non habetur in aliquibus cod. antiquis græcis, nec etiã in Galeno lib. 2. de diff. reſpir. cap. 10. claſ. 3. pag. 68. c*

B Eſt quidem ĩ codice Aldino ὑποχόνδριον αὐτίκα ἀνεσπασμένον, i. hypochõdrium ſtatim reuulſum. In alijs tamẽ cod. nõ ita legitur, ſed vt nunc eſt in contextu latino: de ſpiritu enim reuulſo, qui ſpaſmum ſignificat, ſermo hic habetur: vt clariſſime à Gal. tractatur lib. 2. de diff. reſpir. cap. 10. claſ. 3. pag. 68. c. & li. 3. ca. 9. pag. 73. c*

C Al. ſubfrigidus.*

D † Al. aſſeres ipſam delirasse.

E Al. ĩternis*

potauit, neſcius magni eſſe principium morbi. Non iniuria igitur hæc vomuit: febriſq; vnà cum ſymptomatibus non leuibus acuta inuaſit, ſed intolerabilibus. Tum vrinæ craſſæ non ſubſidentes. Die quinto conſpicuum erat illi inſtare mortem, præter prædicta ſymptomata redditis vrinis oleoſis, quas etiam die ſeptimo excretas dicit. Perijt autem & hic die decretorio, vndecimo. E

AEGROTVS XIII.

30 *Mulierem quandam, quæ decumbebat in littore, trimeſtri fœtu grauidam Ignis corripuit. Mox ei cœperunt dolere lumbi. Die Tertio dolor colli, & capitis ſecundum clauiculam, & manum dexteram: ſtatim lingua obmutuit: dextera manus cum conuulſione elanguit, vt paraplecticis ſolet: prorſus delirabat: Nocte cum moleſtia non dormiuit, aluus turbata eſt bilioſis, meris, paucis. Quarto linguam vox defecit, eadẽ conuellebantur, dolores omnium perdurarunt, † hypochondrium cum dolore eſt conuulſum, ſomnum non cepit, prorſus delira erat, aluus turbata: vrinæ tenues, non boni coloris. Quinto acuta febris, hypochondrij dolor, planè delirauit, excrementa alui bilioſa, nocte ſudauit, febre liberata eſt. Sexto mente conſtitit, ab omnibus eſt releuata, cæterum clauiculæ ſiniſtræ dolor non eſt ſedatus, ſitibunda, vrinæ tenues, nõ dormiuit. Septimo tremuit, aliquantulum eſt ſoporata; non nihil delirauit, dolores clauiculæ & brachij ſiniſtri permanſerunt, reliqua remiſſa ſunt, mente conſtitit planè. Tres eam dies febris reliquit. Vndecimo redijt, ſuperriguit, igni eſt correpta. Circa Decimumquartum vomuit bilioſa flaua ſubcrebra, ſudauit, febre liberata eſt. Iudicata eſt non citra dolorem ab illis ipſis affectibus.* F

† Al. in hypochondrio eleuatio cũ dolore. Vide ẽt Gal. ĩ li. 2. de diff. reſpir. cap. 10. pag. 68. d

Superfuit hæc, etſi graues cõmemorauit morbos omnes, vel etiam periculoſiores. Nec poſſum non mirari, quid de ætate illius nihil conſcripſerit. O peræpretium ſanè eſt dictorum habere memoriam, vt cognoſcas eſſe exemplum rarum, prægnantes aliquas præter abortionem talibus morbis defungi. Iam illud quoq; meminiſſe par eſt, fœtum trimeſtrem & quadrimeſtrem præter cæteros iniurijs reſiſtere. Cuius non ignarus Hippocrates, in aphoriſmis dixit: ‖ Grauidæ purgãdæ ſunt, ſi matéria turgeat, à quarto menſe vſq; ad ſeptimum menſem, minus verò has. Minores & prouectiores caueto. Itaq; fœtus vincula, quibus adhærent vtero, imbecillia habent, & vniuerſum corpus tenerum. Qui verò prope partum ſunt, quia ſunt iam magni, multo indigent alimento: quo ſi deficiantur, crebro in morbis acutis pereunt. Quo fit, vt bonam victus rationem his preſcribere difficillimũ ſit, quæ acuto morbo laborant, ſi conceperint. Nam ſi vt non prægnantes parce nutrias, perditur fœtus: ſin huius habita ratione, liberalius illas cibes, in diſcrimen ipſa prægnans adducitur. Quamobrem fœtus trimeſtres & quadrimeſtres magis ac alij ſeruantur. Huic ergo mulieri, cum vel eſſent vrinæ [a] albæ & coloris non boni, tamen propter naturæ robur, contigit ſuperſtitem eſſe, [b] † ꝙ nocte per ſudores febrem diſcuſſiſſet: verum morbus diebus conſequentibus vſq; ad vndecimum non poterat validus eſſe, quo die cum rigore cum redijſſet, vomitu eſt & ſudore [c] † perfecte iudicatus. Nam à die quinto ad vndecimum, quæ interceſſerunt ſymptomata, ad neruorum pertinebant, & non venarum, aut arteriarum genus. Itaque die, inquit, ſeptimo tremuit, aliquantulum eſt ſoporata, non nihil delirauit: nam in venis quæ eſſent, melius poſt quinti diei iudicium maturabãtur. Quare de ſexto die ſcripſit vrinæ tenues, [d] † addito, non boni coloris. Hæc memoria tenenda: præterea iſtud quinti diei, vt certaminis plena adducit iudicia. Siquidem alium nuper ægrum ſanguinis eruptione iudicabat: & mulierem, de qua nunc verba facit, ſudore: quamuis morbus vtriſque inconcoctus eſſet ipſo illo die: quæ cauſa fuit, cur minus faceret abſolutum iudicium. G

5. Aph. 29. Ex ord. 40. c

*A * Arbitror legendum eſſe græce λεπτῶν i. tenues, non λευκῶν. i. albæ, cum ita ẽt ĩ cõtextu Hippocratis legatur.*

B † Clarius locus hic ĩtelligitur, ſi græce legatur, ἥτις ἐν νυκτί, i. quæ quinto die nocte etc. cõfer cum contextu Hippocratis.

C † Adderem ego, quarto decimo die. ita. n. ĩ cõtextu Hippocratis habetur.

D † Legerẽ ego negatiue, non addito: quandoquidem nec etiam Hippocrates addidit

E † Legerẽ ego De hac ẽt, non ſcripſit etc. nã in principio nihil de Vrinis, ſed in ſeptima die.

AEGROTVS XIIII.

31 *Melidiæ, q̃ decubuit iuxta ædẽ Iunonis, cœpit caput, collũ, et pectus, vehementer dolere: ſtatimq; Febris eã Acuta corripuit, menſes pauci apparuerunt, dolores omniũ horũ ꝑpetui. Sexto die cõatoſa, faſtidioſa, horrida, malarũ rubor, aliquantulũ delirauit Septimo ſudauit, febris intermiſit, dolores ꝑmanſerunt, repetijt, ſomni pauci: vrinæ ꝑpetuo boni q̃dẽ coloris, cæterũ tenues: deiectiones tenues, bilioſæ, mordaces, admodũ paucæ, nigræ, fœtidæ: in vrinis ſubſedit albũ, læue: ſudauit: Iudicata abſolute eſt die Vndecimo.* H

[c] † De hac etiam, ſcripſit initio vrinarum ſpeciem. At in vltima parte narrationis ait: Vrinæ perpetuo boni quidem coloris, cæterum tenues. nam planè quæ tenues ſunt, natiuum bonum colorem non habent. Etenim modice ſunt pallidæ, quæ boni ſunt coloris: at prorſus tenues, albent. Quatenus verò valet bonus vrinarũ color cum tenuitate coniungi, eatenus interpretari debes eum, cũm dicit vrinas perpetuo boni quidem coloris, cæterum tenues fuiſſe. Sed videtur hæc quoque mulier naturæ firmitate conſeruata.

Galeni

GALENI IN LIBRVM TERTIVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS COMMENTARII TRES

B Hermanno Cruſerio Campenſi interprete.

Ab Auguſtino Gadaldino ad antiquiſsimorum exemplarium Græcorum fidem diligentiſsime emendati.

COMMENTARIVS PRIMVS

ARGVMENTVM

Liber Legitimus, in cuius priore parte Deſcribuntur, quæ ab Hippocrate in Tribus Aegrotis obſeruata ſunt.

AEGROTVS PRIMVS.

1 *PYthion, qui propter Telluris Aedem habitabat.*

C Prò titulo id ſcriptum ſeorſum puta eſſe, Pythion qui propter Telluris ædẽ habitabat. Ac in altero principio lege hiſtoriam eorum, quæ illi acciderunt. Nam ſic ſatius dictionem exiſtimes ſcriptam eſſe, q̃ ſtatim Hippocratem initio ſolœciſmum cõſulto commiſiſſe: cum nullam ſcripſerit toto in libro eiuſcemodi figuram, nec cum ægros, nec cum peſtem exponit. Sunt tñ, qui datiuo caſu ſcripſerunt, Pythioni, qui propter Telluris ædem habitabat. ſcrupulum ſtudentes ſolœciſmi vitare.

2 *Cœpit primo die Tremor à Manibus, Febris Acuta, Nugabatur.*

Primo ſtatim die Pythionem ait vnà cum acuta febre in ſyptomata incurriſſe duo, in tremorem manuum, & inſipientiam quandam paruam. Nam hoc illi eſt familiare, vt alijs atque alijs nominibus quantitatem ſubijciat deſipientiæ, ληρῆσαι, & παραληρῆσαι, & παραφρονῆσαι, & παρενεχθῆναι dicens, i. nugatum eſſe, deliraſſe, deſipuiſſe, dementem fuiſſe: aliàs παρακόψαι, & ἐκστῆναι, μανῆναι, & ἐκμανῆναι, i. veſanum fuiſſe, vel amentem, inſaniuiſſe, & furore eſſe exagitatum. Quare ſi nugatus ſit Pythion, conſtat modice deſipuiſſe. Atq; didicimus tremoris cauſam eſſe muſculo-
D rum infirmitatem: Deſipientiam verò fieri cerebro ob inflammationem, vel copioſum bilioſum ſuccum, offenſo: Et acutam febrem putredinis eſſe humorum comitem. Si igitur quæ morbum præceſſerunt, quod in alijs fecit, item in Pythione aſcriberet, ex illis forſan indicatio quædam nobis fieret præparationis morbi: Nunc quia omiſit, conabimur nos ex ijs demum, quæ aſcripſit, eam indagare: cùm & ex eo quòd nihil prodiderit de ijs, quæ morbum præceſſerunt, affectio indicetur corporis. Nã ſi vel ex intẽpeſtiua exercitatione, vel potu, vel venere, vt ſcribere ſolet, vel ex aliquo alio, quod lõge ab inſtituta victus ratione recedebat, febricitare Pythion cœperat, haud erat p̃riturus. Vnde longo tẽpore morbum liquet clam fuiſſe præparatum. Cum itaq; tremores cauſam habeant, vt ita dicam, continentem, virium imbecillitatem: illæ aũt imbecillæ reddantur aut per ſe, aut per humorum exundãtiam grauantem: non exiſtit tremor, qui virium cõſequitur offenſam, in principio morbi citra validam ægritudinem, aut famem, aut laſſitudines, aut vigilias, aut ſolicitudines, ad hæc immoderatam venerem. Quorum ſiquid ſit factum, omnino id Hippocrates, vt ſolet, meminiſſet. Quia igitur tale nihil ſcripſit, vires exiſtimes ſanè opprimi plenitudine. Quia verò iam intremiſcerent manus, quarum oriuntur nerui ex medulla ceruicis: tum verò q̃ nugaretur homo: cerebrum etiam ipſum aliquem excipere infectum humorem indicio eſſet. Oportebat igitur Hippocratem, cum hominem animaduerteret in periculo eſſe, ad ſanguinis miſſionem

accedere,aut primo die, ſi nullum contineret venter inconcoctũ cibum, aut omnino altero: hocq; E
magis ꝙ primo die expoſito,ipſe ſcripſerit.

3 *Altero die Cuncta ſunt Exacerbata.*

Videtur enim increſcere morbus,non quaſi paruus, aut à qualibet profectus affectione corpo-
ris,ſed cum ipſe ingens, tum cauſam habens non leuem. Quia verò non in Pythione tantum, ſed
in alijs ægris multis,qui ſanguinis miſſionem,quantum nos ex ipſius ſcriptis conijcimus,videban
tur quærere,non inuenitur aſcribere eam,alterutrum neceſſe eſt cogitemus, aut non detractum il-
lis hominibus ſanguinem, aut hoc eum auxilij in narratione omiſiſſe. Atqui nemini eorum qui id
requirebant,miſſum fuiſſe eſt improbabile, cum ille vir remedium illud amaret: vt in germaniſſi
mis ſuis libris ſignificauit,in aphoriſmis, & in libro de victu in morbis acutis, in libro de articulis,
ipſoq; adeo in hoc tertio de vulgaribus morbis libro, vbi de quodam ægro in hunc modum ſcrip-
3. Epid.cō.3.t. 79.3ª.150.b ſit: ||Octauo die cubitum ſecui:multum, vt debebat, fluebat. Nam cùm octauo die ſanguinem illi «
detraxerit,multo ſanè prioribus diebus magis hoc vſum præſidio cenſeas. Quòd autem ſingulis nõ
aſcripſerit,quibus hoc adhibuit remediũ ægris,cum meminerit eo minorum,ipſiusq; adeo ſuppo-
ſitionis balani,improbabile eſt. Ergo ſiquando vtrinq; eſt oratio abſurda, minus abſurdum eligẽ F
dum eſt. Cenſeo equidem auxilium in multis eſſe aſſumptum, ſed prætermiſſum in narratione vt
clarum. Quò me adducit potiſſimum, quod in ijs prædictum eſt,quibus octauo die miſſus eſt ſan
guis. Etenim hoc vt rarum ſcripſit,& ſanguinis ante diem octauum miſſionem vt conſuetam præ-
terijt. Quòd ſi in veris ſuis operibus, magnis infeſtantibus morbis,ſemper ſanguinis miſſione vti-
tur,ſimul cum ea duo hæc reſpiciẽs,ætatem pariter & ægri vires: & his ipſis in libris de vulgaribus
morbis octauo die cuidam ait miſſum eſſe ſanguinem: nihil aliud excogitare poſſumus, quàm ꝙ
in ægris quidem non præteritum fuerit hoc remedium:in narratione verò, vt clarum, præteritum
fuerit. Quare de ſanguinis miſſione, quia oratio ad ægros ſpectat omnes, ſemel dixiſſe ſufficiat,
vt & cætera quæ ſunt communia. Verum hæc,quæ ad vnumquenq; pertinent ſeparatim, expone
mus,initium à Pythione,vt inſtituimus,facturi.

4 *Tertio eadẽ erant. Quarto aluus pauca,mera,bilioſa deiecit. Quinto oĩa exacerbata ſunt, tremores
manebãt.ſomni erãt tenues,aluus conſtitit. Sexto ſputa varia,ſubrubra. Septimo os eſt diſtortũ. Octauo
oĩa exacerbabãtur,tremores etiãnũ ꝑmanebãt.Vrinæ à primo ad octauũ vſq; diem tenues,decolores, quæ
ſuſpenſionẽ habebant nubiloſam. Decimo ſudauit,ſputa ſubcocta,Iudicatus eſt,vrinæ circa iudicium ſub
tenues. Quadrageſimo ab iudicio die Suppuratio circa ſedẽ, & Stranguriofus factus eſt Abſceſſus.* ΓΠ. G
Π.ΟΥ.Μ.Υ. *P.M.V.Q.S. Ideſt,Probabile Multitudine Vrinarum Quadrageſima Sanatum.*

Cætera huius orationis narrationem continent ſymptomatum & dictione & ſententia apertam:
frequentia nanq; ſunt acute ægrotãtibus. Quorum & in libro præſagiorũ perſpeximus facultates,
& in libro horum ipſorum vulgarium morborum primo. Præterea non pauca in ſecundo ſunt di-
cta,quæ conferunt ad explicandos ægros. Cæterum cũ ſextum diẽ exponeret,quia ſputa dixit va-
ria,ſubrubra,neq; aſcripſit vel pleuriticum Pythionẽ,vel peripneumonicũ fuiſſe, inquirendũ reli-
quit nobis,an ẽt poſſint alia ratione incidere acute ægrotantibus ea ſputa, ãn peripneumonicis ſo-
lis & pleuriticis. Et arbitratur,vt videtur, etiã alia ratione fieri ea, cum in pulmonem vitioſi ſucci
confluant,cæterum hi prorſus pauci,vt viſcus nõ inflãmetur. Nam non fuiſſe nec pleuriticum nec
peripneumonicũ hinc liquet,ꝙ Hippocrates nõ meminerit, nec nominatim horum vitiorum, nec
ab inſeparabili eorũ vllo ſymptomate. Meminiſſet.n.doloris lateris,vel dyſpnϾæ, hoc eſt difficul-
tatis reſpirandii. Neq; ẽt capite offenſo aliqñ animaduerſa eiuſcemodi ſputa ſunt: at cum tuſſi, dy-
ſpnϾa, & lateris dolore aliqñ cernunt̃ talia ſputa. Ac duos vidi citra febrẽ,q talia ſputa colore palli
da extuſſirẽt. Sed alterũ paulatim febriculæ paruæ exceperunt:quo factũ eſt, vt in longum tp̃s du- H
cta affectio ꝑmanentibus febribus tabidũ hoĩem indicaret: Alterũ abſq; febre, cũ talia expueret cõ
tinuis diebus paucis,nihil eſt mali cõſecutũ. Quamobrem eſt probabile in primis thoracis regioni
bus,vbi eſt continens ad vltimas ceruicis vertebras,affluentiã aliquã humorũ cõſtitiſſe non multã,
quæ dyſpnϾæ nõ eſſet excitãdæ,ꝙ nõ referat magnopere ad officium reſpirationis primũ interco-
ſtale:Sed cum iſtud eſset vitiũ in neruorũ radicibus, qui ad manus pertinent, neruiq; degrauaren-
tur,tremulas effeciſſe manus. Nam ex primo intercoſtali & vertebris ei ſuperpoſitis nerui enaſcun
tur,qui muſculos manuum mouent. Hæc inde cõfirmantur, ꝙ tremores vnà cum ſputis, quæ ſuc-
ceſſerũt, permanerent: & etiam ꝙ vbi aliquod in his ſignum apparuit concoctionis, non amplius
fierent tremores,morbusq; tolleretur,cum iudicium conſequeret̃ per ſudores. Et quanquã incon-
coctæ eſſent vrinæ,ſputorum tñ concoctio iudicauit,& iudicium adduxit, vt neutrum ſignũ quod
ſolet denotare,falleret. Siquidem æger quando gemina teneretur affectione, vna febrili in ſuccis,
quos continent venæ:altera quã modo diximus, in thorace: prior in totum non eſt depulſa ſudori-
bus,nã incõcocta etiamnũ erat:ſed receſſit altera, ꝙ nihil eſſet ꝓrſus in thorace reſidui. Itaq; hunc il
le in modũ ſcribit/decimo ſudauit, ſputa ſubcocta, iudicatus eſt, vrinæ circa iudicium ſubtenues/
indicãs quæ in præſagiorum libro de tenuibus vrinis, quæ duplices ſunt, tradidit. Primæ ſunt hæ:

« A ‖Quoad vrina rufa tenuiſq; ſit,incõcoctũ morbũ ſignificat. Alteræ hæ: ‖ Si vrinas tenues & æqua-
« biles diu reddat,& reliqua ſalubria ſint ſigna,his abſceſſus in locis portenditur ſepto tranſuerſo ſu-
« biectis. Quare ad finem eorum, quæ acciderunt Pythioni, ad verbum ſic ſcripſit/ quadrageſimo à
iudicio die ſuppuratio circa ſedem, & ſtrãguriosus factus eſt abſceſſus/. At quia & tremoris ma-
nuum & nugarum primo ſtatim die meminit, & in ſequentibus ſcripſit/omnia exacerbata ſunt/ac
in ſeptimo die addidit/os eſt diſtortum/diſcutiendum venit, vtrum increſcẽte cerebri malo, an de-
orſum diuertente,os ſit detractum. Atqui videtur ex ijs,quæ ſubdidit,migraſſe in regiones inferio
res,non conſenſiſſe cum cerebro illas:fortaſſe ꝙ homini miſſus ſit ſanguis, itaq; mirificam conſecu-
* tus opem ſit. Sed nec dum primis diebus quicq̃ apparebat ſputorum eius quę in latere eſt affectio
nis, non propter ipſius malignitatem. ‖Scimus.n.grauiſſimas peripneumonias eſſe & pleuritidas
τὰς ἀπτύστους i.in quibus nihil expuitur, vt etiam ipſe docuit Hippocrates: Cæterum hîc non ob
morbi grauitatem cenſendũ eſt nihil primis eſſe diebus ſputi redditum, verum quia ad primũ ſolũ
intercoſtale conſtabat affectio. Quòd ſi ẽt ipſa difficilis erat,in eo tm̃ loco facta erat, ob idq; nihil ex
puebatur. Itaq; potuit auxilio miſſi ſanguinis ſuccis reuulſis, qui hoc loco affluebant, initium ha-
buiſſe concoctionis affectio ſexto die,vbi meminit primo ſputorum. At quod de die decimo com
B memorãdũ produxi, id eſt: Neq; in his vulgariũ morborũ libris eſt planè quiſq; iudicatus die deci-
mo,neq; ipſe aſſeruit vſquã eſſe decretoriũ diem decimũ:ſicut dixit non raro vndecimum. Habes
capita in cõmentarijs de diebus decretorijs collecta eius oĩa,vbi etiã quadrageſimus oſtenditur, nõ
quadrageſimus ſecundus,morbos iudicare:vt quorundã fuit opinio,qui circuitus dierum decreto-
riorũ fieri integris ſeptimanis ducebant. Quôd ſi ob id ſolum arbitretur quis non eſſe morbũ iudi-
catum in totum,ꝙ die decimo ſudarat non vndecimo Pythion, nõ recte exiſtimet. Nã iudiciũ non
integrum eo,ꝙ haud dum ſit concoctus morbus,neceſſario fiat. Multos enim cum ipſe conſcripſit
Hippocrates,tum nos conſpeximus diebus decretorijs nõ ex toto iudicatos per ſolam vrinæ incon
coctionem. Hæc ſi ambo coniuncta ſint,†imbecillis decimo die,& vrinę inconcoctio,nõ oportebat
fortaſſis hoĩem iudicari,aut nõ ſalubriter ſanè & decretorie. Potuit igitur cũ vndecimo eſſet ſcriptũ
non decimo,ſtatim ab initio in eo eſſe offenſum, quod in alijs multis cernas: quæ ab ijs, qui primi
deſcripſerunt,neglecta in perpetuum manent. Sed de die decimo hæc ſatis ſint. Iam animaduerte
« re intereſt nõ obiter, quam nubiloſam eſſe ſuſpenſionẽ ſit cenſendũ. Nam in præſagijs eſt ſcriptũ:
« ‖Nubes in vrina peruectæ ſi albæ ſint,ſunt bonæ:ſin atræ,malæ. Neq; igitur vrina nubiloſa in præ
ſagijs,neq; ſuſpenſio dicta eſt,quãuis eo libro accurate vniuerſam ſit in acutis morbis præſenſionẽ
C ex vrinis perſecutus. Ac ne interpretum quidẽ quiſquã,quam eſſe nubiloſam vrinã Hippocrates
velit,enarrauit. Equidem,quæ mihi probantur hoc inquirenti, referre non dubitabo. Nubis no-
men ſolent medici ab aere ad vrinam transferre, ſiue Hippocrates hoc nomen primus pro aliqua
eorum,quæ pẽdent in vrina, ſpecie, vel vrinarũ: ſiue his alius attribuerit. Vt ergo in aere interim
tẽpeſtas ſit,vbi nubibus condenſatus ſit atris,caliginoſa:interim purus apparet & ſerenus, † viden-
turq; nubes per eũ quædam diſiectæ,ac tum aer nubiloſus dicitur: quo quidem tp̃e nubium cerni-
mus colorem non exquiſite atrũ, nec lucidum, ſed inter hos medium: Haud aliter vrinam mihi &
ſuſpenſionem appellare Hippocrates nubiloſam videtur, quæ nec colore ſit albo, nec etiam planè
nigro, cęterum horũ medio. Quẽadmodũ igitur alba quidẽ ſuſpenſio bona eſt, nigra verò praua:
ſic quæ inter has media,neq; exquiſite bona,neq; praua eſt,ſed media. Quare Pythionẽ talem eſt ſu
ſpicandum habuiſſe ſuſpenſionem. Nam alba ſi eſſet, iudicium non efficeret non completum:ſi iã
atra,non probũ. Qm̃ verò inter albã & atram intercedebat,bonum eſt factũ iudicium, ſed non ab-
ſolutum. Quod erat reliquum,quadrageſimo die in duplicem erupit abſceſſum,quem etiam non
probe interpretantur,cum per conſenſum abſceſsus in ſedem putent Pythioni ſtranguriam accidiſ
ſe:cum ipſe ſcribat Hippocrates,ſimpliciter interim factam eſſe ſtranguriam, interim non ſimpli-
D citer,ſed adiungat illi abſceſsus nomen:vt primo de vulgaribus morbis libro, in ſecunda tempeſta-
« te,vbi ita ſcribit: ‖Solum verò bonum,maximumq; inter ſigna quæ fiebant, quodq; multos à ma-
« ximis periculis vindicauit,hoc fuit,quibus ad ſtranguriam diuerterent, & in hanc abſceſsus fierẽt.
« Nam appellat etiam abſceſsus,qui excretione noxiorum humorum ſunt facti, nedum qui decubi-
tu:& merito:quo modo in dyſenteriam alio loco,ſic hoc loco in ſtrãguriam,factos ait abſceſsus. Nã
mali humores,quos habent venæ,vtraq; expurgantur excretione. Ergo id in ipſa ſecunda tempe-
ſtate de vrinis,aliquanto ante locum,quem modo protuli,hoc pacto ſcripſit:‖Strãgurioſæ nõ neph
« riticæ, ſed his alia pro alijs. Cum.n.per morbum ob renum affectionem ſtranguria fiat, hanc ipſe
ab ea quæ in ſecunda tempeſtate facta fuit,ſeparans,ratione abſceſsus,adiecit ſtrangurioſæ nõ neph
riticæ,ſed his alia pro alijs,i.pro venarum vitioſo humore, ac febribus huic ſuccedentibus, incide-
runt purgationes,per veſicam excretis vitioſis humoribus, vt non nunquam per inteſtina. Mordi-
catio itaque ab excrementis,quæ acria erant, profecta ſtranguriam inducebat. Veſica enim, vt eſt
oſtenſum,ad reddendam vrinam in ſtranguria prius properat, q̃ iuſto ſit eius modo impleta, dua-
bus de cauſis, vel ꝙ eius non ferat qualitatem iam mordacis: vel ꝙ per debilitatem prius, q̃ ſit vri-
na coaceruata,vt pauca planè ſit,grauetur. Eiuſcemodi igitur Pythionem dicit abſceſsum habuiſ-
ſe:nec ſcripſit ſimpliciter hoc pacto,ſtrangurioſus, ſed adiunxit,abſceſsus. Habet.n.in hunc modũ

Margin notes:
in Prog.cõ.2.t.30.4ª.200.h — Ibidem. t. 34. 201.b
1.& 3.de Morbis, & in ꝑnotionib⁹ coacis.
† decimi diei imbecillitas.
Ibidem.t.29. 200.g
† Additur in antiquis, ποτὲ δὲ. ut ſic uertatur: interim uerò et uidetur nubes &c. et ita oĩno uidetur legẽdum.
1.Epid.cõ. 2.t. 41.3ª.111.f
Ibid.t. 8.109.a

dictio/ſuppuratio circa ſedem,& ſtrangurioſus factus eſt abſceſſus/. At alterutrũ cõmittunt, vt ea E
aut prætereant, aut male multi interpretes enarrent. Morari verò in iĳs non eſt neceſſe, de quibus
ſemel hic ſtatui dicere. Ego eſſe ducebam melius, quæ longo tp̃e indagaui,& certo iudicio inueni,
hæc literis ſola prodere citra vllam malorum interpretum reprehenſionem. Sed quia quidam pro
pterea, ꝙ nequaq̃ puerilibus diſciplinis inſtructi fuerunt: non nulli verò & natura ad intelligendũ
tardi, cũ ſint, vbi incidant in quorundã ſcriptorũ nouas commentationes, hac ipſa ſola capti nouita-
te eas celebrant: ideo ſum adductus, vt ſemel aliqñ iſtorum interpretum mentionem facerẽ: cum ẽt
d Fracturis, cõ. 1. t. 6. 7ª. 225. b — ipſe dixerit Hippocrates: ‖ Extraneum, quia non aſſequunt̃, celebrãt præ conſueto, quod iam bonũ
ſciunt eſſe: & abſurdum præ aperto. Quare quò lectores noſtrorũ commentariorũ præmoniti, qui
mores ſint malorum interpretum, eos queant agnoſcere, prolixius mihi hic certũ eſt de his agere.
Nec verò quæratur quiſq̃ de ſermonis prolixitate, habiturus eum ad malas cognoſcendas interpre
tationes pro adminiculo. Atq; eſt vnũ iſtarum genus, quod in propoſito ægro quidã fecerũt, quo-
rum vnius aſcribam ipſa verba, nequis me de illo exiſtimet mentiri. Atqui Telluris ædes, intelligit
Cereris. Appoſuit autẽ ædes forte ad demonſtrandam cauſam, vnde manuũ illi tremor & morbus
incidit, vt illi cui propter menſium ſuppreſſionem, vt eſt veriſimile, ꝙ otiata ea eſſet pars. Rurſus in
6. Epid. ſect. 8. in fine. — ſexto ſcribit, ‖ viro abſente feriatã illo mẽbro mulierem, ſublatis ad os menſibus, barbam produxiſ- F
ſe: quod quid eſt aliud q̃ fœminam in virum mutatam? Sic igitur Pythion dum coitu abſtinet, ꝙ
ad ſolũ fanum curam conferret, in morbum incidit. Hæc vnius eſt ex interpretibus oratio, qui ſe
ipſe hac re conuincit, ꝙ cũ crebro Hippocrates quidẽ noïatim domicilia cõmemoret, hic non illo-
rum oïum enarrationẽ, ſed planẽ pauciſſimorũ conſcribat. Nam ſi non temere domicilia ſint ægro
rum prodita, ſed indicent ẽt aliquid quod ad artẽ faciat, qui in paucis ægris eorum vim expoſuit, p̃
terĳt autẽ in alĳs iĳsq; permultis, parum ſuo functus eſt officio: vt, verbi gratia, de primo, quem in
A 1. Epi. cõ. 3. t. 18. 3ª. 121. a — vuulgarium morborũ libro primo deſcripſit. Nam [a] ‖ Philiſcus, inquit, q̃ prope mœnia habitabat.
B Ibidẽ. t. 22. — Deinde, [b] ‖ Epicratis vxor, quæ ægrotabat apud Archegetẽ. Tũ, [c] ‖ Eraſinus, qui ad Bootæ torren-
C Ibidẽ. t. 25. — tem habitabat. Mox, [d] ‖ Clazomeniũ, qui iuxta Phrinichidai puteũ decũbebat. Poſtea de muliere
D Ibidẽ. t. 27. — quadã, [e] ‖ Dromeadai, inquit, vxorem, quæ filiã erat enixa. Inde, de [f] ‖ alia muliere, quæ in litore de-
E Ibidẽ. t. 28. — cũbebat. In hoc item tertio de vulgaribus morbis libro multos inuenias alios ſcriptos ęgros ædibus
F Ibidẽ. t. 30. — adiectis, vbi cõmorarent̃, quas oïno non enarrant. Ac [g] ‖ Chærio, inquit, qui apud Demonetũ decũ
G 3. Epi. cõ. 2. t. 2. 3ª. 135. e — bebat. Deinde, [h] ‖ Eurianactis filiã virginẽ ignis corripuit. Sub hanc, [i] ‖ Quædam, quæ angina erat
H Ibidem. t. 3. — correpta apud Bitonẽ. Poſtea, [k] ‖ Adoleſcentulus, qui in foro Mẽdaciũ decũbebat. Et q̃d multa o-
I Ibidem. t. 4. K Ibidem. t. 5. — pus eſt recenſere, cùm tali ſcriptura liber penè ſit totus refertus? Sed ad inſtitutũ reuertamur. Qm̃ G
cõplures ita ſunt deſcripti ægri, vbiq; oportebat, aut nuſquã domicilia exponere. Verũ hactenus
q̃dam interpretes librorũ adeo cõtẽnunt auditores, vt ego Alexãdriæ quondã huiuſcemodi audi-
uerim de quodã ęgro interpretationẽ in libro primo de vulgaribus morbis deſcripto illo capite, cu
1. Epid. cõ. 3. t. 19. 3ª. 121. c — ius eſt initium: ‖ Silenus, q̃ in Platamonis ędibus habitabat. Nã exponendis Hipprocrates iĳs, quæ
Ibidem. — illi acciderant, ita ſcribit: ‖ Noctem inſomnẽ duxit, multa verba, riſus, cãtus. His igitur acclamabat,
qui enarrabat librũ, ſcilicet erat Σειληνὸς i. lunaticus. His præ admiratione diſcipuli in clamorem
eruperunt. Non nulli interpretes tam ſunt arguta ſedulitate, vt quærant, vtrũ in Platanonis habita-
ret ædibus Silenus: Quidã p m Platamonis ſcribendũ eſſe putent: quidã per n Platanonis. Simili-
1. Epid. cõ. 2. t. 83. 3ª. 116. b — ter quærũt iſti interpretes, vbi dicit Hippocrates: ‖ Decũbebat in theatro, θέντρον ne ſatius ſit ſcri-
bere, an θέατρον. At eos qui in his tempus terunt, reprobant: hos verò, qui per ea quæ in Prædictio
nibus & Coacis præſagitionibus produntur, hiſtoriam ægrorũ in his libris exponunt, multi ſuſpi-
ciunt. Sed q̃ ſint vitioſa, quæ in libro prædictionum ſunt tradita, certis declarauimus cõmentarĳs
quos in illũ librũ ſcripſimus. Nam eius libri videtur auctor ex vno ſæpe aut duobus priuatis exem
plis ſibi conſpectis vniuerſalia facere decreta. Demonſtrauimus item multos eum concurſus face-
re, ex genere diſſimilibus ſignis coactos. Et verò etiam declarauimus eam doctrinam tam numero- H
ſa habere quæ concurrant, vt recenſeri nequeant. Ad hæc illud eſt declaratum enarrandis iĳs, quæ
ſcripſit auctor libri prædictionum, non poſſe doctrinã vllam eſſe meliorẽ, q̃ Hippocratis in præſa-
gĳs cuiuſq; virtutẽ ſigni ſigillatim tradentis: neq; n. aliter multis vnà coeuntibus quicquã præſciri.
Proinde q̃ vtrunq; legerunt librũ, prædictionum & præſagiorum, ſatis ſcio oïa his aperta eſſe quæ
diximus. Iam ſiquis prius noſtros commentarios in eos libros æditos legerit, poterit ille citra illa,
quæ ſunt nũc à me cõmemorata, prauitatem animaduertere eiuſcemodi interpretationis. At qui
illos non legerint, ante volo illos vt hi conſulant, deinde huc ſe recipiant audituri, & de iĳs quæ di-
xi æſtimaturi. Siquidem cum nuper quiddam in manibus ſumerem de cõmẽtarĳs, quos Lycus
Macedo in hũc librum cõſcripſerat, in expoſitione Pythionis tria offendi capita ex prædictionum
A 1. Prorrhet. cõ. 1. t. 33. 4ª. 168. a — libro citata, q̃ in primo ad verbũ ſic dicebat: [a] ‖ Tremula, obſcura, palpantia deliria, magnã denun-
ciant phrenitim, quod Didymarcho accidit in Co. In ſecũdo ſic: ‖ [b] Tremores, ſi ſudoribus ſuper-
B Ibidẽ. cõ. 3. t. 13. 181. a — ueniant, repetere conſueuerunt. Ac tertiũ his erat verbis ſcriptum: [c] ‖ Vrinæ à turbulentis vigilĳs
C Ibidẽ. cõ. 1. t. 4. 162. e — decolores cum nigris ſuſpenſionibus, deliriũ portendunt. Hæc ex prædictionibus capita à Lyco
ſunt aſcripta, quaſi ita Quintus in expoſitione huius Pythionis dixiſſet. Mihi verò, quando com-
pulſus ſum errores reprehendere (licet prioribus id commentarĳs vitauerim) operæpretium

videtur

A videtur iſtorum interpretationum prauitatẽ detegere. Primum ijs, quæ dicta de Pythione ſunt,
non congruit illud ex prædictionibus caput, Neq; n. cum ſilentio, neque magnopere phreniticus
fuit. Nam cum librum prædictionum enarraremus, quæ ſint deliria cum ſilentio oſtendimus: &
quare magnopere ea phrenitica appellauit: Quorum fuit in Pythione neutrum, ſiquidem nec cum
ſilentio delirabat, & modice inſaniebat. Secundum caput, in quo dicit, Tremores, ſi ſudoribus ſu-
perueniant, repetere conſueuerunt. contrarium demonſtrat caſus Pythionis: nam non ſuccedebãt,
ſed à primo vnà inuadebant, poſteaq; die decimo ſudauit. Itaque nõ videntur tremores ſudoribus,
ſed tremoribus ſudores ſucceſſiſſe. Reliquum & tertium caput, vbi ait, Vrinæ à turbulentis vigi-
lijs decolores cum nigris ſuſpenſionibus deliriũ portendunt. recte atq; ordine eſſet citatum à Lyco,
ſi Pythion vigilaſſet primum vnà cum turbatione, & vrinam reddidiſſet nigra præditam ſuſpenſio
ne, itaq; deſipuiſſet poſtea: verum quia neq; minxit talia, nam nubiloſa ſuſpenſio permultum à ni
gra diſtat: neq; à vigilijs turbulentis phreniticus euaſit, ſed à primo ſtatim die delirauit: non eſt re-
cte adductum. Nam quid cauſæ erat, quin diceret ſuſpenſionem atram: aut vigilias primo vel ſecũ
do die: poſt has, primo die rurſus: mox delirium: Immo vero Lycus ipſe cum vocabulum nubilo-
ſam interpretaretur, nõ fuit auſus dicere ab eo atrum denotari. Quare ſuperfluò hæc adiecit (ſi qui
B dem dicendũ eſt ſuperfluò nõ modo ad propoſitũ inutilia, ſed ẽt oĩno falſa) & præcipua quæq; Hip
pocratis ſermonis neglexit aduertere, Quæ tremorum affectio ſit: Qui in tremulis manibus locus
affectus: Vnde varia ſputa, & multa his ſuccedentia: de quibus ego diſputaui. Oĩno enim nihil ho
rum conſiderauit: & quod prorſus non erat inquirendum, pro quæſtione ſibi obijcit ad verbum,
ſic: Septimo die os eſt diſtortum. Videt quod hic narrat, cũ dicto pugnare, quod in aphoriſmis ſic
habet: In febre non intermittẽte ſi labrum, vel oculus, vel naſus, vel ſupercilium peruertat, vel non
videat, vel non audeat, debili iam corpore, quicquid horum euenerit, mors in propinquo eſt. Hæc 4ª. Apho. 49. Ex. ord. 33. b
Lyci eſt oratio, ſibi in eo ſcrupulum mouentis, quod omni vacabat ambiguitate. Nam in aphoriſ-
mis dixit, corpore iam debili: atqui Pythioni non debili diſtortum os eſt. Iã ẽt extricando ipſe hoc
quod poſuerat Lycus, nihil ad ſolutionem attulit aliud, ac id ipſum, quod nũc diximus. Itaq; quod
erat apertum, tanq; dubium propoſuit: aliorum quæ ad artem referunt, nihil quæſiuit, nec q̃ eſſet
Pythioni affectio, ob quam antedicta ſymptomata ſint conſecuta: nec qui locus, aut q̃ eſſent affecti.
Ac ne de ſanguinis miſſione quidem p̃termiſſa admonuit. Humorũ & tẽperamentorũ non nunc
tm̃, verum nec loco alio vllo in enarrandis ægris, aut cœli ſtatibus, mentionem fecit, quæ in primis
Hippocratis librũ enarranti erant conſiderãda: Sicuti, ſi Aſclepiadẽ interpretaretur, pori & tumo-
C res incompactaq; elemẽta & latio ad tenuitatem erant illi declaranda, q̃ ad hęc ille principia omnia
reducat. Calidum verò, frigidũ, humidũ, & ſiccũ Hippocrates cauſas ſtatuit, quẽadmodũ ambien-
tẽ aerẽ, in animantium corporibus: Itidẽ quatuor humores inter ſeſe temperamento diſtantes ſani-
tatis auctores æque ac morborum eſſe: Sanitatis, vbi ex æquo ſint inter ſe moderati: Morborum,
vbi eorum maior ſit aut minor copia, aut de propria ſede cõmigrarint in alienã. Itaq; ad hæc prin-
pia ẽt qui ante Lycum & Quintum, aliquẽ Hippocratis librũ enarrauerũt empirici, vniuerſa re-
ferre ſtudent: velut in fabula agunt quidã ſolã, quam habent impoſitam, perſonam. Nam vt Eraſi
ſtrati interpres recte de humoribus & temperamentis ſileas, ita ſi quicq; dicere in ſcripta Hippo-
cratis inſtituas, merito ad ipſius vocem interpretationẽ dirigas. Fortaſſe ergo vt adulterino æmulo
Hippocratis, veniam dare Lyco, vbi offendere videatur, æquum ſit: ni hoc exprobres, q̃ cũ inter-
pretationes ſcribere nõ valeat, agat fabulam: quippe quod eſt aſſimile huic, ſi aggrediaris comœdiã
vel tragœdiam, cum actor eſſe nequeas. At verò ſi ad hos te conuertas, qui Hippocraticos ſeſe nũ-
cupant, vbi iuxta ac alieni & adulterini ſectatores errant, immerito illis ignoſcas. Iam cum iſtorum
errores abſint non ſolum ab Hippocratis ſententia, ſed ab ipſa rerum veritate, duobus eos nomini-
bus inſecteris. Siquidem melius eſt nihil, atq; ſi ambobus interpres his ſcopis conſtet, vt ſimul &
D conſentanea cum ſcriptore & vera dicat: qui alterum tm̃ obſeruat, hoc eſt reprehendendus, q̃ dimi
dium corruperit totius. Interpres verò, qui neq; vera dicat, neque conſentanea cum auctore libri,
maxime cenſendus eſt peccare. Sabinus quidem eiuſq; auditor Metrodorus germaniſſimi illi q-
dem inter priſcos Hippocraticos habiti fuere: eſt tñ, male vbi videantur Hippocratẽ enarrare. Ver
bi gratia, in propoſito ægro ita ad verbũ dicunt: Nã vt conuulſio à vacuatione & repletione profi-
ciſcitur, haud aliter tremor, qui parua eſt cõuulſio, à contrarijs efficit̃. Ac cauſa quidem, quãobrem
hæc vitia fiant, dogmaticorum virorũ eſt, non empiricorum, attendere: attamen ea cognoſcere, &
diſcernere alterum ab altero poſſe, empiricis eſt neceſſe. Hac ſanè in re primum videtur Sabinus
falſus, q̃ paruam dixerit cõuulſionem tremorem eſſe. Nam toto genere inter ſe differũt hi affectus:
nihil verò nũc interſit, affectus voces an ſymptomata, functionum noxas. Neq; n. affectiones certæ
ſunt in ſolidis animalis partibus, vt œdema, & inflãmatio, & ſcirrhus: ſed ſicut actiones dum fiunt,
conſequunt̃ vt exiſtant, non quia conſtanter & ſecundũ habitum inſunt, ita & affectus quoq; earũ.
Nam cum oĩs in actione poſitus motus ſit: ſitq; quidam in animalibus motus voluntarius, vt alter
inuoluntarius & naturalis: offenſæ volũtarij in motibus fiunt muſculorũ, à quibus ẽt cum ſecundũ
naturam fiunt, ſcimus obiri. Sed quod in eis eſt ſecundum naturam, vnum eſt & ſimplex: Quod
eſt præter naturam, in primis fit duabus differentijs, aut præter voluntatem, aut de volũtate, non tñ

ſecundum naturam. Sed hoc loco ſecundum appetitum dicas, an ſecundum volũtatem, nihil intereſt. At verò motuũ, qui citra voluntatem fiunt in voluntarijs inſtrumẽtis, quæ ad motũ ſunt cõparata, hæc conuulſio, illa vocatur palpitatio, alius rigor, inter ſeſe diuiſi. Sed plene de his integro volu- E
3 mine diſſeruimus. Iam motus volũtarius, qui nõ ſecũdum naturã, obitur, vna eſt forma, q tremor appellat: de quo neceſſariũ eſt, qm̃ alios huius gratia attigimus, hic verba facere. Fit ergo Tremor nõ tm̃ in muſculis affectis & neruis, ſed etiã bene valentibus, vbi quis vltra vires onus attollere moliatur, aut manibus baiulando, aut imponẽdo humeris. Itaq; nõ nulli cõſpiciuntur robuſtiſſimi adoleſcentes, dum onus portant prægraue, cruribus tremere, maxime vbi aſcendere ſcalas tentent. At illis quod in maximis molibus, hoc ſenibus & alia ratione infirmis vſu venit in minoribus: nam ſunt hæc etiã grauia imbecillibus. Sunt iam etiã certe affectus animi, qui tremorẽ inducunt. Nam in libro de humoribus dictum eſt, per abruptum trãſeunti, metu ſcilicet vires deijciente crura tremere: nec non ſiquis alius in ſe inuadentẽ conſpicatus beſtiam ſit, aut latrones aut hoſtes metuat. Recte igitur in commentario de tremore cõuulſione & rigore, ex infirmitate viriũ ſemper tremorem fieri demonſtrauimus. Quæ qm̃ ſua ſponte interim ſint infirmæ: interim ꝑpter affectum animi: aut etiam haudquaq; per ſe affectæ, ab onere graui hoc patiuntur: tres eius cauſarũ eſſe diximus differentias, inſtrumentorũ intemperiem voluntati attributorũ, affectum animi, grauitatẽ oneris. F A.l.3 f. 208.d
Quare ſi, q nec metuat, neq; molem ſuſtineat, tremat, alterum certe, aut organorum eſt intẽperies, aut in ipſo corpore pondus circa muſculos aut neruos. Verũ ſermoni nõ nulla ſubeſt dubitatio, de qua in cõmentario De tremore conuulſione palpitatione & rigore, verba feci. Nam quibuſdam videas manus & caput tremere præter eorum membrorũ mouendi ſtudiũ; ac ideo eſſe falſo videt̃ dictum, ſi inſtituerit quis aliquid agere, euenire. Cæterũ ſi intelligas reclinata in ceruicale ceruice ſiſti capitis tremorem: manuſq; depoſitas, ſic ne has quidem tremere: credes eſſe recte dictum, quibus ociat̃ quodcũq; mẽbrũ, hoc eſſe à tremore immune: ſin attollant, aut ſublatũ illud ſeruẽt, tũ ſymptoma illud incidere. Tm̃.n. abeſt vt qui ita agunt, muſculis quieſcant, vt oppoſitos inter ſe muſculos ſimul moueant. Vt in manu, qui attollunt, & qui hoc membrũ detrahunt, extendũt eã & flectunt: &
4 validiorum viriũ eſt opus ijs, qui manũ in angulũ ductam ſublimem ſeruant, q̃ qui extendunt aut flectunt. Nam qui extẽdunt, vno genere muſculorũ operant̃, quod cõparatũ eſt ad id operis, feriantibus interim ijs, qui flectunt eam. Atq; cũ flectũt, agunt ijs qui ad flectẽdum ſunt accõmodati: & in ocio ſunt, qui extẽdere poſſunt. Quòd ſi eleues in angulum ductam, & ſublimẽ retineas manũ, nec flectas, nec extẽdas, vtriſq; muſculis æqualiter operaris, vt in tetanis quos vocãt. Eſt igitur non minori robore opus ijs, qui in eadẽ figura vel crus, vel collũ, vel manũ ſeruant citra fulturã ſolidi cuiuſpiã corporis vehentis ſuſtẽtantiſq; membrũ. At cũ longe partiũ ponderi, quæ vehuntur, vires motrices præſtãt, citra negociũ attollunt, citra negociũ eas ſublimes ſeruant: At verò ſi multo ſint inferiores, ſicut in reſolutis, haudquaq; poſſunt eleuare: Quæ ſi pares ſint, viciſſim ſuccũbunt: vincentes ſeruant immotã manũ ſublimem, ſuperatæ, delabi ſinunt. Hoc mihi cogita continẽter in hunc modum fieri, vt ſimul ac ſuperiores ſint, membrum ſuſtollant: mox victæ à mole eorum quæ eleuãtur, permittãt peſſum ire: ſimulq; vires ſilorũ rurſus victrices corripiẽtes ipſa iterũ erigere ſtudeãt. Deinde cum ſingulis tẽporis momẽtis fiat hæc viciſſitudo, vt quod eſt infra, confeſtim attollatur: & quod membrum alleuat, extemplo detrahatur: non prorſus incõcuſſum ſeruetur & ſtabile mẽbrũ, tum nec motus habeat in vtrãq; partem inſignes, vt qui breuibus interuallis & temporum & locorum ſeruentur. Atque talis eſt motus tremor, vt quæ longius ſum in libro ſupra commemorato pſecutus, paucis complectar. At quę fit in morboſo rigore partium concuſſio, abſq; voluntate obitur & contrariorum motuum magnis interuallis ſeſe mutuo excipientium vnà cum frigoris ſenſu. Huius alius affectus eſt quodam modo germanus, muſculorũ & neruorũ, quæ conuulſio appellatur: ac in eis per totum ſimilis illi atq; ijſdẽ organis fit motus, qui cũ de voluntate moueãtur, fit: cæterum in eo tñ differt, ꝙ præter voluntatem, vbi cõuelluntur, mouent̃. De palpitatione neceſſe hoc H loco non habeo diſſerere, ne cogar ſimul de pulſu dicere, qui aliquid habere cũ palpitatione cõmune videtur. Satis.n. iã vel de tremore productus mihi eſt inuito ſermo in explanatorio libro. Qui aũt ad vnguem volet oĩa prædictorum ſymptomatũ perſpicere dignotionẽ, & originem, legat licet librum, vbi illa exacte oĩa tradidi: qñ & de ſingultu, tuſſi, ſternutamẽto, & non nullis id genus alijs motibus egi in cauſis ſymptomatum, vbi dignotiones & differentias motuum, tum verò etiam cauſas, à quibus procedant, percurri. At Sabinus in oĩbus illis nunc plus nũc minus præterijt. Itaq; cõtra Quintus & Lycus vt iſto ſaniores probandi ſunt, ꝙ ne aggreſſi quidem de his ſint dicere, ſed vt empirici interpretationes fecerint. Tametſi empirici quidã, vt dixi, in fabula impoſitam perſonam agant, Hippocratis librum enarrantes vt Hippocratici, Eraſiſtrati aliquem & Herophili & Aſclepiadæ atq; aliorum iſtorum, perinde ac ſi de cuiuſq; ſint eorum ſecta. Igit̃ quod ſemper dico, vbi hîc quoq; cõmonuero, aliò tranſibo. Singulorum, quæ ſcire medicus debet priuatim eſt diſciplina tradenda, ac tum ad enarrandos accedẽdum libros Hippocratis: & concluſiones demonſtrandæ ſingulis locis memoriæ gratia, at ipſæ tñ demonſtrationes non cõmemorãdæ: quod quidem nos præſtitimus. Ex ijs verò qui in opera Hippocratica ſcripſerunt explanationes, nemo quiſquam, cæterum lapſi ſunt in his oẽs. Etenim alia eſt, quæ ipſas res tradit inſtitutio, abſoluta conſtans fuſaq;

explicatione:

A explicatione: alia,quæ in explanatione conſiſtit librorum:cuius non eſt vtriuſque idem inſtitutum.
Nanque quæ per fuſam explicationem fit, ſpectat veritatis intentionem: in explanationibus pro-
poſitum eſt ſententiam ſenis,cognoſcere. Qui ergo ante ſingula exacte didicerit,hunc denique ad
veterum librorum explanationes accedere oportet: vt tamē primum ſenis ſenſum valeat inuenire:
ſecundo loco, recté ne ille, an ſecus ſit aſſertus: ſimulq; admoneat demonſtratorum in operibus de
vnoquoque medico præcepto. Qui verò interpretes ſuis dictis nequeunt demonſtrationē inferre,
auditores loquacitate obtundunt:itaq; à ſcriptoris ſententia retrahunt,volentes ſua verba ex illis fi-
dem habere:quāobrem de capite ad caput tranſeunt,quæ ne ipſa quidem quicq; ad rem propoſitā
referunt. Porrò fieri non poſſe,vt in explanationibus demōſtrationes diſputationū, quibus pariū
tur ſcientiæ,ſcribantur,ex iam dictis planum eſt. Nam qñ Hippocrates nō in Pythione modo verū
in multis etiam ægris prędictorum ſymptomatum meminit,ſi quidem nuſquā demonſtrationibus
cōprobes placita,nullā animis diſcipulorū,quæ ſcientiā pariat, doctrinā infundes. Quòd ſi tradas
in quibuſdam ægris demonſtrationes,in quibuſdam prætereas:atq; in primo morborum vulgariū,
verbi gratia,eas oēs perſequare,in alijs ad illas rejcias:facies tu quidem, quod diximus,vno in libro
abſolutiſſimam tradendo cum demonſtrationibus doctrinam, in cæteris eius concluſiones addu-
B cendo. Sed id ipſum tñ vtroq; eſt modo abſurdum. Nam in primum vulgariū morborū librum,
ſi hunc enarres,primum quinquaginta commentaria ſit neceſſe ſcribere, & ſingula aut bina in ſin-
gulos alios. Itaque cogeris, ſi aut præſagia aut aphoriſmos legere velis, ante quinquaginta illos li-
bros euoluere interpretantes primum librum morborū vulgariū. Haud ſecus ſi ab alio quopiam
cœperis cōmentaria ſcribere, in illum quinquaginta ſcribes: qui autem aliū legere volet, ante oīa
neceſſe habebit quinquaginta illos libros legiſſe. Atqui multo præſtabat ſingulas quæſtiones, vel
præcepta,vel quolibet noīe appelles,eſſe ſingulis deſcripta libris,atq; hos tm̄ conſulere, vbi firma
imbui ſcientia de ijs voles,quæ in ipſis prodita ſunt. Ideóq; nos cum de tremore conuulſione pal-
pitatione & rigore, tum de alijs oibus, lucubrationes edidimus ſeparatim: & demonſtratorum in
interpretando vſurpamus concluſiones. At Sabinus, cum neq; demonſtrauerit vſquā, quid inter
hos quatuor interſit affectus,tremorē palpitationem conuulſionem & rigorem: neq; vllam, ſi non
planè veram rationem & demonſtratiuā,at veriſimilem adduxerit:primum eſſe tremorē aſſerit par
uam conuulſionem,paulo poſt ſpeciem eſſe tremorem conuulſionis dixit. Verum quô me ocyus
his reprehenſionibus, quas inuitus inſtitui in improbos interpretes,explicem, Eſto tremor cōuul-
ſio, aut conuulſionis ſpecies: iam ab eo diſcamus, quo modo Pythioni inciderit. Stomachum, in-
C quit,homo affectum habebat:atq; manus,quæ cum illo haberent conſortiū, tremebant. At nec in-
commodum illi vllum fuiſſe ad ſtomachū,docere quiſquā poteſt, ꝙ nullum ſit ſymptoma noīatum
in narrandis Pythionis accidentibus,qđ indicare ſtomachi valeret vitium. Nec ſtomacho eſſe qcq;
cū manibus cōmune oſtenderunt. Nam ipſe ait fieri tribus modis conſortia, aut pp viciniam, aut ꝓ
pter familiaritatem vel generis vel operis: Generis,vbi neruoſum neruoſo, venoſum venoſo,arte-
rioſum conſentiat arterioſo: Operis, cū māmæ & thorax partibus genitalibus. Sed in nulla harum
communitatum cōſentire manus poſſunt cum ſtomacho:neq;.n.officium his eſt commune,neque
neruorū conſenſus,quāobrem in manibus neruoſum genus in cōſenſum veniat ſtomachi affecti.
Nam ſtomacho à ſexta deducta de cerebro propagine tribuuntur nerui: manibus à ſpinalis medul
lę regione ad ſextam,ſeptimā,& octauā vertebrā. Itaq; quæ à ſexta coniugatione partes ſunt neruos
conſecutæ,has ſtomacho conſentire,non manus, conueniebat. Atque de tremore hæc nugantur,
qui propter abſtinentiam veneris ducunt nimiam humorum copiā Pythionē coaceruaſſe. Quan-
A. 1.f.10.t.1. c. 372.h. quā venus vt vacuatione plenū fieri nō permittat corpus (tribuamus ſanè hoc illis) ſtomachū certe
labefactat non mediocriter,cū eum veneris abſtinentia, etſi corpus impleat, cōfirmet vt quod ma-
xime. Nam non parū abſurdum ſit cēſere, ſiquis moderate viuat repleri humoribus hūc: neque.n.
D his,ſed ocioſis corpus impletur. Quòd ſiquis à venere ſe contineat, exercitetur tñ more athletarū,
foſſorū,& meſſorum,aut artem agētium aliquā manuariam, non colligat humorum copia. Verū
quia quæ ſciunt,hæc nequeunt reticere,vſu venit ſerô diſcentibus dicere planiſſime pugnātia,dum
importune verba funditant. Quid.n.attinebat ſcribere,dixiſſe Democritū paruum morbū comi-
tialem cōcubitum eſſe:& Epicurum,nunq̃ prodeſſe veneris vſum, præclare agi ſi nō officiat:nam
iſta oratio ad ægrotantes ob immodicam venerē pertinet, nō ad eos qui diuerſam inſtituerunt ratio
nem viuendi. Et quidē Sabinus hæc ſcripſit,nō videns quæ inſit in verbis pugnantia. Iam verò ab
ſurdiſſimum eſt ob continentiam veneris deliraſſe Pythionem. Ferūt enim aceruatā in cerebro ge-
nituram,multitudine id opprimentem,delirij ſymptoma efficere:vt ſolet os premens in capitis fra
cturis,& noſtra manus,creare deliriū. Quare iam monſtrat,non ſe cuiq;,cui terebra adigeretur,af-
fuiſſe. Cum.n.aut digitis premas vnà cum membranis cerebrum, aut per vocatas membranarum
cuſtodes,aut etiam ante perforationē os cōpreſſum has premat partes,deliria non exiſtunt, ſed cata-
phoræ opprimunt,motusq; & ſenſus perit:nā ſoporantur interdum magnopere ita affecti, vt in ve
hementibus apoplexijs. At verò cum etiam varia ſputa dicant genitura retenta accidiſſe, præſtat
illos nihil confutare. Nam qui reprehendit ſedulo,quæ nulla ſunt digna ſedulitate, ſe ipſum afficit
contumelia. Atqui non hæc modo, ſed longe protulerunt plura haud diſſimilia illis: de quibus eſt

hoc vnum: Abſceſſum ad ſedem aiũt ortum Pythioni pp loci vicinitatẽ, quo genitura excernitur: E
& abſceſſus in ſede comitẽ fuiſſe ſtrãguriam. Deniq; alia ẽt afferunt, quibus adducaris veneris con
tinentiam non paucorum eſſe nec paruorum auctorẽ morborũ. Et hæc cũ ſcribant in propoſitis ex
ponendis ægris, Democritum proferunt & Epicurũ nihil vnq̃ proficere affirmãtes venerẽ. Et qđ
oĩum eſt ſapientiſſimum, vt conuulſio, inquiunt, comitat̃ repletionem & inanitatẽ, ita conſequun-
tur libidinem & continẽtiam cõia ſymptomata rationis & neruorũ affectorum. Proinde horũ nos
ſapientia inducti, ac fidẽ eorum verbis habentes, ne Athletis quidẽ à venere permittemus abſtine-
re, ne forte hinc conuellant̃, aut deſipiant. Hæc ſcilicet omnia, inſuperq; cætera, quæ narrauit Hip-
pocrates accidiſſe Pythioni, iactant, perinde quaſi illius morbo coitus abſtinentiam præceſſiſſe pla-
nè ipſis ſit certum: tametſi initio dixerint veriſimile eſſe à coitus abſtinentia (quam illi ἀποχὴν vo-
cant) hæc accidiſſe Pythioni: deinde obliti eius, quod initio modeſte dixerant, veriſimile eſſe: ac ſi
planè ita ſe haberet, orationẽ inſtituunt. Et quidem vt apud Telluris ædem commoraretur, cur à
venere ſeſe cõtineret, nihil erat cauſæ, qui nec ſacerdos nec ædituus eſſet deæ. Omnino enim de eo
Hippocrates ampliorẽ mentionẽ faceret, q̃ ꝙ iuxta Telluris templũ habitabat. At ſi ẽt ædituus aut
ſacerdos eſſet, nõ erat illi in perpetuũ neceſſe, vt à venere abſtineret, quo modo ſi Dianę eſſet vel Pal
ladis ſacerdos. Cæterum quod dudũ dixi, reprehendere ſedulo, q̃ ſedulitate ſunt indigna, eſt abſur- F
dum. Quare iam finẽ eorum faciam, quæ interpretes in Pythionem cõmiſerunt errorum, ac me
ad proximum ægrum conferã Hermocratem, meoq; inſtituto interpretabor parua habita illorum
ratione, quæ ſcripſerunt quidam perperam, niſi multum res vrgeat. Sed prius de notis dicam.

¶ De Notis, Quæ ſunt Singulis Aegrotis Adiectæ.

Miror huius libri, vt aliorum etiam Hippocratis multorum infœlicitatem, quorum hi ſunt diſ-
ſipati, illi aliquid habent ſcriptis Hippocraticis adiectũ. Rectius dicã fortaſſe infœlicẽ nõ fuiſſe li-
brum, cæterum eius nos lectores, qui tempus in re perdimus inani. Ad exitũ igit̃ narrationis euen
torum Pythionis aſcripta eſt, Primum Π literæ nota, rectam habens in medio lineam ſic ΓΠ, vt qui-
dam ſcribunt noningentorum notam. Deinde ſcripta eſt Π literæ nota, nihil in medio habens. Mox
ΟΥ, ſub quam Μ, poſtremo Υ. Coacti igitur ſumus, notæ hæ quid ſignificent, inueſtigare: idq; in- C
certi, Hippocratis ne ſint, an alius iſta ſingulis aſcripſerit ægris. Verum nobis cum hoc ipſum com
pulſi indagaremus, in mentem venit, Si vt hoc in libro eas inuẽnimus notas, ſic in alijs etiam libris
vulgarium morborum oĩbus comperiſſemus narrationi eorũ, q̃ ægris acciderunt, aſcriptas, non ſit
fortaſſis abſonum ab Hippocrate dicere adſcriptas. Nunc cum neq; in alijs libris inueniantur, neq;
etiam in ipſo hoc tertio in omnibus æque exemplaribus, merito in ſuſpicionem non nos tm̃ veni- G
mus, ſed maiores etiam noſtri, ab aliquo eſſe aſcriptas, fortaſſe qui diſcipulos detineret, vt poſſet de
clarare quaſi quid mirificũ, quod vnaquæque earum denotaret. Potuit ẽt compendium ſibi quis
ſoli facere vtilitatis, quam caperet ex ſingulis ægris: Vt in hoc ipſo, quem commemorauimus Py-
thione, quod deductã per medium lineam habet ΓΠ, videt̃ πιθανὸν i. veriſimile ſignificare: Sequẽs
Π πλῆθος id eſt abundantiã: à quo ſtatim ΟΥ, ſcriptum, οὖρον id eſt vrinam, ſignificare videt̃: vt ex
ambobus ſignificet πλῆθος οὔρων id, eſt abundantia vrinæ: Deinde Μ quadrageſimum nobis diem
ob oculos ponere: Υ ὑγείαν id eſt ſanitatẽ: atque hæc ambo interpretari, quadrageſimo die hoĩem
conualuiſſe. Et collectam ex oĩbus notis hanc eſſe ſñiam, Veriſimile eſſe ob abundantiam redditæ
vrinæ propulſatum ipſum morbum eſſe, & perſanatum hoĩem quadrageſimo die. At hæc nõ inue
niri aſcripta hoc modo in omnibus exẽplaribus ante dixi. Nunc dico, nec in quibus inueniuntur, in
ijs omnibus primũ ægrũ habere talem notã. Ergo quæ exẽplaria notas habent in fine aſcriptas nar-
rationis de Pythione, hunc habent in modũ ſcriptas, ΓΠ. Π. ΟΥ. Μ. Υ. Porrò ꝙ rationi cõſentaneũ
ſit vnãquãq; notã, quod modo dixi, ſignificare, confirmant illæ, quæ alijs ſunt ægris adiunctæ. Nam
vbiq; adiacet ΓΠ lineã habens mediũ interſecãtem: Ad finẽ verò ſuperſtitibus Υ additũ eſt, ὑγείαν
denotans id eſt ſanitatẽ: Defunctis Θ, quod ſcilicet θάνατον i. mortem indicat. Prima igitur qñ ea ſi H
gnificare vident̃ quæ diximus: & media ſint ꝓbabilia, quippe q̃ Hippocratis de ægris orationi eſſe
cõſentanea poſſint: nobis quidẽ inanis labor in Pythione cõfectus eſt, & in alijs conficiet̃, tẽpus fru-
ſtra terentibus. Sophiſtæ verò talibus exponendis vt vates quidã ſuſpiciuntur à diſcipulis.

AEGROTVS II

5 *Hermocrates qui ad nouum murum habitabat, Igni eſt correptus. Cœpit caput illi, lũbusq́ dolere, Hy
pochondriũ molliter intendebatur, lingua initio aduſta fuit, ſtatim obſurduit, ſomnum non habuit, ſitibũ-
dus non admodum: Vrinæ craſſæ & rubentes, depoſitæq́ non ſubſidebant: Ab aluo, combuſta, & nõ pauca
exibant. Quinto Die reddidit tenues vrinas, ſuſpẽſionem habebãt, nec ſubſidebant: Sub noctẽ delirauit.
Die ſexto auriginoſus euaſit, omnia exacerbata ſunt, mente non conſtabat.*

Nec deſinunt hic nugari quidam interpretes huius libri: ſed ideo eſſe aiunt ſcriptum ad nouum
murum, quòd recens calce inductus homini obfuerit. Alij ab his diſſentiunt, ſeduloq; ſtudent
oſtendere non propter calcem appellaſſe eum nouum murum, verum quòd præter morem ex-
cluſis ventis, & cum iam ædes, in quibus Hermocrates commorabatur, non bene perflarentur,
morbus hominem corripuit. Verum de loco ſatis, ac potius, vt id quod eſt dicam, nimium. De

A ijs iam quæ illi acciderunt, porrò videndum eſt: ac eorum quæ aliàs demonſtrauimus, reuocanda
memoria: de quibus hoc eſt, Tria eſſe prima febrium genera: vnum earum, quæ diariæ appellan-
tur: alterum hecticarum: tertium earum quas acutas vocant, comites putridorum humorum. Atq;
ex tertio horum genere febrem afflixiſſe Hermocratem hinc conſtat, ꝙ cum incipit de illo facere
verba, ſtatim dicat Hippocrates, Igni eſt correptus. Nam, vt in alia hiſtoria ſcripſit ‖ Quidam inca- 1. Epid.cõ 3 t.
leſcens cœnauit, vt hoc vocabulo calens, febris mediocritatem oſtẽderet, quæ cœnatum tenebat, ita 29.3ª.125.d
hic ignem appellauit validam febrem. At caput quoq; illi cœpit dolere vnà cum ſurditate. Itaque
ex his in caput liquet inuaſiſſe quandam humorum abundantiam. Declaratum iam eſt frigidiori-
bus & pituitoſioribus ſuccedere ſomnos veternoſos* lethargicaq; mala: calidioribus aut prorſus *καρώδεις di
mordacibus vigilias & deliria. Proinde cum vigiliæ eum tenerent cum ſurditate, & capitis dolo- ctionem autẽ
re lumbiq;, ſuſpicari replentes caput humores conſentaneum erat mordaciores eſſe. Vſu venit por- κάρος inter-
rò his, vbi cum calida febre & flagrante cerebrum offendant, ſequi, vt didiciſti, deliria. Quòd ſi duos pres hic modo
dies aut tres aut quatuor hæc ſymptomata durent, certius præſcies delirium. Id quod hic accidit ſoporem, mo-
Hermocrati: nam exponendo quinto die ſcripſit deliraſſe hominem. Iam verò febrem fuiſſe qualis do veternum
dicta eſt, vel linguæ indicat ſymptoma. Quid nãq; dicit? Lingua in principio aduſta fuit. hoc enim vertit.
B nomen eam omnino ſiccam ſignificat fuiſſe: poteſt etiam nigram. Atqui in tali lingua, febreq; ta-
li, ſi abſit ingens ſitis, alterutrum indicat, aut mentem læſam ægri eſſe: aut ventris naturalem facul-
tatem, qua ſubinde cibus appetimus, emori. Porrò cum narrationi hæc ſunt adiecta, Hypochon-
drium molliter intendebatur, in iecinore conijcias febrilis affectionis originẽ extitiſſe. Quia enim
ſingulari numero quem vocant, dixit hypochondrium, alterum tantum indicat non vtrunq; fuiſſe
intentum. Quãdo autem aut dextrum ſit neceſſe aut ſiniſtrum hypochondrium nos accipere, dex-
trum fuiſſe intentum ſit veriſimilius propter excellentiam, qua præſtat alteri. Siquidem talia citra
appoſitum & diſtinctiones proferunt. Atqui etiam modus ipſius febris, & ipſius aduſtio linguæ,
ſatis iecinoris affectum indicare poſſunt. Nam intentionem, quæ dicitur fuiſſe mollis, hypochon-
drij conſtat veluti vacuam indicare: nam vacuum ſignificatur ex molli: huic eſt oppoſitum cum tu-
more, quemadmodum tenſum laxo: Ac ſi ita diceret, dextrum hypochondrium intendebatur, ſed
citra tumorem, vel quia non magna fuerit inflammatio iecinoris, vel in ſimis partibus duntaxat
quibus ventriculum amplectitur, cum gibba non dum vnà cum ſimis in tumorem eſſent eleuata.
Iam ventris combuſta excrementa etiam ignitionem huius viſceris indicant. Quare ſi vrinæ ad
hæc lethales acceſſiſſent, celerrime perijſſet homo. At quia vt talibus, erant mediocres, fieri ſperes
C poſſe vt producatur morbus. Nam bonæ quidem vrinæ haudquaq; in iſto affectu incidant: Ru-
bræ verò ſpatio longo laboraturum hoĩem, non tñ planè moriturum arguunt: vt in commentarijs
in librum præſagiorum & prædictionum planum fecimus, vbi eius libri reprehendimus auctorẽ.
Nam quæ alia de occaſione ægrotantibus acciderunt, quia ad aliud refert, errat. Iã in ijs cõmẽtarijs
prolixius ſumus tũ phrenitidis peculiaria ſigna perſecuti, tum ꝙ in libris Hippocratis citra contro
uerſiam germanis, de quibus præſagia ſunt, vniuſcuiuſq; facultatẽ ſigni exacte & ſigilatim expla-
nauit. At de rubris vel ꝑrubris vrinis verbum nullum fecit: ſed de ſubrubra vrina cum mẽtionem
facit, ſimul ꝑrubrarum vim indicauit. Atq; adeo de ſubrubris vrinis hæc ſcribit verba: ‖ Si vrina fue 1 Prog.cõ.2.t.
rit ſubrubra, ac ſubrubrum quod ſubſidet, diuturniorem hæc quidẽ morbum ꝗ prima ſignificat, 27.4ª.200.c
ſed admodum tñ ſalubris eſt. Cum ergo ſit ſubrubra, præter cæteras ſalubris quidem, lõgius tamen
ꝗ prædictæ trahat, quas ocyus dixit morbum exoluere, quæ magnopere ſunt rubræ, longius ſigni-
ficabunt ſpatium, cæterum non mortem quantum ex ſe ipſis, neq; delirium. Siquidem per flauam
bilẽ in cerebro exundantem deliria oriuntur: quemadmodum ſi ea ſit aduſta, vt iam trãſeat in atrã,
μανιώδη id eſt furioſa. At verò ſanguinem abundare incõctiorem & ſeroſiorem rubra indicat vri-
na, qui in venis videlicet iecinoris & profundi corporis continetur: vt flauam bilem ruffa & atra.
D Quid igitur venit in mentẽ cum alijs non nullis, tum Lyco, vt hunc approbarent, qui in prædictio-
nibus ſcripſit: ‖ Surditas vrinæq; prærubræ, in quibus ſuſpenſiones non ſubſideant, delirium nun- 1. Prorr.cõ. 1.
ciant: qui morbo regio ſi corripiantur, malum eſt. Apparet enim ex ijs, quæ hoc ſunt loco de Her- t.31.4ª.167.f
mocrate tradita, auctorem illius libri vniuerſale collegiſſe præceptum: ſed longe aberrat & ab rei
ipſius natura & Hippocratis ſententia, tum verò ab ijs, quæ in ægrotis obſeruantur. Nam rei na-
tura demonſtrat ſiccos temperamento humores & virtute mordaces in cerebrum elatos cõcitare vi-
gilias & phrenitim: id quod in commentarijs de locis affectis oſtendi. At Hippocrates tales hu-
mores cognouit, ‖ flauam & atram bilem: humidum verò ſuccum & frigidum, pituitam: mitiſſi- ‖ Natu.hum.
mum autem ſimulq; nobis familiariſſimum, ſanguinem: præterea vrinam, ſerum eſſe humorum cõ.1.t.25.1ª
in venis contentorum nos ille docuit. Quare ratio conuincit, vbi amplior ſemicoctus ſanguis per 30.f. Et 31.h.
vrinas expellatur, rubras eum has efficere, atque ideo diuturnum fore morbum, quòd requirat t.32.
ſcilicet ad concoctionem longius ſpatium ſanguis: ſiquidem ſpatio temporis fiunt concoctio-
nes. At non erit talis morbus, vt ab vrinis exitioſus, neque phrenitidi obnoxius. Sed non opor-
tet hic nos longiores eſſe, poſteaquam iſtarum iam orationum in commentarijs in prædictiones
importunitatem prodiderimus. At enim cum craſſas etiam fuiſſe indicet nec ſubſediſſe vrinas,
planè ſunt illæ ex conturbatis & turbidis, vt ſolet hic appellare, quæ ſemper turbationem cru-

dam

dam annunciant multo præditam ſpiritu flatuoſo,vt muſtum. Quo fit, vt capitis dolores his vrinis E ſint adiuncti,ꝙ ſpiritus caput cum calidioribus ſuccis petat: à quibus merito intenduntur vigiliæ, & periculum eſt delirij futuri, ſi acrimoniam humores obtineant. Hæc cum ſtatim ab initio Hippocrates cuncta expoſuerit & ſymptomata & ſigna Hermocrati accidiſſe: deinde nihil de diebus proximis prodiderit: duraſſe hæc ad quintum vſq; diem innuit omnia, ac tum ſe demum ad alia acceſſiſſe enarranda, vbi aliqua ex parte variaſſent. Proinde quinto dicit die, illum reddidiſſe vrinas tenues,quare ad eius diei expoſitionem tranſeamus. Quinto die reddidit tenues vrinas, ſuſpenſionem habebant, non ſubſidebant,ſub noctem delirauit. Cũ primum immutata prima vrina,& deſipuit homo,die quinto ſcripſit Hippocrates,præterita,vt diximus,ſecundi & tertij & quarti diei declaratione, nimirum ꝙ eadem permanſiſſent in his ſymptomata. Quare de tenuibus vrinis reuo-
1 Prog.cõ.2.t. 34.4°. 201.b cemus ad memoriam, quid in præſagijs dixit his verbis: ‖ Qui tenues crudasq; diutius vrinas reddunt,ſi cætera vt ſuperfuturis portendantur, his abſceſſus in regionibus infra ſeptum tranſuerſum expectandus eſt. Itaq; altero modo inconcoctus eſſe morbus ſignificatur per tenues vrinas,vt etiam per craſſas, vbi non ſubſidant. Siquidem conturbatæ,ſed dum depoſitæ ſunt ſubſidentes,concoctionis alicuius indicant initium,potiſſimum vbi illico ſubſidant. Quæ verò non ſubſidunt,vltra flatuoſam turbationem craſſitiem eſſe inconcoctorum humorum ſignificãt. Atq; ex his liquet morbum F producendum:Inſuper qua erat prauitate febris,& quia ſub noctem delirauit homo, cum periculo eſſe coniunctum. Reliqua iam videamus,num eſſe his conſentanea videantur. Auruginoſus euaſit, omnia exacerbata ſunt,mente non cõſtabat. Diſtinctio hoc tibi ſit intenſionis hypochondrij ex iecinore profectæ. Diffunditur etenim non nunquam per totum corpus flaua bilis, quod decretorium
4°. Aph. 62. Ex.ord.34.b eſt,vt in aphoriſmis quoq; eſt eo libri loco declaratum, vbi ait: ‖ Aurigo ante diem ſeptimum mala eſt. Reduc item ad memoriam ante concoctum morbum, crebro te audiuiſſe, nullum quemlibet abſceſſum proficere,nedum auriginoſum. Is enim impediri ſignificat bilem, quo minus ex viſcere expurgetur,& euacuetur per ventrem,vel ꝑ oppilationem eius,vel inflammationem. Morbo autem iam concocto decretorie interim natura ad cutem excrementum reponit cum quorundam aliorum humorum,tum flauæ bilis:nam hoc quidem loco flauam appelles, an pallidam, nihil intereſt. Porrò cum affectio increſceret iecinoris, auruginoſam affectionem extitiſſe ex eo indicatur, ꝙ exacerbarentur omnia ſexto die: ſimulq; ꝙ mente ille non conſtaret,quod eſt,deſiperet.

6 *Die Septimo grauiter ſe habuit:Vrinæ erant tenues,ſimiles,proximis diebus eodem modo.Circa diem Vndecimum omnia illi Viſa ſunt remiſſa eſſe.*

G Quæ die quinto vrinæ fieri cœpiſſent deteriores, non correctæ ſunt multis diebus. Non enim ſeptimo modo die, verum ſequentibus etiam ad vndecimum vſq; diem in iiſdem fuiſſe dicit ſymptomatibus verſatum & ſignis Hermocratem: Circa vndecimum diem oĩa illi viſa ſunt remiſſa eſſe. Recte ſanè/viſa ſunt/dixit:neq; enim periculoſiſſimis ex ſignis potuit ſubito,cum eadem permanerent humorum inconcoctio,ad meliorem ſtatum peruenire: idq; adeo cum nihil eluxiſſet decretorij die vndecimo:id quod ſolet non raro conſpici, ꝙ tum natura ſolet aut ſanguinis excretione vel alui, aut vomitibus,aut ſudoribus,aut parotidibus,aut decubitu quopiam, ex diſcrimine hominem vindicare. Attendamus itaq; iam,quæ die vndecimo acciderunt.

7 *Coma cœpit:Vrinæ craſſiores,ſubrubræ,infra tenues,nõ ſubſidebant : aliquantulum Mente conſtabat.*

Solidum ſcripſi librum interpretans ſignificationem huius dictionis, coma, in quo indicatur propenſionem delationem ve in ſomnum ſic appellaſſe Hippocratem. In ſomnum autem propenſionem voco, cum vigilare ægri nequeant, non apertos habentes oculos, ſed conniuentes: vel altis ſomnis, vel tenuibus, vel vigilijs detineantur. Vnde exactam quærit diſtinctionem, multam etiam prudentiam & exercitationem, vt ex qua affectione æger comatoſus fieret, aſſequaris: Frequenter enim,vbi multum humectata pars ſit, quæ eſt ſenſus fons (in qua & ſomnum recte Ariſto- H teles fieri demonſtrauit) coma ſequitur, vt non nullis vſu venit ebrijs: Subinde ob ſolum frigus: Eſt cum ambobus his profundus ſuccedat & comatoſus ſomnus: Quin etiam propter infirmitatẽ A.1.3.f.1 c.1.200.f virium talis affectus fit adeo iam emorientium, vt apertas palpebras ſeruare non valeant. Ac ita affecti hoc habent, vt poſtquàm oculis conniuerint, aut nihil prorſus aut parum dormiant, ſed vigilent, nec attollere tamen palpebras queant: quod quidem vitium ab eo quod committit humiditas & algor, pulſus diſtinguunt potiſſimum languidiſſimi,tardi,rari,& parui. Quòd ſi hanc eſſet Hippocrates contemplationem iuxta ac alias perſecutus, vel pulſuum in ægris genus tradidiſſet, fieret, vt etiam exactiorem nos cognitionem eorum, quæ ægrotis euenerunt, aſſequeremur. Quam quia præterijt, vt quidam vrinarum, ex ijs, quæ literis mandauit, de ægrotis eſt coniectandum. Ac in cerebrum ſe ſuccum contuliſſe pituitoſum vndecimo die, non eſt rationi conſonum in morbo, qui ſiccus & calidus à primo ſtatim impetu fuit. Siquidem lingua aduſta, vigilia, febris vehemens, ſexto die auriginoſa perfuſio, excrementa alui combuſta, totam eſſe igneam affectionem corporis declarant. Huc accedit, quòd ſi qua craſſities eſſet collecta ſuccorum in iecinore & eius venis, non ea in toto continebatur corpore, quam oſtendit iam inde vſque ab initio vrinarum craſ-

ſities.

A ſities. Reliquum ergo eſt perfrigerationem inſignem cerebri, aut facultatis imbecillitatem Hermocrati coma induxiſſe die vndecimo. Vtrum autem ſit horum, extreme eſt perniciosum. Nam inſanabilia ea eſſe demonſtratum eſt frigora, cum calidis morbis & ſiccis ſuccedant. Recte ergo Hippocrates ſcripſit/omnia viſa ſunt remiſſa eſſe/nam cum exitioliſſimum ſignum die vndecimo coma incepiſſet, haud potuit fieri, vt ſalubrem tum ſtatum corpus recuperaret. Immo verò ne medius quidem eſt vllus in talibus ſtatus: ſed ſi à ſalubri ſtatu ea deflectat forma febris, in cõtrariam impingit perniciem, in qua extinguitur natiuus calor. Ergo quia coma ſymptoma ita perniciosum vndecimo die extitit, attendamus vrinas: nam ſi exitioſæ etiam hæ appareant eſſe, propinquam ſignificent mortem: ſin mediocres, in longius tempus trahetur: nam optima vrina in talem ſtatum nullo pacto incidat. At quid de eis referat, audiamus. Vrinæ inquit craſſiores. Hæc quidam ita connectunt, vt poſt dictionem/coma/ſupradictam/cœpit/vrinis attribuant. Nam cum intercedat hoc inter coma & vrinas, vtrilibet aſſignes licet: Vt duplex ſit lectio, vna hæc/coma cœpit/altera hæc/cœpit meiere craſſiora/: etenim verbo ὄυρει id eſt meiebat, per indicatiuum quem vocant modum prolato, adijciunt ν literam, ac ſcribunt ὀυρεῖν cum ν id eſt meiere, modo vt vocant infinitiuo, vt verbo/cœpit/conſentiat ſcriptura. Cæterum dictioni/coma/eſt veriſimilius verbum
B /cœpit/adhærere, cum nunc inceperit primum: vrinæ verò craſſæ vſq; ab initio fuerant: ſiquidem in narratione diei primi ſcriptum eſt his verbis/vrinæ craſſæ erant & rubræ, depoſitæq; non ſubſidebant/. Quare non conuenit hunc dicere nunc cœpiſſe vrinas craſſas eſſe, cum tales ab initio ad quintum vſque diem fuiſſent: nam die quinto quidem mutatas, tenues dicit factas: deinde ſeptimo die eas fuiſſe commemorauit eaſdem. Recte igitur dixit/vndecimo die reddebat vrinas craſſiores/ conferens cum his illas quæ à quinto die hactenus tenues fuerant. Iam etiam ſubrubras eas fuiſſe ait, & infrà quædam tenuia parua habuiſſe, quæ ſubſiderent. Subintelligendũ enim eſt huic, /infrà/ parua quædam tenuia habuiſſe, quæ ſubſiderent. Quare videntur ambegiſſe hæ vrinæ inter bonas & exitioſas. Porrò, in fine quod dicit, bifariam legunt. Quidam ita:/non ſubſidebant aliquantulum/ adiungentes dictionem/aliquantulum/vrinis non ſubſidentibus. Alij ſic/ſubſidebant/deinde iterũ ab initio/aliquantulum mente conſtabat/quod propius videtur ad ſenſum accedere. Nam, aliquantulum ſi ſit prædictum ſubſidere vrinas, ſolent ſic Græci dicere: at non ſubſidentibus raro id genus nomina adijciũt. Habes ergo quæ vndecimo die ſymptomata & ſigna acciderunt. Videamus iam, quæ de quartodecimo deſcripſerit.

8 C *Quartodecimo Die à febre erat liber: Non ſudauit, dormiuit, omnino mente conſtabat, vrinæ eædem.*

Nequicquam videatur adiectum/non ſudauit/cui eſt ſimile/non illi profluxit ſanguis, non vomuit, parotidas non habuit/. Sed vt non multo ante dixit/ſub diem vndecimum omnia illi viſa ſunt eſſe remiſſa/qui, cum dicere potuiſſet ſimpliciter/omnia ſunt remiſſa/adiecit/viſa ſunt/ quò illorum admoneret, quæ aliubi ſcripſit ‖/Iis, quæ non ſecundum rationem releuant, non eſt habenda fides/ ita etiam hic non dubitauit cumulum addere/ non ſudauit/ vt ob oculos proponeret, quàm ſit infida remiſſio morbi. Nam ſi, quæ poſtulabat res, quartodecimo die eueniſſent, conſeruaſſent hominem. Itaque quia non apparuerunt, hinc malignitatem nobis morbi ſubiecit. Quos quidem affectus ignorat vulgus medicorum, & gaudet ſiqua videatur alleuatio, tametſi hæc de exitioſis ſignis & ſymptomatibus prioribus proficiſcatur, neſcium, cum natura enecatur, & extinguitur inſitus calor, tales ſolere affectiones incidere, non ſecus ac partes quæ de fluxione mala in tumorem aſſurgunt, vbi natura præ infirmitate haudquaquam attingit concoctionem humoris qui excitauit tumorem. ‖ Nam cum generatur, inquit, pus, dolores fiunt & febres, quòd natiuus calor humores tumoris auctores immutet: quare quando omnino hic à concoquendo abſtinet per imbecillitatem, nec laborant nec febricitant niſi perparum. Ideo fit, vt in ijs qui ſuppurarunt
D excreto pure, pars ſit, in quam fluxio impegit, ſalua: at vbi ſuppuratio, & manifeſtus dolor, & febris abeſt, putreſcit pars, vt eam cogamur ſolidam aliquando præcidere. Huic igitur non diſſimile eſt quod ijs accidit, qui ſine ſignis & ſine ratione explicati ſunt febre, poſt ſigna lethalia. In hoc caſu fuiſſe Hermocratem, vel coma, quod hominem die vndecimo arripuit, arguebat. Siquidem vnà cum ardente febre, & ſuccum habente mordacem acremq; adiunctum, ſi quis ſymptomate teneatur humidos & frigidos humores atque non mordaces comitante, non eſſe profligatum incommodum oſtendit, cum nihil acciderit decretorij, ſed ſuffocari & extingui natiuum calorem. Sed hæc aliàs longius tractauimus. Quin etiam hic ſummatim ſatis ſit dixiſſe de ijs, qui à febre in grauibus ægritudinibus præter rationem liberantur: nam quo habere, cum ſigna præceſſerint exitioſa, commodius videantur, hoc morbum habent pernicioſiorem. At verò Sabinus dixit, Inſidians morbus more feræ, aut hominis ſcelerati (animantis enim eſt ratione præditæ petere inſidijs) nec opinantes adoritur, quos petiuit. Verum eiuſmodi verba nugas iure dixeris. Siquidem cum nihil quod ſcientiam faciat afferant, niſi loquacitate obtundant, inſtitutum ſe putant exemplo demonſtrare, quod nulla ratione his, quibus cum confertur, conſentiat. Quare hos relinquamus, & ipſi iam, quæ inſtituimus, abſoluamus. Mihi verò hic animum diligenter aduerte, ac caue mireris, qui ſæpe ego, cum quempiam pernicioſe ſe habere dixiſſem, qui inte-

2. Aph.27.Ex. ord 16.b

2. Aph.47.Ex. ord.18.h

rim

rim repente haberet belle, adeo vt & lauaret: illudererq́ȝ non à plebeis tantum, ſed & à medicis qui- E buſdam: in prædictione tamen conſtarem: Poſtea cum repeteretur ille à morbo, qui videbatur recte habere, moreretur q́ȝ ex diuinatrice non medica ſpeculatione habitus ſim prædixiſſe, cum hæc præclari iſti ipſi medici nuſquam eſſe affirmauerint literis mandata. Equidem vnde mortem quibuſdã in vndecimum diem aut ſalutem præſagiuerim, abunde ſcripſi de eiuſmodi prędictionibus omnibus in commentarijs de iudicijs, & in libris etiã de diebus decretorijs: quorũ eſt omniũ princeps diuinus ille Hippocrates. Sed cætera in illis quos citaui modo libris, & verò ẽt nõ nullis alijs, pſecutus ſum. In pſentia q illos reuoluerint, his planã faciã ppoſitã diſputationẽ. Vndecimo die Hermocrates melior eſſe viſus eſt, quartodecimo pfecte liberatus. Cõſtituto iã hoc & pcognito recidiuã omnino fore, & periturũ eũ, diẽ ſeptimũdecimũ conſentaneũ erat ijs q̃ die vndecimo & quartodecimo euenerãt, recidiuã attuliſſe. Nã morbi mutatio in dies incidit decretorios. Didicimus nãqȝ in pſagijs & aphoriſmis dierũ quaternarios orbes in vigeſimũ, nõ in primũ vigeſimum incidere, atqȝ idcirco vndecimũ quartidecimi eſſe indicẽ, decimũ verò & ſeptimum vigeſimi. Ergo tum morbũ rediſſe die ſeptimodecimo Hermocrati in primis eſt conſonũ, tum conſecutam aliam eſſe mutationem vigeſimo: Non tamen iam lectis Hippocratis ſcriptis, quæ die vigeſimo mutatio futura eſſet, cõſtat. In cauſa eſt, ꝙ nos lateat, quo modo vires laborantis haberent, atqȝ certiſſimum earum ſignum, ip- F ſos nimirum pulſus ipſe prætererit. His enim ſimul perſpectis facillimum erat dicere vigeſimó ne die moriturus eſſet æger, an in ſpatium longius protrahendus morbus: Ignoratis verò obſcurum. Itaqȝ audiamus, quæ de die ſeptimodecimo, quæ item de vigeſimo, Hippocrates dicat.

9 *Circa diem Septimumdecimum redijt: In Sequentibus diebus incaluit, Febris erat acuta: vrinæ tenues, delirauit.*

A.l.4 f.2.t.1. c.82.446.c

Alia quidem ſunt ſymptomata recidiuæ. 'At vrinæ tenues morbum eſſe inconcoctum ſignificant. Itaqȝ vt non ſint magnopere ſigna, quæ apparebant, exitioſa, fore incolumem hominem dicere nequeas, conſpiciens ſeptimodecimo die eam vrinarum incõcoctionem. Nam Hippocrates ipſe dixit in talibus, ‖ vt æger diuturnitatem morbi ſuſtinere poſſit, eſſe periculum. Prog. c. 31.4.

10 *Iterum Vigeſimo die eſt Iudicatus, à febre liber, non ſudauit.*

Quo die rationi conſonum fuiſſet febrem exacerbari, ſiquidem natura omnino aggreſſa concoctionem humorum eſſet, qui inconcocti erant vt oſtendebant vrinæ quæ tenues permanebant, eodẽ die febris perfecte ceſſauit. Neqȝ enim ſeptimodecimo acceſſit natiui caloris ratione, ſed ſola pu- G tredinis, ſuccenſis febriliter humoribus. Itaqȝ eorum feruor digeſtus, à febre hominem vindicauit. Sed quia exitialia ſymptomata manebant, vt poſtea dicit, Hermocratem clarum erat obiturum. Sicuti autem in die quartodecimo ſcripſit/non ſudauit/ita & in vigeſimo idem addidit, admonens remiſſionis, quæ ſine ſignis aduénit. Quòd autem permanſerint ſymptomata, extingui ægri naturã, ex his perſpicias, quæ vigeſimi diei ſubiunxit narrationi: Quibus iam animum adhibe.

11 *Perpetuo à Cibo abhorrebat, omnino mente conſtabat: loqui non valebat: lingua inaruit, non ſitiebat: obdormiſcebat aliquantiſper, comatoſus.*

Hæc, q̃ retulit, oĩa ſunt emorientis vitalis facultatis ſigna: vt, verbi gratia, ciborũ faſtidium inappetentiã ſignificans, interim à ventriculi ore, pficiſcit̃ ab aliqua humorũ aliena qualitate affecto: interim ob ipſius facultatis extinctionẽ: cuius erant in ſecunda valetudine munera indigentiam ſentire, & q̃ ſunt ſe curatura appetere. Eiuſdem ſunt munera, humidę materiæ indigentiã & repletionẽ ſentire. Vt ergo in his ſe habuit, aperte Hippocrates declarauit hiſce verbis/non ſitiebat/: & huic /perpetuo à cibo abhorrebat/ſubiunxit/mente conſtabat/: illi/lingua inaruit/hoc/non ſitiebat/. Et /mente conſtabat/ad cõem vtriuſqȝ declarationem aſſumpſit: /non ſitiebat/verò, ad alterum. Cõis H itaqȝ declaratio hoc dicit, non ſentiebat indigentiam vel ſiccæ materiæ, vel humidæ: non quin animaduerteret, ſed quia extingueretur ipſius facultas. Huic verò/lingua inaruit/adiecit/non ſitiebat/ vt declararet non humiditatis gratia nõ ſitijſſe hoĩem, vt quidã, qui humidũ & frigidũ ſuccũ aceruarunt: ſed cum ſiticuloſiſſima eſſet affectio, facultas eam tñ emoriens non ſentiebat, nedum ſermonis defectus ex huius noxa euenerit. Quare ſi ſymptomata illi hæc & vigeſimo die, & p totã ppè ægritudinẽ inerant, febrẽ planũ eſt calore emoriente natiuo hoĩem vigeſimo die deſeruiſſe. Huic aſſentitur etiam hoc/obdormiſcebat aliquantiſper, comatoſus/non.n.vt ſani dormiebat, ſed facultatis imbecillitate inuitus conniuebat, adeo vt aptos oculos non valeret tenere, nictabatqȝ, & parũ dormiebat. Adiunxit.n.verbo/obdormiſcebat/aliquantiſper/ꝙ hæc eſſet facultatis nota infirmæ, nõ ſomnorum naturaliũ. Quare eſt probabilius hoĩem ſomnolento comate tentatum fuiſſe hoc tempore pp facultatis imbecillitatẽ, ꝗ̃ p primarij ſenſus inſtrumenti humiditatẽ: Proinde mireris, nõ cur perierit Hermocrates, ſed quî attingere diem vigeſimũſeptimum potuerit: nã non multo poſt vigeſimum diem eſſe conſecuturam mortem veriſimile erat. Vnde iuuenem liquet, & valida fuiſſe natura: quo factum eſt, vt morbo reſiſteret paulatim marceſcens. Eſt enim coniectari ex omnibus, quæ homini acciderunt, quem vocant medici iuniores marcorem torridum fuiſſe. Atque ipſum

A die vigeſimoſeptimo peremit febris, quæ vigeſimoquarto ex putredine humorum concitata erat, quã explicat proximo capite. Porrò operæpretium eſt indicare, quid hoc loco ſcripſerit/oĩno mente conſtabat/ſiquidẽ non oĩno videt̃ compos mentis fuiſſe, qñ ipſe Hippocrates illum in quinti diei narratione ſcripſerit deliraſſe:& addiderit deinde in ſexto/mente non conſtitit/mox in ſeptimodecimo/delirauit/. Quare quò alterum, aut his eũ tm̃ diebus deliraſſe, reliquo tp̃e ſui fuiſſe compotem ſignificaret, ſcripſit/omnino mente conſtitit/: aut vigeſſimo die, quem propoſito capite explicauit, omnino mente conſtitiſſe, hoc eſt, ne paululum quidem deſipuiſſe. Quod cur adſcripſerit, paulo ante expoſui. "Nam, qñ non ſitiant nec cibum appetant quidam in morbis, vel propter delirium non ſentiant quæ patiuntur, aut propter extinctionem naturalis in ventriculo facultatis, Si id citra delirium habeant, facultatem relinquetur eorum naturalem extingui. 4.f.1.t.2.c. 424.f

12 *Circa diem Vigeſimumquartum Incaluit, aluus lubrica cum fluxione tenui & multa. Proximis diebus Acuta Febris, lingua combuſta eſt. Vigeſimoſeptimo Defunctus eſt.*

Hoc in ægro vigeſimuſquartus vnus, vt oſtẽdimus ex decretorijs circuitibus, vigeſimuſq; ſeptimus longe hoc etiam magis portione innouationes quaſdam attulerunt. Namq; vt ſeptimodecimo die repetitus, vigeſimo viſus eſt commodius habere, cum re vera non ita haberet, ſed falſa ſpecie B illuſo vulgo, ꝙ calor inſitus extingueretur, à febre relinquebatur: ita vigeſimoquarto cum febricitare ex reſiduorum humorum cœpiſſet putredine & aluo inde deieciſſet multa tenuia & maligna: vigeſimoſeptimo perijt, ꝙ ipſa acuta eſſet & ſicca febris. Vnde etiam conbuſta fuit lingua.

13 *Hic perpetuo obſurduit. Vrinæ aut craſſæ, & rubentes, non ſubſidentes: aut tenues, decolores ſuſpenſionẽ habentes. Guſtare non poterat.* ΓΠ.Ε.Δ.Κ.Ζ.Θ. *P.D.S.V.S.M. Hoc eſt, Probabile Deiectionibus Suppreſſis Vigeſimaſeptima Mortuum.*

Declarato vigeſimo die, ſubdidit quod nũc eſt dictũ/guſtare nõ poterat/quod idẽ ſignificat ac faſtidioſus cibi. Vrinas dixit à ſeptimodecimo die ad vigeſimũ vſq; fuiſſe tenues. Prædixit aũt, ſiquid meminimus, & de ijs, q̃ rubentẽ ſuſpenſionẽ nec ſubſidentẽ habent. Atq; hic quidẽ retractis omnibus, ſimul ijs quæ demonſtrauit, hoc innuit, aliàs aliã illũ reddidiſſe vrinã, at bonã haud vllã vnquã. Iã etiam fuiſſe illi ægrotanti perpetuam ſurditatem, antea haud dictã, recte hic aſcripſit. Cæterũ miror nõ de auriginoſa perfuſione quicquã meminiſſe, cuius par erat etiã mentionẽ facere: itaq; fortaſſe, quaſi apertũ ſit perpetuã fuiſſe, reticuit. Nã cum nec ſudor Hermocrati eueniſſet, nec vacuatio bilis vel per ventrẽ, vel vrinas, vel vomitus, conſecuta fuiſſet, non poterat ſubmoueri aurigo. Vnde C ex his collectis quæ dicta ſunt, eſt perſpicuum mire fuiſſe iecur affectum principium vegetatricis & naturalis animæ: cuius oſtenſum eſt quatuor eſſe virtutes, attractricem, retentricẽ, alteratricem, & expultricem, quæ ſuppeditant corporibus & nutrimentum & augmentum. Et hac affecta mirũ in modum appetitus perit, vt mori citius, quàm guſtare quicquam, ſuſtineant ægri.

ℭ *De Notis, Quæ ſunt Adiectæ.*

Vetuſtiora exemplaria initium habebant notarum ægris adiunctarum à muliere apud Bitonẽ angina correpta, quæ ſeptima ab initio deſcripta eſt. Et ſane qui aſcriptas huic libro ſunt interpretati notas, ab illa omnes inceperunt, primis ægris dicentes eas non additas eſſe. Attamen in quibuſdam, quæ nunc in manibus, verſantur noſtris, etiam primis ægris offendimus notas eſſe aſcriptas. Et verò etiam eas habet annexas Dioſcoridis editio. Atq; huic quidem Hermocrati primum eſt ſubſcriptum ΓΠ, in medio habens lineam, primam oĩum notarũ, quas reperiri aſcriptas diximus in omnibus ægris: deinde Ε ſcriptum eſt: mox Δ cum linea recta deorſum ſignata veluti ſubſcripta: ſub hoc Κ, & Ζ, poſtea Θ, ad hunc modũ, ΓΠ.Ε.Δ.Κ.Ζ.Θ. Prima itaq; nota, vt ante πιθανὸν id eſt veriſimile eſt, deſignat. Quemadmodũ extrema litera, quæ nunc Υ nunc Θ eſt ſcripta, ὑγιείας qui- D dem i. ſanitatis Υ: θανάτου verò i. mortis ſignum Θ eſt. Quæ hanc antecedit, dierum numerũ, quibus aut perijt homo, aut oĩno conualuit, denotat: quæ interiacent, rationem qua hoĩem contigit aut ſeruari, aut interire. Nunc ergo qñ Ε cum ſignato infra Δ ſcripſit, ἐπισχεθέντων τῶν διαχωρημάτων, id eſt aluo compreſſa, vigeſimoſeptimo die probabile ait eſſe, Hermocratem perijſſe. Sunt ex interpretibus, qui ꝙ proflueret vigeſimoquarto die venter, morte illum dicant affectũ eſſe: ac ex p̃dictionibus, p̃ferunt, quod habet hæc verba: ‖ Surditas & vrinæ prærubræ non ſubſidentes, & quibus ſu- 1. Prorr.cõ. 1.
" ſpenſiones inſunt, deliriũ portendunt. His ſi regius morbus accedat, malũ eſt. Malũ item, ſi morbo t.31.4ª.167.f
" regio ſuperueniat fatuitas. His mutos, verũ ſentientes, fieri contingit: & aluus, mea quidẽ ſentẽtia, fluit, vt Hermippo, vnde perijt. Hoc eſt illud ex p̃dictionibus caput, de quo, cũ librum illum enarraremus, diſputauimus: hoc loco tantum ſit ſatis dixiſſe, quò in memoriam reducam, quæ illic ſumus interpretati, & in hoc libro hactenus. Nam Hermocratem quidem neque per aſtrictam contigit aluum, neq; per ſolutam perire. Verum hæc ſymptomata ipſi affectui ſuperapparuere, ſicuti cum excerneret antea combuſta: quorum vtrunq; iecoris affectiones ſequitur, vt oſtendimus cum alijs in locis, tum in commentarijs de locis affectis. At perijſſe potiſſimum hic iecinoris videtur vitio, iam etiam ꝙ caput non commode haberet. Quin etiam hunc ægrum interpretãtur abſurdius, qui ob id ſcriptum dũtaxat aiunt, quò vim examinaremus dierũ decretoriorũ, quaſi verò non id ſit

in oībus obſeruatū ægris. Quæ ſingulis ſeorſum inciderūt, ꝑ affectibus, qui eos tētarēt, exoriebant̃. E

Aegrotvs III

14 *Qui in Dealcis Decumbebat horto.*

Et hic adiectum quoq; Sabinus hortum ait, qui ēt ad morbū faciebat homini excitādum: & ſcribit ſic ad verbū: Ideo forte hortū appoſuit, hinc innuens morbo anſam extitiſſe. Neq; verò eſt animal ad herbas edēdas natū homo: itaq; alieno victu veluti innouationē quandā ſuſtinuit. Hæc ſunt, quæ ille ſcripſit. Ego qn̄ præter inſtitutum meū ſcribere aliquid in hiſce cōmētarijs ab amicis ſum adductus in abſurdarū ſugillationem interpretationum, faciā vt & hoc loco pauca eiuſdem generis adiungam. Ac primū, non ſemper hoīem dixit in Dealcis horto habitaſſe, ſed decumbere tantūmodo ſcripſit: qui dudum, dum integra ſanitate eſſet, potuit alibi commorari: morbo autē affectus accommodatius tabernaculum requirens, id in Dealcis eſſe horto nactus. Deinde in horto diuerſantē nihil eſt neceſſe oleribus, vt animal, qđ nihil in eſca præter herbas habet, ſemper veſci. Vt nec ſi prope eos habites, qui caprinā vel ouillam vendunt, has eſſe quotidie, vt oratòres. Neq; enim ſi laniorū ſis vicinus, ſtatim multas carnes deuorare neceſſe habeas, quemadmodum athleta. Tertio iam, cum multa ſuppeditarent̃ ad hortorum calumniādum aerem, totam hanc repudiauit partem, ad olera verò deflexit. Atqui & cloacarum poterat meminiſſe, vt quæ latrinas ferè in hortos repurgant, omnemq; eius generis fœtorem: olerum item & arborum halitum, fruticumq; vt braſſicæ, careæ, & buxi: nam manifeſto vicinus aer ab horum inficitur conſuetudine. Sed ſatis iſtas iam interpretationes confutaui: Nunc ad vtilia tranſibo, ac ad Hippocratis me verba accommodabo. F

15 *Diū Capitis cōflictabatur grauitate, atq; dextrū tp̄s dolebat: Cū occaſione Igne eſt correptus, decubuit.*

Supra 130.h. t.5.

‖ Ignē Hippocrates, vt oſtendi iam ſæpe ante, vehementē febrē appellat. Ad hæc ꝙ proprie magis, vt oēs ēt mortales ſolent paruas cauſas vocare προφάσεις. i. occaſiones, ita appellet ipſe quoq; interdū, declaraui & hoc. Siquidē q̄dā ſunt, quæ cōmittere ꝑ ſe ipſæ morbū nequeunt: quæ ad corpus ſi acceſſerint morbo opportunū, totius cām morbi exiſtimant̃ ſuſtinere: vt in propoſito hic nobis ęgro. Nam capitis diuturna grauitas, & tp̄is dextri dolor, hominem iam ad morbum demonſtrabat fuiſſe cōparatū. Sanè recte ſibi conſuluiſſet, ſi prius, q̄ de tenui externa cauſa ægrotaret, quæ eſſe ad morbū ꝓdidit ſe accōmodatū, medico ſe ipſe, qui occurrere impendēti valuiſſet morbo, cōmiſiſſet. G

16 *Secundo Die modicum Meri Sanguinis de ſiniſtra manabat.*

Non è directo dextri temporis, de quo prædixit, vt dolore laborante, modicum dicit profluxiſſe meri, ſed ex ſiniſtra. Merū verò i. ἄκρατον, vbi de flaua, aut atra bile, aut æruginoſa dicatur, in aperto eſt, vt iam docui frequenter, quid ſignificet. Nam proprium vbi colorem quiſq; humor & formam retineat ſyncerā, ibi eum dicimus merum edi. In ſanguine verò fortaſſe è contrario accipiendum eſt ab eo dici merum i. male miſtum. Sanguinis autem naturalis conſtat rubrum eſſe colorem: decolorem verò, non eum, cæterum vel nigriorem, vel inſigniter rufiorem. Et quidem merum ſanguinem ſolemus frequentius nigrum appellare, qui ſimul eſt craſſiore cōſiſtentia. Ergo fuiſſe prius huic ægro, ſi quidem validis viribus erat, mittendum ſanguinem liquet. Nam ꝙ Hippocrates remedium non prodidit, eadem erit quæſtio tibi ac illa, quæ de primo eſt ægro ſcripta.

17 *Aluus ſtercora recte Deiecit.*

Hoc vnum in morbi principio fuiſſe mediocre videtur: cætera cuncta praua, quæ in proximo ſunt capite ſcripta.

18 *Vrinæ tenues, cū varijs ſuſpenſionibus minutim diſperſis, perinde ac farina craſſiore ſemen referente. Tertio die Febris acuta: Deiectiones nigræ, tenues, ſpumoſæ: quæ in retrimentis ſubſidebāt, liuida erant: nō nihil Veterno tentabatur, ægre deſurgebat: in Vrinis quod reſidebat, liuidum erat & ſubuiſcidum.*

Oīa fuiſſe hæc ſymptomata & ſigna praua, qui ſunt memores eorū quæ in p̄ſagijs ſunt prodita, H nō ignorant. Iam in cōmentarijs quoq; in primū de morbis vulgaribus librū non pauca diximus.

19 *Quarto Vomuit olioſa flaua, pauca, poſtea viruléta: de ſiniſtra aliquantū fluxit meri ſanguinis: aluus eadē, & itē vrina quoq; exudauit circa caput & clauiculas: Lien intumuit, femur è directo doluit, hypochondrium dextrum ſubmolliter contendebatur: Nocte non dormiuit, delirauit aliquantulum.*

Sunt & hæc mala omnia ſymptomata, quæ commemorauit, præterq; abſceſſus, qui in lienem & in ſiniſtrum femur fieri videbatur.

20 *Quinto Deiectiones plures, nigræ, ſpumoſæ, in his nigra ſubſidebāt: Nocte nihil dormiuit, delirauit.*

Adhuc pernicioſa ſunt hæc omnia: itaq; ſequentia attendamus.

21 *Sexto die Retrimēta nigra, pinguia, ſpumoſa, viſcoſa, graueolentia: Dormiuit, mēte melius conſtabat.*

Ex his, dormiuiſſe, & mente melius conſtaſſe, mitia ſunt: cætera verò & ipſa praua.

Septimo

22 A *Septimo, Lingua arida, ſitibundus erat, nõ dormiuit, delirauit: Vrinæ tenues, haud boni coloris. Octauo Retrimenta nigra, pauca, compacta: dormiuit, mentis fuit compos, non admodum ſitibundus erat.*

Hactenus omnia illi ſymptomata fallacia fuiſſe videntur.

23 *Nono ſuperriguit, Febris Acuta, ſudauit, infrixit, delirauit, dexter oculus diſtortus erat, lingua arida, ſitibundus erat, inſomnis. Decimo, eadem. Vndecimo omnino mente conſtabat, febre erat liber, ſudauit*: Vrinæ tenues circa iudicium erant.*

Apparet hunc virum fuiſſe validis viribus, vt quæ cum grauiſſimo morbo luctantes reſiſterent. Itaq; cum nihil illi hactenus accidiſſet boni, videtur die nono rigore decretorio conſecuto, & deinde, quod ſolet, febre acuta, & poſt eam ſudore, non cõtinuò pp morbi magnitudinẽ febre fuiſſe explicatus: veruntamẽ, cum eadẽ manerẽt (nã decimo, inquit, eadem) vndecimo ſtatim fuiſſe à febre liberatus. Nam ꝙ delirauerit in nona, & dextro oculo ſtrabo fuerit, res ſunt quæ ſolent in iudicijs euenire. Neq; verò repente de illo videtur nono die eſſe decretũ, verum in vndecimum diem eſſe protractum, quo iam, dicit, oĩno mente conſtabat. Porrò adiunxit/ vrinæ tenues circa iudicium erant/ vt fidem apud nos ne habeat, & putetur firmum, ſed recidiuam expectemus breui. Nam cum alio-

B qui, tum qua erat morbus magnitudine, in tali expectatione erat conſentaneum eſſe.

* ὕδρωσεν est in aliquibꝰ græcis impreſſis: in alijs ὕπνωσεν i. dormiuit.

24 *Duos Dies à febre ĩteger Intermiſit. Redijt Quartodecimo, ſtatĩ nocte nõ dormiuit, prorſus delirabat.*

Cõfecto dimidio & infideli ad diẽ vndecimũ iudicio, duos illũ dies ait intermiſiſſe, hoc eſt, duodecimũ & tertiũdecimũ: Deinde repetijſſe quartodecimo, ijſdẽq; iterũ cõflictatũ ſymptomatibus.

25 *Quintodecimo, Vrina turbata, cuiuſmodi ex ijs, quæ ſubſiderunt, fit, vbi agitantur: Febris Acuta, prorſus delirauit, non dormiuit: Genua & tibiæ dolebant: Aluo ſubiectis Balanis reddidit nigra ſtercora.*

Recidiua iterum euaſit acuta cũ ob morbi magnitudinẽ, quæ illi inerat à primo, tum ꝗa vndecimo die, quo primum fuit iudicium, haud adeſſent vrinis coctionis ſigna. Cæterum genuum quidẽ dolores & tibiarum, qui ad partes imas efficientes morbi humores vergere nunciant, in bonis certe erant. At balanis ſuppoſitis nigrorum ſtercorum exitus, malus eſt propter colorem.

26 *Sextodecimo, Vrinæ tenues, quibus inerat nubiloſa ſuſpenſio: delirauit.*

Et verò hæc etiam de integro inceſſentis illum acutæ febris & ſigna & ſymptomata ſunt, ſiquid

C meminimus eorum quæ in præſagijs & in primo morborum vulgarium demonſtrata ſunt: nempe ſexcenties dicere non oportet eadem.

27 *Septimodecimo mane Extremæ partes infrigeſcebant, cooperiebatur, Acuta Febris: Toto corpore ſudauit, alleuatus eſt, melius ſapiebat, nõ tamen febre liber, ſitibũdus: Vomuit bilioſa, flaua, pauca: Venter ſtercora deiecit paulo mox nigra, pauca, tenuia: Vrinæ tenues, non boni coloris.*

Rurſus ſeptimuſdecimus dies ſudorem attuliſſe videtur, qui valetudini non erat exacte profligãdæ propter humorum cruditatem, ex quibus homo ægrotaſſe videtur.

28 *Octauodecimo Mens illi lababat, comatoſus. Vndeuigeſimo in eodem erat ſtatu* †.

† in aliquibus codic. additur Vrinæ tenues.

Videtur homini nihil planè ſeptimuſdecimus dies magni adiumenti attuliſſe: nihilo minus eius certe naturalis facultas cum morbo certare videtur, & fortaſſe victoriam obtentura.

29 *Vigeſimo Dormiuit, planè mẽte cõſtabat, ſudauit, liber erat à febre, nõ ſitiebat* †. *Primo vigeſimo parũ delirauit, nõ nihil ſitiebat, hypochõdriũ dolebat, et ad vmbilicũ ꝑpetua erat palpitatio. Vigeſimoquarto vrinæ habebãt ſubſidẽtiã, prorſus mẽtis erat cõpos. Vigeſimoſeptimo dextra coxa dolebat: vrinæ tenues, in ꝗbus ſubſidẽtiæ erãt: cætera mitiſſima habebat. Circa Vigeſimũnonũ dexter oculus dolebat, vrinæ tenues.*

D *Quadrageſimo aluus pituitoſa, alba, ſubcrebra deiecit: multũ toto corpore ſudauit, abſolute eſt Iudicatus.*

† in aliquibus codic. additur Vrinæ tenues.

Tertiũ quidẽ eſt hoc iudiciũ, vbi molita nunc ẽt eſt natura ꝑ ſudorũ excretionẽ in die decretorio ſoluere morbũ, vt & in prioribus, qui æq̃ decretorij erant, & Coacis p̃ſagijs. *Addidi aũt illud nulla alia de cã, q̃ vt demonſtrẽ auctores p̃ceptorũ, q̃ in p̃dictionibus ſunt falſa, labi, & lõge lateq; ab ſenſu Hippocratis & præſagitione in ægris abeſſe, ideoq; logiatri ſunt (eo.n. noïe appellant vulgo docti ineptos in obeundis opibus) medici verò nõ ſunt, qui ægris credentes, qui in libris prædictionũ ſũt & Coacis deſcripti p̃ſagijs, alia pro libito ꝑ hos confirmant, citantes q̃ in libro Prædictionũ & Coacis p̃ſagijs errata ſunt: & generalia in præſagijs & Aphoriſmis tradita præcepta, itemq; in libris vulgarium morborum negligẽtes. Nã qđ in Prædictionibus, & Coacis p̃ſagijs habet̃ veri, hoc vniuerſum (id, quod ego in cõmentarijs in p̃dictiones oſtendi) ab aphoriſmis, præſagijs, & vulgariũ morborũ libris, auctores iſtorũ librorum mutauerunt, & in iſtos libros retulerunt. Lycum verò neſcio quo modo & ipſe ſimilis nequitiæ plenus Quinto eam aſſignat, cui tñ non fuit vel vnius anni cum Quinto conſuetudo: cũ Satyrus & Fecianus, qui cum eo diu vixerunt, nullã Quinto talẽ adſcripſerint interpretationem. Equidem hanc rem, cum vtroq; ſim præceptore vſus, habeo compertam.

Galeni

GALENI IN LIBRVM TERTIVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS COMMENTARIVS SECVNDVS.

ARGVMENTVM

Explicatur Obſeruatio Symptomatum quæ Nouem Aegrotis accidere.

NVllum ergo librum vnquã, niſi requiſitus ab amicis, vel familiaribus, p̃cipue longam profectionẽ ſuſcipiẽtibus, ſcripſi, qui commentariũ habere eorum, quæ à me acceperant, aut q̃ ipſis in animantibus demonſtraueram inſecandis, atq; ægris, auebant, Quorum quidã euulgati, etiã probati alijs ſunt. Qui à me ipſi quoq; vt artem medicam ſuis abſoluerem oĩbus numeris, cõtẽderunt, eo-dẽ vt iam dedi quibuſdã modo: ac id quidẽ p̃ſtiti. Cũ verò cognoſcerẽ in oĩbus me, quæ conſcripſerã, Hippocratis ſemper interpretatũ ſententiam eſſe, F ſimulq; dictiones citaſſe eius accõmodatiſſimas quaſq;, viſus ſum mihi, ſi ſingula capita cõmentarijs explicarem à capite ad calcem oĩum eius librorum, operæpretiũ nõ facturus. Verum qñ & hos habere quidam ex amicis efflagitaſſent ſibi, à germaniſſimis Hippocratis ac vtiliſſimis ingreſſus ſum, idem tenens in hiſce libris propoſitum, ac fecerã in prioribus. Eſt aũt hoc, Quæ perpetuo, aut ſæpe in ægris ſpectant, hæc literis ſola mandare, citra vllam horũ ſugillationem, qui aut rara, aut nunquam viſa tradunt, & falſa omnino. Sic cõmentarios in librũ de fracturis, & articulis: ſic ẽt in librum de vlceribus, & vulneribus capitis, & in aphoriſmos, atque præſagia ſcripſi. Deinde amicorum exhortatione perſuaſus, cõmentarijs libri de victus rõne in morbis acutis partem expoſui primã ad balnearum vſq; vſum, quæ quidẽ germaniſſima habet: A qua ſecundam, nam & hæc multa videtur ex ſententia Hippocratis præcepta complecti. Deinde ſum librũ de humoribus ſuccincte quidem & paucis diebus interpretatus, q̃ diſcedere, qui ad eos me cõmentarios induxerat ſcribendos, properaret. Qui cum doctis placuiſſent (vulgati enim erant) inde vſu venit, vt non iam neceſſarij tantum me mei, ſed & alij medici, quibus familiariter vtebar, vt Hippocratis interpretarer omnia ſcripta, frequentes adhortarent. Et feci ſanè in librũ τοῦ κατ' ἰητρεῖον idest de officina medici, & in primũ & ẽm morborum vulgariũ. A quibus cum in tertium eſſem G explanationes inchoaturus, forte quidam me obnixe, vt in prædictiones tum ſcriberem, orarunt.

*ἐν περιοδίᾳ. Vide hanc dictionem ſup. pag. 119. a

Acciderat autem vt id contenderent, cum deambulãtes in ſermonem nos aliquãdo veniſſemus, de ijs, quæ in præſagijs ſunt & aphoriſmis tradita. Nam hæc omnia multum valere in ægris demonſtraui: ſi verò, quæ ſunt in prædictionum libro omnia ſcripta, quis accipiat pro generalibus, longe hunc lateq; erraturum. Huius etiam generis eſſe partem eorum plurimam, quæ in Coacis præſagijs ſunt prodita, demonſtrabam, commixta cum quibuſdam, quæ in aphoriſmis dicta vel in præſagijs ſunt: cum quibuſdam item, quæ in libris de vulgaribus morbis, quæ profecto illorum, quæ libri illi habent, vera ſunt ſola: quæ reliqua ſunt in Prædictionibus & Coacis præſagijs, erroribus ſunt plena. Et quidem in librum ſecundum & ſextum de morbis vulgaribus interiecta ſunt quædam, vt etiam ad finem aphoriſmorum: cætera omnia libri ſecundi & ſexti vulgarium morborum, ſunt Hippocratis magna ex parte in commentarijs reperta: partim verò eorum is, qui ea contraxit, adiecit, vt aiunt. Erat ille Hippocratis filiorum clariſſimus, Theſſalus nomine, qui exacte ſententiam eſt patris æmulatus. In primum librum vulgarium morborum & tertium, aut nihil, aut ſanè perpauca infarcta ſuſpiceris. Communia præcepta hiſce libris ſunt pauca ſcilicet mandata: q̃ hic perſequatur demum, quæ acciderunt aut omnibus in communi tempeſtatibus vulgaribus, aut cuiq; priuatim. Peractis iam commentarijs in ſecundum librum, tres interea forte ſcripſi, à poſtulantibus inductus, quod dixi, commentarios in librum prædictionum: quibus in eo H libro oſtendi plurima vitioſe dicta eſſe: multa pro vniuerſalibus dicta eſſe, cum ſint infrequentia: non pauca indiſtincta, quæ requirant diſtinctiones. Et quò ſermo ſit apertior, afferam vnum de ijs, quæ male quidam ſcripſerunt in commentarijs & in prædictiones & in ægros in libris vulgarium morborum.

1. Prorr. cõ. 2. t. 21. 4ª. 172. d

Scriptũ quoddam eſt in prædictionibus huiuſcemodi caput: ‖ Febres ex hypochondrijs malignæ ſunt. Hîc quidam huius libri interpretes ſubijciunt in libris vulgarium morborum deſcriptos ægros, hos ſolos proferentes, quibus defunctis Hippocrates in ægritudine hypochondriorum dicit accidiſſe contentionem, vel dolorem, vel palpitationem, vel ſi quid ſit tale: prætereunt, qui de illis conualuerunt. At verò Hippocrates tradidit in præſagijs cum alia quæ ad

‖ Prog. cõ. 1. t. 27. 4ª. 195. e

morbos acutos referunt, tum de hypochondrijs, eo loco libri, cuius hoc eſt initium, ‖ Hypochondrium optimum eſt, ſi dolore vacet, ſi molle & æquabile ſit dextra ac ſiniſtra parte. Hoc totius dictionis, quæ quidem eſt prolixa, initium eſt, vbi de hypochondrijs Hippocrates docet. Qui verò ſimpliciter febres ex hypochondrijs eſſe malignas confirmat, conuenientibus neglectis diſtinctionibus, quas in præſagijs ſcripſit Hippocrates, mentitur aperte. Quippe longe erat verius

dicere

A dicere,Febres à cerebro affecto malignæ ſunt:febres à membranis, quæ cerebrũ cõtinent, affectis
malignæ:febres à pulmone affecto malignæ:iam pręhis etiã febres à corde affecto malignæ: Aut
febres quæ ab hypochondrijs proficiſcuntur (ſi proprie vocabulũ hypochõdriorum accipiamus)
omniũ febrium acutarũ ſunt mitiſſimæ: Sin minus proprie,& hac voce etiã ventrem complecta-
mur,iecur,lienem,& ſeptũ tranſuerſum, quædam malignæ,quædam etiã mites ſunt:vt in libris de-
terminauimus de locis affectis. Atq; hoc tibi vnũ ſit male ſcriptorũ in prædictionibus exẽplum:
& interpretum,qui,vti modo dixi,libros inuicem alterum per alterum enarrant,& ſic in prędictio
nibus interpretantur:Recte dixit,febres ex hypochondrijs ſunt malignæ:in libris.n.de vulgaribus
morbis ille & ille,qui ex hypochondrio laborarent,interierunt.In ipſis vulgariũ morborum libris,
vbi ad eos ipſos acceſſerint, merito aiunt hunc ægrum perijſſe:nã proditũ in vniuerſum eſſe in præ
dictionibus, febres ex hypochondrijs malignæ ſunt. Atqui ſi interpretandum in iſtum modũ eſt,
primum contrariam illi,q̃ in prædictionibus eſt,,enũciationẽ producas licet: Febres ex hypochon-
drijs ſunt moderatæ. Deinde eos potes producere,qui libris vulgariũ morborũ ſuperſtites fuerunt
læſis hypochondrijs. Hoc itaq; habes vnũ(vt dixi)malarum interpretationũ exemplũ. Alterũ eſt
mutuo implicatorum affectuum, quo quidẽ frequenter vti auctor prædictionum videtur:id quod
B in commentarijs, quos in eas conſcripſi, aperui. Implicatos voco affectus,in quibus multæ ſunt af
fectæ partes:nam poteſt idem homo non ſolum laborare ex thorace,ſed etiam ex pulmone,& ex ca
pite:his addas licet,& ex ventre & ex iecinore. Proinde ſiquando ſymptoma ſcribat,quod phreni-
tim denunciat:& mox illi aliud adiungat peripneumoniæ proprium,& iecinoris inflãmationis,aut
ventris,aut membri cuiuſquam alius:deinde difficiliori dicat affectione eos mortales detineri qui
duobus aut tribus affligãtur partibus: peruerſam tradet doctrinam. Nam hic ſermonis modus erit:
" ‖ Qui in principio comatoſi fiunt cum capitis,lumbi,hypochondrij,colli dolore vigilantes,ſunt'ne 1.Pror. cõ. 1.t. 1.4ª.160,h
" phrenitici: Nares his ſi ſtillent,pernicioſum eſt: maxime ſi quarto ab initio die ventris ſit rubra p-
" luuies. Iecinoris hoc ſymptoma eſt,& poteſt cũ prædictis exiſtere: vt ſi pleuritis vel peripneumo-
nia comatoſos iſtos arripuiſſet, non eiuſdem tamen eſt affectus ſignum. Quòd ſi errata inſtituas,
quæ in prædictionibus ſunt admiſſa,& eos qui illius præcepta libri,ægroſq; in libris vulgariũ mor
borum interpretantur viciſſim alterum per alterum refellere, legas cõmentarios in prædictiones.
Equidem in primo & ſecundo libro ægros deſcriptos citra vllã malorum interpretum confutatio-
nem ante expoſui:ſed quia multi à me amici in paucis ægris contenderunt, vt malos interpretes de
tegerem,neceſſe habui in tres duntaxat ęgros integrum commentarium conſcribere ſuperiorem.
C Nunc iam ſatius duco eſſe,eodem vt modo enarrem reſiduos, quo ſupra in primo vulgarium mor
borum libro enarrabam:vereor enim, vt ne in alterum incidam vitium , vt apud hos male audiam,
quos magni commentarij longiq; offendunt.

AEGROTVS IIII

1 *In Thaſo Caput Philiſtæ diu dolebat, et tandẽ ueterno aliquantum arreptus decubuit.* † *Cũ uerò pocula* †AP.ex antiqs. Ex potationibus autẽ conti
febres continuas excitaſſent, dolor nocte grauior eſſe cœpit, Incaluit primũ. Primo die biliosa, pauca vo- nuis dolor exacerbatus ẽ. No
mujt, flaua illa primũ, ſed deinde virulẽta, pluraq;: aluo ſtercora excreuit: Noctem habuit moleſtã. Altero cte incaluit primum.
die ſurditas, Acuta febris: dextrum hypochondrium contentum eſt, ac intro inclinabat: Vrinæ tenues pel
lucidæ, ſuſpenſionẽ habebant paruã geniture aſsimilẽ: Circa meridiẽ vehementer inſaniuit. Tertio diẽ
grauiter ſe habuit. Quarto conuulſiones, omnia ſunt irritata. Quinto ſumma luce Defunctus eſt.

Nequid ſim longior,non aliter ac ad eos,qui memoria tenent,quæ in præſagia aphoriſmoſq; in
terpretatus ſum & prædictiones,præterea in primũ & ſecundum vulgarium morborum librũ,ſer-
monem habebo. Vir hic cum non decumberet lecto,ægrotabat capitis(quemadmodum qui ante
ipſum eſt deſcriptus)dolore:verum non vulgare in hoc ſymptoma adiunxit, veterno aliquantum
D tandem correptum illum.In illo addidit etiam morbi initium:huic ex maximo errore ait accidiſſe:
nam capite grauiter affecto potio vini larga maximum eſt malum. In illo ex occaſione dicit ince-
piſſe morbum:proinde illi haud dudum cenſet læſum cerebrum fuiſſe,ſed abundantium tantum in
capite ſymptomata humorum eſſe:At Philiſtæ huic ipſum etiam caput in tempore in prauum de-
ueniſſe ſtatum. Cũ huc iam noxa à potu acceſſiſſet,ita excitauit magnos atq; validos affectus,vt qn
to illum die raperent.Quæ hiſce ait diebus ſymptomata Hippocrates extitiſſe, partim ad acuitatẽ
pertinent morbi,vt ſi neq; cerebrum ſit offenſum: partim ad cerebrũ ipſum. Ac acuitatis quidem
morbi ſunt vomitus ſymptomata,qualitaſq; vrinarum:ipſius cerebri,ſurditas,conuulſio, vehemẽs
inſania. Quod verò eſt ab auctore dictum/dextrum hypochondrium contentum eſt,ac intro incli
nabat/illud fit,vbi à ſepto tranſuerſo vicinæ partes velluntur. At ipſum tenditur ſeptum tranſuer-
ſum interim in pleuritide ob inflammationis magnitudinem ſuccingentis membranæ coſtas: inte-
rim ob originẽ neruorũ ad ſe neruos,qui ad ſeptum trãſuerſum pertinent,attrahentẽ:interim verò
per ſuam ipſius inflãmationem.Sed de his tribus memoratis veriſimilius eſt à ſepto tranſuerſo ob
neruorum tenſionem attracto hypochõdrium quoq; retractum fuiſſe. Atqui ferè in his affectibus
vtraq; hypochondria intro conſident:nõ nunquam alterum tantum, vbi principij neruorum pars
altera ſit grauius affecta,altera nihil,vel modice.

AEGROTVS V E

2 *Charionem, qui ægrotabat apud Demænetum, ex potu Ignis corripuit: Statim eſt capitis dolorifica grauitas conſecuta, non dormiebat, aluus turbata eſt excremētis tenuibus bilioſioribus. Tertio die acuta febris, capitis tremor, præcipue inferioris labri: paulo poſt rigor, conuulſiones, planè deſipuit: Nocte grauiter laborauit, non dormiuit. Quarto aliquantiſper quiete dormiuit, delirauit. Quinto cū dolore cuncta exacerbata fuerūt, nugabatur: Noctē moleſtā habuit, non dormiuit. Sexto nihil eſt immutatū. Septimo ſuperriguit, Febris acuta, per totū corpus ſudauit, Iudicatus eſt. Huic perpetuo erant deiectiones bilioſæ paucæ, meraq́; Vrinæ tenues, et boni coloris cū ſuſpenſione nebuloſa. Octauo die vrinæ erāt melioris coloris, in quibus ſubſideret candidum, & paucū: mente conſtabat, febris intermiſit. Nono repetijt. Circa diem Quartumdecimū Febris acuta. Sextodecimo bilioſa vomuit, flaua, ſub crebra. Septimodecimo ſuperriguit, febris acuta, ſudauit, febre eſt decretorie Liberatus. Vrinæ ab recidiua & iudicio, boni coloris, & ſubſidentiam habebant, nec per recidiuā delirauit. Octauodecimo non nihil incaleſcebat, aliquātulum ſitiebat: vrinæ tenues, ſuſpenſio nebuloſa: paulum delirauit. Circa Vndeuigeſimū febre carebat, collum dolebat, vrinæ habebant ſubſidentiā. Planè vigeſimo eſt Iudicatus.* ΓΠ.Χ.Π.ΟΥ.Κ.Υ. *P.M.B.V.V.S. Hoc eſt, Probabile Multitudine Bilioſarum Vrinarum Vigeſima Sanatum.*

F Videtur homo ex abundantia & maxime bilioſorum humorū ægrotaſſe. Quòd ſi in ipſo quæ de diebus ſunt decretorijs & vrinis monſtrata examines, offendes cōſentire, & rite cum die vigeſimo eſſe perfecte à morbo liberatum. Sunt tamen exemplaria, quæ ad exitum narrationis careāt/vigeſimo/cum ſpectatiſſima quæq; orationem ſic ſcriptam habeant.

AEGROTVS VI

3 *Euryanactis Filiā virginē Ignis inuaſit. Hæc ꝑpetuo nihil ſitiebat, nec quicꝗ ſuſtinebat guſtare: deiecit pauca: urinæ paucæ, tenues, nō boni coloris: incipiēte uerò febre ſecūdū ſedē dolebat. Sexto die febre erat libera, non ſudauit, Iudicata eſt. Quod ſecūdū ſedē erat, aliquantū ſuppurauit, et cū iudicatione erupit. Ab iudicatione die Septimo riguit nō nihil incaluit, ſudauit. Ab iudicatione Octauo aliquātulū riguit, poſtea extremæ partes ſemꝑ algebāt. Circa decimū diē à ſudore, quē habuerat, delirauit, cōfeſtimq́; ad mētē redijt. Ferebant aūt, quod racemū guſtaſſet, ita fuiſſe afflictam. At, cū diē intermiſiſſet, Duodecimo iterū multū delirauit: aluus turbata fuit bilioſis excremētis, paucis, meris, tenuibus, mordacibus, crebro deſidebat. Die Septimo, à quo poſtremum deliraſſet, Deceſſit. Huic ab Initio morbi Fauces dolebāt, ſemperq́; rubebāt, gurgulio retractus: Deſtillationes multæ, paruæ, tenues, acres: Tuſſijt, concoctū nihil excreauit: Quoſuis cibos toto hoc tēpore faſtidiuit, neq; appetiuit quicquam: Non ſitijt, et nihil effatu dignū bibebat:* G *Tacita erat, nihil loquebatur, mœſta animū deſponderat. Erat autem & Natiuum quoddam Tabidum.*

Vt ꝑcurrit, ꝗ huic ægræ ad mortē vſq; acciderūt, morbi totius adiunxit hypotheſin, ex qua iure interijt. Nā à capite ait huic in pulmonē malas fuiſſe deſtillationes faucibus ac gurgulioni nocētes. Adiecit porrò ſermoni/erat autē & natiuū quoddā tabidū/quod oportet meminiſſe, nec fidem habere ſophiſtis, nullum aſſerentibus eſſe affectū innatū. Cæterū illud per ſe ſolum tā repente ipſam non ſuſtolleret: ſed quia cū hoc affectu extinctio cohærebat naturalis facultatis, quò celerius ꝑiret, in cauſa fuit. Significatur hæc his verbis/hæc perpetuo nihil ſitiebat, nec quicquā ſuſtinebat guſtare/. De quorū ego ſymptomatū malignitate ante in priore libro verba feci: atq; ipſe Hippocrates iterū in fine narrationis ſuo more demoſtrās, ꝗ ægrotis & mortis fuerint & ſalutis cauſæ, adſcripſit/quoſuis cibos toto hoc tpe faſtidiuit, neque appetiuit quicꝗ, non ſitijt/ſummo ſignificans odio illi cibos veniſſe, vt ne deſideriū quidem veniret cuiuſquam: quo quidam, qui perdiderunt appetentiā, cum recordent̃ illa, quibus aliquando ſint oblectati, tenentur. Non nullos enim in morbis faſtidio occupatos conſpicimus, ſimulatque quicquam guſtarint, id auerſari: quoſdā verò ne guſtare auſos, attamē hi requirentibus ex ſe ecquid appetant, reſpondēt certa edulia, quibus ſe recordantur quondā H gauiſos eſſe. Sanè maximum tibi ſit facultatis ſignum ciborum appetitricis ſemel emorientis, ſi parata hæc, quæ deſiderare dicebant, vt guſtarunt, culpent, nec etiam edant. Qui tametſi habeant peſſime, deteriore ſunt tn̄ in ſtatu qui nihil appetunt, extremam indicantes extinctionē naturalis virtutis, qua cibum ac potum appetimus. Ob hæc itaq; muliere hac mortua, exemplariorum diuerſitatē nihil eſt ꝙ reſpiciamus, & de diebus quæramus, cum illi nullum habeant ordinem: quandoquidem mortem à capite deſtillatio attulit, & natiuum tabidum. Ideo & diſcordiam exemplarium iuxta & & iudicatu difficilem & inanem arbitratus prætermiſi.

AEGROTVS VII

4 *Illius Angínoſæ quæ apud Bitonem agebat, primū à Lingua cœpit obſcura eſſe vox, lingua rubēs, deſiccata erat. Primo die horrida, incaluit. Tertio rigor, Febris acuta: tumor colli & pectoris ex vtraq; parte ſubruber, durus: extremitates frigidæ et liuidæ, ſpiritus ſublimis: potus per nares effluebat, deuorare non valebat: deiectiones & vrinæ ſubſtiterūt. † Quarto cuncta exacerbata ſunt. Quinto Perijt Anginoſa.* ΓΠ.Δ.Ε.Ε.Θ. *P.D.S.Q.M. Id eſt Probabile Deiectionibus Suppreſſis Quinta Mortuam.*

†Deſūt hic ꝗdā ad balanū & clyſtere ſpectātia, quorū tn̄ Galenus vt ab Hippocrate dictorū in fine cōmēti huius meminit.

Neque in exemplaribus reperitur omnibus hoc modo finis deſcriptus orationis, neque ſcire in-

terpretes

A terpretes huius libri videntur omnes. Sed etiam quidam ex his pro quinto ſcribunt ſeptimo, alij
octauo. Capito verò haud ſcio qua re adductus, diem & anginoſa, detraxit, atque paulo ante ex hoc
/quarto cuncta exacerbata ſunt/quarto detrahit, facitq; hunc totius dictionis exitum/aluus & vri-
næ ſubſtiterunt, cuncta exacerbata ſunt, perijt/. Ac de meliore quidẽ lectione inferius videbimus.
Prius (quod mihi præter cætera eſt in explanatorijs libris propoſitum) quæ in muliere hac ſunt ob
ſcurius dicta, exponemus. Mihi verò/ſpiritus ſublimis/nõ vr̃ clarum eſſe. Sabinus quidẽ ſcripſit
" de eo in hæc verba: Sublimis aũt ſpiritus erat, hoc eſt ſummis naribus reſpirabat, ꝙ ex arteriæ in-
" flammatione præcluſum eſſet viæ ſpatium, nec iam ſpiritus attractio poſſet in pulmonem fieri. Eſt
verò etiam ipſius obſcura oratio Sabini, vt alium etiamnum interpretem quærat. Equidem illos
eum puto ſignificare reſpirare ſummis naribus, qui reſpirando narium pinnas mouent. Siquidem
multos nos ægros ſic vidimus ſpirare, † vt eas in expirãndo contraherent, in inſpirãndo verò dilata
rent. Quod quidem incidit ijs, qui ab angina ſuffocantur, vel à peripneumonia, vel ſuppuratione,
præterea ijs qui infirma ſunt facultate. Verum iſtud quemadmodum in ægris fiat, non eſt ꝙ nunc
referamus: Quo autem in his pacto, qui propter anguſtiam ſpiritus organorum, hoc loco redde-
mus, ſimul iam cur ſublimem Hippocrates eum ſpiritum appellauerit expoſituri. Cernimus enim
B in ijs, qui ſunt ita affecti, ſummum moueri ad operta ſcoptula vſq; thoracem: quam nunc probabi-
le eſt reſpirationem ſublimem dici, quæ non in angina modo, verum etiam in peripneumonia, &
in ſuppuratorum quos vocant, fit affectibus. Quæ quidem etiam citra febrem accidit ijs, qui pro-
prie vocantur orthopnoici, & aſthmatici. Nam à talibus euentis vtrunque affectus hic nomen eſt
ſortitus, aſthma quidem, id eſt anhelationem, propter coactam reſpirationem, quam etiam qui
velociter currunt, habent: & orthopnœam, ꝙ ſe, quia cum decumbunt ſuffocantur, erigunt: ſunt q
cogantur planè exurgere. Iam in præſagijs quoque ſcriptum ad verbum ſic eſt: ‖ Anginæ autem
" grauiſſimæ ſunt, ſubitoq; perimunt, quæ nihil in faucibus ſigni edunt, neque in ceruice, ſed mul-
" tum præbent laboris, & orthopnœam. Itaque eadem cauſa tum orthopnœam inducit affectibus
10.c.7. ſtrangulantibus, & quem modo vocabat ſublimem ſpiritum. Nam "integra conſtante ſanitate, vbi
nobis omnes quieſcunt voluntariæ actiones, ſolis inferioribus thoracis, quæ ad ſeptum trãſuerſum
ſunt, partibus ſpiramus, vt in commentarijs oſtendimus de reſpirationis cauſis: S in ampliorem in-
ſpirationem requiramus, etiam partes infernis vicinas vnà mouemus: Vbi plurima indigeamus,
tum partes etiam ad operta ſcoptula agitamus, totius thoracis valida opera vtentes. Sed hoc nobis
fit ſanis, vbi velociter currimus, aut quocunq; modo valide mouemur, quòd multo ſpiritus opus ſit
C attracto: In peripneumonijs verò & ſuppuratorum vitijs aut malis, & orthopnoicis cum febri-
bus, ob ſpiritus anguſtiam organorum: quæ non poſſunt tantam aeris ſubſtantiam ſuſcipere, quã-
ta eſt animanti ex vſu. Incompletus igitur reſpirationis vſus in periculum adducit ſuffocationis.
Itaque compelluntur vt continue omniq; thorace peragant reſpirationem. At in angina recepta-
cula in pulmone ſpiritus, quibus reſpiramus, recluſa ſunt, & pura: ſed quòd inflammatione guttu-
ris muſculi teneantur, conſtringitur externi aeris, quem per inſpirationem attrahimus, primus in-
greſſus. Quo fit, vt vel hic altera quidem de cauſa, ſed æque tamẽ, vſui reſpirationis non reſpondea
tur, vt in ſuſpirioſis, ſuppuratis, & peripneumonia affectis fiebat. Itaque contendunt, qui ſuffocan-
tur, exurgere, & toto thorace externum aerem magna vi attrahere. Atque idcirco in his cẽſeas, qui
angina laborant, ſublimem appellatum ſpiritum eſſe. Poteſt etiam, ꝙ ſe ipſi illi volunt in ſublime
erigere, ita vocitatus eſſe, vt idem ſublimis ſpiritus ſignificet, ac orthopnœa in Præſagijs. Porrò in
hiſtoria mulieris angina detentæ, quæ in ſermone eſt propoſita, ſcriptum eſt, potum etiam in na-
res reſilijſſe, quod vſu venit ijs, qui eum deglutire nequeunt, vel ob gulæ tranſitum reſtrictiorem,
vel ob ipſius internitionem reſolutionemq;: quorum eſt vtrunque præcipue exitioſum: Vt etiam
quod antea eſt ab eo ſic in tertio die ſcriptum/extremitates frigidæ & liuidæ/. Nam cum prædixiſ-
D ſet/tertio die rigor, febris acuta/ſubdit/extremitates frigidæ & liuidæ/. Nam natiui caloris ſignum
eſt internitionis extinctioniſq; frigus extremarum partium & liuor in acutis febribus. Atque hinc
etiam factum eſt, vt huic ægræ deiectiones & vrinæ ſuppreſſæ ſint, quod iam omnes emore-
rentur functiones. Quo eſt veriſimile nec ſeptimo mulierem, nec nono die perijſſe: neque enim
tantum ſpatij perdurare poterat tertio iam die ſymptomata habens & notas naturæ frigeſcentis.
Et Hippocrates, qui in tam acutis morbis ſolet, quæ vnoquoque acciderent die, perſequi, non com
mitteret, vt tacitus diem quintum, & ſeptimum præteriret. Quando igitur abſoluto de tertio die
ſermone, quartum commemorat ſolum, omnia tum exacerbata fuiſſe dicens, multo iam eſt clarius
non valuiſſe ad ſeptimum vel octauum diem vitam mulierem ducere. Nam paradoxas quidem
conuerſiones, quæ raro incidunt propter robur naturæ, cum ipſi non raro vidimus, tum verò in
narrandis ægris ſcripſit Hippocrates, ſimulq; id ipſum ſignificat & indicat, commodius habuiſſe
ægrum. Nunc, quando tertio die vnà cum acuta febre extremæ partes algerent liueſcerentq;, & v-
rina ſupprimeretur, etiam ſi non ſubiungeret/quarto die omnia exacerbata fuere/omnino erat
die quinto peritura. Quod ille cum adſcripſerit, etiam affirmes ſecurius, ita affectam ſextum diem
viuam non attigiſſe, multoq; etiamnum potuiſſe minus ſeptimum vel octauum. Vnde iure mi-
reris, qua ratione adſcripſerit ita ille, qui primus huius fuit rei auctor, notas, vt indicent octauo

† *In codi. quibuſdam antiquis legitur* ὡς ἐν μὲν ταῖς εἰσπνοαῖς προςέλλειν, ἐν ταῖς ἐκπνοαῖς διαςέλλειν αὐτά, *i. ut eas in inſpirando cõtraherẽt, in expirando uero dilatarent.*

in Prog. cõ. 3. t.10. 4ª. 209. a

illam die defunctam:& eo etiã magis,quo mõ Zeno Herophileus vir nequaq̃ obſcurus aſcriptas E
exponens notas in tertio libro morborum vulgarium, etiam ipſe octauo die dicat hanc perijſſe an-
ginoſam, idq; huiuſcemodi notis indicari: ΓΠ. Δ.Ε.Η.Θ. Harum notarum prima πιθανὸν id eſt
probabile ſignificat,quæ per Π literam ſcribitur mediam habentem lineã rectam vtrique aliarum
parallelam ſeu æquidiſtantem,quo modo quidam nongenteſimum numerum ſcribunt. Et ſemper
in omnibus id ægris denotat præpoſita omnibus ſequentibus notis. Quæ harum eſt poſtrema, hoc
loco θάνατον i. mortem ſignificat,quam litera Θ denotat:in alijs ægris ὑγείαν i. ſanitatem,quam de-
monſtrat litera Υ. Penultima nota ſemper dierum numerum, quibus propoſitus vbique æger
in ſermone laborauit,ſignificat. Quæ verò inter hanc interiacent & omnium primam, declarant,
cur ſit ſaluatus, vel perierit homo, cauſam. Vt in hac anginoſa, duæ ſunt notæ, altera primam om-
nium ſequẽs, cuius medium recta ſecat linea, ΓΠ:ab hac alia atque alia. Igitur quæ omnium primę
ſuccedit, cuius ſecatur medium, elementum eſt Δ: à cuius oritur media inferiori linea, alia recta li
nea deorſum ducta, ſicut ι ſcribimus. Sequens eſt literæ Ε nota. Atque ex his indicari Zeno ἐπί-
σχεσιν τῶν διαχωρημάτων id eſt ſupreſſionem deiectionum tradit, deorſum ſignato Δ ſecundum
vnumquenque modum διαχωρούμενα i. excrementa ſignificante: etenim ſudoris ipſum etiam,ne-
dum vrinarum,aut deiectionum,eſſe ſignum affirmat: Et ἐποχὴν ſiue ἐπίσχεσιν i. ſuppreſſionem, F
vtro libeat modo appellare: Vt ſignorum ſit hæc tota ſententia: Veriſimile eſt excrementis ſup-
preſſis octauo die obijſſe mulierem anginoſam. Quare,vt dixi,miror,cum fideliora exemplaria q̃n
tum diem habeant, huic lectioni etiam litera ipſa Ε conſentiente,vt oſtendi paulo ante,ipſum Ze-
nonem tamẽ octauum diem ſcire ſcriptum: eos verò,qui in illum diſputant, hac de re nihil memi-
niſſe: at de notis illum reprehendere,ꝙ ſecundam literam non ſcripſerit,& fecerit ſignatum Δ,cum
ſcriptura non ita habeat in tertio libro vulgarium morborum:cæterum poſt primam notam Ρ ſcri-
ptum, vt illi autumant. Hic reſiduus iam ſeſe longus mihi ſermo offert. Putaueris enim re vera
has notas ægris Hippocratem ſubtexuiſſe: ſiquidem aduerſarij Zenonis Ρ eſſe aſſerunt,non deor-
ſum ſignatum Δ ſcriptum. Verum ſi aduerſariorum Zenonis libros legas, nec Hippocratis eſſe
dicentium has notas,& librum quendam extare Ptolemæi cognomine Euergetis, habentem ſup-
poſitas illas à medico quodam Pamphilio genere ex ciuitate Sidica, de ſecta Cleophantia: audias
præterea cauſam, qua adductus libro has notas inſeruit Mnemon: videantur haudquaquam ſibi
conſtare, qui Zenonem confutant,nec eſſe Hippocratis, nec eſſe ſic illas notas ſcriptas, vt ille ex-
poſuit. Mihi verò,quæ ſunt hactenus dicta, vana videntur eſſe, nihilq; afferre lectoribus ad artis o-
pera vtilitatis, quò properare, qui hanc meditatur, debet. Verum quia cum eſſent adſcriptæ, vi- G
ſum eſt amicis,quibus morem gerens quibuſdam locis primi libri reprehendi male explanantes ea
quæ ad ægros ſpectant,vt vno certe huius libri loco aliquid de hiſce notis afferrem, induxi animũ
vt facerem:tametſi non ignorem, quod ſemper dico, ſcriptos à iunioribus medicis commentarios
cum tempus noſtrum corrũpere,tum nihil docere,quod intereſt medicinæ: propter quos ego ſin-
gulas ſeparatim medicas lucubrationes feci. Quæ verò ſunt contra ſophiſtas, q̃n has etiam ex vſu
iuuenibus eſſe animaduerto,qui ab iſtis puertuntur, ſcripſi eas item priuatim ſingulas:vt ſicui ſup
petitet tempus abunde vt & has reuoluat, contra ſophiſtas non ſecus ac hoſtes ſit ſuccinctus. Sic
igitur nunc quoque,tametſi res ſit inutilis ad probe medicinam exercendam,quod ad has notas per
tinet,non pigebit tamen totum percurrere,quandoquidem ita eſt amicis viſum. Sanè enim pude-
ret me, ſi ad eas me deflexiſſem nugas, niſi antea ego,quæ referunt ad artem medicam, multis vo-
luminibus omnia pertractaſſem, itaq; tandem ad Hippocratis deſcendiſſem enarrandos libros: in
quibus artis diſcipuli nihil addiſcere noui valent,extra illa quæ clare & fuſe expoſui in lucubratio-
nibus medicis, vt vel ad intelligendum hebetes ſermonem queant aſſequi: ſed hiſtoriæ cognitio-
nem obtinebunt, cuius gratia multi mortales interdum ſuſpiciunt quoſdam, qui artes aliquas tra-
ctant, homines qui multa legerunt retinueruntq;, ſtatim artis etiam ducentes præcepta tenere. H
Nunc itaq; omnem de notis hiſtoriam exponam:quandoquidem hoc amici pariterq; familiares ſe
mel hic fieri ſtatuerunt oportere. Hæc itaq; quæ ſum dicturus, tradita à Zeuxide ſunt primo in
hunc librum commentario. Et quidem præſtiterit fortaſſis,quod ego facere in talibus ſolebam, q
hanc cupiunt hiſtoriam cognoſcere,ad illum librum eos remittere:ſed quoniam Zeuxidis commẽ
tarij non iam perinde grati, ſunt infrequentes: ideo me voluerunt ea recenſere, initio eius ab ipſo
Mnemone ſumpto. Quidam enim eũ aiunt,cum legendi gratia tertium accepiſſet vulgariũ mor-
borum librum ex magna illa Alexandriæ bibliotheca,reſtituiſſe adulterinis aſcriptis ſimili atramẽ
to & literis hiſce notis. Sunt qui ex Pamphilia eum affirment deportaſſe: ac tanto fuiſſe regem Æ-
gypti erga libros ſtudio Ptolemæum, vt omnium appellentium ad ſe libros deferri iuberet,quos re
latos in nouas chartas dominis deſcriptos daret, à quibus in portum inuectis ad ſe allati libri eſ-
ſent:allatos verò in bibliothecas reponeret:atque inſcriptiones erant, Ex nauibus acceptorum. In-
ter eos eſſe ferunt repertum tertium librum vulgariũ morborum, titulo inſignitum, Ex nauibus,
ſub correctore Mnemone Sidita. Quidã non eſſe ſcriptum ſub correctore aiunt, ſed ſolum nomẽ
Mnemonis: quia & aliorum etiã omnium,qui cum libris appellebant,regij miniſtri noĩe reponen
dos in apothecas libros inſigniuerunt. Neq; enim cõtinuo eos in bibliothecas aſportaſſe, ſed prius
in certis

A in certis ædibus cumulatim deponere. Nam tanti ſtudij ad veterum libros comparandos Ptolemæi illius, magnum eſſe argumentum referunt, rationem, quam habebat cum Athenieñſibus: qui quindecim pigneratis argenti talentis, Sophoclis ab eis accepit & Euripidis Aeſchyliq́ʒ libros, vt eos tantum deſcriberet, & mox ſartos tectos reſtitueret: magnifice cum apparauiſſet eos in pulcherrimis membranis, quos ab Athenienſibus acceperat, retinuit: illis miſit, quos ipſe parauerat, orans qn decim talenta tenerent, acciperentq́ʒ nouos pro veteribus quos ipſi dederant libros. Quòd ſi Athenienſibus ne nouos quidem remiſiſſet libros, ſed veteres retinuiſſet, non erat quòd ægre ferrent, qui argentum hac lege acceperant, vt hoc ipſi ſeruarent, ſi ille retineret libros. Itaque illi ſimul & nouis libris, & argento ſunt potiti. Quare Mnemon, ſiue ipſe librum attulerit, ſiue ex bibliotheca accepto adſcripſerit, quæſtus videtur gratia feciſſe. Nam ſolum dicebat tenere ſe, quid notæ illæ inter pretarentur: ita mercede eas exponebat. Quod ſi eſt, probabilius eſt librum in bibliotheca repoſitum, eſſe ab eo adornatum: ſiquidem multo erat expoſitio eius fidem habitura maiorem, ſi regia haberet bibliotheca notas: nam librum ſi domo deferret, ſuſpectus erat. Nec verô ſcriptas dubitarem ab Heraclide tum Tarentino tum Erythræo demonſtrationes, adulterinas eſſe notas commemorare, ni prudentibus exiſtimarem hoc pro comperto eſſe, & feſtinarem ab hac loquacitate pe-
B dem referre. Quare ad vtile redeo, cuius cauſa horum ægrorum hiſtoriam reuoluimus. Nã ideo putare mulierem eſſe defunctam, quòd ſuppreſſæ deiectiones eſſent, ridiculum ſit: neque enim ob ſuppreſſionem perijt, cæterum propterea illi contigit ſupprimi deiectiones, ꝙ naturales functiones extinguerentur. Neque verò, quia frigidæ erant & liuidæ tertio die partes extremæ, ideo obijt: ſed ꝙ moreretur, factum eſt, vt & illæ emorerentur. Et ipſe autem Hippocrates quaſi vaticinatus adſcripſit in exitu narrationis/perijt anginoſa/tametſi ſtatim initio prædixerat/illius anginoſæ, quę apud Bitonem agebat/; ſed additio ad finem illa hoc demonſtrat/perijt mulier hæc angina/. Atque ita in Præſagijs ſcripſit de exitioſis anginis Hippocrates. ‖Nam hæ primo die ſuffocant ſtatim, & altero, & tertio. Quare propoſitam hic nobis mulierem oportebat ea de re tertio die obijſſe, cum extremæ partes liuidæ ac frigidæ eſſent, deiectionesq́ʒ ſupprimerentur. Vnde viribus conijcias validis fuiſſe, itaque attigiſſe quintum diem: namq́, vt octauum, non potuit fieri. Sed de his ſatis. Quòd ſi cogites, ſiue ipſe Hippocrates ſuſceperit mulierem hanc procurandam, ſiue inuiſerit vnà cum medico eius, ſi nihil aliud, paruum cataplaſma certe imponeret, aut diaclyſma præberet illi. Probabile autem eſt eum reliquiſſe recenſenda cum alia remedia ęgris adhibita, tum ſanguinis miſſionem: ſolum verô clyſterem & balanum ſubditum, non principaliter, cæterum obiter ſcripſiſſe.
C Nam cum vrinas recenſeret, & vomitiones, & deiectiones: adiungeret præterea earum ſuppreſſionem, vnde nihil æger excernebat per ſe: in his adſcripſit obiter ſimul cum excrementorum qualitate, balani vſum & clyſteris.

in Prog. cō. 3. t. 16. 4ª. 209. a

Quid Quæq́; Nota Significet.

Equidem omnino ſtatueram ab hac importuna de notis loquacitate me referre: ſed quia integram multi familiares diſputationem hanc quærunt, ægoq́ʒ bonam iam nunc partem exegi nugarum, faciam, vt quod ſupereſt, adiungam. Atque conſtitueram, quemadmodum, quæ nihil ad artẽ faciunt, ſeparatim ſolebam ſcribere, ſic his librum dicare, ac ſeparatim commentari, abductum ab alijs, vt ſi qui velint etiam in huiuſcemodi eſſe curioſi, habeant, quibus nugis inanibus vacent. At quia iam longe proceſſiſſe video ſecundum hunc commentarium, & ſatis eſſe longum, vt reliquos nequeam ægros etiam hic exponere, ac peſtilentem ſtatum ordine hos ſequentem coniungere: neque verò diſſecare mihi certum eſt tempeſtatis expoſitionem, vt partem eius in hoc peragam commentario, quod reſiduum eſt, in proximo: ideo diſputationem de notis hoc libro perficiam, vt præcidam hunc nugarum aceruum. Si enim quæ attulerunt, qui ſcripſerunt de his notis, hæc inquirere velim, & quæ recte ſunt & ſecus dicta, diſceptare, non vno mihi libro ad hanc rem opus ſit. Præ-
D cedit ergo, quod dixi, omnes, quæ per medium habet lineam ΓΠ, denotans ſemper πιθανὸν id eſt veriſimile. Poſtremo verò loco aut Υ videtur litera ſcripta eſſe, aut Θ: hæc θάνατον id eſt mortem: illa ὑγείαν id eſt ſanitatem, ſignificans. Ante has dierum eſt, quibus ægrotauit vel perijt æger, numerus. At quæ inter has intercedunt notæ, omnes quidem ſunt deſcriptæ ordine literarum, quas vocabuli elementa ſignificant, excepto deorſum ſignato Δ. At quam horum quodque habeat ſignificationem, demonſtrabo. Igitur memoria tenendum nobis eſt notas, quæ vltimam præcedunt (à qua mortem diximus aut ſanitatem demonſtrari) numerum dierum denotare: de cæteris, quæ inter has & principium ſcriptæ ſunt, orationem inſtituam: A ἀποφθορὰν ſiue ἀπόλειαν id eſt interitum ſeu internitionem: Γ γόνον i. ſemen, vel γονοειδὲς οὖρον i. ſemini aſſimilem vrinam: Δ verò ſignatum (vocant ſignata, quando rectam lineam, qualis eſt, quæ deorſum ponitur, habent, hoc modo Δ) διαχωρούμενα i. excreta per ſudorem, & alui fluxum, & habitus digeſtionem, & vno verbo vacuationem quamcunq́ʒ: E ἐποχὴν hoc eſt ſuppreſſionem, ἕδραν hoc eſt ſedem: Z ζήτημα i. quæſtionem. Θ θάνατον i. mortem, vt eſt antedictum: I ἱδρῶτα i. ſudorem: K κρίσιν i. iudicium, vel κοιλιακὴν διάθεσιν i. ventriculoſam affectionem: M μανίαν i. furorẽ, vel μήτραν i. vterum: N νεότητα i. iuuentutem, & νέκρωσιν i. internitionem: Ξ ξανθὴν χολὴν i. flauam bilem, & ξένον τι καὶ σπάνιον i. nouum quoddã & rarũ, & ξυσμὸν i. ſtrigmentũ, & ξηρότητα i. ſiccitatẽ: O ὀδύνην i. dolorẽ, vel οὖρον

id eſt vrinam. Quidã verò volunt,vbi impoſitum ſibi Υ habeat, eo nimirum modo ſcriptum, quo E
vocem ὄτως ſcribere conſueuerunt,tunc vrinam ſignificare: Π πλῆθος i.abundantiam, vel πτύελον
i.ſputum,vel πῦρ i.ignem,vel πνεύμονος πάθος i.pulmonis affectum:Π verò in medio habẽs Ι, hoc
modo ΓΠ, πιθανὸν i.probabile (vt ſupra diximus) ſignificat: Ρ ῥύσιν i.fluxionem, vel ῥίγος i.rigo-
rem: Σ σπασμὸν i.conuulſionem, vel στομάχου πάθος id eſt ſtomachi affectum, vel στόματος κάκω-
σιν i.oris malum: Τ τόκον i.partum: Υ ὑγείαν i.ſanitatem,vel ὑποχόνδριον i.hypochondrium : Φ φρε-
νῖτιν i.phrenitidem,vel φθίσιν i.tabem: Χ χολὴν i.bilem, vel χολῶδες i.bilioſum : Ψ ψύξιν id eſt fri-
gus: Ω ὠμότητα id eſt cruditatem.

AEGROTVS VIII

*Adoleſcentulum, qui in Mendacium foro decumbebat, corripuit Ignis ex Laßitudinibus, laboribus,
& curſibus inſolitis. Primo die turbata aluus erat bilioſis, multis, tenuibusq́: vrinæ tenues, ſubnigræ: nõ
dormiuit, ſitibundus. Altero die omnia exacerbata ſunt: deiectiones plures, intempeſtiuiores: non dor
miuit, mente turbatus, aliquantum exudauit. Tertio grauiter ſe habuit, ſitibundus, faſtidioſus, multũ
ſe iactauit, perplexus erat, delirauit: extremæ partes liuidæ, & frigidæ: hypochondrij vtrinq; ſubmollis
contentio. Quarto non dormiuit, malum in peius procedebat. Septimo Obijt. Annũ Aetatis circiter* F
Vigeſimum agebat. Acutum. ΓΠ. Ξ.Ζ.Θ.

Cœpiſſe huic morbum dicit ex laſſitudinibus comitibus inſolitarum exercitationum. Scimus
enim πόνους i.labores,illũ noĩare exercitationes:ſicut κόπους i.laſſitudines, corporis affectus, in qui-
bus ſi parum modo moueatur,tentionis ſenſus vel vlceroſus illi fit. At laboribus quia curſus adiun
xit,ſuperfluo labores adſcripſiſſe videtur:cõtinentur enim,vt genus in ſpecie,in curſibus. Vnde q-
dam pro πόνων i.laboribus, πότων i.potibus ſcripſerunt,cõuerſo primo ν ſecundæ ſyllabæ in τ. Re
liqua narratio tota eorum,quæ inciderunt adoleſcentulo,exẽplum ſunt acuti morbi in ætatem ma-
xime iuuenum cadentis. Alia igitur ſymptomata morbi ſunt acuti. Sed vnde periculũ præſagias,
vel mortem? Primo quidem die relatæ ſunt ſubnigræ vrinæ:ſecundo die parũ exudauit: tertio mul
tum ſe iactauit:at omnibus diebus nihil planè dormiuit. Atq; hæc quidem periculoſa ſunt. Extre-
mæ verò partes tertio die liuidę & frigidæ in acuto morbo lethales ſunt,atq; adeo hac ætate:fiunt.n.
vel ex nimia inflammationis viſcerum magnitudine, vel natiuo intereunte calore. At enim de hy
pochondriorum contentione ſubmolli iã ante diximus,tenſionem citra tumorẽ Hippocratẽ innue
re iſta dictione. Oſtendit aũt ea contentio nullũ de externis corporibus, qui muſculi ſunt abdomi-
nis,inflãmatione obſideri,verum aut ſeptũ trãſuerſum,aut iecur,aut lienẽ. Ac periculoſa quidẽ in- G
ter cætera hæc ſunt. Mortis verò apertum ſignũ eſt extremarũ partium liuor & frigus, quæ tertio
die in morbo acuto, & ætatis vigeſimo anno, accidunt. Quod ſanè fuit in cauſa, vt vſq; ad ſeptimũ
viueret adoleſcens. Potuit etiam alia de cauſa, ꝙ validis eſſet viribus,non ꝑp ſolam ętatẽ. Itaq; ex hu
ius ægri hiſtoria,qui capi fructus poteſt,hic eſt. Nã inueſtigare,qua in ciuitate vocetur aliquod Mẽ
dacium forum,vt Athenis Aſtutorum forum eſt appellatum,& quæ id genus in ſingulis ægris alia
quidã interpretes ſcripſerunt,ſi quid in ijs eſſet, quod ad artis opera faceret, non prætermitterem.
Acutum/hoc inter præcedentem & proximum inferiorem eſt ſcriptum,quod poſſit attribui vtri
que,ꝙ vterque videatur acute ægrotaſſe. Verum quia in ſuperiore ægra,quæ angina laborabat,eſt
adiectum/anginoſa/certiſq; alijs ægris eius generis quiddam ad exitum narrationis eſt adſcriptum,
quò hiſtoriæ vtilitas ſit conſpicua, probabilius eſt priori ægro /acutum/ eſſe ſubditum. Potuit etiã,
qui notas adiecit,item hoc addidiſſe. Nos paulo mox in ægro ordine decimo de eiuſcemodi additis
ſcripturis plene agemus.

De Notis Prædicto Aegro Adiectis.

Quia conſultius puto eſſe in tertiũ cõmentariũ reſeruare tempeſtatẽ peſtilentẽ, ſubtexã nõ nul-
la p̃dictis,quæ in cõtrouerſia apud medicos ſunt de aſcriptis ſignis huius adoleſcẽtis hiſtoriæ ſepti H
mo die defuncti. Zeno nãq; has ſcripſit notas. Præ oĩbus ΓΠ ꝑ mediũ lineã rectã habens, quod πι-
θανὸν i.veriſimile ſemper ſignificare docuimus. Secundũ Ξ,tertiũ deinde Ζ,quartum Θ,hoc pacto
ΓΠ Ξ Ζ Θ. Igitur Ζ ſeptimum diem ait denotare, Θ θάνατον i.mortem. Sed hæc ſunt in oĩbus cõia:
Ξ verò ξένον i.nouũ vult indicare. Nouũ fuiſſe adoleſcenti ait in narrationis initio ex laſſitudinibus
& curſibus inſuetis eum incidiſſe in morbũ. Quę igit̃ aduerſus Zenonẽ dicta ſunt de primo ſigno,
quod ſignificet πιθανὸν i.veriſimile,qñ quidem oĩbus ſunt cõmunia ægris,paulo poſt,ſi viſum mi-
hi erit,apponã. Prius quæſtiones de hoc ægro priuatim iactatas videamus,ꝙ de re ille medica mo
uiſſe controuerſiã videatur. Nam cũ conſcripſiſſet Zeno,vt antea memini, de notis non paruũ vo-
lumen:ac alterũ illo maius aduerſus eũ empiricus Apollonius:ac rurſus Zeno eidem reſpondiſſet:
Apollonius cognomento Cyclas,poſtea & ipſe ſcripſit defuncto iam Zenone de notis librum, nõ
vt ſuppoſitas ſolum culpans,ſed corollarium addidit,quo inſectatur Zenonem. Nã ita inſtituit re-
prehenſionem,vt contra illum,qui quæ ſint à Mnemone concinnata, non valeret recte interpreta-
ri : ſed vbi probabili deficeretur ratione, notas,quò commodius exponeret,conuertiſſet : neque li-
brum in regia bibliotheca inuentum,neque illum ex nauibus, nec quem edidit Bacchius, habere
ad eum modum notas, vt in hoc ſcripſit adoleſcente Zeno, affirmans. Enimuerò in hanc miror

A importunitatem potuiſſe Tarentinum Heraclidem impelli, & quidem in perpetuum ſtudentem interpretationes ad vtilitatem referre. Hic verò contendere magis cum Zenone videtur, q̃ ſpectare vtilitatem. Exponit.n.notas, ac ſi duo Z ante vltimum Θ ſcripta ſint: & alterum, quod prope Θ eſt, ſeptimum diem indicare ait: alterum, quod huic, Z dico, præpoſitum eſt, ſignificare ζητητέον εἶναι, id eſt quærẽdum eſſe, cur ſeptimo die interierit, cum acceſſiones haberet diebus paribus: Nã erat probabile, vt ipſe dicit Hippocrates, morbi iudicium diebus acceſſionum fuiſſe. ‖Nam quorũ, inquit, diebus paribus fiunt acceſſiones, horum fiunt etiã iudicia diebus paribus: quorum verò in imparibus, horum item imparibus diebus iudicium: Subiecta aũt eſt generali iudicij ſignificationi mors. Atq; de notis ſic ſtatuit Tarentinus. Attendamus iam, ecquid afferat præclari. Nam q̧ mors ferè in dies acceſſionum incidat, rarumq́; ſit diuerſum exemplũ, fatendum eſt, & concedendũ verum dicere Tarentinum. Non videtur habuiſſe hic tñ diebus paribus acceſſiones. Quippe primo die Hippocrates, quæ initio morbi acciderunt, deſcripſit: Sub hunc, inquit, omnia exacerbata ſunt, propter morbi, qui acute mouebatur, incrementum. Itaq; tertio die adhuc magis intentũ morbum indicat eſſe. Nam cum in ſecundo die prædixiſſet/non dormiuit, mente turbatus erat/tertium diem exponens ſcripſit primum/grauiter ſe habuit/quod primo die non ſcripſerat: ab hoc/ſitibun-

B dus/deinde/faſtidioſus/mox/multum ſe iactabat/poſtea/perplexus erat/: Quorum vel vnum, ſi tertius dies haberet, poſſet ipſum ſecũdo peiorem oſtendere. Nam vna nocte non dormire, mentisq; turbatio, aſſidue in acutos morbos citra inſigne diſcrimen incidere cernuntur: at quæ ſunt de tertio die ſcripta, fuerunt periculoſa vniuerſa. Præterea tertium ideo ſecundo peiorem eſſe dicit, quòd ſecundo die ſcripſerat/mente turbatus erat/: tertio die, cum alia ſymptomata, quæ paulo ante retulimus, commemorat extitiſſe, tum verò mentem fuiſſe non iam turbatam (quippe parum id quidẽ ſit) cæterum deliraſſe ait. Quam ob rem cùm ipſo hoc ſymptomate videtur ſecundo peior tertius fuiſſe: tum, quòd addiderit inibi hypochondrij ſubmollem tentionem, quæ antea non ſuberat, conijectes hinc ſecũdum illi moderatiorem fuiſſe. Nanq; viſcus antea malo vacans cum cœperit in aliquo die laborare, illum eſſe prioribus peiorem ſignificat. Ac præter omnia, quæ commemorata ſunt pernicioſiſſima ſymptomata eo die apparuiſſe videntur, frigus partium extremarum, liuorq́;. Quo maior, vt paulo ante dixi, admiratio ſubeat, quid'ni adoleſcens perierit die quinto. At enim dicet aliquis Tarentinum defendens, poſt prædicta ſcriptum eſſe/quarto non dormiuit, malum in peius procedebat/. Verum & huic ipſi in memoriam reducemus medicum illud præceptum, nimirum quartum ſeptimi indicatorium ab Hippocrate eſſe dictum, propterea quòd bonorum aut ma-

C lorum, quæ dies ille attulit, euentus non minus ſed magis ſeptimo die quàm ſexto fiat. Qua igitur ratione dicit Tarentinus, probabilius erat ſexto defunctum eſſe adoleſcentulum, poſteaquam acceſſiones haberet diebus paribus: Nam tertio die plurima ſymptomata illũ videntur tentaſſe: die quarto autem creuiſſe: tum ſuſtinuiſſe ſe, & repugnaſſe ad ſeptimum diem, quia forte firmis natura viribus erat, & verò etiam per ætatem: nam hæc illum ſi defeciſſent, quinto die obijſſet. Quare equidem Tarentinum cenſeo inſectandi citius ſtudio Zenonis, q̃ rei ſedulo excutiendæ, huc deſcendiſſe. Idem Apollonius fecit, qui item diligenter literam Ξ ſecundo inter notas loco poſitam exponit. Quem ſunt multi ſequuti alij, maxime cùm q̧ medicum aliquod præceptum dicat ſe vtile exponere citra notas: tum q̧ eius dictis illi fidem haberent. Hac ſiquidem de re adoleſcentem ait obijſſe, q̧ præter morem laſſitudines, labores, & curſus obijſſet. Ego verò affirmauerim labores & curſus, ſiquidem hoc nomine plures exercitationes ſignificantur, non præcedẽte morboſo corporis ſtatu, haudquaq̃ potuiſſe mortem inducere. De potibus, vt quidam volunt (nam ſic dixi eſſe qui corrigant) hoc quidem in adoleſcentulo, quid certi dicam, non habeo, q̧ nec qualitatem nec quantitatem teneam iſtarum potionum, cum tamen multa ſit in ipſis differentia: Siquidem etiam differunt ipſo tempore potiones: quædam enim diebus duobus & tribus, aliæ permultis fiunt: ipſiusq; quoti-

D diani hauſtus menſura haud paruam habet differentiam: Potionis ad hæc qualitas, hi.n. meraciorem, illi ſumunt dilutiorem, non nulli temperatam: ſunt qui frigidam, alij calidam, atq; harum vtrãque, aut de more aut inſueti, biberunt aliquando. Huic accedit non parua ipſorum vinorum in genere ac tempore diuerſitas: neque enim eundem affectum vinum nouum ac vetus parit: neq; craſſum, ac tenue: nec album, atq; nigrum: nec odoratum, ac fœtidum: nec item auſterũ atq; dulce. Quare, vt dixi, de offenſo per vinum adoleſcẽte nihil habeo firmi ſtatuere, niſi hoc Omnium eſt vinorũ immodico vſui commune, quod neruos tentet & mentem. Sed horum tamen ſolennis noxa non dominabatur in huius adoleſcentuli morbo: neq; enim conuellebatur, vel tremebat, vel infeſtabatur phrenitide: quare & ſcripturam potibus minus puto conuenire. Sanè magis eſt conſonum adoleſcenti inconcoctiones præceſſiſſe etiam fortaſſis in ventre: ſin ſecus, in venis quidem certe: vnde plurimi coacti ſunt crudi humores, vt teſtantur vrinæ, & alui excrementa, tenuia illa quidem, verũ non biliosa tamen. Nihilo minus videtur bilioſi quoq; humoris aliquid in toto contineri habitu corporis, comitis laborum quos ſubierat: quibus eſt veriſimile etiam delirium quoddam ſucceſſiſſe & febrem acutam.

De Nota illa ante cæteras poſita, qua Πιθανὸν hoc eſt probabile, ſignificari aiunt.

Quoniam hoc in libro interpretum loquacitatibus plurimum vſi ſumus, haud deterius vtique

1.Epid.cõ.3.t.13.3ª.120.c

fuerit aliquid etiam exempli gratia de illa nota ſcribere,quæ πιθανὸν id eſt probabile ſignificat. Nã E
quis fortaſſe illorum librorum admirabitur magnitudinem,quos Zenonis Apollonijq; ſectatores
conſcripſerunt. Si igitur in vna tãtum nota intelliges,quo pacto ipſis in prolixitatem paulatim de-
uenerit controuerſia, cauſam quoque longi ſermonis facile perdiſcere poteris:cauebisq; (ſi mentis
compos fueris)ne tu ipſe quoque in eiuſmodi nugacitates incidas. Itaq; in prima ſtatim nota, qua
πιθανὸν ſignificari dicebant,inquiunt in nullo alio libro ſolere vnquam hac voce πιθανὸν vti Hip-
pocratem:ob idq; non decere nunc vnico in libro ſigno eius vocis ſæpenumero vti, qui nunquam
alibi vſus ipſa fuerit. Hanc autem rationem euertentes,qui cum Zenone ſentiunt, in germaniſſi-
mo illo libro qui eſt de fracturis inſcriptus,dixiſſe aiunt,vbi de Solene inſtrumento diſputat,πιθα-
νότερον.Cum enim prius dixiſſet Hippocrates Solenis inſtrumenti non eſſe vtilitatem, ſubiunxit:
de Fracturis, cõ.2.t.64.7ª. 239.c ‖At πιθανότερον id eſt probabilius eſt, vulgo minus accuſabilem fore medicum , ſi Solen ſubijcia-
tur.Scitè ergo cum probabilem reſponſionem viſi fuerint inueniſſe Zenonis fautores,tres ipſi ab
aduerſarijs obuiationes factæ fuerũt,duæ quidem litigioſiores potius q̃ veriores: tertia verò idonea
admodum eſt , omnibusq; illis audientibus ſatisfacit , quotquot græcis literis bene inſtituti ſunt.
Prior itaq; ex litigioſis reſponſionibus hæc eſt. Hippocrates illic πιθανότερον dixit, non πιθανὸν:at
iſti ex hac nota indicari aiunt πιθανὸν. Quibus Zenonis adiutores reſpondent: Si quis apud Apol F
lonium ſcriptum inuenerit primitiuum nomen non iam ſtatim ipſi concedimus deriuatiua vſur-
pare,niſi prius quendam nobis oſtendat ipſis vſum fuiſſe: qui autem deriuatiuum inuenerit, is au-
dacter & primitiuo vti poterit.Nam quod ab aliquo genitum eſt, id eius quod generauit ſubſiſtẽ-
tiam indicat:quod verò à nullo,aliud generet nec ne,dubium eſt.Prima ſanè fabulæ pars hic finia-
tur,cum nimirum ex prædictis apertum iam ſit, quo modo in longiſſimam loquacitatem produci
ipſa poſſit. Ad ſecundam verò (iam enim ſemel in fabulam noſmetipſos introduximus) acceda-
mus. Aiunt igitur qui contra Zenonis ſectatores dicunt, poſſe quidem aliquando quæ ſemel ſcri-
pta eſt dictio, & ipſum ſcribentem latere,quippe qui moris græca lingua exquiſite loquentium o-
blitus,ac ſola multorum conſuetudine adductus ſit: vno verò in libro deinceps quoddam vocabu-
lum ſæpius vſurpare ſoli ij poſſunt , qui aliàs eodemmet ipſo vti conſueuerunt. Quæ verò ad hæc
reſpondeant Zenonis conſectatores, narrare ſuperuacaneum eſt , quippe quæ frigidiora longaq;
ſint. Mihi enim ſat fuerit ad tertiam fabulæ partem accedenti reſponſionum duntaxat principia tã
gere. Tertia autem hæc eſt.Placere quidem poſſe & vulgo & antiquioribus,ſi & δυνατὸν & ἐνδε-
χόμενον , & εὔλογον & εἰκὸς dicas(id eſt poſſibile,contingens, rationi conſentaneum , decens) & ip-
ſum etiam πιθανὸν,cum forte tũc in vſu eſſet hæc dictio,ſed rariori ſanè, & apud idiotas potius: Cõ G
tra verò,vocem ſecundum conferendi modum , quod grammatici comparatiuum nuncupant ,ab
εἰκὸς formatam antiquis inuſitatam eſſe:vere enim diceremus εἰκότερον : rariusq; omnino hoc com-
paratiuum inuenies quemadmodum & ipſum πιθανὸν. Conſtat autem antiquorum multa admo-
dum volumina voluenda illi eſſe,qui has controuerſias dijudicare voluerit. Neque enim aliter co-
gnoſcere poteſt,an πιθανὸν ab ipſis vſitatum non ſit, ſed πιθανότερον: ſecus verò inſolens εἰκότερον,
tritum εἰκὸς.Si verò quiſpiam ex ijs qui artem medicinalem diſcere decreuerunt , ad lectionem ſe
conuertat antiquorum omnium librorum,quos rethores,aut hiſtorici, aut medici,aut denique phi
loſophi conſcripſerunt,conteret certe in hoc tempus,ſeq; artem aſſequi poſſe diffidet, cum hoc ad
morborum nec dignotionẽ nec prænotionem conferat. Quamobrem ſatius fortaſſe fuerit fabulæ
in tres diductæ partes finẽ conſtituere,ne longius tempus conſumamus in duorũ deinceps dierũ ap
poſitione:cum præſertim tragœdiã vel comœdiam agamus. Ad reliquos igitur ægrotos veniẽtes
(ſuperſunt enim adhuc quatuor ante ſtatum peſtilentem deſcripti) hic ſecundum commentarium
abſoluamus. Tertium verò aggredi erit vtiliſſimum.

AEGROTVS IX H

6 *Apud Tiſamenum mulier decumbebat, cui Voluulus cum moleſtia excitatus eſt. Ciebantur multæ uo-
mitiones, potũ non cõtinebat, hypochondria dolebant, & infra ſecundum ventriculũ dolores, tormina per
petua, non erat ſitibũda, incaleſcebat. Extremæ partes perpetuo frigidæ, faſtidioſa, inſomnis. Vrinæ pau-
cæ, tenues, † deiectiones crudæ, tenues, paucæ:} Nec erat remedio locus. Defuncta eſt.*

†Forte uel delẽda ſunt hæc verba,vel ita legẽdũ,deiectiones nullæ.conſidera.

Male ſcribunt quidam in hac muliere ὑλεώδεα per υ, cum εἰλεώδεα ſit per ει, ſcribẽdum. Εἰλεὸς
enim id eſt voluulus,appellatur affectus,cuius habuiſſe ſymptomata ſcribit mulierem , multos vo-
mitus,potũ cõtinere non poſſe,dolores eſſe ad hypochõdria,& tormina cũ doloribus in ventre:quæ
omnia voluuloſis aſſident. Quod poſtea ſcripſit , non eſt ex ijs quæ eis aſſident , cæterum ex illis,
quæ malo ad malignum tendenti ſuperueniunt , potiſſimũm perpetuo eſſe extremas partes frigi-
das. Prauum item,faſtidium eſt. Quin & vrinas adſcripſit tametſi in venis non contineatur & ſuc
cis affectus, verum in inteſtinis: quòd cum in his cœperit magna inflammatio , prædicta incidere
ſymptomata ſoleant, Vocatur autem εἰλεὸς i. voluulus,affectus. Parua "igitur ex vrinis, vt ſint bo-
næ,ſalutis ſic habentium eſt ſpes:ſed non paruũ ad exitium momentum, ſi prauæ ſint. Nam cum, A.l.3.f.16.l. c.30.350.b

qui eo

A qui eo modo afflictantur propter inteſtinorũ inflammationẽ in præcipiti ſint, ſi alia videatur prætere-
rea eſſe in corpore affectio praua, increſceret vnà ægro malũ. Atq; ſic cõſueuit Hippocrates, vbi ali
quod inſtrumentum ſpiritus ſit læſum, inſpicere vrinas. Quæ ſi ſecundũ naturam habeant, in ſolis
ſpiritus inſtrumentis verſatur periculum: Sin hæ quoq; prauæ appareant, offenſum iã ſignificant e-
tiã nutritionis inſtrumentũ: quo modo nunc, quanquam ſit affectus venter, eiuſq; ex deiectionibus
perſpiciatur affectio, nihilo minus vrinarũ fecit mentionem, vt tenuium, quæ ſuccorum ſignificant
in venis inconcoctionẽ. Atqui vrinas ſemper memineris vt ſimul inſpicias in ventris affectibus, tho
racis, pulmonis, neruorumq;. Nam bonæ ſi appareant, haud magnum præbent momentum ad ſalu
tem: contra ſi prauæ, amplificant ſimul ęgri periculum. Et cũ ſit periculoſus omnis voluulus, qui in
ſublimibus inteſtinis conſiſtunt, ijs, qui in craſſis ſunt deteriores, vt qui cõtagio iecur afficiant & lie
Ibidé.c.31.b nem. "Diſcernes eos vomitionum aſſiduitate, & vehementia, & ꝙ potum continere non poſſint:
Adhuc magis ex eo, ꝙ nihil per aluum deijciatur: Præterea tormina & dolores faciunt ad notitiam,
quando teneant hi alta inteſtina: Qui ſtercus ſi vomant (aduertitur enim hoc etiam fieri) clariſſimũ
ſit ſignum tibi eſſe ſubtilia inteſtina affecta. Eſt autem acutiſſimum hoc malum: quare id hic pro-
poſuit Hippocrates: ſimulq; adſcripſit/nec erat remedio locus/. Sed mihi hoc fac memoria compre
B hendas ad commentationem de ſanguinis miſſione. Cùm enim nullum ſcripſit aliud remedium
in ægris horum librorum, tum nec illam: non quin præſtò fuerit laborantibus auxilio, ſed ꝙ aſcribe
re auxilia ſingulis ægris non oporteat: niſi quid forte noui inciderit, vt in eo, cui fuit octauo die ſan-
guis detractus. Porrò diem præterijt, quo hæc ægra deceſſit, vt quæ ſecundo ſtatim die mortua fue-
rit, aut longiſſime tertio ob morbi acuitatem, quam in narratione ipſe oſtendit.

AEGROTVS X

7 *Quædam Mulier quæ apud Pantimedem degebat, ex Abortione infantis Primò die Igni eſt correpta: lingua arida, ſitibunda, faſtidioſa, inſomnis: aluus erat turbata multis, tenuibusq́, & crudis. Poſtridie ſuperriguit, Febris acuta, aluus copioſe reddidit, non dormiuit. Tertio die intendebantur dolores. Quarto delirauit. Septimo Interijt. Aluus erat perpetuo lubrica, eiusq́ multæ, tenues, crudæ deiectiones: Vrinæ paucæ, tenues: Febris Ardens.*

Si qua de cauſa externa mulieri huic abortire contigiſſet, declararet Hippocrates. Itaq; ex mor-
bo conſtat vitioſis collectis humoribus abortijſſe. Adiunxit huic ex abortione dictionem/*νηπίης*
C id eſt infantis/indicans, ni fallor, hoc adiecto paruum fuiſſe eliſum partum. Appellant enim homi
nes infantes puellos non ita pridem nátos. Quare per metaphoram videtur Hippocrates valde
puſillos fœtus ſic appellaſſe: quippe hi potiſſimum eijciuntur. Acutam igitur fuiſſe & magnam
febrem, cùm quod dicit/igni eſt correpta/ſignificat: tum quod addit/lingua arida, ſitibunda/. At
verò/ faſtidioſa/ febris demonſtrat, qua tenebatur, malignitatem. Attende diligenter excreto-
rum ſpeciem. Nam cum ſcripſit/aluus erat turbata, multis tenuibus que & crudis/: tametſi ipſe in
fine narrationis dixerit febre ardente illam laboraſſe, memineritq; febris, quæ die primo cœpit, at-
que exacerbabatur ſecundo die: tum addiderit/lingua arida/&/non dormiuit/ac/ſitibunda erat/:
cruda tamen deiecta ait fuiſſe: Ardentem autem febrem ex humoribus naſci bilioſis ſcimus. Igi-
tur conſentaneum eſt in tota mole corporis huic mulieri bilioſum fuiſſe aceruatum humorem, in
primis autem venis lactium & ſimis iecinoris cruda contenta. Iam etiam vrinas illius crudas di-
cit fuiſſe, iuxta ac crudas deiectiones, non ſolum in primis venis, ſed & in gibbo iecinoris crudis
humoribus abundantibus. Porrò/febris ardens/in fine narrationis huius ægræ adſcriptum eſt in
multis exemplaribus. Quædam non hoc habent tantum ſcriptum, ſed adiectum etiam A. Itaque
ſuſpicamur aut quòd prima hæc ægra ardente febre fuerit correpta: Aut quòd hæc fuerit prima ſpe
D cies ardentis febris: ſecunda autem quæ deinceps ſequitur, in muliere, de qua ſic orditur, Alteram
ex abortione. Ego verò in octauo ægro, cuius eſt principium, Adoleſcentulum, qui in Menda-
cium foro decumbebat, plenius oſtendi me de hiſce adſcriptitijs verba facturum, cum decimum
ægrum enarrarem: præſtaboq; nunc duabus de cauſis ſuſpicans ab alio eſſe non ipſo auctore hoc
/ardens febris/adſcriptum: Primum quòd non vni ægro aut alteri, morbi formam ſubtexuiſſet ad
exitum narrationis, ſed (ſiquidem & has nos docere volebat, vt quidam fecerunt eius ſucceſſores)
omnibus aut plurimis: at ille ſcilicet tanquam his qui cognoſcere morbum valerent, exponit
ægrorum accidentia. Videas item alios veteres in lucubrationibus ſuis non reſpicere hos, qui du-
dum ad libros acceſſerunt, ſed qui iam in illis profecerunt. Hanc meam ſententiam vltra id quod
dixi, hoc præterea confirmat, quod tertio duntaxat Vulgarium morborum libro adſcriptæ ſint.
Omnibus igitur, qui hunc ſunt librum interpretati, probabatur ab alio, qui notas illas ſententiam
complectentes adſcripſit, etiam hæc eſſe adiecta. Nam in muliere quidem anginoſa concedas ſanè
eſſe ab Hippocrate adſcriptum/anginoſa perijt/qui ex ipſa angina vellet perijſſe mulierem: In hac
quæ nunc dicitur obijſſe, non poſſis ita accipere. Nam vt dixit/ſeptimo interijt/ſubiecit/aluus
erat perpetuo lubrica, eiuſq; multæ, tenues, crudæ deiectiones: vrinæ paucæ, tenues/. Mox adie-
ctum eſt/febris ardens/. Non nullis etiam A eſt additum. In quibuſdam pro eo ſcriptum eſt pri-
mus:

*Al. cõceptos.

* Græce λεπτάς i. tenues vt etiam habetur in contextu Hippocratis.

mus: in alijs prima. Omnino enim hunc librum hiſce adſcriptis multi contaminarunt iuniores me E
dici. Clarum eſt ergo non, vt in illa quæ angina laborabat, ad calcem adiecit/perijt anginoſa/eodem modo conuenire eſſe hic adſcriptum/febris ardens/: neq; enim dixit/perijt καυσομένη i. ardente febre/ſicut in illa, quæ angina laborabat/perijt anginoſa/: ſed hoc/febris ardens/recto caſu ſcriptum offenditur: inter hoc/& perijt/interiacent/aluus erat perpetuo lubrica/& quæ ſequuntur. Quando itaq; nec mortua eſt ex ardente febre, nec prorſus inter ſe hæc cohærent, conſtat ab aliquo hoc eſſe adſcriptum, non ab ipſo ſcriptum Hippocrate. Potuit etiam quis adſcripſiſſe ſibi, ſicut ſolemus talia in marginibus commentariorum memoriæ gratia adſcribere: poſtea aliquis, qui excriberet hunc librum, in contextum, quaſi auctoris eſſet, tranſtuliſſe.

AEGROTVS XI

8 *Alterã ex Abortione ad quintum mẽſem Oecetai vxorẽ Ignis corripuit. Primo comatoſa erat, rurſusq; inſomnis erat, lumbi dolor, capitis grauitas. Secundo die venter turbatus eſt, ac paucis, tenuibus, merisq; primũ, Tertio die plura, ac peiora: nocte nihil dormiuit. Quarto delirauit, metus, mæſtitia: dexter oculus erat diſtortus: ſudor ſecundũ caput paucus, frigidus: extremitates frigidæ. Quinto cũcta exacerbata sũt: multũ delirauit, ſtatĩq; ad mẽtẽ redijt: *ſitis, vigiliæ: Deiectiões ĩ totũ multæ et m*ẽræ: Vrinæ paucæ, tenues, ſubnigræ: Extremæ partes frigidæ, ſubliuidæ. Sexto eadem erãt. Septimo Mortua eſt. Phrenitis.* F

*Al. ἄδιψος i. ſiti carens.

*Græci omnes cod. quos uiderim, habent ἀκαίροισι. i. intepẽſtiuæ. Interpres mutauit in ἀκρήτοισι.

Quam ante hanc deſcripſit, infantem adhuc fœtum eliſit. Infantem interpretare, fœtum inquã, vnius menſis, aut bimeſtrem, aut longiſſimum trimeſtrem. At hæc nunc nobis propoſita quinto menſe abortiuit, ne ipſa quidem externa de cauſa ſed ex corporis affectione. Cum enim vehementius ſalierint, aut ſubito horrendi quid conſpicatæ timuerint, mulieres abortiunt. Eſt cum ex dolore, vel ex inſigni inconcoctione, vel ex medicamentoſi cuiuſpiam eſu, vel omnino puri potione medicamenti, vel quòd inſit aliquid abortiui. Iam etiam propter ſanguinis miſſionem, & ſanguinis ex vulnere eruptionem, aut ex nimia hæmorrhoide, quædam abortierunt. Noui etiam quaſdam, quæ ex vuluæ ceruice profuſo ſanguine prægnantes iandiu, tandem partum eiecerint. Quorum accidiſſe mulieribus hic ab Hippocrate deſcriptis nihil vel hinc conſtat, ꝙ non addiderit in narratione earum, cum omittere ea non ſoleat. Non ergo febricitarunt, quia abortierant: immo contra, quòd febricitarent, ideo abortiebant. Videtur verò ex hac muliere inductus prædictionum auctor hoc modo dixiſſe: ‖ Qui comatoſi in principijs cum capitis, lumbi, hypochondrij, colli dolore, „
nunquid phrenitici? Potuit etiam alteram vel alterum ita vidiſſe affectum. Hanc itaq; dicit mulierem comatoſam fuiſſe, rurſusq; inſomnem, & laboraſſe capitis grauitate, & lumbi dolore: nihil de G
collo tamen addidit. Item ventrem ait conturbatum fuiſſe, & excreuiſſe tenuia & mera, nec addit hic præterea quicquam de colore illorum: poſſunt enim mera, pallida, flaua, rubra, virulenta, & nigra deijci. Nempe enim mera ſcimus illum appellare, quæ proprium colorem retinent cum nullo humore miſtum alio. Si tamen conijciendum eſt, bilioſa deiecit mera, hoc eſt vel flaua colore, vel rufa: nam virulenta & nigra addito colore proferre, & huic & alijs medicis familiare eſt. Et nos quoque citra adiunctum bilioſa ſolemus deijci dicere, de flaua bile eam vſurpantes dictionem: excrementa verò virulentæ, vel atræ, vel alterius bilis, non dicimus ſimpliciter bilioſa, ſed coloris ipſis diſcrimen addimus. Quæ conſuetudo in omnibus obtinuit, ꝙ ſemper euomatur & aluo reddatur pallida & flaua bilis etiam ſanis, nedum ægris: contra raro aliæ, atq; his duntaxat, qui tenetur morboſo aliquo affectu. Quod igitur dixit in narratione tertij diei/nocte nihil dormiuit/comatis autem amplius mentionem non fecit, innuit mox deliraturam. Proinde ſub hæc merito dixit/quarto delirauit, metus, mæſtitia, dexter oculus erat diſtortus/præterea/ſudor ſecundum caput paucus, frigidusq;/cùm eſſe iam mulierem oſtendit phreniticam, tum habere admodum incommode. Cum verò etiam ad ſigna prædicta & ſymptomata accederet extremarum partium frigus, magis etiam morituram expectes, quemadmodum mortua eſt, conſequentia prædictis ſymptomatibus habens, H
quæ quinto & ſexto die euenerunt. Quæ verò in prædictionibus tradita ſunt veluti horum teſtimonia, etſi ante in commentarijs, quos in illum librum ſcripſit, quàm ſint abſurda demonſtraui, cõmemoremus tamen illa memoriæ gratia quamuis iſta ſcribere ſumus deprecati. Cum igitur ſit in prædictionibus dictum, Ex lumbi recurſione ſequitur diſtortio oculorum. ideo huius admonent „
mulieris, vbi verba de ipſa faciunt in prædictionum libro, quo loco hoc caput tractant: quæ ſunt omnia, vt oſtendimus, abſurda. Scimus enim in vniuerſum, haud bonum eſſe ſignum diſtortionem oculorum, ſiue ex lumbi recurſione fiat, ſiue vtcunque aliter. Improba etiam eſt doctrina, & aliena ab Hippocratis verbis: neque enim ex lumbi recurſione diceret, ſed vt in Præſagijs his verbis: ‖ Dolores, qui cum febre lumbum tenent, & infimas regiones, ſi ſeptum tranſuerſum attigerint, inferioresque partes reliquerint, exitiales admodum ſunt. Atqui non eſt, qui in hac ægra „
ad caput ſublatos eſſe poſſit abundantes in lumbo probare humores. Atque vt temere hæc qui- „
dam interpretes dixerunt, ita hoc ex prædictionibus caput male his accommodant, quæ expoſita ſunt de hac ægra: vbi ait, Ventris prærubra proluuies, cum in omnibus mala eſt, tum in propoſitis

1. Prorr. cõ. 1. t. 1. 4ª. 160. h

I Prog. cõ. 2. t. 70. 4ª. 205. h

A poſitis maxime. cum non dixerit Hippocrates fuiſſe prærubram huius mulieris proluuiem vētris. Multo etiam abſurdius hoc citant caput: In febribus ardentibus cum aliquanto frigore venienti- « bus, & deiectionibus cum aqua biliofis multisq́ʒ, oculorum diſtortio cum alioqui malum eſt ſignū, « tum maxime ſi catochi fiant. Nihil verò aiunt referre, cathocum dicas, an comatoſum, ignorantes ipſum Hippocratem à vigilante dirimire profundum coma: itaque profundum coma, aliquod habere cum catocha, vt vocant Archigenes & Philippus, conſortium, non vigilans: quod hanc dicūt mulierem in principio morbi corripuiſſe, non quo tempore oculus eſt diſtortus. Porrò mireris etiā hoc de ijs, qui vtrunqʒ caput attulerunt ad exponendam hanc ægram, in qua ait/ventris proluuies prærubra/&/deiectionibus cum aqua bilioſis/. Neutrum enim eorum de hac muliere ſcripſit Hippocrates: neqʒ quaſi ſcriberet vtrunqʒ, exponunt. Præterea eadem deiectio prærubra eſſe, & cum aqua bilioſa, nequit. Adijciunt alia etiamnum capita multa viciſſim alterum per alterum prędictiones & ægros in libris de morbis vulgaribus interpretantes. Sed omnia reprehendere, vbi lapſi ſunt, non eſt huius loci, quandoquidem aperte ſimul & abſolute iſtarum interpretationum vitium in cōmentarijs in prædictiones aperuimus. Phrenitis/& hoc eſt de aſcriptitijs, vt ante/febris ardens/quippe quod non habeatur in omnibus exemplaribus. Neque enim in alio ægro tale quid aſcripſit: nec B inſtituerat hic morborum tradere diſcrimina: ſicut inuenias in libris conſcriptis de morbis. Abſurdum præterea eſt, cum nullam habeat conſequentiam.

AEGROTVS XII

9 *Mulierem, quæ decumbebat in Mendaciū foro, primum Enixā cum dolore maſculū, corripuit Ignis. Initio ſtatim ſitibunda, cor illi dolebat, faſtidi*oſa, lingua arida, vēter turbatus tenuibus paucisq́ʒ, nō dormiuit. Altero die aliquantulū riguit, febris acuta, modicus ſecundum caput & frigidus ſudor. Tertio cū dolore deiecit aluus cruda, multa, tenuia. Quarto ſubriguit: omnia irritata ſunt, inſomnis. Quintū diem laborioſe trāſegit. Sexto eadē erant, aluus reddidit humida, copioſa. Septimo ſuperriguit, febris acuta, ſitis ingens, ſe iactauit: Sub veſperum per totū corpus ſudauit frigidum: frigus partium extremarū, nec redibat illis calor: Iterumq́ʒ nocte ſuperriguit, extremitates calorem nō recipiebant, non dormiuit, nō nihil delirauit, ſtatimq́ʒ ad mentem redijt. Octauo circa meridiem redijt calor, ſitibunda, comatoſa, faſtidioſa: vomuit bilioſa, pauca, ſubflaua: Nocte grauiter ſe habuit, nihil quieuit, multum affatim minxit inſcia. Nono omnia fuerunt remiſſa, ſub veſperū comatoſa, aliquantulū ſuperriguit: vomuit amara, bilioſa. Decimo rigor, febris exacerbata eſt, nihil dormiuit: Mane multā † in qua nihil ſubſideret, reddidit vrinā, extre-C mæ partes receperunt calorē. Vndecimo virulenta, bilioſa vomuit: nō multo poſt riguit, rurſusq́ʒ extremæ partes frigeſcebant: Sub veſperum rigor, ſudor frigidus, multū vomuit: Nox grauis fuit. Duodecimo vomuit multa, nigra, fœtida: ſingultus multus, ſitis laborioſa. Tertiodecimo nigra, virulenta vomuit, rigor: Circa meridiem muta. Quartodecimo die ſanguis de naribus: Defuncta eſt. Huic perpetuo Venter erat lubricus, Horrebat. Annum Aetatis agebat circiter Septimumdecimum. Febris ardens.*

* Nō eſt in antiquis, vide ēt Gal. 2. de Dyſpnœa ca. vlti.

† ὑπόστασιν οὐκ ἔχον eſt *in cod. Græco, vt vertit īterpres. ī alijs tamen eſt* ὑπόστασιν ἔχον, *i. quæ ſubſidētiam haberet.*

Siue Athenis in Aſtutorum foro decumberet hæc muliercula, ſiue alia in ciuitate, alijs permittimus inueſtigare. Nos quæ per totum acciderunt morbum attendamus, à quibus illa non poterat ſuperſtes eſſe: ſiquidem ab initio omnia mortalia erant. Ac magis mireris, quî factum ſit, vt diem quartumdecimum potuerit attingere. Sed ideo, quantum cenſeo, ad finem eorum, quæ ei acciderūt, addidit/annum ætatis agebat circiter ſeptimumdecimum/. Habuit igitur etiam ætatem adoleſcentem, ideóqʒ robuſtam. Conſtat autem præter ætatis robur, & eam fuiſſe ſua ſponte naturæ non infirmæ, alioqui non perduraſſet. Nam cum neqʒ aliud illi quicq́ʒ accideret ſalubre: ac ſecundo ſtatim die riguiſſet aliquantulum, & acute febricitaſſet: tum ſecundum caput ſudaſſet non nihil, & id frigidum: deinde eſſent die quarto irritata oīa, dieq́ʒ ſeptimo iterū ſuperriguiſſet, ac lingua inaruiſ-D ſet, febricitaſſetq́ʒ acute: iamq́ʒ vltra ꝙ extremæ partes frigidæ illi eſſent, etiam nō rediret his calor: quî illa non aut nono die, aut vndecimo, ſit neceſſario mortua? Produxit itaqʒ vitam ad diem vſqʒ quartumdecimum propter ætatem & naturæ robur: quæ idem robur oſtendit concitanda quartodecimo die ſanguinis eruptione. Sed enim morbo maximo non erat ſanguinis vacuatio diſcutiendo: Morbi verò magnitudinem cum alia aperuerunt ſymptomata, tum vomitionum nigrarum graueolentia. Nam ſemper exitioſa, quæ fœtent, ſunt. Vnde etiam in Præſagijs ipſe dicit: ‖ Putres omnes & « graues odores, quauis in vomitione, mali ſunt. Quod autem « in fine eſt aſcriptum/febris ardens/perinde eſt abſurdum, ac id quod in ſuperiore ægra ad exitum ſcriptum erat, nimirum/phrenitis/.

‖ Prog. cō. 2. t. 42. 4ª. 201. h

GALENI IN LIBRVM TERTIVM HIPPOCRATIS DE MORBIS VVLGARIBVS COMMENTARIVS TERTIVS

ARGVMENTVM

Deſcribit Auſtrinam humidam ac omnino peſtilentem Tempeſtatem, Aegrotis Sedecim ad finem Adiectis.

QVia ſtatum hic peſtilentem Hippocrates deſcribit, quæ ad interpretanda ea, q̃ dicturus eſt, conferunt, ſuperius à nobis elaborata hic ſummatim commemorabo: deinde ad eius accedam verba. Primùm κατάςασιν i. ſtatũ ab eo ſolere non temperamentũ tm̃ aeris p̃ter naturã, ſed ẽt oẽm cuiuſuis rei formã ita appellari recordemur. Poſtea naturale quoddam eſſe vnicuiq; anni tp̃i temperamentũ. Deinde mutationẽ eius præter naturã in cauſa eſſe, cur corpora noſtra F corripiant morbis. Ad hæc ad memoriã illa reuocemus, q̃ ſcripſit in aphoriſmis in hæc verba: ‖ Ex anni aũt ſtatibus (quod in totum dixerim) ſiccitates imbribus ſunt ſalubriores, & minus lethales. Morbi verò in pluuijs ſtatibus magna ex parte exiſtunt febres longæ, alui profluuia, & putredines. Iam ea quoq;, quæ cum principium interpretarer ſecundi libri Vulgarium morborum ſcripſi, ad memoriam reducamus: Præterea quæ in primo libro vulgarium morborum, vbi de ſtatibus egimus. Hæc aũt, quæ retuli, ſi quis retinuerit, ac nauiter ea legerit, ad horum interpretationem, quæ nunc ſunt nobis propoſita, perueniat.

3ª. Apho. 15. & 16. Ex. ord. 22. f. h

STATVS {PESTILENS}

1 *Annus Auſtrinus, pluuius, A' ventis in totum ſilens.*

Primo libro morborum Vulgarium tempeſtates ſeu ſtatus tres deſcripſit: Hic vnam duntaxat hanc, quam nos hic interpretari inſtituimus. Et verò etiã ſecundo morborum Vulgarium ſunt ſcriptæ aliæ: quem tñ conſcripſiſſe, quò ederet, vt primum & tertiũ, non videt. Nec verò p̃ſcripſit mox G ab initio ijs in libris narrationi eorum, quæ acciderant, Status: ſed ſtatim narrare auſpicatur quæ animaduertiſſet in morbis, qui viguerant, & in aeris temperamento. Itaq; ‖ in Thaſo, inquit, Autumno circa æquinoctium, & ſub Vergilias, multum pluit, continenter & † leniter flãte Auſtro. Itidem duos auſpicatus eſt ſequentes ſtatus. At in præſenti ſtatus nomen in oĩbus ferè exemplaribus habetur: non tamen quo hæc loco acciderint ſignificatur. Peſtem ſiquidem, quæ multarum fuit gentium cõis, hoc libro narrat. In exemplaribus, quæ vt legebat Dioſcorides habent, non ſolum ita eſt ſimpliciter ſcriptum/ſtatus/ſed additum eſt/calidus & humidus/: atque in medio ſpatij quod lineas interſecat, totum hoc ſcriptum eſt, ſicut in alijs exemplaribus ſolum/ſtatus/. Inuenias quædam, quæ ne hanc quidẽ in medio habeant inſcriptionẽ: quædã item, q̃ nihil planè. Vnde non eſſe inſcriptionem ſuſpiceris Hippocratis, ſed forte illorũ, qui ægrorũ hiſtorijs ad finẽ notas adſcripſerunt. Verũ hæc vtcunq; ſe habeant, nec vlli læſioni ſunt, nec vſui vel ad pręſagiendũ, vel curandum. Ad ea itaq; exponenda, vnde aliquid commodi prouenit, conuertamur. Annus auſtrinus, pluuius, à ventis in totũ ſilens. Huic ſimile tempeſtati principiũ eſt ſecũdi Vulgariũ morborũ hac ſerie dictũ: ‖ Erãt in Cranone carbunculi æſtiui, pluerat p̱ æſtum largo imbri, idq; aſſidue. Acciderant aũt magis Auſtro. Differunt tñ inter ſe hi ſtatus, tum q; hic toto in anno id fuiſſe aeris circunflui intemperamentum, in ſecundo libro æſtate tm̃: tũ q; hic adſcripſit/à ventis in totũ ſilens/id quod illic non addidit. H Arbitreris fortaſſis, quod illo libro addidit/acciderunt magis Auſtro/hinc tale quid ſignificari: nam hic etiã auſtrinũ ſimul & tranquillum totũ dicit annum fuiſſe, nobis ita accipientibus tanq; poſſit tranquillus ſimul & auſtralis aut aquilonius eſſe & dici totus annus: quod paulo inferius declarabitur. Ad memoriam verò reuocemus multas nos tempeſtates vidiſſe â ventis ſilentes, & tranquillitate præditas, non tñ eodem inter ſe modo, verũ hanc lenẽ & irriguã: illam ſiccã & gelidam, atque hæc oĩno eſt ſerena. Lenis autem eſt nebuloſa & turbida tempeſtas auſtrinaq;, & non nunq; nubium plena: Contraria huius, aquilonia, & vbi prorſus nullus in aere apparet motus, ſed planè ſit, quam vocant, tranquillitas. Haud alius enim videtur aeris ſtatus eſſe, ac maris. Sicuti igitur illic ſemper eſt fluctus in alto, vel maior, vel minor, qui interim ob paruitatem non animaduertitur, ni ſtrictus eum excipiat locus, quod in Chalcide Eubœæ, & Meſſina Siciliæ cernas: ſic aer quoq; planè immotus & quietus haud videtur vnquam eſſe, tamen interdum nos, quia motus eſt paruus, fugit. Ac nubes per eas tranquillitates conſpicimus, quæ frequenter nobis conſiſtere videntur, cum re vera moueantur. Nam conſpiciuntur ſtatim in alia aeris regione: quod illis ſi nequaquam mouerentur, non vſu veniret. Huiuſcemodi etiam hæc cenſenda eſt toto anno tempeſtas fuiſſe. Tantum

1. Epid. com. 1. t. 1. 3ª. 101. g

† μαλθακῶς ἐν νοτίοισιν. Vide 1. Epid. ſect. 1. com. 1. pag. 101. g. h

2. Epid. ſect. 1.

A tum autem hæc diſtat ab eo quæ fuit in Cranone deſcripta ſecundo libro, quanto eſt diuturnior. Tũ affectus vtriuſq; cõis tempeſtatis putredo eſt, vtiq; cõem etiam cauſam obtinens, humiditatem citra ventos. Et videtur putredo oĩs ex materia quidem gigni humida: ex cauſa verò efficiente, extraneo & præter naturam calore: augeri porrò immobilitate. Nihil itaque putreſcere quod omni ex parte eſt ſiccum, omnes manifeſte videmus: neq; enim lapis, vel tegula, nec aurum, nec argentum, nec æs, aliud'ue eius generis putrefieri cernitur. Iam eorum quæ putredini ſunt obnoxia, hæc ſupereſſe in temperamentis frigidis diutiſſime, ne hoc quidem prӕterit quenquã: adhuc magis, vbi ab eiuſcemodi ventis ventilantur. Sanè veſtem etiam homines continenter quatiunt, præcipueq; cum humidus ſit calidusq; aer, ꝙ immobilitas eam putrefaciat. Ita arteriarum in animantibus motus cũ alias commoditates, tum eum vſum præſtat. Et verò ipſe in Aphoriſmis Hippocrates aſſerit, vt prædixi, in pluuijs tempeſtatibus putredines exiſtere: Quare corporis humores hinc liquet neceſſario computruiſſe. Iam ipſius dictiones ſubſecuti, ſeparatim ſingula conſideremus.

2 *Cũ paulo ſuperioribus anni tẽporibus Squalores præceſsiſſent, ſub Arcturum flante Auſtro multũ Pluit.*

B Didiciſti iam in ſtatibus libro primo deſcriptis aeris temperamentum ex ſalubri & naturali ordine variaſſe. Didiciſti etiam, qui hic ſit ſtatus, & quatuor eius eſſe præter naturam ſimplices, quatuor item alteras compoſitas conuerſiones. Simplices in calore tantum, frigore, humiditate, & ſiccitate: Compoſitas in calore & humiditate, calore & ſiccitate, algore & ſiccitate, algore & humiditate. Nunc ergo horum, quæ didiciſti memor, ſubſequere huius ſtatus narrationem. Hippocrates, Cum paulo, inquit, ſuperioribus temporibus ſqualores præceſſiſſent. deinde adducit, Sub Arcturum flante Auſtro multum pluit. Videtur etenim ſuperiore iam anno aeris circunfuſi non vndequaq; temperamentum conſtitiſſe naturale, non viguiſſe tamen ea tempeſtate vllus morbus, vt vocant, vulgaris. Nam in aphoriſmis didiciſti, vbi ſic dicit: ‖ Ex anni autem ſtatibus, vt ſemel dicam, ſqualores imbribus ſunt ſalubriores, & minus lethales. Hoc etiam minus incidit eiuſmodi aliquis morbus, ꝙ ſiccitate tantum excelleret temperaturæ immutatio, præter vllam alterius oppoſitionis mutationem, à qua aut calidus fieret magnopere, aut frigidus aer. Verumenimuero illa vehemens conuerſio ſub Arcturi videtur exortum ſe protuliſſe: qui aliquanto ſpatio autumnale ęquinoctium præcedit. Iam verò qui illi autumnus, quæ deinde bruma ſucceſſerit, poſtea quæ hanc exceperint tẽpora anni, ſi eius perſequamur dictiones, diſcemus. 3.Aph.15.Ex. ord.22.f

C

3 *Autumnus vmbroſus, nubiloſus, Large pluit. Hyems erat auſtrina, humida, & lenis.*

Vmbroſum dixit pro caliginoſo: quod non lucidum ſignificat, nec purum, neq; omnino ſerenum. Nanq; ſolent etiamnum qui Aſiam incolunt Græci, σκιώδη & σκιαρὰ id eſt vmbroſa, omnia quæ ad nigrum declinant, appellare. His etiam dictionem ζοφῶδες i. caliginoſum attribuunt, & φαιὸν i. fuſcum, quod propè ad nigrum accedit. Apertum eſt aũt huiuſcemodi non poſſe fieri aerẽ, niſi multis nubibus, ijsq; non ſplendidis, obducať. Nubiloſum igitur virtute complectebatur vmbroſus. Sed te non latet eam loquendi rationem non Hippocrati tantum, ſed multis etiam eſſe alijs veteribus familiarem. Iam etiam dixit, Hyems erat auſtrina, humida, & lenis. Sunt qui Auſtrũ ſemper ducant eſſe humidum: quod non eſt ita: videtur enim ſiccus aliquando eſſe, quem Leuconotum vulgus {Latini Caurum} appellant. Et Poeta talem nobis Auſtrum indicat dicens.

Αὐτὰρ ἐγὼ ζεφύροιο καὶ ἀργέσταο νότοιο.

Siquidem purum Auſtrum, quem fieri ſine imbribus ſcimus, eo vocauit nomine. At verò primo etiam Vulgarium morborum in primo Hippocrates ſtatu: ‖ Cum eſſet autem totus, inquit, hic ſtatus auſtrinus & cum ſqualoribus. Atq; is Auſter ſubinde vehemens eſt. Semper ergo apertum 1.Epid.cõ.1.t. 8.3ª.104. b

D habet motum. Lenis alius eſt Auſter, cuius motum in aere & nubibus non ſentias, qui calidus ſemper eſt. Caurus interim frigidus manifeſte videtur.

4 *Multo poſt Solis reuerſionem, circiter Aequinoctium, Aſpera erat extrema Hyems. Et iam ſub Aequinoctium † Boreas ſpirauit, & Ninxit, non ita diu.* * βόρεια χιονώδεα χρόνον οὐ πολύν,

Pars hæc quædam tempeſtatis contrariæ interceſſit, vt hic dixit, non ita diu.

5 *Ver Rurſus Auſtrinum, ſine ventis: Pluit multum & continenter ad Canem vſque.*

Indicauit tibi lenem hyemem ſcribendo ad hunc modum/ver rurſus auſtrinum, ſine ventis/nã verbum rurſus, vt contrarius ſtatus interuenit, innuit ad ſuum temperamentum redijſſe aeris ſtatũ.

6 *Aeſtas ſerena erat & calida, magni erant æſtus. Eteſiæ paruæ diſperſim ſpirarunt.*

Lenitas hyemis, & Veris tranquillitas, cum æſtate æſtuoſa ſuffocanté'ue congruunt. Nam cũ ſua ſponte ſit æſtiuum tẽpus calidum, ſi ventorum acceſſerit tranquillitas, neceſſario æſtus ſuffocatió'ue conſequitur. Hoc fit, vbi neq; Prodromi (quos vocant) flant, neq; qui eos ſequuntur, quos Eteſias appellant. Dirimit eos Canis ortus. Et ipſe ẽt Hippocrates addidit/eteſiæ paruæ diſpſim ſpirarũt/.

Sub

7 *Sub Arcturum Rurſus ſpirante Borea multum Pluit.* E

Rurſus, ad pluuiarum exundantiam, non ad Boream refertur. Nam ſuperiore Arcturi ortu multum pluerat, & ſubinde poſtea, Boreas verò rarus ſpirauit.

8 *Cum eſſet totus Annus Auſtrinus, humidus, & lenis, per Hyemem quidem Salubriter egerunt, præter Tabidos, de quibus modo ſcribemus.*

Integrum ſtatum, ꝙ parui omnino aquilones fuiſſent, ab dominantibus in eo humidum appellauit, & auſtrinum: nam ꝙ tranquillum & calidum, lenem appellet, antea didiciſti. Verum haud dū ea tempeſtas, licet eſſet repentina, mortales magnopere offendit propter ſuperioris anni ſqualidi tēperamentum. At cœperunt affectus quibuſdam tabifici, qui ſcilicet huic vitio patebant. Ipſeq́ꝫ adeo poſthac ſe recepit ſcripturum quæ illis acciderunt.

9 *Ante Ver vnà cum frigoribus conſecutis, Sacri Ignes multi hos cum occaſione affecerunt, illos non: Qui maligni cum eſſent, Multos interemerunt.*

Sacrum ignem didiciſti à bilioſa fluxione oriri, at non illa ſemper tñ praua & putri. Planè.n. contra, vbi mitis ſit fluxio bilem pallidam obtinens, quæ in nobis naturaliter gignitur, ſolet quidem ſacrum ignem facere, nullum tñ ex eo dare damnum, ſi quidem recte tractes. At non erat nunc talis, qui ſacrum ignē excitauit, humor, ſed malignus, qui eroderet putrefaceretq́ꝫ, ab exuperāte humida ventorum trāquillitate generatus illis potiſſimū mortalibus, quibus cū ſua ipſi ſponte alijs eſſent bilioſiores, ēt victus bilioſum magis eis ſuccū congeſſiſſet. Siquidē morborū proficiſcunt̄ differentiæ ab aeris circūflui tēperamento, ꝑꝑ naturā cuiuſq́ꝫ, & victū quē ſanus ſeruat. Victū (græce δίαιταν) appello, non hunc tm̄, qui cibo & potione conſtat, verum etiam qui oībus alijs, vt ocio, exercitatione, balneo, venere, ſomno, vigilijs, & verò oībus, quæ quouis fiunt modo in corporibus humanis. F

10 *Multi è Faucibus laborabant, Voces erant vitiatæ.*

Quibus caput ſua ſponte prompte replebat̄, his in præſentia exundātia humorum plenū, in pulmonem cœpit & ventrem per fauces fluxiones demittere. Porrò iure dicit voces etiam his affectas fuiſſe, nempe & hoc aſſidue fieri videt̄ deſtillationibus, vbi abunde fauces & guttur irrigauerint.

11 *Febres Ardentes, Phrenitici.* G

Ardentes febres extiterunt inuadentibus in iecur & ventrem bilioſis excrementis: Phrenitici verò caput petentibus.

12 *Ora Aphthis vitiata, Pudenda tuberculis: Lippitudines, Carbunculi.*

Singuli hi affectus ferè non ſunt cacoethes, vti de ſacro igne diximus paulo ante: non numquam verò etiam ſunt cacoethes, vti nunc, ꝙ putridus eſſet, qui abundabat, humor. Quare in omnibus quos recenſet morbis, hoc mihi ſemper memoria teneto, neque aphthas puta ægros tenuiſſe, vel quodcunq́ꝫ aliud incommodum de more, ſed ſimul cum membrorum putredine. Memineris etiam hanc communem rationem, ab eodem ſtatu genitum omnibus putrem humorem nō eaſdem inſidere partes, ꝙ nec per naturam omnium in eadem conditione corpus eſſet eo ſtatu, ſed eſſet alia alijs pars infirmior. Aphthæ itaque frequentiſſimè ſollicitant puerorum ora, quæ exulcerationes ſunt in ſummo, quia omnia eorum ſunt molliſſima membra, & quaſi muſcoſa: inſuper os eſt omnino etiamnum inſuetum cibarijs & poculis. Vbi ergo acrimonia quapiam lac ſit mammæ præditum, aphthas generat: quæ facile ſedantur, ſi infantis os modice aſtringas. Si verò humor affluat prauus, ſemper aphthæ prodeunt cacoethes. Iam carbunculorum perpetuo eſt periculoſus affectus, H nam ex vitioſis conſtat humoribus. Quare nunc erat veriſimile fuiſſe pernicioſiſſimum eum, qui vltra natiuam malignitatem, etiam quam ſtatus afferebat, adiunctam haberet. Verum ſatis de huius eſt affectus origine dictum, cum principium ſecundi Vulgarium morborum enarrabam. Reliqua huius capitis clara ſunt.

13 *Alui Turbatæ, Cibum faſtidiebant.*

Ex vitioſo humore, qui à capite defluxerat in fauces, quod in pulmonem inuaſerat, tabificos conſtituebat affectus. Quòd verò in ventrem deriuatum erat, quia ſubibat mordicando †, ventris profluuium concitabat: quod ſignificauit hiſce verbis/alui turbatæ/. In tranſitu item, ventris facultatem ciborum appetentem afflixit, vnde cibos faſtidiebant.

14 *Quidam Sitibundi erant, Quidam non.*

Pluribus de cauſis nec ſiti caruiſſe omnes, nec fuiſſe ſitibundos probabile eſt. Videtur humiditas omnibus putredinoſa fuiſſe collecta, verum non pari quantitate, aut æque praua. Quamobrem fieri potuit Aliquos non ſitire, vt illi qui cibum faſtidiebāt: ob facultatis potus appetendi offenſam:

† Codex græcus Baſil. habet ἐκτάραξιν αὐτῆς ἐποιεῖτο, i. ventris exturbationem (interpres vertit pro fluuium) cōcitabat. Aldin⁹ verba hæc non habet, ſed vacuus eſt locus, ac ſi aliquid hic deeſſet. In alijs tamē cod. antiquis græcis nec ea verba adſunt, nec locus videtur mancus. Atq́ꝫ ita poſſet tota hæc ſententia verti. Quod verò in ventrem deſcendebat, deorſum ſubibat cum mordicatione, id quod ſignificauit &c. Atq́ꝫ ita omnino arbitror legēdū: neq́ꝫ.n. turbatio hoc in loco videt̄ eſſe pro fluuium, ſed trāſitus materiæ (paucæ uel multæ) cū mordicatione et dolore. vt clare etiam mox īfrà com.15. apparet:

Aſam: liquet autem peſſimam fuiſſe horum affectionem, nec malignam illis humiditatem in ventrem confluxiſſe: Alios verò ſitibundos fuiſſe, quòd conflueret in ventrem vitioſus humor, nec dum adeo læſiſſet eius os, vt potionis appetens facultas iam corrupta eſſet.

15 *Lotia turbata, multa, mala.*

Lotia fuiſſe turbata ita accipe, vt dudum, cum diceret/alui turbatæ/nam ad renes quibus vitiatus humor defluxit, his neceſſario lotia turbabantur, hoc eſt cū mordicatione & dolore pertrāſibāt. Quod huic eſt annexum/multa, mala/poteſt etiā de lotijs dictum eſſe: Poteſt ēt ipſum ſeorſum, vt vna hac oratione multitudine indicet ſymptomatū prauorū fuiſſe id temporis ægrotantes affectos. **in impreßis legitur ἀναγκᾶιον ἦν. i. aliquibus εἰκότως ἐγένετο i. merito.*

16 *Comatoſi diu, Rurſusq; inſomnes erant.*

A.1.f.1.t.4.c.4.21.e Coma vigilijs vacans ab humiditate didiciſti, & refrigeratione fieri cerebri: Vigilias comati nō commiſtas, à ſiccitate & calore. Nunc ergo cum, qui increuiſſent humores, humiditatem obtinerent exuperantem, verum non eam tñ vniuerſam acrem, humiditas comatoſum affectum: acredo ex putredine induxit vigilias. Itaq; cauſæ contrariæ contraria merito ſymptomata peperere.

B

17 *Multi prorſus Non iudicabantur morbi, Quidam æger*

Quæ erat humoris vitioſitas, quidam morbis haudquaquam decreuerunt, aliqui praue.

18 *Aquæ inter cutem.*

Vel hoc pathema quoſdam dicit ex abundantia prauorum humorum affeciſſe. Omnem enim hæc poteſt morbum concitare, alium alio in corpore, pro eorum naturalibus differentijs & viuendi diſſimili ratione, vt paulo ante eſt dictum.

19 *Tabidi multi.*

Retuli etiam ſupra, quod ex capite in fauces defluxerat, vbi per guttur in aſperam arteriam & pulmonem veniſſet, eiuſcemodi vitia produxiſſe.

20 *Habes Morbos, qui vulgabantur.*

Vnus de vulgaribus morbis, & ipſe peſtilēs eſt, vt in libro quoq; de victus genere acutorum dictum eſt his verbis: Nam ſiqñ nulla morbi peſtilentis forma cōis vulgetur, cæterū diſperſi ſint mor-

C bi. Neque enim certi eſt morbi nomen vulgare vel peſtilens, cæterum quicunq; vno in loco multos ſimul inuaſerit, vulgaris hic vocatur: qui ſimul ſi hoc habeat vt multos perimat, peſtis fit. de Vict. rat. in mob. acut. cō. 1. t. 9. 7. 109. a

21 *Ex Qualibet morborum, quos recenſuimus, ſpecie Complures ægrotabant & moriebantur. Acciderūt autem cuiq; horum in hunc modum.*

Cum dicit, & complures moriebantur, peſtilentes fuiſſe morbos, qui vulgarentur, demonſtrat. Qui quando diuerſi fuerunt, de ſingulis ſeparatim infra acturum promittit.

22 *Multis quidem Sacer Ignis cum occaſione ex quibuslibet & admodum paruis vulnuſculis in toto corpore accidebat, præcipue verò ſexagenarys, ſecundum caput, ſi vel minorem paulo quis curam adhiberet. Magna pars in ipſis etiam curationibus, magnis Inflammationibus corripiebantur: Sacerq; ignis multum celeriter vndiq; depaſcebatur.*

Cuius præ omnibus meminit primi pathematis, iure nūc primi etiā ſingulas reddit differentias quod accidiſſe quibuſdā dicit paruis de cauſis, quas vocauit occaſiones: & multos q à medicis curabant, magnas eſſe inflāmationes cōſecutas, φ ſacer ignis ſcilicet plurimū depaſceret. Plurimis iā ca-

D put hunc ſollicitaſſe, quādo repletū hoc maxime in auſtrinis eſſet & calidis ventorum tranquillitatibus. Cur autē ſexagenarios hic præter cæteros tentaret, hoc in cauſa eſt. Foris ambiens pter naturā calor cauſa, quamobrē corporis putreſcerent humores, fuit, ſicut natiuus calor, vbi ſuum natiuum exacte temperamentū ſeruat, plus alijs humoribus ſanguinis efficit: quando verò in magis igneum verſus fuerit, pallidā & flauam bilem. At calor externus putredinis auctor humorum eſt: nam materia quidem humiditas eſt: cauſa efficiens calor præter naturam. Quare ſenes, qui ſuperfluas ſemper humiditates ob naturæ imbecillitatem coaceruant, vt his acceſſit aeris calor ex illa effectus tempeſtate, humorum putredinoſæ corruptioni fuerunt iuuenibus opportuniores.

23 *Pleriſq; itaq; horū in Suppurationes Abſceſſus cōtigerunt: atq; Carnis multū et oſſiū neruorūq; decidit.*

Malignitas abundantis humoris ex magnitudine conſtitit putredinis: atq; dictis ſubtexens dicit,

24 *Erat autem illa Fluxio, quæ collecta erat, non aßimilis puri, verum alia quæpiam putredo: ipſaq; Fluxio multa & varia.*

Hippocrates aperte tibi indicauit, quod nos ſæpe iam diximus, corporis humores propter humiditatem & aeris tranquillitatem computruiſſe: atque idcirco pus non generauit. Compu-

treſcebant

treſcebant verò ob prauos humidos humores ſolidæ partes. At variam eſſe fluxionem propter pu- E treſcentium diuerſitatem, ratio erat: nam à communi putredinis cauſa ſingula putreſcentia peculiarem obtinent corruptionis ſpeciem.

25 *Quorum ergo Caput horum quid tentaret, His caput totum Glabreſcebat & mentum: Oſſaq. denudabãtur, decidebantq.: Multaq. extiterunt fluxiones. His adiuncta aliquando, aliquando non, erat Febris. Erant autem hæc formidabiliora, quàm deteriora. Quibus enim ad Suppurationes hæc ſpeciēs deuēnit, plurimi Superſtites horum erant: At verò quos Inflammatio reliquit & ſacer ignis, nec talem abſceſſum effecit vllum, hi frequentes Perierunt. Et ſi vſquam loci alterius in corpore oberraret, euenerunt hæc. Etenim multis Brachium vel totus Cubitus decidit. Quibuſdam hæc Anteriora latera afficiebãt, vel poſteriora. Non nullis totum Femur, vel Tibiæ denudabantur, pesq. totus.*

Humorum putredo, cuius eſt commune munus, vt illas partes, in quas impingat, corrumpat, terribiliorem in capitis partibus ſpeciem præbuit, propterea, quòd licet vel paulum de natura hîc deflectant, maior fiat ſugillatio, quàm cæteris in partibus multum à natura diuertentibus. Nam, à femore vel brachio vel tibia vel cubito ſi cutis receſſerit, minorem præbet mali ſpeciem: at ſi capitis vnà cum cute crines defluxerint, atq; adeò menti cum illis, vitij ſit facies magna, periculum verò minus, quàm ſi is pudenda affectus teneat, aut guttur, aut thoracem, aut aliam principem partem. Neque tamen, quæ caput ita tentabant, formidabilia magis erant quàm peiora, verum etiam quæ cuilibet F aliæ parti decidebant. Peiora enim erant, in quibus in profundum ſeceſſit humor ignem ſacrum efficiens, cum in viſcera ſe & in principes partes conferens, præter alia ſymptomata febres etiam acutas generabat. Quibuſdam tamen, quibus in ſuperficie erat eiuſcemodi putredo, partes etiam citra febres marceſcebant: quorum quidam hac de re præcipue incolumes euaſerunt, vitioſis humoribus ſimul cum ipſis partibus quas ij putrefecerant, emiſſis. Oberrabat enim, vt ipſe vocauit, fluxio per totum corpus, hoc eſt temere nulloq; ordine & caſu vagabatur, vt præſagire medicus arte, quò eſſet decubitura, non valeret.

26 *Erat omnium id Grauiſſimum, cum Pubem & Pudenda vrgeret.*

Etiam abſque peſtilente ſtatu, vbi has regiones inflammatio vel ſacer ignis obſederit, facillime putreſcũt, vnaq; partes ſuperiores afficiunt. Vnde nobis eſt ſæpe neceſſe, vt putrida præciderimus, locum veluti radicem inurere. Nihil habet ergo admirationis, vbi is eſſet ſtatus, vt brachium, cubitus, femur, tibia, latus, caput, com putreſcant, ſi plurimum offendantur pudenda.

27 *Atq. Vlcerum, & eorum quæ occaſionem habuerunt, Hæc fuit conditio.* G

Hactenus verba de ſacro igne fecit, qui ex vlcere, aliamúe ita paruam ob cauſam externam conſtitit. Poſthac de ijs, quæ ſine tali cauſa inciderunt, tractabit.

28 *Multos autem vnà Cum febribus, & Ante febrem, atq. A febre arripuerunt.*

Non ob vlcus his, aut alia de cauſa externa quæ ſit manifeſta, ſed vt conſueuimus dicere, ſua ſponte prouenit ſacer ignis: atq; partim ſimul cum febre inuadebat, partim eum febres aut conſecutæ ſunt, aut præceſſerant.

29 *Habebant hæc illud, vt Quæ per ſuppurationem abſceſſum molita eſſent, Aut ſi commode turbata eſſet aluus, Aut vrinarum bonarum extitiſſet excretio, hinc Soluerentur: Quibus horum Nihil acciderat, obſcureq. euaneſcebant, vt Lethalia eſſent.*

Paulo ante etiam cauſa reddita eſt, cur ſuperſtites eſſent magis, quibus per putridam partem malus humor vnà cum illa de corpore decideret. Nec eſt obſcurum, quin ſi & per ventrem & vrinas expurgatus fuiſſet, moleſtus, dum excerneretur, fuerit, profuerit tamen vniuerſo corpori.

30 *Vere longe Plurimos exercebant Sacri Ignes: tenebantq. Aeſtate & ſub Autumnum.* H

Genuit quidē, vt dixi, vitioſos humores ſtatus difficulter trãſpirans, qui humidus calidusq; erat & ventis carebat, quos in corpore frigora concluſerunt, vt etiã in primi libri vulgariũ morborũ prima tempeſtate eſt dictum. Merito itaque vere varij morbi inceperunt paulo ante commemorati: nã hoc loco illi eſt de ſacro igni ſermo: quem, quando emicuit primus, primũ quoq; deſcripſit. Itaq; de his, inquit, ſacris ignibus, qui inceſſerunt initio veris, quidam totam æſtatem durauerunt, & autumnum. Cum autem vtroque modo hæc verba intelligi poſſint (tenebantq; æſtate & ſub autumnum) & quòd, quamuis ipſi in vere generarentur, eorum tamen ſubſiſtentia vſq; ad autumnum duraret: & quòd, cum adhuc generarentur, eorum generatio vſque ad autumnum duraret: ita vt alij quidem vere generarentur ac deſinerent, alij æſtate, alij itidem autumno generarentur ac deſineret, rectius ſecunda hac ſignificatione accipias. Neque enim rationi conſentaneum eſt ineunte vere natum ad autumnum vſq; productum eſſe ſacrum ignem. Omnino enim interea hominem interemerit, ſi magnopere eſſet cacoethes: vel per putreſcentes partes putredine expurgata diſcuſſus ſit.

Non

31 A *Non nullis multa erat Turbatio, Tuberculaq́; ad fauces, Linguæ inflammationes, Abſceſſusq́; ſecundum dentes.*

Affectus hoc loco perſequitur partium, de quibus antea non meminit.

32 *Voces multis ſignificauerunt quòd eſſent Vitiatæ & κατειλῦσαι, Maximè ijs quidem, qui cœpiſſent tabeſcere: Tamen etiam ardente detentis febre, phreniticisq́;.*

Equidem etiam quod eſt ſupra in ægro, qui ordine eſt vndecimus, ſcriptum, vbi ſic ait, δεξιὸς ἴλλαινεν (quod nos, dexter oculus erat diſtortus, vertimus) ſuſpicabar eſſe ab alio inductũ. Etenim Heraclidis filius Hippocrates, cuius etiam Aphoriſmos eſſe & Præſagia autumant, vſitatiſſimis eſſe vſus & proinde claris vocabulis videtur, quæ vocare rethorici ciuilia ſolent. At verò ἰλλαίνειν nõ eſt iſtius generis: eoq; minus κατιλλαίνειν, vel κατιλλαίνουσαι, maxime cum de voce, non de palpebris dicitur. Ad hæc propter dictionis formam, quæ actiua, non paſſiua eſt: rectius enim (liquidẽ prorſus voci ſtatuerat adaptare hoc nomen) erat κατειλέμεναι ſcripturus non κατειλῦσαι: & multo quidem rectius hoc, κατιλλαινόμεναι. Nam de ἰλλαίνειν participium ea deducas figura: appel- B lo autem hoc ſcilicet participium more grammaticorum. Atqui nullus ſit ſenſus, ſi de vocibus dicatur κατειλῦσαι, vt quidam intelligere nos interpretes voluerunt, tanquam tendat verbum ἰλλαίνειν ad diſtorquere. Nam κατειλῦσαι ſignificat diſtorquentes, κατειλέμεναι verò diſtortæ. Multi itaque vna in dictione errores commiſſi videntur, dum κατειλῦσαι accipere, vt multis eſt viſum interpretibus, volumus, quaſi à dictione ἰλλαίνειν deſcẽderit. Etenim actiuum eſt ἰλλαίνουσαι, ἰλλαινόμεναι paſſiuum, & adiecta propoſitione κατιλλαίνουσαι. Atqui εἰλῦσαι & κατειλῦσαι ab ἰλλαίνω deriuari non videntur: nec verò etiam εἰλέμεναι & κατειλέμεναι. Per autem raro inuenias apud veteres hoc genus verba & nomina, ἰλλαίνειν dico & ἰλλὸς à quo videtur Sophron comparatiuum quod vocant grammatici, feciſſe, ἰλλότερον τᾶν κυόνα. Quare rectius dixeris, ſi quidem de his velis nugari, non ἀπὸ τῆς ἰλλώσεως deductum εἰλῦσαι, ſed ab alio quodam, quod cũm Plato, tum Antipho vſurpaſſe videtur. Plato quidem, cuius hæc ſunt in Timæo verba: Hanc igitur circuitu totam cutem[a] † deurebat ſulfur: qua vulnerata, cum humor per eam efflueret, humidum, & calidũ, quod quidem ſincerum erat, emanauit: miſtum verò, in quibus cutis erat, foras à[b] corruptione productũ, longum fiebat, [c]† ſubtiliter extenſum ab impulſu. Quia verò ſenſim impellebatur ab aeris frigore, intro iterum ὑπὸ τὸ δέρμα εἰλύμενον κατερριζοῦτο, id eſt ſub cutem coactum firmabatur. Videtur C enim pro concluſum vel repulſum in altum, εἰλούμενον hic vſurpaſſe. Quo ſignificato videtur etiã hæc ab eo eſſe ſcripta oratio: Terram verò nutricem noſtram εἰλουμένην, id eſt quæ reſtringitur ad rationem in perpetuum conſtitutam. Eſt item apud Antiphontem in ſecundo libro De veritate inuenire hoc ſcriptum vocabulum eo loco: Vbi ergo in aere imbres & vẽti ſibi mutuo aduerſentur, ibi cogitur aqua, & multum ſpiſſatur. Quod autem eorum, quæ committuntur, ſuperius ſit, hoc denſatur & cogitur, ὑπό τε τοῦ πνεύματος εἰλούμενον καὶ ὑπὸ τῆς βίας, id eſt à vento contortum & à vi. Sanè & hic concluſum vel contractum in ſe denotare per dictionem εἰλούμενον videtur. Nunquid igitur in hoc, quem explicare inſtituimus, qui de vocibus ſcripſit κατειλῦσαι, tale quid ſignificari innuit, voces quaſi occluſas & coactas oſtendens: vt accipiamus de vocibus eſſe dictum, quæ exire nequeunt: quod incidit ijs, qui gracili ſunt voce. An hoc minime conuenit: Potuit enim ſiſtentes, vel impeditas, vel tardas, vel aliquid tale ſcribere, qui ſignificare volebat adeo impedita eſſe voce hominem, vt vix loqui poſſet. Iam etiam à vinculo licet veluti vinctam accipere vocem eſſe dictã hoc loco: adeoq; indicat de vinculis ſe Poeta dixiſſe,

Ἴλασιν οὐκ ἐθέλοντα βίῃ δήσαντες ἄγουσιν.

Ducunt vi vinclis religatum, qui renuebat.

D Liquet porrò rectius fuiſſe, ſi κατειλέμεναι ſit ſcriptum, quàm κατειλῦσαι: qui quidem communis eſt omnis expoſitionis lapſus. Nam quicquid ſtatuas à dictione κατειλῦσαι ſignificari, actionem ſignificat, non paſſionem. Vnde maxime ſuſpiceris Hippocratis non eſſe dictionem: neque enim adeo erat græci ſermonis imperitus, vt in eo offenderet ſimiliter vt pueri, qui modo literas diſcere cœperunt. Videtur enim paſſionem quandam vocis indicari, ſignificatur tamen non paſſio ſed actio: paſſio verò vtiq; ſignificaretur ſcripto vocabulo κατειλέμεναι. Præterea ſi vel κατειλέμεναι ſcribamus, non eſt Hippocratis inſtitutum inuſitatis & infrequentibus vti noibus. Iam qui diſtortũ ſignificari putãt, cũ his hoc pugnat, quod ille in Præſagijs diſtortum interpretaturus, ſic ſcripſit: ||Si reflexa ſit palpebra, aut labrũ aut naſus. ſed neq; reflexum, neq; aliud ex dictis, proprie de vocibus dicatur. Quare quidam huius interpretes libri, omnibus, quæ commemorauimus, abdicatis, pro voces linguæ ſcribunt, exponentes linguas κατειλῦσας quaſi deuinctas & difficulter motas. Quos quidem oportebat, vt voces mutauerunt in linguæ, ita vel potius quàm voces, dictionem κατειλῦσαι in κατειλέμεναι vertere. Verum iam ſatis de dictione κατειλῦσαι, non magno vſui, vt inuenta ſit, futura. Sat eſt enim noſſe, hic generatim dici & intelligi, propter deſtillationem, quæ illis ex capite deſcendebat, læſis vocis organis ſimul vitiatam eſſe vocem. Nam in humidis tempeſtatibus, & calidis deſtillationem caput repletum ventri demittere & thoraci, operæprecium

A † Al. igne pũgebat deus. B * Al. φορᾶς i. latione. C † Al. tenuitatẽ punctioni æqualẽ habẽs: propter tarditatem verò à ſpiritu circunſtante retruſũ intro &c.

in Prog. cõ. 1. t. 12. 4ª. 193. c

eſt ſcire, Primum diſcernendi cauſa, vtrum alia cauſa hoc ægris vitij induxerit, an ex vulgaribus ſit E morbis: Deinde vt occurras ne in tale quid incurras: nam offenſiones ex aere ſi prouideas, vbi & quemadmodum fiant, toto victus genere à tempeſtate dominante diuerſo inſtituendo, declines. Pręterea ſi prædicere conſequentia velis, id quod certe ex vſu nobis eſt, vt in præfatione Præſagiorum oſtenſum eſt, vel ad hanc rem hoc commentabere, vt corporis in omnibus ambientis aeris ſtatibus affectiones cognoſcas. Quare contenti (vt diximus) hoc læſas voces fuiſſe, præteritaq́; dictione κατειλῆσαι, quod illi proximum eſt, inſpiciamus. Primum enim hos ait, qui cœpiſſent tabeſcere, incidiſſe in id ſymptoma: ſecundo loco ardente detentos febre phreniticosq́;. Proinde cenſeas tabidis hoc, affectus ratione accidiſſe: nam cum multas alias cauſas & corporis ſtatus tabes conſequitur, tum præcipue deſtillationem capitis, quam potiſſimum vocis vitium comitatur. Verum febribus ardentibus & phrenitidi per ſe tale vocis vitium non ſuccedit, vt incipiētibus tabidis. Quia verò in hoc ſtatu, qui calidus & humidus & ſine ventis fuerat, caput contigit affici, phreniticos & ardente detentos febre conſecutum hoc eſt communi de cauſa ſymptoma, non propter priuatam morbi molitionem. Deſiccantur enim potius in illis, non irrigantur, partes voci attributæ: vt accidit in hac tempeſtate. Quamobrem vox clangoſa & acuta à ſiccitate efficitur vocalium organorū, rauca ab humiditate. F

33 *Quin Febres etiam Ardentes, & Phrenitis, ante Ver cœperunt poſt illa frigora, quæ præceſſerāt: ac Plurimi tum diu Aegrotabant Acuta autem his & Lethalia contigere.*

Humorum putredinem, quam pridem pepererat aeris temperamentum, veriſimile erat à frigore ſuccedente in extrema hyeme impulſam in altum, morbos concitaturā ſacro igni aſſimiles. Alios igitur quoſdam, qui fuerunt huius generis exponet, hosq́; ordine ab ſacro igni primos iam ſcribit: hæ febres ſunt ardentes & phrenitis, ab eadem illa quidem profectæ cauſa, ſed differentes locis affectis. Nam quibus in iecinoris & ventris regionem maximeq́; in eius os prauus humor decubuit, hos febres ardentes ſollicitauerunt: quibus in cerebrum peruenit, phrenitis.

34 *Febrium Ardentium, quæ vigebant, Hæc erat natura. Initio comatoſi erāt, faſtidioſi, inhorreſcebātq́;: Febris non acuta, neq́; magnopere erant ſitibundi, neq́; deliri.*

Quæ ſymptomata propter eam quæ tunc erat tempeſtatē ardētibus febribus euenirent non propria morbi ratione, hæc annotat. Quare quidam pro κωματώδεις id eſt comatoſi, male ſcripſerunt, καυματώδεις i. æſtuoſi: nam eſt hoc febribus ardentibus peculiare, vt ēt perpetuo ſitire. Nullumq́; G propē dixeris eximium eſſe aliud febrium ardentium inſigne, verum abunde ex hiſce duobus affirmaueris compleri, ſitim aſſiduam atq; exurentē calorem ægris ſentiētibus. Verum hic ſtatus cum caput multa humiditate impleret, comatoſum aut oībus, aut plerisq;, vtcunq; laborarent, ſymptoma attulit, ſub morbi inuaſionem, vbi praui humores non dum eò deuenerant acredinis, vt vigilias vehementes, deliria, phrenitimq́; cōcitare poſſent. Ac coma perraro febribus ardentibus eſt adiunctum, faſtidium perſæpe: non eſt perpetuum tamen, vt prędicta duo, aſſidua ſitis & deurens calor. Horrent verò, qui febre ardente tenentur, raro: quare hoc etiam annotauit. Quod iam ſequitur/febris non acuta/aliqui ſimpliciter, abſque negatione/febris acuta ſcribunt/alij cum negatione in hūc modum/febris non acuta/diuerſam vtrique ſcripturam, ratione inducti probabili, habentes. Qui omittunt negationem, quòd diuelli ab ardente febre acuta febris nequeat, vti nec ſitis: Alteri ideo ſcriptum cum negatione confirmantes, quòd raro ijs & nouo exemplo acciderit cum coma, tum hæc febris. Quippe his quoque illum aiunt ſubiunxiſſe/neq; magnopere erant ſiticuloſi/tametſi ſit etiam febribus ardentibus hoc peculiariſſimum: Eſſe itaq; conſentaneū, ſicut erant non perinde ſitibundi, ſic eos nō valde febricitaſſe acute. Potuit etiam, quod Hippocrates ſcripſerat /febris non valde acuta/eſſe ab eo qui primus excripſit corruptum, errorq́; manſiſſe. Hic ſe offert non parua H de omnibus Pathognomonicis ſignis quæſtio. Nam ſi remotis ipſis, affectus poteſt ſpecies conſeruari, alia his pathognomonicis ſignis erunt nobis ad affectus cognoſcendos certiora: quod qui conſtituat, volet illa merito pathognomonica indicia appellare: & quæ ante vocabantur indicia pathognomonica, aſſidentia. Quorum ſeparari illa non poſſunt, & affectus (vt ita dicam) conſtituunt eſſentiam: Aſſidentia verô, ex ijs ſunt, quæ ſæpe illis accidunt. Si ęger ergo non ſitibundus ſit, nec magnopere febricitet acute, qua iam nota eſſe morbum illum febrem ardentem dicemus? Quanquam enim permultis febre ardente affectis eſſe faſtidioſis contingit, non eſt tamen hoc affectus ꝑprium: quippe cum multi etiam alij quomodocunq; ægrotantes faſtidioſi fiant. Quare neq;, quod viſum quibuſdam eſt, qui ſeſe duxerunt huiuſcemodi dubitationes declinaturos, etiam nobis eſt ꝓnunciandum, ab excrementis cognoſci in primis febrem ardentē. Neq; enim mera in ſolis ardentibus febribus biliosa alui reddunt: neq; his ſolis ſyntexis id eſt colliquatio, accidit: verum ſunt hæc quidem ſymptomata maligna & exurentium febrium: iſta tamē qui excernūt, multi modice ſitiunt, & calores febris ferunt. Verum in præſenti ſtatu ne tales quidem erāt deiectiones. ‖Nā aluus, inquit, his pleriſq; turbata erat, atque deiectiones crudas excernebant, & multas, & tenues. Videtur ergo Hippocrates febrem ardentem aſſiduitate cognoſcere ſitis, calorisq; exurentis: ſicut phrenium

A.I. 4. f.7. c.40.424.

Paulo inferius t.40.

perpetuo

A perpetuo delirio. Sic enim, quamuis non perinde ſitiant ęgri neq; valide exurantur, per totum autē morbum dicta duo ſint ſymptomata, febris ardens eſſe dicetur morbus: exiſtetq; alia febris hac calidior, vt & corpus fundat, reddatq; deiectiones biliosas, & colliquatiuas. Sed non appellabitur ardens febris, niſi adiuncta perpetuo habeat per totū morbū paulo ante cōmemorata duo, irrequietam ſitim, quantūlibet biberint: ac iniocundū, & ardentem, faſtidioſumq; calorem. Proinde adeſt ferē illis intentiſſima ſitis, & febris feruidiſſima. At raro, vti nunc, cum febris non eſſet planè acuta, ēt non perinde ægri erant ſitibundi: quæ ob id ipſum ſignauit, ſicut etiā hoc, nullo pacto fuiſſe deliros eos, quoniā hoc ēt ardentibus febribus accidit. Nā paruæ eſſe ſignū dementiæ deliriū, ante docuimus.

35 *Nares Pauca Stillarunt.*

Hoc in comitibus eſt malignarum ardētium febrium, vt ſanguinis eruptiones lenium. Et vt breuiter dicatur, omnis de naribus ſtilla, vt docuimus, prauum eſt ſignum.

36 *Acceſſiones plerię, Diebus Paribus habebant.*

Et hoc quoque inter rara eſt. Nam febres ardentes ſolent, adeoq; omnes, ita vt illæ, morbi multū B acuti, accedere diebus imparibus.

37 *Obliuio ſub acceſſiones, Languor, Vocisq́, defectus.*

Et obliuio manifeſta eſt: & monſtrata frequenter eſt de exitialibus eſſe. Languorē, id eſt ἄφεσιν, veluti diſſolutionem & remiſſionem omnium corporis partium ipſum dicere par eſt, cum non aliter ac reſolutis proiectæ appareant. Quod quidē inter ſigna eſſe pernicioſa didiciſti, vt de alijs quoque ſymptomatis omnibus, quæ hoc libro recenſuit. Quare hic interpretanda ſunt ea tantum, quæ obſcura videntur: & quæ demonſtrauimus aliàs, ſolum ad memoriam reuocabo, non autem abſolutam tradam eorum doctrinam.

38 *Extrema Pedum & Manuum his frigidiora erant, & multo maxime circa acceſſiones: Quibus calor pedetentim nec probe redibat: Redibantq́, ad mentem, & loquebantur.*

Varietatem ſymptomatum, quæ morbi eius tempeſtatis habebant, commemorat, quæ ſunt omnia praua.

39 C *Detinebantur aut Comate perpetuo, non ſomnolento: aut Vigiles erant cum laboribus.*

Nec hoc quidem obſcurum ei eſt, qui ea habet in memoria, quæ in libro de comate tradita ſunt & in prioribus commentarijs. Cum enim vigilare ægri apertis oculis non valent, ſed conniuent ſpe ſomni conciliandi, & vigiles tamen manent, vocitamus illud, non ſomnolentum coma. Quibus ſiquis adſit dolor manifeſte vigilabunt magis ita affecti, adeo vt ne in phātaſiam quidem tenuis ſomni deueniant. Siquidem iſtis, qui eo comate tenentur, vſu venit eiuſmodi quiddam vt medij inter planè vigiles intercedant & dormientes.

40 *Aluus his plerisq́, Turbata erat: atq́, Deiectiones crudas excernebant, & multas, & tenues.*

Vel hinc liquet, non attendere Hippocratem in dignoſcendis ardētibus morbis ſpeciē deiectionum. Cruda itaq; dicit & tenuia, qui tum tenebant febre ardente, deieciſſe: nec verbum fecit de meris bilioſis, vel colliquationibus, quæ quidam indicia eſſe febrium ardentium maxima exiſtimant.

41 *Vrinæ Multæ, tenues, Nihilq́, decretorij quicquam, vel boni.*

Vbi de vrinis agit, quæ acciderunt his ſolet tradere, nec addere, bonum an malum denuncient, D nos putās, quæ in præſagijs didicimus in vniuerſum de vitio vel bonitate vrinarum memoria tenere. Hic adiunxiſſe puto, quanquā eas prædixerat tenues eſſe, ꝙ illis adſcripſerit/ multę/. Nā memor docuiſſe ſe multitudine vrinarum interim iudicium fieri, indicauit hoc loco quamuis multæ eſſent, nihil tamē decretorij fuiſſe, neq; boni. Neq; enim quò purgaret corpus & infeſtantia amoueret, videtur nunc molita natura multam vrinam: ſed quemadmodum didiciſti ſudores & deiectiones interdum vt ſuperfluitatis humorū in corpore malorum ſymptomata, excerni: interdum expurgante natura: ita nunc abundantis in corpore ſeroſi humoris ſunt vrinæ ſymptomata. Ideoq; eis addidit/ nihil decretorij quicquam, vel boni/ ſiquidem reddebantur, quia ob nimiam copiam eas vaſa ſuſtinere non poterant: vel ꝙ mordacitate vehementi offenderentur, itaq; ad excernendum contenderent. Huiuſmodi etiam hac ipſa tempeſtate erant quæ per ventrem excernebantur, vt eſt ſupra dictum: & verò etiam ſudores illis erant conſentanei.

42 *Nec verò Decretorij aliud in ita habentibus ullum apparebat: Neq́, Sanguis rite profluxit: Neq́, alius cōſuetus fiebat Abſceſſus decretorius. Moriebatur quiſq́, ſcilicet Erratice: Plerunque tamen circa iudicia: Quidam longius producebantur, qui largius ſudaſſent.* †

† Adducūtur in quiuſdam contextib⁹ Hippocratis hæc uerba. ijs quidem qui pernicioſe habebāt, hæc accidebāt. poſtea ſequitur, explanatio Galeni, Qui pernicioſe.

Qui pernicioſe habebant, hæc ijs accidebant, quæ tibi hic collegit, nimirum ſymptomata eorum

rum,qui febre ardente laborantes pernicioſe habebant. Quorum ſymptomatum quodq; ia m audi E
uiſti ante frequenter,cur ſit pernicioſum.

43 *Similia & Phreniticis.*

Finita de ardentibus febribus oratione,tranſit ad ea,quæ phreniticis acciderunt.Itaq; & hic eius verba attendamus.

44 *Sanè hi Nihil Sitiebant.*

De phreniticis agit. Fuiſſe eos dicit non ſitibundos, non tam quò illis multa humiditas in ore vẽtriculi afflueret,quàm quod quæ patiebantur non intelligerent,& facultatem haberent ſtomachi appetitricem,quæ extinguebatur.

45 *Nec Phreniticorum valde Inſaniuit quiſquam,quod vſu venit alijs: Sed alia quapiam Cataphora ſegni grauiter Peribant.*

* βαρέως ideſt grauiter, eſt ĩ impreſſis. Sed in antiquis legitur καρηβαρέες i. capite grauati. Vide ẽt primo prorreth.cõ.1.cl.4 pag.161.b. Et cõ.33.p.168.a Et libro de Comate ca.2. cl. 3.pag.50.

Si non prædiceret/nec phreniticorũ valde inſaniuit quiſquam/ſed ſimpliciter dixiſſet, præſentes phreniticos cataphora ſegni perijſſe,non erat abſurdum accipere, eos conuerſione in lethargũ F facta, ita defunctos eſſe. Nunc cũ ſit prædictũ/nec valde inſaniuit quiſquã/probabilius eſt perijſſe cum cataphora manentes phreniticos hoc eſt dementes:hoc enim diſcrimine ſolo,cum febre, phrenitim accipimus,nulla re alia diſtantem à mania i.inſania,quàm febre. Mentis ſiquidem vtraque noxa eſt:ſed proprium inſanientium eſt febre liberum eſſe, vt febricitare phreniticorum. Non eſt igitur mirum in corpore crudis collectis humoribus,vt excreta commonſtrarunt eſſe, comatoſos illos ſimul & demẽtes euaſiſſe:comatoſos quidem ex multitudine & frigore ſuccorum crudorum:Demẽtes,quòd putreſcentes acredinem pariebant & calorem.

46 *Erant præterea Aliæ Febres, De quibus iam Acturus ſum.*

Reuocemus ad memoriam,quod poſtquam ſupra dixit/febrium ardentium,quæ vigebãt,hæc erat natura/:vtq; hanc narrauit, & quæ illis acciderunt ordine omnia: & deinde rurſus dixit/ſimilia & phreniticis/:poſtea iam diſputatione de his peracta intulerit/erant præterea aliæ febres, de quibus iam acturus ſum/.Nam his verbis febrium eſſe ſpecies,febrem ardentem,& phrenitim oſtendit:Febrem ardentem,quod perpetuam habeat ſitim cum perpetuo & multo ardore:Phrenitim verò,vt quę ſit aſſidua,vnaq; dementiam perpetuam habeat. G

47 *Os multis Aphthis vitiatum vlceroſumq́, Fluxiones ad pudenda multæ, Exulcerationes, Tubercula foris & intus ſecundum inguina.*

Et ante quidem de his ſermonem habuit. Verum quia de vnoquoq; ſeorſum agit, poſteaquam ad autumnum vſque generationem productam ſacri ignis dixit,planè de ijs,quæ nũc poſt eum deſcribuntur,omnibus idem oſtendit.Hac ergo de cauſa eorundem iterum meminit.

48 *Lippitudines humidæ, longæ, diuturnæ, laborioſæq́: Palpebrarum foris & intus Germina, quæ multorum perderent aciem, quæ vocant Ficos.*

Abundantis humoris ſuperfluitas videtur duplicem habere ſpeciẽ in craſſitiei & tenuitatis differentia,vt ferè in humidis & tranquillis tempeſtatibus fieri ſemper ſolet. Nam niſi peculiaribus vtens exercitationibus vẽtiles corpus,& totum luſtres conciteſq;, copiam aceruabis craſſorum humorum & tenuium:craſſorum,propter ſocordiam:tenuium & aquoſorũ, quod vacuati non ſint. Tenuitatis igitur eorum coniecturæ ſunt,ea quæ per aluum excernuntur tenuia,ſimileſq; vrinæ:Craſſitiei,quod omne producitur,& plurimis eſt aſſidens coma. His ergo merito,quibus ad oculos affluen H tia vergebat, humidas lippitudines fecit ob tenuitatem, & palpebrarum germina cauſa craſſitiei. Nam quod ex humore in oculis manãte humidi exiret,fecit lippitudines, hoc eſt cum fluxione humida & aquoſa: Craſſius verò partibus adhæreſcens affectis, tubercula excitauit, collium modo. Quod verò craſſi humoris in profundo oculorum erat,dolores peperit.

49 *Expullulabant cum alijs in Vlceribus multa, tum in Pudendis.*

Quæ materiæ craſſitudine in palpebris excreſcebant,non hic tantum, verũ in pudendis quoque extitiſſe ait,& ſiqua pars alia forte eſſet exulcerata:humorum craſſitie,vt dictum eſt,eiuſmodi efficiente excreſcentias,quas fungos vulgo vocant.

50 *Carbunculi Aeſtate multi, & Alia quæ Putredo vocantur.*

Atque quod commoraretur in corpore prauus humor,putredo increſcebat:æſtate verò excipiente, neque ipſa Eteſias habente, multo magis eualuit. Ideoq; calidi morbi plures, & prioribus maligniores viguerunt. Oſtendimus enim carbunculum ex calido quidem feruore,verum craſſa materia conſtitui.

Papulæ

51 A *Papulæ item Magnæ.*

Apertũ eſt ab ἐκθύειν, quod eſt ἐξορμᾶν id eſt erũpere, deriuatum eſſe ἐκθύμασι id eſt papulis, nomen, in ijs quæ ſponte extuberant in cute. Hæc conſtant ſuperfluis ſcilicet humoribus. Atque qualitatem etiam non iniuria ſubſequuntur, cum tenues humores exulcerationem potius, q̃ tumores creent: at craſſi in tumorem pellem attollant. Liquet autem, quæ nunc in cute ſpõte ſunt genita, eiuſdem eſſe generis cum illis, quæ in palpebris & vlceribus prædixit excreſcere.

52 *Herpetes multis Magni.*

Magnos, aut ꝙ multum occuparẽt loci, aut ꝙ adiunctam malignam exulcerationem haberent appellauit: vtrunq; autem ſuccedit dicto humorum vitio.

53 *Quæ ad ventrem attinebant, multis multa incõmoda euenerunt. Primum Teneſmi multis cum dolore: plurimis verò Pueris, omnibusq́; Impuberibus: Quorum plurimi Peribant, multi Lienterici erant.*

Tum humiditate ætatis, tum quia plus cibi ſumentes pueri, nutrimenta ſæpe corrũpunt, merito B teneſmo corripiebantur. Qui cum alioqui dolorificus eſt & moleſtus affectus: dolorificus, propter tenſionẽ: moleſtus, ꝙ aſſidue deſidẽdum ſit: Tum verò in hoc ſtatu, quem plethoricũ ſimul & prauis humoribus fuiſſe exundantem diximus, multi magis lienteria tenebãtur: Nam debilitata facultate retentrice, fieri lienterias didiciſti. Eſt porrò conſentaneũ, ſicut extincta ferè erat facultas vẽtris nutritiua, vnde cibos prorſus ait paulo poſt eos faſtidiuiſſe, ſic retentricem etiam fuiſſe læſam.

l.3.f.13.t.5. 5.302.f

54 *Dyſenterici, Neq; hi admodum Doloroſe.*

Conſentaneum erat inferri hoc prædictis quibuſdam, qui non doloroſe ægrotarant. Sed nullus is eſt prædictus. Immo verò contra magis, & priores oẽs, & qui ante lientericos dicti ſunt teneſmo laboraſſe, doloroſe ægrotarunt. Quare eſt fortaſſis ſcriptura corrupta: quo modo in multis libris aliæ mendæ multæ, à primo librario cõmiſſæ, manſerunt. Nã rectius ſcriptum ſit/hiq; admodum doloroſe/. Quidã verò dictũ aiunt/neq; hi admodũ doloroſe/perinde ac/multi dyſenterici nõ fuerũt/volente indicare Hippocrate ex hoc/doloroſe/generationẽ morbi, non modum. Quidam ꝙ dyſentericis nullo dolore affectis adiunctum ſit, ideo dicunt/neq; hi admodum doloroſe/ab eo eſſe adiunctum: vt intelligamus lientericos neceſſario eſſe dolore vacuos.

55 C *Bilioſa, pinguia, tenuia, aquoſa: Atq; ipſe morbus multis eò decubuit citra febrẽ, & in febre: Tormina cũ doloribus, malignæ itẽ reuolutiones: Multorũ, quæ in corpore inerant ſuppreſſaq́; erant, exitus: Quæ autem exibant, dolores non ſoluebant: Multæq; erant corporis Partes affectæ.*

Præſens ſermo omne genus continet morbi, quatenus natura inter ſe homines, ætatibuſq́;, & victu diſtant. Ergo cum alijs alius abundaret ſuccus, à ſtatu aeris hunc, vt demõſtrauimus, auxit: tandem putredine excipiente, putrefactio pro humorũ drĩa collectorum variabat. Iam quia hæc in locum ſe cuiq; ægro natura imbecillimum conferebat, multis, quia ſatis multi hoĩes eſſent, contigit partibus lædi. Proinde erat probabile natura bilioſis, & ijs qui in ætatis erant flore, & ſollicitis, ijſq́; qui laboribus ſeſe & adminiſtrationibus conficerent, hæc abundaſſe. Pinguia colliquationis eſſe ipſe ſigna docuit: Aquoſa, tenuis & ſeroſæ humiditatis. Porrò multos dicit hoc morbo laboraſſe, hoc eſt, deieciſſe talia: etenim etiam citra febres hoc dicit quibuſdam accidiſſe. At exitus, hoc eſt vacuationes, illis ait contigiſſe multorum, quæ inerant in corpore, & ſuppreſſa erant: quod fortaſſis ſignificat, cũ etiamnũ multa in corpore retinerentur, tñ multa exijſſe, quo minus exeuntia dolores ſoluiſſe. Nam quomodo ſoluere illa, cum quæ ſupprimerentur eſſent etiam multa, poſſent?

56 D *Et Oblata ægre admittebant. Nam Purgationes multos offendebant: Quorum qui ſic habebãt, cito multi peribant: multis malum producebatur.*

Oblata poteſt dicere tum omnia in cõi remedia, tum priuatim cibũ & potionem. Purgationes, quarum fecit mentionẽ, vtriſq; poſſunt annumerari. Nã nihil contuliſſe ita affectis remedia, etiam ſi ille nihil dixiſſet, in aperto eſt. Siquidẽ cum multi morerenť, nullius erant vſus oĩbus illis auxilia.

57 *Vnoq; verbo, Qui longis morbis, vel acutis tenebantur, Ventris vitio omnes præcipue Mortui ſunt. Cunctos nanque Venter ſuſtulit.*

Et peſtis quoq; illa longiſſima, quæ noſtra ætate vulgata eſt, ex ijs quæ per aluum vacuãtur, oẽs prope peremit. Quæ euacuabãtur, erat colliquatio. Quod quidem eſſe ſymptoma videtur in perpetuum febris, quam peſtilentem priuatim vocitant, cum mortales vel citra peſtem corripiat.

l.4.f.1.t.4. 2.434.d

58 *Omnesq́;, in quos equidem tunc incidi, Cibum, quocunque detinerentur prædictorũ morborũ, Faſtidiebant. Multi autem, maxime ijs, & qui ex his erant, & qui ex alijs, Pernicioſe ſe habebant.*

Etiam hoc ſymptoma oẽs cepit, qui in peſte diuturna, quæ modo viguit, laborabant: quare fa-

ctum eſt,vt multi morerẽtur."Fortiores ergo,q vim ſibi ipſi afferẽtes, cibũ oblatũ aſſumpſerũt,oẽs E A Ibidem. ferè ſupſtites fuerunt.Plurimi verò mori,q̃ comedere quicq̃ prius duxerunt:atq; hæc ipſa accidiſſe illis vñr,qui tũ ægrotauerũt,maxime vitio vẽtris:etenim & huius eſt opus ciborum appetentia.

59 *Erant hi Sitibundi, Illi non.*

De ijs hoc loco,qui ob alui turbationem,vt ipſe appellauit,citra febrem afficiebantur, ſermonẽ habet:quod eſt ex his verbis clarum,quæ ſubdidit/ex ijs,quos febres tenebant aliaq;,nemo circa potum intempeſtiuus erat/.Apertum eſt etiam ex illis,quæ ſupra diximus,cur non eſſent ſitibũdi omnes,nec ſiti liberi. Craſſitudo enim humorum,& tenuitas aquoſa, erat aceruata, frigida illa quidẽ ſua ſponte utraq;,ſed acquiſititium à putredine calorẽ mutuans. Quare in quibus excellebat iã putredinoſus calor,erant ſitibundi:in quibus non dum,hi contra merito non ſitiebant.

† *In aliquibus cõtextib⁹ Hippocratis hæc adduntur. ſed licebat circa potũ diætã inſtituere, ut nolebas.*

60 *Ex ijs quos febres tenebant aliaq;, Nemo circa potum Intempeſtiuus erat.*†

Poſteaquam priori capite dixit de ijs,qui ex ventre laborarunt, q partim ſitibundi, partim non eſſent,hic nunc de ægrotantibus ſimul cum febre ait,non magnopere vllum fuiſſe ſitibũdum, neq; vt medicis non eſſet audiens. Quod hinc eſt factum, quoniam non perinde his tantum putredinoſæ ſaniei in ventrem,quantum prædictis,conflueret. F

61 *Vrinæ Multæ erãt: Neq; erãt illæ ex potu ingeſto,ſed illũ excedebãt, Multũq; ẽt Vitioſæ erãt urinæ redditæ: neq; enim inerat craſſitudo, uel concoctio, uel purgatio pba. Nã Purgationes per Veſicã cõmodæ, bonũ multis portendebãt: Plurimis verò colliquationẽ, turbationẽ, dolores, diuturnitates, & nulla iudicia.*

Quæ ſunt dicta,clara omnia ſunt,& memoriam,non interpretationem poſtulant.Ipſe nanq; ſuperiori ſermone,quem ego expoſui,non obſcure oſtendit,q aliquando vrinę ſymptomatis ratione vacuentur,ſicut ſudores,vomitiones,& deiectiones.

62 *Comatoſi erant in primis Phrenitici, & Qui febre ardente tenebantur, Tum etiam in Alijs morbis omnibus maximis, quòd febrem adiunctam haberent.*

Coma creauit materiæ craſſitudo,& præter cæteros ijs, quibus erat affectum caput. Eſt"autem phreniticis affectum per ſe,ſed in ardentibus febribus per accidẽs. Nam febris calor prauos humores,ad caput ſubuehit:abundabant autem tunc crudi & frigidi. A.l. 3.f.1.c c.1.200.f

63 *Perpetuo Plerisq; vel graue Coma comes erat, vel Tenues atq; parui Somni.* G

Graue coma,à quo ægre quis excitetur,accipiendum eſt:cuius contrarium eſt, quod tenues & paruos ſomnos habeat.Quorum accidit primum ijs,quibus craſſitudo & copia exuperabat frigidæ materiæ:alteri,quibus putrefacta tenuitas.

64 *Multa præterea Febrium alia genera vulgabantur, Tertianarum, Quartanarum, Nocturnarũ, Continuarum, Longarum, Vagarum, Faſtidioſarum, Inconſtantium.*

Quia humores noxij erant diuerſi,ideo cùm alij morbi,tum plura iam inciderunt febrium genera. Meminit autẽ intermittentium, quæ numero tres ſunt, quotidianarũ, tertianarum, quartanarũ: Tertianarũ quidem & quartanarũ nominatim primũ:quotidianarũ verò dicendo, nocturnarum. Nam,earũ ex quo duplex eſt differentia,quatenus hæ interdiu accedunt,illę noctu,inde diuerſa nomina inuenerunt.Hippocrates earũ,quæ tum vigebant,mentionẽ fecit,quæ erant nocturnæ. Memoria itaq; repetamus ẽt,q cùm & primo libro & ſecundo morborũ vulgariũ, tum multos ſeparatim ægros adduxerit,tum integras ſit tẽpeſtates perſecutus,nuſquã nec quintanam, nec ſeptimanã ſcripſit,vel aliã febrem multorũ dierum.Nec verò etiã in tertio libro vulgarium morborũ, neque H ante,neq; poſthac ad finem vſq;. Vnde mihi in mentẽ venit, illa quæ primo libro vulgariũ morborũ tradita ſunt,infarcta ab alio ſuſpicari,vbi alias eſſe pluriũ dierum q̃ ſit quartana ſtatuit.At in pdicta oratione intermittentium genus propria appellatione non nominauit, quemadmodũ cõtinuarũ,ſed eſt tm̃ oẽs eius ſpecies perſecutus.Deinde cõmuni noĩe continuas indicauit,quarũ febres ardentes prædixit, & phrenitidas. Poſtea longarũ nomen & vagarum prodidit: vbi mihi memor ſis eius,quod eſt initio propoſitæ orationis dictũ,ipſum omnia quæ collegit,febriũ ſpecies appellare.

65 *Omnes Hæ cũ multa Turbatione erant cõiunctæ. Ventres enim pleriſq; turbati, Horrores, Sudores nõ decretorij: & Vrinæ eæ, quas ſupra deſcripſimus. Hæc erant illorũ pleriſq; Longa. Nam qui ipſis Abſceſſus fiebant, nõ indicabãt, vt in alijs. Omnia quidem omnibus difficulter iudicabantur, Vel omnino non iudicabantur, Vel producebantur, his verò multo maxime. Tamen horũ pauci circa octogeſimũ diẽ iudicabãtur. Maximam partem temere reliquerunt. Horũ pauci moriebantur ex Aqua inter cutem, qua non decumbebant. Multos etiam in alijs morbis Tumores exercitabant, præ cæteris verò tabidos.*

Prædictas dicit omnes febres adiunctam habuiſſe multam turbationem:mox ipſe,quæ eſſet turbatio,exponit:deſcribitq; earum ſymptomata. Reliqua,niſi priora exciderint,clara ſunt.

Maxima

66 A *Maxima erat & grauiſſima Tabes, hæcq́ plurimos peremit. Nã cum multi Hyeme cœpiſſent, magna ex parte decubuerũt: partim recti eſſe ſuſtinuerunt. Verũ ante Ver, qui decubuerãt, ferè perierunt. Reliquorũ Tuſſes neminem reliquerunt, remiſſiores tantũ Aeſtate fuerunt. At ſub Autũnum oẽs decubuerũt, atq́ multi obierunt: quorum ægrotabant plurimi diu. Cœperũt igitur horũ plurimis ſubito ex his eſſe deteriores, tũ Horrores crebri, ſæpe Febres continuæ, acutæ: Sudores intẽpeſtiui, frigidi, multi ꝑpe tuo. Multũ verò erat frigus, & uix eis calor reuocari poterat. Ventres uarijs modis ſubſtiterũt, rurſusq́ ſtatim humectabãtur. † Quæ Pulmonẽ infeſtabãt, per aluũ oĩa reddebantur. Copia Vrinarũ nõ bonarũ, colliquationes malæ. Multæ Tuſſes tenuerunt perpetuo, & multa excreantes cocta & liquida, minus tamen cum labore: quæ etiã ſiquando eſſent difficiliores, rurſus lenius omnibus purgabãtur, quæ pulmoni incõmodabãt. Fauces non admodũ mordaces, neq́ ſalſugines quicquã moleſtabant. Lenta uerò & alba et liquida, ſpumoſaq́ multa à capite veniebant. At multo maximũ hos & alios comitabatur malũ, Faſtidium ciborum, ut ſupra diximus: nam ne potum quidem libenter cum cibo ſumebant, ſed valde citra ſitim degebant.*

* ὑτεφέροντο.

† *Additur in antiquiſſimis exemplaribus* ϖεὶ δὲ τὴν τελευτὴν πᾶσι βιαίως καθυγραινόμεναι *i. Sub mortem ãt oĩbus uiolenter humectabantur.*

Dixi etiam ſupra, repleto in calida & humida ventisq́ vacua tempeſtate capite, ex deſtillatione in pulmonẽ deſcẽdẽte tabidã affectionẽ conſtitiſſe: cuius etiam per ſtomachũ portio in ventrẽ delata eum turbauit.
B Quæ deinde dixit de tabidis, etſi ijs, qui prædictorũ meminerunt, clara ſunt, faciã tñ vt quæ videbunt̃ referenda, hæc declarem. Primũ hoc inter ea eſt, ineunte vere pleroſq́ tabidos obijſſe, ex aeris immutatione. Dixit enim extremam fuiſſe hyemẽ aſperã, & circa æquinoctiũ iam †Aqlone ſpirãte ninxiſſe: q̃ tabidis mutationes infeſtiſſimę ſunt. Atq́ ob id autũnus etiã ꝑnicioſus
" eſt: vnde in Aphoriſmis ‖ eũ ipſe dixit tabeſcentibus aduerſarium eſſe. Et alioq quidẽ Aquilo parti
" bus thoracis officit vniuerſis. Quare in Aphoriſmis ait ‖ Tuſſes, fauces, laterũ dolores & pectoris
" exiſtere, flante Aquilone: multo verò magis quibus iam ſunt hęc vitioſa, & caput repletũ deſtillationẽ tranſmittit. Vnde æſtate tuſſes dicit remiſſiores fuiſſe, hoc eſt imminutas & moderatiores. Nam fuit, vt ipſe ſcripſit, ſerena æſtas & calida, vt è diuerſo principiũ inſequẽtis autũni tabidis inimiciſſi
" mũ. Dixit enim: ‖ Sub Arcturũ rurſus flante Borea multum pluuit. Quòd aũt longo ſpatio produceret̃ non ſolũ tabes, ſed & alij morbi, in cauſa craſſities fuit materiæ nihil habentis ſua ſponte acredinis & caloris, ſed tempore à putredine mutuantis. Planiſſimũ hoc fecit hiſce verbis/fauces nõ ꝑinde mordaces, neq́ ſalſugines quicquã moleſtabant: lenta verò, & alba, & liquida, ſpumoſaq́ multa à capite veniebant/. Quod reliquum eſt huius capitis, omne memori ſuperiorum clarum eſt.

† βόρεια χιονώδεα.
3ª. Aph. 10. Ex. ord. 20. h
3ª. Aph. 5. Ex. ord. 20. c
1. Epid. cõ. 2. t. 60. 3ª. 113. c

67 C *Grauitas corporis, {Comatoſi.}*

Sæpe eſt dictum emoriente ſuſtentatrice & motrice corporum facultate, quæ pridem ab ea vt leuia ferebantur & mouebantur, grauia videri.

68 *Quibus ferè omnibus Oedemata fiebant, quæ in Aquam inter cutem eruperunt.*

Non mirum, ſi ꝑꝑ abundantiam incõcoctorum humorũ ad hunc affectum quidam deuenerũt.

69 *Horrebant, & Sub mortem Delirabant.*

Cum prauitas humorum ex putredine parta increſceret, horrore corripiebantur & delirio progreſſu temporis, in quo etiam moriebantur.

70 *Genus erat Tabidorum, glabrum, ſubalbum, pituitòſum, ſubrubicundum, cæſium, leucophlegmatiæ, ac quibus ſcapulæ in morem alarum prominebant, mulieresq́. Itidem Melancholicum genus & Subſanguineum. Febres Ardentes hos & Phrenitides & Dyſenteriæ tentabant: Teneſmi Iuuenes Pituitoſos exercitabant: Diuturna alui Profluuia, & acria excrementa pinguiaq́, Bilioſos.*

D Corporis formas eorum, qui tabificis morbis corripiebantur, narrat. Glabrum igitur græce λεῖον, quod eſt depile, indicat iuſto frigidius temperamentum. Nec hoc ad pueros refertur, ſemper ſunt enim hi propter ætatem calidi: ſed ad adultos, vt in commentarijs de temperamentis declarauimus. Itidem albus color: vbi quidem miror, quid præpoſitionem/ſub/addiderit/ſubalbum/dicens. Nam in rubicundo recte ſanè dictum eſt ſubrubicundum. Didiciſti nanq́ rubentem colorẽ calidũ denotare temperamentum: ſubrubrum non perinde ac album frigidum, nõ tamen etiam calidum. Qui verò alba pituita affluunt (quos Græci λευκοφλεγματίας appellant) ſi quam habemus traditorum in libris de temperamentis memoriam, citra controuerſiam ſunt frigidi temperamenti. Eſt his molle corpus & tumidius quodam modo, propemodum vt aqua affectis inter cutem, quã Leucophlegmatiam appellant. Itaq́ omnes hi ſunt planè frigidi temperamenti: pituitoſi verò vt audiuiſti, temperamenti malorum pleni humorum. Præterea de cæſijs, ſemelq́ de oculorum coloribus, in commentarijs de temperamentis didiciſti non eſſe exiſtimãdum pro certo ex tali ſigno de totius temperatura corporis, niſi ſolorum oculorum, ſed neq́ horum quidem euidenter in prædictis. Nã primum oculos, qui χαροποὶ hoc eſt cæſij vocantur, qui ſint, conſiderandum, reuocandumq́ ad memoriam, Poeta quæ ſcripſit, vbi ait,

Αρκτοί τ', ἀγριότεροί τε σῦες, χαροποί τε λέοντες. ideſt vrſiq́ agreſtioresq́ ſues, charopiq́ leones.

Deinde vbi videris multos leones, ita memoriæ color oculorum mandandus eſt, vt valeas, cum in E hominibus conſpiciatur, facile agnoſcere: cumq́; videantur illi tales eſſe, temperamentum quoque quod ad oculos attinet, calidum & ſiccum dices. At huic non parum, multa in præſenti oratione repugnant. Primum enim cum frigidiore temperamento cæſium collocauit. Poſtea picrocholos i. bilioſos appellauit, quaſi ab his diſſidentes, cum aperte ſint hi temperamento calido & ſicco. Immo verò ipſi morbi, quos deſcripſit à corporis formis, ſignificant primo loco relatos eſſe omnes frigidiores, rubicundos calidiores, bilioſos abunde calidos. Nam hæc tempeſtas in corpore videtur humores aceruaſſe, & repleſſe caput, idq́; omnibus morbis commune fuiſſe, ſed fuiſſe ſuo quemq́; morbo alium alio correptum, pro ſua cuiuſque natura: Alui profluuijs, acribus pro deiectionibus

in Prog. cõ. 2. t. 35. 4ª. 201. c

pinguibusq́; bilioſos. Nam ipſe in præſagijs dixit, ‖pinguitudines innatantes ſimiles aranearum telis reprehendendas eſſe, indicant enim colliquationem. Quare bilioſi merito in febres colliquatiuas inciderunt, offendebanturq́; alui deiectionibus. Rubicundi verò, & ad melancholiam appoſiti, & craſſo ſanguine calidoq́; præditi, non iniuria phrenitide ſunt & febre ardente correpti, & etiã cruentis dyſenterijs vt par erat maxime. Duplices enim eas ſcimus eſſe, Inteſtinis exulceratione eroſis, alteram differentiam: Alteram, cum copioſus ſanguis per venas, quæ ad inteſtina pertinẽt, euacuatur. Quæ autem eſſent naturæ vel calidiores tantum, vel frigidiores ſimul & humidiores, F has par erat, vt & quæ nec facile febribus cedebant, nec bilioſis affectibus, in ſolas incidiſſe capitis deſtillationes, ideoq́; intabuiſſe. Quia verò ſcripſit Hippocrates/ genus tabidorum erat glabrum, ſubalbum, pituitoſum, ſubrubicundum/ & ſermoni etiam cæſios inſeruit, dignum mihi hoc quęſtione viſum eſt. Conſentaneum erat non cæſios, ſed glaucos potius dicere, quòd hi frigidi, illi humidi, alij pariter frigidi & humidi temperamenti eſſe videantur: quorum nihil cum præſente diſputatione pugnat. Comparemus iam cum his infantes, Scythas, Gallos, & Germanos, qui planè temperamento ſunt humidiore, frigidiore verò non citra controuerſiam. Mihi igitur viſum eſt operæprecium, vt de colore oculorum cæſiorum haberetur quæſtio. Interpretes libri huius Empirici quidem, vnaq́; cum his Lycus, vt alia multa, ſic hoc miſſa cauſæ inquiſitione prætereunt: Hippocratici verò quidam temperamenti eſſe calidi ſignum cæſium, quidam ſicci dicunt. Sunt qui neutrum iam addant. Sabinus quidem hoc demum ſatis habuit dicere: Cæſium verò, q*uod* eſt valde ſiccum, opportunum eſt tabi. neque cauſam, cur id ſcripſerit, adducit: neque alia quibus hoc eſt adiunctum, eſſe omnia frigidioris temperamenti & humidioris ſigna. Num ergo pro glauco Hippocrates cæſium falſus vocabulo ſcripſit? nam quid dicas aliud? Sed hoc in communi ſit conſiderare propoſitum. Ad reliquam iam orationis partem accedamus. Nam in morbis tabifi- G cis vnà cum prædictis etiam πτερυγώδεις, id eſt quibus ſcapulæ in modum alarum prominent, commemorauit: qui non propter temperamentum, ſed propter vitioſam thoracis figuram, obnoxij tabi ſunt. Probabile tamen eſt eius figuram natiuum calorem ſequi. In fine, vbi de tabidis tractat, quando Hippocrates adiecit/ & mulieres/ animaduertendum eſt, vtrum hoc modo dixerit, quaſi dicas, mulieres perinde ac viros tabe fuiſſe correptas, quæ erat eorundem generum: an, licet his notis carerent, frequentes tamen dicat in hunc affectum mulieres incidiſſe, cum humidiores ſint & frigidiores, vt, qui affectus quoſdam viros ex ſuo cuiuſque temperamento tentauit, illę idẽ permultas mulieres ex communi. Equidem vtrunque cẽſeo conſentaneum eſſe. Nam eſt veriſimile frequentiores viris mulieres, propter temperamentum ſuum commune, tabe captas eſſe: ac prę cæteris illas, quæ eius erant generis, cuius recenſuit viros. Quia verò ſubdidit melancholicum genus & ſubſanguineum, febribus ardentibus præcipue fuiſſe & phrenitide affectum, ad memoriam, quæ didicimus, reuocemus, Quibus multus ſanguis & calidus generatur, prompte in melancholicorum humorum hos vitium deuenire. Quare accipe non hos, qui atram iam multam bilem aceruauerunt, ſed qui ad generandam eam eſſent appoſiti: qui ſanè, vt calidis arriperentur morbis, quòd natura eſſent calidiore, merito factum eſt. Poſteaquam autem ſupra dixit pituitoſos eſſe ta- H bificis captos morbis, nunc addita his ætate dicit/ teneſmi iuuenes pituitoſos exercitabant/ : nempe quòd non tantum naturale temperamentum eſſet ad committendum teneſmum pronum, ſed ætas quoque calida eſſet: vt ex acri & putredinoſa pituita teneſmum intelligamus ortum. †Siquidem meatum ad ieiunum inteſtinum ea pituita exulcerans, ad excretionem aſſiduam ægros irritauit. Tenſiones autem & deſidendi cupiditatem teneſmo laborantes vehementiorem habẽt, quàm dyſenterici, propterea quòd ægrè pituita excerni poteſt: corporibus enim præ craſſitie & viſcoſitate inhæreſcit, non vt flaba bilis, ſtatim permeat. De naturis autem bilioſis antea dicebam, merito illis acres deiectiones eſſe propter pallidam, flauam, & amaram, quam vocant, bilem: pingues verò propter colliquationem: quibus deiectionibus ob collectorum copiam vitioſorum humorum longa ſucceſſiſſe profluuia ventris.

† Siquidẽ, dũ ad rectũ inteſtinũ pertranſiret ea pituita, læſionẽ ulteroſam partis efficiens, ad excretionẽ &c.

31 *Omnibus, quos ſupra deſcripſimus, Ver erat infeſtiſſimũ, Plurimosq́; ſuſtulit: Aeſtas commodiſſima, Pauciſſimiq́; periere. Autumno rurſus, & ſub Vergilias Multi interierunt* Τεταρταῖοι.

Vitioſo humore, qui collectus erat, in corporis profunditate retruſo ab aeris frigore, quo extrema hyeme & incunte vere erat infeſtus, haud iniuria maxime quidem tabidis, vt ante di-

xit,

A xit, & verò etiam alijs vere contigit perire:æſtate, quæ ſerena erat & ſicca, oẽs releuari:iterumq; ae-re ſub Arcturum in humidum vertente, merito multi toto autumno vſq; ad occaſum Vergiliarum in fine præſentis ſtatus τεταρταῖοι i. quartani perierunt. Quædam exemplaria adſcriptum habent τετάρτῃ i. quarto: alia τεταρταῖοι i. quartani: & quæ his ſunt vetuſtiora, literam Δ quæ alijs literis eſt maior. Sunt quibus nihil eſt oīno adſcriptum. Qui itaq; cum ι ſcribunt τετάρτῃ, hoc eſt quarto, quare datiuo caſu eſſe id dictum iudicent, hoc modo interpretantur/multi die quarto perierunt/: Qui ſine ι, eſſe id additum:ſimilem eſſe hunc ante expoſitis in primo libro Vulgarium morborum volunt, & quartum eſſe ſtatum, commemoratis ſcilicet cum eo tribus illius libri ſtatibus. At quibus in exemplaribus pro quarto, Δ tantum eſt aſcriptum, idem ſignificatur ac quarto: quod quidem non aliter, atq; notæ à Pamphilo Mnemone ſcriptæ, ſymbolice videtur poſitum eſſe: atque hanc veteres vnam lectionem agnoſcunt. Quidam qui hæc deflectere ſtudebant, commutata ſcriptura fecerunt τεταρταῖοι, hoc eſt quartani: atq; hanc eſſe totam orationẽ ſtatuerunt/Autumno rurſus & ſub vergilias multi quartani interierunt/. Itaq; tantum legit in ſuis exẽplaribus Capito: cui tamen ſubeſſe videtur mendacium, ſiue de ægrotantibus, ſiue de febribus accipias. Nam de ægrotantibus quidem prorſus eſt abſurdum: † neq; enim probabile eſt præſentem humoris ſtatum adeo eſſe conſe- † τὸ γὰρ εἰκὸς ἦν ἐπὶ τῇ προκειμένῃ διαθέσει τοῦ χυμοῦ οὕτως ὀξείας γενέσθαι τὰς νόσους.
B cutos acutos morbos, vt quarto die perimerent ægros: De febribus verò veriſimile erat, tum quoniam deuſtam diuturnitate craſſam materiam probabile erat in melancholicum tranſiſſe excremen-tum: tum q̃ anni erat tempus Autumnus. At febribus tamen vigentibus quartanis, non perijſſent multi: ſecuram etenim ſcimus eſſe per ſe hanc febrem, vt de ea Hippocrates dixit.

l.4. f.t.t.2. (1.429.c

ℭ De ijs Quæ ad Exitum Libri ſunt Adſcripta.

A peſtilẽte tempeſtate ſedecim narrat ægros ad finem vſq; libri. Inde ſunt adſcripta quædam, de quibus videtur recte Dioſcorides ſtatuere, qui vult ea ſtatim tẽpeſtati ſubtexta: huncq; illis libri locũ in ſua editione attribuit. Itaq; ea hic nos exponemus, ſi prius hoc tm̃ dixerimus, q̃ videtur mihi hæc quoq; alius adſcripſiſſe, non ipſe ſcripſiſſe Hippocrates: ‖ Verũ illa mihi æſtas videt̃ ſm ratiõ-nẽ profuiſſe. Nam æſtiuos morbos hyems ſuccedens ſoluit: hyemales æſtas inſequens tranſmutat. Quanq̃ iſta per ſe æſtas haud ſtabilis fuit: ſed ſubito calida, auſtrina, & à ventis ſilens euaſit: profuit tñ ad aliam tempeſtatem tranſmutata. Enimuero reuocemus ad memoriam, quæ de æſtate in narrãda tẽpeſtate ſcripſit in hæc verba: Æſtas ſerena erat & calida, magni erant æſtus: Eteſiæ parui diſperſim ſpirauerunt. Quare par erat moderatiores æſtate morbos eſſe, ex humorum, vt eſt dictum, ortos exuperantia, qui ineunte vere potiſſimũ prodierunt. Quia illud frigidũ humores in altũ corpo- Infra. t. 88. 151.b
C ris repulerat: iam æſtas, q̃ illud ſqualida & calida excepit, ſimul & ad cutẽ malũ traxit humorem, & digeſſit eius portionẽ non paucam. Quo tpe ſi Eteſiæ ſpiraſſent, morborum humani corporis ſtatum oẽm abſterſiſſent. Quia verò eius ſupererat pars, moxq; ſub Arcturum flante Borea multum pluebat, humores qui nimis per cutem manabant, rurſus impediti ſunt, & in profundũ corpus impulſi. Hinc de integro ægrotare, multiq; mori cœperunt. Hac ergo de cauſa ægrotantibus id tpis, æſtas non nihil profuit:non quia morbos, qui hyeme cœperunt, ceſſare ſit probabile æſtate. Tametſi ita ſe habeat res, vt qui hyeme emerſerint, æſtate profligentur: & quos produxit æſtas, hyeme. Æſtiui ſiquidem & hyemales morbi intelligendi ſunt, qui æſtate, quæ in natura ſua conſtat, & hyeme, præ cæteris exiſtunt. Ita.n. in Aphoriſmis Hippocrates dixit: ‖ At morbi omnibus oẽs temporibus anni & exiſtunt & exacerbantur. Sunt tamen, qui certis anni temporibus præcipue emergant exacerbenturq;. Sub hæc, quæ vere regnant ægritudines, quæ æſtate, & autumno, hyemeq;, recenſuit: nimirum vbi nihil in aeris temperamento innouetur. Nam ſi vere codẽ die modo calor, modo algor intendat, morbos ait autumnales impendere. Neq;.n. temporum anni nomina, cæterum temperamenta, certas morborum formas committunt, quæ vbi varient, non poſſunt non vnà ſecũ morbos commutare. Iam verò propoſita oratio morbos vult, qui hyeme extiterunt, æſtate repelli, vel ſi vitio 3. Aph. 19. Ex. ord. 23. h
D ſo ſit æſtas temperamento: cuiuſmodi cum aliqñ in Cranone fuiſſet, carbunculos ſtatim excitauit. Qualis ſi in præſenti eſſet, plurimos malorum ſuccorum & putreſcentium abundantia aucta & iã putrefacta peremiſſet. Quamobrem mendacium eſſe apparet, & præter Hippocratis mentem, hyemales morbos prorſus æſtate diſcuti: cũ qui hoc præpoſuit, neſciuerit quos nã morbos ducat Hippocrates ſingulis anni tẽporibus eſſe proprios. Nec verò etiam eſt neceſſe quæ poſt hæc deinceps ab ipſo ſcripta ſunt, hoc loco referre, cum alibi ab ipſo in vniuerſum tradita ſint. Quare illa omnino prætereo. Plana nanq; ſunt omnia, & in libris, quos ante hac enarraui, abunde de his diſputaui.

ℭ De Ægris Poſt Tempeſtatem.

Sedecim poſt tempeſtatem ægros deſcripſit Hippocrates, qui, vt quidam cenſent, in ea laborauerunt: quando ipſe, vbi finem facit de ijs, quæ tum acciderant, narrandi, ſic dixit/omnibus τοῖς ὑπογεγραμμένοις ver erat infeſtiſſimum/. Poteſt tamen de ſupra deſcriptis dictum eſſe verbum hoc ὑπογεγραμμένον: qui vſus apud multos eſt. Nam ſedecim hos ægros aliud tenebat morborum genus, ac commemoratos ab eo in tempeſtate peſtilenti. Verum quæ de his ægris prodidit, non fuſam iam requirunt interpretationem, ſi memoria, quæ ante expoſuimus teneas. Nam omnium propè ſymptomatum & ſignorum, quorum Hippocrates meminit in ægris, de quibus verba fient

fient, reliquum, quod non ſit ante dictum, eſt nullum. Itaq; ſummatim percurremus ea quæ in his E ſunt ſcripta: ſicubi quid ſe offerat, quod antea non habuimus, illud ſolum elaboraturi.

Aegrotvs I

A.l.1.f.2 ſu.2.c.2.

72 *In Thaſo Pariũ quendã, qui ſupra Dianæ Aedẽ decumbebat, Febris corripuit acuta, primo continua & ardẽs, In principio ſitibũdus erat, & comatoſus, rurſusq; inſomnis. Inter initia vẽter turbatus, vrinæ albæ. Die Sexto erat oleoſa vrina, deiectiones bilioſæ, pingues: delirauit. Septimo oĩa exacerbata fuerũt, nihil dormiuit, cæterũ ſimiles erãt vrinæ, & mens ꝑturbata, ab aluo ĩtẽ bilioſa pinguiaq; reddidit. Inde die Octauo parũ ex naribus ſtillauit, vomuit virulenta pauca, parũ dormiuit. Nono nihil eſt mutatũ. Decimo cuncta fuerunt remiſſiora. Vndecimo ſudauit, at non toto corpore: circunfrixit, ſtatimq; recaluit. Duodecimo Febris acuta: deiectiones bilioſæ, tenues, multæ: vrina ſuſpenſionẽ habebat, delirauit. Septimodecimo grauiter laborauit: [a] † neq; enim vel ſomni, vel febris ꝑducebatur. Vigeſimo vndiq; ſudauit, [b] inſõmnis, deiectiones bilioſæ, à cibo abhorrebat, comatoſus erat Quarto & Vigeſimo Recidiua. Trigeſimoquarto febre fuit liber, aluus nõ ſubſtitit, atq; calor redijt. Quadrageſimo febre liber, [c] † aluus ſpatio paruo nõ ſubſtitit, à cibo abhorrebat: rurſusq; aliquantulũ febricitauit, idq; ſemꝑ erratice, modo à febre liber, modo nõ liber: nã ſiquãdo intermitteret: eſſetq; leuior, rurſus ſtatim repetebat: ferculis etiam multis vitioſisq; vtebatur. Circa recidiuas ſomni mali, delirauit: vrinasq; tũ reddidit craſſas illas quidẽ, cæterũ turbatas & malas: aluus aſtricta, rurſusq; laxata: febriculæ cõtinuæ: deiectiones multæ, tenues. Centeſimo Vigeſimo die Obijt. Erat huic Aluus continenter ab initio ad finẽ vſq; lubrica, excreuitq; bilioſa, humida multa: cum ſubſiſteret, feruidas, & inconcoctas: Vrinæ perpetuo malæ: comatoſus plurimum erat, cum doloribus inſomnis erat, [d] † à cibo abhorrebat. Continenter Ardente febre laborabat.* F

A † Al. Neq; .n. ſõni aderãt & febris intẽdebatur. et ita oĩno legẽdũ ẽ. uide etiã libro de comate. ca. 2. pag. 49. e

*B * ἄγρυπνος i. inſomnis. ſed legendũ uidetur ἄπυρος i. à febre liber, cũ mox dicat, quarto et vigeſimo recidiua.*

C † Al. aluus nõ multo tempore ſubſtitit.

D † à cibo cõtinẽter abhorrebat. Febris ardens.

Curioſe & hoc in loco rurſus interpretũ quidã aiunt, ægri patriã nõ eſſe temere adiectã. Etenim dictũ eſſe ab Aſclepiade, Parios maximũ conſequi â ſanguinis miſſione emolumentum. Abſurdũ verò ſit, qñ nihil hic de ſanguinis miſſione dixit Hippocrates, ideo ægro putare patriæ adſcriptum eſſe nomen. Multo iam faciunt abſurdius hi interpretes, qui nunquã inueſtigauerunt, cur in tanto numero ægrorum ſemel Hippocrates ſanguinis miſſionẽ meminerit, quod nos ſumus cõmentati. Quare iſtis repudiatis, quæ iuuenũ intereſt audiuiſſe, hæc referemus. Verbi gratia, quod de vrina ſcripſit oleoſa in præſente ægro ſexto die. Nã quidam pinguem vrinam ita cenſuit ab eo dictam eſſe, quæ liqueſcente pinguitudine per morbũ feruidum & adurentem ſit: Non nulli colore & craſſamento olei ſimilẽ. Equidem talem ſæpe vrinã nullo ægri detrimento redditã conſpexi, immo verò interim planè ẽ contrario, ex morbi concoctione. Haud tñ eſt ita viſa prorſus, vt oleum, pinguis vri- G na. Nam ea, quam modo narraui, vrina oleum & colore & craſſamento repræſentans, minime pinguis videtur. Et ipſe autem in præſagijs Hippocrates dicit, ‖ Pinguitudines telis araneorum ſimiles innatantes eſſe conſiderãndas, nam colliquationis ſunt ſigna. Nos verò pinguitudines fluitantes vidimus frequenter, verum nunquã excretam talem prorſus vrinam, neque in medio pinguia pendere, quo minus ſubſidere: nam ita eſt cõparatum natura, omne piugue vt reliquis humoribus inuehatur. Ac ne in Præſagijs quidẽ Hippocrates verbum de his vrinis fecit, quamuis omnia ſit, quæ in acutos morbos cadunt, ſedulo & aperte perſecutus. Iam ẽt die eodem ſexto ægrũ dicit, de quo hoc loco agimus, bilioſa atq; pinguia deieciſſe: quæ videntur aperte liquanti pinguedinem febri eſſe conſequentia. Atque videbitur ijs, qui pinguem putant eſſe vrinam oleoſam, ſuffragari. Poteſt autem ad contrarium etiam referri. Nã omnino Hippocrates vrinas pingues diceret, † ſi quidem hæ quoq; oleo ſimiles ſunt. Iam cum diuerſa in vrinis & excrementis nomina vſurpauerit, innuit videbitur, ſuam vtriſq; ſignificationem illum tribuiſſe. Mihi ergo probabilius videtur, vrinas olei referentes colorem & craſſitiem, hic oleoſas dici. Explanationem verò vtroq; modo faciã. Etenim ſi pinguitudinem quandam habuiſſent vrinæ, quemadmodum & deiectiones, ſint illæ cenſendæ quidem prauæ, at non omnino exitiales tamen: ꝙ non perinde ſit carnem colliqueſcere ac adipem. Nam calor eſt feruentiſſimus, qui carnem fundit: moderatior, qui pinguedinem: nempe & col- H liquationes quæ per ventrem excernuntur, putant omnes medici, à pinguibus deiectionibus diſtare. In peſte quidem longiſſima noſtræ ætatis, colliquationes cuncti propè excreuerunt, quidam mere fuluas, quidam moderatius, omnes certe putidas. Verum enimuero eæ excretiones lethales ſunt, nec tempus perferunt. Parius autem hic viginti dies vltra centum ægrotauit, idq; cum malam haberet rationem victus. Nam ipſe de eo Hippocrates ſcripſit/ & ferculis etiam multis vitiatiſq; vtebatur/ quo eſt factum, vt pinguem vrinam redderet die ſexto & proximis. Non erat ergo eum cito mori neceſſe. Quòd ſi non fuit pinguis vrina, ſed olei colore & craſſitie aſſimilis, vt ab vrina omnino erat ẽt probabilius hoĩem non moriturum. Sed quod in eiuſmodi obſeruaui vrinis, rẽ multo vtiliſſimã, iam ꝓferã. Nã vt non eſt ipſum oleũ exquiſite vnius neq; coloris, neq; craſſitudinis, ſic nec oleoſa vrina: pallida qdẽ omnino exiſtens, ſed aut plus aut minus. Quicquid igitur ipſius ad cãdidiorẽ tẽdit colorẽ, exoluto colore pallido, humorum denotat cruditatem: quod verò vehementer pallidum eſt, vt ad flauum accedat, bilioſum calorem. Periculum igitur his vrinis non ob malignitatem ſubeſt, ſed ob vim febris. Eorum aliqui, ſi reliqua ſunt cũcta ſalubria, breui iudicantur. Nihil habet ergo admirationis, ſi in talibus vrinis quis longo tempore morbum traxerit, vtro modo oleoſas accipias.

‖ Prog. cõ. 2. t. 35. 4ª. 201. c

** Al. damnandas.*

† Al. εἴπερ ἦν κατ' αὐτόν ἐλαίῳ παραπλήσια, ideſt ſi quidẽ ex eius opinione eſſent oleo ſimiles.

A cipias. Non enim ſunt illæ quidē ſalubres vrinæ, non tamen magnopere pernicioſæ. Porrò ex ijs q̃ in exitu ſcripſit hiſtoriæ, prauitas humorū quędam tenebat Parium bilioſa, & ventris iecinoris´que extinguebatur facultas. Nā vbi finem imponit his narrandis, quæ illi acciderunt, ſcripſit, perpetuo vſq; ab initio turbatam aluum fuiſſe, deiectionibus bilioſis & humidis: Interim etiam ſuppreſſam fuiſſe feruentibus inconcoctisq́; deiectis. Hinc tibi humorum, qui morbū induxerunt, liquet vitiū. Itidem ex eo q̃ toto ferè morbo comatoſus fuit & inſomnis. Iam q̃ extinguebatur naturalis facultas eius ſignum proprium eſt ipſa, quæ in morbo euénit, inappetentia. Neque enim latet, Hippocratem ἀποσίτους more antiquorum Græcorum eos, qui appetentia carent, appellare. Atqui videtur imbecilla fuiſſe natura, quæ iudicium ſæpe moliretur, nihil tamen proficeret, ſed morbo eſſet inferior: huc acceſſit malus hominis victus, qui quidem non leue affert ad exitium momentum. At verò dierum decretoriorum ratio exacte & hic obſeruata videtur. Omnes enim decretorij motus & recidiuæ in hoſce dies ægro inciderunt. Etenim vndecimi meminit, & quartidecimi, à quo decimi & ſeptimi, poſtea vigeſimi, & vigeſimiquarti, & trigeſimiquarti, atq; quadrageſimi, poſtremi omnium centeſimiuigeſimi, quo defunctum eſſe hominem ait. Quod verò dixi ante, nō præteribo hic. Si quis errores interpretum huius libri refutet, in crimen incidet loquacitatis. Itaque vt illic quædā
B ſum exempli gratia referre compulſus, ita hoc loco faciam. Sabinus ergo quid de ægri patria attulit, ſupra indicaui: Quæ verò de oleoſa ille vrina, hoc loco commemorabo: nō parum enim refert huiuſce rei conſideratio. Itaq; de ea in hæc verba ſcribit: Oleoſum igitur ſunt qui bilem dicant eſſe, verū non eſt bilis, quandoquidem nō ita eſſet pernicioſum: nam bilis frequenter exit, neq; offendit quicquam, Alij neruorum, oſſium, & chartilaginum dicunt liquationem eſſe, huius enim coloris omnia hæc eſſe. Sed falluntur ij, qui colorem oleoſum oſſibus ferunt & chartilaginibus neruisq́; eſſe ſimilem: neq; enim tanta fuiſſet vitæ protractio ſolidis partibus marceſcentibus. Vigeſimo enim die ſupra centeſimum vita exceſſit, {neque perijt quiſquam} tali vrina reddita. An verò propterea potius hic eſt ęger deſcriptus, vt ideo oſtendat, oleoſa reddita vrina nullam eſſe mortis expectationem, ſed aliquādiu ſuſtinere potuiſſe acuitatem, deinde mortuum eſſe, itaque ſalutis ſpem fuiſſe nullam ſuperata morbi acuitate: Hic prædictis Sabinus mox adiungit: Quid eſt ergo oleoſum? Vt oleum ignem externum alit, ita noſtræ naturæ, quæ aſſimilis eſt igni, alimentum eſt coctorum ciborum adeps. Proinde oleoſa vrina nutrimentum eſt naturæ: oſtenditq́; naturam cibum non ſentire, ideoq́; iam interijſſe, quia non nutritur natura. Longus verò hic morbus iure erat, q̃ pars tantum detraheretur, non vniuerſum naturæ alimentum. Hæc verba ſunt Sabini, cuius eſt ſententia: Quemadmo-
C dum externus hic ignis oleo nutritur, ſic inſitum nobis calidum: itaq; aliquādo oleum eſt ijs ex vſu, qui corpus recuperare volunt. Ad hæc, vt colore & craſſitie ſit ſimilis oleoſa vrina oleo, non pinguitudine tamen, vel olfactu, vel guſtu. Quare mireris ſanè hos, qui cum aliena male reprehēdant, ſua placita nullo iudicio literis produnt.

AEGROTVS II

73 *Mulier quædā, quæ apud Frigidam aquā in Thaſo ægrotabat, poſtquam Filiam peperiſſet, nec eſſet purgata, Tertio à partu die Febre correpta eſt Acuta, horrida. Multo tamē ante partū febriculoſa decubueráiz͡cibūq́; faſtidierat. Vt riguiſſet, febres fuerunt cōtinuæ, acutæ, horridæ. Die octauo, Proximisq́; Diebus multū delirauit, redijtq́; ſtatim ad mentē, aluus turbata multis tenuibus & aquoſa bile miſtis: nō ſitiebat. Vndecimo mentis erat cōpos, ſed erat comatoſa: vrinæ multæ, tenues, & nigræ: inſomnis erat. Vigeſimo aliquantū circunfrixit, ſtatimq́; recaluit, non nihil delirabat, inſomnis erat, aluus eadē erat: vrinæ aquoſæ, & multæ, malæ. Vigeſimoſeptimo febre vacabat, ſubſtitit aluus: nō multo poſt dextra coxendix grauiter diu doluit: febres rurſus comitabātur, & vrinæ aquoſæ Quadrageſimo coxēdicis dolor remiſſus fuit: tuſſes verò aſſiduæ, humidæ, multæ: aluus eſt repreſſa, cibū faſtidiebat, in vrinis nihil eſt innouatū: at fe-*
D *bres verò oīno nō intermittebāt, erratice, nunc accedebāt, nunc non. Sexageſimo tuſſes ſine ſignis euanuerūt: neq; vlla enim ſputorū erat cōcoctio, nec alius conſuetus abſceſſus: dextra maxilla detracta eſt, comatoſa, iterū delirauit, ſtatimq́; reſipuit, ſed ad cibos auerſo animo ſe habuit, maxilla ad locū ſuū redijt: aluus bilioſa, pauca reddidit: acutius febricitauit, inhorruit: Sequentibusq́; Diebus obmutuit, redijtq́; ad mētē, & eſt locuta. Octogeſimo Obijt. Vrinæ huius perpetuo nigræ erant, tenuesq́; & aquoſæ: Comaq́; conſequebatur: Cibū* m non ſumebat: Animo erat deiecto, inſomnis, iracunda, implacida, animo melancholico.*

* ἄσιτος. *ſed in ātiquis* ἀπόσιτος. *i. cibum faſtidiebat.*

Annotandum puto, quî factum ſit, vt nihil de hoc/apud frigidam aquam/Sabinus dixerit: cum ille dicere poſſet, hac de re mulierculam refrigeratam in valetudinem incurriſſe. Nam hoc multo erat probabilius ijs, quæ in Parium ſunt dicta, & in eum qui in horto decumbebat, & qui prope ædem Dianæ, eumq́; qui propter nouum murum habitabat. Itaq; videtur ſuppreſſa à partu purgatione incidiſſe mulier in morbum: quippe menſtruorum ſuppreſſio offendit, tamē non perinde, vt ſi à partu ſupprimantur, officit: q̃ non abundantiam modo, ſed inſignem etiam humorum pariat prauitatem. Nam meliorem ſanguinem ad ſe fœtus nutrimenti cauſa alliciens, relinquēsq́; deteriorem, cauſa eſt vt prægnantes prauis humoribus impleant, quos à partu euacuat natura. Quod cum maiores animaduertiſſent, λοχίων κένωσιν ideſt puerperarum à partu vacuationem, excre- (.1.d.5. 10.a)

tionem

tionem ſanguinis vocitauerunt. "Eſt verò etiã menſtrua vacuatio, nõ ſolũ vacuatio, ſed & purgatio: E A.I.1 f.
verũ non eſt æquabilis tamen multitudo vitioſorum humorum, neq; pari ſpatio mẽſtruis circuiti- In.1.c.
bus congeritur, quanta dum partum gerit. In vniuerſum verò melancholicus apparet ſanguis, quẽ à puerperio euacuant. Proinde etiã conſpiciuntur vrinæ omnibus infectæ eſſe, vt ſi fuligo quæpiã in eas incidiſſet. Quod vtiq; Hippocrates & de hac ſcripſit muliere: vndecimo die, dicens, vrinæ multæ, tenues, nigræ. Equidem quandã noui, quæ talibus vrinis magna copia euacuatis auxilium percepit. Aliàs non eſt huic talis euacuata, nã in aquoſas cõuerſæ ſunt ei vrinæ multæ, tenues, nigræ. Quare in vigeſimi diei ſcriptum eſt narratione/vrinæ aquoſæ, multæ, malæ/: poſtea quadrageſimo die/in vrinis nihil eſt innouatũ/. Quin nec aliã eſt illa vacuationem conſecuta, nec abſceſſum. Itaq; poſtquã diu laboraſſet, octogeſimo die obijt. Nã ipſe ſic Hippocrates ſcripſit. Neq; enim vlla ſputorum erat concoctio: nec alius ſolitus abſceſſus: licet ſtuderet illico natura redundantiã ad coxendicẽ deponere, ſed hæc videt̃ reciprocata: nã ille dicit/quadrageſimo coxendicis dolor remiſſus eſt: tuſſes verò aſſiduæ, humidæ/. Enimuero ſæpius iã audiuimus, ꝙ thoraci conſortium cum genitalibus ſit. Habes eorũ, quæ huic mulieri acciderunt capita. De ijs verò, quæ in propoſita oratione ſunt ſeparatim ſcripta alui excrementa ὑδατόχολα, quidam per χ & λ ſcribunt, quidam per χο & λ: atq; eſſe illa quidem tenuia, vt aqua eſt (nam tenue vtrunq; nomen indicat) cæterum colore diuerſo: ὑδατόχλοα τῆς χλόης i. graminis, reddere colorem, ὑδατόχολα τῆς χολῆς id eſt bilis. Iam tertia etiã ſcriptura eſt per χ & ρ, ἢ ὕδατος χρόα id eſt aquæ color, quæ nec in antiquis & fidelibus exemplaribus, F
reperitur, eſtq; planè mendoſa. Nã aquoſæ vrinæ ex nominis argumento, & materiam repreſentant tenuem, & colorem albũ. Porrò in hiſtoria huius ægræ Hippocrates eſt affectata quadã abuſus dictione, alioqui clariſſime hoc libro omnia locutus. Scripſit ergo dictionem in hunc modum/ πρὸς δὲ τὰ γεύματα ἀπονενοημένως εἶχεν, hoc eſt, ſed ad cibos auerſo animo ſe habuit/maximo appetitus defectu, & eorum odio ex voce illa indicato: quod ſignum eſſe prauum, frequenter eſt dictum. Operæpretium eſt autem mirari, cur nihil Sabinus de notis cuiq; ægro ſubditis dixerit: de quibus quia ſecundo commẽtario ſatis diſputaui, nihil eſt etiam quòd hic de eis faciam mentionem. Atqui ille in ſingulis ægris inſtituit, & detegere conatur interpretum ineptias.

AEGROTVS III

74 *In Thaſo Pythionẽ, qui ſupra Herculis fanum decumbebat, ex Laboribus, laſsitudinibus, parum habita victus ratione, magnus cepit Rigor, & Febris Acuta. Lingua inaruit, ſitibundus erat, bilioſus, nõ dormiuit: vrinæ ſubnigræ, ſuſpenſio ſublimis, nõ ſubſidebat. Altero Die ſub meridiem extremæ partes frigebant, præter cæteras manus & caput: obmutuit, voce defectus eſt, diu breuiſpirus, redijt calor, ſitijt: Nocte quieuit, circa caput modicũ ſudauit. Die Tertio interdiu quieuit: Veſperi ſub Solis occaſum aliquandum frixit, turbatio: Nox laborioſa fuit, nihil dormiuit: ab aluo pauca, compacta ſtercora deſcenderunt. Quarto mane quieuit: Ad meridiem omnia irritata ſunt, frigus, mutus, ſine voce, in deterius, calor redijt: poſt paulo vrinas nigras cum ſuſpenſione reddidit: Nocte placide dormiuit. Quinto releuatus viſus eſt eſſe, vẽtrem tamen cũ dolore grauitas tenuit, ſitibundus: Noctẽ laborioſam habuit. Sexto mane quieuit: Ad veſperum dolores increuerunt, exacerbatus eſt: Veſperi indito Clyſtere cõmode aluus reddidit: Nocte dormiuit. Septimo die faſtidioſus, implacidior erat oleoſum minxit: Nocte eſt multũ turbatus, delirabat, nihil dormiebat. Octauo mane aliquantum dormiuit, moxq; frigus eum cepit, ac vox eũ defecit: ſpiritus exilis & imminutus: Veſperi rurſus calor redijt, delirauit: Iam antelucano aliquanto leuius habuit: deiectiones meræ, paucæ, bilioſæ. † Nono cum excitaretur, comatoſus erat,} non valde ſitibundus: Sub Solis occaſum grauiter tulit, delirauit: Noctem incommodam habuit. Decimo mane ſine voce, multum frigus, febris acuta, multus ſudor, Obijt. Diebus huic Paribus Labores.* G

† Al. Nono comatoſus erat, faſtidioſus cũ excitabatur. Vide ẽt lib. de comate ca. 2. pag. 49. g

Vel huius offendens omnia ab initio ſymptomata & ſigna lethalia fuiſſe, & acceſſiones diebus paribus, vt ipſe indicauit Hippocrates, cum in decimi diei narratione, quo obijſſe illum dicit, addidit/diebus huic paribus labores/etenim mortem generale iudicij ſignificatum amplectitur, vt eſt oſtenſum. Iam ſeruatum in hoc etiam eſt ægro, vt iudicia ijs eſſent ferè diebus, quibus grauiores la- H
bores: nam cum in dies pares inciderent, mors quoq; in die eſt conſecuta pari. Porrò in narratione ſymptomatum huius duo ſunt, quæ interpretem requirunt, quorum in reſpiratione eſt alterum. Nam/βραχύπνους id eſt breuiſpirus/ eſt in diei ſecundi expoſitione ſcriptus: &/ſpiritus exilis imminutuſque/in octaui enarratione. Didiciſti autem tum in primo de dyſpnœa commentario, tum ſecundo in præſagia (vbi hanc dictionem ſumus interpretati: ‖ Spiritus ſi frequens ſit, dolorem ſignificat, vel inflammationem ſupra ſeptum tranſuerſum) paruum eſſe quendam pariter & rarum ſpiritum, qui, cum refrigeratur & emoritur iam vitalis facultas, fit: quod ſymptomate quodam ſeparabili indicauit, hiſce verbis: ‖ Si frigidum è naribus & ore expiretur, exitiale iam eſt admodum. Eundem puta eum hic dixiſſe, ſecundo die breuem, octauo exilem & imminutum. Nam quidam eſt alius præterea ſpiritus breuis ſimul & frequens dolorem denotans, vt demonſtrauimus, aut in reſpiratorijs partibus, aut illorum vicinis. Verum ambos ſi inter ſe compares, pauciorem multo foris aerem attrahi intrò in altero offendes, quem paruum ſimul & rarum dixit fieri. Nam frequentia ſi ad breuitatem accedat, aſſiduitate defectum cuiuſque inſpirationis reſarcit,

1 Prog. cõ. 1. t. 24. 4ª. 194. h

Ibidem.

A ſarcit, vt qui aſſidue bibunt modicum: ſiquidem hos βραχυπότους id eſt modicum potantes, appellabis, qui & parum bibunt, & magno interiecto ſpatio Nam ſi parũ quis, & aſſidue bibat, hunc ſimpliciter non βραχύποτον † ſed μετὰ βραχὺ πίνοντα i. paulatim bibentem, appellaueris. Haud aliter qui proprie breuiſpirus vocatur, quoties ſpiritum trahit, non paruum tantum, verum etiam interuallo longo interpoſito externum per guttur aerem attrahit. Quæras ergo fortaſſis cur cum Hippocrates primo die febrem prædixerit acutam fuiſſe, altero die hominem breuiſpirum fuiſſe dixerit: nam nos in vehementibus febribus demonſtrauimus magnum ſpiritum & frequentẽ eſſe. Reſpondemus, Primo quidem die calorem per putreſcentes humores ſuccenſum febrilem, ipſum quidem digeſtum eſſe, relictum verô natiuum tantum adeo iam infirmum, vt iam prius extingueretur, ꝗ̃ febrilis de integro accenderetur calor, veluti feruefactis, qui computreſcerent, ſuccis: Alterum verò diem frigoris dominantis attuliſſe ſignum. Cuius quidem eſt maxima demonſtratio, ꝙ breuiſpirũ dicat tum hominem fuiſſe, & frixiſſe. Nam de ſecundo die ita ſcribit/altero die ſub meridiem extremæ partes frigebant, præter cęteras manus & caput, mutus, voce defectus, diu breuiſpirus/. Rurſus de octauo die hæc tradit/octauo mane aliquantum dormiuit, moxq; frigus cœpit, & vox eũ defecit, ſpiritus exilis & imminutus/: Vbi mihi hoc quoq; attende: Cum eſt refrigeratus, vnà B cum vitiata reſpiratione, voce eſſe eum defectum dicit, quod ſolet ẽt interim extinctionem naturæ comitari. In quarto die cum ſcribit/frigus, mutus, ſine voce, in deterius/oſtendit, adiecto/in deterius/ etiam breuiſpirum illum fuiſſe. Reliquum ergo eſt, hic vt declaremus, cur poſt/ἄναυδος i. mutus/ addiderit/voce defectus/. Cuius hæc eſt ratio. Sermonem (græce αὐδὴν) nec oẽ quod auditu proprie ſentitur, antiqui vocare videntur: nec illud ſpecies eius ſit ſola, quod de induſtria ꝑ animantis emittitur os, in quo cõtinetur fletus, ſibilus, luctus, tuſſis, & id genus alia: ſed vnam hominis vocem, qua inter nos colloquimur, ſermonem (græce αὐδὴν) nominant. Itaq; etiam Poeta, vbi ſuos equos alloquentem inducit Achillem, ibi alterum eorum ait reſpondiſſe lingua humana. Inquit enim,

Αὐδήεντα ἔθηκε θεὰ λευκώλενος ἥρη, id eſt.

Hunc regina loqui fecit dea candida Iuno.

Nõ ꝙ antea voce careret, neq; cõmunem equorum vocem haberet, cæterum ꝙ nõ illã, quem ſermonem (græce αὐδὴν) appellant. Sic deã dicit loqui, quæ humana vteretur lingua: ꝙ eã ẽt humana eſſe forma ferant, cũ dij eius figuræ omnes non ſint. Nam Sol planè & Luna, reliquaq; ſidera longius ab humana forma receſſerunt. Vnde etiam Hippocrates obmutuiſſe quidẽ dixit, ꝙ loqui non valeret: voce defectũ eſſe, ꝙ nec lugere, nec clamare: quod certe multo liquet eſſe deterius, ꝗ̃ obmutuiſ-C ſe. Nam quibus ſola eſt reſoluta lingua, poſſunt interdum clamare altiſſime, tamen loqui non valẽt: qui ſi ne vocem quidem mittere queant, extremæ eſt hoc extinctionis facultatis ſignum: vbi, qui eo in ſtatu ſunt, neq; lugent, neq; gemunt, neq; ſonare omnino poſſunt. Sabinus, ita vt alij, qui nullam omnino habet vocem, hunc arbitratur mutum eſſe dictum: voce verò defectum perinde ab Hippocrate ait ſcriptum eſſe ac attonitum: quaſi verò ita affectum, attonitum vocare non potuiſſet. Atqui nec reliqua, quæ in hoc ſunt affectu dicta, conſentiunt, præſentem ægrotum attonitum fuiſſe.

† Cod. nonnulli græci habẽt ἀλλὰ συνεχῶς τε καὶ βραχὺ πίνοντα i. ſed aſſidue et parũ bibentem. Alij ἀλλὰ κατὰ βραχὺ πίνοντα i. ſed paulatim bibẽtem.

AEGROTVS IIII

75 *Phreniticus Primo, quo decubuit Die, virulenta vomuit, & multa, & tenuia: Febris horrida: copioſus ſudor, aſſiduus toto corpore: capitis & colli dolorifica grauitas: Vrinæ tenues. ſuſpenſiones paruæ diſperſæ, non reſidebant: Aluus ſtercus affatim reddidit: multum delirauit nihil dormiuit. Poſtridie mane vocem amiſit, febris acuta, ſudauit, non intermiſit, palpitationes per totum corpus: Nocte conuulſiones. Tertio die cuncta exacerbata ſunt: † Defunctus eſt.*

† *Eſt quidẽ in omnibus contextibus Hippocratis quos uiderim, quarto defunctus ẽ. Galenus tamen in cõmento videtur legiſſe, tertio.*

Acutiſſimæ phrenitidis hic æger eſt exemplum, primo ſtatim die vnà cum febre inceſſentis. D Omnes que certe vidimus, qui quidem ita phrenitide perciti eſſent, intra ſeptimum diem mortuos eſſe: Perpauci, hiq; rari, hunc ſuperarunt. Eſt verò eorum morborum admiranda generatio, quonam pacto in commode valentes ſubito inuadat. Neque enim ſicuti ipſorum generatio ſubita eſt, ita & generationis cauſa, vt ſi medicamentum homo lethale ſumpſiſſet, vel beſtia eum virulentiſſima momordiſſet: ſed pedetentim in corpore cauſæ, quæ ſunt excitandis huiuſcemodi malis, creſcunt: quod morſis vſu venit à rabidis canibus. Nam apertum eſt quòd canis venenum (licet in morſis non ocietur nec conquieſcat) nullam ſui ipſius notam prodit multis interim proximis menſibus: Subito autẽ illis, cum viderint aquam, formido inceſſit, poſteaq; breui moriuntur. Longo enim tempore cauſa, quæ rabiem efficit, augetur: quæ vbi eò tandem peruenerit, mortem affert repentinam. Item in hac phrenitide vitioſus in corpore humor coaceruatus fuit, veneno lethali aſſimilis, in corporibus vicinis aliquid paulatim agens: quæ quando vitio iam aliquo pacto opportuna erant, humorq; ipſe euaſerat maligniſſimus, lethale repente apparuit ſymptoma. Nãq; ſic phreniticus initio ſtatim vomuit virulenta: quod febribus adurentibus ferè eſt conſequens. Itaq;, vt veneno epoto lethali quidam poſtridie vel tertio die moriuntur, qualitate eius, non copia mortem afferente, & item hic quoq; æger ſtatim tertio die cẽſendus eſt obijſſe, à qualitate ſuccorum virulentorum, non à phrenitide, perẽptus: at phrenitis illũ eſſe ſubſecuta, ſymptomatis vice. Equidem

dem quarto die & quinto acuta à primo ſtatim correptos phrenitide vidi exanimatos eſſe tertio non E
vidi: ſic nec vigeſimum diem attigiſſe. Quare hunc videtur Hippocrates vt velociſſime peremptũ ob oculos nobis proponere: & alterum paulo poſt, qui præter omnium expectationem diu vitam produxit. De quo ſuo loco diſſeremus.

Aegrotvs V

76 *Lariſſæ caluo Dextrũ Femur doluit repẽte: nihil ex ijs, q̃ offerebãtur, iuuabat. Primo die Febris Acuta, ardẽs† paulatim, neq; comitabãtur dolores. Altero Die femoris remiſſi ſunt dolores, febris verò increuit, ĩplacidior erat, nõ dormiebat, extremæ partes frigidæ: multa vrina, neq; ea bona reddebatur. Tertio femur deſiit dolere, mẽtis alienatio & turbatio, multũq; ſeſe iactauit. Quarto ad meridiẽ Perijt. Acutum.*

†Aliqui cod. græci poſt dictionẽ ardens interpungunt. poſtea ſequitur ἀτρεμέως εἶχεν οἱ δὲ πόνοι παρείποντο. i. quiete ſe habuit, verũ dolores comitabantur.

Hoc lecto ægro, ſi quidem animũ dictis diligenter non aduertas, in quouis dolore timidus eris: ſi verò diligenter attenderis, non præcipitanter timidus eris neq; temere ſecurus. Sed ſi qua forte pars doleat primum, nunquid ob externam quandam cauſam dolor euenerit, animaduertas. Nanq; in motibus quibuſdam imprudentes quidam læſi ſunt: & dormiendo qui minus commode partẽ aliquam compoſuerint: in conuertendoq; & contorquendo ſubito, partes rigentes, & ante refrigeratæ, conuulſionibusq; & eliſionibus correptæ, dolores maximos creant. Et verò rupturæ etiam quibuſdam dolorem afferunt, præ cæteris, qui ſicco ſunt temperamẽto, atq; adeo magis ſi inclinata ætate, vel ſenes ſint. Quòd ſi nulla talis doloris videatur cauſa eſſe, proximum eſt cõſiderare, quæ p̃ceſſerit ratio victus, ecquid ignauior præter inſtitutum ſit, aut cibo ſit homo pleniore vſus magni nutrimenti, aut ſolitæ illi excretiones ſubſtiterint. Nam ſiquid tale ſit, aut ſi oĩno plenitudo cauſa doloris antegreſſa videtur, q̃ primum hoĩem vacuato: tum enim ſecuriſſime fluxiones reprimentia partibus dolentibus applicueris. Nam, ſi ante vacuationem id tentes, humorum abundantiam ad maxime principes partes retorquebis. Immo ne calefacere quidem & lenire ante corporis vacuationem partes dolentes licet: nam ſæpe ad partem affectam omnino ob ea remedia allicitur humorum affluentia. Ita alterum homini diſcrimen accedit, vbi nimium ſit inflammata pars. Etenim etiam ipſe, vt iam noſti, verba fecit de iſtis abſceſſibus, quorum aut capax pars non ſit: aut ſi ſit, non ferat. Sin nulla ex præcedente victus genere eſſe affluentia in corpore appareat, remedijs ad dolorem facientibus tutò vtaris licet, fomentiſq;, ac medicamentis humidis, & calidis facultate, quorum in commentarijs de medicamentis materiam didiciſti. Qui ſi his non cedat, relinquitur vt totum corpus vacuetur. F
Etenim ſæpenumero in eo abundantia paulatim eſt coaceruata, vbi apud ſe ciborum homo nõ animaduertat neq; quantitatem, neq; qualitatem. Aliq̃n verò etiam cutis ſe ipſa denſior reddita ab aliquibus cauſis hominem idiotam latentibus, perſpirationem cohibens, cauſa euaſit plethoricæ affectionis. Quare dolorem ſi remedia non ſedent, æger primo quoq; tempore eſt vacuandus. Ego verò in caluo hoc certe, detractus ei ſanguis ſit, nec ne, non habeo conijcere. Nam quatenus dicit Hippocrates nihil ex ijs quæ offerebantur, iuuabat, poſſit aliquis dicere, inter ea quæ offerantur, Hippocratem ſanguinis miſſionem commemoraſſe. Alius dicat non eſſe de oblatis illi auxilijs: verum ea mente excidit, in quatuorq; diebus obijt, relicta auxilia eſſe. Porrò ad finem in exemplaribus concinnatis, tum huic ægro, tum proximo, eſt adſcriptum primum quidem/acutum/deinde verò notæ illę, de quibus vt dixi, prudenter Sabinus nihil dixit. At Zeuxis in vnoquoq; ęgro malos interpretes reprehendit. Nobis verò adſcriptitia illa præſenti ſermone viſum fuit præterire. Scribam enim, ſi viſum fuerit, ijs, qui in iſtis libenter curioſi ſunt, ſeparatim integrum librum, vbi de notis cuiq; addi- G
tis ægro ſermo habebitur. In præſenti vtilibus admiſcere non decet inutilia.

Aegrotvs VI

77 *Periclẽ Abderæ Febris corripuit. Acuta, cõtinua cũ dolore: multũ ſitiebat, faſtidioſus erat, potũ non* H
poterat cõtinere: erat ſublienoſus, grauatoq; capite. Primo die ex ſiniſtra nare Sãguis erupit multus, tamẽ febris increſcebat: minxit multum, turbatũ, albũ: repoſita vrina nõ cõſidebat. Secũdo die oĩa exacerbata ſunt: ac vrinæ craſſæ quidẽ erant, verũ magis ſubſidebant: faſtidiũ leuatum eſt, dormiuit. Tertio febris emollita fuit: vrinæ multæ & cõcoctæ, in quibus multum ſubſidebat: Nocte quieuit. Quarto circa meridiẽ Sudor prorupit toto corpore multus & calidus: ſine febre Iudicatus eſt, neq; redijt. Acutum.

**Eſt quidẽ in græcis impreſſis et in manu ſcriptis, quos uiderim, πολὺς μὲν τοιὸ πυρετὸς &c. i. multa tamẽ febris &c. Galenus tamẽ uidetur legiſſe πολὺ et retuliſſe ad ſanguinẽ.*

Exemplũ hic æger eſt acutiſſimi morbi, horrendi illius quidem rudibus, cæterum breui iudicandi, prudentibus. Nam cum ſublienoſo primo ſtatim die de ſiniſtra nare copioſus erupiſſet ſanguis: vrinæ item craſſæ eſſent, & non conſiſterent, & albo colore eſſent: tum altero die conſiſterent: melior erat de ægro ſpes. Ad hæc, vbi ſecundo die hominem faſtidium reliquiſſet, & dormiuiſſet, certior iã breui fore hominem incolumem ſpes erat. At poſtq̃ tertio die eſſent optimæ & copioſiſſimæ vrinæ, clarum iam erat quarto die liberatum hominem iri morbo.

Aegrotvs VII

78 *Abderæ Virginẽ, quæ † in veſtibulo tẽpli decũbebat, Febris cepit Acuta et ardens: ſiticuloſa erat,*

†ἐπὶ τῆς εἰσόδου. Al. ἐπὶ τῆς ἱερῆς ὁδοῦ i. in ſacra via. parui tamẽ hoc refert.

&

A *& inſomnis: menſes autē ei primum profluxerunt. Eam Sexto die multum cepit faſtidium, rubuit † colore phœniceo,} languebat. Septimo die eadē erant: vrinæ tenues, ſed boni coloris: venter non vexabat. Octauo ſurditas, febris acuta, inſomnis, faſtidioſa, horrebatq́; mentis erat compos, vrinæ ſimiles. Nono nihil eſt mutatum, nec Proximis Diebus: manſit item ſurditas. Quartodecimo mens perturbata fuit, febris remiſſior. Septimodecimo multum fluxit ex naribus, ſurditas eſt non nihil imminuta. Sequentibus Diebus eam faſtidium ſurditasq́; tenebant, eratq́; delira. Vigeſimo ei pedes dolebant, ſurditas & delirium eam deſeruerunt, aliquātum è naribus erupit, ſudauit, febre fuit liberata. Quarto & Vigeſimo repetijt, redijt ſurditas, pedes aſſidue dolebant, mente excidit. Vigeſimoſeptimo multum ſudauit, febre caruit, ſurditas eam reliquit: Reſtabat pedum dolor, cætero fuit exacte Iudicata.*

Ex humorum hæc abundantia videtur ægrotaſſe: & quantum portendebant prima ſymptomata, mortem certe huic timeres. Sed bonus vrinarum color in ijs, qui humorum copia laborant, maximum eſt ſignum: quæ quia craſſæ non erant, fore longinquiorem morbum denunciabant. Porrò vt in omnibus ægris, & ita etiam videntur hic ſeruati decretoriorum dierum eſſe circuitus. Iam natura quoq; in hac decretoria ſigna & ſymptomata videtur prætuliſſe.

B

AEGROTVS VIII

79 *Abderæ Anaxion, q ad Thracias portas decūbebat, in Febrē Acutā incidit: Dextri lateris aſſiduus eū dolor cruciabat, tuſſim habebat aridā, neq; primis diebus expuit: ſitibūdus erat, & inſomnis: vrinæ boni coloris, multæ, & tenues. Sexto die delirabat, & fotibus nihil remittebatur. Septimo magis laborabat: qppe febris intēdebatur, nec imminuebātur dolores, ſimulq́; tuſſes infeſtabant, difficulter ēt ſpirabat. Octauo cubitū ſecui, multū, vt debebat, effluebat: leniores ibi euaſerūt dolores, ſed tuſſes aridæ pmanebāt. Vndecimo febres fuerūt mitiores, aliquātū circa caput ſudauit, etiānū tuſſes durabāt & q̄ à pulmone exibāt, liq̄diora erant. Decimo & Septimo cœpit pauca cōcocta expuere,[a] leuātus eſt. Vigeſimo ſudauit, febre liberatus eſt: à iudicio rectius habuit, ſiticuloſus verò erat, & à pulmone nō bonæ purgationes. Vigeſimoſeptimo redijt febris, tuſſijt, multa excreauit concocta, in vrina multa ſubſidebant alba, deſijt ſitire,[b] dormiuit. Trigeſimoquarto toto ſudauit corpore, ceſſauit febris, in totum eſt Iudicatus.*

In hoc vno ægrorum, primo & tertio libro deſcriptorum de ſanguinis miſſione Hippocrates fecit mentionem, non vt ſolo, cui ſanguinem miſiſſet, ſed vt octauo die ſolo. Nam tum etiam medici quaſi lege certa vltra quartum diem venam non ſecabant. Quādo igitur huic octauo die miſſus ſan- C guis eſt, multo certe plures cenſeas ſanguinis miſſionem requirentes, ſecundo, tertio, quarto die auxilio hoc eſſe vſos. Reticuit autem Hippocrates, ſicut remedia alia omnia: tamen neceſſe interdum habuit ſcribere, nihil eos ab ijs, quæ offerebantur, adiutos fuiſſe, vt malignitatem ſuggereret morbi: neq; enim lucubrationem hic curationis inſtituit, ſed præſagitionis conſcribere. Nō nullis etiam ægris videtur non fuiſſe ab initio præſto: quare adſcribit interim, Huic perpetuo, poſtquam ego ipſum vidi, hoc & hoc accidit exacte. Ego verò ignorantibus,[c] † etiam horum ægrorum libro primo de iudicijs præſcripſi vſum: Vbi quo modo inconcoctum exquiſite morbum cognoſcas: quo modo eum, qui iam primum matureſcit: quo pacto, qui progreditur in concoctione: quemadmodum qui iam perfectæ concoctioni proximus eſt: dilucide ſtudui oſtendere. Ideoq; Anaxion hic, dū ſemper tuſſiret, nihilq; planè expueret, inconcoctiſſima conflictabatur pleuritide. Cum verò die vndecimo expuere cœpiſſet, morbum ſignificauit concoqui: deinde pedetentim tempore progrediente, ita ſcripſit Hippocrates in vigeſimoſeptimo die / multa excreauit concocta: in vrina multa ſubſidebant alba /. Quam ob rem trigeſimoquarto eſt prorſus iudicatus.

AEGROTVS IX

80 *Abderæ Heropyto Caput dolebat, nec decumbebat, quod tamen fecit paulo poſt. Hic ad ſuperiorē viā ha-*

D *bitabat. Captus eſt Febre Ardente et acuta. Primo vomuit multa bilioſa: ſitibundus, multum implacidus: vrinæ tenues, nigræ, ſuſpenſio ſublimis interdū, interdum non: Noctem habuit laborioſam: febris aliàs aliter exacerbabatur, ſed ferè inordinate. Circa diem Quartumdecimū ſurditas, febres creuerunt, vrinæ eædem fuerunt, Vigeſimo multa delirauit, itemq́; Sequentibus Diebus. Quadrageſimo multum ex naribus ſanguinis erupit, menteq́; conſtitit magis: ſurdus quidem, ſed non perinde fuit: febres fuerunt remiſſæ. Proximis Diebus crebro ex naribus ſanguis & paulatim erupit. Circa diem Sexageſimum è naribus quidem ſubſtiterunt eruptiones, ſed dextera coxendix admodū dolebat, febresq́; increuerunt. Haud multo poſt partes inferiores omnes dolebant, fiebat autem, vt vel febres maiores eſſent, maiorq́; ſurditas: vel hæ quidē remitterentur, alleuarenturq́;, verū partes inferiores ad coxendices ſitæ vehementius dolerēt. Iam verò circa diē Octogeſimum cuncta remiſſa ſunt, nihil tamen deſtitit: etenim vrinæ boni coloris, & copioſiores ſubſidentias habentes exierunt, deliriaq́; imminuta ſunt. Circa diem Centeſimum aluus fuit turbata multis bilioſis, durabantq́; diu multa talia, deinde dyſenterica cum dolore. Reliqua leuia fuerunt. In ſumma febres eū reliquerunt, diſceſſitq́; ſurditas.[d] Centēſimo eſt abſolute Iudicatus. Febris Ardens.*

Hic vir memoratu dignus eſt, qui morbum grauem virium robore excepit, alioqui tanto morbo futurus impar. Et omnino pulſibus eius inerat robur, ſimul'que reliqua omnia ſecundum naturam

† Al. horrebat

A In antiquis codicibus græcis, quos ui derim, non habetur hæc dictio, leuatus ē. Nec ēt ī com. 12. primi aph. nec in 1. de criſibus pag. 18. dictio hæc examinat̄, quāuis in quibuſdā cōtextibus illic legatur. Adduntur p̄terea hoc in loco in cod. græcis poſt dictionem leuatus ē, ſiticuloſus uerò erat & à pulmone non bonæ purgationes. quæ tamen à Gal. lib. de criſibus referuntur ad vigeſimū, & ēt in lib. apho.*

B ὕπνοι, ſed Galeni cod. & in aphoriſmis, & in libro de criſibus habet εὔπνους id eſt bene ſpirans.*

C† Al. ex antiquis καὶ ἡ κατὰ τοῦτον τὸν ἄρρωστον ὠφέλεια etc. i. & quæ vtilitas ex hoc ægroto capiatur, oſtendi li. 1. de criſibus.

D Al. centeſimo & vigeſimo. vide ēt lib. 2. de dieb. decr. cap. 4. cl. 4. pag. 153. a*

turam cōſtabant. Dixi verò,& alibi Hippocratem præterijſſe hanc partem in febricitantibus præ- E
ſagitionis. Iam etiam reſpiratio videtur,& appetitus laboranti inculpatus fuiſſe: quæ magni ſunt, vt
ille ipſe docuit, ad ſalutem, pōderis. At febris primo quidem acuta inuaſit, verū eius poſtea eſt acui-
tas retuſa. De qua ſcripſit Hippocrates: Febris aliàs aliter exacerbabatur, ſed ferè inordinate. Vnū
verò habebat æger periculoſum ſignum, vrinarum tenuitatem & nigritiem. Vnde natura vix lon-
go tempore morbum debellauit, ſanguinis concitata eruptione die quadrageſimo ex decretorijs
vno: coxendicisq; dolore, & omnium inferiorum partium, poſtea creato: Nempe enim magni mor-
bi etiam quærunt, quæ iudicent ſe, egregia. At neq; hoc planè eſt diſcuſſus morbus: ſed circa diem
octogeſimum ſigna eluxerunt ex vrinis eius maturationis: poſtea vſq; ad centèſimum diem paula-
tim concoctus, omnino eſt profligatus.

Aegrotvs X

81 *Abderæ Nicodemū ex Venere & Potu corripuit Febris. Initio faſtidioſus erat, cor ei dolebat, erat ſiticu*
*loſus, lingua exuſta: vrinæ tenues, ac nigræ: Poſtridie febris exacerbata eſt, horrebat, faſtidioſus erat, *nō*
dormiuit: vomuit климat bilioſa, flaua: vrinæ ſimiles: Noctē quietā duxit, dormiuit. Tertio die ſunt cūcta relaxa
ta, et remiſſio fuit: Sub Solis occasū rurſus grauius habuit: Nox laborioſa fuit. Quarto rigor, febris multa, F
oīa dolebāt: vrinæ tenues, ſuſpenſionē habētes. Sexto multū delirauit. Septimus dies leuis fuit. Octauo alia
fuerunt oīa remiſſa. Decimo, Proximisq; Diebus tenuerunt illū quidē dolores, cæterū omnes illi leuiores.
Huic Acceſſiones et Dolores p̄cipue Diebus paribus ſemper inceſſerunt. Vigeſimo albā vrinā reddidit, quæ
craſſa erat, ſed repoſita nō deſidebat, multum ſudauit: viſus febre liber eſt eſſe: Veſpere redijt calor, ydēq;
dolores, horror, ſitis, aliquantum delirauit. Vigeſimoquarto multam vrinam & albā reddidit, in qua mul
ta ſubſidebant: ſudor ei toto corpore copioſe calidus emanauit. Sine febre Iudicatus eſt.

* & ipſe Hippocrates ſignificauit dicēs, Acceſſiones & dolores diebus paribus. Quare ēt à vige
ſimo die ſudore eſt iudicatus. Sigilatī verò q omnia tenet memoria, q̄ ante expoſuimus hoc libro, &
ſuperioribus duobus, atque ante hos in p̄ſagijs & prædictionibus, inuenire omnia ipſe poterit.

Aegrotvs XI

82 *In Thaſo Mulier quædā moroſa ex Mærore cū occaſione, recte ſtans, Inſomnis eſt facta, & [a] cibō*
abſtinuit: eratq; ſitibunda & faſtidioſa. Habitabat hæc prope filios Pyladæ in Leio. Primo die circa initiū
noctis, timores, verba multa, mæſtitia, leuis febricula: Mane multæ conuulſiones: Sicubi multæ illæ con- G
uulſiones deſiderent, delirabat, & loquebatur [b] contūmaciter: multos dolores, magnos, aſſiduosq; habebat.
Altero die eadem permanſerunt, ſomnum non cepit, febris magis acuta. Tertio conuulſiones conquieue-
runt: coma & in ſomnum inclinatio, rurſusq; vigiliæ, exercitauerunt eam: continere ſe non potuit, multū
delirauit, febris acuta. Sub hanc noctem ſudor multus toto corpore & calidus prorupit [c] †: liberata febre
dormiuit, planè mente cōſtitit, Iudicata eſt. Circa Tertiūm diem vrinæ nigræ, & tenues, ſuſpenſio [d] mūl-
tum erat rotunda, non ſubſidebat. [e] Sūb Iudicium Menſes copioſi prouenerunt.

A ἄσιτος. ſed legerē ego ἀπόσιτος i. à cibo abhorruit. ſuperius enim diſcrimē poſuit Galenus inter ἄσιτον et ἀπόσιτον.*
B Al. turpia.*
C† Galenus in com. addit et menſiū excretionē, cuius tamē nullam in contextu Hippocratis mētionem uidemus.
D ἐπὶ πολὺ. diu.*
E περὶ δὲ τὴν κρίσιν. Galenus tamen videtur legiſſe μετὰ δὲ τὴν κρίσιν i. poſt iudicium.*

Quid dictio δυσάνιος id eſt moroſus, ſignificet, docuit Critias: cuius ſunt hęc verba: Moroſus eſt, »
qui vilibus de rebus ſtomachatur, & de magnis, plus cæteris mortalibus diutiusq;. Erat ergo triſtis »
vel tetrica, quam hic moroſam Hippocrates vocat, quæ diu in triſtitia perſiſtebat: Quod iterū paulo
poſt de ea dicit, quæ Cyzici gemellas filias enixa erat: Tacita verò & tetrica, nec ad animi æquitatē
perduci potuit. Verum non poſſum non mirari, cur in hac muliere non addiderit, vel cohibitos om
nino fuiſſe menſes, vel non perfecte profluxiſſe. Nam acute ſimul & ex humorum abundantia vide
tur laboraſſe, atque tertio die ſub noctem per ſudores eſſe & menſium excretionem iudicata. Quin
etiam multi menſes poſt iudicium euacuati, morbi deceſſionem cōfirmauerunt. Vrinæ verò color,
licet eſſet niger, nihil attulit periculoſi: quòd retenti menſes eſſent magis melancholici: Vnde mu- H
lier merito moroſa euaſit, & timida, interimq; delirauit, & comate eſt detenta.

Aegrotvs XII

83 *Virginē quandā Lariſſæ Febris cepit Ardens et acuta. Inſomnis: ſitibūda erat: lingua fuliginoſa, &*
arida: vrinæ boni coloris, ſed tenues. Secūdus fuit dies laborioſus, nō dormiuit. Tertio aluus multa reddi-
dit aquei coloris, p̄ximisq; diebus talia cōmode. Quarto vrina tenuis et pauca, habebat ſuſpenſionē elatā,
nō ſubſidebat. Sub noctē delirauit. Sexto ex naribus largiter multū fluxit, inhorruit, ac mox ſudauit toto
corpore multū & calidum: ſine febre eſt Iudicata. Dū febricitaret, et iā iudicata eſſet, Menſes tunc illi pri
mum prouenerunt, quippe virgo erat. Perpetuo autem faſtidioſa erat, & horrebat, facies rubicunda erat,
oculi dolebant, caput graue erat. Huic non repetijt, ſed Iudicata eſt. Dolores diebus Paribus.

Aetatem puellam attigiſſe menſium, ex ipſis liquet Hippocratis verbis / menſes tum primum
prouenerunt / & ipſum etiam fuiſſe morbum ex humorum copia, iudicatumq; die ſexto eſſe, q̄ do-
lores in dies pares incurriſſent, vt ipſe ſcripſit. At mirum non reuertiſſe, cum ſextus dies non iu-
dicet

A dicet vnquam fideliter. Quare nouum hoc & rarum illi accidiſſe indicauit, cum ſcripſit/huic nõ repetijt,ſed iudicata eſt/tanquam debuiſſet repetere. At verò cauſam etiam cur non redierit, ſcripſit addendo/dum febricitaret,& iam iudicata eſſet,menſes primum illi prouenerunt/. Nam vacuationis pſeueratio diebus poſt iudiciũ,ſatis erat,vt firmum ſeruaret iudiciũ,quod die ſexto præceſſerat per ſanguinis eruptionẽ & ſudores, maxime ꝙ nulla eſſet princeps pars inflãmata, neque maligna humorũ abundantia. Ipſe certe plethoricũ vitiũ eſſe ſignificauit,cum dicit, perpetuo in facie ruborẽ infuiſſe,in oculis dolorem,in capite grauitatem. Planũ ergo erat, ſolã requiri vacuationem, quã natura tertio die incepit, conſummauit ſexto. Nam per naturam,non vt morbi ſymptoma, ventris vacuationem accidiſſe ipſe dilucide his verbis indicauit/ tertio aluus multa reddidit aquei coloris, proximiſq; diebus talia commode/:hoc adiectũ denotat, quæ oſtendebant, excerni. Porrô ex ijs, quæ ſunt in eius hiſtoria expoſita ẽt hæc duo ad prædicta,declaranda duxi,primum quod initio eſt ſcriptũ/lingua fuliginoſa & arida/alterum hoc/quarto vrina tenuis & pauca, habebat ſuſpenſionẽ elatã,nõ ſubſidebat,delirauit/. Nam horũ prius relatum,vtile tibi eſt, vt ne oĩno putes fuliginoſam linguam eſſe exitialẽ:ſic autẽ appellat tinctam quaſi fuligine quadam,quæ ſicca erat ex vaporibus: Alterum, quia etiam in alijs ægris cum dixerit/ſuſpenſio elata/ſtatim ſubiecit/delirauit/innuens ꝙ
B eiuſmodi ſuſpenſiones delirium comitatur: Quanquam in præſagijs,vbi omnia,quæ accidunt vrinis,eſt perſecutus,nullum fecit præſagium ex eis delirij. Quare ſignum hoc videtur per ſe ipſum, delirium nunquam denunciare,ſed caſu non nunq̃ commonſtrare, quia flatuoſiorem eſſe ſanguinem indicat. Nam,nullus planè ſi flatus inſit,deferuntur ad ima vaſa ſuſpenſiones.

AEGROTVS XIII

84 *Apollonius Abderæ mòrbum rectus diu ſuſtinebàt. Magna aũt illi erant Viſcera, ac circa iecur cõſuetus dolor multo tempore conſequebatur: & ſanè tunc etiã morbus eum regius cepit, euaſitq; flatuoſus, ac ſubalbidus. Cũ aquãm bibiſſet: & ediſſet intẽpeſtiuius bubulam, eum paruus calor primũ inuaſit,decubuit. Deinde,cum lacte vſus fuiſſet cocto crudoq; copioſo,caprino & ouino,victuq; malo,omnia multũ offenſa ſunt. nã febres exacerbatæ ſunt: venter nihil ingeſtorum effatu dignũ reddidit: vrinæ tenues redditæ,& paucæ: ſomni non aderant,inflatio mala,magna ſitis,comatoſus erat, hypochondrij dextri eleuatio cũ dolore, extremæ partes vndiq; ſubfrigidæ,aliquantum delirabat,omnium obliuiſcebatur quæ locutus eſſet,mẽte mouebatur. Circa diem Quartũdecimũ cũ à rigore incaluiſſet,decubuit,et valde inſanijt: clamor,perturbatio,multa uerba,rurſus quies: ac tũ deniq; coma inceſſit: Poſtea aluus turbata multis bi-*
C *lioſis,meris,crudis: vrinæ nigræ,paucæ,tenues,multũ implacidus erat: deiectiones variæ erant, nã erãt vel nigræ paucæ & virulentæ,vel pingues crudæ & mordaces, tandem ẽt lacti ſimiles reddere viſus eſt. Circa diem Vigeſimũquartum leuius habuit,cætero nihil immutatũ: aliquantulũ mentis fuit compos, ex quo aũt decubuit,meminit nullius: rurſumq; ſubito deſipuit, omnia in peius vergebant[a]†.[b]† Circa diem Quartum & Trigeſimum Obijt. Huic ſemper,poſt quàm hominẽ ego vidi, Aluus turbata fuit: Vrinæ tenues,& nigræ: comatoſus ipſe,& inſomnis: Extremæ partes frigidæ: Delirus perpetuo, Phreniticus.*

Iam in hoc ẽt Hippocrates,vt in alijs multis,in fine ipſe narrationis breuibus capitibus ſymptomãtã & ſigna q̃ acciderũt,docuit: ex quibus inſtare mortẽ præuideas. Habet aũt dictio ſic: Huic ppetuo,poſtq̃ hominem ego vidi,aluus turbata fuit: vrinæ tenues,& nigræ: comatoſus ipſe,& inſomnis: extremæ partes frigidæ,delirus ppetuo. At ſingula clara ſunt,ſi q̃ ante expoſuimus, meminiſti.

AEGROTVS XIIII

85 *Mulier Cyzici,quæ Gemellas filias Difficulter pepererat,et minus erat purgata, Primo Die in Febrẽ incidit horridã & acutam: capitis ſuberat & colli dolorifica grauitas. Inſomnis initio, tacita & tetrica,*
D *nec ad animi æquitatẽ potuit perduci: vrinæ tenues[c]†, ſiticuloſa, faſtidioſa ſæpenumero: aluus erratice turbata,rurſuſq; conſtitit. Sexto die ſub noctẽ multum delirauit, non dormiuit. Circa Vndecimum ualde inſanijt,rurſus ad mentẽ redijt: vrinæ nigræ,& tenues, deinde aliquanto poſt oleoſæ: aluus multa,tenuia,& turbata excreuit. Quartodecimo multæ conuulſiones, extremæ partes frigidæ, nihil amplius ſapuit,urinæ reſtiterunt.[d]† Perijt. Phrenitis.*

Non tantum,quia non probe fuit à partu purgata,ſupfuit mulieri huic ſanguis magis melãcholicus(quæ cauſa erat,cur initio tacita eſſet & tetrica,nec poſſet ad animi pduci æquitatem: & poſtea multũ deliraret,vt valde inſaniret)verũ etiã propter difficilem enixũ inflãmato vtero febris eſt aucta. In cõſpicuo porrò eſt vitioſis humoribus ad caput ſublatis delirium furioſum extitiſſe,ſimulq; conuulſiones conſecutas eſſe. Decretoriorũ dierũ circuitus,vt in omnibus ægris, ita & hic conſeruantur. Sicubi videatur raro quicquam eſſe labefactatum,illud ſolum adnotamus.

AEGROTVS XV

86 *In Thaſo Dealcis Vxorẽ,quæ in Leio decũbebat,ex Mærore Febris horrida acuta corripuit. Ab initio cooperiebatur et ppetuo: ſemp tacita,villos ſtraguli captabat vellebatq;, & ſcalpebat: plorabat,moxq; ridebat,non*

** ὑπεφέρετο.*

**In gręcis cod. quos uiderim, dictio hæc non habetur.*

A † Ex alijs cod. græcis hæc additur. Circa Trigeſimũ, febris acuta, deiectiones multæ, tenues, delirus,extrema frigida,mut⁹.

B † Al. Quarto & trigeſimo obijt. Libro tamẽ 2. de diebus decr. ca. 4. cl. 4. pa. 153 b. legitur primo & trigeſimo, niſi illic ſit mẽda.

C † Additur ĩ aliquib⁹ cod. græ. καὶ ἄχροα i. et decolores.

D † Al. Decimoſexto muta Decimo ſeptimo perijt. Galenus ẽt li. 2. de dieb. dec. ca. 4 cl. 4. pa. 153. e. dicit hãc mulierẽ decimo et ſeptimo die obijſſe.

bat,non dormiebat:aluus irritamento nihil deÿciebat:admonita paululum bibebat:vrinæ tenues,et pau- E
cæ,non habentes ſubſidentiã:febres ad manum tenues, partium extremarum frigus. Nono die multũ de
lirabat,rurſusq; ad mentem redÿt,tacita. Quartodecimo ſpũs rarus,magnus,per interuallum,rurſusq;
breuiſpira. Septimodecimo aluus irritamento,turbata deiecit:poſtea ipſi potus non pertranſibãt,prorſus
mente falſa eſt,nihil ſapiebat, † *nihil ſentiebat,cutis diſtenta & arida fuit. Vigeſimo multũ eſt locuta,re*
dÿtq; ad mentem, muta, breuiſpira. Primo & Vigeſimo Defuncta eſt. Huic erat Spiritus perpetuo
rarus & magnus : Nihil ſentiebat : Semper cooperiebatur : Aut multum loquebatur , aut tacebat per-
petuo. Phrenitis.

† ἀν αὐδῆτως ἦχεν πάντων et ita et paulo poſt. uide Gal. libro 2. de diff. reſp. ca. 6. cl. 3. pag. 65. a. ubi hæc uerba obiter declarat.

A primo hæc fuiſſe phrenitica videt̃.Sunt aũt tales,vti prius dixi,grauiſſimæ phrenitides : ac o-
cyſſime quoſquos inuadunt,tollunt:ſed nunc quidem hæc febricitãns acute , ad diem vigeſimum-
primũ ſe ſuſtentauit,fortaſſe quia modice febricitaret.Proinde vt inſinuaret hoc,ſcripſit in hac vna
ægra/febres ad manum tenues/.Sanè vr̃ hæc delirÿ ſpeciem ex melãcholia & phrenitide habuiſſe
miſtã:nã hoc/aut multa loquebat̃,aut ꝑpetuo tacebat/oſtendit eiuſcemodi mixtionem. At neſcio,
cur Hippocratis interpretes nihil ſcripſerint in hæc verba , vbi ait/ ſpũs rarus/quod eſt perinde ac
per interuallũ:atq; ſanè videtur deinceps idem dixiſſe. Forte ergo aut vt raritatis augmentũ indica F
ret per interuallũ,addidit:ac ſi ita dixiſſet,per magnũ admodũ interuallũ:eſt enim interdũ cõſuetũ,
vt magnum relinquatur,ſolumq; vſurpet̃ per interuallum. At non perpetuo(quẽadmodũ in alÿs)
immo nec diu mulierẽ hanc ita toto morbo ſpiraſſe indicat. Itaq; ſubdit/rurſusq; breuiſpira/indi-
cans etiam hic,vt antea,ex frigore,non paruo tm̃,ſed magno interuallo etiam , mulierem reſpirare:
qui re vera eſt breuis ſpiritus.Nã rarus & magnus , quatenus rarus eſt , minor eſt frequente & ma-
gno:quatenus verò magnus, hactenus præſtat paruo & raro. Secundum vtrunq; igitur paruus eſt
breuis ſpũs & rarus. Videturq; nunc quidem quaſi etiam ea refrigeratione fuiſſe muliercula hęc,
qua quæ apnœa i. ſuffocatione,prehenduntur,tenentur.Itaq; de ea ſcribit/vigeſimo die multũ locu
ta eſt,redÿtq; ad mentem,breuiſpira/. Vocis verò defectus ferè adiunctus eſt cum breui & raro ſpi
ritu.At verò per interuallum cum raro ſcriptum,pro longo admodum interuallo eſt accipiendum.
Nam pauco morbi tempore ſignificare non poteſt,quando in fine hiſtoriæ ſcripſit hęc/huic perpe
tuo ſpiritus rarus & magnus erat/nam perpetuo(græce διατέλεος) dicere pro toto morbi ſpatio ad
finem vſq; ſolet.Et quemadmodum hoc/perpetuo/ſic illud dicit/ ſemper cooperiebatur ,'aut mul-
tum loquebatur,aut tacebat perpetuo/.Nam multum loqui phreniticorum eſt : tacere melancholi-
corum:& cooperiri eſt commune vtriſque,niſi quando & ex frigore cooperirentur. G

Aegrotus XVI

87 *Adoleſcens Melibææ ex nimio Potu & Venere diu calfactus decubuit:horrebat,et erat faſtidioſus,in-*
ſomnis,nec ſitiebat. Aluus Primo Die multa ſtercora reddidit cum multa offuſione. Sequentibus Die-
bus multa diluta,quæ bilem referebant:vrinæ tenues,paucæ,decolores:ſpiritus rarus,& magnus per in
teruallum:hypochondrÿ contentio ſubmollis,ex vtriſq; oblonga:perpetua cordis palpitatio,reddidit oleo-
ſam vrinam. Decimo delirauit modice,modeſtusq; & tacitus erat,cutis arida & diſtenta : deiectiones
vel multæ & tenues,vel biliosæ & pingues. Quartodecimo deſipuit,cuncta exacerbata ſunt, multũ de-
lirauit. Vigeſimo valde inſaniuit,ſeſe iactauit,nullam vrinam reddidit, modicum potionis continebat.
Vigeſimoquarto Obÿt. Phrenitis.

Multa quidem pocula neruis nocent,& origini eorum cerebro. Venus verò cũm hæc ſatis læ-
dit,tum vires elidit,& debilitat.Itaq; adoleſcens hic,vitioſa collecta humorum abundantia merito
à modicis febribus cœpit:qui cum indies peius haberet , in phrenitim tandem exquiſitam incidit.
Nam oriri illam magnus & rarus ſpiritus indicabat:& eius modeſtia,& perpetua taciturnitas mo- H
dice ægrum deſipere.Nam leues & turbulenti homines,deliri leuibus de cauſis fiunt: qui cõtrarÿs
ſunt moribus,de magnis.Cur aũt raro ſpiritui/per interuallũ/addiderit, in ſuperiore ægro tractaui
mus.Et de hypochondriorum palpitationibus & aliubi,& in præſagÿs egi:Itidem de ſubmolli hy
pochondrÿ contentione,illum eam quæ tumore caret appellare:quæ fit , vbi nullo muſculi in vitio
ſunt,ſed offenſæ ſunt partes,quæ intra peritonæum ſitæ ſunt.

Hæc sũt quorum ſuperius meminit Gal. pag. 147. b

88 ℭ*Verum illa mihi Aeſtas videtur ſecundum rationem profuiſſe.Nã æſtiuos morbos Hyems ſuccedẽs*
ſoluit,hyemales Aeſtas inſequens tranſmutat. Quanquam iſta per ſe Aeſtas haud ſtabilis fuit,ſed ſubi-
to calida,auſtrina,& à ventis ſilens euaſit:profuit tamen ad aliam tempeſtatem tranſmutata. At in Ma-
gna Parte pono Artis eſſe recte poſſe de ÿs quæ tradidimus, exiſtimare. Is enim qui nouit , & vtitur his,
non magnopere mihi in arte falli videtur poſſe. Singulos autem Temporum Anni Status perdiſcere eſt
operæpretium,& Morbos: Quid boni habeat ſtatus vel morbus cõmune: & quid mali, ſtatui ſit vel mor
bo commune: Et qui longus morbus & lethalis,qui longus & ſanabitur:qui acutus & lethalis , qui acu-
tus & ſanabilis. Series hinc Dierum Decretoriorum obſeruanda eſt,& Prædicendi hinc facultas ſcien
ti datur.Hinc ſcire eſt,quibus,quando,& quæ ſit Victus præſcribenda Ratio.

GALENI IN SEXTVM HIPPOCRATIS DE MORBIS POPVLARIBVS LIBRVM EXPLANATIONES

à Iunio Paulo craſſo Patauino in linguam latinam verſæ

Denuo rurſus ab eodem diligentiſſime recognitæ.

TOMVS PRIMVS

ARGVMENTVM

Liber Nihil ferè quod ad Vulgares morbos attineat continens, ſed multis quaſi Aphoriſmis ab Hippocrate forte ad memoriam collectis, per Theſſalum vel alium quempiam conflatus.

C SExtum Hippocratis librum de popularibus morbis multi explanatores corruperunt, alij aliter (vt quiſque ſe veriſimiliter explanaturum eſſe ſperabat) ipſius verba permutãtes. Quamobrẽ & propter hoc ego veteres codices indagare, & eorum commentaria qui primi librum hunc explanauerunt, euoluere coactus ſum. Inter quos & Zeuxis Tarentinus, & Erythræus Heraclides cenſetur: ante quos etiam Bacchius, & Glaucias extiterunt. Iſti ſanè ſi veterem prius ſcripturam edocentes, locum eſſe mendoſum poſtea dicerent, conſentaneum eſſet propterea & ipſos veram Hippocratis ſcripturam hanc aut illã eſſe cogitare: eorumq; mihi diligentia probaretur, ſi poſt loci caſtigationem eos aliquid vtile vnà & & veteris magiſtri opinioni cõſentiens edocere perſpicerem. Quapropter, cum illi non nunquam in vtroq; aberrent, illud mihi longe ſatius fore viſum eſt, ſi antiquam lectionem ſeruans eam ſemper interpretari ſtuduero. Quòd ſi hoc interdum facere nequiuerim, ipſam aliqua veriſimili caſtigatione emendauero: quemadmodum Heraclides in ſecundo libro de morbis popularibus fecit loco illo, vbi ſcriptum eſt, Ad Aphrodiſium autem vræ (græce οὐραὶ) ſpectabant. Quoniam ab explanatoribus hæc dictio οὐραὶ minime probabiliter declarata eſt, forſan (inquit) prius
D θύραι per literam θ ſcriptum erat: linea verò, quæ in ipſa media erat, abolita, librarius οὐραὶ ſcriptum fuiſſe exiſtimauit. Fieri nanque hoc modo potuit, vt membrana tenui deleta ſimul & hæc linea deleretur: & ab initio protinus ipſam debilius obſcuriuſ'que ſcriptam temporis longinquitate prorſus euanuiſſe. Inter omnes autem, qui veteres ſcripturas peruerterunt, Capitonem & Dioſcoridem ad hoc faciendum audaciſſimos inuenio. Ego itaque conſiderans, num omnium iſtorum, an eorum tantummodo qui recte ſcripturas commutarunt, an nullius prorſum, meminiſſe æquius foret, mecum ita conſtitui, ſi nullus eorum, qui commentaria hæc lecturi ſunt, ipſorum longitudinem ægre laturus eſſet, omnium meminiſſe rectius fore: Sed, multi cum ſint, qui non huiuſmodi ſolum commentaria, verum etiam moderatiora vituperent, ſolumq; vtilibus ſtudeant, mediam quandam inter vtraque hæc extrema explanationem facere. Atque id ſtatim ab initio teſtatus ſum, vt ab hiſce commentarijs recedant, qui ipſis non delectantur. Ego etenim, quemadmodum alia multa rogantibus amicis obtemperans confeci, ita & haſce explanationes illorum cauſa facere aggreſſus ſum. Ea verò, quæ à me ſcriberentur, in vulgus exire conſiderans his procemijs opus habui. Quemadmodũ igitur hæc præfatus ſum, ita & iſtud præfari neceſſum eſt, locutionis videlicet genus hoc in libro longe ab eo eſſe diuerſum, quo in primo & tertio de morbis popularibus libro Hippocrates vſus eſt: quos ferè omnes conſentiunt, ſolos ab Hippocrate, vt

emitterentur, fuiſſe conſcriptos: ex alijs autem quinq; quintum & ſeptimum proculdubio ſpurios E eſſe ac ſubdititios. Sextum verò hunc, quem in præſentia habemus in manibus, & ante ipſum, ſecundum librum, ex illis quæ ſibi ipſe Hippocrates collegerat, Theſſalum eius filium aiunt cōflauiſſe: quin & non nulli ipſum Theſſalum aliquid ex propria ſententia adſcripſiſſe opinantur: nō nulli verò poſt ipſum alios. In primo ſanè atq; tertio libro quaſdam aeris conſtitutiones Hippocrates exponit, poſt quas morbi in vulgus graſſati enumerantur: hanc.n. dictionem ἐπιδημήσαντα illis attribuere Hippocrates conſpicitur: & hanc ob cauſam librorum inſcriptionem talē fecit, populares ipſos appellans (græce ἐπιδημίους) quia de morbis in populum paſſim ſeuientibus in ipſis agitur, non autē περὶ τῶν ἐπιδημιῶν, hoc eſt de ipſius Hippocratis peregrinationibus, quibus multas ciuitates peragrauit. In duobus autem his libris hæc eſt exigua portio: ſed plurima doctrinę portio aphoriſmi quidam eſſe videntur, ſinguli propria circunſcriptione ſeparati. Quare duo hi libri cum propria inſcriptione carerent, aliorum communem ſuſcepiſſe dicuntur, vt & ipſi videlicet populares vocarentur, cū minimum in ijs contineretur, quod ipſi inſcriptioni conſentiret. Quartus autem liber iſtis locutionis forma perſimilis, contemplationis vtilitate longe ſuperatur. Quicunq; verò librum hunc ſextum Theſſali conſtitutiones appellauerūt, manifeſte falluntur. Hæc mihi p̄dixiſſe ſatis ſit, cum & alia non pauca à quibuſdam explanatoribus ſcripta fuerint, quæ, ne longior F eſſem, congruens fuit prætermittere.

1 *Quibusſcunq; ex Corruptione.*

Communem aliquem ſermonē de re cōi ſemel tm̄ facere conſtitui: cuiuis autem lecturo, ſecūdū propriam linguam, vt libuerit, ſcribere liceat. Non nulli quidem ὅσῃσι primā dictionē ex tribus ſyllabis conſtantem ſcripſerunt, aliqui verò ὁκόσῃσι ex quatuor: quidam non per κ ſcribunt ὁκόσῃσιν ſed per π, ſecūdam ſyllabam: quemadmodum Capito non in hoc modo, verum etiam in omnibus alijs huiuſmodi nominibus fecit. Nihil autem artis operum, hoc, an illo modo ſcripſeris, intereſt. Quocirca melius eſſe mihi perſuaſi, ſi eas ſolum ſcripturas in meis commentarijs attulero, quæ ſententiæ ſignificationem permutant: quæ verò ſolis verbis, ſententia minime violata, diſſentiunt, eas cuiuſq; arbitrio ſcribendas ac proferendas permiſero. Rurſum igitur ab altero initio ſupra poſitā dictionem repetens ad ipſius explanationem me conuertam.

2 *Quibuſcunque ex Deperditione circa vterū, & Tumoribus in Capitis grauitatem permutatur, In ſincipite dolores, & quicunq; alij ab vteris, iſtis, octo aut decem menſibus in Coxendicem finiunt.* G

Quod Attici ἀμβλωσιν ideſt abortum vocant, id Hippocrates ἀποφθορὰν hoc eſt deperditionem, appellare conſueuit: & verba verò huic appellationi congruentia, & à grammaticis vocata participia, ipſi proportione quadrantia ſcribit: Ἀμβλώσκειν autem, hoc eſt abortiri (fortaſſis enim qſpiam & id ipſum ignorat) de imperfecta fœtuum emiſſione, vtcunq; facta fuerit, pronūciant: medicamenta quoq; id præſtantia, amblotica i. abortiuū facientia, nuncupant. Significatum quidem dictionis ſemel nunc dixiſſe abunde ſit: mox vtiliora incipiemus. Illud tātum prius admonebimus, veteres explanatores dictionem illam in hac parte ita ſcripſiſſe/ quibuſcunque à perditione circa vteros, & tumoribus in capitis grauitates conuertitur/ perditionem, non deperditionem, volentes ipſum abortum nominare. Alij verò/ de/ præpoſitionem adiungētes, deperditionem ſcilicet ipſum appellare voluerunt: atque ita ſæpius Hippocrates appellauiſſe deprehenditur: num verò & hoc loco ita fecerit, obſcurum eſt. Quemadmodum autem in hac dictione, & ſi varijs modis ſcribant, eadem tamen orationis ſententia retinetur, ita ſiquis vteros plurali numero aut vterum ſingulari, & capitis grauitatem aut grauitates dixerit, orationis ſententiam minime variat. Qua de cauſa & ego Galenus has in locutione diſſenſiones, quæ rerum ſignificatarum nullam permutant, recenſendas examinandasq; nequaquam iudicaui. Quod igitur ab Hippocrate dicit, hoc eſt: Quibus mu H lieribus ex fœtuum abortu œdemata i. tumores, in vtero paſſis, per conſenſum grauitas capitis acciderit, his in ſincipite dolorem excitari: nec non & alias capitis grauitates, quæcunq; ex vteri affectibus oriuntur, eadem ratione ſincipiti inhærentes dolores concitare. Primum igitur quid œdematis nomen ſignificet, conſiderare opus eſt. Videtur.n. ſemper Hippocrates (vt plerunq; oſtēſum eſt) omnes præter naturam tumores hoc vocabulo noīare, ſiue dolore careant, duriq; ſint, quos proprie ſcirrhos Grę̄ci appellant: ſiue dolorē inferant, quos phlegmonas i. inflāmationes, proprie vocant: ſiue abſque dolore laxi atq; molles ſint, hos verò ſolos œdemata Græci noīant. In præſentia ſanè videtur eorum tumorum meminiſſe, quæ diutius permanere, & capiti grauitatem inferre valeant. Quòd in abortibus quidē id euenire ſoleat, res ipſa ſenſibus apparens teſtatur: verū qd ſit in cauſa, quare inter alias capitis partes ſincipu magis dolore afficiatur, quidam huius libri explanatores indagare conati inter ſe diſſentiunt. Alij.n. ſitum è regione, quem Græci κατ' ἴξιν vocant, cauſantur: lumborum nanq; & planè dorſi partibus affectu aliquo diuexatis in poſterius cerebrum ſitus rectitudinem pertinere affirmant: non nulli & ipſius vteri poſterioribus partibus affectis occiput, prioribus ſinciput, affectum participare teſtātur. Verum alij ſitus rectitudinem, quam & κατ' ἴξιν Hippocrates nominat, dimittentes, cerebrum in cōſenſum vteri affectuū duci contendunt, vtpote

quæ

A quæ neruoſa particula ſit, cerebrum verò neruis originem præbeat, atque iccirco capitis grauitates oriri: ſed cum plurima cerebri pars in ſincipite locetur, propterea eo maxime loco dolorē ſentiri. Alij partem hanc capitis infirmiſſimam eſſe dicentes, ideo & magis q̄ alias obnoxiam eſſe vitijs affirmant. Cæterum qui ex medijs cerebri partibus in ſincipite poſitis in vterum neruos deſcendere aiunt, neq; vt ipſorum mentio fiat, digni ſunt: ſicut neq; etiam illi fortaſſe, qui aſſerunt, quia neruoſus vterus eſt, ideo ipſo patiente ſimul & neruorum principium affici: cur nanq; peritoneon vtero vicinius, inteſtina, ventriculus, & ſeptum tranſuerſum, quæ & ipſa neruoſa ſunt, non in affectuum vteri participationem trahūtur? Quàm iſti, adhuc illi magis damnandi ſunt, qui vnà cum teſtibus cerebrum affici tradunt, qm̄ & ipſi ex eadem materia, ex qua & cerebrum, creati ſunt: atque ideo nihil mirum, ſi & vteri affectus cerebrum ſentiat, quandoquidem & vtero teſtes inhæreſcant. Quòd ſi adhuc rudiores iſtis recenſuero, forſitan me quiſpiā increpuerit, & eorum, quæ ſupra poſui, immemorem appellauerit. Satius igitur fuerit ipſorum nugis ſemel poſthabitis nequaquam amplius eorum, quæ dixerint, meminiſſe. At eorum ſermo, qui neruoſum eſſe vterum prædicāt, ſecundum aliquam ſignificationem verus, ſecundum aliquam falſus eſſe putandus eſt. Tria enim †ſimilarium corporum in animalibus genera ſunt, quæ & exāguia & ſinu carentia videntur: horū B aliqua ex oſſibus, aliqua ex cerebro & dorſi medulla, aliqua ex muſculis prodeūt. Horū primum genus ab Hippocrate quidē oīno ‖copula noīatur, ſecundum ‖neruus & ‖tonus, tertium verò ‖tendo. Sed certi quidā hoīes oīa hæc neruos appellantes ob eam, quā dixi, ſimilitudinē, primum ipſorum genus colligatoriū eſſe aiunt, ſecundum aūt ſentiēs atq; electorium, tertium aponeuroſim hoc eſt nerueam propaginem, cognominant. Ex nullo iſtorum trium generum vterus neruos multos ſuſcipit. Sed qm̄ ipſius corpus latiſſime diſtendi, contraq; in breuiſſimum ſpatium contrahi cernitur (quod à nullo carnoſo mēbro, aut pingui, præſtatur) hac ratione vterū neruoſum eſſe ex quadā ſimilitudine dicimus, deriuatum à neruis nomen ei quoque imponentes: quemadmodum ſanè & veſicam & reliqua omnia alba & exangui materia ita nūcupare ſoliti ſunt, qn̄ plurimum extendi, rurſumq; in ſe ipſa retrahi & ſubſidere videntur. Hac eadem itaq; ratione & vocatū colem in marium genitalibus, & vteri ceruicem, neruoſos eſſe confirmant: non nulli verò & cauernoſum neruū penis colem appellāt, ab eoq; penem & ipſum totum neruoſum dicunt. In hunc itaq; modum non ſecundum propriè neruorum potentiā, verum ſecundum corpoream ſubſtantiam ſimilitudinem accipientes deinde quærunt, quid eſt quare colis affectus neruorum principia non ſimul vehementer afficit: principia neruorū aūt cerebrum dorſiq; medullam appello. Atqui in vterum nerui qui C dam plane inſeruntur: alioqui enim quo modo ſentiret? ſed admodum puſilli ſunt iſti, ſi cum membri magnitudine comparentur. Quamobrem non leui conſideratione dignum eſt, ſi quis iſta phyſice ſpeculari voluerit, quid nam aliquæ ex iſtis mulieribus, quas ob frequentes vteri affectus vterarias vocant, contractionibus ac diſtentionibus neruorum *conuulſioni ſimilibus corripiantur: cum tn̄ in vteri phlegmone haud ita multum id accidere cernatur, licet febres valde vehementes & calidæ concitētur, ob quas lingua (vt ipſe deinceps hoc in libro narrabit) veluti à fuligine denigreſcat. Oportebat igitur eos hæc prius explorare, quicunq; de capitis vteriq; in affectibus ſocietate dicere aliquid aggrediuntur. Calidas autē vehementeſq; febres ab vtero prouenire neminem in artis operibus verſatum præterit. Nam in Alexandria ſophiſticam artem edocentes, à quibus potiſſimum libri longis falſiſq; ſermonibus referti ſunt, inter adoleſcentulos à gregibus & armentis venientes, & ad ægros nunquam accedentes, ipſi quoque hac in re minime exercitati plerunque verſantur: ab omnibus enim iſtic hominibus victus ratio valde neglecta eſt. Quiſquis igitur ex vteri phlegmone laborantes mulieres conſpexit, quo modo calidæ magnæq; febres omne corpus occupantes caput haud aliter exurant, atque illæ, quæ ſine vteri vitio ſimiles oriuntur, apprime nouit. Cæterum, etſi nec adhuc euidenter illæ febricitent, quibus menſtrua purgamenta ſuppreſſa D ſunt, periculū tamen impendet, ne cito in febrem incidant: iſtarumq; caput graue redditur, & halitibus †calidiſq; humoribus repletur: quocirca & ipſarum nonnullæ, febrim habeant poſtea, aut nō habeant, ſopore opprimuntur. Hæc ſanè ita fieri ſenſu percipitur. Quæ cauſa verò ſit, propter quā ab huiuſmodi vteri affectibus caput repletur, poſtea quærere oportuit votis quidem inuenire expetentem, ſin minus, at illud ſaltem quod experientia oſtendit, obſeruantem, memoriterq; tenentem. Igitur nos aliquas id genus effectuum ſenſibus apparentium cauſas aſſignare conabimur, atq; hinc initium capere decreuimus. Inter oēs corporis partes plurimas grandiſſimaſq; venas vteri habent. Cumq; eos aut menſes, aut à partu purgamenta ſuppreſſa, aut phlegmone aliqua vtcūq; orta male accipiunt, ipſos ſanguine cōpleri neceſſum eſt. Quo deinde putreſcēte ſi febris excitetur, inter ſynochorum ſpecies ipſam cōnumerari opus eſt, nā id genus febriū ex putreſcēte ſanguine accēdi oſtēſum eſt: hæ verò calentiū vaporū vim haud paruam in caput ſubmittūt. Verū capite quauis de cauſa horū vaporū pleno grauitates maxime in ſincipite hominē vexantes apparere, illi quibus artis opera curæ ſunt, prius quàm à me audiuerint, notū habuerunt. At quæ huius eueniti cauſa ſit, forſan ſcire aues: tibi igiť eā, quæ mihi veriſimillima viſa fuerit, exponā, neq; hāc vnicā, ſed plures.

Primum quidem vapores illos calidos proxime dictos per arterias in caput ſubuolare ratio oſtendit: ipſas quoq; arterias per collum ab vtraq; vocati infundibuli parte rectà in ſinciput diſcurrētes

† *Al. neruoſorum.*

‖ Oībus hiſce noīb. uſus eſt Hipp. in lib de natura oſſiū, & tū alibi, tum in lib. de Articulis cō 1. t. 24. 47. 48. 52. 53. 54. 7². 256 c. 258. c. h. 259. a. b.

* Al. conuulſiones.

† Al. tum calidis tū frigidis.

A 4. f. 1. t. 2. c. 424. b

videre licet. Præterea & omni ſanitatis tempore tenuia & halituoſa cerebri excrementa maxime ꝑ E
ſinciput diſſlari ſolere affirmamus: ſiquidem in ipſo ſuturæ laxiſſimæ ſunt, & ipſa caluaria ſubti-
liſſima plurimiſq; meatibus peruia: Ad hæc & multa ſentientia corpora iuxta ſuturas ſunt: mem-
branulæ.n.quædam craſſum cerebri inuolucrum pericranio vocatæ tunicæ connectunt, & multi-
tudo tenuium conceptaculorum ꝑ ſuturas exiliunt: æquos autem magnitudine affectus magis ſen-
ſoria naturaliter corpora magis percipiunt, magis verò ſentientia ab inferẽtibus dolorẽ cauſis ma-
gis cruciantur. His ſanè de cauſis in ſincipite dolores fiunt. Modo illa inuenienda cauſa ſupereſt,
propter quã octo aut decẽ menſibus mulieribus ita male habitis in coxendicem finit, hoc eſt, irruit
morbus. Verũ qm̃ nõ nulli nõ octo aut decem mẽſibus, ſed octauo aut decimo, ſcribendũ cenſent:
* dicuntq; in multis & potiſſimum vetuſtiſſimis codicibus hoc græcum elementum η & hoc ι repe
riri, η quidem loco huius dictionis octo, ι loco decem, ſcriptum eſſe: vlterius quæ & in iſtis ſit diffe-
rentia, perpendamus. Si.n.ita legamus, octo aut decem menſibus in coxendicem finire, ab abortu,
non à conceptu mẽſes numerabimus: ſi verò octauo menſe aut decimo, ſic à cõceptu tp̃s ſignificari
affirmabimus. Mihi ſanè id fieri poſſe videtur, vt ſecundũ vtrãq; lectionem vtroq; modo ſentẽtia
accipiatᷣ. At huius, quod dicitur, iudiciũ experiẽtiæ committẽdũ eſt: quemadmodũ ego & in oĩbus
id genus, & in eo, de quo nũc loquimur, ſemper feci. Atq; obſeruãti mihi, non nũquã quadraginta F
diebus, nõ nunquã duobus menſibus, aut quatuor, morbus finiri atq; aboleri viſus eſt: quibuſdam
verò & in plures menſes productus fuit: & nonnullæ re vera ad octauũ menſem, aliæ & ad decimũ
peruenerunt. Vidi quoq; ex vtero in coxendicẽ migrare colligiq; materiã: id verò haud in multis,
quãuis multas ex vtero male habente diu laborãtes ſpectauerim. Eius itaq; inueſtigare cauſam gra
uabar, ꝙ non dum an re vera ita eueniret, certior factus eſſem. Ariſtoteles nanq;, an eſt, prius firme
cognito, deinde, ꝓpter q̃d eſt, quæri oportere præcepit: ꝙ ſiquis antequam, an eſt, firma notitia ꝑce-
perit, propter quid ſit, inueſtigauerit, homo iſte nugari garrireq; maluiſſe, ꝗ̃ veritatem explorare,
aperte videtur. Igitur qui & nunc propoſitæ rei cauſam reddere conati ſunt, hæc in mediũ afferũt.
Quicunq;.n.à tempore abortus vſq; ad octo aut decem menſes numerare dignum putant, vterum
duobus his temporibus, octauo ſcilicet menſe & decimo, malis tolerandis aſſueuiſſe dicunt: octauo
enim mẽſe fœtum conuerti, decimo aũt in lucem ædi: ſic igitur & in præſentia ijſdem ſtatis tẽpori-
bus contriſtantes humores excerni, qui in locum vicinũ, ſuſcipereq; tranſmiſſa potentẽ, irruerunt,
aſſeuerant. At, qui à conceptionis tẽpore numerandũ eſſe iubent, rationi magis conſentaneum eſſe
dicunt, vt, quemadmodum etſi tempore intermedio fœtus nullo vitio tentatus ſit, nouum tamen
aliquem motum vterus circa ipſum temporibus iſtis, dum aut conuertitur aut partu editur, habue G
rit, ita & nunc habeat. Cæterum vtrique falluntᷣ, qui fœtus motiones vtero tribuant. Qñ enim octa
uo menſe conuertitur, hunc ſanè motum oĩno ex ſe ipſo ciet, atq; tunc paritur, cum vehemẽtius cõ-
motus, aliquam ex continentibus membranis effregerit: hoc.n. & in libro de pueri natura hiſce ver
In lib. de Natura pueri circa finem libri. bis teſtatum eſt: ‖ Cum verò mulieri partus tempora adueniunt, tunc puero cõmoto manibuſq; &
pedibus ſeſe agitanti aliquam intimarũ mẽbranarum dirumpere accidit: vna effracta reliquæ im-
becilliorem facultatem habent: atqui prima fœtuum ambiens laceratur, deinde vltima. Qñ igitur
nec dum vtero fœtus per abortum eiectus continetur, neque vt motus ipſius incolumes ſeruentur,
fieri poteſt. Perinde verò, atque iſti, neque illi fide digni ſunt, qui ſeptimũ mẽſem ac nonum fœtuũ
partus efficere: octauum verò ac decimũ egreſſiones præter naturam vno menſe naturalibus tar-
diores efficere aſſerunt: quod ſecundo popularium morborum libro dictum eſſe volunt in illis
2. Epid. ſect. 1. verbis, vbi dixit, ‖ Poſtero. ac ſi dixiſſet poſteriore tempore aut menſe: ſed hoc prius in eo libro de-
clarauimus. At ego ſi hoc dictum ita ſe habere prius vidiſſem, perquiſiuiſſem vtiq; ipſius cauſam
diligentius: ſed, qm̃ per multa ſtata tempora vteri affectus iudicari, & iudicatoriorum dierum cir
cuitibus conſonare perſpexi, vt ipſe in libro de præſagijs docuit, cauſę inuentionem relinquo, cum
neque ſemper, neq; plerunq; ita fieri videam. Verum ſcriptorem hunc, ſiue Hippocrates ſit, ſiue H
Theſſalus, ſiue alius quiſpiam, in duabus forſan aut tribus mulieribus ita eueniſſe fortuito conſpi-
catum, inconſultius de re neque ſemper neq; crebrius incidente (vt diximus) in vniuerſum pronũ-
ciaſſe exiſtimo. Sed de his hactenus à nobis dictum eſto. Eorum aũt meminerimus, qui in narra-
tione Hippocratis coniunctionem / & / interiecerunt, inter eã partem / in capitis grauitatẽ vertitᷣ /, &
eam / in ſincipite dolores /: totamq; ſcripturam ita conſtituemus / quibuſcunque à perditione circa
vterum, & tumoribus, in capitis grauitatem commutatur, & in ſincipite dolores, & quicũq; alij ab
vteris, ijs octo menſibus aut decem in coxendicẽ deſinit /. Medicinalem ſanè quandam præſcriptio
nem ad præſagiendum vtilem, non cauſas reddentẽ priori ſermoni adiungunt, talem iudicantes
eſſe ſententiam: Quibuſcunque mulieribus in vtero ex abortu tumoribus excitatis in capitis graui
tatem fit cõmutatio, & in ſincipite ijſdem dolores fiunt, iſtis octo aut decem menſium ſpatio in co-
xendicem vterum vexantia decũbunt: tanꝗ̃ non omnibus vteri tumoribus ſincipiti dolorem infe-
rentibus, neque oĩbus in coxendicem abſcedentibus, ſed illis, tantummodo, qui in ſincipite dolo-
res creant. Verum cũ id quoq; ego obſeruauerim, haud ita fieri compertum habui. Quin etiã neq;
ipſi huiuſce rei aliquam rationem afferũt: cur.n. ſoli illi vteri tumores, qui ſincipiti dolores intule-
runt, in coxendicẽ ab his migrare putentur, aſſignari cauſa nõ poteſt. Quamobrem neq; nos ipſis

crediderimus,

A crediderimus, vtpote neq; ab experientia, neque ex rei natura, indicatorię ſermonis huius affirmationem conſecuti. Illud quoque in cõfeſſo eſt eam partem, quam ita ſcripſit Hippocrates/& quęcunque aliæ ab vteris/duobus modis explanari. Quidam ſanè ad vteri affectus ſermonem referũt, tanq̃ omnibus ipſis haud minus, q̃ prædictus, capitis grauitates & in ſincipite dolores euenientes habentibus. Alij verò ad capitis affectus ſermonem referunt: ac ſi ita omnem verborum ſeriem ſcripſiſſet: Quibuſcunq; à perditione & tumoribus in capitis grauitatem vertitur, in ſincipite dolores ſunt, & alij quoque capitis affectus ab vtero exorti in ſincipite maxime ſeſe oſtendunt. Alios affectus intelligamus capitis grauitati proportione reſpondentes: aliquos autem ex ipſis cephalæas vocant, aliquos hemicranias, aliquos cephalalgias i. capitis dolores ſimpliciter.

37 *Acutum habentes Caput, ſi quidem Valida ceruice ſint, & alijs robuſti ſunt, & oſsibus, Caput autem dolentes: Quibus etiam ex Auribus ſordes manant, iſtis Palatum concauum eſt, & Dentes male poſiti.*

Hoc loco etiam nihil refert, vtrum craterauchenes græca voce per quinque ſyllabas, aut cratrauchenes per quatuor, ꝗſpiã ſcripſerit: robuſtis. n. ceruicibus homines vtraq; vox ſignificat. Macrau-
B chenes verò i. longicolli, vt non nulli veterem ſcripturã permutantes ſcribunt, non eandem rem ſignificat. Valida enim ceruix robuſta nominatur, ob duritiam magnitudinemq; oſſium plerunq; *Al. omnino.
talis exiſtens: ita quoque ſe habent ipſi circũpoſiti muſculi, tendones, & copulæ: At lõgæ ceruices, tñ abeſt, vt vi aliqua polleant, vt etiam prorſus vitioſæ ſint, perinde atq; anguſtũ longumq; pectus: qñquidem id amplum eſſe, non latum duntaxat aut longum, oportet. Amplum autẽ in lati profundiq; dimenſione, pectus collum & aliud quodq; membrũ conſiſtit, cum proportione inter ſe congrua ea aucta fuerint: in ipſis verò prorſus & longitudo aut maior eſt, aut æqualis ijs, quæ moderatę ſe habent. Hominum quidem nobis obuiam venientium pectora non prius apparent, q̃ eorũ corpora nudata fuerint: ſed caput illico aſpicimus, & quod nam in formatione ac magnitudine vitium habeat, cognoſcimus: In magnitudine, ſi minus ſit, aut maius q̃ conueniat: In formatione, ſi exquiſite rotundum ſit frontis occipitijq; prominentia carens penitus: aut acutum productiores, q̃ deceat, eminentias habens, aut vtraſq;, aut alteram tñ: aut vna duntaxat eminentia præditum, altera verò priuatum. In maiore itaque capite & acuto & exceſſus quantitas conſideranda eſt, & ipſius ceruicis excellentia, vt ipſis melius ne an deterius caput formatum ſit, dignoſcere valeamus. Declaratum eſt enim in libris de tuenda ſanitate non mediocrem vtilitatem medicos ex huiuſmodi cognitione
C pcipere & ad ſeruandam membri ſanitatem, & ad futuram vitij emẽdationem, ſiqñ didiciſſe prius acciderit. Sed in capite euidẽter paruo paruitatem quidem nouiſſe opus eſt: & ea præterea, quæ ad collum pertinent ex abundanti conſideranda: quoniam perinde ac truncus, dorſi ſpina ex capite tãquã ex radice progerminat. Alibi enim didiciſti medullæ dorſi à cerebro, & ortus initium & facultatum copiam ſuggeri: hanc medullam vertebræ includunt tenuem quidem, puſillæ: craſſiorẽ autẽ factam, ampliores. Quemadmodum igitur magnũ pectus ampla interius cauitate inane eſt, in qua duo magna viſcera pulmones ſcilicet atque cor nulla ex parte compreſſa continẽtur: perinde & exiguum pectus proportione ſibi reſpondentia hæc viſcera continet, exigua videlicet & in anguſtijs verſantia: haud aliter caput & dorſi ſpina magnitudine reſpondentia & cerebrum & medullã includunt. Cum enim membra hæc grandiora ſunt, & cerebrum & medullam ampliores, latioresq; ſpiritus cauernas in ipſis efficiunt: at ſi puſilla fuerint, contrarium euenit. Vis præterea cogitandi ijs, qui aut nimis magna capita, aut nimis exigua, euidẽter poſſident, oblæſa eſt. Sed exigua capita ſemper praua ſunt: magna verò, licet raro, non nunquam tamen & bona fuerint, & ob facultatis eorum formatricis robur, & ex materiæ, vnde creata ſunt, vbertate: Quali capite Pericles Athenienſis vir prudentiſſimus fuiſſe traditur: vnde & comici eius capitis magnitudinem dicterijs laceſſunt. Præ-
D terea verò magis grande caput bonum ſit, ſi & naturalem figuram retineat, & ceruicem validam, & oculos acute cernentes habeat: tunc enim optime huiuſmodi caput ſeſe habere ſciendum eſt. Verum acuta capita (nam & ex his quædam non eſſe improbanda affirmauimus) optima figura aliquantulum permutata fieri dicimus. Optima enim capitis figura oblongo orbi vtrinque compreſſo ſimilis eſt: deficit autem acuto capiti aut occipitij, aut frontis eminentia: aut vltra, quàm deceat, productam habet. Plerunque igitur (vt dixi) quemadmodum magnũ caput, ita & huiuſmodi acuta, mendoſa improbaq; reperies: raro tñ & ex his aliqua bona fuerint, facultate materiã, ex qua homo in vtero creatus eſt, efformante admodũ valida, neque ſanguinis in vterum defluentis multitudine ſuperata: ſed contra eius vim ſuſtinere, reſiſtere, eleganterq; effingere potens fuit. Quando igitur ob alterutrius eminentiæ defectum aut exceſſum acuta capita redduntur, primum quidem te illud animaduertere decet, vtrum aucta aut diminuta prominentia acutum caput euaſerit: vitioſum enim ſemper eſt ex cõminuta mucronatum caput: non ſemper malum ex adaucta. Verum tũc præterea conſiderare conuenit, In primis quidem decoram incrementi formam: deformia enim incrementa praua ſunt: Secundo, vtrũ capitis exceſſus, qui in occipitio eſt, plus quàm ea, quæ à facie eſt, pars excreuerit: melius enim putandum eſt occipitij eminentiam maiorem eſſe, ibi nanque & nobiliſſimus cerebri ſinus, & dorſi medullæ exortus, locati ſunt. Poſtea deinceps ceruicem con

ſiderato,imbecilla'ne ſit an robuſta:nam,ſi eminentia neq; indecora fuerit,neq; vltra modum gran- E
dis, validumq́; eam collum ſuſtineat: huiuſmodi capitis acumen probato: hos enim homines &
aliorum membrorum,ſed oſſium præcipue viribus pollere comperies. Sed hoc loco & illud per
pendito, quid ſibi voluerit cum dixerit &/alijs/:num intellexerit pectus & iecur,vt eiuſmodi homi
nibus tria generoſa principia inſint, non ſolum cerebrum: an & alia, illa ſola dicat, quæ primum
initium & ortum ex capite habent:ea verò ſunt dorſi medulla, & nerui, & cum ipſis oſſium mu-
ſculorumq́; materia,qui neceſſario vnà cum capite augeſcunt & roborantur. Hæc membra verò
plerunq; inſimul augeri comperies. Quando enim ſanguis,ex quo capitis partes creatæ ſunt, mul
tus atq; bonus eſt,vitalem quoq; potentiam quam ex corde prodire oſtendimus, & naturalem nu-
tricemq́; vocatam quam ex iecore in venas promanare didiciſti, ſtatim ab initio robuſtas eſſe credi
bile eſt: atqui huiuſmodi animali prima veluti fundamenta totius corporis magnifica eſſe ac gene-
roſa neceſſe eſt. At in capite contra deformi effigie & exiguitate vitioſo, præterea & in ore pa-
lati partes inſpicito: ita verò appellant in eo altioris ſpatij partem illam,quæ ſupra foramina è nari-
bus in ipſum pertinentia ſublimis eſt: inuenies enim & hanc partem illis cauam, quorum acutum
valde caput ac deforme eſt:hos autem præcipue vocant homines φοξοὺς hoc eſt acuti capitis.In mul
tis quoque dentes male poſiti videntur,ideſt non rectè è regione ſuperiores cum inferioribus com- F
mittuntur,neque inciſores cum inciſoribus,neque canini cum caninis, neque molares cum molari
bus, ſed veluti reuulſum iuxta atque diſtortum in ipſis os apparet. Hos igitur crebro dolore capi-
tis vexari conſpicies,ipſorumq́; aures deſtillatione laborare, non nunquam ſanie quadam tenui &
liquida,non nunquam ceu purulento humore ac fœtido emanante: imbecilla nanq; membra mul-
tum prauumq́; excrementum colligere conſueuerunt. Igitur cum iam ſcriptoris ſermo explana-
tus fuerit,paucis quibuſdam additis ad aliam partem tranſibo. Ea verò pauca huiuſmodi ſunt,re-
miniſcentia ſcilicet vnius, quod à me huius ſermonis initio dictum fuit: Videtur enim iam aperte
liber iſte commentario magis,quam iuſto volumini,ſimilis eſſe, Hippocrate ſibi ipſi, vt memoriæ
ſubueniret,non nulla ſcribente,prout vnumquodq; aut experientia comprehendiſſet, aut rationali
meditatione excogitaſſet.Nulla enim cognatio vel propinquitas primæ parti cum ſecunda interce
dit,quemadmodum rurſum neq; tertiæ cum iſtis.

4 *Quibuſcunq; Os à palato receſſit, His Medius naſus Subſidet: Quibuſcunq; verò inde,vnde naſcun-
tur dentes, Extremus naſus Simus efficitur.*

Os naſi duo foramina interſepiens alio quodam tenui oſſe nititur initium ſuperius ab oſſe fron- G
tis ſumente,& ad naſi finem,vbi pinnæ locatæ ſunt,deſinente.Hac igitur in parte naſi interſeptum
locis illis incumbit,ad quæ dentium,qui inciſores nominantur,extremitates perueniunt. Pars au-
tem his ſuperior palatum quidem nominatur, & ea medium naſi interſeptum nititur. Vbi igitur
aliquod fulcientium oſſium decidens perieri ibi interſeptum ſubſidens naſum eo loco cauum effi-
cit:atque id eius ſymptoma ſimitas appellatur.

5 *Infantium Fulgores cum Pubertate non nunquam Mutationes habent & alias: Et in Renem dolor
grauis, cum cibo explentur.*

Hanc omnibus explanatoribus ſcripturam agnoſcentibus, & omnibus antiquis codicibus eam
habentibus,non nulli recentiores alius aliter eã mutare conati ſunt. Quidam.n.epilepſies ſcribunt,
aliqui catalepſies, alij epilampſies hoc eſt effulgeſcentiæ. Ipſorum autem interpretatio ab ipſo
morbum comitialem ſignificari vult,"qui plerunq; ab infantia laborantibus in ipſo à puerili ætate A.l.3.f.1.
ad pubertatem tranſitu euaneſcere conſueuit. Etenim id ita fieri compertum eſt,niſi quiſpiam eo c.8.209.d
tempore vitioſa victus ratione vtens ſibi ipſi conſeruandi morbi auctor fuerit. Oritur ſanè ple-
runq; ob frigidam cerebri temperaturam humiditate adiuncta frequenter:idq́; ſæpius accidit,quo- H
niam raro ex alicuius membri vitio prouenit. Finitur autem,quo tempore pubeſcunt, ſi & in alijs
ęgrotus,vt decet,ſe geſſerit,quia totius corporis temperamentum ad ſiccius calidiusq́; conuertitur.
Quo.n. pacto iuuenis pucro calidior ſit,in libris de temperamentis didiciſti: vbi etiam quo modo
puer iuuene ſit calidior, declarauimus: iuuenis quidem abſolute calidior, puer verò non abſolu-
te,ſed eo,quòd plus innati calidi poſſideat. Illi itaq;,qui ſe ipſos Hippocraticos nominant, ipſum
fulgores calidi dicere volunt per translationem ab externa flamma: quæ cum materiam vicit, eãq;
ſibi ipſi omnem aſſimilauit, effulget manifeſtaq; omnibus redditur, cum prius humidam mate-
riam exiccans occultaretur. At Zeuxis & cum ipſo pariter non nulli Empirici fulgorem haud ita
interpretantur, ſed altero quodam modo: intelliges autem ex Zeuxidis ſermone in hunc modum
deſcripto: Infantes vſq; ad pubertatis annos appellat Hippocrates: iſti autem pubeſcendi tempo-
re effulgent. Atq; hic magnam vim exprimendi habente translatione vſus eſt: tunc. n. magis car-
noſi fiunt,& adultiores,coloreq́; & forma gratiores,viribus ingenioq́; præſtantiores. Repente au-
tem ac ſimul hæc oĩa eueniunt:eorumq́;,qui natura formoſi ſunt,tunc magis effulget pulchritudo.
Idem iſte autem Zeuxis infantes appellari omnes pueros inquit, quemadmodum & Herophilus
ipſos appellauit:de hac.n.re hunc in modũ ſcribit hiſce verbis: Videt̃ Hippocrates infantes noĩaſ-

ſe

« A ſe vſq; ad pubertatis annos: non eos tantum, qui nuper nati ſunt, ad quinq; vſq; vel ſex annos, vt ple
« riq; nunc intelligere ſolent. Contentus fuit autem & Herophilus tam grandes natu, infantes voca-
« re per hæc verba: Infantibus non erumpunt ſemina multa, neq; menſtrua purgamenta, iidem non
« concipiunt, non caluescunt. Neq; enim prædictam ætatem natis hęc accidere negat, hoc eſt à primo
« ſtatim ortu (vt non nulli accipientes ipſum derident tanquam res omnibus notas edocentem, è quo-
« rum numero eſt etiam Callimachus) ſed illis, qui ad pubertatem vſque peruenerunt: ꝙ non nulli &
« in iſtis ea fieri opinarētur. Hactenus Zeuxis locutus eſt. At mihi quid per infantes ſignificari videa
tur, & antea quidem dixi, & nunc iterum manifeſtiori ſermone repetam. Comitialis affectus aut à
naturali intemperie prouenit, cum humidum valde cerebrum eſt, tuncq; morbus iſte puerulus ap-
« pellatur, quemadmodum ipſe in libro de aquis, aere, & locis ita ſcribens ſignificauit: ‖ Pueris accide — de Aere, aquis, & locis, cap. 2. 2ª. 2. f
« re conuulſiones, & ſuſpiria, ſiue anhelitus: quæ putant puerulum efficere, & ſacrum morbum eſſe.
In his verbis clare patet illi dictioni / puerulum / ſubintelligendum eſſe affectum, vt locutio ita ſe ha-
beat: Quæ putant puerulum affectum efficere, & ſacrum morbum eſſe. Accidit autem hic idem
affectus pueris etiam ob errata, medici curationem poſtulans. Quādo verò ob humiditatem oritur,
planè infantes ſtatim inuadit, deſinitq; ætatis conuerſione, nullum nobis negocium faceſſens. Qua-
B propter quoſcunq; pueros non à prima ſtatim ætate, cum adhuc ſunt infantuli, ſed annorum pro-
greſſu vexare inceperit, proculdubio ob peccata in victus ratione commiſſa, aut ob aliam quampiā
externam cauſam, exortus eſt: in quibus ætatis conuerſionem præſtolari non conuenit, ſed factum
morboſum affectum diſcutere. Illud vtiq; non exigua conſideratione dignum eſt, ſi ſecundum anti-
quam lectionem fulgores acceperimus, vt Hippocrates & Zeuxis acceperunt: oratio enim huiuſ-
modi eſt: Infantium, cum pubeſcunt, fulgores calidi & alias quidem non nullas in ipſis mutationes
habent, quin etiam renum affectionem: quam ipſe deinceps explanat. Prætermittetur enim & in
hoc ſermone epilepſiæ nomen. Atq; ideo non nulli haud abſq; ratione ſcribere videntur epilepſes,
quemadmodum & alij catalepſes. At hos decebat tanquam non ita ſcriptum inuenientes, ſed ꝙ me
lius eſſet ita ſcribere, dicentes, ad prædictam explanationem accedere. Cum verò hæc vox / & / appo-
ſita ſit, hanc rurſum alij adimunt duas orationes nullo vinculo inter ſe connexas eſſe volentes: vnam
hiſce verbis ſatis declaratam / infantium fulgores, ſimulatq; pubeſcunt, in non nullis mutationes ha-
bent & alia / ; alteram hoc modo dicentes / in renem dolor grauis, cum cibo replentur / & reliqua, q̄
ſequuntur, de renum vitijs ipſo tradente, ab altero initio: non ꝙ in pueris, cum pubeſcunt, in hoc vi-
tium comitialis morbus tranſeat, haud enim ea ætate renum morbus creari videtur, quemadmodū
C veſicæ lapis: iſte nanq; in pueris magis, renum autem affectus in declinante potius ætate contingit.
Adſcribamus igitur ea deinceps, quæ de renum vitijs in hunc modum ab eo tradita ſunt.

A.I.3.f.18.t.2. 2.17.361ª.b — 6 "*In Renem Dolor grauis, cum cibo impleantur. Vomuntq́; pituitā: Cum verò dolores abundauerint, æruginoſa. Et leuiores quidē euadunt: Liberantur verò, cū cibis euacuati fuerint. Arenulæq; ruffæ ſubſi- dent, & Cruentū meiunt. Stupor Femoris è regione poſiti. Quieſcere non conducit, ſed exerceri, non re- pleri: Iuuenes Veratro purgare, Poplitem incidere: Vrinarijs mundare, tenuare, ac mollire.*

Dolorem grauem aut tanquam alicuius rei grauis loco incumbentis ſenſum inferētem, aut acer-
bum, intelligere poſſumus. Siquidem vtrunq; verum eſt, diuerſis tamen temporibus, in renibus
fieri: in calculorum enim creatione atque exitu acerbiſſime dolent: reliquo autem tempore, vt rei
cuiuſpiam grauis loco incumbentis dolorem percipiunt. Quicunq; igitur in renum cauis lapillos
concreſcere arbitrantur, in ſolo per vrinarios meatus tranſitu laborantes dolere aiunt. At, quicunq;
in ipſa renum carne calculos creari ſibi perſuaſerunt, non ſolum inter exeundum, verum etiam
creationis tempore eo in loco dolorem ipſos inferre teſtantur: deinde & quando in renum ſinus
D peruadunt. Calculos autem in renum carnibus generari proportione tophis in articulorum morbo
genitis reſpondentes, orationem in teſtem adducunt ex libro de natura hominis & victus ratione
« ita ſe habentem: ‖ Quibuſcunq; arenoſum ſubſidet, aut tophi in vrinis, iſtis ab initio tubercula ſecū — d Natu. hum. cō. 2. t. 18. 7ª. 180. f
« dum venam craſſam orta ſunt, & ſuppurauerunt. Poſtea verò non celeriter ruptis tuberculis tophi
« ex pure concreti ſunt: qui foras per venas cum lotio in veſicam traduntur. Hæc eſt ſanè Hippocra-
tica narratio. Cæterum renum calculi vtroque fieri modo poſſunt, & nuper dicto, & eo, quem pau
lo ante declarauimus, cum in ipſorum ſinibus temporis interuallo exuſtum arefactum'que craſ-
ſum & viſcidum humorem ad tophi ſpiſſitudinem redigi aſſerebamus. Eodem quoquo tempore
ſi obſtructio aliqua in ipſis fiat, aut mediocris phlegmone, grauitatis magis ꝗ doloris ſenſus effici-
tur: quemadmodum & in iecore, propterea quòd vt renes, ita & iecur, perexiguis neruis præditum
eſt. Dolores autem eo potiſſimum tempore in renibus excitari dicit, quo replentur cibo. Cumq;
duo ab hac voce / cibus / apud ipſum ſignificentur, in vtroq; ſignificato veridica oratio eſt, ſiue de
aſſumptis cibarijs, ex quibus ſanguinis multitudo creatur: ſiue de alimenti recrementis, quæ in in-
teſtinis colliguntur, intelligas: non nunquam enim & iſta cibos nuncupat, vt in libro de ratione
« victus in acutis, ita inquiens: ‖ Quibus enim cibus in inteſtinis occluſus eſt, niſi quis aluum prius — di Vict. rat. in morb. acut. cō. 1. t. 32. 7ª. 114 a
« ducens ſorbitionē dederit, vehementer lædet. Dolor itaq; à cibo ita ſignante excitatus in renibus, ꝙ

multitudine pondereq; excrementorum premantur, onerenturq́;, ſimulatque iſta deiecta expul E
ſaq; fuerint, remittitur atque planè finitur. At dolor ex ſanguine in venis contracto proueniens,
quandò in renes incubuerit, etiam ſi venam cæcideris, haud illico diſcutitur, & ob renum corpo-
ris denſitatem, & quoniam ob multa ipſis ſuperiniecta corpora, exterius appoſitorum remedio-
rum facultas ad renes iam debilior effecta peruenit. Soluit autem ipſorum dolores non id ſolum,
verum etiam & per ſuperiorem ventrem facta excretio: quæ tam coli quàm renum dolore vexa-
tis commune quoddam ſymptomata eſt: cōtinenter enim renes laxo inteſtino, & laxum inteſtinum
renibus, per tunicam peritonęum vocatam copulantur. Inter initia itaq; pituitoſi vomitus fiunt:
huiuſmodi enim ſuccus in ventriculo creatur plerunq; ex ciborum multitudine, ac multo magis, A.I.4.f.13. c.16.286.
ſi iſti craſſi naturaq́; pituitoſiores extiterint. Quòd ſi increſcant perſeuerent'que affectus, his ita pa-
tientibus vomitus æruginoſus ſuperuenit, ob dolores ac vigilias corrupto ſanguine, id'que maxi-
me, cum vnà febricitauerint, & inedia macerati fuerint. Et melius quidem (inquit) à vomitibus
habent: ab acceſſionibus quidem liberantur, ſed non ab affectu, cum cibis vacuati ſint. Vtroque
autem modo & nunc cibi nomen accipere poſſumus, ſed potius de ventris inteſtinorum'que ex-
crementis intelligere debemus. Arenulæ autem ruffæ (inquit) ſubſident, hoc eſt in vrinis: id enim
accidere euidens eſt, ſi ruffum colorem talem eſſe intellexeris, qualis eſt & ſandaracha quæ voca- F
tur. Quapropter & non nulli in artis operibus diligenter verſati, ſubſidentias oroboides appel-
lant, hoc eſt, erui ſimiles: alij ſandarachodes, id eſt ſandarachæ colorem referentes: interdum & re
vera ruffas nominant. Nempe duæ priores & iecinoris affectus comitantur: tertia renum morbos
ſequitur: quemadmodum & quando veluti arenæ colore ſubſidentiæ euadunt. Nam in vrinis ſub-
ſidentium colores maioris minoris'que ratione inter ſe differunt: verum ex materia craſſa tena-
cique modo craſſitudinem maiorem, modo tenacitatem, modo vtranque paribus omnino portio-
nibus habente, planè fiunt. Itaque ſi ex ſola pituita craſſa & viſcida ſubſidentia facta ſit, color
cinereus erit aliorum tophorum colori ſimilis, qui in aquis ſponte calidis multis in regionibus la-
pidibus adnaſci accreſcere'que cernuntur: & in vaſis alioqui, vbi aqua calefit. Quin etiam in ani-
malis corpore ex purulento humore, aut ex purulento pituitoſoq; compoſito, huiuſmodi tophus
non nunquam creari poteſt: quemadmodum & in articulorum morbis accidere conſueuit: eodem
enim prorſus modo in his & renum affectibus lapides concreſcunt. At ſi quibuſdam parum ſan-
guinis cum pituita craſſa lentaq; miſtum ſit, vrinarum ſubſidentiæ color pro ſucci maiore copia
euadet, non nunquam veluti ex pallido alboq; miſtus, aut ex rubro & albo, aut ex flauo & albo.
Non nunquam verò & ruffus erit, & ipſo ſanguinis colore ad colorum differentias faciente: ne- G
que enim ſanguis hominibus exquiſite ruber ſemper eſt, ſed interdum quidem ad atrius, inter-
dum ad flauius & ruffius vergit. Aut igitur omnes, quas modo recenſui, colorum differentias
præter cinereum ab hac voce/ruffum/ ſignificari putandum eſt, ipſo dicente arenulas ruffas ſub-
ſidere: aut adiectam illam vocem/ ſanguineum/ ex communi ſenſu dictam fuiſſe accipiendum
eſt. Dico autem, non nunquam: quemadmodum enim cruentum ipſis interdum lotium emittitur,
non ſemper tamen, neq; in omnibus renum affectibus, pariter & interdum arenulæ ruffæ in vrinis
ſubſidentes apparent. In commentarijs nanq; de naturalibus potentijs, quicquid in venis ſeroſi te-
nuiſq; cum ſanguine permiſtum eſt, renem ad ſe ipſum attrahere demonſtrauimus: meatibus au-
tem id in renis ventriculū percolantibus latius patefactis, aliquid etiam ex craſſioribus ſuccis ſimul
illabitur. Quando igitur iſtud calefactum in renis cauo ad tophi conſiſtentiam redactum fuerit, ſi
renum vis expulſoria omne id vnà cum lotio extruſerit, arenoſæ in ipſo ſubſidentiæ fiunt: ꝙ ſi renis
cauo impactum tenacius inhæreſcat, aliquid aliud eiuſdem materiæ ex vena caua ſuſcipiens ſibiq;
apponens, plus augetur: ſemper enim quod recens influit, priori circumaffigitur: atq; ita inſigni
magnitudine tophus grandeſcit. Verum non nulli inquiunt, cur ſanguinem meiunt: quoniam
calculus egrediens cum anguloſus ſit, proximas particulas vulnerat, & cruorem euocat. Quòd ſi ex H
vena caua in renem pertinens meatus patentior fiat, ſanguis autem liquidus ſit, neq; multus, neq; vi
ſcidus, cruentum ita lotium redditur. At dolorem ſtupidum in crus deſcendentem, propter vaſorū
dorſo incumbentium, cauæ.ſ. venæ magnæq; arteriæ, cum renibus & cruribus coniunctionem, or-
tum habere putandum eſt. Maximæ nanq; in ipſos renes expullulant: poſt eas quædā haud magnæ
in lumbos inſerunt̃: poſtea vtrunq; conceptaculum bipartito diuiſum in vtrunq; crus delabitur, per
ipſumq; totum diſtribuitur. Quicunq; verò per meatus vrinarios, aut quaſdam membranas, aut
neruos, vel etiam peritonæum, renes cum cruribus ſociari aſſeuerant, diſſecandorum corporū pla-
nè imperiti ſunt. Quæ'nam igitur renum vitio laborantibus accidant, hactenus narrauit Hippo-
crates. Deinceps verò de ipſorum curatione hiſce verbis loquitur/quieſcere non cōducit ſed exer-
citationes, non impleri: iuuenes veratro purgare, poplitem cædere: vrinarijs euacuare, tenuare, &
mollire/. Sibi ipſi formulam quandam renum curationis hiſce verbis per capita conſtituit, nō nulla
quidem omnis ætatis, corporiſq; habitus communia, non nulla iuuenum & robuſtorum proprie
ſcribens. Cōia ſunt aūt quæ primo ſcripta ſunt, & quieſcere (quod ipſe ἐλιννύειν vocat quod ocioſe
viuere ſignificat) quod ipſis non conducere ait: & exercitationes, has.n. conducere arbitrãt tanquā
multitudinem euacuantes, & pituitoſum, craſſum, immaturumq; oē ad maturitatē ducentes & at-

tenuantes

A tenuantes,& corporis omnes particulas roborantes. Sed te animaduertere oportet, ipſum non pror
ſum magnas exercitationes in præſentia dicere, veluti æquitationes, aut armis aut lucta aut pancra-
tio certare, aut humum fodere, aut id genus aliud facere, ſed oẽm abſolute motionem, quæ pro æta-
tis, habitus, roborisq́ꝫ renibus ægrotantis ratione, corpus exercere valeat. Verum etiam nõ impleri
cuiuſq́ꝫ ætatis & corporis habitus commune documentum eſt. Quæ ſequuntur, iuuenibus, vt ipſe
ait, cõgruentia ſcribit ita dicens/iuuenes veratro purgare, poplitem incidere/. Veratro quidem pur
gare, ſi valde antiquus affectus ſit, & ceu vectibus (vt ita dixerim) extrudendus: ad huiuſmodi enim
morbos veratro vtimur: Venam autem cædere, vbi ſanguis multus aut craſſus in venis abundet.
Quòd ſi vtroq́ꝫ auxilio ipſe homo indigeat, à venæ ſectione incipiendum eſſe patet. Aliàs autem di
dicisti membra ſupra iecur, cubiti venæ ſectionem poſtulare: infra verò crurũ, in poplitibus venas
nobis cædentibus, aut omnino ſaltem iuxta malleolos. Quod deinceps dixit/vrinarijs mundare/om
nibus vtile eſt: neq́ꝫ ſimpliciter dixit vrinarijs vtendum eſſe, ſed hoc verbum/mũdare/adijciens mo-
dum adiumenti ab ipſis prouenientis declarauit, non ſolum tenacia & craſſa renibus inhærẽtia pur
gantibus, verum etiam cum ipſis & ea, quæ in venis præter naturam ſanguini miſta innatant, educẽ
tibus. Quod autem in calce narrationis dictum eſt/tenuare/omnibus renum vitio laborãtibus vſui
B eſt, & quos ad veratri ſumptionem præparamus, & quos ſine hoc per ſanguinis miſſionem cura-
mus, vel etiam poſt eius aſſumptionem. Dictum eſt autem/tenuare/de humoribus, hos enim tenua
re conuenit: /mollire/de membris ſolidis: ſiquidem vtrunq́ꝫ, veratrum hauſturis percommodum
eſt, vt tutò purgatio fiat. Igitur niſi humores prætenuati fuerint: & membra, per quæ fit vomitus,
mollia reddita ſint: & ad diſtentiones diſtractionesq́ꝫ, antequam damus veratrum, tractabilia effe-
cta: in ſuffocationis diſcrimen ob humorum craſſitiem ægrum adducemus: aut neruorum conuul-
ſiones in vellicationibus ob membrorum in dilatando duritiam, qui purgatur, capietur: aut vaſculũ
aliquod dirumpetur. Quin etiam licet veratrum non præbeatur, optima res eſt humores tenues eſ-
ſe, & renum ipſorum corpora mollia, vt per ipſa tranſire facile humores poſſint: nam ab initio neq́ꝫ
calculus in ip::is vn.ꝙ generabitur, ſiquis hæc ambo diligenter obſeruet.

7 *Muliebria Aqua laborantibus Diu permanent: Cum verò Non celeriter ferantur, Intumeſcunt.*

Aqua laborantes non nulli intelligunt eas, quæ vt aqua inter cutem corripiant̃, idoneæ ſunt: non
nulli eas, q̃ tenuem naturaliter aquoſumq́ꝫ ſanguinem habent. Poteſt aũt & de vtriſq́ꝫ dictũ eſſe in-
telligi, ſed magis de illis quarum ſanguis natura ſubtilis eſt, nullo alio morboſo affectu corpus infe
C ſtante: in iſtis enim menſtrua purgatio, quã muliebria vocauit, diu permanet. Dupliciter enim & id
ipſum/diu/intelligi põt, aut de diebus, quibus huiuſmodi mulieres purgant̃, aut de ipſarum ætate: ſi
de diebus intelligas, ſignificabit, pluribus deinceps diebus iſtas, ꝙ alias mulieres, purgari: ſi de æta-
te, per plures annos menſtrua excrementa durare: nã re vera in iſtis multus tenuiſq́ꝫ ſanguis colligi-
tur, quemadmodũ contrario modo affectis paucus & craſſus. Albæ quidem ſunt priores & molles:
nigræ autẽ duræ & graciles omnino eæ, quæ atribilarium ſanguinem procreant. Clarumq́ꝫ eſt iſtas
ab initio contrarijs inter ſe temperaturis conſtare: nã quæ ab ipſo nunc aqua laborantes vocantur,
humidioris ſunt ac frigidioris temperamẽti: his cõtrariæ ſiccioris atque calidioris. Quòd ſi ex mor
bo aqua abundauerint, non omnibus menſes pluribus diebus feruntur: interdũ enim ipſa ſuppreſ-
ſio morbi earum cauſa eſt: rurſum ſuppreſſio ob oſculorum vteri obſtructionem ſanguiniſq́ꝫ craſ-
ſitiem efficitur. Quapropter non nulli arbitrantes dictum hoc de mulieribus ex morbo aqua abun
dantibus accipiendum eſſe, loco verbi/permanent/permanere legunt, ſic/muliebria aqua laboran-
tibus permanere diu/ſubintelligere nos, conueniens, iubentes: ac ſi & ita dixiſſet/muliebria aqua la-
borantibus diu conuenit permanere/: vt conſultorius iuxta & curatorius ſermo ſit, eius tãtum, quod
fit, narrationem in ſe continens. Huic ſententiæ cõſentire aiũt id, quod in calce ſermonis dictum eſt/
D cum verò celeriter non ferantur, intumeſcunt/. Velle enim ipſum dicunt, vt pluribus diebus, ita &
breui tempore, huiuſmodi mulieres expurgari, quoniam tarde exeuntibus menſtruis purgamentis
tumores fiunt. Atqui hoc etiam & in habentibus aquoſum ſanguinem contingere ait: iſtis etenim
carnes aquoſiores generantur, haud ſtatis temporibus accedente purgatione.

8 *In Cranone Veteres dolores frigidi, Recentes verò calidi, Sanguine autem plurimi, & Quæ ex Co-
xendice frigida.*

Hæc quoq́ꝫ ſibi ipſi ſcripſiſſe videtur Hippocrates reminiſcentiæ cauſa ſub breui compendio:
propter quod & obſcurior oratio eſt. Dubium eſt enim dolores'ne tantum in Cranone factos fuiſ-
ſe dicat, eosq́ꝫ in ventréne, an etiam in alia quapiam parte: an verò affectus cum dolore coniunctos.
Illud autem antiquos dolores frigidos eſſe, nouos autem calidos, & ſi clare dictum eſſe videatur,
obſcurum tamen non nihil atq́ꝫ ambiguum eſt. Aut enim antiquos dicit, qui iampridem excitati
fuerunt, aut diu perſeuerantes: quemadmodum & recentes aut nunc excitatos, aut cito deſinẽtes: &
frigidos, aut frigoris ſenſum inferentes, aut qui à calidis mitigantur: pariter & calidos, aut caloris
ſenſum facientes, aut qui à frigidis ſopiantur. Quidam etiam dolores frigidos vocatos eſſe dicunt,
qui leues ſint: calidos, qui vehementes: haud ſecundum vſitatum Græcis loquendi morem ſigni-
ficationes

ficationes has accipientes. Verum, quo anni tempore Hippocrates hæc facta fuiſſe ſcripſerit nos E
ignorantes, neq; etiam qñ excitati ſint, aut quo modo, aut quamdiu permanſerint dolores, euidẽter
inuenire poſſumus. Sed nouos quidem dolores prorſus ſanguine creatos eſſe idem eſt, ac ſi dixiſſet
ex ſanguine calido videlicet ac multo: at de antiquis doloribus loquens, cum ſuccum non adiecerit,
ſignum eſt ab altero quodam ſucco frigido ipſos ortos fuiſſe: & ea quæ ex coxẽdice frigida ipſis ob-
orta eſſe ait, aut affectus dicens aut dolores, frigido ſcilicet & iſtos humore concitante. At multos ex-
planatores demirari licet in huiuſmodi locutiones, de quibus nihil affirmari poteſt, multa ſine de-
monſtratione ſcribentes: vbi verò aliquid demonſtrari, & vtiliter inueniri poteſt, aut nihil penitus
aut pauca & ſine demonſtratione tanquam mandata ſcribentes.

9 *Qui in Rigores validos tendunt, Non admodum mitigantur, ſed prope ſtatum.*

Ita ſcriptum eſſe hunc ſermonem antiqui explanatores agnoſcunt. At recẽtiores ipſum in clario
rem permutantes ita ſcribunt/rigores validi exiſtentes non admodum mitigantur, ſed prope ſtatũ/:
hancq; locutionem id nos docere volunt, omnes validos in morbo rigores non admodum vllo alio
morbi tempore miteſcere, præterquam cum prope ſtatum eſt. Secundum priorem autem ſcriptu-
ram/qui in rigores validos tendunt/hoc eſt perueniunt affectus (ſubintelligendus eſt enim affectus) F
oportet ipſum intelligere, hos ante ſtatum non miteſcere. Quidam ſanè ipſum ſtatus, quæ vniuerſi
morbi pars eſt, meminiſſe dicũt: alij verò eius, qui in priuatis exacerbationibus inuenitur: vt rigor,
cum vehemens eſt, antequam tempus ſtatus aduentet, non deſinat. Id quidem non nullis euiden-
ter accidit: iſtumq; appellamus rigorem anecthermanton græco vocabulo, hoc eſt calefieri nequeũ-
tem, non autem validum. Contingit autem & vi rigorem ipſum fortẽ dicere: multo enim malignior
eſt, quam qui immodice vehemens ſit & celeriter deſinat. Quòd ſi vniuerſæ ægritudinis ſtatum in-
telligas, maxime in quartanis febribus ſermo iſte vtilis fuerit. Nam ſi cum validis rigoribus acceſſio
nes inuadant, ſi nihil remittantur rigores, fieri non poteſt, vt ad ſtatum morbus peruenerit: quin etiã
multo minus huiuſce quartanę declinationem fore ſperandum eſt prius, quàm rigor ſedatus fuerit.
Quare ſermo prognoſticus eſt de febribus ad rigores vehementes aſcendentibus, quæ prius, quàm
rigor ſedatus ſit, diſcuti nequeunt: id autem prope ſtatum efficitur. At id genus rigores ex frigidiſſi
ma pituita vitrea nominata, aut ex atræ bilis ſucco, proueniunt: verum ex prægelida pituita rigor fit
nõ vehemens, ſed ægre incaleſcens: ex ſucco autem melancholico non nunquam vtroq; modo, nõ
nunquam alterutro: ſed huiuſmodi ſuccus quarto quoq; die acceſſionem facit, vitreus verò quoti-
die. Nihil plane huiuſcemodi rerum, interpretes declarant, ſed illa vberrime accuratiſſimeq; perſe- G
quuntur, quæ nullum penitus fructum auditoribus ferunt: nam & in ſequenti ſermone plurimum
medicinalis eruditionis continente nullum ex celeberrimis præceptis ſcire deprehenduntur.

10 *Ante Rigorem Vrinæ ſuppreſſiones, ſi ex bonis fluxerint, & Aluus excreuerit, & Somni adſint: Forſan verò & Febris modus: Forſan & quæ ex Laſsitudinibus.*

Per deos quid dicere debeam, neſcio, quando vtiliſſimum præceptum millies'que in laboranti-
bus deprehenſum libri huius interpretes ignorant. Sed alios quiſpiam minus demiretur: Sabi-
nus verò, Ruffusq; Epheſius, viri in libris Hippocratis diligentiſſime verſati, magna profecto ad-
miratione digni ſunt, niſi frequenter iudicatorio rigori vrinæ ſuppreſſionem anteceſſiſſe viderũt:
de qua in præſentia Hippocrates meminit, nos iudicatorium rigorem in morbo futurum præſa-
gire edocens. Si in acuta febre & alia ſigna tibi ſalubria videantur, & iudicationem paulo poſt fo-
re ſperes, te ſcire oportet ſuppreſſo lotio iudicatorium rigorem neceſſario futurum. Quòd ſi & nox
difficilis anteceſſerit, & dies iudicatorius ſit, certius futurus rigor prædici poterit. At ſi nota ex ar-
teriæ pulſatu (vt didiciſti) idem tibi oſtenderit, non rigorem modo, verum etiam acerbiſſimum ri-
gorem, indubitanter fore expectato. Illud igitur/ex bonis/aut vrinis ſolis, aut etiam ex alijs bonis ſi- H
gnis vnà cum ipſis vrinis, te intelligere oportet. Tãta nempe ſignorũ ab vrina in acutis febribus vis
eſt, vt & ſoli ipſi credendum ſit: alijs verò accedẽtibus etiã diuinatio tibi erit firmiſſima perpetuoq;
veridica. Verum vrina etiam aluo multa excernente ſupprimitur: illuc enim ſeroſam humidita-
tem vergere ſignum eſt: cuius redundantis triplicem euacuationem eſſe didiciſti, per aluum, per lo-
tium, per ſudores. Igitur ſi aluus plura deiecerit, vrinæ ſuppreſſæ ad futurum rigorem præſentien
dum fidere non conuenit: at ſi aluus fluxa nõ ſit, proximamq; eſſe morbi iudicationem prænoueris,
ægrotum rigere ſudareq; neceſſe eſt. Quid ſibi volunt autem verba illa/& ſomni adſint:/nam ſi
vt vnum quiddam ex bonis ſignis adductum eſt, maxime dictis in præſentia quadrabit. Illud verò/
ſi ex bonis fluxerint/velut exemplum quoddam dictum eſt. Quòd ſi & hoc tanquam futuri rigoris
ſignum ſit, non ſimpliciter id à te intelligendum eſt: plerunq; enim nox iudicationem antecedens,
antecedens inquã rigori & iudicationi poſt ipſum factæ, moleſta eſt: qñ firmiſſimã cum antedictis
rigoris futuri præſenſionem habebis. Interdũ aũt, ſed raro cũ ſomnis placidis trãquilla nox eſt, atq;
in iſtis nõ rigorem, ſed excretionem ſignificans pulſus apparet. Sed de iſtis abunde in voluminibus
de pulſibus actum eſt. Te præterea iubet Hippocrates & modum febris contemplari, hoc eſt,

an calida

A an calida ſit & bilioſa & ardens, an ex alijs quæpiam: nam quicunq; in acutis & febribus & potiſſi-
mum ardentibus rigores iudicatorij fiunt, hos ex bile flaua extra venas per ſenſoria corpora delata
excitari didiciſti. Propterea & febres ex laſſitudinibus prouenientes temperatura bilioſiſſimæ,
ad præſenſionem tibi & ipſæ conducent. Hæc itaq; eſt ab externis cauſis ad diuinationem perce-
pta vtilitas vnico quidem veluti exemplo explicata, tibi autem & in alijs externis cauſis, quæcunq;
bilioſius corpus efficiunt, futura percommoda. Hæ ſunt autem moræ ſub Sole æſtiuo, vigiliæ, co-
gitationes, angores animi, ira, alimenti inopia, bilioſorum ciborum nimius vſus. Primam ſanè tu-
tiſſimamq; naturæ febrium notitiam ex ijs, quæ in corpore apparent, acquires: quemadmodum in
commentarijs de differentia febrium didiciſti: Secunda verò & ab externis cauſis notitia ad eorũ,
quæ inueniſti, certiorem fidem haud parum expediet. Mirandum eſt igitur quónam pacto hæc vti-
liſſima contemplatio explanatores latuerit.

11 *Abſceſſus Non admodum, Quibus Rigores.*

Raro abſceſſus illis, qui cum rigore febricitant, eueniunt: quemadmodum in quartanis tertia-
niſque febribus videre licet. In iſtarum enim aceſſionum remiſſionibus excretiones multitudinẽ
B educunt: propter quod permultam eſſe oportet vexantium humorum abundantiam, vt naturæ ab-
ſceſſum facere neceſſe ſit.

12 *Crurum Effœminationes, veluti Aut ante morbum Iter facienti, Aut à morbo illico, Eo quòd fortaſſe
id, quod ex laſſitudinibus, in articulos decubuit: ex quo crurum effœminationes.*

Euidenter cognoſci nequit, vtrum ſolas imbecillitates effœminationes dixerit, an eas, quæ cum
penuria nutrimenti omnium crurum fiant. Quantum enim ad prius ex antedictis exemplis perti-
net, & eas, quæ per inopiam alimenti fiant, intelligerc licet: quantum verò ad 𝔭m ſpectat, cum dicit
/eo ꝙ fortaſſe id, quod ex laſſitudinibus, in articulos decubuit/ extenuationes quiſpiam recte intel-
ligere nequeat, ſed abſolute imbecillitates, quæ & citra maciem crurum actiones debilitare, vel ẽt
abſceſſus excipere queunt. Quod in calce autem ſermonis adiectum eſt/ex quo crurum effœmina
tiones/dictum fuit & ab initio: quapropter non nulli eorum, quæ deinceps ſcripta ſunt, iſtud ante-
cedens faciunt, primum quidem hæc verba/ex quo/auferentes, vnaq; cum his aliqua ex ſequenti-
bus permutantes. Verum quod ab initio dixi, & nunc repetam. Hoc eſt autem, huiuſce libri ſenten-
tias varie ac multifariam ſcriptas eſſe, quemadmodum & hanc: quarum præterea non nullæ haud
C recte diſiunctæ ſunt: aliæ contra haud congrue copulatæ. Quorum omnium ſi meminerim, ſimulq;
errantes confutare velim, in immenſam longitudinem producetur oratio.

13 *Tubercula Foras extumeſcentia, & acuminata, in turbinemq; gracileſcentia, æquabiliter mature-
ſcentia, non circundura, decliuia, & non bifida, Meliora: Contraria verò Mala: & , ſi Quàm pluri-
mum Contraria, Peſſima.*

Ab ijs, q̃ ex terra ꝓgerminant, Græci homines phymata vocauerunt hoc eſt tubercula, eos p̃ter
naturã tumores, q prorſus ſine cauſa externa, proueniunt: ſed potiſſimũ eos hoc nomine vocãt, qui
extra corporis ſuperficiẽ extuberãt. Verũ ob nominis alterius inopiã interdum & latos, pauló que
naturalibus partibus elatiores, hoc eodẽ nomine appellant: quod & Hippocrates hoc loco fecit, bo-
na eſſe tubercula extumeſcentia dicens, hoc eſt, q̃bus inſignis tumefactio ineſt, aut quæcunq; non
" introſum ſed extrorſum verſus augeſcunt: queadmodũ in libro p̃ſagiorum ſcribens dixit, ‖ Quæ- 1 Prog.cō.1.t.
" cunque exterius vergunt, optima ſunt ꝙ maxime exti orſum ſpectantia, & in aciem turbinata: ſed 40.4ᵃ.196.g
" quæcunque, ait, introrſum rũpantur, optima ſunt, quæ externas partes minime attingũt. Melius q̃-
dem eſt extrorſum vergere: ſed ſi intrò declinent, melius rurſum in iſtis omnibus eſt ipſorũ eruptio-
D nem in interiores locos fieri. Tuberculorum ſanè generatio in abdomine atque etiam pectore eſt:
iſtis enim inanes cauitates ſubſunt tuberculorum introrſum ſpectantium præter naturam tumorẽ
excipientes. Sed ex ijs, quæ exterius intumeſcunt, acuta ac turbinata latis meliora ſunt, vtpotè ex ca
lidioribus tenuiorisq; materiæ ſuccis procreata, & iccirco celeriter ſuppurantia: nã ex craſſis tenaci-
busq; conſtantia, vtpotè frigidis & lata ſunt, & ægre coquuntur: quin etiã putreſcunt potius, quàm
coquantur longiori tempore. Præterea laudat & æquabiliter ſuppurantia. Nã quæ ex aliqua parte
ſuppurant, reliquum verò totum non ſuppurans habent, primum quidem eo quòd alijs ſtatim ſup
purantibus diuturniora ſunt, ſecundo verò quòd difficilius curantur, peiora cenſentur: alijs enim
auxilijs ſuppurantes partes egent, alijs non ſuppurantes. Non circundura autem circunduris mi-
tiora ſunt. Circundura vocat autẽ, quæ in medio mollia ſuppurantiaq; ſunt, circum verò dura, & æ-
gre aut nequaq̃ ſuppurantia. Laudat præterea & tubercula decliuia: hæc ſunt autem deorſum ver-
ſus aciem ſuæ ſuppurationis habentia. Hoc enim loco adaperta facile defluere materias ſinunt: ni-
ſi ea ex inæqualibus eſſe te latuerit, in ijs enim aliquid boni ineſt, aliq̃d mali: verum quæcunque æ-
qualiter ſuppurantia aciẽ in inferioribus habent, hæc omnium optima. Non bifida etiam bifidis me
liora eſſe nos admonet: in bifidis enim medium non ſine vitio inuenitur, ſed crudum atq; durum. At
clare patet, ex tuberculis, quæ diximus, contrario inter ſe modo habentibus, quæcunq; plurimũ in-

ter ſe formis diſſident,hæc viribus ac moribus etiam longe diſtare. Nam ſatis magnam latitudinem E
prædictis differentijs habentibus aliquod inter contraria medium eſſe neceſſe eſt: & à medio aliud
magis,aliud minus recedere:vt in duris ac mollibus (in vna ſiquidem oppoſitione tanquam exem-
plo ſermonem facere ſatis erit) durum quidem molli peius eſt: inter dura, magis durum: duriſſimũ
verò peſſimum eſt.Ita ſanè mediocriter molle mediocriter bonum eſt: & perfecte molle, eſt perfe-
cte bonum. Quæ itaq; in hac oppoſitione audiuiſti ad prædictas omnes applicare poteris.

14 *Ferinum Autumno, & Cordis dolores, & Horridum, & Melancholicum.*

Seu ventris vermiculos, qui aſcarides dicuntur & lumbrici, ferinum vocet: ſeu elephantem, &
cancrum: ſeu phthiſin, vt non nulli voluerunt: ſeu omne malignum vitium: iure autumno hæc om-
nia procreantur, & ob mali ſucci tunc temporis abundantiam, & ob aeris inæqualem temperiem.
Nihil igitur mirum, ſi & cordis dolores, & horrores, & atra bilis autumnali tempore abunde generã
tur: omnia enim hæc antedictas cauſas comitantur. Cæterum in enarratione ſecundi voluminis de
morbis vulgaribus latiſſime de omnibus autumno graſſantibus morbis diſputauimus.

15 *Ad initia Exacerbationes Conſiderandæ ſunt, & In omni morbo: Veluti veſperi exacerbari, & an-
nus ad veſperam, & aſcarides.*

2. Epid. ſect. 1a. non longe à principio.

Et in ſecundo de morbis popularibus libro hoc modo ſcriptum eſt: ‖ Ad initia morborum con- F »
ſiderandum, ſi confeſtim florent. vtitur enim interdum Hippocrates hac voce/ad initia/quemadmo »
dum & hoc in ſermone vſus eſt: Ad initia morborum refert conſiderare, num ſtatiam floreant. quẽ-
admodum & in dicendo, quod & ad calfaciendum, & refrigerandum, & ſiccandum, & humectan-
dum, multa ſanè quiſpiam huiuſmodi inuenerit: neq; enim vt aduerſans, neq; vt contradicens, his
verbis vtitur, ſed vt ad calfaciendum, refrigerandum, ſiccandum, & humectandum iuuantia multa,
inquit, huiuſmodi inuenire quiſpiam poſſit: id verò & à nobis in illis commentarijs declaratum eſt,
quibus ſecundum librum de morbis vulgaribus explanauimus. Quòd niſi quis ita velit dictionem
accipere, ita neceſſario intelligenda hæc verba ſunt/ad initia/hoc eſt, ſecundum initia, aut, circa ini-
tia. Neq; tamen in ſolis initijs id conſiderandum eſſe nos admonet, ſed in morbis vniuerſis. Deinde
exemplum adiecit, quod bifariam legi poteſt, vno quidẽ modo/ad veſperam exacerbari, & annus/,
deinde ab altero principio/ad veſperam & aſcarides/: Alio item modo/vt ad veſperam exacerbari,
& annus ad veſperam/, deinde ab alio principio/& aſcarides. Diem nanque toti anno proportione
reſpondere cenſet, vt matutino tẽpori ver ſimile ſit, meridiei æſtas, veſperi autumnus, nocti hyems.
Dictum eſt autem & de his vberius, vbi ſecundi morborum popularium voluminis eam partem
declarauimus, cuius initium eſt, Aſcarides veſperi. G

16 *Infantibus Tuſsicula cum Ventris perturbatione & Febre continua ſignificat poſt iudicationem Bime-
ſtri, prorſus Vigeſimo & Tumores in articulos.*

Omnes enarratores ſcriptis ſimiliter credunt, nec eorum, quæ laudant, quæpiã intelligunt, ſiqui-
dem non nulla (& ſi affectate dixerim) veluti artis nerui ſunt, alia perexiguam vtilitatem afferunt,
alia verò neq; exiguam: quemadmodum id, quod in præſenti parte proponitur. Etenim ego, quæ-
cunq; in ægrotantibus eodem ſemper modo fieri videntur, memoratu digna cenſeo, & ex his ipſis
ea potiſſimum, quę magno vſui ſunt: quemadmodum paulo ante de præſenſione ex rigore dicebã.
Interdum nanq; in vehementiſſima febre adiuncta vigilia, faſtidio, ſiti, impatientia, nonnunquam
& delirio, omnibus ægrotantis domeſticis perterritis ac flentibus, quempiam licet rigorem & ſudo
rem morbiq; ſolutionem ſcienter prædicentem, Æſculapium eſſe videri. Sed in propoſita ſenten-
tia primum quidem quid dicat, obſcurum eſt: deinde & ſi omnes ipſius ſcriptoris veriſimiles intel-
lectus habere quiſpiam ſe crediderit, nihil tamen ex ipſis prædicere poterit. Eſto enim infans aliqs
tuſſiens, ventre perturbato, cum febre perpetua: deinde vtcunque, quo quis velit, die iudicetur, ſiue
octogeſimo à partu, ſiue ſexageſimo: Duobus enim modis ſermo iſte declaratus eſt/bimeſtri, pror- H
ſus vigeſimo/, non nulli quidem ab ortu bimeſtrem eſſe volentes, quo die infans iudicatur, vigeſi-
mum autem à die, quo ægrotare incepit: at non nulli aiunt duos menſes nato morbum accidiſſe, at-
que vigintidies poſt initium iudicatum eſſe: his que hunc in modum habentibus nos prędicere poſ
ſe, puerulo iſti à iudicatione abſceſſum aliquem in articulos impetum eſſe facturum Atqui neque
ſemper, neque plerunq; iſtud eueniet. Prædictiones autem aut veraces eſſe in perpetuum decet, aut
raro mentiri: nam raro veritatem aſſequi & plerunq; aberrare nequaquam artificioſum eſt.

17 *Si Infra Vmbilicum quidem Superiora conſtiterint in inferioribus articulis, Bonum eſt: Sin Supra,
Haud perinde morbum diſcutiunt, niſi ſuppurauerint œdemata.*

Quòd de pueris adhuc iſta loquatur, ex inferius dicendis conſtat. Verum ſermo iſte non de
particularibus eſt, ſed de communibus, & in ſecundo de morbis popularibus, & in aphoriſmis,
& in libro præſagiorum repetitus: quos omnes locos dudum explanauimus. Vult enim Hippo-
crates

A crates ex ſuperioribus locis in inferiora vmbilico factos abſceſſus ſalubres eſſe: non huiuſmodi autem haud ſalubres, ſed eorum malignitas aliquantulum obtunditur, ſi œdemata ſuppurauerint. Vſus eſt autem & hoc loco œdematis appellatione in communi ſignificato omnium præter naturam tumorum, vt & antea dictum eſt.

18 *In Humeris autem Suppurantia tantulis, eis Breuiorem Humerum reddunt.*

Quòd de infantibus adhuc diſputet, ipſe declarauit inquiens/tãtulis/dignum cenſens nos & modo dicta ad initium ſermonis referre. Verum quomodo ‖ iſti breuiori humero reddantur, in libro de articulis, noſtriſq; in ipſum commentationibus didiciſti. de Articulis, com.1.t.60.7ª 259.h

19 *Soluerit autem & Vlcuſculorum In inferiora eruptio, niſi rotunda profundaq; ſint: Huiuſmodi enim et alioqui Pernicioſa ſunt, & puerulis maxime.*

Ab hoc Græco verbo ἐκθύειν, quod erumpere ſignificat, vocabulum ἔκθυσιν hoc eſt eruptionem deriuauit Hippocrates media ſyllaba producta: perinde ac ſi cum impetu exitum dixiſſet. Ipſa verò affectus abſceſſu egentes diſcutere inquit, niſi rotunda & profunda ſint, hoc eſt, niſi ſummopere ma B ligna fuerint. Infeſtã nanq; infantibus ſunt, neq; dolores, neq; curationem ferre potentibus: quin & † Al. inſanabilia. alioqui ægre ſanabilia huiuſmodi vlcera ſunt.

20 *Soluerit autem & Sanguis emanans, Frequentius autem Perfectioribus id incidit.*

Sanguinem profecto emanantem omnibus id genus vitijs prodeſſe ſæpius iam didicimus: in infantibus autem, de quibus ſermonem facit, ab initio neq; ſanguis apparet, præterquam raro. Ideo & ipſe addidit/frequentius autem perfectioribus id incidit/hoc eſt, ijs qui ſunt adultioris ætatis. Qui affectus autem ſint, qui per abſceſſus quos dixit, & ſanguinis profluuia, & vlcuſcula, in infantibus iudicantur, non clare admodum aperuit: initium enim ſermonis erat/infantibus tuſſicula cum ventris perturbatione, & febre continente/: poteſt autem ex ijs, quę dixit, ſymptomatis, & de lateris pulmonis, iecoris, atq; ventriculi affectibus intelligi.

21 *Lachrymæ in Acutis male habentium Spontinæ quidem Bonæ: Inuoluntariè autem defluentes Malæ.*

De lachrymis huiuſmodi dictum ſanè eſt & in libro [a] ‖ præſagiorum, & in [b] ‖ aphoriſmis: ſed accuratius in primo volumine de morbis popularibus vbi ait, [c] ‖ Quibuſcunq; in acutis febribus, ma- A in Prog. cõ. 1.t.10.4ª.192.e
" C giſautem in ardentibus, inuoluntariè lachrymæ cadunt, his de naribus ſanguinis profluuium expe B 4ª. Apho. 52. Ex.ord. 33.d
" ctandum eſt, niſi alia pernicioſe habeant: in male autem habentibus non ſanguinis profluuium, ſed C 1. Epid. cõ.
" mortem ſignificant. Et nos in eius libri explanationibus hunc ſermonem declarauimus. 2.t.80.3ª.116.a

22 *Quibus Palpebra Circuntenditur, Malum eſt.*

Idem affectus talem palpebram efficit, qualis in præſagiorum libro deſcriptus eſt: ‖ Cutis circa 1 Prog. cõ. 1.t. 7.4ª.191.b
" frontem dura & prætenta. Quòd autem de acutis morbis hoc & alia deinceps in prognoſticorum volumine dicta ſint, ab ipſo declaratum fuit & hiſce in verbis dicente, Lachrymæ in acutis male ha
" bentium voluntariè quidem emanantes bonæ ſunt, inuoluntariè autem malæ.

23 *Malum eſt autem & Inareſcens veluti ſpuma.*

Id quoq; in morbis acutis fieri cernitur, cum ſumme aridi ſunt, & vires imbecillæ, perexiguis lachrymulis ab oculis excidentibus, deinde ibi inareſcentibus. *Al. lippitudinibus.

24 *Et Obſcuratio Malum eſt.*

l. 4. f.2.t.1. 3.443.a D *In acutis morbis obſcurari oculorum aciem infirmitatem & interitũ viſoriæ potẽtiæ ſignificat.

25 *Et Squalidum Malum eſt.*

Erat quidem & habens veluti ſpumam ſqualidum: ſed nunc, etiam ſi ſine ſpuma ſit, malum eſſe ſignificauit.

26 *Et qui Interius Corrugantur.*

Quando membrana muſculis oculum mouentibus agnata ad circulum vſq; coronam appellatũ porrecta diſſoluta relaxataq; fuerit, tunc oculos interius corrugari accidit: nam, ſi exterius corrugati fuerint, erit ſanè cutis ipſius hæc affectio. Imbecillitatis autem ac refrigerationis hoc ſignum eſſe teſtimonio eſt id, quod in valde ſenibus contingit: ipſorum enim oculi rugoſi eſſe cernuntur.

27 *Concreti, & Vix verſiles, & Obtorti.*

De oculis hæc quoque diſſeruit. Nam concreti, hoc eſt immobiles, perfectiſſimam eius potentiæ extinctionem ſignificant, à qua muſculi, cum naturaliter affecti erant, mouebantur. Illud autem/& vix verſiles/ proximum iſti affectum declarat: obtorti autem oculi aut delirium, aut tre-

morem ipſos mouentium muſculorum indicant. Hæc omnia verò in acutis & periculoſis morbis E b principis membri noxam oboriuntur.

28 *Et Quæcunq; alia Omiſſa ſunt.*

1 Prog. cō. 1. t. 10. 4ᵃ. 192. e

Quæ'nam ſunt hæc, quæ oculis euenientia omiſſa eſſe dicit: an ſcilicet ea, quę in pręſagiorum volumine per hæc verba enumerata ſunt: ‖Si lucem enim fugiant, aut lachrimentur, aut inuertantur, aut alter altero minor ſit, aut alba rubra appareant: aut in ipſis venulas liuidas aut nigras habeant, aut lippitudines circum oculos, aut ſi ſuſpenſi videantur, aut prominentes, aut valde caui. Prius autem in eo libro cum alijs omnibus & hæc explanauimus.

29 *Febres Aliæ quidem mordaces ſunt manui, Aliæ verò mites: Aliæ non mordaces quidem, ſed poſt leſurgentes: Aliæ verò acutæ, ſed quæ à manu vincuntur: Aliæ ſtatim perurentes, aliæ in totum debilis, aridæ: Aliæ ſalſuginoſæ: Aliæ pemphingodes: aſpectu terribiles: Aliæ tactui humectæ: Aliæ valne rubræ, Aliæ valde pallidæ, Aliæ liuidæ: & Id genus Alia.*

Rurſum & hoc loco in fine ſermonis adiecit/& id genus alia/quoniā ab ipſo ſolæ febriū inſignes differentiæ deſignatæ ſunt. Primas itaq; differentias ſcripſit ab ipſa ꝓpria febriū eſſentia acceptas. F Eſſentia verò febriū eſt nō ſm Hippocratē modo atq; p̄clariſſimos medicos, ſed etiā ſm cōmunem omniū hominū notionem, pręter naturam caliditas, maxime quidē in totū animal effuſa: ſin minus, at omnino vel in plurimis partibus, vel in nobiliſſimis, accenſa. Sæpius nanq; vniuerſa cutis nullā euidentē præter naturā caliditatem neq; nobis exterius tangentibus, neq; ipſis laborantibus, præ ſe ferre videt: Sed in profundo corpore ipſam ægrotantes ſentiunt, viſceraq; ſibi incendio flagrare aiunt: nō nulli præterea & faſtidio afficiuntur, & ſiticuloſi ſunt, atq; peruigiles. Nunc igitur Hippocrates febrium differentias, quæcunq; à medicis dignoſcuntur nō ex ijs, quæ laborātes referunt, ſed ex ijs quæ ipſi tactu viſu'que euidenter percipiunt, enumerat. Primæ autem ſunt & præcipuæ & ex propria (vt dixi) febriū eſſentia acceptæ, quæ per calorē traduntur: neq; enim arteriarum motu febriū eſſentia continetur: hac in re nāq; quo modo Eraſiſtratus & Chryſippus hallucinati ſint, aliàs didiciſti. Febrilis igitur caliditas febricitātia corpora tangentibus aut acrē mordacēq;, aut mediocriter moleſtam, ſeſe offeret. ſuaue enim illud atque familiare, quale naturali calori ineſt, nequaquam habet. Quemadmodum igitur & alia pleraq; maioris minoris'que ratione inter ſe differentia adſtantibus gratiora loquendo, quàm veriora explicamus: ita & caliditatem parum moleſtam interdum nihil moleſti triſtiſq; habere dicimus, ipſam ſcilicet calori valde infeſto comparantes. Ita- G que non nunquam caliditas plurima iuxta atq; acerrima videtur: plerunq; verò non pauca quidem, ſed ab acerrima differens: aut rurſum acerrima quidem, ſed non multa. Et hæ ſingulæ, quas dixi, interdum aliquo tempore poſt, non primo ſtatim manus impoſitu apparent: quemadmodum & quæ primo tactu magnæ acreſq; viſæ ſunt, tibi non nunq̃ per longum tempus iniecta in ægrotantem manu diminui videbuntur. Igitur ſqualida interdum atq; valde arida caliditas apparet perinde, atq; ſi lapidem aliquem calefactum tangamus: plerunq; verò roridam ſe, humectam & halituoſam repræſentat, vt halitus quidam permultus ex laborantiū corpore emanans perſpicue ſentiatur. Atq; horum rurſus ipſorum, quemadmodū & prædictorū, quædam ſtatim ab initio apparentia perſeuerant: non nulla verò aut augeſcentē, aut decreſcentē, quæ ab initio apparuit, qualitatem habent: non nulla & alteram nequaquam à principio viſam, ac penitus ab ijs, quæ à principio apparuērūt, differentem. Differentiæ itaq; ab ipſa febrium eſſentia acceptæ huiuſmodi ſunt. De reliquis autem poſterius videbimus: prius enim bene eſt enumeratas differentias Hippocratis verbis accommodare. Cum dicit igit/febres quidem aliæ manui mordaces, aliæ verò mites/tibi ſignificat ab ipſo de febribus in totum mordacibus, aut mitibus apparentibus, ſermonem fieri. Subijciens igitur inquit/ H aliæ non mordaces quidem, ſed poſt inſurgentes/per hæc verba ſignificans febres initio mordaces non viſas diutius inhærente manu mordacitatis ſenſum inferentes: Contra verò, atq; iſtæ, illæ ſe habent, de quibus dicit/aliæ acutæ quidem, ſed à manu victæ/initio enim acutæ cum apparuerint, paulatim remittuntur. Eam autem dictionē/acutæ/de caliditate celeriter manui occurrente, ſuumq; ipſius velocem motum oſtendente, te intelligere opus eſt: quemadmodū acutos aliquos † & acres ‡ nominamus, quod idem eſt, ac ſi celeres dixeris. Acutos etiam morbos dicimus, quicunq; propria tempora vſq; in finē velociter pertranſeunt. Siue aūt manibus ſiue manui dicas, ad cognoſcēdas p̄dictas differentias, nihil referet: quandoquidē mentē ſanā habenti clarum eſt id genus differentias nō oculis, ſed manibus ſenſiles eſſe. Adijciunt autem & omnes homines qñq; huiuſmodi appendices, ad hoc natura ducti, quæ dictorum euidentiam augeant, & in illis rebus maxime, in quibus per coniecturas quaſdam & ſigna, non per ſenſoriam cognitionem, quod quæritur, inuenire licet. Ita ergo & Hippocrates non ſolum ſermonis initio manuum meminit, ſed etiam cum dixit/aliæ acutæ quidem, ſed quæ à manu vincuntur/. At deinceps febrium in magnitudine differentiam demonſtrās, inquit/aliæ ſtatim perurentes, aliæ in totum debiles/. Per quid igitur huiuſmodi imago tangentibus ſeſe offerat, vt multa aut pauca caliditas videatur, in poſterum reijciamus: nunc ſolum, quòd ita appareat, dixiſſe abunde eſt. Quemadmodum enim in externis ſi oculis quis velatis flammam

* Al. curſo-res.

tetigerit

A tetigerit, aut multam ſentiet ipſius ſubſtantiam, aut paucam, nullam in caloris qualitate differentiam percipiens. Hoc itidem modo in febribus habet: interdum nanque caloris ſecundum qualitatem dignotio eadem cum illa apparet, quæ in alio corpore fit, ſed multitudine inter ſe differre videntur. Ex verbis autem ſequentibus illud / aridæ / ſatis clarum eſt: ſed illud / ſalſuginoſæ / obſcurum: neq; enim ſalſum tactu, ſed tantũ guſtatu, ſenſibile eſt. Eſt verò adhuc magis obſcurũ, quod ſequitur, cum dicit/aliæ πεμφιγγώδεες aſpectu terribiles; nam hoc loco diuerſam ſcripturam reperimus. In plurimis quidem codicibus huic voci / πεμφιγγώδεες / adiacet hæc/aſpectu/: in paucis poſt hanc vocem/aſpectu/& hæc/terribiles/ adiecta eſt. Solum autem inter explanatores Sabinum inueni, qui exemplar ita ſcriptum agnoſceret: quem Metrodorus ſecutus eſt, & quicunque ab ipſis vſq; ad † deriuati ſunt: nihilo minus tamen in pauciſſimis codicibus ſimpliciter ſcriptum inueni/ aliæ πεμφιγγώδεες/neq; hac voce/aſpectu/neq; hac/terribiles/addita. Salſuginoſas autem febres ad tactum aliquis redigens eas eſſe dicet, quæ pruritum aliquem ac morſum tangentibus inferunt, vt à muria & reliquis ſalſis corporibus excitari ſolet. Pemphingodees aũt febres, hoc eſt, ſpiritibus affluentes interpretamur: ſentimus enim plerunque per febricitantium cutem aereum quendam halitum effluentem. Quod niſi tales, ſed eas, quæ cũ puſtulis ſunt, pemphingodees febres quis eſſe

†Lice in Græcis lib. hoc loco nihil ſit, tñ aliquid deſideratur. quod fortaſſe ſupplebis, ſi addas, hoc tẽpus.

B velit, aliquam ex neceſſarijs differentijs prætermiſerit ex prædictarum videlicet genere, quas ab ipſa maxime febrium eſſentia aſſumi diximus. Vt enim mordax valde, aut vehemens, aut arida, aut ſqualens in multis febribus caloris ſpecies eſſe videtur, ita etiam flatuoſa, manu quendam in ipſam ſpiritum exilientem non nunquam halituoſum, non nunquam aridum, percipiente. Verum cum plura hoc vocabulum pemphinx ſignificet, aliud alius explanator accipiens, tanquam vnum illud ſolũ, quod ipſe poſuit, ſignificet, probabilis audiẽtibus eſſe videtur. Forſan igitur ſatis eſſet dixiſſe, pemphingodees febres flatuoſas eſſe: ſicq; in genere hactenus dictarum differentiarum cenſeri: & eum qui non ita intellexerit, hanc differentiam prætermiſiſſe videri. At cum in pleriſq; exemplaribus hæc vox/aſpectu/iſti/pemphingodees / adiecta ſit, neceſſe nobis eſt grammaticam garrulitatẽ interdum & ipſam ad hæc vtilem attingere. Sed exactius quidem de obſcuris apud Hippocratem dictionibus alibi proprio opere egimus. In præſentia verò ſatis erit me grammaticorum dicta ſequutum ſecundum eorum placita de vocis huius/pemphinx/ſignificatis aliquid dicere. Videtur enim Sophocles ipſam in Colchis pro flatu accipere ita dicens: Abduxit pemphixi, non prope venti ſecundi: Et idem in Salamine ſatyris: Et fore vtique cera*unia pemphingibus tonitrui & tetri odoris occupauerint. Aeſchylus autem in Prometheo: Deuincte recta, rependo autem, & quam primũ quidem boreæ veneris ad flatus, caue fremitum irruentem, ne te rapiat procelloſa pemphinge conuertens repente. Et pro radijs ipſis vti videtur hac voce, pemphinx, Sophocles in Colchis hiſce carminibus: Et vtique admiratus ſum hàc contemplans pemphinga auream intuitus. Ita & Aeſchylus: Et aduerſo neque pemphinx Solis aſpicitur, neq; ſydereum os Latoniæ puellæ. Pro gutta autem idem accepit in prometheo: Bene caue, ne tibi in faciem incidat pemphinx: amara enim & non pro vita halitus. In Pentheo quoq;: Ne ſanguinis verò pemphinga in ſolum ſparſeris. Pro nebula etiam poſita eſſe videtur hoc in carmine apud Sophoclem in ſalamine ſatyris: Pemphinge omnem tarde ridens ignis. Et apud Hibicum, denſas pemphingas epoti. Dictus eſt autem ab eo ſermo iſte per quandam comparationem de ijs, qui procella iactantur, dici ſolitam. Iccirco & plurimi ex ijs, qui futura præſagiunt, de ſtillis, quæ per imbres cadunt, dictas eſſe pemphingas aiunt. Sed Callimachus hunc in modum ait: Ne per pemphingas inducentibus permitte. Sed Euphorion ita inquit: Floribus pempinges admurmurant mortuis. Pemphingis itaq; ſignificata iam recenſuimus: deq; duobus ex iſtis ſupra mentionem fecimus, quòd omnes videlicet optimi explanatores Hippocratem ſecundum illa ſermonem ſuum feciſſe voluerunt. At nunc modo dictis ſignificâtis, & aliud tertium adieciſſe conuenit, vt pemphingodees febres eas intelligamus, quæ veluti ſcintillarum exi-

*Al. fulmina.

D lientium manuiq; noſtrę occurſantium imaginem reddunt: atque huiuſmodi febres ex duabus ſimplicibus iam prædictis compoſitæ fuerint, flatuoſis ſcilicet atque igneis. Huic autem declarationi ſolum illud aduerſabitur, ſi huic dictioni/ pemphingodees/ adijciatur hæc/ aſpectu/. Non immerito igitur quidam hanc abſtulerunt. Qui non abſtulerunt autem, aut febres cum tuberculis intellexerunt, aut eas, quæ animam vitiant. Et quoniam cũ tuberculis febres à ſymptomate cognominantur, probabiliter ſanè à ſymptomate ipſum peſtilentes febres denominare intelligere poſſumus: eſt enim re vera & hæc vna febrium ſpecies. Quod autem in ipſa tubercula oriantur, & Thucydides teſtatur ita ſcribens: Et exterius quidem tangenti corpus neque valde calidum erat, neque viride, ſed ſubrubrum, liuidum, tuberculis exiguis & vlceribus efflorefcens. At quicunque febres animam lædentes pemphingodees appellatas eſſe cõtendunt, longe à propoſita febrium diuiſione aberrant: non nulli enim veteres medici & febrem quandam phreniticam appellauerunt: quemadmodum ſanè & lethargicam, & pleuriticam, & peripneumonicam. Sed febrium enumeratio nunc in præſenti ſermone propoſita à differentia caloris accipitur: ſub qua & peſtilens febris putridum calorem habens contineri poteſt: phrenitica non poteſt, cum non, vt alijs, ita & Hippocrati mos ſit febris ſpeciem phrenitim aſſerere: neque à ſymptomate nuncupata, qualis ea eſt, quæ puſtulas excitat, in dictis differentijs ab ipſo includitur: quemadmodum neq; aliæ, quarum proxime men-

tio facta eſt. Phreniticorum nanque febris calorem habere mordacem inuenitur in omne corpus E
æquabiliter, & omni iniectæ manus tempore profuſum: quare prima omnium ipſarum dicta eſt.
Itaq; neq; eorum interpretationem admittimus, qui falſas febres à qualitate in ægrotantium ipſo-
rum ore ſenſu percepta nominatas eſſe confirmant. Hippocrates nanque omnes, quæ ad tactum
ſpectant, notitias ſecundum caloris differentiam, in quo genus febrium vniuerſum atque eſſentia
conſiſtit, deinceps enumeraſſe viſus eſt. Etenim ſi peſtilentem febrem pemphingodea nomina-
tam eſſe probauerimus, appellationem quidem ab accidente, ſpeciem verò ipſam ſecundum pro-
priam febrium eſſentiam ſortita erit. Eadem quoque ratione & falſas febres eas eſſe dicentes, quæ
omnia, quotquot guſtet ægrotans, falſa videri efficiant, neq; iſti propoſitarum in præſenti doctri-
na febris differentiarum meminerunt. Quòd ſi inter febrium differentias & iſtas Hippocrates col
locaſſet, omnino & illas vnà cum his enumeraſſet, in quibus & ipſa ſaliua, & omnia quæ guſtet fe-
bricitans, amara videantur. Has quidem differentias non inter febrium, ſed potius inter ſaporum
notitias collocare ſatius eſt: febres autem inter caloris differentias enumerandæ ſunt: quemadmo-
dum enim ſapores guſtatu, ita & febres tactu ſentiuntur. Verum quòd neq; Sabinus rectè hanc
vocem/ terribiles/ adiecerit, ita ſeriem verborum ſcribens/ aliæ pemphingodees aſpectu terribiles/
antea dixi, & nunc in memoriam reuocabo, nempe terribiles aſpectu ipſos dictos eſſe, à nobis qui F
dem, ſi cum puſtulis & vlceribus ſint: ab ipſis autem, ſi inſaniant, & torue intueantur. De his au-
tem ambobus quid ſentire oporteat, ante retulimus. Pari modo peccauerunt & illi, qui febres iſtas
"ſpirituoſas dictas eſſe voluerunt non ad tactum notitiam referentes, ſed ad difficilis ſpirationis ſpe A.l.4.f.1.
ciem, in qua magnus creberq; ſpiritus redditur. Igitur veriſimillimum eſt febrem pemphingo- c.2.411.a
dea dictam eſſe aut ſpirituoſam, quæ ad tactum referatur, aut peſtilentem. In ſermone autem
cum huic voci/ pemphingodees/ hæc/ terribiles/ adiecta ſit, ſola peſtilens febris denotatur: cu-
ius ab alijs calor per putredinis excellentiam differt: ſicut in hac noſtræ tempeſtatis longiſſima pe-
ſtilentia viſum eſt. Atq; iccircò neque calidi & perurentes, qui peſte laborabant, tangentibus vide-
bantur, quamuis interius magno flagrarent incendio: quemadmodum & Thucydides aiebat: Et
"exterius quidem tangenti corpus neq; valde calidum erat, neq; viride, ſed ſubrubrum, liuidum, A.l.4.f.1.
puſtulis exiguis & vlceribus efflореſcens: interiora autem ita vrebantur, vt neq; valde ſubtilium ve c.2.434.c
ſtimentorum, neq; linteolorum velamenta, neque aliud quicquam præter nuditatem ferre poſſent.
Dicta eſt ſanè pemphinx & in Gnidijs ſententijs, quas Euriphonti medico attribuunt hiſce verbis:
Mingit parum ſubinde, & vrit, & ſupernatat pemphinx vt olei viridis inſtar araneæ. Videntur ſa
nè iſti pemphinga vocare non totam ampullam, ſed ſolum id, quod ipſam exterius araneæ inſtar G
circunſcribit. Cum abſoluiſſet igitur Hippocrates maxime proprias & principes febrium diffe-
rentias, deinceps ad eas, quæ à colore ſumuntur, tranſgreſſus inquit/ aliæ valde rubræ, aliæ valde pal-
lidæ, aliæ verò liuidæ/. Valde rubras dixit, non ſimpliciter rubras: & poſt has deinceps iterum, val-
de pallidas, non, pallidas: liuidas verò ſimpliciter, nihil ipſis incrementi ſignificatiuum adijciens,
vt ſi & ipſas liuidiſſimas dixiſſet: ſemper enim color iſte malus eſt, ſed ruber ac pallidus vſitati & fa
miliares ſunt. Febres autem valde rubentes vehementiſſimam caliditatem indicant, & materiam
eſſe ſanguinem, quemadmodum valde pallidæ pallidam bilem teſtantur. In ipſis verò deiectiones
† Al. nã ſi eas ſine bile inueneris. † Al. ſi verò cũ ea: ꝑ differẽtia febris colorem ponito.
conſidera: † nam ſi eas bile tinctas inueneris, } ex eius effuſione naturalem colorem permutatum
eſſe cognoueris: † at ſi ſine, * in differentia febris colorem ponito. } Huiuſmodi febres profectò,
niſi cum rigore atque ſudore aliquando præiudicatæ fuerint, tabem inferunt. Valde rubræ autem
inter ſynochos numerantur & venæ ſectione ad animi vſq; defectum ducente iuuantur, vt in volu-
minibus de arte curatrice didiciſti: vbi & magna vtilitas ex huiuſmodi differentiarum cognitione
percipitur, ipſis videlicet ſingulis propriam medicationem requirentibus. At liuidæ febres à co-
lore ſanè & ipſæ cognomen adeptæ ſanguineum ſuccum deficere nunciant, & cum ipſo itidem in-
genitum calidum: atque iccirco mortiferæ ſunt: ex quibus non nullæ ſyncopas euacuationem ſe- H
quentes efficiunt: de quibus in libris de arte curatrice notitiam accepiſti. Id genus febres Euriphon
liuidas nominat ita ſcribens: Liuida febris habet, & ſinciput aliàs & aliàs caput dolet: & viſcera do- »
lor torquet, & vomit bilem: & cum dolor cruciat, intueri nequit, quoniam grauatur: & venter ſic- »
cus redditur, & cutis tota liuida: & labia, qualia exeſis moris eſſe ſolent: te oculorum alba liueſcunt: »
aſpicit perinde ac ſi ſtranguletur, interdum verò minus id patitur, ſæpius etiam commutatur. Quin »
etiam & in libro de morbis Hippocrati adſcripto, quem Dioſcorides ab altero Hippocrate Theſ-
ſali filio ſcriptum eſſe voluit, de quodam morbo liuido mentio fit: libri autem initium tale eſt, Mul »
Libro 2. de Morbis.
tam vrinam facit, qñ caput excalfactum fuerit. Sed de liuido morbo ad verbum hæc ſcribit: ‖ Mor- »
bum liuidum febris arida comitatur, & horror aliàs, & aliàs capitis dolor: & viſcera dolor male ha- »
bet: & bilem vomitu reijcit: cumq; dolor vexat, nequit intueri, ſed grauatur: & venter aridus red- »
ditur, & cutis liuida: & labia & oculorum alba liuent, aſpicitq; ac ſi ſtranguletur: interdum & colo- »
rem mutat, atq; ex liuido ſubuiridis efficitur. Alij verò rurſum hoc loco liuidam febrem male in-
terpretati ſunt, eam ſcilicet, in qua liuidæ deiectiones apparent: iſtis nanq; pari ratione conueni-
ret & nigram febrem eam appellare, in qua nigræ materiæ expulſio fit. Supereſt nempe adhuc ex-
tremum dictionis Hippocraticæ explanandum, vbi inquit/ & alia ſimilia/ prædictis ſcilicet ſimilia.

Recenſuit

A Recenſuit autem poſtremas ſecundum colores differentias, non ſecundum ipſam febrium eſſen-
tiam, alijs tamen quæ ab aliquo accidente proueniunt propinquiores: quemadmodum cum aut
intermittentes, aut continuas febres eſſe dicimus: & intermittentium hanc tertianam, illam quoti-
dianam, aliam verò quartanam: at continuarum aliam ſemitertianam, aliam ardentem, aliam ge-
lidam, aliam ſuccenſam, aliam peſtilentem, aliam paluſtrem, aliam hepialam. Cæterum Praxa- *Al. oleoſam.
goras inter acutarum febrium differentias, & phreniticas, & letahargicas, præterea & ictericas
quaſdam nuncupauit. At recentiores medici non ſolum continuam, ſed etiam ſynochum febrem
quandam appellauerunt: eiusq; differentias poſuerunt omotonam videlicet ſeu acmaſticam vo-
catam, & epacmaſticam, atq; paracmaſticam. Item ſecundum aliam diuiſionem alijs quoq; mor-
bis communem non nullas acutas febres appellamus, non nullas diuturnas. Alia quoq; diuiſione
boni moris febres & mali moris dicimus: Quin etiam alias ordinatas, aut inordinatas: Præterea
quaſdam ſtatum circuitum ſeruantes & erraticas. Quidam autem veteres à diuerſis membris ac-
cenſas febres ab illis cognominabant, lateralem febrem aliquam vocantes, & iecorariam, & liena-
riam: Alias verò à ſymptomate ſoporificam, ſomnolentam, lethargicam, phreniticã, auriginoſam.
De quibus omnibus in proprijs de ipſis libris late notitiam adeptus es: ſed in præſenti ſermone quę
B ad explanationem pertinent abunde tractata ſunt. Non meam enim ſolum ſententiam protuli, ve-
rum etiam illuſtrium interpretum mentionem feci, alios omnes ſilentio inuoluens, quicunq; de fe-
brium differentia ſeorſum ab explanatorijs commentarijs aliquid prodiderunt: inter quos eſt &
Archigenes: de quibus in alio volumine ſermonem faciam.

30 *Contentiones Corporis, & articulorum duritiæ, & ipſe diſſolutus, & Articulorũ confractiones, Malũ.*

Contento relaxatum contrarium eſt, duro molle: quare ipſe deinceps dicturus eſt / cutis duræ
mollitio, contentæ relaxatio/. Siue cutem contentam, ſiue articulum, ſiue corpus dicat, ad naturali-
ter affectum ipſum conferentes ita dictum fuſſe intelligemus. Secundum naturam autem ſe ha-
bet, quod neque contentum, neque laxatum, ſed mediocriter ſe habet. Contenta ſanè interdum
per proprium affectum contenduntur, interdum à quibuſdam alijs attracta: per proprium qui-
dem affectum, cum aut vehementi frigore conglaciauerint, aut ab aliqua exiccante cauſa arefa-
cta fuerint, ſunt enim, vt nouiſti, plures: diſtenduntur autem quædam à continuis particulis, cum are
fiunt, aut inflammantur aut congelaſcunt. Contra quædam vltra naturales fines relaxantur multo
humore ſine frigore madentia. Obdureſcunt autem quæ dura fiunt frigore ſicceſcentia, aut ſcirrho,
C aut ſiccitate: phlegmone nanque non durum ſed reſiſtentem tumorem efficit, perinde atque vtres
ſunt liquidæ materiæ, atq; aeris pleni. Quemadmodum autem renitens duro ſimile apparens ob
commune accidens (nam durum quoque renitens eſt) longe tamen ſecundum propriam naturam
differt, ita & molli corpori exolutum ſimile cum ſit aliquantulum, quantum ad ſenſibilem apparen
tiam pertinet, non eodem tamen affectu præditum eſt: ſiquidem ægrotantium corpora potentia
muſculorum motrice debilitata exoluta & abiecta iacere cernuntur. Hunc itaq; affectum manife-
ſtauit dicens / & ipſe diſſolutus/, deinceps verò manifeſte ſubdidit/ & articulorum cataclaſies / hoc
eſt confractiones. Sed quidam tertiam ſyllabam non per a ſcribunt, cataclaſies, ſed per i catacliſies
hoc eſt decubitus. Vtro modo autem melius fuerit ſcribere, facile inueniemus, ſi eorum reminiſce-
mur, quæ in libro de præſagijs de decubitu per hæc verba tradidit: ‖ Ægrotantem verò à medico in Prog. cõ. 1.
deprehendi oportet in dextrum latus aut ſiniſtrum decumbentem, & crura manusq; paulum infle t. 13. 4ª. 193. c
xas habentem. Animaduerte verò hic/crura & manus paulum inflexas habentem/nam aut ne-
quaquam, aut pluſquam conueniat, inflexas eſſe, vtrunque malum eſt, quia præter naturam ſint. Ip
ſe igitur dixit, ‖ Ita enim & plurimi recte valentium cubant. iccirco poſtea ſubiunxit, ‖ Supinum au Ibidem.
tem iacere manibus cruribusq; extentis minus bonum. Tibi verò declaratum eſt facultatis infirmi Ibidem. t. 14.
D tatem ab huiuſmodi decubitu indicari: & adhuc magis ab eo, qui deinceps his verbis exprimitur:
‖ At ſi pronus fuerit, è lectuloq; ad pedes delabatur, grauius eſt. Tales igitur decubitus in præſenti Ibidem. t. 15.
ſermone per hæc verba ſignificauit/& ipſe diſſolutus/ ſiquidem manus & crura parum inflexas ha
bere laudabile eſt: quod vltra hos fines tranſit, maiorem articulorum fractionem indicat: Ita nanque
ipſam appellauit: at in libro de Præſagijs in his verbis, ‖ Mortiferum eſt autem ore aperto dormire, Ibidem. t. 17. & 18.
cruráq; ſupini iacentis inflexa eſſe & explicita. quod ſignificat latiſſime diſtantia. Siue autem infle
xa, ſiue explicita ſcribat, vtroq; modo articulos confractos eſſe indicat. Atq; ideo melius hoc loco
fuerit cataclaſies articulorum per a ſcribere, hoc eſt confractiones: nam per i ſcribere, catacliſies hoc
eſt decubitus, non admodum recte articulis quadrat, vniuerſo corpori huiuſmodi appellationes
non articulis Hippocrate attribuere ſolito.

31 *Oculi Audacia Deliratoria: & Abiectiones, & Infractiones, Malum.*

Audacia quidẽ nota eſt delirij, maximeq; cũ impudẽs eſt, ſicuti pluries dictum eſt. Oculorũ aũt
abiectio audaci inſpectui contraria eſt: declarat nãq; præ facultatis palpebras regentis imbecillitate
oculos diutius aptos patere nõ poſſe. Infractionẽ verò oculorum appellat cũ palpebræ inuertunt͂, vt
in libro de pſagijs narrauit: ingens, ‖ Si in icurua fuerit, aut liuida palpebra, aut labiũ, aut naſus, malũ. Ibidem. t. 11.

GALENI IN SEXTVM HIPPOCRATIS DE MORBIS POPVLARIBVS LIBRVM EXPLANATIONVM

SECTVM SECVNDVM

1 D*ilatare, Conſtringere* ◡ *Alia quidem,* ◡ *Alia verò non.*

Curationum & iſti modi ſunt contrarijs affectibus conuenientes: dilata-
re nanque denſata oportet: denſare autem, quæ vltra decẽs amplificata ſunt.
Ideo ſecundam ſyllabam huius vocis ϛενυγρῶσαι cum tenui ſpiritu non cum
craſſo legendum eſt: neq; enim cum hac dictione ὑγρὸν, vt quis forſan puta-
re poſſet, compoſita eſt: nam ignorat iſte ab Ionibus anguſtum ſtenygron ap
pellari. Huius autem rei teſtis locuples Simonides fuerit in his carminibus
ita ſcribens: Non ſanè quiſquam ſic vmbroſis in montibus vir leonem timuit, neque pardalim, ſo- F »
lus ſtenygro ideſt anguſto, occurrens in tramite: idem enim ſignificat, quod arcto. Arctantur au- »
tem & dilatantur vltra naturalem modum interdum vaſculorum quorundam aut membrorum
ſenſilia oſcula: plerunque verò & ratione viſilia tam in cute, quam in profundo corpore polita:
Atque denſata aperire & rarefacere mediocriter calefaciendo: patentia verò cogere adſtringendo
ac refrigerando opus eſt. Sed perfectum de his ſermonem, ſicut & de alijs curatiuis præceptis in
libro de arte curandi faciendum habebitis.

2 *Succos Hos quidẽ expellere, Iſtos verò exiccare, Illos aũt addere: Ac partim quidẽ ſic, partim verò nõ.*

Et in libro de ſuccis iſtorum doctrinam accuratius traditam didiciſtis, quemadmodum & in no-
ſtris de curatione libris proditum eſt, Quòd videlicet non nunquam redundantes humores ſenſi-
biliter euacuare conuenit aut vomitionibus, aut clyſteribus, aut purgatorijs medicinis, aut per lo-
tia, aut per ſudores, aut per venæ ſciſſionem, aut per ani ſanguifluas vocatas venas, aut per vterum,
aut ſcarificando: interdum verò digerere exterius adhibitis medicamentis oportet: ex quibus mo-
dis hunc exiccare appellauit, priorem verò expellere. Cumq; vtriq; commune ſit euacuare, quod
tertio contrarium erat, ſcripſit, ipſum addere vel imponere nominans, hoc eſt deficientes humo- G
res creare. Clarum eſt autem nos per cibos potusq́; ipſorum qualitates idoneas & modum ſeli-
gentes, vtq́; concoquantur, digerantur, corporibusq́; apponantur, procurantes iſtos reparaſſe.
Illud autem/partim quidem ſic, partim verò non/ & ſi non dictum fuiſſet, manifeſtum erat: in-
terdum enim vno in homine aliquæ particulæ in tumorem elatæ euacuationis, aliquæ nutrimento
carentes repletionis indigent.

3 *Extenuare, Craſſum facere, vas, cutem, carnes, & alia: Et hæc quidem, ea verò non.*

Per vas totum corpus intelligendum eſt: nã ipſum immodice craſſum extenuare, & emaciatum
plenius reddere, haud raro nobis propoſitum eſt: plerunq; verò non totum, ſed aut carnes aliquas,
aut cutem ſolam: interdum & humores, quos ſignificauit illa verba adijciens/& alia/. Illud verò/&
hæc quidem, ea verò non/eo modo intelligendum eſt, quo proximum ſermonem explanaui.

4 *Complanare, Exaſperare, Oburare, d Mollire, aliqua quidem, aliqua non.*

Commune & in vniuerſum medicaminum propoſitum cum ab ipſo didiceris, ſingula omnia
curationis præcepta conſequi poteris. Nam ſi contrariorum contraria ſunt medicinæ, præter na- H
turam exaſperata complanare, læuia exaſperare opus erit. Aſperantur ſanè fauces plerunque ſen-
ſibiliter, & aſpera arteria, & os, & vniuerſa cutis in ſcabioſis leproſisq́; affectibus: & puſtulis qui-
buſdam milij granulorum inſtar, aliquibus minoribus, aliquibus maioribus. Aſperantur quoq; &
ventris partes plerunq;, cum per ipſas bilioſus ſuccus merus copioſusq́; excernitur, interdum verò
& ex acribus erodentibusq́; alimentis id ſequitur. Atque hinc euidens eſt per medicamina aſpe-
ritatem tollentia curationem eſſe faciendam: quod ipſe/complanare/appellauit. Contra autem,
atque hæc, ſe habent, quibus exaſperatio conuenit. In cute quidem & circa barbæ capitisq́; pilos
⁖ id accidit: circa pilos quidem capitis, vt in alopecijs vocatis, & ophiaſi, & mydriaſi: in barba ve-
* rò, cum tarde vix'que pili exoriuntur, in quibus & ipſis omnia medicamina ad alopecias facien-
tia experti ſumus. At in alijs corporis particulis, † vbi ſunt caua vlcera & integri ſinus, } abſterſo-
rias medicinas infundentes locos illos exaſperamus. Et ventriculum tenaci pituita refertum exa-
ſperantibus medicamentis non nunquam detergemus. Eiuſdem generis ſunt & peſſi per ſangui-
fluas venas purgationes prorıtantes. Quin etiam palpebrarum tubercula, græci ſycoſes vocant,
prius aliquo exaſperantes ita detractorijs medicamentis oblinimus: id'que facimus, vt vlcerata tu-
bercula in profundum vires medicaminum accipiant. Nouiſtis ſanè in iſtis me marinarum be-

† Al. vbi agglutinare vlcerũ labia aut integros ſinus volumus.

ſtiarum,

A ſtiarum,quæ cete vocantur, corijs aſperis,& ſepiæ teſtis,& pumice vtentẽ: hiſq; non præſentibus ipſo paruo cyatho ſcalpelli anguſtum non latum extremũ habentis. Verum ẽt achoras, & vocatos fauos,& myrmecias verucas,& quęcunq; id genus alia medicamẽtis diſcutere volumus,aut noſtris vnguibus,aut duriore linteolo,aut aliquo ex antedictis prius mediocriter fricantes, deinde ipſis me dicamina ſuperdamus.Obdurare,mollire/:hæc nobis quoq; vſu veniunt,plerũq; in omni corpore, nõ nunquã in parte vna. Nã eos,qui vniuerſo corporis habitu ſubtumido & in hydropẽ vergente ſunt,duriores reddimus linteis prius fricantes,& aſpera frictione vtentes,atq; in puluere exercẽtes: hæc aũt non ferentes medicamentis emplaſticis arefaciũt medici, & lauationis abſtinentia & dictis frictionibus,pro viribus.ſ.atq; paulatim eas augentes. Verũ vnam interdũ particulam ita affectam ſm ea quæ dixi,curabimus.In extremis autem membris potiſsimum id fieri aſſidue cernitur. Vlce rum quoq; omnium,cum carne repleta ſunt,cicatricem hoc modo facimus,dureſcens.n. caro cutis naturã induit,cicatrixq; efficitur. Iterũ per contraria,calloſa,& in ſcirrhum verſæ phlegmonæ molliuntur:quẽadmodum & obdurati lienis medela perficitur:Et craſſeſcẽtem cutem in affectu,quem elephantem vocamus, & cicatrices,quã cõueniat duriores,remollimus:ſicut molliores induramus.

5 B *Excitare, Stupefacere.*

Excitare ſenſum & motum in ijs,qui eos debilitatos habeant,non mediocrem vſum medicis pr̨ bere omnibus notum eſt. At ſtupefacere in ſolis vehementibus doloribus interdum ex vſu fuerit, cum medicamenta ex opio,mandragora,& alterco exhibemus:nam ipſe dixit, Stupor verò moderatus dolorem ſoluit.Quòd ſi quis potentioribus,aut pluribus medicamentis ſtupefactorijs vtatur, refrigerantur extinguuntúrq; corpora.

6 *Et alia, Quæcunque Huiuſmodi ſunt.*

Illa dicit,quæ per contrarietatem antedictis ſimilem fiunt,aut refrigerando,aut calefaciendo, aut humectando,ant exiccando,† aut intruſa expellendo:}aut illud excidendo,quod toto genere inimi cum eſt corpori:aut abſcidendo,quod magnitudine naturalem modum excedit:aut contortum diri gendo,aut obſtructum recludendo,aut reliqua quæcunq; in arte curatiua dicta ſunt: Quorum om nium commune propoſitum eſt contraria affectibus adhibere. †Al.aut elapſa reponendo.

7 *Deriuare.*

C Curationum modos ad ſuccos pertinentes hic docere incipit,in libro de ſuccis accuratius deſcriptos:ſed nunc quoq; reminiſcentiæ cauſa narrabuntur.Deriuationẽ ſanè appellare conſueuit Hippòcrates,qñ ſuccus aliquis euacuationis indiget, neq; per conuenientem regionem ferri inceperit, neq; tamen valde procul à conuenienti,neq; ad remotiſſimum locũ: Vt ſi per lotij vias exire tẽtaue rit vitiata veſica,aut renibus:tunc.n.per aluũ deriuare ſatius fuerit. Quẽadmodũ ẽt ſi per aluum vi tiatis inteſtinis ferri inclinauerit:contra.n. in iſtis ſuccum euacuandum ad vrinarios meatus dirigemus.In mulieribus verò non nunquam ad vterum,aut ẽ contrario interdũ vteri profluuiũ ad vrinę vias ac aluum,deriuabimus. At ſi in aliqua id genus euacuatione vomitum citauerimus,reuulſionem hanc nominat:vt ſi vomitus etiam retraxerimus,ad vterum,aut veſicam,aut ſedem incitantes.

8 *Deriuare, Cedentem retrahere ſtatim, Renitenti cedere.*

Conſentaneum erat,vt deriuationi reuulſionem ſubiungeret, ſicq; deinde quo modo quis optime reuulſionem faceret,edoceret.Sed Hippocrates reuulſionem ſilentio præteriens, illico ad illud ſe contulit,quod bene reuulſuris humores male in membrum aliquod irruentes vtiliſſimum cogni tu erat.Neq; enim ſemper in retrahentibus auxilijs permanendum eſt, ſed aliquod tẽpus,quod re- D trahentibus vacet,interponere oportet:vt ſuccum, qui in affecto membro prius inhæſerit, excerni permittamus:in membro enim remanens ipſum bifariam contriſtabit, & multitudine diſtendens, & qualitate diſcrucians. At ſi humores in particulam prius illatos exire permiſeris, ipſam dolore li berabis, faciliusq; reuulſorijs auxilijs aliquid proficies, non amplius in ſe ipſum membro propter dolorem ſuccos proritante vltra eam, quam à principio non recte acceperant, inclinationem.

9 *Alium ſuccum,non qui exeat,ducere: Exeuntem verò vnà effundere Facere ſimile,vt dolor dolorem ſedat: Diſsimilia.ſi ſurſum vergant elata,per inferna ſoluere: Et contraria itidem,vt capitis purgatio,venæ inciſio,quando non temere detrahitur.*

Alium quidem ſuccum non exeuntem ducere, ex ijs patet, quæ in aphoriſmis & in libro de ſuccis tradita ſunt. Nam ſi humor infeſtans excernatur,cum moderata eſt euacuatio, id nihil aliud curantem admittere oportet: quemadmodum ſi immodica fuerit,ipſum medicum aliquid facere neceſſe eſt,non nunquam euacuationis redundantiam ſupprimentem, non nunquam eius defectum incitantem,quod ipſe nominauit exeuntem συνεκχυμῶν, hoc eſt vnà effundere. Conſueuit enim ecchymoſes appellare ex vaſculis effuſiones & inanitiones; facere autem, idem, quod permu-

tare aut miſcere, ſignificare didiciſti. Ambiguum verò eſt, vtrum antedictis connectendum ſit, an E
deinceps dicto applicandum: vtroq; n. modo non proprie dici videtur: Atq; ideo non nulli ipſum
tanquam conſequens antedicta, cum illis coniunxerunt: deinde ab altero principio poſuerunt/ ſimi-
le, vt dolorem dolor ſedat/. Verum alij ſequentium principium hoc fecerunt/ facere ſimile/. Quo-
niam verò (vt dixi) vtroq; modo dictum neutro veriſimile eſt, multi ad ipſius ſcripturam permutan-
dam ſe conuerterunt: quemadmodum & alia, quæcunq; vno in nomine obſcuritatẽ continent. Et
non nulli quidem per ο & ρ primam ſyllabam, ſecundam verò per γ & ι ſcribunt, ὀργίσασθαι, i. iraſci:
alij primam ſyllabam per ε & ρ, ſecundam per γ & α, ἐργάσασθαι hoc eſt facere. Deinde aiunt, dein-
ceps loco exempli additum fuiſſe illud/ veluti dolorẽ dolor ſedat/. Sanè ita in multis codicibus ſcri-
ptum reperitur: ſed recte in Dioſcoridis exemplaribus ſcriptum non eſt: videtur enim ab aliquo
explanationi adiectum fuiſſe, poſtea verò inter auctoris ipſius verba ab libri ſcriptore fuiſſe inſer-
tum. Verum quod per γ & ι ſcriptum eſt, ὀργίσασθαι id eſt iraſci, affectatum admodum, & ab Hip-
pocratis elocutione longe alienum eſt, ſiue de nobis ipſis, ſiue de ijs, quæ curantur, membris, ſiue
de humoribus dicatur: nam ipſa veluti ad iram concitare, & ad expulſionem ſtimulare ſignificari
aiunt per hoc verbum, ὀργίσασθαι. Sed hæc contemnenda exiliaq; ſunt, quemadmodum & reliqua
omnia, quæ incolumi rerum veritate de vocabulis diſputantur. Quòd ſi & ipſæ res labefactentur, F
huiuſmodi à nobis ſcripturæ fugiendæ ſunt: ſicut hoc loco omnibus ferè interpretibus curationes
quaſdam interdum per ſimilia fieri concedentibus, & non ſemper à contrarijs: quod ipſe Hippo-
crates ſuſpicatus aliquando quoſdam opinaturos, vnico exemplo eorum deceptionem indicauit in
5.Aph.21.Ex. ord.39.b Aphoriſmis ſcribens: ‖ Quandoq; in neruorum diſtentione ſine vlcere iuueni carnoſo, æſtate me- »
dia, frigidæ multæ infuſio caloris reuocationem facit: calor autem hæc ſanat. Frigidum nanq; affe- »
ctum neruorum diſtentionem ſimili auxilio ſe curare quiſpiam putauerit, ſi frigida ipſum aqua cõ
ſperſerit: id verò haud ita habet, nam retractionem caloris efficiens iuuat, quã ni efficeret, ſummã
noxam inferret. Atqui ſicuti hoc auxilium frigidum eſſe cum videatur, calfaciendo non nunquã fri-
gidum morbum neruorum diſtentionẽ tollit, ita alia contrà calefacientia ex accidenti refrigerant,
igneum calorẽ digerentia: de his verò mihi in omnibus de methodo curatiua libris late diſputatum
eſt, per auxilia affectui aduerſantia ſemper curationem fieri declaranti. Sed qui maiori dolore mi-
norem curari arbitrantur, mirifice falluntur: neq; n. dolor dolorem curat, ſed remedium, quod cum
dolore affectum doloris auctorem delet. Nam alibi didiciſti, nulli ſymptomati primario, ſed ipſum
creanti affectui, curationem ſemper deberi. Quòd ſiquis neutiquam primò, ſed interdum ex acci-
denti ſimilia ſimilibus curari per media illa, quæ primò contraria ſunt, dixerit, iſte vera dicit: idq; ita G
eſſe & ex libro de ratione curandi per ſcientiam didiciſti, & adhuc ex noſtris in Aphoriſmos com-
mentarijs. Quod verò aliqui dicunt quempiam coxa aduſta, vt in coxendicis morbo contingit, dò-
lore dolorem ſanauiſſe, nimirum perſpicue abſurdum eſt: neque enim à dolore, ſed ab exuſtione,
cui forte dolor adiunctus erat, ægritudo ſanata fuit. Nam ſi quiſpiam contudiſſet, aut ſecuiſſet, aut
quocunq; alio modo dolorem membro intuliſſet, nequaquam ipſum ſanare potuiſſet: atqui ſi dolor
ſanitatis auctor eſſet, vndelibet excitatus coxendicis morbum tollere debuiſſet. Eodem modo &
dentem dolore vexatum ſiquis euellens hominem dolore liberet, non per dolorem in extrahendo
dente concitatum, ſed per extractionem, cui dolor coniunctus erat, id aſſecutus fuit: quoniam ſi
citra dolorem etiam dentem eximere potuiſſet, pariter ægrotans à dolore liber euaſiſſet: quemad-
modum ſi & abſque euulſione quis dentem premens aut quatiens dolorem irritet, dolorem quidẽ
acerbiorem reddiderit, nihil tamen leuamenti attulerit. Vtrinque apparet igitur, quantum in
ipſo eſt, inutilem dolentibus eſſe dolorem. Etenim per auxilia anodyna vocata, hoc eſt dolorem
ſedantia, multa dolentia membra ſanantur: in alijs verò plerunque dolores magni per exterius ad-
hibita illati ex aliquo affectu dolentibus nullum laxamentum præbuerunt. vnum enim ſolum eſt,
quod medeatur, quod affectum vtcunque ſiue citra dolorem, ſiue cum dolore excindit: dolor ve- H
rò ſuapte natura non dolorem ſedare, ſed contra omnino irritare idoneus eſt. Hoc igitur exemplum
euidenter falſum eſt: verum ad alterum quoddam eorum, quæ iſti dicunt, tranſeuntes, illius quo-
que abſurditatem contemplemur. Dicunt igitur vomitum vomitu, & acri clyſteri mordaces deie-
ctiones ſæpe curari. Eſt verò & in hoc caſu vna ſanè curatio affectum excindere, ob quem vel nau-
ſeabundi ſunt, vel crebro inteſtinorum morſu ſtimulati ad exonerandum ventrem conſurgunt. Id
autem, vt didiciſtis, bifariam fit, vno quidem modo nobis eos humores euacuantibus, qui & nau-
ſeam ſtomacho, & inteſtinis morſum inferunt: altero autem eos concoquentibus, & in optimam
qualitatem mutantibus, aut contemperantibus. Oſtenſum verò eſt & in his medicationem per
contraria fieri: nam prorſus euacuare alienum naturæq; inimicum humorem, eiuſdem retentioni
contrarium eſt: & qualitatis mutatio per contrariam qualitatem fit. Cæterum huiuſmodi quæſtio-
nis agitandæ hic locus non eſt, cum in omnibus curatiuæ methodi voluminibus ſemper à contra-
rijs curationem fieri demonſtrauerimus. At, quoniam ſæpius Empiricorum Methodicorumq; ra-
tionibus adducti quidam hoc medicinæ fundamentum impugnare atq; euertere conantur, ratio-
nes proxime dictis ſimiles afferentes, fortaſſe melius fuerit, poſtquam præſentis libri explanationẽ
abſoluero libellum aliquem componere, in quo apertiſſime demonſtretur, contraria ſola, primo

atq;

A atq; per ſe,contrariorum eſſe remedia:ex accidenti namq; caluus medicus caluũ ęgrotantem, ſimilis ſimilem medicari poteſt,& oblongi acutiq; capitis medicus oblongi acutiq; capitis ęgrotantem, & claudus claudum. Futuri autem libri inſcriptio talis erit, Quòd rectè ab Hippocrate dictum ſit ‖ contrariorum contraria eſſe remedia. Nũc iterum ad propoſitę vocis declarationem reuertamur, (In lib. de Flatibus.) in qua per ε & ρ primam ſyllabam in veteribus codicibus ſcriptam eſſe,& hanc vetuſtiſſimos interpretes agnoſcere dicebamus. Hanc verò & Dioſcoridis ſectatores ſeruauerunt, quamuis multas ex antiquis ſcripturis permutarent. Hippocrates igitur vt per commentarium ſibi ipſi,quemadmodum & alia multa coniecturaliter ac breuiter,ita & hoc forte ſcripſit/facere ſimile/: cum prædixiſſet,non nunquam melius eſſe ijs,quæ vacuantur,auxiliari,ſubdidit/efficere ſimile/hoc eſt, commiſcere cum eo,qui bene euacuetur, humore alium ſimilem. Poſſumus autem & quod ſequitur/diſſimilia/ in eandem ſententiam interpretari: etenim diſſimiles quoq; humores vnà cum ijs, qui congrue euacuantur,exhaurire conuenit. Siquis autẽ/operari,vel efficere/ita explanare velit, hoc eſt, mutare,& alterare,& concoquere,ita quoq; medicinalem ſententiam ſermo habuerit. Si enim ſuccus aliquis merito excernatur, συνεκχυμῶσαι τȣ́τῳ. i. iſti ſimiles reddere, vnàq; euacuationis indigẽtes ſuccos excernere conuenit,ſiue ipſi aliquo modo ſimiles,ſiue diſſimiles ſint. Poſſumus quoq; &

B ſermonem diuidẽtes,finem prioris facere/efficere ſimile/:poſterioris aũt rurſum principiũ hoc ſtatuere/diſſimilia ſi ſurſum vergant elata per inferna ſoluere/: vt huiuſmodi ſententia ſit, Humores membris in totum diſſimiles ſurſum verſus petentes deorſum trahere:ſi verò deorſum vergant,ſurſum reuellere:nobis ea diſſimilia dicta eſſe intelligentibus,quæ à locis aliena ſunt. Eodem modo & alteram ſcripturã explanabimus,vbi prima dictionis ſyllaba per ο & ρ ſcripta eſt. Nam/irritare ſimile/id ſignificare dicemus,vt.ſ. vnuſquiſq; noſtrũ vt humores effundantur æque,atq; ij, qui euacuantur,efficere debeat:pariter aũt & diſſimiles ſimiles reddendi ſunt. Sed forſan(vt non nulli crediderunt)hoc verbum irritare per tranſlationem ab aĩalibus turgentibus, hoc eſt in venerẽ concitatis dictum eſſe poterit:ita enim ipſe vti videtur, cum dixit in Aphoriſmis, ‖ Medicari in valde acutis, ſi turgeat,eodẽ die. (4ª. Aph. 10. Ex. ord 28.c) nã in humoribus ad exitũ paratiſſimis,& ad euacuationem properantibus, in proxime dicto & in alijs aphoriſmis hac voce/turgere/vti videtur. Ita igitur & hoc loco,aiũt,par eſt ab eo de humoribus/irritare/dictum eſſe,hoc eſt,ad expulſionem habiles ipſos efficere. Rurſum itaq; ab altero initio ad aliquod vtile,quoad eius fieri poteſt,orationem cõuertamus. Poſtquam.n.dixit/ſurſum elata,deorſum ſoluere,& contraria itidem/elata quidem idẽ, quod concitata ſignificare putandum eſt:vt de primo affectus exortu ipſi ſermo fiat iubenti ad contraria loca ſtatim retrahere, de

C orſum quidem in ijs,quæ ſuperius ortum habent,ſurſum verò in ijs,quæ inferius: vt eadem regula vtentes opem feramus, & ad differentia loca abducamus. Igitur″ſi in pedes & crura fluxionem decumbere ſenſerimus, (A 3.f.13.t. 1 8.303.c) ex cubiti venis ſanguinem mittemus,aut vomitu purgabimus:non (vt quidã putant)nequaquam ſurſum retrahendum eſt,licet ad inferiora proruentibus ſuccis magnus aliquis in ipſis morbus futurus ſit. Poteſt autem intelligi & illud/ ſurſum elata/de humoribus ſuperiora petentibus,vt ea vox/elata/magis proprie dicta ſit:ſententia verò & nunc eadẽ remanet. Humores nãque ſurſum elatos,hoc eſt,ſublime petentes deorſum verſus retrahere haud recte impetum faciẽtes oportet,& contra decurrentes in oppoſitũ ducẽdi ſunt:vt in capite vitiato purgatione per aluum,& ſectione venæ cubiti vtendũ eſt:vtrunq;.n.euacuat,retrahitq; deorſum. Veriſimile autem fuerit & contraria ab ipſo in huiuſmodi ſenſum dicta eſſe:Superius elatos humores & creatos affectus ad inferiora ſtatim ab initio retrahere conuenit,& contraria his deinceps facere, quod eſt à loco euacuare:vt in capite, poſteriora capitis dolentem recta frontis vena inciſa iuuat:quæ locale remedium eſt.

10 *Abſceſſus veluti bubones, Signum quidem ſunt Germina habentium,tum aliorum, tum præcipue viſcerum: Maligni autem ſunt hi.*

D Galeni explanatio deſideratur.

10 † *Spiritus Parui,crebri:magni,rari: Parui,rari: crebri,magni: Extra magni,intus parui: Intus magni,extra parui. Hic extẽdẽs,ille vrgẽs: Duplex ĩtro Reuocatio,vt ſuperinſpirãtibus. Calidus, frigidus.* († Sñia hęc diffuſe explicatur in 3.lib.de difficul.reſp c 3.)

" * * ‖ Spiritus autem creber phlegmonem in partibus ſupra interſeptum ſignificat. Magnus verò,& longo temporis interuallo poſt rediens delirium oſtendit. Frigidus verò ſi ex naſo & ore prodierit,iam valde pernicioſus eſt. (‖ 1 Prog. cõ. 1. t.24.4t.194.h)

10 *Medicatorum Oſcitationum Continuarum Longa Spiratio eſt.*

Hunc ſermonem etiam in ſecundo de popularibus morbis libro declarauimus.

11 *In Abſtinentibus á Potu & vix breuis Spiratio.*

Quemadmodum in ſecundo de popularibus morbis plurimi codices verba ita ſcripta habent/in abſtinentibus à potu & vix longa ſpiratio/ita hoc loco,ſcriptum eſt/breuis ſpiratio/. Satis autem à nobis de vtraque lectione in commentarijs illius ſecundi libri actum eſt.

Secundum Rectum & Coſtarum dolor & Præcordiorum contentiones, & Lienis elationes, & ex Na E
12 *ribus eruptiones, & Aures ſecundum rectum: Horum plurima huiuſmodi & in Oculos.*

In plurimis exemplaribus lectio,vt nunc ſcripta eſt,reperitur. Raro autem & hanc inueneris/ſe
cundum rectum & coſtarum doloris,& pręcordiorum tentionis,& lienis elationis & ex naribus eru
ptionis/quam & ego lectionem & medicinalem & dilucidam approbo. Nihilo minus tñ & quod
ab altera lectione ſignificatur,idem eſt: & antea in ſecũdo de morbis popularibus hũc ſermonẽ enu
cleauimus.Hoc loco quidem abundat id, quod de auribus & de oculis additũ eſt,vtpotè & his par
tibus regulæ ſecundum rectum/dicenti ſubiacentibus, quemadmodũ & alia membra, dupliciter:
interdum enim ex ſe ipſis in alias quaſdam partes materias ſecundum rectam regionem propel-
lunt:interdum verò ab alijs membris patientibus in aures aut oculos humores tranſmittuntur.

Vtrum igitur omnium, aut Quæ quidem ab Inferis ſurſum, qualia quæ iuxta maxillas, aut etiam ocu-
13 *lum, aut etiam aurem: Quæ verò à Superis deorſum non ſecundum rectum. Atqui & in Angina rubo-*
res, & coſtarum dolores ſecundum rectum.

In ſecundo de morbis popularibus non eſt adiecta hæc dictio per quam dubitat, vtrum ex infe- F
rioribus in ſuperiora abſceſſu facto ſemper membri rectitudo vtiliter ſeruetur:ex ſuperioribus au-
tem in inferiora corrumpantur ac fiant quidam non ſecundum rectam regionem abſceſſus. Igno-
tum verò eſt,vtrum ſecundi de popularibus morbis libri ſententiæ prius,an iſtæ,ſcriptæ fuerint:ne
que enim quòd ille ſecundus,iſte verò ſextus liber inſcriptus ſit, ex eo illius ſentẽtias prius ſcriptas
fuiſſe putandum eſt.In illis enim,quæ ab ipſo,vt diuulgarentur,ſcripta ſunt,rationabiliter huiuſmo
di ordo apparet: in commentarijs autem non itidem, Scripta nanq; ab Hippocrate in diuerſis vel
chartis vel tabulis eius filium Theſſalum collegiſſe aiunt,duosq; hos libros ſecundum videlicet, at-
que ſextum integraſſe:non nulli & quartum addunt.Primum verò atq; tertium,vt ederentur,com
poſitos eſſe conſtat.Atq; ideo quidam dicunt,ſi quæ in ſecundo libro continentur, prius:ea, quæ in
ſexto,poſterius ſcripta ſunt: Hippocratem par eſt,cum poſtea abſceſſum in inferiora non è regione
vtiliter factum vidiſſet,ita præſentem ſententiam conſcripſiſſe:ſin autem hoc loco dubitans, poſte-
rius ea,de quibus dubitauit,dijudicans, conſtanter in ſecundo de morbis popularibus libro ſenten-
tiam tulit,illis potius credendum eſt.In his igitur,quæ nunc ſcribit/atqui & anginæ rubores,& co-
ſtarum dolores ſecundum rectum/ de tranſmutatione non ex coſtarum morbo in anginam, ſed ex
angina in coſtarum vitium,ſermonem eſſe intelligendum eſt. Hæc enim à ſuperioribus in inferio- G
ra fit,de qua ambigens prædixerat/quæ verò à ſuperis in inferiora,non ſecundum rectum/.Hæc ita
que cum ſibi ipſi obiecta ſubintuliſſet, poſtea ea infert,quæ in ſequenti oratione ita ſe habent.

An & ea, quæ Infra Iecur, aut Supra diſtribuuntur, Vt quando in Teſtes & Varices.

14 Angina laborantibus coſtarum dolores ſecundum rectum fieri præfatus,deinceps quærit,in ab-
ceſſibus ad inferiora corporis depulſis ſemper ſitus rectitudo ſeruetũ nec'ne,quemadmodũ in pro-
ximo ante hunc ſermone in dubiũ reuocauit.Sed ibi dixit/abſceſſus,qui ad inferiora/nunc dixit/ab
ſceſſus infra iecur/ſuperiorum inferiorumq; omnium corporis partium,iecur,vt videtur,terminũ
ſtatuens.Ipſius enim deuexum tranſuerſo ſepto adnexum eſt/quocirca & quæcunque ſupra iecur
ſunt,hæc eadem & ſupra ſeptum extant,cor ſcilicet,pulmo,& hæc ambiens pectus, adhucq; multo
magis collum & caput:reliqua omnia in inferioribus corporis eſſe dicuntur. Eorum etiam,quæ ſu
perius ſunt,ſi inter ſe conferantũ,aliqua magis ſupra ſunt,aliqua minus. Nobis verò eſt conſuetudo
in oĩbus ita dictis,interdum qđ minus ſupra eſt,infra eſſe dicere,vt ad ſuperius ipſo comparãtibus:
quod autem minus infra eſt,& id inferioribus cõparantes,ſuperius eſſe diximus. Ac pp huiuſmodi
locutionis incuriam conſuetudine longinqua confirmatam noĩs ambiguitas quædam atq; confuſio
in ſermonibus oritur:quam memoria,complectẽtes,cum Hippocratem dicentem audiuerimus ab H
ſceſſus‖in inferioribus corporis partibus obortos meliores eſſe, conſiderare debemus ſecundũ quẽ
2. Epid. ſect. 1. ſignificationis modum/inferius eſſe/acceperit: ſimulq; membrorum dignitates definiemus. Ideo
namq; vt plurimum abſceſſus in ſuperioribus excitati difficiliores ſunt,quòd membra illa maius,q̃
inferiora,diſcrimen afferunt,cum ùtraq; eodem affectu vexata ſunt. Siue enim cerebrum,ſiue gut
tur,aut gula,aut pulmo,aut pectus,aut cor inflammata ſunt,mortifera ægritudo eſt: membris infra
iecur inflãmatis pauci admodum pereunt,potiſſimũ ſi recta curatio adhibeatur. Quin ẽt iecoris ip
ſius deuexum concauo longe periculoſius eſt: & non nulli ipſum inter ſuperiores corporis totius
partes,quemadmodum & os ventriculi, reponunt. Hæc itaque à nobis obiter dicta ſint,& ſi non
præter propoſitum ſint. Reliquum verò explanationis in propoſitum ſermonem deinceps abſol-
uamus. Quærere nanque videtur Hippocrates, vtrum quæ infra iecur ex ſuperioribus delabun-
tur, vt in teſtes & varices, è regione fieri melius ſit:aut,licet non è regione fiant, ſuperiorum tamen
partium vitijs æque auxiliari queant. In non nullis planè neq; an è regione facta ſint, dignoſci po-
teſt,vt quòd varices è regione facto abſceſſu furorẽ curauerint:neque enim perſpicere licet,in dex-
tris'ne cerebri partibus,an in ſiniſtris, affectu oborto in furorem acti fuerint: quemadmodum ne-
que ſi diutius tuſſientibus ſine lateris dolore abſceſſus in teſticulum fiat. Atqui forſan & in his lo-

A ci recta oppoſitio ſeruatur, etſi vtra pulmonis aut cerebri pars affecta ſit, haud certo ſciamus: quin & melancholiam ſanguinis per venas ſedis effuſio plerunq; ſanare poteſt, neq; tūc nobis loci paſſi rectam oppoſitionem cognoſcentibus. Sanguinis quoq; ex vtero copioſum profluuium multos cu rare morbos oībus in aperto eſt: ſed neq; hic an ex dextri vteri venis, an ex ſiniſtri, an ex vtroq;, excretio facta ſit, agnoſcere poſſumus. In his itaq; affectibus cognitu difficilis eſt, aut omnino ignota, languentis membri recta oppoſitio: in quibus verò ipſam dignoſcere licet, & in ijs Hippocrates, vt videtur, conſiderandum eſſe ait, num ſemper ex abſceſſibus ad inferiora tranſmutatis meliores illi ſint, qui ſecundum rectam oppoſitionem fiunt.

15 *Conſideranda Hæc, Quò, & Vnde, & Propter quid.*

Solis'ne vltimis, an omnibus antedictis de abſceſſibus è regione & nō è regione factis hoc ſubiūctū ſit, in incerto eſt. Quod dicitur autē, ipſum huiuſmodi eſt: Conſiderandum eſſe inquit & locū, in quem abſceſſus decubuit: hoc enim ex ea voce/quò/ſignificatur: & membrum, ex quo, & hoc ea vox/vnde/ſignificat: præterea cauſam, propter quam abſceſſus oboritur, hoc rurſum duæ illæ dictiones/propter quid/oſtendunt. Scire nanq; oportet nunquid à natura cōcocto morbo, aut vexāte B humore adhuc crudo ex vno membro in alterū delapſo, abſceſſus obortus ſit. Poſſet item aliquis & hunc ſermonem ab antedictis ſeparare & deinceps dicendorum initium facere hunc in modum.

16 *Conſideranda Hæc, Quò, & Vnde, & Propter quid Venæ temporum non firmæ, neque Viriditas ſplendida.*

Dicebā & hunc in modū totum ſermonem diuidi poſſe, quemadmodum & alio quodā modo, eo videlicet/venæ temporū non firmæ, neq; viriditas ſplendida, ſi ſpiritus in ipſis relinquatᷣ/& alia deinceps. Niſi enim/viriditas ſplendida/in oratione interiecta eſſet, multiformiter diuidi poſſet, qppe quod cōmentarius, non liber ſit: ſuperius enim intellexiſti de hoc. Hoc autē interiecto/viriditas ſplendida/adhuc etiā magis obſcura oratio reddita eſt. Alibi enim etiam ſuperius diximus, vbi hæc vox/viride/ſcripta eſt, qualis'nam per ipſam color ſignificetur, nō poſſe manifeſte intelligi, quemadmodum neq; ſi/chloaſma/ſcriptum ſit, vt non nulli ſcribere conſueuerunt. Videmus enim etiānum hac tempeſtate, vt in Co ipſa Hippocratis patria, ita & in tota noſtra Aſia viridia quidē appellari olera, & arbores, & ſtirpes, veluti χλωρὰ id eſt herbida: & pecudes Græci χλωράζειν dicunt, qđ ſignificet herbas verno tempore pabulari. Dicunt quidem & homines quoſdā virides, non qđ herC bæ ſimilem colorem habeant, ſed potius pallidum. Incertum eſt igitur, vtrum Hippocrates ſubpallidum colorem viridem atq; herbaceum dixerit, quod permultis accidere conſpicitur: an herbæ coloris ſimilem, quod perraro accidiſſe viſum eſt. Igitur, cum vox hæc per ſe obſcura ſit, adiecta hac dictione/ſplendida/maior adhuc obſcuritas oritur: difficile nanq; eſt excogitare, quid'nam per hæc verba ſignificare voluerit/viriditas ſplendida/. Atque iccirco non nulli interpretes hanc omnē obſcuritatem euitare cupientes hoc modo ſcripſerunt/neq; color ſplendidus/: intelligendūq; eſſe aiunt ſplendidum de ægrotantis natiuo colore: ita quoq; & Sabinus opinatus eſt.

17 *Venæ Temporum non firmatæ, neque Viriditas ſplendens, ſi Spiritus intus relinquitur, aut Tuſſis arida, non ferina, In Articulos decumbere. Expectare ſecundum diſtentionum rectum inceſſum, quæ in ventre fiunt.*

Iam dixi & ſine prima huius ſermonis parte, iſtam per ſe hunc in modum legi poſſe/ſi ſpiritus intus relinquitur/& quæ deinceps ſcripta ſunt. Spiritum verò nunc intelligemus eum, qui, quàm naturaliter conueniat, maior ſit, vt oratio in hunc modum ſe habeat: Si in morbo aliqui ſubleuati temporum venas habeant non firmatas, hoc eſt latius diſtentas, & non genuinus color ſit, ac reliD qua deinceps enarrata, iſtis in articulos abſceſſus expectandus eſt. Quæ ſequuntur verò huiuſmodi ſunt, primum quidem hoc/arida tuſſis/: ſecundum autem illud/non ferina/. Aridam tuſſim eam, per quam nihil expuitur, appellare mos eſt. Iſtud ſanè ita in libro accurate compoſito conſcriptum, auctorem ænigmatica locutione gaudere aperte demonſtrat: at ſibi ipſi adūbrationem quādam per commentarium ſcribētem nullus iure vtiq; reprehēdat: multa.n. ſic nobis ipſis ꝑ quaſdā notas deſignare cōſueuimus. Forſan igiť & nunc ſibi ipſi hæc ſcripſit Hippocrates de pluribus affectibus ſermonem faciens, hoc quidē loco de tuſſi arida in pulmonem & coſtarum inflammationibus: nam & hæc vox/ſpiritus/illis aſtipulatur: ſed ſuperius dicta, cum de ijs, quæ in facie contingunt, ſcriberet, de febribus calidis & perurentibus intelligenda ſunt: cæterum & illa de pectoris pulmonumq; affectibus dicta eſſe poſſunt. Integra igitur oratio talis erit: Si diutius vnà cum antedictis tuſſes aridæ ſint, abſceſſum in articulos expectare conuenit. Sed cōditionē quandā tuſſibus obſcuram adſcribēs quæſtionē alteram excitauit, quæ'nam ſint ferinæ tuſſes. Non nulli ſanè lūbricos inteſtinorum, cum ad oſtiolum ventriculi repētes ipſum mordeant, aridas tuſſes excitare aiūt: quod ſi re vera ita accidere compertum foret, nulla prorſus quæſtio eſſet: ſed millies abſq; vlla tuſſi lumbricos os ventriculi infeſtantes vidimus. Quocirca plures explanatores ad alias interpretationes ſe conuerterunt: Quidā hanc vocem/ferinæ/de phthiſicis dictā eſſe volentes, qm̄ ipſorum vngues, vt ferarum, incuruantur:

tur: Non nulli de maligno morbo: in iudicatorijs nanq; abſceſſibus, vt crudum, ita & ſanabilem E eſſe morbum oportet: concoctus enim citra abſceſſum ſolutionem nunciat: pernicioſus autē neq; vllum iudicatorium abſceſſum fore promittit. At ſi diutius & crudus morbus perduret neq; malignus ſit, tunc aliquem fore abſceſſum expectandum eſt. Quòd autem crudus vnà & malignitate carens diutius morbus perſeuerare debeat, vt abſceſſum fore ſperandum ſit, manifeſte ipſe in libro de

1 Prog. cō. 2. t. 34. 4ª. 101. b

Præſagijs ita ſcribens manifeſte declarauit: ‖ Quicunq; ſanè lotia tenuia & cruda multum temporis fecerint, ſin alia perdurationis ſigna adſint, in iſtis abſceſſum ad partes interſepto inferiores expectare oportet. Erit itaq; tota oratio huiuſmodi: Si aliquis pectoris, aut pulmonis morbus crudus permaneat, nihilq; malignitatis habeat, abſceſſus expectandus eſt. Quòd crudus ſit, ſignum eſt arida tuſſis: nam ſiquid expuant, concoctionis indicium eſt. Id autem, quod expuitur, ſi liquidum ac tenue ſit, mediocris: ſi craſſum, perfectæ concoctionis nota erit. Verum de his & in commentarijs librorum de ratione victus in acutis, & in libris de iudicationibus, vberius diſputatum eſt, neq; minus etiam in libello de quatuor morbi temporibus. Sed quod in calce huius partis adiecit dicēs/ diſtentionum, quæ in ventre/ plurimi quidem cum antedictis copulant: non nulli verò & per ſe ſolum propriam habere ſententiam aſſerunt. Igitur ſi quidem cum antedictis cōiungentes legerimus ſermo talis erit: Cum ex antedictis abſceſſum fore ſperaueris, ventris diſtentiones præterea conſpi- F ce: ex his enim comprehendere poteris, vtrum in dextram corporis partem, an in ſiniſtram, morbi abſceſſus futurus ſit: huiuſmodi nanq; diſtentiones ſecundum ipſarum rectum ſitum abſceſſus fore nunciant. Quod ſi iterum iſtud per ſe aliquis legat, ſecundum earum, quæ in ventre fiunt, diſtentionum rectum ſitum, ſententia hæc erit: Quemadmodum in ſpirabilibus inſtrumentis crudo morbò, & ſanabili, laborantibus abſceſſus fieri cernimus, ita & in ventris partibus incidere comperies: erunt autem & ipſi è regione paſſorum membrorum.

18 *Ita verò ſe habent ex his Plurimi, & valde Rubentes, & naturaliter Albioris modi: Neque de naribus Sanguis erumpit, aut paucus erumpit.*

Subintelligendū planè eſt ipſos in morbis facies valde rubicundas habere, ac naturaliter albioris eſſe coloris: ſiquidem multi in morbis ſalubriter longis, cum futurus abſceſſus eſt, facie diu rubeſcūt præcipueq; ſi ſecundum aures excitari debeat. Quibus verò ita ſe habentibus facies valde rubeſcat, declarauit inquiens huiuſmodi homines albioris eſſe coloris: nigrioribus enim natura, & ſi non nūquam ſanguis in facie exuberet, non tamen euidenter apparet: at in alba corpora & in iſta externa cum exiguum quippiam alterius coloris inciderit, ſtatim omnibus conſpicuum eſt. Hoc quidem ip- G ſi adiectum eſt. Sed orationis continuitas talis fuerit: Iſtis valde rubentem faciem habentibus cum ſalubris ægritudo perdurat, per abſceſſus iudicationem fore ſperandum eſt, niſi de naribus ſanguinis profluuium redundantem ſanguinem euacuatione præuertat, qui in aliquem articulum impetum facturus erat. At quibuſcunq; ita habentibus vt diximus, aut nihil penitus ſanguinis, aut modicum, neq; morbi magnitudine dignum effluxerit, hunc in modum abſceſſus eueniunt.

19 *Atq; Si quidem effuſis intus Relinquitur, Paratus eſt.*

Niſi ea coniunctio/ quidem/ ſcripta fuiſſet, perſpicua narratio eſſet. Nam cum dixiſſet faciē valde rubicundam habentibus non effuſo de naribus ſanguine, aut pauco effuſo, abſceſſus excitari, merito ſubiunxit, ſi effuſo aliquid relinquitur, ad abſceſſum morbus paratus eſt. At quoniam ea coniunctio/ quidem/ adiecta eſt, ſubintelligere præterea conuenit/ ſin autem intus aliquid non relinquitur, abſceſſus non erit/. Non ſolum aūt in commentarijs, quos ſibi ipſi homines conſcribunt, huiuſmodi locutiones inuenire licet, ſed etiam in libris accurate ſcriptis, vt coniunctione/ quidem/ præpoſita, nihil præterea ipſi reſpondens ſubiungatur. Id autem maxime Dioſcoridis ſectatores ani- H maduertiſſe nouimus: quippe qui ſe magis, quàm alios, grammaticæ peritos eſſe iactant: & veterem lectionem tuentur, quam omnes explanatores agnoſcunt, & omnes codices retinent. Aut ſi coniunctio/ quidem/ planè ſuperuacua viſa fuiſſet, ipſam expungere quàm in hanc vocem/ non/ conuertere maluiſſent. Hæc enim locutio/ & ſi non effuſis intus relinquitur, paratus eſt/ ſecum ipſa pugnat, hac voce/ intus relinquitur/ ea, quæ non in totum, ſed ex parte euacuata ſunt, ſignificante: ea verò/ & ſi non effuſis/ contrarium indicante, ſicut & hac, copioſe fluxiſſe. Quemadmodum igitur hoc loco/ intus relinquitur/ dicere non conuenit, ita & neq; vbi nihil prorſus effluxit. Nam niſi de vexante humore, intus relinqui, dictum eſſe, vt non nulli voluerunt, acceperimus (iſti enim ad morbum orationem referunt) quòd in ſanguinis parcis effuſionibus accidere ſolet, hæc pars/ intus relinquitur/ inſinuat. Effuſo enim ſanguine, ſed non quantum ſatis eſt, imperfectæ morborum iudicationes fiunt, in quibus iſtud/ intus relinquitur/ dicere conueniens eſt.

20 *Sitis Intus relicta, & Oris exiccatio, & Inſuauitas, & Inappetentia eadem ratione.*

Quando finita febre aliqua ſymptomata remanent, aliquid intus relinqui morbi reliquiarum dicitur.

A dicitur. Hippocrates igitur eorũ exempli cauſa meminit, quæ inter remanentia principatum obtinent, ſitis videlicet, & oris ſiccitatis, & inſuauitatis, & inappetentiæ.i. priuationis appetitus. Quare huiuſmodi ſermo id, quod in antecedente comprehenſum eſt, enucleat, vbi aiebat/& ſi quidem effuſis intus relinquatur/. Bifariam enim intus relinqui intelligimus, vno quidẽ modo humorẽ morbi auctorem, altero autem morboſum affectum: nunc morboſi affectus intus relicti ſigna explanat.

21 *Febres autem Non acutæ Eiuſmodi ſunt, ſed Reuertentes.*

Et hoc vnum ex ijs eſt, quæ ad futurorum abſceſſuum præſenſionem faciunt: ſiquidem acutæ febres cito iudicantur, & per excretionem ex toto conſumuntur: non acutæ autem, quæ reuertentes nominantur, & diuturnæ ſunt, & imperfectas ſolutiones habent: poſtea rurſum exoriuntur, & per ſecundam in abſceſſum expulſionem integre ſoluuntur.

22 *Quæ Relinquuntur poſt iudicationem, Recidiuam facere conſueuerunt.*

Hic idem ſermo & in ſecundo de morbis popularibus libro ſcriptus eſt, & poſt hunc alij ad eum vſq;/quæcunq; tertianæ naturam habent/quos ſupra declaratos præteribimus.

B

23 *Quæcunq;, Tertianæ naturam habent, His Nox ante acceſſionem Moleſta eſt.*

Quas'nam febres tertianæ naturam habentes intelligat, explanatũ fuit, † ſemitertianas videlicet, & extenſas tertianas}. In vno enim ſolo recentiores medici cõcordãt, dum prædicta vocabula enucleant, in exqui[ſi]tis ſcilicet tertianis, ꝙ intra duodecim horarum ſpatium tertianæ exacerbatio circũſcribitur, reliquæ [a]ũt horæ febre vacant: de methodicorum nanq; monſtroſo ſemitertianarum nominis abuſu neq; vlla mentio facienda eſt. At ſi exquiſita tertiana minorẽ, q̃ duodecim horarum, acceſſionem habet, cuius acceſſio quindecim horarum ſpatio continetur, ea tertiana ſimpliciter abſq; vlla adiectione vocabitur: ac, ſi quis accuratius loqui velit, tertiana non exquiſita. Atqui ſi ipſe Hippocrates pronunciauit, ‖ Febres, quæcunq; non intermittentes tertio quoq; die vehementiores euadunt, oẽs malæ: quocunq; aũt modo intermittãt, nullum inſtare periculũ ſignũ eſt. oẽs tertio quoq; die exacerbatæ, in integritatẽ aũt deſinentes, diſcrimine vacabunt. Quòd ſi mentem Hippocratis ſequentes has diſcrimine vacare dixerimus, ſemitertianã verò ipſe non ſine diſcrimine eſſe cognouit, ex intermittentium numero febris iſta non fuerit: Sed febres, quarũ integritatis tp̃s non breuius horis vigintiquatuor eſt, oẽs ſimpliciter tertianæ vocabuntur: quibus vero integritatis interuallũ hoc tp̃e breuius eſt, exacerbationes verò longiores, iſtæ protenſæ tertianæ dicunt̃. Verum cum quatuor oĩa interualla ſint, oĩno ad tria vſq; perueniunt ſ̃m eũ, qui tertio quoq; die fit, circuitum. Duo nãq; dies duæq; noctes inter duas acceſſiones interponunt̃ in oĩbus illis, quæ tertio quoq; die exacerbantur: raro aũt febrem vltra tria interualla exacerbatã, & ad integritatem finientẽ reperies: quam Agathinus magnam ſemitertianã appellare conſueuit, quemadmodũ illã mediã, cuius acceſſionis integritatiſq; tp̃a æqualia ſunt: cuius acceſſionis tẽpus breuius eſt, & cui intra quatuor & viginti horarum ſpatium acceſſionis tẽpus concluditur, hanc paruam ſemitertianã vocat: quare neq; tertianã, neq; protenſam tertianam, vnquam noĩat, Nã ſi exacta tertiana duodecim horas non ſuperat, has autem ſuperans illico † longa tertiana}- eſt, nulla erit tertiana ſimpliciter: adhuc verò magis neq; extenſa tertiana: quibus haud poſitis neq; exactam tertianam noĩare neceſſe fuerit: cum nulla enim ſit non exacta, adiectio hæc vana erit. Quo'nam igitur pacto ‖ exquiſitã tertianam Hippocrates appellare conſueuit, cũ tertianam ſimpliciter appellare liceret, ſiquidẽ ea ſola tertiana eſt, quæ duodecim horis breuiorem acceſſionẽ habet? Conſtat igit̃ hanc ab eo exquiſitã tertianam eſſe vocatã, adhucq; magis eam, quæ & alias notas à nobis in cõmentarijs de iudicationibus ſcriptas habeat: ſimpliciter vero tertianam vltra duodecim horas extenſam acceſſionem habentẽ: ꝙ ſi quatuor & viginti horas exceſſerit, tertianã longam, aut extenſam hanc appellabimus. Quæ verò vltra tria interualla exacerbationem producat, raro in vocatã integritatem deſinere inuenietur: verũ neq; ſemitertianã ſtatim iſtam vocabimus, ſi neq; repetitiones horridas faciat, neq; altero die acceſſionem alterã ſine repetitione habeat: hãc quidẽ ſemitertianã appellabimus. Sed ſi qua febris tertio quoq; die exacerbet̃, neque ꝑ minimũ interuallũ ita miteſcat, vt in eo febricitans prope ſyncerã integritatẽ eſſe videat̃, hanc acutã febrem noĩabimus id ipſum, quod eſt, de ipſa dicentes, ꝙ videlicet tertio die exacerbatur. Sola igitur adhuc ex his, quæ tertio die exaſperantur, tritæophyes, hoc eſt tertianæ naturam ſapiens, nominabitur: quæ fermè in integritatem remittitur. Siquis verò & alias oẽs acutas febres, quæcunq; alternis diebus irritantur, tritæophyes nominare velit, forſan & ipſe non ſine ratione in hanc ſententiam deſcendiſſe videbitur: non tamen quampiam ex febribus in integritatem deſinentibus ab Hippocrate ſemitertianam vocari concedemus: iſtæ nanq; ſecuræ ſunt, ſemitertiana verò periculoſa: inter quas triæophyes appellatæ mediæ ſunt, quas noctem ante acceſſionẽ moleſtã habere dicit: prorſus enim hoc ipſis proprium eſt: extenſis verò tertianis non omnibus. Cæterũ vt ne moleſtia afficiar ſæpius de ſemitertianæ ſignificato ſcribens, interrogantibuſq; reſpondens, vnum hac de re libellum ſeparatim compoſui. In libris ſanè aphoriſmorum nullam de febribus, tritæophyes

quæ

(margin:) C D

† *Al. vbi & de ſemitertianis, & de extẽſis tertianis, diſputatũ eſt. vide hac pag. d. et ſupra pagi. 110. e. f. & 119. d*

4ª. Aph. 43. Ex. ord. 32. e

† Al. parua ſemitertiana.

4ª. Aph. 59. Ex. ord. 33. g

2ª. Aph.13.Ex. ord.12.e — quæ vocantur, mentionem Hippocrates faciens abſolute dixit, ‖ Quibuſcunq; iudicatio fit, hís nox E moleſta, quæ ante acceſſionem: ſubſequens autem, tolerabilior plerunq;. Iudicationem verò aliqui eam intellexerunt, in qua repentina quædam atq; inſignis mutatio fit: aliqui ſimpliciter acceſſionē ſignificari voluerunt. In omnibus autem fermè tertio quoq; die acceſſionem habentibus febribus præter exquiſitas tertianas nox ante acceſſionem re vera moleſta eſſe ſolet. Quòd ſi & in exactis tertianis id nō nunquam eueniat, iudicationem ſequenti die futuram portendit, potiſſimumq; ſi & reliqua futuræ iudicationis indicia conſentiant.

24 *Tuſſes Aridæ parum irritantes in febribus ardentibus, & ſi non ſecundum proportionem, ſiticuloſæ, neq; linguæ valde torrefactæ, non ferino, ſed ſpiritu. Conſtat autem. Quando enim loquuntur, aut os hiat, tunc tuſſiunt. Quando non loquuntur, neq; hiant, non tuſſiunt: Hoc verò in febribus laborioſis maxime euenit.*

4ª. Aph.54.Ex ord. 33.e — Et in aphoriſmis de iiſdem hoc pacto ſcripſit: ‖ Quoſcunq; diutius tuſſes aridæ parum irritant in febribus ardentibus, non admodum ſiticuloſi ſunt. (A.l.4.f.1. c.41.424.f) Id igitur/non admodum ſiticuloſi/idem ſignificat, quod non ſecundum proportionem ſiticuloſi. In ardentibus nanq; febribus ſine arida tuſſi magnopere ſitiunt: quod ſi tuſſis arida accedat, ſiti quidem carere non poſſunt, ſed ipſorum ſitis acrimo- F nia retunditur, vt aliquantum planè, ſed non ſecundum febris magnitudinem ſitiant. Illud autem, parum irritantes tuſſes excitari, non fruſtra adiicitur: nam vehementes ſi fiant, pectoris pulmonisq; partes calefaciunt, atq; inde febrem ſitimq; adaugent: ac, ſi puſillæ tuſſes ſint, & per longiora interualla excitentur, tantiſper membra commouent, dum in ipſa humor aliquis delabatur: atq; ita euenit neq; tuſſes vehementer agitare, neq; febrem accendere, humoreq; particulas frigare, ad ipſas modica tuſſi commotas defluente, propter quem laborantes minus ſiticuloſi reddentur. Siccis autem tuſſibus ex aliqua etiam morbi malignitate naſcentibus, quam deinceps qualis nam ſit dicam, ab eis has, de quibus nunc loquitur, diſtinguens ait/non ferino, ſed ſpiritu/. Aliqui verò non ſimpliciter ipſum omnem malignitatem ferinum vocare arbitrantur, ſed alii quidem phthiſim, quoniam curueſcentibus vnguibus, feris, quantum ad hoc attinet, ſimiles eſſe videntur: alii verò pulmonum vlcus, therioma proprie vocari contendunt: alii verò, cum in os ventriculi lumbrici aſcenderint, tunc ipſos tuſſes excitare aiunt: neq; tamen ratione hoc, neq; experientia demonſtrare poſſunt. Ferinum igitur ſatius eſt malignum intelligere, ſiue ex capite humore deſtillante, ſiue ex alicuius ſpirabilium viſcerum vlcere, ſiue ex aliquo in iiſdem orto abſceſſu, ſiue ob ea quæ vocantur empyemata, tuſſiant: aliæ verò tuſſes ſunt ab eis diuerſæ * * quæ malignæ non ſunt, aut G ex inſtrumentorum ſpirabilium intemperie, aut faucium, arteriæ ue aſperitate obortæ, non nunquam etiam ex alimentis potionibus ue exaſperantibus, aliàs verò & ex ambientis aeris qualitate concitatæ. In aphoriſmis enim ipſe ſcripſit, ‖ Si verò aquilonia tempeſtas fuerit, tuſſes, fauces, ventres duri, difficultates vrinæ, horridi, dolores coſtarum, pectorum. (3. Aph.5. Ex: ord.20.c) Aer nanque admodum frigidus inſpiratus interdum faucium aſperæq; arteriæ loca exaſperat atque refrigerat, non nunquam & toti pulmoni pectori que intemperiē affert, ſæpius verò & ambo hæc contingunt, modicè que ex his arida tuſſicula vexantur. Quòd hæc ita ſe habeant, ſignum eſt ipſos, cum ſpiritum attrahunt ad tuſſim prouocari, cum multus ſimul aer ipſis loquentibus & hiantibus & ore ſpiritum ducentibus intrauerit: ſed cum per nares attrahunt, & aerem externum quiſpiam in ędibus ipſorum calefecerit, tunc aut omnino parum, aut nequaquam tuſſiunt. Quo circa & ob nares quidā panniculum ponētes ita inſpirant, exacerbari tuſſim experti, cum aer externus frigidus multus ſimul membris prius refrigeratis atque exaſperatis obuius fiat. Maxime autē laborioſis febribus id accidere inquit: quas autem laborioſas febres vocet, ignotum eſt, num eas, quæ ex vehementibus motionibus accēdūtur: an eas, quæ ſponte laſſitudinis ſenſum inferentes exoriuntur. Huiuſmodi ſanè differentias nullus ferè aut noſtræ tempeſtatis medicus, aut antiquus obſeruat, etſi exemplum Hippocraticæ diligentiæ H habeant: quam imitari eos deceret, qui veritatem ipſam propter ſe, non gloriæ aut lucri cauſa, conſequi ſtudent. Ego verò, quod dictum eſt, experientia examinare ſatius eſſe animaduerti. Laborioſis quidem febribus ab externis ſatigationibus ortis huiuſmodi tuſſiculas accidere cōſpexi, aliis verò non omnino. Quin & ipſis febribus ab externis laboribus ortis nō ſimpliciter, ſed per frigus aut vehementem æſtum, & maxime in via puluerulenta laborantibus. Quamobrem & ex accidente quodam potius, quàm ex laborioſo affectu, tuſſire mihi videbantur. Nam propterea, quod faucium loca ob frigus (vt dixi) aut puluerem, aut immodicam ariditatem ipſis ab aere circunfuſo genitam exaſperati ſint, ad hæc etiam propter ipſorum inſtrumentorum intemperiem, iſti tuſſi diuexantur: ſiquidem & propter intemperiem tuſſes exiſtere alibi didiciſtis.

25 *Nihil Contemnere, Nihil Temere.*

Id quidem & ipſum per ſe dictū & ſcriptū nullo alio ex prædictis, aut ex ſubſequētibus indiget, vt intelligatur, aut ipſi fides adhibeat̄: hoc verò loco omnino apposite ad id, de quo agit̄ hæc ſententia collocata eſt. Huiuſmodi nanq; p̄cepta pleriſq; exigua, vilia, nulloq; pretio digna videntur, atq; propterea ab ipſis contemnuntur, vt neq; ratione neque experientia, harum rerum naturam contemplentur.

A templentur. Quemadmodum verò, ꝙ nihil deſpicere oporteat, prædictus ſermo exemplum eſt, ita etiam ꝙ nihil temere nihil inconſiderate affirmandum ſit, vt ego ipſe in oratione quæ ante hanc eſt, & in alijs omnibus feci. Neq; id in Hippocratis ſolum ſcriptis, ſed & in alijs omnibus antiquorum libris obſeruo, vt non temere, quæ quiſq; ipſorum dixerit, approbem: ſed experientia & ratione, verum'ne, an falſum ſit, quod ſcripſerũt, examino. At, qui ſe vnius auctoris doctrinæ veluti ſeruos aut libertinos addixerunt, ſimulatq; ab eo ſcriptum aliquod inuenerunt, inconſiderate ac temere credunt: Vt in hoc dicto maxime, in laborioſis febribus aridas tuſſes excitari, neq; in quibus laborioſis id fieret, quæſiuerunt: nunquid ab fatigationibus & externa vexatione, an & citra hæc eundẽ affectum habentibus: neq; vtrum ſimpliciter, an ex accidenti, laſſitu*do ipſis euenerit. Quod verò in his, id etiam in alijs infinitis contingere ſciatis, & ipſis, qui libros conſcripſerunt, & ijs, qui eos interpretati ſunt, & adhuc multo magis illis medicis, qui quotidie in ciuitatibus circuncurſant ſola irrationabili exercitatione vtentes. Multa enim iſti vt exigua deſpiciunt, neſcientes multis interdum exiguis coniunctis vnam ex ipſis ſummam haud contemnendam integrari: temereq; alicuius viri ſcriptis aſſentiunt, cui ipſe ſe ipſum vnuſquiſq; ſeruum tradiderit. Sin autem quis id non fecerit, at alio certè modo ei non nunꝙ, quod primo imaginationis caput veriſimile viſum fuerit, abſq; lon-
B gioris temporis & per ſe & vnà cum alijs contemplatione aſſentiens, rem raro viſam perinde ac ſi plerunq; aut aſſidue conſpiceretur, temere celebrat. Atqui ſectarum diſſidia hinc maxime orta eſſe par eſt, hominibus ſapientiæ opinionem affectantibus, ſibiq; nimium tribuentibus, quæ veriſimilia viſa fuerint, non ſæpius vnà cum multis conſiderata vera eſſe credentibus. Quemadmodum verò nunc de ſignificatiuo præcepto exempli loco ſermonem fecimus, ita quoq; in curatiuis nullum eorum, quæ puſilla eſſe videantur, ſpernendum eſt: neq; temere atq; inexplorate dictis ipſorum facultatibus credendum, vt in libris de methodo curandi percepimus.

* Aſ. tuſſis.

26 *Per Adiectionem Contraria adhibere, & Interquieſcere.*

Curatiuum conſilium atq; ſalubre hoc tibi appellare licet, Hippocratemq; illud, quod prius dixerat/nihil negligere, & nihil temere/in hoc ſermone veluti exemplo declarare. Conſuetudines igitur, vt rem puſillam non nulli medicorum deſpiciunt, nullam ab ipſis indicationem, quæ medelam commutet, oriri arbitrantes. At alij non contemnunt quidem, à prauis verò conſuetudinibus quoſdam ad contrarias repente traducere conantes non modico errore tenentur: quandoquidem neque ipſas negligere, neq; ſtatim traducere conuenit, ſed paulatim, & ipſos interquieſcere permittendo.
C Bifariam autem verbum/interquieſcere/intelligere poſſumus, Vno quidem modo, vt non ſolum in contrariam conſuetudinem paulatim aliquos transferamus, ſed & antequam vniuerſa mutatio facta ſit, inter mutandum quieſcamus: vt quando ex ocio ad exercitationes conuertimus, primũ quidem à breuiſſimis incipiemus, atque paulatim has adaugebimus, deinde non nunꝙ vnum, vel etiã duos ocioſos dies interponemus: Altero modo hæc vox/interquieſcere/intelligenda eſt, tanquam illi verbo/adhibere/contraria ſit: vt in quos, quæ prius haud inerat, conſuetudinem inducere volumus, ipſam paulatim inducamus: à quibus verò prius ſeruatã remouere, paulatim rurſum & iſtos quieſcere, hoc eſt, deſinere iubeamus.

27 *Poſteriora Capitis dolentem in Fronte Recta vena inciſa Iuuit.*

Veteres interpretes hoc verbum/iuuit/in tempore præterito ſcriptum agnoſcunt, dicuntq; in aphoriſmis ‖/iuuat/in præſenti tempore ſcriptum eſſe, antiquo magiſtro in eo volumine communem ſententiam pronunciante. Hoc autem loco eum ad propriæ memoriæ præſidium de vno quodam/iuuit/ſcripſiſſe, vt poſtea, cum in multis hoc remedium expertus eſſet, ipſum in vniuerſum promulgare auderet. Conſtat autem remedium hoc locale eſſe, & ad contraria reuulſorium. Rectã
D autem in fronte venam & ante diſſectionem euidenter conſpicere licet: iſtam verò vna cum ijs, quæ vtrinq; adiacent, confluentem eſſe diſſectio oſtendit. Haud bene igitur quidam hanc vocem/recta/de inciſione dictam eſſe autumant, neq; enim propter ſectionis figuram, ſed propter ſanguinis effuſionem, dolentibus vtilitas affertur.

ſ*. Aph. 68. Ex. ord 45. c

28 *Exceptiones Præcordiorum, ex qualibus, et aliæ, & Viſcerum inflammationum, qualia poſſunt, ſiue ex Iecore Lien, & è contrario, & Quæcunq; huiuſmodi.*

Non ſolum/ex qualibus & aliæ/ſcriptum inuenimus, ſed etiam/ex qualibus qualia alterant/& /ex qualibus qualia faciunt/. Ac primam quidem lectionem veteres enarratores agnoſcunt, & Ruffus: hanc verò/ex qualibus qualia alterant/Sabini, Dioſcoridiſq; ſectatores: Lyci autem diſcipuli,/ex qualibus qualia faciunt/legunt. Sed antiquæ lectionis ſententia commune quoddam edocet, aliæ verò priuatum: de exceptionibus enim ſolum, quæ in præcordijs fiunt, non de omnibus, loquuntur. Satius eſt autem, vbi fieri poteſt, verumq; eſt, arbitrari Hippocratem commune potius, quàm priuatum documentum tradere. Communis itaque ſermo talis eſt: Exceptiones autem conſiderare conuenit, & in præcordijs, & in alijs omnibus membris ortas, ex quibus affectibus aut locis, in quos affectus & loca fiant, vt in iecore ac liene. Ipſe enim iſtorum exempli cauſa meminit,

nobis ſciẽtibus ex liene in iecur exceptiones periculoſas eſſe, diſcrimine autẽ vacare, potiusque vtiles eſſe, quæcunq; morborũ tranſumptiones ab iecore in liene fiunt. Omnia verò, quæ ad abſceſſus pertinent, & quos natura ſola per ſe, quosq; nos aut vnà cum ipſa, moliri cõſueuimus, & in libro de ſuccis & in ſecundo de morbis popularibus ſuperius explanauimus. Aliæ quoque lectiones ſunt præter eas, quas in hoc, & in alijs multis locis aſcripſi: ſed ego initio ſtatim me paucas interpretationes lectionesq; memoraturum eſſe promiſi, ne huiuſce libri multa fierent commentaria. E

29 *Reuellere, ſi, quò non oportet, vergat: Sin autem, quò oportet, his oportet aperire, quemadmodum ſingula vergunt.*

in lib. de Humorib. ſtatim in principio.

Aliàs iam & hæc didiciſti, ducenda planè eſſe quò vergunt, per conuenientes regiones: auertenda autem atq; reuellenda, quæ non bene vergant. Aperire autem dixit nunc, non vt in abſceſſibus dicere conſueuimus, pro eo, quod eſt ſcalpro diuidere, ſed in communiori ſignificato accipitur, ſub quo & recludere continetur, & venas nobis in mariſcis, & venas naſi atq; vteri, cum per hæc itinera euacuamus, recludentibus, & fiſtulas aliquas ſatis longo tempore patere conſuetas ſed aliqua de cauſa obſtructas. Et aliquo per aures cerebri purgamenta eijcere ſolito, ſi repente euacuatio ſuppreſſa ſit, ac proinde vertigo oculorumq; tenebræ ſuperuenerint, ſi ad aures materiam per aperientia medicamenta incitemus, ſtatim hominem ſubleuatum nouerimus. F

A.l.1.f.4. 73.c

30 *Latæ Puſtulæ Non admodum Pruriginoſæ, quales Simon Hyeme habebat: qui cum ad ignem inungeretur, aut calida lauaretur, iuuabatur. Vomitus non iuuabant. Puto, ſi quis calida fomenta adhibuiſſet, vtilitatem percepiſſet.*

Vt de tuberculis dicebamus, quæcunq; ex calido humore naſcũtur, celeris videlicet ea iudicationis eſſe ac minime lata: ex frigido verò, lata atq; diuturna: eadem ratione & de puſtulis differendum eſt, neq; enim toto genere, ſed humoris ipſas generãtis qualitate à tuberculis differũt. Egerminant autẽ, natura corporis altiores ſedes repurgante vt nõ nunquam per excretionẽ, ita & per depoſitionem ad cutaneas partes. Subtiliores ſiquidem dilutioresq; ſuccos extenuans natura diſcutit: craſſioribus autem cuti, ſed potius pelliculæ, epidermis quæ vocatur, vtpote denſiori inhæreſcentibus puſtulæ exoriunt: idq; magis illis incidit, quicunq; denſiore ac duriore cute ſunt, difficilis eſt enim per ipſam pinguiorũ tenaciorumq; ſuccorum tranſitus. In hunc modũ igitur & Simoni hyeme latas puſtulas effloruiſſe narrat, quo tempore corpus lauationibus vſo aut propè ignem peruncto inſigniter calefactum fuit: alio tempore autem ſucci, id genus puſtularum auctores interius latitabãt. Deinde inquit ipſum nullũ ex vomitibus fructum percepiſſe. Vtrum verò ipſe Hippocrates an alius quiſpiam vomitionibus vti conſuluerit non declarauit: verum neq; id ſcire nobis neceſſe eſt: tantum illud nouiſſe ſatis ſit, ſuccos ad cutem vergentes per eam eſſe euacuandos: nã iterum ad intima corporis reuulſio ipſis valde longinqua eſt, vt per aluum, aut vomitum euacuentur. Sed forſan me dicere putabis nunquam purgatione per aluum in talibus vtendum eſſe. Ego verò non id dico: nam in libris de arte curandi, in quibus corporibus permulta humorum copia eſt, ijs vtiles eſſe purgationes didiciſti: priuſquam enim ita redundantè materiam, aut venæ ſciſſione, aut purgatione quis eduxerit, ſi fouens, hoc eſt calidis vtens ipſam diſcutere conetur, plus attrahet, quàm per cutem euacuabit. Sed cuti inhærentium ſuccorũ curatio prorſum per fotus & calida medicamenta præſtatur: ac præcipue ſi latæ puſtulæ fuerint: ſignum eſt enim earum ſuccum non calidum, non tenuem, ſed admodum craſſum ac frigidum eſſe. Iam verò & tuberculorum ſuperius notitiam habuiſtis, ꝙ videlicet in acutum faſtigiata & veluti turgentia calidorum ſuccorum germina ſunt, contra ſeſe habentia, frigidorum. Ipſa verò turgere ex pruritu atque dolore dignoſcere licet: moderate enim calida pruritus ſolum excitant, ſed vehementius calefacientia ſtatim mordent atq; contriſtant. G

H

31 *Quæcunq; Concoqui opus eſt, Occludi conuenit: Contraria verò Exiccare, atq; Aperire.*

Et de his ſæpius noſtram ſententiã audiuiſtis, & maxime vbi de ducentibus ad ſuppuratiõnẽ medicamentis locuti ſumus, non oportere. ſ. eorum facultatem diſcuſſoriam eſſe, ſed retentoriã atq; inhæſoriam, à Græcis emplaſticam appellatam: hæc. n. impediunt, retinent, atq; occludunt inſitum calidum, ipſum difflari non permittentia: ab hoc verò excrementa concoquuntur. Cæterũ ne rurſum hoc loco obaudite, ac nolite putare me oĩa concoctu difficilia nullumq; pus habentia ita curari dicere. Non nulla. n. ex his ab emplaſticis iſtis medicamentis putrefiunt aut, ꝑpter humorum ipſa creãtium prauitatem, aut ob affecti mẽbri imbecillitatem ingenitũ calorem ita puſillum ægrumq; habẽtis, vt neq; humorum in ipſum delapſorum concoctionem aggrediatᷣ. Porrò in horum curatione ſcarificationibus altiſſimis cutem reſcindimus, & plerunq; vſq; ad profundum in multis affecti membri partibus diſſecamus, medicaminibusq; ſiccãtiſſimis vtimur. Hmõi nanque inflammationibus grangræna impendet, ab ipſis deuicto iam ac propriè ad perfectam extinctionem accedente calore ingenito. In quibus igitur inflammationibus, aut omnino quibus in tumoribus, innatum calidum, non vt extinguatur funditusq; aboleatur, periculum ſubit, atq; ideo remedio adhibito vincere humores poteſt, ad id genus vitia medicamentis emplaſticis vtimur: quæ per hæc verba manifeſte de-

clarauit

A clarauit inquiens/quæcunq; concoqui opus eſt/. At quæ ad id deuenerunt, vt mox in grangrænam
caſura ſint, & quæ iam computreſcunt, ſtatim neq; concoctionem poſtulant. Iccirco alia quidem
(vt dixi) euacuationibus per ſcarificationes & inciſiones, medicamentisq; valentiſſimis curamus:
alia verò iam putria recidimus atq; perurimus. Recte itaq; adiecit/contraria verò exiccare ac aperi-
re/hoc eſt, ſuppuratione non egentia: opus eſt enim in non admittentibus ſuppurationem omnes
exitus recludere, affectaq; membra areſacere. Ex his itaque patet non recte à quibuſdam ſcriptum
* eſſe/quæcunq; exiccari opus eſt, iacere oportet/hoc eſt, iacentia quieſcere: præter id enim ꝙ exiguũ
quoddam eſt ac manifeſtum, vt accurate de ipſo Hippocratem ſcribere opus non eſſet, & oppoſi-
tio ipſa declarat, quæ non verbo/iacere/ſed voci/occluſa eſſe/reſpondet: occluſis nanq; & cohibitis
contraria ſunt quæ digeruntur atq; ſiccantur. Huic ſermoni quidam ſequentem copulant, & maxi-
me qui poſt hunc vocem hanc/quemadmodum/ſcriptam eſſe volunt, vt tota oratio ita ſe habeat/
quæcunq; concoqui opus eſt, occludi conuenit, contraria verò exiccare atq; aperire/: Quemadmo-
dum oculis fluxione laborantibus, ſi aliter videtur conducere, in fauces retrahere conuenit. Atqui
quod hæc verba docent, prædicto ſimile non eſt: ſiccare enim & aperire aliud eſt, ꝙ retrahere. Quo
modo igitur, cum prædixerit/contraria exiccare oportet & aperire/poterit exempli loco de oculis
B fluxione vexatis dicere/retrahere in fauces:/

32 *Sicut Oculis Fluxu laborantibus, ſi aliter videtur conducere, in Fauces Retrahere conuenit. Et vbi
Eructatio confert, & quæcunq; alia eiuſmodi.*

Auxiliorum reuellentium hæc vna quædam ſpecies eſt, ipſo nobis conſulente diuturnas oculo-
rum fluxiones reducere, ad fauces videlicet per acria medicamenta retrahētibus: quibus palatum
inungere, vtq; gargarizent, iubere conueniet, ſi nihil ex hoc peius effecturi ſumus. Nam in quibus
ſuſpicamur, ne forte in aſperam arteriam & pulmones fluxio diuertat, tunc ab huiuſmodi reuulſio-
ne cauemus. Quemadmodum igitur hoc loco conſuluit, ita & in alijs te animaduertere iubet, ne
quod ex membris, ad quæ materiam retrahis, magnum detrimentum ſubire periclitetur. Aliqui
verò de oculis vitio, quod rhyas vocatur, laborantibus ab ipſo ſermonem hunc factum eſſe aiunt,
quemadmodum & Lycus voluit: qui longam orationem contexens ab oculis in palatum vſq; mea
tum quendam pertinere dicit, illorum excrementa per hanc regionem euacuantem: hunc meatum
autem prope maiorem angulum ſitum eſſe: Ac morbum eũ, rhyada quem nominant, tribus modis
ſuboriri, aut foramine aliquo modo clauſo, aut obſtructo: aut multo excremento in oculo collecto,
C adeo vt effundatur, nequeunte meatu ob naturalem anguſtiam ipſum totum continere: alio itẽ mo
do, cum cicatrix in angulo effecta meatum obcæcauerit: quam & poſt encanthidum vocatarum ex-
ciſionem, & aliter vlcerato loco obduci ait: Hãc inſanabilem eſſe, alias verò curabiles, nobis ad fau-
ces materiam retrahentibus. Illud autem/& vbi eructatio confert/adiectum eſt, Hippocrate per no
tas quaſdam ſibi ipſi conſcribente. Quòd enim, vbi eructatio conducit, ibi ructus citare conueniat,
ſatis conſtat: quibus autem conducat, non dixit. Sed neq; in oculis rhyade laborantibus quicquam
huic ſimile eſt: propterea & ſine ordine interpoſitum obſcuritatem peperit: ad oculos enim rhya-
de vexatos reuulſiuum auxilium ſcripſit. Hæc autem verba/& vbi eructatio confert/aut de oculis
rhyade tentatis dicta eſſe conuenit (ſed nihil ad ipſorum medicationem eructatio conferre videtur)
aut alterius eſſe orationis initium. Propterea & non nulli coacti ſunt ipſa à ſuperius dictis ſeparãtes
alteram locutionem hunc in modum inſtituere/& vbi eructatio confert, & quæcunq; alia eiuſmo-
di, tranſitus aperiri/verum neq; item hæc, quæ ſubijciuntur/vt nares, & alia, quibus opus eſt/& reli
qua, iſti locutioni reſpondere, ac propria eſſe videntur. Itaq; quicunq; Hippocratẽ iſtud ſolum per
ſe ſibi ipſi notaſſe aiunt/vbi eructatio confert/ipſum cenſere putant, vt interdum ructus mouendos
eſſe conſulamus: hosq; illis, quorum venter inflatus eſt, conuenire affirmãt, atque illis potiſſimum,
D in quibus flatuoſus ſpiritus per inferna exhalare non poteſt. Quin etiam & os ventriculi infirmum
per eructationes, tanquam per propriam exercitationem corroborari aiunt: eructationesq; citare
conſulunt non per medicamina ſolum, ſed etiam ipſum aſſidue ructare ſtudentem, cum quemlibet
exiguum ſpiritum in ore ventriculi ſentiat. At Sabinus ex vaſculo anguſtioris bibentem ructus mo
uere iubet. Alij verò flatuoſi ſpiritus expulſiones vndecunq; ſanè & vtcunq; fiant, eructationem ip-
ſum appellaſſe contendunt: ſecundum quorum ſententiam tuſſis, ſternutatio, ſingultus, ventris cre
pitus, atq; per omne corpus ſpiritus difflationes, eructationes vocabuntur. Non nulli autem & om-
nem excretionem non ſpiritus modo, verum etiam aliquorum humidorum, eructationem appella-
tam eſſe dicunt, poetæ verba in teſtimonium recitantes, vbi inquit, Eru*ctante mari foras. hancq; vi * AP. eructato.
tioſam explanandi viam aperiunt. Nam ſi à poetis raro & quodam poetico modo dicta vt proprie
accepta quis interpretetur, etiam omnia dilucide narrata peruertere poterit.

33 *Tranſitus aperiri, vt Nares, & Alia, quibus opus eſt, & Vt conuenit: & Qualia, & Vbi, & Quando,
& Quantum oportet, vt Sudores, & Alia planè omnia.*

Id per ſe quidem memoratu dignum eſt: conducit enim omnes ſuperuacuorum excretorios
meatus

meatus aperiri. Et cum ſuperioribus verbis coniungi poteſt, duplicem ſic vtilitatem præbens, propriam E quidem in oculis rhyade morbo vexatis: communem verò omnium, in quibus retrahere, aut deriuare conuenit. Nam ſi reuulſione quidem opus ſit, ipſam autem facere vereamur, deriuare ſanguinem, ac totum corpus inanire conuenit: ſed quæ deinceps ſcripta ſunt perſæpe iam ab ipſo in omni euacuatione commoda eſſe didicimus. Oportet enim, cum euacuatio requiritur, non ſimpliciter ad ipſam accedere, ſed prius definientẽ, qua ratione facienda ſit, & quæ debeat eſſe euacuanda materia, per quam regionem, quo tempore, & qua menſura. Nunc verò etiam reminiſcentiæ cauſa de ſingulis breuiter agamus. Iſtud quidem, vt conuenit, tale quoddam ſignificat: Tranſitus recludendi ſunt, non ſimpliciter quidem ac vtcunq;, ſed vt conuenit: id verò modum ſignificat, quo euacuationes facimus, vt in ijs, quæ in ventre ſunt, per clyſterem, per glandulam, per ſubducens medicamentũ: & in horum ſingulis per quædam certa, nam & clyſteres, & glandulæ, & ſubducentia vocata medicamenta multiformiter componuntur. Eæ igitur particulæ/vt conuenit/tale quiddam ſignificant: hæc verò/qualia/euacuandorum qualitatem innuit, hoc eſt, nunquid aquoſa & tenuia euacuare melius ſit, an pituitoſum ſuccum, an bilioſum, an melancholicum: & horum num aliquem, an & omnes. Ea vox/vbi/partem corporis, per quam euacuare oporteat, indicat. Etſi nanq; per inferiora faciendam eſſe euacuationem cognoſcamus, nihilo minus, per quam ex inferioribus partibus facienda ſit, definire opus eſt. Propterea & quidam loco huius vocis/vbi/quà ſcripſerunt, per quam partem ſignificantes, vtrum per veſicam, an aluum, an vterum: item per ſuperiora F vtrum per nares, aut os: eſt quædam etiam per omne corpus euacuatio, & quæ per ſudores, & quæ per latentem vocatam tranſpirationem. Ea vox/quando/euidenter tempus, quo ſit euacuandum, declarat, vtrum ſcilicet ab initio ante morbi concoctionem, quando, vt ipſe inquit, materia turget, & natura animalia regens ad humorum excretionem compellitur: an poſt vexantium humorum concoctionem: nam & hoc ipſe, quemadmodum & prius dictum, in aphoriſmis docuit. Illud verò/& quantum conuenit/in calce ſermonis dictum materiæ euacuandæ quantitatem oſtendit, quam ſibi proponere & coniectura percipere, medicum oportet. Deinde loco exempli illud ponitur/vt ſudores/. Quamuis enim ægrotantibus conducere ſudor videatur, attamen & ipſe modo eget: immodicus enim vires debilitat. Cum in ſudoribus verò exceſſus multitudinis noxius ſit, multo ſanè magis in ijs, quæ euomuntur, aut deijciuntur, aut per mariſcas, aut vterum euacuantur.

34 *In Ingentibus malis Facies ſi ſit Bona, Signum Optimum: In Paruis autem Contraria bonæ ſignificationi ſignificans, Malum.*

Et iſtius orationis ſecundam partem ex libri enarratoribus alius aliter ſcribit: at ſi quis ipſi articulum/τῇ/addiderit, omnis quæſtio tolletur, hunc in modum/in paruis autem contraria ſignificans G τῇ εὐσημείῃ, hoc eſt bonæ ſignificationi, malum/vt & integra oratio talis ſit: In ingentibus malis, ſiue affectibus, ſiue ſymptomatis, ſi ſit facies bona, hoc eſt naturali ſimilis, bonum eſt ſignum: in paruis verò (rurſum & hic affectibus aut ſymptomatis intellige) ſi facies fuerit ſignificans contraria p̃dictæ bonæ ſignificationi, malum aliquod ſignificabit. Non nulli quidem palàm, tanquam ab initio lectio articulum/τῇ/haberet, ita explanauerunt, non edocentes vetera exemplaria eum articulum bonæ ſignificationi adiectum non habere, fortaſſe primo libri ſcriptore decepto. Alij nõ ſolum aliter ſcripſerunt, ſed etiam abſurdam explanationem commenti ſunt. Ego verò, vt ab initio dixi, cauens ne longius commentaria producerem, multa minus recte dicta ſilentio præterire decreui. Satis nanque congruens explanationis propoſitum mihi eſſe videtur, ſi & vera quis in ipſa, & ad veteris mentem edoceat: quemadmodum & nunc facienti à loquacitate diſcedere licet. Nam ſi in magnis affectibus pro eorum magnitudine facies collapſa non ſit, bonum ſignum eſt: in paruis autem è contrario malum quoddam ſignificat. Licet igitur & his, ſi cui placeant, vti: ego verò ad veterem lectionem, & ab omnibus alijs explanatoribus conceſſam me recipiam.

35 *Apud magnum, Vbi mulier poſt heroum, Arquato ſuperueniente.* H

Siue ſuperioris locutionis finis eſt, hæc particula/apud magnum/aut loci alicuius index, illis quærendum relinquam, qui medicinalia prætereuntes, vt grammatici quàm medici interpretari maluerunt. Satis eſt enim de his vocibus/apud magnum/illud tantum dixiſſe, quod veteres interpretes dixerunt, aut theatrum, aut odion id eſt locum vbi poemata recitabantur, aut gymnaſium heroum, aut domum aliquam, aut quodlibet aliud huiuſmodi, ab hac voce magnũ ſignificari. Trãſgreſſum autẽ deinceps ad artis opera, illa conſiderare vtile eſt. Quòd poſt Heroũ, aut poſt Menelaũ (quidam enim ita ſcribunt) ægrotus ille iaceret, nihil quicquam vtilitatis habet: quemadmodum neq; quod deinceps dictum eſt/arquato ſuperueniente/& ſi ꝙ maxime ipſi Hippocrati ad reminiſcentiam vtile foret, fortaſſe quidem prædictorum: forte verò & ipſum per ſe, affectus enim aut coloris arquati mulieri ſuperuenientis memoriam reuocat. Et hoc loco apud veteres explanatores, & in vetuſtis codicibus, verba hæc in margine ſcripta ſunt ſecundum alios quoſdam etiã interpretes his vocibus/arquato ſuperueniente/: hæc adiecta eſt/permanſit/quemadmodum & apud quoſ-

dam

A dam alios cũ negatione/non permanſit/:non nulli verò & hanc vocem/ipſi/apponũt. Sed iſtud qui-
dem in locutione differentiam, non in ſententia facit:at priora ſenſum in contrariũ mutant:nam cũ
arquatum affectũ aut colorem altera lectio permanſiſſe ſignificet, altera non permanſiſſe affirmat.
Per ſe igitur præſens ſermo ſcriptus neq; ſi/permãſit/dicat,neq; ſi/nõ permanſit/ quicquã vtilitatis
nobis afferre poteſt,quo modo ægrotaret,aut quo modo affecta eſſet,ignorantibus. At ſi ſupra ſcri-
* ptis annectatur,prorſum ſuperuacuus eſt:ſatis eſt enim ſolum hoc dictũ eſſe/ arquato ſuperuenien-
te/hoc exemplo circa faciem apparente,tanquam alia exigua eſſe, ſi ſola dicta forent,viderentur: at
ipſe contrarium ſignificauit,quoniam valde à naturali ſtatu mutata eſt. Quod enim infertur hoc me
teſtari docebit, ad quod alias præſentis ſermonis explanationes dimittentem tranſire iam tempus
eſt. Fortaſſis enim & ea,quæ nunc dicta ſunt, præter noſtrum propoſitum longiora fuerunt: cum
prætermittere decreuerim, quæcunque legentibus ipſa adoleſcentibus nihil ad artem profutura
ſunt. Neq; enim ad ſophiſticam facultatem,quam prorſus odio perſequor, eos præparare conſti-
tuo,ſed ad artis opera in præſagiendo atque curando, in quibus etiam me ſemper exercui.

36 *Qui apud Timenei neptem, Iſte nigro viridiq; colore ſuffuſus.*

B Si ad ea,quæ de facie dicta ſunt,& hoc quis referet,aliquid vtilitatis percipiet,ac ſi loco exempli
dictum ſit. Par eſt enim & hunc, cum alia eſſent exigua, corpore à naturali ſtatu longe permutato,
propter id ſolum aut mortuum eſſe,aut in mortis diſcrimine verſatum. Quòd ſi μελάγχλωρος ſcri
ptum ſit, pro eo,quod eſt μελάγχρους, hoc eſt nigræ cutis, vt in quibuſdam codicibus reperimus
adhuc etiam magis ſolus iſte color magnam quandam noxam ſignificare videbitur,quamuis alia in
ægrotante exigua forent.

37 *In Perintho Seminis ſpeciem referens,tale Iudicatorium: Et quæ circa abdomen talia, quia mictus li-
berant: quoniam neq; flatu multo,neq; ſtercore multo tenaci deiecto euacuabatur: neq; enim magna erant
præcordia. Braſſicam Septimo die comedit adhuc ægre ſpirans,partes circa abdomen purgatæ ſunt , recte
ſpirans effectus eſt, aluus ipſi expulit.*

Non præſentis ſermonis initium, ſed prioris finem has voces / in Perintho / Sabinus eſſe cen-
ſet: hunc enim ſermonem communem, illum priuatum eſſe dicit: conſueuiſſe autem Hippocra-
tem priuatis ſermonibus aut locorum, aut ægrotantium nomina adijcere. Atqui præſens ſermo
quod in parte ſit,ex his conſtat,quæ ipſe Hippocrates ſubdens ait, quod neq; multo flatu,neq; ſter-
C core multo tenaci deiecto euacuabatur. Multa verò in voluminibus de morbis popularibus in qui
buſdam particulatim viſa ſcripta ſunt,vniuerſalibus autem præceptis aut perpetuo aut plerunq; ve
ris ſubiecta ſunt. Sic igitur & nunc gonoides,hoc eſt ſeminis ſpeciem referens,ſiue lotium,ſiue alui
recrementum eiectum in Perintho iudicatorium apparuit. Vtrum paucis,an multis,an vni, iſtud
acciderit non eſt ex ipſius Hippocratis verbis definitum: ſed veriſimilius eſt iſtud ea tempeſtate,
qua hæc Hippocrates ſcribebat,in multos graſſans apparuiſſe. Quando enim aliquod in vno quo-
piam fieri ſcribit,aut locum ciuitatis,in quo hominem decumbentem vidit,aut ætatem,aut nomen
apponit. Ciuitatum autem nomine proprio meminiſſe in illis narrationibus ſolitus eſt,in quibus
multos eadem paſſos conſpicatus eſt:hoc verò,quantum ad artis opera pertinet,non multum refert:
& hoc/in Perintho/cum quibus velit quiſpiam,coniungito. At ſeminis ſpeciem referens lotium,
vel etiam deiectio, fuerit ſanè iudicatorium, quando humor à Praxagora vitreus nominatus eua-
cuatus eſt. Sed hoc/& quæ circa abdomen talia/ad antedictum ſanè referri debet:talia enim ad alte-
rum referri dicuntur, nihil autem de abdominibus prædictum eſt. Fortaſſis igitur cum primum
exemplar ex Hippocratis commentarijs deſcriberetur,aliquod huiuſmodi ſcriptum omiſſum fuit:
aut ipſe ſibi ipſi hoc,quod ad primum ægrotum referatur, memoriæ cauſa ſcripſit, de quo id ſolũ
D prædixerat/qui apud Timenei neptem, iſte nigræ cutis erat/. Verum non nulli propter hancam-
biguitatem ſic ſanè† duplicem lectionem explanabant, / iudicatorium, & quæ circa abdomen/per †Al. dupliciter hãc partẽ.
inde,ac ſi ita ſcriptum eſſet: Seminis ſpeciem referens vrina,iudicatoria eſt,& ab affectibus abdomi
nis extrahi oportet:iterumq; ab alio initio dicatur / talia quia mictus ſanant / vt intelligamus/ talia/
quæ in abdomine fiunt. Atq; huius rei teſtimonium deinceps ſcripſit/ quòd neq; multo flatu, neq;
ſtercore multo tenaci deiecto euacuabatur / hoc eſt / nullo alio effecto, quod abdominis tumorem
diſſoluere poſſet,per ſola ſeminis ſimilia lotia morbus iudicatus eſt. Forſan enim tale quoddam ab
domen erat,quale in præſagiorum libro ipſe per hæc verba narrauit: ‖ Ex præcordijs dolores & tu- in Prog. cõ. 2.
mores,ſi recentes ſint,& abſq; inflãmatione, ſoluit ſtrepitus in præcordijs ortus, & maximæ quidẽ t.25.4°.200.a
cum ſtercore & lotio & flatu egreſſus: ſi verò ipſe non tranſgreſſus ſit, iuuat ſaltem & in inferiores
partes deſcendens. Neq; enim phlegmonem aut aliquod aliud ipſa etiam contumacius in iecore,
aut inteſtinis,aut ventriculo conflatum, ſeminis ſimile lotium ſolum redditum diſcutere potuiſſet.
Propterea igitur ipſe intulit / neq; enim magna erant præcordia / quoniam ſi magna fuiſſent, non
vtiq; per vrinæ ſemini ſimilis excretionem diſſolui atq; attenuari potuiſſent. Cæterum, quoniam
quod ſubditur,cum ita prædictis non admodum concordare videtur,iccirco non nulli ab alio initio
ipſum legebant,hanc vocem/οὗ/ cũ ſpiritu craſſo ſcribentes, & articulũ maſculinum genitiui caſus

facientes,vt ſi & eiuſmodi oratio eſſet,Cuius enim hominis magna erant præcordia,braſſicam is ſe E ptimo die comedit adhuc ægre ſpirans: poſtquam verò abdomen purgatum eſt, rectè ſpirans fuit, hoc eſt,bene ſpirans,& naturaliter ſpiritum ducens.Non ſcripſit tamen,vtrum ducens aluum braſſica ſubſidio fuit,an digeſtionis ratione.Sed quidam hanc vocem / rectè reſpirans / explanauerunt, orthopnoicon vocatum difficilis ſpirationis mòdum ab ipſa ſignificari dicentes. In ænigmaticis.n. ſermonibus quicquid libuerit quiſq; dicere poteſt,nullam inſignem vtilitatem nobis ex illis percipientibus,in quibus neq; certam Hippocratis mentem,ſed explanatorum, perdiſcere licet.

38 *De ſanguine Ichoroide,quòd in Pauidis talis,aut in Vigilantibus,& ſiue malus,ſiue bonus.*

Non ſimpliciter tenuem & aqueum ſanguinem ab ipſo ichoroidea vocari ſuſpicandum eſt, ſed eum,qui venenoſa aliqua & maligna facultate præditus ſit. In ſecundo nanq; de morbis popularibus ipſe ſcripſit, || Et ſub cute ichores creabantur, incluſi autem caleſcebant, & pruritum excitabant: deinde puſtulæ, vt ambuſtis, exurgebant,& ſub cute vri ſe putabant. Conſtat igitur, vt ex ichoribus haud exigua ſymptomata oriri dicat. Plato etiam in Timæo per hanc vocem / ichores / tale quiddam ſignificat hæc inquiens: Ichor autem ſanguinis quidem ſerum, mitis: nigræ verò bilis,ſed acidæ ferus. Ichoroides itaque ſanguis vocatur in ſe prauam ac tenuem humiditatem con- F tinens, non aqueam & morſu carentem, ſed mordacem & erodentem. Dicente autem Platone, Ichor verò ſanguinis quidem ſerum, mitis: nigræ verò bilis, ſed acidæ ferus.nobis declaratum eſt, quemadmodum in lacte ſeroſa quædam humiditas eſt, veluti colamentum & circunfluitans craſſiorem eius partem,eodem ſanè modo in omnibus ſuccis & humoribus ſeroſum quendam ac tenuẽ liquorem reperiri. Different autem inter ſe ſecundum eorum ſcilicet humorum naturas, quorum ſerum eſſe dicetur:& erit infeſtiſſimum atræ bilis ſerum: minus infeſtum flauæ: minus item quàm hoc, pituitæ: ſed omnium mitiſſimum eſt ſanguinis ſerum & ichor, nihil enim in præſenti referet hoc aut illo modo dicere. Verum quoniam bifariam ſanguinem appellamus, interdum eũ à nuper dictis humoribus diſtinguentes, interdum à ſuperante omnes in vaſculis ſuccos ſanguinem vocantes,ichoroides ſanguis nunc in ſecunda ſignificatione accipiendus eſt: quemadmodum & omnes medici in venæ ſectione dicere aſſolent, interdum ſeroſum, interdum melancholicum, aut pituitoſum,aut bilioſum, non nunquam & naturalem, ſanguinem effluxiſſe dicentes. Omnino quidem pauidos, hoc eſt cum terrore perturbatos, præterea etiam vigiles, ichoroides ſanguis efficiet: quòd ſi vitioſi alicuius ſucci non modo ſanguinis ſerum in ſanguinarijs vaſculis contineatur,& deliria,& phrenitidas,& furores pariet:ſed hoc loco ſanguinei ſeri meminiſſe videtur, quod- G dàm ſibi ipſi memoriæ ſubſidium ſcribens. Timiditatem quidem,pituitæ ſerum facere par eſt, non tamẽ vigiliam,aut perturbationem,aut animi motum cum terrore: torpor enim ipſi & frigus ineſt ſolum,non mordacitas atq; malignitas:niſi forte & ipſa planè vitiata acida aut ſalſa euaſerit. Sed illud profectò quæſitu dignum eſt, quod ipſe inquit / & ſiue malus, ſiue bonus/nam ſi quis abſolute malum eſſe ichoroidea ſanguinem aſſerat, rectè dicere videbitur: omnis enim ſanguis ita vocatus naturali comparatur. At ſi quiſpiam aliorum ſuccorum ichoribus ſanguineum comparans non prauum eum aut & bonum eſſe dicat,iſte quoq; verum dicere haud iniuria putabitur.Plerunq; autem & noſtræ tempeſtatis homines,& antiqui,minus malum bonum, aut probum, aut laudabile, aut aliqua id genus voce appellare conſueuerunt, & præſertim cum magnus quidam exceſſus fuerit valde praui ab eo, quod modice à naturali ſtatu diſceſſerit. Quare & ichoroides ſanguis, quærente Hippocrate, malus'ne an bonus ſit,poſſumus nos ita ferre ſententiam: Optimo quidem ſanguini comparatus,malus eſt:alijs verò omnibus, quibus alterius cuiuſdam vitioſi ſucci ichor admiſtus fuerit,longe melior & optabilior, atq; icciirco bonus eſt.

39 *Quibus Lienis eſt decliuis,Pedes,& manus,& genua Calida:Naſus & aures Frigidæ ſemper: Num H propter hoc,quòd tenuis ſanguis? Num & Natura talem iſti habent?*

Quòd decliuis lienis deorſum vergens dicitur, & ex ipſa voce diſcere licet. Vtrum autem ob ipſius tumores in partibus inferioribus excitatos, an cum in ipſas inferiores corporis partes vitioſos in ſe contentos humores depellit, icciirco decliuem lienem appellauerit, hoc non item ex voce hac percipi poteſt. Poſſumus quidem, quantum ad rerum naturam pertinet, ſecundum vtrunq; dictum modum, decliuem lienem ab ipſo vocatum eſſe intelligere: pedes enim inquit, & manus, & genua calida: naſus autem,& aures frigidæ. Genua quidem & pedes in decliui liene calida apparere rationabile eſt, quemadmodum & nares & aures frigidas: manus autem in decliui morbo calidas eſſe nulla ratio demonſtrat, potius enim quiſpiam ipſas inter ſuperiores partes collocauerit: ſin minus,at ſaltem neq; inter inferiores. Quòd igitur aures & naſus frigidi ſint,inferiores verò partes calidæ,cauſam ſpeculans Hippocrates inquit,vtrum propterea,quòd tenuem habent ſanguinẽ, cum lienes decliues ſunt? Aliqui verò non lienibus contra reſpondere iſtud aiunt/ num & natura talem iſti habent?/ſed illi, quod poſtea ſcriptum eſt:totumq; ſermonem ita conſtituunt/num & natura talem iſti habent,vt ſuppurationibus?/Cõſiderandum igitur deinceps exquiſitius de ipſo erit an/ vt ſuppurationibus/ cum iſtis prædictis ita ſcribẽtes copulẽt; ſed qui hoc deinceps ſcriptorũ initiũ

eſſe

1.Epid.ſect.1. ſtatim in prin.

Aeſſe volunt,hanc vocem/vt/auferunt,ac talem orationem faciunt/ſuppurationibus terminus, ſuppuraturis ventres perturbantur/ſuppuraturorũ indicium ventris perturbationem ſtatuentes. Non de omnibus autem ſuppurantibus,ſed de ijs ſolis,quæ per inteſtinorum excretionem erumpunt,ſignum hoc ſcribit Hippocrates. Quòd verò ſine diſtinctione,de quibus intelligat,narrationem fecerit,nihil mirum,ſi eius,quod à principio dictum eſt,meminerimus, ipſum videlicet ſibi ipſi hæc vt materiam quandam ad libros conficiendos perſcribere:ſolum enim ad eorum, quæ ſignificare ſibi ipſi vult,reminiſcentiam pertinet in ſcriptura propoſitum,iſtud ſcilicet/ventres perturbantur/ ipſo dicente ventres in huiuſmodi ſuppurationibus perturbari,quæ cum erupturæ ſunt, ichor quidam tenuis ex pure prius exudat,à quo inteſtina demorſa conturbationem ventri inferunt,hoc eſt,morſus,& aſſiduas excernendi cupiditates. Aliqui verò & hanc lectionem agnoſcunt.

40 *Suppurationibus Vmbilicus terminus: Quibus ſuppuraturis Ventres turbantur.*

« Voluit breuibus docere,quod in præſagiorum libro clare dictum fuit: ‖Minime verò, quæ infra vmbilicum,in ſuppurationem vertuntur:at quibus eruptura eſt ſuppuratio,ventres prius conturbantur. Verum & aliter multis modis ſcribunt,ac diuidunt non hæc ſolum verba, ſed etiam alia in Prog. cō. 1. t. 37. 4ª. 196. F
* B plurima huiuſce libri interpretes,vt quis ad artis opera feſtinans multum retardetur:ac non nulli id facere videntur,quod Timon per ſimilitudinem dixit, Quid vis?pauca caro,oſſa multa. Quidam autem & ſequentem ſermonem, cuius initium eſt/lienis durus non ſuperius/cum præſenti coniungunt,vt de lienis differentijs oratio ipſi habita ſit. Tranſeuntes igitur ad ipſum,differentias iſtas videamus, aliquid enim vtilitatis continent.

41 *Lienis Durus non ſuperius, Inferius Teres, latus, craſſus, longus, tenuis.*

Tumorum lienis præter naturam differentias his verbis ſcripſit ſibi ipſi fortaſſe deſignans,quoniam decliuis lienis paulo ante meminerat. Prima igitur differentia huiuſmodi lienis eſt,cũ durus fuerit,ſed non ſuperius,manifeſtum eſt, quòd in ima parte durus eſt. Secunda verò ex ijs, quas in propoſitis verbis recenſuit,differentia iterum ipſorum decliuium lienum propria eſt. Iſtorũ enim decliuium lienum commune cum ſit,ſuperiores partes non duras habere,ſed imas,aliquis teres eſt: aliquis latus:aliquis in longitudinem excreuit,aut cum tumore præter naturam, aut ſine eo, ſolum
* longitudinis incrementum habens. Priorem quidem differentiam innuit dicens/craſſus, longus/: ſecundam verò,cum dixit/longus,tenuis/. Nam,cum vox hæc/longus/bis ab Hippocrate, vt quis
C conijcere poteſt, ſcripta foret, alteram exemplaris ſcriptores ademerunt, talemq; orationem qualẽ nuper ante ſcripſi,reddiderunt. Rationi autem conſentaneum eſt ipſum primæ differentiæ meminiſſe,vbi inquit/lienis durus non ſuperius/hoc eſt ab ima parte durus, quemadmodum & decliuis eſt. Deinde rurſum ipſius quatuor differentias enumerauit,vnam,per quam teres eſt:ſecundã, per quam latus:quibus ambabus commune eſt,in longitudinem protenſum non eſſe lienem:Duas reliquas differentias ponit,vnam quidem longi & craſſi lienis:alteram longi,& tenuis. Cum bis enim vt dixi,hæc vox/longus/ſcripta eſſet,par eſt eum,qui ex veteribus codicibus deſcripſit, hanc, vt ſuperuacuam omiſiſſe. Vetus quidem lectio talis eſt,in qua vocem hanc/longus/ ab Hippocrate bis poſitam,ſemel à librario fuiſſe deſcriptam,ego contendo. Forſan autem, & ſi ab ipſo Hippocrate ſemel inter has voces/craſſus & tenuis/ſcripta eſſet,à communi ſenſu intelligi poſſet,& cum prædicta,& cum ſequenti coniungi:nam & multa id genus alia apud veteres reperiuntur. Verum explanatores ego demiratus ſum hæc verba multis modis alium aliter tranſcribentes. Siquis enim prorſum à veteri lectione diſcedere audeat, aliqua veriſimili de cauſa id facere debet, ſicut ego nunc rationabile eſſe dixi,cum dictio hæc/longus/bis ſcripta foret,alteram eſſe omiſſam. Quòd huiuſmodi autem lectionem omnes veteres explanatores agnoſcant,& Zeuxis locupletiſſimus teſtis eſt. Ipſe
D namq; Glauciam vtpotè male præſentia verba interpretatum, nihil quantum ad lectionem pertinet,reprehendit,quamuis & iſta locutio ipſi ambigua videatur: ſed quòd dictis negationes addiderit,vitio vertit:ipſum.n.hęſitantem,& propoſita verba enucleare nequeuntem,omnibus prędictis negationes adieciſſe inquit,perinde ac ſi ita ſcripſiſſet Hippocrates/inferius teres,non latus,nõ craſſus,non longus,non tenuis/. Glaucias namq; lienem omnia hæc vitia ſuſcipere non poſſe arbitrabatur; quæ vnà conſiſtere minime valerent:quaſi in vno homine omnia hæc intelligenda eſſe neceſſe foret, & non ſibi ipſi deinceps differentias memoriæ cauſa Hippocrates perſecutus eſſet, vt antea difficilis ſpirationis & febrium,ita & nunc tumorum pręter naturam in decliuibus lienibus. Quòd ſi affirmatiue dictis negationes addere licet,hoc modo aliquis omnia placita deprauabit, nullamq; veterum ſententiam ſtabilem conſeruabit.

42 *Minus capitis Grauedine Laborantibus.*

Nihil aliud intelligere poſſumus, quã ꝙ vitia lieni accidere dicta minus capitis grauedine laborantibus eueniunt. Huius verò cauſam & Rufus & Sabinus dicunt,quia ſanguis per grauedinem repurgatur: propterea.n. putant nihil in lienem deſcendere. At ſatius fuerit ad communem rationem,non ad priuatam,hæc verba redigere. Perrarum.n.eſt in omni corpore duo aliqua membra

æqualiter eſſe debilia. Nam in plurimis vnum planè eiuſmodi eſſe deprehenditur,in quòd, ſeu ple E
nitudo , ſeu vitioſi humores in corpore contracti ſunt; omnia ſuperuacua feruntur : vnum autem ſi
hæc præoccupauerit,reliqua membra in naturali ſtatu permanent.Non ſolum itaq; capitis grauedi
ne affectis,ſed ẽt aliquam ſpirabilium partium,aut ſm renes,& iecur,& ventriculum,infirmam na
turaliter habentibus,eam magis,quā lienem,vitijs obnoxiam eſſe reperies. Hoc verò commune cū
ſit,& vniuerſale, propriū eorum,q̄ nunc dicunt̃,aliquis adijciat,In quibus pituitoſus humor, aut te
nuis & aqueus colligitur,quales profecto & illi ſunt , qui capitis grauedine vexantur , iſtis haud ita
ſæpe præter naturam tumores,qui ex craſſis melancholicisq́; humoribus conſtant,in liene ꝑcreari.

Circa Aegrotantem Adminiſtratio,& De morbo interrogationes. Quæ narrat, Qualia,Vt accipien
43 *di ſermones. Quæ ad Aegrotantem,quæ ad Aſtantes,quæ ad Externos .*

Proprium dicendorum nomen inuenit,œconomiam.i.adminiſtrationem inquiens . Neq;.n.vt
in alijs ferè oĩbus libris , aut affectuum notitias,aut curationes,aut futurorum præſenſiones ſcripſit ,
ita & in præſentia fecit:ſed quo quis modo medicinalibus,quæ didicit,præceptis commode vteret̃,
in propoſito ſermone declarat,non ipſa ſingula,ſed cõmunia tm̄ capita deſcribens. Atq; inter hæc
primo de interrogationibus,quibus medicus.ſ.ægrotantem interrogat,mentionem facit: ſecũdo de F
laborantis ſermonibus. Multa.n.laborantes dicere conſueuerunt,quæ dicẽtis mentẽ patefacere poſ
ſunt:vt,niſi prius ipſum nouerimus,ex ijs,quę narrauerit,qualecunq; ſit ipſius ingenium,ita nos ip
ſi accommodare ſciamus. Nam ſi prudentem hominẽ hunc,pręterea non timidum, eſſe cognoue
ris,vera ipſi dicere conaberis,nihil eorum,quæ in morbo futura ſunt,ſubtrahens,neq; diſſimulans :
at ſi ſtultum atq; timidum,oĩa ea,quibus ipſe meliori aĩo futurus ſit,dicito,neq; tm̄ [illegible]agnopere men
tiaris. Quòd ſi interdum ob extremam laborantis formidinem ipſi certā ſalute[illegible] polliceri coactus
fueris,egreſſus ſaltem eius curam gerentibus vera dicito.Ipſis quoq; laborant[illegible]ſus,& ſi maxime ti
midis,ne,vt aperte mentientes faciunt,ſalutẽ polliceri tentato,niſi illud addideris in primis, Sanita
tem quidem affuturam,oĩa ipſo recte agente,& medicorum præceptis obtemperãte.Ita.n.neq; ille
animum deſpondebit,& tu plerunq; vera retuleris:nam plurimi periculoſi morbi ægrotos medicis
morem haud gerentes necant:quandoquidem perpauci admodum prorſus mortiferi ſunt,ſi neque
medicus erret,neq; ęgrotus,neq; miniſtri,neq; aliud quicq̄ extrinſecus fortuito noxium inciderit.
Quicunq;.n.in periculoſis morbis plus , quam deceat, ægrotantes hilares & bonæ ſpei plenos red
dunt,in multo maiorem conijciunt triſtitiam ſequentibus diebus,cum aut in peius morbus cecidiſ
ſe vr̃,aut vltra promiſſa medicorũ producit̃. Quin ẽt plures hoĩes confiſi,perinde ac ſi ſine periculo G
ægrotent,medicis non obtemperant.Itaq; laborantis ingeniũ prius,cũ recte valebat , expertos ſcire
melius eſt:at,ſi nũc primũ ipſi occurrimus,de eius locutione,qualis nã ſit,percipiemus.Ex ijs verò,
q̄ pręſcimus,aliquid ad morbũ vtile inuenire licet:nã ſi natura modeſtus audacter rn̄det,prudẽs itẽ
natura in loquẽdo imprudẽs deprehendit̃,hinc eius mentẽ læſam eſſe nobis indicabitur: quẽadmo
dum ẽt ſi ſobrius & cogitabũdus,aut puigil,& natura loquax, in locutionibus atq; reſponſionibus
tardus torpẽsq́; appareat. Itẽ ex ipſa voce aliqd de morbo cõiectura deprehẽdi poteſt:quidã.n. vix
vocẽ edũt, aliqui raucã aut acutã ipſo morbi tpe non nulli balbi ac blæſi ſunt:hæc ſingula quid ſigni
ficent,alibi didiciſti. Ex his planè medicus aliqd ad ægroti notitiam pertinens elicere poterit, qualis
videlicet ſit eius mens atq; mores,& ipſius morbi quæ ſpecies ſit. Rurſum verò ipſe & ægroto &
aſtantibus,qualis in arte medica ſit,ex ipſis interrogationibus demonſtrabit. Nam quiſpiam in acu
to morbo naſum acuminatum , oculos cauos , temporáq; ſubſidentia intuitus interrogat,num eua
cuatio aliqua ipſi acciderit,aut vigilia,& mœror,num ciborum abſtinentia,& fatigatio magna. Sin
autem faciem minime contabuiſſe inſpexerit,ſciſcitabitur, nũ aliqua ex vſitatis excretionibus ſup
preſſa ſit,num præter morem ocioſe & largo cibo vſus vitã duxerit. Poterit item & de frigore,ęſtu,
nimio vini potu,& id genus alijs oĩbus appoſite percunctari, vt in hoc ipſo primum à præſentibus H
laudetur. Etenim ſi præterita & ægrotanti aſtantibusq́; præſcita medicus interrogando veſtiget,ſta
tim ipſum admirantur:quemadmodũ cõtra dãnare ſolent,quando aliqua ijs,quæ facta ſunt , contra
ria perquiſiuit. Verum etiã ſi eorum aliqua,quæ ægrotis acciderunt,priuſquam ab ipſis audiuit,in
media locutione in interrogando ac reſpondendo ipſe forte dixerit, magnam ſui admirationẽ con
citat. Hæc ſanè oĩa à nobis alibi tradita ſunt:& hoc loco,vt dictum eſt, hæc ſola primaq́; capita recen
ſente Hippocrate,nos quoq; ſecũdum primam quandam diuiſionem ipſa narrauimus: quòd ſi om
nia ſingulatim dicere voluero & in prognoſtica explanationes, & de iudicationibus commenta
ria,huc transferre coactus fuero. Sed præterea ad œconomiam vſumq́; conducunt quædam ab He
rodoto ſcripta in libro,quem ipſe medicum ſcripſit:à nobis verò, & vbi de pręſagiendo ſermonem
fecimus, dicta ſunt. Igitur rurſum ab initio orationis noſtræ capita repetentes ad aliquod eorum ,
quæ primo ſcripta ſunt , tranſeamus. Quemadmodum in vita omnia opportuna poſſidere , ve
ſtes dico , vtenſilia , ſeruos,iumenta,& alias pecudes,ædes item,frumentum,legumina,bellaria, vi
num , oleum , aliaq́; id genus omnia, ab eorum conuenienti vſu,quem œconomiam vocant , longe
differt,Sic & in medicina artem didiciſſe,& ijs,quæ quis didicit,appoſite vti haud idem eſt: vt ipſe
in tempore interrogare & dicere ſciat:in tempore aliquid ab ægrotãte,aut eius familiaribus audire,
ipſosq;

A ipſosq́ꝫ edocere,vt ad ſeruitia vtiliſſimi ſint,& extrinſecus incidentia animaduertat,quæ à medicis & ægroti domeſticis negliguntur.Inter quæ maxime vtilia ſunt,quæ ad decubitus pertinent:vel ad ædes prorſus malas:vel ad cubicula,in quibus ægroti iacent,propter odorem tetrum,aut aerem calidum ſeu frigidum valde,aut ſitu & putredine vitiatum. Præterea moleſtiæ ac vexationibus,quæ à vicinis,aut ijs qui in publicis vijs verſantur,ægrotis exhibentur,medicum proſpicere conuenit, ac de his omnibus cum familiaribus amicisq́ꝫ ægrotantis diſſerere.Hæc eſt enim atqꝫ huiuſmodi circa laborantes vocata œconomia, id eſt adminiſtratio.

44 *Quoniam in Calidiore firmiorum,In dextris & nigri. Iccirco & extra venæ,& longe bilioſiores.*

Hoc quoqꝫ loco id,quod maxime totam orationem continuat,omiſſum eſſe nihil mirum eſto:neque enim liber iſte compoſitio eſt,vt diuulgetur, edita,ſed apparatus quidam,vel annotationes,quales nobis ipſi conficere ſolemus. Nam,ſi integer liber eſſet,ita ſanè incipiens,vt in aphoriſmis ſcripſit,quæ conſequuntur adieciſſet,totam orationem talem reddens:‖Fœtus maſculi quidem in dextris vteri partibus conſiſtere magis inueniuntur,fœminæ in altero eius ſinu,ſiniſtro videlicet. [5ª. Aph. 48. Ex.ord.41.h] Decens enim eſt in calidiore vteri parte calidiorem fętum coaleſcere:calidior eſt aũt maſculus,vt ipſius B venarum magnitudo & color indicat:nigriores.n.plerunqꝫ viri mulieribus ſunt:Ita nanqꝫ,ſi exactũ opus ſcripſiſſet Hippocrates,quale eſt de fracturis,de articulis,de præſagijs,atqꝫ id genus alia,locutione vſus fuiſſet:quoniam verò,vt dixi,hæc ſibi ipſi veluti delineauit, iccirco orationis caput omiſſum eſt,ipſo non ſignificante de maſculis vtero contentis hæc dicta eſſe. Marem ſanè in dextra vteri parte concipi & alij vetuſtiſſimi viri teſtati ſunt. Parmenides.n. ita inquit:In dextris quidẽ pueros, ſiniſtris verò p[uellas]. At Empedocles ſic:In calidiori.n.parte terræ maſculus fuit:& nigri iccirco & viriliores viri,& [h]irſuti magis. At opinionem de maris temperatura vt calidiore veram eſſe exquiſite in commenta[rijs] de temperamentis explicauimus:Nunc verò,vt ſæpius repetiuimus, Hippocratica decreta,niſi obiter,ratione confirmare non decreuimus,ſed eius tantum verba interpretari. Verum & hanc lectionem non nulli recentiores explanatores immutare auſi ſunt,hanc dictionem /firmiorum/in hanc/firmius/ conuertentes: iſtis nanqꝫ ra*tionabile eſſe videtur dextram partem vteri,vt calidiorem,ita & firmiorem eſſe debere:ſimiliter enim quantum ad firmitudinem pertinet,ſe ſe habere videtur. [*Al.irrõnabile] Atqꝫ ideo ſcribendum eſſe aiunt/quoniam in calidioribus firmius in dextris, & nigri/hoc ſignificantibus verbis,in calidiore vuluę ſinu conceptum eſſe firmius,quod idem ſignificat,ac valentius & robuſtius,quandoquidem & calidius eſt natura. De veritate autem huiuſce placiti, C in præſentia(vt dixi)non eſt tempus diſſerendi. Cæterum qm̃ non nulli aduerſus dicentes omnes dextras partes ſiniſtris ob iecoris ſitum calidiores eſſe ac valentiores,contradicentes inquiũt,At in læua parte cor ponitur:neqꝫ dexter oculus exactius quã ſiniſter cernere,neqꝫ dextra auris audire, aut dextrũ crus melius ambulare,cognoſcitur: ſed in dextra manu ſolum id veriſimile eſſe videtur: Iccirco pauca in iſtos dicentur:maxima nanqꝫ demonſtratio,quòd plurimi mares in dextra parte cõcipiantur,illud eſt,quod ex animalium diſſectione conſpicitur. Duos quidem ſinus habente vtero per ceruicem ambobus communem copulatos,mares ſanè plerunqꝫ in dextro,fœminæ verò in altero,concipi deprehenduntur. Quare ſatius erat huiuſce rei ſenſui apparentis cauſam explorare, & non veritatem ſubuertere cauſæ ignoratione conari.Sed vos & cauſam in libro de diſſecandi arte didiciſtis,ad dextram vteri partem per renes ſanguinem repurgatum, ad ſiniſtram verò immundum adhuc atqꝫ ſeroſum, deſcendere intuiti: cor etiam in medio pectore non in ſiniſtris collocatum eſſe vidiſtis. In hac autem parte quidam ipſum magis ſitum eſſe haud iniuria crediderunt, quoniam pulſus hoc in loco percipitur nempe ſiniſtro cordis ventriculo ſe ſe in ipſo commouente.

45 *Concretũ eſt,Conſtitutũ eſt,Citius motũ eſt,Inquinatũ eſt,& Tardius augetur,& per longius tẽpus.*

D Crebrius dixi hoc in libro mille eſſe lectionum modos, propter obſcuritatem alijs aliter ipſas cõcinnantibus,vt cuiqꝫ explanatio veriſimilis fore viſa fuerit. Sed ego veteres ſcripturas præpono, etſi minime veriſimiles eſſe videantur,maioremq́ꝫ legentibus ambiguitatem prębeant.Ob id enim ipſum quiſpiam eas ita dictatas fuiſſe credat,quoniam, licet ſit explanatio dubia, nihilo minus inter vetuſtiſſimos interpretes de his conuenit: ſin ipſas autem mutare auſi eſſent, in clariorem locutionem permutaſſent, vt ipſa interpretatio veriſimilior foret. Propoſitis igitur verbis ita nunc in antiquis codicibus ſcriptis, & vetuſtis explanatoribus huiuſmodi lectionem agnoſcentibus, plurimi recentiorum hanc vocem / inquinatum eſt / exemerunt: aliqui verò ei voci / motum eſt/eam /tardius / addiderunt, vt locutio eiuſmodi ſit / concretum eſt,conſtitutum eſt citius,motum tardius augetũr/.Item alij has voces/& propter hoc/orationi præpoſuerunt,vt talis fiat/& propter hoc concretum eſt,conſtitutum eſt/.Sententia quidem in omnibus his lectionibus haud ita multum diuerſa eſt:volunt enim interpretes marem,quam fœminam,citius concreſcere atque conſtitui, eo quòd calidior ſit: atqꝫ ob hoc idem, ipſum citius moueri aiunt: quin etiam inter omnes ferè medicos marem quam fœminam non ſolum conformari, ſed etiam moueri citius conſtat. De his autem & in libro de natura pueri aperte narratum eſt, quemadmodum & apud Dioclem in voluminibus de mulierum morbis. Ruffus autem ſolum Apolloniatem Diogenem in contrariam abire ſenten-

tiam inquit in ſecundo libro de natura:ſed liber ille in manus noſtras non venit. Quin etiam & ipſæ vterum gerentes,mares & citius moueri incipere, & pluribus validioribusq; motibus agitari apparere, teſtantur. Dicitur autem in propoſitis verbis,quòd citius concretus eſt, & conſtitutus eſt, hoc eſt,compactus & firmus factus eſt. Poſtea verò mas,quàm fœmina,tardius creſcit:incrementum autem,vtrum id,quod in vtero ſolum fit,an quod à partu,in præſentia dicat,in obſcuro eſt: ſed illud verum eſt,quòd & à partu fœmina cùm velocius adoleſcit,tum prius incrementum in ipſa finitur. Quòd celerius augeſcat, corporis mollitudo in cauſa eſt:eiuſmodi nanque corpora in tres diſtantias,longum ſcilicet,profundum,ac latum exporrecta,facile incrementum ſuſcipiunt. Verum quòd incrementum in ipſis prius, quàm in maribus deſinat ac finem ſumat,non item ob corporis mollitudinem,ſed propter imbecillitatem id accidit:facultas eſt enim in animantibus naturalis,quę ipſorum incrementi effectrix eſt, propter quam imbecilliorem quidem plus augeſcunt, ſed citius creſcere ob eius imbecillitatem deſinunt. Si quidem igitur ipſe Hippocrates hanc vocem/inquinatum eſt/ ſcripſiſſet, tale quiddam ſignificare videretur, quale & in ſecundo de morbis vulgaribus, vbi ait, ‖ Secundum aurem ſiniſtram tumor,poſtero autem die & ſecundum dextram,minor verò iſte:& complanabantur hi,& inquinati ſunt,& non ſuppurauerunt: nam à celeri motu tranſmutationeq; deſinens ac refrigeratum ita nominauit. E F

2.Epid.ſect. 2. nõ lõge à prin.

46 *Iccirco Solidus factus eſt, & Bilioſior, & magis Sanguinoſus, quia iſte calidior eſt locus animali.*

Propter hoc inquit marem ſolidiorem, bilioſiorem, & ſanguinis pleniorem creatum eſſe, quoniam locus, in quo gignitur, eiuſmodi eſt:dicit autem dextrum vteri ſinum. Hæc quoque verba alius aliter ſcribit: omnes tamen eundem ſenſum ſeruant: quandoquidem & accurate nimis, quæ nam ſit vera Hippocratis dictio,inquirere ſuperuacuum eſt:melius eſt enim,non hoc ſpeculari,ſed an id,quod dicitur,verum ſit. Veritas autem, vt diximus,per diſſectiones explicatur, maribus plerunque in dextra vteri parte conceptis. Cauſa quoque,quòd hæc pars calidior ſit, tradita eſt & ipſa, per diſſectionem cognita.

GALENI IN SEXTVM DE MORBIS POPVLARIBVS HIPPOCRATIS LIBRVM SERMO TERTIVS G

1 *CVtis raritas, Ventris denſitas. Cutis colligatio, Carnium incrementum. Ventris torpor, Omnium confuſio, Vaſculorum immunditia. Cerebri conſumptio, Ideo & caluities. Inſtrumentorum attritio.*

Non nulli hanc à medicis dignoſcendorum enumerationem eſſe putant: ſed potius quædam res inter ſe iunctæ coniugatim dictę eſſe videntur. Prima autem coniugatio dicta eſt, vbi inquit/ cutis raritas, ventris denſitas/: non nulli enim propterea ventrem denſum, hoc eſt ſuppreſſum & aſtrictum habent,quoniam per cutem euacuantur multa:ſicut contra alteri per ſuperficiem ęgre difflabiles multam vrinam faciunt,aluũq; exonerant. Item altera deinceps coniugatio ſcripta eſt/cutis colligatio, carnium incrementum/ vnde innuitur cutis coitionem adſtrictionemq; immodici carnium incrementi plerunq; cauſam eſſe: Tertia huic proxima coniugatio per hæc verba ſcripta eſt/ventris torpor,omnium confuſio/: torporem autem intelligemus in concoquendis cibis ventriculi infirmitatem omnium planè corporis vitiorum cauſam eſſe. Sed quod deinceps dictum eſt/vaſculorum immunditia/poteſt quidem & cum modo dicta coniugatione coniungi. Quod enim in ventriculo male concoctum eſt, plerunq; vaſorum immunditiæ cauſa fit:poteſt verò etiã præterquam quòd cum ventris torpore coniungatur, & de venarum deprauata concoctione intelligi, vt,quemadmodum ventriculi non recte cedens concoctio multa in toto animali confundit, ſic & in venis non ad bonum finem perducta primum in ipſis immunditiam contrahit, hoc eſt vitioſorum ſuccorum copiam,deinde & magnam noxam affert. Quare quod eſt inter hanc clauſulam / ventris torpor / & hanc/vaſculorum immunditia/commune ambabus eſt,quod ipſe appellauit,omnium confuſionẽ. Quod deinceps autem dictum eſt/cerebri conſumptio,ideo & caluities/ mihi quidem iſtud ſignificare videtur. Cum cerebrum ſe ipſo longe minus euadit(iſtud verò ipſum naturaliter ſiccius habentibus euenit) tunc ab oſſibus ſuperiacentibus recedit, quæ ab artis diſſectoriæ profeſſoribus græco nomine bregmata vocantur,Latini ſinciput dicunt. Hæc verò duo ſunt,vtrunq; rectis quatuor lineis circunſcriptum,vna quidem per ſuturam in longum porrectam vtriq; oſſi communem,poſterius autem lambdalis ſuturæ lateribus, anterius verò coronariæ vocatæ, vtraq; autem parte ſquammoſis commiſſuris. Verum ab alijs caluarię partibus potiſſimum quidem cerebrum non admodũ recedit. Quòd ſi & quandoq; receſſerit, at ſaltem ob carnes oſſibus ſubiectas haud prorſum cutis H

A humiditas exareſcit: quocirca neq; crines defluunt, quandoquidem in commentarijs de temperaturis didiciſtis, neq; ex præhumida cuti, neque ex valde arida pilos enaſci. Capitis ſanè cutis pueris, mulieribus, & eunuchis humida eſt, ſed caluis immodice arida. Cerebrum quidem in iuuenibus molle cum ſit atque humidum, caluariam tangere, omnemq; interiorem inanitatem complere, in ſenibus verò ſicceſcens ſubſidensq; ab ea diſtare, ſæpius in animalium diſſectionibus conſpexiſtis. At nunc Hippocratis decretorum oſtenſiones afferre, niſi obiter, non eſt propoſitum, ſed obſcura verba illuſtrare, ſimulq; per capita interdum cauſas adijcere demonſtrata placita conſequentes. Cõſumptionem autem cerebri, hoc eſt perfectum interitum, vt ipſum ex toto abſumptum ſit, neque cogitari poſſe in viuo animante fieri omnibus in confeſſo eſt. Quamobrem ſi id non ſit, hoc ſupereſt intelligendum conſumptionem cerebri, comminutionem eſſe, quam ex ſiccitate in calueſcentibus fieri diximus: vt ſincipitis oſſa alijs fiſtuloſiora & molliora ac ſuper incumbentia ob cerebri defectum exareſcant, cum ad ipſa vſq; non pertineat, neq; ea attingere poſſit: ſubſidet enim in ſuamq; ipſius baſim depreſſum cadit. Conſequenter igitur oſſibus iſtis reſiccatis, & ipſis pretenta cutis inareſcit, atque ipſi ſenſui valde ſicca in caluis apparet, vt rationali demonſtratione non egeat. Quando igitur valde cerebrum exaruit, vt quibuſdam in extrema ſenecta contingit, tunc & neruorum
B exortus inareſcere neceſſe eſt: quare neque perinde, vt prius, videre licet, neq; audire, neque aliud quicquam per ſenſus & voluntarios motus valenter perficere: ſed omnia iſtarum actionum inſtrumenta, per quæ illæ fiebant prius, exoluta, infirma, atque debilia redduntur: quod par eſt ipſum inſtrumentorum attritionem appellaſſe, per translationem à veſtibus attritis & vaſis appellationem accipientem: & hæc enim poſt diuturnos vſus ſe ipſis aridiora euaſiſſe cernuntur, quando ipſa attrita eſſe dicimus. Quidam ſanè hæc ſcripta coniugate intelligi nequaquam putantes, & ſingula prædictorum ſeparatim accipientes, hiſce verbis Hippocratem conſulere aiunt, vt ipſorum facultates per ſe conſideremus. Vt ſtatim cutis raritas (prima enim hæc ſcripta eſt) cognoſcere quid valeat, cõuenire aiunt, vt ipſam, cum vſus poſtulat, faciamus: cumq; opus non fuerit, amoueamus. Scriptum eſt quidem, inquiunt, & in libro de alimento, ‖ Raritas corporis ad difflationem: quibus plus adimitur, ſalubriores: quibus verò minus, morboſiores. Sed his repugnat quod inter hæc ſcriptum eſt/ ventris denſitas, cutis colligatio / ſi quidem erat rerum medico ſcitu vtilium enumeratio. Quin etiam & quod poſt hæc ita ſcriptum eſt/ ventris torpor, omnium confuſio/ ipſum omnia ea ſcribere indicat, quæ in vnum natura coire apta ſunt: & non ſimpliciter qui ſint in corpore affectus orientes, quos cognoſcere opus ſit. Iſtud enim/ omnium confuſio / non eſt affectus vllius, ſed malorum
C ex affectu prauo naſcentium indicatorium.

In libro de Alimẽto, poſt principiũ interpoſitis ferè quadraginta verſibus.

2 *Detractio Curſibus, Luctationibus, Quiete, multis Ambulationibus, velocibus: Ouibus, elixa Maza, plerunque Panis paucus.*

Euacuationis nomen de ſolis liquidis dicitur: Detractionis, de ſolidis quidem magis, interdum verò & de liquidis: nempe modo dicta liquidorum ſolidorumq; minutionis communia ſunt, cum ſine purgatione, aut ſanguinis euacuatione, ipſam facere in ſanis ſcilicet voluerimus. Ægrotum enim nullus curſibus & luctationibus curauerit: nam his alijsq; ſimilibus exercitationum genus commune eſt, diſcorum telorum' quæ iactus comprehendens, item ſaltus, halteras, armatorum certamina, & omnia vitæ munia, præſertim quæcunque in agri cultura exercent arantes, metentes, ac fodientes. Omnes igitur exercitationes & carnium, & adipis, & ſuccorum abundantiam minuunt. Vnum autem corpus omnibus iſtis vti non poteſt, ſed ſecundum habitus, & ætates, & vires, & conſuetudinem, ſingulis idoneam exercitationem inuenire conuenit, vt in libris de tuenda ſanitate didiciſtis. Nunc enim ex Hippocratis voluminum explanatione medicinæ præcepta non diſcitis, cum hæc prius ordinatim in proprijs libris didiceritis: in quibus omnibus & ipſius placita
D cum demonſtratione cognouiſtis, & placitis conſentanea particulatim omnia habuiſtis. Cæterum vos dictorum ab ipſo ſeriem aſſequi ſtudentes hæc me vobis commentaria conficere, etſi id facere non ſtatuiſſem, rogatum voluiſtis: obſcuræ nanque dictiones ſcientificam explanationem non admittunt. Nunc itaque ſtatim hac voce deinceps ſcripta/ quiete / aperte cognoſcere non licet, quid per ipſam Hippocrates ſignificare voluerit: ſed quemadmodum in alijs obſcuris locutionibus, ita & in iſta, per coniecturas agere opus eſt, vt hoc iſti, illud alij veriſimilius videatur, quemadmodum & viſum eſt: & alius aliter quietem interpretatur. Poteſt enim & de ceſſationibus, quæ exercitationibus interponuntur, dicta eſſe: ſicut in aphoriſmis dixit, ‖ Cum inceperit laſſeſcere, quietem agere, ſtatim laſſitudinem tollit. Poteſt etiam & de ceſſationibus per integros interiectos dies futuris intelligi. Poteſt autem & integram quietem aliquibus corporibus conſulere. Nam ſi ipſe ita dixit, ‖ Motus roborat, ocium tabefacit. poſſet ſanè & ocioſa vita corpus attenuare: ita enim quibuſdam ab exercitationibus ad ocium traductis euenire conſpeximus. Sed certas diſtinctiones ſtatuere opus eſt, vt ſciamus qui nam ſint, qui iſtis extenuandi cauſa indigeant: neque enim abundantium humorum euacuatione opus eſt; nunquam enim id præſtare ocium poteſt. Iure itaque non nulli de carnium detractione ſermonem ipſi nunc eſſe aiunt, non de humorum inanitione, vt in plenitudine, & aquoſis habitibus fit. Poteſt quidem de ambabus ipſo ſermonem faciente,

2. Aph. 48. Ex.ord. 19.a

de iis q in medicat. fiunt cõ. 3.t.28.7.219. a etſi ibi legit' uſus nõ mot'.

omnium auxiliorum enumeratio eſſe, & quæ vtriq; detractioni communia ſunt, & quæ alteri ipſa- E rum propria. Poteſt autem & poſt exercitationes quietem ſcripſiſſe, de ſingulorum dierum exercitationibus quieteq; ipſis ſuccedente ſermonem faciens, ne exercitati cibaria (vt moris eſt) illico aſſumant, in corpore adhuc ab exercitatione calorem ſeruantes, ſed poſtquam exacte refrigerati ſunt: nam & hoc in libris ſalubribus & ab alijs & ab Eraſiſtrato recte dictum didiciſtis. Quare & ex hoc conſtat multum coniecturæ in dictorum ob breuitatem obſcurorum interpretationibus ineſſe: pręterea cum verba, vt lubet, ſcribere liceat, longe ſanè obſcurior veteris ſententia redditur. Nunc quidem in propoſito ſermone aliqui ſcribunt/quiete multa/neque vetuſtis codicibus, neq; illis, qui primûm volumen hoc interpretati ſunt, huiuſmodi lectionem agnoſcentibus. Siquis verò hanc nos explanare cogat, quietem poſt exercitationes multã interponi debere ipſum præcipere dicemus. Verum hæc omittenda eſt: & ab omnibus conceſſam ſcripturam declarantes, vt ambulationibus multis ac celeribus quis vtatur, ipſum conſulere affirmabimus: tarde enim, quemadmodum & tardę exercitationes, corpora pinguiora efficiunt. Atqui demiror, cur de illis loquens omiſit hanc particulam/velocibus/ſiquidem veloces curſus, exercitationesq; ſimiles, & carnium molem detrahunt, & ſuccorum exuberantiam inaniunt, fereq; ab omnibus hoc & exercitatoribus, & medicis conceditur. Hippocrates igitur deinceps detractione egentibus aptam alimoniam deſcripſit, ab vno exem- F plo (vt ſolitus eſt) eius, quod communiter omnibus conuenit, ſibi ipſi commentarium faciens. Iſtis autem in vniuerſum alimenta multum nutrientia non danda ſunt, qualis eſt ſuilla caro, ſed parũ nutrientia, qualis eſt ouilla caro, quæ ſanè pecudis eſt: & placenta ſanè, quæ græce maza dicitur, inter modice alentia reponitur: quocirca ipſius quidem plurimum, panis verò exiguum [illegible]cipi iubet.

3 *Detractionis Signum, Eandem horam diei ſeruare: Repente enim Trahitur.*

Præſentia verba cum ante ſcriptis, vbi detractio vt facienda eſſet, edocebat, coniungi clarum eſt. Vt igitur cognoſcamus, num eius modum recte coniectura aſſecuti fuimus, huiuſce rei ſignum nunc tradit. Sed iſte ſermo propter eam, quam ſæpe iam diximus cauſam, nobis obſcurus redditus eſt, quòd videlicet, non vt emitteretur, hunc librum ſcripſit, ſed vt formulam quandam & apparatum ſibi ipſi moliretur: ad editionem enim ſcribens vtique omnino declaraſſet, quam diei horam eam dicat, in qua detractionis ſignum obſeruare oporteat. Cum igitur ipſe non ſcripſerit, quid aliud quiſquam probabilius intelligere poſſit, quam quòd eàdem diei hora eum ducentes ad exercendum, qui detractionis indigeat, obſeruemus, vt iuſſit nunquid de repente ſubtrahatur, hoc eſt, G moles quidem corporis concidat, cadat autem & debilitetur facultas: nam haud dubie hæc vox εἰρύεται trahi ſignificat. Poteſt autem & ab illo ad hęc transferri, propter rerum naturam, de quibus verba fiunt: quibus, vt ſæpius dixi, in obſcuris narrationibus, quæ prius ipſi nouimus, adaptamus. At quidam loco huius vocis εἰρύεται hoc eſt trahitur, hanc ſcribunt ἐρείπεται hoc eſt cadit, rei declarationem ex hac voce magis lucidam fore ſperantes: ſed antiqua ſcriptura hanc vocem εἰρύεται hoc eſt trahitur, habet.

4 *Remittito Labores, Aut defluet.*

Et hoc loco non nulli ſcribunt/ſubtrahito ex laboribus, aut defluet/. Orationis autem vis hæc eſt, omnis euacuatio niſi paulatim fiat, vires proſternit, & corporis habitum ſubito valde digerit. Propterea igitur quidam ſcripſerunt/ſubmittito labores, aut defluet/copioſam repente euacuationem per hoc verbum/defluet/ſignificare volentes. Alij verò ſcribunt ᾗ εἰρύεται. i. quatenus conſumitur, literam η addentes, & circunflectentes, atq; item iota ſubſcribentes, vt ſignificetur, ita ex laboribus ſubtrahere, vt homo conſumitur. Hoc verbum autem εἰρύεται de corporis conſumptione, viriumq; caſu ab ipſo dictum fuiſſe aiunt: vt eiuſmodi oratio ſit, Minuas labores, cum vires pro- H ſternuntur, & corpus digeritur. Quin etiam & qui ἐρείψεται hoc eſt labetur, ſcribunt, ad virium caſum orationem referunt.

5 *Similiter enim totum Concidit.*

Hanc partem poſt ſuperiorem in antiquis exemplaribus omnibus inueni: quam ita ſe habere veteres etiam explanatores aſſerunt, nec non & ex recentioribus Sabini ſectatores: nullam tamen eius interpretationem attulerunt. Totam enim antepoſitam dictionem cum adſcripſiſſent, deinde ſingula eius verba interpretati huiuſce partis explanationem non dixerunt, quemadmodũ neque Zeuxis ex antiquis interpretibus vnus & ipſe. Quidam ſanè aiunt ab Hippocrate dictum fuiſſe/ſimiliter enim totum concidit/ talè quid innuere volente: Vt repletio nocet, ideóque ipſam detrahere oportet, ſic & præter modum euacuatio æque, ac repletio, noxia eſt: ob ipſam enim corpus detrimentoſe tabeſcit, ſicut ex plenitudine mole nimia turget. Sed quidam hanc interpretationem vt incredibilem vituperantes, aut nullo pacto hanc partem ſcripſerunt, aut in hæc verba tranſmutarunt/ ſubito enim valde fluet/ Hippocratem nobis præcipere volentes, vt diligenter corporis detractionem obſeruemus. Repente enim ipſis magna digeſtio ac defluxio

in

A in exercitationibus accidit, cum deinceps pluribus diebus aliquis ipſos valde exercuerit, tenuiterq; cibos exhibuerit.

6 *Cum verò iam Contabuerint, Præbere Suillas aſſas oportet.*

Per antedicta immodicam detractionem cauere nos iubet. Sed, quoniam interdum inuitum in eam incidere contingit, vult & ad ea medicum paratum eſſe debere, ſiquando repente magna detractio facta ſit: tuncq; ſuillas carnes toſtas exhiberi conſuluit: ſuillas quidē carnes, ꝙ multum nutriant: toſtas verò, quòd ſolidam & in exiguam molem aſtrictam, non humidam laxamq; carnem creent. At quidam loco huius verbi/præbere/offerre ſuillas aſſas/ſcribunt, eandem quidem ſententiam ſeruantes, ſed vt magis proprio verbo/offerre/loco iſtius/præbere/vtentes.

7 *Cum Replentur autem, Signum rurſus, Floridum Corpus eſt.*

Et id ipſum breuibus deſcripſit omnis refectionis cōmune ſignum. Floridum enim corpus euadit, & in exercitationibus, & illis alioqui, qui ex bono ſanguine inſtaurantur.

8 B *In Exercitationibus Signum, Sudor ſtillatim vt ex aquæ ductibus exit, aut Depreſſio ex elatione.*

Et hoc loco ſermoni deeſt, caſus, aut detractionis, aut id genus aliquid. Quocirca ipſum non nulli addentes, tanquam principio ita ſcriptum non dubitarunt interpretari, talem orationem reddentes: In exercitationibus collapſionis ſignum, ſudor, vt ex aquæ ductibus effluens: deinceps autem ſignum aliud eſt, depreſſionem magnā ſubito ex elatione: oportet enim & hic ſubintelligere, ſubitaneam ac magnam, licet modo ſcriptum non ſit, ipſo ſuperius dicēte/repente nanq; trahitur/. Hæc autem corpore immodice digeſto euenire palàm eſt.

9 *Mulier, quam primo in Cranone curaui, Lienis magnus natura, Febris ardēs, valde Rubra, Spiritus Decimo die, Sudor multus ſuperius, verum etiam Inferius Decimoquarto die.*

Nihil notatu dignū ex his verbis diſcere nobis licet. Admiratus autem eſſem, ſi & ipſe Hippocrates omiſſa vrinæ mentione ita ſcripſiſſet: quoniam ſi eam adieciſſet, aliquid plus ad reminiſcentiam lucratus fuiſſet, ac nobis etiam eadem ratione profuiſſet. Et hoc quoq; dictionis huius initio ſcriptū obſcurum eſt/quam primo curaui/: nam quæſtione dignum eſt, vtrum ſua ipſius cauſa, vt nominū & locorum, in quibus ægroti iacebant, meminiſſe conſueuit, ita & nunc adſcripſerit/quam primo C curaui/quò nominis mulieris memor eſſet: an nunc ex recidiua hominem ęgrotaſſe ſignificet. Ita verò & ſpiritus, qui decimo die accidiſſe ſcriptus eſt, obſcuritatem parit, num quamlibet ſimpliciter ſpirationis difficultatem, an ſolum incitatam & valde crebram ægre ſpirandi ſpeciem ſignificet. Sed quidam & in ventre multū ſpiritum collectum eſſe per hæc verba ſignificari putant. Hęc quidem, quantum ad verba pertinet, obſcura ſunt, Alia verò, quantum ad ſolam ſententiam, non minus difficultatis continent. Vtrum enim ex ſolo male affecto liene mulieri acciderit & ardenti febre, & ſpirationis anguſtia, ſeu ventris inflatione laborare, & colore perrubro eſſe: an & alius quiſpiam febrilis affectus ipſam vexauerit, ob quem in hæc mala inciderit, incertū eſt. Sed permagni (vt dixi) intereſt nos lotia, qualia vſq; ad iudicationem fuerint, & cur decimo die ſudores apparuerint, ignorare. Ipſe nanq;, quibus diebus acceſſiones vehementiores ſint, aſcribere ſolitus eſt: vt ipſum ſciamus ex multa in ſingulis experiētia peritiam acquiſiuiſſe, ex qua in vniuerſum ſententiam hanc de omnibus morbis protulit, ‖ Quorum acceſſiones imparibus diebus fiunt, eorum & iudicationes imparibus diebus abſolui. 1.Epid.cō.3.t.13.3ª.120.c Quod omnium verò in propoſita parte abſurdiſſimum eſt, id vtiq; dicam, mortuáne an ſanata ſit mulier, prætermiſſum eſſe. Iccirco & eam vocem/minus/quæ inter hunc & ſequentem ſermonem ſcripta eſt, quidam ſanè huic adijciunt, alij ſequenti præponunt. Profectò ſi ſcri D ptum fuiſſet, decimoquarto die mulieri bonam iudicationem factam eſſe rationi cōſentaneum vtique foret huic orationi eam vocē/minus/non adijcere. Cum dixiſſet enim, decimo die ſudores mulieri emanaſſe maiori ex parte ſuperius: ac poſtea deinceps ſubiecerit/verū & inferius decimo quarto/, quo modo profectò, ſi omnino liberata eſt mulier, hanc particulā/minus/adſcribere potuit? Igitur veriſimile magis eſt bona iudicatione facta per omne corpus effuſos eſſe ſudores. Rurſum ſiqs mortua muliere pernicioſos fuiſſe ſudores crediderit, iure propoſiti ſermonis calci hāc voculam/minus/adiecerit, vt oratio talis ſit: Sudauit quidem, & decimo die ſuperius magis, verum etiam inferius: ſudauit autem & decimo quarto, inferius minus. Ad ſequentem igitur dictionem iam deſcendamus: in ipſa enim fortaſſe aliquid clarius inueniemus, vnde, quo loco eam particulam/minus/ponere debeamus, an in propoſitæ calce, an in ſequentis initio, percipere valeamus.

10 *Minus ijs, Qui ex capite Grauedine laborant, & Raucitate, Cùm febre correpti ſunt, vt puto, Recidiuæ fiunt.*

Subintelligere oportet, finita febre: quî enim aliter ipſis recidiuas minus accidere putabimus, niſi prius febris deſierit? Quòd ſi hanc vocē/minus/ab his verbis abſtraxerimus, vt qbuſdam eā ſu-

periori orationi ſubiungentibus viſum eſt, huic contraria verborũ ſentẽtia erit, Iis videlicet, q ex ca- E
pite grauedine laborant & raucitate, cum febre correpti ſunt, recidiuas fieri nobis intelligentibus.
Igitur quod in oĩbus facimus, non orationis veriſimilitudine, ſed iis quæ euidenter in ægrotis cernũ
tur, quæſita dijudicantes, ſi & nunc faciemus, hanc particulam/minus/verbis iſtis recte fuiſſe ꝓpoſi
tam inueniemus. Febris nanq; poſt grauedines & raucitates veniens, ipſas firmius & certius cõco-
quit: vt non iterum facile reuertantur, etiã ſi aliquid erroris cõmiſſum ſit, aliis † ſine febre ob aliquã
eiuſmodi cauſam affectis} poſt cõmiſſos errores in morbum recidentibus. Sed cur in ſermone hoc
additum eſt/iis, qui ex capite grauedine laborant/: neq; enim ab alio membro grauedines oriuntur:
An ſermo iſte ita dictus eſſe poteſt, vt in his verbis ẽt dictum fuit/vertebræ autem, quæ in dorſo/:
Poteſt quoq; has particulas/ex capite/addidiſſe, qm̃ raucitate laborantium in ipſis verbis memine-
rat: nam & alia ratione raucitates fiunt. Poteſt quoq;/ex capite/adiectum eſſe, ipſo ſibi ipſi remini-
ſcẽtiæ cauſa breuiter ſcribente, quò à grauedinibus, quæ ab externa aliqua exigua cauſa proueniũt,
ipſas diſtingueret, vt indicaret de illis à ſe ſermonem fieri, qui ob naturalem capitis imbecillitatem
eo vitio facile caperentur: hos enim quiſpiam iure ex capite grauedinoſos appellet, non à frigore,
aut æſtu, aut aliqua ſimpliciter externa cauſa. Illud autem verbum/puto/in quibuſdam codicibus
additum eſt, ſignificans ipſum, de quibus rebus loquebatur, ambigere: ſed conſentaneum eſt, & ſi- F
ne illo verbo/puto/ſcribi poſſe, cum verum ſit id, quod dicitur. In ſequentibus autem verbis ea, quæ
recte dixerat, ratione corroborat. Ad ipſa igitur iam tranſeamus.

† *febricitantibus abſque eiuſmodi cauſa.*

* Al. ſpina.

11 *Quicquid Suppurat Non recidit. Ipſamet enim Concoctio, & Iudicatio, ſimul & Abſceſſus.*

Haud obſcura oratio eſt memoria tenẽtibus ea, q̃ ſæpius iã de cõcoctione dixit. N[illegible]c verò & eorũ (vt dixi) ſuperiorũ verborũ cauſa meminit: vt integra oratio talis ſit: Et grauedin[illegible]s, & raucis ob deſtillationes ex capite, cùm ſuperaddita febre, frigida iuxta atq; humida fluxio cõcocta fuerit, & concocta fuerit expulſa, firmam morbi iudicationem fuiſſe, neq; hominem denuo ægrotaturũ ſpera.

12 *Aliquibus, cum Venere vtuntur, Inflatur venter, vt Damagoræ. Aliquibus verò in eo Strepitus. Arceſilao Tumebat.*

Hæc quoq; verba alius aliter ſcribit. Et quidam ipſis hæc addũt/cũ incipiũt/, dictionẽ/aliquibus/
initio poſitam adimentes, & narrationẽ talem facientes/cum incipiunt venere vti, inflatur venter/.
Voluntq; iſti incipientibus venerea, hoc eſt primum aggredientibus opus illud, ea quæ in ſermone
deinceps traduntur, accidere: tametſi lectionẽ hãc neq; liber aliquis antiquus, neq; explanator agno G
ſcit. Nihilo minus Sabini ſectatores de coire incipientibus ipſi ſermonem eſſe aiunt, quamuis Hip-
pocrates nomine proprio hominis vnius Damagoræ meminerit. Id autem facere conſueuit, cum
paucis res, quam narrat, acciderit. Atqui prætereꝗ ꝙ de his quicquam Hippocrates ſcriberet, expe-
rientia oportuit, quid appareret, addiſcere: neq; enim primum venere vti incipientibus ventrẽ in-
flari, aut ſtrepitũ in ipſo perſonare contingit. Sed quibuſdam potius raro, iam inclinante ætate, &
affectu flatuoſo vocato, præcordiali, & melancholico vexatis, cum venere vtuntur, inflari magis
ventrem contingit: iiſdem quoq; ipſis, vt aſſidue coitum appetant, euenit. Quod igitur plerunq;
iam antea dixi, ſiue ſcripturas varias, quas in his verbis fecerunt, omittam, ſiue oẽs recenſeã, vtrũq;
multi reprehendent, ex ſuis ipſorum cupiditatibus, non ex rerum natura, modum in orationibus
æſtimantes. Quin etiam ſi quædam ex dictis & ſcriptis dixero, quædam prætermiſero, ſic etiam nõ
nulli, qui accuſent, inuenientur, ꝙ aliqua dixerim prætermittenda, præſertim cum nugatoria ſint:
aliqua dicenda ſubticuerim, q̃ dictis deteriora non eſſent. In congreſſibus vtiq; quotidianis quam-
cunq; explanationem, qui interſunt, audire velint, ab eis ipſis percunctati eorum voluntatibus nos
aptare & aſſentiri reſpondentes conamur, at in libro id facere non licet: propterea mihi cõſtitutum
eſt in plurimis quidem Hippocratis ſermonibus aut nequaꝗ meminiſſe veterẽ ſcripturã permutã H
tium, aut abſurde prorſus interpretantium. In quibuſdã verò, quæ dicta ſunt, non omnino à veri-
* tate abhorrentia, eorũ commẽtaria legentibus mentionem facere oportet: in ſingulis.n.partibus ea-
dẽ repetere pergraue eſt. Quod igitur dicebant Sabini ſectatores, ꝙ primũ venerẽ expertis, in pro-
poſitis verbis dicta eueniant, vt verum credentes, ipſius cauſam afferre conant̃. At alii cõtra, ꝗ hi,
verborum lectionẽ hanc faciunt/ſunt, quibus, cum venere vtunt̃, inflatur venter/. Sabini quidem ſe
quaces non præter rõnem coire incipientibus id accidere aſſerunt, primum quidem qm̃ magna in-
nouatio, ac permutatio in corpore fit (ſcribit enim ſic ipſe), ob quam immutationem, flatus, comi-
tialis morbus, renum affectus, aliaq; longa vitia procreantur: poſtea verò quoniam & Democri-
tus inquit, homo ex homine in coitibus proſeminatur: quin etiam qm̃, inquiunt, multũ pruritũ ac
morſum ob ſeminis ſalſuginem atq; acrimoniam patiuntur. Cumq; fœminarũ (vt aiũt) & marium
communis ratio ſit, in fœminis euidentem cauſam eſſe dicunt: vtero nanq; inteſtinum ſubiicitur,
veſica ſuperiacet: par eſt itaq; ipſum diſtentum & in venerem concitatum vtriuſque excretionem
retinere: flatu igitur incluſo aſſidue inflari, atque lotio retento abdomen intumeſcere. Hæc ſanè à
Sabini ſequacibus haud veriſimiles cauſas eorum, quæ non fiunt, aſſignantibus referuntur: neque
enim hæc adoleſcentulis coire incipientibus, ſed atra bile vexatis & flatuoſis nominatis, eueniunt:

3.f.13.t.5. 30 ih. A qui quidem & poſt declinantem ętatem huiuſmodi vitijs afficiuntur:″prorſus enim flatu repleri ab
ingeniti caloris debilitate prouenit, eo nanq̃ recte valente horum nihil exoritur. Nam Ariſtoteles
in libro ſuo de Quæſitis & cauſam quærit, ob quam melancholicis libidinoſis eſſe cõtingat: dicitq́
in ipſorum præcordijs haud paucum ſpiritum flatuoſum excitari, atq́ ideo eiuſmodi vitia ſpirituo-
ſa præcordialiaq́ nominari. Diocles etiam & Pliſtonicus alijq́ multi medici ſic ipſa vocari dicunt.
Verum haud malum fuerit & quædam verba ab Ariſtotele ſcripta retuliſſe. Hæc ita ſe habent:
" Cur melancholici libidinoſi ſunt? an ꝙ ſpiritu abundant? ſemen enim ſpiritus excretio eſt: cum iſte
" igitur copioſus ſit, neceſſe eſt ipſius purgandi ſæpius inceſſat cupiditas, leuantur enim. Propterea
& Ruffus * pro hac voce/ſtrepitus/maluit ſcribere/timor/vt Hippocrati de melancholi-
cis ſermo ſit, quorum maxime proprius timor eſt. Aliud enim alij formidoloſum videtur, vnum
quiddam ſaltem ipſis ſingulis omnino, quando planè modice conſtringantur: Si verò immodice, &
duo, & plura, & permulta: quibuſdam etiam ipſorum omnia. Erit itaq́ ſecundum Ruffum lectio
huiuſmodi/quibuſdam, cum venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagoræ, vnde his timor/. Verũ
ſecundum veteres interpretes ita ſe habet, vt ab initio ſcriptum eſt: illorum enim ſcripturam ſemp
adijcio, & ſi ab illis primis librarijs corrupta fuiſſe videatur: ſatius eſt enim, vt iam ſæpius repetiui,
B lectionem, vt inuenta eſt, enarrantes, ita deinde ipſos aliquid vlterius excogitantes addere, idq́ ip-
ſum nos facere admonere. Hactenus Sabini explanatio tradita eſt. Capito autem ita ſcripſit/aliqui-
bus non nunquam, cum venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagoræ, aliquibus verò in his ſtrepi-
tus/, Dioſcorides verò ſic/aliquibus quidem, cum venere vtuntur, inflatur venter, vt Damagoræ, ali
quibus in his ſtrepitus/, iſte enim eam particulam/verò/abſtulit. Quin & in nomine hoc/ſtrepitus/
explanando, it[...]r ipſos explanatores non conuenit: Non nulli quidem murmur ſignificari dicunt,
quidam ructum, alij flatus per ſedem exhalantes: item alij quodlibet iſtorum ſimpliciter, qualiſcũq́
in inteſtinis motus [...], qui ab auribus ſentiatur: ſunt enim & alij quidam præter murmura in inteſti
nis motus ac ſtrepitus, non nulli quidem ſonis perſimiles, aliqui verò ſibilis, aut alicui alij huiuſmo
di voci. At Arceſilao, inquit, non modo venter inflabatur, ſed etiam tumebat, hoc eſt, œdema id eſt
tumorem, habebat. Dixi autem aliàs ſæpius œdema ab ipſo vocari omnem præter naturam tumo-
rem, ſiue phlegmonis, ſiue eryſipelatis, ſiue ſcirrhi naturam ſapiat, cum recentiores medici ſolùm la
xum tumorem œdema vocent. Cæterum qualem nam Arceſilao tumorem excitatum eſſe dicat, q̃-
ſtio haud parua eſt. Mihi ſanè œdema proprie à iunioribus acceptum dixiſſe videtur: nõ tamen in-
credibile eſt aut eryſipelas, aut phlegmonem, aut ſcirrhũ, aut eiuſmodi aliquid coitus tempore, vel
C paulo poſt, exortum fuiſſe, rurſumq́ haud ita multo poſt id reſediſſe: ab interpretibus autem tota
hæc ſpeculatio ſilentio præterita eſt. Huius quidem Arceſilai & alio huius libri loco mentionem ſe
cit Hippocrates, vbi ait, In acceſſibus, quibuſdã ſtrepunt, vt Arceſilaus. Manifeſtum eſt igit̃ huiuſ-
modi hominibus ventrem flatu eſſe repletum, huncq́ præ contentione in coeundo facta excerni cõ
" tingere. At Dioſcorides ita hęc verba ſcripſit/Arceſilao autem male olebat flatuoſum/pro eo, quod
" eſt, malum odorem exhalabat flatuoſum, ita enim ſcriptum eſſe voluit. At reliqui omnes hanc vo-
cem/flatuoſum/ſequentis partis initium eſſe voluerunt, vt deinceps ſcriptum eſt.

13 *Flatuoſum in Furfuroſis ſimul cauſa eſt. Etenim flatuoſi ſunt.*

Quos furfuroſos dicat, inuentu difficile eſt, modo quis ne, velut Herodoti & Cteſiæ, tanquam
hiſtoriam, veterum medicorum libros euoluat, ſed quò ad artis opera magis proficiat. Multi au-
tem interpretes id negligunt, & maxime quicunque ſophiſticam doctrinæ ſpeciem æmulati ad
eam explanationem deueniunt, quæ ad manum eſt, quamq́ verba ipſa præſeferunt: neque præ-
terea in ægrotantibus dictorum veritatis periculum faciunt. Igitur ita quoque nunc eos furfuro-
D ſos dictos eſſe intelligentes, quibus aſſidue in capite furfures creantur, iſtius rei cauſam referre
conantur, dicentes ab excrementis caput ſubeuntibus furfures prouenire, excrementaq́ in ſubli-
me à calido ſpiritu ferri, ob idq́ iſtos flatuoſos eſſe. At ipſorum improbus ſermo eſt, Primo qui-
dem quoniam euidentis rei teſtimonio caret: mille enim minime flatuoſos nouimus, quibus in
capite perennis furfurum prouentus eſt: Secundo, & ſi res ipſa teſtimonium ipſis fauens præbe-
ret, omnibus calida excrementa contrahentibus communis hæc ratio eſſet: Et tertio ad hæc, quòd
ipſius capitis plerunque ob propriam eius temperiem ſymptoma eſt furfures creare, & ſi humo-
res naturaliter affecti ſint. Iure igitur quidam veterem lectionem commutantes ſcripſerunt/fla-
tuoſum cauſa ſimul eſt alatis/: medicis autem conſuetudinem eſſe eos alatos nominare, qui ſcapu-
las eminentes auium alarum inſtar, retrorſumq́ productas habent, vos non latet. Iſtis igitur in-
quiunt flatuoſum ſimul eſſe cauſam, vt in affectum incidant, quemadmodum incidunt, hoc eſt
eiectionem ſanguinis, ipſos enim flatuoſos eſſe: Quod quidem ad frangendum aliquid in pul-
mone, adiuuans cauſa ſit flatuoſum, neminem præterit: an verò & anguſti pectoris homines
flatuoſi ſint, id experientia nobis curioſe inueſtigandum eſt. Mihi quidem ferè omnes eiuſ-
modi viſi ſunt, & forſan ob vitalis caloris penuriam, quem ex corde emanare didiciſtis. Igitur
alati exiguum cor habentes, ſecundum quoque huius proportionem & calorem ab ipſo in omne

corpus

corpus emanatem imbecillum habent: ob huius nanq; ab ipſa origine infirmitatem cor (vt didici- E
ſtis) exiguum creatum eſt. Quidam autem non/alatis/ſed/febriculoſis/ſcribunt,locutionem huiuſ-
modi facientes/flatuoſum ſimul cauſa eſt febriculoſis, etenim flatuoſi ſunt/: verum neque ipſi recte
ſentiunt, omnes febriculoſos flatuoſos eſſe arbitrantes. Dioſcorides ſanè, vt paulo ante dicebam,
in calce præpoſitæ ſententiæ hanc vocem/flatuoſum/collocans, ita propoſita verba ſcripſit/ſimul
cauſa alati/: vt tota ipſa continuata locutio ita ſe habeat/ Arceſilao autem male olebat flatuoſum/:
poſtea deinceps ab alio initio/ſimul cauſa alati, etenim ſunt flatuoſi/. Abunde igitur de flatuoſis
iam dictum eſto: ne oratione in præſentia & ſemper multa ſcribere deuitem, re autem vera nimis
verboſus eſſe deprehendar.

14 *Frigidum valde Venas frangit, & Tuſſim citat, vt nix, glacies: Et contrahit, vt Pherea, & Gon-grona. Simul cauſa Duritiæ.*

Et in libro de liquidorum vſu, & in aphoriſmis, fuſius diſputatum eſt, qualis'nam frigidi fa-
cultas ſit: nunc quoque aliqua ipſius opera per quandam veluti deſignationem relata ſunt ad eius
communem vim explorandam vtilia futura. Quantum enim in ipſo eſt, omnia, quæ attingit frigi-
dum, cogit, denſat, ſtringit, coarctat: quocirca & ſenſum latentes corporum difflationes & ſenſi- F
les effluxus intercludit. Sic igitur & in aphoriſmis ſcripſit: ‖ In iſtis verò frigido vti, cum ſanguis
5ª. Apho. 23. Ex.ord. 39.f erupturus eſt, non in ipſa, ſed circa ipſa, vnde effluit. & quæcunque deinceps opera propriæ frigi-
di facultatis, quando nullo intercedente medio agit, enumerauit: item cum dixit, Frigida, vt nix, gla
cies, pectori inimica, tuſſium excitatoria, ſanguinis profluuij prouocatoria, & deſtillationum indu
ctoria. Illud quidem/pectori inimica/ſecundum ipſius frigidi facultatem dixit: Illa autem/tuſſiũ
excitatoria, ſanguinis profluuij prouocatoria/per interuentum aliorum. Quoniam enim in ſe ipſa
compinguntur atq; coarctantur vaſculorum ſanguinem continentium corpora, propterea non nũ-
quam ipſorum tunicas frangi contingit, vt quod à multo contento in laxis receptaculis fit, id à non
multo diſtentis eueniat. Ideo igitur in propoſitis verbis non abſolute frigidum venas frangere, ſed
valde frigidum dixit. Eandem ſententiam innuentia verba & in aphoriſmis ſcripſit inquiens, ‖Fri
Ibidem Aph. 24. g gida, vt nix, glacies. per exempla, quæ'nam ſint valde frigida, interpretatus. Item cum in aphoriſ-
Ibidem Aph. 20 a mis dixerit, ‖ Vlceribus frigidum mordax, cutem obdurat. nunc dixit, Frigidum contrahendi vim
habet, quod idē eſt, ac copulandi. Sic igitur & in neruoſis membris tumores creat, & in neruis gan-
glia quæ vocantur, & alias quaſdam tentiones, alias oblongiores, alias rotundiores. Mihiq; vi-
detur oblongiores vocaſſe pherea, rotundiores autem gongronas, Pherea quidem eas vocans, quæ G
φηρεῶν ſimilitudinem habent: ita enim quidam Ionas ſatyros appellarunt, quos pingunt finguntq;
oblongos apud aures exceſſus habentes: Gongronas verò rotundiores cum duritia exceſſus, qua-
les in quibuſdam arboribus appendices ſunt, quas gongros vocant: vt etiam Theophraſtus in pri-
mo de ſtirpibus ad verbum ita ſcripſit: Non nullæ verò habent & vocatos à quibuſdam gongros,
aut ipſis proportione reſpondentia, vt olea. Dicunt & aliqui nunc etiam in Theſſalia ſe quoſ-
dam audiuiſſe tales duritias, cum in collo creatæ ſunt, gongronas appellantes. Verum quenquam
pherea dicentem neq; ipſe vſquam gentium audiui: neq; aliquem, qui audiuerit, noui: quamuis
non nulli explanatores Hippocratem dicant pherea vocare, quæ Pheris peloponneſi ciuitate abun-
dant. Alij per ε pſilon primam ſyllabam ſcribentes vnà cum ph ſcilicet, pherea, dicunt ipſum ap-
pellare quæ Pheris Theſſaliæ vrbe plerunq; oriuntur. At quòd ipſe longiores exceſſus pherea nomi-
7ª. Epid. circa finem libri, verſib. ferè 90. minet, illud etiam quod in ſeptimo de vulgaribus morbis ad verbum ita ſcrpitum eſt, ‖ In vulgus
graſſabantur tuſſes, maxime verò in pueros, quæ ſecundum aures multis, qualia ſatyris. teſtimo-
nium dictis noſtris præbere videtur. Sed quod in calce propoſiti ſermonis ſcribitur/ſimul cauſa &
duritiæ/id ſignificat, dictorum vitiorũ à frigore creationes adiuuans cauſa eſt & corporis, in quo af-
fectus oriuntur, duritia, id eſt cum homo dura naturaliter cute fit: eádem enim ratione & frigidum, H
& dura cutis, poſitorum affectuum originis cauſæ ſunt. Nam quoniam (vt ipſe inquit) frigidũ cu-
tim obdurat, ideo huiuſmodi affectus creat, ſuccis ſub cute contractis per ipſam tranſire nequeunti-
bus. Quibus igitur natura cutis dura eſt, iſtis & ipſa adiutrix cauſa fuerit, vt ne craſſi lentiq; humo-
res digerantur: ſub ipſa verò congeſti duros vocatos & ſcirrhoſos tumores efficiant. Quòd etiam
venarum diruptio ob frigidi vim natura durioribus euentura ſit, nemini dubium eſt. Nam ſi à
ſanguine in venis incluſo effractio vaſculorum fit, in illis plus fiet, quæcunq; præ duritia ægre vixq;
dilatantur, Quæ enim latius extendi apta ſunt: & ſi, quod in ipſis continetur, multum ſit, id tamen
citra ſciſſuram includunt & cohibent. Item & tuſſes in natura durioribus corporibus iure excitan-
tur: ſiquidem dictum eſt, ea facilius, quàm mollia, exaſperari. Cum quidam verò in hoc ſermone pro
hac voce βηχῶδες id eſt tuſſes excitãs, φυσῶδες id eſt flatuoſum, ſcripſerint, aliquid & de hoc dice-
re conuenit: quotidie nanq; refrigeratis corporibus flatuoſo ſpiritu ventrem repleri cernuntur. Ve
rum antiqua lectio non φυσῶδες id eſt flatuoſum, ſed βηχῶδες id eſt tuſſiculoſum (vt verbũ verbo
reddam) agnoſcit. Atq; in aphoriſmis (vt paulo ante retuli) frigidiſſimarum rerum, loco exempli
5ª. Apho. 24. Ex.ord. 39. g mentionem faciens, ipſis non addit/flatuoſum/: ‖ Frigida enim, inquit, vt nix, glacies, pectori inimi-
ca, tuſſium excitatoria, ſanguinis effluuij prouocatoria, & deſtillationes commouentia. Ac propo-

ſitis

A ſitis in verbis,& in narrato aphoriſmo,non ſimpliciter quæ à frigido, ſed quæ à valde frigido fiant, edocet,hoc loco dicens/frigidum valde venas rumpit/: in aphoriſmis/vt nix glacies/. Quòd autem aliquam caliditatem participare debeant,quæ inflantur ſæpe didiciſtis,ſicut & quæ.

* *Deficiunt aliqua.* *

25 *Poſt mictum Concretio Puerulis magis. Num quoniam calidiores?*

Quòd de calculoſis pueris hic ſermo ſit, omnes libri explanatores aſſeruerunt: ſed cur/poſt mictum/adiecerit, cum ſimpliciter ſcribere liceret/concretio puerulis/haud perinde cõtemplati ſunt: ſicut neque illud etiam, cur dubitatiuam coniunctionem adiecerit, non ſimpliciter dicens/concretio puerulis, quoniam calidiores/: iſte enim loquendi modus/num quia calidiores:/ pro certo affirmare non audentis indicatiuus eſt. Atqui in aphoriſmis abſolute protulit, ‖ Augeſcentes plurimum habent inſitum calidum. Nomen quidem concretionis, in ſolo ſeptimo de morbis vulgaribus libro inueni, eius libri ſcriptore dicente, Et concretio apparebat in aqua, qua manus lotæ ſunt. Sed quare/poſt mictum/aut quare/num/adiecerit, deinceps conſiderabimus. Ac primum de dubitatione & ſi ſecunda ſcripta ſit, videamus. Aut igitur adhuc dubitans hæc ſcripſit, temporis autem ſpatio aliqua demonſtratione comperta firmam de creſcentium temperatura ſententiam tulit: aut, quod & melius eſt, & à nobis in commentarijs de temperamentis, & in aphoriſmis decretum fuit, non abſolute puer adulto calidior eſt,ſed inſito calore calidior. Calidum autem non ingenitum eo abſolute calidius eſſe monſtratum eſt, quò adulti plus abundant: quocirca par erat ab eo potius calido in veſica lapidem concreſcere.Propterea igitur haud iniuria anceps eſt. Veritas autem eſt calculos pueris in veſica ob vrinæ craſſitudinem procreari. Porrò vrinas craſſiſſimas à pueris reddi,& ab omnibus ante me medicis conceſſum eſt:ſed cur tales reddantur,ipſum quidem per ſe ſpeculatione dignum eſt, ad rem autem propoſitam nihil facit. Craſſas enim vrinas excerni & euidenter apparet, & rerum teſtimonio declaratum eſt: huiuſmodi nanque craſſitudo multa collecta & in vnũ coiens, cum ſemel aliquando non opportune excreta intus diutius manſerit, coagmentandi concreſcendiq; initium capit. Eo verò principio facto facile poſtea quicquid iterum reliqui craſſi in veſicam delabitur, priori agglutinatur, maiorq; inde tophoſus calculus redditur: quemadmodum extra & in calidis aquis ſponte naſcentibus, & in vaſis, vbi calefit aqua quotidie, lapis coaleſcere cernitur. Igitur vrinarum craſſitudo creandorum calculorum prima potiſſimaq; cauſa eſt, caliditas C verò etiam mediocris ad huiuſmodi materiam ſpiſſandam ſatis eſt: nempe & in calidis aquis ſcaturientibus, & ſi moderatis tepidiores ſint,tophi concreſcentes apparent. Hac itaque ratione Hippocrates eam vocem/num/adieciſſe mihi videtur, quoniam & tanta caliditas, quam ingenitam pueri habent, ad coagmentandum aliquid facit: verum non ipſa præcipue, ſed materiæ ex qua fit lapis, qualitas, ipſius compactionis cauſa exiſtit. Cæterum cur/poſt mictum/adiecit, & non abſolute dixit/concretio puerulis:/quoniam de calculis in veſica, & non in renibus,nunc ſermonem facit. "Fit autem lapillorum in veſica concretio poſt mictum, in renibus ante mictum. At pueris in veſica, iam declinanti verò ætate hominibus in renibus, lapillos prouenire nos haud præterit. Ergo (quod dudum dicebam) rem ita ſe habere, quod ſenſibus apparet, manifeſtat: quæ nam verò cauſa ſit, per ocium quærere licet. Quare explanationi iam finis factus eſt: cauſam autem, vt in ſuperioribus, ita & modo quaſi ſuper pondium afferemus, ſi prius illos reprehenderimus, qui propterea in pueris calculos gigni aſſerunt, quòd itinera ob vaſculorum exiguitatem anguſta ſunt. Oporteret enim, ſi id ita eſſet, in renibus potius calculos pueris creari, anguſti enim per illos tranſitus ſunt: veſicæ autem ceruix lata adeo in pueris eſt, vt cuiuſque materiæ craſſitudo per eam facile tranſmitti poſſit. An forte neque in illis, qui iam progreſſa ætate ſunt, meatuum per D renes anguſtia gignendis lapillis in cauſa eſt, ſed & actionum infirmitas, & craſſorum ſuccorum cruditas? quandoquidem in pueris omnes naturales actiones validæ cum ſint, humorum craſſitudo funditur atque diſſoluitur: in declinantis autem ætatis hominibus compacta eſt. Quin etiam in exterioribus quæcunque natura craſſa per aliqua anguſta transfundere volumus, quæ calore eliquata ſunt, facile peruadere: quæ non fuſa neque eliquata ſunt, tranſire non poſſe cernimus. Huius materiæ exempla ſunto pix, reſina, ſeuum, cera, & mel. In pueris itaque cum multus ſit inſitus calor & actiones robuſtæ, materiæ craſſitudo attenuata in renes fertur, atque ideo facile in veſicam percolatur, haud parum & actionum vi ad egreſſus celeritatem conducente: vtpotè autem veſica frigida, quippe quæ & neruoſa ſit, & pauci ſanguinis, & ampliſſima interius concauitate inanis, craſſitudo in ipſam tranſmiſſa ibi iterum cogitur & conſpiſſatur, vt prædiximus, initium huius conſpiſſationis accipiens, quando in veſica diutius commoratur. Quin etiam hanc craſſam materiam in pueris tenaciorem eſſe, quoniam magis ab inſito calido elaborata eſt, rationi congruit: nam quæcunque à calore in concoquendo mutantur, temporis proceſſu lentorem quendam acquirunt, & ſi ab initio nullum habuerint: quocirca planè magis in vnum coeunt, conſiſtunt, atque coagmentantur: nam inter æque craſſa, quod tenacius eſt, ad coitionem, coniunctionem, & concretionem aptius habetur. Quam ob rem cum cauſæ quædam præſenti ſermoni haud neceſſariæ

1.Aph.14.Ex. ord.7.a

l.3.f.18.t.2. 16.160.g

ceſſariæ traditæ ſint, de vrinæ præterea puerorum craſſitudine cauſam adijciam: eſt autem cum ipſorum edacitas, tum ꝙ à cibo ludentes proſilienteſq́; mouētur. Lactentibus verò & materia ipſa occaſionem præbet: "lac enim natura craſſum eſt, & ad calculos creandos aptiſſimū. Porrò & in adultis caſeo frequentius veſcentibus lapillos in renibus crebro ſuboriri cognouimus. E

A.I.3.f.18. c.16.360.

16 *Figuræ ſubleuantes, Vt ſarmenta manuplectens & contorquens, Præ dolore procumbens, Paxilli extremum ſupra defixum corripiens inhæſit, & ſubleuatus eſt.*

Id, quod dicitur, admodum patet: ſed ipſius cauſam inuenire difficile eſt, qñ & Hippocrates, cum tamen poſſet, non ſcripſerit, aut repente ipſi dolorem coortum eſſe dicens, aut paulatim incrementum cœpiſſe, atq; in ſarmentorum plexu occupato initiū habuiſſe, aut poſt ipſum illico, aut alio quopiam diei noctis ue tempore. Sed nec quæ eſſet particula dolens, dictum eſt: manum autem fuiſſe exiſtimant, eo ꝙ ipſe paxillo apprehenſo dolore leuatus eſt. Quòd ſi ipſe ſarmenta intorquens fatigatus eſſet, haud incredibile foret ex huiuſmodi figura ipſius dolorem fuiſſe mitigatum. ‖ Manus enim figura dolorem ſedans in libro de fracturis, & in libro de agēdis in medicatrina, qualis nam ſit, deſcriptum fuit. Siqua verò in verſanda manu tortura muſculi in homine facta eſſet, aut ſi flatuoſus ſpiritus inter duos muſculos exitum non habens incluſus foret, par erat in figura decenti poſitum, ob quam ſpiritum exhalare contingeret, dolentem hominem ſubleuari. F

de Fracturis, cō. 1. t. 16. 7ª. 216. g. Et de Iis quæ in medicatr. fiunt. cō. 3. t. 19. & 20. 7ª. 216. f. g.

17 *Quem ex Oritypia circa pontem vidi ego Iactantem crura, Altera tibia minime extenuabatur, Femoribus autem valde. Vrina, ac Genitura non retentæ ſunt.*

Oritypos Græci nominant quodlibet ex montibus in ciuitatem deferentes, vt ligna, & lapides, & id genus alia. Scribente autem Hippocrate non ſimpliciter ſic/oritypon vidi iactantem crura/ ſed orationi præpoſitionem/ex/addente & ſcribente/quem ex oritypia/apparet quodam modo ab ipſa in montanis negocijs actione, à principio, dorſi circa lumbos hominis medullam, à qua nerui crura mouentes egerminant, offenſam accepiſſe. Illud autem/circa pontem/ſcriptum eſſe ſatis ipſi fuit, ſolum quò ægrotantis reminiſcatur, vt nulla arte indigeat. Verum forſan ſuperuacuum fuerit quærere, qua de cauſa homo ille ex cruribus laborauit: quemadmodum & illud, quid per ea verba ſignificetur/crura iactantem/vtrum ægrotans crura immobilia doluerit nihil patiens: hoc * enim à quibuſdam fide omni carens dictum eſt. Illud quidem veriſimilius fuerit, impotentia crura cum eſſent, ipſorum in ambulando motionem talem fieri, qualem ipſa extrorſum non vehementer iactantes faciunt. Sed neq; ꝙ tibia vtraq;, aut altera, minime attenuabatur, femora autem valde, audientibus nobis vllam vtilitatem afferunt, ſicut neq; Hippocrati ad memoriam faciunt: haud G raro nanque, ſed crebro hæc fieri, & ab omnibus medicis aperte cognoſci videntur. Quid nam igitur ſit, cur ita ſcripſit, ego declarare tentabo, ſi totam rem prius alijs verbis clarioribus, ac paucioribus detractis ſuperuacuis, pronunciauero. Quidam reſolutis cruribus ſecundum femora emaciabatur magis, ꝗ̃ ſecundum tibias: vrina quidem, ac genitura ipſi non ſuppreſſæ ſunt. Hoc igitur nobis vtile cognitu eſt: ſed forſan quiſpiam interrogauerit, quid ſibi vult illud, quod in libro de articulis ſcriptum eſt, ‖ Quoniam multo pluribus crura & manus debilitantur: & corpora torpeſcunt, " & vrina ſupprimitur ipſis, quibus vertebrarum præter naturam inuerſio neq; introrſum, neq; ex- " * trorſum exceſſerit, ſed valde concuſſi fuerint ſecundum ſpinæ dorſi rectitudinem. Ex his verbis non nulli perſuaſi, ob neruorum reſolutionem ex medullæ dorſi affectu hæc ſymptomata contingere aſſeruerunt: neq; animaduertunt, vertebris ex naturali ſede tranſmutatis, & affectus communicati ratione, phlegmonas primo, poſtea & præduros tumores excitantibus circa veſicam & rectum inteſtinum quod vocant, naturales horum inſtrumentorum actiones deprauari: vnde quæ prius ab ipſis excernebantur, ſupprimuntur: neruis verò ſolis læſis, nullo prædictorum inſtrumentorum per conſenſum affecto non actiones naturales, ſed voluntarias, vitiari contingit. Quocirca H & ipſis contra voluntatem vrina decurrit & ſtercus, cum eorum neruorum, qui ad muſculos in finibus veſicæ atq; inteſtini recti poſitos protenduntur, & à quibus vtriuſq; inſtrumenti oſculū clauditur atq; conſtringitur, reſolutio perfecta fuerit. Sed monticolæ illi vrinæ exitum obſtructum non fuiſſe propoſita verba declarant: vtrum autem inuito ipſo, an volente excerneretur, non item adiecit. Porrò ſi liber iſte accurate compoſitus ad editionem foret, ex eo, ꝙ adſcriptum non eſſet, conſtaret quoq; non factum eſſe, prorſus enim ipſum indicaſſet: ſed eo modo ſcriptus non eſt, verum (vt ſæpius dictum fuit) per quaſdam annotationes reminiſcendi cauſa. Nam de deiectionibus quoq; nihil ſcripſit, cum tamen & has neceſſe ſit aut nequaquam ſuppreſſas eſſe, ſed perinde atq; vrinam, p̄ter voluntatem effluere, aut voluntate iubente excerni. At ipſum par fuit ad eorum, quæ viderat, reminiſcentiam eo, quod de vrinis dixit, fuiſſe contentum, alui ſcilicet excrementorum euacuatione ita, vt vrinæ, ſeſe habente: nam ſi contrarium quid circa alterutram ipſarum factum eſſet, omnino ſignificaſſet: eiſdem autem eadem conſequentibus vtriuſq; meminiſſe neceſſe non fuit. Verū neq; genitura, inquit, ſuppreſſa eſt. Naturalis enim eſt & ipſius euacuatio, quemadmodum & vrinæ, & ſtercoris: ſed, quare venere vti volentes ad hanc deueniunt, nolentes autem non, longiore oratione & in libro de Dubijs motibus diſputatum eſt.

de' Articulis, com. 3. t. 53. 7ª. 274. g

18 A *Quæcunq; Alatæ naturæ Laterum, propter impotentiam occaſionis. Et in Deſtillationibus malignis. Et ſi excretio ſit, & ſi non ſit, Malum.*

Quos'nam medici alatos vocent, ſuperius dictum eſt. Didiciſtis etiam ex tertio de morbis vulgaribus eiuſmodi homines ad tabẽ eſſe expoſitos. Occaſionem autem Hippocrates dicere conſueuit & omnes ferè antiqui medici omnem rei materiã, ex qua initium motus ad ſequẽtes actiones pdit, ſiue argentum, ſiue aliqua alia ſuppellex, ſiue potentia quædã ſit, ſiue locus, ſiue fides, ſiue actio, ſiue cauſa, ſiue quicquid aliud ſimpliciter. Sed quidã putant ipſum locos prius affectos aliorum occaſiones appellare: idq; ex eo ſermone demonſtrari aiunt, Occaſiones, vnde incepit laborare, conſiderandæ. Si verò & hoc ſignificatũ (vt ſupra dixi) eſt, cum ſit commune, multa ſub ipſo erunt ſingularia. Oratores quidem, quemadmodum & hiſtorici, & philoſophi, occaſiones hominum actiones dixerunt, vtpotè & qui de illis diſputent: ab Hippocrate autem nomen translatum eſt, quemadmodum & alia multa naturalium actionum, atq; affectuum: in quibus omnibus commune eſt hoc, vnde incepit fieri: nunc enim in propoſita parte Hippocrates dixit, vnde incepit laborare. Poſſet autem ſimiliter dici & hoc, vnde incepit nauigare, bellum gerere, pacẽ agere, pugnare, inter ſe amare, odiſſe, B tyrannidẽ exercere, & omnia id genus alia. Nunc itaq; primum initium, quo quis alatus euadat, ab Hippocrate dictum eſt, occaſionem verò quiſpiam non ab re dixerit. Quæ'nam igitur hæc eſt? ingenitæ caliditatis, quæ ex corde habet originem, imbecillitas. Didiciſti enim quemadmodum cerebro magno caput vnâ augetur, paruo exiſtente minuitur: eádem ratione & cum corde augeri pectus, & minui: verum cor ipſum exiguum ob vitalis potentiæ infirmitatem creari cuius potentię eſſentiam ingenitum calorem eſſe dicimus. Quando igitur imbecilla hęc alicui natura fuerit, hoc eſt ab initio, à prima formatione & cor & pectus parua generari neceſſe eſt. At ꝙ tria ſint animal gubernantia principia, demonſtrationes didiciſti in volumine de Hippocratis Platoniſq; decretis. Eos verò, qui occaſiones dici putant prius affectos locos, multũ & in explanandis propoſitis verbis delirare inuenies: & in eo, ꝙ nos non dictionem aliquam vnã, ſed integram orationem præterea, ſubaudire debere iubent, ac ſi & hoc modo ſententia dicta ſit, Quæcunq; alatæ naturæ laterum ob impotentiam occaſionis in deſtillationibus malignis, maxime phthiſi capiuntur: & ſi excretio ſit, & ſi non ſit, malũ eſt. Cum multa ab horum verborum explanatoribus dicta ſint, ſatis eſto, quod veriſſimum mihi, & artem medicam diſcentibus vtiliſſimum eſſe viſum fuerit, ſolum, quàm fieri potuit breuiſſimis deſignaſſe. Deſtillationes igitur à capite in pulmonem deſcendentes tunc maleficas eſſe putandum C eſt, ſi defluentia ſubtilia, & corrodentibus viribus prædita ſint. Hæc ſanè neq; in pulmone morari tandiu conuenit, quoad concocta craſſeſcant, quemadmodum alias fluxiones ex tenui quidem materia, ſed non corroſiua, & ægre matureſcente conſtantes: neq; rurſum ſtatim expelli. Intus enim morantia non facile concoquuntur, viſcuſq; ipſum lacerare deprehenduntur: ſi excernantur autem tuſſes violentas commouent, ob quas caput repletur, ipſumq; rurſus in pulmonem materias depellit: atq; ob tuſſis vehementiam, ne aliquod in ipſo receptaculum frangatur, metus eſt: Qualis planè tuſſis illis accidere ſolet, qui humores tenues & aqueæ ſubſtantiæ difficulter ex pulmonibus reijciunt: aſcendunt enim iſti à ſpiritu per tuſſim emiſſo ſublati: ꝙ ſi tenues & aquei ſint, diſperguntur, & contra ſpiritus motum prius delabuntur, quàm totam aſperam arteriam egreſſi ſint. Verum eſt igitur noxam ſequi, ſiue in pulmone humores iſti remaneant, ſiue euacuentur.

19 *Rigores Incipiunt Mulieribus quidem magis à Lumbis & per dorſum, & tunc in caput: Verum & Viris Poſterius magis, quàm à priori parte. Horrent Exteriora magis quàm interiora corporis vt cubitorum, femorum. Sed etiam cutis rara: id verò pilus indicat. A quibus autem alijs Rigent, fortaſſe vlceribus, incipit ex vaſculis.*

D Reliqua huius ſermonis verba & in aphoriſmis & in ſecundo de popularibus morbis declarauimus. Sed quod in calce adiectum eſt, haud parum negocij libri huius interpretibus faceſſit: ſiquidem alius aliter ea verba ſcribit, omnes innuentes ſermonem veriſimiliter interpretari non poſſe, ſi antiqua lectio ſeruetur. Ea verò huiuſmodi eſt, ex qua non nulli eam partem mutauerunt/fortaſſe vlceribus/ſcribentes/vt vlceribus/vt id ipſum aliorum ſit exemplum: Neq; enim ab vlceribus ſolum, ſed etiam abſceſſibus ſuppurantibus rigent: quin etiam non nulli vſti & ſecti, ex vſtione & inciſione riguerunt: vidimus præterea non nullos ob acre pharmacum vlceri ſuperpoſitum riguiſſe. Verum omnes id genus rigores externam cauſam euidentem habent: alij verò ſunt in tertianis & quartanis febribus, & plerunque vnà cum iudicationibus citra manifeſtam cauſam exorientes: de quibus dictum fuiſſe aiunt/rigores incipiunt mulieribus quidem magis/& reliqua deinceps poſita. Et quidem illud ipſum primo quiſpiam miratus fuerit, quo modo in aphoriſmis, vbi maxime ſuam ipſius ſententiam explicat, & de rigore ſermonem fecit, in vniuerſum illum protulit ſine ea, quam in propoſitis verbis edocet, definitione. Videtur nanque ſi ea quis conſideret, Hippocrates opinari, non omnes rigores vno tantum modo fieri, cum dicat/à quibus autem alijs rigent, fortaſſe vlceribus, incipit ex vaſculis/, vltra id, ꝙ hoc ipſum, ex vaſculis incipere rigorem, dixiſſe, nullam oppoſitam antedictis diuiſionem habet. Licet itaq; dicere, ex vaſculis rigo-

res

res omnes ortũ habere, id eſt ex malis ſuccis intra vaſcula cõtentis:ſed primum quidẽ lumbi,& dor E ſi partes horrent,deinde & reliqua.Propterea non nulli veterẽ ſcripturã permutantes ita lectionem inſtituerunt/ à quibus autẽ alijs rigent,vt vlceribus,incipit ex vaſculis/vt huiuſmodi oratio ſit:Quicunq; ſine loco paſſo rigores fiunt, à lumbis & dorſo initium ſumunt, alij verò ab affectis particulis exoriunt̃,quę planẽ & ipſius rigoris cauſæ ſunt. Aliqui vice huius dictionis/vaſculis/cõtrarijs/ſcripſerũt: vt in quibus affectus locus rigoris auctor eſt,ad ſe ipſum,vt aiunt, eo quo rigent tempore ab omni corpore ſanguinẽ attrahens,tunc rigor ex locis, qui paſſis ſedibus cõtrarij ſunt, prouenire videbitur,ipſo ſuperioribus inferiora,ſiniſtris dextra,cõtraria dicente. Iam igitur animaduertentibus palàm eſt,ex his,quæ iſti in ſcriptura tranſmutant,in maxime cõtrarias ſententias orationem trahi, non nullis ab affectis membris,alijs ab iſtorum contrarijs, rigores oriri aſſerentibus: contraria verò ſunt, vt ipſi dicunt,quæ longiſſime diſtant. De cauſa quidem,vt ſæpius dictum eſt, licet volenti, vt lubet,dicere,ſed de ijs,quæ euidenter apparẽt,non licet: ita enim omnes artes, hominumq; vita funditus euerterentur. Verum,vt in aphoriſmis prodidit, omnes ‖ rigores ex lumbis & dorſo initium capere dignoſcuntur. Atq; iſtud in præſentia in fine propoſiti ſermonis adiectum libri auctor (vt aiunt) Theſſalus Hippocratis filius, ſi in patris commentarijs repertum deſcripſit, & libro interſeruit,male fecit:nam à patre longo tempore dijudicata,& per aphoriſmos in communem enunciatio F nem redacta firmiora ipſum putare oportuit,quàm illa,quæ dum quærerentur antea, non dum cognoſcebantur. Quòd ſi ipſe ex ſe id aſcripſit, longe maius peccatum commiſit, patris communem enunciationem inuertens atq; deprauans. t Aſi quiſpiam alius Theſſalo poſterior librum hunc ſcripſit,male & ipſe fecit. Vt enim ſæpe iterauimus,experientia rerum euidenter apparentium iudex eſt,non ratio, quam ſibi vnuſquiſq; veriſimiliter commentus fuerit. Nam cum aliquid fieri fama ſit, ratio inueſtigat,atque id ita eſſe contendit: cum quid autem planẽ fieri conſpiciatur, nugatoria & ſuperuacua oratio eſt,quæ ipſum fieri cauſam afferens dicat.Cæterum & alia quædam ab interpretibus in hac parte dicta ſunt: ſed ego iam ſæpius omnium meminiſſe recuſaui, & maxime cum ea, quæ veriſimillima eſſe videbantur,ad examen redacta falſa eſſe deprehenduntur.

5ª.Aph.69.Ex. ord. 45. d. Et 2.Epid.ſect.3ª.

20 *Caput ex Ortu, & Occaſione, & plurimis Sermonibus & paulatim cognitis colligentem: & perdiſcentem, an ſimilia inter ſe ſint. Et ſi non ſimilia inter ſe ſint, ex diſsimilitudinibus ſimilitudo fiat vna. Sic vtiq; ſit Via. Sic & Recte ſe habentium probatio: & Non recte, redargutio.*

Non,quæ nunc dixit,p̃cipere,ſed ea in ægrotantibus exequi difficile eſt: prorſum ſanè artis ſumma in ipſis eſt.Nã ſi quis accurate laborantis naturam à primo ortu cognouerit,& ex qua nunc cau- G ſa laboret,& per multos ſermones paulatim cognitos euidentes ſimilitudines,& quæ diſſimilitudines eſſe videant̃ ſpeculans,alia quoq; in propoſitis verbis enarrata bene inueniat,iſte ſanè optime curare poterit.Omnia itaq; contemplemur ſingillatim,ea,quæ per alia volumina vberius pertractauimus,in memoriam reuocantes: & ipſis,ſi qd deficiat,adijcientes.Igitur cuiuſq; eorũ, qui curentur, naturam à primo ortu ſciri debere præcepimus: ſæpiusq;, vt optime quiſpiã id faciat oſtendimus. Oſtenſum eſt autem haud minus,quæ de primario affectis locis,& per vitij communicationem læſis,ſcire & exquiſite dignoſcere in ægrotis oporteat: quemadmodũ & de cauſis, quas ante incipientes vocant,& quas antegreſſas,& quas contentrices.Oſtenſum eſt præterea & in hoc libro, cum tradita eſt circa ægrotantem œconomia,quæ vtiliter quiſpiam ex ægri ſermonibus ad artis opera colligere poſſit: Quin etiam ꝙ ex ſingularibus in ipſa conſideratis ſpeculantem diſſimilitudines ad vnã vniuerſalem communemq; ſimilitudinem redigere oportet.Plurima verò eorum, quæ in his libris ſcripta ſunt,vſu venire ſolent.At quod deinceps ſcriptũ eſt/rurſum diſſimilitudines his/ab vniuerſalibus,cõmunibus,& ſimilibus in differentias partitionem ſignificat.Oſtẽſum eſt autem hoc à nobis in omnibus partibus artis,in libro de differentia ſymptomatũ, de communis ſymptomatis diuiſione: ita quoq; & in libris de pulſuum differentia, de pulſus in vniuerſum diſtinctione actum eſt. H Verum & inter has differentias rurſum ſimilitudo eſt: iterumq; ſingulæ differentiæ,vt edocuimus, in alias magis particulares differentias diſtinguuntur: item & iſtæ quaſdam habent ſimilitudines. Iccirco igitur cum dixerit/rurſum diſſimilitudines his/ſubiunxit/& an ſimilia inter ſe/vt intelligamus deficere hæc verba/per quid/. Vult enim nos cognoſcere diſſimilitudines, quæ quidem ſunt differentiæ:per quid iterum ſimiles inter ſe ſint:vt ex diſſimilitudinibus vna ſimilitudo fiat: etenim ipſa per ſe vnaquæq; differentia communem ſimilitudinem habet,omnesq; generalis complectitur. Recte igitur dixit/hæc enim via recta/in omni ſcilicet artis conſtitutione, vt didiciſti. Appellauerunt autem hanc viam poſteriores Hippocrate non viam, ſed methodum, ex qua recte inuentorum & factorum in artibus probatio eſt,non recte autem ſe habentium, redargutio.

21 *Sanguinis de Naribus profuſio Aut ijs, qui ſubuirides nigriq; ſunt: Aut ijs, qui rubri & virides: Aut ſubuiridibus.*

Non eſt huic ſermoni additum, vtrum magis in morbis fiat ſanguinis è naribus profuſio dictis hominibus,an magis, ꝙ alios,iſtos iuuet. Sed neq; quos intelligat ſubuirides & nigros, clarum eſt.

Nam,

A Nam,vt ſæpius iam repetitum eſt,in ſtirpius τὸχλωρὸν id eſt viride, ἀπὸ τῆς χλόης id eſt ab herba,
eiusq; colore Græci plerunq; dicere conſueuerunt:abutentes autem, omne vigens & boni habitus
ita nominant. Interdum verò & pallidos virides appellant; atq; nunc ita explanatoribus videtur
Hippocrates virides & nigros accepiſſe,tanquam ſi pallidos & nigros dixiſſet. Hos ipſos verò non
nulli ſanguinis profluuio magis obnoxios eſſe contendunt, quòd pallida bilis cum ſanguine permi
ſta ſit,quæ vaſculum poſſit acrimonia ſua recludere:alij iſtos magis iuuari, quoniam prauis humo
ribus euacuationem requirentibus affluant. Pariter & de rubris viridibusq; vocatis diſſentiunt,ali
qui ad ſanguinis effuſionem aptiores ipſos dictos eſſe aſſerentes,aliqui ea re iuuari magis. Sed vtriſ
que commune quidem eſt bile pallida abundare:non commune autem,magis melancholicum ſuc
cum ipſi admiſtum eſſe in viridibus & nigris vocatis, magis ſanguineum verò in rubris & viridi-
bus. Non nulli ſanè ſcribunt ἐρυθροχρόους per hanc literam ρ, rubrum habentes colorem ſignificari
volẽte. At tertio dictos ſubuirides & hoc loco intelligunt ſubpallidos:ſed, cum vox indicet modi-
cum ipſos habere pallorem,cui nam permiſtum illum eſſe velint,ſilentio tranſeunt:nam,ſi nigritię,
hos primos ab ipſo dictos eſſe aiunt:ſi rubori,ſecundos. Forſan igitur,cum albori miſtus eſt pallor,
iſtos ſubuirides vocat:verum albi coloris homo haud ita multum ſanguinis è naribus profluuio ob
B noxius eſt, neq; magis,quàm prædicti,ab eo leuatur.

22 *Parum remittentem, Craſſum facere oportet Aride.*

Hęc quidem vetus lectio eſt. Sabini autem diſcipuli non legunt/βραχέα.i.parum/,ſed βραχίονα.
i.brachium/:dicuntq; retractionis cauſa in ſanguinis de naribus eruptione venæ brachij ſectionem
prodeſſe,non tantum propriam ſcripturam interpretantes,ſed etiã veriſimiliter nos intelligere poſ-
ſe volentes/brachium remittentem/de venæ in cubito ſolutione dictum eſſe. Ego verò huiuſmodi
venæ ſectionẽ ſanguinis de naribus immodice profuſioni prodeſſe ſatis noui:retrahit enim ipſam,
& ne fiat,impedimento eſt. Attamen Hippocratis locutionem id exponere non video:ſed hæc ver-
ba/parum remittentem/in eum ſenſum(vt plurimi interpretes acceperunt)dixiſſe videtur, vt ſcili-
cet ſanguinis fluxui parum cedentes, ſic deinde & ad ipſum craſſiorem efficiendum tranſeamus.
At quia non ſimpliciter dixit,ſanguinem craſſum facere,non cum humiditate,ſed cum ſiccitate,ali
qui,craſſum facere arido,in ablatiuo caſu ſcribentes,ſubintelligi oportere aiunt, medicamento: id
enim & ex ijs,quæ ſubnectuntur,declarari. Sed qui volunt in præmiſſis verbis, ijs, qui ſanguinis è
naribus profluuio continenter laborant,non in morbis, ſed cum non decumbunt, conſilium dari,
C his de victus ratione ſermo intelligendus videtur, iubente ipſo ex craſſum reddentibus cum ſiccita
* te bonis ſuccis corpus replere. Halicam & amylum huiuſmodi eſſe aiunt,& recentem caſeum, &
ſuillas carnes,& agnorum maxime lactentium,& hœdorum præterea. Alij de fluxu ſanguinis in
morbo vexatis ſermonem factum eſſe volentes, conſulere ipſum aiunt, vt ſanguis ſine cibis craſſus
fiat: id enim ſignificat ea vox/aride/ quoniam malos ſuccos vult concoquere: ad concoctionem au-
tem bene facit inedia. Concoquentium etiam medicamentorum vſus eſt idoneus, quando ipſa ad-
ſtringentia ſunt:nam & hæc ſanguinem craſſum faciunt,ſicut & concoctio. Deinceps verò ab ipſo
huiuſmodi medicamentorum exemplum poſitum eſt. Quidam autem non ſcribunt/aride/voce in
e deſinente,ſed in o/arido/ Hippocratem iubere dicentes per nares exeuntem in profluuio ſangui-
nem arido medicamento craſſum reddere.

23 *Alijs verò Minus Craſſitudinem facere.*

Alios aiunt ipſum dicere,eos ſcilicet,qui ſine prauis ſuccis ſanguinem aſſidue profundunt, qui-
bus neq; pallida neq; atra bilis cum ſanguine miſta eſt. Aliqui & hic ſcribunt, non/ craſſitudinem/
ſed/craſſum facere/ locutionem magis dilucidam reddere volentes. Sententiam quidem eandem
D planè ſeruant,ſiquidem & iſti ipſum iubere volunt, alijs ob copiam mali ſanguinis eius profluuio
laborantibus minus craſſum facere,Hoc videlicet/craſſum facere/iterum bifariam accepto,non nul
lis quidem ratione victus:alijs verò per medicamenta naribus adhibita: quibuſdam præterea vtro-
que modo,ſanguinem craſſum reddere præcipientibus. Sed nullam firmam cognitionem ex his va
rijs lectionibus haberi iam ſæpius à me dictum eſt.

24 *Arido autem oportet Albo, vt Galla, Alumen.*

Hęc eſt ſanè antiqua lectio,quam difficulter explanabilem non nulli permutarunt,hi minus,illi
magis:magis quidem hoc pacto ſcribentes/arido aũt albo ex naribus,vt galla,alumen/. Ipſius verò
ſententiam hanc eſſe volunt,immoderate ſanguinem è naribus profundentes, vltra prædicta adhuc
& localibus remedijs curandi ſunt:localium verò auxiliorum exemplum dictum eſſe aiunt aridum
medicamentum album naribus iniectum. Sed galla cum alba non ſit, non nulli ipſi adiecerunt &
alumen, ſcribentes /vt galla, alumen /: eas autem voces hic, aut ibi,expunxerunt non iniuria, tan-
quam exile quoddam atq; indignum Hippocrate: quippe ſignificari hoc aiunt,per vtram narem
ſanguis eruperit,in illam aridum medicamen eſſe inijciendum. At ſeruata veteri lectione magno-
pere obſcura locutio redditur, Nã quę ex naribus alba euacuare velit,aut purgare,aut concoquere,

aut ſponte deſcendentia contemplari, omnino inuento dubium anceps'q; eſt, cum ipſe Hippocrates huic voci/albo/nihil planè adiecerit. Iure itaq; in hoc ipſo primum interpretes diſcordes fuerũt, alius aliud ſubintelligendum eſſe exiſtimantes: & quoniam omnibus illis: illud/vt κικὶς.i. galla/aduerſatur, conueniens enim erat dicere, vt κικίδι.i. galla, in ablatiuo caſu, non in recto caſu. Hoc igitur communiter omnibus repugnat, neq; euitare quis poteſt orationis incongruum, neq; emendare, licet ſcripturam mutet. Sed non nulli dicunt etiamnum ipſi de ſanguinis è naribus fluxu totum ſermonem eſſe, conſulereq; in huiuſmodi aſtringenti medicamine vti, in narem ſanguine manantem id immittentes, vſque dum ſedato ſanguinis curſu alba exiuerint. Multa alia quoque perperam dicunt in verba (vt mihi quidem videntur) corrupta, & ab aliquo forſan interpoſita. Cæterum mirari licet, vt alijs multis, ita & hoc loco eos, qui valde audacter Hippocratis verba ir[...] quicquid ipſis viſum fuerit, tranſmutant. Cum omnes enim interpretes in ſermone Hippocr[...] ſcriptum eſſe ſciant / ex naribus alba / ipſi mutantes ſcribunt / ex naribus albo /. Multoties au[...] dixi in perobſcuris locutionibus veriſimiliter verba mutare fas eſſe: ſed prius id ipſum dicente[...] tunc le ctionem mutare decet.

25 *Cum Venere vti incipiunt, aut Hircire, Sanguinis Profluuio laborant.* F

Sanguinem de naribus facile profundunt non ſolum ægroti, verum etiam ſani, c[...] ætatem agunt, in qua illud ipſis euenit, quod hircire vocant. Iſti iam & venere vti planè poſſ[...] t. Ac prius quidem, cum eſſent pueri, ſanguine copioſo abundabant, verum ratione increm[...] haud etiam pariter copioſo. Sanguis autem ipſis calidior eſt, propterea eius profluuio tenta[...] vos meminiſſe puto, ex alijs membris ſanguinis profluuia cum loci appellatione ſemper [...] naribus verò, non nunquam & ſine particulæ appellatione ſanguinis profluuium ſimpl[...] minari.

26 *In Acceſsibus autem quidam Perſtrepunt, vt Arceſilaus. Aliqui acceſſuri H[...]entes, Rugoſi. Aliquo poſt Inflatur venter, quàm acceſſerint, vt Damagoræ.*

Sæpius repetiui, ſi valde male à multis interpretibus dicta redarguam, ægre omnes ferre mentariorum longitudinem: ſi verò non reprehenſa dimittam mediocria tantum memorans, [...]s qui haud tardo ingenio ſunt, ab illis excitatos & reliqua dijudicare poſſe: & nunc igitur ita faciam.

Hanc quidem vocem/acceſſibus/omnes ferè de coitu cum muliere intelligunt, quemadmodum & eam vocem/perſtrepunt/ de emittendis per anum flatibus: atq; de hoc etiam paulo ante dictum eſt. Sed quod deinceps ſcriptum eſt/acceſſuri autem horrentes, rugoſi/ quiddam tale ſignificat, Aliqui venerea aggredientes, cum incaleſcunt, horrore tentantur: qua ratione iam ſæpius didiciſtis omnes mali ſucci plenos, cum vehementius repente calefiunt, horrore vexari. At non nulli pro hac voce/horrentes/rigent/ſcribunt: quod mihi perrarum eſſe videtur, & maximæ ſuccorum prauitatis indicium: quare neque vllum initio coitus rigore affici cognouimus. Verum & hanc vocem/rugoſi/ aliqui in hanc vocem/χαχώδεις/ conuertunt. Alij verò interpretantur ob male habitum corpus χαχώδεις dici: alij quòd tetrum odorem ſpirent. Quòd quibuſdam autem venter infletur, ſupra poſitum eſt. Sed Dioſcorides hanc partem, vt & alias multas, prout ipſi libitum fuit, commutauit, vt tota oratio huiuſmodi ſit, In acceſſibus ſunt aliqui perſtrepentes, quemadmodum Arceſilaus: vt fœtidos ipſius crepitus eſſe intelligamus. Capito quidem & ipſe in valde multa ſermonem hunc conuertens talem fecit, In acceſſibus aliqui perſtrepunt, vt Arceſilaus, aliqui acceſſuri rigent rugoſi.

27 *Mutationes Cauendæ.*

Et in alijs quibuſdam, & in aphoriſmis id cautius dixit, his verbis præpoſitis/ multum, & repente/. Neq;.n. quæ aeris mutationes, neq; quæ à nobis ipſis paulatim fiunt, periculoſæ ſunt, ſed H tantùm magnæ ac repentinæ ſanitatis amittendæ periculum inferunt: quocirca & ab his cauendum eſt. Euitabimus autem ambientis cœli mutationes, domi nos plurimum continentes, & contrariorum vſum adhibentes, in humidis quidem mutationibus corpus ſiccantes, in ſiccis humectantes: eadem quoq; ratione & calefacientes, & refrigerantes, cum huius vtriuſq; occaſio fuerit. Sed in victus ratione mutationes cauere in nobis ipſis eſt, neq; ab exercitationibus ſubito ad ociũ, neq; ab ocio ad exercitationes, tranſeuntibus: ſed neque à lauandi inſuetudine ad lauationes, neq; à lauationibus ad oppoſitum: neq; ex aquæ potu ad vinum bibendum, neque ex vini vſu ad aquæ potum: & in alijs omnibus ſimiliter. Hic ſermo planè verus eſt iuxta & ab Hippocrate ſæpius repetitus. Cæterum ignoro, quid'nam aliqui ſentientes dicant ſubintelligendum eſſe huic orationi, /mutationes cauendæ/ hanc vocem /ætatum/: in aphoriſmis enim ipſe inquiens, || Multum & repen »
te euacuare aut replere, aut calefacere aut refrigerare, aut aliter vtcunque corpus mouere, periculo- »
ſum eſt: & omne multum naturæ inimicum. ætatum nullam mentionem fecit. Neq; enim in ipſis paulatim labentibus nimium naturæ inueniri poteſt: neque aliqua curioſiore obſeruatione indigent, quantum ad communia tuendæ ſanitatis præcepta pertineat: quemadmodum neque cum anni tempora paulatim mutationem ſuam faciunt. Verum hæc interdum videmus magnas repen-

2. Aph 51. Ex. ord 19. c

te

A te in contrarium mutationes pati:at ætatem nullam repente elapſam nouimus, vt puer die poſtero in virum euaſerit non paulatim per pubertatis & iuuentæ annos tranſitu facto.

28 *Cibi Paucitas, Laßitudinem non faciens, Nec Sitim accendens.*

Cum in vniuerſum mutationes eſſe cauendas dixerit, vnum quiddam, † ad naturalem ſtatum tuendum} conferens deinceps ſcripſit, vt memoriæ propriæ conſuleret. In vtraq; enim mutatione cùm circundantis aeris, tum noſtrorum ſtudiorum, & vniuerſæ victus rationis, cibi paucitatem, & ſitis, & laſſitudinis priuationem, in omnibus quæ agimus, nobis eſſe propoſita iubet. Sed explanatores cibi paucitate & ſitim & laſſitudinem tolli dixerunt. Verum id ſi ita vniuerſim proferatur, falſum eſt: nam pituitoſos ſuccos, aut multum & bonum ſanguinem habentibus, cibi paucitas laſſitudinem tollit, & ſitim extinguit: ſed bilioſis, aut inopia ſanguinis laborantibus neq; laſſitudinem ſedat, neq; ſitim extinguit, vt ipſe in libro de victus acutorum ratione edocuit. Adhuc verò peius illi ſenſerunt, qui ita ſcribunt/inedia laſſitudinem tollens, ſitim extinguens/: at iſti planè in extrema inſcitia verſantur, ea quæ neq; vulgus hominum latere ſolent, ignorantes. Alij præterea fini ſermonis hanc vocem/eſurienti/adijciunt: aiuntq; cibi paucitatem eſurienti laſſitudinem & ſitim eximere: B eſurientem verò eum dictum eſſe volunt, qui indigere cibo ſe ſentiat. Atqui melius eſſet dicere, famem ſentienti paucitatem cibi haud in tempore adhiberi, non ſentienti autem conducere: ſignum eſt enim, ipſius corpus multitudine redundare. † Alia lectio, ad cautionem.

29 *Omnis Extenuatio laxat cutim, deinde diſtẽditur. Refectio cõtraria facit, cutis currugatio cõcidẽtis, extẽſio refectæ. Torrens, læue, Vtriuſq; ſignũ, ſubbilioſum ſubrubrum. Sic detrahi mammas, graciles autem ſurſum trahi, aut circunuelli: Etſi quiſpiam non arbitretur propter hoc, ſed carne creata id fieri.*

Demiror explanatores obſcuras locutiones, quas nemo intelligat, ſolos ſe intelligere profitentes: quæcunque verò nobis omnibus perſpicuæ ſunt, ſolos ipſos non intelligere. Propoſitum igitur ſermonem minime ambiguum multifariam diſtrahunt alius aliter ipſius enunciationes ſcribens, atq; commutans: & contrà ea, quæ omnibus euidenter apparent, interpretantur, quæ maxime omnium ipſos obſeruare oportebat: eſt enim Hippocrati ſermo de ijs, quæ in corpore noſtro conſpiciuntur per tenuationes, & enutritiones. Sed non nulli, neque quid ſit tenuatio, noſſe videntur: tantum abeſt, vt omnia in iſtis euidenter apparentia, aut ipſorum cauſas percipiant: ſed tamen fieri tenuationem per euacuationem prædicant. Aliqui ſiue euacuationem, ſiue tenuationem dixeris, nihil inter C eſſe opinantur. Verum hoc dignoſcere (vt diximus) non eſt magnæ cuiuſdam ſcientiæ: Iam multi haud modica ſanguinis copia redundant, graciliſſimi tamen ſunt: ſicut alij è contrario craſſi, ſed pau cum habent ſanguinem. Atqui ego cuidam muliérculæ iam octo menſes purgationis menſtruæ ſuppreſſione laboranti, extenuatiſſima cum eſſet, haud exiguo detracto ſanguine breuiſſimo tempore proprium habitum reſtitui: ſicut & alias non paucas eodem modo ad ſanitatem reduxi. Sed quod illi mulieri accidit (neq; enim erat ignobilis) fuit valde celebre, ipſi quidem reſciſſa vena, & medicis ex eo remedio futuram vtilitatem conſtanter polliceri verentibus. Quin etiam non nulli mihi aduerſari audebant, non ſolum propter mulieris maciem, ſed etiam propter inappetentiam, ex venæ ſectione ſecuturam eſſe noxam affirmantes. Profectò hæc melius eſt longiori ſermone perſequi, quàm vtrius Prodici Hippocrates mentionem fecerit, diligenter inuenire conari. Verum, vt ſupra iam dixi ſæpius, recentiores medici ad magis ſophiſticam doctrinæ ſpeciem deflexerunt, ægrotis euenientia diligenter obſeruare, & ipſorum affectus, cauſaſq;, ex quibus curationis inuentio acquiritur, indagare negligentes: quæ & ipſa per experientiam dijudicatur. In muliere ſanè, quam memoraui, primo die ſanguinis ſeſquilibram detraxi, rurſum poſtridie libram, tertio verò non multo plus ſelibra, erant enim vnciæ octo. Sophiſta quidem hæc legens quærere inci- D piet quis ex Græcis vnquam libras, aut quis vncias nominauit. Medicus verò & quæ alia ſigna præter cohibitos menſes, venæ ſectionem indicent, ſcire auebit. Illa igitur & ego recenſebo, ſophiſtis, vt valeant, nuncians, Scilicet ipſius venæ eminebant ſanguinis plenæ, colore liuidæ: reſciſſo autem vaſculo, liquidæ pici & colore & craſſitudine ſimilis ſanguis emanabat: ob id ipſum ſanè multo magis viſus fuit largiter eſſe euacuandus. Hæc quidem à nobis obiter rectè mederi cupientibus dicta ſunto. Rurſum verò ad propoſitum me recipiens non rectè dicam interpretes affirmaſſe attenuationem corporis ſimpliciter ob inanitionem fieri: diſtinctiones enim dixiſſe oportuit, quòd ſcilicet attenuatio totius molis detractio quædam eſt, & collapſus, aut ſubſidentia, vel vtcunque ipſam nominare velint: craſſitudo verò è contrario in tumorem elatio eſt. Non nunquam igitur debilitata carnoſi generis facultate, & vitioſo ſanguine in arterijs venis'que incluſo attenuatio fit: plerunque verò ex contrarijs craſſitudo, vt in vaſculis quidem paucus ſanguis remanſerit in carnium nutricationem diſtributus, illæ verò bene habitæ ſint, & per eas totius moles corporis increuerit. Nouerunt autem vel omnes id quoque mangones, cutim ſcilicet carnoſis particulis prætendi: & naturas quaſdam corporum agnoſcunt, quæ in molem excreſcere prætenta cute non valeant. Nam ipſam ſummis digitis ſurſum trahentes, quouſque à ſubiecta carne diſcedat, conſiderant, & eouſq; ſingula emaciata corpora ſe reficere poſſe ſperant, quouſque cutis protracta fuerit:

laxa.n.cutis in extenuatis, extenta in craſſioribus cffectis apparet. Porrò extenuationes multis de E cauſis proueniunt, ſiquidem alimenti penuria, exercitationes plures, & vigilia, & cogitationes, & dolores, & morbi colliquantes & diſcuſſorij: præterea euacuatio multa per aluum, per vomitum, per ſudores, per ſanguinis profluuium: extenuationum cauſæ ſunt. Inſtaurationis autem vnus modus eſt, omnium videlicet, quibus ſani egemus, conueniens modus: iſta verò ſunt, vt ipſe in ſequentibus dicturus eſt, labores, cibus, potus, ſomnus, venus. Itaque cum multi modi extenuandi corporis ſint, omnium commune eſt primum quidem cutim laxari, poſtea verò perdurante macie diſtendi. At ſi illi ſuccedens inſtauratio facta fuerit, contrarium accidet: diſtendetur enim cutis † primum, deinde laxior fiet. } Cauſas verò iſtorum iam quidem ſæpius audiuiſtis, ve[illegible]men & in præſentia ſummatim perſtringentur. Quapropter vobis in memoriam reuocan[illegible], quæ ſæpius in vtribus & veſicis conſpexiſtis: repleto enim interiore cauo circuntenditur cor[illegible], euacuato relaxatur: eodem modo & in animalibus bene ſaginatis diſtenta cutis, in macie co[illegible]ectis laxa conſpicitur. Nam ſicut liquor in vtres infuſus eorum tergora contendit, ita carnes [illegible]ltæ procreatæ cutim noſtram circum ſe ipſas obtendunt: atque id euidenter intueri licet, ping[illegible]s ſcilicet omnes adeo tenſam cutim habentes, vt eam quis apprehendens nec minimum quide[illegible] ſubiectis carnibus auellere poſſit: macros autem adeo laxam, vt longiſſime quis ipſam protra[illegible] acu traijcere ſine vllius ſubiectæ partis vulnere queat. F Hactenus quidem omnes ferè orati[illegible]m rectè intellexerunt, ſed in eo conturbati ſunt; quòd ſequitur hæc verba / omnis extenu[illegible]xat cutim / contrarium enim ab ipſa fieri negant. Quocirca non nulli de refectione verba [illegible]ſtea circuntenditur / dicta eſſe exiſtimant: neque animaduertunt, quod ſubſequitur, ipſis adu[illegible]ri, vbi ait / refectio contraria facit. / Erit enim, ſiquis ipſorum explanationis intellectum [illegible]atur, talis orationis ſententia: Omnis extenuatio laxat cutim, circuntenditur contra refec[illegible], refectio verò contraria facere apta eſt. Sed primum quidem ipſum dicere par erat, refecti[illegible]m non contraria. ſe contrarium facere: nam cum vnum de extenuatione dictum ſit, & refectionem vni contrari[illegible] dixiſſe ratio poſtulat. Igitur ſi extenuatio cutim laxat, eam diſtendere refectionem oportebit: [illegible]ſtea verò deinceps hoc dixiſſe manifeſte videtur, cum explicatior, apertior, ac breuior ſit talis [illegible]tio / omnis extenuatio laxat cutem, refectio circuntendit /. Quid igitur eſt, quod ab ea parte ſignificatur, quæ dicit / poſtea circuntenditur: / nihil aliud ſanè, niſi id, quod ab omnibus intelligitur, quòd primo ſcilicet in extenuationibus cutis relaxatur: extenditur poſtea extenuatione manente, & non in refectionem tranſmutata: At in refectione contrarium euenit, ab initio quidem cutis obtenditur, tempore autem ſuccedente laxior euadit. Hæc profectò ſi adeo curioſe, vt Hippocrates, ſenſui apparentia obſeruaſſent, ita fieri vidiſſent. Primum igitur vobis in memoriam ea reuocans, quæ ſenſu conſpexiſtis, poſtea & apparentium cauſas explicabo. G Illorum itaque reminiſcamini, qui in morbis contabuerunt, præſertim in tabe, quæ retorrida vocatur: in quibus memento te cutim æque ac aridum corium fuiſſe diſtentam: ſed quid mirum in illis longiori tempore tabefactis cutim diſtentam apparere? quandoquidem & non nunquam primis diebus id euenire ſoleat. Dicit ergo Hippocrates ipſe in Præſagijs, de ijs, quæ morbi initio eueniunt, ſermonem faciens, inter alia faciei ſigna & hoc enumerans, ‖ Cutis circa frontem dura & contenta. "
Quod autem ob inanitionem id fiat, docens ipſe deinceps ſcripſit, ‖ Interrogare oportet, num "
vigilauerit homo, an ventris deiectiones valde fuerint copioſæ, an fames ipſum vexet. "
Cæterum id quidem ab omnibus medicis Hippocrate poſterioribus, tanquam vno ore loquentibus concedi tur ob immodicam euacuationem non nunquam ſenſilem, non nunquam ſenſus latentem, ſolere eiuſmodi faciem euadere, qualem his verbis pinxit Hippocrates: ‖ Naſus acutus, oculi caui, tempora collapſa, aures frigidæ & contractæ, & aurium pinnæ inuerſæ, & cutis circa frontem dura "
& diſtenta. Quocirca ſenſu nos aperte docente nimiam euacuationem contra quàm moderatam, in cute affectum parere, ipſorum ratio veriſimilis quidem, non tamen vera comprehenditur, cum H dicunt, Manentibus affectum producentibus cauſis ipſam ad contrarium tranſmutari non contingit. Euidenter enim tranſmutari in immoderatis euacuationibus cernitur, ſiue ipſæ longiori tempore ſenſibiliter perdurare noſcantur: ſiue per vias ſenſibus occultas, per eliquationem ſcilicet aut digeſtionem ægrotantium, efficiantur. Ante quàm igitur ad ipſam cutis propriam ſub* ſtantiam exhauſtio peruenerit, perinde atque euacuati vtres, & ſacci, & veſicæ, cutis laxior redditur: inanitione autem perdurante talis efficitur, quales aridæ veſicæ atque coria, quæ præ duritia extendi non poſſunt: talis verò & in vtribus, & in veſicis, cutis effecta videtur, cum exiccata admodum fuerit. At vſque dum humida ſit, & mollis, & in interno cauo aliquid ſuſcipit iterumq́; dimittit, ſuſcipiens quidem, cum ſatis expleta fuerit, diſtenditur: cum inanitur autem, relaxatur. Rectè igitur Hippocrates dixit / omnis extenuatio laxat cutem, poſtea circuntenditur /: ſic enim & fieri videmus, & iam cauſa dicta eſt. Ac bene illud quoque adiecit, refectionem contraria facere: nam ab initio extenditur cutis, interiecto deinde temporis interuallo efficitur laxior. Cum enim ſubiectis ipſi carnibus durior natura ſit atque aridior, tardius quàm illæ, & in extenuationibus obdureſcit, & in refectionibus remolleſcit. Quando igitur ipſam duram & iam exiccatam refectio exceperit, primum carnes adaugens ipſam iure protendit: procedente verò tempore & ipſa

cutis

† Hæc deeſſe videtur, q̄ adiecei, ſiquis inferiora rectè conſiderabit.

in Prog. cō. 1. t. 7. 4ª. 191. b
Ibidem. t. 8. e

Ibidē. t. 6 & 7

* Al. pelles.

A cutis nutrimentum ſuſcipiens, humidior & mollior fit, proinde & iterum laxior redditur, quem-
admodum arida coria & pelles aqua madefactæ & oleo ac ſeuo delibuta. Hæc itaq; vere iuxta atq;
aperte ab Hippocrate enarrata male interpretati ſunt, ob earum, de quibus eſt præſens ſermo, re-
rum ignorationem. Sed quæ ſequuntur haud æque nota, & fortaſſe adiectitia, manifeſta eſſe arbi-
trantur, quamuis in ipſis explanandis haud minus, quam in prædictis diſſentiant, & antiquas lectio
nes permutent. Verum vt dilucidior oratio ſit, ſingulas ipſius contextus particulas ſeparatim expli
cabo. Cutis corrugatio concidentis, extenſio refectæ. In extenuationibus quidem laxari cutem
prius, quam ipſa in propria ſubſtantia quicquam perpeſſa ſit, in refectionibus autem extendi, & ex
iccaſam temporis interuallo in contraria permutari, ſupra comprehenſum eſt: ſed in hac parte ip-
ſius concidentis corrugationem fieri inquit, refectæ verò extenſionem. Rugoſum quidem corpus
& cutem Greci nominant, quę in rugas & plicas contracta ſunt, vt videmus in ſenibus: & ipſorum
affectum corrugationem. Corrugatio verò aliqua & in iuuenilibus corporibus apparet, cum venæ
occultæ ſunt, & maxime cum diſſipato in ipſis abundante ſanguine medicamen auſterę adſtringen
tiſq; naturæ quiſpiam ſuperdederit. Hunc autem & in cute collabente affectum creari dicit: ideſt
cum ea, quæ intra ipſam cutem habentur minora effecta ſunt, tunc decidit in ſe ipſam reſidens: ſed
B contrarium eius affectum, cum in longum latumq; excreuerit, extenſionem homines vocant, licet
nonnunquam eueniat, vt tantummodo in longum aut latum extendatur ac reſideat. Verum in prę
ſentia de extenſione & cõtractione in vtrãq; cutis dimenſionẽ factis ſermo intelligendus eſt. Quòd
ſiquis præpoſitam particulam rectè intellexerit, non admodum hac egebit. Horrens, læue, vtriuſq;,
ſignum, ſubbilioſum, ſubrubrum. Nonnulli legunt/rugoſum, læue, vtriuſq; ſignum/. Sed quoniã
in antepoſitis verbis de corrugatione ſcripſit, rationi magis conſentiens eſſe videbitur, vt nunc/hor
rens/dictum ſit, vt Hippocrates ſpeciem in corrugatis factam horrentibus ſimilem eſſe demõſtret.
Similitudo aũt in cutis inæqualitate ac veluti aſperitate conſiſtit, non nullis eius particulis depreſ-
ſioribus, non nullis extantioribus apparentibus. Quando.n. per exigua valde interualla in tota cute
id factum fuerit, id ſymptoma horror nominatur: tuq; illud mente concipito, exactæ maris tranquil
litati læuis corporis ſtatum aſſimilari, & proxime inceptæ eius inæqualitati horrorem. Ita ſanẽ &
« poeta inquit, qualis autem Zephyri confundebat mare horror, nuper concitati. Læuitas igitur re-
* creatis corporibus ineſt, ſed velut horror contrà ſeſe habentibus: alterutrũ verò ipſorum alterutrius
ſignum eſt: at non alterutrum amborum, neq; ambo ſimul alterutrius. Eodem quoq; modo & ſub-
bilioſum & ſubrubrum alterutrum alterutrius ſignum eſt, ſubbilioſum extenuati, ſubrubrum refe
C cti. Macreſcentibus.n. corpus bilioſius redditur propter cauſas maciem inferentes de quibus, antea
nos loquentes audiuiſtis: magis ſanguineum autem cibo ſe reficientibus, nam neq; bene enutriri ſi-
ne bono ſanguine corpus valeret. Adiectam verò ſermonis calci hanc particulam/ſic/aliqui ſequen
tis initium faciunt, non nulli huius finem: vtroque enim modo explanationem facere poſſumus.
Quocirca de hoc quidem laborioſe diſceptare non conuenit, ſed ad ſequentia veniamus, ſequentis
partis initium ab hac voce/ſic/facientes, quoniam plurimis explanatoribus idẽ ipſum facere viſum
eſt. Sic detrahi mãmas, graciles verò ſurſum trahi, & circuntentas eſſe, & ſi non propter id quiſpiã
arbitretur, ſed carne creata id fieri. Hæc ſanè eſt antiqua lectio. Ipſam verò quidam commutarunt,
alij minus, alijs magis, quemadmodum & Sabinus ita ſcribens/ ſic detractas eſſe longas, graciles,
alias verò ſurſum tractas/vt graciles quidem & laxari & longas apparere, ſed bene nutritas ſur-
ſum tractas eſſe ſignificet. At Ruffus & veterem ſcripturam & antiquiorum interpretum expla-
nationem aliquid Sabinianæ contrarium edocentem retinuit: vult enim bene habitas inferius,
emaciatas ſurſum verſus, attractas eſſe. Huiuſce autem rei ſenſus ipſe teſtis locupletiſſimus eſſe vi-
detur dicente Hippocrate/ quamuis aliquis non vtiq; arbitretur/: nam cum prædixerit extenua-
tis laxari, bene nutritis circuntendi cutem, priori detractas eſſe mammas, ſecundo ſurſum verſus rẽ
D tractas, conſentaneum eſſe inuenies: & propterea ait/ quamuis aliquis non vtique arbitretur/. Id
ſanè tanquam validiſſimam rationem acceperunt veteres interpretes empirici Glaucias, & Ta-
rentinus Heraclides. Per eam enim ſe demonſtrare opinantur Hippocratem in eorum ſententiam
deſcendere, vt veriſimilibus dogmaticorum argumentationibus nequaquam, ſed ſoli per expe-
rientiam cognito & euidenti, fides ſit adhibenda. Quamuis & ipſum euidens ſine definitione pro-
latum vtroq; modo falſum ſit, ſiue detractas eſſe & laxari tales in extenuationibus, ſiue in ſuperio-
ra eſſe retractas dixerimus. Ergo id ipſis primum accurate exploratum eſſe oportuit, cùm empiri-
cis, qui rerum ſenſui apparentium obſeruatores ac memores ſunt: tum dogmaticis, quoniam eo-
rum quæ ſunt, non eorum quæ non ſunt, ipſos cauſas reddere opus eſt. Quid'nam igitur ſit ſen-
ſui apparens, ego explicabo, cum in permultis mulieribus obſeruauerim, & à non paucis audiue-
rim non obſtetricibus modo, verum etiam ab alijs nihil eiuſmodi ſcientibus. Hæ nanque magis
vere ſenſui patentia enarrant, quàm qui placiti ſui amore decepti his caligant & hallucinantur.
Quod itaq; accidit eiuſmodi eſt, mammæ lactis plenæ ſecundum omne interuallum augeſcunt, in
altum enim ac latum extuberant, longioreſq; cernuntur: exhauſto autem lacte rurſum ſe ipſis mino
res fiunt, & in tribus dimenſionibus minuuntur. At ſi abſq; lacte in tenuitate & craſſitudine tantũ,
vt & alia membra permutantur, eodem, quo & illa, modo afficiuntur. Primum quidem, cum exte-

* Abſolutæ.

nuantur,relaxatæ:cum verò craſſeſcunt,magis extentæ: Sed proceſſu temporis contrarium ſtatum E ſuſcipiunt,breuiores quidem arefacta cute euadentes:longiores autem in refectionibus, vt antea dictum eſt, humectata. Ita planè & in vetulis primo laxantur, poſtea contrahuntur. Ego quidem mammis euidenter contingentia recenſui,& cauſas ipſis adieci:interpres autem nullus id fecit, ſed prout quiſq; voluerit,ſcribens, propriam deinde ſcripturam interpretatur. Haud ab re autem & contrarias explanationes, & ſcripturas locutione mutilas & confuſas attulerunt: vt quicquid dicat aliquis,partim verum,partim falſum dicturus ſit,mammis vtiq;, cum lactis plenæ ſunt, grandioribus effectis,cum vacuæ,minoribus:ſine lacte verò,cum macreſcunt,ab initio laxatis, deinde c[illegible]ctis:dum craſſeſcunt autem,ab initio retractis,poſtea paulatim relaxatis,Impoſita quoq; iſti p[illegible]cibum refectioni conditione,quòd ſcilicet aliqui prius recreentur, quam ad tantam maciem d[illegible]erint,vt præ ariditate cutis diſtendatur: aliqui poſt ariditatem enutriantur ac recreentur. *

30 *Iugula manifeſta, Venæ conſpicuæ.*

Id genus locutiones obſcuram habent ſcriptoris ſententiam,quippe cum verbis, in q[illegible] hæc apparere velit,expreſſum non ſit. Multi quidem natura macri,& iugula detecta habe[illegible] venas extantes,plenasq; ſanguinis:ſicut è contrario alij neq; iugula,neq; venas habent extant[illegible]uemad F modum autem naturalis huiuſmodi corporum differentia conſpicitur, eodem modo [illegible] ijs, qui præter naturam,quam ab initio habuerunt,aut emaciantur,aut craſſeſcunt: & abund[illegible] aut egent humoribus. Conſtat enim in extenuato corpore repletas venas ſanguinis pleru[illegible]rupti intra ipſas incluſi copiam oſtendere:ſicuti de muliere,cui menſes retenti erant,paulo an[illegible]ebam. Cæterum miror Capitonem ſolum huius partis verba ita ſcribentem / magna repleti[illegible]tens eſt, venæ perſpicuæ/:nam ſi ita ſcripta inuenta eſſet, quid neceſſe fuiſſet omnes interpre[illegible]in clariore tranſmutaſſe:ſiquidem eorum,de quibus ambigunt,ſcripturas facilioris noti[illegible] cauſa tranſmut[illegible] Quin etiam codicem nullum ita ſe habere inueni,cum multos tamen ob id ipſum euoluerim, an[illegible] quas ſcilicet lectiones,& in quibus omnes conſentiunt aut diſſentiunt, dignoſcere cupiens. C[illegible] omnes igitur explanatores,& omnes codices eandem lectionem habeant, haud recte Capito i[illegible]n permutare auſus eſt. Sed forſan & ego male ipſius ab initio mentionem feci,cum omnes huiuſmodi in ſcripturis mutandis ineptias me in explanando omiſſurum eſſe prædixerim. In ſequentibus igitur id faciam longitudini parcens.

31 *Prodicus Febrientes Interficiebat Curſibus,luctationibus,fotibus calidis. Malum febriculoſum, Inimicum Fami,circuitibus multis,curſibus,frictioni. Laborem labore,ipſis.* G

Et hæc verba alius aliter ſcribit,non nulli quidem verba hæc permutantes/circuitibus,luctationibus/:non nulli verò ab initio/luctationibus/ponentes:aliqui eam vocem eximentes:aliqui initio/fami/adijcientes. Circuitus ſanè vocat lentas deambulationes in longius tempus productas,vt in libro de ratione victus in acutis ipſe inquit, ‖ Tardum multum circuitum deambulaſſe:& Plato Prodici »

de Vict. rat. in morb. acut. cō. 2.t.23.7a.119.f

meminit,vt multis deambulationibus vtentis. Quem autem nunc Prodicum memoret,vtrum Leōtium,an Selybrianum,quærere ſuperuacuum eſt:in alio enim ſermone hæc omnino perſequimur. Nunc verò hiſtoricas quæſtiones tractare non eſt opportunum,quando non nullorum explanationibus non paucis prætermiſſis ſatis habemus,ſi noſtram octo voluminibus abſoluerimus. Sed cur Prodicum accuſet,ipſe declarauit inquiens febriculoſum inimicum eſſe circuitibus, & fami: conſtat autem,quòd & reliquis enumeratis,nam & luctationibus,& fomento calido, & frictioni,febriculoſum aduerſarium eſt:ita.n.ea vox/inimicum/intelligenda eſt, quoniam & amicum per tranſlationem dicere conſueuerunt proprium ac domeſticum. Inter vtranq; autem dictionem hæc/malū/ poſita, ab aliquibus in calce prioris ſcripta eſt,ab aliquibus initio ſecundæ, vt vna fiat oratio huiuſmodi/febriculoſum inimicum circuitibus/. Quòd autem febricitantibus & deambulatio,& curſus H & fotus calidus,& luctatio, vndiq; calorem in corpore augentes officiant,neminem eorum, qui in artis exercitatione verſati ſunt,præterit. Prodicus verò non rationalem modo auxiliorum inuentionem,ſed etiam empiricam obſeruationem ignorare videtur. Negat.n.ratio labori laborē mederi, hoc eſt,noxæ noxam,& malo malū:nam contraria,non ſimilia,infeſtanti vitio adhibere auxilia conuenit. At ille ſimilia adhibere videtur,ſiquidem & ambulationibus,& luctatione,& frictione,& fotu calido,& fame vtitur: per πυρίαν autem ideſt fotum calidum,omnis extrinſecus nos inuadens caliditas,ſiue ab igne,ſiue in balneis fiat,intelligenda eſt. Quin etiam fames prædictis aduerſatur:vbi.n.fames eſt,laborare non conuenit. Non ſolum autem locutionis initium, ſed & ab initio vſq; in finem, vt libuerit, ſcribunt: cæterum ego veteres ſcripturas,& ſi difficilius explanentur,ſemper eligo. Sed vocem eam, quæ vltima in propoſitis verbis ſcripta eſt/ipſis/aliqui ſequentis ſermonis initium faciunt:non nulli prorſus obliterant,ſiquidem nihil plus,quàm antedicta, edocere videtur.

32 *Venarum Rubor, liuor, viriditas: Coſtarum Dolores laxi.*

Dixi vocem / ipſis/ in calce proximi ſermonis poſitam iſti poſſe præponi, vt oratio talis reddatur, Ipſis, quos prædixi; erant autem febricitantes non recte à Prodico ad motiones bene valentibus

A bus conuenientes deducti. Hæc,quæ nunc dicit,habere contingit,non omnia.ſ.ſingulos homines: neq;.n.poteſt rubor vnà cum liuore & viriditate conſiſtere,ſiquidem vnumquodq; iſtorum duo reliqua tollit,& affectus diſſimiles ſequitur.Nam vires mediocres & bonum ſanguinem habentibus, cum exercentur, aut per fotus calefiunt,rubicundum corpus euadit: ſed imbecilliores, aut vitioſis humoribus repleti liuidi fiunt ac virides.Non nulli verbis his hanc vocem/tumores/præponunt,& locutionem talem faciunt/tumores,venarum rubor, liuor, viriditas/. Sed quod in extremis verbis dixit/coſtarum dolores laxi/non nulli veriſimiliter ita mutarunt/laparæ.i.ventris dolores/, hos importune exercitatis ſuboriri volentes: veruntamen omnes interpretes hanc lectionem agnoſcunt/coſtarum dolores laxi/:& intelligunt laxos, id eſt ſine phlegmone & tenſione dolores.

33 *Siti carentem Os claudere, Tacere, Ventum cum potu frigidum introducere.*

Hæc ſcripſit Hippocrates ex ijs vnum, quæ totam febrientium regendorum rationem in mentem reuocare queant, & id ipſum Prodici in curandis febrientibus inſcitiam demonſtrare valens. Neque enim ea,ex quibus ſitiant,velut calefacti,ſed ex quibus ſitis extinguatur,facienda ſunt:hęc ſunt verò, prima quidem motibus oppoſita laborantis corporis quies:ſecunda, omnia reliqua, ex B quibus febrilem affectum comitantia magis miteſcant,& non exaſperentur:inter quæ vnum eſt,ipſum à ſiti defendere.Per quæ autem quiſpiam ſitim prohibeat,adiecit/clauſum os habere,ac tacere, auramq; frigidam cum potu introducere/id eſt,ventum vnà cum potu frigidum attrahere: quòd ſi cum potu, patet etiam ſine ipſo per ſolam inſpirationem. Quare & aeris inſpiratu attrahendi ratio habenda eſt, vt ne calidior ſit,quam conueniat,idq; magis æſtatis tempore. Verum & hoc loco Capito atq; Dioſcorides audacius veterem lectionem permutantes,hunc in modum verba ſcripſerunt /ventum inter bibendum frigidum non introducere/.Sed Dioſcorides quidem,vt conſueuit,ſecun* dam ſcripturam addidit/ex quibus ventum frigidum introducere/: At Capito lectionem in omnibus codicibus repertam, & à cunctis explanatoribus conceſſam,neq; ſecundo gradu dignam putauit:ſed ei hanc ſyllabam/non/adijciens,loco horum/frigidum introducere/ſcripſit/frigidum non introducere/perinde ac ſi nunquam frigidum aerem febricitans inſpirare debeat.

34 *Occaſiones,Vnde cœperunt ægrotare, Conſiderandæ, Siue Capitis dolor, ſiue Auris, ſiue Lateris: Signum dentes, Et in quibus Inguinum phlegmonæ.*

Hanc orationem & in ſecundo de morbis vulgaribus volumine in primo commentario expla- C nauimus.

35 *Naſcentia Vlcera & Tubercula febres iudicantia. Quibus Hæc non accidunt, Iudicationis carentiæ. Quibus Aliquid intus relinquitur, Certiſſimæ & celerrimæ Recidiuæ.*

Et hæc oratio priori contigua in ſecundo de morbis vulgaribus ſcripta conuenienti declaratione illuſtrata eſt per primum in eum librum à me editum commentarium.

36 *Rotunda Sputa Delirium futurum ſignificant, Vt in Pleno.*

Sputorum rotundorum veluti materialis cauſa craſſitudo eſt atq; tenacitas humorum in fibris pulmonis collectorum:cauſa veluti effectrix eſt loci calor.Et in quibuſdam febre vacantibus id fieri vidimus,qui per valde longum temporis interuallum nihil mali pati videbantur:attamen iſti omnes poſtea phthiſi contabuerunt. Quòd ſi ſputa hæc non nunquam in febre vnà cum alijs ſignis delirium portendentibus adſint,aliquid & ipſa ad futurum delirium præſagiendum facient,aliter verò minime.Ne igitur hoc ſolo indicio ad prædicendam inſaniam vnquam confidito.Porrò inſaniæ propriam notam frequenter audiuiſtis.Diximus autem & in noſtris in librum prędictionum Com D mentarijs,quòd calor illis adiunctus ad excitandam inſaniam aliquid facere poteſt,caput ſcilicet replens:ſed ipſe per ſe nequaquam idoneum inſaniæ,& præſertim phreniticæ, ſignum eſt: præterea & in febrium ſummo impetu,quoniam caput repletum eſt,multi delirant.In propoſito autem ſermone in quibuſdam codicibus,in fine additum eſt/vt in Pleno/& in alio/vt Plen ſoli /: & quicunq; interpretes lectionem hanc probauerunt, vt etiam Sabinus, loci cuiuſdam nomen Plen eſſe dixerunt:ſed cuius ciuitatis locus iſte eſſet, orationi non addiderunt.

37 A.I.3.f.17.t.1. c.3.353.c *Mariſcis laborantes Neq; morbo Laterali, neq; Pulmonario, neq; Phagedæna, neq; Furunculis, neq; Therminthis, fortaſſe verò neq; Lepris, fortaſſe neq; Alijs.*

Deficit hoc verbum/capiuntur/& ideo prius ſubintelligendum eſt. Cur verò his malis non capiantur, clarum eſt:vitioſis enim ſuccis per mariſcas depulſis quidam ſanè mali habitus in toto corpore accidunt, & pallores, & hydropes, ſed nullus eiuſmodi morbus. Quòd phagedænas autem vocet corrodentia vlcera, quæ quidem & phagedænica veteres medici nominarunt, à nobis dictum eſt & in tertio ſuper librum de humoribus commentario: ſiquidem & in illo ijſdem verbis hic aphoriſmus ſcriptus eſt. Porrò non nulli phagedænas multorum ciborum eſus eſſe voluerunt: quos & ipſos à vitiatis humoribus immodicos edendi appetitus excitantibus prouenire & à no-

bis conceditur:non tamen huius malorum ſuccorum copiæ,ſed melancholicæ potius,hæmorrhoi- E
das.i.mariſcas,medelam eſſe ſtatuimus.Cæterum huiuſmodi ſuccorum frigidus acor talem ciborũ appetentiam excitans,interdum & in non nullis hæmorrhoidas habentibus inuentus eſt. Sed terminthorum nomen nigras quaſdam puſtulas in tibijs maxime orientes ſignificat,à figuræ, coloris, magnitudinisq; ſimilitudine,quam cum terminthorum.i.cicerum fructu habent,deriuatum. Sed quod in extremis verbis ſcriptum eſt/fortaſſe autem neq; alijs/quidam legunt/ fortaſſe autem neq; alphis.i.vitiliginibus/:quandoquidem & ipſæ ex quodã prauo humore cuti impacto ortũ habent.

38 *Medela quidem multis Importune adhibita, Talibus non tarde capti ſunt: Et pernicioſe ſic.*

Importune eorum mariſcis medentur,qui neque venam per circuitus ſcindunt, neq; aluu[illegible] centibus vtuntur,neq; per exercitationes euacuant, neq; vnam ex ijs ſaltem relinquunt, ſed o[illegible]s vnà tollunt.

† Alij adijciũt hęc verba, alio rum remediũ.

39 *Et Quicunq; alij Abſceſſus, vt Fiſtulæ.* †

Sæpius ipſum non ea ſolum,quæ in aliquam partem corporis ſeponuntur,ſed etiam [illegible]uæ expelluntur, abſceſſus nominare inuenimus. In quibus igitur ex his affectibus & fiſtu[illegible]unt,per F
eas humores ſuperuacui expurgantur. Quemadmodum igitur hæmorrhoidibus,ita & [illegible] non ſimpliciter,neq; temere, curatio adhibenda eſt.

40 *Decubitus quidem, In quibus facta Tollit, Hæc ante facta Prohibet.*

Cum vetus ſcriptura ita ſe habeat,multi explanatores in clariorem mutaueru[illegible] harum vocum/facta,& ante facta/numeri pluralis,neutri generis,reponentes/factus,& ante [illegible]tus/,vt ad ſcepſin ideſt decubitum ſermo referatur.Omnes autem decubitum pro abſceſſu [illegible]ctum eſſe intellexerunt,fortaſſe & primo qui librum deſcripſit aberrante. Sed verba ſenſu non diſcrepantia in omnibus ſcripturis inueniuntur. Vult enim Hippocrates dicere, Abſceſſus in quibus morbis facti eos diſcutere queunt,ſi præuertant,ijſdem,ne fiant impedimento ſunt. Mihi autem & in hunc ſenſum oratio accipi poſſe videtur, ſi hoc modo verba ſcripta eſſent: Conſideratio quidem eſt,omnia,quæ poſt aliqua,orta liberant, eadem, ſi anteuertant, fieri prohibere. Nam cum antiqui Græci hæc duo elementa, η & ε,eodem charactere notarent,qui nunc ſolus alterum elementum tantum, η ſcilicet,ſignificat,multi errores librarijs commiſſi ſunt,non ſecundum auctorum mentem literarum permutationem facietibus. Quocirca & accurate huiuſcemodi ſcripturæ conſiderandę ſunt,in quibus ele G
mentum η in ε tranſmutantes,aut è contrario ſcribentes,lectionem caſtigare queunt. Idem & in elemento ο & ω faciendum eſt, quoniam vtriuſque figuræ vno iam pridem charactere ſignabantur.

41 *Loci alterius, Loci excipientes, aut Dolore, aut Grauitate, aut Alio quopiam liberant. Aut Cum alijs Communicationes.*

Hic idem aphoriſmus in libello de ſuccis ad calcem ſcriptus eſt, quemadmodum & ante ipſum poſiti:quorum primus eſt ille/à mariſcis tentati/.Eo igitur loco ipſos accuratius enodauimus: verũ & nunc per ſummam explanabimus. Sententia nanq; propoſitorum verborum hæc eſt: Ab alijs locis in alios ſuſceptiones morborum fiunt,prout ſucci eos facietes migrant, aut ob membri,in quod vagantes delabuntur,dolorem aliquem:aut ob ſuam ipſorum grauitatem:aut etiam ob cauſam quãdam aliam,vt medicamentum acre irritans,& frictionem, aut aliquem calorem extrinſecus incidẽtem:quin etiam ob naturæ membrorum communionem migrationes humorum fiunt. ‖ Teſticu- *
2.Epid. ſect.1. lus igitur tumefactus in tuſſientibus documentum eſt affinitatis cum pectore,mammis, genitura, voce. Quidam verò ea verba/cum alijs communicationes/ita ſcribentes/diuerſæ cõmunicationes/ſe H
quentis aphoriſmi initium faciunt,dicentes,Hippocratem ad aliam communicationis ſpeciem trãſiuiſſe,eam ſcilicet,quæ ſecundum humorum cognationem fit. Ipſe igitur(inquiunt) dicit,ob inclinationem non præterea ſanguis exit,ſed propter humoris cognationem talia expuunt. Ita verò & Ruffus ſcripſit,diſtinxitq; verba,veluti propoſitum quoddam hęc verba eſſe putans/diuerſę cõmunicationes/:quæ ſequuntur autem,veluti propoſiti explanationem. Dicit.n.cognationem ſanguini cum pure intercedere: quibus non amplius ſanguis expuitur,cùm ipſe.ſ.ad contraria inclinauerit, iſtis purulenta ſputa ſanguini eſſe cognata:atq; orationem hunc in modum ſcribit/ ſed propter humoris cognationem pus expuunt/. Cæterum Sabini diſcipuli veterem lectionem retinentes proprium dictorum initium illud fecerunt/propter inclinationem/ad quod iam tranſitum faciemus.

42 *Propter Inclinationem Non item Sanguis exit, ſed Pro humoris cognatione Talia expuunt.*

Olim exactius hæc verba interpretati ſumus in tertio libri de humoribus commentario: ſed in præſentia quoq; ipſa breuius explanabimus. Cum ſanguis per aliquam partem exire ſolitus, vt per ſedem,aut nares,aut vterum,aut per circuitum ex ventre,aut fiſtula,aut ex qualibet alia parte in alia membra impetum fecerit, non item per priorem locum euacuatur. Hoc autem eſt priuatum

exemplum

A exemplum ſanguinis in pectus & pulmonem decumbentis. Ex hoc enim loco ab alijs alius pro humorum cognatione expuitur, ſpumans quidem, cum pituitoſus eſt: pallidus, cum bilioſus: niger, cũ melancholicus: ſicut & ruber, cum ſanguis eò confluens purus eſt. Iure igitur quidam τ literam p̃ponentes non ῥοπὴν i. inclinationem, ſed τροπὴν i. conuerſionem, ſcribunt, propter ſanguinis conuerſionem ſcilicet putantes eius conuerſioni propinquum humorem expui: mutatur enim non nũquam ad bilioſum, non nunquam ad melancholicum.

43 *Non nunquam Aliquibus Sanguinem detrahi conuenit opportune in talibus. In Alijs verò, vt in ta[illegible], non conuenit.*

[illegible]pedit, inquit, horum aliquibus ſanguinem detrahi, quibus ſcilicet is copioſus eſt, & non dum in[illegible]ter ad alterum humorem conuerſus. Non detrahendus eſt autem, in quibus iam mutatus eſt, pro[illegible]to à viribus ſumpto antecedente, & ſi non nunquam in ſermonibus omittatur, in quibus ſolas a[illegible]ctibus indicationes recenſemus.

44 *Im[illegible]nentum in Cruenta ſpuentibus Tempus anni, Phlegmone lateris, Bilis.*

B Et h[illegible] quidẽ aphoriſmum deinceps poſt anteſcriptos in fine libri de humoribus alius aliter & ſcribit [illegible]planat. Cũ omnes igitur & ſcripturæ & interpretationes veriſimiles nõ ſint, alijs tolerabilior mi[illegible]iſa eſt ſcriptura quidẽ modo in propoſitis verbis expreſſa, explanatio verò hæc: Cruenta ſputa re[illegible]ientibus ſectio venæ impedit, propter anni tempus aduerſariũ, aut affectum lateris, aut humorẽ bil[illegible]m abundantẽ. Quòd propter anni tempus, clarũ eſt, nam admodũ calidis temporibus, qualia ſun[illegible]rope canis ortũ, à venæ ſolutione cauemus: nec non ſi valde bilioſus homo ſit. Ve[illegible] quod de lateris morbo dictum eſt, ſolũ refragari videtur: neq; .n. ſecãdæ venæ affectus iſte repu[illegible]t, immo indige[illegible] viribus non prohibentibus, aut anni tempore, aut ætate. Itaq; quod dicitur, tale [illegible]dam eſſe videtur: Sanguineum ſputum reijcientibus omnino, quantum ad hoc pertinet, ſecan[illegible]a eſt, niſi propter lateris morbũ tale reijciant: iſtis nanq; haud prorſus, vt ſanguinem ſpuenti[illegible]nam aperies, ſed proprijs lateris morbi regulis & conditionibus medicaberis, per quas ita af fect[illegible] vel ſanguinẽ detrahemus, vel non. Id verò mihi amplius animaduertere contigit, cum librum de humoribus explanarem. Inter explanandũ enim quendã ægrotum intuitus ſum, qui me vt ſanguineo ſputo vexatus accerſiuit, ſed cruentũ ob lateris affectũ expuebat. Sputum igitur ego conſpicatus, ipſum interrogaui, num aliquem dolorem in coſta ſentiret: ipſe verò exiguũ ſe dolorem perci-

C pere faſſus eſt. Talis autem erat eius habitus atq; vires, vt, ſi ſanguinem expuiſſet, quoniã neceſſariũ eſſet ſecandæ venæ auxilium, ad ipſum accedere auſus eſſem: ſed, cum morbus lateris mitis admodum foret, neceſſe non erat. Ideo neq; id genus remedij adhibuimus: atq; euidenter hominem hunc lateris morbo laborare cognouimus, ꝙ & alijs huic morbo cõgruentibus remedijs citra venæ ſectiõnem leuatus eſt: mitiſſimi enim illi ſunt lateris morbi, in quibus cruenta ſputa eijciuntur, Porrò quidam interpretes vocem illam/impedimentum/fini ante ſcriptæ ſententiæ adijcientes, hanc modo propoſitam ita legunt/in cruenta ſpuentibus, tempore, morbo lateris, bile/. Et aiunt, tempus de ijs dictum eſſe, quæ opportune & decenter fiant: ipſum enim velle ſignificare in lateris morbis, cũ ſanguinea ſputa ab initio reddunt, etenim ſic plerunq; contingit, poſt hæc in bilioſam naturam mutationem in tempore fieri. Nam probum eſſe ordinem dicunt, morbo lateris ad iudicationem tendente, poſt cruenta, bilioſa expui. Alia pręterea quædam ab huiuſce loci explanatoribus haud ſanè memoratu digna narrata ſunt: verum ego malo, vt iam nouiſtis in obſcuris ſermonibus tempus non terere, cum alia multa in arte habeamus, in quibus vtiliter nos exercere poſſimus.

D GALENI IN SEXTVM DE MORBIS VVLGARIBVS HIPPOCRATIS LIBRVM EXPLANATIONVM

TOMVS QVARTVS

1 *QVibus Secundum Aures indicationis tempore genita non ſuppurauerint, hoc inanito Reuerſio fit ſecundum rationem reuerſionum. Reuerſione facta Iterum efferuntur, & permanent, quemadmodum febrium reuerſiones in ſimilem circuitũ. In iſtis Spes eſt in Articulos abſcedere.*

Secundum aures præter naturam tumores in ęgrotantibus exortos eparmata nominare cõſueuit, interdum locutione integra vtens, interdũ mutila, quẽadmodum & nunc: eſſet.n. integer ſermo ſi ita dixiſſet: Secundum aures eparmata exorta ægrotantibus. quemadmodũ ſanè & in primo de morbis vulgaribus ſtatim initio primæ cõſtitutionis ſcripſit: Eparmata verò ſ̃m aures multis in alterutrã partem vergẽtia, & ab vtraq;

aure plurimis, ſine febre munia ſua obeuntibus. Scimus autem ipſum, ſicut hoc loco eparmata di- E xit, ita & œdemata plerunq; ea nominare. Declarauimus enim omnes præter naturam tumores ita ab Hippocrate nominari, non, vt à poſterioribus, laxos & dolore carentes, qui in totum & ſine vlla inflammatione conſiſtunt. Meminimus autem" & omnes inflammationes, & ſi tumore præter naturam careant, ab hoc eodem phlegmonas appellari: ſed ipſo poſteriores nomen phlegmones tumoribus præter naturam attribuunt, quando cum inflammatione, & reſiſtentia, & pulſatorio dolore conſtiterint. (A.l.4.f.3 't.1 G.2.451.c) Inquit igitur, Cum in morbo aliquo iudicationis tempore tumores ſecundum aurem exorti, priuſq; ſuppurent, inaniantur i. retrahantur & euaneſcant, expectare oportet ita affectis recidiuã fore. Olim verò ipſius conſuetudinem ſæpius didiciſtis, hanc vocem, λαπάσσεσθαι i. euacuari/ ad omnia, quæ vtcunq; retrahuntur, applicantis, quandoquidem iſta magis vacua redduntur. Ac[...] de- re itaq; illis dicit morbi reuerſionem, quibus parotides non ſuppurauerint: atq; interdum ipſas[...] neq; enim ſemper) denuo reuerti, augeſcere, ac iudicari ſecundum reuerſionum rationem: quo[...]dem eſt, ac ſi dixiſſet, perinde vt ipſæ, & ſecundum eoſdem dierum circuitus. Spes eſt autem & ip[...]s in articulis aliquos eſſe orturos abſceſſus: nam ſæpius in longis morbis id euenire dictum eſt.[...]erum hunc aphoriſmum etiam in tertio commentario in librum de humoribus ad finem decla[...]uimus. Sed cum prædixerit/ſecundum aurem/atq; ſubintulerit/hoc inanito/iccirco videtur mi[...] Dioſcorides F præpoſitione/ex/adiecta ſcripſiſſe/ex hoc inanito/: & inquit oportere ſubintelligi/te[...]pore/, aut loco huius/poſt hæc/ex hoc/dictum eſſe. At ſicui veteres ſcripturas immutare liceat, i[...] licebat eã vocem/hoc/in iſtam †/hæc/vertenti à moleſtijs liberari.

† Al. his.

2 *Vrina Craſſa Alba, qualis Archigenis, in laborioſis Quartanis interdum exit, & Li[...]rat Abſceſſu. Si verò vltra hoc & Sanguis de naribus profluet ſatis & copioſe.*

Siquidem cum articulo ſcriptum eſſet/τῷ Archigenis/ſubintelligeremus[...]at ſeruo, aut amico, aut familiari: ſi verò/τῇ/, aut ſeruæ, aut vxori, aut quo modo libet domeſticæ. Sed diuerſas lectiones afferre negamus, cum eadem ſententia ſeruetur: & nunc iterum id pro dicendis in poſterum memoriæ mandetur. Quòd laborioſas autem febres nominet, non illas in totum, quas multa motio antegreſſa eſt, ſed omnes eas, in quibus aliquis laboris, ſeu laſſitudinis ſenſus exiſtit; porrò ipſe in aphoriſmis ſcripſit, ||Laſſitudines ſpontinæ nunciant morbos. (2a. Aph.5.Ex. ord.11.f) » Et nunc ſanè arbitrandum potius eſt ipſi de ita laborioſis eſſe ſermonem, ex multitudine craſſorum vitioſorumq; ſuccorum multoties excitatis: quapropter ipſis per vrinã euacuatis morbus finitur. Securior autem morbi ſolutio eſt, ſi euacuatio die iudicatorio cœpta ſit. Sed quicunq; neq; per vrinam, neque per ſanguinis effuſionem, iudicati G ſunt, iſtorum morbus in abſceſſum deſinere conſueuit.

3 *Cui Inteſtinum à Dextra parte, cum Articulorum morbo laboraret, erat quietior: Poſtquam verò id curatum fuit, erat dolentior.*

Duplex & hoc loco lectio eſt ſententiam permutans, antiquior ſanè cum litera n in prima ſyllaba huius nominis/enteron id eſt inteſtinum/: poſtea altera lectio detracto n addita fuit, vt ſit/eteron hoc eſt alterum/, volentibus illis, qui ita ſcribunt, de tumoribus ſecundum aurem excitatis hanc vocem/alterum/dictam eſſe: quemadmodum rurſum ſcribentes/inteſtinum/de dolentibus ex inteſtino, aut diſtentione inteſtini laborantibus, dictum eſſe affirmant. Inteſtinum verò ſingulari numero prolatum non nulli colon, quod vocatur, eſſe arbitrantur, alij verò cæcum: quod ſanè etiam facile, cum omni vinculo ſolutum ſit, deſcẽdit in ſcrotum: nempe ſolum hoc inteſtinum ſolutum eſſe, cum reliqua omnia lactibus alligentur atq; inhæreant, veriſſime dicunt. An verò propter ipſum in ſcrotum delapſum articulorum morbo laborans ſubleuatus ſit, deinde rurſum ipſo ad ſanitatem reuerſo in eadem mala inciderit, ariolari conuenit. Veriſimilius igitur eſt de inteſtini coli dolore affecto ſermonem in præſentia fieri. Par. n. fuit ipſum articulorum dolore leuatum eſſe vna quidem, quam ipſe di H xit, ratione, ||Doloribus vnà non eodem loco exiſtentibus vehementior alterum obſcurat: (2.Aph.46.Ex. ord.18.g) » ſecunda ratio eſt, ꝙ humorum in articulos currentium ad colon inteſtinum impetus conuerſus eſt. Non nulli autem interpretes hunc articulari morbo vexatum coxendicis dolore tentatum fuiſſe aiunt: atq; ideo delapſo cæco inteſtino mitius egiſſe, non præterea coxẽdice oppreſſa atq; grauata, præter Græcorum morem, iſchiadicũ i. coxendicis vitio affectum, arthreticum i. articulorum dolore vexatũ, nominare volentes. Hactenus quidem omnes hæ libri huius particulæ & in calce libri de humoribus ſcriptæ ſunt. Iam itaq; ad eas, quæ in hoc ſolo propoſito volumine inueniuntur, tranſitum faciam.

4 *Ageſis filia Virgo quidem cum eſſet, Crebro erat Spiritu. Mulier verò facta à partu dolens, non valde diu Onus graue ſuſtulit. Protinus quidem in Pectore quiddam concrepuiſſe viſum fuit. Poſtero autem die Aſthmate laborauit, & dextra Coxendix indoluit. Hæc cum doleret, tunc & aſthmate vexabatur: Dolore ſedato, tunc & aſthma ſedabatur. Spumantia excreauit, ab initio florida: quæ cum quieuiſſent, vomitui bilioſo tenui ſimilia erant. Dolores autem præcipue, cùm manu laboraret.*

Ipſum plerunque, ſpiritum, reſpirationem vocantem audiuimus: quare & fœminam crebro ſpiritu, quæ crebro ſpiraret, dictam eſſe putandum eſt. Sed quibuſcunque admodum increbuerit

A.l.3.f. 10.t.1. c.38. 261.a

A buerit hæc difficilis ſpirationis ſpecies, aſthma & orthopnœa, affectus iſte à græcis nominatur: quãdo videlicet ſine febre conſtiterit, aut craſſis & lentis humoribus ſpiritus itinera obſidentibus, aut aliquo crudo tuberculo in pulmonibus excitato. Hæc cum & antea ægre ſpiraret, à partu dolorẽ paſſa eſt. Porrò ſi nihil de ſpirandi difficultate locutus ipſam dolentem euaſiſſe dixiſſet, veriſimile eſſet ipſum velle, in toto corpore mulierem hanc laſſitudinis ſenſu affectam eſſe: cum verò ipſam crebro eſſe ſpiritu dixiſſet, iure quiſpiã, dolorem in pectore excitatum eſſe, ab ipſo dictũ eſſe opinetur: qui cu[illegible] modicus eſſet, & aliud quoddam eiuſmodi ſymptoma accidit: cum videlicet graue quoddam [illegible]bus tolleret, protinus quidem in pectore quendã ſtrepitum ſenſit, dirupto, vt par erat, tubercu[illegible] poſtero die ſucco in tuberculo antea incluſo ad arteriã vſq; aſperam diſſipato, & ſpirationis fre[illegible]tiã increuiſſe accidit: neq; adhuc ſimpliciter crebrum eſſe ſpiritum ſed in illum iã affectum eu[illegible] quod aſthma, appellatur: paulatim verò humore hoc excreato mulier iſta perfecte à ſpirandi d[illegible]ltate libera fuit. Hactenus nihil in dubium vertitur, ſed omnia iuſta de cauſa facta ſunt. Cæte[illegible], propter quid affectus pectoris & coxendicis vnà exacerbabant & miteſcebãt, haud iniuria qui[illegible]m quęſiuerit, cum nulla pectori cum coxendice, quemadmodum cum genitalibus membris, af[illegible]s intercedat. Fortaſſe igitur imbecilliorem coxendicem habens dolore affecta eſt, non

B nullis ſu[illegible]acuis humoribus eodem tempore in ipſam delapſis. Neq; enim in membris naturalẽ ſocietat[illegible]b[illegible]atibus hic vitij conſenſus factus fuiſſe apparet nõ nunquam imbecillioribus membris vexa[illegible]n humorum copiam ſuſcipere prius feſtinantibus. Sputi autem reiecti qualitas humoris infel[illegible]aturam indicat: ſpumans enim ſputum, pituitoſum ſuccum ſignificat: floridũ verò, ſanguine[illegible]ndare: quemadmodum pallidum, pallidam ac flauam vocatam bilem: eodem modo & nigrum, [illegible]ram. Multoties verò ſupra dictum eſt, cũ ſimpliciter Hippocrates bilem dicit, pal[illegible]am & flauã [illegible]catam ſignificare, quoniam plus, quàm alia bilis genera, colore ſuo inficiat: etenim æru[illegible]noſa bilis vomitur, & ſubrubra, & atra, & obſcura. At quod in extrema hac parte ſcriptum eſt, ip[illegible]m, cum manuũ opera vteretur, magis dolere, ad vitij conſenſum oſtendendum adiectum fuit. Iã [illegible]rò & in alio ſermone audiuiſtis, cum pectoris partes ſuperiores circa primum & ſecundum coſtarum interſtitium patiantur, meritò manus in conſenſum affectus adduci, neruis ab his ipſis interſtitijs ad eas peruenıẽtibus. Veriſimile quoq; eſt & in dextra pectoris parte, quando graue illud onus ſublatum fuit, aliquid ruptum fuiſſe, & iccirco è regione dextram coxendicem affectam eſſe. Quòd ſi, cum mulier onus tolleret, neruis paſſis pectus manus noxam participauit, veriſimile eſt in ea maxime parte ipſum fuiſſe affectum, vnde nerui ad manus pertinentes expullulant.

C

5 *Hanc Abſtineri ab Allio, ſue, oue, boue: In Agendis verò à Clamore & excandeſcentia.*

Diuerſæ & in hac parte lectiones fuerunt, nõ nullis primã dictionem in datiuo caſu ſcribentibus /huic/, atq; ita legentibus/ huic abſtineri allio, ſue, oue, boue/: non nullis dimiſſa voce/ hanc/ à verbo/ abſtineri/ incipientibus. Oẽs verò ſubintelligendũ eſſe cenſent, Viſum fuit nobis ipſam medicantibus, vel conſuluimus ipſi, vnumquodq; iſtorũ conducere. Atq; ideo de varia lectione laborandum non eſt, ſed cuiq;, quod placet, ſcribere permittendum, dummodo eadẽ ſententia retineatur. Poſthabita igitur de verbis curioſitate ad res, quæ præcipiuntur, tranſeamus. Hæc ſanè prædictæ mulieri, & alijs. ſ. perinde affectis expediũt, ab allij, & ſuillarum, bubularum, ouillarũq; carnium eſu abſtinere, harũ quidem, vt valentium & ægre coctilium, alij verò vt acris & corrodentis: à clamore autem, vt pote qui non ſolum prius rupta vaſa amplius dilacerare, ſed etiam nihil dum mali in inſtrumẽtis ſpirabilibus paſſa dirumpere poſſit, tenſionẽ quãdã, caliditatẽ, & inflationem in ipſis efficiens. Manifeſtum eſt autẽ hæc ab Hippocrate exemplorum inſtar dicta eſſe. Conſulit autẽ ab omnibus difficulter coctilibus, & omnibus acribus, ab omnibus prauum humorem creantibus, ab omnibus præterea violentam quandam tenſionem inſtrumentis ſpirationis inferentibus, abſtinere.

D

6 *Cui in Capite depaſcebatur Tumor, primo Alumen combuſtum vtile fuit. Habuit Alium priorem Abſceſſum, fortè quoniam os abſceſſurum erat. Sexageſimo die receſsit. Supra Aurem in ſummo ad verticem vulnus erat.*

Non nulla ex ita ſcriptis forſan ipſi ſcriptori ad reminiſcentiam faciebant: ſed nobis in hæc incidentibus haud ſatis euidẽs ex ipſis fructus percipitur. Narrat enim cuiuſdam in capite exedens vlcus primo à combuſto alumine ad melius fuiſſe redactum: & illi eidẽ alia in parte abſceſſum fuiſſe, vbi & os poſtea ſeiunctum fuit. Adſcripta eſt etiam capitis affecta pars. Sed rem vſqueadeo raram & nullum præceptum ſcripſit, nuda ea, quæ euenerunt, perſequutus.

7 *Cola habet Cani ſimilia, maiora autẽ: Ex meſocolis ſuſpenſa ſunt: Hæc verò ex neruis à dorſo in vẽtrẽ.*

In aperto eſt & hæc ipſum ſibi ipſi reminiſcentiæ cauſa ſcripſiſſe, quæ ad diſſecandorum corporum præcepta pertinent. Homo enim ſimilem cani habet colorum naturam, ſed ipſa & maiora eſſe dicit, & ex meſocolis dependere, veluti ſi ex meſenterijs dixiſſet: communius eſt enim hoc nomen meſenteriorum, preſſius autem meſocolorum. Tale verò aliud de ieiuno inteſtino aut alijs

gracilibus

gracilibus nomen non reperitur:nam meſoneſtion i. medioieiunũ, aut id genus aliud nemo vnquã E dixit. Continua quidem meſenteria ſunt tenuium atq; craſſorum inteſtinorum,nihilo minus diſtinctiones quædam propriæ apparent: ac præcipue per venas in ipſis poſitas ſeparãtur, vna ſiquidem propria vena in gracilium inteſtinorum meſenterium deriuatur.Item & in craſſorum, quæ cola nominant,altera propria delabitur,ſimul cum vtraq; vena arteria quoq; diſcurrente. Vinculum autẽ meſenterij,perinde,atq; meſocoli: continuum enim totum, vt dixi, ad vnam quandam lumborum vertebram poſt ſeptum tranſuerſum poſitam peruenit,hæc autem ſub ventriculo eſt. Hoc quidem vinculum totum neruo ſimillimum eſt, quamuis eiuſdem cum ligamento ſubſtantiæ ſit. Quæcu[...]que enim ex oſſibus orta exanguia corpora ſimilia neruis ſunt, copulatiuos neruos ea multi me[...]ici nominant,à neruis voluntatis motui ſeruientibus ipſa ex oppoſito diſtinguentes: quam ob re[...] & in hac quoq; parte neruorum appellatione ob ſimilitudinem vocata ſunt.

8 *Laborantibus Gratia, vt Munde parare Poculenta,aut Eſculenta. Quæ videt molliter, Quæ* [...]*nque tangit. Alia non valde lædunt,aut noxa non facile emendabili,vt Frigida,vbi hac opus eſt.*

Quæ medicum laborantibus grata concedere, aut quæ non concedere oporteat, hoc i[...]uolumine perfecte nobis contemplatis abunde erit, quemadmodum de alijs omnibus facere con[...]ſueuimus: F nam cum ſemel aliquid exacte docuimus, nunquam iterum in alijs locis vniuerſum repe[...]mus, ſed ſummatim duntaxat perſtringimus. Dictum ſanè & in aphoriſmis eſt ad hanc rem a[...]quid, ipſo ita ſcribente,‖ Paulo deterior potus & cibus,ſed ſuauior, melioribus quidem,inſuauio[...]ous autem, potius dandus. Porrò primo intuitu laborantibus aliquid oblectamenti cauſa gra[...]cari videtur, non tamen re vera id faciens: omnia enim libentius atque ſuauius aſſumpta, & ſi paulo deteriore natura ſint, melius concoquimus: longe verò vtiliſſimum ægrotis eſt aſſumpto[...] cibos & potus recte confici. At in propoſita oratione alterius generis atque rei mentionem facit, per quam medicus nequaquam morbum exaſperans, ægrotis rem gratam voluptatemq; affert, vt cum immature lauari, & bibere, & fructibus quibuſdam veſci, aut frigidam potare permiſerit. Interdum enim cuiuſque dictorum tempus idoneum atque vtile poſtero die fuerit, ægroti verò medicos diem vnum præuertere cogunt. Non nulli præterea ægrotantibus iſta plerunque facile concedunt, vt plus lucri faciant, eorum cupiditatibus morem gerentes: verum hæc profecto non ſecundum artis decreta patrantur. Quod autem in aphoriſmis dictum fuit, & quæcunque hac in parte recenſet, vtiliter laborantibus medici præſtantiſſimi largiuntur. Iſtorum autem, quæ nunc deinceps ab ipſo ſcribuntur, vſus eſt, vt ægros medicis magis obſequentes reddant. Nam quos libenter aſpi- G ciunt, illis magis obtemperant. Quapropter mater & pater filio cibos faſtidienti ſuaſerunt, vt ſe ipſum ad eos aſſumendos impelleret, cum nullus alius id perſuadere potuiſſet: ita quoq; filius patri ſuaſit & matri, & frater fratri, & amicus amico. At illis, quos moleſte vident homines, & ſi vtilia conſulant,obedire tamen recuſant. Ad hanc igitur ‖ ægri obedientiam comparandam Hippocrates dicebat & prædictiones nobis eſſe vtiles,atque omnino ægro admirationi eſſe medicum. Ita ſanè & apud nos Pergami qui à Deo curantur, ei obſequentes cernimus, illis plerunq; per quindecim integros dies,vt à potu penitus abſtinerent,imperanti:qui profecto nulli medico id iubenti obtemperaſſent. Nam ad ægrotum omnibus iuſſis obedientem reddendum magnam vim habet, ſi pro certo ſibi perſuaſerit, magnam inde ad ſe vtilitatem prouenturam. † In his} ponunt ea,quæ in propoſitis verbis enumerantur: de quibus iam ſingula diſtincte,ꝓponentes loqui aggrediamur, Vt munde parare poculenta, aut eſculenta. Multos multoties medicus ægro potus & cibos offert, contra q̃ ipſe vellet,eos præparans.Iubet autem eos munde parari: & in quibuſdam codicibus vice huius particulæ καθαρῶς i.munde, καθαρίως legitur,quod idem ſignificat. Id verò fit primo, ſi vaſcula, in quibus potus cibiq; feruntur,nihil ſordis habuerint:ſecundo ſi nullum aliud eorum, per quę laboranti aliqua miniſtrantur.Sæpius.n.vaſa cibos & potus continentia mundiſſima erunt, illud verò, H quo frigidam ſeruus aut calidam feret,conſpurcatum aſpicies: quemadmodum & aliorum vaſculorum ad miniſterium pertinentiũ quodpiam nõ nunquã immundũ cernit. Ad hæc & ipſe medicus in primis & maxime manus q̃ puriſſimas habeto,& faciem,& pilos in barba & capite,deinceps & alias corporis partes,quemadmodum & veſtem nitidã. Quæ intuet(inquit) ægrotans.Hæc ipſa inquam,& ægrotantis curam gerentes,& reliqua oĩa,quæ in ædibus,vbi ægrotat, ſunt,ita habẽto,vt iſtorum nihil ipſe iniucũde & triſti aĩo conſpiciat. Quin ẽt & ex miniſtris illos planẽ adeſſe, quibus maxime delectat,& ex gubernantibus eos,qui gratiſſimi ſunt,apud ipſum cõmorari decet,alios verò duorũ alterũ aut nunquam eius cubiculũ ingredi, aut non diutius ante oculos eius verſari. Hæc quidem curioſe explorans medicus ipſe conficiet atq; diſponet. Non nulla verò & abſq; indagatione ſponte dignoſcuntur. Sæpius.n.inſpectante ægrotum atq; curante medico ſeruus aliquis ingreſſus certum quẽdam hominem veniſſe nũciauit, qui ipſum viſere ac ſalutare cupiat:tũ protinus hoc audito ægrotans non nunquam lætari viſus eſt,non nunq̃ verò magnopere contriſtari, tanquam ab hoĩe ipſum non vere amante,ſed ſimulãte,moleſtiã paſſurus ſit. Atqui tunc medicum oportet, cum quis ingreſſus eſt,quem laborans nõ libenti aĩo aſpiciat, paulo poſt aliqua veriſimili rõne quietem ægroto conferre dicere: & hac de cauſa oẽs,vt ab eo recedant, præcipere: conſtat enim, q̃ tunc vnã cum

2a. Apho 38. Ex.ord.17.g

‖ Prog. cõ.1.t. 2.4.4a.189.c.e

* † Al.ꝑter hæc.

*

A cum non amicis amici egreſſi haud ita multo poſt denuo introire poterunt. Huiuſmodi ſanè ſpe-
ctacula ægroti mentem modo exhilarant, modo contriſtant, non per ipſum viſorium ſenſum pro-
prie, ſed per cogitationem. Cæterum quædā viſilia ratione viſionis ipſius iucunda ſunt: quemadmo
dum & olfactilia, & guſtatilia, & audibilia, & tactilia, proprio quodq; ſenſui voluptatem afferunt.
Attamen non eſt in oībus iſtis æqualis oblectatio: ſiquidē alij alios & colores, & figuras, & flores, &
ſtirpes, & germina, & picturas, aliqua vt triſtia, aliqua vt iucunda, contemplantur. Oportet itaq; me
d[illegible]um ab ægrotantium domeſticis percūctatū, quibus nā ipſi delectentur, hæc iubere in cubicula,
[illegible]iacent, inferri. Quæcunq; mollia tangunt. Secundū ipſam ſolam nūdamq; tactoriam ſenſionē
[illegible] hæc ſunt: quemadmodum rurſum flores, ſtirpes, & variegata, aliaq; omnia ſupradicta, ſo-
la[illegible]ectant viſionem. Adijciemus igitur, quæcunq; eiuſdem generis cum antedictis ſunt, dimiſ
ſa[illegible] anquam manifeſta fuerunt. Duorum enim ſenſuum viſus ſ. ac tactus ſolum meminit: at tu
olfa[illegible]n adijce, guſtatum, & auditum. Et in auditu, quemadmodum & in viſu, diuidito, non nul-
* la qu[illegible]m ipſum ſenſum ſolum delectantia, vt ſuaues voces: aliqua per auditum animum contur-
bant[illegible]um triſtia nunciantur: è contrario alia quædam oblectant & exhilarant. Id ſanè & vul-
gus on[illegible]aud præterit, nihil eorum, quæ triſti animo æger auditurus ſit, ipſi renunciari debere:
B quenia[illegible]dum contra omnia ipſum vehementer oblectatura renunciari conuenit: quin & ali-
qua falſ[illegible]cienda ſunt. In ſequenti ſanè particula non nulla eorum, quæ & hic omiſſa fuiſſe vi-
debantu[illegible]imens addit/aliæ/. Præſcriptio hæc eſt aliarum, quæ dicendæ ſunt, gratiarum. Nam cū
prædixer[illegible]borantibus gratiæ/, deinde inquiens/ munde parare poculenta aut eſculenta/, ac de-
inceps de o[illegible]us quæ videntur, poſtea de tactui iucundis, ſermone facto, præter dictas, alias ſe di-
cturum grati[illegible] pollicetur: quas paulo poſt auditurus es. Porrò quidam hanc præſcriptionē/ aliæ/
de exemplaribus penitus deleuerunt: aliqui verò non in fœminino genere ſcribunt, ſed in neutro
vocato genere/alia ne valde lædant, aut ne noxa non facile emendabili, vt frigida, vbi hac opus eſt/.
Non valde lædentia, interdum exhibenda ſunt vehementer ipſa cupientibus: ac niſi acceperint,
medicum tum oſuris, tum auerſaturis, & nullum eius præceptum obſeruaturis. Igitur neceſſe in-
terdum eſt quædam illis exoptata concedere, niſi magnum ſint detrimentum allatura. Prædicito
item ab ijs ægrum læſum iri, teq; ipſi gratificandi cauſa ea concedere: ſed in poſterum te viciſſim
eo petere, vt in reliquis obedientem ſeſe exhibeat: noui enim quoſdam ex ea medici liberalitate
obſequentes euaſiſſe. Hoc ſanè modo & ego multoties frigidam aquam in illis morbis exhibui,
in quibus poſtridie eius vſus requirebatur, id ſolum ægrotanti gratificatus, vt optimum ſ. propi-
C nandi tempus præuerterim: ſimiliter verò & de balneis, vino, atque id genus omnibus, me feciſſe
memini. Verum ſi morbus nec poſtridie, neque prorſus vnquam, vllo iſtorum egeat, ægroto ne-
quaq; concedendum: exiguam enim noxam futura poſthac languentis obedientia emendare po-
terit: noxa verò adeo magna, vt extremum periculum inferat, aut morbum in longum tēpus pro-
ducat, non itidem deleri & in priſtinum redigi poterit. Scribitur etiā propoſita pars per alia ver-
ba, Vno quidem modo ſic/ſed & valde nocere, vt frigidam, cum opus eſt/ voce hac βλάπτειν i. no
cere ν habente in fine: & hanc quidem lectionem veteres explanatores agnoſcunt: Alteram quoq;
in alijs exemplaribus detracta ν litera ita ſe habentem inuenies/ quæ non valde nocent, aut non fa-
cile emendabili noxa, vt frigida, vbi hac opus eſt/: vult autem propoſita oratio/ aut non facile emen-
dabili noxa/ ea ſignificare, quæ non cito remedijs cedere queant, vt impreſſa iam læſio remouea-
tur. Cæterum hac de re, quæcunque prius dixi reminiſcentibus, nullam aliam præterea nouam
explanationem poſcere conuenit.

9 *Introitus, Sermones, Figura, Veſtis Aegrotanti, Tonſura, Vngues, Odores.*

Ex iſtis oīa reliqua proculdubio ad medicum referūtur, ſed inter ea vox hæc poſita/ægrotāti/ du
D bitationē quandam excitat. Vnde quidā ea penitus detracta ſeſe nequaquā eam inueniſſe ſcriptā
diſſimularunt: ſed vetuſtiſſimi interpretes hanc quoq; lectionem admittunt. Verum ſingula dicta
particulatim prius expendentes fortaſſis aliquid veriſimile ad ipſam interpretandam nacti erimus.
Et primo quidem introitus medicorū ad ægrum, quoſcunq; ipſi gratos faciunt: ſiquidem nō nulli
A. l. 1. f. 4. c. 1. 72. a ægri à ſæpius viſentibus affici ſe moleſtia opinantur: alij contra crebro ſe inuiſi magnopere lætātur:
Quidam autem medici ſunt, qui eouſq; inſaniant, vt etiam in dormientium conclaue ſtrepentes pe
dibus, aut vociferantes ingrediantur: ob quæ expergefacti ægroti & illis iraſcuntur, & maxime ſe
læſos eſſe conquæruntur. Hæc igitur oīa prouidere medicū oportet, vt neq; non in tempore acce-
dat, neq; petulanter cum multo ſtrepitu, & elata voce, aut inceſſu, aut aſpectu, aut aliquo prorſum
huiuſmodi indecoro. Sermones. Inter præcipua ſunt & iſti, cum ægris à medicis recte aut non re-
cte facti: quidam.n. ſermones ſumme fatui ſunt, tales ſanè, qualem Zeuxis à Bacchio ſcriptū eſſe
teſtat, Callianacta fuiſſe Herophileū, in libro de memorabilibus Herophili, & eius ſectæ ſtudioſo-
rū. Iſte ægrotanti cuidam atq; dicenti, moriar, hoc carmē reſpōdēs ſuccinuiſſe fertur, Pulchra prole
" micans niſi te Latona creaſſet. Alteri quoq;, moriar, dicenti, reſpondiſſe, Et Patroclus obit, te qui
" præſtantior ipſo. Cæterum quidam huiuſce tēpeſtatis medici, & ſi moderatiores Callianacte ſint,
" aſpere tamen & ipſi erga laborantes ſe gerunt, adeo vt odio ipſis ſint: ſicut aliqui è contrario ſer-

uiliter adulantes ob id ipſum cõtemptui fuere. Quemadmodum autem ægro medicum odioſum E
uideri non conuenit, ita neq; contemnendum: ſed humanus, moderatus ſuauiſq; cum ſit, grauita-
tem etiam ſeruare debet. Niſi enim medicum æger ut deum quendam admiretur, nunquam illius
præceptis obtemperauerit. Antiquiſſimum igitur fuerit neq; adeo medicum ſe ſubmittere atque
adulari, ut ſui contemptum pariat: neque rurſum perinde, atq; Callianactẽ, ſe ruſticum atq; aſperũ
exhibere: id fiet autem, ſi & aſpectu, & uoce, & omni corporis habitu, medici grauitatem retineat,
ægrotantemq; ijs, quæ ipſe præcipiat, morem gerere edoceat. Sermones verò multiformes ſunt,
tibiq; exempli cauſa aliquem proponere me non pigebit. Poterit ſanè medicus à proœmio veri-
ſimili exorſus omnia ea deinceps ægrotanti recenſere, quæ in hanc rẽ ab Hippocrate tradita ſunt,
1ª. Aph. 1. Ex. ord. 2. b — primo quidem in aphoriſmis ita dicente, ‖ Oportet autem non modo ſe ipſum exhibere ea, quæ »
oportet, facientem, ſed etiam ægrum, & aſſiſtentes, & exteriora: & in primo, de morbis popu-lari- »
1. Epid. cõ. 2. t. 5. 3ª. 112. f — bus, ‖ Ars per tria, morbus, ægrotus, medicus. Aduerſari morbo ęgrotum vnà cum medico opor- »
tet. Cũq; tres ſint, medicus, morbus, & ægrotus, ſi medicum ſolum cum morbo pugnantem æger
deſerat, vel etiam ad morbum transfugiens medico repugnet, medicum à morbo ſuperari contin-
get. At ſi morbo relicto, medico ſubſidium contra illum ferat, duobus hominibus conſpirantibus in vnum
morbum pugnantibus futurę victoriæ magna ſpes eſt: ſicut è contrario deſperandum penitus ſit, F
ſi æger à morbo ſtans medico aduerſetur, ſolus enim ipſe relictus, à duobus hoſtibus expugnari
poterit. Id exemplum tibi ſatis eſto: à ſimili. n. multos id genus alios ſermones cogitare poteris à me-
dicis cum ægrotis fieri. Non ſolum autem ſermonum à medicis cum ægris faciendorum talem eſ-
ſe ſententiam conuenit, ſed etiam vocis magnitudinem, & tonum, & omnem actionem ſententiæ
reſpondere ſermonum. Quòd ſi quis cum erudito viro colloquatur, ne ſolœciſmis barbariſmiſq;
vtatur, caueto: nam & ex hoc medici ægrotis ſpernendi videntur. Figura. Et figuram corporis
totius in introeundo atque ſedendo medicus neq; humilem præ ſe ferat, vt contemptum mereatur:
neq; faſtu quodam atq; arrogantia turgentem. Quidam enim extenti ac patentes introeunt ac ſe-
dent, non nulli fracti & molles, alij verò incurui atq; abiecti. Itaque omnes exceſſus deuitandi ſunt,
& inter eos mediocrem eſſe tentandum eſt. Quòd ſi non nunquam (raro tamen id euenit) æger
humilitatem & abiectionem quandam amare tibi videatur, à mediocritate ad humilius te paulum
deſcendere, humilioremq; te ipſum effingere ſatius fuerit. At ſi è contrario ſeſe habeat, & tu con-
traria facito, paulum à mediocri & tibi naturali ſtatu ad alterutrum latus declinans. Veſtis. Et ip-
ſa eàdem ratione mediocris eſto, neq; valde ſumptuoſa, vt arrogantiam indicet, neq; ſordida & ni-
mium vilis: niſi ſi æger ipſe immoderatius aut pretioſa veſtimenta amet, aut ſordidis oblectetur, G
tunc enim à mediocritate ad illud, quod ægroto magis placeat, deſcendito, quatenus id languenti
arridere coniectura aſſecutus fueris. Hanc appellationem/ægrotanti/reliquis interiectam obſcu-
ritatem offundere ſupra dixi: at, ſi initio ſermonis aut in fine poſita foret, nihil planè dubitationis
attuliſſet, omnia hæc ſcilicet vt ægrotanti iucundiora ſunt, medico eſſe præſtanda, introitus ſermo-
nes, figuram totius corporis, veſtem, tonſuram capillorum, vnguium decentem modum, odorem.
Etenim in introitu alius ad aliũ ęgrotantem, vt paulo ante poſuimus, modus eſt. In ſermonibus ſi-
militer: non nulli. n. medicis fabellas narrantibus delectantur, non nulli eos faſtidiunt: aliqui graui-
bus & ſerijs ſermonibus gaudent, aliqui facetis & lepidis: & de figuris corporis, & veſtimẽtis, quó-
nam pacto iucundiora ægrotanti conijcere oporteat, ſupra comprehenſum eſt. Tonſura capillo-
rum. Tonſura naturaliter quidem optima fuerit, ſi ad capitis ſanitatem conſeruandam fiat: alijs. n.
alia tonſuræ ſpecies conuenit: ægrotis verò non omnibus idem tonſuræ genus placet. Hoc igitur te
quoq; cõſiderare oportet, eius, quem medicaris, rõnem habentem, quemadmodum Antonino Cõ
modi patre imperante oẽs eius familiares faciebant ad cutẽ vſq; detonſi. Lucius verò eos mimos ap
de Iis quę ĩ medicatr. fiũt. cõ. 1. t. 29. 7. 204. b — pellabat, & iccirco rurſum, qui cum ipſo verſabantur, comam nutriuerunt. Vngues. ‖ Quantos
medicis vngues eſſe oporteat, ipſe in libro de agẽdis in medicatrina edocuit, illud addens ipſorũ de- H
centem modum aſpectantibus eſſe iucundum. De vnguibus aũt, ſcabie, aut aliquo alio id genus vi-
tio affectis, quemadmodum & de pilorum capitis affectibus, alopecia. ſ. & porrigine, neque ſermo
faciendus eſt: hæc. n. vt iam præter naturam medicum pati, ſicut & morbum articularem vehemen
tiorẽ, & aliquod eiuſmodi aliud, turpiſſimum eſt. Odor. Porrò totius corporis odor & oris pcipue
non nullis quidẽ natura putidus eſt, ſicut alijs quibuſdam ſine vitio: non nunq̃ p incuriã teter odor
fit, cum medici nihil errare ſe putant, ſi cæpas aut allium redolentes, ægrotos viſant. Quinto ſanè ci-
ui noſtro Romæ medicinam exercenti id contigit. A prandio diuitẽ quendã ac ppotentem hoĩem
vini odorem vehemẽter ſpirans inuiſit. Æger itaq; cum capitis dolore magnam febrim habẽs, atq;
ideo vini odorem exeuntem ægre ferens, Quintum, vt longius aliquanto recederet rogauit, qm̃ vi-
num immoderatius redolens ipſum contriſtaret: & hæc quidem ægrotus modeſte dicere videbat̃.
At Quintus ipſi ſtolidius reſpondens, odorẽ vt æquo aĩo ferret, præcepit, nam & ſe quoq; ægrotũ
ex febri male olentẽ ſuſtinere dicebat, multum autẽ intereſſe, febrim'ne quis, an vinũ redoleret. Al-
ter fuit medicus in noſtra Aſia, cui axillæ adeo fœdum odorem expirabant, vt vir nullus elegantior
eius acceſſum ægrotans ferre poſſet. Oportebat igitur eum prius ſuo ipſius ſymptomati mederi, at-
que ita ad alios curandos ſeſe accingere. Nã etſi, vt hircis, ingenitus putor inſit, ad mediocritatem tñ
quandam

A quandam redigi poteſt: rurſum hæc mediocritas quotidianis inſperſionibus fœtorem obtundenti-bus mitigari poterit. Alius igitur quidam os naturaliter putidum habens, eius putorem & purgatione & medicamentorum ad id facientium potu mitigabat: atque quotidie aut amomi, aut folij malabathri, aut aliorum id genus odoratorum, in ipſum pauxillum quiddam conijciens, ita ex ædibus proficiſcebatur.

10 *Aqua Decocta Tum quidem vt aerem admittat,ʹ Tum verò ne plenum ſit, & Operculum habeat.*

In quibus affectibus, aut cuius vtilitatis cauſa, aquam decoquere aut quamcunque aut vitioſam ...m conueniat, in verbis iſtis declaratum non eſt: quam ob rem neque vllum ex ipſis fructum ...imus. Videtur nanque Hippocrates, ſicut alia multa in his libris quærendi magis cauſa, quam ...s edendi, adnotauit, ita hunc quoque ſermonem conſcripſiſſe, nobis quidem imperfectum, ...o ipſi ad recordationem integrum. At ſi nobis ipſis hunc nodum explicandum proponam... ...ualem aquam prius decoquere conueniat, atque ita deinde refrigeratam bibere, ſi quidem ip... ...gidam bibere volumus: & contra rurſus, quam calidam aquam bibere volentes: haud peri... ...oquemus: ſed huic operculum facientes, vaſi, in quo calefacta eſt, magnitudine reſpon-B dens ... verò nullum tegmen imponentes, ſed calentem aquam in nudo detectoque vaſe ſub diuo expo... dimittentes: & quæremus deinceps, qui affectus calidas, qui've frigidas aquas poſtulent: n... ...idem vtile aliquid inueniemus, nihil tamen ad inuentionem ex propoſitis verbis proficiem... ...ndoquidem initium nullum clarum habeant. Quocirca & non nulli ipſa cum ſupra-poſitis co... ...lant, vt Artemidorus voluit cognomento Capito: ſed plurimi ipſa ab illis ſeparantes ſeorſu... ...ſiderant. Igitur ſi cum antepoſitis coniungantur, huiuſmodi eorum ſenſus erit/laborantibus gratiæ, vt munde parare aut poculenta, aut eſculenta/& cætera, quæ deinceps dixit Hippocrates. Deinde poſt vltima verba/aqua verò & ipſis interdum frigida propinanda, cum aut ...ffenſam prorſus nullam, aut perexiguam, ex eius potu fore metuamus/. Deinde ſibi ipſi ad re-...miniſcentiam, vt aiunt, deinceps modum ipſius præparandæ tradidit, fortaſſe nequaquam volens ...ntanam aquam prius, quàm incaluerit, exhiberi: fortaſſe verò & aliquam diſtinctionem na-...is, quibus calefacta prius & mox refrigerata, aut quibus omiſſa calefactione potui danda ſit. Aut ...rſan optimam aquam non coctam, vitioſam verò coctam, præbere voluit. Fortaſſis etiam optimæ aquæ duplicem refrigerationem prodit, vnam quidem, quam circunfuſus aer efficit. Porrò in Alexandria totaque Ægypto ipſos aquam in teſtaceis quibuſdam vaſis hoc modo refrigerare conſpexi. Occidente Sole aquam prius calefactam in vaſcula fundebant: deinde ſublime totum hoc vas in feneſtris vento aduerſis, vt ibi per totam noctem refrigeſceret, ſuſpendebant: poſtea ante Solis ortum vas humi depoſitum frigidam aquam circumſpargentes, frigida etiam folia toti vaſi circundabant, non nunquam vitium aut lactucæ, non nunquam verò & aliarum id genus herbarum, vt frigus id, quod ſub nocturno aere acquiſiuerat, diutius permaneret: multo verò magis ad huiuſmodi apparatum, cum optimæ aquæ ipſis facultas non eſſet, homines deuenere. Dico autem optimam aquam & omni vitio carentem, quæ neque limi quicquam habet, neque male olet, & guſtantibus nullam qualitatem pre ſe fert. Quædam enim prauas qualitates permiſtas habent ſalis, aut nitri, aut ſulfuris, & bituminis, & aluminis, aliorumque id genus: in quibus omnibus præſtat, quemadmodum legumina multa prælixantes idonea eſui præparamus, & olera, & fructus, & animalium partes, eadem ratione & aquam prius decoctione ad meliorem naturam permutantes ita propinare. Præterea & ob alium ſanè vſum aquam præcalefactam refrigeramus, etſi neque ſapore, neque odore male deprauata ſit, atque ſit exquiſite pura: quando in ventriculo ipſam diutius commorari, aut percellere, aut inflare, aut degrauare ventriculum perceperimus. Sunt enim profecto & id genus multæ, quarum præcipue ob optimis aquis diſcretionem Hippocrates D mihi ſcripſiſſe viſus eſt, vbi inquit: ‖ Aqua cito incaleſcēs, ac cito refrigeſcens, leuiſſima. Neque enim in lutoſis, aut male olentibus, aut quippiam medicamentoſum guſtatui imprimentibus, huiuſmodi ſignum vſui eſſe poteſt, cum illæ omnibus notæ apertæque ſint, ſed in illis, quæ omnibus hiſce qualitatibus careant. Aliud verò ex aeris corrupti miſtione vitium ineſt, aut aliud quodpiam ipſi aquæ ingenitum ab ignota cauſa proueniens. In his quidem ſupradicta nota optimum dijudicandi inſtrumentum eſt: neque enim id genus aquæ cito caleſiunt, aut refrigerantur. Aliud quoque indicium huic ſimile ab oleribus, aut leguminibus, aut fructibus, aut carnibus, aut radicibus in ipſa aqua incoctis accipitur: ſiquidem in optima aqua celerrime, in vitioſa tardiſſime elixantur: vocant'que huiuſmodi vitiatas aquas veteres quidam indomitas ſiue crudas, ſiue incoctiles, perinde ac ipſa legumina, quæ difficulter vixque elixantur. Ob has itaque vtilitates non nunquam præcalefactam aquam refrigeramus. Quin & ipſam calidam bibituri, cum aut lutulenta: aut limoſa, aut fœtens eſt, hunc in modum præparamus. ʺNam præcalefacta cum refrixit, tunc euidenter putorem, quem ex putredine plerunque contraxerat, abijcit: omniſque pars terrea facile ſubſidet: quæ cum tota aqua prius, quàm incaluiſſet, minutatim permiſta, vnaque cum ipſa epota haud contemnendam noxam infert, & maxime quibus renes, aut veſica, progignendis calculis procliues ſunt. Ac ſub diuo quidem non aquam modo calentem, ſed etiam alia quædam exponere iſtius ſeparationis

5. Aph. 16. Ex. ord. 39. h. Et 2. Epid. ſect. 2.

...l. 1. f. 2. t. 2. ...u. 1. c. 16. 38. a

rationis cauſa medici mihi excogitaſſe videntur. Nam quæcunque ex diuerſæ naturæ materijs con E
ſtant per minutas particulas miſtione conflata, hæc poſt calefactionem refrigeſcentia facile ſecer-
nuntur: ſed ſtatim à coctione anteq̃ refrigerentur, adhuc motione agitantur, atq; ideo omnes eo-
rum particulæ permiſtæ ſunt: ſed refrigeratis graues ac terreæ fundum petunt, leues ſuperfluitant.
Itaq; ſi cum prædictis, in quibus ſcripſit Hippocrates, laborantibus gratificandum, de aquarum
coctura ſermo copuletur, & ipſius vtilitas euidens eſt: atq; id, quod dicitur, qualenam ſit, exquiſite
fortaſſe inuenerimus. Sin autem à prædictorum continuitate, modo propoſita verba diuellentes ſe
paratim contemplemur, plena dubitationum erit oratio. Prius igitur ipſam, vt ſuperioribus anne-
xam explanabimus, dicentes aquæ ab ipſa præparationem innoxiam ſignificari, frigidam pot[illegible]
ris: quam & ego ſæpius facio, cum ægrotanti alicui frigidam aquam præbiturus ſum, neque [illegible] ihi
fontis aqua bona ſcatentis facultas eſt. Romæ nanque, ſicut & multa alia in ea vrbe eximia [illegible] int,
ita & fontium elegantia ac multitudo eſt admirabilis, eorum nullo fœtidam aquam, aut m[illegible] lica-
tam, aut turbidam, aut aſperam crudamq; effundente, ſicut neq; Pergami in patria noſtra: [illegible] mul-
tis autẽ alijs vrbibus haud paucæ deprauatæ aquæ reperiuntur. Illæ ſanè, quæ ex Tiburtin[illegible] mon-
tibus per lapideas fiſtulas in Romanam ciuitatem deriuantur, alijs quidem vitijs carentes [illegible]rudiuſ-
culæ tamen ſunt, vt neq; celeriter calefiant, vt vrbani fontes, neq; refrigerentur: neq; cele[illegible]er in ip- F
ſis, vt in fontanis aquis, quæcunque inieceris, elixentur legumina, & olera, & carnes. Ex [illegible]is autem
aliæ alijs in locis multo crudiores ſunt, & ab ipſis indigenis duræ grauesq; nominantur [illegible] q̃ ventri-
culum infeſtent, & à potu onus quoddam plures percipiant: nam ferè & alias multas [illegible]uſas quic-
quam efficientes ab effectu denominare conſueuerunt: ſic igitur & huic contrariam [illegible]quam, opti-
mam ſcilicet laudantes, leuem & mollem appellant. Cæterum omnia hæc enarra[illegible] cognitu qui-
dem vtilia ſunt, ſed nihil ipſorum propoſita verba docent, neq; ſine oſtenſione neq; cum oſtenſio
ne, neq; breuiter & obſcurius, neq; dilucide ac prolixius. Satius igitur mea quidem ſententia fuerit
omnes huiuſmodi orationes integras præterire. Quam ob rem ſi Hippocrates, quo pacto aquam
potui frigidam præparare oporteat, tradere propoſuit, huiuſmodi erit verborum ſenſus: Si aquam
prædicti vſus cauſa decoquamus, aut nihil vaſculis, in quibus decoquitur, ſuper imponemus, ſed
quæ decoquitur aquam in aere ambiente libere verſari permittemus: aut è contrario aliquo oper-
culo vaſculum integentes aerem excludemus. Rurſum verò hæc ipſa, aut inter decoquendum, aut
ab decoctione inter refrigerandum fieri debere dictum eſſe intelligere poſſumus: ſed in refrigera-
tione intelligi credibilius eſt, in decoctione verò incredibile. Neq;.n. docere poſſumus, cui nã vſui
inter coquendum aer ambiens futurus ſit, quæ decoquuntur aquas ne attingat, excluſus: ſed in refri G
gerãdo poſt cocturam, vbi alicuius putei, in quem vaſculum demittamus, nobis facultas eſt, aliquo
tegmine vaſculum claudere, atq; vndiq; diligenter obſtruere neceſſe eſt: vbi verò puteo caremus,
detectum vas, vt frigidum aerem admittat, relinquere conuenit. Cæterum non nulli explanato-
res verba hæc à ſuperioribus diſiuncta legenda eſſe cenſentes, Hippocrati de vitioſis aquis ſermo-
nem fieri aiunt: deq; illis maxime, quæcunq; ob aliquam terream admiſtam materiam huiuſmodi
ſunt: Menſuram autem temporis cocturæ eam eſſe oportere, vt eouſque.ſ. coquantur, donec puræ
fiant, atq; aerem externum ſi admittant, perſpicuæ: ob huius.n. admiſtionẽ, non ſuapte natura opti
mas aquas ſplendidas apparere aſſeuerant: atq; ita de rerum natura ſermonem aggrediunt̃, cuius
ipſi nullam rõnem aſſignare poſſunt. Splendida nanq; pura aqua conſpicit̃, non aliqua ſplẽdida lu-
ce extrinſecus in ipſam incidẽte, ſed ab occurrente lumine permutata: quemadmodũ & aer neq; ip
ſe ex propria natura lucens, alioqui & noctu oĩno luceret: verũ ſummos eius fines ſolari radio feriẽ-
te totus, cũ ſit ſibi ipſe continuus, alteraſcit & commutat̃. In aqua verò aut aere, inania eſſe ſpatia; cũ
Epicuri & Aſclepiadis de elementis opinione concordat: Ariſtotelis aũt Stoicorumq; placitis ad-
uerſat̃, qui nullum in mundo locum eſſe vacuũ, ſed oĩa corporũ plena eſſe ſibi perſuaſerunt: neq;.n.
in pumice cauitates terreis corporibus interiectæ ipſis penitus vacuæ videntur, ſed intra ipſas aerẽ H
cõtineri teſtant̃: in aqua quidem haud eſſe talem meatuum fabricam, qualis in pumice lapide cõſpi- *
cit̃, ſed quoquouerſus ipſam ſibi eſſe continuam. Rectius igit̃ eſt id, quod inquit/vt aerẽ ſuſcipiat/
de vaſe non operculato dictũ eſſe putare. Nam quod deinceps ſcriptum eſt, dictam explanationem
non admittit, ita ſe habens/tum verò ne plenum ſit, & operculum habeat/, propoſitis ſanè verbis op
ponitur, quæ ſunt hæc/aqua cocta tum quidem vt ſuſcipiat aerem/: nam ſecundæ particulæ ſubſe-
quenti, quæ vas contectum eſſe vult, verba hæc aduerſantia operculum vaſi prorſus interdicunt:
idq; ſignificauit Hippocrates ſcribens/tum quidẽ vt aerẽ ſuſcipiat/: vas.n. operculatũ aerem exclu-
det, detectum verò facile ſuſcipiet. At in aquis à frigido aere refrigeratis id fieri nos dicimus quem-
admodum Alexandriæ facere conſueuerunt: vbi verò torrentibus coctam aquam ſubijciunt, tum
vas aliqua ex parte inane eſſe melius fuerit, quo aer inter operculum & aquam in vaſe poſitam con-
tentus ipſe prius refrigeratus ſic deinde attactu vicinam aquam refrigeret. Vt.n. aqua facilius, q̃
omnia terrena corpora, calet atq; frigeſcit, quippe cum illa tenuitate partium ſuperet, pari ratione
& aer, q̃ aqua: admirandumq; mihi planè fuerit, niſi quiſpiam huiuſce rei quotidie euenientis ex-
perimentum ſentiat. Vaſorum nanq; vinariorum quod recluſum apertumq; fuerit, vt vinum faci
le aceſcat, in cauſa eſt, ſicut è contrario bene operculatum minus id patitur. Adhuc verò minus ple-

na

A na vaſa:nam quæ aliquantulum vacua ſunt, qm̃ aerem incluſum habent, per illũ medium celerius ab ambiente extrinſecus permutant̃: ſed plena, ita vt vinum operculum attingat, per illud quidem imbecilliter admodum atq; obſcure eouſq; vitiantur, quouſq; ſanè tegumenti denſitas peruenit. Inuenies itaq; picata aut gypſata dolia diutius vina ſyncera conſeruare:ſed quæ ſolo corio, ſicut & quę cuneis obſtruuntur, breuiori tempore durãt:quocirca obſtructa prius cuneis aut corio dolia gypſo deinde ac pice oblinunt. Hac ergo ratione cum aquam frigidiſſimam reddere voluerimus, niuem & ipſam prius calèfactam, vt facilius permutetur, refrigerabimus:nam quodq; prius calefactũ à vicini in ſe totum alterationem promptius ob raritatẽ admittit:ob prædictã verò cauſam ab aere frigido aquam tangi artificioſe molimur. Igitur ſi coctæ aquæ refrigerandę cauſa hęc ab Hippocrate dicta fuere, veriſimilem explanationem nacti ſumus:at ſi vitioſæ aquæ corrigendæ, conſiderare deinceps debemus à coctura iterum exorſi quæ totã æquabiliter aquã fundens, eã ad partium ſeparationem idoneam reddit. Permanente.n.adhuc in ipſa ob calefactionem motu, aliqua craſſiora corpora in ea natantia ſublimius efferri neceſſe eſt: motu verò in totũ deſinẽte, terreæ particulæ ingenito põdere deſcendentes, in fundo continentis vaſis reſidebunt, aqua verò ſuper has fluitabit. Hanc paulatim in alterum vas transfundentes, citra noxam deinde vti poterimus. Verum Zeuxis, neſcio quo B modo, initium ſecundæ huius orationis particulę ita explanauit: Vult (inquit) Hippocrates aquam « non innatante ventriculo. acutum. ſ. tonum ſecũdæ ſyllabæ huius nominis ἐμπλέον ſuperimponens, non, vt alij, extimæ, per ipſum volens non vas plenum intelligi, vt illis viſum fuit, ſed vẽtriculo innatans, quod id ſonat, quod ſuperfluitans. Cęterum qm̃ amãs erga amatũ caligat cęcutitq;, iccirco nr̃i ipſorũ amor plerũq; nos in noſtris ſolis rebus cæcos reddit, quãuis aliena pſpicaciſſime cernamus.

11 *Quoniam ex Sanguinis profluuijs Aqua ſubcutanea laborant.*

Horum verborum eadem atq; iſtorum vis eſt, quoniam ſanguine profuſo diſſoluuntur:vtrunq; enim refrigerato corpore prouenit.

12 *Si, Qualia purgari conuenit, Purgentur, & Facile tolerant.*

Non nulli ſine coniunctione/&/hæc verba ſcribunt, quemadmodum & in libro aphoriſmorũ. Plurimi verò coniunctionem/&/interponunt, volentes quidem hoc verbum/confert/nos ſubintelligere, quod expreſſe in verbis in aphoriſmis ſcriptis habetur:ea verò ita ſcribuntur: ‖ Si qualia conuenit purgari, purgentur, confert, & facile tolerant. Hoc verò loco coniunctionem/&/additam indi 1ª. Aph. 25. Ex. ord. 10. h
« C care aiunt, quòd pręter id, quòd ipſis confert per purgationem facta inanitio, facile quoq; eam tole- « rant, ſiue nobis purgatoriam medicinam exhibentibus, ſiue & natura ipſa ex corpore infeſtos humores depellente, euacuatio fiat:nam purgationes appellare conſueuit Hippocrates non ſolum à medicamentis, ſed etiam à natura factas. Thucydides autem & euacuationes in morbis impetu naturę per ſymptoma ratione morbi euenientes, purgationes & expurgationes appellauit, ita dicens: « Et expurgationes bilis omnes, quæcunq; à medicis nominatæ ſunt, acciderunt. Hæc verò ab ipſo in peſtilentiæ narratione ſecundo hiſtoriarum volumine dicta ſunt.

13 *In Aeno Legumina edentes aſſidue, Fœminæ, Mares, Cruribus imbecilli euadebant, & permane-*
* *bant. Verum etiam Eruum comedentes, Genuum dolorem contrahebant.*

Deeſt Interpretatio.

14 *Euidenter Vigilans Calidior exterius, Interius autem frigidior: Dormiens è contrario.*

Initio partis iſtius poſita hæc vox/euidenter/idem ſignificat, quod manifeſte, & dilucide:ſequentia verò verba huic voci / vigilans/ adnexa perſpicua ſunt, opinante Hippocrate extimas vigilantis D partes calidiores, internas autem frigidiores:dormienti verò cõtraria euenire. Id nempe ex eo apparet, ꝙ dormientes cûm pluribus ſtragulis, tum & capitis egent tegumento, ſi frigidus, vt hyberno tempore, quo circunfunduntur, aer ſit: atqui interdiu vigilantes † hæc non requirunt. Quin etiam maior inſpiratio plus caloris in penetralibus corporis collectum eſſe teſtatur. Perinde & concoctiones in dormientibus efficacius, quam in vigilantibus fieri, non ſolum in ventriculo ingeſtorum ciborum, verum etiam humorum in iecore & venis, corporis abditas ſedes in dormientibus calidiores effici ſignum eſt:cum à nobis conceſſum & ſupra oſtenſum ſit ingenitum calorem omnium in corpore concoctionum pręcipuum eſſe opificem. Ita ſanè & in libris aphoriſmorum memorię prodidit de ætatibus, temporibus, & vitæ officijs, vbi ait, ‖ Ventres hyeme & vere calidiſſimi ſunt natu- « ra, & ſomni longiſſimi: his igitur temporibus & plura alimenta danda ſunt, ſiquidem inſitus calor « multus:pluri igitur indigent eſca:indicio ſunt ætates & athletæ. In hiſce quidem verbis breuiter de ætatibus locutus eſt:in altero aphoriſmo latius, atq; ideo clarius, ita inquiens, ‖ Creſcentia corpora « plurimum habent inſiti calidi, plurimum igitur requirunt alimẽtum:ſin minus, corpus digeritur: « Senibus verò exiguus calor ineſt, iccirco igitur paucis fomentis egent. Secundum ætates quidem « haud intro foraſq; ingenito calore migrante, ſed temporis progreſſu tabeſcente, ſenilis ætas omniũ frigidiſſima efficitur. At hyeme calore in penitiora ſe condente ventriculus quidem & reliqua

† *Veteres dũ vigilabant raro capite tecto incedebant. Ve in probl. Rom. docet Plutarchus, id etiã ex Celſo cõprobatur. Vbi in diuerſis valetudinibus caput velãdum mandat.*

1ª. Aph. 15. Ex. ord. 8. a

1ª. Aph. 14. Ex. ord. 7. a

viſcera calidiora,ſubcutaneæ verò partes frigidiores redduntur: Quemadmodum terræ profundi- E tas hyeme calida apparet, propter quod & fontes calidiores fiunt: & aliqui in profundum vſq; fodientes,cum procul à terræ ſuperficie receſſerunt,euidentem caliditatem percipiunt.

15 *Percalido natura Refrigeratio, Potus aqua, Quieſcere.*

Quod his verbis præcipitur,clarum eſt. Omnibus.n.ijs,qui calidiores,quam deceat, ſunt, ſummam victus rationis ad refrigerationem redigere expedit. Itaq; frigidioris temperaturæ cibari[illegible] ipſis danda ſunt:& aquoſa potio,aut ipſa aqua potui præbenda eſt:parumq; exercendum corp[illegible], ſoli nanq; ad neceſſarias actiones motus ſufficient. Nihilq; dubij eſt ab ira & curis vehem[illegible]bus eiuſmodi hominem abſtinere debere. Quin etiam quotidie lauationibus aquarum [illegible]m vti,non ſemel tantum,verum etiam ſæpius,ſi velit conducet. Nec non & ciborum, quos c[illegible]dit, vis refrigeratoria eſto, & æſtate præcipue. Verum ante omnia illud in his ſermonibus m[illegible]iniſſe opus eſt percalidas naturas appellare eas Hippocratem conſueuiſſe, quæ non ingenito c[illegible], ſed acri & mordaci abundant: quem aduentitium,& non naturalem eſſe arbitratur.

16 *Somnus in frigore Veſtibus tecto.* F

Plurimi huiuſce libri interpretes hanc particulã orationis ſeparatim explanãt. Mi[illegible] [v]erò ipſam cum ſupraſcripta coniungere ſatius eſſe videtur,atq; vnam integram orationem hoc [illegible]o inſtituere/percalido natura refrigeratio,potus aqua,quieſcere,ſomnus in frigore veſtibus [illegible]to/hãc græcã vocem ἐν ψύχει per literam ν ſcribentibus nobis ac proferentibus, non per μ, qu[illegible]dem eſt,ac ſi cum articulo quis ita diceret ἐν τῷ ψύχει. Eos.n.qui immoderatius calida temperatura ſunt,melius eſt in frigido loco dormientes aerem planè frigidum per inſpirationem attrahere, & maxime qm̃ per ſomnum calor in interiora corporis mergitur. Cæterum ſi vt in ſomno,calido exteriorem ſuperficiem deſerente, interna corporis magis calent: ſic & ambiente aere cutaneis partibus frigefactis corporis penitiora incaleſcant: haud perfecte homo aeris inſpiratu refrigerabitur. Præſtabit igitur ſtragulis calefactorijs iniectis ad cutim calorem reuocare, frigidum verò aerem per inſpiratum admittere,vt vtrinq; ad temperaturæ mediocritatem calidum corpus redigatur. Optimum itaq;(vt [illegible]xi) fuerit cum ſupradictis hæc verba coniungere. At multi huiuſce libri explanatores ipſa à ſuperioribus diſiungentes,non percalidis modo naturis,ſed etiam omnibus hominibus generatim,conferre exiſtimãt in aere frigidiore ſomnum capere,vt contractus in profundum calor refrigeretur: operimentis verò circuntegi,ne omnis calor immoderatius intro refugiat,calore eo,qui ob refrigerat[illegible] G ab externo aere cutaneas partes repellitur,illi,qui per ſomnum intus colligitur,accedente. Id verò in multis naturis verum eſt,non tamen in omnibus: quemadmodum.n. eos, quibus calidior ſupra modum natura eſt,refrigerare expedit,ita frigidiore temperatura præditos calefacere. Verum non nulli propoſita verba non ſolum à ſupra ſcriptis diſiunxerunt, ſed etiam hæc ipſa ſeparatim legentes diuiſerunt/ſomnus ἐμψύχει.i. refrigerat/ primam ſyllabam huius verbi ἐμψύχει per μ literam ſcribentes,vt vnum verbum ſit ἐμψύχει,ſimiliter dictum atq; hoc, καταψύχει, quæ ambo,refrigerat,ſignificant:& non duæ orationis particulæ,prior quidem præpoſitio,ſecunda verò nomen. Sed iſti neceſſario ſequentem orationem fini propoſitæ adiungentes ita ſanè legunt/abiecto ſomnus firmus,erectorum dormitatio/aſſerẽtes hãc vocem/abiecto/quam veſtibus tecto, interpretati ſumus, pro hac/iacenti/eſſe poſitam. Id verò,præterquam quòd hęc vox/iacenti/violenter in hanc/abiecto/mutata eſt,& alioqui eſt ignobile atq; inutile,iſtis nos intelligere volentibus ſomniculoſum corporis affectũ,iacentibus firmũ & ſtabilem ſomnum ſtantibus verò domitationem tantum, conciliare.

17 *Somnus Stabilis, Erectorum Dormitatio.*

Quæ plurimi interpretes his verbis explanandis tradiderint,ſilentio tranſire præſtat: quę verò in- H ter illos magis veritati adhęrere exiſtimati dixerint,huiuſmodi ſunt. Vigiliam refrigerare corpus aſſerunt,huiuſq; indicium pallorem vigilantibus accidentem ſtatuunt. Cum igitur(dicunt)percalidam temperaturam refrigerare volumus, præter ſuperius ab Hippocrate dicta illud ẽt adijciendũ eſt,vt prius cogitationibus aliquibus & negocijs afflicti vigilent: aut ſi hoc facere nequeant,an cubãtes dormiant,arcendi ſunt: coguntur.n.duorum alterutrum facere,aut ſedere,aut ſtare. Sedentium quidem ſomnum hedræon à ſede.i.firmum,vocatum eſſe inquiunt: reſpondere autem horum ſomnum,ſtantium dormitationi. Atq; ideo ipſe inquit/ſomnus hedræos hoc eſt firmus, erectorum dormitatio/perinde ac ſi tota oratio hunc in modum prolata eſſet: Percalidę naturę à plurimi ſomni vſu arcendæ ſunt: ipſis.n.& vigilare,& aliquid agere,magis conducit. Hi quidem maxime & à ſedendo arcendi ſunt: ſin minus,concedendum ſanè fuerit id,quod ſimile eſt ſtantiũ dormitationi: ne procumbant aũt,prohibendũ. Sed non nulli ſtabilem ſomnum hoc eſt profundum,dictum eſſe putant, eorum ſcilicet,qui ita ſe habeant,vt ſtantes iam conniueant: ſed,cuius vtilitatis cauſa hęc ſcripſerint, non addentes,imperfectã orationẽ reddiderunt. Veruntamen hęc ab ipſo dicta ſunt nobis conſulente,vt eos,quos firmiter hoc eſt profunde,dormire volumus,tantiſper vigilantes cuſtodiamus, dũ niſi conniuentes conſiſtere nõ poſſint: nã ſi ad hoc peruenerint,in altũ poſtea ſoporẽ vertuntur. Nam

multos

A multos ego,quòd citius cubitum irent,male dormientes,diutius vigilare cogens,vt poſtea ſuauiſſime dormirent,effeci: ſicut quoſdam amiſſum ciborum appetitum conquerentes ad multum diem inedia macerans eſurientes reddidi. Antequam.n.ſomnum aut cibum natura deſideret,ad hos accedentes,in dicta ſymptomata incidunt. Non oportet autem naturæ intempeſtiue vim inferre, ſed ei in tempore ſubuenire. Ego mehercule,quæ aliquis in propoſitis verbis explanandis veriſimiliter poſſe dicere mihi videatur,expoſui. Putantes verò ſomnum ſemper refrigerare, præcipuum quoddam in arte ignorare opinor,ſemper enim ſomnus humectat,ſicut vigilia ſemper exiccat,hocq; nos i[illegible]ſe edocuit,non ſemper autem calefacere aut refrigerare natura aptus eſt. Verum cum in febre ca re[illegible]tibus aut pituitoſos,aut crudos, aut frigidos vtcunq; ſuccos, in corpore offendens confecerit & co[illegible]erit,ex ipſis bonum ſanguinem procreans hominem inſiti caloris incremẽto calefacit. Cum verò e[illegible] huiuſmodi humorum putredine iam febricitantes occupauerit, eos refrigerat febrilem extinguen[illegible] calorem,proprium verò & ingenitum augens. At ſi cum febre,aut ſine febre,ſucci bilioſi redund[illegible]erint,ipſos ſeparare,dein excernere valens, ad mediocritatem ſalubris temperantiæ corpus redigi[illegible]. Hæc ſi præſtare nequeat,eandem ſeruat temperiem. Quòd ſi ex viſceris phlegmone quis febricit[illegible]s acceſſionis initio ſomno corripiatur, intempeſtiuus iſte ſomnus phlegmonem augens

B vnà cum [illegible]pſa & febrem magis accendet:quocirca & calore alieno corpus calidius efficiet. Contingit quid[illegible]n & vno modo interdum calidius iuxta atq; frigidius ſimul à ſomno corpus euadere:quãdoquidem caloris in corpore humano duplex genus eſt, vnum familiare & congenitum, alterum alienum & [illegible]ræter naturam. Quando itaq; horum vnum ſomnus auxerit & roborauerit, alterum tabefecerit & extinxerit, quomodo quiſpiam rationabiliter corpus vno tempore calidius ſimul atque frigidius ſe ipſo à ſomno effectum eſſe negauerit: cæterum & hæc ab initio pleriq; Hippocratis voluminum ex[illegible]lanatores ignorant. Id autem ita ſe habere, quod dico, ex Lyci ſermonibus percipies,quibus Hippocratem reprehendit in aphoriſmis ita dicentem: ‖ Creſcentes plurimo ingenito calido abundant. At quòd eorum ignoratione, quæ recte Hippocrates de calorum diſcrimine prodidit, ipſum calumnijs vexare Lycus auſus fuerit, per vnum integrum librum à me oſtenſum eſt, cuius hæc eſt inſcriptio, Quòd nihil in eo aphoriſmo erratum ſit,cuius initium eſt, Creſcentes plurimo abundant inſito calido, igitur plurimo egent alimento. 1². Aph. 14. Ex. ord. 7. a

18 *Imbecilli Victus Frigidi, Valentes verò calidi.*

Victus imbecillos,aut eos,qui ex imbecillis vitæ officijs,cibis,ac potibus conſtant,aut imbecillũ

C animal reddentes, appellauit: frigidi verò, ſiue ob ſuam ipſorum temperaturam, ſiue ob affectum quem in nobis efficiunt,ita nominentur,nihil inter ſe different. Imbecilla igitur vitæ officia illa dici poſſunt, quæ ex lenibus corporis motionibus conſtant:ſicut contra valentia,quæ ex vehementibus. Cibi quidem imbecilli ſunt,quicunq; neq; odorem validum ſpirant,neq; guſtatui vehementem vllam qualitatem acoris, dulcedinis, ſalſuginis, amaritiei, acerbitatis, acrimoniæ'ue repræſentant, ſed mediocri dulcedine aut mediocri aſtrictione guſtatum afficiunt, ac pariter modice calefaciunt: valentes verò ſunt iſtis contrarij. Itaq; ſi omnia & vitę ſtudia & cibi debiles corpori adhibeantur, vehementer refrigerabitur: quemadmodum ſi valentes, magnifice incaleſcet. Quòd ſi aliqua imbecilla, aliqua robuſta adhibeas, ſecundum miſtionis portionem aut propius ad alterutrum extremorum accedet, aut longius remouebitur.

19 *Aquarũ Arte Carentiũ, quæ ab Aethere excreta eſt, aut cũ Tonitru opportuna: Procelloſa verò Mala.*

Ea,quibus ſecundum medicæ artis præcepta non ſolum in ægris, verũ etiam in recte valentibus corporibus vtimur, materiæ artis iure nominantur: & à medicis quibuſdã libri conſcripti ſunt, quibus inſcriptio hæc præpoſita eſt, De materia. Porrò interdum ſponte natis corporibus ad curationẽ

D & ſalubrem victus rationem vtimur: interdum & nos aliquid ad præparandam materiam facimus, aliqua elixantes, aliqua cõburentes, aliqua lauantes, aut prius condientes, aut prius madefacientes, aut refrigerantes, aut aliquid eiuſmodi aliud efficientes. Sic itaq; & in præparandis aquis artificioſum aliquid molimur: quemadmodum ipſe paulo ante dicebat, Aqua decocta tum quidem vt ſuſcipiat aerem. Etenim fit ipſa decoctio, & poſtea refrigeratio, aut per ambientem nos aerem, aut vento aliquo, aut in ædibus frigidum aerem includentibus: ſunt.n. domus quædam frigidis ſpeluncis per ſimiles. Interdum & per humida refrigeratio acquiritur, vt per niuem circundatam: aut ſi ſub fonte rapide labente ponatur: aut in puteo, idq; bifariam, non nunquam quidem in ipſam puteiaquam nobis vaſculum demittentibus, in quo aqua calefacta continetur, non nunq̃ vaſculum ſuper aquã ſuſpendentibus, ſicut etiam per teſtas raras interdum turbulentas aquas percolantes: vt Alexandriæ & in Ægypto percolantur per quædam non ſimpliciter teſtacea vaſa, ſed artificioſe, vt rara ſint, præparata: quemadmodum & per linteolum huiuſmodi vaſe carentes excolare ſolẽt. Hæc ſanè omnia artificioſe parantur: ſicut etiã quæcunq; circa fontanarũ aquarum ductus machinamur, illos non ex quocunq; lapide fabricantes, interiuſq; illinentes interdũ: haud.n. exiguum diſcrimen in ipſo illitu eſt, ſiue picem ſiue gypſum illeueris, ſiue citra illitum, laterem vſtum aut lapidem improba aliqua aut bona, aut nulla prorſus euidenti qualitate affectũ, impoſueris. Quin etiã puteos ſæpius in diuer-

A 1. ſ. r. d. 5. c. 70. d

ſa terra defodimus,& aquam per canales & fiſtulas ab aliquo fonte, quæ meliorem aut deteriorem E ipſam reddere valeant,aut etiam nulla ratione permutent deriuamus: nempe omnia hæc ad aquam præparandam artificioſe præſtantur. At cum ex terra eius loci,in quo degimus, aquam ſumimus, aut ex lacu,aut præterlabente flumine haurimus,aut pluuiatilem,quæ vocatur,colligimus, prorſus nihil artis huic adhibemus. Propter hoc igitur inquit Hippocrates/aquarum arte carentium/ ipſas artificio præparatis opponens, quas arte carentibus cõparantes artificioſas appellamus. Quẽad modũ aũt paulo ante nõ de oĩbus aquis arte paratis locutus eſt,ſicut ſi librum,vt in publicum ed[illegible] tur,conſcripſiſſet,ſed vnius tantum pręparandi rationis mentionem habuit,vtpote ſibi ipſi cor tariolum recordationis cauſa conficiens,Ita & hoc loco non de omnibus aquis arte carentibus eſt ſponte naturæ talibus procreatis,ſed de vna ſola ſpecie,quam(vt dixi)pluuiatilem vocam[illegible] monem fecit.Ipſius verò duas prodidit differentias,alteram quidem,quam & aperte vitup[illegible] lam eſſe dicens,procelloſam ſcilicet:alteram verò deinceps non coſtat,an reprehenſione ſol[illegible] re-re dicat,an & aliquid aliud ei tribuat:procelloſam autem putauit incommodam, ſiquide[illegible] aere excretam,aut cum tonitru,græco vocabulo appellat horæam,{latine dixeris temporari[illegible] tem-peſtiuam vel opportunã.} Contingit aũt temporariã aquã vt congruo tẽpore proueni[illegible] pſum laudantem appellare:contingit aũt & eam ſolam,quæ æſtate media per imbres effundit[illegible] empora- F riam nominare,qñquidem hanc anni partem Græci potiſſimum ὥραν.i.tempus app[illegible] Verum tamen & autumno,& hyemi,& veri,temporis appellationem accomodant:ſed per e[illegible] ntiam in terdum eam anni partem tempus nominant,in qua fructus temporarios vocatos n[illegible] cere accidit.Id igitur quantum ad verba Hippocratis attinet,obſcurum eſt,niſi ſi nos ipſi aliq[illegible] ex ijs,quæ vidimus, aut ex naturali rerum indicatione adijciamus:ac præterea cur procelloſam aquam improbet,æthercam verò & cum tonitru effuſam non improbet. Incertum quoq; eſt[illegible]rum ipſam nos ad potum,an ad medicinæ vſus,præparare iuſſerit:nam oculorum medicamentis componendis huiuſmodi aquam adhibemus,& ex ipſa aqueum vocatum medicamentum conficimus.Porrò temporariam intelligere ſatius fuerit,non vernam cum impetu delapſam, vt non nulli ſtulte accipiunt: nullus.n.per excellentiam tempus anni ver nuncupauit,ſed quemadmodum & alias anni partes,abſolute tempus:neq; tunc temporis effuſus imber aliqua eximia virtute præditus eſſe cognoſcitur.Sed multo antiquius fuerit putare ipſum temporariam aquam dicere, quam eo ſanè tempore pluerit quod anni tempus Græci nominant:huic.n.ſententię & illud ſanè fauere videbitur,quod ab ipſo dictum eſt &/aqua ab æthere excreta/:nam veteres Græci cœlum nos ambiens exquiſite purum,ęthera:caliginoſum verò,aut nubibus opacum,aerem vocare conſueuerunt. Hac eadem igitur ratione G & locum ſupra nubes æthera nominant:idq; clare & poeta ſignificauit, inquiens.

» Conſtitit at leuiter ſcandens tunc abiete in alta,
» Æthera quæ ex Ida ſurgens vltra aera adibat. Contra verò, cum dixit,
» Aera ſed craſſum Iuno ſe propulitante.

Profundum hunc noſtrum aerem per ea verba inſinuare videtur: atq; iterum cum dixit,

» Aer denſus erat naues complexus, olympo
» Nubibus obſcuris circundata Luna latebat.

Itaq; cum æſtate aqua eius temporis calore attenuata in halitus inuiſibiles diſſipata fuerit, atq; ic circo clam nobis in aerem ſupra terram ſubuolauerit,ac deinde propter aliquam ad frigidum mutationem, ac ventis inter ſe reflantibus, denſatoq; aere prætenuatos halitus iterum cogi & in aquam ſenſilem euadere contigerit,tunc imbrem illum temporarium vel tempeſtiuum eſſe dicemus,extenuata aqua ac prius ab aeris calore elaborata:atq; ideo meliorem ipſam eſſe nimboſis,vtpote neque confectis,neq; vlla mutatione elaboratis:quales in non nullis fontibus aquæ ſcaturiunt, à veteribus indomitæ crudæq; nominatæ. Verum,cur tonitrualem(vt ita dicam)aquam potius, quàm nimboſam approbet,deinceps videamus. Id profectò mihi ea ratione feciſſe videtur,quòd tonitrua duo- H rum modorum alterutro fieri nouerit, aut ob ignem interceptum, qui erumpens, circumplexam nubem veluti dilaceret,quo etiam tempore fulmina decidunt:aut inter ſe alliſis attritiſq; nubibus. Neutrum in nimboſa aqua ineſt, ſiquidem in huiuſmodi ſtatu aer conſpiſſatus eſt vna continua atraq; nube ipſum totum occupante. Qua propter haud immerito in hoc aeris terram ambientis ſtatu nequaquam tonat: nanq; diuulſis nubibus, ac propria circunſcriptione vagantibus, cum inter ſe concurrunt, ratio poſtulat fieri attritionem, vnius autem totius continuæ perpetuæque nubis conflictus fieri non poteſt. Quamobrem neque fulmina in hac cœli conſtitutione cadunt, cùm quia calidus aer intra nubes non includitur, tum quòd neque ipſæ inter ſe magno impetu concurrunt. Nam, quando inter ſe concurſantes nubes igneum illud, quod interuenerat, intra ſe ipſas compellentes & conſtringentes exquiſite denſauerint, tunc vtique fulmen non nunquam ſurſum verſus aut in obliquum, non nunquam verò & in terram,extruditur. Hanc ſolam fulminis expulſionem nos conſpicimus,aliæ verò mortalibus ignotæ ſunt. Porrò à me breuibus ad propoſita verba explananda,vt tonitrua fiant,dictum eſt: curq; tonitrualem aquam(vt ipſius verbo vtar) quàm ex nimbo prouenientem, meliorem eſſe aſſeruit. Summe verò munda ac tenuis eſt temporaria aqua elaborata. Inter hanc autem & procelloſam tonitrualis eſt: quæ quantum à tempo-

raria

A raria vincitur,tantum procelloſam ſuperat. Igitur in promptu iam eſt iſtis omnia vituperantibus, dicere,haud medici munus eſſe tam longam de rerum natura orationem habere. Cæterum(vt his reſpondeam) ſi nullam rationem afferens ſimpliciter aſſeueraſſem temporariam aquam nimboſa eſſe meliorem,inter has verò tonitrualem mediocrem,aliquam ſanè eorum,quę dixiſſem,rationem me adijcere præcepiſſent: neq; ſe dictis meis, tanquam legibus credere, iuſtum eſſe,neque ipſis vt tyrannicis præceptis parere,neceſſum eſſe dixiſſent. Quocirca,ſi illiteratorum iuxta flagitioſorũq; hominum latratus euitari non poteſt, præſtat autem ob res meliores ab iſtis male audire, profectò rectiſſime tonitrui cauſas naturales rimati ſumus: quod enim probatione caret, omnibus homini- b incredibile eſſe videtur. Neq; admodum rectè dictum videtur,quòd à medico videlicet ſermo de atura faciendus non ſit:indicatq; hos ipſos qui ita pronunciant nobis, vt ſibi tanquam tyrannis edi a proponentibus obtemperemus,imperare. Verum præſtabat ſanè non tyrannico more im- per e,ſed potius nos docere,aut ſermoni abſq; ratione magis,quam rationem reddenti, fidem eſſe habe dam,aut in referenda cauſa à nobis aliquid non vere fuiſſe traditum. At iſti horum neutrum faciur immo vtrunq; vituperant, ſi nullam probationem attulerimus,nos probatione carentia effutire: rationem aliquam adiecerimus,non eſſe medici, vt phyſici munus, de veritate aliquid di- B ſputare actantes.

20 *Aqu Edax, Vigilia Edax.*

Ab ijs, æ & vigilia & aqua efficere aptæ ſunt, ipſis appellationem impoſuit, vtranq; edacem nominans, òd nos ſcilicet edaces reddat: quandoquidem & hac etiam tempeſtate in noſtra Aſia Græci omnes,edaces homines,qui multa comeſſe valent, vſitato vocabulo appellitant. Didiciſtis autem cibi appetitiones ab aquæ potu ea planè ratione excitari, qua & gelidam bibentes aut frigi- * dum cibarium aſtringens'ue aſſumentes,appetentiores euadunt. Alibi nanq; oſtenſum eſt quæq; ventriculi tergorum ſanguinem in arctum conſtringentia appetentias augere ac procreare: contrà verò calefacientia fundentiaq; ſanguinem, deijcere finireq; appetentias. Hac itaq; ratione aqua vorax exiſtit: Alia verò ratione vigilia, quòd ſcilicet corpus digerat atq; diſſoluat: de hac etenim iam, ſicut & de ſomno, notitiam habuiſtis. Concoquit planè ſomnus, vtpote calido tunc interiora petente: diſſipat vigilia inſito calido, dum exterius emicat, ſecum haud exiguas corporeæ ſubſtantiæ particulas educente. Igitur propterea aqua & vigilia edaces dictæ ſunt. At tu ne perperam accipito, ne've idem eſſe exiſtimato multa comeſſe, & multa concoquere atq; conficere. Siquidem vinum aquę C præſtat non ſolum ad concoctionem, quæ in ventriculo fit, adiuuandum, ſed etiam ad concocta diſtribuenda, ad ſanguinem creandum, ad nutriendum, ad lotium citandum, & ad corpora difflanda in rectè valentibus. Nemini verò dubium eſt de his in præſentia ſermonem ab Hippocrate fuiſſe factum, cum inter omnes conſtet plurimis ægrotis vinum officere. Verum & vigilia bifariam adhibita duplicem quoque à cibis finem conſequitur. Nam ſi quippiam noctu agentes, vt in celebritatibus illis, quas pernoctationes vocant, totam noctem inſomnem traducant, corpus quidem inane redditur, ſed nullum inſigne virium detrimentum inde conſequitur. At, ſi cubantes aliquod noctis tempus ſomno capti quieſcamus, reliquum autem vigilemus, vires profectò debilitantur, neq;.n. melius appetimus, neq; concoquimus, neq; concoctionem ſequentia naturalia munera inuiolata perfectaq; obimus, languidiores ŏmnino, quàm qui bene dormierint, euadentes. *Al. omnes.

21 *Percalidam Naturam calido tempore, In frigore Cubile Craſſam reddit, In calido Attenuat.*

Dictionem hanc/percalidam/ aphoriſmi huius initio præpoſitam, à recto caſu percalida, deflexam eſſe conſtat: ſed vocem hanc/ ἐν θέρμῳ/in fine poſitam quiſpiam ita poſſet accipere, ac ſi ex præ D poſitione ἐν. i. in, & caſu datiuo θερμῷ, eſſet compoſita: quemadmodum ſanè & omnes ferè interpretes acceperunt, non nulli quidem orationem hanc in duas partiri, perinde ac ſi vtraque propria explanatione indigeret: alij verò totam, vt vnam interpretati. Porrò Dioſcorides & ipſam in clariorem permutauit, vt in obſcuris locutionibus facere conſueuit. Separatim quidem ſcripſit/ percalidam naturam calido tempore/, his verbis adijciens hanc vocem/ extenuat/, nobis ſignificare volens percalidam naturam, hoc eſt multo calore feruentem, calido tempore. i. æſtiuo extenuari, dilabentem atq; euaneſcentem per eam, quæ ab omnibus medicis recentioribus iam trita & vſitata voce ratione perceptilis difflatio nominatur: quam etiam altera appellatione quidam ſenſui ignotam perſpirationem nominant: quæ nobis omnibus per totum vitæ curriculum ineſt, verum ſecundum ætates, anni tempora, ſtudiaq;, ac (vt breuibus expediam) ſecundum omnem quam degimus vitæ rationem euariat. Sed in omnibus his differentijs illud commune ineſt, calidioribus quidem temporibus, regionibus, ætatibus, naturis, & victus rationibus, de corpore haud exiguam ſubſtantiæ noſtræ portionem effluere: contra in frigidioribus ſpiſſeſcente cute plurimum retineri, exiguũ diſſipari. Hac igitur ratione percalidam naturam tempore calido extenuari verum eſt, duplicato. ſ. effluxu: nempe ex proprio calore inſitum habentes, nouum præterea exterius à calido tempore accedentem acquirunt. Verum neq; in alio vllo exemplari hanc lectionem inueni, neq; vllus explanator

nator ipſam agnouit. Sed Dioſcorides ipſe in libri fronte inſcripſit ſeſe in duobus ſolis exemplaribus ita conſcripta verba nactum eſſe/percalidam naturam calido tempore in frigore cubile craſſam reddit,in calido extenuat/. Veruntamen nos non in duobus,ſed in omnibus,quæcunq; legimus,ita ſe habere hanc orationem comperimus,cum de induſtria omnia, & quæ in publicis bibliothecis repoſita ſunt,& quæ apud amicos inuenimus,exemplaria inſpexerimus. Sed iam ad explananda verba conuertamur omnibus ijs,quæ praue ab interpretibus dicta ſunt,prætermiſſis. Mihi ſanè prior aphoriſmi pars ita perficienda eſſe videtur/ percalidam naturam calido tempore in frigore cubile craſſam reddit/,has voces/calido tempore/in ſexto caſu nobis legentibus,perinde,ac ſi in calido te[illegible]pore,dictum eſſet:illud verò/in frigore/idem eſt,ac ſi dictum eſſet in aere frigido, ex duabus [illegible]nis partibus dictione compoſita,præpoſitione ſcilicet/in/& nomine/frigore/. Erit enim integ[illegible]tentia huiuſmodi: Vtile eſt percalidæ naturæ,in calido tempore, in frigido cubiculo ſomnu[illegible]re,ita nanq; craſſeſcet. Nempe haud iniuria in valde calidis naturis hæc nos facere præcepi[illegible]crates: quandoquidem calida natura cum ſponte ob effluxum immodicum ad extenuan[illegible]idonea ſit, ſi tempore calido accedente euacuatio duplicata ſit, quin etiam tertia quædam al[illegible]atio in calido loco & calido ſtrato cubante homine adiuncta fuerit,tum corpus triplici digeſti[illegible]hauſtum diſſipari emaciariq; continget. Quòd ſi duabus neceſſarijs inanitionibus à natura [illegible]mpore prouenientibus,quas effugere non licet,tertia ſaltem in contrarium abducatur,non [illegible]e,ſed coercere difflationes potens, ad extremam euacuationem homo non perueniet:quin[illegible]ingueſcet magis,quam extenuabitur. Frigido enim cubili non modo lectos frigidos, ſed & [illegible]ula, quæ ex linteis craſſioribus & attritis,atq; id genus alijs veſtibus, conſtant, ſignificante [illegible] quoddam maximum remedium exceſſus,ratione temporis & naturalis temperamenti prou[illegible]s,adiungitur,vt.ſ. per frigidam inſpirationem corpus refrigeretur. Id quidem iam & antea à nobis dictum fuit, ſed nunc mentio lecti adiecta eſt, vt vndiq; corpus refrigeſcat, ac difflatio[illegible]s exceſſus ad ſalubrem commoderationem redigatur. Altera quidem aphoriſmi pars,prior ſcilicet, ita ſanè ab aliquo potiſſimum explanari poſſe mihi videtur. Reliqua pars, vbi ait/in calido attenuat/ diluc[illegible] ſanè foret, ſi ei voci/calido/aere/adſcriptum eſſet, tota oratione per hæc verba manifeſte explica[illegible] Calidiori naturæ calido tempore cubile in aere frigido ſi accedat, craſſam reddit: in calido au[illegible] aere cubile extenuat. Per rectos quidem caſus ita maxime aperte explanata oratio fuerit. Qu[illegible] ſi per tertios & ſextos loqui voluerimus, narratio ſanè huiuſmodi fuerit:Calidiori naturæ, temp[illegible]re calido,& cubili in aere frigido craſſeſcere accidit: hoc eodem verò cubili in aere calido poſito extenuari continget. F

22 *Profeßio Tuendæ Sanitatis, Non ſaturitas Cibi, Impigritas ad Labores.*

Neque repleri vſq; ad ſaturitatem, impigrumq; eſſe ad exercitationes, ſalubris victus caput eſſe opinatur.

23 *Inter Vigilandum Siti in Superficie, Somnus medela eſt: Siti verò ex Somno, Vigilia quibuſdam.*

In ſuperficie ſitim intelligere oportet valde exiguam, quæ neq; à toto corpore, neq; ex magno ventriculi partium affectu,excitata eſt,ſed(vt dixit Eraſiſtratus) areſcentibus aut incaleſcentibus locis illis,per quæ ab ore in ventriculum humor delabitur. Huic itaq; ſiti ſomnus remedio eſt, corporis penitioribus madeſcentibus, vtpote per ſomnum ſanguine ad interiora agente: contra verò expergefactis,cum in ſuperficie ſitis adeſt, vigilantibus facile ſedatur. A.l.3.f.13.t. c.20.291.c Huiuſmodi nanq; ſitis oritur incaleſcentibus non nunquam particulis,quarum dicebam Eraſiſtratum meminiſſe: caleſcunt autem,dum in ſtomacho cibi concoquuntur. Nam cum huiuſmodi concoctio ab inſito calido perinde atq; elixatio fiat,quemadmodum in illa calidus quidam halitus effertur, ita non nunquam & in ventriculo & maximo vinum meracius epotis contingit. Verum ſi vigilantibus ipſis ſtomachus H inanitus nullos pręterea vapores ſuggerat, & calefactarum partium calor euanuerit,ſiti liberantur. Porrò non nulli à ſomno ob ciborum potionumq; calorem ventriculo excalfacto ſiticuloſi fiunt: quorum ſitis ſine externo ſubſidio non tollitur: quocirca non nullis frigidam potare ſolitis hoc tempore ante balneum ac cibi aſſumptionem gelidę aquæ potus non nunquam vſui fuit. Propterea igitur in ſecunda ſitis differentia adiecit hanc particulam/quibuſdam/, neq; enim omnibus (vt oſtenſum eſt) à ſomno ſitientibus idem affectus oboritur. Hanc lectionem autem & veterę explanatores agnoſcunt, & in caſtigatiſſimis exemplaribus inuenitur.

24 *Quibus plurimum Calidum ineſt, Vocalißimi ſunt, frigidus enim aer plurimus. Ex Duobus autem Magnis, Magna & quæ oriuntur, exiſtunt.*

Modo prædixi,huiuſce orationis lectionem antiquam non ita inueniri, ſed hoc modo/quibuſdam plurimum calidum/: ſicq; illi interpretes legunt, qui de ſuperiorum verborum fine hanc particulam/quibuſdam/ detraxerunt. Igitur de propoſitæ ſententiæ veritate iam diſſeramus. Quibuſcunque enim plurimum calidum ineſt, in corde ſcilicet (hoc nanq; veluti focum laresq; ingeniti caloris eſſe declarauimus) & aerem, qui inſpiratu adducitur,plurimum eſſe neceſſe eſt: nam &

hoc

A hoc in libro de vſu reſpirandi explicatum eſt. Quòd ſi plus caloris huiuſmodi naturis ineſt; multusq; inſpiratur aer, atq; iterum expiratur, propter hoc ſi vocem magnam fieri dicemus, ita abſolute citra vllam diſtinctionem ſententiam proferentes, fallemur: nam in commentarijs de voce oſtenſum eſt vocem ingentem fieri, quin multus aer celeriter expiretur, nequaquam poſſe: id verò fit, ſi aſpera arteria & guttur latius pateant. Si pectus verò totum amplum ſit, non ſolum ingentem vocem homines edere, ſed etiam diutiſſime vociferari poſſe, ibidem declarauimus: vt præcones, cum pedem vocatum canunt, efficere ſolent. Igitur quoniam & cor ſtatim ab initio, cum formatur in vtero, amplificatur increſcitq; illis, in quibus inſitus calor plurimus ineſt: ad cordis verò portionem & p[illegible]ctus plerunq; magnum efficitur, & hoc iterum pulmonum magnitudo neceſſariò conſequitur, n[illegible] non & iſtis aſperæ arteriæ magnitudo reſpondet, & huic plerunq; gutturis: haud ab re ſæpiſſim[illegible] percalidæ naturæ homines vocaliores eſſe contingit. Etenim ſi ſemper & omnino ad portionen[illegible] magnitudinis cordis pectus auctum eſſet, & nunquam ei praua conformatio accideret, percalidos [illegible]mines non plerunq;, ſed ſemper magnam vocem edere dixiſſem: veruntamen neq;, vt pulmon[illegible]n magnitudo pectori ſemper reſpondere inuenitur, ita & ipſorum magnitudini in ipſis contenta t[illegible] vaſorum genera reſpondent. Conſpicitur verò & in animalium diſſectionibus proportio

B hæc no[illegible] exquiſite ſeruari: ſed in huiuſmodi ſanè partibus aliquod pauxillum excellere, aliquod è contrar[illegible] deficere inuenitur. Id verò in corde ratione pectoris inſigne accidit: quod & in cauſa eſt maxim[illegible] vt inter æque calidos homines non nunquam in vocis magnitudine multum interſit. Hippocrates [illegible]uidem ſoli aeris multitudini magnitudinem vocis attribuit: verum hæc inter cauſas magnam voc[illegible] efficientes neq; ſola, neque dignitate prima eſt: magnæ enim vocis materia eſt, vt in commentarijs de voce diſputauimus.

25 *Ventriculo Calidi, Frigidi Carne, & Graciles. Iſti Venoſi & Iracundiores.*

Quòd geminum in animalium corpore calidum agnouit Hippocrates, alterum quidem, quod ipſe ingenitum vocat, eſſentiam in ſanguine ſanguineisq; viſceribus repoſitam habens: alterum verò acre, mordax, & igneum, ſub quo genere & febris eſt: in multis pridem ipſius voluminibus declaratum fuit. Quin etiam ego de hoc in quodam meo commentariolo accuratiſſime diſſerui. Eius libelli inſcriptio hæc eſt, Nullum errorem eſſe commiſſum in eo aphoriſmo, cuius initium eſt, ‖ Creſcentes plurimum habent innatum calidum. In eo ſanè Hippocratis partes tueor, 1[a].Aph.14.Ex. ord.7.a

C Lyci aduerſus aphoriſmum criminationes diluens, ipſumq; ob optimorum præceptorum ignorationem Hippocrati infenſum eſſe demonſtrans. Verum huiuſce caloris differentiam neq; Lycus, neque alius quiſpiam aut Eraſiſtrati aut Herophili ſectator, aut Empiricus, internouit: quapropter & multa Hippocratis ſcripta praue admodum interpretati ſunt. At Hippocraticos viros ſaltem non decebat Hippocratis decreta improbare, ea perinde interpretantes, ac ſi vnus genere calor in animantibus exiſteret. Sed cum Hippocratem, aut alium quempiam audiuerint aliquos ventriculo calidos nominantes, vt nomen illud acceptum eſſet, conſiderare præſtabat, vtrum qui vocem eam protulit aut ſcripſit, naturale calidum in ventriculo copioſum eſſe aſſereret: aut alterum intelligeret, quod ſæpius acquiſititium, interdum non naturale, non nunquam & à natura alienum vocatur: quo calido incalentes mordax calidumq; expirare, atq; iccirco ſimul atque cutis denſata fuerit, febre vexari contingit. Quemadmodum illi, qui altero calido vberrime affluunt, ſuppreſſa diſſlatione pleniores quidem fiunt, ſed in febrim non incidunt: propterea * Illud etiam conſtat in ventriculo ciborum concoctiones ab hoc inſito calido exuberante optimas fieri: vt ipſe in aphoriſ-

" mis ita loquens edocuit: ‖ Ventres hyeme & vere calidiſſimi natura, & ſomni longiſſimi. His itaq; 1[a].Aph.15.Ex. ord.8.a

" temporibus cibaria plura exhibenda: etenim inſitum calidum multum: pluri igitur alimẽto egent:

" D argumento ſunt ætates & athletæ. Itaq; ſicut abſoluta ciborum confectio huiuſmodi ventriculorum indicium eſt, ita frigidiorum quidem in acidum conuerſio, calidiorum autem in nidoroſam qualitatem mutatio. Quamobrem cibos recte concoquentibus & ſanguis optimus ineſt, & mediocris caro progignitur: vel & interdum, quam deceat, copioſior, cum ocioſiorem vitam degunt, & frequenti lauatione vtuntur, ſed minus bona caro eſt, neque corporis habitui congruens: poſtquam l.3.f.13.t.1. 8,288.e verò multa copia congeſta fuerit, totum corpus in morbos præcipitat. At ob ventriculi intemperiem male concoquentibus, & cibos in fumidam nidoroſamq; qualitatem corrumpentibus, vitioſus in venis ſanguis contrahitur, prauaq; in toto corpore fit nutricatio. De his igitur propoſitum ſermonem intelligere debes. In iecore nanq; & corde multus ab initio inſitus calor ineſt, in carnes verò è ſanguine profunditur: atq; ideo in huiuſcemodi corporum naturis, quales & nunc deſcripſit Hippocrates, carnes frigidas eſſe neceſſe eſt, vtpote ſanguine non copioſo, ſed pauco & ipſo quidem vitioſo, irrigatas. Vtrunq; enim ventriculo igneo calore intemperato laborantibus euenit, vt cibaria corrupta deſcendant, & proinde paucum ex ijs alimentum corpori impartiatur, idq; ipſum non recte concoctum improbum fit: non coctis.n. corruptiſq; in ventriculo cibis bonus in iecore veniſq; ſanguis creari non poteſt. Quòd ſi paucus quidẽ, ſed non malus in venis ſanguis foret, carnes vtiq; hunc attraherent, ipſas minus nutrientem, & venas inanes relinquentẽ, vt contra

cte eſſent,vixq; apparerent. Quando verò non paucus modo,ſed etiam prauus eſt,tunc neq; ipſum, E
quamuis egeant,attrahunt:perinde ac neq; nos ipſi cibos nidore, aut altera quapiam improba qua-
litate infectos, & ſi vehementius eſcam appetamus,admittimus: etenim appetitus ipſe huiuſmodi
cibo deguſtato extinguitur. Eadem igitur ratione carnes exiguum, quod videlicet ad nutriendum
perneceſſarium eſt,de venis exhauriunt: quare paulatim longiori tempore in venis plus ſanguinis
deprauati contrahitur. Quapropter in venæ ſectionibus nunquam ab huiuſcemodi hominibus ru
brum ſanguinem profluere conſpicies,ſed alio colore(vt quis eum nominare velit)affectus inueni-
tur:quam primum verò & male olet. Quòd ſi iam pridem homo purgatus non fuerit, ater etiã,
reſciſſa vena profunditur, ſanguis apparet, aliàs aliam in craſſitudine & tenuitate conſtitutio
habens,non nunquam ſeroſus & tenuior,non nunquam verò craſſior: quemadmodum ſanè
dum & valde craſſus & niger liquidæ pici perſimilis cernitur. Hæc igitur omnia nunc per
enumerata in alijs quibuſdam ex antedictis commentarijs, & præcipue de curandi metho-
lute diſputata ſunt:in præſentia verò ab explanatoribus prætermiſſa, breuibus à me perſt e-
re:ſolent enim vbi nihil refert,eſſe loquaces,in rebus autem vtiliſſimis deficere. Ego itaq; ræ
ſens oratio perutilis ſit,ipſam repetens per capita rurſum explicabo,& cum interpretat opo
ſitorum verborum coniungam. Ventriculo calidos ipſum dicere putandum eſt,non, q admo- F
dum pueros & athletas inſito abundare calido teſtatus eſt:neq;,vt hyeme ventres calor rali ma
xime calere dixit:ſed vt mordacem improbumq; calorem haud exiguum in intempe entricu-
lo poſſidentes. Hos autem carnibus frigidos merito nominauit,vtpote bonæ iuxta pioſæ ali-
moniæ penuria tabeſcentes, quam ex ſanguine naturaliter ſeſe habente in temper orporibus
hauriunt. Ex ſanguinis autem inopia fit, vt carnes refrigerentur, acquiſititium ſanè calorem à ſan-
guine,non proprium non inſitum,vt iecur & cor,poſſidentes. Iſti verò carnibus deficientibus gra-
ciles neceſſario redduntur:ipſarum enim ſubtractiones & incrementa tenue & craſſum totum cor-
pus efficiunt. Dicit autem hos ipſos venoſos eſſe perinde,atq; ſi & ita dixiſſet, Iſtis conſpicuæ venæ
ſunt,hoc eſt eminentes:quippe quæ ſanguinis plenæ,& carnium ipſas contegentium paucitate,nu-
dæ appareant. Quin etiam ipſos iracundiores eſſe dixit,non abſolute iracundos, neq; per excellen-
tiam iracundiſſimos,quod planè ipſis accideret,ſi calor in corde permultus redundaret:ſed calor in
ventriculo os eius contriſtans iracundiores efficit. Siquidem alibi declaratum eſt hanc particulam
in conſenſum ſui affectus & animam adducere:tardiores enim ad intelligendum atq; agendum ho
mines reddit,quo tempore ipſa frigidior euaſerit:contra promptiores atq; iraſcentes,cum magis in
caluerit,haud naturali calore ſcilicet, ſed aduentitio & à natura alieno,de quo ſermo iſte totus à no
bis confectus eſt. Quapropter eos,qui ſe Hippocraticos nominant,& præcipua Hippocraticæ ar-
tis decreta,quibus & experimento euidentia aſtipulantur, ignorant, accuſare æquum eſt, quòd ali-
ter,atq; nos diximus, interpretati ſunt. Exiſtimant enim in calidioribus ventriculis inſitum calo-
rem in profundum refugere, & extimas partes deſerere,atq; ideo frigidas hominum carnes euade-
re. Verum huiuſmodi caloris motiones pro ratione temporum, & regionum, & prorſum cœli ſta-
tus,præterea pro ratione vigiliæ & ſomni,nec non & animi perturbationum, vt mœroris, & timo-
ris,& corporis voluptatum,& animi oblectationum euariant: At neque corporis naturalis fabrica,
neq; ætas talem ingenitæ caliditatis mutationem efficit. Sed,quemadmodum & in libris de tuenda
ſanitate monſtrauimus, prauæ corporis conſtitutiones ſunt non nullæ quidem cum totius animalis
intemperie:aliquæ verò cum partium inæquali ſtatu, qualis & iſta, quæ in propoſitis verbis habe- *
tur de ventriculi vitioſam conſtitutionem habentibus, & non optimam, veluti quæ natiuo calore
multo affluentes, & iccirco ad bonam carnem procreandam maxime conducentes, corporis habi-
tum pleniorem efficiunt,non extenuant,non emaciant,vt intemperatæ.

26 *Terra Siccitatibus ſqualente Auium genus Bene habet.* H

Aues enim vtpote aridiore,quam nos,temperatura conſtantes,ſiccis temporibus rectius valent.
Nos verò non præterit & aridioribus ipſas cibis veſci, & pauco potu eſſe contentas: non perinde,
vt ſues,qui aqua aſſidue prolui, & immodico aſſidue potu repleri cupiunt.

27 *Cum Hirceſcit,Vter exterius Teſtis apparuerit,ſi Dexter,Mas: Siniſter verò, Fœmina.*

Cûm puerilis ætas in adoleſcentiam tranſit,quemadmodum ipſis ſemen,& pili in locis genitali-
bus erumpere incipiunt,perinde & teſtes ſubito increſcunt: quemadmodum & puellis virginibus
mammę extuberant vnà,& mẽſes ferri incipiunt. Tunc igitur & vocis mutatio in maribus fit prę ci
pue:nam cum prius ipſis acuta vox eſſet,cũ perfecte in puberes euaſerunt,grauior redditur: tempo
re autem medio veluti raucã ipſi vocem edunt. Quãobrem autem prędicta ætate oĩa iſta eueniant,
præſens oratio explorare nõ poſtulat,ſed oĩa hæc apparere & experiẽtia demonſtrat, Sicut & illud,
ſi "dexter prius teſtis intumuerit,hoſce adoleſcentes factos,in ætatemq; virilem cum euaſerint,filios A.l.3.f.21.t. c.15.385.l
mares potius quam fœminas genituros:quòd ſi ſiniſter,è contrario. Idem & de vtero ſenſit:in apho
5ª.Aph.48.Ex. ord.41. b riſmis enim ita ſcripſit:‖Fœtus mares in dextris,fœminæ verò in ſiniſtris magis. Quæ igitur à me »
hac

A hac de re in aphoriſmorũ explanatione dicta ſunt, ad hunc locum accommodes, cum vna ſit com-
munis in maribus atq; fęminis cauſa, ob quam ſiniſtræ partes fœminarum, dextræ marium, opifi-
ces ſint. Verum & de hoc in libro de Vſu partium tractatum eſt.

28 *Oculi Vt valent, Ita & Corpus. Et color in deterius, aut melius labitur.*

Conſtat autem ita oportere ſubintelligi vt oculi validi ſunt/ quod nõ nulli & adſcripſerũt/. Sen
tentia igitur verborum, vt quiſpiam iudicio meo plurimorum falſam interpretationem omittens
[illegible] iſſimè explanare poteſt, hæc potiſſimum fuerit: Hippocratem docere arbitror, quónam mo-
[illegible] ıis ab oculis, totius corporis affectum percipiat, quandoquidem iſti maximè firmiſſimam no
b[illegible] tiam exhibent. Porrò in illis, quibus anima deficit, aut aliter vires collabũtur, neq; manum
qu[illegible] ıitus, neq; crus aſpiciens, aut faciei reliquas partes, omiſſis oculis aliquid explorati habere
po[illegible] quod ipſi vires imbecillas eſſe, aut validas patefaciat: quod, ſi oculos inſpexerit, compertũ
hab[illegible] clariſſimè nanq; in ipſis robur infirmitaſq; eluceſcit, non nullis quidem acute cernẽtibus
palp[illegible] patentibus, non nullis autem neq; perfecte ipſas aperire valentibus. Quin etiã ipſorum
color [illegible] les aliquid de viribus nunciant. Viribus enim infirmis oculi caui, ſqualidi, & decolo-
B res app[illegible] ent: robuſtis autem, florido colore vigent, pleniori mole conſtant, & ſplendidum humo-
rem ha[illegible] nt. Hæc planè fieri euidenter conſpicimus, etiam ſi cauſa, ob quam fiant, nos lateat. Verũ
& cau[illegible] qualis nam oculorum ſit natura, ſcientibus: quod alibi, & in ſermonibus de viſione
declara[illegible] Animalem ſcilicet ſpiritum luminoſum è cerebro in oculos plurimũ proficiſci: iſte
igitur cum [illegible] mbecillus aut paucus in oculis fuerit, modo enumerata ſymptomata eueniunt, &
color melior [illegible] nquit, aut deterior. Id autem clarum eſt, ſiue de oculis etiãnum, ſiue de totius cor-
poris colore, ſermonem faciat: vtrunq; enim verum eſt, oculis quidem vt firmitatem atq; imbecilli
tatem, ita & bonum fœdumq; colorem, permutantibus, hos quoq; totius corporis affectu comitan-
te. Nam ſi bene colorati oculi ſunt, & gyon hoc eſt corpus, totum ſalubriter ſe habere ſignificant:
aliquo autem turpi colore inquinati, illico & totum offenſum eſſe indicant: celerius verò in ocu-
lis, ꝗ in alijs partibus, colorum mutatio, ob eorum munditiam nitoremq; conſpicitur. At non ſo-
lum id ſignificare hæc verba poſſunt, ſed etiam in toto corpore coloris mutationem ſignis in ocu-
lo apparentibus accidere & ſubſequi. Ab oculis igitur hoc modo ad totum corpus cognitio tradu-
ci poteſt. Per ſe autem verba hæc, omiſſa parte de oculis, explanari poſſunt, ſi quis ipſa cum ſequen
tibus coniungat. Deinceps igitur ab alio principio ſic ipſa interpretabor.

29 *Et color in peius aut melius uergit. Aequũ eſt aũt, Vt ſe habet Alimentũ, Ita et quod Extimũ eſt ſequi.*

Colorem alimento i. ſanguini, proportione reſpondentem, in peius aut melius vergere inquit.
Sanguinem autem nunc appellat omnem in vaſculis incluſum ſuccum: in quo & pituita, & bilis
vtraq;, & tenues ſeroſiq; humores continentur. Hoc enim miſtum & melius & deterius redditur:
in eo verò contentus humor, qui proprie ſanguis dicitur, & à cuius dominatu tota congeries no-
minatur, prauus dici nequaquam poteſt, perinde vt, neq; alium habere colorem, ꝗ rubrum.

30 *Signa Mortifera Per cutem nãres, Calidus vapor. Prius Nares Frigidum Spiritum reddunt.*

Siue in caſibus accuſatiuis ſcriptum ſit/calidum vaporem/ſiue in rectis/calidus vapor/ vtroque
modo aliquid ſubintelligitur. Verba enim hanc ſententiam habere debent, inter ſigna mortifera &
hæc ſunt, Calidum vaporem per cutem euacuari, cũ prius per expirationem frigidus ſpiritus red-
ditus ſit. At ſi in rectis caſibus eandem ſententiam explicare velis, ita ſanè dixeris: Maxime ſigna
mortifera per cutem calidus vapor exiens poſt frigidum ſpiritum prius expiratione egreſſum. Cę-
terum id ipſum quidẽ frigidam ſ. expirationem pernicioſiſſimum indiciũ eſſe, in libro de Præſen-
D ſionibus dictum eſt hiſce ipſis verbis: ‖Frigidum autem per nares atq; os expiratũ iam valde perni-
cioſum eſt. nunc aũt quoddam ſymptoma ita ſe habentibus, quod tñ non ſemper fit, addidit: Cali-
dus. n. vapor multus ſubito de cute emanat: ſed neq; omnibus, vt dixi, neq; omni tpe. Atqui iſtos
explanatores, de quibus nõ opus eſt, garrientes, hæc edocere pſtabat. Illis. n. ſolis id euenire compe
ries, quorum mortẽ calidiſſima febris anteceſſit, q̃ corpus ipſum cordis torruit, atq; ideo poſtremo
ipſum refrigerauit. Vitali ergo tenore, moriente iam corde, euaneſcente, in alijs quidẽ ſudores ſyn
copã inferẽtes proueniunt, multorũ ſ. humorũ pleno corpore: illis aũt, qui ex præferuida febre an-
tea exaruerunt, pro ſudoribus calidus vapor tangenti tibi difflari videbitur. Neq; tñ & iſte quoque
morbi tempore, ſed cum diu iam progreſſo morbo cutis, exhauſta halituoſa ſubſtantia, refrigera-
tur, quæ ob ardentiorem febrem attenuatis ſuccis morbo vigente contracta fuerat: neque enim eo
ſanè tempore, quo iam cor emoritur, excitari poteſt nedum calidus vapor, ſed neque frigidus, aut
tepidus. Oẽ igitur cor prope mortem frigida intemperie affectum eſt: ſed non in quolibet morti-
fero morbo huiuſmodi ſemper eſt: verum in ardentiſſimis febribus plerunq; calidiſſimum, vt di-
ctum eſt. Igitur cum frigida intemperie cor ægrotat, calidum vaporem emanare nunꝗ reperies,
quando iam vicinus morti conſtitutus æger frigidum reddere ſpiritum inceperit: neque ita ſe ha-
bentibus humores prætenuati ſunt: neq; ardenti febre iſti laborant: neque ſuccos bilioſos habent,
qui

*Hoc verbũ in græ. co. nõ eſt, neq; a Galeno explanatur.

in Prog. cõ. 1. t. 24. 4ª. 194. h

qui temperie calida, corpore tenui ſunt,ſiquidem frigidæ temperaturæ pituitoſos, crudos, craſſos, E
& prorſum frigidos ſuccos, non bilioſos, calidos, tenuesq́ʒ abunde procreant.

31 *Vitalia verò Contraria.*

Hoc illis manifeſte repugnat, qui dictum fuiſſe putant mortiferum eſſe ſignum, in naſo calidiſ-
ſimam febrem: nam tanq̃ reſpondens verbis illis ſupradictis/ ſigna mortifera / nunc ſubiunxit/ vi-
talia verò contraria/. Atqui ſecundum eorum explanationem his verbis/ mortifera ſigna/ coniun-
cta non ſunt hæc ita ſcripta/per nares calidiſſimum/. Verũ iſta verba/ per nares calidiſſimum/ ſibi *
adiectum non habent,ſit'ne lethale ſignum,an non ſit: neqʒ enim mortiferum eſt,niſi,quod ab H ip
pocrate dictum eſt, præceſſerit / prius nares frigidum ſpiritum reddunt /: nam, ſi citra hoc v por
calidiſſimus per cutem emanet, poteſt id quidem ſuccorum calidiore febre attenuatorum ſy pto
ma eſſe, non mortis prorſus indicium. Quinimmo interdum & extenuati humores vtiliter c ſtan
tur: quos, cum pinguiores ſunt, per ſenſiles excretiones natura è corpore propellit ſudores tans,
aut lotij deiectionum've multitudinem, aut vomitũ mouens. Erunt igitur omnia contra a præ-
dictis mortiferis ſignis vitalia, neqʒ frigidum expirare, neqʒ per cutim calidum vaporem e halare.
Haud ab re autem & Zeuxis ſectatores prius ſeparatim mortifera ſigna interpretati, o nia hæc F
verba deleuerunt, quæ ita ſe habent / vitalia autem contraria ad ſanitatem/.

GALENI IN QVINTVM TOMVM SEXTI DE MORBIS POPVLARIBVS HIPPOCRATIS LIBRI EXPLANATIONES

1 *MOrborum Naturæ Medicæ.*

Crebrò ſuperius á me dictum eſt huiuſmodi lectiones, per quas, quod di-
citur, permutatur, ſed eadem prorſus ſentẽtia permanent, dijudicare mihi nõ
eſſe propoſitũ, quippe qui longitudinem commentariorum vitare inſtitue-
rim: verum & nunc id ipſum recordationis cauſa dictũ volui, quandoquidẽ G
& in ſequentibus nihil preterea de huiuſcemodi lectionibus afferam. Verbo-
rum igitur ſententia, ſiquis ſimpliciter, quod dicit, accipiat, perſpicua eſt, ſuã
ipſius mentem Hippocrate declarante, ſed videlicet non eſſe ex illorum cœtu, qui naturam arte ca-
rere arbitrantur, ſed eam eſſe artificem, animalibusq́ʒ conſulere. Verũ hoc loco per id nomen/ na-
turæ/ vim quandam intelligere conuenit in his ipſis corporibus, quæ ab ea reguntur, inhabitantẽ:
cuius eſſentia quæ'nam ſit, in præſentia quærere, ſicuti & de noſtra anima, aut de eius principe par-
te, minime neceſſe eſt: nihil enim iſtorum præſens oratio poſtulat, ſed illud ſolũ, recte ſcilicet Hip-
pocratem opinatum fuiſſe naturam eſſe morborum medicam. Forſan enim quiſpiam hac oratio-
ne artem medicam tolli ſuſpicabitur: quocirca non ſimpliciter verba hæc accipienda ſunt/ morbo-
rum naturæ medicæ / altior enim ſenſus accuratiore indigens explicatione huiuſcemodi in verbis
deliteſcit: neque dum vſquam ſuperius hanc rem explanauimus. Amicis autem noſtrum inſtitu-
tum cognoſcentibus, quibus gratificantes ad huiuſce libri interpretationem acceſſimus, & nunc in
memoriam reuocabimus, quodque decretum efficaci probatione indigens, cum alicubi ſemel ex-
quiſite tractaui, me alio in libro iterum non ſcribere, loquacitatem videlicet ſuperuacuam accidere
cognoſcens, ſi ijſdem de rebus quiſpiam eadem repetat: quemadmodum non nulli iuniores medi- H
ci fecerunt, non bis modo, aut ter, ſed quater, vel etiam ſæpius in multis commentarijs & libris eadẽ
de ijſdem conſcribentes. At ego aliquid cum ſemel rationibus declaraui, poſtea reliquis in libris
eo vtor, ſolius tantum ſummæ mentionem faciens, admonensq́ʒ á me alio in volumine oſtenſum
eſſe. Et nunc igitur ſemel de natura ſermonem faciam, & quare ipſam morborum eſſe curatricem
Hippocrates aſſerat, & ꝙ ab hoc decreto nequaquam artem medicam euerti tolliq́ʒ contingat. Tu
verò, qui hæc noſtra commentaria euoluis, iam mihi orationem exordienti animum aduerte.

Morbos ab alimento, congruenti qualitate & copia, in tempore exhibito, ab humido fomento,
á cataplaſmatis, á clyſteribus, à venæ ſectione, & à quibuſque id genus alijs, propulſari ſiquis di-
cat, non vtiqʒ mentietur, ſicut neqʒ ille, qui à medicis morbos curari aſſeueret, nec qui artem medi-
cam laborantium ſanatricem eſſe teſtetur. Quemadmodum verò hæc prædicans vt mendax repre-
hendi non poterit, eadem ſanè ratione neque ille, qui naturam ſeruandi animalis cauſa omnia ad-
miniſtrare exiſtimet. Hoc verò & illud conſequitur, eam primam languoribus mederi, & maxime
cum euidenter hominem ſanat ſudorem copioſum profundens, aut per lotium, aut per deiectio-
nes, aut per vomitus, infeſtos humores eijciens. Quod'nam igitur dignitate primarium ſit, quod
ſecundas, quod tertias habeat inter hæc omnia, quæ ſanitatem facere diximus, contemplari conue-
nit,

A nit, eo etiam magis, ꝙ & alia quædam, per quæ morbi curantur, accedunt, quorum omnium pro dignitate ordinem internoſſe præſtiterit. Nobis enim melius dici videtur & naturam morbos medicari, recte verò & artem medicam, & medicum: vere quoq; & eius miniſtrum, & venæ ſciſſuram, & per ipſam factum ſanguinis profluuium. Fortaſſis autem quiſpiam putauerit & coquū aliquid conferre, & textorem, & ædificatorem, & ferrarium fabrum, & alios quoſdam artifices, quorum opificijs vtimur ad eorum miniſtrationem, quæ hominibus ſanitatis cauſa præparantur. Verum iſtorum, quædam auxiliorum materiæ non auxilia ſunt: non nulla verò inſtrumenta auxiliantibus idonea, ſed tunc auxilia fiunt, quando in tempore, atque vt decet, ea medici applicant. Nam [illegible]um ægrotis propinatum ſi iuuerit, eius propinatio auxilium eſt: at ſi importune oblatum, deli[illegible]aut phrenitida concitet, tunc morbifera, non ſalubris cauſa, neque auxilium fuerit. Quis igi[illegible]faciendi auxilij auctor? occaſionis ſcilicet inuentor. Quo nomine autem hunc Græci ap[illegible]non'ne & hoc hominibus patet, medicū ſcilicet ipſum appellari? Quapropter medicus vino p[illegible]or eſt † ad naturalem factitiamq; ſanitatem. } Etenim vinum in tempore exhibitum & tem[illegible]epotum recte valentibus prodeſt: languores autem, cum opus eſt, aſſumptum diſcutit. Cæt[illegible] medicus non ꝙ animal ſit, aut pedeſtris, aut bipes, aut rationis particeps, aut ciuilis, eo

B cuiuſ[illegible]ateriæ tempus idoneum ac modum nouit, ſed quoniam artem ſalubria atque morboſa diſtin[illegible] addidicit: nam ſi per illa hæc noſſet, omnes planè homines eandem callerent ſcientiam. [illegible]e dignitate prior medicis ars eſt, per quam medici fiunt: nam eius vi illi vtentes morbos peli[illegible]ed quam rationem materia atq; inſtrumenta ad medicum eiusq; artem, eandem ipſe rurſum a[illegible] ad eius, qui curatur, naturam habent. Illa nanq; eſt omnia congruentia in animaliū corporibus [illegible]aciens: & alens quidem, cum alimento opus eſt: ſibi autem ſanguinem præparans, per quem alimenti egenas particulas nutriat: atque iterum, vt ſanguis ipſe creari poſſit, cibum in ventriculo præparans, [illegible]q; conficiens. Quòd ſi deuorata cibaria neq; recte concocta ſint, neq; digeſta, neq; in ſanguinem verſa, neq; alendarum partium vim inuenerint, ſtatim mehercule neque corporis noſtri alimentum fuiſſe dicent. Quemadmodum verò ad nutriendas partes refectionis egentes ipſas nutriens facultas longe princeps cauſa eſt, eodem ſanè pacto & ventriculi vis ad cibos concoquendos, & iecoris venarumq; facultas ad concoctum in ſanguinem conuertendū, ſeſe habent.

Verum enim verò cuncta me naturæ opera particulatim nunc recenſere neceſſe nō eſt. Nam memoria repetere ſatis fuerit, in commentarijs de naturalibus viribus omnes naturæ communes facultates fuiſſe explicatas numero quatuor, quibus animal regens omnia molitur ac perficit, primam

C quidem propriorum attractricem: ſecundam verò, horum ipſorum commutatricem, & concoctricem: tertiam, vtilium retentricem: & quartam, alienorum expultricem. His itaq; poteſtatibus non modo ſanum animal tuetur, ſed etiam ægro ſanitatem reſtituit. Et ex his abunde conſtat, quantum ſanitatis effectrices cauſas natura dignitate antecellat: omnia enim reliqua materiam ipſi parant & ſuggerunt: quemadmodum exterius quoque artem aliam alij miniſtrantem videmus. Textori nanque radios, textoria, & pectines, lignarius faber molitur: huic verò ligna, materiæ exciſor: ſecurim item & dolabram, ferrarius artifex: ferrario autem ipſi, ferrum, metallorum effoſſor comparat: rarum'que eſt artem effectiuam inuenire nulla alia egentem, quæ aut inſtrumenta fabricetur, aut materiam operi idoneam reddat. Ita ſanè & medico multæ artes aptas materias præparant: perinde vt ipſe rurſum naturæ cum quibuſdam miniſtris ſuppeditat. Quam enim proportionem architectus erga ædificatores, lignarios'que fabros, & alios quibus imperat artifices, eandem & medicus erga miniſtros ſuos gerit. Iſti verò ſunt herbarij, vnguentarij, coqui, cataplaſmata adhibentes, humore conſpergentes, clyſterem ſuffundentes, ſcarificantes, venam ſcindentes, cucurbitulas affigentes. At ſi nos etiam hæc didicimus & facimus, perinde facimus, atque gubernator remigandi peritus, & facile ſummum malum conſcendere valens, & omnia alia nautarum munera cognoſcens & exequens. Etenim multi Imperatores ſæpe & arcu vti, & iacula-

D ri, & pugnare gladio haſta'que ſciunt: & faciunt, & Reges pariter: ſed non vt rex, vt Imperator, erat Alexander Macedo, aut eius pater Philippus, ſed per alias artes imperatoriæ atque regiæ inſeruientes hæc militaria munera obibant. Itaque & nos, vt medici, cuiuſque auxilij qualitatem, quantitatem, occaſionem, & vtendi modum cognoſcimus: vt miniſtri verò, venam reſcindimus, & cucurbitulas admouemus, & reliqua manibus operamur. Dignitate igitur ars medica medicis præſtat, medicus arti ſeruienti, illa miniſtris, miniſtri artibus ſibi inſtrumenta materias'que parantibus, illæ artificibus per ipſas agentibus, artifices verò præparatis materijs atque inſtrumentis. Conuerſo igitur ordine firmioris notitiæ atque memoriæ cauſa enumerandis artibus accidit ad ſeruandam efficiendamq; ſanitatem nobilitate vltimos eſſe, qui nobis clyſteres, ſcalpella, ſpecilla, forfices, & reliqua medicæ artis inſtrumenta fabricantur: cum is & eos, qui materias præparant, quos radicum exciſores, & herbarios vocant: nec non & qui ex metallis effoſſa, alia'que id genus, præbent: ſupra hos verò, ipſorum artes: ſupra quos, & miniſtros medicorum: his quoque ſuperiorem, ipſorum artem: ea ſuperiores, medicos eſſe: medicis artem medicam: quæ rurſum, naturæ miniſtra eſt. Atqui inter ipſius naturæ facultates non nullæ quidem primariæ ſunt, per quas ſcilicet animal in vita ſeruatur, ſummam nobilitatem ad optimam corporis vitam poſſidentes: optimam

autem

† *Forte,* πρὸς ὑγείας φυλακήν τε καὶ ποίησιν, *i. ad ſanitatis tum cuſtodiam, tum creationem. uide & hac pagina d.*

autem vitam nomino,quæ in ſanitate videlicet agitur,praua enim in morbis vita eſt:alteræ ſunt ve- E
rò iſtarum miniſtræ facultates,deinde illarum item aliæ. Itaq; poſteaq; hoc in ſermone artes omnes
ac poteſtates ſanitati vitæq; neceſſarias,nunquam alibi eas proſecutus, recenſere conſtitui, neq; re-
gentium nos poteſtatum dignitates adijcere me piguerit. Primæ igitur ſunt ſalubrem animanti
moderationem in quali & quanto conſeruantes. Cum enim corporis noſtri ſubſtantia nec magni-
tudinem, nec qualitatem eandem retineat: ſed magnitudo per ſenſus latentem exhalationem dila-
batur,qualitas verò temperatura ſemper variante permutetur non ab aere ſolum ambiente,ſed etiã
ex nobis,quemadmodum in libris de tuenda ſanitate explicauimus:ad magnitudinem ſarciendam
altrix poteſtas in nobis ineſt: ad qualitatem corrigendam & reſpiratio & per totum corpus diffl[illegible]io
comparatæ ſunt. Sed cum nutriendæ partes idonea ac propria materia egerent,alia quædam in [illegible]o-
bis vis ineſt, quam haud alienum fuerit breuis ac dilucidæ doctrinæ cauſa ſanguificam nomi[illegible]are:
cui rurſum alia vis præſtò eſt in ventriculo,concoctrix ſcilicet: omnibus autem dictis viribus [illegible]om-
munes aliæ quatuor ſunt, quas paulo antè memoraui, & clarioris doctrinæ cauſa proprijs n[illegible]nini-
bus appellaui,attractoriam ſcilicet, retentricem, commutatoriam, & expultricem. Hæc ig[illegible]ur vos
meminiſſe dignum puto, illud ſcientes, me hoc loco tantum hunc ſermonem feciſſe, natu[illegible]m om-
nium artium ad medendum primariam atque potiſſimam eſſe declarantem. F

2 *Adinuenit Natura ſibi ipſi acceſſus non cogitatione, Partim quidem vt Conniuere, Part[illegible] verò & Lingua ſubminiſtrat, & id genus Alia quæque. Inerudita Natura & indocta, Quæ opus ſ[illegible]t, Efficit.*

Acceſſus naturæ appellauit perinde, ac ſi & vias aut impetus ad agendum dixiſſet [illegible]ion, vt nos
prius mente voluentes,& prius eligentes facimus,ita & ipſa faciente. Conniuere igitur (ſic autem
dicitur, cum quis clauſas palpebras cito iterum aperit) ſtatim ortis animalibus & à nullo edoctis il-
lico ineſt. Certum eſt autem, huiuſmodi actionem maximam oculis vtilitatem afferre: fatigarentur
enim palpebræ, ſi toto vigiliæ tempore paterent: multaq; exterius in oculos, ipſorum tunicas vio-
lantia, inciderent. Præterea longe iſto admirabilius eſt naturæ opus, quod non vulgares modo, ſed
etiam plures medici, etſi quotidie fiat, negligenter tamen prætereunt. Nam ſi bimo puero panem
oſtendens, eum hoc ipſo nomine ſimul demonſtrans panem voces, idq; bis terq; feceris, puer & de-
monſtrati corporis hanc vocem / panis / ſignum eſſe intellexit, ipſamq; imitatus pronunciat, cum à
nullo, vt linguam mouere oporteat, ipſe didicerit. Idem verò, quod in hoc, & in alijs omnibus moti-
bus, quos appellant voluntarios, ab omnibus fit animalibus. Igitur ſi voluerint aliquem artum in-
flectere, id ſtatim efficient, & ſi muſculum illum, à quo inflectitur membrum, non cognoſcant. Ea- G
dem ratione extendere volentia per alterũ muſculum extendent: ſed neque quis muſculus iſte ſit,
neq; quo pacto agere poſſit, mouenti animali notum eſt. Quo enim modo ea comprehendere po-
teſt, quæ multis etiam medicis incognita ſunt? quid dico multis? cum non nullos muſculos quidam
diſſectoriæ artis vel peritiſſimi ante nos ignorauerint, vt eum, qui intra articulationem abditus po-
plitem incuruat: nihilo minus tamen omnes homines ipſius genu articulum, ſimulatq; voluerint,
inflectunt. Quin non in ſolis hominibus, ſed etiam in alijs cunctis animãtibus, huiuſmodi actionis
ſpecies reperitur, vſq; adeo naturæ vis ad ea, quæ animalibus conducunt, rectius præſtãda, qualibet
arte potentior eſt. Quocirca & Hippocrates de palpebrarum motu, quo ſ. ipſas alteri etiam nego-
cio incumbentes agitamus, mentionem fecit dicens / vt conniuere /: motum verò in loquendo lin-
guæ, per ea verba commemorauit / lingua verò & ſubminiſtrat /: nobis enim quanq; vocem profer-
re volentibus lingua ad ipſam dearticulandam prompte obſequitur. Pueri igitur voces prolatu dif-
ficiles nunc primum audientes, vt ſtrax & ſphinx, ſtatim ipſas nos imitantes eloquuntur: neq; quos
linguæ muſculos mouere oporteat, neq; quo modo ipſam extendere, aut flectere, aut circumuolue-
re, aut ſuperius palato, aut prioribus dentibus, aut alij cuipiam oris particulæ admouere ſtabilireq;
conueniat, agnoſcentes. Cum dixit autem / & alia quæq; / voluntarias motiones in memoriam tibi H
reuocat: in quibus (vt dixi) animalia cuncta non ſolum muſculorum motus, ſed etiam ipſos muſcu-
los ignorantia, ſimulatq; membrum incuruare, aut extendere voluerint, confeſtim id faciunt: ſicut
etiam, ſi in obliquum abducere, & conuertere, aut circumuoluere, ſiue vtcunque aliter mouere ſta-
tuerint. Iccirco & iſtis ipſis dictis acclamauit / inerudita natura, non edocta, congruentia facit /. Vo-
cantur quidem quamlibet diſciplinam edocti in illa eſſe eruditi: Natura autem ita erudita eſt, vt ma
xima ſine doctore nouerit: qualem fuiſſe Themiſtoclẽ Thucydides memoriæ prodidit ita inquiẽs:
Propria nanq; intelligentia neque prius ad ipſam pertinens quicquam, neque poſterius edoctus, & »
eorum, quæ de improuiſo incidebant, celerrimo conſilio deprehenſor optimus: & eorum, quæ lon- »
ge poſterius ventura eſſent, perſpicaciſſimus coniector.

3 *Lachrymæ, Narium humor, Sternumenta, Auris ſordes, Oris ſaliuæ reiectio, Spiritus introitus, exitus, Oſcitatio, Tuſſis, Singultus, Non eiuſdem omnino modi.*

Cum ea, quæ mihi optime ad hæc verba explananda quiſpiam dicere poſſe videtur, prius retu-
lero, deinde ad huius libri interpretes tranſibo: qui omnes verba hæc à ſuperioribus diſiunxerunt,
omniaque ipſa ſingulatim tanquam ad præſenſionem facientia interpretati ſunt. Veruntamen

A men nobis videtur Hippocrates propoſitum ſuum ab initio, & in præſentia per totum hunc ſermonem, confirmare: ipſe verò naturam ſalutis hominum cauſa omnia facientem demonſtrare conſtituerat. Itaq; ab operibus eius exorſus, quæcunq; in corporibus recte valentium animantium facit, ipſisq; ſuperiori narratione enumeratis, deinceps quæcunq; in morboſis affectibus, aut ſanorum languentiumq; corporum communibus ad animalis ſalutem natura moliatur, præſenti oratione declarat: Quorum vnumquodq; ego particulatim proponens, nonnulla quidem (vt dixi) morbo-ſor[illegible]n affectuum propria, non nulla ægrotantium ſanorumq; communia, eſſe monſtrabo. Atq; [illegible]rotantibus lachrymę quidem non nunq; fiunt morboſi oculorum affectus modum ſequentes, v[illegible]do ipſi phlegmone tentantur: non nunq; verò natura ſuperuacuum humorem expellente, au[illegible]cientem in glandulosis ipſorum carnibus procreante. Nempe & hoc modo narium humor exc[illegible]entis in cerebro collectis per ipſas effluentibus accidit. Sternutamenta verò & ipſa ſemper natur[illegible]opus ſunt, ab affectibus autem morboſis proueniunt: at morboſos affectus voco, non ſolum cum a[illegible]ui iam ægrotant, ſed etiam cum quiſpiam iſtorum affectuum exoriri incipit. Qualis enim in ocul[illegible] proprie vocata turbatio, quę phlegmones quoddam initium eſt, tales multi morboſi affectus [illegible]tere incipientes diſſoluuntur, natura vapores & ſuccos eorum opifices excernente. B Verum [illegible]is omnibus in libris de ſymptomatum cauſis diſputatum eſt. Nam ipſorum quædam ſemper [illegible]ra fiunt, quæ morboſos affectus aut iam naſcentes, aut futuros impediunt, ſicut alia iam factos [illegible]ſolutos tollunt: Idq; eſt, quod explanatores fefellit, nunc.ſ.ab Hippocrate de naturæ operib[illegible]monem non credentes fieri. Sed tribus commentarijs, in quibus de ſymptomatum cauſis diſp[illegible]otus iſte ſermo diligenter à me confectus eſt, omnia id genus ſymptomata, de quibus præſens habetur oratio, à natura effectrice manare oſtendente. Aurium nanq; ſordes ab illa, cerebri recrementa purgante, colligitur. Tuſſim quoque, vt ſpritus itinera emundarentur, fieri oſtenſum eſt: quemadmodum & ſingultus, & oſcitatio, & pandiculatio, purgamentorum expellendorum cauſa proueniunt. At non nulla in propoſita oratione dicta neq; ſymptomata omnino ſunt, vt reſpiratio, & per totum corpus diſflatio. Ab ipſo verò de reſpiratione explicatum eſt, vbi ait/ſpiritus introitus, exitus/: de diſflatione autem poſterius, vbi iterum ſcripſit/alimenti & ſpirationis/: at ſaliuæ in ore generatio inter ea, quæ prouide à natura fiunt, connumeratur, quemadmodum & ſputi ex pectore atq; pulmone reiectio. De hoc verò & in præſenti parte, per hæc verba dictum eſt/oris ſaliuæ reiectio/: & oportet quidem/oris ſaliuæ/per ſe proferre, hanc vocem autem/reiectio/ ſeparatim addita hac dictione/ſputi/, fortaſſe quidem ſtatim ab initio à primo librario vitiato primo C exemplari: fortaſſe & ab ipſo Hippocrate prætermiſſum eſt, vtpote qui ſibi ipſi quandam veluti deſignationem, & nō librum in vulgus edendum, conſcriberet. Extrema autem illa verba/nō eiuſdem omnino modi/id ſibi volunt, omnia.ſ.enumerata non eodem in omnibus dictis ſe modo habere. Vt enim oſtendimus, non nulla ſolis recte valentibus, quædam ſolis languentibus, quemadmodum rurſum alia vtriſq; eueniunt: item ex his aliqua ſolius naturæ opera ſunt. Explanatoribus autē varie hæc verba ſcribentibus paulo poſt varias eorum lectiones recitabo: Nunc verò prius quod ex toto ſermone adhuc reſtat, in quo naturæ opera recenſet, explicabo.

4 *Lotij, Deiectionis: & Flatus, & huius vtriuſq;: Alimoniæ, & Spiritus: & Fœminis: Et in alio corpore Sudores, Scalptus, Pandiculationes, & Quæcunq; huiuſmodi ſunt.*

Scribunt ſanè & hanc orationem alij aliter. Verum ego & lectionem hoc tpe à plurimis probatam, & toti verborum ſententiæ congruentem, atq; in vetuſtis caſtigatisq; exemplaribus repertam delegi. Eius verò ſenſus talis eſt. Quemadmodum in ſuperius poſitis ſymptomatis naturæ ſine diſciplina edoctæ opera ad animalis ſalutem facta narrauit, eodem modo & in præſenti vrinam, deiectionem, duplicem flatum commemorauit, item & alimentum, & diſflationem, & quę in ſolis fœminei D generis animantibus inſunt: poſtea deinceps & ſudores, & ſcalptus & pandiculationes. Etenim vrinæ ſecretio, ſi, quo modo fiat recordatus fueris, mirabilem tibi in regendis animantibus prouidentiam indicabit, & renum fabricæ cauſa: & vrinariorum meatuum originis, quam ex renum ventriculis habent: & operculorum, quæ meatuum oſculis in veſicam ſeſe inſerentibus impoſita ſunt: & muſculi, qui aſtrictorio in ſede poſito proportione reſpondens, veſicæ collo circundatus eſt: & aliorum, quæ minora quidem ſunt, & minus admiranda, tantum verò ad rem conficiendam opis afferentia, vt niſi hunc in modum omnia ſtructa eſſent, praue ſanè, aut nullo etiam pacto vrina ſecerni, & euacuari poſſet. Haud aliter & quæ ad deiectionem attinent, hoc eſt quæ ad excrementorum cibi aridorum expulſionem, à natura condendis nutritionis inſtrumentis parata ſunt, ipſius erga animalia prouidentiam, ac ſapientiam demonſtrant: quæ omnia in libris de vſu particularum comprehenſa reperies: Nunc verò capita ſolum perſtrinxiſſe ſatis ſit. Nempe quidem vtranq; vocem initio huius ſermonis ſcriptam, ipſam per ſe ſolam legentes/lotij/, ipſum hoc loco & ſtercoris mentionem facere tradunt. Quidam rurſus ambas voces copulantes deiectionem vrinæ, hoc eſt euacuationem per ea verba ſignificari dicunt, perinde atq; ſi & vrinæ excretionem dixiſſet. Igitur iſti ſermonis initio ſcripſerunt/ſtercoris & vrinæ deiectio/, ac ſi ita dictum eſſet, ſtercoris & vrinæ euacuatio. Verum quemadmodum cibi recrementa mirabile artificium in ſecernendo pręſeferunt, iti-

dem

dem quoq; in vtriuſq; flatus ſecretione, tam eius, qui per inteſtinum rectum, quàm eius, qui per gulam E expellitur, quem ructum vocant, naturæ prouidentia conſpicitur, ad extrudendum vtrunq; flatum inſtrumentis, in quibus colligitur, inſurgentibus. Flatus enim hos excerni deprehendes, & ſi dormiant illi, qui iſtis repleti ſunt: & ſi in ſomnum propenſius labantur: & ſi catalepſi, veterno, ſopore, delirio, & profundo ſomno correpti ſint. Æque inueneris etiam naturæ artem, ſi ea cuncta didiceris, quæ in adminiſtrando alimento atq; ſpiritu machinatur. Et longe adhuc magis demiraberis, ſi omnia noueris, quæ in fœminis concipiendi fœtus cauſa molita eſt. Iſtis ſimilia ſunt & quæ in toto corpore ad ſudores excernendos, ad ſcalptus, ad pandiculationes pertinent: vocant autem ſ al-ptum, frictionem motumq; per vngues effectum, quod in prurientibus particulis animalia na ra-liter faciunt, idq; in ipſis omnibus reperitur. Vidiſtis quidem & dudum, cum viuentem ca ram grauidam diſſecarem, fœtus ex ipſa ligata extractus vt humi depoſitus quatuor pedibus an ula-re inceperit, à nullo edoctus ambulãdi cauſa membra hæc eſſe corpori ſubiecta: & paulo p terius ſuperuacuum humorem, quo eius cutis exterius circunfuſa erat, excuſſerit: atq; iterum pa lo poſt vno ex pedibus coſtas ſibi ſcalpſerit, ex quo vos omnes præſentes exclamauiſtis, primum quidem quòd ipſe ſymptomatis medelam abſq; doctore inuenerit, ſecundo quòd per hoc membrum ſo m id fieri poſſet, tertio quòd ad hunc modum. At pandiculatio tale quidẽ in omnibus (vt puto) mu ulis ſym F ptoma eſt, quale in oſcitatione ſolis inferioris maxillæ muſculis accidit. In libris autem ſymptomatum cauſis, ſi memoriter modo tenetis, euacuandorum in muſculis halituoſorum e crementorum cauſa & id à natura fieri demonſtrauimus: infantes autem & reliqua animalia id ne doctrina facere cernuntur. Hæc itaq; omnia, & quæcunq; cum ipſis dicebamus, quemadmodum & excutere humorem paulo ante de hœdo per diſſectionem extracto narrauimus, admirabilem quandam naturæ erga animalia prouidentiam indicant, per quam & ſecunda valetudine fruentia conſeruantur, & ægrotantia morbo liberantur.

5 *Hominis Anima ſemper Producitur vſq; ad Mortem. Sin autem Igneſcat, Simul cum Morbo & Anima Corpus depaſcitur.*

Diuinatione potius opus eſt, quàm aliqua methodo, per quam intelligere quiſpiam poſſit, quid nã ſignificare volens Hippocrates ſcripſit hoc verbũ/φύεται i. producitur/: poteſt enim ſignificare &, generatur, ſicut Aſclepiades poſterius exiſtimauit: poteſt verò ſignificare &, augetur: poteſt etiam, vt quidam intellexerunt, idem ſonare, quod, conſeruatur, alimento & reſpiratione nobis vtẽtibus. Quicunq; enim animam ſpiritum eſſe cenſent, ipſam & ex ſanguinis halitu, & ex aere intra corpus G inſpiratione per aſperam arteriam adducto, conſeruari teſtantur. Illud verò & in aperto eſt, nihil eorum, quæ dixi, nos poſſe tanquam verum ſit, contendentes enunciare, niſi prius animæ ſubſtantiam exquiſite compertam habeamus. Profectò ſi, vt in libro de Septimanis auctor ille manifeſte de animæ ſubſtantia diſſeruit, ſic & in alio quopiam indubitanter legitimo Hippocratis libro dictum inueniretur, aliquid plane haberem, quod de hoc verbo/producitur/dici poſſet: quoniam verò nuſquam in legitimis voluminibus Hippocrates clare explicauit, quid nã hoc verbum/producitur/ſibi velit, præter id, quòd iſtud ignoro, neq; animæ ſubſtantiam me firmiter ſcire mihi perſuadeo. Nempe cerebrum ſenſus voluntariæq; motionis principem cauſam eſſe, omnibusq; alijs particulis diſtribuere, in libris de Hippocratis Platoniſq; decretis oſtendimus. Illud præterea perſuaſum habeo, ſpiritum in eius cauis poſitum primarium eſſe animæ inſtrumentum: quem vt animæ ſubſtantiam eſſe dicerem, mihi temere inclinabat animus. Siue autem tota cerebri natura ex quatuor elementorum temperatione ad eam ſubſtantiam vel proprietatem redacta ſit, per quam ſenſus motusq; voluntarij in animali primus auctor habeatur & memoriæ.ſ. & intelligentiæ: ſiue quædam alia vis corpore vacans à noſtro Conditore cerebro indita fuerit, & morientibus animalibus recedat, nullam hac de re firmam rõnem habeo: quin & eos, qui de hoc quicquam affirmarunt, au- H dacia magis, quàm ſapientia, nobis antecedere exiſtimamus. Cæterum medicis quoq; ſuperuacuam de animæ ſubſtantia notitiam eſſe arbitror. Satis eſt enim artem medicam cum ratione tractantibus illud noſſe, quoad.ſ. ipſius cerebri, ac ſpiritus in eius ſinibus contenti, naturalis temperies inuiolata ſeruatur, viuere poſſe aĩal: ſi verò contentus ſpiritus aut prorſum corruptus ſit, aut à naturali temperatura vnà cum ea, quæ in cerebro eſt, longiſſime diſceſſerit, mortem neceſſario ſequi. Hæc agnoſcens medicus ipſorum bonæ temperaturæ ac permanſioni ſemper cõſulet, methodos à nobis in cõmentarijs de tuenda ſanitate & de morborum curatione traditas perſequens: quas oẽs Hippocratem primum docuiſſe memorauimus, Quã ob rem neq; legitimã hãc eius eſſe particulã cenſeo, ſed ab aliquo: vt pleraſq; alias, fuiſſe interpoſitã. Forſan verò & eius filium Theſſalũ patris rudes annotationes collegiſſe, aiunt, in chartis, & corijs, & tabellis eas nactum, & huius generis quaſdam particulas interieciſſe. Non nulli ſanè, qui commentaria in propoſitum librum ediderunt, pro his verbis/ melior fit/ producitur/ ſcriptum fuiſſe contendunt: ipſam verò procedente ætate ſcientiæ ac ſapientiæ incumbentibus meliorem euadere arbitrantur. At neque ad medicum pertinens ſermo eſt, neque ijs, quæ ſequuntur, conſentaneus: nam de ipſius ſubſtantia hoc verbum/producitur/ dictum eſſe, ex eo conſtat, quod ipſe ſubiecit/ſi verò igneſcat vnà cum morbo & anima

corpus

A corpus depaſcitur/. Atqui verbum hoc/igneſcat/indicare videtur ex Hippocratis ſententia animæ
ſubſtantiam calorem eſſe naturalem: quem naturalium operum multis in locis auctorem eſſe teſta-
tur. Maximum verò hoc loco placitum agitatur, de quo & inter philoſophos diſſenſio eſt. Non
nulli quidem vnam eſſe animæ naturæq́ ſubſtantiam arbitrantur, aliqui in ſpiritu, aliqui in corpo
ris proprietate, eas conſiſtere ſtatuentes. Quidam verò non vnam, ſed propriã ac ſeparatam vtriuſ-
que ſubſtantiam eſſe, nec paruo quodam interuallo, ſed toto genere inter ſe differre confirmant: ſi-
[illegible]idem naturæ corruptioni obnoxiam, animæ verò immortalem eſſe, ſubſtantiam arbitrantur.
[illegible]ſtoteles ſanè atq; Plato vna appellatione vtranq; poteſtatem comprehendunt, non eam modo,
q[illegible]ocinamur atque recordamur, animam vocantes, ſed etiam eam, quæ in ſtirpibus eſt, qua &
a[illegible], & creſcunt, & ſeruantur, quoad temporis longinquitate conſumptæ exareſcant. Stoico-
ru[illegible]em mos eſt naturam vocare, qua ſtirpes reguntur: animam verò, qua animalia: vtriuſq; ve-
rò ſ[illegible]ntiam ingenitum ſpiritum ſtatuunt: Differreq́; inter ſe qualitate arbitrantur: nam ſicciorẽ
ani[illegible]ritum, humidiorem autem eſſe naturæ: vtrunq; autem, vt permaneat, non alimento ſolũ,
ſed e[illegible]ere indigere. Et quicunq; huiuſce decreti principem Hippocratem fuiſſe opinantur, vt
in libro [illegible]eptimanis dictum eſt, hoc verbum/producitur/dictum eſſe aiunt de inſtauratione, quæ
B in ipſis ſ[illegible] vtraq; ſubſtantia, alimenti ſcilicet atq; aeris, vt euidenter apparet, & vtriuſq; vtilitatem
cognoſci[illegible] alibi nanq; reſpirationem ingeniti caloris moderationem ſeruare, ciborum verò aſ-
ſumption[illegible]corporeæ ſubſtantiæ quod delapſum eſt, reſarcire, declaratũ eſt. Atq; ſi corporis quæ-
dam forma[illegible]a eſt, iure ſanè produci vſq; ad mortem diceretur. At ſi à natura, quam Ariſtoteles
altricem, a[illegible]ricem Plato nominat, altera quædam ipſius ſubſtantia ſit, verum ſanè, quod dictum
eſt, fuerit, [illegible]e cogitatrice anima vere id dici non poterit. Nempe ꝙ inſitum calidum, cui maxime
corporea opera Hippocrates tribuit, igneum factum non ſolum priora munera obire non poſſit,
ſed neq; corpus noſtrum alere, quod ipſius erat primarium officium, immo contra perdat, atq;, vt i-
gnis, liquefaciat, nobis ratione contemplantibus, & corporis eliquationes à perurentibus febribus
factas euidenter cernentibus, apertum eſt. Verum, cum in tota hac habita oratione tertia anima præ
termiſſa ſit, ſiue facultas, ſiue vtcunq; eam nominare velis, quam Plato iracundam appellauit, & de
ipſa aliquid dicere ſatius fuerit, vt nihil præterea in ſermone de anima dicendum relinquatur. Calor
ſanè quidam naturalis, per quem ſanguis creatur, in iecore continetur: calor etiam alter in corde ma-
ior ineſt ad iram excitandam nobis datus, nam & ipſius quidam vſus eſt, vt in libris de Hippocratis
Platoniſq́; decretis explicauimus. Et hic quidem calor ſpiratione eget, alter difflatione, ita enim me
C dicis vocare mos eſt duplicem in toto corpore arteriarum actionem, fuliginoſum excremẽtum per
compreſſionem expellentium, aerem verò circumfuſum per diſtentionem attrahentium.

6 *Morbi Simul Nutriti in Senecta relinquunt, & per Maturationes, et Solutionem, & Rarefactionem.*

Non de omnibus connutritis morbis Hippocratis ſermo eſt: ita verò eos appellant, qui longin-
quo tempore hominum corpora infeſtant. Id enim accidere non cernitur, neq; ipſum latet, clare in
" aphoriſmis dicentem, ‖Senes, ꝗ iuuenes, plerunq; rarius ægrotant: quicunq; verò ipſis diuturni 2ª. Apho. 39.
" morbi eueniunt, ſæpius commoriuntur. Igitur cum in hoc ſermone/ſæpius/addiderit, neque vni- Ex.ord.17.h
uerſe protulerit, quoſque ſcilicet diuturnos morbos commori, aperte indicat ſe non nullos ante ſe-
num mortem diſſolui cognoſcere. Qui'nam igitur ſint iſti, quemadmodum etiam qui'nam ante
" mortem non abeuntes, in aphoriſmis ipſe patefecit ſic ſcribens, ‖Raucitates, & grauedines in valde Ibid. Aph. 40.
" ſenioribus non matureſcunt. Igitur cum hic frigidiorum meminerit, conſtat & ipſum concedere
quoſdam ex calidis in ſeniori ætate poſſe diſſolui, ſiquidem ‖Contraria contrariorum medicamina In lib. de Fla-
ſunt. Rari autem hi ſunt, vt calidæ cephaleæ, & heterocraniæ vocati dolores capitis, & renum cali- tibus.
D di affectus, & articulares dolores, quicunq; ex valde calida affectione oriuntur. Iſte quidem ex ſene
ctæ proueniens temperatura ſolutionis modus inter maturationes reponitur, maturatione ſcilicet
omnem ad mediocre temperamentum adductionem ſignificante, vt in matureſcentibus fructibus
conſpicitur. Alios autem duos adhuc rariores concoctione modos adijcit, & per rarefactionem,
& eum qui ambigue dictus eſt, ſiue per diſſolutionem ſiue per ſolutionem intelligere oporteat. Fit
iſte autem, ipſa corporea ſubſtantia, quæ omnibus tam animatis, ꝗ inanimis communis eſt, dilaben
te: aliquid enim omnino ex ipſis defluit, ſed plurimum ex mollioribus, minus ex minus mollibus.
Ita ſanè & quidam à natura alieni tumores paulatim longiori tempore, dilabente materia, diſſoluun
tur: idq́; recta victus ratione vtentibus euenit: nam, qui largiore cibo veſcuntur, humorem affe-
ctis partibus influentem digeſto æqualem facientes, affectus ſeruant. Tertium verò ſolutionis mo-
dum narrauit corporis raritatem, à medicis quidem conſulto effectam, à ſenili autem ætate raro: cũ
labefactatis viribus, extenuato corporis habitu, & male nutrita cute, laxiores meatus euaſerint.
Nos itaq; ſic verba interpretamur, cum ſemper ipſius ſermones ijs, quæ in ægrotis cernuntur, con
ſentaneos eſſe demonſtrare conemur: plurimi autem explanatores omnia potius alia, quàm id fa-
ciunt: qui & hoc loco tanquam de omnibus morbis ſermone facto cauſas afferre nituntur. Ma-
gis etiam abſurda illi dicunt, qui in ſenecta huiuſmodi affectiones ſedari aiunt, animæ quidem,

iracundiam,

iracundiam, auaritiam, ſuperſtitionem: corporis autem, amatorias perturbationes. E

7 *Medicatio, Contrarium cogitans, Non conſentire Affectui.*

Sermo iſte eandem vim habet, quam ille, Contraria contrariorum medicamenta. de quo ſæpius iam diſputauimus.

8 *Frigidum & Auxiliatur, & Tollit quæcunq; à Calido.*

Et hoc ſibi ipſi memoriæ cauſa ſcripſit, quod proximæ ſententiæ vniuerſalis pars eſt. Etenim frigidum frigidis affectibus opitulatur, calidos autem morbos tollit: nam ab vno tanquam exemplo ad omnia contraria traducere ſermonem oportet.

9 *Excandeſcentia Attrahit & Cor & Pulmonem in ſe ipſa, & in Caput & Calida & Humidum. Lætitia autem Relaxat Cor.*

Obſcure admodum hæc locutio perplexa eſt: quocirca & eius plures lectiones, lectionibus q; cõſentaneas explanationes fecerunt: verius autem quiſpiam dixerit, non lectionibus explanationes, ſed prius cogitatis explanationibus eos deinde lectiones affinxiſſe & accommodaſſe. Statim igi- F tur hæc vox/attrahit/in hoc ſermone quid ſignificat? Cor atq; pulmonem ob iracundiam attrahi, ipſum dicere interpretabimur: ſed cum hæc verba adiecta ſint/in ſe ipſa, & in caput/altę huiuſmodi ſenſus innuitur, cor & pulmo attrahunt, & in ſe ipſos, & in caput calida & humidum. Atqui iſta vox/calida/penè intelligi non poteſt: potius enim calidum, quàm calida, dixiſſe oportuit. Satius igitur fortaſſe fuerit omiſſa ſingulorum in hoc ſermone verborum declaratione vtpote confuſa, ipſius ecphraſim potius facere, aut paraphraſim, ſiue vt lubet, quis noiet, i. per plura verba enarrationem: Id verò fieri nequit, niſi vnum ſaltem nomen interpretemur, quod eſt attrahere. Duorum.n. alterutrum, in excandeſcentijs dicendum eſt, aut pulmonem & cor ad caput attrahi: aut cor & pulmonem & caput ex inferioribus locis calorem humoremq; ad ſe ipſos attrahere: veriſimile nanq; eſt ex iecoris regionibus, vnde ſanguinis diſtributio fit, & calorem & humorem hauriri. Porrò in excandeſcẽtia cor atq; inſimul per totum animal diſcurrentes arteriæ maiorem vehementioremq; pulſatum efficere, cernuntur. Æquum eſt aũt & cordis dilatationem implentia tunc plura adduci. In caput verò plus humoris calorisq; efferri, oculos totamq; faciem occupans rubor ſignificat: quin etiam ſi tetigeris, calidiores euaſiſſe tibi hæ partes apparebunt. Euidenter quoq; & oculi emicant, vnaq; prominẽtiores facti eſſe videntur, & vniuerſum caput calidius. At lætitia, inquit, relaxat cor, hoc eſt ipſum G derelinquunt antedicta. Nempe prædictorum cognitio vtilis eſt, vt ira euitetur non nunquam, non nunquam de induſtria excitetur. Vitetur quidem, cum cor & caput naturali intemperie ſupra modum calidiora ſunt, aut aliquo aduentitio calido affectu laborant: excitetur autem in frigidis vitijs, & natura frigidiore corde & capite. Eodem modo & totius corporis temperatura, ſi calidior, quàm par ſit, aut morbo, aut natura fuerit, magnopere iracundia offendetur: illi autem contraria magnopere hac iuuabitur. Id enim & in ſecundo de morbis popularibus ab ipſos fuiſſe traditum oſtẽdimus, vbi dicebat, || Danda eſt opera, vt ira excitetur & coloris & ſucci recuperandi cauſa.

2. Epid. circa finem ſect. 4.

10 *Labor Articulis & Carnibus: Cibus Somnus Viſceribus.*

Quoniam hoc nomen/labor/ſæpius conſueuit Hippocrates pro exercitatione accipere, interdum pro dolore, aut abſolute pro qualibet noxa, vt in multis commentarijs antea didiciſtis, Iccirco igitur ex libri explanatoribus alius aliud trium ſignificatorum accipiens aliquis arbitratur ſanè ipſum dicere, exercitationem articulis carnibusq; veluti cibum eſſe, ideſt alimentum, robur, adiumentum: illico enim augeri, confirmari, ac roborari exercitationibus haud ſecius, quàm cibis. Quidam verò articulis & carnibus multitudinem cibi dolorem cruciatumq; afferre, per hæc verba ſi- H gnificari intellexit: nam repletionem haud ſolum articulos ad motum tardos reddere & carnes, hoc eſt muſculos (in iſtis enim carnium genus continetur) ſed etiam fluxiones mouere, & ex eo dolorem excitare. Huic verò ſententiæ & illud conſentit, quod per tertium ſignificatum intelligitur, non nullis opinantibus multum cibum, hoc eſt plenitudinem, articulis & carnibus nocere. At non ſolum carnibus & articulis, ſed etiã omnibus corporis partibus plenitudo & noxam & dolores inferre conſueuit. Secunda quidem aphoriſmi huius particula, vbi dicit/ſomnus viſceribus/hanc habebit ſententiam: Quemadmodum labor articulis & carnibus, ſic & ſomnus viſceribus, aut exercitatio erit bonum creans habitum, aut dolorem noxamve inferet. Exerceri ſiquidem in ſomnis viſcera, quatenus tunc operantur maxime, & alimẽtum conficiunt, recte quiſpiam intelligere poteſt: noxam verò aliquam & dolorem in ſomnis excitari, id verum non eſt: indolentiam.n. potius & remedium, quàm contrarium, afferre ſomnus ſuaptenatura idoneus eſt, niſi quiſpiam initijs acceſſionum hæc ipſum facere dixerit: verum hoc loco ſine vlla diſtinctione ſcriptis verbis, ſermo neutiquàm verus fuerit. Num igitur fortaſſe hoc modo legere, ſatius eſt: /labor articulis & carnibus/deinde ab altero principio/cibus ſomnus viſceribus/vt oratio huiuſmodi ſit: Exercitatio quidem articulis & carnibus vtilitatem præbet, cibus verò & ſomnus viſceribus. Naturali enim calido in pro

A.1.3.f.11.t c.10.282.

fundum

A fundum vergente, vt ipſe tradidit, & ciborum concoctiones meliores fiunt, & tunc viſcera nutriũtur: at in vigilia naturali calido ad cutem profuſo viſcera ſe ipſis frigidiora euadunt:&, quæ ipſis in ſomnis inerant, hæc artubus omnibusq; extimis partibus in vigilia.

11 *Animæ Deambulatio, Cogitatio Hominibus.*

Deambulationem pro exercitatione omnes libri interpretes acceperunt, vt oratio ita ſe habeat /hominibus cogitationes exercitatio/appellatione deambulationis, pro exercitatione ſuſcepta: vox en[illegible] hæc/deambulatio/ſpeciem quandam exercitationis ſignificat. Cum autem affectata quædam n[illegible]o ſit, haud iniuria ipſam Dioſcorides repudian[illegible] non ſcripſit/peripatos hoc eſt deambulatio/ ſed [illegible]m n adijciens legit/ περὶ παντός hoc eſt de omni/vt locutio talis ſit/animæ de omni cogitatio h[illegible]ibus/:eius verò ſententia eſt, In qualibet re homines vim rationis exercitare debent: nam me[illegible]olutationes cogitationes appellantur. Vnde, & Socratem cogitatorem vocabant, & prudẽtia h[illegible]s conſilia cogitationes nominabant: vt in Ariſtophanis Nebulis inuenire licet, vbi Socratem lace[illegible] tanquam inania garrientem vituperat. Si cui verò philoſophicam ſpeculationem, non medic[illegible]m, ſermo iſte ſapere videatur, primum animaduertito, ipſum omnium rationalium artiũ B eſſe co[illegible]nem, in quibus vim ratiocinandi exercere conuenit, vt & ab alijs multis medicis, & ab Eraſiſtr[illegible]on raro dictum eſt. Deinde & vitia quædam oboriuntur, aliqua vires animæ cogitandi ac me[illegible]ndi veluti ſtupefacientia, aliqua ſopores graues atq; profundos inducentia. Sic affectis igitur vt[illegible]ſe cogitationes putandum eſt, vt alibi ipſe prodidit, ‖ Excandeſcentias vtiles eſſe ad bonos ſuccos [illegible]eandos, & naturalem habitum recuparandum. 2.Epid.circa finem ſect.4.

12 *In Vulneribus Sanguis concurrit. Subueniendum, vt Vacuum impleatur.*

Obſcura inuolutaq; eſt & huiuſmodi locutio: neq; enim quid illud verbum/concurrere/ſignificet, clarum eſt, neq; item quid illud/vt vacuum impleatur/. Propterea ergo non nulli interpretes de ſanguinis in vulneribus profluuio ſermonem hunc eſſe aiunt. aliqui de ſuperueniente inflammatione. Vtriq; enim in vulneratam partem confluere ſanguinem cenſent, & in omni corpore venas inaniri: quibus proſpiciendum eſſe dicunt, vt iterum ſcilicet repleantur: ipſarum autem repletionem eſſe duplicem, vulneratæ partis ſanguine per frigida aſtrictoriaq; medicamenta repreſſo, & per idoneum membri ſitum relabente. Alij verò quidam nõ de vulneribus ſolum, ſed etiam de oſſibus val de confractis, maximeq; vbi ipſorum aliqua pars extra cutim emineat, ſimiliter verò & de huiuſmo C di omnibus luxationibus, verberibus que magnam in corpore cõtuſionem facientibus, ſermonem hunc audiendum eſſe contendunt: tromata enim, hoc eſt ictus, nominat Hippocrates, magnas noxas ab aliquo externo etiam ſine vulnere illatas. Quòd autem concurrat ad hæc ſanguis, & ꝙ euacuatum repleatur, eodem & hæc dicentes modo explanant. Verum ꝙ Hippocrates huiuſmodi læſiones tromata vocare conſueuerit, iam in multis ipſius libris didicimus: nunquid verò & nunc ita intellexerit, temerarium eſt affirmare. Aliqui autem in vulneribus ſanguine manantibus replere opus eſſe dixerunt idoneis videlicet medicinis, ac linamentis impoſitis.

13 *Sin Auris doleat, lana digito circundata Vnguen calidum infundito. Deinde inijciens interius in vo lam lanam auri ſubijcito, vt ipſi aliquid effluere videatur. Deinde in ignem proijcito dolo.*

Non nulli propter vocem in calce poſitam/dolo/hunc ſermonem haud immerito adulterinum interiectumq; eſſe ſuſpicati ſunt. Narratio enim ante ipſam talis quodam modo eſt, ſi cui auris doleat, lanam digito, indici videlicet, interdum etiam pollici, circundatam vnguine, i. aut oleo aut adipe liquata lanam imbuens, in aurem inſtillato: quemadmodum & hiſce temporibus facere ſolemus per ſpecillum lana inuolutum non vnguen ſolum (vt ipſe nominauit) ſed omne aliud liquidũ *D medicamen infundentes. Eſto autem liquidum illud medicamen, quo lanam inficimus, ad lucernæ flammam aut ad candelam ceream calefactum. Inſtillare autem non ſemel, aut bis, ſed ſæpius conuenit, vt aliquid ad extimam partem foraminis auditorij profluat: iſtud verò emanans ſubiecta duntaxat lana nos excipiamus. Iubet autẽ Hippocrates lanam hanc humorem ex aure defluẽtẽ exceptura in vola manus noſtræ, ſiniſtræ ſcilicet poni Ex eo conſtat non ſemel aut bis, ſed etiam ſæpius, nos infundere, ab ipſo præcipi. Quod ſequitur aũt, ſi abſolute quidem ſcriptum eſſet/deinde in ignem proijcito/recte eos interpretari diceremus, qui ipſum propterea dicunt igni inijciendum eſſe putare, vt ab odore, qualénam ſit, inueſtigetur: ipſe nanq; hoc pacto & quod ex pulmone per tuſſim extruditur, examinauit: Quoniam verò huic orationi adiectum eſt/vt ipſi aliquid effluere videatur/: & hæc vox/videatur/extremo huius totius narrationis verbo/dolo/ ſcilicet, reſpondere comprehenditur: propterea & magis laudati interpretes in hanc opinionem deuenerunt, vt decipiendi ægroti cauſa ad hoc agendum acceſſiſſe Hippocratem dicant: Interdum enim ex his rebus ſolatium capere ægrotantes, arbitrariq; diligentiorem de ſe ipſis curam haberi. Atqui maiora etiam, quàm ſint, vitia laborantibus apparere, vtile eſſe tradunt, vt ne medicis tanquam non celeriter ea curantibus iraſcantur: vtq; certæ & exquiſitæ victus rationi obtemperent: non nulli etiã addunt & mercedes maiores, & munera ampliora, qui ſanati fuerint, medicis eſſe daturos,

vtpote magnis languoribus ſe liberatos eſſe arbitrantes. Hoc non nulli rurſum haud ſecundum E
Hippocratis ſententiam eſſe ducunt: ideoq́ꝫ totam hanc partem ab alio interiectam eſſe ſuſpican-
tur. Neqꝫ enim de propoſitis verbis illud dicendum eſt, quod non nulli probabiliter inueniſſe ſe
exiſtimant, doloris mitigationem, dolum vocatum eſſe putantes, perinde ac no idem ſit & morbo-
ſum affectum curare, radicem veluti eius extirpantes, & dolorem mitigantes lenire. Porrò nonnun
quam id ipſum totum affectum peiorem reddit, quemadmodum in inteſtini laxioris doloribus an
tidota ex opio, & alterco, & mandragora, & ſtyrace compoſita: iſta namqꝫ, membra circùm refrige-
rantia, vt iterum ab ijſdem cauſis offendantur, paratiora efficiunt. Sed neqꝫ ob mitigandum dolo-
rem, vt dixi, hæc vox/dolus/ſeu/deceptio/aſcribi potuit: aduerſatur.n. illis verbis/vt aliquid ip exi
re videatur/ eo qui ita ſcripſit, indicante decipiendorum ægrotantium cauſa ad hanc manu iam
operam medicos accedere. Satius igitur fuerit, hæc verba nequaquã eſſe Hippocratis, exiſti are.

14 *Lingua Lotium ſignificat, Linguæ Virides villoſæ: Bilioſum autem à Pingui: Rubræ vero á Sa guine: Nigræ ab Atrabile: Aridæ à Fuliginoſa exuſtione, & ab Vterino membro. Albidæ verò á Pit ta.*

Linguam, cuiuſmodi ſit lotium, indicare ait, aut proprie ſic vocatum, quod quotidie m ctu eijci-
mus, aut ſuccorum ſerum. Vterque autem modus in eandem ſententiam recidit: etenin lingua, ſi- F
cut & vrina, ſuccorum affectiones detegit. Atqꝫ ita fructu ex his verbis decerpto, quid m lotium
ſignificet, ex abundanti perquiremus. Vtile autem, quod in tota hac parte nos edocet, i ud eſt, lin-
guas aliquas bilis abundantiam ſignificare: aliquas ſanguinis, aut id genus aliorum c iuſpiam: de
quibus omnibus in ſequentibus ſpeculabimur. In his.n. quę ad artis opera conducũ diu verſandũ
cenſeo: prætereunda autem ea, quæcunqꝫ ſophiſtice inueſtigata ſunt. Virides itaqꝫ linguas dixit, vt
in communi vitæ vſu mortales nominant, virides quoſdam ſe vidiſſe dicentes, quibus in bilioſius
color mutatus fuerit ob pallidam ſcilicet bilem. Hanc.n. ſimpliciter appellant, non ſicut alias cum
adiectione, aut atram, aut æruginoſam, aut rubrã, aut flauã, aut vitellinam appellãtes. Flaua quidem
bilis proxima pallidæ eſt. & eiuſdem ferè generis. Dicunt aũt plerunqꝫ non adijcientes/pallidã/ita
abſolute hominẽ vomuiſſe bilem: ſed de flaua raro quiſpiã abſolute protuliſſe inuenitur, ſtatim.n.
ipſi coloris nomẽ adijciunt, flauam bilem vomuiſſe quempiã dicentes, aut puram bilem: Ærugino-
ſam verò & atrã bilem nullus neqꝫ medicus neqꝫ plebeius ſine adiectione noĩauit, quemadmodum
neqꝫ iſatode i. iſatidi herbæ ſimilem, nec porraceam, nec vitellinam: nam hæc bilis nomina à quibuſ
dam medicis reperta ſunt, & à coloribus quibus infecta eſt, deriuata. Sic verò & rubram bilem vo
cant, quæ ſanguinis ſerum eſt: ſed vitellina flaua bile ſpiſſeſcente progignitur, quemadmodum pal G
lida ex eadem aqueam quandam ſubſtantiam accipiente. Virides igitur linguæ nunc euidẽter pro
eo, quod eſt, pallidæ, dictæ ſunt, à pallida ſcilicet bile coloratæ. Etenim grandioribus venis prædita
lingua & inani ſubſtantia ſpongiam referens, alijs duris denſiſq́ꝫ particulis paratior eſt, vt ſeroſos
intra ſe humores admittat, ab illiſq́ꝫ colores inſtar lanarum ſuſcipiat. Interiectum eſt autem his ver-
bis illud/bilioſum à pingui/ indicante Hippocrate bilioſum ſuccum plurimum ex pingui alimenti
parte procreari. Pingue verò intelligendum eſt non ſolum vnguinoſum, ſed etiã dulce, & prorſum
quod naturaliter ſe habentibus ſuaue eſt. Soli nanqꝫ extra naturalem ſtatum conſtituti amaris, acer-
bis, acidiſq́ꝫ cibarijs delectantur: naturaliter autem ſe habentes, & ab excrementis vacui, pinguibus,
& dulcibus, & nulla vehementi qualitate prędítis, cum voluptate veſcũtur. Omnia hæc igitur nihil
aliud, ꝙ pingue in alimento ſunt. Quocirca & pinguẽ agrũ & vnguinoſam regionẽ multi veteres
appellarunt, per ea vocabula eorum fructuum feracẽ indicantes, qui à nobis recte valentibus ſine vl
la noxa comeduntur. Ex melle autem omninó que ex dulcibus, cũ vehemẽtius incaluerint, amaræ
bilis contrahi humorem in quarto de ſimplicium medicaminum viribus commentario declaratũ
eſt. Cum hoc etiam qñ hæc diutius in ventriculo morata fuerint, neqꝫ prius diſtributa neqꝫ cõcocta
ſint, luteam ex ipſis bilem procreari euidenter percipimus. Quiſquis igitur tunc euomuit, huiuſ- H
modi bilem euomuit. De pallida quidem lingua abunde hæc ſint. Rubras autẽ à ſanguine fieri ait.
Neqꝫ.n. vel cogitari poteſt ab alio abundante humore vlla in parte rubrũ colorem fieri: color enim
ſuccorum eſt dominantium & exuberantium, non deficientiũ. Similiter & nigras linguas à nigra
bile fieri dicit: eadem.n. ratio & in his eſt: Aridas aũt. i. admodum ſiccas, à perurẽti febre: quæ ignis
inſtar ſanguinem inflãmans fuligini potius, ꝙ vapori, ſimilem exhalationẽ efficit. Idcirco & nigræ
ſæpius huiuſmodi linguæ efficiunt. Tales verò linguæ & ab vterino mẽbro i. ab vtero, ſæpius fiũt:
nam & hoc phlegmone correpto calidiſſimę febres adueniunt. Verum, quẽadmodum pallidæ lin
guæ à pallida bile, atræ ab atra, rubræ à ſanguine, ſic à pituita albidæ tinguntur. Nẽpe dictis ſignis
oĩno quæ ſignificantur, eueniunt: rebus aũt nõ accidunt ſigna neceſſario. Inflammato.n. vtero haud
ſemper febres æſtuantes adueniunt, quemadmodum neqꝫ redundante ſanguine lingua rubeſcit,
quin etiam atra bile in liene aut in aliquibus inferioribus venis contenta linguæ color non euariat,
ſicut neqꝫ ob pallidã bilem, neqꝫ ob pituitam, ſed cum aut in ventriculo huiuſmodi aliquid contine
bitur, aut multo calore fundente atqꝫ in ſpiritum humores vertente in ſublime halitus ferentur.

In vniuerſum igitur dicendũ eſt, quodlibet ex narratis de lingua ſignis aut febrẽ perurentẽ adeſ
ſe, ſi multiqꝫ ſingulos ſuccos ab Hippocrate dictos abundare, ſiue in ventriculo contineri, oſtendere.

15 A *Vrina cibo & Potui Concolor, Atq; talis, vt conſueuit, vbi humiditas, colliquatio.*

Vrina ei non nunquam, quod epotum eſt, colore ſimilis apparet neq; mutatis, neq; in ſanguinem recte verſis cibis, cum quibus & ipſe potus commutatur: non nunq; & aliqua corporis particula liqueſcente, vt Sabinus ſcripſit. Hęc igitur vtraq; non ex naturę propoſito adminiſtrato corpore eueniunt: naturaliter autem ſe habente creandis ſuccis vnà commutatus potus & colore infectus vrinarum differentias facit, neq; epoti humoris, neq; membrorum in corpore liquatorum qualitatibus, [illegible] creatorum humorum formis reſpondentes, quẽadmodum & ſupra aliàs oſtẽſum eſt. Qñ igitur [illegible]um rei potæ colorem retinuerit, ſi aquæ aut alicuius albi tenuiſq; vini potio fuerit, aqueum al[illegible]nq; conſpicitur: ſi vinum craſſum nigrumq; fuerit, nigrior vrina & craſſior apparebit: quemad m[illegible]ium & flauior, ſi vetuſtum fuluumq; vinũ ſit. Indicat autẽ colliquatorũ membrorum colorẽ, cu[illegible]partes aliquæ erui & hordei* ſpeciem referẽtes vnà cum ipſa exeunt: à iecore.n. huiuſmodi cor p[illegible]la veniunt, ſicut carnoſiora à renibus. Ita verò & foliorum ſimilia, à veſica: vnguinoſa, ab adipe. [illegible]deacea* quidem magnitudine & duritia, ſed non albida, colliquatæ carnis notæ ſunt: ſicut & nigr[illegible]nis magis. Vrinæ quidem iumentorum lotio ſimiles eliquationem non indicant, vt Sabi-
B nus ce[illegible]bat: nam in Aphoriſmorum explanationibus id genus vrinas eorum eſſe explicauimus, in qui[illegible] humor, qui crudus vocatur, plurimus abũdat, & à calore fuſus eſt: tũc.n. ipſum in ſpiritũ verſum [illegible]tuoſas exhalationes ad caput ſubmittere contingit, vnde & dolores capitis excitantur.

* *Al. farinæ craſſioris.*
* *Al. farinæ craſſiori ſimilia.*

16 *Ling[illegible] xtenſionibus Concolor. Quocirca ex iſtis Succos cognoſcimus.*

Obſcura hoc loco eſt hæc vox/extenſionibus/non nullis extenſiones ſuccorum è ventriculo aſcendentium dictas eſſe, non nullis verò concretos in lingua, aliquibus & ipſam madefacientes humores, ſignificari putantibus. Sed iſtos omnes intelligere præſtiterit, vt de ſuccis vtcunq; linguam attingentibus ſermo fiat: ipſis enim concolor lingua apparet, & ſi ex ventriculo ſurſum repant, & ſi per venas eius altrices affluxerint, & ſi per vapores quoſdam ſublatos exterius ipſi adhæſerint, atq; penitiora minime humectantes circumcreti fuerint. Propter hoc igitur ipſum & humores interno ſcimus, ſi quidem viridis lingua fuerit, bilioſos: ſi verò nigra, melancholicos: ad iſtorum autem ſimilitudinem & alios, de quibus dudum dicebamus, cum eam partem explanaremus, in qua dicit/ linguæ virides bilioſæ/.

17 C *Si Salſæ carnes guſtanti, Superuacuæ materiæ Signum.*

Non modo linguæ color, ſed eius etiam vis guſtatoria ſuperuacuos humores oſtendit. Sic igitur quibuſdam amaro ſapore infectam linguam habentibus oia quamuis dulciſſima, iudicãtur amara, quemadmodum, exempli cauſa, regio morbo languentibus: non nullis verò ſalſa propter ſaporem, qui ſalſus dicitur. Huius verò rei perſpicuum indicium in ipſis recte valentibus e[illegible]. Siquis.n. abſinthio guſtato continuo ab ipſo aliquid aliud deguſtet, amarum id apparebit: & ſale commanducato ſiquid aliud confeſtim poſt ipſum aſſumptum fuerit, iſtud quoq; guſtatu ſalſum videbitur. Quam obrem ſic & in morboſis affectibus cum lingua impura & excrementis affluens ſit, pro excrementi natura ciborum ſapor linguæ impreſſum ſaporem referet, ſi modo quæ deguſtatur eſca omni vehementi qualitate ſpoliata fuerit: Sin ſecus ſe habeat, miſtus quidam in lingua duorum ſaporum ſenſus erit, & eius qui in ipſa excellit, & eius qui in cibo aſſumpto dominatur: quædam enim admodum ſalſa ſunt, quædam amara, quædam acria: ſicut iterum alia acida, alia dulcia. Miſta igitur (vt dicebam) ſiquis hæc guſtauerit, fiet ſaporum iſtorum perceptio, & eius qui iam linguam infecerat, & eius qui extrinſecus ipſam attingit. Propterea igitur Hippocrates vnum quoddam ex his memorię cauſa ſibi ipſi literis mandauit, quemadmodum hiſce in commentarijs facere conſueuit.

18 D *Si Mammarum Papillæ & rubrum, Viride ſit, Aegrotat Conceptaculum.*

Vterum appellare conceptaculum Hippocratis phraſim non ſapit: tamen quod dicitur, perſpicuum eſt. Nam ſi aliquod ex dictis ſignis mammis accidat, languere vterum ſignificat: ſępius enim aliàs vterum mammaſq; ſocietate coniungi didiciſtis.

19 *Hominibus Sordes in Auribus, Dulcis quidem Mortifera, Amara autem non.*

Fortaſſis quiſpiam ægrotans ipſe auris ſordem deguſtare ſuſtinuerit, medico autem id præcipere turpe ac deteſtabile fuerit. Clarum eſt autem, non alio tempore aurium ſordem fieri dulcem poſſe, quam quo cerebrum ægrotat, naturaliter enim amara videtur: Atq; ideo ipſam dulcem liqueſcente cerebro fieri dicunt.

20 *Solum Vertere in Longis Morbis conuenit.*

Siue nauigans, ſiue terreſtre iter faciens quiſpiam, in alteram regionem migrauerit, vel motus in itinere aut nauigatione, vel aeris mutatio proderit: & maxime cum in aerem contrariæ temperaturæ diſceſſerit. Contrariam autem dico, non ſolum aeris propriæ ęgrotanti regionis temperamento,

ſed etiam ipſius morbi:nam,ſi humidus morbus ſit, in ſicciorem aerem migrandum erit: ſi ſiccus, in humidiorem. Eadem quoq; ratione ſi calidus morbus ſit, in frigidiorem: ſi frigidus,in calidiorem. Similiter,ſi calidus ſit morbus & ſiccus,ad humidiorem frigidioremq; aerem abeundum eſt: ſic & in reliquis coniugationibus. Adhuc verò magis iſte terram mutans iuuabitur, ſi pro modo, quo morbus à naturali ſtatu diſceſſit,ad contrarium aerem mutatio fiat.Morbus enim ad paulo frigidiorem à naturali temperie recedens,aerem paulo mediocri temperie calidiorem poſtulat: morbus verò longius recedens,& multo in contrarium exceſſu eget.De regionibus quoq; eundem ſermonem tibi dictum putato, exquiſite nanque inter ſe contraria ſunt à commoderato atq; medio ad vtrunque latus æqualiter recedentia. E

21 *Imbecilliora Cibaria breuem Vitam.*

Imbecillus cibus haud alius intelligi poteſt,quam qui parum alimenti corpori exhibet:talia verò ſunt & olera,& plurimi arborum fructus. Iſti igitur,inquit,breuem vitam habent.i.ipſis veſcentes breuis vitæ reddere apti ſunt, quoniam cibaria ipſa celeriter è corpore euacuantur.Sed affectatum quoddam eſt, ciborum in corpore moram vitam ipſorum intelligere. *

22 *Cum adſunt Cedmata, Venæ in Auribus poſteriores Scindendæ ſunt.* F

Cedmata vocat fluxiones in crura decumbentes,& ex ipſis eas maxime,quę primum articulum, vbi coxendix eſt,occupant. Non tamen de ſecanda vena præceptum verum eſſe mihi perſuadeo, quemadmodum etiam nulli eorum,qui id laudant, exacte perſuaſum eſt:id enim opere ipſo ſignificant,cum nunquam in ægrotantibus ad hoc remedium confugiant. In his quidem verbis locutio impropria & vitioſa eſt,ipſo ſcribente/venas in auribus/: neq; enim venas in auribus, ſed circum aures dicere oportebat: ſiquidem venæ quædam poſt aures grandiores ſunt, in ipſis verò auribus perexiguæ,vixq; aſpectabiles,& plerunq; neq; perſpicuæ.

23 *Venus à Pituita Morbis Remedio eſt.*

Non cunctis ex pituita laborantibus,ſed quibus vires firmę ſunt,veneris vſus prodeſt.Imbecilli nanq; ab ipſa in extremam debilitatem redacti magnopere lædentur: at qui viribus excellunt, non diſſoluentur,ſed contra iuuabuntur veneris vſu pituitæ copiam reſiccante. Didiciſtis enim concubitum,quemadmodum & vigiliam,exiccare, quoniam ſcilicet humores abunde digerant. Quin etiam coitus robuſtorum corpus calefacit: infirmorum autem continuo quidem calefacit, ſed poſteà vehementer refrigerat. G

24 *Eos,qui Calido Ventriculo ſunt,Validi Potus & Cibi perturbant.*

Non, quemadmodum ſupra validum victum ciborum multum nutrientium eſſe dicebamus, ita & hoc loco accipere debemus validos potus & cibos, hoc eſt,multum alimentum corpori exhibentes,ſed eos,qui acrem vim habent,cuiuſmodi ſunt cæpæ,& allium,& † ſilphij ſuccus, & vinum vetuſtiſſimum,idq; genus alia naturalem intemperiem augentia,huic aũt cõtraria vtiliſſima.Naturas nanq; omni labe carentes iuuari à ſimilibus:intemperatas autem, quemadmodum & morbos, ab ijs,quæ eorum temperamentis aduerſantur,iuuari ſæpius alibi didiciſtis. Verum aliqui voluminis huius interpretes ſequentis partis initium huiuſce propoſitæ finem eſſe voluerunt, hoc pacto ſcribentes/ijs,qui calido ventriculo ſunt,validi potus & cibi perturbatiõnẽ faciunt atrę bilis.Quod autem eorum potiſſimum,quæ in ventriculo ſunt, ipſum calidum habentibus talia perturbationẽ faciant,clarum eſt:non tñ in omnibus ſimiliter ea perturbant, quæ in toto corpore ſunt,ſed quibus vniuerſi corporis temperamentũ aut calidum eſt,aut aridum,aut vtraq; qualitate immodica prædi tum:quapropter in his non atram bilẽ ſolũ,ſed ẽt flauam,huiuſmodi cibaria perturbant. Atqui forſan atra bilis conturbata maius affert detrimentũ:propterea & de ipſa per excellentiam ſermonem intelligi voluerunt. Sed plurimi hoc ſermone ipſo per ſe circũſcripto,initiũ ſequẽtis hoc fecerunt. *

† *Al. laſer,et.* H

25 *Atræ bilis Simile Hæmorrhoides effundunt.*

Morbum ſanè melancholiam vocatum per hæmorrhoides leuari euidenter conſtat: multoſq; clauſis illis inſaniuiſſe animaduertimus: quoſdam verò non ſolum ſemel aut bis, ſed etiam ter & quater,ſimul atque hæmorrhois ſuppreſſa ſit,in melancholiam incidiſſe: non nullos verò & ſingulis annis hoc vitio tentari ſolitos, niſi aut per venas haſce præſidium prius ſenſerint, aut atra bile medicamento purgata malum anteuerterint.Nempe iſtorum hominum plurimis ater ſanguis per hæmorrhoida profunditur,attamen non omnibus. At vocata hæmorrhois: ideſt per ſedis venas ſanguinis profluuium, non vna de cauſa efficitur, modò ipſa natura nigri fellis ſuccum repurgante, modò multitudinem euacuante: quemadmodum & ſanguinem per nares effundentibus accidit,non nunquam vena ſanguinis impetu in ipſam irruentis patefacta, non id prouide faciente natura:eo fit,vt effuſus ſanguis interdum niger non ſit. Quin etiam natura atri ſanguinis euacuandi cauſa venam aperiente non nunquam accidit euacuato malo bonum ſubſequi, niſi prius concepta *

culum

A culum occludatur,ſed diutius patefactum maneat. In propoſitis igitur verbis non hoc ipſum dice-
re cenſendum eſt,quòd omnis hæmorrhois atram bilem euacuet: atq; ideo, cum ſit, melancholicis
proſit,repreſſa verò noceat:quodq; ipſa,ſi claudatur,aperienda ſit.

26 *Increſcentes Morbos Miſtio.*

V trum ipſos iuuet miſtio,aut lædat,omiſſum eſt. Omnibusq; interpretibus,vno Hercule Ery
... excepto,neſcio quo modo ipſos iuuari pro certo habentibus,& miſtionem pro concubitu cũ
...iere intelligentibus, omnibusq; inter ſe de ſignificato huius vocis/increſcentes/ diſſidentibus,
...od mihi(vt in obſcuris dictis fit)veriſimillimum vr̃,id ſolum afferam. Morbos increſcentes eos
...elligo,qui procedente tp̃e augentur,ſemperq; niſi prius ſoluantur,labunt̃ in peius,vt podagras,
ar...culorum dolores,renum vitia,comitiales,melancholias:quæ oẽs coitu exacerbant̃. Sabinus aũt
in...ſcentes morbos eos eſſe vult,qui pueros corripiunt,vnaq; cum ipſis vſq; ad ætatẽ Veneri ap-
tam ...ncreſcunt,vt ipſe nominatim recenſuit,comitialem morbum,& renum affectum,& quartanas
feb...,& dolorem capitis. Verum non omnes vitia hæc infeſtare videntur,præter ſacrum morbũ,
que...m & propter id ipſum à veteribus puerilem affectum nominari contigit. Creatur ẽt pueris in
B veſ... ...illus, ſed haud ita multos vt ſacer morbus inuadit: quem quidẽ in puerilis ætatis mutatio
ne p... ...q;,niſi magnopere in victu delinquant,remoueri contingit: at veſicæ calculus non ætatis
lapſ... ...nanuum opera duntaxat,curari poteſt. Porrò nos & abſq; iſtis verbis cognoſcentes comi
tialem... ...ẽs alios pituitoſos morbos ob mutationem ex puerili ætate in adoleſcentiam, omiſſo ẽt
venereo... ...vſu, mirifice iuuari:ad hæc & illud ſcientes neq; renũ vitia, neq; quartanã febrẽ, neq;
articulorum dolores, coitu ſedari: à propoſitis verbis perplexis & tenebricoſis nihil addiſcimus,
queadmodum neq; ab vllis id genus alijs. Concubitus.n.interdũ refrigerãdo prodeſt, ſolis illis ſub
ueniens,in quib⁹ ob naturalẽ intemperiẽ fuliginoſi halitus fumidiq; redundant:qui ſi retenti fue-
rint,illis grauiter nocent: ijdem & à veneris vſu in tempore modiceq; adhibito vtilitatem capiunt.

27 *Refrigeratio, Quæ in Ventre ſunt, Durat.*

In hac quoq; parte aliquid eſt oĩbus artem exercentibus vtile,ſiue empirici ſint,ſiue Dogmatici:
aliquid verò ſolis cuiuſq; effectus cauſas ſcire velle ſibi proponentibus conducit. Dicam verò de eo
prius quod oĩbus vtile eſt. In hiſce igitur verbis/refrigeratio,quæ in vẽtre ſunt,durat/oẽs,quos ego
ſciam communiter de deiectionibus ab ipſo ſermonem fieri intellexerunt,qui idem velit atq; ille in
C aphoriſmis, Sin autem cœlum ſit aquilonium,tuſſes,fauces,ventres duri. vtrum verò extimarum 3ª. Apho. 10. Ex.ord.20.c
corporis partium refrigerationem ſolum dicat,quæ & in aquilonijs conſtitutionibus fit,an & inter
narum,inter quæ & ventris locus eſt,interpretes conſiderare omiſerunt:cum tamen inter eas diſcri
men haud exiguum verſetur. Nos etenim quæ hominibus eueniunt obſeruantes,exteriorum refri
gerationem ſemper ventrem durare cognoſcimus:interiorum autem contra humectare,quę cœlia
cos etiam qui vocantur affectus.i.ventris profluuia, interdum concitat:quo tempore ipſa quidem
interiorum membrorum corpora duriora fieri contingit, liquida autem cibis neq; recte concoctis
neq; diſtributis deijci. Hæc planè medicis omnibus cognitu neceſſaria ſunt, ipſorum autem cau-
ſæ ſolis præſtantiſſimis. Neque enim quod hanc partem interpretantes dicunt, verum eſt,frigi-
dum ſcilicet,quæ attingat corpora, cogens atque congelans ita duriora efficere. Hoc enim de re-
frigeratis partibus, quæ interius abſtruſæ non ſunt,recte dici poteſt: partes autem ventris adeo ri-
gere nequeunt, vt cibi potusq; congelati obdurentur, ſicut alia extra corpus noſtrum hyeme fri-
gore concreta dureſcunt:prius enim,quam ita frigeret,homo interiret. Verum eo tempore dunta-
xat, quo ab aere extima corporis ijs, quæ in ventre ſunt, incolumibus, refrigerantur, deiectiones
obduratæ cernuntur, calidiore ſcilicet ventre reddito, vt ipſe dicebat, Ventres hyeme & vere cali- 1ª. Aph. 15. Ex. ord. 8. a
D diſſimi ſunt natura. atqui ſemper dicentes explanatores inuenies calidum à frigido circunſeſſum
in penetralia corporis refugere,cum exteriora frigefacta ſunt. Sic igitur & in præſentia dico,ven-
tre calidiore effecto, deiectionibusq; ſuppreſſis,ob cauſam paulo poſterius dicendam, ſimul opti-
me concoqui cibum,& omnem ex ipſo ſuccum diſpertiri:ex quo deiectiones exiccari conſequens
eſt: ex hoc verò & ipſas dureſcere accidit. Duæ nanque cauſæ cum ſint corpora,quibus appropin-
quant,obdurantes,quarum vna refrigerans eſt,altera exiccans,cauſa quidem refrigerans ad ea quę
in ventre continentur, viuis nobis peruenire non poteſt: altera autem ob longam moram interius,
cum neque concoctio neque diſtributio læſa fuerit,omnino continget. Adhuc autem illud,quod
hucuſq; diſtulimus, explicandum ſupereſt,qua de cauſa cum cœlum nos ambiens frigidius fuerit,
quæ in ventre ſunt,diutius ibi morantur. Quod autem euenit,tale eſt. Naturale ſanè opus eſt cibo
rum per inteſtina delatio,& in commentarijs de facultatibus naturalibus,inteſtinorum circum illos
conſtrictione eam fieri monſtratum. Imis autem partibus muſculi ſedem claudentes impoſiti ſunt,
qui per frigus coguntur, conſtringunturq; contra affecti, atque cum quis eos calida aqua perfun-
dit: tunc enim remolleſcunt,excrementaq; impulſu & conſtrictione inteſtinorum in ſedem detru-
ſa,& maxime calido prouocante ſuſcipiunt: hoc enim & inter omnes conſtat, excretiones à calido
prouocari. Partibus autem, quæ in ſede ſunt, frigeſcentibus, atq; ideo contractis & in anguſtum

redactis,contrarium ſymptoma ſequitur,conſtrictoriam ſcilicet inteſtinorum actionem ab inferioribus partibus incipientem ſurſum verſus contenta propellere: Quemadmodum euidenter plerunq; conſpicitur, quando aut bilem & mordacia excrementa ad ſedem effuſa ſponte retinemus, aut inuiti: non nunquam aliquo negocio illo tempore occupati, aut à latrina procul abſentes: ſurſum.n.velociter recurrunt, vt neq; vi facta poſtea prompte obediant atq; deſcendant. Cauſa planè, ob quam cibi potioneſq; aere nos ambiente frigefacto diutius in ventre morentur, iam patefacta eſt: & hanc ſiccitatem conſequi monſtrauimus, quemadmodum & ſiccitati duritia euidenter accidit. Quòd ſi ventris particularum corpora contingat frigeſcere,ex eo & concoctionem violari, & per eam deiectiones eliquari magis quam ſicceſcere,neceſſum erit.Hactenus verò toto de priore ſectione confecto ſermone,ad alias inferius ſcriptas tranſeamus. E F

28 *Miſtio, Quæ in ventre ſunt, Durat.*

Omne corpus venere exiccari conſtat: ſed non ſemper alui excrementa propterea ſicciora fieri cernuntur. Verum,quando ab ipſis valde oppreſſa fuerit,& quando vires labefactatæ, & membra à quibus alimentum conficitur, & in ventre contenta diſtribuuntur,refrigerata fuerint,tum coitus, quæ in ventre ſunt,frigefacit & duriora reddit: volunt enim ex coitu in ventre contenta frigeſcere, & ex frigore durari:atq; duritiam non frigoris,ſed ſiccitatis ratione,euenire monſtrauimus. Cæterum,quod in ſuperioribus dicere dimiſimus,forſitan hoc loco narrare præſtiterit. Nam quum extimorum refrigerationem deiectiones durare oſtenderimus,forte quiſpiam ſolam hanc dicendi,quę in ventre ſunt,cauſam eſſe arbitraretur.Non eſt autem ſola hęc,ſed & ipſius conſtrictoriæ inteſtinorum facultatis imbecillitas,&contentricis robur,& eius per quam ex ventre in iecur fit diſtributio, præterea & obtuſus inteſtinorum ſenſus,& alimenti qualitas morſu carens. Siquis verò aſtringentes cibos & potus à nobis ſilentio præteritos eſſe opinabitur,falſò opinabitur:namq; inter ea,quæ contentricem poteſtatem corroborant,reponuntur.

29 *Veratrum epotum ſi Celerius Purgare vis, Lauare,aut cibum ſumere oportet.*

Generalis quidem & cuiuſq; purgationis communis rō per hunc aphoriſmum tradit:Corpora vbi quis vult purgare,prius conuenit fluxa facere. hoc loco aūt exēplo vnius violētiſſime purgātis medicaminis,vnius ad facilem fluxum præparationis meminit,lauacri.ſ.humores quidem fundentis,ac ſi qua in parte contentum duratumq; corpus fuerit,relaxantis.Itaq; veratro vtentes lauare cōducit:neq; multo ante,neq; multo poſt, quam ipſum acceperint, ſed maxime quidem ante aſſumptionem,non nunquam verò & illico poſtea fieri poteſt. Quòd ſi purgatione aut iam incipiente,aut mox inceptura,hominem laues, humorum à purgante medicina tractorum ad interiora inclinationem retrahes ac retardabis. Quemadmodum igitur quibus ſanguis craſſus eſt,ijs prius lotis nos venam reſcindere,ſic & in his,qui purgandi ſunt, balneo prius vti præcepit,quò celerius ſimul,ac minus moleſte,purgatio fiat.Ipſe verò nunc ſolum,vt celerius fiat,memorauit. Satius autem fuerit nō eo duntaxat,quo medicinam aſſumit,die lauare hominem,ſed etiam ſuperioribus, quibus ad purgationem ſeſe præparabat. Ipſe nanq; Hippocrates & id in aphoriſmis præceperat, cum ſcripſit, ||Ad veratra ijs,q nō facile purgantur,prius humectare corpus oportet alimento & quiete. Quòd ſi quiete & alimento & omnino corpus humectare imperat,cōſtat etiam lauationibus nos pluribus vti in aquis potabilibus ipſum velle,ſiquidē & hę humectāt.Nūc verò & huic parti addidit/cibum ſumere/aut eo.ſ.tempore,quo & veratrum homo deuorauit,aut etiā in ſuperiore victus rōne:cuius & aliud quoddā propoſitū eſſe dicebamus,attenuare videlicet ſuccos,& itinera humoribus in ventrē deſcendentibus expedire:in illis.n.verbis/fluxa facere/qđ in aphoriſmis p̄cepit,hęc continētur. 2. Aph.9. Ex ord.12. b G 4. Apho.13. Ex.ord.28.f

30 *Sanguis in Somno ad Interna magis Refugit.* H

Superiore quoq; aphoriſmo hanc ſcripſit ſententiam: Vigilanti exteriora magis calent,interiora magis frigent:dormienti res contra ſe habet. Et nunc igitur eius loci explanationem propoſitorum verborum communem eſſe putato. Nam quæ de caloris motu,lociq; in vigilantibus ac dormientibus tranſmutatione,audiuiſti, ea & de ſanguine te audiuiſſe exiſtimato: naturalis enim calor in hoc,& in ijs,quæ ex hoc nutriuntur,maxima ex parte conſiſtit.

31 *Rigor à Superiore Ventre, Ignis autem ab Inferiore magis.*

Ventris pars ſuperior rigorem magis,inferior verò febrem,gignit aut ſentit aut inchoat:quod & maxime veriſimile eſt:& pp id ipſum hanc vocem/magis/additam puto, tanquā ſeſe viciſſim ſolæ dictæ partes contineant. Verū etiam ſi iſtud conceſſerimus,altera quædā exoritur dubitatio nobis, ignorantibus,vtrum dictis partibus inflammatis iſtud accidere dicat,an qn̄ in ipſas ex corpore ſucci aliqui mordaces confluxerint,an qn̄ alimentum corruptum fuerit. Atqui rectius illud mihi exiſtimandum eſſe videtur, de noxa ex humoribus contracta, & de illa ſequente ciborum corruptione, ab Hippocrate ſermonem fieri. Nam cum frigidus aut mordax ſuccus in ore ventriculi inſederit, ex corruptis cibis, aut praua qualitate, vel etiam confluxu ex corpore contractus, initium rigoris

inde

A inde efficitur. In commentario nanq; de rigore monſtrauimus ob frigidam aut mordacem cauſam, quę per ſenſoria corpora moueatur, & cum impetu feratur, rigorem excitari. Quemadmodum verò id accidere conſpicitur, ita & non nunquam febrim ex corruptis cibis accendi deprehendimus, quando ſcilicet corruptus cibus in inferiorem ventrem depulſus fuerit: tunc autem rigor non præuenit, ſicuti quando ventriculi oſtium mordebatur.

32 *Attractio, Pulmo, Aridus æſtus: Euacuatum ſiccat Somnus multus.*

Quod euacuatum ſomnus multus exiccet, & experimento quidem, quo omnes rationes dijudi[illegible]ntur, percipies: & ante experimentum ad huic dicto aſſentiendum ex ijs, quæ antea didiciſti, ad[illegible]ceris. Porrò ſi in ſomnis ſanguis, & cum eo naturale calidum interius abditur, in vigilia verò ad [illegible]ima profunditur, quæ in ventriculo & iecore ſunt, per quietem concoquentur, in vigilia verò to[illegible] corpus aletur. Itaq; ſi in exhauſtis calor interius vergat, nihil habens, quod conficiat, langueſcit & interit: primus enim omnium, vt ignis lignorum materia, ita ipſe alimento nutritur. Caute autem addita eſt ea vox/multus/paucus enim prægreſſum laborem tollit, quando per ventrem homo euacuatus eſt: deinde ſi in iecore & primis venis adſint crudorum humorum reliquiæ, eas omnes B conco[illegible]uit. Hæc quidem huiuſce orationis ſecunda pars nullum inſignem in verbis errorem habet: Se[illegible]rior hoc pacto ſcripta/attractio, pulmo, aridus æſtus/multum à Græcorum dicendi conſuetudi[illegible] diſtat: ſic enim ipſam enunciare oportuit/attractio fit, quoniam aridus æſtus in pulmonis temper[illegible]ra eſt/attractionem nobis interpretantibus inſpirationem. At Quintus, nec quia ſiccus calidusq; eſſet pulmo, ob id celerem frequentemq; ſpirationem fieri, ſed contra propter talem ſpirationem ſiccari & incaleſcere pulmonem dixit. Attractionem nanq; haud ſimpliciter ſpirationem quanq;, ſed celerem tantum & frequentem, ſignificare voluit: à crebra verò ſpiratione pulmonem ſicceſcere, & in libro de Acutorum victu ab ipſo comprehenſum eſt.

33 *Frigidiſsimi Cibi Lentes, Milium, Cucurbitæ.*

Milium & cucurbita frigidi cibi euidenter ſunt, & ſi non frigidiſſimi: lentem verò haud ſanè frigidum cibum eſſe conceſſerim. Nam quemadmodum cucurbitę, & cum ipſis atriplex, bliton, lactuca, & chondrila, & ex frumentaceis hordeum atq; milium, certiſſime refrigerare noſcuntur: contrario pacto lens ſe habet, nullam.n.refrigerationem præ ſe fert aut ſtatim ingeſta in ſuperiori ventre adhuc contenta, aut poſterius in tenuia inteſtina vel in craſſiora delapſa. At forſan, quoniã in libris C de ſimplicibus medicamentis refrigeratorium quiddam in aſtringente ſucco ineſſe monſtrauimus, lentem quiſpiam refrigerare putauerit. Sed iſte in ijſdem commentarijs dictum fuiſſe non meminit, quæq; id genus medicamenta ſimplicia videri atq; dici, ſi ad ea, quæ per nos per compoſitionẽ fiunt, comparentur, non tamen exacte ſimplicia eſſe. In primo nanq; de alimentorum poteſtatibus libro lentem ex contrarijs conſtare naturis aſſeruimus, altera quidem aluum coercente, altera verò citante. Ex his igitur quę ſupprimit, frigida terreaq; eſt: quæ citat calida. Quocirca ſiccum quidem edulium lens eſt, frigidum verò non, ſicut neq; calidum, ſed ex vtroq; miſtum ac medium, aut parũ admodum à medio ad calidius recedens. Quando igitur neq; abſolute frigidam lentem quis concedere poteſt, quî ipſam excellenter frigidiſſimam conceſſerit? Quin etiam inflammatis vlceribus inſtar cataplaſmatis ſuperdata lens humores in affectam partem defluentes coercere atq; repellere videtur, per vim adſtrictoriam id ſcilicet faciens: quin & vi quadam concoctrice & ſuppuratoria prædita certe eſt, quod frigidis nequaquam ineſſe reperitur. Siue igitur ipſe Hippocrates ita ſcripſit, ſiue quis alius hæc verba interpoſuit, haud recte de lentium viribus opinatus eſt.

34 *Vlcera excriuntur, ſi Non purgatus Laboret.*

D In laboribus, hoc eſt in exercitationibus, calorem auctum ex profundo ad cutim ſuccos euocare, atq; diſcutere, alibi didicimus. Quando igitur prius in corpore hi vitioſi contracti ſunt acrimonia cutim erodit, atq; vlcera efficit: Quemadmodum, cûm craſſi glutinoſiq; humores ſunt, iecur renesq; obſtruunt, in cute autem affectus cum tumore excitant.

35 *Mulier, Capra, Elaterium aut Cucumerem ſyluaticum edentes, Pueris purgatio.*

Non elaterio duntaxat, quod cucumeris ſyluatici ſuccus eſt, quemadmodum neq; ipſo cucumere ſolum veſcentes, lac puerorum lactentium purgatorium gignunt, verum etiam ſi quod aliud medicamentum ſubductorium quod vocant, aſſumpſerint. Siue autem à muliere elaterio, a capra ipſo cucumere, ſiue vtroque ab vtraque comeſo, infantes earum lacte purgari dicat, nihil intereſt: quemadmodum neque ſi, comeſo, aut deuorato, quis ſcripſerit. Conducit autem hæc oratio & ad medicorum vſum, & ad naturale decretum. Infantulos enim purgare volentes, aut matri infantulum lactanti, aut capræ, huiuſmodi aliquid eſui dantes ſic eos purgabimus. Et ad naturalis decreti, de quo altercatio eſt, dijudicationem id vtile eſt. Etenim quidam nullam vim ex ijs, quæ ab initio in alimentis erant, poſt concoctionem, & in ſanguinem conuerſionem, remanere contendunt: Aliqui è contrario validas vires diutius remanere volunt adeo, vt etiam ſudores ipſas redoleant: huic

verò ſentētiæ,quę modo dicta fuere,ſuffragantur,in iſtis.n.comeſorum qualitas ſeruata reperitur. E Quin & apud nos verno tempore,quando capræ ſcammoniæ germina depaſtæ fuerunt, purgatorium ipſæ lac generant:quòd ſi tithymallo veſcantur,idem accidit.Nec non & in Doride,& Bœotia, & Theſſalia, omnibusq; finitimis locis multi ex coturnicum eſu muſculorum diſtentionibus correpti ſunt,quoniam veratrum ſcilicet illæ comedunt.Iſtud idem & Athenis quibuſdam accidiſſe nouimus,qui coturnicibus largiter nimis ſeſe impleuerant.

36 *Calidiori quod comeſum eſt, Intus refrigeratio, Exterius labor, Sole, igne, veſte, æſtiuo tempore: Contrario autem Contraria.*

Valde calido natura refrigerationem & aquæ potum conducere dicebat,& pręterea quieſcere, hoc eſt,à vehementioribus exercitationibus abſtinere. Quo pacto igitur hoc loco(vt nō nulli interpretantur)exercitari iubet?quo pacto in Sole & ad ignem calefieri?Nam balneis id genus temperaturas frigefieri monſtratum eſt,fumidis fuliginoſisq; vaporibus,qui ferè in huiuſmodi temperaturis abundant,diſcutiendis,& ſolidis membris humiditate refrigerante irrigādis:ignis autem & Sol 3.Aph.18.Ex. ord.23.g calefacit,ſimiliter & veſtis,& tempus æſtiuum.Et ipſe igitur in aphoriſmis ita loquitur.‖Tpe quidem veris,& extrema æſtate pueri,& his ætate proximi,optime degunt,& rectiſſime valent:ęſtate F verò,& autumno quadantenus ſenes:reliqua eius parte,& hyeme,qui medias ætates agunt.Itaq; ſi calida ætas hyeme,frigida verò æſtate,rectius habent, valde calidos natura à Sole,& igne & æſtiuo tpe non modo non iuuari,ſed etiam lædi,ipſum putare credendū eſt. Vox ergo illa initio ſermonis poſita/calidiori/aliquod ipſi addendū ſubintelligi poſtulat aut tēperaturæ, aut naturæ, aut corpori, aut homini.Sed ex eo,quod in fine oppoſuit,percipitur corpori & homini magis, quā tēperaturæ, aut naturæ,ſubintelligendū:oīno.n.dixiſſet/contrariæ aūt contraria/fœminei generis articulum fœmininis noībus,non maſculi maſculis,anteponens.Tota igitur narratio talis fuerit:Calidiori corpori per cibos ac potiones interius refrigeratio conueniens eſt, noxia verò caliditas exterior à Sole & igne,& tpe æſtiuo,& veſtimētis:quibus omnibus arida caliditas ſignificatur, humidā nanq; & mediocrē,qualis balneorū eſt, poteſtate refrigerare declarauimus. Liquet aūt nos in iſtis ſermonibus conſueta hæc balnea intelligere,vbi non apponimus aquarum ſponte naſcentium,aut marinarum, aut ſulfurearū,aut aluminoſarum,qñquidem illæ ſiccant calefaciuntq;,& non refrigerant.Contrariæ aūt naturæ corpori contraria/rurſum hic ſubintelligere oportet iuuantibus iuuantia,& nocentibus nocētia,ea quidem vt eligantur,hæc verò vt fugiantur. Etenim ſi calidiores naturas cibis ac potionibus refrigerare iuſſit,frigidiores certe contrarijs calefacere præcipiet.Itē ſi calidiores naturas à G Sole,igne,& ęſtate,male haberi dicebat,frigidiores vtiq; ab his iuuatū,à cōtrarijs læſū iri,ſignificat.

37 *Cibaria Aliqua quidem Celeriter vincuntur, Aliqua verò Tarde.*

Solus ex ijs,quos noui,Capito,p hac voce/tarde/ſcripſit/cōtrarie/orōnē hoc pacto inſtituēs/cibaria aliqua qdē celeriter vincunt,aliqua verò cōtrarie/.Porrò ſnīa in vtraq; lectione eadē eſt:quæ.n. edunt,differre ea rōne inter ſe inquit,ꝙ aliqua cito à corpore ſupeřantur,aliqua tarde.Intelligendū eſt aūt ſuperari,hoc eſt immutari,& concoqui,& apponi,& corpori ſimile effici. Singulorū igitur ciborum alij quidem cito concoquuntur,& in ſanguinem mutantur,& nutriunt, alij verò tardius: quę in tribus commentarijs habentur,vbi de alimentorū viribus omnia diligenter perſecutus ſum.

GALENI EXPLANATIONVM IN SEXTVM HIPPOCRATIS DE MORBIS POPVLARIBVS LIBRVM H

TOMVS SEXTVS

1 *CArnes, Attractrices ex ventre, & extrinſecus. Significat ſenſus,quoniam expirabile, & inſpirabile.*

Trahere ad ſe ipſas inquit carnes ex ventre,& extrinſecus:ex vētre quidē.i. ex ventriculo ciborū potionūq;, vnde nutriunt, ſuccū: extrinſecus verò,non itē ſimiliter.Incertū eſt aūt,alimentū ne dicat,an aerē.Poſſunt.n. carnes,quēadmodum ex vētriculo alimētū hauriunt,ſic& ab extimis partibus in profundū reuocare: pōt & aer per arterias ad cutim pertinentes ad carnes ferri ab ipſis attractus,quod ēt omni verborū contextui magis quadrat. Verū de attractione decretum cōtrouerſum eſt.Nō nulli.n.philoſophi ac medici funditus ipſam ſuſtulerūt:nō nulli eſſe qdē affirmant, ſed in carnibus eſſe negāt.Omniū aūt iſtorū rōnes in cōmētarijs explanatorijs reddi non poſſe diximus:multoties.n.eadē ſæpius repetere cogeremur, cōmētariaq; in longitudinē ac multitudinē penè innumerabilem excreſcerent. Quin neq; vniuerſum vitæ tempus ad Hippocratis libros interpretandos ſatis eſſet,ſi cuiuſq; dogmatis ſemper in qualibet particula oſtenſiones afferri debeāt: le-

A cturis præterea moleſta res eſſet: & commentaria comparaturis, longo tempore magniſq; ſumptibus conſcriberent. Satius itaq; fore exiſtimaui, ſi in hiſce commentarijs cuiuſq; partis ſententiam enuclearem, quod explanatoris proprium munus eſt: interdum verò & dictis ab ipſo cauſas alibi demonſtratis placitis congruentes adijcerem, ipſa autem placita hoc loco non aſtruerẽ, ſed quibus in libris olim à me ſcriptis aſſerta fuerint, tm̃ in memoriam reuocarem, quemadmodum & nunc faciam.]lis.n. quæ nutriunt, ad ſe proprium ſuccum attrahentibus ad ipſa moueri alimentum in cõmẽtarijs de viribus naturalibus diſputatum eſt. Expirabile verò atq; inſpirabile omne corpus eſſe, [illegible] commentario de vſu ſpirandi, & in libello de vſu pulſuum egimus: in priore quidem vtilitatem [illegible]ationis eſſe declarauimus, vt cordis calor moderatus ſeruetur: in ſecundo verò, in toto corpore c[illegible]is mediocritatem arteriarum opera cuſtodiri. Hæc itaq; ſola abunde ſint ad prioris verborum H[illegible]ppocratis particulæ explanationem. Ad ſecundam iam deueniamus, in qua illud / ſignificat ſenſu[illegible] neq; ſm Hippocratis morem, neq; omnino ſm græcam locutionem, dictum eſt. Vnde aliqui ca[illegible]igantes in datiuo caſu protulerunt, /ſenſu/ ſcribentes: vt quod ab eo dicitur: tale ſit: Perſpicuũ ſenſui eſt totũ animalis corpus expirabile eſſe, atq; inſpirabile. Atq; his deinde ſubijcitur illud/carnes, attractrices ex ventre, & extrinſecus/ ſenſu teſte confirmatum: quod idem eſt, ac ſi diceret, ab

B ijs, q[illegible]uidenter ſenſibus noſtris apparent, Nõnullos profecto vulgares audiui, quod ipſis ex potabil[illegible] aquarum balneis acciderat, admirantes. Prius enim per flagrantem Solem confecto itinere [illegible]m reuerſi ſquallidum corpus, osq; aridiſſimum, ſe habere dicebant, necnon & ardentiſſima ſi[illegible] cruciari: à lauatione autem ſitim extinctam eſſe, os humectatum, pariterq; totũ corpus molle atq; humidum effectum priorem depoſuiſſe ſquallorem fatebantur. Alij verò & in ſolijs corpus ſuum aquam attrahere indubitanter ſe percepiſſe affirmarunt. Hęc ſanè, quæ vel imperitis patent, decreti teſtimonia ab ipſo ſenſu accepta ſunt: aliqua verò ex ſubtilioribus rationibus à medicis inuenta ſunt, quarum vna & illa eſt, quam ipſe poſterius affert, quamq; in ſequentibus verbis cognoſcetis. Nam ad propoſita intelligenda & hæc ſatis ſunt, nobis ex recte dictis & praue ab explanatoribus ſcripta deprehendere valentibus.

2 *Calidior Venula ſanguinis multitudine Exuſtum procreat, Illicoq; ſecernit.*

Per venulam calidiorem, arteriam intelligito, omnibus Hippocraticorum librorum interpretibus venas non ab hoc ſolo, ſed etiã à multis alijs veteribus, & arterias appellari confitentibus. Hæc igitur, inquit, venula ſanguinis multitudine incaleſcens exuſtum procreat, & ſecernit, exuſtum di-

C cens, quod ex calore gignitur, quod ſucci vehementius calefacti tanquam fuligo quædam eſt: id verò, vtpote natura calidum, & conſiſtentia tenue facile ſecernitur. Hanc ego probabiliorẽ explanationem eſſe duco, ſi quidẽ oporteat verum ſimul & Hippocratis decretis cõſentaneum habere propoſitum. At placitum nunc à nobis memoratum verũ eſſe in commentarijs de vſu ſpirandi, & de vſu pulſuum, traditum eſt. Nam inſpiratione, qua per os & per omnem cutem aĩalia vtunt, duplicem capi vtilitatem oſtendimus, roborari quidem ſemper refrigeratum inſitũ calidum, vt ne diſſipatum intereat, & maxime cum ex qualibet cã adauctum eſt: excitari aũt & valẽtius reddi, ſi qñ frigidæ materiæ multitudine grauet, quemadmodum & ignis ventilatione accenditur: quin etiam & hunc duplicem motum ipſi propriam naturalemq; exercitationem eſſe eius vires inſtaurantem, hæc enim eſt exercitationum natura & vtilitas. Poſtquam igitur ante dixit Hippocrates/ carnes attractrices ex ventre, & extrinſecus/: deinde huic adijciens, expirabile & inſpirabile eſſe corpus, inſpirationis quidem ipſius ortum & vtilitatem per illud indicauit/ carnes attractrices/, de expiratione verò nihil dixit: iure in propoſitis verbis, ipſius meminit, de arterijs verba faciens, quæ & cordi communia ſunt, licet obſcuriora de illo videantur. Communem autem hunc ſermonem eſſe, inde

D patet. Ab inſito calido fuliginoſum excrementum in ſanguine creari diximus, ac potiſſimum qñ eſt calidior. Illud igitur excerni opus eſt: & id quoq; natura molita eſt, quæ à corde expellẽda ſunt, efflatione propellens: quæ verò ab vniuerſo corpore, per arteriarum compreſſionem excludens. Fuliginoſa igitur partim ex iſtis, & ex venis (oſtenſum eſt enim inter ipſas cõia oſtiola intereſſe) per cutem ꝙ primũ arterijs cõpreſſis extruduntur: partim ex corde pulmo prior ſuſcipit, qui ipſi, cum quidem dilatatur, attrahenti, cum verò comprimitur, expellenti, tanquam quoddam ſpiritus promptuarium præparatus eſt. Nẽpe hæc eſt noſtra de propoſitis verbis ſententia: & ſequentia verba his ipſis ac ſuperioribus connexa eſſe paulo poſt oſtendam. Quicunq; autem hoc loco ipſum de ardentis febris ortu loqui crediderunt, primum quidem ſermonem de ea parte / carnes attractorię/ imperfecte dictum reliquerunt: non modo enim ſibi conueniens attrahunt, ſed etiam alienũ abijciunt. Attrahendi quidem vtilitas euidentior: abijciendi verò & excernendi ignotior eſt, & aliquã rationem ad fidem orationi faciendam poſtulat. Deſcendamus igitur iam ad ſequentem partem, quæ & ipſa (vt dudum dicebam) ad meliorem explanationem internoſcendam aliquid facit.

3 *Et Quibus quidem Pingue, Bilis Flaua: Quibus verò Sanguis, Atra.*

In proxime explanata parte duarum opinionum meminiſſe oportet. Nos enim diximus Hippocratem diſſlationis vtilitatem demonſtrare: per diſſlationem aũt intelligi ſpiritus per totum corpus

pus ex arterijs emanationē, ſicut ore factam, expirationem vocamus. Non nulli verò de ardentis fe- E
bris ortu ſermonem eſſe putarūt: quibus non admodū fauere illud dicebā/creat exuſtū, & illico ex-
cernit/: neq; .n. ſtatim in iſta ea excerni, q̄ ipſi vomitu aut per ſedem euacuari dicunt, neq; eſſe neceſ-
ſe aliquod ardentis febris ſymptoma in ſermone de eius ortu recenſeri. At explanationem noſtram
meliorem eſſe defendimus, primū quidem, ꝙ his criminationibus caret: ſecundo loco, ꝙ in hoc ſer-
mone omne de ſpiritus intrò foraſq; motione decretum traditum eſſe conſpicitur. Quā motionem
in quibuſdam noſtris cōmētarijs non ſolum per oris reſpirationem, ſed etiam per difflationem à to-
to corpore, fieri explicauimus, non nullis quidem cauſa ſpiritus animalis generandi, vt dixit Aſcle-
piades: quibuſdam verò, vt Eraſiſtratus, non huius tm̄, ſed etiam vitalis: alijs præterea ſpirituū iſto-
rum alendorum cauſa inſpirationem fieri dicentibus, expirationis autē vſum referre dubitantibus.
Hippocrates (vt in prædictis cōmentarijs declarauimus) non modo per os expirationis, ſed eius ēt,
quæ ex qualibet corporis parte fit, vſum in præſenti ſermone perſtrinxit. Aliter verò interpretan-
tes accuſare ęquū eſt, cuius nam auctoris librum interpretentur, oblitos: neq; .n. in aliorum virorum
placitum deflexiſſent, eorum quæ Hippocrates aſſeruit, conſenſum deferentes, ipſo quidē clariſſi-
me dicente, carnes ex ventre, & extrinſecus attrahere: quod longe ab ea opinione diſtat, quæ cibi
ex ventriculo in corpus digeſtionem inanis cōſecutione fieri ſtatuit. Primo quidem non modo vim F
propriorum attractricē, ſed etiam alienorum expultricem ineſſe in carnibus animaduertere opor-
tuit: hoc .n. illis conuenit dicere, qui prædicant à natura ſaluti animalium conſuli, inter quos etiam
fuit Eraſiſtratus. Secundo quid nam excretione egeat, dicere debuerant: neque .n. ſanguinem, ex
quo corpus alitur, dicent. Horum quidē neutrum illi fecerunt: At Hippocrates ex ſenſui manife-
ſtis vtrunq; euidenter conſtare præfatus, deinceps ad vſum ex omni corpore difflationis explican-
dum tranſitum fecit, neceſſarium fuliginoſorum excrementorum ortus cauſam aſſerens: etenim
in corpore animantium calor huiuſmodi recrementa perpetua euacuatione indigentia procreat.
Hac igit̃ in parte horum excrementorum generādorum materiam oſtendit: nam ſicut maior calor
ipſa generare aptus eſt, ita & materiæ quædam iſtis generādis habiles reperiuntur. Recta igitur ra-
tione bilis atræ meminit: ipſam enim dupliciter contrahi didiciſtis ex craſſo ſanguine, & ex bile fla
ua combuſta: quòd ſi de ardentis febris ortu ſermo ipſi foret, fruſtra bilis atræ meminiſſet. Quam
ob rem & ex hoc perſpicuum eſt explanationem noſtram veram eſſe, iuxta & Hippocratis de-
cretis conſentaneam, illorum autem diſſentientem. Ad hæc eadem planè verba in alia libri parte
conſcripſit: noſq; ipſi ea ſuperius enodauimus, vbi & illud dicebamus, pingue non ſolum de vn-
guinoſo & adipali ſed etiam de omni dulci, dictum eſſe putandum: vt eo ſermone mel contineatur G
& ſiræum, quod hepſema hoc eſt ſapam, in noſtra Aſia Græci nominant.

4 *Mentis, Memoriæ, Olfactus, Aliorum etiam ſamis Inſtrumentorum, Exercitatio.*

4 *Labores, Cibi, Potus, Somnus, Res venereæ, Omnia mediocria.*

Horū duorū Aphor. deeſt hoc loco Galeni explanatio Poſterioris meminit cl. 8. b. Et 61. g. Et 69. d

4 *Frigidior Frigido in tempore & regione Calidior erit.*

Quòd neq; affectu aliquo, neque ob ætatem, frigidior in frigida regione & tempora poſſit cali-
dior effici, omnes confitentur: Iccirco & Sabini ſectatores de natura frigidioribus verum eſſe ſer-
monem tradunt. Veruntamen neq; de iſtis abſolute prolatus verus eſt, niſi huiuſmodi conditio-
nes additæ ſint. Frigidum exterius circunfuſum, ꝙ denſet refrigeretq; cutaneas partes, inter eui-
denter apparentia ponendum eſt, non tamen corporis penetralia ſimiliter afficit. Sed quemadmo- »
5ª. Aph. 21. Ex. ord. 39. b dum in aphoriſmis diffinitum eſt ea in parte, vbi inquit, ‖ Non nunquam in diſtentione ſine vlce- »
re iuueni carnoſo æſtate media frigidæ multæ inſperſio calorē reuocat. ſic & hoc loco à nobis diffi H
niendū eſt. Frigida nāq; corpori noſtro iniecta aut ita alte ſubit, vt intima æque atq; extima refrige-
ret: aut ſola cutanea frigore ꝑcellit. Ad profundū igit̃ deſcendens partes eas refrigerat, & non leui
noxa totum aīal afficit ipſius frigore cōcuſſis labefactatiſq; viribus: at quæ ſuperficiem tm̄ corporis
lædit, non ſolū interiora non refrigerabit, ſed ēt calidiora multo, q̄ ipſorum prior temperatura eſſet,
efficiet. Cęterum quicunq; de raram cutim raraſq; ſub ipſa carnes habentibus ipſum locutum eſſe
exiſtimant nunc, quoniam ob difflatum calorem iſtos frigidiores effectos eſſe dicunt, atque ideo
ſpiſſeſcente cute, retentoq; quod prius exhalabat calido incaleſcere, aliquid ſanè videri dicunt: ſed
eos opinari non decebat, qui ita digerantur, & frigidiores dictos eſſe. Hæc enim (vt didiciſtis) hu-
midis calidiſq; corporibus maxime inſunt: ſecundo calidis licèt ſine humore talia ſint: nullum au-
tem frigidum corpus facilè diſſoluitur: ſed minus quidem humida, magis autem arida hoc ſuſti-
nent, vtriſq; verò naturaliter calida præſtant. Hac itaq; ratione iſti mihi falſi eſſe videntur.

5 *In doloribus Proximum Ventrem Purgare oportet, & Sanguinis Ventrem reſcindere. Vſtio, Sectio, Calefactio, Refrigeratio, Sternutatio. Stirpium Humores, in quibus vim habent, & Cyceon, Maleficorum, lac, Allium, Vinum ferueſactum, Acetum, Sal.*

Remedia hoc loco enumerat & leuibus & ſæuis doloribus ſuccurrentia: ſicut in aphoriſmis

" A oculorum tm̃ dolentium remedia ſcripſit, vbi inquit, ‖Dolores oculorum meri potio tollit,aut bal- 6ª.Aph.31.Ex.
" neum, aut fomentum,aut venæ ſolutio,aut cum medicamento purgatio. Hoc loco quædam adie- ord.49.c
cit remedia, oculorum doloribus non conuenientia. Primum quidem omniũ hoc in ſermone enu-
meratum purgatio eſt,quã in * †victoriæ ſtudioſa,} irritat, neq; ſtulta * auxilia
penitus, quemadmodũ ſcripſit, explicauimus. Primum verò inter deinceps enumerata vſtio eſt,q̃ †Al. conten-
peſſime affectis locis ob prauorum ſuccorũ exuberantiã,vt in per q̃ malignis vlceribus euenit,adhi tioſa.
bet,non nunquam palàm candentibus ferramentis,non nunquã vſtorijs medicaminibus, ea nobis
vrentibus.Poſt vſtionem ſectio poſita eſt,& ipſa locorum multum iam pus habentium dolorem fi-
niens,poſtquam ingentes phlegmonæ prægreſſæ ſunt.Deinde calefactio,lauationibus.ſ. atq; fomẽ-
tis accerſita. Aliàs verò fomentorum materias edocti eſtis, & quibus vitijs dolorẽ excitantibus ad-
mouenda ſint,vt‖pectoris morbis p ea, quæ ipſe in libro de rõne victus acutorum recenſuit: oculis de Vict.rat. in
autem per mollem ſpongiã, non ferente loco per ſacculos & cataplaſmata calefactiones: quin & ex mor.acu.cõ.4.
oleo cõſperſio in medijs corporis partibus & in capite, calefactio cum ſit, doloribus remedio eſt.Et t.120.7ª.151.d
ex aquæ calidæ fotu extremorum membrorũ dolor tollitur. Atq; frequẽtiſſimus & plurimus in do
lentibus particulis calefactionis vſus apud medicos eſt,nam & contenta relaxat, completa euacuat,
B refrigerata calefacit. Refrigeratione autem rarius ſedãdis doloribus vtimur membrorum quidem
exteriorem ſuperficiem denſante, & propterea difflationes impediente, diſtenta verò magis inten-
dente.Solas igit̃ calidas intẽperies ſine materiæ multitudine factas refrigeratio diſcutiet: ſicut in ca-
pitis dolore ob Solis æſtum aut febrium ardorem. Caput igitur oleo roſaceo frigido perfundentes
ſymptoma curamus,& eryſipelata ob excellentem calorem dolorem inferentia * nec nõ
& podagras,in quibus biliosa calida'ue fluxio eſt. Poſt dicta aũt deinceps ſcriptum eſt/ſtirpium hu
mores,in quibus vim habent/:quorum item verborum ſententia talis planè mihi eſſe videtur.Dolo
rũ medicinæ tibi q̃ non nunquam fuerint & ſtirpium humores:iſti verò permulti ſunt,quidam liqui-
di permanentes, aliqui ſpiſſeſcentes. In primis ſanè oleum permultam nobis vtilitatem tollendis
ſedandiſq; doloribus,ſi calidum adhibeatur,præſtat:deinde & alia multa longe plus q̃ ipſum calefa
cientia, vt laurinum,cedrinum,ricininum,ſinapinum,& raphaninum. Hæc quidem liquida. Con-
creta verò alia plus,alia minus, & reſinæ, maximæq; inter eas, quæ ſponte ſua diſtillant, & thapſia,
& euphorbium,& ſucci omnes,cyrenæus,particus,medicus,aſſyrius,ſagapenius, ex tithymallis ex
panace, qui & proprie opopanax dicit̃. Huius generis ſunt & chalbana, & alia multa,quæ omnia
in commentarijs de ſimplicium medicinarũ viribus didiciſti: ſiue.n.ſuccus ſit alicuius,ſiue liquor,
C ſub humoris appellatione cõprehenditur.Huius itaq; generis ſunt & liquida pix, & pice*um quod *Al.piſſelæũ.
vocatur, & in Cilicia capnelæon,aliaq; innumerabilia, aliqua ex herbis,aliqua ex fruticibus,aliqua
ex arboribus confecta,quorum cõe vocabulum ſtirps habetur: cuius hoc loco Hippocrates memi-
nit,dicens/ſtirpium humores/. His verò adiecit/in quibus vim habent/obſcurum breuitate ſermo-
nem faciens. Igitur haud ab re explanatores diſſident alius aliter verba non modo interpretantes,
ſed etiam ſcribentes.Quam ob rem vt ne nimia ſcribam,eos omittens,q̃ mihi ſimillima veri videã-
tur, ea ſola referam. Medicamentorum igit̃ quæcunq; dolores ſedare apta ſunt, ſicut aliud alij affe-
ctui, ita & aliud alij membro,prodeſſe idoneum eſt. Hac de re aũt ſermo quia commẽtarij modum
excedit,breuiter ipſum per exempla perſtringere conſtitui. Porrò q̃ non oẽs cũ dolore affectus iiſ-
dem egeant medicamentis, iſtud tibi exemplũ eſto. Mordacibus ſuccis in inteſtinis contentis eluẽ-
tia cũ prius p inferiores partes immiſerimus,inter quæ mulſa eſt,& ptiſanæ cremor, & excreta hæc
fuerint, morſus deinde mitigantia, & quæcunq; inhærentia & inteſtinorum tunicas operientia ſu-
perne incidentes mordaces humores arcent, in ſedem damus: edulia præterea ipſis bonum ſuccum
creantia,& q̃ difficulter corrumpantur, exhibemus.At in ſuperiore ventre,& maxime in eius oſtio
lo id genus contractis humoribus, in primis eos vomere iubemus.Quòd ſi ad vomitum parati non
ſint, ſimplex oleum, aut cum aqua temperatum, aut quiddam ſimile ſorbendum præbemus, per
D quod citato vomitu exterius aliquid adſtringens odoratumq; ſuperimponimus: ſumendos autem
cibos exhibemus boni ſucci, ægre diſſolubiles, & non nulla adſtringendi vi præditos. Oculis verò
dolentibus horum nihil facimus, ſed vniuerſi corporis inutilem materiam prius medicamento edu
cimus. Quòd ſi redundet ſanguis, ad cubiti venam exteriorem,quam humeralem vocant, ſcinden
dam accedimus: deinceps medicamine aliquo quàm molliſſimo, & neutiquam mordaci vtimur:
deinde per totum diem vſque ad veſperam ieiunantem ad balneum ducimus. Quòd ſi neq; pur-
gatione, neque venæ ſciſſione indigeat, dictis medicamentis, & poſt ipſa lauatione, ſicut nouiſtis,
eiuſmodi dolores medicamur, neque ad ventris morſus collyrion aliquod immittentes, neque
oculis tragi ſuccum, aut capræ adipem, aut ceratum morſu vacans, aut id genus aliquid adhiben-
tes, quale in ſedem inijcere ſoliti ſumus. Hæc exempli cauſa dixiſſe ſatis eſto ad illud edocen-
dum, eundem affectum diuerſis locis excitatum non eadem remedia poſtulare. Oſtendere enim
propoſitum eſt, in quo ſenſu Hippocrates dixerit/ſtirpium humores, in quibus vim habent/:illud
enim/in quibus/aut membris,aut affectibus, aut modis vtendi, intelligere neceſſe eſt. Dico autem
vtendi modos,cum aut ipſam cauſam, ob quam affecta pars dolet, remouemus: aut flatuoſum ſpi-
ritum ex illa creatum diſcutimus: idq; ipſum duobus modis efficimus, aut ſpiritus craſſam flatuo-

ſamq́ȝ partem extenuantes, aut continens ipſum corpus rarefacientes. Quin etiam ad hæc modus E
alius indolentiæ effector eſt, ſ. qui ſenſum hebetat ac ſtupefacit: in quo prudentiæ non vulgaris eſt
ſtupefactorio medicamento alia permiſcere, neque eo ſolo vti. Quem.n. præterit à philonio, quod
vocatur, medicamine dolori finem ſtupore ſenſus imponi? ſtuporem verò ſiue torporem papaue-
ris ſuccus & alterci ſemen efficiunt. Hæc ſi ſola perpauca exhibeantur, dolorem ſedare non pote-
runt: ꝙ ſi tm̄ ex iſtis detur, quantum acceptum ſedare dolorem poſſit, inſigni noxa membrum do-
lens afficietur. Igitur ne ipſum magnopere offendatur, neqȝ ſenſus obtorpeat, aliorum medicami-
num permiſtio à Philone excogitata eſt. Quæ nam verò ſit methodus, qua quis vtens hanc medica
mentorum ſtructuram moliatur, in libris de ipſorum compoſitione proditū eſt. Et de his hactenus.

Nunc quæ ſequuntur conſideremus, Inter quæ prima eſt vox illa/cyceon/. Nempe ꝙ vinum do-
lores oculorum ex obſtructione orientes mitiget, ex aphoriſmorum interpretationibus didiciſtis:
nunc verò & aliorum, quicunqȝ eadem ratione concitantur, dolorum non nunquam ob ſanguinis
craſſitudinem, non nunquam ob frigus, vobis in mentem veniat: cum ſæpius & in ventris dolori-
bus, & in dolore capitis vocato hemicræra, {ſeu hemicranea,} meracius vinum ſumptū confeſtim
quidem manifeſte iuuiſſe, accedente deinde ſomno in totum dolorem ſuſtuliſſe, videritis. Vidiſtis
autem me non illico ieiuno, ſed ab aſſumpto cibo exhibere. At hoc loco Hippocrates vtrunqȝ mi- F
ſcuit & cibum & potum: tale enim quiddam cyceon eſt, quemadmodum & apud Homerum didi-
ciſtis, miſcentibus quidem alia cum vino, commune verò omnium ipſum habentibus: fortaſſe & *
cum polenta vinum miſcebant. Neceſſario autem & alia miſceri ex hoc nomine/cyceon/veteres *
ſignificare quiſpiam putauerit, ſic eos appellationem hanc in eum ſenſum magis accipere indicās.
Aliquando autem ego quempiam dolore vexatum ſine cibo vino vti iubens, vt opinionem meam
confirmarem, multis ſubito calidis vaporibus affectum locum petentibus, eum, vt fui veritus, cru-
ciatum animaduerti: ab illis enim & inæqualis intemperies & repletio membro acciderunt. Ali-
bi verò nos explicauimus repletionem quoquouerſus corpora diſtendentem imbecillis partibus
dolorem inferre, ſed inæqualem intemperiem ea ratione, quòd aliquæ partes adhuc naturaliter af-
fectæ ſint, aliquæ refrigeratæ ipſis ſint proximæ: in iſtis enim à male affectis partibus ad recte va-
lentes moleſta quædam frigoris diſtributio fit: at omnes refrigeratæ (vt ita dicam) hecticam quan-
dam temperaturam adeptæ non dolent: Quibus enim (inquit) naturæ mutantur atque corrum-
puntur, dolores excitantur; non permutatis iam atque corruptis. Ego profecto vinum ſine cibo
epotum læſurum eſſe arbitrabar, & experientia idem teſtata firmiorem ſententiam meam reddidit:
cyceon autem, cum in ſe ipſo cibum contineat, offendere nequaquam poterit, nam ex vtriuſqȝ me- G
diocri miſtione æquabilis paulatim calefactio in partibus affectis augeſcens ſine multis vaporibus
& refrigerata calefacit, & inculcata diſſipat. Quæcunque enim prius aliquibus in locis ob craſſitu-
dinem inhæſerant, eos attenuata & fuſa permeant, continentibus etiam ipſa corporibus rarioribus
laxioribusq́ȝ effectis, quæ ab æquabiliter calefacientibus fieri ſolent. Sternutationes quoque, nam
& has deinceps ſcripſit, dolores capitis ex multo flatuoſo ſpiritu ortos perſpicue remouere cernun-
tur. Hæc igitur omnia vſque ad ſternutationes cum eo, quod ab initio propoſitum fuit, cohærere à
me oſtenſum eſt, & male ab interpretibus in plures ſermones fuiſſe diuiſa. Ad ſequentē igitur par-
tem tranſeamus, quæ plus etiam ab omnibus prioribus, ꝙ illæ inter ſe, diſtare videtur. Poteſt autem
& ipſa (vt ego ſentio) de doloribus, ſicut & illæ, fuiſſe prolata, ſed ab illis differre malitia. Exoriun-
tur enim dolores quidam maligni à maleficis ſeu medicamentis quæ deleteria i. mortifera vocant,
ſeu feris venenum ictu fundentibus, ſiue ſuccis aliquibus ex improbo victu aut peſtilenti cœlo in
corpore genitis. Ad hos itaqȝ id genus remedia enumerata fuiſſe dicimus, lac, allium, vinum ferue-
factum, acetum, ſalem. Lac nanqȝ venenis eroſione interficientibus aduerſatur: ſiquidem attempe-
ratione opus eſt. Allium vehementi frigore lædentibus reſiſtit: Vinum mediocriter frigidis: ſed
cum ipſi adiectum fuerit/feruefactum/intelligere poſſumus admodum calidum. Poteſt etiam in- H
telligi vinum ita decoctum, vt ſapa, quam vocant, facta ſit: etenim hæc corrodentes acrimonias tem-
perat: Acetum verò, vt glutinoſos, quales fungorum eſu creantur, ſuccos diſſecet, vel etiam refri-
gerandi cauſa, ſicut aduerſus thapſiam requiritur: Poſtremo ſalem, vt totam maleficorum humo-
rum medicamentorumq́ȝ ſubſtantiam conſumere poſſit. Cæterum quoniam vtilitates & noxæ
non ſolum per ſimplices nos attingentium qualitates, ſed etiam per totam ſubſtantiam corporibus
noſtris adueniunt (& hoc enim ex alijs commentarijs didiciſtis) iure ſanè optimo, & illud dictum
fuerit/ſtirpium humores, & in quibus vim habent/. Proprietates nanqȝ ex tota ſubſtantia proge-
nitæ aut corporibus noſtris congruentes, aut alienæ, quatuor materijs continentur. aut enim pur-
gatoriæ medicinæ ſunt, aut alimenta, aut ad hæc tertio ea quæ hic Hippocrates malefica nomina-
uit, aut quarto ipſorum remedia. Cum verò tertium materiæ genus & in medicamenta deleteria
hoc eſt mortifera vocata, & ferarum venena, diſtribuatur, duplex & iſta curantium materia eſt. Ap-
pellantur autem græco vocabulo Alexipharmaca id eſt medicamentorum auxilia, quæ mortife-
ris medicamentis aduerſantur: Theriaca verò, quæ ferarum morſibus medentur. Verum fortaſſe
quis exiſtimauerit & purgantium medicamentorum materiam inter mortifera eſſe cenſendam,
nam & hæc vltra modum aſſumpta nos interficiunt. Id ſi conceſſerimus, conſequens erit etiam

vt alexi-

A vt alexipharmaca, & theriaca, in mortiferis enumeremus, quandoquidem & hæc nos perdere poſſint, niſi ſiquis ex ipſis omnino valde parum aſſumpſerit. Verum ea de cauſa mihi plura medicamēta nōn vocare mortifera medici videntur, ꝙ ipſorum temporibus quibuſdam vtilitas neceſſaria ſit: ea verò appellare deleteria i. pernicioſa, quæ nullo vnquam tempore, neq; ægrotis hominibus neque valentibus, opem ferunt: neq; enim aconitum, neq; argentum viuum, neq; argenti ſpuma, neque marinus lepus, intra corpus accepta vllum nobis afferunt emolumentum, quemadmodum & alia pleraq;, de quibus & illis in commentarijs actum eſt, vbi de iuuantibus atque nocentibus per totius ſubſtantiæ proprietatem diſputauimus.

deeſt in cōtextib. græcis. et iure.

6 *Homo ex Laſſitudinibus ab itinere, imbecillitas, grauitas, expuit, tuſſiebat enim ex vertice: Febris Acuta, manum ſubmordens. Secundo die caput graue lingua exuſta fuit: nares vnguibus reſciſſæ, ſanguis non manauit: ſiniſter lienis magnus & durus dolore infeſtabatur.*

Quæ'nam huic ægroto acciderint, narrauit Hippocrates: mortuus'ne ſit an euaſerit, quorum cauſa reliqua omnia ſcripta ſunt, dicere prætermiſit. At forſan quid ego de ægro hoc futurum eſſe prædicerem, quiſpiam audire deſideret: cui vera hunc in modum dicenda ſunt: Siquis eius mihi
B vrinam oſtendiſſet, clare ſanè quid de eo ſentirem, attuliſſem. Quantum enim ad dicta pertinet, pernicioſe ægrotabat: at ſi vrina optima fuiſſet, hominem quidem euaſurum, ſed acute ægrotaturum eſſe prædixiſſem: ſin autem praua apparuiſſet vrina, breui interiturum: ſi mediocris, vt neque laudanda eſſet, neq; vituperanda, longiori tempore ſuperſtitem tandem moriturum eſſe affirmaſſem. Alia porrò ſymptomata media quodam modo inter perniciem atque ſalutem ſunt. Illud verò/nares autem vnguibus reſciſſæ deinde non effundentes ſanguinem/ita enim ſcripſit Zeuxis/ nares vnguibus reſciſſæ non effuderunt ſanguinem/peſſimum ſignum eſt. Quòd ſi ſcriptum eſſet, quemadmodum & in pluribus exemplaribus ſcriptum reperitur/nares vnguibus reſciſſæ, ſanguis non manauit/pernicioſum quidem & hoc eſſet, ſed minus, quàm nullo modo ſanguinem emittere. Patet autem, ꝙ & manus opera rite adhibita ſanguis tamen non emanarit: neque enim ab initio hac in parte ſcripſiſſet, vnguibus quidē nares eſſe proſciſſas, neq; tamen ſanguinis effluuium accidiſſe, ſi abſq; manus opera id euenire potuiſſet. Referunt autem veteres medicos non proprijs vnguibus modo, ſed etiam ferramento quodam ad id ipſum præparato nares diſſecare ſolitos. Videnturq; in ægrotante, de quo nunc ſermo fit, ad ipſarum diſſectionem propter capitis grauitatem curantes hominem medici deueniſſe. Illud verò de liene dictum/ſiniſter lienis magnus/non nulli
C ita additum eſſe/ſiniſter/putant, vt lacti album poeta adiecit, & ſuibus humi cubantes, cum nullum lac non album ſit, nulli ſues non humi cubantes * diſſecta non erupit ſanguis ſiniſtra, tanquam dixiſſet, ex ſiniſtra nare, & ea lieni è regione oppoſita eſt. Atque veriſimile eſt medicum ad manus operam huic nari adhibendam fuiſſe permotum. Errante autem primo librario accidit, vt erratum remaneret. Præterea cum in propoſito ſermone illud etiam ſit, tuſſire ipſum ex vertice, de hoc etiam inter libri interpretes magna diſſenſio eſt orta, non nullis quidem ex capite fieri tuſſim dicentibus, non [ſic]ut crebrius fieri conſueuit, ex pectore & pulmone & aſpera arteria, quando hæc pri[mum a]ffecta ſunt: aliquibus autem ex vertice proprie dictum eſſe putantibus, vt non ſolum ex capite [d]iſtillatio aliqua tuſſis cauſa ſit, ſed etiam ab ipſius capitis parte illa, quam verticem nominamus.

7 *Quartana Laborantes Magno morbo Non capiuntur: Si prius autem Capiantur, & Quartana ſuperueniat, Liberantur.*

* Comitiales veteres & magnum morbum & ‖affectum puerilem appellabant, vt ipſe Hippocrates in libro de aquis, & aere, & locis, quoniam pueritiæ tempore abundat. Non nulli & hercu- de Aere, aquis, & locis, cap. 2. 2ª. 2. f
D leum ipſum vocauerunt, non ꝙ Hercules eo vexaretur, ſed ¦videntur iſti, ſicut alij etiam nominibus eius ſæuitiam exprimere voluerunt, ita & nomen hoc magnitudinem ſignificans, herculeum ſcilicet effinxiſſe. ‖ Alij ſacrum morbum falſa opinione decepti appellauerunt, ſicut in libro de ſacro morbo explicatum eſt. Oritur ſanè & ab alijs affectis partibus non nunquam vitium hoc: ſed in plurimis primum ipſum cerebrum afficitur non alio affecto conſentiens. Morbi autem cauſa frigidus craſſusq; humor eſt in cerebri ſinibus collectus, neruorumq; origines, ac præcipue dorſi medullæ primum principium, occupans. Huic humori igitur & aliæ quidem febres proſunt, ſed maxime diuturnæ, & ex his omnibus quartana potiſſimum: itemq; ea ipſa quartana, quæ longiſſima ſit, & cum rigore inuadat. Ipſe nanque rigor.

in principio libri de Sacro morbo.

* * * *

vectes

cerebri quidem initium hoc obſtruente humore. Febris autem caliditas prius attenuans & ipſum diſcutere apta eſt, præterea & totam temperaturam vehementibus rigoribus mutare, & humidam eam frigidam'que ad calidius ſiccius'que redigere. Ab hac verò pituitoſus humor interdum procreatur, in corpore, at excretiones ſequuntur conuulſionem iuuantes, per ſudores quidem ſæpius, aut vomitum, aut alui ſubductionem, quare & per hæc expurgatur materia

.Aph.26.Ex. ord.16.b ria iuxta id, quod in aphoriſmis dixit, ‖Febrem conuulſioni rectius accidere, quàm conuulſionem E febri. comitialis autem eſt totius corporis conuulſio. In primo quidem de morbis popularibus ita 1.Epid.cõ.3.t. 4.3ª.118.g ſcripſit de quartana:‖ Tutiſſima quidem omnium eſt, & facillima, ſed longiſſima quartana: neq; » enim ipſa ſolum per ſe ipſa talis eſt, ſed etiam ab alijs ingentibus morbis tutum præſtat. Id verò nul- » li dubium eſt, quòd prius quartana febre laborantes comitialis morbus adoriri nequit, quandoquidem iam adortum ſuperueniens quartana diſcutere conſueuit: quo circa multo ſanè magis ipſum non dum factum fieri non permittit.

8 *Pro Quibus Qui Morbi.*

Hoc ſupra poſitis congruit, hanc ſententiam innuens, Pro quibus morbis qui morbi oriantur, ſcire bonum eſt: id verò ſubaudire opus eſt. Quemadmodũ enim quartana comitialem ſanat, & febris quæq; conuulſionem, vel etiam deſtillationem & ſuſpirium, eodem pacto oculorum phlegmonen alui profluuium, læuitatem inteſtinorum acida eructatio, & lateris phlegmone pulmonariam, veternum phrenitis: contra verò non vtiliter phrenitis in veternum, phlegmone lateris in pulmonariam, ſe conuertunt. Quin etiam atram bilem hæmorrhois plerumque incipientem prohibuiſſe, * & iam effectam remouiſſe, nec non & duratum lienem ſanauiſſe, conſpecta eſt. At varices quoq; F hos ipſos morbos, podagras præterea, & articularios dolores, diſcutiunt. *

FINIS TERTIAE CLASSIS

aaa bbb ccc ddd eee fff ggg hhh iii kkk lll mmm nnn ooo ppp
qqq rrr ſſſ ttt uuu xxx yyy zzz AAA BBß

Omnes ſunt quaterniones, præter ppp & qqq terniones.

G

H

VENETIIS APVD IVNTAS